

Arcon del Moro

1806

~~60
140~~

TOMVS TERTIVS
DISPV TATIONVM
DE
S A N C T O
M A T R I M O N I I
S A C R A M E N T O.

Auctore THOMA SANCHEZ
Cordubensi, è Soc. Iesv.

*In hoc Tomo continentur, liber VIII. qui est de dispensationibus: &
IX. qui de debito coniugali: ac demum X. qui de diuortio
agit, cum indice rerum locupletissimo.*

ANTVERPIÆ,
Apud Heredes MARTINI NVTII
&
IOANNEM MEVRSIVM.

ANNO MDG.XVIL

И ВОТА ТЫ
ОТЭИ АЗ
ИМОДЯТИА
ОТАНМАЛОЗ

СИГИЛЛУС АНОНС
СИГИЛЛУС АНОНС

СИГИЛЛУС АНОНС
СИГИЛЛУС АНОНС

АЧЯНТИА
ИТУИ ГІГІЛІМ Іліміні
ЗАЧІЛУЗМ Іліміні

3

LIBER OCTAVVS DE DISPENSATIONIBVS. PRO O E M I V M.

DRAC T A V S hic utilissimus est, quod non reperiatur ita continuatus apud Doctores, sed ex varijs locis petenda sint, que dicentur: cum tamen passim difficultates non exiguae circa dispensationes suboriantur. Cum autem dispensatio triplici nomine vitiari possit: primo defectu potestatis in dispensante, secundo defectu cause, tertio defectu impetrantis: hunc ordinem sequemur. Primo loco premissa duplice disputatione de larga vel stricta dispensationis & potestatis dispensandi interpretatione, agemus de ijs, quibus dispensandi potestas conuenit: non quidem in uniuersum; peteret enim longiorem tractatum res haec, sed de ijs, qui in matrimonium dirimentibus dispensare possunt, & in votis, quae illud impediunt, premissis aliquibus disputationibus generalibus, quae magis necessariae sunt, de dispensandi potestate. Secundo loco de causa requisita ad valorem dispensationis, vel ut licite concedatur. Vbi & explicabimus causas sufficietes ad dispensandum in dirimentibus matrimonium, & votis, quae illud impediunt. Tertio loco de defectu ex parte impetrantis, eo quod veritatem taceat, vel falsitatem exprimat, aut careat mandato ad impetratam alteri dispensationem: & explicabimus, quae necessario narranda sint in dispensationibus matrimonij. Quarto loco modos explicabimus, quibus dispensatio semel concessa extingui possit; ubi disputationabitur, an morte concedentis, vel eius, cui expedienda committitur, aut cessatione officij: aut renunciatione impetrantis, aut unico usu, aut egressu territorium dispensantis, aut reuocatione per concedentem facta cesseret: aut cessante causa concessionis. Demum explicabimus clausulas dispensationum, quae in foro interno, vel externo, circa vota accetera matrimonij impedimenta, in curia Romana expediuntur: & cuius expensis impetranda sint.

DISPUTATIO I.

Quid sit dispensatio: & an late, potius ne stricte, interpretanda sit?

S V M M A R I V M.

Qualiter differant dispensatio, irritatio, abrogatio, derogatio, interpretatione legis: & dispensatio, ac priuilegium: & an hoc causam exigat? n. 1.

Explicatur definitio dispensationis, n. 2.

Dispensatio est stricte interpretanda, n. 3.

An beneficium principis & dispensatio sint late interpretanda, quando non cedunt in praeiudicium tertij: sed in concedentis praeiudicium: & explicantur e. Olim, de verbis. signif. & l. Beneficium, ff. de constit. principiis, num. 4.

An dispensatio motu proprio concessa sit late interpretanda? n. 5.

Quando censeatur motu proprio concessa: & an id possit testibus probari: num. 6.

An latè interpretetur, quando est clausa in corpore iuris? n. 7.

An dum versatur circa iuris communis materiam, intelligatur iuxta illud: num. 8.

An licentia testandi conualescere faciat testamentum illam præcedens, 9.

An extendatur iuxta proprietatem verborum dispensatio? n. 10.

An extendatur ultra verba ex mente concedentis & endatur c. Porro, de priuilegiis, n. 11.

An extendatur, quando est in statuto, & reducit rem ad ius commune? 12.

Quid, quando non priuat; sed toti religioni conceditur? n. 13.

Quid de dispensatione causa studij ad non residendum? n. 14.

Quid, si dispensatio sit debita? n. 15.

An debeat intelligi iuxta materia natura: & ita ut non sit captiosa? 16.

An licentia testandi arctetur ad prius testamentum? Refertur opinio, 17.

Proponitur sententia Autoris, n. 16.

An dispensatio extendatur ad connexa necessaria: & dispensatio in pluralitate beneficiorum, ad non residendum; & in estate ad curatum, ad non recipiendos ordines intra annum? n. 19.

Quid, si ea possint separari: & dispensatio ad non residendum, an extendatur ad fructuum perceptionem? n. 20.

Quid, si principale in quo dispensatur, obtineat effectum, sed non ita latenter? n. 21.

An quando habet causam fauorabilem, extendatur ad connexa sepa-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

rabile: num. 22.
Quid, si cum quo dispensatur, sit tantum inhabilis ad accessorium ratione principialis: & an is cum quo dispensatur in estate ad ordines, habeat vocem in capitulo? n. 23.

An Episcopus ex dispensatione differens consecrari, retineat beneficia? num. 24.

An mittet subditum ab alieno Episcopo promouendum, & eatur illi committere posse cum eo dispensare? Et explicatur Trident. sess. 23. c. 9. de refor an Episcopus potens initiare famulum triennalem, possit subinde cum in eo interficijs aut defectu natalium dispensare? n. 25.

An dispensatio illegitimi ad ordines, vel ad clericatum, sit ad omnes ordines, n. 26.

An ea extendatur ut capax sit beneficij, n. 27.

Quid, si ea dispensatio sit totalis: & quando sic facta censeatur, n. 28.

An large interpretanda sit quando concordit à potente condere legem: num. 29.

An dispensatio ad matrimonium sit fauorabilis & amplianda, n. 30.

An in dispensatione valeat argumentum ab identitate rationis, vel à maiori ad minorem? Refertur quedam sententia, n. 1.

Proponitur sententia Autoris, n. 32.

An id argumentum valeat, quando dispensatio est fauorabilis? Et endatur, c. Per venerabilem, qui filii sint legit. & c. Quod electio, de consanguine, num. 33.

An valeat quando exprimitur ratio in ipsa dispensatione? n. 34.

Quid quando minus in maiori includitur? n. 35.

Quid, quando dispensatio est à lege concessa? n. 36.

Quid, si maius & minus sint in eodem genere? n. 37.

An potens ex privilegio testari, possit codicillum & donationem causa mortis facere? n. 38.

An concessio ouorum extendatur ad laeticinia, & concessio carnium ad utraque? n. 39.

QUASTIO hæc potest disputari de ipsam dispensatione, & de dispensandi potestate. In praesenti est item de ipsa dispensatione: & in seq. disp. inquiretur de dispensandi potestate. Præmittendum autem est differre dispensationem, interpretationem, irritationem, abrogationem legis. Nam irritare est legem impedire & castare, ne robur obligandi consequatur. Ut si legem à ciubus con-

A A A 2

stitu-

stitutam, Principis confirmatione indigentem, ut obliget, Princeps minime confirmet, sed caslet. Abrogare est, postquam vim obligadi adepta est, eam omnino cassare, Dispensare est, aliquem à lege eximere, casu quo ad illam tenebatur. Interpretari est, declarare eam vi obligadi carere in tali euentu. Quare interpretatio petit eum casum occurrere, vt in eo casset omnino legis vis ac obligatio. At dispensatio solum perit causam iustam adesse, quae merito ansam praebat, vt per gratiam ac dispensationem relaxetur legis obligatio: qua relaxatione seclusa, vere lex in eo euentu obligaret. Sic animaduertunt vniuersi, & specialiter Sotus lib. 1. de iust. q. 7. a. 3. col. 3. vers. Quo hæc autem, Azor lib. 5. instit. moral. c. 15. statim in princ. Differunt etiam derogatio & abrogatio legis. Quod hæc sit, cum legis lator eam omnino cassat. Illa vero, cum ex parte legem tollit. Ut expresse habetur I. Derogatur 10. 2. ff. de verb. signif. Quāuis autem hæc ita sint, aliquando dispensatio sumitur improprie pro iuris declaratione. Ut c. Quintauallis, de iure iur. & bene animaduertit Speculator t. de dispensatione, §. Dispensatio paulo post princ. Differunt autem dispensatio & priuilegiū, quia hoc fine causa concedi potest: quam tamen illa desiderat. Sic Rebuffus in concordatis, in forma mandati apostolici, super verb. Dispensationum, vers. Iusta dispensatio, Madosius in praxi signature, verb. Dispensiones, vers. Hic queri posset, Manuel quest. regul. to. 2. q. 46. a. 2. At hoc caute intelligendum est, nam priuilegium cū dicatur quasi lex priuata, si proprie sumatur, est cōcessio contra ius, ac proinde idē quod dispensatio, (vt bene tradit Sylu. verb. Priuilegium q. 3.) qui bene subdit sumi aliquando large pro cōcessione præter ius. Et in hac significatione acceptum differet à dispensatione modo explicato. Ut si princeps cōcedat aliquid de ijs, quæ sibi competunt, vt potestatem dispensandi, legitimandi, non erit proprie contra, sed præter ius, ac ideo id priuilegium non exigit causam. At dispensatio semper exigit causam, vt pote quæ semper est contra ius.

2. Definitur autem sic dispensatio. Est iuris relaxatio facta cum cognitione causæ ab eo, qui potest relaxare. Sic definiunt Gl. c. Requiritis, §. Nisi rigor, verb. Ut plerique, q. 7. Innoc. c. Dilectus, n. 4. de tempor. ord. & ibi Ioan. And. n. 6. Ant. n. 10. Abb. n. 5. fin. Card. n. 2. q. 2. Bellamer. nu. 5. q. 2. Archid. c. Lices canon, n. 2. de elect. in 6. idē Abb. c. 2. n. 4. de schismat. & ibi Anan. n. 3. Imola l. Quidam consulebat, q. 8. ff. de re iudic. Nauar. summ. præludio 9. n. 15. Et ex Theologis, Graffis 1. p. decisi. lib. 2. c. 31. n. 1. Manuel quest. regul. tom. 2. q. 46. a. 1. Sed hæc definitio non præcisam dispensationis naturam explicat: sed etiā requisita vt licite fiat. Nā si legis lator in sua lege dispensest absque causæ cognitione, vera erit dispensatio, non tamē licita. Ut suo loco videbimus. Quare si præcisa dispensationis natura explicetur, sic definienda est: Est iuris relaxatio, à potestate relaxandi habete facta. Per illam particulam, relaxatio, differt ab interpretatione, abrogatione, derogatione, irritatione (vñ. præc. diximus.) At illa particula, ab habente potestatem facta, explicat causam efficiētem dispensationis.

3. Sit ergo conclusio. Dispensatio est adeo stricte interpretanda, vt si aliquid operetur, extendenda amplius nō sit. Habetur expresse c. 1. §. Ille vero, de filiis presbyt. in 6. & ratio est, quia exorbitat à iure cōmuni. Et suffragatur, quia lex, quæ omnibus est aqua, si ius commune lēdat, ipsum corrigens, est odiosa, & valde restringenda, reg. Quæ à iure, de reg. iur. in 6. Nedum concessio & dispensatio particularis ius ipsum violans, erit odiosa, & strictissime intelligenda. Et sic vniuersi Doctores animaduertunt.

4. Hinc deducitur intellectus ad c. Olim, de verb. signif. & l. Beneficium, ff. de confit. princ. ex quibus textibus constat, beneficium Principis latissime interpretandum esse. Cum ergo dispensatio sit quoddam Principis beneficium, debet latissime interpretari: cōtra c. 1. de filiis presbyt. in 6. Quidam hos textus intelligunt vel de priuilegijs, quæ solum sunt præter ius, vel etiam de veris dispensationibus contra ius, quādo in nullius præiudicium, sed solius iuris cōmunis derogationē vergunt. Quare sentiunt has esse la-

tissime interpretandas. Sic Speculat. t. de dispensatione, §. vlt. n. 2. vers. Quid si dispensatum est cum aliquo, Archid. c. Nos consuetudinem, in fin. d. 12. & c. Quoniam, n. 2. dist. 69. Valasius conf. 60. n. 3. vol. 1. Verum merito hoc improbat Ant. c. Litteras, nu. 10. fin. & ibi Abb. n. 7. de filiis presbyt. Quod textus d. c. 1. §. Ille vero, eo. t. in 6. eam solam restringendæ dispensationis rationem reddat, quod à iure cōmuni exorbitet. Et ideo optime Felin. c. Postulasti, n. 8. vers. Vnde dicit, de rescript. Iason dict. l. Beneficium, n. 38. Natta conf. 163. n. 5. Brunorus in suo compendio, lit. D. verb. Dispensationes odiosa, asserunt stricte intelligentiam dispensationem, quamvis solum ius cōmune lēdat. Itē quia dispensatio illegitimi ad ordines, nulli præterquam iuri cōmuni nocet, & tamen valde restringitur, (vt plurimis allegatis dicemus num. 26.) Demum quia alias nullum esset discrimen inter ipsam dispensationem ac potestatem dispensandi. Cum hæc quoque tantum late interpretetur, quando in nullius præiudicium cedit, (vt dicemus disp. seq. nu. 3.) At omnes (vt dicemus ibi n. 1.) id discrimen cōstituunt, vt illa stricte, hæc autem late exponenda sit. Quamobrem legitimus eorū textuum intellectus est, vt intelligantur de beneficio Principis nil contra ius, sed solum præter illud cōcedenti. Id enim, vt pote iuri non repugnans, est latissime interpretandū, (vt diximus adhibentes exemplum n. 1. fine.) Secus vbi concederet aliquid contra ius cōmune: tunc enim, esset vera dispensatio stricte intelligenda. Et id voluit breuiter Gl. fin. dict. l. Beneficium, dum subdidit legem cōmūnem debere præualetere beneficio Principis. Et ita hos textus explicant Gl. c. Ordinary, verb. Dispensationes, de offic. ord. in 6. Innoc. c. Quod dilectio, fin. de consang. & ibi Ant. n. 9. Abb. n. 7. Alex. de Neuo n. 5. Prepos. ad fin. Idem Ant. c. Olim, n. fin. de verb. signif. & ibi Abb. n. fin. Imola c. Nonnulli, §. Sunt etiam alijs, n. 3. de rescr. Bart. dict. l. Beneficium n. 3. & ibi Iason n. 24. & 25. Decius conf. 32. protenuin. 4. & 5. vol. 1. Felinus proxime alleg. & c. fin. n. 5. de simon. Angelus verb. Priuilegium, n. 3. & ibi Syluest. q. . . Armillan. 4. & 5. Tabiena q. 3. n. 4. Madosius regula 23. cancellaria, q. 4. n. 6. Insuper, quando beneficium est præter ius, debet latissime interpretari, in solius Principis concedentis præiudicium. At in aliorum præiudicium, stricte. Sic Innoc. A. lex. de Neuo, Prepos. proxime allegati, Iason ea. l. Beneficium, n. 19. & 32. Angelus, Syluest. Tabiena, Armilla, quos proxime retuli. Quod intellige quando est graue præiudicium. Ut bene docent Gl. fin. c. Olim, de verb. signif. Archid. c. Quoniam, n. 2. d. 69. Valasius conf. 60. n. 3. vol. 1. Præterea Iason d. l. Beneficium, n. 32. citatis Cyno & Angelo limitat vt beneficium Principis, quod est solum præter ius, sit latissime interpretandum, quando est concessum proprio Principis motu: lecus si ad partis instantiam concedatur. Sed displicet hæc limitatio, cō quād nullum esset discrimen inter id beneficium ac veram dispensationem. Cum hæc quoq; latam interpretationem habeat: cum proprio motu cōceditur, (vt dicemus n. seq.) Tandem si velis intelligere prædictos textus de quocunq; beneficio Principis, quod est contra ius, atq; ita est dispensatio, dic id late intelligi, vt est in cōcedentis præiudicium, quamvis stricte, in quantum derogat iuri cōmuni. Et ita docent Abb. d. c. Olim, n. fin. Milis in reperitorio, lit. D. verb. Dispensatio, n. 23. vers. Dispensatio quatenus. Hæc tamen conclusio aliquibus modis temperari solet. Primo, nisi dispensatio sit proprio Principis motu cōcessa ob publicam utilitatem. Tunc enim ample intelligenda venit. Quod dicatur vere Principis beneficium, ac omni ambitione vacans, c. Si motu proprio, de prebend. in 6. ibi: Quæ de nostra mera liberalitate processit. Sic Ant. ca. At si clerici, §. De adulterijs, n. 14. de iudic. & c. Cum in cunctis, §. Cum vero, nu. 14. de elect. & ibi Host. n. 29. Ioan. And. n. 18. Abb. n. 8. Decius in noua edit. n. 14. Felin. c. Postulasti, n. 13. limit. 6. de rescr. Rebuff. in concordatis, in forma mandati apostolici, super clausula, motu proprio, in 4. effectu, Staphilaus de literis gratia, t. de vi & effectu clausularum, §. Quarto motus proprius n. 2. Alex. de Neuo c. Quia circa, n. 10. de consang. Borgasius de irreg. 2. p. t. de interpretatione dispensationis, n. 23. Manuel quest. regul. to. 2. q. 46. a. 11. Sed contra hanc limitationem pugnare videtur doctrina Gl. lem. Per litteras,

litteras, verb. Directas, de preb. dicentis motum proprium nō efficere ut amplietur gratia, vel vis propria verborum. Quare Milis in report. lit. D. verb. Dispensatio, n. 23. vers. Dispensatio quatenus, ait hanc gratiam non late interpretandam, sed tantum nō nimis stricte. At bene alex. de Neu proxime alleg. rem hanc explicat, sic intelligens hanc Gl. ut motus proprius non ampliet vīa verborum, nec faciat gratiam extendi vītra verborum naturā: bene tamen ut extenda-
tur, quatenus propria verborum significatio patitur.

6 Tunc autem solum dicetur gratia proprio motu con-cessa, quando Pontifex expresse in literis dispensationis se proprio motu concedere. Ut expresse habetur c. Si motu proprio, de preb. in 6. Cuius rationem reddemus disp. 4. n. 5. At quando Pontifex explicat se proprio motu concede-re, dicitur motu proprio concessa, quāuis constet eam ab impetrante petitam. Quia hæc non repugnat, sed signifi-cat Pontifex illis verbis, se non illa petitione, sed proprio motu ductum. Quod optime tradunt Baldus c. Nisi, n. 4. de officio legati, Decius c. 2. in noua edit. n. 23. de rescr. & cons. 51. n. 3. vol. 1. & cons. 602. n. 2. vol. 5. Card. cons. 96. paulo post princ. Rebuff. in concord. in forma mandati apost. super verb. Motu proprio, vers. Notandum est quod hoc clauſula, & praxi benef. t. de mandatis apost. in clausulis mandatorum, n. 21. Anaf. sius Germanius de in-dultis Card. §. Nos itaque, n. 5. Menochius de arbit. l. 2. centuria 3. casu 201. n. 79. vbi bene reprobatur Socinum iuniorem cōſ. 77. n. 98. vol. 1. contrarium huius tenentem. Vnde infert bene Rebuffus in dictis clausulis mandatorum, n. 23. cum Gl. ab omnibus recepta d. c. Si motu proprio, verb. Expressa, tunc nō admitti vo-lentem probare, ad partis petitionem cōcessam esse gratiam. Tum quia esset Pontificē mendacij redarguere yel-le. Tum etiam, quia id nil emolumenti afferret. Cum hæc nō repugnet. Et (vt docet bene Rebuff. d. Forma mādati apost. loco alleg.) eosdem prius tūc operabitur effēctus clausula, motu proprio, ac si pars non petiſſet. Rursus ex his infertur, nō posse testibus probari gratiā esse proprio moru-concessam. Quia d. c. Si motu proprio petitur ut ipsemēt Pō-tifex in literis id explicet. At si scriptura perdat, potest testibus probari in ea scriptura fuisse clausula, motu proprio, ut habeat effēctum clausulae motus proprii. Sic trans-cus c. Si motu proprio, n. 9. de preb. in 6. Rebuff. in concordatis, in forma mandati apost. super clausula. Motu proprio, in 11. effectu, quem nō habet illa clausula. Vnde dum Gl. eo c. Si motu proprio, verb. Expressa ab omnibus recepta ait nō posse testibus pro-bari concessionem motu proprio factā, intelligitur quādo ea concessio non fuit in scripturā redacta, at semel clausula illa, motu proprio, posita in scriptura potest per testes probari.

7 Secundò temperatur, nisi dispensatio sit in iuris corpo-re clausa: tunc enim cum censeatur lex, non stricte inter-pretanda est, sed recipit omnē similiis legis extensionē, nempe, ad omnes casus, in quibus eadem vel maior ratio inuenitur. Sic Oldadius cons. 9. n. 7. Ant. c. Olim, n. vlt. de verb. sign. Felin. c. Postulati, n. 13. lim. 5. de rescr. Galiaula l. 2. in princ. n. 13. ff. de verb. oblig. Anaf. Germanius de indulitu Card. §. Nec nō quarumcumque, n. 17. Manuel q. regul. to. 2. q. 46. a. 11.

8 Tertiò temperatur, vt quāuis dispensatio sit stricti in-ris, at quoties versatur circa iuris communis materiā, iuxta illud intelligenda est. Sic Abb. c. Quod dilectio, ad fin. de cō-fang. Gambara de autoritate legati, lib. 10. n. 254. Angelus verb. Matrim. 3. imped. 6. ad fin. Sylvest. Matrim. 8. q. 6. fin. Veracruz 1. p. Speculi, a. 44. pag. 3. vers. Respondetur ex mente, Bart. à Ledes. de matrim. dub. 36. col. penult. vers. Et annotato. Qua ratione asserunt hi DD. dispensationem in tertio consanguinitatis gradu factam extendi ad secundum cum tertio: eo quod computari debet iuxta communis dispositionem, quod gradus computat iuxta eum, qui à stipite remotior est; c. final. de confang.

9 Hinc efficitur, vt licentia testandi concessa Episcopis faciat conualecere testamentū antea factum. Quia id nō est extendere dispensationem, sed eam intelligi secundū terminos iuris, quod ad valorem testamenti, etiam antea facti, solum petit adesse facultatem testanditēpore mor-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

tis à quo robur sumit, l. Si quis filio ex heredato, §. Irritum, ff. de iniusto rupto testam. Atque ita docent Bart. ea. l. Si quis filio, in fin. & ibi Imola in princ. Paulus n. 4. Gambara de autoritate legati, l. 10. n. 256. & seq. ant. Gomez l. 42. Taurin. 2. & multi alijs, quos refert Matienzo lib. 5. recop. t. 4 l. 3. g. offa 3. n. 4.

Quarto temperatur, vt intelligatur quando agitur de 10 dispensationis extensione vītra verborum proprietatem: vnde ad comprehensa secundum propriam verborum si-gnificationem & naturam bene extenditur. Quod veſba quāuis late intelligantur, quatenus eorū natura perit. Ut notat Angel. l. fin. col. 2. vers. Item opponitur, ff. de const. princ. di-cens in eo euentu non esse extensionem, eō quōd vis verborum illud importet. Et ad hoc est textus notabilis, quē ibi ponderat Aret. l. Cum lege ff. de testam. & optime adver-tit Abb. c. Ex parte, el 3. notab. 2. de decimis, sic tenent Cald. cōſ. 1. statim in princ. de consang. Decius c. At si clerici, §. De adulterijs, n. 169. 170 in noua edit. de iudicij, & cap. Sedes n. 13. notab. 3. de reſcript. & reg. Semper in obscuris, n. 11. vbi Cagnolus n. 21. ff. de reg. iuris, Rebuff. praxi benef. t. De differentiis inter priuilegium & reſcriptum, n. 8. Nauar. c. fin. n. 5. & 6. de ſimon. & §. In Leuitico, notab. 11. n. 18. & notab. 43. n. 4. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. & l. 1. var. c. 20. n. 7. & l. 3. c. 5. fin. vbi alios refert, Enriq. l. 7. de indulgen. c. 24. n. 4. & c. 30. n. 1. Manuel q. reg. to. 2. q. 46. a. 11. Sed quāuis hæc limitatio sit probabilis: non caret tamen dif-ſcultate, & ab ea merito recedunt Abb. d. c. Sedes n. 2. & la-tissime Gambara de audor. legati, l. 10. n. 267. & seq. vbi dicūt in materia stricta, qualis est dispensationis, verba nō ita late accipiēda, ac propria eorum significatio extēditur. Quia lex multories restringit terminos, adimendo aliquid de latitudine proprij significati: quod est aliquid stricte in-telligi. Præterea quia dispensatio ad ordines non extēditur ad sacros: (vt cū plurimis dicemus n. 26.) cum tamen omnes sacri ordines comprehendantur proxime sub or-di-nibus: imo multo proprius quā minores. Cū satis con-trouerſum sit, an ordines sint propriæ ordines & sacramē-tum. Quare (vt bene cōcludit Gambaran. 272.) potius est ſpectanda in dispensatione restrictio termini alio iure fieri ſolita, quam eius proprietas item verisimilis concedentis intentio, qua ex rei qualitate deprehenditur, eo ſemper ſpectando, vt minus lēdatur ius commune & ius tertij.

Et generaliter quoties conſtat de concedentis intētio-ne, dispensatio extendit ad id quod concedens inten-dit. Ut conſtat c. In his, de verb. signif. & c. 1. vers. Ex parte vero tua, de conſes. preb. in 6. ibi: Ex quorū tenore liquido noſci potest, quod talis circa ei fuerit intentio cōcedentis. Quare dum c. Por-ro, de priuile. decidit à verbis & tenore priuilegij non esse recedendū, intelligi debet, niſi aliad de concedentis mē-te conſtat. Arque ita docent Gl. c. Super eo, verb. Intētio-ne, de offic. deleg. & c. Quanto, verb. Sola, de priuile. vbi Abb. n. 1. Anchār. n. 4. Socinus c. Ex ore, n. 2. eo t. Archid. c. Scrūtates, 25. q. 2. n. 2. & c. 1. n. 3. de conſes. preb. in 6. vbi Francus §. Ex parte n. 2. & latiffi-me alios referens Tiraq. l. Si vñquam, verb. Libertus, n. 55. & 56. C. de reuoc. donat. Parisius cons. 4. n. 22. l. 2. Capitius decisione 4. n. 2. Angelus verb. Priuilegium, n. 3. vbi Sylvest. q. 3. Tabiena q. 3. n. 4. Mandofus regula 17. cancel. q. 8. n. 3. Enriq. l. 7. de indulg. c. 30. n. 1. Manuel q. regul. to. 2. q. 46. a. 11.

Quintō temperatur, niſi dispensatio sit in priuato statuto, 12 aut consuetudine populi, quæ erant iuri communi cōtra-ria: tūc enim ample interpretāda est. Quia reducit ad ius cōmune, quod fauorable est. Quippe omnis intellectus & lex correctoria, per quæ reducimur ad ius commune, fauorem continent, & extendi debent: res enim facile ad ſuam naturam redit, (vt probauit ex multis, l. 1. disp. 12. n. 2. in 2. ratione.) Et ideo hanc limitationem tradunt Ant. c. Olim, n. 6. & 7. de verb. sign. & ibi Abb. n. 5. Iason l. Beneficiū, n. 24. & 35. ff. de constit. Princip. Sylvest. citato Iason. And. verb. Priuilegium, q. 3. concl. 2. Mandelus cons. 724. n. 16. vol. 3. Enriq. 7. de indulgentiis, c. 30. n. 3.

Sextō temperatur, vt intelligatur de dispensatione & 13 priuilegio, quæ priuatis cōceduntur, at priuilegia toti re-ligioni concessā extendenda ſunt tanquam fauorabilia. Quod ſumma ſit ratio quæ pro religione facit, l. Sunt per-

AAA 3

ſone,

sona, in s. ff. de relig. & sum. fun. Itē quia cum nō vni vel alteri personæ concedantur, sed toti religioni aut cōmunitati in perpetuum æquantur legi, ac perinde habentur ac si in iuris corpore int̄erta essent: sunt enim constitutiones perpetuæ. Sic Oldrad. conf. 300. n. 4. vers. Considerandum est, Enriq. alios referens, l. 7. de indulg. c. 22. n. 3. & c. 24. n. 4. fin.

14 Hinc deducitur dispensationē concessam ab Episcopo de percipiendis fructibus in absentia causā studij, esse late interpretandā. Quod non concedatur personæ, sed causa in qua utilitas publica versatur. Sic Oldrad. conf. 117. fin. Gambara de auctoritate legati, l. 10. n. 277. & 278.

15 Septimō tēperatur, nisi dispensatio debita sit, eò quod Princeps ob causam occurritē teneatur dispensare. Tūc enim potius est fauor debitus causæ, & sic dilatanda est. Sic Gambara de auctor. legati, l. 10. n. 274. unde infert n. 277. & n. 278. eas dispensationes, quæ sunt necessitate vel utilitate Ecclesiæ exigentibus, velut ex iuris debito emanantes, esse amplandas. Quando autem teneatur Princeps dispensare, lat̄is explicui. l. 3. disp. 10. à n. 2.

16 Octauō tēperatur, vt non ira stricte intelligatur dispē-satio, vt captiosa ac illusoria reddatur; ac à rei, in qua dispensatur, natura retrahatur. Argum. ex c. Si ciuitas, de sent. exco. in 6. Quia priuilegiū debet intelligi iuxta materię, in quam cadit naturā, l. In contractibus, §. fi. C. de non num. pecun. & l. Si vno. ff. locati. Et cōstatib⁹ ex exemplo, quod in sequēti adhibebo. Sic docet Sarmiento de reddit. Eccles. p. 4. l. 4. n. 3.

17 Hinc deducitur decisio illius quæst. an licentia testādi concessa monachis vel Episcopis per Pótificem, arctetur ad primū testamentū: ita vt si illud reuocent, nequeant postea secundū confidere. Quia in re aliqui affirmant eam licentiā extingui primo testamento condito: atque adeo iuxta hanc sententiā dicendum est, secundo postea cōfēcto præualere primū: eò quod secundū ex potestatis defectu vim sortiri nequeat. Dicuntur, quod ea testandi facultas sit dispensatio quædā immutans bonorū Ecclesiasticorū naturam & institutionem: ac proinde tanquam odiosa, restringenda sit. Deinde, quia sermo simpliciter prolat⁹ maxime in odiosis, de prima vice intelligitur, l. Boues, §. Hoc sermone, in princ. n. 128. vers. 88. Curtius iunior conf. 178. ad fin. Couar. l. Cum in officijs, in priori edit. n. 8. de testam. Bursatus conf. 30. n. 56. vol. 1. & in quodam simili tenet idem Greg. Lop. l. 23. verb. Non valdra, q. 17. in fin. t. 9. p. 6. dicit enim facultatem instituēdi maioratus reuocabilis extingui primo aētu, ac proinde eo reuocato nō esse integrum reuocanti alium instituere.

18 At longe probabilius est, eā facultatē nō extingui primo aētu, sed virtute illius licere toties, quoties libuerit, testamentum facere vsq; ad mortem, ac prius factum reuocare. Quia non est ea dispensatio ita stricte interpretāda, vt reddatur illusoria, ac contra testamenti naturā, quæ est vt vīq; ad mortem reuocari possit: adeo vt nullā legem cōtra hoc sibi testans imponere valeat, quin ab ea tanquam testamēti naturæ cōtraria recedere liceat, l. Si quis, in princ. ff. deleg. ; Præterea quia l. Boues, §. Hoc sermone, ff. de verb. sign. decidens sermonem simpliciter prolatū intelligi de prima vice, intelligitur, nisi aētus ille sit suapte natura reuocabilis (vt alios referens tradit ibi Tiraq. limit. 17. n. 1.) Et ex his manēt soluta fundamenta contraria. Et ideo hāc partem tuerunt Nauar. tract. de reddit. Eccles. q. 3. n. 23. & 24. & in apol. de reddit. q. 3. monito 9. n. 3. Albanus tract. de Card. q. 48. Couar. recantans palinodiā, c. Cum in officijs, n. 8. in poster. edi. de test. Peralta l. Si quis, in princ. n. 9. ff. de leg. 3. Tello l. 35. Tauri n. 1. & l. 4. à n. 6. quamuis n. 13. cogitandū relinquat, Molin. l. 2. de primog. c. 11. n. 45. & latissime probans Sarmiento de reddit. p. 4. c. 4. n. 3. Matienzo li. 4. recop. t. 4. l. 3. gl. 3. n. 5. & l. 9. gl. 1. n. . Ferretus conf. 13. in princ. vol. 1. Hier. Gabr. cōf. 83. à n. 27. vol. 1. Barboja l. Diuortio 8. §. Quod in anno, n. 19. ff. solut. matr. Ceruantes l. 4. Tauri n. 80. Et ex Theolog. Molin. to. 1. de iust. tract. 2. usp. 141. ad fin. Manuel quest. reg. to. 3. q. 69. 4. 5. Et in simili,

nempe, in facultate regia ad instituendum maioratum reuocabilem, tradunt dicentes eam non extingui primo aētu, sed posse semper reuocari primū, & alium institui, Greg. Lop. sibi contrarius eal. 32. verb. Non valdra, q. 21. t. 9. p. 6. Molina d. c. 11. n. 45. Ceruantes d. l. 4. n. 83.

Nonō tēperatur, vt dispensatio non ita stricte intelligatur, quin ad necessario & inseparabiliter cōnexa extendatur. Quod vniuersi fatentur, ne dispensatio suo effectu frustretur. Hinc dispensatio ad plura beneficia, extēdit ad licentiā nō residendi in utroque, sed in solo altero. Ut bene docent Gl. c. Non potest, verb. Retinere, de preb. in 6. & c. Si quis in clero, verb. Solēnibus 7. q. 1. & ibi Archid. fin. Gl. c. Quia in tantum, verb. Plures, de preb. & ibi Abb. n. 4. Ripa c. Ad aures, n. 43. de rescr. Iason l. Beneficium n. 45. ff. de constit. Princeps. Felin c. At si clericī, §. de adulterijs n. 17. de iud. & c. fin. n. 5. de simon. & c. Postulasti, n. 10. de rescr. Probus add. ad Monachū, c. vn. n. 10. de etat. qual. in 6. Euerar. loco à ratione legis larga, n. 36 fallen 11. Gambara de auctor. leg. l. 10. n. 230. Angelus verb. Dispē-satio, n. 9. vbi Sylu. q. 5. n. 9. Mandos reg. 20. c. accl. q. 7. n. 3. Borgasius de irreg. 2. p. t. de interpr. disp. n. 4. Sayro thesauro cas. to. 1. l. 7. c. 14. n. 21. Simili ratione si dispensetur cū minori, vt beneficiū parochiale habeat, dispensatur cōsiderante ne teneatur intra annum ad sacerdotiū promoueri: & sic euitet pœnam statutam c. Licet canon. de elec̄t. in 6. contra eū, qui cum beneficiū parochiale habeat, non promouetur intra annū. Et ratio est, quia erat in qua secū ad id beneficiū dispensatur, ne quir ad sacerdotium intra annū trāsire. Sic Ant. d. c. At si clericī, §. De adulterijs, n. 14. Abb. proxime alleg. Felin. d. c. fi. n. 5. & alios allegans d. c. Postulasti, n. 10. Decius c. Cū in cunctis, §. Cū vero, in noua ed. n. 1. de elec̄t. Milis in repert. lit. D. verb. Dispē-satio, n. 23. vers. Dispē-satus, vt non obstante, Gambara d. l. 10. n. 232. Borgasius d. t. de interpret. dispensationis, n. 5.

At quādo accessoria sunt a principali separabilia, ita vt dispensatio super principali imprimat suum effectū absq; ea extensione, non extendit ad ea accessoria. Quod dispensatio stricte intelligenda sit. Et facit l. fin. §. Lucius, ff. de conduct. indeb. vbi restitutio in integrū concessa minori favore etatis super contra cū rescindendo, non extendit ad accessoriū, id est, ad vīuras solutas. Et ita docent vniuersi. Vnde dispensatio ad non residendū minime extendit ad fructuum consequitionem, qui ab absentibus perduntur. Quia hæc possunt separari. Sic Ant. c. At si clericī, §. De adulterijs, n. 14. de iud. & ibi Felin. n. 17. vers. 2. fallit. & c. Postulasti, n. 10. de rescr. Milis in repert. lit. D. verb. Dispē-satio, n. 23. vers. Dispē-satus vt possit, Lapis alleg. 57. ad servādum, n. 7. Gambara de auctor. legati, l. 10. n. 242. Brunor. in suo compend. lit. D. verb. Dispē-satio est de lege iurisdictionis. Quod si queras, cui vīsi sit ea dispensatio? Respondeo, ne is priuetur beneficio, ob residentiā defec̄tū.

Imo nec extendit ad ea annexa separabilia, quoties id super quo principaliter dispensatur, potest sortiri effectū, licet nō ita plene & facile, sicut id accideret, si esset dispensatum super antecedenti & consequenti. Sic Felin. d. §. De adulterijs, n. 16. & ibi Aretinus, n. 36. Idque probant ex Bartoli & Baldi doctrina.

Limitat tamen hoc Baldi l. Et si seuerior, n. 19. C. ex quibus causis infam. irrog. quamuis satis subobscure, nisi dispensatio habeat causam fauorabile. Quia tunc trahitur ad consequens separabile, & sine quo dispensatio super principali stare potest per illum textum, vbi iudex dispensando super pœna, censetur dispensare super infamia. Sed merito hanc limitationem reprobat Aret. c. At si clericī, §. De adulterijs, n. 36. de iud. & ibi Felin. n. 16. fallen. 2. Quia in eo textu nullatenus poterat remoto principali stare accessoriū: remota enim pœna imponenda pro crimine, mitigatur causa pœnæ, nec delictū ita atrox est, ac illud quod infamiam meretur: & proinde tollitur infamia tanquam necessario coniuncta atrocitatē delicti.

Tempera tamen, vt dispensatio non extendatur ad cōnexa separabilia, vt intelligatur quando is, cū quo dispensatur in principali, erat etiā inhabilis ante dispensationem ad connexū, ad quod extendenda est. Secus quando non erat

erat inhabilis ad accessoriū, sed ad solū principale, & quia circa principale impeditus erat, erat quoq; consequēter circa accessoriū: tūc enim remoto defectu à principali per dispensationē, consequens & accessoriū liberum erit ab omni macula: & sic poterit vtrumque exerceri. Sic *Felin. c. Postulasti, n. 11. vers. 1* & his similia de rescr. id colligēs ex *Gl. c. Statutum, in princ. verb. Dignitate, in fin. de rescr. in 6.* idem allegatis *Dominico & Prepos. Couar. 4. decret. 2. p.c. 8. §. 10. fin.* & ponit exemplū *Felinus clem. 2. de etat.* statuitur ne canonicius vocem habeat in capitulo, donec subdiaconus sit, & *Clem. 3. eo. t. præscribitur ætas ei ordinis assumēdo necessaria.* Quare eā ætatem nondum nactus est vocis in capitulo incapax, non per se, & principaliter ratione defectus ètatis, sed ratione defectus ordinis eā ètate poscentis. Si ergo Pófifice in ætate ad subdiaconatū petita dispensante, is fieret subdiaconus, vocem quoq; haberet in capitulo.

24 Ex dictis inferunt aliqui, dispensationem concessam Episcopo, ut ultra tres menses iure præscriptos cōsecrationem differat, non extendi ad retentionē beneficiorū, quæ à cōsecrationis die vacare debeant, c. *Cum in cunctis, §. Cū vero, de elect.* Quod hæc non sint ita connexa, quin separari possint. Sic *Innoc. c. De multa, n. 2. vers. Sed quid si ex dispensatione, de preb. & c. Cum in cunctis, n. 3. vers. Item & quando, de elect.* *Monachus c. Si gratio se, n. 4. de rescr. in 6. Host. d.c. Cum in cunctis, n. 16. Ioan. And. n. 19. An. ast. Germonius de indultis Card.* §. *Si vero illa, n. 18. Limitant hoc Host. & Ioan. And. nisi dispensatio illa sit proprio motu concessa.* At dicendum est, nullatenus ea beneficia vacare. Quod vacatio illa sit inseparabiliter coniuncta dilationi culpabili consecrationis: quare eo ipso quod dilatio culpa vacat ratione legitimæ dispensationis, extenditur quoq; dispensatio ne vacent beneficia, tanquam ad connexum inseparabile. Et confirm. quia ipsemet *Innoc. d. c. De multa, nu. 2. ab omnibus receptus,* fatetur non vacare beneficia, consecratione dilata ratione morbi Episcopi; vt pote, quæ culpe immunit est. At nō minus culpa caret, quando ex dispensatione legitima differtur. Quare si proprie loquendū sit; nō est h. ec dispensationis extensio, nec ex tali extensione cessat beneficiorum vacatio: sed quasi cessante culpa, quæ eius causa est. Demū idem constat ex c. *Cum ex eo, de elect. in 6. vbi deciditur parochum, cum quo dispensatum est ne intra annū promoueat, non incurrire pœnam amissionis beneficij in eo textu statutam.* Atq; ita docent *Ant. c. Cum in cunctis, §. Cum vero, de elect. n. 14. & ibi Abb. n. 9. Decius in noua edit. n. 14. Felin. c. Postulasti, n. 1; limit. 6. de rescr. Rebuff praxi benef. t. de dispensat. ad olura beneficia, n. 7. 4. Euerardus loco aratione leg. larga, n. 36. fallent. 11. Gambara de auctor. leg. l. 10. à nu. 249. ad 254. Sayro thesauro casuum, 1. to. l. 7. c. 14. n. 21.*

25 Secundò, ex his aliquis inferet, dum Prælatus religionis aut Episcopus mittit subditū ab alieno Episcopo ordinibus initiandū, censeri subinde eum vices suas cōmittere illi Episcopo, ut dispenset cum illo in irregularitate, aut quoq; alio impedimento, in quo potest proprius Prælatus dispensare. Quod concessus aliquo censeatur subinde cōcessa ea, sine quibus id expediri nequit, c. *Preterea, de offic. deleg. l. 2. ff. de iurisd. omn. iud.* Et dispensatio in principali extenditur ad accessoriū, sine quo cōsistere nequit (vt nu. 19. diximus.) At promotione ad ordines fieri nequit eo impedimento nō sublatu. Ita docent *Angel. verb. Irregularitas, n. 34. & ibi Sylu. q. 9. n. 11. fin. Armilla n. 8. t. Enriq. l. 14. de excom. c. 17. n. 4. ad fin.* qui hoc limitat quando id impedimentū denuo occurrit, aut denuo in mentem venit. Sed non caret magna difficultate doctrina hæc, & potius opposita placet. Quia *Nauar. li. 1. conf. t. de temp. ord. 1. edit. toto conf. 26. & 27. in 2. toto conf. 12. & 13. Manuel 2. to. sum. c. 14. n. 10. concl. 10. Petr. de Ledeſm. sum. Sacram.* vbi de Sacram. ordinis, c. 8 post 5. concl. col. 19. defendant Episcopum, cui *Trident. sess. 2. 3. c. 9. de reform.* concedit posse initiate suum familiarem triennalem, non posse cum eo dispensare in interstitijs, nec in defectu natalium ad ordines minores, ut potest proprius Epis. Dacuntur, quod sublatu uno impedimento non censeatur alterum distinctum sublatum, c.

Ex tuarum, de r. & auct. pallij, l. Si domus, ff. de seruit. urban. At in hoc euentu duplex impedimentum concurrit, alterum defectus subiectionis ad ordines, alterum irregularitatis. Sublatu ergo priori per initiandi licentiam, non auferitur posterius. 2. quia à separatis non fit illatio. *ca. Ad audientiam, de decim. l. Papinianus, ff. de minorib.* At potestas dispensandi & initiandi separata sunt. 3. quia dispensatio non extenditur ad connexa sine quibus potest cōsistere. (vt n. 20. diximus.) At potestas initiandi potest consistere absq; potestate reddendi initiandum habilem ad ordines: vt pote, quæ intelligitur, si ille alias habilis sit, vel à legitimè superiori impetrat dispensationem in ea inabilitate. Demum quia nemo afferet Sacerdotem, cui delegauit Epis. vt aliquos matrimonio copulet, posse cum illis dispensare in matrimonij impedimento, in quo posset Epis. vt in voto non nubendi. Et ex his manet argumentis contrarijs satisfactum. Alia tamen ratione cēsē posse Epis. cū eo familiari dispensare in interstitijs, & quacunq; irregularitate. Quod ad id habitatio maioris partis anni sufficiat: vt late probauit libr. 2. tota disput. 23. & postibl scripta reperi idem tenēre *Emanueli Sa sum. verb. Episcopius, num. 36.*

Terriò deducitur, quid dicendum sit de illegitimo cū quo dispensatur ad ordines, vel vt clericus fiat? *Philippus relatus ab Ant. c. Literas, nu. 10. de filijs presbyt.* cōsent dispensationem hanc extendit quoque ad ordines sacros. Quia si restringenda sit, id erit ad primam tonsuram. Quod aduersarii negant. Et *Suarez de censuris, disp. 41. sect. 3. nu. 3.* ait difficile esse vniuersaliter acceptare hanc regulam, vt ea dispensatio intelligatur ad solos ordines minores. Quia in his rebus indefinita equipollat vniuersali, vnde ait iuxta materiam subiectam, & maxime iuxta receptum verborum sensum & usum, in particulari iudicandum esse. At dicendum est, eam dispensationem de solis ordinibus minoribus intelligi. Quod cum stricte interpretanda sit, satis est, vt in minoribus ordinibus suum effectum sortiat. Nec tamen ad primam tonsuram restringitur, quia aliquid beneficij habet, & permisso in genere mediocritatem respicit, l. fin. §. 1. C. communia de legat. & l. Legato generaliter, ff. de legat. 1. At ordinis minores medij sunt inter primam tonsuram & sacros. Et ideo huius sententiae videtur *Glossa cap. fin. verb. Ad omnes, de filijs presbyt. in 6. vbi ait caute in eo textu dictum esse, si fuerit cum illegitimo dispensatum ad omnes ordines, addito eo signo vniuersali.* Et id tenet ibi *Archid. paulo post principium,* colligens id ex eo textu, ne redunder particula omnes. Et *Francus ibi, n. 4.* ait hoc esse tutius, quod eisdem verbis ait *Gl. fin. c. Literas, de filijs presbyt.* Et id affirmant *Speculat. t. de dispensat. §. vlt. n. 2. Goffredus sum. t. de filijs presbyt. nu. 8. & ibi Host. §. Quis posse dispensare, n. 8. vers.* Quid si dispensetur, & dict. c. *Literas, in fine, & ibi Innoc. fine, Vincentius, Laurentius, & Tancred. quos refert & sequitur Ioannes Andr. ibi, fine, Anton. num. 10. Abbas n. 6. Anchæ fine, Cardin. fine, Bellamera n. vlt. idem Abbas c. Si quis quam n. 5. de cohabit. cleric. *Felinus c. Postulasti, num. 9. statim in princip. de rescript. Iason l. Benzicum, nu. 4. 2. ff. de constit. Principum, Rebuffus praxi benef. t. de dispensat. super defectu natalium, n. 47. Angelus verb. Priuilegium n. 3. & verb. Clericus 1. n. 3. Sylvest. verb. Priuilegium q. 3. & verb. Clericus, 1. q. 4. Armilla verb. Priuilegium, n. 4. & verb. Clericus, 1. fin. Maiolus lib. 1. de irregul. c. 8. n. 6. Villadiego tract de irregul. c. 16. vbi de dispensat. irregularitatis cum illegitimis, vers. Hinc est, quod si dispensatur cum laico, Astensis 2. p. sum. l. 6. t. 22. a. 4. q. 6. Ant. Cuc. l. 4. Instit. maior. t. 12. num. 31. Borgafius de irregul. 2. p. t. de interpretatione dispensat. nu. 22. Et ex *Theologis Enriquez l. 7. de indulgent. c. 30. n. 2. & l. 14. de irreg. c. 8. n. 10. Emm. S. a. sum. verb. Dispensatio, n. 13. Sayro thesauro casuum, tom. 1. l. 6. c. 11. n. 19. Intellige tamen, nisi illegitimus esset in minoribus constitutus, tunc enim ne dispensatio frustranea sit: & vt verba aliquid operentur, iuxta c. *Si Papa, de priuileg. in 6. intelligitur de sacris.* Ita *Host. d.c. Literas, fine, & ibi Anton. nu. 10. Abbas n. 6. Bellamera n. finali:* qui bene hoc intelligit quan-***

do Pótifex dispensans norat illegitimum esse in minoribus constitutū. Ni si id ignoraret, non est cur eius mens præsumatur esse disp̄sare, vt ad sacros ordines promoueat virtute eius dispensationis, quę ex se solos minores ordines comprehendit. Et existimo dispensationē eam Pontificis, vt illegitimus, quem minoribus initiatum nouit, ad ordines promoueat, intelligi de omnibus sacris. Quod nō præsumatur mens Pótificis esse, vt ille per subdiaconatū maneat mutandi status incapax, nec vltius possit ascendere. Tandem quamvis dispensatio illegitimi esset ad omnes ordines, farctur aliqui de solis minoribus intelligi. Sic falso allegatis D. Antonin. & Sylu. tenet Maiolus & Sayro proxime alleg. Enriq. li. 14. de excm. c. 8. n. 10. At eam dispensationē ad omnes sacros ordines porrigi, iure optimo supponunt Gl. c. fin. verb. Ad omnes, de fil. presb. in 6. dicens caute addi in eorexu particula m, omnes. Et Domin. ibi n. 8. dicens vtile esse adjici. Et Archid. ibi paulo post princ. dicens ea particula vniuersali non addita minime prodesse dispensationē ad ordines sacros. Et constat, quia si adiecta particula, omnes, ad solos ordines minores extenderetur: cum idē sit ea nō apposita, (vt diximus) redundaret vtiique. Cum tamen nec vlla syllaba in decretis Pótificis superflua esse debeat. Vt probauit l. 3. disp. 46. n. 6.

27 Quarto deducitur, quāuis dispensatio illegitimi ad ordines nō extendatur, vt beneficij parochialis capax sit, ed quod hæc separabilia sint: extendi tamē, vt beneficij simplicis capax sit. Ita docent Ant. dicens sic seruati, c. Postulati, n. 10. de rescr. & ibi Imola n. 4. Felin. n. 10. & c. fin. n. 5. de simon. Anchār. c. fin. n. vn. notab. 1. de fil. presb. in 6. Milis in repert. verb. Dispensatio, n. 23. vers. Dispensatus ad ordinē, Borgasius de irreg. 2. p. t. de interp. dispensationis, nu. 7. Em. 8. a sum. verb. dispensatio, n. 14. Sayro in thesauro casuum, to. 1. l. 6. c. 11. n. 22. At hoc ita vniuersaliter dictū non placet. Et cōtrarium significat Rebuff. prax. benef. t. de dispens. super defectu natalium, n. 48. dicens dispensationem illegitimi ad sacros ordines nō extendi ad beneficium. Et Suarez de censuris, disp. 41. sect. 3. n. 3. fin. vbi ait dispensationem ad omnes ordines, si aliud non addatur, non necessario includere dispensationem ad beneficia, præsterrim illa, quę prælationem vel iurisdictionē habent. Quia hæc non necessario cōnexa sunt. Sed sic distinguendum credo: si disp̄satur cum illegitimo ad omnes ordines, quo casu disp̄satur etiam ad sacros, (vt diximus n. præc.) redditur subinde beneficij simplicis capax: secus si ad ordines dispensetur, non addita particula vniuersali, quo casu ad solos minores ordines promoueri potest, nisi sit iam ad illos promotus, idq; Pontifex disp̄sans norit (vt n. præc. dixi) & in hoc casu etiam redditur beneficij simplicis capax, vt pote cum quo disp̄satur ad ordines sacros. Doctoresq; allati in hoc solo casu, quo disp̄satur cum illegitimo ad ordines sacros, videntur aperte loqui. Quia id probant ex c. Accepimus, de atat. & qual. vbi cogitat Episcopus promoto ad sacros ordines absq; titulo conferre beneficium. At promotus ad minores nullo eget titulo. Quare licet ordines facri & beneficium simplex diuersa sint, sunt tamē annexa quasi inseparabiliter. Cum non deceat quempiam ad sacros ord. promoueri absq; beneficij titulo: idq; prohibuit Trid. sess. 21. c. 2. de refor. quamvis promouendus patrimonium aut pensionem habeat, nisi quasi dispensatiue ratione necessitatis vel vtilitatis Ecclesiæ.

28 Hęc tamen dicta sint, quando non absolute dispensatur cum illegitimo in irregularitate, sed cum addito, vt ad ordines, vel ad beneficium simplex. Secus autem est quando absolute & sine addito dispensatur. Nā tunc signum est dispensationē esse totalē. Tum, quia verba absoleta integrā solutionem important. Tum etiā, quia non est cur ea dispensatio ad vnum potius, quā ad alium effectum protrahatur: nisi vbi facultas dispensantis coarctata esset: tunc enim dispensatio adæquabitur potestati. Ita Suarez de censuris, disp. 41. sect. 3. n. 3.

29 Decimō tēperatur principalis conclusio, vt dispensatio stricte intelligatur, quando sit ab inferiori, qui legē con-

dere nequit: secus si fiat à legislatore. Quia cum dispensatio dicatur quædā lex priuata, merito extenditū attenta dispensantis potestare. Videatur enim quasi cōcedere priuatum legem, & cōsequenter aptam ad recipiendam extensionē, qualem lex communis fauorabilis recipit. Sic Aret. c. At si clerici, §. De adulterijs, n. 13. & 34. de iud. Sed merito hanc limitationem reiicit Felin. c. Postulati, n. 9. de rescript. Quia nulla cōmoda differentiae ratio potest assignari inter vtramq; dispensationē, vt altera restringi, altera vero ampliari debeat. Deinde, quia c. fin. §. Ille vero, de fil. presb. in 6. expresse decidit dispensationē illegitimo à sede Apost. concessam restringi: eō quod à iure communi exorbitet. Tandem, quia lex etiam generalis, si iuris communis sit correctoria, restringitur, reg. Quę à iure, de reg. iuris in 6.

Vltimo temperatur, nī dispensatio sit in causa matrimoniali. Quippe ea fauore matrimonij extenditur: nī scādalu[m] ex larga interpretatione sequatur. Sic tradunt Milis in repert. lit. D. verb. Dispensatio n. 23. vers. Dispensatio quatenus, Felin. c. Postulati, n. 13. limit. 7. de rescr. Gambara de auctoritate legati, l. 10. n. 262. Loazes de matrim. Regis Anglie, dub. 2. in 2. funda. pro parte affirmanti, n. 29. Veracruz 1. p. speculi, a. 44. pag. 5. paulo ante 2. dub. Borgasius de irreg. p. 2. t. de interpret. dispensat. n. 23. Idque probant ex c. Quod dilectio, de consang. vbi legati potestas ad dispensandum in certo consanguinitatis gradu restringitur, causa vitandi scādalu[m] ad casum, quo vterq; contrahens distat & que à stipite. Ergo à contrario sensu, si non esset scandalum, ea dispensatio amplianda esset. 2. quia Extrāu. Nuper, Clem. VI. relata à Calderino conf. 1. n. vn. de consang. decidit dispensationem in 4. gradu consanguinitatis, porrigi ad 4. cum tertio coniunctum, qui est calus mixtus. Sed hæc limitatio merito reiicitur à Gutier. q. can. l. 2. c. 15. n. 127. & dupli seq. Quod nullo iure probetur: nam (vt bene ait Aret. l. 2. in princ. n. 2. ff. de verb. oblig.) ex eō quod d. c. Quod dilectio, restringatur ea dispensatio ratione consuetudinis & scandali, sequitur eis seclusis esse veram extēsionem. Verum est enim, tuū gradum mixtum ex 3. & 4. comprehendit sub 4. simplici: non tamen id euenit, ed quod extendenda sit ea dispensatio: sed quia ex natura sua is solus gradus est, quo remotior distat à stipite. Et eodem modo soluitur d. Extrāu. Nuper. Præterea, quia dispensationem in causa coniugali odiosam & stricti iuris appellant Host. c. Quia circa, n. 2. de consang. & ibi Ioan. And. n. 7. Ant. n. 6. Card. n. vn. oppos. 1. Anchār. n. 4. fin. Domin. conf. 33. n. 8. & 9. Corneus conf. 201. n. 8. vol. 2. Rota in nouissim. to. 3. l. 1. decis. 117. n. 3. & l. 2. decis. 70. n. 2.

Et dictis omnibus deducitur, quid dicendum sit in ea quæstione, an in dispensationibus locum habeat argumentum à paritate rationis, vel à maiori ad minus: ita vt in ijs extēsio fiat, à casu, in quo est par aut minor ratio, ad casum, in quo est eadem aut maior concessionis ratio? Decius c. Quia in tantum, noua edit. à n. 15. usque ad 19. de prob. & reg. Non debet cui 21. n. 6. ff. de reg. iuris, & cons. 76. ad fin. vol. 1. & c. At si clerici, §. De adulterijs, in noua edit. nu. 87. de iud. & Hippol. repet. ad eundem §. nu. 86. & 87. Francus cap. Cui de non sacerdotali, num. 5. notabil. vltim. de prebend. in 6. Gambara de auctoritate legati, l. 10. num. 264. fin. Borgasius de irreg. p. 2. t. de differentiis diuersorum terminorum, nu. 11. Iustitiae id arguim. valere: & late id probat Decius, contrarijsque responder. Potissimum fundamentum est, quod in te pœnali, & sic odiosa, id argumentum locum habeat: vt probat l. Neque in ea 22. ff. ad l. Iul. de adult. ibi: Sed qui occidere potest adulterū, multo magis contumelia poterit eū iure afficere. Quod Bart. ibi, in fin. dicit valde notandum. Idē prob. ex l. In suis 11. in princip. ff. de lib. & postib. vbi probatur habentē potestateim, & vitæ & necis alijcuius, habere quoq; in bonis ipsius potestateim. Ex quo textu argumentum Doctores ducunt ad licitam banniti spoliationem, quod licite interfici valeat. Et ita arguit Gl. c. In literis, verb. Predo, in fin. de rescr. spolia. vbi cum textus doceat p̄dōnem ante omnia restituendū, limitat nī talis sit p̄dō, cuius vitę nemo parcere debet, quasi tunc interfictione existenti licita, à fortiori sit spoliation. Præterea, valere arg. à maiori prob. ex c. Ex parte tua, de deci.

vbi priuilegium super decimis non soluendis concessum Ecclesiasticis extenditur ad noualia. Et ea ratio redditur in textu, ibi: *Quia vbi maius conceditur, minus concessum esse videtur.* Deinde, quia c. Per venerabilem, qui filii sunt legit, hoc argumento vtitur Pontifex, ibi: *Quod in maiori conceditur, licetum esse videtur & in minori.* Et fit ibi hoc argum. à maiori ad minus in diuersa specie, vt à spiritualibus ad temporalia: & nō solum à maiori, sed à simili arguit Pontifex, ibi: *Per simile quoque.* Et eo vel maxime, quod legitimatio est multum odiosa: vtpote, quae ius legitimorum minuit.

- 32 Sed quāuis hocprobabile sit, non est recedendum à communi & receptissima sententia, neganti id argumentum procedere in dispensationibus; atq; adeo in ijs fallere, reg. Cui licet ss. de reg. iuris in 6. sic dicētem: *Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus.* Dicitur hæc sententia ex reg. Quæ à iure, de reg. iuris, in 6. ibi: *Quæ à iure communī exorbitat, minime sunt ad consequentiam trahenda.* Cum ergo dispensatio sit huiusmodi, non valeret in ea argum. à minori. 2. ex c. fin. de translat. Episc. vbi dispensatio, vt quis ad Archiepiscopatum promoueat, nō extenditur ad Episcopatū, &c. Cui de non sacerdotali, de prab. in 6. vbi decidit eum cui integrā præbendam conferri mandatur, non posse recipere dimidiā, licet in ea Ecclesia sint integræ ac dimidiæ præbendæ: & si mandatur conferri præbendam certi valoris, non posse minoris valoris recipere. Nec obstant argumenta n. præc. adducta. Quia ad duo priora respondet Couar. 4. decret. 2. p.c. 8. §. 8. n. 11. eos textus loqui in cōcessionibus à lege vel canone inductis, quæ late interpretandæ sunt: (vt diximus n. 7.) nō autem in ijs, quæ à Principe priuatim sunt. Ad c. Per venerabilem, dic cum Abbate ibi n. 6. & Felino c. fin. n. 5. de simon. esse allegationem partis, ac proinde nil probare. Vel 2. dic esse quandam huius reg. limitationem (vt n. seq. dicemus.) Et ideo hanc sententiam tuentur Speculat. t. de dispensat. §. Dicendum restat. n. 16. & Ioan. And. addit. ad eius. eo. r. §. vlt. verb. Dispensatum, & d. reg. Quæ à iure, & c. Postulasti. n. 1. de rescript. vbi Host. n. 12. Ant. n. 8. Bell. n. 3. Barbat. n. 7. Felin. n. 8. post 6. declarat. vers. Regula est, & c. fin. n. 4. concl. 2. de simon. Abb. c. Ad aures, n. 7. de rescri. & c. Ioan. n. 8. de cler. cōiug. & c. At si clericī, §. De adulterijs, n. 8. de iud. Card. d. c. Per venerabilem, n. 9. q. 1. Oldrad. conf. 215. n. 7. Fredericus conf. 4. Domin. c. fin. n. 5. de filiis presb. in 6. & ibi Francus n. 1. Probus addit. ad monachū, c. vn. n. 9. de etat. & qual. in 6. & c. vn. n. 35. de cler. coniug. in 6. Romanus l. 2. an princ. n. 62. ff. de verb. oblig. & ibi Læcelot. n. 1. Aret. n. 1. Iason l. 2. an princ. n. 39. ff. de vulgar. & l. Beneficium, n. 38. ff. de constit. Prince & l. Omnum, n. 13. C. de testam. Beroius c. Super eo, n. 13. de usur. & c. Ad aures, n. 29. de rescrip. vbi Ripa n. 39. Milis in repert. lit. D. verb. Dispensatio, n. 23. vers. Dispensatio in maior, Rebus in concordat. t. de forma mandati apost. super verb. Dispensationum, vers. Inusta dispensationis, Gygas de pensionib. q. 18. ad fin. Parisius conf. 88. n. 20. l. 4. Euerard. loco à minori, n. 4. Bernar. Diaz reg. 195. vbi Salzedo in addit. Gambahra de auctor. legati, l. 10. n. 2. 1. Loazes de matrim. Regis Anglie, dub. 2. in 2. fundam. partis affirmant, n. 29. Nata cōf. 179. n. 27. & conf. 50. 4. n. 4. & 5. Sylvest. verb. Beneficium, 3. q. 4. n. 8. fin. & q. 12. Tabiena, verb. Beneficium, 2. q. 17. n. 20. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 11. Mandosius reg. 20. cancellar. q. 7. n. 10. & in praxi signaturæ, tit. dispensationes, verb. In materia dispensat. Villalobos in suis communib. lit. D. n. 90. Carrer. l. 3. de sponsal. c. 3. fin. Sarmiento de reddit. 4. p. c. 4. n. 5. Molina l. 2. de primog. c. 4. n. 4. 8. & 49. Maiolus l. 5. de irreg. c. 51. n. 10. Menoch. conf. 72. n. 11. vol. 1. Anast. Germanius de indultis Card. §. Nec non quorumcumque, n. 17. Stunica de voto, q. 6. n. 56. Matienzo li. 5. recop. t. 8. l. 10. gl. 1. n. 1. Borgasius de irreg. p. 2. t. de interpret. dispensat. n. 17. Gutier. q. canon. l. 2. c. 15. n. 124. 126. Brunorus in suo compend. lit. D. verb. Dispensationes sunt odiosæ. Et ex Theologis, Molina tom. 3. de iust. disp. 591. n. 2. Beia in suis responsis, casu 45 ad fin. Lud. Lop. 2. instruct. vbi de clauibus c. 9. col. 5.

- 33 At hæc regula temperanda est primo, vt procedat in dispensationibus odiosis, vt ad plura beneficia: secus in favorabilibus, & quæ non odiosæ sunt: vt in dispensatione illegitimi ad ordines, per c. Per venerabilem, qui filii sunt leg. vbi Pontifex hoc argumento vtitur in legitimatione, quæ nō

odiosa, sed fauorabilis est, ob filiorum fauorem: & præiudicium aliorū, ad quos hæreditas pertinet, iura parui pēdūt. Cum talis ipes sit potius iure odiosa, l. Post emancipationem, ff. de legatis. Sic Ioan. And. c. Postulasti, n. 11. de rescript. & ibi Host. n. 12. Ant. n. 8. Imola n. 12. Bellam n. 3. Abb. c. Ad aures, n. 8. de rescript. & c. At si clericī, §. De adulterijs, n. 8. de indic. & ibi Decius in noua edit. à n. 91. Hippolyt. n. 92. Barbat. n. 7. Felin. c. fin. n. 5. de simon. Beroius c. Ad aures, n. 29. de rescript. Loazes n. præc. alleg. Sed hanclimationem reprobavit idem Felin. d. c. Postulasti, n. 9. limitat. 2. & d. §. De adulterijs, n. 16. c. quod semper dispensatio sit odiosa, vtpote, quæ semperius commune violat: in quo odiū eius fundatur, (vt diximus n. 4.) 2. protest opponi c. Quod dilectio, de consang. vbi quamvis agatur de fauore matrimonij, qui multus est: at fit in dispēlatione interpretatione stricta, & ideo decidit ibi dispensationem in certo gradu, vt in quarto, non extendi ad mixtū ex tertio cum quarto: sed tantum intelligi, quando vterq; contrahens æque distat à stipite. Sed merito Felinum reprobantes sustinent prædictam limitationem Decius & Hippol. proxime allegati. Quia dispensatio fauorabilis potest dici, vbi agitur de publico religionis fauore, vel animæ. Quippe in talibus euentibus extensio fit etiam in materia exorbitanti. Quod vulnerationi iuris communis facta per dispensationem præponderet subiecta materia: vt probat Euerard. loco à ratione legis generali, n. 50. & 61. Nec obstat casus c. Quod dilectio, non enim innititur ea decisio interpretationi stricte facienda dispensationis, sed ratione consuetudini, quæ in eo loco vigebat, ex cuius violatione scandalum oriebatur, id ibi decisum est. Quod cōstat ex fine eiusdem textus, vbi decisionis redditur ratio sic: *Consultius ducimus multitudini, & observante consuetudini deferendum, quam aliud in dissensionem, & scandalum populi statuendum.* Et ita tradunt ibi Gl. verb. Vterque, Innoc. fin. Abb. n. 7. Imola l. 2. in princ. n. 2. ff. de verb. obl. & ibi Roman. n. 62. Arelin. n. 2. Felin. d. c. Postulasti, n. 9. & c. fin. n. 8. de simon. Cornelius conf. 201. n. 15. vol. 2. Couar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 10. n. 12. Veracruz append. ad a. 49. 1. p. Speculi, pag. 99. & 1. p. Speculi, a. 44. pag. 4. Petr. de Ledesma de matrim. q. 54. a. 2. ad fin.

Secundò tēperatur, vt valeat id arg. à maiori, quando 34 casus, in quo dispensatur, ratione expressam concessionis cōinet. Tunc enim extenditur ad casum non expressum, vbi reperitur eadem ratio. Quia iuxta doctrinam Gl. communiter recepta, c. 1. verb. Italiae, de tempor. ord. in 6. hoc non est extensio, sed declaratio, qua declaratur includi eū casum ex tacita dispensantis mente. Sic Abb. At si clericī, §. De adulterijs, n. 8. de iudic. & ibi Decius in noua edit. lim. 1. n. 89. & 90. Hippol. n. 88. Ripa c. Ad aures, n. 41. de rescript. Manuel q. regul. 40. 2. q. 46. a. 11. Nec obstat Felinum discedere ab hac limitatione c. Postulasti, n. 9. limit. 1. de rescript. Et dicitur, quia si nō extenditur dispensatio à maioritate rationis, à fortiori, nec ab identitate. Sed bene respondet Decius, quando est ratio expressa in lege, non esse proprie extensio, sed tantum quando à similitudine vel maioritate rationis non expresse argumentum dicitur.

Tertiò tēperatur, quando id munus est annexū, vel inclusum in maior, tanquam pars eius, vel ab eo inseparabile: tunc enim dispensatio in casu maiorit ad minorē. Quia concessio toto partes concessæ videntur. Ut dispensatio ad sacerdotiū extenditur ad omnes ordines inferiores. Sic Ioan. And. addit. ad spec. t. de dispensatione, §. fin. verb. Dispensatum. Host. c. Postulasti, n. 12. de rescript. & ibi idem Ioan. And. n. 11. Ant. n. 8. Imola n. 11. & 14. Barba. n. 7. Bellam. n. 3. idem Ant. c. Literas n. 10. de fil. presb. & ibi abb. n. 6. Milis in rep. lit. D. n. 23. verb. Dispensatio, vers. Dispensatio licet, Franc. c. Cū de non sacerdotali, n. 5. de prab. in 6. Probus addit. ad Monachū c. vn. n. 9. & 10. de etat. & qual. in 6. Felin. c. fin. n. 5. de simon. & c. At si clericī, §. De adulterijs n. 17. de iud. Sarmiento de reddit. 4. p. c. 4. n. 5. Maiolus l. 5. de irreg. c. 51. n. 10. & l. 1. c. 8. n. 7. Sayro thesauro casuum, to. 1. l. 7. c. 14. n. 17. & l. 6. c. 11. n. 20.

Quartò tēperatur, vt non valeat argum. à maiori in dispensationibus ab homine concessis, secus in ijs, quæ à canone vel lege inducuntur. Quia illæ stricte, hæc vero large inter-

interpretandæ sunt (vt diximus n.7.) Sic Couarr. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 11. Lud. Lop. 2. p. instruct. vbi de clauibus, c. 9. col. 5.

³⁷ Tandem limita, vt regula procedat quando maius & minus sunt in diuersis generibus: secus si vtrumque sit in eodem genere; tunc enim dispensatio in maiorū verba prægnantia habens extendetur ad minus. Sic Oldrad consil. 215. n. 7. Felin c. Postulasti, num. 13. fine, limitat. 8. de rescript. Borgasius de regular. p. 2. t. de interpretat. dispensationis n. 17.

Hinc deducitur, Episcopum aut monachum, cui concedit Pontifex testandi facultatem, posse quoque codicillum facere, aut causa mortis donare. Quia hæc sunt partes ultimæ voluntatis, quæ concessio testamento conceduntur. Vt prob. ex l. Marcellus, ff. de donat. causa mort. ibi: Nam & mortis causa donare poterit, cui testari concessum est. Atque ita reprobato Socino iuniori, qui contrarium tenuit cons. 13. n. 12. 13. & cons. 89. n. 31. l. 1. tenent Nau. apologet. ad lib. de reddit. q. 3. monit. 7. 9. & 10. Mandosius latius probans de signatur. gratia, verb. Licentia testandi, vers. Alia etiam ambiguitas. Sarmento de reddit. p. 4. 6. 4. n. 5. Enriq. l. 7. de indulg. c. 21 n. 6. & c. 30. n. 7. & in fin. Molin. 10. 1. de iust. tract. 2. disp. 141. ad fin.

³⁸ Secundū insertur, concessionē ouorum extendi ad lac & caseum. Sic Enriq. lib. 7. de indulg. c. 30. n. 3. cam reddens rationem, quod minus sit. Sed hæc ratio displicet, non enim video quo pæcto sit minus. Quare rationem legitimā esse censeo, quia vnicā & indiuidua est prohibitio ouotum & laeticiorū, eo quod sementinam originem à carnibus trahant: sicut est vnicā & indiuidua prohibitiō omnium carnium. Quod constat ex c. Denique 4. d. vbi hæc prohibitiō continetur his verbis: Par autem est, vt nos, qui bis diebus à carnibus animalium abstineamus, ab omnibus quoque qua sementinam trahunt originem carnis abstineamus: à lacte videlicet, caseo, & ouis. Sicut ergo is cui ratione morbi conceditur vt auem edat, non erit reus præcepti quibuscumq; carnibus vescens: sic cui ouorum esus conceditur, ceterorū quoque laeticiorū vſus licet. Similiter cui esus carnium conceditur, subinde ouorum & laeticiorū vſus permisus est. Quod tota ratio prohibitionis horum sit, eo quod à carnibus sementinam originem trahant: Atque ita pendet prohibitio hæc à carnium prohibitione: sublata ergo principali prohibitione tollitur accessoria.

D I S P V T A T I O II.

An potestas dispensandi sit late interpretanda?

S V M M A R I V M.

Potestas dispensandi est late interpretanda, n. 1.

An ad solos casus adaptabiles, & comprehensos sub lata verbi significacione extendatur, & in quibus est endem vel maior ratio, licet sint separabilestn. 2.

Quid, si cedat in damnum tertij, & an potestas conferendi beneficia extendatur, n. 3.

Quid, si consuetudine inducta sit certa interpretatio in ea materia, n. 4.

An extendatur ad dispensandum in iure naturali vel diuino, n. 5.

An extendatur, quando conceditur ad dispensandum cum certis personis, n. 6.

An privilegia bullæ, & iubilæ sint stricte intelligenda, n. 7.

Potestas dispensandi concessa Episcopo circa beneficia; an ad simplicia restringatur, n. 8.

Quid vbi est dubium, an dispensatio, vel dispensandi potestas extendatur ad casum? n. 9.

Potestas dispensandi capituli sede vacante an extendatur ad casus occulitos commissos Episcopo in Trident. ff. 24. c. 6. & ad casus commissos Episcopis in Trident. tamquam delegatis Sedis Apostolica, & an en sit potestas delegata, n. 10.

An en Tridentini facultas competat Episcopis nondum consecratis, n. 11.

An en facultas sit odiosa, ac restrinenda, nec competit Episcopis ante Trident. Et competit alijs habentibus iurisdictionem quasi Episcopalem, & subditi horum possint in his casibus adire Episcopum, n. 12.

An superiores religionis erga religiosos gaudeant ea facultate, n. 13.

An potestas dispensandi in votis, vel iuramentis, extendatur ad ea com-mutanda. Refertur quædam sententia, n. 14.

Proponitur sententia Autoris, n. 15.

An potestas circa vota extendatur ad iuramenta. Refertur duplex opinio, n. 16. 17.

Proponitur sententia Autoris, n. 18.

An facultas circa iuramenta soli Deo facta extendatur ad vota, n. 19.

An ea facultas extendatur ad iuramenta, in quibus est turpitudine in recipiente, n. 20.

An facultas circa vota extendatur ad votum & iuramentum simul

expresse facta. Refertur duplex sent. n. 21. 22.

Proponitur sententia Autoris, n. 23.

An sit subreptitia dispensatio voti tacito iuramento: vel iuramento tacito voto: vel falso proponatur votum, etim sit iuramentum: vel contra: vel falso dicatur esse alterum vinculum solum, cum sit vtrumque, n. 24.

An sit necessaria mentio in dispensatione repetitionis voti vel iuramenti n. 25.

Soluuntur argumenta, n. 26.

An potens legitimare adulterinum & incestuosum, possit laborantem utroque virtus simul. Refertur quedam sententia, n. 27.

Proponitur sententia Autoris, n. 28.

Quid, si in partis fauorem ea potestas concessa sit, n. 29.

An hoc possit, potens spurius in genere legitimare, n. 30.

Satisfit argumentum, n. 31.

C O N C L V S I O S I T. Quamvis dispensatio ipsa odiosa sit,

ac stricte intelligenda: (vt late disp. præc. diximus,) at potestas dispensandi cōmissa alicui est late interpretanda, tamquam fauorabilis. Solet probari ex cap. finali, de simon. quod decidit mandatum dispensandi cum monachis simoniace ad monasteriū admisissis, cōmissum Episcopo, extēdi ad dispensandū cum Abbatibus eodē virtio affectis. At hic textus nil cōfert, vt bene aduertunt Aretinus l. 2. in princ. n. 1. ff. de verb. oblig. Fortunius l. Gallus, §. Et quid si tantum, a. n. 156. ff. de liber. & postbu. Narar. eo. ca. fin. n. 3. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 9. Quia ex illo mandato nō cōfertur Episcopo noua dispensandi potestas, sed excitatar eius potestas ordinaria per cōcilium generale concessa. Vt constat ex textu, ibi: Secundum constitutionem generalis concilii dispensares. Atque ideo textus non probat de cōmissione, sed de potestate ordinaria ad dispensandum, iure concessa. Et de eadem loquitur c. Per venerabilem, qui filii sunt legitim. (vt bene docet Couar. proxime allegatus,) dum is textus probat potestatem dispensandi circa maiora, ad minora extendi. Sed prob. conclusio. Quia cum dispensandi potestas conceditur, nulli sit præiudicium, nisi soli concedenti, qui potestatem suam totam vel eius parrem communicat: nec ex parte eius, cui conceditur, reperitur aliquod odium. Ac proinde tamquam Principis beneficium est late interpretanda. Iuxta dicta disp. præcedentia n. 4. Et confirmatur, quia odiosum non est, immo gratiosum, vt in dispensando, quis principis vice fungatur. 2. quia semper principale propositum inspiciendum est, l. Rogatti, in principio. l. Si quis, ff. si certum petatur, quod alii adductis illustrati lib. 6. disp. 1. nu. 11. At dum conceditur dispensandi facultas, principale intentum non est, vulnerare ius cōmune, sed id in consequentiā venit: principale autem intentum est, fauore quodam ac beneficio afficere eum, cui conceditur. Quare esse Principis beneficium, spectandum est, vt late interpretetur. At dispensatio ipsa directe ac principaliter tendit ad vulnerandum ius commune, eximendo quempiam ab illius obligatione. Et confirm. quia & si causa mediata possit esse odiosa, satis est vt immediata, id est, liberalitas Principis sit fauorabilis: & hæc regulariter attenditur, l. Socium qui in eo, ff. pro socio, l. Sed si plures, §. In arrogato ff. de vulgari, & notat ibi Bart. nu. 3. Quod si opponas, ad dignoscendum resne fauorabilis an odiosa sit, non attendi præcise rem prout in se est, sed ex effectu cōsurgentis id venandum esse. Vt constat ex l. 1. ff. solut. matrim. vbi dos fauorabilis appellatur, quod effectus inde resultans, nimurum, sobolis procreatio, sit fauorabilis. Si ergo exercitium dispensationis, quod est effectus potestatis dispensandi, est odiosum, ipsa quoque potestas talis erit. Et confirm. quod potestas propter exercitium concedatur, alias utilis esset. At quoties vnum conceditur propter aliud, concessio sortitur naturam eius propter quod conceditur. Vt constat ex Bart. doctrina l. Constitutionibus, n. 1. ff. ad municip. vbi allegato Dyno inde statuta esse stricti iuris probat, quod actio ex eis descendens sit stricti iuris. Sed utrique obiectio satish ex doctrina tradita, nā allegata in utriusque obiectione procedit, quādo ille effectus odiosus est principaliter intentus. At hic principaliter intenditur communicatio potestatis, quæ fauorabilis est. Et ideo hanc conclusionem tradunt Glosso

c. Hi

c. Hi qui, verb. In potestate, in fin. 15. q. 8. & c. Dudum, verb. Beneficia, de preb. in 6. Fredericus conf. 163. Oldradus conf. 152. n. 1. Calderi. conf. 1. n. vn. de consang. Barth. l. 2. in princ. n. 2. ff. de verb. oblig. & ibi Bald. n. vn. Imola n. 2. Bart. Socinus n. 14. Alciatus n. 48. Alex. n. 6. Paulus n. 4. Angelus n. 2. Roman. n. 62. Aretinus n. 1. Galatian. 8. Iohann. And. c. fin. n. 3. fin. de simon. & ibi Ant. n. 5. Abb. n. 3. & 5. Cardin. statim in princ. opposit. 1. Anan. n. 8. Felin. n. 7. concl. 4. & c. Postulasti n. 11. limit. 4. de rescript. idem Abb. c. At si clerici, §. De adulterijs n. 11. de iudic. vbi Imola fin. Alex. de Nevo n. 15. & 23. Decius in noua edit. limit. 2. n. 95. & conf. 76. n. 1. vol. 1. idem Alex. de Nevo c. Quod dilectio, ad fin. de consang. & ibi Præpos. n. 8. Ripa c. Ad aures n. 20. & 43. de rescript. idem Ananias c. fin. n. 5. de clericis pugnat. in duello. Idem Alex. l. Si ita scriptum n. 3. ff. de lib. & posth. Barth. Socinus conf. 33. n. 14. vol. 3. & conf. 47. n. 32. vol. 4. Præpos. c. Per venerabilem, in princ. n. 5. qui fil. sint legit. Francus c. 1. n. 5. de fil. presbyt. in 6. ibi Dominic. in princ. n. 8. Iac. de Puteo in suis decis. l. 3. decis. 39. n. 1. Ant. de Rosellis tract. de legitim. l. 2. t. De causa materiali, n. 10. Angelus verb. Dispensatio n. 9. vbi Sylu. q. 5. n. 9. Tabiena verb. Beneficium 2. q. 14. n. 16. Rolandus cōf. 61. n. 6. vol. 1. Villadiego tract. de leg. q. 1. n. 31. Nauar. c. fin. n. 5. de simon. & §. In Leuitico, notab. 27. n. 4. & commēt. 4. de regul. quod est super c. Statuum 19. q. 3. n. 15. fin. & l. 4. conf. t. de consang. 1. edit. conf. 8. fin. in 2. conf. 4. fin. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 6. vers. 8. & n. 11. Gutier. quæst. canon. lib. 2. c. 15. n. 125. Borgasius de irreg. 2. p. t. de interpret. dispensationis, n. 23. Stunica q. 6. devoto n. 57. Gratian. reg. 140. n. 15. Et ex Theologis, Enriq. li. 7. de indulgen. c. 3. fin. Molina to. 1. de iust. tract. 1. disp. 173. col. 4. vers. Obseruādum est eum. Sayro thesauro casum, to. 1. l. 6. c. 11. n. 8. Lud. Lop. 2. p. instruct. vbi de clauibus c. 9 col. 4. Emm. Sa sum. verb. Dispensatio n. 7. Manuel 1. ro. sum. 2. edit. c. 166. n. 3.

2. Temperatur tamen conclusio, vt extendatur hæc potestas nō ad quo scūnq; casus, sed ad casus quoquo modo adaptabiles casib; in potestate expressis. Sic Felin. c. fin. n. 8. limit. 1. de simon. Gambara de auctor. legati li. 10. n. 203. inde bene inferens non extendi de casu ad casum non cōprehensum sub lata verborum significacione. Quare idem Felin. c. Postulasti, n. 11. limit. 4. de rescript. bene ait extensionē huius potestatis fieri ad consequentiā etiam separabilia, in quibus est eadem vel maior ratio, & ibi late probat.

3. Secundo temperatur, quando solum agitur de præiudicio ipsius cōcedentis potestatem, secus quando ea cōcessio in tertij præiudicium vergit: tunc enim est restringenda potestas. Quod Princeps cēseatur velle quam minimum possit damnum tertio inferre. Pro hac parte sunt Ant. & alij, quos referam n. 28. dicentes potestatem legitimandi non extendi ad casum mixtu, quando est in tertij damnum: eo quod tunc odio sit. Et in terminis proprijs docent Felin. c. Postulasti n. 11. casu 2. de rescript. & c. At si clerici, §. De adulterijs, n. 9. de iudic. & ibi Alex. de Nevo n. 15. & 23. Alciat. alios referens, l. 2. in princ. n. 51. & vers. Fallit 4. ff. de verb. oblig. & ibi Aretin. n. 1. fin. Gambara de auctor. legati, l. 10. n. 196. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 9. Valascus conf. 60. n. 3. vol. 1. & adhibet hoc exemplū Aretinus cum Innoc. c. Dudum el 2. n. 13. de elect. & Archidiacono. c. Si quis, de ministerijs, in fin. d. 50. quamvis Episcopus possit dispensare cum electo criminoso, at id nequirit in præiudicium capacis, qui simul cū eo electus est: nec similiter in præiudicium eius contra quæ in testem producitur criminosis. Exemplum etiam ponit idem Aretinus in potestate conferendi beneficia. Sed huic exemplo obstat videtur doctrina Gl. c. Dudum, verb. Beneficia, de præbend. in 6. vbi potestatem conferendi beneficia tanquam fauorabilem extendendam docet, & c. Si cui, el 2. de præbend. in 6. qui texus manifeste probat potestatē hanc esse fauorablem, decidens decere gratiam hæc esse mansuram. Quæ verba proprie sonant esse hoc beneficium Principis fauorable, vt in regul. Decet, de regul. iuris, in 6. Sed dic (vt colligitur ex Feline c. Postulasti, n. 11. casu 2. in fin. de rescript.) quando collatio beneficiorum ad solū Pontificem concedentem ea conferendi spectat, ea potestas est fauorabilis & amplianda. Quod soli concedenti Pontifici præiudicet: at quando collatio ad ordinarium spectaret, ea potestas concessa alteri per Pontificem est stricte

interpretanda, ob ordinarij præiudicium. Intelligēda tamen est hæc limitatio, dummodo præiudicium graue sit, vt docent Gl. c. Olim, in fin. de verb. signif. Archid. c. Quoniam n. 2. d. 69. Couar. & Valascus proxime allegati. Quia de minimis curatur.

- Tertio temperatur, nisi cōsuetudine inducta esset certa interpretatio in ea materia: tunc enim restringenda est potestas dispensandi, ratione eius consuetudinis: vt caueatur scandalum. Cōstat ex c. Quod dilectio, de consang. quod ad hoc ponderauit disp. præced. n. 33. Sic Ielinus c. Postulasti n. 11. vers. Quartus tamen casus, de rescript. Gambara de auctoritate legati, lib. 10. n. 194.

Quarto temperatur, ne facultas dispensandi absolute concessa extendatur ad dispēsandum in iure naturali vel diuino. Sic Gloss. I. Filius à patre, §. fin. verb. Statu. ff. de liber. & posth. Bald. ibi, fin. Angelus fin. Alex. n. 4. Aret. l. 2. in princ. n. 1. ff. de verb. obl. & ibi Alciat. n. 51. vers. Fallit 3. Gambara de auctoritate legati l. 10. n. 204. Felin. c. fin. n. 8. lim. 4. de simon. & ibi Nauar. n. 3. Sed Bart. Socinus dicit. l. 2. in princ. n. 14. ait Glossā cui prædicti DD. innituntur, loqui de impedimentis matrim. iure diuino inductis. Cū enim in iis Pontifex dispensare nequeat, nō censemur eam potestatē transferre in illa generali cōmissione. Quia nemo plus iuris in aliū transferre potest, quam ipse habet, reg. Nemo plus iuris 55. ff. de reg. iuris. Vnde aperte sentire videtur Bart. Socinus transire eam potestatem, si Pontifici deleganti cōpetet facultas dispēsandi in eo iure diuino. Verum Alciat. prox. alleg. reprobat hunc intellectū. Quod ita intellecta Gl. effet fatua & indubitabilis. Quare Felin. c. Postulasti n. 12. vers. Tertius, de rescript. & Gambara d. l. 10. n. 205. aiunt hanc limitationem, vt aliquid importet, intelligendam esse, etiam si Pōtifex delegans posset in eo iure diuino dispensare aliquādo ex magna causa. Quare mihi placet hæc limitatio sic intellex̄ta, vt nō transeat in ea generali potestate facultas dispēsandi in iure diuino, quādo id tale est, vt specialissime Pōtifici reserueretur, ita vt nō nisi ex magna causa in eo dispēset, vt bene explicarunt Felin. & Gambara. At transire credo, quando nō ita stricte. Nemo enim negabit virtute talis potestatis posse delegatum dispensare in votis cōmūnibus, quæ iure diuino naturali obligant. At nemo cōcedet transire potestatem dispensandi in matrim. rato, nec in solemani castitatis voto, imo nec in simplici voto castitatis aut religionis, vt dicemus disp. 9. n. 2.

Vltimo temperatur, vt late interpretetur, quando ea conceditū ad dispensandum cum personis nō expressis. At stricte intelligitur, vbi exprimuntur personæ, cū quibus est dispensandum. Ratio differēt̄ est, quod in priori casu sit beneficium ac priuilegium aetiuum illius qui dispensaturus est, & in eius gratiā confertur: quare ac beneficium principis late exponitur. At in posteriori est priuilegium passuum ipsius, cum quo dispensandum est, vt pote in eius favorem concessum. Quare non est tam dispensandi facultas, quam quasi dispensatio in esse produc̄ta solam exequutionē expectans. Hæc quoq; limitatio aperite colligitur ex c. Si cui nulla, de preb. in 6. Et ita docēt Ioā. And. c. final. n. 3. fin. de simon. & ibi Ant. n. 5. Abb. n. 3. & 5. Card. statim in princ. opposit. 1. Felin. n. 8. Nauar. n. 3. Alciatus l. 2. in princ. n. 50. vers. Fallit secundo. ff. de verb. obl. & ibi Galianula n. 11. Gambara de auctor. legati, l. 10. n. 200. Iac. de Puteo in suis decis. l. 3. decis. 39. n. 2. Angelus verb. Dispensatio n. 9. & ibi Sylvest. q. 5. n. 9. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 9. fin. Vnde similiter est late interpretanda, quando est potestas dispensandi cum determinato personarum numero, etiam si cum vna sola sit, modo personæ non nominentur. Quia adhuc est beneficium, & priuilegium aetiuum eius, qui dispensaturus est, ac in ipsius gratiam collatum. Sic Alciatus prox. alleg. At hæc limitatio intelligenda est, quando ad petitionem illarum personarum expressarum, cum quibus dispensandum est, hæc potestas committitur: secus si ad petitionem dispensaturi, tunc enim censemur ea potestas in fauorem ipsius concessa, & ita est late interpretanda. Sic Iac. de Puteo prox. alleg. Rota in nouissimū 3. ro. l. 1. decis. 117. fin. & l. 2. de-

cis. 700. fin. At hoc ego intelligo, quando in favore ipsius dispensatur, & ut ipsi gratiam faciat, daret eam potestate prelatus. Quod in dubio non presumi, quod est ad dispensandum cum determinata persona, dicemus disp. 28. n. 90.

7 Ex his deducitur primò, priuilegia bullæ Cruciatæ ac iubilei esse stricte intelligenda. Quod non sint priuilegia seu beneficiū ipsius dispensantis, sed ipsius personæ bullam accipientis, vel iubileum obtinentis. Sic Nauar. lib. 2. cons. de iure iur. in 1. edit. cons. 3. n. 6. in 2. cons. 1. n. 6. loquens de iubileo vocat eas facultates odiosas ac restringendas. Idem tenet loquens de priuilegijs Cruciatæ Enriq. lib. 7. de indulgent. c. 30. n. 1. Quare minus bene Lud. Lop. 2. p. instruct. vbi de clauib. c. 9. col. 6. dicit facultates bullæ esse fauorabiles, & late interpretandas.

8 Secundò deducitur non credendum Abbatic. fin. n. 5. de cleric. pugnant in duello, vbi ait potestatem dispensandi circa beneficia concessam Episcopo, intelligi de simplicibus, & reddit rationem, eo quod dispensatio sit odiosa. At merito cum improbant Anan. ibi n. 5. & Felin. c. Postul. asti nu. 11. limit. 4. vers. Adde etiam, de rescript. Ripa c. Ad aures n. 20. eod. tit. Quia licet dispensatio sit odiosa, & sic dispensante Episcopo ad beneficium, intelligatur dispensatio de simplici, at facultas dispensandi sibi data, est late interpretanda, & ita intelligitur quoque de curato.

9 Tertiò deducitur, sicut in dubio an dispensatio extendatur ad aliquem casum, interpretandum est eam non extendi: ita in dubio an potestas dispensandi extendatur, ut virtute illius possit dispensari in aliquo casu, interpretandum esse extendi. Ratio disparitatis est, quod illa stricta, hec autem amplam interpretationem sortiatur. Sic Decius c. at si cleric. §. De adulterijs, in noua edit. limitat. 2. n. 96. de iudic. & ibi Hippolyt. n. 91. Stunica de voto q. 6. n. 57.

10 Quartò deducitur expositio Tridentini sess. 24. c. 6. de reform. vbi conceditur Episcopis facultas ad absoluendum & dispensandum circa omnes casus occultos, nec deducetur ad forū contentiosum, excepta irregularitate ex homicidio voluntario. Dubitari enim potest an ea facultas competat quoq; capitulo Sede vacanti: & alijs prælatis habentibus iurisdictionem quasi Episcopalem: & prælatis religionum? Et 1. si loquamus de capitulo Sede vacanti, Suarez de censuris, disp. 4. sect. 2. num. 13. negat. Et ducitur primò, quod declarat congregatio Cardinaliū hanc facultatem solis Episcopis priuatue quoad omnes alios concedi. Ergo excludit etiā capitulū Sede vacanti. 2. Quia haec facultas non cōpetit ordinario iure Episcopis, sed iure speciali Tridentini (vt dicemus n. 12.) At quae iure speciali cōpetunt Episcopis, non transeunt in capitulum. At verius existimo eā facultatem transire in capitulū Sede vacanti. Ducor, quia quāuis hoc iure speciali Tridentini cōpetat Episcopis, & capitulum non succedat in ijs quae cōpetunt Episcopo iure speciali (vt cōmuniter tradunt DD. cum Innoc. c. Cum in cunctis, n. 7. de elect. & Abbe. c. Verum, n. 9. de foro compet.) id tamen est verum de ijs, quae competunt iure speciali delegato, seu ex cōmissione Episcopo, secus si de iure ordinario speciali, vt tradunt Abb. d. c. Verum n. 9. Felin. c. Eam te. n. 17. de rescript. At haec potestas cōpetit Episcopis iure ordinario speciali. Potestas enim cōpetens non personæ, sed dignitati perpetuō, vel officio est ordinaria (vt probauit l. 2. disp. 40. n. 14.) Quod hic cōtingit, eo vel maxime, quia Tridentinum in eo decreto non dicit vt id cōpetat Episcopis tanquam delegatis Sedis Apostolicæ, in quo euentu licet potestas cōpetat officio in perpetuum; est delegata, vt cōmuniter cum Gl. fin. c. Ab abolendam, de heret. & ibi Abbat. n. 15. tradūt ibi DD. & Cosmas pragmat. sancto. 1. t. de collationib. §. Item circa, in verb. Legatorū. Quāuis non desinet, qui sentiant oppositum. Quare tunc haec potestas tanquam delegata non transit in capitulum, vt cū alijs probat idē Abb. eo. c. Ad abolendam, fin. contra alios. Quod intellige nisi alias iure ordinario cōpeteret Episcopo. Tunc enim ea potestas transibit ad capitulū, non quatenus Episcopus poterat iure delegationis, sed quatenus poterat iure ordinario. Sicut in Trident. sess. 22. c. 8. de reform. præci-

pitur vt Episcopi tanquam sedis Apostolicæ delegati compellant exequi testamentum: & tamen quia id poterant Episcopi iure ordinario, cap. 3. de testam. transit ea potestas in capitulum, quatenus iure ordinario competebat Episcopis. Et ita compete loquentes post Tridentinum affirmant Matienzo lib. 5. recop. t. 4. l. 1. 4. gloss. 1. num. 47. Molina tom. 1. de inst. disp. 250. Tandem quia non dicitur in eo decreto Tridentini, vt auctoritate apostolica dispensent Episcopi. Quæ verba etiam denotant auctoritatem delegatam, vt tradunt Franc. cap. Cum aliquibus, nu. 4. de rescript. in 6. Maranta in sua præc. 4 p. d. 5. num. 4. Poterit ergo capitulū Sede vacante exercere omnia, quæ in eo decreto cōpetunt Episcopis. Nec obstat declaratio Cardinalium in contrarium adducta. Quia de ea non constat authenticæ, neque illa necessario standum est, quamvis magnam auctoritatem habeat. Et forte noluit excludere capitulum Sede vacanti, cum in omnibus fere vice Episcopi fungatur. Et ita sent. hanc tenuerunt Cenedo collectan. 4. ad decretales, n. 2. Enriquez. lib. 14. de irregul. c. 18. n. 2. & c. 20. n. 1. & lib. 6. de pœnit. cap. 16 n. 1. Aragon 2. 2. quest. 88. a. 12. col. 7. concl. 5. f. 10. 42. Manuel q. regular. tom. 1. q. 61. a. 9.

Similiter ea potestas competit Episcopis electis & confirmatis, licet nondum consecratis. Quia iuxta omnes illis cōpetunt ea, quae sunt iuri dictio: quale est hoc, & ita docent Cenedo & Manuel n. præc. allegati, Suarez de censuris, disp. 4. sect. 2. n. 7.

Si vero loquamus de abbatibus, & aliis prælatis habetibus iurisdictionem quasi Episcopalem, & diocesis nulli Episcopo subiectam, quidam neoterici doctissimi negant (vt refert Enriquez l. 6. de panit. c. 16. n. 1. comment. lit. F.) eam facultatem Tridentini illis cōpetere. Idem negant Cenedo & Suarez, n. præc. alleg. & ducitur uterque, quod cum Tridentini decretū d. sess. 24. c. 6. de refor. exorbitet à iure commun. i. quo attento solus Papa poterat dispensare, id decretum tamquam odiosum restringendum est. Quare ait ibi Suarez fideles immediate subiectos his prælatis, licet alias exemptis, posse quoad contenta in eo decreto subiici Episcopo, in cuius diocesi est horum prælatorum diocesis. Quia cum non debant esse peioris conditionis alijs fidelibus, oportet vt Episcopum habent, à quo possint talem dispensationem petere. Item quia Episc. per se habet iurisdictionem in illa diocesi quoad omnes actus, in quibus illi prælati non sunt exempti. Qualis est hic, de quo agimus. Sed quamvis haec sint valde probabilia, probabilius repuro hanc potestatem cōpetere his prælatis. Ducor quod id decretum Tridentini sit tamquam fauorable ampliandum (vt bene docet Enriquez l. 10. de sacram. ord. c. 20. n. 2. & Mannel n. 10. fine allegatus.) Quod probat Enriquez, quia per eam decisionem sit reducō ad ius commune primævum, quo attento poterant Episcopi in omnibus dispensare (vt probauit l. 1. disp. 61. n. 3.) in quo casu etiam dispensatione in diximus extēndendam, disp. præc. n. 12. Verum hanc rationem non approbo. Quia optime Suarez de censuris, disp. 4. sect. 2. num. 3. probat facultatem dispensandi in eo decreto Episcopis concessam, minime illis cōpetuisse attento iure primævuo & ordinario. Quia cum sint Pontifice inferiores, à quo illæ irregularitates, quarum dispensatio illis committitur ibi, promanant, nequibant absque speciali commissione in illis dispensare. Cum inferior nequeat in lege superioris dispensare, c. Inferior, d. 21. Quare legitima huius ratio est, quod facultas delegata ad dispensandum, quamvis iure communis minime cōpetenter, est fauorabilis, & late interpretanda (vt n. 1. probauimus.) Nedum haec quae est ordinaria (vt n. 10. probauimus.) Item quia etiam dispensatio à iure exorbitans est latè interpretanda (vt probauit disp. præc. n. 7.) quando in corpore iuris est clausa. Nedum potestas dispensandi in corpore iuris clausa. Qualis est haec Tridentinum enim ius commune constituit. Secundo, quia hi in sua diocesi plenam Episcoporum iurisdictionem habent, ab illis que sola consecratione differunt, vt passim tradūt DD. in materia de voto & aliis. Et cōfessa-

tios pro suis diœcesis approbant; cum tamen id esse Episcoporum, statuantur in Trident. sess. 23. c. 15. de reform. & video hanc sententiam tenent Enriq. lib. 14. de irregul. c. 18. nu. 2. in commento, lit. P. & li. 6. de pœnit. c. 16. n. 1. Manuel 2. tom. sum. c. 10. n. 6. concl. 6. & quasi regul. 20. 1. q. 61. a. 9.

¹³ Tandem eadē potestas Trident. eo c. 6. competit superioribus etiam localibus seu conuentualibus religiohum exemptarum erga religiosos eis subditos, vt expresse concessit Pius V. in quodam breui, cuius verba refert Manuel 9 reg. 20. 1. q. 61. a. 9. & ratio est, quia hi superiores funguntur iurisdictione quasi Episcopali in suos subditos religiosos, vt probabo disp. seq. n. 9.

¹⁴ Quinto deducitur, quid dicendum in ea quæstione, an potestas ad dispensandum in votis vel iuramentis Deo factis extendatur ad commutanda? Et quidem de potestate ordinariam dispensandi habente nullus dubitat. Nec etiam aliquis dubitat potestate ad commutandum non extendi ad dispensandum: quod maius est. Sed difficultas est, an potestas delegata ac dispensandum extendaatur ad commutandum? Quidam existimant eam extendi quoque ad commutandum. Ducuntur ex reg. 53. Cui licet, de reg. iuris, in 6. vbi habetur cui licet quod est plus, licere quoque minus. At commutare est minus, quam dispensare. Adde potestatem dispensandi tanquam fauorabilem ampliandā (vt diximus n. 1.) Huius sententiae videtur Paulud. 4. d. 38. q. 4. a. 3. concl. 5. nu. 35. ait enim quemcunque & quandocunq; potentē dispensare in voto, quod plus est, posse quoq; id commutare, quod minus est: vbi videtur loqui tam de potestate ordinaria, quam de delegata, cum generaliter cum dictione vniuersali loquatur, & eius ratio de vtraq; prober. Eiusdem etiam sent. videtur aperte sotus 1. 7. de iust. q. 4. art. 3. col. 5. paulo ante vers. Ex his fit consequens, vbi haec ait: facultas dispensandi eadem est ubique commutandi. Quia maior est facultas dispensandi. Et tenent expresse Enriq. l. 7. de iudic. c. 30. n. 5. fin. Emm. Sa sum. verb. Votum, vbi de voti irritatione & disp. c. n. 19. Aragon 2. 2. q. 88. a. 12. col. 6. dict. 2. & q. 89. a. 9. col. antepen. propos. 2. Philiac. de offic. sacerd. tom. 1. p. 2. l. 3. c. 22. ad fin. Manuel in expos. Cruciate, §. 9. n. 115. & to. 2. sum. c. 100. ad fin. Lud. Lop. 2. p. instruct. vbi de clauibus, c. 9. col. 4. & col. 8. vers. Præterea ex predictis.

¹⁵ Sed quāvis hoc probabile sit, probabilius tamen censeo non extendi ad commutandum. Duxo, quia reg. Cui licet, qua nititur prior sententia, locum habet, quādo minus continetur in maiori, tanquam pars in toto, vel species in genere, vt communiter ibi tradunt DD. & cōstat: nam potens ex priuilegio in irregularitate homicidij voluntarij dispensare, non poterit in irregularitate excommunicati celebrantis, quæ multo minor est. At cōmutatio nullatenus includitur in dispensatione. Quia haec est in parte vel in toto obligationis dissolutio. At cōmutatio nullam prorsus vinculi dissolutionem importat, sed translationem eiusdem vinculi voti in aliam materiam. Adde ad commutationem materiae promissæ in aliam æqualem (quod legitima voti commutatio exigit) non mediocrem peritiam desiderari. Qualis non exigitur ad dispensandum. Secūdo, quia nō eo ipso quod potestas commutandi aliqui auferretur, censeretur ablata dispensandi potestas (vt optime probat Nauar. §. in Leuit. notab. 27. n. 1. & seq.) Cum tamen argumentum negatiue à minori ad maius valeat: vt non potest quis minus, ergo nec maius: perinde vt valer affirmatiue à maiori ad minus: potest quis maius, ergo & minus. Ergo eadem ratione, qua negatur valor prioris argumenti: eò quod diuersa ratio sit in vtraq; potestate: negandus est posterioris valor. Et ita hanc partem sustinent Nauar. ibi. & sum. c. 12. n. 79. Palacios 4. dict. 38. disp. 3. col. 37. vers. Et sane si amicus, Metina l. 2. sum. c. 1. f. 258. Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. punct. 7. col. 10. vers. Denique, Azor l. 11. instit. moral. c. 10. q. 4. & c. 18. quæstione 7. Lud. l. op. 1. p. instruct. cap. 50. paulo post princ. At qui potest dispensare ex priuilegio, potest partim relaxare, & partim commutare. Tum quia potestas hæc partim commutandi includitur in potestate dispensandi, tanquam necessaria ad eam perfecte exer-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

cendā. Cum vniuersi auctores consulant ne omnino dispensatio voti concedatur, sed mixta aliqua commutatio. Quod & Pontifex ipse in omnibus votorum dispensationibus obseruat. Tum etiam quia partim commutare non solum est quid minus, sed etiam in ipsa dispensandi facultate continetur, vt pars in toto. Nam dispensans dirimit omnino vinculum, at commutā in parte, dissoluit solum in parte. Ita Azor ibidem.

Sexto deducitur resolutio eius quæst. an habēs facultatem delegatam dispensandi in votis, eave commutandi, habeat eandem subinde circa iuramenta soli Deo facta? Et quando est potestas ea ordinaria circa vota, omnes factentur extendi eam ad huiusmodi iuramenta. Sed de potestate delegata est grauis difficultas: & similis difficultas est, si votum iureiurando confirmetur. Quidam ergo censent potestatem delegatam commutandi vota, qualis per bullam vel iubileum conceditur, non extendi ad cōmutanda iuramenta soli Deo facta: & idem censent de potestate dispensandi. Ducuntur 1. quia id iuramentum ultra vinculum expressum iurisurandi, continet implicitū voti facti Deo. At duo vincula sunt uno fortiora, cap. 1. de tregua & pace. Eoque fortius ratio hæc vrget, quod priuilegia bullæ & iubilei sint stricte interpretanda (vt dixi n. 7.) 2. quia obligatio voti & iuramenti sunt diuersæ speciei. 3. quia nō est necesse vt sublata promissione, quæ est materia iurisurandi, ipsum quoque consequenter tollatur. Nam promissio quæ est materia iuramenti meru extorti, ac soluendi ysuras, est irrita. Cum tamen maneat ius obligandi in iuramento, c. Debitores, &c. Si vero, de iureiurand. Et confirm. quia esto iuramentum vt accessorium censeretur sublatum, ablato principali, quod est promissio, restaret probandum, posse tunc virtute eius potestatis delegata ad vota tolli eam promissionem. Quia dicam eam potestatem esse ad tollendum votum simplex: fecus quando est altero iurisuradi vinculo communitum. Tandem, quia dato iuramentum minoris obligationis esse quam votū, at non est pars voti, eiusve species. At concessio maiori nō cōsetur cōcedi minus, quod nec pars, nec eius est species, (vt n. præc. diximus.) Huius sent. sunt Nauar sum. lat. 27. n. 275. vers. 16. & l. 2. conf. t. de iureiurand. an 1. edit. cons. 3. n. 6. in 2. conf. 2. nu. 6. Azor l. 11. instit. moral. c. 10. quæstione 2. Et hanc cum quadam distinctione sequitur Lud. Lopez 2. p. instruct. vbi de clauibus, c. 9. col. 5. vers. Ad punctum denique, nimirum, sit vera quando iuramentum habet votum inclusum, secus quando illud non tacite includit.

Alijs vero alia distinctione placet, nempe, si iuramentum absolute fiat, facultas circa vota non extendit ad iuramenta. Ut sustinet opinio præcedēs. Secus si prius emissō voto, statim vel ex temporis interuallo emittratur de eadem re iuramentum. Tunc enim facultas circa vota extendit ad iuramentum. Quia sublato principali, cessat iuramentum voto accessorium. Sicutenent quidam neoterici, quos tacito nomine refert Azor n. præc. allegatus.

Cæterum quamuis hæc sent. sint probabiles, probabilius reputo posse ea iuramenta virtute talis priuilegij commutari, in eisve dispensari. Hanc sent. probant Caiet. & Enriquez, & fere omnes DD. allegādi, eo quod concessio maiori, censeatur quoq; minus concedi, Regula, Cui licet, quod plus est, de reg. iur. in 6. At vinculum iuramenti vinculo voti minus est. At hæc ratio displicet. Quia cum iuramentum non sit pars nec species voti, non procedit ea regula, (vt dixi n. 5.) Sed duxo ad hanc sent. tenendam, quod ad dispensandum in eis iuramentis, illave commutanda, nulla sit opus facultate circa ipsa iuramenta directe, sed satis sit facultas circa votum in eis virtute inclusum, quo sublato per dispensationem, aut eo commutato, ex consequenti & quasi per accidens destruitur vel commutatur iuramentum, vtpote quod innitebatur illi promissione, tanquam fundamento. Ad id priuilegium vtpote vniuersale extendetur ad omnia vota, ac proinde ad id, quod vere est tale virtute inclusum in eis iuramentis. Ex consequenti ergo extenditur adea iuramenta. 2. quia dispo-

BBB

sum

positum in uno æquiparatorum censetur dispositum in altero l. Tantum, ff. de seruo corrupt. iunct. l. Si quis seruo. C. de furtis. Et docent clof. c. Si postquam, verb. Confirmatione de elect. in 6. quam commendat Abb. c. 2. n. 10. de mutu. petit. At quo ad hæc priuilegia, vere æquiparantur huiusmodi iuramenta & vota. Quippe in eis priuilegiis conceditur facultas remittendi aut commutandi obligationem ex virtute religionis soli Deo tamquam creditori acquisitam: & solum spectatur, an etiam homini ius comparatum sit: ut euenerit in iuramentis homini præstitis. At tam vota quam iuramenti soli Deo præstiti obligatio tantum Deo acquiritur. Ergo facultas circa vota extenditur ad iuramenta hæc. Et ideo huius sent. fere expresse est Caiet. 2. 2. q. 89. art. 9. paulo post princip. vbi negari nequit eum loqui de potestate delegata: cum dicat hæc verba: Omnia iuramenta subsunt inferioribus Papa, quæ si essent vota, subessent eisdem. Quia cui concessum est posse ordinare in maius, concessum quoque est posse in minus. Vbi pondero ea verba, Cui concessum est, quæ potestatem delegatam important: item ratione, cui innititur, quæ procedit in potestate delegata. Nam posse Episcopum, cui incumbit ex potestate ordinaria, non innititur ei ratione: potest enim similiter, quando vtrumq; vinculum expresse reperitur, cum tamē sit maius: sed innititur amplitudini eius potestatis ordinariae. Idem tenet expresse Stunica de voto, q. 5. n. 42. Enriquez lib. 7. de indulgent. c. 30. n. 5. Emman. Sa. sum. verb. Iuramentum, n. 32. & verb. Votum, vbi de voti irrit. & dispensat. n. 16. Aragon 2. 2. questione 86. 4. 9. quatuor col. ante finem, versic. Dico quarto, & questione 88. art. 12. col. 6. dicto 1. Vt ualid. candel. sacram. 3. p. c. 14. n. 8. Manuel 1. to. sum. secunda edit. c. 192. concl. 10. n. 30. & in bull. cruciat. §. 9. n. 110. reg. 6. & addit. ad eum §. 9. n. 111. & q. regul. tom. 1. q. 63. ar. 5.

19 Imo si priuilegium esset ad iuramenta soli Deo facta, id crederem extendi ad vota. Quia licet non militet tunc prior ratio adducta n. præced. cum tunc principalis sit voti obligatio, ad quam debet esse extensio: at militat posterior, nempe: hæc æquiparari quoad dispensationem & commutationem.

20 An vero possint virtute eiusdem facultatis commutari aut relaxari iuramenta, in quibus est turpitudo ex parte recipientis. Qualia sunt metu extorta, aut soluendi suras? dixi lib. 1. disp. 32. n. 17.

21 At urgentior difficultas est, quando adsunt expresse votū & iuramentum eiusdem rei. Quidam negat facultatem delegatā ad vota extendi ad hæc duo vincula. Quia sunt duo vincula expressa, quæ aperte maiora sunt uno concessio. Et confirm. quia D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 9. ad 2. ait iuramentum addi voto, vt per duas res immobiles maior firmitas habeatur. Et Sotius l. 8. de iust. q. 1. art. 8. ad 2. ait, licet vinculum iuramenti sit minus, additum voto nexus facere implicatiorem. Tadēm quia ideo Soc. Iesu, cui Paulus III. concesserat facultatem commutandi vota, impe trauit à Greg. XIII. vt id priuilegium extenderetur ad vota iure iurando firmata, vt constat ex compendio priuilej. verb. Commutatio. §. 1. Sicutenent Enriquez l. 7. de indulg. c. 30. n. 5. Azor l. 11. instit. moral. c. 10. q. 2. & c. 18. q. 16. & c. 19. q. 19. Manuel in bull. cruc. §. 9. n. 110. & in 2. to. sum. c. 100. fin. & q. regul. to. 1. q. 63. a. 5. Sorbus in compend. mendicantium, verb. Absolutio, 2. quoad seculares, in resolutionib. quas ibi ponit, concl. 8.

22 Alij vero absolute docent eum, qui potest vota commutare, posse etiam licet sint iuramento firmata. Sic Emman. Sa. summa, verb. Votum, vbi de voti irritatione & dispensat. n. 16. & potest probari, quia cum virtute eius priuilegi possint commutari & iuramenta & vota in diuersis personis, poterunt quoque in eadem persona concurrentia, iuxta doctrinā, quā n. 28. amplectemur. 2. quia æquiparantur vota & iuramenta quoad hoc (vt n. 18. diximus.) 3. quia perinde est, ac si idem votū repeteretur. At nullus dubitat posse virtute eius priuilegi hoc votum commutari.

23 Verum sic distinguendum existimo. Si iuramentū præstetur ad voti emissi confirmationē, tunc priuilegiū commutandi aut relaxandi vota extendetur ad ea sic iure iurando munita. Et in hoc casu erit vera sententia, nū. præc.

allegata. Et sustinet Manuel addit. ad bullam cruciatam, §. 9. n. 111. Ducor priori ratione n. 18. proposita: tunc enim iuramentū est voto accessoriū, ac proinde satis est sola potestas ad tollendū voti vinculum, quo sublato cessat iuramentum. Si vero non præstetur iuramentum in voti confirmationem, sed independēter ab illo, vt si quispiā prius iurauit ieiunium, & postea vovit idem: sed si prius id vovit, & postea iurauit, non quasi votum confirmās, sed vel eius immemor, vel omnino independenter, tunc priuilegium erga votum minime extendetur ad votum & iuramentum simul. Quod probant argumenta n. 21. proposita: & in hoc casu est vera sententia ibi relata. Cum enim sint duo vincula diuersæ speciei, nec vnum pendeat ab alio, vt sic illo sublato cesset, fortiora sunt vno solo, quod priuilegium concedit. Ergo id priuilegium non extendetur ad vtrumque. In dubio autem an iuramentum posterius emissum, sit præstitum ad solum confirmandum votum, credo sic præsumi. Quod semper soleat sic præstari, quoties votum præcessit. Sicut quando votum repetitur. Quare priuilegium concessum circa vota, extendetur in eo dubio ad votum simul cum iuramento.

Ex his colligetur, an dispensatio voti tacito iuramento, 24 vel iuramenti tacito voto: vel si falso dicatur votum emissum, cum sit iuramentum: vel falso iuramentum, cum sit votum: vel non tantum alterum eorum taceatur, sed falso affirmetur esse tantum alterum, cum tamen sit vtrumque vinculum, sit subreptitia? Et videtur talis. Quia cum sint diuersa vincula, dispensatio in altero vinculo falso allegato, non extendetur ad alterum verum: vel in uno solo vero allegato, non extendetur ad vtrumque reuera currens. Eo vel maxime quod dispensatio sit odiosa, & stricti juris, nec ad separabilia extendatur (vt diximus disp. præc. n. 20.) At votum & iuramentum posse separari constat. Et confirmatur, quia dispensatio in consanguinitate falso allegata, cum reuera sit affinitas, erit subreptitia. Secundo, quia est taciturnitas veri necessarii ad dispensationē: vel expressio falsi circa necessariā eius materiam. Cum vtrumque vinculum dispensationē indigeat. Nec dispēlantis intēlio extendetur ad vinculum, quod vere ignorat. Sed sic distinguendum credo: Si sit solum votum, vel solum iuramentum Deo factum, valebit dispensatio, vtrumuis falso loco alterius exprimatur. Quia sunt quoad hoc æquiparata (vt n. 18. diximus) nec ad dispensationē refert vtrum illorum sit, sed sola spectatur obligatio ex religionis vinculo Deo facta. Quare mendacium non erit circa quid substantiale dispensationis: & sic nō vitabit (vt suo loco dicemus.) Idem existimo, si iuramentum & votū expresse facta de eadem re concurrent, quando iuramentū fuit ad voti confirmationem, modo, quem n. præc. explicauit. Quia tunc solum votum dispensationē indiget, & eo sublato cessat iuramentum (vt dixi n. præc.) Atq; proinde valida erit dispensatio, siue solum votum exprimatur, tacito aut negato iuramento: siue solum iuramentum (quod vt constat, habet in se inclusam promissionem) tacito aut negato voto. Quippe ea taciturnitas aut fallitas non est circa dispensationis substantia. At quando iuramentum nō est in voti confirmationem, sed independenter ab illo emissum, oportet, ne dispensatio subreptione notetur, vtriusque vinculi mentionem fieri. Et hanc partem probant rationes numer. præc. adductæ. Argumenta soluentur num. 26.

Quando autem non nouum vinculum additur, sed 25 idemmet repetitur, vt idem votum aut idem iuramentum: absque dubio non opus est mentionem repetitionis in dispensatione fieri. Quod millies repetitum nullam nouam obligationem inducat, sed solum pristinam confirmet, vt optime docet Azor lib. 11. institut. moral. cap. 14. q. 1. & probauit l. 7. disp. 27. num. 25.

Ad argum. n. 16. proposita resp. Ad 1. dic id conclude- 26 re, si vtrumque vinculum æque & directe soluendū esset: at vt soluatur alterum directe, quo sublato soluitur aliud ex necessaria sequela, nō requiritur maior potestas. Nec obstat

obstat eas potestates esse odiosas ac restringendas. Quippe in hoc euentu nulla est potestatis illius extensio. Cum ad alterum tatum soluendum data sit, quo sublato cessat reliquum. Ad 2. dic nil obstat esse diuersas species: tum quia quoad dispensationem æquiparantur omnino (vt n. 18. probauit.) Tum etiam quia per facultatem circa vota, nil conceditur directe, & per se circa iuramentum confirmans illa, sed indirecete, quatenus qui liber est à voto, est subinde liber à iuramento illud confirmante. Ad 3. dic duplex esse iuramentum, quoddam quod nō est accessorium promissioni, nec illam cōfirmat, nec ex ipsa vim obligandi sortitur, sed ex sola Dei reuerentia, qui adductus est in testem. Et huiusmodi sunt iuramenta, in quibus ex parte recipientis adest turpitudo. Quare cum hæc nō sint accessoria promissioni, nec ex ipsa vim obligandi habeat, non cessat eorum obligatio, quamuis cassa sit promissio. Quod si velis probare, esse accessoria promissioni: quia eo cui fit remittente illam, cessat eorum obligatio. Dico id non euenire, eo quod sint accessoria promissioni: sed quia tota res promissa cedit in utilitatem eius, cui promittitur: quare illo remittente cessat fides seruanda diuino testimonio. Aliud vero est iuramentum, quod totam vim obligandi habet ex promissione facta Deo, & est ei accessorium, illamque confirmat, vt est iuramentum soli Deo præstitum, de quo in præsenti agimus: & hoc pendet ex promissione principali, vtpote ipsi accessorium, & ea destrutta per dispensationem, aut commutationem, ex necessaria consequentia destruitur. Ad confirm. dic non ad libitum affirmari esse tunc potestatem circa votum. Cum enim iuramentum non sit principale, sed accessorium, id non spectandum est, ad indagandam potestatem. Quia sequitur naturam principalis, & eo sublato tollitur, reg. Accessorium, de regulis iuris, in 6. Ad ultimū dic nos minime vti eo argumento, imo illud n. 18. reieciimus. Ad argum. n. 21. proposita respondetur. At 1. dic id concludere, quādo sunt ex æquo ea vincula. Quod nos n. 25. fassimus. Secus quando est accessorium: tunc enim non est necessaria directa potestas in votum & iuramentum, sed in illud solum, quo sublato cessat hoc. Ad confirm. fateor maiorem esse obligationē, etiam si iuramentū sit voto accessorium: at quia tunc sublata voti obligatione tollitur & iuramenti, satis est potestas ad votum. Ad ultimum dic merito id præiugium obtentum esse, tum ad vitandos scrupulos, qui ex opinionum circa hoc varietate suboriri poscent: tum etiā quia deseruit, vt virtute illius possint commutari vota iurata, etiā quando vtrumq; vinculum ex æquo obligat. Ad argumenta n. 22. adducta respondetur. Ad 1. dic eam doctrinam procedere, quando æque haberet quispiā potestatem in votū & iuramentum: aut hoc esset accessorium voto. Secus quando non ex æquo hoc habet, sed ratione æquiparationis voti & iuramenti inter se, potēs in uno potest in alio: tunc enim cū vtrumq; vinculum non æquiparatur alteri soli, sed illud excedat, nec iuramentum sit voto accessorium, sed ab eo independens, potens in alterutrum seorsum, nequit in vtrumque simul: vt potēs ex præiugio dispensare in 2. consanguinitatis gradu, potest à fortiori in 3. at nequit quando vtrumque gradus concurrit. Quia nō habebat potestatem in vtrumq; directe, sed per quandam consequentiam. Ad 2. constat ex dictis in proxima solutione. Ad 3. dic votum multiplicatum nō addere nouam obligationem, sed solam præteritam cōfirmare: secus de iuramento addito voto. Ad argum. proposita n. 24. resp. ad primū dic, licet sint diuersa vincula, esse quo ad dispensationem prorsus æquiparata: & ideo non esse mendacium in substantia, si vnum vice alterius exprimatur. Et cum iuramentum sit accessorium voto, & sat sit dispensatio in voto expreſſo, vel in sola promissione in iuramento inclusa, satis erit alterum explicari, quamuis sint separabilia: nechoc est dispensationis extensio, vt proxime diximus. Secus quando sunt diuersa vincula non æquiparata, vel duo sine vlla alterius ab altero dependentia. Ad confirm. dic non esse simile: quia ea sunt prorsus

diuersa impedimenta. Ad 2. constat ex dictis.

Vltimo deducitur, quid diçendū sit in ea celebri quæſtione, an potens ex priuilegio legitimare ad alterinum & incestuofum, possit quando vtrumque vitium in eadem persona concurrit? Quidam negant, id probant primo ex l. Vim paſſam. 39. verb. Prescriptione ff. ad l. Iul. de adultr. ibi: Prescriptione 5. annorum crimen incesti iunctum adulterio non excluditur. Vbi Glossa verb. Iunctum, ait separatū tolli: vt expreſſe habetur l. Mariti. 29. vers. Hoc quinquenniū ff. eod. tit. Secundo ex l. Adeo. vers. Cum quis ff. de acquir. rerum domin. vbi habetur id, quod mixtum est, diuersam per se speciem cōſtituere. Tertio, quia potestas legitimandi non est fauorabilis, sed odiosa. Quod ex eo constat, quod princeps protestetur se nolle hanc potestatem exercere, ne delinquendianſa prebeatur. §. fin. auth. Quib. mod. natur. effic. sui. Cum ergo transcat in delegatum cum omnibus suis qualitatibus (vt notatur l. Pomponius 13. §. Cū quis adminiculo ff. de acquir. posſeſſ.) erit quoque odiosa in persona delegati. Quarto, quia cōfesso minori non cēſetur maius cōfessum, c. Porro, de præiug. at natus ex adulterio & incestu simul, odiosior est nato ex altero solo. Nam duplex funiculus strictius ligat, c. 1. de treg. & pace. Et confirm. quia grauius punitur cōmitens adulterium cum incestu, l. Adulterium cum incestu, in princip. vbi bart. ff. ad l. Iul. de adultr. Quinto, quia legitimatio numeratur inter principi referuata, §. final. auth. Quibus modis natur. effic. sui, quæ numquam in generali concessione comprehenduntur, nisi exprimantur, c. Quod translationem, de offic. deleg. Expressione ergo facta huius potestatis in aliquibus casibus, non veniant maiores expressis. Clem. Non potest, de procur. Hæc sent. definita est in quadam disputatione Bononiae habita, vt referūt eam tenentes Calderinus in sua disp. incipienti, Papa concepit. Ioan. Andr. addit. ad Speculat. rubr. qui fil. sint legit. verb. Ipſe soluit. Archid. c. Virginem, n. 2. 27. q. 1. & ibi Bellamera, n. 2. Anchā reg. Accessorium, n. 18. fin. de regul. iuris, in 6. Dominicus c. Susceptum, n. 5. vers. Nota quod, de rescript. in 6. Roman. confil. 408. n. 14. Alex. conf. 62. n. 17. vol. 3. & confil. 144. n. 4. vol. 5. Barthol. Socin. l. 2. in fine princip. ff. de verb. obl. vbi Iason. n. 4. Aretin. n. 1. Molinaus nu. 59. & 60. idem Aretinus c. At si clerici, §. De adulterijs, n. 37. & 38. vbi Imola fine, de iudicijs, & ibi Bellamera n. 26. q. 11. Additionat. ad Decimum ibi in noua edit. n. 114. verb. Contrarium. Fortunius latissime disputans l. Gallus, §. Et quid si tantum, à n. 152. ff. de liber. & posth. Lud. de Sardis, tractat. de naturalibus liberis 2. p. titul. de legitimatione per rescriptum, in fine. Euerardus loco ab equipollentibus, n. 16. & loco à vi geminationis, num. 12. Sarmiento lib. 5. select. super dict. l. Gallus, §. Et quid si tantum, n. 38. Gutierrez alleg. 3. n. 20. Borgasius de irregul. 2. p. tit. de interpretat. dispensat, n. 11. Gallego de cognat. spirit. c. 24. n. 13.

Quamvis tamen hæc sent. sit valde probabilis, cōtrariam probabilitatem reputo: posse, nimis, virtute illius facultatis legitimari vtroque vitio laborantem. Ducor, quod in materia fauorabili sub simplicibus contineatur casus mixtus, secus in odiosa, vt docet bart. l. Gallus, §. Et quid si tantum, n. 3. ff. de liber. & posth. sic concordans text. in l. Vim paſſam, vers. Prescriptione, ff. ad l. Iul. de adultr. qui decidit sub simplici non comprehendendi mixtum: & l. Si ita, in princ. ff. de lib. & posth. qui decidit sub simplici mixtum claudi: vt prior in materia non fauorabili, posterior autem in materia fauorabili intelligatur. Cum ergo quæſtio nostra loquatur in potestate legitimandi, quæ Principis beneficiū fauorabile est, fieri largissima interpretatio. Iuxta dicta disp. præc. n. 4. & ita hæc partem sustinent Bart. l. 2. in princ. n. 2. ff. de verb. obl. & ibi Imol. n. 2. Alex. n. 5. Alciatus n. 44. & 55. Zafius n. 16. Roman. n. 62. Angelus Perusinus n. 2. Galiatula n. 14. idem Angelus l. Clemens, in fine ff. de bared. instit. & d. l. Si ita, in princ. n. 4. vbi idem Alex. n. 3. Abb. c fin. n. 5. de simon. Bald. d. l. Si ita, in fine princ. & instit. de actionibus, §. 1. nu. 1. Barth. Socinus, conf. 3. n. 14. vol. 3. Decimus c. At si clerici, §. De adulterijs, in noua edit. n. 120. de iudic. & ibi Alex. de Neuto n. 23. vbi abb. n. 11. quē sequitur Felin. c fin. num. 8. de simon. dicit de æquitate videri hanc sententiam veram, licet attento iuris rigore forte opinio contraria sit verior. Eandem tenent Ananias conf. 95.

vitis & ponderatis, in fine. Curtius Iunior cons. 75. num. 8. Angelus, verb. Dispensatio, n. 9. vbi Sylu. q. 3. n. 10. Mandosius reg. 10. Cancellar. q. 3. num. 10. Spino Speculo testam. gloss. 16. n. 147. & ex Theologis, Enriques. l. 1. 4. de irreg. c. 8. n. 10. Einman. Sa sum. verb. Dispensatio, n. 7. Et eandem sequuntur aliqui cum quadam limitatione, nempe, ut vera sit, quando de praeiudicio tertij non trahatur, secus si in tertij praeiudicium cederet. Et ponit exemplum Conar. statim allegandus, ut si cognatis hereditatem defuncti intestati iure optimo potentiibus esset legitimatio facienda: vel si extarent filii legitimi adhuc ipso patre viuente (quamvis alii DD. huius limitationis allegandi solum reputent in praeiudicium tertii cedere legitimationem, quando fit post parentis obitum.) Et ratio huius limitationis (quam verissimam reproto) est, quia potestas legitimandi & dispensandi inter odiosa & restringenda numeratur, quando in tertij damnum pullulat, (vt diximus n. 3.) Autores huius limitationis sunt, Anton. cap. Per venerabilem, n. 13. qui filii sint legit. & ibi. Alexand. de Neuio, n. 52. Prepos. ibi, §. Quod autem, n. 23. fin. Paulus d. l. 2. in princ. n. 4. Folin. c. At si clerici, §. De adulteriis, n. 8. ad finem, de iudic. & c. Postulasti, n. 11. vers. Secundus casus est, de rescript. Iasoni instit. de actionib. §. l. n. 31. & ibi Angelus n. 3. Antonius de Rosellus tractatu de legitimatione, l. 2. t. de causa materiali, num. 2. vers. Sed iuxta ista quero. Miles in repertor. lit. F. n. 12. verb. Filius, vers. Filius qui est spurius. Gambara de autoritate legati, l. 10. n. 202. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 9. Et hanc sequendam esse limitationem, adhuc retenta hac posteriori sent. affirmit Aretin. dict. l. 2. in princ. n. 1. & Minchaca de successioni creatione l. 2. §. 22. n. 51. fine, dicit saltem in hoc casu hanc sententiam esse verissimam. Quamvis immerito hanc limitationem reprobent Iasoni d. l. 2. in principio, n. 4. fine, & ibi. Alexand. n. 6. & l. Si ita, in princ. n. 3 ff. de liber. & posthum.

29. Intellige tamen hanc sententiam, quando in favorem legitimatur conceditur haec facultas legitimandi: secus quando in ipsis legitimandi favorem. Ratio est, quia in priori casu est ample interpretanda: in posteriori autem stricte, vt diximus n. 6. & tenet Iac. de Puteo ibi alleg.

30. Tandem quando potestas legitimandi concessa aliqui loqueretur de spuriis, nulla limitatione apposita: cu spurius sit terminus generalis comprehendens sub se omnes spuri species (& tradit Bart. l. fin. in princ. n. 2. ff. de his quib. vt indign.) extendetur etiam ad casum mixtum, eo vel maxime, quod potestas hec sit favorabilis, & late interpretanda. Et quamvis aliqui respondeant spuriū esse terminum generale respectu casus simplicis, & non mixti. Sed hoc reprobant Decius statim allegandus. Quod natura generis sit includere quamlibet speciem, l. Si quis sic stipuletur, ff. solut. matrim. & l. 2. §. Dolii ff. vi bonorum rapt. vbi Bart. Et casus mixtus aut constituit tertiam speciem, & tunc talis sub genere comprehenditur: vel si non constituit nouam speciem, applicatur simplicibus, argumento ex l. Queritur, ff. de statu hominū, & sic semper sub genere includitur. Et ita hāc partem sustinent Decius c. At si clerici, §. De adulteriis, in noua edit. n. 114. & dupli seq. de iudic. & ibi Aretin. n. 42. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 8. quamvis minus bene teneat contrarium Alciatus l. 2. in princ. n. 41. & 42. vers. Ex supra dictis ff. de verb. obl. dictis in potestate legitimandi spuriū non claudi mixtum.

31. Ad arg. n. 27. proposita resp. Ad l. cōstat ex dictis n. 28. vbi eum textū in non favorabilibus procedere diximus. Ad 2. respōdet Bart. l. 2. in princ. n. 2. ff. de verb. oblig. eam legē nō facere ad rem: quia in ea agitur quando ex cōmixtione mutatur rei substātia: vt si ex duplicitis speciei materia quādā terria species confertur. At in nostro casu eadē species manet. Ad 3. dic cū Barth. Socino d. l. 2. in princ. n. 14. id tantū probare, exercitum legitimandi esse odiosum, tā in principe, quam in delegato: secus de potestate. Sicut licet dispensatio ipsa sit odiosa, at potestas dispensandi est favorabilis. Ad 4. & confirm. & 5. omissa solutione decii c. At si clerici, §. De adulteriis, in noua edit. n. 120. de iudic. quam bene reprobant Galiaula d. l. 2. in princ. n. 14. & 15. respōdetur cum ipsomet Galiaula, quamvis mixtum maius & odiosius sit duobus simplicibus seorsum sumptis, & concessio minori

non censeatur regulariter concessum quod maius est: at hoc fallit, quando agitur an disponens de duobus simplicibus separatis, censeatur idem disponere de ipsis unitis. Nam in materia favorabili dicendum est, sub illis simplicibus comprehendi mixtum, vt probauit n. 28.

DISPUTATIO III.

An dispensatio personarum distinctionem exigit, ita ut nequeat à praelatis erga semetipatos exerceri in iis, in quibus possunt cum subditis dispensare?

S V M M A R I V M.

An dispensationem impropriam possint praelati erga se exercere, n. 1.

An dispensatio generalis concessa à praelatis, ipsis quoque comprehensum, n. 2.

An possint committere confessario, ut cum ipsis dispensent, & ibi auctoritate proprii illorum confessarii: vel illi intendant sacerdos?

An possint secum proprie dispensare? Refertur duplex opinio, n. 4. & 5.

Romanus Pontifex potest secum dispensare, n. 6.

Idem de Principe seculari, n. 7.

Idem de Episcopis & praelatis habentibus iurisdictionem quasi Episcopalem, n. 8.

Idem de praelatis regularibus etiam localibus: & an hi habeant iurisdictionem quasi Episcopalem in subditos, n. 9.

Idem de habenti potestate delegatam dispensandi cum communitate, cuius ipse est pars, n. 10.

An idem dicendum sit de habente limitatam potestatem dispensandi cum certis personis, vel certo personarum numero, n. 11.

Satis argumentis, n. 12.

Premittendum est, duplē esse dispensationē, quēdam est proprie dicta, quae est vera iuris relaxatio, & proprie aetatis iurisdictionis. Alia improprie, quae potius dicitur licentia quādam, seu facultas: estque consensus quidam, seu approbatio superioris, non relaxans obligationem legis, vt quando in constitutionibus regularium præcipitur, ne aliquid fiat absque superioris licentia, non intendunt cōstitutiones id opus omnino interdicere, sed tantum ne fiat sine ea conditione: nec licentia illa est proprie actus iurisdictionis, sed cuiusdam superioritatis, & si de hac impropria dispensatione loquamus, verissimum est, ac communi religionum vsu receptum, vt possint praelati secum dispensare, vident, nimur, licentis, quas dare possunt suis subditis. Quippe expedit vt ij, qui aliis facultatem facere possunt, sibi quoque facere possint: ne sint peioris conditionis quam subditi, nec enim habent superiorem, quem facile adire valeant. Et ita docent D. Th. 2. 2. q. 185. a. 8. Turrer. c. 12. monachus 16. q. 1. D. Anton. 3. p. t. 20. c. 2. §. 7. Angelus verb. Monach. n. 7. Sylu. verb. Religio 6. q. 10. & Religio 7. q. 12. & Testamentum, 2. q. 2. dicto 1. Tabiena verb. Episcopus q. 6. & ibi Armilla n. 8. Viguer lib. institut. c. 17. §. 1. vers. 21. Corduba addit. ad Collectorem compendii mendicantium, verb. Accedere ad monasteria monialium, ad fin. Manuel q. regular. to. 1. q. 45. a. fin. & hi duo reprobant Collectorem eo verb. Accedere ad monasteria monialium, q. vlt. vbi male negavit posse religionum praelatos sibi facultatem concedere in iis, in quibus possunt suis subditis concedere.

Secundo nec dubitandum est, quin quando in vniuersum dispensant praelati cum subditis in aliqua lege, hec dispensatio ad ipsis quoq; praelatos extēdatur, vt si praelatus religionis iusta causa dispēset, vt aliqua die ieunii carnes comedat totus cōuentus, aut non ieunet: vel Episcopus cum tota ciuitate, poterunt quoq; ipsi eadē dispensatione vti. Quod hoc nō sit direc̄te vti iurisdictione in se ipsum, sed quasi indirecte, vīdo dispensatione in vniuersum cōcessa. Sicut DD. cōmuniter, 4. d. 20. admittunt praelatos cōcedentes generaliter indulgētias, posse quoq; illis frui. Ne peioris cōditionis sint, quam subditi. Et ita in propriis terminis tanquā rem certā tradunt Sotus 4. d. 21. q. 1. a. 4. infine corp. Lud. Lopez 2. part. instruct. vbi de indulgent. c. 5. col. 32. vers. Sed vīrum indulgentia. Quamquam id pauci negarent, id quoque in indulgentiis non admittentes.

Tertio dubitandum quoque non est, posse praelatos suo cōfessario cōmittere, vt cum ipsis dispensent in iis omnibus, in quibus possunt cum subditis ipsis dispensare. Ne

dete-

deterioris conditionis subditis sint. Cum subditi præ manibus habeant prælatu. si potentem cum illis dispensare. Atque durissimum esset cogere prælatos soli Pôtifici summo subditos ipsum adire, ad quamvis dispensationem obtinendam. Et ratio est, quia non repugnat quempiam huiusmodi iurisdictionem in temetipsum exercere, etiam in absolutione sacramentali, cõmittendo confessario ut ipsum prælatum absoluant: vt cõstat ex communi & verissima sententia, afferenti confessarium Pôtificis ab ipsomet fortiori iurisdictionem ad illum absoluendum. Ergo à fortiori id non repugnat in dispensatione. Item quia dum c. fin. de pœnit. & remis. indulgetur Episcopis & prælatis exceptis posse eligere sibi confessarium, quamvis ibi textus de sola absolutione sacramentali mentionem faciat: at mens eius fuit his prælatis prospicere in omnibus, per illum confessariū, quæ possunt ipsi in subditos exercere. Et ita loquentes de Episcopo fatentur Palud. 4.d.38.q.4.a.4. cœcl. 4.n.41. Gabriel 4.dist.17.q.2.a.3. dub. 2. in princ. D. Anton. 3.p.t.17.c.2. §.2. statim in princ. Angelus verb. Confessio 3. nu.7. Sylu. verb. Confessor 1. q.9. Tabiena verb. Absolutio 1.n.37.q.17. Maiolus 1.2. de irregular. c.2.n.12. & lib. 5.c.51.n.7. Enriq. 1.6. de pœnit. c.4.n.3. in comment. lit. 1. & c.7 n.5. in commento. lit. B. & 1.7. de indulgentiis c.28.n.1. in comment. lit. H. Anton. Gomez in exposit. Cruciate clausula 10.n.85. Sayro in thesauro casuum, to. 1.l.7.c.14.n.5. Emmanuel Sa sum. verb. Confess. n.16. vers. Confessor Episcopi, & verb. Religio n.47. vers. Prælati in religione. Et idē docent Enríquez & Emmanuel Sa eisdem locis (& merito) de prælatis religionis. Potest enim confessor ab ipsis electus, ex eorum commissione cum ipsis dispensare in omnibus, in quibus ipsi prælati possunt cum subditis. Et bene addunt Maiolus, & Sayro ibid. & Suarez de censuris, disp. 41. sect. 2.n.9. dicens id decreuisse congregationem Cardinalium, idem esse dicendum de casibus occultis cõcessis Episcopo, in Trid. ses. 2.4.c.6. de reform. Si enim Episcopus in eos incidat, potest absolutione & dispensatione sui confessarii ad id electi ab ipso vti. Neque existimo oportere ut prælatus illi sacerdoti fateatur, aut illi intendat fateri: sed satis est, ut ipsi concedat absolutionis sacramentalis impéndæ ipsi prælato licentiam: vel alias sacerdos ille iurisdictionem haber audiendi confessionem illius prælati, aut illum eligat ad hanc solam dispensationem faciendam. Quia iurisdiction illa cum prælato dispensandi, sicut & absoluendi, ab ipso prælato emanat: vel à Pontifice, qui c. fin. de pœnit. & remis. concessit prælatis exceptis posse eligere confessores.

4. Difficultas autem tota eo pertinet, an possint prælati secum direcere, & vere, ac proprie dispensare, verbi gratia, in votis, irregularitatibus, præceptis Ecclesiæ, atque in cæteris omnibus, quies id possunt cum subditis? Et potest quidem hoc controverti tam de summo Pontifice, quam de aliis prælatis inferioribus. Diuersimode enim loquuntur DD. de his. Et 1. id generaliter negant, exprimentes etiam summum Pontificem, Anton. c.1.n.10. de cōf. & ibi Imola n.7. Alex. de Neu. n.66. Beroius n.10.8. Decius conf. 151.n.10. vol.1. Suppl. Gabr. 4.d.38.q.1.art.5.col. ante penult. vers. Si queritur an quispiam. Et potest id probari primo. Quod nemini auctoritatem in proprio facto præstare integrum sit, l.1. ff. de author. & consensu tutor. ibi: Regula est iuris ciuilis in rem suam auctorem tutorem fieri non posse. Et clem. 2. de rebus eccl. non alien. vbi decernitur valere unionem alteri Ecclesiæ vel singulari præbendæ capituli factam per Episcopum, de consensu capituli: secus si ipsi capitulo vni fiat. Cuius rationem reddit ibi glossa, verb. Capitulo, quod in priori casu non præstet auctoritatem capitulum in facto proprio, secus in posteriori. Secundo, quia idem super temetipsum iurisdictionem exercere nequit, l. Ille à quo, vers. Tempesuum, ff. ad Trebel. & l. penultim. ff. de recept. arbit. & docent D. Thom. 4.d.20. qu.1.art.5. quaestunc. 4. ad 1. Angles floribus, 2.p. vbi de indulgentiis, a.3. diffic. 2. dub. vnico. Et ita Durand. 4.d.20. q.5.n.6. ne contra fere omnes tueatur indulgentias non posse cōparati ab eas concedenti, quasi coactus afferit concessionem indulgentiæ non esse actum iu-

risdictionis, sentiens adeo repugnare vsum iurisdictionis erga temetipsum, vt nec vsum istum indirectum admittere velit. At dispensare cum aliquo est erga eum iurisdictionem exercere. Dispensatio enim propria est actus iurisdictionis. Ergo nec Pontifex valet secum dispēsare. Et confirm. Quia dispensare est actus superioris in subditu, atque ideo dispensatio non subditis minime prodest. At nemo se ipso superior esse potest. Tertio, quia eiusdem est ligare & soluere, c. Inferior. d.21. & c. Cum inferior, de maior. & obed. At nemo potest se lege aliqua ligare, vt constat etiam de supremo Principe, quem suis legibus quoad vim coactiuam non ligari docent vniuersi. Nec igitur poterit se ipsum à legis obligatione absoluere, secum dispensando. Quarto, idem constat ex c. fin. de institut. vbi deciditur eum, qui beneficium conferre potest, non posse se ipsum instituere. Et redditur ratio his verbis: Cūm inter dantem & accipientem debeat esse distincio personalis. At dispensans est beneficium dispensationis imperiens: is vero cum quo dispensatur, est id beneficium recipiens. Et confirm. quia communis Theologorum sent. 4.d.20. sustinet, nec Romanum Pontificem posse sibi indulgentias concedere. Cuius rationem reddit ibi Palud. q.4.a.3.n.49. conclus. 5. eo quod inter dantem & accipientem debeat esse distincio personalis. Et hæc sententia probabilis est.

Alii autem soli Rom. Pontifici concedunt posse secum dispensare, negantes id prælatis aliis inferioribus. Dicuntur, quod in prælatis inferioribus non reperiatur plenissima potestas, qualis est in Pontifice, sed habeant potestatem immediate derivatam ab illo, iuxta veriorem sententiam. Neque vrgeat necessitas in eis, quæ cogit id Pontifici concedere. Hic enim caret superiori, quem aeat secū dispensaturum. At illi Pontificem habet. Et confirm. ex c. Magna, de voto, vbi Innocentius III. loquens cum Trecenſi Episcopo, qui peregrinationem, ob certam causam quæ iam cessaret, voverat, quasi ipsum laudans ait noluisse illum absque Sedis apostolicæ consilio, voti obligatione se exemptum iudicare, vbi glossa verb. Consilio, ait, & bene: Quia nemo iuramentum vel votum suum debet interpretari. Secundo, quia cum dispensatio sit in lege superioris, nequeunt prælati eam potestatem secum dispensandi habere, nisi ex præsumpta superioris commissione. At ratio dicitur eā cōmissionem non prelumi. Cum nō expediāt eos ea potestate in temetipsum vti: cum per confessore possint sibi ipsis consulere, ut numero tertio diximus. Et confirm. quia ideo potest superior in voto subditi dispensare, quia ea voluntas, quæ fē obligavit, erat superiori subdita. At voluntas prælati sibi non est subdita; ergo nequit secum dispensare. Et ideo hanc partem expresse videntur tueri Felinus c. 2. n.20. de sponsal. & c.1.nu.33. de confit. & ibi Decius in 2. lectura, in noua edit. n.24. vbi tamquam quid speciale afferunt posse Pontificem se à proprio iuramento absoluere, quod caret superiori: necligetur iure pôtificio pertinenti distinctionem inter dantem & accipientem. Et expresse tenent Abbas c. Magna, n.2. notabili 1. de voto, & c. At si clerici, §. De adulteriis, n.10. de iudic. & ibi Anton. n.17. Decius in noua edit. n.10.9. Alex. de Neu. n.17. Hippolytus nu.10.1. Milis in repertorio, lit. D. n.23. verb. Dispensatio, vers. Dispensare potest contra propriam. Henricus Bottaeus tractatu de Synodo Episc. 2.p.a.4. n.13. Rosel. verb. Votum 5.n.2. Angel. verb. Votum 4.n.7. Syluester verb. Votum 4.q.3. fine. Tabiena verb. Iurare, q.20.n.21. Paulus Borgasius de irreg. p.6. tit. de voto, n.161. Anton. Gomez in expositio Cruciate, clausula 10.n.87. Et ex Theologis Paludan. 4.d.20. q.4.a.3. concl. 5.n.49. & d.38.q.4.a.4. concil. 4.n.41. Enríquez tribus locis, quos n.2. allegauit. Azor lib. 5. institut. moral. cap. 15. q.6. Et loquentes de religionum prælatis negant secum posse dispensare. Collector priuilegorum mendicantium, verb. Accedere ad monasteria monialium, q. vlt. & ibi Cordub. in additionibus, ad finem. Manuel q. regular. 1. tom. q.45. a. fin. Limitant tamen hoc Decius d. §. De adulteriis, n.10.9. & ibi Hippolytus n.10.5. Palud. 4.d.38.q.4.a.4. concl. 4.n.41. Corduba proxime allegatus, nisi periculum ex mora adeundi superioris immineret. Obserua etiam omnes hos Doctores expresse nega-

re hanc potestatem in prælatis inferioribus, & ita eam in Pontifice videri supponere. Qui autem expresse in Pontifice eam concedunt, referentur num. sequenti, fine. Et hæc quoque sententia valde probabilis est.

I. tamen conclusio sit. Probabilis est, posse Romanum Pontificem erga se ipsum dispensare in iis omnibus, in quibus potest cum subditis. Ducor, quod supposito nullatenus repugnare iure naturæ hanc dispensandi iurisdictionem ab aliquo erga se ipsum exerceti: id plenissimæ potestati Pontificis nulli iuri humano subiecti negandum non est. At nullatenus id repugnare probatur ex sequentibus. Primo, quia iurisdiction hæc secum dispensandi non est contentiofa, quæ testium probationem ac partis citationem desideret: vt vel sic distinctionem personarū exigit, quasi iniquum sit in propria causa sibimet ius dicere contra ius ab aduersario intentum, l. vnic. C. ne quis in sua causa. Sed solam postulat veluti directionem ex prudenti iudicio ad perpendendam dispensationis causæ iustitiam. Quod nō repugnat erga se ipsum ab aliquo haberi: quāvis expedientius foret alieno iudicio stare. Neque est hæc iurisdiction aliqua punitua seu coactua, quam in semet exerceti repugnat. Sed est voluntaria iurisdiction, ac proinde huiusmodi repugnantia caret. Nec pertinet ad absolutionē sacramentalem, quæ iure diuino postulat distinctionem personalem inter absoluente & absolutum. Atque ita discrimen hoc constituerunt D. Thom. 4. d. 20. q. 1. a. 5. quæst. 4. ad 3. & ibi Durand. q. 4. n. 10. Ledesm. 2. p. 4. q. 29. a. 4. fine. afferentes actum, qui instar sententiæ exercetur, vt excommunicare, non posse ab aliquo erga se ipsum exerceri, secus de actu, qui per modum dispensationis fit. Et Sotus 4. d. 21. q. 1. art. 4. in fine corporis, & Lud. Lopez. 2. p. instruct. vbi de indulgentiis, c. 5. col. 33. ante vers. Preterea circa illam quest. vbi respondentes argumēto probanti nō posse prælatum consequi indulgentias, quas generaliter populo concedit: eo quod hæc concessio sit actus iurisdictionis, qua nequit quæpiam vti erga se: dicunt nemine posse vti iurisdictione in se ipsum, se cogendo, aut sacramentaliter absoluendo, quia hic actus est personalis vnius in alterum. Vbi clare extra hos duos casus videntur admittere vsum iurisdictionis in semetipsum. Et Valentia p. 4. disp. 7. q. 20. puncto 3. col. 3. vers. Secundo afferimus, afferens prælatum obtainere posse indulgentias ab ipso concessas, eam reddit rationem. Quia licet is sit actus iurisdictionis, non est talis, qui vim coactuam exercet, ita vt necessarium sit eum exerceri circa aliquem alium. Et confirm. quia in voluntaria iurisdictione potest quis plurium vices sustinere: dummodo exercitium vnius actus non obstat exercitio alterius. Quod late probat Abb. c. Ex literis, n. 11. deprobat. Et constat ex l. Si consul. ff. de adopt. vbi si filius familias præses sit, potest semetipsum emancipare, vel in adoptionē tradere. Et ex l. Vna. ff. de offic. consil. vbi consul apud semetipsum potest manumittere seruum suum: atque ita representat personam domini, ac personam consulis. Et ideo Abb. d. c. Ex literis, n. 12. concludit posse quæpiam vices duorum sustinere, nisi specialiter sibi interdicatur. Quare idem Abb. c. fin. n. 5. de institut. vbi decernitur eum, ad quem dignitatum collatio spestat, non posse se ipsum instituire: reddit ratione, quod inter dantem & accipientem debeat esse distinctione personalis: opponit varios textus probantes integrum esse alicui sustinere vices duplicitis personæ, & ita videri idem dicendum in casu illius textus. Respondet hoc desicere in casu illius textus, eo quod perniciosi exempli esset, ac ambitionem sapiens, si prælatus beneficia, quorum distributor est, sibi conferret. Et remittit huius questionis resolutionem ad id, quod ipsem dixerat. Ex litteris, de probat. vbi n. 11. & 12. sustinet in iurisdictione voluntaria, quando non est specialiter vetitum, posse eundem vice plurium fungi. Vnde dum ille textus d. c. fin. reddit eius decisionis rationem, quod inter dantem & accipientem debeat esse distinctione personalis: dicendum est hanc rationem non esse generalem: vt constat ex textibus in contrarium adductis, & ex doctrina Abbatis

allegata: sed est specialis in illo casu, vt vitetur iniquum ambitionis exemplum in prælatis. Quod amplius constat ex c. Per nostras, de iure patron. vbi decernitur nullum se ad dignitates præsentare posse, redditur ratio his verbis: Nullus se ingerere debet Ecclesiastica prælationis officiis. 2. quia neque in naturalibus ea repugnantia inuenitur. Quippe idem met secundum diuersas rationes potest esse agens & patiens respectu sui ipsius, vt potentia visuā, quatenus exercet actum visionis, agit: & quatenus subiectum est illiusmet aetus, patitur. Nendum in moralibus id non repugnat. Et ita sacerdos ministrans sibi Eucharistiam, quatenus ministrat, dicitur sibi conferens: quatenus autem recipit, dicitur recipiens. Atque in iure canonico eandem personam secundum diuersas rationes diuersa munera obire, ac esse subditum, ac superiorē respectu sui ipsius, inuenimus, vt constat ex c. Quod sicut. §. Super eo, de elect. vbi reprehenditur Archiepiscopus, qui nondum recepto pallio ordines contulit: quod non tamquam simplex Episcopus, cum talis non esset, sed tamquam Archiepiscopus, cui interdictum est pontificali exercitio ante pallium receptum, id fecerit. Atque ideo immunis culpæ foret, si antea Episcopus esset, vbi Glossa, verb. Tamquam, inde infert quedam facere quæpiam tamquam alium: & allegat c. si Ecclesia, in fin. 23. q. 4. quod est desumptum ex D. Aug. epistola 50. ad Bonifacium, vbi dicitur regem inseruire Ecclesiæ quatenus homo est, viuendo fideliter, quatenus autem rex est, iustas leges indicendo. Et c. A collatione, de appell. in 6. cum appellatio distinctionem personarum inter judicem à quo & iudicem ad quem desideret, & vt fiat ab inferiori iudice ad superiorē, decernitur à collatione facta per Episcopum cum capitulo posse appellari ad ipsum Episcopum; si ibi vt Canonicus interfuerit, secus si vt Episcopus, & Bald. l. Eos, in princ. n. 2. C. de appellat. tradit appellatione facta ab Episcopo ad Archiepiscopum, si Episcopus mox creetur Archiepisc. illius diocesis, ad quam appellatum est, posse eum cognoscere de illa appellatione, instar noui hominis. Non ergo repugnat Pontificem vt hominem sibimet quatenus Pontifici subdi. Sicut Episcopus quatenus canonicus, subditur sibimet tamquam Episcopo: & quatenus Episcopus subditur sibimet quatenus Archiepiscopo postea facto, vt in exemplis traditis constat. Secundo prob. quia si bene res perpendatur, nil refert utrum prælatus in vniuersum dipensans cum communitate, possit ea dispensatione frui: an seorsum cum singulis dipensans, secum quoque ipsem disperget. Nam in utroque casu idem erga seipsum iurisdictione exercet, ac vice superioris & subditi fungitur: superioris quidem, quatenus dispensat, subditi vero, quatenus secum dispensatur. Cuius signum est, nullum ex ea communitate, qui subditus non sit, posse ea dispensatione frui. Atque ita doctores, quos in prima ratione huius conclusionis adduximus, vt defendant posse prælatos consequi indulgentias ab ipsis concessas, coguntur dicere actum huiusmodi iurisdictionis non desiderare veram personarū distinctionem. Adde, si iurisdiction ad dispensandum eius esset naturæ, vt veram personarum distinctionē postularet, qualis est iurisdiction punitua, seu coactua, vt potestas communicadi, nullatenus etiā in vniuersitatē exercita posset comprehendere exercentem, vt si Pontifex omnes alicuius delicti reos excommunicet, non comprehenditur ipsem eidem delicto obnoxius: & idem de Episcopo excommunicanti. Ergo iurisdiction dispensandi non petit necessariò, distinctionē realem personarum. Dices forte eam generalem dispensationem nō prodelle dispensanti, ex vi voluntatis eius, ac potestatis, sed ex potestate ac voluntate superioris, quoties illum habet, vel Christi, si Papa sit. Sicut quādo Princeps legem edit, illa ligatur quoad vim directuam, non ex sua voluntate, sed ex naturali ac diuino iure. At facile hæc easio impugnatur. Cum neque ea superioris aut Christi dispensandi voluntas cum prælato generaliter dispensanti constet ex aliquo iure diuino aut Pontificio. Nec est simile quod adducitur: quia in eo similiter reperitur

ius naturale dictans rationi dissonare Principem, qui caput est, non conformari cum membris, in moribus qui ex eius potestate ac voluntate pendent. At in nostro casu non est principium naturale id dictans in dispensatione. Cum facile sibi Pontifex consulere possit, committens suo confessario ut secum dispenseat. Quod omnes admittunt (vt n. 3. diximus.) Colligitur ergo aperre id proficisci ex voluntate ac iurisdictione prælati ad dispensandum secum: ac proinde non repugnare exercitum huius iurisdictionis in semetipsum. Tertio, quia cum nil æque requirat personarum distinctionem, ac iustitiae actus, si quidem de eius ratione est esse ad alterum, datur iustitia eiusdem personæ ad semetipm diuersis rationibus consideratam, ut constat in Christo Domino nostro, qui ut Deus homo satisfecit de rigore iustitiae, & quatenus una erat ex personis diuinis, sibi ipsi satisfecit. Et debitor in errorum de rigore iustitiae soluit, si sibi quatenus pauper est, debitum assumat. Atque adeo ut debitor satisfecit de iustitia, & ut pauper est is, cui satisfactio fit. Et ideo pro hac conclusione sunt aperte DD. quos in prima eius probatione retuli, quatenus admittunt posse hanc iurisdictionem ab aliquo erga semetipsum exerceri. Et in propriis terminis sustinent hanc *Felinus*, c. 2. n. 20. de sponsal. & cap. 1. n. 33. de constit. & ibi Decius in 2. lectura, in noua edit. n. 24. & id colligunt ex abbate ibi, n. 7. & cap. Propositi, num. 13. de concessione præb. dicenti non posse Pontificem se absque causa legitima à iuramento absoluere: quasi sententi à contrario sensu id posse ex iusta causa. Eandem tenent *Sylvestr. verb. Lex. q. 14. fin. Tabiena verb. Iurare. q. 20. n. 21. Corradus in templo omnium iudicum, lib. 1. c. 1. §. 3. vers. 6. Flaminius de resignat. beneficiorum, l. 3. q. r. l. t. n. 130. Anton. Gom. in expofit. Cruciate, clausul. 10. n. 87.* Et supponunt *Couar. c. Alma mater. 1. p. §. 1. n. 7. & Corduba in questionar. lib. 4. q. 1. col. 4. vers. 4.* idem probatur, vbi dicunt non posse Pontificem secū absque causa dispēsare. Atque adeo à contrario sensu supponere videntur posse cum causa. Et ex Theologis docent *Palud. 4. d. 38. q. 4. a. 4. concl. 4. n. 41. & ibi Mayronis, q. vn. fin. Caiet. 1. 2. q. 96. a. 5. col. 3. vers. Ad hoc dubium premittenda sunt. Sotus 4. d. 18. q. 1. a. 5. concil. 2. & l. 1. de iust. q. 6. a. 7. ad fin. vers. Quando autem. Ledesma 2. p. 4. q. 29. a. 4. fine. Jacobatus de concil. l. 7. a. 5. Suarez 3. to. in 3. p. q. 82. a. 11. disp. 36. sect. 2. col. antepenult. vers. Solet vero: & 4. tom. vbi de indulgentiis, disp. 52. sect. 1. n. 20. Enriq. l. 6. de penit. c. 4. n. 3. in comment. lit. I. & c. 7. n. 5. & l. 7. de indulg. c. 28. n. 1. in comment. lit. H. Azor lib. 5. instit. moral. cap. 15. q. 6.*

7 II. Conclusio. Idem dicendum est de supremo Principe seculari, potest enim secum dispensare in iis omnibus temporalibus, in quibus potest erga subditos. Quod habeat plenissimam ac supremam potestatem in temporalibus, sicut Pontifex in spiritualibus. Item quia c. Per venerabilem, qui filij sint legit. decernitur regi integrum esse sobolem propriam illegitimam legitimare, dispensando cum ea quoad successionem ac dignitates temporales. Quia in re secummet quoque dispensat in lege hæc interdicti, & ita *Sylvestr. verb. Lex. q. 14. fin.* generaliter loquitur dicens posse principem secum dispensare.

8 III. Conclusio. Probabilius quoque reputo posse Episcopos secum dispēsare in ijs omnibus casibus, in quibus possunt cum subditis. Dicor, quod 2. ratio n. 6. adducta ad probandum hoc posse Pontificem, habeat eandem vim in Episcopis. Cum dicendum sit posse eos uti dispensatione generali, quam concedunt ciuitati, ut probat ratio, quam num. 2. posui, atque *Sotus* & *Lud. Lopez* ibi allegati hoc afferentes, loquuntur vniuersaliter de prælatis. Secundo, quia uti hæc iurisdictione erga se ipsum non repugnat iure naturæ, (vt n. 6. satis ostendimus) nec etiam iure aliquo Ecclesiastico. Nam (vt eod. n. 6. probauit) ius Ecclesiasticum petens distinctionem personalem inter dantem & accipientem, non generaliter id decidit, sed in casu speciali collationis beneficiorum, ad vitandum perniciolum prælati exemplum. Ergo id Episcopo concedendum est. Eo vel maxime, quod Episcopus sit prælatus ordinarius in

sua diœcesi, atque in illa possit quidquid Pontifex in toto orbe, nisi Pontifex sibi reseruerit (vt probauit l. 1. disp. 61. n. 3.) At textus nō reperitur hoc Episcopis interdicēs. 3. quia aliqui ex opinantibus contrarium (vt retuli nu. 5. fine) fatentur posse Episcopos secum dispensare, quando nequit commodè superior adiri. At tunc adhuc nō virget necessitas. Quia possunt à confessario petere, ut cum illis dispenseat. Tandem quia non video qua ratione hoc Pontifici concedatur, & non Episcopis. Cum rationes probantes id non competere Episcopis, idem quoque de Pontifice probant (vt n. 4. vidimus.) Nec plenitudo potestatis Pontificiæ, eiusve necessitas, id speciale esse in Pontifice suadeat. Quæ sunt rationes, quibus id probant eam differentiam statuentes (vt n. 5. vidimus.) Non plenitudo potestatis. Quia hæc plenitudo præ cæteris prælatis, in eo solo versatur, quod sit generalis in toto orbe, ab ipsa que omnium prælatorum potestas derinetur, possitque ex iustis causis coarctari. Et nullus est textus nec ratio probans ad eam pertinere, ut solus Pontifex possit secum dispensare. Non etiam id suadet necessitas Pontificis superiore parentis, quem aeat ut secum dispenseat. Quia confessorem habet, cui committere potest, ut secum dispenseat (vt diximus n. 3.) Pro hac sent. faciunt d. Tho. Turrec. d. Ant. angelus, Sylu. Tabien. Armill. Viguer. vbi eos retuli n. 1. tradunt enim monachum factum Episcopum posse secum dispensare in obseruantis regularibus, sicut po. est prælatus religionis secum. Pro eadē parte sunt DD. quos nu. seq. referam, id concedentes de Prælatis regularibus, qui tamen non tanta potestate gaudent, quanta Episcopi. Et generaliter de prælatis loquens id docet *Manuel in bull. cruciata*, §. 8. dub. 6. n. 11. & in 2. to. sum. c. 30. n. 4. Quare idem prorsus dicendum est de prælatis aliis habentibus iurisdictionem quasi Episcopalem in sua diœcesi nulli Episcopo subiecta. Quia in iurisdictione non distinguuntur ab Episcopis. Et ideo militant eadem prorsus rationes.

IV. Conclusio, idem cœleo de prælatis regularibus sive generalibus, sive prouincialibus, sive præpositis localibus, qui toti domui præsunt, & eorum absentium vices gerentibus: vt sunt vicerectores, vicepriores: hi enim omnes possunt secū dispensare in omnibus iis, in quibus possunt cum subditis. Quod hi omnes iurisdictione quasi Episcopali fungantur in suos religiosos, ac potestate ordinaria dispensandi in ieuniis, ac votis subditorum, ac aliis præceptis, ratione sui munera. instar Episcoporum cum suis subditis, ut bene docet *Azor statim allegand.* Et prælatos regulares habere auctoritatē quasi Episcopalem in suos subditos probat *Nauar. l. 1. conf. in 2. edit. tit. de tempor. ordin. cons. 36. n. vn.* & in sum. c. 12. n. 75. & ratio est, quia sunt pastores ordinarii suorum religiosorum: sicut Episcopus secularium. Ergo idem dicendum est de ipsis quod de Episcopis diximus, n. præced. Secundo, quia militat eadem ratio, n. 6. adducta, quam n. præced. in Episcoporum fauorem ponderauimus. Dum enim cum toto conuentu dispensant, eadem possunt frui dispensatione. Tandem quia non debent esse in hoc peioris conditionis quam subditi, cum quibus ipse superior dispensare potest. Et ideo hanc partem tenent *Armilla verb. Monachus. n. 9. Molina to. 1. de iustit. tractat. 2. disp. 247. vers. Religiosus tamen. Emmanuel 8. a summa, verb. Religiosus. n. 47. vers. Prelati in Religione. Azor lib. 7. institut. moral. cap. 29. q. 6. Manuel dupli loco allegato in n. præced. & fuent d. Thomas, & alij, quos n. præced. allegauit, dicentes posse prælatos regulares secum in obseruantis regularibus, sicut cum subditis, dispensare.*

V. Conclusio. Idem censeo, vbi quispiam non haberet ordinariam, sed delegatam dispensandi potestatem in vniuersum, cum aliqua communitate, cuius ipse est pars. Nam posset in iisdē rebus secum quoque dispēsare. Tum quia potestas illa non est limitata. Tum etiā ne peioris conditionis sit, quam cæteri ex ea communitate. Demum quia procedit ea ratio dupli n. præced. ponderata in ordinarium fauorem, nempe, ipsum dispensantem cum eadem communitate posse quoque illa dispensatione frui.

Et ita Manuel 2. tom. sum. c. 30 n. 4. fatetur hoc, siue potestas dispensandi sit ordinaria siue delegata.

Vltima conclusio. Quia haberet limitatam dispensādi potestatem cum certis personis, vel cum determinato personarum numero, quamvis eae non exprimantur, nequiret secum dispensare. Prior pars constat, quia potestas illa non extenditur ultra concessionis limites. Cum ergo sit ad certas personas, in quibus ipse non comprehenditur, non poterit erga se ipsum. Posterior vero pars probatur, quia cum sit ad certum numerum præscripta, non videtur mens concedentis, ut in eo comprehendatur ipse delegatus. Item quia deficit ratio potissimum ponderata n. præced. Cum huic nulla communitas subsit, cum qua dispensare possit: sed cum numero determinato potest.

Ad arg. n. 4. proposita resp. Ad 1. dic in iis casibus esse speciale, gratia fraudum vitandarum: ac proinde num. 6. probauimus in multis iurisdictionis voluntariæ actibus posse quempiam in rem suam auctoritatem præstare, vt in emancipationem ac serui manumissionem. Ad 2. & confirm. constat ex dictis n. 6. vbi probauimus iurisdictionē voluntariam hanc posse ab aliquo in semetipsum exerceri: & satis esse, siadēm persona respectu sui ipsius sit superior & inferior secundum diuersas rationes. Ad 3. dic distinguendum esse id axioma, eiusdem esse ligare & soluere: est enim verum ad hunc sensum, vt nemo possit in vniuersum soluere legem, nisi qui illa ligare poteat. At intellectum in quolibet casu speciali non est vniuersaliter verum. Sed ipsem qui facultate dispensandi cum communitate gaudet, quamvis seipsum nequeat lege ligare, poteat tamen secum dispensare. Sicut videmus Episcopū qui lege ieiunij generali non ligat, posse in illa lege in casu speciali dispensare, licet nequeat illam in vniuersum soluere. Ad quartum constat ex dictis n. 6. vbi probauit ea decisionem non esse generalem, sed restringi ad beneficiorum collationes. Ad confirm. dic satis probabile esse contrarium, vt de Pontifice sustinet Enriquez l. 6. de penit. c. 7. n. 5. & l. 7. de indulgent. c. 28. n. 1. comment. lit. H. Suarez de indulgent. disp. 52. sect. 1. n. 22. & licet n. 19. non definiat idem de Episcopis, sed iudicandum dicit iuxta concessiones eis factas: at hoc non innititur diuersitati personarum requisiæ: sed ratio huius traditur à D. Thom. 4. dist. 20. q. vn. art. 5. quæsiunc. vlt. quod nulla possit iusta causa subsistere, vt prælatus possit sibi direcete indulgentias concedere. Ad arg. n. 5. adducta resp. Ad 1. dic constare ex dictis num. 7. vbi vtramque rationem infirmauimus. Ad confirm. dic illud approbasse Pontificem tamquam valde decens, non tamen tamquam necessarium. Ac 2. dic quamvis expeditat vt per confessorem exerceant prælati eam iurisdictionem erga seipso: esse tamen expedientius, vt ea facultate gaudent ordinaria, vt secum possint, sicut cum subditis, dispensare, ad tollendos scrupulos, & ne peioris conditionis sint quam subditi. Ad confirm. constat, ex dictis n. 6. vbi eundem vt hominem sibi vt superiori posse subdi, ac id satis esse probauimus.

D I S P V T A T I O IV.

An Prælati non solum verbis, sed etiam facto ipso dispensare censeantur, quoties admittunt ad aliquem actum habentes iuris impedimentum ad illum, aut patiuntur eiusmodi actum ab illis exerceri.

S V M M A R I V M.

Dispensatio non exigit verba determinata: & quo questiones disputantur, n. 1.

An Princeps dispenset, cum scienter admittit ad actum, iure impedimentum, n. 2.

An hac scientia presumatur: & an probari nequeat testibus, sed sola addita in literis clausula Ex certa scientia? Reservatur duplex sententia, n. 3. & 4.

Sententia auctoris, & cur clausula Motu proprio non probetur testibus, num. 5.

An addita clausula, Ex certa scientia, presumatur scientia & dispensatio, n. 6.

An desideretur conscientia probari scientiam, ut presumatur dispensatio, n. 7.

An necesse sit in litteris fieri mentionem virtutum, quo promotus laborat, n. 8.

Quid, si Princeps urgente necessitate inhabilem promouent, n. 9.

An censeatur dispensatio quoad eum solum actum: & quid, si circa dispensationem possit aliud presumi, n. 10.

An ignoranter admittens censeatur dispensare, si conscientius admitteret, num. 11.

Quid, si virtus obliuiscatur, vel non aduertat: vel credat dispensatum cum illo, n. 12.

An idem dicendum sit de inferioribus, si impedimentum sit eorum lege inductum, n. 13.

Quid, si Princeps admittat impeditum iure diuino, in quo potest dispensare, n. 14. & 18.

An prælati inferiores admittentes iure communis impeditum, censeantur dispensare? Reservatur duplex sententia, n. 15. & 16.

Explicatur sententia Auctoris, n. 17.

An oporteat impedimentum esse eis tamquam indicibiu notum, n. 19.

An desideretur citatio eorum, quorum interest, n. 20.

An exigatur decretum, dicens, Decernimus eum idoneum, n. 21.

An quando causa est notoria, exigatur causa & cognitio, n. 22.

An requiratur ut intendat dispensare, n. 23.

Satisfactum argumentis, n. 24.

An sola patientia faciat presumi dispensationem hanc? Reservatur quædam sent. n. 25.

Proponitur sententia Auctoris, n. 26.

SVpponimus tamquam indubitatum, nulla esse verba iure præcripta ad dispensationem faciendam: sed sat esse quæcumque, siue verba siue facta, ex quibus animus dispensandi in dispensare potente deducatur. Quod omnes Doctores allegandi admittunt. Duplex autem quæstio controvèrtitur. Prior est, an factum admittentis superioris iure impeditum ad actum, sit eius animi dispensandi signum sufficiens: ac proinde presumatur dispensatio? Posterior, an sola patientia & taciturnitas superioris, videntis eum actum ab illo exerceri, sit tacitæ dispensationis signum: ac dispensationem inducat.

Circa priorem quæst. si de supremo Princepe, vt Pontifice vel Rege, loquamus, concors est omnium sententia, quando impedimentum est iuris humani, & sciens admittit, præsumi animum dispensandi, ac induci veram dispensationem, quamvis Princeps causæ cognitionem non præmisserit, vt si Pontifex scienter admittat irregularem ad ordines vel beneficia: vel iure humano impeditos matrimonio coniungat: vel Rex lege inhabilem, vt servum, judicem constituat. Et ratio est, quia vt valida sit supremiti Principis in lege humana dispensatio, non desideratur causæ cognitione, sed eius voluntas dispensandi satis est. De qua sufficienter constat, si indignum scienter promovat. Et probatur ex 1 Barbarius, ff. de offic. prætoris, vbi duplex casus continetur. Prior, cum ignorata seruitute est electus Barbarius prætor: & tunc decidit textus gesta per eum valere ratione communis erroris, ac publicæ utilitatis (vt late probauit lib. 3. tota disp. 22.) Posterior, quando populus Romanus detecta seruitute consensit eum prætura fungi. Et tunc decidit gesta valere, quod videatur eum ex vi illius consentus libertate donare, vt optime explicat Aymon consil. 98. n. 10. lib. 5. Item ex 1. Quidam consulens 57. in fine, ff. de re iudic. vbi deciditur Principem minori magistratum conferentem, censi dispensare, ne gesta per illum valore destituantur. Hanc etiam partem probant rationes, quas num. 17. afferam, ad probandum idem de inferioribus Princepe.

Ea tamen Principis scientia minime presumitur, vt potest quæ quid facti est, vt docet post DD. hoc numero & duplice sequenti allegandos, Felin. c. Præterea, n. 6. de testibus cogend. Grammaticus consilijs ciuilibus, cons. 4. 8. ad fin. Quare illi inhabilitonus eam probandi incumbit: vt potest quæ fundamentum suæ intentionis allegantis secum ex illo actu dispensatum, est. Discordant autem DD. circa modum huius scientiae probandæ. Quibusdam placet eam probari non posse, vt presumatur ex eo actu dispensatio, nisi in literis promotionis addatur clausula, Ex certa scientia: atque ita testimoniis probationem nil conferre. Ducuntur, quia aliquid proprio motu Principis effectum esse, testibus probari nequit, sed sola clausula, Motu proprio, addita in litteris.

litteris, ut expresse deciditur, c. Si motu proprio, de præb. in 6. Sic sentire videtur glossa clem. 2. in fine, de rescript. & c. Statutum, in princ. verb. litterarum, in fine, de rescript. in 6. ait enim esse opus actum fieri ex certa Principis scientia, hoc expressio. Et tradunt Bart. l. fin. n. 4. vers. Sed contra hoc, in fine. C. sententiam rescindere non posse. Imola l. fin. col. 4. nu. 1. fine, ff. à quibus appell. non licet, & alii, quos refert Ant. Gabr. to. 3. commun. l. 1. tit. de presumpt. concl. 8. n. 5.

4. Alij censent non esse opus addere clausulam. Ex certa scientia: sed satis esse, atque requiri, ut ex literarum rescripti tenore, ut ex facti narratione constet id ex certa Principis scientia effectum. Et ita volunt intelligi glossas n. preced. allegatas. Sic tradunt Abb. & Imola clem. 2. fin. de rescript. Idem Abb. c. Cum in cunctis, §. Inferiora, n. 8. de elect. & c. Ad hæc, ad fin. de rescript. & c. Nonnulli n. 8. eo. t. vbi Innoc. & alios refert, additque non sufficere si testibus certa scientia proberur, & latissime Felim. multis allegatis, c. Cum inter, n. 2. 3. & 4. de except. & cap. Si aliquando, in fine, de sent. excommun. Rosella verb. dispens. n. 6. & ibi Syluest. in fin.

5. At verius est, sufficere vnde cunque constet Princeps inhabilitatis fuisse conscientium. Quod nullus sit textus inducens specialem probationis modum huius scientiae Principis: atque ideo sufficiet qualiscumque probationis modus, quo ceteræ res specialem probandi modum iure non petentes, probari valent. Nec obstat cap. Si motu proprio, allegatum n. 3. pro contraria sententia. Nam optimam discriminis rationem inter clausulas, Motu proprio, & Ex certa scientia, tradit relata Ægidij decisione Staphil. de liter. gr. t. de effectu clausul. §. Subsequenter, statim post princ. n. 14. Quia cum motus proprius includat necessario unam negatiuam non coactatam, scilicet, nullum unquam super hoc Pontifici supplicasse, quæ probatu impossibilis est, l. Arctor. G. de probat. c. Quoniam contra, eo. t. nequit aliter, quā per literas ipsius Principis afferentis se motu proprio ducentum, probari. Quare bene dicit glos. eo. c. Si motu proprio, verb. Expresso, quali reddens eius textus rationem, Quid enim scimus, si ante annum aliquis supplicauerit Pontifici? At certa scientia nullam negatiuam, sed simplicem affirmatiuam includit. Sic multis citatis tenent Menoch. de presumpt. l. 2. presumpt. 20. n. 7. Staphileus proxime alleg. & eo. t. §. Quinto motu proprio, in fin. Mascal. de probat. concl. 8. 45. n. 22.

6. Imo nec suffici adiici in literis clausulam, Ex certa scientia, ut ea presumatur, sed oportet aliunde de ea constare. Quia clausula, Ex certa scientia, nil operatur quoad extrinseca ignorata, sed tantum quoad expressa. Quis enim dicat ob id presumi Principem omnia promoti via nō esse? Sic tradunt Felim. c. Cum inter, n. 5. vers. Intellige bene, de except. Menochius alios referens de presumpt. lib. 2. presumpt. 20. n. 3. & quamvis n. 2. referat alios dicentes presumi dispensationem. At vere DD. quos refert, id non dicunt: sed tantum docent esse necessarium apponi clausulam, Excerpta scientia, ut censeatur Princeps dispensare.

7. Quidquid tamen sit de probatione hac in foro extero requisita: at in foro conscientiae, ut ex ea promotione educatur animus vere dispensandi, ac sit dispensatio, satis est, qualitercumque sciatur Principem impedimenti conscientium fuisse. Quia in hoc foro, qui solā veritatem respicit, nulla probatio desideratur, ea constante. Et ita tradit Sylvest. verb. Dispensatio, fin.

8. Insuper ut ea promotio scienter facta, censeatur dispensatio, quidam petunt ut Princeps in literis vitium promoti exprimat, dicens, Volumus tali illegitimo prouideri. Sic Felim. c. Nonnulli, nu. 12. vers. Ad idem optime facit. in fine, de rescript. & c. Si quando, n. 6. vers. Considera 2. eod. t. idem Anton. & alii, quos refert Anton. Gabr. 3. tom. communium, lib. 1. tit. de presumpt. conclus. 8. n. 2. Sed iure optimo ibi n. 3. & Menochius de presumpt. lib. 2. presumpt. 20. n. 7. recedunt ab iis, dicentes eam mentionem minime desiderari. Quod nullo iure probetur. Atque idem approbat ibi Anton. Gabr. in inferioribus Princepe dispensantibus per eam promotionem, & bene quidem.

9. Alij ea doctrinam temperant (& bene) nisi Princeps vr-

gente necessitate inhabile promoueat: tunc enim nō censemur perpetuo dispensare, sed ad tempus illius necessitatis. Sic Bartolo & Ruino citatis docent Ant. Gabr. d. concl. 8. n. 20. Menochius d. presumpt. 20. n. 36. confit. 178. n. 56. vol. 3.

Similiter temperanda est, ut censeatur tacita dispensatio ea promoto quoad cum solū actum, ad quē Princeps scienter admittit, v.g. si irregularem admittat ad ordines, non subinde ad alia censemur cum eo dispensare. Nec si ad ordines minores admittat, videtur dispenseare ad maiores. Quia dispensatio expressa non extenderetur ultra actum expressum, c. 1. de filiis presbyt. in 6. nedium tacita. Et confert quod optime tradit Rebuff. praxi benef. t. de dispensat. n. 8. vbi ait si id Principis factum prodesset in alia re etiam minima, non induci ex eo dispensationem. Quia ne rescriptū censemur continere dispensationē, satis est ut possit aliud quantumuis minimum operari, ut docent Oldrad. conf. 332. n. 8. Rebus. proxime allegatus. Probus addit. ad Monachum, c. vn. n. 5. de etat. & qual. Anton. Gabr. dict. concl. 8. in fine. Menoch. dict. presumpt. 20. nu. 37. & probatur ex c. Non potest, de præb. in 6. iunct. Gloss. fin. deducente ex eo sufficere, ut clausula suum obtineat effectum, nec alium eam operari posse.

Quando autem Princeps impedimenti ignarus admittit inhabilem, quidam censemur censi quoque eum dispensare, si verisimile sit fore, ut impedimenti conscientius admitteret. Quia l. Quidam consulebat. ff. de re iudic. in distin. t. loquitur. Item quia cum promotionis causa credatur virtus ac probitas promoti, l. vn. vers. Credidit, ff. de offic. pref. præt. satis verisimile est fore, ut Princeps sciens impedimentum dispensaret. Deinde id probat text. in l. Barbarius, ff. de offic. præt. vbi textus reddes rationem, cur gesta à Barbario seruo creato ignoranter prætore, cuius dignitatis incapax erat, gesta valcent: sic ait: Sed eti scissit seruum esse, liberū eum effecisset. Præterea quia concessum censemur id, quod verisimiliter Princeps de eo interrogatus concessisset (ut docent in simili multi, quos retulit l. præc. disp. 90. n. 10.) Sic glossa d. l. Barbarius, verb. Effecisset. Bart. l. 2. n. 2. C. Si seruus aut libertus, l. 10. Imola d. l. Quidam consulebat, n. 6. Ananas, c. 2. n. 6. de schism. & ait Romanus esse communem sent. conf. 216. n. 7. & eandem tenent quando certo constat Principem conscientia dispensaturum, secus quando est dubium idem Roman. ibi n. 8. Menoch. de presumpt. l. 2. presumpt. 20. n. 23. & 26. Anton. Gabr. tom. 3. commun. l. 1. t. de presumpt. concl. 8. nu. 15. Sed nullatenus hæc doctrina placet: & tenendum est, nullo modo censemur Principem per eam promotionē dispensare, dum impedimentum ignorat. Atque cōmuniciter his paucis exceptis DD. omnes, quos nu. 25. & duplice seq. referā, petunt in Princepe scientiam impedimenti, ut censemur dispensare. Et ratio est aperta, quia ignorantia tollit consensum. At dispensatio vim fortiori non potest, nisi ex Princeps volentis dispensare consensu. Nec sufficit fore ut vellet, si sciret: quia hic & nunc deficit voluntas dispensandi. Non ergo potest vim habere dispensatio. Neque verum est censemur concessum, quod verisimiliter Princeps rei conscientia concessisset: nisi quando ex concessionis verbis eam esse concedentis mentem constat (ut in simili probauit l. præc. disp. 90. n. 11.) Nec d. l. Barbarius illi doctrinæ fauet. Quia sensus eius est, (ut explicat ibi glossa verb. Effecisset) si pep. Romanus sciret eum esse seruum, permittens eum fungi officio prætoris, eum liberum effecisset, ne gesta irrita forent. Vnde quamdiu ignorat, voluit gesta valere propter communem utilitatem, ut probauit l. 3. disp. 22. n. 5. vbi num. 7. & 8. probauit non sufficere solius Principis errorem existimantis eum esse habilem, nisi error communis populi intercederet. Quare melius Anton. c. Veniens, n. 7. de fil. presbyt. & ibi Abb. n. 7. dicentes Principem promouentem inhabiles ignorantem, non censemur dispensare, limitatu t, nisi error esset communis, & non solius Principis. Talis enim promotio (aiunt) haberetur tunc pro dispensatione quoad gestorum valorem per illum promotum, dum error ille communis durat, iuxta d. l. Barbarius.

Addit non solum errorem, quo putat Princeps illū esse habi-

habilem, obstat tacita huic dispensationi præsumendæ: sed etiam errorem, quo impedimenti conscius putabat cum illo iam dispensatum. Quia perinde est, ac si eum habilem existimaret. Nec reuera dispensare intendit, cum iam dispensatum esse credit. Sic Bellamer. c. Veniens, n. 18. de filiis presbyt. & aliis citatis Menoch. de presump. l. 2. presump. 20. n. 35. Ant. Gabr. tom. 3. commun. l. 1. t. de presump. concl. 8. nu. 19. Maiol. l. 5. de irreg. c. 51. n. 8. Qui bene addit idem dicendum esse, quando Princeps inhabilitatis oblitus, aut non aduertens eam, promouisset inhabilem. Quod is actus non sit voluntarius respectu dispensationis.

Idem prorsus quod de Principe haetenus diximus, ditendum quoque est de inferioribus, quoties impedimentum est eorum legibus inductum. Censentur enim tunc dispensare, quando scientes id impedimentum, promouent, quamvis nullam causæ cognitionem præmittant: vt si Episcopus sciens & prudens iubeat aut concedat fieri aliquid cōtra suam constitutionē, aut inferioris, aut æqualis prædecessoris, cēsetur tacitè dispēsare in illa. Quia militat eadem prorsus ratio, quā n. 2. adduximus ad probandum id in Principe. Cum in propriis legibus valide possint hi dispensare absq. causæ cognitione. Sic Nau. sum. lat. præludio 9. n. 15. & c. 25. nu. 74. Azor. l. 15. instit. moral. c. 15. qu. vlt. Quod si esset constitutio synodi diœcesanæ, aut prouincialis, pendet ex ea quæstione, an Episcopus vel Archiepiscopus possint in his, sicut in propriis legibus dispensare. Nam hoc dato, dicendum est quod diximus de suis legibus. Si vero se habeant ad illas, tamquam ad leges superioris: erunt in hac re eadem opiniones, quas à n. 15. referemus, quando impedimentum est lege communi statutum. An vero possint in illis sicut in propriis legibus dispensare, est discutiendum disp. 14.

Quando autem Princeps admittit impeditum iure diuino & naturali ad ea, in quibus potest dispensare, vt si ligatum voto castitatis Pontifex conscius matrimonio cōiungat, an censeatur dispēsare, eadem est quæstio, ac quādo prælatus inferior admittit habentem impedimentum iuris communis, in quo potest dispensare. Quare iuxta diuersas sent. diuersimode censemē est, vt n. 18. dicemus.

Controversia autem potissima in hac re est, quādo inferiores Princepe admittunt impeditum iure communis scienter ad actum, ad quem dispensare possunt, an censeantur dispensare: vt si Episcopus irregularitate affectū, in qua potest dispensare, promoueat ad ordines, illive literas dimissorias conferat. Triple est sententia. Prima ait non censerit dispensationem, nisi inferiores actum eū exerceant præmissa causæ cognitione, an expediatur dispensare, nec ne. Dicitur, quod ea differentia sit inter Principem legilatorem, ac inferiores præfatos, quod ille possit salte valde in sua lege dispensare, non præmissa causæ cognitione: hi autem, minime. Non ergo actus ille censemēbitur tacita dispensatio ab inferioribus exercitus: qualis censemēbitur factus à principe. Secundo, quia c. fm. in fine, d. 51. punitur Episcopus promouens concubinatum. At puniendus nō esset, si ea promotio censeretur tacita dispensatio. Tertio, quia cum per verba expressa minime de hac dispensatione constet, sed ex illis auctis exercitiis conjectura præsumatur: nequit præsumi dispensandi voluntas ex eo auctu. Quia præsumeretur delictum contra l. Merito, ff. pro socio. Quippe velle hos in iure communi dispensare, non præmittendo causæ cognitionem, est grave delictum. Et ideo hanc partem sustinent ex Iurisperitis, Gloss. c. 2. verb. Dispensatum, de schismat. & ibi Ioan. And. n. 4. Anton. n. 3. Abb. n. 4. Card. n. 1. q. 1. Anch. n. 3. Anan. n. 7. & 8. Gloss. c. vn. verb. Dispensare, de etat. & qualit. in 6. & ibi Domin. n. 6. Francus n. 5. Innoc. c. Veniens, n. 2. de fil. presbyt. & ibi Anton. n. 7. Abb. n. 7. Card. q. 3. Henric. n. 4. idem Abb. c. Praterca, n. 11. de test. cogen. & c. Cum in cunctis, §. Inferiora, nu. 8. & c. Innotuit, n. 7. & 8. de elect. & c. Diuersis, n. 2. de cleric. coniug. & ibi Irola n. 5. Specul. tit. de dispen. §. Qualiter autem, n. 3. Archid. cap. Licet canon, n. 2. de elect. in 6. Barth. l. Barbarius, n. 12. ff. de offic. pretor. & ibi Iason. n. 14. Horoscop. n. 26. Paulus clem. fin. de sent. excomm. & ibi Anch. ad fin.

Imol. n. 8. bonifacius, n. 53. Idem Imol. l. Quidam consulebat ff. de re iud. n. 8. & ibi Paulus ad fin. Fel. c. Praterca. n. 8. de testib. cogen. Additionat ad Innoc. d. c. Diuersis, n. 1. verb. Dispensasse, & ibi Aeneas de Falco, addit. ad abbatem, n. 3. verb. Causæ cognitio. Probus addit. ad Monachum, c. vn. n. 6. de etat. & qual. in 6. Mandosius de signat. gratia, verb. Dispensations, vers. Aduertendum tamen est. Rosella verb. Dispensatio, n. 6. & ibi Angelus n. 12. Sylu. q. vlt. Nauar. c. Si quando, except. 10. n. 3. de rescript. & l. 3. conf. 1. edit. t. de cleric. non resid. confil. vlt. n. 6. & l. 1. t. de tempor. ordin. conf. 38. n. vn. in 2. edit. l. 1. t. de filiis presbyt. conf. 3. n. vn. Sarmiento de reddit. p. 1. c. 4. n. 8. Ant. Cuc. l. 4. institut. maior. t. 12. nu. 28. & 29. Ant. Gabr. to. 3. commun. l. 1. t. de presump. concl. 8. n. 12. & 13. & multis aliis citatis Menobius de presump. l. 2. presump. 20. n. 24. & 25. & ex Theologis, Caiet. 2. 2. q. 10. 4. a. 5. ad fin. Enriq. l. de excom. c. 13. n. 3. Azor. l. 5. instit. mor. c. 15. q. fin. Manuel q. reg. to. 2. q. 46. art. 1. & tom. 1. sum. 2. edit. c. 227. & addit. Azor etiam in foro conscientiæ procedere hanc sententiam. Quod etiā aperte significat Sylvestre proxime allegatus. Et est valde probabilis hæc sententia.

II. sent. docet inferiores non censi dispensare, quāuis causæ cognitionem præmittant, nisi se dispensare exprimant. Quia non censentur absoluere excommunicatum, nisi verbis ab solutionis vtantur: quamvis sc̄iēter admittant ad diuina excommunicatum. Ita docent Glossa. Literas fine, de concess. præb. host. c. Veniens, n. 6. & 8. de fil. presbyt. & c. 2. statim in princ. de schism. Bald. l. Barbar. n. 7. & 8. ff. de offic. præt. Decius. c. Si quando, in noua edit. nu. 23. de rescript. Rebuss. praxi benef. t. de dispensat. super defectu natalium, n. 9. & cap. Postulatio, notab. 2. n. 31. de cler. excom. minist. Nauar. l. 5. conf. in 1. edit. tit. de simon. conf. 20. n. 2. & sum. lat. prælud. 9. n. 15. & c. 25. n. 74. vbi hoc limitat quoad forum externū, & Manuel limitans in eodem foro externo, q. reg. 1. 10. q. 13. a. 16.

III. sent. sustinet censi tunc inferiorem dispensare, quāuis causæ cognitionem non præmittat. Dicitur, quod dispensatio non exigat certam formam, nec verborum expressionem, vt latentur omnes, & diximus n. 1. & concurunt potestas in conferente & voluntas. Ex eo enim actu voluntas præsumitur. quippe præsumendum non est prælarum velle promotum ad ordines illaqueari, manente irregularitate, qua erat affectus. Et quamvis nō præmisserit causæ cognitione m, id efficit vt temere dispēsabit: atque ob id puniri possit, non tamen dispensationē esse irritā, si vere causa erat (vt dicemus disp. 17. n. 11.) Quod si de peccato agas, etiam Princeps temere dispensans in sua lege sine causæ examinatione peccat (vt suo loco dicemus.) Ergo per illud factum censetur tacite dispensare. Et confirm. quia tantum valet voluntas tacita, quantum expressa, in iis, quæ nec formam certam nec verba requirunt. l. Qui ad certum, ff. locati, & l. De quibus 31. ad fin. ff. de legib. ibi: Nam quid interest suffragio populus voluntate suam de laret, an rebus & factis. Secundo, quia etiā peccat inferior omittens causæ examinationem: at etiam delinquit, si inhabili beneficiū conferat, vel irregularē ordinib. insigniat, nolens dispensare in impedimento. At hæc delicta posteriora sunt longe grauiora priori, vt ex se constat, & licet in auctu, qui sine peccato & cum peccato exerceri potest, recipienda est præsumptio peccatum excludens. l. Merito, ff. pro socio. Ita in auctu qui sine peccato fieri nequit, sed potest fieri cum maiori vel minori, recipienda est præsumptio grauius peccatum excludens, l. si adulterium cum incestu. §. 1. 2. & 3. ff. ad l. Iul. de adult. ergo in huiusmodi promotione præsumenda est impedimenti dispensatio: vt vel sic minus delictum præsumatur. Tandem prob. ex ca. 2. de bigamis, vbi Episc. bigamum promouens, priuat potestate ordinandi: & redditur ratio his verbis: Quia in bigamis dispensare non licet. Ergo à contrario sensu, si cum bigamis posset Episcopus dispensare, non incurrit peccatum: eo quod tunc dispensare videretur. Et ideo huius sent. sunt Innoc. c. Diuersis, n. 1. de cler. coniug. & c. Veniens, n. 2. de filiis presbyt. tantum vocat oppositā tutiorem, quasi hanc valde tutā & probabilem iudicet. Eandem tenet c. Praterca, n. 2. de testib. cog. & latissime bellam. d. c. Veniens, n. 18. & 19.

Lambert. de iure patr. l.2.p.1.q.7.a.30. in noua edit. n.28. Sylvest. verb. Irregularitas fin. & ibi Armil. n.91. Naua. sum. c.25. n.74. dicens forte in foro conscientiae hanc lent. esse veram, licet non in foro externo, Maiol. l.3. de irr. c.24. n.14. & l.4.c. 10. n.3. & l.5.c.51.n.8. addens hanc lent. esse veram in utroq; foro, Salzedo add. ad pract. Bern. Diaz. c.25. ad fin. & ex Theol. Palud. 4.d.38. q.4.a.4. cōc.2.n.39. D. Antonin. 2.p.t.11. c.2. §.9. not.2. & 3. p.t.23.c.6. §. vlt. Margarita confes. qu. mor. f.239. Polian. in direct. cōfes tract. de irreg. in fin. Metmel. 1.sum.c.11. §.12. statim in princ. Enriq. l.12. de irr. c.17.n.4. Emiss. Sa sum. verb. Dispensatio n.8. Suar. de censuris, disp. 41. scđt.3. ad fin. addens esse etiam in foro externo veram, si constitutus Episcopū habuisse legitimā causam, Man. 1.to.sum.2. edit. c.2.n.6. cōc. 4. Idem tenent limitantes pro foro conscientiae, Sayro thesaur. cas. to.1.l.7.c.14.n.11.12.13. Man. qu. reg. 1. tom. q.13.a.6. & addit Sayro idem esse dicendum, siue prælatus ille iure cōmuni, siue ex priuilegio, vel consuetudine possit dispensare. Quia eadem est ratio. Et hæc tertia sent. p̄t cæteris placet pro utroq; foro: si tamen pro foro externo probetur adfuisse legitimam causam: & pro foro conscientiae, qualitercumque de illa constet. Quia dispensatio prælatorum inferiorum in lege superiorum facta sine legitima causa, est irrita in utroque foro, vt dicemus disp. 17. n.4.

18 Demum 4. obseruāda sunt. Primum est, easdē opinio- nes locum habere, quando Princeps supremus, vt Pontifex dispensaret in iure diuino, in quo dispensare potest, vt in voto vel iuramento (vt bene aduertit Decius c. Cum in cunctis, §. Inferiora, in noua edit. n.17. de elect.) Cum enim ad dispensandū in huiusmodi rebus desideretur causæ cognitio, perinde se habet ad eas, sicut quando inferior dispe- nsat in lege superioris. Quare iuxta 1. sent. dicendum erit non censeri Papam dispensare, si aliquos voto casti- tatis astictos sciens & prudens matrim. coniungat, non præmissa causæ cognitione. At retēta 3. nostra sent. censem- bitur dispensare, ac valebit dispensatio, si re vera aderat legitima dispensandi causa.

19 Secundum est, quosdā intelligere tunc censeri præla- tum inferiorem dispensare etiā præmissa causæ cognitio- ne, quando impedimentum est ipsi notum tanquam iudici. Sic Angelus, verb. Dispensatio n. 12. Sed etiam retenta prima opinione exigenti eā causæ cognitionem præmitti, dicē- dum est, satis esse causam sibi tanquam homini nota esse. Quod bene docuit Sylu. verb. Dispensatio q. vlt. Atq; idem docuit Bald. I. Barbarius, n.8. ff. de offic. prat. dicens non esse opus in figura iudicij præmittere causæ cognitionem.

20 Hinc infertur non desiderari citationem eorum quo- rum interest. Cum cognitione iudicaria non exigatur. Sic contra aliquos, quos tacite nomine refert, tenet Inuoc. c. Veniens, n.2. de filiis presbyt. & ibi Ant. n.7. Abb. n.7. Card. q.3. Henric. n.4. Speculat. de dispensat. §. Qualiter autem, n.3. Archid. c. Licit canon, n.2. de elect. in 6.

21 Aliqui tamen ex prædictis Auctoribus dicunt exigi de- cretum inferioris dicentis, decernimus eum idoneum. Quia aliter præsumeretur temerarium Episcopi factum, nec dispensatio tacita præsumeretur. Sic aliqui, quos re- ferunt & videntur approbare Innoc. & Archid. n. præc. alleg. Et tenent Speculat. & Henric. quos n. præc. retuli, Ant. Cuc. l. 4. inst. maior. t.12. n.29. Sed iure optimo id nō requiri do- cent, quod nullo iure probetur, ant. abb. Card. n. præced. al- legati, Probus addit. ad Monach. c. vn. n.6. de etat. & qual. in 6.

22 Tertium est, aliquos iure optimo limitare, vt requira- tur causæ cognitione ad præsumendā dispensationem, nisi causa dispensationis notoria sit, vt quia notum est perso- nā, quæ admittitur, esse valde doctā: tunc enim censem- bitur inferior dispensare, licet non præmisit causæ cognitio- nem: etiam retenta I. cen. Quia notoria non exigū iu- ris ordinem, nec causæ examinationem c. Manifesta 2. q.1.

Sic Gl. c. Si quis sine examinatione, vers. Sine examinatione d. 8.1. & c. fin. verb. Qui concubinas st. d. Abb. c. Præterea, n.11. de testib. cogen. Imol. l. Quidam consulebat, n.8. ff. de re indicata, ananias, c.2. n.8. de schismat. Rosella verb. Dispensatio n.6.

Vltimum est, multos ex DD. quos n.15. & 17. pro vtraq; sent. retuli, dicentes censeri inferiorem dispensare admit- tēdo inhabilem, siue præmisit causæ cognitionem, sine non, iuxta opinionum diuersitatem, addere, si intendat dispensare. Quia in re magis nos anticipēs redundunt. Cum enim ea prælati intentio aliunde non constet quam ex eo facto, semper hæsitabimus, an dispensare intenderit, nec ne. Præterea quia si de intentione cōstaret, frusta defati- garentur audtores disputatēs an ex eo facto præsumatur dispensatio. Quare duū dicunt, si intendat dispensare, manifeste intelligunt, nisi de contraria intentione con- ster: nempe, inferiorem non intendere dispensare. Quia eo pertinet rota huius quest. difficultas, an ex eo actu col- ligatur animus dispensandi, atq; adeo dispensatio tacita censembitur. Quare Bellamer. c. Veniens n.11. & 19. de filiis pres- byt. & Rosella verb. Dispensatio n.6. expresse docent ex eo actu sufficienter colligi dispensandi intentionem, & ideo ple- rique alij DD. non addunt, si intendat dispensare.

Ad argum. n.15. proposita resp. Ad 1. dic saltem in foro 24 conscientię validam esse dispensationem inferioris absq; cognitione causæ, si reuera erat causa, vt dixi n.17. Ad 2. dic cum Gl. eo. c. fin. in fin. in eo textu, & in similibus puniri temerariam ac indiscretam dispensationem solo facto absq; causæ examinatione factam. Ad 3. constat ex dictis n.17. nā præsumitur tunc id peccatum, vt maioris culpa præsumptio viteretur. Ad arg. n.16. propositū dic, iure cau- tum esse in absolutione ab excommunicatione verba de- siderari, c. Desideres, in 1. responso, de sent. excom. At in dispen- sationibus nullo iure verba exigi caueruntur.

QVÆSTIO posterior. An sola patientia & taciturnitas 25 superioris videntis aliquem iure, in quo potest dispēfare, impeditum, exercere ea sibi interdicta, censembitur dispen- satio: quando superior impedimentum, & non esse in eo dispensatum nouit: vt si Pontifex vel Episc. videat irregu- larem celebrare, vel habentes impedimentum contrahere matrim. & potest Episc. dispensare. Communis fere o- mnium iurisperitorum est sent. negās. Quia id est potius pati, quam agere. Potest inluper probari, quia l.2. de ma- trim. disp. 38. nu. 12. late defendimus dissimulationē Princepi- cipis scientis & permittentis aliquos perseverare in ma- trim. irrito, non inducere dispensationem. & ideo huius sent. sunt Gl. clem. fin. Approbare, de sent. excom. & ibi Card. fin. Anchār. fin. Imol. n. 9. Bonifacius n. 51. Innoc. c. Veniens n.3. de fil. presb. & ibi Host. n.8. Ant. n.7. Abb. n.7. Card. q.3. Henric. n.5. Bellamer. n.19. auan. c.2. n.6. fin. de scđt. Imola. l. Quidam consulebat, n.6. fin. ff. de re iudic. Felin. c. Præterea, n.8. de test. cogen. & c. Grat. n. 9. de offic. deleg. Socin. senior, conf. 8.5. nu. 9. l.3. Selus. tract. de benef. p.3. q.8. n.49. & q.10. n.25. Ant. Gabr. to. 7. com- mun. l.1.t. de presumpt. concl. 8. n.18. Menochius de presumpt. l.2. presumpt. 20. n.32. Maiolus l.5. de irregul. c.51. n.8. Sayro thesau- ro casum, to.1.l.7. c.14. n.16.

Cæterum probabilius existimo censeri tunc tacitam 26 dispensationem, si prælatus ille cum posset facile contradicere, non contradicit, sed tacet. Ducor, quod illa taciturnitas sit ratihabitio de præsenti. Quam libro 3. disput. 35. num. 20. veram iurisdictionem conferre ad audiendas confessiones & reliqua exercenda probauimus. Secun- dō, quia cum prælato ex officio incumbat delictis subdi- torum obuiare: cum ea videt, ac facile contradicere po- test, præsumeretur grauissimum prælati delictum non contradicentis, nisi ipsum censeri dispensare dicamus. Nec obstat quod probauit libr. 2. de matrim. disp. 38. num. 12. nempe, dissimulationē Principis, permittentis ali- quos in matrimonio irrito permanere, non censeri dis- pensationem. Quia (vt ibi dixi) dissimulauit gratia scandali vitandi: nec proderat dispensatio, nisi denuo illi con- traxissent matrimonii. Et ideo ex illa dissimulatione nō poterat dispensatio deduci. Et ideo hanc partē sustinent Probus.

Probus addit. ad Monach. c. viii. n. 6. de etat. & qual. in 6. Palud. 4. d. 38. q. 4. a. 4. cōcl. 2. n. 39. & ibi Supplēm. Gabr. q. 1. a. 5. dub. penult. vers. De modo & forma. D. Ant. 2. p. t. 11. c. 2. §. 9. notab. 2. Veracruz 1. p. Specul. art. 23. post 1. conclusionem, vers. Dixi etiam. Emmian. Sa summ. verb. Votum, vbi de voti irritat. & dispensat. n. 23. Azor lib. 5. instit. moral. c. 15. q. fin. Sed Supplementum ibi limitat, quando factum subdit ius ab eo superiori editum: secus si esset contra votum, vel ius commune, in quo is superior absque causa dispensare nequit. At verius est, censeri quoque dispensationem in voto, vel alio iure quoque communi, in quo is superior dispensare potest. Sicut n. 17. diximus admissionem ad actum contra ius, in quo is superior valet dispensare, censeri tacita dispensationem. Et ita affirmant loquentes de votis. Pa-
Jud. D. Anton. Emm. Sa proxime allegati.

DISPUTATIO V.

An possit Episcopus dispensare in lege pontificia, vel concilii, saltem quando in ea dispensare posse conceditur, non explicando cui concedatur?

SUMMARIUM.

Nequit Episcopus iure ordinario in his dispensare, nisi in casu necessitatis. At potest quando in canone conceditur dispensatio, non explicando cui concedatur, n. 1.

Quid, si canon illo sit lata sententia, n. 2.

Quid, si ipsis Episcopu legem imponat, n. 3.

Quid, si paenam Papae reseruatam contineat, n. 4.

Quid, si canon sit aliquius concilij generalis, n. 5.

Quando canon editur a Pontifice & concilio. & trahit originem a Papa vel concilio: quando dicatur concilio. & quando Papa, n. 6.

An definat esse concilio, quod a Papa confirmetur, n. 7.

An sit concilio, si in eo dicatur, Sacro approbante concilio, n. 8.

Quid, si in superscriptione dicatur, ex tali concilio vel in tali concilio, n. 9.

Quid, si Pontifex attribuat constitutionem concilio, n. 10.

Quid, si ita dicat: Definimus hoc cum concilio, vel consensu concilij, num. 11.

Conclusio communiter recepta in hac disp. est. Quāuis in canone superioris ne queat Episcopus ordinarie dispensare, sed in solo necessitatis casu; (vt probauit 1. 2. disp. 40. n. 3.) at quoties canon aliquis permittit in eo dispensari, vel impersonaliter de dispensatione loquitur, dicens. Nisi in eo disp̄setur, nec explicat à quo sit disp̄sandum, censetur facultas dispensandi circa illum concessa Episc. Ratio est, quia cū verba debeat aliquid operari, c. Si Papa, deprivileg. in 6. nec dubium sit posse Pontificem in eo decreto disp̄setare: aut si ab ipso disp̄setur, nullam contrahi culpam, aut paenā à contravenienti incurrit: censetur ea verba intelligi, vt permittant Episcopo dispensare, vel nisi ab Episcopo dispensetur, ne frustra sit. Secundo, quia si dispensatio, qua ex se odiosa est ac restringenda, interpretatur late, quando in corpore iuris clausa est, (vt probauit disp. 1. n. 7.) Nendum id dicendum erit de hac dispensandi potestate in iuris corpore clausa. Cum dispensandi potestas sit ex se favorabilis, ac late interpretanda. (Vt diximus disp. 2. n. 1.) Atque ita hāc conclusio docent Glos. c. In quib[us]dam fine, De paenit. vbi cū textus dicat, certos hæredes non posse assēqui prælationis honorē, & subdat hāc verba, Nisi cum eis fuerit misericorditer dispensatum, ait ex quo textus non determinat à quo, posse Episcopum. Idem Ioan. Andr. ibi fine. Vincent. Goffred. & Philip. quos refert & sequitur ibi Abb. n. 5. Card. fin. Henric. fin. Lex reg. 8. fine, t. 18. p. 1. Ead. Gl. c. Postulatio, verb. Dispensatum, de clericis. excom. minist. vbi textus decidit excommunicatos non posse retinere beneficia, subdens, Nisi cum eis fuerit misericorditer dispensatum, ait, cum non dicat à quo, posse Episcopum. Et idem tenent Innoc. ibi init. Abbas num. 8. Glos. cap. Si quis, verb. Fiat, de elect. & ibi Innoc. num. vn. Hostiens. fine. Abbas n. 8. Cardin. q. 5. fine. Baldus n. 3. Imola n. 4. Idem Innoc. c. Dilectus, n. 5. init. de temp. ordin. & ibi Ioan. Andr. n. 7. Anton. n. 12. Abb. n. 6. Cardin. n. 3. init. Bellamer. n. 4. Idem Anton. c. At si clericis, §. de adulterijs, n. 17. de iudic. & ibi Ioan. de Lignano, & Calder. vt eos refert ac sequitur ibi Abb. n. 5. & 6. Cardin. n. 5. q. 2. Decius in noua edit. n. 35. vers. Secunda conclusio. Aretin. n. 13. &

16. Imola n. 12. Alex. de Neuo n. 10. Felin. n. 1. Henric. n. 25. Alciatus n. 4. Hippol. n. 46. archid. c. Licet canon, n. 3. de elect. in 6. Idem Abbas, c. Veniens, n. 5. de eo, qui cogn. consang. & c. fin. n. 6. de cler. pugnare in duello. Et ibi Anay n. 6. idem Bal. I. Barbarius, n. 7. ff. de offic. Pret. Probus addit. ad Monachū, c. vn. n. 14. de etat. & qual. in 6. Selua benef. 4. p. q. 5. Milis in repertor. lit. D. n. 23. verb. Dispensatio, vers. Dispensare nō potest Episc. circa canones. Gambara de author. legati. 1. 10. n. 412. 413. Iacobatus de concilijs, l. 5. a. 20. n. 17. Angelus verb. Dispensatio, n. 5. vbi Sylu. q. 9. fine, n. 15. Tabiena q. 14. n. 15. Couar. c. Alma mater, 1. p. 9. 7. n. 8. Villadiego de irregul. c. 16. vbi de irregularitate cōtracta ex criminе notorio, vers. Ego credo hoc reducendū. Dueñas regula 248. num. 2. vers. Contra quam. Ant. Cuc. 1. 2. institut. maiorum, t. 6. num. 240. Hugolin. de censuris, tab. 2. c. 13. §. 1. n. 3. Borgasius de irreg. 2. p. t. de differentiis diuers. terminorū, n. 19. & 27. Ant. Gom. in expos. bulle, claus. 10. n. 57. Et ex Theologis D. Anton. 1. p. t. 17. c. vn. §. 20. vers. Et nota. Corduba in suo questionar. l. 1. q. 12. a. 2. d. 4. in 1. probat. Enriq. l. 14. de irreg. c. 19. n. 2.

Temperatur tamen conclusio hāc primo, nisi canon ille sit latē sententia, tunc enim etsi in eo concedatur dispensatio, non intelligitur concessa Episcopo. Sic Anton. c. At si clerici, §. De adulterijs, n. 17. de iudic. & ibi Aretin n. 21. ac pro se referunt Archidiaconom c. Sicut, d. 15. At merito hanc limitationem reiiciunt alii. Quod nullo fundamento fulciatur, nec archid. eam sentit, sed loquitur, quando constitutio simpliciter disponit, nec dispensari posse indulget. Sic Abb. eo. §. De adulterijs in 6. Alex. de Neuo num. 11. Decius in noua editione, n. 48. post 3. conclus. limit. 1.

Secundo temperatur, vt intelligatur, quando canon astringit subditos: tunc enim censetur ea dispensatio commissa Episcopo. Secus quādo ipsis Episcopis legē imponeret. Quia disp̄sare Episcopum in eo canone, esset in proprio facto & ad propriam utilitatē dispensare. Quod ratione dissonat. Sic Host. citato Ioan. Andr. c. 1. super glos. penult. n. 3. de supp. neglig. pralat. in 6. Ant. c. At si clerici. §. De adulterijs, n. 17. de iudic. & ibi Henricus n. 19. & 20. Milis n. 2. alleg.

Tertio limitatur, nisi canon imponat paenam Pontifici reseruatam, id est paenam, quam solus Pontifex imponere potest. Tunc enim quamvis absolute permittatur dispensatio in ea paena, non cēsetur Episcopo cōcessa. Quia illius est tantum absoluere, cuius est condemnare, l. 3. ff. de re iudic. & c. Cum inferior de maior. & obed. Exemplum huius est in c. 2. de bigam. vbi dicitur cum Episcopo promouēti ad ordines bigam posse disp̄sari, ne ordinandi porestate & officio priuetur. Et tamen solus Pontifex in ea depositionis Episcopi paena dispensat. Quia solius Pontificis est, paenam depositionis Episcopi infligere c. Quamvis, c. Multi, c. Dudum, 30. q. 6. & ita hanc limitationem sustinet Host. eo. c. 2. n. 5. & 6. Ioan. Andr. n. 4. Anton. n. 12. 13. Abb. n. 9. & 10. Card. notabil. 2. & opposit. 1. Anchiar. fin. Henricus, c. Quia circa, n. 2. de bigam. Aretin. c. At si clerici. §. De adulterijs, n. 14. de iudic. & ibi Felin. n. 2. Iacobatus de consiliis, l. 5. a. 20. n. 30. Gambara de autoritate legati, l. 10. n. 415. Borgasius de irreg. p. 2. t. de differentiis diuers. terminorum, n. 19. Sed hanc limitationem sublimitate videtur Decius eo. §. De adulterijs, in noua edit. n. 36. vers. Sed aduertendum, quamvis nil omnino definiat, & sublimitat Dueñas reg. 248. n. 4. vers. Restringe tamen, vt hāc limitatione neat verū, quādo aliquis nequit imponere paenam ex defectu potestatis, secus si ex priuilegio personæ. Quia tunc videretur posse Episcopum dispensare, concessa absolute dispensatione. Quia cessat ratio prædictæ limitationis: in eo enim eventu, qui non potest condemnare, potest absoluere, vt ibi late probat Decius. Et iuxta hanc sublimitationem cum Episc. possit paenam dispensationis imponeare aliis, quam Episcopo, cui non defectu potestatis, sed ob priuilegium personæ id nequit: dicendum est eo ipso, quod in canone prædictam paenam imponenti Episcopo conceditur dispensatio, posse Episcopum dispensare. Sed melius Alciatus eo. §. De adulterijs, n. 4. & 5. recedit omnino à prædicta limitatione, dicēs etiam in hoc casu, quo Episc. paenam nullatenus imponere valet, posse eum dispensare, si canon imponens dispensationem permittat.

Quia

Quia militant rationes n. i. adductæ, & alias ea verba nil operarentur. Nec obstat ratio in contrarium adducta. Nam licet regulariter non potens condemnare, nequeat absoluere: at fallit, quando in canone permittitur absolueendi vel dispensandi potestas. Et quamvis hanc doctrinam Alciati credam veram, alia tamen ratione credo in eo casu d. c. 2. de bigam: non posse Episcopum dispensare. Quod ibi lex ipsi Episcopo imponatur. In quo casu diximus n. præc. non posse Episcopum dispensare, quamuis absolute concedatur dispensatio.

Vltimò temperatur, vt intelligatur de canone pontificio. Nam si concilij generalis sit, quamvis absolute permittat dispensationem, nequibit Episcopus. Quia cum decreta concilij egeant expressa derogatione, vt illis derogatum censeatur (vt probauit libr. 3. disp. 26. nu. 7.) eo quod tanta deliberatione sancta sint, non est credendum censeri per ea verba generalia concessam Episcopo facultatem dispensandi. Eo vel maxime, quod cesserat ratio n. i. adducta: nam tunc negata hac facultate Episcopo, adhuc ea verba aliquid operantur; duos enim habebunt effectus. Prior est, vt ad ei concilij decreto derogandum, non desideretur specialis eius mentio. Posterior, Pontificem reddi faciliorem ad dispensandum in eo. Sic docent Anton. c. Dilectus, nu. 12. de tempor. ordin. & c. Quisquis, n. 13. de elect. & c. At si clerici, §. De adulteris, n. 17. de iudic. vbi Decius in noua editione, à nu. 37. vers. 2. limitatur, usque ad 2. conclus. & ibi Aretinus nu. 16. idem Anton. c. In quibusdam fine, de pœnis. Milis vbi in n. 1. allegatus est. Stephalaus de literis gratia, tit. de qualitate & statu beneficiorum, §. Primo quod sit legitimus, nu. 4. At verius est, posse quoque tunc Episcopum in eo concilij decreto dispensare. Quod re vera canon id clare videatur concedere, dum in eo posse dispensare permittit. Alias non opus esset ea verba addere. Et absque fundamento dicitur tunc operari, ne sit opus specifica mentione in illius decreti derogatione. Et ideo hanc partem videntur tenere Doctores, quos n. i. retuli, alterentes in casu c. Quisquis, de elect. & c. In quibusdam, de pœnis, posse Episcopum dispensare. Quod in eis conceditur posse dispensari: ea enim decreta videntur concilij, & non solius Pontificis. Atque in propriis terminis docent Abb. eo. c. Quisquis, nu. 1. & ibi Cardin. q. 5. fin. & d. c. In quibusdam, fin. Idem Abb. d. c. At si clerici, §. De adulteris, nu. 5. & 6. & ibi Alex. de Neuo, n. 11. Felin. nu. 2. Alciatus fin. idem Felin. c. Nonnulli, nu. 3. vers. Similiter nec legatus, de rescript. Gansbara de authoritate legati, lib. 10. nu. 420. Jacobatus de concilii, lib. 5. a. 20. n. 30. Angel. verb. Dispensatio, n. 5. & ibi Syluest. q. 9. fin. Conuar. c. Alma mater, 1. p. §. 7. n. 8. Anton. Cucus li. 2. institut. maiorum, c. 6. n. 245. Duenas reg. 248. nu. vers. Contra quam.

Sed petes, quando dicatur constitutio Concilij, quando autem Pontificis, vbi ab utroque dimanat? Ut quando Pontifex interest Concilio generali. Et quidem quando aliunde non constat, haec sunt regulæ accipienda. Prima est, si materia trahat originem à concilio, dicitur constitutio Concilij: vt si Concilium rem illam definiendam proponat. Si vero originem trahat à Pontifice, dicitur Pontificia. Ut si Pontifex fuit principale mouens & author illius materiae decernendæ, vult tamen in Concilio eam definiri. Cum enim constitutio ab utroque dimanet, ad discernendum utri potius attribuatur, iure optimo origo spectanda est. Sic Abb. c. Consensus, n. 1. notab. 2. de rebus Eccles. non alien. & c. 1. n. 1. notab. vlt. de pœnis, & c. 1. n. 5. de sponsal. vbi Alex. de Neuo, n. 14. Prepos. n. 5. Felin. n. 4. fine. Ripa c. 1. n. 7. de iudic. & ibi Alciatus, n. 1.

Hinc deducitur nil referre, ne dicatur constitutio Concilij, eam à Pontifice confirmari: si enim à Concilio originem trahat, dicitur adhuc constitutio Concilij. Quippe omnia Concilij decretalia ab ipso Pontifice confirmantur, vt robur habeant. Sic Felin. c. 1. n. 5. de sponsal.

Secundò deducitur, quando constitutio originem trahit à Pontifice, eam esse Pontificiam, quamvis in ea dicatur eam esse editam, sacro approbante Concilio. Quod ea verba non denotent eam principaliter à Con-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

cilio editam, vt sit Concilij, sed esse à Concilio approbatam. Sic Felinus n. præced. alleg. Decius c. Et si clerici, §. De adulteris, in noua edit. n. 43. de iudic. & c. 1. in prima lectura, n. 3. eod. tit. vbi Ripa n. 7. reprobans Dominicum, qui conf. 44. nu. 3. contrarium tenuit.

II. reg. Quando in decreti superscriptione dicitur. Ex⁹ tali Concilio, signum est, id à Concilio traxisse originem, ac proinde censeri Concilij. Quia dictio, Ex, causam proximam denotat, (vt testatur Bart. communiter receptus l. Eo tempore fin. ff. de peculio.) Sic tradunt Feli. c. r. n. 5. de sponsal. Decius c. 1. in 1. lectura, in noua edit. nu. 1. de iudic. & ibi Alciat. n. 1. Ripa n. 4. Qui bene addit sècùs esse, sì dicatur, in tali Concilio editum. Si enim Pontifex interfuit, signum est, non à Concilio, sed à Pontifice originem tractam, & sic esse id Pontificium. Quamvis Boschus eo. c. 1. n. 2. de iudic. conetur probare constitutionem esse Concilij, sive in superscriptione dicatur, Ex tali Concilio, sive, In tali Concilio. Et ad hoc probandum adducit varios textus illius superscriptionis. At illis omnibus responderi potest id euénire, quod aliunde constet ea de cœcta esse Concilii. At nostra regula intelligitur, quando ex alijs coniecturis vehementioribus vel aliunde id non constat.

III. reg. sit. Quando Pontifex attribuit constitutionem¹⁰ ipsi Concilio: vt c. Nimis, de iure iur. ibi: sacri auctoritate Concilij prohibemus: & c. fin. 2. q. 1. ibi: Decernente nobiscum sancta Syn. est constitutio Concilii. Quippe id signum est velle Pontificem vt ea constitutio non tanquam à te, sed tanquam à Concilio edita accipiatur. Sic Decius d. 1. in noua edit. in 1. lectura, n. 7. de iudic. & ibi Alciat. n. 1.

At difficultas specialis est, quando Pontifex sic diceret: Definimus hoc cum consilio Concilij, vel cum consensu Concilii. Quia in re quidam afferunt, in utroque casu eandem constitutionem esse Concilij. Quod videatur Pontifex eam illi tribuere. Sic Boschus c. 1. nu. 2. de iudic. Alij è diametro aiunt esse in utroque catu Pōtificiā. Quod regulariter quoties aliquis facit actum, altero consentiente, non huic sed illi tribuatur, l. Aliud est vendere, in princ. ff. de reg. iuris. Item quia c. 1. de renunc. in 6. dicitur Papam statuere de concordia Concilij & consensu Cardinalium. Et tamen constitutio est Pontificia. Sic sustinent d. c. 1. in 1. lectura, n. 4. & ibi Ripa num. 5. & 6. Riminald. nu. 2. & 3. At placet sententia media, vt sit Pontificia, quando dicitur de consilio Concilii: at secus quando dicitur de consensu Concilii. Quia consensus necessitatem inducit, non verò consilium. Et ita quando dicitur, De consilio Concilii, non tribuitur ea constitutio Concilio, nisi tanquam consulenti. At quando dicitur, De consensu, tribuit illam Pontifex Concilio, ac eius auctorati; quamvis consensus Concilij non esset necessarius, nec is cogat Pontificem. Et ita iuxta regulam num. præced. traditam dicitur constitutio Concilii. Sic loquentes de Archiepiscopo aliquid statuenti in Concilio prouinc. tradunt Host. c. graue, n. 17. de præb. Archid. c. 1. nu. 2. d. 17. & ibi Domin. ad fin. Ancharam. c. 1. n. 5. notab. 1. de sent. excom. Et in propriis terminis docent Abb. in quodam sermone quem habuit in Concilio Basiliensi, in ultima parte: vt eum referunt ac sequuntur Felin. c. 1. n. 1. de pœnis, & c. Eam te, n. 17. paulo ante vers. Erat iste electus, de rescript. Alciatus c. 1. nu. 1. de iudiciis. Et ad argumen. contraria responderet optime Alciatus eod. c. 1. n. 1. Ad l. Aliud est vendere. resp. cum textum procedere, quoties is, cui consentit, non habet potestatem cum faciendo actum, nec qui facit, consentiendi. Tunc enim tribuitur actus faciendo. Secus vbi agens & consentiens habent potestatem faciendo, vt contingit in Pontifice statuenti, & in concilio consentienti. Et per hoc resp. idem Alciat. ibidem ad textum in c. 1. de renunc. in 6. Quoniam ibi cœtus Cardinalium consensum præstans, nullatenus habet aliquid statuendi potestatem: quam ob rem merito ac iure optimo illa constitutio edita soli Romano Pontifici, qui statuendi auctoritate gaudet, tribuitur.

DISPUTATIO VI.

An Pontificis, & solius sit, dispensare in impedimentis, siue iure naturali diuino, siue solo Pontificio dirimentibus matrimonium?

S V M M A R I V M.

Quot sint questiones disputande, n. 1.

An sit vera dispensatio in iure diuino & naturali pendente ab humana voluntate: ut in voto? n. 2.

Quid, quando ius diuinum est absolutum? Refertur duplex sententia; n. 3. 4.

Proponitur sententia Authoris, n. 5.

Quia regula sit ad dignoscendum, in quo iure diuino possit Pontifex dispensare? n. 6.

Soluuntur argumenta, n. 7.

An possit Pontifex dispensare in impedimentis iure diuino & naturali dirimentibus? Refertur duplex sent. n. 8. & 9.

Refertur sententia Authoris: & explicatur an possit declarare in altero casu licere cum his impedimentis matrim. n. 10.

An in impedimentis solo iure diuino inducitur possit? n. 11.

Explicatur in speciali, in quibus impedimentis Pontifex dispenseat? n. 12.

An sufficienter deducatur non posse Principem in aliquo casu dispensare, quod sit contra ius naturae? n. 13.

Post n. 13. inuenies summaria, qua desiderantur.

1 Duplicem quæst. petit disp. præsens. Prior est: an Pōtex possit dispensare in impedimentis iure diuino & naturali dirimentibus matrim. Posterior, an solus ille possit in impedimentis iure Pontificio dirimentibus.

2 Priori quæst. vt satisfiat, præmittenda est quæstio generalis: an Pontifici integrum sit dispensare in ijs, quæ iuri diuini & naturalis sunt? Quia in re supponendum est, duplex esse ius diuinum naturale. Quoddam ab humana voluntate ortum, & ex eius suppositione obligans: vt votum & iuramentum. Aliud vero est absolutum, & ex diuino arbitrio deriuatum. Et sane si de priori sermo sit, quamvis aliqui dicant in eo non vere dispensari per prælatos, relaxando obligationem, casu quo vere obligabat, sed tantum declarari in eo casu ob circumstantias occurrentes, id non obligare. Inter quos est D. Bonau. 4.d.38. a. 2.q.3. *Gloss. c. Non est verb. Authoritate de voto, & ibi Anton. n. 3. Card. c. Cum ad monasterium, n. vlt de statu monach. & calij quos refert Enriq. 1.8. de Euchar. c. 13. n. 2. an comment. lit. R.* At merito eos improbat ibi Enriq. alios referens, dicens esse verâ & propriam dispensationem, relaxarique votum, casu quo vere obligabat. Quod idem asserunt D. Thom. 4.d.38. q. 1.a.4. *questiunc. 1. corp. & ibi Ricard. a. 9. q. 1. corp. & a. 1. Hoft. d.c. Nō est, n. 1. & ibi Abb. n. 5. & fere vniuersi.* Quod tunc nō absolute & proprie relaxetur ius diuinum naturale, tollendo eius obligationem. Ius enim diuinum est, vt qui votum habet, id impleat: & hoc semper manet integrum. At hunc habere votum, non est ius diuinum, sed voluntate propria effectum: quam possunt prælati impediare. Quare tunc non proprie dispensant prælati in iure diuino, sed tollunt obligationis fundamentum, quam homo actu humano sibi imposuit, quo sublatu euanescit iuris diuinæ circa illud votum obligatio (vt relato D. Thom. explicui l.2. disp. 14. n. 5. ad 4.) & communiter tradunt alij.

3 Tota autem difficultas est, de iure diuino absoluto. Triplex est sententia. I. ait Pontifici integrum esse dispensare in omni iure diuino, præter fidei articulos. Sic Abb. c. Proposuit, n. 20. de conces. prob. Decius conf. 112. nu. 3. fin. vol. 1. & c. Que in Ecclesiarum, in nouæ edit. nu. 44. & 45. de constit. Rojas epitome success. c. 23. n. 71. Sed hæc sententia tanquam omnino à veritate aliena, est rejicienda.

4 II. Sententia sustinet, non posse Pontificem in hoc iure diuino propriè dispensare, vt dispensatio est iuri relaxatio: sed tantum posse authoritatue declarare id ius in tali eventu non obligare. Dicitur primò, quod inferior nequeat legem superioris tollere, *clem. Ne Romani, de elect.* & c. *Inferior, dist. 21.* Et confirm. quia quamvis per speciali dispensationem non abrogetur lex absolute, at in eo casu speciali abrogatur tollendo eius obligationem, casu quo seclusa dispensatione obligabat. At hoc est solius conditoris legis, aut eo superioris. Secundò, id constat ex Zofimo & Urbano Pontificibus, quorum dicta referuntur

c. Sunt quidam, &c. *Contra statuta, 25. q. 1.* Tertiò, quia sacra Scriptura & perpetuus Ecclesiæ usus docet, legem naturalē & diuinam potius esse humanis magistratibus propositam, tanquam certam ac immotam regulam, qua gubernentur, quam ut possint eam relaxare, eximendo aliquos ab eius obligatione. Alias nullæ essent in Ecclesia regulæ immotæ, ex quibus authoritas humana tanquam ex principijs procedat. Et confirm. quia semel hac in iure diuino dispensatione admissa, nil erit firmum ac immutabile. Nec erit maior ratio, cur possit dispensare in uno & non in alio iuri diuini præcepto, concurrentibus paribus causis. Tandem quia id est in lege humana dispensari potest, vt manentibus eisdem conditionibus, quibus stantibus obligabat, desinat obligare: quod voluntas humana, à qua consurgit, sit mutabilis. Cum ergo diuina voluntas, à qua lex naturalis proficiscitur, sit prorsus immutabilis, minimè in illam cadet dispensatio. Et id est huius sententiae sunt D. Thom. quodlib. 4. a. 3. corp. & ad 1. Durand. 4. d. 33. q. 1. n. 15. Majoris 4. d. 27. q. 6. col. 4. vers. Propter hoc argumentum, & d. 2. 4. q. 12. statim in princ. Almain. de potestate Ecclesiæ, c. 13. Driedo l. 2. de libert. Christiana c. 4. pag. 4. Catharin. l. 6. in Caietanum, in q. illa, An Pontifex potest dispensare in voto solemnii religiosorum. Sotus 4. d. 18. q. 1. a. 5. ad 1. & l. 1. de iust. q. 7. a. 3. ad 3. & l. 10. q. 3. a. 4. col. 8. vers. In calce demum. Palacios 4. d. 38. disp. 2. col. 4. 6. vers. Porro quamvis, fol. 88. 4. & d. 11. disp. 3. col. 21. vers. Porro autem hanc rem. Suarez de Euchar. q. 7. 4. a. 2. disp. 4. 3. sect. 4. vers. Tertia sent. & vers. Quinto potest hoc. Valentia 1. 2. disp. 7. q. 4. punct. 6. vers. Et quod ad priorem, & q. 8. punct. 4. vers. Dispensatio autem, & ad finem illius puncti. & 2. 2. disp. 10. q. 3. pun. 5. col. 4. vers. Quarto certum est, & vers. Sic etiam in proposito, & in fine illius puncti. Et ex iurisperitis, Cardin. c. Cum ad monasterium, §. vlt. n. 6. de statu monach. Parisius conf. 68. n. 200. & 264. vol. 4. Sylvest. verb. Papa, q. 16. & 17. Ioan. Baptista de pensionibus, q. 19. n. 44. & seq. Nauar. li. 4. conf. 1. edit. tit. de sponsal. conf. 39. n. 16. in 2. tit. de despensat. impub. conf. 4. n. 16. Turrecr. c. Coniunctiones, 35. q. 3. n. 3. & in sum. de Ecclesia, l. 3. c. 54. col. 3. n. vn. & c. 57. n. 1. concl. 1. Conar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 9. n. 4. Barbo-
sar rubr. ff. solut. matrim. 2. p. n. 10. 4. Magdalen. de numero testim. 3. p. c. 3. n. 225. & triplici seq.

III. Sent. (cui tanquam probabiliori adhæreo) ait, posse §. Pontificem aliquando dispensare in iure naturali & diuino, non in vniuersum id ius, in quo dispensat, abrogando, sed eius obligationem vere tollendo per veram dispensationem in casu aliquo speciali, ex causa urgenti. Dicitur, quod si solum tribuamus Pontifici, posse interpretari legem diuinam in aliquo casu speciali minimè obligare: id non est actus iuri dictio, sed prudentia ac doctrinæ, ac proinde viris doctis id liceret. Dices id competere Pontifici authoritatue, ita vt omnino tutum ac certum reddat eum quicum dispensat. Quod viris doctis non competit. Sed contra hoc est, quia sic interpretari legem, est solius conditoris, aut eo superioris, c. Inter. de sent. excom. c. Ideo 25. q. 1. c. Sicut enim, 11. q. 1. l. fin. ff. de legib. Quod si dicas, id competere Pōtifici ex commissione diuina. Similiter dicimus hanc dispensandi potestatem in casu speciali competere illi ex commissione Dei. Cum enim Ecclesiæ non deficiat Deus in necessarijs, iusta ratione credi potest hanc commisionem Pontifici datam. Et confirm. quia sicut recta Ecclesiæ gubernatio petit, vt prælatis inferioribus commissa sit facultas vere ac proprie dispensandi in legibus Pontificiis, non in vniuersum, sed in casu aliquo speciali, quando necessitas occurrit. Eo quod non debet destitui medijs necessariis ad eius tranquillum statum regimendis tuenda. Nec potest in his commodè adiri Pontifex. Ita eadem recta gubernatio petit commissum esse Pontifici, vt in lege aliqua diuina vere & proprie dispensare possit ob necessitatem occurrentem. Idque multo magis necessarium est. Quia in priori casu vere est aditus ad Pontificem, quamvis non cōmodus. At in posteriori nullatenus potest adiri Deus, vt dispense. Et amplius confirmatur; quia sicut dispensatio inferiorū in lege superioris, non derogat authoritati & iurisdictioni superioris, eo quod

ex eius tacita commissione fiat. Ita hæc Pontificia dispensatio in iure diuino non derogat authoritati Dei, ut pote quæ non propria Pontificis autoritate fit, sed ex tacita ac iuste optimo præsumpta Dei commissione fit. Et sicut Ecclesiæ gubernationi non satis prospiceretur, si in priori casu sola declarandi facultas prælatis inferioribus concessa esset. Cœua in multis scrupulis pateat, ut pote cui locus non est in casu dubio, & ubi lex obligat, sed in casu claro, & in quo lex, seclusa ea declaratione, vere non astringebat. Ita nec in casu posteriori satis virilitati & regimini Ecclesiæ consulitur, sola declarandi potestate concessa. Tadē, quia eodem modo & eisdem verbis dispensationis utens, dispensat Pontifex in residentia Episcoporum iure diuino naturali absoluto obligant; ac in voto & legibus humanis. Cū ergo dicendum est, hanc esse veram ac propriam dispensationem, illam autem solum declarationem? eo vel maximè, quod causæ, ex quibus Pontifex dispensat in ea residentia, sunt iustæ, ut media relaxatione illius legis facta per illum, excusat Episcopos. At sèpissimè nullus vir doctus indicaret eas esse sufficientes, ut seclusa vera dispensatione excusat. Et confirmatur, quia si Pontifex declarans licere occisionem aggressoris ad tuendam propriam vitam: aut in extrema necessitate furari, vteretur verbis dispensationis, inepta esset locutio. Quod sit sola declaratio legis naturalis ea interdicentis, non ligare in eo casu. Cum ergo in quibusdam rebus iuris diuini vtatur verbo dispensandi, dicendum est, eam esse vere & proprie dispensationem. & ita hanc sententiam tuerunt Glossæ c. A nobis, verb. Exemptus, de decimis, & ibi Abb. nu. 4. Milis in repertorio, lit. D. nu. 23. verb. Dispensatio, vers. Dispensare potest Papa. Felin. c. fin. nu. 7. & 8. de maior. & obed. Angelus verb. Papa, nu. 1. Gozadin. consil. 51. col. vlt. n. 43. Hieron. Paulus in pract. cancellar. t. Notabilita super dispensationibus matrim. vers. Item potest dispensare. Loazes de matrim. Regis Anglie, dub. 2. in 2. fundamento partis affirmantis, n. 22. Minchaca l. 1. q. illustr. c. 25. à n. 18. vsque ad 22. Nauar. l. 4. cons. in 1. edit. tit. de sponsal. cons. 3. n. 8. in 2. tit. Qui filii sint legitimi, cons. 2. n. 8. Borgasius de irregul. 6. p. t. de sponsal. n. 5. & p. 7. tit. fin. n. 20. in quibus casibus non potest dispensari, n. 8. & p. 7. tit. fin. n. 20.

Et posse in iure naturali & diuino dispensari per Pontificem, non declarando, in uno vel altero casu, affirmant quoque Beroiu c. Super eo, nu. 2. de usuris. Gratus consil. t. à nu. 29. vol. 2. Sigismundus consil. 50. 37. & seqq. Fortunius l. Gallus, §. Et quid si tantum, nu. 310. ff. de liber. & posth. Hanc quoque sententiam ex Theologis tenet aperte Canis relatione de paenitentia, p. 5. vbi de præcepto confessionis, ad fin. ubi reprobata doctrina afferenti, quando dispensatur in voto, non dispensari proprie in iure diuino & naturali, sed tolli eius fundamentum, quod est voluntas humana, & ideo cadere propriam dispensationem in vota: ait duplicita esse præcepta diuina, quædam quæ nullum salutis detrimentum afferte possunt, ut Confessionis & Baptismi, & circa hæc non reliquie Christi Ecclesiæ potestatem dispensandi, quia non expediebat. Alia autem, quæ nunquam maius bonum impedit solent, & in spiritualis salutis detrimentum vergere. Ut sunt votum ac iuramentum, & circa hæc ait relictam esse Ecclesiæ potestatem vere dispensandi in uno vel in altero casu, quando id ad maius bonum expediret.

6. Sed cum constet quædam esse præcepta diuina & naturalia, in quibus nunquam dispensare Pontifici permititur: & nos asseramus esse aliqua, in quibus quandoque id licet: forsitan petes regulam ad hæc præcepta discernenda: & rationem, cur magis in his quam in illis hæc potestas competat. Sed dico similiter eam regulam necessario tradendam esse, retenta contraria sententia. Nam similiiter non in omnibus iuris naturalis præceptis data est Pontifici potestas declarandi ea quandoque non obligare, sed in aliquibus. Quare regula, quam tradit Catharinus l. 6. in Caietanum, in ea questione an Pontifex possit dispensare in voto religiosorum solenni, ad cognoscendum, quando datum sit Pontifici posse declarare ius diuinum in aliquo casu

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

non obligare: & quando id datum minimè sit: retenta sententia, quæ in ipso tuerit, nempe, nunquam in eo posse dispensare: deseruit nostræ senten. ad sciendum quando possit verè ac propriè dispensare. Quæ est hæc. Quædam sunt de iure diuino, quæ absque dubio sunt de se eius conditionis, ut numquam in ea cadere possit dispensatio aliqua Pontificia. Quod nequeat excogitari casus, in quo sit ratio dispensandi, ut ad fornicandum, vel ne filius veneretur parentes, vel ad mutandas sacramentorum formas. Alia vero sunt, quæ licet in uniuersum expediant, at in aliquo casu speciali possunt non expedire, & ita admittent dispensationem. Quippe licet secundum se dedebeat: ea non implere: at non continent perfectam & omnitudinem indecentiam: sed potest ita iusta causa occurere, ut ei indecentia imperfætæ preponderet, & sic iusta redditur dispensatio, ut contingit in residentia Episcoporum, quæ est de iure naturali & diuino, in qua Pontifex dispensare potest, & in consecratione sub utraque specie, quæ est de iure diuino positivo, in qua in remotissimis regionibus, ubi non est copia vini, potest iuxta veriorem sent. Pontifex dispensare. Quæ etiam regula conformis est ei, quam num. præced. in fine, proposuimus ex mente Canis. Vnde à priori colligetur facultas in Pontifice dispensandi in aliquo iure diuino, ex eo quod tale sit, ut recta ratio ac suave Ecclesiæ regimen petunt expedire, ut in aliquo euenu eius obligatio relaxetur, ob causas, quæ possunt occurere. A posteriori autem id colligemus ex usu Ecclesiæ dispensandi in eo, & ex grauium doctorum sententia, opinantium posse Pontificem dispensare in eo. Sed potest obiici, iuxta hanc regulam, licere quandoque Pontifici dispensare, ut quis sororem aut plures uxores ducat, aut ut matrimonium consummatum dissoluatur. Posset enim casus accidere, in quo ad bonum commune, pacemque reipublice tuendam id valde expediret. Sed huic regulæ ut plena sit, addendum est, quod nu. 10. statim in principio dicemus, ubi declarabimus aliqua esse præcepta huins posterioris generis, in quibus quoque nunquam potest Pontifex dispensare. Et inde constabit solutio huius obiectionis.

Ad arg. n. 4. proposita resp. Ad 1. & confirm. & 2. constat ex dictis n. 5. Iolum enim probant non posse Pontificem in uniuersum præcepta iuris naturalis & diuini abrogare, vel etiam in casu speciali, propria authoritate. At potest in eo ex commissione diuina, quæ ibi probauit esse in Ecclesia. Ad 3. & confirm. constat ex dictis nu. præced. ubi ostendimus aliqua esse huiusmodi præcepta, in omnium euenu obligantia, ac nullam dispensationem admittentia. Quæ sunt regulæ immotæ. Alia vero, quæ regulariter obligant, non tamen ita immobiliter, quin in aliquo casu dispensationem admittant. Et eur in quibusdam præceptis id licet, in quibusdam vero non, ibi redditæ estratio. Adde ipsumnet argumentum posse in authores illius sent. retorqueri. Cum concedant posse aliquando Pontificem ius diuinum declarare: & constet id non posse circa omne ius diuinum. Ad ultimum dic id argumentum tantum probare, non posse in uniuersum dispensari in iure diuino, ut contingit in iure humano. Non tamen probat non posse in aliquo casu speciali. Nec ob id mutatur diuina voluntas. Quia dum Deus ab æterno voluit id præceptum obseruari, voluit pariter id non obseruari, dum Pontifex ritè & rectè in casu speciali in posterum dispensaret.

Ex his deducitur dissolutio quæst. initio propositæ, an Pontifex possit dispensare in impedimentis, naturali ac diuino iure matrim. dirimentiibus? Quidam censem posse Pontificem in eis aliquando in casu speciali dispensare. Et potest probari ex doctrina tradita nu. 5. & 6. Potest enim casus occurere, in quo expediret ad bonum regni, ut soror fratri nuberet, contra iuris naturalis prohibitionem. Sic opinantur Milis in suo repertorio, lit. D. nu. 23. verb. Dispensatio, vers. Dispensare potest Papa. Hier. Paul. & Loazes, vbi eos n. 5. allegavit. Angel. verb. Matrim. 3. imped. 18. n. 2. Borgasius de irreg. p. 6. t. de sponsal. n. 5. Id tueretur Enriq. l. 12. de matrim. c. 9. n. 2. & c. 1. n. 2.

vbi ait de iure naturæ esse irritum matrim. inter autum & neptem, at posse Pontificem ex magna causa dispensare. Et clarè videntur sentire hoc esse probabile Syluest. & Petrus de Soto, vbi eos n. 10. referam, cùm tantum oppositam sententiam probabiliorem vocent.

9 Alij verò id discrimen constituant inter impedimenta iuris humani & diuini, vt in illis possit Pontifex dispēfare, quando cum eis iam est contractum matrimonium, vt ex tunc, id est, vt id matrimonium legitimetur in sua radice, ac ea dispensatio trahatur retro: (vt latius explicabimus disp. seq. per totam) in his vero tantum dispensare possit, vt ex nunc, id est, vt denuo ineatur id matrimoniu, nec dispensatio retrorahatur. Sic Ioan. Andr. c. Per venerabilem, nu. 30. qui filii sint legit. & ibi Abbas n. 21. Anchær. num. 22. Alexand. de Neuo n. 24. & 25. Cardin. n. 9. q. 1. immo hic dicit posse etiam, vt ex tunc. Abbas c. Letteras, n. 17 fine, de restitut. spoliat. Felin. c. Quæ in Ecclesiærum, n. 12. vers. Secundo amplia, de constiit. Rosella verb. Papa, nu. 1. fin. & ibi Syluest. q. vlt. Martinus Laudensis de legitimatione, a. 2. n. 86. & 96. Brunellus de sponsalib. concl. 24. n. 2. Aduerte tamen hos DD. loqui de gradibus lege diuina Mosaica prohibitis. Quos hodie quoque diuina lege prohiberi ipsi censem, vt numero 11. aduerteremus.

10 Verissima tamen sententia est, in nullo impedimento iure diuino naturali matrimonium dirimenter posse Pontificem dispensare: nec in casu aliquo (peciali (excipe votum solenne religiosorum, de quo est instituenda disp. 8.) Dixi, iure diuino naturali, ob ea, quæ num. sequenti dicam. Ratio huius sententiae est, quæ simul satisfiet rationi allegatae n. 8. pro prima contraria sententia, & regula à nobis n. 6. tradita, ad cognoscendum, in quo iure diuino possit Pontifex dispensare, magis elucidabitur ac limitabitur. Ratio ergo est. Quia (vt bene animaduertit Victoria de potest. Papa, n. 9. proposit. 9. & Corduba in suo questionar. l. 4. q. 8. col. antepenul.) sunt leges diuinæ in Ecclesia, in quibus Deus nullam reliquerit dispensandi potestatem; & adhibent exemplum, vt de pluribus vxoribus ducendis. Et reddit rationem hanc. Quia quamvis Deus præuidet posse occurtere casus, in quibus rationi consona ac expedientior esset dispensatio, at præponderat huic bono in uiolabilis illarum legum custodia, ne, aperta dispensandi via, dispensetur paucum in illis. Similiter ergo dicimus in præsenti, quamvis occurtere possit casus, in quo dispensatio in impedimentoo iuris naturalis esset expediens bono communio, ac valde necessaria, vt in matrim. initio inter fratrem & sororem. At ex ea dispensandi potestate tot fornicationes inter fratres & sorores consurgerent, aut pericula tanti sceleris admittendi, ac tanta indecentia naturalis est in ijs matrimonio, vt præponderet hæc bono, quod sequi posset, ea facultate dispensandi relicta in Ecclesia, qua relicta forte ad plures, quam par est, dispensationis via aperiretur. Et ideo Deus Opt. Max. omnino circa hæc potestatem dispensandi denegauit, sed tantum facultatem hæc matrimonia ineundi concessit, vbi lex naturalis conseruandi generis humani strictior vigeret. Vt si soli parætes & filii superstites in orbe essent. Hoc autem ita se habere colligitur ex vsu Ecclesiæ, quæ in nullo euentu haec tenus dispensauit, vt matrimonio parentum cum filiis, aut fratribus cum sororibus ineatur. Et si aliquid in hoc ultimo casu forte legatur dispensatum, id euenerit, quod Pontifex ille dispelsans amplexus sit opinionem Doctorum afferentium solo iure Pontificio dirimi matrimonium inter fratres & sorores. Id quoque colligitur ex communissima Doctorum sententia, afferenti absolute non posse Pontificem in his impedimentis dispensare. Hanc tenent Gloss. c. Pitacium, verb. Sororis 30. q. 3. & c. fin. verb. Sacramentum, de transact. & c. Literas, verb. Dispensare, de restit. spoliat. vbi Host. n. 3. Abbas n. 4. & 12. Imolan. 6. & c. Ex parte, nu. 6. de transact. Specul. t. de dispensatione, §. Nunc breuiter, n. 4. Henric. c. Per venerabilem, n. 1. qui filii sint legit. Beroius c. Super eodem, n. 3. de usuris, Bart. Socin. l. 2. in prin. n. 14. ff. de verb. oblig. Bermonius de public. concub. §. Sta-

tuimus, a. 13. Astensis 2. p. sum. l. 8. t. 17. a. m. q. 5. Sylu. verb. Pa- pa q. 17. Tabiena verb. Dispensatio, n. 5. q. 4. & verb. Impedimen- tum, impedit. 3. n. 4. q. 3. Turrecrem. c. Coniunctiones, n. 3. & 4. & c. Quedam lex, nu. 2. 35. q. 4. Nauar. sum. c. 22. n. 84. Couar. 4. decr. 2. p. c. 6. §. 10. n. 10. Molina l. 3. de primog. c. 2. n. 12. vers. Si impe- dimentum procedebat. Gaeta c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. q. 134. nu. 361. Magdalenus de num. testium 3. p. c. 3. n. 225. Et ex Theolo- gis Palud. 4. d. 40. q. vn. 3. a. n. 20. & 23. & 4. d. 41. p. 1. a. 5. con- clus. 2. nu. 27. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 11. §. 1. statim in prin. & c. 141 §. 2. concl. 3. Maioris 4. d. 40. q. 3. paulo ante vñscul. Dubitatur quare Pelagius de planctu Ecclesie, li. 1. a. 45. lit. A. & a. 46. litt. B. Abulensis 1. Regum c. 8. q. 195. Catharinus lib. 6. in Cajetanum in ea q. an Papa posuit dispensare in voto solemnî religiosorum, ad fin. Victoria sum. vbi de matrim. nu. 295. Petrus de Sotd lect. 11. de matrim. ad fin. Sotus 4. d. 40. q. vn. a. 3. col. 3. vers. In capite ergo. Celia 4. dist. 40. a. vn. post 4. argum. dub. 2. Viger. l. instit. c. 16. §. 7. vers. 9. impedit. 6. fi. Veracruz 2. p. Speculi, a. 46. concl. vn. Petr. de Ledesm. de matrim. q. 55. a. 6. circa primum statum affi- nitatis, diffic. 1. concl. 1. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 236. nu. 1. Vega 2. to. summ. c. 34. casu 166. Atque existimo non tantum sententiam hanc veram esse de propria dispensatione, quæ est iuris relaxatio, sed etiam de impropria, quæ est declara- ratio. Credo enim nequire Pontificem declarare, esse ali- quem euentum præter necessitatem conseruandi gene- ris humani, in quo liceat cū aliquo ex his impedimentis naturalis inire matrimonium, sed hanc legem voluit Deus in uiolabilitate obseruari, ob rationem traditam. Quamvis Syluest. verb. Papa, q. 17. dicat posse Pontificem declara- re validum fore matrim. inter parentes & filios, iure natura- li interdictum, quando causa prohibitionis cessaret.

Monuerim tamen valde cauendum à plerisque ex au- thoribus num. præced. allegatis, qui cum in ea sint sent. vt gradus consanguinitatis & affinitatis Lenit. 18. olim iure diuino prohibiti, sint quoque nunc eodem iure vetiti, afferunt in nullo illorum posse Pontificem dispensare. Quod tunc tanquam hæreticum damnatum est in Trident. sess. 24. de matrim. can. 3. ibi: Si quis dixerit non posse Ecclesiam in- nonnullis illorum dispensare: anathema sit. Quare cum iuxta verissimam sent. quā latè probauimus l. præc. disp. 52. n. 6. nullus ex illis gradibus sit hodie iure diuino prohibitus, nisi qui alias prohibitus est iure naturæ, ideo dicendum est posse hodie Pontificem in omnibus illis gradibus dis- pensare, prætereos qui attēto naturæ iure matrim. cassant.

Hinc deducitur, iuxta varias senten. variè sentiendum 12 esse. Qui enim sentiunt iure naturæ esse irritum matrim. inter quoscumque ascendentis & descendentes, & inter fratres & sorores, subinde sentiunt in ijs gradibus non posse Pontificem dispensare. Et qui sentiunt aliquos ex eis gradibus solo iure Pontificio inducitos esse, sentiunt subinde eos dispensationi Pontificia subdi. Et similiter sentiunt circa gradus affinitatis, ac reliqua impedimenta. Quippe (vt egregie ait Sot. 4. d. 40. q. vn. a. 3. col. 3. vers. In capite ergo.) sunt hæc conuertibilia. Hoc impedimentum di- rimitt iure diuino naturali: ergo nequit in eo Pontifex dis- pensare, & dirimit solo iure Pontificio, ergo potest. Quare cum iuxta nostram sent. ex gradibus consanguinitatis, solus primus in linea ascendentium, nempe inter parentes & filios: & solus primus in linea trânsuersa, vt inter fra- tres & sorores, dirimit iure naturæ matrim. (vt constat ex dictis lib. præc. disput. 51. n. 7. 13. & 19. & disp. 52. nu. 11) in ijs duobus gradibus nequibit Pontifex dispelare, at in cæteris poterit: & similiter cum iuxta nostram sentent. in nullo affinitatis gradu, etiæ linea rectæ, irritetur iure naturæ matrim. poterit in omni eo Pontifex dispensare (vt diximus l. præc. tota disput. 66.) Similiter cum error personæ dirimat iure naturæ, secundum omnes: & impe- dimentum impotentia, iuxta nostram sentent. quam re- nūimus l. præc. tota disput. 98. in neutro impedimen- to potest Pontifex dispensare. At potest in defectu ætatis ad matrim. requisita (vt dixi l. præc. disput. 104. nu. 11.) vbi id impedimentum esse de iure Pontificio probauit. (Itaque vt summatim dicam, solum nequit iuxta nostrā senten-

Sententiam Pontifex dispensare in errore personæ, impotentia, consanguinitate in primo gradu lineæ ascendentium, & transuersæ.

¹³ Tandem ex dictis deducitur, non esse sufficientem rationem, ut iudicemus non posse Pontificem in aliquo casu dispensare, quod sit contra ius diuinum & naturale. Quia (ut n. 5. probauit) potest in aliquo iure naturali & diuino dispensare, in aliquo casu speciali. Sed addi debet iuxta reg. n. 6. traditam, cum casum habere eam naturalem indecentiam, ut nunquam in eo expeditat dispensare. At ex eo quod sit contra ea iura, sufficienter deducitur non posse in eo casu ordinariè dispensare; nec in universum abrogare.

S V M M A R I V M.

Solus Pontifex dispensat in impedimentis iure humano diriment. n. 14. Legatus à latere nequit in eis dispensare, 15.

An possit cum aliquibus personis in aliquo casu? 16.

Reprobantur dicentes posse Episcopum dispensare in cognatione spirituali ex baptismo non solemniter ortæ, & in publica honestate ex sponsalibus, & in cognatione legali, 17.

An in dubio an sit impedimentum, si necessaria dispensatio, & posset Episcopus? 18.

An possit Episcopus virtute Trid. sess. 24. c. 5. de matrim. dispensare ut si, qui bona fide contraxere matrim. irriterunt, iterum inveniuntur? 19.

An possit Episcopus in casu magne necessitatis dispensare in impedimentis dirimentibus, & propter dispensatio pro foro externo: & an tunc possit vicarius, vel possit Episcopus hoc delegare remissiæ, n. 20.

An possit, quando prius est obtenta dispensatio sub repetitione eius impedimentum remissiæ, n. 21.

An possit in defectu statis, vel in solum impedientibus, vel & aperte in matrimonio rato, vel in consummato tempore infidelitatis? 22.

An commissarius Cruciate dispense in affinitate ex copula fornicaria, & quando id possit? 23.

An hæc facultas sit amplior concessa Episcopis ad dispensandum in dirimentibus in casu necessitatis, & conferuntur amba potestates? 24.

Qualiter possit commissarius legitimare problem suscepit, ac suscipiendam ex eo matrimonio in quo dispensat? 25.

An possit legitimare, si non dispensest in eo matrimonio, vel si dispensest & legitimes, maneat legitimata, si postea parentes non confirmant id matrimonium irriterunt: & quid si Episcopus aut alius commissarius dispensest in eo matrim. an possit ipse hanc legitimationem facere? 26.

Qualiter Episcopus & commissarius Cruciate, dispensantes in impedimento occulto eis permisso, debeant dispensare sine notario & testibus? 27.

An aliqui religiosi habeant privilegium dispensandi in his impedimentis? 28.

Quale priuilegium habeant religiosi Soc. Iesu ad dispensandam cum Neophytiis in derum, ut permaneant in matrimonio in iure cum impedimento iuri humani? n. 29.

¹⁴ QVÆSTIO posterior. An solus Pontificis sit, dispensare in impedimentis solo iure pontificio dirimentibus matrimonium? sit prima conclusio. Solus Pontificis est hæc dispensatio. Quia omnia illa sunt iure communis inducta, in quo tanquam in lege superioris nequeunt inferiores ordinariè dispensare, c. Inferior, d. 21. clem. ne Romani, de elect. & ita fatetur omnes, quos numero sequenti allegabo, & ultra illos, Host. c. Quod dilectio, paulo post prin. & c. Quia circa, paulo post princ. de consanguin. Palud. 4. d. 40. questione vn. a. 3. n. 20. & d. 41. q. 2. a. 3. n. 14. concl. 1. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 15. §. 3. ad fin. & c. 14. §. 2. concl. 3. Armilla verb. Dispensatio, n. 22. Philippus Archint. in edito de fide & sacra. p. 2. c. 14. Gallego de cogn. spirit. c. 2. n. 22. Anast. Germanius de sacerorum immunitat. lib. 3. c. 11. n. 10. Paulus Borgasius de irregul. p. 6. t. de sponsal. n. 1. Toledo lib. 7. sum. c. 18. n. 5. Et loquentes de cognationis spiritualis impedimento idem affirmant Ledesma 2. p. 4. q. 58. a. 2. col. 2. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 44. in fine prima conclusionis. Et non posse Episcopum dispensare in his impedimentis affirmant quoque Angelus verb. Matrimonium 3. imped. 18. n. 3. Sylvest. verb. Matrimonium 6. q. 6. fine, & alii authores, quos reruli lib. 2. disp. 40. n. 1.

²⁵ Hinc infertur, nec legato Pontificis integrum esse in his impedimentis dispensare. Quia legatus etiam à latere circa dispensationes ea potest solum in prouincia sibi commissa, que potest Episcopus in sua diœcesi. Atque ita docent Glossa c. Quia circa, verb. A sede, & c. Quod dilectio, verb. Indulgentiam, de consang. Ioan. Andr. eo c. Quod dilectio, n. 6. Anton. n. 8. Abb. n. 5. Cardin. n. vnic. opposit. 1. Anch. n. 4. Alex. de Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Neu. n. 4. Prepos. n. 8. & d. c. Quia circa statim in princ. notab. 1. idem Abb. c. Quod translat. n. 9. de offic. legat. Innoc. c. Ex parte, n. mit. de transact. & ibi Imola. 6. Brunel. de sponsal. concl. 24. nu. 2. Couar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 10. n. 11. Anton. Cucus lib. 2. institut. maior. t. 5. n. 142. Gaeta c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. q. 13. 4. nu. 363. & q. 115. n. 313. & 314. Et ex Theologis, Enriquez lib. 22. de matrim. c. 3. n. 1. Lud. Lopez 2. p. instruct. vbi de matrim. c. vle. t. de dispensatione petenda, col. 4. Quod verum est, quamvis legatus à latere sit. Et docent Abbas d. c. Quod translationem, n. 9. Imola, Alexan. de Neu. Couar. Enriquez, Lud. Lopez proxime allegati:

¹⁶ Secundò infertur, non audiendum esse Goffredum, quem referunt DD. statim allegandi, dicentem, quamvis legatus nequeat generaliter dispensare in aliquo horum impedimentorum, posse tamen cum aliquibus personis. Quem merito improbat Ioann. Andr. Anton. Cardin. Anch. Alex. de Neu. Pr. pos. n. pro. allegati. Quia cum hæc impedimenta promanent à iure superioris Pontificis, legatus, qui inferior est, nec generaliter nec specialiter dispescere valet. At posset dispensare in speciali casu, quando causa vrgeret, nec esset recursus ad Pontificem, & impedimentum est occultum. Sicut in simili casu id posse Episcopum, dicemus n. 20. Cum eadem potestas circa hæc sit legatis & Episcopis concessa. Et sic intelligitur, quod de legato in genere loquens tradidit Gambara de autoritate legati l. 7. tit. de dispensatione legatorum circa matrimonian. 397. dicens posse legatum in remotissimis partibus existentem dispensare in casu speciali. Et tenet loquens de legato à latere Enriquez lib. 12. de matrim. c. 3. n. 2. vbi bene addit, dispensationem hanc pro solo conscientiae foro deferrire. Sicut idem dicemus n. 20. de simili Episcopi dispensatione. Nam eadem proflus de Episcopo & de quocunque Pontificis legato, sive à latere sive non à latere sit, circa hanc potest statem dicenda sunt. Et eadem conditiones sunt necessariaz, quas eo n. 20. remissiæ explicabimus. Et hoc probat ratio n. præced. adducta.

Tertiò infertur non esse credendum Soto, qui 4. d. 42. 17 q. 1. a. 1. immediate ante solut. ad 1. principale, ait posse Episcopum dispensare in impedimento cognitionis ortæ ex baptismo tempore necessitatis non solemniter collato, dum facillimus non pateret ad Papam aditus. Et q. 2. a. 2. in fine corp. ait si cognati legales inueniantur matrimon. contraxille, & facillimus non pateret ad Pontificem recrus, posse Episcopum dispensare. Quem in hoc sequuntur Lud. Lopez 1. p. instruct. vbi de matrim. c. 51. fine, & Emm. Sa sum. verb. Matrimonium, vbi de impedimentis dirimentibus, n. 6 fine, & idemnet Soto 4. d. 41. questione vn. a. 3. fine, ait, si contra impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus ortunt aliquai contrahant, & expeditissimus non sit ad Papam accessus, posse Episcopum dispensare. Quem in hoc sequuntur Lud. Lopez 1. p. tract. de matrim. c. vlt. col. antepen. verb. Præterea adiurendum. Enim. Sa eodem loco proxime citato n. 12. fine. Sed hæc minus vera sunt, cum enim isthæc omnia impedimenta æque sint iure Pontificio inducta, ac alia, & æque ditimant matrim. nullam proflus discriminis rationem video, cur in alijs impedimentis nequeat Episcopus dispensare, sive ante matrim. contratum sive post: at in hoc possit. Quare solum hoc admittendum est in casu, quem num. 20. proponam, sed in eo casu idem dicendum est in alijs impedimentis iure humano dirimentibus.

Quartò infertur, non omnino admittendum esse, 18 quod ait Emm. Sa sum. verb. Dispensatio, n. 1. vbi docet in dubio, an res egat dispensatione, posse Episcopum iuxta quorundam probabilem opinionem declarare non desiderari dispensationem, vel ad cautelam dispensare. Sed sic distinguendum existimo, si omnino res sit dubia, an interueniat impedimentum, nec ne, nulla opus est dispensatione. Quia in hoc dubio præsumptio est pro libertate ad contrahendū. Atque posset tunc Episcopus gratia tollendi scandali declarare non esse opus dispensatione, vel ad cautelam dispensare. Sed credo hanc non esse veram CCC 3. dispensationem.

dispensationem. Et ideo si postea etiam in intro matrimonio constaret impedimentum dirimens, alia dispensatio Pontificis querenda esset. Quia nullibi intentio posse Episcopum vere dispensare in hoc dubio in impedimentis dirimentibus: sed est quedam prudentialis declaratio, quam etiam vir doctus posset facere. Quando autem non est omnino res dubia, quia presumptio urget pro impedimento, est necessaria dispensatio, nec potest Episcopus. Ut si quis cum femina coeat, & dubitet an semen incidet intra vas, quia vel dubitat an seminarit, vel esto seminarit, an intra extrave, ac proinde contraxerit affinitatem cum sorore illius, in hoc dubio non poterit sororem illum ex Episcopi dispensatione ducere. Quia cum in hoc dubio preponderet presumptio ex communiter accidentibus orta, nempe, quando est coitus cum femina intra vas, esse quoque intra seminationem, censendus est ille coiens laborare impedimento dirimenti. Iuxta dicta l. præc. disp. 64. n. 9. At quando iuxta ibi dicta non esset presumptio semen incidisse intra vas, ut si copula non esset intra, sed prope vas, tunc non esset in eo dubio necessaria dispensatio. Tandem quando res non esset vere dubia, sed essent opiniones, quibusdam afferentibus id esse impedimentum, alijs vero negantibus: si opinio negans esset vere probabilis, quamuis affirmans esset probabilius: posset ille sequens opinionem probabilem inire id matrim. absque aliqua dispensatione. Quod iuxta veriorum sententiam satis sit in rebus moralibus sequi minus probabilem sentent. si tamen vere probabilis sit. Quod si nec sit opinio, nec mere dubium, sed magis propendatur in eam partem, ut sit impedimentum, nullo tamen assensu illius partis habito, nec existente aliqua iuris presumptione pro impedimento: tunc adhuc censendum est non esse impedimentum, nec exigitur dispensatio: sed standum est pro libertate contraheendi matrim. Sicut in simili diximus lib. 1. disp. 9. n. 11. etiam tunc non obligare votum.

¹⁹ At specialis difficultas potest esse, num possit Episcopus virtute decreti Trident. sess. 24. de matrim. c. 5. dispensare cum habitibus impedimentum dirimens, quando bona fide praemissaque denunciationibus contraxere, ut denuò illud ineant? Ratio dubitandi est, quia in hoc casu concedit ibi Tridentinum posse dispensari, nec explicat à quo, ibi: *Si vero solemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod subesse posita cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit: tunc facilius cum eo & gratis dispensare poterit.* At in hoc euentu permitti Episcopo dispensationem, quamvis constitutio sit Concilij generalis, diximus disp. præced. n. 5. Sed absque dubio tenendum est non posse. Quia ex antecedentibus colligitur totum illud decretum cum Pontifice loqui, proponendo illi expedire, ut nunquam dispense cum ijs, qui mala fide similia iniuste matrimonia: secus quando bona fide. Adde sic quoque consuetudine explicatum esse hoc decretum. Quod si petas, cui usi sit prior illa pars: cum nequeat Concilium potestatem Pontificiam restringere? Consule dicta à nobis l. 3. disp. 45. n. 3.

²⁰ Secunda conclusio. Potest Episcopus in casu magnæ necessitatis dispensare in his impedimentis. Quod latissime contra alios probauit l. 2. disp. 40. per totam, ubi conditiones ad hoc petitas explicui: & multa alia circa hoc: & an Vicarius Episcopi possit in hoc casu vel alijs quibusunque dispensare: & an possit Episcopus huiusmodi dispensationes delegare.

²¹ An vero possit Episcopus dispensare in impedimentoo dirimenti, quando est obtenta dispensatio in illo, sed subreptitia, illam confirmans? dixi l. 2. disp. 38. n. 12.

²² Vtrum possit Episcopus dispensare in impedimentis impedientibus? dixi lib. præc. disp. 17. d. n. 10. præter impedimenta votorum, & iuramentorum castitatis, & religionis, & non nubendi, de quibus agemus hoc l. disp. 9. & triplici seq. Et an possit Episcopus dispensare in defitu ætatis ad matrim. petitæ, dixi lib. præc. disp. 104. n. 12.

Et an possit Pontifex dispensare in matrim. raro, vel in consummato inter infideles, dixi lib. 2. disp. 14. & triplici seq.

²³ III. Conclusio. Commissarius bullæ cruciatæ potest dispensare pro solo conscientiæ foro in affinitate convergenti ex copula fornicariæ, in primo vel secundo gradu, atque prolem suscepit & suscipiendam legitimam decernere, concurrentibus quatuor conditionibus. Est, ut matrim. cum illo impedimentoo sit iam contractum, seruataque sit forma Tridentini sess. 24. de matrim. c. 1. II. est, ut id impedimentum sit occultum. Quando autem dicatur occultum, dicemus latè disp. 34. d. n. 55. III. est, ut adfuerit bona fides, saltem ex parte alterius contrahentis, qui tempore contractus matrimonij id impedimentum ignorabat. Ultima est, ut coniux qui ignorauit impedimentum, certior fiat de prioris consensus nullitate, quâuis ei non declaretur causa nullitatis, ut evitentur scandalæ. Atque primus ille gradus, in quo potest dispensare, intelligitur, siue sit in linea transuersa, siue in recta. Quia concessio ei facta (ut constat ex tenore bullæ Cruciatæ Latinæ) est absque distinctione. Et eterque gradus est solo iure Pontificio inductus. Ut dixi lib. præc. disp. 66. n. 3. & ita tenet Manuel addit. ad bullam Cruc. §. 13. n. 16. Intelligitur autem prima conditio, quando prius matrimonio fuit contractum, non tantum seruata forma substantiali matrimonij, nempe, ut id contractum sit coram patrocho & testibus: sed etiam præmissis denunciationibus. Si enim illæ omissæ culpabiliter essent, nequirit commissarius dispensare. Quod constat ex ijs, quæ diximus lib. 2. disp. 40. n. 4. ubi hoc latius exposui.

Hinc deducitur facultatem hanc commissarij ad dispensandum, esse quodammodo ampliorem ea, quæ conceditur Episcopis ratione urgentis necessitatis: de qua n. 20. diximus: & quodammodo strictiorem. Est enim amplior quoad hoc, quia Episcopus nequit dispensare, quoties est recursus ad Pontificem, immo ad habentem ab eo dispensandi facultatem (ut probauit l. 2. disp. 40. n. 8.) At commissarius potest, licet Pontifex esset præsens. Quia haec limitatio in eius concessione non adhibetur. Est autem strictior quoad hoc, quod commissarius in solo impedimentoo affinitatis ex copula fornicariæ potest dispensare: & nunquam ante matrim. initum: & coniuge altero certiori facto de prioris nullitate consensus. At Episcopus potest in omnibus impedimentis iure Pontificio dirimenti, & aliquando ante initum matrim. (ut latè probauimus l. 2. tota disp. 40.) Nec est vsquequa certum, desiderari alterum coniugem certiore fieri de prioris matrim. nullitate, ut de hac re latè disparaui l. 2. tota disp. 36.

Insuper est amplior potestas commissarij. Quia illi ²⁴ conceditur facultas legitimandi prolem ex eo matrim. irrito susceptam. Et ita potest eam legitimare pro foro conscientiæ solo quoad omnes ordines, & beneficia queuis. Quia absolute conceditur ei potestas legitimandi, ut docet Enriquez l. 7. de indulgentiis, c. 13. n. 5. fine. Cui tamen non assentio, in quantum ait prolem hanc succedere posse in bona temporalia. Quia haec dispensatio non est in radice matrimonij (ut constabit ex dicendis disp. seq. n. 23.) At quando dispensatio non est in matrimonii radice, non trahitur ad bona temporalia (ut ibidem dicemus.) At Episcopus tantum potest cum illegitimo dispensare ad ordines minores, & ad quedam beneficia simplicia, c. 1. de filiis presbyt. in 6. Sed est strictior, quia hic potest cum quocunque illegitimo dispenses, ut constat ex eod. c. 1. ille vero cu[m] habito ex solo matrim. irrito propter impedimentum affinitatis fornicariæ. Dixi autem hanc prole sic legitimata non succedere in bona temporalia, virtute illius legitimatis factæ à commissario: de qua loquitur Enriq. nam bene alio nomine succedit: nempe, quia est vere legitima. Nam habita est ex matrim. & quamvis irrito, adfuit bona fides in altero paræte. Nâ in hoc solo casu conceditur commissario facultas dispensandi (ut n. 23. diximus.) Vnde in hoc casu erit proles legitima quoad viru[m] foru[m], & in omnibus, c. Ex tenore, qui filii sint legit. Quare commissa-

tius nū aliud efficit, quā declarare prolem susceptram esse legitimā, ratione bonę fidei; ac suscipiendam, quia orietur iā ex vero matrimonio. At potest hoc priuilegium in eo cenu- tu operari, si postquam vterque contrahens nouit impedimentum, concepta & nata sit proles, ante matrimonij dispensationem: tunc proles est illegitima, & nata in figura illius matrimonii irriti: & hanc potest vere legitimare commissarius pro foro conscientiae solo. Quia iam imple- tur cōditio petita: eo quod vere initum sit matrimonium cum bona alterius fidei. Quippe ea aderat tempore con- tractus. At hēc legitimatio erit tantum quoad res spiri- tuales (vt dixi.) Alia vero de effectu huius legitimationis in solo conscientiae foro dicemus disputatione 34. à n. 45.

26 Sed dubitabis, an casu quo proles fuit vere illegitima: quia habitā iam concepta mala fide in vtroque patente conscientia nullitatis illius matrimonij, possit à commissario legitimari iuxta facultatem eam illi concessam, non dis- pensando tamen ut valide ineatur matrimonium: quia vel iam alter patens obiit, vel nolunt de nouo inire? Et videtur posse. Quia distinctae sunt facultates dispensandi in matrimonio, ac legitimandæ proli. Nec hēc legitimatio à subsecuente matrimonio pendet, cum virtute illius legitimati nequeat, vt pote quæ spuria est. Sed existimo nequaquam posse, nisi dispenset quoque in matrimonio: imo licet dispensarit in matrimonio, ac legitimarit pro- lem, credo eam legitimationem pendere à matrimonio postea ineundo: ac proinde vim non habituram, nisi postea de nouo ineatur. Quia Pontifex eam gratiam conce- sit, accessorie legitime contrahendis nuptijs inter proli illius parentes, in ipsius matrimonij fauorem. Non ergo poterit non dispensando in matrimonio: vel dispensan- do, si id matrimonium postea non subsequatur. At si Episcopus dispensaret in eo matrimonio, casu quo potest, iuxta dicta num. 20. vel alius commissarius Cruciatæ, nec eam prolem legitimasset, credo posse subsequentem commissarium vti hac potestate proli legitimandæ, sub- sequito inter illos parentes vero matrimonio. Quia cum sit diuersa potestas à dispensatione in matrimonij impe- dimento, potest per diuersos exerceri, dummodo id ma- trim. ineatur, in cutus fauorem ea concessio facta est.

27 Cum autem potestas hēc dispensandi, tam Episcopo quam commissario concessa sit pro solo conscientiae foro, neutra est facienda publice, cum notario & testibus, nec explicari debent nomina eorum, cum quibus dispen- satur, ne impedimentum fiat publicum: sed tacitis eorum nominibus debent expediti literæ, vt expediuntur litteræ in sacra pœnitentiaria pro conscientiae foro concessæ. Vel absque literis debet intimari dispensatio confessario, vel partibus ea indigentibus. Et ita de commissarij dispen- satione loquentes docent *Corduba in questionario, lib. 5. q. 43. dubio 6. punto 1.2. & 4. Manuel in bullæ cruc. §. 31. nu. 6.*

28 Tandem duo monuerim. Prius est, aliquos afferere mendicantes habere priuilegium à Leone X. concessum, ad dispensandum cum ijs, qui scienter aut ignoranter contraxere matrimonium cum impedimento affinitatis, modo id notorium non sit, nec in iudicium deductum. Sic affirmant *Roffensis in libello de causa matrimonij Regis Anglia, in principio, & Veracruz 2. part. Speculi, artic. 27. triplici pagina ante finem, vers. Et hoc confirmatur expreſſe. Sed bene Manuel 3. tomo quæſt. regul. quæſt. 2. artic. 2. dicit id priuilegium nullatenus esse in vſu: & te credere pro vñico solo actu fuisse concessum; & Enriquez libro 12. de matrim. c. 3. num. 3. dicit hoc priuilegium non aliud concessisse, quam posse mendicantes dispensare cum incestuosis cum consan- guineis coniugis, vt possint petere debitum: ac eo matrimonio dissoluto ad aliud transire, non tamen cum affini vel aliud impedimentum habenti.*

29 Posterior est, religiosos Societatis Iesu habere priuile- gium à Paulo III. concessum, vt dispensare possint cum infidelibus ad fidem conuersis, qui in locis remotissimis existunt, & infidelitatis tempore iniere matrimonium in gradibus solo iure humano prohibitis, vt in eo permane-

re valeant. Sed hoc priuilegium ad maiorem abundan- tiā est (vt bene docet Enriquez, libr. 12. de matrim. c. 3. n. 4.) Nam iuxta cap. *Gaudemus, de diuortijs*, nulla dispensatio ne- cessaria est. Quia matrimonium tempore infidelitatis ini- tum contra solas leges Pontificias validum est.

D I S P V T A T I O VII.

An Pontifex possit dispensare in radice matrimoniū irrite contracti, efficiendo dispensatio- nem retrotrahi, ac proinde legitimando pro- lem antea habitam, quoad spiritualia & tem- poralia?

S V M M A R I V M.

An Pontifex possit directe legitimare quoad temporalia? n. x.

Quot quæſtiones disputandas sint, 2.

An Pontifex dispensando in radice matrim. irriti, possit prolem ex eo na- tam legitimare etiam quoad temporalia? Refertur opinio, n. 3.

Proponitur iurisdictio Authoris, 4.

An posset Pontifex ab ipso causâ facere dispensationem hanc? 5.

Quid, si parentes iam obierint, & cedat in tertij damnum? 6.

Quid, si proles habita fuit absque matrim. etiam irriti? 7.

Quid, si id matrim. fuerat irritum ob impedimentum iuris naturalis ac diuin? 8.

Quid, si proles sit genita ex professo, vel in sacris constituta? 9.

Quid, si matrim. fuit irritum defectu consensus? 10.

An Princeps secularis possit legitimare quoad Ecclesiastica prolem ex matrim. irrito habitam? 11.

An dispensatio superueniens confirmet presentationem ad beneficium, illiusve collationem, electionem, vel confirmationem, qua irrita sta- runt? 12.

Soluuntur arguēnta, n. 13.

Post n. 13. innuenies cetera summaria.

Quo disp. huius difficultas percipiatur, præmitten- dum est, quamvis aliqui DD. variè senserint circa potestatem Pontificis ad legitimandū quoad bona tem- poralia, & officia secularia, extra loca temporali suæ iuris- dictiōni subiecta: verissimam tamen ac receptissimam sententiam habere id non posse, sed tantum quoad bene- ficia, ordines, ac Ecclesiastica officia, & ratio est. Quia sic ut princeps secularis nequit legitimare quoad Ecclesiasti- ca, eo quod careat iurisdictione Ecclesiastica, cuius id est: sic nec Pontifex extra ea loca potest quoad temporalia. Quod in eis vacet iurisdictione temporali, cui id incum- bit. Atque ita communiter tradunt DD. c. Per venerabilem, qui filii sunt legitimi. & multis citatis Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 18. Molin. lib. 3. de primog. c. 2. n. 11. Peregrinus de fidei commis. 4. 23. n. 11. alter Molin. tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 173. init. Quod communiter temperant DD. d. c. Per venerabilem: & Couar. eod. §. 8. n. 16. nisi causa ardua accideret, in qua valde reli- gioni Christianæ expediret ea legitimatio. Idque probat textus d. c. Per venerabilem, ad fin. Quod bene intelligit Mo- lina dict. disp. 173. init. quando secularis Princeps, ad quem alioquin ea legitimatio spectat, eam efficere renueret, aut non tam cito vellat aut possit, vt res postulat. Quippe in ordine ad bonum spirituale, integrum est Pontifici secu- larium Principum negligentiam supplere.

Difficultas autem eo tendit, an hēc legitimatio possit à quoad bona temporalia fieri indirecte à Pontifice erga personas suæ temporali iurisdictioni non subiectas, nem- pe dispensando in radice matrimonij irrite contracti? Quare duplex est quæſtio tractanda. Prior est, an id possit Pontifex: Posterior, quando censeatur sic dispensare.

QVÆSTIO prior. An Pontifex dispensando in matrim. 3. irriti radice, possit legitimare filios ex eo ante matrim. dis- pensationem natos, in locis sibi temporaliter non subdi- tis, ita vt capaces sint officiorum secularium, ac successio- nis bonorum temporalium: id est, an possit efficere vt dis- pensatio illa retrotrahatur ad tempus, quo id matrim. irri- tum contractum est, ita vt censeatur quasi à principio fuisset valide initum, media illa dispensatione ad eum ef- fectum vt proles ante dispensationem ex illo habita, sit quoad omnia etiam legitima, non aliter quam si ex legiti- mo matrim. nata foret. Et tota difficultas est, quando in- pedimentum ob quod id matrim. fuit irritum, est iure

Pontificio inductum (nam quando est iure diuino, & naturali, dicemus n. 8.) Duplex est sententia. I. sustinet id non posse Pontificem. Dicitur, quod cum iam id matrim. irritum eum effectum produixerit, ut proles sit illegitima, nequit Pontifex eum effectum non esse productum efficere. Ad præteritum enim nulla est potentia. Si ergo proles manet illegitima, incurrit damna inde iure sequuta: ac proinde ea reparari nequibunt, nisi Pontifice dispensante in eo iure, quo incurruuntur. At nequit dispensare extra loca sibi temporaliter subiecta, in iure ciuili, quo haec damna quo ad successiones, & reliqua temporalia imponuntur. Non ergo poterit efficere ut sua dispensatio retrotrahatur ad hunc effectum inducendum. Et confirm. quia aut dispensare in radice matrimonij est efficere ut matrim. illud redatur ab initio validum. Et hoc non subest Pontificia potestati, imo nec ut sit validum à tempore dispensationis concessa: sed eius valor nouum contrahentium consensum desiderat. Aut est tollere effectus ex eo matrim. irritato productos. Et hoc non posse quoad effectus ciuiles extra propriæ iurisdictionis temporalis loca, probauimus num. i. Hoc enim esset directe legitimare prolem quoad secularia. Secundo, quia fictio, qua iura fingunt aliquid retrotrahi, exigit terminū à quo, & ad quem habilia, iuxta doctrinam Bartoli communiter receptam, l. Si is qui pro emptore, n. 4. & 28. ff. de usurpatione. & docet Abb. c. Tanta, fine, qui filii sint legit. At id matrim. ab initio contractum, quod est terminus ad quem huius fictæ retrotractionis, non est habile, cum sit prorsus irritum. Et confirm. quia nullo prorsus contracto antea matrim. non posse Pontificem sic dispensare fatentur omnes (ut n. 7. dicemus.) At cum id matrim. sit irritum, perinde omnino est, ac si non esset contractum. Et ideo huius sententia sunt Anton. c. Per venerabilem, n. 10. fine, qui filii sint legit. Mitis in repert. lit. D. n. 23. verb. Dispensatio, ad fin. vers. Dispensatio Papæ, Molina to. 3. de inst. tratt. 2. disp. 624. n. 3. Ceruantes l. 12. Tauri num. 106. & seq. & additionat. ad Nauar. li. 4. conf. in 2. edit. t. qui filii sint legit. conf. 2. fin. ait Greg. XIII. anno 1584. negasse dispensationem huiusmodi à le petitam, ac addidisse se non posse sic dispensare.

At frequentissima, ac verior sententia habet id posse Pontificem. Dicitur, quia radix & origo, ex qua confluit ut proles sit legitima, ac subinde incurrit illegitimatis damna, siue Ecclesiastica, siue secularia, est lex Ecclesiastica, qua statutum est, ut id impedimentum in eo matrimonij contractu repertum, illum dirimat: ac ea non stante matrim. fuisset validum, ac proles legitima, neceea damna incurrisset. At Pontifex potest suam legem irritare, & reuocare quoad effectus iure humano ex ea sequentes, & non tantum quoad in posterum incurrendos, efficiendo ut non incurritur, sed etiam quoad iam incursum, abolendo illos, ac si ea lex edita nunquam fuisset, ut constat ex Clem. vn. de immun. Eccl. vbi Clemens V. reuocat quædam prædecessorum constitutiones, etiam quoad effectus antea prædictos, ibi: Quicquid ex eis sequutum est, vel ob eas, penitus reuocamus: & eas haberi volumus pro infectis. Vbi Glossa verb. Pro infectis. & ibi Card. n. 6. opposit. i. Anch. n. 3. Imol. n. 6. Abb. c. Non debet, in fin. de consang. & affin. inde inferunt tantam esse Pontificis potestatem circa ea, quæ sunt iuris positivi, ut possit ea reuocare prout ex tunc, quando edita sunt: ac omnes effectus præteritos abolere, ac si nunquam edita fuissent. Ergo sic dispensans Pontifex in radice matrim. id est, initio ipsius, reuocando impedimentum quod ipsum irritavit, ac si numquam irritasset, efficiet ut dispensatio retrotrahatur ad matrim. initium, ac proinde censeatur ac si id matrim. fuisset ab initio validum, nullo impedimento irritanti existente: in quo casu proles esset vere legitima quo ad omnia. Et confirm. quia hoc non est directe dispensare in lege ciuili, & effectibus eius, sed indirecte, & per quandam consequentiam. Quia, scilicet, lege ciuili incurruunt ea damna à prole, supposita legis Ecclesiastice irritantis prædictum matrim. firmitate: ex qua subsecutum est ut matrim. sit irritum, & subinde proles ex eo concepta, illegitima, ac subdita omnibus illegitimatis

damnis iure ciuili statutis. Cum ergo Pontifex sua dispensatione in ipsa matrimonij radice tollat directe firmitatem illius legis Ecclesiastice, eamque prorsus aboleat, perinde ac si lex illa nunquam prodijasset, efficiet indirecte, & per quandam consequentiā, ut ea omnia damna cessent, utpote quæ ex legis Ecclesiastice firmitate pendeant. Et adhuc explicatur magis haec ratio. Non enim dicimus posse nunc Pontificem efficere, vt id matrim. fuerit à principio firmum: vel nunc incipiat valere absque novo contrahentium consensu, vel ut ex eo non sint sequunt effectus iure ciuili statuti. Haec enim omnia aperte non subsunt Pontificie potestati. Sed tantum dicimus eam esse Pontificis potestatem, ut possit dispensando prout ex tunc in ipsa matrim. irriti radice, delere, ac teuocare omnia damna quoconque iure humano inde incursa, ac in eum statutum prolem restituere, quem haberet, si ex matrim. valido orta fuisset. Destructo enim legis Ecclesiastice valore, cui tanquam fundamento illegitimitas, ac cætera damna invenientur, illa omnia corrent. Sed dices hoc tantum probare de dñis iure Pontificio sequutis: secus de sequatis iure ciuili. Cum enim nequeat Pótfex in hoc iure dispensare, nequibit quoque in effectibus ex eo consurgentibus. Sed respondeo non posse directe in his dispensare: at posse indirecte, & per quandam consequentiā, destruendo legem suam Ecclesiasticā, ex qua tanquam ex fundamento illa omnia pendeant. Tandem quia multa possunt fieri indirecte, & per quandam consequentiā, quæ directe, & principaliter fieri nequeunt. Sicut ius patronatus non potest per se, ac directe vendi absque labe simoniae, cum tamen in consequentiā vendatur vēdito fundo, cui est annexus, c. Ex literis, de iure patr. Sic ergo licet Pontifex nequeat directe dispelare in iure ciuili, ac eius effectibus, poterit utique indirecte, & per quandam consequentiam, modo exposito. Et ideo huius sententia sunt Ioan. Andr. c. Per venerabilem, n. 30. qui filii sint legit. & ibi Abb. n. 22. Cardin. n. 9. q. 1. Anch. n. 21. Alex. de Nevo n. 18. Prapos. ibi. §. Quid autem, n. 74. idem Abb. c. Literas, n. 17. fin. de restit. spoliat. idem Anch. c. vn. nu. 3. de sponsal. in 6. & clem. vn. fine, de immun. Eccl. & confil. 409. n. 5. 6. 7. Felinus c. Que in Ecclesiast. n. 21. vers. Secundo amplia, de constitut. Curtius senior conf. 73. n. 7. Chassaneus cōsil. 43. n. 17. Gulielm. Benedictus c. Raynulius, ver. Et vxorem, in princ. n. 202. & 203. de testam. & refert ita dictum fuisse Normandia per Arestium Brunel. de sponsal. concl. 24. n. 2. Iacob. de Puteo referens sic in Rota dictum, decisione 483. nu. 2. & 3. l. 2. Nicol. de Vbaldis de success. ab intestato, 1. p. n. 106. Ant. de Rosellis de legitimat. lib. 2. in princ. n. 19. & 20. Mart. Lautensis de legitimat. a. 2. n. 85. & 96. Boerius decif. 264. n. 26. Celsus conf. 31. nu. 7. & tripli seq. Benedictus de Barziis de filiis non legitim. nat. nu. 44. Gozadin. conf. 6. n. 63. Capra confil. 1. nu. 8. Zephal. conf. 307. n. 54. vol. 3. Rosella verb. Illegitimus n. 15. Angelus verb. Papa n. 4. & verb. Legitimatio, n. 7. Sylu. verb. Papa, fine, & verb. Legitimus, q. 4. & qu. 7. dict. 5. Armil. verb. Legitimus, n. 3. & ibi Tabiena q. 2. n. 3. Nauar. lib. 4. conf. in 1. edit. tit. de sponsal. conf. 3. n. 12. & nu. penult. & t. Qui filii sint legit. confil. 1. n. vn. in 2. edit. eod. tit. Qui filii sint legit. conf. 2. n. 12. & n. penul. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 13. Molinal. 3. de primog. c. 2. n. 12. Rojas epitome success. c. 2. 3. n. 113. Anton. Gabr. to. 3. commun. opin. l. 6. t. De legitimatione, cōcl. 3. u. 1. & 2. Borg. de irreg. 2. p. t. De interpretatione, extentione, & restrictione dispensat. nu. 19. Anastas. Germon. de sacror. immunitatib. l. 3. cap. 11. n. 105. Maiolus de irreg. l. 1. c. 4. nu. 20. Peregrin. de fideicom. a. 23. nu. 7. & a. 24. n. 8. o. Humadal. l. 2. glos. 10. num. 8. t. 15. p. 2. Et ex Theologis Enriquez l. 11. de matrim. cap. 20. num. 2. Lud. Lopez 2. p. instruct. vbi de matrim. c. vlt. col. 2. conclus. 3. Sayro thesauro casuum, to. 1. l. 6. c. 10. n. 27. & c. 11. n. 6. Et his diebus in hoc prætorio Granateni sent. pars haec definita est.

Dubitandum tamen non est, grauem culpam à Pontifice admittendam, si absque causa legitima dispensationem hanc concederet: quamvis valida esset, utpote quæ in solo iure humano facta sit. Quia cedit in graue damnum succedentium in eam hereditatem, si proles non legitimaretur. Sic Nau. l. 4. confil. in 1. edit. tit. De sponsal. confil. 3.

conf. 3. num. penult. & finali in 2. eo lib. 4. t. qui filii sint legit. conf. 2. n. penult. & fin.

6 Ex his deducitur 1. posse quoque hanc dispensationem in radice matrimonij fieri a Pontifice, quāvis iam parentes proliis, qui irūtū matrim. interant, obierint. Quod dispensatio hēc non innatur ablationi prioris impedimenti dirimentis, vt valide nunc ineatur matrim. imo id de novo valide initri prorsus ad hoc confert: led tantum innatur reuocationi legis Ecclesiastice, qua prius matrim. irritum fuerat, facta ex tunc, quando matrim. contractum est, ita vt aboleantur effectus inde producti. (vt nu. 4. explicuimus.) Atque ita docent Anchār. conf. 409. n. 6. Boerius decif. 26. n. 26. Iac. de Puteo decif. 483. n. 2. l. 2. Angelus verb. Pap. n. 4. & ibi Sylu. fine. Nauar. l. 4. conf. in 1. edit. tit. de sposal. conf. 3. an. 10. & præcipue n. penult. in 2. tit. Qui filii sint legit. conf. 2. 4. n. 10. Molina l. 3. de primog. c. 2. n. 12. fine. Peregrinus de fideicom. a. 24. fin. Sayro thesauro casuum to. 1. lib. 6. c. 11. n. 6. Quod quidem non caret difficultate, si cedat in tertij præiudicium, eo quod sit auferenda hæreditas parentū illius proliis agnatis, vel alijs filijs, qui in eam succelerant, possessorumque eius apprehenderant, Angelus & Sylu. proxime allegati id fieri posse per Pontificem negant. Sed die dupliciter hanc dispensationem posse a Pontifice concedi. Primo ex voluntate parentis, cui succeditur, qui adhuc superstes petiit sic dispensationem expediti, aut iussi peti: & tunc potest a Pontifice concedi, non obstanti eo præiudicio. Ex doctrina Bartoli, & aliorum, l. Gallus §. Et quid si tantum, ad fin. ff. de liberis & posthum. Et ita profitentur Iac. de Puteo, & Peregrinus alios referens proxime allegati. Secundo quandois parentis consensus non præcessit: & in hoc eventu est multo maius dubium, & id negat Iacob. de Puteo ibidem. Quia fictio non potest retro fingere post dissolutum matrim. & ius alteri quæsitum. At melius id concedit Peregrinus cum Anchārano proxime allegato. Quod idem sustinet videntur cæteri allegati: cum indistincte sustineant posse hanc legitimationem fieri post parentum obitum, referentes pro se Anchārānum, qui hoc expresse tenet. Et ratio est, Quia non potest dici, non præcessisse in hoc eventu matrimonium, saltē in figura & effectu. Quæ figura multum operatur, l. 3. ff. de donat. inter virum & vxor. c. Plerumque, cod. x. c. Nuper, de bigam. Cum ergo canonica lex fuerit causa irritandi matrim. vt ea hæreditas deferatur, ac deuoluatur in alios successores, poterit Pontifex id ius quæsitum auferre, reuocando eam legem pro ut ex tunc, quoad effectus iam productos. Quippe ea conditio tacite inerat, cū hæreditas est deuoluta. At crederem noluisse Pontificem iuri aliotum acquisito derogare, nisi ex certa scientia hoc fecisset. Quia in dubio clausula in rescriptis Principum apposita intelligitur sine tertij præiudicio, vt per textum in l. 1. §. Si quis à Principe, ff. ne quid in loco publico, tradunt Sayletus l. Generaliter. §. Cum autem, n. 7. C. de institut. & substit. Hippolytus Rimini. confil. 46. n. 32. vol. 1.

7 Secundo deducitur, quando proles habita fuit nullo præcedenti matrim. irritu, sed ex concubitu omnino fornicario, non posse Pontificē eam quoad temporalia & sæcularia legitimare, extra loca suæ temporalis iurisdictionis. Quia cum nulla sit matrimonij radix, in qua directe dispēsando, legitimet indirecte: & per quandā cōsequentiā, id esset utique legitimare directe quoad temporalia. Quod suæ potestatis minime esse diximus n. 1. Et ita factentur Ioan. Andr. c. Per venerabilem, n. 30. qui fili. sint legit. & ibi Ant. n. 10. ad fin. Card. n. 9. q. 1. Abb. n. 21. Alex. de Neu. n. 17. Anchār. n. 21. & conf. 409. n. 4. & c. vn. n. 3. de sponsal. in 6. ibid. Abb. c. Literas, n. 27. fin. de ref. spoliat. Angel. verb. Legitimation. n. 7. Syl. verb. Legitimus. q. 7. dict. 5. Celsus conf. 31. num. 8. Martin. Laudensis de legitimat. a. 2. n. 35. Peregrin. de fideicom. a. 24. n. 76.

8 Tertio deducitur, nec id posse Pontificē, quando matrim. irritum erat ob impedimentum iuris diuinī naturālis. Quia radicem nullitatis illius matrimonij, cum sit impedimentum iuris naturalis, nequit Pontifex dispensando auferre. Et quamuis diceremus posse in casu peculiari, at cū non omnimoda potestate in ea impedimenta gau-

deat, ac circa iuris Pontificij impedimenta, nequit ea dispensando tollere, quoad effectus ex eis ante dispensationem productos, & ita sustinent Ioan. Andr. Ant. Abb. Alex. de Neu. Anchār. d. c. Per venerabilem, n. 22. & alio duplice loco citato. Celsus, Peregrin. n. 77. vbi eos n. præced. allegant Felin. c. Que in Ecclesiasticis, n. 21. vers. 2. amplia, de constitut. Chassanaus confil. 43. n. 17. Nicolaus de Vbaldis de successione ab intestato l. p. n. 106. Antonius de Rosellis de legitimatione, lib. 2. in principio, n. 18. Martinus Laudensis de legitimatione, a. 2. n. 86. & 96. Angelus verb. Pap. n. 4. & ibi Sylvestris fine. Capra confil. 1. n. 10. Brunellus de sponsal. concl. 24. n. 2. Molina libro 3. de primog. c. 2. n. 12. Borgasius de irregular part. 2. tit. De interpretatione, extens. & restrictio- ne dispensationis, nu. 19. Quare non est audiendus Card. d. c. Per venerabilem, num. 9. q. 1, dicens posse Pontificem in hoc casu. Huius limitationem subiiciam n. 10. fin.

Quarto deducitur, quid dicendum sit de prole genita ex professo, vel in sacris constituto: Ioan. Andr. c. Per venerabilem, n. 30. qui fili. sint legit. Abb. ibi n. 12. Anch. num. 22. dubij manent. Nam quamvis fateantur solo iure humano dirimi in utroque casu matrim. quia tamen iure diuino naturali impeditur ratione voti, dubitant an possit Pōtifex ita dispensare in radice huius matrim. ac dispensat, quando solum iuris Pontificij impedimentum adest. At Alex. de Neu. c. Per venerabilem, n. 18. qui fili. sint legit. dicens in hanc partem inclinare Authores prædictos, qui dubij manent, & Matolus lib. 1. de irreg. c. 4. n. 21. & 22. concedunt in utroque casu id posse. Quod in utroque sit solo iure humano irritum matrimonium: nec in hac re vlla impedimenti solūm impedientis iure naturali habenda sit ratio. Quia cum ex ea parte non impeditus sit matrimonij valor, non inde illegitimitas & cætera damna pullularunt. Atque re: Et meo iudicio id afferunt, sustinendo opinionem probabilem, dicentem votum professi solo iure Pontificio dirimere. Qui autem nobiscum tenent dirimere iure naturali diuino, dicent non posse sic dispensare in radice eius matrimonij, iuxta ea quæ nu. præced. diximus. Quia licet valeat Pontifex dispensare in hoc impedimento (vt disp. seq. dicemus,) nequit tamen ita plene, atque quoad effectus præteritos, ac quando est de solo iure pontificio impedimentum. De voto autem ordinis sancti non dubito quin possit Pontifex dispensare in radice illius matrimonij cum eo ordine initi. Quia fere certum est, solo iure Ecclesiastico dirimere matrimonium, & ita de hoc voto te- net Cardin. d. c. Per venerabilem, n. 9. q. 1. fine.

Quinto deducitur, quando matrimonium fuit nullum. 10 defectu consensu in utroque vel altero contrahente, non posse Pontificem dispensare in radice illius. Quia est iure naturali irritum: nec potest cius radicem tollere supplendo consensum, & ita fatentur vniuersi DD. nu. 8. allegati. Hoc autē, & dicta n. 8. limitatur vt vera sint, quādo impe- dimentū iuris naturalis & defectus cōsensus certa essent; vbi autem de his dubitaretur, posset Pōtifex in radice ma- trimonij dispensare. Sic Anton. de Rosellis de legitimatione, l. 2. in princ. n. 16. 21. 22. Molina lib. 3. de primog. c. 2. n. 12. & eidem ait Anton. d. c. Per venerabilem, n. 10. fine, afferendum esse, reten- ta sententia, vt id possit Pontifex, quando impedimen- tum est solo iure Pontificio inductum. Quia in hoc dubio non est spoliandus possessione potestatis, quam habet. lev.

Vltimo deducitur, Principem secularem nulla ratione 11 posse legitimare prolem habitam ex matrim. irritu, vt ca- pax sit ordinū aut cæterorū Ecclesiasticorum. Quia id di- recte non posse constat defectu iurisdictionis spiritualis, cuius est hoc: non posse vero indirecte, inde etiam patet. Quia cum hodie sola Ecclesia possit impedimenta ma- trim. dirimentia statuere (vt diximus lib. præc. disp. 3. n. 4.) nec Princeps secularis possit in eis dispensare, nequit ra- dicem matrimonij irriti tollere, vt velsic ea legitimatio subsequatur. Atque ita factentur Ioan. Andr. c. Per venerabilem, n. 30. qui fili. sint legit. & ibi Anton. n. 10. Martinus Laudensis de legitimat. a. 2. n. 85. Rosella verb. Illegitimus n. 15. Tabiena, verb. Le- gitimus, q. 2. n. 3. vbi Armillan. 3. At id posset Princeps secula- ris, si Ecclesia non interdixisset illi impedimenta dirimen- tia

tia matrimonium statuere, & matrimonium esset irritum ob solum impedimentum lege illius statutum. Quia cum eandem habeat potestatem in leges seculares, ac Pontifex in Ecclesiasticas, sicut hic potest Ecclesiasticas abolerre quoad esse etus omnes inde sequitos, ita quoque ille poterit idem circa leges seculares.

- 12 Tandem id obseruarim, eum quoque effectum tribui ab aliquibus doctoribus dispensationi superuenienti, ut confirmet aliquando actus praecedentes irritos, v.g. presentatio alicuius ad beneficium, electio, confirmatione, vel collatio irrita erant defectu aliquo obtinentis beneficiū, vt quia erat irregularis, si hic postea irregularitatis illius occulte dispensationem obtineat, eo ipso absque noua presentatione, collatione, vel electione potest licite retinere beneficium illud. Sic tradunt Speculator t. de dispensatione §. Nunc de Episcoporum, n. penult. Innoc. c. Innotuit, num. 2. vers. Quidam tamen contradicunt, de elect. & ibi Hov. n. 2. Ioan. Andr. n. 5. Anton. n. 11 & 12. Anch. n. 2. notabil. 2. Sebastianus Sapia ibi addit. ad Abbatem, n. 11. litera B. allegans Caldernum. Milis in repertor. lit. D. n. 25. verb. Dispensatio, vers. Dispensatio validat electionem. Felinus c. Cum dilectus, n. 4. de accusat. Nauar. lib. 4. cons. 2. edit. tit. de sponsalib. cons. 14. n. 6. arg. 5. iuncto n. 14. in solut. ad 5. Borgasius de irregul. 2. p. tit. de differ. terminorum, n. 9. Et quamvis hoc quidam temperent, (vt refert Innoc. ibidem) ut intelligatur quando dispensatio concessa est à superiori, qui id beneficium conferre poterat, quasi dispensando videatur de novo conferre. Imo Cardin. d.c. Innotuit, n. 5. opposit. 3. ait hōc solum procedere in dispensatione pontificia, atque scientia facta. At Speculator, Innoc. Hov. Ioan. Andr. Anton. Anch. proxime allegati, moderationem hāc reprobant, dicentes doctrinam traditam habere verum, siue dispensans habet potestatem conferendi beneficij, siue illa caret. Sed Abbas d.c. Innotuit, n. 11. recedit ab hac doctrina, & ita distinguendum censet. Si vitium electi erat eius generis, vt non reddat nulla ipso iure præsentationem, collationem, electionem, vel confirmationem, sed facultatem cassandi concedat, tunc sufficit dispensatio sequens absque novo consensu eorum, quibus præsentatio, electio, confirmatione, vel collatio incumbunt. Aut reddit nulla ipso iure, & tunc ait posse sustineri prædictam doctrinam, dummodo id vitium notum esset his. Quia non possunt allegare nullitatem ex facto ipsiis cognito: argumento ex c. Nulli, de elect. in 6. Sed debent in priori consensu perseverare. Si autem ignorabant id vitium tempore præsentationis, electionis, confirmationis, collationis, ait non sufficere dispensationem, sed nonum eorum consensum desiderari, quo velint stare priori illo actu; quia ex d.c. Nulli, constat posse electores impugnare electionem propriam ex facto eis de novo detecto. Et quidem hāc sent. Abbatis est probabilius. Quia prior caret solidi fundamento. At posset prior tanquam probabilis actuta amplecti, propter tot tantorumque doctorum authoritatem concurrentibus tamen aliquibus conditionibus. I.e.t, vt vitium id, ob quod hi actus fuerunt irriti, sit occultum. Quia cum tunc illi validi sint quoad forum externum, non omnino sunt irriti, sed aliquid sunt quoad Ecclesiam: atque proinde non mirum, si dispensatio superueniens, utpote quoad aliquod valoris fundamentum inuenit, eum valorem quoad forum conscientiae confitetur. At quando i. fuere omnino nulli in utroque foro, cum nullum valorem inuenia ea dispensatio in actibus praecedentibus, non inuenit quid confirmare possit. Sic Anton. Felinus. Nau. proxime allegati. Et vere cæteri Doctores citati in hoc casu loquuntur. Nam agunt ibi de irregularitatis occulte dispensatione imputanda. Et potest hoc probari à simili. Nam dispensationem pontificiam nil operari posse circa radicem matrimonij diximus n. 7. quando saltem figuram matrimonij non inuenit. Sic ergo hāc dispensatio nil potest prodere, si non inuenit figuram aliquam prædictorum actuum, quia saltem in foro externo validi reputantur. Secunda conditio est, dummodo non sit in tertij electi præjudicium, qui cum prior electio sit nulla,

ius habet ad rem. Sic Speculat. & Milis proxime allegati. Tandem dummodo beneficiarius ille non acceptarit scienter cum vitio illo collationem beneficij. Tunc enim esset intrusus, ac proinde oporteret non tantum prioris vitij dispensationem obtinere, sed illius quoque intrusionis. Cum tunc respectu illius beneficij sit duplex canonico impedimentum: Alterum prioris vitij, alterum autem intrusionis. Et constat, quia etiam imperatio expressa illius beneficij, non facta intrusionis mentione esset irrita, vt multis citatis tradit Menoch lib. 2. de arbitur. centur. 3. casu 201. n. 129. Existimo tamen imperata dispensatione vitriusque vitij occulti, ratam fieri priorem collationem. Si amplectamur priorem sententiam probabilem, dicentem indistincte conualescere collationem, habita dispensatione vitii occulti. Quod si non acceperat collationem, sed tantum præsentationem, aut electionem, non diceretur intrusus. Quia intrusus dicitur, qui absque canonico & legitimo titulo sed vitioso beneficium capit, vt bene docent Rebuff. praxi benefic. reg. De subrogandis colligat gloss. 4. n. 5. Sylu. & reliqui summarum authores verb. Intrusus. Nauar. summa lat. 1. 27. n. 19. hisp. c. 28. addit. adn. 28. c. 27.

Ad argum. n. 3. proposita resp. Ad 1. & confirm. constat ex dictis n. 4. vbi explicimus quid sit dispensare in radice matrimonij, & tunc indirecte solam dispensare Pontificem in iure ciuili. Quod ei licet. Ad 2. dic ad hunc sensum exigi habilitatem vitriusque extremi, non vt prius matrimonij sit omnino validum, sed vt de facto sit initum, ac proinde figuram matrimonij habeat. Ad confirm. constat ex dictis n. 7. vbi longe diuersam rationem esse probavimus, vbi nulla matrimonij figura præcessit. Ad responsum Gregorii XIII. relatum n. 3. hinc, dic de illo non constare: atque fuisse responsum tanquam doctoris priuati, quod forte prioris fuerit opinionis.

S V M M A R I V M .

Quando nullo precedenti matrimonio petitur dispensatio ad insundandum Pontifex legitimetur problem ab ineuntibus habitam, an ea legitimatio sit etiam quoad temporalia? n. 14.

An si facta ea legitimatio parentes non inirent matrimonium, ad quod dispensavit Pontifex, maneat proles legitima quoad aliquam? 15.

An si ordinarius, vel confessor, qui dispensationem exequitur, non explicet se legitimare problem, maneat legitima? 16.

An possit postea idem ordinarius, aut successor, aut idem confessarius, vel aliis legitimare problem illam? 17.

An si matrimonio invalido inito dispenseat Pontifex ut valide ineatur, censeatur dispensatio facta in radice, ac proles legitimetur? 18.

An si illa proles concepta ante dispensationem, ea impetrata nascetur, sit naturalis, & legitimetur per ius sequens matrimonium? 19.

An si Pontifex dispensans ut irriter matrimonium, iterum ineatur, dispenseat simpliciter cum prole inde habita, sit dispensatio in radice, aut proles illa quoad aliqua legitimetur? 20.

Quid, si tunc explicaretur Pontifex se problem legitimare? 21.

Quid, si explicaretur se dispensare in matrimonio, illo, ut ex tunc legitimum censeatur: vel si diceretur se in eo dispensare ut ex tunc? 22.

Quid, si dispensaret ut valide iniresur, addita clausula, problem suscepit ac suscipienda legitimam decernendo? 23.

Quid, si dispensaret concedendo licentiam permanendi in eo matrimonio, invito? Refertur quedam sent. n. 24.

Explicatur sent. authoris in hoc casu, & quando etiam additur, ut proles efficiatur legitima? 25.

Satisf. argumentis, 26.

Quid, si Pontifex utatur verbo, legitimam matrimonium? Refertur opinio, n. 27.

Propositur sententia Authoris, 28.

Quid, si in dispensatione adderet Pontifex, velle se ut proles succedat, ne ex legitimo matrimonio esset oritur? 29.

Q VÆSTIO posterior. Quando censeatur Pontifex in radice matrimonij, irriti dispensare, ita ut omnino debeat illegitimatis prolixi vitij: redditque ipsam capacem successio-
nis, & cæterorum temporaliū? Hanc rem, quæ grauissima est, conclusionib. aliquibus explicabo. Prima conclusio sic: Quando nullum erat initum matrimonium. & dispensatio peti-
tur ad illud ineundum, explicata Pontifici copula, & ap-
ponitur clausula apponi solita de stylo curia, quæ est: *Vt
non obstante impedimento matrimonii inter se contrahere libere
& licete valeant, authoritate nostra dispenses, problem suceptam, si
qua sit, & suscipiendam legitimam decernendo.* Et quando dispen-
satio est in solo conscientiæ foro, posuntur eadē verba,
addendo

addendo illis verbis ultimis, *Legitimum decernendo in foro conscientiae tantum: tunc non dispensatur in radice matrim. nec ut proles ante dispensationem suscepta sit legitima quoad temporalia, sed solum quoad spiritualia. Constat, quia iuxta dicta n. 7. cum nullum matrim. præcesserit, nequit pontifex dispensare in radice, nec legitimare prolem quoad temporalia. Ergo ea verba de sola legitimatione quoad spiritualia sunt accipiēda. Duplex autem obiectio, quæ contra hoc fieri potest, soluetur num. 16. Imo virtute huius clausula non legitimari prolem susceptram quoad temporalia credo, quamvis iij cum quibus dispensatur, sint in locis temporalis iurisdictionis Pontificis. Quia ea clausula communis est dispensationibus omnibus vbique degentium: quare non censem diuerso modo apponi erga quosdam, quam erga alios. Adde Pontificem tunc non dispensare, ac legitimare, vt est dominus temporalis eorum oppidorum, sed vt pastor est totius Ecclesiæ. At legitimatio quoad temporalia non incumbit illi, quando non dispensat in radice matrim. irriti, nisi quatenus dominus temporalis est. Tandem quia cum dispensatio quoad temporalia sit multo maioris considerationis, non est credendum mentem Pontificis esse, velle eam concedere verbis tam generalibus, & de communi stylo curiæ in omnibus dispensationibus, vbi adfuit copula apponi solita.*

15 Si tamen facta dispensatione & legitimatione prolis suscepτæ, parentes pœnitentia duci non inirent matrim. credo eam prolem susceptram nullatenus fore legitimam. Quia in fauorem matrim. inter parentes prolis ineundi concessit Pontifex eam legitimationem, nullatenus alias concessurus. Nulla enim alia ratio iustum reddens hanc legitimationem occurrit. Ergo ea legitimatio facta per ordinarium, vel confessorem, pendet a matrimonio postea in eundo: & illo non initio cessat, quasi cessante causa.

16 Duo tamen monuerim, prius est. Sicut antequam ordinarius vel confessor dispensest in eo matrimonii impedimento, id non manet ablatum, & matrim. contraētum erit irruenti: ita quamvis is dispensest in impedimento, & sic matrim. valide ineatur, si non explicuit se quoque dispensare vt proles sit legitima antea habita, ad nil legitima manebit. Secus est de prole suscipienda post matrim. initum: illa enim quoad omnia manebit legitima, quamvis nil circa illam decernat ordinarius vel confessor, sed tantum dispensest in impedimento. Ratio discriminis est: quia proles post matrim. suscipienda est ex natura rei legitima, vtpote quæ ex vero matrim. nascitur: at proles suscepτa non legitimatur ex vi matrimonii subsequentis: eo quod est spuria. Iuxta notata, c. Tanta, qui filii sint legitimi, nec etiam ex vi præcedentis. Cum nullum interueniret. Quare solum legitimatur ex decreto ordinarii vel confessoris, cui ex æquo committitur, vt reperta precum veritate dispensest in impedimento, & decernat prolem suscepτam legitimam. Sicut ergo non manet dispensatum in impedimento, donec ordinarius vel confessor dispensest: sic nec in prolis illegitimitate. Cum in neutro dispensest Pontifex vel pœnitentiarus, sed committat dispensandum, si preces veritate nitantur. Sed obijcies, quo pæcto idemmet verbum, decernendo, capiatur proprie pro decreto interponendo respectu prolis suscepτæ: & improprie pro declarando respectu prolis suscipiendo, & hoc in eademmet oratione. Respondeo id fieri posse respectu diuersorum, vt constat ex i. Capitulum, in fine, de rescript. in 6. iunct. Gloss. fin. vbi verbum, Relaxeris, sumitur proprie respectu excommunicationis validæ: & improprie, & ad cautelā respectu excommunicationis irritæ, & latæ post appellatiōnem, vbi & alios similes textus adducit Glossa. Et si iterum obijcias, equiparari vtramque prolem. Si ergo suscipienda legitimatur in omnibus, similiter & suscepτa. Contra ea quæ nu. 14. diximus, dic non æquiparari in omnibus, sed quoad hoc, vtrraqne legitimetur: at diuerso modo. Quia suscipienda legitimatur ob verum matrim. ex quo nascitur: & ita quoad omnia. At suscepτa ex vi solius illius dispensationis quā ad sola spiritualia esse probauimus n. 14.

Posterior est. Si ordinarius, vel confessor, qui dispensavit, omisit decernere prolem suscepτam legitimam, poterit id decernere quādocunque, durate eius officio. Quod nondum officio plenè functus fuerit, partem sibi cōmissam omittens. Quod si iam ille depoluerit officiū, vel obierit, vel abtens fuerit, successor in officio poterit exequi. Sicut si cœpta causæ cognitione id contigisset. Quod ea cōmissio nō personæ, sed tribunali vicarii Episcopi commissa sit. Imo posset alius confessarius magister in theologia, vel doct̄or in iure can. ex approbatib⁹ ab ordinario adiūti, quāuis prior qui disp̄sauit in impedimento cōsuli possit. Quamvis fecus sit in ordinario. Quia (vt dicemus disp. 27. n. 3. 39. 40.) ordinarius cūm sit iudex in foro externo, semel cōcepto iudicio ita manet iudex, vt alius adiri nequeat, nisi successor in officio sit. At cūm confessarius sit iudex in foro conscientiae, quamvis cœperit iurisdictione vti, potest adiri alius. Atque hec duo possunt data opera à diuersis peti. Sicut dum virtute bullæ vel iubilæi conceditur confessario potestas absoluendi à reseruatis, & commutandi vota, potest pœnitens quendam confessarium adire, vt à reseruatis absoluat: & alium, vt vota commutet.

II. Conclusio. Si dispensest Papa vt matrim. semel contracto inualidè ob impedimentum iure Pontificio dirimens, id iterum ineatur, certum est eam dispensationem nullatenus porrigi, vt proles ante dispensationem nata legitimetur aliquo modo. Quia cūm dispensatio sit stricti iuris, non extendit ultra expressa. At dispensatio solū fuit ad matrim. ineundum, nulla prolis mentione facta: nec potest dici eam prolem in consequiam matrim. legitimari, cūm sit spuria. Et ita alijs citatis docent Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 13. Molina l. 3. de primog. c. 2. n. 10. alter Molina to. 3. de iust. tract. 2. disp. 624. num. 3. fine. Lud. Lopez 2. p. instruct. vbi de matrim. c. vlt. col. 2. conclus. 3. & fatentur omnes.

Dixi data opera, quando proles ante dispensationem nata est. Quia si proles illa quamvis ante dispensationem concepta nascetur post dispensationem expeditam ab ordinario, & ante initum matrim. esset naturalis, & per consequens legitimaretur quoad omnia per subsequens matrim. inter parentes illius contractum: iuxta c. Tanta, qui filii sint legitimi. Ratio est, quia licet iure cæsareo aliquæ conditiones desiderarentur, vt proles esset naturalis, at iure regio Hispaniæ, l. 11. Tauri, quæ hodie est l. 9. t. 8. lib. 4. recop. reg. satis est vt tempore conceptionis vel nativitatis prolis potuisse consistere matrimonium inter eius parentes, absque dispensatione pontificia. Quod idem iure can. statutum est, vt tradit Abb. d. c. Tanta, in fine, & optimè Couar. alios referens 4. decret. 2. p. c. 8. §. 2. n. 1. dicens esse communem sent. Spino Speculo testament. gloss. 15. n. 118. 119. quamvis contrarium sustineat alios referens Sarmiento lib. 1. select. 6. 5. n. 10. & Couar. d. §. 2. n. 2. in poster. edit. aliquantulum mutat sent. ob rationes, quas affert Sarmiento, quam ibi refert. Sed in propriis terminis hūc filium esse naturalem, & per consequens legitimati per subsequens matrim. tradunt Greg. Lopez l. 2. t. 15. verb. Sino el suo, q. 9. vers. Sed pene, in fin. p. 2. Molina to. 1. de iust. tract. 2. disp. 172. vol. 2. vers. Filius naturalis. Cervantes l. 11. Tauri, n. 153. & ratio est, quia tempore, quo is filius natus est, iam abolitum erat impedimentum per præcedentem dispensationem, atque ita poterat inter eius parentes matrim. consistere absque noua aliqua dispensatione. Et quamvis Baldus allegatis Gulielmo, Cyno, & archidiac. l. Paulus, in 1. lectura, n. 2. ff. de statu homin. dicat filios cōceptos ante dispensationem esse spurious, quamvis postea Pontifex dispensest, at eos explicat Greg. Lopez ibi, vt intelligent, quando concepti & nati sunt ante dispensationem, secus si nati sint post dispensationem, quamvis ante illam concepri. Quod si petas, an idem dicendum sit de prole nata post dispensationem expeditam à confessore in foro conscientiae: dicemus de hoc disp. 34. n. 47.

III. Conclusio. Quamvis Pontifex dispensans in matrimonio irrito, vt denuo celebretur, dispensest simpli citer cum prole ex eo matrimonio nata, non censem in matrimonij radice dispensare, ac omnino legitimare problem.

lem, sed tantum legitimat eam quoad spiritualia, sicut si extra matrimonium nata esset. Ratio est, quia cum dispensatio sit stricti iuris, non de omni legitimatione intelligenda est, sed de ea quae iure proprio conuenit Papae, ut Papa est. Ita videntur expressè tenere Ioan. Andr. c. Per venerabilem, n. 30. qui filii sunt legit. & ibi Abb. n. 21. Cardin. n. 9. q. 1. Anch. n. 22. Alex. de Neuo, n. 17. Proposito ibi. §. Quod autem, n. 47. ad fin. Idem Anch. consil. 409. n. 5. Martin. Laudensis de legitim. art. 2. n. 85. Anton. de Rosellis de legitim. l. 2. in princ. 22. Capra consil. 1. n. 7. Peregrin. de fidei comm. a. 24. n. 77. & 78. nam tractantes quando Pontifex censeatur legitimare in radice matrimonij, & per consequens quoad temporalia, dicunt id non euenire, quando simpliciter vtitur verbo, dispensamus. Et eam rationem reddunt, quod dispensatio sit odiosa. Quod apertius constabit ex ijs quæ numero sequenti dicemus. Quare idc existimo, licet dispensatio ea esset erga personas temporali Papæ iurisdictioni subiectas. Tum quia militat ratio allata. Tum etiam quia cum has dispensationes Pontifex ut talis expediat, non censemur ut iurisdictione temporali ad legitimandum, nisi id exprimat.

21 Imò quamvis Pontifex in hac specie explicaret, se problem legitimam efficere, non censeretur in radice matrimonij dispensatio, ac per consequens nec legitimatio quoad temporalia: sed quoad sola spiritualia. Quia non facta est in ratione matrimonii præcedentis, nec Pontifex se matrimonium legitimare explicat. Sic Gama decif. 452. n. 2. p. 1. Molina lib. 3. de primog. c. 2. n. 10. fin. & 11. ini. Peregrin. de fidei comm. a. 24. n. 80. Couar. & Lnd. Lopez, vbi eos n. 18. allegauit. Atque idem aperte colligitur ex DD. n. 27. & 28. referendis, qui petunt ipsummet matrimonium legitimari, ut proles in radice ipsius censeatur legitimata. Imò idem credo, quamvis hoc accideret in locis temporaliter subditis Papæ. Quamvis enim in ijs non desideretur dispensatio in radice matrimonij, ut plenissima sit legitimatio: at cum legitimatio quoad temporalia, quoties non venit in consequentiam dispensationis factæ in radice matrimonii, minimè procedat à Pontificis potestate, quatenus Pontifex est, sed quatenus dominus temporalis, & sape numero in maximum aliorum praividicium vergat, non est credendum eam velle Pontificem concedere, nisi explicet: eo vel maximè, quod dispensationes has, vbi aliud non explicat, ut Pontifex expediat.

22 IV. Conclusio. Si Pontifex explicaret se dispensare in matrimonio irrito contracto, ut ex tunc, id est, ut ab initio contractus legitimus censeatur: non dubium quin tunc censeatur in matrimonio radice dispensare, ac consequenter legitimare prolem quoad omnia, etiam in terris non subiectis temporaliter ipse. Quia clarioribus verbis suam mentem dispensandi in matrimonio, radice non potuit explicare. Sic enim dispensare nil aliud est quam dispensare in matrimonio, ut ex tunc (ut constat ex dictis n. 4.) Quare idem esset, si diceret se dispensare in eo matrimonio irrito, ut ex tunc. Quod probat ratio allata. Quare Doctores, quos num. 20. allegauit dicentes non dispensari in radice matrimonij, cum Pontifex vtitur verbo dispensationis, cautè non hoc dixerat absolute, sed addentes, quando vtitur verbo dispensationis simpliciter: quasi aliud sentientes, vbi addita esset particula significans eam dispensationem ad ipsum matrimonii initium referri. Qualis est particula. Ex tunc, quæ alium sensum non potest habere, & hoc non accepto superflua prorsus esset. Et ita fatentur omnes Doctores.

23 An in tribus clausulis esse potest difficultas, an sit dispensatio in radice matrimonii, ac proinde legitimetur proles quoad omnia. I. est, quando post initium inuiditatem matrimonii, dispensaret Pontifex, ut validè initetur, addita hac clausula: Prolem suscepitam, si qua sit, & suscipiendam exinde legitimam decernendo. Videtur enim ea dispensatio in radice matrimonii facta. Quia quamvis talis non sit, vbi nullus matrimonii contractus præcessit, (vt n. 14. probauimus) id euenit, quia deficit fundamentum figuræ matrimonii, ad quod retrorahatur dispensatio. Et ideo n. 16. coacti sumus

dicere, verbum, decernendo, sumi propriè respectu prolis suscipienda: impropiè autem respectu suscepit: & aequi-
parationem non esse quoad omnia. Quæ necessitas cum in hoc casu cesseret, non est cur hanc aequiuocationem & disparitatem admittamus. Cum argum. ab adæquatis sit validum, ac forte in iure: vt notant DD. per textum l. 1. ff. de legat. 1. & l. 2. C. communia de legatis, c. Translato, de constit. & Camillus de verb. sign. l. 5. c. 17. n. 8. Ceterum contrarium credo. Quia non est credendum velle Pontificem rem tanti momenti & adeò raram efficere per clausulam tam generalem, & omnibus huiusmodi dispensationibus apponi solitis, & etiam quando nullum præcessit matrimonium. Et minus inconveniens est eani aequiuocationem & disparitatem admittere: cum ratio virgens, & maxima inter utramque prolem disparitas, n. 16. explicata, hæc suadeat: quā rem tam arduam in verbis tam generalibus claudi, admittere. Et argum. ab adæquatis forte est, vbi non inuenitur diuersa ratio in vitroque. Præterea, quia rationes n. 21. allatae, & authorum doctrina ibi allegata, procedunt in hoc casu. Quare ob rationem eod. n. 21. adduictam, existimo per hanc dispensationem concessam subiectis temporaliter Papæ, non legitimari eam prolem, nisi quoad sola spiritualia: sicut contingit, quando omnibus aliis eadem dispensatio conceditur.

24 II. Clausula est. Quando Pontifex dispensaret in matrimonio irrito, concedens licentiam permanendi seu perseverandi in illo. Quidam censem esse tunc legitimationem in radice matrimonij, ac proinde quoad omnia. Ducantur, quia licentia permanendi in eo matrimonio, iam contracto, confirmat implicitè illud: alias cōcederet Pontifex contra ius diuinum naturale permanere in matrimonio irrito. Ergo ea dispensatio retrò respicit matrimonij initium: sicut quando ipsummet matrimonium legitimat. Et confirmatur, quia fatentur DD. (vt n. 28. videbimus) Papam legitimantem matrimonio censeri in radice eius dispensare. At nulla maior matrimonii legitimatio atque approbatio excogitari potest, quam Pontificem eius nullitatis conscientium concedere permanere in illo. Tandem, quia propria & iuridica verbi manere, permanere, perseverare, significatio est, ita sequentia præcedentibus copulare, ut eis unicus actus in omnibus, & per omnia æqualis, ac cum eisdem qualitatibus efficiatur. Ita probat textus l. Sed & si manente, iunct. l. præced. in fine, ff. de precario, l. Si cum dies, in princ. ibi, Mansit arbiter, ff. de recept. arbitri. vbi bona Glossa, verb. Finiretur l. Alienatum, 67. in principio, ibi: Quod adhuc in domino venditoris manet, ff. de verb. signif. & tradunt Molinaus in consuet. Parisiensib. §. 23. & sequ. Ruinus conf. 125. n. 8. vol. 4. Sed filii suscepti ex matrimonio, post dispensationem contracto, sunt omnino legitimati in quo matrimonio. Pontifex concedit permanere. Ergo similiter virtute eiusdem dispensationis erunt nati ante omnia legitimati, ut pote quod est unicum & idem, habēt vitroque tempore easdem qualitates, eademque priuilegia. Et confirmatur, quia remanere est, quasi retro manere, & persistere. Ut testatur Rebuffus d. l. Alienatum, in princ. versio. Remanere pro supereſſe. Pontificia ergo intentio est, ut illi ita remaneant in matrimonio, quasi id retrorahatur ad sui initium. Et ideo huius sent. sunt Boerius decif. 264. n. 26. Peregrin. de fidei comm. a. 24. n. 79. Et citatur pro hac sent. Antonius de Rosellis de legitim. lib. 2. in princ. a. 16. vbi expressè ait esse dispensationem in matrimonii radice, quando ipsum matrimonium sustentatur, & in esse debito retinetur, non obstante impedimento. Sed postea ipse declarat dicens hoc euene, quando orto dubio de matrimonii valore Pontifex, declarat id esse validum. Et ita credo eum non esse huius tentia.

At credo per eam clausulam non solum non dispensari in radice matrimonii, verum existimo, nec prolem aliquo modo legitimari, etiam quoad spiritualia, licet illius mentio fiat. Ducor, quod nullum verbum in ea clausula sit, ad prolis legitimationem pertinens, nec matrimonii radicem respiciens, ut in consequentiam legitimetur proles: sed ea verba ad meram in impedimentoo dispensatio-

ne m referantur, vt eo sublatō liceat in posterū coniugib⁹ in priori matrim. permanere, non eo modo, quo initū est, sed præstito nouo cōsensu. Non enim potest eorum verborū sensus esse, vt liceat illis eo pacto, quo initū est, & absq; nouo consensu permanere in illo. Quippe id non subest potestati Pontificiæ: nec id matrim. absq; nouo consensu potest conualescere. (vt probauit l.2. disp. 35. n.2.) Sed cūm hoc matrim. ratū haberi possit, vel expresso consensu vel tacito, qui ex copula affectu maritali colligitur: (prout diximus l.2. disp. 37. n.14.) concedit Pontifex, vt eo solo modo renouatis consensibus, aut explicitè inter se ipsos, possint in eo matrimonio perseuerare: non ratione initij ipsius, quod peruersum fuit & irritum: sed ratione huius noui cōsensus expressè vel tacitè post dispensationem habiri. Cuius signum est, quod in dispensatione Pontificia, eis verbis videnti, addita sunt hæc verba, quæ in originali ego vidi: *Seu si vobis videbitur, illud de nouo contrahere, & in facie Ecclesiæ solemnizare valeatis.* Quasi detur electio, dicto priori modo secreto aut publico, cōtrahentibus cōsentendi iterum, ac perficiendi prius matrimonium. Et confirm. quia cūm Pontifex utatur verbo dispensationis, res est stricti iuris, nec trahenda ultra id quod termini exigunt, vt ea clausula quippam operetur, vt ex Ioanne Andrea & aliis diximus n.20. At quo ea clausula aliquid operetur, non desideratur, vt inducat dispensationem in radice matrimonij, ac ab eius inicio impedimentum auferatur. Sed satis est à die dispensationis auferre impedimentum, vt ab eo tempore renouatis predicto modo consensibus, possint licitè in eo matrim. male ante initio perseuerare. Non ergo aliquid amplius ei clausula tribuendum est. Atq; ita hanc partē tenuerunt Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 13. Enriqu. l. 11. de matrim. c. 20. n. 2. Lud. Lopez 2. p. instruct. vbi de matrim. c. vlt. col. 2. concl. 3. Imò bene addunt Couar. & Lud. Lop. si predictis verbis addita sit clausula. Ut proles legitima efficiatur, eam legitimationem nō fore plenam, sed eo solo iure censendam, quo si extra matrim. omnino à Pontifice fieret. Ratio est, quia verba præcedentia, nempe, vt possitis in vestro matrim. remanere, nullatenus ad legitimationem aliquam conferunt. Hec autem verba addita non legitimant prolem, nisi quoad spiritualia (vt n. 21. probauit.) Atque credo idem esse diceadum, licet hæc dispensatio accidet in oppidis iurisdictionis temporalis Pontificis. Quod probant ea, quæ dixi eo n. 21. fine.

²⁶ Ad arg. n. 24. propoſita resp. Ad 1. & confirm. constat ex dictis n. præc. Non enim concedit Pontifex permanere in eo matrimonio, quasi illud approbans, sed habito nouo consensu tacito vel expresso post dispensationem. Ad ultimū & confirmationem dic, id esse verum, quando subiecta materia non aliud postulat. Hæc enim potius quam verba, est spectanda, (vt in alia materia, in qua verbaliter pressius videntur, dicemus disp. 27. n. 3.) At subiecta materia necessariò postulat, ne cōcedat Pontifex permanere in eodem matrim. cum eisdem qualitatibus. Ne rem nefariam cōcedi dicamus. Nec remanere significat semper retro manere. Vt bene ait Rebūf. ibi allegatus.

²⁷ Ultima clausula est. Quando Pontif. utitur verbo, Legitimamus matrim. In quo euentu duplex est sent. Prima ait non censeri dispensatum in matrim. radice, nisi addat, Legitimamus vt ex tunc. Quia id verbum potest referri ad legitimationem, vt ex nunc, & vt ex tunc. Nulla ergo ratio cogit, vt censeatur legitimatio prout ex tunc, ac in matrimonij radice. Sic sentiunt Abbas c. Per venerabilem, n. 22. qui filii sint legitimi, & ibi Alex. de Neu n. 29. fine, & n. 30. & quamvis non explicit se loqui, quando Pontifex legitimat matrim. & prolem, at clarè in hoc casu loquuntur. Nam relata opinione Ioan. Andr. dicentis ibi n. 30. censeri in radice, quando legitimat Papa matrim. & prolem: & præmissa dīp. de veritate eius opinionis, tandem concludunt eam esse verā, quando Papa legitimat, vt ex tunc. Et eandem sequitur Enriquez lib. 11. de matrim. c. 20. n. 2.

²⁸ II. sent. (& verior) afferit, quando Pontifex legitimat Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

matrim. & prolem, censeri dispensatum in radice matrimonij, & consequenter plenissimam esse quoad omnia legitimationem. Quia hoc, nil aliud sonat, quam id matrim. ratum habere, ac approbare, quasi ab initio absque aliquo impedimento efficeret contractum. Idem enim est, legitimum efficere id matrim. & prole, quam approbare à lui initio, eo modo quo subest Pontificiæ potestati, cui est id approbare retrotracta dispensatione ad sui initium & radicem. Et ideo huius sent. sunt Ioan. Andr. c. Per venerabilem, n. 30. qui filii sint legitimi. & ibi Anch. n. 24. Cardin. n. 9. q. 1. (quamvis hic solus nil dicat de prole) idem Anch. cons. 409. n. 5. Mart. Laudensis de legitimat. a. 2. n. 85. Celsus cōs. 31. n. 7. qui n. 10. addit secus esse, vbi nulla prolis mentione facta Pontifex simpliciter legitimaret matrim. non addito, vt ex tunc. Cuius opinionem aperte sequitur Molina de primogen. l. 3. c. 2. n. 12. fin. vbi quamvis hoc non dicat expresse, ait tamen omnino consulendum Celsum in hoc loco, qui melius omnibus id declarat. Eandem tenent Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 13. Peregrin. de fideicommiss. a. 24. n. 77. Lud. Lopez 2. p. instruct. vbi de matrim. c. vlt. col. 2. concl. 3. Et clarè videtur Couar. & Lud. Lopez idem sentire, quando Pontifex in legitimatione non meminisset prolis, at in precibus fit illi mentio prolis ex eo matrim. habitæ dicunt enim dispensationem in matrimonij radice esse, quando Pontifex illud legitimum efficit, facta ei mentione prolis. Sed ego credo id non sufficere, nisi expresse quoque dicat se prolem legitimare, vel addat, vt ex tunc. Quia potius coniectari potest contraria voluntas, cūm, facta ei mentione prolis, matrim. legitimari, omisla prole. Imò crederem tunc prolem nec quoad spiritualia legitimati. Cūm nullum sit verbum prolis legitimationem respiciens. Sed dices, nil videri conferre, prolis mentionem fieri, cūm ea in consequentiā legitimati matrimonij legitimetur. Respondeo, cūm ea verba Legimus matrimonium, non sint aperta: possunt enim intellegi de legitimatione, vt ex nunc, (vt prior opinio dicebat) oportere legitimationis quoque prolis mentionem fieri, vt vel sic iure optimo coniectetur voluisse Pontificem plenissimam in matrimonij radice legitimationem facere.

Tandem ex his deducitur, quo pacto intelligendus sit ²⁹ Capra conf. 1. n. 7. vbi ait quamvis Papa utatur verbo legitimationis, ita vt disponuerit, vt succedat proles, ac si de legitimo matrim. orta esset, non esse eam legitimationem propriam. Cūm non sit reintegratiua, sed noui iuris collatiua, (vt eius terminis vtur.) Atque ita concludit per ea verba non disponi in radice matrimonij: sed denuo conferri legitimatem. At credo verè tunc Pontificem dispensare in radice matrimonij, si præmittens matrimonij irritè contracti dispensatione, addat se velle vt proles succedat in hereditatem ac si ex legitimo matrim. orta esset. Cūm enim nequeat aliter id disponere in oppidis sibi non subiectis tēporaliter, (vt n. 1. diximus) manifestè declarat suam mentem esse dispensare in matrimonij radice. Ne eius dispositio valore suo frustretur. Secus tamē esset, vbi nulla matrimonij irriti dispensatio præmitteretur. Quia id non est in matrim. dispensare, sed direcè cōferre prolius legitimatis. Et in hoc casu vera est prædicta Capra sententia. Atque ideo ea dispositio non valeret extra loca temporalis iurisdictionis Papæ.

D I S P V T A T I O VIII.

An Pontifex valeat in impedimentoo voti solemnis castitatis, ordinis, sacri vel religionis, matrim. dirimenti dispensare?

S V M M A R I V M.

Potest in voto ordinis sacri, n. 1.

An ad id defuderetur causa publica, n. 2.

An expediat clericis concedere matrimonium: & possit dari causa iusta ad eam dispensationem generalem, n. 3.

An valeat matrim. si Papa ab ipse iusta causa dispenset cum iniciata sacris, & hic peccet uxorem dicens, ac debitum postea petens, n. 4.

An hic, cum quo in eo voto dispensatum est, teneatur ad officium canonicum, n. 5.

An Pontifex dispenset in voto solemnii castitatis professi. Refertur quādam sententia, n. 6.

Proponitur sententia Auctoris, n. 7.

An desideretur causa publica ad hanc dispensationem, n. 8.

An possit dispensare, ut monachus ad tempus matrimonium ineat: vt donec habent problem, n. 9.

An si dispense absque causa iusta, valeat matrimon. ratione bona fidei contrahentium, vel alia ratione, & peccant contrahentes, nec possint posse a petere debitum, n. 10. & ibi, quis possit dispensare, ut petat.

An professus cum quo dispensatum est, teneatur recitare officium diuinum, n. 11.

Satisfit argumentis. Et explicatur c. Cum ad monasterium, de statu monachorum, n. 12.

iure humano, ratione cuius solius ad matrim. dirimitur, iuxta veriorē sent. à nobis probatā l. præc. disp. 28. n. 11. Atq; ita docent Caiet. opusc. to. 1. tract. 27. de dispens. matrim. in Occid. Eccles. q. vn. vers. Quoad tertium. Sotus 4. d. 28. q. 1. a. 1. ad fin. corp. vers. Quod si inibi. 1 edesma 2. p. 4. q. 55. a. 3. paulo post princ. Stunica de voto, q. 6. n. 116. & 117. Iud. Lopez 2. p. instrucr. vbi de matrim. c. 49. col. 3. paulo ante versic. Quaritur deinde. Pet. de Ledes. de matrim. q. 53. a. 3. dub. 1. in corol. quod infert ex 3. concl. Subdunt Sotus & Iud. Lopez. posse clericū, cum quo sic est dispensatū, petere debitū ac reddere. At Stunica n. 119. & Petr. de Ledes. dicunt huic nō licere petere, sed tantum reddere. Et dicunt Caiet. & Petr. de Ledesma ibid. hunc peccare lethaliter contrahendo matrim. Ducuntur, quod quamvis dispensatio absque causa iusta facta in illo iure humano, ratione cuius votum castitatis ordinis sacro annexum dirimit subsequens matrim. valeat: atq; proinde matrim. firmū sit. At dispensatio in eo voto iure diuino naturali impediti subsequens matrim. & eo sacrilegē contra votū initio, petitionem debiti, irrita est, facta absq; causa. Atque ideo delinquit lethaliter contra id votum iniens matrim. ac postea debitū petens. At tenebitur redere, instar eius qui ligatus castitatis voto dicit absque dispensatione legitima vxorē. Sed in hac re diuersimodē iuxta varias sent. ac varia dispensandi tempora loquendum est. Nam si Papa dispense ante suscepū ordinem, siue cum uno initiado, siue in vniuersum cum omnibus, quamvis iniuissimē ageret dispensans absq; causa iusta, at clericus dicens vxorē posset petere debitū. Quia votum solo iure humano annexum ordinibus sacris cessaret in eo casu, in quo Pontif. dispēsaret: ac proinde nulla ratione teneretur ad castitatem: quare posset petere & redere. Et in hoc casu vera est sent. Sotus & Lud. Lopez proximē allegata. Nec dispēlante Papa vniuersum peccaret hic contrahendo. Quod omnino abolita sit lex matrim. clericis interdicens. Si autē cum uno solo esset dispensatio: dicendū est, quod tradunt DD. de petenti vel vtenti dispensatione peculiarī in iure humano concessā. De qua re agemus disp. 16. Si autē absq; causa dispense Pontifex cūm hactenus initiatis, siue in vniuersum, siue cum uno, si suffineamus sent. probabilem, quam retulimus l. præc. disp. 27. n. 9. dicentem nullum votū annēcti ordinis sacro, sed ex mera Ecclesiæ cōstitutione teneri clericos ad continentiam, tunc quoad peccatū in matrim. ineundo, dicendum est idem, quod modō diximus, quando dispensatio continget ante suscepū ordinē. Quia vtq; casu est mera dispensatio in iure humano. Possetq; hic petere & redere. Cūm sola constitutione Ecclesia ad castitatem teneretur, qua validē per eā dispensationē sublata, nullatenus ad eā tenetur. At sequēdo veriorē opinionē, quam ea disp. 27. n. 10. tenuimus, verē annēcti votū ordinis sacro, valeret vtq; matrim. peccaret tamē lethaliter clericus ille ineundo matrim. & postea petendo; quamvis reddere teneatur. Ut bene dixerūt Caiet. & Pet. de Ledes. proximē alleg.

Vtrūm autem sacerdos cum quo dispensatum est, vt 5
matrimonio cōpuletur, teneatur ad officium diuinum? dicam n. 11. vbi idem de professō disputabitur.

Haec tenus de voto ordinibus sacris annexo locuti sumus. Iam de solemnī monachorū castitatis voto differendū est. Circa quod duplex est sent. Prior negat posse Pontificē in eo dispēsare. Dicitur ex c. Monasteriū, ad fin. de statu monachorū. ibi: Custodia castitatis adeo est annexa regula monastica, vt contra eam nec summus P̄t̄ifex possit licentia indulgere. 2. quia cōsecratio rei sēper durat, quādiu res ipsa manet: nec potest tolli. Sicut Papa efficere nequit, vt calix semel cōsecratus, manēs idē amittat consecrationē. At religiosus fit talis per spiritualē quandā benedictionem, in qua votū solēnitatis cōsistit. Ergo nō potest efficere, vt religiosus desinat esse talis. Rursus cū Pontif. rei essentiā mutare nequeat: atq; starui religioso esētiale sit seruare cōtentiam (vt latē probauit l. præc. disp. 25. n. 8. & 9.) cōsequens est, vt nec possit in voto ipsius dispēsare. Et confirm. quia, nequit immutare cuiuspiam statum qui est erga Deum.

1 **S**i de voto castitatis in ordinibus sacris emissō loquamur, concors sētē vniuersorū sent. est, posse Pontificē in eo dispensare. Quia vel nullum votū in ordinum assumptionē emittritur, sed solo statuto Ecclesiæ annēctitur eis castitas, (vt teneat multi, quos retulit l. præc. disp. 27. n. 9.) vel si afferamus esse votum, non est essentialiter eis annexum: nec iure naturae aut diuino dirimit matrim. sed solo Ecclesiastico (vt probani ea disp. 27. n. 5. & disp. 28. n. 11.) Quamvis aliqui, quos ea disp. 27. n. 4. retulit, dicentes votum castitatis essentialiter annēcti ordinis sacris: & quos retulit ea disp. 28. n. 9. & 10. dicentes per id votum diuini iure diuino matrim. fortē dicent non posse Papā in eo dispensare. Quod defendūt Maioris 4. d. 24. tota q. 2. Clitoiteus de contin. sacerd. c. 13. Celaia 4. d. 38. q. 3. Metina l. 5. de sacerdot. hominū contin. c. 7. licet c. 100. se explicet non posse Papā dispēsare, vt sacerdos simul vtratur matrim. & sacerdotio. Sed horū rationibus satisfecimus dicit. dis. 27. & 28.

2 An vero hæc dispensatio exigat causam publicāe utilitatis: non conueniunt DD. Caiet. in opusc. to. 1. tract. 27. de dispens. matrim. in Occid. Eccles. q. vn. vers. Quoad tertium: & to. 3. tract. vlt. in respons. ad a. 12. ait sufficere ad huius dispensationis honestatē maius bonū, speciale ipsiusmet clericī, consideratis specialibus circumstantiis; quam seruaram castitatem. Eiusdem sent. est à fortiori Ricard. cūm idem teneat in voto solemnī professionis, (vt n. 8. dicemus.) Sed iure optimo hoc reprobat Cathar. l. 5. in Caiet. in ea qu. an Papa posset dispensare in voto ord. sacri. Quod nequeat bonum priuatū tanti momenti occurrere, quanti opus est, vt tanto malo scandalōq; publico valeat cōparari quantum ex matrim. clericī lequeretur: quodq; cōpenset tantum bonum, quantū est clericorum continentia. Potest eiū probari rationibus, quas n. 8. proponemus ad idem probandum de dispensatione in voto monachorum.

3 Quare liberiū quām par est locutus fuit Abbas c. Cūm olim, n. 5. dē cler. coniug. dicens salubre fore statutū arbitrio clericorum relinquens, velint nuptiis copulari, necne. Quod experientia doceat plerosque non continere, ac votum in spirituale ipsorum detrimentum redundare. Quare ait par esse, vt Ecclesia se haberet erga illos instar periti medici vti medicinis cessantis, dum eas non prodelle experitur. Sed optimē eius libertatē redarguit Azor l. 13. instit. moral. c. 23. q. 5. Quod enim circa clericorū continentiam statuit Ecclesia, haber certā ac perpetuam decentiā rationem, ab ipsa Scriptura ac sanctis Patribus deductam. Quare iniqua aliquorū clericorum consuetudo non debet præbēre ansam, vt tam antiquum & valde decens statutū abrogetur. Vnde quāuis posset Ecclesia dispensare cum iam initiatis, ne teneantur ad continentiam dispensando in eo voto: vel cum initiandis in posterum, statuendo ne deinceps id votū ordinibus sacris annēctatur: at id licet efficere nequit, nisi grauissimē causæ vigerent. Quia est dispensatio circa generalissimum Ecclesiā statutū, ex qua eius status non modicū labefactaretur. Quamobrem (vt bene docet ibi Azor) quāuis occurrere possit causa iusta dispēsandi cum uno vel altero clero, at dispensandi in vniuersum numquam occurrere potest. Quod nullum publicū bonum occurrere possit, quod in vniuersum clericorū continentiae præponderet.

4 Quod si absq; legitima causa Pontifex dispensaret, vt haec tenus sacris initiati vxores ducat, peccaret vtq; grauissimē, at teneret matrim. Quod ea dispensatio sit in folio

Ut ex sacerdote non sacerdotem, ex Episcopo non Episcopum, ex baptizato non baptizatum efficere non valet. Cum ergo status religiosi sit quidam status, quo Deo consecratur, ne quibit a Papa immutari, dispensando in eius votis. 3. quia semel Deo consecratum non potest ab homine profanis vobis mancipari. Et ita Leuit. vlt. dicitur: *Animal quod quis Deo deuonit, sanctum erit, nec mutari poterit.* 4. quod nulla causa iusta dispensandi in hoc voto occurre possit. Causa enim dispensandi in voto debet exceedere bonitatem materiae Deo promissae. At ut habetur Ecclesiastici 26. *Omnis ponderatio non est digna anima continentis.* Quinto, quia (iuxta veriorē sent. a nobis probatam l. præc. disp. 25. n. 14.) essentia huius voti consistit in traditione facta Deo. At iuri naturae aduersatur rem homini traditam auferri, nedum Deo. Sexto, quia iure diuino naturali dirimit matrem. (vt probauit lib. præc. disp. 26. n. 4.) At Pontifex nequit in eo iure tanquam superioris dispensare. Eo vel maxime, quod in nullo alio ex impedimentis, iure diuino naturali dirimentibus, possit Pontifex dispescere. (vt diximus hoc l. 8. disp. 6. n. 10.) Septimo, quia sequeretur contingere posse, ut quispiam duplice vxori viuenti licite coniunctus esset. Ut si post matrem, nondum consummatum vir in religione profiteatur, ac postea Pontifice dispensante in eo voto vxorē aliam ducat priori adhuc superstite. 8. nam si ratio boni communis suadet Pontifici inesse hanc facultatem; ex eadem boni communis ratione potest duci argumentum, ad probandum inesse quoque potestate dispensandi in matrem consummato, aut vxorū pluralitate. Quod casus boni communis eueniē posset, qui meritō petere posset eam dispensationem. Ut si pax totius regni penderet ex eo quod Rex à matrem semel cōsummato diuerteret, aliam vxorem ducēs, vel in vitroq; simul matrem permaneret. Non quia hominum indigētiis ac periculis prospiciendum est humanis mediis: nec res diuinæ ad id sunt transferendæ. At monachus est res quædam diuina. Non ergo Rei publicæ necessitatibus consuli debet, eo ad vitam secularem translato. Et confirmatur, quod sit mortuus mūdo. Quare nulla ratio ipsius habenda est, ad necessitates reipublicæ ciuiles, ac si naturaliter obiislet. Cum ea mors ciuilis sit. Tandem, quia D. Matthæus (vt refert Abrias Babyl. in eius vita) noluit dispensare, vt Iphigenia monialis nuberet cuius Regi promittenti se & suos fidem suscepuros. Signum ergo est, eum non potuisse. Nulla enim communis boni ratio vrgentior occurrere posset ad dispensandum. Et ideo huius sent. sunt D. Tho. 2. 2. q. 88. a. 11. Alb. Magnus 4. d. 38. a. 16. & 18. Et dicit cōmunem, nec improbat D. Bonaventura 4. d. 38. a. 2. q. 1. & statim q. 3. dicit utramvis sent. posse sustineri. Eandem sequuntur Altisidor. l. 3. sum. tract. 28. c. 1. q. 2. Abul. c. 30. Nam tota q. 109. Capreol. 4. d. 33. q. vn. a. 3. immediate ante solut. ad primum Aureoli. Deza ead. d. q. vn. a. 3. notab. 3. & 5. Almain. tract. de potestate Papæ. 15. Audomar. l. 2. monast. constit. c. pen. Sotus l. 7. de iust. q. 4. toto a. 2. & 4. d. 38. q. 2. a. 2. concl. 2. Turrian. l. 2. de votis monast. f. 37. col. 2. Viger. l. infit. c. 5. §. 5. vers. 14. Barth. à Lede. de matrim. dub. 33. fine. Lud. Lopez. 1. p. infrauct. c. 49. paulo post princ. & 2. p. vbi de matrim. c. 48. col. 8. vers. Igitur pro expeditione, Aragon 2. 2. q. 88. a. 11. col. 9. vers. Propter hæc argumenta. Llamas methodo curat. 3. p. c. 4. §. 4. Et ait esse probabile neutram definiens, Manuel 1. to. sum. in 2. edit. c. 224. fin. Et ex Iurisperitis glossa. c. Sunt quidam verb. Apostoli, 25. q. 1. & d. c. Cum ad monasterium, verb. Abdicatio, Ioan. de Friburgo in sum. confes. l. 1. t. 8. quæst. 70. Turrecer. c. 27. q. 1. a. 3. n. 7. in foli. ad 2. Sylvest. verb. Votum 4. q. 5. Taberna verb. Dispensatio. q. 7. Armilla verb. Dispensare. n. 12. Madosius de signat gratia, verb. Voti commutatio, col. pen. vers. Verum opinio negativa. Et hæc sent. est probabilis.

7 Posterior sent. (cui tanquam longè probabilius adhæreo) tuerit id posse Pontificem. Ducor, quod auctoritati Pontificia nil denegandū sit, quod absq; absurditate aliqua concedi ei valer: atq; ad Ecclesiæ regimen expediens esse potest. Quippe credendū est Christum Dominum, suauiter omnia disponentem, sic Ecclesiæ consuluisse, ne

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

in necessariis communis eius bono desicere videretur. At hanc potestatē esse in Ecclesia, expedire in aliquo euētū manifestū est: vt si cōmune totius boni regnū id peteret, quod priuato religiosi antefetri ratio postulat. Et ex eius potestatis concessione nil absurdī sequitur. Nec id rationi naturali repugnat. Ergo ea potestas est Pōtifici concedenda. Prob. autem nullatenus repugnat. Quia ex quadruplici capite posset consurgere hæc repugnatia. 1. Ex ratione promissionis iure diuino naturali obligatiis. 2. Ex ratione materiæ, quæ est continentia, nec aliquo bono compensari potest. 3. Ex ratione solemnitatis adiunctæ, siue in benedictione quadam, siue in traditione consistat. 4. Ratione essentiæ status religiosi, quæ in his votis sita est. 1. Ergo probatur non repugnare ob 1. rationem: nec ob 2. Quod certa sit Pontificia potestas ad dispēsandū in simplici castitatis voto, in quo tamen est eiusdem iuris diuini naturalisq; obligatio: ac eadem prorsus continentiae materia. Adde ipsummet D. Thom. 2. 2. q. 88. a. 11. assetere dari maius bonū continentia. Quippe constat bonū contemplationis, martyrij, religionis, maius esse. Vnde Eccli. 26. solis bonis externis antefertur continentia: vt recte tradit ex D. August. D. Th. cod. 4. 11. ad 4. Deinde, quia licet bonū vnius vel alterius non præponderaret continentia bono religiosi. At cōmune totius regni bonū tanquam præpondērāns, illi anteferendū esse, nullus sanæ mentis dubabit. Prob. non obstat tertia solemnitatis rationē. Quia esto semel consecratū nequeat consecrationē amittere: atq; ita benedictio monacho impetrata nō possit auferri: at voti solemnitas non consistit in benedictione aliqua, sed hæc omnino extrinseca & per accidens est, (vt probauit l. præc. disp. 25. n. 1.) Præterea esto solemnitas in ea consideret: at (vt recte ait Cajet. 2. 2. q. 88. a. 11. col. 2. vers. Verum quia) illa benedictio non efficit religiosum esse quid sacrum ex natura rei ad continentiam destinatum. Cūm nec characterem nec qualitatē aliquam spiritualem imprimat: nec etiam peculiariter ex aliquo statuto Dei aut Ecclesiæ destinat eum ad continentia opera. Sicut corporalia destinantur ad altaris ministerium. Tale enim statutum nullibi reperitur. Sed est quadam benedictio qua diuinū nomen inuocatur, vt religioso opem ferat. Sicut est benedictio nauis, mensæ, fructuum: quas compertū est non reddere res benedictas inhabiles ad cōmunes v̄sus & profanos. Deinde dato eam benedictionē efficere religiosum rem sacram dicatam Deo ad continentiam, at res sacra, quamvis talis desinere esse nequeat, nec passim ac indifferenter aliis vobis deputari valeat: potest tandem necessitate vrgente ad v̄sus profanos conuerti. Sicut licitus esset v̄sus calicis lacri ad bibendum, perituro alias præsiti, (vt optimè ait Durand. 4. d. 38. q. 2. n. 7.) Sicut 1. Reg. 21. Dauid ac eius socij fame oppressi v̄si sunt licite panibus propositionis. Nec similiter traditio in qua verē solemnitas voti consistit, huic dispensationi obstat. Quia iuri cōmuni aduersatur rem vni traditam, nulla cōmuni boni ratione vrgente, ei auferre: idq; cōtra ius omne naturale est. Secus ea vrgente. Ut constat in præscriptione, in qua gratia communis boni ad evitandas lites, aufertur dominū rei in vitroq; foro à vero domino, ac trāfertur in præscribentē. Deinde, quia domino ipso volente, iniustitia vacat dominij illa in aliū translatio. At iure optimo credendū est, Deum cuius dominio per votū est traditus religiosus, iure dominij cedere, vt religiosus ob cōmune Ecclesiæ bonum, summo eius Vicario dispensante matrem. ineat. Tandem prob. non obstat essentiam status religiosi. Quia quāuis id sit de essentia religiosi, dum talis manet, quales religiosi solent esse manētes in obseruantia vitæ communis ac regularis: ac proinde nulla Pontificis auctoritate fieri valeat, vt sic manens non astringatur continentia voto. At potest Pontifex ex monacho non monachum efficere, non destruetō subiecto humano, super quo illa religiosi essentia in tribus votis consistens fundatur: sed destructa illa votorum essentia per dispensationem in illis concessam. Sicut manente calicis

materia argentea potest tolli consecratio, destruta sola artificiali calicis forma. Secundò principaliter probatur hæc sent. Quia voluntas hominis quatenus politici, & ad commune reip. bonum ordinati, subordinatur capiti in iis, quæ ad bonum commune politicum spectant. Ergo in voluntate illa religiosi se vinculo voti astringentis includitur tacita conditio, nisi caput communis, quod est Pontifex, ratione communis boni relaxet prædictam obligationem. Hac enim ratione conceditur potestas dispensandi in votis simplicibus. Et cōsiderū, quia si expediens fuit ob bonū domesticae & economicae gubernationis, ut pater ac vir posset irritare filiorum ac uxoris vota? & pro religionis bono, ut id posset prælatus erga religiosi vota. Cur neganda erit Pontifici potestas dispensandi, ob commune Ecclesie bonū id perēns? Sed dices arg. hoc potestatem quoq; ad libitum irritandi concludere. Qualis est in patre, viro, ac religionis prælatis: ecce vel maximè, quod Pontif. potestate dominatio in religiosos ac supremū eorum prælatus gaudeat, iuxta omnes: qua ratione potest cetera eorum vota ad libitum irritare. Sed dic eam potestatem non concludi. Quod Pontifex non assequatur potestatem dominatio in voluntatis religiosorum, nisi quatenus illi per tria substantialia religionis vota subiiciuntur: unde ea vota irritare nequit: sed sola cetera emissa post translatum suæ voluntatis dominium per hæc tria vota in Pontificem. Sed in hæc tria vota habebit iurisdictionem spiritualem tanquam supremū Ecclesiæ caput, ut ea per dispensationem relaxare possit, quoties cōmune Ecclesiæ bonum id postulauerit. Sicut nec prælatus religionis potest tanquam dominus voluntatis religiosi irritare votū professi transtundi ad arctiorem religionem. Quia per voti illius impletionem eximi debet a dominatio in prælati potestate. At potest tanquam prælatus ex causa iusta in eo dispensare. Ultimò, quia in dubio pro Pontificis gestis presumendū est, ut pote, qui in Ecclesiæ gubernatione peculiariter à Sp. sancto deducitur. At constat ex variis historiis (ut referunt Caiet. & alij multi ex DD. allegandis) Pontificem variis vicibus dispensasse in hoc voto. Cum ergo res sit dubia, censendum est Pontificē posse. & ideo huius sententia ex Theologis D. Tho. 4.d.28. q.1.a.4. quæsiutnc. 1.ad.3. & ibi Durand. q.2.n.8. Ricard. a.9.q.1. Paludan. q.4.a.4. concl. 11.n.49. Maior. q.14. Suppl. Gabr. q.1.a.5. dub. penult. Maironis q.vn fin. Nic. de orbello q.1. §.29. & 30. Rubion. q.1.a.1. Gandaluo quodlib. 5.q.28. fin. Heruens quodlibet. 11.q.25. Pelagius de planctu Eccles. l.1. ar.46. lit. C. Gerson. 3.p. vbi de consilii Euangelicis, & statu perfectionis, alphabet. 67. lit. T. & 1.p. in reg. iur. moral. tract. de matrim. alphabet. 25. lit. L. idem Palud. 4.d.30. q.2.a.1. concl. 4. n.8. D. Ant. 2.p.t. 11.c.2. §.9. & 3.p.t. 1.c.15. §.3. Caiet. 2.2.q.88. toto a.11. & in opusc. to.1. t. 27. de dispensatione matrimonij in Occid. Eccles. q.vn. vers. Videletur autem hibi, ad fin. Petrus de Soto lect. 5. de matrim. fine. Catharin. l.6. in Caiet. agitans questionem, An Papa in hoc voto professi dispensare possit. 1. edesm. 2.p.4.q.69. a.7. paulo ante vers. Nota tamen. Cordub. in questionar. l.1.q.24. opin. 2. Pasarel. in priuileg. minimi post c.43. t. de proprietate. Borri. long. 4.d.38. q.vn. a.3. diffic. 1. & ibi Ouand. q.vn ad fin. Palacio: diff. 3. quadruplici col. ante fin. Celata q.3. Angles floribus 1. p. vbi de matrim. q.11. de impedit. ord. a.3. diffic. 3. & 2.p. tract. de voto, q.vn. a.8. diffic. 2. Stanica q.6. de voto, n.104. & latissimè Metina l.5. de sacror. hominum continen. c.21. & multis seq. Toledo l.4.sum. c.18.n.5. Enriq. l.12. de matrim. c.5.n.7. Valent. 2.2. diff. 6.q.6. punct. 7.col. 3. Azor l.12. inst. mor. c.7. q.1. Enim. Sa sum. verb. Votum, vbi de voti irrit. & dispens. n.13. Nauar. l.3. de ref. c.1.p.3. dub. 1. in noua edit. n.166. vers. Ex his colligitur. Graffis 1.p. decision. l.2.c.31.n.22. Viuald. cand. Sacram. p.1. vbi de matrim. n.143. fine. Man. 1.10.sum. 2. edit. c.141.n.14. & qu. regularib. 1.to. q.25.a.2. & to.3.q.1.a.5. Pet. de Ledes. de matrim. q.61.a.2. in sol. ad 4. Et ex Iurisperitus Ioan. Audr. reg. Semel Deo dicatum, in fine, de reg. iur. m.6. & c. Cūm ad monasterium, n.vlt. de statu monach. & ibi Ioan. n.1. & 4. Host. n.30. & seqq. Ant. n.28. Abb. n.21. Card. n.vlt. Anch. n.24. Henric. n.9. & 10. idem Host. sum. t. de voto, §. Qualiter & cuius, n.12. & c.1.n.4. de

voto, & ibi Abb. n.pen. Archid. e. sunt quidam 25.q.1. n.9. Idem Anch. c.vn. n.2. norab. 13. de voto, in 6. & c. Rursus, n.4. quicler. vel vnu. vbi Card. n.2.q.1. P. ap. pos. n.4. & 7. Alex. de Neuon. 12. Henric. n.6. Bald. 1. Si tibi in fin. ff. de adoption. Idem Anch. clem. Abus. 2. 8. ad medium de panit. & remisi Dominic. e. De illo, ad fin. d. 22. Imol. c. Deus qui 31.3. devita & honest. cler. & clerc. vn. n.16. sine de consang. Idem P. ap. c. Sicut ex literis, n.11. de spons. Felicis. c. Si quando, n.15. de rescript. Decimus c. Que in Ecclesiarum, in noua edit. n.46. de consti. & cons. 112.n.1. vol. 4. Iason. 1. Si arrogator, n.5. ff. de adopt. & 1. n.2. C. de transact. Barib. Socinus cons. 92. n.2. vol. 1. Milis in suo repert. lit. D. n.23. verb. Dispensatio, vers. Dispensare an posse Papa. Aſt. 1. & ſam. t.20. a. 11. q.vn. Nar. a. cons. 33. n.4. Ripe. c. Cum M. n.7. 6. de const. Rubens. cons. 147. n.8. Tiraq. de paenit. temperando, in prefat. n.46. & de nobil. c.20. n.186. Gozad. conf. 51. n.16. Sigismund. conf. 50. n.64. & seq. Parisius conf. 68. n.148. & n.205. vol. 4. Matua conf. 121. paulo post princ. l.1. Portius conf. 154. n.15. Aeneas de Falco. addit. ad Abb. c. Cum olim, verb. Matrim. de cler. coniug. Brunel. de spons. ocl. 20. n.24. 10. an. à Capistrano, tract. de quodam matr. §. 1. Circa primum, q.1. n.25. Alex. Carrer. 1.3. de sponsal. c.8. Rabuff. praxi benef. reg. De dispensatione in gradib. prohibitus. glos. 5. n.10. Turrec. c. De illo cler. n.3. & seq. d. 22. Bermond. de publice concubine super §. Statutus, n.22. Gulhelm. Bened. c. Raynutius, verb. Duas habens filias, n.138. & verb. Qui cum alia, n.27. de testam. Raynerius sum. t. de voto, in c.9. Rosel. verb. Papa, n.4. Angel. verb. Votum 4. n.9. & verb. Matrimon. 3. imped. 18. n.2. Staphileus de lit. gratie, tit. De variis modis vacationis, in 6. modo, n.12. Carol. de Grassalius in regalibus Francia, l.1. iure 17. vers. Sexto facit. & iure 20. vers. Rex non potest. Loazes de matrim. Regis Angl. dub. 2. in finitam. 2. pro parte affirm. n.9. Gambara de offic. legati de latere, l.2. à n.253. & l.18. in rubr. de offic. legati in regulares, à n. 8. 4. Nauar. sum. c.12. n.75. fine. & apol. og. ad l.1. de redditib. q.1. monit. 55. n.10. & c. Quando, lat. c.7. n.20. de consec. d.1. & l.3. cons. t. de conuers. coniug. in 1. edit. cons. 1. n.3. in 2. cons. 2. n.3. Et in 1. edit. l.4. t. de sponsal. cons. 3. n.8. cons. 11. n.11. in 2. cons. 12. n.8. & l.1. t. de his, qua vi, cons. 3. n.6. & l.3. t. de voto, cons. 38. n.9. Cou. c.2. n.10. & 11. de testam. Greg. Lop. l.4. verb. Castidad. t.8. p.1. Aut. Gomez. l.40. Taiyi. n.66. Villalobos in antimo. suris. lit. P. n.34. Matrica de coniect. vlt. vol. 1. 11. t. 9. n.29. Boscius rubr. de constit. n.87. Riminald. c. Quæ in Ecclesiarii, n.151. & seqq. de constit. Mandos. in addit. ad Lapum, allegat. 130. pro dubi propostiti, verb. Cum ad monasterium, An. Cuc. l.3. instit. maior. t.1. n.120. 121. Minchata de success. creat. l.3. §.3. n.303. Padilla l.1. Iubemus. num. 4. C. de transact. Gaeta c. Ad limina 30. q.1. §.4. q.129. n.353. Menochius de presumpt. l.2. præf. 10. n.35. & de arbit. l.2. centur. 5. casu 421. u.10. Mozzinus de contractib. t. de matr. §. fin. n.12. Borgasius de irreg. p.6. t. de sponsalib. & matrim. n.9. & n.64. in 7. ratione, & t. de voto, n.116. & n. vlt. Matienzo lib. 5. recop. t.7. l.1. gloss. 1. n.20. Magdal. de numero testium, 3.p.c.3. n.213. Gutier. q. can. l.1. c.17. n.5. Hugolin. de Sacram. vbi de matrim. c.19. n.5. fin. Spinno speculo testam. glossa 2. princ. n.26. & glos. 12. n.7. alter Anton. Gomez in exposit. Cruciate, cluſula 10. à num. 105. Brunor. in suo compend. lit. P. verb. Papa dispensare cum monacho. Sed rogabis an ad hanc dispensationem causa publica desideretur, Ricard. 4.d.38. a.9.q.1. corp. & ad s. ait non desiderari, sed satis esse bonum priuatū ipsius videntis, ut vitationem probabilissimā voti transgressionis. Cui fauet doctrina Caiet. n.2. allegata, idem de voto solemini clericorum dicentis. Cæterum meritissimè doctrinam hanc reprobant tanquam falsam, Metina l.5. de sacror. hominū contin. c.37. ad fin. Valentia 2.2. disp. 6. q.6. punct. 7. col. 9. vers. Respondeo hoc arg. Ang. flor. 1.p. vbi de matrim. q.11. de imped. Ordinis, a.3. dub. vlt. dicentes desiderari urgentissimā boni cōmuni cautam. Quod id ē fortiori tenet Catharin. n.2. alleg. cum id in solemini clericorū voto asserat. Et idem aperitē tenēt omnes DD. n. præc. allegati, omnes enim huius dispensationis causam legitimā extimentes adducit exempla boni valde cōmuni, ut pacis totius regni, eiusve ad fidē conversionis. Atq; ratio ipsa id suadet. Quia dispensatio hæc nequit fieri ab aliquo status religiosi detrimēto. At rariori valde distonat spectari priuati bonū, postposito totius status religiosi detimento. 2. Quia alias si e quen-

frequenter dispensationes hæc indulgenda forent. Cum frequentissimè ipsius professi bonum priuatum occurrat, ob quod concedendæ illi dispensationis iusta causa existeret. Quod quam labefactaret religiosum statum, quis non videat. 3. Quia frequentius religiosi tentationibus vexarentur, spe obtainendæ dispensationis ad statum religiosum deferendum. Tandem probari potest ratione n. 2. adducta, ad probandum idem de voto clericorum.

9. Insuper quidam aiunt integrum esse Pontifici dispensare ut matrem monachi ad tempus duret, nempe, donec habeat prolem, & statim ad religionem redeat. In hanc partem videtur propendere *Ioan. Andr. reg. Actus legitimi, de reg. iuriis in 6. vbi refert se questionem disputasse, atque remittit ad Pontificem questionem dissoluendam, subdicens si dispensaret, multos censere validam fore dispensationem.* Et tenent hanc partem *Præpos. c. Sicut ex literis, n. 11. de spons. Bald. l. Si tibi filius in fin. ff. de adopt. & ibi Fulgos. Iason licet sub aliquali dubio l. Si arrogator, n. 5 ff. de adopt. Loazes de matrem Regis Angl. dub. 2. in 2. fundam. partis affirm. n. 14. Ant. Cucus l. 3. instit. maior. t. 1. n. 120. & l. 5. t. 12. n. 283. Borgias de irreg. p. 3. t. In quibus casibus non potest dispensari, n. 17. Brunorus in suo compend. lit. P. verb. Papa dispensare cum monacho. Cæterum hoc longe à veritate alienum est. Et ita illud improbat *Abb. c. Ex publico, n. 11. de connex. coniug. Tab. bona verb. Dispensatio, q. 6.* Quia perpetuum esse vinculum, est de matrimonij essentia. Item quia si ita dispenses, vt teneatur vxor, manente matrimonij vinculo indissolubili, consentire vt habita prole professus ad religionem redeat, est conditio matrimonij substantia contraria, (vt probauit l. 5. disp. 10. n. 6.) At huiusmodi conditiones iure naturali reddunt irritum matrem. (vt probauit eodem l. 5. disp. 9. n. 4.) At potest Pontifex ita cum monacho dispensare ad matrem, vt si habita prole vxor libere consentiat, vel causam diuorti perpetuam dederit per fornicationem, teneatur ad religionem redire. Quia hoc non est contra matrimonii substantiam: cum quilibet coniux proprio spontaneo voto possit se ad hoc obligare.*

10. Sed superest disputandum, an dispensatio Pontificia in voto solemni professi absque causa concessa sit valida: ac proinde matrem illius professi sit firmum, ac liceat illi petere & reddere. Quidam centent si femina, bona fide illi nubat, credens dispensationem legitimam, fore validum matrem, ne principis auctoritate decipiatur, ac damnatum sentiat. Sic docent *Innoc. c. Cum ad monasterium, n. 2. de statu monach. & ibi Host. n. 31. Ant. n. 28. Ioan. And. n. vlt. Abb. n. 22. Anch. n. 24. Sigismund. conf. 50. n. 48.* Et ex Theologis *Palud. 4. d. 38. q. 4. a. 4. concl. 3. n. 40. Pelagius de planctu Eccles. L. 1. a. 46. lit. G.* Addunt omnes hi monachum illius illegitimæ dispensationis conscientiam non posse petere, teneri tamen reddere. Verum doctrina hæc mihi displaceat, quatenus ait matrem. illud fore legitimū ratione bonæ fidei contrahentium. Quod bona fides à culpa eximat, non tamen reddat dispensationē validam. Et cum dispensatio hæc sit in iure naturali dirimente matrem. impedimento, erit irrita concessa absque causa: ac subinde matrem erit irritum. Potest tamen doctrina hæc valde probabiliter sustineri, innitendo alij fundamento, nimirū, quia valde probabile est, impedimentū hoc iure solo humano dirimere, (vt ex multis retulimus l. præc. disp. 26.) ac proinde siue bona siue mala fide impetrata sit dispensatio Pontificia absque causa concessa, valida erit, ac proinde valebit matrem. At hic cum quo sic dispensatum est, non poterit petere debitū, tenebitur tamen reddere (vt bene aiunt prædicti auctores.) Quia votū illud iure diuino naturali impedit matrem. & obligat eo cōtracto ad abstinentium à debiti petitione. Quare ea dispensatio in hoc voto fuit irrita. Et ideo lethaliter contra hoc votum deliquit contrahens. At vbi iam contraxit, adest iustissima dispensandi causa cum hoc, vel cū eo, qui simili iniqua dispensatione nixus, post ordinem sacrum contraxit, vt perat debitum propter presentaneum incontinentiæ periculum. Quam dispensationem solus Papa concedet. Quamuis disp. 13.

Th. Sanchez de matrem. Tom. 3.

ob contuetudinem dicemus posse Episcopū in voto simplici castitatis: quæ tamen non est in his solemnibus. At si vrgeret periculum in mora adeundi Pontificis, credo quoq; posse Episcopū: ob ea, quæ dicemus disp. seq. n. 22.

Tandem meritò dubitari potest, an professus hic cum quo dispensatum est ad nuptias, teneatur ad officium diuinum recitandum. *Nauar. c. Quando, lat. c. 7. n. 20. affirmat eum non teneri ad officium diuinū, si concederetur sibi facultas ducendæ vxoris, ita vt desineret esse religiosus.* Quia per solam talem facultatem non desinit esse. At *Manuel 1. tom. sum. in 2. ead. c. 141. n. 14. affirmit eum teneri ad horas, antequā ad nuptias transeat: scilicet vbi iam transiit.* Dicitur, quod ante eum transitum non deserit esse religiosus: cū nondum statum incompatibilem assumperit, per quem status religiosus destruatur. Et huius signum est, quia si mutato proposito nollet vti dispensatione, maneret vtique religiosus absque nouo alio actu, nec illi permitteretur in seculo diu permanere, coniugium differendo. Ergo astrictus erat donec ad nuptias transeat. Verum existino ab eo tempore, quo hic habitū monachalem exuit, induens vestes seculares, vt dispensatione vtens, matrem ineat, cum liberari à recitandi obligatione: sicut & à cæteris monasticæ vitæ oneribus. Quia cū iam sit iuste extra monasterium, ac monasticam vitam, ab eius oneribus eximitur. Sicut & de eiectione à religione fatetur DD. Nec est verum quod ait *Nauar.* per eam dispensationem non desinere hunc esse religiosum. Nam cōtrarium dicemus n. seq. in solut. ad 1. Quia per dispensationē extinguitur essentia status religiosi in his 3. votis consistēs. Nec hic cogetur ad religionem redire, quasi per dispensationem non fuerit verè absolutus à votis, & cōsequenter à religioso statu. Sed quia cessat omnino dispensationis causa. Et dispensatio tacitam habet conditionem, vt duret, quamdiu causa durauerit (vt dicemus disp. 30. n. 14.) Quare hinc infero, Sacerdotem cum quo dispensatum est, vt matrem ineat, teneri ad officium diuinum: dum habitum non mutat ad vtendum dispensatione: quod nondum à statu sacerdotali recesserit, & potest interim celebrare, ac beneficij fructibus frui, ac cæteris clericorum priuilegiis. Secus autem vbi clericatum deserit, habitum secularem induens, vt vtens dispensatione ad nuptias transeat. Quod iam translatus sit ad statum secularem, solo indelebili charactere manente: nec gaudeat priuilegis clericorum. Quare similiter debet manere ab oneribus exemptus sacerdotorio annexis. Nec est simile de degradato, quem omnes fatentur clericalibus priuilegiis delitui, & tamen ad pensum horatium astringi. Quia hic ob suam culpam p. uilegia amittit, & ideo ne ex ea commodum reportet, tenetur ad onera.

13
Ad arg. n. 6. proposita resp. Ad 1. desumptum ex c. Cū ad monasterium, respondent *Innoc. ibi n. 4. Host. n. 31. Cardin. n. vlt. Durand. & Pelagius relati n. 7. consultò textū dicere,* non posse Papam dare licentiam, & non loqui de dispensatione, quasi intelligat non posse ad libitū, & absq; causa iusta. Sed merito hanc solutionem improbat *ibid. Abb. in fine.* Quia licentia, cū à verbo liceat deriueretur, importat facultatē rationi consentaneam. Ut cum *Bart. l. Alio, n. 8. ff. de aliment. & cibar. legat. & multis aliis citatis tradunt Menochius de arbitr. l. 1. q. 8. n. 45. Alex. de Neuo c. 1. n. 110. de conf.* Ideo respōdet *ibid. Abbas* intelligi textū, non ex facili causa Pontificē dispensare posse: vel non posse nō cōmutando in aliud bonū magis Deo acceptū. Sed neq; hæc solutio mihi placet. Quare legitima solutio est, nō posse dispensare vt monachus quādiu manet monachus, ducat vxori. Quod id sit contra monastici status essentiam. At potest dispensare, efficiendo de monacho non monachum, eo modo, quem explicui n. 7. in 1. ratione. Et ideo hanc solutionē tradunt *Barth. Socinus, Ricard. Durand. Palud. Caiet. Palacios, Azor, Valentia eti. n. 7. allegati.* Vel 2. ego resp. ibi à Pontifice redargui Abbatem monasterij, quod sibi integrū esse existimaret dispensare cū monacho ad proprietatem retinendam. Atq; vñus est Pontifex exaggeratione

DDD 3

quada

quadam hyperbolica, inuoluens argum. ductum quasi à maiori ad minus: ac si dicat, vix mihi potestas est dispensandi, atque de ea magnopere controuertiur. Quia ergo ratione eam tibi usurpas? Ad 2. constat ex dictis n. 7. vbi ostendimus monachum non fieri tales per spiritualem bencditionem: & posse Pontificem efficere de monacho non monachum: & posse fieri ex calice consecrato non consecratum, destruendo formam, manente tamen materia. Ad confirm. negandum est, si vniuersaliter accipiatur illud antecedens. Quippe solum est verum, vbi character indelebilis imprimitur, vt in sacerdotio, Christianismo. At religiosus non constituitur talis per characterem. Ad 3. negatur antecedens, quando virgeret necessitas, (vt n. 7. probauit.) Et illud Leuitici fuit cœrmoniale, quod morte Christi extinctum est. Ad 4. constat ex dictis n. 7. vbi eum locum explicimus, probantes maius bonum dari posse. Ad 5. constat ex dictis eod. n. 7. vbi ostendimus gratia communis boni posse rem traditam auferri. Ad 6. dic posse Pontificem dispensare in iure naturali pendente ab obligatione, quam homo propria sibi voluntate imposuit, vt diximus disp. 6. n. 2. Ad 7. neganda est sequela. Quia per professionem dissolutum est prius matrim. & ita potest obtenta voti dispensatione quamcunque ducere. Quod prior desierit omnino esse vxor. Sicut ob eandem rationem id ei liceret, si naturaliter moriens resurgeret priori uxore adhuc superstite. Ad 8. neganda est similitudo. Quippe constat iure diuino nulla ratione posse matrim. consummatum dissolui: ob significationem indissolubilis unionis Verbi diuini cum natura humana (vt diximus lib. 2. disp. 13. n. 2. & 7.) nec posse in vxorum pluralitate dispensare, ob peculiarem rationem (vt diximus l. præc. disp. 80. n. 9.) At in hac dispensatione non reperitur specialis prohibito. Ad nonum dic maiorem non semper esse veram. Quippe calix consecratus in extremo satis periculo deseruire potest, (vt n. 7. probauimus.) Præterea posset intelligi, dum res illa sacra manet. Nam calices tempore famis sèpe confringuntur, ac desinunt esse sacri, atque in pauperum usus conuertuntur. At religiosus per hanc dispensationem desinit esse talis. Ad confirm. dic eam mortem esse metaphoram: & ita posse usibus humanis deseruire. Ad ultimum dic cum Caiet. 2. 2. q. 88. a. 11. versic. Verum quia hoc non inuenio, in fine, id contigisse, quia non expediebat initio nascentis Ecclesiae religionem Christianam propagari, relaxatis iis, quæ ad eandem valde pertinent: & tam apparenti eiusdem religionis despectu.

DISPUTATIO IX.

An in votis absolutis castitatis & religionis, non nubendi, quæ matrim. impediunt, possit aliquando Episcopus dispensare?

S V M M A R I V M.

- An iure reseruentur aliqua vota, & incidat in excommunicationem dispensans in illis: explicaturq. Extrau. Et si dominici, de pœnit. & remis. n. 1.*
- An sub concessione generali, aut aliquo reseruato excepto claudantur vota religionis & castitatis, & reseruata, num. 2.*
- An seclusa reseruatione posset Episcopus dispensare in omnibus, num. 3.*
- Quid si emitantur à personis alteri subiectis, an possit Episcopus dispensare, n. 4.*
- An hac dispensandi reseruatione sit odiosa ac restringenda, num. 5.*
- An possit Episcopus dispensare in voto castitatis temporalis, num. 6.*
- Quid de voto castitatis coniugalis, num. 7.*
- Quid de voto non petendi debiti: aut si uterque coniux mutuo consenseret, nec petere, nec reddere, nec fornicari, num. 8.*
- Quid de voto virginitatis seruanda, num. 9.*
- Quid de voto non inueni matrimoniij Refertur opinio, nu. 10.*
- Proponitur sententia Authoris, num. 11.*
- Quid, si id votum est factum iu fauorem tertij: & an ille possit id votum iuramentum ve remittere, num. 12.*
- Quid de voto assumendi ordinis sacri, num. 13.*
- Quid, vbi votum est disiunctum assumendi ordinis sacri, aut religionis, castitatis, & etiam si voulens hæc ultima elegerit, num. 14.*
- Quid de voto assumendi habitum beatarum, num. 15.*
- Quid de voto ingrediendi ordinem militarium, num. 16.*

- Quid de voto religionis strictioris, ad ingrediendum laxiorenum, n. 17.*
- Quid de voto perseverandi, vt posse voulens tempore nouitatus egreditur, n. 18.*
- Quid circa differendū ingressum religionis ultra tempus signatum, n. 19.*
- Quid de iis, in que Pontifex hæc vota reseruata commutauit, num. 20.*
- An si is, cui hæc vota commutata sunt, non impluit commutationem, aut non habuit animum implendi, teneatur ad priora vota: & religiosus electus ad votum ante professionem emissum, & is cui votum commutatur, possit propria autoritate ad votum redire, num. 21.*
- An in casu grauis necessitatis possit Episcopus dispensare in voto religionis aut castitatis perpetue, & quis si ille casus, num. 22.*
- Et quid de ceteris votis reseruatis, num. 23.*
- An possit cum iuuenibus ex animi perturbatione voulentibus castitatem? Et explicatur cap. Veniens, qui cler. vel vnu. num. 24.*
- An licet Episcopis urgente necessitate dispensare in his votis, si adiri possit nuncius, vel alius potens dispensare, num. 25.*
- An hæc dispensatio Episcopi efficiat ne postea fornicatio sit sacrilega: aut eo matrimonio soluto licet aliud inire, num. 26.*
- An possint aliquando parochi dispensare in votis, in quibus possunt Episcopi: aut in ieiuniis, aut in festis, num. 27.*
- An peccet dispensans absolute in voto non admiscentis commutationem aliquam, n. 28.*

PRæmittendum est, attento iure solum reseruari Pontifici dispensationem aut commutationem voti eundi in subsidium expeditionis Hierosolymitanæ. Ut constat ex c. Ex multa, de voto. At ex consuetudine reseruantur votum religionis & castitatis, cum aliis tribus, de quibus nil ad præsens. Hæc autem consuetudo colligitur ex omnibus priuilegiis concessis in bulla vel iubileis circa vota, semper enim excipiuntur vota castitatis & religionis. Et ex Extrauag. Et si dominici, de pœnit. & remis. vbi Sixtus IV. excommunicat dispensantes in his quinque votis, aut ea commutantes virtute facultatum à se concessarum, vbi non reseruat hæc vota, sed supponit ea reseruata. Quippe ea reseruatio non esset generalis, sed limitata ad facultates à se concessas. Quare eam excommunicationem non incurserent, qui virtute aliorum priuilegiorum aut facultatum dispensarent. Ut bene docent Angelus verb. Excomm. 5. casu 31. Sylu. verb. Excomm. 7. excom. 32. n. 77. Nauar. sum. c. 12. n. 75. Lud. 1. op. 1. p. instruct. c. 49. initio.

Et tantam vim habet reseruatio hæc quoad vota castitatis & religionis, vt numquam censeantur concessa, nisi exprimantur. Quod ab ipso nascentis Ecclesiæ exordio reseruentur. Sic Sotus l. 7. de iust. q. 4. a. 3. in fine corp. Enriquez lib. 7. de indulgent. c. 30. n. 6. in comment. lit. A. Manuel 2. to. sum. c. 97. n. 1. concl. 1. Qui bene addit secus de voto Hierosolymitanæ peregrinationis esse: comprehendetur enim in facultate generali circa vota. Atque idem dicendum de aliis reseruatis. Quod nec tanti momenti eorum reseruatio sit, nec tanto rigore accipiatur. Imò nec in facultate generali ad omnia vota, excipiendo quoddam reseruatum, vt Hierosolymitanum, includerentur vota castitatis & religionis. Quin potius exceptio minoris voti testimonium esset exceptionis maiorum. Ut bene tradit Sotus ibidem.

Hoc supposito l. conclusio sit. Seclusa reseruatione, integrum esset Episcopis dispensare in suis diœcesibus in omnibus votis: sicut Pontifici in toto orbe. At ratione reseruationis nequit dispensare in absolutis castitatis religionis votis. Constat, quia sunt ordinarii in suis diœcesibus, & possunt omnia illa circa dispensationes, quæ Pontifex in toto orbe: nisi reseruentur (vt probauit l. 1. disp. 61. n. 3.) Et ideo hanc conclusionem docet Sotus l. 7. de iust. q. 4. a. 3. col. 4. vers. Qui sunt autem, ab omnibus receptus.

Temperat hoc Gutier. q. canon. l. 2. c. 22. n. 49. nisi votum religionis aut castitatis perpetuae emissa sint à personis alterius potestati subiectis, vt à coniugata, seruo, vel filio, sine licentia viti, domini, vel patris. tunc enim ait posse Episcopum in eis dispensare. Dicitur, quoniam vir, dominus, & pater possunt hæc vota irritare. Ergo à fortiori potest Episcop. in eis dispensare. Sed hoc nullatenus approbo. Quia quicquid ut de potestate irritandi hæc vota, nō inde arguitur potestas Episcop. ad dispensandum. Quia dum Pontif. hæc sibi vota reseruat quoad solam dispensationem.

dispensandi potestatem id facit, nulla habita ratione derogandi potestati dominatiæ, ex qua facultas irritandi hæc vota consurget. An verò in voto illo castitatis conjugatæ possit ob aliam rationem dispensare Episc. dicimus disp. ii. per totam.

5 Hinc deducitur i. dispensationis huius reservationem esse restringendam. Quod iuri Episcorum deroget, & ideo odiosa sit. Quod fatentur omnes DD. pro corollariis seqq. referendi. Quæ omnia huic doctrinæ innituntur.

6 Secundo deducitur posse Episcopum dispensare in voto castitatis temporalis, vt ad annum aliudve tempus limitatum emissio. Quod hoc non simpliciter votum castitatis sit: hoc enim perpetuitatem importat. Hoc satis indicat D. Th. 1.2. q. 88. a. 11. ad 2. & tenent Palud. 4. d. 38. q. 4. a. 4. n. 43. D. Ant. 2. p. t. 11. c. 2. §. 9. Angelus verb. Votum 4. n. 9. Sylvest. verb. Votum 4. q. 3. dicto 6. Armilla verb. Dispensare, n. 18. Nauar. sum. c. 12. n. 76. Sotus l. 7. de iust. q. 4. a. 3. col. 5. vers. Ex his fit conseq. & 4. d. 38. q. 2. a. 1. col. 4. in fine i. concl. vbi Palacios disp. 3. col. 37. fol. 88 o. Ouand. ibi q. vn. propos. 7. fine. Margarita confess. qu. moralib. f. 127. Angles floribus. p. vbi de voto, q. vn. a. 8. diffic. 9. Toledo l. 4. sum. c. 18. n. 11. Gutier. q. can. l. 2. c. 22. n. 48. Aragon 2. 2. q. 88. a. 12. paulo ante solut. ad 1. Enriqu. l. 7. de indulgent. c. 30. n. 6. Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. punct. 7. col. 10. vers. Ex quo sequitur. Emm. Sa sum. verb. Votum, vbi de voti irritat. n. 11. Azor l. 11. instit. mor. c. 19. q. 6. Manuel 2. to. sum. c. 96. n. 5. & in exposit. Cruciate. §. 9. n. 120. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 34. Ant. Gomez in exposit. Cruciate, claus. 10. n. 109. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 49. vers. licet Episcop. & 2. p. vbi de clauibus, c. 9. col. 10. vers. Adde quod. Graffis 1. p. decis. l. 2. t. 31. n. 29. Viuald. candel. sacram. 3. p. c. 14. n. 54.

7 Tertio deducitur posse quoque in voto castitatis coniugalis seruandæ Episcopum dispensare. Quod deficiat à voto castitatis absoluto. Hoc enim omnimodam continentiam claudit, ac non copulari matrim. At illud solos actus venereos illicitos comprehendit. Sic Enriquez l. 7. de indulg. c. 30. n. 6.

8 Quarto deducitur posse quoque in voto, quo alter coniugatus absque alterius licentia ad non petendum debitum se astringit. Quod non sit votum integræ castitatis, sed partis. Sic Sylvest. verb. Votum 5. q. 2. n. 5. Palacios 4. d. 32. disp. 2. col. 8. vers. Ego verò. Stunica q. 3. de voto n. 60. Azor l. 11. institut. mor. c. 19. q. 6. Manuel 2. to. sum. c. 90. n. 3. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 71. fine. Emm. Sa sum. verb. Votum, vbi de voti irritatione, n. 11. fine. Atque ob eandem rationem idem dicendum est, si ex licentia alterius emissum esset. Ut bene Palacios tradit ead. disp. 2. col. 8. vers. Quod si votum. Et idem dic, quamvis vterque ex licentia alterius votum non petendi emisisset. Quia adhuc non est votum castitatis. Cùm neuter se obligaret ad non reddendum & non fornicandum, & ad non nubendum dissoluto eo matrim. Sic videtur expressè tenere Manuel eod. c. 90. n. 3. Et tandem idem est dicendum, licet vterque communis consensu voteret nec petere, nec credere, nec fornicari. Quia adhuc non est omnimoda castitas. Cùm vterque libertatem transeundi ad alias nuptias habeat. Quando autem est votum omnimodæ castitatis, dicimus disp. ii.

9 Quinto deducitur, non posse Episcopum dispensare in voto virginitatis seruandæ, nisi expressè vouens noluerit ad castitatem se obligare, sed tantum ad corporis integratatem seruandam consistentem in abstinentia à primo luxuria eti, per quem virginitas deperditur. Et ratio est, quia quando hæc expressa intentio non reperiatur, est votum ab solitæ castitatis: secus vbi ea adeat. (vt probabo lib. seq. disp. 33. n. 7.) Sic Azor lib. 11. institut. moral. cap. 19. quest. 14.

10 Sexto deducitur, quid dicendum sit de voto non in eundi matrimonij. Quibusdam placet non posse Episcopum in eo dispensare. Dicuntur, quod cum votum propriæ sumptum sit de solo supererogationis bono, præcipuum in voto castitatis contentum est continentia sub consilium Euangelicum cadens. Qualis est à nuptiis abstinere. Quippe reliquum continentia est de iure na-

turali diuino. Et confirmatur, quia in tantum votum continentia reseruatur Pontifici, in quantum potest Pontifex in eo voto dispensare: at tantum potest dispensare, vt liceat vonenti ad nuptias migrare. Sic sentiunt Caiet. in opus. to. 2. tract. 11. devoto non nubendi. q. 1. Nauar. sum. Hisp. c. 12. n. 76. Angles floribus 2. p. vbi de voto, q. vn. a. 2. diffic. 11. Valentia 4. p. vbi de matrim. disp. 10. q. 5. punct. 5. concl. 4.

At multo probabilius est, posse Episcopum. Quod id 11 votum non sit castitatis: nam hoc voto alius estus sacrilegus est fornicando: secus autem de eo, qui solum abstinenti à matrimonio votum emisit. Et confirm. quia votum castitatis obligat etiam ad aliquid supererogationis & consilij, ultra abstinentiam à nuptiis. Si quis enim ligatus castitatis voto vxorem ducat, tenetur non petere. Quod eo voto secluso esset opus consilij. Ad hoc autem minimè obligat votum nō nubendi. Tandem, quia votum propriæ sumptum quoad eius essentiam, est etiam de operibus præcepti: atque in eo voto dispensari potest, non quoad præcepti obligationem, sed quoad vinculum voti superadditum. Et ex his paret solutio ad rationes contrarias. Sic docent D. Antonin. 2. p. t. 2. c. 11. §. 1. Rosella verb. Impedimentum, impedim. 4. n. 13. Angelus verb. Votum 4. n. 9. Sylvest. verb. Votum 4. q. 4. Armilla verb. Dispensare, num. 18. Nauar. sum. lat. c. 12. n. 76. & c. 22. n. 85. Sotus 4. d. 38. q. 2. a. 1. col. 5. vers. Atqui super voto. Et ibi Palacios disp. 1. col. 74. vers. Parro ut res hac, f. 844. & ibi Ouand. q. vn. propos. 7. Pedraza sum præcepto 6. §. 10. Stunica q. 4. de voto, n. 22. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 32. fin. Gutier. q. canon. l. 2. c. 22. n. 49. Aragon 2. 2. q. 88. a. 12. paulo ante solut. ad 1. & a. 3. col. 18. vers. Sed dubitabit aliquis. Enriquez l. 7. de indulg. c. 30. n. 6. Emm. Sa sum. verb. Votum, vbi de voti irritat. n. 11. fine. Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. punct. 7. col. 10. vers. Ex quo sequitur. Azor l. 11. institut. mor. c. 19. q. 5. Manuel 2. to. sum. c. 96. n. 5. & n. 2. & in bulla Cruciate. §. 9. n. 121. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 49. col. 2. vers. Licet Episcopus: & 2. p. vbi de matrim. c. 48. col. 4. vers. Preterea de voto: & vbi de clauibus c. 9. col. 10. vers. Adde quod. Graffis 1. p. decision. l. 2. c. 31. n. 29. & 31. Viuald. candel. sacram. 3. p. c. 14. n. 42.

Hoc tamen temperandum est, quando esset merum 12 votum, vel merum iumentum factum Deo. Si enim in fauorem tertij id potest, cuius interest, emissum sit, non posset Episc. dispensare. Ut si coniux à coniuge petat, vt sub iuramento vel voto se obliget ad abstinentiam ab alio matrim. tunc cum coniugis illius intersit, propter filiorum bonum, & vt eius amor, nomen, honos, amicitia cum eius consanguineis conseruentur, non poterit Episcopus dispensare. Propter ius tertio acquitum. Sicut aiunt communiter DD. non posse dispensare in voto in fauorem tertij facto, & ab illo acceptato. At si ille remittat ius sibi acquisitum, poterit Episc. Quod non sit votum castitatis, ac cesseret præiudicium tertij. Quod si petas, an possit ille terius remittere totam hanc abstinentiam ab alio matrim. obligationem? Sic distingue, si non tantum in eius fauorem emisum sit id votum, vel iumentum, sed intuitu etiam religionis, ad id offerendum Deo, non potest: secus si tantum eius intuitu. Atque in dubio in hoc casu existimo propter subiectam materiam, id iumentum, aut votum factum esse in alterius coniugis fauorem; quamvis vbi alterius nihil interest, censetur in dubio factum in honorem Dei. Ut bene tradit Sotus loquens de iumentis, l. 9. de iust. q. 1. a. 9. ad 2.

Septimo deducitur, posse Episcopum dispensare in 13 voto assūmenti ordinis sacri. Quod id non sit castitatis, sed assūmenti statum cui castitas annexa est. Et ita hic vonens non esset sacrilegus, fornicando: & si matrim. iniaret, peccaret contra votum, ac posset petere. Quæ secus se habent in castitatis voto. Nec obstat sent. D. Th. 2. 2. q. vlt. art. 7. corp. dicentis solius Papæ esse dispensare in votis perpetuis. Nam (vt bene docent Sylvest. Votum 4. q. 3. dicto 6. Armilla verb. Dispensare, n. 18. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 12. Sotus l. 7. de iust. q. 4. a. 3. fine) nomine votorum perpetuorum intelligit vota religionis & castitatis, quæ suapte natura sunt perpetua. Et ideo hoc tenent Gambara de auto-

- ritate legati, l.10.n.484. Beia in suis responson. casu 28. Enriques l.7.de indulgen.c.30.n.6. Valentia 2.2. disp.6.q.6.punct.7.col.3.vers. Et quod ad primum. Azor l.11.inst.moral.c.19.q.9. Emm.Sa sum.verb.Votum, in princ.n.30. Manuel 2.to.sum.c.96.fine: & in bulla Cruciate, §.9.n.122. Arag.2.2.q.88.a.12.in fine solu.ad 1.lud.Lopez 2.p.par.instruct.vbi de clauibus c.9.col.penult.graffis 1.p.decisionum,l.2.c.28.n.3. Viuald.candel.Sacram.3.p.c.14.n.43. Vega 2.to.sum.c.126.casu 34.
- 14 Oqua datur, in voto disiunctivo, cuius altera pars est reseruata, altera autem non, posse Episcopum dispensare. Ut si quis disiunctiuè voleat castitatem, vel religionem, vel assumptionem ordinis sacri. Quia huic integrum est, illam partem non reseruatum, in qua potest Episc. dispensare, eligere. Quippe in alternatiis elec-¹⁵ tio est debentis, & sufficit alterum impleri; reg. In alternatiis, de reg. iuris, in 6. Quod si voulens hic apud se statuat ad ordines non promoueri, eligens reliquā voti partem ad quam se astrinxerat, nō poterit iam Episc. dispensare. Quia ex vi voti tenetur iam ad castitatem vel religionem, quae reseruata sunt. Et sicut in alternatiis debitum hominis vbi semel elegit partem alteram, id creditori notum faciens, resiliere nequit. Quod enim semel placuit, amplius displicere non potest. reg. Quod semel, de reg. iuris, in 6. Ita cùm Deus corda norit vbi semel voulens elegit partem illam reseruatum, manet voto astricatus ad illam. Et ideo sic tenet Azor lib.11.institut.moral.c.19.q.10.
- 15 Nono infertur, posse Episcopum dispensare cum muliere astricata voto assumendi habitus feminarum, quas vulgo Beatas vocant. Quod is status non sit religio-¹⁶ nis. Sic Enriquez l.7.de indulgen.c.30.n.6. Aragon 2.2.q.38.a.12. paulo ante solut.ad 1. Viuald.candel. Sacram. 3.p.c.14.n. 44. Manuel 2.to.sum.c.96.n.5.
- 16 Decimo infertur, non posse Episcopum dispensare in voto ingrediendi religionem ordinis militaris, D. Ioannis. Quod is ordo vera religio sit, in qua tria vota sole-¹⁷ nia emittuntur. Sic Manuel in bulla Cruciate, §.9.n.123. Lud. Lopez 2.p.instruct.vbi de clauibus, c.9.ad fin. Qui idem ait de voto religionis cæterorum ordinum militarium. Sed id non credo. Quia cæteri ordines militares iuxta veriorem sent. non sunt propriæ religiones. Et ideo id voto à per-
fecta religionis natura deficiens nō reseruatur Pontifici.
- 17 Undecimo infertur, quid dicendum de voto stric-¹⁸ toris religionis. Nauar. comment. 4. de regularib. n. 10. fine ait Pontifici reseruari ingressum huius in aliam religionem laxiorem aut æqualem. Quia voti religionis dispensatio, & commutatio Pontifici reseruantur. At in hoc euentu, si est in æqualem, commutatur: si vero in laxiorem, admis-
cetur dispensatio commutationi. Cæterum multo pro-
babilius est, posse Episcopum dispensare, vt hic voulens ingrediatur laxiorem. Quod tunc non dispensemur in substantia religionis: manet enim hic obligatus ad illam, sed tantum in eo excessu vnius ad alteram. Quod nullibi reseruatur. Sic tenent Palud. 4.d.38.q.4.a.4.n.43. D. Antoniu. 2.p.tit. 11.c.2. §.9.notabil.4. vers. Hoc autem videtur. Syl-
uest. verb. Votum 4.q.3.dict.6. Sotus l.7.de inst. q.4. a.3.col.5. vers. Sequitur subinde. Menochius de arbitrar.l.2.centur. 5. casu 421.n.16. Palacios 4.d.38. disp. 3. col. 37. vers. Scito tamen, f. 880. Angles florib. 2.p.vbi de voto, q.vn.a.8.post.4. diffic. dub. 2. & diffic. 9.concl. 5. Emm.Sa sum. vbi de voti irritat. n.11. Aragon 2.2.q.88.a.12. paulo ante solut.ad 1. Azor l.11.institut.moral.c.18.q.8. Manuel 2.to.sum.c.96.n.5. lud. Lopez 2.p.instruct. vbi de clauibus, c.9.ad fin.
- 18 Duodecimo intertur, si quis promittat non tantum religionem, sed perseverantiam in illa, licet Pontifici reserueretur dispensatio circa ingressum, posse Episcopum dispensare circa perseverantiam: & ita vt possit hic tempore nouitiatus exire, si expertus religionis austertates, iustis ducatur ad non perseverandum causis. Quia voto perseuerandi est virtute diuersum à voto religionis. Hoc enim obligat ad ingressum & perseverandum, nisi voulens iusta causa exeat: vt quod nequeat religionis austertates ferre. Illud vero obligat in omni euentu ad perse-
verantiam. Nec tunc in voto religionis dispensatur, sed in qualitate adiuncta, quæ nullibi reseruatur. Et ita sustinet Hostiens sum. t. de voto, n.16. fine. Nec refert: an hic ingressus iam sit religionem, vel ab illa exierit. Poteſt enim Episc. dispensare ante ingressum, non ne ingrediatur: id enīa esſet dispensare in voto religionis; ſed ne teneatur ad per-
ſeverandum, ſi iusta dispensandi cauſa adſit. Et ſimiliter poſt exitum, ſi iusta cauſa ductus exiit, poteſt dispensare, ne teneatur iterum ingredi. Quia iam ille ſatisfecit voto religionis, & ſi eo ſolo ligatus eſſet, nō teneretur ad iterum ingrediendum. Ad hoc autem ex ſolo perſeverantiae voto aſtrinxit, in quo Episc. poteſt dispensare. Si vero abſq; iusta cauſa exierit, nequit Episc. dispensare, ne iterū ingrediatur. Quia nondū ſatisfecit voto religionis, & ideo eſſet dispensare in illo. Nec refert ad prædi-
ctam Episc. facultatem circa hoc votum, ſive id votū ſit factum per modum plurium, vt voulens religionem, & perſeverantiam in illa; ſive per modum vnius, vt voulens in religione perſeveraturum. Quia etiam in hoc poſteriori vouendi modo clauditur virtute duplex votum.
Decimotertio datur, poſſe Episcopum dispensare in differenda voti religionis executione: ne, ſcīcet, intra tempus in voto praefixum implatur. Ut ſi quis promiſit ab hinc vno anno ſe ingressurū, poteſt dispensare Episcopus vt ex iusta cauſa differat: dummodo non adeo differatur vt ſit periculum in eum statum incidenti, vt fiat impotens ad votum implendum. Quia haec diſpenſatio nō eſt in ſubſtantia voti religionis, ſed in qualitate.
Decimoquarto infertur, quid dicendum ſit, quando voto castitatis & religionis commutantur à Pont. in materiam non reseruatum, (vt ſolet) vt in confessiones menstruas, an poſſit Episc. dispensare in ea materia, vel eam in aliam commutare? Quidam viri noſtræ aetatis negant. Et in hanc partem inclinat Azor l.11.inſtit.moral.c.18.q.11. dicens dubiam ſibi eſſe contrariam ſent. Et re-
net glossa c.1. verb. Viſum.de ſortilegis. Archid. c.1. atorem, fine 33.q.2. & ibi Bellamera in fine. Idem Archid. c.2. n. 2. d. 15. & valde fauet glossa eo c. latorem, fine, vbi deducens ex eo textu argumentum ad probandum, poſſe Episcopum minuere poenitentiam à Papa iniunctam: quia ibi minuit. Respondet id factum, quia in cauſa eiustextus Pontifex commisit. Ducuntur, quod ſubrogatum ſapiat na-
turam, ac vim ſortiatur eius rei cuius loco ſubrogatur, l.vn.C.de rei vxoria act. Quod habet verum, quamuis ſubrogatum ſit alterius naturæ, quam eſt id in cuius locum ſubrogatur. Ut bene probat Euerard.loco à vi ſubrogat.nu.2. Secundò, quia licet illa materia non ſit ex ſe reseruata, eſt tamen ex accidenti ratione prioris materiae reseruata voti, in cuius locum ſufficit. Quamuis enim prius votum per ſe non duret, at perſeverat quaſi in virtute, in illa materia, in quam commutatur. Quippe idem pror-
sus voti vinculum manet translatum de una materia in aliam. Tandem quia eo ipſo quod voto eſt auctoritate Pōtificia translatum in aliam materiam, materia illa eſt onus iuſtu Pontificis ſuceptum. At nemo poſſet superioris le-
gem, poenā, ſententiam ve immutare, l. Minpr magistratus, ff. de arbitris. At probabilius eſt poſſe Episcopū in ea diſpenſare, eamve commutare. Quia voto illud non eſt per ſe reseruatum, ſed ratione ſolius materiae reseruata. Cefat ergo reseruatio, ſublata obligatione circa illa materiam, & translata in aliam non reseruatum. Sicut peccata ratione excommunicationis reseruata Pontifici, per ſolam excommunicationis ablationem definiunt eſſe reseruata. Nec reseruatio, quæ odiosa eſt, extendi debet de una materia in aliam. Nec obſtar prima ratio in contraria adducta: quia ſubrogatum ſapere naturam eius, cui ſubrogatur, procedit ex ſola fauorabili & lata interpretatione, quæ in odioſis non habet locum: quale eſt reseruatio. Vel melius locum habet quoad naturam primam eius rei cui ſubrogatur: non autem quoad naturam accidentalem. Ut bene probat Euerard.loco à vi ſubrogat.n.
At natura priuata horum votorum eſt, ut ſubdantur Episcopi

Episcopi dispensationi, nisi superueniret accidentaria Pontificis reseruatio (vt n. 3. diximus.) Nec obstat 2. ratio. Quia vinculum voti durans non erat per se reseruatum; sed ratione prioris materiae, quare ea ablata cessat reseruatio. Nec obstat etiam 3. ratio. Quod Papa non imposuerit eam pœnam suopte ingenio, qualiter nouo vinculo voluerit ad eam astringere; sed in videntis gratiam idem voti vinculum transstulit in aliam materiam. Quare materia illa loco prioris subrogata, nullam vim nonam reservationis sortitur ex autoritate Pontificis illam imponentis. Et ideo pro hac sent. sunt gloss. c. Tempora, verb. Tuo iudicio 26. q. 7. &c. Accedens, verb. In tua, d. 50. Speculator t. de dispens. §. Nunc de Episcoporum, n. 21. Iason l. 1. n. 5. C. de precibus imperatori offerendis, & l. Omnes populi, n. 13. ff. de iust. & iure. Felinus c. Accusasti, in fine, de accus. & c. At si clerici, §. De adulteriis, in fine, de iudic. Hippol. singul. 182 n. 3. vbi docent Episcopum posse ex causa iusta diminuere pœnitentiam à Pontifice impositam: per l. Si hominem 30. ff. mandati, vbi deciditur posse ex iusta causa procuratorum mandato domini contrauenire. Et in propriis terminis tenent LUD. Roman. singul. 464. Syl. verb. Votum 4. q. 7. fin. & alios referens Minchaca q. illustrib. l. 1. c. 25. n. 25. Enriquez l. 7. de indulgent. c. 30. n. 5. vers. 4. Emm. Sasum. verb. Votum. n. vlt. Arag. 2. 2. q. 88. a. 12. paulo ante solut. ad. 1. Manuel 2. ro. sum. c. 96. ad fin.

21 Sed meritò dubitabis, an siis cui Pontifex votum castitatis commutauit in confessionem menstruam, nec commutationem impleuit: sed multi transierint absque confessione mentes, teneatur ad prius castitatis aut religionis votum, & sic impedimentum habeat ad matrim. Quibusdam videtur eum teneri, quando culpa sua commutationem non impleuit, vel non habuit animum implendi tempore quo commutatum est. Dicuntur, quod prioris voti vinculum non omnino extinctum sit, sed in aliam materiam translatus: fiatq; ea translatio instar contractus conditionalis; facio, dummodo facias. Quippe commutatur una materia in aliam, sub tacita conditione, si exequitioni mandetur materia loco prioris sufficiat. Sic docet Manuel addit. ad bullam, §. 9. n. 117. 118. Atq; pro se allegat doctrinam Soti l. 7. de iust. q. 2. a. 1. in sol. ad. 3. fin. vers. Quid si: quam eriam sequuntur Arag. 2. 2. q. 88. a. 3. in sol. ad 2. in fin. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 79. Graffis 1. p. decision. l. 2. c. 3. o. n. 3. vbi omnes his fuerunt eum, qui simplex religionis votum emisit in seculo, & id impleuit proficendo in religione, si culpa sua iam professus expellatur, nec correctus admittatur, teneri ratione prioris voti aliam religionem ingredi. Cum tamen constet omnia vota simplicia commutari in religionis professionem, capit. Scripture, de voto. Ergo commutatio voti tacita claudit conditionem, si materia, in quam fit, impleatur. Insuper probari potest, quia licet aliquibus videatur, ei cui votū est cōmutatum, ac commutationem ratam habuit, non liberum esse ad prius votū redire, ea materia cōmutationis relictā, sed eum teneri hanc exequi. Quia per cōmutationem est votum omnino extictum circa priorem materiam. At alijs neotericis doctis, quos sequitur Azor l. 11. inst. mor. c. 18. q. 10. placet, posse illum propria auctoritate ad prius votum redire. Ergo votum circa priorem materiam non extinguitur, sed sub conditione est commutatum. Verum existimo hunc, qui ratam habuit commutationem voti quamvis culpa sua omiserit materiam in quam commutatum est, nullatenus teneri ad priorem voti materiam, vt castitatem vel religionē. Ducor, quod per commutationem sit votum prorsus extictum circa priorem materiam: & obligatio eius voti sit prorsus translatā in materiam subrogatam. Ut fatentur omnes cum Caiet. 2. 2. q. 88. a. 10. notab. 2. Nec iure probetur eam commutationem sub conditione fieri: nec quando commutatur votū, ea conditio apponitur. Si enim apponetur, aut tacite inesset, nil referret, siue culpate siue inculpatè non mandaretur executioni materia, inquam votum est commutatum: vtroque enim casu voti obligatio

reuiuisceret. Et ita hanc partem tenet Vinald. cap. sacram. 3. p. c. 14. n. 27. quamvis n. 28. contrarium dicat, quando commutatio sit à iure. Ut contingit in omnibus votis simplicibus, quae iure commutantur in religionis professionem. Sed nec hoc approbo. Quia cap. Scripture, de voto, nulla talis conditio apponitur in hac commutatione. Quare doctrina Soti & aliorum proximè allegata, dicentium teneri professum culpa sua electum implere votum religionis in seculo emissum ingrediendo aliam religionem, prorsus mihi displaceat. Et ideo meritò idem Autores dixerunt contrarium esse probabile, & mihi est fere certum. Quia vota omnia prorsus extinguuntur per professionem. Nec contra nostram sententiam facit quodd in favore contrarie adduximus, nempe, posse videntem omissa commutatione acceptata redire libere ad prius votum. Quod valde mihi placet. Nam ratio huius est, (vt optime docet Azor proximè allegatus) quia commutatio voti fieri videtur tacita conditione, vt liberum sit videnti materiam subrogatam exequi, aut priorem, in cuius locum aliam materia subrogata est. Quod si dicas, ad libitum quoque statui hanc conditionem: cum nullo iure probetur. Respondeo optima ratione niti. Quia tota commutatio sit in favorem & gratiam videntis, vt ipius utilitati prospiciatur. Ratio ergo ipsa huius favoris petit commutationem sub ea conditione intelligi, vt integrum postea videnti sit, utramvis materiam eligere. Quae ratio minimè probat commutationem quoque fieri cum tacita conditione, vt culpatè omitiens materiam subrogatam, teneatur ad priorem. Id enim non cedit in videntis favore, sed ei est onus. Aliam etiam rationem reddit idem Azor ibi: quod commutatio voti sit in æquale, cum ergo voti materia prior sit æqualis materia subrogatus, licebit videnti ad priorem redire. Quia votum in æquale commutare potest quiuis propria auctoritate. Sed haec ratio displaceat. Nam vt votum propria auctoritate possit in rem æqualem commutari, est necessaria euidentia æqualitas. Qualis non defideratur, quoties per priuilegium aut potestatem ordinariam prælati sit commutatio. Adde si huic rationi innitatut hæc sententia, non fore licitum videnti redire ad prius votum, quando commutatio facta est in melius. Cuius contrarium est verum, idque probat ratio prius allata. Quare concludendum est votum in aliam materiam commutari absolute, ad eum effectum, vt semel commutationem acceptans, in nullo prorsus eveniatur teneatur ad priorem: at sub conditione, ad eum effectum, vt qualisunque sit materia subrogata, liberum sit semper videnti, ad priorem redire. Quod si commutationem factè acceptauit, non intendens ad illam obligari, non manet votum commutatum, ac proinde illud non obligat. Cum tamen ex parte commutantis fuerit omnino valida commutatio, fatis est vt illa possit videnti, si quandocumque internè commutationem acceptet. (Sicut de factè professio diximus lib. 2. disp. 32. n. 14.) Si autem verè acceptauit commutationem, sed non intendens eam explere, voluit quidem, & tenetur animum illum iniquum mutare, illamque completere. Sicut assentit DD. de eo qui animo promittendi, sed non implementi votum. Quod si petas, an sicut est liberum ad prius votum redire, ita vbi semel redit, possit iterum materiam subrogatam eligere; dicemus disp. 32. n. 3.

II. Conclusio. Hæc votorum reseruatio non ita amarè ac strictè accipienda est, quin liceat Episcopo dispensare in his votis castitatis perpetuæ, ac religionis, quando magnum incontinentia periculum imminet, nec facilis aditus ad Pontificem patet, præ paupertate, vel alia causa. Qui iure optimo credi potest, non esse mentem Pontificis velle in tali casu reteruare sibi hæc vota: neque est verisimile velle, eum, vt animæ laqueis irretitæ in tanto periculo versentur. Item probatur ex doctrina Abbatis c. final. n. 8. de Eccles. ad fidicand. Et Cardin. clem. 1. n. 27. q. 29. de rebus Eccles. non alien. Felini c. Cùm accessisset, n. 22. de const. Greg.

Lopez. l.2.t.14.p.1.gloss.1.fine.vbi dicunt in summa alienandi necessitate, quæ eam celeritatem requirat, vt superiori consuli nequeat, posse fieri alienationem sine eius licentia, etiam si iuramentum interuenierit non alienandi sine eius licentia. Præterea, quia licet regulariter nequeat Episcop. in lege Pontificis, aut concilii dispensare, potest tamen in casu urgentis necessitatis, quando ad Pontif. non patet aditus (vt probauit lib.2.disp.40.n.3.) Et ideo hanc partem tenent Syluest. verb. Votum 4.q.4. Nauar.sum. c.12.n.79. Palacios 4.d.38.disp.2.col.9.vers. Et quidem Episcop. Enriquez l.6.de pœnit.c.14.n.7.in comment.lit.P. & l.7.de indulg.c.30.n.6.comment.lit.B. Emm. Sa sum. verb. Votū, vbi de voti irritat. n.1. Valentia 2.2. disp. 6.q.6.punct. 7.col.10.vers. Ex quo sequitur. Aragon 2.2.q.88.a.12.col.8. vers. Si quis ante querat. Manuel 2.to sum. c.100.n.3.concl.3.ad fin. & q.regular. 1.to.q.63.a.6.Lud. Lopez 1.p.instruct.c.49.col.2.vers. Licet Episcop. Graffisi p.decis.l.2.c.31.n.29. An. Gomez in bulla Cruciana, clausula 10.n.108. Et idē sentiūt multi alij DD. quos n.24. allegabo dicentes generaliter ob innocentia periculum posse Episcopum dispensare. Atque idem dicendum est, quando etsi Pontifex adiri possit, at ex mora adeundi graue incontinentia periculum imminet. Ut docent bene Sylu. & Enriquez utroque loco proxime allegati. Atq; idem aperte sentiunt ceteri Doctores relati: tunc enim verè dici potest non esse facilem, & commodum recursum ad Pontificem: eo quod ex mora graue innocentia periculum consurgat. Quare non est audiendus Manuel in bulla Cruciana §.9.dub.1. quod mouet circa votum castitatis n.118. dicens non posse Episcopum in his eventibus dispensare. Nec Lud. Lopez 2.p.instruct. vbi de clauibus, c.9.col.penult. dicens in solis remotissimis Indiæ partibus hoc licere Episcopo. Immo ob easdem rationes dicendum est idem, quamuis non immineat periculum incontinentia ex mora: si aliud quocunque graue periculum immineat: vt grauis scandali, vel magni damni tertie personæ. Quia ratione his diebus consultus de hac re tensui posse Episcopum dispensare cum iuene, qui voto religionis astictus virginem deflorarat, ac grauidam effecerat, volebatque eius famæ consulere eam dicens, etarque periculum in mora. Quia si dispensatio Pontifica expectaretur, impeditur matrim. à consanguineis viri, qui illi repugnabant, ac mutata viri voluntate, quæ non ita firma erat, quin facile mutari posset. Atque fauent Syluester & Enriquez proxime allegati, qui non limitarunt periculum ad incontinentiam, sed generaliter dixerunt posse Episcopum dispensare quando nequit adiri Papa, nisi periculo interuenienti ex mora.

23 Atque eadem doctrina extendi debet ad cetera vota reseruata: quamuis non ita frequenter hæc necessitas in illis contingat. Si enim vounens iustam causam secum dispensandi habeat, nec possit adire nec mittere Romam, vel careat sumptibus necessariis ad dispensationem impetrandam, potest Episcopum dispensare. Quod tenent virti doctissimi nocte: & fauet Palacios n.præced.alleg. dicens in omnibus votis Papæ reseruatis posse Episcopum dispensare: si impotentia adeundi Papæ preseruit.

24 Ex hac doctrina colligitur qualiter doctorum sententia vera sit circa intellectum c. Veniens, qui cleric. vel voun. qui censem posse Episcopum per illum textum dispensare in voto castitatis ex perturbatione animi emissio, quando vounens est iuuenis vel suspectus, & hoc ob maius incontinentia periculum vitandum. Ducuntur quodd in eo texto, permittatur dispensatio in hoc euentu. Ac proinde potest Episcop. iuxta regulam traditam disp. 5. n.1. Ita docent Spec. de dispens. §. Nunc de Episcopor. vers. 133. Abbas c. Veniens, in fine, & ibi Alex. de Neuo n.11. Card. fine. Propos. n.3. & v. Rursus, eod. t.n.6. Maioris 4.d.32.q.2. in solut. ad 2.contra 2.conclus. Angelus verb. Matrimonium 3.imped. 5.n.3. & verb. Votum 4.nu.9. Armilla verb. Dispensare n.17. Gambara de autoritate legati, l.10.n.480. & seq. Et vt probabile affirmat sub disputatione, Palud. 4.d.38.q.4.a.4.conclus. 5.n.45. Et videtur tenere Azor l.11.institut.moral.c.19.q.11.

ait enim in eo c. Veniens, dispensare Episcopum ex commissione Pontificis in voto continentia, vel quia semina iuuenis erat, ac incontinentia periculum patiebatur. Hæc tamen doctrina ita vniuersaliter tradita, non est vera, nec colligitur ex eo textu. Quippe in illo non dispensavit Episcopus propria authoritate, sed ex Papæ commissione, vel ipse Papa. Ut bene docent ibi Host. fine, Ioan. Andr. n.5. Anton. n.9. Anch. n.3. Sylu. Votum, 4.q.4. Gutier. q. can. l.2.c.22.num.49. Quare intelligenda hæc doctrina vt verum habeat, quando est periculum incontinentia ex mora adeundi Pontificis, iuxta dicta num.22.

Temperant quidam tradita n.22.& 23. vt tunc in eo 25 euentu liceat Episcopo dispensare, quando non est recursus ad Nuntium. Sic Aragon alleg. n.22. Manuel 2.to sum. c.100.n.3. ad fin. Sed hæc limitatio caret fundamento. Quod Nuntius quamvis legatus à latere sit, tantum potest circa dispensationes in toto sua prouincia, quæ potest Episcopus & alij ordinarij in sua dicecessi (vt docent Speculat. t. de dispensat. §. Consequenter aliqua init. Abb. c finalis, n.5. de transact. & c. Dilecto, n.5. de præb. Rebuss. praxi benefic. tit. de vnonibus, n.24. Madosius regul. 17. cancellar. q.7.nu.5. Co-uar. 4.decre. 2.p.c.6. §. 10.n.11. Enriquez l.12. de matrim. c.3. init.) Cùm ergo maiori potestate non gaudeat, quam Episcopi: parum refert possit adiri Nuntius, nec ne. Fateor tamen, si Nuntius, vel quiuis alius, haberet ex priuilegio Pontificio potestatem dispensandi in his votis, & comodi absque prædicto periculo adiri posset, nullatenus posse Episcopum dispensare: vt contra aliquos latè probauit l.2.disp.40.n.8.

Hæc autem dispensatio Episcopi tantum deseruiet illi 26 vsui, ad quem necessitas cogit. Non ergo potest dispensare, vt vounens eo matrim. soluto ad aliud transeat contra votum religionis, aut castitatis: nisi tunc eadem necessitas occurret: tunc enim posset iterum dispensare. Nec similiter prodesset ea dispensatio ad vitandum sacrilegium, quod fornicando committeret contra votum castitatis. Quia cùm sola necessitas dispensandi facultatem tribuat, in tantum extendetur facultas, in quantum necessitas vrget. Quæ solum vrget ad tunc incundum matrim.

Sed dubitabis, an quando hæc vota non reseruantur 27 Pontifici, vt si sit votum non nubendi, aut temporale castitatis, possint parochi in eis dispensare? Manuel quest. regular. 2.tom. q.46.art.9. generaliter tradit occurrente necessitate, quando commodè Episcopus nequit adiri, posse parochos dispensare in votis, in quibus possunt Episcopi non ex iure ordinario accomuni, sed ex præsumpta Pontificis voluntate. Dicitur, quia dispensatio in voto est instar dispensationis in lege: authore D.Tho. 2. 2.q.88.a.10. quem omnes sequuntur. At parochus potest in lege ieunij dispensare, quando non est facilis aditus ad Episcopum. Ut docent Host. rubr. de obseruat. ieun. n.8. & ibi Henricus n.9. Ant. c. Consilium, n.11.cod.t. Palud. 4.d.15. q.4.a.1.n.12. D. Antonin. 2.p.t.6.c.2. §.6. vers.6. Caietan.sum. verb. Ieiunium, c.3. ad fin. & ibi Armillan. 6. Nauar.sum. c.21. n.21. Angles florib. 1.p. vbi de ieunio, q.5. diffic. 4. fine, Emm. Sa summa, verb. Ieiunium, n.9. Vega 1.to sum. c.14. casu 36. Manuel 1.to sum. 2.edit. c.24. concl. 1.n.3. Lud. Lopez 2.p. instruct. vbi de ieun. c.109. col.2.vers. Tertio dicitur. Imò nulla existente necessitate, eo quod ad Episcopum potest confugi, vt dispenset, posse parochum dispensare, videntur tenere Innoc. c.1.n.2. de obseru. ieun. Ioan. Andr. rubr. de obseru. ieun n.3. & ibi Anch. n.3. Anton. n.4. & ibi Cardin. q.6. vbi dicunt fortè posse sacerdotem proprium dispensare in ieunio. Videntur etiam tenere Durand. 4.d.15. q.10.n.6. & ibi D.Thom. q.3.a.2. questiunc. 4.ad 3. Ricard. a.4. q.4. vbi omnes hi dicunt posse operarios ex proprijs sacerdotis dispensatione ieunium soluere. Et adhuc clarius videntur tenere Caiet. 2.2.q.147.a.4.dub.1. Metinal. 1.sum. c.14. §. 10. ad fin. Vinald. cand. Sacram. 3.p.c.15.n.57. Valent. 4.p. disp. 9. q.2.punct. 5. vers. penult. vbi indistinctè aiunt dispensationē hæc pertinere ad Episcopos vel parochos. Videtur etiam tenere

tencere Rosella verb. Ieiunium, n. 26. vbi ait petendam esse hanc dispensationem ab Episcopo, si haberi potest, vel saltem à proprio Sacerdore. Et expressè posse parochum, etiam si recursus ad Episcopum, tenent Syl. vero Ieiunium, q. 7. dicit. 4. Palacios 4.d.15. disp. 8. col. 18. vers. Præsente igitur. Azor l. 7. instit. moral. c. 29. q. 3. & ratio est, quia etiā attento iure parochus hanc potestatem non habeat. At cùm consuetudo det iurisdictionem, c. Cum contingat, de foro competet. cum multis textibus, quos congerit ibi Gloss. verb. Vel consuetudine, hoc possunt ex consuetudine, quæ id ita recepit, vt parochi dispensent præsente Episcopo. Nō enim circa hoc Episcopus, sed solus parochus adiri solet. Quod quidem verissimum repto. Idemque aiunt, & bene Syl. & Palacios circa dispensationem in esu carnium. Inīò hoc extendunt Rosella & Palacios ad confessarium: addit Palacios; si electus sit per bullam, quando ad Parochum non est recursus. Quòd is confessorius vicem eius gerat. Sed merito Azor d.c. 29. q. 4. id posse confessarium negat. Quòd ea authoritas dispensandi in ieiunio non probetur consuetudine: & non sit sola declaratio, sed vera legis relaxatio. Quamvis autem placeat hoc posse parochum, contra Angel. verb. Ieiunium, n. 20. & Gabr. 4.d.16. q. 3. a. 1. notabil. s. fine, dicentes non posse. At posse eum in votis dispensare occurrenti necessitate, nec patenti ad Episcopum aditu, nullatenus approbo. Quòd videam omnes DD. in tractatu de voto asserere nullum, qui iurisdictione quasi Episcopali præditus non sit, posse in votis dispensare, nisi ex priuilegio vel consuetudine id ius habeat. At nulla consuetudine receptum est, vt id possint parochi, immò oppositum consuetudo generalis habet, vt testatur Host. c. 1. n. 2. de voto. Nec recte ducitur argumentum ex potestate dispensandi consuetudine acquisita in lege ieiunij, ad potestatem dispensandi in votis. Nam consuetudo hæc vt iuri derogans, adeo restringenda est, vt iure optimo Palud. 4.d. 38. q. 4. a. 4. concl. 6. n. 44. dicat Archidiaconum, qui iure non habet potestatem dispensisandi, sed consuetudine, nil amplius posse, quam id quod usus obtinuit: vnde si consuetudo habeat, vt possit dispensandi potestatem habere in votis peregrinationis, non ob hoc possit dispensare in votis abstinentie. Et cùm lex de ieiunii obseruantia similius sit legi de festorum obseruantia: quam præcepto de votis obseruandis, Sotus lib. 2. de iust. q. 3. a. 4. in solut. ad. 7. vers. Sex ergo capita, in fine, & Emm. sa in sum. verb. Festum, n. 6. non ausi sunt absolute affirmare posse parochum in festorum obseruantia dispensare, sed cum hac restriktione, vbi id consuetudo obtinuit. Et tandem non posse parochum in votis dispensare, ait Sotus l. 7. de iust. q. 4. a. 3. col. 5. vers. Abbates item.

28 Tandem dubitatur, an peccet si facultatem dispensandi ac commutandi habens dispenset omnino, nulla commutatione admixta? Affirmant Sotus l. 7. de iust. q. 4. a. 3. col. 8. vers. Hinc ergo fidelis, & Man. 2. to. sum. c. 100. n. 4. ad fin. & idem quoque affirmant de petente. Quòd infidelis dispensator sit, qui cum minori domini iactura potens aliquid efficere eius rationem non habens, cum maiori facit. At dicendum est, utrumque culpa vacare: si causa iusta dispensationis adsit. Quod receptissimus Ecclesiae usus approbat: cum sepiissime dispensatione vrantur prælati. Nec infidelis eset ille dispensator, si causa iusta adesset ad faciendum cum maior domini iactura, si dominus utramque potestatem comisisset, & vellet eum utraque vti.

DISPUTATIO X.

An quando vota castitatis, ac Religionis sunt penalia, aut conditionalia, integrum sit Episcopo dispensare?

SUMMARIUM.

Quorū questiones agitantur. Et explicitur quid sit votum penale, n. 1. An sit penale, an conditionale, sub hac forma emissum, Voueo religionem, si lusero: Referuntur varia sent. num. 2.

Explicatur sent. Authoris: & an sit penale, si pater voleat religio-

nem, si filius luserit: & in dubio an sit censendum votum penale, ap conditionale: num. 3.

Quid sit votum merē conditionale: & an tale sit, Si pater mens obierit, ingrediā religionem, n. 4.

An sit verē conditionale, si à morbo vel periculo liber euā sero, ingrediā religionem: & quid in dubio de videntis animo? num. 5.

An in voto verē penali castitatis & religionis possit Episcopus dispensare? Referuntur duplex sententia, num. 6. & 7.

Proponitur sententia Authoris, num. 8.

An possit Episcopus dispensare in his absolutè emissis quando videntis ea eligit in penam peccati admissi, vel ad vitandum infamiam? n. 9.

Satisfit argumentis, n. 10.

An in voto cōditionali possit Episcopus. Referuntur duplex opinio, n. 11. 12.

Proponitur sententia Authoris, n. 13.

Quid si conditio sit de præterito, aut præsenti aut tacite insit? num. 14.

Satisfit argumentis, n. 15.

Hac in re diuersimodè loquuntur authores de voto conditionali penali, & de voto merē conditionali. Quare duplex agitatitur quæstio. Prior de voto merē penali, posterior verē de mere conditionali. Præmittenda autem est utriusque voti definitio. Penale est quoties videntis minimè affectus est ad rem sub pena in voto promissam, sed illam sibi in penam proponit, vt eius incurrendæ timore arceatur à crimine, quod vitare capit, vt si quis se non luserum promittat sub pena ingressus in religionem, aut castitatis seruandæ: in quo voto eius animus directè fertur ad vitandum ludum: & solum in penam ludi admissi voulent religionem aut castitatem. Et quando sub hac forma emittitur votum, factentur omnes id esse penale.

Controuertitur autem an tale sit, an potius verē merē conditionale, quando votum est de sola pena, & crimen ponitur quasi sub conditione, vt si lusero, ingrediā religionem; vel voueo castitatem, si lusero. In quo euentu constat votum esse solius castitatis aut religionis atque ita videntis hunc non esse reum voti ludendo, sed tantum teneri ad religionem vel castitatem. Discordant autem Doctores, an id votum sit penale, an merē conditionale. Quidam placet esse merē conditionale. Quod ceterorum votorum conditionalium formam habeat, ac suspendatur obligatio penæ in euentum ludi sub conditione positi. Sic Nauar. sum. Latina, c. 12. n. 43. Hispana, c. 28. addit. ad n. 42. c. 12. Azor libr. 11. institut. moral. c. 19. q. 13. Aliis placet votum esse conditionale penale. Quod in animo videntis, non eligatur res illa sub pena missa, quasi volita, & materia sua intentionis directa sed quasi odiosa sibi, & pena, vt à crimine, quod cauere desiderat, se contineat. Quod voti penalis proprium esse diximus numero præcedenti. Sic tradunt Sotus l. 7. de iust. q. 2. a. 1. in solut. ad 4. Ouandus 4.d. 38. q. vñica propos. 29. Gutierrez q. canon. l. 2. c. 21. n. 52. & n. vlt. Toledo l. 4. sum. c. 18. n. 9. vers. Penale est. Manuel 2. to. sum. c. 97. concl. 2. n. 2. Vega 2. sum. ca. 129. casu 10. Ant. Gom. in bullia Cruciatæ, clausula 10. n. 9. Llamas in methodo curationis 3. p. 6. 4. §. 40.

Sed alii utramque sent. sic conciliant. Si animus videntis non sit ad religionem castitatem affectus, sed quo peccatum in conditione positum evitet, proponit sibi in penam, castitatem, vel religionem, eam promittens, si id crimen admiserit, est verē penale: vt tenet posterior sent. n. præced. relata. Si verē ex affectu castitatis aut religionis hæc promittat casu quo luserit, quia, scilicet, hæc eligit non tanquam odiosa, sed ac sibi grata, vt in eo statu vitam quietam traducat abstinenti à ludo, penitentiamque agat ludi, est vere cōditionale: vt ait prior sent. n. præced. relata. Quia in hoc euentu, nec quoad formam videnti, nec quoad videntis animum eligitur religio tanquam odiosa & pena. Sic Cordub. sum. q. 152. Valent. 2. 2. disp. 6. q. 6. punct. 7. col. 10. vers. item possunt. Manuel in exposit. Cruciatæ. §. 9. n. 124. & 125. i. ud. Lop. 1. p. instruct. c. 44. col. 2. vers. Si autem sub forma. Et satis mihi placet hæc concordia: quamuis existimem ratissimè vota hæc posteriori modo emitte: & ita existimo ferē semper esse penalia: atque in dubio de videntis animo esse talia iudicanda. Atque simili distinctione videntur est, si pater voleat

ueat religionem, si filius luserit: ut bene aiunt *Corduba*, *Iud. Lop. Manuel ibid. Vega 2.10. sum. c. 129. casu 114.* Quamvis crederem in dubio esse votum pœnale, proponente sibi patre eam pœnam, ut filius à ludo arceatur.

4. Votum verò conditionale sic definitur à quibusdam, Quoties vouens desiderat, v. g. religionem aut castitatem, at quia aliquo impedimento præpeditur, ne possit statim propositum exequi, promittit hæc cessante eo, ut impedimento, quasi postero sub conditione, si cessauerit. Et adhibent huius rei exemplum, ut si quispiam promittat religionem, si pater suus obierit, vel si facultates suppetierint, ut in religionem admittatur. Sic *Sotus & gutier. n. preced. allegati. Vega 2. tom. sum. cap. 129. casu 99.* Atque alij quamvis hanc conditionalis voti definitionem non statuant, numerant tamen hoc inter vota conditionalia, si pater meus obierit, ingrediar religionem. Ita *Aragon 2.2. q. 88. art. 12. col. 8. vers. Si quis autem querat. Manuel addit. ad bullam Cruciatam. §. 9. nu. 116.* At hæc definitio minimè placet. Nam si quis impeditus nunc, proponat abhinc uno anno se ingressurum religionem, idque voleat, est votum absolutum. At huic æquiualeat, si promittat se ingressurū, si pater obierit, vel si facultas suppetierint: Nam particula illa, Si æquiualeat, Quādo: atque ita potius est determinatio temporis, quo votum exequendum est. Nec me latet diem incertum, ut mortis patris, æquiualeare cōditioni in testamentis, ut expresso habetur. I. & I. *Dies incertus ff. de condit. & demonstr.* quoad effectum non transmittendi hereditatem vel legatum in heredem. At quoad vota dies ille incertus non facit veram conditionem, utpote quæ ex affectu videntis ad rem promissam diuidicanda sunt. Quare sic distinguendum censeo. Quando particula conditionalis, Si, æquiualeat in animo videntis particula, Quando, ut sensus sit, quando hoc euenerit, tunc non est verè condition, sed potius est temporis voti implendi determinatio, solamque conditionis effigiem habet. Et is est communiter voti sensus, in quo ob impedimentum præsens differt videntis executionem in tempore, quo impedimentum cessabit. Et constat, quia reuera animus videntis tunc affectus omnino est erga religionem, & habet consensum perfectum illam ingrediendi, nec voluntas in aliud fertur, & solam illius animi executionem differt in tempore cessantis impedimenti, ut quando differt in annum. Quod est contra naturā verè conditionis, quæ perfectionem contentus suspendit. Atque is imperfectus est, pendens ex futuro cōditionis eventu, c. vn. fin. de sponsal in 6. Quare *Sotus 4.d. 29. q. 2. a. 1. post 1. concl. vers. Hinc colligitur, & Barth. de 1. edes. de matrim. dub. 25. concl. 1. fin.* optime dicunt in his verbis, Contraham tecum, si pater mens moriatur, eam conditionem non videri adiectam instar conditionis, sed temporis præfinitionis; & sensum esse, Quando pater meus obierit. Et *Alberic. in suo dictio. llt. 8. in dict. Si vers. Si non semper, in fine, probat dictio nēm, Si, aliquando accipi, pro Quando, nec facere conditionē.* Quod si dicas in eo voto, Si pater meus obierit, promitto religionem, includi virtute veram conditionem, si patri superuixero, ac proinde esse verè conditionale. Respondeo eam conditionem tacitè inesse, ac proinde non redire actum conditionale. Similiter enim inest, dum cras promittit quis se ingressurum religionem. Cū tamen constet esse votum absolutum. Quem autem sensum debeat efficere particula, Si, ut sit vera conditione, & reddat votum verè conditionale, si petas: dico eum esse, quando affectus non fertur directè in rem promissam, sed in aliud, quod optat consequi, aut vitare, quod ponitur in conditione. Quod magis constabit ex dicendis nū. seq. & idem contingit, quoties dictio, Si, retinet suam naturam, quæ est consensum suspendere.

5. Hinc sit, huiusmodi vota, dum quis morbo pressus, aut in alio periculo constitutus, promittit religionem, si in columis euaserit, esse verè cōditionalia, quando animus videntis fuit, quasi initio contractum innominatum cum

cum Deo, faciam ut facias, id est, si hoc mihi concesseris, ingrediar religionem. Quia voluntas non fertur directè in religionem, sed in consecutionem in columitatis, ac ad obtainendam hanc offertur Deo, penderque obligatio hæc à futuro euentu. Quod si obicias eam conditionem tacitè inesse: nam nequit aliter ille religionem ingredi. Dic non inesse tacitè eo modo, quo apponitur, nempe, per modum pacti cum Deo initi: sed in eo solo sensu, si vixero. At tacita conditio apposita alio modo quam tacitè inest, reddit actum verè conditionalem (ut probauit lib. 5. disp. 1.n. 7.) Si autem animus videntis affectus sit omnino ad religionem, ac defectus salutis impediatur, aut naufragium imminentis: voleatque religionem si à morbo vel naufragio libereatur, votum est absolutum in re. Quia sensus est, quando sanus vel in columis euaserit. Non enim intendit animus videntis ad salutem vel in columitatem præcipue & directè, sed ad religionem: illaque sub conditione ponit, quatenus impedimenta sibi sunt ad finem optatum assequendum, quasi dicat, cessante hoc impedimento, ingrediar. Sicut quando promittit, si pater obierit. At huiusmodi vota, si sanauero, si in columis euaserit, voleo hoc, ferè semper in priori sensu omituntur, & sunt conditionalia, at ubi non constat apertere de animo alio videntis, iudicanda sunt ex communiter accidentibus verè conditionalia.

His ergo præmissis, quæstio prior est. An possit Episcopus dispensare in votis pœnalibus castitatis & religionis & cæteris reseruatis? Quia in re est triplex sententia. Prima sustinet, nec ante nec post incursum obligationem ad pœnam, & sic nondum impleta conditione, aut iam impleta, nequirit Episcopum dispensare. Dicitur, quod ante incursum pœnam nondum est castitatis votum, aut religionis. At dispensatio versari nō potest circa id, quod nondum est. Quod si dicas dispensare posse ne violato voto abstinendi ab eo crimine, incurritur obligatio pœnae promissæ, nempe, religionis aut castitatis: obstat quod idem sit, rem tempore inhabili effici, aut effectum ad tempus inhabile referri. I. *In tempus ff. de hæred. instituen.* Et probati lib. 6. disp. 1.n. 6. At post incursum pœnam nequirit Episcopus dispensare (ut n. sequ. probauimus.) Ergo nec ante. 2. quia si quis in pœnam ac supplicium vitij à se admissi promittat religionem, est re vera votum pœnale, nec tanquam sibi gratam, sed potius exosam, ac vitij supplicium illa eligit. Et tamen nequirit Episcopum in eo dispensare. Et idem quando quispiam, quod præbendam, cui se opposuerat, amiserit, præ indignatione ac desperatione, ne vitam ignominiosam ducat, voleat religionem. Cum tamen id votū non procedat ex religionis affectu. Et confirm. quia quando quis non promittit se crimen vitaturū, sed vincum est votum pœnæ, casu quo crimen committat, ut si lusero, promitto religionem, directè fertur voluntas in religionē promissam. Ergo tunc nō potest Episcopus dispelare. Huius sent. sunt aliqui, quos tacito nomine refert *Philiar. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 3. c. 22. vers. pen.* Et eam cēset ipse æquè probabilē, ac duas statim referēdas.

II. sent. sustinet, post Episcopū dispensare nondum in cursu pœna, atq; ita cōditione non impleta, secus post incursum pœnam, & sic conditione impleta. Priorem partem probat, quia ante pœnam contractam non est verè votum religionis, aut castitatis, sed abstinēdi ab eo vitio, in cuius admissionis pœna, quasi accessoriè, promittitur religio aut castitas. Quod si dicas quando sola pœna promittitur, ut si lusero, voleo religionē, votū esse solius religionis: & sic non militat hæc ratio. Fateor quidē hanc rationē non militare, at militat hæc quod adhuc id votū minimè sit ex religionis affectu, sed ea quasi exosa in pœnam eligatur. Posteriorē autē partem probat. Quia semel iam incursa pœna, & sic impleta cōditione, obligatio ad religionem, vel castitatem, est omnino absoluta, & independentē à futuro euentu. At in his votis absolutis nequirit Episcopus dispensare. Et confirm. quia adueniente conditione non minus absolute ac independenter id votum obligat,

obligat, quam si à principio absolutè omnino emissum esset: ut constat ex l. Potior, t. i. in fine principij ff. qui in pignore potiores habeantur, ibi: *Cum enim semel conditio extiterit, perinde habebatur, ac si illo tempore, quo stipulatio interposita est, sine conditione facta esset.* Et ideo hanc sustinent *Sotus de canendo iuram abusu, 1. p. c. 9. & l. 7. de iust. q. 2. a. 1. ad 4. & q. 4. ar. 3. col. 5. vers. Vnum vero, Cavar. c. Quamvis pactum, 1. p. §. 3. n. 12. de patris, in 6. Alcozer l. de ludo, c. 13. concl. 9. & in sum. cap. 16. ad fin. Corduba sum. q. 152. Angles floribus 2. p. vbi de voto, q. vn. ar. 8. diffic. 10. Gutier. quest. canonici, lib. 2. c. 22. n. 50. 51. & n. vltim. Manuel in bulla Cruciate, §. 9. nu. 124. dub. 2. quod mouet circa votum religionis, Azor lib. 11. institut. moralium, c. 10. quest. 3. & cap. 29. qu. 13. Graffis 1. p. decisionum, libr. 2. cap. 28. num. 3. Ullam methodo curationis 3. part. cap. 4. §. 40. Etait esse probabilem Philiarcus num. preced. allegatus. Et videtur aperte huius sententiae Nau. ar. summa latina, cap. 12. num. 43. Hispana cap. 28. addit. ad num. 42. cap. 12. nam cum præmisisset in voto conditionali nequire Episcopum ante vel post impletam conditionem dispensare, subdit in voto pœnali posse ante impletam conditionem. Quare videtur cense re securus esse post impletam.*

8 III. Sententia (cui tamquam probabiliori adhæreo, quamvis duas præcedentes sint satis probabiles) ait posse Episcopum dispensare ante & post impletam conditionem, & sic siue pœna nondum incursa sit, siue iam incursa sit. Dicitur, quod cum hæc reseruatio odiosa sit, ac nimis restringenda (ut probauit disput. præcedenti, num. 5.) vota hæc tunc reseruata censeri debent, quando sunt simpliciter castitatis aut religionis. At vota pœnalia non sunt huiusmodi. Quia cum votum sit actus religionis, quo quis rem sibi gratam & acceptam offert Deo in eius cultum, id simpliciter & absolute votum dicerur, quod ex affectu rei promissæ oritur. At in votis pœnaliibus non oritur promissio castitatis, aut religionis, ex animo & affectu videntis, sed potius hæc sibi proponit tamquam odiosa, & in pœnam delicti. Ergo siue ante, siue post impletam conditionem poterit Episcopus dispensare. Et confirmatur, quia votum pœnale eritam impleta conditione deficit, valde à perfecta voti religionis & castitatis natura: ratione cuius perfectionis reseruantur hæc vota. Quod tunc videntis non eligat hæc, ut talia sunt, sed potius eorum timore & odio voluit deterri, ne delictum admitteret, quod vitare proposuit. Et ideo hanc sententiam sustinent Ovandus 4. disp. 38. qu. vn. propos. 29. Perez lib. 8. ordinam. t. 19. l. 37. ad fin. Metma lib. 1. sum. cap. 14. §. 6. Palacios in sum. Caietani, verb. Votum, vers. Sexto, Enriquez multis neotericis nominatum allegatis, libr. 7. de indulgent. cap. 30. num. 6. Lud Lopez 1. p. instruct. cap. 44. colum. 2. vers. Si autem sub forma, & 2. p. vbi de clavibus, ca. 9. col. 12. Vinaldus tandembro sacram. 3. p. c. 14. an. 50. usque ad 57. Aragon 2. 2. q. 88. a. 12. colum. 8. vers. Si quis autem querat, Beata in suis responsionibus, casu 28. Manuel quest. regu' ar. 1. tom. q. 63. a. 7. Ant. Gomez in bulla Cruciate, clausula 10. nu. 99. Vega 2. tom. summa, cap. 129. casu 10. 99. & 114. Et eiusdem sententiae clares sint alii auctores, qui absque distinctione dicunt posse Episcopum in his votis dispensare. His sunt Toledo lib. 4. sum. c. 18. n. 11. Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. punct. 7. colum. 10. vers. Item possunt, Eniman. & a summ. verb. Votum, vbi de voti irritatione, nu. 11. Et dicunt esse probabilem hanc sententiam Sotus lib. 7. de iust. q. 4. art. 3. col. 5. vers. Vnum vero dubium, Cavar. Gutierrez, Angles, Graffis n. 4. Philiarcus, quos n. preced. allegavit, Alcozer sum. c. 16. ad fin. Manuel 2. to. sum. c. 97. concl. 2. n. 2. & in bulla Cruciate, §. 9. n. 124.

9 Non tamen poterit Episcopus dispensare in his votis absolute emissis, quamvis ea videntis eligat in pœnam, & supplicium peccati admissi, vel ad euitanda infamiam & dedecus. Quorum votorum exempla proposui n. 6. in 2. argimento pro prima sententia. Quod licet in causa impellenti ad hæc vota reperiatur aliqua imperfectione: at vere absolute sunt ex nullo eventu futuro pendentia: ac voluntas dicitur in rem promissam fertur, illamque eligit. At horum votorum absolutorum dispensatio est so-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

lius Pontificis. Adde, imperfectionem in his votis reportam non includi in ipso intrinseco videnti actu, ipsaque voti natura: sed esse ipsi voto extrinsecam. Nam voluntas perfecte & absolute consensum præstat, eligens independenter ab uno eventu castitatem aut religionem. Quod secus contingit in votis pœnaliibus. Quia in ipso met voti videnti actu, ac subiade in eorum votorum natura clauditur imperfectio consensus voluntatis, qui non perfecte in rem promissam fertur, sed dependenter à conditionis eventu.

Ad argum. nu. 6. proposita respondetur. Ad 1. dico id argumentum nullam vim habere. Nam etiamsi ante impletam conditionem id non sit votum undequaq; perfectum: est tamen votum imperfectum, siquidem obligat imperfecte ad materiam promissam: nempe, euueniente conditione ut executioni mandetur. Et ita nec ante eventum est integrum videnti resilire ab obligatione per id votum contracta ingrediendi religionem, postquam conditione euenerit. Ad 2. constat ex dictis n. p. 1. vbi in neutro voto posse Episcopum dispensare diximus, redditu differentia ratione. Ad confirmationem dic, licet votum sit directe de religione aut castitate (nulla enim alia res sub votum cadit) at non oritur ex illorum affectu, nec ut grata assumuntur, sed ac odiosa, & in pœnam, quando id votum pœnale est iuxta dicta n. 2. Ad argum. propositum n. 7. ad probandum impleta conditione non posse Episcopum: & ad confirm. dic, impleta conditione esse iam vota hæc absolute quoad obligationem: non tamen quoad radicem ex qua processere: est enim in illis imbibita ea radicis imperfectio.

Quæstio posterior. An in voto conditionali possit Episcopus dispensare. (Quale sit hoc votum explicuimus n. 4. & 5.) Triplex est sententia. I. sustinet, nec ante nec post impletam conditionem posse Episcopum dispeliare. Prob. non posse ante impletam conditionem. Quod in his votis non militet ratio, quæ in pœnaliibus: emittuntur enim ex affectu castitatis aut religionis promissæ, quamvis obligatio perfecta suspendatur in eventum conditionis. At pœnalia non proficiuntur ex amore rei promissæ. Et confirm. ex manifesta differentia inter hæc vota. Nam, qui pœnale emisit, nullatenus tenet expectare rei eventum, sed posset ante conditionem impletam libere contrahere matrimonium. At, qui conditionale emisit, non potest, sed tenet expectare conditionis eventum aut defectum (ut generaliter in quocumque contractu conditionali id probauit lib. 5. disp. 6. num. vlt.) Cum ergo diversa sit in vitroque voto obligatio ad castitatem vel religionem, diuersum quoque erit ius dispensandi. Atque ita in pœnali permitteatur Episcopo dispensatio ante conditionis eventum, secus in conditionali. Confirmatur amplius, quod hic ante eventum conditionis ad nuptias transiens peccat directe contra votum castitatis aut religionis. Ergo hæc vota ante conditionis eventum obligant, tamquam vera religionis aut castitatis vota. Ac proinde nequibet Episcopus dispensare. Posterior pars probabitur num. seq. Et ideo huius sententiae sunt Sotus libr. 7. de iust. q. 2. a. 1. ad 4. Nauar. sum. latina, c. 12. n. 43. Hispana c. 28. addit. ad num. 42. c. 12. Corduba sum. q. 152. Gutierrez lib. 2. quest. canon. c. 22. n. vlt. Aragon 2. 2. q. 88. ar. 12. colum. 8. vers. Si quis autem querat, Manuel in bulla Cruciate, §. 9. nu. 125. & in addit. eod. §. 9. n. 116. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 44. colum. 2. vers. Vota ista conditionalia, Azor lib. 11. institut. moral. c. 19. q. 13. Et evidentur clare sentire Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. punct. 7. colum. 10. vers. Item possunt: & Vega 2. tom. sum. c. 129. casu 99. & casu 21. nam absque distinctione aiunt non posse Episcopum in his votis dispensare.

II. Sententia docet ante impletam conditionem posse Episcopum, secus post impletam. Probatur prior pars. Quia ante impletam conditionem id votum conditionale non habet tam perfectam & absolutam voti rationem. Quippe votum perfectum statim obligat, licet quædoque non pro statim. Sicut in omnibus præceptis affi-

EEE

mativis

matius contingit. At huius voti obligatio pendet ex futuro euentu. Et confirmatur, quia cum virtus obligandi hominem Deo sit de voti essentia. Sicut votum conditionale nondum impleta conditione minime perfecte obligat, sed secundum quid, nempe, ad expectandum conditionis euentum: ita non potest dici votum simpliciter, sed secundum quid. Nec potest negari valde minti voti perfectionem ex hac dependentia obligationis à conditione voluntarie superaddita. At dum casus aliquis reseruatur superiori, reseruatio tanquam odiosa intelligitur de casu perfecto & cōploto in propria specie, vt tradunt DD. in tractatu de pénitentia, agentes de casu reseruatione. 2. quia sponsalia conditionalia nō sunt simpliciter & vere sponsalia, donec conditio impleatur: ac proinde nō pariunt publicæ honestatis impedimentum, c. vn. de sponsal. in 6. Nec excommunicatio lata in contrahentes sponsalia, ac reseruata, comprehendenter sponsalia conditionalia, donec conditio adueniret. Quia antea non sunt perfecta in sua specie. Probatur autē posterior pars. Quia adueniente conditione æque obligant vota hæc conditionalia ac aboluta. Vt constat ex l. Prior, in fine principij, ff. qui in pignore posteriores habeantur. Cuius verba n. 7. retulimus. Qua ratione lib. 5. disp. 8. n. 5. probauit matrimonium sub conditione initum, effici ea impleta legitimum, non minus quam si ab initio ab solutum esset. Et cap. vn. in fine, de sponsal. in 6. deciditur sponsalia conditionalia, quæ defectu perfectionis consensus non producebant impedimentum, ante conditionis aduentum, id producere ea adueniente, tamquam suam perfectionem consecuta. Atque id votum conditionale factum est ex castitatis aut religionis amore: nec ea electa sunt tamquam odiosa, & pœna ad deterendum à delicto. Atque proinde hac ratione non deficiunt à perfecta actus religionis ac voti natura. Sicut deficit votum pœnale. Nec valet, si dicas aetum vouendi à principio fuisse conditionale: nec aduentu conditionis mutare naturam. Nam ad dispensandum potius spectanda est obligationis qualitas, quam eius initium. 2. quia excommunicationem iure latam in iubentes percuti clericum, vel simoniace vendentes beneficia, incurunt iubentes sub conditione, vel vendentes sub conditione, quando conditione impleta sit percussio, vel consummatur venditio: iuxta omnes, cum tamen res hæc sit valde odiosa & pœnalis. 3. quia si quis credens rem ita se habere, aut habuisse, quasi sponsonem faciens voveret Deo religionem, si res non ita se habet, aut habuit, nemo dubitaret nequire Episcopum in eo voto dispensare. Cum tamen consensus in votum sit valde imperfectus. Ratio ergo consensus imperfecti in voto conditionali reperta non est sufficiens, vt impleta conditione possit Episcopum in eo voto dispensare. Hanc sententiam amplectuntur viri quidam doctissimi neoterici. Et pro illa sunt Perez lib. 8. ordinam. t. 19. l. 37. ad fin. Manuel 2. to sum. c. 97. n. 2. concl. 2. Vega 2. to. sum c. 129. casu 10. vbi afferunt, impleta conditione non posse Episcopum in voto conditionali dispensare: & ita videntur sentire antea posse.

13. III. Sententia docet, posse Episcopum ante & post conditionem impletam dispensare. Dicitur quoad posterioreni partem (prior enim latus est num. præcedenti probata.) Quod ad discernendam Episcopi potestatem, ad dispensandum in his votis, non sola obligatio ex his consurgens impleta conditione, spectanda sit: alias nec in voto pœnali impleta conditione posset: vt pote quod tūc instar absoluti obligat: quod tamen est contra receptissimam sententiam num. 8. relatam. Sed initium ac radix illius obligationis sunt quoque attendenda. Et si ea à perfecta voti castitatis & religionis natura deficiant, poterit Episcopus dispensare. Quod impleta conditione licet obligatio sit iam absoluta, at radix illius obligationis fuit imperfecta. At hæc imperfectio inuenitur in voto vere conditionali. Quippe radix eius obligationis fuit imperfecta voluntas à futuro euentu pendens, quæ in ipsa obligatione quasi imbibita manet. Semper enim est verum,

dicere ortam esse hanc obligationem ex consensu quodam imperfecto. Poterit ergo Episcopus in eo etiam impleta conditione dispensare. Atque ea reseruatio tamquam valde odiosa restringenda erit ad ea vota, quæ quoad obligationem, & illius radicem, sortiuntur perfectam voti castitatis ac religionis naturam. Et confirmatur, quia hac ratione potest Episcopus dispensare in votis pœnalibus impleta conditione. Quia etsi iam absolute sint quoad obligationem: at imbibitam in se habent imperfectiōnem radicis, nempe, obligationem non processisse ex amore castitatis aut religionis, sed potius ex odio. Ergo similiter poterit Episcopus dispensare in voto vere conditionali, impleta conditione, cō quod in se retineat imperfectiōnem radicis, ex qua procedit. Tandem quia fere semper vota hæc conditionalia non procedunt ex religiōnis aut castitatis affectione, sed ex amore rei positæ sub conditione, quam voulens obtinere desiderat, & vt facilius illam consequatur, offerre Deo ea vota. Sicut nec vota pœnalia procedunt ex affectu rei promissæ. Ergo sicut in his potest Episcopus, ita in illis. Quamuis maiorem rationem potestatis dispensandi in pœnalibus esse videam: at suo etiam modo ratio illa in conditionalibus militat. Etideo huius sententiae aperte videtur Toledo lib. 4. summa. c. 18. nu. 11. vbi absolute ac indistincte docet dispensationem tam in votis pœnalibus, quam in conditionalibus castitatis ac religionis, ac reliquis reseruatis, ad Episcopum pertinere. Et tenet in proprijs terminis dicens praxi virorum sapientissimorum frequentissima receperam esse hanc sententiam Anton. Gomez in bulla Cruciate, clausula 10. n. 99. Et tenet quidam viri doctissimi nostræ ætatis, temperantes quando votum non apparenter, sed vere est conditionale (prout explicimus n. 4. & 5.) Quādo enim votum est apparenter solum conditionale, cō quod dictio, si, æquiualeat dictioni, quando, nequibit etiam ante impletam conditionem Episcopus dispensare: nedum post. Et hæc sententia sic temperata mihi præceteris placet. Quam post hæc scripta inueni sustineri à Petro de Ledesm. 2. p. sum. tract. 10. c. 8. f. 126.

Est tamen hæc sententia intelligenda, quoties conditione est de futuro, nec tacite inest. Quæ reuera suspendit consensum, efficitque ne votum absolutum sit. Nam si sit de præterito aut præsenti, vt Voueo religionem, si ita res se habet modo, aut se habuit, non suspedit, sed est votum omnino absolutum, si conditio tunc vera sit, siue voulens sciat, siue ignoret conditionem extare. Vt expresse habetur l. Cum ad præsens, & dupli sequenti, ff. si certum petatur. Quare licet aliqualis imperfectio in his votis inueniatur, quia tamen non talis ac tanta est, qualis ac quanta in voto vere conditionali reperitur, non potest Episcopus in his dispensare. Et constat à simili, nam ratione imperfecti consensus deciditur c. vn. de sponsal. in 6. non oriri ex sponsalibus conditionalibus ante conditionis euentum publicam honestatem: & tamen si conditio est de præterito vel præsenti, & est vera, oritur publica honestas. Et similiter si tacite inest, atque apponitur eo modo quo inest. Vt probauit lib. præced. disp. 6. 9. n. 4. & 8. Non ergo in votis sub conditione de præterito, aut præsenti, aut quæ tacite inest, & apponitur eo modo quo inest, inuenitur ea consensus imperfectio, quæ satis est ut possit Episcopus dispensare.

Ad argumenta nu. 11. proposita resp. Ad 1. & confirm. fateor non tanta ratione fulciri potestatem Episcopi ad dispensandum in voto conditionali, quanta ad dispensandum in voto pœnali. At ratio ad id sustinendum non deficit. Vt nu. 13. probauimus. Ad 2. & confirmationem dic verum esse, id peccatum esse contra votum: at quia id votum non undeque perfectam voti castitatis aut religionis naturam sortitur, potest Episcopus dispensare. Ad arg. proposita n. 12. probantia non Episcopum disp̄fare impleta conditione, respondetur. Ad 1. constat ex dictis num. 10. tantum enim probat impleta conditione manere hæc vota perfecta quoad obligationem. At quia adhuc

ad huc in se imbibitam retinent imperfectionem radicis, à qua processerunt, potest Episcopus dispensare. Ad secundum dic eas pœnas respicere solam facti veritatem, nempe, veram clericis percussionem, veram beneficiorum venditionem, quæ impleta conditione vere reperiuntur. At reseratio potestatis dispensandi in votis respicit perfectionem voti castitatis aut religionis, quoad obligacionis radicem. Atque si id argumentum vim habeat, æque probat non posse Episcopum dispensare in voto pœnali, impleta conditione. Ad tertium constat ex dictis num. præcedenti.

DISPUTATIO XI.

An possit Episcopus dispensare in voto castitatis post matrimonium emissum ab altero vel utroque coniuge?

SUMMARIUM.

Explicantur casus discutiendi: & remissione, quando est solum non petendis debitum, voto, n.1.
An dispense Episcopus, quando alter coniux sine alterius licentia castitatem vovit? Refertur duplex sententia, n.2. & 3.
Proponitur sententia Authoris, n.4.
Quid, quando alter solus cum licentia alterius vovit, n.5.
Quid, quando utroque continentiam vovit absque alterius licentia, num.6.
Quid, quando utroque cum alterius licentia, non per modum contractus, num.7.
Quid, quando utroque communi consensu, ac per modum contractus vovit continentiam? Refertur duplex sententia, n.8. & 9.
Proponitur sententia Auctoris, n.10.
An quando ratione necessitatis dispensat Episcopus, sit ad solum petendum debitum, n.11.
An tunc posse, si sit recursus ad potentem, ex priuilegio dispensare, n.12.
An possint Episcopi in hoc voto dispensare, quando coniuges illi excepterunt casum aliquem, ut si foibles, quam habemus, moriatur, voluntus, ut liceat nobis usus coniugij, vel id vovant, à tempore, quo solum habuerint, implendum, n.13.
Quid, si mutuo consensu voverint solam castitatem ad tempus, n.14.
An si illi coniuges remittant sibi mutuum pactum, tradentes iterum sibi corporum potestatē, possit Episcopus in eo voto dispensare, n.15.

I OTVM à coniugatis emissum, aut potest esse tantum de non petendo debito. Et de hoc voto satis egimus disp. 9. num. 7. & 8. & ibi num. 6. egimus de voto castitatis coniugalis seruandæ. Quare disputatio præsens est de voto castitatis absolute à coniugatis emissio. Et quia hoc potest quintuplici modo emittri, ideo, vt distinet procedamus, quintuplex casus disputari potest. Primus est, quando alter coniux absque alterius coniugis licentia vovet castitatem. Secundus, quando cum alterius licentia alter solus vovit. Terterus, quando utroque absque alterius licentia. Quartus, quando utroque seorsum cum licentia alterius, non tamen per modum contractus. Vltimus, quando utroque mutua licentia per modum contractus continentiam vovit.

2 In primo casu, quando alter coniux absolute vovit continentiam absque alterius licentia: quidam censem non posse Episcopum dispensare, sicut nec in voto continentiae absoluto ante matrimonium emisso, nisi in casu virginis necessitatis. Quia ultra obligationem non petendi debiti, includit id voto etiam obligationem integrum castitatis, quando liber fuerit coniux à debito coniugali reddendo, siue per alterius coniugis mortem, siue fornicationem, ob quam alteri diuertere licet. Nec est conditionale. Quia ea conditione non reddendi quoties voventi licuerit, inclusa in eo voto, non est addita ex libera voventis voluntate: sed suapte natura in eo voto clauditur. Et hæc sententia est probabilis: illamque tenent quidam neoterici docti. Et Lüd. Lop. I. p. instruct. cap. 47. in fine, quamvis non explicit si absque alterius licentia vel cum illa voto sit emissum.

3 Alii vero censem posse Episcopum dispensare in hoc voto, & quamvis non explicit an ea dispensatio sit tantum ad petendum debitum, an potius omnino in eo ca-

statis voto, at ratio cui innituntur probat omnimodam dispensationem. Ducuntur, quod hoc voto non sit omnimodæ continentiae: cum ad non reddendum debitum obligare nequeat. At reseratio voti castitatis tamquam odiosa, de integræ castitatis voto est intelligenda, (vt late tota disput. 9. diximus.) Et ideo hanc partem sustinent Stunica de voto, quest. 3. num. 6. 4. Aragon 2. 2. quest. 88. art. 8. dub. vlt. Manuel 2. tom. summ. c. 90. n. 6. ad finem. Et posse Episcopum dispensare, quamvis alio fundamento ductus tenuerit Gutierrez, quem disp. 9. num. 4. allegauit, eius fundatum reprobans.

Et placet quidem hæc posterior sententia, casu quo id voto emissum sit post matrimonium consummatum. Quia non est voto omnimodæ castitatis, & ita minime obligat ad non reddendum, etiam quando redditio est voluntaria propter alterius coniugis adulterium, aut diuortium, (vt probabo lib. seq. disp. 35. num. 26. & dupli seq.) Si autem emissum sit ante matrimonii consummationem: subdistinguendum est; si id fuit animo ingrediendi religionem ad votum implendum, nequit Episcopus in eo voto dispensare. Quia valet vt voto omnimodæ castitatis, (vt probabo ea disput. 35. num. 23.) Secus (vt ibi dicam) si vovens non habuerit animum ingrediendi religionem: vel tempore voti se habuerit negatiue, nec de ingressu nec de opposito cogitans: tunc enim non est omnimodæ castitatis voto: (vt ibi probabo) & ideo potest Episcopus in eo voto omnino dispensare, liberando prorsus eius obligationem vovente. Quando tamen animo ingrediendi religionem vovit, licet nequeat Episcopus prorsus in eo voto dispensare: poterit tamen ubi iam semel matrimonium consummavit, dispensare ad petendum debitum. Sicut disp. seq. nu. 4. dicemus posse cum eo, qui ante matrimonium id voto inijt. Et quamvis ibi num. 6. dicamus posse tunc ad petendum debitum dispensare, licet animo ingrediendi religionem voverit, aut id matrimonium inierit. Atque quamvis nondum matrimonium consummatum sit. At si id castitatis voto post matrimonium emisit, animo ingrediendi religionem, vt illud impleret, sciens se aliter illud implere non posse, credo non posse Episcopum dispensare ante matrimonii consummationem, vt petat debitum: secus post. Ratio prioris partis est, quia cum tempore quo se voto astrinxit, sciuerit se aliter non posse illud implere, quam ingrediendo religionem, & ingrediendi animum habuerit, vt illud implerat, videtur se ad ingressum in eo voto obligasse, & cum adhuc possit implere, nequibet Episcopus dispensare. Ratio autem posterioris partis est, quia semel matrimonio consummato nequit iam ingredi religionem, & cum teneatur simul habitare cum coniuge, & reddere debitum, versabitur in magno incontinentiae periculo, ni petat. Et ideo potest tunc Episcopus dispensare ad petendum: & hoc quamvis posset adiri Pontifex, aut alias potens ex priuilegio dispensare: sicut disp. seq. num. 4. & 7. dicemus posse in voto castitatis ante matrimonium facto. Sed argues ad probandum hunc, qui post matrimonium datum vovit castitatem animo ingrediendi religionem, sciens se aliter non posse implere, non censiouere religionem. Quia si alter coniux obiret, aut transiret ad religionem, aut consentiret, vt hic vovens, plene castitatem seruaret, non teneretur hic religionem ingredi. Sed respondeo hoc verum esse: quia ille non censetur vovere religionem, nisi quatenus esset necessaria ad castitatis voto seruandum: quare cum in eo casu possit seruare in seculo, non tenebitur ad religionem.

In II. casu, quando cum licentia alterius coniugis alter solus continentiam vovit: quidam dicunt posse Episcopum dispensare, vt vovens petat debitum: & nil aliud explicant. Sic Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 2. 43. concl. 14. num. 14. Vega 2. tom. sum. cap. 120. casu 77. At existimo eodem pacto distinguendum, quo distinxit num. præcedenti. Aut enim hoc voto cum licentia alterius coniugis factum est ante matrimonium consummatum animo ingrediendi re-

ligionem, scienti se non aliter posse votum implere integrum, sed manendo in seculo teneri reddere debitum: & tunc cum videatur se ad religionem obligare, casu quo aliter nequeat seruare castitatem, iuxta dicta num. præcedenti, nequibit Episcopus dispensare etiam ad petendum debitum. At si iam matrimonium consummatum: cum nequeat ad religionem transire, & teneatur non obstante ea licentia reddere debitum, (vt probabo lib. seq. disp. 36. num. 5. & 6.) poterit Episcopus dispensare, non prorsus in eo voto, sed tantum ad petendum debitum. Quia valuit vt voto omnimodæ castitatis, (vt probabo lib. seq. disput. 36. num. 6.) Si autem id voto factum est post matrimonium consummatum, & animo ingrediendi religionem, volente altero efficere iure requilita, vt hic vicens transeat ad religionem, non poterit Episcopus dispensare etiam ad petendum debitum. Quia ad religionem voluit se obligare. At si alter propositum mutet, cum hic non possit ad religionem transire, poterit Episcopus dispensare ad petendum debitum: non tamen omnino in eo voto: eo quod sit absolutæ castitatis. Quando verò id voto absque animo ingressus religionis est factum, siue ante consummationem matrimonij, siue post, potest Episcopus omnino in eo voto dispensare: quod non sit voto omnimodæ & absolutæ castitatis, sed partis. Si quidem eo non obstante tenetur vicens reddere debitum: & potest reddere, licet alter in adulterium incidat: vt probabo libr. sequenti, disput. 36. num. 5. & 6.

6 In III. casu, quando vterque coniux continentiam voulit absque alterius licentia, dicendum est prorsus quod num. 4. diximus, quando alter solus absque alterius licentia voulit. Quia similiter non est voto continentiae absolutæ & omnimodæ, & tenetur reddere, ac potest, quamvis alter adulterij reus sit: nisi quando ante matrimonium consummatum animo expresso ingrediendi religionem factum esset, (vt probabo libr. seq. disp. 37. num. 1. & 2.) tunc enim esset voto omnimodæ castitatis, nec posset Episcopus dispensare in eo: nisi solum ad petendum debitum in casu solo, in quo num. 4. dixi id posse.

7 In IV. casu, quando vterque seorsum continentiam voulit habita ab altero licentia, non tamen per modum contractus, & reciprocæ conuentionis, Facio, vt facias, sed independenter ab alterius voto, dicendum est omnino, quod nu. 5. diximus. Quia similiter non est voto omnimodæ continentiae, sed partis. Cum teneatur alter alteri debitum reddere, ac possit, licet à debiti reddendi obligatione liber sit ob alterius adulterium, (vt probabo lib. seq. disp. 39. num. 3. & 4.) Et quando id voto animo ingrediendi religionem factum esset, dicendum est, quod n. 5. dixi in hac disp.

8 In ultimo casu, quando vterque communis consensu continentiam voulit per modum contractus, ac reciprocæ conuentionis, facio vt facias: aliqui absolute dicunt posse Episcopum in hoc voto dispensare. Sic *Maioris* 4. dist. 32. q. 2. col. 2. in *solut. ad 2. contra 2. concl.* Atque idem forte dicentes auctores sentientes id non esse voto omnimodæ continentiae, sed utrumque teneri reddere. Quos referam lib. seq. disp. 37. n. 9.

9 Alijs verò neotericis doctissimis placet posse tunc Episcopum dispensare ad petendum debitum. Quod etiam tenent *Emanuel Sa summa*, verb. *Debitum coniugale*, num. 2. & *Manuel quest. regularibus*, 1. tom. q. 63. art. 2. Ducuntur, quia cum sit odiosa reseruatio, debet restringi ad propriam verborum significationem. Ut dum reseruatur casus, intelligitur quando habet propriam & completam rationem in propria specie. At hoc non est proprie dispensare in voto castitatis, sed in effetu illius ad tempus, nec quoad omnes effetu. Quia est sacrilegus vterque fornicans, nec eo matrim. soluto potest ad aliud transire. Sed tantum est dispensatio ad petendum debitum: qua concessa, consurget ex ipso matrimonii contractu

obligatio debiti reddendi. Item, quia in voto castitatis, quod matrimonii contractum præcedit, dispensat Episcopus ad petendum debitum. Cur ergo non poterit in hoc post matrimonium facto? Cum hoc non magis obliget, quam illud.

At neutra opinio placet. Non prior, quia hoc voto est absolutæ & integræ castitatis: & obligat prorsus ad nō petendum, nec reddendum, (vt probabo lib. seq. disp. 37. n. 10.) Nec etiam posterior placet. Quia eius priorem rationem aperte impugnabo disp. seq. nu. 4. Nec posterior ratio aliquid probat. Quia non est simile de voto castitatis ante matrim. emissio. Quia ex natura rei est quoque Pontifici referatum, dispensare in eo ad petendum debitum. Et solum potest hodie, ed quod diuturna consuetudo obtinuit, vt Episcopi in hoc dispensent, (vt dicemus disp. seq. nu. 4.) Quæ consuetudo ortum habuit ab euidenti incontinentiæ periculo, si coniux nequeat petere, cum tamen ratione matrim. teneatur reddere. Quod in præsenti casu minime obtinuit, nec idem periculum militat, neuter enim tenetur, nec licite reddere potest. Ideo dicendum est, non posse Episcopum dispensare cum his cōiugatis, vt matrim. vtantur, siue petendo, siue reddendo: nisi quando esset incontinentiæ periculum in alterutro, nec commode Pontifex adiri posset præ paupertate, aut alia ratione. Priorem partem probat ratio proxime adducta, & discrimen ibi constitutum inter hoc voto, & idemmet dum est ante matrim. Posterior autem probatur. Quod in ea necessitate possit Episcopus dispensare cum solutis ad ineundum matrim. (vt probauit disp. 9. nu. 22.) Ergo à fortiori cum cōiugatis his ad petendum debitum. Et rationes ibi adductæ hoc satis probant. Et ita hanc partem tenent *Sylvest. verb. Votum 2. fin. iunctio verb. Dispensatio* q. 9. n. 15. ad quem locum se refert *Nauar. sum. c. 12. n. 59. Stunica* q. 3. de voto. n. 64. & 65. *Palacios* 4. dist. 32. diff. 2. col. 8. vers. *Quod si voto, Enriq. l. 11. de matrim. c. 15. n. 8. Manuel* 1. to sum. 2. edit. c. 243. concl. 14. n. 14. *Aragon* 2. 2. q. 88. a. 8. dub. vlt. *Lud. Lop. 1. p. instruct. ca. 46. col. 1. vers. Quando vterque, Vega* 2. 20. sum. c. 34. casu 10. 4. statim in princ. & c. 129. casu 68. Atque idem dicendum est, quando licet adiri possit Pontifex, imminent tamen graue incontinentiæ periculum ex mora. Quia in eodem eventu diximus eadem disp. 9. nu. 22. posse Episcopum dispensare in castitatis voto, & pro hac parte sunt *D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 22. §. 4. Sotus* 4. dist. 27. q. 1. a. 4. col. antepen. vers. *Quod si contra arguas, Angles floribus* 2. p. vbi de voto. q. vn. a. 7. diffic. 10. *Vega* dicit. casu 68. vbi absolute docent posse Episcopum dispensare, quando est incontinentiæ periculum. Atque idem dicunt *Nauarrus*, *Enriquez proxime allegati*, & *Manuel* dicit. c. 243. nu. 14. quando ex magno timore, licet non sufficienti ad voto irritandum, id factum est. Et placet quidem, quia id voto non est omnino voluntarium: & cum, vt integrum voti castitatis vim habeat, exigatur mutuum pactum, vbi id omnino voluntarium non fuit, sed metu magno extortum: nil mirum si non ita Papæ reseruerunt, ac quando sponte factum est.

Id tamen monuerim, dispensationem Episcopi in hoc voto ob vrgentem necessitatem factam solum posse esse ad petendum debitum. Quia ad hoc solum necessitas vrgit. Quare coniux hic fornicans delinquit contra votum, & ex vi illius tenetur eo matrim. soluto non transire ad aliud, & si reus voti transire, tenebitur non petere debitum. Instar eius, qui castitatis voto ligatus matrimonium iniit. At tunc poterit Episcopus dispensare ad petendum debitum. Quia respectu huius posterioris matrimonii se habet instar eius, qui post votum duxit vxorem: cum quo posse Episcopum dispensare ad petendum debitum, dicemus disp. seq. nu. 4. Similiter si soluto eo matrimonio adfuerit vrgens necessitas dispensandi, vt coniux superstes, qui sic mutuo consensu voverat, transire ad alias nuptias, poterit ad id dispensare Episcopus. Sicut disp. 9. num. 22. diximus posse in hoc eventu dispensare in castitatis voto.

12 Secundò monuerim, cum potestas Episcopi ad dispensandum cum his coniugibus mutuo castitatis voto per modum contractus astrictis, vt possint petere debitum, competit ratione solius necessitatis, & defectu potestatis commode adeundi Pontificem, non posset Episcopus in hoc dispensare, si posset absque eo periculo adiri habens priuilegium Pontificis ad dispensandum (vt dixi in simili, disp. 11. n. 25.) Quia tunc cessat ea necessitas.

13 Dupliciter tamen limitanda est hæc sent. i. vt intelligatur, quādō nulla exceptio in eo voto posita est. Si enim aliquis casus exciperetur, nō esset votum omnimodæ castitatis: & ita posset prorsus in eo Episcopus dispensare. Vt si coniuges per modum contractus voulissent castitatem, hac lege, vt si soboles, quam tunc habebant, obiret, possent vti matrimonio. De quo casu his diebus consultus respondi posse Episcopum omnino in hoc voto dispensare. Propter rationem dictam. At secus esset, si ab initio promitterent continentiam, si haberent prolem: tunc sic distinguendum esset, si dictio, si æquivaler dictioni, quando; vt sensus sit, postquam habuerimus prolem, promittimus ex tunc continentiam, esset votum vere absolutum castitatis, & tantum quoad effigiem esset conditionale: & sic non posset Episcopus dispensare, nec ad petendum debitum, nisi in casibus explicatis num. 10. Si vero sensus esset conditionalis, si Deus nobis hoc beneficium concederet, vt habeamus prolem, promittimus in gratiatum actionem continentiam; tunc retenta sententia, quam tenuimus disp. præcedenti num. 13. dicendum est, posse Episcopum in eo voto prorsus dispensare, siue ante impletam conditionem, siue post. Quia est vere conditionale.

14 Hinc deducitur, posse Episcopum dispensare, quando coniuges illi mutuo consenti, & per modum pacti, solam continentiam ad tempus voulissent. Quod id castitatis votum sit temporale, ac proinde non referatum. Sic Palacios 4. dist. 32. disp. 2. col. 17. vers. Suffragatur communis placito.

15 Secundò limitanda est, niti coniuges illi, qui per modum contractus voverunt, remittant sibi ipsi renuntiationem illam iuris petendi & reddendi, quam vouendo fecerant, iterum conferendo sibi mutuam corporum potestatem. Quippe tunc valet prædicta remissio, & tenebitur vterque debitum reddere, (vt dicam lib. sequ. disp. 37. num. 15.) Quare poterit tunc Episcopus dispensare ad petendum debitum, ratione illius periculi, quod gravissimum imminet, si cum sint obligati ad reddendum, sit illis interdicta debiti petitio. Atque id existimo posse, et si facilis sit ad Pontificem recursus. Quia per illam renuntiationem quasi de novo contrahitur matrimonium, quoad licitam eo vrendi facultatem: & petitio debiti erit ratione illius voti interdicta, concessa, ac obliganti redditione. Quare dicendum est posse Episcopum in hoc voto castitatis dispensare ad petendum debitum, licet Pontifex facile adiri possit. Sicut disp. seq. num. 4. & 7. id dicemus de eo, qui voto castitatis astrictus matrimonium contraxit.

DISPUTATIO XII.

An possit Episcopus dispensare in voto castitatis, & in affinitate, ac cognatione spirituali post matrimonium contractis ad petendum debitum coniugale?

SUMMARIUM.

Quot questiones disputandas sunt, n. 1.
An possit Episcopus dispensare in voto castitatis precedenti matrimonii ad petendum debitum? Refertur quadam opinio, n. 1.
Hac opinione retenta, nequit quories adiri potest habens dispensandi priuilegium, n. 3.
Proponitur sententia Authoris, n. 4. Et ibi, an possit dispensare cum coniugato, qui ab ipso uxoris licentia iniciatus est.
An possit Episcopus dispensare cum professo, aut sacris iniciato, ad petendum debitum, quando ab ipso causa iusta dispensatum est cum eis ad ineundum matrimonium? Remissione, n. 5.
An possit dispensare in voto castitatis ad petendum debitum, quando noncum matrimonium est consummatum, n. 6. ibi, quid si ille votum reli-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

gionis fecerat? vel alter in adulterium incidat.

Quid si adiri valeat potens ex priuilegio dispensare, n. 7.

Quid, quando vatum castitatis emissum est post matrimonium, & quid possint circa dispensationem in votis ad petendum debitum, confessores per bullam Cruciatam, & religiosi per sua priuilegia? Remissione, n. 8.

An dispensatio hec Episcopi in voto castitatis sit plena, an solum ad petendum debitum, n. 9.

An possit Episcopus dispensare ad petendum debitum in affinitate contracta post matrimonium? Refertur duplex sententia, n. 10. & 11.

An iuxta has sententias possit, quando est aditus ad potentem ex priuilegio, num. 12.

Proponitur sententia Authoris, n. 13.

An possit quanvis adiri valeat potens ex priuilegio, n. 14.

An possit dispensare in cognatione spirituali ad petendum debitum, num. 15.

Quia possint commissarius Cruciatæ, & religiosi per sua priuilegia, circa dispensationes ad petendum debitum in affinitate, aut cognatione spirituali? Remissione, n. 16.

DISPUTATIO præsens tres quæstiones disputandas petit circa Episcopi facultatem ad dispensandum cum coniugatis in debiti coniugalnis petitione. Prima est de voto castitatis. Secunda, de affinitate. Tertia, de cognatione spirituali.

QVÆSTIO I. An possit Episcopus dispensare ad petendum debitum, cum coniuge, qui voto castitatis astrictus matrimonium iniit? Quia in re quidam censem solius Papæ esse in hoc dispensare: & solum posse Episcopum ratione necessitatis vrgentis, quando, scilicet, voto astrictus caret sumptibus necessariis ad impetrandam dispensationem, vel periculum incontinentiae ex mora illius imminet. Quod communiter evenit in coniugatis simul habitantibus. Dicitur, quod in voto castitatis ex quo oritur obligatio hæc non petendi debiti solus Papa dispense, nisi ratione vrgentis necessitatis. Sic tenet Sotus 4. dist. 3. q. 2. a. 1. col. penult. vers. Reddere etiam, Ledesm. 2. p. 4. q. 55. art. 1. col. 1. vers. Sed habetab, Palacios 4. dist. 32. disp. 2. colum. 8. vers. Ego vero, & d. 34. disp. 2. colum. 11. vers. Et quanquam, & dist. 3. 8. disp. 3. col. 24. vers. At vero necessitati, Margarita confessorum in 6. precepto f. 89. col. 1. Gaeta c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. q. 127. nu. 250. Pedraza sum. in 6. precepto, §. 9. Sylvest. verb. Dispensatio, q. 9. n. 15. & verb. Matrimonium 7. q. 5. fin & verb. Debitum, qu. num. 15. & verb. Votum 4. quæst. 4. Armilla verb. Debitum, num. 13. Nauar. sum. c. 12. n. 76. & 86. & c. 16. n. 30. Perez lib. 4. ordinam. t. 1. l. 1. col. 28 f. 4. Gutier. q. canon. 1. 1. c. 23. n. 17. Petras de Ledesm. de matrim. q. 53. a. 1. col. 15. vers. Aduertendum tamen, Toledo 1. 4. sum. c. 18. nu. 1. differentia 2. Bart. à Ledesm. de matrim. dub. 32. col. antepenulte. Azor 1. 11. institut. moral. c. 19. q. 8. Grafis 1. p. decif. 1. 1. c. 1. n. 80.

Quare iuxta hanc sententiam dicendum est, nō posse Episcopum etiam dispensare in casu necessitatis, si recursus sit ad potentem ex priuilegio dispensare in voto hoc ad petendum debitum (vt in simili dixi disp. 9. nu. 25.) Et ita affirmat Petr. de Ledesm. n. preeed allegatus, asserens non posse Episcopum dispensare, si ad Nuntium apostolicum aditus pateat. Quod tamen eo nu. 25. reprobani, eò quod hic non maiori potestate gaudet quoad has dispensationes, quam Episcopi. Et sic iuxta hanc sententiam, raro vel vel nunquam poterunt Episcopi in hoc dispensare. Quia ubiq; est copia religiosorum mendicantium, qui possunt in hoc ex priuilegio dispensare. Ut dicemus disp. 16.

At multo probabilius est, posse semper Episcopum dispensare cum coniugato, qui voto castitatis ligatus transiit ad nuptias, vt petat debitum. Cuius rationem reddunt Enriquez, Manuel, Vega statim allegandi. Quod id non sit in voto castitatis dispensare, sed ad quendam solum effectum. Cum hic coniux non obstanti hac dispensatione si sacrilegus fornicando: nec eo matrimonio soluto possit ad aliud migrare. Sed hæc ratio displaceat. Nā similiter probaret posse Episcopum dispensare ad eum solum effectum, vt ligatus voto castitatis ineat semel matrimonium, manente voto in sua firmitate quoad cætera. Quod nullus concedit. Alteram rationem tradit Palacios statim allegandus, nimirum, quia id votum castitatis à sua perfectione cadit post matrimonium initum: eò quod iam non obliget ad reddendum. At in voto casti-

tatis impe rfe cto potest Episcopus dispensare. Sed neque hæc ratio arridet. Quia simili modo probabiliter cōcluderet posse Episcopū in eo voto prorsus dispēsare. Quippe ob ean dem rationem imperfectionis, quæ inueniuntur in hoc castitatis voto post matrimonium emisso, defendimus disp. p̄æced. à n. 4. posse Episcopum in eo prorsus dispensare. Præterea cum votum absolute ac perfecte emissum fuerit, & obligari: non potest dici im perfectum ratione status culpate assumpti: nec ex culpa sua debet assumens reportare commodum. Quare legitima huius ratio est, quam tradunt nonnulli ex auctoribus pro hac sententia allegandis. Quia licet attento iure hæc dispensatio sit solius Pontificis: at consuetudine, quæ iurisdictiōnem præbet c. Cum contingat, de foro compet. obtentum est hanc dispensationem Episcoporum esse. Passim enim Episcopi in hoc dispensant, nullo Romani confugiente ad petendam in hoc dispensationem: eo vel maxime, quod ex dispensationes excusari nequeant ratione vrgētis necessitatis. Cum facilis semper aditus pateat ad religiosos mendicantes, qui ex priuilegio possunt in hoc disp̄ensare. Et ideo hanc sententiam tenent ex Iurisperitis, Ioan. Andr. cap. Rursus, num. 6. qui clerici vel vount. & ibi Anton. fine, Anchār. n. 2. opposit. 1. fin. Prepos. n. 6. Alex. de Nevo nu. vlt. Henricus n. 4. Brunel. de sponsalib. concl. 31. n. 4. Hieron. Mangarie in arbore consanguinit. §. In nomine, nu. 56. (vterque habetur to. 9. tract.) Rosella verb. Impedimentum, impedit. 4. n. 5. fin. Angel. verb. Matrimonium 3. imped. 5. n. 3. & verb. Votum 4. n. 9. Armilla verb. Dispensare, n. 18. & verb. Matrimonium, num. 55. Taberna verb. Matrimonium 1. q. 2. & verb. Impedimentum, imped. 2. q. 5. Greg. Lop. l. 1. fin. t. 2. p. 4. Gallego de cogn. spirit. c. 19. n. 15. Mozzius, quem refert & sequitur Hugolin. de matrim. c. 20. n. 10. Et ex Theologis, Matoris 4. d. 32. q. 2. arg. 2. contra 2. concl. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 22. §. 2. fin. Sotus 4. d. 37. q. vn. ar. 1. in fin. corp. & 1. 2. col. 4. vers. Et per hoc respondeatur, Alex. in suo Enchirid. in 2. p. p̄cept. 2. tract. de voto, vers. Episcopus tamen dispensat, Vera-cruz 1. p. speculi. a. 15. in fin. & dub. 1. fin. & append. ad d. a. 15. fol. 121. Palacios 4. d. 32. disp. 2. colam. 17. vers. Suffragatur communī placito, Cordub. sum. q. 146. punct. 2. Toledo l. 7. summ. c. 14. n. 4. Enriq. l. 12. de matrim. c. 2. n. 9. in comment. lit. §. & c. 5. n. 10. vbi dicit idem de coniugato, qui lacris est initiatus absque vxoris licentia. Sorbus in compendio priuilegiorum mendicant. verb. Absolutio quoad seculares, 2 in resolutio. quas ibi ponit, vers. Tertio aduentendum est f. 75. Vinald. candel. Sacram. 1. p. vbi de matr. n. 140. & 3. p. c. 14. n. 41. Manuel 1. to. sum. 2. edi. c. 242. n. 2. & in bulla Crucifata, § 9. n. 119. & quasi. regul. 1. to. q. 6. a. 2. Valent. 4. p. disp. 10. q. 5. punct. 5. fin. Lud. Lop. 2. p. instruct. vbi de matrim. c. 46. vers. Adde vero f. 1110. & 1. p. cap. 8. 3. vers. penult. Enian. Sa. sum. verb. Debitum coniugale, n. 4. Graffis in suis decisōnib. 1. p. l. 2. c. 82. n. 5. & c. 83. n. 12. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 51. & casu 118. puncto 2.

5 Sed an hoc extendendum sit ad professo, vel sacris initiatos, qui ex dispensatione Pōtificia absque legitima causa concessa matrimonium insere, vt possit cum eis Episcopus dispensare: dixi disp. 8. n. 10.

6 Rursus dubitabis, an hæc facultas Episcopi protendantur etiam ad dispendandum in petitione debiti cum eo, qui post votum castitatis contraxit matrimonium, nondum tamen illud consummavit? Decisio pendet ex ea quæstione, an hic tenetur tunc ratione voti castitatis implendi, ingredi religionem. Et DD. teneri asserētes, quos referam lib. seq. disp. 34. n. 2. tenentur subinde dicere non posse tunc Episcopum dispensare. Quia hactenue nequit Episcopus dispensare cum eo, qui post votum religionis matrimonium iniit, vt possit consummari: (vt bene ait Sotus 4. d. 38. q. 2. col. 6. vers. Quid autē remedij?) quia ille potest adhuc implere votum ingrediendo religionem. Et ita hanc partem sustinet Azor in quodam simili, l. 11. infit. moral. c. 19. q. 20. vers. Sed dubia quæstionis est. At retenta opinione nostra, quam sustinebimus lib. seq. disp. 34. n. 8. dicenti hunc non teneri ingredi religionem, sed posse consummari reddendo, dicendum est posse Episcopum dispensare vt debitum petat. Sicut id potest matrimonio

semel cōsummato. Quia similiter tenetur debitum reddere, nisi religionis ingressum eligat, ad quem minimè obligatur. Ac proinde verabitur in magno incontinentiæ periculo, petitione debiti sibi interdicta. Et ita sustinet Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 242. nu. 2. Et similiter posset Episcopus dispensare in hac debiti petitione, aut redditione priori bimestri, quo ante consummationem reddere non tenetur: vel si cum ipse vount. sit innocens, alter cōiux sit adulter. Quamvis enim in his casibus nec teneatur nec possit licet reddere debitum: cum tamen nō teneatur religionem ingredi, quo castitatis votū impleat, nec possit ad alias nuptias transire, in magno incontinentiæ versabitur periculo. Nec consuetudo ratione necessitatis inducta ad dispēsandum in hac debiti petitione, restrin-genda est, ne in his casibus similis necessitatis possit. Idem dicrem, quādo hic voto castitatis astrictus ad matrimonium transtiret animo ingrediendi religionem. Cū enim is animus non obliget ad ingressum, sed liberū sit ei matrim. inito non ingredi, sed id consummare reddēdo: (vt probauit. l. 1. disp. 43. num. 9.) eadem ratio militat, vt possit cum illo Episcopus dispensare ad petendum.

Ex his deducitur, minimè necessarium esse configere 7 in his eventibus ad habentes ex priuilegio Pontificio facultatem dispensandi. Quippe ratione dictæ consuetudinis, id potest Episcopus præsente Papa: nedum illis. Sic ut disp. 9. nu. 27. diximus posse parochos ratione consuetudinis dispensare in vna vel altera ieunii die, etiam si præsens esset Episcopus.

Quando autem vota hæc castitatis sunt post matrim. 8 emissa, qualiter circa ea, ac debiti petitionem, possit Episcopus dispensare, satis diximus tota disp. p̄æct. An autem possit in hac debiti petitione dispensare per bullam Cruciatam? dicemus disput. 15. Et an possit per religiosoruū priuilegia? dicemus late disp. 16.

Tandem id monuerim, non posse Episcopum dispensare omnino in voto castitatis, cum eo, qui post illud matrim. contraxit, sed tantum ad petendum debitum. Quia necessitas matrim. iam initi nil aliud postulat, nec cōsuetudo aliud obtinuit. Quare non obstanti dispensatione hic fornicando sacrilegus erit: & transēdo ad aliud matrim. post illud dissolutū. Quia nō potest Episcopus in his votis dispēsare quoad eos effectus. Sic Sotus 4. d. 38. q. 2. a. 1. col. penult. vers. Reddere etiam Gutier. & Barth. à Ledesm. nu. 2. allegati. Quare si hic soluto matrim. ad aliud trāseat, noua Episcopi dispensatione egebit ad petendum debitum. Quippe prior dispensatio sicut nec ad aliud matrim. ita nec ad eius vñum extendi potuit.

QVÆSTIO II. An possit Episcopus ad petendum debi- 10 tum dispensare cum coniuge, cui debiti petitione est interdictum, ratione affinitatis contractæ cum altero coniuge? Quibusdam placet eam dispensationem solius esse Pōtificis. Ducuntur, quod id impedimentū oriatur ex affinitate inter coniuges cōtracta: in qua solus Papa dispēsat. Secundum quod p̄ceptū abstinentiā tunc à debiti petitione oriatur à iure Pōtificio, c. Transmiss. de eo qui cogn. consang. & nec ibi ne calibi concedatur Episcopo potestas in eo dispēsandi. Ergo Episcopus tanquā inferior nequit in eo dispēsare. Sic sustinet Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 2. n. 6. ad fin. Matienzo li. 5. recop. t. 1. rub. gl. 1. n. 103. Graffis 1. p. decif. li. 2. c. 83. n. 12. Et dubius manet D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 20. §. 8. Idē sustinet quando est propriè incestus, vt quia cōiux iam consummato matrim. habuit rem cū persona sui coniugis consanguinea, nisi id possit Episc. ratione iuuentutis. Angel. verb. Incestus, n. 5. Sylvest. verb. Luxuria, q. 4. d. 5. factentur tamen posse, quando non est propriè incestus. Ut quia copula ante matrim. consummatum habita sicut.

Alij sustinent eandē partem, cum quadam tamē limi-tatione. Dicunt enim non posse Episcopū dispensare, nisi casu necessitatis, eo quod nō pateat facilis aditus ad Pōtificem, sitq; incontinentiæ periculū. Quia in hac necessitate potest Episcopus in lege Pōtificia dispensare. Huius sent. fuit Sylu. verb. Debitū, q. 9 fin. Margarita confessorū in 6. p̄cept.

- precept. vers. 11. fol. 89. Gutier. quest. canon. lib. 1. cap. 23. num. 17. Lud. Lopez 1. p. instruct. cap. 80. col. 3. vers. Sed connumerare: & c. 29. 6. ad fin. & 2. p. vbi de matrim. c. vlt. col. antepenult. vers. Iam & illam. Et quando copula illa est scelestissima, ut cum sacerdoti vel sorore vxoris, tenent Sotus 4. d. 37. q. vn. a. 3. col. 3. vers. Debet autem: Graffis 1. p. decisionum. l. 2. c. 81. n. 3.
12. Quare iuxta hanc sententiam dicendum est, cum hodie possit Commissarius Cruciatæ in hoc dispensare, si pateat aditus ad eum, nequibit Episcopus (sicut in simili diximus n. 3.) Quia iam necessitas cessat. Et ita sustinet Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 80. colum. 3. vers. Sed an modo, & vers. seq. Nisi (inquit) commissarius nolit absque compositio- ne dispensare, quam coniux præ paupertate non est soluendo: & idem sustinet 2. p. instructory, vbi eum retuli nu- præced. Imò hodie retenta hac sententia ferè numquam poterit Episcopus dispensare. Cum facillimus ad religio- fos mendicantes sit aditus. Quos in hoc dispensare posse dicemus disp. 16.
13. At tamquam multo probabilius est tenendum, posse semper Episcopum in hoc dispensare. Quia quamvis ri- gore iuris atento nequeat (vt probant rationes adductæ nu. 10.) at ratione consuetudinis iam præscriptæ id potest (vt in simili diximus de voto, n. 4.) Atque praxis ipsa id testatur: passim enim Episcopi in hoc dispensant. Et ita hanc partem sustinent Palud. 4. d. 42. q. 1. art. 3. conclus. 2. nu. 28. & conclus. 3. n. 29. D. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 11. in principio, col. 3. vers. Nota etiam: & cap. 15. §. 3. & c. 16. §. 4. & c. 19. §. 3. & di- cens fortè id esse verum, Sotus 4. d. 37. q. vnica, art. 2. col. 4. vers. dubium autem. & idem clarè significat lib. 1. de iust. q. 7. ar. 3. col. 4. dicit enim posse Episcopum dispensare, præfer- tim cum non sit aditus ad Pontificem, Ledesma 2. p. 4. q. 55. a. 1. vers. Sed hesitabis. Verac. 1. par. Speculi, a. 25. vers. Dixi etiam: & a. 50. ad fin. & 3. p. a. 17. fine. Corduba in suo questionar. l. 1. qu. 12. a. 2. dict. 4. & 5. Palacios 4. d. 34. disp. 2. col. 11. vers. Et quam- quam. Merina 1. 2. q. 97. 4. 4. in fine. & conclus. Alex. in suo Enchir. precept. 6. in 5. specie luxurie, que est incestus, in fine. Ouand. 4. d. 41. q. vnica. proposit. 13. Pedraza sum. precept. 6. §. 19. Toledo 1. 5. sum. c. 12. n. 6. Enriquez lib. 11. de matrim. c. 15. n. 11. fine. Emma- nuel Sa summa, verb. Debitum, nu. 13. Valentia 4. p. disp. 10. q. 5. punct. 5. fine. Petr. de Ledesma de matrim. q. 58. a. 4. dub. 2. vers. In huius rei explicationem. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 4. 1. col. 3. post 2. conclus. Manuel 1. tom. sum. in 2. edit. c. 243. nu. 12. & in bulla Cruciatæ, §. 13. n. 7. & addit. ad eundem. §. 13. n. 17. Viual- dus candel. sacram. 1. p. vbi de matrim. n. 210. Sorbus in compen- dio priuileg. mendicant. verb. Absolutio quoad seculares 2. in resolu- tionib. quas ibi ponit. vers. Tertiò aduertendum est, f. 75. Vega 2. tom. sum. c. 5. casu 1. fine. Cañedo sum. Sacram. vbi de matrim. c. 6. in impedimento affinitatis, n. 45. Et ex iurisperitis, Syluest. verb. Matrimonium 8. q. 15. dictio 7. Armilla verb. Dispensare, nu. 18. Gaeta c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 408. & 502. Anton. Cu- cus 1. 5. institut. maiorum, tit. 11. n. 124. Gallego de cognat. spiri- tuali, cap. 19. n. 14. Hugolinus de matrim. cap. 20. fine. Et hoc est verum, quamvis affinitas illa contrahatur ante matrimoniū consummatum. Sic docent Palud. d. q. 1. a. 3. nu. 29. D. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 11. in principio, colum. 3. vers. Nota etiam. Sotus dicens fortè ita esse 4. dist. 37. q. vn. a. 3. col. 4. vers. Dubium autem. Syluest. Alex. Bart. à Ledesma proximè allegati.
14. Hinc deducitur, posse Episcopum in hoc dispensare, quamvis ad quoscumque potentes dispensare sit facilli- mus aditus. Quod hæc potestas quamvis ordinem du- xerit ex necessitate me dendri periculo incontinentiae cō- iungum, at iam ea potestas ex consuetudine præscripta cō- uenit absolute Episcopis. Ut num. præced. probauimus.
15. QVAESTIO vltima. An possit Episcopus dispensare cum coniuge ad perendum debitum, qui cum suo coniuge contraxit cognitionem spirituali? Quamvis nemini videtur, qui id neget: at evidentur posse esse opinio- nes eadem, quæ n. 10. & 11. relatae sunt circa affinitatis im- pedimentum. Quod impedimento quoque hoc ex iure Pontificio habeatur. cap. 1. de cognat. spirit. nisi dicamus ideo neminem contrarium dixisse: quia est valde dubium, an cognatio spiritualis superueniens matrimonio, impe-
- diat debiti petitionem. Verum supposito impedire, dicé- dum est posse Episcopum dispensare. Quod id consuetu- dine præscripta obtentum sit. Atque ita docent Palud. di- cens fortè ita esse 4. d. 42. q. 1. a. 1. conclus. 1. n. 6. D. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 15. §. 3. Ledesma 2. p. 4. q. 58. a. 2. fine. Veracruz 1. p. Speculi. a. 57. versic. Sed contra istam. Valentia 4. p. 2. punct. 2. ad finem: & disp. 10. quest. 5. punct. 5. fine. Emmanuel Sa summa, verb. Matrimonium, vbi de impedimentis diriment. nu. 5. vers. Si pater. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 4. 4. col. 3. vers. De vnu vero. Ludou. Lopez 1. p. instruct. cap. 85. col. 2. versic. Præterea si coniux, Graffis 1. par. decisionum. l. 2. cap. 83. numer. 12. Manuel addit. ad bullam. §. 13. num. 17. Et ex iurisperitis, Rosella verb. Impedimentum, impedim. 6. n. 6. Angelus verb. Matrimonium 3. impedimento 7. initio. Syluest. verb. Matrimonium 6. q. 7. dict. 2. fine. Nauar. sum. Latina c. 16. n. 34. vers. Interrogatus autem. Gae- ta c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 379. fine, Gallego de cognat. spirit. cap. 19. n. 13. Matienzo lib. 5. recopil. tit. 1. rubrica, glossa 1. n. 143. & omnes quos viderim.
- Quid autem possit commissarius Cruciatæ circa dis- 16 pensationem ad petendum debitum cum hoc dupli- ci impedimento, dicemus disp. 15. & quid religiosi circa hoc per sua priuilegia, dicemus disp. 16.

DISPUTATIO XIII.

An in impedimento matrimonij, quod resultat ex iuramentis castitatis & religionis, siue abso- lutis, siue penalibus, siue conditionalibus, possit Episcopus dispensare?

SUMMARIUM.

An in his iuramentis, quando sunt conditionalia vel penalria, possit Epi- scopus dispensare, n. 1.

Quando sunt absoluta: referunt duplex sententia, n. 2. &c. 2.

Explicatur an iuramenta hæc semper continant votum implicitum, num. 4.

Proponit sententia Auctoris potestatem Episcopis in his iuramentis, n. 5.

An concessis in aliquo priuilegio omnibus iuramentis, que non sunt in tertii praesudicium, & omnibus votis præter castitatis & religionis censeantur quoque reseruata iuramenta castitatis & religionis, n. 6.

Quid, si nulla reseruatio votorum fieret, sed omnia vota ac iuramen- ta que non sunt in tertii praesudicium concederentur: an censerentur adiuvare reseruata iuramenta religionis & castitatis, n. 7.

Satisfit argumentis, n. 8.

Q Vando hæc iuramenta castitatis & religionis sunt 1 pœnalria vel conditionalia, idem proslus sentien- dum est de illis, quod de votis similibus diximus disp. 10. numer. 8. & 13. Quia eadem est ratio. Et qui potest in votis dispensare, potest quoque in iuramentis factis ipso Deo, quæ in statu votorum sunt. Vt probauit disp. 2. n. 18.

Tota autem difficultas eo pertinet, an in his iuramen- 2 tis absolutis possit Episcopus dispensare: an potius cen- feantur Pontifici reseruata, ac vota earundem rerū? Duplex est sententia. Prior affirmat ea iuramenta Pontifici reseruari, sicut & similia vota. Dicitur, quod iuramen- tum factum Deo includat votum, (vt bene docent Sotus lib. 8. de iust. quæst. 1. art. 9. in solutione ad 2. in fine. Nauar. sum. Latina cap. 27. n. 275. vers. 16.) Quod inde constat, nam iu- rans Petro se datum ei nummos, id promittit Petro confirmans promissionem testimonio diuini nominis. Ergo iurans Deo se reseruaturum castitatem, vel ingre- surum religionem, id promittit Deo, iuramentoque fir- mat. Et proinde ibi est votum, vt pote quod nil aliud est, quam promissio facta Deo. Reseruatis ergo votis castita- tis ac religionis, censemur a fortiori reseruata similia iu- ramenta. Et confirmatur ex doctrina D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 1. in fine corporis, vbi omne iuramentum diuidit in af- fectorium & promissorium, dicens, esse assertorium, quando inducit ad confirmandum aliquid præsens aut præteritum: promissorium autem, quando ad confir- mandum aliquid futurum. 2. quia ex eo iuramento acqui- ritur Deo tamquam vero creditori, ab ipsoque accepta- tur obligatio faciendi aliquid in eius obsequium. Ergo est

est promissio perfecta: & cum Deo facta sit, erit votum. Tandem quia si quis homini promittat se ingressorum religionem, nequit homo ille remittere: quāsi promissio nō homini, sed Deo facta sit. Sic tenent *Caietan.* 2.2. q.89. a. 9. *paulo post princ.* *Sotus* 1.8. de iust. q.1.a.9. fine corporis. *Alezzer lib. de ludo*, c.13. *concl.* 9. in sum. c.1.6. fol. 58. verb. *La primaera es. tunica* q.5. de voto, n.42. & q.6 fine. *Manuel* 2. tom. sum. c.100. n.3. *Toledo* 1.4. sum. cap. 23. n.2. *Azor lib. 1.1. institut. moral cap. 10. q.3. Aragon* 2.2. q.89. art. 12. col. 6. dict. 1. & q.89. art. 9. col. 3. dict. 4. *Valentia* 2.2. disp. 6. q.7. punct. 4. col. 5. ver. sic. Et notandum est.

³ Posterior sent. docet huiusmodi iuramenta nō esse Pontifici referuata. Dicitur, quia numquam in facultate concessa circa relaxanda aut commutanda iuramenta, excipiuntur hæc, sed sola, quæ in tertij præjudicium vergunt. Nec ex votorum reseruatione deducitur sufficienter reseruatio iuramenti circa eandem materiam. Cum enim votum sit fortius vinculum iuramento, teste *D.Thom.* 2.2. q.89 a.8. quem plerique sequuntur, deducitur argumentum negatiuē à maiori ad minus. Ut non potest Episcopus in maiori vinculo dispensare: ergo nec in minori. Quod omni prouersi vi destitutum est. Sic tenent *Tabiena* in sum. nouiori, verb. *Iurare*, q.20. n.21. ad fin. *Nauar. lib. 2. consil. tit. de iure iurando*, in priori edit. *consil. 3. nu. 4.* & *5. in posteriori, consil. 1. n. 4. & 5.* & aliqui neoterici doctissimi.

⁴ Sed ut meam sent. explicem, suppono iuramentum factum Deo de re aliqua eius honore in concernenti, regulariter continere promissionem factam Deo, ac subinde votum. Quod probant argum. n.2. adducta. At possunt aliquando hæc iuramenta fieri, ita ut nullam promissionem Deo factam includat: sed mera sint iuramenta. Quia, scilicet, iurans intentione caruit promittendi ac offerendi aliquid Deo, sed solum per iuramentum quasi assertorium, id se facturum affirmavit. Ut bene docet *Ludou. Lop. 2. p. instrukt.* vbi de clauibus c.9. col. 6. & melius, *Valent. 2.2. disp. 6. q.7. punct. 2. paulo post principium*, vbi ait, sicut enunciatio de futuro potest esse communcta, & cum nudo proposito faciendi id, quod quis dicit se facturum: & etiam cum promissione faciendi id: ita quoque iuramentū posse induci, vel ad confirmandum nudum propositum, vel ad promissionem confirmandam: communiter tamē induci ad promissionem confirmandam, & sic dici promissorium. Quare id iuramentum dicetur promissorium imperfecte, & secundum quid, ut distinguitur cōtra merē assertorium: quod propriè est de præterito aut præsenti. Nec tunc iurans obligatur Deo tamquam creditori acceptanti materiam illam, ut rem sibi promissam, sed ut testi exigenti veritatem sui testimonij: deficit autem à vera promissione, eo quod non sit obligatio pacto firmata. Exemplum huius esto, quando quis non respiciendo Deum, quasi aliquid volens illi offerre in suum obsequium, sed solum eum afferte in testem, se ad aliquid faciendum iure iurando alstringit. Veluti contingit in eo, qui non impulsus Deo obsequendi desiderio, sed quasi desperans quod videat à se ignominiosam aut pauperem vitam in seculo ducendam: quia cathedram aut beneficium, cui se opposuerat, amisit: vel aliud dedecus passus est, iurat fore ut ingrediatur religionem: vel quando ira percitus erga patrem, id illi iurat. Et quamuis hoc in voto religionis frequentius accidat: potest tamen in voto castitatis quandoque contingere. Ut si quis mirū in modum consequendi alicuius matrimonii auidus, spe eius obtinendi amissa iuret se castitatem seruaturum; non intendens eam Deo in eius famulatum dicare, sed prærabie ac indignatione, eo quod coniugium intentum votis suis non responderit. Sed obiicies idem quoque posse contingere in promissione per modum voti facta. Ut si in eisdem exemplis quis sic diceret: Promitto Deo religionem. Sed respondeo esse apertam differentiam. Quod in hoc exemplo adsit expressis verbis facta Deo promissio: nec Deus alio modo adducatur, quam ut verus creditor promissionis sibi factæ. At in illis exemplis nulla expressa

promissio adest, nec animus promittendi, sed solum adducendi Dei in testem illius assertio[n]is de futuro, quæ quodammodo & imperfetè est promissio.

Hinc deducitur solario questionis propositæ. Quippe existimo priorem sententiam n.2. relatam veram esse regulariter, & in plurimum. Quia regulariter ea iuramenta votum continent: & ita fortius vinculum, quam solum votum. At posterior sententia n.3. relata, est vera in calu raro, quem num. præced. explicui, quando id iuramentum non includit in se votum. Quod tunc sit minus vinculum quam votum, ac proinde non probatur eius reseruatio ex reseruatione voti eiusdem matetiae. Ut benè probauit posterior sententia.

Secundò deducitur, quoties priuilegium concedat relaxari, aut commutari omnia iuramenta in tertij damnum non cedentia, & omnia vota præter castitatis & religionis, censeris sub ea votorum reseruatione reseruari quoque eiusdem materie iuramenta, quoties hæc promissionem continent: secus vbi ea vacant. Et ita conciliantur diuersæ sententiae, quæ inter viros doctos nostræ Soc. circa hoc exitere, quibusdam reseruari afferentibus, aliis vero negantibus.

Tertiò deducitur, quamuis in bulla concederentur omnia vota & iuramenta, quæ non sunt in tertii præjudicium, nulla votorum reseruatione facta, céseri adhuc reseruata iuramenta castitatis ac religionis, in quibus promissio continetur: secus quando non continetur. Quia in nulla generali concessione censeris concessa vota religionis & castitatis, nisi extimantur (vbi diximus disp. 9. n.2.) Quare à fortiori nec iuramenta earundem rerū promissionem continentia censēbuntur concessa.

Ad arg. nu.2. proposita quatenus militant contra nostram sententiam resp. Ad 1. dic id concludere, iuramentum illud castitatis emissum in Dei honorem includere votum, & ita reseruari Pontifici. Quod nos n.5. fassimus. Ad confirm. dic eam probare, omne iuramentum de futuro esse promissorium saltem imperfecte, ut distinguatur contra assertorium. Quod nu.4. concessimus. At 2. constat ex dictis num. 4. vbi quando id sit verum explicuimus. Ad ultimum fateor hominem nō posse relaxare: eo quod promissio illa non cedat in eius favorem: non autem quod semper includatur promissio facta Deo. Ad argum. num.3. adductum quatenus etiam aduersatur nostræ sententiae media, constat ex dictis num. 4. & 5. vbi explicuimus quando iuramentum sit minus, & quando fortius voto.

D I S P U T A T I O XIV.

An Episcopis dispensantibus integrum sit aliquā multam pecuniariam imponere: atque possint dispensare, licet impetrans prius adierit Pontificem, siue hic concesserit, siue denegarit: siue non adierit, at nouit Episcopus Pontificem denegare?

S V M M A R I V M.

Quando dispensant in votis, vel sua lege, possunt imponere multam pecuniariam, n.1.

Quid, quando dispensant in lege superioris, n.2.

An possit Episcopus dispensare in voto sibi concesso, quando prius adierit est Pontifex, ac concessit dispensationem, n.3.

Quid, si iam virtute eius commissionis ordinarius vel confessor dispensasset, num.4.

Quid, quando Pontifex in eo casu denegauit huic dispensationem, vel nouit Episcopus, sole denegare, n.5.

Quid in hoc casu, quando Pontificis decreto esset commissa dispensatio in perpetuum dignitati Episcopali: vel tacita esset commissio ratione urgentis necessitatis, n.6.

Quid, quando confessor virtute bullæ, aut priuilegiis religionis potest dispensare, n.7.

Quid si Episcopus vel confessor negauit remittens ad Papam, n.8.

An tunc dicatur casus occultus, n.9.

Duo petit disputatio præsens. Prius est, de potestate Episcopi ad imponendam aliquam mulctam iis cum quibus dispensat, per modum partialis cuiusdam dispensationis commutationi admixtae. Posterior de facultate eiusdem ad dispensandum, quando prius est aditus Pontifex. Circa prius, manifestum est, id posse, quoties dispusat in voto: imo omnes fatentur sanum esse consilium non omnino dispensare, sed aliquam commutationem admiscerre. Idemque posse quoties in sua lege dispensat, nemo meritò dubitare potest. Quod cum ea lex à sua voluntate proficiscatur, vimque obligandi habeat, potest ex iusta causa in ea dispensare, partim relaxando, & partim in aliquam eleemosynam commutando. Sicut potest Pontifex, & quotidie facit circa suas leges.

Sed difficultas est, an id ei liceat, dum in lege superioris in casu sibi permisso dispensat: vt in ieunio, obseruatione festorum. De qua re egi lib. 3. disp. 10. à nu. 8. vbi id negauit, illud admittens in voto. Et nunc in eadem sent. persisto. Quia rationes quibus id probauit sunt urgentes. At non sunt damnandi iudices Ecclesiastici hanc mulctam per modum cuiusdam cōmutationis imponentes. Quia innituntur sententiæ probabili grauissimorum Auctorum. Et rationibus ibi à me adductis potest responderi, hoc posse ex tacita commissione. Nam eo ipso quod Episcopis tanquam ordinariis ea commissio demandatur, aut expresse aut tacite ratione urgentis necessitatis, censemur commissum vel ut integre dispensent, vel aliqua cōmutatione admixta. Et ita hanc partem sustinent dicentes casu, quo potest Episcopus in ieunio dispensare, posse eum illud commutare in aliud opus pium, partim dispensando. *Innoc. c. 1. n. 2. de obseruat. ieun. & ibi Henricus n. 2. Host. rubr. eod. t. n. 9. vbi Ioan. Andr. num. 3. Ant. n. 5. Cardin. n. 3. q. 5. Abb. n. 9. Anchar. n. 8. Palud. 4. d. 15. q. 4. a. 1. nu. 13. D. Antonin. 2. p. t. 6. c. 2. §. 5. Caietan. 1. 2. q. 97. a. 4. ad fin. & summa verb. *Ieunium c. 3. ad fin. vbi Rosella n. 25. Angelus n. 20. Sylvest. q. 7. dict. 2. n. 19. Armillan. 6. Tabiena q. 14. n. 15. Nauar. sum. c. 21. hispanen. 21. latine n. 22. Angles floribus, 1. p. vbi de ieunio, q. 5. diff. 3. Azor l. 7. inst. mor. c. 29. q. 5. Vega 1. to. sum. c. 14. casu 36.* Nō tamen hoc ita accipendum est, ac quādo Episcopus in voto. Quippe in hoc potest partim commutando dispensare, licet causa omnino dispensandi non adsit. Quia idem vinculum voti manet super materiam loco prioris subrogata: ac vinculum id voti potest absque eius iniuria omnino commutari. At in lege superioris non potest dispensare admixta commutatione, quando constat non adesse causam iustum ad plene dispensandum. Quod tunc omnino relaxetur ea lex, nō enim eadem lex potest in aliam materiam transferri, nisi per legislatorem. Nec datur inferioribus in ea dispensandi facultas, nisi quando necessitas causæ vrget. Quod minime euenit, quoties constat non esse causam omnino dispensandi iustum. Duxi quoties constat, nam in dubio fatentur omnes posse plene dispensare: imo in hoc casu est opus dispensatione. Nam vbi causa à præcepto excusans constat, ea non est opus.*

Circa posteriorius quæstum, ratio dubitandi potest esse. Quod ea dispensatione semel petita à superiori, videtur iam in ea causa per superiorem præuentum, & sic nil posse circa illam inferiorem. Prima tamen conclusio sit. Quando Episcopus potest iure ordinario in aliqua re dispensare, vt in voto pœnali castitatis, vel non nubendi, quamuis obtenta sit à Pontifice commissio facta ordinario, vel confessori, vt dispenset, potest vouens ei renuntiare, & adire Episcopum, vt potestate sua ordinaria dispenset. Quia cum ea commissio sit ob vouentis gratiam ac fauorem concessa, non debet in eius damnum retorqueri. *Regula Quod ob gratiam, de regul. iuris, in 6. l. Quod fauore, C. de legib.* Nec ob id interdictum impetranti posse fauore sibi concessio cedere. Item, quia adire Principem ad petendam rem aliquam, nullum præventionis effectum operatur, ne liceat postea id ab inferiori petere, l. 1. & *toto t. C. quando libellus, & ibi DD.* Atque ita generaliter etiam

in rescriptis iustitia tradit *Nauar. li. 1. conf. in 2. edit. t. de offic. deleg. conf. 1. n. 2.* An verò teneatur facere mentionem prioris dispensationis, dicam n. seq.

II. Conclusio. Idem credo, quamvis iam virtute eius commissionis ordinarius vel confessarius in eo voto dispensasset, partim commutando, iuxta Pontificis præscriptum. Posset enim hic vel ab ordinario petere, vt auctoritate ordinaria in ea commutatione dispenset: iuxta dicta disp. 9. num. 20. etiam quando votum commutatum erat ex reseruatis, nedum quando non est ex illis, vt hic contingit, vel potest etiam eligere redire ad priori voti obligationem (vt diximus disp. 9. num. 21.) & petere ab ordinario, vt dispenset in illo auctoritate sua ordinaria. Quia tunc est nouum votum omnino. At in novo voto tunc emisso manifestum est posse Episcopum dispensare, nec opus esse mentionem prioris dispensationis limitate factæ per Pontificem: cum sint circa diuersa. Quia prius votum circa illam materiam castitatis iam prorsus extinctum est. Quod si dicas non esse omnino diuersum votum. Quia alias non liceret ad prius votum redire, cum id in melius commutatum est. (Cuius contrarium diximus disp. 9. n. 21.) Respondeo duplexer posse hunc eligere redire ad prius votum: primo modo tamquam ad votum primævum, vtendo priuilegio & libertate concessa omnibus, quibus vota commutantur etiam in melius, & tunc non est diuersum votum, sed prius, quod non omnino extinctum erat, sed dependenter ab electione vountis redeundi ad illud, vel implementi materiam in quam commutatum est. 2. modo potest redire, non tamquam ad primævum votum, vtendo eo priuilegio: sed materiam in quam illud commutatum est, quam multo minorem constat esse, vtote cui dispensatio admixta est, iterum commutando in prius illud votum, quasi de novo illud emittendo, quod propria auctoritate à quocumque vounti posse semper fieri fatentur omnes. Et tunc est omnino aliud votum: ac proinde non erit necessaria mentio prioris dispensationis cum limitatione concessæ. Imo quamvis priori modo redeat, & sit idem votum: & in casu præcedentis conclusionis, in quo votum non erat extictum, cum nondum expedita esset per ordinarium vel confessorem dispensatio, existimo non esse necessariam mentionem prioris dispensationis cum limitatione commutationis consuetæ factæ per Pontificem de stylo curiæ. Propter illa, quæ trademus disp. 22. n. 10. & 11.

III. Conclusio. Quando Pontifex de eo casu consulatus denegauit dispensationem, iudicans non adesse causam, credo nisi noua causa proponatur, non posse Episcopum. Quia eo ipso quod Pontifex denegauit, videtur facultatem auferre inferioribus cum illo singulari dispensandi, nisi ex noua causa emergenti. At secus esset, vbi huic singulari non denegasset, at constat solitum esse Pontificem aliis denegare ob eas causas dispensationem, reputando eas non esse iustas. Tunc enim posset Episc. cum illo, cui denegata non est, iudicans eas esse causas iustas dispensare. Quia cum iure ordinario sibi ea dispensatio competat, non astringitur ad dispensandum ex iis solis causis, quibus Pontif. existentibus vult dispensare. Nec Pontificem denegasse aliis ex ea causa dispensationem, ligat ordinariam Episcopi facultatem, ne valeat dispensare cum hoc, cui Pontifex non denegauit.

IV. Conclusio. Quando Episcopi dispensant ex commissione expressa annexa perpetuo dignitati, vt contingit in casibus Trident. sess. 24. de reform. cap. 6. non astringuntur ad dispensandum ex solis causis, ex quibus solet Pontifex dispensare. Quare licet norit Papam nolle dispensare ex aliquibus causis, & aliis denegasse, potest cum hoc, cui non denegauit, dispensare ex iis causis, si eas iustas iudicat. Ut nu. præced. dicebamus, quando dispensat potestate ordinaria. Quod hæc tanquam iure concessa, ac dignitati perpetuo annexa, sit ordinaria, (vt probauit l. 2. disp. 40. 14.) Imo idem celerem, quando ex commissio-

ne speciali Pontificis dispensaret. Cum enim Pontifex non assignet causas, ex quibus commissarius dispenset, solum astringit illum, ut ex iusta causa dispense, eius prudentiae committens discernere, quae sit iusta causa. Exemplum huius n. seq. proponam. Secus esset quando ex sola epicheia dispensat Episcopus, ut in casu necessitatis ratione periculi in mora. Cum enim tunc ex sola presumpta Pontificis voluntate dispense, ubi de contraria voluntate constat, cessat presumptionis cui epicheia innititur. At posset utique quando Papa aliquando concederet, licet aliquando neget. Quia tunc non est contraria voluntas.

V. Conclusio. Sicut diximus n. 3. & 4. posse eum, qui impetravit dispensationem a Pontifice voti, in quo poterat Episcopus, ad ipsum configere, ut dispense, sic dicendum est posse configere ad potentem ex privilegio. V. g. fuit votum penale castitatis vel religionis, poterat confessarius per bullam Cruciatam commutare: (vt disp. seq. trademus) possunt etiam religiosi id commutare, atque in eo dispensare virtute suorum priuilegiorum: (vt dicemus disp. 16.) dico non obstat huic facultati impetratam esse a Pontifice commissionem dispensandi facta ordinario vel confessori. Quia adiisse superiorem, nullum præventionis effectum operatur: & commissio favore huius facta non debet in eius damnum retorqueri, (vt haec n. 3. probauimus.) Nec iam ordinarium vel confessorem virtute commissionis dispensasse obstat, quin possit hic adire habente in priuilegium dispensandi, aut ut priuilegio Cruciatæ, redendo ad priorem voti obligationem, (vt dicebamus num. 4.) & sic tamquam noui voti possit dispensationem aut commutationem impetrare, non facta prioris mentione. Ob rationem quam eo num. 4. tradidimus. Et quamvis Pontifex semper huiusmodi vota commutet in menstruas confessiones, & certa penitentia opera: & solum quando adest incontinentiae periculum, non impedit commutationem fieri per bullam in subsidium belli, prout ipsa concedit: & per priuilegia religionis, in quacumque opera pia: vt ea expresse concedunt: & virtute horum dispensari ex aliis causis iustis, quamvis non adsit incontinentiae periculum: dummodo huic singulari non sit denegata dispensatio a Pontifice, vel eius penitentiario. Ut num. præced. iuncto n. 5. probauimus.

8 Tandem duas difficultates dissoluenda supersunt. Prior est, an si quispiam dispensationem petijt ab Episcopo, in casu in quo poterat, vel a religioso virtute priuilegiorum, vel commutationem virtute bullæ, qui nolueret, sed remiseret illum ad Pontificem, an postquam hic se presentauit Pontifici petens ab eo dispensationem, possint sicut prius poterant Episcopus, religiosi, vel confessor? Et videtur eos non posse. Quod iam desinant esse iudices, ex quo causam, ad superiore temisere. Ut habetur e *Licet, de officiis legati: & tradunt ibi gl. verb. Transfulerat, & ibi Ant. n. 8. Abbas num. 3. Anchæ. num. 2. Imola fine, & tradunt adeò hoc esse verum, vt nec ex partium consensu possit ea causa semel iam superiori presentata, ad priorem iudicem redire.* At dicendum est posse, quamvis iam Pontifex commisisset dispensationem ordinario vel confessori, & hi iam illam expedissent, (prout num. 3. 4. & præcedenti, explicuimus.) Quia textus dicit cap. *Licet, & doctrina auctorum ibi allegata, intelligitur in iurisdictione contentio, de qua is textus loquitur. Qualis non est iurisdictio dispensandi.*

9 Posterior difficultas est. An si impedimentum erat occultum, in quo solum poterat Episcopus dispensare quamdiu occultum est, ut sunt casus concessi in Trident. sess. 24. de reform. cap. 6. in quibus conceditur facultas Episcopo, quamdiu occulti sunt, nec ad forum contentiosum deducti, possit Episcopus, licet initio noluerit, sed remiserit causam ad Pontificem, cui ille se presentauit? Videtur non posse. Quia iam deducta res illa est ad Pontificis forum. Sed dicendum est posse. Quod verbum, Forum, idem sit quod iudicium, sive locus ubi iudicatur, c. Forum,

de verb. sign. Et licet ea dictio solum posita posset aliquam dubitandi ansam praebere: eam tamen prosus auferit dictio, contentiosum, illi adiuncta. Quippe id appellatur, quando lis agitur inter partes coram iudice: ut bene tradit Felinus c. 1. à n. 39. de constit.

D I S P V T A T I O X V .

An per bullam vel iubileum possint aliquando commutari vota Religionis & castitatis, & alia quæ matrim. impediunt, vel dispensari possit ad petendum debitum cum impedimento voti affinitatis, vel cognitionis?

S V M M A R I V M .

Quæ vota possint per bullam aut iubileum commutari, & an necessario in bellum subsidium commutanda sint, n. 1.

Proponuntur argumenta probantia in nullo suento posse hac vota castitatis & religionis per bullam aut iubileum commutari, n. 2.

Hac vota tunc censentur in bullæ vel iubile reseruari, quando sunt Pontifici reseruata, n. 3.

An possint per hac commutari votum temporale castitatis, & castitatis coniugalis, non petendi nec reddendi, virginitatis, non nubendi, assumendi ordinis sacri, disiunctum castitatis vel ordinis, assumendi habitus beatarum, ingrediendi ordinem militarem, perseverandi in religione: & ut differatur votum religionis, n. 4.

An possint commutari per hac votum strictioris religionis in transitum ad laxiorem, n. 5.

Quid de commutatione earum rerum, in quas Pontifex hac commutavit, n. 6.

Quid de votis castitatis post matrimonium emissis, n. 7.

Quid de votis penalibus ac conditionalibus castitatis & religionis, n. 8.

Quid de voto castitatis, ad petendum debitum, n. 9.

Quid, quando potest Episcopus dispensare in his votis ratione solius necessitatis, n. 10.

Quid de iuramentis absolutis aut penalibus, conditionalibus & castitatis & religionis: & quando simul concurrunt votum & iuramentum, num. 11.

An possit fieri dicta commutatio, quando prius est aditus Pontifex, ut dispense, in ijs votis, sive negat, sive concesserit: & quanvis confessor nolens commutare, remiserit illum ad Pontificem, cui je presentauit: & quanvis sciat Pontificem ex sola certa causa dispensare tunc est commutatio in quædam certa opera: Remissio, n. 12.

Commissarius Crucianus dispensat ad petendum debitum, quando affinitas aut cognatio spiritualis sunt post matrimonium contracta, num. 13.

An concedente Pontifice facultatem commutandi voti de danda certa eleemosyna, remittentique partem debitis, nec soluta, ac obliganti ad solutionem alterius partis, possit pars soluenda remitti ex causa per Episcopum, vel virtute bullæ vel iubilei commutari: & possit per hac commutari pena pecuniaria iam incursa ex fractione voti penalibus, n. 14.

An tempore iubilei possit confessor commutare sic votum: in id commuto ex nunc, id quod vir doctus iudicat commutandum: & si sic frangat votum, antequam vir doctus declareret, peccet in illud, n. 15.

An transacto iubilei possint commutari vota, quorum quis immemor commutationem non petijt, si confessor generaliter vota commutavit, num. 16.

Quid, si ea commutatio generalis non facta est, n. 17.

Quid, si voti memor noluit commutationem petere, n. 18.

Quid, si tempore iubilei hic non est fassus, quod non innenerit in se culpan aliquam lethalem, n. 19.

An si intendebat lucrari iubileum, quem postea non obtinuit, reincidat in excommunicationes reseruatas, à quibus est absolitus, n. 20.

An si oblitus tunc sit alicuius, extincta maneat reseruatio, n. 21.

An reuinificant vota virtute illius commutata, quamvis confessor commutavit in ea qua vir doctus prescripsit, n. 22.

Quid, si nulla commutatio facta sit tempore iubilei, n. 23.

Quam culpam committat hic non lucrans postea iubileum, n. 24.

An commutatio hec virtute bullæ vel iubilei debeat necessario in confessione sacramentali fieri, n. 25.

PRAEMITTENDA est clausula bullæ hanc commutati-
onem votorum concedens, & clausula iubilei. Clau-
sula bullæ Cruciatæ sic se habet: *Possint eligere confessorem ex approbatis ab ordinario, & ab eo quorumcumque peccatorum & censurarum, &c. absolutionem recipere: & illis vota omnia, ultra marino, castitatis & religionis dumtaxat exceptis, in aliquod subsidium huius expeditionis per eundem confessorem commutari possint.* Clausula vero iubilei plenissimi, qui lolet conce-
di per tribus diebus ieiunij, confessione, communio-
ne, oratione, & eleemosyna, sic se habet: *Possint approba-
tos presbyteros eligere, qui eorum confessionibus diligenter auditis,*
lute

licite valeant ipsoꝫ à quibusvis peccatis, criminibus, censuris, &c. absoluere: ac vota quæcunque ab eis emissa, castitatis & religionis duntaxat exceptis, in alia pietatis opera commutare. Quare constat ampliorem esse clausulam iubilei clausula bullæ. Per hanc enim non conceduntur votum Hierosolymitanæ peregrinationis, & religionis ac castitatis, cætera verò reseruata cōceduntur. Nec commutatio in quodcumq; opus pium conceditur, sed in subsidium belli. Per illam verò conceduntur omnia vota, demptis solis castitatis & religionis: & conceditur commutatio in quodcumque opus pium. Sed circa illam bullæ clausulam est difficultas de quo subsidio intelligatur, *Viald. candelabro Sacram.* 3.p. cap. 14. num. 39. refert Doctorem Deza è Societate Iesu virum doctissimum se præsente in prælectionibus publicis Compluti legisse, posse virtute bullæ commutari vota in subsidium spirituale belli, quale sunt orationes pro felici belli eventu. Quod bulla absolutè dicat, in subsidium belli: nec minoris efficaciam sit spirituale, sed maioris. Et ipse *Viald.* dicit hoc esse probabile. Idem tenet *Llamas methodo curationis* 3.p. ca. 4. §. 42. ad finem, limitans quando vota sunt personalia, & vouchers ita pauper est, vt non sit subsidio temporali erogando. Et *Ant. Gom. in bullâ Cruciatâ clausula* 10. nu. 54. dicit posse virtute bullæ commutari vota in subsidium belli, vel aliud opus pium, si vouchers pauper sit. Sed iure optimo hoc reprobatur latè *Manuel addit. ad Cruciatam*, §. 9. num. 109. dicens nomine subsidij intelligi temporale. Quod & fatentur omnes DD. statim allegandi: & praxis ipsa satis testatur. Atque cum bulla orationibus contenta est, id expresse dicit. Ut constat ex alijs eiusdem bullæ clausulis. At maior difficultas est, an tota commutatio debeat esse in id belli subsidium. Id enim necessarium videtur: quia non amplius bulla cōcedit, quam in subsidium belli commutare. Et ita affirmant *Sotus lib. 7. de iust. q. 4. a. 3. ad fin. corporis, vers. Rursus circa eadem. Aragon 2.2. q. 88. ar. 12. col. 5. vers.* Et ad argumentum, *Lud. Lop. 2.p. instruct. vbi de clauibus, c. 9. ad fin.* Et sunt clarè eiusdem sententiae, alij dicentes hanc commutacionem faciendam in temporale belli subsidium. Hi sunt *Nauar. summ. lat. c. 12. n. 80. vers. Admonemus insuper, Hisp. cap. 28. addit. ad n. eundem, Corduba summa qu. 149. 150. Angles floribus 2.p. vbi de voto, q. vn. a. 8. diffic. 7. Garnica in expos. bull. f. 44. Vega 2. tom. sum. ca. 129. casu 106. Manuel in bullâ Cruciat. §. 9. n. 109. & addit. ad eundem §. nu. 109. Lud. Lopez 1.p. instruct. c. 50. col. 3. vers. Commutatio voti.* At probabilius mihi est, posse virtute eius bullæ vota commutari, partim in temporale belli subsidium: & partim in alia quæcunque pietatis opera. Quod non obscure significant verba ipsius bullæ, ibi: *In aliquod subsidium huini expeditionis commutari.* Quasi dicat aliquam commutationis partem debere esse in eleemosynam pro belli expeditione. Et hanc esse mētem, vel inde colligitur: quod sic maior quantitas in id subsidium congeretur. Quæ Regis Hispaniæ bullam impenetrantis intentio est. Quippe si commutatio sit necessariò facienda omnino in id subsidium, rari videntur eo priuilegio: quia vel carebunt pecunia æquali bonitati rei promissæ. (Sic enim est facienda commutatio: cum nulla cōcedatur dispensandi potestas.) Vel nolent tantam pecuniaæ quantitatem cōtribuere. Et confirmatur, quia hac ratione concedit Pontifex vna cum bullâ Cruciatâ bullam compositionis, cōtentus minori multo summa, quam reuera est debita, vt vel sic illa remissione attracti debitores incertorum cōtribuant partem in eiusdem belli subsidium. Et ideo hanc partem sustinent *Enriq. l. 7. de indulg. c. 30. n. 6. Viald. candel. Sacram.* 3.p. c. 14. n. 39. & alij viri doctissimi neoterici. Et apertis verbis idem sentit *Azor li. 11. instit. moral. cap. 18. q. 9. fine.* quærens enim quid facturus sit pauper carens pecunijs ad bullæ cōmutationem, respondet oportere, vt det eleemosynam exiguum paupertati parem. At si necessariò esset commutatio facienda omnino in hanc eleemosynam, nō posset hic gaudere eo bullæ priuilegio: sicut nec potest bulla frui, si careat nummis necessarijs ad eam accipiendam. Nō tamen existimo suf-

ficerem minimam pecuniæ quātitatem, facta reliqua commutatione in opera pia. Quia videtur id intentioni bullæ aduersari, quæ potius spectauit cōmutationem in id belli subsidium: sed eam prudentis confessoris arbitrio liberandam inspectis grauitate voti commutandi ac facultibus videntis. Et has potius attendendas credo. Ut expresse significat Azor in verbis ex ipso proxime citatis. Quia mens Pontificis est, vt omnes accipientes bullam eo priuilegio frui possint, contributa aliqua eleemosyna paupertati pari: vt vel sic copiosior ex multis eleemosynis, quibusdam minutis, alijs verò grossioribus, in bello expeditionem cogatur.

Hoc præmisso viderur in nullo euentu vota pertinencia ad castitatem & religionem, quamuis à vera perfectione deficiant, & ideo Episcopi dispensationi subdantur, posse commutari virtute bullæ vel iubilei. Quod ideo possit Episcopus in illis dispensare, quia seclusa reseruatione poterat iure communis attento, & ideo reseruatione, tanquam ius eius auferens, sit odiosa ac restringenda, (vt diximus disp. 9. n. 3. & 5.) Quæratio nullatenus militat in his priuilegijs, nam ijs seclusis commutaturus nil poterat: atque priuilegia hæc nil circa ea vota concedunt: immo expresse illa excipiuntur in eis. Non ergo est cur dicamus eam exceptionem restringendam esse ad vota absoluta, & omnino perfecta castitatis ac religionis. Et confir. quia priuilegia hæc bullæ & iubilei sunt tanquam odiosa stricte intelligenda, (vt probauit disp. 2. num. 7.) At maxima esset hæc extensio.

Verum quamuis hæ rationes non modicum vrgeant, dicendum est posse virtute bullæ vel iubilei hæc vota cōmutari, quoties ita à vera votorum castitatis ac religionis perfectione deficiunt, vt possit in eis Episcops dispensare. Quia aperta Pontificis mens est, in ea exceptione vota hæc reseruare, in solo casu, in quo Pontifici reseruantur. Et ita praxis explicuit, & constabit ex corollarijs statim inferendis. At quando de concedentis mente constat, extendenda est dispensatio quantumvis odiosa ad eos casus, (vt dixi disp. 1. n. 11.) Et confirm. quia hæ vota non sunt in iure reseruata, sed eorum reseruatio inde deducitur, quod in his priuilegijs, ac similibus concedentibus commutationem aut dispensationem votorum, semper hæc vota excipiuntur, (vt diximus disp. 9. n. 1.) Ergo eo modo, quo in his priuilegijs excipiuntur, sunt reseruata Papæ, nec potest in eis Episcopus dispensare. Signum ergo apertum est, per hanc exceptionem non excludi ea vota, quoties non censentur Papæ reseruata.

Hinc deducitur posse per bullam vel iubileum commutari votum temporale castitatis, vt ad annum vel aliud tempus limitatum. Et docent loquentes de bullâ *Enriquez lib. 7. de indulgent. c. 30. n. 6. Vega 2. tom. sum. c. 129. casu 34. Manuel in bullâ Cruciat.* §. 9. nu. 120. Et similiter votum castitatis coniugalis. Et votum non petendi debiti, etiam ex alterius coniugis licentia facti: immo quando vterque coniux communis consensu voteret nec petere nec reddere. Et loquens de voto non petendi, & per bullam, docet *Manuel 2. to sum. c. 90. n. 3.* Et votum virginitatis seruanda, quando constaret non esse castitatis, sed solius integritatis corporis seruanda. Similiter votum nō nubendi. Et docent *Enriq. l. 7. de indulg. c. 30. n. 6. Manuel 2. tom. sum. c. 96. n. 2. & 5. & in bull. Cruci. §. 9. n. 121. Lud. Lop. 2.p. instruct. vbi de clauibus, c. 9. col. 10. vers. Adde quod, Aragon 2.2. q. 88. a. 3. col. 18. vers. Sed dubitabit aliquis, *Viald. cand. Sacram.* 3.p. c. 14. nu. 42. Quod intellige iuxta limitationem, quam posui disp. 9. num. 12. Et votum assumendi ordinis sacri. Sic *Enriq. ibid. Manuel eod. §. 9. n. 122. Viald. eo. c. 14. n. 43. Beia in suis respons. casu 28. Lud. Lop. eo. c. 9. col. penult. Vega 2. to sum. c. 129. casu 34.* Et votum diligētium, cuius altera pars est reseruata, vt castitatis, vel assumendi ordinis sacri, si nondum pars reseruata electa sit. Et votum assumendi habitus beatarum. Sic *Enriq. ibi. Viald. eo. c. 14. n. 44.* Et votum ingrediendi ordinem militarium, excepto ordine D. Ioannis. Quamuis *Lud. Lop. d. c. 9. ad fin. teneat votum horum ordinum**

num militarium reseruari. Quem reprobauit disp. 9. n. 16. Et votum perseverandi in religione, ut tempore nouitatus liceat ex causa iusta egredi. Et tandem potest commutari, ut votum religionis non impleatur tempore prescripto, sed aliquamdiu eius executio differatur. Ratio horum omnium est. Quia reseruatio votorum castitatis & religionis non extenditur ad hos casus, sed in omnibus illis haec vota subduntur dispensationi Episcopi, (vt latè probauit disp. 9. a. n. 6. vsq; ad 19.) vnde consequenter iuxta regulam traditam n. præced. subduntur quoque commutationi bullæ iubilei.

5 Secundò deducitur, quid dicendum de voto strictioris religionis, vt vouens ad laxiorem transeat, *Lud. Lop. 2. p. instruct. vbi de clauibus, c. 9. ad fin. refert quædam D. senisse id posse commutari per bullam. Quia in eo potest Episc. dispensare, (vt probauit disp. 9. 17.) Sed ipse tenet contrarium. Quod bulla tantum concedat commutationem in temporale belli subsidium. Atq; ita hanc commutationem non negaret virtute iubilei, qui in quodcumq; opus piuum commutari vota concedit (vt diximus n. 1.) At posse quoque per bullam commutari, ergata aliqua eleemosyna in belli subsidium, quæ suppletat eum religionis strictioris excessum, vel additis cum hac eleemosyna alijs operibus pijs, quib; suppletatur, est mihi probabilius. Quia (vt n. 1. probauit) non est necessarium totam commutationem in belli subsidium fieri, sed partem. Quod hic seruatur.*

6 Tertiò deducitur, si Pontificis prescripto sint haec vota castitatis ac religionis commutata in materiam non reseruatum, vt in confessiones menstruas, & alia pietatis opera, (vt fieri solet) posse eam materiam non reseruatum commutari per bullam vel iubileum. Quia in ea potest Episcopus dispensare, (vt probauit disp. 9. n. 20.) Nec obstat huic commutationi esse iam semel in eam materiam commutatum. Vt bene tradunt *Corduba summ. q. 150. Vega 2. to sum. c. 129. casu 110. Azor lib. 11. instit. moral. c. 18. q. 11.*

7 Quartò deducitur, vota castitatis emissæ à coniugatis posse omnino commutari per bullam vel iubileum, in ijs omnibus casibus, in quibus è quod deficiant à ratione voti castitatis perfecta diximus posse in ijs dispensare omnino Episcopum, tota disp. 11. Quia in ijs casibus non sunt vota absoluta castitatis. Eritodo *Aragon 2. 2. q. 88. a. 8. dub. vlt. ait posse virtute bullæ Cruciatæ commutari votum castitatis emissum ab altero coniuge absque alterius licentia. Quod non censeatur votum absolutæ continentia.*

8 Quintò deducitur, vota penitentia castitatis & religionis posse per bullam & iubileum commutari, etiam impleta conditione. Quia tunc etiam non sunt reseruata, sed Episcopus in eis dispensat. Iuxta veriorem sent. quam tenuimus disp. 10. n. 8. Et ita tenent in casu, in quo potest Episcopus in eis dispensare, *Corduba summ. q. 152. Metina 1. 1. sum. c. 14. §. 6. Perez 1. 8. ordinam. t. 19. l. 37. ad fin. Alcozer li. de ludo, c. 13. concl. 9. Enriq. li. 7. de indulgent. c. 30. n. 6. Aragon 2. 2. q. 88. a. 12. col. 8. vers. Si quis autem querat, Manuel in bulla Cruciatæ, §. 9. nu. 124. Beja in suis respons. casu 28. Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 44. col. 2. vers. Si autem sub forma, & 2. p. vbi de clauibus, c. 9. col. 12. Vega 2. to sum. c. 129. casu 10. & 114. Consultò retuli hos dicere posse commutari per bullam, casu quo in ijs votis potest Episcopus dispensare. Quia aliqui ex illis censem non posse Episcopum dispensare impleta conditione, secus ante impletam: & idem dicunt per bullam: alij vero censem posse ante & post: & idem dicunt de commutatione per bullam. Et idem dicendum est de his votis, quando sunt vere conditionalia. Quia in ijs quoque posse Episcopum adhuc impleta conditione dispensare, diximus disp. 11. n. 13.*

9 Septimò deducitur; non esse credendum *Vivaldo in candelabro Sacram. 3. p. cap. 14. num. 41. dicenti posse virtute bullæ vel iubilei commutari votum castitatis, quando post illud est matrimonium contractum, ut possit ille vouens petere debitum. Quia in hoc potest Episcopus dispensare, (vt diximus disp. 12. num. 4.) Sed ei credendum*

non est. Quia (vt eo num. 4. diximus) Episcopus non potest in hoc dispensare iure ordinario, & ex natura refectionis, sed est id tolius Pontificis: & sola consuetudo iurisdictionem in hoc tribuit, quæ id non obtinuit per bullam aut iubileum.

Septimò deducitur, nec posse per bullam aut iubileū ¹⁰ hæc vota commutari in casibus, in quibus Episcopi possunt in eis dispensare, ratione solius necessitatis, quos retuli disp. 9. n. 22. & 23. Quod probauit lib. 2. disp. 40. n. 9. & ultra DD. ibi relatos tenet, *Manuel quæst. regular. tom. 1. qu. 41. a. 9. & quæst. 63. a. 6.*

Octauò infertur, quid dicendum sit de iuramentis religionis & castitatis. Circa quæ sic distinguendum céso. Si ea sint penitentia, aut vere conditionalia, credo posse commutari per bullam aut iubileum: sicut de similibus votis dixi n. 8. sine conditio impleta sit, siue non. Ducor, quod habens priuilegium commutandi vota, possit similia iuramenta facta Deo commutare, (vt iuxta veriorem sententiam diximus disp. 2. nu. 18.) Cum ergo per bullam & iubileum possint commutari vota penitentia, & vere conditionalia castitatis & religionis, poterū quoq; similia iuramenta. Vtrum autē sit dicendum idē, si adiunt iuramentum & votū simul: dixi disp. 2. n. 23. Quod si ea iuramenta sint absoluta, credo non posse commutari virtute bullæ vel iubilei, etiam in casu, in quo non claudunt in se votum. Quamuis enim disp. 13. n. 5. dixerimus posse in eis Episcopum dispensare: & subinde videatur dicendū iuxta reg. n. 3. traditā posse quoq; per dicta bullę vel iubilei priuilegia commutari: at te bene inspecta contrarium est dicendū. Quia bulla vel iubileus nil commutant circa iuramentorum commutationem, sed eam potestatem deduximus ex potestate circa similia vota. Cum ergo nil concedant circa vota similia, nempe, absoluta castitatis aut religionis, non est vnde colligamus potestatem hanc circa ea iuramenta commutanda. Nec obstat regula n. 3. tradita. Quia agit de votis, quæ expresse in bulla & iubileo concedantur, in casibus in quibus subsunt dispensationi Episcopi.

Vtrum autē possit fieri dicta commutatio votorū & iuramentorum per bullam & iubileum, quamvis vouens prius impetrarit dispensationē aut commutationem à Pontifice: vel Pontif. aditus denegarit: vel prius noluerit confessor, sed remiserit ad Pontificem, cui penitens iam se presentauit: vel quāvis sciatur Pontificem nunquā velle commutare, nisi in quadā certa opera: diximus disp. præc. n. 7. & 8.

Demum supersunt aliquæ difficultates dissoluendæ. ¹³
I. est, an commissarius bullæ Cruciatæ possit dispensare ad petendum debitum cum coniuge, cui id interdictum ratione affinitatis, aut cognationis spiritualis contra dictum cum altero coniuge? Et quando id impedimentum ex affinitate consurgit, certum est eū posse: ut constat ex facultatibus ipsi concessis in bulla Cruciatæ Latina. Et bene aduertit *Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 12. & addit. ad bullam, §. 13. n. 17.* Quia addit in hoc posteriori loco posse quoq; quād impedimentum consurgit ex cognatione spirituali. Dicitur, quod cum concessio dispensandi in impedimento affinitatis sit fauorabilis, extendenda est ad hunc casum, qui minor est, ac in eo maior dispensandi ratio inuenitur. At id non credo. Quia cum sint diuersæ rationis impedimenta, nec in verbis concessionis possit alterum comprehendendi: non potest concessio vnius ad alterum protrahi. Protestas enim dispensandi, quæ fauorabilis est, ac extendenda, non protrahitur ad casus, qui sub concessionis verbis non possunt comprehendendi: vt dixi disp. 2. n. 2.

II. Difficultas est. An concedente Pontifice facultatem confessorio, ut commutet quoddam votum, quod quidam emiserat dādi certā eleemosynam quotidie pauperibus, & quia magnā quantitatē debebat, remisit partem, iniungens, ut alia partem tribuat, possit per bullam pars illa debita aut per iubileum commutari. *Azor lib. 11. instit. moral. c. 18. q. 11. fin.* ait posse commutari votum, quod in futurum refertur, ut non posse eā pecuniae partem, quā iussu Pontificis soluere cogitur, remittere ex toto aut ex parte. Atque

Atque generaliter tradit non esse idem commutare votum, eo quod votum non sit solutum. Et proinde videatur sentire penam ex fractione voti incuriam non posse commutari virtute bullæ aut iubilei. Quod expresse tenet Nauar. l. 3. cons. tit. de voto, in priori edit. cons. 35. per totum; in poster. cons. toto 32. Graffis 1. p. decif. l. 2. c. 28. n. 5. vt si quis promisit se non lusurum sub pena dandi certam eleemosynam, & fregit votum, non poterit commutari eleemosynam illa ex violato voto debita. Probatque Nauar. Quidam hæc priuilegia solam voti commutationem indulgeant. At aliud est commutare votum, & commutare penam ex voti fractione debitam. Et confirm. quia hinc penam non produxit votum, sed eius violatio. Tandem, quia aliud est obligatio ad penam incursum ratione violati voti: & aliud est votum ipsum. At dicta priuilegia tantum concidunt commutari votum, nulla facta mentione penarum incursarum. Sed vt meam sent. explicem, incipies ab hac posteriori parte existimo eleemosynam illam debitam virtute illius voti penalitatem, ex eius violatione: vel etiam ex voto directo, vt si quis promisisset quotidie certam eleemosynam, quam multis diebus non solitus, posse commutari virtute bullæ vel iubilei, sicut & ipsum votum. Ducor, quidam in utroque exemplo pena debetur virtute voti, quoad illam se voulens obligauit: nec in voto illo penali debetur ea pena ex mera voti fractione, sed ex vi voti, quo voulens se ad illam astrinxit, cæsi quo violasset votum: atque ita secluso eo voto eam non deberet. At Pontifex in his priuilegiis nullum ex his votis exceptit. Nec fuit opus, vt Pontifex in his priuilegiis mentionem faceret penarum incursarum ex voti violatione. Quia latius est illas ex mero voto deberi: & Papam concedere facultatem circa vota. Et confirm. quia ferè omnes DD. fatentur his temporibus posse virtute bullæ vel iubilei commutari votum penale castitatis & religionis, etiam iam penam incursum, non tantum quoad votum in posterum, sed etiam quoad penam iam ex voti violatione debitam: (vt nu. 8. diximus) & qui id negant, non innituntur penam iam incursum, sed iam esse votum absolutum rei referunt, nempe castitatis aut religionis, eos dicit, id negandam hanc potestatem. Nil ergo refert, iam penam pecuniariam debitam esse ex voti transgressione, vt ob id negetimus potestatē hanc cōmutandi. Deinde quia licet aliud sit votum commutare, & pecunias iam debitas ex voto ad hunc sensum, vt ex sola voti commutatione aut dispensatione, non censeantur illæ pecunias commutatae aut remissæ, quia ea dispensatio aut commutatio absolute facta, intelligitur de voti obligatione in posterum, at non sunt vere diuersa quoad potestatem commutandi aut dispensandi absolute concessam circa vota. Cùm enim eadem sit voti obligatio quoad pecunias iam debitas ex fractione voti, vel debendas, ea potestas ad vñtrumque se extendit. Quoad priorem autem partem, quando nempe Papa remisit solam pecunias partem in debitam, iniungens, vt reliquam solueret: sic distingendum est, si confessarius ille limitata habuit potestatem à Pontifice commutandi id votum, facta relaxatione partis eleemosynæ debita, per ipsum Papam, manifestum est non posse confessarium, virtute eius facultatis, aliquid disponere circa penam eleemosynæ debita, iussæ per Pontificis solui. Quia fuit commissio limitata. Insuper nullus inferior etiam Episcopus poterit circa illam dispensare, nisi ex noua causa. Iuxta dicta disp. præc. n. 5. quia iam Pontifex denegauit huic dispensationem circa reliquam partem penæ. At credo posse commutari facultate ordinaria, aut per bullam vel iubileum: imò si esset in manifeste melius, per ipsammet voluntem, propria autoritate. Quia Pontifex non denegauit commutationem, sed remissionem: nec præcepto illo suo nouum vinculum implendæ illius penæ imposuit, sed noluit in vinculo voti dispensare. Remanet ergo pena illa tanquam ex voto debita, subiecta commutationi habentis absolutam facultatem ordinatam, vel ex priuilegio commutandi vota. Et cum solus Deus, cui votum

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

factum est, sit creditor illius eleemosynæ, poterit ea commutari ab ipsomet votante in rem manifeste Deo gratorem: retenta veriori opinione tenuenti per hæc vota non acquiri ius parti, in cuius utilitate cedere deberet eleemosyna, ante quam ipsi intimentur, sed soli Deo.

III. Difficultas est, an tempore quo durant iubileus 15 an bullæ possit confessarius votum commutare, dicendo sic: Commuto tibi ex nunc hoc votum in id, quod quidam vir doctus indicabit commutandum? Resp. affirmariue, & posse confessarium, transacto tempore iubilei aut bullæ, materiam determinare. Quia vir doctus non commutat, sed tantum declarat materiam, in quam confessarius vere commutavit. Hic enim tanquam delegatus non potest subdelegare. Sic ait in quoddam simili Nauar. sum. c. 26. n. 13. Et in proprijs terminis docent Manuel addit. ad Bullam, b. 9. n. 115. Vinald. candel. Sacram. 3. p. c. 14. n. 40. Graffis 1. p. decif. l. 4. c. 15. n. 47. Subdit Manuel ibid. hunc fore reum voti violati, si illi contraveniat, ante quam vir doctus declarat materiam. Quidam commutationis executio sit in pendi-
ti, donec vir doctus determinet materiam. Sicut dum Pa-
pa dispensat, committens ordinario vel confessori ex-
amen veritatis precium, reus hic voti esset, illi contraveniens, ante quam illi declararet. Sed hoc additum non credo:
existimo enim hunc non fore reum voti, contraveniendo illi, ante declarationem illius viri docti. Neque est simile exemplum adductum. Quia animus Pontificis non est omnino dispensare, sed vel delegate ordinario aut con-
fessori, vt dispenset veritate precum præcognita: vel saltem dispensationis vim suspendere vñque ad id tempus.
Qui animus vel inde colligitur: quia ad recte dispensandum desideratur præcognitio veritatis precum. At non ea mens confessoris est. Quia nec potest delegare: nec ali-
quod causæ examen præmitti necesse est, vt ideo dicamus confessarij commutationem esse in pendi-
ti. Sed ipse re vera commutat: ac subinde obligationem voti extinguit circa materiam prius promissam, eam transferens
in materiam, quam vir doctus subrogandam iudicarit.

IV. Difficultas, an transacto iubilei tempore possint 16 commutari vota arte illud emissa, nec tunc commutara? Quod magni momenti est scire, propter vota peregrina-
tionis Hierosolymitanæ, Romanæ, ac Cöpostellanaæ, quæ cōmutari in quodcumque opus pium concedit: quæ alias soli Pontifici reseruantur. Et contingit voulentem obti-
nuisse postea iubileū, nec tunc petuisse dispensationem.
Supponenda autem est clausula iubilei. Prius enim tempus
præscribit, intra quod diligentia sunt execunda, ad illū cōparandum: & tunc dicit, Prima hebdomada, vel altera sub-
sequentia à die publicationis. At dum descendit ad indulgētias
concessas, sic ait absque limitatione aliqua temporis. Con-
cedimus vt possint hic vice tanq; idoneos presbyteros approbatos eli-
gere, qui eoru confessionibus diligenter audit, licet valcent ipsos
absolure, & c. ac vota cōmutare, &c. Et quidam si confessarius
tempore iubilei cōmutauit omnia penitentis vota, quæ
virtute illius cōceduntur: (quod potest facere cōmutando ex tunc, in id quod ipse vel alius iudicarit, quādo penitentis voti emissi memor fuerit: iuxta n. præc. dicta:) non
est dubium quin reservatione tollatur. Quia iā tempore habili
vota cōmutata sunt, sola materiæ subrogandæ declara-
tione in posterū relicta, (vt n. præc. probauit.) Atque ita
in simili loquentes de absolutione generali à censuris re-
seruatis, & dispensatione in irregularitatibus traditū Rosella
verb. Confessio 2. n. 9. Angel. verb. Confessio 1. n. 12. Sylu. verb. Con-
fessio 1. q. 4. Nauar. sum. c. 26. n. 13. Maiolus l. 4. de irreg. c. 51. n.
6. Enriq. l. 14. de irregul. c. 17. n. 4. fin. Sayro thesauro casuū, to. 1.
l. 7. c. 14. n. 8. & 6. vbi traditū generalem absolutionem aut
dispensationem virtute priuilegii factā extendi ad obli-
ta: ac proinde quando cūque postea in mentem venerint,
iā cestis reserationem: nec esse amplius necessariā dis-
pensationem in illis irregularitatibus oblitis. Quare col-
ligunt sanum semper consilium esse, vt tempore, quo iu-
bileus aut aliud privilegium durat, faciant penitentes le-
cum dispensari, & se absolvi, quantum extenditur potestas

FFF

confes-

confessoris, ut sic gaudeant dicto beneficio quoad oblita.
 17 Maior difficultas est, quando ea commutatio generalis non præcessit, sed aut nulla vota commutata sunt, aut ea sola, quæ pœnitens confessori detegit. Et quidem Rosella, Sylu. Sayro n. præced. allegati loquentes de absolutione à reseruatis, & dispensatione in irregularitatibus, dicunt ad eundem esse superiorem, cuius erat ea absolutio & dispensatio, quoties tempore iubilei non præmissa est generalis absolutio aut dispensatio. Et potest probari. Quia cùm iam tempus iubilei transactum sit, cœslavit id priuilegium pro eo solo tempore concessum. Verum dicendum est, posse transacto iubilei tempore commutari vota obliterata, quæ tempore iubilei commutari poterant: ac dispensari in irregularitatibus, & absolutionem à reseruatis impendi. Quod docent Stunica q. 5. de voto, n. 39. Enriques l. 7. de indulgent. c. 11 n. 4. Emm. Sa sum. verb. Indulgentia, n. 14. & alij neoterici docti. Huius rationem reddit Emm. Sa, quod cœpta semel causa, maneat delegati potestas, donec ea causa terminetur. At quando pœnitens tempore iubilei fassus est ad eum comparandum, quamvis confessionem perfecerit, quasi cœpta manet causa quoad omnes causas præteritos concessos in eo iubileo, tam quoad absolutiōnem, quam quoad dispensationem. Ergo quandocumque in mentem venerint, potest confessor tanquam causam prolequens absoluere ab illis, aut in illis dispensare. Sed hæc ratio corruit. Quia licet potestas delegati quoad negotia cœpta non cesset delegantis morte, & Licit vndeque d' offici deleg. at quando ad præfixum terminum concessa est, finitur omnino transacto termino etiam quoad res inceptas, nisi terminus præfixus ante eius transitum communipartium consensu prorogeretur. Ut expresse deciditur c. De causis, de offi. deleg. Potestas ergo ea concessa confessario pro iubilei tempore, & finita tunc confessione: expirabit prorsus eo transacto. Quare id fundamentum tantum posset habere verum, quando intra iubilei tempus cœpta est confessio: & ex causa consentientibus confessario & pœnitente, differtur reliqua confessionis pars, aut absolutio. In quo etiam casu id fundamentum afferunt idem Emm. Sa ibid. & Enriques l. 7. de indulgent. c. 11. n. 3. Quia tunc prorogatur iurisdictio ex partium consensu. Vnde legitima ratio est. Quamvis opera in iubileo præscripta ad eius aseptionē alligentur tempori designato in eo, ita ut eo tempore transacto fieri nequeant: at ijs factis in illo tempore, consequens iubileum comparat priuilegium, ut absoluatur ab omnibus reseruatis, & in quibusdam secum dispensetur, & ut commutentur ei vota usque ad iubilei tempus emissa. Quod vtique priuilegiū temporis certo astricatum non est. Ut constat ex iubilei tenore num. præced. relato, qui sola opera tempori alligavit. Sicut si Pontifex erganti certo die eleemosynam concedat priuilegium aliquod, ergatio alligatur tempori, priuilegium autem minimè. Et confirm. quia in bulla Cruciatæ Pontifex expressit finito anno cessare eius priuilegia. At in iubileo id non exprefit. 2. quia ratio ob quam communiter Doctores afferunt peccata tempore iubilei oblita non manere eo transacto reseruata, non est eo quod pœnitens sit ab eis tempore illo iubilei indirectè absolvitus, dum à cæteris confessis absolvitus est (vt bene probat Suarez 4.p. vbi de Sacram. pœnit. disp. 31. sect. 4.n. 31.) & constat, quia si quis fateatur superiori quasi priuato confessario, absque intentione aliqua casuum reseruatorum: eo quod nullum credebat se habere: & simili modo absolveretur à superiore, manifestum est non ob id peccatum reseruatum oblitum amittere reseruationem (vt ibi probat Suarez n. 18.) cùm tamen sit pœnitens ille indirecte ab eo reseruato absolvitus. Sed legitima ratio est, (vt bene tradit ibi Suarez n. 20.) Quia ius acquisiuit pœnitens per ipsum iubileum, ut posset postea libere cuiuis confessario reseruata oblita fateri. Quæratio etiam in hoc casu militar. Similiter enim dicimus per illum iubileum acquisuisse hunc libertatem à reseruatione votorum: cùm eodem prorsus tenore vota reseruata ac peccata concedantur. Sed dices iubileum tantum conce-

dere facultatem pro una vice eligendi confessoris, qui absoluat à reseruatis, & vota commutet. Et illi soli confessori videtur data hæc facultas. At pœnitens iam tempore iubilei eligit confessorem, qui perfectè functus est tunc munere suo, ergo nec illum nec alterum poterit postea elegere, ut vota commutet. Sed respondeo cum Suarez ea sect. 4. n. 21. illam distinctionem confessorum esse quasi materialē. Omnes enim complent quasi unum integrum ministerium, à quo directe omnia illa peccata tolluntur, ac vota commutantur, usque ad id iubilei tempus facta.

Hinc deducitur 1. quamvis tempore iubilei pœnitens voti emissi memor noluerit petere commutationem, posse cum transacto iubileo eam petere: atque idem dico de dispensatione in irregulari. ac cæteris in iubileo concessa. Ita tentiunt aliqui neoterici docti contra alios neotericos. Ducor, quia & si semel noluerit eo priuilegio vti, cum tamen id perpetuum sit, nec tempori alligatum pro casibus ante iubileum admissis, potest mutata sententia eo vti. Vti dicemus disp. 32. n. 2.

Secundò deducitur, quid dicendum sit quando ille nullam confessionem fecit tempore iubilei, eo quod præmissa sufficient conscientiae discussione, nullius culpæ mortalæ meminist, implevit tamen cætera opera in iubileo perita. In quo euentu & si communior ac verior opinio habeat, hunc non lucrari iubileum: at est probabile oppositum. Ut censet Enrig. l. 7. de indulg. c. 12. n. 2. vbi tantum tutiorem vocat contrariam sent. ac vtriusque auctores refert: retenta ergo hac opinione probabili afferenti hunc comparasse iubileum, adhuc sentit Enrig. l. 6. de pœnit. c. 16. n. 6. hunc non posse transacto iubileo absolvi à reseruatis oblitis tempore iubilei, nec vota eius commutari. Quia iam tempus delegationis præterit, nec causa intra illud cœpta est. At merito alij neoterici docti, quos refert Enriques eo n. 6. in comment. lit. H. dicunt posse. Quia semel obtentus iubileus dat ius omni tempore eligendi confessoris, pro ijs, quæ usque ad tempus iubilei finitum reseruata erant (vt n. 17. probatum) At vera esset contraria sent. Si posse postea absolvi hunc à reseruatis, eiusve vota commutari, inniteretur ei rationi, quam ibi impugnauimus, nimirum potestate vñque ad certum terminū delegata non expirare eius lapsum, quoad solas causas cœptas. Cùm enim in hoc casu causa nullo modo cœpta sit tempore iubilei, expirasset omnino priuilegium per iubileū cōcessum.

V. Difficultas est. An si hic absolutus est à reseruatis, ac votorum commutationem virtute iubilei, quem lucrari intendebat, obtinuit, illum postea non lucretur, maneat liber à reseruatis, à quibus absolvitus est, & à votis commutatis? Et 1. si verè eum non intendebat lucrari, manifestū est à neutro eum liberum manere. Quod Papa iubilei priuilegia minime concedat, nisi in ordine ad illum obtinendum. Non ergo ijs gaudebit, qui nequaquam illum obtainere intendit. Quando autem tempore absolutiōnis intendebat lucrari, & postea verè non lucratus est, affirmant quidam hunc reincidente in pristinam casuum reseruationem. Quod absolutio ab ijs tacitam habeat conditionem, si postea iubileus obtineatur, virtute, cuius impensa est. Sic Angles floribus 1. p. vbi de confess. q. 3. a. 5. diffic. 4. Man. in bull. Cruciatæ §. 2. n. 8. & alij neoterici, quos tacito nomine refert Corduba statim allegand. At verius est, reseruationem non reuiscere, sed manere illum vere absolvutum. Quia quamvis ea absolutio impertita fuerit in ordine ad futuram iubilei consecutionem, at non dependet ab ea, ut à conditione de futuro: sic enim absolve nefas est. Nec absolutio illa à censuris data est ad reincidentiam. Id enim iubileus non explicat, & quando id Pontifex intendit, solet exprimere. Ut constat ex c. Eos, qui de sentent. excomm. in 6. Et ideo hanc partem videtur expresse tenere Nauar. sum. c. 26. n. 12. Et expresse tenent idem Nauar. Miscellan. 93. de orat. n. 2. Corduba sum. q. 21. Enrig. l. 6. de pœnit. c. 16. n. 6. & l. 7. de indulg. c. 12. n. 4. Suarez to. 4. vbi de confess. disp. 31. sect. 4. n. 5. & latius to. 5. de censur. disp. 7. sect. 5. à n. 30. usque ad 34. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 184. n. 15. Viualdi. candel.

cand. sacram. 3. p. c. 14. n. 59. & 60. Hugolin. de censuris. tab. 1. c. 10. §. 4. n. 4. Graffis 1. p. decis. l. 4. c. 15. n. 37. Emm. Sa summ. verb. Absolutio, n. 19.

21 Sed dubitari potest, an si in ea confessione alicuius reseruati oblitus sit, extincta sit reseruatio, adeò ut possit ab illo à quocunque confessario postea absoluī? *Suarez 4. tom. vbi de confessione, disp. 31. sect. 4. nū. 23.* ait esse valde probabile manere reseruationem: atque in hanc partem magis inclinat. Quippe cum priuilegium hoc ratione consecutionis iubilei concessum sit, non videtur pénitentia eo priuilegio posse frui, in ijs, quæ ad effectum tempore iubilei perducta non sunt. Quale est ablato reseruationis peccati obliti. Hoc enim peccatum non est confessioni subiectum: & ideo ex hac parte non establata reseruatio (non enim ad id sufficit absolutio indirecta ab illo: vt probauit n. 17.) Neque alia via satisfactum est intētationi Pontificis referuatis: cum hic iubileum consecutus non sit, cuius virtute reseruatio peccati obliti extingueda erat. Sed meritò idem *Suarez ibi n. 24.* ait esse probabile extingui reseruationē (quod ego probabilis existimō.) Quia cùm confessio illa valida fuerit, (vt supponimus) confessor absoluens direcēt à peccatis confessis, & indirecte ab oblitis virtute iubilei, intendit omnino auterē reseruationem: cùm absoluat in quantum potest, & vera potest. Non est ergo cur dicamus eam reseruationē reuiiscere, non obtento postea iubileo. Quamuis enim possit aliquis dicere effectum auferendā reseruationis tanquam non sacramentalem posse dependere à futuro euentu: at sic dependere nulla ratione fulcitur. Cùm nil sub futuri euentus conditione concedatur in iubileo. Et ita sustinet *Manuel 1. to sum. in 2. edit. c. 184. n. 15.* Hoc tamen intelligo, si aliquam confessionem tempore iubilei præmisserit pénitentia: secus si nullam præmisit, eo quod non haberet conscientiam culpæ lethalis. Quia non establata reseruatio illa nisi per absolutionem sacramentalē tempore iubilei factam, aut eo transacto virtute eius facienda. At nulla tempore iubilei facta est, nec eo transacto impendi potest. Quia priuilegium vim non habet, eo quod iubileus non est comparatus. Et confirm. Quia iubileus non auferit ipso facto reseruationem casuum, sed confert facultatem confessario auferendi media absolutione, quæ tunc nō est impensa, nec modo impendi valet.

22 Si verò loquamur de votis tempore iubilei commutatis: quidam censem ea non manere vere commutata, si postea iubileus non obtineatur. Quod cùm commutatio illa possit licetè fieri sub conditione futuri euentus consecutionis iubilei, vt pote, quæ sacramentalis non est, sic videtur concessa à Papa. At probabilius est, manere vere commutata. Quia eodem tenore absoluto, ac nulla conditione posita, conceditur in iubileo absolutio à reseruatis, & votorum commutatio. Ergo cùm semel legitimè facta fuerit, ac subinde extincta prioris voti obligatio, non est dicendum eam postea votorum obligationem reuiiscere, non obtento iubileo. Et ita sentiunt *Enriquez vtroque loco, Emm. Sa, Vinald. allegat. n. 20. Manuel 1. to sum. 2. edit. c. 184. n. 15.* Atque idem credo de ceteris dispensationibus virtute iubilei factis: ob eandem rationem. Et idem dicendum est, quando confessarius tempore iubilei commutari vota, non præscribens opera subrogata, sed ea à se vel ab alio postea præscribenda remittens, etiamsi voti commutati non fuerit conscius confessarius, sed generaliter sic commutari omnia vota usque tunc emissā à pénitente, inquantum potest viritate iubilei. Quia vere facta est commutatio tempore iubilei, vt diximus num. 15.

23 At si tempore iubilei nulla commutatio voti obliti facta est, non poterit postea eo non obtento fieri. Quia cùm verò id votum commutatum non sit, nec circa illud aliqua actio virtute iubilei exercita, & quando commutandum est, non extet priuilegium, eo quod iubileus non sit comparatus, nullatenus poterit commutari.

24 Sed dubitabis, an hic qui iubileum obtinere intendes, obtinuit virtute illius absolutionem à reseruatis, & votis.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

rum commutationem, reus sit culpe, si postea mutata voluntate illum non comparet? *Suarez 4. p. vbi de pénitentia, disp. 31. sect. 4. nū. 5.* ait se probabiliter existimare grauem esse culpam. Quod id sit contra virtuale pactum inclusum in eo beneficio recepto. Nam absoluens ac commutans virtute iubilei, censetur imponere onus exequendi necessaria ad eius consecutionem: id que est tāquā pénitentia iniuncta, & acceptata in satisfactionem pro talibus culpis. Verū quamvis hoc probabile sit, probabilius tamen credo nullam esse culpam. Quod aliis relatis sustinuit. *l. 1. disp. 43. n. 9.* Quod nulla ratione probetur id propositum transfere in pactum, vel esse pénitentiam acceptatam.

Vtima difficultas est. An hæc commutatio votorum virtute bullæ vel iubilei debeat necessariò audita confessione sacramentali fieri? Quibusdam videtur id exigendo virtute bullæ Cruciatæ fit commutatio. Quod foli confessori approbatu ab ordinario, & electo ab habenti bullam, hæc facultas committatur. Item quia hæc facultas conceditur in ordine ad internam ac bonam animi dispositionem. Solum ergo darur intra pénitentia Sacramentum. Sic à fortiori tenebunt omnes, qui censem non posse absolutionem ab excommunicatione virtute bullarum impendi extra cōfessionem. Atque in propriis terminis docent *Manuel in bulla Cruciatæ, §. 9. nū. 113. reg. 9. Lud. Lopez 2. p. instruēt. vbi de clauibus. c. 9. col. 9. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 34.* At multo probabilius est, non esse opus confessione. Quod bulla indulgens id priuilegium non dicat, auditis confessionibus. Nec rationes contrarie id exigi probant. Petitur enim in bulla, vt commutaturus vota sit confessio approbatu ab ordinario, non quasi necessariò sit confessionem auditurus: sed quia presumitur vir doctus, necmodica sciētia desideratur ad hanc cōmutationem, quæ in rem aequalē est facienda. Nec hanc facultatem concedi in ordine ad internam ac bonam animi dispositionem, arguit concedi solū intra confessionem, sed tantum non concedi proforo externo, sed pro solo interno conscientiæ. Atque hanc partem sustinebūt, qui censem absolutionem ab excommunicatione posse impendi virtute bullæ extra confessionem. Et in propriis terminis tenent *Enriq. li. 7. de indulgent. c. 30. n. 6.* Et tanquam probabile *Manuel 2. to sum. c. 99. n. 6.* & fere expresse tenet *Sotus lib. 7. de iust. q. 4. a. 3. col. 9. vers. Posthac de priuilegiis, vbi ait dispensationem voti nil ad forum pénitentia pertinere, sed esse distinctam facultatem, quam Pontifex suscipienti bullam concedit. Maior difficultas est, an sit necessaria confessio, quando virtute iubilei fit commutatio. Quia in eo dicitur, auditis cōfessionibus: vt constat ex eius clausula relata n. 1. At credo etiam tunc non esse necessariam confessionem. Ut loquentes de priuilegiis religiosorum, in quibus est eadem clausula, sustinebimus disp. seq. num. vlt. Et ibi contrariis satisfaciemus.*

D I S P V T A T I O X VI.

Quid possit fieri per religiosorum priuilegia circa commutationem votorum castitatis, & religionis, ac aliorum, quæ matrimonio obstant, eorumve dispensationem, ac petitionis debitiratione voti, affinitatis vel cognitionis spiritualis coniugi interdictæ?

S V M M A R I V M.

Proponuntur priuilegia religiosorum circa commutationem & dispensationem votorum, n. 1.

Explicatur quando concedatur commutatio aut dispensatio circa vota castitatis, aut religionis, & alia matrimonio obstantia, per priuilegia religionis, & quando denegetur, n. 2.

An possint religiosi dispensare in voto castitatis ante matrimonium emiso, ad petendum debitum, n. 3.

Quid, si nondum est matrimonium consummatum? n. 4. Et ibi, quid de priori bimestri, vel si alter in adulterium incidat.

Quid, si votum castitatis est emissum post matrimonium, n. 5.

Quid, si sit votum religionis, & non sit consummatum matrimonii, n. 6.

Quid, circa iuramenta absoluta aut conditionalia religionis aut castitatis, n. 7.

An possint religiosi dispensare ad petendum debitum, quando affinitas post matrimonium contracta est; n. 3.
Quid, quando cognatio spiritualis, n. 9.
An hac facultate religiosorum commutandi aut dispensandi intelligatur cum solis subditis Episcopo dioecesis in qua sunt; n. 10.
An hac commutatio veldi dispensatio sit facienda in confessione; n. 11.

Premittendum est, que priuilegia habeant circa hoc religiosi. Paul. III. concessit religiosis Soc. Iesu facultatem commutandi vota his verbis: Conceditur facultas quorūcumque unde cumque ad vos venientium confessiones audiendi: & confessionibus diligenter auditis, ab omnibus peccatis etiam Sedi Apostolicae reseruatis, & à quibus suis ex ipsis casibus resultantibus sententias, censuris, & poenit. exceptis contentis in bulla cœne, absoluendi, nec non & vota commutandi. Et Gregor. XIII. an. 1575. in sua bulla in favorem Soc. Iesu concessa, incipiente, Ad perpetuam rei memoriam, decet Rom. Pontificem, hoc priuilegium extendit ad vota iurata, his verbis: Insuper facultatem alias presbyteris Soc. predicta à Sede Apostolica concessam commutandi vota, etiam ad iurata, dummodo commutatio huiusmodi in alterius præiudicium non fiat, extendimus. Et P. N. Generalis in compendio nostrorum priuileg. verb. Commutatio, §. 1. communicat totam hanc facultatem omnibus confessariis è Soc. Iesu à superiori deputatis, & ab ordinario iuxta formam Tridentini approbat. Excipluntur autem in prædicta facultate Pauli III. quinque vota reseruata, his verbis: Vota quacunque, ultramarinis, visitationis liminū B. Petri & Pauli de vrbe, ac S. Iacobi in Compostella, ne non religionis & castitatis votis dumtaxat exceptis, in aliis pietatis opera commutandi. Quare constat hoc priuilegium quodammodo esse amplius, & quodammodo strictius, quam priuilegium commutandi vota concessum in bulla Crucifera vel iubile: Amplius enim est, quia in bulla non conceditur facultas commutandi in quacumque pietatis opera, sed in subsidium belli (vt disp. præc. nu. 1. explicamus.) Insuper nec in bulla nec in iubile coeditur facultas directa circa iuramenta, sed indirecte ex facultate concessa circa vota ea facultas deducenda est: vnde virtute eorum priuilegiorum nil poterit confessarius, quando adest expressum votum & iuramentum, nisi in quodam casu (vt diximus disput. 2. num. 23.) nec circa iuramenta, quando vota eiusdem materie non conceduntur per ea priuilegia (vt diximus disp. præc. n. 11.) At virtute huius priuilegij possunt religiosi è Soc. Iesu commutare vota in quacunque opera pia: possunt etiam directe commutare iuramenta, & quando expresse adsunt etiam vota, poterunt utrumque vinculum commutare. Et quamvis votum aliquius materie non coedatur in hoc priuilegio, sed quinque vota excipiuntur, poterunt commutare iuramenta eiusdem materie in casu quem n. 7. explicabo. Est autem strictius, quia in hoc excipiuntur quinque vota: at (vt disp. præc. nu. 1. diximus) in iubile solo duo excipiuntur, nempe, castitatis & religionis: & in bulla ultra haec duo votum peregrinationis Hierolymitanæ. Circa facultatem autem dispensandi circa vota Innoc. VIII. concessit mendicantibus posse dispensare in votis, in quibus possunt Episcopi, exceptis peregrinationis ultra duas dietas. Quod priuilegium refert Sorbus in compendio priuilegiorum mendicantium, verb. Absolutio quo ad seculares, nu. 12. & Manuel in exposit. Crucifera, §. 9. nu. 1. 41. dicens has duas dietas esse viginti leucas. Quamvis in sum. 2. to. c. 100. nu. 3. dicat esse quatuordecim leucas. Sed credo esse error typographi, quia refert se ad prædictum, §. Bull. vbi ait esse viginti leucas. Quod idem aiunt Rebussus de priuilegiis scholasticorū, priul. 161. & Azzebedo alios referens lib. 1. recop. regiat. 7. l. 20. nu. 2. Sed amplius hoc priuilegium dispensandi circa vota concessum est. Ut constat ex compendio priul. Soc. Iesu verb. Dispensatio, §. 10. vbi sic dicitur, per facultatem Benedictinæ concessam à Martino V possunt nostri confessores, deputati dispensare in votis etiam Episcopo reseruatis. Vbi P. N. Generalis ait hanc facultatem communicari omnibus superioribus, & aliis confessariis, quibus ipsi eam commiserint.

² Hoc ergo præmisso, ratio suadens nil posse religiosos Soc. Iesu virtute huius priuilegij circa vota castitatis &

religionis commutanda, est eadem, quam disp. præc. n. 2. propositum, ad probandum non posse confessarios per bullam vel iubileum. Sed vt ibi dixi n. 3. aperta mens Pontif. est, in eo solo casu hæc vota excipere, in quo nequit circa ea Episc. dispensare. Et ideo possunt commutari per hoc priuilegium ea omnia vota, que disp. præc. nu. 4. 5. 6. 7. 8. 12. 14. diximus per bullam vel iubileum. Quia eodem prorsus tenore exceptio fit votorum castitatis & religionis in hoc priuilegio, quo in bulla ac iubile. Et difficultas, quæ ibi est circa commutationem voti strictioris religionis in laxiore virtute bullæ, cessat in hoc priuilegio: sicut ibi diximus cessare in iubile. Quia hoc priuilegium sicut & iubileus conedit commutationem in quævis opera pia. Et ita loquentes de votis penitentib. religionis & castitatis, posse ea virtute huius priuilegij commutari, calu quo potest in eis Episc. disp. sare, traditum Cordub. sum. q. 152. Manuel in bulla Crucifera, §. 9. n. 12. 4. & q. regular. 1. tom. q. 63. a. 7. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 114. Imò & in his votis penitentib. ait bene Corduba posse religiosos disp. sare virtute priuilegij citati n. præc. Cui addo in omnibus casibus dictis, in quibus possunt ea vota commutare, posse quoque eos dispensare. Cum priuilegium sit ad dispensandū in omnibus votis Episcopo concessum. Quod eo vel maximè verum est, quia hæc priuilegia commutandi & dispensandi sunt largè interpretanda, ut pote toti religioni concessa, iuxta dicta disp. 1. nu. 13. Et quia sunt erga personas in determinatas, iuxta disp. 2. nu. 6. Non tamen poterunt commutari hæc vota, nec poterit in eis dispensari virtute dictorum priuilegiorum, quando Episcopus in eis ratione solius necessitatis potest dispensare. Ut diximus loquentes de priuilegiis bullæ & iubilei disput. præced. n. 10. & ibi probauimus.

Insuper prouinciales mendicantium habent priuilegium, vt possint concedere suis confessoribus approbatis iuxta Tridentini normam, autoritatem dispensandi ad petendum debitum, cum his, qui ante matrimonium castitatem voverant. Hoc enim his concessit Pius V. viuæ vocis oraculo. Ut testantur Veracruz. i. p. Speculi, a. 15. paulo ante dub. 2. Corduba summa, q. 156. puncto 2. Palacios 4. d. 32. disp. 2. col. 17. vers. Suffragatur communis placito. Manuel in bulla, §. 9. n. 145. & 1. to. sum. 2. edit. c. 2. 43. n. 14. & q. regul. 1. 10. q. 63. 2. a. Eniq. li. 12. de matrim. c. 2. n. 9. Et in nostris priuilegiis, verb. Dispensatio, §. 9. idem priuilegium refertur: & addit P. N. Generalis id priuilegium communicari prouincialibus & alijs confessariis, quibus per se vel per alios id commiserint.

Restringunt autem quidam, vt intelligatur hoc priuilegium, quando votens castitatem matrim. iniit & consummavit, secus si non dum consummavit, non enim poterit cū eo dispensari ad petendum debitum, virtute huius priuilegij. Ducatur, quia hic tenetur ingredi religionem. Item quia ea facultas concessa est: vt periculo consulatur eorum, qui post id votum contraxere matrim. eo quod in magno periculo versentur, cum debitum reddere teneantur, si debiti petitione priuentur. Quæratio non militat ante consummationem: tunc enim non tenentur reddere. Sic tenet Azor. II. 11. instit. mor. c. 19. q. 20. vers. Sed dubia quest. est. Atque idem tenerent omnes, qui censem hunc teneri ad religionem. At verius est, extendi id priuilegium ad votentem, quamvis nondum matrim. consummarit. Si cut disp. 12. num. 6. diximus posse Episcopum dispensare cum his ad petendum debitum. Ducor, quod verius sit non teneri hos religionem ingredi, vt votum castitatis seruent: & si non ingrediantur, astrikti sint ad reddendum debitum, & subinde in magno discrimine constituantur, si petere debitum illis interdicatur. Atque ideo militat ratio concessionis dicti priuilegij, vt huic periculo prospiciatur. Et ita docent Manuel 1. ro. sum. 2. edit. cap. 2. 42. n. 2. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 118. punct. 2. Atque idem dicent sustinentes non teneri hos ingredi religionem. Atque idem sentio de priori bimestri post matrimonium initum, nondum tamen consummatum, vel si alter con-

iuxta adulterium incidat, cum ipse sit innocens, quamvis enim in his casibus non teneatur, nec licet posset ratione voti reddere: at cum matrimonium valeat, & habitet cum uxore, in magno versabitur incontinentia periculo. Et idem sentio, quamvis hic ad matrimonium traherit animo ingrediendi religionem. Cum enim adhuc non teneatur, est in eodem periculo. Et confirm. quia reuera mens Pontificis id priuilegium concedentis est, ut possint religiosi in hoc dispensare in casibus, in quibus possunt Episcopi. At Episcopos posse in omnibus his casibus diximus disp. 12. num. 6.

Alij restringunt ad votum castitatis emissum ante matrimon. initum: quare centent non posse religiosos dispensare virtute huius priuilegii ad petendum debitum cum coniuge, qui post matrimon. vovit castitatem. Quod id priuilegium expresse loquatur de voto castitatis ante matrimon. emiso. Et ita docent Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 14. & q. regularibus, to. 1. q. 63. a. 2. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 77. Ceterum et si virtute huius priuilegij id eis non liceat: possunt tamen virtute priuilegij relati n. 1. ad dispensandum in votis, excepto castitatis voto, dispensare non tantum ad petendum debitum, sed etiam omnino in eo castitatis voto, in omnibus iis casibus, quos disp. 11. n. 4. 5. 6. 13. 14. retulimus, in quibus potest Episcopus in eo voto omnino dispensare, eo quod à vera & perfecta voti castitatis ratione deficiat. Quia (vt n. 2. diximus) tantum in eo priuilegio excipitur castitatis votum, quando ita suam perfectionem consequitur, vt Pont. sit reseruatum.

6 Quod si siue ante initum matrimon. siue post, ante eius consummationem, voverit coniux religionem, nequistunt religiosi dispensare cum ipso, vt petat vel reddat. Quia solum ad dispensandum in voto castitatis ad petendum priuilegio fruuntur. Deinde quia disp. 12. nu. 6. diximus nec Episcopum posse cum hoc dispensare. Quia tenetur ad religionem.

7 Insuper religiosi virtute dicti priuilegij commutandi vota iurata, possunt commutare iuramenta non sola pœnalia & conditionalia, etiam impleta conditione, castitatis & religionis, sed etiam absoluta, in casu, in quo posse Episcopum in eis dispensare sustinuimus disput. 13. nu. 5. Quia quamvis id negaterimus disp. præc. n. 11. de priuilegijs bullæ & iubilei, militat diversa ratio in hoc priuilegio. Quippe illa solum sunt ad vota commutanda, atque ideo sola iuramenta earum, quatum vota conceduntur, possunt commutari. Vnde cum vota absoluta castitatis & religionis denegentur, non concedentur quoque iuramenta absoluta. Hoc autem est directè etiam de iuramentis, & sola excipiuntur, quæ sunt in præjudicium tertij. Hoc videretur dicendum attenta hac ratione. At re attentius considerata dicendum est, non posse, nisi sola iuramenta conditionalia & pœnalia: sicut diximus per bullam & iubilem. Quia Greg. XIII. (vt nu. 1. vidimus) tantum extendit priuilegium Pauli III. concessum ad vota commutanda, vt etiam eadem comprehendenter firmata iuramento: quare sola iuramenta earum videtur concessisse, quarum concessit vota. Cum ergo excepit vota absolute castitatis & religionis, censemur quoque eadem iuramenta excipere. Si vero loquantur de priuilegio dispensandi in votis, manifestum est id non extendi ad hæc iuramenta absoluta, sicut nec priuilegium bullæ aut iubilei. Quia militat eadem ratio, cum id priuilegium non loquatur de iuramentis, sed hæc veniant in eo in consequentiam votorum. Sicut disput. præced. nu. 11. explicuimus tractantes de priuilegio iubilei & bullæ.

8 Præterea religiosi mendicantes si sint viri docti, & confessores approbati ab ordinario iuxta Tridentini formam, possunt ex commissione Provincialis dispensare in foro conscientiae ad petendum debitum cum ijs coniugibus, qui inter se affinitatem contraxere. Per declaracionem quandam à Julio II. factam concessionis Martini V. factæ Benedictinis monachis, & per aliam Pij V. concessionem viuæ vocis oraculo factam, ac impetratam ab An-

gelo de Aguillara ordinis minorum, an. 1568. Ut referunt Collector priuileg. mendic. verb. Dispensatio, nu. 17. Veracruz 1. p. Spec. a. 23. fine. Palacios 4. d. 32. disp. 2. Enriquez l. 11. de matrim. c. 15. n. 11. fine. Manuel in bulla Cruciatæ, §. 9. nu. 143. & §. 13. nu. 17. Sorbus in compend. priuileg. mendicant. verb. Absolutio 2. quo ad seculares, in reolut. quas ibi ponit, concl. 9. & verb. Dispensatio, in annotat. suis pag. vlt. lit. B. Quamvis Corduba relato Doctore Ortiz in annotationibus ad Collectorem, verb. Dispensatio, §. 17. dicat non esse tutum eo priuilegio vti. Quod non habetur in libris ordinis: nec de eo constet. At censeo tutissimum esse ea concessione vti: & habetur in compend. priuileg. Sot. Iesu verb. Dispensatio, §. 8. vbi P. N. Generalis addit. facultatem hanc concedi Provincialibus, & aliis confessoriis, quibus ipsi per se vel per alios eam commiserint.

Extendit autem hoc priuilegium Manuel addit. ad bullam, §. 13. n. 17. vt possint quoque virtute eiusdem priuilegij dispensare ad petendum debitum cum coniugibus, qui spiritualem cognitionem contraxere. Sicut diximus disp. præc. n. 3. extendere simile priuilegium commissarii Cruciatæ: vbi eius fundamentum retulimus. Sed eadem ratione qua ibi id refutauimus, refutamus quoque hic.

Tandem duplex superest difficultas circa hæc commutandi vota priuilegia. Prior est. An hæc facultas commutationis ac dispensationis votorum religiosis concessa restringenda sit, vt tantum eo priuilegio vti possint erga subditos Episcopi illius diœcesis, in qua sunt religiosi. Sicut ipse Episcopus nequit exterorum vota commutare, aut cum eis dispensare. Sylvest. verb. Domicilium, in fin. agens de commutatione votorum, ait mendicantes, qui ex priuilegio possunt vnde cumque ad se venientium confessiones excipere, non posse forensium vota commutare. Quia non potest Episcopus qui eos exponit. Quod idem attentis antiquis mendicantium priuilegijs fatetur Man. in addit. ad bull. Cruciat. §. 9. n. 120. at attento priuilegio concessio Soc. Iesu per Paul. III. relato n. 1. cōcedenti expresse facultatem commutandi vota vnde cumque venientium, ait necessariò dicendum esse id posse mendicantes. Subdit tamen priuilegio dispensandi in votis relato n. 1. non posse eos vti erga forenses, sed erga solos illius Episcopi subditos. Dicitur, quia à potestate commutandi ad dispensandi potestatem non ducitur argumentum. At priuilegium dispensandi est in solis votis, in quibus possunt Episcopi dispensare. Sed Episcopus illius diœcesis in solis votis subditorum suorum potest dispensare. Ergo id dicendum est de religiosis illius diœcesis. Nihilominus existimo utrumque priuilegium extendi ad vnde cumque venientes. Quod idem iudicarunt alii viri docti. Quia illa restrictione dispensandi in votis, in quibus possunt Episc. intelligitur sic, id est, vt nequeant dispensare in votis reseruatis Pont. in quibus ratione reseruationis nequeunt Episc. dispensare. Cum enim hanc dispensandi potestatem à summo Pontifice, qui toti orbi præst. habeant: nō est cur ea restringenda sit ad subditos illius diœcesis, in qua religiosi inueniuntur. Et confirm. quia cum hæc facultas prædictis religiosis concessa sit, quo melius pœnitentium ad illos confluentium salutis spirituali prospicere possint: ratio petit, vt sicut vnde cumque venientium possunt confessiones audire, ita quoque possint eorum vota commutare, ac in eis dispensare. Tandem, quia cum hæc priuilegia amplianda sint (vt n. 2. probauimus) immrito hanc restrictionem pati dicendum est.

Posterior est. An religiosi solum possint vti hac commutandi vota facultate, in Sacramento cōfessionis? Pars enim affirmans inde suaderi videretur. Quia priuilegium Pauli III. hanc cōmutandi potestate indulgens, & absoluendi à reseruatis, dicit expresse, Confessionibus diligenter auditis (vt n. 1. vidimus.) Qui ablatius absolutus conditio importat, l. A testatore, ff. de condit. & demonstrat. Et ad omnia videretur reserri. Et ita videretur expresse sentire Corduba sum. quæst. 152. vbi dicit posse religiosos in confessione dispensare in votis, in quibus possunt Episcopi. Et à fortiori hoc tenebunt DD. quos disp. præc. nu. vlt retulimus

mus dicentes commutationem votorum per bullam non posse fieri nisi in confessione: Cum tamen in bulla non petatur, ut auditia sit confessio. At contrarium est probabilius. Quia cum adeo distent inter se absoluere à peccatis, ac vota commutare, nec hoc confessione indigeat, non censendus est Pontifex velle totum priuilegium limitate intelligi per illum ablatuum absolutum, auditis confessionibus: sed singula singulis referenda sunt. Et ita refertur ad absolutionem à peccatis, quæ immediatè sequitur. Nā ea est regula, ut clausula posita in una parte dispositionis, siue ponatur in principio, siue in medio, siue in fine, censeatur referri ad omnia in ea clausula contenta, &c. Secundo requiris, de appellat. vbi id obseruant DD. at intelligitur quando omnium est eadem ratio: ut multis citatis tradit Menochius de presumpt. l. 4. presumpt. 181. num. 2. Quod hic non contingit. Nam absolutione à peccatis petit necessariò confessionem sacramentalem, secus de votorum commutatione. Tandem, quia in priuilegio dispensandi concessio religiosis relato n. 1. nulla fit mentio confessionis: quia non est datum simul cum potestate absoluendi. Quod indicat quando simul cum absoluendi potestate conceditur, ut petatur audiri confessiones non ad dispensandum in votis, aut ad ea commutanda, sed ad peccatorum absolutionem. Et ita hanc sent. sustinet Enriquez lib. 7. de indulgent. c. 30. n. 6. Et eiusdem sent. sunt multi docti neoterici, qui hac ratione ducti concedebant per bullas antiquas, indulgentes auditis confessionibus absolutionem à peccatis & censuris, posse extra confessionem impendi absolutionem à censuris. Quod is ablatiuus absolutus, auditis confessionibus, referatur ad absolutionem à peccatis, ad quam opus est confessione.

DISPUTATIO XVII.

An dispensatio in lege superioris, propria, aut inferioris, facta absque causa legitima, valida sit?

SUMMARIUM.

Quot questiones disputandas sint, n. 1.

Quando Prelatus dispensat in voto vel iuramento absque causa, an valeat dispensatio? Refertur quædam sent. n. 2.

Proponitur sententia Authoris: Exemplicatur c. Veniens, de iureiur. n. 3. Dispensatio inferioribus concessa in lege superioris intelligitur si adest iusta causa, & hoc deficiente non est validus, 4.

Quid, si in dispensandi commissione exprimatur nomen eius, cum quo est dispensandum? 5.

Quid, si sit aliqualis causa, non tamen sufficiens? 7.

Quid, si Prelatus bona fide iudicavit eam sufficiere? 8.

An is cum quo in voto, iuramento, aut lege humana dispensatum est, sit tutus se postea reperiat causam non sufficere? 9.

Quid, si prelatus in lege divina, ut voto; aut humana dispensem, non fatus certior, an sit causa: cum tamen vere esset? Refertur opinio, n. 10.

Proponitur sententia Authoris, 11.

An si causa est notoria, peccet dispensans non præmissa causa cognitione? 12.

An validè expediuntur dispensationes commissæ à Pontifice pro foro externo ordinarij: vel proforo interno confessori, quando hi non præmittunt causam cognitionem, sed ignorari causam, quæ re vera erat, dispensant: vel sibi cognita erat causa veritas? Remisitius, 13.

An presumatur causa in Principe dispensante, 14.

Quid in conscientia foro, siue Princeps, siue inferior dispenset? 15.

An creditur superiori dicenti se ex causa iusta dispensare? n. 16. & ibi, quid si afferat se dispensasset?

An creditur dicenti se habere commisionem? 17.

Quid, si sit legatus Cardinalis? 18.

Quid, si in nullius presidium sit, ut in facultate dispensandi, absoluendi, aut concedendi indulgentias? 19.

An creditur literis Episcopi, dicenti se alienum subditum cum licentia promouisse? 20.

An creditur literis pœnitentiarij, dicentis ex Papa commissione se dispensare? 21.

An in foro conscientia creditur omnibus his, & confessario, aliis? n. 22. Post n. 12 inuenies alia summaria.

HACTENVS egimus de habentibus dispensandis ipotesi statim: iam causas necessario ad dispensandum petitatis aggredimur, proposita prius quæstione generali de cause necessitate: & quia hec causa potest peri ad valorem dispensationis: vel ut ea licite concedatur: disputatione præfens est de causa ad valorem dispensationis requisita: sequens vero erit de requisita ad eius honestatem. Triplex

autem quæstio inuoluitur in hac disputatione. Prima est quando Pontifex in iure diuino, aut inferiores in lege superioris absque causa, an valeat? Secunda, quando supremus princeps in lege propria? III. quando inferiores in proprijs constitutionibus, aut suæ Synodi, dispensant?

QVÆSTIO I. An dispensatio inferioris in lege superioris concessa absque causa iusta valeat? vt si quicunque prælatus etiam Pontifex dispensem in voto vel iuramento, vel prælati inferiores in lege Pontificis vel concilij. Quidam, quos tacito nomine refert D. Tho. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 2. in ea fuerunt sententia, ut integrum sit prælatis ad libitum dispensare in votis subditorum. Sicut pater, dominus, ac vir possunt ad libitum irritare vota filij, serui, & vxoris. Ducentur, quod in omni voto & iuramento facto Deo intelligatur conditio, si prælato placuerit, aut nisi is contradixerit. Sicut eadem inest conditio votis filij, serui, & vxoris, respectu patris, domini, mariti. Idque probari potest ex c. Veniens, de iureiur. vbi deciditur in omni iuramento esse ius superioris exceptum.

Verum tanquam certissimum tenendum est, dispensationem cuiuscunq; etiam Pontificis in iure diuino naturali, vt in voto vel iuramento, concessam absque causa esse irritam. Quod tunc dispensem in alienis bonis, & aliena voluntate superiori: & ideo, ut valide fiat, desideratur causa. Quippe ea deficiente Deus non consentit, qui obligationis illius creditor est. Nec potest iuste præsumi eam rationi dissidem collatam à Deo potestatem. Sicut cœconomus contra domini voluntatem bona dissipans non transfert dominium: utpote, qui sola administrandi iuxta domini beneplacitum iure optimo præsumptum potestate fungitur. Atque ita fatentur omnes Theologi 4. d. 38. cum D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 12. ad 2. Et omnes DD. iuris Pontificij cum Glos. c. Non est, verb. Adimplere, de voto. Et contrariū assertentes impugnat ibi D. Th. dicens eos inniti fallo fundamento. Quippe pater, dominus, ac vir potestate dominatiua prædicti sunt, ac proinde libere possunt tanquam domini, voluntatem filij, serui, vxoris infringere, eorum vota ad libitum irritando. At potestas spiritualis prælatorum est solum dispensatoria, & cuin non sit in destructionem, sed in ædificationem data, nequeunt ad libitum iustum in inferiorum voluntatem reuocare, eorum vota disoluendo. Quare dñm c. Veniens, de iureiur. decidit per vota, aut iuramenta inferiorum non posse iuri superioris derogari, intelligitur ita, ut non integrum sit superioribus ex iusta causa dispensare: at potest derogari ad hunc sensum, vt ea non subiiciantur eorum liberae potestati. Et ideo conditio subintellecta in his votis est, nisi superior iusta causa existente dispensauerit.

Hinc deducitur, dispensationem quamcumque inferiorum in lege superioris fore irritam, si causa legitima deficit. Ut si Episc. dispensem in lege ieiunii, aut oblationis festorum, aut quiuis alius ex Pontificia commissione. Quia sic se habent ad legem superioris inferiores, ac Pontifex ad legem Dei: & similiter in alienis bonis alienaque voluntate dispensant. Præterea, quia quoties inferiori committitur potestas dispensandi in lege superioris, intelligitur causa iusta existente. Mandatum enim Pontificis ad ius referri debet, c. De multa, de p̄ebend. Nec iure optimo præsumi potest, constitui tunc inferiorem dominum voluntatis superioris, ut perinde ac de propria possit ad libitum valide de illa disponere. Quod optime tradunt Speculat. tit. De dispensatione, §. Dicendum restat, n. 19. Innoc. c. Cum ad monasterium, n. 4. de statu monac. & ibi Host. n. 32. Ioan. Andr. ad fin. Abb. n. 17. Card. §. vlt. n. 5. Henr. nu. 17. Bald. I. Barbarius, n. 7. ff. de offic. p̄e. Aretin. l. 2. in princ. n. 1. ff. de verb. obl. Felin. c. fi. n. 8. vers. 2. limita, de simo. & c. At si clerici. §. De adulteriis, n. 10. de iudic. & ibi Hippol. num. 32. Turrec. c. 1. art. 4. num. 14. d. 89. Ang. verb. Dispensatio, n. 3. & ibi Sylu. q. 3. n. 5. Armilla n. 14. Sotus l. 7. de iust. q. 4. a. 3. col. 9. vers. Rursus circa eadem: & l. 1. q. 7. a. 3. col. 6. vers. Postremum ergo: Nau. c. fin. n. 4. de simonia. Couar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 7. num. 11. Stunica qu. 5. de voto, nu. 35. Gutier. q. can. l. 1. c. 19. num. 5. Emm. S. sum. verb. Dispensatio, num. 3. Et loquuntur

Ioquuntur Sotus & Stunica etiam de facultate dispensandi in bulla concessa. Si ergo inferior commissionis limites excedens dispensem in lege superioris absque legitima causa, non tenebit factum. Et ita partem hanc fatentur omnes DD. allegati: & quorundam in toto hac disputat. allegabo. Nec aliquem contradicentem inueni.

5 Quidam hoc temperant, nisi inferior habeat plenitudinem potestatis à superiori concessam, qualem habet Legatus Apost. (quem Nuntium appellant) in casibus sibi à Pontifice commissis. Sic *Manuel* 1. to. sum. 2. edit. c. 24. conclus. 3. n. 5. At audiendus minime est. Quippe illa potestatis plenitudo non accipienda est ad dissipationem, sed ut secundum iura dispensetur. Atque ita dispensationem ab ipso absque legitima causa concessam, esse irritam docent *Innoc.* c. *Dudum*, el. 2. n. 16. vers. Item & si Papa de elect. *Felin.* c. *Postulasti*, n. 13. casu 4. de *rescript.* *Nau.* sum. *Latina*, prelud. 9. n. 15. & c. f. n. 4. de *simon.* *Gambra* de *authoritate legati*, lib. 10. num. 207. & 293. *Hippolytus* c. At si *clericis*, §. De adulteriis, n. 115. de *iudiciis*. *Borgasius de irregular.* p. 7. c. vlt. n. 21. *Stunica* q. 6. de *voto*, n. 23. 4. *Azor* lib. 5. institut. moral. c. 15. ad finem.

6 Alij temperant, nisi in dispensandi potestate exprimantur nomina eorum, cum quibus est dispensandum, nulla cognitionis causæ dispensandi mentione facta. Et placet, quia tunc commissarius ille constituitur meritus executor: ac presumere debet committentem certiorum factum esse de dispensationis causis. Et ita limitant *Specul.* t. De *dispens.* §. Dicendum restat. n. 19. *Felinus* n. *preced.* *allegatus*, *Gambra* de *author. legati*, l. 10. n. 209. & 296.

7 Similiter non valet dispensatio inferioris in lege superioris, licet sit aliqualis causa, si tamen eam illegitimam esse constet. Quia idem est in hoc non esse causam, & non esse iustum. Atque ita DD. n. 4. allegati asserunt eam dispensationem absque causâ legitima & iusta esse irritam.

8 Hoc tamē limitare, nisi prudenter ac bona fide iudicari prælatus causam esse iustum. Tunc enim credo valere dispensationem, licet verè non fuerit causa sufficiens. Quia non est credendum aliam esse Pontificis intentionem circa suas leges, & Dei circa suas, in quibus permittitur inferiori dispensare. Id enim recta Ecclesiæ gubernatio postulat, quo scrupulis obuetur, actutæ sint conscientiae, nec oporteat passim infringere gesta, innitendo prælatorū vices Dei gerentiū dispensationi. Quod clarè significat *Azor* lib. 7. instit. moral c. 29. q. 6. vbi haec ait: Si prælatus aliquis bona fide lege ieiunij aliquæ liberet, putas causam esse iustâ, relaxatio prodest. Quia bona fide facta est.

9 Hinc temperandum censeo quod docent *Nauarr* sum. *Lat.* prelud. 9. n. 13. fin. *Philiar.* de *offic.* *Sacerd.* tom. 1. p. 2. lib. 3. c. 4. vers. Altera difficultas. *Lud.* *Lopez* 1. p. *instruct.* c. 4. paulo post princ. nimicum enim, cum quo prælatus dispensavit proposita illi causa vera & bona fide, que tamen sufficiens non est, turum esse autoritate prælati fultum, donec sibi certo constat causam minùs legitimam fuisse. Hoc enim credo temperandum iuxta dicta n. præc. nisi prælatus prudenter ac bona fide dispensarit, iudicans eam causam esse iustum. Tunc enim tutus erit subditus, quamvis postea constet causam non fuisse sufficientem.

10 Sed merito dubitabis quid dicendum de dispensatione facta ab inferiori in lege superioris, non præcognita causa, quād reuera erat causa legitima: an valida sit? Pars negans suaderi videtur, quod dispensis excederit suæ commissionis limites. Nam (vt n. 4. probauimus) censetur sibi facultas dispensandi commissa, præmissa causæ cognitione. Idque constat ex c. *Necessaria*, & c. *Dispensationis* 1. q. 7. vbi dicitur, temporum varietatem exposcere aliquando ut leges relaxentur adhibita diligent consideratione. Et clarius ex *Trid. ses.* 25. de *reform.* c. 18. ibi: *Sciunt vniuersi sacra-tissimos canones exacte ab omnibus, & quoad eius fieri poterit; in-distinctè obseruandos.* Quod si vrgens maior queratio quandoque postulauerit cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita summaque mortalitate, atque gratis, à quibus cunque ad quos dispensatio pertinebit, erit prestandū: aliterque facta dispensatio subreptitia censetur. Vbi notandus est ablatius ille absolutus, causa

cognita, qui conditionem ac formam importat. Ut probauit 1.3. disp. 5. n. 2. vbi & alia argumenta congregata ad hoc probandum facientia. Tandem id constat ex dispensationis definitione tradita disp. 1. nu. 2. Est enim legis relaxatio præmissa causæ cognitione. Quod cū hic deficiat, non erit valida dispensatio. Et ideo hanc partem tenet ferè expresse *Nauarr.* c. fin. nu. 4. de *simon.* Et tenent *Imola* l. Quidam consulebat, n. 7. fine, & nu. 8. ff. de *re iudic.* *Hippol.* c. At si *clericis*, §. De adulteriis, n. 10. 6. de *iudicis.* Et melius *Azor* lib. 5. institut. moral. c. 15. q. 9. & 10. dicens in neutrō foro valere huiusmodi dispensationē. Idem clarè sentit *Stunica* q. 6. de *voto*, n. 10. 4. vbi ait Pontificē non habere facultatem relaxandi iuramenti in præjudiciū tertij, antequā constet sibi causam subesse, licet causa subsit. Quia errat in suæ iurisdictiōnis fundamento.

At probabilius est, huiusmodi dispensationem validam esse in foro conscientiae, donec in foro exteriori reuocetur. Ducor, quia nullib[us] habet eam dispensationem esse nullam. Neque obstat locus Tridentini in contrarium adductus. Quia æquè loquitur de Papa ac inferioribus. Cum tamen constet dispensationem Papæ in iure humano absque causæ cognitione validam esse: loquitur ergo concilium quoad fori externi præsumptionem: & ideo dicit, *subreptitia censetur*. Et non dicit esse vere eam subreptitiā, sed præsumi impetratam per subreptionem. 2. Quia c. *Nibil*, de *elect.* dicitur electum sine sua causæ examine esse ejiciendum, cum est indignus. Ergo à contrario sensu non ejicitur, si dignus sit: quamuis eligentes non præmisso eo examine defecerint ab electionis forma. 3. Quia valet lex temere & ablique causæ cognitione indicata, si reuera causa boni communis intercedat. Ergo idem de legis dispensatione cenendum est. 4. Ex doctrina *Minchacalib.* 1. controu. *illistrum*, c. 28. n. 6. vbi probat tenere factum in foro conscientiae, quando finis iuris habetur, quamvis forma & solemnitas eiusdem iuris prætermittantur. Ad quod comprobandum multa similia afferunt *Bellamera statim allegandus*. Quod contingit in hoc euentu. Nec obstat dispensationis definitio, quia (vt dixi disp. 2. n. 2.) ea non solum comprehendit, quæ de dispensationis essentia sunt, sed ea quoque quæ desiderantur ut sit licita. Quare dum authores n. 4. allegati dicunt inferiori censeri commissam dispensationem præcedenti causæ cognitione, intelligendi sunt, vt ritè ac rectè fiat: vel vt valide, nisi reuera adeset causa iusta. Huius sententia est *Innoc.* c. *Diuersis*, num. 1. de *clericis* coniug. vbi ait Episcopo dispensante absque causæ cognitione in ijs, quibus potest, tenere dispensationem: vt in collatione beneficii, donec per superiorem reuocetur: & dum non reuocatur, possideri licite beneficium illud. Et satis hoc placet *Hostiensis* ibi n. 9. *Ioanni Andr.* num. 8. præterquam quod *Hostiensis* non admittit tacitam dispensationem, sed verbis expressis factam. Idem latè probat multis similibus adductis *Bellamera* c. *Veniens*, num. 18. & 19. *de filiis presbyt.* Idem expresse tenent quoad forum conscientiae *Armillæ* verb. *Dispens.* n. 14. fine, *Lud.* *Lopez* 1. p. *instruct.* c. 4. col. antepenul. vers. Tertio dicitur. Pro eadem sententia idemmet *Innoc.* c. Cum ad monasterium, n. 4. de *statu monachi*. vbi ait huiusmodi dispensationem aut non valere aut reuocandam esse. Cuius sententia referunt & sequuntur ibi *Host.* n. 32. *Ioann.* *Andr.* ad fin. *Abb.* n. 17. *Henric.* n. 17. *Card.* §. fin. nu. 5. idem *Abb.* c. At si *clericis*, §. De adulteriis, n. 12. de *iudicis*. *Alex.* de *Neuo*, c. 1. n. 12. de *constit.* *Turrec.* c. 1. a. 4. n. 14. d. 8. 9. At ad veritatem huius disiunctiua sat est alteram partem esse veram, nempe, vt ea dispensatio possit reuocari. Pro eadem sententia sunt *Abbas* d. c. *Diuersis*, n. 3. *Probus* addit. ad *Monachum*, c. vn. n. 4. vers. *Pofstremo*, de *statu*. & qualit. *Borgasius de irregular.* 2. p. tit. De different. termin. in materia dispensat. in fine, vbi dicunt dispensationem censeri concessam inferioribus causa iusta existenti illiusque cognitione præmissa: at si non adhibita causæ cognitione dispensauerint, reuocadam esse dispensationem per superiorem. Censetur ergo valida donec reuocetur. Atque idem censeo, quando Pontifex, vel Episcop. vel alius potens dispensare in votis vel iuramentis, siue iure ordinario, siue delegato (nisi in delegatione habeat

tur specialis forma petens præmitti causæ cognitionem) dispensat in illis legitima causa existente, quamvis sibi non cognita: peccabit enim mortaliter, at dispensatio erit valida in foro conscientiæ. Quia eadem est ratio.

² Nec culpæ alicuius erit reus dispensans, quamvis causæ examinationem non præmisit, quando causa notoria est. Quia in notorijs non exigitur ordo iuris, nec notorium eget examinatione, c. Manifesta 2.q.1. Sic aperte significant *Glossa*, c. Qui sine examinatione, verb. Sine examinatione, d. 81. & c. fin. verb. Qui concubinas, d. 51. Abbas c. Præterea, n. 1. de testibus cogend. Ananias c. 2. n. 8. de schismatic. Imola l. Quidam consulebat, n. 8 ff. de re iudic. Rosella, verb. Dispensatio, num. 6. dicunt enim inferiorem exercentem actum contra legem erga aliquem, in casu in quo dispensare potest, non censem dispensare, nisi causæ cognitionem præmittat: præterquam quando causa dispensationis est notoria. Quod tunc examine non indigeat. Imò si sibi causa constaret, non peccaret dispensans non examinando causam. Quia id examen petitur, ne temere dispenset. Quæ temeritas cessat, vbi certus est de causa.

¹³ Vtrum autem tradita duplice n. præc. locum habeant in dispensationibus, quæ committuntur à Pontifice ordinarijs pro foro externo, vel confessori à sacra pœnitentia pro foro conscientiæ: dicemus disp. 34.n.24. & duplice seq. & disp. 35.n.16.

¹⁴ Rursus dubitari potest, an præsumatur causa in Principe dispensante, quando de ea non constat? Quia in re (ne diutius immorer) communis resolutio est, quando Princeps dispensat motu proprio, & non ad partis instantiam, in iure humano, præsumi prælumptione iuris & de iure, contra quam non admittitur probatio, adesse causam iustum. Secus quando ad instantiam partis, vel quando dispensat in ijs, quæ sunt de iure diuino, aut de iure naturali diuino: tunc enim non præsumitur causa, nisi probetur. Quia quando ad instantiam partis conceditur dispensatio, censetur potius per importunitatem extorta, quam quod ita agendum Princeps censeat. Iuxta traditionem Bartoli ex illo textu, l. 1. C. de petitione honorum, l. 10. Quando autem dispensat in iure diuino & naturali, cum id absque causa fieri nequeat, opus est de causa constare. Et huius sent. sunt Abb. c. Qua in Ecclesiistarum, n. 10. de constitut. & ibi Felin. à n. 60. Decius in noua edit. à n. 129. Gigas de pensionib. q. 6. n. 12. Rebuffus praxi benef. tit. De dispensatione ad plura beneficia, n. 53. Loazes de matrim. Regis Angliae, dub. 4. n. 14. Rojas epitome success. c. 23. à n. 13. Minchaca quæst. illustr. l. 1. c. 25. n. 17. & c. 26. à n. 28. Stunica de voto, q. 6. n. 131. & latissimè Menoch. de presump. lib. 2. tota presump. 10. Mascard. de probat. tota concl. 275. Qui duo sunt omnino videndi pro ampliationibus & limitationibus huius sententiae.

¹⁵ Hæc tamen doctrina agit de præsumptione fori externi. Nam in foro conscientiæ existimo præsumendum esse pro superiori, dum subdito non constat defectus causæ. Quippe subditi nō est facta prælatorum diligere. Quod non obscurè significat Sotus 4. dist. 21. q. 2. ar. 2. col. antep. vbi tractans de dispensatione Pontificis in voto, dicensque dispensationem absque causa legitima non tenere: subiungit, vbi manifestus error non interuenit, præsumi causam legitimam. Et l. 7. de inst. q. 4. a. 3. ad 2. in fine, vbi ait tunc dispensationem voti contendam irritam, quando manifestè constat nullam esse causam. Et tener expresse Suarez de censuris, disp. 4. sect. 3. fin. dicens in foro interno sufficere, ut non constet subdito de causæ defectu, quamvis in externo opus sit causam probare.

¹⁶ Hinc deducitur qualiter accipendum sit, quod aliqui DD. tradunt, nimirum, non credi prælato inferiori dicenti se ex iusta causa dispensare in lege superioris. Hi sunt Nauar. sum. lat. prælud. 9. n. 15. vers. Addo secundo, Lud. Lopez l. p. instruct. c. 4. col. antep. vers. 3. dicitur. Quod idem de superiori supremo dispensanti, quando nequit absque causa, tradit idem Nauarr. l. 3. consil. tit. De regularibus, vtraque edit. consil. 56. n. 2. & latius probat in comment. de spoliis, super c. Non licet 12. q. 2. §. 2. n. 8. Et quod tradunt alij, nempe, non haberi si-

dem prælato afferenti se dispensasse, quando causæ cognitionem non præmisit. Vnde incumbet alleganti onus probandæ talis dispensationis. Quia cum debite non processerit, iure optimo ei non habetur fides. Sic *Glossa cap. Si quis sine examinatione, vers. Sine examinatione, d. 81. Speculat. 5. De dispensatione, §. Qualiter autem, n. 4. Ioan. Andr. c. 2. nu. 4. de schismat. vbi Abb. n. 5. Card. nu. 2. Nauar. sum. Lat. præludio 9. n. 15. Ant. Cuc. li. 4. instit. maiorum, tit. 12. n. 29. Sed haec omnia accipienda sunt in foro externo. Nam in foro conscientiæ eis creditur: vt dixi num. præcedenti.*

Tandem deducitur, quid in ea quæst. sentiendum sit, an credatur dicenti se habere potestatem delegatam ad dispensandum, aliudve faciendum? De qua re latè DD. c. Cum in iure, de offic. deleg. & lvn. C. de mandat. Princip. Bernard. Diaz regula 219. latissimè Menoch. de presump. l. 2. tota presump. 15. & de arbitrar. l. 1. tota q. 76. Mascard. de probat. conclus. 268. Gratian. reg. 290. Etideo summatim dicam unum aut alterum verbum, & reliqua in prædictis poterint videri. Et quid in foro externo, dicam usque ad nu. 22. vbi explicabo, quid in foro conscientiæ. Conclusio ergo communis est, commissionem delegatam probandam esse ostendo delegationis instrumento, & alias non esse credendum eam afferenti. Ut constat ex d. c. Cum in iure, ibi: Exequi non cogoris: & ratio est, quia cum sit quid facti, non presumitur.

Multi hoc limitant, nisi legatus Cardinalis sit id afferens. Sic Anton. c. Ad eminentiam, n. 4. & 5. de sent. excommun. Abb. c. Quod super, n. 5. de fide instrum. & alij, quos refert & sequitur Gratian. regula 290. num. vnicò. At verius est, nec huic credi in ijs, quæ specialem superioris commissionem requirunt, nisi literæ commissionis inferantur. Et ita docent Bart. l. vn. n. 1. C. de super in dicto l. 10. Ioann. Andr. & Hostiens. quos refert & sequitur Abb. cons. 94. num. 3. lib. 2. & c. Quod translationem, fine, de offic. legati, & d. c. Ad eminentiam, num. 2. Frantis c. 1. nu. 4. de offic. legati. in 6. Felin. multos referens, & latè probas, c. Quod super, n. 10. & 11. de fide instrum. & c. Quod in iure, n. 6. de offic. deleg. Gregor. Lopez l. 23. verb. Que viuen. t. 9. p. 1. & multos alios referens Menochius de presump. l. 2. prof. 15. n. 4. Enriquez l. 10. de Sacram. ordin. t. 28. n. 2.

Limitantur tamen hæc, nisi delegatus sit persona constituta in excelsa dignitate, nec agitur de præiudicio tertii, tunc enim creditur illi, quamvis suæ delegationis literas non ostendat. Sic multi quos refert & sequitur Menoch. d. presump. 15. n. 9. Iason repetit. l. Admonendi, n. 17. g. de iure iur. Gutier. l. 2. q. canon. t. 17. fine. Et huius rei adhibent exemplum Iason & Gutier. vt in facultate dispensandi, absoluendi, concedendi indulgentias, & similibus.

Hinc fit credi Epitc. promouenti ad ordines non sibi subditum, dicenti in titulo collationis ordinum se promouisse ex licentia proprii Episcopi. Quia agitur de modico præiudicio. Et ita tenent Rebuffus, praxi benef. tit. De forma dimissoriar. n. 36. & relato Cardinali, Menoch. de arbitr. l. 1. q. 76. n. 10. Gutier. l. 2. q. canon. c. 17. n. penult.

Secundo fit credi literis summi pœnitentiaris afferentis sibi viuæ vocis oraculo cōmissum esse, vt dispenset in aliquo casu Pontifici reseruato. Quod id in nullius præiudicium vergat. Et ita Paulo citato docent Cardin. Clem. Ne Romani, §. Eo tamen prouiso, n. 1. de elect. Francus c. 1. n. 4. de temp. ordi. in 6. & ibi Dominic. §. vlt. n. 1. Octavius l. de offic. Curie Rom. cap. De summo pœnitentiaro. Greg. Lopez l. 32. verb. Emperador. tit. 16. part. 3.

Hæc dicta sint pro præsumptione fori externi. Nam in foro conscientiæ cuicunque viro timorato ac confessori, dicenti sibi delegatam esse potestatem ad absoluendum, vel dispensandum, vel ad aliquid aliud, fides haberi potest. Quod & experientia ipsa demonstrat, facultas enim absoluendi a reteruatis, & dispensandi medio confessore solet a pœnitentibus impetrari.

S V M M A R I V M.

Quando supremus Princeps dispensat in lege propria absque causa, an valeat dispensatio? Refertur quedam sent. n. 23. Proponitur sententia Authoris, n. 24.

Satisfit

Satis sit argumentis, nūm. 25.
Poi. n. 25. inuenies cetera summaria, que desiderantur.

QVÆSTIO II. An dispensatio supremi Principis in lege propria concessa absque legitima causa valeat: ut Pontificis in lege Ecclesiastica, & Principis secularis in ciuii. Qyibusdam placet eam dispensationem irritam esse. Duncuntur 1. quod iure diuino naturali interdictum sit Principi dispensare absque causa in iure humano. Alias enim sic dispensans non peccaret. Cuius contrarium dicemus disp. seq. n. 3. Ergo dispensat tunc in eo iure diuino naturali: ac proinde corrueit dispensatio tanquam absque causa legitima facta. 2. Quia hæc dispensatio procedit à potestate clauium: quæ est ministerialis, & data Pontifici in ædificationem, & non in destructionem. Et ideo non est data, vt ea quispiam ad libitum abutatur, sed sub certa regula & mensura ad bonum commune pertinet: sub qua non continetur illa dispensatio sine causa. Erit ergo irrita. Hac enim ratione valore caret indulgētiaram concessio absque iusta causa facta. Huius sent. est Fortun. Garcia in repetitione l. Gallus, §. Et quid si tantu. n. 296. 297 ff. de lib. & posthum. vbi ait cum iniustum sit Principem contra suas leges dispensare sine causa, se nescire quomodo id efficere possit: nec quoad veram iusticiam securum esse eum, cum quo ita dispensatur. Et Mendosa de pacticis, l. 1. q. 2. n. 35. idem tenet quando dispensatio est in re magni momenti, ita venocet, Minchaca lib. 1. quest. illustr. c. 25. n. 16. & c. 26. n. 26. Et non valere in foro conscientiæ, sed in solo externo tenet Loazes de matrim. Regis Angl. dubio 4. n. 14. & 15.

Cæterum absque dubio tenendum est, huiusmodi dispensationem validam esse. Quod tunc legislator dispeler in re propriæ, & in propria voluntate, eam mutans, à qua sola vim habebat lex. Ergo ea dispensatio tanquam in bonis proprijs facta valebit absque causa, siue dispensans peccet, siue non. Sicut dominus prodigens bona verum dominium transfert, esto prodigendo delinquit. Atque ideo huius sent. sunt DD. quos disp. seq. n. 2. referam, dicentes posse Principem ad libitum in suis legibus dispensare. Et in proprijs terminis docent Innoc. c. Dudum, el 2. n. 16. vers. Item & si Papa, de elect. Anton. c. Per venerabilem, n. 6. qui filij sint legit. & ibi Propos. §. Quod autem, n. 2. notab. 3. Abbas, c. Non est, n. 8. de voto. Felic. c. Postulatiu. n. 13. in 4. casu, de rescrip. Rosella verb. Votum 5. n. 4. Syl. verb. Dispensatio, q. 3. n. 5. Armilla, verb. Papa, n. 12. Nau. c. fin. n. 4. de simon. & sum. Lat. praludio 9. n. 14. Conar. c. Alma mater. 1. p. §. 1. n. 7. de sent. excom. in 6. & multis citatis 4. decret. 2. p. c. 6. §. 9. n. 10. Villalobos in suis communib. l. D. n. 86. Et ex Theologis, Caiet. 1. 2. q. 96. a. 5. ad fin. & 2. 2. q. 10. 4. art. 5. ad fin. & in opusc. to. 1. tract. 27. de dispensat. matr. in Occid. Eccl. q. vn. vers. Quod tertium. Catharin. lib. 6. in Caiet. circa q. An Papa possit dispensare in voto solenni religios. ad fin. Victoria de potest. Papa, n. 15. proposit. 1. 9. Sotus l. 1. de iust. q. 7. a. 3. col. 6. vers. Postremum ergo: & l. 7. q. 4. a. 3. ad 2. fine. Et 4. d. 21. q. 2. a. 2. col. 11. & d. 39. q. vnic. a. 2. in fine corp. Canus relect. de penitent. p. 5. vbi de præcepto confess. ad fin. Ledesma 2. p. 4. q. 27. a. 2. paulo post princ. & q. 56. a. 4. col. penult. vers. Fraterea dubium. Veracr. 2. p. speculi, a. 27. vers. Secundo non expedit: & 1. p. a. 49. ad fin. Palacios 4. d. 15. disp. 8. col. 17. vers. Quamuis: & d. 38. disp. 2. col. 7. vers. Ego vero dixerim. Metina 1. 2. q. 97. a. 4. ad fin. & l. 1. sum. c. 14. §. 10. Corduba in questionar. l. 4. q. 8. ad fin. Gallego de cognat. spirit. c. 21. nu. 8. Angles in florib. 1. p. vbi de ieiun. q. 5. diffic. 2. Enriquez l. 5. de penit. c. 22. n. 5. & l. 11. de matrim. c. 3. n. 6. Suarez to. 4. vbi de indulgent. disp. 56. sect. 2. n. 11. Valentia 4. p. disp. 6. q. 2. punct. 10. vbi de causis excusantibus ab officij recitatione, causa 4. & 2. 2. disp. 5. q. 7. punct. 2. vbi de pluralitate benefic. col. 4. vers. Vbi autem illud ius. Azor lib. 7. instit. moral. c. 29. q. 6. & l. 5. c. 15. qu. 3. Aragon 2. 2. q. 89. a. 9. ad fin. Philiarc. de offic. Sacerd. tom. 1. p. 2. l. 3. c. 4. vers. Altera difficultus est. Lud. Lopez 2. p. instruct. vbi de ieiun. c. 10. 8. fin. & 1. p. c. 4. init. Petrus de Ledesma de matrim. q. 54. a. 3. diffic. 4. post 2. conclus. & in sum. Sacram. vbi de matrim. c. 27. conclus. 4. Manuel quest. regul. tom. 2. q. 46. a. 5. & in 1. to. summe 2. edit. c. 196. fin. & c. 237. n. 1. Vega 2. tomo summa. c. 2. 3. casu 14.

Ad argum. 23. proposita respond. Ad 1. negâda est con-

seq. Nam quoties agitur contra ius aliquod superioris, nō dissoluendo eius obligationem, non dispensatur in illo: ac proinde quamvis factum absque causa culpam cōtineat, valet tamen. Quippe nō aufertur legis obligatio, sed violatur. Secus quando ita agitur contra ius superioris, vt eius obligatio tollatur: tunc enim est dispensatio in illo, ac proinde sine causa facta caret valore. Cuius ratio est, nam lex diuina & naturalis, ex eo solum quod factum prohibeat, non impedit factum quoad valorem & substantiam, sed quoad honestatem: tantum enim tunc cohibet voluntatem, sed non aufert potestatē. At secus est, quando in illa dispensatur, quia tunc obligatio legis tollitur. Et lex suapte natura secum afferit, vt à nullo inferiori dissolui possit, nisi iuxta superioris præscriptum, quod est legitima causa intecedenti. V.g. lex diuina naturalis diuites astringit ad superflua gnaniiter indigentibus elargienda. Si diues ille tunc ea prodigeret, factum teneret: & quamvis ius diuinum violaret, non diceretur in eo dispensans. Quia iuris diuinæ obligationem non aufert, sed violat. At si Pontifici datum esset in eo præcepto dispensare, esset irrita dispensatio absque iusta causa concessa. Ad 2. dic procedentia à clauium potestate esse duplicita: quædam pertinent ad dissolutionem voluntatis superioris: vt quando Pontifex dispensat in lege diuina naturali, & tunc deficit valor facti deficienti causa. Alia vero pertinent ad solius propriæ voluntatis dissolutionem, quælex statuta est: & tunc quamvis peccetur in illius potestatis abusu, factum tenet. Et huiusmodi est dispensatio in propria lege.

S V M M A R I V M.

An valeat dispensatio inferiorum, ut Episcopi in suis legibus, facta absque causa? Refertur quadam opinio, n. 26.

Proponitur sententia Authoris, 27.

Quid si superior vel aequalis successor dispenset absque causa in lege inferioris, vel aequalis predecessor? 28.

Quid si constitutio illa transferit in contractum? 29.

Quid si sit à Pontifice confirmata? 30.

Quid si iuramento stabilita sit? 31.

An valeat dispensatio Episcopi vel. Archiepiscopi in Synodi sua diocesanis decretis, absque causa facta? Refertur opinio, 32.

Explicatur sententia Authoris: & an solus Episcopus habeat in ea synodo votum decisum, & sit ex superiori? 33.

An Episcopus eius Synodi decretis quoad vim coactuam astringatur: nec possit in eis dispensare, ac potest in proprijs legibus? 34.

An Archiepiscopus validè dispenseat absque causa in decretis Synodi Provincialis? Proponuntur rationes probantes Valore, 35.

Explicatur sent. Authoris: & an solus Archiepiscopus habeat in ea Synodo suffragium decisum: & an possit ab illo excommunicari & puniri: & ab Archiepiscopo appellari ad Synodum Provincialem, & explicatur c. Graue, de prebend. n. 36.

An Archiepisc. tenetur eius Synodi legibus, quoad vim coactuam: nec possit in eis dispensare tanquam in proprijs? 37. & ibi, an possit plus in eis, quam Episcopi suffraganoi: & dispensare cum suffraganeis: & quid de ipsa Synodo?

QVÆSTIO VLTIMA. An dispensatio inferiorum in proprijs constitutionibus facta absque causa valeat? Ut si Episcopus sic dispenseat in suis. Quidā negant. Quippe quamvis ab Episcopi voluntate pendeat vim habere statutum illud: atque adeò possit illud omnino cassare: tuncenim sua potestate ordinaria virutur, nec in aliquo ius commune offendit. At vim habenti statuto, dispensare cū aliquo absque iusta causa, est contra ius commune, c. Cum omnes, de constitut. At dispensatio inferioris in iure cōmuni absque causa est irrita, (vt n. 4. diximus.) Huius sent. sunt explicantes siue ius acquisitum sit tertio, siue non, Innoc. c. Dilectus, n. 5. de tempor. ordinat. Archidiac. c. Licet canon. n. 3. de elect. in 6. & dubius manet Bellamera, d. c. Dilectus, q. 6. mu. 9. fine, licet asserat de facto seruari, vt possit validè sic dispensare.

Cæterum absque dubio tenendum est validam esse. Ducor, quod eadem militet ratio, quæ in Pontifice respectu suarum legum: tunc enim non dispensat in voluntate aliena, sed in propria: à qua sola vim habent leges ille. Neque obstat ratio cōtraria. Quia etsi peccet Episc. cōtra ius commune, imo & diuinum naturale dictas neminem à lege generali esse absque causa eximendum: at dispensatio illa tenet. Quia tunc non dispensat inferior in eo iure naturali aut Pontif. sed solum illud violat. (vt n. 25. in solutione)

lutione ad i. explicuimus, respondentes ad idem argum. quod & què pugnat contra Pontif. in proprijs legibus dispensantem abique causa.) Et ideo hanc partem sustinet Innoc. sibi contrarius, c. Cum ad monasterium, n. 4. de statu monach. & ibi Ioan. Andr. ad fin. Anton. c. At si cleric. §. De adulteris, n. 17. de iudic. Et ibi Abbas n. 10. Decius in noua edit. n. 98. Aretin. n. 24. Felinus n. 6. Alexan. de Neuo n. 16. Hippol. n. 93. idem Anton. c. Dilectus, n. 12. de tempor. ordin. & ibi Abbas n. 7. idem Anton. c. Que in Ecclesiarum, n. 30. de constit. & ibi Imola n. 25. Cardinalis in repetit. c. Perpendimus, n. 6. de sent. excomm. Dominic. c. Licit canon. in princ. n. 8. de elect. in 6. Milis in suo repertor. l. D num. 23. verb. Dispensatio, versic. Dispensare potest contra propriam. Botteus tract. de synodo Episc. 2. p. a. 4. n. 8. Gambara de authoritate legati, l. 10. n. 442. 443. Angelus verb. Beneficiū, n. 22. Syluest. verb. Dispensatio, q. 13. n. 19. & verb. Beneficiū 3. questione 9. n. 13. Francus d. c. Licet canon. in princ. n. 4. Tabiena verb. Dispensatio, questione 14. n. 15. fine, & verb. Beneficiū, 2. q. 15. n. 17. Armilla verb. Beneficiū n. 27. Nauar. sum. Lat. c. 25. n. 74. & c. fin. n. 4. de simon. Et ex Theologis, Sotus l. 1. de iustit. questione 7. a. 3. col. 6. & l. 7. q. 4. a. 3. ad 2. Valentia 2. 2. disp. 5. q. 7. punct. 2. vbi de pluralit. benefic. col. 14. vers. Vbi autem illud ius. Azor l. 5. iustit. moral. c. 15. q. 3. Philiarc. de offic. Sacerd. to. 1. p. 2. l. 3. c. 4. vers. Altera difficultas. Sayro thesauro casuum, to. 1. lib. 6. c. 11. num. 11. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 4. col. penult. vers. 4. concluditur.

28 Atque idem prorsus dicendum est, quando superior vel æqualis successor dispensat absque causa in lege inferioris vel æqualis prædecessoris: valet enim dispensatio: Quia in voluntate superioris est quasi eminenter inferioris voluntas: & successor æqualis reputatur quasi eadem persona ratione eiusdem officij. Sic Nauarr. sum. Lat. pre-lud. 9. n. 15. Suarez to. 4. vbi de indulgent. disp. 56. sect. 2. n. 11.

29 Temperanda tamen est hæc sententia 1. nisi constitutio illa Episcopi transierit in contractum, in commodum alterius. Ut si fieret statutum, vt omnes ad urbem confluentes gauderent aliquo priuilegio, non posset reuocare respectu eorum, qui iam venerant. Quod ius ex illo contractu iam sit illis acquisitum. Sic Ant. vtroque loco priori, Abbas vtroque loco. Decius n. 103. Hippol. n. 100. Alex. de Neuo n. 17. Dominic. Francus, Gambaran. 444. Milis, Imola, vbi eos allegau. n. 27. Syluest. verb. Dispensatio, q. 13. n. 19. Sed quamvis hæc limitatio sit regulariter vera: negandum tamen non est posse Episcopum ex legitima causa superuenienti contrauenire. Ut ex multis probat Aretin. c. At si cleric. §. De adulteris, n. 24. de iudic. & ibi Felinus n. 6. fallenitia 1.

30 Secundo temperatur, nisi eæ constitutiones sint auctoritate Pontificia confirmatae. Quia ex ea confirmatione gaudent auctoritate Papæ, & reputantur ac illius leges, ac proinde se habet ad illas Episcopos, ac ad ius commune. Quia nequit eam confirmationem ex parte tollere. Sic Dominic. c. 1. in princ. n. 11. de filiis presbyt. in 6. Botteus de synod. Episc. 2. p. a. 4. n. 12. Syluest. verb. Beneficiū 3. q. 9. n. 13. Angelus, verb. Beneficiū, n. 22. & ibi Armilla n. 27. Tabiena verb. Beneficiū 2. questione 15. n. 17. Sayro thesauro casuum, in 1. to. l. 6. c. 11. n. 11. Azor lib. 5. institut. mor. c. 15. q. 7.

31 Ultimò temperatur, nisi Episc. eas constitutiones iure-iurando firmauerit. Cùm enim nequeat secum in iuramento dispensare, nequibit in eis constitutionibus dispensare. Sic tradunt Anton. c. At si cleric. §. De adulteris, n. 17. de iudicis: & ibi Abbas n. 10. Alex. de Neuo n. 17. Decius in noua edit. n. 108. Felinus n. 6. fallenitia 2. Hippol. à n. 101. usque ad 105. Botteus de syn. Episc. p. 2. a. 4. n. 13. Angelus, Sylu. Tabiena, Armilla, Sayro, Azor, n. preced. allegati. Idem Syluest. verb. Dispensatio, questione 13. n. 19. & ibi Tabiena q. 14. n. 15. fine. Verum dicendum est, adhuc posse. Quia iuramentum magistratus intelligit secundum æquitatem, & nisi causa iusta interueniat. Ut bene docet Baldus 1. Et si superior, num. 10. C. ex quibuscausis infamia irrogetur. Quia ratione nixus defendit ibi posse iudicem ex iusta causa mutare pœnam legis à se iuratæ. 2. Quia Decius, Felinus, Botteus, Hippol. pro contraria parte allegati admittunt hoc, quādo causa ita vrgeret, vt esset periculum in mora. Tandem, quia probabilius est posse Episcopum secum in iuramento dispensare, quoties po-

test cum subditis (vt probauit disp. 3. n. 8.) Et ideo sent. hæc sustinent Aretinus d. §. De adulteris, n. 26. & 27. & refert pro ea Bartolum Gambara de auth. legati, l. 10. n. 447. Id demum dicendum est, qui cquid sit de perjurij peccato, si in eis cōstitutionibus iuratis dispenset, valere tamen dispensationem in ea constitutione absque causa iusta etiam factam, perinde ac si non esset iurata. Quia petiurum non impedit rei valorem. Sicut si quis iurasset non prodigè se expensurum pecunias, peccaret prodigè expendendo, at factum teneret. Sic Gambara eodem l. 10. n. 452. Ant. de Rosellis, quem refert nec improbat Botteus d. a. 4. n. 12.

Tandem duplex superest difficultas. Prior est, an Episcop. aut Archiepiscopus validè dispenset in constitutionibus sua synodi dicēcesanæ absque causa, vel se habeant ad illas, tanquam ad leges superioris. Videntur enim hoc posteriori modo se habere ad illas. Quia non sunt superiores sua synodo dicēcesana, sed se habent ad illam instar decanii ad capitulum Ecclesiæ cathedralis. Et ita Metina 1. 2. p. 96. a. 5. dub. 2. concl. 1. tuetur Episcopum legibus synodi dicēcesanæ obligari quoad vim coērciam, in star aliorum subditorum. Quod etiam fatentur Gallego & Manuel statim allegandi. Quod fieri non posset, nisi inferior esset ipsa synodo. Secundò, quia non solum Episc. in synodo dicēcesanæ definit: sed simul cum illo alij ibi congregati habent suffragium decisum, vt docet Imola c. Graue, n. 22. de p̄tabend. ad fin. Quare Gallego de cogn. spirit. c. 21. n. 18. defendit confirmationem synodi non peti ab Episcopo: nec ipsum posse eius constitutiones abrogare. Et quamvis dubius dicit se magis in eam partem propendere, vt dispensatio absque causa facta ab Episc. vel Archiepiscopo in iis constitutionibus sit irrita. Et Manuel 1. to. sum. 2. edit. 6. 237. n. 1. fine, & Vega 1. to. sum. c. 88. casu 2. fine, dicunt relato Gallego videri attento iure non posse Episcopum eas constitutiones tollere: at integrum esse ei dispensare in illis. Quod consuetudo vel tacitus synodi consensus eam facultatem concedat. Non explicant tamen an eius dispensatio facta absque causa valorem obtineat.

At probabilius censeo validam esse dispensationem 33 Episcopi aut Archiepiscopi in sua dicēcesanæ synodi constitutionibus, absque causa factam. Quod citato Card. Alexandrino, c. fin. q. 5. de cland. despons. sustinet Botteus de synodo Episcopi, p. 2. a. 4. n. 9. Nauar. sum. lat. c. 25. n. 74. & c. fin. n. 4. de simon. Etidem videtur tenere aperte Azor l. 5. iustit. moral. c. 15. q. 3. quamvis enim nō explicit cōstitutiones synodales, sed tantum suas constitutiones: at refert Nauarrum in predicto loco, vbi de constitutionib. synodalibus loquitur. Et quamvis hi non adducant probationes, potest probari hæc sententia. Quia solus Episcopus suffragium decisum habet in synodo dicēcesana, ceteri autem assident illi ut consilium præbeant (quamvis minus bene Imola n. præced. allegatus contrarium dixerit.) Quod vel ex ipso synodi tenore cōstat, in qua solus Episcopus decernit & subscribit, nulla assessoru mentione facta. Cuius contrarium in synodo prouincial accidere dicemus n. 36. Cum ergo ipse solus legislator sit, poterit dispensare valide absque causa, vt pote qui in sua sola voluntate disp̄sat. Et confirm. quia ad synodum dicēcesanæ cōmuniter tali parochi & clerus, qui nulla statuēdi facultate gaudēt, confluere solent. Non est ergo cur eis illius statuta tribuātur. Tandem quia cum eius synodi constitutiones solam dicēcesim Episcopi obligent, quæ pleno iure subest Episcopo, possitque solus statuta illa obligantia inducere: immeritò eæ constitutiones tribuuntur ceteris congregatis: sed solum illuc confluunt ut Episcopo assideant, illumque suis consiliis adiuuent, quo prudentius & maturius decernat. Hac enim ratione tuetur Imola c. Graue n. 22. de p̄tabend. Pontifice assistente concilio generali, Episcopos non habere suffragium decisum: sed solum quando ille non interest, mittens legatos, eo quod plena statuēdi potestas in Pontifice resideat.

Hinc deducitur contra DD. 32. allegatos, Episcopum 34 non teneri legibus synodi dicēcesanæ quoad vim coērciam, sed tantum quoad directiū. Sicut tradunt Docto-

res legistatorem suis legibus astringi. Quod illæ à solo Episc. vim obligandi habeant, ac in illis dispenset, sicut in cæteris suis legibus.

35 Posterior difficultas est. An dispensatio Archiepiscopi in decretis synodi prouincialis facta sine causa legitima valeat. Videtur enim valere, quod Archiepisc. sit superior synodo prouinc. vt constat ex c. Graue, de prob. ibi: *Metropolitani vero delictum superioris iudicio relinquatur, ex parte concilii nunciandum.* Et quo textu constat metropolitanum non posse puniri per concilium prouinciale. Cuius rationem ibi reddit Host. n. 16. quem sequuntur ibi Ioan. Andr. n. 8. Anton. n. 4. q. 2. Anch. n. 10. eo quod Archiepisc. conciliorum prouinciali superior sit. Potest ergo in eius decretis tanquam inferioris dispensare validè absque causa. Item quia solus Archiepiscopus habet ibi votum decisuum, & Episcopi tanquam assensores intersunt, vt tenent quidam, quos tacitis nominibus, ac alios qui sentiunt Episcopos adesse vt iudices, & habere votum decisum, refert In-
noc. d. c. Graue, n. 3. vers. Alii tamen dicunt: & neutram opinionem definit, & Ant. ibi, n. 18. vers. Ad 3. ait utramvis partem eligi posse. Ergo potest ad libitum valide in eis decretis dispensare, tanquam à sua sola voluntate vim habentibus.

36 At dicendum est, esse irritam eam dispensationem. Ductor, quod Archiepiscopus sit inferior synodo prouinciali leges eas ferenti, vt optime defendit Nauar. libro 1. cons. in priori edit. t. 31. de officio ordinarii, toto consil. 7. in posteriori, tit. de maiorit. & obedientia, toto consil. 6. atque ideo ait posse illum à synodo prouinciali excommunicari. Probatque quia ab Archiepiscopo appellatur ad ipsam synodum, tanquam ab inferiori ad superiori, vt tradunt Glos. fin. c. A collatione de app. in 6. Hostiens. c. Graue, in fin. de prob. Cardin. clem. 1. §. Quod etiam in interdictis, n. 1. notab. 1. de sent. excomun. & ibi Anch. n. 4. notab. 5. vnde concludit Nauar. non se habere Archiepiscopum ad synodum prouinciale, sicut se habet Pontifex ad concilium generale, vel Episcopus ad suum capitulum: sed vt se habet decanus capituli Ecclesiæ cathedralis ad ipsum capitulum. Qui est caput ipsius ad eum effectum; vt eius sit capitulo conuocatio, & ibi tanquam præsidens habeat primam sedem, non tamen est maior, sed inferior toto capitulo. Sic Archiepiscopus (inquit) est caput synodi prouincialis, in quantum est eius illam cogere, ac illi præesse habendo primam sedem. Non tamen quod sit maior ex congregata, nec habeat parem iurisdictionem: sed est tantum simul iudex & collega aliorum Episcoporum qui in eam congregantur. Non valet ergo dispensatio Archiepiscopi facta absque causa in ijs decretis, utpote facta ab inferiori in lege superioris. Secundo, quia Archiepiscopus solus potestate caret cōdendi statuta totam prouincia obligantia, vt constat ex c. Nullus primas, 9. q. 3. quod est ex Calixto Papa, & c. Sicut olim, de accus. At decreta synodi prouincialis totam prouinciam ligant. Non ergo à solo Archiepiscopo diminant: ac proinde nequibit ipse absque causa valide in eis despensare. Quippe omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur, cap. 1. de reg. iuris. Et confirmatur, quia Episcopos suffraganeos ibi interesse vt iudices habentes ius suffragij de cœli colligitur aperte ex d. c. Sicut olim, ibi: *Ea fideliter perferant ad metropolitanum & suffraganeos, vt super his & aliis, prout utilitat & honestati congruit, prouida deliberatione procedant, & que statuerint faciant obseruari.* Ecce qualiter non solum Archiepiscopum, sed suffraganeos quoque auctores statutorum dicit textus: alias non dicebat in plurali, *Quæ statuerint.* Idem etiam deducitur ex cap. Graue, de prob. ibi: *Per ipsum concilium suspendatur.* Quem textum ponderat ibi Imol. n. 22. ad probandum requiri consensum, nec sufficere consilium suffraganeorum. Quod etiam sustinent ibi Host. n. 8. Ioan. Andr. n. 5. Card. n. 6. quest. 6. Quod etiam constat ex concilio Toletan. 4. vbi iubentur Episcopi subscribere ijs, quæ communi deliberatione in concilio prouinciali statuantur, & concilium Mediolanense 4. in fine ponit eius subscriptionis normam sic: Nos Carolus Archiepiscopus Mediolani de consilio & assensu Reueren-

dissimorū Coepiscoporum nostrorum subscriptimus. Et statim subscribunt alii Episcopi. Nec obstat cap. Graue, de prob. ponderatum num. præcedenti pro contraria sententia, cum ratione doctorum ibi allegata. Non enim intelligunt Archiepiscopum esse vere superiorem ea synodo, sed eius caput: & ideo ob eius dignitatis reuerentiam noluit is textus posse eius delictum puniri à synodo. Et ita hanc rationem reddiderunt ibi Anton. n. 17. Abb. n. 8. & hanc fuisse mentem eorum doctorum vel ex eo constat, quia idem Host. qui n. 16. eam rationem reddidit, quem alij sequuntur, statim in fin. cap. ait Archiepiscopum esse inferiorem, & ab eo appellari ad synodum. Tandem quia expresse nequire Archiepiscopum in his constitutionibus dispensare, nec absoluere ab excommunicatione in hac synodo lata tuerunt aliqui, quos tacito nomine refert Archid. c. 1. ad fin. d. 17. reprobata distinctione Hostiens. c. Graue, n. 17. de prob. & Anch. clem. 1. num. 5. de sent. excom. & huic sententiae inhærente evidentur ibi Archid. & Dominicus, solum enim dissentient quoad absolutionem ab excommunicatione. Cum enim ea lata à synodo prouinciali sit, nec specialiter reserata, poterit ab ea tanquam à iure lata absoluere quius parochus: iuxta c. Nuper, de sent. excom. nedum Archiepiscopum. Et eiusdem sententiae sunt Anch. & Host. proxime allegati. aiunt enim non posse Archiepiscopum dispensare in ijs decretis, si ea formetur nomine synodi, dicendo, Nos synodis, sive nos Archiepiscopus & Episcopi in synodo congregati, vel nos Archiepiscopus de consensu suffraganeorum in synodo congregatorum statuimus. Secus sive persona folius Archiepiscopi. Nam innituntur, quod in priori casu sit constitutio synodi, at in posteriori solius Archiepiscopi: atque ita fatentur non posse Archiepiscopum quoties est synodi prouincialis, constitutio.

Hinc infero teneri Archiepiscopum tanquam inferiore- 37 reni, & Episcopos suffraganeos illis decretis quoad vim coactiuam: nec posse in illis dispensare, nisi sicut in lege Pontificia, in uno vel altero casu ratione necessitatis, quod non sit recusus ad Pontificem, nec tunc sit coacta synodus prouincialis, vt ad illam configatur, nec refert esse recursum ad Archiepiscopum, ne suffraganei in suis diœcesis possint tunc in eo dispensare decreto. Tum quia Archiepiscopus non habet maiorem in hoc potestatem, quam suffraganei (vt nu. præcedenti diximus.) Tum etiam quia in diœcesi suffraganeorum superior non est nisi in causa appellationis. Et ideo extra appellationis casum non posse eum cum subditis suffraganeorum dispense, tradunt omnes in tractatu de voto. Ex quibus omnibus constat dispensationem Archiepiscopi, aut suffraganeorum, etiam simul cum illo, nisi in synodo prouinciali sint legitime congregati, absque iusta causa factam esse irritam. Quia dispensant in lege superioris. Secus si synodus ipsa prouincialis, vel alia synodus similiter prouincialis dispensaret. Quippe tunc valeret etiam ab illa causa concessa dispensatio, tanquam facta in lege propria, aut æqualis prædecessoris.

DISPUTATIO XVIII.

An dispensatio à quocumque concessa in quavis lege, deficiente causa legitima, culpæ obnoxia sit, in concedenti, petenti, acceptanti, eave vtenti?

SUMMARIUM.

Quando dispensatur absque causa in lege diuina, aut superioris, est mortale, num. 1.
Quid, quando in propriis legibus: Refertur quedam sententia, n. 2.
Proponitur sententia Authoris, n. 3.
An minor causa sufficiat ad dispensandum in iure humano, quam in diuino? 4.
An existere iusta causa teneatur praalatus dispensare: Si neget, possit ab eo appellari? Remissive, 5.
Qualis sit culpa, dispensare in propria lege absque causâ? Refertur opinio, n. 6.
Proponitur authoris sententia, n. 7.
Qualis sit culpa in petenti, & acceptanti, scienti deesse causam? 8.

Quid

*Quid si prelato proponat causas, de quinque sufficientia dubitatur? 9.
An uenient dispensatione sine causa concessa peccatum? Refertur opinio, 10.
Explicatur sententia Authoris, n. II.*

*Quale sit hoc peccatum? 12.
An is cuius absque causa dispensatur, teneatur exequi quod lex iubet? 13.
Saepe argumentis. Et explicatur e. Cum nostris, de concessione, p. 14.*

Disputatione superiori actum est de valore dispensationis absque iusta causa concessa: hanc tractat de eius honestate, tam in concedenti, quam in petenti, acceptanti, eave utenti. Et quidem si de dispensatione in lege diuina aut cuiuscumque superioris loquamur, nemo dubitat reum esse culpae lethalis petentem, acceptantem, utentem, concedentem: nisi materie leuitas excusat a tanta culpa. Quod ea dispensatio irrita sit (vt diximus disp. prae. n. 3. & 4.) ac proinde a legis transgressione non excusat.

2. Difficultas autem versatur, quando in proprijs legibus est dispensatio. Et incipiendo ab ipso dispensante, quidam censem ipsum si Princeps supremus sit, posse in eis ad libitum dispensare: & solā suā voluntatem esse sufficientem dispensandi rationem. Ducuntur, quia sicut sola Principis voluntas fuit causa inducenda obligationis, ita ea sola obligationis tollenda sufficiens causa erit: Condentis enim ius est illud destruere. Nec Princeps suis legibus astringitur, *I. Digna vox, C. de legibus*, & res facile ad pristinam suam naturam reddit, *I. Si viuis, §. Pacta ss. de pactis*. Et confirmatur, quia dominus rem suam libere expendere potest. Cum ergo Princeps, ut pote sua voluntatis dominus, habeat quasi dominium legis ab ipsa profecta, videatur nulla alia causa desiderari: vt in ea cum aliquo disperget. Secundo, quia potest Princeps nutu suo vel ex parte vel ex toto dissoluere legem. Tertio id constat ex cap. *Cum nostris, versic. Nos vero, de concessione, p. ibi: Mandamus quatenus nisi predictus Episcopus sufficienter ostenderit, quod vel ex indulgentia Sedis apostolicae speciali, vel ex alia iusta causa propositura sibi concessa fuerit, ipsum ad resignationem ipsius compellatis.* Vbi indulgentia Pontificis comparatur iustae cause. Dictio enim disunctoria, Vel, ponitur necessario inter diuersa, vt notant DD. *I. Si qui, in principiis, de rebus dubiis, & probatur ex I. Hec verba ille, aut ille, ff. de verbis signif.* Quarto, quia si causa desideraretur, non videretur tunc Princeps dispensare, sed obligatio legis extingui cessante eius causa. Et confirmatur, quia alias dispensatio non tam videretur legis relaxatio, quam declaratio quedam cessationis legis in hoc euentu. Tandem quia passim concedit Pontifex dispensationes matrimoniales in gradu non multum propinquum absque causa. Et ideo hanc partem sustinent Glos. Relegati, 4. in fin. ff. de penit. & ibi Bart. n. 4. Speculat. tit. De legat. §. Nunc ostendendū est, n. 52. & melius, t. De dispensat. §. Nunc breuiter dicendum est, n. 5. vers. Et nota. *Innoc. c. Cum ad monasterium, n. 3. & 4. de statu monach.* & ibi Ioan. Andr. n. vlt. Ant. n. final. Host. n. 31. fin. Anch. ar. n. 25. Henric. n. 16. Cardin. ibi, §. vlt. n. 5. Abb. c. Diuersis, n. 3. de clericis coniug. & c. n. 4. de schismat. Idem Ioan. Andr. c. Magne, n. 5. de voto, & ibi Henric. n. 3. idem Anton. c. 1. col. vlt. n. 20. de constit. & ibi Imola n. 16. vers. Et ex dictis patet, & ibi Felin. fallent. 4. ampliat. 1. n. 23. & c. Ad audientiam, l. 2. n. 4. de rescript. Bald. l. rescript. n. 12. C. de precibus imperatori offer. Decius c. Quae in Ecclesiarum, in noua edit. n. 113. de constit. & c. Cum in cunctis, §. Inferiora, num. 17. de elect. Gygas de pensionibus, q. 6. n. 13. Turrec. c. Singula, art. 4. fin. n. 14. d. 8. 9. Hippolytus singular. 599. Bermondis de publicis concubinari. §. Statutum, num. 28. Angel. verb. Dispensatio, n. 3. Rosella ibi, n. 6. Sylu. q. 3. num. 5. Armil. num. 14. Rojas alios referens epitome successionum, c. 23. n. 12. Minchaca l. 1. q. illustr. c. 25. n. 9. & n. 16. limitans quando est dispensatio ex gratia, & non ex iustitia concedenda. Menochius de arbitrar. l. 2. centur. 5. casu 421. n. 19. Borgasius de irregular. p. 7. c. vlt. num. 16. 17. 18. Brunor. in suo compend. liter. P. vers. Papa dispensare potest. Mando suis praxi signature, verb. Dispensationes, vers. Papa dispensare potest. Et ex Theologis, Palud. 4. d. 38. qu. 4. a. 4. concl. 3. n. 40. Aluarus Pelagius l. 1. de planctu Eccles. a. 46. lit. G. Stunica de voto, q. 6. n. 110. 130. & addunt Felinus d. c. Ad audientiam, num. 4. Gygas d. n. 13. Borgasius d. n. 18. Stunica d. num. 130. eum cum quo sic absque causa dispensatur esse etiam tutum quoad Deum: & non tantum quando omni-

no aboletur, sed etiam quando statute lege dispensatur in ea cum aliquo. Quia Innocentius proxime allegatus, quem ceteri sequuntur, loquitur expresse de dispensatione, & indistincte. Vnde (ait Felinus) non est cur ad forum externum eius tentatio restringatur. Et quamvis hi Doctores de inferiori, vt de Episcopo circa suas leges dispensant, minime loquantur: at idem tenentur dicere. Quia rationes allatae in eo etiam militant. Cum ex leges ex sola eius voluntate dimantur.

At dicendum est, quemcunque legislatorem & si superius Princeps sit, reum esse culpae, dispensando cum aliquibus absque causa legitima in proprijs legibus. Duxit, quod violet ius naturae dictans partem suo toti congruere debere, excipiens temere & imprudenter aliquos per dispensationem. Et confirm. quod offendat aequalitatem, quia iustitia erga omnes seruari petit, c. Iustum est, d. 9. Secundo, quia est actus rationi dissonus, & offensionis ansam ceteris subditis in re optimo praebet. Et confirm. quia potestas data est in edificatione, non in destructionem 2. Corinth. 10. Quare talis dispensatio est potius dissipatio censenda: auctore D. Bernard. l. 3. de considerat. ad Eugenium, ad fin. Tertio, quia sicut lex ob bonum communem indici debet, c. Erit autem lex, d. 4. ita & dispensatio: quae est quasi lex quaedam. Quarto quia dispensatio haec cedit in aliorum iniuriam. Quia una ex conditionibus ad legis iustitiam petitis est, vt sit aequalis omnibus. Quae deficit, quando ceteris lege oppressis, aliquis sine iusta causa ab illa eximitur. Quinto idem probatur ex Trid. sess. 24. de matrim. c. 5. ibi: In contrahendis matrimonio vel nullum omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa, & sess. 25. cap. 18. de reform. ibi: Quod si virgens, iusta queratio, & maior quandoque postulauerit cum aliquibus dispensandum esse: id causa cognita, & summa cum maturitate, a quibuscumque ad quos dispensatio pertinebit, prestandum est. Et ex conc. Colonien. 3. p. 1. c. 33. ibi: Quam imprudentissime plerique diplomatici ac dispensationibus apud Sedem apostolicam extortis praeter summi Pontificis mentem (qui est ruit, vt debet potestate sibi concessa non ad destructionem, sed ad constructionem vti) abutantur. Tandem probatur ex l. Relegati, in fine ff. de penit. ibi: Nemo potest committatum remedium dare exuli, nisi imperator ex aliqua causa. Atque ita sent. hanc sustinet ex Theologis D. Thom. l. 2. q. 97. a. 4. Caiet. sum. verb. Dispensatio, init. & 1. 2. q. 96. a. 5. ad fin. Victoria de potestate. Papa. proposit. 15. n. 15. Petrus de Soto lect. 11. de matrim. pagina penult. vers. Iam circa. Sotus l. 1. de iust. q. 7. a. 3. ad fin. corporis. & 4. d. 39. q. vnic. art. 2. in fine corporis. Canus relect. de penitentia. p. 5. vbi de precepto confessionis, ad fin. Ledesm. 2. p. 4. q. 56. a. 4. col. penult. vers. Fratere ad dubium. Veracruz. 1. p. Speculi, a. 49. ad fin. & 2. p. a. 27. vers. 2. Non expedit. Metina l. 2. q. 97. a. 4. col. penult. vers. De causa necessaria. Palacios 4. d. 15. disp. 8. col. 17. vers. Neque solū: & dist. 38. disp. 2. col. 7. vers. Ego vero dixerim. Cord in quaest. l. 4. q. 8. col. penu. Valent. 2. 2. disp. 5. q. 7. puct. 2. vbi de pluralitate benef. col. 4. vers. Vbi autem illad ius, & 1. 2. disp. 7. q. 5. punct. 9. ad fin. Pet. de Ledes. sum. sacr. vbi de matri. c. 27. poss. 4. col. dub. 1. Azor l. 5. instit. mor. c. 15. q. 2. Manuel l. 10. sum. in 2. edit. c. 2. 4. concl. 2. n. 4. & c. 196. fine. Philiarc. de offic. sacerd. 10. 1. p. 2. lib. 3. c. 4. vers. Altera difficultas. Vega 2. to. sum. c. 23. casu 14. idem Petr. de Ledes. de matrim. q. 54. a. 3. diffic. 4. post 2. conclus. Lud. Lopez. 1. p. instruct. c. 4. col. 2. vers. Sed quid si monacha. & ex iurisperitis, Host. sum. t. de filiis presbyt. ad fin. vers. Verum tamen non omitto. Abbas repetit. c. Ex tu. p. ande, §. Qui vero, n. 4. de probend. & c. Quae in Ecclesiarum, n. 17. de constit. & c. Per venerabilem, nu. 4. qui filii sint legit. & ibi Prepos. §. Quod autem, nu. 2. notabil. 3. Alex. de Neu, c. 1. n. 131 & c. Cum accessum, n. 80. de constit. & c. Ducas, n. 19. de sponsa duorum. Additionator ad Ioan. Andr. cap. Cum ad monasterium, sine de statu monach. Rebuffus in concordatis, vbi de forma mandati apostolici, super verb. Dispensationum, vers. Notandum est quod nunquam, & praxi benef. titul. de dispensat. ad plura beneficia, n. 55. Turrec. c. consequ. n. 2. d. 11. Rosella verb. Votum 5. n. 4. Armil. verb. Papa, n. 12. & verb. Dispens. n. 13. Nauar. sum. c. 12. Hisp. n. 58. lat. n. 57. & vtraq; c. 25. n. 5. & sum. lat. praludio 9. n. 14. Couar. c. Alma mater, 1. p. §. 1. n. 7. de sent. ex com. in 6. & 4. decr. 2. p. c. 6. 9. 9. nu. 7. Spino Specul. testa. gl. 12. principali, n. 2. Gallego de cogn. spirit. c. 2. n. 2.

⁴ Id tamen maxime obseruandum est, multo minorem causam sufficere ad dispensandum in iure humano, quam in diuino & naturali. Quippe strictior est huius, quam illius obligatio. Sic *Nauar.sum.c.12.hispane.n.58.latinum.57.* Quod quidem ceteris paribus intelligentum est. Regula enim certa statui nequit: nam aliqua lex humana potest adeo bono communi conducere, ut ratio ipsa postulet difficilior in ea dispensandum esse, quam in particulari voto obliganti iure diuino naturali, ut optime docet *Sotus libro 7.de iust. quæst.4.a.3.col.8. versic.* Hic autem.

⁵ Vtrum autem existenti causa iusta teneatur prælatus dispensare: & si nolit possit ab eo appellari, diximus l.3. tota disp.10.

⁶ Sed quale sit peccatum dispensare quemcunque legislatorem in propria lege absque causa iusta, non concordant DD. Quibusdam placet esse lethale, nisi materia paruitas excusat. Quod res maximi momenti sit violatio hæc æqualitatis inter subditos seruandæ. Deinde quia si esset ex se & ex genere suo veniale, non fieret mortale ex materia multiplicatione, ut in mendacio constat. At quando lex est grauis, fatentur DD. esse mortale. Huius sent. aperte videntur *Caietan.summa verb.Dispensatio initio, & ibi Armil.n.13.* vbi dicunt in materia parua esse hanç culpam veniale. Quare sentiunt aperte ex suo genere esse lethalem. Et *Couar.4.decretal.2.p.ca.6. §. 9.n.7.* vbi ait fortassis & frequentissime esse culpam mortalem, & tenent *Petr.de Leedes.sum.sacram.* vbi de matrim. c.27. post 4.concl.dub.1. *Manuel 1.to.sum.in 2.edit.c.196.fin.* *Vega 2.to.sum.c.23.casu 14.* & est satis probabile.

⁷ At probabilius est, culpam esse veniale, si desit scandalum, ac notabile aliorum damnum. Quale esset, alios nimis grauari ex eo, quod quis absque causa tributi soluendi lege liberaretur. Ducor, quod his cessantibus non sit restanti momenti quempiam absque causa à legis obligatione eximi. Cum lex illa à legislatoris voluntate dependeat. Nec dicimus fieri culpam mortalem ex materia multiplicatione, sed extrinseca scandali aut notabilis aliorum damni circumstantia. Et ita tenuit *Nauar.sum.lat.præludio 9.n.14.* & 1.25.n.5. *Ludou.1.op.1.p.instruct.c.4.col.2.vers.6.* superaddidimus. *Philiarcus de officio sacerdotis.to.1.p.2.lib.3.c.4.vers.* Altera difficultas. *Manuel 1.to.sum.2.edit.c.237.n.1.* & idem videtur tenere *Valentia 1.2. disp.7.q.5.puncto 9.ad fin.* vbi docet hoc peccatum communiter esse veniale: at esse probabile, posse aliquando esse mortale, attenta legis grauitate & conditione.

⁸ Rursus de petente dispensationem, cum causam iustum deficere norit, *Couar.4.decret.2.p.c.6. §. 9.n.7.* ait eum peccare venialiter, & forsitan mortaliter. Quippe qui rem illicitam perit a Principe, estque ei in culpa mortaliter adiutor. At *Petr.de Leedes.allegat.n.6.* ait huc esse reum culpæ lethalis. At dicendum est nisi iusta ignorantia excusat, simili culpa eum infici, quam admittit sic dispensans. Quare quando dispensis peccat mortaliter, vel venialiter, iuxta dicta n. præc. petens quoque eiusdem generis culpæ reus erit. Quia cooperatur concidentis peccato, ad idque inducit. Atque idem dicendum est de acceptante, licet non perierit. Quod consentiat concidentis peccato, imo cooperetur. Cum dispensatio non plene suum effectum fertur, donec acceptetur. Sed inde inferes, peccare qui quotidie dispensationes matrimoniales concedi absq; causa petunt expresse à Pontifice. Quod absurdum viderit. Cum viri timorati & docti id passim consulant ad cuitanda dubia, quæ circa causarum, quæ allegantur, veritatem suboriri solent. Sed respondeo eos culpæ immunes esse. Quia Pontifex tunc non dispensat absque causa (ut disp. seq. num. vltimo explicabimus:) quamvis enim non detur causa ex parte personæ cum qua dispensatur: at Pontifex ad sumptus boni communis taxat aliquam pecuniariam compositionem: quæ causam iustum dispensandi prebet.

⁹ Id tamen monuerim, si petens dispensationem pro-
Th. Sanchez de matrim. Tom.3.

ponat bona fide causas, quibus dicitur eum minime peccare: quamvis ille minus iusta sint. Quia suum non est iudicare an cause ex sint legitimæ, sed superioris. Sic *Nauar.sum.latina.prælud.9.n.13.fin.* *Petrus de Leedes.summa sacrament.vbi de matrim.c.27.post 4.concl.dub.1.* *Philiarcus de officio sacerdotis.to.1.p.2.lib.3.c.4.vers.* Altera difficultas. vnde optime *Azor lib.7.institut.moral.c.29.q.6.* ait quando alicui est dubia soluendi ieiunij causa, ita ut non certo & evidenter sibi constet causam iustâ deesse, cum tuto id soluere consilio superioris, medici vel confessoris. Quia in dubio melior est horum conditio, & non nostro, sed illorum indicio standum est, & optime etiam *D.Thom.2.2.q.88.a.vlt.ad 2.* & *Ioan.de Friburg.in sum.confess.lib.1.t.8.q.8.* *Emmanuel Sa summa verb.* Votum, vbi de voti irritatione, n.21. dicunt in dubio an causa dispensationis legitima sit, excusare dispensationem prælati. Et faciunt etiam quæ diximus disp.præc.n.15.nimirum, in foro conscientia præsumi in dubio pro superiori dispensanti.

¹⁰ Tandem de vtenti dispensatione concessa absque legitima causa, difficultas est an ultra peccatum, in eius petitione acceptance ne admisum, nouam culpam incurrit, quoties ea dispensatione vtitur? Multi censeant celante scandalo acaliorum damno notabili eum non peccare (quod satis probabile est.) Ducuntur, quod cum ea dispensatio à legislatore concessa sit valida, nulla legis obligatio superest, cuius transgressio vtentem eadem dispensatione reum culpæ constitutat. Nec lex naturalis, dictans partem suo toti congruere debere, eum obliget, vt pote qui iustum exceptionem habet non se conformandi ceteris. Quod à lege illa ceteros obliganti sit vere exemptus. Secundo, quia si princeps absq; iusta causa omnino aboleret legem, non peccaret eam non obseruans. Ergo similiter quando partim abolet, dispensando cum aliquo. Quia respectu illius omnino estabolita. Sic tenent *Anchar.c.* Non est, in fine, de voto, & ca. Cum ad monasterium, num. 25. de statu monach. *Felinus c.ad audientiam.el 2.* n.4. de *rescript.* *Gegas de pessionibus,q.6.n.13.* *Angel.verb.* Dispensatio n.3. & ibi *Sylvestr. q.3.nu.5.* *Nauar.summa lat.c.12.n.57.* *Brunorus in suo compendio, litera P.verb.* Papa dispensare potest. *Palacios 4.d.15.disp.8.col.17.vers.* Quamvis is, & d.38. disput. 2.col.7.vers. Ego vero dixerim. *Mettia 1.sum.c.14. §. 10.* *stunica de voto,q.6.n.130.* *Azor l.5.instit.moral.c.15.q.3.* init. *Aragon 2.2.q.89.a.9.ad fin.*

¹¹ At probabilius est, in vsu huius dispensationis culpam admitti. Quod licet obliterata sit illius legis humanæ obligatio ratione dispensationis, ac superest obligatio legis naturalis dictantis neminem debere absque causa iulta à suo toto discrepare. Quare & si hic non peccet aduersus illam legem humanam, at peccat contra hocius naturæ. Nec obstat, abrogata omnino lege neminem peccare, eam non obseruando. Quippe cum tunc quoad totam eumunitatem tollatur lex, nil est quod obliget. At manenti lege in ordine ad alios rationi diffonat, ut quispiam nulla iusta ratione excusatus non viuat æquale iure cum aliis. Et ita sustinent *Abb.c.* Non est, n.8. de voto. *Additionator ad Ioam. Andream, c.* Cum ad monasterium, fin. de statu monach. *Barbat. addit.ad Abb.c.* At si cleric. §. De adulter. num. 12. verb. Est nulla, de iudic. *Gambra de authoritate legati,* lib.10.n.161. & 374. *Rebuff-praxi benef. t.de dispens.ad plura beneficia,n.55.* *Nauar.sum.lat.præludio 9.n.14.* & sum.hisp.c.23. n.42. *Couar.4.decret.2.p.c.6. §. 9.n.7.* & 8. *Gallego de cogn. spir. ca.21.n.9.* Et ex Theolog. *Caiet.1.2.q.9.6.a.5.ad fin.* *Sotus 1.1.de iust. q.7.a.3.in fine corp.* *Leedes 2.p.4. quæst.27.a.2.pau-lo post principiū.* *Corduba in suo questionario,l.4.q.8.col.penult.* *Azor l.5.instit.moral.c.15.q.3.in fin.* *Manuel q.regul.2.to.q.46.* a.5. & to.1. sum.in 2.edit.c.237.nu.1. *Petrus de Leedes.sum.sacram.* vbi de matrim.c.27.post 4.concl.dub.1. *Lud.Lopez 1.p.instruct.cap.4.col.2.vers.* *Sexto superaddidimus.* *Philiarcus de officio sacerdotis,to.1.p.2.lib.3.c.4.vers.* Altera difficultas. *Valentia 1.2.disp.7.q.5.punct.9.ad fin.*

¹² Quod si roges, quale sit hoc peccatum? *Petrus de Leedes.n.præc.allegatus* ait esse mortale. Quia cōcedens abs-

GG que

que causa dispensationem delictum lethale perpetrauit, cui consentire videtur ea vtens. At mihi certum est, id peccatum esse veniale, si scandalum & damnum aliorum notabile cessent. Quod vsus illius dispensationis non sit consentire peccato dispensantis, nec persecutio peccati admissi in petitione acceptatione vedilpensationis: cum ea peccata omnino transierint, solumque superfit in illius vsu ea partis cum toto deformitas indecens, quae cessante scando, vel alio damno, non ita grauis est, ut culpam veniale excedat. Nec valet, Princeps concedens peccat mortaliter. Ergo & vtens. Quia ad Principem spectat curare, ut leges ob commune bonum indictae obseruentur: at subdit non est id prouidere, sed tantum obseruare, quamdiu sibi impositae sunt, & ita docent Sotus, Nauar. Couar. Gallego, Corduba, Valentia, Philiarius, Manuel, vbi eos n. praece. allegauit.

13 Hinc deducitur, hunc cuim quo sine causa iusta dispensatum est in lege, teneri iure naturae non obstante dispensatione exequi quod lex iubet. Quod bene docet Valentia n. 11. allegatus. Et constat ex dictis num. precedenti. Si enim peccat venialiter in vsu dispensationis, qui est non seruare legem, contra ius naturae, dictans indecens esse partem non conformari toti. Ergo eodem iure naturae tenetur seruare legem seruare sub culpa veniali.

14 Ad arg. n. 2. proposita resp. Ad 1. dic, concludere solam Principis voluntatem causam esse sufficientem legis dissoluendae, ut dissolutio factum teneat: non tamen ut licita sit eximendo aliquem priuatum ceteris ligatis. Quia non data est potestas ad destructionem, sed ad exdificationem. Imo nec sola Principis voluntas satis est ad legem condendam, nisi causa legitima adsit. At confirm. dic similiter probare posse libere, ad hunc sensum, ut teneat factum, non tamen ut id licet. Quippe lege semel condita non omnino eximendi alicuius ab ea dominium habet. Quia teneretur ex officio administrare iustitiam & aequalitatem seruare. Ad 2. dic, longe diversam esse rationem de abroganda vel deroganda lege, & de eximendo aliquo à lege, per priuatam dispensationem. Ad prius enim sola voluntas sufficit, qua ab initio constituta est. Ad posteriorius autem requiritur causa. Quia cum lex sit iusta, imprudenter & temere pars excipitur ne congruat suo toti. Ad 3. dic, in eo textu aequaliter dispensationem Pontificiam iusta causae, ne compellatur pōssessor plurium dignitatū alteram resignare. Quia ostensa dispensatione Pontificis presumitur iusta causa: & ita relevabitur ostendens onere probandae causae iusta; quam probare tenebatur non existente dispensatione. Tunc enim temporis (ut notat ibi glossa, verb. Iusta,) poterat quispiam plures habere dignitates sine dispensatione, ex iusta rāmen causa. Vnde decidit textus possessorum compellendum esse alteram resignare, nisi iustum causam probet, vel dispensationem exhibeat: qua ostensa presumebatur iusta causa. Ad 4. & confirm. dic, cum dispensatur in lege, non ita cessare causam, ut eius obligatio cesseret absq; alia dispensatione. Quia ad id oportet causam in vniuersum cessare, nec sufficeret in eo priuato cum quo dispensatur. Præterea esto hoc sufficeret, non semper cum dispensatur, cessat omnino causa legis in eo priuato. Quia fatis est ad dispensationem causa dubia. Quæ ad cessationem obligationis legis minime sufficeret. Ad ultimum constabit ex dicendis disp. seq. fine.

D I S P V T A T I O X I X.

Quæ sint iusta causæ dispensandi in impedimentis matrimonium dirimentibus?

S V M M A R I V M.

Causa iusta dispensationis an semper debet esse bonum commune, n. 1. Quid intelligatur in Trid. nomine magnorum principum, cum quibus solis est dispensandum in 2. consanguinitatis gradu, n. 2. An id decretum procedat in publica honestate, etiam in primo gradu, n. 3. Ex quibus causis dispensatur etiam cum non magnis principibus, n. 4.

- An licite dispensetur facilius cum dñisibus & potentibus, n. 5.
- Dum assigatur ea causa, contrahentes esse nobiles, aut ex nobili gene-re natos: aut ex principalioribus urbis, quomodo intelligatur, n. 6.
- An vrgētior causa desideretur in consanguinitate, quæ in affinitate, & cognatione spirituali, & an in hac soleat Pōtifer dispensare & eo mai-or causa petatur, quo gradus est propinquior: & in recta linea, n. 7.
- An extinctio litii, & pax sit iusta dispensandi causa, n. 8.
- Quid de scandalorum evitazione: & qua sint hæc scandala, n. 9.
- Qualiter intelligatur causa, dum allegatur subordinata scandalum, n. 10.
- An sit iusta causa, quando dispensatione obviatur magno delicto, n. 11.
- An sit iusta, non reperiiri ob loci angustiam, vel magnam jobolem, con-inguum aequale, n. 12.
- Quid, si in locis vicinis aequale reperiatur, n. 13.
- An ea causa sit falsa, si unum tantum aut alterum reperiatur aequale, n. 14.
- Quæ spectanda sint ut matrimonium dicatur aequale, n. 15.
- An defectus dotis competentis ad nubendum aequali, sit iusta causa, n. 16.
- Quid, si sufficiat ut nubat aequali femina, non tamen ei, qui illam du-cere vult, n. 17.
- An sit argumentum dotis feminine alias sufficientem dotem haben-tis, n. 18.
- An sufficiat contrahentes institutos esse heredes sub conditione matri-monij, n. 19.
- An sit causa, si patrimonium feminæ sit litibus implicitum, n. 20.
- An censoratur femina carere dote, quando habet patrem diuitem, n. 21.
- Quid, si iure succedendi careat, n. 22.
- Quid, si non sufficiat legitima ad dotem, nisi in aliqua parte meliore-tur, n. 23.
- Quid, si frater vel alius dotet, siue præcesserit pactum, siue non, n. 24.
- Quid, si parentes nequeant dotare, at iis mortuis habebit dotem, n. 25.
- Quid, si facultatibus renunciarat, & ideo caret dote, n. 26.
- An quando femina vere carebat dote, possit nolle hereditatem, vel lega-tum acceptare, vel in aliud cedere, quo titulo paupertatis secum dispen-setur, n. 27.
- Quia, si instituta haeres, in scia institutionis impetravit dispensationem titulo paupertatis, & iniit matrimonium, n. 28.
- Quid, si allegetur feminam mansuram in aucta defecitu dotis: cum ta-men ob aliam causam, ut infamiam, etatem, &c. id contingat, n. 29.
- An sit iusta causa, conservatio diuinarum in eadem cognatione, n. 30.
- Quid, de conservatione illustris familias in eodem sanguine, n. 31.
- Quid, de excellencia meritorum petentis, vel eius cui petitur dispensa-tio, n. 32.
- Quid, si proles sit habita ex illa consanguinea, n. 33.
- An quando singula causa non sufficiunt, possint multæ collectæ sufficere:
- & ad id conferat feminam esse parente orbam, n. 34. & ibi, an inueni filios ex alio matrimonio superesse?
- An compositio pecuniaria absque alia causa sufficiat, n. 35.

SVpponendum est 1. quamvis nunquā dispensatio fieri. I
Debeat contra bonum cōmune, ob idq; frequenter in legibus dispensandū non sit: quod ea frequentia vim legū eneruat, quibus bonū commune conseruatur, & vnicuique ad legum violationem viam aperit, ut deciditur in Trid. sess. 25. c. 18. de reform. at non semper desiderari ad iustam dispensationem, ut causa direc̄te ad bonum cōmune referatur: sed satis esse indirec̄te, ac virtute, prout bonum partis redundat in bonum totius. Constat ex c. Requirit, §. Nisi rigor, 1. q. 7. vbi ponuntur causæ dispensandi solum priuatum bonum respicientes. Item ex vī Ecclesiæ passim in impedimentis dirimentibus dispensant, & D. Thom. 1. 2. q. 97. a. 4. corp. rationem dispensandi in præcepto assignat, quod maius bonum personæ priuatæ, cum qua dispensandum est, impediatur: vel caueatur aliquid peius, vnde dum D. Th. eo. a. 4. & Sot. l. 1. de iust. quest. 7. ar. 3. col. 4. vers. Causas vero, aiunt infidelem fore dispensatorem, nisi propter bonum cōmune dis-penseret, intelliguntur saltē indirec̄te.

Secundo supponendum est in Trid. sess. 24. de matrim. 2 cap. 5. fin. statutum esse ne in secundo gradu dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam. Quid autem nomine magnorum Principum intelligatur, non parua difficultas est. Et quidem clem. vn. de bapt. interdictitur baptismus extra Ecclesiam, nisi filiorum Regis vel principum: & ibi glossa verb. Regum, ait principatum sumi pro notabili potentatu, merito Regiæ dignita-ti comparando. Atque idem tradunt Cardinal. ibid. 8. An-char. num. 4. Imol. n. 8 fin. Suarez 3. p. q. 7. 1. disp. 31. sect. 2. col. 4. explicatque Suarez non comprehendi filios Marchio-num

num aut ducum, qui regibus subduntur. Verum hinc non deducitur summa stricte Principes in predicto Tridentini decreto. Quia ex adiunctis haec principum stricta significatio colligitur ex illa clementina: ut pote quae filios Regum ac principum equiparauit. Quare Enriquez lib. 12. de matrim. c. 3. n. 6. in commento, lit. X. ait in Tridentino praxim interpretari nomine principum intelligi principales personas: & n. 9. ait intelligi viros opulentos. Quod ex larga significatione hi Principes appellantur, ut ex multis probant Tiraquel de nobilitate, c. 3. n. 5. & 6. & 1. Si rurquam, verb. Facultatum, à n. 1. C. de reuoc. don. Molina lib. 1. de primog. c. 2. n. 25. Sed haec interpretatio non placet. Quia Tridentinum non dicit absolute Principes sed magnos Principes. At viros opulentos nemo magnos Principes iure vocat. Adde mensura Tridentini fuisse, ut rarissimae essent haec dispensationes. Quae defraudatur intelligendo viros opulentos. Cum frequentissime mercatores diuitijs abundant. Quare existimo intelligi in eo decreto dominos solos titulares, qui merito magni domini appellari possunt. Cui expositioni maxime fauet in simili Baldus c. Innotuit, n. penult. de elect. vbi in priuilegio concessio alicui legitimandi omnes praeter natos de genere magnatum, ait nomine magnatum, comprehendinobiles, qui sunt in aliquo potentatu seu Baronia.

3 In eodem autem Tridentini decreto non comprehenditur impedimentum publicæ honestatis etiam primi gradus. Quia est multo minus impedimentum. Sic Narr. lib. 4. consil. t. de consanguin. in 1. editione, consil. 8. fin. in 2. consil. 4. fine. Quare nec credo procedere in gradu quo-cunque affinitatis fornicatio. Quia ea valde imperfetta est, nec secundum gradum excedit: atque ita clauderet omnino dispensationem circa illam. Sed solum procedit in gradibus consanguinitatis vel affinitatis ex copula licita.

4 At cum id Tridentini decretum Pontificem non constringat: & rigor vnius iuris sit temperandus per alterius benignitatem, solent Pontifices ex benignitate dispensare cum personis inferioris notæ, & licet non adit causa publicum bonum directe spectans, sed priuatum. Huiusmodi autem causæ sunt. Prima, matrimonium esse inter hos iam initum cum ignorantia rigoris prohibitionis Tridentini. Secundo, proles iam habita. Tertio, diuturnitas matrimonii male contracti. Quarto, scandalum ex separatione oriturum. Ultima, clemencia Pontificis, quod puella pauper sit, velitque patruelis ipsam ducere, ac honeste dotare. Sic Narr. libr. 4. consil. de consang. in priori edit. toto consil. 6. in posteriori, toto consil. 13. Petr. de Ledesma sum sacram, vbi de matrim. c. 27. immediate antea. concl. Manuel 1. tomo sum. 2. edit. c. 237. n. 3. Enrig. l. 12. de matrim. c. 3. n. 9. fin. Vega 2. to sum. c. 34. casu 167.

5 Tertio supponendum est, iure optimo facilius dispensari in matrimonii impedimentis cum diuitiis & potentibus, nec acceptancem personarum in hoc repeiri. Quia dispensatio in his præcipue conceditur ob firmandum pacis scđus. Quod magis necessarium est bono communi circa diuites & potentes, quam circa pauperes ac populares. Sic D. Tho. 2. 2. q. 6. 3. a. 2. ad 2. Conrad. 1. 2. q. 97. a. 4. ad 2. Loazes de matrim. Reg. Anglie, dub. 2. in solut. ad 4. partis negotiis, n. 2. Cœsar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 9. n. 7. fin. An. Cœs. 5. inslit. maiorum, t. 13. n. 15. Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. a. vlt. fin. Idque constat ex Trid. sess. 2. 4. de matrim. c. 5. fin. vbi iubet ne cum popularibus, sed cum Principibus magnis dispensetur in 2. gradu.

6 Quanuis autem l. reg. 3. t. 21. p. 2. decidatur ut quis dicatur nobilis, exigi ut talis sit ex parte utriusq; parentis, securus ut dicatur quod vulgo dicimus, hijo dalgo, satis enim est, & desideratur nobilitas ex parte patris: at dum in dispensatione allegatur aliquos esse nobiles, satis est nobilitas ex parte patris: eaque est necessaria. Quia communis modus intelligendi est, eos esse hijos dalgo, quod a patre solo deriuatur. Sic Zaballos dicens se ita vidisse saepe praxi receptum, quæst. practic. q. 688. n. 11. 12. Plus au-

tem sonare dicere aliquos esse ex nobili genere natos, quam dicere esse nobiles, testatur Ant. Cœs. l. 5. inslit. maiorum, t. 13. n. 15. Sed non video congruam discriminis rationem. Quod nobilis esse quispam nequeat, nisi ex nobili genere paterno originem ducat. Quando autem dicitur eos esse principales, vel ex principalioribus populi, ex dictis n. 2. colligitur sat esse ut tales dicantur, eos esse viros potentes, ac valde diuites. Et ita vidi literas perinde valere, concessas à Sixto V. anno 1587. Quod in dispensatione dicebatur quosdam esse nobiles, cum tamen tales non essent: & ad impetrandas literas perinde valere, narratum est Pontifici eos esse ex principalioribus populi: & iussit admitti si ex principalioribus essent, quamvis non nobiles.

Quarto suppono, quo propinquior est gradus, eo virginitatem causam exigi ad dispensandum. Nam strictius est impedimentum. Sic Gallego de cognat. spirituali, c. 23. n. 5. Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. a. vlt. ad fin. & summa sacrament. vbi de matrim. c. 27. conclus. 5. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 238. n. 4. Vega 2. to sum. c. 34. casu 167. Insuper ob eandem rationem virgétior causa desideratur ad dispensandum in consanguinitatis gradu, quam in eodem affinitatis: & maior ut dispensetur in linea recta, quam in transuersa. Sic Gallego, Manuel, Vega proxime allegati. Insuper maiorem causam petit dispensatio in cognitione spirituali, quam in carnali. Nam (ut ait Abbas c. fin. n. 4. de purgat. canon.) magis abstinentiam est à cognitione spirituali, quam carnali. Quia cum cognatio spiritualis à venerabili principio procedat, est magis veneratione digna, & allegat textum optimum c. 1. & c. Pictacium, iuncta glossa ibi, verb. Multo magis 30. q. 3. vnde aiunt Abb. ibi n. 5. Decius consil. 462. Vis a legitimatio, n. 3. vol. 4. Felinus c. At si clerici, in principio, n. 1. 4. limitat. 2. de iudicij. Gulielmus Benedictus c. Raynatus, verb. Et vxore nomine Adelasiā, decisione 5. n. 202. de testam. Mandoſius in praxi signature, t. Dispensationes matrimoniales, vers. In prima specie, allegas multa hoc matrimoniu indecens esse probantia, aiunt (inquam,) nunquā legi Ecclesiā Romanā dispensasse circa cognitionem spirituali. Quod quidem indistincte aiunt Abbas, Decius, Felinus, Gulielmus Benedictus: imo hi duo addunt haec verba: Quod nota tu qui habes commatrem. Vbi expresse evidenter loqui tam de filiatione spirituali, quam de compaternitate. Sed melius Mandoſius prox. alleg. hoc intelligit in prima specie, quam eo. t. vers. Cognatio spiritualis, explicat esse filiationem, quæ est inter leuantem, seu tenentem, & leuatum, seu tentum. Nam in vers. In secunda vero, ait saepe dispensari in 2. specie, quam in vers. Secunda dicitur, ait esse compaternitatem, quæ est inter leuantem vel tenentem, & inter parentes leuati vel tenti.

His præmissis tres causæ solent communiter assignari, atque eas solas dicit Narr. sum. lat. c. 22. n. vlt. hispana, c. 28. addit. ad n. 8. 5. fin. c. 22. acceptare curiam tanquam iustas etiam ad dispensandum in quarto gradu. Prima est extinctio magna litis. Ad quam reducitur pax consanguineorum, quæ non compatabitur nisi eo matrim. sequito. Conducit enim publico bono pax ciuium. In cuius confirm. facit doctrina D. Thom. 2. 2. q. 6. 3. a. 2. ad 2. documentis has dispensationes matrimoniales concedi potissimum, ad pacem firmandam. Atque ita hanc iustum causam docent Palud. 4. d. 40. q. vñica, a. 3. n. 20. & ibi Supplementum Gabrieли, q. vñ. ar. 3. dub. 3. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 14. §. vlt. ad fin. Victoria sum. vbi de matr. n. 295. Enriquez lib. 12. de matrim. c. 3. n. 9. Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. a. vlt. ad fin. & summa sacram. vbi de matrim. c. 27. conclus. 5. Lnd. Lopez 2. p. instructorij. vbi de matrim. cap. vlt. col. penult. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 237. concl. 1. n. 2. Graffis 1. p. decisionum, lib. 2. c. 81. fine. Vega 2. to. sum. c. 34. casu 167. Et ex jurisperitis Ab. cap. Quia circa, n. 2. de consang. & ibi Alex. de Nevo, n. 2. Propos. num. 1. Mandoſius de signatura gratiae, tit. Dispensationes matrimoniales, vers. Iusta causa dispensandi. Ant. Cœs. lib. 5. institut. maiorum, titul. 13. num. 14. Gallego de cognat. spir. c. 22. num. 7. & 16.

9 Ad hanc quoque causam reducitur evitatio scandalorum inter cognatos. Quippe gratia scandali vitandi receditur à iuris communis dispositione, c.2.de noui oper. nunciat. Et valde interest boni communis scandala vitari. Sic Host. c. Quia circa fine de consang. & ibi Ioan. Andr. n. 4. Abb. n. 2. Alex. de Neu. n. 2. Prepos. n. 1. Henricus fine. Mandosius de signatura gracie, tit. Dispensationes matrimoniales, verb. Ad evitanda grauia. Ant. Cui. n. præc. allegatus. Et addunt Abbas, Prepos. & Alex. de Neu. esse hanc iustum dispensandi causam, etiam ante matrimonij contractum. Scandalum quoque, quod ex dissolutione matrimonij iam contra-eti sequeretur, sufficientem huius dispensationis causam praebet. Ut optime aiunt Couar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 10. n. 13. Enriquez n. præc. allegatus. Gutier. q. canon. l. 2. c. 15. n. 107. Petr. de Ledes. de matrim. q. 56. a. vlt. dub. 4. conclus. 2. Hæc autem scandalum sunt, vel quoties timentur inimicitiae & iurgia, vel quoties timetur fornicationis periculum, ratione iumentutis contrahentium. Quod bene docent Felinus conf. 26. n. 19. vers. Vnde considerandum est. Menochius conf. 3. 8. n. 7. vol. 4.

10 Hinc infertur intellectus causæ, quæ sèpe allegatur ad dispensationem impetrandam post matrimon. initum, nempe, suboritura scandalum ex dissolutione. Quæ etiam solet allegari matrim. nondum inito, quando mulier iateturam famæ passa est ex copula habita cum consanguineo, cui nuptura est, vel ex frequenti suspectaque conuersatione cum ipso. Ad eius enim veritatem sufficit vel probabilis timor inimicitarum inter utriusque consanguineos; vel incontinentia, ex eo quod iij iuuenes sint, & cum sèpe non constet in foro externo impedimentum occultum, quod prius matrimonium irritarat, neutri concedetur aliarum nuptiarum facultas, & ita uterque in periculo incontinentia versabitur, vel concubinatus inter se: vel mulier ratione infamie non poterit competenter nubere, & ita incontinentia periculum patietur. Constat ex dictis n. præced. & faciunt, quæ n. lequ. dicam.

11 Secundo infertur esse similiter iustum dispensandi causam, quando dispensatio est quasi remedium necessarium obviandi alicui magno delicto. Hoc colligitur ex D. Thom. 1. 2. q. 97. a. 4. corp. vbi rationem dispensandi assignat, quod præceptum non sit conueniens huic persona, vel in hoc casu: eo quod impeditur aliquid melius, vel inducetur aliquid malum. Et tenet Gallego de cogn. spirit. c. 22. n. 7.

12 Secunda causa est, vel quando ob loci angustiam, vel nimis propagatam feminæ cognitionem in loco insigni, quem inhabitat, non reperitur matrimonium æquale, præterquam cum consanguineis vel affinibus. Huius causæ ea est ratio, quod valde expediatur bono communis matrimonia inter partes iniiri. Ut latissime probat Tiraquel. l. 5. connubiali, an. 1. & ita docent Nauar. Petr. de Ledes. Manuel, Lud. Lopez, Vega citati n. 8. Gallego de cognat. spirit. c. 22. n. 10. Graffis allegatus n. 8. Enriquez ibi citatus.

13 Circa hanc autem causam dubitatur, an ea sit sufficiens, & verificetur, si in locis circumuicinis reperiatur matrim. æquale, & cum illa dote feminæ, non autem in proprio. Nauar. Petr. de Ledesma, Graffis, Lud. Lopez, Vega n. præced. allegati videntur sentire non esse tunc sufficiemtum causam, neque eam verificari: nam addunt causæ huic, quasi eam limitantes, si mulier non habeat sufficiemtum dotem ad nubendum extra id oppidum. At contrarium significant Gallego, Enriquez, Manuel citati n. præcedenti, cum ea limitatione non adiecta doceant absolute esse sufficiemtum causam, non inueniri matrimonium æquale intra proprium feminæ oppidum. Idque verum censeo. Quippe durissimum est, cogi feminam extra proprium oppidum nubere, vt sic patris, & matris, & consanguineorum confortio destituta, acerbam ac solitariam vitam transfigat. Idque Cardinalium congregatio declaravit ad instantiam Archiepiscopi Mediolanensis die 18. Nouembri, anno 1570. his verbis: Clausula illa qua dispensationibus occasione dotis incompetencia appo-

ni solet, videlicet, quia virum sibi non consanguineum vel affinem paris conditionis inuenire nequit: verificatur & iustificatur per diligentiam dumtaxat prestitam in ipso loco mulieris, & non in locis circumuicinis.

Secundo dubitatur, qualiter verificanda sit hæc causa, num, scilicet, exactissime, & quod vulgo vocant, à punto crudo, indagandum sit ad verificandam hanc causam, sit ne aliquis vir paris in omnibus conditionis, cui femina nubere possit? Respondeo id non esse ita strictè accipendum, sed morali modo. Satis enim est ad verificandam eam causam, communiter non reperiri in eo loco viros pares, qui non sint consanguinei vel affines. Quod quidem clare significant Nauar. Petr. de Ledes. Lud. Lopez, Graffis, Vega n. 8. allegati, dum hanc causam his verbis explicant: Quando maior pars sibi parium sua cuitatis, vel loci insignis quem inhabitat femina, sunt ei consanguinei vel affines intra quartum gradum. Et ratio huius est. Quia cum matrimonio debeat esse libera, & multas conditiones exigant, ut conuenientia & paria indicentur, expedit valde, ne femina ad unum vel alterum coniugium arreteretur: sed sint varia, ex quibus ei detur optio.

Vltimo dubitatur, ex quibus diuidicandum sit matrimonium æquale? Non enim sola generis ac diuitiarum æqualitas spectanda sunt: sed etiam mores viri, ut probauit lib. 4. disp. 26. an. 23. vsque ad 27. Et addo rationem etiam habendam, ne dispar sit valde ætas, vel vir ex alio matrimonio filios habeat: vel asperi ingenij sit. Hæc enim omnia disparitatem in matrimonii constituant. Et quo femina durioris atque minus tolerabilis ingenij est, eo vir mirioris at tolerantioris necessarius illi est, ut bene conuenire possint.

Vltima causa ex tribus n. 8. dictis est, defectus dotis competentis, ut femina iuxta suam conditionem nubat extraneo æquali. Quod ad bonum publicum conferat, ne defectu dotis feminæ innuptæ maneant, vel inæquali viro nubant. Atque ita in priori euentu periculum incontinentia subdit: in posteriori autem pullulent discordiae ex coniugio dispari oriri solitæ. Atque ideo hanc causam tradunt Nauar. Pet. de Ledesma, Manuel, Graffis, Lud. Lopez, n. 8. allegati. Gutier. quæst. can. l. 2. c. 15. n. 107. Gallego de cognat. spirit. c. 22. n. 8. Quid autem si sit competens dos ad matrim. æquale in oppido circumuicino, non autem in proprio, dixi n. 13.

Circa hanc autem causam multæ difficultates insurgunt. Prima est, an sit sufficiens dispensandi causa, quando dos feminæ est sufficiens ad nubendum sibi æquali, at minus sufficiens respectu viri eam ducere volentis? Aliqui affirmant. Quia magnum & paruum non dicuntur talia absolute, sed respectu in ordine ad aliud: atque ita dos cōpetens & incompetens dicitur respectu. Quare dos quæ est competens respectu vnius, erit incompetens, si respectu alterius non sufficiat: ac proinde verificabitur dotem esse incompetentem. Sic Nauar. Petr. de Ledes. Graffis, Manuel, Lud. Lopez, n. 8. allegati. Idem videtur tenere Enriquez, quamvis subobscuris verbis, l. 12. de matrim. c. 3. n. 9. Sed Gallego de cognatione spirit. cap. 22. n. 9. hanc causam solū approbat, quando consanguinitas est in quarto gradu: nisi in alio gradu concurrat quoque alia causa, vt si mulier fuerit parentibus orbata. Nam huiusmodi feminæ, et si sufficientem dotem habeant, quam plurimis sunt periculis expositæ, ac veluti miserabiles personæ reputantur. Sed neutra sententia mihi placet. Quod nulla pietatis causa tunc veretur, quæ concurrere debet ut dispensatio licita sit. Cum enim femina illa dotem viro æquali habeat; potest simili viro electo cauere omnia pericula, quibus defectu parentum exposita est. Nec Ecclesia illi fauet, ut virum conditione aut diuitiis imparem querat. Præterea quia id ad solum patrimonij augmentum spectat. Quod non esse cauam sufficientem dicemus num. sequenti.

Neque erit iusta causa augmentum dotis & patrimonij mulieris, quæ dotem competentem habet. Quia cum mulier

mulier illa diues sit, nulla in hoc pietatis ratio inuenitur. Præterea quia iusta dispensandi causa debet redundare in maius bonum spirituale: ut contingit quando mulier est pauper. Non enim dispensatur tunc ob temporale ipsius bonum, sed ob spirituale, ne cum animæ periculo innupta maneat. Quæ ratio cessat in muliere diuite. Arque ita docent *Palud. Suppl. Gabr. D. Anton. Petr. de Ledesma, citati n. 8.*

- 19 Hinc deducitur, dubium esse quod ait *cutier. conf. 18.n. 11. fin.*, nempe, iustum censeri causam dispensandi in tertio gradu, quod duo simul heredes instituti sint sub conditione matrimonij inter se ineundi. At potest defendi: quia aliud est acquirere, aliud vero deperdere ius acquisitum. Cum ergo ius ad illam hereditatem opulentam (ut supponimus, si enim esset parui momenti, sufficeret) sit per testatoris mortem acquisitum, iusta ac pia videtur causa, ut Pontifex dispense, ut si impleatur conditio, & ius id acquisitum non perdatur. Deinde quia maior pietas versatur in iuris acquisiti amissione vitanda, quam in bonis denuo quaerendis.
- 20 Rursum ex hoc subinfertur, sufficientem causam esse, quando bona pars patrimonij feminæ aut iam acquisiti, aut ad cuius acquisitionem feminæ ius habet, litibus implicatur, ac omnino destituta est homine qui ad litem illam studiosè attendat, ac negotium illius tanquam proprium gerat. Quamobrem periculum cadendi causa subest, & ob hanc causam dispensavit his proxime diebus Pontifex cum quadam feminæ ut consanguineo numberet. Quod ad pietatem spectet feminæ illi destitutæ subuenire, ne bonorum iacturam patiatur. Quod intellige quando consanguineus ille valde necessarius esset ratione peritiae circa illam item, aut alia de causa: ita ut difficile subueniatur non initio eo matrim. Nam quicunque alias vir cui nubat, item illam studiosè geret vtpote persona cuius iam interest victoriæ litis consequi.
- 21 Secunda difficultas est. An censeatur femina pauper, ac dote carens, si nil possideat, at parentes diutes habeat? Respondeo quamvis sub iudice sit an pauper haec dicatur quoad alios iuris effectus, ut ad succedendum in 4. bonorum mariti parte, iuxta auth. *Præterea. C. unde vir, & ad alios effectus: ut potest videri apud Barboſam 1. Maritum. 13.n. 99. ff. solut. matrim. at vere non dici pauperem hanc, sed in communī loquendi modo diuitem.* (ut optime docet Molin. tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 149. col. 4. vers. illud præterea.) Quare non verificabitur clausula incompetentiæ dotis in hac feminæ. Nam etiā iuxta præsentem statum nil proprium habeat, obtinet tamen ius succedendi in bona parentū, ac compellendi eos ut statim eam dotent competenter iuxta statum, ac ipsorum facultates. Nec verificabitur dicta clausula, licet pater rigidus ac parcus sit, ac propterea aut ob aliam causam nolit dotare. Quia cum ius succedendi, ac cōpellendi habeat, diues simpliciter ac competenter dotem habens dicitur.
- 22 Secundo dico, si feminæ illa iure succedendi careret, ut si sit in regno, in quo seruat ius commune, nempe, ut non sit certa legitima filiorum, sed in parentum libertate sit, cuicunque bona sua dare solis quinque florēnis relictis filiæ, dici illam pauperem, ac dote competenti carens, quamvis ipsa & consanguineus, cui nuptura est, sint quasi certi fore, ut parentes diutes relinquent viueltas facultates filiæ, eo quod eam valde ament, ac reliquos filios odio habent. Quia spes successionis, vel donationis, vel applicationis bonorum, antequam donatio, vel applicatio fiat, non censetur esse bona illius prædictam spem habentis, quæ vere à libera alterius voluntate pendet. Sic *Nauarrus lib. 1. conf. in 2. edit. de rescriptis, conf. 19. fin.*
- 23 Hinc primo deducitur, quando facultates parentum non sufficiunt ad competenter dotandam filiam, nisi ultra legitimā illi iure debitam, ipsam ceteris filiis in bonis præferant (quod barbare meliorare dicitur) dici eam pauperem, & carere dote: quamvis certa sit velle pa-

rentes eam præferre. Quod ius non habeat ut ceteris præferatur; sed id ex parentum voluntate pendeat. Arque dicetur subinde pauper iuxta dicta n. præced. Quod maxime verum est in hoc Castellæ regno, in quo etiā parentes velint filiam causam dotis præferre, ipsis interdicitur, *l. regia 1.t.2. lib. 5. recapil. reg.*

Secundo deducitur, vere dari paupertatem, ac incompetentem dici dotem, quando frater aut quicunque aliis eam feminam dotare vult, si nullum dotandi pactum præcesserit, per quod ius irreuocabile illa acquisierit: vel si pactum fuit dotandi si nubat illi consanguineo. Quia cum non existente pacto, aut non impleta ea conditione, nullum ius habeat ad dotem, dicetur vere pauper, non obstante certitudine voluntatis fratris eam dotandi, iuxta dicta n. 7.

Ultimodico. Si bona parentum ita se habeant, (ut sæpe contingit) ut dum parentes superstites sunt, non possint parte bonorum ad dotem competentem necessaria se spoliare: indigent enim bonis, quæ habent ad honestam statuiq; conuentem vitam ducendam, dici vere feminam pauperem, ac dote carentem, quamvis bona, in quæ parentibus defunctis est necessariò successura, sunt satis doti competenti. Quia ut matrimonij onera sustineantur, necesse est statim dari dotem, qua non statim traditæ, contemnetur vxor à viro, & parce cum ea ager. Quod bene docet *Enriquez lib. 12. de matrim. c. 3. n. 9. in commento, littera E.* dicens puellam censeri pauperem, si in eo loco habiter, in quo legitima consuetudine receptum est ne pater sponsæ etiam diues det dotem genero, sed solas vestes, & solum post parentum obitum dos debetur. Quod sano modo intellige, si enim vius esset, ut omnes eo modo acciperent uxores, nullum defectu dotis parietur detrimentum talis feminæ: & ideo ille non præstabit iustum dispensandi causam. Secus si pater solas vestes possit compelli dare, & absque alia dote in vita tradita non inuenietur ibi vir æqualis.

Tertia difficultas est. An censeatur pauper feminæ, & dote competenti carens, quando bonis vere renunciavit; eo animo, ut paupertatis titulo dispensationem ad nubendum consanguineo impetraret? Et videtur pars affirmans, quod vere pauper sit, ac dote careat, siue denunciando deliquerit, siue non. Secundo, quia licita est bonorum renunciatio, ut renunciants admittatur ad collegium solis pauperibus à fundatore destinatum. Ut tradunt *Nauarrus lat. c. 18. n. 108. Hisp. c. 28. addit. ad nu. 107. c. 17. Enriquez lib. 13. de excomm. cap. 56. n. 1. in commento, litt. N. Lud. Lopez 1.p. instruct. c. 159. init. Vega 1. tom. sum. c. 91. casu 18.* Cum tamen id cedat in detrimentum verorum pauperum, quibus id collegium institutum est. Ergo à fortiori verum habebit in nostro casu, qui in nullius damnum vergit. Cæterum existimo nec id licere, nec valere dispensationem obtentam ea fraude tacita. Durcor ad priorem partem, quia non est simile de renunciatione ad admissionem in collegium. Quippe is finis est optimus, cum in eo collegio commodius ac majori studio vacetur literis, & educatio studiosior sit. Adde vsum sic interpretatum esse testatoris fundantis voluntatem. At in nostro casu deficit finis studiosus, & renunciatio sit animo eximendi se à lege contra sacrorum canonum mentem. Nec consuetudo explicuit mentem Pontificum esse, concedere dispensationem ob hanc effectatam paupertatem; gratia illius extorquendæ. Posterior autem pars probatur, quia allegatur Pontifici ea paupertas, ut causa dispensationis legitima, quæ tantum abest, ut causa dispensationis sit, ut potius retraheret ipsum à dispensatione concedenda: quo ijs fraudibus obviatur. Iuxta regulam, quam ex aliquorum niente referimus disput. 25. num. 38. Si tamen renunciatione non ad eum finem facta fuisset, sed ad alium quemcunque etiam dishonestum, si vere fuit facta absque pacto espresso, vel tacito retrodonandi, quamvis certa fiducia concepta, fore ut is, in quem renunciatio

facta est, reddat ex sua liberalitate postea bona renunciati, valida erit dispensatio allegando paupertatem, tacitaq; renunciatione, vnde orta est. Quia ea femina vere pauper est, ac dote caret, nullamq; vt obtineret dispensationem, fraudē admisit. Nec ea fiducia constituit eam diuitem: vtpote quæ soli alterius voluntati innititur. Iuxta dicta n. 22. Adde valitaram eam dispensationem, quamvis hæc dotem in vībus turpibus consumplisset.

27 Maior autem difficultas est, quando femina vere carerat dote, quando dispensatio impetrata est ratione dotis incompetentis: at antequam expediretur per ordinariū, est instituta hæres aut legataria maximæ quantitatis, an tute possit hæreditatem hanc aut legatum repudiare, ne ea effecta diues fructetur dispensationis valore, quasi cessante causa? Et quidem si femina cederet, aut renunciareret in fauorem alicuius, manifestum est iam illam acquisitissimam hæreditatem vel legatum, & effectam fuisse diuitem. Cum in ea cessione includatur prius natura tacita additio (vt probauit lib. 6. disp. 4. n. 17.) ac proinde renunciatio illa dolosa non proderit, sicut si à principio facta esset. At difficultas est an possit absolute renunciare hæreditati illi vel legato, ne dispensationis effectu defraudetur? Et partem negantem suadet, quod in foro conscientiae non licet hæc renunciatio in creditorum fraudem, (vt probauit lib. 6. disput. 4. n. 9.) Sed id beneficium in solo foro externo prodest. Ergo saltem in foro conscientiae dispensatio illa cessabit. Et confir. quia si legatum consistat in specie, transfertur dominium in legatarium à die mortis testatoris, non expectata hæreditatis aditione, l. a Tito, ff. de furtis. Cum ergo domina effecta iam sit illius legati, cessabit paupertas, ac subinde dispensatio. Sed his non obstantibus, existimo integrum esse in vitroque foro huic feminæ renunciare illi hæreditati vel legato, antequam tacite vel expresse acceptet, ne valor dispensationis cesset, siue renunciarit, antequam mittat Romam pro dispensatione obtinenda, siue postquam Pontifex illam expediuit. Ducor, quod iura concedant prædictam renunciationem hæreditatis vel legati, censentque id non esse proprium patrimonium minui, sed tantum non acquirere, (vt explicui, l. 6. disp. 4. n. 8.) vbi etiam ostendi dominium legati non acquiri perfecte, sed dependenter ab acceptance. Ergo potest in vitroque foro hæc femina iure illo sibi per leges concessa vti, ne acquisitione illa noxia sibi sit. Quia quamvis in fraudem creditotum, dicendum sit diuersimode in foro interno & externo: eo quod lex iustitiae, qua creditoribus debitortenetur, obligat ad acquirendum, quando alias non est soluendo. At in nostro casu in nostro casu non est cur inter vtrumque forum differentia constituatur. Cum nulla sit alia lex ad acquirendum obligans, nec fraus Pontifici fiat, non enim tenetur hæc diuicias in suum damnum acquirere. Quare idem sentio, si antequam mitteret Romam, vel postquam misit, antequam Pontifex dispensaret, instituta sit in prædicta hæreditate vel legato: potest enim illi simili modo renunciare ad effectum prædictæ dispensationis obtinendæ. Quia in hoc nulla fraus versatur, cum nil de patrimonio desperdat, sed tantum non acquirat: nec ad acquirendum aliqua lege obligetur. Non tamen poterit vti dispensatione, si nolit renunciare nec acceptare. Quippe vere non est pauper, vtpote quæ adhuc ius ad rem acquisitum per testatoris mortem retinet.

28 Quod si hæres vel legataria instituta sit, ac institutionis inscia, eo quod fuit in partibus remotissimis, misit Romanum pro obtinenda dispensatione, allegando paupertatem, & cōcessa sibi ea dispensatione iniit matrimonium, ac post initū peruenit ad eius notitiam institutionis, potest acceptare, nec defraudabitur suo valore matrim. Quia vera paupertas allegata est Pontifici, cum nondum hæc acceptasset, & inscia fuerit huius iuris ad rem: & hanc pie credendum est esse Pontificis mentem, ne dispensationes & matrimonia periculo exponantur: & cessatio-

causa, postquam effectus illius consummatus est, nil ob-
est, vt suo loco dicemus.

Quarta difficultas est. An dispensatio impetrata alle- 29 gando fore vt femina innupta defectu dotis maneat, valida sit, si verificetur feminam innuptam remansuram, at id aliunde prouenit, vt quod sit grandæua, vel filios ex alio matrimonio habeat, vel sit deformis, aut de aliquo crimen infamata, ob illudve punita? Et videtur irrita. Quippe vñica allegatur dispensationis causa, quæ est timor cælibatus ex dotis defectu: non enim sunt hæc duæ causa, sed vñica assignata eius ratione. Sed existimo eam esse validam, ac dotis defectum verificari. Quia dos non dicitur sufficiens absolute, sed respectiue, atque illa mulier quo plura habet vitia, eo ampliori indiget dote, qua illa compensentur, vt sic viro æquali nubat. Quamvis ijs vitiis seclusis posset cum ea dote commode nubere. Ade reuera Pontificis mentem eo tendere, ne hæc femina innupta maneat: & nil refert vnde id dimanet, & verifi-
catur fore vt sit innupta.

Vltra dictas tres causas n. 8. commemoratas, solent 30 etiam aliae assignari. Quarta in ordine est, conseruatio diuinarum in eadem cognitione, ne causa dotis distra-
hantur ad aliam cognitionis familiam, quando eæ amplissimæ sunt. Quia bono publico non parum conuenit familias locupletes ac integras conseruari, l. i. §. Denun-
ciare, vers. Publice, ff. de ventre inspicio. Nam ex tali conseruatione abundat res publica viris nobilibus ac locu-
pletibus, qui commodius ipsi inseruant. Atque ideo ob hanc causam iustæ redduntur maioratum institutiones. Sic tenent Gallego de cognat. spir. c. 22. n. 11. 12. 13. Manuel 1.
to sum. 2. edit. c. 237. n. 2. concl. 1. Vega 2. to sum. c. 34. casu 167.

Quinta causa est, illustris familie conseruatio in eo- 31 dem sanguine. Quod ad pietatem ac publicum bonum pertineat conseruari illustris familias. Sic Enriquez lib. 12.
de matrim. ca. 3. n. 9. & refert in comment. lit. D. ob hanc cau-
sam dispensa sse Gregorium XIII. an. 1575. cum D. Luisa Comitissa Sa nœtæ Gadeæ vt nuberet patruo, cui prius soror eius nupserat, & insuper illa voto continentæ astricta erat.

Sexta causa est, excellentia meritorum, siue dispen- 32 satione petentis, siue eius, cui petitur. Ut si strenue sege-
fit in militia contra infideles, aut alii ministerio ad bo-
num commune conferenti vacavit. Quia expedit hæc à Pontifice remunerari, vt vel sic homines animosiores reddantur ad hæc exercenda. Id etiam probat textus c.
Tali coniugio, 1. q. 7. ibi: Vel euidens meritorum prærogativa
commender. Huc facit Centurionis historia, 1. u. 7. ibi Di-
gnus est, vt hoc illi præfet: diliget enim ge ntem nostram. Sic Gal-
lego de cognat. spir. c. 22. n. 17.

Septima causa est, proles habita ex consanguinea, 33 quando bona fide suscepta est: alioquin cum crimen incestus sit, non potest recta iustitia Principem mouere ad dispensandum. Atque ita conciliantur c. Quia circa, de consang. vbi proles suscepta tanquam causa legitima assignatur: & c. Cum haberet, de eo qui duxit in matrimon. vbi multiplicitatem prolis asseritur esse potius causam retrahendi à dispensationis concessione, ibi: Cum multiplicitas prolis ita suscepta magis eorum crimen exaggeret. Quippe prior textus loquitur de prole bona fide susceptra. Posterior autem quando mala fide, & ideo caute dixit textus, pro-
lis ita suscepta: & dat rationem, quod crimen sit grauius. Quod non repetitur nisi in prole habita mala fide. Atq; ita docent Host. eo. c. Quia circa, paulo post princ. & ibi Ioan.
And fin. Abb. n. 2. Anch. n. 3. Alex. de Neuo. n. 2. Propof. n. 1. idem
Host. d. c. Cum haberet, n. 6. & ibi Ioan. Andr. n. 5. Anton. n. 10.
Propof. n. 5. Alex. de Neuo. n. 8. Cœur. 4. decret. 2. p. 6. 6. §. 10. n.
13. Madosius praxi signature, tit. Dispensationes matrimoniales,
versic. Aliæ causa sunt. Anton. Cœur. l. 5. inst. maior. t. 13. n. 18. Petr.
de Ledeſm. de matrim. q. 56. art. vlt. ad fin. Gutier. lib. 2. quæſt.
canon. c. 15. n. 107. Enriq. lib. 12. de matrim. c. 3. n. 9. Qui bene
addit satis esse prolem bona fide alterius coniugis suscep-
tam esse, qui matrim. legitimum esse putauit. Quia cum
tunc

- tunc proles sit legitima, c. Ex tenore, qui filii sunt legit. ad bonam eius educationem valde cōfert id matrem. instaurari.
- 34 Demum duo obseruanda sunt. Prius est, quando causae aliquae singulæ non sufficiunt, multas aggregatas adiuuare ad iuicem. Quia singula quæ non profundunt, simul collecta iuuant. l. Rationes, l. Instrumenta, l. Non epistolis, l. Non nudis, C. de probat. & tradit bene Glos. 2. l. verb. Legitimis, C. de excus. tutor. Sic Gallego de cognat spirit. c. 24. n. 8. Quare iuabit ad dispensationem facilius obtinendam, eamque iustum reddendam, quando aliæ causæ non inueniuntur sufficienes, allegare orbitatem feminæ à parentibus, vel faltem à patre: quod sufficit, ac necesse est, ut orphana vere dicatur. Præterea si ipsa vel vir filios habeat ex alio matrimonio. Confert enim valde filiis, ut vitricus vel nouerca sint eorum consanguinei, ut vel sic non instar vitrii vel nouercæ se habeant erga illos, sed tanquam illorum consanguinei.
- 35 Posterior est, solere quandoque Pontificem dispensare absque alicuius causæ allegatione, quando consanguinitatis gradus aliquantulum est remotus, at non dispensare tunc absque causa. Tunc enim copiosior pecuniaria compositio exigitur ab eo, cui est dispensatio indulgenda: atque ea est adsumptus publicos. Quæ vtique sufficiens atque iusta causa reputatur dispensandi in gradibus non ita propinquis. Sicut indulgentias vniuersas in diplomatis concessas, quæ secundum omnes iustum causam expostulant, iustas reddit eleemosyna pecuniaria contributa per accipientem diploma, contuertenda in belli contra impiissimos Turcas ac alios infideles subfidium, aut alios sumptus publicos, id enim valde bono communi confert.

DISPUTATIO XX.

Quæ causæ iusta sint ad dispensandum in votis castitatis ac religionis, ac reliquis contractum matrimonij impedientibus?

S V M M A R I V M .

- Eadem causa desiderantur in votis & iuramentis earumdem rerum, num. 1.
- An causa iusta ad dispensandum in aliis votis sat sint in voto castitatis & religionis, n. 2.
- An desideretur causa obstante ad dispensandum in voto, n. 3.
- An eadem sit necessaria, dum votum commutatur in minus, n. 4.
- Commutatio voti an requirat causam, & qualē, n. 5.
- An sit iusta causa dispensandi in voto cōpositio aliqua pecuniaria, n. 6.
- Quotupliciter contingat causa executioni voti obstante, n. 7.
- An sit iusta dispensandi causa, quando dubium est, an res promissa sit iam effecta mala, aut inutilis, aut maiori bono obstante, n. 8.
- An ad dispensandum, vel commutandum, maior bonitas boni impediti, vel in quod commutatio sit, sit spectanda attenta materia voti, ut est actus voti, n. 9.
- An desideretur certitudo sufficientia cause ad dispensandum, n. 10.
- An sit iusta causa, quando dubitatur an quis voverit, vel votum obliget ob defectum materiae, vel animi se obligandi: vel quod dubitet an castitatem voverit dependenter à religione, à qua est iam liber, n. 11.
- Quid, quando leniter & absque matura deliberatione votum emissum est, n. 12.
- An in votis ante pubertatem emissis possit semper dispensari, n. 13.
- An sit causa iusta votum metu emissum esse, quando non fuit ad extorquendum votum incussum, n. 14.
- Quid, quando fuit incussum ad extorquendum, fuit tamen leuis, n. 15.
- An error circa causam impulsuæ, vel eius cessatio sit iusta causa, n. 16.
- An periculum violandi voti consurgens ex voventis statu, sit iusta causa, n. 17.
- An maxima difficultas implendi voti sit iusta causa: quando est periculum, n. 18.
- Quid, si ex consurgat ex malitia & prauo habitu voventis, n. 19.
- An pati tentationes, & vehemens desiderium, sit iusta causa, n. 20.
- An utilitas priuata voventis sit iusta dispensandi causa, n. 21.
- An difficultas magna superueniens sit causa, n. 22.
- An sit causa, quando vovens nimiis scrupulis vexatur, n. 23.
- An necessitas boni cōmunitatis, etiæ ex malitia proueniens, sit causa, n. 24.
- An sit causa necessitas conseruanda progeniei illustris, n. 25.
- An sit causa morbus, cui actibus venereis solis succurriri potest, n. 26. & ibi an morbus continuus sit causa dispensandi in voto religionis.
- An maior causa peratur in dispensatione voti, quam legis, n. 27.
- An causa insufficientis ad dispensandum sufficiat ad partim commutandum, n. 28.
- An minor causa desideretur ad dispensandum in voto penalii vel econ-

- ditionali, quam in absoluto, n. 29.
- An quando adiungit iuramentum, & votum eiusdem rei, sit necessaria maior causa ad dispensandum vel commutandum, n. 30.
- An sufficiens causa dispensandi in voto sit quoque sufficiens, quando adegit votum non patente dispensatione, n. 31.
- An minor causa desideretur ad dispensandum ut voti executio differatur, n. 32.

Praemittendum est, easdem causas desiderari ac sufficiere ad relaxanda iuramenta in solum Dei honorem facta, quæ desiderantur & sufficiunt in similiūm votorum dispensatione. Quod amplius n. 30. declarabitur. Et docent Sot. l. 8. de inst. q. 1. a. 9. col. 4. in solut. ad 3. vers. Est autem Aragon 2. 2. q. 89. a. 9. col. 4. propos. 3.

Secundo præmittendum est, DD. præter vnam aut alteram causam, de quibus est specialis difficultas, an sat sint ad dispensandum in voto castitatis vel religionis, non agere specialiter de his votis, sed in genere tradere causas dispensandi in votis. Quæ similiter locum habebunt in his votis, si reperiantur proportionem debitam illis habentes. Quo enim votum de maiori bono est, eo excellentior causa requiritur ad dispensandum in eo.

Prima conclusio sit. Ad dispensandum in voto requiritur causa illius executioni obstante. Quia ut dispensatio hæc legitima sit, debet redundare in Christi honorem, aut Ecclesiæ utilitatem, ut docent D. Tho. 2. 2. q. 88. a. 12. in fine corp. id probans ex D. Paulo 2. Cor. 2. ibi: Nam & ego quod donavi, si quid donavi propter vos in persona Christi. Cum enim in persona Christi dispenset prælatus, legitima eius dispensatio debet in honorem Christi & Ecclesiæ, quæ eius corpus est, cedere utilitatem. At quando deficit causa obstante executioni voti, non cedit id honoré Christi aut Ecclesiæ utilitatem: sed potius expediret in votum impleri. Hæc conclusio aperte colligitur ex D. Tho. 2. 2. q. 88. a. 12. ad 2. vbi ait esse irritam dispensationem in voto religionis factam nulla apparenti causa obstanti. Et eam tenent Caiet. ibi, col. 2. dub. 2. Sotus lib. 7. de iust. q. 4. a. 3. col. 7. vers. Ad istorum ergo Nauar. de indulgentiis, super §. In Leuitico, notab. 27. n. 2. Aragon 2. 2. q. 88. ar. 12. col. 4. vers. Circa 2. concl. dicto 2. Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. punc. 7. col. antepen. Manuel adit. ad Cruciatam, §. 9. n. 106.

Imo quando votum commutatur in minus, requiritur causa executioni voti obstante. Quia tunc admiscetur nonnulla voti dispensatio. Sic Sotus lib. 7. de iust. q. 4. a. 3. col. 8. vers. Quando vero, Aragon n. proced. allegatus.

Hinc inferitur discriben inter meram commutationem factam ex potestate ordinaria, vel priuilegio, in æquale bonum, & dispensationem, siue meram, siue commutationi admixtam. Quamvis enim utraque tanquam actus iurisdictionis spiritualis, & non dominatiuæ, causam iustum expostulet; ut dispensatio requirit causam iustum obstantem executioni voti, ut commutatio eam non requirit, sed satis est quæcumque occasio. Quia semper concurrit promptior voluntas, quam habet vovens ad materiam subrogandam, ac cedit in Christi honorem, ac Ecclesiæ utilitatem, si eius benignitatem voventes experiantur, Ecclesia in Dei persona illis gratificante, ac benigne commutationem in bonum æquale indulgente, quo facilius ad spontaneam voti obligationem Deo dicandam inducantur. Sic Caietanus, Sotus, Valentia citati n. 3. idem Caietanus summa, verb. Votum, c. vlt. & ibi Armilla n. 14. Corduba sum. q. 149.

Secundo infertur, non esse iustum dispensandi in votis causam, si vovens conferat magnam pecuniæ sumam, si nulla causa executioni voti obstante reperiatur. Quia omnes dicunt causam obstantem desiderari. Et tenet Aragon 2. 2. q. 88. a. 12. col. 4. At posset esse commutatio, si eleemosyna hæc eroganda esset æqualis obsequij diuinæ, ac votum. Quamvis disp. præc. fine, dixerimus compositionem hanc pecuniariam sufficere ad dispensandum in iure Ecclesiastico statuenti impedimenta dirimenti matrimonium. Quia hæc dispensatio non postulat causam obstantem, qualem voti dispensatio petit.

Secunda conclusio. Causa obstante ad voti dispensationem

tionem requisita potest accidere vel ex parte materiæ voti, vel ex parte ipsius vountis, ut bene tradunt Doctores, n. 3. allegari. Quod ut clarius explicetur, proponam prius causas iustas ex parte materiæ voti: deinde ex parte ipsius vountis.

8 Prima ergo dispensandi in voto causa iusta se tenens ex parte materiæ voti est: quando prudentis arbitrio dubium fuerit, an res promissa sit facta mala aut inutilis, aut maius bonum impediens. Quare in hoc sensu intelligendi sunt D. Th. 2.2.q.88. a.10. corp. & ad 3. & ibi Caiet. notab. 1. & 4.12. dub. 2. & in summa verb. Votum, c. vlt. vers. Rationalibus causa. Abulensi. c. 30. Num. q. 103. Sylvest. verb. Votum 4. q. 3. d. 1. & q. 6. & 7. Sotus lib. 7. de iust. q. 4. a. 1. ad fin. corporis. Nauar. sum. c. 12. n. 76. vbi petunt ad iustitiam cause dispensandi se tenentis ex parte materiæ voti, eam faciat esse malam, aut inutilem, maius ve bonum impedientem. Quod adeò strictè accipiunt Palud. 4. d. 38. q. 4. a. 4. concl. 3. q. 40. & D. Antoninus 2. p. t. 11. c. 2. §. 9. vt dicant non sufficere ut æque bonum impediatur. Sed prædicti Doctores non intelligendi sunt, quando constat rem promissam factam esse malam, aut inutilem, aut maius bonum impediens: tunc enim absque dispensatione voto non obligat (vt bene aduersit Nauar. eo. n. 76.) Sed intelligendi sunt, quando res hæc est dubia. Et ita se explicant D. Tho. 2.2.q.89. a. 9. ad 3. Sot. l. 8. de iust. q. 1. a. 9. ad 3. Syl. verb. Iuramentum 5. q. 1. dict. 1. Azor l. 1. insit. moral. c. 19. q. 17.

9 Monuerim tamen maiorem bonitatem illius boni impediti spectandam esse attenta voti materia, non tantum in se considerata, sed etiam quatenus obligat ex voto. v.g. dubitatur an ieiunium promissum obstat maiori bono, bonitas illius operis impediti comparanda est ad ieiunium, non tantum ut est actus so lius abstinentia, quale est in se consideratum, sed etiam ut est actus religionis ratione voto. Quia alio qui id bonum impeditum non esset omnibus consideratis maius. Item quia cum per dispensationem vinculum voti & eius materia tollantur, bonū dispensandi causam præstans debet utramque bonitatem compensare. Sic docent Caiet. & Aragon n. 3. allegati. Sot. usl. 7. de iust. q. 4. a. 3. col. 6. vers. De causis. Valentia 2.2. disp. 6. q. 6. punct. 7. col. penult. vers. Secundum dubium est. At secus est in commutatione. Quia cum per illam non tollatur vinculum voti, sed eo manenti sola eius materia commutetur, satis est ut bonum, in quod commutatio sit, sit melius, aut æque bonum, quam opus promissum in se tantum consideratum. Sic Caietan. Sotus, Valentia ibid.

10 Hinc deducitur ad dispensandum non exigi certitudinem sufficientiæ cause, sed satis esse, si prudentis arbitrio dubium sit an sit sufficiens. Quod in hoc dubio admittiorum partem inclinandum sit. Deinde, quia alias inutilis esset dispensandi potestas: cum raro constet de causa sufficientia. Sic docent Sylu. vers. Dispensatio, q. 14. n. 20. fin. Palacios 4. d. 38. disp. 3. col. 6. vers. Est igitur dispensatio.

11 Secunda causa ex parte materiæ est, cum dubium fuerit an quisquam vouerit, vel an voto obliget, ob materiæ aut animi se obligandi defectum. Sic docent Corduba sum. q. 1. 47. Azor lib. 11. instit. moral c. 19. q. 17. Ad idem est D. Th. 2.2.q.89. a. 9. ad 3. dum ait posse Episcopum dispensare, quando dubitatur an materia iuramenti sit bona. Ad idem est Nauar. lib. 3. consil. c. 34. de voto, in 1. edit. consil. 4. fine. in 2. consil. 13. fine, vbi ait sufficientem esse causam dispensandi in voto castitatis, si aliqualis alia causa concurrat, quoties dubium est an id obliget, eo quod voulis promiserit simul castitatem ac religionem, ancesque sit, an castitatem dependenter à religione vouerit, & à religionis voto sit iam liber. Verum quando dubium est, an quispiam vouerit, nullam esse necessariam dispensationem, sed id voto non obligare probauit l. 1. disp. 9. n. 11. Similiter in eo dubio an castitatem promiserit dependenter à religione, dispensatione opus non esse, probauit lib. 2. disp. 41. n. 33. Est tamen opus dispensatione, quando voto est certum, at animus se obligandi dubius est, vel oritur dubium an voto obliget ratione de-

bitæ materiæ, aut finis, vel alicuius circumstantiæ tunc occurrentis. Quia in his eventibus voto obligat (vt probauit lib. 1. disp. 9. n. 13. & lib. 2. disp. 41. n. 35.) vnde in his casibus, hoc dubium erit iusta dispensandi causa, vt prædicti Doctores afferunt.

Tertia causa est ex parte vountis, quando voto leuiter & ex animi facilitate emissum est, non præmissa prudenti ac matura deliberatione. Quia cum voto sit religionis actus obligans sub mortali, & aliquando sit perpetuum, quo ita acceptetur à Deo, vt dispensationi locus non sit, alia causa non concurrente, opus est prudenter & mature fieri: & maxime quando de re graui, vt de religione vel castitate est. Id que colligitur ex c. 2. de voto, ibi: Nos autem ipsum à voto, quod in tenera etate, facilitate potius, quam ex arbitrio discretionis promisit, absoluimus. Et tenuerit ibi Abbas n. 3. Palud. 4. d. 38. q. 1. a. 1. n. 9. & 19. D. Anton. 2. p. t. 11. c. 2. init. Sylvest. verb. Votum 2. q. 13. Caiet. 2.2. q. 88. ar. 1. in dubio quod mouet circa primam conditionem ad voto requisitam paulo ante argum. solutionem, & in sum. verb. Votum, vbi de conditionibus, ex parte vountis. vers. Quod ut clare intelligas, in fine: & ibi Aramil. n. 6. Sot. lib. 7. de iust. q. 1. a. 2. col. 5. versic. Addiderim tamen Nauar. sum. c. 12. n. 26. & 77. Alcoicer l. de ludo cap. 13. concl. 8. Viguier. lib. institut. c. 5. §. 5. vers. 14. Angles floribus 2. p. q. vn. de voto, a. 1. diffic. 3. concl. 3. Azor lib. 11. institut. moral. c. 15. q. 5. fin. Aragon 2.2. q. 88. a. 1. concl. 3. Grassis 1. p. decisionum, lib. 2. c. 3. 1. fin. Lud. Lopez 1. p. instructorij, cap. 49. col. 2. vers. 1. leuitas vel facilitas. Manuel 2. tom. sum. c. 92. n. 3. fin. Enim. Sa summa, verb. Votum, vbi de voti irritat. n. 9. Valentia 2.2. disp. 6. q. 6. punto 7. ad fin. Limitat hoc Valentia ibi. quando talem leuitatem præteritam lequeretur postea maxima implendi difficultas, ob infirmitatem sic vountis, ac frequentes lapsus, ita ut iam id voto reddatur inutile illi personæ. Tunc enim ea leuitas reducitur ad causam voti executioni obstantem. Dicitur, quod communis sententia (vt n. 3. vidimus) petat ad dispensandum in voto causam eius executioni obstantem. Carterum hæc limitatio displicet. Quia ea causa sufficeret ad dispensandum in votis prudenter emissis, (vt dicemus n. 18. & 19.) quare nil peculiare tribueretur facilitati ac imprudentia in vouendo. Cuius contrarium textus & DD. allegati aperte volunt. Quare dum ad voti dispensationē petunt DD. causam illius executioni obstantem, intelligunt de votis prudenter emissis: quæ quidem tanquam omnino obligantia Deus acceperat. Secus de leuitate fatis, quæ non omnimoda obligatione gaudere, merito afferit Palud. 4. d. 39. q. 1. a. 1. n. 19. Cuius rei nulla alia ratio esse potest, nisi quia secum dispensandi causam afferant.

Hinc primo deducitur, in votis puerorum ante pubertatem emissis posse alia causa non petita dispensari. Quia semper iure optimo præsumi potest imprudentia & leuitas in vouendo, eo quod impuberes maturo consilio careant. Ita docet colligens ex illo textu Abbas c. 2. n. 3. de voto. Et pro hac sententia est Conar. c. Quamvis patrum, 3. p. §. 1. n. 3. vbi ait ex causa impubertatis concedendam esse iuramenti relaxationem, etiam si iurans fuerit proximus pubertati ac doli capax. Quia licet iuramentum obliget, æquissime ait ob imperfectam etatem concedi absolutionem. Adde ob id posse ea vota à parentibus vel tutoribus irritari. Tandem quia ob id, quamvis horum sponsalia valida sint, integrum est eis, adueniente pubertate resilire (vt lib. 1. tota disp. 51. ostendimus.) Quod si obiiicias, Pontificem eo. c. 2. de voto, non dispensatione fuisse usum in eo voto pueri, sed commutatione. Signum ergo est, hanc facilitatem non esse sufficientem dispensandi causam. Respondeo potuisse Pontificem ex ea causa dispensare omnino, at miscuisse commutationem aliquam, ne à suo stylo ordinario recederet, qui est partim dispensare, & partim commutare.

Secundo deducitur, quid dicendum sit de voto emisso ob timorem mortis, ex metu, naufragio, vel ex alia causa consurgentem, quoties metus non incutitur ad extorquendum voto. Sic distinguendum est, si metus ille maturam

maturam deliberationem ac prudens consilium excludat, sufficiens est causa dispensandi: secus si matura deliberatione votū emissum sit. Prior pars constat ex dictis n.12. Imo idem credo, quāvis metus is leuis esset, si prædicta deliberatio defit. Quia cum defectus maturae deliberationis præbeat hanc dispensandi causam, nil refert qualitas metus ad vouendum inducentis. Posterior autem pars inde constat, quia cum nulla iniuria in eo voto emittendo cōcurrerit, nec plena ac matura deliberatio desiderata sit, non est cur ab omnimoda obligatione deficit, dispensandi causam secum afferens: eo vel maxime quod sacerdotis Deus eum mortis timorem hominibus incutiat, ut voleant. Quod utique vanum esset, si secum dispensandi causam afferret. Sic sentiunt neoterici docti.

15 Quando autem metus iniusteab homine inuteretur gratia voti extorquendi, quamvis non esset cadens in virum constantem, ut sic votum irritaret: nec minueret plenam ac maturam deliberationem: sufficientem dispensandi causam is metus præberet. Quod in eo euenuit cedat dispensatio in maiorem Dei honorem, ne sibi accepta videatur iniustitia ac iniquitas extorquentis votum. Deinde quia cum id votum non ex animo processerit, sed ad metus iniustitiam canendam, non acceptat Deus ac ita plene obligans, quin ex ea metus causa recindi possit per prælati dispensationem. Et ita sentiunt neoterici docti.

16 Tertio dicitur, sufficientem esse dispensandi causam errorem circa causam voti impulsuam, vel quando ea causa cessauit. Quia licet solius causæ finalis error, illiusve cessatio, impedit voti valorem: at error vel cessatio causæ impulsuæ valde minuit voluntarium in voti oblatione. Et ita *clossat. Magne verb. Vt venire, de voto, & ibi abb. n. 14.* aiunt in hoc euētu præstari faciliore dispensandi causam: idque optime ex eo textu probari. Quod si obijcas, ex eo textu non colligi dispensationem. Quia Pontifex ibi votum commutauit. Dico absque dubio fuisse dispensationem commutationi admixtam. Quod vel ex eo colligitur, quia Pontifex reddit causam, propter quam fit commutatio. Quod necessarium nō foret, vbi mera commutatio esset.

17 Quarta causa se tenens ex parte voulentis sufficiens ad dispensandum in voto est, quando voulens versatur in periculo transgrediendi votum, si periculum illud oriatur ex ipsius voulentis statu: nimurum, eo quod difficillimum sit in tali statu seruare id votum, ut si coniugatus habeat votum castitatis, est causa sufficiens ad dispensandum cum illo ut possit petere debitum. Quia tunc dispensatio illa redundat in honorem Christi & utilitatem Ecclesie, ne homines laqueis irretiti sint. Quod vniuersi fatentur, ut constat ex dictis disp. 12. num. 4. At id periculum ex eo statu consurgens non est sufficiens causa dispensandi in cæteris, ad quæ votum castitatis obligat. Ut ne sit sacrilegium fornicari, vel ut eo soluto matrimonio liceat ad aliud transire. Quia periculo illi ex statu consurgentि consulitur satis concessa petendi debiti dispensatione.

18 Atque similiter est sufficiens dispensandi causa, maxima implendi voti difficultas, ita ut vehemens transgressionis probabilitas immineat. Et ratio huius est, ne obligatio pro charitate inducta militet contra charitatem. Idque in Christi honorem ac Ecclesie utilitatem redundat, ut prospiciatur voulentis infirmitati. Recta enim ratio dicitur esse in Ecclesia prælatos vices Dei gerentes, qui has humanas infirmitates miserates possint illis per dispensationem mederi. Præterea quia tunc id votum est fere voulenti inutile, & potius deseruit ut sacrilegijs violando illud implicetur. Deinde quia experientia ipsa hoc testatur, passim enim Pontifex ex hac sola causa dispensat in votis religionis & castitatis: imo difficile alias causas admittit. Tandem id probatur ex c. *Veniens, qui cleric. vel. voul. vbi Alex. 3. ob hoc periculum dispensauit cum quadam femina quæ castitatem voverat.* Atque ita sen-

tiunt omnes illi DD. quos disp. 9. n. 24. retuli, qui eius textus decisione ducti adeo hanc iustum dispensandi causam esse censem, ut credant tunc posse Episcopum in hoc castitatis voto dispensare, quod tamen alias Pontifici reseruatur. Et alii quos ibi n. 22. retuli, ac sequutus vehemens incontinentiae periculum ex mora adeundi Pontificem immineret, & in proprijs terminis docent Ricar. 4. d. 38. a. 9. q. 1. corp. Sotus l. 1. de inst. q. 7. ar. 3. col. 6. vers. At si percontaris: & l. 7. q. 4. a. 3. col. 8. vers. Vtrum vero Nauar. sum. c. 12. n. 78. Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. punto 7. ad fin. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 49. ad fin. Azor 1. 11. institut. moral. c. 19. q. 17. Angles floribus, 2. p. vbi de voto, q. vn. a. 8. difficultate 5. Vinaldus candelabro sacram. 3. p. c. 14. n. 23. Emmanuel Sa summa, vbi de voti irritatione, n. 9. Manuel 2. to. sum. c. 100. n. 2. & addit. ad Cruciatam, §. 9. n. 106. Philarc de offic. sacerd. to. 1. p. 2. lib. 3. c. 4. ad fin. Ad idem sunt Ricardus 4. d. 38. a. 9. q. 3. D. Antoninus 2. p. t. 11. c. 2. §. 9. fin. Angelus verb. Votum 3. n. 20. Sylu. verb. Votum 2. q. 14. dicunt enim in hoc probabili transgressionis voti periculo licitum esse petere voti dispensationem: quamvis votum eius non petenda factum esset. Hoc tamen non ita accipiendum est, ut periculum vnius aut alterius transgressionis causam dispensandi in voto sufficientem præbeat. Tunc enim adhuc valde vtile est votum, ut voulentem contineat, ne ita facile labatur. Et ita Valentia & Azor, proxime allegati, optime dixerunt exigi, ut probabiliter iudicetur voulentem ita affectum esse, ut credatur fore ut saepius votum violet.

19 Temperant tamen aliqui hanc causam, quando transgressionis periculum consurgit ex infirmitate vel passione, quibus attentis votum est seruatu difficile, ac viribus impar: secus si periculum consurgat ex malitia, ac prauo voulentis habitu. Ducuntur, quod cum votum deseruat medicinæ adhibendæ his prauis affectibus & habitibus, dissonet rationi hoc allegare ut causam voti relaxandi. Sic Sotus vtroque loco, Angles, Manuel vtroque loco, Vinald. n. præc. allegati. At displicer limitatio sic generaliter sumpta, sed tunc vera est, quando voulens potest absque magna difficultate id periculum effugere: & probabile est fore ut votum emenda deseruat. Tunc enim malitia fuisse iure optimo frequentia lapsuum tribuetur. At si ea emenda spes cesset, & ita prauo habitu voulens affectus sit, ut hic & nunc nequeat absque magna difficultate lapsus vitare, quamvis malitia sua ac negligentia prauam hanc consuetudinem acquiescit, & in hæc pericula se coniecerit, existimo sufficientem dispensandi causam adesse. Quia eo habitu supposito, & magna fragilitate inde acquisita, res illa promissa est redditæ viribus impar: ac votum illi est factum inutile: ut potest quod non vitandis, sed augendis peccatis deseruit. Sic docet Phil. mu. præcedenti allegatus. Quare optime Nauar. lib. 3. conf. in 2. edition. tit. de voto, conf. 36. n. 7. ait esse iustum dispensandi causam, quando voulens castitatem perinde fornicatur, ac si non voullet.

Ex quo deducitur, non esse iustum dispensandi causam, v.g. in voto non ludendi, vehemens ludendi desiderium, ac tentationes pari, ut bene docet Nauar. sum. Hispan. c. 28. addit. ad n. 1. c. 12. lat. c. 12. n. 11. sed tunc tantum quando ex tentatione eo voulentem trahunt, ut frequenti voti transgressionis cum periculo exponant: iuxta dicta n. 18. & ita Alcozer l. de ludo, c. 13. concl. 8. ait iustum dispensandi causam esse, si quis constitutus sit in occasione violandi iuramenti non ludendi, quod nimurum, iuuenis sit, & in eo loco versetur, in quo ludū prætermittere nequit, quin agrestis & rusticus habeatur. Secus quando si petant, qui hoc iuramento se astrinxere, illius relaxationem ob hanc solam causam, quod valde ægre ferant se ludo abstinere. Cum tamen ratione dicti iuramenti se abstineant, ac ludi damna vitent.

Secundo deducitur, minime fidem habendam Sotus l. 21 7. de inst. q. 4. a. 3. col. 7. vers. Ad istorum ergo dilucidat. in fine, vbi ait utilitatem priuatam voulentis non esse causam dispen-

- dispensandi in religionis voto. Nam contrarium constat ex dictis, probauimus enim frequentes lapsus, ex fragilitate consurgentes esse iustum casum. Cum tamen priuatum vountis bonum causa hæc respiciat. Adde Caetanum & Ricard. quos reruli disp. 8.n.2. & n.8. sensisse priuatam utilitatem esse iustum causam dispensandi in voto castitatis solemni, nedum in simplici. Et quamvis quoad votum solemne utrumque ibi reprobari possit, placet tamen quoad votum simplex. Quia ex eius obseruatione non pendet bonum publicum totius ordinis clericalis, aut religiosi, sicut ex voti solemnis obseruatione. Idem tenet de simplici castitatis voto *Metinal. 5.de sacror. hominum continent. c.37.ad fin.* dicens sufficientem esse dispensandi causam promotionem boni peculiari, aut mali peculiari vitationem. Et idem tradunt generaliter loquentes de voto *D.Th. 4.d.38.q.1.a.4.quasiunc.1.corpor. Nauar. sum. c.12.n.77. Azo lib. 11.institut. moralium. c.19.q.17. Lnd. Lopez 1.p.instruct. c.49.col.2.vers. Leuitas, Angles floribus, 2.p. vbi de voto, q.vn.a.8.diffic.5.*
22. Quinta causa sufficiens in parte vountis est, difficultas magna superueniens casu quo non sit talis, vt voti obligationem extinguat. Sic *Abb. c. Non est. n.6.de voto*, vt si quispiam vout religionem, eiusque executionem per multos annos distulit fere usque ad senectutem, quando iam merito dubitari potest, an ferre valeat communis religionis obseruantias. Hoc dubium est causa sufficiens ad dispensandum in eo voto. Similiter vout religionem Minimorum, Carthusianorum, Dominicanorum, in quibus carnibus abstinetur, & factus est ita debilis stomachi, vt dubium sit an eam abstinentiam ferre valeat.
23. Hinc deducitur, sufficientem esse dispensandi causam, cum vouens ratione voti nimis conscientia scrupulis vexatur, ita vt valde conscientia ipsius quieti impletio voti noceat; verbi gratia, vout quispiam se quotidie B. Virginis officium recitat, angitum magnis scrupulis num attente ac integre recitarit, passim repetens, nec adhibitis mediis eius conscientia consuli potest, iusta est dispensandi causa. Cum id votum sit valde onerosum & potius noceat.
24. Sexta causa est, necessitas boni communis, vt si quis vout castitatem aut religionem, & ad communem reipublicæ pacem expedit vt vxorem ducat. Quia tunc obstat ratio boni communis priuato vountis anterenda. Et ita docent *Caiet. 2.2. q.88.a.12. col.2. vers. Ad evidentiā cause. Sotus lib. 7. de iust. q.4.art.3. col.7. vers. Ad istorum ergo.* Et aduerit bene Caetanus nil referre, etiam si causa illa ex hominum malitia excitata sit, vt si bellum sedari non posset, nisi puella voto castitatis astricta nuberet, esset iusta dispensandi causa.
25. Non tamen est iusta causa dispensandi in voto castitatis, aut religionis, necessitas conseruandæ progeniei alicuius nobilissimi ducatus aut marchionatus, nisi admixta aliqua commutatione: & sic solet disp̄sari. Quod sit causa mere temporalis, & ideo non sufficit ad meram dispensationem. Est tamen aliqualis causa, vt admixta commutatione partim dispensetur, vt bene *Nauar. lib. 3. consil. t. edit. t. de voto, consil. 23.n.3. Enriquez lib. 12. de matrim. c.3.n.9. comment. lit. D.*
26. Nec similiter iuxta aliquos est causa sufficiens ad dispensandum in castitatis voto morbus continuus, cui petiti medici iudicant venereis actibus subueniendum esse. Idque dicunt sentire *D.Thom. 2.2. q.88.a.11.ad 3. & ibi Caiet. in fine, Durandum 4.d.38.q.2. fine*, quamvis enim de voto solemni sermonem habeant, at ratio cui innituntur, in omni castitatis voto æque militat. Quippe eam differentiam constituunt inter abstinentiam & continentiam, quod cam cibus directè ordinetur ad individui conseruationem, abstinentia in notabili salutis corporeæ detrimentum vergens non sit actus virtutis: ac propterea in eo etenim votum abstinentiae aut non obligat, aut saltē iustum habet dispensandi causam. At coitus suapte natura est ad solius speciei conseruationem,

& valde per accidens continentia vergit in individui periculum. Atque ideo continentia etiam cum individui periculo est aetus virtutis, nec illius fractione matrimonium ineundo necesse est saluti corporeæ mederi: præsertim cum aliis medicinis morbo illi occurri possit, vt eruditissime probat *Metina lib. 4. de sacrorum homin. continentia, controu. 4.c.23.* & hanc non esse iustum dispensandi causam tradit *D. Antonin. 2.p.t.11.c.2. §.9. ad fin.* & videtur loqui de omni continentia voto. At *Sotus lib. 7. de iust. q.4. a.2. in solu. ad 3. ait ductus prædicta ratione, hanc non esse causam dispensandi in castitatis voto, si solemne sit: atque ideo contrarium viderit sentire in voto simplici.* Atque hanc partem censeo veriore, admixta tamen aliqua commutatione. Quia negari non potest materiam voti notabiliter mutatam esse, grauissimamque difficultatem superuenisse, nec à vounte excogitatum: & quamvis iure optimo possit vitæ periculum eligere ob castitatis seruandæ amorem: at res ita ardua est, vt merito credendum sit, velle Deum, qui huius voti creditor est, vt Ecclesia benignitate sua vtens, ex hac causa partim relaxet, partim in alia opera commutando. Nec obstat aliis medicinis posse huic damno subueniri. Quia satis est, id anceps esse, ac valde difficile præsentaneumque medium, ac iudicio medicorū certius esse coitum. Sicut quamvis vrgentibus carnis illecebris possit aliis mediis prospici. Quia tamen ea non ita præsentanea ac efficacia sunt, humana fragilitate vountis attenta, ac coitus, est iusta causa illas pati cum frequentis lapsus periculo, vt in voto castitatis dispensetur. Nec obstat *D.Thomæ & sequacium testimonium.* Quippe de solemni castitatis voto loquuntur: quod cum grauissimum sit, eiusque dispensatio cedat in notabile status religiosi detrimentum, multo vrgentiores causam dispensandi & solum boni communis petit (vt probauit disp. 8.n.2. & 8.). Vt vero dispensetur in voto religionis, erit absque dubio iusta causa morbus continuus, cutus salus desperatur: quando talis est, vt obseruantias regulares impediret.

Quod si roges, an maior causa desideretur ad dispensandum in voto, quam in lege? dixi disp. 18.n.4.

Demum quinque obseruanda sunt. Primum est, quando contingere vt non sit causa sufficiens ad mere dispensandum, adsit tamen ad partim dispensandum admixta aliqua commutatione: & quo causa dispensandi maior fuerit, eo minori commutatione opus erit. Sic *Caiet. 2.2. q.88.a.12. dub. 2. vers. Ad evidentiā cause, ad finem. Nauar. sum. c.12.n.63. Alcozer summa, c.16. vbi de voti dispensatione, concl. 2.f.58 pag.2.* Qui iure optimo addit ob id raro dispensandum omnino in voto esse, & ideo Pontificem semper admiscere aliquam commutationem, dum dispensat. Quia raro inuenitur causa sufficiens ad omnitudinem dispensationem. Atque partim commutando vitantur scrupuli, qui de eius sufficiencia oriri possunt. Et hoc solum soluit *Angelus verb. Votum 3.num.26.fin.* dicens existente causa posse votum in minus bonum commutari: intellige partim dispensando, si commutans gaudet dispensandi facultate.

Secundum est, minor causa sufficit ad dispensandum in voto pœnali castitatis aut religionis, quam in absoluto. Quod illud minus voluntarium sit. Sic *Sotus 1. 7. de iust. q.4.art.3.col.6. paulo ante vers. De causis subinde.* Atque idem dicendum est de voto conditionali harum rerum: desideratur enim maior causa ad dispensandum in illo, quam in pœnali, at minor quam in absoluto. Quod sit magis voluntariū quam pœnale, at minus quam absolutū.

Tertium est, quando adiungit simul vinculum voti & iuramenti, expressa utraque, maior exigitur causa ad dispensandum, non tamen ad commutandum. Ratio est, quod per dispensationem extinguatur utrumque vinculum; & cum duplex sit, est fortius uno, & ideo maiorem causam requirit, vt materiam compenset dupliciti religionis vinculo debitam. At per commutationem neutrum vinculum tollitur, sed transfertur in aliam materiam,

teriam, quare satis est materiam subrogatam esse aequalis materiae promissae & iuratae: cum eadem maneat duplicito vinculo debita. Dixi, quando utrumque exprimitur. Quia quamvis in iuramento facta Deo seruandae castitatis sit implicite votum, eadem tamen causa sufficit ad dispensandum in illo, quae in mero voto satis est. Quia (ut diximus disp. 2. n. 18.) sublata per dispensationem promissione tollitur iuramentum tanquam accessorium. Quod non contingit, quando duplex vinculum distinctum est. Similiter non est opus maiori causa, eo quod vota vel iuramenta sint saepe repetita. Nam eadem omnium est vis ac obligatio.

³¹ Quartum est, non semper sufficientem causam ad dispensandum in voto esse quoque sufficientem ad dispensandum in voto non petendam dispensationis, sed quando eadem causa reperitur in utroque voto. V.g. promisit quis imprudenter & absque matura deliberatione, aut metu leui coactus, castitatem: at postea maturo consilio ac omnino libere voulit se non petitum dispensationem; in priori voto est iusta dispensandi causa, non tamen in posteriori. At si eiusdem maturae deliberationis defectus vel idem metus in utroque voto reperitur, esset iusta dispensandi in utroque causa. Similiter sat est ad dispensandum in utroque vehemens frequentis transgressionis periculum. Quia eadem causa afficit utrumque votum.

³² Ultimum est, multo minor causa desideratur ad dispensandum in tempore obligationis exequendi votum, quam ad omnino dispensandum in eo. Quia in priori casu eadem obligatio manet, & sola exequatio differtur. Et quod maior est dilationis mora, eo maiori causa opus est.

DISPUTATIO XXI.

An taciturnitas veri aut falsi expressio vitiet rescripta & dispensationes:

S V M M A R I V M.

Rescripta quadam sunt gratiae, alia iustitiae, n. 1.

Quia differunt inter subreptionem & obreptionem, n. 2.

An rescripta gratiae, & iustitiae subreptitia, sunt ipso iure nulla, n. 3.

An gratias ordinary subreptitia sunt ipso iure nulla, sicut Pontificis, n. 4.

An rescripta iustitiae obreptitia sunt ipso iure irrita, n. 5.

Quid, quando in eisdem literis continetur gratia & iustitia rescriptum, n. 6.

In quibus casibus rescripta iustitiae subreptitia sunt ipso iure nulla, n. 7.

Quid sit in dispensationibus, & ceteris rescriptis causa finalis & causa impulsiva, n. 8.

Quae questiones disputanda sunt, n. 9.

An taciturnitas veri reddat gratiam subreptitiam? Refertur triplex opinio, n. 10. 11. 12.

Proponitur sententia auctoris, explicans quarum qualitatum taciturnitas etiam per ignorantiam contingens reddat gratiam subreptitiam, & quando non reddat, a. n. 13. v. que ad 18.

Vnde dignoscit possit qualitatem tacitam conducere ad dispensationem, & eius generis esse, ut ea expressa non concederetur, n. 19.

In dubio an causa tacita vel falso expressa sit finalis, vel impulsiva, & conductus ad concessionem, vel denegationem dispensationis, quid presumatur, n. 20.

Quae exprimenda sunt in beneficiis impetratione, legitimatione, & an litis pendente sit facienda mentis? Remissione, n. 21.

An dispensatio irregularitatis sit subreptitia, tacendo occisum ab irregulari fuisse presbyterum, n. 22.

An sit subreptitia vota religionis dispensatio, non explicando fuisse votum perseverandi in illa: vel si votum non explicitum se votum futurum se religiosum, sed tantum votum religionem, n. 23.

An valida sit impetratio facultatis dispensandi in quodam casu, eo non explicato, si creditur fore ut eo declaratio prelatus denegaret, n. 24.

An dum dubitatur de dispensationis valore, presumenda sit valida, n. 25.

An taciturnitas causa finalis de futuro viset dispensationem, n. 26.

Quid, quando tacetur veritas notior, n. 27.

Quid, quando tacetur qualitas que de iure inest, n. 28.

Quia, si tacetur veritas ex ignorantia, vel malitia curialis? Remissione, n. 29. & ibi, quia quando ex propria malitia tacetur causa impulsiva.

Soluuntur argumenta, n. 30.

Potest n. 30. inuenies alia summaria.

¹ Hacenus egimus quando dispensatio corrut defectu potestatis dispensantis, & defectu cause: iam aggredimur quando ex parte impenetrantis irrita sit. Et

primo proponitur disp. præsens, quando in genere taciturnitas veri aut falsi expressio vitiet. Deinde disp. frequentibus agemus specialiter de explicandis necessario in dispensationibus matrimonialibus, ut validæ sint. Ad maiorem autem elucidationem disputationis præsentis; quæ & grauissima & difficilima est, præmittimus aliqua. Deinde ad quæstiones discutiendas descendemus. Primo præmittendum est rescripta alia esse gratiae, alia iustitiae. Priora dicuntur, quæ ad beneficia dispensationes, & alias quascunque gratias obtainenda conceduntur. Posteriora autem, quæ ad lites forenses impegnantur, ut an committendam causam iudicii in foro externo decidendam. Sic Menochius de arbitriis, lib. 2. centuria 3. casu 201. n. 1.

Secundo supponendum est, utraque rescripta ali quando appellari subreptitia, aliquando obreptitia. Inter quæ non concordant authores quid distet. Quidam enim censem subreptitia dici, quando Princeps plene intellexit tenorem precum, at in eis tacita est veritas necessario explicanda, vel falsum aliquid narratum est. Obreptitia vero, quando per verborum inuolutionem, aut cautam loquela, puta ironicam, vel callidam, effugiunt deliberatam concedentis conscientiam, ac plenam eius intelligentiam. Sic Innoc. c. Cum dilecta, n. 3. de rescript. & ibi Abb. n. 7. Felin. n. 1. Barbatius conf. 49. n. 6 fine, & conf. 55. nu. 1. vol. 4. Et dicit posse tolerari Imola d.c. Cum dilecta, nu. 10. Alii vero multi, quos refert Menochius de arbitriis. l. 2. centuria 3. casu 201. n. 9. censem subreptionem esse quoties veritas tacetur, vel per confusam ac perplexam eius narrationem occultatur. At obreptionem, quando falsum narratur. At dicendum est hæc esse synonyma, & nil inter se differre, ac differentiam hanc nihil deseruire quoad irritanda rescripta. Quare dicentur indifferenter obreptitia vel subreptitia, quoties male impetrantur, siue tacita veritate necessario explicanda, siue falsum ad rem conferens in precibus narrando. Atque ita tueruntur Decius c. Super literis, in noua editione, notab. 1. n. 4. de rescript. Rebuff. tom. 2. constitut. regiar. t. de rescriptis, in profat. n. 125. Menochius multos allegans, de casu 201. n. 10. & seqq.

Tertio præmittendum est, quam plures esse differentias inter rescripta gratiae & iustitiae: quas late prossequitur Rebuff. praxi benefit. differentia inter rescripta gratiae & iustitiae, à n. 1. Ea tamen potissima est, & quæ ad rem nostram attinet, quod rescripta gratiae per subreptionem obtenta sunt ipso iure irrita, quare quidquid virtute eorum factum fuerit, nullius prouersus est momenti. Secus autem de rescriptis iustitiae, quæ valida sunt, donec ope exceptionis eliduntur, id est, donec aduersarius contra quem impetrata sunt excipiat, allegans ea esse subreptitia. Quare processus virtute illorum factus validus erit, si de subreptione minime excipiatur. Prior pars probatur ex c. fin. de fil. presbyt. in 6. vbi textus loquens de dispensatione quadam ad beneficia, sic ait: *Veluti per subreptionem obtenta nullius penitus est momenti.* Qui textus extenditur ab uniuersis DD. ad literas quascunque, gratiam siue dispensationem continentis. Posterior autem pars probatur ex c. Si autem, & c. Plerique. de rescript. vbi deciditur secundum rescriptum impetratum per subreptionem ob primi taciturnitatem, conualescere data negligentia in primo impetratore. Quod fieri nequit, si foret ipso iure irritum. Huius autem differentiae rationes tradunt partim Monach. dict. c. fin. à n. 4. usque ad 9. & partim Abbas c. Ad audientiam, el 2. num. 1. 4. de rescript. à quibus ceteri mutati sunt. Quod literæ iustitiae comparentur contractibus stricti iuris: at literæ gratiae contractibus bonæ fidei. Quare sicut in his debet esse exuberantia bonæ fidei, ut notatur l. Bonam fidem. C. de actionib. & oblig. sic in literis gratiae debet omnis puritas reperiri. Quare sicut subreptio dans causam contractui stricti iuris, non reddit ipso iure irritum, sed irritandum: secus de contractu bonæ fidei. Sic subreptio non reddit ipso iure irritas literas iustitiae,

iustitiae, sed ope exceptionis irritandas: secus de literis gratiae. Item quia facilius conceduntur literae iustitiae, quam gratiae, c. fin. de crimine falsi. Item quia ingratior videtur obtinere nitens beneficium & gratiam per subreptionem. Tandem quia in spiritualibus debet esse omnis puritas. Atque ita differentiam hanc tradunt Glos. eo. c. fin. post casus positionem, notab. 2. vbi Monachus à n. 4. Ioan. Andr. Archid. Dominicus, Francus in fin. Bald. l. Prescription. n. 11. C. si contra ius. Abbas c. Quod super his, n. 2. de fide instrum. & c. Quia circa, n. 5. de consang. vbi Alex. de Neuo n. 6. idem Abb. dict. c. Ad audientiam, n. 14. & ibi Felin. à n. 17. Milis in repertorio, lit. G. verb. Gratia, n. 3. vers. Gratia sue sit indulgentia, & multis aliis citatis Rebuff. raxi benef. t. Differentia inter rescripta gratiae & iustitiae, à n. 1. Nauar. c. Si quando, preludio 1. n. 1. de rescript. Menochius de arbitr. l. 2. centuria 3. casu 201. n. 2.

Nec aliquod discrimen hac in re inuenio inter dispensationes gratiasq; à summo Pontifice vel ab ordinario inferiori concessas: sed vtraq; ex subreptione obtenta sunt prorsus irrita. Quod rationes n. præc. allatæ in vtrisque militē: ac DD. ibi relati indistincte loquuntur. Item quia cum tales literæ reddantur nullæ ex defectu voluntatis concedentis, quam auferret deceptio tacita veritate, vel expressa falsitate inducenti ad concedendum: atque idem voluntatis defectus reperiatur in Pontifice & in quocunque alio inferiori concedente, idem in vtrisque gratiis dicendū est. Tandem quia nemo diceret, dispensationem in voto non nubendi imperatam ab Episcopo validam esse, allegata falsa causa vehementis periculi incontinentiae, vel tacita circumstātia necessario explicanda, vt si simul esset votum non nubendi & assumendi ordinis facri. Vnde non approbo quod ait Emman. Sa sum. verb. gratia, n. 22. vbi dicit, gratias ab ordinario concessas non reddi ex sola subreptione irritas, sed à solo Pontifice promanantes. Quod ita vniuersaliter dictum non est verum, sed id verum habet in literis impetratis ad beneficia, in quibus aut tacet ut verus beneficij valor, aut falso exprimitur, non enim ob id redderentur subreptitiae, sicut si à Papa impetrarentur. Ut bene tradunt Felin. aliis relatis, c. Ad aures, n. 15. concl. 14. de rescript. Selua beneficiorum 3. p. q. 11. à n. 56. Cuius differentiae ea est ratio. Quia cum ordinarius præsumatur qualitates beneficiorū tuæ dicēcēsis melius nosse, quam priuati, expressio talis valoris non est necessaria: atque adeo taciturnitas, vel falsi expressio tanquam cadens super rem non necessariam, minime subreptionem vitiantem literas inducit. Quare caute Nauar. l. 1. conf. de tempor. ordin. in 1. edit. conf. 43. n. 1. vers. 2. in post. conf. 2. n. 1. non ita vniuersaliter inter vtraq; gratias discrimen hoc constituit, sed limitatus dicens gratias ordinarij non fieri nullas ex omni subreptione, sicut gratias Pontificis. Et probat ex Clem. 2. de offic. ordin. vbi deciditur, collationem beneficia factam ab ordinario habenti aliud, illudque tacenti, non esse irritam: se-
sus si à Papa vel eius legato fiat. Ecce, vbi solum in beneficiis differentiam hanc statuit. Quia aliqua sunt necessario explicanda, dum à Pontifice impetrantur, quæ non sunt necessaria, dum impetrantur ab Episcopo, ob rationem proximè traditam. Quare non omnis taciturnitas, vel falsi expressio, qua circa illa induceret subreptionem irritantem literas impetratas à Papa, inducit, quando impetrantur ab ordinario.

Quamvis autem concordent DD. rescripta iustitiae subreptitiae non esse ipso iure irrita, (vt diximus n. 3.) discrepant quando obreptitiae sunt. Quidam enim sentiunt esse irrita ipso iure, & intelligunt esse obreptitiae, quādo per inuolutionem verborum & cauram locutionē sunt impetrata. Quia cum dolo obtineantur, processus debet esse ipso iure nullus, quamvis aduersarius non excipiat. Sicut in sent. lata dolo præsentis cōtra absentem decernitur, l. Prator. §. Marcellus. ff. de iudiciis. Sic tradunt Innoc. c. Cum dilecta, n. 3. de rescript. & ibi Abb. n. 7. Milis in repertorio. lit. R. n. 7. verb. Rescripta, vers. Rescriptum ad lites si est subreptitium. Tiraqu. de pñis temperandis, causa 44. n. 40. Sed iure

optimo hoc reprobant dicētes in neutrō casu esse irrita ipso iure Felin. c. Ad audientiā, el 2. n. 18. de rescript. & d. c. Cum dilecta, n. 2. vbi Imola n. 10. Menochius de arbitr. l. 2. centuriā 3. casu 201. n. 26. Ducuntur, quod idem Innoc. c. Ad aures, ad fin. de rescript. afferat cassandum esse quidquid fit per literas obreptitiae. Ergo censet non esse ipso iure irritū. 2. quia non debet plus operari, Papam non plene factum percipile, ob nimiam verborum inuolutionem, quam si id omnino fuisset tacitum, vel falso expressum.

Temperanda est autem hæc differentia inter vtraque rescripta, vt si simul in eisdem literis rescriptum gratiae & iustitiae contineatur, spectandum sit, quid per principalius concedatur, & iuxta id est regulandum accessoriū. iuxta regul. Accessoriū, de reg. iur. in 6. Quare si in eodem rescripto concedatur gratia, seu beneficium principaliter, & accessoriè derur alicui iurisdictio ad eius gratiae executionē: sicut gratia per subreptionem redditur ipso iure nulla, ita & iudicis assignatio. Et ita intelligitur c. Constitutus, de rescript. ibi: Quidquid factum est occasione literarum istarum, irritum decernatis. Et ratio est, quia cum executor non deputetur principaliter ad lites, non possunt dici eæ literæ iustitiae, sed accessoriæ literis gratiae. Vnde sicut gratia corruit, ita & ipsæ. Sicut c. Si super gratia, de offic. deleg. in 6. sustinetur executoris assignatio accessoriæ gratiae factæ, ne morte concedentis re integra pereat, vi perire deberet, ni accessoria esset. Quod sequatur natu ram illius gratiae factæ, cui accedit, quæ morte concedentis nullatenus perit. Et ita partem docent Abbas d. c. Constitutus, n. 5. & c. Ceterum, n. 6. de rescript. & c. Ad audientiam, el 2. n. 14. eod. t. vbi alios referens Felinus n. 19. Dominic. consil. 63. n. 9. Berouius c. Ad aures, n. 14. de rescript. Rebuff. praxi benef. tit. differentia inter rescripta gratiae & iustitiae, n. 4. Nauar. c. Si quando, preludio 1. n. 1. de rescript. Quod si deputaretur iudex principaliter super contentionem beneficiali, quamvis literæ concernerent beneficij priuationem, valerent vtrique per subreptionem obtentæ, atque processus ab eo iudice factus validus esset, donec ope exceptionis elidatur. Quia regulantur ut rescripta iustitiae ad lites, eo quod id principaliter contineant, gratiam verò accessorię. Sic Abbas d. c. Ad audientiam, n. 14. & ibi Felinus n. 17.

Alij casus solent assignari, in quibus rescripta iustitiae surreptitiae sunt ipso iure nulla, qui videndi sunt in Feli no, c. Ad audientiam, el 2. n. 18. & seqq. de rescript. & vide alium casum in hac disp. n. 75. & 76.

Quarto præmittendum est, causam in dispensationi bus & litteris quibuscumque tacitam, vel falso expref sam, aliam esse finalem, aliam impulsiuam. Et quamvis quoad alios effectus sit grauissima controversia, qualis dicatur causa finalis & qualis impulsiva: vt potest videri in Tiraquelle tract. Cessante causa, tota limit. 1. at quoad inducendam subreptionem in rescriptis gratiae vel iustitiae, causa finalis ea dicitur, qua non existente Princeps gratiam minime concessisset, vel qua ei significata dene gasset potita. At impulsiva ea est, quæ falso expressa Principem mouet ad facilius concedendum petita, vel si vera est, & ea non taceretur, moueret ad difficilius concedendum: at reuera prorsus concederet gratiam in vitroque euentu. Atque sic optimè docet Couar. lib. 1. variar. c. 20. n. 5. vers. His ita breuiter. Atque ita in his rescriptis explicant causam finalem, id est, qua non existente princeps non concederet: & impulsiuam, quando concederet, sed non tam facile, Abbas c. Postulasti, n. 1. notab. 4. de rescript. & ibi Decius in noua edit. n. 10. notabil. 4. Alexand. conf. 161. fin. vol. 7. Barbatius consil. 49. n. 6. fine, vol. 4. Iason l. 1. n. 2. C. si contra ius. Tiraquel. tractatu Cessante causa, limitat. 1. n. 11. Similiter dicetur causa finalis ea sine qua non concederetur priuilegium aut dispensatio eo pacto, quo concessa sunt, sed eidem concessioni moderamina quædam adhibita fuissent. Quod vere ea possit dici causa sine qua non concederetur gratia, siquidem eo pacto, quo concessa est, non concederetur. Sic docet Baldo & Aymone al gatū Barbosa l. 1. p. 1. n. 85. ff. soluta matrim.

His

His ergo præmissis, quatuor in hac disputatione sunt agitandæ quæstiones. I. est, quando taciturnitas veri reddit gratiam subreptitiam. II. quando expressio falsi idem operatur. III. an in rescriptis motu proprio concessis contingat subreptio ratione taciturnitatis veri aut expressio- nis falsi? Ultima, an vitiet subreptio totam gratiam, an solam eam partem, in qua inuenitur.

QVÆSTIO I. Quando taciturnitas veri reddit gratiam subreptitiam, ac proinde irritam? Triplex est sententia. I. sustinet ex taciturnitate veritatis reddi quamcumque gratiam & dispensationem subreptitia ac irrita, quoties est causa illa veritas tacita non tantum finalis, sed impulsiua etiam concessionis, quia, nimirum, ea veritas declarata retraheret Principem vel à cōcessione, vel saltem difficultius notabiliter eam concessisset. Dicitur primo ex c. Postulasti, de rescript. vbi quidam à Pontifice obtinuit beneficium tacendo vicariam perpetuam vi eti sufficiemt quā posse debat: & consultus Pontifex respondet gratiam beneficij fuisse subreptitiam, & reddit rationem his verbis: *Et pro habente beneficij sufficientibz subſidium, ex certa scientia ſuper beneficio alio obtinendo, de leui non ſcribimus.* Cuius textus disputationem quamvis aliqui arcent, ut in solis gratijs beneficialibus, de quibus loquitur, procedat: idque in illarum odium, gratia ambitionis reprimenda, iuxta c. *Quamvis, de p̄bend. in 6.* Hi sunt Abb. eo. c. Postulasti, n. 1. notab. 4. *Milis in ſuo repertor. lit. G. n. 3. verb. Gratia, vers. Gratia non dicitur.* Decius c. *Cum ceſſante, paulo poſt print. de appellat.* Euerard. loco à contrar. ſensu, n. 18. At receptissima ſententia habet decisio- niem eius textus locum quoque habere in omnibus alijs gratijs & priuilegijs, vt multis citatis probant Tiraquel. ſtatim allegand. & Gutier. queſt. canon. l. 2. t. 15. n. 22. & conſtabit ex doctoribus, quos ſtatim allegabo. Quia in materia ſubreptionis æquiparantur literæ beneficialeſ, & priuilegia, ac quæuis gratiæ, vt tradunt Innoc. *Cum dilett. n. 3. de reſcript.* Bart. Socinus conf. 270. ad fin. vol. 2. Ergo taciturnitas veritatis, que expreſſa retraheret Principem à tam facili conſeſſione, gratiam vitiat. Et conſirmatur, quia conſtat ex c. *Non poſteſt, in princ. & c. Si motu proprio, de p̄bend. in 6.* & ex c. *Si proponente, de reſcript.* gratiam ad obtinenda beneficia vitari ex veri taciturnitate, quo expreſſo adhuc gratia concederetur. A fortiori ergo vitia buntur ceteræ gratiæ tacita veritate, cuius expreſſio redderet Principem notabiliter difficultiorem ad concedendum. Secundo, quia (vt ponderat Nau. c. *Si quando, exceptione 3. n. 3. de reſcript.*) qui cum maiori difficultate ac mora rem concederet, non di- citur nihilominus rem conſellurus: immo aliqua ex parte minus concedit. Iuxta vulgare prouterbium, *Qui cito dat, bis dat.* Ergo ea conſeſſio est partim inuoluntaria, & ſic corrueſt. Cum vim ſuam ex ſola conſentientis voluntate obtineat. Tertio, quia ideo veri taciturnitas irritat diſpenſationes, & gratias, quod ſit virtualis quædam falsi narra- tio mouens Principem ad diſpenſandum. Nam tacens que iure, aut conſuetudine, aut alijs circumſtantij ſua- dentibus ſunt explicanda in diſpenſatione, cenſetur vir- tute afferere ea non eſſe, ac per conſequens falſum narrat, quo Principem ad concedendum inducat. At falſi narra- tio iuxta fere omnium ſententiam vitiat diſpenſationem, quoties notabiliter inducit Principem ad facilius con- cedendum. Idem ergo de taciturnitate veritatis, qua cognita difficultior redderetur conſeſſio, cenſendum eſt. Et ideo huius ſunt ſententiae loquentes in beneficij, non tamen limitantes ad beneficia, ſed de alijs gratijs nil dicunt Glos. in c. fin. in caſu petiſione, de filiis p̄b. in 6. & ibi Probus in addit. ad Monachum, n. 3. vers. Ipſo iure, Abb. c. Ad aures, n. 4. de reſcript. & c. Super literis, n. 7. eod. tit. Dominic. c. Dudum, n. 15. de p̄bend. in 6. & ibi Anch. n. 3. Francus ad fin. Idem Dominic. c. *Si motu proprio, n. 7. eod. t. & l. & ibi Francus n. 7.* Imola c. Po- ſtulasti, n. 4. de reſcript. & ibi Felin. num. 1. col. 3. poſſunt etiam, & vers. Per ipſum textum. Staphileus de la teris gratiæ, vbi de mo- do & forma impetrandi. S. Præterea: eſt dare dignitatem, n. 5. Caſadorus diſciplina 12. n. 14. de p̄bend. & diſciplina 3. n. 3. vt lite pendenti. Rebuffus in repetitione c. Nella, art. 2. ſtatim in prim.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

concl. 4. de conſeſſ. p̄bend. & praxi benefic. in 3. part. signature, verb. Nec non iuriſ patronatus, nu. 24. & in concordatis, in forma mandati Apoſtoli, vbi explicat narranda in beneficiorum impetratiōne, poſt 30. narrandum, versicul. Si vero à iure. Selua benef. 3. p. q. 11. n. 6. & q. 12. n. 51. Beia in ſuis reſpoſtionebus, caſu 62. fin. Et ita idem videntur ſentire in alijs gratijs & priuilegijs. Quia (vt in prima ratione probau) quoad ſubre- ptionem æquiparantur beneficij. Et loquētes in genere de reſcriptis, quem terminum communem eſſe ad reſcripta gratiæ & iuſtitiæ diximus n. 1.) dicunt idem Abbaſ c. Ce- terum, n. 3. de reſcript. & c. Ex conqueſtione, num. 4. de reſtitut. ſpoliat. Cardin. c. Poſtulasti, n. 4. notabili 8. de reſcript. & ibi Bar- batius n. 16. Felinus c. Super literis, n. 8. vers. Exprimenda ſunt, de reſcript. Iason l. 1. n. 2. C. Si contra ius. Alexan. addit. ad Barto- lum. l. Demonſtratio, §. Quod autem, verb. Longa diſſentia, ſſ. de- condit. & demonſtrat. Angelus ſumma, verb. Reſcriptum, nu. 3. & ibi Armilla, n. 2. Tabiena q. 3. n. 4. Sebaſtianus Medices tractatu, Mors omnia ſoluit. 3. p. n. 145. Brunorus in ſuo compendio, litera S. vers. Subreptio vitiat. Et loquentes de literis iuſtitiæ docent idem Corneus conf. 227. n. 10. volum. 2. Afflītis diſciplina Nea- polit. 116. n. 3. Et loquentes in priuilegijs legitimationis docent idem Abbaſ, c. Per venerabilem, n. 27. qui filii ſint legit. & ibi Alex. de Neu, n. 54. Corneus conf. 245. n. 4. vol. 1. Barbatus conf. 49. n. 6. fine, & conf. 55. n. 1. vol. 4. Ruinus conf. 3. n. 15. vol. 1. Gozadinus conf. 6. n. 6. Angelus ſumma, verb. Legitimatio, n. 5. Roſella verb. Illegitimus, n. 19. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 9. n. 1. Rojas epitome ſuſceſſionum, c. 23. n. 21. Valafus conf. 6. n. 5. tom. 1. Spino Spec. teſtam. glas. 16. princ. n. 13. 4. Ceruantes l. 12. Tauri, n. 40. Et loquentes de diſpensatione matrimoniali docent idem Præpos. c. Quia circa, n. 4. de consanguin. vers. Sed de diſpensatione. Dominic. conf. 33. n. 5. vers. Vnde mater. Corn. conf. 201. n. 8. vol. 1. Decius conf. 6. o2. viſo punto, n. 19. dub. 7. vol. 5. Couar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 10. n. 14. Gallego de cognat. ſpirit. c. 23. n. 12. Gutier ſtatim allegand. Et loquentes de omnibus gratijs docent idem Abb. c. Conſtitutus, n. 5. de religioſis domib. Alexan. conf. 161. Viſis narratis, in fine, & conf. 95. Requisitus, n. 7. vers. Non obſtant, vol. 7. Barth. Socinus conf. 275. ad fin. & conf. 164. n. 3. vol. 2. Marian. Socinus iunior, conf. 77. n. 85. vol. 1. Corneus conf. 98. Quamquæ videatur, nu. 6. vol. 3. Tiraquel. tract. Ceſſante cauſa, limitation. l. n. 12. & seq. Jacob de Puteo deſciſ. 246. n. 4. l. 1. Pelaez de maiora- tu, in 1. edit. 1. p. q. 3. n. 3. Maſcard. de probat. conf. 846. nu. 1. & 7. Gutier. qu. canon. l. 1. c. 15. n. 12. & l. 2. c. 15. n. 41. & seqq. Flamin- de conſidenſia benef. q. 46. n. 38. & 39. Azebedo lib. 8. recopilat. t. 25. l. 2. n. 13. & 14. Auendano traſlatu de iniuria, n. 3. & hanc di- cit eſſe magis receptam ſententiam Menochius de arbitriis, lib. 2. centuria 3. caſu 201. n. 22. Et huius ſent. videtur P. Mol- natom. 3. de iuſt. diſp. 591. n. 5. & 6. ait enim diſpensationem Principis ad inſtituendum maioratum eſſe ſubreptitiam, niſi fiat mentio prioris obtentæ: & reddit rationem, quia difficultius concederet Princeps posteriorem, ſi ſciret priorem: & diſp. 650. n. 2. expreſſe ait redi ſubreptitiam diſpensationem, tacito eo, quod retardaret Principem à conſeſſione facienda.

Secunda opinio docet ſolum vitiat gratiam & diſpenſationem, tacita veritate, qua eſt cauſa finalis conſeſſio- nis, id eſt, qua cognita minime Princeps gratiam cōceſſiſet: ſecus quando eſt ſolum caula impulſiuſa, quia, nimirū, ea cognita tandem gratiam conſeſſiſet, quamvis maiori cum difficultate. Dicitur ex c. Dudum, vers. Nos iigitur, de p̄bend. in 6. vbi ad valorem conſeſſionis beneficij ponderat Pontifex non obſtare taciturnitatem veri, quo cognito conſeſſiſet adhuc, ibi. Considerantes quoque quod nos, expoſito nobis de potestate predicta, nihilominus literas gratias daremus. Item ex c. fin. de fil. p̄b. in 6. vbi decidens textus non va- lere diſpensationem ad aliud beneficium impetrandum ab illegitimo obtētam, ſi aliud prius impetraret, niſi prioris defectus mentionem faciat, reddit rationem his ver- bis: Cum non ſit veriſimile, ſedem ipſam cum illo predictum pa- tiente defectum voluſe, ſi hoc fuſſet expreſſam, diſp. Secundo, quia ratio huius ſubreptionis, ac inefficacia gratia ta- cita veritate, conſurgit ex ignorantia illius veritatis in Princepe, ac ſubinde defectus voluntatis cōcedendi: igno- rantiæ

HHH

rantia enim voluntatem aufert. At subreptio & defec-
tus causæ impulsuæ, quæ solum retardaret à tam facili
concessione, non irritat à gratuitâ voluntate pendentia,
nec aufert voluntarium ad eorum valorem requisitum,
sed tunc tantum quando omnino retraheret à concessio-
ne, & sic est defectus in causa finali, ut constat ex l. Cui-
tale, 71. §. Falsam causam, ff. de condit. & demonstr. vbi decidi-
tur tunc vitiari legatum ex causæ defectu, si probetur fore
ut cognita veritate testator non legaret. Ergo à fortiori
gratia & dispensationes, quæ non omnino gratuita sunt,
sed ad Principis officium spectant, & in quibus con-
cedendis, aut denegandis, ratione ipsum duci oportet, tunc
tantum vitiabuntur, ac inuoluntaria censebuntur, quando
ignorantia aut error Principis versatur circa causam
finalem, qua verè cognita gratiam non concessisset. Et
confirm. quia in cæteris omnibus dispositionibus defectus
causæ impulsuæ minime obstat, quin actus omnino
validus sit, sed solius causæ finalis defectus, qua nimis
non existenti actus minime fieret, ut vniuersi DD. aduer-
tunt, c. Post translationem, de renunc. c. Et si Christus, de iure iur. c.
Cum cessante, de appell. l. Si mulier, C. de iure dotium, l. 1. §. Sexu,
ff. de postulando. Cur ergo non idem dicemus in gratiis &
dispensationibus? Tandem quia quando exprimitur causa
de se sufficiens ad concedendam dispensationem, et
iam tacita causa, quæ difficiliorē concessiōnē tēd-
ret, quamvis quoad modum quendam accidentalem,
nec variantem rei substantiam, nec absolutam concessiō-
nem, sed quoad solam maiorem concedendi facilitatem
sit aliquatenus inuoluntaria concessio, at simpliciter &
quoad substantiam est voluntaria. Non ergo erit censem-
da subreptitia & irrita. Pro hac sent. est Glossa cap. Dudum,
verb. De ipsa, de præb. in 6. vbi ait valere literas, dum non est
talism Veritas tacita, qua expressa literæ non haberentur.
Nec obstat quod statim subdit, dicens id non esse gene-
raliter verum in literis ad beneficia impetratis, per cap. Si
motu proprio, de præb. in 6. Nam bene in hoc Glossa ait fal-
lere hanc regulam in eo casu, (vt dicemus n. 31.) eo quod
racetur veritas, quam iura iubent exprimi. Eadem sent.
clare videntur tenere Speculator tit. de dispensatione, §. Di-
cendum restat, n. 12. vers. Quid si, & Innoc. c. Dudum, el 2. n. 15. de
elect. vbi loquentes de beneficij impetratiōne, dicunt ta-
citurnitatē veri tunc vitiare, quando contingit in his,
quæ circa dispensationem obtinendam consistunt, scilicet
quibus expressis obtenta non esset. Et idem Innoc. c.
Super literis, ad fin. de transact. & ibi Host. nu. 8. nam dicentes
quoddam rescriptum, in quo tacita est veritas, non esse
subreptitum, eam reddunt rationem, quod tunc sit talis
veritas, qua expressa literæ non haberentur. Videtur et-
iam tenere Imola d. c. Dudum, n. 18. vbi ait tunc dispensatio-
nem vitiari, quando tacetur veritas, qua expressa Princeps
non concederet. Videtur etiam tenere Abbas c. Ad
audientiam, el 2. n. 14. de rescript. vbi ait in beneficiis & alijs
privilegiis vitiare subreptionem, quando Princeps non
est verisimiliter concessurus. Et in propriis terminis do-
cent Lapis alleg. 89. Factū super quo, in 6. Syll. verb. Rescriptum,
q. 6. & q. 7. initio, & verb. Legitimus, q. 3. dicto 4. Decius c. Postu-
lasti, in noua edit. n. 11. notabil. 4. & c. Super literis, super glossa, in
verb. Literas, n. 33. de rescript. Berotus eo c. Super literis, in 2. lect.
nu. 55. & 7. 3. Parisius consil. 4. nu. 35. vol. 4. Couarr. lib. 1. variar.
c. 20. n. 5. vers. Falsitas verò. Menochius de arbitrariis, lib. 2. centu-
ria 3. casu 201. n. 30. Emmanuel Sa summa, verb. Gratia, nu. 10.
Addit Couarr. hoc intelligendum esse, quando adhuc ve-
ritate narrata concessiſſer Princeps gratiam eodem mo-
do, licet maiori cum difficultate: secus si non ita ut
concessit, concessiſſer, sed ei concessioni moderamina quæ-
dam adhibendo. Et ratio est, quia dans ignorantia & er-
tore ductus, absque limitatione & grauamine, quod re
cognita non ita dedisset, multo plus dat, quam velit, &
ideo respectu concessionis sic facta censetur inuolunta-
rius. Hoc idem sentire videtur P. Molina to. 1. de iust. disput.
173. col. 8. versic. Ut item legitimatio, vbi ait necesse esse dis-
pensati proponi quidquid eum à dispensatione eo pacto

concedenda retraherer, alioquin eam esse subreptitiam.

III. Sententia docet non ex omni veritatis taciturnita-
te reddi gratiam subreptitiam, quamvis ea cognita Princeps non concessiſſer, sed tunc solum quando taceret ve-
ritas, quam iura iubent exprimi. Dicitur, quia voluntas
Principis præsumitur talis, qualis est intentio iuris, l. Ex fa-
cto, in princ. & ibi Bald. statim in princ. ff. de vulgar. Et tradit De-
tius consil. 33. nu. 5. vol. 1. Ergo vbi iuris intentio ad dispensa-
tionis valorem non exigit expressionem alicuius verita-
tis, nec voluntas Principis præsumetur esse ut ea expri-
matur. Secundò, quia nemo negabit valere beneficij im-
petrationem, quantumuis impetrans criminibus sit irre-
titus, dummodo nullo impedimentoo iure inducto affe-
ctus sit. Cum tamen possit iure optimo præsumi fore ut
Pontifex conscientia nullatenus ei conferret. Tertiò pro-
bat Rebuff. statim allegand. quia gratiam esse irritam est pœ-
na. At vbi ius non imponit pœnam, imponenda mini-
me est, vt notatur reg. In penit. de reg. iur. in 6. Et ideo hanc
sent. sustinent Gloss. Clem. 1. verb. Vel alteri, paulo post princ. de
præbend. Calderin. consil. 6. ad fin. vers. Per predicta, de præbend. &
consil. 10. n. viii. de rescript. & consil. 1. nu. 3. de filiis presbyteror. Bellam-
era decis. 697. concl. extra rotam, nu. 4. & 5. Felin. c. Postulasti,
nu. 1. vers. Declaratur etiam, & c. Super literis, n. 2. vers. Et regula
est, de rescript. Curtius junior consil. 27. n. vlt. versic. Confirmantur
premissa. Campegius inter consilia Brunori, consil. 2. num. 50. & 51.
Rebuffus tractatu de nominationibus q. 9. nu. 49. Nauar. Extrau-
de datis & promissis pro literis gratia, notab. 32. n. 48. corol. 4. vers.
Nec obstat resolutio, & sum. c. 22. nu. 86. & l. 3. consil. in utraque
edit. tit. de feudis, consil. 1. n. 4. & l. 1. tit. de consit. consil. 1. q. 11. nu.
50. & in 1. edit. lib. 1. t. de rescript. consil. 1. n. 5. in 2. eod. t. consil. 12.
n. 5. & consil. 18. n. vnic. & lib. 4. t. de consang. in 1. edit. consil. 5. nu.
2. & consil. 1. n. 2. & consil. 4. nu. 3. in 2. consil. 8. n. 2. consil. 9. nu. 3.
consil. 7. n. 3. & lib. 5. in 1. edit. tit. de homicid. consil. 4. nu. vn. in 2.
lib. 4. tit. de cognat. spirit. consil. 3. Greg. Lopez l. 36. verb. En-
cubriendo, c. 18. p. 3. Mandonius de signatura gratia, verb. Ab solutio-
ne heresi, vers. Dispensatum fuerat. Sarmiento l. 1. select. c. 9. nu. 2.
Bosius pract. t. de remedii ex sola clementia Principis, n. 34. Fla-
minius de resignatione benef. lib. 6. q. 2. n. 86. & lib. 10. q. 2. n. 18.
Zaual. quæst. pract. q. 7. 37. n. 16. Et ex Theologis, Enriq. lib. 12.
de matrim. c. 2. nu. 6. & c. 3. nu. 7. & lib. 13. de excom. c. 30. nu. 2.
Petr. de Ledesma de matrim. q. 56. a. vlt. dub. 2. diffic. 2. conclus. 2.
Lud. Lopez 2. p. instruc. vbi de ieunio, c. 112. col. 25. & vbi de
matrim. c. vlt. col. antep. & 1. p. c. 296. col. 13. Emmanuel Sa sum.
verb. Dispensatio, n. 10. Manuel 1. to. sum. 1. edit. c. 2. 38. n. 1. & c.
179. conclus. 5. n. 10. & in quæst. regularib. 10. 2. q. 46. a. 6.

Prima tamen conclusio. Taciturnitas qualitatis, quam
iura specialiter exprimi iubent, reddit gratiam subrepti-
tiam, quamvis constet fore ut ea expressa Princeps ea-
dem facilitate concessiſſer. Ratio est, quod pro forma exi-
gant iura harum qualitatum expressionem. At forma ad
vnguem est obseruanda etiam in his minimis. Iuxta l. 1.
& ibi Bald. ff. de liber. & posthum. Idem constat ex c. Si motu
proprio, de præb. in 6. vbi deciditur, ex quantumuis modici
beneficii taciturnitate reddi alterius impetratiōne sub-
reptitiam. At aperte constat id modicum beneficium ta-
citum non fore impedimento, quo minus Pontifex con-
scius eadem facilitate aliud concederet. Et ita docent Do-
minicus c. Dudum, n. 15. de præbend. in 9. & ibi Francus ad fin. &
c. Si motu proprio, n. 7. Ripa respons. 14. n. 6. de rescript. Felinus,
c. Super literis, n. 2. limit. 1. & c. Ad aures, n. 12. concl. 9. de rescript.
Decius d. c. Super literis, in noua edit. nu. 18. & 33. d. c. Ad aures,
concl. 2. n. 28. & n. penult. Rebuff. tract. de nominat. q. 9. nu. 50. &
in concordatis, in forma mandati Apostolici, vbi explicat nar-
randa in beneficiorum impetratiōne, post 30. narrandum,
vers. Notandum est tamen, & repetitio c. Nulla, de concess. præb.
art. 2. statim in prin. concl. 3. Selua benef., p. q. 11. n. 6. Couarr. lib.
1. variar. c. 20. n. 5. vers. Verum vt his, Menoch. relato Socino in-
niore, de arbitrariis, lib. 2. centuria 3. casu 201. nu. 27. Mascard. de
prob. conclus. 846. nu. 2. & 3. Gutier. q. canon. lib. 2. c. 15. nu. 8.
iuncto n. 51. Flamin. de confidentia benef. q. 46. nu. 53. Quod si
opponatur c. Gratia, de rescript. in 6. respondebo num. 60.
Quare minus bene Nauar. li. 3. consil. in utraque editione, tit.

defendit, consil. i. num. 5. ait duo requiri, ut taciturnitas vitiet, alterum, ut iure caueatur, veritatem illam exprimendam esse: alterum, ut id, quod tacetur, sit tale, ut expressum retraheret Principem à concedenda gratia. Quod idem videtur expresse tenere Bellamera, num. precedenti allegatus, dum ait oportere verum tacitum esse tale, ut de illo reperiatur iure cautum, vel iure certum sit, eo expresso gratiam non concedendam. Quod idem videntur tenere reliqui fere omnes n. preced. allegati pro 3. sententia, licet enim non omnes vniuersa eiusverba referant, at ipsum referunt & sequuntur. Sed eorum sententia sequenda non est in hoc, sed tenenda est conclusio posita.

14 *Nec refert, etiam si ignoranter ea qualitas tacita fuerit. Cum enim omittatur forma, corruet actus, nec ignorantia iuuabit, nisi ad excusandum à culpa. Sic glossa c. Si motu proprio, verb. Taceatur, de probend. in 6. & ibi Archid. n. 21. verb. Taceatur, Decius c. Super literis, in noua edit. n. 18. de rescript. Menoch. Mafcard. n. 4. Flamin. n. 54. Gutier. alleg. num. precedenti. Quare minus bene Enriquez l. 12. de matrim. cap. 3. num. 8. ait excusari taciturnitatem hanc etiam ex culpabili ignorantia, dummodo non sit crassa. Ut contingit in excommunicatione. At manifesta est differentia, quod excommunicatione incurrit ob inobedientiam & contumaciam: quæ cessant, vbi est ignorantia. At dispensatio corruit ex non seruata forma ad eius. valorem necessaria, & ex defectu intentionis concedentis. Quæ minime supplet ignorantia, quantumuis inculpabilis.*

15 *Quamvis autem verbis expressis & specialibus non inueniatur in iure decisum, qualitatem aliquam exprimendam esse, satis tamen id deciditur, si decisum in iure inueniatur, ne delictum aliquod remittatur, vel ne dispenses in aliquo casu. Quia eo ipso exprimitur, mentem iuris esse denegandi dispensationem, nisi in speciali aliquo casu, ea qualitate Principi expressa, velit in eo iure dispendare. Hæc regula, quamvis non ita expresse in DD. inueniatur: at ex eorum doctrina aperte colligitur. Quippe id eo omnes assentunt (vt videbimus disp. 25. n. 21.) in eundem matrimonium scienter in gradu prohibito teneri in dispensatione, ne subreptitia sit, exprimere hunc matrimonij contractum, quia Trident. ses. 24. de matrim. c. 5. decidit hunc spe dispensationis caritatum. Et similiter ideo tradunt omnes in l. 3. C. de Episc. aud. in remissione secundi homicidij esse necessariam mentionem remissionis primi, quia ibi deciditur, ut delictum semel tantum remittatur. Quam rationem expresse tradit Nauarr. Extraug. de datis & promis. pro gratia, notab. 32. n. 48. corol. 4. & lib. 1. conf. in vtriaque editione, tit. de constit. cons. 1. q. 19. n. 53.*

16 *Secunda conclusio. Idem prorsus dicendum est de qualitate, quæ ex stylo curiæ Romanæ in rescriptis exprimenda est: talis est necessario explicanda, nec spectandum est, an Princeps ea expressa rescriptum similiter concederet. Quia cum stylus curiæ ius faciat, c. Quam graui, de crimine falsi: nec ab eo sit recedendum: (vt multis citatis probat Mafcard. de probat. conclus. 1317. numero 51.) idem de hac qualitate sentiendum est, quod de illa, quam iura exprimi iubent. Et ita docent Decius cap. Ad aures, in noua editione, concl. 2. n. 28. de rescript. Rebuffus in concordatis, in forma mandati apostolici, vbi explicat narranda in beneficij impetracione, post 30. narrandum, vers. Et postquam omnes aliae qualitates. Menochius de arbitrariis, lib. 2. centuria 3. casu 201. n. 28. Mafcard. de probat. concl. 846. n. 8. Gutier. qu. causa lib. 2. c. 15. n. 51. Flaminius de resignat. benef. l. 10. q. 2. num. 14. Et idem aiunt Menochius, Mafcardus, & Gutierrez ibid. quando ex consuetudine Principis qualitas aliqua narranda est. Quia consuetudo pro lege obseruatur, l. Minime, ff. de legibus. Quare nec ignorantia excusabit harum qualitatum taciturnitatem. Sicut num. 14. idem diximus de qualitatibus iure exprimendis. Nec placet quod ait Enriquez lib. 12. de matrim. c. 3. n. 7. nempe, taciturnitatem qualitatis ex stylo curiæ exprimendæ non vitiare dispensationem in foro conscientiæ, sed in solo externo: fucus quando iure erat exprimenda qualitas. Cuius differentia nullam inue-*

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

nio rationem. Cum DD. allegati & quent utrasque qualitates. Et in utroque foro idem omnino seruatur, vbi non est falsa præsumptio, nec lex est penal (vt probauit lib. 1. disp. 5. num. 20.) Et minus placet euasio, qua utitur Zaud. quest. pract. quæst. 737. an. 20. usque ad 24. respondens in causa quodam speciali non obstat stylum curiæ, iuxta quem est aliqua qualitas in dispensatione exprimenda. Quod is stylus non imponat necessitatem illius obseruantia extra curiam Romanam, vt cum Baldo & alijs tradit Rebuffus to. 3. constitutionum regiarum, tract. de consuetudine, art. 2. gloss. 13. n. 57. Non (inquam) placet haec euasio. Hoc enim solum verum est quoad solemnitates accidentales iudicij: at quoad qualitates exprimendas in dispensatione stylus ille curiæ est generalis, & iuxta illum literæ iustitiae vel gratiae, quo cunque nitantur, solent expediri. Atque ita iure optimo DD. allegati illum prorsus seruandum esse assuerant. Et DD. quos n. 19. allegabo, illum in his dispensationibus attendendum esse ad earum valorem docent.

Tertia conclusio. Quando nec ex iure nec ex stylo cutiæ constat qualitatem tacitam esse exprimendam, existimo verissimam esse secundam sententiam nu. 11. relatam, nimis, tunc vitiari rescripta quæcunque ex alicuius qualitatis taciturnitate, quando veritate cognita Princeps illa non concederet: vel non absolute concederet, sed quibusdam moderationibus adhibitis: secus quando tandem eodem modo concederet, licet multo difficilius. Atque ita solius causæ finalis taciturnitas vitiabit gratiam. Quod probant rationes eodem n. 11. adhibitæ. Neque existimo tertiam sententiam relatam num. 12. si bene perpendatur, differre ab hac. Quia quando taciturnitas est causa finalis cōcedendæ gratiæ, ita ut ea non existente minime concederetur, iura expresse iubent eas qualitates exprimi. Probatur ex doctrina Bart. l. 1. n. 7. ff. de vulgaris, quam alijs relatis sequutus sum l. 3. disp. 35. num. 2. tradentis expressum non tantum dici, quod specialiter dicitur, sed etiam quod in genere. At in genere statutum est in iure omnes dispositiones ex gratuâ voluntate pendentes vitiari ex subreptione circa causam finalem, (vt n. 11. probauit.) Adde in c. Postulasti, de rescript. expresse decidi, ex taciturnitate harum qualitatum vitiari gratiam. Quem textum non in solis beneficiis, sed in omnibus alijs gratijs procedere probauit n. 10. & licet textus ille videatur etiam loqui quando expressa veritate non ita facile concederetur gratia: at optime Decius ibi, in noua editione, notabil. 4. n. 11. probat in eo textu fuisse defectum in causa finali: atque fore ut expressa veritate Pontifex nullatenus literas dedisset, ut colligitur ex illis verbis, ibi: Pro habente beneficii competentis subsidium de leui non scribimus: id est, non solemus scribere. Quod etiam colligitur ex c. Dudum, vers. Nos igitur, de probend. in 6. vt eum textum ponderauit nu. 11. Præterea quia nullo modo intelligi valet, quando ius qualitatem aliquam exprimi iubeat: & si bene attendamus ad dispensationes quas Doctores omnes iudicant subreptitiæ, eo quod veritas aliqua tacita sit, non inueniemus vbi specialiter ius eam qualitatem exprimi iubeat. Non ergo credendum est, authores 3. sententiae velle hanc speciale expressionem petere.

Sed obijcies valde differre teriam sententiam à secunda. Quia Doctores tertiam sententiam (vt n. 12. retulit) expresse docent non irritari gratiam ex taciturnitate cuiuscunque vitiæ, quo expresso Princeps gratiam non concederet, sed quando ius id verum exprimi iubet. Ergo sentiunt non omnem causæ finalis taciturnitatem vitiare. Sed dico optime eos sentire, nec aduersari nostræ sententia. Quippe sunt duplicitis generis qualitates, quæ cognitæ à Princeps ipsum omnino attererent à concessione. Quædam sunt extrinsecæ, id est, non attinentes ad id, ad quod de iure est opus dispensatione. Et hæc non sunt necessario explicandæ, neque earum taciturnitas reddit dispensationem subreptitiam, quamvis ipsi expressis Princeps non concederet. Nec hæc causæ possunt dici in rei veritate causæ impulsuæ dispensationis, nedium finales. Et de his lo-

HHH 2 quuntur

quuntur DD. praedicti: ut constat ex eorum exemplo, nimurum, irrectum magnis criminibus non redditibus beneficij incapacem, valide iis tacitis impetrare collationis gratiam a Pontifice, quamvis certo constet fore ut eorum Pontifex conscientius denegaret. Quod etiam inde constat, quia donationes alias gratuitas, & eleemosynas, ignorantia qualitatis extrinsecæ ad ea non conferentis, minime vitiat: quamvis donans illius conscientius abstineret se ab eleemosyna, vel donatione, vel eleemosyna collata pauperi nequissimo, illamque pessime expediti validam est. Quia paupertas causa illius intrinsecæ est vera, quamvis largiens eleemosynam non daret, si illius mores nosset. Quia iure optimo Innocentius, & Speculator. (vt ex ipliis n. 10. retuli) dicunt taciturnitatem veri tunc vitiare, quando contingit in iis, quæ pertinent ad dispensationem obtinendam. Et Mandonius reg. 32. Cancell. q. 9. n. 10. & Gutierrez q. canon. lib. 2. c. 15. n. 29. aiunt id quod tradunt doctores, nimurum, corruere gratiam tacita veritate, qua cognita Princeps non concessisset, intelligendum esse, quando ideo remoueri Principem a concessione est conforme iuri, & ex causa iusta ac debita procedit. Secus quando procederet ex affectu, aut alia causa non considerabili ad dispensationem. Alias (inquit) dicendum esset non valere impenetrationem beneficij, non exprimendo Pontifici alium valde illi familiarem, mox illud petiturum. Quia si id nosset, denegaret huic. Aliæ autem sunt qualitates intrinsecæ, quæ, nimurum, pertinent ad id circa quod dispensatio est obtinenda: & has qualitates esse necessariæ exprimendas sustinemus, quando lunt causa finalis concessio- nis (vt n. præc. explicuimus.) Nec de his sentiunt contra- rium authores illi: vt ex eorum exemplo constat.

19. Quod si peras, unde dignosci possit qualitatem conducere ad dispensationem, & eius generis esse, ut ea expressa Princeps gratiam non concederet? Respondetur id prudenter arbitrio relinqui dijudicandum, quando nec ex iure, nec ex stylo curiae, nec ex Principis consuetudine id constat. Quod tradunt Abbas c. Constitutus, n. 5. de religios. dom. &c. Ex conquestione n. 4. de restit. spoliat. Felinus c. Ceterum, n. 4. de rescript. Tiraquel tract. cessante causa, limitat. 1. n. 15. & 18. Couar. 1. var. cap. vlt. 5. vers. Falsitas. Nauar. c. Si quando, except. 3. n. 3. de rescript. Menochius l. 2. de arbitrio centur. 3. casu 201. n. 29. & dupl. seq. Gutier. q. canon. l. 2. c. 15. n. 44. & 49. Prudens autem hoc arbitrabitur attento communi curiae stylo, & Principis consuetudine, attentis alijs similibus rescriptis, vt tradunt Lapis allegat. 89. Factum super quo, n. 6. Felin. c. Super literis, n. 8. vers. Prima regula, &c. In nostra, n. 19. coroll. 20. de rescript. Barth. Socin. conf. 164. n. 5. & conf. 169. n. 10. vers. Postremo respondeo, vol. 2. Afflictis decis. Neapol. 116. n. 4. Cassiodor. decis. 12. n. 14. de probab. Selua benef. 3. p. q. 12. n. 51. Rebuff. in concord. in forma mandati Apost. vbi explicat narranda in beneficij impenetratione. paulo post 30. narrandum, vers. Et postquam omnes alia qualitates, &c. Nulla, a. 2. statim in princ. concl. 4. de concess. probab. Couar. d. c. vlt. n. 1. vers. Tertio: Menoch. d. casu 201. n. 31. Pelaez de maioratu, in 1. p. q. 8. n. 1. & 2. Flamin de confident. benef. qu. 46. n. 41 & 43. Gutierrez proxime allegatus:

20. Quando autem attentis omnibus circumstantijs, dubium est, an causa in dispensatione tacita vel falso expressa sit finalis, ita ut sine illa dispensatione non concedetur, vel tantum sit impulsiva, controvèrtitur valde. Quidam enim præsumunt finalem affirmant. Huius sententiae videntur expressæ Abb. c. Quia circa, n. 6. fin. de consanguin. & ibi Alex. de Neu, n. 6. fin. Præpos. n. 4. vers. Sed de dispensatione, vbi aiunt, in dispensatione vel alia gratia semper præsumendum esse, Principem fuisse motum ex causa in ea expressa. Et expressius tenent Baldus conf. 355. Premittendum, n. 2. vol. 1. Barth. Socin. conf. 273. In presenti consultat. n. 11. vol. 2. P. Molina 1. tom. de iust. tract. 2. disp. 173. vol. 9. paulo ante vers. Quando qualitas. Et de ratione expressa in lege eam præsumi finalem affirmant multi, quos refert & sequitur Tiraquel. tract. Cessante causa, limitat. 1. num. 21. 29. 30. 43. 44. 50. 56. Paulus confil. 314. num. 2. vol. 1. Menochius confil. 272. n. 57. vol. 3. Gutier. alios referens l. 3. præct. q. 17. num. 115. At verius

est, in dubio non præsumi causam finalem, sed impulsiuam, ac proinde præsumi fore ut illa causa vere expressa Princeps concederet dispensationem: vt vel sic illa validabit. Quia valoris actus iura maximè fauent, atque in dubio eum præsumunt (vt n. 25. probabo.) Atque ita in gratijs ac priuilegijs docent Dynus reg. Decet, in fine, dereg. juris, in 6. & ibi Francus n. 3. Baldus ibi in addit. ad Ioan. Andr. & l. Generaliter, n. 3. C. de Episcop. & cleric. Corneus conf. 153. In presenti consultat. n. 12. vol. 2. Staphilæns de lit. gratie, t. De vi & effectu clausularum, in princ. n. 6. Tiraquel. d. limitat. 1. n. 14. Rebuff. in concordat. in forma mandati apost. paulo post princ. verb. Morum honestas, vers. In dubio. Loazes de matr. regis Anglie, dub. 5. n. 42. & 43. vbi pulchre ait causam in omnibus gratijs ac priuilegijs insertam, semper in dubio præsumi impulsiuam, & non finalem, & in eo dubio nullatenus vitiari gratiam ob eius defectum aut falsitatem. Corduba sum. q. 45. opinione 1. punct. 1. in 2. ratione, vers. Tambien se confirmat. Atque idem in legibus & donationibus tueruntur Glossa l. 2. fine, ff. de donatio. Euerard. loco à cessatione rationis, num. 5. Bertachin. in suo repertor. lit. C. verb. Causa impulsua, Menochius confil. 106. n. 92. vol. 2. & alii, quos refert Tiraquel. dict. lim. 1. n. 48.

Si specialius petas exprimenda in beneficij impetratio, (ne longius immorer) consulendi sunt Felinus & DD. c. In nostra, de rescript. Rebuff. in concordatis, vbi de forma mandati apostol. vers. Quero quæ sunt in his mandatis: & cap. Nulla, toto a. 2. de cœf. præb. Selua benef. 3. p. q. 11. & 12. Berouss t. Ad aures, pér totum, & c. Super literis, in 2. lectura de rescript. n. 72. Menochius de arbitrio l. 2. centur. 3. casu 201. à n. 33. Mascalcius de probat. conclusion. 886. & dupl. sequent. Couar. 1. var. cap. vlt. n. 7. Gutier. quæst. canon. lib. 2. c. 15. à n. 74. Quæ autem explicanda sint in legitimatione obtinenda, consule Menochius eadem centuria 3. casu 203. Et quæ in literis iustitiae, consule eundem ibi, casu 202. Et an litis pendente sit facienda mentio, videndi sunt Speculator, tit. De dispensatione. §. Qualiter autem, n. 8. & latissime Flamin. de resignat. benef. lib. 2. q. 3. à n. 62. De explicandis vero in dispensationibus matrimonialibus agemus disputationibus sequentibus.

Hinc infertur primo non esse approbandam doctrinam Nauar. l. 5. conf. in 1. edit. t. De homicidio, conf. 4. n. vn. in 2. lib. 1. t. de rescript. conf. 18. n. vnic. Manuel 1. to. sum. in 2. edit. cap. 179. concl. 5. n. 10. vbi assertum dispensationem irregularitatis ex homicidio presbyteri contra etiam subreptitiam esse, si taceatur occisum fuisse presbyterum. Quod non satis delictum perpetratum fuerit expressum Pontifici. Sed hæc doctrina displicet proper dicta n. 18. Quia cum irregularitas homicidij indicta sit non tam ob delicti grauitatem, siquidem multo gravioribus delictis, ut blasphemia, perjurio, non sit impunita, quam ob perfectæ lenitatis defectum: fuisse presbyterum aut quemcumque alium hominem interficere, est qualitas omnino extrinseca, & nil ad irregularitatem faciens.

Secundo deducitur, esse subreptitiam dispensationem si quis proponat se votum religionis emisse, cum tamen voverit peccatarum se in eadem. Quod tacuerit qualitatem intrinsecam tangentem ipsius voti substantiam. Et quia communissima tentatio tueretur contra Sotum lib. 7. de iust. qu. 2. art. 1. ad 3. latum esse discrimen inter hæc vota, quod religionis obliget ad solum ingressum bona fide, ita ut tempore nouitatus liceat ex ista causa egredi, perfeuerantiae autem obliget ad profitendum. Et ita non valere tunc dispensationem docent Nauar. summa, c. 12. n. 47. Philiarcus de officio sacerd. tom. 1. part. 2. l. 3. c. 20. vers. Idem etiam, Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 44. fine. Manuel 2. tom. sum. c. 95. concl. 7. n. 7. Vega 2. tom. summa, c. 129. casu 29. Si autem explicaret se voulisse religionem, cum tamen voulisset se futurum religiosum, valida est dispensatio. Quia vtrumque votum solis verbis differt, & re ipsa idem est, ad solumque ingressum bona fide ad experiendum obligat. Ut contra Gaietanum inter vtrumque votum distinguentem tueretur cum communissima sent. Azor 1. 11. instit. moral. cap. 22. q. 7. vbi alios refert.

Tertio deducitur, quid dicendum sit de concessione impenetrata

impetrata ab Episcopo vel alio superiore ad dispensandum in quodam casu, quando impetrans data opera taret casum, quia existimat fore ut eo expresso Praelatus deneget: & Praelatus non interrogans casum, sed fidens pertinendi concedit illi suas vices ad dispensandum? Sic distinguendum existimo, si petens nolit Praelatum esse in contraria voluntate habituali, quia in similibus casibus non quam vult dispensare, vel quod se non posse opinetur, vel quod nolit, non valebit impetratio. Nam concedendi intentio deficit. Quia sicut in generali concessione non veniunt ea, quae quis veritatem non esset in specie concessuris, regula in generali, de reg. iuris, in 6. Ita nec in illa indeterminata concessione venit casus, qui habituali concedentis voluntati aduersatur. Si autem non adest haec habitualis voluntas, nec opinio contraria, sed tantum creditur fore ut ea concessione aliquatenus retardetur, & forte nolit, eo quod ministrum spectet, vel scrupulis agiteretur, valida erit impetratio. Quia absolute praelatus concessit: & nulla est actualis vel habitualis voluntas.

25. Quarto infertur, quid sentiendum sit in dubio an dispensatio valida sit, an potius subreptitia? ut quia dubium est an satis probetur veritas narratorum in precibus: vel quia dubium est, an causa tacita vel falso inter alias veras expressa sit finalis: Petr. de Ledesma in sum. sacrament. ubi de matrim. c. 27. in fine, ait in eo dubio non esse ineundum matrimonium: at si eo initio superueniat, iudicandum esse in matrimonij fatorem. Probat priorem partem, quod culpa sit rem dubiam attentare. Item quia Pontifex concedit ordinario ut dispenset, si preces veritate nitantur. At quando id est dubium, non nituntur veritate. Tertio potest probari, quia cum de impedimentoo constet, & dispensatio dubia sit, stat possit pro impedimentoo. At verius existimo in dubio presumi eam dispensationem validam. Quod affirmat & optime probat Riminal. conf. 275. n. 17. vol. 3. & conf. 562. n. 26. & dupli seq. vol. 5. & multis allegat. & specialiter Bentio tract. de nullitate sent. t. Qualiter sententia, & processus, qui ducentur nulli, n. 127. ubi ait studendum esse nunquid nullitas obiecta possit aliquo modo ex iure vel ex facto offuscar, vel saltem dubia reddi. Quia re existente dubia iudicandum est in valoris actus fauorem, ut magis valeat, quam pereat, c. Abbate, de verb. signif. & l. Quoties, ff. de rebus dubiis. Quare censeo posse virtutem eius dispensationis id matrim. iniri: alias fructu ea presumptio esset. Nec obstant in contrarium adducta. Non i. quia agere contra dubium speculatum culpa vacat, quando non adest dubium practicum (ut probauit libr. 2. disput. 41. n. 8.) At in hoc eventu non est dubium practicum: nam presumptio illa, qua cogit existimare valere in hoc dubio dispensationem, praeponderat rationi alteri cogenti dubitare, atque ita constituit opinionem probabilem valoris huius dispensationis. At operari iuxta opinionem probabilem est licitum. Neque obstat secundum, quia cum in eo dubio presumatur pro dispensationis valore, praeualeat ea pars, ut preces verae sint, & ut causa circa quam est subreptio, non sit finalis, ut n. 20. probauit. Tandem non obstat ultimum. Quia possessioni illi stanti pro impedimentoo praeponderat presumptio valoris actus, qui in dubio & quantum fieri potest, presumendum est.

26. Limitanda tamen est nostra III. conclusio, ut taciturnitas cause finalis vitiet dispensationem, quando est de praesenti vel praterito remouens Principem a gratia concedenda: secus dicendum est de causis, quae in futurum contingere possunt, quae se habent ad esse & non esse: de illis enim non est curandum, ut non nocet in beneficio impretratione tacere ius, quod posset aduersarii consequi me non impetrante. Sic tradunt Felin. c. In nostra, n. 15. corol. 7. de rescript. Cassiodor. decis. 16. num. 2. & 3. de pref. Flamin. de regn. benef. 1. 6. q. 2. n. 86.

27. Secundo limitanda est, nisi taceatur veritas notoria, & quam creditur Principem nouisse. Quippe eius taciturnitas non inducit subreptionem, vt pote quae non inducit ignorantiam ac defectum intentionis. Ita Felin. c. In nostra,

n. 15. corol. 5. de rescript. Nuar. I. 3. cons. vtr. aque editione, t. de fidei, cons. 1. n. 2. & 3. Mascar. de probat. concl. 846. n. 10.

Tertio limitanda est, nisi qualitas tacita de iure insit, 28 qualis est reseratio generalis in iuris corpore clausa. Sic Decius c. Sedes, in noua edit. n. 22. de rescript. Felin. c. In nostra, corol. 4. n. 14. de rescript. Cassiodor. decis. 12. n. 8. de pref. Mascar. n. 15. Nuar. n. 1. praecedenti alleg.

Vtrum autem ea veritas cause finalis tacita per igno- 29 riantiam, vel ex malitia curialis, cui ea dispensatio obtinenda commissa est, vitiet: dicemus n. 56. & 57. & quando impulsa taceretur ex malitia, dicemus n. 73. & 74.

Ad argum. proposita n. 10. resp. Ad 1. constat ex dictis 30 n. 17. ubi cum textum explicui. Ad confirm. dicid eueneire, quia eam veritatem exprimendam esse deciditur in illis texribus: & ideo eius taciturnitas vitiat, licet constet Principem veritate cognita concessum, iuxta dicta n. 13. Ad 2. dic. eum qui tardius dat, non dare minus in rei veritate, sed tantum quoad modum dandi, & ponderationem beneficii collati in ea donatione. Ad ultimum dic. etiam falsi expressionem non nocere, quando falsitas non contingit circa causam dispensationis finalem, ut dicam n. 32. Ad arg. proposita n. 12. resp. Ad 1. dic intentionem iuris esse, ut defectum circa causam finalem vitiet, ut n. 17. ostendi. Ad 2. constat ex dictis n. 18. Ad 3. dic eam annulationem non habere poenitrationem, cum non in delicti poenam, sed ob intentionis concedentis gratiam defectum statuatur. Adde iure eam expressam esse, ut num. 17. probauit.

S V M M A R I V M.

An falsi expressio vitiet? Refertur quedam sententia, n. 31.
Proponitur sententia Authoris, n. 32.

Quid si in foro externo probetur veritas precum testibus falsis, siue ea in se falsa, siue vera fuerint: n. 33.

An in dubio ea falsa causa expressa presumatur finalis, an impulsua, & quid, si per ignorantiam allegetur, vel ex curialis malitia Remissio, n. 34. & ibi, quid quando ex propria malitia est falsitas circa causam solam impulsuum?

An vitiet falsi expressio, quando facilior redditur dispensatio? ut si quis impetrat beneficium dicens esse curatum, aut dignitatem, cum tamen sit simplex, vel officium, n. 35.

Quando causa censetur gratia taxationis aut demonstrationis adiusta, n. 36.

Error in nomine eius, cum quo dispensatur, an vitiet? & an privilegium iuxta supplicam sit intelligendum? n. 37.

Quid, si concedens gratiam norat personam cui per errorem est petita, error nomine veri potest? n. 38.

Quid, si erretur in diaconi eius, cui dispensatio impetratur: & an error culpa vacans faciat rescriptum extendi ad casum sub verbis non comprehensum? n. 39.

An sit subreptitia dispensatio, quando proponitur sub dubio vinculum, in quo dispensatur, cum tamen certum sit? n. 40.

An qualisunque sit falsa causa, si ea sola proponatur, vitiet? n. 41.

Quid, quando plures narrantur causa, & aliquae sunt verae, & aliqua falsa, licet per fraudem falsa exprimantur? n. 42.

Quid, in dispensationibus, & rescriptis gratiosis, quando plures allegantur causa, quodam vera. & alia falsa? Refertur opinio, n. 43.

Proponitur sententia Authoris, n. 44.

Quid, si Pontifex dispenset cum consanguineis, allegata falso copula, a vero iactura famae mulieris? n. 45.

Soluuntur argumenta, n. 46.

Post n. 46. inuenies alia summaria.

Quæstio II. An omnis expressio falsi vitiet dispensationes, ac ceteras gratias? duplex est sententia. Prior sustinet haec reddi subreptitia & irrita, etiam si causa falso expressa sit impulsua, quia, nimis, ea non leuiter mouetur Princeps ad gratiam concedendam, quamvis ea non narrata concessisset. Dicitur eisdem argumentis n. 10. relativis, quibus probatur ex causa impulsua taciturnitate vitari dispensationem. Quod in ea taciturnitate sit virtualis quedam falsi expressio. Secundo, quia literæ habent tacitam conditionem, si preces veritate nitantur, t. 2. de rescript. Cuius signum est, Pontificem prius narrare in suis literis, ea que pars proposuit, & statim subdere, si ita est, dispensa. Et ideo hanc sententiam sustinent loquentes de beneficiis, Abb. c. Postulasti, n. 1. vers. Item nota ibi, de rescript. & ibi Imol. n. 4. Felin. n. 1. vers. Possunt etiam dici. Decius c. Cum cessante, in noua edit. n. 7. de appell. Beata in suis responsis, casu 62.

fine. Et loquentes in genere de rescript, docent Card. d.c. Postulasti, n. 4. notab. 8. Barbat. ibi, n. 16. Angel. verb. Rescriptum, n. 3. & ibi armil. n. 2. Tabiena q. 3. n. 4. Et loquentes de omni dispensatione, docent Abb. c. Ex parte, el 2. n. 8. fine, de conuers. coniug. Bellamera decis. 697. conclus. extra rotam, n. 4. Ripal. Ex facto, n. 15. vers. Et si replicaueris, ff. de vulgari. Marian. Socin. conf. 77. n. 85. vol. 1. Tiraq. tract. Cessante causa, limitat. 1. n. 12. & 14. Nauar. sum. c. 22. num. 86. vers. Quinto, & Extra uag. de datis pro gratia, notab. 32. n. 48. corol. 4. vers. Nec obstat resolutio, & cap. Si quando, except. 3. n. 3. de rescript. & l. 1. consil. in utraque edition. t. de confir. conf. 1. q. 19. n. 50. & t. de rescript. in 1. edit. conf. 1. n. 53. in 2. conf. 12. n. 5. & conf. 14. n. 3. & l. 4. t. de cognat. spirituali, conf. vlt. n. 3. Gutier. quest. canon. lib. 2. c. 15. n. 41. & seq. Lud. Lopez 1. p. instructorii, c. 296. col. 13. & 2. p. vbi de ieiun. c. 112. col. 25. & vbi de matrim. c. vlt. col. antepenult. Manuel quest. regular. to. 2. q. 46. a. 6. Et absolute non distinguentes an causa sit impulsua an finalis, tradunt vitiari dispensationem ex causae expressa falsitate, Glossa c. Quia circa, verb. Falsa. de consanguin. & ibi Abb. n. 5. Gozadim. consil. 51. nu. 42. addens hoc esse verum etiam si in literis Apostolicis addatur. Et ex alijs causis animum nostrum mouentibus. Et loquens in legitimatione Velascus consil. 60. num. 5. to. 1. Et loquentes in matrim. Couar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 10. n. 14. Menochius consil. 385. nu. 31. vers. Non etiam obstat, vol. 4. Gutierrez d. c. 15. n. 100.

Posterior sent. (cui tanquam probabilitati adhaereo) ait solius causae finalis falsae impressione vitiari dispensationem, nimurum, quando Princeps ea falsitate non expressa gratiam minime concessisset, secus quando concessisset, & multo maiori difficultate. Hanc sententiam probant rationes, n. 11. adductae ad probandum solam causae finalis taciturnitatem inducere subreptionem. Eadem enim fere est ratio de taciturnitate veri, cum in ea virtute claudatur, falsi expressio. Deinde quia eandem libertatem exigit donatio, ac gratia à Principe concessa. Cum utraque à mera alterius voluntate procedat: imo maiorem postulat donatio, ut pote quae nullam debiti rationem habet, quam tamen habet aliquo modo dispensatio ex iusta causa concessa. Sed donatio procedens ex causa falsa simulata impulsua non est irrita, sed tantum vbi falsitas contingit in causa finali, ut bene docent Adrian. 4. tract. de restitut. q. qua incipit, Consequenter quoero utrum indistincte. Metina C. de restit. quest. 2. 4. in solutione ad 4. & 5. Nauar. sum. c. 17. n. 107. & multi alij. Ergo gratia Principis procedens à causa impulsua falsa valet. Tandem quia conditio in his literis posita, si preces veritate titantur, intelligitur in substantialibus, id est, in ijs ex quibus gratia pendet, ita ut alias non concederetur. Et ideo hanc sententiam videntur expresse teneare Speculator, tit. De dispensatione, §. Dicendum restat. n. 10. vers. Quid si. Innoc. c. Dudum, el 2. n. 15. vers. Inuglidum, de elect. vbi dicunt expressionem falsi tunc vitiare, quando est in ijs, quae circa obtainendam dispensationem consistunt, scilicet, quibus vere expressis ea non concederetur. Et videtur tenere Imola eo. c. Dudum, num. 18. vbi ait falsitatem vitiare, quando ea non expressa derigaretur dispensatio. Et tenent Glossa c. Ex parte, el 2. verb. Falsa, de conuers. coniug. Decius, c. Postulasti, in noua edit. n. 11. notab. 4. & c. Super literis, in glossa, verb. Literas, n. 33. de rescript. & ibi Beroius in 2. lectura, n. 35. Parisius consil. 4. n. 35. vol. 4. Staphileus de lit. gratiae, t. De vi & effetu clausularum, in principio, n. 5. Syluest. verb. Rescriptum, q. 6. & q. 7. init. Loazes de matrim. regis Angl. dub. 5. nu. 37. 42. 44. 45. 46. Couar. l. 1. var. c. 20. n. 5. vers. Falsitas. Enriquez l. 12. de matrim. c. 3. n. 7. & ciuldem sent. videtur esse Menochius de arbitr. l. 2. centur. 3. casu 201. n. 22. vbi dicens magis receptam sententiam habere, ut subreptio circa causam impulsuum vitiet: subdit multum, nec immerito, dubitare alios de hac sententia. Addit optime Couar. intelligendam hanc sententiam esse, quando ea causa impulsua falso expressa talis est, ut si vere principi significaretur, gratiam concessisset eodem modo, quo concessit: secus si non eodem patet concessisset, sed quibusdam moderationibus adhibitis. Sicut etiam diximus n. 11. fine, agentes de veri taciturnitate. Quia tunc non verificatur Principem causa vere

explicata gratiam concessurum. Et quia ea causa est vere finalis, ut num. 8. probauit.

Quod si in foro externo veritas precum in dispensationibus allegata probetur falsis testibus, quando postea constaret veritas, censenda est ea dispensatio irrita. Nec obstat iudicem inuenire ita esse: atque ita videtur verificari clausula, si ita esse inuenies. Quia fundatur in falsa presumptione. Sic Petr. de Ledesm. in sum. sacram. vbi de matrim. cap. 27. difficultate ultima. Atque idem intelligo etiam si testes illi veri essent, quia putabant se verum testari. Quia in rei veritate non verificatur conditio illa, si ita est. Si tamen causa vera in se esset, quamvis falsis testibus probaretur, quia nimurum, vel testes eam ignorabant, vel credebant eam esse falsam, valerer utique dispensatio. Quia causa erat vera in se, & talis iudicata secundum allegata & probata.

An vero in dubio presumatur causa, circa quam est falsitas, impulsua, an potius finalis? diximus n. 20. & quid, si ea falsitas ex ignorantia contingat, vel ex curialis relatione dicam n. 56. & 57. & quid, quando ex propria malitia: est tamen causa impulsua? dicam n. 73. & 74.

Ex his deducitur primo non vitiari dispensationem ex fallax cause expressione, quando ea vere expressa facilius esset dispensatio, ut si impetrans beneficium narrat id esse turatum, vel dignitatem, cum tamen sit simplex, aut officium. Quid intellige quando causa demonstrationis ea qualitas adiungitur, lecus si causa taxationis, Prior pars constat ex l. Falsa, ff. de condit. & demonst. & ex c. Tua, de sponsal. ex quibus textibus constat falsam demonstrationem non nocere, quando constat de corpore. At hic constat de corpore, impetratur enim certum beneficium vacans. Posterior autem pars probatur ex cap. Cui, de non sacerdot. de prob. in 6. vbi deciditur mandatum de conferenda alicui præbenda certi valoris, non extendi ad minoris valoris præbendam, & ex c. Susceptum, de rescript. in 6. vbi mandato dato de conferendo beneficio vacanti per resignationem, nequit conferri si vacet per mortem. Cū tamen in utroque eventu, vel filius in priori casu, vel saltem æque facile ac in posteriori Pontifex concederet. Quarum decisionum alia ratio commoda assignari nequit, nisi designationem illam minoris valoris, ac modi vacandi adiectam esse gratia taxationis. Quod inde suadetur, quia in utroque textu est mandatum, cuius fines diligenter & ad vnguem seruandi sunt, ut expresse redditur haec ratio eo. c. Cui de non sacerdotali, in fine. Ratio autem huius diuersitatis ea est. Quia quando gratia demonstrationis adiicitur qualitas, non restringit gratiam, sed re vera est animus conferenda rei ut est in se, quamvis falsa eius qualitas demonstretur. At quando causa taxationis, limitatur gratia ad rem qualitate illa affectam: quare si illa non afficiatur, deficit gratia defectu voluntatis concedentis. Non enim potest gratia trahi ad beneficium ea qualitate destitutum, licet id à Pontifice facilius concessum foret. Atque ita docent Abb. c. Significante, n. 6. & 7. & c. Super literis, n. 3. de rescript. Felin. eo. c. Significante, nu. vlt. vers. Ulterius tangit: & eo. c. Super litteris, n. 3. limit. 4. & ibi Beroius in 1. lectura, n. 44. Rebuff. c. Nulla, a. 2. statim in prin. post 4. concl. vers. Notetis, de concep. prob. Staphileus de literis gratiae, vbi de forma & modo impetrandi, t. Praterea est dare dignitatem, nu. 4. 5. & 6. Sylvest. verb. Rescriptum, q. 3. Couar. allegata. Rotæ decisi. l. 1. variar. c. vlt. n. 6. Gutier. q. canon. l. 2. c. 15. nu. 83. & 84.

Quod si petas, quando censeatur causa demonstrationis, & quādo causa taxationis qualitas adiecta? Hanc regulam tradit Felin. c. Super literis, n. 4. de rescript. quem sequitur ibi Beroius in 1. lectura, n. 45. Gratia demonstrationis cēsetur apponi aliquid, quando sub diuersis verborum conceptionibus exprimitur. At taxationis gratia, quando sub una verborum conceptione, v. g. in legatis, si præcedat dispositio testatoris significā quid solui debeat, & postea subiectur præstatio vnde facienda sit, ac proinde sunt duæ orationes, illa additio videtur apposita, gratia demonstrationis, vnde non limitat dispositionem, sed solū demon-

demonstrat unde facilius solui possit, & sic quamvis deficiat, debetur. Quando autem unica est oratio significans quid & unde solui debeat, tunc illa assignatio taxat dispositionem, ac ea deficienti deficit, ut lego decet quae mihi Ticius debet, vel quae sunt in arca, si non debeat, vel non sint in arca, perit legatum. Et in beneficiis ponit exemplum Beroius proxime allegat. ut sit causa demonstrationis, confero tibi tale beneficium quod fuit erectum in tali Ecclesia pro dignitate, vel tale beneficium, quod est dignitas in tali Ecclesia. At causa taxationis, confero tibi dignitatem talis Ecclesiae. Quam eandem regulam in legatis tradunt Bart. I. Inter stipulantem, §. Sacrament. n. 6. ff. de verb. obligat. & alij quos refert & sequitur Tello l. 17. Taurinu. 27. Sed quamvis haec regula legatis & contractibus optime adaptari possit: at dispensationibus & beneficiorum imprestatibus nescio qualiter aptari valeat. Quia forma communis sic se habet, proponit supplicans se esse in tali gradu coniunctum cum femina, quam vult ducere. Et in beneficij imprestatione proponit in tali Ecclesia vacare beneficium curatum: & Pontifex simpliciter respondet, si ita est, dispensetur, vel conferatur, vel ipsem confert. Quare cum semper sit unica oratio, censeretur semper adiecta qualitas per modum taxationis, atque ita dicendum esset, semper inutilem esse dispensationem, in qua erratum est in gradu, asserendo esse secundum, cum tamen sit tertius: & imprestatonem beneficij esse semper inutilem, in qua assertum est id esse curatum, cum tamen sit simplex. Quare licet existimem temper apponi causa demonstrationis, quoties est duplex oratio, at non est sufficiens signum ad colligendum apponi graria taxationis, unicarn esse orationem, sed aliunde id pertendum est. Vnde textus c. Suscepimus, de script. in 6. & c. Cui de non sacerdoti, de praebend. in 6. citatum sp. precedenti ad hoc comprobandum, reddunt rationem, cur sub maioris valoris praebenda non comprehendatur quae minoris est: nec sub vacatione per resignationem comprehendatur vacatio per mortrem, quod illud mandatum fuerit, cuius fines strictissime seruandi sunt. Atque adeo ex stricta hac mandati interpretatione colligitur eam qualitatem & modum adiecta esse causa taxationis. Vnde hoc est speciale in mandato, ut optime notant Decius regula in eo quod plus est, n. 14 ff. de regul. iuris, Pelaez de maioratu, in 1. edition. 1. p. qu. 4. n. 3. Et ideo Beroius d.c. Super literis, in 2. lectura, n. 57. & 58. ait alias placuisse sibi regulam dictam, nunc tamen non placere, tam in legatis, quam in dispensationibus, eamque late impugnat. Etn. 58. concludit quando aliquid adiicitur in eadem oratione, non semper causa taxationis apponi, sed quando praecessit generalis, vel indefinita dispositio de dando aut faciendo aliquid, & adiicitur locus seu materia super qua executio fieri debet: secus si quid tanquam qualitas rei adiiceretur. Quia etiam in eadem oratione diceretur fieri causa demonstrationis. Et hec limitatio satis mihi placet. Et illa retenta cessat obiectio proposita. Nam quamvis in eadem oratione soleat Pontifex exprimere beneficium cum sua qualitate: cum expressio illa adiiciatur tanquam qualitas rei, non censetur causa taxationis, sed causa demonstrationis apposita, nisi aliunde colligatur metem concedentis fuisse causa taxationis. Similiter ait bene Beroius ibi, dicendum esse id quod expressum est, stare demonstrative, quando requiritur ad certitudinem & valorem actus demonstratio, & nulla est alia. Tunc enim presumptio valoris actus, quae semper in dubio capienda est, l. Quoties ff. derebus dubiis, efficiet ut in eo dubio stet demonstrative.

37 Secundo deducitur, quid dicendum sit, quando error committitur in nomine eius cui imprestatur dispensatio? Videatur enim dispensatio subreptitia & irrita. Quia priuilegium intelligitur iuxta verba in supplicatione polita, ut optime docent alii citatis Iason l. Gallus, in 1. lectura, §. Idem credendum, n. 10 ff. de liber. & posthum. Loazes de matrim. Regis Anglie, dubio 5. n. 28. Gutterr. lib. 3. practic. quest. 18. nu. 42. Matienzo libr. 5. recopil. t. 2. l. 1. glossa 2. n. 3. Manuel addit. ad bullam, §. 9. n. 109. & probatur ex l. Si præses, ff. de pœnis, & ex §.

Præterea, institut. de inutili stipulat. At in supplicatione est petitia dispensatio personæ proprio nomine signata. Non ergo porrigitur ad eam, quæ id nomen non habet. Secundo ex doctrina Pauli, l. Si quis in fundi, in princ. nu. 5. ff. de legat. 1. vbi tradit legatum reddi iritum, quamvis constet de intentione legantis circa rem, quam legare voluit, si eam non expresserit per vocabulum ipsi conueniens. Tertio ex c. Significante, de rescript. vbi petitum est a Pontifice rescriptum contra G. Remensis diœcesis: cum tamen non esset Remensis, sed Leonensis, & deciditur rescriptum esse subreptitum. Cæterum absque dubio dicendum est, non vitiare disputationem, sed prodesse illi, cui cōparata est, quamvis in eius nomine erratum sit. Quia error nominis proprii quando constat de corpore, non vitiat rescriptum, vt prob. à simili, ex l. Si quis in fundi, 4. ff. de legat. 1. ibi: Si quis in fundi vocabulo errauerit, & Cornelianu pro Semproniano nominauerit, debebitur Sempronianus. Et melius institut. de legatis, §. Si quis in nomine, ibi: Si quis in nomine, cognomine, prænomine, agnominé legatarii testator errauerit, si de persona constat, nihilominus valet legatum. Nomina enim significandorum hominum gratia reperta sunt, qui si alio quolibet modo intelligantur, nihil interest. Item probatur ex d.c. Significante, de rescript. quia ratio decisionis eius textus est, quod ex nullo adiecto poterat constare de persona, contra quæ est rescriptum imprestatum: & ideo non obstante errore in designatione diœcesis, valeret utique, si ex aliis circumstantiis de illa persona constaret, ut tradunt ibi Innoc. n. vnic. Abb. n. 4. Imola n. 4. Felinus statum in princ. Bellameru n. 8. Henricus n. 1. Nec obstat priuilegium iuxta supplicationem intelligi. Quia id est verum de substancialibus contentis in supplicatione, & persona, cui fuit vere intentio imprestandæ gratiæ, si de ea constet, quamvis erratum sit in nomine. Et ita docent Host. c. Super literis, nu. 12. de rescript. Anton. d.c. Significante, n. 9. & Speculatore, Bartolo, & multis aliis allegatis Felin. ibi, n. 1. Mitis in repert. lit. R. n. 7. verb. Rescriptum, vers. Rescriptum si continet. Petr. de Ledesma sum. sacr. vbi de matrimonio c. 27. post 7 cœl. dub. 2. & Perez addit. ad Seguran. l. Imperator, n. 41 ff. ad Trebell. ait se ex multis defendisse valuisse gratiam à Papa cuidam concessam, in cuius patris cognomine erratum est. Quia dictum fuit eum esse filium Ioannis Sanchez, cum esset Ioannis Lopez.

Sed maior difficultas est, quando concedens gratiam 38 honorat personam, cui petita est, errato nomine veri petentis. Videatur enim gratia subreptitia. Quia error personæ est substancialis, ut contingit in matrimonio. Nec obstat si diccas valere cætera sacramenta, licet conferens prorsus erret in persona. Quia in cæteris sacramentis tenetur confessus dirigere intentionem ad personam quæ sibi præsens est, ne sacramentum irritet: ac proinde error circa personam est nullius momenti ad eorum valorem. At cum dispensatio sit gratia, non tenetur concedens dirigere intentionem, nisi ad personam, quæ sibi proponitur. Sed existimo adhuc valere, quando ex aliis circumstantiis non constaret à concedente spectatam esse personam sibi notam, habitamque speciale illius rationem ad concedendam dispensationem; sed constat eodem modo concedendam cuiuscunque petenti. Quia in his omnibus ad Principis officium spectantibus, mens eius est propositæ causæ iusta merita attendere, atque quamvis erretur in nomine personæ, intentionem dirigere ad eam, cui vere petitur. Cum nullam dispensandi ansam persona ipsi præbet, sed merita causæ. Sicut in collatione sacramentorum continet, de memento solo matrimonio, quod est contractus cum persona omnino determinata.

Tertio deducitur, quid dicendum sit, quando erratur 39 in diœcesi, cuius erat is, cui imprestatur dispensatio? Ut dictum est cum esse diœcesis Salmantina, cum tamen esset Cordubensis, ac proinde commissio facta est Salmantino officiali. Et quidem manifestum videtur non posse officiam Salmatinum eam dispensationem equi. Quia cum per errorem id factum sit, deficit intentio Pontificis committentis, quæ est committere legitimo ordinario imprestantis, iuxta prescriptum in Tridentino, sess. 22. c. 5. de reformat.

Quare difficultas est, an Cordubensis, qui est legitimus ordinarius, possit illam exequi? Pars affirmans suadetur, quia legitima Pontificis mens est, committere vero ordinario imperstantis, & quasi materiale est, ac per accidens, appellare illum Salmantinum. Cum ergo de corpore cōfiteretur, nil obstare videtur error nominis. Et confirm. quia non minus est de gratiæ substantia persona, cui conceditur, quam eius gratiæ executor. Si ergo error in illa non vitiat, vbi constat de corpore, nec vitiat error in hoc. At in contrarium facit, in hoc euentu non esse errorem in nomine, qualis esset, si diceretur appellari officialem verar diœcesis Petrum, cum appellaretur Ioannes. Sed erratum est afferendo postulantem esse diœcesis Salmantinæ, & virtute petita est commissio officiali Salmatino, atque illi noluit Pontifex committere. Cum concessio fuerit inioluntaria, utpote ex errore orta. Et quamvis si petita esset vero ordinario Cordubensi, illi committeretur, at illi nec petita est, nec commissa. Deinde quia error quantumvis culpa vacans non efficit ut rescriptum extendatur ad casum, qui sub verbis eius non comprehenditur, quam si is petitus esset, literæ similiter concederentur, vt bene docent Innoc. c. Super literis, n. 3. vers. Et nota, de rescript. & ibi Ioan. Andr. n. 5. Abb. nu. 3. fine. Decius in noua edit. nu. 13. alios referens. Idem Abb. c. Significante, nu. 3. eod. tit. id colligens ex Gloss. tibi verb. Non de Remensi. Et ponunt hi hoc exemplum. Si impetrans narravit in rescripto Titium sibi obligatum ex mutuo, petens ut cogatur satisfacere, & errauit in causa debiti, utpote quod ex alio contractu consurgit, non poterit eo rescripto iuuari. Facit etiam pro hac parte doctrina Baldi l. Prescriptione, n. 15. C. si contra ins. vbi rescriptum subreptitium vocat, si quis in ciuitate Perusina se nummos mutuò dedisse cuidam narret, & impetrat rescriptum destinans in ea ciuitate iudicem, qui debitorem compellat soluere. Quia (ait) si Princeps nosset contractum cum eo initum esse, qui alias non sit besti iurisdictioni Perusina, non commisisset illi causam. Quia vbi quisquam fortitudo forum ordinarij, fortitudo etiam forum delegati, ut optimè tradit Innoc. c. Dilecti, nu. 3. vers. Dic, de foro compet. Et ideo hæc pars verior mihi videtur.

40 Quartò deducitur, quid dicendum sit, quando vinculum, in quo dispensandum est, proponitur sub dubio, cum tamen sit certum: Ut si quis proponat se dubitare an castitatis votum emiserit, petatque ad maiorem conscientiæ tranquillitatem dispensari secum, cum tamen de voto emulo certus sit, & alleget veram causam, ut carnis stimulos. Respondendum enim est, dupliciter posse literas dispensationis expediri, 1. in forma communi, afferendo votum, sic: Quidam emisit votum castitatis, & tunc constat dispensationem valere. Quia in precibus votum certum continetur. 2. narrando in precibus votum sub dubio, sic: Quidam est dubius an votum castitatis emiserit. Et tunc posset quispiam existimare validam esse dispensationem. Quippe satis est, alteram causam vere sufficientem dispensationis verificari (ut dicemus nu. 44.) cuiusmodi est graue periculum incontinentie ob carnis stimulum. Sed re attente considerata credo nullatenus valere. Quia est error in substantia rei, in qua dispensatur. Pontifex enim non dispensavit in voto certo, sed in voto dubio. Sicut non valerer remissio debiti obtenta, allegata vera paupertate, at falsa debiti dubitatione. Quia remissio non fuit debiti certi, sed dubii. Et confirm. quia priuilegium & concessio intelliguntur iuxta preces in supplicatione narratas (vt probauit nu. 37.) At in precibus solum votum dubium narratur.

41 Quintò deducitur, quoties in dispensatione ad matrimonium ineundum, vel in aliis rescriptis vnica exprimitur causa, si ea falsa sit, corruere dispensationem & rescripta, qualisunque sit illa causa. Ratio est aperta, quia Pontifex commisit facultatem ordinario dispensandi sub conditione, si preces veritate nitantur, at tunc non nituntur: cum vnica & ea falsa allegetur causa. Secundò,

quia tunc Pontifex non vult absque causa dispensare, esto posset. Ergo si vnica cauſa, qua ductus commisit dispensationem, à veritate deficiat, subreptitia erit dispensatio. Et confirm. quia etiam si aliquando soleat Pontifex absque causa aliqua allegata dispensare in gradibus aliquantulum remotis: at id tunc ex certa scientia facit, & maiori compositione pecuniaria in sumptus publicos, quæ causam dispensationi præbet. Et ita docet Gutier. q. can. lib. 2. r. 15. n. 103. & 104. vbi & n. 133. bene addit hoc procedere, etiam si per simplicitatem aut ignorantiam, errorēmve contingenter ea falsitas. Quod constabit ex dicendis nu. 56. Quia constat de voluntate Pontificis non aliter dispensare intendentis, nisi ea causa verificata.

Sexto deducitur, quoties in rescripto quo cunque plures narrantur cause copulatiue, quarum aliquæ veræ sunt, alia falsæ, spectâdam esse causam, qua ntitur rescriptum, atque ea existente vera, non obstare cæterarum falsitatem, argumento ex §. Si plures, institut. de excusa tutor. Et ratio est, quia cum plura copulatiue narrantur, quæ de iure non sunt necessaria, resolutur copulatiua illa in disiunctiuam, ut traditur c. Cum iam dudum, de probat. & docent Abb. & alij, quos refert & sequitur Mascalus de probat. concl. 325. n. 3. At cum disiunctiuam narrantur causæ, sufficit alteram esse veram: ne rescriptum subreptitium sit, ut expresse habetur c. Inter ceteras, de rescript. Sic docent Gloss. c. 2. verb. Et perpetuo, de rescript. & ibi Anton. n. 5. Imola n. 5. Ripa n. 60. Felix n. 23. fallent. 3. idem Anton. c. Exhibita, in fine, de iudi. Lopus allegatione 23. limitat. in fin. Bald. l. Prescription. n. 28. vers. Item in sero. C. si contratus. Romanus consil. 56. circa primum, nu. 37. Milis in suo repertor. lit. G. n. 3. verb. Gratia, vers. Gratia non dicitur, & litera R. n. 7. verb. Rescriptum, paulo post principium. Iason l. 1. §. Sed et si mibi, n. 15. ff. de verb. obligat. & l. Dedi, in principio, n. 7. ff. de conducta causa data. Bellamera decis. 280. Licet plura, nu. vnico, & decis. 415. Si impetravi, num. vnico. Calcaneus consil. 10. n. 3. Parisius consil. 3. Singula gesta, n. 90. & consil. 42. Quantum ad alternatitiam, n. 8. & 9. volum. 4. Loazes de matrim. Regis Anglie, dubio 5. n. 40. Nauar. l. 5. consil. in 1. edit. tit. de penit. & remiss. consil. 20. n. vn. in 2. l. 1. t. de prescr. consil. 7. n. vn. Riminal. consil. 474. n. 46. & triplici sequenti, vol. 4. Pelaez de maioratu, in 1. p. in 1. edit. q. 8. n. 2. Mascalus de probat. concl. 325. n. 8. Menoch. consil. 385. n. 1. & 2. vol. 4. Gutier. q. canon. l. 2. c. 15. n. 56. An hoc sit verū, quando per malitiā allegatur falsitas, dicemus n. 73. & 74.

Quidam hoctemperant, ut intelligatur de rescriptis ad lites, secus de gratiosis, in his enim omnes causæ allegatae debent esse veræ, ne subreptitia sint. Sic quædam decisio Rotæ, quam refert & sequitur Mandosius addit. vlt. ad allegationem 23. Lapi. Mascalus de probat. concl. 325. n. 24. Gutier. quest canon l. 2. c. 15. n. 68. Quare idem Gutier. ibi, n. 108. tueretur dispensationem ad matrimonium subreptitiam esse, si vel vna causa ex pluribus allegatis sufficientibus falsa sit: & quamvis ex illis verbis allegatis soleat semper de stylo Cutiæ dispensari. Dicitur, quia cum hæc causa pendeant ex arbitrio & voluntate solius Principis, & sermo sit de gratiosis: quamvis alias dispensarit existente una vel duabus ex predictis causis: at nunc non alias dispensare vult, nisi existentibus veris omnibus predictis causis in dispensatione narratis. Quod vel ex eo conuincitur, quia narratis pluribus illis causis, adiici solet in literis hæc clausula: Super his te diligenter informes, & si repereris, quod preces veritate nitantur, super quo tuam conscientiam oneramus, dispensa. Vbi ponderandum est verbum, Preces, quod cum sit pluralis numeri, comprehendit omnia narrata, vnde si vel vnum falsum sit, nequeunt dici veræ. Id est patet ex eo relatio. Super quo, quod est collectuum omnium causarum præcedentium: ut ibi probat. Secundo, quia cū clausula illa sit conditionalis, inducit formam. At forma in individuo seruanda est per iura vulgaria. Et tandem hoc limitat ipsem Gutierrez ibid. n. 129. & 130. ut intelligatur, quando omnes causæ sunt eque principales: secus si causa falsa sit non tam principalis, sicut alia, nec tangat substantiam, nec circumstantias necessarias dispensationis, sed potius sit talis, quæ verisimiliter non mouit Principem ad facilius concedendū.

Cæterum

44 Ceterum displicet predicta limitatio, nec fundamen-tum eius sufficiens video, & ideo credo tradita num. 42. esse quoque vera in dispensationibus, & alijs gratijs. Satis enim est verificati cälam, qua innititur dispensatio, nempe, qua sola posita solet Pontifex dispensare. Ducor, quia sola falsitas causæ finalis, id est, qua vere expressa non concederetur dispensatio, illam vitiat (vt nu. 32. probauit.) At tacitis aliis causis falsis, adhuc ea dispensatio concederetur. Ergo non est subreptitia. Item, quia militat in eis fundamentum, quo nititur doctrina nu. 42. tradita, nempe, propositionem copulatiuam multarum causa-rum, quæ non necessaria sunt, resoluti in disjunctionem. Nec obstant rationes contrariae. Quia sicut tandem fate-tur idem Gutierrez non obesse falsitatem causa minimè inducentis ad facilius dispensandum; & respondet ad con-traria, illam clausulam. Si preces veritate nitantur, intel-ligi quo ad causas substantiales, quæ inducunt ad facilius dispensandum: (est enim in ea sententia, vt falsitas harum causatum vitiet, vt vidimus nu. 31.) Ita & nos per-sistentes in ea sententia, vt solius cause finalis, & sine qua non, falsitas vitiet, dicimus eam clausulam intelligi de veritate cause finalis. Et ideo loquentes exprese de pri-uilegiis tenent hanc sent. *Nauar. li. 1. consil. in 2. edit. tit. de re-script. c. 7. n. vn. Pelaez de maioratu; int. edit. 1. p. q. 8. n. 2. Emm. Sa sum. verb. Gratia, n. 24.* Et in proprijs terminis dispensa-tionis matrimonialis tenent *Loazes de matrim. Regis Anglie, dub. 5. n. 40. Menochius consil. 385. n. 1. 2. & 7. vol. 4.* Et faciunt reliqui DD. quos nu. 42. allegauit, qui eam doctrinam ge-neraliter de rescriptis tradidere, præter paucos nu. præ-ced. allegatos, qui ad iustitia rescripta limitarunt. Huic etiam parti fauet *Valascus consil. 60. fine, 20. 1. vbi ait, dispen-sationem monacho concessam ad viuendum extra clau-strum, allegato proprio morbo, & matri necessitate testi-monio Regis comprobata, esse validam: quamuis id Regis testimonium non compareat, & reddit hanc ratio-nem.* Quia cum tota vis & substantia dispensationis in vera matri necessitate & proprio morbo consistat, satis est harum causarum veritas.

45 Hinc constat, si Papa dispensaret cum consanguineis, allegata sola copula pro causa, & ea non esset habita, dis-pensationem fore subreptitiam. Quia allegatur vñica causa, & ea falsa: & sic corruit dispensatio: iuxta dicta n. 41. Et bene docent *Corduba sum. q. 45. opin. 2. punct. 1. Gutier. q. canon. l. 2. c. 6. n. 133. Enriq. l. 12. de matrim. c. 3. n. 7. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. 5. 238. concl. 9. n. vlt. Vega 1. to. sum. c. 88. casu 2.* At maior difficultas est, quando allegatur copula, atque ob id mulierem iacturam famæ passam esse, & inde scan-dala subsequenda. Nam adhuc *Corduba, Manuel, & Vega ib.* dicunt dispensationem non valere, adduntque nil refer-re, siue copula sit causa finalis, siue impulsiva, totalis, vel partialis, mediata: & quamuis infamia ac scandala verifi-centur. Quia radix ea, ex qua orta illa esse allegatur, est falsa. At existimo dispensationem valere, si scandala illa & infamia vera sint. Ducor, quod copula cum consanguine-a, utpote quæ crimen incestus est, nequit recta iustitia Principem mouere ad dispensandum, vt bene docet *Co-duar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 10. n. 13.* sed bene ait *Gallego de cognati. c. 24. n. 10.* hanc copulam difficiorem reddere dispensa-tionem, ac proinde iniungitur illis penitentia composi-tionis cuiusdam pecuniarie: at infamiam (ait) & scandala inde secuta, & mulierem mansutam innuptam, præbere iustum dispensandi causam. Cum ergo haec causæ vera sint, valebit dispensatio. Et confirm. quia Pontifex seclu-sa copula ob solam iacturam famæ feminæ ac timorem, vt ob id innupta maneat, solet dispensare. Et pro hac parte est *Gaeta c. Ad limiq. 30. q. 1. §. 4. n. 134. & n. 365. vbi ait* valere dispensationem impecratam ex falsa relatione initi, & consummati matrimoni inter consanguineos, cum ramen nondum esset consummatum. Quia similiter immo facilius non habita consummatione solet dispensare.

46 Ad arg. n. 31. proposita resp. Ad priora constat ex dictis n. 30. vbi illis satisfeci. Ad ultimum constat ex dictis n. 31.

S V M M A R I V M.

An clausula motu proprio, supplet subreptionem dispensationis ex taciturnitate veritatis necessariò explicanda consurgentem? n. 47.
Quid, si ea clausula apponatur à legato, & aliis ordinariis: & quid operatur? n. 48.
Quid, si sit taciturnitas inhabilitatis personæ: & qualiter possit tunc ea apponi? n. 49.
Quid, si taciturnitas illa ius terrii respiciat? n. 50.
Quid, si taceatur qualitas beneficio intrinsecæ? n. 51.
An ea clausula supplet subreptionem ex falso expressione productam? n. 52.
Post n. 52. inuenies catena omnia summaria, que desiderantur?

Quæstio III. An clausula motu proprio in gratiis, & 47 dispensationibus apposita, supplet vitium subreptionis: ita vt ea non reddantur subreptitia, ac irrita, ex taciturni-tate veritatis, aut expressione falsitatis circa causam fina-lem contingentium, quæ alias subreptionem induceret? Sit conclusio. Clausula motu proprio in literis Principiis apposita supplet vitium subreptionis ex taciturnitate ve-ritatis necessariò explicandæ consurgens, atque adeo va-lebit concessio. Constat ex c. Si motu proprio, de præbend. in 6. & clem. Si Romanus, de præb. ibi. Si Romanus Pontifex de benefi-cio alicui proprio motu prouideat, de beneficiis, que obiinet non habita mentione, prouisionem seu gratiam huiusmodi fore validam declaramus. Vbi glossa verb. Validam, ait quoad vitium sub-reptionis. Et ita factetur vniuersi DD. allegandi. Et ratio est, quia cu[m] ea gratia ex mera Principiis liberalitate procedat, præsumitur fore vt veritatis conscius æquè concederet.

Atque idem dicendum est, si haec clausula, motu pro-prio, apponatur à legato, vt docet *Glossa recepta, c. fin. verb. Mentio, de officio legati, in 6.* & aliis allegatis *Rebuffus in con-cordatis, in forma mandati Apostolici, super clausula, motu proprio, effectu 29. limitans cum Bellameru decis. 374. nn. vn.* nisi sub-reptio accideret in re ipsa. Quia Pontifex non erat in specie verisimiliter concessurus. Immo subdit *Rebuffus ibi* clausulam, motu proprio, magis conuenire ordinariis quam Pontifici, utpote qui maiorem cognitionem per-sonarum suæ dicētis habent, quam Pontifex. Quamuis forte (inquit) aliquos effectus habet apposita à Papa, quos non habet apposita ab aliis. Et hoc est verius, quod etiam tenet *Staphilaus de literis gratia, tit. De effectu clausula-rum, super hanc clausula, effectu 7. n. 1.* afferens clausulam mo-tu proprio appositam, in literis inferiorum tollere sub-reptionem. Quamuis idem *Rebuffus* libi contrarius, c. Nulla, a. 1. clausula 7. de concess. præbend. afferat legatum & alios or-dinarios non vti clausula motus propria, & si ea vtantur, nullius esse effectus: vbi & alios refert.

Tempera primò conclusionem, nisi taceatur inhabili-tas concernens personam, vt si beneficium obtetur sit irregulatus, vel careat legitima aetate, non supplet clau-sula, motu proprio, hoc defectus. Quia haec clausula non supplet personæ inhabilitatem: nec dispensationem inducit. Ad id, personæ vitium non poterit per viam subreptionis opponi. Quia pars cum nihil petierit, non subrepit. Sed opponi debet per viam iuris communis, in quo tunc Pontifex non intendit dispensare. Sic *Glossa clem. Si Romani-ns, verb. Validam, de præb. & c. Si motu proprio, verb. Ob hoc, eo. t. in 6. id colligens ex eo textu, qui cautè dixit, Non ob hoc quod mentio non fuerit. Quasi dicat ex alia cedula posse gra-tiam esse invalidam.* Idem *Ioan. And. eo. c. Si motu proprio, n. 1. & ibi Anch. n. 2. Domin. n. 5. Francus n. 5. & 6. Idem Anch. d. clem. Si Romanus, n. 2. Imola ibi n. 6. Bonifacius n. 15. Felinus c. Ad aures, n. 7. casu 1. de rescript. & ibi Decius in noua edit. n. 30. Beroitii nu. 39. *Rebuffus in concordatis, tit. De forma mandati Apo-stolici, in clausula, motu proprio, in 6. 7. & 10. effectibus, quos haec clausula non operatur.* Alex. de Neuio c. Quia circa, n. 8. fin. de con-sang. Milis in suo repert. lit. G. n. 3. verb. Gratia, vers. Gratia motu proprio. Selua benefic. 3. p. q. 12. n. 17. Syl. verb. Rescriptum in q. 6. Staphil. de literis gratia, t. de vi & effectu clausularu, in hac clau-sula, effectu 5. n. 2. Menoch. de arbitr. li. 2. cent. 3. casu 201. n. 81. 82.*

Secundò tempera, nisi taciturnitas illa ius tertij respi-ciatur, vt si sit beneficium iurispatronatus, & hoc taceatur. Sic *Abb. c. Ad aures, n. 5. de rescript. & ibi Felin. multis citatis n. 80.* Et proponit haec exempla alios referens, vt ea clausula

non

non facit impetrantem præferri primo, nisi de illo fiat mentio. Nec tollit statuta. Nec si de statutis mentionem faciat, tollet statuta particularia, nec præjudicat vniōni factæ per ordinarium, etiam si nondum effectum sortita sit. Quia motus proprius ius in re vel ad rem alteri quæsitionum minimè aufert, ut docent Decius consil. 47 n. 23. vol. 3. Rebuffus in concordat. tit. de forma mandati apostolici, in clausula, Motu proprio, in 9. effectu, quem non operatur. Milis in suo repertorio, lit. G. n. 3. verb. Gratta, vers. Gratia, motu proprio.

⁵¹ Tertiò limita, nisi qualitas intrinseca beneficio taceatur. Tunc enim non valet gratia, nō ob vitium subreptionis, sed quia non appetet de concedentis voluntate. Sic Abb. cap. Ad aures, num. 5. de rescript. Rebuffus num. precedenti allegatus, in 5. effectu, quem non operatur clausula, motu proprio. Menoch. de arbitrar. libro 2. centuria 3. casu 201. num. 80.

⁵² Secunda conclusio. Quoties subreptio contingit in falso causæ expressione, non supplet clausula, motu proprio hanc subreptionē. Ratio diuersitatis est. Quia quando tacetur veritas, ignoratur an Pontifex bene vel male informatus gratiam motu proprio concederit, & ideo non potest dici concessa contra eius mentem. At cū falsa causa exprimitur, cognoscitur animus concedentis, ac ultra eius intentionem gratia comparatur. Cum tamen motus proprius non firmet gratiā contra concedentis intentionem, vt tradunt Ioan. Andr. c. Si motu proprio, n. 1. de præb. in 6. Suarez allegatione 13. n. 2. & multi quos refert ac sequitur Menochius de arbitr. lib. 2. centuria 3. casu 201. n. 80. Non ergo motus proprius subreptionem hanc supplet. Atque ita docent Abb. c. Quia circa, n. 7. de consangu. & ibi Alex. de Neno n. 8. Præpos. n. 4. vers. Sed de dispensatione. Felinus Cardinali relato, c. Ad aures, n. 9. casu 4. de rescript. & ibi Decius in noua editione n. 32. Beroius n. 39. Selua benef. 3. p. q. 12. nu. 25. Rebuffus citatus n. 50. in 2. effectu quem non operatur ea clausula. Staphil. aus de literis gratiae, tit. de vi & effectu clausularum, in clausula Motu proprio, effect. 7. n. 3. Rosella verb. Rescriptum, in fine, & ibi Sylu. q. 7. Armilla n. 4. Tabiena q. 5. n. 4. Menochius d. casu 201. n. 83. Temperant hoc Felinus & Rebuffus, quando causa illa falsa non expressa concederetur difficultius gratia: securus si ita facile. At non est opus ea limitatione, quia quando ea falsitas non est causa finalis dispensationis, sed ea verè expressa, concederetur adhuc, licet multò difficultius, non est subreptia gratia, (vt n. 32. probauit.) Et ita siue apponatur clausula, motu proprio, siue non, erit valida. Quare melius Abb. Alex. de Neno, Præpos. Rosell. Sylu. Armilla, Tabiena proxime allegati, explicant vt motus proprius non suppleat hanc subreptionem, quando non explicata ea cœla falsa, Princeps non concederet eo modo quo concessit.

S V M M A R I V M .

An subreptio tacendo verum, aut falso exprimendo, contingens in una parte rescripti totum vitiet proponitur cap. Super literis, de rescript. quod ansam dubitandi præbet, n. 53.

An is textus intelligatur de solis literis iustitiae, an etiam gratiae? 54.

Ignorantia & simplicitas an sint idem in eo textu? 55.

Subreptio tacendo verum, aut falso exprimendo, quando est causa totius rescripti, an totum vitiet, licet per ignorantiam contigerit? 56.

Quid, si ea à sollicitatore vel curiali commissa tantum sit? 57.

An curialis, solicitator, aut scriptor commissemus hanc falsitatem incurrit excommunicationem, & quas alias penas? 58.

An taciturnitas ex ignorantia probabili vitiet in foro conscientie? 59.

Explicatur cap. Gratia, de rescript. in 6. num. 60.

An subreptio tacendo verum, at exprimendo falso, quando fuit solius partis rescripti causa finalis, totum vitiet? 61.

Quid, si in negotio, circa quod commissa est subreptio non dolosa, pendebant alia negotia? 62.

An priuilegia vitientur per subreptionem non dolosam, 64.

An subreptio tacendo verum, falso exprimendo, contingens per fraudem & malitiam, vitiet omnino rescriptum, & si non sit causa totius, 65.

An ab hac pena excusat ignorantia quantumvis crassa? 66.

An locus sit huic pena, quando parte ignorantie curialis, aut alius dolum admisit? 67.

An in dubio presumatur dolus, an ignorantia, & qualiter illa probetur? 68.

Proponitur triplex occidenda difficultas circa cap. Super literis, de rescript. 69.

An si rescriptum contineat plura separata, vitientur omnia subreptionis dolosa in aliqua parte commissa? Refertur opinio, n. 70.

Proponitur sententia Authoris, n. 71.

An dispensatio voti castitatis & alterius, vel duplicitis impedimentis ad matrem sit omnino subreptitia, allegata vera causa circa unum, falsa vero circa alterum? 72.

An subreptio verum tacendo, aut falso exprimendo, quando dolosa est, si non sit circa causam finalem, vitiet totum? Refertur opinio, n. 73.

Proponitur sententia Authoris, n. 74.

An hac pena irritationis totius rescripti ob subreptionem in parte eius admissam inducatur ipso iure. Refertur opinio, n. 75.

Proponitur sententia Authoris, n. 76.

An eadem pena incurrit in foro conscientie, ante sententiam iudicis?

Proponuntur suadentia partem affirmantem, 77.

Explicatur sententia Authoris, n. 78.

Rediguntur in summam contenta in tota disputatione, n. 79.

QVÆSTIO VLT. An subreptio tacendo veritatem siue exprimendo falsitatem, cōtingens in quadam sola rescripti parte, totum vitiet? Totius dubitandi rationis ansam præbet. Super literis, de rescript. vbi differentia constituitur inter impetrantē tacita veritate, & impetrantē expresa falsitate per ignorantiam vel simplicitatem, & impetratē per fraudem vel malitiam, vt hic fraudem illam aut malitiam admittens, in suæ peruersitatis pœnam nullum ex ijs literis commodum consequatur. De illo vero qui per simplicitatem aut ignorantiam impetrat, distinguit sic textus, si talis expressa sit falsitas aut veritas suppressa, vt licet fuisse falsitas tacita, aut veritas expressa, nihilominus tamen in forma cōmuni literæ essent datae, validæ erunt ad eum effectum, vt possit in forma communis iuris, non tamen iuxta formam in literis appositam, procedi. Si autem literæ nullo modo essent datae, erunt proflus irritæ. Hoc deciditur in eo textu, qui valde difficilis est, & satis confusè explicatur à DD. At quoad prælens attinet, nitar claritate ac breuitate qua potuero explicare: supponendo prius clatoria, ac deinde quæ dubia, breuiter disputando.

Supponendum est 1. quamuis textus hic de solis iustitiæ literis loquatur, ac proinde eum, vti pœnale, ad literas gratiae non extendi posset quispiam existimare: commune tamen DD. placitum esse, intelligi etiam de quibuscumque gratiæ literis. Quia si hoc habet verum in literis contentiosis, fortius in gratiosis. Cum subreptio magis vitiet literas gratiae quam iustitiae. Quippe illæ sunt ipso iure irritæ, haec autem ope exceptionis irritandæ. (Vt diximus n. 3.) Atque ita docent Anton. eod. c. Super literis, nu. 27. Abb. n. 2. notabil. 1. Felin. n. 5. Barbatius n. 25. Beroius in 1. lectur. n. 4. & 39. & in 2. num. 61. 62. idem Abb. cap. Ad audientiam, el 2. m. 14. de rescript. & ibi Felinus n. 22. vers. Tertio amplia. Barth. Socius conf. 164. nu. 2. & conf. 273. ad fin. vol. 2. Gutier. q. canon. l. 2. c. 15. n. 45. Quamuis alij non omnino hoc admittant in literis ad beneficia.

Secundò supponendum est, in eod. c. Super literis, ignorantiam & simplicitatem sumi pro eodem: & similiter fraudem & malitiam. Ut bene allegato Card. Florentino docet Imola ibi n. 4. Quamuis Ioan. Andr. n. 11. asserat simplicitatem dici, quando est ignorantia iuris: ignorantiam autem, quando est facti.

Tertiò supponendum est, quando subreptio contingit in causa finali, qua, scilicet, non existenti, rescriptum minime concederetur, (hanc enim solam vitiare, tanquam probabilius sustinebo nu. 74.) estq; causa totius rescripti, quia, nimis, aut rescriptum vnicam ac indiuisibilem partem continet, aut si duas partes claudat, subreptio in causa vtriusque finali contingit, atque ideo illa non existente, nec totum nec pars rescripti concederetur; nullum versari discrimen, siue per ignorantiam siue simplicitatem, aut per fraudem siue malitiam subreptio contigerit, tacendo veritatem, aut exprimendo falsitatem. Nam in vtroque eventu literæ erunt omnino subreptitiæ. Id constat ex d. cap. Super literis, ibi: Si vero per huiusmodi, &c. vbi textus agens de veritate suppressa, aut falsitate expressa per ignorantiam siue simplicitatem, quando ea subreptio est causa totius rescripti, sic ait: Si vero per huiusmodi falsitatis expressionem vel suppressionem etiam veritatis

veritatis litera fuerint impetratae, quia tacita vel expressa nos nullas literas dedissemus, à delegato non est aliquatenus procedendū. Idem probatur ex c. *Constitutus, de rescript.* vbi deciditur imprestationem beneficij contra statutum Ecclesiæ, ne certus numerus excedatur, non facta illius mentione, esse subreptitiam. Cum tamen posset probabiliter ignorati hoc statutum. Et ratio huius est, quia in valore gratiæ eonconsiderando non spectatur, imprestantis culpa aut simplicitas, sed intentio concedentis, à qua vires sumit gratia. Ergo quando concedens, expressa veritate, aut non proposita falsitate, nullatenus concederet, corruet omnino concessio defensu intentionis concedentis, quantumuis impretrans fuerit culpa immunis. Et confirmatur, quia tunc ea causa est finalis totius rescripti. Ergo ea existente falsa corruet totum tanquam causa destitutum. Nam etiam quando à principio fuisse validum existenti causa finali vera, corrueret superuenienti eius causæ cessatione. (vt dicemus disputatione 30. n. 14.) Et ideo ita docent Abb. d. c. *Super literis*, n. 4. & 6. & d. c. *Constituimus*, n. 1. notab. 2. & c. *Ad audienciam*, el. 2. n. 14. & c. *Sedes*, nu. 4. *de rescrip.* Felin. d. c. *Super literis*, n. 6. & ibi Decius in noua edit. n. 8. notab. 3. idem Felin. d. c. *Ad audienciam*, n. 22. vers. Tertio amplia. Francus c. *Si eo tempore*, nu. 4. *de rescrip.* in 6. *Bellamer a decis.* 4. n. 1. Barth. *Socinus conf.* 273. ad fin. & *conf.* 164. n. 2. vol. 2. *Cornelius conf.* 227. *Videtur prima facie*, n. 9. vol. 2. *Tiraquel tractat.* *Cessante causa, in princ.* n. 116. *Pelaez de maioratu*, 1. edit. 1. p. q. 9. num. vniuersal.

57 Hinc deducitur primò, non esse tenendum, quod docet Barth. *Socin. conf.* 270. *Consideratis, ad fin. volum.* 2. nempe, quando subreptio non commissa est ab eo, cui rescriptum imprestat, quia veritatem narravit, sed ab alio, vt à curiali vel solicitatore, qui vel falsum expressit, vel veritatem sibi propositam conticuit, ignorantiam partis imprestantis excusare, ne rescriptum sit subreptitium. Et refert Rotam dixisse, sic decimum esse ab Urbano Papa in beneficiis. Et ait iura loquentia in beneficialibus extendi à Doctoribus ad alias Principis gratias. Idem sustinet Felin. c. *Super literis*, num. 7. vers. *Denum, circa predicta, de rescrip.* Ceterum hoc non est tenendum. Quia ratio tradita nu. præced. nimis, attendendam esse intentionem concedentis, quæ deficit, quoties est subreptio circa causam finalem & que procedit, quando ipse rescriptus commisit generaliter subreptionem, vel alius eo inscio. Idem probatur ex c. *Si motu proprio, de præb.* in 6. ibi: Secus si ad petitionem illius vel alterius pro eo oblatam. Et sustinent ibi Anch. n. 3. notab. 3. Francus n. 3. Decius reprobans predictam Rotæ decis. d. c. *Super literis*, in noua edit. notab. 3. n. 9. *Cordub. sum. q. 45. opin. 1. punct.* 1. ratione 1. In quo autem sensu possit sustineri quod priores Doctores afferunt, dicemus num. 67.

58 Curialis autem aut solicitator, aut rescriptor, qui vt facilius dispensationem impetrat, mutat narrationis substantiam, manet excommunicatus per motum proprium Pij V. Sic Enriquez lib. 12. *de matrimonio*, c. 3. n. 7. fine. At hoc non est verum. Quia is motus proprius nullam excommunicationem imponit: sed solum decernit vt pena falsarij plectantur, vt bene Manuel I. *tomo summae 2. editione*, cap. 238. fine. Vega I. *tomo summae*, cap. 88. *casu* 4. Et loquitur ille motus proprius de procuratoribus tam officij lacra penitentiariæ, seu contradictarum, quamalijs quibuscunque solicitatoribus, seu scriptoribus, quos Copistas vocant, qui veritatem facti à narratione, quam à partibus habuerunt, quoad substantialia & qualitates necessaria exprimendas diuersam faciunt, seu quoquo modo inuentunt, aut immutant, depravantve.

59 Secundò deducitur, non esse credendum Nauarro lib. 1. consil. in 2. editione, tit. *De filijs presbyter.* consil. 2. numero 4. dicenti posse defendi saltem in foro conscientiæ taciturnitatem ex ignorantia probabili excusare à subreptione. Et in 1. editione, eo lib. 1. tit. *De rescript.* consil. 1. n. 6. ait taciturnitatem ex ignorantia confusgentem non videri nocere per c. *Gratia, de rescript.* in 6. Sed id non est vniuersaliter verum, sed quando ignorantia non est causa totius rescripti, vt statim dicemus, & ad c. *Gratia respōdebimus*, n. seq.

Contra hanc tamen doctrinam fortissimè vrget tex- 60
tus, c. *Gratia, de rescript.* in 6. vbi impretrans beneficium à Pa-
pa tacito alio quod sibi absenti ac ignorantii ordinarius
contulerat, potest utrumque retinere, si sint compatibilia,
si autem incompatibilia, potest eligere. Et redditur ratio
his verbis: *Cum tempore imprestationis nestires.* At subreptio
commisa est tacito beneficio, quod erat exprimendum,
c. *Si motu proprio, de præb.* in 6. Ergo subreptio per ignorantiam
commisa minime nocet. Diuersimode respondent DD.
Quidam aiunt dispositionem huius textus esse specialem
in eo casu, & ideo ad alium non esse trahendam, iuxta l. *Ius singulare, ff. de legibus.* Sic Ioan. And. eo c. *Gratia*, n. 2. Alij impugnata hac expositione respondent, dispositionem illius
textus posse trahi ad alios casus concurrentibus quatuor
conditionibus. 1. est, vt ad sit tam iusta ignorantia, qualis
est quæ ab absenti consurgit. 2. ne præiudicetur iuri iam
alteri quæsito. 3. vt qualitas tacita per ignorantiam sit talis,
vt si fuisse expressa, Princeps similiter concessisset, quam-
uis non ita facile. Ultima, vt gratia sic concessa non trahatur
ad casum penitus extraneum. Sic Abb. d. c. *Super literis*, n. 5.
de rescript. & ibi Felinus n. 6. Menochius de arbitrariis, lib. 2. cen-
turia 3. casu 201. à n. 52. vsque ad 55. Alii explicant, vt decisio
eius textus ideo procedat, quia subreptio in eo casu pro-
cedit à iusta & multum tolerabili ignorantia: & poterat
reduci ea dispositio ad terminos iuris communis, id est,
attento iure cōmuni idemmet dispositū erat, quod gratia
concedit. Secus si ad eos terminos reduci non posset. Sic
Anton. d. c. *Super literis*, n. 27. *Rebuff.* c. Nulla, ar. 2. statim in princ.
concl. 5. *de concess. præb.* & in concordatis, vbi de forma mandati
apostolici, paulo ante clausulam, *Motu proprio*, vers. *Limita ta-*
mam. Sed hanc solutionem impugnat Abb. proxime allegatus.
Quia in terminis illius c. *Gratia*, concessio nō reducitur ad
iuris communis terminos, sed est ultra seu cōtra ius com-
mune. Quia attento iure cōmuni impretrans secundum
curatum, tacito primo curato, quod obtinebat, amittit
primū, nec sibi datur optio, c. *De multa, de præbend.* clemen. Si
plures, eod. t. Sed expositio illa Antonij est optima, & bene
defenditur à Beroto eod. c. *Super literis*, in 1. lectura, n. 41. vt in-
telligatur quando gratia poterat reduci ad terminos iuris
cōmuni non simpliciter, sed ad terminos iuris communis
antiquioris, & tunc subreptio ex ignorantia tolerabili nō
viciat. Quod hic contingit, nam attento iure antiquiori,
c. *Referente, de præb.* si impretrans 2. beneficium incompatibi-
le tacebat 1. id non vacabat, sed dabatur ei electio. Quod
postea immutatum est per c. *De multa, de præb.* decidens ea
ipso vacare primum. Atque huius decisionis ea est ratio.
Quia res facile ob iustum causam ad ius primæcum redu-
ci potest. 1. Si vñus, §. *Pactus*, vers. *Quoties, ff. de pactis.* Itē, quia
non dicitur in totum fallum, quod primordiis veritatis iu-
natur, 1. *Cum filius, §. Hæres meus, ff. de legat.* 2. Potest etiam
alia expositio tradi, ideo ignorantia in eo casu, cap. *Gratia*,
iuvat, vt literæ ad beneficia non sint subreptitiae. Quia im-
pretrans nō habet ius in re in priori beneficio, vt pote quod
sibi absenti ac ignorantii collatum erat, cap. *Si tibi absenti, da*
præbend. in 6. sed tantum ius ad rem. Et ideo subreptio ex
tam iusta ignorantia non viciat. Quia vt viciet, debet esse
taciturnitas beneficij quantumuis modici iam posselli,
licet ex ignorantia taceatur. Et ita procedit cap. *Si motu*
proprio, de præb. in 6. Sic Berouius eo c. *Super literis*, in 1. lectura, n.
42. *Rebuff.* in concord. vbi de forma mandati Apost. paulo ante
clausulam, *Motu proprio*, vers. *Vel potest dici.* Et hæc vlti-
mæ expositiones præ ceteris placet.

Quarto supponendum est, quando subreptio per igno- 61
rantiam siue simplicitatem admissa, siue tacendo veritatē,
siue explicando falsitatem, non fuit causa finalis totius re-
scripti, sed partis illius, quia explicita veritate non conce-
deretur ea rescripti pars, aut reliqua concederentur, vi-
que non viciari totum rescriptum, sed eam solam partem,
in qua est subreptio. Verbi gratia, imprestat quis re-
scriptum contra debitorem suum, afferens ex ignorantia
de consuetudine patriæ causas tractari simpliciter
& de plano, cum tamen id falsum esset. Quare Pontifex
commisit

commisit cuidam causam simpliciter & de platio tractandam, literæ valebunt quoad commissionem illi iudici factam, & virtute illarum potest delegatus procedere in forma communis, at non valebunt quoad speciale illum procedendi modum. Et ratio est, quia substantia illius rescripti est ipsa iuris dictio, forma autem accidentalis est illi procedendi modus specialis, quem Pontifex delegato concessit. Cum ergo subreptio absque dolo contigerit, fueritque causa solius formæ, quæ à rescripti substantia potest separari, ipsam solam formam vitabit. Hoc expresse deciditur, c. Super literis, de rescript. Et ita tradunt omnes. Et sic intelligunt aliqui, c. Si eo tempore, de rescript. in 6. vbi deciditur, rescriptum ad beneficium, siue cum cura siue absque illa obtinentum, tacito defectu legitimæ etatis ad curatum, cum tamen legitima esset ad simplex, validum esse ad obtinendum beneficium simplex, non vero curatum: intelligunt enim hunc textum, quando ea subreptio fuit ex simplicitate aut ignorantia. Et ita conciliant hunc textum cum d.c. Super literis. Hi sunt Abb. eo c. Super literis, n. 5. & c. Sedes, n. 2. de rescript. vbi Felin. n. 2. Franci d.c. Si eo tempore, n. 4. Gutier. q. canon. l. 2. c. 15. n. 45. Sed de hac expositio ne dicemus n. 71.

62 Nomine autem huius simplicitatis aut ignorantie intelligo quamcunque, quantumvis crassam, modo non sit ingens temeritas. Vt n. 66. probabo.

63 Hoc tamen suppositum est primò limitandum, nisi à negotio, circa quod commissa fuit illa subreptio non dolosa, dependeant alia negotia tanquam accessoria: tunc enim, etiam si in his non sit subreptio, corruent pereunte principali. Sic Abb. t. Sedes, n. 4. de rescript. & ibi Felin. num. 2. Franci c. Si eo tempore, n. 4. eod. t. in 6.

64 Secundò limitant quidam, ut intelligatur in his literis gratiosis aut beneficialibus, focus in priuilegijs, quæ afferunt per subreptionem etiam non dolosam vitari indistincte. Nam cum priuilegium sit lex priuata, concedens intendit præcisè priuilegium concedere. Sic Ant. c. Super literis, n. 25. de rescript. Sed meritò id reprobat Felin. eo c. Super literis, n. 3. limit. 3. Quia literæ beneficiales & priuilegia in hoc differunt. Quippe Pontifex præcisè etiam intendit conferre beneficium. Item quia cum literæ ad beneficia sint valde stricti iuris, si per subreptionem partis illarum non dolosam minimè vitiantur totæ: à fortiori nec priuilegia & ideo hac ratione ductus Abb. eo c. Super literis, n. 5. in principio, ait hoc habere locum in literis beneficialibus & priuilegijs. Item quia Innocent. c. Cūm dilecta, n. 3. de rescript. aquiparat priuilegia & literas beneficiales in materia subreptionis.

65 Quinto supponendum est, quando subreptio fuit per fraudem vel malitiam, vitari omnino literas, quantumvis ea non fuerit causa totius rescripti, sed solius formæ specialis. Hoc expresse deciditur c. Super liter. de rescr. constituto hoc discrimine inter literas sic impetratas, & quando per ignorantiam impetrantur, ibi: In sue perscrutatis paenam nullum ex illis literis commodum consequantur. & cap. Sedes, in fine, eodem tit. ibi: Mendax precursor caret penitus impetratis. Quæ eaDEM verba habentur, l. Et si legibus s. cap. Si contra ius. Et factentur omnes, (quod qualiter intelligatur a n. 70. Videbimus.) Et hoc absque dubio intelligendum est, siue ea subreptio malitiosa contigerit falsum exprimendo, siue verū raccēdo. Quia expressis verbis idem de utraque subreptione disponitur, d.c. Super literis, ibi: Si qui priori modo falsitatem exprimunt, vel suppressum veritatem, in sue peruersitatis paenam nullum ex illis literis commodum consequantur. Et ita docent Abbas ibi, n. 1. notab. 2. Imola n. 6. Barbatu n. 24. Decius in noua edit. n. 4. notab. 1. & d.c. Sedes, n. 14. notab. 4. Quare cautè intelligendi sunt ipsemer Abbas eo, c. Sedes, n. 4. Tiraquel. de paenitentiis, causa 44. n. 41. dum constituunt discrimen inter subreptionem, falsum exprimendo, & raccēdo verum, vt in priori casu corrunt omnino rescriptum in mendacij paenam: secus in posteriori. Et rationem reddit, quod non sit ita odiosus tacens verum, sicut exprimens falsum, potuit enim taciturnitas ea ex ignorantia procedere. Sed

Felinus eod. c. Sedes, num. 2. aduersus hanc rationem insurgit. Nam etiam falsum posset absque dolo exprimi, & verum quoque ex dolo taceri. Vnde intelligo prædictos autores (ne credatur illos ita absurde loquitos contra textum expressum d.c. Super literis,) sensisse tantum, magis præsumi dolum ex falso expressione, quam ex veri taciturnitate: cum illa frequentius ex dolo procedat. At si verè utraque ex dolo procedat, idem de utraque est dicendum.

Existimo autem quantumvis crassam ignorantiam & simplicitatem, modo non sit ingens temeritas, excusare ab hac poena irritationis totius rescripti, ratione subreptionis in altera eius parte, itaque ut locus sit huic poenæ, desideratur ut impetrans & prudens malitioso animo id faciat. Quia textus d.c. Super literis, expresse petit fraudem vel malitiam. At taciturnitas ex quacunque ignorantia, & similiter expressio falsi ex illa, non potest dolosa ac malitiosa nuncupari, nisi ingens temeritas in ea ignorantia reperiatur. Ut latius probabo l. seq. disp. 32. n. 36. & 39.

66 Neque erit locus huic poenæ, si cum pars verum proposuerit, ipsa ignorantie, curialis vel solicitator sciens & prudens subreptionem commiserit, tacita veritate, aut expressa falsitate. Ducor, quia eod. c. Super literis, dicitur impenetrantem in suæ peruersitatis paenam nullum ex literis commodum consequetur. At verus impetrans in nulla culpa fuit. Ergo non debet ea pena affici, ut literatum commodo prorsus careat, sed de illo iudicandum est, ac de impetrante per ignorantiam. Atque in hoc sensu verum est quod ait Narar. l. 3. consil. in 1. edit. tit. De regularibus, cons. 78. n. 3. in 2. l. 1. t. De rescript. cons. 15. n. 3. nimis narrationem falsi factam per solicitatorem non videri tanti momenti, quanti factam per ipsammet partem. Et in hoc etiam sensu verum erit quod n. 57. retulimus ex Rota, & aliis afferentibus non nocere parti relationem falsam solius curialis vel solicitatoris: id enim verum est, ne vitiet totum rescriptum, quando totius non est causa: secus quando esset causa totius, ut ibi diximus.

Sed quæres, an in dubio præsumatur hic dolus? Consulendi sunt DD. eod. c. Super literis, & maximè Felinus ibi n. 5. Et breuiter placet in dubio non præsumi hunc dolum, sed potius ignorantiam, atque illum opponenti incumbere probandi onus. Vt docent Glossa d.c. Super literis, verb. Prior modo, & ibi Host. n. 7. Imola n. 5. Beroius in 2. lectura, n. 70. & civitatis Baldo, Tiraqu. & aliis Pelaez de maioratu, in 1. edit. 1. p. q. 8. fine. & q. 9. fine. Præsumetur autem dolus (ut bene aiunt Glossa ibi, verb. Nullatenus, in fine, & latius ibi Abbas n. 7. Beroius proxime allegatus) ex varijs circumstantijs. Et ita ad hoc iudicandum spectabit iudex, an ille dixerit falsum in proprio facto, an in alieno, & an factum sit proximo, an longinquo tempore gestum, ut vel sic præsumatur scientia: & an literæ sint magni an modici momenti. Et bene docet Rebuff. præxi benefic. t. differentia inter rescripta gratia & iustitia, n. 25. different. 8. facilius præsumi dolum in literis gratiæ quam iustitiæ. Quod hæc multo facilius obtineantur, & ideo non sit opus viri dolo ad eas impetrandas. Probabitur autem hæc ignorantia impetrantis iuramento ipsius, nisi eset verisimile ipsum habuisse notitiam. Vt de probanda ignorantia diximus l. 1. disp. 62. fine. Et sic docet alijs citatis Rebuff. in concordatis, in forma mandati Apostol. paulo ante clausam, Motu proprio, vers. Et hæc ignorantia.

Hæc præmissis, triplex quod ad præsens attinet versatur difficultas circa intellectum d. c. Super literis, de rescript. quando impetratio fuit per dolum & malitiam, siue tacendo verum, siue exprimendo falsum. I. est, an intelligatur, quando partes eiusdem rescripti sunt omnino separatae, ita ut in paenam committentis dolosam eam subreptionem, circa alteram solam rescripti partem, vitietur quoque altera pars? II. an ea subreptio dolosa, ut totum rescriptum vitiet, debeat esse circa causam finalem, eam tacendo, vel falso exprimendo, an potius sufficiat circa causam impulsuam. III. an ipso iure subreptio hæc dolosa vitiet rescripta iustitiæ & gratiæ.

Circa i. difficultatem quidam sentiunt textum eod. c. 70
Super

Super literis, intelligi etiam si rescriptum contineat plura separata: quippe omnia vitiabuntur per subreptionem dolosam in altero commissam. Sic docent Abbas ibi, n. 2. *Barbatius* n. 25. *Beroius* 1. *lectura*, n. 7. & 8.

71 At verius est, non intelligi quando partes eiusdem rescripti sunt omnino separatae, sed solū quando altera gratiae pars cōexionem habet cum altera: quia eandem causam eundem que finem respiciunt: tunc enim solum subreptio dolosa in una parte vitiabit aliam. Prob. quia hæc irritatio est in pœnam doli & malitiae, (ut expressè dicitur *eod. ca. Super literis.*) Ergo non est extendenda ultra casum in eo textu expressum. Qui est, quando impetratur vnum rescriptum diuersa continens, quorum vnum connexio[n]em habet cum altero: quia pertinet ad eandem causam decidendam. Ut constat ex exemplo quod subiunxit n. 61. ex mente Doctorum. Item quia cum diuersæ gratiae absque villa connexione in eodem rescripto conceduntur, sunt virtute duo rescripta, ac omnino per accidens & materialiter vnum. Nil ergo confert subreptio circa unam gratiam, ad alterius irritationem. Item, quia cap. *Si eo tempore, de rescript. in 6.* cuius decisionem retuli num. 61. hanc partem probare videtur, ibi enim sunt diuersæ gratiae, & omnino separatae, & ad diuersos effectus, nimurum altera ad beneficium simplex, altera ad curatum, & ideo subreptio circa unam minime vitiat alteram. Nec iure probatur, sed ad libitum dicitur intelligi eum textum, quando subreptio fuit per ignorantiam. Ut eum volunt intelligi DD. aliqui, quos n. 61. allegauit. Et ideo hanc sustinent sent. ita intelligens id c. *Si eo tempore, Decius d.c. Super literis, in noua edit. notab. 1.* n. 7. & 18.

72 Hinc deducitur, si in eodem rescripto impetrat quis dispensationem voti castitatis, ac peregrinationis Hierosolymitanæ, allegata scienter falsa causa circa alterum votum, vera autem circa alterum, non vitiari dispensationem circa utrumque; sed circa illud, in quo causa falsa fuit. Quia sunt dispensationes omnino separatae. Secus si duplicitis impedimenti ad nuptias dispensatio in eodem rescripto obtineretur, vt voti castitatis & cōsanguinitatis, nam subreptio dolosa in altero vitiabit totam dispensationem. Quippe cum sit rescriptum ad eandem causam, eundemque finem respiciens, quoad utrumque; partem cēlebitur prorsus vnum. Sic enim ponderauit *Decius n. preced. allegatus* ad dijudicandum, an vnum sit rescriptum, vel potius duæ partes separatae. An hoc autem sit ipso iure, & in foro conscientiae ante iudicis sententiam? dicemus n. 76. & 78.

73 Circa 2. difficultatem nu. 69. propositam, quidam sentiunt taciturnitatem veri, vel falsi expressionem dolosam circa causam impulsuam vnius partis rescripti, vitiare totum: & ita intelligunt textum d.c. *Super literis, de rescript.* Et prob. nam loquens textus de falsitate exprimente, vel supprimente veritatem per fraudem, indistincte decidit nullum ex eis literis posse illud commodum assequi. At postea agens de eo, qui per ignorantiam distinguit, an talis sit causa circa quam fuit subreptio, vt ea non tacita, sed vere expressa, adhuc literæ concederentur, & nunc dicit valere quoad eam partem, quæ concedenda foret: secus si talis sit causa, vt illa vere expressa nullatenus literæ concederentur. Ergo in priori parte indistincte intelligitur textus, siue causa sit finalis, sine qua non, siue solū impulsuam. Alias nullum est discriben inter utrumque casum. Et pro hac sent. aperte sunt *Glossa eod. ca. Super literis, verb. Nullatenus, & ibi Innoc. statim in princ. Ioan. Andr. n. 12. Imola n. 5. Barbatius n. 24. Decius c. Sedes, in noua edit. nu. 14. notab. 4. de rescript.* dicunt enim corrue rescriptum, quando est dolus siue alias Pontifex esset concessurus literas, siue non. Quia hæc distinctione (inquit) adhibetur in textu, quando literæ per ignorantiam impetratae sunt. Eiusdem sent. videtur aperte *Bellamera decisione 4. n. 1.* vbi ait ex duplice capite reddi posse rescriptum subreptitum ex falsi expressione: altero, quia induxit ad concedendum: altero vero, quia per fraudem. Sentit ergo aperte, quando fraus intercedit, non spectandum esse an falsi expressio induxit.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Principem ad concedendum. Eiusdem videtur expressè *Sylvest. verb. Rescriptum q. 6. & 7. init. vbi absolute docet gratias & privilegia vitiari tacita veritate, vel allegata falsitate scienter: & statim loquens quando ignoranter, dicit tunc vitiari, quando Princeps cognita veritate non concessisset. Eadem tenet in propriis terminis *Corduba sum. q. 45. opin. 1. punct. 1. immediate ante 3. rationem*, vbi loquens de matrimonii dispensatione ait dispensationem non valere, quamvis causa scienter falso narrata, vel vera scienter tacita, sit minus principalis, & sine qua Pontifex vere prorsus dispensaret: per d.c. *Super literis.* Cuius sent. refert *Gutiér. q. can. lib. 2. c. 15. n. 134.* & dicit esse verissimam.*

Sed re attentius considerata existimo iuxta diuersas sententias diuersimode loquendum. Quia retenta opinione citata n. 10. & 31. dicenti taciturnitatem causæ impulsuæ, eiusve falsam expressionem vitiare gratiam, dicendum est vitiari totum rescriptum ex subreptione circa causam impulsuam partis illius. At retenta nostra sent. citata nu. 17. & n. 32. dicenti solam subreptionem circa causam finalē, sine qua literæ non cōcederentur, illas vitiare, sentiendum est quantumuis malitia & dolus adsit in tacenda veritate, vel exprimenda falsitate solius causæ impulsuæ, totius vel partis rescripti, nil ipsius vitiari. Atque ita intelligitur d.c. *Super literis.* Itaque solum dispensationes & cætera rescripta subreptitia censemur, quando siue ignoranter, siue dolo, est taciturnitas veri, siue expressio falsi in causa finali, qua sublata Pontifex non concederet literas, aut si concederet, non tamen eodem modo, sed moderamina quædam adhibendo. Et tunc si ea subreptio tacendo verum siue exprimendo falsum contingat in causa finali totius rescripti, & ita totum rescriptum afficit, vitiabit totū, (vt probauit nu. 56.) Siue per fraudem, siue per ignorantiam contingat. Si autem accidat circa solam rescripti partem, tunc distinguendum est, si per ignorantiam, sola pars rescripti, quæ ea subreptione afficitur, vitiabitur: si autem per malitiam, vitiabitur totum (quod intellige iuxta dicta n. 41. quando allegantur plures causæ, nam quando una sola allegatur, nil refert, an sit finalis, an impulsuia, vt ibi explicui.) Quare differētia, quam textus d.c. *Super literis*, constituit, qua innititur contraria sent. vbi absolute & indistincte loquitur textus, quando adfuit dolus: at quando ignoranter, cum distinctione an literæ cōcederentur, necne: eo solum pertinet, vt quando adest fraus circa partis rescripti causam finalē, vitiatur indistincte & omnino rescriptum, tam quoad partem inutilē, id est, quæ seclusa ea subreptione non concederetur; quam quoad alteram utilem, id est, alias cōcedendam. At quando fuit ex ignorantia, pars sola, inutilis vitiatur. Itaq; in priori parte, nimurum, quando fraus interuenit, iure optimo non distinxit textus, an ea fraude seclusa pars literarum esset cōcedenda, quia ea contingente circa solam rescripti partem, vbi est in causa finali, corruerit totum, quāvis altera rescripti pars subreptione cessante foret concedenda. At in posteriori parte vbi sermo est de subreptione ignorantie admissa circa causam finalē, opus fuit distinctione, an subreptio sit circa causam finalē totius rescripti, vel solius partis. Quia si sit in causa finalis totius, corruerit totū: si solius partis, illa sola coruerit. Et ita totus ille textus d.c. *Super literis, de subreptione veritatis suppressæ, vel falsitatis expressæ* loquens, agit de sola causa finali, sine qua literæ non cōcederentur, vel tote, vel pars illarum. Ducor, quod totus ille textus agat de taciturnitate veritatis, vel expressione falsitatis causæ conducentis ad valorem rescripti. Cum de hac subreptione loquatur, eam pōderans ad valorem vel nullitate in rescripti. At causa impulsuam non est huiusmodi, sed sola causa finalis, iuxta veriorem sententiam. De sola ergo subreptione circa causam finalē agit. 2. Quia textus, quoad hoc equiparat prorsus malitiā, & fraudem in tacenda veritate, vel exprimenda falsitate. At tacens veritatem, quam explicare non tenerit: qualis est iuxta veriorem sent. circa causam impulsuam, nequit iure optimo fraude vel malitia notari. Hæc enim culpam

& sane non leuem implicant: cum tamen nulla sit in eorum citurnitate, quæ quis explicare non tenetur. Et confit. quia licet in mendacii expressione delictum sit, at si non contingat circa causam conduceat ad rescripti valorem, non afficitur id delictum malitia speciali mendacii ratione rescripti, in quo contingit. Sicut mentiens in confessionis Sacramento circa rem non necessario detegendam in eo, reus est mendacii simplicis, at nō mendacii ad confessionem attrinensis. Sicut ergo hoc mendacium nō vitiat confessionem: ita neq; illud debet vitiare rescriptū. Et ideo huius sent. est *Beroius dicit. cap. Super literis, in 2. lectura, num. 53.*

75 Ultimum dubium est. An hæc pœna irritationis totius rescripti ob subreptionem dolosam in parte illius inducatur ipso iure: atq; ita literæ iustitiae sic subreptitiae, quas alias non ipso iure ob subreptionem irritari diximus n. 3. sint dicenda ipso iure nullæ, quando subreptio fuit dolosa? Pars affirmans suaderi videtur, quia c. *Sedes, in fin. de rescriptis, & l. Et si legibus, C. si contra ius, dicitur hunc mendacem imperatorem debere penitus carere impetratis.* At dictio, Penitus, importat ipso iure, c. fin. cum ibi adnotatis, de pœnis. Et docent aliis citatis *Decius c. Caterum, in noua edit. n. 25. de rescript. Tiraq. l. Si vñquam, verb. Reuertatur, nu. 105. vers. 26. C. de reuocand. don.* Secundo, quia c. *Super literis, de rescript.* dicitur nullum ex illis literis commodum consequendū. At dictio, Nullus, ob negationē vniuersalem in ea inclusam denotat ipso iure. Ut docent *Gl. c. Innotuit, verb. Nulla, de elect. & multis aliis citatis Tiraq. d. verb. Reuertatur, n. 243. vers. 76. fallit.* Et confirm. quia si literæ valerent ipso iure, magnum commodum consequeretur impetrans, contra d.c. *Super literis, decisionem.*

76 At dicendum est, non vitiari literas iustitiae ipso iure, siue quoad partem subreptitiam, siue quoad non subreptitiam, sed ope exceptionis vtramq; partem irritadām esse ratione illius dolosæ subreptionis. Ducor, quia eod. c. *Super literis, de rescript.* asseritur iudicem datum in literis his dolosis non posse cognoscere de causa sibi commissa, postquam sibi facta fuerit fides de impetrantis dolo. Ergo ante fidem sibi factam potest cognoscere, ac proinde processus antea factus erit validus. 2. Quia textus eo. c. *Super literis*, ait in pœnam dolii rescriptum vitiari: cum tamen regulariter non vitiaret ipso iure subreptio literas iustitiae, (vt nu. 3. diximus.) At pœna non incurritur ipso iure, nisi quando id expresse in iure statutum reperitur. Ut notatur reg. *In pœnis, de reg. iuriis in 6.* Quod in hoc casu nō reperitur expressum. Nam verba illa: Nullum commodum consequatur, & Penitus careat impetratis, tantu volunt, ut nulla pars illius rescripti dolosi valeat, sed omnes partes penitus valore destituantur. Quare fateor dictiones has Penitus, & Nullus, importare ipso iure, quando non esset aliud in textu, cui applicarentur. At sic poslunt applicari ad totalem rescripti annulationem, tam, scilicet, quoad partem subreptitiam, quam non subreptitiam. Ad quod confert doctrina *Tiraq. l. Si vñquam, verb. Reuertatur, vbi cū n. 105. retulisset multos dicentes dictiōnem, Penitus, importare ipso iure: statim, nu. 108. vers. Contrarium tamen, refert multos alios dicentes non importare ipso iure: & ipse subdit hoc esse verum, quando subiecta materia suaderet non importare ipso iure. Quod hic contingit, ne inducatur correctio textuum, quos n. 3. retulimus ad probandum literas iustitiae non nullari ipso iure per subreptionem.* Vnde dum textus d.c. *Super literis*, ait mendacem nullū ex literis commodum consequeatur: & textus n. præc. allegati hūc penitus impetratis carere debere, intelligūtur non illico, sed postquam dolus oppositus fuerit, ac legitime probatus. Et ideo hanc partem tueruntur *Gl. d.c. Super literis, verb. Nullatenus, & ibi late Beroius in 1. lectura, n. 25. & 26.*

77 Sed maior difficultas est, an dispensationes & ceteræ gratiæ vitiarentur quoad vtramq; partem ipso iure, & in foro conscientiae sint omnino irrita, quādo subreptio dolosa fuit circa alterius solam partis causam finalē. V. g. impetravit quis dispensationem in voto castitatis & cōsan-

guinitate ad ducentam cōsanguineam, allegato vero incontinentie periculo, quod legitimam dispēlandi in voto causam præbet, & falla feminæ paupertate sciēter, quæ est causa dispensandi in consanguinitate. Quæ dispēlatio in totum vitiatur, iuxta decisionē d.c. *Super literis*, (vt diximus n. 72.) dubitatur ergo an ipso iure, & in foro conscientiae sit irrita, quoad partem eam, in qua non fuit subreptio, scilicet, quoad votum castitatis. Nam de parte subreptio nullus dubitat. Et videtur nulla ipso iure, & in foro conscientiae, nulla sent. iudicis expectata. Quia literæ gratiæ subreptitiae sunt ipso iure in vtroq; foro irritæ, (vt n. 3. probauit.) At iuxta d.c. *Super literis*, subreptio dolosa in una parte dispensationis, reddit totā subreptitiam. (Sicut enim dixi n. 54. ille textus loquens in literis iustitiae, procedit à fortiori in literis gratiæ.) Tota ergo erit in vtroq; foro ipso iure irrita. Et confirm. quia literas iustitiae non ipso iure irritari in eo textu, inde contingit, quod huiusmodi literæ non reddantur per subreptionem ipso iure nullæ. Ac proinde cum textus nō exprimat pœnam nullitatis induci ipso iure, inducetur vtiq; iuxta earum natūram, quæ est, vt ope exceptionis irritari possint. At literæ dispensationis & gratiæ sunt ipso iure nullæ, quādo subreptitiae sunt. Ergo eo ipso quod textus decidit vtramque partem fore subreptitiam, decidit consequenter vtramq; partem fore nullam ipso iure, & in foro conscientiae. Tādem, quia si dicas hanc irritationem esse delicti pœnam: (vt expresse dicitur eod. c. *Super literis*) ac proinde sententia iudicis ad eam incurrendam desiderari. Obstat, quod hæc non sit pœna priuans impetrantem re sibi iam acquisita. Quod propria pœna ratio perit, & ideo sententia iudicis indiget. Sed solo lucro acquirendo priuatur impetrans, idque ex voluntate concedentis, qui eam esse explicit d.c. *Super literis*, vt dolosus impetrans nullum ex iis literis commodum consequatur. At pœna huius generis nulla sententia indigent. Ut constat in pœna à testatore legis adiecta.

At verius existimo, non irritari ipso iure & in foro cōscientiae eam partem dispensationis, quæ vitio caruit, sed opus esse iudicis declaratione. Ducor, quod textus d.c. *Super literis*, non decidat ratione subreptionis dolosæ in altera gratiæ parte, reddi quoque alteram subreptitiam: vt vel sic per necessariam consequentiam deducatur, altera partem fore ipso iure in vtroq; foro irritam. Sed tantum decidit debere impetrantem carere alterius partis cōmodo, quæ alias vtilis erat: & non quomodounque decidit debere eo commode carere, sed in doli pœna. Ergo non est cur ea irritatio sequatur natura literarum gratiæ subreptiarum, sed debet sequi naturam pœnae, quæ est, vt non incurritur ipso iure, sed post iudicis sententiam, vbi contrarium non inuenitur expresse decisum in iure. Et confir. quia hocius est pœnale, & correctoriū iuris cōmunis, iuxta quod vtile per inutile non vitiatur, quando commode separari possunt: reg. *Vtile, de reg. iuriis, in 6.* Ergo potius est valde restringendum, ne ea pœnae & correctio censeatur inducta ipso iure. Secundo, quia hæc irritation non est omnino rei nondum acquisitæ. Cum ius habeat impetrans, vt vtilis pars dispensationis non vitiaret per inutilem: idq; in iure ipso Pontificio fundetur. Cū ergo in pœnam hoc iure priuatur, desiderabitur aliqua iudicis sententia. Tandem, quia si textus d.c. *Super literis*, non irritat ipso iure literas iustitiae sic obtentas, (vt diximus nu. 76.) de quibus expresse loquitur. Cur dicendum erit literas gratiæ irritari ipso iure, cum de illis non loquatur is textus, sed per quandam consequentiam & extensionē Doctorum trahatur ad eas, (vt diximus n. 54.) Nec obstat dicere natura literarum gratiæ subreptiarum, quæ ipso iure sunt nullæ, id petere. Id enim faterer, si textus decideret alteram partem eodem subreptionis vitio affici, ex subreptione dolosa commissa in altera. At cum id nō decidat, sed solum ex ea parte vtili nullum commodum cōsequendum in doli pœnam, non rigidius hæc pœna accipienda erit in literis gratiæ; quam in literis iustitiae: quas non

non irritat ipso iure. Et ex his constat solutio ad argum. contraria n.præced.adducta.

79 Tandem quia satis longa & difficultis est disputatio: placuit eā summātim complecti. 1. Dico, tunc tantum esse subreptitia quæcunq; rescripta gratiæ, vel institutiæ, ex taciturnitate veri, quādō tacetur veritas, quā intra expressis verbis declarari iubet: vel est talis, quæ intrinsece attinet ad dispensationē, estq; causa finalis illius: quia ea veritate expressa, aut omnino denegaretur dispensatio, aut cum aliquo moderamine concederetur. 2. Dico, tunc similiter virtutem ex falso expressione, quando contingit circa causam finale, ita ut ea falsitate nō expressa, denegarentur literæ: aut ijs esset moderamen adhibitū. Quod intelligendum est, quando plures causæ narrātur, & finalis est vera. Nā si una la causa narretur, & ea falsa sit, qualiscunq; sit illa, non valebit rescriptū. 3. Dico, si ea literæ motu proprio cōcedantur, valere non obstanti subreptione veritatis tacitæ. Secus si esset subreptio falsitatis narratæ. Ultimo dico, quādō falsi expressio aut veri taciturnitas contingit circa solā causam impulsuā, licet dolo contingat, in neutro foro vitiari literas. Si autē sit circa causam finalem, sic distinguendū est, si est causa totius rescripti, totū vitiabitur, siue dolo siue ignoranter cōtingat. Si solius partis est causa & altera pars est omnino separata, illa sola pars vitiabitur, in qua est subreptio etiā dolosa. Si autē partes cōiunctionē quandam habeant, separabilē tamen quoad valorē, tunc si ignoranter, id est non per fraudē & malitiam, subreptio admissa sit, valebit in vitroq; foro rescriptum, quoad solā partem in qua non fuit subreptio. Si vero per fraudem & malitiam, ea quoq; pars vitiabitur & corruet, in qua non fuit subreptio; non tamen ipso iure, & in foro conscientiæ, ante iudicis sententiam, sed post illam.

DISPUTATIO XXII.

An dupli ad eandem rem dispensatione imperata, posterior subreptitia censeatur, nisi prioris mentionem faciat?

SUMMARIUM.

An quādō non additur dispensatio, sed est executio prioris, sit opus mentione prioris? n. 1.
Quid, quando posterior dispensatio additur priori? Refertur opinio affirmans, n. 2.
Proponuntur probantia non opus esse mentionem prioris facere, n. 3.
Sola dispensatio natura attenta non est ea mentio necessaria, sed in quantum colligitur velle Principem, ut ea mentio fiat, n. 4.
Non est necessaria mentio, quando non est aliqua contrarietas inter utramque, n. 5.
Quid, si prior cū moderatione fuit concessa, & posterior absque illa? n. 6.
Quid, si utraque ab inferiori concessa sit? n. 7.
Quid, si in posteriori est clausula, motu proprio, & ex certa scientia? n. 8.
Quid, si utraque dispensatio ab eodemmet petita sit? n. 9.
Quid, si concedens posteriorēm absque limitatione, norit ex stylo Curiae solere apponi limitationem? n. 10.
Quid, si quis impetrat dispensationē voti castitatis cum limitationibus ex stylo Curiae apponi solitus, & postea alia absoluta, tacita priori? n. 11.
Quid, si posterior ex noua causa / sufficienti impetratur? n. 12.
Quid, si impetrans dispensationem ad nubēdum consanguineo, ei nō nubens, vel facta iam vidua impetrat aliam ad nubēdum aliij consanguineo, non facta prioris mentione? n. 13.
Quid, si petita dispensatio denegetur, & tacita denegatione impetratur? n. 14.
Quid, si orto dubio aut scrupulo circa valorē prioris dispensationis limitata, impetratur alia amplior, tacita priori: an neutra valeat? n. 15.
Quid, si posterior sit limitator, an fas sit deposito prioris dubio illavt? n. 16.
Quid, si posterior non impetrata sit ad confirmandam priorem, sed ad ullam, qua limitator erat augendam, an utraq; tacita priori corrumpat?
Refertur quadam sententia, n. 17.
Proponitur sententia Auctoris, n. 18.
An impetrans dispensationem ad ducentam consanguineam, & nolens ducere, obtinuit dispensationem ad ducentam aliam, possit hac posteriori nō ducta, vel iam viduus effectus, uti priori dispensatione, n. 19.
An si impedimentum matrimonij ex eodem vel diuersi generis criminis consurgat, & impetrata sit semel dispensatio, sit posterior subreptitia, non faciens prioris mentionem? n. 20.
An prioris dispensationem irrita sit necessaria mentio in posteriori? n. 21.
Quid, si ab eodem utraque impetratur, & prior sit limitator? n. 22.
An hac posterior in totum corruat, an quoad solum prioris excessum? n. 23.
Soluuntur argumenta, n. 24.

IN hac disp. non est mentis nostræ tractare de rescriptis iustitiae, quando, scilicet, altera pars impetrat rescriptū, nō faciens mentionem prioris a se vel ab aduersaria parte impetrati. Nec etiam an posterius privilegium non facies mentionē prioris, illi deroget, quando prius est alteti cōcessum. Sed de his cōculendi sunt DD. c. 1. & c. Ceterum, de rescript. Sed de solis dispensationibus agimus, quādō posterior subreptitia censeatur, eo quod prioris mētio facta nō sit. De quare nimis breuiter & valde confuse tractat DD. & ideo difficultis est resolutio. Constat autem inter omnes, quando dispensatio non additur dispensationi, sed est exequitio dispensationis iam factæ, non esse opus prioris dispensationis mentione. Ut si cum homicida dispensatū sit ad beneficium obtainendum, nō tenetur dum postea beneficium impetrat, defectus illius aut dispensationis mentionem facere. Quod iam in illo dispensatum secū sit, nec nunc dispensationem aliquā impetrat, sed priorem exequitū recipiens beneficium. Sic cōtra aliquos, quos tacito nomine ibi refert, tenet Ioan. And. c. 2. n. 2. de filiis presbyt. in 6. & ibi Anchār n. vn. notab. 3. Domin n. 7. Francus n. 5. Abb. c. penult. nu. 14. de rescript. Rebuffus praxi benef. t. De dispensationibus, in fin & in concordatus, in forma mandati Apostoli, super verb. Dispensationum.

Difficultas autē est, quoties noua dispensatio priori additur, an vt posterior valeat, sit necessariō prioris eidem concessione mentio facienda? Et quidem communiter DD. id affirmat. Ducuntur potissimum ex c. 2. de filiis presbyt. in 6. vbi deciditur subreptitiam fore dispensationē à Sede Apost. impetratā, vt illegitimus obtineat plura beneficia, si prius ad vnum dispensatum secū sit, nec in posteriori dispensatione, mentionē illius defectus faciat. Et redditur ibi ratio, quod Pontificē prioris dispensationis cōscium, nō concessum posteriore, sit verisimile. Secundo, idē probant ex c. penult. de præscript. vbi iudicatur subreptitium privilegium recipiendi Sacramēta à quouis Antistite absolute concessum cuidam Abbatii, non facta mētione alterius priuilegij prius eidem Abbatii concessi non ita ample, sed cum moderatione hac, si proprius Antistes ministrare nolle. Tertio, ex l. 3. C. de Episcopali audientia, ibi: Remissionem venie criminis nisi semel commissa non habeant. Ex quo textu Guillelmus de Cunco ibi, Bald. num. 4. Paulus num. 9. & innumeris alijs, quos referunt & sequuntur Tiraquell. de pœnis temperand. causa 10. n. 4. Couar. l. 1. variar. c. 20. n. 8. Ant. Gomez to. 3. var. c. 3. n. 60. sim. Nazar. l. 1. conf. in utraque edit. t. De constit. conf. 1. q. 19. nu. 53. & in Extravag. de datis pro iustitia vel gratia, notab. 32. n. 48. vers. Nec obstat resolutio, Iul. Clar. l. 5. recept. in præct. crimin. §. fin. q. 59. n. 9. Sarmiento l. 1. selectar. c. 9. nu. 2. Menochius de arbitr. l. 2. centur. 3. casu 203. n. 32. Padilla l. Transiger. n. 69. C. de transact. Bosius practica, t. De remedij ex sola clemētia Principis, n. 35. Plaza de delictū, c. 45. ad fin. Molina l. 2. de primog. c. 4. n. 52 & l. 4. c. 3. nu. 43. Rojas epitome success. c. 23. n. 22. Gutier quest. can. l. 2. c. 15. n. 89. Azebedo l. 8. recop. t. 15. l. 2. n. 14. Manuel l. to. sum. 2. edit. c. 238. n. 5. inferunt remissio nē homicidij cassam fore tacito alio homicidio prius remisso eidē. Idq; decidit l. reg. 2. t. 15. l. 8 noue recop. Ergo similiter in 2. dispensatione super eadē re impetrata, oportet primā mentionē facere, vt valida sit. Atq; ideo generaliter & indistincte loquētes colligunt ex d. c. 2. de fil. presb. in 6. in posteriori dispensatione, vt subreptitia non sit, necessario mentionem faciēdam esse prioris, Glos. ibi post casus positionē, notab. 1. & ibi Ioan. Monachus init. Decius conf. 69. visa don. n. 32. & 33. & conf. 541. n. 22. vers. 4. cogitandum, vol. 4. Parisius conf. 74. n. 56. & 57. vol. 4. Jacob de Puteo decis. 246. n. 42. & 4. l. 1. Rebuffus cōcedatis, in forma mādati Apost. super verb. Dispensationū, & praxi benef. t. De dispensatione super defectu natūlū n. 59. & t. De dispensationibus n. 24. addens n. 25. non sufficere, si in posteriori dispensatione dicatur, non obstante priori, nisi illius quoq; mentio fiat, Couar. l. 1. var. c. 20. n. 8. si Menoch. dearbit. l. 2. centu. 3. casu 201. n. 39. & casu 203. n. 33. & 34. Molina l. 2. de primog. c. 4. n. 51. Meres de maior. in 1. edut. 1. p. q. 7. n. vn. col. 2. Gutier. quest. can. l. 2. c. 15. n. 91. Enriq. l. 7. de indulg. c. 17. num. 5. quamvis addat hoc esse in foro externo.

Atque in d.c.2.de filiis presbyt. in 6. peti ut saltem in eo casu fiat mentio prioris dispensationis, tradunt Ioan. Andr. ibi, n.2. Abb. c. penult. n.17 de prescript. Nauar. l.4. conf. titul. De consang. in 1. edit. conf. 5. fine, in 2. conf. 8. n.6. Couar. 4. decret. 2. p.c. 8. §.8. n.5. vers. 7. Molina l.4. de primog. c.3. n.43.

3 Pro parte autem aduersa, ut non sit opus mentione prioris dispensationis, fortiter vrget. Quod c.2.de filiis presbyt. in 6. qui textus est potissimum, & capitalis contrariae sententiae, eam non probet. Quia in eo non dicitur prioris dispensationis mentionem faciendam, sed solum prioris defectus, eo quod in illo non sit prius plenè dispensatum, sed tantum quoad unum beneficium obtinendum. Ut constat ex illis verbis textus: *Dispensationem aliam tacito de predicto defectu postmodum obtinent.* iuh. etis verbis precedentibus, ibi: *Si is cum quo fuit per Sedem apostolicam dispensatum, ut non obstante defectu natalium.* Atque ideo dominic. ibi, n.7. Francus n.2. notab. 3. aiunt in 2. dispensatione addita prima, non esse opus de prima mentione facere, sed de primo defectu. Et confirm. quia esto textus ille peteret prioris dispensationis mentionem, loquitur in casu speciali, quādo scil. cum illegitimo dispensatur ad duo beneficia, tacita priori ad vnicum dispensatione. Nam difficilius vtrumque simul, quam vtrumuis seorsum concederetur. Ita explicant eum textum Molina l.4. de primog. c.3. n.43. & alter Molina tom.3. de iust. disp. 650. n.4. Secundò, quia c. penult. de prescript. cui etiam prior sent. innititur, illam non probat. Quod is textus loquatur in casu speciali, nempe, quando per posterius priuilegium derogatur iuri proprii Episcopi, cuius est omnia sacramenta suis subditis conferre. Quod ius partim seruabatur in uiolatum in priori priuilegio: vt potest quod solum concedebat ab alio recipere, quando proprius ministrare nollet. At posterius absolute concedebat ab alio recipere. Et ita in hoc casu intelligunt eum textum (quamvis non limitent ad eum casum, sed a lios sustineant) Innoc. ibi, n.4. Ioan. Andr. num. 14. host. num. 7. Anton. n.20. Baldus, n.10. Card. n. vn. vers. In fine Glossa sic patet. Anch. n.8. Quare eum textum ad alias dispensationes iuri tertij non derogantes trahere dissonat rationi. Tandem quia ultima ratio prioris sent. eam non probat. Quod hic non agatur de alicuius criminis remissione, quæ odiofior est: sed de dispensatione gratiose in matrimonij impedimento, quod absque culpa aliqua contrahitur.

4 I. tamen conclusio sit. Si solam dispensationis naturam attendamus, non est subreptitia, quod in posteriori mentione non fiat prioris eidem persona concessa. Quare si ex hac taciturnitate posterior sit iudicanda subreptitia, id ex Principis voluntate deducendum est: eo quod creditur fore ut prioris memor posteriorē denegaret. Prob. quia c. 2. de filiis presb. in 6. cui potissimum sent. nu.2. relata innititur, reddens rationem subreptionis huius, totā rem hanc in presumptam voluntatem Principis denegatur posteriorē cōiicit. Et vniuersi DD. pro ea sent. eo nu.2. allegati hanc rationem tradunt. 2. quia cum neutra dispensatio ab altera pendeat, & vtraque à potenti concedere impetrata sit, si vtriusque natura prēcisē cōsideretur, neutra alterius mentione indiget. 3. quia seclusa hac prēsumpta Principis voluntate, si vim textuum & rationis probantū perpendamus, ea non probatur, (vt n. præc. ostendimus.) Et forte hoc est, quod voluit dicere Abb. c. penult. num. 13. de prescript. vbi ait cōcesso alio priuilegio super separatis, vel super eisdem, non esse necesse prioris dispensationis mentionem facere. Quia hoc (inquit) nullibi cauetur. Solum enim ob odiosam beneficiorum pluralitatem cautū hoc reperitur, c. Si motu proprio, de præb. in 6. & c. In nostra, de rescript. Et conclus. hanc in propriis terminis docet Jacob. de Puteo, decision. 246. n.2. & 4. lib. 1. vbi ait subreptionem in hoc casu contingere, non ob dispensationis præcedentiam, sed ob verisimilem Principis voluntatem.

5 Hinc deducitur, vbi inter priorem posteriorē dispensationem nulla est dissonātia, sed sunt super rebus diuersis, non esse opus mētione prioris in posteriori. Quod nulla ratio nullusve textus ad id cogat. Quippe textus de hac re

loquentes agunt de duabus dispensationibus, quādo inter eas est dissonantia quādā ac contrarietas. Vt n. seq. vi debimus. Neque est sufficiens aliqua cōiectura, vnde meritò colligatur contrariam fore voluntatem Principis cōscij prioris dispensationis. Atque ita docent Abb. c. penult. n.13 de prescript. Anch. conf. 131. fine. Et hanc ratione Nauar. l.5. conf. in 1. edit. t. de priuileg. confil. 12. n.2. & l.4. tit. de cōsang. conf. 5. fine. in 2. eod. tit. De cōsang. conf. 8. fine, & l.1. t. De rescript. conf. 6. n.2. Petr. de Ledesma, sum. sacram. vbi de matrim. c.27 post 7. conclus. dub. . . Vega 1. tom. sum. c.88. casu 3. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c.238. n.4. docent subdiaconum cum quo dispensatum est in ordine, ut ducat vxorem, si velit postea consanguineam ducere, non teneri in posteriori hac dispensatione mentionē prioris facere. Quare penitus non intelligo quod tradunt Rota in nouissim. to. 3. l.2. decisione 47. nu. vn. & Mandosius in signatura grat. tit. Dispensationis, in fine, vbi tunc prioris dispensationis in posteriori mentionem faciendam esse do cent, quando dispensationes essent diuersae, seu ad diuersum finē tenderēt, secus si ad eundem.

Secundo deducitur, quādo prior & posterior dispēsatio sunt circa eandem rem, ac inter vtramque est dissonātia, & partialis quādam contrarietas, quod prior cū moderatione quadam concessa sit, posterior autē absolute, & absque illa, subreptitiam esse posteriorem, nisi prioris mētio Principi fiat. Prob. quia hæc est vera & germana intelligentia, c.2. de fil. presb. in 6. vbi tradūtib. Ioan. Andr. n.2. Abb. c. penult. n.17. de prescript. Parisius cōf. 74. n.57. vol. 4. ideo enim posterior dispensatio cum illegitimo ad duo beneficia censemur irrita, eo quod non fuit in ea facta mentione prioris dispensationis ad vnicū beneficiū. Quia posterior dispensatio est amplior, ac prioris moderationē excedit. Vnde immēritò DD. n.3. allegati explicat eū textū, ut solius defectus sit mentione facienda, cōtra cōmūnē Doctōrū sent. n.2. relatam. Præterea quia hic est verus & germanus intellectus c. penultimi, de prescript. Ideo enim in posteriori priuilegio decernitur ibi mentionem faciendam prioris, quod prius cum moderatione fuit concessum, posterior autem absolute. Quod egregie declarat ibi Innocent. n.4. reddens rationem eius textus, quia Princeps certior factus de priori cōcessione limitata non eam mutasset. Quam eandem rationem tradunt cæteri DD. ibi. Tandem, quia meritò ac iure optimo (prout constantia ac Principis grauitatem decet) præsumi potest fore, ut non facile, & absque vrgēti ratione, passim instar leuissimi hominis sententiā mutet, & quod semel cum limitatione cōcessit ipse, vel præcessor, postmodū ea seclusa concedat. Sed vtique diceret sufficere priorem dispensationem. Et in hoc casu est vera sent. n.2. relata. Et in propriis terminis ita sustinet Abb. eo c. penult. n.17. dicens eum textum habere vetum, etiam vbi non est tertii præiudicium, sed posterius priuilegium est absque moderatione in priori adhibita. Idem docet Bellameria ibi, n.4. inde inferens, vbi priuilegium partim ius commune continet, partim autem est contra ius, secundum ex toto iuri communi aduersum non valere, nisi primi mentione facta. Et Rota in nouissim. to. 3. l.3. decisi. 91. n.3. ait hoc procedere in quibuscumque priuilegiis & concessionibus. Idem tenent loquentes de priuilegiis, Barth. Socinus confil. 246. n.4. vol. 2. Menoch. de arbitrar. l.2. centur. 3. casu 203. n.35. Gutier. l.2. q. canon. c.15. n.92. Idem docent loquentes de legitimatione Barth. Socin. confil. 65. n.12. vol. 3. Rum. confil. 82. n.13. & confil. 99. fine, vol. 3. Curtius senior confil. 73. n.15. ad fin. & n.9. & 17. Tello l.12. Tauri, nu.42. Matienzo lib. 5. recap. t. 8. l.10. glossa 1. n.14. Et facit Nauar. l.4. confil. t. de consang. in 1. edit. confil. 5. fine, in 2. conf. 8. fine, nam dicens dispensationē in consanguinitate non esse subreptitiam, non facta mētione prioris facta in ordine sacro, pōderat ad id eas esse dispensationes diuersas, & per vnam

non

non reddi alteram ampliorem: quasi censens contrarium fore vbi amplior redderetur.

7 Et hoc non solum est verum in dispensationibus Pontificis, de quibus agit textus c.2. de filiis presb. m.6. sed etiam in dispensationibus ab inferioribus concessis. Ut bene docent ibi Glossa verb. Sedem: & ibi Domin. n.7. francus n.5. Quia ratio in eo textu expressa militat quoque in his. Simili ratione quamvis in textus loquatur de impedimento naturali illegitimitatis, ex rationis identitate trahendus est, ut intelligatur quoque de quo quis impedim. accidentali. Ut bene Domin. ibi. n.4. francus n.5. aduertunt.

8 Imò hoc est verum, quamvis in dispensatione posteriori amplius concessa sit clausula, motu proprio, & ex certa scientia: adhuc enim erit subreptitia non facta prioris strictioris mentione. Quod et si motus proprius subreptionem tollat, non tamen defectum intentionis suppletat (ut diximus disp. preced. nu. 52.) At dispensatio hæc corruit ex presumpto intentionis defectu. Ut dixi n.4. & 6. Sic Tello, l. 12. Taurin. 42.

9 Limitatur tamē ab aliquibus hoc, ut verum sit quoties moderamen in priori dispensatione appositum est proprio motu illam concedentis, aut ad instantiam diuersæ personæ ab illa cui concessa est: & tunc is cui concessa est, nouam sibi dispensationem impetrat absque illa moderatione, ac priori dispensatione tacita: tunc enim hæc est subreptitia. Secus si plemet, qui cū moderatione petierat, nunc impetrat absque ea. Cum enim hic posset absque moderatione petere, nunc per puram petitionem, ei renunciari. Et cū ea non processerit ex proprio Principis motu, non videtur fore ut moderatio prius adhibita eum retrahet à posteriori absolute concessione. Sicut enim dicens forte esse verū, Felin. c. penult. n.2. de prescript. & idem affirmsat Ruinus cons. 161. n.33. vol. 2. Sed merito citatus Ioan. Andr. & alijs hanc limitationem reprobant, dicentes aberfasse hos auctores, Curtius senior consil. 7. nu. 9. & 17. Tello l. 12. Tauri. n. 42. Quia qualitercumq; semel cū limitatione gratram concesserit Princeps, nou est credendum cum ita facile prioris dispensationis tenorem mutatorum.

10 Secunda limitatur, nisi concedens posteriorem gratiā absque dicta moderatione nosset prioris limitationem. Quia semper solet apponi De curia stylo. Quod tunc nequeat contraria voluntas coniici, cui subreptio ex tali taciturnitate innititur. Sic Felinus c. penult. n.2. de prescript.

11 Hinc sit si quis voti castitatis dispensationem impetrat cum limitationibus soliris apponi De stylo curiae, nempe, ad unicum matrim. & commutatione facta in manistruas confessiones, ac alia pietatis opera, si postea tacita hac impietret aliam absolutam, fore hanc posteriorē validam. Quia cum ea limitatio De stylo curiae soleat apponi, non latet Pontificem. Et quamvis singularis dispensationis huic personæ concessa immemor sit, ac prædicta moderationis in ea apposita, cum tamen soleat De stylo curiae apponi, nec Pontifex apponat, signum apertum est voluntatis concedentis absolute.

12 Tertio limitarem, nisi ex noua causa, eaque sufficienti, posterior dispensatio peteretur. Quia cum tunc noua sufficiente causa concurrat, nulla fraus Principi sit, tacita prioris dispensationis moderatione. Nec contraria eius voluntas instè presumi potest. Quod tenent etiam in fortioribus terminis, nempe, quando est præiudicium successorum in maioratum, Molina l. 4. de primog. c. 3. n. 42. Gutiér. q. canon. l. 2. c. 15. n. 95. dicentes subreptitiam esse posteriorē alienandi hypothecandive bona maioratus licentiam, non facta prioris ad id concessæ mentione, nisi ex noua sufficiente causa posterior licentia impetretur. Quod idem asserit alter Molina tom. 3. de iust. disp. 65 o. n. 4. bene limitans, quando arbitrio prudentis spectatis circumstantijs occurribus iudicatur fore, ut ex ea secunda causa Princeps concederet licentiam prioris memor. Secus si merito timeretur eum denegaturum. Sic ergo in nostro casu, quando talis est causa de novo superueniens: ut iure optimo presumatur Principem posteriorē

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

gratiā absque moderatione concessurum, non obstat in prioris moderationis scientia, valebit posterior dispensatio absoluta. Secus vbi id nona presumitur.

Hinc sit, si femina ex dispensatione Papæ consanguineo nubat, & eo matrimonio soluro aliam dispensationem obtineat ad nubendum alij consanguineo, tacita priori, validam fore hanc dispensationem. Quia si manet idem doris defetus, qui causam præbuit priori dispensationi, reputatur noua causa respectu posterioris dispensationis. Item quia cū animus Pontificis sit, in simili dispensatione consulere paupertati feminæ, credi nequit eius animus à cōcedenda posteriori retardandum, quod priorem concessisset. Imò idem credo, quamvis hæc posterior aut utraque dispensatio esset petita ac concessa nulla allegata causa, sed maiori compositione pecuniaria exacta ad usus publicos. Et idem dico, licet femina reficiat nolens priori consanguineo nubere, ac impetrat posteriorem dispensationem ad nubendum alij. Credo enim in utroque casu non esse necessariam prioris mentionem dispensationis. Quod sint super diversis matrimonij, & neutra habeat connexionem cum altera. Et sic non est necessaria prædicta mentio. Iuxta tradit. n.5. Adde esse dispensationes super diuersis, nec priorem augeri per posteriorem. Ut in simili ponderauit Navarrus n.6. fine allegatus.

Tandem infertur, minus verum esse, quod tradit. Meno chius de arbitrar. l. 2. centar. 3. casu 203. n. 6. vbi ait impetratio legitimatio subreptitiam fore, si semel ea petita, & à Principe denegata, quando postea impetratur, non fiat mentio prioris denegationis. Nec DD. quos pro se refert, id assertunt, sed tantum faciendam esse mentionem prioris dispensationis cum moderatione concessa, quando posterior est absolure concessa. Nec aliquo iure aut ratione probatur in dispensatione, prioris denegationis faciendam esse necessariam mentionem.

Difficultas tamen est, an vbi posterior dispensatio subreptitia est, eo quod prioris strictioris non sit mentio facta, neutra valent deinceps, an sola hæc posterior. Videatur enim neutra valere. Non prior, quia per impetracionem posterioris illi renunciatur. Non posterior, quia est subreptitia. Sed dicendum est, duplicitate posse peti hanc posteriorē dispensationem. 1. modo, ad prioris corroborationem, eo quod scipulus aut dubium de prioris valore rgeret. 2. modo, ad priorem, quæ limitata erat, aungendam. Et quidem quando primo modo est petita, constat inter DD. solam posteriorē corrucere, priori in suo valore perseveranti. Quod nec impetrantis nec concedentis intentio facit derogare iuri quæsito per priorē dispensationem: & tantum absuit ut impetrans intendat priori renunciare, ut prius eam confirmare intendat. Et sic docent Inoc. c. penult. n. 5. de prescript. & ibi Host. n. 12. init. Ioan. Andr. n. 16. Baldus n. 13. Bellamera n. 6.

Hinc deducitur quid dicendum sit in hac questione. Quidam impetravit dispensationem, & ob aliquos scrupulos sibi obiectos impetravit aliam, quæ concessa est sibi cum aliquibus moderationibus: dubitatum est an postea certior factus de valore dispensationis prius impetratae, possit ea vti? Quidam intesperitus Romanus id negauit. Ductus est, quod per posterioris gratiæ impetracionē visus sit nolle priori vti. Atque gratia semel repudiata non potest amplius acceptari. Sed ex dictis n. preced. cōstat integrum ei esse vti priori gratia. Quod ei non visus sit renunciare: vtpote, qui posteriorē ad prioris confirmationem impetravit. Et si noluit priori vti, non fuit ea voluntas absolute, sed ex errore proc̄ssit, & supposito prioris vti.

Quando autem posterior dispensatio amplior non est impetrata ad prioris confirmationem, sed ad illā augendam: quibusdam placet neutrā valere. Non posteriorē, quia est tacita prior strictius concessa. Non priorē, quia per posterioris impetracionē illi tacitè renunciatum est. Quippe solus animus ad proprii iuris renunciationē sufficit. Ut constat ex c. penult. de prescript. vbi deciditur impetrantem priuilegium, præscriptioni aduersum, videri renun-

renunciare iuri præscriptionis. Et addit[us] textus hæc verba: *Presertim cum coram nobis priuilegio sit usus. Dicitio enim, præfertim, denotat idem esse in casu cōtrario. Ut notatur c. Auditio, de electo &c. Quoniam frequenter, ut litem non contest. Atque ita docent Innoc. eo c. penult. num. 5. Host. n. 1 fine, Ioan. Andr. n. 15. Abb. n. 18. 19. 20. Bellamer. n. 5.*

¹⁸ Sed magis placet valere adhuc priorem dispensationem. Quia cum posterior non valeat, minime derogat priori. Nec animus impenetrantis censetur esse renunciandi priori, nisi quatenus posterior valida est. Ut probatur ex l. si iure. 18 ff. de legat. 3. ibi: *Sed vix id obtinere potest. fortassis ideo, quod ita demum a priori testamento recedere velit, si posterior validum sit. Nec obstat c. penult. de prescript. quia ibi est sermo de priuilegio valido præscriptioni contrario. Et ideo hanc sent. tuetur ibi Baldus n. 22.*

¹⁹ Hinc deducitur, quid dicendum sit quando quispiam dispensatione ducendæ consanguineæ obtenta, noluit eā ducere; sed obtinuit dispensationem ad ducendam aliā: an obtenta hac posteriori, liceat illi priori uti? Credo priorum dispensationem euauisse per huius posterioris, si valida fuit, impetratiōnem: licet ea nō sit usus ducendo posteriorē consanguineam. Quia licet per secundum matrimonium, ad quod nō interfuit dispensatio, nō videatur renunciari dispensationi, ut dicemus disp. 32. n. 6. ait fecit credo per impetratiōnem posterioris dispensationis. Quod cōstat ex dictis duplici n. præc. & DD. ibi allegatis. Præterea, quia cum dispensationes hęc simul statuerint, nequeant, sed repugnant quoad executionem, per impetratiōnem posterioris usus est impetrans renunciare priori in manus Pōtificis, a quo posteriorē impetravit. Iuxta dicta duplici n. præced. Et ita amplius ea uti nequit, sed sola posteriori dispensatione. Quam nō esse subreptitiam, eo quod de priori mentionem nō fecerit, diximus n. 13. Tandem, quia esto animus impenetrantis fuerit nō esse renunciare priori dispensationi, at Pontifex noluit concedere duplē dispensationem, ut utraque staret, & ad libitum posset utraus uti impetrans. Et si id petereatur, denegaret utique tamquam rationi valde diffonans.

²⁰ II. Conclusio. Si impedimentum matrimonij ex criminis cōsurgat, ut quod in coniugis necem machinatum sit, vel adulteratum sive matrimonij data, & semel eius impedimenti dispensationem quis obtinuerit, si dissolutor eo matrimonij in idem impedimentum incidenter, tenet in dispensatione posterioris impedimenti facere mentionem prioris dispensationis, ne hæc posterior sit subreptitia. Secus si ex distincto crimen impedimentum cōsurgat. Ut quia alterum fuit machinationis, alterum adulterij cum fide. Prior pars probatur ex dictis n. 2. in 3. ratione, vbi ex multis probauimus iteratam eiusdem criminis remissionem indigere mentione prioris, ne subreptitia sit. Cum ergo in hoc euentu sit iterata criminis matrimonii impedimentis remissio, auferendo pœnam illi iure statutam, opus erit prioris dispensationis mentione. Posterior pars probatur, quia quamvis vbi diuersæ specie sunt criminia, ut alterum furti, alterum homicidij, nonnulli censeant supercedendum esse iudici, donec Principem consulat, si in posterioris remissione taceatur prioris remissio. Hi sunt aliqui, quos refert & sequitur Menoch. de arbitrar. lib. 2. casu 20. n. 3. Alij autem censeant posterioris remissionem esse subreptitiam. Sic Auendaño tractatu de iniuria, n. 3. Azebedo lib. 4. recop. t. 14. l. 3. n. 3. At verius est non esse necessariam eam mentionem. Quod lex 3. C. de Episcop. auditum decidit criminis semel remittendum, manifeste loquatur de eodem crimen repetito. Ut bene docent Nauar. l. 1. cons. in utraque edit. 1. De constitut. cons. 1. q. 19. n. 53. Co-uar. l. 1. var. cap. 20. n. 3. Boſius praetica, t. de remedis ex sola clementia Principis, n. 95. Padilla l. Transigere, n. 69. C. de transact. Gutier. q. can. l. 2. c. 15. n. 89. Cum igitur in hoc casu diuersa sint crimina, in posteriori dispensatione circa alterum, nō erit necessarium mentione facienda dispensationis in altero concessæ. Imò quando esset eiusdem criminis repetitio, ac prioris dispensationis usus non extiterit, quia id matrimoniū initum non est: credo in posterioris criminis dispensatione non opus esse prioris mentione. Quia cum prior ad effectum perducta non sit, perinde est ac si crimen prius remissum non foret.

Vltima conclusio. Quando prior dispensatio priusve ²¹ priuilegium sunt irrita, non est necessaria illorum mentio in posteriori. Quia cum illa nullius valoris sint, perinde videtur ac si impenetrata non essent. Nec enim præstat impedimentum, quod de iure non sortitur esse etiū, reg. Non præstat, de reg. iur. in 6. Quam extendi quoque ad priuilegia & gratias docet ibi Glossa verb. Non præstat. Bellamer. a decisione 543. n. 6. Atque ita de literis irritis loquentes, docet Glossa c. Suggestum, verb. Posterus, de iure pat. & c. Cum nostris, verb. De facto, de cōtes probanda. Et c. Ex tenore, verb. Negotio, fine de reser- vbi Abbas n. 6. Felin. n. 2. Deatus in noua edit. n. 19. & c. Oblata, n. 11. notab. vlt. de appellat. Idem Felinus c. 1. n. 13. de rescrip. Domin. c. Quoniam, col. 4. vers. Super tertio, d. 18. barbatius cōs. 43. n. vlt. vol. 3. Neaiza. cons. 36. n. 16. Rebuff. de const. regis, to. 2. in prefat. n. 95. Maseard. multos allegans de probat. concl. 846. n. 20. & seqq. Flam. de confidentia benef. q. 46. n. 28. Et ob eandem doctrinam non esse opus mentione clausulæ irritæ alterius rescripti, tradunt Iason. l. 1. n. 1. C. si contra ius, Molina l. 4. de primog. c. 3. n. 32. Gratian. reg. 229. n. 12. Alter Molina to. 3. de iust. diff. 656. n. 2. Quamvis Goffred. quem refert ac sequitur D. Anton. t. p. 1. 20. in reg. Non præstat, sentiat absque sufficienti fundamento esse necessariam mentionem faciendam de priori rescripto irrito. Et Corduba sum. q. 45. opin. 2. punct. 1. fine, agens de dispensatione quadam subreptitia ad matrimonium obtenta, ait eam narrandum necessario Pontifici esse in posteriori dispensatione. Sed hoc non est vniuersaliter verum. Vt constabit ex dicendis n. seq.

Limitant aliqui hanc conclusionem, ut intelligatur ²² quoties prius rescriptum irritum fuit impetratum ab uno ex aduersariis, & posterius ab altero. Secus quando utriusque ab eodem impetratum est. Tunc enim est narrandum prius. Sic Menoch. de arbitrar. lib. 2. casu 20. fine: ac refert pro se Dominicum cons. 141. n. 2. vers. In contrarium ostenditur, vbi loquens de literis gratiæ id asserit. Sed ait Menochius ex ipsius ratione colligi idem dicendum esse de iustitiæ literis. Et rationem huius tradit Dominicus, quia si legitimè impetrans priorum gratiam validam, tenetur de illa mentione facere, à fortiori tenebitur inique impetrans priorum irritam. Ne melioris conditionis sit iniquus, quam legitimus impetrator. Contra textum, c. Eum qui, de proband. m. 6. Ex qua ratione colligitur, qualiter limitatio hæc intelligenda sit: nimurum, quando si prius rescriptum validum foret, erat necessaria ipsius mentione in posteriori: quia illud erat cum limitatione, hoc autem absolutum. Et tunc verissimum censeo esse mentionem faciendam prioris gratiæ subreptitia; quamvis impetrans nullam in subreptione admiserit culpam. Ne illa impetratio irrita maiori gaudeat priori, quam valida. Deinde, quia cum Pontifex quantum est ex parte sua, voluerit priorum gratiam valide & limitate concedere, nō est credendum fore ut prioris memor mutet sententiam, concedendo absolute posteriori. Quæ est ratio ob quam rescripti validi limitati esse in posteriori ampliori mentionem faciendam diximus n. 6. At quando utraque dispensatio est cum eadem moderatione, cum tunc nulla opus esset mentione prioris validæ, idem quoque dicendum erit, quando prior est irrita. Quia iam cessat ratio tradita. Quare cautè decius. c. Ex tenore, in noua editione, n. 15. de rescript. limitationem hanc non ita absolute ac voluminous posuit, sed dixit prioris rescripti irriti non esse opus mentione, nisi inde contingat fore melioris conditionis delinquentem. Unde si non licet impetrans narrare prius rescriptum subreptitum, patet posterior cum eadem moderatione, cum qua prius concessum est.

Sed dubitabis, an dum posterior dispensatio ample ²³ concessa est irrita, eo quod tacita sit prior subreptitia limitatione, iuxta dicta n. præced. sit haec posterior in totum cassa, an in ea sola parte, in qua prioris moderationem exce- dit?

dit? Videtur enim ad id valere. Quod ideo subreptione notetur, quia excedit priorem, & in excessu est inuoluntaria ex parte Pontificis, qui de priori moderatione certior factus illam non concederet cum eo excessu. Ergo quoad illam moderationem est voluntaria & valida. Sed existimo totam posteriorem corrue. Quia cum sit vni-
ca dispensatio, ac super vnicum impedimento, subreptio in illa admissa, tacendo veritatem necessario explicandam, vitiat totam, iuxta dicta disp. preced. n. 18.

²⁴ Ad argum. n. 2. proposita constat ex dictis. Nam 1. & 2. solum probant quod diximus n. 6. ut ibi ostendimus. Et 3. probat quod fassi sumus n. 20.

DISPUTATIO XXIII.

An quando plura concurrunt impedimenta, oporteat omnia illa in eadem dispensatione referre, an sat sit in diuersis?

S V M M A R I V M.

Resortur quedam sententia, n. 1.

Explicatur sententia Authoris, n. 2.

Quid, si ignoranter non sint narrata omnia in eisdem literis, n. 3.

An ligatus voto castitatis, vel religionis, vel non ineundū matrimonij cum consanguineis, si consanguineam ducere velit, teneatur in eadem dispensatione utrumque impedimentum narrare, n. 4. & ibi, quid quando sublato uno impedimento superenit aliud.

An ligatus voto & iuramento possit in diuersis literis dispensationem petere, n. 5.

Quid, si ligatus sponsalibus velit aliam propriam consanguineum dicere, n. 6. & ibi, quid, si habeat votum impediens emissum ante pueritatem?

Quid, quando alterum impedimentum est publicum, & alterum occultum, ex cuius manifestatione sequetur infamia, n. 7.

Quid, si ex manifestatione impedimenti occulti non orietur infamia, num. 8.

An possit tunc penitentia exigere compositionem solatitudinē, si copula illa occulta proponeretur in foro externo, n. 9.

Soluuntur argumenta, n. 10.

Hac in re duplex est sent. I. censet satis esse in diuersis dispensationibus diuersa impedimenta propo-
ni, & quamlibet illarum validam esse quoad impedimen-
tum in ipsa explicitum. Ut si qui sint simul consanguinei
& affines, poterunt in quibusdam literis consanguinitatem proponere tacita affinitate, & in aliis hanc, illa tacitas,
& utraque dispensatio valebit, quoad suum impedimen-
tum. Dicitur 1. quod nullo iure caueatur, ut in impe-
tratione dispensationis vnius impedimenti mentio de a-
liis impedimentis fiat. 2. quia valet impetratio absolutio-
nis ab una excommunicatione, non facta mentione de a-
liis quibus idemmet ligatur. Ut communiter tradit DD.
cum glossa, cap. Ex parte, verb. Redire, de offic. ordin. Terrio, quia
pasim contingit in Curia impetrari dispensationem in
quodam matrimonij impedimento, non facta mentione
de alio: ac postea impetratur dispensatio super alio. Atq;
utraque repuratur valida. Quem stylum refert Nauar statu-
tim allegand. Quartò, quia (ut dixi disp. præc. nu. 20) impe-
tratio venia diuersorum criminum, ut furti & homicidijs,
valet seorsum facta: nec in vnius impetratio est nece-
ssaria alterius mentio. 5. Quia alias cogeretur quis iacturā
propriæ famæ ac feminæ facere; explicando propriū incel-
stum occultum cum forore consanguineæ suæ, ac feminæ
consanguineæ, quam ducere vult, aut nequirit dispensationem validam impetrare. Sextò, quia alias ligatus voto
castitatis volens ducere consanguineam, nō posset prius
validam voti dispensationem impetrare. Et si id sit ex ijs
in quibus Episcopus dispensat, ut non nubēdi, vel pœna-
le castitatis, non posset huius ab Episcopo dispensationē
petere: & postea à Pontifice consanguinitatis. Et ideo hac
sent. sustinent loquentes de dupliciti impedimento, quo-
rum alterum dirimit matrimonij, alterum vero tantum impete-
rit, Nauar. l. 4. conf. in 1. edit. t. de sponsal. conf. 2. n. 1. & t. de con-
sang. conf. 1. n. 2. & conf. 2. nu. vn. & conf. 5. nu. 2. 3. & 4. in 2. edit.
eod. t. de consang. conf. 1. n. 2. & conf. 8. n. 2. 3. & 4. & conf. 9. n. 2.
conf. 10. n. 1. Enriquez addens in foro externo eam dispen-
sationem non admitti, l. 12. de matrim. c. 2. n. 4. in comment.

lit. 2. & c. 11. n. 2. Petri de Ledesma de matrim. q. 59. a. vlt. dub. 2.
difficil. post 3. c. 1. coroll. 1. Zanellus q. pract. q. 737 n. 27. Manuel
1. 10. sum. in 2. edit. c. 2. 3. 8. n. 5. Vega 2. to sum. c. 3. 4. casu 97. ad fin.
Et loquentes de dupliciti impedimento dirimenti idē do-
cent Nauar. lib. 2. conf. 1. De consang. in 1. edit. conf. 4. n. 2. & 3.
in 2. conf. 7. n. 2. & 3. Enriquez l. 12. de matrim. c. 3. n. 8. & quā-
tus ibi loquatur, quando ex ignorātia vnum tacetur: at in
comment. litera N. ait idem esse, si scienter tacetur. Manuel
d. 23. 8. n. 1. Emm. Sa sum. verb. Dispensatio, num 16. explicans li-
cer utrumque impedimentum sit publicum. Et facit val-
de huic sent. quod docet Ioan. And. in arbore affinitat. §. Ad
arborem affinitatis, n. 5. habetur to. 9. tractat. noniorum, ubi ait
quando affinitas & publica honestas matrimonio incun-
do obstant, ac sola illa explicatur ita dispensationis peti-
tione, illam manere sublatam, & non hanc. Et quando al-
ternum impedimentum dirimens est publicum, ut cōsan-
guinitatis, alterum autem secretum, ut affinitatis ex copu-
la fornicaria, satis esse impetrare à Pontifice dispensatio-
nem consanguinitatis tacita affinitate: & à penitentia,
affinitatis non narrata co-sanguinitate docent Nauar. l. 1.
conf. in utraque edit. t. De conf. conf. 1. q. 19. n. 49. & seqq. Graffis
1. p. decisi 1. 2. c. 8. n. 12. Et cuī hæc sent. tot patronos habeat,
& rationes non parvū momenti, est probabilis, nec potest
iusti damnari, qui illam amplectetur: nisi tot impedimenta
in eadem persona concurrent, ut iuste possit cre-
di Pontificem non dispensaturum ex causis libi proposi-
tis, si tot impedimenta concurrent nosset.

Il. sent. (cui tamquam longe probabilius accedo) asl. 2
serit necessario in eadem dispensatione esse mentionem
plurium illorum impedimentorum faciendam, ne dispe-
nsatio subreptitia sit, ac nullius proflus valoris. Ducor,
quod in dispensatione ne subreptionis virtio notetur, nar-
randa sint omnia, quæ iure iubentur exprimi, (vt diximus
disp. 21. n. 13.) At quodlibet impedimentum dirimens iu-
re iubetur exprimi. Dices non exprimi in iure, vt in eadē
dispensatione utrumque impedimentum declaretur. Sed
resp. quamvis id non expressis his verbis in iure contine-
tur, at eo ipso quod iura præcipiunt omnia impedimenta
Pontifici exprimi, nil que taceri ex ijs, quæ ad dispensa-
tionem intrinsece conserunt, præcipiunt subinde omnia
impedimenta in eadem dispensatione exprimi. Quia ali-
quo tacito utrumque esset dicere taceri veritatem intrinsece
conferentem ad dispensationem. Et confirmatur, quia
nec impedimentum in dispensatione narratum exprimi-
tur prout par est. Quippe continentum cum altero impe-
dimento tacito constituitur vinculum longe strictius ac
difficillioris dispensationis. Ut constat ex c. Extuarum, de
author. & vsu pallij, c. 1. de tregua & pace c. Pastorali, de priuileg.
Idque docet principium physicum, dictans virtutem vni-
tam fortiorē esse se ipse dispersa. Quare merito ac iure
optimo Pontifex utriusque vinculi conscientia hæret, ma-
tutius perpendens an eius concessio expediret. Et confir-
matur amplius, quia absurdum videtur admittere, vali-
dam esse dispensationem laborantis octo impedimentis
dirimentibus, decepto Pontifice, petitis ab ipso octo dis-
pensationibus seorsum. Quippe Pontifex facilissimo ne-
gotio eas octo personis concederet: at vni nullatenus cō-
cederet. Nam (vt recte ait Baldus l. barbarus, n. 8. vers. 4.
contra hoc ff. de offic. pretor. & Ripa respons. 14. de rescript. n. 11.)
non præsumitur Principem velle promouere odiosos, ac
multipliciter criminosos. Quod ad multiplex iure impe-
dimentum habentes, quamvis ex delicto non nascatur,
recte adaptari potest. Cum ijs iure censeantur odiosi ad
matrim. illud multipliciter impedimentum inter se celebran-
dum. 2. Quia Pontifex dispensans in uno impedimento
sibi p̄t posito, decipitur in re necessaria, quoties plura
subsunt impedimenta. Quippe merito existimat contra-
here volentes nullo alio impedimento laborare, argu-
mento ex l. Quis testamentum, in princ. ff. de testam. ibi: Si aliud
eos nō impedit, & c. i. de etat. & qualit. in 6. ibi: Si aliud non
obstat. 3. Quia quoties dispensatio est vna & indiuidua,
viciatur proflus, ita ut nec partim valeat, quando tacetur

veritas intrinseca dispensationi, vel narratur falsitas, (vt probauit disp. 21. n. 72.) At dispensatio haec est individua ad vnicum matrim. ineundum, & in vno impedimento expresso: Cum ergo veritas alterius impedimenti, quæ necessaria est, ac dispensationi intrinseca taceatur, tota dispensatio corruet. Et confirmatur, quia alias dispensatio valida esset, si data opera hic mentiretur proponens vnu impedimentum, ac dicens nullum aliud se habere. Nam si veritas illius impedimenti non est necessaria explicanda in ea dispensatione, erit mendacium circa rem non necessariam. Quod non vitiat dispensationem, sicut nec confessionem sacramentalem, (prout diximus disp. 21. n. 74.) Quippe perinde irritatur dispensatio ex taciturnitate veritatis necessariae, ac ex mendacio circa illam. Quod valde absurdum videtur. Et ideo pro hac sent. faciunt Abb. c., Non debet, n. 12. de consang. & ibi Alex. de Nevo n. 11. Prepos. n. 18. Brunel. de sponsal. concl. 26. n. 3. Suppl. Gabr. 4. d. 41. qu. vn. a. 3. dub. 7. Stephan. Costa tractatu de affinitate, §. Inter impedimenta, n. 3. Rosella verb. Impedimentum, impedim. 13. n. 2. Syl. verb. Matrimonium 8. q. 14. dicto 3. Tabiena verb. Impedimentum, impedim. 14. ad finem. Loizes de matrim. Regis Anglia, dub. 10. n. 32. vbi aiunt non valere dispensationem concessam explicata sola affinitate quando adest publica honestas. At si crederent valere quoad impedimentum expressum, non dicserent absolute non valere. Et similiter facit Baldus 1. Si non lex, statim in principio, ff. de hered. instituend. vbi ait non valere literas, si per eas remoueantur certa obstantia, non tam omnia. Et in proprijs terminis tenent hanc sententiam Dominic. consil. 33. pro examinatione, à nn. 2. Decius consil. 602. viso punto, n. 19. dubio 7. vol. 5. Zephalus cons. 639. à n. 39. usque ad 4. vol. 5. Mandosius de signature gratiae, titul. Dispensationes matrim. ad fin. vers. Reliquum est, Menochius de arbitrariis, lib. 2. centur. 2. casu 203. n. 12. Gallego de cognat spirit. c. 23. nn. 6. Petrus de Ledesma summa sacram. vbi de matrim. c. 27. post 6. conclus. difficult. 1. Imò loquètes de duplii impedimento, quorum alterum est dirimens, alterum vero impediens, dicunt dispensationem esse omnino subreptitiam, nisi vtrumque simul exprimatur, Conar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 4. fine. Gallego de cognat spirit. c. 24. n. 7. Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. a. 2. dub. 1. in solut. ad 2. Ludou. Lopez. i. p. instruct. cap. 296. col. 15. vers. Igitur pro expedit. & 2. p. vbi de matrim. c. 46. impedim. 4. f. 1110. col. 1. fine.

Nec refert an scienter siue ignoranter alterum impedimentum in ea dispensatione tacitum sit. Quia quando est vna dispensatio non continens diuersas partes, nil refert si veritas necessaria explicanda taceatur ignoranter siue scienter (vt dixi disp. 21. n. 72. § 6.) Sed id tantum confert, quando dispensatio diuisibilis est, ut pote, quæ diuersas continet partes (vt dixi eod. n. 56.) At haec dispensatio vna & individua est, nempe, in uno impedimento, & ad unum matrimonium. Subreptio ergo admissa tacendo veritatem, siue scienter siue ignoranter, totam viabili dispensationem.

Hinc deducitur 1. ligatum voto religionis aut castitatis aut non ineundi matrimonij, vel illius non ineundi cum consanguineis, si velit, nondū ablato per dispensationem voto, impetrare Pontificiam dispensationem adducendā consanguineam, vel aliam feminam, cum qua habet impedimentum dirimens, teneri in eadem petitione explicare Pontifici id votum, cum alio impedimento dirimenti, & eo tacito dispensationem impedimenti dirimenti fore subreptitiam. Secus autem si prius voti dispensationē impetrare velit a Pontifice, vel etiam ab Episc. casu, quo potest Episcopus: poterit enim solum votum explicare, & impetrata illius dispensatione, petere seorsum dispensationem in speciali illo impedimento, quo erga feminā laborat, tacito voto. Ratio differentiae est, quod in hoc posteriori casu nec dispensatio petatur, nec eō pertineat, vt vouchi liceat virtute illius ducere feminam erga quā est speciale impedimentum, nec ad aliquod matrimonium peculiare est: sed tantum vt vouchi sit licetē ineundi matrimonij capax: vel si fuit votum non ineundi cum con-

sanguineis, vel non cum haec speciali consanguinea, (dato id votū esset validū,) solum petit virtute huius dispensationis in voto, eximi ab ea obligatione voti, quam obligationi iuris communis superaddidit sibi: nec ea dispensatione obtenta fas est sibi consanguineam, vel alia cum qua impedimentum habet, ducere. At ad haec nullū aliud impedimentum est, nisi tolius voti. Ergo eius solius mentione facienda est. Et cum iam voti obligatio sit per legitimam dispensationem ablata, quando rursus petitur dispensatio ad ineundum cum haec consanguinea, solum obstat huic matrimonio impedimentum consanguinitatis, vel cuiuscumque alterius impedimenti dirimenti. Nec est necessarium dispensationis prius concessa mentione facere: quod sint circa diuerla, & vna non exceedat altera. Iuxta dicta disp. præc. n. 5. Ergo satis est sola impedimenti huius dirimenti narratio. At in priori casu sunt duo impedimenta ad illud speciale matrim. cuius dispensatio petitur, alterum illud dirimens, alterum impediens illius voti. Ergo vtrumque in eadē dispensatione narrandum est, ne subreptitia sit. Iuxta tradita n. 2. Quare idem dicendum esset, si sublato uno impedimento diuimenti superueniret aliud, satis enim esset in posteriori dispensatione solius superuenientis mentionem facere tacita priori dispensatione. Quod militet eadem ratio: tunc enim vnicū obstat impedimentum, & dispensationes sunt circa diuersa. Vt si quis obtenta dispensatione ad ducendam consanguineam, & expedita iam per ordinarium, contraheret cum illa affinitatem cognoscendo eius sororem, satis esset aliam huius solius affinitatis mentione facta dispensationem impetrare. Dixi, expedita iam per ordinarium, quia cum antea nondum perfecta sit prioris impedimenti dispensatio, nec possit expediti superuenienti affinitate, eo quod iam sint duo impedimenta: esset r. necessarium aliam dispensationē à Pontifice impetrare in qua vtrumque simul impedimentum explicitur: ne subreptitia sit.

Secundò deducitur, si votum & iuramentum de eadē re concurrant, casu quo dixi disp. 2. n. 23. esse explicandum vtrumque vinculum, fore dispensationem subreptitiam omnino, ac nullius valoris, nisi vtrumque vinculum simul dispensanti explicetur. Quod sint duo diuersa vincula, & ita procedit quod n. 2. diximus.

Est tamen sententia haec temperanda primò, vt intellegatur quando vtrumque impedimentum sola dispensatione tolli potest, quando enim potest alia via, non est opus nisi solum quod dispensatione indiger, dispensanti explicare: & alii impedimento potest alia subueniri. Verbi gratia, quis ligatus sponsalibus de futuro cum quadam femina, vel voto castitatis aut religionis ante pubertatem emisso, nec postea ratificato, vult consanguineam ducere, solius consanguinitatis tenetur facere mentionem: & postea, vt licet consanguineam ducat, obtinere debet remissionem sponsalium à femina, cui fidem dederat: & irruptionem voti illius à parentibus vel tutoribus, (nā iuxta probabiliorem sentent. possunt irritare, licet vouchi sit iam pubes, dummodo post pubertatem non ratificauerit.) Ducor, quod cum horum impedimentorum dispensatio necessaria non sit, sed alio modo possit eis occurri, non est opus ea dispensanti narrare cum impedimento, quod dispensatione eger.

Secundò temperatur, nisi alterum impedimentum sit occultum, & eius generis, vt ex manifestatione sequeretur infamia: tūc enim nō est necesse vtrumq; impedimentum proponi Pontifici, sed satis est illi proponere publicum, vt in foro externo dispenset, occultum autem sacra pénitentiaria, explicato quoque impedimento publico illi, super quo Pontifex dispensauit. Vt si quis velit ducre propriam consanguineam, cui affinitate quoque occultata coniunctus est, ratione copulae occulte cum eius sorore. Et ratio est, quia pīe & iure optimo ea creditur intentione Pontificis, ne similis casus remedio dispensationis destitutus sit: vel cogantur hi crimen occultum in foro externo prodere, cum propriæ famæ iactura ac periculo, vt crimen

crimen illud sic explicatum deferatur ad iudicium seculare, & damnentur pœnis incestui iure statutis. Dixi autem esse necesse vtrumque impedimentum declarari Sacre pœnitentiariae. Quia cum in ea dispensatione non continentur nomina cōtrahentium, manet adhuc occultum crimen, ac vtrumque impedimentum notum sit Pontifici, cum quo consultatione habita dispensat pœnitentiaria: & perpendit an dispensare expedit, necne, concurrerent eo dupli impedimento: ac proinde nil contra Pontificis mentem impetratur. Et sic tenet Perrus de Ledesma sum. *Sacramvbi de matrim. cap. 27 post 6. conclusionem, diffic.*

1. Et ita consulta Sacra pœnitentiaria Rom. responsum est hoc sufficere, & esse necesse. Et ego vidi ipsas pœnitentiiorum subscriptiones. Quare minus bene DD. nū. 1. fine relati dixerunt satis esse pœnitentiariae detegi impedimentum occultum. Nec refert, siue prius proponatur vtrumque Sacrae Pœnitentiariae, & postea publicum Papæ, siue è contra. Quia idem est effectus, & vtrique modo intentioni Pontificis satisfit. Et ita his diebus venit ad manus meas dispensatio Sacrae pœnitentiariae in huiusmodi casu, vbi affinitas occulta contracta erat cum consanguinea, & tenor commissionis sic se habebat: *Si est ita, dispensa postquam cum ipso & dicta sorore super consanguinitatis huiusmodi impedimento dispensatum fuerit. Vbi supponitur nondum dispensatum esse per Pontificem in consanguinitate. Et similiter credo posse tunc confessarium, cui Sacra pœnitentiaria hoc committit, dispensare in ea affinitate, licet nondum impetrata sit consanguinitatis dispensatio, vt postea ea impetrata possint illi licite contrahere. Quia mens eius commissionis non est, vt antea non expediatur eam dispensationem confessarius, sed vt non sortiatur plenum effectum concedenda facultatis ad matrimonium, donec Pontifex in impedimento alio dispense.*

8. Imò idem credo sufficere, quamvis impedimentum occultum eius esset generis, vt ex manifestatione infamia non sequeretur, vt si esset votum castitatis. Credo enim sat esse publicū Pontifici representari, vt in eo dispense, & post modum vtrumque Sacrae pœnitentiariae. Ducor, quod cum sacram pœnitentiariam destinari Pontifex, vt in occultis dispense, nec ea voluerit publice in foro externo proponi, pie & meritò credi potest velle eum sufficere, & requiri, vt vel vtrumq; impedimentum sibi proponatur, vel sacrae pœnitentiariae, explicato ramen publico sibi, super quo sacra pœnitentiaria potestate catet. Quando autem prius impetraretur à sacra pœnitentiaria vel à Pontifice illius voti dispensatio, nō esset opus mentione alterius impedimenti, iuxta dicta n. 4. Sed tunc solum, quando prius impetratur alterius impedimenti.

9. Vtrum autem possit tunc pœnitentiarius exigere compositionem, quæ soluenda erat ob copulam, si in foro externo dispensatio peteretur? dicemus disp. 34. n. 64.

10. Ad argum. num 1. proposita resp. Ad 1. constat ex dictis nu. 2. vbi explicuimus qualiter iure caueatur vtrumque impedimentum in eadem dispensatione exprimum. Ad 2. dic. diuersam esse rationem. Quod ad dispensationis valorem petitur iure omnia impedimenta explicari, & in eadem dispensatione. At ad valorem absolutionis ab excommunicatione, nullo iure cauetur, vt impedimentum aliquod explicetur, præter eam causam præcisæ ob quam excommunicatione incursa est, cuius absolutio petitur. Immò nec eam causam necesse est explicare. Quia adhuc ipsa excommunicatione non expressa per obliuionem, manet pœnitens ab ea absolutus per generalem ab excommunicatione absolutionem præmitri solitam absolutioni à peccatis. Ad 3. negandum est stylum Curiae id habere, nisi in dupli casu explicato numero 7. & 8. Ad 4. negatur conseq. Quia impetratio illius venie diuersorum criminum tendit ad diuersos fines, & una non pendet ab altera. At dispensatio vtriusq; impedimenti tendit ad idem matrimonium incundum, cui vtrumque illud impedimentum resistit: & ideo vt va-

leat, vtrumque simul impedimentum aperiendum est: Ad 5. constat ex dictis num. 7. Ad ultimum constat ex dictis num. 4.

DISPUTATIO XXIV.

Quæ exprimenda sint in dispensationibus impedimentorum matrimonii, vt subreptione liberentur?

S V M M A R I V M.

- An quando sunt plura impedimenta, sint omnia narranda, n. 1.*
An sit explicandus gradus coniunctionis in consanguinitate, affinitate, publica honestate ex matrimonio rato, n. 2.
An sit legitimario subreptitia, explicato vizio spurii in genere, & dispensatio, explicata coniunctione in genere, & tacito gradu, n. 3.
An dupli titulo consanguinitate, affinitate, publica honestate, cognatione spirituali coniuncti, teneantur vtrumque explicaret. Referatur quadam sententia, n. 4.
Proponitur sententia auctoris: & explicatur qualiter in adulterini filii legitimazione sit virius que parentis adulterium dicendum, n. 5.
An hanc raciuitatem supplet clausula, non obstante, atque hæc augeat gratiam supplens qualitates non expressas, n. 6.
An si affinitas est contracta ex multiplicata copula, quando est cum eadem consanguinea eius, quam quis ducere vult, sit hæc copula multiplicata exprimenda in dispensatione: & similiter in dispensatione irregularitatis, quando excommunicatus celebrauit sape, n. 7.
Quid, si impetrata affinitatis dispensatione, impetrans iteraret copulam cuī eadem, antequam ordinarius vel confessor dispense, aut post, n. 8.
An potestas dispensandi in aliquo gradu, etiam cum persona determinata, extendatur ad eum gradum duplicatum, n. 9.
An potens dispensare in aliquo certo gradu, possit quoque si cum eo gradu sit coniunctus aliis inferiori: & an potest dispense in duobus consanguinitatis gradibus, vel altero consanguinitati & altero affinitatis, possit quando uterque in eodem concurrit, n. 10.
Satus argumentis, n. 11.
An quando semina est superior in gradu consanguinitatis, vt quia est amita viri, sit id explicandum, n. 12.
An idem sit explicandum in affinitate & publica honestate, n. 13.
An sit explicandum quando distantia graduum est in linea recta in consanguinitate, affinitate, ac publica honestate, n. 14.
An in cognatione spirituali sit exprimendum, an sit paternitas vel copaternitas, ex quo Sacramento, ex quæ actione ortæ, n. 15.
An sit necesse explicare, an publica honestas orta sit ex matrimonio rato, n. 16.
An error viciet, quando exprimitur superior, cum sit inferior gradus, n. 17.
Quid, si ignoranter exprimatur inferior, cum sit superior: n. 18.
Quid, si error contingat narrando maius impedimentum, vt consanguinitatem, cum sit minus diuersæ speciei, vt affinitas, n. 19.
Quid, si in his casibus esset error communis circa gradum impedimentum, n. 20.
An quando est votum & iuramentum, siue in honorem solius Dei, siue simul in fauorem tertij, illo remittente, vel votum sape iteratum, sint hæc explicanda in positione dispensationis. Et an volens ducere uxorem sit professus & Sacerdos. & an sit Episcopus vel Sacerdos, an potius sit ordinatus sacram explicare, n. 21.
An uxorem interimes animo cōcubine ducenda, vel absque eo animo, & res deducta est ad forum contentiosum. & damnatus non pena ordinaria, sed arbitaria defectu plena delicti probationis, qualiter possit impetrare dispensationem, ne fatens delictum in narratione possit de eo conuinci ac damnari, n. 22.
An dum contrahentes consanguinei vel affines distant inqualiter à stipite sat si mentio gradus remotior? Refertur duplex opinio, num. 23. & 24.
Proponitur sententia Auctoris, n. 25.
Proponitur tenor literarum declaratoriæ, quæ ex prescripto motu proprii Pij V. impetranda sunt ab explicante solum gradum remotiorum, n. 26.
An haec sint necessaria, quando in publica honestate ex matrimonio rato, vel in affinitate ex fornicatione solum gradus remotior explicatur, num. 27.
An haec literæ sint pro solo foro externo necessaria, n. 28.
An valeat matrimonium initum solo gradu remotiori explicato, nec his literis impetratis: nec sit à iudice Ecclesiastico separandum, n. 29.
Quid, si non allatis his literis declaratoriis index suo munere abutitur dispensaret, vel quia fallo probatum est esse solum gradum remotiorum, an id matrimonium valeat, n. 30.
An ijs, qui sic contrahere, vbi non est scandalum, nec res ac forum externum declata, teneantur eas literas procurare, n. 31.
Quando gradus propinquior stipiti est primus, an valeat dispensatio solo gradu remotiori explicato, n. 32.
An quando affinitas est occulta, & sic in solo foro conscientia perit ut dispensatio, at sit gradus remotioris mentio ab ijs lito, n. 33.
An potestas dispensandi in aliquo gradu, extendatur ad ipsum quando mixtus est ex remotiori & propinquiori, n. 34.

Enodatur priuilegium Indis concessum, ut possint in tertio & quarto gradu matrimonium inire, n. 35.
An concurrentibus affinitate, & publica honestate, sat sit affinitatis mentio? Refertur duplex sententia, n. 36. & 37.
Explicitur sententia Auctoris, n. 38.
An sit subreptitia dispensatio affinitatis in tertio vel quarto gradu, non explicata publica honestate, nec copula licita ex qua affinitas est, n. 39.
Quid, si explicetur affinitas in primo vel secundo gradu, tacito an sit ex copula licita, & tacita publica honestate, n. 40. & ibi, an explicandum sit an affinitas sit ex licita copula? & quid, si in genere explicetur publica honestas?
An potestis dispensandi in affinitate extendatur ad publicam honestatem concurrentem, & ad publicam honestatem ex solo matrimonio rato vel sponsalibus consurgentem, n. 41.
An in dispensatione consanguinitatis vel affinitatis sit necessaria mentione copula incestuosa, matrimonij male contracti, spe facilioris dispensationis? Remissione, n. 42.
Soluuntur argumenta, n. 43.

1. **P**rima concl. lit. Quoties sunt plura impedimenta, omnia sunt necessario narranda, ut virtute dispensationis liceat matrimonium inire. Ratio est aperta, quia cum omnia illa matrim. ineundo obstant, omnium illorum est necessario dispensatio impetranda. Et sic docent omnes: solum enim conrouertitur, an sit necesse ea in eadem dispensatione exprimi, an sat sit in diuersis. De qua re egimus disp. præced. Et specialiter conclusionem hanc docent Sotus 4. dist. 41. q. vn. a. 2. col. 4. Couar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 7. n. 1. Barthol. à Ledesma de matrim. dub. 39. fine. Manuel 1. to. sum. in 2. edit. cap. 228. n. 1.
2. II. Conclusio. Necesse quoque est, ne dispensatio subreptitia sit, exprimere quanto gradu consanguinitatis, affinitatis, vel publicæ honestatis ex matrim. rato (in qua etiam sunt gradus) coniuncti sunt contrahere volentes. Constat ex communi stylo Curiæ. Item, quia quo gradus coniunctior est, eo difficilior est dispensatio, ac maiori compositione exacta, vrgentioribusque causis petitis conceditur. Et ita fatentur omnes.

3. Hinc deducitur subreptitiam esse dispensationē, si hec in genere explicitur tacito gradu. Quod desit qualitas necessario exprimenda. Sicut in simili tradunt DD. subreptitiam esse legitimationē spuri, si solum declaretur eū esse spuriū, tacitis qualitatibus & circumstantiis coitus, ex quo procreatus est. Hi sunt Baldus 1. Eam quam, n. 36. C. de fideicomis. Anton. c. Per venerabilem, n. 15. qui filij sint legit. & ibi Abbas n. 27. de Alex. Neuo, n. 53. & latissimè probans Felinus c. Postulasti, n. 2. declarat. 5. de rescript. Alex. conf. 195. n. 3. & 7. vol. 2. Franc. c. 1. n. 5. de fil. presb. in 6. Iason instit. de actionib. §. Omnim, n. 32. Ripa responso 14. n. 11. de rescript. Selua benef. 3. p. q. 11. ad fin. Rebuffus praxi benefic. tit. de dispensat. super defectu natalium, n. 61. & t. de rescripto legitim. mixto, n. 31. Gambara de auctoritate legati, l. 7. t. de dispensatione legatorū circa matrim. n. 406. & 407. & l. 10. n. 219. Greg. Lopez l. 9. verb. Non auia, t. 18. p. 3. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 9. n. 1. & 2. vbi & alios refert. Villalobos in commun. opin. lit. L. vers. Legitimatio, nu. 112. Rojas epitome success. c. 23. n. 17. Pelaez de maioratu, in 1. edit. 1. p. q. 4. n. 6. Menochius de arbitrar. l. 2. centuria 3. casu 203. n. 2. Velascus conf. 80. n. 1. to. 1. Et ex Theologis, Molina to. 1. de iustit. tract. 2. disp. 173. col. 8. vers. Hinc colligitur. Lud. Lopez 2. part. instruct. vbi de matrim. c. vlt. titul. De dispensatione petenda, statim in princ. Neque est audiendus Aretinus, qui loquens de legitimatione censuit contrariū, c. At si clerici, §. de adulteriis, n. 42. de iudiciis, quē optimè improbat Felinus proximè allegat.

- Secundò deducitur, quid in ea quæst. censendum sit.
4. An si duo sint dupliciti titulo coniuncti in eodē vel diuerso gradu, sit vtriusque cōiunctionis mentio necessaria? Verbi gratia, sunt ex parte vtriusque parentis coniuncti in 2. gradu, id est, primos hermanos por dos partes, vel ex uno parentis latere sunt coniuncti in secundo gradu, & ex altero, in tertio vel quarto: vel sunt affines dupliciti titulo, ut quia contrahens rem habuit cum duabus personis consanguineis intra 2. gradum alterius contrahentis: vel dupliciti titulo, contraxere cognitionem spiritualem, ut si alter alterius duos filios baptizauit, vel ex sacro fonte leuauit, aut tenuit in confirmatione: vel eundemmet filium ex sacro fonte leuauit, & in confirmatione tenuit: vel alter fuit mu-

tuò patrinus filij alterius: vel dupliciti ex parte habent impedimentum publicæ honestatis: quia contraxit matrim. ratum validum cum dupliciti cognata intra quartū gradū eius cum qua vult contrahere, vel duo sponsalia valida cum duabus eius sororibus ex dispensatione Pontificia. Aliqui censem satis esse absolutam gradus illius propinquioris mentionem, nō explicata multiplicitate eiusdem vinculi. v.g. satis est dicere, sumus patruelis, vulgo primos hermanos, non explicando an via vtriusque parentis: vel an altero consanguinitatis gradu inferiore se attingant: & idem dicunt loquentes de affinitate. Ducuntur, quia vbi vterque ex utroque latere consanguineus est, vnicum est consanguinitatis vinculum, nec inde gradus hic recipit augmentum. Vt tradant Calder. conf. 1. de consang. nu. vn. Alex. de Neuo c. Quod dilectio, ad finem, de consanguin. & ibi Propos. n. 8. Quaro, Papa. Gambara de auctoritate legati, l. 7. tit. de dispensat. legatorum circa matrimonia, n. 407. Secundò, quia irregularis eo quod sāpe celebrarit excommunicatione innodatus, non tenetur in dispensationis impetratiōne mentionem facere multiplicis celebrationis. Et habens rem sāpe cum sorore feminæ ducendæ, non tenetur multiplicem copulam narrare. 4. quia exactionibus vnius speciei in eodem subiecto, vnum numero accidentis consurgit: vt constat in productionibus plurium albedinis graduum in eodem subiecto. 4. quia natus ex dupliciti adulterio coniugati cum coniugata, non tenetur in legitimatiōnis impetratiōne vtrumque vitium exprimere, sed satisfaciet narrans se ex coniugato & soluta natum esse, quia sic explicat se ex adulterio habitum. Vt sustinet Angelus confil. 20. 4. n. 1. Propos. Per venerabilem §. Quod autem, n. 24. in fine, qui filij sunt legit. Similiter ergo sufficiet explicare gradum propinquorem consanguinitatis vel affinitatis, non explicata multiplicitate illius gradus. Atque ita in propriis terminis sustinet Enriquez l. 12. de matrim. c. 10. n. 3. loquens de consanguinitate & affinitate. Et loquētes de affinitate docēt id ē Petr. de Ledesma sum. Sacram. vbi de matrim. c. 27. post 6. concl. diffic. 2. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 23. 8. n. 1. fine. Vega 2. to. sum. c. 34. casu 98. fine. Atque idem dicerēt de gradibus publicæ honestatis, & cognationis spiritualis.

Cæterum dicendum est, esse necessariam mentionem multiplicitatē eiusdem gradus, vel diuersi, in consanguinitate, affinitate, publica honestate, cognatione spirituali, in omnibus exemplis numero præced. initio propositis, nec tubreptitia sit dispensatio. Ducor, quia in odiosis, quale est dispensatio, mixtum non comprehenditur sub simplici. (vt probauit disp. 2. n. 28.) At negari non potest, multiplicatas cognationes mixtas esse. Non ergo cōprehendentur in dispensatione simplicis gradus cognationis. Et cōfirm. quia duo calorū gradus solo numero distincti, quamvis in eodem subiecto vniāntur, & fiant vnuis numero calor ratione vnitatis subiecti, at multo intensior est duplicitus ille calor, & difficulter tollitur. Ergo quamvis duplex ille coniunctionis gradus sit eadem numero coniunctione ex vnitate subiecti, in quo reperitur, erit multo intensior, atque perinde ac si esset alia coniunctione, & sic erit explicandus. 2. probatur explicando magis dicta. Quia dum, v.g. consanguinitas ex dupliciti parte consurgit, tunc non est vna, ac vnuis sanguinis communicatio, sed est duplex duplicitisque sanguinis verē participati à duobus diuersis. Cum ergo ex sanguinis participatione consurgat impedimentum consanguinitatis, pullulabit inde, aut duplex impedimentum, aut saltem duplicitus intensiōis gradus eiusdem impedimenti. Et similiter quando contrahitur duplex affinitas cum eadem femina ex dupliciti copula habita cum duabus eiusdem consanguineis, tunc non datur simplex eorundem seminū commixtio, ex qua sequitur affinitas, sed est duplicita diuersorum numero seminū commixtio. Et similiter in cognitione spirituali & publica honestate multiplicatis augetur id attinentiæ vinculū consurgens ex diuersis omnino causis, ratione diuersarum personarum, vel ratione eiusdem personæ ex distincto omnino ministerio circa

Sacraenta diuersa. Ergo vtriusq; coniunctionis est metio facienda. 3. quia illigitimus ex adulterio conjugati cum coiugata, subreptitia impetrabit dispensationem, se adulterum narrans, & sic legitimatio irrita erit, nisi vtriusque parentis adulterium narreret. Ut reprobata contraria lententia, n. præc. in ratione 4. allegata, sustinent Oldrad. conf. 247. dub. 2. n. 2. Anton. c. Per venerab. n. 15. qui fil. sint legit. & ibi Abbas n. 27. Alex. de Neuo n. 54. Prepositus sibi contrarius ibi. §. Quod autem, nu. 20. Alex. conf. 60. ad fin. & conf. 195. n. 6. vol. 2. Decius cōf. 462. Vis a legitimatio. n. 7. vol. 4. Milis in repertor. lit. F. n. 12. verb. filius natus ex duplaci. & lit. D. n. 23. Verb. Dispensatio. vers. Dispensandi facultas. Felin. c. Postulaſti, n. 2. vers. Ceterum & de isto, & declarat. 2. de rescr. Angelus verb. Legitimatio. n. 5. Rosella verb. Illegitimus. n. 17. Sylu. verb. Legitimus, q. 3. dict. 2. Euerard. in suis topicis, loco a vi geminationis, n. 11. Greg. Lopez l. 9. verb. Nō auia, t. 18. p. 3. Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 9. n. 3. Villalobos in communib. opinion. lit. L. verb. Legitimatio. n. 13. Madosius in signatur. gratia, verb. Dispensaciones matrimoniales, ad fin. Rojas epitome success. c. 23. n. 17. & 19. Pelaez de maioratu, 1. edit. 1. p. q. 3. n. 6. Borgiasius de irregular. 2. p. t. de interpretat. dispensatio. n. 12. Valascus conf. 80. n. 3. to. 1. Molina tom. 1. de iust. tractatu 2. disp. 173. col. 8. vers. Hinc colligitur. Ergo similiter erit subreptitia dispensatio, si non explicetur uterque coniunctionis gradus. Et ita in propriis terminis loquentes de consanguinitate docet Rota in nouissimis, vol. 3. l. 1. decif. 117. n. 2. & l. 2. decif. 70. n. 1. Iac. de Puteo decif. 39. n. 2. & 3. l. 3. Madosius proxime allegatus. Molin. to. 1. de iust. tract. 2. disp. 161. col. penult. vers. Illud tamen, Petr. de Ledes. de matrim. q. 56. 4. vlt. dub. 2. diffic. 3. corol. 5. & sum. Sacram. vbi de matrim. c. 27. concl. 6. Et quāuis de aliis coiunctionibus nō loquantur, at cū eodem rationes in illis militent, idem sentirent si de illis agerent. Quare immerito Petr. de Ledes. qui hoc sentit in consanguinitate, contrariū dixit in affinitate, ut ex ipso retulimus. præcedenti.

Nec tacito altero coniunctionis gradu, proderit clausula. Non obstante, in literis dispensationis apposita, ut reddat ipsam validam supplens gradum non expressum. Quia clausula hæc non reddit gratiam validam, nec illā auger supplens qualitatum necessariò exprimendarum taciturnitatē, sed tantum reddit valida, ac confirmat expressa; ut optimè tradunt Baldus l. 1. n. 22. vers. Vnum etiam scias. C. de furtis: & l. Eam quam. n. ; 6. C. de fideicommiss. Alexan. conf. 95. n. 7. vol. 2. Decius conf. 541. Vis a donatione. n. 21. vol. 4. & confil. 602. Viso punto. n. 19. vol. 5. Ruinus confil. 208. nu. 18. fine, versic. Nec obstat, vol. 1. Aymon conf. 296. n. 3. vol. 2. Ripa respons. 14. de rescriptis. n. 11. Gozadin. conf. 6. n. 72. Zephalus conf. 684. n. 44. & 45. vol. 5. referens Zephulum genitorem suum, conf. 186. n. 29. Menoch. de arbitri. l. 2. centur. 3. casu 203. nu. 23. Brunor. in suo compendio, lit. D. versic. Dispensatio est de lege.

Quod si affinitas esset contracta ex pluribus fornicationibus cum eadem consanguinea, non esset opus exprimere copulam fuisse multiplicatam: sed sufficeret affinitatis mentio. Constat ex stylo, nullus enim vñquam id exprimit, nec quando petit dispensari in affinitate ex copula coiugalii, petitur ab ipso, ut numerum copularum coiugalium, aut tempus, quo duravit matrim. explicit. Secundò, quia irregularis, eo quod excommunicatus celebarit, non tenetur multiplicatae celebrationis mentio facere. Ut bene tradunt Enriquez. lib. 13. de excommunic. c. vlt. nu. 2. in comment. lit. M. & l. 14. de irregularit. c. 7. fine. Emm. Sasum. verb. Irregularitas, vbi de irregular. ex ordinis abusu. fin. Quamuis cōtrarium minùs bene in hoc teneat Manuel l. tom. sum. 2. edit. c. 182. fin. Ergo similiter in nostro casu, 3. probatur reddita discriminis ratione inter diuersas fornicationes cum diuersis consanguineis eiusdem feminæ, vel cum eademmet consanguinea eiusdem. Quia in hoc posteriori casu non contrahuntur plures affinitates, seu plures eiusdem affinitatis gradus: sicut nec multæ irregularitates ex multiplici celebratione excommunicati: sed tantum adduntur nouæ illæ actiones, quibus sufficienter contraheretur irregularitas vel affinitas, nisi esset iam contracta. Sicut ex multiplici eiusdem voti repetitione nullum vinculum nouum consurgit. At in priori

casu sunt diuersa numero impedimenta intra eandem cognationis speciem, vel saltē plures distincti quasi gradus eiusdem specificæ coniunctionis. Sicut plures gradus caloris in eodem subiecto. Ut explicui n. 5. Et hoc tenent à fortiori Doctores n. 4. relati.

Hinc deducitur, si obtenta Pontificia dispensatione in affinitate, antequam ordinarius eam exequatur, impetrās iteraret copulam cum eadem consanguinea feminæ à se ducendæ, valere adhuc dispensationem. Quia nondum consummata est dispensatio in affinitate, sed ordinarius virtute mandati Apostolici dispensare debet. At copula hæc non auget affinitatem, nec nouum aliquem eius gradum producit, sed eademmet affinitas manet, in qua dispensari committitur Ordinario. Secus esset, si accidet copula postquam iam dispensauit ordinarius, vel confessio, cui committitur in foro conscientiæ. Quia cum prior affinitas sit omnino per dispensationem ablata, contrahetur noua affinitas per hanc copulam, in qua nulla est dispensandi commissio.

Quamvis autem dispensatio in aliquo coniunctionis 9 gradu non extendatur ad coniunctionē duplicatam ex utroque parente, (vt n. 5. probauit.) At potestas dispensandi in aliquo coniunctionis gradu concessa extendit ad eū gradū licet duplicatū. Quia dispensatio tamquam odiofa est restringenda; potestas autem dispensandi tamquā fauorabilis extendenda. Conferunt etiam ad hoc quæ cum aliquibus diximus disp. 2. nu. 30. nimirum, in potestate legitimandi spurij comprehendi casum mixtū. Et ita docet in propriis terminis Calderin. conf. 1. n. vn. de consang. Alexand. de Neuo. c. Quod dilectio. ad fin. de consang. & ibi Prepos. n. 8. vers. Quero Papa. Felinus c. fin. num. 8. de simon. & c. Etsi clerici, §. De adulteriis, n. 8. de iudiciis. Ripa respons. 11. nu. 6. de rescript. Iac. de Puteo, decif. 39. n. 2. l. 3. Rot. innouis. vol. 3. l. 1. decif. 117. n. 3. & l. 2. decif. 70. n. 3. Gambara de auctoritate legati, l. 7. tit. de dispensat. legatorum c. 1. matrimonia. n. 46. & seqq. Quamvis contrarium minùs bene teneat Milis in suo repertor. lit. D. n. 23. verb. dispensatio, versic. Dispensandi facultas, vbi ait habentem facultatem dispensandi cum nato ex adulterio non posse, quando natus est ex vtriusque parentis adulterio. Cui fauent DD. quos retuli disp. 2. n. 30. dicentes potestatem dispensandi cum spurio non extendi ad casum mixtum. Imò quando esset commissio ad dispensandum in gradu certo cum determinata persona, nō ad petitionem ipsius, sed in ipsius dispensaturi fauorem concessa, extenderetur ad eundem gradum multiplicatum. Quia ea commissio, vt fauorabilis est extendenda, instar potestatis dispensandi, (vt diximus disp. 2. n. 6.) Et ita docent Iacob. de Puteo, & vtraque Rota decisio proxime allegati.

At hic cui potestas data est dispensandi in certo gradu, 10 vt in 2. non posset, si illi adiunctus quoque esset alius gradus etiam inferior. Ut si contrahentes sint coniuncti in 2. & in 3. etiam gradu, vt quæ sunt vulgo primos hermanos, & primos segundos. Quia secundus gradus est genus ad eundem gradum multiplicatum: at non est genus ad 1. & 3. Et quāuis potens dispensare in 2. gradu, possit à fortiori in 3. tāquam in minori: at nequit, quando uterque gradus in eodem re peritur. Quia multo maiore est quam 2. solus, nec comprehenditur sub 2. tamquam sub genere. At autem potens dispensare in 2. gradu, & etiam in 3. consanguinitatis: vel in 2. consanguinitatis, & 2. affinitatis, possit quādo uterque gradus in eodemmet concurrit, pendet ex illa questione, quam discussi disp. 2. nu. 27. & 28. an potens legitimare adulterinum & incestuosum, possit eundem utroque vitio affectum: & iuxta diuersas sententias ibi relatas est sentendum. At retenta nostra, quam ibi n. 28. tenuimus, dicenti posse, idem est in hoc casu.

Ad argum. num. 4. proposita resp. Ad 1. constat ex dictis num. 5. vbi probauimus non esse duas omnino distinctas cognationes, at esse ynam intensiorem duos quāsi gradus habentem. At 2. constat ex dictis numero 7. vbi discriminis rationem tradidimus. Ad 3. & 4. constat ex dictis n. 5. vbi explicuimus qualiter sit vnum numero acci-

accidens, & reprobauimus doctrinam Angeli.

- ¹² II. Conclusio. Non satis est aliquando explicare cōsanguinitatis gradum, et si explicetur eum esse inaequalem, sed quando inaequalitas oritur ex eo quod femina sit stipiti proximior, est quoque id explicandum: alias erit subreptitia dispensatio. Quia cum tunc femina sit amita vel materteria viri, id est, tia sua, multo absurdius est id matrem. Ut optimè docet Sotus 4. dist. 40. q. vn. a. 3. col. 8. vers. Quarta de num, & a. 4. col. penult. vers. Et tertio. Quia cum consobrinus debeat iure naturæ esse subiectus materteræ, eique ac superiori reuerentiam præstare teneatur, peruerteretur hic ordo matrem. inter eos inito, effeta ipsa tamquam vxore subdita suo consobrino. Atque ita docet Molinato 1. de iust. tract. 2. disput. 161. col. penult. vers. Illud tamen. Quod moderarer, quando esset amita vel materteria in 2. vel 3. gradu. Quia est hermana, o prima hermana del padre, o madre del varon. Secus, si in quarto gradu, vt quia est prima secunda dellos. Quod inter hos ferè nulla eius superioritatis assertatio sit. Atque ita tunc sufficeret explicatio gradus veri, nempe remotoris, explicando in genere eū esse inaequalem. Ut volunt duo contrahere coniuncti in 3. cum 4. gradu, eo modo, quo eam inaequalitatem dicemus à n. 2. 3. esse explicandam. Nil enim speciale in hoc enētu reperitur.

- ¹³ III. Conclusio. In affinitate tamen aut publica honestate, non existimo necessarium explicare hanc maiorem feminæ propinquitatem stipiti, sed satis esse inaequalitatem gradus exprimere, eo modo quo à n. 2. 3. dicemus eam inaequalitatem graduum esse explicandam. Verbi gratia. Petrus vult vxoris prioris à se cognitæ, vel incognitæ amitam vel materteram ducere, satis est in dispensatione explicare, se velle ducere feminam consanguineam in primo cum 2. gradu prioris vxoris cognitæ, & sic affinem libi, vel non cognitæ, & sic habentem impedimentum solius publicæ honestatis ex matrim. rato ortæ, non explicando fuisse eius amitam. Quia in affinitate vel publica honestate non ea peculiari reuerentia exhibetur feminæ propinquiori ad stipitem, quæ in consanguinitate. Et hoc præcipue mortua iam vxore, vt hic contingit. Atque proinde non ita dedecet hoc matrimonium, vt eiusmodi maioris propinquitatis ad stipitem ex parte feminæ se tenentis sit peculiaris mentio facienda.

- ¹⁴ IV. Conclusio. In consanguinitate, affinitate, vel publica honestate credo necessarium fore exprimi an distatia graduum sit in linea recta. Verbi gratia, si vellet quispiam ducere auiam, vel proauiam, neptem, aut proneptem, siue propriam, siue vxoris cognitæ, aut non cognitæ (supposita opinione dicenti eam prohibitione esse solo iure humano inductam) aut matrem filiamve sponsæ de futuro: vel è contra femina auum vel proauum proprium, aut prioris viri, aut patrem prioris sponsi de futuro, non satis esset exprimere gradum coniunctionis, sed explicandum esset esse in linea recta. Quia parentibus alterius coniugis, vel sponsi de praesenti, vel de futuro, ferè eadem reuerentia debetur, ac propriis. Atque proinde multo indecentius est ac absurdius huiusmodi matrem, quam vbi distantia gradus est in linea transuersa. Id tamen non reputarem necessarium exprimere in affinitate ex copula fornicaria. Quia ex ea copula non oritur notabiliter specialius vinculum, aut notabiliter maior reuerentia obligatio affinibus ex linea recta, quam ex transuersa.

- ¹⁵ V. Conclusio. In cognitione spirituali credo necessarium exprimere, an inter contrahentes sit filatio spiritualis, quod alter alterum leuarit de sacro fonte, aut tenuerit in confirmatione: an potius compaternitas, eo quod ea actiones exercitæ sint erga alterius ex contrahentibus filium. Quia multo indecentius est cum filio aut filia spirituali contrahere, quam cum compatre vel commatire. Nam cum regeneratio haec spiritualis, ex qua filatio ista consurgit, assimiletur generationi carnali, ex qua filatio naturalis oritur: sicut indecentissimum est inter patres & filios carnales matrem, ita suo modo, licet non æquali, inter patres ac filios spirituales. Et ideo disp. 19. n. 7.

diximus cum multis, numquam legi Pontificem dispensasse ad contrahendum cum impedimento filiationis spiritualis: cum tamen saepe in compaternitate dispensarit. Vtrum autem filatio haec aut compaternitas consurgat ex baptismo vel confirmatione, siue otia sit, quia volens contrahere baptizavit, vel leuavit, vel tenuit, credo non esse opus quidquam horum exprimere, sed satis esse dicere esse filiationem inter illos, vel compaternitatem. Quia parum haec mutant vel augent.

¹⁶ VI. Conclusio. Si publica honestas oriatur ex matrimonio rato, non satis erit mentionem publicæ honestatis facere, quando petitur dispensatio in primo gradu, sed oportet exprimere eam ex matrim. rato ortam. Quod multo urgentius impedimentum ex matrim. rato, quam ex sponsalibus oriatur; adeò, vt illud multi affinitatem vocent. Adde multo indecentius esse matrim. cum sorore sponsæ de praesenti, quam sponsæ de futuro: cuius maximum signum est, quod Trident. ses. 24. de matrim. c. 3. restinxerit impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus ortum, vt non excedat primum gradum, cum tamen publica honestas ex matrim. rato extendatur usque ad 4. Quando tamen ultra primum gradum peteretur dispensatio in publica honestate, non est opus exprimere unde orta sit. Quia post id Tridentini decretum ex solo matrimonio rato potest oriiri.

¹⁷ VII. Conclusio. Si error sit in gradu, explicando maiorem, vt secundum, cum tamen sit minor, vt tertius, vallet dispensatio. Quia etsi non sit concessa specificè pro 3. gradu, est tamen concessa simpliciter pro consanguinitatis impedimento, cum errore circa qualitatem accidentalem in clasam a fortiori in gradu super quo dispensatur. Irem, quia non vitiatur dispensatio ex falsa qualitatis expressione, quando ea verè expressa redderetur facilior. (vt probauit disp. 21. n. 35. vbi & n. 36. respondi ad c. Cui de non sacerdotali, de prebend. in 6. quod aduersus hoc vrget.) Quod si opponas, non valere in dispensatione argumentum à maiori ad minus (vt dixi disp. 1. n. 32.) dic valere utique (utriusque num. 35. probauit) quando minus includitur in maiori: prout in hoc casu contingit. Et ideo hanc conclusionem tenent Petr. de Ledesma sum. Sacram. vbi de matrim. cap. 27. post 7. conclus. dub. 1. Manuel 1. tom. sum. in 2. edit. c. 238. concl. 3. n. 3. Vega 2. to. sum. c. 34. casu 98. initio. Atque hoc verum credo, quamvis data opera id mendaci contingere. Quia non tangit dispensationis substantiam: & ea falsitate non expressa concederetur facilius.

¹⁸ VIII. Conclusio. Si tamen error sit explicando gradum inferiorem, vt quartum, cum tamen sit superior, vt tertius, quantumvis ex ignorantia inculpata procedat, est subreptitia & irrita dispensatio. Quia contingit circa dispensationis substantiam: & ita nullatenus in illo gradu superiori dispensatur, vt pote, qui nec formaliter, nec virtute clauditur in inferiori. Item quia error ex ignorantia contingens tunc tantum non vitiat, quando eo non obstante concederentur literæ, & casus ad quem ut volo rescripto, sub eius verbis comprehenditur. (vt probauit disp. 21. n. 39.) At gradus ille superior nequit in rescripti huius verbis comprehendendi.

¹⁹ Ultima conclusio. Si error contingat narrando maius impedimentum, cum tamen sit minus diuersæ speciei, vt si dicatur contrahentes esse consanguineos in 2. gradu, cum tamen non sint nisi affines in 2. vel 3. gradu, dispensatio est subreptitia. Quia cum sint diuersæ impedimenta, nec unum claudatur in altero, dispensatio in uno nequit explicari vt censeatur in altero concessa. Ad quod confert, spurium legitimatum tamquam ex incestu natum, non censi legatum, si ex adulterio sit, quamvis adulterium minus delictum sit. Quod sint diuersæ speciei. Quod multis citatis tradunt Couar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 8. n. 11. Salzedo addit. ad reg. 195. Bernardi Diaz, in fin. Præterea quia dispensatio super uno defectu, non est dispensatio super alio. Ut docent Baldus cap. Innotuit, n. 17. de elect. Afflictis decisione Neap. 320. n. 12. Et ideo conclusionem hanc

in propriis terminis dicitur Iud. Lopez 2.p. instruct. vbi de clauibus, c.9.col.5. & 1.p.6.50.col.2. Addit in hoc posteriori loco secus esse de potestate dispensandi in consanguinitate, eam enim ait extendi ad dispensandum in simili affinitate; tanquam ad minus. Sed hoc nullo modo credo.

Quia quamvis potestas dispensandi extendenda sit, id tamen intelligitur quando casus, ad quem fit extensio, potest comprehendendi sub casu expresso (ut probauit disp. 2.n.2.) Quod in hoc casu minimè reperitur: eum sint diversæ species. Atque ita Baldus proxime allegat. dixit potestatem legiūmandi spurious ex incestu, non extendi ad aliam speciem. Quia sub una specie non continetur altera.

20. Forsan aliquis limitaret duas præcedentes conclusiones, nisi sit error communis circa illum gradum, illudve impedimentum; quia, scilicet, contrahentes communiter existimabantur consanguinei in tertio gradu, cum tamen verè essent in 2. vel communi errore patabantur affines, cum tamen essent consanguinei: tunc enim videretur valida dispensatio ob eum communem errorem. Possetq; hoc probari ex doctrina, quam tuentur Valascus conf. 80 fine, to. 1. Molina to. 1. de iust. tract. 2. disp. 173. col. 9. vers. Quando qualitas, vbi aiunt quoties qualitas aliqua ideo non fuit expressa in petitione legitimatis, quia tempore coitus, & expeditionis legitimatis ignorabatur, non reddi dispensationem, seu legitimationem subreptitiam. Ut si quis genuisset filium ex ea, quæ communiter reputabatur vidua, & post legitimationem compertum est eam fuisse coniugatam, dicunt valere legitimationem non explicato adulterio Pontifici. Et probat, quia advalorem actus opinio communis quandoque praefertur veritati. I. Barbarius, ff. de offic. praetoris. Pro eadem parte facit doctrina multorum, afferentium expresso aliquo vacationis beneficij modo non venire alium, nisi esset communis error existimans modo illo expresso id vacasse: tunc enim aiunt communem hunc errorem excusare, nisi ad esset alius simul impetratus id beneficium: per d. I. Barbarius. Hi sunt I. Lopus alleg. 89. à n. 9. Dominic. c. Susceptum, n. 5. de rescript. in 6. Socin. quem refert ac sequitur Felinus c. In nostra, n. 38. vers. Quod dictum est de rescript. Rebuff. in concordat. in forma mandati Apostol. paulo ante vers. Item expresso. Mandofius reg. 34. cancell. qu. 55. n. 10. Menochius de arbitriatis, l. 2. centur. 3. casu 201. n. 104. Maserard. de probat. concil. 186. n. 7. Ceterum nullatenus auderem hanc limitationem admittere. Quia ignorantia excusat quidem à peccato, at nil potest conferre ad id, ut dispensatio trahatur ad casum alium, quam expreßum. Cum ergo solus tertius gradus sit expressus, vel sola consanguinitas, non iunabit ignorantia, ut dispensatio trahatur ad secundum gradum, vel ad affinitatem, in quibus dispensatum non est. Nec obstat I. Barbarius. Quia aliud est supplerre defectum in causa efficiente, quem quidem supplet ea lex in iudicibus, ac aliis ministris publicis, quando defectus iurisdictionis erat ita occultus, ut communiter illi putarentur veri ministri. At ea lex non disponit ut concessum in uno casu censeatur in alio concedi, propter communem errorem. Non etiam obstat simile ad ductum de beneficio. Quia in beneficij constantia non est error, sed in quodam accidenti parum conseruenti ad collationem. Et ideo iure optimo ea mens Pontificis esse creditur, ut ob id accidens communiter ignoratum non vietetur collatio. At in nostro casu est error in ipsam sub stantia casus, in quo dispensatur.

21. Circa impedimentum voti an explicandum sit si id votum sepe repetitum sit: vel si simul est iuramentum: & an si unum vinculum loco alterius falso exprimitur, dicendo esse votum, cum sit iuramentum, vel esse iuramentum, cum sit votum, sit subreptitia dispensatio? diximus disp. 2. n. 24. & 25. Quod si id votum non nubendi sit emissum in Dei honorem, ac fauorem tertij, modo quem explicui disp. 6. n. 12. vel simile iuramentum, est necessario exprimendum in dispensatione esse emissum in tertij fauorem. Quia cum vergat in illius damnum,

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

erit multo difficultioris dispensationis. At si tertius ille remitteret, qua parte ipsum tangit, non esset opus referre id in tertij fauorem esse factum. Cum iam fauor ille remissione partis cesseret. Quod si, professus esset simul ordine sacro initiatus, teneretur virum quem dispensatione ad matrimonium exprimere. Quia sunt duo impedimenta, alterum ratione professionis: alterum vero ratione ordinis sacri. Nec sat esset si sacerdos ant diaconus, petens dispensationem, explicet se in ordine sacro esse, sed teneretur se diaconum, aut sacerdotem, aut Episcopum, si talis sit, esse explicare. Quia quo ordo superior est, eo difficilior notabiliter erit dispensatio, & maior causa exigetur: maiori que consideratione dignum erit an expediar dispensare. Et quid, si votum iteretur postquam Pontifex comisit facultatem dispensandi, vel postquam ordinarius dispensauit, dicam disp. 32. n. 6.

Quod si petas, qualiter dispensationem petere possit 22 qui vxorem interemit animo ducendæ concubinæ, vel absque eo animo, nec res est occulta. Quia in foro externo delatus est, & quamvis non coniunctus, non tamen absolutus est, sed damnatus arbitria pœna ratione aliqualis probationis, non tamen sufficientis ad ordinariam delicti eius pœnam. Ratio dubitandi est, quia non potest dici impedimentum occultum, eo quod delatus est, & damnatus. Et ideo non admittetur dispensatio in foro conscientiæ foro concessa. Quod si velit petere in foro externo, cum nomen petentis exprimatur, coniunctetur ex sua confessione, & pœnas delicti soluet. Dico, si absque animo ducendæ concubinæ interfœctio vxoris acciderit, facile posse imperare dispensationem in foro externo, narrando sibi impedimentum opponi interfœctionis vxoris, cum verè non interfecit: ac se illam petere ut foro externo satisfaciat. Nec in hoc mentitur, etiam si postea coram officiali Episcopi iuret veras esse preces. Quia cum iuxta multo veriorem sent. machinatio absque eo animo non dirimat matrem. (vt dixi lib. præced. disp. 78. n. 13.) Et quamvis impeditat, iam id impedimentum & cetera impedientia, præter votum, & alia sponsalia, sint usq; abolita, (vt dixi eodem lib. præced. disp. 17. n. 9.) yetum narrat hic impetrans: cum non occiderit quatenus est impedimentum, super quo cadat dispensatio. Quando autem eo animo interfecit, opportunum remedium erit, narrare Pontifici se de eo delicto infamatum, ac delatum in foro externo, damnatumque esse arbitria pœna defectu plena probationis: & nec fateatur nec neget delictum in ea narratione. Et in sacra penitentiaria petere aliam dispensationem, referendo quod in publica foro externi propositum est, ac ibi tacitam esse delicti veritatem, ob periculum propriæ productionis: & in hac debet impetrans fateri veritatem. Quia cessat periculum: cum in hac nomen petentis non exprimatur. Nec refert vera prius dispensatio impetretur. Vt dixi disp. præced. n. 7.

Demum superest duplex difficultas. Prior est, an in 23 dispensationis imperatione super gradibus consanguinitatis, vel affinitatis, quando contracturi distant inæqualiter à stipite, ut si alter distet in 2. & alter in 3. sit necessaria mentio gradus propinquioris, quo alter distat: an potius sit satis mentio remotioris? Quondam fuit magna controvèrsia circa hoc. Quidā enim aiebant subreptitiæ fore dispensatione, non facta illius gradus propinquioris mentione. Ducebatur exc. Quod dilectio, de consang. vbi deciditur potestatē concessam legato ad dispensandum in certo gradu non extendi ad eum gradum, quando alter contracturi in propinquiori distat à stipite. Itē quia in dispensationibus, ut pote, quæ odiosæ sunt, mixtū sub simplici nō comprehendit (vt dixi disp. 2. n. 28.) At hic gradus est mixtus ex propinquiori & remotiori. Sic docet Alex. de Nevo d. c. Quod dilectio, n. 8. Gambara de author. legati, l. 8. t. de dispensat. legatorū circa matrim. n. 392. Ant. Cucus l. 5. inst. maior. t. 12. n. 252. Molina to. 1. de iust. tract. 2. dis. 161. col. pen. vers. Illud tamen, Borgas. de irreg. 2. p. t. De interpretatione dispensatio-

KKK

nis,

- uis, n. 26. Idem decreuit Pius IV. in quodam motu proprio.
- 24 Alij oppotum sentiebant. Quod is gradus minimè sit mixtus, sed simplex. Cùm is solus gradus impedimentum matrim. præster, qui à stipite remotior est, c. fin. de consang. Et confirm. quia quando duo consanguinei in gradu dispari distant, intelliguntur tantum distare inter se, quantum remotior distat à communī stipite, d. c. fin. Ergo sicut gradus remotior trahit ad se, & imbibit proximorem, quantum ad rationem magis distandi à primo stipite, ita eundem imbibet, & ad se trahet, ut solius eius ratio sit habenda in impetranda dispensatione. 2. ex c. Quod dilectio, de consang. iuncta speciali ratione tradita à DD. illius textus, quam retulimus disp. 1. n. 33. ibi enim deciditur indulgentiam legato concessam ad dispensandum in certo gradu, intelligi quando uterque contrahens distat æqualiter in eo gradu à stipite. Huius enim rationem reddunt prædicti DD. eo quod in eo loco sic habebat consuetudo, & ex dispensatione suboriretur scandalum. Quare contrarium aperte docent, ubi consuetudo non est contraria, & attento iure, nec id scandalum sequetur. Quod si replices, hodie esse eam consuetudinem & stylum curiae, ut is gradus propinquior manifestetur. Responderetur id non habere stylum curiae, quasi id necesse sit; aduersaretur enim motui proprio Pij V. referendo in num. seq. Sed id habet ad evitanda dubia, & literas declaratorias, quas dicemus esse necessarias. Tandem, quia hoc decidit Clemens VI. in quadam Extrauag. que incipit, Nuper monendum typus excusa. Et ita hac Extrauag. relata sustinent Calder. consil. 1. n. vn. ad fin. de consang. Abb. d. c. Quod dilectio, ad fin. & ibi Prepos. n. 8. vers. Quarto Papa. Corneus conf. 201 n. 11. vol. 2. Miles in suo repert. lit. D. verb. Dispensatio, n. 23. vers. Dispensatio quatenus, Angel. verb. Matrimonium 3. impedim. 6. fin. Sylvest. verb. Matrimonium 8. q. 6. fin. Gambara de author. legati. l. 10. n. 26. 4. Tabiena verb. Impedimentum, imped. 3. q. 3. n. 4. Sotus 4. d. 40. q. vn. 4. 2. fine. Ledesma 2. p. 4. q. 56. 4. 4. fine. Tole. dol. l. 7. fin. 6. 5. n. 6. Emmanuel Sa. sum. verb. Matrimonium, ubi de impedimento. n. 4. vers. Cognatio carnalis. Cañedo summa Sacram. ubi de matrim. c. 7. n. 4. 2. fine.
- 25 Sed iam hac difficultate nos liberavit Pius V. in motu quodam proprio edito an. 1566. die 26. Augusti, incipienti, Sanctissimus, ubi rem hanc ad ius commune pristinam reduxit, ac reuocans motum proprium Pij IV. decidit non esse necessariam gradus propinquioris mentionem, sed sufficere remotioris, obtentis tamen postea literis declaratoris super propinquiti: nec posse literas prioris notari subreptione, vel intentionis defecit. Et ita adveruant Probus addit. ad Monachum, rubr. de cognat spirit. n. vn. vers. Et quando sunt. Cœsar. 4. decret. 2. p. 6. §. 10. n. 12. Antonius Cœ. lib. 5. institut. maior. c. 13. n. 17. Veracruz append. ad Specul. super a. 49. 1. p. fol. 99. Gutier. conf. 18. n. 11. & q. can. l. 2. c. 15. n. 28. Enriquez. l. 12. de matrim. c. 3. n. 6. 1. ud. 1. Lopez. 2. p. instruct. ubi de matrim. c. 49. in impedim. consanguin. col. 5. vers. Postremo. Manuel 1. to. sum. in 2. edit. c. 2. 3. 8. n. 2. Petr. de Ledesma de matrim. q. 5. 4. 4. 2. col. penult. concl. 2. & sum. Sacram. ubi de matrim. c. 27. concl. 7.
- 26 Tenor autem harum literatum declaratoriarum sic se habet: (ut ad me peruenere data à Clemente VIII. an. 1599. die 13. Ianuar.) Narratum est Pontifici quosdam imperialis dispensationem proponendo se tertio consanguinitatis gradu coniunctos, cùm tamen essent in 2. cum tertio. Et ait Pontifex in illis literis, sic: Discretione per Apostolica scripta mandamus, quatenus etiam si literis prefatis iam tibi presentatis, ad illarum executionem propter hoc procedere distuleris, seu recusaueris: nihilominus negotium eiusmodi rea sumens, ipsasq. literas valere dicta auctoritate decernens ad earundem litterarum executionem (seruata alia earum forma) procedas. Ac cum eisdem N. & N. super impedimento tertij consanguinitatis gradus eiusmodi eadem auctoritate dispenses. Distinctam vero secundi gradus prefati eis non obstat declare, in omnibus, ac per omnia, perinde ac si in dictis literis ipsos secundo & tertio consanguinitatu gradibus, à communī stipite prouenientibus, cuiuscem esse coniunctos expressum fuisset.

Circa quem motum proprium est. 1. observandam, il. 27 lum de solis consanguinitatis & affinitatis gradibus loqui. Quare si peratur dispensatio in impedimentoo publicæ honestatis ex matrim. ratiō, sufficiet remotioris gradus mentio, nullis literis declaratoris postea impetratis. Quia cùm de hoc non loquatur, standū est iure communi, quo attento solam remotioris gradus mentionem sufficere probauit n. 24. At in gradibus affinitatis ex fornicatione ortæ duplices illæ literæ sunt necessarie. Quia motus proprius indistincte de affinitate agit. Quod intelligo, si aethinas ea sit publica. Ut n. 33. dicam:

Secundo dubitari potest, cui usi literæ illæ declaratoris sint? Aut enim petuntur in motu proprio, tanquam conditio requisita ad valorem dispensationis, in qua solus gradus remotior expellas est. Quod denotat ablativus ille absolutus, Obtenit, tamen postea licet declaratoris. Qui conditionem importat, 4. a testatore ff. de condit. & demonstr. Aut non, sed tanquam admonitio quedam. Si priori modo. Ergo dispensatio in neutro foro valebit, donec ea literæ impetrantur. Quippe conditio valorem actus suspendit, donec ea impleatur. Si posteriori modo. Cui ergo usi sunt literæ illæ: Enriquez. l. 12. de matrim. c. 3. n. 6. in comment. lit. T. & c. 9. n. 2. in comment. lit. Z. ait literas eas declaratorias peri pro solo foro externo. Et satis mihi placet. Quod confirm. ex sent. Probi addit. ad Monachum. in rubr. de cognat spirit. in 6. n. vn. ubi ait eas esse necessarias, quando in foto publico dispensatio petitur, secus quando affinitas consurgit ex actu fornicatio occulto. Tunc enim ait non dati has literas declaratorias. Præterea, quia ideo dantur ea literæ, ut caueatur scandalum. Quippe poterant aliqui scandalansum sumere, videntes non esse dispensatum in gradu propinquiori: ac propterea existimantes matrim. esse irritum. Ut bene docent & aucta c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. q. 134. n. 363. Petr. de Ledesma de matrim. q. 5. 4. 4. 2. col. penult. notab. 2. Ergo petitio earum literarum solum forum externum respicit.

Hinc deducitur, matrim. initium virtute dispensationis solo gradu remotiori expresso, nec obtentis literis declaratoris, fore validum. Quod magis constabit ex dicendis n. seq. At ordinarius in foro externo recte procedens non deberet dispensare donec literæ declaratoris afferrentur. Et si post initium matrim. certior iuridice fiat aliquo denunciante non esse expessum gradum propinquiorum, nec allatas literas declaratorias, deberet sic coniunctos separare, donec eas literas afferant. Tum ut prædictum scandalum, quod posset contingere, vitetur. Tum etiam ut satisfiat præcepto Pontificio volenti eas literas ad eum effectum afferri.

Imo quamvis ordinarius suo munere abutens dispensaret non allatis literis illis declaratoriis: cùm tamen ex auctis constaret esse ibi gradum propinquiorum & remotiorem; vel si deceptus a contrahentibus falso probantibus esse solum gradum remotiorem dispensaret, credo valorem matrim. Quia ea dispensatio valida fuit, nec malitia ordinarii male exequentis, aut partis falso probantibus, tollit eius valorem. Non enim petuntur ea literæ ut prior dispensatio valida fiat, sed ut scandalum obvietur (vt n. 28. diximus.) Quod videtur etiam probari, quia motus proprius concludit omnia acta dispensationesq; confessas, & processus habitos per dictas literas, in quibus non expressus est gradus propinquior, minimè posse subreptione aut intentionis defecitu notari. Et quamvis addat, Obtentis tamen postea literis declaratoris super propinquori. Ablativus ille absolutus non potest conditione importare. Quia supponit actum iam perfectum, & gesta virtute priorum literarum fuisse valida. At si conditione importaret, suspenderet valorem auctus gesti ante illius implementū.

Et tandem si nullum scandali periculum imminenter, 31 nec res ad forum externum delata esset, credo eos, qui sic contraxere matrim. non teneti eas literas declaratorias afferre, cùm ex soli scandalo vitado deseruant: cuius in hoc eventu nullum protinus subesse timore supponimus.

Tertiū

³² Tertiò obseruandum est, quando propinquior gradus stipiti fuerit primus, nullatenus valere dispensationem, in qua solius remotioris mentio fit. Ut si quidam velit ducere consobrinam filiam fratris sui, aut filiam filii, aut nepotis fratris sui, hic contraeturus distat à primo stipite in 1. gradu, & à filia fratris in primo cum secundo, à nepte fratris in primo cum tertio, à pronepte fratris in 1. cum quarto: si ergo in his euentibus solius remotioris gradus mentio fiat, non explicata distantia alterius contrahentis à stipite in primo gradu, dispensatio erit prorsus subreptitia. Et idem est in affinitatis gradibus. Constat quia Pius Quintus in eo motu proprio declarans literas non posse subreptione notari, defectu expressionis gradus propinquioris consanguinitatis, vel affinitatis, addidit: *Dum modo primum quoquo modo attingant. Cùm in eo sanctitas sua nunquam dispensare intendat.* Et ita docet Petrus de Ledesma de matrim. q.5.4.a.2.col.pen.notab.1. Qui benè addit hoc intelligi, dum modo alter, qui est in gradu remotiori, sit intra 4. gradum. Nam si extra illum sit, nulla est necessaria dispensatio. Ut probauit lib. præc. disp. 53. n.5.

³³ Hinc deducitur, quando petitur dispensatio in solo foro conscientiae affinitatis ex occulta copula fornicaria, valere illam, quamvis gradus propinquioris mentio non fiat, dummodo non sit primus: nec esse necessarias literas declaratorias. Constat ex dictis n.28. vbi & Probum id afferentem retuli.

³⁴ Secundò deducitur, eum, cui conceditur potestas dispensandi in aliquo gradu, posse in eo dispensare, quamvis mixtus sit ex alio propinquiori. Quia is gradus vere non est mixtus, sed simplex (ut n.24. probauit.) Et ita docent Angelus verb. Matrimonium 3. impediment. 6. fine. Sylvest. verb. Matrimonium 8. q.6. fine. Toledo l.7. sum. c.5. n.6. Quod tamen limito, nisi alter eorum distaret à stipite in primo gradu. Propter verba motus proprii Pij V. relata n.32. dicentis numquam Pontificis mentem esse dispensare in hoc casu, nisi exprimatur.

³⁵ Tertiò deducitur intellectus ad priuilegium Pauli III. qui (vt refert Veracruz. 1.p. Spec. a. 44. pag. 3. concl. 3.) concessit Indis noui orbis, vt possint in tertio & quarto gradu matrimonio coniungi. Ponnerunt enim sic cōiungi, licet alter in 2. vel in 1. gradu distet. Quia licet dispensatio sit stricti iuris, debet recipere interpretationem à iure communī, (vt probauit disp. 1. n.8.) quando versatur circa iuris communis materiam. At attēto iure cōmuni distantia graduum computatur iuxta remotiorem, & ille imbibit & trahit ad se propinquorem (vt probauit hac disp. n.24.) Sic docent Veracruz eod. a. 44. pag. 4. vers. Respondeatur ex mente Barth. à Ledesma de matrim. dub. 36. col. penult. vers. Et annotato. Quod si obiicias, hoc videri contra dicta n.32. & n. præced. vbi dixi non esse Pontificis mentem dispensare, quando alter ex contracturis distat à stipite in 1. gradu. Sed respondeatur non aduersari, immo consonum esse. Quod (vt dixi eo n.32. fine) quando alter cōtrahens extra 4. gradum est, et si alter sit in 1. nulla est necessaria dispensatio. Cùm ergo Paulus III. respectu Indorum hos gradus restrinxerit ad 2. quando alter distat ultra 2. gradum cùm iam sit extra gradus veritos, licet alter distet in primo, non erit necessaria dispensatio. Intelligitur autem hoc priuilegium de solis Indis neophytis noui orbis. Ut docent Veracruz eod. a. 44. pag. 3. concl. 3. Insuper id priuilegium est tam de gradibus consanguinitatis, quam affinitatis. Ut docent Veracruz ibid. Vega 2. to. sum. c. 34. casu 126. s. Demum per nouum orbe intelliguntur omnes provincias Indorum. Ut docet ibidem Veracruz.

Posterior difficultas est. An quando impedimentum affinitatis & publicae honestatis concurrunt, satis sit affinitatis mentio tacita publica honestate? V.g. quisquam vult ducere consanguineam intra quartum gradum prioris vxoris à se cognitae, habet impedimentum publicae honestatis ortum ex matrim. cum consanguinea huius prius inito, & affinitatis ortum ex illius matrim. consummatione: dubitatur ergo an in dispensationis impe-

Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.

tratione ad ducendam eam feminam, satis sit affinitatem narrare? Triplex est sent. I. sustinet satis esse mentionem affinitatis fieri. Dicitur, quod mentio affinitatis facta absolute, intelligatur de orta ex copula coniugali: eo quod in dubio non debet presumi delictum, *I. Merito, ff. pro socio.* Et quia etiam in odiosis sunt intelligenda verba in potentiori significato. Ut constat ex c. penult. de sentent. excom. vbi deciditur nomine excommunicationis à iudice prolatæ intelligi maiorem. Potissimum autem affinitatis significatum est, affinitas ex copula licita consumgens. At sub affinitate hac comprehenditur necessatio publica honestas. Ergo facta absolute affinitatis mentione satis exprimitur utrumque impedimentum: ac proinde valebit dispensatio. 2. quia verba dispensationis sunt intelligenda sicut verba iuris communis. At sublatu per ius commune impedimento affinitatis, id intelligitur de omni affinitate: & consequenter censetur ablata publica honestas. Ut tradunt Glossa c. Non debet, verb. In secundo, de consang. & ibi Ant. n.19. & reliqui scribentes. Ergo sublata per dispensationem affinitas intelligitur de omni, & censetur quoque ablata publica honestas. Et ideo hujus sent. sunt Milis in suo repert. lit. D. n. 23. verb. Dispensatio, vers. Dispensatio facta super impedimento. Et citato Guillel. De sancto Lauduno in suo sacramentali, ad fin. Felinus c. Postulasti, n.13. limit. 7. fin. de rescript. Ripa responso 11. ad fin. de rescript. Hieron. Paulus in pract. cancellar. Apostol. t. Notabilia super dispensationibus matrimonialibus, in fine, & Boerius decis. 264. n. 28. refert pro hac parte, & videtur eum sequi, Glossatorem regule Cancellarie 47. & ait se ita vidisse obtentum bis in iudicio. Idem tenent Couar. 4. decret. 2. p.c. 6. §. 7. n. 5. Anton. Cuc. l.3. institut. maiorū. t. 12. n. 250. Azebedo lib. 8. Recop. t. 20. l. 7. n. 27. Veracruz 1. p. Speculi. ar. 44. pag. 5. in fine primi dubij. Et est satis probabilis actuta.

II. sent. tenet subreptitiam fore dispensationem, nisi de publica honestate mentio quoque fiat. Probat, quia si explicitur affinitas ex copula licita, quamvis ex ea quoque publica honestas consurgat; at cùm minimè ea expressa sit dispensatio, utpote odiosa ac stricti iuris, ad eam non extendetur. Et à fortiori, si sola affinitas in genere explicitur. Cùm enim possit esse ex matrim. & sic coniuncta cum publica honestate, & ex fornicatione, & sic absque illa: ex quo simpliciter expressa est, intelligitur de simplici, & non de mixta cum publica honestate. Quia in materia dispensationis odiosa, ac stricti iuris, verba, quæ possunt intelligi in significato potentiori, & in minori, semper intelliguntur in minori, c. fin. de præben. c. Cum in illis, m. 1. resp. & c. Quamvis, eod. tit. in 6. Hanc tenent Dominic. cons. 33. n. 8 & alijs. Et fauet Joan. Andr. in arbore affinitat. §. Ad arborem affinitat. n. 5. (habetur 9. to. tractat.) vbi absolute ait non valere dispensationem, nisi utriusque impedimenti mentio fiat. Fauet etiam Enriquez l.7. de indulgent. c. 30. n. 2. fine, vbi ait dispensationem in affinitate non extendi ad publicam honestatem.

III. sent. (cui tanquam probiliori adhaereo) sic distinguunt: Si explicitur affinitas ex copula licita proueniens, vt petendo dispensationem ad consanguineam vxoris ducendam valebit, etiā publica honestas taceatur. Quia tacitè illius mentio fit, utpote, quæ in tali affinitate necessario includitur. Secus facta solius affinitatis in genere mentione. Quia tunc nec tacitè, nec expresse fit publicæ honestatis mentio. Cùm ea affinitas tam de licita, quæ publicæ honestati coniungitur, quam de illicita, quæ sine illa est, possit intelligi. Et in materia hac odiosa sunt in verba in minori significato accipienda (vt n. præced. dictum est.) Addit dispensationem, si aliquid operari possit, esse strictè intelligendam ne amplius operetur, (vt dixi disp. 1. n. 3.) Cum ergo ea dispensatio operetur in affinitate, non porrigitur debet ad publicam quoque honestatem. Et ideo huius sent. sunt Abbas c. Non debet, n. 12. de consang. & ibi Alex. de Nevo n. 11. Propos. n. 18. Brunell. de spons. concl. 26. n. 3. Rosella verb. Impedimentum, impedim. 13. n. 2. Angelus verb. Dispensatio, n. 10. vbi Sylvest. q. 5. n. 9. & verb. Matrimonium

monium 8.q.34.dicit.3.Tabierna verb. Impedimentum, imped. 11. ad fin. loazes de matrim. Regis Angliae, dub. 10.n.31.32.Gambara de authorit. legati, l.10.n.243. Steph. Costa tract. de affin. §. Quia inter impedimenta, n.3.(habetur to.9.tract.) Nauar. l.4.constit. de consang. in 1.edit. conf. 4.n.1.in.2.conf. 7.n.1.Gaeta c. ad limina 30.q.1.§.4.q.203.n. 488.Et ex Theologis, Supplement. Gabr. 4.d.41 q.vn.a.3.dub.7.Toledo 1.7.sum.c.11.n. 6. Petr. de ledesma de matrim. q.56.a.vlt.dub.2.diffic.3.coroll.6.& melius qu.55.a.4.ad fin. & sum. Sacram. vbi de matrim. c. 27.post 6.concl.diffic.2.Lud. Lopez 2.p.instruct.vbi de matrim. c.50.col.4.vers.Aduertendum est insuper. Et huius sententia licet subobscurè videtur Enriquez l.12.de matrim.c.10.n.3.

39 Hinc deducitur, petitam dispensationem affinitatis in tertio vel 4.gradu valere, quamvis non explicetur an ex copula licita oriatur, nec publica honestas. Quia cum ex sola coniugali copula oriatur in his gradibus affinitas, exprimitur virtute eam ex copula coniugali oriti: ac subinde tacitè quoque declaratur publica honestas.

40 Secundò deducitur, in petitione dispensationis affinitatis in 1.vel 2.gradu, si ex copula coniugali oriatur, esse necessariò narrandum eam ex copula coniugali consergere. Si sustineamus nostram sententiam relatam n. 38. Quia duplex tunc oritur impedimentum, nempe affinitatis & publicæ honestatis: & tacitum est hoc. Imò nec sufficeret mentio affinitatis in genere, & publicæ honestatis in genere. Quia cum publica honestas oritur quoque ex sponsalibus, non explicatur an ex matrimonio orta sit. Cum tamē id esse necessarium probavimus n.16. Item quia non explicatur an affinitas ex matrimonio orta sit. Cum tamen id sit necessarium. Quia est multò fortius vinculum affinitate orta ex fornicatione. Si tamen sustineamus 1. sent. relatam n.36. satis esset mentionem affinitatis in genere facere. Quia ea intelligitur de orta ex copula licita, & sic tacitè explicatur publica honestas. Ut ibi latius probatum est.

41 Vltrimo deducitur, in potestate dispensandi in affinitate includi quoque publicam honestatem cum illa concurrentem. Ducor, quod cum affinitas genus sit ad ortam ex copula licita & illicita, & potestas dispensandi sit latè interpretanda, ad utramque extendetur. Quamvis dispensatio ipsa, quæ stricti juris est, de sola minori affinitate intelligatur (vt dixi n.37.) Sicut n.5. & 9. diximus potestatem dispensandi in aliquo gradu extendi ad eum duplicatum ex utroque latere: secus de ipsa dispensatione. Cum ergo ea dispensandi in affinitate potestas claudat quoque affinitatem ex copula coniugali: cui necessario coniuncta est publica honestas, extendetur quoque ad publicam honestatem. Imò ad hanc extendetur, quamvis sine affinitate sit. Ut si ex solo matrimonio rato vel ex solis sponsalibus orta sit. Quia eo ipso quod datur facultas ad affinitatem ex copula licita, supponitur præcessisse sponsalia, & matrimonium, indeq; productum publicæ honestatis impedimentum: & lic facultas illa ad hoc quoque extenditur. Adde, publicæ honestatem non oriti ex matrimonio ratione consummationis, sed ex solo ipso matrimonij contractu oriri: ac subinde publica honestas, ad quam ea potestas extenditur, non est alia, quam ea, quæ ex matrimonio rato oritur. Quæ autem nascitur ex sponsalibus est gradus quidam minor eiusdem speciei publicæ honestatis, inclusus sane in orta ex matrimonio.

42 Vtrum autem in dispensationis impetratio sit facienda mentio copula incestuosa, & matrimonio irriti, ac specie facilioris obtinendæ dispensationis, tractabitur tota disputatione sequenti.

43 Ad argum. n.36.proposita resp. Ad 1. negatur intelligere copula licita. Nec obstat non esse præsumendum delictum. Non enim innititur hæc intelligentia præsumptioni delicti, sed strictè dispensationis intelligentia, pertinenti verba intelligi de minori significato (vt n.37. probavi.) Nec etiam obstat cap. penultimum, de sentent. excommunic. id enim quasi quid speciale decreuit Pontif. quasi secluso eo decreto de minori venire ea poena intelligi-

genda. Idque staruit vt sententia iudicis timeretur. Ad 2.dic, quando dispensatio est in re, de qua est decretum aliquod iuris communis, ea verba iuxta id decretum intelligenda esse. At ubi nullum est decretum de ea re in iure communi, non sunt intelligenda nisi strictè. Quia ius commune tanquam ius uniuersale & fauorable est extendendum, adeò vt ipsam quoque dispensationem in eo iure contentam extendi faciat (vt dixi disp. 1.n. 7.) At dispensatio priuata tanquam ius priuatum est strictè interpretanda.

D I S P V T A T I O XXV.

An in dispensatione matrimonij inter consanguineos, vel affines, & generaliter inter eos inter quos est impedimentum dirimens, sit copula inter eos habitæ mentio facienda?

S V M M A R - I V M.

Triplici tempore potest interuenire hec copula, n.1.

Tripliciter potest ea copula haberis, n.2.

Quorū questiones disputantur, n.3.

An cum copula contingit ex humana fragilitate, postquam iam ordinarius expedierit dispensationem, reddatur ea subreptitia, n.4.

Quid, quando Pontifex dispensavit, dummodo copula non præcesserit, n.5.

Quid, quando contingit, ante dispensationem à Pontifice expediatam, vel post, antequam ordinarius dispensaret, nec eius est facta mentio? Refertur duplex sententia, n.6. & 7.

Proponitur sententia Auctoris, n.8.

An dum petitur dispensatio inter cognatos spirituales, vel habentes aliud impedimentum dirimens præter consanguinitatem vel affinitatem, sit ea copula explicanda, n.9.

An sit explicanda quando non emisit vir semen; aut fuit incestuosa ex parte solius alterius contrahentis, altero ignorantie coniuginatio, n.10.

An si ea copula sit occulta, sit manifestanda Pontifici, an sufficiat pœnitentiariori vel Episcopo, & possit pœnitentiarius petere compositionem?

Et an si contingat incestus post dispensationem expediatam ab ipso Pontifice, antequam ordinarius dispenseat, si iterum adeundus Pontifex, n.11.

Quando Pontifex dispensat sub conditione, dummodo copula non interuenierit, qualiter intelligatur ea conditio, n.12.

An index Ecclesiasticus iusse interroget hos volentes contrahere, an copulam habuerint, quando vel ipse narrarunt non habitam, vel dispensat Pontifex sub conditione, ut non sit habitum, n.13.

Quid si sub ea conditione non sit concessa dispensatio? Refertur opinio, n.14.

Proponitur sententia Auctoris, n.15.

An teneantur contrahentes fatus copula, quando est oce ulta, ac impetrarunt, aut impetrare volunt dispensationem pro foro conscientia, n.16.

Proponitur clausula apponi solita in dispensationibus, dummodo mulier raptæ non fuerit: & si scienter separetur, & explicatur, n.17.

An intelligatur de quoconque raptu: vel si femina rapiat virum, vel si contingat post dispensationem expediatam à Pontifice vel ordinario, n.18.

An ea clausula non apposita, sit subreptitia dispensatio, quando adfuit raptus, nec is exprimitur: & an clausula solita apponi censeantur apposita, et si non exprimantur, n.19.

Satis est argumentum, n.20.

Post num. 20. inuenies alia summaria.

Primo præmittendum est, copulam hanc tripliciter tempore posse interuenire. I.est, ante quam Pontifex dispensationem concedat. II.post concessionem Papæ, antequam ordinarius cognita precum veritate illam expediat. III.post ordinarij expeditionem.

Secundo præmitto posse copulam hanc tripliciter habeti. 1.ex fragilitate humana, absque tractatu aliquo matrimonij. 2.præcedenti tractatu matrimonij, sed absque spe facilioris dispensationis. 3.in utroque euentu, cum spe facilioris impetranda dispensationis.

Triple ergo quæstio in hac disp. est discutienda. I.quando sola copula incestuosa interuenit ex humana fragilitate. II.quando tractatus vel spes matrimonij. III.quando habita est spe facilioris dispensationis.

Questio I. An in dispensatione matrimonij inter consanguineos, vel affines, sit necessariò facienda mentio copula incestuosa inter eos habitæ ex humana fragilitate, & non cum spe facilioris dispensationis, nec cum matrimonio tractatu? Constat non esse huius copulae necessariam mentionem, quando ea contingat post concessam dispensationem à Pontifice, vel Pœnitentiario, & expeditam cognita precum veritate ab ordinario vel confessore: atque ita non vitiat præcedentem dispensationem.

sationē. Tum quōd ea copula labe incestus vacet (vt probauimus l. præc. disp. 5. n. 15. & 16.) Tum etiam quia nil in dispensatione tacitum est, quod explicandum necessariō foret. Cūm ea copula post dispensationem omnino consummatam contigerit. Et sic tanquam certum sustinent *Cordub. sum. q. 45. fine. cutier. q. canon. l. 1. cap. 15. n. 23. Man. 1. to. sum. i. 2. edit. c. 238. n. 7. initio. Vega 2. to. sum. c. 34. casu 98.* Qui bene discedit à Manuele dicenti in hoc euentu pertendam esse ab Episcopo dispensationem incestus commissi, vt lictē ineatur matrimonium. Quippe nulla est incestus culpa, (vt proxime dixi) & ideo nō est opus dispensatione.

Imò idem dicendum credo, quamuis dispensatio à Pontifice, sub ea conditione sit concessa, vt copula non interuenerit. Quia satis ei conditioni paritum censeo, cum ante dispensationis consummationem copula non adfuerit. Nam ea postea contingens vires dispensationis omnino consummatæ cueruare nequit.

Tota autem difficultas eò pertinet, quando ea copula habita est inter consanguineos, vel affines ante dispensationem à Papa concessam vel post, prius tamen, quam ordinarius illam expediāt, vel confessarius, quando dispensatio est foro conscientiæ ipsi commissa. Triplex est sent. I. docet non esse necessariam eius copulae mentionem. Dicitur 1. quōd ea copula nec ex natura rei, nec ex iure Ecclesiastico reddat dispensationē difficiliorem. Non ex natura rei, quia potius faciliorē reddit, ob feminæ infamiam, ineptitudinem ad aliud matrimonium. & scanda-la, quæ inde oriri solent. Non etiam ex iure Ecclesiastico: quia verior opinio habet ex incestu cum consanguineis nullum matrimonij impedimentum consurgere (vt probauit l. præc. disp. 15. n. 16.) Incestus autem cum affinibus quamuis id impedimentum præstet, est tamen id contraria consuetudine ablatum: nec vlla eget dispensationē (vt probauit l. præc. disp. 17. n. 9.) Non est ergo cur prædicta dispensatio tacito eo incestu subreptitia sit. 2. quia esto effet impedimentum, subest Episcopi dispensationi, (vt probauit ead. disp. 17. à n. 10.) Poteſt ergo à Pontifice peti dispensatio in consanguinitate, vel affinitate, quæ ipsius est; & alia ab Episcopo in incestu: ac neutra suppositione notabitur. Deum, quia si copula occulta sit, atque in literis dispensationis in foro externo obtinendæ explicitur, cum nomina contrahentium debeat in ea manifestari, famæ femina iacturam patietur, deteſto eius crimine occulto. Atque periculum imminebit, vt contrahentes ad forum iudicis secularis deferantur, pœnitique incestus plectantur. Quod piam matrem Ecclesiastam nolle credendum est. Et ideo hanc sent. sustinet *Nauar. loquens de incestu cum consanguineis vel affinibus, l. 4. conf. in 1. edit. t. de consang. toto conf. 1. & toto conf. 5. & t. de sponsal. toto conf. 2. & in 2. edit. eod. t. de consang. toto conf. 8. 9. 10. & 11.* Et melius in 1. edit. eod. t. de consang. conf. 2. n. vn. vbi indistinctè loquitur non explicans, an is incestus admissus sit antequam Pontifex dispenset, vel post, ante Ordinarij expeditionem: & explicat quamvis incestus sit publicus. Quod idē, etsi incestus publicus sit, & loquēs de incestus cum consanguineis vel affinibus, tenet idem *Nauar. eo. t. de consang. in 1. edit. conf. toto 5. & maxime n. 4. in 2. toto conf. 8. & maxime n. 4.* Idem tenent loquētes de incestu cum consanguineis, *Ouand. 4. d. 41. disp. vn. immediate ante proposit.* 12. *Salzedo in præc. Bernar. Diaz, c. 126. col. 17. in noua edit. vers. Vnde meritò. Emm. Sa sum. verb. Matrimonium*, vbi de imped. dirimentib. n. 4. fin. Sed hi duo vltimi loquuntur quādo copula est occulta. At idem *Emm. Sa verb. Dispensatio, n. 10. generaliùs loquitur, indistinctè dicēs valere dispensationē super cognatione tacito incestu.* Idem tenet loquentes de incestu cum consanguineis vel affinibus, & explicantes siue ante siue post dispensationem à Pontifice concessam accidat incestus, duo Theologi insignes, quos tacito nomine refert *cutier. quest. can. l. 1. c. 15. n. 11. dicens sibi renunciatum esse in una causa bis pronunciatum fuisse iuxta hanc sententiam.* Idem tenet alii multi viri grauissimi de hoc consulti, vt refert eos sequens *En-*

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

riquez lib. 12. de matrim. cap. 2. num. 4. 5. & 6. quamvis limitatè loquatur, nempe quando incestus est occultus. Idem tenet absque hac limitatione loquens de incestu cum propriis consanguineis, & explicans utrouis tempore contingat, *Zavallos quest. præc. questione 737. à num. 7.* Idem sentiunt loquentes de incestu cum consanguineis vel affinibus, *Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 238. num. 5. Vega 2. tom. sum. c. 34. casu 97. vers. Nota, Porque viene. Discordant aliqui ex Doctribus huius sententiae. nam quidā dicunt hanc dispensationem, in qua tacitus est incestus, validam esse in foro conscientiæ: at in foro externo minimè admittendam, propter stylum Curiae habentem, vt is incestus explicetur: qui falsæ præsumptioni innititur, & ideo in solo foro externo vim habet. Sic Enriquez proximè allegat.* At *Zavallos d. q. 737. n. 6. ait non esse integrum Ordinario denegare hanc dispensationem, quamvis ei per legitima testimonia ac partis confessionem constet de incestu. Et hæc sent. est probabilis propter tot authorum testimonium. Et illa retenta plus placet huiusmodi dispensationem nullatenus esse in foro externo admittendam.*

II. Sent. sic distinguit. Si ea copula accidat ante concessam à Pontifice dispensationem, reddet eam subreptitiam illius taciturnitas. Secus si post, quamvis Ordinarius eam non expedierit. Dicitur, quōd in priori causa dispensatio non sit concessa: secus in posteriori, in quo sola ordinarij executio cognita precum veritate desideratur. Et preces veræ sunt: cūm nil falsum in eis Pontifici dispensanti propositum sit: nec tacitum aliquid necessario explicandum. Nam copula illa necessariō exprimenda non erat tunc habita. Et ideo huius sent. videtur *Corduba* loquens de incestu inter consanguineos, *in sum. q. 45. opin. 2. punct. 5.* Ait enim valere dispensationē, quando post Pontificis concessionem copula contingit: & ita videtur contrarium sentire quando ante illam accidit. Et partim tenet hanc sent. *Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 296. à col. 11. vers. Igitur pro resolut. vsque ad col. 17. vers. Praterea, circa redditionem debiti*, ait enim incestum inter consanguineos quocumque tempore admissum non esse necessariō exprimēdū: quōd is non sit matrimonij impedimentum: at incestum inter affines, eò quōd sit impedimentum, esse explicandum, quando ante concessionem Pontificiam accidit: nisi sit omnino occultus: & nisi in eo loco consuetudine obtentum sit, vt huius incestus nulla ab Ordinario petatur dispensatio. At nullatenus dicit esse illius mentionem necessariam, quando post Pontificis concessionem contingit.

III. Sent. (cui tanquam longè veriori adhæreo, et si duæ præcedentes sint probabiles) ait redi dispensationem subreptitiam tacito incestu inter consanguineos vel affines volentes matrimonio copulari: siue is contigerit ante Pontificis dispensationem, siue post, antequam Ordinarius illam expediāt. Huius sent. legitimū fundamentum non est, quōd is incestus præbeat aliquod matrimonij impedimentum. Nam contrarium est verius (vt nu. 6. dixi.) Sed fundamentum est stylus Curiae, qui obtinuit, vt incestus hic declaretur. Nec falsæ præsumptioni innititur: sed eius ratio est, vt timore huius manifestationis facienda arceantur consanguinei & affines ab incestuosa copula. At ea, quæ stylus Curiae seruat, sunt necessariō in dispensatione explicanda (vt diximus disp. 21. n. 16.) vbi & aduersariorum solutiones improbauimus. 2. quia taciturnitas veri, quo expresso Pontifex non solet concedere dispensationem eo modo quo conceſſit, sed cum quibulda moderationibus, reddit eam subreptitiam (vt diximus ea disp. 21. n. 17.) At manifestato incestu non solet Pontifex eodem modo dispensare, sed præcipiens pœnitentiam imponi contrahentibus, & longè maiori compositione pecuniaria, & moderando dispensationem hoc modo, vt superstes eo matrimonium soluto ad aliud non transeat. 3. quia etsi verum sit in desuetudinē abiisse peti dispensationem, vt incestuosus matrimonij contrahat, id intelligendum est, quando cum alia

KKK 3 femina

femina ab ea cum qua incestum commisit, vult contrahere. At quando cum ea vult, mentio incestus est necessariò facienda ob prædictum Curiæ stylum, moderamina adhibere solentis. Propter quam etiam rationem & si alia potest Episcopus in hoc incestu dispensare, at nequit quando illi consanguinei vel affines volunt inter se matrim. inire. Obstat enim stylus Curiæ, petes ut in consanguinitatis vel affinitatis dispensatione explicetur quoque is incestus, ne subreptitia sit. Quod si dicas his rationibus concludi, esse necessario explicandum incestum, quando contigit ante dispensationem Pontificis: secus autem quando post. Quod iam nil tacitum sit Pontifici, & detur veritas precum ipsi narratarum. Sed adhuc vi-tiari dispensationem inde constat. Quod ante eius dispensationis consummationem, quæ contingit per eius executionem factam ab Ordinario vel confessore, cui committitur, mutatur casus in dispensatione contentus. Cum iam adiunctus sit casus, qui erat necessariò explicandus. Quare clausula, si preces veritate nitantur, referatur ad tempus concessionis Pontificis, & executionis Ordinarij vel confessoris. Et ideo huius sent. sunt, indistinctè loquentes de incestu, & de tempore, quo admis-sus est. *Collectarius*, quem refert & sequitur *cambara de au-thorit. legati*. l. 7. t. *De dispensat. legatorum circa matrim.* n. 409. *Nauar.* loquens de incestu cum cognata, *in sum. Lat. nouissima*, c. 22. n. 86. *fin. Sarmiento* loquens de incestu cum consanguinea, l. 1. *Selectar.* c. 9. n. 1 & 3. Et loquentes de incestu cum consanguinea vel affini, & explicantes utroque tempore commissus sit, tenent *Gutier. q. can. l. 2. c. 15. n. 133.* & *l. 1. c. 15. n. 16.* & multis seqq. & n. 24. refert verba congregationis Cardinalium in utroque casu id declarantiū *Gallego de cognat spirituali*, c. 24. à n. 3. usque ad 18. *Petr. de Ledesma* dicens tem- est certam ob Cardinalium declarationem, licet attento iure communī l. sent. esset probabilior, *de matrim.* q. 56. a. vlt. dub. 2. diffic. 2. concl. 2. & 4. & sum. *Sacram.* vbi de matrim. c. 27. *circa 1. concl. dub. 3. & 4.*

9 Hanc sent. extendit *Gallego de cognat spirit. c. 24. n. 3. & seqq.* ad cognitionem spiritualem: quia n. 1. questionē populerat de copula habita cum consanguinea vel affini, vel cognata spirituali: & respondent eon. 3. esse necessario explicandam. At verius existimō solum incestum cum consanguineis vel affinis exprimentem esse. Quia is solus veram incestus rationem habet: & de eo solo ita obtinet stylus Curiæ. Et ita docet *Nauar.* l. 4. *conf. in 2. edit. t. De cognat spirit. conf. vlt. n. 6. & 9.*

10 Similiter credo nec explicandam esse copulam incestuosam cum consanguinea vel affini non consummatam. Ut si viras feminas penetrarit non effuso intra semine. Quod is coitus non sit vera copula, sed instar cuiusdam tactus impudici. Nec quando fuit ex parte alterius tantū incestuosa. Quod alter coiens ignorarit consanguinitatē vel affinitatem alterius. Quia non est totalis & undequaq; incestus: & haec pœnalia sunt restringenda.

11 Præterea quando incestus esset occultus, non oportet eius mentionem fieri in dispensatione pro foro externo proposita Pontifici: sed satis est petere eius dispensationem in sacra pœnitentiaria, explicata quoque ibi consanguinitate vel affinitate publica, super qua aut dispensauit, aut dispensatur est Pontifex. Sicut quando est duplex impedimentum, alterum publicum, & alterum occultum, diximus faciendum disp. 23. n. 7. & 8. vbi id probauimus. Et ita tenet *Gallego de cognat spirit. c. 24. n. 3.* Et posse tunc à pœnitentiaria impetrari dispensationem illius incestus docet quoque *Nauar.* l. 4. *conf. t. de consang. in Ledit. conf. 1. fine, in 2. conf. 9. fine.* Et quanius subdat posse quoque ab Episcopo, loquitur iuxta l. sent. quam ipse sustinet, (vt ex ipso retulit n. 6.) At retenta nostra hoc negandum est. Quia (vt dixi n. 8.) non impetratur tunc vera dispensatio incestus: is enim impedimentum non est. Sed suppletur vitium dispensationis Pontificiae, in qua narrandus erat hic incestus, vt valida esset. Et similiter si is incestus contingat post dispensationem Pontificis,

antequam illam Ordinarius expediat, si est publicus, est iterum explicandus Pontifici cum consanguinitate vel affinitate: si autem occultus, sacræ pœnitentiarie, explicata eadem consanguinitate vel affinitate. Quia redditur tunc dispensatio subreptitia & irrita, ac si à principio is incestus contigisset. An vero possit tunc à sacra pœnitentiaria compotio peti, quæ erat petenda proposito eo incestu in foro externo, dicemus disp. 34. n. 64.

Et his deducitur 1. quid dicendum sit retenta prima 12 opinione probabili relata n. 6. afferenti minimè esse ne-cessariam incestus mentionem: quid (inquam) dicendum sit, quando Pontifex dispensat cum consanguineis vel affinis, sub hac conditione, dummodo copula non interuenit. Nam quidam indistinctè censem dispensationem tunc fore subreptitiam, siue interuenit copula ante Pontificis dispensationem, siue post, antequam ordinarius illam concedat. Quia deficit conditio, & preces debent utroque tempore verae esse. Sic docent *Cordub.* sum. q. 45. opin. 2. punct. 5. *Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 296. col. 11. vers. Igitur pro resolutione. Vega 2. to. sum. c. 34. casu 97. Petr. de Ledesma de matrim. q. 56. a. vlt. dub. 2. diffic. 3. concl. 3.* Sed magis placet quod docet *Emm. Sa. sum. verb. Dispensatio. n. 10.* vbi dicit hanc conditionem intelligi iuxta naturam dispensationis concessæ. Si enim ea in foro externo conce-datur, intelligitur conditio, dummodo ea copula cōstet in foro externo: si vero in foro conscientiæ, intelligitur, quamvis occulta sit. Quia clausula dispensationi adiecta debent intelligi iuxta dispensationis naturam. Et priorem huius partem videtur tenere *Enriquez lib. 12. de matrim. c. 2. n. 7.* iuxta ea, quæ sequenti referam ex ipso. Et dicit in commento, lit. X. nunquam solere hoc adiici per modum conditionis, sed ut quendam modum.

Secundo deducitur, quid dicendum sit de iudice in- 13 terroganti cōsanguineos vel affines de copula incestuo- sa, qui ad ineundum inter se matrim. dispensationem obtinuerit. Et quidem si cōcedatur dispensatio sub con-ditione, si copula non interuenit: quidam allerunt teneri hos interrogatos illam fateri, sub mortali, et si non adsit iuramentum, nec valere dispensationem. Quod iudex iuridicē roget, ut pote, qui ad examinandam pre-cum veritatem id interrogat. Sic *Petr. de Ledesma de matrim. q. 56. a. vlt. diffic. 3. concl. 2. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 238. n. 8. fin.* At si sustineamus opinionē relatam n. præc. nimur, ex se non esse necesse explicare copulā, sed solum ratione conditionis appositę, atq; eam conditionē intelligi iuxta dispensationis concessæ naturā, credo verius esse, quando dispensatio conceditur in foro externo, non teneri hos fateri, nisi interrogentur præcedentibus indicis aut infamia, & ita docent *Enriquez & Emm. Sa. n. præc. allegati.* Et hic bene addit secus esse, quando in foro conscientiæ conceditur dispensatio. Vnde consequenter dicendum est in priori casu non reddi irritam dispensationem, ne-gata copula occulta: secus in posteriori. At si contrahen-tes narrassent in precibus se non habuisse copulam: idq; Pontifex narrare in dispensatione, addita clausula solita apponi, si preces veritate nitatur, credo quantumuis occulta foret copula, ius esse iudicii interrogandi, & copula negata subreptitiam esse dispensationem. Quia interrogatio solum tendit ad veritatem precum examinandam.

Quando autem Pontifex non apponit eam conditio-nem, quidam reprehendunt vnum receptissimum in tri-bunalibus Ecclesiasticis interrogandi de hac copula: & dicunt non teneri contrahentes illam fateri, dum occulta est. Sic *Salzedo in pract. Bernardi Diaz. c. 126. in nona edit. col. 17. vers. Unde merito.* Et non teneri hos incestum occul-tum fateri docet etiam *Nauar.* l. 4. *conf. in 1. edit. t. de sponsal. conf. 2. fin. in 2. t. de consangu. conf. 10. fine. Ouandus 4. d. 41. disp. in immediate ante 12. propos. Enriquez & Emm. Sa. n. 12. relati. Petr. de Ledesma de matrim. q. 56. a. vlt. dub. 2. diffic. 3. concl. 2. & sum. *Sacram.* vbi de matrim. c. 27. circa 1. concl. dub. 4. *Manuel 1. to. sum. in 2. edit. c. 238. n. 8. fin. Vega 2. to. sum. c. 34. casu 97.* Huius rationem reddit *Enriquez*, quia in his non proce-dit*

dit iudex ex officio ad consulendum bono publico, vel cauendum tertij damnum, sed in casu quodam speciali. Et ideo non rogat iuridicē, vt vel sic teneatur reus respondere, quando non precedunt indicia aut infamia. Sed melius *Nauar. & Salzedo* eam reddunt rationem quod is incestus occultus sit, nec ad dispensationis substantiam conferat illum scire. Quare concludunt illi, & *Ouand. Manuel. Petr. de Ledesma. Vega proximè allegati*, valere dispensationem negata copula: & addit *Ouandus id verum esse*, quamvis constet fore, vt ea cognita Ordinarius non exqueretur dispensationem. Addunt *Petr. de Ledesma in utroque loco & Manuel*, hos cum iuramento negantes incestum illum occultum peccare mortaliter, non peccato iniustitiae, eo quod iudex non roget iuridicē, sed peccato perjurij. Vnde dicunt secluso iuramento solam mendacij officiosi culpam admitti veniale. Et addit *Petr. de Ledesma in illo loco summa Sacram. nuper allegato*, non esse improbabile dicere etiam perjurium illud non esse mortale. Cum iudex non roget iuridicē.

15 Cæterum (vt notaui lib.3. disp.14.n.3.) diuersimēdē iuxta varias sent. loquendum est. Quippe retenta nostra sententia dicenti incestum occultum esse explicandum in dispensatione, vt valida sit, asserendum est, ius esse iudici de eo interroganti, & teneri reos fateri, aut si fateri nolint, non vti dispensatione, vtpote quæ ob non declaratum in ea incestum est subreptitia. Quia ea interrogatio non eo tendit, vt illi puniantur: sed vt impediatur dispensationis subreptitiæ usus & matrim. irritum. Et per hoc satisfundamentum vtrique contrario. Et ita docet *Manuel tract. de ordine iudiciar. c.10. concl. 4.n.4 fin.* At sequēdo opinionem probabilem dicentem non impediri valorem dispensationis tacito incestu, vera est opinio n. præc. relata. Et dicendum est omni prorsus vacare culpa negare incestū illum etiam cum iuramento. Quia id iuramentum est verum, eius enim sensus est, non feci incestum, vt substat huic foro externo, in quo iudex rogarat.

16 Quod si esset alia occulta dispensatio impetrata pro foro conscientiae pro incestu illo, iuxta dicta n. 11. an tunc teneantur contrahentes illum incestum occultum fateri, tenendo eius taciturnitate reddi dispensationem subreptitiæ: dixi eos non teneri, & probavi id l.3. disp.14. n.4. Et idem sentio, quando etsi non sit impetrata dispensatio pro foro conscientiae, at contrahefites nolunt ea dispensatione vti, donec aliam pro conscientiae foro impetrant. Quod cesserunt ratio, ob quam iudici integrum est de eo incestu interrogare.

17 Tandem ex Curia stylō solet adiungi clausula in his dispensationibus, dummodo mulier rapta non fuerit, iuxta regulam Cancellariæ, quæ apud Rebuff. in praxi benefic. in reg. Cancellarie, est 50. & sic habet: Item voluit quod in literis dispensationis super aliquo gradu consanguinitatis vel affinitatis, aut alias prohibito ponatur clausula, si mulier rapta non fuerit. Et si scienter ponatur clausula addita in quinternio. Et Rebuff. ibi vers. penult. ait quoties Pontifex dispensat in his impedimentis, solitum apponi, dummodo mulier rapta non fuerit. Quia super hoc non intendit dispensare, nisi expresse concedatur in dispensatione. Et statim vers. vlt. explicans eam partem regulæ: Etsi scienter: ponatur clausula addita in quinternio, ait sensum esse, si raptor scienter raptam duxerit, & petatur dispensatio, apponatur clausula, vt ratione delicti separentur ad certum tempus, donec commissarij arbitrio egerint pœnitentiam: iuxta c. Ex literis, de eo qui cognovit consanguin. Sed hoc intelligebatur ante Tridentinum. Quia tunc rapta non erat impedimentum dirimens, sed solum impediens. Quare cum matrim. non obstante raptu valeret, non erat in perpetuum separandum: sed eo quod contra Ecclesiæ prohibitionem initium erat, separabatur ad tempus (vt probavi lib. præced. disp.2.n.14.) At quando rapta est impedimentum dirimens, iuxta nouum Tridentini decreto (de quo satis egri lib. præced. tota disputatione 13.) Si cum eo impedimento matrimonium ineatur, est in

perpetuum separandum, donec legitimè ineatur.

Sed quæres de quo raptu intelligatur hæc clausula: ¹⁸ *Gaeta c. Ad limina 30. q.1. §.4.q. 134.n.366. fin.* ait sensum huius clausulæ esse, dummodo femina rapta non fuerit causa matrim. cum ea ineundi, ac proinde huic renunciarit; conueniendo cum raptore de alio ineundo. Vel secundo, & dicit esse communiorem intellectum, quasi Pontifex velit in hoc nouum impedimentum inducere, quando femina rapta fuerit ad finem matrim. cum ea ineundi. Et eam regulam intelligi quādo ad finem hunc fuit raptus, docet quoque *Petr. de Ledesma de matrim. q.5. a.vlt.dub 3 fine.* Et placet mihi: eo quod tendat ea clausula quasi ad confirmationem *Trident. sess. 24. de matrim. c.6.* statuentis impedimentum inter raptorem & raptam. Quod tamen de solo raptu ad finem matrimonij cum raptâ ineundi intelligi, dixi lib. præced. disp.13.nu.4. Et quamvis id impedimentum non sit perpetuum, sed dum raptâ manet in raptoris potestate: at vt his raptibus obviatur, volunt Pontifices non dispensare, quando huiusmodi raptus interuenit, nisi exprimatur in dispensatione. Quando autem censeatur esse raptus, dixi tota ea disp.13.vbi n.16. dixi non esse locum ei pœna Tridentini iuxta veriorem sent. si virum femina rapiat. Et eadem ratione censeo non comprehendendi in hac clausula similem raptum. Et credo dispensationē reddi subreptitiam, et si feminæ raptus à viro factus ob finem matrimonij accidat post dispensationem à Pontifice factam, ante tamnam quam illam impeditat ordinarius: se cùs si post ordinarij expeditionem. Ut de ipso incestu dixi n. 4.5. & 8.

Hinc deducitur, quando consanguinea vel alia feminæ, cum qua raptor habet impedimentum dirimens, rapitur causa matrim. cum ea ineundi, subreptitiæ fore dispensationem, nisi huiusmodi raptus mentio fiat. Ut bene docet *Petr. de Ledesma. n. præced. allegat.* Et ratio est, quia non verificatur clausula n. præced. allegata. Et esto non apponatur, intelliguntur clausulæ apponi solitæ de stylo Curia, vt docet *Sylv. verb. Rescript. q.3. alleg. Abbate, c.* Quod translat. n. 3. de offic. legati, vbi generaliter tradit clausulas apponi solitas suppleri, quamvis non exprimantur.

Ad argum. n.6. proposita resp. Ad 1. & 2. constat ex dictis n.8. Ad 3. constat ex dictis n.11. Ad argum. n.7. addendum constat ex dictis n.8.

S V M M A R I V M.

An si matrim. initum & consummatum sit intra gradus vetitos. & si contingat postquam Pontifex dispensavit, antequam Ordinarius exequatur, sit subreptitiæ dispensatio non facta huius dispensatione: & quid operetur Tridentinum loquens cum Papa interdixisset hauc dispensationem, n.21.

An si ineatur vel consummetur eo animo, vt facilior sit dispensatio, sit us animus exprimendus, n.22.

Ante Tridentinū non erat opus explicare hoc matrim. aut consummationem, & potius redilebat faciliorem dispensationem: securus post. n.23.

An pœna Tridentini, vt hi contrahentes scienter intra gradus vetitos careant spe dispensationis, intelligatur de quocumque impedimento dirimenti, n.24.

Qualis ignorantia excusat ab ea pœna: ita vt non sit necessario explicandum matrim. etiam consummatum? Proponitur ratio probans desiderari ignorantiam inuincibilem, n.25.

Explicatur qualis ignorantia excusat ab ea pœna, ita vt id matrimonium non sit explicandum, n.26.

Qualis ignorantia desideretur, vt matrim. cum ea contractum reddat faciliorem dispensationem probens instanti dispensandi causam, n.27.

An aliud sententium sit de ignorantia, quando agitur ad excusandam taciturnitatem matrimoniū cum illa initio: & aliud de illa, quando allegatur, vt causa facilitatis dispensationis, n.28.

Quæ cautela feruanda sit, quando matrimonio initio cum impedimentoo dirimenti, & crasse ignorato, impetratur dispensatio, n.29.

An ignorantia solius alterius coniugis excusat ab hac pœna, ac sufficiat, vt facilius dispensetur: & vt verificetur allegatio matrimonij ignorantie initii, n.30.

An verificetur conditio, dummodo non spe facilioris dispensationis copula baptita sit, vel matrimonium initium, quando in solo altero contraintere fuit hæc spes: & si necessaria illius mentio, n.31.

An excusat à pœna matrimonij ignorantie contractum, quando omisso sunt denunciations sine licentia, vel cum licentia ordinarij: vel ordinario dispensante solum ne permittantur, consummatum est matrimonium illis non premisiis, n.32.

An sit locus huius peccata, quando matrimonium scienter cum impedimento dirimenti initum, fuit omnino clandestinum? Refertur opinio, n. 33.

Proponitur sententia Auctoris, n. 34.

An sit necessaria mentio huius matrimonij clandestini, eiusque consummatio? in impetracione dispensationis illius impedimenti, n. 35.

An sit necessaria mentio sponsalium, aut spei concepti & futuri matrimonij concurrentium cum copula incestuosa, n. 36.

Post n. 36. insuennes cetera summaria quae desiderantur.

21 **QVÆSTIO II.** An ad matrimonium ineundum inter personas habentes impedimentum dirimens ex legitima dispensatione, sit necessaria mentio de tractatu matrimonij inter illas habitu cum copula, vel sine illa: & quid, si cum spe faciliter obtinenda dispensationis id matrimonij contractum sit? Tota haec quæstio versatur circa intellectum decreti Tridentini, sess. 24. de matrim. c. 5. vbi sic habetur: *Si quis intra gradus prohibitos scienter matrim. contrahere presumperit, separetur, & spe dispensationis consequenda careat. Idq[ue] in eo multo magis locum habeat, qui non tantum matrim. contrahere, sed & consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit: siquidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subiiciatur pœna. Non enim dignus est, qui Ecclesia benignitatem facile experiatur, cuius salubria precepta temere contempsit. Si vero solemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo & gratis dispensari poterit.* Quod decretum eti[am] Pontificem instruat de modo concedenda dispensationis, nec eius manus ligare possit, non est modici momenti. Tum quia Pontifex passim in hoc euentu disp[on]sans absque causa iustissima reus erit culpæ lethalis. Tum etiam, quia dispensationes impetratae non facta mentione matrim. intra gradus prohibitos scienter initi: aut ignoranter omissis denunciationibus: eti[am] consummatum sit, consummatio quoque erit subreptitia, (vt utramque partem probauit lib. 3. disp. 45. n. 3.) Et hanc posteriorem partem docent quoq[ue] omnes DD. allegandi tota hac quæst. Et idem dicendum est, eti[am] hoc matrim. ciuile consummatio contingat, postquam Pontifex dispensationem concessit, at nondum ea per ordinarium vel confessorem, cui commissa est, expedita (vt de copula incestuosa probauit n. 8.) Et ita tenent *Manuel 1. to. sum. in 2. edit. c. 238. n. 8. Vega 2. tom. sum. cap. 34. casu 98. versic. Empero nota.*

22 *Quod si id matrim. eo animo ineat, vt facilius Pontifex dispenset: is quoque animus simul cum matrim. explicandus est, vt valeat dispensatio. Quia Trident. d. cap. 5. ideo statuit, vt scienter contrahens id matrimonium careat spe dispensationis: (vt docet Nauar. c. Si quando, exceptione 5. n. 5. de rescript.) ad compescendam multorum audaciam, qui ea spe freti inibant ac consumabant matrimonia, non obstanti impedimento dirimenti. Quare Tridentinum volens punire eam deordinatam spem facilioris dispensationis ex facto ipso præsumptam à fortiori formalem ipsam spem puniet, volens ipsam explicari. Et ita docent Couar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 10. n. 14. Anton. Cuc. l. 5. institut. maior. t. 13. n. 18. Gutier. q. can. l. 2. c. 15. n. penult. Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. a. vlt. dub. 2. diffic. 1. concl. 1. Lud. 1. opez. 2. p. instruct. vbi de matrim. c. vlt. col. penult. Hinc corollari. Philiarc. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 2. c. 13. init. Atque idem est dicendum, si ea spe conflummetur matrim. est enim consummationis & illius spei mentio facienda. Et constat ex eadem ratione. Et sic docent Nauar. d. Exceptione 5. n. 5. & sum. hisp. c. 22. fine. Toledo l. 7. sum. cap. 18. n. vlt. gutier. d. c. 15. fin. Lud. Lopez proxime alleg. Quod si spes hæc fuerit ex parte vnius solum contrahentis, dicimus n. 31.*

23 *Hinc deducitur contractum ac consummationem matrimonij, quæ ante Tridentinum inclinabant Pontificem ad facilius dispensandum, iam hodie retrahere per id decretum. Sic Nauar. sum. lat. c. 22. n. 86. vers. 5. gutier. d. c. 15. n. vlt. Enriquez l. 12. de matrim. cap. 3. n. 8. Vnde bene Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. a. vlt. dub. 2. diffic. 3. post 3. concl. coroll. 4. ait ante hoc Tridentini decretum non nocuisse impetracioni dispensationis præcessisse matrimonium,*

vel id occultatum esse Pontifici in precibus narratis.

Sed circa hoc Tridentini decretum aliquæ difficultates insurgunt. I. est, an intelligatur de contrahentibus cum quounque impedimento dirimenti? *Enriquez lib. 12. de matrim. c. 3. n. 8. in comment. lit. P.* ait videri intelligi de solo consanguinitatis & affinitatis impedimento. Quia dicit: *Si quis intra gradus prohibitos.* At hoc solum impedimentum gradus habet. Et cum id decretum sit pœnale, non debet extendi. Sed id intelligi de quounque impedimento dirimenti probani latissime lib. 3. disp. 42. n. 7. & id verissimum censeo. Et ideo de impedimento dirimenti absolutè loquuntur explicantes hoc decretum. *Nauar. sum. hisp. c. 22. fine. Toledo l. 7. sum. c. 18. n. vlt. Philarc. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 2. c. 13. init.* Et in propriis terminis hoc tuerit *Petr. de Ledesma de matrim. q. 56. a. vlt. dub. 2. diffic. 1. concl. 1.* Vnde quounque impedimento dirimenti laborantes si eius impedimenti conscientiam matrimonium intet se inant, aut si ignoranter, omissis tamen denunciationibus, tenentur id matrim. in dispensatione narrare: & si consummèt, consummatione quoque, ne sit subreptitia.

II. difficultas est. Qualis ignorantia excusat ab huius decreti pœna, ita ut non sit necessaria mentio facienda matrimonij ignoranter contracti, aut eius consummationis, in dispensatione impedimenti? Et videtur desiderari ignorantia probabilis & iusta. Quia d. c. 5. sic dicitur: *Si vero solemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo & gratis dispensari poterit.*

I. ramen conclusio sit. Quando denunciations in Ecclesia præcessere, excusat ab hac pœna quævis ignorantia quantumvis crassâ, modo non dici possit ingens temeritas. Constat ex dictis l. 2. disp. 40. n. 4. vbi eam probauit. Quia Tridentinum petit scientiam, audaciam, & temerariam præsumptionem. Nec satis est ad hanc scientiam & malam fidem scientia speculativa, qua coniuges norint alterū ante matrim. accessisse ad consanguineam alterius, nisi adsit simul scientia practica, qua norint inde oriri impedimentum: vt probauit eadem disp. 40. n. 4.

II. conclusio. Ut id matrim. ignoranter initum præmissis denunciationibus præbeat causam iusta ac facilitioris dispensationis, oportet ignorantiam iustum ac probabilem esse. Constat ex verbis Tridentini d. c. 5. relatis n. 21. vbi caute aliud statuit, vt incurritur pœna carendi spe dispensationis: & aliud, vt id matrim. sit causa facilitioris dispensationis. Nam in priori casu petit scientiam ac præsumptionem in contrahendo, vel culpabilitatem omissas esse denunciations. Cum tunc ageret de pœna gravissima incurnda. At in posteriori, vbi non de pœna agit, sed de gratia, petit ignorantiam probabilem ac iustum. Et ratio est, quia ignorantia alia excusat à culpæ grauitate, & ideo à gravissima pœna. At non excusat à male matrim. initi delicto, & ideo æquum est, vt non præstet facilitioris dispensationis causam. Cum delictum non sit dignum præmio.

Hinc infetur, aliud esse dicendum de taciturnitate matrim. cum impedimento dirimenti ignorato contracti, ac eius consummatione: & aliud de eius expressione allegata tanquam facilitioris dispensationis causa, eo quod ignorantia initum sit. Nam vt ea taciturnitas non reddit dispensationem subreptitiam, satis est ignorantia quæcumque in contrahendo & consummando, quæ non sit ingens temeritas. At vt ea expressio excusat à subreptione, oportet ignorantiam esse iustum. Ut ex dictis num. præced. constat.

Vnde cauti sint petentes dispensationem matrim. semel initio cum impedimento dirimenti crasse ignorato. Si enim allegant se ignorantem contraxisse, cum allegent ignorantiam tanquam causam dispensandi, subreptitia erit dispensatio. ob dicta n. præced. Siautem scienter se contraxisse narrent, erit difficillima dispensatio, ob decretum Tridentini, ac subiicientur pœna cui obnoxij non erant. Quare, vt utrumque vitent, debent in precibus

bus narrare se non scienter & malitiosè contraxisse.

³⁰ Sed dubitabis, an sufficiat ignorantia ex parte alterius coniugis, quamvis alter sciens contraxerit? Dic si agatur de non incurrenda pœna prædicti decreti Tridentini, & sic ut non sit necessaria in dispensatione mentio matrimonij male contracti & consummati, satis esse alterius ignorantiam, (vt probauit 1.2. disp. 40. n.4.) Et tenet Enriques lib. 12. de matrim. c. 3. n. 8. in comment. lit. S. Qui idem clare sentit sufficiere, vt praestet causam facilioris dispensationis, iuxta id decretum. At id non placet. Quod aliud sit pœnam incurrere, ad quod malitia viri usque desideratur: ne innocens ob alterius scelus plegetatur: & aliud gratiam consequi. Quod bonam viri usque fidem petit. Quare merito Nauar. l. 4. cons. in 2. edit. tit. de consangu. cons. vlt. n. yn. tuerit non valere dispensationem, quando impetrata est allegando consanguineos ignoranter contraxisse, licet femina ignorarit, si vir sciens vel scire debens contraxerit. Atq; idem diceret si è contra viro ignorantia sola femina sciret. Non enim refert vter eorum ignorent.

³¹ Hinc infertur, clausulam apponi solitam in dispensationibus petitis explicata copula incestuosa, nimis, si non fuit habita ipse facilioris dispensationis, verificari, quando ea spes concepta fuit ex parte vnius tantum. Et similiter non existimo necesse esse eius spes mentionem facere, siue in ea copula, siue in matrim. scienter inito, quando fuit ex parte vnius tantum. Ducor, quod haec obligatio huius ipsi manifestado consurgat ex Trident. decreto, d.c. 5. (vt probauit n. 22.) eo quod contrahentes illa spes incurruunt eius decreti pœnam. Et ideo solet apponi prædicta clausula in aliis dispensationibus, vt in pœnam illius præsumptive careant illi dispensationis effectu. Si ergo pœna illius decreti requirit viri usque culpam iuxta dicta n. præced. non habebit locum in hoc euentu, vbi ea spes ab altero solo concepta est. Nec enim par est, vt delictum alterius sit causa punitionis innocentis.

³² Ultima concl. Si matrim. contraëtum sit ignoranter, at neglegentis præviis denunciationibus, non excusat ea ignorantia à pœna Tridentini d.c. 5. Quod expresse ibi discernitur ea redditâ ratione, quod salubria Ecclesiæ præcepta contemnens indignus sit, vt eius benignitatem facile experiarur. Quare locus est, si ex denunciationes ex ordinati licentia non præmittentur. Quia tunc nec negliguntur, nec temere omissuntur. Quod petit Tridentinum ibi, vt locus sit ei pœna. Quod si ordinarius tantum dispensaret, ne præmittantur matrim. cum Tridentinum ead. sess. 24. de matrim. cap. 1. obliget tunc ad non consummandum, donec præmittantur, si consummarent iis non præmissis contrahentes, consummatio illa non excusat ratione ignorantiae à prædicta pœna. Cum reuerahi dicantur denunciationes neglexisse.

³³ Postrema difficultas est. An huic pœnæ locus sit, quando matrim. illud scienter cum impedimento dirimenti initum fuit omnino clandestinum, quod non interfuerit parochus cum duplicitate: affirmat Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. a vlt. dub. 2. diffic. 1. concl. 2. & sum. Sacram. vbi de matrim. c. 27. circa 1. concl. dub. 2. Et idem videntur sentire Manuel 1. to sum. in 2. edit. c. 238. n. 6. Vega 2. to sum. c. 34. casu 97. fine, vbi explicant hoc decretum, siue publicè, siue clero matrim. sit initium. Idem significant Corduba sum. q. 45. opiu. 2. punct. 5. Lud. 1. opez. 1. p. instruct. c. 296. col. 11. vers. Igitur pro resolutione, vbi docentes incestum commissum post Pontificis dispensationem, ante executionem ordinarij, non vitiare dispensationem: ponderant eum non habitum fuisse animo tunc clandestini ineundi matrim. Et potest probari, quia si ignorantia non excusat omissentem denunciationes, quæ non sunt de matrimonij substantia; eo quod hic indignus sit Ecclesiæ benignitate eius præcepta contemnens. Ut expresse hac redditâ ratione deciditur eo. c. 5. Nendum eam pœnæ incurreret iniens scienter matrim. omissa forma substantiali, vtpote, qui in re multo magis necessaria contemnit præceptum Ecclesiæ. Alias minori pœna plesteretur reus multo grauioris

delicti. 2. quia matrim. id punitur in Tridentino, vt arceatur audacia, qua aliqui impediti imitantur matrim. spe facilioris dispensationis. Quæ ratio militat quoque in matrim. clandestino. 3. quia matrim. hoc esse irritum nil confert ad evitandam eius decreti pœnam. Cum nullum matrim. validum in eo decreto puniatur, sed id solum quod irritum est ratione alicuius impedimenti dirimenti.

³⁴ At probabilius censeo non esse locum huic pœnae in illo euentu. Quod docet Enriques 1. 12. de matrim. c. 3. n. 8. Ducor, quod Tridentinum puniat ea pœna presumentes contrahere matrim. cum impedimentoo dirimenti. At hi contrahentes non præsumpsere intire matrimon. Quippe deficit forma eius substantialis. 2. quia non militant rationes Tridentini. Non prior, quæ n. præc. in 2. argum. est proposita. Quia lex intendit pœnis afficere ea, quæ frequenter accidunt, parum de raro contingentibus curans, l. Nam ad ea, ff. de legibus. At Tridentinum recte nouit fore, vt matrim. clandestina ab eo irritata, in posterum aut nunquam aut rarissime inirentur: vtpote quæ nullius emolumenti futura sint. Cum nec externam quidem matrimonij speciem habeant: sed sint concubinatus quidam. In cuius signum idem Trident. ead. sess. 24. c. 1. huiusmodi matrim. clandestinum irritans, solis arbitriis pœnis id puniendum decreuit, nolens pœnas certas præscribere: quod ratum futurum esset. Non ergo d.c. 5. pœna ibi decreta voluit hoc matrim. plesterere tanquam rarum & indignum, prorsus vt eo ducatur Pontifex ad facilioris dispensandum. Non etiam militat posterior ratio in argum. 1. proposita n. præced. Quia hi non ita temere contemnunt præcepta Ecclesiæ, ac contrahentes inualidè coram parocho & testibus. Quia priores nec in se verum matrimonium inueniunt, nec habens externam matrimonij figuram, cui suam autoritatē Ecclesia præstiterit, illud approbans. Quod efficiunt posteriori modo inuenientes. Atque ita insolentior præsumptio est, & maiori temeritate notanda, in facie Ecclesiæ, ac ipsa auctoritatem præstante matrim. cum impedimentoo dirimenti inire, quam absque eius auctoritate clam id efficeret. Adde rationem hanc non reddi in Tridentino punitionis omittementum denunciationes, quasi ea pœna puniantur, eo quod Ecclesiæ præcepta contemplentur: sed solum reddi ea ratio, ne hos ignorantia impedimenti excuset, eo quod non adhibuerint diligentiam ab Ecclesia præscripta ad impedimenta inuestiganda. Quæ ratio non militat in contrahente absque parocho & testibus. Cum enim huiusmodi contractus careat matrimonij figura ab Ecclesia approbati: & cui denunciationes præmitti iubet, non est cur culpæ ipsiis tribuatur omissione denunciationum: sed non obseruasle formam ab Ecclesia præscriptam in matrimonij contractu. Et ex his constat ad rationes contrarias.

Hinc deducitur 1. non esse necessariam huius matrim. mentionem, eiusve consummationis, in imprestatione dispensationis circa id impedimentum dirimenti: sed sat erit copula incestuosa mentionem facere, eo prorsus modo, quo illius mentio erat necessaria secluso matrim. Quare si copula non interuenit, nulla mentio necessaria est. Quia ante hoc Tridentini decretum non erat necessaria matrim. mentio, (vt diximus n. 23.) at Tridentinum eam necessitatem inducens ratione pœnae carendi spe dispensationis, qua matrim. cum impedimentoo contraëtum, ciusque consummationem afficit, non loquitur de hoc, quod omnino clandestinum est.

³⁵ Secundo deducitur, nec esse necessariam mentionem sponsalium, quæ inter hos sic impeditos vna cum copula intercessere, sed solam copulam attendendam esse. Quia Tridentinum d.c. 15. solum matrim. punit. Quamvis Lud. Lopez 1. p. instructory. c. 296. col. 13. vers. Sed quid si non animo, sentiat non solum sponsalium tractatum, sed etiam spem conceptam futuri matrim. quando ea spes ad copulam induxit, exprimi debere, ne subreptitia sit dispensatio. Sed ei non est credendum.

SUMMARIUM.

An si copula incestuosa habita sit spe facilioris dispensationis, sit is animus explicandus? Refertur quadam sententia, n. 37. Explicatur sent. auctor: Et qualiter admittens delictum spe facilioris impetranda dispensationis, quod norit Pontificem in illius remedium dispensare, teneatur eum animum explicare: Et an monachus ea spe habitum demittens teneatur id exprimere, n. 38.

37 QuæSTIO vltima. An si copula incestuosa habita sit spe facilioris impetranda dispensationis, sit quoque is animus necessariò explicandus? Quidam censem non esse nunc necesse eum animum explicare, sed fuisse tempore Pontificatus Pij V. Quòd ipse declararit suam intentionem esse non dispensandi in hoc casu. Ducuntur, quod nullibi hunc animum declarandum esse statuatur. Tridentin. enim sef. 24. de matrim. c. 5. solum loquitur quando is animus cum matrimonio interuenit (vt diximus n. præc. & n. 21.) Sic Nauarr. lib. 4. conf. tit. De consang. in 1. edit. conf. 5. n. 5. in 2. conf. 8. n. 5. Enriquer. l. 12. de matrim. c. 3. n. 8. Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. a. vlt. dubio 2. diffic. 3. post 3. conclus. corollario 2. Et videtur tenere Humada l. 2. t. 15. p. 2. glossa 10. n. 6. fin. hanc enim sent. refert in ultimo loco, quamvis falso alleget Couarruiam pro ea.

38 At dicendum est eam spem necessario exprimendam esse, ne dispensatio sit subreptitia. Sic censem Gutier. lib. 1. q. canon. c. 15. n. 20. Ludou. Lopez i. p. instrutorij. c. 296. col. 12. vers. Tertio dicit. Et tenet Emmanuel Sa. sum. verb. Dispensatio, n. 10. vbi generaliter tradit vitiani dispensationem ex taciturnitate fraudis factæ ad eam facilius impetrandam. Et videtur tenere Corduba summa, q. 45. opin. 1. punct. 1. ratione 2. init. vbi ait ex hac spe reddi difficultorem dispensationem. Et colligitur ex Nauarr. sum. Lat. & Hisp. cap. 12. n. 72. & Lat. c. 22. n. 86. vers. 5. & c. Si quando, exceptione 5. n. 4. & 5. de rescr. Manuel quest. regularib. to. 2. q. 4. 6. a. 6. Lud. Lopez proxime allegato, vbi docent subreptitiam esse dispensationem cum monacho transundi ad aliam religionem tacito animo, quo dimisit habitum, quando dimisit animo facilius eam obtinendi, eo quod nosset Pontificem non dispensare, nisi habitu prius demisso. Redduntque rationem, quia æquipollenter hic exprimit falsum: dum enim dimissionem habitus allegat, vt causam lecum dispensandi, viderur tacitè dicere ex fragilitate à se dimissum esse, & non fraude. Quippe dimissio dolosa non est dispensandi causa. Ne ex fraude commodum reportetur: contra c. Si vir. de cognat. spirit. & c. 1. de eo qui duxit. & c. Dicatum 30. q. 1. Vnde hinc eliciunt Manuel & Lud. Lopez ibi hanc regulam generalē. Qui nouit Principē concedere aliquam gratiam in necessarium obviandi alicui delicto remediu, ac id cōmittit vt facilius eam impetraret, tenetur hunc finē exprimere. Quippe alias æquipollenter exprimit falsum: & ideo subreptitia erit dispensatio. Et colligitur ex D. Aug. epist. 70. ad Aurelium, & refertur, c. Legi. 16. q. 1. ibi: Non est danda via seruus Dei, vt facilius patent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores. Sed hæc ratio non bene probat hanc sententiam. 1. quia si hic non allegaret, vt causam dispensationis illam habitus dimissionem vel copulam, in quibus dicta fraus & spes reperta sunt, sed alias causas veras ac legitimas, non videtur aliqua tacita falsi expressio. Cum nulla res necessario exprimenda taceatur. Et si dicas fraudem illam necessario exprimendam: petis principium. Cum de hoc sit quæstio, & supponas quod probandum erat. Cum inde virtualem falsi expressionem inferas. Secundò, quia si aliae causæ veræ & sufficientes allegarentur, non probatur ex hac tacita falsi expressione dispensationem esse subreptitiam. Quia ipsam formalis expressio falsi in quadam causa non vitiat, quando aliae veræ & sufficientes expressæ sunt (vt probâui disp. 21. n. 42.) Nendum virtualis expressio falsi id efficiet. Vnde doctrina hæc non est vniuersaliter vera, sed quando delictum id allegatur vt causa, & constat fore vt eo non allegato Pontifex minime dispensaret eo modo quo dispensauit. Quia tunc delictum fraudulenter admissum explicatur vt legitima dispensationis causa: cum talis non sit: sed retrahendi ab illa concedenda.

Ne ex delicto commodum reportetur. Atque ita virtute & æquipollenter exprimitur falsum. Quia virtute dicitur id crimen ex fragilitate patratum, ac proinde vt fragilitati propiciatur, esse dispensandi causam. Regrediendo ergo ad nostram quæstionem, superest causam assignare, cur in incestu consanguineorum vel affiniuni habita spe facilioris dispensationis impetranda, sit necessario spes hæc narranda. Nam prædicta regula huic exemplo adaptari nequit. Quia tantum abest, vt ea copula absque hac spe habita inducat Pontificem ad facilius dispensandum, vt potius tanquam retrahentem dixerimus num. 8. eam esse necessario explicandam. Quare aliunde petenda est ratio huius sententiae. Et ea quidem est, quam tradit Gutierrez proximè allegatus. Quia nimirum stylus curiæ habet, vt in literis dispensationis impedimenti consanguinitatis vel affinitatis, explicata copula, addatur clausula conditionalis hæc: dummodo copula habita non sit spe facilioris dispensationis. Quare licet ea non addatur, nec explicetur copula, amplectendo opinionem probabilem relatam num. 6. dicentem non esse eam necessario explicandam, adhuc suppletur hæc clausula, iuxta dicta n. 19. & dispensatio erit subreptitia non explicata copula hoc animo habita. Quod stylus curiæ declarat mentem Pontificis esse non dispensare in hoc casu, nisi id exprimat. Quid autem dicendum sit, quando ab altero solo contrahenti hæc spes concepta est, diximus n. 31.

DISPUTATIO XXVI.

An dispensatio impetrari possit absque mandato eius, cui impetratur?

SUMMARIUM.

Litera ad beneficium possunt absque mandato impetrari. Non vero ad lites, n. 1.

Beneficium nequit acceptari absque speciali mandato, n. 2.

An desideretur mandatum ad dispensationes & alia privilegia impetranda? Refertur quadam opinio, n. 3.

Proponitur sententia Auctoris, n. 4.

An dispensatio pro sit ignorantis, & antequam illam acceptet, n. 5.

An dum impedimentum est commune utriusque contrahenti, satis sit ab altero impetrari dispensationem, altero prorsus ignorantis, n. 6.

Quid si impedimentum sit tantum alterius: vel sint diuersa in utroque, n. 7.

Satisfit argumentis, n. 8.

CONSTAT apud omnes literas ad beneficia posse im-
petrari ablque mādato speciali vel generali eius, cui
beneficiū impetratur. Sic colligitur ex c. Si motu proprio, de
præbē. in 6. ibi. Secus si ad petitionē illius vel alterius pro eod. Idē
ex c. Nonnulli, §. Sunt & alij, de rescr. per locum à speciali: ibi
enim tanquam quid speciale decernitur, literas ad lites
impetrari non posse absque speciali mandato. Præterea
quia id decretu est in literis ad lites causa litium vitāda-
rum. Quæ ratio in literis ad beneficia cessat. Et ita docēt
glossa d. c. Nonnulli, §. Sunt & alij, verb. Sine speciali, ad fin. &
ibi Abb. n. 1. Felinus n. 46. idem Glossa cap. Ad aures. verb. Lite-
ras, eodem tit. & ibi Abbas sine Decius fine. Imola num. 3. Ripa
n. 44. idem Abb. c. Ex ore, n. 2. de his que fuit à maiori parte ca-
pituli, & c. Innotuit, n. 10. de elect. Decius c. Ad hec, in nota edit.
n. 6. notab. 2. fine, de rescr. Dominic. d. c. Si motu proprio, n. 2.
Nauar c. Si quando, præludio 1. n. 2. de rescr. & omnes DD.
quos n. 3. & 4. allegabo.

Ad acceptandum tamen beneficium alteri impetratum
desideratur speciale mandatum eius, cui acquiritur.
Sic citata decisione Rotæ sustinet Felinus c. Nonnulli, §. Sunt
& alij, n. 46. de rescr.

At difficultas est de impetracione dispensationis, &
aliorum privilegiorum. Quidam enim censem speciale
mandatum eius, cui impetrantur, desiderari. Ducuntur
ex c. Innotuit, de elect. vbi petita est à Pontifice dispensatio
ad confirmandam electionem cuiusdam illegitimi, quæ
irrita fuerat, & tamen ait textus: Cum non ad postulandam
dispensationem, sed ad petendam confirmationem ipsius fuerint
nuntiū destinati, ad presens non duximus admittendam. 2. quia
regulariter nemo potest agere pro alio sine eius manda-
to,

to, &c Cod. de procurat. toto t. Tertio, ex l. Illud, §. Si tale ff. de minoribus. ex quo textu constat speciale mandatum desiderari ad restitutionem in integrum petendum. Cuius rationem reddit ibi Baldus, n. 1. quod ea restitutio sit contra ius commune. Quae ratio similiter in omni dispensatione procedit. Hanc tamen supponere videntur Hostiens. c. Suscitata, num. 3. de in integrum restit. & ibi Abbas num. 5. Cardin. n. 2. opposit. 7. Et in propriis terminis docent Speculator, tit. de procuratore, §. Ratione igitur, n. 5. vers. 2. 1. & n. 6. vers. 2. 4. Abb. d. c. Innotuit, n. 10. Bald. d. l. Illud. §. Si talis n. 1. Corsetus in suis singularib. verb. Mandatum statim in principio.

Ceterum tenendum est, nec speciale nec generale mandatum desiderari ad dispensationis & quævis alia priuilegia impetranda: sed posse validè impetrari eo, cui impetrantur, ignorante. Probatur rationibus quibus id probauit n. 1. de impetracione beneficij. Nam & quæ militant in omnibus priuilegiis, gratiis, & dispensationibus. 2. ex l. viiiuersi 6. C. de precibus Imperat. offer. quæ decidit non referre, à quo impetratum sit priuilegium, dummodo à Principe concessum sit. 3. quia tantum abest, vt textus cap. Innotuit, de elect. cui innititur contraria sententia, illam proberet, vt potius hac ex illo colligatur. Quippe nō loquitur de speciali mandato eius, cui impetranda erat dispensatio, sed de mandato capituli: ac proinde supponit, sufficere mandatum speciale capituli ad impetrandam dispensationem illegitimo malè electo. Adde cum Loazes de matr. Regis Anglie, dub. 8. n. 10. in eo textu, non ad petendam dispensationem, sed ad petendam solius irritæ electionis confirmationem nuntios illos à capitulo destinatos fuisse, & ideo non potueret nomine capituli supplicare Pontifici pro dispensatione. Et quia fines mandati diligenter feruandi sunt c. Cui de non Sacerdotali, de prob. in 6. denegauit Pontifex dispensationem tanquam non petitam à capitulo. Tandem quia pro hac parte faciunt DD. communiter, dum disputant aq. priuilegium & dispensatio pro sint absenti à tempore concessionis, an à tempore scientiae. Nullus enim controvrsie huius loci esset, nisi tanquam certum supponerent posse ea ignorantibus impetrari à quo cunque. Huius sent. videtur gloss. Nonnulli, §. Sunt & alijs, verb. Si ne speciali, ad fin. de rescript. ubi reddens rationem cur rescriptum beneficij ab aliquo mandato valeat: ait, quia super nulla lite impetratur, sed de gratia tantum conceditur. Atque ideo aperitè sentit idem de quibuscumque gratiæ rescriptis. Et tenent ibi Hostien. sine, Felinus num. 45. Bellamera d. c. Innotuit, n. 13. Loaz. d. dub. 8. n. 5. & seqq. Rebuff. praxi benef. t. de differen. inter rescripta gratia & iustitia, n. 16. & tit. De dispensatione, n. 13. alerit se nunquam praxi vidisse seruari, vt mandatum exigatur. Greg. Lopez l. 39. verb. Sin personaria, t. 18. p. 3. Nauar. l. 4 consil. 1. edit. t. De sponsal. consil. 14. fine: & l. 5. r. de priuileg. consil. 4. n. 4. & seqq. in 2. edit. l. 1. t. de rescript. consil. 2. n. 2. & seqq. & consil. 3. fin. & consil. 4. a. n. 4. Emanuel Sa summa, verb. gratia, n. 23.

6 Non prodest autem dispensatio ignoranti, donec ab ipso acceptetur, vel ab alio habente speciale eius mandatum: sicut de beneficio diximus, n. 2. Et late hoc explicuit. 3. disp. 36.

7 Dubitabis autem an dispensatio impetrata ab altero volentium matrimonium iniuste, vel qui irritum inierunt, proposita utriusque, quamvis alter proflus impedimentum ac dispensationem ignoret? Videtur enim pars negligens. Tum quia, dispensatio cum sit stricti iuriis, non extenditur de persona in personam. Tum etiam, quia cum utriusque dispensatio deseruire debeat, nec proposita nisi à tempore scientiae, videtur necessarium ut utriusque constet. At dicendum est, quando impedimentum necessario afficit utrumque, vt est consanguinitas vel affinitas, quæ alterum solum afficere nequit, satis esse dispensationem ab altero obtineri vel acceptari, vt proposita etiam alteri ignoranti. Quiadispensatio ad necessario connexa extenditur. At dispensatio unius ad contrahendum cum femina est annexa dispensationi feminæ ad contrahen-

dum cum eo. Et eo ipso quod alter ex his suam dispensationem acceptat, fit habilis ad contrahendum cum altero. Quod fieri nequit nisi uterque, habilis sit. Proderit ergo dispensatio illa alteri ignorantis. Et ita docent Nauar. lib. 4. consil. in 1. edit. tit. De sponsal. consil. 14. n. 2. in 2. l. 1. t. de rescript. consil. 3. n. 2. Enrig. l. 11. de matrim. c. 3. n. 6. in commento, lit. H. Quod idem supponunt DD. omnes, quos l. 2. disp. 39. n. 2. retuli, dicentes quando matrem. sicut irritum ob aliquod impedimentum ab altero ignoratum, posse coniugem impedimenti conscientem impetrata illius occulta dispensatione, nec alteri illa explicata, nec impedimento, simulanter petere illius consensum.

Quod si esset impedimentum alterius tantum, quod 3 alter solus castitatem voverit, vel ita commune, vt sic prorsus in utroque diuersum, vt si uterque castitatem promiserit, necesse est vt ille, qui impedimento affectus est, & si uterque sit, vt uterque illam accepit: quamvis absq; eius mandato possit impetrari. Ratio est, quia dispensatio directè impetratur habenti impedimentum, nec impetrata vni, impetratur per quandam necessariam consequentiam alteri: sicut contingit in casu, quem nuper precedentibus explicavimus. Ergo is qui illa eget, debet eam nosse & acceptare: & si uterque egeat uterque.

Ad argum. n. 3. proposita respond. Ad 1. constat ex dictis n. 4. Ad 2. dicid utrum esse in rescriptis iustitiae, secus in rescriptis gratiae. Ad 3. dicid esse speciale, non ob rationem ibi signatam à Baldo, sed ob aliam, quam ipse met tradit ibidem, nempe, quia venit procurator ad retractandum factum domini. Ut l. Hominem. ff mandatis.

DISPUTATIO XXVII.

An commissio dispensandi in matrimonii impedimentis, & generaliter quæcumque alia potestas delegata, expiret morte vel cessatione officii personæ, cui commissa est?

S V M M A R I V M.

Potestas delegata potest committi expresso nomine solo proprio delegati, aut solo nomine dignitatis, aut utroque, n. 1.

Commissio personalis cessat morte delegati: non vero realis, sed translat ad successorem, num. 2.

An ad hoc diuidicandum sint potius aliae coniectura spectandas, quam si fiat commissio sub nomine proprio delegati, an sub nomine dignitatis, n. 3.

An in dubio presumptio personæ prepoteret, & cœlatur personalis, n. 4. Quot questiones disputandas sunt, n. 5.

An commissio facta expresso nomine delegati pereat eius morte, non autem quando expresso nomine dignitatis vel officij, sed translat ad successorem, num. 6.

An facta nomine dignitatis expresso translat ad successorem, quando prior obiit re integræ, n. 7.

An dignitas vicarii Episcopi habeat successorem, & sic commissio illæ facta sub nomine dignitatis translat eo mortuo ad successorem? Refertur duplex opinio, num. 8. & 9.

Explicatur sententia: uthoris, & an idem sit de vicario capituli, & prelatorum habentium iurisdictionem quasi Episcopalem, n. 10.

An legati à latere dignitas habeat successorem, & sic commissio ei facta sub nomine dignitatis translat ad successorem, n. 11.

An idem de dignitate canonici dicendum sit, num. 12.

Quæ dignitas dicatur habere successorem, ut ad illum commissio translat, n. 13.

An commissio facta dignitati nudi ministerij, vel arbitrij, translat ad successorem, num. 14.

An commissio facta sub nomine dignitatis delegati, quando is est consanguineus, aut amicus delegantis, conjectur personalis, nec translat ad successorem, num. 15.

An delegatio facta sub nomine proprio delegati, quando is est incognitus delegantis, cœlatur realis, & translat ad successorem, n. 16.

Post num. 15. inuenies alia summaria.

I AM aggredimur modos, quibus dispensatio semel constituta legitime extingui possit ac evanescere. Quod variis modis posse contingere disputationes sequentes demonstrabunt. Prius autem agimus quando expirat morte aut cessatione officij ipsius delegati, cui Pontifex comittit ut cognita veritate precū dispenseat, in praesenti disp. Et in seq. agemus quando expirat morte aut cessatione officij ipsiusmet delegantis. 1. supponendum est posse tripliciter

tripliciter committi potestatem delegatam alicui; 1. modo, expresso solo nomine proprio delegati, ut committimus Petro. 2. modo, expresso solo nomine dignitatis, ut Committimus Archiepiscopum Granatensem. 3. expresso utroque, ut Committimus Petro Archiepiscopum Granatensem.

2. Secundo supponendum est, difficultatem huius questionis pendere ex cognitione quando commissio huiusmodi personalis sit, quando vero realis. Nam si personalis sit, id est, personæ cui delegatur specialiter concessa, cessabit eius morte, eo quod subiectum cui inherebat deficiat. Si autem realis sit, id est, dignitati vel officio concessa, cum dignitas illa seu officium perpetua sint, non extingueretur morte delegati, sed transibit in personam succedentem in eo officio aut dignitate. Quippe ea quatenus fungens eodem officio seu dignitate, reputatur unum cum praecedenti. Quare totius huius disputationis difficultas spectat, ut ex coniecturis deducatur, quando censeatur commissio facta dignitatis seu officio, & sic realis sit, nec morte delegati extinguitur; quando autem soli personæ, & sic tanquam personalis extinguitur eius morte.

3. Tertio supponendum est, ad conjectandum an commissio sit personalis, an potius realis, non principaliter specie etiam esse an delegatio fiat expresso nomine delegati, an expressa eius dignitate: sed hanc considerationem esse ultimum remedium, quando, nempe, ex subiecta materia vel ex aliis verbis dispensatione contentis deduci nequit. Quare prius sunt alia verba & subiecta materia perpendenda, & quando illis perpensis res adhuc dubia manet, id dijudicandum est ex nominis proprij delegati, aut eius dignitatis expressione. Quare si verba vel materia subiecta indicent dispositionem esse personalem, sic erit censendum eti solius dignitatis delegati mentio fiat. Exemplum sit de verbis: Pontifex committit caulam Episcopo Cordubensi solo dignitatis nomine expresso, declarans se illi committere peculiarem scientiæ ac sanctitatis notitiam, quam de illo habet. Ex verbis constat non habitam esse dignitatis considerationem, sed personæ: ac proinde commissio erit personalis. Exemplum in materia subiecta: Fuit excommunicatus Episcopus Cordubensis solo dignitatis nomine expresso, manifestum est excommunicationem esse personalem, nec transire ad successorem. Quod hoc petat materia excommunicationis subiecta, ut propter quæ ob solum personale delictum ferri potest. Ratio autem huius est, quia una presumptio tollit aliam, & maior minorem. Ut tradit Glossa in c. Transmissa, qui filii sunt legit. & ex multis probat Menoch. de presumpt. l. 1. q. 30. n. 1. At fortior est presumptio, quæ ex verbis ipsis peculiari bus commissionis, ac ex materia subiecta sumitur, ut propter quæ peculiaris est, quam generalis desumpta ex proprij nominis dignitatis expressione. Ergo illa potius attendenda est, ac huic præponderat. Atque ita docent Ioan. Andr. reg. Privilegium, de reg. iur. in 6. & ibi Anch. n. vn. col. 2. & conf. 327. n. 5. & 6. Abb. consil. 93. n. 1. & 2. l. 2. & c. Mandata, n. 1. de presumpt. & c. Quoniam Abbas, n. 8. de officio deleg. vbi Anton. n. 21. Cardinal. q. penult. Imola n. 8. Decius in noua editio ne, n. 23. Beroius à n. 82. idem Decius l. More, n. 53. & 54. ff. de iuri d. omn. iudic. Couar. l. 3. var. c. 15. n. 2. & latissime alias allegans. c. Requisisti, n. 1. & seqq. de testam. Barbosa l. Quia tale 14. n. 41. ff. soluto matrim.

Hinc insert Decius c. Quoniam Abbas, in noua edit. n. 36. de officio deleg. presumptionem respicientem personam præferri presumptioni respicienti dignitatem: ac proinde utraque concurrenti iudicandam esse dispositionem personalem in dubio. Et ratio est, quia presumptio specialis generalem cessare facit, Cum species generi derogeret (ut ex multis probat Menoch. de arbitr. l. 2. casu 472. n. 14. & de presumpt. l. 1. q. 29. n. 7). At presumptio respiciens personam magis specialis est (ut voluit Bald. l. 1. q. 3. ff. de officio Consulis.) Sed Beroius eo c. Quoniam Abbas, n. 85. ex multis contra hoc insurgit, & tandem concludit forte esse ve-

rum quod ait Decius, quando presumptiones illæ patet, hinc inde essent, ac proinde res est in æquilibrio & dubia. Tunc enim vincet in eo dubio præsumptio personalis, ac reputabitur dispositio personalis. Et verè in hoc dubio loquitur Decius, idque verissimum credo.

His præmissis, quadruplex quæstio in hac disputatione discutienda est. 1. quando commissio fit solo nomine dignitatis, aut solo nomine personæ expresso, an censeatur personalis, ac proinde extinguitur delegati morte. 2. quid ubi utrumque nomine exprimitur. 3. quid quando delegatus non obiit, sed officio vel dignitate iam functus est? Ultima est specialis in dispensationibus impedimentorum matrimonij commissis officiali dicefanico, quando expriment officiali illo vita aut officio functo, nec transeat ad eius successorem. Vbi & alia differunt ad hoc pertinentia, & disputabitur de commissis in foro, conscientiæ confessori.

Quæstio I. An quando delegato fit commissio, expresso nomine solo proprio, aut solo dignitatis officiive, censeatur personalis, & ita extinguitur morte personæ delegati: an potius realis, ac proinde ad successorē transeat? Quia in re quando ex coniecturis verborum vel materiae subiectæ certior regula deduci nequit, iuxta dicta n. 3. sed omnibus pensatis est res dubia, hæc regula accipienda est. Si solum personæ delegati nomen exprimatur, erit commissio personalis, ac morte delegati extinguetur. Ut committo hoc Petro, vel Petrus sit mei testamenti executor. Quando autem nomen dignitatis vel officij solum exprimitur, commissio erit realis, & eo delegato mortuo transibit ad successorem in ea dignitate vel officio. Ut hoc committo Episcopo Cordubensi; vel sit testamenti executor Decanus Granatensis. Regula hæc probatur expresse ex c. Quoniam Abbas, de offic. deleg. ibi: Quia sub expressis nominibus locorum, & non personarum commissio emanavit. locorum, id est, dignitatum, quæ locis præsunt. Ut explicat ibi Abb. n. 8. ab omnibus receptus. Et ideo ex eo textu colligunt hanc regulam vniuersi DD. cum glossa ibi, verb. Substitutum. Et ratio est, quod in priori casu commissio fiat personæ, quæ moritur. At in posteriori dignitati, quæ nunquam moritur, sed est vna & eadem in successore, c. Si gratiōe, de rescriptis, in 6.

Aliqui hanc regulam temperant, ut tunc commissio realis facta sub nomine dignitatis transeat ad successorem, quando prior obiit re non integra, sed negotio iam incepto: secus si re integra obierit. Ducuntur ex c. Quoniam Abbas, de offic. deleg. quod expresse videtur supponere delegationem dignitati factam transire ad successorem, si iudici præmortuo fuerit rescriptum presentatum, & sic res non sit integra, ibi: Illi mandato nostro porrecto. Quæ verba cum sint ablutiū absoluti, efficiunt conditio n. l. A testatore, ff. de condit. & demonstr. Sic sustinet Angelus §. Et hec verò invenimus, vers. Attende. auth. Ut nulli iudic. Et Beroius d. c. Quoniam Abbas, n. 12. & 13. ait in literis ad lites, de quibus is textus agit, forte necessarium esse ut mortuo præsentatae sint, secus in aliis. Et concludit id esse cogitandum. At dicendum est, nil referre in hoc euentu, an à priori habenti illam dignitatem res cœpta sit, an potius re non incepta, sed integra obierit. Quia rem esse integrum aut cœptam, ne commissio expiret, solum attenditur quando delegans obiit: (vt late videbimus disp. seq.) non autem quando delegatus obiit. Quare dum est commissio personalis, semper extinguitur cum persona delegati: quando autem est realis, transit ad successorem, siue commissio cœpta sit à defuncto, siue res integra manserit. Quia ratio utriusque partis, nimium, personam mori, non autem dignitatem, militat, siue res sit integra, siue non. Et ita docent Innoc. d. c. Quoniam Abbas, n. vn. & ibi Hostiensis, n. 5. & 9. Joan. Andr. n. 27. Ant. n. 20. Cardin. post q. 1. opposit. 1. Imola n. 2. Decius in noua edit. n. 14. notab. 3. Henricus n. 10. Anch. c. licet vndeque, q. 5. de offic. deleg. idem Host. sum. tit. De offic. deleg. §. Quibus modis finitur, n. 10. vers. Quia si mortuus est. Archid. c. Si is cui, statim in princ. eod. t. in 6.

& ibi Domin. n. 4. vers. In fine Glossa, idem Decius, l. More n. 54 ff. de iurisd. omn. iud. & ibi Zafius fin. Bellapertica n. 17. Menochius dicens sententiam Angelii ab omnibus reisci, de arbitr. l. 1. q. 68. num. 22. Neque obstat d. c. Quoniam Abbas, quia in illis verbis: mandato nostro porrecto, supplendum est, maximè, nec in hoc viam textus facit, sed in eo quod delegatio dignitati facta sit. Et ita explicant Hoft. Ioan. Andr. Ant. Card. ibi locis proxime allegatis.

8 Secundò temperatur hæc regula ab aliquibus, ut intelligatur quando dignitas delegati est per se subsistens, & nomine proprio illi competit, secus si sit accessoria, & dependens ab alio, cui principaliter a dignitas inest: ut contingit in vicario Episcopi. Atque proinde in hoc eu-
tu nulla erit differentia, siue commissio fiat expresso no-
mine proprio Vicarij, siue nomine dignitatis: nam in v-
troque euentu commissio erit personalis, nec transibit ad
successorem in vicariatu, sed morte personæ peribit. Ra-
tio est, quia dignitas seu officium Vicarij eo mortuo ex-
pirat, vel eo reuocato ab Episcopo: nec dicitur tunc va-
cans, eò quod non habeat propriæ successorem. Quippe
Vicarius non habet iurisdictionem nomine proprio, sed
iurisdiction sua est Episcopi faciens idem consistorium, c.
2. de consuet. in 6. Et confirmatur, nam si vicarius habe-
ret successorem, diceretur vacare per mortem, & ea digni-
tas esset necessario perpetua in Ecclesia, & consequenter
non penderet ab Episcopi voluntate Vicarium constitu-
ere: sed teneretur eum creare: alioquin elapsa termino
legitimo potestas creandi ad Papam devolugetur, c. 1. &
toto r. de supp. neglig. prel. At Episc. non tenetur creare Vicari-
um, c. 1. & 2. de offic. Vicarij, in 6. & notatur c. Perlectis, d. 25.
& clem. 2. de rescript. Ergo vicarius dignitas non est per-
petua, nec in ea succeditur, sed dicitur de nouo assumi à
Vicario denuo creato. Secundò probatur ex l. Auguste,
iunct. l. Quod Principi, ff. delegat. 2. vbi legatum Imperatori
factum transit ad successorem, secus si legeretur Imperatri-
ci. Quod ille dignitatem nomine proprio habeat, & sic
successorem. Hæc autem non fungatur dignitate nomine
proprio, sed radijs Imperatoris coruscet, ac proinde
careat succedenti in dignitate. Et ideo hanc partem susti-
nent Bart. d. l. Quod Principi, fine, & ibi Baldus fine, Idem Barto-
lius l. More, fin. de iurisd. omn. iud. & ibi Albericus n. 10. Decius n.
54. Iason n. 65. Fulgoius n. 25. Zafius fine, Bellapertica n. 18. Iaco-
binus in 1. lectura n. 33. Cacialupus n. 35. Angelus l. Et quia n. 7 ff.
eodem t. Ant. licet subobscure, c. Quoniam Abbas n. 25. de offic.
deleg. & ibi Imola n. 7. Decius in noua edit. n. 42. & ibi Felinus
n. 7. Beroius n. 100. & 102. Anchæ cap. Si gratiose, n. 6. vers. in
1. casu de rescript. in 6. & ibi Francus num. 13. & cap. Statutum,
in principio num. 11. notab. 5. eodem tit. & lib. & ibi Dominicus n.
8. Imola clement. 2. num. 12. de rescript. Fulgoius, l. Si quis Imper-
atorem, num. 2. vers. Sed si sit factum, C. qui testam. fac. pos. Ta-
bienæ verbo Delegare, quest. 12. num. 13. Menochius de presumptione
lib. 4. presumptione 121. num. 10. & de arbitrar. lib. 1. quest.
68. num. 24.

9 Alij verò hanc limitationem reisciunt, sustinentes
commissionem factam Vicario sub nomine dignitatis,
esse realem, & ita eo mortuo transire ad successorem in
vicariatu. Ducuntur, quod detur verè successor. Ut con-
stat ex c. 1. de officio Vicar. in 6. vbi vult textus substitutum
in vicariatu representare & gerere vices illius, qui prius
erat Vicarius, ibi: Illos, qui vices ipsius gerunt. Vbi Glossa verbo
Ipsius, ait, officialis vel officialatus. Huius sententiae sunt Paulus
clem. Et si principalis, de rescript. Card. c. Quoniam Abbas, n. 3.
opposit. 11. & 12. de offic. delegat. Iac. de Puteo dicens sic in Rota
decisum esse, decis. 487. n. 1. lib. 2. Flaminius de resig. benef. l. 1.
q. 11. ad finem.

10 Cæterum optimè quæstionem hanc diluit Abb. c. Quoniam Abbas, n. 11. de offic. deleg. dicens licet propriæ & strictè
Vicarius Episcopi non habeat dignitatem, ut aperte pro-
bant rationes num. 8. propositæ, atque ita in rigore com-
missio illi facta sub nomine dignitatis non transiret ad
successorem: ut transire quidem. Quia eam esse Pontificis
mentem, vereque ab ipso considerari Vicarij tribunal,

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

dum hæc committit sub nomine vicariatus, praxis ipsa
satis attestatur. Idque suadet prudens ac suavis Ecclesiæ
gubernatio. Cum enim commissiones dispensationum
in foro externo concessarum diligantur semper officiali
dilectano, si personales essent, paucim perirent, magnæq;
expensæ in impetrando alijs relictis fierent. Atque hoc
paecto defensa opinio relata num. præcedenti est vera. Et
quamvis Doctores loquantur de Vicario Episcopi, idem
intelligo de Vicariis capituli sede vacante, ac prælatorum
habentium iurisdictionem quasi Episcopalem in sua di-
œcesi, ita ut nulli Episcopo subsint. Commisiones enim
huiusmodi Vicariis directæ sub nomine officij transibunt
ad successorem. Cum militet eadem ratio, & praxis ipsa
ita docet. Hos enim omnes capaces esse harum delega-
tionum probabo n. 34.

Hinc deducitur commisiones factas legato etiam
à latere sub nomine dignitatis non transire ad successorem,
led cum persona legati extingui. Quia legati digni-
tas non est perpetua in Ecclesia, sed ad nutum & simpli-
cem Pontificis voluntatem reuocabilis. Atque ita finira
legatione non dicitur vacare dignitas, nec in ea datur
successor, sed semper de nouo per Pontificem creatur.
Et confirmatur ex cap. Præsenti, de offic. legati in 6. vbi deci-
ditur referentes & proutiles beneficiorum à lega-
to facta, & nondum effectum sortita, expirare finita le-
gatione. Sentit ergo textus legationem extingui: nec
transire ad successorem. Et ita docent Antoni. cap. Quoniam
Abbas, num. 23. de offic. delegat. & ibi Abbas num. 11. Decius in
noua editione, num. 63. Felinus num. 8. Beroius à num. 102. usque
ad 105. Barthol. l. More, fine, ff. de iurisdict. omn. iudic. Imola cle-
ment. 2. num. 12. de rescript. Dominicus cap. Statutum, in princi-
pio, num. 8. de rescript. in 6. & ibi Francus num. 11. notabil. 5. &
cap. Si gratiose, num. 13. eodem tit. & lib. Tabiena verb. Delegare,
quest. 12. num. 13.

Secundò deducitur, quid dicendum sit de legatione
facta canonico sub nomine dignitatis. Quidam sic distin-
guunt, si in illa Ecclesia non sit certus canonicorum nu-
merus, non transit ad successorem. Quia canonicatus ille
cum persona extinguitur, nec successorem habet, ca. Dilec-
to, de preb. secus si sit certus numerus. Sic tenent aliqui,
(vt refert Abb. statim. allegandus:) & partim est eiusdem sen-
tentia Ant. c. Quoniam Abbas, nu. 23. de offic. deleg. tenet enim
priorem partem: at posteriorum indecisam relinquit. At
verius est in neutro euentu canonificatum habere propriæ
successorem, sed extingui morte: & pari ratione commis-
sionem illi factam sub nomine dignitatis. Et ita sustinet
Abb. d. c. Quoniam Abbas, n. 9. & ibi Beroius n. 99. Felinus n. 5. &
6. Decius in noua edit. à n. 59. Imola clem. 2. n. 12. de rescript. Do-
min. c. Statutum, in principio, n. 8. de rescript. in 6. & ibi Francus n. 9.
Cæterum quamvis hoc in rigore verum sit, ex mente Pô-
tificis bene transiret in alium, cui canonicatus ille colla-
tus est, (vt n. 10. diximus de Vicario Episcopi) & ita tenet
d. c. Quoniam Abbas, n. 9.

Quod si roges, quænam dignitas sit, quæ propriæ suc-
cessorem habet, atque ita commissio facta illi transiret ad
successorem? Dic esse illam, quæ perpetuo exigitur in Ec-
clesia. Ut bene tradit Dominic. c. Statutum, in principio, de re-
script. in 6. num. 8.

Tertiò limitatur ab aliquibus regula, ut tunc commis-
sio facta dignitati transiret ad successorem, quando com-
missio illa iurisdictionem aliquam continet, secus si sit
nudum ministerium, seu nuda facta executive. Et ratio est,
quia in iurisdictionis commissione attenditur præsum pra-
peritia eius, qui eam dignitatem habet, quicumque ille
sit. At in nudi ministerij commissione sola certæ perso-
næ affectio & confidencia. Sic relato pro se Innocentio
tradit Bartolus l. More, in fine, ff. de iurisd. omn. iud. & ibi Iason
nu. 65. idem Bart. l. Qui liberis, §. Hec verba, num. 4. ff. de vulgari,
& ibi Imola n. 5. fine, & n. 6. Ioan. And. c. final. n. 24. de offic. deleg.
& ibi Anton. §. vlt. num. 25. Beroius c. Quoniam Abb. à num. 111.
eodem t. Anchæ cap. Si gratiose, nu. 7. de rescript. in 6. Ruinus conf.
115. num. 9. vol. 1. & consil. 63. num. 5. vers. Nec obstat, volum. 4.

LLL

At

At verius est, huiusmodi commissionem transire ad successorem in dignitate. Quia nulla congrua differentia ratio assignari potest. Cum enim dignitas, cui commissio facta est, non moriatur, sed eadem in successore maneat, dicendum est eam ad successorem transire. Nec Innoc. c. fin. nu. 4. de offic. deleg. quem pro se allegat Bartolus, est eius sententia. Quia loquitur in casu in quo ex verbis constat electam esse industram personam: in quo casu omnes factentur eam esse personalem, nec transire ad successorem. Et ita hanc partem sustinent Host. c. fin. nu. 11. de offic. Abb. ibi, §. vlt. fin. Card. q. 7. Imola. n. 20. Anch. n. 8. Felm. n. 8. limit. 1. Bellamer. q. 2. n. 6. idem Abb. d. c. Quoniam Abb. n. 19. vbi Decius in noua ed. n. 77. Idem Card. Clem. vn. fin. de offic. deleg. Paulus d. l. Quiliberis. §. Hec verba. n. 4. Idē Decius d. l. More. n. 52. vbi Cacialupus n. 39. Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 68. nu. 23. qui omnino consulendus est à n. 4. vbi tractat an potestas arbitrandi concessa dignitati transeat ad successorem. & à n. 26. vbi tractat quid quando extra iudicium res est terminanda, & partes committunt iudici, ut arbitro, an id arbitrium transeat ad successorem.

15. Quartò limitatur ab aliquibus, nisi ille, cui sub nomine dignitatis facta est delegatio, sit coniunctus sanguine aut stricto amicitiae vinculo cum delegante, tunc enim erit personalis, nec ad successorem trahit. Sic Iason l. More. n. 65. ff. de iurisdic. omnium iudic. Et refert pro se Glossam c. Religiosus, verb. Expresserit, de testam. in 6. idque probat ex c. Requisisti, de testam. Sed cum stylus & consuetudo habeant, ut delegationes committantur personae alicui in dignitate constitue, iuxta c. Statutum, in princ. de rescript. in 6. & dispensationes fori externi officiali diocesano, existimo quamvis iij sunt consanguinei deleganti, vel valde familiares, commissionem sub nomine dignitatis delegati factam esse realem, & transire ad successorem. Quia non censeretur principaliter spectata persona, aut coniunctio cum illa, sed dignitas cui haec causa delegari debet. Nec Glossa, quam pro se refert Iason, illi fauet. Quippe loquitur in testameti executione persona in dignitate constituta commissa sub dignitatis nomine. Ut si testator nominet sui testamenti executorem Archiepiscopum Granatensem: cum enim per accidens omnino se habeat dignitas respectu executionis, eaq; executio communiter demandari soleat amicis, ac sanguine iunctis, iure optimo ex his deducetur urgentior præsumptio, potius personam, quam dignitatis consideratione habitam, ut commissio sit personalis, quam ex solius dignitatis expressione ad coniectandum oppositum. Nec fauet etiam cap. Requisisti, de testam. Quia loquitur in legatis relictis personae in dignitate constituta. Quia in re præualeat præsumptio deducta ex amicitia & consanguinitate, ut censeatur legatum factum contemplatione personae, præsumptioni deductæ ex solius dignitatis expressione, ut censeatur factum contemplatione dignitatis. Quod in legatis relinquentis consanguinitas & amicitia spectari soleant.

16. Ultimò limitatur à quibusdam regul. Quoad eam partem, ut delegatio facta expresso solo delegati nomine censeatur personalis, & sic cum persona expirat, ut intelligatur, nisi delegatus sit incognitus deleganti, tunc eum celerbitur commissio realis, & facta dignitati, si delegatus eam habeat. Per l. penult. ff. de rebus dubijs. Ita citatis Gulielmo & Angelo tenet Iason l. More. n. 56. lim. 6. ff. de iurisd. om. iud. Sed omnino displicet hec limitatio, nec is textus eam probat. Quia ibi (vt num. 19. ponderabimus) expressus est sermo, quando sub nomine proprio & dignitatis simul sit commissio. Præterea quia si committens noluit personam, sed dignitati, vel officio delegare: quorsum solius nominis proprij personæ mentionem fecit?

S V M M A R I V M .

An commissio facta expresso nomine dignitatis, & persona simul, censemur personalis, nec transeat ad successorem? Refertur triplex opinio, n. 17. 18. 19.

Explicatur sent. authoris. Et l. Si seruus communis, ff. de stip. seru. n. 20. Quid, si commissio sit facta redederetur inutilis iuxta alterum sensum, n. 21. Post n. 21. inuenies alia summaria.

QVÆSTIO II. An commissio facta expresso nomine simul non 17 minibus dignitatis, & personæ delegati, censemur personalis an realis? Quæ questio (vt diximus nu. 3.) procedit vbi res est dubia, nec ex alijs coniecturis veritas elici potest. Quadruplex est opinio. I. sustinet censeri commissione realem dignitati factam, & sic transire ad successorem. Quod dignitatis qualitas præualeat, vt pote, quæ potentior ac firmior est. Sic tenet Glossa. Cum ita, 9. verb. Hæredi, ff. de condit. & demonstrat.

II. Sent. tenet, spectandum esse utrum ex illis nominibus præcedat, & præcedente proprio commissionem esse personalem, nec transire ad successorem. Ut si dicatur, Committimus Petro Archiepiscopo Granatensi. Secus si dignitatis nomen præcedat, ut Committimus Granaten si Archiepiscopo Petro. Dicitur, quia vbi res est dubia, deducitur ex literæ ordine intentio concedentis, c. Mandato, in fin. de præb. in 6. c. Si quis iusto, in princ. de elect. in 6. & l. Quoties, ff. de usufructu. Hanc sustinent Bart. l. More, in fin. ff. de iurisd. omn. iudic. & ibi Decius. n. 55. Iason. n. 65. Curtius junior, fine, Zasius fin. Iacobinus in 1. lectura, n. 23. Anch. c. Si gratus, n. 6. fin. de rescript. in 6. Imola. l. Si seruus communis, n. 2. init. ff. de stipul. seru. & ibi Angelus statim in princ.

III. Sent. sic distinguitur. Aut committens disponensve 19 notitiam habet personam cui committit, & tunc est vera distinctionis posita n. præced. ut sit personalis, quando præcedit nomen proprium, realis vero, quando præcedit dignitatis nomen. Aut non habet notitiam personam, & tunc censemur realis facta dignitati, utrumque nomen præcedat. Probat ex l. Si seruus communis, ff. de stipulat. seru. iunct. l. penult. ff. de rebus dubijs. Quippe d. l. Si seruus communis constituit dictamen, quando seruus communis stipulatur dominis suis, an præcedat nomen proprium an appellativum. Quod ideo est, quia in dubio quod alteri postponitur, censemur apponi non principaliter gratia disponendi, sed gratia demonstrandi. Quæ ratio potest etiam casui nostro adaptari. Quoniam ex quo 1. ponitur nomen proprium, deinde appellativum dignitatis, videtur nomine proprium principaliter considerari, & sic in eo videtur dispositio fundata: & appellativum postpositum videtur secundario apponi demonstrationis gratia: & ideo potius attenditur nomen præpositum. Quod magis attèdi debeat dispositio, in qua mens disponens principaliter consistit, quam demonstratio, argumēto ex l. Si quis in fundi vocabulo, & l. Sticham, ff. de legat. 1. vbi ab eo quod gratia demonstrandi ponitur, non determinatur dispositio. Et ex d. l. penult. cōstat exprimentem nomen proprium, & officij, ac in alterutro errantem, videri in dubio cōsiderasse appellativum officij, si cognoscet personam, perinde ac si nomen proprium non esset adiectum. Ergo quando delegas minimè nouit delegatum, videtur in dubio semper delegare dignitatem: quando autem nouit, videtur illi delegare, cuius nomen præponit. Et ita tueruntur Bart. d. l. Si seruus cōmunitis, n. vn. Abb. conf. 93. fin. l. 2. & c. Mandata, n. 1. de præsump. & c. Quoniam Abb. n. 8. de offic. deleg. vbi Card. q. penult. Decius in noua edit. n. 47. & 48. Et dicit communem Beroius ibi, nn. 91. & tenet etiam Paulus d. l. penult. n. 4. Fulgoius l. More, n. 15. ff. de iurisd. omn. iudic. & ibi Cacialupus n. 38. Greg. Lop. l. 47. fin. t. 18. p. 3. Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 68. n. 16. & 17.

Vltima sent. (cui adhæreo, licet tres positæ sint probabiles) ait tempore huiusmodi commissionem esse personalem, utrumque nomen præponatur, ac proinde non transire ad successorem. Dicitur 1. quia cum nomen dignitatis generale sit ad omnes ea fulgentes, nomen autem proprium sit speciale illius personam nominatæ, illud per hoc exprimitur ac restringitur, ut non excedat personam nominatam. Nam quoties genus & species in unius persona concurrunt, genus expositum per aliquam speciem restringitur ad illam, cap. 2. de rescript. cap. Statuto, de crimin. in 6. Secundò, quia verba debent aliquid operari. l. Si quod ff. de legat. 1. quod adeo verum est, ut nec una syllaba in rescriptis Pontificis superflua esse debeat, (ut probauit l. 3. disp. 46. nu. 6.) At expressio nominis proprii superflua protinus

prorsus esset, nisi operaretur commissionem esse personalem. Nil enim aliud operari valet. Cum alias persona sit certa per expressionem certe dignitatis, l. Nominatim, ff. de liber. & posth. Tertiò exc. Quoniam Abb. de offic. deleg. vbi textus explicans quando commissio sit realis, ait: Sub expressis nominibus locorum, & non personarum. Quasi dicat, vbi nulla nominis personae mentio facta est. Negatio enim quicquid post se inuenit, destruit, ac magis negat, quam affirmatio ponat. Ut bene tradit Gl. c. Cū dilectus, verb. A suspensis, de consue. Quartò, quia ex duplice eo nomine expresso duplex coniectura ac præsumptio colligitur, sed à nomine proprio specialis, & à nomine dignitatis generalis (vt voluit Bald. l. 1 q. 3 ff. de offic. Cōsul.) At specialis generalē vincit (vt ex alijs probat Menochius de arbit. l. 2. casu 472. n. 14. & de præsumpt. l. 1. q. 29. n. 7.) Præponderabit ergo præsumptio deducta ex nominis proprij expressione, vt commissio censeatur personalis. Nec obstat l. Si seruus communis, in contrarium allegata. Quia ibi nomen appellatiū, nempe, officij pistoris tam ignotum erat, sicut nomen proprium. Et ideo non appetit utrum illorum ad alterius determinationem apponatur. Quod secus in nostro casu contingit. Et ideo huius sent. videtur Gl. clem. 2. verb. Principalis, de rescript. vbi dicit commissionem factam Vicario Episcopi esse personalem, quoties nomen proprium Vicarij exprimitur: & quāvis non explicit, etiam si utrumq; exprimatur, at clare videtur etiam in hoc casu loqui (vt testatur Abb. d. c. Quoniam Abb. n. 10.) Et eam tenent Io. And. c. Statutum. n. 17. vers. Et ibi posuit, de rescript. in 6. & ibi Archid. n. 3. vers. Quid si causa, Alex. conf. 175. Perspectis col. penult. nu. 5. vol. 5. Imola d. c. Quoniam Abb. n. 8 fin. & ibi Bellamer. q. 4. n. 13. Beroius n. 22. dicens fortè hanc sent. esse in puncto iuris veteriorum, Tancredus & Brixiensis, quos refert ac sequitur Hēric. ibi n. 14. Flaminius de resign. benefic. lib. 1. q. 11. n. 12.

²¹ Quamcunque tamen ex his sententijs amplectamur, ea limitanda est, nisi commissio seu dispositio secundum alterum intellectum redderetur omnino inutilis: tunc enim in dubio censeri debet spectatum id nomine, siue proprium; siue dignitatis, iuxta quod dispositio est valida & virilis. Quare si talis est spectato dignitatis nomine, erit realis: si vero spectato personae nomine, personalis. Exemplum huius ponit Abb. c. Quoniam Abbas n. 9 de offic. deleg. si commissio fiat Petro Fernandez Canonico Granateni, semper erit personalis, siue præponatur siue postponatur nomen proprium. Quia cum multi sint Canonici Granateni, nisi dicamus nomine proprium, adiectum ad determinandam personam, corrueret commissio tanquam incerta. Ratio autem huius limitationis est, quod in dubio ea semper interpretatione accipienda sit, vt actus valeat, l. Quoties ff. de rebus dubijs. Sic docent Bart. l. Si seruus communis, n. vn. & ibi Angelus statim in princ. ff. de slipul. seru. Abb. conf. 93. fin. l. 2. & d. c. Quoniam Abb. n. 8. & ibi Card. q. penult. Decius in noua edit. nu. 49. Beroius num. 93. & 94. vbi bene hoc limitat, nisi accepto hoc intellectu inferretur alteri iniuste damnum. Potius enim sustinendum est, dispositionem esse inutilem, quam damnum iniuste inferri.

S V M M A R I V M.

An amissa dignitate, vel officio delegari, commissio personalis pereat, realis autem transeat ad successorem: sicut delegati morte, n. 22. Quid si delegatus non omnino deponatur, sed ad alteram transferatur, num. 13. Quid si ante depositionem vel translationem res non erat integræ, numero 24. An commissio personalis cesset cessante personæ dignitate, quando res erat integræ, n. 25. Quid si in paenam delicti priuetur dignitate, n. 26. Quid si transiesset ad statum incomparabilem, n. 27. An ut capax quis sit commissionis à Papa facta, satis sit eum solo tempore impetracionis rescripti esse in dignitate: vel sit tempore presentationis rescripti: an potius utroque tempore deideretur, n. 28. Post n. 28. inuenies summaria, qua desiderantur.

²² QVÆSTIO III. An sicut morte delegati extinguitur delegatio personalis: realis vero ad successorem transit, ita dicendum sit, quando superstes est adhuc delegatus, at officium siue dignitatem amittit? Hac in re ea est regula.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Si commissio est personalis, utpote personæ facta, non expirat finita eius dignitate, sed potest adhuc de illa cognoscere. Secus si sit realis, utpote dignitati facta: transit enim tunc ad successorem. Ratio est clara, quod in priori casu, cum solius personæ habita sit consideratio, sequatur commissio personalis, in star priuilegij personalis. At in posteriori cum sola dignitas peccata sit, illam sequitur, in quacunque persona inueniatur. Sed obijcis spectari semper dignitatem. Non enim est capax delegationis à Sede Apostolica eiusve Legaro facta, nisi persona in dignitate constituta, c. Statutum, in princ. de rescript. in 6. Sed respondet spectari dignitatem, vt delegatus ille sit capax commissionis acquirendæ: at vbi semel acquisiuit, nil referat ad commissionis personalis retentionem, dignitatem cessasse (vt nu. 28. dicimus.) Quare hanc regulam tradunt Glos. clem. 2. verb. Principalis, de rescript. & ibi Imola n. 11. Abb. c. Quoniam Abb. n. 8 fin. de offic. deleg. & ibi Felt. n. 5. Beroius n. 102. vers. Et ex predictis, Francus d. c. Statutum, in princ. n. 10. & 11. & ibi Domin. n. 8. Fulgoius, l. More, n. 25 ff. de iurisd. omn. iudic. Taberna verb. Delegare, q. 12. n. 13.

Imò quamvis non deponatur dignitate legatus, sed ad 23 aliam transferatur, cessat commissio realis illi facta, transitque ad successorem in priori illa dignitate. Quod cum commissio priori illi dignitati facta sit, ipsam semper sequitur. Sic tradunt Innoc. c. Quoniam Abbas, statim in princ. de offic. deleg. & ibi Ant. n. 21 fin. Abb. n. 8 Card. n. 4. q. 4. Bald. n. 3. Hēric. n. 10. Bellamera n. 1. oppos. 1. vers. Tertia est, Beroius n. 110. Ioan. And. c. Qu. muis, nu. 2. de offic. deleg. in 6. & ibi Anch. fin. Domin. n. 6. Francus in fin. & c. Statutum in princ. n. 11. de rescr. in 6. Cacialup. l. More, n. 36 ff. de iurisd. omn. iud. Quod tamen intelligendum est, quando dignitas, ad quam delegatus ille transit, non continet primam, sed illam extinguit. Ut si commissio fiat Decano Cordubensi, & si fiat Episcopus Cordubensis, cessabit commissio, & transibit ad decanū successorem. Secus si per adiectam qualitatem non confundatur prior dignitas. Ut de causa commissa Episcopo Cordubensi posset idē cognoscere, si is Episcopatus Cordubensis erigatur in Archiepiscopatum. Quia factus Archiepiscopus non definit esse Episcopus euidem diocesis. Sic Abb. d. c. Quoniam Abb. n. 14. & ibi Decius in noua edit. n. 67. Beroius n. 110. Cacialup. d. l. More, n. 36.

Quod adēd utrum est, vt quamvis res non sit integræ, 24 sed delegatus cœperit vti commissione, dignitati facta, cessabit eo amittente dignitatem, aut ad aliam translato: & ad successorem transibit. Quia cum sit præcisè dignitati concessa; pendet ab illa in conseruatione. Sic reprobat Monach. c. Statutum, nu. 8. 9. & 10. de rescript. in 6. dicenti non admitti commissione, tenent Innoc. Ioan. And. Card. Bald. Anch. Domin. Francus, Hēric. Bellamera, Cacialupus, nu. preceas. allegati. Sicut quamvis delegatus obiret te integræ, transiret commissio dignitati facta ad successorem in dignitate, vt diximus n. 7.

Triplicerat autem solet limitari, vt commissio personalis non expiret cessante officio aut dignitate personæ. Primò, dummodo res non sit integra, sed ante cessationem cœperit vti iurisdictione. Sic Francus c. Statutum, in princ. n. 8. de rescript. in 6. Sed iure optimo idemmet Franc. c. Quoniam, in fin. de offic. deleg. in 6, ait nil referre, siue cœperit vti, siue non. Quia (vt n. 7. dicebamus in simili) rem esse integræ aut inceptam, ne delegatio expireret, solum spectatur quādo delegans obiit, aut dignitatem amilit: non autē quando delegatus ipse. Quod etiam constabit ex dicendis n. 28. vbi probabitur sufficere dignitatē habitam esse tempore impetracionis rescripti, ne commissio personalis pereat, et si tempore presentationis rescripti dignitas ea celarit. Cum tamen tunc res sit integra.

Secundò limitatur, nisi persona delegati sit in delicti 26 penam priuata officio vel dignitate. Per textum l. Casius & seq. ff. de senator. vbi remorsus à Senatu ob propriam turpitudinem, iudicare nequit, secus si ob aliam causam. Sic contra Monachum c. Statutum, num. 7. de rescript. in 6. tradunt Bald. l. Generaliter, nu. 7. C. de Episcop. & cler. Decius cap.

LLL 2

Quoniam

Quoniam Abb. n. 58. de offic. delegat. & ibi Felin. num. 5. Beroius num. 96.

- 27 Tertiò limitatur, nisi delegatus ille deposita dignitate transisset ad statum incompatibilem, ita ut factus esset iurisdictionis illius Ecclesiastice incapax. Sic Decius, Felinus, Beroius, n. præc. alleg. Baldus l. Prædia 6. n. 4. C. de fideicom. Francis c. Statutum, in princ. nu. 8. de rescript. in 6. & ibi Archid. n. 3. vers. Quid si causa, Anch. n. 5. q. 4. Domin. nu. 8. vers. 2. casu, Tabiena verb. Delegare, q. 12. num. 13. Flamin. l. 1. dersign. benefic. quæst. 11. num. 5.
- 28 Ex his deducitur intellectus ad c. Statutum, in princ. de rescript. in 6. & Gl. ibi verb. Canonis, in fin. vbi cum textus decidat non posse causas à Sede Apostolica aut eius legato promanantes committi, nisi per sonis in dignitate aliqua constitutis, vt canonis, vel alii: ait Gl. sufficere canoniciatum aliave dignitatem obtineri tempore impetracionis illius rescripti Pontificij, quamvis tempore presentationis eius cessarit iam dignitas illa. Secus si tempore impetracionis non aderat dignitas, non enim sufficeret ea adesse postea tempore presentationis. Quam doctrinam dicit Abb. c. Quoniam Abb. n. 8. fine, de offic. deleg. posse difficile sustineri. Quia si ea commissio realis sit, extinguetur cessante officio, ac transibit ad successorē. Et n. 9. varios excogitat modos defendendi illā Glossā doctrinā. Sed ea doctrina verissima est, atq; probatur ex eo textu, ibi: Canonis committantur. Quippe qualitas iuncta verbo vel participio est intelligenda secundum verbi vel participij tempus, l. Titius ff. de testam. milit. Ergo satis est, & requiritur adesse dignitatem legato tempore commissionis sibi factæ. 2. quia capacitas in ipso commissionis initio spectanda est, c. Si eo tempore, de rescript. in 6. 3. quia per commissionem personalem factam illi, qui tempore impetracionis rescripti, dignitate præditus erat, commissio quoad actum delegati fuit consummata. Non ergo vitianda est, licet ad eum casum res veniat, nempe, cessationem dignitatis, à quo incipere nequit commissio. Et ideo eam Glossā doctrinā amplectuntur Monachus eo. c. Statutum, in princ. n. 7. Ioan. And. n. 17. & 18. Archid. n. 3. vers. Quid si causa, Anch. n. 5. q. 1. Domin. n. 8. Fræc. n. 8. Specul. t. de indice delegato, § fin. n. 22. vers. Quid si causa, Abb. conf. 9. 3. n. 2. l. 2. Bald. l. Generaliter, n. 7. C. de Episc. & cler. & l. Prædia 6. num. 4. vers. Extra quero, c. de fidei commis. Paulus conf. 4. 27. dub. 3. Decius d. c. Quoniam Abb. in noua edit. n. 56. & ibi Beroius n. 95. Felin. n. 5. Tabiena verb. Delegare, q. 12. n. 19. Zauallus quæst. præc. q. 666 n. 5. & seqq. Flaminus de resign. benef. l. 1. q. 11. n. 6. & seqq. & refert n. 14. sic censuisse cōgregationem Cardinalium. Et quamvis Gl. de solis canonis loquatur, id gratia solius exempli in canonis explicuit. Eius enim doctrina generalis est, in quibusvis dignitate præditis. Quia textus ille de omnibus tractat. Et rationes allatae procedunt æque in omnibus. Et ita docent Felinus, Tabiena, Flamin. n. 6. alleg. prox. Verum doctrina hæc Glossæ intelligitur, quando commissio fuit personalis. Nā quando est realis, nec requiritur, nec sufficit, tempore impetracionis rescripti adesse dignitatem. Cum enim dignitatem ipsam sequatur, nec personæ speciali commissa sit, sufficit quando præsentatur rescriptum, personam in ea esse dignitatem. Quippe eadē dignitas erat, quamvis in alia persona existens, tempore impetracionis. Et amplius requiritur vt toto delegationis tempore perseueret in ea dignitate. Nam quocunq; temporis puncto cessat dignitas, transit commissio ad successorem in dignitate (vt nu. 22. diximus.) Et ita quando commissio est personalis, intelligunt eam Glossæ doctrinam Ioan. And. Archid. Domin. Felin. Tabiena proxime alleg. Anch. c. Quamvis, in fin. de offic. deleg. in 6. & ibi Francis in fine.

S V M M A R I V M.

Officialis Episcopi dicitur Vicarius generalis Episcopi, n. 29.

An dispensatio commissa officiali, vel Vicario Episcopi, possit per Episcopum ea officiali remoto expediti, n. 30.

An possit per eundem officiale, possit quam cessavit eius officium, vel falsus est Episcopus eiusdem diœcesis, n. 31.

An Vicarius capituli possit esse delegatus Pontificis, eiusve legati, ac ex-

equi dispensationes commissas officiali diœcesano, n. 32.

Quid si dispensatio illa committeretur officiali, aut Vicario Episcopi, an possit illam expedire capitulum Sede vacanti, aut eius Vicarius, 33. An Vicarij habetium iurisdictionem quasi Episcopalem sint capacos harum delegationum, & possint exequi dispensationem officiali commissam, n. 34.

Quid de Vicario Episcopi confirmati, at nondum consecrati, n. 35.

Si duo sint officiales, intelligitur delegatio facta officiali, de principaliori, num. 36.

Quid si essent duo eque principales & explicatur c. Ad hoc & c. finale, de rescript. n. 37.

An presentatio rescripto dispensationis alteri officiali possit alter adiri, vel pars supercedere, donec alter succedat: vel diuini ut alter dispenset, alter vero legitimet problem, n. 38.

An si officialis pronuntiatur rescriptum subreptitium, & se deceptum postea inueniat, possit iterum de illo cognoscere: & quid si pronuntiavit validum, & initum sit virtute illius matrimonium, aut nondum sit initum, & inueniat se deceptum, n. 39.

An altero confessario expedituro dispensationem in foro conscientia, vel si ille declarauit eam esse subreptitiam, possit alius adiri: ac possit quidam eligi ut dispenset, alius vero ut problem legitimet, n. 40. & ibi, an possit ipsem, ubi pronuntiavit irritam dispensationem, mutare sententiam.

An si Episcopus alium Vicarium constituat, vel ipse Vicarius alium substituat, possit substitutus exequi commissionem Vicario factam, num. 41.

An si Episcopus Vicarium remoueat, ne de dispensatione commissa cognoscat, possit adhuc cognoscere: & an possit Episcopus alium creare, ut illam expedit, n. 42.

An Vicarius possit deligare has dispensationes sibi commissas, vel receptionem testium: & per quem fieri debeat, quando in alia diœcesi facienda est, n. 43.

Quæstio vltima. An commissions dispensandi in 29 impedimentis matrim. vel alijs rebus, quæ solent cōmiti officiali diœcesano, transiant eo reuocato ad successorem: vel ab ipsomet expediti possint? I. Conclusio. Nomine officialis diœcesani intelligitur Vicarius generalis Episcopi illius diœcesis. Constat ex Clem. 2. de rescript. iuncta gl. verb. Officialis, textus enim ait, Et si principalis officialis Episcopi. Et Gl. ait, eundem officiale dici Vicarium, & c. 1. & 2. de offic. Vicary, in 6. textus eundem vocat officiale, & statim c. fin. dicitur disiunctive: Officialis, aut Vicarius generalis Episcopi. Idque experientia ipsa testatur.

Hinc deducitur commissiones factas officiali, vel Vicario, non posse expediti per Episcopum etiam officiali remoto. Nam cum aperta differentia sit inter Episcopum & eius officiale: vi constat ex cap. Venerabilibus, in princ. de sent. excom. in 6. ibi: Archiepiscopo, vel eius Officiali, & commissio solum officiali fiat, nullatenus potest ad Episcopum pertinere. Idem quia etsi idem sit Episcopi & eius Vicarij tribunal, id tamē lolum habet verum in causis, quæ iure ordinario competunt Vicario. Atque ideo hoc tenent Federicus conf. 130. Iactum tale est, ad finem, Card. Clem. 2. q. 9. n. 10. de rescript. & ibi Imola n. 14. Paulus ibi, & Anch. n. 5. Bonifac. n. 52. Decius c. Quoniam Abb. in noua edit. num. 62. de offic. deleg. & ibi Bellamera, q. 11. nu. 14. Francis, c. dilecti, el 2. q. 5. de appell. & cap. Statutum, in princ. num. 11. notab. 6. de rescript. in 6. Berthachinus tract. de Episcopo, p. 7. l. 4. q. 4. Rebuffus præxi benef. t. de forma Vicariatus, n. 161. Nahar. l. 1. consil. in 2. edit. de officio leg. conf. 5. n. 1.

Secundò deducitur decisio eius questionis, an si idem 31 Vicarius creetur Episcopus eiusdem diœcesis, vel alias designat esse Vicarius, possit de causa illa sibi commissa tempore Vicariatus cognoscere, vel dispensatione illam exequi? Quia in re sic distinguedū est. Si commissio fiat in forma ordinaria, (vt fieri solent) dicendo officiali talis diœcesis, V.g. officiali Granatensi, non poterit postquam desistat esse Vicarius, licet factus sit Episcopus eius diœcesis, cōmissionem prosequi. Quia cum commissio sit realis, vice facta dignitati Vicarij, isq; ad alteram dignitatem, quæ priorem non continet, translatus sit, vel alias desierit esse Vicarius, cessat cōmissio respectu suæ personæ (vt dixi n. 22. & 24.) Et transit ad successorem in Vicariatu, iuxta veritatem sententia, quam n. 10. amplexi sumus. Si vero commissio fuit personalis, poterit de ea cognoscere cessante Vicariatu. Quia satis fuisse tempore commissionis facta per Pontificem adesse Vicariatum, diximus nu. 28. Et ita totum

totum hoc in propriis terminis Vicarij Episcopi docent Anch. clem. 2. n. 4. de rescript. & ibi Imola n. 11. Et posse prosequi finito Vicariatu, quando commissio fuit personalis, docet etiam Abb. ea clem. 2. in print. & ibi Card. q. 6. n. 7. Felin. c. Quoniam Abb. n. 5. vers. Vbi requiritur, de offic. deleg. Limitat Cardin. nisi sit transierit ad statum incompatibilem. Quod & nos diximus n. 27. Et similiter limita, nisi ob delictum priuatus Vicariatu sit. Ut dixi n. 26. Insuper limitat Francus si ante dimissionem officii cœperat iurisdictione vti. Sed 25. hoc reiecit.

32 Tertio infertur; Vicarium capituli sede vacante posse eam dispensationem exequi: & de quaui simili delegacione cognoscere. Quia forma committendi non est officiali Episcopi, sed officiali, expresso nomine diœcesis, v.g. Cordubensi. At dum sedes est vacans, officialis illius est officialis illius diœcesis. Adde, quia quouis clem. de rescript. decidatur generales Episcoporum Vicarios esse capaces delegationis factæ à Papa, vel eius legato, quæ solis in dignitate constitutis committi potest, c. Statutum, in principio, de rescript. in 6. At idem dicendum est de Vicariis capituli sede vacanti. Quia sunt Vicarii iurisdictionis Episcopalis. Ut docet Gl. ea clem. 2. verb. Episcopi, & ibi Card. q. 13. n. 15. Anch. n. 1. fin. Imola n. 20. Enerard. in suis topicis, loco à vi subrogationis, n. 2. Quamuis minus bene id neget Bonifac. ea clem. 2. num. 33.

33 Sed maior difficultas est, si clausula commissionis diceretur, officiali Episcopi, an posset de ea cognoscere officialis capituli sede vacanti? Felin. c. Eam tē, n. 17. vers. Faciunt hec, de rescript. negat. Quod hæc potestas delegata sit. Nec Vicarius capituli est vere Vicarius Episcopi. Itē quia capitulū ipsū nequit de ea causa cognoscere. Ergo à fortiori nec eius Vicarius. Nemo enim potest plus iuri transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur, Reg. Nemo potest plus 79. de reg. iuri in 6. Cæterum quamvis verissimum sit, nō posse capitulum ipsum sede vacanti: at credo posse Vicarium eius generalem. Ducor, quod capitulum non succedat Vicario Episcopi, sed ipsimet Episcopo. At Vicarius capituli succedit in dignitate Vicarii Episcopi. Adeo Vicarium hunc posse dici Vicarium Episcopi. Ut tradit Card. n. præc. allegatus. Et ita cum clem. 2. de rescript. dicatur Vicarios Episcoporum esse capaces harum commissionū, tradunt DD. n. præc. relati idem de Vicariis capituli: quasi vere sint Vicarii Episcopi, id est, habentis iurisdictionē Episcopalem. Nec obstat arg. deductum ex regula Nemo potest. Quia idemmet probat, nec Vicarium Episcopi posse de ea cœla cognoscere. Cum nequeat Episcopus, qui illum constituit. Quare dicendum est id argumentum optime cōcludere, si capitulum ipsum aut Episcopus trāferrret iurisdictionem cognoscendi de ea cœla delegata in Vicarium. At eam non transfert, sed constituit Vicarium: & eo ipso quod sic constitutus est Vicarius, potest eam commissionem exequi virtute rescripti Apostolici Vicario committentis.

34 Quarto infertur, quid dicendum sit de Vicariis prælatorum habentium iurisdictionem quasi Episcopalem in sua diœcesi nulli Episcopo subdita: videtur enim hos non posse has dispensationes exequi. Quia cum non sint Vicarii Episcopi, quod petit clem. 2. de rescript. ut Vicarius capax sit delegationis Pontificia, erunt illius incapaces. Ut sustinent ibi Gl. verb. Episcopi, Card. n. 14. q. 12. Imola n. 19. Bonifacius n. 30. & dicit tutius Anch. ibi n. 1. Cæterum existimo hos posse exequi, & capaces esse harum delegationū. Quia (vt diximus n. 32.) in ea clem. nomine officialis Episcopi intelligitur officialis habentis iurisdictionem Episcopalem. Cuiusmodi sunt hi. Item quia hi Vicarij sunt ordinarij, sicut & Vicarius Episcopi (vt probauit l. 3. disp. 29. n. 4.) Item quia praxis ita habet. Atque ita hos esse capaces harum delegationum tradunt Stephanus, & Matthæus illa clem. 2. vt eos refert ibi Imola n. 19. & id esse probabile docet Paulus ibi relatus ab Anch. ibi, n. 1. quod ipse met aperite sentit, cum tantum vocet oppositum tutius. Cum ergo dispensatio dirigatur officiali illius diœcesis, & nullus

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

alius sit officialis eius diœcesis his prælatis subiectæ, nisi officialis illorum, poterit ille exequi.

Vltimo infertur, Vicarium generalem Episcopi confirmati, nondum tamen consecrati posse dispensationem hanc exequi. Quod nullus aliis sit illius diœcels officialis. Et hic capax sit harum delegationum. Ut tradunt Glos. ea clem. 2. verb. Episcopi, de rescript. & ibi Anch. n. 1. fin. Bonifac. n. 33. Quamuis Imola ibi n. 20. relato Ant. sentiat turius esse, non esse hunc capacem. Cui fauet Bellamera cap. Quoniam Abbas, q. 11. n. 24. de offic. deleg. vbi reprobato Collectario ait non posse Episcopum nondum consecratum cognoscere de causis Episcopo ab homine commissis, securus de commissis à lege. Sed multo verius est eū esse capacem. Quia cum Episcopus ille ante consecrationem habeat plenam iurisdictionem Episcopalem, suus Vicarius vere dicitur Vicarius Episcopi, id est, habentis plenam iurisdictionem Episcopalem.

II. Conclusio. Si duo sint officiales Episcopi, & delegatio fiat simpliciter officiali, & alter ex illis est principiorum, illi soli censemur commissio facta. Constat ex clem. 2. de rescript. vbi dicitur principalem Episcopi officiale esse capacem huius delegationis. Item quia nomen dignitatis absolute prolatum stat pro principali. Atque ideo hæc tenent Gl. ea clem. 2. verb. Principals, & ibi Imola, n. 10. Et in simili, nēpe, quando fit commissio Archidiacono, & sunt plures, intelligi de principaliori, tradunt Bald. c. Quoniam Abb. n. 4. de offic. deleg. & ibi Imola n. 5. Bellamera q. 9. n. 21.

Difficultas autem est, quando vterq; esset æque principalis: & nullus designaretur in rescripto Glos. c. Quoniam Abb. verb. Substitutum, de offic. deleg. ait esse iudicem, quem elegerit auctor. Quia de illo sensit, cum literas impetravit. Quod si partes discordant, ait esse illum, cui primo fuerint literæ præsentatae: & si vtrique simul præsentetur, forte esse iudicem neutrum. Alij centent ambos simul esse iudices, & neutrum seorsum. Sic tenet Beroius late probas d. c. Quoniam Abbas, à num. 77. At frequentissima sententia habet neutrum cum effectu esse iudicem, donec Princeps, de quo intellexerit, declarerit. Sicut dicitur quando nominatur tutor incertus, I. Duo sunt Titij, ff. de testamentaria tutela. Ita docent Hoftiens. d. c. Quoniam Abb. num. 5. & ibi Anton. fin. Ioan. Andr. n. 35. Abb. fin. Cardin. q. 3. Imola n. 5. Bellamera, q. 9. nu. 21. Henricus num. 25. idem Card. clem. 2. quest. 4. num. 5. de rescript. & ibi Anch. num. 3. Imola n. 10. Non tamen redditur delegatio nulla, tanquam incerta: sed valebit vbique rescriptum, quamvis effectum non habeat, donec declareret Princeps vtrum eorum elegerit. Nec obstant c. Ad h. c. & c. fin. de rescript. quatenus decidunt delegationem incertam esse irritam. Quia intelligentur, quando incertus iudex ex incertis personis crearetur: securus quando incertus ex certis. Quod in hoc casu contingit. Sic docet Beroius d. c. Quoniam Abb. n. 74. Vnde bene idem Beroius ibi, nu. 76. intelligit nullum interim iudicem cum effectu censeri, quoad visque incertitudo declaretur, ut intelligatur, parte aduersa id incertitudinis vitium opponente: securus si non opponat. Et late id probat. Quare in commissionibus & dispensationibus, quæ contentio non sunt, nec inter partes agitantur, erit iudex ille, cui rescriptum fuerit præsentatum. Ut optime dixit Glossa proxime allegata, quæ in hoc euentu verissima est: nec cæteri id negantes agunt de his commissionibus, sed de contentiosis. Et Beroij doctrina nunc relata est huic doctrinæ conformis. Cum nulla in his pars aduersa sit, quæ id incertitudinis vitium opponere possit.

Hinc deducitur, semel præsentatum rescriptum illud dispensationis alterutri ex officialibus æque principaliibus Episcopi, ut illud exequatur, non posse alterum officiale æque principalem adiri. Nam (vt optime ait Ant. c. Licit vndique, n. 13. de offic. deleg.) in literis gratiarum exequitoris præuenitur iurisdictione per solam rescripti cum animo procedendi præsentationem. Atque ita Gl. nu. præced. allegata dicit esse iudicem, cui primo literæ præsentatae fuerint. Atque vbi semel iudicium cœptum est, ibi

LLL 3

termi-

terminari debet, l. Vbi captum 30. ff. de iudicij. Et hoc etiam procedit, quamvis primus iudex consentiat. Ut in fortioribus terminis, nempe, in confessario cui in foro conscientiae committitur dispensatio, tenet Nauar. num. 40. initio allegandus. An vero possit dispensatio haec ita diuidi, ut alter officialis dispensationem impedimenti exequatur, alter vero legitimacionem prolis? dixi disp. 7. n. 17. At posset pars, si videret officiale illum in eam partem inclinare, ut rescriptum sit subreptitium, supersede re rescripti illius expeditione antequam officialis pronuntiet, & expectare donec ille vel moriatur, vel officium deponat, aut alius ob eius morbum vel absentiam vices eius suppleat, reputatur enim successor vel substitutus eademmet persona cum illo. Sicut in ceteris iudicij evenit.

39 Si tamen officialis Episcopi semel pronuntiauit rescriptum esse subreptitium, & sic non posse virtute illius dispensari in matrimonij impedimento, non poterit amplius, et si se deceptum inuenierit, sententiam retractare. Sed adeundus erit Pontifex, qui delegauit. Quia cum sit iudex delegatus, & functus sit officio suo, careret deinceps iurisdictione, (illa enim est sententia diffinitiva, cum totam causam sibi commissam decidat.) Quippe iudex delegatus vbi semel, licet inutiliter ac inualide, iudicauit, non potest iterum iudicare: prout facere potest ordinarius, qui iure proprio iudicat: vt tradunt DD. I. Iudex postea quam, ff. de re iud. & I. Sive proponis, per eum textum, C. quomodo & quando iudic. Et docent multis alijs citatis Tiraquel. I. Boues, §. Hoc sermone, n. 50. declarat. 6. ff. de verb. signific. Matiengo li. 5. recop. tit. 4. l. 9. glossa 1. num. 5. Gutier. quest. præt. l. 3. q. 48. n. 16. & latissime quest. canon. li. 2. toto c. 2. & maxime n. 8. & 9. vbi cum receptissima sententia multis allegatis probat id etiam procedere in delegato à Principe contra alios, quos ibi refert. Quamuis posset quicumque delegatus, qui contra formam mandati iudicauit, iterum iudicare: nec per id iudicium iurisdictione delegata est consummata. Ut ex multis probat Gutier. eod. ca. 28. à num. 18. & d. q. 48. n. 27. At in nostro casu neutra ratio concurrit. Quia nec officialis delegatus inualide iudicauit, nec contra mandati formam. Quod si alleges sententiam in causa coniugali non transire in rem iudicaram: ac proinde posse illum, ut ordinarium assumere causam. Respondeo sent. matrim. in hoc casu transire in rem iudicatam. Cum ex eo quod non contrahatur, nullum peccatum fouetur. In quo euentu sententia in causa coniugali transit in rem iudicatam, (vt probauit lib. præced. disp. 100. n. 13.) Præterea esto non transire in rem iudicatam, cum in quantum Ordinarius nullam habeat iurisdictionem circa illam dispensationem, sed quatenus Pontificis delegatus, & eo munere iam omnino functus sit, nulla ratione poterit causam assumere ut iterum dispensem. Si tamen è contra pronuntiauit legitimam esse dispensationem, & postea, siue initio siue nondum initio matrim. virtute illius dispensationis, inueniat se deceptum, vel errasse, non poterit inquantu delegatus causam iterum assumere. Quod iam functus delegati officio sit. At cum sententia illa, ut pote fouens peccatum matrim. male contracti, aut male contrahendi, non transierit in rem iudicatam, poterit in quantum Ordinarius causam iterum assumere, & impeditre matrim. ineundum, vel iam initium dissoluere: non cognoscens nec iudicans de prioris sententiæ vitibus, quā ut delegatus pronuntiauit: id enim solius est Pōtificis delegantis: sed habebit se, ac si nulla esset sententia, & cognoscet de matrim. contracto, validum sit, necne, vel an possit contrahi. Quemadmodum potest cognoscere de quois alio matrimonio male initio.

40 Sed urgentius dubium est de dispensationibus, quæ in foro conscientiae committuntur expedienda confessori, per sacra pénitentiarie rescriptum, Nauar. lib. 1. cons. in 2. edit. tit. de offic. deleg. cons. 8. num. vn. ait: non posse pénitentem, vbi semel literas cuidam confessario præsentauit, illum eligens, ut dispensationem exequatur, alterum eli-

gere eo dimisso etiam de prioris confessarij consensu. Dicitur 1. quia iurisdictione delegata nequit prorogari de persona ad personam, C. P. & G. de offic. delegat. At rescripta haec diriguntur ad confessarium, quem pénitens elegerit, & consequenter eo ipso quod aliquis electus fuerit ex ibi contentis, videtur expressus à summo pénitentiariorum. At si ab eo aliquis esset expressus, nullatenus posset alius eligi. Ergo nec postquam est à pénitente nominat electus. Et confirmatur, quia id rescriptum solam unicam confessarij electionem, ut dispensem, concedere videtur. Sermo enim simpliciter prolatus intelligitur de prima vice, I. Boues, §. Hoc sermone, ff. de verborum significat. Secundò, quia iurisdictione delegata est iurisdictione delegantis, & ita ad ipsum solum delegantem pertinet eam extendere, & non ad partes, nec ad iudicem. Id enim quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest, Regula. Id quod nostrum, ff. de regulis iuris. At his non obstantibus existimo non tantum vbi semel litteras præsentauit cuidam confessario, sed etiam postquam ab eo pronuntiatum fuit, dispensationem esse subreptionem, posse impetrantem adire alium confessarium, qui forte in ea sit opinione, ut rescriptum valeat. Posseque eundemmet confessarium re melius perspecta dispensationem illam mutata sententia exequi. Quamuis si semel dispensauit, non possit recantare palinodiam. Quod iam dispensatio consummata sit: sicut quando semel absoluuit, aut votum commutauit. Ducor, quod cum ea commissio facta sit in foro conscientiae, sequitur eius fori naturam, quæ est, ut non adstringatur pénitens acquiesce re sententia vnius confessarij, sed possit alium adire: atque idemmet confessarius sententiam mutare possit. Quis enim negabit habeti priuilegium virtute bullæ, ut absoluatur à reseruatis, eiusve commutentur vota denegata absolutione aut commutatione per quandam confessarium, eo quod iudicarit se in eo casu non posse, integrum esse alium confessarium adire, posseque absolutionem & commutationem ab ipso obtinere, si contraria sententia sit, posseque eundemmet confessarium, qui semel negauit, mutare sententiam, ac concedere? Nec obstant in contrarium adducta. Non primum & secundum. Quia non protogatur iurisdictione de persona ad personam ex voluntate lola partis, aut confessarij: sed ex voluntate ipsius pénitentiarij, qui literas concessit. Ea enim censemur eius voluntas, ut liceat diuersos confessores adire, & idemmet possit sent. corrigere: & ij omnes censemur electi ab ipso pénitentiario, ut literas expediant. Quod natura fori conscientiae, pro quo illæ literæ conceduntur, manifeste probat. Nec obstat etiam confirmatio prioris argumenti. Quia ea regula intelligitur, quando primus actus omnino consummatus est, & sic dispensatio concessa fuit. Sic ut in simili Suarez tom. 4. in 3. p. vbi de Sacram. pénit. disp. 27. sect. 4. dub. 2. n. 7. ait, si quis virtute iubilei vel alterius priuilegij concedentis semel eligi confessorem eligat, & is non absoluat, vel cum eo non finiat confessionem, integrum ei esse alium eligere. Quia intelligitur ea potestas semel eligendi de actu consummato. At prior actus consummatus non est. Cum absolutio non sit obtenta. An vero possit quidam confessarius eligi, ut dispensem: alius vero ut prolem legitimet? dixi disp. 7. n. 17.

III. Conclusio. Si Episcopus alium Vicariū constituat, 41 vel ipsemet Vicarius facultate Episcopi alium substituat Vicarium generale, poterit hic delegationem Vicario sub nomine dignitatis commissam exequi: sicut ipsemet Vicarius poterat. Quia non est alius Vicarius, sed ipsius successor, ac reputatur idem cum priori. Sic Iac. de Puteo tota decisione 487 l. 2. dicens sic dictum in Rota.

Vltima conclusio. Quamuis possit Episcopus Vicaria 42 rum suum generale ab officio remouere, atque ita impidere ne delegationem ipsi sub nomine dignitatis commissam exequatur. Ut bene docent Cardinal. clem. 2. quest. 9. n. 10. de rescript. & ibi Imola n. 14. Anch. n. 5. Bouifac. n. 52. licet puniri possit, si in iurisdictionis delegatae fraudem id effi-

DISPUTATIO XXVIII.

efficeret: tanquam eā perturbans, c. 1. de offic. deleg. & docet *Imola proxime allegatus*. At non posset Vicarium specialem constituere, vt de ea sola delegatione cognoscatur. Quia hæc commissa est principali officiali, seu Vicario ipsius, (vt diximus num. 26.) At hic nec est principalis Vicarius, nec ordinariam Vicarij iurisdictionem sortitur: sed quidam specialis est delegatus ad eam causam expedientiam. Quam nequit Episcopus delegare: vt pote, quæ suæ iurisdictionis non est. Posset tamen alium Vicarium generalem constituere, deposito priori, & ille posset eam exequi. Nam si causa à priori cœpta esset, non posset hic posterior manente priori in officio: secus si priori non esset præsentatum rescriptum, vt dixi n. 37. & 38.

⁴³ Tandem dubitatur, vtrum officialis Episcopi, cui delegatur per hæc rescripta dispensatio in matrimonij impedimentis, possit eam facultatem subdelegare: *Menoch. conf. 17. n. 6. & seqq. vol. 1.* late probat Episcopum, cui hæc commissio fieret, non posse eam etiam suo Vicario generali subdelegare. Dicitur 1. Quod causæ matrimoniales solis Episcopis possunt delegari. 2. potest probari, quia in his dispensationibus, post causas allegatas à parte relatas, solet Pontifex iniungere officiali, vt de earum veritate se diligenter informet, & addit: *Super quo consentiam tuam oneramus.* Quæ verba electam esse personæ industriam denotant. Et sic non poterit nec informatio veritatis precum delegari: iuxta cap. fin. §. vlt. de offic. deleg. Tandem, quia aliquando in his matrimonij dispensationibus dicitur: *Discretioni tue, de qua in his speciale in Domino fiduciam obtinemus.* Atque ita videtur de Vicarii persona specialiter confidere Pontifex, ac proinde eius industriam elige. Sed breuiter (ne diutius immorer) sentio posse Vicarium receptionem testium ac informationem committere, non vero ipsam dispensationem. Ducor, quia ubi nudum ministerium una cum iurisdictione aliqua committitur à Principe, non potest quidem nudum subdelegati ministerium, bene tamen iurisdictione illa. Ut tradit *Innocent. cap. fin. in fine, de offic. deleg.* quem sequitur ibi *Abb. §. fin. num. 6.* Quod hic contingit: quia in his rescriptis committitur officiali iurisdictione veritatis precum examinanda, ac nudum ministerium exequenda dispensationis à Pontifice concessæ. Poterit ergo illa delegari, non autem hoc. Et ita sustinent *Relin. d. c. fin. §. vlt. ad fin. versic.* Quartus limita. *Menoch. d. confil. 17. n. 12.* ubi & alios refert. Quod si illa testium receptio extra diœcесim officialis dispensatori facienda sit, fiet ab ordinario, cui delegatus ille remittit, non auctoritate propria ordinaria, sed auctoritate subdelegata sibi commissa ab officiali illo delegato. Quamvis ubi ordinarius remittit alteri ordinario probationem aliquam faciendam in diœcesi ordinarii, cui remittitur, recipit ille ordinarius testes non auctoritate remittens, sed propria & ordinaria. Ut utrumque bene docet *Card. Clem. vnica, n. 10. de offic. deleg.* Nec obstant in contrarium adducta. Non primum, quia stylus habet, vt causæ matrimoniales committantur inferioribus Episcopo: vt eius officialibus. Quod constat ex rescriptis dispensationum in matrimonio, quæ passim à Pontifice mittuntur. Nec obstat 2. Quia licet multi varia scripserint circa illam clausulam, Conscientiam tuam oneramus: at quando ea verba non diriguntur personæ nominatae, videantur posita in vim monitionis, potius quam in vim formæ delegationis: & consequenter examen per ea verba à Pontifice commissum poterit subdelegari: vt bene probat *Nanar. l. 1. conf. in 1. edit. tit. de offic. Vicarij, conf. 2. n. vnic. in 2. tit. de offic. deleg. conf. 6. n. vnic.* Quod eo vel maximè verum est, quia per huiusmodi verba, & similia, vt Iudicio & prudentia tua remittimus, non censetur electa industria personæ, quando delegatio non fit persona cognitæ & determinatae, sed dignitati (vt probauit lib. 3. disp. 7. n. 20.) Alias dicendum esset, eam commissionem mortuo eo officiali non transire ad successorem. Et per hoc patet ad tertium.

An commissio dispensandi in matrimonij impedimentis, & generaliter quævis potestas delegata expirat morte vel cessatione officij delegantis, re integra contingentibus?

S V M M A R I V M.

Quotupliciter concedi soleant, quæ à Sede Apostolica promanant, numero 1.

Quæ manant per viam legis vel constitutionis, non expirant morte concedentis, n. 2.

Nec quæ per modum contractus emanant, n. 3.

Iurisdictione ordinaria non expirat morte concedentis re integra, n. 4.

Quid, si concessa sit ad concedentis beneplacitum, n. 5.

An hoc deficiat in ordinaria Vicarij iurisdictione, n. 6.

Quot questiones disputande sint, n. 7.

Quando dicatur res integra, & non integra? Refertur duplex opinio, n. 8. & 9.

Explicatur sententia Auctoris, n. 10.

An sufficiat actus citationi & equivalentis, vt res definat esse integra, n. 11.

An sufficiat decretum citandi, & si citatio intimata non sit? Refertur quadam opinio, n. 12.

Proponitur sententia Auctoris, n. 13.

An sufficiat una citatio, an potius desideretur triplex, n. 14.

An sufficiat citatio facta absque iudicis decreto, n. 15.

Quid, si citatio defectu alicuius requisiti irrita sit, n. 16.

Quid, si citatio fuit circumducta, & pars absoluta à citationis instantia, n. 17.

An si delegatus commiserat alteri vices suas, deserit res esse integra, n. 18.

An per rescripti presentationem definat res esse integra, n. 19.

Per quem actum definat res esse integra in rescriptis gratis, n. 20.

Quando plures causa committuntur, pluresue articuli in eodem rescripto, si illa conexa sint, incepit circa unum facit rem non esse integrum quoad cetera, n. 21.

Quid, quando non sunt conexa, at actus circa unum est communis omnibus, & quando dicatur communis, n. 22.

An per citationem in uno ex his negotiis, non connexis per delegatum factam, definat res esse integra quoad alia, n. 23.

Qui, si illa sint aduersus eandem personam, & citetur in uno negotio, an res definat esse integra quoad alia? Refertur opinio, n. 24.

Explicatur sententia Authoris, num. 25.

Quid, si ea per modum unius, & sub quadam universitate committantur? Refertur quadam sententia, n. 26.

Proponitur sententia Auctoris, n. 27.

Quid si ea commissio non sit ad universitatem causarum, sed ad earum generalitatem, n. 28.

An concessa dispensandi potestate cum pluribus, censeatur res non integræ, si cum uno sit iam dispensatum, n. 29.

Post n. 29. inuenies alia summaria.

Disputatio præcedens tractauit, quando commissio-nes expirant morte vel cessatione officij delegati: præsens autem discutit, quando cessent morte vel cessatione officij ipsius delegantis. Et ut certioribus præmissis ad minus certa disputanda gradum faciamus, præmitendum est primo, ea quæ à Sede Apostolica dimanant, esse in quadruplici differentia. Quædam manant per modum legis, seu constitutionis. Quædam per viam cōtractus. Quædam per viam rescripti iustitiae, id est, ad lites. Tandem alia per viam gratiæ. Sic allegato Baldo trudit *Relinus cap. Licit vndeque, n. 1. de offic. deleg.*

Secundo præmitto, certū esse literas emanantes per viam legis vel constitutionis non expirare morte concedentis re etiam integra. Quod lex sua sponte natura sit perpetua, l. Cum eorum. C. de sent. & interloquit. l. Arrianii. C. de heret. & ita tamquam certum docent Anton. c. Irrefragabili. §. Cate-
rūm, n. 15. de offic. ordin. & ibi Abb. n. 1. Decius c. Relatum, in noua edit. n. 28. de officio deleg. Felinus c. Licit vndeque, n. 1. eod. tit. Ro-
sella verb. Delegare, n. 10. Sylvest. verb. Delegatus, q. 7. n. 7.

Similiter literæ per modum contractus emanantes, minimè concedentis morte expirant. Quod successor contractum prædecessoris reuocare nequeat, cap. 1. de pro-
bat. Sic *Felin. n. 2. allegatus.*

Tandem nec iurisdictionem ordinariam expirare cō-
cedentis morte etiam re integra, certum est. Constat-
que ex l. Et quia, ff. de iurisd. omn. iudic. iuxta communem eius intellectum. Et docent *Glossa ibi. verb. Principaliter, & vniuersi alijs dd.* Et est textus expressus, c. 2. de offic. legati, in 6.

vbi iurisdictionem legati non expirare morte Pontificis etiam re integra declaratur: eo quod sit ordinatio. Et huius rationem optimè reddit abb. c. Relatum, n. 4. de offic. deleg. Quia per concessionem ordinariae iurisdictionis fit gratia ipsi, cui conceditur, vi potest, qui in dignitate constituitur. Ut notatur Clem. 2. de rescript. At gratia facta non expirat, licet moriatur concedens re integra, cap. Si cui nulla, de preben. in 6. Item, quia iurisdictione ordinaria radicatur in persona eius, cui conceditur, unde immediate per concessionem inheret omnibus illius. Et ideo per concedentis mortem non expirat. Id enim quod nostrum est, sine facto nostro à nobis euelli non potest, regula, id quod nostrum, ff. de reg. iuris.

5 Quod ad eo verum est, ut quamvis iurisdictione ordinaria concessa sit ad concedentis beneplacitū, & hoc morte concedentis expiret, cap. Si gratiō, de rescript. in 6. illa ramen non expirabit, et si re integra moriatur concedens. Cuius ratio est fauor publicus, utilitasq; publica, que in iurisdictione ordinaria cōseruanda versantur. Sic Bald. l. Meminisse, n. 2. q. 4. ff. de offic. Proconsulis. Paris de Puteo, Capitius, Vantius, quos refert ac sequitur Menoch. de arbit. lib. 1. q. 69. n. 9. Ant. Gab. to. 3. communium, l. 6. t. de prebend. cōcl. 1. n. 32.

6 Hoc autem fallit in iurisdictione Vicarij, quae cum sit ordinaria, perit concedentis morte. Ut probauit tradita eius ratione, lib. 5. disp. 29. n. 13.

7 Tota ergo difficultas est de potestate delegata ad litteras tam iustitiae quam gratiae exequendas. Cuius rei decisio maxime pender ex intelligentia, quando res dicatur integra, aut non integra, sed cœpta. Et ideo quadruplex est quæstio in hac disp. agitanda. I. est generalis omnibus, literis iustitiae vel gratiae. Quando res dicatur integra. II. qualiter potestas delegata ad iustitiae literas expiret concedentis morte. III. de potestate delegata ad gratiae literas? Ultima, de commissione facta Ordinario vel confessori ad dispensandum in matrimonij impedimentis, & aliis rebus.

8 QVAESTIO I. Quando res dicatur integra, & quando dicatur non integra? Triplex est opinio. I. afferit non esse necessariam partis citationem, sed sufficere, ut res dicatur non integra, sed cœpta, qualitercumque cœperit iudex iurisdictione vti exercens quemcumque actum iudiciale. Dicitur ex c. Licet vndeque, de offic. deleg. ibi: Si iurisdictione à suo sibi collega delegata vti non cœperit. Quia mandatum huiusmodi morte mandatoris re integra expiravit. Vbi clare textus non censet rem non esse integrum, quād delegatus cœpit vti iurisdictione. At ante citationem sunt alii actus iurisdictionis. Secundò ex 1. Et quia, 6. ff. de iurisdict. omn. iudic. ibi: Antequam ab eo, cui mandatum est, iurisdictione geri cœperit. Et ex c. penult. de offic. deleg. in 6. ibi: Antequam per ipsum delegatum in aliquo processum fuerit. 3. quia cum perpetuare iurisdictionem, & litis pendentiam inducere, sint valde diuersa: non est rationi consonum, citationē quae ad litis pendentiam desideratur, petere ad perpetuandam iurisdictionem delegatam re desinente esse integrā. Hanc sustinet Glos. c. Ne aliqui, verb. Incæpta, de heret. in 6. & c. Quāuis, verb. Vsus, & c. Cum plures, verb. Inchoante, de offic. deleg. in 6. Ioan. Andr. eo c. Quāuis, in fine: & ibi Anchār. num. vn. notab. 2. Franc. n. 4. idem Ioan. Andr. addit. ad Speculat. tit. de recusatione, §. Causa recusationis, verb. Delegato: & d. c. Licet vndeque, nu. 6. vbi Host. n. 2. Anchār. q. 1. Henricus n. 3. idem Hostiens. summa, tit. de offic. deleg. §. Quibus modis finitur, n. 10. vers. Quid si mortuus, in fine, Anton. c. Relatum, nu. 9. & c. gratum, n. 13. de offic. deleg. & c. fin. n. 10. de offic. legat. vbi Bellameran. 10. Bald. l. More, in 1. lectura, ad fin. ff. de iurisdict. omnī iud. & ibi Paulus n. 9. Sylvest. verb. Delegatus, q. 6. n. 8. Tabiena verb. Delegare, q. 12. n. 15. fine.

9 II. Sent. tenet, iure Canonico attento solam citationē desiderari, ut res desinat esse integrā: at iure Civili amplius desiderari, nempe, litis contestationem. Sic Glos. c. Relatum, verb. Contestata, de offic. deleg. sic explicans eum textum expresse dicentem expirare delegationem, quando moritur delegans lice nondum contestata; ut intelligatur attento iure Civili; idem tenet Glos. l. Et quia, verb. Ante-

quam. ff. de iurisdict. omn. iud. Alberic. l. More, n. 20. ff. eod. tit. & ibi Bellapertica, numer. 14. & idem expresse decidit, l. Regia 21. t. 4. p. 2. dicens per litis contestationem desinere rem esse integrā.

III. Sententia (cui tamquam probabili adhæreo, licet prima sit satis probabilis) ait utroque iure desiderari, ac sufficere partis citationem, ut res desinat esse integrā, ac proinde perpetetur iurisdictione delegata. Dicitur ex c. gratum, de offic. deleg. ibi: Cum citatione facta negotium sit quasi captum. Quare dum c. Relatum, eod. t. dicitur rem definire esse integrā per litis contestationem, supplendum est, maximè, cum etiam per citationem desinat, iuxta d. c. gratum. Nec enim mirum est, vnum texum per alium suppleri. Et ita exponunt Innocentius eod. c. Relatum, initio, Ioan. Andr. n. 2. Hostiens. initio: & ferè omnes. Quamvis Decius d. c. gratum, n. 1. & seqq. asserat vnum texum per alterū corrigi. Quem sequitur Zasius, l. More, n. 35. ff. de iurisdict. omnī iudic. Sed melior est prior expositio, ut textuum correctionem vitemus. 2. quia licet textus, n. 8. citati pro 1. sententia dicant, si vti cœperit iudex: id verbum generale declarandum est per d. c. gratum, quod specificè citationem petit. 3. ex c. fin. de offic. legat. ibi: Si citatio non processit. 4. quia ad perpetuandam iurisdictionem non sufficit ingressus rei præambula ad actum, nisi detur ingressus in aliquid ex substantiāibus actus. At primus actus ex substantiāibus iudicij est citatio, c. Quoniam contra, de probat. Et confirmatur, quia cum perpetuatio huius iurisdictionis delegata sit respectu partium, oportet ut interueniat aliquis actus erga partem. At primus omnium est citatio. Et ex his constat ad utriusque sent. argumenta adducta n. 8. & 9. Et ideo huius sent. tunc glossat. Super questionum, §. Si vero, verb. Si non possunt, de offic. de legat. Speculat. tit. de legato, §. Finitur autem statim in principio. Monachus c. Si delegatus, n. 1. de offic. delegat. in 6. Archid. cap. Quamvis, n. vni. vers. Fuerit, eod. tit. & lib. & ibi Dominicus n. 7. Probus addit. ad Monachum ibi, n. 1. idem Archid. c. Non ita, 2. q. 6. n. 1. & 2. Anton. c. Licet vndeque, n. 12. fine, & n. 13. fine, de offic. deleg. Et ibi Bald. num. 3. Cardin. q. 6. Abb. n. 4. idem abbas c. Relatum, n. 5. & 6. eod. t. & c. finali, n. 10. de offic. legat. vbi Cardin. fine. Imola citato Calderino d. c. Licet vndeque, n. 2. Decius d. c. Relatum, in noua edit. num. 29. & duplice seq. & ibi Felin. n. 12. & c. Pastor alis, §. Quoniam, n. 2. fine, de rescript. Barth. l. More, n. 12. ff. de iurisdict. omn. iud & ibi fulgosius, n. 20. Roman. n. 14. Jacobin. in prima lectura, n. 28. & 29. Zasius, n. 35. Decius à n. 46. Alexand. n. 36. Iason nu. 58. Barthol. Socinus, n. 78. Cacialupus, n. 41. & seqq. Angel. l. Et quia, n. 6. ff. eod. t. Murranta de ordine iudiciorum 4. p. d. 5. An iudicium sit ordinarium vel delegatum, n. 61. Vitalis tract. clauſularum, clausula, quod non sit melior conditio occupantis, nu. 3. & seqq. greg. Lopez l. Reg. 21. fine. t. 4. p. 3. explicans eam legem, dicentem per litis contestationem desinere rem esse integrā, ut supplendum sit, vel per citationem. Ut expresse dicitur l. 3. tit. 18. eadem p. 3. Addit. Vitalis n. 4. proximè alleg. cum Imola l. 2. §. Sed si quis n. 6. ff. de donat. forte in tribunali Ecclesiastico fore, ut fertur prima opinio relata n. 8. propter Glossæ ibi allegatae auctoritateim.

Sufficeret tamen actus citationi æquivalens, nempe, quando quicumque actus citra citationem fieret praesente utraque parte. Quia cum pars aduersa interficit, perinde est, ac si citaretur. Sic Cardin. c. Licet vndeque, q. 6. de offic. deleg. & ibi Felin. n. 13. fallentia 1. Et dicemus in quodam casu speciali, num. 18. fine.

Dubium autem est, an oporteat illam citationem peruenisse ad partis citatæ notitiam, ut res desinat esse integrā? Affirmant quidam. Quia verba cum effetu accipienda sunt, c. Relatum, de clericis non resid. Cum ergo textus n. 10. relati pertant ad hoc citationem partis, ea debet esse cum effectu. Quod contingit quando parti intimata est. Item, quia cum ex aliquo actu consurgere debet aliquis effectus, oportet actum illum esse consummatum, c. Quia propter, & c. Cum post petitum, de elect. Ita tenent Cardin. Clem. 2. n. 11. opposit. 6. ut lite penden. & c. fin. fine, de offic. legat & c. Licet vndeque, q. 6. de offic. deleg. & ibi Bald. n. 14. Jacobin. l. More, m. 2. lectu-

lectura, n. 13 ff. de iurisd. omn. iud. & ibi Alex. n. 36. Atque idem sentiunt attento iure Ciuli, quamvis attento iure Canonicu dicant, sat esse commissionem citandi, Bald. c. fin. in fine, de offic. legat. & ibi Anchār. fine. Henric. fin. Imo & aliqui censem nec citationem parti intimatam sufficere, si citatus non comparuit, & pars aduersa non accusauit contumaciam. Quod talis citatio nemine comparente caruerit effectu, l. Quamvis, ff. de in ius vocando. Sic Anchār. c. Gratūm, n. 1. notab. 1. de offic. deleg. Iason d. More, n. 18.

13 At probabilius credo, sat esse à iudice prolatum citandi decretum, vt res definat esse integra, quamvis citatio non sit intimata citato. Prob. exc. Gratūm, de offic. deleg. ibi: *Proposito citationis editio*. Deinde, quia citatio ex 3. partibus constat: nempe, ex mandato de parte citanda, ex executione Nuntij, & ex relatione nuntij afferentis se citasse. Ex his autem tribus sola prima pars est actus iurisdictionis iudicis. Ergo ea sola sat est, vt dicatur iudex cōpissē vti iurisdictione. Et confirmatur, quia ne res dicatur integra, solus iudicis actus pensandus est. Qui perfectus est per solum citandi mandatum. Quod sententia interlocutoria dicitur, teste *Glossa l. Cum clericis, verb. Sententiārum. C. de Episcopis & clericis*. Nec obstant argumenta contraria, num. praecedenti adducta. Non i. quia quod alij textus dicunt citationem requiri, explicuit d. c. Gratūm; *Proposito citationis editio*. Præterea potest dici satis esse, vt verba eum effectum habeant, quem petit natura rei, ad quam effectus ille ordinatur. Cum ergo petant textus citationem, vt iurisdiction iudicis sit inchoata: ac solum citationis editum sit actus iurisdictionis, ac ipsam inchoet: per solum id editum dicetur citatio consummata, quoad hunc effectū. Et hinc patet ad secundum: nam sufficie ea actus consummatio, quam eius effectus requirit. At effectus hic, qui est inchoata esse iurisdictionem, solo citationis edito contentus est. Et ideo hanc partem tuerunt *Glossa clement. 2. verb. Ad partem, vt lite pendente*. Et ibi Abb. fine. Imola n. 7. Bonifacius n. 16. Speculat. Bartolus, Probus citati n. 10. Ioan. Andr. cap. fin. n. 6. de offic. legati, & ibi Anton. n. 11. Abb. n. 11. dicens tam de iure Canonico, quam Ciuli. Idem Ioan. Andr. cap. Licet vndique, n. 6. de offic. deleg. & ibi Hostien. n. 2. idem Abbas d. c. Gratūm, n. 3. & ibi Felinus n. 5. Decius in noua edit. à num. 6. Curtius iun. l. More, n. 78. & seqq. ff. de iuri. dict. omni. iudicium, & ibi Decius n. 8. Barthol. Socinus n. 79. Iacobinus in prima lectura, n. 13. Roman. n. 14. Syluest. verb. Delegatus, q. 6. n. 8. Tabiena, verb. Delegare, q. 12. n. 13. fine.

14 Hinc deducitur minus esse necessariam trinam citationem, vt res dicatur non integra, sed sufficere vnam. Sic *glos. clem. 1. verb. Citationes, de iudiciis. archidiac. c. Non ita, init. 2. q. 6. Ioan. Andr. c. penult. n. 3. de foro competen. & ibi Anton. n. 11. Abbas citato Federico n. 9. Imola n. 3. Felinus in fine. bellamer. n. 2. notab. 1. idem Felinus cap. Gratūm, n. 6. de offic. deleg. & ibi Decius in noua edit. n. 10.* Nec illam vnicam citationem exigitur peremptoriā esse. Ut bene docent Archidiac. Ioan. And. Anton. Imola, bellamer. ibid. idem Ioan. Andr. c. *Cum plures, in fine, de offic. delegat. in 6. & ibi Anchār. n. 6. q. 3. domin. n. 15. Francus fine. Quamvis minus bene Petrus, quem refert ac sequitur Anchār. d. cap. penult. n. 4. afferat requiri trinam citationem.*

15 Non tamen sufficiet citatio anomala, id est, quam absque iudicis auctoritate facit creditor debitori fugitiuo. Quamvis enim ea permitta sit à lege, iuxta Bartoli doctrinam, l. Neminem. C. de exhibend. reis, per textum l. Ait prætor. §. Si debitorem. ff. de his, quæ in fraudem. At non est legitima, vt potest facta absque iudicis auctoritate. Sic Ant. cap. 1. n. 22. de iudic. & ibi Abb. n. 33. Felin. c. Gratūm, n. 5. de offic. delegat.

16 Secundò dubitatur. An si citatio illa defectu alicuius requisiti irrita sit, sufficiat ne res dicatur integra? Affirmant aliqui. Quippe iudex citationem præcipiens, et si irritam, verè dicatur iurisdictione vti cōpissē. Sic Host. cap. Licet vndique, n. 2. de offic. delegat. Roman. l. More, n. 14. ff. de iurisdict. omnium iudicium. At contrarium omnino est tenendū. Quia c. Quamvis, de offic. deleg. in 6. petit textus, vt iudex iurisdictione fuerit vſus. At inordinatus actus non est vſus,

sed abusus, c. Vbi ista 73. distinct. & c. Privilegium 11. q. 3. Secundo, quia vt ait textus, c. Qualiter & quando, de accus. ex iis, quæ inordinate sunt acta, non potest ordinabiliter agi. Tertio, ex cap. penult. de foro competen. ibi: Legitimē citatus. Tandem, quia cum ea citatio nulla sit, nullum potest effectum operari, sed perinde habetur, ac si facta non fuisse. Et ita docent *Glossa c. Cum plures, in fine, de offic. deleg. in 6. & ibi Ioan. Andr. fine. Anchār. n. 6. q. 3. Dominic. n. 15. Francus fine. Archid. c. Non ita, 2. q. 6. n. 2. & d. c. Quamvis, num. vñ. versic.* Fuerit, vbi Probus addit. ad Monachum, n. 2. Hostiens. libi contrarius, cap. Olim, ad fin. de except. idem Ioan. Andr. c. Licet vndique, n. 8. de offic. deleg. & ibi Anton. fine. Anchār. q. 2. Gardin. qu. 5. Imola n. 2. Idem Anton. c. penult. n. 11. de foro compet. & ibi Ioan. Andr. n. 3. Abb. n. 6. Anchār. n. 4. Imola n. 3. Bellamer. n. 2. notab. 1. & c. fin. n. 11. de offic. deleg. Iason d. More, n. 60 ff. de iurisdict. omn. iudic. Vitalis tractatu clausularum, clausula. Quod non sit melior conditio occupantis, n. 7. Felinus c. Gratūm, n. 4. de offic. deleg. vbi limitat, nisi post citationem illam secuta sit spontanea citati comparatio, & perseverantia in iudicio. Ad quod probandum multa affert.

17 Hinc deducitur primò. Si citatio fuit circumducta, & pars absoluta à citationis instantia, dici rem integrum. Quod pronunciatum sit citationem fuisse nullam. Sic Bald. l. More, in 1. lectura, fine ff. de iurisdict. omn. iudic. quamvis Cacialupus ibi, n. 46. dicat cogitandum, an possit dici rem non esse integrum. Quia per citationis circumductionem magis videtur perpetuata iurisdictione quoad iudicem. Quippe circumducendo interlocutus est: eti effectus citationis cessauerit quoad partem. Et hoc est probabile.

Secundò deducitur, quid dicendum sit in ea quæstione. An si delegatus vices suas alteri commiserit, censeatur res non integra, & perpetuata iurisdictione? Quibusdam placet rem iam non esse integrum, et si non in totum cōmisserit vices. Ducuntur, quod subdelegatio illa manifeste sit actus iurisdictionis, & ita cōperit vti iurisdictione: ita tradunt *Glossa c. penult. verb. Processum, de offic. deleg. in 6. Hostien. c. Licet vndique, n. 2. de offic. deleg. & ibi Ioan. Andr. n. 6. Angel. l. Et quia, num. 6. fine ff. de iurisdictione omnium iudicium. Paulus l. More, n. 9. ff. eod. t. & ibi Roman. n. 14. Francus c. Quamvis, n. 4. de offic. deleg. in 6. Syluest. verb. Delegatus q. 6. n. 8. Ceterum dicendum est, per eam subdelegationem non desinere rem esse integrum. Probatur exc. penult. de offic. deleg. in 6. vbi dicitur, si delegatus subdelegauerat committendo vices suas, & moriatur primus delegans, antequam per delegatum illum, vel eius subdelegatum, processum in aliquo fuisse, expirare iurisdictionem. At si sola subdelegatio efficeret rem non esse integrum, non expiraret, quamvis nec delegatus, nec subdelegatus in aliquo processerint. Item, quia quamvis subdelegare sit actus iurisdictionis, non est tamen exercitium illius iurisdictionis delegatæ: sed iurisdictionis concessa à lege. Quippe lex eos casus concedit, in quibus delegatus potest subdelegare. Et cum iurisdictione à lege concessa sit ordinaria, l. Et quia ff. de iurisdict. omnium iud. subdelegatio illa est actus iurisdictionis ordinaria. 3. quia esto esset vſus iurisdictionis delegatæ, at non est vſus eius circa negotium cōmissum: ac proinde negotium non dicitur cōceptum, vt res definit esse integra. Quod petit textus, c. Gratūm, de offic. deleg. Tandem, quia et si sit actus iurisdictionis, nō est de actibus iudicij, sed sit absque cause cognitione, & partibus absentibus, & probatur per solum delegantis sigillum. Quare nequit verè iudex dici in aliquo processisse. Quod petit textus c. penult. de offic. deleg. in 6. Et ita hanc partem tenuerunt Ioan. And. eo. c. penult. num. 1. vers. In glossa quid dices: & ibi Francus n. 2. Dominic. n. 5. & c. Quamvis, n. 7. eod. t. & lib. abb. c. Pastorale, in princ. n. 3. & c. Licet vndique, n. 4. & c. Gratūm, n. 5. de offic. deleg. Imola eod. c. Licet vndique, n. 2. Felinus c. Relatum, n. 12. ad fin. eod. t. Decius d. c. Gratūm, in noua edit. n. 13. Iason l. More, n. 58. fine ff. de iurisdict. omn. iud. & ibi Iacobinus in 1. lectura, n. 29. Barthol. Socinus, n. 78. Cacialupus à n. 42. In eo tamē casu vera erit prior opinio, si subdelegatio illa præsentibus ambabus partibus fiat. Tunc enim is actus citationi*

æqui-

æquiualeat: ac proinde res non erit integra: iuxta dict. n. 11. Sic tradunt francus d.c. penult. n. 2. dominic. d.c. Quoniam, n. 7. Barthol. Socinus. d.l. More, n. 78.

19 Tertio deditur, quod dicendum sit in ea quæstione. An per solam rescripti præsentationem factam iudici, desinat res esse integra? Quidam enim id assertunt. Quia iam videtur iudex cœpisse vti, efficiens, vt sibi præsentetur rescriptum, illudque acceptans. Ita Hostiens sum. t. de offic. deleg. §. Quibus modis finitur, n. 10. vers. Quid si mortuus, in fine: & c. Licet vndique, n. 2. eod. t. & ibi Ioan. Andr. n. 6. Baldus rubr. C. de in us vocando, n. 1. Sylvest. verbo delegatus, q. 6. n. 8. Et sic ait dicendum Anton. c. Pastorialis. §. Quoniam, num. penult. de rescript. sustinendo opinionem nu. 8. relatam, dicentem per actus citationi prævios desinere rem esse integrum. At dicendum est, id minimè sufficere. Ducor, quia acceptare rescriptum delegato præsentatum, non est incipere vti iurisdictione, sed præparare se ad utendum, l. Quemadmodum, ff. de in offic. testam. & c. Is qui, de procurat. in 6. ibi: Non potest post mandatum suscepsum, etiamsi eo vsus non fuerit. Vbi supponitur suscipere mandatum non esse eo vti. Et confirm. quia et si sola rescripti præsentatio impimiat delegato iurisdictionem. At nullum iurisdictionis exercitium inducit. Quod petunt textus, c. gratum, c. Relatum, c. Licet vndique, de offic. deleg. vt res desinat esse integra. Atque ita hanc partem tenent Abbas c. Cum venisset, n. 2. ad fin. de testib. & attestat. & ibi Cardin. n. vn. vers. In glossa 2. fine Felin. d.c. Relatum, n. 12. versi. Item nemo in fine. dominic. d.c. Is qui, in princ. n. 2. notabili. 4. Angelus. l. Et quia, n. 6. ff. de iurisd. omn. iudic. Iason. l. More, n. 58. ff. eo. t. Quod idem tenent omnes, quos nu. 10. retuli, afferentes per nullum actum citationi præviū desinere rem esse integrum. Imò licet sustineamus sent. n. 8. relatam, dicentem per actus citationi prævios desinere rem esse integrum, adhuc dicendum est non sufficere rescripti præsentationem. Ut benè tradit Imola cap. Pastorialis. §. Quoniam, n. 10. de rescript. Quod adhuc retenta ea opinione, necesse sit actus citationi prævios eiusmodi esse, vt per eos vsus iurisdictionis inchoetur. Quod sola rescripti præsentatione non fieri probauit.

20 Sed merito rogabis, quando res desinat esse integra, in rescriptis gratiae, vt in commissionibus dispensandi? Ratio dubitandi est. Quod cum non agitantur inter partes, nulla est pars aduersa, quæ citari debeat. Anton. c. Licet vndique, n. 12. fine: & n. 13. fine, de offic. deleg. ait per solam rescripti præsentationem cum animo procedendi desinere rem esse integrum in his rebus. At merito Felin. c. Pastorialis. §. Quoniam, n. 3. de rescript. non ausus est hoc affirmare. Quia rationes n. præcedenti allatae concludunt per hanc præsentationem non cœptum esse vti iurisdictione. Quare dicendum est primum actum iudiciale, qui expediri solet post rescripti præsentationem, efficere, ne res deinceps sit integra, atque eum exigi. Ut si iudex iubeat fieri informationem veritatis precum. Quod in simili tradunt Bart. Bald. & alij, quos refert & sequitur Maranta de ordine iudicior. 4. p. d. 9. an sit super petitio, nu. 20. & p. 6. membr. 10. iudicij de litis contestat. in princ. n. 2. dicentes in causis, in quibus litis contestatio non requiritur, habere vim ipsius quoad effectus ex lite contestata productos, eum primū actum, qui solet immediatè fieri post litis contestationē, in causis in quibus ea exigitur. Et ita Felinus proximè allegatus ait in his desinere rem esse integrum, ac iurisdictionem perpetuari, si iudex mandaret vocari illum cum quo dispensandum est, vel similem iurisdictionis actum faceret.

21 Tandem dubitabitur, quando plures causæ committuntur, pluresve articuli in uno & eodemmet rescripto, an eo ipso quod in una causa in unō articulo cœptum sit, censeatur quoad cetera res non integra: ac proinde quoad omnia illa perpetuetur iurisdiction: Quia in re, vt à certioribus incipiamus, conuenit inter DD. omnes allegandos, quando causæ illæ in eodem rescripto contentæ, siue contra unam, siue contra diuersas personas, sunt connexæ, citatione facta in una causa, & sic illa incepta, desinere rem esse integrum, ac perpetuari iurisdictionem

quoad alias; argumento ex l. fin. C. de duobus reis.

Secundò conuenit inter omnes, quando actus incep- 22 tionis, vt citatio illa esset communis omnibus causis illis eiusdem rescripti, quamvis sint contra diuersas personas, & minimè connexæ, censeri omnes inceptas, & quoad omnes perpetuari iurisdictionem. Erit vero citatio hæc communis, si facta sit simpliciter, id est, nulla causa illius rescripti expressa. Quod tunc non sit maior ratio de una, quam de alia. Ita Anton. c. Licet vndique, n. 15. de offic. deleg. & ibi Hostiens. n. 4. Imola n. 3. & l. 2. §. Sed si quis, nu. 6. ff. de donat. dominic. c. Ne aliqui, n. 5. de heret. in 6. Cacialup. l. More, n. 30. ff. de iurisd. omn. iudic. Vitalis tract. clausula, Quod non sit melior conditio occupantis, n. 2. Similiter hunc actum communem explicant aliqui exerceri per factam rescripti plures illas causas continentis acceptationem à iudice. Sic Felin. d. cap. Licet vndique, n. 1. vers. Sed dubium est. Atque idem assentient auctores, quos n. 19. allegauit, afferentes per rescripti acceptationem desinere rem esse integrum. Sed merito idemmet Felinus, c. Pastorialis. §. Quoniam, n. 2. de rescript. hoc reprobat. Atque vere reprobadum est retenta opinione, quam n. 19. tenuimus, nimirum, non desinere rem esse integrum, nec perpetuari iurisdictionem per solam rescripti acceptationem.

Tertiò, si sustineatur opinio num. 8. relata, afferens per 23 quemcumque actum citationi antecedentem desinere rem esse integrum, necessariò dicendum est, facta citatione in una illius rescripti causa, desinere quoad ceteras illius rescripti, etiam non connexas, ac contra diuersas personas, rem esse integrum. Ratio est, quia citationi antecedere debent electio notarii, & alia iudicij præparatoria, quæ sunt omnibus illis causis communia, ac proinde ratione huius actus communis citationi præuij, dicentur omnes hæ causæ inceptæ: & ita iuxta hanc sententiam dicendum esse adiuvant Anton. c. Pastorialis. §. Quoniam, n. penult. de rescript. & ibi Abbas n. 5. At retenta veteri sententia, quam n. 10. tenuimus, nimirum, non desinere rem esse integrum per actus citationi prævios, est necessariò dicendum quando citatio esset specialis circa unam illius rescripti causam, non desinere rem esse integrum quoad alias eiusdem rescripti causas, si non sint inter se connexæ, & sint contra diuersas personas. Quippe nullus actus communis aliis causis non expressis effectus est, nec causa inter se connectuntur, nec sunt contra eandem personam. Quare nulla ratio suadet inceptionem in una causa extendi ad alias. Contineri enim eas omnes in eodem rescripto, est omnino per accidens, nec aliquid refert ad illarum unitatem inducendam. Et ita fatentur omnes allegandi.

In duobus autē consistit difficultas. Prius est, an quando illæ causæ non connexæ eiusdem rescripti, sunt aduersus eandem personam, citatio illius personæ in una expressa causa, efficiat rem non esse integrum quoad ceteras? Posterior est, quando esset generalis causarum commissio facta generaliter, ac per modum unius, an modus hic unitatis commissionis efficiat, vt citatio in una extendatur ad alias non connexas, quamvis sint contra diuersas personas? Et in priori difficultate quidam partem affirmant tenuuntur. Dicuntur, quod cum iurisdictione sit res indivisibilis, incepta super uno articulo contra personam citatam, reputatur perpetuata erga illam quoad omnes alias causas. Ita Speculator, tit. de iudice delegato, §. Restat videre, n. 6. vers. Quid si super. Anchæ. c. Ne aliqui, n. vniuersitati. notabili. 2. de heret. in 6.

At omnino dicendum est, non desinere rem esse integrum, nec perpetuari iurisdictionem quoad alias causas non inceptas. Quia iudex super uno solo articulo, unā ve sola causa citans videtur suam iurisdictionem divisiſſe: & persona citata non tenetur respondere, nisi circa illum articulum. Ergo quoad alios res manet integra. Et ita sentiunt Innocent. c. Licet vndique, n. 2. verb. Expirauit, de offic. deleg. & ibi Ioan. Andr. n. 17. Cardin. q. 7. Bellameru. nu. 11. Henricus n. 3. Bart. l. More, n. 14. ff. de iurisd. omn. iud. & ibi Paul. num. 10.

num. 10. Zasius n. 39. Fulgoſus fine. Iacobin. in 1. lectura, n. 37. Angel. l. Et quia, n. 5 ff. cod. tit. Imola, c. 5. Pastoralis, §. Quoniam, n. 9. de reſcript. Dominic. c. Ne aliqui, n. 5. de heret. in 6.

26 Circa posteriorem difficultatem num. 24. propositam, nempe, quando plures caſe committuntur per modum vniuersitatis, nec ſunt inter ſe connexae. At non expreſſim ſingulae delegantur caſe, ſed ſub quadam vniuersitate. Ut ſi quispiam conſtituatur iudex delegatus ad vniuersitatem caſarum talis territorij, an citatio in peculiari caſa efficiat rem non eſſe integram, ac perpetuet illius iudicis delegatam iurisdictionem quoad ceteras caſas? Qui- buſdam pars negans placet. Ducuntur per cap. Ne aliqui, de heret. in 6. vbi tamquam quid ſpeciale fauore fidei decernitur, ne delegata inquisitorum potestas pereat quoad negotia non cœpta morte delegantis. At illi ſunt delegati ad vniuersitatem caſarum fidei. Secus ergo eſt in ceteris delegatis ad vniuersitatem caſarum. Secundò, per c. fin. de offic. legati, in 6. vbi decidit ut coſeruatorum potestatem exprimate quoad negotia non inchoata morte delegantis. Cum tamen illis delegari ſoleant caſe, ſub quadam generalitate, & vniica commiſſione. Tertiò, per l. Quid tamen, in princ. ff. de arbit. vbi reputantur plura compromiſſa, quando plures caſe in eodem compromiſſo includuntur. Si ergo haec commiſſio ad vniuersitatem caſarum non reputatur vniqa, ſed multiplex, incepit in una caſa non efficiet, ut ceneatur iudex in omnibus incepiffe. Et ita hanc partem tuentur Bald. l. Mandatum, 15. num. 4. C. mandati. Imola, cap. Pastoralis. §. Quoniam, n. 9. de reſcript. & ibi Felinus n. 2. & n. 3 fallent. 4. & c. Relatum, n. 13. de offic. deleg. Alberic. l. More, n. 2. 4. ff. de iurisd. omn. iud. & ibi Roman. num. 18. Alexand. n. 37. Fulgoſius fine. Et in hanc licet dubius magis inclinat Iacobinus ibi, in 1. lectura, n. 38.

27 Quamuis autem fit ſatis probabile hoc: at probabilius reputo ceneri cœptum quoad omnes caſas ſic commiſſas, & ſic quoad eas perpetuari iurisdictionem. Ductor, quod tunc ceneatur vniqa commiſſio facta, ac proinde cum iudex incipit ea vti in quauiſ caſa, ceneatur iam plenè incepiffe vti ſua iurisdictione delegata: nec res eſſe integra quoad omnes caſas ſic ſibi commiſſas. Quod minimè contingit, quando plures caſe commiſſae exprimuntur ſpecialiter, ſed tunc ſunt plures commiſſiones. Quæ diſferentia inter vrumque committendi modum conſtat ex l. Scire debemus, 29. in princ. ff. de verb. oblig. vbi decidit ut eſſe ſtipulationes, quoſ ſunt species, vel ſumma ſpecialiter deſignatae: at vnicam eſſe, quoies res vniuerſaliter deſignantur. Nec textus n. præcedenti adducti in contraria ſententia fauorem, illam probant. Nam ad cap. Ne aliqui, reſpondet fauorem fidei ibi inducūtum in eo conſiſtere, ut non expirat inquisitorum potestas morte Portificis delegantis re omnino integra, ac nulla caſa inchoata: & quoad caſas, quæ nondum emerſerant. Ut expreſſe ibi dicitur. Atque in hoc cum ſpeciali fauorem verſari, docent Decius cap. Pastoralis, §. Quoniam, in noua editione, n. 18. de reſcript. Iason l. More, numer. 56. ff. de iurisd. omn. iudic. Ad cap. fin. reſpondet idem Decius cod. num. 18. non eſſe ibi commiſſas plures caſas ſimul in eodem reſcripto. Sed Iason eod. num. 56. reſpondet eum textum vti verbo, volumus, de cuius naſtia eſt denotare eſſe nouum ius, teſte glaſ. clem. vn. verb. Voluſius, de offic. ricar. vnde cum inducat ius nouum exorbiens à iure communī, & loquatur in officio conſeruatorum, quorum potestas maximè ordinariis præiudicat, non eſt ad alios delegatos trahendus. Ad l. Quid tamen, reſpondet Decius numero 19. dici plura compromiſſa impropriè: & id colligitur ex iis textus verbis: Quasi plura ſint compromiſſa. Et ideo huius ſententia ſunt Bartol. d. l. More, num. 14. & ibi Paulus numero 10. Decius num. 56. Iason num. 36. Cacialup. num. 30. Curtius iunior, numero 85. & 83. Angelus, l. Et quia, numero 5. ff. de iurisd. omn. iudic. Bald. cap. Pastoralis, §. Quoniam, paulo post princip. verſic. Conſidera quod interdum, de reſcript. & cap. Licet vndique, num. 6. de offic. deleg. vbi Anton. n. 15. Anchār. q. 4. Imola n. 3. & l. 2. §. Sed ſi quis, num. 6.

ff. de donat. Vitalis traſtatu clauſular. clauſula, quando non ſit melior conditio occupantis, num. 2. Maranta de ordine iudiciorum, 4 p. d. 5. An iudicium ſit ordinarium vel delegatum, n. 61.

Hanc ſententiam intelligunt quidam ex his Doctori- bus, vt ſunt Baldus & Curtius iunior, numero præcedenti alle- gati, quando delegatio illa eſtet ad vniuerſitatem caſarum. Ut quando quis conſtitutus eſtet delegatus ad omnes caſas alicuius territorij: ſecus ſi ſit ad generalitatē caſarum. Ut ſi delegatio eſtet ad caſas pupillorum om- nium. Et id probat Curtius iunior ex cap. finali de offic. legat. in 6. ratione cuius textus hoc tenendum affirmat. Quamvis ratio Bartoli deducta ex l. Scire debemus, quam num. præcedenti adduxi, æquè procedat in delegatione ad ge- neralitatē caſarum. Sed in exemplo caſarum pu- pillorum, per hos Doctores adhibito, verius eſt eſſe de- legationem ad vniuerſitatem caſarum (vt probauit lib. 3. disp. 31. n. 4.) Et credo veram eſſe ſententiam, num. præ- cedenti relatam, et ſi delegatio non ſit ad vniuerſitatem, ſed ad generalitatē caſarum. Nam ratio Bartoli & ſequacium deducta ex l. Scire debemus, æquè procedit in generalitatē caſarum, quando non expreſſim ſingulae illæ caſe committuntur, ſed generaliter, ac per modum vniuersitatis. Et ita Bartolus, qui eius ſententiae patronus eſt, ſolum eum caſum excepit, in quo plures illæ caſe expreſſim delegantur.

Ex his infertur, quid ſentiendum ſit in dispensatio- nibus, ac reliquis commissionibus non contentiōſis. An quando plures illæ alicui committuntur, ut potestas dis- pendandi cum pluribus personis nominatis in fauorem earum, ceneatur res non integra, ex eo quod commiſſarius cum una diſpendare cœperit, quoad alias cum quibus non cœpit? (non traſto hican expiret ea diſpen- fandi potestas quoad alias, etiam ſi res dicatur integra quoad illas: vt dicunt quidam Doctores ex iis, quos al- legabo: quia de hoc agam à numer. 89. ſed tantum tra- ſto hic, an res dicatur integra quoad alias.) Quidam abſolute ceneſt dici item integrum quoad alias per- ſonas. Quia quoad ipſas nullus iurisdictionis diſpendandi actus exercitus eſt. Sic Speculator tit. De diſpenſatione, §. Di- cendum reſtat, numer. 19 fine, Archid. cap. Dudum, 18. q. 2. n. 5. & ibi Bellamera, numer. 1. verſ. Preterea queritur. Sed ſic diſtinguendum eſt. Si commiſſarius fecit a ceterum communem omni diſpendationi, res non eſt integra quoad omnes: ſe- cūs ſi a ceterum ſolum ſpeciali exercuit, quoad diſpenſationem, quam concesſit. Ratio eſt, quia cum una diſpendatio nil proſuſ habeat communem cum alia, ex eo quod ſit cœptum vti una, noſ deſinit res eſſe integra quoad alias. Ita tradunt Iason. Andr. addit. ad Speculator tit. De diſpenſatione, §. Diſpendendum reſtat. n. 19. verb. Ergo tu diſtingue: & cap. Ex tua, numero 8. de filiis presbyt. & ibi Anton. n. 7. Abbas, num. 4. Bellamera ad fin. verſic. Quod poſet, & c. Licet vndique, n. 11. & 17. de offic. deleg. vbi Henru. n. 4. Felin. c. Pastoralis, §. Quoniam, n. 2. de reſcript. Rosella, verb. Gratia, n. 1. & ibi Angel. num. 2. Syluest. quæſt. 2. Tabiena, q. 5. n. 6. Actus autem com- munis omni diſpendationi erit acceptatio reſcripti, in quo facultas diſpendandi cum omnibus illis personis committitur. (Si teneamus ſententiam numer. 19. & 20. reſtat, ut per illam deſinat res eſſe integra.) Sed cum illam ibi reprobarim, diſpendendum eſt cum Felino d. cap. Pa- storalis, §. Quoniam, num. 3. eſſe a ceterum communem, ſi man- daret delegatus citari omnes illas personas, cum quibus diſpendandum eſt, ut probarent veritatem precum, vel ſimilem a ceterum faceret. Quia in hiſ non contentiōſis, per hos iudicis actus deſinere rem eſſe integram, probauimus numero 20.

S V M M A R I V M.

Potestas delegati ad literas iuſtitia exequendas expirat morte. conceden- tu re integra, ſecus quando non eſt integra, n. 30.
An geſta per delegatum dum mors deleganti ignoratur. valeant: &
quid, quando delegans in excommunicationem incidit: vel ſi Episcopus ſit excommunicatus, an ſuſpendatur iurisdictionis delegati. vel Vi- carij: Remiſſiōne, n. 31.

An pereat hac potestas delegata finito delegantis officio, sicut morte, numero 32.

An potestas à Principe delegata pereat morte. Principis re integra, numero 33.

Quid, si delegatus ille sit ad vniuersitatem causarum, n. 34.

An si delegatus subdelegat, mortuo delegato re integra, expiret potestas subdelegatis explicantur causas in quibus hoc potest dicuti, n. 35.

Quid, si moritur delegatus subdelegans, siue ut cœperit iurisdictione siue non, superstite tamen primo ordinario delegante, an expiret subdelegati iurisdictione, n. 36.

Quid, quando moritur primus ordinarius, & res est integra quoad delegatum, non tamen quoad subdelegatum, n. 37.

Quid, si è contra, res tunc est integra quoad solum delegatum, numero 38.

An potestas delegata hac expiret ipso iure, an solum ope exceptionis, morte delegantis re integra. Refertur quædam sententia, n. 39.

Explicatur sententia Auctoris, n. 40.

An possit tunc delegatus procedere, si utraque pars consentiat, n. 41.

An ea potestas expiret morte, quando non datur noua potestas ad actum, sed excusat antiqua, n. 42.

Quid, si iurisdictione delegata sit accessoria gratia iam facta? Et explicatur late c. Si super gratia, de offic. deleg. in 6. & an potestas conservatorum expiret morte concedentis re integra, n. 43.

Quid, si potestas illa delegata sit commissa nomine dignitatis delegantis, an expiret morte delegantis re integra, n. 44.

An commissiones dispensandi in impedimentis matrimonij, alius veribus, commissæ in forma communi Ordinarii, censeantur data nomine dignitatis Pontificia? Proponuntur probantia partem affirmantem, num. 45.

Explicatur sententia Auctoris: & an verba Auctoritate nostra, vel quando utrumque delegantis nomen exprimitur, efficiant, ut censeatur commissio facta nomine dignitatis: & quid ubi est dubium, n. 46.

An præcepta superiorum expirent morte mandantis, n. 47.

Post num. 47. inuenies alias summarias.

30 QVAESTIO II. An potestas delegata ad literas iuris exequendas expiret morte concedentis? Cerrissima regula est: iurisdictione hæc expirat, quando moritur concedens re integra, id est, antequam delegatus cœperit iurisdictione vti. Secus si res non erat integra. Habetur expressè cap. Gratum, cap. Relatum, cap. Luet vndique, de offic. deleg. & l. Et quia 6. ff. de iurisdic. omn. iudic. Et ratio est, quod tunc non sit gratia vel fauor, sed quoddam mandatum de iustitia facienda. Mandatum autem expirat morte mandantis re integra, l. Mandatum, c. mandati. Item quia per delegationis actum non transfertur efficaciter iurisdictione in delegatum, donec ea vti cœperit. Ut expressè habetur cap. Quamvis, de offic. deleg. in 6. ibi: Cum iurisdictione (ex quo ipse vñs non extirrit) non censeatur in eum efficaciter transuisse. Quare cum iurisdictione re integra sit cū effectu penes delegantem, & per ipsius mortem extinguitur iurisdictione sua, extinguitur quoque iurisdictione delegata. Quia extincto iure auctoris, extinguitur quoque ius successoris, argumento ex l. Lex vestigialis, ff. de pignoribus. At per iurisdictionis exercitium ante delegantis mortem, iurisdictione radicatur in persona delegati, ita ut efficaciter in eum transierit: vt colligitur à contrario sensu ex d.c. Quamvis. Et ideo morte ipsius delegantis non extinguitur iurisdictione hæc delegata, quando res non erat integra, sed ipsa vti cœptum est.

31 An vero hoc procedat, si mors delegantis ignoretur: ita ut gesta tunc per delegatum, qui ante mortem delegantis non cœperat vti iurisdictione, sint irrita? dixi lib. 3. disp. 22. num. 55. & 56. Et quid, quando delegans in excommunicationem incidit, vel Episcopus, an possit delegatus aut Vicarius procedere? dixi eodem libr. 3. disp. 30. num. 3. & 7.

32 Sicut autem morte delegantis re integra perit iurisdictione delegata: ita etiam finito officio delegantis re integra. Quia cum finito officio perinde extinguitur iurisdictione, ac morte naturali iure optimo finiri officium, ac naturaliter mori æquiparantur quoad extinctionem potestatis delegantæ re integra. In utroque enim euentu æquè procedit ratio n. 30. tradita. Et ita tenent glossæ cap. Licet vndique, in fine, de offic. deleg. & ibi Abbas nu. 7. Baldus nu. 8. fine. Imola n. 9. Bellamera 13. q. 8. Bart. l. More, n. 15. ff. de iurisd. omn. iudic. & ibi Romanus n. 15. Decius n. 57. Barthol. Socinus nu. 61.

Curtius junior num. 87. Iacobinus in 2. lectura, n. 34. Zafius nu. 39. Cacialupus num. 29. Bellapertica n. 15. Emmanuel Sa summa verb. Delegatus, num. 3. Et ita deciditur l. regia 21. tit. 4. par. 3. Quamvis (vt notat ibi Greg. Lopez verb. O perdere) attento iure communis erant opiniones. Nam Albericus d. l. More, n. 21. tenuit contrarium.

Procedit autem regula, quamvis sit delegatus Princeps. Quippe eius iurisdictione delegata perit morte Princeps re integra. Quamvis contrarium censeant aliqui (vt refert Glossa l. Et quia 6. verb. Principaliter ff. de iurisd. omn. iudic.) male intelligentes eum textum, ibi: Et quia nec principaliter ei iurisdictione data est. Sed eorum verborum sensus est: Quia iurisdictione non est concessa iure proprio, & sic non est ordinaria, perit morte concedentis re integra. Et probatur, quia ratio num. 30. huius tradita procedit æquè in Principis delegato, ac in aliis delegatis. Idem probatur ex cap. Licet vndique, de offic. deleg. vbi expressè dicitur delegationem à Pontifice factam expirare morte ipsius re integra. Et c. si cuī nulla, de probend. in 6. deciditur delegationem Papæ ad gratiam faciendam cessare obitu ipsius re integra. Atque ita docent glossa d. l. Et quia, verb. Principaliter. Bart. dicens esse omnium, l. More, nu. 7. ff. de iurisd. omn. iudic. & ibi Baldus 1. lectura, n. 6. q. 3. Albericus num. 12. Decius nu. 13. & 17. Alex. n. 9. Iason n. 6. Bellapertica n. 16. Cacialupus nu. 44. Iacobinus in 1. lectura n. 13. Anton. cap. Relatum, n. 9. de offic. deleg. & ibi Bellamera n. vn. Cardin. cap. Gratum, opposit. 7. eod. tit. Maranta de ordine iudicior. 4. p. d. 5. an iudicium sit ordinarium an delegatum, num. 61.

Secundo, procedit regula, quamvis delegatus ille sit ad vniuersitatem causarum. Eius enim iurisdictione perit morte concedentis re integra. Prob. per locum à speciali, ex c. Ne aliqui, de heret. in 6. vbi deciditur fauore fidei officium inquisitorum non cessare morte concedentis re integra. Cum tamē eorum potestas sit delegata ad vniuersitatem causarum. Ut notant Ioan. Andr. & DD. c. Per hoc de heret. in 6. Ergo vbi non est is fauor, cessat morte concedentis re integra. Præterea, quia etsi huiusmodi iurisdictione æquiparetur in multis iurisdictioni ordinariæ: at nō in omnibus conueniunt, & maximè vbi subest diuersa ratio. Nā ratio ob quā extinguitur iurisdictione delegata ad particulares causas, quā n. 30. tradidimus, militat etiā in iurisdictione delegata ad vniuersitatē causarū. Quia iurisdictione remanet penes delegantem, & nomine proprio hic delegatus nil habet, cap. Sanè, de offic. deleg. & l. 1. ff. de offic. eius cui mandat. est iuris. Atque ita tenent Abbas c. Relatum, n. 7. de offic. delegat. & ibi Decius in noua edit. n. 36. Baldus c. Licet vndique, n. 6. eod. t. Felin. c. Pastorale, §. Quoniam, n. 3. fallentia 4. de re script. Alexand. l. More, n. 29. & 37. ff. de iurisdic. omn. iudic. & ibi Iason n. 9. & 19. Fulgos. n. 18. Iacobin. in 1. lectura, n. 26. Maranta de ordine iudicior. 4. p. d. 5. an iudicium sit ordinarium vel delegatum, n. 61. Quare audiendus non est Anchard. cap. Licet vndique, q. 4. contrarium sustinens. Duciur, quod hic delegatus æquiparetur ordinario. Sed iam respondimus non æquiparari in omnibus.

Maior autem difficultas est, quando delegans subdelegavit, an pereat iurisdictione subdelegati mortuo primo ordinario, qui delegato delegavit, viuente delegato ipso: vel mortuo delegato, qui subdelegavit, superstite adhuc primo ordinario? Et vt distinetè procedamus, in triplici casu potest hoc in dubium verti. Primus est, quando moritur delegatus, qui huic subdelegavit, siue vti cœperit iurisdictione, siue non, superstite tamē primo ordinario, qui delegavit: & res est integra quoad subdelegatum, vt pote, qui iurisdictione vti non cœperit. Itaque an satis sit, ne pereat iurisdictione subdelegati morte subdelegantis re integra, superstitem esse primum ordinarium delegantem? Secundas est, quid si moriatur primus ordinarius delegans, & res est integra quoad delegatum, quia vti non incepit: non autem quoad subdelegatum, qui iam vti cœperat? Tertius est, quid si dum moritur primus ille ordinarius, res non erat integra quoad delegatum, integræ existente quoad subdelegatum?

³⁶ In primo casu quadruplex est dicendi modus. Primus sentit non expirare iurisdictionem subdelegati. Quia etsi subdelegans, à quo immediatè iurisdictionem accepit, obierit re existente quoad subdelegatum integra, subdelegatus enim vti non cœperat: at superstes est primus ordinarius delegans, qui fons & radix eius iurisdictionis est. Atque ita non potest dici iurisdictionis delegans omnino extincta. Sic sentiunt Angelus, l. Et quia, n. 3. ff. de iurisd. omn. iudic. Caciālupus l. More, num. penult. ff. eod. t. dicens eo anno pendentī lite coram Vicario Archiepiscopi Sevensis fuisse ita iudicatum. Et refert pro se Innocentium, c. Licet vndique, n. 2. fine, versic. Aliis autem, de offic. deleg. vbi verbis valde obscuris vtitur, & dicens forte ita esse. Et eisdem omnino verbis loquuntur Hostiens. ibi n. 4. Ioan. Andr. n. 18. Speculator tit. de iudice delegato. §. Restat videre, n. 7. versic. Quod si delegatus. Secundus dicendi modus sentit expirare eam subdelegati iurisdictionem. Quia cum adhuc non sit efficaciter in subdelegatum transmissa, eo quod subdelegatus ea vti non cœpit, pendet eius duratio à vita delegati subdelegantis, à quo immediatè profecta est. Sic Anchār, eo c. Licet vndique, q. 5. Tertius est, cum quadam distinctione. Aut subdelegatio facta est in totum, nempe, committente delegato omnes vices suas: & tunc non extinguitur. Secus autem, si pro parte delegari. Ratio discriminis ea est. Quia quando subdelegatio fit in totum, delegatus à se totam iurisdictionem abdicat: & ideo non appellatur tunc ad ipsum subdelegantem, sed ad primum ordinarium, c. Super questionum, §. Porro, de offic. deleg. Quare iurisdictionis subdelegata pendet tunc à solo primo ordinario delegante, atque ipso superstite non perit, quantumcumque moriatur re integra delegatus subdelegans. Quia non extinguitur fundatum. At quando subdelegatio fit pro parte, delegatus non abdicat à te totam iurisdictionem, & ideo appellatur ad ipsum: iuxta d. §. Porro. Quamobrem iurisdictionis subdelegata pendet ab ipsius delegati iurisdictione: & per consequens morte huius contingenti, dum tunc ex parte subdelegati est integra, peribit hæc subdelegata iurisdictionis. Sic tenet Barth. Socinū, d. l. More, n. 74. Quartus modus est, quem amplectitur Iason d. l. More, n. 13. vbi relata prima opinione ait melius dicendum, prout in simili tradit Bart. l. 2. ff. de curatore bonis dando, vbi in fine principij tractatis Bartolus, an substitutus à procuratore debeat cauere rem ratam dominum habiturum, sic distinguit: Si procurator ex mandato sibi à domino facto substituit, tunc dominus videtur illum constituere, quem procurator substituit, l. 1. §. penult. ff. de procurator. Et ideo tunc cauere debet rem ratam dominum habiturum. Quippe tanquam à domino constitutus agit. Si vero procurator substituit iure suo, debet cauere rem ratam procuratoremi habiturum. Quod ab ipso substitutus censeatur. Quare iuxta hoc dicendum est sic: Quando delegatus ex speciali potestate sibi à delegante tradita subdelegat, non perit potestas subdelegati morte subdelegantis re integra, si primus ordinarius delegans superstes sit, quasi ipse sit prima radix, & censeatur substituens. Secus delegato subdelegante iure proprio in casu, in quo subdelegare potest. Quia tunc non primus ordinarius, sed ipse delegatus censetur substituere. Sed hæc sententiae sunt fatis probables: at ultima præ ceteris mihi placet.

⁵⁷ In secundo casu, nempe, quando moritur primus ordinarius delegans, & res est integra quoad delegatum, non tamen quoad subdelegatum, quia delegatus iurisdictione vti non cœperat, at subdelegatus cœperat: videtur expirare iurisdictionis subdelegati. Quia morte expirarunt iurisdictionis primi delegantis, & delegati subdelegantis, res enim erat integra quoad ipsum. Expirabit ergo iurisdictionis subdelegati, utpote cui deficit fundamentum, cui innubatur. At dicendum est, nullo modo eam expirare. Quia cum iam subdelegatus cœpisset vti, radicata est iurisdictionis in seipso, ac proinde eius duratio iam non pendet à primo delegante, aut subdelegante. Et pro hac parte est textus aperiūs, c. penult. de offic. delegat. in 6. vbi ponderat textus, vt

Th. Sanchez de masrim. Tom. 3.

iurisdictionis subdelegati expiret mortuo primo ordinario delegante, non esse processum in aliquo per delegatum, vel ipsius subdelegatum. Et ita docent Dominicus ibi, nu. 5. Francus n. 2. Imola c. Licet vndique, n. 2. de offic. deleg.

In tertio casu, quando obit primus delegans re existente non integra quoad delegatum, integra vero quoad subdelegatum: videtur expirare subdelegata iurisdictionis. Quod primus delegans, qui fons ac radix iurisdictionis subdelegata est, obierit, nec subdelegatus cœperit vti iurisdictione. At ex dictis num. præced. constat eam non expirare. Quia ne expireret, satis est ipsummet subdelegatum, vel delegatum subdelegantem cœpisse vti iurisdictione ante primi ordinarij delegantis obitum. Ut constat ex c. penult. de offic. deleg. in 6. Et tenent ibi Glossa, verb. Processum. Domin. n. 5. Francus n. 2. Ferretus conf. 15. n. 1. & 2. vol. 1.

Insuper dubitabis, an potestas delegata hæc expireret i. ipso iure mortuo delegante re integra? Quibusdam placet non expirare ipso iure, sed ope exceptionis, ac proinde si pars aduersa non excipiat, valere gesta ab eo delegato. Dicuntur ex c. penult. de offic. deleg. in 6. ibi: Quia exceptionem coram se propositam, quod antequam per eum vel per ipsum delegatum in aliquo processum fuisset, delegans fuerat viam vniuersa carnis ingressus. Secundò, ex c. Cum venisset, de testib. & attest. ex quo videtur constare posse mortuo delegante re integra, delegatum procedere ex partium consensu. At si iurisdictionis expirasset, non posset partium consensu illam conferre. Tertiò, quia tempus datæ inspiciendum est, c. Eam te, de rescript. & tempore presentationis rescripti, imprimatur iurisdictionis ipsi delegato. Ergo mors delegantis postea contingens non efficiet iurisdictionem delegati ipso iure expirare. Et ideo ita tenent Innocent. c. Licet vndique, n. 2. fin. vers. Alius autem, de offic. deleg. Goffredus, Philippus & Brixiensis. quos refert ac sequitur Archid. d. c. penult. n. 2. Speculat. tit. de iudice delegato. §. Restat videre, n. 7. vers. Quod si delegatus. Hostiens. sum. t. de offic. deleg. §. Et qualiter, n. 11. versic. Vel recessum. Et in hanc partem magis inclinat licet dubius idemmet Innocent. d. c. Cum venisset, n. 1. addens saltem constare posse ex partium consensu iurisdictionem huius delegati prorogari.

At tenendum est tanquam verissimum expirare ipso iure. Probatur ex c. fin. vers. Officium, de offic. deleg. in 6. ibi: Officium autem conservatorum ipso iure, quoad non cœpta negotia, per obitum concedent volumus expirare. Et c. Si cui nulla de præbend. in 6. ibi: Expirat omnino, si concedens re integræ moriatur. Præterea, quia multa sunt iura significantia expirare iurisdictionem ipso facto. Nullam enim de partis exceptione mentionem faciunt. Ut c. Gratian, c. Licet vndique, de offic. deleg. Et nullum ius aperte dicit oppositum. Nec obstant in contrarium adducta nupræcedenti. Quia eod. c. penult. fuit exceptum & appallatum, vt etiæ grauamen faciat: at non dicitur ibi id fuisse necessarium. Ad c. Cum venisset, de testib. & attest. dic solùm ibi tolli appellationem. Ut patet ibi: Ne appellatio. Non enim poterat pars impedit confirmationem sententia innitens appellationi, utpote quæ illi renuntiatet facto suo, agens post appellationem coram iudice à quo appellarat. At poterat nullitatis via se tueri aduersus sententiam. Ad 3. dic, licet iurisdictionis imprimatur à tempore presentationis rescripti, at eam non esse efficaciter radicatam in delegato, donec vti ea cœperit: ac proinde ante illius usum pendere eius durationem à iurisdictione delegantis, quæ eius morte extinguitur. Et ideo hanc sententiam tuerunt Glossa, l. penult. verb. Ignorans. ff. Si certum petat. & c. fin. verb. Ipso iure, de offic. deleg. in 6. & d. c. Cum venisset, verb. Postea egerit. Et ibi Hostiens. paulo post principium, Ioan. Andr. n. 10. Anton. num. penult. Cardin. n. vni, versic. In glossa 2. Abb. as num. 2. Imola num. 2. Baldus num. 1. versic. Sed contra, Felin. num. 3. versic. In eadem glossa, Bellamera num. 4. & 5. idem Hostiens. c. Licet vndique, num. 4. fine, de offic. deleg. & ibi Ioan. Andr. num. 19. Cardin. quest. 12. Imola fine. Bellamera num. 14. idem Imola, cap. Gratian, num. 5. eodem tit. vbi Felinus fine, Decius in noua editione, num. 36. Idem Cardin. c. Relatum, in fine, eodem tit. idem Decius c. Si duabus, in noua editione, n. 34. de appellat. Idem Anchār. c. penultimo, n. 3. notabili 3. de offic. deleg.

MMM

in 6. & ibi Dominicus numero 5. versic. In fine glossa. Francus numero 3. & cap. finali, §. Officium, numero 1. eodem tit. & l. Idem Imola cap. Literis, ad finem, de rescript. Bartol. l. More, num. 18. ff. de iurisdict. omn. iudic. & ibi Paulus numero 11. Iason num. 7. & fine. Decius numero 14. & 63. Barthol. Socinus numero 70. Curtius junior numero 95. Zafius numero 41. Iacobin. in 1. lecture, fine. Cacialupus numero 32. Faber, §. Item si adhuc, num. 11. instituta mandati. Maranta de ordine iudicior. 4.p. dist. 5. an iudicium sit ordinarium, num. 61. Bellamera decisione 542. num. vn. Mandosius regula Cancellar. 10. de annali, q. 2. num. 4. Zaualllos q. pratt. q. 42. fine.

⁴¹ Hinc deducitur, mortuo delegante re integrâ minimè posse delegatum in causa procedere, et si partes consentiant, nec valere processum. Quia cum eius iurisdictio omnino extincta sit, nequit ex partium consensu prorogari. Consensus enim hic nequit eum iudicem constitutere, qui iudex non est, l. Priuatorum. C. de iurisdict. omn. iudic. Sic docent Glossa cap. Cum venisset, verb. Postea egerit, de testib. & attest. Et ibi Hostiensis paulo post princ. Ioan. Andr. n. 10. Baldus n. 1. Cardin. n. vni. versic. In glossa 2. Imola n. 3. Bellamera n. 4. & 5. Decius c. Gratium, in noua editione, n. 36. de offici deleg. & ibi Felin. fine. Anchæ cap. penultimo, num. 3. notabili 3. de offici deleg. in 6. & ibi Francus n. 3. Barthol. Socinus, l. More, n. 72. ff. de iurisdict. omn. iudic. & ibi Paulus n. 11. Decius n. 13. Iason n. 7. & fine, Cacialupus num. 32.

⁴² Tandem regula tradita, vt iurisdictio delegata pereat morte delegantis re integrâ, temperatur tripliciter. Primo, vt intelligatur quando datur noua potestas ad actum per illam commissionem, ita vt in exercitio actus gerat mandatarius vicem mandantis: quando enim non datur noua potestas, sed excitatur antiqua, non expirat. Ut contingit in præcepto quod datur habenti alias potestatem. Tunc enim cum non detur noua potestas, sed excitetur ordinaria per commissionem, cap. Licut, & cap. penult. de offici ordin. non expirat morte mandantis re integrâ. Quia cessat ratio num. 30. tradita, ob quam potestas delegata expirat. Et de hoc est textus cum Glossa auth. Vt nulli iudicium, §. De hoc vero ubemus. Sic tradunt Bartolus l. More, num. 5. ff. de iurisd. omn. iudic. & ibi Iason num. 61. Abbas, c. Relatum, in fine, de offici deleg. & ibi Felin. num. 13. Decius in noua editione, n. 41. & rubr. C. de mandatis Principum, num. 13. Qui tamen eod. cap. Relatum, num. 41. bene hoc intelligit, quando taliter esset facta commissio illa, vt non alteraretur potestas, quæ prius comperebat.

⁴³ Secundò temperatur, nisi iurisdictio delegata sit accessoria gratiæ iam factæ: Sicut enim gratia facta non perit morte concedentis re integrâ, ita nec ea potestas accessoria, sed principalis gratiæ naturam sequitur. Ita expressè definitur, cap. Si super gratia, de offici. deleg. in 6. de potestate exequutori data ad exequendam gratiam à Sede Apostolica concessam: & redditur ibi prædicta ratio. Qui textus extendi debet ad gratiæ concessæ à legato exequutorem. Quod de eadem procedat ratio. Sic tradunt Archidiac. ibi n. vni. Ioan. Andr. initio. Anchæ fine. Dominicus num. 3. Francus numero 2. Anton. Gabr. tomo 3. commun. lib. 6. t. de prebend. conclus. n. 4. Atque eadem ratio cogit ad dicendum idem de exequitore cuiuscumque gratiæ ab alijs inferioribus concessæ. Quia eadem ratio militat. Secundò procedit decisio huius textus, licet quando concedens obiit, non esset gratia acceptata per eum, cui facta est. Non enim perit gratia, nec subinde exequutoris potestas. Sic Latus, vt eum referunt ac sequuntur Dominicus ibi numero 5. Francus num. 2. Portius cons. 157. numero 3. Tertiò, quamvis aliqui eum textum intelligent in meris exequitoribus, qui absque causæ cognitione procedunt. Ut Dominic. ibi numero 7. & alij quos refert Anton. Gabr. dist. conclus. 1. n. 13. At verius est contrarium. Quod in his quoque qui causæ cognitionem habent procedat ratio in textu assignata. Et ita docent Francus ibi numero 4. Milu quem refert & sequitur Anton. Gabr. d. conclus. 1. n. 15. Non tamen procedit hæc decisio, quando potestas exequutoris non est accessoria gratiæ. Quippe non militat ratio in textu assignata. Vt si discordia inter partes

orta super gratia facta, impetretur iudex, perit eius iurisdictio morte delegantis re integra. Ita citato Paulo Dominic. ibi num. 6. Francus n. 4. Nec procedit, quando datur exequutor super gratia facienda. Vt si mandatur dari alicui beneficium dato iudice exequutore, vt conferat. Quia textus expressè dicit, Super gratia facta. Item, quia etiam gratia facienda perit morte concedentis re integra (vt dicemus n. 64.) nedum potestas exequutoris. Sic Francus ibi n. 4. Et multis ciratis Anton. Gabr. dict. concl. 1. n. 5. At si exequutor ille cooperat vi ante mortem Pontificis concedentis, contulerat enim beneficium, licet nondum exequutio sequuta sit, poterit exequi mortuo Pontifice, ac impedientes excommunicare. Cum enim res non esset integrâ, minimè cessat eius iurisdictio. Sic relato Lapo Dominic. ibi fine. Francus n. 2. Tandem nec procedit in iudicibus privilegiorum conseruatoribus. Quippe eorum potestas expirat morte concedentis re integrâ. Ut constat ex c. fin. de offici. deleg. in 6. Et ratio est, quod id est statutum sit potestatem exequutoris ad gratiam factam non expirare morte concedentis re integrâ, ne gratia redderetur inutilis. At etiam expirante conseruatorum potestate non redundunt priuilegia inutilia. Item, quia horum conseruatorum potestas non est accessoria ad priuilegia ipsa. Cum ex priuilegijs agere quis possit & excipere sine conservatore. Sic docent Glossa d. c. fin. verb. Expirare. Ioan. Andr. d. c. Sisupet gratia, num. 1. & ibi Dominic. n. 4. Francus n. 5. Angelus l. Et quia, n. 3. ff. de iurisd. omn. iudic. c. Gygas de pensionibus, q. 91. n. 5. Anton. Gabr. d. concl. 1. num. 16. Quamvis minùs bene teneat contrarium Archidiac. c. fin. in fine.

Vltimo temperatur, nisi ea potestas delegata sit commissa nomine dignitatis committentis. Ut si Pontifex dicat, Sedes Apostolica tibi committit, vel aliis verbis, quæ non à persona, sed à dignitate committentis delegationem proficiunt denotent. (de quibus verbis dicemus n. 46, 61, 62. & 63.) Tunc enim non expirabit delegatio morte delegantis re integrâ. Ratio est, quia cum dignitas nunquam pereat, nec eius iurisdictio, cap. Si gratiosè, de rescript. in 6. sed eadem prorsus sit in successore, cessabit ratio tradita n. 30. ob quam potestas delegata perit morte delegantis re integrâ. Et confirmatur, quia ob hanc rationem non perit morte ipsius delegati, potestas sub suæ dignitatis nomine illi commissa, sed trahit ad successorem. Quod dignitas cui conceditur permaneat mortua persona. Ergo similiter non peribit morte delegantis sub dignitatis suæ nomine, quantumvis res sit integrâ: quia dignitas delegans manet persona cui inhæretat defuncta. Quod si obijcias, semper Pontificem & quoscumque prælatos delegare nomine dignitatis, quia quatenus priuati delegare nequeant. Dic rationem de legandi semper esse dignitatem: at concedentem non semper esse dignitatem, vt abstractit à persona, sed aliquando vt cohærentem personæ, & tunc quia moritur cum persona, non est concessio perpetua aliquando verò vt à persona abstractit, & tunc quia mortua persona durat, durabit quoque delegatio. Quod si iterum obijcias c. Ne aliqui, de baret. in 6. dici officium Inquisitorum à Sede Apostolica commissum non expirare re integrâ morte concedentis: idque esse speciale fauore fidei. Dic cum Decio statim allegando sumi ibi Apostolicam Sedem pro Pontificis persona. Et ita hanc limitationem tradunt Anton. cap. Relatum, num. 10. versic. Tractat etiam de offici. delegat. & ibi Abbas, num. 3. & c. Licut vndeque, num. 7. & cap. Quoniam Abbas, num. 8. eodem tit. vbi Cardin. n. 3. opposit. 5. & quest. 5. fin. Beroius num. 90. Imola num. 6. & cap. Gratium, num. 5. versic. Secundo, eodem tit. Dominicus cap. Quamvis, in fine, eodem tit. in 6. & ibi citato Lapo, Francus in fine. Felinus cap. Pastoralis, §. Quoniam, n. 3. fallent. 5. de rescript. Baldus, l. More, in 1. lectura, quest. 3. n. 6. ff. de iurisdict. omn. iudic. & ibi Decius, n. 17. Alexand. n. 9. Barthol. Socinus n. 56. Iacobinus in 1. lectura, num. 13. Cacialup. n. 37. Couar. 4. pratt. c. 11. num. 2. fin. Nauar. summa Hispana c. 27. n. 264. Quamvis Bellamera d. c. Licet vndeque, n. 14. non admittat ex parte delegantis distinctione hanc, an nomine personæ, an potius nomine dignitatis delegat,

deleget. Sed illi credendum non est. Hoc temperant Alex-
and. ibidem, & Barth. Socinus, n. 60. relato Saliceto, ut intel-
ligatur quando sic delegat Princeps, alios enim inferiores
aiunt non posse concedere iurisdictionem delegatam
perpetuam. Quod quidem admitto loquendo de iuris-
dictione contentiosa; nam posse gratiosam, qualis est ad
audiendas confessiones, & dispensandum, dicemus n. 71.
& sequentibus. At si contentiosam concedant inferiores
ad aliquam causam etiam sub nomine personæ, & tempo-
re mortis concedentis res non est integra, non exipabit
ea iurisdictione. Quia textus relati n. 30. & Doctores hoc
tradunt vniuersaliter de iurisdictione delegata.

45 Dubitari autem meritò potest, an commissiones con-
cessæ ordinarijs in forma communi ad dispensandum in
matrimonij impedimentis, aliisve rebus, censeantur fa-
ctæ à Pontifice sub dignitatis propriæ nomine. Id enim
videtur suaderi. Quod Pontifex exprimat nomen pro-
prium & dignitatis, sic dicens: Clemens Episcopus. At est val-
de probabile explicato utroque nomine, præponderare
nomen dignitatis (vt dicemus n. 60.) Secundò, quia licet
nomen proprium exprimatur, id sit ut intelligatur quis
Pontifex author fuerit illius concessionis. Tertiò, ex sup-
plicationis verbis solitis ponit in his dispensationibus, quæ
sic se habent: Supplicare fecerunt ut de benignitate Apost. dispen-
saremus. Cùm enim responsio Pontificis etiam nil aliud
dicentes nisi, fiat, intelligi debeat iuxta præces (vt diximus
disp. 21. n. 37.) & petatur à Sede Apostolica; concessio in-
telligitur, ut ab eadem Sede dimanet. Quartò, ex verbis
commissionis solitis ibi apponi, quæ sunt: Authoritate nostra
dispenses. Quæ verba dignitatem denotant. Quippe idem
est, Authoritate nostra, & Authoritate Apostolica. Ut proba-
tur ex c. Cum aliquibus, fine, de rescript. in 6. ibi: Non authori-
tate Apostolica censetur receptus, nisi quod cum authoritate nostra
reciperent, in literis caueretur.

46 At certum esse arbitror has commissiones nomine
Pontificis fieri, & non nomine dignitatis. Quod probatur
destruendo fundamenta contraria. Primò, quia in ipsa
petitione fit mentio personæ Papæ, & ab ipsa petitur, ibi:
Quare nobis humiliter supplicare fecerunt. Et tantum narrat
Pontifex non posse dispensari absque Sedis Apostolicæ
authoritate. Secundò, quia esto petetur à Sede Aposto-
lica, intentio est clara non constituendæ differentiæ inter
Sedem Apostolicam & Pontificem, sed petende est ac pe-
tere à Clemente VIII. Pontifice. Tertiò, quia contrarium
nō colligitur ex illis verbis: Authoritate nostra dispenses. Quia
expressius c. Si cui nulla, de prebend. in 6. dicitur si alicui au-
thoritate Apostolica fiat commissio in favore certæ per-
sonæ, exipit commissionem morte concedentis re integra. Et confirmatur, quia Pontifex non sic ait, Authoritate
nostra tibi committimus: quæ verba commissionem no-
mine dignitatis fieri importarent: sed Committimus vt
authoritate nostra dispenses. Quæ important potestatem
esse delegatam, ac dispensationem concedi nomine Pon-
tificis, ac si ipse dispensaret. Ut bene aducit Francus cap.
Cum aliquibus n. 4. de rescript. in 6. & communiter Doctores.
Arque subdit Francus id animaduertendum esse ad com-
missiones, quæ quotidie ordinarijs fieri solent. Deinde quia
initio literarum sic dicitur: Clemens Episcops, vbi nomen
proprium præponitur. Quod esse indicium commissionis
nomine persona factæ testantur multi (vt diximus disp.
præc. n. 18.) Et postea in petitione: Nobis supplicari fecerunt.
Et in commissione sic dicitur: Nos igitur huiusmodi supplica-
tionibus inclinati, discretioni tua committimus. Quæ omnia
verba denotant nomine persona commissionem fieri.
Quippe pronomina Nos & Vos, simpliciter prolatæ à
persona constituta in dignitate, referuntur in dubio ma-
gis ad personam, quam ad dignitatē: & idem est aliis qui-
buscumque verbis dubijs. Ut docent colligentes ex c. Lite-
ris, de rescript. Anch. ibi n. 1. notabili 1. Barbatius n. 30. 31. De-
cianus consil. 57. n. 51. & 52. vol. 2. Barbosa l. Quia tale 14. nn. 41.
fine ff soluto matrim. Et idem docet quoties est dubium,
Abbas c. Relatum, n. 3. de offic. delegat. & c. Licet yndique, n. 7. cod.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

t. ait in dubio velle Pontificem committere nomine per-
sonæ, et si nomen dignitatis exprimat. Vnde hodie (in-
quit) communiter Pontifex præmittit nomen proprium,
dicens Martinus Episcopus. Et Couar. quest. pract. c. 11. nu. 2.
fine, ait nunquam censi delegationem nomine dignita-
tis factam, ut non pereat morte delegantis re integra, nisi
expressim solius dignitatis nomen fore a scriptum. Atque
in proprijs terminis hanc partem tueruntur Hostiens. c. Quo-
niam Abbas, n. 9. de offic. delegat. & ibi Ioan. Andr. n. 5. Anton. n. 13.
Cardin. opposit. 5. Imola n. 6. vbi aiunt nunquam Pontificem
delegare nomine dignitatis, sed nomine persona. Et red-
dunt rationem, quod semper incipient rescripta à nomi-
ne persona Papæ.

Demum id obseruandum est. Dum dicitur mandatum 47
non exipit morte mandantis, quando res non est integra: intelligitur de mandato iurisdictionis, id est, per quod
committitur iurisdictione. Nam præcepta superiorum, ad
aliquid faciendum vel non faciendum obligantia si non
emanent per modum constitutionis à potentia illam face-
re, sed sint mandata ab homine, semper exipit morte
mandantis morte, quamvis res non integra sit. Quia cum ea
præcepta minime sint constitutiones, non sunt ex natura
sua perpetua, nec possunt ligare extinta præcipientis iuri-
dictione per eius obitum. Sicut excommunicationem
ab hominie latam fatentur omnes morte authoris cessa-
re. Et ita hoc tenent Sylu. verb. Delegatus, q. 6. num. 7. & verb.
Mandatum, questione 3. explicans et si res non sit integra. Et
alij non hoc explicantes, sed indistincte loquentes, vt Meno-
ch. citato Decio de arbitrar. lib. 1. q. 69. n. 4. Corduba citato Hu-
gono super reg. D. Francisci, cap. 10. quest. 3. punct. 1. partic. 3. vbi
merito reprobat Petrum Penzalis quodlib. 1. q. 21. dicentem
hoc habere verum in prælatorum præceptis factis specia-
liter vni vel alteri, secus de factis generaliter omnibus vel
alicui communitati. Quippe bene docet ibi Corduba om-
nia exipit, quoties per modum constitutionis à potentia
illam facere edita non sunt, non tantum mortuo præci-
piente, sed etiam eo ab officio amoto. Quia quoad hoc
periude habetur ac mortuus (vt probauit n. 32.) Cum vtro-
que casu extinguitur præcipientis iurisdictione, à qua præ-
cepta vim habent.

S V M M A R I V M.

- Gratia potest concedi absolute, vel ad benefacitum concedentis. Et quid
sit gratia facta & facienda, 48.*
*Gratia concessa ad benefacitum personæ concedentis extinguitur eius
morte: Iesus si ad benefacitum Sedis, 49.*
*An gratia concessa ad benefacitum personæ extinguitur eius morte, et
iam in favorabilibus gratiis, 50.*
*Quid si iurisdictione concessa ad benefacitum personæ sit ordinaria: vel
adiungatur quoque certum tempus, ut ad benefacitum, ad annum, 51.*
*An pereat gratia sic concessa morte concedentis, donec voluero, ad voluntate
meam, donec revocauerit, vel donec aliud ordinauerit, 52.*
Quid si concedatur, donec concedens aliquid fecerit ante mortem, 53.
*An iurisdictione contentio a concessa donec concedens revocauerit, vel aliud
fecerit, expiri morte concedentis re integra, si nec concedens revoca-
rit, nec illud fecerit: & pereat etiam si res non sit integra, si conda-
tur ad personam benefacitum, 54.*
*Iurans non ludere dñe pater velit, vel sine eius voluntate, an possit eō
mortuo ludere, 55.*
An finito officio concedentis expirant concessa ad eius voluntatem, 56.
Quid si concedente excommunicato vel iuspenso, n. 57.
Quid, eo facto furioso, n. 58.
*An concessa ad benefacitum dignitatis à vicario, vel legato, vel aliis
non habentibus dignitatem perpetuam, expirant eorum obitū, 59.*
*Quid, quoties concessio sit ad benefacitum personæ, & dignitatis perpe-
tuæ simul, 60.*
*An sit concessio ad benefacitum persona, an potius dignitatis, quando
explicatur nomen concretum, ut ad benefacitum Papa? Reservatur
quædam sententia, n. 61.*
Proponitur sententia Authoris, n. 62.
An sit differentia, sine dicatur ad benefacitum meum, sine nostrum, 63.
*An gratia absolute concessa, sine facta sit, sine facienda, expiret morte
concedentis re integra, 64.*
*An expiret gratia facienda, concessa motu proprio, morte concedentis re
integra, 65.*
An expiret en gratia facienda ipso iure, n. 66.
Quid, si ea gratia facienda concessa esset sub nomine dignitatis, n. 67.

M M M. 2 Quid.

Quid, si potestas executoris commissa est, sit accessoria gratia, n. 68.
 An gratia facta, nondum acceptata dum concedens obiit, expiret, n. 69.
 An si morte Pontificis ignorantia procedatur ad executionem gratia facienda, valeant gesta, 70.
 An licentia audiendi confessiones expiret morte vel a motione Episcopi? Reservetur quadam sententia, n. 71.
 Explicatur sententia Authoris: & an idem sit de eadem licentia concessa ab alijs ordinariis vel paro, i.e., 72.
 Quid, si esset licentia audienda alicuius confessionis specialis, n. 73.
 Quid, de licentia ab Episcopo aliove pralato eligendi confessoris concessio, an pereat morte eius, vel cessatione officij? Reservetur opinio, n. 74.
 Explicatur sententia Authoris, n. 75.
 Quid de licentia celebrandi in priuato oratorio, n. 76.
 Quid de licentia praedicandi, aut faciendo alicuius prohibita, n. 77.
 Quid de licentia non residenti, n. 78.
 Quid de facultate dispensandi? Reservetur opinio, n. 79.
 Proponitur sententia Authoris, n. 80.
 Quid, si esset facultas ad dispensandum cum persona certa, non tamen in fauorem illius, vel si sit in utriusque fauorem, 81.
 Quid de facultate testandi concessa Episcopis vel monachis, n. 82.
 Quid de dimissorij ad ordines, concessis ab Episcopo, vel capitulo sede vacanti, vel a Vicario Episcopi in remotis existentis, 83.
 An gratia absolutio concessa a legato, vel Vicario, expiret eius morte, 84.
 An licentia omnes superiorum durent eis mortuis, n. 85.
 Post n. 85, inuenies cetera summaria, que desiderantur.

48. **RATIO III.** An gratia rescripta expiret morte concedentis? Supponendum est, duplice posse gratiam concedi, primò, absolute: secundò, cum limitatione, ut ad beneplacitum concedentis, eiusve dignitatis, aut donec reuocari. Insuper quædam est gratia facta: alia verò facienda. Fæta dicitur, quando per se conceditur ei, in cuius gratiam datur, ac independenter ab alio, cui facienda committatur. Ut cùm Pontifex vel Episcopus dispensat omnino cum aliquo: vel quando omnino in fauorem dispensatur concedit illi potestatem dispensandi. Facienda verò est, quando non conceditur absolute ei in cuius fauorem datur, sed dependenter ab alio cui facienda committitur. Ut si in fauorem certæ personæ, cum qua dispensandum est, committatur alicui potestas dispensandi cum illa. Quod intelligendum est cum limitatione concessa, quam num. 87. ponemus.

49. Duplex ergo regula solet tradi in hac re, altera de gratia cum limitatione concessa, altera verò de concessa absolute. Prior ergo est. Quando gratia conceditur ad beneplacitum personæ concedentis, extinguitur eius morte: secus si concedatur ad beneplacitum Sedis. Tunc enim est perpetua, donec a successore vel ab eodem reuocetur. Ratio est, quia voluntas personæ morte perit, ac subinde peribit gratia concessa, dum ea voluntas duravit. At dignitas est perpetua, & eadem reputatur in successore, ac proinde id est de gratia ad illius beneplacitum concessa. Hæc habetur exprelse hac redditio ratione, c. Si gratiose, de rescript. in 6.

50. Quidam priorem partem regulæ temperant, ut tunc gratia ad beneplacitum personæ concessa expiret eius obitu, quando est gratia ambitiosa, ac proinde restringibilis & odiosa: qualis est gratia retinendi plura beneficia vñque ad Pontificis obitum. In qua materia loquitur c. Si gratiose, de rescript. in 6. vnde sentiunt aliud esse in delegationibus fauorabilibus: commissione enim facta iurisdictionis expressi, in ad voluntatem delegantis dicunt non extingui morte delegantis re integra. Quia in his clausula, Ad beneplacitum meum, vel donec voluero, resolutur in clausulam, Donec reuocauero, vt sit conformis iuri communii: quo stante iurisdictio delegata non perit morte delegantis, re integra non existente (vt n. 30. diximus.) Sic dicit esse æquum Glossa, cap. Si delegatus, in verb. Morte, de offic. deleg. in 6. Et tenet Baldus d. c. Si gratiose, (prout eum refert Francus d. c. Si delegatus, n. 5.) Idem sequitur Antonius Gabriel to. 3. commun. lib. 6. tit. de prebend. concl. i. n. 33. Et eum textum intelligi in odiosis & ambitiosis, docent etiam Calderin. consil. 2. n. vñico, de rescript. Dominicus d. c. Si gratiose, n. 13. At verissimum est, intelligi de omnibus: atque adeò potestatem illam delegatam ad concedentis beneplacitum, expirare morte concedentis, quamvis res non sit integra. Constat ex ratione tradita d. c. Si gratiose, ibi: Per obitum, per quam ipsius beneplacitum omnino extinguitur. Quæ ratio in

omnibus concessionibus factis ad beneplacitum personæ æqualiter procedit. Et ideo hanc partem sustinent glossa d. c. Si gratiose, verb. Morte, in fine. Eribi Francus n. 10. & d. c. Si delegatus, n. 5. & ibi Dominic. n. 10. versio. In fine Glossa. Conardicens oppositam sententiam esse falsam, lib. 3. var. cap. 15. n. 4. vers. 2.

Secundò temperatur eadem prior pars, nisi iurisdictio 51 concessa ad beneplacitum personæ sit ordinaria. Tunc enim eam morte concedentis non perire diximus num. 5. Nec similiter peribit quævis gratia facta ad beneplacitum concedentis, si adjiciatur quoque tempus durationis determinatum. Ut si concedatur ad annum & ad beneplacitum personæ, non enim expirabit morte concedentis, donec is annus lapsus sit. Quia est sensus, concedo ad annum, & ulterius secundum meam voluntatem. Itaque voluit concedens vt eo anno duraret gratia, & deinceps dum duraret voluntas. Ita Magalotus, quem refert & sequitur Antonius Gabriel to. 3. commun. lib. 6. tit. de prebendis, concl. 1. n. 31. Enriquez lib. 7. de indulgent. c. 21. n. 4. qui bene posuit exemplum huius, vt si Episcopus dicat, Approbo te ad beneplacitum, ad annum.

Tertiò quidam intelligunt non expirare gratiam morte concedentis, si concedens dicat, Donec voluero, vel donec reuocauero: quasi sentiant idem importari per utrumque loquendi modum. Ita Emmanuel Sa summa verb. Gratia, n. 7. Alij è contra censem finiri, licet concedens dicat, Donec reuocauero, vel aliter ordinauero. Ita Armilla, verb. Voluntas, n. 1. & ibi Tabiena q. 1. num. 2. At neutra opinio placet. Quippe manifesta est differentia inter utrumque modum. Nam Donec voluero, vel quamdiu volam, vel ad beneplacitum meum, vel meam voluntatem, important durationem ac perseverantiam eiusdem voluntatis, quæ mortuo concedente durare nequit: ac proinde gratia sic concessa extinguetur tunc. At Donec reuocauero, vel Donec aliter ordinauero, important actum positum nouæ voluntatis aliter disponentis, vel gratiam reuocantis: qui actus si in vita habitus nō sit: cùm post mortem habeti nequeat, durabit gratia in perpetuum, donec ab alio successore reuocetur, aut ab eius superiori. Et ita tradunt Ioan. Andr. c. Si gratiose, n. 2. & 3. de rescript. in 6. & ibi Anchær. n. 6. Dominic. n. 8. Francus n. 10. idem Anchær. cap. Licet vindic. n. 1. versio. Tertio collige, de offic. deleg. Idem Dominicus, c. Si delegatus, n. 10. de offic. deleg. in 6. & ibi Francus n. 4. & 5. per eum textum ferè exprelse hoc incidentem. Bartolus l. Centesimalis 49. Si ita stipulatus, n. 9. & 10. ff. de verb. obl. & ibi Alexand. n. 11. Imola n. 6. Iason n. 12. & 14. Angelus, l. Et quia, n. 5. ff. de iurisdict. omni iudic. Idem Bartol. l. More, n. 17. ff. eodem tit. vbi Iason n. 15. Curtius junior, n. 92. Zafius n. 40. Barthol. Socius n. 69. Decius n. 62. & l. 3. in fine, ff. deregul. iuris consil. 108. n. 4. vol. 1. & c. Ex literis, in fine, de constit. vbi Felinus n. 10. vers. Est maius dubium, & n. 9. vers. Secundus casus est. Rulin. consil. 115. n. 7. lib. 1. Angelus verb. Voluntas, n. 1. Tabiena verb. Gratia, in fine: & ibi Armilla in fine. Natar. lib. 5. consil. de priuilegiis, in 1. edit. consil. 2. n. vñico, in 2. consil. 3. n. vñico. Couar. 3. var. c. 15. n. 3. Menochius alias allegans de arbitrio lib. 1. q. 69. n. 2. & n. 12. & seq. Anton. Gabr. to. 3. commun. lib. 2. tit. de procurat. conclusione 2. fine, & lib. 6. tit. de prebend. conclusione 1. n. 24.

Atque idem dicendum est, si gratia concedatur donec 53 concedens aliquid fecerit, ut ingressus fuerit Romam, si enim dum superstes fuit id non fecit, non extinguitur gratia morte, sed manet perpetua. Quippe post obitum nequit iam illud efficere. Ita Ioan. Andr. c. Si gratiose, num. 3. de rescript. in 6. & ibi Dominic. n. 9. Francus n. 10.

Maxime tamen aduentendum est, iurisdictionem contentiosam delegatā donec concedēs reuocauerit, aliudve fecerit, expirare morte concedentis re integra: secus si non erat integra. Itaque perinde dicendum est de illa, ac si absolute absque illo addito concessa esset. Quia id additum non immutat huius iurisdictionis naturam. Et constat ex cap. Si delegatus, de offic. deleg. in 6. vbi textus ponderat rem non fuisse integrum, ne potestas hæc concessa, donec reuocetur, pereat sic concedentis morte. Et ita docent Dominicus

Dominicus ibi n.10. Francus n.4. Iason, l. More, n.15 ff. de iuris d. omni. iudic. & ibi Curtius iun. num. 92. Carolus Molineus addit. ad Decium l. 3. fine. ff. de regul. iuris. Couar. 3. var. c. 15. n. 4. vers. Primum. Quamvis Decius d. l. More, n. 62. immetit de hoc dubitat. Sed obijcies id additum esse frustraneum. Respondeo deseruire ut liberiū possit ea iurisdictio reuocati. At verò quoad durationem nulla erit differentia, sed siue eo addito adiecto, siue non, peribit re integra morte delegantis: secus re non integra. Maximum tamen esset discrimen inter id additum, & si adderetur, Donec concedens voluerit, vel ad eius beneplacitum. Quia in priori casu non extinguetur delegatio per cessationem voluntatis delegantis, quæ morte eius contingit: sed solum id attendetur, sit res integra, necne, perinde ac si nil additum foret. At in posteriori cessabit delegatio morte delegantis, quamvis res non sit integra (vt nu. 50. diximus.) Quod ea commissio fuerit ad tempus, nempe, dum persuerauerit delegantis voluntas, quæ eius morte cessat.

Ex his deducitur, iurantem se non lusurum donec patet velit, vel absque patris voluntate, posse patre mortuo ludere. Quodiam patris voluntas cessat. Sic citatis Vbertino & Alberico docet Greg. Lopez l. 45. verb. Non le finca, t. 5 p. 5.

Sicut autem concessio gratiae, facta ad concedentis beneplacitum, expirat eius morte, ita finito eius officio, ratione cuius potuit concedere. Quia dicta verba intelligi debent, donec concedens permanens in officio velit. Secundò, quia causa reseruandæ sibi voluntatis erat officium. Ergo finito officio finitum voluntas, argumento ex l. Non solum. §. fin. ff. de noui oper. nunciat. vbi nunciatio finitur cessante dominio rei, quod eius causa erat, et si persona superstes sit. Et l. Lucius, la l. cum l. sequenti, ff. de fidei commissis, vbi arbitrium concessum alicui vt hæredi cessat, quando definit esse hæres. Et confirmatur, quia cum reuocare sit actus iurisdictionis, l. Iudicium soluitur, ff. de iudiciis, & docet Glossa ab omnibus recepta, c. Si delegatus, verb. Reuocandas, de offic. deleg. in 6. & finito officio caret concedens iurisdictione, frustra voluntas ad id tempus protraheretur. Et ideo ita docent Bartol. l. Centesimis 46. §. Si ita stipulatus, l. 11. ff. de verb. oblig. & ibi Alexand. nu. 12. Iason nu. 51. Francus citatis Federico & Baldo, c. Si gratiose, nu. 11. de rescript. in 6. Curtius iunior, l. More, n. 88 ff. de iurisdict. omni iudic. Quare non est credendum Dominico, d. c. Si gratiose, num. 13. allectenti oppositum posse dici: vel posse distinguui cum Caldérino consil. 3. n. ynico, de rescript. vt in odiosis procedat hoc: scus in gratijs favorabilibus. At hoc suprà reprobauimus.

Non tamen expirant concessæ ad concedentis voluntatem illo excommunicato. Quod et si pro tunc nequeat officio fungi, eius tamen voluntas durat. Sicut etiam quamvis iurisdictione delegata pereat delegantis morte, non tamen eius excommunicatione. Ita Bartol. l. Centesimis 46. §. Si ita stipulatus, nu. 12. ff. de verb. oblig. & ibi Alex. nu. vlt. Iason nu. 16. Francus c. Si gratiose, nu. 12. de rescript. in 6. vbi bene addit nec cessare per concedentis suspensionem. Quia est eadem ratio.

An verò cesset hæc voluntas per concedentis furorem, ac subinde cessent concessæ ad eius voluntatem, non constat inter DD. Nam cessare affirmat Bartol. num. precedenti allegat. At melius id negat Couar. 3. var. c. 15. nu. 4. vers. 3. Id que probat ex c. Maiores, §. fin. de baptism. & l. Si is qui animo, ff. de acquir. posse. vbi inter mortem & furorem ea statuitur differentia, vt morte cesset voluntas, non autem furore.

Altera pars prioris regulæ n. 49. traditæ, nempe, vt concessæ ad dignitatis beneplacitum non expirant morte concedentis, intelligitur quando dignitas est perpetua ac successorem habens. Quare si Legatus Pontificis, vel Vicarius Episcopi concedant aliquid ad suæ dignitatis beneplacitum, extinguetur eis defunctis, officiive cessatione. Quod cesset in his ratio tradita c. Si gratiose, de rescript. in 6. nempe, dignitatem non perire. Horum enim dignitatem perire probauit disp. præced. num. 8. 10. & 11. Et ita docent Francus eo. c. Si gratiose, n. 13. Felin. c. Ex literis, n. 10. vers. Et secundum predicta de constitut. reprehendens quosdam viros

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

graues, qui Ferrariæ dum ipse litteris vacaret, agitata hac quæstoppeloppositum sensere de quadam concessione sic facta per legatum.

Sed restat discutendum, quid quando concessio fieret ad beneplacitum personæ & dignitatis, quæ perpetua est: de qua re textus, c. Si gratiose, de rescript. in 6. nil decidit. At DD. varie loquuntur. Quidam censem præponderare dignitatem: & sic eam concessionem minime extingui concedentis morte. Sicut in simili quæst. alios id sentire retuli disp. præced. n. 17. Sic Ioan. Andr. d. c. Si gratiose, nu. 6. fine. Alijs verò placet nomen quod præcedit præponderare: & ita non perire, si præcedat nomen dignitatis, vt Ad beneplacitum Sedis & nostrum: secus præcedentis nomine personæ, vt Ad beneplacitum nostrum & Sedis. Sicut in simili quæstione quosdam distinguere retuli eadem disp. præced. num. 18. Sic tenet Imola d. cap. Si gratiose (vt eum referunt Dominicus ibi, nn. 16. & Francus in fine. Alij sic distinguunt. Aut exprimitur utrumque nomen alternatiue, vt Ad beneplacitum nostrum vel Sedis: & tunc expirat concessio morte concedentis. Quod in alternatiuis sufficiat alteram partem impleri: reg. In alternatiuis, de reg. iuris, in 6. Aut copulatiue, vt Ad beneplacitum nostrum & Sedis, & tunc aut expressio fit in materia, quæ consuevit in successore transire, vt in officiis, quæ non expirant Pontificis morte: & tunc non expirat. Aut in materia, quæ non consuevit transire, vel est indifferens: & tunc si gratia sit proprio motu concessa, non expirat propter amplissimam eius interpretationem faciendam. Si autem non sit proprio motu concessa, attendendum est utrum ex eis nominibus præcedat. Sicut distinxit secunda opinio nuper recitata. Sic Dominic. cod. c. Si gratiose, n. 16. vers. Posset in hac materia. At Francus ibi, fine, relatis his sententijs nil definit, sed temittit ad notata c. Quoniam Abbas, de offic. delegat. At existimo omnes has esse opiniones probabiles: ultima autem Dominicæ præ ceteris placet.

Sed rogabis, an dicatur concessio facta ad beneplacitum personæ, quando fit mentio solius nominis dignitatis, non in abstracto, vt ad beneplacitum Sedis vel Pontificatus, sed in concreto, vt ad Romani Pontificis beneplacitum, Papæ vel Episcopi? Quibusdam placet, in dubio vbi aliæ conjecturæ non vrgent, referri ea verba ad personæ voluntatem, & ita concessionem perire concedentis morte. Ducuntur ex c. Si gratiose, de rescript. in 6. vbi expresse deciditur concessionem, à Romano Pontifice factam ad suæ voluntatis beneplacitum perire eius morte. Præterea quia cum voluntas magis propriè conueniat personæ dignitate præditæ, quam iplimet dignitati incorporeæ: ratione consonat vt actus directus in Pontificis voluntatem, potius ad personæ, quam Sedis ipsius voluntatem referatur. Pro hac sent. est Glossa c. Literis, verb. Cum factum, de rescript. vbi ait esse mandatum personale, vbi dicitur, ad mandatum Papæ, & d. c. Si gratiose, verb. Sua, vbi quod dicit textus, Usque ad suæ voluntatis beneplacitum, explicat, Iuæ, id est, Romani Pontificis. Pro eadem est Decius, c. Sedes statim in princ. de rescript. ait enim quod ibi dicitur de Sede Apostolica idem esse in summo Pontifice, quamvis alias differentia constitutatur: vt d. c. Si gratiose. Et hanc partem tenent expresse Anchæ. cod. c. Si gratiose, n. 4. & ibi Francus n. 7. Marianus Socinus iun. conf. 89. n. 7. vol. 1. Couar. 3. var. c. 15. n. 2.

Cæterum licet hoc sit satis probabile, plus mihi placet ea nomina referri ad dignitatem. Cum sint propria officij & dignitatis nomina. Deinde quia commissio passiuæ facta sub nomine concreto officij, vt Episcopo, Cordubensi, censem facta dignitati, iuxta omnes. Cur ergo commissio actiue facta ad beneplacitum Episcopi, non potius ad dignitatem pertinebit? Siquidem videtur eadē ratio. Nec proderit dicere beneplacitum potius attribui personæ, quam dignitati. Quia similiter dicam executionem commissionis non ad dignitatem in abstracto, sed ad personæ illa affectam pertinere. Et ideo pro hac sent. sunt Ioann. Andr. c. Literis, in fine, de rescript. & ibi Antœv. ad finem,

MMM 3 Abbas

Abbas fine, Imola fine, Bellamera fine, vbi dicunt clausulam, Ad mandatum Papæ, referri ad dignitatem. Pro eadem est *Felin. c. Ex literis, n. 9. vers. Sed pro vtili, de constitut. vbi ait concessionem esse perpetuam, quando sub nomine officij vel dignitatis concedentis sit. Et tenet expressè *Ioan. Andr. d. c. Si gratiōē, in n. 5. de rescript. in 6. Et ibi Dominic. citato *Lapo, n. 11. & cap. Ne aliqui, n. 1. notabili 1. de haret. in 6. *Beroius c. Quoniam Abbas, n. 90. de offic. deleg.****

*63 Nullatenus tamen est admittendum quod dicit *Emmanuel Sa summa, verb. Graria, n. 7. vbi discrimen constituit inter verba Pontificis dicentis, ad beneplacitum meum, vel ad beneplacitum nostrum concedimus: ut sit certum gratiam expirare morte Papæ, quando dixit, Ad beneplacitum meum: cùm tamen sit anceps, quando dixit, ad beneplacitum nostrum: quibusdam expirare afferentibus, alijs autem negantibus: & remittit se ad verb. Delegatus, vbi n. 3. ait tunc non expirare. Sed eius distinctionis fundamen- tum me latet. Quia loco pronominis, Ego & meum, per- sonæ in dignitate constitutæ solent dicere Nos, nostrum: Præterea quia hæc pronomina, meum, tuum, suum, no- strum, concernunt in dubio personam. Ut allegatis *Lapo, Lignano, & Mattheo: tradunt Dominicus cap. Si gratiōē, nu. 11. fine, de rescript. in 6. & ibi *Francus, nu. 7. vbi etiam dicit cum Anchār. ibi, n. 4. Ad beneplacitum nostrum referri ad per- sonas, ac Pontifice dicente, Reseruamus nobis, esse reser- vationem personalem. Ex quo bene infert Anchār. cum Ar- chidiac. ibi, n. 2. si Pontifex suæ collationi aliqua beneficia reserueret, esse reservationem personalem: eiusque obitu extingui: sècūs si reserueret Sedi Apostolicæ. Et *Ioan. Andr. c. Literis, fine, de rescript. & ibi *Anton. ad finem, Abbas fine, Imola fine, Bellamera fine, aiunt dicenti Pontifice, Ad mandatum nostrum, esse personale. Et *Glossa d. c. Si gratiōē, verb. Sue, ait per clausulam, Nisi per nos, non intelligi dignitatem, sed personam. Et probat ex c. Literis, de rescript. ibi: Nisi pro alio fuisset per nos. Vbi *Ioan. Andr. nu. 3. ait ea verba intelligi de scribentis persona, non de dignitate. Et alios retuli nu. 46. idem dicentes. Et *Tabiena verb. Gratia, in fine, & ibi *Armillia in fine, dicunt concessionem factam his verbis, Quo usque nobis placuerit, expirare concedentis obitu, tanquam ve- rę personalem. Et *Suarez de penitent. disp. 27. sct. 4. nu. 9. ex- pressè dicit concessa his verbis, Ad beneplacitum no- strum, expirare concedentis morte.***********

*64 Posterior regula est. Quando gratia conceditur abso- lutè absqueulla temporis limitatione, si est gratia facta, non expirat morte concedentis etiam re integra. Si vero sit gratia facienda, perit morte concedentis re integra: secus si res non esset integra. (Quando sit gratia facta & quando facienda, explicu n. 48.) Hæc regula colligitur expressè ex c. Si cui nulla, de prebend. in 6. vbi deciditur fa- cultatem alicui concessam conferendi beneficia, minimè expirare obitu concedentis etiam re integra. Secus si de- tur potestas conferendi personis expressis, non in gratiam & fauorem collaturi, sed in gratiam eorum, quibus bene- ficia conferenda sunt. Ea enim facultas expirabit morte concedentis re integra. Vbi *Glossa notabili 1. reddit ratio- nem ex textu deductam, quod in priori casu erat gratia fa- cta: erat enim omnino perfecta, & nullius executione in- digens respectu illius, in cuius fauorem concessa est, nem- pe, respectu collaturi beneficia: at in posteriori non erat gratia facta, sed facienda. Mandabatur enim fieri in cuius fauorem conceditur: & ideo habet vim commissionis & mandati, quod perit morte mandantis re integra. Atque ideo ex eo textu colligunt hanc regulam *Glossa ibi, notabili 1. & verb. Moriat, & ibi Archidiac. ad fin. verb. Secus facienda. Anchār. c. Si super gratia, n. 1. de offic. deleg. in 6. *Baldus l. fin. in 1. lectura, n. 3. vers. Sed pone Princeps ff. de constitut. Princip. Decius c. Relatum, in noua edit. n. 21. de offic. deleg. & rubrica de constitut. in 1. lectura, n. 41. & ibi *Ripa nu. 50. Riminaldus nu. 129. fine, & 130. *Beroius c. Quoniam Abbas, nu. 12. de offic. deleg. Hieronymus Paulus practica cancellar. tit. declaratoria super proponente seu vo- uente. vers. Prestantisime Doctor. Rebuffus in concordat. rubrica de mandatis apostolicis, §. 1. verb. Sui pontificatus, versic. Licet qui-******

dam Doctores Rosella verb. *Gratia, initio, vbi Sylvest. q. 2. Natu- summa Latina noua, c. 27. n. 253. versic. 9. & lib. 1. consil. in 2. edic- tit. de offic. deleg. consil. 2. num. 1. & in 1. editione lib. 5. tit. de pri- uileg. consil. 1. num. 1. Gutier. quest. canon. lib. 1. cap. 15. num. 24. Gaeta c. Ad limina 30. q. 1. §. 5. quest. 106. n. 312. Sayro thesauro casuum, tomo 1. lib. 7. cap. 14. num. 6. Quare minùs bene *Felin. cap. Licet yndique, nu. 1. versic. Primo casu, de offic. deleg. ait con- cessionem gratiæ & priuilegijs simpliciter factam non ex- pirare, si ante Pontificis obitum sit cœptum vti priuilegio: quasi contrarium sentiat, si nondum cœptum sit, sed res sit integra.**

Intelligenda est autem regula, quamvis proprio motu 65 mandet Pontifex prouideri certæ personæ, in fauorem eius: expirat enim tanquam gratia facienda, si moriatur Pontifex re integra. Quia textus, c. Si cui nulla, de prebend. in 6. loquitur indistincte. Et ratio cui innititur procedit in hoc casu. Sic docent *Ioan. Andr. ibi, ad finem. Domin. num. 6. versic. Quid si Papa scribit. Francus n. 2. notabili 4.*

Secundo intelligitur, vt gratia facienda expiret ipso 66 iure morte concedentis re integra. Ut de potestate dele- gata probauit num. 40.

Tertio intelligitur, nisi gratia facienda concessa esset 67 sub nomine dignitatis concedentis: tunc enim non per- ibit morte concedentis etiam re integra. Ut de potestate dele- gata probauit n. 44. Atque idem dicendum est, quando gratia facienda concessa esset ad beneplacitum Sedis. Quia concessio huiusmodi noti perit morte concedentis re integra. Ut probauit n. 49. Cum sedes illa non moriatur.

Quarto intelligenda est, nisi potestas executoris, cui 68 commissio facta est, sit accessoria gratiæ iam factæ. Tunc enim noti expirat morte concedentis re integra, vt pro- baui num. 43.

Quinto intelligitur, quamvis gratia facta nondum 69 tempore mortis concedentis acceptata esset (vt n. 43 pro- baui.) Quid autem si tunc non essent literæ expeditæ: di- centus tota disp. seq.

Quid autem dicendum sit, si morte Pontificis ignora- 70 ta, procedatur ad executionem gratiæ faciendæ, quæ morte ipsius perierat: dixi lib. 3. disp. 22. n. 55. & 59.

Ex his dicitur primò, quid dicendum sit de licentia 71 delegata audiendi confessiones, an expiret morte Episcopi, aut eius amitione concedentis? Quibusdam placet eam expirare. Ducuntur, quod hæc sit potestas delegata ad exercendam iurisdictionem: & res sit integra quoad omnes eas personas, quartum confessiones non cœptæ sunt auditæ. At potestatem iurisdictionis delegatam finiri morte concedentis re integra, diximus n. 30. Quod si di- cas id intelligi quando est contentiosa: secus quando est in solo conscientiæ foro. Fortissimè obstat, quia ideo contentiosa perit morte delegantis re integra, quia delega- tus non habet iure proprio ac in se ipso radicatam iuris- dictionem ante eius usum, sed ea est in delegante, atque censeretur una & eadem cum delegati potestate. Cū ergo per mortem delegantis cesset eius potestas, cessabit quo- que in delegato, qui nondum ea vti cœperat. Quæ ratio omnino militat in potestate iurisdictionali fori conscientiæ. Et confirmatur, quia quamvis iurisdictio Vicarij sit ordinaria, expirat morte Episcopi, eo quod sit ab ipso par- ticipata. Ergo à fortiori cessabit licentia delegata audiendi confessiones. Quippe hi confessarij sunt quasi Vicarij quidam speciales Episcopi. Secundò, quia duratio huiusmodi licentia pœnitet Episcopo successori. Tertiò, quia c. Si super gratia, de offic. delegat. in 6. & c. Si cui nulla, de prebend. in 6. ex quibus probatur gratiam factam non peri- re concedentis morte, agunt de gratijs à Papa concessis, in quibus id videtur speciale. Quod ob summam potesta- tem, qua gaudet, possit facilius perpetua priuilegia con- cedere. Et confirmatur, quia cùm in Papa resideat supre- ma potestas communicandæ huius iurisdictionis tam ordi- nariæ, quam delegata, potest præscribere vt plus vel mi- nus daret potestas delegata; eo vel maxime, quod posse derogare iuri statuenti potestatem delegata perire morte conce-

concedentis re integrā. At cū Episcopus non sit supremus pastor, nequit eum modum in hac delegatione statuere, nec iuri derogare, nec oves suas alteri committere, nisi pro tempore, quo ipse fuerit pastor. Tandem quia hēc videtur gratia facienda. Cū audire confessiones non committat Episcopus in ipsius confessarij fauorem, sed vt ouium salutē consulat, prout ex officio tenet. Peribit ergo morte concedentis re integrā, iuxta regulam de gratia facienda traditam n. 64. Et ideo hanc sententiam sustinent loquentes de licentia hac ab Episcopo concessa, *Pataludan. 4.d.17.q.4.a.vlt.concl.7.n.25. D. Antonin. 3.p.t.17.c.9. fine. Nauar.sum. Hispana c.27.n.264.* solūm excipiens quando nomine dignitatis delegantis concessa esset. Et idem afferit de hac licentia, quamvis à Pontifice concessa sit, *Philiarc.de offic. Sacerd. 10.1. part. 2.lib. 2.c. 24. ad fin.* Pro eadem sententia sunt DD. quos n. 74. referam, afferentes licentiam eligendi confessoris ab Episcopo concessam expiriare morte concedentis. Quia eadē videtur ratiō.

72 Ceterū quamvis hæc sententia sit satis probabilis: at probabilius reputo eam licentiam non expirare, siue concessa sit ab Episcopo, siue à quouis alio ordinario potenti concedere. Ducor, quia omnia iura, decidentia potestatem iurisdictionis delegatae perire morte delegantis re integrā, agunt de potestate contentiosa, qualis nō est hæc. Illa enim non computatur inter gratias, sed inter iustitiæ literas: hæc autem inter gratias. Quare oīus duratio non est metienda iuxta literarum iustitiæ naturam, sed iuxta gratiarum naturam, quæ si gratiæ factæ sunt, non expirant concedentis obitu. Et confirmatur, quia etiā licentia audiendi confessiones sit in pœnitentium fauorem, computatur meritò inter gratias factas. Quia cū non concedatur respectu personæ determinatae, in peculiarem illius fauorem, ad ipsiusve petitionem, reputatur potius gratia facta ipsiusmet Sacerdotibus, ut pote, quæ in maximum eorum fauorem redundat, & statim ac ipsi conceditur, est perfectè concessa, à nulliusque executione dependens. Quæ gratiæ factæ definitio est (vt diximus n. 48.) At gratia facta non expirat concedentis morte, etiā res integrā sit (vt n. 49. probauimus.) Hac enim ratione dicemus n. 80. potestatem dispensandi cum personis incertis non extingui morte concedentis re integrā. Quod communis fere omnium sententia admittit (vt ibi videbimus.) Tandem quia ita ipsa praxis testatur. Quippe mortuo Episcopo solent confessarij quicunque ab ipso expositi audire confessiones, donec licentia à capitulo aut ab Episcopo successore reuocetur. Nec obstant argumenta contraria, nū. præc. adducta. Non t. quia id procedit in iurisdictione delegata contentiosa. Ad replicam respondetur non esse eam rationem omnino adæquatam, sed supposita decisione iuris disponentis iurisdictionem delegatam contentiam expirare morte concedentis re integrā: tradunt Doctores eam congruentia rationem. Quare applicari non debet ijs rebus, in quibus est contraria iuris dispositio. Ut contingit in gratijs iam factis, inter quas computatur licentia audiendi confessiones. Vel secundò potest dici in his gratijs, cum à tempore concessionis sint iam omnino factæ, transferri ex tunc efficaciter potestatem in delegatum. Ad confirm. dic Episcopum & Vicarium constituer vnum & idem tribunal, & ita te etiam non integrā perire Vicarij potestatem Episcopo mortuo. Quod nullus afferet de confessore delegato quoad confessiones antea cœptas. Ad 2. dic id non obstat. Quia potest successor sibi prospicere reuocando licentias audiendi confessiones à prædecessore concessas. Ad 3. dic ex rationis similitudine eos textus trahi quoque ad gratias ab alijs inferioribus concessas. Quod gratia exempli folius, quod regulam non arcta, dicatur in eis de gratijs ab Apostolica Sede concessis. Necij textus innituntur supremæ Pontificis potestati: sed eo quod iam gratiæ illæ effectæ sint. Ad confirm. dic id iure concessum esse Episcopis, eo ipso quod ius statuit gratias factas non perire concedentis morte. Et hæc licentia computatur inter gratias factas.

Ad ultimum constat ex dictis. Cū enim non sit calicentia in alicuius priuati pœnitentis gratiam concessa, reputatur inter gratias factas. Et ideo hanc partem sustinent loquendo de licentia ab Episcopo concessa fratribus mendicantibus audiendi confessionis, *Cardin. clem. Dudum. verb. Ac deinde. n. 2. notab. 5. de sepult. & ibi Bonifac. verb. Etsi. n. 6. & colligitur ex glossa ibi. verb. Concesserint, dum ait eam licentiam eis concessam non posse ab eodem reuocari: prout colligit id sequens Nauar. c. Placuit, num. 163. de panit. d. 6. & apol. ad librum de redditib. q. 3. monito 8. n. 1.* Et loquentes de licentia concessa ab Episcopo cuicunque confessario docent Enriquē lib. 6. de panit. c. 6. n. 7. & lib. 7. de indulgent. c. 21. n. 6. Hūmada lib. 21. tit. 4. p. 1. Glossa 1. num. 2. Et loquentes in genere de licentia audiendi confessiones tenent Sayro theſſauro casuum, como 1. lib. 7. c. 14. n. 7. Graffis 1. p. decisionum, lib. 1. c. 13. n. 49. Et loquens de licentia alicui concessa, vt à reseruatis absoluat, tenet idem Emmanuel Sa summa, verb. *Gratia. n. 4.* Et eadem sententiam tenet tanquam cerram de licentia audiendi confessiones à Pontifice concessa *Suarez. de pœnitent. disputat. 26. sect. 3. n. 5. & statim n. 9.* dicit idem esse satis probabile de licentia hac ab Episcopo concessa: quamvis n. 12. non audeat id affirmare de licentia hac à parocho concessa: sed ait consulendam esse consuetudinem. Quia videtur hoc peridere ex tacita aut expressa Episcopi voluntate. Sed ego existimo casu, quo parochus possit dare eam licentiam, non expirare morte concedentis. Quia est gratia facta, ac proinde eius naturam sequitur. Pro eadem sent. sunt DD. quos nu. 75. referam, dicentes licentiam eligendi confessarij à quouis prælato concessam non expirare concedentis morte. Quia hæc duas concessiones ad eundem finem tendunt; & in re eundem effectum habent: & potius deberet expirare hæc licentia pœnitenti data, quam illa confessori concessa. Quia in illa cū obit Episcopus, estiam iurisdictione Sacerdoti concessa: in hac autem minime, sed datut, cum virtute illius electus fuerit confessor. At facilius permanet quod datum iam est. Pro eadem sent. sunt DD. quos n. 80. referam, dicentes potestatem dispensandi cū personis indeterminatis minime perire morte concedentis re integrā. Cū vtraque facultas sit ad exercendam iurisdictionem.

Quando tamen licentia esset concessa Sacerdoti au- 73 diendi confessiones pœnitentis determinati, in illius pœnitentis fauorem, expiraret facultas morte concedentis re integrā; id est, quoad confessionem nondum antea cœptam. Quia cū illa gratia sit in illius pœnitentis fauorem, & nondum sit perfecta, sed per confessorium execunda, non habet gratiæ factæ rationem, sed faciendæ. Quam morte concedentis re integrā expirare diximus num. 64. Et ita tenet Gaet. c. Ad limmā 30. q. 1. §. 5. q. 106. n. 312. Et idem aperte colligitur ex Doctoribus, quos n. 81. referam, afferentibus facultatem dispensandi cū determinata persona, in illius fauorem, expirare morte concedentis re integrā.

Secundo deducitur, quid dicendum sit de licentia con- 74 cesssa ab Episcopo, vel alio prælato eligendi confessarij, an ea expiret mortuo concedente, vel eo anno ab officio? Affirmant aliqui expirare, nisi Episcopus præmissa causæ cognitione, ac consentienti capitulo eam licentiam concederet. Ducuntur, quod nequeat Episcopus in Ecclesiæ parochialis præiudicium, absque causæ cognitione & capitulo consensu has licentias concedere. Secundo, quia sententia, quæ excommunicantur omnes furtum admittentes, perit proferentis morte. Ut docet Glossa ab omnibus recepta, c. A nobis, el 1. de sentent. excommun. & inhibitio artis exercendi expirat inhibentis morte, l. fin. ff. de pœnis. Tertio, potest probari, quia hæc licentia virtute continet delegationem iurisdictionis exercendæ, quæ celsat obitu delegantis re integrā. Tandem, quia ea iurisdictione non datut Sacerdoti eligendo, donec actu eligatur: vt de se constat. Sæpe enim contingit eum Sacerdotem nondum natum esse, vel non esse Sacerdotem, cum licentia concessa est. At quando eligitur, nequit iurisdictione ei

dari ab Episcopo mortuo. Nec datur etiam a penitentie, quia sacerdos est laicus vel mulier: nec successor in dignitate eam concedit: ut constat. Hanc sententiam tenet Abbas c. fin. n. 9 fine, de offic. legati. Jacobinus l. More, in 2. lectura nn. 15 ff. de iuris d. omn. iudic. Roland. cons. 3. 8. n. 12. vol. 3. Angelus verb. Indulgientia, n. 7. & ibi Sylvest. q. 5. dicto 7. n. 16. & verb. Confessor, 1. q. 7. Corduba in quest. lib. 5. q. 5. paulo post princ. Philiarcus de offic. sacerd. tom. 1. p. 2. lib. 2. c. 24. fin. Pro eadem sententia faciunt DD. allegati n. 71. dicentes licentiam audiendi confessiones expirare morte concedentis. Imo Felinus c. Licit vndeque, nu. 1. ad fin. de offic. deleg. absoluere docet licentiam eligendi confessarii concessam ab Episcopo perire eius obitu. Limitant aliqui ex his authoribus, nisi licentia haec concessa sit ad Sedis Episcopalis beneplacitum: tunc enim censent eam esse perpetuam. Sic Angelus verb. Confessio 3. n. 25. Sylvest. verb. Confessor 1. q. 7. Tabiena verb. Absolutio 1. q. 37. nu. 61. Similiter concedunt aliqui ex his hanc licentiam concessam a Pontifice non expirare eius morte. Ita Angelus verb. Indulgientia, n. 7. Sylvest. ibi, q. 5. dicto 7. Corduba proximè allegatus.

75 At verius est, hanc licentiam concessam a quoquis potente iure ordinario eam concedere, non expirare morte concedentis etiam re integra, vel amotione ab officio. Ducor, quia haec facultas non tanquam delegatio, sed tanquam gratia facta, est censenda. Quod etiam DD. contrarij fatentur. Nam alias etiam concessa a Papa vel ab Episcopo cum capituli consensu perire morte concedentis re integra. Et ratio est, quia in hoc casu non datur directe facultas confessori: sicut contingit, quando datur illi licentia audiendi confessiones. Sed tota gratia conceditur directe penitenti, & per quandam consequentiam ac indirecte confessori electo. Atque adeo statim ac concessa est, censetur gratia absoluta & perfecte facta respectu penitentis, cui id priuilegium conceditur. Et confirm. quia nulla ratione probatur non posse has licentias concedi ab Episcopo, absque capituli consensu. Et ipsi met DD. aduersarij sibi contradicunt: nam concedunt eam licentiam ab Episcopo nomine. Sedis concessam, esse perpetuam. Si ergo nomine Sedis potest dare perpetuam: cur non poterit absolute? Cum utroque casu idem generetur Ecclesiae parochiali praeiudicium. Adde id praeiudicium modice considerationis esse: & posse eam licentiam a successore reuocari. Nec obstant adducta nu. præc. in contrarium. Nam ad 1. resp. negando id non posse Episcopum. Ad 2. dic excommunicationem esse sententiam penalem, & continere præceptum: & similiter aliud præceptum esse inhibitorum & penale. At haec licentia est gratia. Ad 3. dic eam iurisdictionem non esse contentiam, sed in foro conscientiae. Quam non expirare dixi n. 72. Ad ultimum dic eam iurisdictionem dari a concedente licentiam, cuius virtus manet moraliter in ipso priuilegio seu gratia ita concessis. Et ratio est, quia concedens facultatem hanc, ex tunc transfert iurisdictionem in alium, quantum est ex efficacia voluntatis, quam tunc habet, quæ dum non retractatur ab ipsomet, vel successore, sufficit absque noua voluntate: & sola applicatio quasi materialis ad talē personam deest, quæ sufficienter fieri potest virtute priuilegii permanentis. Et ideo hanc sententiam sustinent loquentes de hac licentia concessa ab Episcopo, siue a parocho, siue a quoquis ordinario, qui eam conferre potest. Nauar. c. Placuit, n. 162. & seq. de penitent. d. 6. Manuel q. regularib. to. 2. q. 4. 6. art 8. Et Enriquez loquens de hac licentia concessa ab Episcopo vel prælato regulari, l. 7. de indulg. c. 21. nu. 6. & absolute loquentes de licentia eligendi confessoris tenent Gaeta c. Ad limina 30. q. 1. §. 5. q. 106. nu. 312. Salzedo addit. ad pract. Bernardi Diaz, c. 26. col. 19. immediate ante versic. Tribus tamen casibus. Suarez de penit. disf. 27. sect. 4. n. 8. & 9. Sayro tractatu de sacram. penit. c. 22. n. 3. Emmanuel Sa sum. verb. Gratia, n. 4. Pro eadem sent. sunt DD. nu. 72. relati, dicentes licentiam audiendi confessiones non expirare concedentis obitu.

76 Tertiò deducitur, licentiam concessam ab Episcopo

ad celebrandum in priuato oratione, non perire concedentis morte. Quod sit gratia facta. Sic relata Rotæ decisione sustinent Nauar. c. Placuit. nu. 136. de penit. d. 6. & §. In Leuitic. notab. 31. n. 26. Salzedo, Suarez, Sayro, n. preced. allegati.

Quarto deducitur, nec licentiam faciendi alias pro- 77. habita, vt edendi carnes diebus veritis, non ieunandi, exspirare morte concedentis. Quia est gratia facta. Sic Nauar. l. 5. cons. tit. de priuilegiis in t. edit. cons. 1. 5. fine, in 2. cons. 6. fine. Nec similiter perit licentia prædicandi. Propter eandem rationem. Sic Sayro thesauro cas. to. 1. l. 7. c. 14. n. 7.

Quinto deducitur, quid dicendum sit de licentia non 78. residendi concessa ab Episcopo. Quidam eam expirare morte Episcopi censem. Quod Ecclesiae præiudicer. Ita videtur lentire Glossa c. penult. verb. Licentia, de cler. non resid. Etsi statim innuat contrarium, & videatur se declarare dicens posse a successore reuocari. Et tener expresse ant. ibi n. 7. cum hac limitatione, si Ecclesiae præiudicet. Alii sic distinguunt: Si præmissa causæ cognitione, ac capitulo consentiente concedat Episcopus hanc licentiam, non expirat: secus si haec deficiant. Ita sentiunt Jacobin. l. More, in 2. lectura, nn. 14. ff. de iuris d. omn. iud. Angelus, verb. Indulgientia, n. 7. & ibi Sylvest. q. 5. d. 7. n. 16. At multo verius est non expirare. Quia est gratia facta. Et ita docere videtur Glossa c. Cum ex eo, verb. Septennium, de elect. in 6. dicens, non posse Episcopum licentiam non residendi concessam ratione studij reuocare sine causa. Si enim nequit ipse reuocare, a fortiori nec eius morte reuocabitur. Et ita tenent Abbas d. c. penult. n. 9. & ibi Cardin. n. 1. q. 4. fin. Imola ad fin. Henricus n. 3. idem Cardin. clem. fin. n. 9. q. 5. de elect. & ibi Imola n. 2. Gulielm. de monte Lauduno, n. 3. Ioan. Lupus lib. 43. Tauri, n. 1. Nauar. apolo. ad lib. de reditib. q. 3. monito 8. n. 1. 2. 3. & c. Placuit, nu. 166. de penit. d. 6. Gaeta c. Ad limina 30. q. 1. §. 5. q. 106. num. 312. Perez lib. 2. Ordinam. tit. 2. l. 2. paulo post princ. Salzedo addit. ad pract. Bernardi Diaz c. 26. col. 17. vers. Non tamen poterit Episcopi superior. Gutier. q. canon. lib. 2. c. 17. nu. 7. Enriquez lib. 7. de indulg. c. 21. n. 6. Sayro tract. de penit. c. 22. fin. & thesauro casuum, 1. to. lib. 7. c. 14. n. 7. Graffis 1. p. decif. li. 4. c. 2. n. 28. & explicant Abbas & Gaeta, et si absque causæ cognitione data sit haec licentia.

Sexto deducitur, quid dicendum sit de dispensandi 79. facultate. Existimant aliqui eam expirare morte concedentis re integra. Et potest probari, quia est potestas delegata ad iurisdictionem exercendam. Ita Speculator, t. De dispensatione, §. Dicendum restat, nu. 19. vers. Quid si is. Archid. c. Dudum, 18. q. 2. n. 5. & ibi Bellamer. n. 1. vers. Præterea quaritur. Felin. c. Licit vndeque, initio, de offic. deleg.

Attenendum est, eam potestatem non expirare, quan- 80. do conceditur ad dispensandum cum personis incertis & indeterminatis. Quia cum tunc in gratiam ipsius dispensaturi concessa sit, est gratia facta. Ut in simili de potestate conferendi beneficia personis incertis deciditur, c. Si cui nulla, de præb. in 6. Item, quia cum sit potestas ad iurisdictionem non contentiosam exercendam, minime est inter mandata iurisdictionis computanda, sed inter gratias factas. Quæ morte concedentis re integra non expirant. Ut in simili dixi n. 72. Et ita tenent Federicus conf. 78. Ioan. Andr. addit. ad Speculator. t. De dispensatione, §. Dicendum restat, n. 19. verb. Ergo tu distingue, & c. Ex tua, n. 8. de filiis presbyt. vbi Anton. nu. 7. Abbas nu. 4. Bellamer. ad fin. versic. Et adhuc primo casu: & c. Licit vndeque, nu. 11. & 17. de offic. deleg. vbi Henricus nu. 4. Decius c. Relatum in noua edit. n. 22. eod. t. Felin. c. Pastoralis, §. Quoniam, n. 2. versi. Et intelligunt isti, de rescript. Gambara de autoritate legati, lib. 10. n. 191. Angelus verb. Gratia, n. 2. & ibi Rosella n. 1. Sylvest. q. 2. Tabiena q. 5. nu. 6. Armilla nu. 5. idem Angelus verb. Dispensatio, nu. 13. & ibi Sylvest. q. 6. n. 11. Nauar. l. 5. cons. in 1. edit. t. de priuilegiis, cons. 1. n. 1. in 2. li. 1. t. de offic. deleg. cons. 2. nu. 1. & sum. Lat. c. 27. nu. 253. vers. 9. Anton. Gabriel to. 3. commun. opin. li. 6. t. de præbend. concl. 1. n. 6. 7. & 8. Emili. Sa summa, verb. Dispensatio, n. 6.

Atque ita dicendum est, quando ea facultas concedetur alicui ad dispensandum cum persona determinata, quoties non in favorem solius personæ, cum qua dispensandum

sandum est, sed in fauorem ipsius dispensantis, aut utriusque simul, concessa esset: tunc enim non expirat morte concedentis, aut amotione eius ab officio, etiam re integra. Quia in hoc euentu est iam gratia facta, cum sit in ipsius dispensantis fauorem, & respectu ipsius iam totam suam perfectionem habet. Hoc docent in simili allegato Lapo Domin. c. Si cui nulla, num. 7. vers. Quid si Papa in forma de prebend. in 6. & ibi Francus n. 3. notab. vlt. vbi docent potestatem conferendi beneficium persona expresa & determinata, non in fauorem ipsius, sed in fauorem conferentis vel Ecclesiae, non expirare morte concedentis re integra. Et colligitur clarè ex eo textu, à contrario sensu, ibi: Secus si super prouisione certa persona facienda, non ob suam, sed eius, cui prouideri mandatur, gratiam vel fauorem illa quidem expirat omnino, si concedens re integra moriatur. Ergo secus est, quando ob suam, nempe conferentis beneficium, gratia datur. Atque idem dicit eterque cum Lapo, si in fauorem utriusque, nimurum, conferentis & recipientis beneficium, vel in fauorem solius Ecclesiae, cui beneficiarius ille praesesse debet, vel Ecclesiae, recipientis beneficium, ea potestas daretur. Quia textus ille solum exceptit, quando in gratiam recipientis collata est ea potestas. Et hoc voluerunt significare Ioan. Andr. Anton. Abbas, Bellanera, nu p̄. ed. allegati, dum dicentes facultatem dispensandi non expirare, addunt maximè cum personis indeterminatis. Quasi dicant, idem esse in aliquo casu, quando est cum personis determinatis, nimurum, quando non conceditur in solum ipsarum fauorem. Nam quando in ipsarum solum fauorem conceditur, teneat ibi expirare morte concedentis re integra. De qua re dicemus n. 89. vbi explicabimus qualiter intelligatur: & ostendemus hoc idem sentire Angelum, Rosellam, Sylvestrum & Tabienam.

82 Septimò datur, quid dicendum sit de facultate testandi concessa Episcopis, monachis, vel alijs, quibus testati interdictum est. Quibuldam placet eam facultatem expirare obitu concedentis. Quod sit facultas ad actum odiosum, ac iuri communi repugnantem. Sic Socius un. conf. 39. nu. 33. & seq. vol. 1. Couar. c. Cum in officiis, in 1. edit. nu. 8. de testam. Cæterum absque dubio tenendum est non expirare. Quia est gratia facta, quam non expirare probauit n. 64. Nec obstat id odij habere, quod iuri communi aduersetur. Quippe omnis dispensatio id habet: quam tamen cum omnino facta est, non expirare concedentis morte parentur omnes. Secundò, quia cum testamentum vim non habeat, nisi post testantis mortem, illi cui testandi licentia concessa est, in patari nequit, concedente superstite eum testatum non esse: si quidem longiorum vitam adeptus est, quam is qui facultatem concessit: & ea facultas pro tempore mortis, à quo debet testamentum vim habere, deleruit potissimum. Et ideo huius sententiae sunt Couar. mutata sententia eod c. Cum in officiis, in 2. edit. nu. 8. fine. Nauar. apolo. ad librum de redditib. q. 3. monito 8. Sarmiento de redditib. p. 4. c. 4. nu. 2. Bursatus consil. 30. nu. 1. & seq. & nu. 54. vol. 1. & consil. 178. nu. 1. vol. 2. Gutier. q. pract. li. 2. q. 7. 5. n. 1. & seq. Barboſal. Diuortio 8. §. Quod in anno, nu. 20. ff. solut. matrim. Azebedo lib. 5. recop. t. 7. lib. 2. nu. 5. & ex Theologis, Enríquez li. 7. de indulgent. c. 21. nu. 6. P. Molina to. 1. de iustit. tract. 2. disp. 141. ad fin. Manuel q. regular. tom. 3. q. 69. art. 6. An vero hoc verum sit, si ante literas expeditas, quibus hæc facultas conceditur, obeat concedens, dicemus dis p. sequenti.

83 Octauò datur, literas dimissorias ad ordines suscipiendos, quas vulgo reuerendas vocant, non expirare morte Episcopi eas concedentis. Quia cum contineant licentiam promouendo concessam, ut ad ordines promovetur, sunt gratia facta. Atque ita docent Cardin. clem. fin. n. 9. q. 5. de elec. & ibi Imolan. 3. Guillel. de monte Lauduno n. 3. Bonifac. n. 43. q. 10. Rebuff. praxi benef. in formula liter. dimissor. n. 43. Roland. conf. 38. nu. 5. vol. 3. Villadiego tract. de legato q. 16. n. 25. Pauinus de potestate capitali, 1. p. nu. 9. Nauar. l. 1. conf. m. 2. edit. t. de rescript. conf. 5. n. vn. & c. Placuit n. 35. & 163. de pœnit. d. 6. & apolo. ad librum de reddit. q. 3. monito 8. n. 2. & §. In Le-

uit. notab. 31. nu. 26. Perez l. 2. Ordin. t. 2. l. 2. paulo post prin. Salzedo addit. ad practicam Bernardi Diaz c. 26. col. 17. vers. Non tamen poterit Episcopi superior. Gutier. q. pract. l. 2. q. 75. nu. 3. & q. can. l. 2. c. 17. n. 2. Et ex Theologis, Enríq. l. 7. de indulg. c. 21. nu. 6. & lib. 10. de sacram. ordin. c. 22. fine. Suarez de pœnit. disp. 27. sect. 4. dub. 2. nu. 8. Sayro tract. de pœnit. c. 22. nu. 3. Emm. Sa sum. verb. Dimissoria, nu. 1. Petr. de Ledesma sum. Sacram. vbi de Sacram. ordinis, c. 8. diffic. 1. col. 6. conf. 4. Manuel 2. to. sum. c. 14. nu. 5. concl. 5. Atque idem dicendum est, finita Episcopi potestate, ut si ad alium Episcopatum transferatur. Nam eadem protius est ratio. Cum non minus pereat potestas morte illius, quam depositione illius Episcopatus. Sic Natur. d. conf. 5. n. vnic. Enríq. d. c. 22. fine. Et idem dicendum est de litteris dimissorijs concessis à capitulo, Sede vacanti, quapropter concedere valet. Non enim expirant finita capituli potestate per noui Episcopi aduentum. Quia eadem protius militat ratio. Sic Rebuff. Salzedo, Petrus de Ledesma, Manuel proxime allegati, Gutier quæst. can. li. 2. c. 17. nu. 2. Et tandem ob eandem rationem dicendum est idem de litteris his dimissorijs concessis à Vicario Episcopi eas concedentis, eo quod Episcops in remotis sit, iuxta cap. 3. de tempor. ordin. in 6. vel de speciali Episcopi commissione: & de dimissorijs concessis à superioribus religionis, & à quibusvis alijs potentibus concedere. Hæc enim nec morte, nec depositione Vicarij vel Superioris, nec aduentu Episcopi, qui in remotis erat expirabunt. Quia militat eadem ratio, eo quod hæc continent gratiam factam à potenti concedere.

Nono datur, quamvis gratia concessa à Legato Pontificis, vel Vicario Episcopi, ad beneplacitum persona vel dignitatis expirare morte, vel finito officio concedentis (vt dixi num. 59.) eas tamen non expirare, quando simpliciter & absolute conceduntur. Quia sunt gratia facta, & absque temporis limitatione. Sic Francus c. Si gratia se, n. 13. de rescript. in 6.

Vltimo datur, licentias omnes concessas à superioribus quibuscumque, quando non ad certum & limitatum vnum temporaneum, vel ad certum tempus, sed absolute concessæ sunt, esse perpetuas, donec ab eodem concedente, aut eius successore, aut superiori reuocentur. Quia sunt gratia facta. Sic Abbas c. fin. n. 9. de offic. legati. Cardin. clem. fin. n. 9. q. 5. de elec. & ibi Gullielm. de Monte Lauduno, n. 2. Imolan. 2. Angelus verb. Indulgentia, n. 7. & ibi Sylvest. q. 5. dict. 7. n. 16. Nauar. §. In Leuiticum, notab. 31. n. 27. Corduba in questionario, lib. 5. q. 36. paulo post princip. Graffis 1. p. deciston. l. 4. c. 2. n. 28. Temperant hoc abb. Angelus, Sylvest. Corduba, nisi licentia illæ alteri præjudicent. Quod dicunt proper licentias eligendi confessarij & non residendi, quas concessas ab inferiori prælatō absque cause cognitione dicunt perfite morte concedentis. Quod præjudicent Ecclæ parochiali & illi, in qua est residendum. Sed hanc limitationem reieciimus, n. 72. & 78.

S V M M A R I V M.

An commissiones dispensandi in matrimonij impedimentis, aliisve rebus factis ordinario vel confessori, expirare morte concedentis Referatur opinio, n. 86.

Explicatur sententia Authoris, n. 87.

An litera Pontificis, per quas committitur constitutio & assignatio pensionis, & litera gratis, sive pura, sive in diem, sive conditionalis, vel priuationis, sive in forma dignitatum & onium, expirare morte Papæ, n. 88.

An potestas dispensandi cum persona determinata in illius fauorem, expirare morte concedentis, n. 89.

Quando committitur aliquid erga determinatam personam, an in dubio censetur commissio in fauorem illius, an in fauorem delegati? 90.

An postquam tam dispensatione usus est is, cum quo dispensatum est, pereat dispensatio, superuenienti dispensantis obitu, 91.

Legati vel pœnitentiarii officium & dispensationes ab eis concessæ, an morte Pontificis expirant, n. 92.

An priuilegia bulle Crucis expirare morte Papæ, n. 93.

Rediguntur in summan contenta in tota disputatione, n. 94.

Satisfact argumentis, n. 95.

Qæstio vltima. An commissiones dispensandi in impedimentis matrim. aliisve rebus, quæ in foro externo ordinarijs committuntur, in interno autem confessoriis, expirant.

expirant concedentis morte re integra? Quidam eas expirare affirman^t. Ducuntur ex c. Si cui nulla de præb. in 6. ibi: Secus si super prouisione certa persona facienda sit data potestas eidem, non ob suam, sed eius, cui prouideri mandatur, gratiam vel fauorem, illa quidem expirat omnino, si concedens re integra moriatur. Vbi Glossa verb. Moriatur. Archid. ibi, n. vn. vers. Obitum. Anch. nu. 2. notab. 2. Ripa rubr. de constit. n. 50. & ibi Riminald. n. 129. fin. & 130. inde colligunt quando Pontifex non facit gratiam, sed fieri mandat, expirare id mandatum morte Papæ re integra. Atque Baldus l. fin. in 1. lectura, nu. 3. vers. Sed pone Princeps, ff. de constit. Princip. Decius c. Relatum, in noua edit. n. 21. de offic. deleg. & rubr. de const. in 1. lectura n. 4. colligit ex eod. c. Si cui nulla commissionem aliquid exequendi in fauorem certæ personæ expirare morte concedentis re integra. Cùm ergo Pontifex & pœnitentiarius non dispensent, sed committant ordinatio & confessori, vt dispensent cognita precū veritate, peribit commissio morte committentis re integra. Et confirm. quia hanc rem tanquam notam tradunt Ioan. Andr. addit. ad Specul. t. De dispensatione, §. Dicendum restat, nu. 19. vers. Ergo tu distingue, & c. Ex tua, n. 8. de fil. presbyt. & ibi Ant. n. 7. Abb. n. 4. Bellamera ad fin. vers. Et adhuc primo casu. Felin. c. Pastoralis, §. Quoniam, num. 2. verb. Et intelligunt ipsi, de rescrip. idem Bellamera v. Licet vnde, n. 11. & 17. de offic. deleg. & ibi Henric. n. 4. Decius d. c. Relatum, n. 22. Ant. Gabr. 3. to. commun. opin. l. 6. t. de præb. concl. 1. n. 6. 7. & 8. Sylvest. verb. Gratia, q. 2. n. 3. fine, & ibi Angelus n. 2. Rosella n. 1. Tabiena q. 5. n. 6. vbi dicunt facultatem dispensandi cum personis determinatis, per viam commissionis factam expirare morte concedentis re integra. Quod nequit intelligi, nisi quando in fauorem illarum personarum, cum quibus est dispensandum, sit commissio. Nam quando cum personis indeterminatis, quia tunc est in fauorem dispensatur, omnes illi fatentur non expirare. Cùm ergo in hoc euentu committatur ordinario & confessori, vt dispensent cum persona determinata in eius fauorem, peribit hæc commissio morte concedentis re integra. 2. quia hæc commissiones non dantur nomine dignitatis Pontificis, sed nomine personæ (vt probauit n. 46.) Atque adeò ex hac parte non obtinebunt durationem post concedentis obitum. 3. ex quadam Rotæ decisione, quam referunt & sequuntur Dominic. c. Si super gratia, nu. 7. vers. Sed pone, de offic. deleg. in 6. & ibi Francus nu. 4. ac relatis Cardinali, Iasone, ac Felino, Ant. Gabr. to. 3. commun. opin. li. 6. t. De præbendis, concl. 1. nu. 13. 14. & 15. quæ decidit si Pontifex in suis literis mandet cuidam executori, vt vocatis vocandis, si est ita vt partes referunt, conferat cuidam beneficium, id mandatum expirare morte Pontificis re integra. Quod quidem in his dispensationum commissionibus reperiatur. Ergo peribunt concedentis obitu re integra. Et ideo hanc partem tuerunt Nauar. li. 1. conf. in 1. edit. t. De temporibus ordin. conf. 3. fine, in 2. t. de filiis presbyt. conf. 3. fine, & sum. Lat. c. 29. n. 253. vers. 9. Sayro in thesaur. casuum, to. 1. l. 7. c. 14. n. 9. Et satis faveat huic sent. Gutier. q. can. l. t. c. 15. num. 24. vbi ait gratiam concessam per verbum, fiat, non expirare cōcedentis obitu: secus quando mandatur aliquid faciendū.

At quamvis hoc sit valde probabile, probabilius reputo non expirare concedentis morte, etiam re integra. Ducor, quia (vt præclarè tradunt Hier. Paulus & Rebuff. statim allegandi) quando in literis gratiæ, in alicuius fauorem concessis, minister exequuturus est voluntarius, vtpote cui non præcipitur vt exequatur, sed sola exequendi facultas conceditur, non fauore ipsius, sed eius cui gratia est concedenda, tunc est gratia facienda: ac proinde expirat morte concedentis re integra. At quando est executor necessarius, vtpote, qui exequi iubetur, si preces veritate nitantur, tunc est gratia facta, ac proinde non perit morte concedentis re integra. Ratio discriminis ea est. Quod in priori casu, nemini ius quæsitum sit per illas literas. Non enim queritur de legato executuro: eo quod in eius fauorem concessa non sint, nec ei cui gratia facienda est. Quia soli delegati voluntati relinquuntur, velintne dispense, an non. Ac proinde ea gratia est omnino facienda,

vtpote in quam nullum est alicui ius acquisitum. At in posteriori est iam ius acquisitum ad rem illi, in cuius fauorem gratia concessa est. Ac proinde dicitur facta respetu illius: ac sola eius exequutio desideratur, quæ per cōmissarium facienda est. Quod etiam clarè colligitur ex c. Si cui nulla de præbend. in 6. vbi explicans textus quando dicitur gratia facienda, ad eum finem, vt pereat morte concedentis re integra, sic ait: Secus si super prouisione certa persona facienda data sit potestas eidem, non ob suam, sed eius, cui prouideri mandatur, gratiam vel fauorem. Vbi textus usus est verbo, potestas, ad significandum eum cōmissarium, vt sit gratia facienda, debere esse voluntarium, qui scilicet potestatem habeat, sed non præceptum exequendi. Nec obstant illa verba, Mandatur prouideri. Quia intelliguntur, id est committitur, vt consonet cum verbo præced. potestas. Cum igitur in his dispensandi commissionibus non relinquatur voluntati ordinarij vel confessoris, dispensationem cōcedere aut denegare, sed ipsis præcipiatur, vt inuenta precum veritate dispensent, gratia hæc non erit facienda, sed facta: ac proinde non extinguetur concedentis morte. Et confirm. quia hac ratione omnes DD. citati in doctrinis adductis n. præced. pro contraria sent. loquuntur, ac explicant vt sit gratia facienda, ac pereat morte concedentis re integra, quando datur potestas aut commissio dispensandi, demptis Glossa, Anch. Ripa, Riminaldo, quos ibi n. 1. ratione retuli, qui vtuntur verbo, Mādatum. Et amplius confirm. quia ea dispensatio, quantum est ex parte Pontificis vel pœnitentiarij, iam plenè facta videtur in fauoreni potentiis: & potius præcipitur cōmissario executio gratiæ iam factæ, si reperit preces veritate niti. Neque enim ipsi committitur substantia causæ, & an expediat, sed an verificetur quædam conditio, qua statim iniustus esset denegans dispensationem. Et ideo pro hac sent. citantur Rosella, Angelus, Sylu. Armilla, sed mālè. Quia non loquuntur in hoc casu (vt n. 89. videbimus.) Sed illam tenet Hieron. Paul. in pract. cancellar. t. Declaratoria super proponente seu vouente. §. Præstantissime Doctor, Rebuff. in concordat. vbi de mandatis apost. §. 1. verb. Sui Pontificatus, vers. Licet quidam Doctores, Maiolus l. 5. de irregular. c. 51. n. 6. Suarez de censuris, disp. 4. sect. 2. fine. Enriq. l. 7. de indulg. c. 21. nu. 7. & l. 12. de matrim. c. 2. n. 5. & c. 3. n. vlt. vbi in commen. lit. V. refert aliquos DD. Salmantinos huius sent. & l. 14. de irregular. c. 17. n. vlt. Emm. Sa sum. verb. Dispensatio, n. 6. & verb. Gratia, n. 3. Petr. de Ledesma in sum. Sacram. vbi de matrim. c. 27. vers. Secunda conclusio, in fine illius, Manuel q. regularibus, to. 2. q. 46. a. 7. & 1. to. sum. 2. edit. c. 236. n. 3. concl. 3. Et eiusdem sent. aperte est Mandomius regula cancellar. 10. de annali posseff. q. 2. n. 4. vbi ait esse rescriptum gratiosum, quod per Pontificis mortem te integra non expirat quoties exequitor in illis datus non debet præmittere indaginem iudiciarium. At in dispensatione, quæ pro conscientiæ foro committitur, manifestum est eam indaginem iudiciarium non desiderari. Et eam quoque non esse necessariam in dispensatione pro foro externo concessa, ostendemus disput. 35. n. 15.

Ex his deducitur, non expirare morte Pontificis re integra literas Pontificias, per quas cōmittitur constitutio & assignatio pensionis, nec literas gratiæ, siue gratiæ sint puræ, siue in diem, siue conditionales, vel priuationis in forma juris, cum prouisione alteri facienda, siue in forma, dignum, & vñionum super dispensationibus. Quia communiter in his executor non est voluntarius, sed requisitus tenetur exequi. Ita Hieron. Paulus nu. præced. citatus.

Secundò deducitur, optimè dixisse DD. quos n. 86. in 89 confimat. 1. rationis retuli, dum aiunt potestatem alicui concessam dispensandi cum personis determinatis, in solum earum fauorem, expirare re integra morte concedentis. Quod hic cōmissarius non sit minister necessarius, nec gratia sit in ipsis fauorem: & ita vñ sunt verbo, potestas, vt ministrum esse voluntarium significant. Quare dum Angelus verb. Dispensatio, n. 13. verb. Gratia, nu. 2. & ibi Rosella n. 1. Sylu. verb. Dispensatio, q. 9. n. 11. & verb. Gratia q. 2. & ibi Tabiena q. 5. n. 6. Armilla n. 5. dicunt facultatē alicui con-

cessam ad dispensandum cum persona determinata non expirare morte concedentis re integra: sunt manifestè intelligendi, quando ea potestas est illi in suum fauorem concessa. Tunc enim cum sit gratia ipsi dispensaturo facta, non expirat concedentis morte. Iuxta ea quæ nu. 81. diximus. Non autem id intelligunt, quando ea gratia est in fauorem solius personæ cum qua dispensandum est. Et hanc esse veram eorum intelligentiam, colligitur clare ex eo, quod pro sua sententia referunt *Fredericum* cons. 78. qui ait non expirare facultatem dispensandi concessam in fauorem ipsius dispensaturi. Præterea quia *Rosella*, *Angelus*, *Sylvestr*, *Tabiena* eodem verb. *Gratia*, & eisdem numeris, cum in principio dixissent potestatem dispensandi cum persona determinata non expirare morte concedentis re integra, paulo inferius docent potestatem dispensandi, non per viam gratiæ, sed commissionis datam perire re integra, imo etiamsi cœptum sit cum aliquibus dispensari, perire quoad eas personas, cum quibus nondum cœptum est. Vnde sibi ipsis in eodem loco contradicerent, nisi priorem partem intelligent, ut ea potestas dispensandi, quamvis sit erga personam determinatam, sit gratia facta, nec pereat quoties in fauorem dispensaturi concessa est: posteriorem autem, ut sit commissio, & pereat re integra: quoties in eorum fauorem, cum quibus dispensandum est, conceditur. At non contradicunt nostræ sententiæ, sed sunt illi conformes. Quia loquuntur de potestate dispensandi, & sic de ministro voluntariè exequuturo.

90 Tria tamen obseruanda sunt. I. est, quoties committitur alicui aliquid faciendum erga determinatam personam, censenda est in dubio commissio in illius personæ fauorem facta: ac proinde eam non esse gratiam factam, sed faciendam (intellige iuxta dicta n. 87. quando est gratiæ exequitor voluntarius.) Quare ex ijs, quæ præcesserunt coniectandum est, an sit gratia in fauorem penitentis concessa: vnde alleganti esse gratiam factam in fauorem dispensaturi, & non commissionem gratiæ faciendæ in fauorem eius, cum quo dispensatur, incumbit probandi onus. *Sic Ioan. Andr. c. In causis*, n. 38. *de elect.* & c. *Si cui nulla, statim in principio, de præbend.* in 6. & ibi *Dominicus* nu. 6. *Francus* num. 1.

91 II. est, siue dicamus commissiones has dispensandi esse gratias factas, siue faciendas, id necessario fatendum est, si iam commissarius dispensarit ad matrimonium, vel ordines: & antequam is cum quo dispensatum est, vtatur dispensatione, iniens matrim. vel recipiens ordines, dispensans obeat, dispensationem non perire. Tum, quia res non erat tempore mortis integra. Tum, etiam, quia cum iam semel dispensatio sit legitimè facta, non retractatur ex superuenienti facto. Sic citato *Frederico*, *Rosella* verb. *Gratia*, n. 1. & ibi *Angelus*, n. 2. *Sylvestr.* quæst. 2. *Tabiena* q. 5. n. 6. *Armilla* n. 5. idem *Angelus*, verb. *Dispensatio*, fine & ibi *Sylvestr.* q. 6. n. 11.

92 III. est, dispensationes, quæ à legato Apostolico, vel à summo Papæ penitentiario expediuntur, nullatenus expirant morte Papæ re integra: quamvis dicamus eas esse gratias faciendas. Quod neutrum officium expiret morte Papæ re integra. Ut de officio legati deciditur expressè, c. *Legatos de offic. legat.* in 6. & idem deciditur de officio penitentiarij, in *clement.* 2. §. Eo tamen prouiso, de elect. An vero expirent morte penitentiarij, vel legati re integra? diximus num. 87.

93 Ultimo deducitur, quid dicendum sit de priuilegijs in bulla Cruciata concessis, an expirent morte Papæ concedentis re integra? Et quidem nemini dubium est, indulgentias ibi concessas visitantibus altaria, & facultates edendi lactescinaria, & similes à nullius exequitione pendentes, minimè expirare. Quod illa omnia contineant gratiam factam. At dubium est poterit de indulgentijs semel in vita & semel in mortis articulo per confessarium concedentis, ac absolutione à reseruatis, votorumque commutatione per ipsum præstandis. Quia cum hæ videantur continere gratiam faciendam, vt pote quæ à confessarij exequitione pendent, videtur dicendum ea peri-

re morte concedentis re integra. Aliqui neoterici ea non perire tuentur ducti hac ratione. Quia gratia facienda non perit concedentis morte, quando est gratia iam facta accessoria, (vt num. 43, diximus.) At bulla principali- ter conceditur ad indulgentias & priuilegia: quæ sunt gratiæ factæ. Et accessoria est iurisdictio confessori data. At hæc ratio displiceret. Quippe nequit dici accessoria gratiæ ea confessori potestas. Tunc enim (vt eodem nu. 43, explicitimus) dicitur potestas exequitoris accessoria gratiæ, quando datur ad exequendam gratiam iam factam. Ut constat ex cap. *Si super gratia de offic. deleg.* in 6. At confessarius non debet exequi gratiam iam factam: sed ipse debet eam concedere absoluendo à reseruatis, communando vota, & concedendo duplicum illam indulgentiam. Quare defendendum est, eas facultates non perire. Quia non directè conceduntur confessorio, sed ipsi penitenti, qui eligat confessarium, vt hæc exequatur. Vnde continent gratiam factam ipsi penitenti. (Sicut num. 75. diximus de licentia eligendi confessarij.) Atque proinde omnia illa sunt gratiæ factæ ipsi penitenti. Præterea, quia esto gratia fieret directè confessori in fauorem penitentis: confessor tamen non est minister voluntarius, sed necessarius: tenetur enim electus virtute bullæ concedere penitenti postulanti omnia illa, quæ bullæ indulget. Ut bene docent *Stunica de voto*, quæst. 5. nu. 38. *Aragon* 2. 2. quæst. 88. art. 12. fol. 104. *Vitulus candelabro Sacramentorum*, 3. p. 14. n. 58. Et ratio est, quia est iudex delegatus in fauorem penitentis potentis ius, quod ex priuilegio habet. Cùm ergo confessarius sit exequitor necessarius: ex omnibus gratiæ censebuntur iam factæ iuxta dicta n. 87. Tandem, quia bullæ ipsa præscribit animum, quo duret. At etiam gratia ad beneplacitum concedentis, quæ morte ipsius expirare debebat, non expirat, ante tempus in ea præscriptum. (vt dixi n. 51.) Et ita hæc ratione hoc defendit *Enriques lib. 7. de indulgenc. 21. n. 4. finē*.

Tandem ut in compendium redigam, quæ in tota hac disputatione fusiū dicta sunt: sic distinguendum est. Aut literæ sunt iustitiae, & tunc pereunt morte concedentis re integra, secus si res non sit integra. Dicitur autem res non integra, quando iudex legitimè iussit partes citari. Aut litteræ sunt gratiæ, & tunc sic distinguendum est. Aut ea gratia cum limitatione conceditur, aut absolutè. Si cum limitatione, aut ad beneplacitum & voluntatem personæ concedentis, & tunc cessat concedentis morte, quamvis res non sit integra: secus si concedens dicat, Donec reuocero, vel talem rem fecero, si enim ante mortem non reuocet concedens, vel non faciat illam rem, gratia est perpetua. Atque eadem perpetuitate gaudebit, si ad beneplacitum Sedis concessa sit. Quod si absolute concedatur gratia, aut est facta: quia, nempe, respectu eius in cuius fauorem conceditur, à nullius exequitione pender, aut pender ab exequitione commissarij necessarij, vt pote cui imponitur præceptum exequendi, ut contingit in dispensationibus matrimonialibus; & non perit gratia morte concedentis, quantumvis res sit integra. Aut est gratia facienda, quæ scilicet, respectu eius, cui fit, non est perfecte concessa, sed pender ab exequitione commissarij voluntarij, ut pote cui non præcipitur exequi, sed sola exequenda gratiæ licentia datur, & perit morte concedentis re integra: secus re non integra. Dicitur autem res non integra in his rebus, in quibus non est citatio partis, quando commissarius primum actum exercere cœpit correspondente citationi partis in iurisdictione contentiosa. Ut si cœpit vocare partem, ad cognoscendum de precum veritate.

Ad argut. n. 86. proposita resp. Ad 1. constat ex dictis n. 87. vbi probauimus eum textum non intelligi de mandato obligante, sed de licentia: & reprobauimus contrarium tenentes. Ad confirmationem constat ex dictis nu. 89. vbi eam doctrinam approbauimus, & ostendimus esse conformem nostræ sententiæ. Ad 2. dicnos non asserere has dispensationes esse perpetuas ratione modi concep-

concedendi ex parte dantis. Nam sic deberent finiri morte, ut pote nomine personæ concessæ. Sed asservamus eas esse perpetuas, quia sunt gratiæ factæ, & absque temporis limitatione. In quo casu perpetuæ sunt, quamvis nomine personæ concedantur. Ad ultimum dic, eam esse iurisdictionem contentiosam inter partes: & ideo cessare morte concedentis re integrâ.

DISPUTATIO XXIX.

An dispensationes & cæteræ gratiarum literæ expirant, si nondum literis expeditis obeat concedens: atque ad sui valorem scriptura indigeant?

SUMMARIUM.

Preponuntur probantia exigi scripturam ad valorem gratia, n.1.
Non est necessaria scriptura ad substantiam gratia, 2.
Nec expirat mortuo Pontifice ante literas expeditas, 3.
Eas est in foro conscientia ea uti ante expeditas literas, 4.
An possit solui & recipi pensio literis non expeditis, 5.
An gratia habens annexam iurisdictionem valeat, nec expirat ob concedentis mortem ante literas confessas, 6.
Quid, si illa gratia esset ad aliquid faciendum, ut ad testandum, an ante literas expeditas moriente concedente expiret, 7.
An ad probationem gratia semper exigatur scriptura, 8.
An dispensare suffragetur in foro externo literis non expeditis: & quando expediantur, suffragentur ex tunc, an potius à tempore concessio- nis: licet cœpto iam iudicio litera impetrantur, 9.
An literæ concedentes iuri/dictionem iudicii exigantur anta iudicij ini- tiuum ut id valeat, 10.
Soluuntur argumenta, n.11.

Et quidem videtur necessaria scriptura ad gratiæ valorem. Quod per literarum expeditionem detur forma, & sua perfectio gratiæ: atque adeo dicitur informis & imperfecta: & ad hoc probandum afferunt multa Lud. Gomez regula Cancellaria de non iudicando iuxta formam supplicationis, q.1.n.2. & seqq. Molina lib.2.de primogenitis, c.7.nu. 53. & 54. Et docent Decius rubrica de constitut. in 2.lectura, n. 16. & ibi aliis citatis, Felin.nu.6. Staphileus de literis gratia, in principio præludij, n.11. Flaminius de resignat. benef. li.10.q.1.nu. 7. & seqq. Secundò, ex regula Cancellaria 53. que apud Rebusum in praxi benef. vbi de regulis Cancellariæ est 56. vbi disponitur nullam dispensationem suffragari, nisi literis confessis. Et fortius ex regula Cancellaria 50. Gregorii XIII. quæ habetur in libro motuum propriorum, vbi loquens de omnibus concessionibus super gratiis dispensationum quarumcumque, sic ait: Nulla talis dispensatio cuiquam in iudicio vel extra suffragatur, antequam super ea literæ Apostolicæ sint concessæ. Ergo in neutro foro valebit antea dispensatio.

Prima tamen conclusio sit. Non est necessaria scriptura ad substantiam & valorem gratiæ: sed statim ac concessa est per verbum fiat, valida est in se & perfecta quo ad substantiam. Ad probationem autem, & vt ex illa agi possit in iudicio, indiget expeditione literarum. Probatur ex Clem. Dudum, verb. In quibus per ipsos, de sepult. ibi: Vnuersa priuilegia, gratias vel indulgentias, verbo, seu scripto, seu quacumque forma. Et ex cap. Institutionis 25. q.2. quod est ex D. Gregorio Papa, ibi: Sive qua scripto decrevimus, sive qua in nostra presentia videntur esse disposita. Secundò, quia gratia est dohatio quædam. Constat autem donationem statim ac fit, esse in se perfectam, instrumento donationis minimè concessa. Et ita hanc tenet Glossa d. Clement. Dudum, verb. Verbo: & ibi Imola n.51. Anchær. n.39. & 40. Cardin. versic. Nos etenim, notab. 2. Innoc. c. Constitutus, n.2 fine, de rescript. Archid. in proæmio sexti, §.fin.nu.2. & ibi Ioan. Andr. verb. Sacrosancta, n.5. & seqq. Dominicus, verb. Vniversitati, nu.4. Francus eod. verb. n.2. idem Cardin. in proæmio Clementinarum, verb. Hec sanè, nu. 3. q.5. & ibi Bonifacius, §. Nunc igitur, nu.15. & 16. Abbas c. In nostra, n.11. de rescript. Bald. l. Humanum 8. fine, C. de legibus: & l. fin. n.1. C. de communi seruo: & l. fin. n.6. C. sententiam rescindi non posse. Felinus rubrica de constitut. num.5. & ibi Decius in noua edit. in prima lectura, à n.37. usque ad 43. Beroius n.83. Ripa nu. 50. Madosius nu. 40. & seqq. Bosibus n.110. Ferretus n.18. Ant. de Burgos n.144. Rinald. nu.129. Alex. consil. 107. n.4. vol. 7.

Gygas de pensionibus, q.34.n.123. & q.40.nu.2. & 3. Chassaneus in consuetudinibus Burgundie, rubrica 1. §.5.n.180. Parisius cons. 5.n.60. & conf. 77.n.12.vol.4. Celsus consi. 16.n.6. Bertachinus tractatu de Episcopo, li.3.p.1.n.53. Rebuffus c. Postulastis, in glossa, verb. Retinere, n.21.de clericis excommun. minist. & praxi benef. de dispensatione ad plura beneficia, nu. penult. & t. Gratia ratione congruit, n.2. & tit. de signatura gratie, p.2.n.15. & in concordatis, rubrica de mandatis Apostolicis, §.1.verb. Literas, Ripa responsio 13.n.4. de rescript. Cassidorus in suis decisionibus, tit. De causa confessionis, decis. 4.n.2. Barth. Socin. cons. 41.n.3.vol.3. Lud. Gom. regula cancellaria de non indicando iuxta formam supplicationis. q.1.n.8. Staphileus de literis gratie, t. Quibus modis expirant literæ ad beneficia, statim in princ. n.8. Rota in nouissimis, decision. 89.lib.2. & decis. 1.I.3. tom.3. Rosella verb. Privilegium, nu.16. & ibi Sylvest. q.14. Armilla n.10. Tabiena q.10.nu.11. Castillo l. 41.Tauri, n.4. & ibi Anton. Gomez nu.2. Nauar. lib.5. consil. in 2. edit. t. de prius leg. cons. 1.n.1. & §. In Leuiticum, notab. 26.n.6. & t. Accepta, oppositione 8.num.30. de restitut. spoliat. Bosis in sua practica, tit. de Principe, n.293. Molina li 2.de primogenitis, c.7.n. 55. Pelaez de maioratu, in prima edit. 1.p.q.62.n.1. M.ascardus de probat. concl. 845.num.20. Gutier. consil. 9.n.6. Brunorus in suo compendio, lit. G. verb. Gratia perficitur, & lit. L. verb. Litetas Apostolicas. Azebedo lib.5.recop.t. 7.l.2.nu.11. & 12. Matienzo ead. l.2. Glossa 3.n.1. Auendaño l.43. Tauri, glos. 1.n.1. Et ex Theologis, P. Molina to.3.de iustit. disp. 599.nu.1. Graffis 1.p. decisio- nis, li.1.c.13. n.51. Sayro de patientia, c.22.n.3. fine.

Hinc deducitur, gratiam non expirare mortuo Pontifice ante expeditionem literarum. Quod iam perfectè facta sit, nilque ad eius valorem desideretur. Atque ita docent Archid. Ioan. Andr. Abbas, Dominicus, Francis, Chassaneus, Bosis, Rosella, Sylvest. Armilla, Tabiena, nu. precedenti allegati. Baldus l. Humanum 8. fine, C. de legibus. Decius consil. 407. n.17.vol.3. & c. Relatum, in noua edit. n.21.de offic. deleg. & rubrica de constitutionibus, in 1.lectura, n.40.vbi Felin. n.5. Beroius n.85. Ripa n.50. Rinald. n.129. Madosius n.48. fin. Bosch. us. n.111. Ant. de Burgos nu.144. Cacil lupus l. More, n. 27. ff. de iuris- omn. iud. Rebuffus praxi benef. gratia ratione congruit, num.2. idem Sylvest. verb. Gratia, q.2.vbi Angelus n.2. Tabiena q.5.n.6. Ant. Gomez l.41. Tauri, n.2. Nauar §. In Leuiticum, notabili 31. n.26. Molina lib.2.de primog. c.7.nu.57. Gutier. q. canon. lib.2.c. 17 mu.4. & quest. practicis, li.2.q.75.n.2. & q.74.nu.2. Anton. Gabriel, to.3. commun. opin. li.6.t. de probendis, concl. 1.n.2. Brunor. in suo compend. lit. G. verb. Gratia perficitur. Azebedo lib.5. recop.t. 7.l.2.n.7. Auendaño l.43. Tauri, glos. 1.n.2. & ex Theologis, Molina, Sayro, n. precedenti allegati. Graffis 1.p. decisil.1.c. 12.nu.53. Manuel quest. regularibus, to.2.q.46.a.8. Quare minus bene Castillo l.43. Tauri, n.2. ait expirare gratiam morte concedentis ante literarum expeditionem.

Secundò deducitur, integrum esse cuiquam in foro conscientia uti gratia concessa, et si literæ nondum expeditæ sint. Constat ex dictis n.2. Si enim ea gratia est in se perfecta, & quoad substantiam, solumque quoad probationem in foro externo indiget scriptura, licebit ea uti in foro conscientia ante literarum expirationem. Sic Abb. Clem. Dudum, ad finem, de sepul. Felin. c. Ex diligenti, nu. fin. de simonia: & rubrica de constit. in 6. vbi Ant. de Burgos nu. 152. Rebuff. praxi benef. De signatura gratia, in princ. nu.8. & t. De dispensatione ad plura beneficia, nu.41. & c. Postulastis, in glossa verb. Retinere, n.20. de cler. excom. minist. & in concordatis, rubrica de mandatis Apost. §.1.verb. Literas, vers. 4. in foro conscientie, Lud. Gomez regula, De non iudicando iuxta formam supplicat. q. 14.vers. Breuiter prædictis non obstantibus. Gygas de pensionib. q. 34.n.6. fine & seq. Madosius reg. 27. cancell. q.7.n.4. Nauarr. §. In Leuiticum, notab. 26. & c. Accepta, opposit. 8.n.30. de restitut. spoliat. M.ascard. de probat. concl. 843.nu.30. & ex Theologis, P. Molina to.3. de iustit. disp. 599.nu.1. Enriquez lib.7. de indulg. 6.20. n.5. in comment. lit. D. & c. 21. n.7. & l.12. de matrim. c.3. n.7. Emmanuel Sa sum. verb. Gratia, n.21. Nec huic sententia aduersantur Petri de Ledesma de matrim. q.56. art. vlt. dub. 3. concl. 1. & sum. sacram. vbi de matrim. c.27. in fine 3. conclusio- nis. Manuel 1.to.sum.18. 2.edit.c.236.fine. Vega 1.to.sum.c.88.ca- su 2. solum enim dicunt dispensationes literis non con- fectis

fectis minimè prodesse in iudicio, nec extra. Quæ sunt verba expressa regulæ cancellariæ Gregorij XIII. quam n.1. retuli, vnde eodem modo explicanda sunt, sicut eam regulam explicabo n. vlt.

5. Quare recessendum est à sent. Hieronymi Pauli practica Cancellaria, t. declaratoria super proponente seu voente ingredi, §. Vbi Papa concedit, vbi alijs citatis ait, non posse quempiātuta conscientia soluere seu recipere pēsionem super aliquo beneficio assignatā, nisi literis confectis. Quod mēs Pontificis concedentis eam gratiam sit sub tacita conditione, si literæ expediantur, contra quam consensus partium nil prōdest. At concedit posse in foro conscientiæ, si partes certæ sint literas expeditas esse, et si nondum præsentatae sint. Ei idē ait de omnibus commissionibus gratiosis habitibus clausulam requirentem informationē, aut cause cognitionem: secus vbi ea non requiritur. Et idem afferit de dispensationibus Lud. Gomez libi contrarius, reg. De non iudicando iuxta formam supplicationis, q. 9. dicens eas non suffragati etiam in foro conscientiæ, nisi literis expeditis. Sed contrarium in dispensationibus tenent omnes DD. nu. præc. allegati. Et pensiones quoque posse recipi & solui in foro cōsciētiæ, vbi gratia verbo concessa est, et si literæ non sint expeditæ, docet Gygas, Lud. Gomez, Mandofius, n. præc. allegati. Imò Rebuff. de paci possit. n. 137. concl. 21. & praxi benef. in signat gratia, 3. p. n. 11. afferit si inter partes sit conuentum, vt concessa per Pontificem pensio soluatur adhuc literis non expeditis, teneri soluere eum, qui ita conuenit. Transactis autem 6. mensibus à cōcessione per Pontificem facta, non potest amplius recipi aut solui pensio non confectis literis. Quia ita decreuit Pius V. in quodam motu proprio excommunicationem Pōtifici referuatam imponens soluenti, vel solutionem recipienti pensionis, quæ à tempore semestris illius transacto soluenda erat. Ita referunt Corduba sum. q. 166. Manuel 2. to. sum. c. 21. n. 9. Vega 2. to. sum. c. 65. in ultimo casu.

6. Dupliciter autem solet cōclusio tradita limitari. 1. modo, nisi gratia illa annexam habeat iurisdictionem: tunc enim est perfecta, nec post concedentis mortem duraret, literis non confectis. Sic tenent aliqui teste Archid. in proœmio sexti, §. fin. n. 2. Sed iure optimo hāc limitationem, eō quod nullo iure probetur, rejecit Archid. ibi, Angelus verb. Gratia, n. 2. & ibi Sylvest. q. 2. Tabiena q. 5. n. 6. Alex. cons. 107. n. 4. vol. 7. & faciunt cæteri DD. n. 2. relati, qui absq; hac limitatione conclusionem affirmarunt.

7. Secundò limitari solet, vt intelligatur quando gratia nil amplius quam ipsam Principis concessionem desiderat. Ut si sit de aliqua obligatione contracta remittenda, aliquo iam facto confirmando, secus quando gratia vel priuilegium sunt ad aliquid in posterum faciendum, quod absque hoc priuilegio non liceret, aut irritum esset. Tunc enim non valeret gratia, nec virtute illius is actus licetè aut validè fieri posset, nisi prius literæ illius gratiæ expedirentur. Ita Baldus, l. Falsus, num. 21. C. de furtis, Molina l. 2. de primog. c. 7. n. 57. Gutier. quest. canon. l. 2. c. 17. n. 4. & quest. prætic. l. 2. q. 75. n. 2. Auendano, l. 43. Tauri. gl. 1. nu. 2. Manuel quest. reg. to. 2. q. 48. a. 8. Vnde infert Gutier. ea q. 75. n. 2. & Manuel eo. ar. 8. licentiā testandi concessam à Pontifice Episcopis, expirare mortuo eo ante literarum expeditionem. Quod sit gratia ad aliquid accipendum. Sed optimè alter Molina to. 3. de iustitia, disp. 599. nu. 4. ab hac limitatione recedit. Et fauent alij n. 2. allegati, qui generaliter cōclusionem affirmarunt. Quippe nulli solidō fundamēto innititur hēc limitatio. Et quia constat seclusis cancellariæ regulis validam esse gratiam ad aliquid efficiendum, et si literæ confectæ non sint. At regulæ cancellariæ gratias has non irritant, sed ad solius fori externi probationem expediti literas petunt, vt n. vlt. videbimus.

8. An verò semper ad gratiæ probationem literæ hæ desiderentur? consulendi sunt Mascaldis de prob. concl. 8. 45. à n. 21. Cauallos quest. prætic. q. 722.

9. II. Conclusio. Dispensatio non suffragatur in foro extero literis non expeditis: at quando semel expediūtur,

Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.

suffragātur à pūcto gratiæ concessæ, & non solum à pūcto expeditionis literarum, etiam si mortuo Papa, qui eā concessit, literæ expediantur nomine sequētis Pontificis in forma, quia rationi congruit. Itaq; si ante finitum iudicium literæ quocumque tempore expediantur, gratia & dispensatio suffragabuntur, quamvis in principio iudicij solo verbo concessa inueniantur. Quia regulæ cancellariæ petentes literarum expeditionem, vt dispensario suffragetur in foro extero, non pertinet à principio iudicij literas expeditas esse. Ita Barth. Socinus conf. 41. n. 3. vol. 3. Lud. Gomez regula De non iudicando iuxta formam supplicationis, q. 6. n. 1. Molina lib. 2. de primog. c. 7. n. 56. alter Molina to. 3. de iust. disp. 599. n. 1.

Vltima conclusio. Literæ iurisdictionem concedentes iudicibus, qui per eas deputantur, requirunt necessariò ante iudicij initium eas expeditas esse: ita vt si iudicium inchoētur concessa supplicatione, nondum tameu literis expeditis & intimatis, est omnino nullum, nec valorem obtinebit, ed quod in iudicij progressu literæ expediātur & præsententur. Constat ex reg. Cancellaria De non iudicando iuxta formam supplicationis. Item quia cum iurisdictionis exercitum non acquiratur ante literarum præsentationem, vt probat multis allegatis Molina de primogenitis statim referendus, quidquid antea gestum est, corruet defectu iurisdictionis in iudice. Sic Molina lib. 2. de primog. c. 7. n. 56. & 57. Lud. Gomez, & alter Molina, nu. 2. vbi eos n. præc. retuli.

Ad argumēta n. 1. propolita respondetur. Ad 1. dic. gratiam ante literarum expeditionem ad eum sensum esse informem & imperfectam, vt non sit sortita omnem perfectionem suam regulis cancellariæ petitam, vt in vtroq; foro suffragari valeat, ac probari possit. Ad 2. dic. regulam Cancellariæ 53. non dicere gratiam non valere literis nō expeditis, sed non suffragari. Quod intelligi in solo foro extero suaderet id verbum, Suffragari, quoad ad forum contentiosum trahitur, & propriè significat aliquid ad controuersiam pertinens. Ut norant Doctores in rubrica, C. de suffrag. Ita respondent Gygas de pensionibus q. 43. n. 10. Lud. Gomez regula De non iudicando iuxta formam supplicationis, q. 14. Molina to. 3. de iust. disp. 599. nu. 1. Sed maius dubium est qualiter responderi possit ad regulam Gregorij XIII. ibi propositam, quæ afferit nec in iudicio, nec extra suffragari posse. Sed dico mentem Pontificis esse, non innouare receptissimam doctrinam, vt ea dispensatio deinceps non prospicit in foro conscientiæ: sed solum vt extra forum conscientiæ ad nullum alium effectum prospicit, siue verè & propriè iudicium sit, quale est contentiosum inter partes, siue iudicium fori exteri non contentiosum: vt quando non est inter partes: siue ad alios exteros effectus. Ut si velit quispiam ratione huius dispensationis nondum literis expeditis admitti ad officia aliqua, siue ad alios actus in iudicio vel extra, quorum seclusa dispensatione est incapax. Et constat, quia non dicit regula, vt dispensationes non valeant, sed vt non suffragentur in iudicio, vel extra: ita vt si aliquis etiam extra iudicium se opponat, non suffragetur.

D I S P V T A T I O XXX.

Quo tempore verificari debeant causæ dispensationis, & can eis postea cessantibus euaneantur dispensatio?

S V M M A R I V M.

Quadruplex est tempus, in quo potest considerari veritas precum. n. 1. An desideretur veras esse causas tempore, quo mittitur ad dispensationem obtinendam: an potius sufficiat postea verificari, dum Pontifex eam concedit, n. 2.

An desideretur causas verificari tempore, quo conceditur dispensatio Roma, nec sat sit tempore quo mittitur, vel quando ordinarius preces examinat? Proponuntur probantia sufficere hoc duplex tempus, n. 3.

Explicatur sententia Andorii, n. 4.

Qua causa debent ordinarij & confessores examinare preces, n. 5.

Explicatur quatuorplex sit dispensationis effectus, & quando sit indubitate, num. 6.

Causa impulsu dispensationis cessante, an cesset dispensatio: & in dato an sit impulsua an finalis, n. 7.

NNN

An

An quando causa finalis tempore, quo concessa est dispensatio, fuit vera, ac postea cessat, non sumen omnino, euaneat dispensatio? n. 8.
Quid, in dubio an cessari causa finalis, n. 9.
An quando dispensatio deducta est ad ultimum effectum, cessaat cessatione causa, n. 9. 10.
Quid, quando ad eum deducta non est, & cessat causa veritas, antequam ordinarius dispensem? Refertur opinio, n. 11.
Potestas dispensandi si preces veritate nitantur, non habet vim dispensationis: & si causa finalis fuit vera tempore, quo Pontifex concessit, at cessaat eius veritas, dum ordinarius debet exequi, non satis est, n. 12.
Quid, si cessaat postquam iam ordinarius dispensavit, at non est ad effectum deducta, aut si deducta sit, is potest diuidi? Refertur opinio, n. 13.
Explicatur sententia Auctoris, n. 14.
Ut dispensatio firma sit, debet causa finalis verificari tempore, quo Roma dispensatur. & quo ordinarius vel confessor exequitur: nec debet omnino cessare, donec ultimum effectum indinvisibilem sortiatur, num. 15.
Quid, si causa vera sit tempore quo Pontifex dispensauit, & quo ordinarius exequitur, at tempore inter utrumque medio veritas cessarit, num. 16.
An si postquam ordinarius dispensauit, nec ad effectum deducta est, cessaat causa, ita ut extinguitur dispensatio, ut causa redeunte non redeat, num. 17.
Quid, si ex dispensatione initum est matrimonium cum voto castitatis vel religionis, & eo semel inito ac dissoluto cessaat causa? Remissio, num. 18.
Satisfit argumentus, n. 19.

I VADRUPLEX tempus est, in quo dubitari potest, an cause in precibus narratae debeant esse verae. Primū est, quando impetrans misit Romam. Secundū est, quando Pontifex vel pénitentiarius literas concedit, committens ordinario vel confessori ut dispensem. Tertium, quando ordinarius vel confessor dispensem. Quartum, quando dispensatione vtendum est.

2 Circa primum ergo tempus, existimant aliqui dispensationem esse subreptitiam, quando causa falsa fuit tempore, quo missum est Romam, licet vera sit quando Pontifex vel pénitentiarius dispensationem committit, & deinceps. Ducuntur, quod cum causa allegata sit dolose, ac animo Pontificis decipiendi, nec dolus suffragari alicui debit: videtur contra eius mentem imperata, ut pote, qui nullatenus concederet doli conscientia. At huic sententiae non accedo. Quod DD. omnes & textus, quos n. 4. referam, solam causam veritatem tempore concessionis Pontificia attendant: nec tempus antecedens in consideratione sit. Adde, clausulam illam in dispensationibus apposita, si preces veritate nitantur, ad id tempus referri, quo Pontifex vel pénitentiarius dispensationem concedit. Quia veritatem precum postulat, ne dispensatio à rectitudine deficiat dissipatione. Ad quod nil refert, an causa tempore praecedenti fuerit vera, nec ne: sed an tunc vera sit. Nec obstat Pontificem fraudis conscientia non cōcessum. Quia taciturnitas veri, vel falsi expressio extrinseci, nec conferentis ad dispensationis substantiam, illam non virtutat, quamvis Princeps veritate cognita non dispensaret (vt probauit disp. 21. nu. 18.) Huiusmodi autem est veritas causa pro tempore præterito: eo vel maximè, quod Pontifex denegaret in poenam doli, quam dolosus subire non tenetur, antequam sibi infligatur.

3 Secundò tempus est, cum Pontifex vel pénitentiarius committit ordinario vel confessori dispensationem, cum clausula, si preces veritate nitantur. Atq; de hoc tempore dubitatur, an opus sit preces tunc esse veras, an sufficiat falsa veras tempore praecedenti, quo missum est Romam pro dispensatione impetranda: vel tempore subsequenti quo ordinarius vel confessor est dispensatus? Et videatur sufficere eorum veritas priori aut saltem hoc posteriori tempore. Quippe illius clausula, Si preces veritate nitantur, is videtur sensus, si preces verae sint, quatenus fuerunt Pontifici propositae. At hoc modo verae sunt, nam tempore quo propositae fuerunt, erat verae. Insuper quia cum Pontifex veritatem precum non examinet, nec dispensem: sed utrumque committatur ordinario vel confessori, sufficiet veritas causa tempore quo hi dispensant. Et cōfir. quia veritas causa exigitur, ut dispensatio liceat cōcedatur. Ergo tunc eam adesse sat erit cum dispensatio sit.

At dicendum est, desiderari ut tempore concessionis 4 Pontificis, vel pénitentiarij, causæ allegatae veræ sint: quare subreptitia erit dispensatio, si tunc veræ non sint, quævis tempore praecedenti furerint, vel tempore subsequenti veræ existant. Prob. exc. Quia circa de consang. vbi dicitur falsam fuisse causam allegatam ad dispensationem matrimoniale, nimurum, problem habitam. Et redditur ratio his verbis: Cum tamen ante dispensationem, viam fuerat universa carnis ingressa unica filia, quam habebat. Ergo non sufficit tempore praecedenti causam fuisse veram. 2. prob. ex c. Si eo tempore, de rescrip. in 6. vbi deciditur eum, cui prouideri mandatur de beneficio curato, non posse id cōsequi si tempore Datæ non sit legitimæ ætatis, quamvis tempore collationis eam ætatem natum sit. Et reddit hanc rationem textus: Cum tempore Data non esset idoneus. Vbi Gl. verb. Cum tempore, allegans alios textus concordantes: ait tempus Datae inspiciendum. Ratio autem est, quia Pontifex ipse vel pénitentiarius est, qui re vera dispensationem concedit: & solam executionem ordinario vel confessori remittit, præmisso veritatis precum examine. Ne ergo illi sint iniqui dissipatores, oportet tunc veram esse causam. Deinde quia sensus eius clausula, si preces veritate nitatur, is videtur esse. Si preces mihi propositæ veræ sunt. At non dicuntur verè propositæ, si vel tempore praecedenti vel subsequenti verificantur, si quando Papæ vel pénitentiario proponuntur non sunt veræ. Et ex his patet solutio ad rationes contrarias n. præc. adductas. Et ideo hæc sent. sustinet Host. dict. c. Quia circa paulo post princ. verb. Ingressa, & ibi Ioan. And. n. 3. Ant. n. 3. notab. 3. Abb. n. 4. Alex de Neu. nu. 4. Propos. n. 1. notab. 3. Rebuffus to. 2. cōstitut. reg. t. de rescrip. in præfat. n. 56. vers. 14. Milis in suo repert. lit. G. nu. 3. verb. Gratia. statim in princ. Mascal. de prob. concl. 1128. n. 22. Gutier. quæst. canon. I. 2. c. 15. n. 131. 133. Et ex Theologis, Cordub. summ. q. 45. opin. 2. puncto 1. Petr. de Ledesm. sum. Sacram. vbi de matrim. c. 27. post 7. concl. diffic. 4. Manuel 1. to. sum. in 2. edit. c. 238. nu. vlt. Vega 1. to. sum. c. 88. casu 4.

Hinc infertur, ordinarios vel confessores, quibus hæc dispensationes committuntur, cautissimè le habituros esse dum precum veritatē examinant. Nam facillimo negotio decipientur solam causam veritatē examinantes. Cum saepē cōtingat eius veritas post concessionem Romæ facta. v.g. allegatur feminam iacturam famæ passam esse ex frequeti conuersatione cum viro cui nuptura est, & saepē ea infamia post tēpus datae dispensationis suborta est. Vnde cautissimè & magna diligētia inspicere debet tempus Datae, & examinare an tunc verificantur causa. Id enim esse necessarium, ne dispensatio sit subreptitia, diximus n. præc.

Circa 3. & 4. tempus est rursus dubium, an si causa fuit 6 vera tempore, quo Pontifex vel pénitentiarius concessit Romæ dispensationem, at postea eius veritas cessaat, siue tempore quo ordinarius vel confessor dispensatus est, siue postquam dispensauit, antequam executioni māderetur id, ad quod est impetrata dispensatio, ea euaneat, ex causa cessatione? v.g. Maria allegavit dotis competentis defectum ut secum dispensemetur, & verè tunc, & quando Pontifex gratiam concessit, pauper erat: at postea vel antequam ordinarius dispensationem exequatur, vel postquam executus est, antequam matrimonium iniret virtute eius dispensationis, comparauit dotem sufficientem. Dubitatur an huius dispensationis valor cessaat, eo quod eius causa cessarit? Res est difficilis, & quo ea enodetur, præmittendum est, duplēcē esse dispensationis effectum. Quidam est proximus, nimurum, ablati vinculi legis impenitentis rem fieri. Alter vero vltimatus, nempe, opus illud ad quod faciendum conceditur dispensatio: ut matrimonium, non recitare, non ieiunare. Insuper hic vltimatus effectus aliquando est indiuisibilis, aliquando vero diuisibilis. Indiuisibilis dicitur, quando eius est naturæ, ut quamvis ex pluribus constet partibus, & sit opus successuum, at commodè diuidi non potest. Huiusmodi est matrimonium, non enim commodè diuidi potest, ut is cum quo dispensematur ad illud ineundum, pro aliquo tempore

pore vtatur matrimonio & pro alio non vtatur. Et similiter est dicendum de dispensatione ad ordines. Ut vtrumque explicabirur latius n. 10. Diuisibilis autem est, quando commodè diuidi potest. Ut dispensatio ad edendas carnes, vel non ieiunandum in quadragesima, vel ad non recitandum officium diuinum.

7. Ut ergo à certioribus incipiamus, quando causa, quæ à principio fuit vera, erat impulsua, licet postea cesseret, nō corrueat dispensatio. Quod fatentur Gl. reg. Decet verb. Debet, de reg. iuris, in 6. & ibi Dynus n. 3. Ripa, l. Ex facto, n. 15. vers. Et si replicaueris, ss. de vulgari, Tiraquel. tractatu Cessante causa, limit. 1. n. 18. Couar. l. 1. var. c. 20. n. 5. vers. His ita breuiter. Enriques lib. 4. de irregul. cap. 17. fine. Atque id probari potest ex multis congestis per ipsūmet Tiraquell. eod. tractatu, tora limit. 4 & 12. Et hoc maximè verum est retenta nostra sent. quam secuti sumus disp. 21. num. 17. & n. 32. afferenti taciturnitatem huius causæ, vel falsitatem circa illam etiam à principio contingentem, minimè vitiare dispensationem. Quando vero sit causa impulsua, & quando finalis: & in dubio qualis præsumatur, dixi eadem disp. 21. nu. 8. & num. 20.

8. Secundò si causa finalis dispensationis non omnino cesset, sed adhuc aliquot illius reliquiæ permanent, non extinguitur dispensatio. Quia in moralibus non eadem causa requiritur, ut primò fiat aliquid opus, & ut permaneat postquam factum est. Et minor causa desideratur ad licitum concessionis usum, quam ad ipsam cōcessionem. Quippe facilius quis ab obtinēdo reiicitur, quam ab obtento, c. Super his, de accusat. 2. quia decet beneficium Principis permanetur, in quantum fieri potest, regul. Decet, de reg. iuris in 6. Ergo in eam partem inclinādum est semper, ut permanentibus reliquijs causæ concessionis illius beneficij, ipsum quoque permaneat. 3. quia nec lex cessat, quando non omnino eius causa finalis cessauit. Ut multis citatis probat Tiraquel. tract. Cessante causa, limitat. 17. n. 1. 2. 3. Et ideo hanc sententiam tenent Glossa, & Dynus, nu. preced. allegati. Et multis citatis Rolandus conf. 52. nu. 55. vol. 2. Et quamvis in lege ea adhibetur limitatio (ut constat ex Tiraquel. eo. tractatu, limit. 22. n. 12.) quoties reliquiæ causæ remanentes sunt tales, ut ad legem illam denuo condendā sufficiant. At in dispensatione eam limitationem non admittere n: sed intelligo mentem dispensantis ac committentis dispensationem esse ut illa sustineatur, dū non omnino causa deficit, quamvis reliquiæ manentes non iudicarentur sufficietes ad priorem dispensationis concessionem. Quia id bono communi expedit. Tum ut scrupulis obuierur: tum etiam ne beneficia Principis, quæ permanere decet, facile valore suo destituantur: atque periculo valor rei facienda virtute dispensationis exponatur.

9. Hinc deducitur, in dubio an cessarit omnino causa dispensationis, iudicandam esse dispensationem validam. Quia stat possessio pro ipsa, vbi semel valida fuit. Quare valore suo polianda non est, dum nō cōstat causam eius cessasse. Deinde quia in dubio an valeat dispensatio, iudicanda est valida (vt probauimus disp. 21. n. 25.) Nendum quando de eius valore semel constituit, & dubitatur an ob causæ cessationem cessarit.

10. Tertiò quando dispensatio deducta est ad ultimum effectum, nec is commodè diuidi aut partim reuocari potest, quamvis tunc omnino cesset causa finalis, non cessat dispensatio. Quod hanc esse dispensantis aut dispensare committentis mētem, iure optimo præsumatur: ne ex dispensatione grauia mala orientur. Quod exemplis explicatur. Si enim is, qui virtute dispensationis in votu castitatis ex iusta causa obtentæ iniit matrimonium, teneretur postea cessante causa seruare votum in quantū potest, nempe, non petendo debitum, vel deberet discedere ab uxore cum magno illius ac filiorum detrimēto & aliorum scandalo: vel si in matrem permanerer, esset cum magno animæ periculo. Similiter si irregularis ex iusta dispensatione ad omnes ordines obtenta recepit subdia-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

conatum, si cessante tunc causa dispensationis ea cessaret, ne pōset ille ad ulteriores ordines ascendere, cogeretur ad rem valde difficilem. Cum iam ligatus sit, nē retrocedere valeat alio statu assumpto.

At difficultas eō tendit, quando vel dispensatio non dūt obtinuit suum ultimum effectum, ut si nondum est initium matrim. vel si obtinuit, is est commodè diuisibilis. Ut si virtute dispensationis ad edendas carnes, vel non ieiunandum, cōcepit quis eas edere & non ieiunare, an si tunc causa finalis dispensationis cesseret omnino, dispensatio extinguitur? Quidam (sic non his terminis videntur) absolute cōsentent tatis esse veram fuisse causam tempore, quo Romæ dispensatio impetrata fuit. Atque ideo eam non corruere subsequitur, quamvis causa cessarit tempore, quo ordinarius vel confessor precium veritatem examinat. Probatur ex cap. Quia circa, de consanguin. vbi ponderat textus dispensationem, in qua proles habita allegata est, fuisse subreptitia: quia tempore impetrationis cessarat causa mortua iam prole. Quali contrarium sentiat textus, si tempore impetrationis sōbiles exitislet, quamvis tempore comprobationis mortua sit. Sicut dicitur de lesionē probanda tempore contractus, ad eum resendum, vel supplēendum pretium, l. Si voluntate. & l. 2. C. derescind. vendit. Sic tenet Rebiffus tom. 2. constitut. reg. tract. de rescripto, in prefat. n. 56. vers. 14. Masicard. de probat. concl. 1128. n. 22. Idem tenet Eman. Sa sum. verb. Gratta, nu. 6. vbi generaliter tradit gratiam non petere deficiente causa ex qua concessa est: & clarius n. 10. vbi docet dispensationem causa pauperratis concessam validam esse, si tempore impetrationis femina pauper erat, quamvis tempore executionis & informationis facta sit iam diues. Pro eadem parte posset allegari Enriques lib. 4. de irregul. cap. 17. vbi in hoc exemplo paupertatis feminæ idem dicit. At non est huius sent. quia ipse se explicat quando ea paupertas non esset causa finalis, sed impulsua. Et hoc verum est, ut diximus nu. 7. & solum hic est sermo, quando causa finalis cessat.

Sed hæc sent. omnino displicet. Quia (vt nu. seq. vide binus) omnes ferè DD. concordant, dispensationem dū est in fieri, at nondum consummata est, cessare cessante omnino causa finali. At id mandatum factum per Pontificem ordinario, vel per pénitentiarium cōfessori, ut dispensent si preces veritate nitantur, non habet vim veræ ac consummatæ dispensationis, donec ordinarius vel cōfessor dispensent, ut bene reprobato Præposto contrariū sentient, c. Quia circa, n. 2. vers. Quero numquid, de consang. ac referenti pro fe Ioan. Andream, tueruntur Parisius conf. 57. n. 53. vol. 4. Iac. de Puteo decisione 256. num. 1. lib. 1. Couar. latius probans, & dicens Ioan. Andream non sensisse contrarium 4. decret. 2. p. c. 6. §. 9. n. r. l. t. Nauar. l. 4. conf. in 1. edit. t. de consang. conf. 7. fin. & l. 1. t. de tempor. ord. cōf. 5. 8. fin. & in 2. l. 1. t. de filiis presb. conf. 3. n. 2. Mandosius praxi signature, t. de dispensat. vers. Dispensatio est mandatum Gallego recognat spirit. c. 23. n. 2. & c. 24. n. 17. Manuel 1. to sum. in 2. edit. c. 238. nu. 7. Cuius signum est nō valere matrim. virtute illius contractum, prius quā Ordinarius vel cōfessor virtute illius mandati disp̄sent: ut bene docet Gallego eod. c. 23. n. 2. Cum ergo tunc non sit consummata dispensatio, cessabit cessante causa finali. Adde mandatum cessare cessante causa illius finali: ut haberetur expresse c. Si pauper, de prob. in 6. & docent Gl. ibi verb. Cesset, & Domin. n. 3. Tiraq. tract. Cessante causa, in princ. n. 180. Quare dicendum est exigi ad dispensationis valorem, ut causa in eius literis narrata verificetur, & tempore, quo proponitur Pontifici vel pénitentiario: & etiam tempore, quo hi examinata precum veritate dispensatione exequuntur. Quare si causa veritas tunc cesset, euaneat dispensatio, ut pote cuius causa finalis cessauit, dum erat in fieri, & nondum consummata.

Supereft ergo difficultas, an si cesseret omnino causa finalis dispensationis, postquam iam Ordinarius vel confessor dispensarunt, & sic omnino perfecta & consummata est in se dispensatio, nondū tamen fortita est suum effectum,

esse etum, quia matrimonium non est contractum: vel si coepit sortiri effectum, is est commodè diuisibilis, ut contingit in exemplis, n. 11. propositis, extinguatur tunc dispensatio? Duplex est sententia. Prior sustinet tunc non cessare dispensationem. Et potest probari, quia cessante causa non cessat effectus consummatus & perfectus: secus quando nondum consummatus est: ut multis citatis tradunt Traq. tract. Cessante causa, tota limit. 12. Menochius de presumpt. l. 4. presump. 189. n. 197. At effectus totalis dispensationis est ipsa legis relaxatio, quae sit per illam. Cum ergo haec consummata sit dispensatione semel iam facta, nil obserbit in posterum cessatio causæ. 2. quia factum legitimè non debet retractari, quamvis postea eveniat à quo non potuit inchoari: reg. factum 73. de reg. iuris, in 6. & regul. In ambiguis pro dotibus 85. §. Non est nouum, ff. t. eod. Quæ regula intelligitur, ut tradunt Glossa ea regul. factum, in fine, & ibi Dynus n. 6. Decius d. §. Non est nouum, n. 2. quando factum illud consummatum est. At in hoc euentu iam dispensatio erat in suo esse perfecta & consummata. Non ergo eius firmati nocebit, causam postea cessasse, etsi tunc, eo quod causa deerat, concedi denuò minimè posset. 3. quia per eam est verè relaxata lex, ac eius obligatio extincta. Qua liter ergo reuiuiscere potest, eo quod causa cessarit: Quod si dicas relaxationem fuisse sub conditione, nempe, dum causa perseverauerit. Id videtur gratis & absque fundamento dictum: & aduersatur rectæ rationi. Quia virtute dispensationis temperante, ac pendentis à conditionis persistentia, nequæ matrim. suapte natura perpetuum iniri. Et ideo huius sententia videtur clare Ant. c. Post translationem, n. 34. de renuntiat. & ibi Abbas in 2. lectura, n. 17. Traq. tract. Cessante causa, in princ. n. 94. Gutier. q. canon. l. 2. c. 15. n. 30. & n. 132. & l. 1. c. 15. n. 22. initio, vbi dicunt dispensationem, quando est in fieri, ita ut ex ea non sit ius in esse perfecto acquisitum, cessare cessante causa: secus, si sit in suo esse perfecto, ita ut ex ea sit ius quælitum: vbi quamvis non explicit quod dicatur dispensatio in suo perfecto esse consistens, & ex ea perfecte ius acquiratur. At manifestum est id contingere, quando iam omnino dispensatio facta est. Ex tunc enim ius perfecte acquiritur videnti ea, ac contrahendi matrimonij. Quod explicuit Gutier. eod. n. 22. fine, explicans quando dispensatio est in fieri, & non dum sortita effectum: id est, antè quam Ordinarius dispenseat: unde expresse est huius sententia. Eadem tenent Glossa reg. In argumentum, ad fin. de reg. iuris in 6. Speculat. t. De dispensatione, §. vlt. n. 12. Archid. c. Quod pro remedio, & ibi Cardin. Alex. & bellamera statim in princ. l. q. 7. Henric. cap. Etsi Christus n. 17. de iure iur. Traq. d. tract. Cessante causa, in princ. n. 92. vbi dispensationem legitime factam non esse amplius reuocandum ob causæ cessationem, sed ad hunc sensum tantum cessare, ut deinceps similis dispensatio non sit ei aut alteri concedenda. Quamvis idemmet Bellamera sibi contrarius d. c. Post translationem, n. 16. vers. Si vero contra, reprobat hanc distinctionem. Pro eadem sententia sunt Gl. c. Ex tua, verbo Irritari, de filijs presb. Angelus verb. Dispensatio, n. 14. & ibi Sylvest. q. 6. vbi dicunt dispensationem non retractari ex superuenienti facto. Et qui hanc sententiam amplectetur, damnari non posset. Cum graues pro se auctores habeat, nec rationibus destituta sit: nec oppositæ ita concludant, quin solvi possint.

14 Posterior sententia (cui tanquam multo probabiliori accedit) ait cessare tunc eius dispensationis valorem. Dicitur 1. ex c. Generaliter 16. q. 1. & c. Tuæ, de cler. non resid. & c. Abbate, in fine, de verb. signific. ex quibus textibus constat reuocari gratiam & priuilegium cessante causa. 2. ex l. Vranius 72. vers. Sed cum duo, ff. de fiduciis orib. vbi dicitur quandam fiduciis obligationem extingui: & redditur ratio his verbis: Ut quemadmodum incipere alias non possunt, ita nec remaneant. Vbi Glossa verb. Remaneant, inde inferit, quod impedit faciendum, destruere quoque iā factum. Et remittit se ad l. Patre furioso 8. verb. Retinere, ff. de his qui sui vel alieni iuris, vbi opponit multa impedit rem faciendam, quæ iam factam non dissoluunt. Et responderet id esse verum, quæ-

do causa impediens est efficiens, secus quando est finalis: eam enim dicit, sicut à principio impedit actum faciendum, ita impedire factum. Cum ergo causa finalis deficiens impedit dispensationem fieri, impedit quoque eam semel factam perseverare, quoad illum effectum, qui non est in esse productus, vel si partim productus sit, impedit effectum successivum, qui commode diuidi potest. 3. quia faciliter tollitur priuilegium, seu ius extraordinarium & speciale, quale est dispensatio, quam ius commune, l. Eius militis, §. 1. & ibi Gl. verb. Quocumque modo, C. ad SC. Velleianum. Et docent multi alii quos refert & sequitur Traq. tractatu Cessante causa, limit. 11. fin. At ius commune cessat cessante causa eius finali. Ut apud omnes competunt est. Ergo à fortiori ius speciale. Et confirm. quia lex generalis indulgens priuilegium aliquod cessat cessante eius causa finali. Atq; ita Barbosa, l. 1. p. 1. à n. 85 ff. soluto matrimon. multis allegatis tuerit cessante omnino ratione priuilegij per leges dotti concessi, id cessare. Et constat, quia vniuersale axioma est, legem ex sua ratione cessatione cessare. Ergo multo maiori iure priuilegium & dispensatio priuata cessabunt. Quis enim dubitet, maiori firmitate gaudere priuilegium omnibus per legem indultum, quæ tanta cōsultatione præuiā indici solet, quam indulatum speciali persona: quod passim concedi solet. Et amplius confirm. quia priuilegium lege generali indulatum est tanquam fauorabile interpretādum latè (ut dixi disp. 1. n. 7.) At dispensatio specialis est odiosa, & strictè interpretāda, (ut ibid. probauit n. 3.) Si ergo illud cessat cessante ratione, à fortiori hæc. 4. quia auctus non operantur ultra agentium intentionem, c. Quemadmodum, de iure iur. At in omni dispensatione subintelligitur conditio, dummodo causa permaneat. Alias iniquus esset dispensans, si vellet suam dispensationem ad eum casum extendi, quo causa prorsus cessaret. Et maximè in voto vel iuramento, in quibus ad dispensationis valorem exigitur causa. Ergo cessante causa cessabit. Et confir. ex l. Ex facto, in princ. ff. de vulgaris, vbi deciditur priuilegium patri concessum substituendi filio furioso, cessare filio sanæ mentis effectio: & euancescere substitutionem illi anteactam. Cum tamen priuilegium id iam esset ad effectum deductum: quia is reuocabilis erat. Et reddit textus rationem his verbis: Etenim iniquum incipit fieri beneficium Principis, si adhuc id valere dicamus. Auferret enim testamenti factionem homini sane metis. Sic ergo in nostro casu, cū cessante causa incipiatur iniqua esse dispensatio, ut ipote, quæ absqueulla ratione ex tunc eximit priuatum à iure communi, vel naturali diuino, in præiudicium communitatis, cuius scandalo est: cessabit ex tunc quoad effectum, qui commode renocabilis est. Et confirmatur amplius, quia paria sunt, nullam ab initio fuisse causam, & fuisse aliquam, sed illam omnino finitam esse. Ut expresse probatur ex l. 1. ff. de condit. sine causa: & l. Nihil interest, ff. de nautico sanore. Et docet Afflictus, quem refert & sequitur Traq. tractatu Cessante causa, in princ. n. 14. At quando à principio nulla esset causa, dispensatio irrita esset vel illicita. Ergo eodem vitio afficietur, si cessante postea causa permaneat. Non est autem credendum velle dispensantem peccare, intendendo, ut dispensatio vim habeat in eo casu, in quo dispensatio aut irrita esset, aut illicita. Quinto, quia Decius regula, In ambiguis pro dotibus 85. §. Non est nouum, n. 3. ff. de regulis iuris, probat actum legitimè factum retractari, quando res ad eum casum peruenit, ut causa finalis deficiat. Tandem, quia absurdum videtur, ut is cum quo est legitimè dispensatum ad carnium esurratione debilitatis dubiae, & qua ex se non excusabat seclusa dispensatione, possit eis vesci si integrum et si miraculosè valetudinem recuperet. Et ideo pro hac sententia sunt multi Doctores, qui generaliter & indistinctè tradunt cessante dispensationis causa ipsam cessare. Hi sunt Glossa cap. Generaliter, verb. Non deuagantes 16. qu. 1. & c. Cum ex ea, verb. Literarum, de electione in 6. & regula Decet 16. verb. Decet, de regulis iuris in 6. vbi Dynus n. 2. Ioan. Andreas, cap. Post translationem, n. 29. initio, de renuntiat. Archidiac. cap. 1. num. 1. dict,

dict. 55. Baldus l. Generaliter, n. 3. C. de Episcopis & clericis, Alex. l. Filius à patre, §. Filius familiæ, n. 2. ff. de liberis & posthum. idem Baldus rubrica de consuetudine, nu. 25. Felinus, c. Quæ in Ecclesiærum, n. 29. de constitutione, Probus addit. ad Monachum, c. 1. n. 5. de filiis presb. in 6. Francus d. c. Cum ex eo, n. 2. notab. vlt. Valafus conf. 60. n. 9. to. 1. Brunorius in suo compendio, lit. D. vers. dispensatio cessare debet. Et multi alij quos refert Tiraq. tractatu Cessante causa, in princ. nu. 91. Et magis in specie id tradunt Abb. c. Suggestum, nu. 5. de decimis: Tiraquellus alios referens d. tractatu Cessante causa, limit. 23. n. 11. vbi docent priuilegium habens tractum successuum cessare causam.

Ex quibus omnibus infertur, ut dispensatio valida sit, ac suam firmitatem conseruer, opus esse dupli tempore verificari totam causam finalē, ex qua valor dispensationis pendet, nimirum, tempore quo Pontifex vel pénitentiarius concedunt illam, committentes exequutionē ordinario vel confessori, cognita precum veritate: & tempore quo hi exequūtūr. Insuper est opus, ut tempore quo omnino consummada est, assequens suum ultimatum indiuisibilem effectum, nō cessarit omnino causa finalis.

Sed dubitabis, quid si tempore medio inter concessiōnem Pontificis vel pénitentiarij, & exequutionem ordinarij vel confessoris deficiat veritas causæ, at vtroq; tempore vera sit, an corruat dispensatio? Verbi gratia, si fœmina impetrat dispensationem ad matrimonium allegata causa dotis defectus, & vere duni Pontifex dispensauit pauper erat: diues tamen effecta est antequam literæ ad manus Ordinarij venirent: & iterum ante id tempus rediit ad pristinam paupertatem. Et videtur eam dispensationem non prodesse. Quia cum semel eius causa omnino cessarit, videtur quoque ipsa dispensatio cessasse. At semel cassata vires recuperare nequit, nisi à Pontifice iterum concedatur. At existim o dispensationem valere. Quia cum vim suam & valorem habere debeat ex voluntate Pontificis, vel pénitentiarij concedentis & ordinarij, vel confessoris exequentis, sufficit eo dupli tempore causam esse veram, ne subreptionis vitio notari valeat. Sicut ad hæreditatem testamentariam exigitur, & satis est capacitas hæredis tempore facti testamenti, mortis testatoris, & additionis hæreditatis: nec de medio alio tempore curatur. Ut per textum expressum l. Si alienum 40. §. In extraneis, ff. de hæred. instituend. docent Gl. fin. l. Non oportet 54. ff. de legat. 2. Sarmiento l. 8. Select. super ea l. Non oportet, in fine, Molina l. 5. de primog. c. 2. n. 18. & 19. & omnes. Et sententia hæc constabit amplius ex dicendis n. seq.

17 Imò si causa vtroque hoc tempore verificetur, & sic legitime concedatur dispensatio, & si postea deficiat, & ita cesseret dispensatio, credo mentem concedentis eam esse, ne ita cesseret, vt valore suo destitueretur redeunte illa causa: sed suspensus erit valor, ita vt dum causa non reddit, nec licitus, nec validus sit eius dispensationis usus: at eadem est causa redeunte valebit dispensatio. Quia cum semel valida fuerit, solum cogimus iudicare mentem concedentis esse, vt cessante causa cesseret illius usus, ne illicitus sit defectu causæ, qua honestari debet. Cum ergo redeunte eadem causa usus sit licitus, credendum pie est eam esse Pontificis mentem, vt dispensationis valor non castatus, sed suspensus redeat. Nec deest simile ad hoc comprobandum. Quia Minchaca l. 1. de succession. progressu, in prefat. n. 67. & dupli seq. & l. 1. controuers. illuf. c. 46. n. 3. censet obligationem legis non omnino extingui cessante causa, sed suspendi ac sopiri, ac proinde redeunte causa reuiniscere. Ex his patet ad argumentum contrarium n. præcedenti adductum.

18 Quid autem dicendum sit, si semel initio matrimonio cum dispensatione super voto castitatis aut religionis, eoque dissoluto cesseret causa dispensationis? dicam disp. sequenti.

Ad argumenta n. 13. proposita resp. Ad r. dic, eam do- strinam procedere de ultimato dispensationis effectu & indiuisibili: vt constat ex dictis n. 14. Ad 2. eodem modo respondet, non censi illud factum legitime & om-

nino consummatum. Ad 3. dic illam relaxationem, sicut & legis obligationem, pendere in fieri & conseruari à suæ causæ finalis existentia: dum ultimatus & indiuisibilis effectus non est iam consummatus: nec per hoc reddi dispensationem conditionem. Cum ea conditio tacite inlitr: ac semel matrimonio virtute illius initio, nil oberit cessare causam. Quod effectus sit indiuisibilis & iam omnino consummatus.

DISPUTATIO XXXI.

An dispensatio in voto castitatis, religionis, non nubendi, extinguatur priori matrimonio inito: veleo, cum quo dispensatur, egresso dispensantis territorium?

SUMMARIUM.

Quot questiones disputande sunt, n. 1.

An hæc verba in dispensatione voti castitatis contenta, Dispensa, vttūc contrahere possit: vel ad hoc tantum, vt tunc contrahere possit, vel Hac vice dispensa, denotent dispensationem ad unicam vicem, n. 2.

An dispensatio expresse ad matrimonium unum, si id sit irritum, extinguitur, n. 3.

Quid, si id matrimonium irritum fraudulenter contrahatur, n. 4.

Quid, si fuerit validum, at ante consummationem dissolutum sit, n. 5.

Quid, si in dispensatione non exprimatur, vt sit ad unum aut plura matrimonia, an extendatur ad plura? Refertur opinio, n. 6.

Explicatur quando sit dispensatio in his votis partialiis, & quando totaliis, num. 7.

An is cum quo dispensatur in voto religionis, vt matrimonium ineat, possit eligere manere in ecclio absque matrimonio eodem n. 7.

Dispensatio totalis in voto castitatis, religionis, aut non nubendi non extinguitur unico matrimonio, n. 8.

Quid, si causa dispensationis post id matrimonium cessarit, n. 9.

Quid, si potestas dispensantis sit limitata, vt Episcopi dispensantis in his votis ratione urgentis necessitatis, n. 10.

Quid, quando dispensatio non est totalis in his votis, n. 11.

An dispensatio in solemní castitatis voto intelligatur pro prima vice, num. 12.

An quando dispensatio in his votis est ad contrahendum cum certa persona, intelligatur de prima vice, n. 13.

An duo voto castitatis astricti impletantes dispensationem ad mutuo contrahendum, possint cum alijs contrahere, & eo matrimonio soluto ad aliud transire, n. 14.

Soluuntur argumenta, n. 15.

An dispensatio proficit extra dispensantis territorium? Refertur opinio, num. 16.

Explicatur sententia Auctoris, n. 17.

Satisfit argumentis, n. 18.

DUX in hac disp. questio inuoluitur. Prior est, de extensione dispensationis ad actum exercendum ultra primam vicem. Posterior de extensione eius ultra territorium.

QUESTIONE prior. An dispensatio in votis castitatis, religionis, non nubendi, ad ineundum matrimonium intelligatur de sola prima vice? Hoc difficultate vacat quando ex dispensationis verbis colligitur ad unicum matrimonium eam concidi. At aliquando verba non ita expressa sunt. Ut hisce diebus duplex ad me dispensatio allata fuit, altera voti religionis pro solo conscientiæ foro concessa: altera voti castitatis pro vtroque foro, & in hac sic dicebatur: Votum commutes prefatae N. ad hoc, vt matrimonium tunc contrahere possit. In illa vero dicebatur sic: Ad hoc tantum, vt tunc matrimonium contrahere possit. Et vtraque verba meo iudicio non denotant, vt matrimonium restringatur ad primam vicem: sed eorum sensus est: Commuta votum, & partim dispensa in illo, ad eum solum effectum, vt cum commutaueris, & dispensaueris, possit matrimonium inire, non autem quoad alios effectus. Et similiter: quamvis literæ dicant (vt solent aliquando dicere) hac vice dispensa, vt possit matrimonium inire: non denotatur restrictio ad unicum matrimonium. Sed sensus est, pro hac vice concedimus tibi facultatem dispensandi in eo voto, & non generalem facultatem. Quare si persona illa voti illius dispensationem consequuta, iterum emitteret id votum, non posset commissarius hic cum illa dispensare. Et in omnibus prædictis verbis non esse animum restringendæ dispensationis ad unicum matrimonium, vel ex eo colligi videtur: quia quando restringitur, id aperte

verbis solet fieri, sub hac clausula: *Ita quod si viro, cui coniunctum est, superuixerit, vivat postea calebs & in castitate, ut pote eodem voto obligata.* Cum ergo id non aperte dicitur, sed verbis tam ambiguis, non credendum est eam fuisse mentem. Quare an tunc accipienda sit ea dispensatio de sola prima vice, ex principijs generalibus deducendum est.

3. Quamvis autem expressis verbis dispensatio restri-
gatur ad unicum matrim. intelligenda est, si id sit validum. Quippe matrim. irrum non extinguit dispensationis effectum: concessio enim ad 1. actum limitata intelligitur de primo valido. Actus enim irritus quasi non fuerit reputatur. Quod ex multis latissime tradit *Tiraq. l. Boues, §. Hoc serm. limit. i. à n. 1. ff. de verb. signif.* Atque idem tradunt loquentes de illegitimo cum quo dispensatur ad unicum beneficium, dicunt enim concessionem non finiri collatione beneficij irrita, *Anchar. c. 1. q. penult. de filijs presbyt. in 6. & ibi Dominicus n. penult. Francus num. 13.* Quia dispensatio debet intelligi cum esse actu.

4. Hoc intellige, nisi is cum quo dispensatum est, scienter id matrimonium irrum inierit. Tunc enim ne ex fraude sua commodum reportet, dispensatio extinguitur eo primo actu. Ita docent *Anchar. Dominicus, Francus, Tiraq. ea limit. i. à n. 29.* latissime id probans, ubi eos n. praecedenti allegauit.

5. Nec ea dispensatio extinguetur 1. matrim. valido, solo tamen ante consummationem, aut morre, aut professione alterius coniugis, aut Pontificis dispensatione. Quia non dicitur perfecte & omnino initum id matrim. ad quod dispensatum est, si non consummetur. Nec dispensatio suum effectum est fortita; ut pote, quae ad id est, ut matrim. consummetur. Et sola matrimonij consummatio repugnat voto.

6. Tota ergo difficultas est, quando dispensatio nec restringit ad primum matrimonium, nec explicat, ut liceat toties quoties libuerit. Et videtur ea intelligi de sola prima vice: ex c. 1. §. *Ille vero, de filijs presbyt. in 6.* ubi deciditur illegitimum, cum quo dispensatur ad beneficium, non posse nisi unicum obtinere. Et redditur ibi ratio, eo quod dispensatio sit stricti iuris. Quae verba non solam plurium beneficiorum retentionem interdicere videntur. Cum tunc nil ambiguum deciderent. Id enim in beneficijs curatis, de quibus loquitur ille textus, interdictum erat omnibus etiam si irregulares non essent, c. *De multa, de prab.* Nec ratio textus congrueret: id enim non prouenit ex stricta dispensationis intelligentia, sed ex natura beneficiorum curatorum, quae incompatibilia sunt. Atque ita intelligunt eum textum, *Archid. ibi, in fine, Lapis quem refert & sequitur ibi Anchar. q. penult. Dominicus n. penult. Francus n. 12. & c. Non potest, in princip. num. 7. de prebend. in 6. dicens, hunc intellectum esse stylo Curiae approbatum, Rebuffus praxi beneficiorum, titul. de dispensatione super defectu natalium, numer. 83.* atque eam reddit rationem, quod gratia priori illo actu sit suum effectum consequuta. Quare *Dominicus eodem c. 1. §. Ille vero, n. 2. & Francus ibi, n. 4.* colligunt ex eo textu hanc regulam. Dispensatio tamquam exorbitans & odiosa non includit nisi primum actu subse-
quentem, atque eo impleto extinguitur. 2. ex l. Boues, §. *Hoc sermone, ff. de verb. signific.* ubi deciditur sermonem sim-
pli-
citer prolatum intelligi de prima vice: & sic nuptias de primis. Et pro hac sententia est *Enquez. lib. 12. de matrim. c. 5. n. 7. in commen. lit. V.* ubi ait dispensationem, ut professus ducat vxorem, intelligi de prima vice.

7. Sed ut meam sent. explicem, dispensatio in his votis potest esse totalis, aut partialis & restricta. Totalis est, quando absolute & absq; limitatione aliqua co-
ceditur. Partialis autem, quod quoactum determinatum vel respectu personae determinata conceditur. Ut est partialis, quoactum, quando dispensatur in voto castitatis vel religionis ad matrim. ineundum, (ut communiter in ea dispensatione explicari solet.) Est autem tunc partialis, eo quod non sit integra in voto dispensatio. Si enim ille fornicaretur, reus esset voti castitatis violati. Et in voto

religionis est partialis. Quia si dispensemur cum vouente religionem ob vehementes carnis tentationes, aliamve causam cui solo matrim. subuenitur, non posset ille virtute dispensationis manete in seculo absque coniugio. In voto autem non nubendi esset dispensatio totalis. Quia id votum nullo alio actu interdit. Partialis autem dis-
pensatio quoad personas esset, quando esset ad matrim. cum certa persona ineundum.

I. Conclusio sit. Si dispensatio sit absoluta & totalis in 8 voto castitatis, religionis, aut non nubendi, probabilius existimo licere toties inire matrimonium, & sic non extingui prima vice. Ducor, quod dispensatio abso-
luta voti, sit voti relaxatio, at eo relaxato non est, quod impedit transitum ad posteriores nuptias, prioribus solutis. Et confir. quia quando mens est restringere ad prius matrim. id expresse in literis cauetur, (vt diximus nu. 2.) Signum ergo est, ea clausula non adiecta non esse men-
tem restringere. 2. quia licet dum dispensatio non con-
ceditur absolute in impedimento, sed ad certos actus,
ut dum dispensatur cum irregulari ad ordines, vel ad be-
neficium, restringenda sit, ut intelligatur de minoribus ordinibus, vel de unico beneficio: at fecus est, dum abso-
lute tollitur irregularitas per dispensationem. Tunc
nim ad omnia intelligitur sublata, (vt diximus disp. 1. nu.
28.) At haec dispensatio in voto est absoluta & totalis. Et pro hac sententia sunt à fortiori Doctores quos nu. 11. fi-
ne referam.

Hæc tamen conclusio limitanda est. 1. nisi causa dis-
pensationis omnino cessarit. Tunc enim non licebit ad alias nuptias transire, sed redibit prioris voti obligatio. Ducor, non eo quod censeam dispensationem restricta esse ad unicum actum: sed quia omnis dispensatio intelli-
gitur concessa dependenter à suæ causæ finalis duratio-
ne, quoad actus non consummatos diuisibilis, (vt proba-
ui disp. præc. n. 14.) Cum ergo posterius matrim. sit diuisibile à priori, & nondum initum sit: cessabit dispensatio, quoad illud, cessante causa eius. Quod de voto religio-
nis limitarem, si res permaneant in eodem statu. Nam si
vouens iam esset senior factus, vel alias religioni ineptus,
vel sobolem educandam haberet, existimo mentem dis-
pensantis esse, ut in hoc euentu non teneatur ad votum.

Secundò temperanda est, nisi potestas dispensantis li-
mitata sit. Ut si Episcopus in votis absolutis castitatis vel
religionis dispensemur ratione urgentis necessitatis, ea dis-
pensatio primo actu finietur. Quod Episcopus nequeat
tunc absolute dispensare, sed quatenus est necessarium
ad illi necessitatibus subueniendum. Quod probauimus
disp. 9. num. 26.

II. Conclusio. Quando dispensatio esset partialis quo-
ad actum, ut in voto castitatis aut religionis, ad contrahendū matrim. non caret magna probabilitate asserere eam dispensationē primo actu extingui. Ut probant rationes n. 6. adductæ. At probabilius reputo non extingui, sed li-
cere ad alia matrim. transire permanenti eadem dispe-
sationis causa. Ducor, quod ea restrictio tantum videatur
excludere, ne voto castitatis ligatus excusetur à sacri-
gio fornicando: & ne vouens religionem possit non inito
matrim. manere in seculo, (vt n. 7. explicuimus.) Nō autē
videtur excludere transitū ad alias nuptias prioribus solutis. Quando enim id intēditur, expressis verbis dicitur, (vt diximus n. 2.) Secundò, quia cum absoluta sit dispe-
satio in ordine ad matrim. ineundum, tollit absolute vin-
culum matrim. obstans. Nil ergo impedit transitum ad aliud. Tertiò, quia quādo absolute dispensatur cum ille-
gitimo ad beneficium, est satis probabile eam dispensatio-
nē non arctari ad primum beneficium, sed eo dimisso ex-
tendi successione ad aliud. Quod tuentur *Ioan. And. c. 1. de filijs presb. in 6. & c. Non potest, n. 5. de prab. in 6. Angelus verb. Be-
neficium, n. 24. & ibi Armilla, n. 29. Sylu. verb. Beneficiū 3. q. 11. n. 14. Tabiena verb. Beneficiū 2. q. 17. n. 19. & reddit *Ioan. And.*
rationem. Quia dispensatio illa reddens illegitimum ca-
pacem, non respicit beneficium, sed personā. Et clare hoc
viden-*

videntur indicare verba textus dicitur cap. I. in fine, ibi: *Nisi vnicum beneficium obtinere*. Tantum enim significant non licere illi virtute dispensationis, nisi vnicum retinere beneficium, non autem duo simul. Nec obstat ratio num. 6. adducta contra hanc declarationem. Quia textus ille de omni beneficio loquitur: & ita quid, speciale decernit in irregulari, ratione strictae intelligentiae dispensationis. Nā si is non esset irregularis, posset simul duo beneficia compatibilia, quorum neutrum decenti sustentationi sufficiens est, retinere. Quod illicitum est irregulari, cum quo absolute dispensatur ad beneficium. Ergo similiter dispensatio in voto castitatis, aut religionis ad matrimonium non extinguetur primo actu, vt pote quæ impedimentum personæ potius, quam ipsum matrim. respicit. Hanc tenet *Stunica q. 6. de voto, n. 125.* dicens professum, cum quo dispensatum est ad matrimonium, posse viduum effectum ad aliud transire: (de hoc tamen exemplo dicam n. sequenti.) pro eadem est *Angles floribus 2. part. vbi de voto, q. vn. a. 8. post 2. difficult. dub. 1.* vbi ait monachum hunc non teneri mortua vxore ad religionem redire.

Hinc deducitur, an dispensatio ad matrimonium absoletè concessa in voto castitatis solemnii extendatur ultra primam vicem, perpendendum esse quando aliud non exprimitur in ea, ex causa ob quam conceditur. Si enim eadem causa adhuc permaneat, cum dispensationis verba restricta non sint, licebit eo dissoluto matrimonio, ad aliud transire. Et in hoc casu est verum, quod ex *Stunican. preced.* retulimus. Secus si causa non permanet, vt si dispensatum est cum professo quod deesset successor in regno, habuit sobolem ex primo matrimonio, vel in ea ærate dissolutum est, vt iam sit impotens ad generandum, nequit ad aliud transire.

Vltima conclusio. Quando dispensatio in his votis limitatur, quoad personam cum qua ineundum est matrimonium, perpendendum est ex causa dispensationis allegata, an mens sit dispensantis limitare, quoad illam personam. Si enim ea causa nullatenus concernat personam illam, sed omnino se teneat ex parte eius, cum quo dispensatur, nec dispensans motus fuerit, vt specialiter gratificaret ei personæ cum qua contrahendum est, ea dispensatio censeretur absoluta ad matrim. ac proinde causa perseverante extenderetur ad quodvis aliud matrim. & id ineundum quoque non cum illa, sed cum quauis alia persona. Secus si causa teneret se ex parte personæ illius cum qua est matrimonium contrahendum: vel ob aliquam specialem rationem veller ei dispensans gratificari. Tunc enim ad id solum matrim. & cum ea sola persona dispensatio extenderetur. Exemplum prioris partis sit: vt si allegauit vouens se maximis carnis stimulis virgini, & petuit dispensationem ad ineundum matrim. cum Maria, nulla alia allegata causa: nec dispensans habet specialem Mariæ cognitionem, ob quam vellit illi specialiter gratificari. Exemplum posterioris partis, quando allegaretur eam feminam defloratam esse à vouente, & nisi eam ducat, fore vt maneat innupta: vel ob alias speciales causas iuste præsumitur in dispensante voluntas illi gratificandi. Ratio autem conclusionis est. Quia in priori parte, nil prorsus attinet ad dispensationem expressio personæ cum qua est contrahendum: nec illa persona mouet aliquo modo ad dispensandū: secus in posteriori. Quod si obiicias, hinc sequi dispensationem ad contrahendum inter duos consanguineos nominatos, causa omnino existenti ex parte feminæ, porrigi, vt illa possit nubere alij consanguineo, omisso illo. Neganda est seque la. Quia cum vtrumque extremum impedimento dirimenti labore, indiget vtrumq; dispensatione. Et quāvis dispensatum esset cum vtroque ad contrahendum cū alia persona consanguinea, neutrū haberet sublatum consanguinitatis impedimentum, nisi respectu illius personæ, cum qua secum dispensatum est: & sic non posset virtute illius dispensationis cum alia persona contrahere. At in nostro casu solus vouens impedimento laborat: & illud

æquè se habet & indifferenter ad contrahendum cum illa persona vel cum alia. Quod si vterque votum emisisset, & sic in vtroque esset impedimentum, id esset omnino accidentarium, nec impedimentum vnius est specialiter erga alium, sed indifferenter se habet ad quodcumque matrimonium.

Hinc deducitur, si duo voto castitatis astricti dispensationem ad mutuo contrahendum impetrant, allegata causa cuiusuis illorum impendenter ab altero, posse virtute illius vtrumvis illorum cum quavis alia persona non impedita contrahere: & durante causa, si dispensatio non sit expressè ad vnicum matrim. posse eo soluto ad aliud transire. Vt si quiuis illorum allegaret se stimulis carnis agitari. Quia tunc est duplex omnino diuersa dispensatio: & neutra ab alia pender. Secus si causa allegata versatur specialiter inter hos. Vt si allegarent se mutuo inter se concubinatu irretitos esse, vel feminam illam ab hoc infamatam. Tunc enim ad solum matrimonium inter illos ineundum dispensatum censeretur.

Ad argum. n. 6. proposita resp. Ad 1. constat ex dictis 15 n. 11. Ad 2. dic limitari eam regulam, nisi post primum actum maneat eadem dispositionis ratio. Vt bene docet *Tiraquel. ead. l. Boues. §. Hoc sermone, limitat. 10. n. 1.* Præterea intelligitur, quando non tollitur obstaculum: vt si esset mera nubendi licentia: secus quando tollitur. Vt in hac dispensatione contingit.

QVAESTIO posterior. An dispensatio extendatur, ita 16 vt prosit extra dispensantis territorium: vt si Episcopus dispenseat cum subdito in voto non nubendi, possit ille virtute illius dispensationis vbique terrarum ad nuptias transire, absque voti violatione? Et videtur pars negans, Quia legitimatio plena, & omnimoda facta per Pontificem, nullatenus extenditur quoad bona temporalia, vt vim habeat extra loca temporali Pontificis iurisdictioni subiecta. Vt tradunt ferè omnes: eo quod temporalis Papæ iurisdictionis ad id requisita non excedat eorum locorum limites. Ergo similiter cum Episcopi potestas non excedat suæ diœcesis limites, eius dispensatio non ultra extendetur. Et confirm. quia dispensatio Episcopi ad plura beneficia, quando ad id dispensare potest, non prodest ultra eius diœcесim: sed is Episcopus dispensare debet, in cuius diœcеси beneficium est. Vt docent *Glossa c. Dudum, el. 2. verb. Initiatam, fine de elect. & c. Cū ex eo, verb. Subiectas, eod. t. in 9. vbi domin. n. 7. vers. Nota istam. Francus nu. 3. Chassaneus in consuet. Burgundie, rubr. 9. n. 13. & seq. & ibi eius additionator post n. 16. Rebuff. c. Extirpanda. §. Qui verd, a. 5. notab. 20. de præbend.* atque concludit tutius esse dispensationem non extendi extra dispensantis territorium: atque id verum esse etiam quando per dispensationem tollitur personæ obstaculum. Per doctrinam *Bartol. l. q. 7. à n. 40. C. de sum. Trinitate, vbi post longam disputationem concludit n. 1. vers. Ad contraria respondeo, sic distinguens.* Aut loquimur circa solemnitatem alicuius actus, tollendo solemnitatis iure requisitæ obstaculum: & tunc actus gestus in eo loco cum eius loci solemnitate habebit effectum vbique. *l. fin. C. de festam.* aut tollitur obstaculum in capacitatis personæ, quia, nimirum, persona iure incapax efficitur capax. Et hoc casu dispensatio non habet effectum extra territorium. Cum ergo sublato matrimonij impedimento per dispensationem, tollatur incapacitas personæ ad illud validè aut saltem licite ineundum: non erit integrum ea vi extra dispensationem concedentis diœcесim.

At tenendum est, eam dispensationem vbique praedesce. Ducor, quia (vt notant *Dominic. Franc. Chassan. n. preced. allegati, decius conf. 207. Pulchrum est dubium, à num. 2. vol. 2. Probus addit. ad Monachum, c. Officij, n. 17. 18. de offic. legati in 6.*) quando dispensatur cum aliquo circa aliquam rem, sic distinguendum est. Aut impedimentum consurgit ex parte personæ cum qua dispensatur: aut ex parte rei ipsius in qua dispensandum est. Quando ex parte personæ, tunc dispensatio proprij prelati personæ habentis impedimentum porrigitur in quemcumque locum: secus est, quan-

do prouenit ex parte ipsius. Tunc enim arctatur territorio dispensantis. Ratio discriminis est. Quia in priori casu tollitur personæ incapacitas: ac proinde cum ea nullo impedimento affecta maneat, nil obstat ut vbi cunque virtute eius dispensationis capax sit. An in posteriori, cum res illa, ex qua impedimentum consurget, non sit subiecta prælati dispensanti, vtpote, quæ extra eius dicēcēsim sita est: eius dispensatio non poterit impedimentū se tenens ex parte illius rei auferre. At in præsenti casu impedimentum ad matrimonium ineundum prouenit ex parte personæ. Ergo dispensatio proprij prælati in illo proderit vbi que. Atque ita non obstat simile n. præc. allegatum, de dispensatione circa beneficiorum pluralitatem, quæ in diuersis dicēcēbus sita sunt. Quia DD. ibi allegati, afferentes non posse proprium Episcopum, sed cum quoque dispensaturum in cuius dicēci situm est beneficium, innituntur eo, quod secundum beneficium est illud, quod inducit impedimentum, & ita est dispensaturus Episc. loci, in quo est secundum beneficium. At Decius & Probus proximè allegati, Rebuff. in concordatis, vbi de forma mandati Apostolici, super verb. Dispensationum, à vers. Quero an dispensatus per legatum, dum dicunt posse Episcopum proprium dispensare in ea pluralitate, ducuntur eo quod existimat impedimentum non oriri ex parte beneficij, sed ex parte personæ. Cum enim habeat unum beneficium, non est ad aliud priori retento idonea, cap. Is cui, de preb. in 6. Et ideo hanc sent. sustinet Innoc. c. Per venerabilem, n. 3. qui filii sint legit. & ibi Ioan. Andr. n. 6. Cardin. n. 10. q. 2. vbi tractantes de illegitimo cum quo Episc. dispensat ad ordines minores, & beneficium simplex, dicunt eam dispensationem vbi que prodesse. Quia in nullius est præiudicium. At secus (aiunt Innocentius ibi n. 2. Ioan. Andr. n. 6.) de legitimatione ad bona temporalia. Quia id consurgit in tertij damnum. Idem tener loquens de dispensatione Episcopi cum suo subdito ad edenda laetitia & carnes, dicens vbi que prodesse, Nauarrus l. 5. consilior. tit. de priuilegiis, in 1. edit. cons. 15. fin. in 2. cons. 6. fin. Idem tenet alios referens Bolognet. l. fin. n. 3. 6. ff. de iurisdict. omn. iudicium.

18 Ad argumenta num. 6. proposita respondetur. Ad 1. dicid euenire ob tertij præiudicium: vt ex Innocentio & Ioan. Andrea, diximus numer. præced. Ad 2. dic. id non esse impedimentum solius personæ, sed etiam rei. Quia succellio in bona temporalia est metienda legibus regni, in quo succeditur: sicut in contraetibus attenduntur leges regni, in quo celebrantur. Et quia Pontifex nequit his legibus, quæ iustæ sunt, derogare, ideo eius legitimatio quoad bona temporalia non prodest extra loca illi temporaliter subiecta. At in nostro casu prouenit impedimentum ex parte personæ. Ad confirmationem constat ex dictis n. præcedenti.

D I S P V T A T I O XXXII.
An si imetrans dispensationem illi renunciet,
poslit amplius ea prodesse?

S V M M A R I V M.

Proponuntur probantia vbi semel renunciatum est dispensationi, eam non posse prodesse, n. 1.
Prodest dispensatio, dum superior non acceptat renunciatum, n. 2.
Quid, si sit dispensatio in voto vel iuramento: & quando hoc commutata sint, & vobis relicta commutatione semel acceptata, elegit iterum votum: an possit ad commutationem redire, n. 3.
An sufficiat renunciationem dispensationis acceptari ab ordinario, vel confessore, cui eius executio committitur, n. 4.
An vires amittat dispensatio, si imetrans illam cancellat, vel concidat, n. 5.
An si dispensatione obtenta, ut duo consanguinei contrahant, alter vel eterque ad alias nuptias transeant: vel imetrant dispensationem ad contrahendum cum alio consanguineo, pereat prima dispensatio, n. 6.
Satisfit argumentum, n. 7.

I Videntur pars affirmans imetrantem, qui semel dispensationi renunciauit, non posse amplius mutata voluntate dispensatione vti, suaderi ex sequentibus. 1. quia quod semel placuit, amplius displicere non potest,

regul. Quod semel 25. de reg. iuris, in 6. Secundò, nam is quem pœnit, iurique suo renunciat ac contradicit, non auditur amplius illud allegans, c. Prohibentur, 2. q. 1. c. De his, de accusation. c. Quam periculose, 7. q. 1. vbi Glossa alios textus concordantes allegans, verb. Quam periculose, inde infert renunciantem iuri suo id repetere non posse. Ex eo enim quod quis impugnauit, fructum consequi non debet, regula, Ex eo, de regul. iuris, in 6. Tertiò, quia quod semel ab aliqua repudiatum est, redintegrari ab eodem non potest, l. fin. C. de conditionib. insertis. Et notat ibi Baldus, num. 3. notabili 4. Tandem, quia priuilegium amittitur non vñ, quasi si sit renunciatio tacita. Ergo à fortiori renunciatione expressa.

Cæterum tenendum est, quamdiu superior non acceptauerit illam priuilegij vel dispensationis renunciationem, sed in eadem voluntate persistiterit, quod presumitur c. Maiores, in fine, de baptism. l. Eum qui, ff. de probat. posse cu cui conceditur, non obstante quod impetrationi contradixerit, vel post consecrationem renunciauerit, vti mutata voluntate ea dispensatione vel priuilegio. Probatur ex c. Literis, de procur. in 6. ibi, Licet is, qui procurator constituitur ab absente, dixerit presentatum sibi suscipere nelle mandatum: hoc tamen nequam obstante, quamdiu constituens in eadem persistenter voluntate ipsum acceptare poterit, quandocumque placuerit. Per quem textum Glossa finalis ibi, Ioan. Andr. Archid. Dominicus, & Franc. ibi fine. Anch. ad fin. oppositione penult. dicunt electum renuentem consentire electioni, posse mutata voluntate eandem acceptare, electoribus in priori volūtate persistentibus. Quod idem de iudice delegato & arbitrio, qui semel arbitrium & delegationem repudiarūt, docent glossa, & iudem doctores ibi, 2. ex doctrina quam amplectuntur Glossa penult. c. Si ribi absenti, de probend. in 6. & ibi Ioan. And. fine. Ambar. n. 3. notabili 8. Dominicus n. 16. Francus n. 12. vbi tradunt dissentientem collationi beneficij sibi absenti factæ, posse re integra mutare voluntatem, & cōsentire permanente conferenti in eadē voluntate. Quod limitant dominicus & francus, nisi dislēsum illum acceptet conferens. Quia tunc non censemur in eadem voluntate permanere. 3. ex l. Sicut 8. Si voluntate, ff. quibus modis pignus vel hypotheca. ex quo textu constat creditorem, ex cuius consensu pignus venditum est, cēseri remittere pignus, si tamen iam vñierit, atque ante venditionē posse mutare voluntatem. Quartò, quia vis priuilegij & dispensationis pender à voluntate superioris concedentis, & acceptance eius cui conceditur. Ergo quamdiu voluntas concedentis manet, quod renuntiationem nondum acceptarit, potest is cui conceditur, non obstante priori contradictione, acceptare. Et confirm. quia omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur. Cum ergo ad priuilegij acquisitionem exigatur concedentis, & eius cui conceditur voluntas: similiter ad eius destructionem vtraque desiderabitur. Et cōfirmatur amplius, quia nūlta duorum consensum desiderat, ac contractus matrimonij. Et tamen quando alter coniux verē consensit, alter autem fīcte, satis est vt matrimonium id conualecat, si altero in priori consensu permanente is fīctus consentiat (vt latē probauit lib. 2. disp. 32.) Ergo vt priuilegium, cui quispiam renunciauit, conualecat, satis est noua renunciantis voluntas superiori manente in pristina voluntate, vtpote qui nondum renuntiationem acceptauit. Et ita hanc sententiam tenet Loazes de matrimonio Regis Angliae, dub. 12. n. 28.

Hoc tamen intelligerem, nisi dispensatio esset circa 3 votum vel iuramentum. Nam si dispensatione semel perfectè concessa, is cui conceditur renuntiare illi etiā actū solo interno, non posset amplius ea vti: sed teneretur ad prius votum vel iuramentum. Ratio huius est, quia certa vincula non potest sibi imponere is, cum quo in eis dispēsum est, nisi accedat superioris auctoritas. Et ideo quantumvis ipse nolit vti dispensatione iam semel acceptata, vel nolit acceptare, potest superiori manente in pristina voluntate resilire. At quamvis semel dispensatio

tio concessa sit in voto vel iuramento, potest sua sola interna voluntate his vinculis iterum obligari Deo. Quod facit, quando deliberata voluntate eligit renunciare dispensationi: nullus enim aliis est sensus huic renunciationis, nisi volo redire ad priorem voti obligationem, seu illo voto, quod per dispensationem extinctum erat, denuo obligari: ac perinde est, ac si tunc denuo id voulret. At dispensatio prior non concessa est nisi ad votum ante illam emissum. Et ideo non erit iam huic renuntianti integrum ea dispensatione uti. Dixi autem quando perfectè concessa est dispensatio. Quia si non sit perfectè concessa, qualis est commissio, quæ solet à Pontifice expediri, ut ordinarius dispenset in voto castitatis vel religionis: vel à pénitentiario, ut confessor in eis dispenset, & si sit cum quo dispensandum est, ei priuilegio renunciet, potest mutata voluntate eo uti, antequam superior renunciationem acceptet. Quia est privilégium quoddam, ut cum hoc dispensetur in eo voto, & licet sèpe multiplicantur id votum, antequam ordinarius vel confessor uterū ea cōmissione dispenset, non est noua obligatio, sed eadē repetita, & ideo virtute eius cōmissionis potest in eo dispēfari. Ea autē commissio, rūpote, quæ non à sola mea voluntate pendet, non potest sola mea renunciatione extingui, antequam superior illam acceptet. Ex quo fit, licet integrum sit voulenti cui votum commutatum est, relicta cōmutatione eligere ad prius votum redire (vt diximus disp. 9.n.21.) at vbi elegit votum prius, non esse ei integrum iterum eligere cōmutationem illam. Quia cū iam priori voto ligatus sit, non potest illud propria auctoritate cōmutare: nisi votum illud esset ex non reseruatis, atque cōmutatione prius facta esset in rem meliorem, aut euidenter æqualem. Tunc enim posset ad priorem cōmutationem redire. Quia verior sententia habet (vt traditur in materia de voto) posse quempiam propria auctoritate cōmutare votum in melius, aut euidenter æquale.

⁴ Sed dubitari poterit, quisnam sit superior renunciationem gratiæ acceptatus, ut deinde non prospicit? Posset quis existimare esse ordinarium aut confessorem, cui Pontifex vel pénitentiarius committunt dispensationis executionem cognita precum veritate. Quia quamvis dispensatio manet à Sede Apostolica, execuſio per hos fit. Item quia potest Episcopus beneficij renunciationem acceptare, quamvis eius collatio sit Pontificis. Quia hæc possunt ad diuersos superiores pertinere. Ut tradunt glossa clem. vn. verbo Conferantur statim in principio, de rerum permittat. & ibi Imola n. 9. Nauar. c. Accepta, opposit. 7. nu. 30. de restitut. spoliat. At existimo solum eum superiorem, à quo gratiæ hæc promanat, posse hanc renunciationem acceptare. Quia valitor eius gratiæ ab illius voluntate pendet. Ergo quamdiu ille in eadem voluntate persistiterit, potest is cui conceditur resilire & acceptare. Hoc enim solum ad plenum gratiæ valorem desideratur. Secundo, quia cum potestas illius ordinarij, vel confessoris, limitata sit ad cognoscendum de veritate precum, & ea inuenta exequendum, non possunt renunciationem acceptare. Ne suæ potestatis limites excedant. Tandem quia is, cui ex priuilegio vel consuetudine incumbit conferre beneficium, nequit illius resignationem aut renunciationem acceptare: sed is solus cui iure ordinario collatio competit. Ut citato Federico docet Rebuffus praxi benefic. vbi de forma vicariatus, n. 108. Cum ergo ordinario vel confessori, ex solo illo dispensationis rescripto, competit examinare preces, dispensationem exequi, nullum ius habebunt admittendæ renunciationis dispensationis, ut ex tunc viribus destituta maneat.

⁵ Hinc deducitur, non destitui viribus dispensationem, et si is cui conceditur, literas cancellet, concidatve. Quia hoc solam illius renunciationem importat, quæ dum non est à superiori acceptata, minimè vim dispensationis eneruat. Deinde quia esto ad dispensationis valorem expeditiliteras desideraretur: at vbi semel literis expeditis concessa est, non penderit eius firmitas à literarū cōseruatione.

Secundo deducitur, quid dicendum sit, quando dispensatione obtenta ut inter duos cōsanguineos matrimonium eat, alter vel vterque aliis nuptiis copulatur, relictis illis ad quas dispensatio obtenta est: an possint vidui effecti, iungi inter se matrimonio virtute prioris dispensationis? Partem negantem suadet, quæ dixi lib. præc. disp. 42.n.8. Sed verius est eam adhuc valere. Quod probant ea, quæ eadem disp. 42.n.9. attuli. Cum enim semel ablatum sit id cōsanguinitatis impedimentum, & illi habiles esse eti sint ratione dispensationis præteritæ, non est cur ratione sequentis matrimonii impedimentum illud reuiniscat. Nec obstat tacita ea renuntiatio per tralitum ad alias nuptias inducta. Quod ea non fuerit à concedente acceptata. Imò idem sentio, quamvis impedimentum nondū sit ablatum: eo quod ordinarius vel confessor, cui dispensationis executio est commissa, nōdum illam sint executi. Quia cum tacita illa renuntiatio non sit acceptata, non perit facultas illa ad exequendam dispensationem. Quando vero alia dispensatio ad posterius matrimonium impetrata est, an prior euanescat. dixi disp. 22. n.19.

Ad argumenta n.1. proposita resp. ea omnia præter ultimum procedere, quando renuntiatio est perfecta ac consummata: eo quod à superiori sit acceptata. Ad ultimum dic per non usum legitimè præscriptum amitti priuilegium, non quasi per renunciationem, sed per legitimam præscriptionem iure inductam.

DISPUTATIO XXXIII.

An priuilegiū seu dispensatio semel concessa possint reuocari, & ita reuocatione extinguantur?

S V M M A R I V M.

Priuilegium gratis concessum à Principe potest absque causa reuocari, n.1.

Quid, si per id sit dominium aliquod acquisitum, n.2.

An priuilegium in contractum t. ansiens, possit absque causa reuocari:

& quæ sit iusta causa: & an presumatur ea, n.3.

An priuilegium causa remuneracionis concessum possit absque causa reuocari, n.4.

An priuilegium non subito concessum possit reuocari, n.5.

An si princeps suam iurisdictionem concedat, possit reuocare, n.6.

An superior delegans facultatem aliquam possit reuocare absque causa,

& quid de superiori ipsius delegantis, n.7.

An reuocatio generalis sufficiat ad reuocandum priuilegium per modum contractus concessum, n.8.

An Princeps ex iusta causa reuocans priuilegium per modum contractus concessum, teneatur ad aliquam compensam, n.9.

An priuilegia bullæ suspendantur per iubileum, qui vigesimoquinto quoque anno solet concedi, n.10.

An dispensatio concessa à superiori circa eius legem, possit absque causa reuocari, n.11.

Quid de dispensatione concessa ab inferiori in lege superioris, n.12.

Quid de dispensatione concessa à Pontifice pro foro externo, n.13.

Quid de concessa à pénitentiario pro foro conscientie, n.14.

DE hac re latissimè relin. & DD. iuris Pontificij c. Nō. 1 uit, de iudic. & DD. iuris Cæsarei, l. Quod semel, ff. de decretis ab ordine, & l. Qui se patris, C. de bono. posse. unde liberi, Bolognetus toto consil. 3. Matienzo lib. 5. Recop. t. 1 o. l. 6. tota glossa t. apud quos potest latissimè quæstio hæc videri. Et tantum aliquas conclusiones breuiter statuam. I. conclusio. Quando priuilegium est omnino gratis à Principe concessum, potest absque causa ab eo eiusve successore reuocari. Quod ea concessio à mera eius voluntate pendeat. Atque ita multis citatis docent relin. c. Nouit, nu. 8. 9. & 10. de iudic. Matienzo d. glossa 1. n. 6.

Temperanda tamen est, nisi per priuilegium illud sit acquisitum aliquid de iure gentium: nempe, dominium alicuius rei. Tunc enim cum sit iam ius quæsumum, nequit absque causa reuocari. Ut si Princeps castrum alicui donarit. Sic relin. eod. cap. Nouit, num. 8. Matienzo alios referens eadem glossa 1. n. 6.

II. Conclusio. Quando priuilegium transit in contractum, nequit absque iusta causa reuocari per Principem, eiusve successorem: at existenti iusta causa potest. Ut si pretio recepto priuilegium concedat, vel ob obsequium aliquod exhibitum, vel in posterum exhibendum

ab eo cui priuilegium conceditur. Ratio est, quod Princeps suo contractu astringatur, ac per illum sit ius plene acquisitum tertio. At iuri alterius acquisito nequit absque causa legitima praejudicari. Et ita docent *relin. cap. Nouit.*, n. 8. de *indic. Alex. toto consil.* 101. & maxime n. 5. vol. 1. *Ruinus consil.* 130. num. 19. volum. 5. *Iason l. Barbarius*, num. 34. ff. de offic. *prætor. Bolognetus consil.* 3. num. 16. *Nauar. §. In Leuitico, notab.* 28. num. 7. *Ant. Gabr. tom. 3. communium, l. 3. tit. de iure quæsito, concl. 6. num. 10. & 19. Burgos de Paz in proæmio legum Tauri, n. 336. Ant. Cucus l. 1. institutionum maiorum, tit. 6. num. 110. Matienzo lib. 5. *Recop. tit. 10. l. 9 gloss. 1. num. 9. & 10.* & multi alij quos hi referunt. Hanc autem iustam causam debere esse, quæ publicam utilitatem respiciat, probat ibi *Matienzo* 11. & eam non præsumi in Principe probat *ibidem* n. 16. vbi & alios refert.*

4. Hinc infertur, non posse Principem absque causa iusta reuocare priuilegium in meritorum remuneracionem alicui concessum, quamuis sola gratitudinis lege remuneratio debita esset. Quod non gratis, sed per modum contractus censeatur concessum. Sic *relinus t. Nouit.* n. 12. de *indic. quamvis n. 8. fine, allegato Aretino dubitarit.*

5. Secundò infertur, priuilegium non subditu cōcessum, & ab eo acceptatum, non posse absque causa reuocari. Quia videtur transire in contractum. Sic *relinus eodem cap. Nouit.* n. 8. & 10. *Matienzo ead. glossa 1. n. 4.*

6. Est tamen conclusio limitanda. Nisi Princeps suam iurisdictionem concederit: tunc enim potest sine causa reuocare. Quia in concessione intelligitur semper excepta superioris auctoritas. Sic *bald. l. qui se patris, n. 24. C. de bon. posse. unde liberi. relinus eo c. Nouit. n. 8. vers. Quod tamen limita. & n. 9. limit. 1. Peregrinus de iure fisci, lib. 1. t. 3. n. 31.*

7. Hinc optimè dicit *Suarez* 4. to. in 3. p. disp. 26. sect. 3. nu. 3. superiorem qui delegavit facultatem, posse suo arbitrio absque alia causa reuocare, non solum validè, sed etiam licet per se loquendo. Quia virtutur iure suo, & quasi re propria. Subdit tamen (& bene) superiorem delegantis non posse absque causa reuocare. Quod iniuria irrogetur ipsi deleganti, priuando eum absque causa iure delegandi, quod ex sua iurisdictione ordinaria habet. Et adeo (ait) manifeste iniusta reuocatio esse posset, vt videretur nulla. Sicut si superior vellet iniuste & sine illa causa subditum priuare munere suo, nil validè efficeret.

8. Duo tamen obseruanda sunt. Prius est, non sufficere reuocationem generalem ad censendum reuocatum priuilegium per modum contractus concessum: sed opus est expressa mentione saltem generali cuiusvis indulti concessi per modum contractus. Ut *allegato Cardinali* tenet *Suarez* alleg. 9. n. 9. *Azebedo lib. 1. recopil. t. 3. l. 14. n. 42.* Et ratio est, quia non præsumitur reuocandi voluntas, quando ea tertii ius auferit. Ut latè probat *Bolognetus consil.* 2. n. 37.

9. Posterior est, teneri Principē ex iusta causa reuocantē priuilegium, quod in contractum transit, recompensationem facere dato equivalenti. Ut multis citatis probant *Bolognetus consil.* 3. n. 16. *Matienzo lib. 5. recop. t. 10. l. 6. gloss. 1. n. 13.* & est textus expressus in hoc regno, *lib. 2. finet. 1. p. 2.* & ibi docet *Greg. Lopez* verbo *Buen cambio.*

10. Atque hinc defendi anno 1600. non suspendi bullam Cruciatam anno iubilei, qui olim centesimo quoq; anno concedi solebat, nūc autem vigesimo quoque quinto anno. Cuius contrarium supponit *Nauar. §. In Leuitico, notab.* 33. n. 3. vers. *Personis.* Quamvis ipsemet notabili 28. n. 20. fateatur non suspendi per Extraugantem Sixti IV. in qua is iubileus olim concedebatur. Et ratio discriminis est, quod ea Extraugans soli cōmunitati facultates concessas suspendat. Cum tamen bulla cruciata singularibus personis concedatur. Ut bene docet *Manuel q. regularibus, to. 1. q. 61. a. 14. vers. Tertiò.* At *Gregorius XIII.* & *Clemens VIII.* qui duos proximos huiusmodi iubileos concessere, suspēderunt quoque facultates personis singularibus concessas. Et addidit *Clemens VIII.* in iubileo anni 1600. se suspendere facultates etiam ad instantiam regum quomodocūque cōcessas, & ex quibuscumq; causis. Et ita suspendi te-

net etiā *Lud. Lopez* to. 2. *instruct. in expos. bullæ Cruciate, c. 10.* vbi de dispens. irregularitatis, pag. 850. col. 2. vers. *Secundo adde etiam.* Nihilominus defendi non suspendi: & nunc etiā idem sequor. Quod etiam docent *Enriquez lib. 7. de indulg.* c. 21. n. 3. *Manuel in expos. Cruciate, §. 12. n. 13.* Et postea idem Clemens VIII. explicit mentem suam non fuisse eam suspendere. Ductusque fui, quia priuilegia bullæ conceduntur per modum contractus. Ut constat ex iis verbis, *Porque dais tanta limosna, os concedo.* Nec potest dici modica eleemosyna, quæ pro bulla contribuitur. Nam licet vnusquisque modicam tribuat, at tota summa, quæ quotannis pro bullæ eleemosyna contribuitur, excedit 800. aureorum millia. In reuocatione autem neuter Pontifex mentionem fecit facultatum per modum contractus concessarum. Nec eleemosynam contributam reddi iussit. Cum tamen utrumque esse necessarium probauerim duplice n. præced. ad priuilegijs per modum contractus concessi reuocationem. Præterea quia cum Pontifex concedat Cruciatam octavo quoque anno, ut singulis illis spatij annis publicetur, noritque quodam ex illis anno incidere iubileum plenissimum: censendum est mentem eius non fuisse suspendere bullam. Quippe alias frustranea esset concessio pro illo anno saltē.

Ex dictis deducitur descendendo specialiter ad dispensationes, quando superior dispensat in lege sua cum aliquo, nulla compositione facta, sed omnino gratis, posse dispensationem valide ab ipso metu reuocari absque aliqua causa. Quia ea dispensatio est quasi priuilegium concessum circa rem ipsius superioris propriam: & sicut posset denuo subditu lege illa obligare, ita potest reuocare dispensationem, per quam à lege eximitur. Dixi autem, validè, & non licet. Quia cum ex causa dispensarit, nec res sint muratae, (vt suppono) abusus potestatis spiritualis dispensandi in prælato esset, abs re & absque iusta causa dispensationem subditu concessam reuocare. Non tamen esset lethalis culpa, nisi casu quo dispensatio illa ita necessaria esset ad bonum subditi, vt prælatus teneretur sub lethali illam concedere, quo saluti eius spirituali consuleret.

Secundò infertur, dispensationem in lege superioris factam per inferiorem casu quo potest, non posse ab ipso inferiori absque legitima causa reuocari: posse tamen ex legitima causa. Ratio prioris partis est, quia per eam dispensationem absoluit subditum à vinculo illius legis, & independenter à reuocatione voluntaria. At nequit prælatus ille inferior eam legem iterum imponere. Ratio autem posterioris partis est, quia sicut duratio illius dispensationis pedit à duratione cause, ita ut ea cessante cesseret: ita etiam penderet à reuocatione rationi consentanea facta à concedenti, ob legitimam causam superuenientem. Et pro hac parte sunt *Gl. c. Cum ex eo, verbo Septennium, de elect. in 6. & ibi Archid. paulo post princ. verb. Septennium, Domin. n. 8. Francus n. 4. Host. sum. t. De cleric. non resid. nu. vlt. Oldradus cons. 203. dub. 3. nu. 3. Romanus singulari 517. An dispensatio, vbi docent dispensationem ab Episcopo concessam alicui ad non residendum septennio ratione studij, minimè posse ab ipso reuocari absque legitima causa.* Et quamvis non explicit minimè posse validè: id tamen credo eos sentire: idque probatio à me adducta.

Tertiò infertur, dispensationes in foro externo à Pontifice concessas non posse ad libitum ab ipso reuocari, sed ex causa iusta, & tunc restituta compositione soluta per eum cum quo dispensatum est. Ratio est, quod haec omnes dispensationes per modum contractus concedantur, soluta, nempe, compositione in Dataria Romana. In quo euentu exigi causam, ac compensationem faciendam, diximus n. 3. & 9.

Demum infertur, dispensationes fori conscientiae à sacra pœnitentiaria concessas non posse ab ipsa absq; causa reuocari: ut posse ea existenti. Quia dispensat in lege Pontificis ex ipsius commissione. In quo casu diximus nu. 12. non posse absque causa reuocari.

DISPUTATIO XXXIV.

Qualiter intelligentur clausulae dispensationum, quae in foro conscientiae circa matrimonii impedimenta expediuntur in sacra pœnitentia-ria Romana?

S V M M A R I V M.

- Proponuntur clausulae dispensationum in foro conscientiae circa matrimonia, n. 1. 2. 3. 4.
 Quae qualitates exigantur in expedituro has dispensationis literas, n. 5.
 An sufficiat ut sit Doctor in iure Cesareo, n. 1.
 An sufficiat ut publice in academia doceat Theologiam aut ius canonium, n. 7.
 An sat sit, ut habeat licentia gradum, n. 8.
 An sat sit gaudere magistri priuilegiis iuxta suæ religionis instituta, num. 9.
 Quid, si communiter existimetur Doctor, cum non sit, vel gradus fuit irritus ob defectum occultum? vel est indeclivius, n. 10.
 Quale priuilegium habeant religiosi aperiendi has literas, & exequendi has dispensationes, eti ad gradum promotum non sunt, n. 11.
 An frustrantur valore, si aperiantur ab eo, qui gradu caret, n. 12.
 An exigatur quoque ut sit is confessor ab ordinario approbatu, n. 13.
 Quid, si occultè fuit renovata licentia, vel fuit irrita: & an sit per bulletam eligibilia, obtinens parochiale beneficium, cuius occultè incapax est, n. 14.
 An sufficiat publico academie testimonio eum approbatum esse, n. 15.
 Quid, si sit approbatu ab Episcopo, at cum personarum limitatione, num. 16.
 Quid, si approbatu ab ordinario sit valde indoctus, n. 17.
 An si unus confessor vel ordinarius denegat dispensationis executionem, vel dicat esse subreptitiam, possit alius adiri: vel ipsius mutare sententiam, n. 18.
 An sat sit quodvis incontinentia periculum, etiam ex prauo habitu na-
 scens, ut verificetur clausula periculi incontinentia, n. 19.
 Clausula continens oritura scandala, vel fore ut femina innupta ma-
 nent, qualiter verificetur, n. 20.
 An confessor debeat vocare testes, vel iuramentum accipere ab eo cum
 quo dispensandum est, vel debeat eius confessione stare, quamvis ipsi
 contrarium constet, n. 21.
 An sit occule facienda haec dispensatio, ac nullo illius testimonio dato, num. 22.
 An haec dispensationes sint presentanda ordinario, iuxta Trid. sess. 22. c.
 s. num. 23.
 An secausa in dispensatione contenta sit notoria, vel ipsi confessario con-
 stet, sit examinanda, n. 24.
 An sit valida dispensatio, quando causa sunt vera, at confessor veritatis
 inscius non examinat: Refertur quoddam opinio, n. 25.
 Explicatur sententia Auctoris, n. 26.
 Quid intelligatur per monita, & consilia opportuna, que iubetur con-
 fessarius prestare ei cum quo dispensandum est: & an inducunt for-
 man, ita ut eorum omisso virtutem dispensationem, n. 27.
 An clausula in illegitimi dispensatione solita addi, Dummodo paterna
 incontinentia imitator non sit, importet conditionem eodem name-
 ro 27.
 An si necessaria confessio ad haec dispensationem? Refertur opinio, nu-
 mero 28.
 Explicatur sententia Auctoris: & quid intelligatur per absolutionem à
 mutatione propositi, vel in solo conscientia foro, numero 29.
 An religiosi Societatis Iesu teneantur audire confessionem, ad expediendam
 dispensationem hanc virtute sui priuilegij: & clausula in fine
 posita an referatur ad omnia precedentia, n. 30.
 An is cum quo dispensatur in voto religionis ad matrimonium, possit
 absque ea manere in seculo: & possit vi huius dispensationis, aut in
 voto castitatis, inire aliud matrimonium eo soluto, vel si id sit irri-
 tum, aut non consummatum? Et an hoc mandatum dispensandi sit
 dispensatio? Remissio, n. 31.
 An aliquod arbitrium relinquatur confessori circa opera & confessio-
 nes, in qua committitur ipsi ut commutes votum castitatis & reli-
 gionis? & propontur probantia nileius arbitrio relinquere, n. 32.
 Tenetur imponere alias confessiones, & aliqua alia opera, num-
 ero 33.
 Quantitas horum operum & electio illorum relinquitur confessori
 arbitrio, n. 34.
 An teneatur imponere confessionem menstruum: & possit frequen-
 rem, numero 35.
 An satisfiat huic confessioni menstrua, si quocumque die in singulis
 mensibus fiat, n. 36.
 An confessionem aliquo mense omissem teneatur hic sequenti supplere,
 num. 37.
 An satisficiat mense, quo coincidit preceptum confidendi, unica con-
 fessione, n. 38.
 An satisficiat confessione ad quam ex voto vel pœnitentia tenetur pos-
 sitive confessarius haec imponere, n. 39.

- An possit confessor hac ad libitum taxare? & quid in hoc arbitrio spe-
 clare debeat, numero 40.
 Explicatur, quæ sint opera pietatis, religionis, & pœnitentiae, in qua
 confessor commutare debet, n. 41.
 An confessor teneatur dilaniare literas, & parti redditu frustrentur
 valore, n. 42.
 An parochus vel Ordinarius conscientis dispensationis impetrare in foro
 conscientiae, vel ex confessione partis coram notario facta, possit dissi-
 mulare, ac matrimonium permittere: atque id initum sit dissoluendum
 detecto impedimento, Remissio, n. 43.
 An is cum quo sit dispensatum est, teneatur à iudice rogatus fatori im-
 pedimentum: & confici illius, ac dispensationis, teneantur id denun-
 tiare, num. 44.
 Explicantur casus, in quibus potest dubitari qualiter legitimetur pro-
 les, n. 45.
 Soboles ex matrimonio bona alterius fide initio, an censeatur legitimata
 quoad utrumque parentem: & uterque parentis iure legitimata gaudeat, n. 46.
 An proles suscepcta ex matrimonio initio cum dispensatione pro solo con-
 scientiae foro, sit legitima quondam omnia, & parentes sint legitimati in
 eodem foro? Et quid, si post dispensationem expeditam à confessario
 nota sit nondum initio matrimonio, n. 47.
 An sit capax ordinum & beneficij, & summa successio in foro con-
 sciencie, n. 48.
 An haec omnia habeat ea proles in foro externo, n. 49.
 Quid, si alter ex contrahentibus cum hac dispensatione fuit ignorans
 impedimenti, n. 50.
 Quid, si matrimonium non erat contractum, & legitimatur proles sus-
 cepta, qualiter intelligatur haec legitimatio, n. 51.
 Quando matrimonio simul inuiditate initio, dispensatur in foro con-
 sciencie ut validè ineat, ac proles suscipienda legitimetur, qualiter sit
 intelligenda haec legitimatio? Et quid si commissarius Crucis sic
 dispenseat, & contrahentes non seruent requisita, ut eius dispensatio
 valeat, n. 52.
 Quid si in hoc casu legitimatur proles susceppta, & an maneat legitima-
 ta non initio postea matrimonio? Remissio, n. 53.
 An confessario non legitimante maneat ea proles legitimata, & possit
 postea idem vel alias supplere? Remissio, n. 54.
 Occultum impedimentum in his literis an dicatur, quando non est pu-
 blicum, n. 55.
 Andicatur impedimentum occultum, quando res est publica, non tamen
 scitur esse impedimentum. Et irregularitas occulta ut in ea dispenset
 Episcopus, quando delictum ex quo oritur, non est publicum ut deli-
 ctum, vel nescitur ex eo oriri irregularitatem, n. 56.
 An sit occultum, si deductum sit ad iudicium, & reus absolitus omnino,
 vel à sola causa instantia, etiam falsis testimoniis adductis, n. 57.
 Quid, si id deductum sit inique ad iudicium: vel nil parti intimatum,
 num. 58.
 An dispensatione concessa in foro conscientiae ut matrimonium irritum
 ineat validè, sit coram parocho & testibus ineundum: ac repete-
 ndae benedictiones, n. 59.
 Qualiter intelligatur clausula eis dispensationis, ut prius experiantur
 contrahentes an possint continentem vivere separati, & vel tamquam
 frater & soror, n. 60.
 An sit imponenda confessio menstrua utriusque eodem, n. 60.
 Qualiter intelligatur clausula, ut sicut certiores de nullitate prioris
 confessus, n. 61.
 An quando allegans ac causam, matrimonii bona fide initum fuisse, sat
 sit bona fides & parte alterius? Remissio, n. 62.
 An quando est duplex impedimentum, alterum publicum, & alterum
 occultum, possit impetrari occulti in pœnitentia, & sit ibi expli-
 candum publicum: ac possit confessarius dispensare in occulto, ante
 impetratam publici dispensationem? Remissio, n. 63.
 Qualiter intelligatur quod dicitur in his literis, Gratis ubique: & an
 possit pœnitentiarus aliquid gratis datum recipere. Et an si tacitum
 est impedimentum, quod semper compositione data tollitur per dis-
 pensationem: & postea impetratur dispensatio in pœnitentia, pos-
 sit ea compositio exigi, num. 64.

OPORTET primum formam dispensationum, quæ in
 foro conscientiae à sacra pœnitentia expediuntur, ad verbum præmittere. Et quidem in voto religio-
 nis forma communis nouissima haec est: Iulius Antonius mi-
 seratione diuina tituli S. Bartholomei in insula, presbyter Cardi-
 nalialis discreto viro confessori magistro in Theologia, vel decretorum
 Doctori ex approbatu ab ordinario, per latorem presentium ad in-
 fra scripta specialiter eligendo, salutem in Domino. Pro parte latore
 nobis oblata petitio continebat, quod ipse alias graui morbo la-
 borans se religionem ingressum simplierem voulit. Cum autem,
 sicut eadem petitio subiungebat, lator predictus ob stimulos carnis
 quos sentit, continentem vivere posse non speret: pro sua conscientia
 quiete, cupit votum huiusmodi, ad effectum contrahendi matrimo-
 nium, in alia pœnitentia & pietatis opera per Sedem Apostolicam

commutari. Quare supplicari fecit humiliter sibi super id de opportuno remedio misericorditer prouideri. Nos igitur, qui pœnitentiaria & D. Papæ curam gerimus, eiusmodi supplicationibus inclinati, auctoritate apostolica specialiter nobis commissa, discretione tua cōmittimus, quatenus si ita esse, ac latorem stimulis carnis adeo agitatū, ut maximè dubitet continere non posse, ac propterea de eius incontinentia probabiliter timendū, per diligentē oratoris examinationē, ac post monita & consilia opportuna illi prestita inuenieris: eundē à mutatione propositi absolvas hac vice in forma Ecclesie consueta, iniuncta ei pœnitentia salutari: sibique votum prædictum ad hoc, ut matrimonium legitimè contrahere posse, in frequentiā Sacramentalis confessionis peccatorum suorum, singulis, scilicet, mensibus semel, aut quoties tibi videbitur, & in alia pœnitentia opera perpetua per te iniungenda: inter quæ sint etiam aliqua religionis, quæ quotidie facere tenetur, ad eum finem, ut ea adimplens meminisse semper possit obligationis, quia huiusmodi voto astringebatur, prout secundum Deum ipsius anima saluti expedire iudicaueris, dispensando commutes, in foro conscientiae tantum. Datum Romæ.

2. Quando autem est votū castitatis: sunt hec verba. Proposito præcio eiusdem omnino tenoris, ut in dispensatione præced. Et proposita relatione partis, eisdem omnino verbis. Quippe non solet concedi disp̄satio Romæ in his votis ad matrim. incundum, nisi ob incontinentiae periculum, sic incipit: Quatenus si ita esse, ac oratorem stimulis carnis adeo agitari, ut maximè dubitet continere posse: & propterea de illius incontinentia probabiliter timendum, per diligentem oratoris examinationē, ac post monita & consilia opportuna illi prestita inuenieris, eundē à mutatione propositi absolvas hac vice in forma Ecclesie consueta, iniuncta ei pœnitentia salutari: votumq; prædictum sibi ad hoc tantū ut matrim. semel dumtaxat contrahere posse, dispensando cōmutes in frequentiā Sacramentalis confessionis singulis, scilicet, mensibus semel, vel quoties tibi videbitur: & in alia pœnitentia opera certè iniungenda, inter quæ sint aliqua pietatis opera, quæ quotidie facere tenetur, ad eum finem, ut ea adimplens meminisse semper possit obligationis, quia huiusmodi voto astringebatur, prout secundum Deum ipsius anima saluti expedire iudicaueris: & cum eodem, ut matrimonium sic contrahere, & in eodem postmodū remanere, & debitum coniugale exigere licite valeat, misericorditer dispenses: in foro conscientiae tantum: ita quod si coniugi superuixerit maneat postea celebs & in castitate, rtpote eodē voto, ut prius, obligatus. Quod si iterum contraxerit, & consummaverit matrimonium, aut unquam extra matrim. fornicatus fuerit, sciat se contra huiusmodi votum acturum. Datum Romæ. Aliquando solet in literis omnibus, quæ in foro conscientiae expediuntur addi clausula, ut lanientur, nec restituantur parti, sub pena excommunicationis latæ sent. Aliquando vero cum pena, ut literæ non valeant: ut referam num. seq. fine.

3. Quando autem est dispensatio in affinitate ex fornicatione occulta ad incundum matrim. tenor cōmissionis post propositam præfationem eiusdem omnino tenoris, ut in dupli præced. & post propositam narrationē causarum, sic se habet: discretioni tua cōmittimus, quatenus si est ita dictum latorem à præmissis absolvas hac vice in forma Ecclesie consueta, iniuncta eidem pro modo culpæ pœnitentia salutari, & aliis quæ de iure fuerint iniungenda, dummodo impedimentum inde proueniens occultum sit: cum eodem latore, quod præmissis non obstantibus matrim. cum dicta forore, & vires, inter se seruata forma Trident. contrahere & in eo postmodum remanere licite valeat, iure dispenses: prolem suscipiendam exinde legitimam nunciādo, in foro conscientiae tantum. Ita quod huiusmodi absolutio & dispensatio latori in foro iudicario nullatenus suffragetur. Nullis super his testibus exhibitis, aut literis datis, seu processibus confessis, sed presentibus laniatis. Quas laniare tenearis, neq; latori restituas, quod si restitueris, nihil illi presentes literæ sufficiantur. Datum Romæ.

4. Quando autem dispensatur in foro conscientiae in matrimonio inito, cum impedimento affinitatis occulto ex fornicatione, post propositum præcium eiusdem tenoris, ac narrationem causarum, clausula commissionis sic se habet: discretioni tua cōmittimus iniuncta eorū cuilibet pro tam enormi libidinis excessu gratiæ pœnitentia salutari, ac confessione Sacramentali peccatorū suorum singulis, scilicet, mensibus, vel quoties animarū suarum saluti expedire iudicaueris, & aliis,

qua de iure fuerint iniungenda: quodque diligenter experientur, an sine scandalo possint separari. Quod si fieri potest, fiat omnino. Si autem fieri non poterit, saltē experiantur an cohabitantes tāquam frater & soror, continenter vivere valeat. Quid si neutrū fieri valeat, & ex cohabitatione incontinentiam, ex separatione vero scandalis oriri posse tibi visū fuerit, cū ipsis latoribus de nullitate prioris consensus certioratis, sed ita cōtute, ut si illa adhuc ignorarit, latoris delictum nusquam detegatur, dispensa, ut matrimonii secreto inter se contrahere valeant: prolem suscepitam si qua sit, & suscipiendam exinde legitimam decernendo in foro conscientiae tantum.

1. Ergo clausula, communis omnibus dispensationibus his, continet qualitates personæ, cui earum executio delegatur. Petitque duplē in delegato qualitatem. Prior est, ut sit Doctor in iure Canonico, vel magister in Theologia. Quod est idem quod in ea Doctor: in aliquibus enim universitatibus ad Doctoratum in Theologia promoti appellantur Magistri, in aliis vero Doctores. Posterior est, ut sit confessor approbatus ab ordinario.

Hinc deducitur, non sufficere, ut sit Doctor in iure Cæsareo. Quia clausula expresse petit, ut sit decretorum Doctor. Neque DD. in iure Cæsareo solo ea iuris Canonici notitia pollent, iuxta quam dispensationes hec regendae sunt: ac Doctores in iure Canonico.

Secundo deducitur resolutio eius quæstionis. An possint dispensationes has expedire, qui publice in academia aliqua Theologiam aut ius Canonicum docēt. Posset enim quis partem affirmantem sibi suadere. Quod hi Doctores appellantur, I. Medicos, in fin. C. de professorib. & medicis, l. 10. Cum enim tunc nondū essent Doctorum gradus, necessario is textus Doctorū nomine vtrēs, intelligēdus venit de docentibus. Quod ex multis probat Baæza de inope debitore, c. 16. nu. 131. & 132. Gutier. quest. pract. lib. 1. q. 22. num. 3. Ceterum dicendū est, id non sufficere, sed exigi, ut ad eū Doctoris vel magistri gradum proueeti sint. Quod in cōmuni loquēdi modo soli hi DD. vel magistri vocētur: nec voluit pœnitentiarius has dispensationes cōmittere: nisi solis insignitis hoc gradu. Quia publicum academiæ testimoniū suæ peritiae habent. Alij autē docentes vocantur improprie DD. Præterea, quia si sub eo nomine velle docentes publice cōprehendere, appellaret in vtraq; facultate magistros. Cum ergo distinxerit appellans Doctorē in iure Canonico: & magistrum in Theologia, colligitur aperte ea verba ad gradum in his facultatibus pertinere. Tandem, quia sicut statutum est in c. Statutum, de rescript. in 6. the commissiones in foro externo, à Pontifice eiusve legato manantes, fiant nisi personis in dignitate constitutis. Quia tales decet esse delegatos Papæ, eiusve legati. Ita vult facia pœnitentiaria, ut eius delegati sint in hac dignitate, ut ad hos gradus sint promoti.

Tertiò deducitur, quid dicendum sit in ea quæstione. An promoti ad gradū licentiatū in his facultatibus possint dispensationes has exequi? Et posse videntur, quod existens in potēria actui propinquā videatur in ipso actu existere, l. penult. ff. de mil. testam. At licentiatū est doctoratus proximus, ad eumque obtinendum licentia habet ratione huius gradus. Qua ratione licentiatū sub Doctorum nomine in fauorabilibus comprehenduntur. Ut docent Bald. l. 1. §. Dotis, n. 9. ad fin. ff. solut. matrim. Alex. dicens esse communem sent. l. Mulier, §. Non est dubitandum, num. 2. ff. ad Trebel. Dominic. in præcio sexti. verb. Bonifacius Episc. n. 10. & ibi Franc. n. 2. Felim. alios allegat in præcio decret. §. Greg. Episc. n. 18. At hoc fauorable est. Ceterum existimo non posse. Quod expresse petatur promotio ad gradum doctoratus vel magisterij ratione dignitatis in iis gradibus repertæ, qui in his facultatibus supremū locū occupant (ut n. præced. in fine diximus.) At quæ ratione dignitatis Doctoribus cōceduntur, nō portigūt ad licentiatos in his facultatibus. Ut optimè docuit Ripa l. Centurio, n. 18. ff. de vulgari, assenser sent. communem docentem in fauorabilibus Licentiatos nomine Doctorum comprehendi, intelligi quoad priuilegia concessa Doctoribus ratione exerciti: secus quoad concessa ratione dignitatis Doctoratus.

Qua-

Quare Roman.conf. 333. num. 8. & 10. asserit Licentiatos non posse Doctorum prærogatiua vti. Quippe potior est actus in dignitate constitutus, qualis est Doctor, quam facultatem vt in ea constituatur habens, qualis est Licentiatus, l. 1. C. de consilib. l. 10. Pro hac etiam sent. facit doctrina Baldi. Athlete, initio, ff. de suces. tutor. & l. penult. n. vn. ff. de testa. milit. qui in priori dico ait Licentiatos non gaudere Doctorum priuilegiis nisi posteriori autem, Licentiatum promouendum statim in Doctorum, non reputari Doctorum, atque ideo potestatem, quæ Doctorum ascessorem asserre tenetur, non satisfacere afferendo hunc tandem, quia si fundamento contrario stareatur, dicendum quoque esset scholares posse has dispensationes expedire. Quia in favorabilibus pro Doctoribus habentur: vt ex Bart. &c alii probat Alexand. d. l. Muliot, §. Non est dubitandum, n. 3.

9. Quartò infertur, non posse dispensationes has expediti per regulares, qui iuxta suorum ordinum instituta quibusdam magistrorum priuilegii fruuntur, ac magistri appellantur, nisi verè ad magisterij gradum in aliqua academia promoti sint. Quod ad hos rescripta hæc dirigantur ob publicum illud academiae testimonium.

10. Quintò infertur, frustrari dispensationes has suo effectu, si eas expediens non sit verè dicto gradu insignitus, quamvis communis errore Doctor existimetur. Secus tamen esset, si reuera esset eo gradu insignitus, quamvis indoctissimus esset, ac gradus esset irritus ob defectum occultum. Ratio est, quia in priori eventu non prodest communis error, nec locum habet dispositum in l. Barbarius ff. de offic. prætor. eo quod deficiat titulus collatus à potente conferre. Quem necessarium esse, vt gesta ratione communis erroris valeant, probauit l. 3. disp. 22. n. 49. At in posteriori adfuit titulus, quamvis ob vitium communiter ignoratum irritus. Nec obstat officium doctoris non esse publicum: vt probauit eadem disp. 22. n. 39.

11. Monuerim tamen posse Sacerdotes Soc. Iesu designatos per Generalem, aut eius licentia per alios superiores eiusdem Soc. & à locorum ordinariis approbatos, vel approbando, etiam si nullo gradu sint insigniti, has literas sacrae pœnitentiariae Doctoribus vel magistris destinatas, & audiens confessionibus recurrentium ad ipsos, imposita illis pœnitentia in literis expressa, vel de iure infligenda, eos absoluere, ac in foro conscientiae quascunque sibi verbo vel scripto commissas absolutiones, dispensationes, & pœnitentiarum iniunctiones excipere & exequi, ex priuilegio Greg. XIII. concessio die 3. April. an 1582. cuius mentio fit in compendio priuileg. Soc. Iesu, verbo Confessarius, num. 3. vbi P. N. Generalis addit. omnes superiores Soc. approbatos ab ordinario posse vti hac concesione: & omnes alios confessarios eiusdem Societatis quos ipsi ad id deputauerint. Non exigitur autem, vt ante hanc licentiam superioris sint approbati ab ordinario, sed satis est, vt approbentur ante quam literas expediant. Et hoc sonant ea verba, Approbat, vel approbandi. An vero sit necesse, vt audiant prius confessionem, dicemus n. 30. Religiis etiam alij mendicantes & qui eorum priuilegiis fruuntur, vt per communicacionem potiantur hoc priuilegio, debent esse necessario à suis Generalibus designati, vel de eorum licentia ab aliis superioribus. Quippe alias quicquid egerint, erit irritum. Quia hoc priuilegium hanc conditionem petit. Sic Manuel quest. regularibus tomo 1. q. 6; art. 8 fine.

12. Tandem circa hanc conditionem aduertere esse errore vulgi, existimare literas has suo effectu frustrari, quod aperiantur ab eo, qui gradu in eis perito insignitus non est. At id omni fundamento destituitur. Qui ea qualitas in solo exequituro dispensationem petitur.

13. Posterior conditio est, vt Doctor ille in iure canonico, vel magister in Theologia sit confessor ab ordinario approbatus. Quæ eadem approbatio petitur in bulla Crucis, & iubileis concedentibus facultatem eligendi confessoris. Qualis autem debeat esse hæc approbatio

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

cum aliis ad eam pertinentibus, longiorem tractatum expostulat, nec pertinet ad præsens, sed potius ad tractatum de pœnitentia, vel expositionem bullæ Crucis. De qua te consulendi sunt Suarez de pœnit. disp. 28. tota sect. 6. & 7. Petr. de Ledes. sum. Sacram. vbi de pœnit. c. 13. Manuel in bulla Crucis, §. 6. an. 1. & addit. ad eundem §. Enriquez l. 6. de pœnit. c. 9. & l. 7. de indulg. c. 12. Gutier. q. can. l. 1. rot. c. 27. l. ud. 1. op. 2. p. instruct. tract. de indul. c. 8. Quatuor ratus quæ frequentius in præsum incidunt animaduertam.

I. est, si semel approbatus ille sit ab ordinario, quamvis esset occulte reuocata licentia audiendi confessiones, ita vt illius reuocationis sit communis error, erit sufficiens ad expediendas has dispensationes. Et similiter satis esset, quamvis licentia illa esset irrita ob defectum occultum, & communiter ignoratum. Et similiter si ob similem defectum sic communiter latenter collatio beneficij parochialis huic facta esset irrita. Secus si absque ullo titulo intrusus esset ille ad audiendas confessiones, vel in id beneficium. Ratio est, quia in priori casu est titulus publicus, & illius nullitas vel reuocatio sunt occulta. Quare valebunt tune gesta, iuxta l. Barbarius ff. de offic. prætor. & satis probauit l. 3. disp. 22. n. 39. & 58. in posteriori autem, deficiit titulus, quem esse necessarium probauit ea disp. 22. n. 49. Vnde non intelligo quo fundamento nitens Petr. de Ledes. sum. Sacram. vbi de pœnit. c. 13. post 1. concl. dub. 3. ait eum cui beneficium parochiale confertur, cuius ob vitium occultum incapax erat, valide audire confessiones, non tamen esse eligibilem per bullam. Arque ita rendendum censeo eum esse per bullam eligibilem: & similiter si priorem conditionem gradus petiti habeat, esse aptum ad has dispensationes expediendas. Quia ea nullitas occulta nullum valori gestorum impedimentum praestat (vt proxime dixi) atque ita, quoad hæc censendus est, ac si legitimum titulum haberet. Alias nec validè posset audire confessiones. Quæ constant ex traditis disp. 22. per totā, & maximè n. 39. & 58. Quod si queras, an valeant etiam gesta respectu scientium id impedimentum occultum? Hoc & alia ad hanc rem spectantia sunt discussa ea disp. 22.

II. est, constat non sufficere, vt expediturus has dispensationes sit publico alicuius academiæ testimonio approbatus, nisi ab ordinario approbetur. Quamvis enim non defuerint viti grauissimi, qui, vt ille possit audire confessiones, & eligi per bullam, censuere id testimoniū sufficere. Ut potest videri in Enriquez l. 6. de pœnit. c. 6. n. 2. vbi in cōmento, lit. E. eos refert. Atq; merito ab illis in hoc discedit. At quoad exequendas has dispensationes nō potest de hoc dubitari. Quia expresse ultra testimoniū approbationis academiæ, quod per gradū doctoratus vel magisterij datur, petitur in his literis approbatio ordinarij.

III. est, quamvis sub iudice sit an approbatus ab Episcopo cum limitatione personarum, non defuerit scientia, sed ratione ætatis, quod iuuenis sit: quod contingit dum approbatur ad audiendas solas virorum confessiones, sit per bullam aut iubileum eligibilis à feminis, vt ipsi fateantur. Quidam enim affirmant: vt sunt Enriquez l. 6. de pœnit. c. 6. n. 8. & dicens esse probabile Petr. de Ledes. sum. Sacram. vbi de pœnit. c. 13. post 1. concl. dub. 8. Alij vero negant posse eligi, nisi à solis masculis. Sic Manuel l. tom. sum. in 2. edit. c. 60. n. 4. concl. 4. & dicit probabile Petrus de Ledes. eod. dub. 8. Quod etiam tenere videtur Suarez to. 4. vbi de pœnit. disp. 28. sect. 7. n. 3. ait enim approbatum limitate ab Episcopo, solum posse eligi ab illis, respectu quorum approbatus est. Alij vero ad neutras confessiones hunc esse eligibilem tueruntur. Quod non sit absolute ab ordinario approbatus, quod bulla petere videtur. Ita quidam quos tacito nomine refert Petr. de Ledes. eod. dub. 8. dicens id esse probabile. Quamvis (inquam) hoc ita sit: existimo tamen hunc eligi posse ad expediendas dispensationes has, siue viris siue feminis concessas. Quod in eis literis, dum petitur in expedituro approbatio ordinarij una cum gradu doctoratus vel magisterij, spectetur po-

- tius scientia, ac rerum moralium peritia ad eorum expeditionem. At hic utrumque suæ scientiae testimonium habet. Quod eo vel maximè tutum est, quia probabile est censeri quoque hunc sufficienter approbatum, ut per bullam possit ad utriusque sexus confessiones eligi.
- 17 Vltimum est, quantumcumque indoctus sit Doctor ille, si approbatus sit ab ordinario, poterit validè dispensationes has expedire. Quia utramque conditionem in eis petitam habet. Sicut etiam veram habet iurisdictionem ad audiendas confessiones, & potest eligi per bullam. Ut bene docent Petrus de Ledes. sum. Sacram. vbi de pœnitentia, c. 13. post l. conclus. dub. vlt. Manuel in bullâ Cruciatâ, §. 9. n. 4. Quamuis alia ratione possit esse confessio irrita: nempe, ob peccatum quod admitteret confitens, si illius ignorantiae conscius illi fateretur.
- 18 Vtrum autem uno confessore negante dispensationem, quod iudicet eam subreptitiam, possit adiri alius confessarius, vel ipse met retractare sententiam: idemque contingat in ordinario: dixi disp. 27. n. 38. & dupli seq.
- 19 II. clausula est, in qua continetur causa dispensationis, nempe, timore incontinentiae: cuius verba, retuli n. 1. & 2. Circa quam monuerim non quascunque carnis tentationes sufficere, nec quodcumque lapsus in eas periculum, ut ea clausula verisiceretur: nec sat esse timorem vnius vel alterius lapsus: sed exigi maximum frequentis lapsus periculum, ita ut ea persona possit dici viuere incontinenter. Quod constat ex iis verbis clausulae, Conti- nenter viuere posse non sperat. Quae habitum incontinenter viuendi important. Et ex illis positis paulo inferius: Quatenus si ita esse, ac oratorem stimulis carnis adeo agitatum, ut maxime dubitet continentem posse: & propterea de illius incontinentia probabiliter timendum sit. Vbi maximum petitur periculum. Item, quia pati graues carnis stimulos, & periculum vnius vel alterius lapsus non præbet iustum dispensandi in his votis causam, (vt probauit disp. 20. n. 18. & 20.) Non tamen exigitur, ut ex mera fragilitate periculū hoc procedat: sed satis si vel ex ea vel ex prauo habitu cōsurgat, (vt probauit eadem disp. 20. n. 19.) Quia nec literæ huius dispensationis distinguunt, ex qua causa periculū pullulet.
- 20 Quando autem continentur aliæ causæ, vt oritura scandala, vel feminam innuptam mansuram, dicemus disp. sequenti, vbi causæ solitæ allegari ad dispensationem in foro externo enodabuntur.
- 21 III. clausula continet, qualiter confessarius debeat verificationem causæ indagare, ibi: Si ita esse per diligentem oratoris examinationem, ac post monita & consilia opportuna illi præfita inueneris. Ex huius clausulae priori parte colligitur, teneri confessarium diligenter examinare veritatem precum, non receptis testibus, sed ipso solo cum quo dispensaturus est examinato. Quod constat ex illis verbis: Per diligentem oratoris examinationem. Item, quia cum hæc dispensandi facultas committatur in solo secretissimo conscientiae foro, illius fori legibus aptari debet. Quæ sunt, ut confessioni pœnitentis integra fides habeatur. Sic docet Gallego de cognat spirit. c. 23. n. 2. Qua ratione nec iuramentum de veritate dicenda petendum ab eo est. Cum tamen non in omnibus absolutioni Sacramentali assimiletur, in qua est omnino iudicium ferendum iuxta pœnitentis confessionem: si confessarius norit aliunde quam ex confessionis Sacramento preces allegatas in ea dispensatione esse falsas, aut racitam veritatem necessario explicandam, non debet dispensare, quamvis pœnitens eas veras esse asserat. Quod bene docet Gallego eod. n. 2. Quando autem ex sola confessione Sacramentali falsitatem nosset, satis diximus l. 3. tota disp. 16.
- 22 Hinc deducitur, dispensationem hac occulte faciendam, nullo dispensationis testimonio dato, nec vocatis notario aut testibus. Quod pro solo conscientiae occulto foro concedatur. Ut in simili de dispensatione commissarij pro eodem solo foro diximus disput. 6. num. 27.
- 23 Secundo deducitur intellectus ad Trid. sess. 22. t. 5. de reform. vbi decernitur dispensationes nullius fore mo-
- menti, nisi ordinario eas impetrantibus praesenteantur. Id enim decretum de solis concessis pro foro externo accipiendum est. Quippe impetratae pro foro conscientiae soli confessario, cui diriguntur, sunt presentandæ. Quod ipsa praxis testatur. Et ita docet Emmanuel Sa sum. verb. Dispensatio, n. 5.
- Tertio deducitur, non opus esse hac examinatione 24 veritatis, quando ea est notoria. Propter ea, quæ adduximus disp. 17. n. 12. Imo nec ipsi confessori dispensator, si certa ea veritas causæ allegata, opus est examinatione. Quod hæc eo solum pertineat, ut confessor de veritate certior fiat.
- Sed quæres, an si confessarius nec examinatione præmissa, nec conscientis veritatis causæ allegata, dispensationes has exequatur, validæ sint, si causa in eis allegata erat vera? Pars affirmans suaderi videretur, quod dixerimus disp. 17. n. 11. valere dispensationem concessam ab eo, cui dispensandi potestas commissa est, quando aderat causa legitima, quamvis ipse iniuste dispensaret, eius cognitione non præmissa. Et confirmatur ex l. Regula est 9. in princ. vers. Qui ignoravit ff de iuris, & facti ignor. vbi deciditur clementem à vero domino, credentem se à non vero domino emere, effici dominum: & redditur ratio his verbis: Plus in re est, quam in existimatione mentis. 2. quod clausula, Si ita est, sit forma iure communis inducta, ac tacite subintelligitur, licet non exprimatur ea. 2. de rescript. ibi In eiusmodi literis intelligenda est hæc clausula, si preces veritate nitantur, etiam si non apponatur. At expressio eius, quod tacitè inest, nec formam nec conditionem importat, atque eius omissione non irritat actum (vt late probauimus l. 3. disp. 33. n. 3.) Ergo omissione examinationis veritatis præsum non reddet nullam dispensationis expeditionem factam à confessario. Tandem quia Lapus allegat. 15. n. 7. & quamvis non ita expresse allegat. 60. n. 2. adjunctio n. 3. ait clausulam, Si inuenieris preces veritate niti, in rescriptis appositam, non importare conditionem, sed monitionem quandam, ac præceptum examinandæ veritatis: secus si dicatur, si tibi constituerit. Et ita Enriqu. l. 12. de matrim. c. 3. fine, ait hanc clausulam dispensationum, Si preces veritate nitantur, non habere vim conditionis, sed monitionis cum instructione & præcepto quodam. Sicut (ait in commento finali) quando bulla Cruciatâ concedit absolutionem satisfacta parte. At in hoc euentu diximus lib. 3. disp. 33. n. 3. valde probabile esse non irritari absolutionem, si partis satisfactio omissa sit.
- At dicendum omnino est, eam clausulam importare 26 conditionem & formam: & sic non validam fore hanc dispensationis exequitionem, quantumvis preces sint in se veræ, si confessarius non cognita sibi earum veritate dispensaret. Dicor, quia longe diuersa sunt hæc verba, Si ita est, aut si preces veritate nitantur, dispensa: & hæc, Si per diligentem examinationem inueneris ita esse, aut preces veritate niti, dispensa. Quod in priori casu sit clausula iure communis intellecta: vt probant adducta n. præ. Atque ita eius expressio non inducit formam nec conditionem. At in posteriori, cum alio modo expressio fiat, quam iure inerat, inducit formam & conditionem. Iure enim tantum inest, Si preces veritate nitantur: ac in nostro casu additur: si per diligentem examinationem inueneris ita esse, vel preces veritate niti. Quia ex multis latè probauimus lib. 3. disp. 33. num. 4. constituentes eandem differentiam inter hæc verba, Confer beneficium Titio, si est idoneus: & inter hæc, Si eum idoneum esse inueneris. Et ultra ibi allegata, pro hac parte est Bald. l. Nequenatales 10. n. 5. C. de probation. vbi ait, si scribatur sub ista conditione, Prouideas tali si repertus sit idoneus, (quamvis enim dicat, si sit idoneus, est error typographi, & debet dicere, si repertus sit idoneus: vt constat ex ratione, quam ibi subiungit, & ex antecedentibus: & annotauit Felinus c. fin. n. 33. de presumpt.) licet idoneum esse sit qualitas naturalis, ac proinde præsumatur: at propter adjunctam conditionem causæ cognitionis, causa

causa non cognita minimè valere prouisionem. Quod non sit seruata commissionis forma. Quotiescumque enim deliberatè procedi debet, non sufficit rem ita esse: ut colligitur ex I. Eum qui duobus 51. §. Filius familias, ff. de acquir. hered. vbi filius mandato accepto à patre hereditatis adeundæ, si eam idoneam debitibus soluendis compriisset, adiit non explorando, an idonea esset: & decidit textus ex tali aditione patrem non mansisse obligatum. Quam eandem differentiam tradit Oldrad. confil. 41. n. 1. Nec obstat sententia Lapi allegata n. præc. nullam constituentis differentiam inter verba, si ita est, vel si ita inuenieris esse. Nam Mandosius in addit. ad eam allegat. 15. Lapi, lit. F. & apostilla 1. ad conf. 218. Alexandri, Visis verbis, vol. 2. dicunt id non esse probabile. Atque ita in propriis terminis tenet hanc sententiam Gutier. q. canon. libr. 2. ca. 15. nn. 112. dicens hæc verba in dispensationibus posita inducere formam & conditionem, cuius omissione irritat. Et ex his constat solutio rationum contrariarum, quas n. præcedenti adduximus.

27 Demum circa hanc clausulam dubitari potest circa ea verba: *Post monita & consilia opportuna illi praesita inuenieris*, quæ sint monita hæc consilia, & an inducent conditionem & formam? Videntur enim eam importare, quippe sunt pars clausulae, in qua conditio & forma continetur, ibi: *Si ita esse per diligentem latoris examinationem, ac post monita & consilia oportuna illi praesita inuenieris*. Etvrumque petitur cum dictione coniunctiva, &c, ergo vtramq; est forma. Item, quia vbiq; est prius, & posterius, ibi est ordo substantialis & forma: vt tradit Felinus, c. Cum dilecta, n. 6. in 6. signo, de rescript. At in hac commissione monita debent præcedere expeditionem dispensationis. At credo consilia hæc & monita esse, monere cum cum quo dispensandum est, vt sincerè veritatem explicet, significando ei quantum illius intersit, ne dispensationis valore frustretur. Quod inde mihi persuadeo, quia clausula ait: *Si ita esse post monita & consilia opportuna illi praesita inuenieris*. Vbi pondero iungi hæc monita cum veritatis inuentione, & addi monita opportuna. Ad veritatis autem inuentionem, ex partis confessione accipiendæ, nullum aliud consilium opportunius est: imò quodcumque aliud abs te omnino esset & importune præstitum. Et similiter omnino mihi persuadeo ea verba non inducere formam, sed solam instructionem quandam confessarij, qualiter se debeat habere, vt de veritate certior fiat. Nec obstat hæc verba iungi cum aliis importantibus formam. Quia cum non contineant substantiam formæ, quæ in cognoscenda veritate consistit, sed accidens quoddam & instructionem, vt facilis ea cognoscatur, signum apertum est non importare formam. Quare omissione illorum consiliorum non irritabit exequitionem dispensationis. Nec credo confessarium omittentem ea præstare, reum fore alicuius culpæ, si tamen in diligenter veritatis examine non deficiat. Quod ea verba præceptum non importent, sed instructionem quandam ac monitionem. Nec obstat etiam ordinem importare formam. Quippe id verum est, quando continet quid substantiale & magni momenti, cuius omissione graue præjudicium pareret. Secus quando actus prævius non est tanti momenti, & concernit præparatoria seu præludia iudicij. Ut bene docet multa allegans Felinus dicit. c. Cum dilecta, n. 6. in 3. & 6. signo. Hoc autem contingit in præsenti casu: quia consilia præstantur, vt præludia quædam ad indicium examinis veritatis precum, nec sunt magni momenti. Tandem per eam clausulam non induci formam constat. Quia in dispensatione cum illegitimo addi consuevit hæc clausula: *Dummodo paterna incontinentia imitator non sit*. Et tamen cum multo magis formam conditionis habeat non est conditio, sed instructione, & proinde eius defectus non vitiat dispensationem: vt bene tradunt citata Rotæ decisione Jacob. de Puteo, decisione 256. n. 1. l. 1. Felinus c. 2. n. 6. de rescript. Mandosius in signatura gratiae, tit. Dispensationes super defectu

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

talium, col. 2. vers. Sed aduertendum est.

III. clausula relata num. 1. est. *Eundem à mutatione propositi absoluas hac vice in forma Ecclesia consueta, iniuncta ei pœnitentia salutari*. Quæ clausula eisdem verbis continetur in dispensatione voti religionis & castitatis: vt constat ex vtriusque tenore, relato n. 1. & 2. Circa cuius clausula intellectum non leuis est difficultas. Quæ absolutio à mutatione propositi sit hæc, & qualis pœnitentia iniungenda? Cum enim propositi mutatio ex iusta causa facta, procurandoque dispensationem, omni prorsus culpa vacet: nulla absolutio aut pœnitentia est necessaria. Rursum est dubium, an sit necessarium dispensationi huic expediendæ audire confessionem eius cum quo dispensandum est: Idque opus esse suadetur primo. Quia in ea peritur, vt dispensatus sit confessor approbatus ab ordinario: & ipsi iniungitur vt absoluat eum hac vice in forma Ecclesiæ consueta, iniunctaque salutari pœnitentia. Quæ omnia soli Sacramentali confessioni aptari possunt. Secundo, quia in harum literarum fine dicitur eas pro solo conscientiæ foro concedi. Sicut ergo dispensationes concessæ pro foro externo expediuntur iuxta illius fori terminos, ita concessæ pro foro conscientiæ expediendæ sunt iuxta huius fori legem, quæ est, vt audiatur confessio. Tandem, quia haec dispensationes committuntur confessori, vt iudex est in foro interno. Sicut dispensationes pro foro externo committuntur officialibus diœcesanis, vt externi fori iudices sunt. At confessor non est iudex in foro interno, nisi audiat confessionem. Nullo enim alio tribunal potitur.

Quamvis autem exigere confessionem probabile sit: at 29 mihi probabilius est contrarium. Ducor, quod licet ea verba importarent absolutionem Sacramentalem, non ponantur per modum conditionis, vt ex eorum tenore constat. Non enim ponuntur cum particula aliqua conditionem denotanti, qualis est, si, dummodo: nec per ablatuum absolutum. Quia ille ablatius absolutus, *Iniuncta pœnitentia salutari*, non iungitur facultati dispensandi, sed absolutioni Sacramentali: si ea verba, à mutatione propositi eum absoluas, eam important. Quare conditionem non importat: eo quod iure inest: in omni enim confessione Sacramentali est pœnitentia iniungenda. Et confirmatur, quia si pœnitentiarius committens has dispensationes vellet præmittendam necessario confessionem Sacramentalem, id claris verbis explicaret, dicens andita confessione. 2. quia aliud importat, conscientiæ forum, & aliud pœnitentiæ forum. Hoc enim est solum forum Sacramentale. Illud autem tantum, vt distinguitur contra forum exterius. Quod optimè significat *Propos. c. Præterea, el 2. n. 5. de sponsal.* dicens triplex esse forum, quoddam contentiolum, quoddam pœnitentiale, aliud vero quasi pœnitentiale, quod est medium inter hæc. Quare optimè dixit *Manuel q. regular. to. 1. q. 6. 1. a. 10.* facultatem absoluendi in foro pœnitentiæ intelligi intra confessionem: secus de facultate absoluendi in foro conscientiæ. Cum ergo non habeatur in his literis facultatem exequendi has dispensationes committi in foro pœnitentiæ, sed in foro conscientiæ, non desiderabitur confessio. 3. quia rationes contrarie id non probant. Non prima, quia petitur expediturum esse confessorem approbatum ab ordinario, non eo quod necessario auditurus sit confessionem: sed quia, vt sciat expedire exigitur scientia: & cum hæc non constet sacra pœnitentiaria, duplex illius testimonium petit, alterū academiae conferendo illi gradum Doctoris aut Magistri: alterum autem ordinarij, illum approbando, vt confessorem idoneum. Præterea, quia in his literis duplex potestas committitur confessario, altera absoluendi à mutatione propositi, si forte ea culpa fuit transgrediente vidente promissionem: & ad hoc est necesse eum esse confessorem. At in nullis huius concessionis verbis ponitur tanquam conditio necessaria vt confessor hic hanc absolutionem præmittat. Sed sensus huius clausu

QQQ 3

la

Iæ est, fortè is cum quo dispensandum est in voto, tibi transgressionem eius fassus fuerit, absolue eum hac vice in forma Ecclesiæ consueta, iniuncta ei pœnitentia salutari. Sed dices, ut quid commissio hæc? Respondeatur, quia forte voti transgressio poterat esse reseruata in ea diæcesi. Nec obstat etiam secunda ratio. Quia concedi aliquid pro solo conscientiæ foro non est restringere, ut intra confessionem exerceatur. Ut optimè docet *Nauar. I. 5. consil. in 2. edit. tit. de priuilegiis, consil. 11. n. 2. vbi ait verba hæc, absolue in solo conscientiæ foro, non importare, ut absoluere sit in solo pœnitentia foro, sed ut nullatenus pro foro externo proficit. Atque ideo idemmet *Nauar. sum. c. 27. n. 41. cum D. Antonino 3. p. tit. 24. c. 77. in fine principij*, tueretur iudicem nondum Sacerdotem posse absoluere ab excommunicatione in foro conscientiæ: cum tamen sit incapax audiendi confessiones. Atq; hoc idem docet *Emanuel Sa sum. verb. Excommunicatio*, vbi de absolutione ab ea, n. 1. vbi ait facultatē habentem absoluendi vel dispensandi in foro interiori, posse id extra confessionem exequi. Quod etiam inde constat: quia Episcopis concedit *Tridentin. sess. 24. de reform. c. 6.* absoluere in solo conscientiæ foro à quibuscumque casibus occultis. Et tamen praxis habet, ut extra confessionem absoluant. Idque eos posse affirmat *Nauar. consil. 11. n. 2 proximè allegato*. Nec verum est, legem fori interni esse, ut solum intra confessionem res fiat: sed ut vel intra confessionem, vel non publicè adhibitis testibus & notario, ne profit pro foro externo. Nec obstat ultima ratio. Quia cum sit triplex forum, (ut proximè diximus) confessarius in solo Sacramento est iudex in foro pœnitentiæ: at in foro conscientiæ est iudex extra Sacramentum, quoties vel ratione bullæ vel alterius priuilegij absoluti extra confessionem ab excommunicatione in solo conscientiæ foro: vel commissam sibi dispensationem in eodem foro expedit. Sicut Episcopus absoluens in foro conscientiæ à censuris occultis sibi concessis in *Tridentino d. c. 6.* est iudex in foro interno, quamvis extra confessionem absolutus. Et ideo sententiam hanc in propriis terminis tenet *Gallego de cognat spirit. c. 23. n. 2.* & eandem tenet aliqui viri docti à me consulti. Ex dictisque constat ad duo, num. præced. pœnitentia: nimis, qualis sit absoluere à mutatione propositi: & qualis pœnitentia: & an requiratur confessio.*

³⁰ Maior autem difficultas est, an confessarij Soc. Iesu, & alij regulares, qui cum nullo gradu insigniti sint, ex priuilegio relato n. 11. expediunt has dispensationes, possint id extra pœnitentiæ Sacramentum exequi? Ratio aurem dubitandi est, quia in bulla Gregorij XIII. in qua id priuilegium conceditur, expresse dicitur: *Confessionibus auditis, & cum sit ablatius absolutus, importat conditionem. I. A testatore ff. de cond. & demonstr. At existimo non esse necessariam confessionem Sacramentalem. Quia ille ablatius absolutus, auditis concessionibus, refertur ad absolutionem Sacramentalem à peccatis, & non ad dispensationes: ut constat ex iis priuilegij verbis: Literas huiusmodi aperiendi, confessionibusq; fidelium ad ipsos recurrentium auditis, & imposta salutari in illis expressa vel de iure infligenda penitentia absoluendi: ac in foro conscientiæ quascunque sibi verbo vel scriptis commissas absolutiones, dispensationes & pœnitentiæ iniunctiones excipiendi & exequendi licentia & facultatē tenore presentium concedimus.* Et confit. quia similiter in eisdē religiosorum priuilegiis conceditur illis facultas, ut auditis confessionibus absoluant à peccatis & censuris eis annexis. Et antiquitus in bulla Cruciatæ eadem clausula habebatur. Ettamen valde probabilis doctissimorum virorum sent. habet, eum ablatium absolutum referri ad solam à peccatis absolutionem: ac licere virtute eius priuilegij absoluere extra confessionem à censuris. Quod si replices, clausulam in quacumque dispositionis parte positâ, siue in principio, siue in medio, siue in fine, referri ad omnia contenta in illa, c. Secundo requiris, de appellat. vbi id communiter notant DD. Cum ergo, Auditis con-

fessionibus, ponatur in principio illius clausulæ, referetur ad omnia subsequentia. Respódeo eam regulam intelligi, quando omnium præcedentium vel subsequentium eadem est ratio. Ut citatis Bartolo, & multis aliis tradunt *Menochius de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 181. n. 2. Nauar. lib. 5. consil. tit. de simonia, in priori edit. consil. 34. num. 4. in posteriori, consil. 92. num. 4.* At non est eadem ratio absoluendi à peccatis, & dispensationis expediendæ. Illud enim iure diuino præuiam confessionem exigit: hoc autem nullo iure eam petit, nec aliquam cum illa connectionem habet. Nec credendum est Pontificem velle facultatem, quam sacra pœnitentiaria concedit Doctori extra confessionem, iuxta num. præced. dicta, velle respectu religiosorum coarctare ad confessionem. Sed vera eius mens fuit, eandem facultatem & eodem modo, quo pœnitentiaria Sacra Doctori concedit, concedere religiosis.

IV. clausula harum dispensationum relata n. 1. & 2. ³¹ continet opera, in quæ confessarius debet commutare votum castitatis & religionis, admixta partim dispensatione: & ad quid concedatur dispensatio. Circa quam clausulam potest dubitari, an mandatum hoc dispensandi sit dispensatio? Sed de hoc diximus disp. 30. nu. 12. Insuper posset dubitari an dissoluto eo matrimonio ad quod in voto religionis dispensatum est, liceat ad aliud transire: & an liceat manere in seculo absque matrimonio: & an si matrimonium, ad quod in eo religionis aut castitatis voto dispensatum est, sit irritum, vel dissoluatur ante consummationem, liceat ad aliud transire? Sed de his diximus disp. 31. n. 3. 4. 5. & 7.

Potissima autem difficultas circa hanc clausulam est. ³² An ita præcise exigantur opera in his literis expressa, ut nullum arbitrium temperandi mutandive confessori relinquatur? Et nullum relinquere videtur ex eo probari, quod in literis commissionis ea opera exprimantur. Potest etiam probari ex doctrina *Glossa c. 2. de sortileg. vbi textus præcipit Episcopo suspendi clericum sortilegum, his verbis: Pœnitentiam imponas quod per annum & amplius, si tibi visum fuerit, eum ab altaris ministerio præcipias abstinere.* Et tamen *Glossa ibi, verb. Visum. & Ant. ibi, num. 10.* aiunt teneri Episcopum annuam suspensionem imponere, & solum amplius spatium anno relinquere eius arbitrio. Quia textus annum præfixit: & quoties superior certam pœnitentiæ statuit, nullū arbitrium inferiori relinquitur, sed ea omnino seruanda est, c. *De causis, de offic. deleg. ibi: Quod certa exinde pena canonibus exprimatur, eandem infligas.* Secundo, quia si hoc confessoris arbitrio relinquatur, frustra pœnitentiaria sacra expressisset confessionem mensuram & opera pœnitentiæ esse iniungenda. Tandem saltet videtur necessario imponenda confessio singulis mensibus facienda: & solum relinquere arbitrium confessori, an amplius quam semel singulis mensibus facienda sit. Quod denotat ea verba commissionis: *Singulis, scilicet mensibus semel, aut quoties tibi videbitur.* Illa enim dictio numeralis, Quoties, in qua datur arbitrium, posita sub distinctione cum alia particula numerali, Semel, videtur referri ad confessionem singulis mensibus faciendam, ita ut sensus sit: Impone illi, ut semel, vel quoties tibi videbitur, singulis mensibus fateatur.

Sed i. existimo non esse arbitrium omittere impone- ³³ re confessiones alias statim aliquibus temporibus faciendas, & aliqua pœnitentiæ opera perpetua, inter quæ sint aliqua quotidie exercenda, prout continetur in literis dispensationis: sed ad hæc iniungenda tenetur præcise confessarius. Ducor, quod sacra pœnitentia hæc opera in hac commissione expresserit, iudicans ea expedire spirituali cuiuscunque voentis saluti, eiusque virtibus ac fragilitati commensurari: atque rationi consonum hoc esse, vi loco tanti voti quo astringebatur, subrogentur. Eo quod nemo ita fragilis sit, ut ne queat hæc opera exequi, quidam plura, alij vero pauciora.

Secundò existimo, relinquere arbitrio confessoris quan- ³⁴ titatem

ritatem horum operum pœnitentia & pietatis, ac illorum electionem & frequentiam, præter aliqua, quæ quotidie facienda imponi debere ibi exprimitur. Constat ex literarum tenore, vbi solum iubetur confessor aliqua pœnitentia & pietatis opera imponere, non explicatis quibus vel quot operibus, sed ut ea sint perpetua: & inter ea aliqua quotidie exercenda. Et concluditur hæc imponenda prout iudicari expedire saluti eius, cum quo dispensatur.

³⁵ Tertio, similiter credo committi arbitrio confessoris, an confessio statim temporibus necessario imponenda debet esse menstrua, aut minus frequens, vt bimestris aut trimestris, &c. Non tamen poterit confessor frequentiorum confessionem, quam menstruam imponere. Prior pars probatur, quia inter onera à sacra pœnitentiaria imposita hoc est grauissimum, & multis, attenta naturæ corruptæ fragilitate ac occupationibus, ferè impossibile. Cum ergo in cæteris committatur arbitrio confessarij opera iniungenda minuere, consulendo fragilitati pœnitentis. Cur in hoc tam grauion erit iure optimo id præsumendum? Et confirmatur, quia post iniuncta confessionis, & reliqua pœnitentia opera, concluditur in literis commissionis huius, sic: *Prout secundum Deum ipsius anima saluti expedire iudicaueris.* Quæ clausula cum in fine omnium operum ponatur, & non sit minor ratio, sed multo vrgentior confessionum numeri temperandi, vt pote, quæ multo difficilior est, quam cæterorum operum, clausula illa ad omnia præcedentia opera est referenda. Iuxta dicta n. 30. fin. Eo vel maximè quod in nullo alio opere experientia ipsa doceat expedire, vt magis confessor fragilitati pœnitentis propiciat, quam in confessionum frequentium obligatione iniungenda. Quia rari sunt, qui in ea obligatione implenda non deficiant. Tandem quia negari non potest eam clausulam esse piæ, & posse optimè pati hunc sensum, vt confessorem instruat de frequentia confessionum rationi conformi iniungenda communiter pœnitenti. Et quia vidit eam non omnibus expedire, attentis multorum fragilitate & occupationibus, quasi rigorem temperans, subiunxit: *Vel quoties tibi videbitur.* Quasi dicat, si durum & non expediens saluti pœnitentis censueris, tam frequenter ac singulis mensibus obligate illum ad confessionem, impone quoties tibi videbitur: id est, quam frequentiam ei expedire iudicaueris. Cum ergo hic sensus valde fauorabilis sit, & saepe valde expediens (spirituali pœnitentis saluti, cui omnino sacra pœnitentiaria prospicere intendit, hic sensus in hoc dubio est amplectendus. Posterior autem pars probatur, quia cuicunque quantumvis virtutis studio, confessionibusq; assuet, onus grauissimum est obligari ad frequentius fatendū, quam singulis mensibus. Nedum personæ, quæ ob frequentes carnis lapsus dispensationem voti procurat ad matrim. Non ergo est credendum velle sacram pœnitentiariam remittere confessori arbitrio, vt ad frequentiorem quam menstruam confessionem obliget. Ne quod ad spiritualem pœnitentis salutem dirigitur, cedat in ipsius præiudicium, oblata violanda commutationis occasione. Præterea quia si *Tridentinum* sess. 15. de regularib. c. 10. iudicavit esse sufficientē confessioni frequentiam monialibus menstruam, atque eam non præcepit, sed suadēdam indixit. Et Clemens V. in Conc. Viennensi relato, clem. 1. §. Sane, de statu monach. eandem frequentiam monachis sufficientem iudicauit: quis sibi persuaderet voluisse pœnitentiariam committere confessori, vt personam secularem, ac matrimonio iungendam, possit sub culpa lethali ad frequentius quæ singulis mensibus semel fatendum cogere? Et confirmatur, quia nemo prudenter iudicabit expedire obligare personam secularem ad frequentiorem menstrua confessionem. Non est ergo credendum, pœnitentiariam voluisse quid frustraneum, ac nunquam in praxi expediens statuere.

³⁶ Sed dubitari potest, an satisfiat huic confessioni menstruæ, quam confessarius exequens hanc dispensationem

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

imposuerit, si quoconque totius mensis die fiat, licet ab ultima plus quam mensis transactus sit? V.g. si confessio præcedens facta fuit 1. die Decemb. satisfiat facta confessione seq. ultima die Januarij: vel ita necessario sit facienda, vt inter unam & alteram confessionem non interpolatur plus quam spatium unius mensis? Et videtur hoc posterius necessarium. Quia et *Omnis vtriusque sexus, de pœnit. & remiss. præcipitur ut quiuis saltem in anno fateatur, & tamen constat non impleri id præceptum, si prior confessio initio unius anni, posterior autem in alterius sine fiat, sed annus à priori confessione numerandus est.* Cæterum quamvis id de cōfessione annua ab Ecclesia præcepta fatear: at in nostro casu credo satis esse, si toto cuiuslibet mensis spatio quævis confessio fiat. Quod mihi suadet illa dictio, Singulis adiūcta mēsibus: quæ hispanè significat, *cada un mes.* At quacunq; die cuiuslibet mensis confessio fiat, verum est dicere confessionē in eo mente factā esse. Quod secus est de cōfessione annua, quæ semel anno præcepta est, nec addita fuit particula, singulis.

Quod si mensis transeat absque confessione, credo ³⁷ hunc non teneri confessionem omissam supplere alio mense, eam duplicando. Quod id onus singulis mensibus astrictum sit. Sicut voulens quotidie recitare, non tenetur preces alicuius diei omissas supplere.

Neque etiam tenebitur hic mense, quo confessioni ab ³⁸ Ecclesia præcepta satisfacit, eam duplicare. Quod pœnitentiaria iniungens singulis mensibus confessionem, norit fore, vt in aliquo illorum coincidat id Ecclesiæ præceptum: & tamen ad duplēctionē obligat. Sicut idem est in eo, qui confessionem menstruam voulit.

Ex qua ratione deducitur, si ille ex voto vel pœnitentia sibi iniuncta teneretur alias ad confessionem aliquo mense vel singulis mensibus faciendam, eum non satisfactorum his confessionibus alias debitum huic obligacioni. Sicut voulens aliquo die ieiunare, vel ad id ex pœnitentia astrictus, non satisfacit voto vel pœnitētia, ieiunio ab Ecclesia præcepto. Quod omnia hæc, vbi aliud non exprimitur, intelligantur de supererogationis operibus: iuxta communem omnium sententiam. At confessor huius obligationis conscientius prudentissimè ageret, si hunc non ad aliam confessionem menstruam obligaret, nemis onerareret ad duplēctionē confessionem singulis mensibus obligatus. Sed posset trimestrem aut quadriimestrem imponere. Quia ei datur arbitrium circa confessionem menstruam minuendam (vt diximus n. 35.) Et hic satis vrgens causa occurrit. At non satisfaceret confessio suæ obligationi, iniungendo solas confessiones, ad quas ille alias tenebatur. Quod aperta pœnitentiaria mens sit opera supererogationis in locum voti, quod de simili re erat, subrogare. Et alias nil explicante confessore satisfaceret illi confessionibus alias debitum.

Quartò, existimo non esse voluntarium confessori modum has pœnitentias taxandi, aut confessionē menstruā immutare imponendo minus frequentem: sed secundum prudentiæ regulas, causas iustas perpendendo regi debere. Quia in re eo potissimum spectare debet, vt id decernat, quod spirituali pœnitētis saluti expedientius fore iudicarit, imponens onus eius fragilitati accommodatum, attentis eius viribus, & corporeis & spiritualibus: ac opportunitate ad opera sibi iniuncta adimplenda. Debet etiam confessio in hoc prudenti iudicio perpendere voti magnitudinem, vt commutatio illa partialis dispensationi admixta aliqualiter illi correspondat: & ne ridicula sit. In omnibus tamen his potissimum saluti pœnitentis spirituali prospiciendū est. Constat ex ipsamet dispensationis clausula, ibi: *Vt tibi videbitur:* & paulo inferius: *Prout secundum Deum ipsius saluti expedire iudicaueris.* Hæc enim verba non liberā voluntatem, sed arbitrium secundū prudentiæ regulas important, vt Bartolo, & multis aliis allegatis tradit *Menochius de arbitr. lib. 1. q. 8. n. 1. & multis seqq.*

Sed petes in speciali explicari aliqua opera ex his. ⁴¹ Dico opera pœnitentiæ, quæ in virtusque voti dispensatione

tione petuntur, posse iniungere illi, ut qualibet hebdomada aliqua die, qua carnis vesici poterat, ab illis se abstineat: vel aliqua die illius ieiunet: vel cilicio, verberibus semel in hebdomada carnem affligat: aut inter haec opera, quod maluerit, eligat: licet una hebdomada vnu, alia vero hebdomada alterum opus exerceat: ut sic facilius & securius absque occasione deficiendi opera iniuncta exequatur. Et si iudicarit confessarius attenta penitentis fragilitate, nimirum esse singulis hebdomadibus ad aliquod opus ex his illum obligare, obliget ut secundum aut tertium quaque hebdomada id faciat. Opera autem penitentia religionis propria, quae quotidie facienda iubetur confessarius imponere, dum dispensat in voto religionis, ut ea quotidie exequies meminisse possit obligationis voti: qua prius tenebatur, difficile est assignare. Quia cum quotidie exercenda sint, graue onus ac difficile erit homini seculari quamcunque corporis macerationem quotidianam illi imponi. Quare cum omnibus religionibus praeter Societatem Iesu commune sit, horas canonicas ab omnibus choro deputatis recitari, & a religiosis non choro deputatis alias preces loco horarum, nullam suauorem commutationem inuenio, quam iniungere illi tanquam seculari & laico, ut loco horarum canonicarum recitet quotidie Litanias, vel Psalmos penitentiae, vel quinques orationem Dominicam & toties Angelicam. Haec enim omnia opera sunt religionis propria: & appellantur penitentiae. Quod caro maceretur alligata legi recitandi quotidie, & recitans. Atque ideo oratio imponitur pro penitentia sacramentali: & numeratur ab omnibus Theologis inter opera penitentiae & satisfactionis. Adde, posse dici opera religionis propria intelligi virtutis religionis, cuius oratio actus est. Quando autem votum fuit castitatis, iniungit penitentiaria in literis dispensationis, ut imponantur videnti aliqua pietatis opera quotidie facienda, ut meminerit prioris voti obligationis. Ut constat ex clausula n.2. allegata. Possunt autem esse haec opera, quæcunque misericordiae, ut recitare quinques quotidie orationem Dominicam & Angelicam, pro purgatoriis animabus, aut lethali peccato infectis: vel erogare quotidie eleemosynam, aut aliud quod quis ex quatuordecim misericordiæ operibus quotidie exercere. Et suauior erit commutatio, si multa ex his operibus designentur illi, ut possit quotidie eligere ex illis, quod sibi placuerit: ut vel sic facilis commutationem impleat.

⁴² V. clausula explicanda est, quam retuli n.3. fine, quæ tractat de dilaniandis his literis per confessorem, ubi dispensationem expedierit sub pena quandoque ex communicationis latæ sententiae (ut retuli n.2. fine.) Quandoque vero sub pena, ut si parti reddantur, nil illi suffragentur. Circa quam clausula monuerim, si postquam hæliteræ parti restitura fuerint, dilanientur aut comburantur, valere ex tunc dispensationem: & idem credo si omnino amittantur, sine recuperandi spe. Quia haec creditur merito penitentiaræ mens, ut ea literæ non profint, dum apud partem manserint. Adde etiam si apud partem manserint, non frustrati dispensationem suo valore: sed sensum illorum verborum esse, ut ex literæ nil prorsus suffragentur in foro externo. Id enim importare verbum, suffragentur, probauimus disp. 29. n.11. Cui autem usus sit haec literarum dilaniatio, diximus lib.3. disp. 15. n. 18. in solutione ad 2.

⁴³ VI. clausula, quæ in omnibus his fori conscientiae dispensationibus solet apponi est, ut in solo conscientiae foro dispensatio haec prospicit. Et quando dispensatur ad matrem, in eundem precedenti affinitate occulta, aut in cœstu occulto, apponitur clausula legitimationis prolis suscipienda, his verbis: *Dispenses problem suscipiendam exinde legitimam nunciando, in foro conscientiae tantum.* Quando autem dispensatur ut matrem irritum ob impedimentum dirimenti occultum, iterum valide celebretur, solet proles suscepita & suscipienda legitimari his verbis (vt n.5.

retuli.) *Dispensa ut matrimonium inter se secretè contrahere valent, problem susceptam, si qua sit, & suscipiendam exinde legitimam decernendo in foro conscientiae tantum.* Circa quam clausulam dubitari potest, an si parochus vel ordinarius norit impedimentum, vel ex confessione partis coram notario vel ipso ordinario facta, vel aliunde: & simul norit dispensationem in foro conscientiae impetratam esse, possit dissimulare matrimonium? Sed de hoc egimus li. 3. disp. 15. à n. 13. usque ad 17. vbi n.15. & 17. disputauimus, an matrimonium cum huiusmodi dispensatione in impedimento dirimenti initum sit detecto eo impedimento in foro externo dissoluendum. Et ex ibi dictis ac ex huius clausula tenore constat, quid sit literas has in solo conscientiae foro prodesse. Nihil enim aliud est, quam nullo modo deseruire foro externo, si in eo apponatur impedimentum.

Vtrum autem patiens hoc impedimentum occultum, ⁴⁴ si secum in foro conscientiae dispensatum sit, teneatur rogatus in foro externo, id fateri? diximus lib.3. disp. 14. n.4. Et an consci illius impedimenti, & dispensationis, teneantur illud denunciare? diximus ibid. disp. 13. n.8.

Potissima autem difficultas in hac clausula est, circa ⁴⁵ prolis legitimationem, quem effectum habeat haec legitimatio in solo conscientiae foro, & an aliquando profit pro vtroque foro? Et ut distinctè procedamus, quadruplex est casus discutiendus. I. est, quando nondum initio matrimonio dispensatur ut id ineatur cum impedimento, legitimando in foro conscientiae problem ex eo matrimonio suscipiendam. II. est, quando in eodem casu legitimatur etiam proles ante id matrimonium susceptra. III. est, quando præcessit matrimonium irritum, & dispensatur ut valide ineatur, legitimando in foro conscientiae problem in posterum suscipienda. Ultimus est, quando tunc quoque legitimatur proles antea susceptra.

Et prius ad omnium horum casuum intelligentiam ⁴⁶ supponendum est, filium natum ex matrimonio bona fide alterius parentis initio esse vere legitimum, non solum quoad parentem habetem bonam fidem, sed etiam quoad alium malam fidem habentem. Quia verè est legitimus: ut constat ex c. Ex tenore, & c. Cum inter, c. Peruenit, quis filij sunt legit. & ex l. regia 3. r. 3. p. 4. & l. 1. r. 13. eadem part. & docent Acoſta c. Sipater, 1. p. verb. Vxorem, n.2. de testam. in 6. & multis citatis. Matienzo lib. 5. Recopil. t. 1. rubr. glossa 1. n. 116. Hoc tamen verum est respectu filij, & in eius fauorem, & respectu parentis, qui in bona fide fuit. Nam parentis, qui malam fidem habuit, non gaudebit iure legitimæ parentis. Nec monstruosum reputandum est, si filius patri sit legitimus, pater autem non habeat iura legitimæ patris. Discriminis enim ratio est urgentissima. Quod proles, quæ nil mali gesit, iure optimo, ratione bonæ fidei alterius parentis, sit plene legitima, iuraque omnia legitimæ prolis sortiatur. At parentis in mala fide constitutus, vtpote, qui culpæ ineundo matrimonii reus fuit, merito iure legitimæ parentis priuatur. Ne ex eo suo delicto commodum reportet: aduersus tradita l. Siue hereditaria ff. de negot. gest. Et ideo ius in prolis fauorem concessum non debet extendi ad huiusmodi parentem. Et ita docent Acoſta eodem verb. Vxorem, n.21. Barbosa l. Si cum dotem 23. §. finali, n.11. ff. solut. matrim. Vnde quamuis regulare sit, mutuam esse successionem filiorum respectu parentum, & è contra, ita ut in eisdem casibus quo filii succedunt, vel possunt succedere, aut non succedunt, nec possunt parentibus succedere, dicendum sit idem de parentibus respectu filiorum. Ut constat ex l. Regia 8. fine, tit. 13. p. 6. & docent multis citatis Conar. 4. decret. 2. p. c. 8. §. 5. n. 17. Ant. Gomez l. 9. Tauri, n. 45. & ibi Tello, n. 24. & l. 6. n. 19. Matienzo lib. 5. Recopil. tit. 3. l. 6. glossa 4. num. 11. & l. 8. glossa 1. num. 30. At deficit in hoc casu, in quo proles necessario succedit parenti mala fidei, at hic non succedit proli, nisi eo solo modo quo parentis spurius potest proli succedere. Quippe parentis spurius respectu illius prolis reputatur, ac si absque ullo matrimonio eam habuerit.

buisset. Quod citato Bartolo tenet Tello l.6. Tauri, num. 7. Quamvis sit valde probabile utrumque parentem censi legitimum, & succedere ei proli. Quod latè probantes docent Rojas epit. succes. cap. 30. n. 38. Auendaño, dict. l. 6. tota glossa 1. Gutier. l. 3. pract. tota q. 7. 4. Zaualloz quest. pract. quest. 6. 97. à n. 16.

⁴⁷ Hoc ergo supposito, circa primum casum, nempe, quando nondum initio matrim. dispensatur ut ineatur, legitimando prolem suscipiendam, in solo conscientiæ foro, dicendum est talem prolem vere esse legitimam, & quoad spiritualia, & quoad temporalia, in solo tamen conscientiæ foro. Atque idem esset, quamvis sacra pœnitentiaria concedens facultatem dispensandi in impedimento, nullam legitimatiois prolis suscipienda mentionem fecisset. Quare ea fit ad maiorem abundantiam, omnemque scrupulum amouendum. Ratio autem est, quia ea proles ex legitimo ac vero matrimonio in foro conscientiæ nascitur. Ergo verè est legitima in eodem foro et si nulla eam legitimandi facultas concedatur. Et similiter si post dispensationem hanc in foro conscientiæ à confessario expeditam nascetur proles antequam matrim. iniaretur, quamvis ante dispensationem fuisset concepta, esset naturalis (vt prebaui disp. 7. n. 19.) Quod intellige in solo conscientiæ foro, in quo ea dispensatio valet: ac proinde in eodem solo foro legitimabitur tam quoad spiritualia, quam quoad temporalia per subsequens matrimonium. Iuxta c. Tanta, qui filij sint legit.

⁴⁸ Hinc infertur, prolem in eodem foro conscientiæ non futuram irregularem, sed esse capacem ordinum, & cuiuscumque beneficij, tanquam verè legitimam: atque succedere utriusque parenti, & utrumque parentem ipsi. Quia ex vero matrimonio habita fuit, vel tanquam naturalis est legitima per verum subsequens matrim.

⁴⁹ Secundo infertur, in foro externo censi prolem hanc illegitimum, & quoad spiritualia, & quoad temporalia: atque ita incapacem esse ordinum, & cuiusvis beneficij: nec succedere parentibus, nec parentes ipsi, nisi eo solo modo quo filij spuri possunt parentibus succedere, & parentes ipsis. Ratio est, quia cum dispensatio nullatenus in hoc foro suffragetur, reputabitur proles in hoc foro spuria, ut pote nata ex parentibus inter quos non poterat consistere matrim. ob impedimentum dirimens.

⁵⁰ Hæc tamen intelligenda sunt, quando utriusque parentis conscientius fuit illius impedimenti, cum quo virtute dispensationis contraxit. Nam si alter prorsus ignarus esset huius impedimenti, & sic bona fide contraxit, proles erit quoad omnia in utroque foro legitima. Ratio est, quia si nulla esset dispensatio, proles illa esset plene legitima in utroque foro, ratione bonæ fidei alterius parentis (vt diximus n. 46.) At dispensatio illa nil nocet. Atque ideo et si proles ratione dispensationis & legitimatiois factæ ex vi illius, sit in solo conscientiæ foro legitima: at ex vi iuris communis decernentis eam omnino legitimam, quoties alter parentis in bona fide fuit, erit prorsus in utroque fore legitima. At parentis ille, qui conscientius impedimenti fuit, reputabitur tanquam pater spurius in foro externo: neque in eo iura legitimi parentis, ad succedendum, & alios effectus obtinebit: seclusus in foro conscientiæ, in quo dispensatio prodest. Iuxta dicta n. 47. & 48.

⁵¹ In 2. casu, nimirum, quando nondum initio matrim. dispensatur ut ineatur, legitimando prolem antea ab iis contracturis susceptam, qualis sit hæc legitimatio: fatis egimus disp. 7. n. 14. & multis sequentibus.

⁵² In 3. casu, nempe, quando matrim. irritè contracto dispensat sacra pœnitentiaria, ut valide ineatur, legitimando prolem inde suscipiendam, in solo conscientiæ foro, dicendum est quod diximus in 1. casu à numero 47. usque ad 51. nimirum, si absque scientia impedimenti in parente, qui bona fide contraxerat, id matrim. irritum instaureretur modò, sequendo opinionem eorum, qui dicunt non esse necessariam eam scientiam: de qua

re egimus lib. 2. tota disp. 36. & dato in hac commissione dispensandi facta confessori non ponit tanquam conditionem necessariam, vt is admoneatur de prioris consensu nullitate: (de qua re agemus in hac disp. n. 61.) proles suscipienda erit plenè legitima quoad utrumque parentem, & in utroque foro. At parentis impedimenti conscientius solum erit legitimus in foro conscientiæ. Si autem utriusque parentis conscientius iam impedimenti, instauraret de novo hoc matrimonium virtute dispensationis in solo conscientiæ foro concessæ, quamvis à principio alter vel utriusque bona fide contraxerit, proles ex matrimonio denuo instaurato suscipienda erit in solo foro interiori plenè legitima quoad utrumque parentem. Ratio est, quia cum proles hæc non sit concepta tempore prioris matrimonij bona fide utriusq; vel alterius contracti, non gaudet eius matrimonij priuilegio, sed solo posterioris instaurati, ex quo concepta fuit. At id matrimonium est pro solo conscientiæ foro validum ex parte utriusque parentis. Ergo & proles in eo solo foro censemur legitima. Vnde si in eo matrimonio dispensasset commissarius Cruciatæ in casu in quo potest, mixta dicta disput. 6. n. 23. & 25. cum nequeat dispensare ut instauretur id matrimonium, nisi coniux utriusque certior fiat de nullitate prioris consensus: (vt ibidem diximus,) proles hæc in solo foro interno erit legitima. Atque idem dicendum est, si teneamus sacram pœnitentiariam petere, in hac dispensatione tanquam conditionem necessariam, ut utriusque coniux certior fiat de eadem nullitate (de quo dicemus n. 61.) Quod si commissarius vel confessor non admonuit impenetrantem dispensationem, ut certiore faceret alterum coniugem de nullitate illa: aut impenetrans non admonuit ex ignorantia, obliuione, vel malitia, sed eo non admonito instaurauit matrimonium, proles suscipienda erit omnino legitima in utroque foro: perinde ac si dispensatio concessa non esset, tanquam nata ex matrimonio cum bona fide alterius initio. Et si utriusque parentis in hac instauratione habuit bonam fidem, ille qui norat impedimentum, & virtute dispensationis eius instaurauit, nesciens esse necessarium certiore facere alterum de consensu prioris nullitate, habebit iura legitimi parentis in foro conscientiæ, in quo se valide contrahere existimat bona fide innitens dispensationi. Secus si mala fide hic contraxit, carebit enim iure legitimi parentis in utroque foro. vt diximus n. 46.

In ultimo casu, nempe, quando matrim. inuidè inito, dispensatur in foro conscientiæ ut valide ineatur, legitimando prolem antea susceptam: qualiter illa proles censeatur legitima: & an non instaurato postea eo matrim. maneat legitima, dixi disp. 6. n. 25. & 26. & disp. 7. n. 14.

An vero confessario non legitimante prolem antea suscepit, sed solum dispensante in matrimonio, maneat legitima: & possit postea ipse vel alias supplere legitimando prolem? dixi disp. 7. n. 15. 16. 17.

VII. clausula explicanda est, quæ habetur in dispensationibus ad inuidum matrim. vel instaurandum inuidè in itum cum impedimento occulto, (vt retulit n. 2.) Sic se habet: Dummodo impedimentum inde proueniens occultum sit. Quia in re dubitari potest, quando id impedimentum dicatur occultum, ut hæc clausula vera sit? Dico primum, occultum in his sacræ pœnitentiariæ literis dici, ut distinguitur contra publicum: quare licet ab aliis id impedimentum sciatur, ac proinde probari possit, dicetur occultum, & tunc solum non erit occultum, sed publicum, quando est publicum, non tantum in ciuitate, sed etiam in maiori parte viciniæ vel collegij, monasterij vel parochiæ, dummodo saltē decem personæ intendantur in ea vicinia, parochia, vel collegio vel monasterio, in quibus id publicum est. Et ratio est, quia petitur ea impedimenta esse occulta, ut obvietur scandalo publico. At satis illi obviatur, dum hæc impedi-

menta non laborant publica infamia. Et ita latius probans tenet *Nauar. sum. Latina*, c. 27. n. 254. fin. & n. 255. Atq; in alio simili, nempe, in facultate concessa Episcopis per *Tridentinum* s̄. 2. & c. 6. de reform. ad dispensandum in censoris consurgentibus ex delicto occulto, id tradunt, dicentes occultum fami, ut distinguitur contra publicum, multi, quos retuli lib. 2. disp. 37. n. 11. & præter ibi allegatos docent etiam *Suarez de censuris*, disp. 41. sect. 3. n. 6. *Emmanuel Sa sum. verbo Episcopus*, n. 33. *Sayro in thesauro casuum*, 10. 2. lib. 4. c. 17. n. 21. & 1. lib. 7. c. 13. n. 12. *Immō Maiolus lib. 5. de irregular. c. 51. n. 4.* & *Vinaldus candel. sacram. 2. p. vbi de irregular. n. 315.* quos videntur sequi *Sayro & Emmanuel Sa* prozime allegati dicunt ibi capi occultum, ut distinguitur contra notorium: at hi duo statim videntur se explicare, vt nomine notorij intelligatur quod fama publica laborat.

56. Immō dicitur impedimentum occultum, quamvis res ipsa publicè constet, verbi gratia, copula ex qua orta est affinitas, si non sit publicum, quatenus impedimentum id est, si non sciatur publicè id esse matrimonij impedimentum. Ducor, quia in Tridentini decreto, quod v. præced. allegati, concedenti Episcopis facultatem dispensandi in censoris ex delicto occulto consurgentibus, tradunt optimè aliqui DD. exigi ut delictum non sit occultum, sed publicum, non tantum ut actus qui est delictum, sit publicus, sed etiam sit publicum eum fuisse delictū. Quia qualitas adiuncta verbo debet intelligi iuxta verbi qualitatem, l. In delictis, §. 1. ff. de noxalibus. Neq; enim verè dicitur, delictum publicum, quamvis materialiter sit actus ille publicus, nisi formaliter publicus, nempe, in quantum delictum. Hi sunt *Nauar. sum. 1. atina* c. 27. n. 255. fine, vers. 12. & n. 241. vers. Circa hæc dico primo, dicens sic definitum esse in sacra pœnitentiaria. *Enriquez. lib. 14. de irregular. c. 20. n. 4.* *Emanuel Sa summa, verbo Episcopus*, n. 35. *Sayro in thesauro casuum*, 10. 1. lib. 7. c. 13. n. 13. *Manuel 1. tom. sum. 11. 2. edit. c. 166. n. 3.* Immō satis probabiliter dicunt *Emanuel Sa*, & *Manuel ibidem*, & *Nauar. lib. 5. cons. tit. de clero non ordin. minist. in vtraque edit. cons. 2. n. vn.* dici delictum occultum, quamvis ut delictum publicum sit, si tamen ut censuræ subiectum sit occultum. Quia non publicè scitur ob id delictum incurri censuram illam: licet duo aut tres delicti concij norint per id incurri censuram. Quamvis hoc non careat difficultate. Et ita *Additionator ad id consilium Nauarri* in 2. edit. tenet contrarium. Quidquid tamen sit de hoc vltimo, quod nostro intento necessarium non est: dicendum est similiter in nostro casu, dum petitur in his dispensationis literis ut sit occultum impedimentum, satis esse ut vere occultum dicatur, ut quatenus impedimentum non sit publicum. Quippe eadem militat ratio, ut qualitas illa, occultum, adiuncta illi verbo, impedimentum: debeat intelligi secundum eius qualitatem.

57. Non dicitur tamen id impedimentum occultum, si iam ad forum contentiosum deductum sit. Quod iam non possit verè dici occultum: nec occurratur scandalum per secretam dispensationem. Atque cum sacra pœnitentiaria in his literis declareret, se nolle eas in foro externo suffragari, manifesta eius mens est, ut dum impedimentum est ad id forum delatum, ac in eo pendet, nequeat confessarius dispensare, quasi iam non existente impedimento occulto. At si hic in foro externo absolutus sit, remanebit impedimentum occultum, & redactum ad statum pristinum, & ita poterit confessarius expedire hanc dispensationem. Quia hic nullum passus est famæ detrimentum, & manet delictum occultum sicut prius. Atque ita circa Tridentini decretum, n. 55. relatum docent *Suarez de censuris*, disp. 41. sect. 2. n. u. 3. *Sayro thesauro casuum*, 10. 1. lib. 4. c. 17. n. 23. Immō id esse verum, licet iniq; falsis testibus adductis se tutatus fuerit, defendimus lib. 2. disp. 37. n. 12. fine, & vltra ibi allegatos docent idem *Sayro eod. 10. 1. lib. 7. c. 7. n. 12.* *Emanuel Sa summa, verb. Episcopus*, n. 34. Temperat tamen *Suarez eod. n. 6.* nuper citatus, si reus absolutus sit à delicto, eo quod nullo modo probatum sit. Nam quando aliqua probatio etsi non sufficiens,

quia semiplena fuit in foro externo adfuit, non manebit occultum. Quia ex semiplena probatione in foro contentioso facta generatur publica fama, ac publica notitia, quæ quamvis imperfecta sit, sufficit ne delictum dicatur occultum. Sed plus placet adhuc id manere occultum. Quia aut absolvitur diffinitivè, & tunc nullū potest esse dubium. Aut absolvitur ab instantia seu observatione iudicij: & tūc adhuc res manet occulta, sicut prius. Quia per eam sententiam interlocutoriam id iudicium est terminatum, ac sublata ea infamia ex deductione in id forum oritur. Id enim tantum interest inter absolvi diffinitivè, & solum ab instantia seu observatione iudicij (vt potest videri in *Couar.* latè hoc tractante lib. 1. variarum, c. 1. n. 8.) quod in priori casu nunquam potest id crimen iterum in iudicium duci. At in posteriori potest quidem, sed ex nouis indiciis, nouisq; probationibus. Quare in vtroque casu id iudicium omnino terminatum est, ac res in primum statum redacta.

At nil refert, siue iuste siue inique res sit in iudicium 58 delata (vt bene ait circa idem Tridentini decretum *Suarez n. præc. allegatus.*) Quia vtroque casu dum lis penderit, non dicitur delictum aut impedimentum. Exigitur tamen ut definatur esse occultum, ut deductum sit ad forum contentiosum, ac simul parti intimatum delictum. Quia si index apud se retineret causam non intimans parti, adhuc diceretur occultum. Quod cum citatio sit primus iudicij actus, ea non facta minimè dicitur res ad forum externum deducta. Ita docet *Sayro thesauro casuum*, tom. 1. lib. 4. c. 17. n. 22.

Vtrum vero quando sic dispensatur in matrimonio irrito ob impedimentum occultum, ut iterum ineatur, sit iterum ineundum coram parocho & testibus, vel possit iterum iniri inter ipsosmet solos contrahentes, non obstanti clausula in dispensationibus his solita apponi, ut seruata Tridentini forma celebretur: & an sint iterū benedictiones nuptiales recipiēdæ, diximus l. 2. tota dis. 37.

VIII. clausula est, quam n. 4. retulimus, quæ solet apponi dum dispensatur, ut matrim. irritum iterum celebretur. Et in quantum præcipitur ibi ut his contrahentibus imponatur confessio menstrua, iam explicatum est, n. 35. & seqq. qualiter ea intelligatur. Intelligo autē eam confessionem menstruam vtrique, quando vterque deliquerit: si enim solus alter, illi soli imponenda est. Quia ibi dicitur illam imponendam in pœnam tam enormis libidinis excessus, ergo illi soli imponenda est, qui eius delicti reus fuit. In quantum vero præcipitur in ea clausula, ut experiantur hi, an sine scandalo separari possint: vel viuere simul tanquam frater & soror absque incontinentiae periculo: existimo vbi confessori constaret ex experientia prius sumpta, vel ex iis, circa quæ ipsos examinat, vel ex aliis circumstantiis, nullius fore utilitatis eam experientiam: sed scandala oritura, quod videant omnes existimantes eos coniuges vitam coniugalem non agere: & ipsis sit quoque maxima scandali ansa & ruinæ. Quia cum publicè constet de matrimonio, & impedimentum sit occultum, non permittentur ad alias nuptias transire: ac proinde in maximo incontinentiae periculo erunt: & similiter videat si velint simul manere ut frater & soror, graue incontinentiae periculum illis imminere, attenta eorum fragilitate: existimo (inquam) in his casibus eos ad hanc experientiam non obligandos: sed statim esse cum illis dispensandum: at tunc tantū esse præmittendam, quando attentis circumstantiis prudenter iudicatur esse spem, ut ea experientia sit alicuius utilitatis, ac intentum consequendum sit: nempe, ut absque scandalo & periculo incontinentiae possint illi vitam transigere, non instaurato priori matrimonio irrito. Ducor, quia frustra expectatur euentus, cuius nullus est effectus, c. Cum contingat. de offic. deleg. Nec credendum est velle Ecclesiam præmitti experientiam frustranam, eo vel maxime, quod sit maximum periculum incontinentiae eam præmittendo. Item quia hoc colligitur ex verbis prædictis

prædictæ clausulae. Quippe dum præcipit pœnitentiaria hanc experientiam præmitti, bis repetit. Si fieri possit: & statim remittit prudentiae ac iudicio confessoris, ut iudicet an ea separatio possit absque scandalo fieri, & cohabitatio absque incontinentiae periculo. Quando ergo confessarius ex coniugum relatione, ætate, vel aliis circumstantiis, prudenter iudicat nullius effectus fore eam experientiam, non est cur eam præmittat. Atque ita credorarissimè aut nunquam eam fore necessariam. Quia communiter id scandali ac incontinentiae periculū concurredit, & rarissimus esset casus, in quo ea non inuenirentur. Quod si diccas, hoc iam constitisse pœnitentiaria, cum fere semper in his dispensationibus allegetur hæc causa, nempe, oritura scandalum ex separatione. Respondeo hoc nihil obstat. Quia potest præsumere sacra pœnitentiaria, non ita id certum esse. Adde esse hanc clausulam consuetam apponi, quanis causa allegata: & ideo licet hæc allegetur, non immutatur stylus ordinarius harum literarum.

- 61 Sed circa hanc clausulam dubitatur, in quantum in ea dicitur, ut coniux impedimenti ignarus certior fiat de prioris consensus nullitate, an id inducat conditionem necessariam, ut valide confessarius dispensem: Videtur enim pars affirmans ex verbis clausulae, ibi: *Cum ipsis latoribus dispensa, muliere de nullitate prioris consensus certiorata, sed ita cautè, ut si illa adhuc ignorasset, latore aelictum nusquam detegatur.* Vbi ille ablatius absoluens: *Mulier certiorata de nullitate prioris consensus, conditionem importat l. A testatore, ff. de condit. & demonstr. Præterea quia in facultate concessa commissario Cruciatæ dispensandi in matrimonio inito cum impedimento affinitatis occulto ponitur eadem clausula.* Et tamen disp. 6. n. 23. & 24. diximus per eam induci conditionem necessariam. Sed mihi persuadeo eam non esse conditionem, sed instructionem quandam cōfessarij, ut certior sit posterioris matrimonij contractus. Quod fere certa opinio habeat necessarium esse ad eius valorem, ut alter coniux certior fiat de prioris consensus nullitate. Ducor autem ad hoc, quia quando ponitur ut conditio, sicut contingit in facultate commissarij Cruciatæ, ponitur multo strictioribus verbis, denotantibus conditionem, & inter alias conditiones petitas, ut cōmissarius ea facultate gaudeat. Quod hic non contingit. Addo saepe frustandas has dispensationes suo valore, si id esset necessarium. Quia saepe contingit non posse nullitatem detegi absque periculo detegendi delicti: & maximè si impedimentum sit ex parte feminæ, raro accidit posse vita nullitatem prioris consensus aperiri, absque maximo feminæ periculo & suspitione aliquius delicti, & instabat vir ut sibi causa nullitatis detegatur, & ea non detesta, urgentiorem delicti suspicionem concipiet: atque inimicitiae inter coniuges orientur. Deinde, quia cū stylus habeat ut semper in huiusmodi dispensationibus hæc clausula apponatur, non est credendum DD. quos retuli l. 2. disp. 39. n. 2. hunc stylum ignorasse, & tamen consulunt in hoc casu impetrari dispensationem occulte, & tacita prioris consensus nullitate illud denuo contrahi. Sensere ergo per hanc clausulam non induci conditionem. Ac proinde locus erit opinionibus, quas retuli & explicui tota ea disp. 36. an vbi comode & absque periculo nequit alteri coniugi explicari nullitas prioris consensus, possit ea tacita matrimonium instaurari.

- 62 An vero quando in precibus huius dispensationis allegatur fuisse matrim. bona fide initum, sat sit bona fides alterius contrahentis? dixi disp. 25. à n. 27. usque ad 30.

- 63 Deinde an quando est duplex impedimentum, alterum publicum, & alterum occultum, possit occulti impetrari dispensatio in sacra pœnitentiaria, & sit quoque in ea facienda mentio publici: ac possit confessor hanc expedire, antequam impetraretur dispensatio impedimenti publici in foro externo, diximus disp. 23. n. 7. & 8. & disp. 25. num. 11.

Tandem obseruandum est, à tergo literarum dispensationis sacræ pœnitentiarie haberi hæc verba: *gratis ubique.* Quæ denotat nil pro his exigi, nec per viam compositionis, sed eas gratis omnino expediri. Immò nec summus pœnitentiaris has literas concedens potest quicquam sponte datum in signum gratitudinis accipere. Ut haberi in facultatibus ei concessis testatur *Nauar. lib. 4. consil. in 1. edit. t. de sponsal. consil. 50. n. 3.* Ex quo optimè infert *ibidem Nauar.* quando gratia semel impetrata est pro vtroque foro, & tacita est copula incestuosa, vel aliud impedimentum, ob quæ solet exigi compositione in Dataria Romana, si postea in pœnitentiaria impetraretur alia dispensatio explicata omnino veritate, non posse eam exigi compositionem. Quia iam non esset verum illas literas gratis conferri. Nec obstat inde subsequi, melioris conditionis fore hunc deceptorem, quam dicentem veritatem: utpote, qui non cogitur compositionem solvere, quam soluit narrans veritatem. Quia reuera peioris conditionis est. Nam vera narrans impetrat dispensationem validam pro vtroque foro. At falsum narrans impetrat postea dispensationem validam pro solo conscientia foro. Valor autem ille pro vtroque foro præponderat huic compositioni. Aliis obiectionibus contra hoc satisfacit *ibi Nauarrus.*

DISPUTATIO XXXV.

Qualiter intelligantur clausulae dispensationum, quæ circa matrimonij impedimenta ordinariis in foro externo expedienda committuntur?

SUMMARIUM

Referuntur clausula harum disputationum, n. 1. 2. 3. & 4.

Quid intelligatur nomine officialis, & si duplex, utri re scriptum dirigatur: & ubi cœpit unus, vel deceptor declarauit dispensationem subreptitam vel validam, possit alter officialis adiri, vel ipse met retradare? Et alia ad hoc spectantia. Remissiæ, n. 5.

Quid si contrahentes sint diuersa diacessis, an possit alterutrius officialis eodem n. 5.

Qualiter verificetur causa defœtus dotis, vel viri equalis: vel à viro augmenti dotis faciendi: & quid, si ipse non sit augendo, sed alius augeat, an verificetur ea causa, n. 6.

Ordinarius quid debeat efficere ad examinandam causam augmento dotis, & an illi obstat virum filios ex alio matrimonio habere, n. 7.

Scandalum allegatum pro causa qualiter sit verificandum, & an valeat dispensatio, si data opera aliquid fiat, ut infamia sequatur feminæ, & dispensationis facilioris, vel ea se copula habeatur, etiam si alter folus eam spem conceperit? Remissiæ, n. 8.

An ordinarius has dispensationes expediens possit iura consueta recipere? Refertur duplex sententia, n. 9. & 10.

Proponitur sententia Auctoris, n. 11.

An possit esculenta & poculenta gratis oblata recipere, n. 12.

An recepta teneatur restituere, n. 13.

An finita hac delegatione possit munera gratis data recipere, n. 14.

An ordinarius teneatur cognitionem iudiciale causarum huius dispensationis premittere, n. 15.

In quo distet examinatio precum dispensationis in foro externo concessa, ab ea qua in foro interno conceditur: & an sint recipiendi testes & an sit ea veritas examinanda, quando ea est notoria, vel iudicetur constat: & an valeat dispensatio non examinata, nec cognita hac veritate, si preces in se vera sint, n. 16.

An clausula, Non obstantibus, posita in his dispensationibus, deroget prohibitioni aliquorum graduum facta per Concilium generale: & an desideretur huius specialis mentio, quando dispensat Papa cum aliquo particulari, contra aliquod Concilij generalis decretū, n. 17.

An mandatum hoc dispensandi sit dispensatio, & valeat matrimonium initum antequam ordinarius dispensationem exequatur? Remissiæ, n. 18.

An in matrimonio ineundo virtute huius dispensationis sint necessariae denunciations, atque illis non premisis dispensante ordinario dummodo præmittantur, sit irritum matrimonium, n. 19.

An dum dispensatur in foro externo, ut matrimonium irritum iterum ineat, sint denuo facienda denunciations: & quid quando præmissa sunt, at postea differtur matrimonium, an sint repetenda, n. 20.

An benedictiones in matrimonio irrito recepta, sint eo publicè instaurato repetenda? Remissiæ, n. 21.

De intellectu clausula, Dummodo femina rupra nō sit? Remissiæ, n. 22.

Qualiter intelligatur legitimatio prolis, qua sit per Pontificem in his dispensationibus pro foro externo, n. 23.

Quaister intelligatur clausula, Quibusdam rationalibus causis ducti:

& an es. & quoties Princeps non in specie, sed in genere refert causas, probanda sint. n. 24.
An nobilitas allegata in precibus, sive dicatur, Ut contrahentes assurunt, sive per verbum impersonale, ut assuritur, sit probanda: & qualiter intelligatur, vel dum allegatur eos esse ex principalioribus locis. n. 25.

IC Vt disp. præc. retulimus ad verbum clausulas dispensationum in foro conscientiae concessarum: sic in hac referenda sunt clausulae dispensationum in foro externo, vt ex explicentur. Quæ in dispensatione ad ineundum matrimonium inter consanguineos, vel affines, sic se habent: vt ex forma nouissima accepi: Clemens Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio officiali Granatensis. Ex parte N. & M. petitionis series continebat, quod cum dicta M. dotē habeat minus competentem, qua virum sibi non consanguineum vel affinem, paris conditionis, cui nubere posse, inuenire queat, & dictus N. illam cum dicta minus competenti dote in vxorem ducere, & illius dotem usque ad quantitatem, secundum qualitatem dictæ M. competentem, augere intendat: cupiunt ipsi matrimonialiter copulari, & cetera. Discretioni tuae, de qua in his speciale in Domino fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta mandamus, quantum deposita per tecum spiculatumcumque muneris, aut premij etiam sponte oblati, à quo te omnino abstinere debere monemus, te diligenter de premissis informes: et si per informationem easdem preces veritate nisi repereris, super quo tuam conscientiam oneramus. Tunc postquam dictæ M. dos aucta fuerit (vt prefertur) cum eisdem N. & M. quo dimidio secundi cum tertio consanguinitatis gradu, ac constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, ceterisq; contrariis quibuscumque non obstantibus, matrimonium inter se publice seruata forma Concilij Tridentini contrahere, illudq; in facie Ecclesie solemnizare, & in eo postmodum remanere, libere & licite valeant, dummodo dicta M. propter hoc raptæ non fuerit, auctoritate Apostolica dispenses: prolem suscipiendam exinde legitimam nunciando. Volumus autem, quod si spreta monitione nostra eiusmodi aliquid muneris aut premij, occasione dictæ dispensationis exigere, aut oblatum recipere, temere presumptus, excommunicationis lata sententia pœnam incurras. Datis Roma.

2 Quando autem dispensatio in his matrimonij impedimentis conceditur absque causa, clausula prefationis est hæc: Ex parte M. & N. petitionis series continebat, quod ipsi ex certis rationalibus causis eorum animum mouentibus, cupiunt inuicem matrimonialiter copulari. Sed quia tertio consanguinitatis gradu impediti sunt, &c. discretioni tuae mandamus, vt de premissis te diligenter informes: et si per informationem easdem preces veritate nisi repereris, super quo tuam conscientiam oneramus, &c.

3 Aliquando in his dispensationibus absque causa concessa solet addi, volentes contrahere esse ex principalioribus ciuitatis, his verbis: Ex parte M. & N. petitionis series continebat, quod ipsi, qui ex principalioribus ciuitatis Granatensis existunt, ex certis rationalibus causis animos eorum mouentibus, &c. Quandoq; eadem clausula habetur in dispensationibus ex specialibus causis in eis contentis concessis, hoc tenore: Oblata nobis petitio continebat, quod dicta M. vtroque parente orbata, & trigesimum & ultra sua etatis annum agens, hactenus virum paris conditionis, cui nubere posse, non inuenit; habetq; dotem minus competentem iuxta status sui conditionem, cum qua virum sibi non consanguineum vel affinem, paris conditionis, cui nubere valeat, inueniat. Et quidem dictæ M. frater ad id alias non obligatus, ita ut predicta M. dicto N. nubat, & non alteri, illius dotem, usque ad quantitatem secundum dictæ M. qualitatem, competentem augere intendat. Cupiunt exponentes praefati, afferentes se ex principalioribus ciuitatis granatensis existere, inuicem matrimonialiter copulari. Sed quia tertio consanguinitatis gradu sunt coniuncti, &c. monemus te de premissis diligenter informes: Et si preces huiusmodi veritate nisi repereris, &c.

4 Quando autem dispensatur in voto pro foro externo, eadem omnino sunt clausulae, quæ in dispensatione pro foro conscientiae: & eadem prorsus ac verbis eisdem iniungitur commutatio. Præterquam quod remittitur ordinario expedientia dispensatio hæc pro foro externo, & explicatur nomen vocantis: & præmittitur absolutio-

ab excommunicatione. Sicut in ceteris in foro externo literis contingere solet. Et ideo de ea nil est animaduertendum. Quia tota disp. præc. eius clausulas exposuimus.

Prima ergo clausula continet personam, cui dispensatio hæc expedienda committitur, qui est officialis illius diœcesis, cuius sunt impetrantes dispensationem. Et sufficit si alterutrius contrahentis diœcesis sit officialis. Verbi gratia, si alter sit Cordubensis, alter vero Granatensis, non est opus in precibus dispensationis explicare vtriusque diœcесim, sed sat est alterutrius, dicendo M. & N. diœcesis Cordubensis, aut diœcesis Granatensis. Quod vel ex praxi ipsa constat, nunquam enim vtriusque diœcesis explicatur: nec vnuquam vtrique officiali diœcесum illarum committitur dispensatio, sed alteri soli. Præterea quia id fit, vt satisfiat decreto Tridentini sess. 22. c. 5. de reformatione, vt dispensationes haec ordinario presententur. Quod satis impletur iis presentatis alterutri ordinario explicato in literis dispensationis. Tandem, quia ordinarius alterius potest cum sibi subdito dispensationem illam sibi commissam exequi. Et cum effectum habere nequeat, nisi ad utrumque extendatur, porrigitur ad non subditum. Quia ratione defendimus lib. 3. disp. 7. n. 7. posse alterius contrahentis ordinarium dispensare cum vtrioque in denunciationibus matrimonio præmittendis: & eodem lib. 3. disp. 19. n. 4. posse alterutrius contrahentis parochum copulare matrimonio utrumque ratione connexionis. At dispensationis commissionem per Pontificem factam alteri ex illis ordinariis, solus ille poterit exequi, & non alterius contrahentis ordinarius, cui commissio non est facta. Quia cum sola commissionis ratione, hac facultate gaudeat, solus ille cui facta est, poterit exequi. Multa alia possent disputari circa hunc officiale: nempe, quis nomine illius intelligatur, & an possit ipse Episcopus exequi, vel designare officiale, qui exequatur: & quid, quando est duplex officialis: & an ubi coepit unus, vel declarauit deceptus dispensationem esse validam, aut subiectam, possit aliis adiri: vel ipse met retractare sententiam: & an possit hanc commissionem subdelegare. Et an expiret commissio ipso mortuo, vel amoto ab officio, vel facto Episcopo eiusdem vel alterius diœcesis, an potius transeat tunc ad successorem. Sed de his egimus disp. 27. à n. 29. usque in fin.

Secunda clausula relata n. 1. continet causas dispensationis. Circa quam posset disputari, quando verificetur defectus dotis competentis, & viri æqualis; & quid ad hoc dijudicandum spectari debeat. Sed de his diximus disp. 19. à n. 12. usque ad 30. ubi multa discussimus circa huius clausulae verificationem, & an verificetur, quando ob aliam causam innupta maneret femina. Hic autem disputandum est de dotis augmento faciendo per virum, quod allegatur tanquam causa, vt hæc dispensatio concedatur. Difficultas ergo est, an necessario sit integræ dos predictæ feminæ augenda, ita ut augmentum illud simul cum illius feminæ dote plenam & sufficientem dotem constituat iuxta feminæ qualitatem? Et quidem id in telligo esse necessarium, sive ipse eam duetur, sive alius dotē augeat, vt hoc speciale matrim. ineat, & non alias. Quia perinde est ad huius dispensationis valorem, ac si vir ipse augeret. Nec ad illam refert ex cuius bonis augmentum id fiat, vel quis illud faciat: sed id solum spectatur, vt ea augmenti dotis feminæ pauperi liberalitas fiat, vt huic nubat. Quare et si vir paupertate non esset huic doti augendæ, atque ita mentitus esset allegans se velle dotare: cum tamen alius esset, qui de hac dote danda feminæ pactus esset, si huic viro nuberet: existimo verificari substantiam causæ, ac proinde dispensationem valere. Quia cum mendacium sit circa rem nil conferentem ad dispensationem, eam non vitiat. Iuxta latè à nobis tradita disp. 21. Ducor autem ad censemendum esse necessarium ita integræ dotem augeri, quod nullum alium sensum videantur ea verba posse facere: Illius dotem usque ad quantitatem secundum qualitatem dictæ M. competentem

petentem augere intendat. Nam cum verbum, augere, cadat supra dotis quantitatem, & ponatur particula, vsque, iuncta cum quantitate illius dotis augenda, complectitur totam dotis quantitatem, quae deerat, ut sit competens iuxta feminæ qualitatæ. Et si aliquid huic augmento deficiat, non verè dicetur aucta dos, vsque ad quantitatem competentem qualitatæ feminæ. At secus existimatrem si clausula diceret velle virum augere competenter dotem feminæ. Quippe ea verba non important integrum quantitatem supplendam esse: sed augmentum illud dotis supplendum, esse competens, & consideratione dignum attenta qualitate feminæ. Quare satis esset, si aliqua ex parte augeretur dos, dummodo illa pars reputaretur alicuius momenti, & digna qualitatis feminæ. Sicut donum aliquod competens vocamus, quod correspondet dignitati personæ, cui mittitur. Et hunc sensum faciunt verba, quæ aliquando in his dispensationibus solent poni: *Et quidam consanguineus dotem huiusmodi iuxta status sui conditionem augere vult.* Satis enim esset iuxta proximè dicta, si augmentum licet non sit integrum & plenum, sit tamen eius qualitatis, ut dignum sit statu feminæ, illique competens.

7 Ex quo deducitur, teneri ordinarium examinare diligenter huius causæ veritatem, discutiendo an id augmentum promittens sit illud soluendo: & faciat, ut id scriptura publica promittat, muliere acceptante, ut verificetur dotem esse auctam: prout petitur in hac dispensatione. Et aduertat etiam si maritus habeat filios ex alio matrimonio, & quantitas hæc excedat quintum bonorum, in quo solo potest in hoc regno filiis præiudicare, nihil obesse potestati quantitatis huius promittendæ. Quia cum detur ob causam onerosam, nimisrum, ut Pontifex dispenset, extrahitur de toto bonorum aceruo, etiam in filiorum præiudicium. Ut probauimus lib. 6. disp. 8. n. 3.

8 Qualiter autem quando scandalum oītūrūm non initio matrimonio allegatur pro causa, id scandalum intelligatur? diximus disp. 19. n. 10. Et an si data opera aliquid fiat, ut sequatur infamia feminæ, vel copula habeatur, ut vel sic detur causa facilitoris dispensationis: & quid, quando illa spes ab altero solo concipitur? dixi disp. 25. n. 31. & 38.

9 Tertia clausula relata n. 1. contineat prohibitionem, sub pena excommunicationis latæ sententiæ, recipiendi cuiuscunque muneris ab ordinario, cui hæc dispensatio exequenda committitur. Quamvis enim in principio literarum vsus sit Pontifex verbo, monemus, quod solum consilium importate videbatur. At in fine tuam præcipiendi intentionem expressit, fulminans excommunicationem in facientem contrarium. Circa quam potest dubitari, an licita sit cōsuetudo, quæ in aliquibus diœcesibus moleuit, accipiendi scuti aurei, alteriusve quantitatis pro labore, quem prædictus officialis diœcesanus subit in testium informatione recipienda ad verificanda narrata in precibus, & in ea dispensatione expedienda? Nauar. l. 1. consiliorum, in 2. edit. tit. de rescriptis, toto consil. vlt. negat id recipere licere. Dicitur primò. Quod huius clausula verba omnem muneris ac præmij receptionem excludant. Secundò, quia c. Statutum. §. Insuper, de rescript. in 6. interdicitur omni iudici Ecclesiastico delegato cuiuscunque muneris aut stipendijs receptio, præter esculenta & poculenta gratis oblata, quæ paucis diebus consumi possunt: & præter itineris expensas, si causa delegationis è domicilio exeat.

10 Sed id licere sustinuerunt quidam viri docti, quos tacito nomine refert Nauar. n. præced. allegatus. Et alij viri docti à me consulti. Dicuntur, quod prohibitio huius clausula loquitur de munere, aut præmio: atque ita de muneribus, quæ in gratitudinis præmium, sponte offeruntur. At quod est laboris impensi stipendium, non est remunerationis præmium, nec muneris rationem habet. Deinde, quod mens Pontificis in hac prohibitione sit, ne muneribus corruptus & excæcatus ordinarius, minus

bene munus suum obeat. At stipendium laboris iure vel consuetudine debitum non corruptit iudicem, nec ipsum à recto desistere obligat.

Existimo hanc posteriorē sententiam esse verissimam. 11. Tum propter rationes adductas. Tum etiam quia c. Statutum. §. Insuper, de rescript. in 6. cùt in initio contraria sententia, non loquitur de quounque iudice delegato, sed de delegato per literas iustitiae ad litem inter partes agitandam. Qualis non est hic. Adde, esto de quounque delegato loqueretur, iam consuetudinem obtinuisse, vel faltem declarasse, hoc stipendium recipi posse.

Sed dubitabis, an possit hic delegatus ad exequendam 12 dispensationem recipere ea esculenta & poculenta, quæ paucis diebus consumi possunt, permissa iudicibus delegatis d. c. Statutum. §. Insuper: Videtur enim id licere. Quia per clausulam huius dispensationis non videtur derogatum illi permissioni iure communis contentæ: eo vel maxime, quod ratio eius sit, non præsumi forte, ut iudex tam modicis muneribus corruptatur. Quæ eadem in hoc delegato militat. At credo id non licere. Ducor, quia is textus (vt n. præced. dicebam) loquitur in delegato ad lites, quæ commissio cum diu duret, magnique sit laboris, magno stipendio digna erit: atque ideo respectu eius ea esculenta & poculenta nullius considerationis reputantur. Quod secus est in nostro casu, in quo expeditio dispensationis communiter est breuissima & facilissima. Atque ideo respectu eius ea munera reputarentur magni momenti. Secundò, quia clausula huius dispensationis expresse ait: *Cuiuscunque munere, & statim, A quo abstinere omnino,* vbi pondero dictionem vniuersalem, cuiuscunque, quæ omnia bona amplectitur: & dictionem, omnino, quæ est dictio præcisa, & significat sine vlla exceptione, sine remedio, & ad vnguem. (vt probauimus l. 1. disp. 32. n. 6.) Tandem, quia cum iudici ad lites delegato interdicatur ibi stipendium à partibus recipiendū, iustum fuit ea esculenta & poculenta ei permitti. At in nostro casu permittitur stipendijs debiti receptio. Ergo merito alia esculentorum & poculætorum receptio denegatur.

Quamvis autem iudex ad lites delegatus teneatur 13 munera recepta contra prohibitionem d. c. Statutum, restituere: vt ibi §. Si quid autem, statuitur. At officialis has dispensationes expediens non tenetur munera sponte oblata restituere. Quia (vt n. 17. probauimus) prohibitionem d. c. Statutum, non loquitur in hoc casu. Quare hic tantum delinquit contra prohibitionem huius clausulae, quæ solam contravenienti excommunicationem imponit, nec ullum verbum habet, quo dominij translacionem impedit.

Nec contraveniret huic clausulae, & ideo non incurrit illius excommunicationem, si expedita omnino dispensatione, & ita finita delegatione munera recipere. Quod cesserat iam prohibitionis causa. Quod in iudice delegato, de quo loquitur textus d. c. Statutum, notarunt Dominicus ibi §. Insuper, n. 10. Franciscus ibi n. 10.

Quarta clausula est, *Si per informationem preces veritate 15 nitire pereris, super quo tuam conscientiam oneramus.* Circa quam difficultas est, an desideretur cognitio iudicialis veritatis harum precum, sumptis testibus iuramento astrictis coram notario? Atque eam desiderari potest probari ex omnibus à nobis adductis lib. 3. disp. 8. n. 3. At eam non requiri existimo, sed satis esse, si extrajudicialiter iudex hic informetur, certiorque fiat de harum precum veritate. Ut latè probauimus in simili casu ea disp. 8. n. 4. vbi n. 5. inde intuli posse fieri sine ordine, & sine iudicij figura, & testibus non receptis in forma iudicij, nec iurantibus. Et n. 6. explicui qualiter possit fieri extra diœcesim. Et ratio est, quia sicut in illo casu cognitio causæ dispensationis cōmittitur conscientia iudicis, estq; ad eius cōscientiam informandam: ita & in hoc: vt constat ex illis verbis: *Super quo conscientiam tuam oneramus.* Pro qua etiam parte optimè facit Parisius conf. 57. n. 55. vol. 4. vbi ait in mandato dispendandi super matrimonio, executorem assumere

partes iudicis minimè cogi, at debere se de precum veritate informare.

16 Hinc infertur, hoc distare inter examinationem veritatis precum dispensationis fori interni & fori externi. Quod in illa sola partis informatio accipienda sit. Vt pote, quæ occultè omnino facienda est, & solius fori interni leges sequitur. In hac autem, vtpote quæ publica est, & leges fori externi, in quo concessa est, sequitur, ex aliorum testimonio certior faciendus est iudex. At vtriaque conuenit, quod neutra notario nec iuramento testium indigeat. Quod si notoria esset precum veritas, vel aliunde de ea iudici constaret, nulla opus esset informatione. Quia iam conscientiæ iudici satisfactum est. Et per ea quibus vtrumque probauimus loquentes de dispensatione in foro conscientiæ, disp. præc. n. 24. Vbi autem ignarus veritatis precum dispensaret, quamvis preces in se veræ essent, non valeret dispensatio: vt in dispensatione fori conscientiæ probauimus disp. præc. n. 26.

17 Quinta clausula relata n. 1. est, *Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ceterisq; contrariis quibuscumque non obstantibus.* Circa quam ea est difficultas, qualiter hæc derogatio obstantium generalis satis sit ad valorem huius dispensationis concessæ circa gradus consanguinitatis vel affinitatis interdictos. c. Non debet, de consangu. & affin. Ratio dubitandi est. Quod ea prohibitio sit à Concilio generali indicata: nec in hac clausula sit illa mentio Concilij generalis. Cùm tamen constet per clausulam nullam generalem derogari decreto Concilij, sed opus esse specifica eius mentione. (vt probauimus lib. 3. disp. 26. n. 7.) At dicendum est, absque dubio hoc non obstat valori dispensationis, sed per eam clausulam derogari decreto Concilij generalis, relato d. c. Non debet. Quippe ea regula, vt desideretur specifica Concilij mentio, quo ei derogatum censeatur, fallit, quando Pontifex dispensat in speciali & certo casu contra Concilij generalis prohibitionem: vt optime relato Felino docet *Loazes de matrim. Regis Angl. dub. 16. n. vn.* Et ratio est. Quia cum clausula generalis predicta nequeat vera reddi nisi in eo solo casu contra Concilij prohibitionem, debet hæc generica derogatio reputari pro specifica & expressa. l. 2. vbi Iason multa cumulat, ff. de liber. & posth. alias dispensatio hæc nullius foret momenti.

18 Sexta clausula est, *Vt matrimonium inter se publicè, seruata forma Tridentini, contrahere valeant, dispensa.* Circa quam clausulam aduerte r. non continere dispensationem omnino consummatam, sed mandatum dispensandi: ac proinde matrim. non validum, si ineatur, antequam officialis, cui hæ literæ diriguntur, dispenset; vt dixi disp. 30. n. 12.

19 Secundò aduerte, cùm matrimonium hoc nondum initum sit, seruandam in eo non solam substancialē formam Tridentini sess. 24. c. 1. de matrim. quæ est, vt celebretur coram parocho & duplice teste: sed etiam accidentalem ibi statutam, nimirum, vt denunciations præmittantur. Quia nulla est ratio, cur in hoc præmittenda non sint, sicut in aliis matrim. absque dispensatione initis præmittuntur. Nam ultra impedimentum in literis expressum posset aliud quoque saltem impediens adesse. Nec tamen per hanc clausulā tollitur ordinario facultas dispensandi ex iusta causa in illis denunciationsibus. Quia forma in eo Tridentini decreto statuta est, vt præmittantur, nisi ordinarius dispensarit. At si officialis dispensaret in eo impedimento iuxta huius clausulæ tenorem, vt seruata forma Tridentini illi contraherent: imo explicando, vt præmissis denunciationsibus: si eis omisssis contraherent coram parocho & duplice teste, valeret utiq; matrim. Quia cùm ea forma iure Trident. insit, etsi non explicaretur, nec explicitetur alio modo speciali quam inest, non inducit formam & conditionem (vt probauimus l. 3. disp. 33. n. 3.) Præterea licet imporraret conditionem, cùm petatur tanquam forma in Tridentino expressa, non aliter accipienda est, quam ibi exprimitur. At in Tridentino

petitur denunciationses præmitti tanquam formam accidentariam, cuius omisso subiacet culpæ lethali, non tamen irritat matrimonium.

Imo quando conceditur dispensatio in foro externo, 20 vt matrim. prius publicè, ac præmissis denunciationsibus initum cum impedimento dirimenti, iterum incatur: sicut iterum coram parocho & testibus est incundum, sic etiam sunt iterum præmittenda denunciationses. Quod prīus matrim. perinde sit, ac si initum non fuerit. Quod tamen limitarem, nisi paulo ante in priori matrimonio inualido præmissæ essent. Nam moraliter tunc præmitti cententur. Cum ag hoc solum præmittantur, vt impedimentum, si quod sit, detegatur. Qui finis ex paulo ante præmissis obtinetur. Secus vero si multum temporis spatium transiisset. Sicut etiam quando nullū esset initum matrimonium, si vt iniaretur præmitterentur denunciationses, & multo temporis spatio differretur matrimonium, crederem alias denunciationses necessarias fore. Quod posset post priores factas ortum esse aliquod impedimentum. Atque ita prioribus tamdiu præmissis non satisficeret intentioni Ecclesiæ statuentis eas præmitti. Quod si queras, quodnam censendum sit longum tempus? Respondeo id arbitrio prudentis relinqui attenta contrahentium conditione eo solo spectato, vt illa attenta non sit moraliter periculum noui impedimenti dirimenti, aut impudentis orti à tempore priorum denunciationsum. Et rarissimè trimestre reputarem longum tempus.

An vero præmissis in priori matrim. irrito benedictio- 21 nibus nuptialibus sint in hoc posteriori publicè contra-cto iteranda: dixi lib. præc. disp. 81. n. 25. & 26.

VII. clausula relata n. 1. est, *Dummodo propter hoc ipsa M. 22 raptæ non fuerit.* De cuius clausulæ intellectu satis diximus disp. 25. n. 17. & dupli sequenti.

VIII. clausula est, *Prolem suscipiendam exinde legitimam nunciando.* Quamvis hæc clausula non adderetur, proles esset legitima quoad omnia in utroque foro: vtpote habita ex matrimonio cum legitima pro utroque foro dispensatione contracto. Quando autem proles legitimatur ante id matrim. suscepta, vel ex alio irrito, nunc autem instaurata pro utroque foro, constat ex dictis disptota 7. & disp. præc. n. 47. & seq. Ex quibus locis constat, si nullo initio matrimonio legitimetur, fore tantum quoad spiritualia legitimam in utroque foro: nisi esset in locis iurisdictionis temporalis Pontificis, atque is explicaret legitimare se quoad temporalia quoque. Si vero suscepit sit ex matrimonio irrito mala fide utriusq; contracto, legitimatio erit, quoad sola spiritualia in utroque foro, nisi Pontifex dispensaret in ipsa matrimonij radice: aut esset in locis suæ temporalis iurisdictionis, & exprimeret se velle etiam, quoad temporalia legitimare. In quibus casibus legitimatio erit, quoad omnia. Si vero alter parens in bona fide fuit, quamvis Pontifex non legitimaret, erit proles, quoad omnia in utroque foro legitima, & quoad utrumque parentem: at parens, qui in mala fide fuit, non gaudebit iure legitimis parentis.

IX. clausula est n. 2. relata, quæ apponitur in dispensationibus absque causa concessis. *Ipsi ex certis rationalibus causis eorum animum mouentibus cupiunt inuicem matrimonialiter copulari.* Circa quam dubitatur, an ordinarius debeat petere eam verificari. Pars affirmans videtur suaderi ex iis, quæ statim adiunguntur. *Discretioni tua mandamus, vt te de præmissis diligenter informes, etsi per informationem preces veritate nisi repereris, &c.* At dicendum est, eas rationabiles causas, quibus illi ducuntur, nequaquam esse probandas: nec iudicem aliquid, vel ab impenetrantibus dispensationem, vel ab aliis circa eas debere inquirere. Ducor, quia quoties Princeps profitetur se gratiam largiri obseruita sibi impensa, vel ex certis causis, non declarando in specie, quæ illa sint, sunt verba generalia non vt probentur apposita, sed potius ad quodam honestatis specimen induendam gratiam. Ut optimè docent Oldradus confil.

consil. 5 fin. *Staphilaus de lit. gratia, tit. de vi & effectu clausularum, in princ. n. 6. Rebuffus praxi benef. tit. de clausulis mandatorum n. 6.* Et colligitur aperte ex textu l. *Quod vendorit. 39 ff. de dolo malo, l. Sciedum 19. in I. responso, ff. de adilitio editio.* Nec obstat clausula superaddita, *De premisss te diligenter informes.* Quia ea refertur ad impedimentum, quod allegatur, in quo dispensandum est, & non ad omnia praemissa. Et quamvis generaliter apponatur eodem modo, quo in dispensationibus ex certa causa concessis, id tamē est ex notariorum stylo, & non ut & que in vtraque dispensatione ad omnia praemissa referatur. Cuius signum est, quod quando Pontifex vult causas verificari, eas in specie narrat: atque frustra sine causa concederetur, si ex causa generales essent verificande.

25 Ultima clausula relata num. 3. continet contrahentium qualitatem, dum allegant se esse nobiles, aut ex nobili genere natos, aut ex sui oppidi principalioribus. De cuius clausula intellectu diximus disputatione 19. nu. 6. Circa quam dubitatur, an probanda sit hēc causa: Et probanda videtur ex doctrina Chassanai in consuetud. burgundiae, rubrica 1. §. 5. à n. 159. vsque ad 161. vbi docet licet in collatione beneficij non irritetur gratia, quod impetrans narrat falso se nobilem, secus tamen esse si ea causa falso allegata obtinuerit dispensationem ad plura beneficia. Quod ad beneficij collationem non conferat nobilitas: at conferit probens iustum dispensandi causam ad plura. Cum ergo nobilitas iustum dispensandi causam in matrimonio prebeat: (vt probauit disp. 19. num. 5.) ea in precib⁹ narrata est verificanda. Sed dico eam causam non esse verificandam, quando priori modo num. 3. relato narratur: secus quando posteriori modo ibidem citato. Ducor, quod in priori modo ea contrahentium qualitas referatur merē narrando, & non per modum causae vel conditionis: vt ex ipso tenore constat, ibi: *Ipsi qui ex principalibus citatis existunt.* At quando qualitas narratiū exponitur, & non per modum conditionis, minimē est probanda. Ut docent Innoc. cap finali, statim in princip. de presumpt. & ibi felinus, n. 33. Bald. l. Neque natales 10. fine, C. de probat. *Rebuffus in concordatis,* vbi de forma mandati Apostolici, super verbo, *Morum honestas, statim in principio.* Adde eam qualitatem non referri tamquam causam, siquidem postea additur: *Ex certis rationabilibus causis.* Et ea dispensatio absque causa conceditur. At in posteriori modo explicatur qualitas inter causas, ex quibus ea dispensatio conceditur, & dicitur eam asseriā contrahentibus, ibi: *Afferentes se ex principalibus ciuitatis existere.* At in gratijs Apostolicis distat multum, quando aliquid narratur in p̄fatione per verbum impersonale, dicendo, *Vt asseritur: vel non per impersonale dicendo, Vt asseris, vel Vt asserunt propontentes: vel Vt ab ipsis asseritur.* Quia quando per verbum impersonale ponitur, ea res non est probanda. Secus quando non per verbum impersonale. Ut bene tradunt *Rebuffus in concordatis,* vbi de forma mandati Apostolici, super verbo, *Omnia & singula, vers. Nota tamen, Nauar. c. Si quando, exceptione 3. nu. 2. de rescript. & a'ios referens Mafcardus de probat. concl. 888. n. 40.* Cum ergo in hac clausula ponatur hēc qualitas tamquam asserta ab ipsis contrahentibus, est verificanda.

DISPUTATIO XXXVI.

Cuius expensis dispensatio impetranda sit: & quando à fide matrimonij data resilientesteneratur eas integre soluere?

SUMMARIUM.

Dispensatio communi consensu etiam tacite obtenta, an sit communibus expensis soluenda: sitq; tacitus, quando datam ab altero fidem alter acceptat, n. 1.

Quid, si altero ratione legati, aut maioratus, teneatur ad id matrimonium, num. 2.

Quid, si altero inscio impetrata sit, n. 3.

Resiliens iuste absque alterius culpa, an teneatur illi refundere partem, quam soluit, n. 4.

Quid, si fidem dederit, cum firmo aut dubio ingrediendi religionem pro Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

posto. num. 5.

Quid, si alteri alterius culpabilem resiliendi causam prebeat, n. 6.

An is cuius culpa evenit impedimentum, ne sponalia perficiantur, teneatur suis expensis procurare dispensationem, n. 7.

An deflorans virginem vel mulierem bona fama, aut eam infamans, si de matrimonij data, possit ingredi religionem, & si ingrediatur, teneatur integras dispensationis expensis soluere, n. 8.

Quid, quando defloratio fuit spontanea, aut precibus levibus, non data fide matrimonij, at postea data est, n. 9.

Quid, si in hoc casu pecunia promissa sit, & postea loco pecunia matrimonium, num. 10.

Quid, si defloratio fuit vi aut dolo, & postea est matrimonium promisum, num. 11.

An in foro externo is dolus presumatur, & cogendus sit deflorator, ne ingrediatur religionem, sed eam ducat, n. 12.

An sponalia probentur testibus singularibus, n. 13.

D E hac re latē egimus lib. disp. 5. num. 21. 37. & à num. 1 32. usque ad 34. Et ideo breuiter omnia ibi dicta summatim complectar, remittens latius videnda ad eum locum: addamque aliqua ibi non tractata. I. Conclusio sit. Quando communi consensu impetrata est dispensatio, et si de expensis nil conuentum sit, expensis vtriusque aequalibus soluenda est. Ratio est clara. Quod negotium sit commune. Intelligo autem communem consensum, non tantum expressum, sed etiam tacitum. Ut si quis promittat consanguineæ matrimonium, eo ipso quod illa acceptat, conuenit tacite de dispensatione impetranda, ut pote quæ ad illius exequitionem necessaria est. Et ideo communes debere esse expensas, defen-dimus l. 5. disp. 5. n. 37.

Hinc tamen excipiendū est, nisi alter ratione alicuius legati, vel successionis in maioratum, grauatus sit ad id matrimonium. Ut si legatarius vel maioratus successor ea conditione institutus sit, vt consanguineam aliquam ducat; tunc enim totas dispensationis expensas tenet. Quippe eo ipso quod ad aliquid exequendum grauatus est, censetur eo ipso grauatus ad omnia illa, quæ ad exequitionem desiderantur. Et sic probauimus libr. 5. disp. 5. num. 21.

II. Conclusio. Si non communi consensu expresso, 3 nec tacito, fuit impetrata dispensatio, sed alteruter desiderans personæ consanguineæ matrimonium, ipsa in consulta impetravit, soli impetranti integras expensas soluere incumbit. Ut dixi lib. 5. disp. 5. n. 33. Quia cum alter eius matrimonij inscius fuerit, nec tacite nec expresse ad expensarum partem se astrinxit. Et quamvis matrimonium postea initum cedat in vtriusque utilitatem, cum pars inscia nil pepigerit, potest absque onere vllarum expensarum, beneficio in se ab impetrante dispensationem collato vti. Quod tamen intelligerem, si tempore quo conuentum est de matrimonio, norat alter dispensationem impetratam. Si enim id ignorabat, tenebitur ad expensarum partem. Quia cum dispensationem in commune vtriusque bonum necessarium esse nosset, nec impetratam sciret, tacite se obligauit ad expensarum partem: & per accidens est, vt impetrata iam sit.

III. Conclusio. Quando alter iuste resilit à fide matrimonij data absque alterius culpa, non tenetur illi partem expensarum, quam soluit, reficere, sed vtriusque est suam partem soluere. Ut si resiliat amplectendo opinionem probabilem dicentem hanc promissionem non obligare, vel transiendo ad religionem, vel quod alter in deformitatem notabilem inciderit. Hanc amplexus sum lib. 5. disp. 5. n. 33. tamquam probabiliorem, contra alias sent. ibi n. 32. relatam.

IV. Conclusio. Si alter dolose contraxerit, quia nimis habebat animum resiliendi etiam licet, vt ingrediendo religionem sive ante initum matrimonium, sive ante illius consummationem, tenetur alteri partem expensarum, quam soluit, refundere. Ratio, quia licet ius habeat ingrediendi religionem, at non habuit ius decipiendi alterum, efficiendo vt inanes expensas faciat, nisi animum habeat se uandi alterum indemnum. Et idem crederem, quando dubius eilem tem-

PPP

por

pore contractus, an ingressurus esset postea religionem. Et ratio est, quia tunc contractus non est equalis. Cum alter firmum standi promissis animum habeat, hic autem anticipem. Et si alter eius dubij conscius esset, nullatenus se ad expensas obligaret, sed ea lege pactum iniret, ut in resiliētem integrarum expensarum onus rei ceteretur.

6 V. Conclusio. Si alter culpabilem alteri resiliendi causam præbeat, ita ut resiliens nequeat absque damno proprio & dedecore id matrimonium inire, tenetur, qui in culpa fuit, integras expensas soluere. Ut si sponsa fornicietur. Quia culpa sua cogit alterum resilire. Quod probauit eodem lib. 5. disp. 5. nu. 34. vbi secus esse dixi, quando sponsus fornicando præberet iustam resiliendi ansam sponsæ, & ipsa resiliret. Quia etsi iuste, libere tamen resiliit, ut pote, quæ nullam honoris alteriusve rei iacturam facit illi nubens.

7 IV. Conclusio. Is cuius culpa evenit impedimentum, ne sponsalia perficiantur, in casu, in quo tenetur procurare dispensationem, quam explicui lib. 1. disp. 56. n. 4. tenetur suis expensis illam impetrare. Quia in culpa illius impedimenti fuit.

8 Sed difficultas est, quando vir, qui virginem defloravit, ingreditur postea religionem. Hæc pendet ex cognitione, quando culpæ tribuendus sit hic ingressus: tunc enim constat hunc teneri integras dispensationis expensas soluere, ut pote, qui non est vius iure suo. Secus quando culpa vacat, iuxta dicta nu. 4. Et ita declarando quando culpa vacet, manebit subinde expositum, quando non teneatur partem expensarum restituere à femina solutam. Quod in quadruplici casu potest tractari. Primus est, quando fidem dans defloravit virginem sub ea spe, vel mulierem bonæ famæ cognouit, vel ita erga eā se habuit, ut notabilem illa famæ iacturam patiarunt ipso ingrediente religionem. Et de hoc casu satis egimus l. i. tota disp. 44. vbi id esse iniustum probauimus, licet ineat matrimonium, & ante consummationem ingrediatur. Et ita tenebitur restituere expensas.

9 II. Casus est, quando nulla matrimonij fide data, virgo consentiens deflorata est, aut precibus non inducentibus restituendi obligationem: & postea deflorator matrimonium illi promisit. Et in hoc casu existimo eum in foro conscientiae posse ingredi religionem, & sic non teneiri ad partem expensarum restituendam (quid autem sit in foro externo dicemus n. 12.) Ducor, quod cum nullatenus ad id matrim. teneretur, sed ea obligatio ex mera liberalitate processerit, quamvis sumpta ansa ex præcedenti delicto, quod nullam iniuriæ rationem habeat in se imbibitam, nec ad restituendum aliquid obligabat, includit tacitam conditionem, nisi transitus ad religionem placuerit. Et sibi imputet femina damnum honoris, quod patitur: id enim nō ex ingressu alterius in religionem, sed ex defloratione, cui volens consensit, nascitur.

10 III. Casus est. Quando defloratio fuit spontanea, nec data matrimonij fide, sed sola aliqua summa pecuniaria promissa, at postea deflorator matrimonium promisit loco illius summa pecuniaria. Et in hoc idem dico quod in præcedenti casu dixi. Quia ad matrimonium nulla prorsus obligatio præcessit, nec defloratio iniuriosa fuit, illique satisfit sola pecunia promissa. Matrimonij autem promissio loco illius facta retinet implicitam conditionem, quam suapte natura habet, nisi promittens ad religionem transeat. Quare satisfaciet hic ad religionem transiens reddens pecuniam prius promissam, & solam expensarum partem, quam soluere tenebatur. Quod si solvendo non fuerit, & spes fuerit fore solvendo, si in seculo aliquantulum demoretur, tenebitur demorari donec soluat, instar aliorum rei pecuniaria debitorum. Nec obstat hanc obligationem matrimonij, tāquam subrogaram obligacioni pecuniæ, debere eius naturam sapere. Quia sapit ad hunc sensum, quia sicut pecunia illa debebatur, ita & executio eius promissionis: non tamen eodem modo. Quia illi non inest iure conditio, nisi transitus ad religio-

nem placeat: quæ tamen inest huic.

Vltimus casus est, quando defloratio fuit iniuriosa, nempe, violentia, aut precibus violentiae æquipollentibus, aut dolo, & postea deflorans, ut ei iniuriæ satisfaciat, promisit ei feminæ matrimonium. Et in hoc eventu existimo si sua sponte & non metu coactus id promisit, non posse illum tuta conscientia ad religionem transire, etiam si matrimonium ineat, & ante consummationem transire velit: & ita si de facto profiteatur, tenebitur ad totas dispensationis expensas. Sicut dixi in 1. casu relatum 8. Ducor, quod cum hic ex vi iniuriosa deflorationis teneretur vel eam feminam ducere, aut eius dotem augere: iuxta c. 1. de adult. & potest latè videri in Gutierrez, quest. canon. lib. 1. c. 37. à nu. 7. Ea matrimonij promissio nequit dici liberalis, sed verè satisfaciens iniuriæ violacionis, & ex vi illius debita, quamvis non determinatè, sed sub disunctione. Quare cum deflorans promittit postea feminæ acceptanti matrimonium, non imponit sibi nouam omnino obligationem, sed disunctionam determinat ad alteram illius partem. Ergo contra hanc obligationem quam sibi voluntariè elegit imponendam, ut satisfaceret gratissimæ iniuriæ, non poterit ad religionem transire, cum damno feminæ: quæ iure optimo potest quamcumque aliam iniuriæ satisfactionem respuere. Et confirmatur, quia cum in hoc casu magis iniuriosa fuerit violatio, ut pote violenta, quam dum sua sponte femina consensit promisso sibi matrimonio, & eadem promissio sit iam facta: sicut non potest resilire transiens ad religionem, quando femina sponte cōsensit præcedenti ea promissione, ratione iniuriæ feminæ: ita ratione maioris iniuriæ ex violatione coacta illata id non poterit, quando promissio matrimonij in illius satisfactionem subsecuta est. Id enim quod semel placuit, nequit amplius in gravem feminæ iniuriam displicere. Dixi, quando sua sponte, & non metu coactus promisit. Quia cum seclusa ea promissione non teneretur ad matrimonium, & sic non haberet impedimentum ad licitum religionis ingressum: nec ea promissio impedit. Quia ob coactionis iniuriam minimè obligat. Et quamvis in foro externo non iuuaret, nisi metus in virum constantem caderet: at in foro conscientiae sufficeret metus leuis, ne obligetur ea (ut probauimus libr. 4. disput. 9. num. 4.) Dixi etiam quando fuit defloratio virginis. Quia si viduam honestam aut aliam non virginem sic violenter absque matrimonij fide cognouisset, licet postea promitteret illi matrimonium in satisfactionem, posset ingredi religionem, & alio modo satisfacere iniuriæ illatae. Quod cum nullo modo teneatur ad matrimonium, (in virginis enim deflorationem id specialiter statutum est c. 1. de adult. ut ad id vel ad dotem teneatur deflorator, ratione granioris iniuriæ) quam si vi cognoscatur, quæ non erat virgo, ea promissio sit omnino voluntaria, & sic habet imbibitam tacitam conditionem, nisi transitus ad religionem placuerit.

Hinc deducitur, eum, qui virginem deflorauit etiam consentientem, & post defloratam dedit fidem matrimonij, et si in foro conscientiae possit ad religionem transire, (vt num. 9. diximus) in foro externo compellendum esse ne trahat, sed defloratam ducat: nisi ipse proberet eam non fuisse virginem, aut sponte consensisse. Ratio est, quia quando dolo aut vi deflorat, est ad hoc compellendus (vt num. præcedenti diximus.) At quantumcumque ipse alleget eam non fuisse virginem, aut consensisse, ei non creditur, nisi legitime proberet: sed præsumitur in foro externo ea virgo, & seducta. Ut ex l. vn. ad fin. C. de raptu virg. probant Abb. c. 1. n. 2. de adult. & ibi Anan. num. 2. Nauar. sum. c. 16. n. 16. Anton. Gomez lib. 80. Tauri num. 10. Gutierrez dicens esse omnium, quest. canon. lib. 1. c. 37. num. 11. Ergo in foro externo deflorator non probans contrarium, succumbet, & compelletur ut relicta religione eam ducat. Temperarem tamen, nisi inter deflorantem & virginem esset aliquod impedimentum ad matrimonium, ut si essent consanguinei. Tunc enim promissio illa fuit omni-

no voluntaria, quamvis illa per iniuriam deflorata esset. Quia textus cap. 1. de adulterio obligans ad ducendam feminam dolo defloratam: non loquitur in hoc euentu. Cum enim inter hos nequeat matrimonium consistere, non potest ad illud obligare. Atque adeo cum promissio fuerit omnino voluntaria, cessat ratio tradita num. praecedenti. Et procedunt, quæ n. 9. tradidi, ut possit is, in v-

troq; foro impleta ea promissione, ad religionem trahire. Hæc autem matrimonij promissio & quæcunq; sponsalia non probantur testibus singularibus, neque ex ijs imperfectis probationibus integra & plena coalescit, vt probant Alex. toto c. 143. vol. 2. & multos allegans contra alios oppositum tentientes, Ant. Gabr. tom. 3. commun. l. 1. t. de probat. concl. 1. n. 36.

LIBER NONVS DE REDDITIONE DEBITI CONIVGALIS.

Divisio Libri.

CVM hactenus disputatum sit de requisitis ad constituendum matrimonium: & de secundis nuptijs: am de effectu ac obligatione consurgente ex matrimonio inter ipsos coniuges, nempe mutuae debitum coniugalum redditionis ac cohabitationis differendum est. De qua præsens liber disputat. Hic autem ordo seruandus est. Primo differetur, an actus coniugalum ex se sit licitus & obligatorius. Deinde de obligatione ad coabitandum. Postmodum, quia actus quicumque bonus potest ex circumstantijs vitiare, disputabitur de circumstantijs, ex quibus reddatur actus coniugalum virtuosus, nec teneatur coniux exactus ad debiti redditionem. Tandem de actibus, ceterisque libidinis delectationibus inter coniuges sponsosque defuturo: & huius occasione etiam intersolutos.

DISPUTATIO I.

An actus coniugalum sit ex genere suo bonus ac meritorius, si in gratia exerceatur?

S V M M A R I U M.

Refertur sententia dicens: nunquam exerceri sine peccato, n. 1. Impugnatur hæc sententia, & proponuntur remissive bona excusantia matrimonium, n. 2. Actus coniugalum exercitus in gratia est meritorius: & an in ipso conferatur gratia ex opere operato, n. 3. Soluntur argumenta: & explicatur cap. Vir cum propria, 33. quæst. 4. num. 4.

PRÆTER nonnullos haereticos, qui nuptias illicitas esse testati sunt: quos latè confutat Bellarminus l. vn. de matrimonio &c. 1. usque ad 5. non desunt ex Doctoribus catholicis, qui doceant actum coniugalem non posse absq; culpa saltem veniali exerceri. Quos tacito nomine refert D. Bonavent. 4. difl. 31. a. 2. q. 1. & eiusdem sententia fuit Hugo c. Vir cum propria 33. q. 4. Ducuntur primo auctoritate D. Gregorij respons. 10. ad interrogaciones D. August. & refertur eo c. Vir cum propria, ibi: Vir cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua, intrare Ecclesiam non debet; sed neque lotus intrare statim debet. Nemo enim culpæ immunitis ab Ecclesiæ ingressu arceri debet. Secundo, auctoritate Origenis hom. 6. in Num. vbi negat in coitu unquam Spiritum sanctum adesse. Tertio, quia Siricius Pontifex epist. ad Himerium Taracensem, verba illa Rom. 8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt, ad eos, qui matrimonio copulantur, accommodat. Quarto, quia in actu matrimonij interuenit turpitudo & immundities: ut ex illo 1. Reg. 21. Si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus, probat D. Hieron. lib. 1. in Iouian. & constat ex illo Apocalyp. 21. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coquinati, virgines enim sunt. Quo loco coquinatio vocatur omnis actus, quo perit virginitas: quam per actum matrimonij violari du-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

bitat nemo. Quinto, quia vrens auctu coniugali postponit bonum rationis, cuius auctu tunc sua sponte se priuat alijs bonis inferioribus: quod sanè peruersio quædam est debiti ordinis, ac proinde culpa. Sicut accideret in præferente bona fortunæ honori ac vita. Tandem, quia in auctu coniugali inuenitur effrenata delectatio appetitus sensu: quod testatur verecundia ipsa, quam natura dictante homo patitur in auctu venereo.

Cæterum veritas catholica est, auctum coniugalem esse ex se licitum, posseque absque omni culpa exerceri. Quod constat primo, quia cū res, cuius per se vñus est malus, iniqua sit, si actus coniugalum, qui est per se matrimonij vñus, malus esset, neque absque culpa exerceti posset, matrimonium ipsum iniquum esset. Quod manifesta heresis est: cum sit institutum à Deo ad generis humani propagationem. Secundò, quia actus coniugalum reddendi debitum est auctus virtutis iustitiae, cum reddatur coniugi debitum ex pacto matrimoniali contractum, præterea, tam in petente, quam in reddente, ordinatur ad propagandam sobolem ad cultum Dei, conservandamque speciem: ad quod ipsa naturalis ratio inclinat. Insuper is auctus sacramentali sanctitate gaudet, ex significacione coniunctionis Christi cum Ecclesia. Et quamvis aliqua detrimenta videatur afferre, ea tamē compensantur bono fidei, prolis, ac sacramenti. Ut latè explicuimus libr. 2. disp. 29. ferè per totam: ergo actus coniugalum est bonus. Tandem, quia Deus optimus maximus protoparentibus nostris auctum coniugalem præcepit, Genes. 2. Crescite, & multiplicamini: blasphemum autem esset credere auctum de le malum præcipi à Deo.

Hinc manifeste infertur, auctum coniugalem in gratia exercitum, debitumque circumstantijs vestitum, esse meritorium: prout in cæteris bonis auctibus iusti contingit. Quod nullus sanè Theologus negat, nec negare potest. Quod si roges, an in ipso auctu coniugali conferatur gratia sacramentalis ex opere operato? Dic conferri quidem

PPP 2

ex opere operantis: ut in alijs actibus bonis: non autem ex opere operato. Cum non sit sacramentum, nec pars eius necessaria. Quare gratia sacramentalis confertur ex opere operato, dum sacramentum ipsum matrimonij per verba de presenti celebratur. Antiquitus autem, cum matrimonia clandestina erant valida, dum sponsalia de futuro transibant per copulam in matrimonium, dabatut gratia ex opere operato, in ea priori copula. Quia vicem formæ sacramentalis gerebat: explicabat enim consensum de praesenti. Ita docet Bellarmin. lib. yn. de matrim. cap. 5. Cui addo, etiam hodie posse aliquando perficere matrimonium, quod prius per verba de futuro erat initum. Ut expli- cuimus l. 3. disp. 40. n. 7. & tunc cōferre gratiam ex opere operato, tamquam formam perficiente sacramentum.

4 Ad argumenta num. 1. proposita resp. Ad 1. dic, non id dixisse D. Gregor. ob culpam aliquam quæ in ipso matrimonij actu inueniatur, sed ob decentiam quandam, eò quod actus ille ineptum quodammodo reddat hominē ad spiritualia & sancta perrastanta. Quod sanè verbis subsequentibus explicuit, ibi: *Nec haec dicentes depūtamus culpam esse coniugium: sed quia ipsa licita admīstio coniugum sine voluptate esse non potest.* Vel 2. dic, id accidere: quia quamuis sine culpa exerceri possit, ea tamen est humana fragilitas, ac propensio ad voluptatem venereum, ut vix culpa venialis in actu desideretur. Ad 2. dic, Origenis mētem esse, non quod omnino Spiritus sanctus in eo actu absit, sed quod non adsit speciali quodam auxilio, sed generali, veluti ad reliqua bona opera iustorū naturalia. Ad 3. dic, non loqui de nuptijs iustis, sed de sacrilegis celebratis per sacerdotes, qui voto solemnii ad continentiam arctātur. Ad 4. respondeo, dici immunditatem & coinquinationem, non moralem, quæ culpam constitutat, sed naturalem: quia membris turpibus, & pudendis, fœdoque mortu exerceatur. Ad 5. dic, non esse debiti peruerisionem, si quis leue aliquod detrimētum in bono potiori & altiori subeat, ob inferiora bona, si tamen ea maximi momenti sint, quale est bonum speciei, quod ex generatione consequitur. Sicut ob individui conservationem, iuste intermittuntur somnitēpore actiones superiorisationis. Ad ultimum dic, illam effrenatam & intensam appetitus sensitiui delectionem esse malum penae ex originali labore promanans: minimè autem malum culpe, quando limites rationis non transgreditur.

DISPUTATIO II.

An actus coniugalis, quoad petitionem & redditionem debiti, sit sub præcepto?

SYMMA RIVM.

*An vir & vxor sint pares in actu matrimoniali: n. 1.**An petere debitum obliget aliquando: n. 2. & ibi, nemo tenetur vii iure suo, quod pro se introductum est.**Reddere tenetur coniux coniugi, siue expresse siue tacite petat: n. 3.**An sit interpretatio vxoris petitio, quando vir attenta eius conditione, vel aliunde percipit ipsam concubitum appetere: n. 4.**An sit idem dicendum de uxore respectu viri: n. 5.**An sit debiti redditio, obligetque, quando coniux sentit in altero coniuge, etiam non petente, periculum incontinentia? siue speret fore ut ipsi copula coniugali subveniatur, siue id dubium sit: n. 6.**An hac sit obligatio ex iustitia, vel tantum ex charitate: n. 7. ubi quid si alter coniux non appetat copulam coniugalem.**An sit ex natura matrim. ius petendi debitum, & obligatio reddendi, num. 8.**An sit culpa lethalis negare debitum coniugi, n. 9.**An semper coniux animo obligandi petat: vacetq; culpa negare coniugi debitum non eo animo petenti, n. 10.**An sit parvitas materie raro negare debitum: vel non statim reddere, etiam si petens patiatur pollutiones inuoluntarias, vel morbum ex dilatatione, num. 11.**Quando coniux est nimius in petendo, an sit culpa negare: n. 12.**Quid, si coniux remissee petat, alterque precibus non importunis auer- tat: num. 13.**Quid quando coniux raro & magna cum difficultate reddit: n. 14.**Quid si ex negatione debiti oriuntur scandalū & discordia, licet coniux se excusat ratione Eucharistiam recipiendam: n. 15.**Quid si alter in iste plurimum, altero se excusante: n. 16.*

PRIMA conclusio sit. Coniuges non sunt æquales in actu coniugali, nec in domestica dispensatione, si de æqualitate quantitatis loquamur, sunt tamen in utroque pares, loquendo de proportionis æqualitate. Conclusio est D. Th. 4. d. 32. q. 1. a. 3. corp. quem omnes sequuntur. Cōstat prior pars, quia in actu cōiugali vir nobiliores partes agit, est enim agēs, vxor verò patiens: in dispensatione etiā domestica vir est caput, gubernatque, mulier autē gubernatur. Posterior etiam pars constat: quia sunt pares in petendo & reddēdo debitum, ut cōstat ex 1. ad Cor. 7. vbi D. Paulus æque dixit nec virū habere sui corporis potestatem, nec vxorem sui. Item, quia sicut tenetur vir in actu coniugali & domestica dispensatione ad ea, quæ viro propria sunt, ita vxor ad propria vxoris munia.

Secunda conclusio. Petitio debiti propriè loquendo de petitione, numquam est sub præcepto. Dixi, propriè loquendo de petitione: quia (vt dicam nu. 6.) aliquid altero coniuge minimè petente tenetur alter ob periculum incontinentia præuenire: verum id non est propriè petere, sed quodam modo reddere. Conclusio est Ricard. 4. d. 32. art. 1. q. 2. & omnium. Probatur, quia nullus tenetur uti iure suo, quod pro se tantum introductum est, sed potest illo cedere, c. Ad apostolicam, de reg. c. Si de terra, de priuile. ibi: *Cum liberum sit unicuique suo iuri renuntiare.* Nec tenetur quisquam nōdum exactus, id debitum creditori offerre, quod eius naturæ est, ut non debeatur nisi exactum: huiusmodi autem est debitum coniugale.

Tertia conclusio. Reddere tenetur coniux coniugi, siue expresse, siue tacite, seu interpretatiuè petenti. Nil enim refert qualiter voluntas exprimatur, verbis, factisue, 1. De quibus ff. de legibus. Conclusio est D. Th. 4. d. 32. q. vn. ar. 2. questiunc. 1. & a nemine negatur. Constat, quia reddere unicuique quod suum est, lex iustitiae præcipit, at corpus viri est vxoris: & è contra, teste D. Paulo 1. ad Corinth. 7.

Censeretur autem vxor tacite & interpretatiuè petere 4 debitum à viro, dum vir aliquibus signis percipit in ea voluntatem perendi, & præ pudore abstinere à petitione. Cum enim mulieres verecundæ sint, nec soleant verbis expressis petere, sufficiens signum est tacite petitionis. Ita docent D. Th. 4. d. 2. q. vn. a. 2. questiunc. 1. corpore, Ricard. ibi, art. 1. q. 2. corp. & ad 1. Maioris 4. d. 31. q. vn. concl. 2. & ibi Suppl. Gabriel. q. vn. a. 2. post 4. concl. & d. 32. q. vn. a. 3. dub. 2. vbi Guillelm. Borillong. q. vn. art. 3. dub. 1. Henrieus c. Inquisitioni, nu. 14. de sententia excommunicata. Turrecr. c. Sciat. 33. q. 4. ar. 2. nu. 4. Anchona, quem refert & sequitur D. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 40. §. 7. Rosella verb. debitum, n. 5. vbi Angelus num. 16. Syluest. q. 8. Tabiena verb. Impedimentum, imped. 2. q. 3. Armilla verb. Matrimonium n. 55. Viguer. lib. instit. c. 16. §. 7. vers. 10. Nauar. sum. c. 16. hispanen. 25. latinen. 26. Ledesm. 2. p. 4. q. 55. ar. 1. ad fin. Ant. Cucus lib. 5. instit. maior. t. 12. nu. 21. Cordub. sum. q. 136. punct. 2. Angles florib. 1. p. de matrim. q. 9. de obligatione soluendi debitum, art. 1. diffic. 4. concl. 4. Palacios 4. d. 32. diff. 2. fol. 716. vers. Neque onerosus, Bart. à Ledesm. dub. 32. de matrim. §. Sed tā quod matrim. Petr. de Ledesm. de matrim. q. 53. a. 1. dubio 1. quod mouet post 2. dubium principale, Lud. Lop. 1. p. instruct. cap. 8. o. §. Ut autem reliqua. Imò satis est hoc ex mulieris nativa conditione nosse, cum scilicet vir attenta mulieris conditione coniicit fore, ut appetat copulam. Ita Anchona, D. Antonin. Rosel. Syluest. Nauar. Ledesm. Ant. Cucus, Lud. Lop. ibid.

Dubitabis forsitan, an idem dicendum sit de vxore erga virum? Cum enim quoad petitionem & redditionem debiti pares sint, qua ratione dicitur teneri virum redgere vxori in prædicto casu, & eam esse tacitam petitionem vxoris: censendum erit idem de vxore respectu viri. Sed dic regulariter licitum esse vxori exspectare petitionem expressam viri: non quia non pares sint, sed quia cum viros minime pudeat verbis expressis debitum exigere, dū id appetunt, merito ac iure optimo potest mulier præsumere, sibi per suadere viros expressè non petentes, nequaquam velle, & signa illa quæ in mulieribus, natura verecundis, tacitam & interpretatiuam voluntatem indicant, in ipsis viris minime indicate. Ita docent Sotus 3. d. 32.

d.32.q.vn.ar.2.vers. At vero duplex, Palacios ead.d.32.disp.1.fol.703.vers. Scito tamen. & non esse simile in vxore docent etiam Astenfis sum.p.2.lib.8.tit.10.art.1.quest.6.Ioan.de Friburgo summa confess.lib.4.tit.2.q.40. Idemque clarè significant D.Thom.4.d.32.q.vn.a.3.ad 2. & ibi Palud.q.1.a.1.num.4.Henricus cap.Inquisitioni,num.14.de sentent.excommun.Sylvest.verb.Debitum,qu.8.Tabiena Matrimonium 3.quest.4.§.5.vbi aiunt ratione erubescientia, quæ communiter inueniuntur in feminis, non autem in viris, non ita teneri vxorem reddere viro expresse petenti, sicut è contra. Si tamen daretur idem pudor exigendi debitum aut timor in viro, idem prorsus dicendum esset, nempe teneri vxorem ipsi reddere, quando nō esset eius voluntatem petendi, & præ pudore, aut ob pusillanimitatē, aut ob insignē vxoris auctoritatem, aut al peram conditionem, minimè petere. Quia eadem militat ratio, cum sint coniuges in actus coniugalis obligatione pares. Quod non obscurè indicant omnes auctores citati, qui ferè omnes docent, non absolute non teneri vxorem reddere debitum viro interpretatiè petenti, sed non ita teneri, sicut vitum vxori: & qui absolute docent non teneri, eo fundamento innuntuntur, quòd is pudor exigendi non sit in viris: quare cōtrarium dicerent existente eodem pudore. Et ita in proprijs terminis docent D.Antonin.3.p.tit.1.cap.20.§.7.Sylvest.matrim.7.q.4.dicte 10.Nauar.sum.cap.16.bispan.num.25.latine num.26.Manuel 1.tom.sum.in 2.edit.ca.243.num.8.Lud.Lopez 1.p.instruct.c.80.§.Id ipsum. Quia tamen hoc rariissimè accidet, regulariter non tenetur vxor reddere viro non expresse petenti, nisi euidenter ipsi constaret de prædicto timore ac pudore viri ad debitum exigendum.

6 Adde dictis, tempus quo tenetur alteruter coniux alterutri reddere debitum, non tantum esse, quando exigitur, sed etiam quando ex aliquibus signis in ipso coniugit incontinentia periculum. Probatur primò, quia hoc est reddere moraliter, quamvis metaphysice sit petere: sicut dum aliquis inimicum, qui habet ipsum inclusum ad eum occidendum, præuenit ipsum interficiens, metaphysicè est aggressio, moraliter autem defensio. Secundò, quia matrimonium post naturæ lapsūm institutum est in concupiscentia remedium: ergo vbi alter hoc remedio indiget, licet non perat, tenetur coniux alter offerre: sicut medicus ægroti, cui medetur, tenetur adhibere medicinam quam ei salubrem fore sperat, quamvis non perat. Tertiò, quia ad bonum fidei speat non tantum reddere debitum, sed etiam abstinere ab alio concubitu: ergo vbi periculum est incontinentia in altero, ad fidelitatem quam sibi mutuo coniuges debent pertinet subuenire petendo debitum, vt vel sic ardor & illa prava libido, impellens illum ad illicitam venerem, frigescat. Tandem quia quicumque proximus tenetur lege falte in charitatis opem ferre proximo, periculo ruinæ spiritualis exposito, si commodè potest: nedum ipsimet coniuges, qui tam arcto amoris & amicitiae vinculo astriti sunt, tenebuntur sibi mutuò subuenire, dum patiuntur idem periculum, cum commodè possint offerendo debitum coniugale. Ita tenent D.Thom.4.d.32.quest.vn.ar.2.questiunc.1.ad 1.Prepositus cap.Rursus,n.6.initio, qui clerici, vel voulent. Supplementum Gabrielis 4.d.31.quest.vn.art.2.post 4.conclus.& d.32.quest.vn.ar.3.dub.2.Astenfis summ.2.p.lib.8.tit.10.art.1.quest.5.Turrecrem.cap.Scias 23.quest.4.a.2.ad 1.Adrianus 4.materia de Eucharistia, quest. Restat iam videre, an propter immunditiam, in solutione ad 2.rationem, Sotus 4.d.31.quest.vn.art.4.conclus.1 fine:& d.32.quest.vn.art.2.paulo post principium, Petrus de Soto lect.14.de matrimon. ad finem, Angles floribus 1.part.de matrimon.quest.6.de obligatione soluendi debitum.art.1.diffic.4.conclus.4.Margarita confessorum 6.præcepto, fol.88.Vitualdus candelabro 1.part.de matrim.num.257.Palacios 4.d.32.disput.1.fol.703.vers.Scito tamen:& fol.707.vers. Secundum est,& disp.2.fol.716.Veruntamen casus, Enriquez lib.11.de matrim.cap.15.num.9.& libr.12.cap.2.num.9.Petrus de Ledesma de matrim.quest.49.art.5.dub.2.conclus.2. Et omnes hi Doctores manifestè loquuntur, quamvis cōiux incon-

tinentiæ periculo expositus, nullo fine petat: tunc enim quamvis nullum esset incontinentia periculum, tenetur alter reddere, atque ita nil tribuerent huic periculo. Quod expresse dixerunt Sotus 4.d.31.q.vn.a.4.concl.1 fine, & Palac.4.d.32.disp.1.f.703.vers.Scito tamen, dicentes non opus esse in eo periculo virum formaliter petere, sed satiis esse si vxor periculum eius norit. Tunc enim interpretari debet illum exigere. Et aduerte in hoc euentu, eodem modo loqui Sotum, & Palacios de viro respectu vxoris, ac de vxore respectu vii: licet secluso incontinentia periculo, diuersum sit, quando vir non expresse petit, vt dixi n.præcedenti. Et merito in hoc casu idem sentendum est. Quia hæc obligatio reddendi non consurgit ex signo aliquo, quo tacitè significetur petitio, nō aliter expresso propter erubescētiā: tunc enim cum similis erubescētia non sit in viro, ac est in mulieribus, diuersum in illis censendum est: sed oritur ex periculo incontinentia, cui alter coniux ob matrimonij fidem & institutionem, tenetur occurtere offerendo debitum coniugale: id autem periculum æquale est in utroque coniuge. Id tamen libenter fatebor, vxorem verecundam, quam valde puderet dedecetque expresse petere, non teneri in hoc euentu ad id, sed solis signis, quibus vxores petere solent, yti, & se viris offerre. Intellige autem teneri coniuges sibi mutuò reddere existente hoc incontinentia periculo, vbi spes esset fore, vt tali copula cessaret periculum. Cum enim obligatio hæc non consurgat ex vera alterius coniugis petitione, sed ex interpretationa & præsumpta, quæ vult sibi mederi, matrimonio in concupiscentia remediu instituto, & ex obligatione debita ratione fidei matrimonij ad præseruandum alterum à ruina carnis, vbi spes abesse let cessationis eius ruinæ, & vitationis periculi, cessaret utique talis obligatio. Atq; ita Palacios 4.d.32.disp.1.f.707.colum.1.vers.Secundum est, Angles, & Petrus de Ledesma proxime citati explicarunt hanc obligationem tunc consurgere, quando coniux petens probabiliter crederet fore, vt petendo vitaret in altero periculum incontinentia. In dubio autem an præderit, necne, credo eandem perendi adesse obligationem. Quia quamvis sub iudice sit, an præceptum correctionis fraternalē obliget vbi dubia est spes emenda: at in hoc euentu non solum obligat lex charitatis, à qua præceptum correctionis originem dicit: sed aliquiliter lex etiam iustitia, vt dicemus nu.seq. Præterea, quia hæc petitio nullatenus nocere potest, & prodest plurimum, quia ardorem libidinis saltem temperat, si non prorsus extinguat.

Vtrum autem obligatio sit reddendi debitum coniugi, 7 quando nec verbis nec signis petit, sed incontinentia periculum patitur, cui copula coniugali subuenietur, non facilè est iudicare. Et quidem rationes adductæ n.præcedenti obligacionem hanc esse iustitia manifestè persuadent: sunt enim ex ipsa matrimonij institutione petitæ, probantque eam vere esse redditionem: atque ita Petrus de Soto ibi citatus dicit esse veram redditionem debiti. Præterea, quia omnes farentur licitum esse accessum ad coniugem gratia vitandi adulterij in illo: cum tamen multi negent licere ad vitandum in seipso: ducunturque eō quòd ad vitandum in altero adulterium sit actus iustitia & quædam redditio. Ut dicemus hoc lib. disp.9. num.1. Tandem, quia voto castitatis coniux astriclus quamvis petere minimè possit, at id potest vbi in altero coniuge sentit incontinentia periculum: ut dicemus hoc lib. disp.7.nu.5. quia id non est vere petere, sed reddere. Et in proprijs terminis hanc esse obligationem iustitia docet Petrus de Ledesma de matrim.q.49.a.5.dub.2.concl.2. & apertè colligitur ex DD.n.præc.allegatis. Credo tamen non esse verè & propriè obligationem ex lege iustitia, sed ex lege caritatis, & aliquo modo large loquendo esse obligationem ex iustitia, prout reddere respicit bonum fidei, ad quod etiam pertinet vt neuter coniux aliam copulam requirat. Et ita expresse docet Palud.4.d.31.a.3.n.14. quod non obscurè significauit Sotus 4.d.32.q.vn.a.2.paulo post princip.ap. pellans

pellans hanc nō simpliciter & absolutè, sed quodammodo redditionē. Idemq; docet Durand. 4.d.31.q.4.n.6. vbi dicit non esse debiti redditionem, accessum ad coniugem nec verbis nec signis petētem, gratia vitandæ in ipso fornicationis. Nec rationes oppolitæ probat amplius, quam obligationē hanc nō esse ex solo charitatis debito, sed aliquo modo saltem large spectare ad iustitiam, & esse tunc quodammodo reddere. Ducor ad hoc asterendum. Quia vbi est vera iustitiae obligatio ad reddendum alicui, quod suū est, nil refert sit illi profuturū, nec ne: quare dū coniux expresse vel tacitè petit, reddēdum est ei semper, esto illi non prodit ad motus carnis sedandos: at in hoc euentu nulla est obligatio cessante spe profectus: vt dixi n. præc. ergo ea obligatio non est verē & propriè ex iustitia. Insuper, quia obligatio reddēdi ex vera lege iustitiae oritur ex voluntate verbis aut signis explicita, alterius coniugis petētis rem suam: at in hoc casu (vt supponimus) nec verbis nec signis petit, imò tenetur alter illi copulam coniugalem offerre, quamvis norit suum coniugem illam non appetere, sed alienam, si tamē credat fore, vt vel sic illum appetitum venereum extinguat: ergo hæc obligatio non oritur ex vera iustitiae lege.

8. IV. Conclusio. Ius ad petendum, obligatioque ad reddendum debitum, sunt passiones quæ necessario sequuntur ex natura ipsa matrimonij, seu vinculi coniugalis. Cōstat ex dictis l.5. disp.10. à n.1. vsque ad 5. vbi probauit non posse validè iniri matrimonium, si in paectum deducatur ne liceat coniugibus petere, aut ne teneantur reddere. Præterea, quia vinculum coniugale suapte natura eo tendit, vt proles generetur, speciesq; conseruetur, quod obtineri nequit absq; iure petendi, & obligatione reddendi. Sicut enim in executione minimè potest esse proles absque actuali copula, ita neque in vinculo coniugali potest esse ordo efficax ad talem generationem sine iure petendi, obligationeque reddendi. Insuper, quia matrimonium transfert dominium mutuum corporum coniugum, ex domino autem consurgit ius vtendi re sua, & obligatio ipsam reddendi domino petenti. Tandem idem constat ex secundario matrimonij fine. Cum enim sit in concupiscentia remedium, inefficax & minus sufficiens esset, absque iure petendi, obligationeque reddendi. Et ideo conclusio hæc à nemine negatur. Semel tamē constituto matrimonio possunt ius hoc & obligatio cessare: vt si mutuo consensu voleant coniuges castitatem: vel si contrahant affinitatem. Quia solum in fieri, non autem in conseruari ab his passionibus matrimonium pendet.

9. Ultima conclusio sit. Coniuges tenentur sub culpa lethali sibi mutuo reddere debitum, siue alteruter expresse siue tacitè & interpretatiuè petat. Cōclusio est omnium: & constat, quia obligatio hæc est ex iustitiae lege, vt probauit n.3. nec materia est leuis.

10. Est autem accipienda conclusio, regulariter. Nam non semper coniux ita exactè petit debitum, vt protinus velit obligare ad culpam lethalem, sed s̄epe alliciendo & mouendo, & non tamquam debitum ex iustitia, sed tanquam amicitiæ quoddam coniugale symbolum: & tunc nō est mortale negare debitum. Quia cum solum debeatur ob alterius coniugis petitionem, vbi hæc non est tanquam debiti ex iustitia, cessat iniustitiae crimē, & subinde culpa lethalis. Ita Sotus 4.d.32.q.vn.a.1. post concl. vbi Palacios disp.1.f.703.vers. Ceterum, Bart. à Ledesma dub. 71. de matrim. paulo post princ. Enriq. lib.11. de matrim. c.15.n.7 fin. Manuel 1. to sum. 2. edit. c.243.n.1. Lud. Lop. 1.p. instr. c.80. paulo post princ. Cañedo sum. sacram. de matrim. c.8.n.72. Et non esse mortale, quando coniux petens solis precibus auertitur: ultra prædictos autores docet etiam Sylu. verb. Debitum, q. 8. Nauar. statim alleg. Margarita confess. 6. præcepto. f.88. Capua p.1. decis. lib. 2.83.n.1. Philiarc. de offic. sacerd. to.1.p.2.lib. 4.c.16. paulo post princ. Non debet autē coniux petens auerti, nisi ex iusta causa, propter periculum incontinentiæ, nec preces debet esse valde importunæ: ne inuoluntariæ & quasi coacte cedat. Ita D.Th. 4.d.32.q.vn.ar.1. questiunc. 1. ad 4. Astenf. sum. 2.p.l.8.t.10.a.1.q.7. Joan. de Friburgo sum. confess. li. 4. t.2.q.41.D. Antonin. 3.p.t.1.c.20. §.7. Sylu. Margarita, Philiarc. proxime citati, Tabiena matrim. 3.q.4. §.5. Turrec. c. Sciatib. 33.q. 4.n.7. Nauar. sum. c.16. hispane, n.24. lat. n.25. Lud. Lop. 1.p. instr. c.79. §. Peccat etiam, Capua d. c.83.n.1.

diximus num. 6. Sic Emanuel Sa ibidem.

Et sicut in alijs præceptis etiam iustitiae datur parvitas ¹¹ materiæ, quæ à culpa lethali excusat: ita etiam in hoc. Vt si coniux exigeti neget raro debitum, absq; periculo incontinentiæ exigentis. V.g. solet vir petere quater in mēse, & petat iterum, non erit mortale vxorem ea quinta vice negare sine periculo incontinentiæ: leuis enim res cēsetur, semel vel iterum negare, vt sit culpa lethalis. Sic Ledesma 2.p.4.q.66.a.1.dub. 2. Similiter leuis materia censetur, quādo non statim redditur debitum, sed per aliquod breue tempus differtur, cessante incontinentiæ periculo in petente. Sic Victoria summa de matrim. n.275. Ledesma eod. dub. 2. qui bene exemplificat, vt si coniux neget manē debitum, redditurus nocte. Si autem coniux exigens patetur pollutionem inuoluntariam, vel incideret in morbum, nisi statim sibi debitum redderetur: videtur res gravis, culpamque lethalem constituens, non statim reddere. Sic Viualdus candelabro 1.p. de matrim. num. 257. Verum de morbo id fateor, quando is esset alicuius momenti. De periculo autem pollutionis inuoluntariæ, vbi abeslet cōfensus periculum (quod accideret quādo ea esset in somnis, & aliquando etiam in vigilia, sed hoc raro, ob vehementē delectionem, & carnis fragilitatem) id non admitto. Quia (vt dicemus hoc l.9. disp. 45.n.15.) non tanta est obligatio vitandi pollutionem inuoluntariam, vbi non procuratur, nec datur causa moralis ipsius.

Insuper quando coniux nimius esset in petendo, ratiōnisq; limites excederet, non semper teneretur alter reddere, sed moderate. Quia in omnibus rebus debet modulus adhiberi: & in hac maximè. Quia vir reddendo debitum, fit in dies impotentior: sperma enim amplius emissum desiccatur, facitq; homines citò senescere: auctore Aristotele de longitudine & breuitate vita, c. fin. Quamvis in sc̄enina minus periculum sit. Ita docent Sotus 4.d.32.q.vn.a.1. post 2.concl. Enriq. l.11. de matrim. 15.n.7 fin. Lud. Lop. 1.p. instr. c. 80. paulo post princ. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c.243.n.1. Capua 1. p. decis. l.2.c.83.n.4. Emanuel Sa sum. verb. Debitum coniugale, §. penult. Qui bene hoc temperat, cum Ludouico Lopez eo c.80. §. Igitur resolutio, nisi petenti periculum incontinentiæ imminaret. Quod adhuc intelligendum puto, nisi ex tali frequentia damnum notabile salutis corporeæ reddenti imminet: in eo enim cunctu aliter esset consulendum periculum illi incontinentie. Ut dicemus hoc l.9. disp. 24. n.12. vbi dicemus cum hoc damno licitum esse, sed non obligatorium reddere. Et ibi n.6. dicam quando sit mortalit̄ hæc frequentia.

Præterea, quādo coniux remisse petit debitum, vel rotatus cedit facilè iure suo, non est mortale negare. Constat in alijs debitis ciuilibus, quæ remisse petita, aut facilè à creditore concessa dilatione, non est lethale crimē denegare. Sic Angles floribus 1.p. de matrim. q. 6. de obligatione soluendi debitum, a.1. init. concl. 3. Lud. Lop. 1.p. instr. c.80. paulo post princ. Cañedo sum. sacram. de matrim. c.8.n.72. Et non esse mortale, quando coniux petens solis precibus auertitur: ultra prædictos autores docet etiam Sylu. verb. Debitum, q. 8. Nauar. statim alleg. Margarita confess. 6. præcepto. f.88. Capua p.1. decis. lib. 2.83.n.1. Philiarc. de offic. sacerd. to.1.p.2.lib. 4.c.16. paulo post princ. Non debet autē coniux petens auerti, nisi ex iusta causa, propter periculum incontinentiæ, nec preces debet esse valde importunæ: ne inuoluntariæ & quasi coacte cedat. Ita D.Th. 4.d.32.q.vn.ar.1. questiunc. 1. ad 4. Astenf. sum. 2.p.l.8.t.10.a.1.q.7. Joan. de Friburgo sum. confess. li. 4. t.2.q.41.D. Antonin. 3.p.t.1.c.20. §.7. Sylu. Margarita, Philiarc. proxime citati, Tabiena matrim. 3.q.4. §.5. Turrec. c. Sciatib. 33.q. 4.n.7. Nauar. sum. c.16. hispane, n.24. lat. n.25. Lud. Lop. 1.p. instr. c.79. §. Peccat etiam, Capua d. c.83.n.1.

Eset autē lethale scelus rarissimè & magna cū difficultate reddere. Quia notabiliter coniuges debito coniugali defraudarētur, s̄epeq; incontinentiæ periculū patientur, nec ob magnā alterius difficultatē auderent petere. Ita Sotus, Bart. à Ledesma. Manuel vbi n.10. eos allegauit, Capua p.1. decis. l.2.c.83.n.7. Lud. Lop. 1.p. instr. c.80. §. Igitur resolutio. Pari-

15 Pariter esset mortale negare debitum, quando iusta sufficiensque causa denegandi abesset, & inde coniux pertens scandalizaretur, grauesque discordiae oriuntur. Sic D. Anton. 3. p. tit. 1. c. 20. §. 7. Rosella, verb. Debitum, num. 5. & ibi Ang. n. 17. Lud. Lop. 2. p. inst. c. 80. §. Igitur resolutorie. Addunt bene D. Ant. & Rosel. minimè excusari tunc coniugem negantem debitum; eo quod dies solemnis sit, aut Eucharistiam sit recepturus: quamuis laudabile sit precibus non importunis hac occasione auertere.

16 Tandem si coniuge se excusante, quando causa non excusat prorsus à redditione debiti, (de quibus causis excusantibus constabit in disp. seq.) alter coniux valde instaret perens, esset mortale non reddere. Quia iniuste negatur sibi debitum ita instanter exactum. Sic D. Antonin. 3. p. tit. 1. c. 20. §. 7. Vinald. candelabro 1. p. de matrim. n. 257.

DISPUTATIO III.

An peccet lethaliter coniux se impotentem reddens ad debitum coniugale persoluendum?

SUMMARIUM.

Refertur quidam opinio, n. 1. Et ibi, non peccat coniux se reddens impotentem ex actu copule præcedentis. Peccat mortaliter se reddens impotentem medius illicitus, n. 2.

Vir crebro accedens ad feminas, vel se polluens, ultra peccatum adulterij, tenetur fateri se reddere impotentem, n. 3.

Quid, si medius licitus se reddat impotentem: ut abstinentiis, n. 4.

Quid, si abstinentie sint moderate, licet illis reddatur minus potens, n. 5. & ibi, an sint consulenda uxori abstinentias, quibus deformior redatur.

Anteneatur vir vti calidis, & mediis aliquibus, quo potentior reddatur, n. 6.

An vir possit immoderatas abstinentias vovere absque uxoris consensu: & pares sint in hoc coniuges, ut neuter possit vovere abstinentias, n. 7.

An votum magna abstinentia impedientis debiti redditionem, aut longe peregrinationis viri, sit ipso iure irritum: vel valeat, donec irritetur, n. 8. & ibi, remissiu, an uxor possit irritare.

An possit alter sine alterius coniugio licentia habitum mutare, n. 9.

An vir excusat à ieunio obligatorio, si reddatur impotens ad debitum, vel minus potens: vel ut fiat potentior: vel si accideret casus, quo esset periculum incontinentia, nisi statim reddatur, & ad id est necessarium soluere ieunium, n. 10.

An ne uxor reddatur deformis, viroq, displiceat, possit ieunium solvere, n. 11.

An mulier, qua nubere optat, possit soluere ieunium, quo deformis redditur, n. 12.

An uxor excusat à precepto ieunij, si vir ei præcipiat ne ieunet, n. 13.

SATIS obscurè in hac re locutus est D. Th. 4. d. 32. q. vni-
ca, a. 1. ad 1. vbi tria dicit. 1. dicit, si ex copula præcedenti cum vxore vir reddatur impotens ad iterum soluendū, vxor non habet ius petendi. Et hoc quidem manifestum est. Quia impossibilium nulla est obligatio. Regula Impos-
sibilium, ff. de regul. iuris. Quia ratione idem ablique dubio dicendum est, etiamsi ex causa illicita consurgat illa im-
potentia: potuit enim vir peccare reddendo se impotentem, at vbi impotens effetus est, immunis est culpa non reddens. 2. dicit, si ex alia causa fiat impotens, & illa est li-
cita, non tenetur reddere, nec vxor ius petendi habet. Idē docent Henricus, c. Discretionem, n. 3. de eo, qui duxit consanguineam. Astenfis 2. p. sum. lib. 8. tit. 10. a. 1. q. 3. Tabiena Matrim. 3. q. 4. §. 5. Turrecr. cap. Sciat. 3. 2. q. 4. a. 1. n. 2. Viguierius lib. inst. cap. 16. §. 7. vers. 10. Bart. à Ledesma de matrim. dub. 71. concl. 2. Quod si vt sonat, intelligatur, manifestum est. Quare credo D. Thom. & sequaces velle dicere minimè delinquere virum ea causa reddendo se impotentem. Quia de culpa erat sermo: & constat, quia immediate dicunt peccare, quando causa est illicita. 3. dicit, si causa impotentiae est illicita, reus est culpe vir sic se reddens impotentem. Idem docent Astenf. Henric. Tabiena, Turrecr. Viguier. proximè citati. Ioan. de Friburgo sum. confess. l. 4. ti. 2. q. 36. D. Anton. 3. p. tit. 1. c. 20. §. 10. Sotus 4. d. 32. q. vni. a. 1. fine. Non tamen explicant sit ea culpa lethalis, nec ne.

Sit tamen 1. conclusio. Coniux scienter reddens se im-
potentem mediis illicitis ad debitum coniugale persoluendū, lethaliter peccat. Quia eadē iustitiae lex, finē præ-
cipiens redditionis debiti, obligat subinde ne quis mediis

illicitis se reddat impotentem: sicut reus esset culpæ mortalis scienter se faciens impotentem ad alia debita ciuilia soluenda. Sic videntur sentire D. Thom. & reliqui citati num. præc. in 3. dicto: quāvis non explicuerint an culpa sit mortalis. Sed id explicat Ricard. 4. d. 32. a. 1. q. 1. ad 1. Rosel. verb. Debitum, n. 2. vbi Angel. n. 6. Sylvest. q. 1. versic. Prima est. Armilla, n. 2. Alexand. in suo Enchirid. 2. p. tract. de 6. præcepto, ad finem. Si vir modo illico. Capua 1. p. decif. 1. 2. cap. 83. n. 2. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 71. conclus. 2. Cañedo sum. Sacram. de ma-
trim. cap. 8. n. 71.

Hinc infertur, virum crebro se polluentem, aut ad alias 3 feminas accedentem, si aduertat se inde reddi notabiliter impotentem ad satisfaciendum moderate vxori, ultra crimen pollutionis aut adulterij, admittere peculiarem culpam aliā aduersus legem iustitiae, qua tenetur aptū se debito coniugali reddendo præseruare. Constat ex dictis num. præced. Quia medio illico se impotentem reddit. Quare circumstantia hæc detegenda est in confessione.

I. Conclusio. Quamvis media quibus coniux efficitur 4 notabiliter impotens, sint alias licita, ut si sint immoderata ieunia, aut vigiliæ indiscretæ, si id aduertat, peccat. Constat ex eadē ratione. Insuper, quia quando aliquid prohibetur, interdictum similiter omne id per quod peruenitur ad illud. I. Oratio, ff. de sponsalibus. Cū ergo viro prohibetur debiti negatio, similiter interdictum nimius excessus in vigiliis & abstinentiis, per quæ vir cogitur debitum negare. Sic docent Palud. 4. d. 32. q. 1. a. 2. n. 8. D. Anton. 3. p. tit. 1. c. 20. §. 10. Ricard. Rosel. Ang. allegati n. 2. & cū materia sit grauis, ad iustitiamq; pertinēs, hæc culpa lethalis erit. Ut bene docet Abulens, c. 6. Math. q. 149. Sylvest. Capua, Cañedo eo. n. 2. relati.

II. Conclusio. Coniux se extenuas & debilitans absq; fraude & bona fide, mediis honestis, vt seruans ecclesiæ ieunia, & alia moderata ex deuotione, impendenteque moderate tempus honestis studiis, vacat culpa. Quia sic non efficietur impotens, sed minus potens, nec tenetur cum spirituali iactura à spiritualibus operibus abstinerere, vt se potentior & robustior cōseruet, sicut nec tenetur desistere ob eam causam à cæteris corporalibus exercitiis. Ita D. Th. & reliqui quos retuli n. 1. dict. 2. vt vbi eos explicui, Ricard. 4. d. 32. a. 1. q. 1. ad 1. Suppl. Gabr. ead. 52. q. vni. a. 3. dub. 1. & ibi Sotus q. vni. a. 1. fin. Friburgo sum. confess. lib. 4. ti. 2. q. 36. Rosella verb. Debitum, n. 2. vbi Ang. n. 6. Sylu. q. 1. vers. Prima est. Alex. in suo enchirid. 2. p. tract. de 6. præcepto, ad fin. §. Secundus per ieunia. Quando autē abstinentiae & vigiliæ censeantur limites prudentiae excedere, atq; immoderata esse, pensandum est, attēta viri cōditione, alii enim aliis robustiores sunt: & attenta uxoris cōditione: quædam enim parcas sunt, aliæ vero venerē frequenter appetūt. Deniq; id pro regula seruandum est, vt vir eas vires cōseruet, non extenuans eas abstinentiis & vigiliis, quibus indiget ad moderate reddendū vxori, attenta eius conditione, & ne eā incontinentiae periculo exponat. Similiter etiam non licet uxoribus ita se abstinentiis & vigiliis dedere, vt deformes ac viris exosæ reddantur. Quia ipsi ansam præbent turpes alios amores quærendi. Sic Sotus ibi. Quare merito D. Anton. Sylu. Capua, n. 4. allegati, Arm. verb. Debitum, n. 2. docet eas abstinentias minimè uxoribus consulendas esse.

Quarta conclusio. Non tenetur maritus vti calidis, vt 6 potens ad copulam efficiatur, sed suæ obligationi satisfacit, si se impotentem minimè reddat. Quia lex matrimonii tantum ipsum astringit, vt moderatè attentis suis viribus reddat, & ne huic obligationi obstaculo sit nimiis vigiliis & abstinentiis: non ergo tenetur mediis aliquibus vti, vt potētor efficiatur. Ita sentiunt Palud. 4. d. 32. q. 1. a. 2. n. 8. D. Anton. Sylu. Capua, n. 4. allegati. Tabiena Matrim. 3. q. 4. §. 5. Viguier. l. inst. c. 16. §. 7. vers. 10. Hoc tamen intelligo verū, si de iustitiae rigore & lege loquamur: aliquando enim lege charitatis ad id tenebitur vir: nempe dum sine corpore salutis notabili detrimēto id potest efficere, & vxor graue incontinentiae periculum patitur, nisi frequentius sibi coniugali copula subueniatur. Lex enim charitatis quoscumque obligat, nedum coniuges ad consulendum

necessitati spirituali proximi, vbi commodè & absque notabili proprio periculo subueniri potest.

7 Ex dictis infertur virū absque vxoris cōsensu minimè vouere posse abstinentias, vigilias, preces, quæ debito cōiugali moderate reddēdo obstat: sicut nec vxor in consulto viro eadem promittere potest. Quia neuter coniux potestarē sui corporis habet quoad debitū coniugale perfoluendum Ita docent *Glossa. Manifestum, verb. Nisi auctor, 33.q.vbi Archid. n.vn. Turrecr. n.1. Host. sum. t. de voto. §. Quis vouere posse, n.8. Innoc. c. Scripturae, ad fin. de voto: vbi loan. And. p.4. Ant. n.4. fine. Card. q.14. Anch. n.13. Abb. n.8. Henric. n.6. Palud. 4.d. 38.q.3. a.1. concil. 6.n.10. D. Ant. 3.p.t.1.c.22. imit. Abul. c.5. Matth. q.149. l.8. t.8. p.1. greg. Lop. l.3. eod. tit. 3.eo t. verb. El marido, & verb. *Nin la muger. Rosella Votū 2.n.3. Ang. Votum 2. n.8. Sylu. Votū 5.q.1. Nauar. sum. c.12.n.61. Stunica, q.3. de voto, n.32. Philiarc. de officio Sacerd. to.1.p.2.l.3.c.18. §.11. Manuel 2. to. sum. c.90. n.9. Quamuis autē aliqui ex his DD. vt *Innoc. Card. Anton. Anch. Ang. Sylu. Nauar. censere videātur pares in hoc esse virum & vxori: dicūt enim neutrū sine alterius cōsensu vouere posse abstinentias huiusmodi: imd id clare docēt *Ang. Sylu. & Nauar. At multo verius est nō esse omnino pares: pacificat̄ quippe in hoc, quod neuter alterius inuitu potest in praejudiciū debiti cōiugalis aliquid vouere: eo quod quantū ad debitū coniugale sunt æquales. Quia tamen vir est caput mulieris 1. Cor. 11. & c. Cū caput 33. q.5. potest vir in consulta & renitēte vxore, ea vota abstinentiæ emittere, quæ debito cōiugali persoñēdo minimè nocēt: vxor autē tamquā subdita nullū abstinentiæ votū potest dissentiente viro facere. Quod bene docent *Glossa. Manifestum, verb. Nisi auctor, & ibi Gratian. verb. Ex premis. Archid. n.vn. Host. sum. t. de voto. §. Quis vouere posse, n.8. vers. Vxor etiā. Abb. c. Charissimus, n.4. de conuers. coniug. & c. Scripturae, n.8. de voto: vbi Henric. n.6. Palud. 4.d. 33.q.3. a.1. concil. 6.n.10. Rosella Votum 2.n.8. & 10. Abul. c.30. Num. q.8.4. greg. Lop. l.3. verb. *Nin la muger, t.8.p.1. Quod amplius constabit ex iis quæ dicemus hoc lib. disp. 39.n.4. vbi probabimus virū posse irritare omnia vxoris propriæ vota: cū ramē tantum absit ut vxor id possit, vt sub iudice sit an possit aliquid irritare.******

8 Rogabis autē, virum vota abstinentiæ aut longæ peregrinationis coniugū sint ipso iure irrita: an portiū valida donec irritentur. *Sotus l.7. de iust. q.3. a.1. vers. An vero posse. Manuel 2.to sum. c.90. n.7. sentiunt votū longa peregrinationis emissum à viro absq; legitima causa, esse irritum, ac proinde nulla irritatione indigere: additq; *Sotus culpā admittere virum sic vuouentem. Et potest probari, quia voter rem sibi prohibitam, & in alterius coniugis praejudiciū: vt si voteret se minimè redditū debitū. Quare iuxta hos auctores idem eadē ratione sentiendū est de voto magnæ abstinentiæ, in praejudiciū debiti cōiugalis. Verū non placet, sed dicendū est id votū validum esse, minimè tamen impleri posse, donec manifestatum vxori, ipsa approbet: quare nec vir absolute vuouens peccabit, nisi expressè intenderet se obligare cōtra vxoris voluntatem: tunc enim peccaret, & votum esset irritū. Prob. quia similis est ratio de hoc voto, ac de illo, quo religiosus se obligat ad rē sibi prohibitam, quā absq; superioris beneplacito exequi nequit: quale esset votū peregrinandi: cum vtrumque votū sit de re prohibita, exigentiq; alterius cōsensum: & eo accedenti, licita: at id votum religiosi est validū, donec à superiori irritetur, licet impleri ne queat absq; licetia ipsius, nec religiosus peccat sic absolutè vuouens: quia tacitè inest talibus votis cōditio hæc, si superior voti cōscius consensum præstiterit. Ut hæc omnia tradunt cōmuniter DD. in materia de voto: & præcipue *Caiet. 2.2. q.88. a.8. ergo idem dicendum est de prædicto meriti voto. Nec est simile de voto nō redditū debitū. Quia est omnino & direcēte contra fidē matrimonii, & votū de re aliena præstāda Deo: quare nullum est: sicut si quis Deo promitteret rem alienā. Votum vero peregrinationis longæ vel nimiæ abstinentiæ non opponitur direcēte matrim. nec debito cōiugali, sed est aliquod alterius coniugis grauamen, quare validum erit: licet integrū sit coniugi grauato dissentire.***

Et hanc differentiā clare significavit *Tabiena Marr. 1.q.3. §. 4.fin. dicēs quando vota non sunt directe cōtra matr. sed grauāt, vt abstinentiæ & peregrinationis, non obligare altero coniuge dissentiente, secus consentiente. Vbi aperte sentit valida esse, donec alter cōiux dissentiat. Quod idem docēt *Vincentius in Speculo doctrinali*, quod habetur to.2.l.9. c.86. *Rainer. quē refert & sequitur Turrecr. c. Sunt quæda 17. q.1.n.9. Angles florib. 2.p.q.vn. de voto, art. 7. post 9. diffic. dub. 3. concl. 1. Idemq; videntur clare sentire *Nau. sum. c.12.n.61. & Lud. Lop. 1.p. instr. c.46. §. Mulier vxor, vbi dicūt vota alterius coniugis præiudicātia alteri non obligare: subduntq; ideo vxorem vuouentem absque viri licentia peregrinationem aut abstinentiam, non teneri implere, si vir repugnarit: vbi clare vota hæc valere sentiunt, & obligare, nisi vir reuocet. Vtrum autem vxor possit hæc viri vota irritare: dicemus posse, hoc l. disp. 42.n.2.***

Secundū infertur neutri coniugi absque alterius consensu licere habitum mutare, v.g. indū vestibus tertii ordinis D. Francisci. Quia horrorem generat, ac subinde obligationi reddendi debitum nocet. Ita *Rosel. Votum 2.num. 9. Sylu. Votum, 5.q.1. fi. Nauar. sum. c.12. n.6. Quare nec licetbit viro vestibus eremitæ indui, absque vxoris consensu: nec similiter vxori vestibus mulierum, quas vulgo Beatas appellamus, quia vestes huiusmodi coniugatos dederent, horrorsque in altero coniuge causa sunt.*

Tertio infertur excusari à ieunio Ecclesiæ coniugem, qui aliter vxori suæ reddere debitum nō potest. Quia sicut ieunium non impedit opera necessitatis, & subinde non obligat eū, qui ieunando muntis suū obire nequit: ita nec opus obligationis, quale est hoc, eo vel maxime, quod nō reddere est in praejudiciū tertii. Insuper, quia cū duo concurrent præcepta incōpatibilia, alterum, humanum abstinentiæ, alterū vero, naturale diuinum, ad iustitiamq; pertinens, reddendi debitū: hoc tamquā fortius præualere debet. Ita docent *Caiet. sum. verb. Ieiunium c.3. de personis, quas obligat ieunium, §. Excusantur infirmi, ad fin. & ibi Armilla n.4. Metina, c. de ieunio. q. de his qui ad ieunia tenētur, in 1. causa excusante, vers. Ad hæc causam. Nau. sum. c.21. Hisp. n.17. Lat. n.16. Ledes. 2.p.4.q.17.4.3.f.203.col.2. §. Præterea in hoc art. Angles florib. 1.p.q.6.de illis qui ieunare tenentur, diffic. 12. *Valentia 2.2. disp. 9. q.2. punct. 5. §. Necessitas excusans. Emm. Sa sum. verb. Ieiunium. §. Excusat à ieunio. Capua 1.p. decisi. l.2.c.37.n.52. Philiarc. de officio Sacer. to.1.p.2.l.3.c.25. §. Causa ob quas, in 2. causa. Canedo sum. Sacram. de matrim. c.8.n.7. in commento, vbi bene addit in hoc euētu teneri virū non ieunare. Quia fortius est vinculū iustitiae, cui tenetur satisfacere. Nec admittendā credo moderationē *Lud. Lop. 2.p. instruct. de ieun. c.111. ad finē*, vbi dicit tunc verū esse excusari ex hac causa virum à ieunio, quādo nisi die illa ieunii, qua debitū signis petit vxor, vir reddat, patietur ipsa incōtinentiæ periculū, aut ægrè feret, aut suspicabitur virū amore alio turpi captū esse: secus si precibus & verbis blādis possit ipsam auertere, Ceterum hanc moderationē admitto, vt tunc nō teneatur vir soluere ieunium: at potest vtique soluere, nec teneatur ratione ieunii obseruandi auertere vxorem à debitū petitione, licet possit: sicuti non tenetur faber diues ab opere fabrili quo ad sustentationē minimè indiget, die ieunii cessare, quo ieunium seruare possit. Intelligenda ramen hæc causa excusans à ieunio est, quando vir notabiliter redderetur impotens ad moderate redditū, non enim excusabit si tantillū debilitetur. Ius enim habet, ad hoc coniux: vt dixi n.5. Quare aberrant viri existimātes se à ieunio excusari, vt fortiores sint ad copulam maritalē. Nam (vt dixi n.6.) non tenetur vir vti calidis, vt potentior sit ad copulam: ac proinde minus poterit ieunium de causa soluere. Quod intelligo, nisi vxori periculum incontinentiæ immineat, nisi vir ad copulam frequenter potētior efficiatur. Lx enim charitatis tunc obligās (vt dixi eo.n.6.) potentior est præcepto Ecclesiastico.**

Quartū infertur excusari vxorem à ieunio ratione cōseruandi amorem mariti erga ipsam: vt ieunans nequit satis placere viro, à quo minus, quam par est, amat, aut de-

despicitur, quod pallida deformisque reddatur. Quia est damnum notabile, estque valde necessarius, ad vitam coniugalem quiete traducendam, mutuus coniugum amor. Sic *Caiet. Armill. Nauarr. Angles, Philiarc. Emman. San. præced. relati. Ledesma* 1.p.4.q.17.a.2.dub.7.f.201.col.3.

¹² Quintò infertur idem dicendum esse de femina nubere volenti, si enim ieiunio deformis efficiatur, ita ut difficilis multo nubat, excusabitur à ieiunio. Id enim notabile damnum censetur. Sic *Ludou. Lopez* 2.p.instr.de ieiun. c.111.ad finem.

¹³ Tandem dubitabis, An idem censendum sit, nempe vxorem à ieiunio Ecclesiæ excusari, ob viri præceptum soluere iubentis? Pars enim negativa suaderi videatur. Quia potius est Ecclesiæ obediendum, nec vir dominū habet in vxorem quoad præcepta Ecclesiæ, sicut habet quoad ieiunia, ad quæ sua sponte vouendo se astrinxit. Sed dicendum est, ob solum præceptum viri minimè excusari: vt clare probat ratio proposita. Verum si notabiles discordia orientantur inter ipsam & virum, nisi ipsi obtēperet: tunc aliqui dicunt posse soluere ieiunium, saltem accedente proprii Sacerdotis dispensatione. Ita *Innoc. rubr. de obseruat. ieiun. n.1. & ibi Abbas n.8. Sylo. verb. Ieiunium, q.9. dicto 8. §.25. vbi Tabiena, q.20. §.21. Abul. c.6. Matt. q.149. Capua, p.1. decision. l.2.37.n.53.* Addit *Abulensis*, si nondum obtenta dispensatione oriretur magnum viri scandalum, eam exceptandam non esse. Quia charitas ieiunio præferenda est: vt ait *D. Hieron.* & habetur c. Non mediocriter, de consecr. d.5. Cæterum verius est, absolute fas esse vxori ea de causa ieiunium soluere. Quia mutuus amor coniugum illi anteponendus est: vt proximè dixi ex *D. Hieron.* Item, quia positiva præcepta non obligant cum scandalo, c. Nil cum scandalo, de præscript. Ita docent *Metina. c. de ieiun. q. de his qui ad ieiunia tenentur, in 1. causa excusante, vers. A de unum casum. Nauar. sum. c.21. Lat. n.19. Hisp. n.20. Ledesma. 2.p. 4. q.17. a.3. f.203. col.2. §. Præterea in hoc art. Viguer. l. instit. c.7. §. 3. vers. 2. fine. Angles florib. 1.p. de ieiun. q.6. De illis, qui tenentur ieiunare, diffic. 12. Palacios 4.d.15. disp. 8. post 4. concl. f.120. vers. Denique si discordia, *Ludou. Lop. 2.p. inst. de ieiun. cap. 111. ad fin. Philiarc. de offic. Sacerd. to. 1.p.2.l.3.c.25. §. Quod ieiunia: qui bene hoc temperat cum Palacios proxime citato, nisi in contemptum ieiunij Ecclesiastici id præcipiteret maritus. Tunc enim vita potius exponenda esset, quam ieiunium omittendum.**

DISPUTATIO IV.

An coniuges ad cohabitationem, & ad mutuū sibi præstanda alimenta teneantur?

S V M M A R I V M .

Quot questiones sint disputande, n.1.

Coniuges tenentur iure diuino in ea em domo, mensa, & lecto esse, n.2. Hoc obligatio oritur ex matrimonij natura. Et an possit pacto tolli, n.3.

An sit naturalis hæc viri & feminæ cohabitatio, n.4.

An possint coniuges mutuo consenserit esse separati: index que id permettere debeat, n.5.

An iudex Ecclesiasticus possit cogere innucato secularis auxilio ad coabitandum, n.6.

An possit uterque index compellere ad coabitandum & reddendum debitum, n.7.

An possit iudex Ecclesiasticus procedere contra laicum detinentem uxorem alienam, n.8.

An possint coniuges se mutuo vendicare, n.9.

An possit filius agere contra patrem detinentem illius uxorem, n.10.

An uxor teneatur sequi virum, & è contra? Valeatq; contraria consuetudo aut pactum, n.11. remissiue.

Vtrum possint coniuges esse diutius separati? Et qualis morasit diuturna? Valeatq; statutum, ut possint, n.12. & explicatur ibi c.1. de coniug. lepr.

An licet viro peregre profici sciri alicuius negotii gerendi, n.13. Teneaturne uxorem secum profici sciri volentem deferre, n.14. & ibi explicatur c. Quod super, de voto.

An coniuges possint votum peregrinationis emittere? Et an sint in hoc pars? Et tale votum sit ipso iure irritum, n.15.

Quid in voto mariti in subsidium terra sanctæ eundi, vel illuc causa deuotionis eundi, n.16.

Quid de simili voto uxor, n.17.

An uxor teneatur operari viro, vel ad aliqua obsequia illi prestada, n.18. post quem insuenies summaria, quæ desiderantur.

E Gimis de obligatione reddendi debitum in genere¹ & cum ex ea oriatur coabitandi obligatio: rectus ordo exposcit, vt de ea hic sermo habeatur, simulque de obligatione se mutuo alendi consurgente in coniugibus. De hac igitur est præsens disputatio: & sequens qualiter hæc obligatio cellet ad dotem non solutam. Duplex est agitanda questio. Prior, de obligatione coniugum ad coabitandum. Posterior, de obligatione ad se alendum.

QVÆSTIO I. An teneantur coniuges simul habitare?² Prima conclusio. Tenentur coninges iure naturali ac diuino simul habitare. Conclusio ab omnibus admittitur. Et constat, quia non minor est obligatio coabitandi, quam reddendi debitum, sed ex hac oritur, & ex ipsa matrim. natura, (vt probauimus n. seq.) sed hæc est ex iure naturali & diuino, ergo & illa. Insuper, quia *Alex. III. c. 1. & 2. de coniug. lepros.* hanc obligationem coabitandi probauit ex illo *Genes. 2. Erunt duo in carne una.* & ex illo *Matth. 5. Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari.* Atque ita clare sentit hanc obligationem ex iure ipso naturali ac diuino oriri. Hæc autem obligatio non tantum est in eadem domo habitandi, sed etiam ad eandem mensam accumbendi, in eodemque thoro iacendi. Ut bene docet *Ant. Cucus l.5. instit. maior. t.11. n.125.* & experientia ipsa testis est: id enim ad perfectam coniugum unionem exigitur, & ad intensissimam iplorum amicitiam.

Secunda conclusio. Coabitandi obligatio oritur ex ipsam contractus coniugalis natura. Constat ex particula illa in matrimonij definitione posita, individuum vitæ consuetudinem retinens. Præterea, quia natura ipsa inclinans ad maris & feminæ coniunctionem, ad propagandam sobolem, inclinat ad eorum cohabitationem, vt soboles ipsa commodius educetur: ergo cum contractus coniugalis ipsam naturæ inclinationem in obligationem deducat, coabitandi obligatio ex ipsa matrimonij natura orietur. Vtrum autem possit iniri pactum de non coabitando, dum matrimonium ipsum celebratur? dixi lib. 5. disp. 10. n.5.

Tertia conclusio. Coniugalis cohabitatio est homini naturalis: id est, ex naturali propensione & inclinatione dimanans. Hanc conclusio docet *Arist. 8. Ethic. c. 12. his verbis: Viro & uxori secundum naturam amicitia videtur inesse, homines enim coniugium subeunt, non solum procreationis, sed eorum etiam gratia que ad ipsam conferunt vitam: officia namque continuo sunt diuersa, atque alia viri, alia sunt uxoris, open itaque sibi mutuo ferunt.* Eandem docent *D. Thom. ibi, lect. 12. in comment. lit. T. & Abul. c. 19. Matth. q. 45.* Et probatur 1. ex ratione ipsa Aristotelis, quia natura ipsa coniugibus diuersa munia impertiens, ex iis quæ ad vitam humanam traducendam necessaria sunt, hunc coniugalis societatis scopum indicat esse naturale: masculis enim rebus forensibus & externis occupari tribuit, feminis autem domesticis. Cum enim vir & femina simul utriusque rebus indigeant, signum apertum est, naturaliter inclinari eos ad illam vitæ societatem & cohabitationem, per quam ea mutua obsequia sibi exhibere possint. 2. Quia viri ut prudentioris est, uxorem consilij inopem dirige: uxoris autem, viro in rebus domesticis famulari: quod mutuum obsequium nequit diu & suauiter impendi, absque individualia vitæ consuetudine: ergo ad eam retinendam natura ipsa rationalis inclinat. Tertio, quia propagatio & commoda proliis educatio, ad quam natura ipsa inclinat, matrimoniique vinculum instituit, esse nequit seclusa parentum cohabitatione. Cum enim filius apud vtrumque parentem educandus sit, nec commode educari nec institui potest, illis non coabitantibus, cum varijs rebus proles indigent, quarum alteræ feminis, alteræ autem viris propriæ sunt. Tandem quia verba Adami, statim ac mulier de eius costa producta fuit, eius naturalem propensionem significant, nempe *Genes. 2. Propter hanc relinquit homo patrem & matrem, & adhæredit uxori sua.* Quæ verba de

de adhäsione per simultaneam habitationem intelligunt
D.Thom.Ephes.5.lect.10. & abulens.c.19.Matth.q.23.

5 Quarta conclusio. Possunt coniuges mutuo consensu separari quoad thorū. Probatur ex 1.Corinth.7. Nolite frandare ad iniucem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. Et ex D.August. & refertur, c. Quod Deo, 35.q.5. ibi: Tanto sanctius inter vos coniuges manebatis, quanto sanctiora ac concorditer placita seruabatis. Et ex D.Gregor. & refertur cap. sunt qui, 27.q.2.vers. Si verò ibi: Si verò utriusque conueniat continētem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? Sic Sotus 4.d.27.q.1. ar. 4.vers. At verò cura mortem. Hoc tamen debet intelligi dupli moderatione. Altera est, dummodo legitima adiuta causa, ut amor continentiae seruanda: scus quando odio aut indignatione ducti coniuges, communī consensu separantur. Altera, ne patiatur uterque aut alteruter incontinentiae periculum. Ut rāque moderatio colligitur ex testimonio p.Pauli 1.Cor.7. proximè adducto, causa enim iusta significatur in illis verbis: Ut vacetis orationi. Ne sit incontinentiae periculum, in illis: Nisi forte de consensu ad tempus, & iterum reuertimini in id ipsum: ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram. Et docent Hostiens.c.Veniens.n.1.de reg. vbi Ioan. Andr.n.9. Anton.n.10. Card fin. Abb.n.6. Quare iudex Ecclesiast. nullo modo permettere deberet coniuges iuuenes separatos esse ob incontinentiae periculum. Ut bene tradunt Abb.c.1.n.7.de coniug.lepros. & ibi Alex.de Neu n.6. Potestque ex officio propter hoc periculum compellere utrumque. Ut tradit idem Abb.c. Ad id quod, n.3.de spons. (Quando autem ultra communem consensum voto se astrinxerunt coniuges, ad quid teneantur, & an possint resilire? dicendum est hoc l.disp.35. à n.18.) Et licet iudex non compellat, lex charitatis obligat coniugem, ut alteri in hoc periculo constituto subueniat: quamvis propter illius consensum non violetur iustitia.

6 Quinta conclusio. Potest iudex Ecclesiasticus censuris, & inuocato secularis auxilio, coniuges ad cohabitandum compellere, & vi adducere coniugem, qui separatus est. Probatur ex c.Literas,ad fin.de restit. spol. ibi: Ad restitucionem plenariam debet Ecclesiastica censura compelli. Et docent ibi Abbas,n.29. & c.De conuers.coniug Decius l.2.nu.74.vers.3. fallit ff.de regul.iuris.Prepos.c.1.n.6. & ibi Alex.de Neu,n.18.de sponsal.Brunel.de sponsal.concl.1.nu.8. Couar.4. decr.2.p.c.7.in princ.n.1. Ant.Cucus l.5.infit.maior.t.11.u.126. Matienzo lib.5. recop.t.1.rubr.glos.1.n.90. Enriquez l.11.de matrim.c.16.nu.3. fin.Lud.Lop.2.p.instruct.de matrim.c.54.ad fin. Idemque dicendum est, si alter coniux in eodem thoro & mensa renuat esse. Ut bene tradit Ant.Cucus ibid.

7 Imò si de valore matrimonij minimè sit controversia, potest etiam iudex secularis ad id compellere. Quia quamvis ea ratione, qua matrimonium est sacramentum, sit res spiritualis, & fori Ecclesiastici, at qua ratione contratus est quidam ciuilis, potest etiam iudex secularis coniuges ad mutuam fidem seruandam compellere. Sic glof. cap. Non est, de sponsal.verb. Vxores, ibi: Per officium iudicis vel Episcopi loci. Et ibi Abb.n.6.Prepos.n.9.Ioan. Andr.addit.ad specul.tit. Qui filii sint legitimi, §.vnic.lit.G.verb.Praiudiciale. Anton.c.Illud.n.10.de presumpt.Couar.4.decr.2.p.c.7.initio, n.3. bursat.conf.207.fin.vol.2. Matienzo lib.5.recop.t.1.rubr.glos.1. n.92. Potest etiam iudex Ecclesiasticus compellere coniuges ad reddendum debitum: ut constat ex c.Ex publico, de conuer.coniug. vbi Abbas,n.3. rete aduertit id similiter posse iudicem seculariem, vbi valor matrimonij est certus, ob rationem dictam.

8 Potest etiam iudex Ecclesiasticus contra laicum coniugis alieni detentorem, ne cohabitetur, ius dicere, quamvis de matrimonii valore lis minimè sit. Constat ex c.Non est, de sponsal. vbi rex Anglorum, qui laicus erat, cogitur à iudice Ecclesiastico per censuras, vxorem viro restituere. Et aduertunt ibi Abb.n.3, & Alex.de Neu,n.8. Quia ratione spiritualitatis repartae in matrim. pertinet ad forū Ecclesiasticum contra laicos procedere spoliantes coniuges.

9 Vtrum autem possit maritus vxorem ab alio detentam vendicare? negant Ioan. Andr.addit.ad Specul. t.Qui filii

sint legit. §.in lit.G.verb.Praiudiciale, Calder. cap. Non est, de sponsal. & multi alij, teste Abbatib. n.6.idem Ant.ibi, n.11. & c.Illud, de presumpt.nu.10. Ducuntur, eò quòd vxor non sit in potestate viri, sicut filius est in patris potestate, l.Si vxorem, C.de condit.infert. At verius est, posse vendicare adiecta causa iuris canonici & diuinī. Quod optimè explicat Abbas cap.Illud,nu.10. de presumpt. sic: Vendicatio propriè non competit nisi habenti dominium verum, l.In rem, in princ.ff.de rei vendic.vnde liberas personas hac actione vendicare non possumus, nisi adiecta causa illius iuris, quo sunt in potestate nostra. Nam per adiectionem illius cause denotatur non esse absolutam vindicationem verumque dominium, sed potestatem iuri expresso competenter. Et hac ratione pater filium, ciuitas ciuem, religio monachum vendicat. Quia igitur vxor licet æqualis sit viro quoad debitum coniugale, est tamen iure diuino sub illius potestate, in quantum non habet potestatem sui corporis, sed viri, t.Corinth.7. estetiam in viri potestate, quoad gubernationem & obsequia domesticā, Genes.3. Sub viri potestate eris, appellaturque penè famula viri, c.Hec imago, & cap.Mulierem,33.q.5. potest à viro non simpliciter vendicari quasi serua, sed adiecta causa iuris diuinī & canonici, quo mulier sub sua potestate est. Ita docent Abb.eo c.Illud,num.10. & c.Non est, num.6.de sponsal.vbi Alex.de Neu n.14.Prepos.n.9.Couar. & Matienzo nu.7.allegati, Ant.Cucus l.5.infit.maior.t.11.nu.151. Et similiter dicendum est, posse matitum ab vxore vindicari, adiecta causa iuris diuinī & canonici, quo potestatem habet in viri corpus, teneturque vir cohabitare, & illi assistere: ut probauimus n.2.Sic Abbas d.c.Illud,n.10.

Et quamvis lis inter patrem & filium prohibita sit, l.Lib 10 nulla, ff.de iudicij, l.2.t.2.p.3. At potest filius familias agere contra patrem reperendo propriam vxorem. Probat aper- tē c. Non est, de sponsal. vbi cogitur Rex Anglorum restituere vxorem filio reperienti. Atque ita aduertunt ibi Abb.num.2.Alex.de Neu n.§.Prepos.nu.4.Couar.Matienzo, Ant.Cucus num.preced allegati.

Ex dictis infertur primo, teneri vxorem ad comitandum virum alio mutantem domicilium. De qua re, & an valeat contraria consuetudo, vel pactum in ipso matrimonij contractu initum; & an aliquando vir teneatur comitari vxorem: latè disputauit lib.1.tota disp. 40. & sequenti.

Secundò infertur, quamvis vir possit modico tempore, 12 non tamen posse diutius abesse. Quia lex diuina obligat ad coabitandum. Insuper constat ex c.1. de coniug.lepros. ibi: Cum vir & vxor una caro sint, non debet alter sine altero diutius esse. Hanc autem diuturnam moram explicant Host. eo c.1.n.2.super verb.Diuinus, & ibi Ioan. Andr.n.6. Anchiar.n.5. cesse, donec iudex requisitus ab altero coniuge, vel ex officio ob incontinentiae periculum cogat ad cohabitationem. Cæterum dicendum est, id verum esse in casu illius textus, sc. quando coniux sanus à leproso timore infectionis recedit, extra eum tamen casum, arbitrio prudētis consideratis absentiæ causis, & incontinentiae periculo id definiendū esse. Cùm eo c.1. tempus minimè definatur, arg. c. De causis, de officiis deleg. & l.Ait Prator ff.de iure delib. atque ita docent Glof.eo.c.1.verb.Diuinus, vbi Abb.n.7.Prepos.n.3.Alex. de Neu n.6. Astenfis 2.p.sum.l.8.t.10.art.2.q.6.Menoch.de arbit. l.2.centur.5.casu 456.n.2. Nec valet statutum aut consuetudo, vt viri diutius sine vxore sint, quia iuri diuino cohabitationem præcipienti aduersantur. Quod clare significat Alex.III.c.1.de coniug.lepros. vbi præmissa hac consuetudine, subdit: Quoniam igitur cum vir & vxor una caro sint, non debet alter sine altero diutius esse. Et ita docent ibi Anton. n.4.Alex. de Neu n.3.Prepos.n.3.

Permissum tamen est viro, diu abesse ex causa iusta: vt 13 si Princeps ad bellum conuocet, vel ad familiæ gubernationem & rem familiarem tuendam id necessarium sit. Quia in eo euentu vxor est irrationabiliter inuita, atqne adeo vir non tenetur illi morē gerere, subiendo bonorum iacturam, aut præbendo se Regi inobedientem.

Præterea, quia coniuges in ipso matrimonij cōtractu pollicentur sibi mutuum obsequium, & operarum communionem, quantum ad œconomiam, & propriæ domus gubernationem, & ad hoc tendit societas coniugalis. Ergo quoties viri prudentis arbitrio, ad familiæ gubernationem, & rei familiaris necessitatem, exigitur diuturna illa absentia, non debet censeri irrationabilis & illicita. Sic Sot. 4.d.32.q.vn.a.3.ad 1.vers. At vero: &l.7.de iust. qu.2.art.1. vers. An verò. Nauar. sum. Lat. c.16.n.12.vers. Tertiò. Manuel 2. ro. sum. c.90.n.7. Addit autem optimè Sotus illo art.3. ad 1. vxorem absque viri licentia non posse abesse. Quia nec militiæ nec aliis negotiis idonea est.

14 Vtrum autem teneatur vir secum deferre vxorem illū comitari volentem? videtur pars affirmativa probari clare exc. *Quod super de voto, in fin. vbi deciditur, virum eunte in subsidium Terræ Sanctæ, teneri vxorem remanere nolentem secum ducere.* Quod idem habetur l.f.t.8.p.1. ergo idem in quacumque alia viri profectione: cùm eadem sit ratio. Sed sic existimo distinguendum: Si vir proficiatur, statim redditurus, aut nullibi notabilem moram facetus, sed ad varia negotia peragenda diuersis in locis, tendat, credo non teneri secum deferre vxorem. Quia molestū nimis esset, valdeq; impediret iter, cùm feminæ non ita facilè ac viri possint iter agere, magnisq; expensis opus esset: dedecetq; feminas ita peregrinari. Quare tunc vxor remanens esset irrationabiliter inuita. Si verò maritus alicubi sit diu habitatus, suppetantque illi necessaria expensæ ad transferendam vxorem: tenebitur secum ducere. Quia tunc rationabiliter vult vxor virum suum comitari. Et in hoc casu intelligitur d.c. *Quod super.*

15 Tertiò infertur, posse virum aliquam breuem peregrinationem absque vxoris consensu vouere. Cùm sit caput, possitque absque voto illam exequi: non tamen poterit longam peregrinationem vxore inuita promittere. Prob. quia Deo minimè placent quæ implenda sunt cum proximi damno, quale est huiusmodi votum, quod in præiudicium debiti & habitationis coniugalis vergit. Præterea, quia c. Ex multa, §. In tanta de voto, conceditur viro, ut possit absque vxoris consensu vouere peregrinationem in subsidium Terræ Sanctæ, vbi *Gloss verb. Viri, & Abb. n.8. dicunt esse specialissimum casum fauore Terræ Sanctæ: & (vt dicemus n. seq.) non habet locum, quando sola esset peregrinatio, non in subsidium, sed causa deuotionis.* Ita docent Anton. c. *Scriptura, num. 3. de voto, vbi Abb. n.8. D. Anton. 3.p.t.1.c.22. §. 1. Rosella Votum 2.n.8. Sylvest. Votum 5.q.1. Abulens. c.30. Num. q.83. Manuel 2. tom. sum. c.90. nu.7. Angles florib. 2.p.q. vnica, de voto, art. 7. post 9. diffic. dub. 3. concl. 1. Aragon 2.2.q.88. a.8. fol. 1020. Quod si obiicias, vxortenetur sequi virum, quod si nolit, sibi imputet: ergo ipsa inuita poterit maritus exequi votum longæ peregrinationis. Dic vxorem non teneri ad quamcumque viri sequelam, sed ad eam solam, quæ ipsius statum decet, quare non teneatur virum peregrinationis votum exequentem comitari, vt diximus lib. 1. disp. 41. n. 8. quare illud votum in vxoris præiudicium est. Vxor verò nullum peregrinationis votum exequi potest renitente marito, sed opus est, vt assensum præstet. Tum, quia vxorem peregrinari dedecet, atque ita esset in viri præiudicium. Tum etiam, quia in vouendi potestate non sunt pares: eo quod vir sit caput, & vxori ipsi subdita, (vt probauit disp. præced. num. 8. vbi etiam an votum longæ peregrinationis viri sit ipso iure irritum dixi.) Sic docent Abb. & Abulens. ibidem. Et iuxta hoc intelligendi sunt multi Doctores absolute docentes, virum non posse peregrinationis voto se astringere, absque vxoris consensu. Hi sunt Innocent. c. *Scriptura, de voto, n.3. vbi Hostiens. ad fin. Ioan. Andr. n.8. Card. q.14. Anch. nu. 13. Henricus n.7. lex fin. t.8.p.1.* debent enim intelligi, quando est votum longæ peregrinationis, ac subinde vxori præiudicans.*

16 Excipiendum tanien est votum in subsidium Terræ Sanctæ eundi, potest enim vir renitente vxore illud emittere, & exequi tenetur. Habetur expressè, c. Ex multa, §.

In tanta, de voto. Quia vxor potest sequi virum, quod si nequeat, iustum est, vt ad tempus contineat fauore boni publici totius Ecclesiæ. Dixi, in subsidium Terræ Sanctæ, quia si peregrinatio esset solius causa deuotionis, vt nunc contingit, non gauderet hoc priuilegio, sed necessarius esset vxoris consensus ad illud exequendum votum. Nam text. d.c. *De mulier, de voto, in subsidium disponit, & cùm sit in præiudicium vxoris, non est extendendus: eo vel maximè, quia sustinetur illud præiudicium ob fauorem boni publici, quod minime versatur, quando peregrinatio est solius deuotionis causa, sed sola priuata videntis utilitas.* Ita docent Suppl. Gabr. 4. d. 32. q. vn. art. 2. concl. 7. ad fin. greg. Lop. l.9. verb. Ir à Ierusalem, tit. 8. p.1. Palacios 4.d.32. disp. 2. paulo post princ. vers. Porro autem. Stunica q.3. de voto, nu. 69. Man. 2. tom. sum. c.90. n.8.

De vxore autem, An simile votum possit emittere & exequi viro contradicente, sub iudice est. Quidam id admittunt, si non sit iunior, ac de incontinentia suspecta, sitque ita dives, vt possit gentem armatam ad bellum secum ducere. Quia licet textus nil disponat de vxore, at militat eadem ratio in hoc casu: ita sentiunt Hostiens. sum. t. de voto, §. *Quis vovere posset, n. 9. Innoc. c. Scriptura, de voto, ad fin. & ibi Card. q.14. Henricus n.7. Abb. d.6. Ex multa n.9. Asten. 2.p.sum. l.8.t.10.4.2.q.5. Abul. c.30. Num. q.83. v. Antonin. 3.p. t.1.c.22. §. 1. Tabien. Matrim. 1. §. fin. Nau. sum. c.12. n.62. Greg. Lop. l.7. verb. Ninla muger, t.8.p.1. Lud. Lop. p.1. instruct. c.46. §. penult. Capua p.2. decif. 1.2.c.1.2.n.27. At probabilius est non posse. Quia mulier cum maiori castitatis discrimine & minori Ecclesiæ commodo potest peregrinari: insuper debet regi à viro, atque ita facilius tenetur ipsum sequi, quam è contra. Quare par non est, vt dispositum in viro, ad vxorem extendatur. Ita docent D. Th. 4.d.32. q. vn. art. 3. ad 1. vbi Dur. q.2.n.8. ad 1. Palud. q.2.a.3.n.25. ad 1. & d.38. q.3.a.1.n.10. Suppl. Gabr. 4.d.32. q. vn. a.2. concl. 7. Sylu. Votum, 5.q.1. Lex fin. tit. 8. p.1. Sotus 4.d.32. q. vn. ar. 3. vers. At vero. Viger. l. inst. c.16. §. 7. vers. 10. fin. Stunica q.3. de voto, n.70. Man. 2. tom. sum. c.90. n.8.*

An vxor teneatur aliqua obsequia impendere viro? di- 18 xi 1.6. disp. 6.n.14. & 15.

S V M M A R I V M.

Vir tenetur vxorem alere, nu. 19. & ibi remissus, quid, quando dos non soluitur, aut vxoris culpa amittitur, aut indotata dicitur vxor.

Quid, quando culpa alterius coniugis, non simul vir & uxor habitant, sed seorsum, n.20.

Quid, si quando seorsum habitant, vir retineat datem, aut indotata duxerit vxorem, n.21.

Quid, si uxor à viro percussa recedat, n.22.

Quid, si culpa non tendat direcțe ad separationem? vt si uxor heretica in carcere perpetuum detrudatur, vel vir bannitus sit, aut in trinemibus, n.23.

Quid, si eius culpa separatio facta est, velit cohabitare, cautionemq; dare de non offendendo? n. 24. & ibi, ultima culpa nocet.

Quid, si neutrius coniugis culpa fiat separatio: ut propter morbum, n.25

An in extrema necessitate sit praferenda uxor parentibus, filii, ceterisque viri cognatis, n.26.

An vir pauper teneatur uxorem & filios alere: & uxor dives teneatur virum alere, n.27.

An uxor & filii teneantur ex mutuo per virum pauperem ad ipsos alenos recepto, atque ita ex dote aut aliis propriis bonis teneantur illud solueret refertur opinio affirmans, cum suis moderationibus, n.28.

Contra aucto. quamus extent res illo mutuo empta, nu. 29. & ibi:

Quid si vir prodigè aluerit ultra debitum uxorem, an danda sit illi dos integræ? Quid, si vir tradat feminæ centum aureos tradendos viri creditor, & illa non tradat, sed expendat in familia sustentatione, an teneatur ipsa ex bonis propriis soluere, si vir postea soluendo non sit, n.30.

QVAESTIO II. An coniuges teneantur sibi mutuo alimenta præstare. Prima conclusio. Vir tenetur vxorem alere. Constat ex l. penul. ff. vt in possess. legat. l. Si filia, §. 1. ff. familie heric. l. Si cum dotem, §. Sin autem ff. solut. matrim. & latissimè prosequitur Surd. de alim. t.1. tota q.32. Et ratio est, quia ideo dotem vxoris recipit, vt matrimon. onera sustineat, ipsi & familiæ alimenta præstans, l. Pro oneribus, C. de iure dotium, l. Dotis fructus, ff. cod. Quando autem dos promissa non soluitur, aut eius culpa deperditur, aut indotata dicitur à viro, an sit alenda? dicam disp. sequenti.

20. Intellige tamen, quando vxor viro cohabitat, si enim absque viri culpa, propria temeritate, ab eius consortio recedat, alenda minimè est à viro. Quia vxor debet esse in viri obsequio, c. Hac imago, 33. q. 5. ac proinde si obsequium debitū minimè præstare velit, receptura nō est alimēta sibi debita. Qui enim nō facit quod debet, nō recipit quod oportet, l. Si ea. C. cōdit. insert. l. Julian. §. Affinis. ff. de acti. empt. Si autem viri culpa, vt ob eius sœvitiam recedat vxor, alenda est. Nam cum ipso non imputetur in viri obsequio nō esse, sed culpe viri id tribuendū sit, perinde censendū est, ac si in viri obsequio esset. l. Iure ciuli, ff. de cond. & demonst. vbi cōditio habetur ac impleta, quādo deficit culpa eius, cui implenda erat. Ita docet Cyn. l. Quod in vxorem, n. 1. C. de negot. gest. & ibi Bald. n. 2. Salic. n. 3. idē Bald. l. 1. n. 9. C. de legat. & ibi Iason, n. 4. Alex. l. Si cū dotem, §. Sin autem, n. 7. ff. sol. matrim. Guido decis. 439. n. 6. Cuman. conf. 175. n. 3. Hippol. l. vn. nu. fin. C. de raptu virg. Tiraq. de retr. lignag. §. 10. glos. vn. nu. 14. & 16. Bertachin. in repert. lit. M. verb. Maritus alere, vers. Maritus non debet: iuncto vers. Maritus rixosus. Ioan. Lup. rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 6. 4. n. 10. & c. Per vestras, nota. 3. in princ. n. 4. & 6. Couar. 4. decr. 2. p. c. 7. §. 5. n. 2. Gutier. quest. canon. l. 1. c. 24. n. 7. Lara l. Si quis à liberis, §. Si quis ex his, n. 34. & 35. ff. de lib. agnosc. Petrus greg. Syntagma. iuris. l. 9. c. 19. n. 4. Matienzo lib. 5. recop. t. 9. l. 2. glos. 1. nu. 53. Caluacan. alios referens, 2. p. decis. 20. de contract. que in ordine est 67. n. 2. Peguera decis. crimin. 20. à n. 4. Barbosa, 2. p. rubr. ff. solut. matrim. n. 43. Surdus de alimento, tit. 1. q. 32. n. 17. & seqq. & tit. 7. q. 16. à nu. 1. Brunor. in suo compendio, lit. M. verb. Maritus, vers. Maritus cogitur.

21. Hæc autem adeò vera sunt, vt quando sua culpa vxor recedit, vir quamvis dotem habeat, minimè obligetur ad ipsam alendam. Quia vxor tenetur viro dotem tradere, & in ipsius obsequio esse, quare si in alterutro deficiat, celsat ipsam alendi obligatio. Ut bene docet Surd. de alim. tit. 7. q. 16. n. 14. Et è contra, si vir in culpa sit, tenetur vxorem absque dote ducentam alere. Quia si secum habitaret, ad id teneretur, (vt dicemus disp. seq. nu. 8.) & cum viri culpa minimè habitet, gaudebit habitantis priuilegio: vt dixi n. præced. Atque ita docent Ioan. Lup. c. Per vestras, de donat. inter vir. & vxor. notab. 3. in princ. n. 4. vers. Ego vero Matienzo alios referens lib. 5. recop. t. 9. l. 2. glos. 1. num. 50. Barbosa, 2. p. rubr. ff. soluto matrim. n. 43.

22. Hinc infertur vxorem à viro recedentem ob nimiam castigationem, alendam esse à viro, secus si moderata sit. Quia in priori casu, culpa viri est, in posteriori autē, vxoris. Permissum est enim viro vxorem corrigere, moderateque punire, l. Rei iudicata. ff. solu. matrim. at cautē & comiter oportet eam tractare. Talis namque est inter illos societas, qualis inter patrem & filium, non cuiusmodi inter mancipium & dominum. Ut eleganter docet Ludou. Viuss in lib. de offic. mariti, c. de eligenda vxore, ad fin. Sic Lara, l. Si quis à liber. §. Si quis ex his, n. 110. ff. de lib. agnosc. Surd. de alim. t. 7. q. 16. n. 5. Existimo autem exigi nimium castigacionis exceplum, quo fuga hæc vxoris culpa vacet, ac proinde extra viri domum ea non obstante ipsi debeantur alimenta. Quamvis enim vir aliquantulum rationis limites in corrigenda vxore excedat, non continuo licet vxori ab eius consortio aufugere.

23. Rogabis autem, quid dicendū sit, si vxor ob propriam culpam, vt hæresim, in carcerem perpetuum includatur? Videtur enim virum alendi obligatione eximi. Quoniam culpa sua extra viri consortium est: nec vir, quamvis ob hæresim non celebret diuortium, tenetur in eo carcere illi cohabitare. Atque ita sub dubio cogitandumq; relinquentis sentit Ioan. Lup. rubr. de donat. §. 164. num. 7. & affirmant Simancas de cathol. inst. in priori edit. c. 16. n. 8. Rojas singul. 126. Surd. de alimento. t. 7. q. 21. n. 9. Ceterū ex hoc capite credo virū minimè excusari (dico ex hoc capite: nā si dos publicetur ob id delictum, teneatur, eo quod indotata maneat, necne vir ipsā alere, dicemus disp. seq. n. 10.) Quare esto dos maneat apud virum, tenetur alere, si diuortium non celebret ratione hæresis: & similiter, si indotata duxerat. Et ad hoc sentiendum ducor, quia culpa illa vxo-

ris non tendit directè ad separationem habitationis, scuti contingit quando propria temeritate aufugit: vnde in separatione illa, nulla vxoris culpa versatur, sed tantum in causa. Quis enim diceret vxorem, quæ culpa sua lepra infecta est, licet in causa sit præuisa, ob quam iustè vir ab eius consortio recedit, alendam ab eo minimè esse, quasi culpa sua seorsum habitantem? Accedit, vxorem teneri alimenta mittere viro pauperi, sua culpa bannito & exulant, (vt probauimus l. 1. disp. 41. n. 13.) Idemq; videtur dicendum, vbi vir culpa sua in triremibus esset. Tandem, quia (vt dicemus n. seqq.) coniux sua culpa recedens, ius alimentorum recuperat, si pœnitentia ductus velit cohabitare: at vxor in carcerem perpetuum inclusa, sui delicti pœnitentiam agit, parataque est viro cohabitare, vbi sibi permisum fuerit: non ergo ex cohabitationis defectu priuanda est alimentis. Ideo hanc sententiam sibi cōtrarius tuerit Simancas in cathol. inst. in 2. edit. tit. 16. nu. 18. & 19. & Surd de alimento. tit. 7. q. 16. num. 14. quamvis in ea sit sententia, vt vir non teneatur in hoc casu alere vxorem, concludit tamen, subueniendum esse illi secundum regulas eleemosynæ, ne fame pereat.

Et ad decidendum cuius culpa separatio habitationis ²⁴ contingat, attendendum est semper ad ultimam culpam, iuxta regulam, l. Illud, 17. ff. de periculo & commodo rei venditæ, ibi: A equum est posteriore moram nocere. Quare si vxor, quæ culpa sua recesserat, pœnitentia ducta ad virum rediens nolit admitti, iam ex tunc vxoris culpa purgata in virum transfunditur, tenebiturq; ipsi seorsum habitanti alimenta præstare. Ita docent Gloss. cap. Significasti, verb. Materiam, in fin. de diuort. vbi Hostiens. n. 2. super verb. Restitui. Ioan. And. n. 7. fin. Anton. in fin. Anch. nu. 7. Abb. n. 8. Alex. de Neu. n. 7. Card. n. 2. Prepos. n. 4. Alex. conf. 78. n. 1. lib. 5. Barbosa 2. p. rubr. ff. sol. matrim. num. 44. Et è contra si ob sœvitiam mariti vir inculpatè aufugerat, virque cautionem de securitate sufficientem præstar, nec tanta sit eius sœvitia, quin cautione illa satis vxori consulatur, & vxor adhuc ad virum redire renuat, non tenetur ex tunc ei extra confortium suum existenti alimenta subministrare. Quia ultima ea culpa vxori nocet. Sic cum ferreto conf. 34. n. 18. docet Barbosa eod. n. 44.

Vbi autem neutrius coniugis delicto separatio contigerit, vt ob viri furorem, vel mortuum cōtagiosum, cuius infectionis periculo vxor cohabitans exponeretur, alenda vtique est vxor seorsum habitans. Cùm enim culpa vacet, par non est, vt damnum priuationis alimentorum subeat. Ut bene multis relatis docet Lara l. Si quis à liberis, §. Si quis ex his, num. 36. ff. de liber. agnosc. Barbosa 2. p. rubr. ff. solut. matrim. n. 43.

Dubitabis autem, in extrema indigentia constitutis ²⁶ vxore, parentibus, & filiis, vel aliis mariti cognatis, cai potius teneatur vir subuenire? Enriquez. l. 11. de matrim. c. 8. n. 1. ait vxorem præferendam esse filiis, aliisque cognatis, & refert pro se D. Thom. 2. 2. q. 26. a. 11. qui id minime dicit. Sed sic distinguendum est, extra casum extremæ necessitatis potius tenetur vir vxori, quam parentibus succurrere. Quia in iis quæ ad economicam rationem citra extrema indigentiam attinent, arctior est coniugalis vno. Iuxta illud Genes. 2. Propter hoc relinet homo patrem & matrem, & adhæredit vxori sue. Et Matth. 19. Itaque iam non sunt duo, sed una caro. In extrema autem necessitate, potius parentibus est subueniendum. Quia est debitum antiquius erga parentes, & ratio boni, quod est dilectionis obiectu, inuenitur eminentius in parte: teste D. Thom. eo. art. 11. diliguntur enim parentes, vt principium: ac proinde maior est cum illis coniunctio, quoad esse absolute, cui in extrema necessitate subuenitur. Ita videtur sentire D. Thom. eo. a. 11. ad 1. & docent ibi bñes in fine, & Aragon ibi, ad fin. Valentia 2. 2. disp. 3. q. 4. pñct. 5. coroll. 10. vbi bene colligit ex Caiet. ea. q. 26. a. 12. filii in extrema necessitate magis subueniendum esse, quam vxori. Quia illi quoad coniunctionem magis amantur, cum sint aliquid substantiæ, & pars visceralium parentum, vxor autem non est pars viri.

Secun-

27 Secunda conclusio. Maritus inops non tenetur vxorem alere: sicut nec tenetur filios: iuxta l. Si quis a liberis, §. pen. ff. de liberis agnos. & tradunt Bald. l. Vbi adhuc, n. 25. C. de iure dotum. Ioan. Lupus, l. 61. Taur. n. 11. vbi Castillo n. 23. Azebedo lib. 5. recop. t. 3. l. 9. n. 32. Barbosa, l. Si constante, 25. in princip. nu. 52. ff. solu. matr. Et ratio est, quia non tenetur vxori ultra quam facere possit, l. Etiam, & l. Maritum, ff. solu. matr. Quinimo si vxor diues sit, tenetur viro inopi alimenta praestare. Ut probat l. Si cum dote, 23. §. Si maritus, ff. solu. matr. ibi: Quid enim tam humanum est, quem forruitis casibus mulieris, maritum, vel vxorem viri participem esse? Et ita docent Specul. tit. Qui filii sint legit. §. vn. n. 40. Bart. tract. de alimentis, n. 49. & d. l. Si cum dote, §. Sin autem, n. 6. vbi Alex. n. 9. Ioan. Lupus, l. 61. Tauri, n. 11. vbi Castillo nu. 24. Bertachin. in repertor. lit. V. verb. Vxor alitur, vers. Vxor diues. Guido decis. 439. n. 2. Lara multos referens. l. Si quis a liberis, §. Si quis ex his, n. 14. ff. de liber. agnos. Pontanus de alimentis, c. 14. num. 1. habetur to. 8. tract. p. 1. Petr. Greg. syntagm. iuris, l. 9. c. 19. n. 5. Azebedo li. 5. recop. t. 3. l. 9. nu. 33. vbi & Matienzo gloss. 4. n. 2. Surdus de alimentis, t. 1. q. 35. nu. 6. & 7. & q. 36. n. 6. & 7. vbi n. 9. cum multis per eum relatis docet, si bona dotalia minime sufficiant, teneri vxorem ex bonis paraphernalibus ea alimenta tribuere.

28 Hinc infertur solutio grauissimæ questionis. An quando soluto matrimonio nulla viri bona supersunt, teneatur vxor bonis dotalibus soluere debita a viro contracta, ad ipsam & familiam alendam, ut ad soluendum famulorum mercedem, domus locationem, vestes & cibaria familie. Et similiter, an possint conueniri filii, teneanturque mutuum a patre inope acceptum pro ipsis alimentis soluere? Eadem enim prorsus est virtusque quest. decisio & ratio: ut bene aduertit Surdus de aliment. tit. 8. priuileg. 48. n. 6. atque ita omnes DD. referendi, loquentes de vxore, assentientque teneri, id comprobant per DD. id de filiis affirmantes. Multi DD. (& satis probabiliter) opinantur, vxorem teneri & filios ad dictum alicuium alienum soluendum. Ducuntur primò. Quia vbi res aliena in utilitate aliquius conuersa est, quamvis ea minime accepit, tenetur saltem in subsidium accipientis, qui non est soluendo: ut constat ex l. Ei qui, 7. §. Alioquin, C. quod cum eo, vbi habetur aliquo in re mea contrahente absque meo mandato, teneri me, si res in commodum meum conuertatur, & ex l. His solis, ff. de condit. indeb. vbi cum decernatur ius repetendi pecuniam competere solum contra recipientem, non contra eos quibus proficit: aiunt Gloss. verb. Proficit, & ibi Salic. n. 1. Paul. n. 2. hoc fallere in subsidium, si recipies non sit soluendo, & quibus proficit, habeant ex causa lucrativa, secus si onerosa: sed quando maritus aut pater inops mutuo accepit pecunias, ad vxorem & filios alendos, pecunia illæ cessere in utilitatem vxoris & filiorum, habentque eas ex causa lucrativa, non autem onerosa: ergo viro aut patre impotente ad soluendum, tenentur in subsidiū. Probatur minor, quia pater vel maritus inops minime tenetur vxorem aut filios alere: (ut probati num. preced.) ac proinde alimenta ab ipso praestata non habebunt ex causa onerosa, scilicet, tanquam ipsis debita, sed ex causa lucrativa, & ex viri liberalitate: vnde & pecunia in alimentis expensa, dicetur conuersa invxoris & filiorum utilitatem. Nam (ut bene ait Matienzo lib. 5. recop. t. 3. l. 9. gloss. 4. n. 2.) versum dicitur in vxoris & filiorum utilitatem, quod in ipsis alendis a viro inope ad id non obligato consumptum est. Secundò. Quoniam vbi aliquis occasione pecunia, aut rei cuiuscunque alienæ consumpta, fit ditor, tenetur, quamvis pecuniam illam aut rem apud se non habeat, ut constat ex l. 2. ff. ad l. Rhodium, de iactu, in princ. vbi habetur, si laborante naue mercium iactus factus sit, detrimentum futurum communem etiam eorum, qui propter amissas aliorum res consequuti sunt, ut suas merces saluas habeant: sed occasione mutui accepti a viro paupere vxor & filii eo alimentari, sunt effecti ditiores, se enim aut proprijs bonis aut mutuo accepto alerent, nisi pater aut vir accepisset, prout non tenebatur: ergo viro aut patre non existente soluendo, tenentur soluere. Et confirmatur;

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

quia licet pater non teneatur ex mutuo filios familias facto: vt constat ex toto tit. ff. ad SC. Maced. at si conuersum sit in rem patris, videlicet, ad quam pater subministrandum astrictus erat, tenebitur: ut constat ex l. sed Julianus, 9. §. Proinde, ff. eod. t. Ergo quamvis vxor & filii non teneantur ex mutuo per patrem aut virum accepto ad ipsos alendos, tenebuntur tamen quando in eorum remversum est, quia scilicet, eo alimenta, ad quæ vir non tenebatur, empta sunt. Tertio, ex l. 61. Tauri, hodie l. 9. t. 3. l. 5. recop. ex qua constat vxorem non teneri ex debito contracto a marito, nisi probetur versus esse in ipsis vxoris utilitatem, in rebus, ad quas vir non tenebatur, at dum est inops, non tenetur ad alimenta: ergo vxor obligatur nummos mutuo acceptos pro alimentis soluere. Tandem, quando vxor aut filii sunt diutes, pater vero aut maritus, pauper, probatur teneri. Debita contracta ab ipsa vxore vel filiis, tenentur ex suis bonis soluere, at dum pater aut vir est inops, tenentur vxor & filii diutes ipsum alere, & suam familiam: ergo alicuium ad hoc contractum est verè debitum ipsis vxoris & filiorum, ac subinde astringuntur illud soluere. Ideo hanc sententiam loquentes de filiis tuerunt Bart. dubitans, & cogitandum relinquens, l. His solis, fine ff. de condit. indebti. Angel. ibi, n. 1. Iason n. 2. idem Iason l. Si me, & Titum, n. 3. ff. si cert. petat. & l. Si eum seruum, n. 1. ff. eo tit. vbi Purpuratus, n. 5. Cepola cautela 246. incipienti, Quid si pater. Franc. Cremensis singulari 36. incipienti, Tu mutuasti pecuniam. Lud. Roman. singulari 210. incipienti, Pater erat pauper. Et loquentes in filio & vxore docent idem, Ioann. Lup. dubitans, & relinquens cogitandum, rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 66. n. 5. & 6. & id omnino definiens idem Ioann. Lup. l. 61. Tauri, n. 11. vbi Castillo num. 23. & 24. Lara l. Si quis a liberis, §. Si quis ex his, num. 115. ff. de liberis agnos. Gama 1. part. decis. 366. numero 7. Baeza de inope debit. c. 1. num. 53. & 54. Azebedo lib. 5. recop. tit. 3. l. 9. numero 32. & 30. 31. Matienzo eo. lib. 5. titul. 9. l. 3. gloss. 7. num. 5. Barbosa l. Si constante, 25. in princip. num. 52. ff. solut. matr. Surdus de aliment. ti. 8. priuilegio 48. n. 5. & 6. citanturque communiter pro hac sententia, Bald. l. fin. c. ad Macedonia num. vbi nil dicit: & Platea l. Vxorem fine. C de decurion. l. 10. vbi mota hac questione nil definit, sed tantum ait Bart. d. l. His solis, in simili arguere. Addit Barbosa, n. 35. viro dante maiora alimenta, quam teneretur, obligari mulierem in subsidium. Et retenta hac sententia, idem dicendum est, nempe teneri filios illud mutuum soluere, quamvis haereditatem paternam renuntient. Ut bene aduertunt Franc. Cremenensis, & Baeza, n. 53. proxime citati. Quia obligatio haec non consurgit ex haereditatis adiunctione, ut ita filij tanquam haereses teneantur patris debitam soluere, sed eo quod mutuum illud a patre acceptum est verum in illorum utilitatem, & illius occasione locupletiores facti sunt, nec bona patris ad id persoluendum supersunt. Praeterea, haec sententia tunc solum locum habet, quando pater vel maritus tempore arii alieni contracti erat iam inops: secus si diues, licet enim postea facultatibus labetur: minime tenerentur vxor & filii. Quia tunc vir aut pater tenebatur ad ea alimenta, quare vxor & filii sibi debitum receperunt, ac proinde non censentur effecti locupletiores, nec mutuum illud dicetur conuersum in eorum utilitatem. Ita docent Ang. Barbosa, Surdus proxime citati: atque manifeste sentiunt omnes autores huius sententiae, si quidem omnes loquuntur de patre aut marito inope. Insuper haec sententia procedit, licet vxor aut filii essent etiam inopes tempore mutui accepti, tenebuntur enim, dum bona habuerint, id debitum soluere. Quoniam adhuc id mutuum in eorum cessit commodum, & ditiores facti sunt: cum pater aut maritus inops ad ea alimenta non teneretur: & ipsi aliunde, ne fame perirent, quæsturi essent. Ita docent in filiis loquentes Cepola & Ludo. Roma. proxime pro hac sent. relati: & aperte colligitur ex Baeza de inope debitore, c. 1. num. 54. reddens enim rationem, cur filii hoc mutuum soluere teneantur, ait: Quia nisi pater accepisset, mutuo erant accepturi, ne fame perirent. Vbi manifeste loquitur, quamvis filii tunc essent pau-

QQQ peres.

res. Latum tamen discrimen intentione etiam stando in hac sententia, quando mater tunc erat diues, ipsique non decrant facultates necessariae ad alendam familiam, vel quando similiter erat pauper, & similiter de filiis. Nam si mater erat pauper, minime tenebitur ad aës alienum contractum pro alendo marito & familia, cum ad ea alimenta non teneatur, nec ea omnia cesserint in suam utilitatem sed tantum tenebitur pro rata sibi correspondenti, & filii pro sua parte: si vero diues esset, teneretur integre solvere. Quia tenebatur virum, filios, & familiam alete: & ita sentit *Ioan. Lupus l.61. Taur. n.11.* loquens de matre diuite. Pari ratione filii si sint pauperes, & etiam parentes, obligabuntur ad eam solam partem, quæ cum ipsis consumpta est. Quia non tenebantur parentes alete, si vero diutes essent, & parentes pauperes, tenerentur ad alimenta integra. Quia tenebantur parentes suos alete, *l. Si quis liberis, §. Si vel parens, & §. Item rescriptum, ff. de liberis agnosc.*

29 Cæterum quamvis hæc sententia sit satis probabilis, contraria magis mihi placet, nempe, nec vxorem nec filios teneri illa debita, per maritum aut patrem contracta, soluere ex suis bonis. Ad quam probandum præmitto, in vitro paupere non esse omnino extinctam obligationem alendi vxorem & filios, sed tantum suspensam pro inopiae illum excusantis tempore: sicut quicunque debitor ratione inopiae non deobligatur pro rata ab ære alieno soluendo, sed tantum suspenditur illa obligatio, excusaturque à solutione, dum impotentia ratione inopiae durat. Quod inde aperte constat, nemio enim dubitabit vxorem & filios minimè teneri ad ea debita à viro inope contracta pro eorum alimentis, si facultates viri successu temporis ita augeantur, vt sit illa soluendo: at si ratione paupertatis obligatio illa protinus extincta esset, facultatibus auctis minimè reuiuisceret. Obligatio enim semel extincta non reuiuscit, *l. Cum ex causa, C. deremis pign.* Hoc præmisso probatur sic nostra sententia: Si Petrus quo suis satisfaciat creditoribus, magnum aës alienum confluet, existimans forte, vt sit postea illud soluendo, quamvis contrarium euenniat, nullus dicet creditores, quibus eo mutuo satisfactum est, & in quorum utilitatem cessit, teneri posterioribus creditoribus, qui mutuo illas pecunias dederunt Petro. Quidam hi posteriores creditores nullum cum prioribus contraetum inire, & vere per mutuum transtulerent dominium in Petrum, & Petrus tanquam verus dominus potuit suis debitis ex eo mutuo satisfacere, quamvis ab ilorum solutione ratione inopiae excusaretur. Similiter ergo, quamvis maritus inops ratione impotentiae eximatur, seu potius excusat pro tunc ab onere alendi vxorem & filios, nec teneat ut ære alieno grauare, quod huic obligationi respondeat: at si vere se grauauit, & sic aluit, veram obligationem ratione impotentiae suspensam adimpluit, nec dicetur pecunia illa conuersa in utilitatem vxoris & filiorum, ad quam pater vere non tenebatur: nec vxor & filii vere dicentur effecti locupletiores, & ex causa lucrativa recipientes, sed potius ex causa onerosa, cum vere ipsis debitum receperint: ac proinde illud mutuum minime astringentur soluere. Et confirmatur, quia licet vxor esset diues tempore mutui accepti à viro paupere, non tenebatur directe ad alimenta viri & filiorum, sed in subsidium, scilicet, viro non querente aliunde pecunias, quibus necessaria suppeditaret: & cum iam quæsierit, mutuo accipiens, vxor ab eo onere releuata est, nec ipsi pecunia est mutuo data, nec suo nomine recepta: non ergo illam soluere tenebitur. Secundo probatur ex *l. Non aduersus 15. C. Si certum petat. & l. Cum de actione. & oblig.* ibi: Eum cui mutuam dedisti pecuniam, ad solutionem urgere competenti debes actione. Nam aduersus negotatores, quos ex mercibus pecunias abstulisse, tuo debitori proponis, nullam habes actionem. Ex quibus textibus constat actionem hanc mutui repetendi esse personalem, ac proinde contra solum debitorem, cui datum est, competere: cum in illum vere translatum sit dominium, ac in istar veri domini potuerit de illo disponere. Tertiò, quia vxor solu-

to matrim. potest integrum dotem recuperare, licet vir prodige expenderit ipsam, ultra debitum alens: vt bene docent *Nauar. sum. Hispana cap. 28. addit. ad num. 153. cap. 17. Lat. cap. 17. num. 155. Manuel 1. to. sum. 2. edit. cap. 100. num. 7.* nec audiendus est *Barbosa*, qui (vt num. præced. retuli) sensit teneri vxorem illa alimenta superflua ex suis bonis soluere: at vir minime tenebatur illud superfluum expendere: ergo vitum non teneri non transfundit onus in vxorem, vt de suo soluat. Tandem, quia *l. 60. Tauri, hodie lib. 5. recip. §. 9. l. 9.* generaliter deciditur, mulierem lucris constante matrimonio acquisitis renunciantem, non teneri ad aës alienum constante matrimonio à viro conflatum. *Et l. 61. Tauri, hodie lib. 9. l. 3. eod. lib. 5.* bene pôderata fauet huic sententia, nam in priori eius parte deciditur, vxorem pro viro spondentem non teneri, licet allegatur debitum in vxoris utilitatem conuersum esse: si autem mutuo vterque coniux se obligari solum teneri, si in eius utilitate cesserit, vt quia consumptum sit in iis, quæ maritus praestare non tenebatur. Si ergo quando vxor se obligauit, non tenetur, licet debitum verè in eius utilitatem cesserit: prout intelligit *cam l. 61. Ant. Gomez ibi n. 2. à fortiori non tenebitur, vbi non se obligauit.* Et confirm. quia in *2. p. illius l. 61. Tauri*, vbi decisum erat vxorem non obligari, nisi mutuo cum marito se astrinxerit, & tunc solum si constet mutuum in ipsis utilitatem cessisse: subditur, *Peroso lo que conuirtio en provecho della, fue en las cosas que el marido le era obligado a dar, así como vestirla, y dar le de comer, y las otras cosas necesarias: mandamos, que por esto ellano sea obligada a cosa alguna.* Tunc sic, aut hæc lex disponit dum vir est locuples, & hoc non, til enim disponeret, cum quicunque fideiussor solum teneatur in subsidium, vbi principalis debitor soluendo non est: eo vel maxime, quod illa lex ius nouum continet, teste *Ant. Gom. ibi num. 2.* Vel disponit vbi bona deficiunt viro ad soluendum, & tunc habetur intentum. Nec obstant argumenta contrariae sent. proposita num. præced. Quia ex dictis constat, vxorem & filios habere ex causa onerosa, & illud mutuum non vere dici conuersum in eorum utilitatem; & *l. 61. Tauri*, quam oppositi pro se adducunt, potius fauet huic sententiae: vt proxime probani. Et ideo hanc sententiam loquentes de filiis, tuentur *Alciatus l. Si eum seruum nu. 27. ff. si cert. petatur. Decius ibi num. 1. additionator ad Decium, lit. A. & loquens de vxore tenet idem, attento iure huins regni, l. 61. Taur. Gom. Arias l. 59. Taur. n. 7.* & loquens de vxore sustinet idem *P. Molina to. 2. de iust. disp. 435. §. Tertium est: & in fortioribus terminis docet idem Manuel 1. to. sum. 2. edit. 6. 100. n. 8.* Et hanc sententiam credo esse veram, licet res emptæ pecunia illa mutuo accepta extent, adhuc enim vxor, & filii non tenentur, quamvis maritus aut pater soluendo non sit. Quia nulla est actio creditoribus aduersus res mutuo emptas, nec illæ subiectæ sunt hypothecæ pro mutuo, sed sola est actio personalis aduersus mutuum. Quare audiendi minime sunt *Ang. l. His solis n. 1. ff. de condit. indeb. & Ioan. Lupus rubr. de donat. inter vir. & vxor. n. 66.* vbi dicunt esse certum teneri, vbi res mutuo emptæ extarent: sed id non probant.

Tandem in hoc cœnuent credo vxorem teneri de suo soluere, nempe, si iussa à viro tradere viri creditoribus centum, quæ ipsis ad hoc dedit, vxor expenderet in familiæ sustentatione, & vir non esset postea soluendo. Quia causam dedit ne creditores debitum recuperarent. Ita docet *Lud. Lopez 1. p. iust. c. 161. §. Qualis autem, vers. Tandem dubitari potest.* Additque id esse verum, quamvis pro gravi familiæ indigentia creditoribus non indigentibus distulerit solutionem, vacavit enim culpa, at tenebitur de suo soluere. At hoc non credo, propter doctrinam *Nauar. sum. c. 17. num. 268.* quam amplectitur *Molina contra alios, to. 2. de iust. disp. 350. §. De vxore eiusmodi*, vbi docet vxorem non plus insumentem de bonis per usuram à viro acquisitis, in eiusque dominium translatis: quam sit sibi debitum ad congruam sustentationem iuxta personæ qualitatem, ad nullam teneri restitutioem. Quia vir

non minus debitor ille existit huius coniugae sustentationis, quam ceteris creditoribus. Sic ergo in praesenti casu vir non minus debebat vxori, & familiæ grauiter indigenti, quam creditoribus, si ergo adhuc existente marito domino illorum nummorum (non enim transit dominium in creditores ante solutionem illis factam) alijs creditoribus postpositis vxor eos expendat in familiæ & sua sustentatione, cum grauiter paterentur, nec vir subueniebat, debitum sibi recuperauit, ac proinde non tenebitur de suo soluere, deficientibus viri facultatibus.

DISPUTATIO V.

An ob dotem non solutam liceat viro negare alimenta & cohabitationem vxori, ac proinde ipsam non traducere, ac iam traductam domo expellere?

SUMMARIUM.

Nequit debitum coniugale negari uxori, ob dotem non solutam, n. 1.
Possunt negari alimenta uxori, dum promissa dos non soluitur, 2.
Quid, sola doris parte non soluta?, 3.
Quid, si dos non ab ipso vxore, sed ab alio promissa sit?, 4.
Quid, si non soluitur, quia promittens soluendo non est?, 5.
Quid, si dote non soluta, sit vxor in viri obsequio?, 6.
An vir tunc alens possit alimenta repeteret?, 7.
Quid, si vir indotatus uxorem ducat?, 8.
Et quid, si uxor diues sit?, 9.
Quid, si uxoris culpa dos porean: ut quia ob eius habeat publicatur?, 10.
An ob dotem non solutam possit vxor non traduci, & expelli? Refertur prima opinio, n. 11.
Extenditur, ut possit expelli, licet dos promittatur ab alio, 12.
Quid, si pars doris non soluatur?, 13.
An post expulsionem possit vir agere, ut sibi dos soluatur?, 14.
*Quid, si nulla sit promissa dos, & vxor cum sit diues nolit dote consti-
tuere?, 15.*
Refertur opinio secunda, n. 16. Et opinio authoris, 17.
*Soluuntur argumenta, & explicantur cap. Per vestras, de donat. inter
vir. & uxorem, & fin. C. ad Velleianum, 18.*
*An uxor possit ab habitatione expelli, quando coniuges impediti sunt ad
petendum debitum?, 19.*

PRÆMITTENDÆ sunt conclusiones ab omnibus receptæ, & deinde proponetur, in quo verseretur, difficultas. I. conclusio. Vir minimè potest debitum coniugale negare vxori, ob dotem non solutam. Conceditur ab omnibus: & specialiter ita docent Angel. verb. Dos, n. 9. vbi Sylu. q. 10. Armill. n. 10. P. Molina. to. 2. de iust. disp. 425. §. Si marito dos. Eman. Sa. sum. verb. Dos, §. acceptam sine dote. Et ratio est aperta. Quia obligatio reddendi debitum, non ex dote traditione, sed ex ipso matrimonij contractu consurgit.

2 Secunda conclusio. Dote promissa non soluta, minime tenetur maritus vxori alimenta præstare. Conclusionem hanc specialiter docet Glos. auth. de non eligendo secundo nubentes. §. fin. verb. Onera, quam omnes sequuntur: & ratio est, quoniam dos quasi in pretium datur, ut ex eius fructibus maritus onera matrimonij sustineat, vxoremque alat. I. Pro oneribus. C. de iure dotum. I. Dotis fructus. ff. eodem. quare dote minime soluta, non tenetur maritus stare contra etui, eaque onera sustinere. Intelligo autem, quando soluens est in mora, si enim tempus concessum à viro ad dote soluendam, nondum accesserit, non potest ob solutionis defectum negare alimenta. Quia alter non est in mora, sibiique imputare debet vir, qui ea dilatione concessa se ad matrimonij onera subeunda astringit.

3 Non solum autem quando tota dos non soluitur, vir non tenetur ad alimenta, sed etiam quando pars dote nondum est soluta. Quia dum tota non soluitur, contraria fides sibi non seruatur, & ea de causa nec ipse seruare fidē tenetur alimentādo vxori. Sic Ioan. Lopus, c. Per vestras, de don. inter vir. & vxor. not. 3. in princip. n. 2. vers. Et hoc non solū, & multi alij, quos refert & sequitur Surdus de alimentis, tit. 7. q. 17. n. 3. Qui tamen bene docet n. 6. & 5. teneri tunc virum ad alimentorū partē pro rata. Cum enim eadem sit ratio partis quoad partē, quæ est totius quoad totū, I. Quæ de tota, ff. de rei vindicat. sicut tota dote recepta tenetur ad integræ alimenta, ita recepta parte, tenetur ad partem.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Præterea habet verum conclusio posita, siue dos promissa sit ab ipsa vxore, siue à patre ipsius, vel à quocunque extraneo: (dicitur autem in hac re extraneus, qui non habet mulierem sub sua potestate, quicunque ille sit, per Lvniam. §. Accedit ei, vers. Extraneum. C. de rei vxor. actione. Et notat Ioan. Lopus c. Per vestras, de don. inter vir. & vxor. notab. 3. in princip. n. 2. vers. Et per ista.) Quia militat eadem ratio, cum enim nondum solutum sit viro pretium sustentationis, non tenetur ad onus. Ita docent Bald. I. Quod in vxorem, n. 2. C. de negot. gest. & ibi Paul. n. 4. Sacer. in fin. Ruin. conf. 144. mu. 16. vol. 5. Ioan. Lopus eo n. 2. vers. Et ita concluso. Pontanus de alimentis, c. 14. n. 7. habetur to. 8. tractat. p. 1. Surd. de alimentis, t. 7. question. 17. n. 34. vbi alios refert.

Latum tamen est disserimen, si dos promissa sit ab ipsa vxore, ipsiusve patre, aut ab extraneo. Si enim extraneus promiserit, & nondum soluerit, indistinctè maritus non tenetur alere vxorem: si autem vxor ipsa, aut ipsius pater, quando ratione impotentiae non soluunt, non eximitur vir ab alimentandi obere, nisi dolose promisissent dote, quam nōuerant se soluendo minime esse. Ratto est, quia vxor eiusque pater gaudent beneficio, ut conuenienti nequeant pro dote soluenda, ultra quam facere possint, (vt de vxore multis relatis probat Barbosa I. Maritum 13. mu. 57. & de patre num. 67. & quod uterque eo priuilegio careat, quando dolose promisit, n. 71. ff. solut. matrim.) Ita multis relatis tradit Surdus de alimentis, t. 7. q. 17. num. 27. 30. & 36. Quare minus caute Enriquez I. 11. de matrim. c. 18. n. 2. dicit, non teneri virum ad vxoris alimenta, quando sacer non vult aut non potest dote soluere.

Aliqui temperant prædictam conclusionem, nisi vxor dote non soluta sit in viri obsequio: teneretur enim tunc illam alere: sicut famulum quemcunque sibi ministrantem. Sic Abb. conf. 85. n. 2. & 3. vol. 2. Anch. cap. Per vestras, de don. inter vir. & vx. n. 14. vbi Ioan. Lopus notab. 3. §. 1. n. 1. & alij quos refert Surdus eo tit. 7. q. 17. nu. 38. Merito tamen ab illis discedit n. 39. alios referens. Quia vxor tenetur & dote & obsequio præstare viro, quare alterum præstando non liberatur, vt sic necessario alenda sit. Præterea, quia autores omnes, quos n. 17. referam, censem dote non soluta vxorem alendam non esse, at minime expelli posse à confortio & cohabitatione viri: ergo esse in confortio & obsequio viri, non cogit ipsum, illi alimenta præstare, dum promissa dos non soluitur.

Id tamen fateri oportet cum Abb. & Ioan. Lup. n. preced. allegatis, si vir alat vxorem nondum soluta dote, nilque protestetur, minime posse petere alimenta ab ipsa vxore, vel à dote promissore, videtur enim affectu coniugali facta donatio. Quod colligo ex I. Si quis à liberis, §. Si mater. ff. de liber. agnos. ibi: Nec impetrare debes ea, quæ exigente mater no affectu in filiam tuam erogatura esse, iuncta Glos. verb. Mater. n. vbi dicit id procedere, licet non modica esset, nisi esset protestata.

Tertia conclusio. Vir tenetur alere vxorem, quam abs. que dote promissione duxit. Quia sibi imputare debet, quod nullam dote exegerit, videturque ipsam vxoris personam pro dote accipere. Ita docent Innoc. c. Per vestras, de dona. inter vir. & vxor. ad fin. & ibi Hosten. n. 6. Ioan. Andr. n. 8. Anton. 13. Abb. n. 4. Alex. de Neu. n. 5. Propos. n. 2. & 5. Ioan. Lup. ibi notab. 3. in princip. n. 5. I. 61. Taur. n. 10. Alex. I. Cum dote. §. Sin autē. n. 8. ff. solut. matrim. Roman. conf. 517. n. 2. Angel. verb. Dos. n. 10. vbi Sylvest. q. 10. Tabiena. q. 8. n. 9. Armilla. n. 9. & 10. Ant. Gom. I. 53. Taur. nu. 31. Bertach. in repert. lit. M. verb. Maritus alere, in princ. Lara I. Si quis à liberis §. Si quis ex his, n. 21. ff. de liber. agnosc. Pet. Gregor. syntag. iuris, I. 9. c. 19. n. 4. Simancas de cathol. instit. tit. 16. n. 19. Matienzo lib. 5. recop. t. 1. l. 3. glos. 2. n. 29. Barbosa 2. p. rubr. ff. solut. matrim. n. 43. Surdus alios referens, de aliment. vir. I. q. 32. n. 11. & t. 7. q. 19. n. 1. P. Molina. to. 2. de iustit. disp. 425 pag. 1130. §. Si marito dos: & neminem inueni oppositum tuentem.

Aliqui censem hoc tenere verum, licet vxor diues sit. Quia sibi imputare maritus debet, nullum de dote constituenda pactum iniisse, nec vxor diues tenetur tunc do-

tem constituere. Ut teneat aliqui, quos retuli lib. i. disp. 60. n. 1. Quare perinde tenebitur eam alere, ac si in dota-
tam duxisset. Et ita sentiunt *Lara* l. Si quis à liberis §. Si quis ex his, n. 65 ff. de lib. agnosc. *Surd. de alimentis*, tit. 7. q. 19. n. 1. & seqq. & i. 1. q. 2. à n. 12. fatetur tamen posse virum petere ab uxore illa, ut sibi dotem competentem constituat, quod si id renuat, negare alimenta: vnde concludit ea q. 32. n. 15. aliud esse alere, & aliud dotem petere: si enim nolit alere, nec dotem petere, cogetur alere, in suaque facultate erit dotem petere. Cæterum verius existimo non teneri virum ad hæc alimenta, dum vxor illa diues dotem constituere renuit. Ducor, quia dum mulier diues absque dotis promissione ducitur, videtur tacite actum de dote constituen-
da: vt probauit l. i. disp. 59. n. 4. & disp. 60. n. 2. Quare dum dos tacite promissa non soluitur, iustum causam vir habet denegandi alimenta. Atque hanc partem tuentur *Bald.* l. fin. n. 9. C. de sententia, quæ sine certa quant. Iason l. Si donaturus §. Si quis indebitam nu. 4. & seqq. ff. de condic. causa data. *Ioan. Lup. cap. Per vestras de don. inter vir. & vxor. notab. 3. §. 2. n. 1. & seq. Gom. Arias l. 27. Taur. num. 130.* Quando autem non ipsa mulier, sed eius pater diues esset, dotemque constituere nollet, teneretur maritus, qui nil de dote pactus est, ipsam alere, liberumque illi esset à patre dotem petere: vt bene docet *Molina*, n. preced. in fine relatus.

¹⁰ Dubitabis autem, quid dicendum sit, vbi vxor dotata ducta est, at ad eius delictum publicata dos est: vt ob ha-
resim, vel aliud crimen? Quidam enim alendam esse à viro existimant, postquam ad eius consortium coniugale admissa est. Ducuntur, quia in defectum dotis & patrimo-
nij tenetur vir ex debito coniugali vxorem alere: vt tra-
dunt *Abbas* conf. 85. n. 4. vol. 2. & *Ioan. Lup. cap. Per vestras, de don. inter vir. & vxor. notab. 3. §. 1. n. 1.* Prætereā, quia tenetur alere vxorem indotatam. Atque ita docent *Ant. Gomez* l. 78. *Taur. n. 9. Simancas de cathol. instit. t. 16. num. 19. Surdus de alimento*. t. 7. q. 21. num. 6. & 7. Alij vero existimant non tene-
ti virum alere. Ita *Rojas de heret.* 2. p. n. 325. assertione 40. Ego autem quando dos fortuito casu perire, existimo indistin-
cte vxorem alendam esse à viro: propter rationem *Iuris* consulti l. Si cum dotem. 23. §. Si maritus, ff. solut. matrim. ibit. Quid enim tam humanum est, quam fortuitis casibus mulieris, maritum, vel vxorem, viri participem esse? At quando culpa vxoris publicata fuit, sic distinguerem, si parentes in fa-
cilitatibus sint, vt ipsam alere valeant, tenentur quidem virque ab eo onere eximunt: si autem pauperes sint pa-
rentes, tenebitur vir. Probatur, quia vir ratione dotis solu-
ta tenetur vxorem alere, & dum non soluitur, liber est ab ea obligatione, at quando culpa vxoris publicatur, perinde est, ac si soluta non esset, siquidem vxoris culpa pretium sustentationis aufertur. Nec est simile, vbi vir in-
dotatam vxorem duxit, sua enim sponte nullo recepto pre-
tio se ad alimenta astrinxit. Quod autem tunc pater diues teneatur, probo, quia quamvis culpa mulieris de-
perdita sit dos, tenetur adhuc pater illam alere: vt multi-
cis citatis probat *Molina de primog. lib. 2. cap. 16. numero 24.* & vbi parentes sunt pauperes, teneri virum ducor: quia in eius obsequio & confortio cum sit, nec parentes ei subvenire possint, amor coniugalis, & nexus tam ar-
ctus petit, vt à viro alatur, ne fame pereat. Insuper utramque partem comprobo ex l. *Quod si nulla 28. ff. de religios. & sumpt. funerum:* vbi deciditur vxorem dote carentem, sumptibus patris sepeliendam esse, & si pater soluen-
do non sit, nec sit aliquis vxoris hæres, expensis mariti redditique rationem *Iuris* consultus his verbis: Ne iniuria eius videatur vxorem eius inseparabilem relinqu. Tandem, quia quando vxor patre caret, qui ei consulere possit, pro-
cedit ratio prioris sententiae, vt in defectum dotis & pa-
trimonij teneatur vir, ex coniugalibus vinculi & amoris debito, ipsi alimenta præstare. Quando vero vxor in car-
cerem perpetuum detruditur, an sit à viro alenda: dixi disp. preced. n. 23.

²¹ His præmissis, punctus difficultatis in eo versatur, An quando vir iuxta prædicta non tenetur vxorem alere ob

dotem promissam nondum solutam, possit eam similiter non traducere, traductamque domo expellere? Seu bre-
uius. An sicut potest ea de causa negare illi alimenta, pos-
sit similiter cohabitationem negare? Triplicem inuenio
sententiam. Prima affirmit licere viro non traducere,
traductamque domo expellere. Dicitur primo, per tex-
tum in c. *Per vestras, de don. inter vir. & vxor. ibi: Ne occasio-*
ne dotis detenta vxor à viro dimis, seu vir qui dimisit vxorem,
adulterii reatum incurrat. & l. finali, C. ad Senatus consult. *Velleianum*, ibi: *Neque enim ferendum est mulierem fieri indotatam,*
& sic à viro forsitan repellere. Vbi Pontifex & Iurisconsultus supponunt fas esse viro ob dotem non solutam, vxorem domo expellere: eo vel maximè, quod in casu cap. *Per vestras*, ea de causa vxor expulsa fuerat, & tamen consultus Pontifex non iuber prius vxorem restituī, quam præste-
tur dos. Secundo, quia vir non tenetur alimenta vxori præstare, dum minime soluitur dos, inter quæ habitatio computatur, l. *Legatum, ff. de alimento & cibar. legat.* Ter-
tio, quia vir sine dote non astringitur matrimonij onera subire: ad id enim dos constituitur l. *Pro oneribus, C. de iure dotium:* inter quæ illud videtur maximum, ferre leuitatem, loquacitatem, importunitatem, aliasque mulierum molestias, quæ omnia cohabitatione negata vitat. Tan-
dem, quia deceptis & non decipientibus iura omnia sub-
ueniunt: qua de causa cum vir deceptus sit in dotis pro-
missæ solutione, mèritò ac iure optimo illi potius, quam vxori subueniendum, vt possit hac de causa simultaneam habitationem negare. Et ideo hanc sententiam defendunt (omitto glossam, *Hofsiens. Ioan. Andr. Guidonem*, male enim pro hac sententia referuntur, quia de solis alimentis agunt.) *Abbas* conf. 85. n. 1. lib. 2. & c. *Per vestras, de donat. inter vir. & vx. n. 4. vbi Anchard. n. 13. Propos. n. 2. Alex. de Neu. n. 3. & 4. Ioan. Lup. ibi notab. 3. in princ. n. 2. vers. Sed ego teneo, & in rubr. §. 6. 4. n. 16. *Baldus* c. *Quemadmodum, nu. 9. de iure iur. & l. Quod in vxorem, n. 2. c. de negot. gest. & l. Si donatarus, §. Si quis indebita, n. 1. ff. de conditione causa data, & l. De divisione, n. vn. ff. solut. matrim. & l. fin. n. 9. C. de sententia, quæ sine certa quantitate, & l. fin. n. vn. C. ad *Velleian.* vbi & *Barbatius* in addit. ad *Baldum.* verb. *Repellere. Salicet. d.l. Quod in vxorem, in fine. Paulus l. Insula-* lam, §. *Vsuras, n. 2. ff. solut. matrim. & d.l. Quod in vxorem, n. 4. Alex. conf. 56. n. 1. vol. 4. *Romanus* d.l. *De divisione, nu. 16. & conf. 517. n. 2. vbi Mando. in addit. super verb. Poteſt. Socin. reg. 258. statim in princ. *Ruin. conf. 144. n. 1. & 16. vol. 5. Iason* §. *Fuerat, n. 98. inst. de actio. & d.l. Si donaturus. §. Si quis indebita, n. 2. & 3. Boer. decis. 22. n. 3. Neuiz. an. in *Sylu. nupciali*, l. 1. §. 2. n. 45. Montal. l. 1. verb. *Derei* t. 3. l. 3. fori. *Bald. nouellus* limitas attento iure canonico, vt id fiat præcedenti iudicio Ecclesiæ, & non propria authoritate, de dote, p. 6. priuileg. 43. n. 3. *Ang. in sum. verb. Dos* n. 9. vbi *Tabiena* q. 8. n. 9. *Armill. n. 10. Nata* conf. 15. n. 9. l. 1. *Ferret. conf. 34. n. 12. l. 1. Francisc. Marc. decision. 732. n. 4. in 2. p. *Gom. Arias* l. 27. *Taur. n. 129. Ant. Gom. l. 53. Taur. num. 31. Pontan. de alim. c. 14. n. 7. habetur to. 8. tract. p. 1. *Lara* l. Si quis à liberis. §. Si quis ex his, n. 53. ff. de liber. agnosc. *Rojas epitom. suc-* cess. c. 33. n. 31. *Gutier. alleg. 11. n. 16. Petr. Gregor. syntag. iuris*, l. 9. c. 19. n. 2. *Brunor. in suo compend. lit. M. verb. Maritus, vers. Maritus* potest repellere. *Emm. Sa sum. verb. Dos* §. *Acceptam sine dote, limitans quoad expulsionem, vbi iam semel est traducta vxor, nisi ipsa culpa non solutionis dotis vacet.********

Extendunt primo aliqui Doctores hanc sententiam vt vera sit, quamvis dos promittatur, non ab ipsa vxore, sed ab extraneo. Ita *Ruinus* conf. 144. n. 16. vol. 5. *Salicet. d.l. Quod in vxorem, in fin. vbi Paul. n. 4. Ioan. Lup. d.c. Per vestras, notab. 3. in principio, n. 2. vers.* Et ita concludo. Et quando frater vxoris promisit, docent idem *Baldus* d.l. *Quod in vxorem, n. 2. Pon-* tan. de alimento c. 14. n. 7. *Alexand. de Neu.* & c. *Per vestras, n. 15.* addens non esse idem dicendum, si ab alio non ita coniuncto dos promissa sit, & *Abbas* ibi num. 15. non admittit, quando extraneus promisit, nisi vir pauper sit. Sed reten-
ta hac prima sententia, verius est posse expelli, licet dos promissa sit ab extraneo. Quia expulsio hæc non est propter vxoris culpm, sed quia vir non tenetur dote non soluta vxorem alere. Quod verum est ea ab extraneo pro-
misla:

missa: ut diximus n. 4. At si promissa sit ab uxore, vel patre eius, absque dolo, & non sunt soluendo, quia facultatibus iapli sunt, non poterit uxor etiam iuxta hanc sententiam expelli. Quia nec alimenta potest tunc denegare (ut diximus n. 5.) maritus hac de causa.

13 Secundo retenta hac sententia, similiter dicendum est posse uxorem expelli, si dotis pars soluta non sit. Quia licet tunc teneatur ad alimentorum partem (ut probauimus n. 3.) at quoad expulsionem non militat eadem ratio. Quia obligatio alendi est diuidua, cohabitandi vero indiuidua. Praterea, quia conductor potest expelli parte pensionis non soluta. Ita docent Ioan. Lupus d.c. Per vestras, notab. 3. in princ. nu. 2. vers. Et hoc non solum. Gomez Arias l. 27. Taur. n. 129. Lara d.l. Si quis à liberis, §. Si quis ex his, n. 54. Surdus de alimentis, t. 7. q. 17. n. 23. & seqq.

14 Quamvis autem vir ob dotem non solutam, uxorem expulerit, potest agere ut dos promissa, sibi soluatur. Quia dote soluta paratus est ad uxoris in suum consortium restitutionem. Sic Hostiens. d.c. Per vestras, num. 4. super vers. Reciperet, & ibi Ioan. Andr. n. 10. Anton. num. 7. Abb. num. 4. Alex. de Neuo n. 3. Prepos. n. 2. Ioan. Lupus ibi, in princ. nu. 2. vers. Ampliari possunt. Nec audiendus est Anch. ibi n. 4. oppositum docens.

15 Si autem dos promissa minime sit, uxorem ob id non posse expelli: sicut nec ei negari possunt alimenta (iuxta dicta, n. 8.) recte docent Ruin. conf. 144. nu. 16. vol. 5. Brunor. alias referens in suo compend. lit. M. verb. Maritus, vers. Maritus alere cogitur. Quod si uxori sit diues nolitque dotem constitueret: Doctores, quos retuli nu. 9. afferentes non posse virum ei negare alimenta, subinde dicent nec posse eam expellere. At Bald. Iason, Ioan. Lupus, Gomez Arias ibi citati, dicunt posse expellere, sicut & negare alimenta. Quod retenta hac sententia verius est.

6 Secunda sententia distinguit, si uxori non sit traducta, dicit posse non traduci dote non soluta: si vero traducta sit, negat posse expelli propria auctoritate. Priorem partem probat argumentis primae sententiae: posteriorem vero, per c. Porro, de diuort. decidens uxorem adulteram propria auctoritate dimitti non posse. Hanc tuetur Barb. l. 1. p. 3. num. 55. ff. solut. matrim. & refert pro se Sylu. verb. Dos q. 10. num. 11. vbi (ni fallor) potius tenet primam sententiam. Quia ea relata dicit, intellige quoad traductionem & alimenta praestanda: & paulo inferius, secus quoad debitum coniugale reddendum: unde credo tantum voluisse, non ob id licitam esse debiti coniugalis denegationem, & quod tunc excusat vir à traductione, subticens de expellione, docet Enriquez l. 11. de matrim. c. 16. n. 3. fin. & c. 18. n. 2.

17 III. sententia (cui adhaereo, tanquam probabiliori) ait uxorem minime expelli posse ob dotem non solutam: & quamvis Doctores, qui illam tuerintur, non meminerint traductionis, at rationes, quibus innituntur, & que probant teneri tunc virum ad illius traductionem, ac ad iam traductae retentionem, probant enim adhuc illum teneri ei coabitare: quod absque traductione in viri domum & in ea retentione fieri nequit. Probatur ergo hæc sententia. Primo, quia promissam dotem minime solui, nihil ad ius coabitandi attinet, quod non ex dotis solutione oritur, sed ab ipsa lege naturali & diuina, & ex ipso matrimonij contractu, sicut & obligatio reddendi debitum coniugale (ut probauimus disput. præced. num. 2. & 3.) ergo sicut non solutio dotis minime eximit virum ab obligatione reddendi debitum, ita non eximet ab obligatione coabitacionis. 2. quia Christus Seruator noster prohibuit Matth. 5. uxorem dimitti, excepta fornicationis causa: nec hæc inter causas diuortij numeratur, c. Porro, de diuort. 3. quia finis coabitacionis precipuus non est, ut uxori à viro alatur, ad quod dos constituitur, sed ut mutua sibi obsequia praestent ad prolis generationem & commodam eius educationem, qui cum dote non soluta minime cellet, subinde non cessabit obligatio coabitacionis. 4. quia in cæteris contractibus nominatis agere tantum

Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.

possunt contrahentes, ut altera pars impleat, non tamen ob id resilit: ut si vendidi domum pecunia credita, alterum non soluentem termino præfixo conuenire possum, non tamen à venditione recedere: similiter ergo vir cui promissa dos negatur, poterit aduersus promissorem agere, ut seruer fidem, non tamen ei licebit pactum coabitandi ex natura matrimonij otium infringere. Tandem, quia non desunt marito alia dotis consequenda remedia. Ideo hanc sententiam defendunt Carol. addit. ad Alex. conf. 56. num. 10. super verb. Expellere, lib. quarto. Vecil. in addit. ad Afflict. decis. 284. num. 4. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. in principio, nu. 2. Baeza de non melior. filii. causa. dotis, cap. 32. nu. 21. Octau. decis. Pedem. 132. nu. 18. Anton. Cucus, lib. 5. inst. maior. tit. 11. num. 127. Matienzo lib. 5. recip. tit. 1. rubr. glos. 1. nu. 91. Surd. de alim. tit. 7. q. 17. num. 21. (licet enim neutram partem definiat, at dicit hanc magis iuri canonico, & saluti animæ, cui consulendum est, conuenire, atque ideo hanc sententiam approbare videtur.) Eandem tenet Ludouicus Lopez 2. par. instr. de matrim. c. 54. ad fin. P. Molina tom. 2. de iust. disp. 425. §. Si marito dos: qui oppositam sententiam vult conciliare, & dicit tantum velle authores illius, ut possit uxori expelli quoad alimenta ei ministranda, non autem quoad cohabitationem, sed utrumque affirmans, & dicunt dote non soluta non teneri virum ad alimenta, posseque expellere domo uxorem. Quare hæc concordia non placet. Ex dictis infertur, nec iudicis auctoritate posse uxorem ob hanc causam expelli: ut bene docet Couar. eo. num. 2. Quia non est sufficiens expulsionis causa.

Ad argumenta primæ sententiae proposita nu. 11. resp. 18 Ad primum dic Pontificem eo. c. Per vestras, non definire id licitum esse, sed supposita expulsione, siue iusta siue iniusta, responderet ad principale quæsitum de dotis captione, praestanda sit nec ne. Et Iurisconsultus ea l. fin. non definit id licere, sed quasi per transennam dicit id forsitan contingere posse. Ad 2. dic concludere non teneri vitum pro uxore illa conducere ampliorem domum, & suo statui conuenientem, sicut nec ad alimenta astringitur: at teneatur in eadem domo, quam ipse inhabitat, qualiscunque illa sit, tecum eam sociam habere. Ad 3. dic non esse ea onera, ad quæ subeunda dos constituitur, sed tale esse onus alendi, ad ea autem onera obligatur ex vi contractus coniugalis, quo uxorem indiuiduam vitæ sociam sibi coniunxit. Ad 4. dic iam iura subuenire viro decepto in eo, in quo dolum passus est, quare eum ab alendi onere eximunt: minimè tamen subuenire circa cohabitationem. Quia non pendet à dotis solutione, in qua dolus versatur.

Tandem dubitabis. An cum conitiges ad debiti exactionem impediti sunt, ut ratione voti aut affinitatis, vel cognationis contractæ, liceat viro uxorem à cura sua & domo expellere? dic breviter non licere. Quia Christus Matth. 5. sola fornicationis causa uxorem dimitti permisit: quod non potest intelligi quoad debitum coniugale: cum multi alij sint casus, sed quoad cohabitationem. Ita Glos. c. Nosæ, verb. Non fraudentur 30. q. 1. Abb. c. Si vir. fine, de cognat. spirit. & ibi Alex. de Neuo n. 8. & melius c. 2. n. 2. de coniug. lepros. Suppl. Gabr. 4. d. 42. q. 1. a. 2. conclus. 4. Brunellus de sponsal. concl. 20. n. 13. Quando autem ita impediti escent, ut non tantum petere, sed neutri etiam liceret petenti reddere, existimo teneri eos thorum separare, gratia vitandi periculi, at ab habitatione non posse adhuc uxorem expelli, propter rationem dictam. Quare bene Turrec. cap. Quod Deo 33. question. 3. num. 2. dicit ob votum continentia mutuo consensu emissum eximi coniuges à redditione debiti, non tamen ab alijs obligationibus, & sic teneri coabitare.

DISPUTATIO VI.

An quoties peccat coniux debitum exigens, peccet similiter illud reddens, vel saltem iure possit debitum negare?

S V M M A R I V M.

Reservatur opinio afferre ns peccante exigit, peccare reddentem, n.1.

Alia opinio erandens regulam ad dignoscendum, quando illo peccante, hic non peccet: reprobatur, 2.

Reservatur alia sententia dicens prudens arbitrio id librandum esse, 3.

Non quoties mortalitatem est peritio, peccat reddens: & si vir petat affectum fornicario, aut credens esse impedimentum irritans matrem. vxor de eius valore certa teneatur reddere, 4.

An teneatur tunc precepto correctionis fraterna coniux exactus auertire exigentem? 5.

Quando petitio est venialis, non peccat reddens, 5.

Vbi peritio est mortalitatis ob circumstantiam solius petenti, vt quia mala fide petit, aut est voto castitatis astrictus, non peccat reddens, sed ad id tenetur, n.7. & ibi remissio, quando uerque voulit, aut alter de alterius licentia.

Si ob vitium personale amittat coniux ius exigendi, vt ob adulterium, affinitatem, aut cognationem contractam post matrimonium, non peccat negans? 8.

An teneatur remissio, vt iam deinceps teneatur huic reddere, si semel coniux innocens petit ab incestuoso illo debitum, n.9. & explicatur ibi c. Cum Vintoniensis, de elect.

Quid si incestuoso ille alterius inuitu aut ignorante impetravit dispensacionem, an ex tunc sit illi debitum reddendum? 10.

An coniuge culpa mortalitatis reo petent, ratione voti, cognitionis, aut astrictoris, quando alter reddere non tenetur, vt ratione adulterii, vel priori bimestri, peccat reddens. Reservatur opinio affirmans, n.11.

Non peccat reddens in predictis euentibus: & esto esset peccatum reddere, posset exactus non reddere, sed uti petitione, 12.

An teneatur tunc reddere, si in altero sit incontinencia periculum? 13.

An peccat talis incestuoso reddendo, aut si voto sit astrictus, quoties non tenetur reddere? vt priori bimestri, vel ratione adulterii alterius n.14. & ibi quid si de facto fiat remissio? & remissio quando uerque est in eadem culpa.

Quid si cum teneatur coniux non reddere, timeantur odia & scandalizati.

Quando coniux peccat ob aliquam circumstantiam ipsi actui inhaerentem, an peccat similiter reddens? 17.

Soluuntur argumenta, n.17.

ICUM in genere disputatum sit de obligatione reddendi debitum, & cohabitandi: antequam ad circumstantias, ex quibus actus coniugalis vitiani potest, deueniamus: opera precium duxi praemittente duplum disputationem generalem, alteram presentem: An stet peccare exigentem, & non reddentem? Alteram sequentem, quando coniux, cui debitum exigere interdictum est, possit petere? Quia passim in disputationibus sequentibus dicendum est, esse peccatum exigere, non autem reddere: & quando coniux prohibetur debitum petere: & esset necessarium in qualibet re petere, qualiter stet peccare exigentem, & non reddentem: & quando liceat coniugi ita impedito petere. Circa presentem ergo disputationem quidam existimant, quoties coniux lethaliter delinquit exigendo, similis culpae reum esse coniugem reddentem, ac proinde teneri non reddere. Ducuntur 1. quia nemo habet ius exigendi, sed iniuste petit, quando in ipsa exactione peccat: si enim ius haberet, iusteque peteret, vacaret prolsus culpa exactio illa: ergo similiter reddens peccat. Cum cooperetur peccato illius. Et confirm. quia desiderio peccantis annuendum minime est, sed fortiter resistendum, c. Negligere 2. q. 7. & c. Anima, 22. q. 5. Secundo quia agentes & consentientes pariter puniuntur: Rom. 1. Et confirm. Quia quando duo sunt inseparabilia, non potest alteri conlensus praestari, reliquo excluso: cum ergo in copula coniugali actus utrinque coniugis sint inseparabiles, consentiens redditioni, subinde consentit petitio, & subinde peccato exigentis. Tertio, quia coniugi petenti in loco sacro nefas est reddere: cum tamen petat suum, & solius sacrilegij reus sit: similiterque dicendum est, si petat in loco publico: quia honestati naturali aduersatur: ergo idem sentendum est, si aduersus alias virtutes delinquit: cum nulla maior sit ratio: eo vel maxime, quod dum coniux voto castitatis ligatus petit, sacrilegij crimen admittit, sicut quando petit in loco sacro. Quar-

to, quia præstat bonum spirituale coniugis corporali: aperenti cum notabili damno corporali proprio, aut alieno, vt prolixi, reddendum minime est: ergo à fortiori, quando petens incurrit damnum spirituale, quale est malum culpæ, petendo. Et confirmatur, quia petenti gladium suum, quo se interimat, negandus est, quamvis propria voluntate damnum illud subeat, vitareque possit: ergo similiter, quando petit debitum coniugale cum damno spirituali, reddendum non est, licet propria sponte se illi damno subiiciat. Ideo hanc sententiam sustinet Guilielm. Rubion 4.d.32.q.2.a.2.concl.2. & d.35.q.2.conclus.3. qui bus in locis vniuersaliter docet non licere debitum reddere, quoties alter lethaliter peccat petendo: vnde infert ea d.32.q.2.a.2. concl.4. coniugem non posse licite reddere petenti ob malum finem, ac proinde lethalis culpæ reo. Idem docet Vgolini de sacram. tract. de matrim. c.10 n.2. vbi generaliter docet negandum esse debitum, quoties petere est mortale crimen. Idem videtur tenere Ant. Cuc. l.5. inst. maior. t.12. n.19. assertens enim voto astricto reddendum non esse, reddit hanc rationem. Quia cum voto ligatus prohibetur petere, satis resultat neque alterum tenebit id præstare, quod licite peti non potuit. Quare in hac ratione videtur tradere regulam generalem, vt redditio non sit licita, aut saltem non obliget, quoties petitio est illicita.

Alij non admitentes hanc doctrinam ita generalem, tradunt regulam hanc, qua dignoscatur, si culpa nec ne, reddere vbi petens delinquit. Quando petere non est secundum se malum, sed ex sola prohibitione Ecclesiæ, reddens minime peccat, imo reddere tenetur: secus si sit ex se malum petere. Quia in priori casu lex Ecclesiastica relaxata est pro reddente, non tamen pro petente: quod optimus legislator potuit efficere. Sic Abulens. c.5. Matth. q.22.4. Sed hæc regula deficit: Primo, quia ad libitum dicitur legem esse relaxatam pro solo reddente. Secundo, quia voto astrictum petere, est secundum se malum, cum sit aduersus ius naturale & diuinum præcipiens voti observationem, & tamen ipso petenti tenetur alter coniux reddere, (vt probauimus n.7.) Insuper, debitum in loco sacro exigere, aduersatur soli Ecclesiasticae legi, & ratione illius statuentis pollui locum sacrum, est sacrilegium (vt bene docet Vazquez 1.2. q.72. a.6. disp. 98. num. 5. & 6.) & tamen petenti in loco sacro nefas est reddere. Quare corruit hæc regula.

Maioris 4.d.31.q.vn. arguento 1. contra 2. concl. fatetur posse illicitam esse petitionem, licitam vero redditionem, posseque coniugem ita illicite petere, vt alter reddere non teneatur. Quando vero hoc contingat, non definit, sed prudentis arbitrio librandum relinquit.

Sed rem hanc quatuor regulis explicabo. Prima regula sit. Non quoties peccat coniux petens, delictum est alteri reddere, eximiturque à reddendi obligatione. Hæc conclusio est contra DD. relatos n.1. verum est certissima, constabitque ex disputationibus sequentibus, in quibus passim videbimus D. Thomam, & innumerous alios autores, fateri petitionem esse culpam, redditionem vero illa vacare. Et in proprijs terminis illam docent Abul. & Maioris n.2. & 3. relati. Adria quodlib. 2. a. 1. in solut. ad 1. Sotus 4.d. 31. q. vn. a. 3. vers. Inter soluendum. Petr. de Soto lect. 16. de matrim. fin. Couar. 4. decret. 2. p. c. 3. §. 1. n. 6. vbi duo optima exempla proponit. Prius est, si vir affectu fornicario velit vxorem cognoscere, & ita exigit, lethaliter peccabit: at vxor reddere tenebitur. Posterior est, si vir existimans matrem, esse iritum ob impedimentum dirimens, perat, reus est culpæ mortalitatis: at vxor certo sciens illud minime subesse, non potest debitum negare. Prob. conclusio. Quia reddens debitum non cooperatur peccato exigentis, formaliter loquendo: quia tantum cooperatur a etiis ex sua natura licito coniugatis, & quem ipse debet alteri reddere, quamvis aliunde sit peccatum in altero coniuge exigere, at reddens non cooperatur petitioni alterius, sed ea supposita cooperatur copulæ, quæ licita est, & à se debita.

bita. Et confirmatur, quia nec cooperatur directe, cum non inciter alium coniugem virpetat, nec indirecte, cum nec possit nec teneatur vitare peccatum exigentis: quia ambo desiderantur ad indirectam cooperationem: & non posse, inde constat, quia cum res propria à vero domino peratur, lex iustitia astringit coniugem exactum, ut reddat. Quod autem non teneatur, sic probo. Quia prauus finis vel malitia alterius potenter nec vitiat in se actum, nec redditionem, quae sola est actus reddentis, afficit: non est ergo unde teneatur illam exigentis malitiam impedire. Insuper, quia timere potest alterius coniugis indignationem, & forte incontinentiam, si concupiscentia eius iam excitata non obsequatur. Tandem prob. rationibus, quas n. 7. afferam ad probandum tertiam regulam; eae enim probant hanc.

Id tamen fatendum est, quoties coniux exactus potest commode, absque timore odij, indignationis, & incontinentiae alterius coniugis peccantis mortaliter in exactione, & absque suo damno, teneri illum pracepto correctionis fraternalis ad auertendum alterum. Quia lex charitatis obligat ad retrahendum proximum à peccato, ubi commode fieri potest. Atque ita Adrian. 4. q. 14. de matrim. in solut. ad 1. rationem, agens de reddente ei, qui voto castitatis astrictus est, ponderat ut non dicatur cooperari non posse reuocate coniugem exigentem, illumque ab exactione auertere: idemque ponderat Couar. 4. decret. 2. p. c. 3. §. 1. n. 6. & in simili docet Sotus lib. 4. de iust. q. 7. a. 1. in solut. ad 1. vbi docet depositarium teneri lege charitatis, si commode possit, auertere dominum petentem depositum ad peccandum. Credo tamen rarissime ad hoc obligari vxorem. Tum quia potest moraliter viii indignationem timerre, & fore ut suscipetur ipsam non virtutis zelo, sed alieno amore captam induci: tum etiam, quia moraliter potest credere virum, qui contra votum est sacrilegus in petendo, vel aliter admittit culpam lethalem petens, ita ardore carnis incensum esse, ut facile incontinentiae periculum patiatur, negata sibi copula: atque adeo moraliter non est spes emenda, que desideratur, ut praecipsum correctionis obliget: imo est timor maioris damni. Tandem, quia onus grauissimum esse verecundiae, quae feminas decet, offerre se viro ad semper petendum. Viri autem facilius hoc pracepto obligari possunt. Cum possint uxoribus potentibus cum peccato consulere, ne peccant petendo, & se illis offerre ad crebrius petendum, & maius in uxorem imperium habeant, ipsiisque incumbat gubernare.

Secunda regula sit. Quoties exigens solius culpe venialis reus est exigendo, reddens vacat culpa, teneturque reddere. Hanc tradit Petr. de Soto lect. 16. de matrim. fine. Matienzo lib. 5. recop. t. 1. rubr gl. 1. n. 112. Et ratio est, quia cum actus ille reddendi non sit ex se & intrinsece malus, ob peccatum exigentis, potest ex causa iusta excusari à culpa illa veniali, qua ad summum affici deberet propter cooperationem ad culpam exigentis veniale: semper autem in reddente adeo est causa iusta ad excusandum à culpa illa veniali, ad quod non grauis causa desideratur: adeo enim causa, ne petenti displiceat, vel excitentur odia inter coniuges & discordia, ne priuetur aliquis culpa iure reddendi.

Tertia regula sit. Quando exigere est culpa lethalis, non ob aliquam circumstantiam tenentem se ex parte actus, sed ob circumstantiam personalem ipsius exigentis, ut si, v.g. malo fine petat, vel ratione voti castitatis, quo ligatus est, sit sacrilegus petendo, tunc tantum abest, ut reddens peccet, ut potius ieddere teneatur. Probatur primo. Quia cum actus ille non sit ex sua natura illicitus, sed ex circumstantia se tenente ex parte exigentis, idemmet actus, ut se tenet ex parte coniugis reddentis, in quo non repetitur aliqua circumstantia vitians, erit licitus, imo & debitus ex iustitia. Secundo, quia voto castitatis se astringens non amisit dominium corporis alterius coniugis per matrimonium acquisitum, sed tantum peccat exigens, in or-

dine ad Deum, cui sidem voti violat: ergo tenetur coniux exactus reddere petenti rem suam: sicut si nummos apud alterum à se depositos peteret ad fornicandum. Et confirm. si quis apud inopem centum aureos deposuisset, & postmodum nec donans illi inopi, nec ipsi promittens, solidi Deo voveret se illos minime petiturum, teneretur inops exigenti illos reddere, vtpote nullum ius retinendi habens, nec ob id diceretur cooperari sacrilegæ fractioni voti petentis: ergo similiter in nostro casu. Tandem proportionibus, quibus num. 4. probauimus primam regulam: quæ etiam hanc confirmat. Hanc regulam fravnie saliter tradunt Adrian. quodlib. 2. a. 1. in solut. ad 1. lit. H f. 31. in paruis volumen. Petr. de Soto lect. 16. de matrim. fine: & specialiter in voto, quando eo astrictus petit ab eo, qui non voulit, teneri hunc reddere, docent Adrianus & Petr. de Soto ibid. Ioan. de Neapoli quodlib. 8. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 22. §. 2. ad finem. Ang. Matrimonium 3. impedim. 5. n. 5. Tabiena verb. Impedimentum, impedim. 2. q. vlt. Couar. 4. decret. 2. p. c. 3. §. 1. nu. 6. Ledesma 2. p. 4. q. 55. a. 1. ad fin. Veracruz 1. p. Speculi, art. 15. fine: & appendic ad illum a. f. 122. Metima l. 1. sum. c. 14. §. 6. f. 86. Stunica de voto, q. 3. n. 61. Angles floribus 1. p. de matrim. q. 11. de impedim. ord. art. 3. post 1. diffic. dub. 3. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 20. concl. 1. Enriquez l. 11. de matrim. cap. 15. n. 8. Manuel 2. 10. sum. c. 90. n. 4. Petrus de Ledesma de matrim. q. 53. art. 1. dub. 2. quod mouer post 2. dub. principale. Quare audiendi non sunt Doctores astrictentes coniugi voto castitatis astricto minime teneri alterum reddere. Hi sunt Ricard. 4. d. 32. art. 2. q. 1. corp. in fin. & ibi Gulielm. Borri long. q. vn. ar. 2. concl. 1. vers. Dico tamen. Astenf. sum. 2. p. l. 8. t. 10. art. 2. q. 2. Henric. c. Scriptura, num. 8. de voto. Sylla Matrim. 7. q. 5. d. 6. Armill. verb. Debitum, n. 19. Anton. Cucus l. 5. inflit. maior. t. 12. n. 19. Palacios 4. d. 32. disp. 2. fol. 723. vers. Exquires. Vgolin. de matrim. c. 10. nu. 2. idem sequitur Adrianus 4. q. 14. de matrim. vers. Tertio contingit, cum hac ramen moderatione, dum vouens castitatem voluit abdicare à se, quantum in ipso est, carnalis commercij potestatem. Quam moderationem admitto, si vir vouens intimaret uxori se velle ita Deo per votum castitatis obligari, ut nullum proflus ius habeat deinceps in ipsius uxoris corpus: sicque acceptaretur ab uxore: tunc enim iam deinceps cum vir amisit ius petendi per pactum illud, non tenebitur uxori reddere: iuxta ea, quæ dicemus num. seq. Secus si soli Deo obligetur per votum, etiam animo ius in uxoris corpus amittendi. Quia adhuc dominus manet corporis uxoris, & ius pristinum in illud retinet, quamvis sacrilegus voti fractio sit, illo vtens, petendo: sicut eleemosynæ promissa, quibusunque verbis & quacunque intentione votum emitatur, manet dominus qui voulit, donec tradat pauperi. Minus est audiendus Sylvest. proxime citatus, docens non tantum coniugi voto ligato nou tenet alterum reddere, sed etiam peccare reddendo. Hæc dixerim, quando alter tantum, & absque alterius licentia coniugis, voto castitatis astrictus est. Nam quando de alterius licentia voulit, dicam infra disput. 36. nu. 10. & 11. & quando vterque voulit, disp. 37. per totam.

Ab hac tamen regula, quoad reddendi obligationem, g excipiendus est calus, quando vitium personale priuat coniugem iure debitum exigendi: tunc enim alter reddere non tenetur, sed iuste potest denegare, ut si coniux contrahat affinitatem cum altero coniuge per copulam cum eius consanguinea, vel cognationem spiritualem cum eo (retenta opinione dicenti hanc cognationem priuare iure petendi: de qua hoc lib. 1. disp. 36. disputatur.) Probatur, quia cum petens nullum ius habeat: nec reliquus dare tenetur: vbi enim nulla est petitio, nulla est mora, l. Si pupillus 127. ff. de verb. oblig. & ex quo actor perdit ius petendi, reus habet ius non debendi, negandi, & excipiendi. Præterea, quia cap. Discretionem, &c. Tuæ, de eo qui cognou. consangu. dum decidunt hunc incestuosum teneri reddere uxori innocentia: eam redditum rationem, ne eius delictum officiat innocentia, iureque suo absque culpa priuetur: ergo aperte volunt omnino officere

delictum illud coniugi noscio culpe, ut exigere non possit, & vt sibi exigenti alter minimè teneatur reddere (& intellige hoc de affinitate, propter illam præcisè, seclusa adulterij, quod interuenit, ratione, atque ita adhuc ius hoc amitteret, nec teneretur alter etiam adulteri reddere: teneretur autem ob delicti compensationem, vbi nulla affinitas, sed solum adulterium adesset.) Ita generaliter docent asserentes quoties coniux exigendi ius amiserit; eximi alterum à reddendi obligatione, *Scotus* 4.d.32. *quest. vniuersitatis*, *vers. Prescindendo*: vbi *Palud.* *quest. 1. artic. 2. conclus. 4. n. 9. Supplement. Gabriel ibi, quest. 1. artic. 2. concl. 11. Almain ibi, quest. vniuersitatis. *Ouandus* *quest. vniuersitatis propos. 2. D. Anton. 3. part. titul. 1. c. 20. §. 10. Caietan. summa. verb. *Matrimonio*. c. vltim. de peccatis in usu coniugij, §. Primus est, in fin. Nider in summa, præcepto 6. cap. 4. vers. Sunt autem hi casus, & specialiter vbi alter coniux contraxit cum altero cognationem spiritualem, docent *Glossa. Noſte. verb. Non fraudentur* 30. *quest. 1. Paludan. Almain. D. Anton proxime citati. Turrem. c. Sciat. 33. quest. 4. a. 1. n. 2. casu 4.* Et quando alter coniux contraxit affinitatem cum altero, docent idem *Archid. c. Qui dormierit, init. 32. q. 7. Host. c. Transmissa, in fine, de eo qui cogn. consang. vbi lo. an. Andr. ad fin. Anch. fin. Card. fin. Abb. n. 7. Henric. n. 1. Anton. fin. Alex. de Neu. n. 8. & 9. Propos. ad fin. Rosel. verb. Impedimentum, impedim. 8. n. 17. Sylla. verb. Luxuria, q. 4. dict. 4. Couar. 4. decret. 2. p. 6. 7. §. 2. n. 5. Victoria summa. de matrim. n. 288. Anton. Cucus. l. 5. inst. maiorum, c. 11. n. 123. Gutier. l. 1. q. canon. c. 23. a. 6. Alex. Carrer. l. 5. de sponsalib. c. 23. Martenzo lib. 5. recop. l. 1. rubrica glossa. l. n. 103. Capua p. 1. decist. l. 2. c. 8. n. 12. Palacios 4.d. 34. disp. 2. f. 777. vers. Quod si obsecreris. Emmanuel Sa summa. verb. Debitum coniugale, vers. Qui coniugis cognatum. Petr. de Ledesma de matrimonio, q. 5. a. 6. dub. vlt. §. His non obstantibus. Quare non est credendum Hugoni. c. Noſte. 30. q. 1. & Hostiens. c. Si vir. n. 3. super vers. Patrocinari, de cognat. spirit. docentibus coniugem ratione cognationis arceri à debito petendo, verum ipsi exigenti teneri alterum reddere. Nec etiam credendum est Gregor. Lopez. l. 13. fin. tit. 2. part. 4. & Ledesma. 1. part. 4. quest. 60. artic. 4. paulo post principium & in fine, vbi dicunt viro incestuolo petenti teneri vxorem reddere, non obstanti affinitate contracta. Dicuntur, quia *Matt. 5. sola fornicationis causa concessit Christus posse vxorent dimitti*, item quia cùm in hoc casu non inueniatur exceptio aliqua, dicendum est non eximi coniugem ab obligatione reddendi. Quo argumento vñus est *Alex. 3. cap. Quoniam, de coniug. lepros.* ad probandum coniugi leproso reddendum esse debitum. Sed dic testimonium illud Christi intelligi de dimissione quoad diuortium & cohabitationem, & ita fateor in hoc casu non permitti: secus quoad debitum coniugale negandum (vt cum multis explicui disput. preced. num. 19.) Ad aliud fundamentum respondeo, ex c. Discretionem, & cap. Tunc, clare colligi hanc exceptionem, vt probauimus initio huius numeri.***

Aliqui tamen DD. intelligunt, ut coniugi contrahenti affinitatem non teneatur alter reddere, tunc minimè procedere, quando hic innocens petiit debitum ab incestuoso. Quia ex tunc videtur reconciliatio facta, & proinde non licebit amplius debitum negare. Argumento, c. Si vir, de adult. &c. Proposuit, de coniug. seru. Potest etiam idem probari ex c. Cum Vintoniensis, de elect. ibi: *Nos attendentes quod isti post primam electionem admiserant illos. Vbi glossa verb. Admiserant, notat ex eo textu & alijs, quos refert, nullum posse reprobare quod semel approbavit, ac proinde electores admittentes aliquem iure suffragij priuatum, amittere ius illum repellendi. Sic ergo coniux, qui incestuoso admisit ad copulam, non poterit deinceps illi debitum negare, obiciens illi affinitatem ratione incestus contractam.* Ita tenent Hostiens. c. Transmissa, de eo qui cogn. consang. fine. Archid. lo. an. Andr. Cardin. Henricus, n. preced. allegati. Ceterum omnino dicendum est, quamvis semel & ſæpe coniux sciens & prudens debitum petierit ab incestuoso, non censi remissionem, ac proinde non amittere ius negandi debitum. Probatur primò: Quia cùm hæc priuatio petendi debitum non sit in fauorem alte-

rius coniugis innocentis, sed in pœnam incestus & affinitatis contractæ, nequit coniux innocens hanc pœnam remittere. Secundò, quia ex eo quod coniux iure suo vratatur debitum exigens, non priuandus est iure negandi quod habet. Tertiò, quia alias fruſtrā decideretur, cap. Transmissa, de eo qui cogn. consangu. hunc incestuosum minimè posse exigere, ac teneri reddere, si per primam alterius coniugis exactionem fieret habilis ad perendum. Nec obstant c. Si vir. &c. Proposuit, pro contraria sententia allegata. Quia loquuntur, vbi coniux ratione adulterij amittit ius petendi. Cum enim talis priuatio sit in coniugis innocentis fauorem, potest innocens remittere, & censetur facta remissio per copulam subsequentem. At in nostro casu priuatio non est in fauorem innocentis, sed in delicti pœnam. Nec obstat etiam cap. Cum Vintoniensis, de elect. quia respondet bene Anton. cap. finali, in fine, de eo qui cognou. consangu. ibi priuatum iure eligendi, admitti ut eligat iure proprio, nec esse perpetuo à iure eligendi exclusum: at incestuosum admitti ad copulam ob ius, quod habet in eum coniux innocens, esseque perpetuo iure exigendi priuatum. Et ideo hanc sententiam tueruntur Anton. Abb. Alexand. de Neu. Preposit. Rosella, Syllust. Couarr. Anton. Cucus, Alexand. Carrerius, Gutierrez, Matienzo, Palacios, Capua, num. preced. allegati. Et non esse in coniugis potestate hanc pœnam remittere, ultra omnes citatos docent etiam Caiet. opusc. tom. 1. tract. 31. respons. 17. in 4. respons. vers. Et quoniam. Supplementum Gabr. 4.d. 41. q. 1. a. 3. dub. in solut. ad 1.

Quod si coniux impetrat dispensationem ad petendum debitum super impedimentum affinitatis, aut cognitionis, siue altero annuente, siue renuente, iam deinceps non poterit ex hoc capite illi negari debitum. Quia per dispensationem restitutum est sibi pristinum exigendii ius: nec in ea obtinenda consensus innocentis coniugis desideratur: cùm priuatio illius iuris solùm sit in pœnam delinquentis, & nullatenus in fauorem innocentis, vt num. precedenti diximus.

Grauius autem dubium est. Vtrum coniux peccet lethaler reddendo incestuolo petenti ante impetratam dispensationem affinitatis aut cognitionis. Et quidem pars affirmativa suadetur. Primo, quia cùm non teneatur reddere (vt probauimus numero 8.) videtur cooperari culpæ lethali exigentis: ac subinde simili culpa inuolui. Et eam esse cooperationem & consensem in peccatum, videtur aperte docere D. Thom. 4. d. 32. quest. vniuersitatis, a. 5. q. 3. ad 1. & a. 2. q. 3. ad 2. D. Bonav. ea. d. 32. a. 3. qu. 1. fin. vbi Supplementum Gabr. qu. 1. art. 2. post 11. conclusionem, vers. Si dicitur faciens. Adrianus 4.q. 14. de matrimonio, in solutione ad 1. rationem. Turrecrem. cap. Sciat. 33. q. 4. a. 4. num. 6. in solutione ad 2. Abulens. c. 5. Matthei. q. 2. 41. ad 1. Couarr. 4. decret. 2. p. c. 3. §. 1. num. 6. vbi dicentes stare ut peccet exigens, & non redens, opponunt redditem cooperari & consentire peccato exigentis: & respondent non dici redditem consentire, dum necessitate coactus reddit, sed potius tunc patitur, secus si sponte & voluntarie reddit: consensus enim est actus voluntatis. Cùm ergo in hoc casu coniux nulla necessitate coactus, sed sua sponte debitum reddat, cooperabitur & consentiet peccato exigentis. Quare Abulens. ibi infert ex ea doctrina, si coniuges non tenerentur mutuo ad copulam, peccante exigente, peccatum similiter redditem. Et confirmatur, quia alij doctores ob id excusat à culpa redditem, dum exigens delinquit. Quia reddit alienum, & debitum, ad quod lege iustitiae constringitur. Sic Alens. 2. p. qu. 166. membr. 3. fin. Astenfus summa, 2. p. lib. 8. t. 10. a. 4. q. 3. Sotus 4.d. 31. q. 1. a. 3. paulo post principium. Veracr. append. ad 1. p. Speculi, a. 15. fol. 124. §. Ad id quod in principio. Ledesma 2. p. 4. q. 55. art. 1. ad fin. Palacios 4.d. 32. disput. 1. fol. 710. vers. Verum tamon coniux, & disp. 2. f. 722. vers. Obiectio. Stuni a de voto, q. 3. n. 61. Petrus de Ledesma de matrimonio, q. 53. a. 1. dub. 2. quod mouet post 2. dubium principale, §. In huius rei expositionem. Sed in hoc casu coniux non reddit alienum, & debitum lege iustitiae, ergo admittet easdem culpam perentis.

petentis. Secundo, quia hac ratione coniux innocens dubius de valore matrimonij, peccat reddens adulterio non dubitanti: quia solum exculabatur à culpa, ratione obligationis reddedi, quæ propter adulterium cessat (vt diximus libr.2. disput.41.num.49.) vbi numero 48.diximus peccare reddentem priori bimestri ante consummatum matrimonium. Quia tuncreddere non tenetur. Quod idem docet Vazquez 1.2.q.19.art.6.disp.66.num.33. Cum ergo in nostro casu coniux reddere non teneatur, peccabit reddendo peccato cooperationis & consensus in peccatum exigentis. Atque ita in proprijs terminis docent Palacios 4.d.34.disputat.2. vers. Quod si obieteris. Petrus de Ledesma de matrimonio, q.55.art.6. dubio vltim. § His non obstantibus. Et clarè videtur sentire Abbas, cap. fin. infine, de eo qui cognou. consanguin. vbi dicit viro incestuoso petenti non debere vxorem acquiescere, quamvis ille patiatur incontinentiae periculum. Et retenta hac opinione, idem videtur dicendum, si voto castitatis astriktus petat debitum ab altero coniuge, peccabit enim alter reddendo, quoties lex iustitiae non cogit reddere: vt priori bimestri ante consummatum matrimonium: vel si ille adulteretur, cum ipse sit innocens. Quia eadem rationes militant: atque ita Adrian. Couar. Ledesm. Veracr. Stunica, Palacios duobus prioribus locis, proximè citati, coniugem reddentem voto astriktu petenti iudeo à culpa excusant, quod reddit debitum lege iustitiae. Quod in hoc casu cessat.

12 Quamvis autem negare non possim rationes has virgentissimas esse: mihi persuadeo minimè peccare coniugem reddentem tali incestuoso petenti, aut voto castitatis ligato, adulteroque, aut priori bimestri ante consummatum matrimonium: in quibus euentibus lex iustitiae non cogit ad reddendum. Duxi 1. Quia hoc non est cooperari delicto alterius (vt probauit n.4.) quare non est cur crimen sit. Secundo, quia si dubius de valore matrimonij petat à non dubitante, potest hic non reddere: quia ille ius non habet petendi: potest etiam reddere (vt probauit libr.2. disput.41.num.56.) Nam cùm sit in possessione pacifica, potest vii plenè sua possessione, perendo & reddendo: nec aliquo modo illa spoliari debet ob alterius dubium. Sic ergo in nostro casu, cum coniux innocens nullo delicto aut voto se astrinxerit, non est cur ob votum vel delictum alterius, quæ suos solos authores afficiunt, iure & possessione petendi & reddendi priuetur. Et confirmatur ex ratione textus i. Transmissæ, & c. Tuo, de eo qui cognou. consanguineam, vbi deciditur incestuolum cum consanguinea alterius coniugis non posse petere, at teneri reddere: & subditur hæc ratio. Quia affinitas post matrimonium contracta ei coniugi officere non debet, qui iniquitatis particeps minimè fuit: nec suo iure debet absque sua culpa priuari. At valde officeret, si innocens peccaret reddendo: cùm priuaretur plena possessione, qua secluso voto & delicto alterius gaudebat: essetque ei necessarium semper petere, vt matrimonio absque culpa vteretur: scrupulisque non immodicis vexaretur, dum petit, an ea sit petitio, vel potius redditio, propter alterius coniugis voluntate in nutibus intellectam. Tertio, quia vbi voto astriktus coniux adulterium admisit, votum non ligat alterum ne reddat: cùm solum videntem obliget: nec etiam adulterium. Quia solum libertatem reddendi praestat innocentem, absoluens illum à debito iustitiae in favorem sua incontinentiae, nec est cur priuilegio in suum favorem inducto cogatur in proprium damnum & onus vti: contra cap. Ad apostolicam, de regular. & cap. Si de terra, de priuilegi. Nec obstant in contrarium adducta. Quia ad primum & confirmationem dici potest, hanc redditio non esse omnino spontaneam, sed quodam modo coactam, ne vxor innocens plena possessione per matrimonium comparata, absque sua culpa priuetur: cogaturque semper contra pudorem naturaliter feminis insitum petere: & scrupulis angustiis, sit petitio nec ne. Præterea, potest dici eam non esse rationem adæquatam, cur non peccet reddens, sed accommodatam & sufficientem

casui, in quo alter confus reddere tenetur. Ad 2. dic disparem esse rationem. Quia coniux ille dubius, quantum in se est, arcetur omnino ab vsu matrimonij, ne se incontinentiae periculo exponat: & solum ratione possessionis & iuris iustitiae alterius permittitur ei reddere: quare his cessantibus peccat reddendo. At in nostro casu coniux innocens est in omnimoda possessione matrimonij, nec aliquo impedimento laborat, quo minus petere aut reddere possit. Quare loquens de affinitate tuerit hanc sententiam Ledesma 2. part. 4. quest. 60. articul. 4. paulo post principium: vbi dicit esse probabile, viro incestuoso non teneri vxorem reddere: at licite posse. Nec modicum vrget pro hac parte tot Doctores numero 8. relatos de hoc agentes, solum dixisse licere innocentem denegare debitum incestuoso, nec meminisse obligationis. Et loquens de voto Palacios admitit stare, vt redditio voto astriktu sit libera, & adhuc culpa vacet: dicit enim 4.d. 32. disp. 2. fol. 722. column. 1 fine, & sequenti, quando uterque coniux castitatem voulit, peccare exigentem, non tamen reddentem: & statim fol. sequenti, vers. Exquires, dicit non teneri reddere. Id tamen fatendum est, siue hanc siue illam sententiam sequamur, posse coniugem innocentem exactum, esto reddere non posset, ne exigentis culpe assensum præstet; accessum habere, non ea mente, vt reddat, sed animo utendi petitione debiti. Quia hæc est sibi permissa, nec hoc iure ob alterius exactiōnē priuandus est.

Hinc deducitur, si sit periculum incontinentiae in coniuge priuato iure petendi ob affinitatem, aut cognitionem, teneri innocentem lege charitatis ei succurrete, siue petendo, siue reddendo exigenti, quando spes est fore, vt sic abstineat ab incontinentia illa. Dixi, ob affinitatem præcisam ab adulterio, vel si alter coniux aliud admiserit adulterium, quo casu ratione adulterij non potest debitum negare. Quia ratione adulterij vbi coniux alter est innocens non tenetur reddere alias patienti incontinentiae periculum, nec ab eo petere. Ratio dispatitatis est, quia lex charitatis obligat ad subueniendum necessitatibus proximi, absque proprio dispendio: at per copulam cum adulterio incurrit innocentis graue damnum, amittit enim ius celebrandi diuortium: nullum autem patitur, accedens ad impeditum ratione affinitatis aut cognitionis, cum adhuc liber maneat ad deinceps non reddendum (vt probauimus num.9.) Quare & si lex iustitiae tunc non obliget, eo quod alter amiserit ius: obligabit tamen lex charitatis: quandoquidem licet potest petere & reddere: & licet alter peccarit petendo, ipse reddens nullo modo peccat, (vt probauimus numero præcedenti:) & ex alia parte vitiat maius peccatum, nempe, adulterium aut pollutionem alterius coniugis. Nec est audiendus Abbas oppositum docens: vt retuli num. 11, ad finem.

Admonuerim tamen coniugem ipsum, qui affinitatem aut cognitionem contraxit, aut voto castitatis ligatus est, non posse reddere debitum alteri, quoties ex lege iustitiae reddere non astringitur; vt propter adulterium alterius, (seclusa compensatione cum adulterio incestuosi:) & priori bimestri ante consummatum matrimonium, quo tempore reddere est liberum. Probatur, de incestuoso, ex capit. Transmissæ, de eo qui cognou. consanguin. vbi de tali incestuoso sic dicitur: Non cognoscat eam quādiu vixerit, nisi ab ea fuerit requisitus: & tunc ad ipsam non sine graui cordis dolore accedat. Vbi pondero solum huic concedi facultatem accedendi ad vxorem, quando legitimè fuerit exactus, & vt vulgo dicitur, à mas no puder. Id enim important ea verba; Non sine graui cordis dolore accedat, hoc est, coactus lege iustitiae, ne innocentem suo iure priuet. Ergo quando nulla lege cogitur, tenetur non accedere. Et confirmatur, quia cùm copula illa sit incestuosa, nempe, cum affini, est omnino illicita, solumque excusari potest ob fortius iustitiae debitum: ergo vbi non est debita, est illicita. Atque ita de incestuoso tenent Sylvest. Matrimonium 8.quest. 15. dict. 7. & Petrus de Ledesma de matrimonio, quest. 55. articul. 6. circa 3. statutus

statum affinitatis, dub. 4. in solutione ad 1. fol. 445. vbi docent actum huius incestuosi esse illicitum & incestuosum, quoties non est ex iustitia debitus. Et *Sylvest.* clariss dicit esse culpam mortalem incestus, quoties sine iniustitia potest hic incestuosus negare debitum. Insuper probatur idem de coniuge castitatis voto astricto. Quia votum castitatis obligat vouentem ad omnino abstinendum ab omni actu venereo: & solum excusatur coniux reddens, propter fortius vinculum iustitiae superueniens: ergo quoties hoc vinculum deficit, tenebitur omnino à petitio- ne & redditione abstinere. Et confirmatur, quia non minus obligat votum castitatis ad omnimodam castitatem seruandam, quam votum religionis ad illius m- gressum, sed voulens religionem, & postea ducens vxorem, tenetur quandocunque sibi fuerit permisum, vt ratione adulterij alterius, religionem ingredi: ergo vot- to castitatis ligatus tenetur ad omnimodam castitatem, quoties lex iustitiae non cogit ipsum reddere. Quod si obijcas, esse priuilegium innocentis, vt ob non seruat sibi fidem ab adultero, possit ea exceptione vti, & non reddere: nemo autem cogendus est vti suo priuilegio, cap. Si de terra, de priuilegio. Dic hoc verum esse, ex vi priuilegij, secus si ex vi alterius legis obligabatur ad aliquid, à quo ratione impedimenti excusabatur, quod per priuilegium auferitur, tunc enim non ex vi priuilegij, sed ex vi illius legis obligatur ad illo vendum. Ut agens de obli- gatione habentis bullam ad audiendum misam tempo- re interdicti, optimè explicat *Suarz* 3. part. quæst. 83. art. 6. disputat. 88. sect. 6. §. Solet etiam hic interrogari. Quare agens de voto videtur clare hanc sententiam tenere *Caiet.* summa, verb. *Matrimonium,* capite ultimo de peccatis in vsa coniugij, vers. 9 caput, vbi ait ideo coniugem voto castitatis liga- tum teneri consummato matrimonio ad reddendum: quia tenetur maiori vinculo reddere: & paulo inferius di- cit teneri ad omnino abstinendum, quandocunque fue- rit in sua libertate: & quamuis addat, *Scilicet mortua vxore.* Est exemplum, quod non astat regulam. Idem videtur sentire *Adrianus* 4. quæst. 14. de matrimonio, vers. Tertio contin- git, vbi dicit, habenti votum non solam exactiōnē debiti esse mortalem, sed quamcunque etiam commixtione voluntariam. Et expressius tenent *Falud.* 4. d. 38. quæst. 3. artic. 6. numero 43. & *Sylvest.* *Matrimon.* 7. quæst. 5. dict. 6. & *Matrimon.* 8. quæst. 15. dict. 7. vbi aiunt, voto astricturn excusa reddendo, quia tenetur: vnde si non tenetur reddere, dicunt non excusari. Quia absque causa necessaria ageret aduersus votum continentiae, cui opponitur petere & reddere. Quid dicendum, si votum castitatis esset emis- sum post contractum matrimonium? Ut dicemus hoc libr. disput. 35. à num. 33. Ex quibus infertur, emittentem votum castitatis ante matrimonium, & contrahentem matrimonio non consummato affinitatem aut cognatiō- nem cum vxore, quamvis iuxta veriorem sent. non peccet consummando matrimonium, non petendo, sed reddendo, quia non tenetur ingredi religionem (vt dicemus hoc libr. disp. 29. n. 2. & disp. 34. n. 3.) peccare tamen prima vice reddendo intra prius bimestre: vt probauit. Quia tunc redditio est omnino voluntaria, verum transacto bime- stri, iam lege matrimonij obligabitur ad reddendum, nisi ad religionem transeat, ad quod non tenetur, & ita deinceps non peccabit reddendo. Quare cautè hoc insinuans *D.Tho.* 4. d. 38. q. 1. art. 3. q. 2. ad 4. dixit, ligatum voto castita- tis posse absque peccato reddere, postquam obligatus est ad hoc per carnalem copulam præcedentem. Si tamen incestuosus hic aut voto ligatus remitteret iniuriam adul- terij alteri coniugi, aut similiter adulterium admitteret, aut cognosceret coniugem adulterum, cum remissio illa teneat, & per hæc ipso factō amittat ius denegandi debiti, iam deinceps tenebitur reddere sicut prius: at remissio illa fuit culpa lethalis, & illud adulterium habuit hanc specialem deformitatem mortalem, & necessario confi- tendam, si aduertit per eam reddi se impotentem ad ser- uandum votum, vel præceptum abstinenti omnino, or-

tum ex affinitate vel cognatione. Quia propterea sponte, nullaque matrimonij lege coactus eam impotentiam in- currit. Quando vero uterque coniux contraxit cognatiō- nem aut affinitatem cum altero, an possint petere & red- dere? dicam hoc lib. disp. 28. per totam.

Rogabis forsitan, quid dicendum, si femina sit, quæ te- 15 netur non reddere, iuxta prædicta, & vir instanter petat? *Abulensis* c. 30. Num. quæst. 81. dicit mulieri permitti reddere, quando alias non poterat, ob tuendam pacem matrimo- nij, quando vir instanter & quasi cogens petat; ipsumque sequitur *Enriquez* libr. 11. de matrimonio, c. 15. num. 8. in com- mento, litera G. & *Antonius Gomez* in *bulla clausula* 10. num. 67. *Vega* 2. tom. sum. c. 129. casu 77. reddit rationem *Abul.* Quia Ecclesia interdum aliqua concedit ad vitanda maiora mala, absolutique mulierem à voto, ne sequatur magna discordia coniugum. Subdit etiam aliquos idem sententie de viro respectu mulieris, sed id negat. Quia vir tanquam potentior potest excitare grauiores discordias. Sed ego vbi sit hæc dispensatio concessa ab Ecclesia, non inueni: & ideo licet eam doctrinam admittam, at alio ducor fundamento: si impedimentum sit iuris humani, vt affinitatis vel cognationis, ius humanum non obligat cum tanto discrimine discordiarum: sicut ieiuniūn lege humana præceptum potest vxor soluere viro præcipiente, vbi alias graue scandalum timeretur (vt dixi hoc lib. disp. 3. n. 13.) Si vero impedimentum sit voti, quod est de iure diu- no, & possit à viro irritari, manifestum est tunc excu- sari vxorem (quando autem possit irritari, dicam hoc libro disputat. 39. numero 11.) Siautem irritari à viro ne- queat: tunc dicendum est, votum non obligare cum tanto damno, esseque eam notabilem mutationem, vt votum pro tunc deobliget, vbi non potest consuli præ- latus vt dispense.

Vltima regula sit, Quando petens delinquit mortali- 16 ter ob aliquam circumstantiam ipsius actus, & non solum ob circumstantiam personalem, tunc etiam reddere est mortale. Verbi gratia petit coniux in loco sacro, aut pu- blico, aut cum periculo aborsus, petitio illa non est il- licita ob circumstantiam tenentem se ex parte petentis, sed ob circumstantiam ipsius actus, qui loci sacri sancti- tati repugnat, ipsumque polluit: aut si est in loco publi- co, aduersatur honestati naturali: aut si est cum abor- sus periculo, est in damnum tertij, ad cuius bonum actus ille suapte natura ordinatur: ac subinde ipsa redi- ditio eandem malitiam habet. Quia sicut petitio affici- tur illa prava circumstantia, ita & redditio, vtraque enim polluit locum sacrum, aduersatur honestati, esque in tertij damnum. Hanc tradit *Petrus de Soto*, lect. 16. de ma- trimonio fine.

Ad argumenta num. 1. proposita respondeatur. Ad 1. 17 dic, non habere ius: seu iniuste petere, usurpari dupli- citer, aut enim id euenerit, quia petens non habet ius in re petita, vt si petat alienum, & tunc non debet reddi: aut quia debitum modum non seruat, licet ius habeat in re petita, & tunc reddendum est: nec est cooperatio, vt pro- bauit num. 4. Ad confirm. dic, non esse annuendum, vbi is à quo res exigitur, potest commodè negare: & ad id te- netur: secus quando non potest commodè, aut non te- netur: vt contingit hic. Ad 2. constat ex dictis num. 4. illum non esse consensum cooperationis. Ad confirm. dic, maiorem esse veram, vbi illa sunt secundum rem & voluntatem inseparabilita, secus si hoc pacto separari va- leant. Ut crucifixio activa Christi displacevit Deo, cui tamen passiva valde placuit, cum tamen secundum rem separari minime potuerint. Ad 3. dic disparitatem esse, quia in illis casibus circumstantia vitians se tenet ex parte ipsius actus, vt explicui numero præcedenti: in alijs vero se tenet ex parte solius petentis, vt explicui n. 7. Ad 4. dic negandam esse consequiam, quia damnum corporale non est in hominis potestate vitare, sicut est spirituale: Quod si illud sit in potestate, vt dum quis petit gladium ad se perimendum, infert sibi damnum circa corpus, in

in quod nullum habet naturale dominium in ordine ad illum usum interfectionis, aut mutilationis: ubi vero solum est damnum spirituale, est circa animam, cuius homo dominum morale habet, cum illam Deus reliquerit in manu consilij sui. Ad confirm. constat ex proximè dictis.

DISPUTATIO VII.

Vtrum coniux cui debiti petitio interdicta est, non tamen redditio; ut contingit ratione voti castitatis, cognitionis, aut affinitatis post matrimonium contractar, possit aliquando & teneatur petere?

SUMMARIUM.

Vir cui petere est interdictum ratione voti, cognitionis, aut affinitatis, potest aliquoties se insinuare uxori, & ab ea petere, n. 1.

Quid si voullet de uxoris licentia? 2.

An possit petere, quando ex signis aut uxoris conditione coniunctis ipsam appetere, & pra verecundia non petere? 3.

An predicta habeans locum, quando uxor est, cui interdictum est petere? 4.

Quid, si vir sic impeditus sentiat periculum incontinentie in uxore, quamvis de licentia eius voverit: num. 5. ubi quid si vir diu absatus sit?

An idem dicendum sit, quando uxor est interdicta à debiti petitione? 6.

An si ipse coniux impeditus agitur carnis temptationibus, possit petere? 7.

An licet significare plerique coniugi suum impedimentum, ne eius petitiones expectent? 8.

An teneatur illi manifestare impedimentum ne petat? 9.

Virum talis impeditus possit prouocare non impedimentum, ut petat: vel contra hic illum? 10.

An coniuges castitatis voti astricli, coniunctiones mutuam exigendi voluntatem, si eis liceret, possint licet copulam haberet: num. 11. & ibi, quid, si quilibet sentiret alterum indigere copula.

An si faciant mutuò sibi signa, peccant se commiscontest: num. 12.

Prima conclusio. Maritus cui petere est interdictum, cum tamen reddere teneatur, ut contingit, quando voto castitatis ligatus est, aut post matrimonium contraxit illicitam affinitatem, atque cognitionem cum uxore, potest nonnunquam insinuare se uxori, & offerre ad usum coniugalem, petereque ab ea debitum, non in gratiam sui, nempe ut suo appetitu morem gerat, sed gratia uxori complacendi, & non reddendi matrem, ei graue & onerosum. Probatur, quia hoc petendi genus est quodammodo reddere, cum in solius uxoris gratiam sit, quae verecundia solet ab exactione debiti id optans arcessi. Huius sententia evidenter expresse D. Thom. 4. d. 38. q. 1. a. 2. q. 2. ad 4. Astens. 2. p. sum. I. 8. t. 16. a. vnic. q. 5. Henritus c. Rursum, n. 4. qui clerici vel rou. Turrecrem. c. Nos nonimus, 17. q. 2. a. 3. nu. 3. vbi referentes aliquos sentire, fas esse viro vounti castitatem, petere, ne onerosum reddat matrimonium: subdunt, si recte inspiciantur, id esse uxorem interpretatiuè petere, ac virum reddere: ac proinde clare sentiunt eam petitionem esse licitam. Atque agentes de viro qui votum emisit, tenent hanc conclusionem, Angel. Matrimonium 3. Impedimentum 5. nu. 3. & Matrimonium 4. nu. 6. Rosella verb. Impedimentum, impedim. 4. nu. 7. ad fin. Syluest. Matrim. 7. q. 5. dict. 4. Tabiena verb. Impedimentum, imped. 2. fin. & q. 3. fin. Ledesma 2. p. 4. q. 55. a. 1. ad fin. Emmanuel Sa sum. verb. Matrimonium, c. De impedimentis dirimentibus, vbi de impedimento voti, vers. Contrahentem post votum. & verb. Debitum coniugale. vers. Contrahens matrimonium. Idem docet idemmet Ledesma 2. p. 4. q. 66. a. 1. ad fin. vbiait virum, qui voulit, posse animum concipere exigendi quater vel aliquoties in mense, ne reddat uxori matrimonium onerosum. Victoria summa de matrim. nu. 293. vbi ait posse petere, quando cunque sibi videtur honestum accedere ad uxorem. Ad idem est Petrus de Soto, leit. 14. de matrim. ad fin. vbi de eodem viro vounte loquens, aut reddere vere esse quomodo cunque fiat, quando fit ut condescendatur infirmitati alterius. Eandem conclusionem tueruntur loquentes de viro, qui affinitatem contraxit, Sotus 4. d. 37. q. vn. art. 2. post 2. conclus. verb. Debet autem pena. Gutier. lib. 1. quest. canon. c. 23. nu. 9. Capua 1. p. decisionum, lib. 2. c. 80. nu. 9. Lud. Lopez 1. p. in-

struct. in 2. edit. t. 296. fin. Petrus de Ledesma de matrim. q. 55. a.

6. §. Quartus status. Quod si roges, quoties hoc liceat? Ledesma (vt proximè retuli) explicit, quater vel aliquoties in mense. Sed melius Victoria proxime citatus id prudentis arbitrio remisit, dicens quoties marito usum fuerit honestum. Itaque ea ratio habenda erit, ne matrim. reddatur uxori graue ac onerosum, si quoties concubitum appetit, cogatur contra naturalem verecundiam feminis insitam exiger. Quare cum quædam feminæ alijs in venerem propensiores sint, atque ita frequentius concubitum appetant viri: ab alijs laepius quam quater, ab alijs vero rarius in mense exigere licebit: unde ad hoc libandum, attendenda est conditio nativa uxoris, ac eius in venerem propensio, vt in simili dicemus n. 3.

Exciperem tamen, nisi uxori vouendi castitatem licentiam viro concessisset. Cum enim suo iure in hoc cesserit, ut permittat matrimonium sibi fore onerosum, marito obligante se ad non petendum, conqueri iure nequit de hoc onere, & quod concubitum appetens, cogatur expresse aut interpretari petere. Ita docet Angel. Matrimonium 4. n. 7. An vero idem dicendum sit, vbi in uxore esset periculum incontinentiae, dicam nu. 5.

Hinc deducitur, licitum esse viro ita impedito ad petendum, exigere, quoties voluntatem petendi in uxore non audente pra verecundia, coniecerit. Quia (vt probauimus hoc lib. disput. 2. nu. 4.) id est in uxore interpretatione & tacita petitio, in viro autem redditio. Atque ita de viro, qui voulit, tradunt D. Thom. 4. d. 38. q. 1. a. 2. quæstunc. 2. ad 4. Turrecrem. c. Nos nonimus 17. q. 2. a. 3. n. 3. August. de Anchona, quem refert & se quitur Rosella verb. Impedimentum, impedim. 4. nu. 7. ad fin. Syluest. Matrimonium 7. q. 5. dicto 4. Tabiena verb. Impedimentum, impedim. 2. q. 3. Armilla verb. Matrimonium, n. 55. Victoria summa de matrimonio, nu. 293. Sotus 4. d. 38. q. 2. a. 1. post 3. conclus. vers. Reddere. Nauarr. summa. c. 16. n. 30. Ledesma 2. p. 4. q. 55. a. 1. ad fin. Anton. Cucus lib. 15. institut. maiorum, tit. 12. num. 21. Barth. à Ledesma dub. 32. de matrim. §. Sediam quod matrimonium. Palacios 4. d. 32. disput. 2. fol. 716. versic. Neque onerosus. Petrus de Ledesma de matrim. q. 53. art. 1. dubio 1. quod mouet post secundum dubium principale post 1. concl. Corduba summa q. 136. puncto 2. Ludovic. Lopez 2. p. instruct. de matrim. c. 46. circa 2. impedimentum voti, vers. Addo vero. Et loquens de incestuoso docet idem Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 80. §. Sed connumerare. Satisque est si vir ex conditio- ne nativa uxoris, Venerisque appetitu coniiciat. (vt in simili diximus dislp. 2. nu. 4.) Ita August. de Anchona, Rosella, Syluest. Nauar. Ledesma, Anton. Cucus proximè citati, Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 83. §. At ista sententia. Capua 1. p. decis. l. 2. c. 82. num. 5.

Consulto autem haec omnia de viro impedito asseruimus, nullam mentionem facientes, quando uxori sit, cui petitio debiti interdicta est, ob castitatis votum, affinitatem, cognitionem cum viro. Quia regulariter non est idem iudicium: eo quod cessat omnino ratio proposita. Cum enim nec viro indecens sit, nec ipsum exigere pudeat, non redditur ipsi onerosum matrimonium, si semper dum appetit, cogatur petere: quare si ipsi non petenti mulier se offerat, censembitur petitio, ac proinde ratione impedimenti sibi interdicta. (vt in simili diximus disp. 2. num. 5.) Si tamen (vt ibi dixi) maritus talis esset, vt more feminæ non audeat petere, tunc idem dicendum est de femina, cui petere est interdictum, potest enim se aliquoties marito ad eum usum offerre, ab eoque debitum petere, volente quidem concubitum, nec audente exigere. Sic Nauarr. sum. c. 16. n. 30. atque ita intelligendus est Syluest. Matrimonium 7. q. 5. dicto 10. dicens generaliter & absolute idem esse iudicium quoad omnia dicta, de muliere respectu viri, sicut de viro respectu ipsius.

Secundò deducitur, licere coniugi ita impedito exige ab altero, vbi in ipso periculum incontinentiae sentire: tum, quia hoc est quodammodo reddere: tum etiam, quia votum non obligat ad non petendum cum dispendio.

dispendio ruinæ alterius coniugis. Sic docent de coniuge, qui affinitatem contraxit Anton. c. fin. in fine, de eo, qui cogn. consang. Anch. fine. Alexan. de Neuo, num. 5. & 6. Ioann. Andr. n. 4. Prepos. fine. Additionat. ad Abbat. ibi, in fine, super verb. Acquiescere. Et loquentes de coniuge, qui voto est astrictus, docent idem Victoria in sua summa, tractatu de matrimonio, num. 293. & Adrianus, 4. de Eucharistia, qu. incipienti, Restat iam videre, an propter corporalem immunditiam, in solut. ad secundam rationem: imò teneri coniugem, qui voulit, petere in hoc euentu, merito docent Prepos. c. Rursus, num. 6. init. qu. clericu vel vouentes. Petrus de Soto lect. 14. de matrimon. ad finem. Angles floribus, 1. p. de matrim. qu. 6. de obligatione soluendi debitum, ar. 1. diffic. 4. concl. 4. Palacios 4. d. 32. diff. 2. fol. 716. vers. Verum tamen casus. Enriques 1. 11. de matrim. c. 15. n. 9. & 1. 12. c. 2. nu. 9. Et generaliter de omni impedimento ad petendum, docent idem Enriques 1. 15. n. 19. Quam obligationem latius probauit hoc lib. disput. 2. num. 6. vbi & dixi tunc habere locum, quando est spes fore, vt ea copula periculo incontinentiae subueniatur: vel vbi id est dubium: & etiam quando alter coniux nec expresè nec tacite petit: imo & quando alter coniux copulam coniugalem non appetit: vt dixi ea disput. 1. nu. 7. Et quamvis in præsenti disp. n. 2. dixerim non posse coniugem sic impeditum offerre se alteri, qui voulent licentiam concederat: at si periculum sit incontinentiae in altero, credo teneri. Quia concedens eam licentiam, solum cessit iuri suo, vt alter non teneatur sibi aliquoties se offerre, gratia non reddendi matrimonium onerosum. At in hoc casu obligatio non consurgit ex hoc capitulo, sed ex obligatione orta ex ipsamet matrimonij institutione, & bono fidei: vt probauit d. disp. 2. n. 6. Non tamen posset vir ita impeditus exigere, si solum timeret lapsum vxoris in incontinentiam, eo quod sit ipse diu abfuturus: nisi voluntatem vxoris petendi coniiceret: iuxta dicta n. 1. & 3. Quia tali copula non subuenitur illi incontinentiae. Ita docent Ioann. Andr. t. fin. num. 4. de eo, qui cogn. consangu. vbi & Prepos. fine. Vincentius ibi, quem refert & sequitur Alex. de Neuo ibi n. 5. & quamvis hi doctores confusè loquantur, & solum explicit non teneri, at credo etiam non posse ob rationem dictam.

Nec in hoc casu ullum discrimen constituo, siue vir sit cui debitum petere est interdictum, siue sit femina. Quamvis cessante incontinentiae periculo latum esse discrimen dixerim nu. 4. Quod late probauit hoc lib. disp. 2. num. 6.

Dubitabis autem, An idem dicendum sit de ipso coniuge, cui debiti petitio interdicta est, nempe, vt sibi petere licet, quoties vehementibus carnis stimulis urgetur? Vigerius l. instit. c. 16. §. 7. vers. 8. impedim. 5. affirmit: nulloque alio fundamento innititur probare, nisi quod iugum Christi suave sit Matth. 11. At merito alij docent, iuuentum, ac subinde incontinentiae periculum ipsiusmetincestuosi, qui affinitatem cum uxore contraxit, causam secum dispensandi iustum præbere, non tamen petendi debitum nondum obtenta dispensatione. Quia id nullo solidi fundamento aut iure licere probatur. Nec hoc suavitati iugi Christi aduersatur, sicut nec votum castitatis impedit matrimon. contrahendum absque dispensatione, non obstantibus carnis temptationibus, illi repugnat. Nec iunat, si dicas matrim. post lapsum institutum esse, vt huic incontinentiae subueniatur. Quia ea se medicina destinat quoad facultatem petendi, qui castitatem voulit, licet matrimonio ligatus sit: & eadem quoad eundem effectum priuatus est propter affinitatem aut cognationem iniquè contractam post matrimonium. Et ideo hanc partem tueruntur Couar. 4. decr. 2. p. c. 7. §. 2. n. 5. Ant. Cucus l. 5. instit. maior. t. 11. n. 123. Gutier. l. 1. qu. canon. c. 23. n. 6. Matienzo lib. 5. recop. t. 1. rubr. gl. 1. n. 103.

Secunda conclusio. Coniux cui prohibitum est petere, quamvis exigere nequeat, at potest alteri coniugi suum impedimentum significare, ne suam petitionem expetet, reddaturque ei matrim. onerosum. Quia id minimè est petitio debiti, quæ sola interdictur. Sic Palud. 4. d. 38.

q. 3. a. 5. nu. 41. agens de impedimento voti: quod idem de alijs dicendum est: cùm eadem prorsus militet ratio.

Hinc infertur, coniugem voto castitatis astrictum minimè teneri alteri indicare suum votum, vt à petendo abstineat, quamvis non sit fore vt non petat. Quia actus concubitus reddendo definit esse voti materia durante obligatione reddendi ob matrimonium. Sic docet Caiet. 2. 2. qu. 88. art. 8. §. Ad hoc dicitur quod consensu. Et idem quando votum castitatis emissum est post matrim. nempe, non teneri emittentem indicare alteri coniugi, docent Sotus l. 7. de iust. quæst. 3. a. 1. vers. Quod si contra arguas. & Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 48. §. Virum quando, atque idem eadem ratione dicendum est, quocunque alio impedimento existente.

Tertia conclusio. Nefas est si coniux interdictus à debiti petitione, incitet non interdictum vt debitum petat. Quia id exigere est. Et similiter nequit non interdictus incitare interdictum vt petat, licet eius lapsus timeat: Quia incitat ad peccatum: sed debet tunc ab eo debitum petere, vt vel sic licite actum coniugalem exerceat, sedeturque carnis concupiscentia, quem petendo, illicite exerceat. Sic docent quamvis satis obscurè, Vincent c. finali, de eo quæ cognou. consang. Ioann. Andr. n. 4. Anton. fin. Anch. fine. Prepos. fin. Alexand. de Neuo, n. 5. & 6.

Quarta conclusio. Si ambo coniuges promiserint Deo se minimè debitum petituros, possent ambo commisceri, non quidem debitum petendo: id enim aduersatur voto emissu, sed quando quilibet sentiret alium indigere, vt propter incontinentiae periculum. Ratio est, quia tunc neuter verè petit, ac proinde neuter peccat aduersus votum: & ex alia parte est quodammodo redditio: cum neuter gratia sibi satisfaciendi, sed annuendi voluntati altius coniugis, cui reddere tenetur, accedat, iuxta dicta n. 1. 3. & 4. Sic docent Glossa c. fin. statim in princ. 27. q. 1. Rosel. verb. Impedimentum, impēd. 4. num. 7. ad fin. vbi Tabien. impēd. 2. fin. Imò idem dicendum est, vt probat ratio prædicta, quando uterque coniux nouit alterum affectare copulam, & petiturum, si posset. Quia est quodammodo redditio, & in gratiam alterius. Sic Angel. Matrim. 3. impēd. 5. num. 5. Nauarr. summ. lat. c. 16. n. 31. & clariū hisp. eo. c. 16. n. 32. Emm. Sa sum. verb. Debitum coniugale, vers. Cum uterque. Idemque dicendum est, licet communī consensu id votum emissent. Quia cùm solum se non petituros promiserint, reddere tenentur: illaque copula est quodammodo redditio. Sic Nauarr. ibi, manifestè enim loquitur, quando communī consensu, quod denotat illud verbum, quo in summ. Latin. vtur. paclii essent: si enim teorūm voulissent, non esset paclum. Idemque consequenter dicendum est, si votum absolutum ante aut post matrimonium coniuges emiserint, non communī consensu. Quia id votum non eximit ab obligatione reddendi, sed solum obligat ad non petendum. Et ita de voto castitatis ante matrimonium emissu loquens censem Angel. proximè citatus. Secus autem dicendum esset, si coniuges per viam pacti mutuo consensu castitatem voulissent. Quia iam nec petendi nec reddendi facultatem habent. Insuper in calu primo, in quo loquitur Glossa citata, videlicet, quando coniuges voulissent se non petituros, & sentirent in altero incontinentiae periculum, non tantum posset alter licite accedere, sed teneretur, & si in utroque tale periculum esset, uterque ad id teneretur. Quia ea est redditio, & in illo discrimine obligatur quilibet coniux alteri subuenire, vt constat ex dictis num. 4. & ex disput. 2. num. 6. & 7.

Tandem id obseruandum est, si coniuges non mutuo consensu castitatem voulent, alterque ligna petitionis ostendat, reus erit culpæ hic. Quia ea est petitio interpretativa & tacita: alter vero annuens vacabit culpa. Verè enim reddit, ad quod tenetur. Sic Quandus 4. d. 38. q. 2n. coroll. quod infert ex 6. propos.

DISPUTATIO VIII.

An actus coniugalis vitietur ratione finis ad quem refertur? Et specialiter si solum exerceatur propter bonum sacramenti: nempe, ad significandam coniunctionem Verbi cum carne aut cum Ecclesia?

SUMMARIUM.

Causa prolis, aut debitum reddendi, est licitus actus coniugalis, n. 1.
Quid, si proles non referatur ad Dei cultum, sed gratia successoris habendi, n. 2.
An opus sit actu referre in finem honestum, vel sat habitu, ut initio contractus matrimonij, n. 3.
Quid si finis sit, uxori copulari, non exclusa prole, nec eius memoria habita, n. 4.
Quocunque fine petatur debitum, tenetur alter reddere: peccatque, si malo fine duetus reddat, n. 5.
Quid si bonum cœptum sit peti aut reddi: finisque varietur in ipso actu, n. 6.
Actus coniugalis est mortis, ubi finis est mortalibus. Et quotuplex sit culpa, n. 7. & ibi, non tanta culpa est actum referre in malum finem, ac ipsum matrimonium. & potest in relatione matrimonij peccatum esse lethale, cum non sit tale in relatione ipsius actus in malum finem.
Nunquam ratione finis est mortalibus actus coniugalis, nisi finis sit mortalibus, n. 8.
Quando finis est venialis, qualis & quotuplex culpa sit ipse actus, n. 9.
Quando in concubitu desiderat coniux non habere prolem, quale peccatum sit, n. 10. & ibi, an liceat desiderare non habere plures filios.
An sit culpa, ubi finis extraneus secundario intenditur, n. 11.
Quid, si bonum utile intendatur: ut si vir accedat ad uxorem mercede conductus, aut eo fine ut illum heredem constituant, n. 12.
An ob sacramenti bonum exercitus actus coniugalis, vacet culpa? proponitur ratio dubitandi, n. 13.
Est culpa venialis, n. 14. & ibi, cur bonum sacramenti non excusat illum actum a culpa veniali: sicut excusat bonum fidei aut prolis.
Quid, si hic finis intendatur, alii finibus non exclusis, n. 15.

IHACTENUS IN GENERE DISPUTAUIMUS, QUALITER SIT LICITUS, & OBLIGET CONIUGALIS ACTUS. IAM DE CIRCUMSTANTIIS, QUIBUS VITIARI SOLET, AGENDUM EST. ET PRIMO. DE FINIS CIRCUMSTANTIA, QUAES IN ACTIBUS HUMANIS PRIMUM LOCUM OBTINET. ET POTES EST MULTIPLEX FINIS ILLIUS ACTUS, NEMPE, PROLES, REDDERE DEBITUM, SIGNIFICATIO UNIONIS CHRISTICUM ECCLESIA, AUT CUM CARNE, TANITAS CORPORIS: VITATIO FORNICATIONIS, VOLUPTAS, AUT ALIUS FINIS EXTRANEUS. IN PRESENTIARUM DIFFEREMUS DETERIBUS FINIBUS PRIORIBUS, & DE ALIIS EXTRANEIS. IN SEQQ. VERO DISPUT. DE ALIIS FINIBUS. PRIMA CONCLUSIO. ACTUS CONIUGALIS LICITUS EST, RELATUS IN BONUM PROLIS, AUT IN FIDEI BONUM: NEMPE, DUM EXERCETUR GRATIA PROLIS HABENDÆ, AUT SERUANDÆ FIDEI ALTERI CONIUGI, REDDENDI EI DEBITUM. CONCLUSIO TANQUAM CERTISSIMA STATUITUR A MAGISTRO 4.d.21. & D. THOM. IBI, QUEST. 2.a.2. & VNIUERSIS THEOLOGIS: & AB OMNIBUS VTRIUSQUE IURIS PROFESSORIBUS CUM GLOSS. C. QUICQUID, 31. q. 2. VERB. AB ADULTERIO. ET CONSTAT DE BONO PROLIS. QUAIA CUM DENS AD MULTIPLICATIONEM GENERIS HUMANI MATRIMONIUM INSTUERIT, ILLO UTENS AD HUNC FINEM PECCARE NEQUIT: ALIAS Deus ALIQUID ILLICITUM INITIUISET. DE BONO ETIAM FIDEI CONSTAT. QUAIA TENENTUR CONIUGES EX IUSTITIA AD DEBITUM SIBI MUTUO REDDENDUM. QUI ERGO, UT HUIUS SATISFACIAT OBLIGATIONI, AD CONIUGEM ACCEDIT, TANTUM ABEST UT PECET, UT POTIUS OPUS VIRTUTIS & OBLIGATORIUM FACIAT.

OBSEGUARE TAMEN OPORET, MINIME SUFFICERE, QUO ACTUS CONIUGALIS CULPAE VENIALIS IMMUNIS SIT EX FINIS CIRCUMSTANTIA, IPsum REFERRE AD BONUM PROLIS. NAM SI IN PROLE SISTUR, DESIDERIOQUE HABENDI SUCCESSOREM EA INTENDATUR, CULPA VENIALIS ERIT: SED PROLES INTENDI DEBET AD CULTUM DEI AMPLIFICANDUM. RATIO EST, QUAIA ALIAS STARET IN CREATURA, NEC BONUM ESSET SACRAMENTI. NATURA ENIM BONUM PROLIS INTENDIT, UT IN IPA SPECIES CONSERVETUR: BONUM AUTEM SACRAMENTI EXPOSUIT, UT REFERATUR IN DEUM. NEC INDE INFERRERE LICET MOTUM NATURÆ MALUM ESSE, SED ESSE IMPERFECTUM, NISI AD ALIQUOD SACRAMENTI BONUM REFERATUR. SIC D. Tho. 4.d.31.q.2.a.2.ad 1. Gerson p.1. IN COMPENDIO THEOLOGIE, TRACT. DE SACRAMENTO CONIUGIJ, ALPHABETO 27. LITERA O. TABENA MATRIMONIUM. 3.q.2. §.3.

3 NECTAMEN REMINISCI OPUS EKTIN ACTU IPOSI CONIUGA-
TH. SANCHEZ DE MATRIM. TOM. 3.

LI, ALICUIUS EX FINIBUS LICITIS, SED SATIS EST, SI HABITU REFERATUR AD ILLOS. SICUT IUXTA COMMUNEM THEOLOGORUM SENTEN. ID SATIS EST AD MERITUM. ATQUE ITA D. THOM. & TABENA N. PRÆCED. ALLEGATI DICUNT EXIGI, VT PROLES ACTU VEL HABITU REFERATUR IN DEUM. ITA DOCENT VERAC. 3.p. SPECULI, ART. 16. CONCL. 5. MATIENZO LIB. 5. RECOP. T. 1. RUBR. GLOS. 1. N. 105. LEDESMA 2. P. 4. q. 51. ART. 5. AD FIN. QUARE SATIS EST, SI A PRINCPIO CONIUGES MATRIMONIUM INTERINT PROPTER HOS FINES, NEC INTENTIONEM IN IPOSI ACTU CONTRARIAM HABEANT, UT ACTUS CONIUGALIS IN IPOSI RELATUS CENSEATUR. VT BENE DOCENT LEDESMA & VERAC. IBIDEM. QUA DE CAUSA DICIT LEDESMA EXCUSARI CONIUGES A MULTIS VENIALIBUS. QUOD OPTIME ETIAM EXPLICUIT SYLU. VERB. DEBITUM, Q. 12. VERS. 2. VBI DICENS, UT ACTUS CONIUGALIS MERITORIUS SIT, REFERENDAM ESSE PROLEM AD DEI OBSEQUIO: SUBDIT ID ESSE VERUM, LICET DE OBSEQUIO DIVINO NIL COGITETUR, SED SOLUM DE SUCESSORE. QUAIA EX QUO CONIUX EST IN GRATIA, NEC MALUM FINEM INTENDIT, VIRTUTE REFERT IN DEUM.

HINC DEDUCITUR, CONIUGEM VENTEM MATRIMONIO, 4 NEC EXPTELLE INTENDENTEM, NEC EXCLUDENTEM PROLEM, SED ILLUS IMMOMEM, INTENDENTEMQUE SOLUM COPULARI CONIUGI TANQUAM CONIUGI, MINIME PECCARE. QUAIA LICET NON INTENDAT PROLEM FORMALITER: AT VIRTUTE INTENDIT: CUM ACTUSILLE LUAPENATURA AD PROLIS GENERATIONEM TENDAT, NEC EX OPERANTIS INTENTIONE AD ALIUM FINEM REFERATUR. SIC PALACIOS 4.d.31. DISP. 2. FOL. 690. COL. 2. VERS. ET RURSUS SAC HOMINEM.

SECUNDA CONCLUSIO. QUAMUIS CONIUX DEBITUM EXIGENS MALO FINE, AUT MINUS LEGITIMO, SIT CULPÆ REUS: AT OMNI PROFLUS CULPA VACAT ILLI REDDENS. QUAIA PRAUAILLA CIRCUMSTANTIA EX PARTE TOLIUS PETENTIS SE TENENS NON INFICIT ACTUM REDDENTIS DEBITUM EX IUSTITIA (VT PROBAUI HOC L. DISP. 6. N. 7.) QUOD DOCET D. AUGUST. DE BONO CONIUG. C. 7. EST IN TOMO 6. HIS VERBIS: REDDERE DEBITUM CONIUGALE NULLIUS EST CRIMINIS: EXIGERE AUTEM ULTRA GENERANDI NECESSITATEM, CULPA VENIALIS. IMO TUNC REDDERE EST OBLIGATORIUM (VT PROBAUI EO N. 7.) ET ITA DOCENT PALUD. 4.d.32. q. 4. a. 1. n. 4. ADRIAN. 4. q. 14. DE MATRIM. AD FIN. D. ANTON. 3.p. 1. c. 20. §. 7. STEPH. CAETA REPET. C. AD LIMINA 30. q. 1. §. 4. n. 174. QUARE AUDIENDUS NON EST GUILIELMUS RUBION 4.d.32. q. 2. a. 2. CONCLUS. 5. DICENS PETENTI OB MALUM FINEM CULPAM ESSE REDDERE. SI Tamen REDDENS AD FINEM INDEBITUM ACTUM ILLUM REFERRET, TUNC PECCARE VRIQUE RATIONE FINIS, SINE PETENS BONO SIVE MALO FINE PETISET. QUAIA DEFICIT ILLI ACTUI CIRCUMSTANTIA DEBITI FINIS. VELURI SI IN DIE FERIATO SACRIS INTERESET OB FINEM INDEBITU.

TERTIA CONCLUSIO. QUAMUIS DEBITO FINE CŒPTUM SIT PETIATI AUT REDDI, & ITA LICITE, SI FINIS VARIETUR IN IPOSI ACTUS PROGRESSU, REFERATUR QUE AD FINEM MINUS LEGITIMUM, CULPA ERIT. QUAIA IAM EX TUNC DESIDERATUR CIRCUMSTANTIA DEBITI FINIS. SIC PALUD. 4.d.31. q. 3. a. 3. n. 22. D. ANT. 3.p. 1. c. 20. §. 11. SYLU. VERB. DEBITUM Q. 11. VERS. 4. MARGARITA CONF. 6. PRECEPT. F. 85. COL. 2. HOC Tamen MODERANTUR, SI CONTINGAT EXTRA TEMPUS DECISIONIS SEMINIS: QUAIA TUNC ITA VOLUPTATEILLA MENS & RATIO ABSORBETUR, UT CONSILII OMNE DEFICIAT. QUOD VERISSIMUM EST, VBI ITA CONTINGERET, AC PROINDE DEBITA DE LIBERATIO DEFICERET.

QUARTA CONCLUSIO. SI ACTUS CONIUGALIS REFERATUR IN FINEM MORTALEM, EST CULPA LETHALIS. QUAIA ACTUS IN PRANUM FINEM RELATUS TALIS EST, QUALIS FINIS, C. Cum minister 23. q. 5. & DE MATRIM. AD FINEM MORTALEM RELATO DIXI L. 2. DISP. 29. N. 28. & LICET IN RELATIONE MATRIMONII AD EUM FINEM, ULTRA DESIDERII MALI FINIS, DUPLICEM ALIAM CULPAM INUENERIM: PRIOREM, RELATIONIS REI SACRAE AD FINEM MORTALEM: POSTERIORM, INDIGNÆ SACRAMENTI SUSCEPTIONIS. AT DUM REFERATUR ACTUS CONIUGALIS IN CULPAM LETHALEM, VNICA EST MORTALIS CULPA DESIDERII ILLIUS PRAUI OBTINENDI FINIS: AC PROINDEILLA FOLA CONFIDENTIA. SICUT SI ALIUS ACTUS LICITUS IN PRANUM DIRIGATUR FINEM. QUOD INDE CONSTAT. QUAIA NULLA REI SACRAE SUSCEPTIONE INTERUENIT IN ACTU IPOSI CONIUGALI, NEC IPSE RES SACRA EST, SED ACTUS MERET NATURALIS, UT EX PRAUAILLA RELATIONE, SACRILEGII CRIMEN ADMITTATUR. PRIOREM QUIDEM PARTEM, SCILICET ESSE MORTALE, DIRIGERE IN RRR. FINEM

finem mortalem, affirmant *Sylu. verb. Debitum*, q. 2. *Petr. de Soto*, lect. 16. de matr. §. Quia igitur. Posteriorem vero, nempe, esse vnicam culpam, & non sicut in relatione matrimonii in finem peruersum, contingere: colligo ex *Palud.* quem refert & sequitur *D. Anton.* 3. p. t. 1. c. 19. §. 10. (tacet vero locum, nec inuenire potui) & ex *Sylu. verb. Matrimonium* 4. q. 4. vbi dicunt, non ita damnabilem esse abusum actus coniugalis ob finem peruersum, ac ipsius matrimonii: eo quod ille res profana sit, hoc vero sacra: ac proinde esse lethale, iniure matrimonii ob solam delectationem, non esse lethale, ob eam accedere ad coniugem.

8 Quinta conclusio. Nunquam actus coniugalis ex circumstantiis redditur vitiosus capitaliter, nisi quando ipse finis est mortal. Quia vbi aliis est finis, non est tanta deordinatio, vt censenda sit lethalis culpa. Sic colligo ex *Sylu. verb. Debitum* q. 2. vbi discutiens, quando coniugii usus sit mortal ratione finis: solius circumstantiae finis mortal meminit. Et tenet *Petr. de Soto*, lect. 16. de matr. §. Quia igitur.

9 Hinc infertur, vbi finis est venialis, solum esse esse culpam veniale. Quod ita esse in matrimonio, relato in finem veniale, probauit l. 2. disp. 29. n. 27. nedum in actu coniugali. Est tamen duplex culpa venialis, altera defectus debiti finis: talis enim esset, vbi finis esset in se bonus, at extraneus illi actui (vt n. 14. probauimus.) Altera vero desiderii obtinendi illius finis venialis. Sed obiciies, hoc aduersari dictis n. 7. vbi diximus esse vnicum lethale crimen, actum hunc in finem mort. referre. Solutio est facilis. Priuatio illa debiti finis venialis culpæ limites non transcendent, quare tota ratio culpæ mort. est relatio in finem mortalem. Atque proinde duplex est culpa, altera venialis, & altera mortal; & vbi finis est venialis, duplex venialis.

10 Rogabis fortan, Quale crimen sit in actu ipso coniugali, expressa intentione excludere finem prolis? v.g. quando coniuges in actu ipso prolem minime concipi optant. Videtur enim esse lethale. Quia tale est in matrimonii contractu expressa intentione fines illius excludere (vt probauimus l. 2. disp. 29. n. 29.) Atq; ita docet *Propos. rubr. de sponsatib.* n. 12. ad fin. Ceterum id non credo, vbi coniuges nil efficerent, quod prolis conceptioni obstat: sed credo esse solum veniale. Quia desiderare non multiplicare prolem, non est ex se malum, quare bono fine vestitum, vt ratione defectus diuitiarum ad eos liberos alendos, licitum est: vt docent *Palud.* 4. d. 31. q. 3. a. 2. n. 15. *D. Anton.* 3. p. t. 1. c. 20. §. 6. *Rosel. verb. Debitum* n. 11. vbi *Angel.* n. 27. *Nau. sum. c.* 16. n. 33. *Philiac. de offic. sacerd. to 1. p. 2. l. 4. c. 19. vers.* Quinto peccat: atque ita ratione debiti finis non erit culpa mortal. Nec etiam est talis, eo quod intentione excludatur finis, ad quem ordinatur actus illius coniugalis à natura. Quia finis præcepti non cadit sub præcepto. Nec id esse crimen lethale in matrimonio, arguit tale esse in actu coniugali. Vt dixi n. 7.

11 Sexta conclusio. Quando fines extranei, in se tamen liciti, non sunt fines principales, ad quos primo actus coniugalis referatur, sed secundarii & motu applicacionis ad concubitum, nulla est culpa. Quia etiam nulla est ad huiusmodi fines ita dirigere matrimonio. (vt probauit magis hoc explicans l. 3. disp. 29. n. 24.) Multo ergo fortius id verum erit in actu coniugali.

12 Quamobrem non approbo quod docet *Palacios* 4. d. 31. disp. 2. f. 695. vers. Poterit autem, vbi tradit vacare culpa accessum ad vxorem propter bonum utile: vt quia vir precio dato ab uxore conduetus est. Dicitur, quia querere sibi utile, nemine laeso, culpa caret. Sed fundatum corruit, quia queri debet mediis ad id institutis, quale non est matrimonio. Quare melius *Sotus* 4. dist. 31. q. vn. a. 3. vers. Sunt qui contra, censuit culpam esse veniale, si vir uxori copuletur, eo duetus sine, vt haeres ab ipsa instituatur. Quod intellige iuxta dicta n. præc. quando ea utilitas esset finis principalis, secus vbi secundarius, & applicans ad actum, seruato fine principalis debito.

Tandem est difficultas, An solum sacramenti bonum sufficiat ad excusandum à culpa actum coniugalem? vt si quis vellet matrimonio consummare ad expressius significandam vniōnem Verbi cum carne. Idque sufficere, ex eo suadetur. Quia non minus, imo magis videtur honestare matrimonium, finis illius vt sacramentum est, qui est ea significatio, quam finis illi conueniens, vt est contractus naturalis, qui est prolis educatio. Quare hanc partem tuerintur multi teste *Supplēm. Gabr.* 4. d. 31. q. vn. a. 2. propo. 3.

Verum dicendum est non sufficere, sed esse veniale, actum coniugalem in eum finem solum referre. Probatur. Quia bonum sacramenti non respicit primo & directè matrimonii usum, sed vinculum & essentiam, in quo differt à bono fidei & prolis, quæ primo & per se ad usum ordinantur: ergo contra rectum ordinem est, matrimonio ut ob bonū sacramenti: & quia est leuis debiti ordinis peruersio, non excedet culpam veniale. Et confirm. quia sicut solum bonum sacramenti sufficiens est ad excusandum à culpa lethali fornicationis: quia solum illud respicit vinculum matrimonii: ita solum bonum fidei & prolis debet sufficere ad excusandum à veniali: quia hæc sola bona actum respiciunt. Secundo, quia cum in omni sacramento duplex reperiatur finis, alter intrinsecus, & alter extrinsecus, rectus ordo postulat, vt sacramenti usus referatur ex intentione sumentis & ministrantis, ad finem intrinsecum, nam ad extrinsecum sufficit instituentis ordinatio: finis autem intrinsecus matrimonii est bonum prolis & fidei, extrinsecus autem significatio sacramentalis: culpa ergo est usum referre ad solum finem extrinsecum. Sicut peccaret baptizans ad solum Christi sepulturam representandam. Tandem, quia licet sacramenta sint sacra signa, at sunt signa practica, & potissima eorum institutio est ad efficiendum: vnde eis ad solum significationem utens non seruat debitum usum. Quare hanc sententiam tuerintur *D. Thom.* 4. d. 31. q. 2. a. 2. corp. & ibi *Ricard.* a. 3. q. 2. corp. *Palud.* q. 2. a. 1. n. 5. *Supplēm. Gabr.* q. vn. a. 2. concl. 3. *Enriquez.* l. 11. de matr. c. 15. n. 2. & in comm. lit. P. *Petr. de Ledesma* proxime citato, vacare culpa usum matrimonii ad eam significationem relatum, non exclusis aliis finibus boni prolis aucte fidei. Probatur que ex dictis num. 4.

DISPUTATIO IX. Vtrum actus coniugalis in solum fornicationis vitanda finem relatus, culpa vacet?

SUMMARIUM.

Licitum est debitum petere cause vitanda incontinentia in altero coniuge, n. 1.

An licet petere ad vitandam incontinentiam in seipso? Reservatur duplex sententia, n. 2. & 3.

Sententia auctoris, n. 4. Licitum est reddere, quansvis alter petat ad vitandum in se fornicationem, n. 5.

Soluuntur argumenta, n. 6.

I N hac disputatione neminem inueni dubitantem, quin liceat debitum petere ad vitandum in altero coniuge incontinentiae periculum. Quod docuit *D. Aug. Epist.* 119. ad Ediciam, & habetur c. Secundum verba 33. q. 5. quem vniuersi sequuntur. Et ratio est aperta, quia hic concubitus potius est debiti redditio, quam petitio (vt probauit hoc l. disp. 2. n. 6. & 7.) ac proinde inuenitur in eo fidei bonū.

Tota vero difficultas in eo versatur, an licet simili ter coniugi debitum petere, eo fine, vt vitet in seipso incontinentiae periculum? Triplicem inuenio sententiam. Prima sustinet culpam esse veniale. Dicitur 1. Quia *D. Paulus* 1. Cor. 7. vbi præmisserat, vt unusquisque uxorem habeat ad vitandam incontinentiam, subdit: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Indulgentia autem non conceditur, vbi culpa non est. Quem locum ita explicat *D. August.* de bono coniug. c. 10. to. 6. Lubens absurdissime dici non eos peccare, quibus venia conceditur. & l. 5. contra Julianum c. 7. to. 7. & in Enchirid.

chirid.c.78.t.3. & l.2.de peccato origin.contra Pelag.c.38.t.10.
 7. & D.greg l.32.moral.c.18.19.20.habetur cap.Nerui.fin.d.
 13.D. Ansel. & Thom.in eundem locum D.Pauli. Atque omnes
 hi sancti expresse sunt huius sententiae. Secundo, quia
 talis actus coniugalis caret bonis excusantibus, petere
 enim gratia vitandi in se fornicationem, non spectat ad
 fidei bonum, ad quod solum pertinet reddere alteri
 coniugi, & seruare fidem abstinentia à concubitu ali-
 eno, non autem petere ut concubitus ille alienus vi-
 tetur. Tertio, quia talis petens vel impellitur à concupi-
 scencia, & tunc impulsus ille culpa venialis est: aut non
 impellitur, & tunc virtutur medio, quo minime indiget,
 & proinde erit superfluitas & inordinatio. Quarto, quia
 sic petens, non fortiter & strenue pugnat resistens con-
 cupiscencia, aduersus quam est nobis indicium bellum,
 ad Gal.6.sed illi cedit. Quinto, quia cum aliis mediis ad
 id ordinatis possit incontinentia stimulis resistere, eli-
 gens hoc in quo tanta voluptas reperitur, verè ob de-
 lectionem accedit: atque ita culpæ venialis reus erit.
 Hanc sententiam ultra sanctos allegatos, amplectuntur
 ex Theologis D.Tho.4.d.31.q.2.a.2.ad 2.Magister ea d.31. &
 32.c.1.D.Bonau.ea d.31.a.2.q.2.Ricard.ibi a.3.q.2. quamvis
 problematicè defendens, huic magis accedit, dicit enim
 esse communiorum, sanctisque magis consentaneam.
 eandem tenet Scotus 4.d.26.quest.vn.ad finem corp.Guilielm.
 Rubion 4.d.32.q.2.a.2.concl.5.Abulens.cap.5.Matth.q.235.De-
 za 4.d.21.q.vn.a.3.notab.3.Vualensis quamvis obscurè, de
 sacram.c.130.n.3.Eckius t.4.bom.69. quæ est prima de ma-
 trim.ad finem,n.4.Pet.de Soto lect.16.de matrim. §. Quia igitur
 Pedraza sum.præcept.6.§.18.Lnd.Lopez 1.p.instruc. c.87. §.
 Usus vero copule:& dicit satis esse probabilem Petr.de Ledes-
 ma de matrim.q.49.a.5.dub.3. & ex Iurisperitis eandem
 tuentur glossa c.Quidquid, verb. Ab adulter.32.q.2.gratian.
 c.2. §. His ita,in fin.32.q.2.Host.sum.tit.de matrim. §. Quis sit
 effectus,n.23.Anton.rubr.de sponsalibus n.14.fin.& ibi Alex. de
 Neuo n.2.5.fin.Heuric.c.Inquisition.n.4.de sent.excom. Domin.
 c.Nerut,d.13.versNota hic clarum textum.Rainerius 2.p.sum.
 tit.de matrim.c.13.Ian. de Friburgo sum. confess.lib.4.t.2.de
 matrim.q.37.Astensis sum.2.p.lib.8.t.9.a.2.init.Monaldus sum.
 tract.de matrim.t.de bonis matrimonii , verb.In tertio.Rosella
 sum.verb.Debitum.n.3.vbi Ang.n.22.Tabiena Matrimonium 3.
 q.5. §.6.Turrec.c.Quidquid 32.q.2.n.3.vers.6.

3 Secunda sententia docet nullam esse culpam, con-
 iugem petere ad vitandum in se ipso incontinentia
 periculum. Prob. primo, quia lex diuina explicata à D.Paulo
 1.Corinth.7.ibi: Reuertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanus
 propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum in-
 dulgentiam, non secundum imperium; saltem permittit acces-
 sum ad vxorem gratia incontinentiae vitanda: ergo is
 accessus nullatenus est culpabilis. Prob. consequentia.
 Quia nil aliqua lege permisum potest attenta illa lege
 peccatum esse, quare nisi sit alia lex superior prohibens,
 nullatenus erit peccatum. Cuius ratio est clara, quia
 ratione alicuius prohibitionis debet esse peccatum, lex
 autem permittens non prohibet, aduersantur enim sibi
 eandem legem permittere & prohibere. Cum ergo le-
 ge diuina permittente accessum coniugum ad fornicationem
 vitandam, nequeat esse lex aliqua superior eum
 prohibens, manifestè sequitur omni culpa vacare. Et
 confirm. Quia diuina legis permissione nequit in ipsum
 Deum illius authorem peccati: & lex diuina permit-
 tens actum, minimè punit, id enim permisso sonat;
 cum tam certum sit, nec minimum veniale imputitum
 relinquendum. Non ergo erit culpa etiam venialis, ac-
 cessus ille ad vitandam fornicationem, lege diuina per-
 missus. Secundo, quia usus matrimonii relatus ad eum
 finem, ad quem institutum est, culpa vacat: constat autem
 post naturæ lapsum institutum esse ad incontinentia
 stimulos sedandos. Tertio, quia cum usus licitus sit ad
 vitandam alterius coniugis incontinentiam, à fortiori erit
 ad vitandam propriam. Plus enim tenetur quisque sibi,
 quam ali consilere. Nec obstat, si dicas priorem usum

Th.Sanchez de matrim. Tom.3.

esse debiti redditionem: & proinde honestari bono fidei:
 posteriorem vero debiti petitionem. Non (inquam) ob-
 stat. Quia casu quo alter coniux nullo modo appetat
 coniugis concubitum, sed renuat, alienum vero desi-
 deret, nullo modo est redditio, cum prorsus petitio et-
 iam interpretativa desideretur: & tamen licitum est,
 immo obligatorium, ab eo debitum petere ad illius vi-
 tandam incontinentiam (vt diximus hoc l. disp. 2. n. 7.
 & fatentur omnes.) Quarto, quia ubi duo media licita
 ad finem obtinendum occurunt, fas est alterutrum eli-
 ligere: ad vitandam autem fornicationem, ultra absti-
 nentias, aliasque corporis macerationes, concessit Deus
 matrimonij usum: ergo licebit hoc medium ad eum finem
 comparandum referre. Quinto, quia in hoc usu bo-
 num fidei reperitur, cum sit ad cauendum alienum con-
 cubitum, ad quod fides matrimonii astingit. Sexto,
 quia finis vitandi fornicationem honestus est: matrimo-
 nii etiam usus licitus est: cum ergo & finis & medium
 honesta sint, nil est unde usus illius ad eum finem
 assequendum dehonatur. Tandem, quia dato oppo-
 sito, accessus ad vxorem prægnantem semper esset illicitus:
 similiter matrimonium nunquam licet inter steriles & senes generationi ineptos. Ideo hanc sententiam
 tuentur Ricardus (problematicè tamen) 4.d.31.a.3.q.2.
 Durandus ibi q.4.n.7.Maioris q.vn.concl.4.Altisidor.l.4.suc-
 sum.tract.9.c.4.Almain.4.d.31.q.vnic.Nicol.de Orbellis 4.d.
 32.q.vn.§.1.Caet.sum.verb.Matrimonium,c.1t.de peccatis in
 usu matrimonii, vers.Primum igitur caput. Metin.l.3.de sacrar.
 hominum continent.c.13.Nider in sua sum.præcept.6.c.4.vers.
 Dicatum est secundo.Celaia 4.d.31.q.vn.ad fin.vbi Palac.disp.2.
 fol.690.à vers.Hec ergo sunt duo. Philarc.de offic.sacerd.to.1.
 p.2.l.4.c.19.vers.5.peccat. Angles florib.1.p.de matr.q.5.de bonis
 matrimonii,dific.4.Emma.8a sum.verb.Matrimon.vers.Cop-
 lam si fiat. Canedo sum.sacram.de matrim.c.8.n.76. & dicit
 esse satis probabilem Petr.de Ledesm.de matrim.q.49.a.5.
 dub.3. & affirmant Maior. & Palacios, esse veram, licet aliud
 medium sit facile. Eandem tenent ex Iurisper. Tiraq.l.5.
 connub.nu.11.Nauar.sum.c.16.n.32.Perez.lib.5.ordin.t.1.l.1.
 §.Tertia cōcl Steph.Gaeta repet.c. Ad limina 30.q.1. §.4.n.176.
 Vgolin.de matrim.c.10.fin.Humadal.2.t.1.p.1.gloss.2.n.13.fin.

Tertia sententia (cui adhæreo, licet duæ propositæ sint
 satis probabiles) affirms tunc culpa vacare petitionem
 debiti causa vitanda fornicationis in ipsomet petente,
 quando adhibitis aliis mediis nequit carnis stimulos se-
 dare, secus quando potest conuenienter alio modo ab
 incontinentia abstinere: tunc enim erit veniale. Prior
 pars probatur argumentis 2.sententiae, quæ satis vrgent.
 Posterior vero prob. quia ubi alia media conuenientia ad
 finem assequendum occurunt, venialis peruerio est de-
 biti ordinis, medium de se ordinatum ad prolis genera-
 tionem, & fidem seruandam, in illum finem referre. Se-
 cundo, quia cum coitus rationem absorbeat, priuerque
 tanto bono, imprudenter eligitur, ubi medium facilius
 adest. Sicut imprudens est, sumens potionem amaram,
 aut venas scindi permittens, quo salutem adipiscatur,
 potens faciliori medio ad eam restitui. Ideo huius sen-
 tentiae sunt Palud.4.d.31.q.2.a.2.n.9. & 10. & ibi Suppl.
 Gabr.q.vn.a.2.post 4.concl.Capreol.4.d.30.q.1.a.3.in solut.ad
 6.contr.2.concl.D. Anton.3.p.t.1.ca.20. §.11.Sylu.verb.Debi-
 tum,q.11.fin. & q.12.vers.4.Tabien.Matrim.3.q.5. §.6.Victo-
 ria sum.de matrim.n.272. & ot.4.d.31.q.vn.a.4.concl.2.Greg.
 Lop.l.9.verb.El otro,t.2.p.4.Ledef.2.p.4.q.51.a.5.ad fi.Marga-
 rita confess.6.præcepto,f.86.col.2.Verac.3.p.Spec.a.16.concl.1.
 Matienzo l.5.recop.t.1.recop.t.1.rubr.gloss.1.n.106.fin.Manuel
 1.to sum.2.edit.c.2.43.n.15.Petr.de Ledesm.de matrim.q.49.a.
 5.dub.3.Barth.à.Ledesma de matrim.dub.28.concl.2.Enriq.l.
 11.de matrim.c.15.num.4.iunctio comment.lit.Q. Moderatur
 autem hanc sententiam D.Anton.ibid. & satis apparenter
 (vt Tabiena fatetur) quatenus ait licitum esse, ubi mora-
 liter aliud medium non occurrit, petere debitum gra-
 tia vitanda fornicationis, vt intelligatur, quando non est
 spes prolis concipiendæ, ea enim extante semper esset
 venialis

venialis culpa, primario intendere incontinentiam vitare. Quia præposterus ordo est secundarium finem præponere, vbi primarius est possibilis. Et placet hæc moderatio. Quia tunc nulla est necessitas vtiendi matrimonio ad vitandam fornicationem: sed sit finis primarius, generatio prolis, & secundarius, & applicans ad concubitum, vitatio fornicationis, iuxta dicta disp. præced. n. 11. Quod etiam consonat iis, quæ diximus libr. 2. disp. 29. n. 26. vbi probauimus veniale esse matrimonium inire ob vitandam fornicationem; vbi est spes prolis: licitum autem, ea deficiente. Nec oportet, quo petitio debiti ob finem vitandæ incontinentiæ à culpa excusetur, vt petens tunc carnis molestiis vexetur, sed satis est vt probabiliter timeat fore vt vexetur. Sic docet Supplement. Gabr. 4. d. 31. q. vn. a. 1. fin.

5 Id tamen in omni sententia fatendum est, licet petens reus sit culpa intendens solam vitare fornicationem, reddentem bono fine vt sua satisfaciat obligationi, minime peccare, imò ad id teneri. Constat ex dictis disp. præced. n. 5. vbi probauimus coniugi quoque fine ducto ad petendum, reddendum esse. Nec credendum est cui. Rub. 4. d. 32. q. 2. a. 2. concl. 5. vbiait petenti ob finem vitandæ fornicationis esse veniale reddere. Diciturque, quia quoties peccat exigens, idem peccatum admittit rediens. Quod fundamentum confutauit hoc l. disp. 6. n. 4.

6 Ad argum. primæ sent. n. 2. proposita resp. Ad 1. fateor illos sanctos eius fuisse sententiæ, ita intelligentes locum illum D. Pauli, affirmantesque nunquam licere vsum matrimonij, nisi ob prolis generationem, vel ob debitum reddendum: quod ex ardentissimo castitatis amore, quo affecti erant, procedebat, valde tamen vrget argum. 1. secundæ sententiæ aduersus eam expositionem: & ideo aliter exponendus est D. Paulus: duplex enim est indulgentia & permisso, quædam minoris malii, quædam vero minoris boni; dum ergo concedit accessum ad vxorem ob vitandam fornicationem, non permittit tanquam minus malum, quam fornicari, vt inde arguatur esse culpam veniale, sed permittit tanquam minus bonum, quam continere: atque ita nulla est culpa. Et hanc expositionem sequuntur Lyranus & Caiet in illum locum D. Pauli: & Sotus 4. d. 31. q. vn. a. 4. vers. Accedat textus. Et tunc intelligi debet iuxta nostram 3. sententiam, quando coniuges sunt ita fragiles, vt aliter abstinere vix possint. Quod denotat ea verba: Propter incontinentiam restrain. Quæ explicat ibi Lyranus, propter primitatem ad fornicandum. Ad 2. dic non propriè spectare, ac reduci ad fidei bonum, dum coniux necessitate stimulorum carnis pressus, vtitur eo medio, quo fidem vxori seruet abstinenſ ab alieno concubitu. Ad 3. dic impulsum concupiscentiæ tunc culpam habere, quando indicium rationis subuerit, secus quando impellit ut secundum rationis limites eligatur medium licitum, gratia illicitum cauendi. Præterea esto impulsus fuerit vitiosus, & præter rationis iudicium insurgens, non infertur actum sequentem culpa infici, qui non imperatur à concupiscentia, sed à ratione illam corrigente. Ad 4. dic id verum esse, vbi suppetunt alia media ad resistendum: secus vbi illis tentatis ea est fragilitas coniugis, vt resistere nequeat. Ad 5. eodem prorsus modo dicendum est. Ad 1. argum. ex propositis n. 3. pro 2. sent. & eius confirm. constat ex dictis solutio: explicui enim illum locum Pauli in solutione ad primum primæ sententiæ. Ad 2. dic antecedens esse verum, si referatur ad finem primariam, vel vbi is non est possibilis, ad secundarium, qui medio facilitiori obtineri nequit. Ad 3. dic diuersam esse rationem. Quia sibi potest coniux aliis mediis consulere, & in sua potestate est carnis temptationi resistere: at non potest alteri coniugi mederi, nec ipsius consensum in fornicationem impedire. Ad 4. dic Deum concessisse matrimonij vsum ad illum finem, vbi non potest finis primarius obtineri, nec finis secundarius facilitiori medio. Ad 5. dic, non pertinere ad bonum fidei pe-

tere ad vitandam in se incontinentiam, vbi petens aliter vitare potest. Ad 6. dic non satis esse bonitatem finis & medij in se ipsis consideratam, sed oportere vt medium sit proportionatum, & bene referatur ad illum finem obtinendum. Ad ultimum negatur sequela. Quia licitus est accessus, vbi medio facilitiori continere nequeunt.

DISPUTATIO X.

An licitus sit coniugalis vsum, ad tuendæ aut restaurandæ salutis corporis finem relatus?

SUMMARIUM.

Reservatur duplex sententia, n. 1. & 2.

Sententia auctoris, n. 3. & an reddere petenti causa sanitatis sit culpa, n. 4.

Soluuntur argumenta, n. 5.

QUESTION est facilis: & ideo breuiter ab illa me ex-
pediam. Affirmant quidam culpam esse veniale, debitum petere causa sanitatis consequendæ aut tuendæ. Ducuntur primo. Quia sancti solius prolis gratia aut debiti reddendi admittunt coniugalem vsum licere. Vt constat ex D. August. de bono coniug. c. 6. 7. & 10. tom. 6. & ex D. Greg. l. 32. Moral. c. 20. & habetur c. Nerui 13. d. Secundò, quia finis hic aduersatur matrimonij institutioni, quod ad bonum prolis, & vitandam fornicationem, est institutum. Et confirm. quia ideo peccaret venialiter, qui gratia sanitatis consequendæ baptizaretur, quia is finis aduersatur Baptismi institutioni, quæ est ad remissionem peccatorum ante Baptismum admissorum. Tertiò, quia nec bonum fidei nec prolis inueniuntur in eo accessu, quæ solum excusant à labe veniali. Tandem, quia peruersio debiti ordinis est, actum coniugalem, qui suapte natura refertur ad bonum speciei, referre ad individui bonum. Ideo hanc partem tuentur D. Tho. 4. d. 31. q. 2. a. 2. ad 4. & ibi Palud. q. 3. a. 3. n. 21. & q. 2. a. 3. n. 22. vbi addit. Licet alio medio sanitas obtineri nequeat, adhuc esse veniale. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 20. §. 11. Rainer. 2. p. sum. tit. Dematrim. c. 13. Ioan. de Friburgo sum. confess. l. 4. t. 2. de matrim. q. 28. Henric. c. Inquisitioni, n. 6. de sent. excom. Angel. verb. debitum, n. 24. vbi Sylvest. q. 11. vers. 3. Tabiena Matrimonium 3. q. 5. §. 6. Abulens. c. 5. Matth. q. 23. Turrecr. c. Quidquid, n. 3. vers. 5. 32. q. 2. Veracr. 3. p. Speculi, a. 26. concl. 2. addens, Licet non sit aliud medium. Perr. de Soto lect. 16. de matrim. §. Quia igitur. Nider in sum. precept. 6. c. 4. vers. dictum est 2. Margarita confess. 6. precept. fol. 8. 5. pag. 2. Pedraz. sum. precept. 6. §. 18. Matienzo l. 5. Recop. t. 1. rubr. gloss. 1. n. 107. Petr. de Ledesma de matrim. q. 46. a. 5. dub. 4. addens, Licet aliud medium deficiat: & cum hoc etiam addito dicit esse veriorem, Soto 4. d. 31. q. vn. a. 4. vers. grauius autem.

Alij verò docent omni culpa vacare petitionem debiti causa sanitatis acquirendæ aut tuendæ. Probant, quia cum ob prolis bonum id liceat, à fortiori id licebit ad propriam salutem instaurandam, aut tuendam, cui plus tenetur quilibet consulere. Secundò, quia intentio sanitatis comparandæ non excludit prolis intentionem. Tertiò, quia excessus in potu usque ad ebrietatem licitus est, gratia sanitatis instaurandæ: cum tamen magis rationis vnu priuet, quam actus coniugalis. Quartò, quia intendens sanitatem, refert virtute actum illum in prolis bonum, cuius generationi morbo laborans inceptus est. Sic Almain. 4. d. 31. q. vn. vbi Maioriz. q. vn. concl. 5. Celaia ibi q. vn. fine, dicitque idem sentire Martinum de Magistris, & multos Neotericos, Palacios ibi disp. 2. fol. 59. 3. à vers. Porro nulla harum. Emm. Sasum. verb. debitum coniugale, vers. Copulam, & dicit satis esse probabile Veracruz 3. p. Speculi, art. 16. concl. 2. fin.

Cæterum media via eligenda est, vt nulla sit culpa, quando aliud aptum non inuenitur ad instaurandam tuendam salutem. Quod optimè probant rationes secundæ sententiæ: tunc enim nulla est peruersio debiti ordinis, cum in eo fine bonum prolis, ac fidei, quamvis remotè includantur: coniux enim bona vrens valetudine aptior est proli generandæ, ac debito redendo:

dendo: vbi vero medium aliud conueniens occurrit, erit culpa venialis. Quod probant rationes primæ sententiæ. Et ideo ita docent Victoria summa de matrim. n. 272. Ledesm. 2.p.4.q.51.a.5.fine. Barthol. à Ledesma de matrim. dub. 28. §. Sollet moueri dubium. Enriquez l. 11. de matrim. c. 15. n. 5. Manuel 1. ro. sum. 2. edit. c. 243. n. 20. Ethanc fatetur esse probabilem Sotus, & Petr. de Ledesma. n. 1. allegati. Intellige tamen (vt in simili dixi disp. præced. n. 4.) nullam esse culpam, principaliter intendere sanitatem, vbi spes proliis deficit, ea enim (pe extante, est) culpa venialis peruersio debiti ordinis: cum finis principalis, sit possibilis, & postponatur, nulla que vrgeat necessitas, seruato enim fine sibi primitario, posset secundario & concomitanter referri actus ille coniugalis ad sanitatem. Iuxta dicta disp. 8. n. 11.

4. In omni autem sent. fatendum ast, quantumuis peccet defectu recti finis coniux ob sanitatem petens, reddentem minime peccare, sed teneri reddere. Ut probavimus hoc l. disp. 6. n. 7.

5. Ad argumenta prioris sent. n. 1. proposita resp. Ad 1. dic sanctos loqui, quando spes proliis habendæ adest. Vel secundo, solum meminisse finium, qui per se, & ab extrinseco, semperque actum coniugalem excusat. Vel tertio reduci ad bonum proliis & fidei. Confert enim sanitatis ad filiorum procreationem, reddendumque debatum. Ad 2. dic nos loqui, vbi proles non est possibilis, vel secundo reduci ad bonum proliis & fidei. Ad confirm. neganda est consequentia. Quia Baptismus est prorsus res sacra, nec aliquo modo refertur ad corporis sanitatem: at actus coniugalis potest esse in aliquo particulari medium ordinatum ad sanitatem. Ad 3. constat ex dictis, ibi reductuè inueniri bonum fidei & proliis. Ad 4. dic, nullam esse peruersio vbi non speratur bonum speciei. Ad argumenta 2. sententiæ proposita n. 2. resp. Ad 1. teneri quemlibet potius saluti propriæ confidere mediis ad id à natura institutis, quale non est vslus matrimonii, qui ob bonum proliis est. Ad 2. fateor non excludere, atque ita culpa vacare, vbi sanitas non principaliter intenditur, sed secundario & concomitanter: secus vbi in sanitatem sibi, tanquam in fine principali. Ad 3. dic esse in hoc disparitatem, quod eibus & potius à natura diriguntur ad individui conseruationem: vslus vero matrimonii ad bonum speciei. Ad 4. dic illam relationem esse remotam, ac proinde non excusare vbi aliud medium saluti tuendæ aut instaurandæ occurrit.

DISPUTATIO XI.

An vslus coniugii propter solam delectationem sit peccatum?

S V M M A R I V M.

Refertur duplex sententia, n. 1. & 2.

An sit culpa mortalis, vbi vslus matrimonii excedit: & quando hoc contingat, n. 3.

Quando intra matrimonii limites vslus matrimonii excedit, est culpa venialis, n. 4.

Quid si finis sit libidinem satiare, vel si vir calidis utens, aut alio radio se prouocet, quo sapienter possit, n. 5.

An oblatam in actu coniugali vslus matrimonii excedit, est culpa vacet, n. 6.

Reddere debitum petenti, ob vslus matrimonii, est obligatorium, n. 7.

Solventur argumenta: & evadatur e. Origo, & e. Liberorum, 32. q. 4. n. 8.

I N hac disp. non desunt qui asserant, actum coniugale ob libidinem explendam exercitum, culpam esse mortalem. Et probatur primo ex D. Hierony. in c. 5. ad Ephes. & refertur c. 1 liberorum, 32. q. 4. ibi: Liberorum in matrimonio opera concessa sunt, vslus matrimonii autem quæ de meretricum capiuntur amplexibus in uxore dannata sunt. Et melius ex eod. lib. 1. contra Iouianum, & referture. Origo, 32. q. 4. ibi, Adulter est in suam uxorem amator ardenter. Si ergo talis copula est damnata, & tanquam adulterina, erit manifesta lethalis culpa. Secundo. Quia coniux sic utens coniuge non refert illius vslus in Deum, sed in solam delectationem, ac proinde frui vult creatura, in ea constituens ultimum finem, quod mortale esse dubitat nemo. Et confirm. quia Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

non est simile de aliis delectationibus: hæc enim ita mentem absorbet, vt liberum hominem non relinquit, quo illam Deum referat. Sic sentiūt Hugo d.c. Origo. Hostiens sum. t. de matrim. §. Quis sit effectus, n. 23. fin. & quidam antiquiores (vt refert D. Bonavent. dicens esse probabile, sed valde durum, 4. d. 31. a. 2. q. 3.) Ioan. de Graffis repet. in c. Vnum orarium, §. Alias autem, n. 21. d. 25. idem addentes esse mortale, virum calidis vti, vel aliis mediis, quo natura excitet, vt sibi coire possit, Monaldus sum. tract. de matrimonio, tit. de effectu matrimonii, vers. Item est alias effectus, & t. de bonis matrimonii, vers. Item quarto modo. Nider in sun. precepto 6. c. 4. vers. Dictum est tertio, lex 9. t. 2. p. 4.

Alii vero alterum extremum secuti, censem nullam esse culpam, actum coniugalem propter voluptatem exercitum. Probant 1. quia teste Arist. 10. Ethic. c. 8. talis est delectatio, quale opus de quo est: at vslus coniugii bonus est: ergo & delectatio de illo præcepta. Et confirm. quia teste eod. Arist. 7. Ethic. c. 9. non omnis aliquid ob voluptatem efficiens, est incontinens, sed vbi ea est turpis: imo qui omnem voluptatem fugit, est agrestis: teste eod. 2. Eth. c. 2. At delectatio exactu coniugali orta, turpis non est. 2. quia virtus temperantia inclinat ad moderate percipiendas delectationes gustus & tactus: velle ergo moderate delectari in accessu ad coniugem, actus erit studiosus. 3. quia vti ad libitum re sua, qualis est alteruter coniux alterutrius, culpa vacat, quia in eo accessu inuenitur sacramenti bonum, coniux enim propter voluptatem accedens, limites matrimonii non transgreditur, sed propter illius vinculum accedit, alias omnino abstenturus. Sic tenent Almain. 4. d. 31. q. vn. & ibi Maioris, q. vn. concl. 7. Celaia ibi q. vn. fine & refert Martinum de Magistris. Palatios ibi disp. 2. fo. 691. & seq. & dicit esse satis probabile Veracr. 3. p. Speculi, a 16. concl. 2. fine.

Prima tamen conclusio sit. Quando voluptas limites matrimonii excedit: quia, scilicet, coniux ita voluptate captus ad suum accedit, vt paratus sit ad accedendum, quamvis suus non esset, est culpa lethalis. Conclusio est D. Thomæ 4. dist. 31. quest. 2. art. 3. quem sequuntur universi. Et constat, quia coniux ita accedens, animum habet fornicandi, & quamvis conditionalem, si alter coniux non esset suus, at ea conditio non aufert rationem culpæ à fornicatione: quod desideratur, ne actus conditionalis malus sit. Est tamen sanè hoc intelligendum: nempe, quando in eo accessu adest actualis illa prauavoluntas, secus si coniux nil de hoc cogitaret, quamvis in ea esset habituali dispositione, vt accederet, licet alter coniux suus non esset. Quia nullus habitibus, sed actibus meretur aut demeretur. Ita aduertunt Palud. 4. d. 31. q. 3. a. 2. n. 10. D. Anton. 3. par. t. 1. cap. 20. §. 1. Ang. verb. Debitem, n. 21. vbi Sylu. q. 2. Tabiena Matrimonium, 3. q. 2. §. 3. Sotus 4. d. 31. q. vn. a. 3. vers. Nibilominus aduersus. Turrec. c. Quidquid, n. 3. vers. 3. 32. q. 2. Verac. 3. p. Speculi, a. 16. concl. 3. Barth. à Ledesma dub. 27. de matrim. concl. 1. Matienzo lib. 5. recop. t. 1. rub. glof. 1. n. 107. Capua. p. 1. decif. 1. 2. c. 82. n. 12.

Secunda conclusio. Actus coniugalis solius voluptatis gratia exercitus, nec fines matrimonii transgreditur, est culpa venialis. Conclusionem hanc expresse docent D. Aug. de bono coniug. c. 6. to. 6. ibi, Coniugalis concubitus generandi causa non habet culpam, concupiscentia vero satianda, tamen cum coniuge, veniale. Et lib. 5. contra Iulianum, c. 7. fin. tom. 7. D. Gregor. respon. 10. ad interrogat. D. Augustini: & habetur c. Vir cum propria, 33. q. 4. D. Anselmus in eum locum D. Pauli 1. ad Corint. 7. Hoc autem secundum indulgentiam dico. Et probatur non esse peccatum mortale, rationibus secundæ sententiæ n. 2. propositis, quæ fortiter hanc sententiam probant. Quod autem sit veniale, inde probatur. Quia est debiti ordinis peruersio, cù actus suapte natura tendens ad proliis bonum, referatur ad finem voluptatis capienda. Et confirmatur, quia bonū delectabile, quod est naturæ sensitivæ consonum, non potest recte esse finis operationis humanæ, sed solum bonum honestum, quod naturæ rationali conforme est. Adde abusum rei

esse querere actum propter delectationem illi adiunctam. Cum delectatio sit propter ipsum actum, non verò actus propter delectationem illi adhærentem. Ideo hanc tueruntur Magist. 4.d.31.vbi D.Th.q.2.a.3.corp.D.Bonavent.a.3.q.3.Durand.q.4.n.5.Ricard.a.3.q.3.Alber.Magnus a.21.q.4.Palud.q.3.a.3.n.19.Supp. Gabr.q.vn.a.2.concl.5.Gulielm.Borrilong.q.vn.a.2.concl.3.Sotus q.vn.a.3.concl.3.Altisidor.l.4.su. sum. tractat.9.q.2.Gerson 1.p.in compend.Theologia, tract. de sacramento coniugij, alphabet.27.lit.O.Nicol.de Orbellois 4.d.32.q.vn.§.1.D.Anton.3.p.t.1.c.20.§.11.Caiet.sum.verb. Matrimonium, cap. xl. de peccatis contingentib. in ysum matrimonij, vers. Primum igitur caput, & 2.2.q.154.artic.1.circa solut.ad 4.vers.Ad 4.dicitur quod veniale. Abul.c.5.Matth.q.243.fin.&q.235.Victoria sum.de matrim.n.271.Petr.de Soto, lect.16.de matrim.5.Qui igitur.Ledesm.2.p.4.q.51.a.6.init.iuncta q.66.a.1.5.Hesitabis tamen.Verac.3.p.Speculi.a.16.conc.2.Margherita confess.6.præcept.f.85.pag.2.Pedraza 6.præcept.5.18.Angles floribus 1.p.de matrim.q.5.de bonis matrimonij, diffic.3.concl.2.Enriquez.l.31.de matrim.c.4.n.2.&c.15.n.5.Barth. a.Ledesm.dub.27.de matrim.concl.2.Petr. à Ledes. de matrim.q.49.a.6.dub.1.Manuel 1.to.sum.2.edit.c.243.n.20.Emanuel Sa summa, verb. Debitum coniugale, vers. Copulam si fiat. Cñedo sum sacrament.de matrim.c.8.n.76.Capua p.1.decis.l.2.c.82.n.12.Insuper alij etiam Theologi afferunt esse peccatum, subtiliterq; an solum sit veniale. Hi sunt Alem.2.p.q.161.membr.2.5.2.Adrian.4.tract.de Eucharist.q. Restat iam videre an propter corporalem immunditiam, iiii solut.ad 2.principale. Metina l.sum.c.16.5.13.Et ex iurisperitis docent esse veniale eundem accessum causa delectationis, glossa c. Vir cum propria, verb. Quod defleant 33.q.4.&c.penult.verb.Damnata 32.q.4.&c.Origo, verb. Adulter.32.q.4.&c.Quidquid, verb. Adulter.32.q.2.& 33.q.4.in sum.verb. Quod autem Alex. de Neu rubr.de sponsalib.n.26.Prepos.c.Nerui.fin.d.13.Henricus c.Inquisitioni, n.5.de sent.excomm.Rainer.2.p.sum.t.de matrim. c.13.Ian.de Friburgo summa confess.l.4.t.2.q.37.Astensis sum.2.p.l.8.t.9.a.2.init.Angel. verb. Debitum,n.23.Rosella ibi,n.4.Sylvest. q.11.dict.2.Tabiena Matrim.3.q.2.5.3.Armilla verb. Luxuria,n.2.& verb. Matrimonium,n.68.Turrecr. c.Quequid, n.3.vers.432.q.2.Stephanus Gaeta repetit. c.Ad limina 30.q.1.5.4.n.178.greg.Lopez.l.9.fin.t.2.p.4.Perez.lib.5.ordin.t.1.l.1.vers.5.concl.Matiengo l.5.recopil.t.1.rubr.glossa 1.n.107.Vgolius de sacramentis, tract.de matrim.c.10.fin.

5 Hinc deducitur non esse audiendos DD. relatos n.1. dicentes esse culpam mortalem, vbi finis esset, appetitum libidinosum satiare:& aliquibus cibis calidis vir naturam adiuuaret, quo potentior redderetur ad frequentiorem copulam. Nam cum libido illa matrimonij limites minime egrediatur, nec media alias sint illicita, non est unde culpa mortal is incurritur: sed sola venialis. Atque ita vbi finis esset satiare libidinem, sentit expresse D.Augusti, cuius verba retuli n.præced.D.Anselm.& Lyran. in illud 1.Cor.7.Secundum indulgentiam dico. Gloss.33.q.4.in sum.verb. Quod autem Alex.de Neu, Prepos.Astensis, Rosel.Ang. Sylvest.Ian.de Friburgo,n.præc.allegati. Abul.c.5.Matth.q.235.& vbi vir manibus & calidis vtens se prouocaret, sentiunt non esse mortale, Palud.4.d.31.q.3.a.2.n.17.vbi Suppl. q.vn.a.3.dub.2.Abul.Ian.de Friburgo.Ang.Sylvest.proxi-mè citati.Greg.1.op.l.9.fin.t.2.p.4.Humada super l.2.tit.1.p.1.glossa 2.n.17.imo si non ob maiorem delectationem, sed bono fine id fieret, nulla esset culpa, vt docent Palud. & Supplementum ibi.

6 Similiter non est credendum Doctribus afferentibus peccare venialiter coniuges, licet non coeant propter delectationem, sed propter gratia, si acceptent delectationem illi actui annexam. Sic tenuere aliqui antiquiores, teste D.Bonau.4.d.31.a.2.q.3. qui dicit id esse probabile.item docet Altisidor.lib.4.su.sum.tract.9.q.2.Qui id probat hoc simili: Qui concionatur recto fine, peccat venialiter, si admittat gloriam vanam inde consurgentem: ergo idem dicendum est de coniuge bono fine petente, si delectationem coniunctam minime respuat. Sed dis-paritas est aperta. Quia vana gloria est in se mala, & ideo

omnino responda: delectatio vero non est in se prava, imo natura ipsa sagaciter adiunxit illi actui, propter bonum proli, vt eius generationi audius homines vacarent, licque species conseruaretur: sicut in ciborum esu delectationem posuit, ob indiuidui conseruationem. Quare dicendum est omni vacare culpa, nisi nimius voluptatis excessus procuretur. Quia nulla est culpa, vt in matrimonio, fruendo delectatione, quam natura adiunxit propter honesti finis necessitatem. Atque ita docent Maioris 4.d.31.q.vn.concl.6. vbi Sotus q.vn.a.3.concl.2.Veracruz.3.p.Speculi.a.16.concl.4.Barth. à Ledesma de matrim. dub.27.concl.3.Manuel 1.to.sum.2.edit.c.243.n.20.Angles floribus 1.p.de matrim.q.5.diffic.3.concl.3.

Tandem quamvis debitum exigens ob delectationem peccet, tenetur alter reddere. Per ea que dixi hoc libro disp.6.n.7.& docent Palud.4.d.32.q.1.a.1.n.4.D.Anton.3.p.t.1.c.20.5.7.Stephanus Gaeta repetit.c.Ad limina 30.q.1.5.4.n.174.Adrianus 4.de Euchar.question.Restat iam videre, an propter corporalem immunditiam, in solut. ad 2.principale. Sot.4.d.31.q.vn.a.3.vers.Inter soluendum. Ledesma 2.p.4.q.66.a.1.5.Hesitabis tamen. Petrus de Ledesma de matrim.49.a.6.dub.1.in solutione ad rationem dubitandi, & nullam esse cul-pam tunc reddere, docent etiam Veracruz 3.p.Speculi,a.17.ad fin.Matiengo lib.5.recop.t.1.rubrica,glossa 1.n.107.

Ad argum. primæ sent.n.1.proposita resp. Ad 1.dic c.8 Liberorum intelligi, vt talis copula sit damnata, de veniali culpa, vt docet ibi Gloss.verb.Damnate, &c.Origo, vt illud sit adulterium non reatu criminis, sed similitudine adulterinæ libidinis, ardet enim is coniux in uxorem, more adulteri in concubinam: atque ita explicat glossa eo cap. Origo, verb. Adulter. Vel 2.dic intelligendos esse eos tex-tus, vbi voluptas matrimonij terminos excedit: iuxta dicta n.3. & sic explicant Durandus 4.d.31.q.4.n.5.& ibi Ri-card.a.3.q.3.Ad secundum respondent optime D.Th.4.d.31.q.2.a.3.ad 3. illam delectationem in habitu referri in Deum, nec in ea constitui ultimum finem, cum non in-differenter queratur, sed in coniugali accessu. Ad confirm. constat non ita absorberi rationem, quin habitu referatur in Deum voluptas illa. Ad 1.secundæ sent. ex propositis n.1.dic, axioma illud Aristotelis esse verum, vbi delectatio debite queritur, & non vt finis auctus, sed tanquam ipsi adiuncta. Ad confirm. dic non tantum turpe esse delectationem turpem querere, sed etiam hone-stam, modo tamen indebito. Ad 2.dic inclinare ad moderate percipiendam delectationem, & debito modo, & tunc nullam esse culpam, iuxta dicta n.6. Ad 3.dic li-cere ad libitum utire sua, absque iniustitia labore, non tam-absque alia culpa, si debite circumstantiae non ser-uentur. Ad 4.respondeo, illud sacramenti bonum excu-sare concubitum à culpa mortali, non verò à veniali, vt explicui disp.8.n.14.

D I S P U T A T I O X I I .

Vtrum ratione temporis sacri, vt si dies sint fe-riati, processionum, aut ieunij, reddatur illi-citus actus coniugalis?

S V M M A R - I V M .

An tempore feriarum, quo interdicuntur benedictiones nuptiales, vel priori bimestri ante matrimonij consummationem, vel ante benedi-ciones, vel ante denunciations, vbi in eis dispensatum est, sit debi-tum perendum aut reddendum? Remissio, n.1.

An diebus feriatis, rogationum, aut ieunij, licet debet petere? Re-fertur triplex sententia, n.2.3.5.4.

Sententia auctoris, n.5.& ibi, iunct. n.2.an vij. legis habeant sancto-rum, ac conciliorum provincialium, & legum ciuilium testimonia in decreto inserta?

Quid, si in die festi contemptum petatur: & quando dicatur contem-ptus, n.6.

Anteneatur coniux reddere quocunque die solemnii, vel peccet, n.7. Soluuntur argumenta: & enodantur c.Propositi d.82.c.Si fratres, c.Si causa, c.Christiano 33.q.4.n.8.

C Vm de fine disputatum sit, iam de temporis circun-stantia agendum est. Ad quam pertinet disputare,

an sit petendum, aut reddendum priori bimestri ante consummatum matrem.) Sed iam de hoc egimus lib.2. tota disp. 24. Item ante benedictiones, & de hoc dixi lib.3.tota disp.12.vbi tota disp.11.quando nondum præmissæ sunt denunciations. Item an feriarum tempore, quibus interdicuntur benedictiones nuptiales? Sed de hoc egili lib.7.disp.7. à n.21. Quare in hac temporis circumstantia triplex est agitanda disputatio. I. quæ est præfens, de diebus feriatis, rogationum, & iejuniorum, aliae duæ duplice dispensatione, de tempore Eucharistiae recipienda, & quando aut uterque aut alter coniux excommunicatione iunodatus est.

2 In præfenti disp. varie admodum loquuntur auctores: possuntque ad 4. sententias reduci. I. docet culpam esse lethalem diebus his debitum exigere: diuersique patroni illius diuersimodè illam moderantur, vt inter ipsos referendos explicabo: omnes tamen in hoc conueniunt, vt ex sola temporis circumstantia sit aliquando lethale, debitum exigere. Dicuntur 1. testimonio D. Aug. ser.2.de tempore, & refertur c.2.3.q.4. ibi: *Quotiescunq; autem dies natalis Domini aut reliqua festinates aduenient, non solum ab infidilibus concubinarum confortio, sed etiam à propriis vxoribus abstinere debemus.* Vbi D. Augustin. equiparat accessum ad vxorem eo tempore, cum accessu ad concubinam, quem constat esse mortalem. 2. quia in loco sacro petere, mortal is est culpa, eo quod locus ille sacris peragendis dicatus sit. Ergo similis est, temporibus sacris, quæ ad idem consecrata sunt. 3. quia D. Greg. 1. dialog. refert feminam à dæmone arreptam esse, eo quod post accessum coniugal em publicis supplicationibus interfuerit: tantam autem penam absque lethali culpa infligi, creditu est indignu. Ideo hanc sent. quando debitum petitur non causa prolixi concipiendæ, aut fornicationis vitandæ, sed ob libidinem satiandam, sustinenz *Gloss.33.q.4.in summa, verb. Quod autem Anton. Rubr. de sponsal. n.15. vbi Alex. de Neuo n.24. Alen. 2.p.q.166. memb. 2.ad 5. ex argum. priori loco positis, Asten. sum. 2.p.lib.8.r.10.art.4.q.1. Abul. c.5. Matth. q.23.8. iuncta q. 240. Alex. in Enchirid. 2.p.præcep. 6. vbi de debito coniug. §. Si tempore.* Vbi vero petitur cauila prolis, aut vitandæ incontinentiæ, dicunt gloss. & Anton. nullam esse culpam. *Alex. de Neuo autem & Asten. dicunt esse tunc veniale.* Eandem sententiam de festis solemnioribus indistincte docent, dicentes esse mortale in eis petere, *Hofstien. in sum. 2.de matrim. §. Quis effectus, n.22. Stephan. Gaeta repetit. c. Ad lymna, 30. quest. 1. §. 4.n.181. in cæteris autem festis & iejunii dicit ille vacare culpa: hic vero n.175. esse veniale.*

3 Secunda sent. docet culpam esse veniale debiti ex actionem diebus feriatis supplicationum publicarum solennium, vt rogationum, iejuniorumque, quæ Ecclesia præcipit. Dicitur 1. auctoritatibus variis: vt Innocent. Papæ, c. Propositi, 82.d. ibi: *Nam sic Paulus ad Corinth. scribit dicens: Abstinere vos ad tempus, vt expeditius vacetis orationi: & hoc utique laicis præcipit.* Vbi Pontifex manifestè dicit esse præceptum. D. Ambros. serm. de aduentu Domini: & refertur c. Fratres 33.q.4. ibi: *Nullus omnino vxori sua diebus iejuniorum coniungatur, & super epistolam 1. Cor. 7. & refertur c. Si causa, ead. q. 4. ibi: Si causa filiorum procreandorum dicitur vxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum usum.* Quia & dies festus & dies processionis cessare temporibus his debere demonstrant. D. August. lib. quest. veteris, ac noui Testamenti, q.12.7. & refertur c. Christiano, eadem q.4. ibi: *Christiano cum uxore sua conuenire aliquando licet, aliquando vero non licet.* Propter dies enim processionis aliquando non licet conuenire. Secundo, quia si dicas testimonia hæc sanctorū vim non habere decreti, atque ita quamvis ipsi prohibeant, non infertur id esse præceptum. Obstat fortiter, quod quamvis sanctorum testimonia ex se vim canonum non habeant ad causarum decisionem: at ex longa Ecclesiæ consuetudine sic acceptantis, & publicè legi volumen decreti permittentis, quæ in eo inserta sunt sanctorum dicta, robur statuti canonici obtinent. Ut docent Archid. c. De his, el 2.d.50. statim in principio, Dominicus ibi, n.2. vers. Sed quero nunquid.

Propos. ibi post 5.q. vers. Redeundo ad textum. Turrecrem. ibi n.5. vers. De his, cum Hugone per ipsum relato, vbi querunt, nunquid standum sit decisioni illius capituli? eo quod non sit Pontificis, nec Concilij generalis: sed Rabani Archiepiscopi ad Heribaldum. Respondentq; standum esse. Quia opus illud decreti recipit Romana Ecclesia quoad capitula in eo contenta. Idem ipsem Archid. c. Quis nesciat, d.6. ad fin. & ibi Dominicus vers. Quero quid de volume. Abb. c.2. de rescript. n.9. vbi Felin. n.43. vers. Firmat. Ripa n. 8. Azonis à Ramenghis repetit. in proœmium decreti, n.25. Thom. Canon. repetit. in idem proœmium, n.343. & duplice seq. Turrecrem. in eodem proœvio, a.8. n.25. Maranta parætca, p.3. q.vn. nu.36. Antonius Cucus lib.1. instit. maiorum, t.1. n.5. Cenedo in suis collectaneis, collect. 16. ad decretum, n.2. Manuel 1. tom. quest. regularium, q.6. a.2. Metina de sacerorum hominum continentia, lib.2. c.33. fine. Et videtur tenere Decius c.2. de rescript. fine, vbi ait, volumen decreti esse approbatum tanquam iuris librū. Et potest etiam probari ex c. Continebatur de sponsal. impub. vbi Alex. III. probat, viri testimonio credendū esse. Quia ita in decretis habetur, nempe, cap. Si quis acceperit 32. q. 1. quod est Concilij apud Compendium. Fatentur tamen ferè omnes hi auctores, & multi alij, quos referunt & sequuntur Cenedo illo collect. 16. n.8. Magdalenus tractat. de numero testium in testamento, 2.p.c.6.n.22. leges ciuiles in decreto insertas vim iuris canonici minimè habere, nisi à Pontifice approbatæ sint. Cum ergo tam manifestè prohibitus sit in illis capitibus accessus ad coniugem iis temporibus, erit culpa saltem venialis. Tertio, quia dies festi principaliter ad vacandum Deo orationiq; instituti sunt, carnalis autem delectionis mentem absorbet, & ad spiritualia ineptam reddit. Quare apud ethnicos lumine ipso naturali edoctos receptum erat, vt orationi vacaturi à concubitu etiam coniugali abstinerent. Cuius rei pleraque testimonia more suo adducit Tiraquel. l.15. connub. n. 114. & seqq. Atque eadem ratione id ipsum dicendum erit de tempore publicis supplicationibus præscripto. Cum id vacando orationi pro communi Ecclesiæ utilitate destinatum sit. Quarto, quia ieunia præcipiuntur, quo caro maceretur, & sicut illicitas voluptates admittens delinquit, ita à licitis abstineat: ergo præceptum est in iis abstinendi à vehementi delectione, qualis in actu coniugali inuenitur. Atque ideo hanc sent. tueruntur Magister 4.d.32.c.3. vbi D. Thom. qu. vn. a.5. questiunc. 2. Albertus Magnus 4.d.31.a.23. Durandus 4.d.32.q.1.n.9. Palud. ibi, q.1. a.3.n.11. & 31.q.3.a.3. n.18. Idque supponit Supplementum Gabrielis 4.d.32.q.vn.a.2. post 11.concl. & tenent Rainerius 2. p.sum. t. de matrim. c.13. Ioan. de Friburgo sum. confessorum, lib. 4.t.2.q.4.2. Gerson 2.p. in compendio Theolog. alphab. 27. lit. P. Carthusian. 4.d.32.q.1. questio 2. vbi Celaia q.2. ad fin. Monald. in sum. tract. de matrim. tit. de effectu matrimonij, vers. Item est alius effectus. D. Anton. 3.p. t.1.c.20. §. 11. Adrian. 4.q.14. de matrim. Sylvest. verb. Debitum, q.11. dict. 1. Tabiena Matrimonium 3.q.8. §. 9. Petr. de Soto lect. 16. de matrim. §. Sequuntur circumstantie. Turrecrem. c. Sciatiss 33.q.4.a.3.n.5. Viguer. l. instit. c.16. §. 7. vers. 10. Veracruz. 3.p. Specul. a.17. concl. 1. & 2. Margarita confess. 6. præcept. f.85. pag. 2. Matienzo lib. 5. recop. t.1. rubr. gloss. 1.n.112. Capua p.2. decis. 1.2.c.12.n.18. & absque dubio hæc est frequentior sententia. Pro eadem sent. sunt aliqui Iurisperiti, affirmantes culpam esse in his diebus petere, subtiliter tamen qualis culpa sit. Hi sunt Gloss. c. Sciatiss. fine 33.q.4. Goffred. sum. t. de matrim. contracto contra interdictum Eccl. fin. Ioan. Andr. c.2.n.3. de coning. lepros. vbi Anton. n. 11. Henric. n.6. Propos. rubr. de sponsalibus, n.12. Temperat autem Veracruz hanc sent. nisi coniux his diebus petens, patiatur incontinentiæ periculum. At D. Tho. ea questiunc. 2. & q.1. ad 1. Paludan. 4.d.31.q.3.a.3. n.18. Turrecrem. & Viguer. proxime citati, hanc moderationem minimè admittunt, sed ad alia media configundum esse docent.

Tertia sententia distinguit, admittitque in præcipuis 4 solemnitatibus, culpam esse veniale exigere. Quia actus coniugalis habet non nihil indecentiæ, & ineptitudinis ad orationem, cui illis diebus vacandum est. In cæteris autem

autem festis, publicis supplicationibus & ieiuniis, dicit solum esse consilium abstinere. Ita docent Sotus 4.d.32. q.vn.a.3.concl.2.Ledes.2.p.4.q.66.a.1.§. Ad hoc dubium. Enriquez lib.11.de matrim.c.16.n.5. quæ verò dicantur festa solemniora? Sotus explicat triplex Pascha; Ascensionem, & ea in quibus fidei articuli celebrantur: & diem Parasceue. Ledesma, Pascha, magnas festiuitates: & diem Parasceue. Enriquez, triplex Pascha hebdomadam sanctam: & dies quibus magna mysteria celebrantur.

5 Quarta sententia (cui adhæreo, licet existimem duas præcedentes esse valde probabiles) ait solum esse consilium quibusuis diebus à copula coniugali abstinere, ac proinde omni culpa vacare tunc exigere. Ducor, quia præceptum de colendis festis prohibet solas operaciones externas seruiles, qualis non est debitum petere. Nec finis præcepti, nempe, ut liberius vacetur Deo, cadit sub præcepto: auctore D.Thoma 1.2.quest.96.art.3.ad 2. & multis aliis, quos refert & sequitur Couar. c.Alma mater, 1.p.5.n.1. Et confirmatur, quia cum nemo teneatur in diebus festis, aut supplicationum, aut ieiunij orare, ineptum se reddens his diebus feruentiori contemplationi, minimè culpæ reus erit: quasi nulli contraueniens præcepto. Nec in diebus ieiunij tenetur ad aliam carnis macerationem, quam ad eam, quæ ab Ecclesia præscripta est, quæ est abstinentia à pluribus comeditionibus & cibis veritis. Secundò, quia culpa non est, vbi nullius præcepti adest prohibitio: quod hic contingit. Quia præceptum diuinum de colendis festis, minimè interdicit debiti coniugalis exactionem: ut probauit. Nec etiam est præceptum humanum. Nam omnia testimonia relata n.3, inserita in decreto, loquuntur de consilio solo, prout statim referam ex Glossis. Præterea ferè omnia sunt ex sanctis desumpta: quibus (etsi sit contra tot DD.n.3. relatos) verius est, non ampliorem auctoritatem, quam auctori tribuendam esse: vnde vim canonis minimè habent quæ in decreto continentur, nisi ex Pontificis aut Concilij generalis decreto desumpta sint. Quod videtur probare, c.De libellis, 20.d. vbi Leo IV. scribens Episcopus Britannæ, explicans quæ vim canonum habeant ad causarum decisionem, retulit canones Pontificios, ac Conciliorum generalium: iisque nil statueruntibus, dixit sanctorum dicta magnanimiter esse retinenda: vbi non numerauit inter canones, quibus causa decidenda est, sed inter ea, quæ dirigunt, & magnificiencia sunt. Nec probant oppositi illud decreti volumen receptum esse ab Ecclesia tanquam ius contingen, quoad omnia in ipso inserta. Nec obstat Pontificem in causis decidendis allegare aliquando decretum. Quia non semper tanquam textus iuris allegatur: sed ad directionem: ut solent Pontifex & Concilium generale sanctorum testimonia referre. Nec desunt auctores hanc partem tuentes, qui dicunt uniuicique Decreti canonii eam auctoritatem reddendam esse, quæ auctori eius tribuitur. His sunt Ripal. 1.n. 66. ff. Si certum petatur. Maioris 4.d.27.q.vlt. §. Dubitatur an is. Caiet. 2.2. q.88.a.8. dub. vlt. §. Ad 1. dicitur quod ideo, vbi Aragon dub. 1. in solut. ad 2. fine. Sotus 1.7. de iust. q.3.a.1. paulo post princ. vers. Haud ergo desunt. Valentia 2.2. disp. 6. q. 6. de voto, punto 6. paulo post principium, §. Hinc sequitur deceptum suisse. Cum ergo nulla exigendi debiri his temporibus prohibitio reperiatur, nulla erit culpa exigere. Atque ideo hanc sententiam sustinent Gloss. c. Propositi, d.82. verb. Præcepit, & c. Si causa 33.q.4.verb. Concessum, & c. Fratres, eadem q.4. gloss. vnic. & c. Christiano, ead. q.4. verb. Non licet, & verb. A licitis: vbi omnia testimonia ex illis locis desumpta, ad probandum non esse petendum debitum diebus feriatis aut ieiuniorum, aiunt Glossæ intelligi de consilio. D.Bonau. 4.d. 32.a.3.q.2. quamvis enim in principio videatur afferere esse culpam, tandem in fine concludit id esse de consilio. Sotus ead. d.32.q.vn.in solut. ad 3. & ibi Ricard. a.3. q.1. Maioris q.1.argumento 3. contra 3. conclus. Guillelm. Borrillong. q.vn. art.2.conclus. 3. Nicolaus de Orbellis, q.vn. §.2. Bassolis q.vnica, &.3. Guillelmus Rubion q.2.a.2. si. Alberic. C.rubr. de sponsalib.

n.15. Hieron. de Zenetinis tract. de foro conscientia & contentioso, n.141. habetur tom.3. tractat. p.2. Caiet. sum. verb. Matrimonium, c.vlt. de peccatis in vsu coniugij, vers. Septimum caput est. Rosella verb. Debitum, n.6. Angel. n.29. Armilla n.10. Angles floribus, de matrim. 1.p.q.6. de obligat. soluendi debitum, a.1.post 5. diffic. dub. 1. & 2. Pedraza summa precepto 6. §.18. Palacios 4. d.32. disp. 1. fol. 711. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 71. §. De temporibus autem sacris. Petrus à Ledesma de matrimonio, q.9.4. a.7. notab. 1. Manuel 1.tom. sum. 2. edit. c.2.43. d.18. videtur tenere Victoria sum. de matrim. n.278. agens enim de accessu in magnis festiuitatibus, ait non esse lethalem, & Sanctos consulere quod melius est; atque ita videtur sentire solum esse consilium abstinere. Atque idem vbi petitur causa prolis, aut vitandi incontinentiam, sentit Tiraquel. l.15. connubiali, n.11.

Id tamen apud omnes compertum est, esse culpam lethalem, petere diebus feriatis in festi contemptum. Quis autem dicatur contemptus, non constat. Abulensis c.5. Matth. q.238. fine, Supplement. verb. Debitum, §.6. explicant hunc contemptum esse idem, quod non curare. Sed merito contrarium docent Sylvest. verb. Debitum, q.11. dict. 1. & verb. Contemptus, §.1. Tabiena Matrimonium 3. q.8. §.9. & verb. Contemptus, §.1. dicentes, tunc esse contemptum legis, quando operans efficit contrarium, ut legi contraveniat, & ne illi subiiciatur. Quod in praesenti ita explicant Adrian. 4.q.14. de matrimonio, & Capua p.2. decision. l.2.c.12.n.18. quando exigens debitum eliceret hunc actum, non abstinenter modo, licet Deus præcepisset. Adde etiam contemptum esse, si coniux exigeret, quo festum ipsum parupenderet. Qui contemptus nunquam accidet, nisi in haeretico aut infideli.

De redditione etiam debiti controversia est inter Doctores. Quidam enim teste Glossa 33.q.4. in sum. verb. Quod autem, afferant perenti causa libidinis saturandæ in festis, reddendum non est. Et Proposit. rubr. de sponsalibus, num.12. dicit in magnis solemnitatibus, ut in Paschate, exactum coniugale debitum esse denegandum. Et Albert. Magnus 4.d.31.artic.23. censet culpam esse veniale reddere, & Cañedo sum. sacrament. de matrim. cap.8.n.74. ait excusari coniugem à redditione debiti in magnis solemnitatibus. At verissimum est etiam, retenta sententia afferentum veniale admitti petendo, nullam esse culpam reddere. Quia circumstantia illa temporis non est tanti momenti, ut debitum ex iustitia soluere impedit. Atque ita Magister, D.Thom. quest. tunc. 3. Palud. 4. d.32.q.1.art.1.n.11. Supplementum, Enriquez, Veracr. 4.17. ad finem, quos retuli n.3. quamvis afferant veniale esse petere, dicunt licere reddere. Idem Albertus Magnus sibi contrarius, 4.d.32.4.8. Anton. rubr. de sponsalib. n.15. vbi Alex. de Neuon. 23. Imo quounque die quantumvis solemnni debitum exigatur, tenetur coniux reddere. Glossa 33.q.4. in sum. verb. Quod autem. Palud. 4.d.32.q.1.a.1.n.4.D. Anton. 3.p.t.1.c.20. §.7. Rosella verb. Debitum, n.5. & ibi Sylvest. q.8. Caiet. sum. verb. Matrimonium, c.vlt. de peccatis in vsu matrimonij, §. Primus est, in fine. Gerson 2.p.reg. moralib. tract. de matrim. alphab. 25. lit. I. fine, & in compend. Theolog. alphab. 27. lit. P. Turrecr. c. Sciat, 33.q.4.a.4.n.6. Tiraquel. l.15. connub. n.111. Petrus de Soto leit. 16. de matrim. §. Sequuntur circumstantie. Hostiens. relatus n.2. Goffred. Ioan. Andr. Henric. Anton. quos retuli n.3. Cardin. c.2.n. 3. de coniug. leprof. Stephan. Gaeta repet. c. Ad limina, 30.q.1. §. 4.n.17.4. Viguer. l. infit. c.16. §.7. vers. 10. 1 ud. Lopez 1.p. instruct. c.83. init. & c.79. §. Peccat etiam. Et quamvis aliqui horum præmittendam monitionem censeant: id dicunt, quia existimant exigentem peccare. Cuius contrarium n.5. diximus.

Ad primum argumentum ex propositis n.2. dic. D. 8 Augustinum de consilio loqui; nec in omnibus equiparare accessum coniugalem, concubinariūque. Ad secundum dic non esse simile. Quia locus consecratur ad sola opera sacra, polluiturque accessu coniugali. Quod non inuenitur in tempore sacro. Ad tertium dic cum D.Thom. 4. d. 32. q. vn. a.5. questione 2. ad 1. non esse punitam

tam eam feminam, eo quod debitū reddiderit: sed quia conscientia erronea existimabat interdictum sibi esse post copulam interesse diuinis, & contra conscientiam interfuit. Ad 1.ex n.3.propositis. Ad c.Propositi, dic cum gloss. ibi, verb. Precepit, capi pro persuasit, & ad c.Frater, dic cum gloss. vn. ibi esse consilium, & ad c.Si causa, dic idem cum gloss. ibi, verb. Concessum, & ad c.Christiano, dic cum gloss. ibi, verb. Non licet, capi non licere pro non expedire. Quod manifeste colligitur ex eodem D.August. statim subiungente à lictis tunc abstinendum esse. Ad secundum constat ex dictis n.5.vbi probauimus testimonia illa sanctorum non habere vim canonis: & esto haberent, loquuntur de consilio. Ad tertium & quartum dic vacare orationi & carnis macerationi esse finem præcepti, qui sub præcepto minime est: vt dixi n.5.

DISPUTATIO XIII.

Vtrum vacare actui coniugali, die qua recipienda aut recepta est Eucharistia, culpa sit?

SUMMARIUM.

Nunquam ex hac causa est mortale, & proponuntur difficultates disputando, n.1.

Circa culpam petitionis debiti ante communionem, referuntur duas sententias, n.2. & 3.

Indecens est post copulam coniugalem accedere ad Eucharistiam, n.4.

Est culpa nulla, ubi peritum est causa prolis, licet in actu venialis miscantur, n.5.

Idem, ubi causa vitanda fornicationis, n.6.

Quando causa voluntatis est veniale, n.7.

Quia causa excent, n.8.

An coniux à redditione debiti excusat, eo quod ea die excommunicatur sit, n.9.

Soluuntur argumenta, & endatur cap. Sciat, 33. q.4. & plus obstat communioni copula coniugalis, quam pollutio inuoluntaria, n.10.

An coniux reddens arceatur ea die à communione? Refertur quedam opinio, n.11.

Sententia Auctoris, n.12.

Non est opus triduum aut amplius intercedere post pollutionem aut copulam, n.13.

Quanta debet esse mora? Refertur varia placita, n.14.

Opinio Auctoris, n.15.

An sit veniale post Eucharistia sumptio petere debitum? Refertur sententia affirmans, n.16. Contraria verior, n.17.

1 *S*atis confusè loquuntur Doctores: Immiscent enim petere & reddere: & tempus præcedens, ac communionem subseqiens: moramque qua post copulam abstinentum sit. Ideo claritatis gratia, Quatuor difficultates disputandas sunt. Primo, de petitione debiti ante communionem. Secundo, de redditione. Tertio, de mora temporis inter concubitum & communionem. Quartio, de exactione debiti, & redditio post communionem. Hoc tamen quasi certum est supponendum, minimè culpam lethalem admitti ob Eucharistiæ receptionem post copulam coniugalem. Quia nihil sub culpa mortaliter eam impedit, nisi capitale peccatum, aut excommunicatio: actus autem coniugalis est de se licitus, & ad summum erit venialis defectu alicuius circumstantiæ. Quare minus bene Alex. de Nevo rubr. de sponsal. n.28. ait sumentem Eucharistiam peccare mortaliter exigendo.

2 Prima ergo difficultas est, An venialiter delinquat debitum exigens die qua Eucharistiam sumpturus est? Quia in aliqui existimant absolute culpam esse veniale. Dicuntur primo, quia D.Hieron. in apolog. ad Pamphach. pro libris contra Iouian. sic inquit: Illorum conscientiam conuenio; qui eodem die post coitum communicant. Et idem l.1. contra Iouian. afferit ad munditiam corporis Christi omnem coitum esse immundum. Et idem in quadam sermone in vigilia Paschatis de eu Agni, & refertur c.Sciat, 33. q.4. sic inquit: Quicunque vxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus Agni comedere debet. Item si panes propositionis ab iis, qui uxores suas tetigerant, comedunt non poterant, quanto magis panis, qui de celo descendit, non potest ab his, qui coniugalibus paulo ante hæserunt amplexibus, violari atque contingi. Secundo, quia actus meritorius, & sub lethali obligans, arcet quandoque ab altaris ministerio, propter in-

decentiam, vt si iudex homicidam suspendat. Nil ergo mirum, si actus licitus debitum exigendi, ac meritorius, obstat propter indecentiam sumptioni Eucharistiæ. Tertio, quia si quādo culpa veniali admissa ratione voluptatis intentæ, exigere debitū impedit sub veniali sumptionem Eucharistiæ, idem prorsus dicendum erit, quando culpa nulla fuit in ea exactione, sed ad debitum finem relata est. Quia culpa venialis non obstat: vt constat. Eiagatio autem mentis, & hebetudo ad spiritualia, eadem est in utroque concubitu: absorbet enim mentem nimia illius voluptas, quo cuique fine exerceatur. Quartò, quia Oza, (vt refertur 2.Reg. 6.) à Deo percussus est, quod armam tetigerit. Cuius rationem Hebrei reddunt. Quoniam illa nocte ad uxorem accelerat: à fortiori ergo culpa erit ad Eucharistiam post copulam coniugalem accedere. Ideo hanc sententiam ex Theologis, Alensis 2.p.q. 166 membr. 2.ad 3.ex argumentis priori loco propositis. Mayronis 4.d.32. q.vn. fin. Abulensi. c.5. Matth. quest. 2.38. Timotheus Alexand. in suis reposition. 5. & 3. Nicolaus Ploene tractatu sacerdot. de cautelis circa Eucharistiam. Caiet. sum. verb. Communio, c.1. de quatuor requisitis ex parte sumentis, in 4.requisito. Victoria sum. de matrim. n.278. Sotus 4.d.32. q.vn. art. 3. post 2.conclusionem, vers. Vnum tamen. Petrus de Soto lect. 16. de matrim. §. Sequuntur circumstantie. Ledesina 2.p.4.q.66. a.1. §. Dubitabilis tamen. Metina lib. 1. sum. c.14. §. 42. f. 207. pag. 2. & seq. Verac. 3.p. Spec. a.17. cohil. 2. Lud. Lopez 1.p. instruct. c.11. §. Insuper propter, & cap. 80. §. Verum licet Barth. a. Ledesma de matrim. dub. 71. §. De temporibus autem sacris, Petr. de Ledesma de matrim. q.64. a.7. notabil. 2. Emmanuel Sa sum. verb. Debitum coniugale, fin. Vinald. candelab. sacram. 1.p. de matrim. n.263. Manuel explicans, licet debiti exactio sit meritoria, 1.tom. sum. 2.edit. c.65. n.2. Et ex Iustinis, Gloss. c. Sciat, 33. q.4. verb. Debeamus, & c. Propositi, verb. Precepit, d.82. Tabiena verb. Communicare, q.37. §. 43. Arnil. verb. Communio, num. 5. Matienzo lib. 5. recop. t.1. rubr. gloss. 1.n.112.

Alij autem censent nullam esse culpam. Probatur 1. 3 quia pollutio inuoluntaria, in qua reperitur sola culpa venialis, tantu de consilio impedit Eucharistiæ sumptionem: iuxta veriori sententiam: quam ultra alios defendit Couar. clem. Si furiosus de homicid. p.3. init. n.7. ergo à fortiori solum consilium erit abstinere post copulam coniugalem, quæ actus licitus est, à sumptione Eucharistiæ. Secundo, quia actus ille cum licitus ex se sit, non impedit nec si in eo intersit deordinatio aliqua venialis, satis est ad impediendum. Atque ita tenent Bassolis 4.d.32. q.vn. a.3. Angel. Euchar. 3. n.30. explicans, licet sit concubitus ille culpa venialis. Victoria sum. de Eucharistia, n.81. Capua p.1. decision. l.2. c. 83. n.9. fauentique Nauar. sum. c.21. n.51. Philaret. de offic. sacerdot. com. 1.p. 2.l.3. c. vlt. fine, vbi dicunt de honestate sola debere abstinere, nec peccare faltem plus quam venialiter.

Prima tamen conclusio est. Conuenientissimum est 4 post copulam coniugalem, sine petendo sive reddendo exercitam, abstinere ea die à communione, idque consilendum est, nisi iusta aliqua causa oppositum luadeat. Hæc conclusio ab omnibus admittitur constarque. Quia in Conc. Eliberit. & refertur de consecr. d.2. c. Omnis homo, consulitur vt Eucharistiam sumpturus 3. aut 4. aut 8. diebus præcedentibus à copula coniugali abstineat, & D. Aug. ser. 216. & 244. de temp. 10. 10. per totam quadragesimam non accedere ad uxorem consilium communicatio in Paschate. Idemque probant Sanctorum testimonia n.2. relata, & Ioseph. l.17. antiqu. t.8. scribit Marathiam sacerdotem Hieropolymis die quadam solemnia à sacrificio abstinuisse, quod nocte præcedenti uxorem cognouisset.

Secunda conclusio. Si debitum petitum sit recto fine, 5 vt causa prolis, nulla est culpa ad Eucharistiam ea die accedere, sed solum est consilium abstinere, suoque indicio is coniux est reliquendus, vt pro ratione impedimenti, aut spiritualis affectus quem in se senserit, aut communicet, aut abstineat. Hanc conclusio tradit D. Gregor. resp. 10. ad interrogat. D. Augustini; & refertur, c. Vir cum propria

propria 33. q. 4. ibi: *Si quis sua coniuge non cupidine voluptatis captus, sed solum liberorum creandorum gratia vitetur, de sumendo corporis Dominici sanguinisq[ue] mysterio, suo est relinquendus iudicio. Quia à nobis prohiberi non debet accipere. Vbi gloss. verb. Prohiberti, ait, id est dissuaderi. Eadem docet Alensis 4.p.q.47. memb. 2. vers. Ad illud quod obicitur. Alb. Magn. 4.d.32.a.12.D. Tho. 3.p.q.80.a.7.ad 2.D. Bonau. 4.d.12.a.2.q.3.ad fin.n.90. Palud. 4.d.9.q.3.a.2.n.13.Gabr. lect. 10. in canon. Missa, lit. N. vers. De prima obiect. Gerson 2.p. tract. de preparat. admissam, & pollutione nocturna, consider. 8.alphabet. 37. lit. Z. Adrian. 4.de Eucharist. quest. Restat iam videre an propter corporalem immunditiam, in solut. ad 2.rationem. Turrecr. c. 1.d.6.n.4.in solut. ad 2.D. Anton. 3.p.t.13.c.6. §.10. Rosell. verb. Communicare, n. 8. Sylvest. Euchar. 3.q.11. §.13. Carthus. 4.d.32.q.vn.fin. Soto sub dubio, dicit enim forte non esse veniale 4.d.12.q.1.a.7.ad fin. Ant. Cuc. l.5.infir. maior. t.5.n.115. Ledesma. 1.p.4.q.21.ar.7. dub. 4.fin. Suarez 3.p.q.80. a.8. disp. 68. scđ. 2. ad fin. Barth. à Ledesma. dub. 2.4. de Eucharistia, concl 2. ad fin. Ang. florib. 1.p. de matrim. q.6. de oblig. soluendi debitum, a.1. post 5. diffic. dub. 2. & Lud. Lopez 2.p. instr. de Eucharistia, c.76. §. Porro quoniam. Beia sum. casu 8. Et in hac conclus. conuenimus cum DD. 2. sententia, n.3. relatis. Et ratio est, quia licet in copula coniugali intercedat voluptas & corporalis immunditia, cum hæc accident ob bonum prolixi, quod est rectus finis & volitus à Deo, rationi illi indecentiæ præponderat, vel certè illam adæquat, compensatque bonum, ac honestas prolixi. Et credo veram esse hanc conclusionem, licet in copula progresu misceantur aliqua venialia, seruato tamen debito fine. Quia adhuc permanet bonum prolixi intentum præponderans, aut adæquans: & cum difficultimum sit in medio ignis minimè ardere, vitareque in eo actu culpam veniale, non ob id arcendum est coniux ne communicet. Atque in hoc euentu admitto sententiam Angeli, n.3. relata.*

6 Imò idem existimo, vbi finis concubitus non esset proles, nec voluptas: sed incontinentiæ periculum evitare. Quia ad summum est culpa venialis in fine, & cum voluptas minimè dominetur, sed continentiæ, fernandæque fidei matrimonialis amor, non ita mens absorbetur, inueniturque ratio præponderans, vel saltem adæquans & compensans. Atque ita docent Maioris 4.d.32. q.1. argum. 3. contra 3.conclus. explicans, licet habeatur copula ad vitandam in coniuge petente incontinentiam, Gerson n. preced. citatus.

7 Tertia conclusio. Debitum coniugale exigens ex nimia carnis concupiscentia, & voluptatis capienda gratia, regulariter culpam venialem admittit accedens post eam copulam ad Eucharistiam. Quia oritur magna distractio, mentisque hebetudo, deficienti bono præponderante, aut compensante, & certè saltem in hoc euentu intelligenda sunt sanctorum testimonia, n.2. relata, & D. Greg. n.5. allegatus, tolum vbi causa prolixi fuit petitio, admilit perentem suo iudicio relinquendum esse. Hanc tenent omnes DD. n.2. cirati, D. Thom. D. Bonau. Palud. Gabr. D. Antonin. Rosella. Sylvest. Turrecr. Sotus, Ledesma, Ant. Cucas, n.116. Suarez, Barth. à Ledesma. n.5. allegati, 1.ud. 1.op. Beia ibi etiā relati.

8 Quarta conclusio. Possunt aliquæ insta causa adesse, quæ indecentiam illam refarciant, atque ita nulla sit culpa accedere tunc ad Eucharistiam. Conueniunt in hac omnes DD. Prima causa est, magna festi solemnitas, in qua est decentissimum ad Eucharistiam accedere. Tabiena verb. Communio, q.37. §.43. Secunda est, si dies sit iubilei, exigatque communionem, quo comparetur. Enriquez l. 8. de Euchar. c.51.n.3. Tertia est, specialis deuotio, præparatioque ad communionem. Sic Lud. Lopez 1.p. instruct. c. 11. §. Insuper propter. Rosella. & Sylvest. n.5. allegati. Armil. verb. Communio, n.5. Metina l.1.sum. c.14. §.42. Barth. à Ledesma. dub. 2.4. de Eucharist. concl. 2. Quarta est, nota aliqua ex eo quod communio omittatur, vt si sit femina, famulæque videntes ipsam cōfiteri, ac minimè communicare, aliquid mali suspicabuntur. Similiter si sit vir, solitusque frequenter confiteri, & quoties confitetur, Eucharistiam recipere,

notabuntque famuli qui ipsum comitantur, tunc fassum esse, & ab Eucharistia abstinuisse. Tandem, cum in perceptione Eucharistiae post talē copulā sit ad summum culpa venialis, & adhuc sub iudice sit num ea intersit, existimo non nimis rem hanc constringendam, nec virginissimam causam expectandam, sed mediocrem sufficere, quo coniux communicans à veniali culpa excusetur.

Id tandem animaduertendum duco, minimè eximi coniugem à debiti reddendi obligatione, eo quod illa die Eucharistiam recepturus sit. Quia obligatio hæc ex ipsa iustitiae lege oritur, nec inuenitur ius aliquod hunc casum excipiens. Quo argumento usus est Alexand. III. c. 2. de coniug. lepr. ad probandum coniugi leproso reddendum esse. Atque ita docent Alensis 4.p.q.47 memb. 2. vers. Ad illud quod obicitur. Ricard. 4.d.9.a.2.q.3.fin. vbi Palud. q.3. a.2.n.14. Guillel. Borriolong. ibi q. vn. a.2. concl. 9. Caetan. sum. verb. Matrimonium, c. vlt. §. Primus est, in fin. Petrus de Soto lect. 16. de matrim. §. Sequuntur circumstantiae. Enrigt. l.8. de Eucharist. c.51.n.3. Suarez 3.p.q.80.a.8. disp. 68. scđ. 2. §.2. intelligitur, Lud. Lopez 1.p. instruct. c. 83. init. vbi bene addit cum Soto 4.d.32.q.vn.a.3. post 2.conclus. vers. Vnum tamen, debere coniugem ante quam reddat, petitionē honestis ac moderatis precibus & excusationibus repellere. Non tamē existimo ad id teneri: imo aliquando non erit sanū consilium, quod circumstantiae occurrentes docebūt, quando expediatur, nec ne. Insuper ex Iurisperitis tenent idem gloss. c. Omnis homo, verb. Abstinere, de consecr. d.2. vbi & Turrecr. n.3. ead. gloss. c. Propositi, verb. Praecepit, d.82. Alex. de Neuvorubr. de sponsal. n. 28. Angel. Eucharistia 3. fin. Nauar. sum. hisp. c.16.n.24. Quare audiendus non est Cañedo sum. sacrament. tract. de matrim. c.8.n.75. excusans coniugem à debito reddendo, quando communicatur est.

Ad primum argum. ex propositis n.2. dic, duo priora testimonia intelligi, aut de consilio, aut certè de culpa veniali, quando præcessit debiti petitio causa voluptatis. Ad c. Sciatis, respondet D. Tho. 4.d.32.q.vn.a.1. ad 1. sermonem ibi esse de Ecclesiæ ministris coniugatis, quales sunt Græci, quibus interdictum est celebrare die, qua ad vxores accedunt. Vel dic cum Archid. eo. c. Sciatis, n. vn. id esse consilium. Ad secundum neganda est conseq. Quia id in ministris altaris institutum est ob maximam illius munieris dignitatem: sicut etiam ipsis coniugium interdicitur. At in petitione debiti coniugalis id non reperitur prohibitum respectu Eucharistiæ recipiendæ. Ad 3. constat ex dictis n. 5. & 7. nam in priori casu non est tanta mentis euagatio, adeoque bonum præponderans aut compensans. In posteriori autem illa est maior, & hoc desideratur. Ad 4. dic non eam fuisse causam, sed quia cum sacerdos minimè esset, temere arcam tetigit, quod solis fæderotibus permittebatur. Sic D. Thom. 4.d.19.q.2. a.2. quæsiunc. 3. ad 3. Vel teste Abul. 2. Reg. 6.q.10. quod modica reuerentia, & quasi rem profanam, arcam tetigerit. Ad 1. ex propositis n.3. dic, maiorem obstanti rationem inueniri in actu coniugali, quæ in pollutione inuoluntaria: vt bene docent Suarez & Enriquez n. preced. relati. Quia est actus voluntarius, & in potestate hominis constitutus, ac proinde magis mentem absorbet, & à spiritualibus auocat. Ad 2. dic nec solum actum coniugalem, nec solam culpam venialem obstat, sed utrumque: quia nullum adeo tunc compensans bonum, euagationem mentis ex copula consurgentem, vt explicui n.7.

Secunda difficultas. An coniux reddens debitum tenetur sub veniali, ea die à communione abstinere? Affirmant aliqui. Quia is accessus licet debitus, non minus debiti à spiritualibus auocat, ipsamq; absorbet, quæ debiti spontanea petitio. Ita videntur sentire Caet. sum. verb. Matrimonium, c. vlt. §. Primus est, in fine, Tabiena verb. Communicare, q.37. §.43. Victoria sum. de matrim. n.278. generaliter enim ac indistinctè dicunt esse venialeculam post concubitum vxorium communicare. Et docent in terminis Ledesma 2.p.4.q.66.a.1. §. Dubitabat tamen. Manuel 1.to.sum. 2.edit. c.65.n.2.

12 Cæterum dicendum est nullam esse culpam, quamvis optimum consilium sit tunc abstinere, iuxta dicta n. 4. Quia adeo bonum satisfaciendi iustitiae debito, quo voluptas illa coitus, & mentis euagatio inde orta, præponderatur, vel certè adæquat: ac per hoc constat solutio argumenti contrarij. Quare is coniux suo iudicio relinquendus est, sicut n. 5. diximus de petente causa prolis: imo à fortiori de coniuge reddente id fatendum est: ille enim actum spontaneum, hic verò necessarium exercet. Atque ita docent D. Tho. D. Bonau. Palud. Gabr. D. Anton. Rosella, Sylvest. Suarez, Barth. à Ledesma. quos n. 5. retuli. Alesensis 2. p. q. 166. membr. 2. ad 3. ex argum. priori loco propositis: & membr. 3. ad 3. Albert. Magn. 4. d. 32. a. 12. & ibi Carthusian. q. vn. fin. Bassolis q. vn. a. 3. gloss. c. Sciatius 33. q. 4. verb. Non potest, & verb. Debeamus, & ibi Turrecr. a. 6. n. 9. & idem Turrecr. c. 1. n. 2. ad 2. d. 6. Alesensis sum. 2. p. l. 8. tit. 10. a. 4. q. 1. Adrian. 4. de Eucharistia, q. Restat videre an propter corporalem immunditiam, in solut. ad 2. rationem. Gerson 2. p. tract. de preparat. ad missam, considerat 8. alphabet. 37. lit. Z. Sotus 4. d. 12. q. 1. art. 7. ad fin. Maioris 4. d. 32. q. 1. argum. 3. contra 3. concl. Veracr. 3. p. Spec. a. 17. ad fin. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 243. n. 18. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 80. §. Verum licet Capua. p. 1. decision. l. 2. c. 83. n. 9.

13 Tertia difficultas. Quanta temporis mora præscribenda sit, ut post coitum coniugalem decenter ad Eucharistiam accedatur, & absque culpa veniali, casu quo culpa est accedere? Illud tanquam certum supponendum est, moram de qua meminit Concilium Elberitan. & D. Augusti: quam n. 4. retuli, non esse necessariam; sed tantum sub consilio: atque id fatentur omnes citandi DD.

14 Varia ergo tempora præscribuntur. Quidam viginti quatuor horarum spatiū à copula transactū esse pertinet. Quia Ieuit. 15. & Deuteron. 23. id tempus destinatur prostrationi polluti: eo que spatio elapsō iam non censetur moraliter præsens ea immunditia. Atque ita agentes de nocturna pollutione tradunt Alesensis 4. p. quest. 47. membr. 1. a. 1. corp. statim in princ. D. Tho. 4. d. 9. q. vn. a. 4. quæst. 2. corp. fin. Alb. Magnus 4. d. 22. a. vlt. Angles florib.: p. de Eucharistia, q. 2. de suscipientibus eam, a. 5. init. concl. 3. Turrecr. c. 1. n. 7. d. 6. & sub dubio Palud. 4. d. 9. q. 3. a. 1. n. 11. & quando copula est peccatum mortale, docent idem Ang. Eucharistia 3. n. 29. & Nauar. sum. c. 21. hisp. n. 50. latin. n. 51. & c. 25. & hisp. n. 93. Alij verò tantam deliderari moram negant. Quia nulli solido fundamento innititur. Sic D. Anton. 3. p. c. 13. c. 6. §. 10. fin. Angel. Eucharist. 3. n. 29. limitans ubi copula non est mortalis. Adrian. 4. tract. de Eucharist. q. Restat iam videre an propter corporalem immunditiam, in solut. ad 3. principale. Sotus 4. d. 12. q. 1. a. 7. ad fin. vers. Quod si quaras, Petrus de Ledesma. summa de sacramentis, tract. de Eucharist. 6. 13. concl. 1. fin. & sub quadam disunctione idem docent Paludan. & Victoria: vt statim referam. Non tamen inter hos conuenit quanta debeat esse mora. Quidam existimant sufficere ut copula non accidat intra eundem diem naturalem à media nocte incipientem. Ita agentes de pollutione nocturna tradunt Adrian. D. Ant. Angel. proxime citari, & Palud. 4. d. 9. q. 3. a. 1. n. 11. sub disunctione id dicit, ait enim eam impedire, si citra medianam noctem accidat, vel fortè si intra viginti quatuor horas. Idem videntur tenere alij DD. qui explicantes quando communio post actum coniugalem culpa venialis sit, dicunt id contingere, quando ea die habitus est. Ita Caiet. sum. verb. Communio, c. 1. de requisitis ex parte sumentis, in 4. requisit. Nauar. sum. c. 21. n. 51. Ant. Cucus l. 5. instit. maiorum, t. 5. n. 116. Veracr. 3. p. Speculi. a. 17. concl. 2. Barth. à Ledesma dub. 24. de Eucharist. concl. 2. ad fin. Alij explicant, quando pridie communio nisi copula coniugalis habita est. Sic Metinal. 1. sum. c. 14. §. 4. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 65. n. 2. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 71. §. De temporibus autem sacris. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 11. §. Insuper propter. Tandem alij explicant, quando nocte præcedenti exercita est copula coniugalis. Ita Victoria sum. de matrim. n. 278. Sotus 4. d. 32. q. vn. a. 3. post 2. concl. vers. Vnum tamen. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 18. & de pollutione mortali dicit disunctione Victoria sum. d.

Eucharist. n. 81. abstinentium esse post illam, vsque ad diem sequentem, vel ad viginti quatuor horas.

Sed existimo certam moram præscribi minimè posse. 13 Quia cum mentis euagatio, & hebetudo ex pollutione, aut ex copula consurgens, impedimenti illius Eucharistiae suscipienda causa sit, alij autem tardius, alij citius ea expulsa se colligant, ad pristinamque mentis tranquillitatem redeant, ea potius regula statuenda est, ut quamdiu mentis illa euagatio perseuerat, duret impedimentum & indecentia, cessanteque illa, cesseret. Atque ita docent Gabr. lect. 10. in can. Missæ. lit. M. vers. Tertium ostenditur. Gerson 2. p. tract. de preparat. ad missam, & pollut. nocturna, confid. 7. alphab. 37. lit. I. Maior. 4. d. 9. q. 2. ad fin. Suarez 3. p. q. 80. a. 8. disp. 68. sect. 2. §. 2. dicendum est. Credo tamen nunquam transacto viginti quatuor horarum spatio, imo si nocte præcedenti non habita sit copula, hac ratione abstinentia esse ab Eucharistia. Quia iam moraliter non censetur præsens, nec tamdiu mentis euagatio durare solet: minor tamen mora sufficiet in iis qui facilius se colligunt: ad quod principaliter attendendum est. Aliqualem autem temporis moram præscriptissimus: quia nonnulli scrupulis agitati se pacato animo, & à perturbatione vacuo esse non arbitrabuntur. Alij verò ea sunt mentis euagatione, ac ita rebus secularibus implicati, ut nunquam ad se redeant, quare est neceesse his aliquam moralem præscribere moram, seruara regula ut principaliter attendatur, si reliquia illæ pollutionis ac copulæ manent adhuc, nec ne.

Quarta difficultas. An post communioninem liceat ea 16 die petere debitum? (de redditione enim diximus n. 9. in omni tempore eam licitam esse, ac obligare.) Quidam censent esse culpam veniale. Videtur enim indecens ea die non abstinerere. Ita Angel. verb. Eucharistia 3. fin. Viuald. candel. sacram 1. p. de matrim. n. 263. Beia sum. casu 8. & videntur tenere Palud. 4. d. 9. q. 3. a. 2. concl. 3. n. 14. D. Anton. 3. p. t. 13. c. 6. §. 10. Sylvest. Eucharistia 3. q. 11. §. 13. Turrecr. c. Sciatius 33. q. 4. n. 11. vbi dicunt die communionis exigendum non esse debitum, at nocte esse culpam mortalem: additque Palud. licet causa prolis petatur: cuius contrarium docet idem Turrecr. c. Omnis homo, de consec. d. 2. n. 3. asserens ob delectationem peri non posse ob sacramenti reuerentiam, secus causa prolis. Idem videntur tenere Anton. rubrica de sponsal. n. 16. & ibi Alex. de Nevo n. 28. dicunt enim recipiētem Eucharistiam, licet reddere, non tamen exigere: & aperte loquuntur post communionem. Quia immedia-
tē tractauerant de communicaturo.

Verius tamen existimo, nullam esse culpm, quamvis 17 sanum consilium sit ob Eucharistia reuerentiam abstinerere. Quia nullibi inuenio prohibitionem, nec indecentiam, quæ culpm constitutat, & ita sentiunt Tabien. verb. Communicare, q. 37. §. 43. Vill. sum. de Eucharist. n. 82. videtur tenere Nauar. sum. c. 21. n. 51. & clariss. sum. hisp. eod. c. & n.

DISPUTATIO XIV.

Vtrum ratione excommunicationis vtriusque vel alterius coniugis reddatur copula coniugalis illicita?

S V M M A R I V M.

Quot sint questiones disputande, n. 1.

Vxori potest participare cum viro excommunicato, n. 2.

Nil refert, si tenore initii matrimonij norit ipsum esse excommunicatum. Vel si ipsa pariter sit excommunicata, n. 3.

An possit in omnibus rebus participare cum viro excommunicato, n. 4.

Quid in diuinis, n. 5. Et quid, si vir sit excommunicatus cum partici-
pantibus, n. 6.

An possit excommunicans interdicere vxori participationem cum vi-
ro, n. 7.

Quid, si sit sponsa de presenti aut futuro, n. 8.

Quid, si excommunicatio lata sit in causa matrimonij, quia illicitus
est, n. 9.

An vir participans in criminis cum viro excommunicato, incurrit
excommunicationem, n. 10.

Quid si diuortium sit, n. 11.

An possit participare cum excommunicatis, cum quibus vir commu-
nicat,

nicat, ut si vir excommunicatum inuitet, possit uxor eidem interisse mensa, n. 12.
An uxor teneatur participare cum viro excommunicato, n. 13.
An vir possit participare cum uxore excommunicata? Refertur duplex sententia, n. 14. & 15.
Sententia auctoris, n. 16. & ibi, si vir negligat uxorem corrigeret, an peccet, & incurrit excommunicationem minorem? Et lex, utens verbis gratia frequentioris usus, non excludit casus similes.
Soluuntur argumenta, & enodatur c. De filia, 27. q. 1. n. 17.
An coniux non excommunicatus possit petere debitum, & teneatur excommunicatus reddere, n. 18.
An excommunicatus possit petere? Refertur quadam sententia, n. 19.
Sententia auctoris, n. 20.
Ad excommunicato pessenti teneatur alius reddere, n. 21.
Quid si uterque sit excommunicatus, n. 22.
Ad coniux excommunicatus possit petere coniugem, quo spoliatus est?
Refertur quadam sententia, n. 23.
Sententia auctoris, n. 24.
An uxor possit dotem repetere a viro persidente in excommunicatio-ne, n. 25.

Premissis aliquibus, quae certiora sunt: quatuor breuerter questiones disputabo. I. est, an vir possit cum viro excommunicata participare. II. an coniux excommunicatus possit debitum exigere. III. an possit petere coniugem, quo spoliatus est? IV. an propter viri pertinaciam in excommunicatione persistentis possit dos reperi?

2. Prima conclusio. Vxor minimè tenetur abstinere a participatione cum viro excommunicato. Hæc admittitur ab omnibus, & habetur expresse, c. Quoniam multos i. q. 3. quod est Gregorij VII. ibi: Quoniam multos pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, partim ignorantia, partim simplicitate, partim timore, partim etiam ex necessitate. Denudis misericordia ab anathematis vinculo hos subtrahimus, videlicet vxores. Et in vers. celebri relato à glossa, c. Cùm desideres, de sent. excomm. verb. Pœnam, continentis casus in quibus excusat particeps cum excommunicato, clauditur hic in particula, Lex: quim vniuersi de lege matrimonij explicant.

3. Nec refert, si vxor tempore, quo virum duxit, ipsius excommunicationem norit nec ne. Vel si vxor pariter sit excommunicata. Potest enim in utroque euentu, hoc priuilegio frui. Quia textus non distinguit: & ratio in ipso tradita, ne animæ pereant, dum coniuges cohabitantes, & tam arcto vinculo consticti, necessitate quasi coacti, participant, in utroque euentu locum habet. Atque ita docet Vgolinus de excomm. tab. 2. c. 23. §. 6. n. 1.

4. Hæc autem communicatio vxori permitta cum viro excommunicato non tantum est in debiti coniugalis petitione & redditione: sed & in omnibus aliis humanis obsequiis ac commercio. Quia omnis participatio cum excommunicato interdicta est, c. Sicut Apostoli, cum multis sequent. i. q. 3. à qua regula ibi, c. Quoniam multos, vxor generaliter & indistincte excipitur. Quare nō est cur coercentur ab aliqua viri communicatione abstinere: eo vel maximè, quod cum ius non distinguat, nec nos distinguere debemus, l. De pretio ff. de publicana. Et ita sentiunt Hostiens. sum. t. de sent. excomm. §. Quæ sit pœna participantium, n. 15. vers. Lex excusat. Palud. 4. d. 18. q. 6. a. 2. n. 3. Gabr. ibi. q. 3. a. 1. notab. 3. Turrecr. d. c. Quoniam paula post princ. Nauar. sum. hisp. c. 28. addit. ad n. 27. c. 27. Enriquez l. 13. de excomm. c. 22. n. 2. Vgolin. relatus n. præc. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 82. n. 13. Petr. de Ledesma sum. sacramen. c. 7. de excommun. casu 2. Viuald. candel sacrament. p. 2. de excommun. n. 100. Emmanuel Sa sum. verb. Excommunicatio, c. 1. ad fin. vers. Excusant communicantem. Et neminem de hoc dubitarem vidi.

5. Imo eadem ratio probat in diuinis etiam esse licitam eam participationem. Cum generalis sit exceptio, vt vxor minimè comprehendatur sub præcepto participationem cum viro excommunicato interdicenti. Quod sustinent Nauar. Enriquez, c. n. 2. in comment. lit. I. Emm. Sa, n. preced. allegati. Et fauent Turrecr. & Viuald. ibi allegati, docent enim generaliter in omnibus participationem esse permittam. Et mihi valde placet, quamvis non me lateat oppositum probari à Caiet. sum. verb. Excommunicatio, ad fin. c. Participatio cum excommunicatis, quibus casibus permittet-

tur statim in princ. & Armilla cod. verb. n. 44. dum dicunt extra diuina licere participationem cum excommunicato, in casibus contentis in eo versiculo: Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse. Quod dicit esse tutius Enriquez lib. 13. de excommun. c. 22. n. 3. fin.

Neque iudice excommunicante virum, & cum eo participante, censebitur vxori interdicta participatio. Quia ea sententia solos ligat eos, qui extra casus permisso communicant. Sic docent Socin. c. Inter alia, n. 69. & n. 125. de sent. excom. Vgolin. de excommun. tabul. 2. c. 23. §. 6. n. 3.

Posset tamen iudex excommunicans, ob viri pertinaciam interdicere vxori participationem cum viro, non quoad debitum coniugale, quæ obligatio ex ipso iure naturæ consurgit: sed quoad humanum coniunctum, ne, videlicet, cum ipso loquatur, aut eidem mensa adsit, &c. Ita Palud. 4. d. 18. q. 6. a. 2. n. 6. vbi Gabr. q. 3. a. 1. notab. 3. ad fin.

Vtrum autem hoc priuilegio gaudeat sponsa de præsenti, respectu sponsi excommunicati, non constat. Vgolinus de excommun. tabul. 2. c. 23. §. 6. n. 4. negat. Dicitur, quia c. Quoniam multos, i. q. 3. cōcedens hoc priuilegium, de vxore loquitur, cuius appellatione sponsa non continetur, l. Si qua, §. 1. & seq. ff. de ritu nupt. Præterea, quia sponsa cum sponso non excommunicato habitare non potest: vt cauit Trident. sess. 24. c. 1. de matrim. vers. Præterea eadem sancta Synodus: nedium cum excommunicato. Sed quamvis id de sponsa de futuro libenter admittam: at vbi sponsa est de præsenti, contrarium approbo. Tum, quia in favorabilibus, quale est decretum excipiens vxorem, cum ad vitanda animalium pericula editum sit: vxoris nomine, sponsa de præsenti venit (vt probauit l. 1. n. 3.) Tum etiam, quia per matrimonium nondum consummatum facta est mutua corporum traditio inter coniuges, & ad cohabitandum aliaque obsequia sibi astricti sunt, atque ideo si à participatione arceantur, maximo expositi sunt periculo: cuius uitatio fuit decisio-nis d. cap. Quoniam multos: vt ibi habetur. Nec est verum Tridentinum eo in loco interdicere sponsis de præsenti cohabitationem, sed solum monet ne ante benedictiones in templo suscep-tas cohabitent: quare id vel solum consilium est, vel ad summum, vbi causa iusta desiceret, esset veniale, si consummarent tunc matrim. at potest esse sponsa de præsenti, nondum cognita, post dictas benedictiones. Quare ergo ab ea participatione arcebitur. Et ideo sentio eodem priuilegio gaudere sponsam de præsenti respectu sponsi excommunicati, etiam nondum benedictionibus Ecclesiae suscep-tis. Non enim à cohabitatione & mutuis obsequiis tunc arcentur, sed à copula, ad summum, & hoc si causa iusta absit: imo nec tunc sub culpa aliqua, vt probani lib. 3. disp. 12. n. 7. vbi dixi etiam esse consilium aliquando consummare.

Secunda conclusio. Aliqui sunt casus, in quibus non licet vxori participationem cum viro excommunicato. Primus est, quando excommunicatio esset lata in causa matrimonij: de cuius valore lis penderet: ob idque coniugibus interdictum esset matrimonio vti. gratia vitandi fornicationis periculum. Quia tunc communicatio in magnum animalium periculum cederet. Sic Hostiens. sum. t. de sententia excommunic. §. Quæ sit pœna participantium, num. 15. vers. Lex excusat. Paludanus 4. d. 18. q. 6. a. 2. n. 3. vbi Galriel. q. 3. a. 1. notab. 3. vers. Lex. Astenfis sum. 2. p. 1. 7. t. 12. q. 4. D. Ant. 3. 3. p. t. 2. c. 1. §. 1. vers. 2. excusat. Angel. Excommunicatio 8. n. 7. Rosel. Excommun. 6. n. 4. Sylvest. Excommun. 5. n. 4. vers. 2. excusat. Tabien. Excommun. 8. n. 9. vers. 8. Armil. verb. Excommun. n. 45. Sotus 4. d. 22. q. 1. a. 4. conclus. 5. casu 2. greg. Lopez l. 34. verb. 4. ella. t. 9. p. 1. Vgolin. de excommun. tabul. 2. c. 23. §. 6. n. 4. Capua p. 1. decision. l. 4. c. 13. n. 7. Lud. Lopez 2. p. instruct. de excommun. c. 16. §. Præterea versiculum. Enriquez l. 13. de excommun. c. 22. n. 2. Barth. à Ledesma de pœnitent. vbi de excomm. dub. 11. casu 2.

Secundus casus est. Vbi vxor vellet particeps esse criminis ob quod lata est excommunicatio in virum. Ea enim participatio nullatenus est permitta. Habetur expresse

expresse, c. Inter alia, in fine, de sent. excom. vbi Gl. fin. recte ad-
vertit, vxorem sic participantem incurtere excommuni-
cationem maiorem latam in sic participantes, c. Nuper, &
c. Si concubine, de sent. excom. in omnibus ijs casibus, in qui-
bus à quo quis alio sic participante contraheretur. Quia
nullo in hoc euentu gaudet vxor priuilegio.

11 Terrius est. Vbi coniuges diuortio separati essent. Quia
cum ob id vxor à viro separata sit, ab eiusq; obsequijs li-
berata, iure optimo non habet tunc locum dispositio ca.
Quoniam multos 11.q.3. sic sentiunt Ioan. And. c. Inter alia, n.
4. de sent. excom. Anchur c. Statuimus. n. 4. eo t. in 6. Vgol. de ex-
com. tabul. 2.c.23. §.6.n.4. Verum credo non obstanti ex-
communicatione posse coniuges illos reconciliari, atque
ita communicare. Quia re vera manet vxor, & licet dum
diuortium perseuerat, nequeat cum viro excommunicato
participare; at excommunicatione non impedit reconci-
liationem, quæ ea seclusa posset fieri: & ea facta iam ad
mutua obsequia tenentur.

12 Nequit autem vxor participare cum excommunicatis
qui simul cum viro sunt. Quia solo priuilegio participandi
cum viro excommunicato, ob matrimonij vinculum, frui-
tur. Ita Palud. 4.d.18.q.6.a.2.n.4. Armil. verb. Excommunica-
tio. n. 45. Vgolin. n. præc. citatus. Ex quo deducitur, viro coe-
nante cum excommunicato, non posse vxorem eidem
mensa accumbere. Ne cum excommunicato participet.
Sic Astenf. 2.p.sum. l.7.t.12.q.5. Monald sum. tract. de excomm.
1. In quibus casibus quis posset excommunicato participare, vers. Itē
licet vir, D. Antonin. 3.p.t.25.cap.1. §.1. vers. 2. excusat. Rosel. Ex-
commun. 6.n.5. Angel. Excommun. 8.n.9. Syluest. Excommun. 5.
n.4. vers. 2. excusat. Tabien. Excommun. 8.n.9. vers. 8. Enriq. l.13.
de excommun. c. 22.n.4.

13 Tertia conclusio. Vxor non tantum potest esse cum vi-
ro excommunicato, sed ad id tenetur, & ad ea præstanda
obsequia, ad quæ ante excommunicationem astricta erat.
Ita explicans c. Quoniam multos, 11.q.3. declarauit Innoc. cap.
Inter alia, de sent. excommun. & docent ibi Ioan. And. n.3. Abb.
n.3. Felin. n.vn. vers. Nota vltierius, Henric. n.7. Vgolin. de excom-
mun. tabula 2.c.23. §.6.n.3.

14 His præmissis. Quæstio prima est. An similiter vir possit
participare cum vxore excommunicata? Triplicem inue-
nio sententiam. Prima docet non posse ultra debitum cō-
jugale. Dicitur primo, quia c. Quoniam multos, 11.q.3. vbi id
priuilegium conceditur, de solis vxoribus fit sermo. Et
quamvis vir & vxor sint correlatiua, ac proinde dispositum
in vxore censerit videatur disponi in viro; at non est
eadem ratio, quod ad veritatē illius regulæ desideratur.
Vir enim est caput, ac proinde tenetur vxorem corrigere,
quo ab excommunicatione recedat, & dum id minimè pre-
stat, ab eius excommunicatione abstinere. Secundò prob.
ex c. De filia 27.q.1. quod est ex conc. Martini Bracharensis
t.30. vbi pater clericus esse prohibetur cum filia Deo di-
cata, quæ nupsit: ergo nec vir esse potest cum vxore ex-
communicata. Ita gloss d.c. Quoniam multos, verb. Vxores, vbi
Archid. n.vn. vers. in Glossa, Sed numquid, Goffred. sum. t. de sent.
excom. nu.30. Ioan. Monac. c. Statuimus, nu.2. vers. Contra dic, de
sent. excommun. in 6. Host. summ. t. de sent. excommun. §. Quæ sit
pena participantium, n.15. vers. Lex excusat. Astenf. 2.p.sum. lib.
7.t.12.q.4. Henric. c. Inter alia, nu.5. de sentent. excommun. Ad-
ditionat. ad Abbatem ibi, nu.3. lit. A. D. Antonin. 3.p.tit.25.cap.1.
§.1. vers. 2. excusat. Rosella Excommunicatio 6. num. 4. Armilla
verb. Excommunicatio, num. 45. l.34. tit. 9. p.1. & ibi Greg. Lopez, verb. A el.

15 Secunda sententia tuetur licitam esse participationem
in debito coniugali, & in obsequijs debitis viro ab vxore,
vt in domus administratione: secus in mensa & colloquijs
familiaribus, & alijs huiusmodi. Prima pars probatur,
quia excommunicatione cum non cedat in excommunicati-
ti fauorem, minimè eximit ipsum ab obligatione, qua an-
te tenebatur, ac subinde non priuat alterum iure peren-
di obsequia sibi ab excommunicato debita. Secunda pars
constat ex argum. 1. sententiæ. Sic Syluest. Excommunicatio,
5.n.4. vers. 2. excusat. Et videtur tenere Caiet. summ. verb. Ex-
Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

communicatio, ad fin. cap. Participatio cum excommunicatis
quibus casibus permittatur, statim in principio, vbi dicit hanc
participationem licitam esse, saltem in ijs quæ vxor viro
debet. Videtur etiam tenere Driedo l.2. de libert. Christ. c.8.
§. Demum ad planius intelligendum, vbi ait sententiam di-
centem obligati viram qd vitandam vxorem excommuni-
catam, temperari debere, vt possit petere ab ipsa obse-
quia sibi debita.

Tertia sententia (cui adhæreo) docet, fas esse viro in o. 16
mnibus participare cum vxore excommunicata, eodem
modo quo licet vxori cum viro excommunicato. Proba-
tur primo, quia socius potest cum socio excommunicato
participare, Glos. c. 1. verb. Vinit 41.d. & c. Si vere, verb. Excom-
municatorum, de sent. excomm. ergo à fortiori id licebit mari-
to iure societatis coniugalis, quæ alijs multo arctior est.
Secundo, quia vxor & vir sunt correlatiua, atque ita dis-
positum in illa censemur in hoc dispositum l. fin. C. de indict.
viduit. Nec iuuat dicere, esse diuersam rationem. Quia
prosperus est eadem: ratio enim dispositionis in vxore est,
(vt habetur eo c. Quoniam multos 11.q.3.) ad scrupulos & pe-
ricula animarum vitanda, quæ passim suboritur, si vxor
nequiret cum viro excommunicato participare: itē pro-
pter obsequia præstanta marito: propter difficultem sep-
arationem, & propter fornicationis periculum: quæ om-
nes rationes quæ habent locum, si vxor excommunicata
sit. Tertiò, quia vir excommunicatus non priuatur vxoris
obsequijs, c. Inter alia, de sent. excomm. ergo multo minus
vxor ipsa excommunicata est: alias sine culpa puniatur:
cōtra c.2. de confit. & vxor ex suo delicto commodum re-
portaret. 4. Quia vbi lex alicuius casus meminit, eō quod
frequentius accidat, similes casus minus frequentes non
excludit, Gl. l.1. verb. Iudei, c. De his qui ad Eccles. config. & l. vn.
vers. Sponsam, C. de raptu virg. & clem. 1. verb. Praesidentes, de re-
scrip. vbi Imol. n. 21. Rebuffus tract. nominationum, q. 5. n. 25. Per-
alal. Lucius, la 1. num. 22. ff. de legatis 2. Costa c. St pater, verb. Si
absque liberis, n. 26. de testam. in 6. Valascu to. 1. conf 8. nu. 2. Pe-
laz. de maioratu 1.p. q. 31. n. 4. Vgolinius de excom. tabul. 2.ca.23.
§. 16. nu. 6. ergo licet d. c. Quoniam multos, de solis vxoribus
fiat mentio, eō quod viri frequentius excommunicatio-
nem incurvant, non censemur excludi casus, quo vxor
ipsa excommunicatione innodata sit. Hanc sent. tenuere
quidam veteres (vt refert Host. n.14. relatus) Dominic. d. cap.
Quoniam multos. n. 4. vers. Quero quia textus dicit vxores, & ibi
Turrec paulo post princ. Palud. 4.d.18.q.6. a.2.n.3. vbi Gabriel
q.3. a. 1. notab. 3. vers. Lex, & Maioris q.2. paulo post princ. Adrian.
q.3. de clauibus, except. 6. dub. 2. Ang. Excommunicatio 8.n.8. Ta-
biena Excommunicatio 8.n.9. vers. 8. Sotus 4.d.22.q.1. a. 4. con-
clus. 5. casu 2. Petr. de oto lect. 3. de excomm. §. Secundum sit, Na-
uar. sum. c. 27. nu. 27. super vers. Humile, Couar. c. Alma mater 1.
p. §. 1. n. 8. Ledesma 2.p.4.q.25.a.1.f.346.col. 4. Ouandus 4.d.18.
quæst. vn. proposit. 80. Felicianus in Enchirid. de censuris, tract. de
excommun. c. 38. verb. Lex, Vgolin. n. 6. proxime citato, Metina l.
1. sum. c. 11. §. 5. f. 41. Enriquez l. 13. de excommun. c. 22. n. 2. Ca-
pua p. 1. decision. l. 4. cap. 13. nu. 6. retru de Ledesma sum. sacram.
vbi de excommun. cap. 7. casu 2. Vinaldus candel. 2.p. de excom-
mun. n. 100. Lud. Lopez 2.p. instruct. de excommun. c. 16. §. Pre-
terea versiculum. thiliarc. de officio sacerd. tom. 1. p. 1.l.3. c. 16 ad
fin. Bart. à Ledesm. de pœnit. dub. 11. de excommun. casu 2. Addit
Ang. eo n. 8. virum non corripientem vxorem excommunicati-
tam, peccare mortaliter, & incurtere excommunicationem
minorem participando (vt bene dicit Vgolinus.) Quia par-
ticipatio adhuc est sibi permissa, vt sentiunt omnes Do-
ctores allegati.

Ad primum argum. ex propositis nu. 14. constat ex di-
ctis n. præc. vbi eandem rationem esse probauimus, & o-
missio-

missionem correctionis esse culpam, non tamen obstat participationi: & fieri in eo textu de sola vxore mentionem, non restringendo ad illam: sed quia frequentior est casus. Ad 2. dic eod. cap. De filia, nullam de excommunicatione fieri intentionem, ac ideo ad rem nostram minimè facere. Vel 2. dic cum glossa finali, ibidem, intelligi cum pater fuerit filiam in crimen, ob quod est excommunicata. Quod denotant ea verba textus, Si eam pater vel mater in affectum receperit, quod etiam viro interdictum est, ut constat ex dictis n. 10.

18 QVÆSTIO II. Vtrum coniux excommunicatus possit debitum exigere, & teneatur alter reddere? Illud tamquam apud omnes certum, supponendum est. Si coniux non excommunicatus ab excommunicato debitum petat, teneri hunc reddere: & fas esse non excommunicato illud exigere. Quod omnes admittunt, nam (vt vidimus nu. 14. & 15.) Doctores negantes posse virum participare cum vxore excommunicata, excipiunt debitum coiugale. Et constat, quia vxor excommunicata tenetur viro ad ea obsequia, ad quæ ante excommunicationem astricta erat, vt probauit nu. 13. item quia debitum ecuniarium potest non excommunicatus ab excommunicato petere, nedum coniugale.

19 Difficultas autem in eo versatur. An coniux excommunicatus possit debitum petere? Quidam negat. Et potest probari. Quia c. Quoniam multos 11. q. 3. soli vxori concedit participationem cum viro excommunicato, & ex rationis paritate, quia correlativa sunt, ad virum extendimus. At ipsi excommunicato nullum priuilegium ibi conceditur; sicut in constitutione, ad euitanda scandala, Martini V. concessum est fidelibus ne excommunicatos non denuntiantur teneantur vitare, iphis excommunicatis nihilo teleutatis, quare tenentur ipsis abstinere à fidelium communione. Ergo similiter licet innocēs coniux possit ab excommunicato debitum exigere, & excommunicatus reddere teneatur, non poterit tamen ipse in favorem suum beneficio petendi vti. Secundò, quia excommunicatus iure agendi priuatus est, c. Intelleximus, de indic. Sic docet Gl. d. c. Quoniam multos, verb. Vxores: quam approbat ibi Archid. n. vn. vers. In glossa, sed numquid, Capua p. 1. decision. l. 4. c. 13. num. 6. videntur apertè sentire Sylvest. Excommunicatio 5. n. 4. vers. 2. excusat & Greg. Lopez l. 3. 4. verb. A el. tit. 9. p. 1. vbi dicunt vtrumque coniugem excusari quoad debiti redditionem, quoad petitionem vero, eum qui excommunicatus non est. Idem videtur sentire Tabien. Excommunicatio 1. q. 13. nu. 17. vbi ait excommunicatum teneri reddere, at petere non esse mortale: vbi sentire videtur esse culpam veniale.

20 Verum dicendum est fas esse coniugi excommunicato debitum petere. Ductor 1. quia æquitate quadam & beneficio Ecclesiæ in hoc explicantis ipsam Christi intentionem & rationem excommunicationis, quæ medicina est, & non offendiculum, cap. 1. de sent. excom. in 6. statutum est, ne coniuges excommunicati teneantur se ipsos vitare, vt sic animarum periculis consulatur: at si lex permettēt hanc participationem, prohiberet marito excommunicato petitionem debiti, minimè periculis consulteret, sed rete illis tenderet, cum difficultinum sit abstinere, ac prope ignem esse & non calefieri. Præterea, quia coniux non excommunicatus tenetur ad obsequia excommunicato præstanta, sicut ante excommunicationem, (vt probauimus n. 13.) inter quæ primas tenet hoc, quod est proprium coniugum, quatenus coniuges sunt: licet ergo excommunicatus obsequium hoc sibi debitum exiget. Accedit quod serui domino excommunicati inseruire teneantur, cap. Inter alia, de sent. excom. & subinde licebit domino ea petere obsequia, alioquin id est seruorum ingenium, vt ea numquam præstent, ergo licebit idem viro excommunicato: eo vel maximè, quod vxores ingenuo quodam pudore numquam petere audent. Nec obstant oppositæ rationes, quia in ea constitutione, ad euitanda scandala, habetur expreſſe, intentionis illius esse, in nihili-

lo teleuare excommunicatos, nec ibi est tantum periculum, cum facile possit excommunicatus aliorum consorium vitare. At d. c. Quoniam multos, id non exprimit, & periculum, esset maximum: vt probauimus. Nec excommunicato interdicitur quæcumque debiti pecuniarij petitio, sed actio ad comparendum in iudicio. Ideo hanc sententiam tuerunt Vgolinus de excom. tabul. 2. c. 23. §. 6. n. 3. Enriq. l. 1. 2. de excom. c. 22. n. 2. & pro illa sunt Doctores quos referam n. 23. asserentes virum spoliatum posse in iudicio repetrere vxorem.

Id tamen fatendum est, quamvis esset delictum in excommunicato petere debitum, at teneretur alter coniux reddere. Quia est circumstantia tenens se ex parte solius potensis. Iuxta regulam traditam hoc lib. disp. 6. num. 7. Atque ita glossa & Archid. Capua, quos retulit nu. 19. dicentes peccare excommunicatum petendo, fatentur alterum teneri reddere, & idem docent Ant. c. Inter alia nu. 18. de sent. excom. Vgolin. de excom. tabul. 2. c. 23. §. 6. n. 2. idque n. præced. probauit.

Ex dictis inferritur, vbi vterq; coniux esset excommunicatus, adhuc vtriq; licere petere, & ambos teneri reddere. Quia excommunicatio vtriusq; mutuam participationem minimè tollit, vt diximus n. 3. nec excommunicatio iure petendi priuat, aut à reddendi obligatione eximit, vt duplicit. præced. probauit.

QVÆSTIO III. Vtrum coniux excommunicatus possit in iudicio agere, restitutionem coniugis, quo spoliatus fuit, petens? Vel potius excludi valeat ob excommunicationis exceptionem? Quidam affirmant posse petere. Quamvis enim excommunicato denegetur actio in foro caularū, c. Intelleximus, de iud. & c. Decernimus, de sent. excom. in 6. fallit in causa spoliationis coniugis. Quia excommunicatio nullatenus obstat coniugum participationi. Sic sentiunt Host. sum. t. de restit. spoliat. §. Quando facienda, nu. 2. vers. Quid si vir. Ioan. Andr. c. Inter alia, nu. 2. de sent. excom. vbi Anchār. n. 5. dicit fortè esse verum. Idem Anchār. c. Statuimus, n. 4. de sent. excom. in 6. Vgolin. de excom. tabul. 2. c. 15. §. 3. n. 4. & c. 23. §. 6. n. 3.

Sed cum exceptio hæc nullo iure probetur, standum puto regulæ generali, d. c. Intelleximus, & d. c. Decernimus, de neganti excommunicato actionem: atque ideo dicendum est peccare coniugem recedentem ab altero coniuge excommunicato, verum excommunicatum agere non posse, vt sibi restituatur: ipsique agenti meritò opponi posse excommunicationis exceptionem: iudicem vero ex officio restitutionem hanc debere facere, ob fornicationis periculum vitandum. Sicut spolians excommunicatum alijs rebus, reus est culpæ, indicisque officio cogendus restituere: excommunicatus autem agens repellitur, nec audiendus est. Ut cum gl. c. Ex insinuatione, verb. Aliud, de procur. tradunt DD. Ita sentiunt gl. c. Quoniam multos, verb. Vxores, 11. q. 1. peculat. t. de petitorio & possessorio, §. Quoniam in superioribus, n. 3. Calderin. c fin. de ordine cognit. vbi Aut. n. 13. Abbas. n. 12. idem Abb. c. Inter alia, n. 5. de sent. excom. vbi felinus n. vn. vers. Nunquid maritus, Zachar. addit. ad Abbatem, c. Intelleximus, de judic. n. 8. lit. H.

QVÆSTIO IV. An ratione excommunicationis viri contumacis, & in excommunicatione persistentis, fas sit vxori dotem repetere: Ioan. Andr. addit. ad Speculat. ti. De dote post diuortium restituenda, §. fin. vers. 2. quest. hanc tetigit, & indecisam reliquit. Aliqui autem censem, si nolit tunc vxor cum viro habitare, ius repetendi dotem adipisci. Quasi culpa viri cesseret cohabitatio. Sic Alexand. conf. 78. n. 20. lib. 5. Probus addit. ad. Monach. c. fin. n. 13. de sent. excom. in 6. Goffred. autem in suis quest. abatin, q. 21. admittit iure civili repetitionem: secus iure canonico. Sed breui, quādo maritus in contumacia minimè perseverat, absque dubio vxor nequit repetere dotem. Cum leparari non possit. Atque ita probat Ioan. Campe, tract. de dote, p. 3. q. 2. 4. Quando autem contumax est, quamvis res non sita certa, at verius existimo adhuc minimè concedi dotis repetitionem. Quia non obstanti excommunicatione, vxor cogitur

tur esse cum marito, ut probauimus n. 13. per c. Inter alia, de excom. nec textus distinguit, an perseueret, nec ne in excommunicatione. Ita tuerit *Vgolinius de excommun. tubul. 2. cap. 23. §. 6. num. 5.* vbi bene hoc temperat, nisi tamdiu in excommunicatione perseueret, ut tamquam haereticus damnatus sit. Cum enim haeretici ipso iure bona amittant, cap. *Cum secundum leg. §. fin. de heret. in 6.* repert. vxor domet.

DISPUTATIO XV.

Vtrum actus coniugalis in loco publico aut sacro exercitus culpa lethalis sit?

S V M M A R I V M .

In loco publico non licet petere nec reddere, n. 1.

Quid de tactibus in loco publico, n. 2.

Quot sint questiones disputandas circa locum sacrum, n. 3.

Cur seminis aut sanguinis emissio in loco sacro sit sacrilegium. & quod iure, n. 4.

Quando res prohibita duplice precepto contineat duplē malitiam, n. 5. & ibi, an sit duplex malitia; quando peccato annexo est excommunicatione.

Transgressio festi incidentis in dominica, aut vigilia incidentis in quadragesima, aut omissione officij diuini in habente beneficium & ordinem sacram, aut adulterium conjugari cum consuegata, afficiatur duplice malitia confitenda, n. 6. & ibi, de transgressione voti & iuramenti de eadem re.

Num coniugalis copula Ecclesiam polluat, n. 7.

Non licet regulariter in concubitu, ut intra locum sacrum, n. 8.

Quid si uterque aut alter coniux sit diu intra Ecclesiam inclusus? Reservuntur duas sententias, n. 9. & 10.

Reprobatur sententia affirmans fornicationem occultam non esse sacrilegam mortali factam in Ecclesia, n. 11.

Sententia auctoris circa concubitum coniugalem habitum in Ecclesia, num. 12.

An ubi est licitus in Ecclesia, sit restringendum ut tantum licet quando causa incontinentia vitanda exerceatur, n. 13.

An tunc polluat Ecclesiam? n. 14.

Post n. 14. inuenies alia summaria.

CIRCUMSTANTIA loci, de qua præsens est disputatio, in duplice euentu potest actum coniugalem vitiare: nempe, dum publice, id est, coram alijs, vel in loco sacro exercetur. Et quidem in loco publico petere aut reddere debitum manifesta culpa lethalis est. Et neminem inueni dubitarem. Quia aduersatur decentiae & honestati humanae, essentq; sic coëuentes maxima ruina occasio aspicientibus. Contrarium exercebant Turrelopini haeretici, docentes ex rebus, quæ à natura insunt, erubescendum minimè esse. Atq; adeo natura abhorret publicum hunc concubitum, ut nulla necessitate excusari valeat. Ut bene docet *Petr. de Ledesma de matrim. q. 46. a. 7. ad 1.*

2 Imò tactus inter coniuges alias liciti redduntur illiciti, quando alijs aspicientibus habetur. Quia ad venerem excitant aspicientes. Qualitas autem culpæ pensanda erit ex tactuum qualitate & astantium fragilitate, si enim tales essent tactus, ut valde astantes inducerent ad vereorem, attenta eorum fragilitate, esset culpa lethalis. Atque ita *Emman. Sa summ. verb. Peccatum, vers. Facere, ait esse mortale coram alijs efficere id, quod suapte natura ad mortale inducit.*

3 Circa locum autem sacrum, triplex est disputanda questione. Primo. An actus coniugalis licite exerceatur in loco sacro, ac illum non polluat. Secundo, quid de tactibus. Tertio, quid nomine sacri loci comprehendatur.

4 *Qvæstio I.* An culpa lethalis sit, in quo cum quæ euentu concubitus coniugalis in loco sacro, illumque polluat? Ut colligere facile possumus malitiam actus coniugalis in Ecclesia exerciti, premittere oportet, vnde consurgat esse sacrilegam sanguinis aut semenis effusionem in loco sacro, præ alijs peccatis. Nam si ad criminum grauitatem attendas, grauiora multo sunt, haeresis, odium Dei, quæ in Ecclesia admisa nullam specificam deformitatem recipiunt. Si ad decentiam & reverentiam loci sacri, magis illud aduersari videntur actus & verba inhonestæ inter solitos, quam copula coniugalis de se licita & meritoria, cum

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

tamen illa non habeat ex loco sacro speciale malitiam mortalem, ut statim dicemus. *Suarez 3. p. q. 83. ar. 3. disp. 81. sect. 4. §. 3. violatur Ecclesia, opin. 2.* negat rationem culpæ & specialis deformitatis originis ex eo, quod Ecclesia polluit sanguinis aut semenis effusione, sed potius dicit, quia haec sunt turpia, decentiaeque Ecclesiæ repugnantia, illis adiunctam esse veluti centuram, loci violationem, & interdictum ut ibi diuina celebrentur. Et potest probari. Quia sicut in odium furti, & quo homines ab eo abstinent, fulminaret excommunicatio in furantes, non est ratio malitiae furti excommunicatio, sed quia furtum malum & odiosum est, afficeretur ea censura. Præterea, quia extractio rei ad Ecclesiam confugientis est sacrilega, propter iniuriam loco sacro illatam, cum tamen Ecclesia non violetur. Sed magis placet quod docent *Valentia 2. 2. disp. 6. q. 15. punct. 1. §.* Præterea etiam ad eandem speciem, & *Vasquez 1. 2. q. 72. a. 6. disp. 98. num. 4.* & duplice seq. vbi tradunt ideo sacrilegam esse, & deformitatem specificam sortiri sanguinis aut semenis effusionem in Ecclesia; non autem alia loca ibi admissa. Quoniam ius Ecclesiasticum peculiariter voluit statuitque, *cap. vn. de consecr. Eccl. in 6. c. Ecclesiæ, de consecr. d. 1.* Deo tribui cultum per immunitatem loci sacri ab huiusmodi rebus, non autem ab alijs criminibus: statuitque illis & non his profanari locum sacrum, ita ut reconssecratione indigeat, quo in illo diuina celebrentur: vnde ea efficere in loco sacro, est contra loci consecrationem, illumque ut sacer est, violare, & hoc ex solo Ecclesiæ statuto. Quod inde probatur, quia malitia haec & specialis deformitas non consurgit ex iure naturali, sed ex solo Ecclesiæ statuto: ut cum *Valentia & Vasquez docet etiam Henr. 1. 5. de penitent. c. 6. num. 5.* & aperte probant rationes propositæ: at non inuenitur ius Ecclesiasticum, haec prohibens in loco sacro fieri, præter textus *c. vn. de consecr. Eccl. in 6. c. Ecclesiæ, de consecr. d. 1. c. Ecclesiæ d. 68. cap. fin. de consecr. Eccl. c. Significasti, de adult. c. Si motum, de consecr. d. 1.* qui textus prohibitionis mentionem minimè faciunt, sed solum statuunt Ecclesiæ sanguinis aut semenis effusione violari: ergo tota ratio specialis malitiae & sacrilege est, quod Ecclesiam violent. Atque ideo hanc rationem tradunt etiam non ita explicatam, *Palud. 4. d. 31. q. 3. a. 2. n. 14. Ricard. 4. d. 32. a. 3. q. 1. ibi Suppl. Gabr. q. vn. a. 2. concl. 11. & ibi Sotus q. vn. a. 3. concl. 3. & ibi Ouandus, q. vn. post 2. propost. Caietan. summ. verb. Matrimonium, c. vlt. §. 6. caput. Armilla verb. Debitum coniugale, n. 6. Victoria sum de matrim. num. 279. Nauar. sum. lat. post. edit. c. 16. n. 32. vers. 4. Ant. Cucul. 5. inst. maiorum, t. ii. n. 121. Ledesma 2. p. 4. q. 66. ar. 1. §. vlt. Nide sum. precept. 6. c. 4. vers. Sextus non teneatur, Angles floribus 1. p. de matrim. q. 6. de soluendo debito, fin. Enrig. 1. 11. de matrim. c. 16. n. 4. Petr. de Ledesma de matrim. q. 6. 4. a. 7. concl. 1. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 243. n. 19. Cañedo sum. sacram. tract. de matrim. c. 8. n. 71. Nec obstat rationes oppositæ. Non prior, quia (ut declarabitur n. seq.) furtum non prohibitur tunc respectu alterius virtutis à iustitia, quia iure naturali interdictum est, & ideo non sortitur malitiam specie diuersam. Non obstat & secunda. Quia ea extractio absq; pollutione Ecclesiæ est iure Ecclesiastico interdicta, ob reuerentiam loci sacri, ad quem configitum est, c. Inter alia, de immunit. Eccles. quod minimè statutum inuenitur in sanguinis aut semenis effusione.*

Sed dices, eo quod Ecclesia prohibuerit sanguinis aut semenis effusionem in loco sacro, ea que ipsum pollui decreuerit, non esse sufficiens argumentum, ut inde colligatur esse sacrilegium mortis. Sicut furtum lege diuina, naturali, & humana prohibitum unicam furti malitiam habet. Ut facilius res haec percipiatur, accipe regulam, quæ tradunt *Enriquez lib. 5. de penitent. c. 5. n. 6. & Vasquez 1. 2. q. 72. a. 6. disp. 98. num. 3. & 4.* Peccatum lege aliqua prohibitum, potest bifariam alio iure prohiberi. Primò respectu eiusdem virtutis, & tunc unica & eadem erit malitia, ut si grassantibus latronibus excommunicatio in latrociniū feratur: tunc enim, quia solus ad iniuriam habetur intuitus, excommunicatio & præceptum illud nouum non

SSS 2

tra-

trahent ad aliam speciem, nec furtum illud habebit nouam circumstantiam specificam. Et in hoc euentu est verum, quod tradit *Cordub. summ. q. 11. ratione excommunicationis adiunctæ peccato non effici nouam culpam. Secundò potest prohiberi intuitu alterius virtutis, & tunc erit duplex malitia specifica, v.g. iniectio manuum violitarum in clericum iure naturæ ob iniustitiam vetita interdictum sub excommunicatione iure Ecclesiastico, intuitu religionis, ob reuerentiam personæ sacræ debitam, ultra iniustitiam haber ex hac prohibitione sacrilegij religioni oppositi deformitatem. Et in hoc casu vera est sententia *Enriquez l. 5. de pœnit. c. 7. nu. 2. docentis peccatum ratione excommunicationis annexæ nouam specificam malitiam accipere. Sic ergo, quia effusio sanguinis iniuriosa, aut seminis extra copulam coniugalem, iure naturæ prohibita, illa ratione iniustitiae, hæc ratione intemperatæ, interdicuntur iure Pontificio in loco sacro, statuendo illis pollui, accipiunt nouam deformitatem sacrilegij contra religionem, cuius intuitu interdicuntur, ob loci sacri reuerentiam. Quod si haec alias prohibita non erant, vt effusio sanguinis iuridicè facta, aut seminis in concubitu uxorio, erunt sacrilegia facta in loco sacro, ob prohibitionem Ecclesiæ intuitu religionis, statuentis que illis Ecclesiæ violari. Sufficeret etiam ad duplum culpam, prohibiri; dupli præcepto intuitu eiusdem virtutis, diuersa tamen ratione, vt dicam n. seq.**

6. Hinc deducitur pro materia de pœnitentia, dum obligat præceptum audiendi sacrum, aut abstinentiæ seruilibus, ratione duplicis festi concurrentis, vt si festum incidat die dominica: aut ieunij, ratione vigiliæ incidentis quatuor anni temporibus, aut quadragesima, vnicam esse malitiam præceptum illud transgredi: atque ita sufficienter fateri dicente se ieunium aut festum violasse. Quia præcepta illa duo sub eadem ratione formaliter obligant, intuitu eiusdem virtutis, vt si est festum, religionis, si ieunium, temperantiae: atque ita contra *Nauar. sum. bisp. c. 28. addit. ad n. 3. c. 6. lat. c. 6. nu. 4. post 4. corollar. Manuel 1. com. sum. 2. edit. c. 53. n. 5. Petr. de Ledesma summ. sacram. tract. de pœnit. c. 19 f. 629. §. Aesta duda se responde, Vasquez d. disp. 98. n. 9. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 35. §. Ceterum quia multa.*

Secundò supponendum est, an per concubitum contingalem extra casum necessitatis in Ecclesia habitum ipsa polluantur, reconciliatione que indigeant? Negant quidam. *Quia c. Significasti, de adulte. & c. Si motum, de consecr. d. i. quod est Hygini Pontificis, solius copulæ adulterinæ violentis Ecclesiæ fit mentio: & quamvis alij textus generaliter de seminis effusione loquantur, possunt de illicita explicari. Cum pœnæ restringendæ sint. Qua ratione questio nem hanc indecism reliquit, dicēs Pontificem esse consulendum, Host. c. fin. n. 3. vers. Quid ergo, si vxor, de consecr. Eccl. eandem tetigere, nec deciderunt Ioan. Andr. c. vn. n. 3. & 4. de consecr. Eccl. in 6. & ibi Anchar. n. 2. vers. Circa effusionem. Sed hanc partem tuentur Gl. c. Ecclesiæ, verb. Semine, de consecr. d. 1. vbi Hugo, Laurent. & Gandulphus, Archid. c. vn. n. 2. de consecr. Eccl. in 6. & d. v. Ecclesiæ, in fin. Henric. c. fin. nu. 3. de consecr. Eccl. Rosella Consecratio 1. num. 9. Gerson 2. p. in compendio Theologiae, tractatu de sacramento coniugij, alphabeto 27. lit. P. Et hanc dicit fortè esse veram *Sorius 4. d. 13. q. 2. a. 3. vers. Ait quarto. Et hanc videtur amplecti lex finalis, t. 10. p. 1. ait enim violari Ecclesiæ per adulterium, aut fornicationem. Ceterum omnino tenendum est violari. Quia c. fin. de consecr. Eccl. & t. Ecclesiæ, de conse. d. i. & c. Ecclesiæ, d. 68. quæ duo capita sunt desumpta ex Concilio Niceno, dicunt generaliter Ecclesiæ pollui sanguinis aut seminis effusione, & vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus, l. De pretio, ff. de publiciana. Præterea, quia eodem modo loquitur ius de sanguinis & seminis effusione, at illa quamvis iusta sit, si fiat cum loci sacri irreuerentia, & in dictis ministerio, polluit locum sacrum: ergo & hæc, quamvis alias licita est, polluet. Nec obstant textus pro priori sententia relati, quia non de ce[n]tunt ob solum adulterium violari Ecclesiæ, sed loquuntur in illo casu speciali: alias probaret per simplicem fornicationem minimè pollui. Et ideo hanc sent. tuentur ex Iurisperitis, gl. c. vn. verb. Seminis, de consecr. Eccles. in 6. vbi Domin. n. 10. Francus n. 7. gl. c. Ecclesiæ, verb. Semine 68. d. idem Domin. c. Quoniam, ad fin. vers. Glossa Istud est 31. d. Specul. rationali diuinor. offic. l. 1. c. 6. n. 39. Selua beneficiorum 1. p. q. 5. requisito 7. n. 136. & 139. Ang. verb. Consecratio Ecclesiæ n. 6. fin. & verb. Debitum, n. 35. Sylu. Consecr. 2. q. 5. casu 3. & verb. Debitum, n. 5. q. 3. Tabiena Consecr. 2. q. 7. n. 8. & matrim. 3. q. 9. n. 30. Armill. verb. Consecr. Ecclesiæ, n. 6. & verb. Debitum n. 6. Bernard. Diaz pract. canon. in noua edit. c. 39. n. 2. & ibi Salzedo in addit. lit. B. verb. Contaminet, Nauar. sum. c. 16. nu. 32. & c. 27. n. 257. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 2. nu. 3. Greg. Lop. 1. fin. verb. Fornicatio, t. 10. p. 1. I. alias de Zanchis de priuileg. Ecclesiæ priuileg. 5. n. 6. Ant. Cucus l. 5. instit. maior. t. 11. n. 121. Perez. l. 5. ordinat. 1. l. 1. §. Queripotest utrum copula, Matienzo lib. 5. recop. t. 1. rub. gloss.**

glos. i. n. 99. Vgol. de matr. c. 10. n. 2. Et ex Theol. Ricar. 4. d. 32. a. 3. q. 1. Palud. 4. d. 18. q. 8. a. 4. n. 20. & d. 31. q. 3. a. 2. n. 14. Suppl. Gabr. 4. d. 32. q. vn. a. 2. concl. 11. vbi Sot. q. vn. a. 3. concl. 3. Ouād. ibi q. vn. post 2. propos. Abul. c. 5. Matt. q. 237. D. Antonin. 3. p. t. i. c. 20. §. 2. & t. 12. c. 6. §. 4. casu 2. Adrian. 4. q. 14. de matr. §. Pro huius succincta, Caiet. sum. verb. Matrim. c. vlt. vers. 6. caput. Victor. sum. de Eucharist. n. 99. & de matr. n. 279. Castro l. 1. de lege penali c. 7. docum. 2. Ledes. 1. p. 4. q. 24. ar. 3. dub. 7. casu 2. & 2. p. 4. q. 66. a. 1. §. vlt. & q. 26. a. 2. ad fin. paulo antet. de casib. reseruatis. Nider. sum. precep. 6. c. 4. vers. Sextus non tenetur. Suarez. 3. p. q. 8. a. 3. disp. 81. sect. 4. §. 3. violatur. Angles flor. 1. p. de matr. q. 6. de soluendo debito. fin. Enriq. l. 9. de missa c. 27. n. 5. Petr. de Ledes. de matr. q. 6. a. 7. concl. 1. & sum. sacram. tract. de Eucharist. c. 20. Bart. à Ledes. dub. 40. de Eucharist. post 3. concl. §. Sed dubium est. Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 82. §. At vero de redditio. & 2. p. c. 97 de Eucharist. §. Praterea series, Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 154. n. 11. concl. 10. & c. 243. n. 19. Capua p. 1. decis. l. 2. c. 48. nu. 16. Viuald. candel. sacram. p. 1. de matrim. vbi de debito coniugali. n. 262. & 2. p. de interdicto n. 72. Vega 1. tom. sum. 2. edit. c. 78. casu 1. Cañedo sum. sacram. tract. de matrim. c. 8. n. 75.

8 Hinc deducitur extra casum necessitatis (de quo statim disputabimus) culpam esse, & sacrilegium, vti matrim. in loco sacro, tam petendo debitum, quam reddēdo. Quia cū ea copula violet locum sacrum, impedit q; in eo diuina celebrari, donec reconcilietur, directe sanctitati loci opponitur, ac proinde sacrilega est. Quod si quāras, cur petenti sacrilegē aduersus castitatis votum teneatur alter coniux reddere, petenti autem in loco sacro non solum non teneatur, sed sacrilegus sit reddendo? Cum vtrobiq; ex parte petētis sit sacrilegium. Respōdeo ex traditis hoc l. 6. n. 7. & 16. discriminētis, quia votum est circumstantia tenens se ex parte solius petētis, nec afficit ipsum actum, ac proinde solam ipsius petitionem vitiat: at loci sacri circumstantia tenet se ex parte ipsius actus, & aequē se habet ad petitionem & redditio. vtraq; enim violat illum, ac proinde vtramq; vitiat. Ita docent Ricard. 4. d. 32. ar. 3. q. 1. vbi Suppl. Gabr. q. vn. concl. 11. in 2. a. Domin. c. vn. n. 10. de consec. Eccles. in 6. Tiraquel. l. 15. connubial. n. 106. qui numeris sequētibus pleraq; supplicia refert per Principes ethnicos constituta in eos, qui in tēplis coibant, Rosel. verb. Debitum, n. 7. vbi Armill. n. 6. Astens. sum. 2. p. l. 8. t. 10. a. 4. q. 2. Adrian. 4. q. 14. de matrim. §. pro huius succincta, petr. de Ledes. de matrim. q. 6. a. 7. concl. 1. at hi DD. non exprimunt, sit mortale nec ne: solus Petr. de Ledes. dixit esse mortale petere, & non licere reddere. Sed alij, & meritō, expressere vtrumq; esse mortale. Quia est grauis & sacrilega iniuria loci sacri, nec ob rem veniale par erat interdici in eo diuina officia. Sic Monald. sum. tract. de matrim. t. de effectu matrimonij, vers. Item est alijs effectus, in fin. Henric. c. 2. n. 6. de coniug. lepros. Ang. verb. Debitum, n. 35. Sotus 4. d. 32. q. vn. a. 3. concl. 3. vbi Ouād. q. vn. post 2. propos. Petr. de Soto lect. 16. de matrim. fin. Ledes. 2. p. 4. q. 66. a. 1. §. vlt. Ant. Cucu lib. 5. inst. maior. t. 11. n. 121. Enriq. lib. 11. de matrim. c. 16. nu. 4. Suarez 3. p. q. 83. a. 3. disp. 81. sect. 4. §. Violatur, ad fin. Margarita confess. 6. precepto, f. 86. Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 82. §. At vero de redditio, Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 910. Et eidem sentētiae accedūt alij, absolutē & indistinctē docentes accessum coniugalē in Ecclesia extra casum necessitatis esse lethalem. Hi sunt Alens. 2. p. q. 166. membr. 2. ad 1. ex arg. qua posteriori loco proponit, Sylu. verb. Debitum q. 3. n. 5. Nauar. sum. c. 16. n. 32. & c. 6. bisp. n. 9. lat. nu. 11. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 2. n. 3. Stephan. de Gaeta repet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. nu. 178. Perez. li. 5. ord. t. 1. l. 1. §. Quā potest vtrum copula, Matienzo li. 5. recop. t. 1. rub. gl. 1. n. 99. Salzedo super præt. Bernardi Diaz. c. 39. lit. B. verb. Non tamen coniuges, Viuald. candel. 1. p. de matrim. n. 262. Capua p. 1. decis. l. 2. c. 83. n. 10. Bart. à Ledes. de poenit. dub. 12. in interrogationibus circa 6. præceptum. §. Similiter interrogatur, Petr. de Ledes. sum. sacram. tract. de Eucharist. c. 20. de limitatione autem quam aliqui ex his auctoribus apponunt, nempe, si copula sit publica, dicam n. 10. & 11. Hinc infertur non esse credendum aliquibus afferentibus petentem in loco sacro peccare, at alterū teneri reddere, nisi bono modo possit petentē inducere ut

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

desistat. Sic docēt Gandulphus (vt refert Gl. c. Quoniam, verb. Opportuno d. 31) host. sum. t. de matrimonij, §. Quis sit effectus, n. 22. & c. 2. de coniug. lepros. n. 6. super vers. Cui precepto, vbi Ioh. And. n. 3. Ant. n. 11. Anchiar. fin. Goffred. sum. t. De matr. contracto contra interdictū Ecclesia, in fin. Archid. c. vn. n. 2. de consec. Eccl. in 6. Abul. c. 5. Matt. q. 237. Gerson. 2. p. de reg. moral. tract. de matri. alphab. 25. lit. 1. fin. & hoc indecūsum reliquere Ioh. Andr. c. vn. n. 3. & 4. de consec. Eccl. in 6. Alberi. rub. n. 4. c. de sacros. Eccles. Sed oppositū omnino tenēdū est, nullo videlicet modo teneri alterum coniugem reddere. Quia non petitur debitum in loco opportuno, sicut si in publico exigatur. Quod vltra omnes DD. relatōs, dicētes non tantum non teneri, sed etiam peccare reddendo, docent alij afferētes non teneri, subtīcent tamen an sit culpa reddere. Ita Gl. c. Quoniam, verb. Opportuno d. 31. & c. penul. in fin. 33. q. 4. & c. Eccl. in fin. Semine d. 68. domin. d. c. Quoniam, ad fin. & ibi Propos. ad fin. Idem Propos. c. 2. in fin. de coniug. lepros. Abulens. 2. p. q. 166. memb. 3. in solut. ad 5. Mayron. 4. d. ; 2. q. vn. Palud. 4. d. 31. q. 3. a. 2. n. 14. D. Anton. 3. p. t. i. c. 20. §. 2. Victor. sum. de matr. n. 267. fin. Nau. sum. c. 16. lat. n. 25. bisp. n. 24. Turrec. c. Sciat. 33. q. 4. 5. n. Gaeta d. §. 4. n. 179. Viguer. l. inst. c. 16. §. 7. vers. 10. Potissima autē difficultas est, Num aētus coniugalis ita interdictus sit in loco sacro, vt etiam in casu necessitatis, v.g. quando coniuges diu sunt intra illū inclusi, nec patet aditus ad cameram illi adiacentē, illicitus sit, illum q; polluat? Triplicē inuenio sent. prima affirmat illicitum esse, eoq; Ecclesiam pollui. Dicitur, quia nulla est præcisa necessitas, nec mirum vt tunc coniuges ob loci reuerētiam teneantur à concubitu abstinere, cum ad id ob diuturnā absentiam cogantur. Ita sentiunt Palud. 4. d. 18. q. 8. a. 4. nu. 20. & d. 13. q. 3. a. 2. n. 14. D. Antonin. 3. p. t. i. c. 20. §. 2. Caietan. sum. verb. Matrim. c. vlt. vers. 6. caput. Pisana. verb. Debitum nu. 7. vbi Suppl. n. 7. Armill. n. 6. Tabien. Matrim. 3. q. 9. n. 10. Nauar. sum. c. 16. n. 32. Steph. de Gaeta repet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. nu. 178. Salzedo super præt. Bernardi Diaz. c. 39. lit. B. §. Non tamen coniuges, Viuald. candel. 1. p. de matrim. vbi de debito coniugali, nu. 262. Atque esse tunc culpam veniale reddere docet Gerson. 2. p. in compend. Theologie, tract. de sacramento coniugij, alphab. 27. lit. B.

Secunda sent. distinguunt, dicens licitum esse, si occulēt exerceatur aētus ille coniugalis: securus si sit publicus, ad quod sufficit coniuges publicē in eodē thoro accubare. Dicitur, quia per pollutionē aut concubitū dum occulta sunt, minimē violatur Ecclesia: iuxta verissimā ferē omniū sententiam, atq; ita cessat irreuerentia & malitia: cum ex pollutione Ecclesiae consurgat, vt probauit n. 4. Sic tenent Sotus 4. d. 32. q. vn. a. 3. post 3. concl. vers. Hanc autem: licet trepidē, dicit enim forsitan non esse mortalem, occultum concubitum, Angles florib. 1. p. de matrim. q. 6. de soluendo debito, fine, Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 19. Vega to. 1. sum. l. 1. c. 78. casu 1. in 2. edit. Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 33. §. Inter varias, & c. 82. §. At vero de redditio, Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 910. hi omnes dicunt non esse mortalem talē concubitū occultum: at non explicant, an omnino culpa vacet: solus Manuel dixit posse aliquando esse absq; culpa: & melius idemmet eo to. 1. c. 154. concl. 10. n. 11. dixit esse licitum. Huius etiam sententiae viderunt Capua 1. p. decis. l. 2. c. 83. nu. 10. vbi dicit etiam quando diu coniuges sunt obsecuti, reconciliandam esse Ecclesiam, si copula sit notoria.

Ex ratione huius sentētiae aperte colligitur, fornicatio- 11
nē occultē admissam in loco sacro non habere malitiām lethalē sacrilegij, atq; ita loci circumstantiam nō esse necessario tunc confitēdam. Quia (vt probauit n. 4.) tota sacrilegij mortalis deformitas ex loci sacri pollutione petēda est, at cessat pollutio, vbi est fornicatio occulta. Atque ita fatetur esse satis probabile Vag. 1. 2. q. 72. a. 6. disp. 98. n. 6. Et iuxta hoc nō est opus coniuges diu obsecos esse: quo à culpa mortali excusat copula inter eos in loco sacro habita occulte. Atq; ita significat Lud. Lop. 1. p. instr. c. 82. §. At vero, de redd. vbi dicit talē copulam non esse mortalem, maximē si coniuges sint diu obsecuti. Caeterū hoc nō approbo. Quia per cū concubitū ex natura facti & per se pollui-

SSS 3

tur

tur Ecclesia, licet nō teneamur abstinere à celebratione in ea, dū occultus manserit: atq; ita absq; nouo actu nouaq; culpa incipit esse polluta, vbi primū de prēterito cōcubitu cōstiterit per famam, aut coniugum cōfessionem, iuxta c. *Significasti, de adult.* Qua ratione eam distinctionē reprobāt *Palud.* 4.d.31.q.3.a.2.n.14. *D. Antonin.* 3.p.t.1.c.20. §.2. *Adrian.* 4.q.14.de matr. §. Pro huius succincta, *Tab. Matrim.* 3.q.9.n.10. *Nauar.* dicēs sustineri non possē limitationem, si copula sit occulta, *sum. lat. in 2.edit.c.16.n.32.vers. 4.*

12 Tertia sent. (cui adh̄ereo, tanquam probabili) dicit nullam esse culpam lethalem coniugalē concubitum intra locum sacrum in casu necessitatis exercitum, vt si diu coniuges intra locum sacrum ita obſeffi sint, vt ad alia loca non sacra egressus minimē pateat, quo maritaliter copulentur, secus si breui tempore. Et ratio est, quia priori casu difficultimum est continere, & valde probabili incontinentiæ periculo exponerentur coniuges, admittendo voluntarias pollutiones, nisi concubitus eis liceret, quare non est credendum, Ecclesiam in hoc euētu voluisse obligare ad abstinendum, ob quandam loci sacri extrinsecam decentiam: eo vel maxime, quod cetera Ecclesiæ præcepta in casu magnæ necessitatis deobligant. In posteriori autē casu facilī negotio possunt abstinere breui illo tempore. Et confirm. quia licet necessitas coēundi non sit tunc præcisa & absoluta, ac prorsus ineuitabilis, at est necessitas morali modo, & attenta humana fragilitate ineuitabilis, quod satis est ad deobligandum. Præterea, quia qui gratia id periculum vitandi coniunguntur in loco sacro, illum potius reuerentur, quam iniuriā inferant. Et ideo hanc sententiam sustinent *Aiens.* 2.p.q. 166.memb. 2.ad 1.ex argumentis propositis posteriori loco, *Alb. Magn.* 4.d. 32. a.11.ad 2.vbi *Ricard.* a.3.q.1. *Scotus ibi q.vn.fine,* *Maioris qu.1. arg.2.contra 3.concl.* *Suppl. Gabr.* q.vn.ar.2.concl.11. *Mayronis q.vn.* *Guillermus Borrillong.* q.vn.a.2.post 1.cōcl. casu 4. *Bassolis q.vn.a.3.* *Nicol. de Orbellis q.vn.* §.3. *Ouand.* q.vn.post 2.propos. *Palac.* diff. 1.f.711.vers. At vero contra, *Henric.* c.2.nu. 6.de coniu. *lepros.* *Ioan. de Friburgo sum. confes.* l.4.t.2.q.43. *Astensis.* 2.p.sū.1.8.t.10.a.4.q.2. *Rosel.* *Consecratio l.n.9.* & verb. *debitū.* n.7. vbi *Ang.* n.25. & *Sylu.* q.3.n.5. & *Cōsecratio 2.q.5.* casu 3. *Castro l. 1.* de lege pénalit. c.7. docum. 2. *Monal.* sum. tract. de matr. t. de effēctu matr. vers. Est aliis effectus, in fin. *Turrec.* c. *Sciatis 33.q.4.a.5.* n.8. *Couar.* 4. decr. 2.p.c.7. §.2.n.3. *Ant.* *Cucus l.5.* *instit.* *maior.* t. 11.n.12. *Nider sum. præcep.* 6.c.4.ver. Sextus non tenetur: iunctō vers. Dicitum est 2. *Margarit.* confes. 6. præcepto, f.86. *Alcozer sum.* c.50 f.75. §. Los tocamientos hechos, *Suarez* 3.p.q.83.a.3. diff. 81. sent. 4. §.3. violatur, *Enrig.* l.9. de *Missa* c.27.n.5. & l.11. de matr. c.16.n.4. *Petr. de Ledes.* de matr. q.64.a.7.concl.1. & sum. sacram. tract. de *Eucharist.* c.20. diff. 1. circa modum, quo polluitur Ecclesia semine, vers. Digo lo primero, *Bart. à Ledes.* dub. 12. de pēnit. in interrog. circa 6.præcept. §. Similiter interrogetur. Et hanc esse probabilem dicunt *Victoria sum. de matr.* n.279. & *Ledesm.* 2.p.4.q.66.a.1.fin. & fortè esse verā afferit *Lud. Lop.* 2.p. instruſt. de *Eucharist.* c.79. §. Præterea series. Eiusdē sententiae videtur *Greg. Lop.* 1.fin. verb. *Fornicatio*, t.10.p.1. *Perez l.5.* ord. t.1.l.1. §. Quari potest virum copula, & *Matienzo lib.5.* recop. t.1. rub. 2.gl.1.n.99. *Ledes.* 1.p.4.q.24.a.3. dub. 7. casu 2. vbi dicentes pollui Ecclesiam quando coniuges in loco sacro committentur, excipiunt nisi coniuges diu intra Ecclesiam obſeffi existant: atq; ita clarē sentiunt tunc non esse culpā mortalē, quod expreſſe docet *Matienzo.* Et habet verum hæc sententia, licet concubitus sit publicus. DD. enim prædicti nō distinguunt, sit occultus nec ne. Et tenet expresse *Palac.* *Suarez.* *Petr. de Ledes.* illo loco in tractatu de *Eucharist.* citato, vbi etiā vers. Digo lo segundo, dicit & bene, cum Suarez loco prox. cit. non solum hoc procedere vbi vterq; coniux esset ita in Ecclesia obſessus, sed etiā vbi alter, posset enim consummāre intra Ecclesiā altero illuc adeunte. Quia eadē est ratio. Sed quia multi ex his DD. solum dicunt non esse tunc accessum lethalē, nec explicant, num loquantur de sola debiti redditione, vel etiam de petitio-ne, id supereſt amplius declarandum. Et quidem *Monald.* & *Nider* hoc n. citati afferunt redditem in hac necessitate,

immunē esse culpe, petentē verō reum culpe venialis. Sed immerito, quia si necessitas omnem irreuerentia rationē aufert, totā subinde deformitatē & culpam evacuat. Atq; ideo dicendū est, nullā esse culpā ratione loci sacri, & credere & petere, & ita docēt *Ricard.* *Suppl. Gabr.* *Maioris.* *Astensis.* *Guiller.* *Borrill.* *Turrec.* *Castro.* *Ouand.* *Ang.* *Rosella.* *Enrig.* *Petr. de Ledesma.* *Bart. à Ledesm.* *Palacios* hoc nu. relati: & idem dicunt loquentes de accessu indistincte, *Mayronis.* *Bassolis.* *Nicol. de Orbellis.* *Alcozer.* hic allegati, & clare ſentit *Syluest.* locis citta-tis, dicit enim ceſſare in hoc caſu irreuerētiā. Sed adhuc quæres, quod tempus dicatur longum & quod breue? *Suarez* loco proxime citato, & *Petr. de Ledesm.* *sum. sacram.* c.20. de *Euchar.* f. 264. vers. Digo lo ſegundo, dicunt breue tempus esse, si vna vel alia die intra Ecclesiā coniuges maneat. Sed nō credo intentionis eorum esse, vt existimant quinque aut ſex dies reputari longum tempus. Quia non est ita difficile ſex diebus continere. Quare attenta communī hominum fragilitate, vnum menſem existimare lōgum tempus. Vix tamen credo fore vt caſus is eueniāt. Quia ſemper ſunt in Ecclesijs cubicula adhærentia & turris, quæ nomine loci ſacri minimē includi, quo ad auctum coniugalem exercendum confugi poſſit, ſtatiu dicemus.

Sed adhuc non modicus ſcrupulus ſuperēſt, num in ea 13 necessitate ſolum liceat copula coniugalis in Ecclesia ad vitandum incontinentiæ periculum in alterutro ex coniugibus. Nam *Sylu.* *Ouandius.* & *Margarita confes.* quos n. præ. retuli, dicunt elle mortalem, copulam in eo euētu habitam quoconq; fine, niſi ad vitandum in alterutro cōiuge incontinentiæ periculum, quamuis tunc in ipſo auctu adſit voluptas nō principaliter intenta. Et eiusdem sententiæ videntur *Victoria.* *Castro.* *Enrig.* n. præ. etiam alleg. & *Lud.* *Lop.* 2.p. instr. de *Euchar.* c.79. §. Præterea ſeries, dicunt enim licitam copulā elle in Ecclesia, quando cōiuges diu obſeffi, & de illicita ſeminis effuſione ſibi ipſis timentes coirent, & hoc dicit elle tutius *Ledesma* 2.p.4.q.66.a.1.fin. & videntur fauere *Ricard.* *Suppl. Gabr.* *Rosella.* *Astensis.* *Turrec.* *citati* n. præ. dum probant licere talem copulam, ea ratione, ne laqueus animabus iniiciatur. Potestq; probari, quia nulla alia necessitas poſteſt vrgere ad eum concubitū habendū. Sed meo iudicio hi vltimi DD. non ſunt eius ſententiæ, nā ſatis periculofuni rete tenderetur, ſi eſſet mortalis copula non ob eū finem habita, & grauiſſimis ſcrupulis vrgentur coniuges, maximōq; periculo, peccandi lethali-ter expositi eſſent, ſi ſemper diſcuendū ab eis eſſet, nū cum accedere volunt, incontinentiæ periculum patiātur. Quare *Maioris* & *Palacios.* n. præ. allegati, in eo caſu diuturnæ obſidionis, meritō & iure optimo excuſant copulam à loci ſacri irreuerentia ſacrilega, in omnibus caſibus, in quibus extra Ecclesia vacaret culpa lethali. *Quod Ledes.* proxime citatus, fatetur elle probabile. Quod etiam ſentit *Bart. à Ledes.* dub. 12. de pēnit. vbi de interrogationibus circa 6. præcep. §. Similiter interrogetur, vbi abſolutē dicit licere tunc copulā: & addit maximē hoc habere verum, vbi alter coniux redderet, aut peteret ad vitandam in ſe vel in altero incontinentiam. Vnde quamuis necessitas vrgens ad permittendam in hoc caſu copulam, ſit incontinentiæ periculum, non tamen admitto elle necessarium ad eum finem referri, vt à culpa mortali excuſetur, nec credo elle necessarium vt id adſit periculum, ſed ſatis eſt vt in ea diuturna obſidione, attenta humana fragilitate, & morali modo loquēdo, adſit communiter id periculum, quamuis deſit in aliquibus particularibus cōiugibus aut euētibus. Quia lex ad ea, quæ frequenter accidunt, attendit, l. Nam ad ea, ff. de legibus. Et huius ſententiæ videntur elle *Alcozer* & *Suarez.* n. præc. citati, & *Petr. de Ledes.* *sum. sacram.* c.20. de *Eucharist.* vbi de modo, quo Ecclesia ſemine polluitur, vers. Digo lo primero, vbi dicūt, ideo crimen eſſe copulā, dū breuem morā ſunt tracturi coniuges intra Ecclesiā, non autē quando longā. Quia in priori caſu facilē, in poſteriori vero difficultē continere poſſunt, atq; ita non cōſiderat actualē periculum & præſentaneum, ſed morale & frequenter accidēs atq; humana fragilitate. Eiusdem que

que sententiae sunt ceteri Auctores, nū præ allegati, demptis paucis, quos hic refreso, cum absolute doceat tempore illius longæ obsidionis licitam esse copulam. Imo addo quando constat fore ut ea obsidio diu perseueret, posse statim cōiuges coire in Ecclesia. Quia iam adest vrgēs causa & necessitas prædicta, nec cogendi sunt expectare donec aliquod tempus elabatur: cum non sit maior ratio de uno tempore, quam de alio: alias ubi postea se commisceret, teneretur expectare morā aliquam temporis, vt iterū copula vterentur. Quia breui tempore post copulam, facile est abstinere: ac proinde nimios scrupulos ac offendicula obiicere cōiugibus, id esset, potius quam illerū fragilitati consulere. Idque videtur sentire Alcozer n. preced. allegatus, dicit enim quando coniuges diu debent esse intra Ecclesiam obsecuti, licere illis usum matrimonii.

- 14 Tandem infertur in eo casu, in quo licitam esse copulam in loco sacro diximus, minimè pollui, nec reconciliacione indigere: cessat enim irreuerentia. Atque ita docent Majoris, Ouand. Rosella, Sylu. Castro, Couarr. greg. Lopez, Anton. Cuc. Ledesma, lud. Lopez, Perez, Salzedo, Enriquez, Petrus de Ledesma, Barth. à Ledesma, Matienzo, Margarita confes. quos n. 12. retuli. Quamuis Angel. verb. Debitum, n. 53. dicat pollui Ecclesiam, quamuis fateatur tunc esse licitam copulam.

S V M M A R I V M.

An cogitationes, desideria, confabulationes, nutus, aspectus, tactus in honesta, in loco sacro, siue inter coniuges, siue inter solitos, sint sacrilegia? Refertur triplex sententia, n. 15. 16. & 17. Sententia auctoris circa cogitationes & desideria, n. 18. & 19. Circa aspectus & verba, n. 20. Circa tactus, n. 21. ubi quando circumstantia loci constituant sacrilegii. Soluuntur argumenta, n. 22. Post quem inuenies summaria alia.

- 15 QVAESTIO II. An non tantum concubitus coniugum extra casum dictæ necessitatis sit sacrilegus in loco sacro, sed etiam cogitationes, desideria, aspectus, confabulationes, nutus & tactus in honesta, inter ipsos, aut inter solitos, sint sacrilegia, & proinde sit confitenda loci circumstantia? Sylvest. Confessio 1. q. 10. n. 11. statim in principio, in ea est sententia, vt desideria cogitationes que turpia in Ecclesia habita, sint sacrilegia, & necessario explicanda sit loci sacri circumstantia. Dicitur, quia hæc eandem malitiam habent, quam concubitus ipse.

- 16 Alii verò id fatentur de cōfabulationibus, nutibus, & tactibus libidinosis: de cogitationibus autem & desideriis non meminere. Quia negari minimè potest esse grauem irreuerentiam loco sacro illatam. Sic Corduba sum. q. 190.

- 17 Demū alij id negant de aspectibus, & confabulationibus, & cogitationibus, desideriis que, nō tamen consummandi intra Ecclesiam: fatentur autē de tactibus, præser-tim si sint in partibus in honestis. Sic tradunt Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 33. à §. Ceterum quia de copula, & agens de tactibus in locis secretis & verendis, Manuel 1. tom. summ. 2. edit. c. 207. n. 1. Quia tactus eiusdē malitiae sunt cū copula.

- 18 Histamen nō obstantibus sit conclusio. Si in Ecclesia existens desideret concubitum coniugalē, aut fornicariū, exercenda tamen extra Ecclesiā, nullius sacrilegii reus est, nec illa loci circumstantia est necessario confitenda. Prob. quia quod repugnat loci consecrationi, ipsumq; polluit est seminis effusio: vt constat ex dictis n. 7. sed hæc non est exercenda in Ecclesia: ergo nulla est circumstantia ex parte loci. Et confirmatur, quia tota ratio huius sacrilegii est, eo quod locus sacer violetur, vt probauit n. 4. quod non inuenitur in solo desiderio extra Ecclesiam consummandi actum. Secundo, quia actus internus & externus tūc sunt eiusdem speciei, quando tendunt in idem obiectum cum eiusdē circumstantiis: vt si quis coniugatam feminā concupiscat sub expressa conditione si soluta esset, non est adulterer, quamuis actus externus copulæ cum illa adulterinus esset. Quia actus internus non fertur in externum sub eadem circumstantia, sed concubitus in Ecclesia, & desideriū illius exercendi extra eam, non feruntur in obiectum sub eadem circumstantia: ergo actus ille internus non est particeps malitiae sacrilegii, quæ in externo reperitur. Et

confirmatur, quia si extra Ecclesiam optaret quisquam cōcubitum intra illam, sacrilegus esset, eo quod copula volita est exercenda intra Ecclesiam: non ergo attenditur locus desiderii, sed locus ubi actus ipse consummandus est. Tandem hæc conclusio constabit ex ratione, quam n. 21. afferam. Et illam sustinent Canus relect de penitent. p. 5. ubi de circumstant. confitend. §. Multa hic de peccatorum circumstantiis. Nauar. c. Consideret, in princ. n. 21. de penitentia, d. 5. & sum. c. 6. hisp. n. 10. lat. n. 12. Vitald. Candel. sacrament. 1. p. de confess. n. 46. Petr. de Ledesma sum. de penitent. c. 19. circa loci circumstantiam. §. A cerca de la conclus. Lud. Lopez & Manuel n. preced. allegati. Alcozer sum. c. 20. f. 74. col. 2.

Ex his infero primo, concupiscentem in Ecclesia femi-nam, quam videt, aut cuius meminit, nisi expressè appetat in Ecclesia ipsa suam voluntatem exequi, sacrilegum minimè esse. Quia licet id desiderium in loco sacro conceptum sit, at non est consummandi in eo: quod ad sacrilegii deformitatem desideratur. Ita Nauar. eo. c. Consideret, in princ. n. 21. vers. 4. infero.

Secundo infero, aspectus, nutus, verba in honesta in Ecclesia, non esse sacrilega, nec loci circumstantiam necessario fatendam esse. Quod aperte probant rationes allatae n. 18. docent Canus, Manuel, Alcozer, lud. Lopez, Petr. de Ledesma ibi citati. Sed limitat Petr. de Ledesma, nisi verba in honesta altiori voce proferrentur: tunc enim ait esse sacrilegium necessario confitendum. Quia sanctitati loci repugnat. Sed id minimè credo: ob ea quæ dixi n. 18. & dicam n. seq. sed potest esse peccatum aliud scandali.

Tertio infero, tactus quantumcumque turpes in loco sacro absque pollutionis periculo (in hoc enim euentu semper loquimur, & accipienda sunt omnia dicta) non habere circumstantiam sacrilegii aperiendam necessario in confessione. Probatur rationibus adductis n. 18. Item quia tunc loci circumstantia sacrilegium constituit, & in confessione detegenda est, quando actus in eo admissus directè aduersatur sanctitati aut immunitati loci, id est, illis ad quæ locus sanctificatus est: vt si ibi posse diuina celebrari, aut mortuos sepeliri, impedit, vel auferat immunitatem illuc configientium, aut securitatem rerum ibi in custodiā depositarum. Ut optimè docent Cajet. opusculis, tom. 1. tract. 17. respons. qui est trigesimus primus, respons. 12. dub. 2. Nauar. c. Consideret, in princ. n. 20. de penit. d. 5. sed illis tactibus non violatur Ecclesia, nec est violationis periculum, cum cesseret pollutio, eiusque periculum, & proinde non impediuntur officia diuina, aut mortuorum sepultura: non ergo sacrilegi erunt, nec loci circumstantia erit necessario fatenda. Et ita docet Alcozer sum. c. 20. f. 74. col. 2. §. Los tocamientos.

Ad argumentum contrarium n. 15. propositum cōstat ex dictis n. 18. cū enim actus internus nō feratur in obiectum cum eadem circumstantia actus externi, non est eiusdem speciei. Ad propositum n. 16. dic aliquam irreuerentiam esse: at non excedere limites culpæ venialis. Quia non violatur locus sacer. Sicut de aliis peccatis gravibus in loco sacro admissis, facetur Sylu. Confessio, 1. q. 10. Ad aliud propositum n. 17. dic id esse verum, quando ordinantur ad concubitum cum eadem circumstantia, & est eadem ratio in tactibus & in copula. Quod vtrumque hic desideratur. Quia nec tactus tendunt ad copulam intra Ecclesiam, nec illam violent instar copulæ.

S V M M A R I V M.
Quid nomine loci sacri comprehendatur: num omnis locus gaudens immunitate Ecclesiastica, n. 23.
Comprehenditur locus sacer, aut benedictus ab Episcopo, ad diuinam deputatus, n. 24.
Quale Ecclesia spatium comprehendatur, n. 25.
Quid de loco supra rectum: & de parieribus Ecclesia, n. 26.
Quid de locis sub Ecclesia constitutis: & de sepulchro concavis ibi sitis, n. 27.
Quid de ianua Ecclesia, n. 28.
Quid de cameris adherentibus Ecclesia, n. 29. Et quid de turri, n. 30.
Quid de sacrificis, n. 31.
Quid de propylais infra Ecclesiam constitutis: vulgo cornijas, o andenes, n. 32.

Quid, de choro: & loco organorum, n. 33.
 Quid, de locis deputatis ad seminarum confessiones excipiendas, n. 34.
 Quid, de cameris instar odia vulgo tribunas, n. 35.
 Quid, de Ecclesia iam benedicta: coptas, construas, in qua nondum celebratum est, n. 36.
 Quid, de Ecclesia destruta, & an gaudeat immunitate Ecclesia, n. 37.
 Quid, si laxetur Ecclesia, capella aliqua ipsi addita, aut aliqua parte, nec illa benedicatur, n. 38.
 Quid de oratoriis priuatis, Ecclesiis eremitorum, aut xenodochiorum, n. 39. & ibi, quando presumatur auctoritate Episcopii erecta.
 Quid, de cæmeterio, n. 40. Quid de claustris religiosorum, n. 41.
 Quid, de aliis habitaculis, & officinis monasterii, n. 42.
 Quid, de loco profano, in quo aliquis fidelis est sepultus, n. 43.

- 23** *QVAESTIO III.* Quid nomine loci sacri continetur, quo coniugali copula violetur, illamque sacrilegam reddat extra casum necessitatis? Et quidem certum est apud omnes, locum sacrum ad hunc effectum non ita latè accipi, sicut ad gaudendum Ecclesiæ immunitate. Quoniam omnia Ecclesiæ, monasteriorum, xenodochii habitacula, est certum gaudere immunitate Ecclesiæ: cum tamen (vt dicemus) copula in illis non sit sacrilega, nec ad hunc effectum nomine Ecclesiæ includantur.
- 24** Primo ergo nomine Ecclesiæ quoad hunc effectum intelligitur sola Ecclesia consecrata aut benedicta. Quia ante hanc consecrationem aut benedictionem non est locus facer. Sic *Sotus* 4.d.32.q.vn.a.; *concl.* 3. *Nauar. sum. c.16. n.32.* *Angles floribus* 1.p.de matrim.q.6.de soluendo debito, in fin. *Enrig. l.9. de missa* c.27.n.5. & l.5. de pœnit. c.6.n.9. in comment. lit. H. vbi bene addit desiderari ultra hoc vt locus ille sit deputatus ad officia diuina, aut fidelium sepulturas. *Emmanuel Sa sum. verb. Eccles.* §. *Polluitur Ecclesia.* *Graffis* 1.p. decision. l.1.c.20.n.28. & l.2.c.83.n.10. *Manuel. 1. tom. sum. 2. edit. c.154. n.13. fin.* & c.243.n.19.

25 Id autem spatium dicetur esse intra Ecclesiam, quod pertinet ad interius Ecclesiæ corpus, à tecto interiori usque ad pavimentum, & à summa ara usque ad parietem oppositum. Quare Capellæ constitutæ intra Ecclesiam comprehenduntur, vt bene ait *Vega* tom.2.sum.c.94. casu 5. Quia unum corpus cum ipsa efficiunt.

26 Hinc fit non violari Ecclesiam, nec esse sacrilegium, si copula habeatur supra Ecclesiæ tectum: vel ibi interficiatur homo. Quia iam locus ille est extra Ecclesiam. Atque ita docent *glos. c. vn. de consecr.* *Eccles. in 6. verb. Sanguinis*, vbi *Ioan. And. n.2. Dominic. n.8. Anch. n.2. vers. T. ang. glos. Francus* n.6 fin. *Archid. c. Ecclesiæ, n.2. de consecr. d.1. Heric. c. final. n.4. de consecr. Eccles. Rosell. Cosecratio, I.n.7. Ang. verb. Cosecratio Ecclesiæ, n.5. Sylu. Cosecratio 2.q.5. casu 1. *Tabiena Cosecr. 2. q.5. & 6. Nauar. sum. c.27. n.256. Ledes. 2.p.4. q.26. a.2. ad fin. paulo ante t. de casibus reservatis. Suarez* 3.p.q.83.a.3. disp. 81. sect. 4. paulo post princ. *Graf. p.1. decision. l.2.c.48. n.24. Vega* 2.to.sum.c.94. casu 5. *Lud. Lop. 2.p. instruct. de Eucharist. c.79. §. Preterea series. Emm. Sa sum. verb. Ecclesia.* §. *Polluitur Ecclesia.* *Manuel 1. to. sum. 2. edit. c.154. n.10. concl. 9.* & n.7. *concl. 6.* vbi cautè intelligendus est, dum ait non violari Ecclesiam suspenso homine ex ipsis tecto: si suspendatur supra ipsum à parte exteriori, si enim à parte interiori suspenderetur, manifestum est id intra Ecclesiam fieri: atque ideo ipsam violari. Quæ omnia ego intelligerem, nisi quod est supra Ecclesiæ tectum, sit capella eiusdem Ecclesiæ, ad quam patet aditus per ipsam Ecclesiam. Quia talis non est diuisa ab Ecclesia, sed reputatur unum Ecclesiæ corpus, deputaturque similiter ad cultum diuinum, ut in simili, n. leq. dicemus de sepultura concava. Similiter si extra parietes Ecclesiæ haberetur copula: vel ex ipsis parietibus à parte exteriori suspendetur homo, minimè violaretur: nec sacrilegium esset. Quia extra Ecclesiam fit. *Suarez ibi, Manuel eo.c.154. conclus. 6. n.7.* Quod intellige, nisi sit illa pars exterior parietum, cæmeterium, tunc enim violaretur ipsum, & sacrilegium esset, iuxta ea quæ dicemus n.40.*

27 Secundò deducitur, nec reputari locum sacrum quo ad hunc effectum, locum sub Ecclesia constructum: vt si ibi sit cella, cauerna, aut spelunca. Quia ille locus extra Ecclesiam est. Ita docent *Ioan. And. Anch. dominicus, frater, Sylvest. Tabiena, Armilla, Nauar. Ledesma, Suarez* §.3. vio-

latur *Lud. Lopez, Graffis, Vega, Emm. Sa n. prec. allegati. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 153. n. 10. concl. 9.* Quod (vt in simili dixi n. precedenti) intelligo similiter, nî in cauernis Ecclesiæ sit fornic, quem sepulturam concavam appellant. Quia ille pars Ecclesiæ reputatur, deputatusque est ad fidelium sepulturas, sicut Ecclesiæ solum.

Tertiò deducitur, quid dicendum sit, si copula habeatur, aut homo interficiatur in Ecclesiæ porta. Si enim contingat intra limen clausuramque Ecclesiæ, id est, intra linéam quam attingunt valuae in liminibus, erit sacrilegium. Quia intra Ecclesiam fieri dicitur. Secus si extra limen clausuramque Ecclesiæ. Id enim extra Ecclesiam factum censemur. Sic *Dominicus c. vn. n.6. de consecrat. Eccles. in 6. Imola*, quem refert & sequitur *Sylvest. verb. Cæmeterium* q.3. *Angel. verb. Consecratio cæmeterij* n.3. *Tabiena verb. Consecratio*, 4. q.2. *Armilla. verb. Cæmeterium*, n.4. *Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 154. n.13.* Quibus addo, si illud extra limen Ecclesiæ pertineret ad cæmeterium, illud pollui, esseque sacrilegium, ut in simili dixi n.26.

Quarto deducitur, non comprehendendi nomine Ecclesiæ cameras Ecclesiæ adhærentes. Quia illæ minimè constituant unum corpus cum Ecclesiæ, nec cultui diuino deputantur. Ita docent *Sotus* 4.d.33.q.vn.art.3. *conclus. 3. Nauar. sum. Lat. c.16. n.32. vers. 4. Angles floribus* 1.p.de matrim.q.6.de soluendo debito, in fine. *Suarez* 3.p.q.83.a.3. disp. 81. sect. 4. §.3. *violatur. Lud. Lopez* 1.p. *instruct. c.82. §. At verò de redditio- ne. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c.154. n.10. concl. 9.* & c.243.n.19. *Graffis* 1.p. *decision. l.2.c.83. n.10. Vega* 1.sum.c.78. *casu 1. Cañedo sum. sacrament. tract. de matrim. c.8. n.75.*

Quinto deducitur, nec turrim, vbi cymbala Ecclesiæ collocantur, esse locum sacrū. Constat eadē ratione, qua de cameris Ecclesiæ id dixi n. præced. Et docent *Sotus, Nauar. Angles, Suarez, Manuel, Lud. Lopez, Graffis, Vega, Cañedo ibid. citati, Enriguez l.5. de pœnit. c.6. n.5. in comment. lit. H.*

Sexto deducitur, quid dicendum sit de sacrifitia. Videatur enim eam non censi esse extra Ecclesiam: cum sit omnino illi coniuncta instar capellarum. Atque ita censent aliqui Neoterici. Sed contrarium mihi persuadeo. Quia capellæ sunt partes Ecclesiæ, unumque corpus cum illa efficiunt, ad idem munus destinatae, nempe, ad officia diuina peragenda, fidelesque sepeliendos. At sacrifitia est quasi aliæ cameræ Ecclesiæ adhærentes, nec ad idem munus deputatur, sed ad vestium sacrarum custodiām. Et constabit magis ex dicendis n.34. vbi pariete intermedio res diuidi probabimus.

Septimò deducitur, includi nomine Ecclesiæ propylea circumducta intrinsecus per templi summītatem, ad puluerem tecto excutiendum. Vulgo, las cornijas, ò andenes, que ay en las paredes de la Iglesia por de dentro, para sacudire el polvo dellas. Quia sunt intra ipsum Ecclesiæ corpus, vt constat.

Octauo deducitur, quid dicendū sit de choro. Cōstat enim illum esse partem ecclesiæ, sub eaque comprehēdi, vbi chorus est in loco quadam Ecclesiæ scabellis solis distincto ac intercluso, vt solet esse in parochiis aliquibus. Quia tunc verè est pars Ecclesiæ, & in ipsis solo, nec sunt intermedii parietes, qui quasi cameram distinctam efficiant. At vbi est in loco quadam edito, & à terra prominenti: vt in monasteriis solet esse: non ita videtur constare. Quia solum est distinctum, & videtur pars diuisa ab Ecclesia. Cæterū adhuc credo comprehendēti. Quia intra ipsummet Ecclesiæ ambitum eisdem parietibus interclusus continetur, ad eademq; officia diuina destinatur. Atque huius sent. videtur *D. Anton. 2.p. tit. 1.c.21. §.1. circa medium*, vbi indistinctè chorū nomine Ecclesiæ comprehendēti docet. Atque idem censeo de loco organorum cōstituto in quadam chori parte; eadem ratione: sonus enim organorum est cantus, & quedam cultus diuini pars.

Nonò deducitur, quid dicendum sit de cellulis ad exp̄ ciendas mulierum confessiones deputatis, intra Ecclesiæ parietis concavum constitutis, parte in qua mulieres fatentur, tenui quadam pariete ex lateribus ducto, fene- stellaq; cratibus obiectis clausa, diuisa ab ea parte in qua est

est ipse confessarius. Si enim de ea parte, in qua mulieres sunt, loquamur, manifestum est ea esse Ecclesiae partem. Cum intra ipsius contineatur ambitum, nulloque pariete intermedio secernatur. Si vero de ea parte, in qua est confessarius, credo non claudi nomine Ecclesiae, etiam si intra ipsius parietis coenacum (vbi enim extra esset, nulla versaretur difficultas, quoniam locus omnino patens, nullaque re intermedia diuinus esset. Quia iam est extra Ecclesiam. Ducor. Quoniam paries ille intermedius separat, atque templo excludit, ita ut pars illa pro distinto domicilio habenda sit. Ut expresse probat textus c. vnic. de consecr. Eccl. in 6. ibi: Non unum, sed plura cemeteria esse noscuntur, quae quamvis sibi coharentia, pariete tamen medio se iunguntur. Ex quo textu parietem diuidere, ita ut tres sic diuisa dicantur duae, obseruant ibi glos. verb. Pariete, & ibi Archid. fin. Anch. n. 2. notabil. 5. Dominic. n. fin. Francus n. 3. Idem censeo, si partes illae linteo ceraso, aut tabella, fixis & immobilibus se iungunt. Quoniam cum ea sint fixa & immobilia, instar parietis habentur. Secus si velo, quod complicari & explicari potest, aut tabella ferreis nexa vncis (vulgò con gonges) diuidatur. Quia ea facile mobilia fixo parieti minimè aequiparantur. Quod si sit paries quidam tenuis (vulgò tabique) secernens eas partes, portaque clavi obserata, per quam aditus ex uno loco ad alium patet, adhuc credo partem confessarij extera non claudi nomine Ecclesiae. Quia testibus Anch. Dominic. n. 3. Franco proximè relatis, paries intermedius diuidit, licet sit porta per quam de uno ad alium transitus locum.

35 Ultimo infertur, Cameræ instar odij ex aduerso are maximæ ad sacrū audiendū ex ædificatas (vulgò tribunas) minimè claudi minime Ecclesiae. Quia non deputantur ad diuinæ celebranda, & sunt quasi cameræ distinctæ, & Ecclesiae adhærentes.

36 Secundò dico Ecclesiam ab Episcopo benedictā, cœptamque ipsius auctoritate ædificari, claudi nomine Ecclesiae, ut copula in ea habita sit sacrilega. Ducor, quia iam est benedicta, & auctoritate Episcopi ad diuinæ deputata. Quæ duo (vt diximus n. 24.) desiderantur, & sufficiunt, quo locus sacer sit. Secundò, quia ibi possunt iam fideles se pelliri, ut siebat in hoc collegio Soc. Iesu, cum enim Ecclesia quæ vtebatur, esset concava, sepeliebantur nostri in Ecclesia ab Archiepiscopo benedicta, cœptaque ædificari. Tertiò, quia est certius & cōmunius Ecclesiam nondum consecratam, & in qua nondum diuinæ celebrata sunt, modo sit auctoritate Episcopi erecta, gaudere Ecclesiae immunitate, ut multis telatis tradunt Sylu. verb. Loca religiosa, q. 4. à n. 7. Couar. 2. var. c. 20. n. 4. & multi alii, & licet (vt dixi nu. 23.) latius pateat gaudere immunitate Ecclesiae: at inde colligo argumentum ad probandum esse locum sacrum, Ecclesiam, quæ amplius habet, videlicet, esse benedictam, & diuinis deputatam, quæ sunt duo requisita.

37 Tertiò dico, si Ecclesia destrutta sit, non comprehendendi nomine Ecclesiae, nec copulâ in ea habitâ, aut effusionem sanguinis in ea factâ, esse sacrilega, nec locum violari. Quod licet in propriis terminis in nemine inuenerim: colligo ex c. Abbate, ad fin. de verb. signif. & c. 2. de noui oper. nuntiat. & cap. Hoc diximus, 16. qu. 7. quod est ex Origen. homil. 15. ad c. 21. D. Matth., per quos textus notat glos. d. c. Abbate, fine: & c. 2. verb. Principale, de noui oper. nunciat. Ecclesiam destrutta minime gaudere priuilegiis concessis Ecclesiae. Quæ sequitur omnes Doctores statim referendi: est tamen accipendum cum hac moderatione, si auctoritate superioris destrutta sit, ut obseruant glos. c. Statutum, de elect. in 6. verb. Collegatis, vbi Domin. n. 3. fin. Eadem glos. regul. Priuilegium 7. verb. Priuilegium, de reg. iuris, in 6. vbi Francus n. 3. Glos. d. c. Et hoc diximus, verb. Destrutta. Innoc. c. 2. de noui oper. nunciat. n. 2. init. vbi Anton. n. 4. init. Anch. n. 9. initio, Abbas n. 5. Henric. n. 6. Alexan. I. Inter stipulantem, §. Sacrament. n. 13. ff. de verb. oblig. Iason. n. 30. Additionator ad Bartolum in editione antiqua ibi, verb. Ecclesia. Felin. c. Cum dilecta, n. 21. de re scriptis. Rosella verb. Priuilegium n. 4. Angel. verb. Ciuitas, n. 1. vbi Sylu. q. 2. Tabiena, q. final. Armillan. 3. Quare tunc Ecclesiæ minime gaudere immunitate, posse que inde extrahi reum, tradunt Remigius de immunit. Eccle-

siae, ampliat. 20. Iul. Clarus practica crimin. lib. 5. receptar. §. sin. q. 30. n. 6. vers. Mains est dubium. Farinacius in sua praxi, q. 28. n. 11. 70. Paz. practic. 1. to. p. 5. c. 3. §. 3. n. 38. Rursus intellige non gaudere priuilegiis Ecclesiae, si auctoritate superioris sit destrutta, quando ita destrutta est, ut nulla redificationis spes sublit: si enim diruatur, ut iterum ædificetur in eodem loco, gaudebit utique. Ut bene docent Alexad. Iason, Felinus, Additionator ad Bartolum, Armilla proximè citati. Quoniam Remigius, Iulius Clarus, Farinacius, & Paz videantur oppositum sentire: dicunt enim non gaudere, quando superioris auctoritate, aut sine spe redificationis, diruta est. Imo qualitercumque diruta sit, etiam absque superioris auctoritate, absque redificationis spe, non fruetur Ecclesiae priuilegiis. Quia iam nulla ratione potest Ecclesia appellari. Sic Baldus in proposito, ff. veteris, n. 5. Felinus proximè relatus. Et videntur sentire Remigius, Iulius Clarus, & Paz, dum disiuncti dicunt non gaudere, si auctoritas superioris interueniat, aut spes redificationis desideretur.

Quarrò dico, si laxetur Ecclesia, parte aliqua sibi addita, aut capella, licet ea non benedicatur, comprehendendi nomine Ecclesiae, sicque copula ibi habitam esse sacrilegam. Ducor, quia semper pars addita efficitur vnu cum priori, & eadē Ecclesiae forma perficitur, quare gesta in ea, vere intra Ecclesiam fieri dicuntur. Vnde meritò l. Quæ religiosis, 44. ff. de rei vendic. dicitur quæ religiosis adhærent, religiosa esse. Vnde glos. c. 1. verb. Altare, de consecr. Eccles. ait, si aliquid addatur altari consecrato, hoc non execrari, sed sacram tamquam dignius trahere ad se non sacram; per c. Quod in dubiis, eod. t. id decernens in oleo non consecrato addito consecrato, vbi Gl. fin. in fin. & Ant. ibi, fine, inferunt, dum vestes sacræ reficiuntur, minime desiderari filum aut pannum additum consecrari. Et quamvis existimem rem illam additam non effici vere sacram. Quia decisio d. c. Quod in dubiis, procedit in solis liquoribus, & in iis, quæ commixtione confunduntur, ut tradunt Anton. d. c. 1. n. 11. & ibi Abbas fine. Idem d. c. Quod in dubiis, fine. At negari nequit gaudere rei sacræ priuilegiis, dum sic unita manet.

Grauius autem dubium est de oratoriis. Et quidem si de oratoriis strictè loquamur, & quæ propriè talia dicuntur, qualia sunt hospitalium aut eremitoriorum quædam Ecclesiae priuata auctoritate absque Episcopi licentia erectæ: & alia in domibus priuatis fundata, constat apud omnes ea minime esse loca religiosa, nec Ecclesiae nomine comprehendi. Quia possunt ad nutum fundatoris ad profanos vsus redire, quamquam ex Episcopi licentia in eis celebretur. Et ita colligitur ex cap. fin. de censibus, vbi deciditur oratoria priuata non subesse Episcopi potestati, quoad ius visitandi, procurationemque exigendi: iuncto cap. 1. §. Deinde licet, eod. tit. in 6. vbi dicitur Episcopi esse Ecclesias & alia loca religiosa ac pia visitare. Atque ita hæc loca tamquam profana non gaudere Ecclesiae immunitate, docent Innocent. cap. Inter dilectos, n. 2. de donat. Abbas cap. final. n. 4. de censibus, & cap. Patentibus, n. 3. de priuileg. & multos alios referens Felinus cap. De quarta, n. 9. de prescript. Angel. verb. Immunitas, n. 26. Syluest. verb. Loca religiosa, quest. 2. & Interdictum, 6. quest. 5. & Immunitas 1. quest. 1. fine. Tabiena verb. Immunitas, q. 14. n. 15. Armil. verb. Immunitas, num. 19. Remigius quem refert & sequitur Iulius Clarus lib. 5. receptar. in pract. crimin. §. fin. numer. 6. vers. Sed quid dicendum. Greg. Lopez l. 4. verb. A la Iglesia, tit. 11. p. 1. Paz. pract. tom. 1. part. 5. cap. 3. §. 3. num. 30. Cæterum difficultas est de his Ecclesiæ xenodochiorum, atque eremitoriorum, quæ consecratae aut benedictæ nondum sunt, at auctoritate Episcopi sunt erectæ, ad cultumque diuinum destinatae? Videntur enim loci sacri nomine nequaquam comprehendendi. Quia res hæc est odiosa & penalis: at statutum puniens delinquentem in Ecclesia non afficit delictum admissionem in basilica nondum consecrata, quæ propriè Ecclesia non est, ut testantur Abbas rubr. de consecrat. Eccles. num. 3. Angel. verb. Ecclesia, n. 3. Præterea quia nu. 24. cum multis diximus, desiderari, ut locus sacer sit quoad præsentem effectum, benedictionem aut consecrationem Episcopi.

Et facit *Corduba sum* q.12. vbi dicit religiosorum habitacula non esse sacra, ita ut copulam sacrilegam reddant; eo quod non sunt benedicta. Atque ita oratoria non consecrata, nec benedicta, non dici loca sacra quoad hunc effectum, restantur *Enriquez lib. 5. de pœnitent. c. 6. n. 5. in comment. lit. H.* & *lib. 9. de misericordia. c. 27. n. 5. Emmann. Sa. summ. verb. Ecclesia, §. Polluitur Ecclesia. Mapuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 154. n. 13. Cate-*

*rum existimo dici loca sacra, & nomine Ecclesiae comprehendendi. Primo, quia iam dicuntur loca religiosa, nec ad usum profanos redire possunt, ut habetur c. Ad hoc de religiosis dominis: & c. Ecclesiae ad cultum diuinum, ut ad missas celebrandas deputantur, & auctoritate Episcopi, ita ut perpetuo cultui diuino emancipata sint, quæ depuratio Episcopi auctoritate facta locum benedictionis supplet, estque velut consecratio quedam. Secundo, quia haec loca gaudent immunitate Ecclesiae tamquam sacra & religiosa. Ut docent *Abbas, Ang. Sylu. Tabiena, Armil. greg. Lop. hoc n. allegati. Nau. sum. c. 25. n. 17. Contra. multos referens 2. var. c. 20. nu. 4. Paz. pract. tom. 1. p. 5. c. 3. §. 3. n. 27. & dupli seq.* Tertio, quia verior opinio habet statutum puniens delinquentem in Ecclesia, comprehendere admittentem delictum in basilica auctoritate Episcopi erecta, nondum tamen consecrata: ut si is, cui Ecclesia ingressus interdictus est, in ea celebret, efficitur irregularis. Ut tradunt *Calderinus de Ecclesiastico interdicto, membro 2. vers. sed quid si is. Dominie. c. 15. §. fin. n. 6. de sentent. excomm. in 6. Sylvest. Interdictum 6. q. 5. Nauar. super §. la. Levitico, notab. 32. n. 3.* Atque ita hanc sententiam videtur clarè tenere *gloss. c. fin. verb. Consecrata, de consecrav. Eccles. vbi illius textus incidentis Ecclesiam non consecrata pollui semine aut sanguine, rationem reddit.* Quidam locus ille auctoritate Episcopi diuino cultui dictus sit: & semel Deo dicatum, ad profanos vius redire non debeat. Tandem rogabis, an si de auctoritate Episcopi minimè constet, & sic sint haec loca sacra, nec ne, quid presumi debeat? Dic breuiter non sufficere ad eam auctoritatem adfuisse, presumendum, ibi esse oratorium, celebrarique de Episcopi licentia, & id hospitale nomine aliquius sancti appellari, ibique esse campanam, sed oportere ibi cymbalum esse super tectum erectum, publiceque pulsari. Id enim in oratoriis priuatis esse nequit: *uxta cap. Patentibus, de privilegiis. & docent ibi Anton. nu. 2. Abbas num. 1. Idem Abbas c. Inter dilectos, n. 8. de donat. Felinus multis citatis, c. De quarta, n. 12. de prescript. Sylvest. verb. Loca religiosa, quæst. 3. latè *Mascardus de probat. conclus. 869. num. 3. & 4.* Similiter idem presumitur in dubio, si ibi publicè celebretur, omnibus indifferenter ad diuina audienda admissis. Ita docent *Archid. c. Nemo, ad medium, de consecr. d. 1. Abbas, dupli loco proxime citato: & c. fin. n. 2. de censibus, Mascard. aliis relat. d. conclus. 869. nu. 1. & 2.* Idem ex cursu temporis, ut si decennio ibi publicè celebretur, ut cum multis probat *Menochius de presumpt. l. 3. presumpt. 132. n. 51.***

Quintus dico, cœmeterium ab Episcopo benedictum, reputari locum sacrum, efficereque ut copula in eo habita, & sanguinis iniuriosa effusio in eo facta, sacrilega sint. Constat. Quia (ut dixi nu. 21.) quoties actus aduerteratur rei ad quam locus benedicitur, ut officiis diuinis, aut fidibus sepeliendis, est sacrilegus: at in cœmitorio semine aut sanguine polluto nequit aliquis sepeliri, donec reconcilietur: ut constat ex *cap. vnic. de consecrat. Eccles. in 6.* ergo sacrilegium est. Præterea, quia eodem modo, quo Ecclesia, polluitur semine aut sanguine: ut constat ex *eod. c. vnic.* & docent *ibi Gloss. verb. Polluto. Archid. ibi n. 3. Abbas c. Consulisti. n. 2. de consecrat. Eccles. Henricus c. fin. n. 2. eod. tit. Palud. 4. d. 18. q. 8. a. 4. n. 19. & 20. D. Anton. 3. part. tit. 12. c. 6. §. 7. Angel. verb. Consecratio cœmteryi. n. 1. Sylvest. verb. Cœmeterium, n. 1. & q. 1. nu. 2. vbi *Armilla n. 1. Tabiena Consecratio 4. n. 7. init. Lex final. in fine, t. 10. p. 1. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 154. n. 13. concl. 12.* Atque ita comprehendendi nomine loci sacri, & pollui, tradunt *Palud. 4. d. 13. q. 3. a. 2. n. 14. Nauar. sum. hisp. c. 28. addit. ad n. 3. c. 16. & lat. cap. 16. n. 3. vers. Interrogatus autem. Corduba sum. q. 12. Enriquez lib. 5. de pœnit. c. 6. n. 5. in comment. lit. H. Petrus de Ledes. sum. sacram. tract. de Eucharistia, c. 20. Manuel**

1. tom. sum. 2. edit. c. 207. fine. Quare miror, qualiter *Sotus 4. d. 32. q. vni. a. 3. concl. 2. Angles floribus 1. p. de matrim. q. 6. de solvendo debito fin. Graffis 1. p. decision. l. 2. c. 83. n. 10. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 19. Vega. tom. 1. sum. c. 78. casu 1. Cañedo sum sacrament. tract. de matrim. c. 8. n. 75. afferant nomine loci facri non comprehendendi cœmeteria, nec in illis esse violationem, sicut nec in camenis adiacentibus Ecclesiæ.*

Sexto dico, claustra religiosorum, id est, spatiū illud ⁴¹ inter parietes & columnas sub fornicibus constitutum, ab atrioque disiunctum externo, si benedicta sint, religiosisque sepeliendis destinata, comprehendendi nomine loci sacri. Quia benedictionem & deputationem ad diuina habent, sic *Corduba sum. q. 12.*

Septimus dico, cetera religiosorum habitacula, ac officinas, quamvis Ecclesiastica immunitate gaudent, minime tamen dici loca sacra, quæ sanguinis aut semenis effusione violentur, aut reconciliatione indigeant, aut haec sacrilega reddant. Quia nec Episcopi benedictionē, nec ad diuina deputationem habent. Atque ita docent *Nau. sum. hisp. c. 28. addit. ad n. 3. c. 16. lat. c. 16. n. 3. vers. Interrogatus autem. Corduba sum. q. 12. Enriquez l. 5. de pœnit. c. 6. n. 5. in comment. lit. H. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 207. n. 3. Graffis p. 1. decis. l. 2. c. 83. n. 10.* Addunt & bene *Corduba & Enriquez, id esse verum, licet Prior conuentus singulis noctibus benedic dormitorium, & aqua lustrali asperget. Et Corduba bene addit, etiam si sit altare ad celebrandum ibi constitutum.* Quia repudiabitur tunc ut priuatum oratorium.

Tandem dico, quamvis attento iure civili, l. 2. C. de reg. lig. & sumpt. fun. quilibet locus efficiebatur religiosus, si in eo consentiente domino fidelis sepeliebatur: at secus est iure canonico attento, quare locus ille nec erit sacer, nec nomine Ecclesiae comprehendetur. Quia ad id auctoritas Episcopi desideratur, c. Ad hoc de relig. dominis, nec laicis permittitur locum sacrum constitutere. Ita docent *gloss. c. In Ecclesiastico, verb. Si terram, 3. q. 2. & ibi Archid. ad fin. Innoc. c. penult. n. 1. de sepult. & ibi Abbas nu. 4. idem Abbas d. c. Ad hec, n. 3. & c. Quanto, n. 10. de indic. vbi Decius n. 9. Felin. n. 4. Card. clem. 1. in princ. qu. 7. de sepulchro. Sylvest. verb. Loca religiosa. qu. 1. Peralt. 1. Mevius, §. In fundo, num. 5. ff. de legatis, 2. Faber, retin. Imola, Mathefian. quos refert ac lequitur Padilla l. Lubemus, num. 16. de transact.*

D I S P V T A T I O XVI.
Vtrum ratione modi vel situs reddatur vitiosus congressus coniugalis?

S V M M A R I V M.

Explicatur modus naturalis congressus quoad situm, n. 1.
Refertur quadam sententia, n. 2.

Sententia Auditoris, n. 3.

Nileorū, que cōiuges seruato vase naturali efficiunt, est mortale, nu. 4.
An his modis impediatur generatio, aut semenis retentio? & quid si aliqua femina non retineret, n. 5. ubi an interrogandi sint penitentes de hoc?

Quid, si ita copulentur coniuges gratia sobolio impedienda, vel ne ita certa sit, n. 6.

An aliquando culpa vacet, sic congregè, n. 7.

An coniugi penenti modo seu situs non naturali, teneatur alter reddere, num. 8.

Soluuntur argumenta, n. 9.

A D circumstantiam modi, de qua præsens est disput. pertinet tractare, quando naturalis vodus minimè inter cōiuges seruatur variato legitimo vase: vel semine extra illud effuso, siue data opera, siue ex naturali impotencia post matrimonium contingent: vel quando ante utriusque aut alterius seminationem se à copula retrahunt. Et quoties aliquid à coniugibus efficitur, quo prolixi conceptioni obsteratur, vel aborsus sequatur. Et quando seruato legitimo vase solus situs modusq; naturalis concubendi variatur. Et de hoc est præsens disp. De reliquis autem, subsequentibus disputationibus sermo erit. Præmittendū verò est, qualis sit modus concubendi naturalis quoad situm. Is autem est, si mulier succuba, vir autem incubus sit. Quia modus hic aptior est effusione virilis semenis, receptionique in vas feminine, ac retentioni: & congruentior est

est rerum naturæ, cùm vir agens, femina vero sit patiens. Quamobrem omnis deuiaſio ab hoc modo aduersatur aliqualiter naturæ; eoque magis, quo fini huic ſitus contrarius eſt. Vnde minor eſt deuiaſio, dum coniuges à latere, aut ſedendo, ſtanđo, coniunguntur: pellimā tamē, dum præpoſterè, pecudum more, aut viro ſuccumbente. Ita aduerterit Abulens. c. 5. Matth. quæſt. 227. & omnes. Quæſtio igitur eſt de qualitate culpæ, dum vir in uero ſitu, aliquo modo ex dictis, ſeruato tamen uale debito, uoxem cognoscit? Duplex eſt ſententia. Prima culpam lethalem conſtituit in omnibus hiſ modis, aut in aliquibus. Dicitur 1. Quia iſ non eſt uſus uxoris, ut ſic, uxor enim eſt ad ſolum naturalem concubitum. Et cōfirm. quia hi modi naturæ ordinis aduersantur, nec ita certa eſt proles. Secundò, quia eſt abuſus sacramenti coniugij, conſtat autē peruerſionem uſus, & ritus etiam accidentalium in aliis sacramentis, ſacrilegam lethaliter eſſe. Tertiò ſpecialiter de modo præpoſtero probatur. Quia cùm natura hunc modum bestiis præſcripſerit, vir eum appetens, illis ſimilimus efficitur. Quarto, quando vir ſuccubat. Quia modus hic naturæ ordinis proſuſus aduersatur, cùm repugnet receptioni ſeminis in uas feminine, retentionique, ac effuſione viri. Præterea, non ſolus ſitus, ſed & perſonæ conditio variatur: eſt enim naturale viro agere: ſemina vero pati: viſ autem ſuccubans, quantum eſt ex ipſa ſitus forma, patitur, & ſemina incubans agit: quam mutationem quantum natura ipſa abhorreat, quiſ non videat? Quinto, quia in hift. ſcholaſt. c. 31. ſuper Genes. ex Methodio dicitur, diluuii cauſam fuſſe feminas in infaniam verſas, abuſas fuſſe viris, illis incubentibus, hiſ ſuccubis. Et conſimetur. Quia teſte Abulense ſtatiſ referendo, aliqui de hoc modo congreſus exponunt locum illum D. Pauli Rom. I. ſemina eorum immutauorant naturalem uſum, in eum qui contra naturam eſt. Quod inter peccata lethalia Paulus ibi annumerat. Ideo hanc ſent. tuerunt de omnibus modis, Præpoſitus rubr. de ſponsalib. n. 13. Monald. ſum. tract. de matrimonio, tit. de bonis matrim. ad finem. Alexan. Angelicus, quiſ refert, dicens eius opinionem eſſe tutiorem, Henricus c. Inquisitio- ni. n. 12. de ſentent. excom. Palud. 4. d. 31. q. 3. a. 2. n. 15. quando neceſſitas non uirget, ſed ſola voluptas eſt cauſa. Et Abulens. c. 5. Matth. q. 227. loquens de modis concubendi à latere, ſedendo, aut ſtanđo, ait, vbi cauſa iusta abeſt, nil certum definiri poſſe, at magis ab iis cauendum eſſe, tamquam à culpa lethali: & q. 228. loquens de modo præpoſtero bestiarum more, dicit eſſe lethalē, quando iusta cauſa deſideratur, ob ſolamq; voluptatem talis modus exer- cetur, & q. 230. dicit modum quo ſemina incubat, ſemper eſſe mortalem. Idem videtur tenere Vincent. in ſpeculo mor. to. 3. l. 3. d. 2. p. 9. ad finem, vbi connumerat inter peccata contra naturam hos modos, & ita clare videtur ſentire eſſe culpam mortalem. Idem videtur ſentire Philarc. de offic. ſacerd. to. 1. par. 2. l. 4. c. 19. paulo poſt princip. licet enim noꝝ ex- plicet ſit mortale necne, at inter plurima alia peccata, quaꝝ manifeſtè ſunt mortalia, refert ſi modo indebito aut extra uas coniuges copulentur. Et aliquando eſſe lethalē culpam videntur ſentire D. Thom. 4. d. 31. in fine, in expoſitione literæ: & Rainerius 2. p. ſum. t. de matrimonio, c. 13. dicunt enim hos modos non ſemper eſſe culpam mortalem. Et D. Anton. 2. part. tit. 5. c. 4. in princ. dicit aliquando, licet non ſemper, eſſe lethalē culpam. Et ſpecialiter modum præpoſterum eſſe lethalē, docent Aſlenſis 2. p. q. 171. membr. 3. Aſlenſis ſum. 2. p. l. 8. tit. 9. a. 2. q. 1. Nicol. de Orbelleſ 4. d. 32. q. vn. §. 7. Alexand. in ſuo Enchirid. 2. p. in 6. precepto, vbi de debito coniugali, §. Si vir à posteriori, & Veracruz. 3. p. Specul. c. 15. conclus. 2. dicit ſe ſuſpicari eſſe mortale. Adduntque Aſlenſis, Aſlenſis, & Alexand. minimè cauſam iuſtam excuſare à culpa, benē tamen illam extenuare. Et de modo, quo ſemina eſt incuba, tenent idem Henric. d. c. Inquisitio. n. 15. Aſlenſis d. ar. 2. q. 2. Nicol. de Orbelleſ, d. q. vn. §. 8. Veracruz d. conclus. 2. & dicit eſſe probabile Enriquez. l. 11. de matrim. c. 16. n. 6. nec abhor- rent. Caiet. ſum. verb. Matrimonium, c. vlt. de peccatis in uſu eius, verſ. 2. cap. & Nider in ſua ſumma, precept. 6. c. 4. verſ. Dicitum eſt

tertio, iuncto fine illius capit. ibi, in praefatis casibus.

Secunda ſententia (cui tamquam longè probabiliti 3 adhæreo) ait, nullo ex hiſ modis commiſſeri coniuges ſer- uato uale legitimo, eſſe culpam mortalem: ſed graue ve- niale, increpando que eſſe grauiter coniuges ita coen- tes. Prob. 1. Quia ſemen non recipitur in feminine ma- tricem per iuſtificationem, ſeu deſcenſum, ſed per attractio- nem, eo quod ſit virtus naturalis in ea ſemen attrahens, ſicut in ſtomacho reſpectu cibi. Quod vel ex eo conſtat, quod refert D. Thom. quodlib. 6. a. 18. nempe, cum ſemina quædam in eodem leſto cum patre accubaret, ab ipſo ſe- men in ſomni emissum attrahit, granidaq; inde effecta eſt. Idemq; in balneis accidiſſe, in quibus erat ſemen à vi- ro deciſum, attelantur DD. graues. Et hanc virtutem at- tractiua eſſe in matrice, docet Arist. 1. 2. de generat. animal. c. 4. Ergo nullus corporis ſitus in concubitu obſtar generationi, ac proinde noꝝ conſtituet culpam lethalem. Cū ſeruetur finis matrimonij legitimus, qui eſt poſſe ſobolē concepi, & inordinatè querere delectationem intra ma- trimonii limites, ſolum ſit culpa venialis: ut probauimus hoc lib. disp. 11. nu. 4. Et conſimetur, quia ſi matrix ſemē di- ſtantis attrahit, à fortiori ſibi contiguum attrahet, acreti- nebit. Secundò, quia eſt abuſus, ac naturalis ordinis per- uerſio in ſolis accidentalibus, cùm uas legitimum ſerue- tur; ſicut dum coniuges gratia voluptatis captandæ copu- lantur, nec tenentur coniuges maiorem prolis certitudi- nem curare, ſatis eſt illius conceptionem non impedi- re. Quare haec tenet Albertus Magnus 4. d. 31. a. 2. 4. vbi ſupplem. Gabr. q. vn. a. 2. concl. 6. Ioan. de Friburgo ſum. confeſ. 1. 4. tit. 2. q. 47. Caiet. 2. 2. q. 154. a. 1. circa ſolut. ad 4. §. Ad primum ergo du- biuſ dicitur, & §. Ad ſecondum de modo, & a. 12. ad ſecondū du- biuſ. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 20. §. 3. Geron. 2. p. in compend. Theolog. tract. cui ſit confeſſio facienda, alphab. 27. lit. G. Victoria ſum. de matrim. n. 273. Petr. de Soto, lect. 16. de matrim. §. finem ſequitur modus. Nauar. ſum. c. 16. n. 42. & c. Conſideret, in princ. n. 84. de pa- pipient. d. 5. Sotus 4. d. 31. q. vn. a. 4. ad fin. vbi Ouandus q. vn. propos. 3. Palacios 4. d. 32. disp. 1. f. 709. vers. At vero Thomæ. Le- deſm. 2. p. 4. q. 51. a. 6. propos. 7. Margarita confeſ. 6. precept. f. 86. col. 2. Alcozer ſum. c. 20. f. 71. §. Mirar mugeres. Metina l. 1. ſum. c. 10. §. 13. f. 132. vers. 2. Rosella verb. debitum, n. 11. & verb. Luxu- ria, n. vlt. Ang. verb. debitum, n. 25. vbi Syluest. q. 4. Tabiena ma- trimoniuſ 3. q. penult. Armilla verb. Luxuria, n. 5. & verb. Ma- trimoniuſ, n. 68. Graffis 1. p. decision. l. 2. c. 82. nu. 17. Barth. à Leedes. diffic. 28. de matrim. dub. fin. & de penitent. diffic. 12. in interrogatio- nib. circa 6. preceptum. Petr. de Leedesma de matrim. q. 49. ar. 6. dub. 2. concl. 7. Enriquez. l. 11. de matrim. c. 16. num. 6. Matienzo lib. 5. recop. tit. 1. gloſſ. t. rubr. n. 108. Humada ſuper l. 2. t. 1. par. 1. gloſſ. 2. n. 16. Manuel 1. tom. ſum. 2. edit. c. 243. fine. Viuald. cande- labro ſacrament. 1. p. de matrim. n. 261. Vega 1. to. ſum. c. 78. caſe 2. Emm. Sa ſum. verb. debitum coniugale, verb. Nullus modus. Lud. Lopez 1. p. inſtruct. cap. 87. fine, & cap. 82. vers. Igitur loquendo. Quamuis enim cum temperamento loqui videatur, il- lud omnes admittant, ut videbimus n. 5.

Hinc deducitur, nil eorum, quaꝝ coniuges in copula ef- 4 fiunt, ſeruato legitimo uale, culpam veniale excede- re. Quia generatio minimè impeditur. Ita docent Albert. Magn. Supplem. Gabr. Ioan. de Friburgo, Angelus, Syluest. Geron., Sotus, Ouand. Matienzo, n. 109. Margarita confeſſ. Viualdus, Ve- ga, vbi eos retuliſſi prel.

Temperatur tamen noſtra ſeconda ſententia, niſi tali 5 concurbi modo generatio impediatur, quia ſemē re- ceptū intra uas feminine minimè retinetur, ſed foras ex- pellitur ratione modi extraordiñarii cōcubitus. Ita tem- perant Caiet. Rosella, Angelus, Armilla, Palacios, Metina, Gra- ffs, Petrus de Leedesma, Barthol. à Leedesma, Enriquez, Matienzo, Ludouicus Lopez, Vega citatin. 3. Sed haec moderatio vera eſt in ſe, ſi enim impideſſet generatio, manifestum eſſet le- thale ſcelus contra naturam. At non eſt neceſſaria. Quia nec impeditur generatio, nec effuſionis ſeminiſ extra uas eſt periculum ratione virtutis attractiue matricis. Ut pro- bauim. n. 3. Atque ita minimè impediſſet generationem do- cent Albertus Magnus, Caiet. Syluest. Victoria, Sotus, Nauar.

c. Con-

c. Consideret, c. n. 8. 4. Palacios, Alcozer, Margarita, Enriquez, Petrus de Ledesma, Barth. à Ledesma, quos n. 3. retuli. Quare si experientia constaret in eo concubendi modo semen minimè retineri, sed effundi, ob feminæ vasis nimiam humitatem, vel laxitatem, esset peccatum mortale iuxta omnes. Ut bene aduerit Lud. Lopez 1. p. instrukt. c. 82. §. Igitur loquendo: & c. 87. fine. Quia impeditur generatio, quæ est finis principalis matrimonij. Contrarium tamen ego intelligerem, si effusio illa non ex concubandi modo, sed ex aliquo morbo consurgeret. Quia non est situs in causa effusionis, & præter intentionem coniugum dantium operæ rei licet euenerit, nec impedimentum retinendi est perpetuum: de qua re latius dicemus disp. sequi. Id tamè obseruandum est, ex aliqua seminis effusione extra vas, non concludi variationē debiti situs esse mortale. Quia solet matrrix aliquando parum semen retinere, quod ad generationē sufficiens sit, expulso reliquo. Sic obseruant Sylvest. & Humada, vbi n. 3. eos retuli. Ex his infero, confidentem situm extraordinarium in concubitu, seruato legitimo vase, non esse necessario interrogandum de effusione semenis extra vas, euenerit nec ne, vel expertus ne sit illius periculū. Quia hæc non frequenter, sed rarissimè accidunt.

6. Quamvis autem variato situ conuenirent coniuges, ne ita certa sit proles, crederem eos non esse lethalis culpas reos. Quia non tenentur certioremodum ad prole cōcipiendam eligere, sicut minimè tenentur ut mediis aliquibus faciliori conceptioni deseruentibus, sed sux obligatiōni satisfaciunt, si nihil efficiant, quo conceptioni obstat, nec carēdi prole desiderium est mortale: vt probauit hoc 9. lib. disp. 8. n. 10. Ita docet Palacios 4. dist. 32. disp. 1. fol. 709. vers. At verò Thoma. Quod si animus esset omnino impedire fecurum, licet concubendo his modis minimè impediatur, esset peccatum mortale contra naturam. Quia cum actus internus & externus sint eiusdem malitiæ, sicut impedire generationem est mortale contra naturam illius actus, quem natura ad proliis conceptionem tetulit, ita velle impedire erit. Ita Suppl. Gabriel. 4. dist. 31. q. vn. art. 2. post 8. conclus. coroll. 4. Ledesma 2. part. 4. q. 51. art. 6. propos. 7.

7. Id autem monuerim, aliquando inuersionem debiti situs omnino culpa vacare: videlicet, vbi non captandæ voluptatis gratia accidit, sed aliqua iusta causa intercedēti; vt quia dispositio corporis aliud non patitur ob pinquedinem viri, vel propter suffocandi fœtus periculum in prægnante: vel alia simili causa honesta occurrenti. Sic D. Thom. 4. d. 31. in fine, in exposit. lit. quamvis enim solius dispositionis corporis aliud non patientis meminerit, at DD. extendunt ad alias iustas causas. Ita Suppl. Gabr. Ioan. de Friburgo, D. Anton. Sylvest. Armil. Caietan. in sum. verb. Matrimonium, c. vlt. de peccatis in vſu eius, vers. 2. cap. & 2. 2. q. 154. art. 11. dub. 4. §. Pro prima tamen objectione, & a. 1. circa solutionem ad 4. §. ad 2. de modo. Margarita confess. Alcozer, Barthol. à Ledesma, Veracruz 3. p. Speculi, a. 15. conclus. 3. Enriquez, Vinald. Matienzo, Graffis, Lud. Lopez, vbi eos retuli n. 3. & immerito id dixit sub dictione, fortè, quasi dubitans, Ledesma 2. p. 4. q. 51. a. 6. propos. 7.

8. Difficilius tamen dubium est, an coniugi exigenti modo indebito quoad situm, teneatur aut licet possit alter reddere. Et quidem, quando sic concubere esset lethale, propter effusionis semenis extra vas periculum: iuxta dicta n. 5. non dubito esse mortale, etiam reddere, vt bene Lud. Lopez 1. part. instrukt. c. 82. §. Igitur loquendo, & constat ex iis, quæ dixi hoc libro, disp. 6. n. 16. talis enim congressus est prohibitus ob circumstantiam ipsi actui inhærentem, est enim contra naturam, atque perinde ac si vir pereret vt vxor cooperaretur sibi ad pollutionem. Quare nullus timor etiam mortis excusat tunc feminam redditem. Iuxta ea quæ tradam disputatione sequenti, n. 3. Similiter vbi vir petens esset immunis culpa, iuxta dicta num. præced. tenebitur vxor reddere. Quia non est unde excusat, cum modus ille tunc nec in honestus nec vitiosus sit. Quando autem est venialis culpa in exigente, est

tota difficultas. Quidam enim ex iis, qui censem esse culpam veniale variare situm, dicunt vxorem non teneri reddere. Quia non petitur debitum modo debito & naturali. Sic Armilla, verb. Debitum, n. 7. Palacios 4. d. 32. disp. 1. f. 712. casu 10. licet non omnino aperte, dicit enim coniugi petenti modo non naturali, minimè teneri alterum reddere: atque ita non exprimit num loquatur de modo omnino non naturali, an de solo non naturali quoad situm: at ratio quam reddit, scilicet, quia culpa est accessus, utrumque modum comprehendit: & de utroque in ea disputacione egerat. Idem tenet Barth. à Ledesma de matrim. dub. 71. concl. 4. & videtur tenere D. Anton. 3. parte, tit. 1. c. 20. §. 7. vbi dicit coniugi quocumque sine petenti, modo naturaliter petat, teneri alterum reddere. Et clarè §. 3. dicit, consulendum esse vxori ne reddat viro petenti non seruato legitimo situ. Idem videtur sentire Lud. Lopez hoc eodem n. citatus, ait enim non esse mortale sic reddere, & fortè nec veniale, si timore ducta vxor reddit. Imò Adrian. 4. q. 14. de matrim. vers. Pro huius succinta, ait teneri mulierem negare debitum viro petenti modo innaturali: subiectet tamen qualiter modum non naturalem usurpet. Et negari non potest hoc esse probabile, eo vel maximè, quia est probabile variationem situs esse culpam mortalem in petente. Quare bene dixit Enriquez lib. 11. de matrim. c. 16. n. 6. vix teneri vxorem reddere viro succubanti. Et subdit rationem in comment. lit. 8. propter probabilem opinionem grauis culpa. At probabilius mihi est teneri reddere. Ducor, propter doctrinam traditam hoc lib. disp. 6. n. 6. vbi dixi teneri coniugem reddere, quando exigens solam veniam culpam admittit. Quod expresse docet Petrus de Soto, lect. 16. de matrim. nam §. Finem sequitur modus, ait variationem situs esse culpam veniale: & §. vlt. dicit quoties sola est culpa venialis in petente, teneri alterum reddere. Idem videtur sentire Caiet. 2. 2. q. 154. a. 1. circa solutionem ad 4. §. Ad 2. de modo, vbi opponens non esse vxorem ad talis concubitus modum, id negat, dicitque vxorem esse ad omnem actum, ex quo sequi potest generatio, quamvis actus modo naturali sit principalis.

Ad argumenta n. 2. proposita resp. Ad 1. constat ex dictis n. præc. in fine. Ad confirm. dic modum esse innatrali solum accidentaliter, cum non contrarietur principali fini matrimonii: nec tenentur coniuges curare omnimodam proliis certitudinem, vt probauit n. 6. Ad 2. nego anteced. non enim est abusus sacramenti, nec eius ritus variatur, cum actus coniugalis minimè sacramentum sit. Ad 3. fateor similem bestiis effici, cum tamen id sit in modo quodam accidentaliter, non constituit culpam lethalem. Ad 4. nego aduersari infusioni & receptioni semenis, vt constat ex dictis n. 3. & illa variatione est accidentalis, at secundum situm, quare non excedit culpam venialem. Ad 5. Pereira lib. 8. in Genes. num. 9. & 10. optimè confutat quod eo in loco docet Methodius: vnde non fuit ea diluvii causa. Ad confirmationem negatur ea expostio; sed glossa ordinaria & Nicolaus de Lyra ibi explicant, quia feminæ mutuo polluebantur, secummet concubentes, ac masculi cum masculis: & eodem modo explicat glossa interlin. ibi.

D I S P U T A T I O XVII.

Vtrum sit culpa lethalis, quoties in actu coniugali, vase naturali omisso, innaturale usurpat, aut utriusque coniugis semen data opera non simul, vel extra legitimum congressum emittitur: aut ex impotentia superuenienti extra vas effunditur?

S V M M A R I V M.

Quotuplex sit questionis disputanda, n. 1.
Culpa lethalis est contra naturam, intra vas innaturale copula, num. 2.
Quid in feminæ consentienti, vel quando semen vnde extra maritum effundere, n. 3.

Quid

Quid si maritus velit sodomiticę copulam inchoare, non animo consummandi, nisi intra vas naturale: n. 4. referetur quadam opinio, & confusatatur, n. 5.
 Quid si in accessu coniugali vir in cogitatione alterius feminę, aut feminę, alterius viri delectetur? n. 6.
 An sit mortale, quoties non simul coniuges semen consulto effundunt? proponitur ratio dubitandi, n. 7. vbi iuncto n. 8. & 9. an sit necessaria ad generationem simultanea effusio.
 Conculendum est ut curetur simultanea effusio, etiam se prouocando, num. 8.
 Non est necessario: & coniux prius seminans non tenetur alium expellere, n. 9.
 Quid si vir se prouocet ad prius seminandum? n. 10.
 Num sas viro sit continuare concubitum, vbi prius seminavit, ut feminę seminet? n. 11.
 Voluntaria seminis virilis aut feminae fusio extra vas est mortalitas, n. 12.
 Quid, vbi parva est distillatio, aut ex natura festinatione? n. 13.
 Quid de involuntaria ex tactibus conjungentis: & obligatione semen receptum retinendi? n. 14. remissio.
 An liceat in aliquo euentu gratia vite tuenda procurare pollutionem: & quare nunquam liceat? n. 15.
 Quid si pollutio iam è lumbis decisifit, vel fluere incepit? n. 16.
 An sit mortale distillationem & commotionem notabilem procurare? num. 17.

Quando impotentia matrimonium subsequitur, & non est spes fore ut vir possit intra vas seminare, an liceat congrederi? n. 18.

An liceat tunc tactus, & similiter quando impotentia procedit, sed medicamentis, ut incisione, auferri potest, quam vxoris recusat? n. 19.

Quid, vbi est spes fore ut aliquando possit vir intra seminare? n. 20.

Quid de impotentia ratione feneccitatis, & vbi vir credit fore ut illa vice non possit intra seminare, sed extra? n. 21.

Quid si feminam recipiat, minime tamen semen retineat? n. 22.

Num continuo si semen soleat expelli damna sit copulam? n. 23.

Quid, vbi dubium est num impotentia seminandi intra vas, aut semen retinendi post matrimonium contigens, sit perpetua? n. 24. Et quid, quando coniux potest coire sed non seminare: vel feminam non potest parere absque periculo sua vita vel prolis: vel quando non potest probari potentia? n. 25.

TRIPLEX in hac disput. inuoluitur questio. Primo quando vas innaturale usurpatur. Secundo, quando seminatio vtriusque coniugis non est simultanea: vel data opera est extra vas legitimum. Tertio, quando est extra, ratione impotentiae.

Questio I. An semper sit culpa lethalis, vbi vase naturali omisso, innaturali coniuges abutuntur? Et quidem vbi in vase innaturali copula consummatur, aut est animus consummandi, manifesta est sodomia lethalis, peccatumque contra naturam. Quia aduersatur fini naturae illius copulae, qui est prolixi generatio. Nec vxor ad similem copulam, sed ad solam copulam intra vas legitimum, vxor est.

3 Aliqui tamē id admittunt, (vt refert Abulensis c. 5. Matth. q. 22.4.) vt verum sit in viro agenti, secus in feminam patienti. Quia non habet sui corporis potestatem, sed solus vir. Deinde, quia stat potenter reum esse culpe, reddentem verò illius immunem. Verum tenendum est nullo modo licere vxori pati copulam sodomiticam, aut effusionem seminis extra vas: licet alia mors sibi comminata obeunda sit. Quia ea copula est intrinsece mala, peiorque fornicatione, quæ nullo timore potest honestari: nec est matrimonialis, quæ sola licita est. Ita Alensis 2.p.q.166. membro 3. ad 2. Abulensis d. q. 22.4. D. Anton. 3.p.t.1.c.20. §. 3. Sylvest. verb. debitum, q. 4. init. Tabiena Matrimonium 3. quest. penult. Ledesma 2.p.4.q.51. at. 6. propos. 5. Margarita confess. 6. pracept. f. 86. pag. 1. Graffis p.1. decision. 1. 2. c. 82. n. 13. Nec obstat argumentum contrarium, quoniam vir non habet potestatem in vxoris corpus, ad quemcumque vsum, sed ab solū vxoriū intra vas legitimum. Hoc tamē libenter fatebor, si velit vir intra vas legitimū copulam habere, quamvis tempore effusionis feminis soleat membrū retrahere, quo semē extra decidat, vxorem copulæ assentientem, minime autem membris retractioni, liberam esse à culpa. Quia dat operā rei licitae, debitū legitimē exactū reddēs, & malitia viri est omnino extrinseca, & aliena ab illo actu, nec vxor illi assentiens fit particeps, quin potius dissentit culpe.

4 Rogabis forsitan, qualis culpa sit, si vir volens legitimē vxori copulari, quo se exciter, vel maioris voluptatis ca-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

ptandæ gratia, inchoet copulam cum ea sodomiticā, non animo consummandi, nisi intra vas legitimū, nec cum periculo effusionis extra illud. Questionem hanc retigit Nauar. 1. 5. cons. in vtr. que editione, sit de penit. & remis. cons. 7. & facile se ab ea expediri, dicens tantum reperi peccatum tactus cuiusdam illiciti, nec teneri virum cōfiteri circumstantiam sodomie. Quare aperiē solam veniale culpam in eo actu agnoscit: nullamq; reddit rationem. Et huic sent. fauere videtur Ouandus 4.d.31.q.vii.propos.3. vbi ait omnem coitum libidinosum excusari inter coniuges, modò non sit periculum extraordinariæ pollutionis. Atque probari potest. Quia quidquid coniuges efficiūt seruato ordine legitimo, non excedit veniale crimen: (vt diximus disp. præc. n. 4.) vas autem seruari dicitur, quoties extra illud non effunditur semen: vt contingit in præsenti. Secundò, quia tactus hic, instar tactuum membrū virilis cum manib; aut vxoris cruribus, reliqui que partibus, potest ad copulam coniugalem referri, nimirum, vt vir ea delectatione excitetur, aptiorque ad eam efficiatur: & esto ad solam voluptatem referretur, esset culpa venialis, qualis sunt ceteri tactus ita relati ad voluptatem.

Cæterum viris doctissimis à me consultis vitum est cul-
pam esse lethalem sodomie inchoata: idq; meritò. Quia ille tactus nec ex se, nec ex tangentis intentione, potest ad actum coniugalem referri: eo quod medium improportionatum & alterius ordinis luxuriæ sit. Sicut esse mortale distinctæ speciei, inter solitos habentes animum intra vas debitum consummandi. Atque hinc soluuntur facilè obiecta. Quoniam non dicitur vas legitimū seruari, quādo usurpatur illegitimum ad alterius luxuriæ ordinem tendens, licet intra illud non consummetur. Et ceteri tactus non sunt media improportionata, nec alterius ordinis luxuriæ. Quare tactus hic reputatur instar aliorum inter coniuges, qui ad summum culpæ veniales sunt.

Similiter esset culpa mortalis, si coniux in actu coniugali delectetur in alterius viri aut feminæ cogitatione carnaliter dilectorum. Quia est delectatio morosa in obiecto lethaliter malo. Ita D. Anton. 3.p.t.1.c.20. §. 1. Sylu. verb. debitum, q. 2. si. Philiav. de offic. sacerd. to. 1.p.2.l.4.c.19. paulo post princ. Merito tamen dicunt, carnaliter dilectorum: Quia si delectatio in nulla re turpi esset, sed in sola pulchritudine viri aut feminæ, ac posset in cogitatione arboris pulchrae delectari, vt vel sic ad actum coniugalem excitetur, nullam video lethalem culpam. Cum delectatio in nullum turpe obiectum feratur, & ad honestum finem dirigatur. Non tamen est hoc aliqui permittendum, sed valde dissuadendum est ratione periculi.

Questio II. An sit culpa lethalis, quando data opera seminatio vtriusque coniugis non est simul: aut semē extra legitimū congressum effundit? Et videtur lethalem esse culpam, vbi cōsulto seminatio vtriusque non est simul. Quia cū ex semine maris & feminæ vnum principium actuum generationis consurgat, vtrumque simul concorrere necesse est ne generatio impediatur: vt docent Galenus 1.4. de r̄su partium. c. 7. Petr. Mato 1. de semine, fol. 59. §. Intercedente. Et saltē vbi vir prius seminat, quam feminā, impediri generationem, tradunt Atticenna sen. 21. tertij 1. de membris generationis, c. 7. de sterilitate, vers. Error autem accidens est. Vbi Iacobus de Partibus & Gentilis de Fulgilio. Item Nicolaus Florentinus super sermone 6.c.13.

Prima tamen conclusio sit. Sanum est consilium, vt curetur simul vtrumque semen effundi: quare coniugi tardiori ad seminandum consulendum est, vt ante concubitum tactibus venerem excitetur, vt vel sic possit in ipso concubitu simul effundere semen. Ita Caietanus 2.2. quest. 154. art. 11. ad fin. dubio 5. Tabiena, verb. Luxuriosus, quest. 6. §. 7. & ratio est. Quia licet semen mulieris non sit ad generationem necessarium, multum tamen confert ad facilis generandum. Tum quia vis actua seminis virilis in femineum agens conceptum pulchriorem ac nobiliorem format. Tum etiam, quia feminea matrix voluptate effusionis seminis irritata ac incensa, auditus

TTT

virile

virile semen complectitur. Et femineum semen valde vtile esse generationi, ad idque à natura institutum, vel ex eo conuincitur, quod natura nil frustaneum, sed vniuersa in finem aliquem referens agat. Cum ergo veneream delectationem, eamque vehementissimam in feminæ seminazione constituerit. Cuius manifestus testis est, sedatio venereæ concupiscentiæ ex illa in feminis cōsurgens, signum est euidentis hanc seminacionem à natura institutam ad generationem, specieiq; conseruationem, si non ut necessariam, saltem ut vtilissimam.

⁹ Secunda conclusio. Non est necesse utrumque coniugem seminare simul. Quare dum vir semen effudit, minime tenetur feminæ effusionem expectare. Probatur, quia femineum semen nec esse necessarium, nec actiuè ad generationem concurrere, docent Galen. sibi contrarius, i. l. de sanit. tuenda, c. 1. & l. 2. de naturalibus facult. ca. 3. Arift. l. 1. de generat. animal. c. 2. & l. 2. c. 3. Auicenna l. 9. de animalib. c. 1. Alb. Magnus l. 5. de animal. c. vlt. Hugo Senensis super libros Tegni Galeni, l. 2. super §. Frigidum vero & secum, textu 1. & multi alijs: & vniuersa Theologorum schola (si Scotti seclatores excipias) cum D. Th. 3. p. q. 31. art. 4. ad 3. Quod inde constat. Quia experientia teste feminæ omnino inuitæ, in balneisque semen virile recipientes concipiunt: tunc autem minime seminant, alias veneream delectationem maximam non possent non sentire. Ergo cum absque eo semine, nedum vbi non simul, sed post effunditur, generatio sequatur, nullum preceptum constringit ad pariter effundendum. Nec obstat id generationi conuenientius esse. Quoniam non tenentur coniuges conuenientiorem ac faciliorem generandi viam eligere, sed satis illis est, si generationi non obstant, iuxta dicta disp. preced. nu. 6. Et ideo hanc conclusionem tenet Enriquez libr. 11. de matrim. c. 16. num. 7 fine.

¹⁰ Hinc deducitur minime culpæ lethalis reum esse virum tactibus irritantem venerem, scientem se ob id præmaturius femina seminare. Quia concursus utriusque seminis minime ad generationem desideratur, ut num precedent probauimus. Sic viri sapientissimi è Societate Iesu, & Enriq. lib. 11 de matrim. c. 15. n. 3. dicens sic sensisse DD. Complutenses hac de re consultos.

¹¹ Tertia conclusio. Marito fas est copulam continuare, vbi ipse semen effudit, donec femina seminet. Quia hoc pertinet ad completam copulæ vxoriae consummationem. Sic Caietan. Tabiena, num. 8. Relati, Graffis part. 1. decis. l. 2. cap. 82. num. 15.

¹² Quarta conclusio. Voluntaria seminis effusio extra vas, aut modus congregandi, ex quo illa sequatur, est manifestum scelus morale contra naturam. Quia aduersatur fini generationis naturali, ad quam natura ipsa semen destinavit. Quæ ratio in virili semine, vtpote omnino ad generationem necessario, manifestè locum habet. Sed idem est dicendum de feminea pollutione voluntaria: illius enim semen à natura ordinatum est ad generationem, aut tamquam necessarium, iuxta vnam opinionem: aut saltem iuxta veriorem, tamquam vtilissimum, & valde ad illam conferens, ut probauimus. Insuper conclusio hæc constat ex c. 38. Genes. vbi refertur Onam Iudæ filium à Deo interfectum esse, remq; detestabilem fecisse, fundendo semen extra vas vxoris fratris sui, quo proli generationem impedit.

¹³ Et hoc quidem accipendum est, siue in toto actu cōiugali, siue in parte, aut in illius fine, totum semē aut pars illius extra vas fundatur. Ita Caiet. 2. 2. q. 154. a. 1 circa solut. ad 4. 5. Ad singula autem. Quod tamen temperare oportet. Nam excusari potest vir à culpa, si præter intentionem, dum legitimè congregi conatur, ex festinatione quadam semen extra effundit: etiam si metu aliquali sic effundendi accesserit. Quia id non vitio, sed natura festinationi tribuendum est. Ita Sotus 4. d. 31. q. vn. a. 4. ad fin. Barth. à Le-desma diffic. 28. de matrim. dub. vlt. concl. 1. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 79. fn. & 2. p. de matrim. c. 45. f. 1105. col. 2. Petrus de Le-desma de matrim. q. 49. a. 6. dub. 2. conclus. 3. Graffis 1. p. decis. lib.

2. c. 82. n. 14. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 143. nn. 20. Vega 1. to. sum. c. 78. casu 7.

De pollutione autem inuoluntaria ex tactibus inter 14 coniuges consurgent: dicam hoc libr. tota disp. 45. atque de obligatione semen acceptum retinendi dicam disput. 20. num. 3. & 4.

Quinta conclusio. Quamvis licitum sit manum, testiculos, aut quodvis aliud membrum sibi amputare, vbi id ad vitam tuendam desideraretur: at pollutionem procurare, numquam potest licere, etiam medijs alias licitis, ut pharmacis, nec id aliquo bono fine potest honestari, licet omnino ad vitam præseruandam necessarium sit. Cōclusio ab omnibus admittitur: at eius rationem assignare est difficultum. Communiter ea traditur. Quia cum cætera membra ad ipsius indiuidui bonum & incolument natura destinari, administrationem ipsorum indiuiduo concessit, ut ipsa amputare posset, non liberè tamquam si dominus eslet, sed vbi necessitas ac ipsius incolitas id postularet, more legitimi ac fidelis administratoris. Seminis autem, vtpote à natura instituti, non ad ipsius indiuidui bonum, sed ad speciei conseruationem medio coniugali congressu nullatenus dominium aut administratio ipsi homini concessa sunt: ac subinde eius effusionem extra coniugalem copulam in nullo euentu procurare poterit. Quamvis autem hæc ratio communis sit, non omnino placet. Primi, quia generationi deseruire cum propriæ salutis notabili detimento, nedum cum vita periculo, nemo obligatur, etiam altero coniuge debitum petente, ut dicemus hoc l. disp. 24. n. 2. Non ergo, ne frustretur generatio, astringitur homo ad semen retinendum cum vita iactura. Secundi, quia nemo negabit fas esse sirupum accipere semen resoluentem in sanguinem, aliumve humorem alijs vijs expurgandum, ne æger omni medio ad salutem præseruandam corporis destituatur: at generationi æque obstat ac nocet resolendo ac expellendo semen. Accedit, licere ob indiuidui bonum amputare sibi testiculos, generationi necessarios, cum tamen in eo euentu prorsus generatio impediatur: à fortiori ergo licebit, semel vel iterum generationem impedire, effundendo semen, vt vita propriæ consulatur: eo vel maximè, quod vita amissa protius generandi potentia extinguetur. Tertii, quia magis accedit generationi perfectæ fœtus nondum animatus, quam semen: cum tamen expulsio illius licite procurari possit, vbi ad matris salutem desideraretur: ut probauimus hoc libr. disp. 20. num. 9. Et confirmatur, quia semen est pars ipsius indiuidui, sicut fœtus est pars ventris: atque ita non est cur negetur administratio illius, sicut huius conceditur ob bonum totius. Quarti, quia quod ipsa natura disponente naturaliter efficitur, si ratione fiat, nullus estabusus: motus enim ille naturalis auctori naturæ tribuitur: sed non obstanti generationis damno, natura sape, quo se exoneret, semen expellit: licebit ergo ipsam medicamentis ad id adiuvare. Et confirmatur, quia fas est iudiclatronem suspendenti opem ferre, idque curare: eo quod actio illa suspendendi licita sit. Cur ergo actionem virtutis expulsiæ semen nocium expellentis, quæ naturalis est, & cōsequenter bona, adiuvare medicinis nefas erit: Hæ rationes me valde vrgent, vt censem non esse legitimam rationem communiter traditam: atque ita legitimam rationem esse censeo, cur in nullo euentu, & vbi ad vitam tuendam necessarium eslet, licet seminis effusionem procurare. Quia adeo vehemens in seminis emissione delectatio sentitur, ut illam, teste Abulense c. 5. Matth. q. 18. 4. ad 1. homines tamquam summum bonum prosequantur, illique veluti suæ felicitati adhærent. Quare ob id natura in omni euentu ipsius administrationem homini denegavit: ea enim in aliquo casu concessa, euidentissimum subeslet periculum, ut homo à passione libidinis excæcatus, passim sibi persuaderet causam effundendi iustum adesse, atque ita semen prodigere, indique fornicationes, adulteria, aliaque innumeræ luxurie virtus aduersus

uersus commune bonum pullularent. Quibus ut obuiaret natura, merito ac iure optimo praeditam administrationem negavit, non obstante vita indiuidui periculo: quæ bono communi cedere debet, illique postponenda est. Non sic autem contingit concessa ceterorum membrorum ob totius bonum administratione: dolor enim maximus ex ipsorum amputatione consurgens, coerbit à necessaria, nedum à prodiga ipsorum administratione: vnde concludo legitimam rationem cur pollutio voluntaria sit vitium contra naturam, esse, quia aduersatur generationi, ad quam natura semen destinavit: non autem ea est legitima, cum in nullo euentu permissa sit: sed quia omnino est denegata homini, seminis extra matrimonij copulam administratio, ob commune bonum, ad occurrentum periculis ex ea administratione concessa orientibus. Et hac ratione proposita, facile diluuntur obiecta, ea enim omnia probant generationis dampnum minimè obesse, quin aliquando licet ob totius incolumitatem, seminis effusio: nisi obstat vehemens periculum semen prodigiendi, aliorumque vitiorum, ob vehementem delectationem. Atque ideo quamvis ceteris expulsis virtutibus opem ferre medicinis, & calijs modis licitis, ad suas actiones naturales perficiendas, fas sit: huic tamè nefas est. Tandem accipe rationem à posteriori, ad probandum nunquam licere procurare seminis effusionem. Quia minus inordinatus est usus seminis in fornicatione, quam in pollutione, quæ grauius peccatum est, & contra naturam, & tamen in nullo euentu ille licet. Neminemque huic coclusioni aduersum inueni. Altisidor. enim falso citatur pro contraria sententia lib. 2. sue sum. tract. 28. c. 2. q. 2. incidenti: id enim non dicit, sed licere medicinis impedimenta virtutis generatiæ auferre, licet inde præter intentionem sequatur pollutio, de qua te dicam hoc lib. 9. disp. 45. n. 10.

¹⁶ Hinc deducitur non licere cooperari ad seminis iam è lumbis decisi effusionem, quamvis retentio saluti corporis graue detrimentum allatura sit. Quia verè est seminis administratio, & fluxus illius procuratio, & non solum pati. Licebit tamen vbi pollutio est in naturali fluxu, in somnisque cœpit, illam non impedire ob morbi periculum, cessanti periculo cōsensus in delectationem. Ut bene docent Gerson tract. de pollutione diurna, alphabet. 38. lit. 1. in 12. propos. Sotus 4. d. 12. q. 1. art. 7. vers. Vnde ad argument. Cordub. l. 3. questionar. q. 23. fin. Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 74. §. Accedit ad hoc, Emmanuel Sa summ. verb. Luxuria, vers. Cœptam in somno, Vega tom. 2. sum. c. 67. casu 1. Quia id non est procurare, sed pati emissionem seminis, quæ non impeditur à paciente, ne corruptus ille humor noceat. Imo expedit communiter tunc manibus quietis, non hic vel illi tangendo, signo crucis se munire, & Deum attentè ac feruenter orare, ne permitta lapsum in eam delectationem. Ita Gerson illo alphab. 38. lit. G. propos. 8. Adde idem esse, vbi pollutio cœpit culpa patientis, si enim in ipso fluxu præterita culpa eum pœnitentia, non tenetur fluxum reprimere, quia iam pœnitentia interrupta actionem præteritam, nunc autem solum patitur.

¹⁷ Imò procurare notabilem spirituum vitalium deseruientium generationi, & seminis effusioni, commotionē per media etiam alias licita, crederem esse mortale. Quia talis alteratio & commotio est inchoata quædam pollutio, & ad pollutionis consummationem essentialiter ordinatur. Idem censeo de procuratione notabilis distillationis: quia talis distillatio notabilis est per se coniuncta cum notabili spirituum vitalium commotione.

¹⁸ QVÆSTIO III. An quando vir post matrimonium in eam impotentiam incidit, vt intra vas femineum seminare nequeat: vel femina ita arcta effecta est, vt semen recipere non valeat, vel receptum minimè retineat, liceat illis coniugalis accessus cum illius externæ seminationis periculo? Primò dico, si de potestate seminandi intra vas, siue ex viri imbecillitate, aliove morbo, vt quia membro virili truncatus est, aut foramen habet in superiori mem-

bri parte, qua vrina semenque exeunt (vt his diebus de hoc casu consultus fui) aut ex superuenienti feminæ aritudine, prorsus desperatum sit, nequaquam licitus erit coniugalis accessus cum hoc periculo. Quia copula coniugibus permitta est solum intra vas legitimum: ergo vbi haec est impossibilis, non licebit. Ita expresse colligitur ex Caietan. 2.2. q. 154. a. 1. circa solut. ad 4. §. Ad 2. vero casum, vbi hoc licere admittit, vbi impotentia est temporalis, subestque seminandi intra vas spes, & docent Sotus 4. d. 34. q. vn. a. 2. ad fin. corp. vers. Ex quo fit, Enríquez lib. 11. de matrim. c. 15. n. 4. in comment. lit. N. Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 79. ad fin. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 243. num. 9. Vega 1. tom. sum. c. 78. casu 7. idem videtur expresse tenere Maior. 4. dist. 34. qu. 1. col. 3. immediate ante vers. Dubitatur, dicens licere petere & reddere, dum impotentia est dubia: quod adlit probabilis spes cognoscendi, ergo sentit contrarium ea spes cessante.

Secundò dico, his coniugibus licitos esse tactus, si pollutionis periculum absit. Constat, quia sunt veri coniuges, talibus autem copula & tactus permitta sunt: & licet ad copulam coniugalem tamquam impossibilem eos referre nequeant, at possunt ad concupiscentiam carnis sedandam, & ad amoris mutui signa præbenda. Ita colligo ex Soto nu. præced. relato, vbi hos tactus quando adest pollutionis periculum damnat, & colligo ex doctrina aliquorum docentium virum ducentem feminam arctam, cui per incisionem subueniti potest quam ipsa renuit, posse eius amplexibus alijsque tactibus frui, absque pollutionis periculo: cò quod legitimum est matrimonium, quamvis copula impossibilis sit, dum ipsa incisionem refutat. Hi sunt Angles floribus 1. de matrim. q. 8. de impediment matrim. 4. 1. post 1. difficult. dub. 9. Lud. Lopez, Manuel, Vega num. præced. allegati. Cañedo sum. sacram. de matrim. c. 5. n. 37. quod & verissimum est. Cum igitur in nostro casu legitimum etiam consistat matrim. erunt liciti tactus.

Tertiò dico, vbi probabilis seminandi intra vas spes subest, licitum est ad id conari, quamvis per accidens, ac præter intentionem, extra vas semen effundatur. Constat, quia coniux ille operam dat rei licet, procurans copulam sibi possibilem ac permisam, & præter intentionem sequitur externa illa effusio. Secundò, quia c. Laudabilem, de frigid. & malef. conceditur triennalis experientia coniugibus dubitantibus num impotentia perpetua sit, ac subinde an matrimonium valuerit: & tamen illo spatio constat aut semper aut saepe fore, vt semen extra vas decidat: & stante tali periculo est licitum conari ad copulam, iureque approbatur. Quia eo manenti dubio coniuges ius habent in matrimonio perseverandi, idque impedimentum inuestigandi, quod fieri sufficienter nequit, nisi operi coniugali vacando. Fortius ergo in nostro casu id licebit, vbi valor matrimonij certus est, ac proinde certius & fortius ius coniuges habent coniugali copulae vacandi, experiendique num impotentia illa seminandi intra vas perpetua sit. Ita docet Caietanus, quem nu. 18. retuli, & refert accidisse eidam, vt per multos annos intra vas effundere semen minimè potuerit, ac sex annis transactis potuisse, & interim ait conando minimè deliquisse. Idem Nauarrus sum. c. 22. nu. 60. & c. Consideret, in princ. n. 84. de penitentia, d. 5. Enríquez lib. 11. de matrim. c. 16. n. 7. & c. 15. nu. 4. in comment. lit. N. Manuel, Lud. Lop. Vega, quos retuli num. 18. & aperte collitur ex Soto ibi citato, quia dum ait hunc non posse conari, temperat, modo legitimè certus sit se non posse intra vas effundere. Quanto autem tempore experiri possit, dicam n. 24. Hoc autem verum est, licet vix maritus, aut ratione suæ impotentiae aut feminæ arctitudinis, possit intra vas seminare. Quod probant rationes adductæ: affirmatque Enríquez lib. 11. de matrim. c. 16. nu. 7. Et quamvis Palac. 4. d. 34. q. 1. col. 14. dicat huic dubitant de impotentia licere reddere non tamen petere, iuxta c. Dominus, de secundis nupt. At dic vtrumque licere in hoc duobus, vt probauit l. 2. disp. 41. nu. 53. ad primum 2. sententia, & l. 7. disp. 103. fine.

Hinc deducitur, quid dicendum sit de senibus, qui bus

bus vires potestasque seminandi intra vas deficiunt: si enim constat impotentiam esse perpetuam, tactibus citra pollutionis periculum vti poterunt, iuxta dicta n. 21. non autem copula cum eo periculo fundendi semen extra, iuxta dicta num. 21. si autem subsit aliqua spes intra seminandi, aut aliquando, licet vix intra seminare, licebit copula vti cum eo periculo, iuxta dicta n. præc. Et quamvis vbi non constat impotentiam esse perpetuam, sibi vir persuadeat fore vt illa vice, qua congridetur, non possit intra vas seminare, potest deposita conscientia accedere ad vxorem. Tum, quia certus esse nequit, fieri enim poterit, vt præ voluptate coitas, membrum vires assumat, erigaturque, atque ita possit vas penetrare, & intra effundere. Tum eriam, quia vir potens intra seminare, cui licitum est conari, iuxta dicta n. præc. in fine, frequenter sibi id persuadebit, grauiissimisque virgebitur scrupulis, ac in magnas angustias redigetur, si tunc sibi cogredi nefas sit.

22. Idem videtur prima fronte dicendum, vbi femina intra vas receptum semen retinere non posset, sed propterea expelleret, nec spes retinendi supereret. Quod perinde sit semen intra vas non recipere, ac receptum non retinere. Cum fine suo in utroque casu frustetur matrimonium. At censeo tunc nullatenus interdicendum coniugij usum, sed idem de his dicendum ac de coniugibus verè potentibus. Quod perfecta copula coniugalis habetur intra vas, atque per accidens euenniat seminis legitime recepti expulsio.

23. Nec quamvis tunc diceremus illicitum esse coniugij usum, damnandi essent coniuges, quamvis id semper accidat. Quia saepe matrix retinet necessarium semen ad generationem, superfluo expulso, vt dixi disp. præc. n. 5. Ita docent Manuel & Vega, quos n. 20. retuli, Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 79. §. dubio, de quo sum rogatus.

24. Tandem rogabis, quanto temporis spatio liceat conari ad copulam, & experiri, vbi dubium est de praedicta impotentia? Breuiter dic, tamdiu id licere, quamdiu est probabilis spes seminandi intra vas, vt bene docet Enriq. l. 1. de marim. c. 15. n. 4. in comment. lit. N. & colligitur ex DD. c. tatis num. 22. qui nullam aliam temporis moram praescribunt, nisi dum est spes: & Caietan, vt ibi retuli, quem omnes alij allegant ac sequuntur, dicit impotentem qui per sex annos expertus fuit, & tandem potuit, eo medio tempore conando ad copulam minimè deliquisse. Quando autem non esset ea probabilitas, sed omnibus circumstantijs consideratis esset omnino dubium de impotentiæ perpetuitate, nullam aliam certiorem moram praescribere possumus, quam eam, que prescripta est c. Laudabilem, de frigid. & malef. nempe, vt triennalis experientia concedatur. Et quamvis in eo casu sermo sit, vbi est dubium de impotentia praecedenti matrimonium, & consequenter de eius valore: in praesenti autem certum sit matrimonium, & solum dubitetur de impotentiæ perpetuitate, in priori casu ad dirimentum matrimonium omnino, in posteriori autem ad dissoluendum solum quoad copulam, merito legitima ac sufficiens illo triennij spatio capietur experientia in utroque casu, perpetuane sit impotentia an temporalis. An vero idem tempus in senibus expectetur, dixi l. 7. disp. 108. n. 21.

25. An potentibus coire, sed non seminare; vel non poterit patere absq; periculo propriæ vitae aut prolis, vel quando nequit probari in foro externo impotentia coniugis, liceat copula, dixi l. 7. disp. 102. à n. 6.

D I S P V T A T I O XVIII.

Vtrum abusus vxoris contra naturam, siue sodomitæ siue solius molliciei culpam admittendo, sit grauior culpa quam inter solutos, habeatque circumstantiam adulterij necessario contendam?

S V M M A R I V M.

Proponuntur argumenta suadentia non esse adulterium: aut sat esse fa-

teri accessum ad coniugatam in genere, n. 1. & 2.
Num sit grauior culpa cum uxore, quam cum alia soluta aut coniugata num. 3.

Cum uxore est utrumque adulterium, & necessario fatendum, n. 4.

Non satis est fateri accessum ad coniugatam in genere, n. 5.

Soluuntur argumenta, n. 6.

VIDETUR nullam esse adulterij culpam, & leuius peccatum esse abusum tales propriae vxoris, quam soluta. Primo, quia cum propria vxore solum peccatur quoad modum, cum soluta autem est peccatum quoad modum & substantiam, cum inter solutos nulla detur in corpus potestas. Secundo, quia nulla adest hic adulterij circumstantia: vt constat ex D. Ambrof. l. de Patriarch. & habetur c. Nemo sibi 32. qu. 4. ibi, Nec hoc solum est adulterium, cum aliena peccare coniuge, sed omne quod non habet potestatem coniugij. Quem locum Gl. ibi, verb. Sed omne, & Vincent. in speculo doctr. 2. tom. lib. 10. c. 37. explicant sic, id est, omne id quod committitur cum non sua coniuge. Id que constat ex adulterij definitione, quam tradunt Gelasius Pont. c. Lex illa, ad fin. 36. q. 1. & D. Th. 2. 2. q. 15. 4. a. 8. corp. est alieni thorii violatio. In praesenti autem nil fit cum aliena coniuge, nec alienus thorius violatur. Et confirmatur, quia adulterium est contra bonum fidei matrimonij: accessus autem ad suam extra vas legitimum non opponitur fidei matrimonij. Quod inde constat. Nam fides haec, duo includit: alterum, vt coniuges sibi mutuo debitum reddant. Alterum vero, ne alij commisceantur, vt docent D. Th. 4. d. 31. q. 1. a. 2. corp. vbi Palud. q. 1. a. 3. nu. 8. Sotus q. vn. a. 2. immediate post 3. concl. in sol. ad 1. & omnes. At hic maritus non commiscetur feminæ non sua; nec debitum ab uxore legitimo modo exactum negat: vt supponimus, quod si negaret, esset ex hac parte iniustitia, non tamen adulterium. Tertio, quia vxor consentit accessui illi extra vas: ac proinde nulla erit iniustitia. Cum scienti & volenti non irrogetur iniuria, reg. Scienti 27. de reg. iuris, in 6. Adulterium vero species quædam iniustitiae est.

Deinde esto circumstantia sit specialis ac necessario confitenda. Videatur satis esse explicare accessum contra naturam cum coniugata in genere. Quia grauitas adulterij, si adsit in tali accessu ad vxorem, iam explicatur, dum coniugatus fatetur se ad coniugatam quandam accessisse: & si dicas, leuius aut grauius esse cum propria uxore, haec maior grauitas aut leuitas, non est talis, vt in aliam speciem adulterij trahat, nec videtur ita notabiliter augens aut minuens, vt sit necessario detergenda. Quod si dicas, fatendo adulterium cum coniugata in genere, explicari iniustitiam erga illius virum, qualis non est cum propria uxore assentienti. Huic obiectioni facile occurram, si accessus ille cum propria uxore sit ipsa renitentia vel explicetur cum coniugata in genere, viro illius assentienti. Si demum dicas, habere specialem circumstantiam cum vxore: quia speciali precepto vir tenetur illam corriger: quod non præstat, imo ad malum incitat. Satis haec circumstantia explicaretur, si vir fateretur se ab uxore consensem petisse.

His tamen non obstantibus, primo dico, grauius esse peccatum hoc abusus vxoris extra vas legitimum, abusu simili inter solutos. Sententia est expressa D. Augustini de bono coniugali, c. 11. to. 6. & de adulter. coniugis, & refertur cap. Adulterij, 32. q. 7. Glossa c. Quicquid, 32. qu. 2. verb. Ab adulterio, fin. Abulens. c. 5. Matth. q. 225. Sotis 4. d. 31. q. vn. art. 4. ad finem, vers. Appendix autem, petri de Ledes. de matrim. q. 49. a. 6. dub. 2. post 1. concl. & rationem reddam n. sequenti, vbi probabo esse adulterium, cum tamen inter solutos sit simplex peccatum contra naturam. Nec obstat Nauar. l. 2. conf. in utraque edit. t. 1. de iudicijs, conf. 1. nu. 1. asselerere paulo minus grauem esse congressum hunc cum uxore, quam cum alia. Nam si intelligat, quam cum alia coniugata: verum dicit, propter iniuriam quæ irrogatur illius viro: si vero intelligat de alia soluta, intelligendus est, vt secundum quid sit leuior. Quia accessus ad solutam est culpa quoad modum & substantiam rei: ad uxorem vero, solum quoad modum. At absolutè & simpliciter est grauior. Quia cum

vxore, ultra peccatum contra naturam, est dupli ex parte adulterium, nimirum, ex parte viri & ex parte vxoris: cum soluta autem, est adulterium ex parte solius viri.

4 Secundo dico, ultra peccatum contra naturam esse adulterium tam ex parte viri, quam ex parte vxoris consentientis: ac subinde utrumque teneri confiteri circumstantiam utramque adulterii. Sic colligitur ex *Soto & Petro de Ledesma, n. præc. relatis*, dicunt enim accessum hunc esse contra matrimonij fidem. Et ratio est, quia neuter coniux seruat alteri suum corpus castè, quod ad bonum fidei pertinet: non enim est cōiux ad illum actum, sed ad naturalem: ut recte obseruat *Caiet. 2.2. q.154. a.1. in solut. ad 4. §. Ad singula autem obiecta*: ac consequenter talis actus perinde est ac cum alieno cōiuge gestus. Et confirmatur, quia hoc apertè voluit *D. Ambros. n.1. relatus*, vocans adulterium, non solum alienam cōiugem cognoscere carnaliter, sed quidquid potestatem coniugii non habet. Quasi dicat, omne id, ad quod potestas corporum per matrem concessa minime se extendit, adulterium esse, talis autem est copula extra legitimū vas, cum proprio coniuge. Nec refert ne adulterium sit consensus utriusque coniugis: sicut adultera esset copula coniugati cum soluta, de consensu vxoris habita. Quia bono fidei, ad quod per matrimonium astringuntur coniuges, cedere nequeunt.

5 Ultimò dico, non satis esse fateri adulterium cum coniugata in genere, ac peccatum cōtra naturam, sed explicandum esse admisum fuisse cum proprio coniuge. Durcor, quia si explicetur cum coniuge in genere, manifestatur iniustitia aduersus illius coniugem, cum tamen nulla talis sit: nec esset similis culpa, si cum propria coniuge renitente: quia ultra adulterium adesset tunc raptus species, quæ tamen subtiliter. Nec satisfit dicendo, cum consensu viri alienæ vxoris cognite: quia oporteret etiam explicare consensum propriæ, ne detegatur iniustitia falsò aduersus illam: Quod si hic simul explicaretur, conteretur vtique coniux plura peccata, quam reuera admisserit. Cum fateatur cooperationem consensui alieni viri, alienæque vxoris, & propriæ, cum tamen soli propriæ vxoris peccato cooperatus sit.

6 Ad argumenta n.1. proposita resp. Ad 1. dic conclude-re secundum quid esse grauius peccatum inter solutos, ut explicui n.3. fin. Ad 2. dic esse adulterium, opponique bono fidei, nam cum ille non sit vñus coniugis, ut coniugis, dicitur reuera thori illius violatio, ac perinde accessus ad alienam feminam: ut explicui num.4. Ad confirm. constat ex proxima solutione. Ad 3. dic esse iniustitiam aduersam bono fidei, ad quod per contractum matrimonii coniuges adstricti sunt: nec proprio consensu posse eos hoc iure cedere, ut explicui nu.4. fin. Ad argumenta n.2. proposita constat ex dictis n.5. vbi probauit omnes illos fatendi modos esse insufficientes.

DISPUTATIO XIX.

An sit culpa lethalis, siue coniuges, siue soluti à copula inchoata desistant ante utriusque seminationem, maxime si alter seminarit?

S V M M A R I V M.

Referunt duplex opinio, n.1. & 2.

Quando sit licetum, & quando culpa, & qualis, si vir femina non seminante, nec seminandi periculum patiente, de eius consensu ante consummationem se retrahat à copula incepta, n.3.

Quid, si iam femina seminarit, aut seminandi periculum subeat, n.4.

Quid, si è contra vir seminarit, & femina non seminet, sed se retrahat, nitarumque non seminare, n.5.

An ubi sola femina seminaruit, possit vir se retrahere, si aduertat sibi mortis periculum imminere, si seminet: vel quia superuenit hostis aut fera, n.6. & quid, si alij superueniant: quamvis esset periculum ut vir extra vas effunderet.

An in coitu fornicario si femina iam seminaruit, vel sit periculum seminationis, teneatur vir non desistere donec seminet: Vel possit femina se retrahere, quando vir vult seminarit: & quid, si violenter cognitatis sit, n.7.

An fornicans qui semen aptum generationi non effundit, ut contingit eunuchis, admittat duplex peccatum, n.8.

Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Quid, si vir uxore dissentiente non seminet, n.9.
Soluuntur argumenta, n.10.

Quidam asserunt culpam esse lethalem si vir à copula incepta ante seminis effusionem desistat cum effundere possit. Ducuntur, quia impeditur generatio, ad quam copula suapte natura ordinatur: frustrare autē copulam coniugalem suo fine, obstante generationi, culpa lethalis est. Secundo probat *Sylu. Quia tactus impudici inter coniuges, animo non perueniendi ad copulam, sunt mortales, nedum claustra pudoris eo animo penetrare. Ita docent *Sylu. verb. Debitum* q.7. addens omnino à ratione deuiae oppositam sententiam, *Graffisp. 1. decision. l.2. c. 8. n. 16. Petrus à Ledesma de matrim. q.49. a.6. dub. 2. concl.**

*4. Enriquez l.11. de matrim. c.15. n.4. Temperant vero *Sylu. Graffisp. & idem Enriquez cap. 16. n.7. ad fin.* nisi ante feminæ seminationem vir se retrahat, non animo generationi obstat, sed ex causa iusta, ne saluti noceat seminis effusio.*

Alii vero in alio sunt extremo, docent enim etiam vbi vxor seminavit, non esse contra naturam, nec lethale crimen, virum ante seminis effusionem recedere, nisi vxor iure coniugii semen exigat: vel sit in illa periculum consentiendi pollutioni voluntariae. In priori enim casu esset mortale contra iustitiam: in posteriori vero contra charitatem. Ducuntur primo. Quia sicut vir non tenet ut vitare in se pollutionem inuoluntariam, sed tantum eam non procurare: ita non obligatur ad inuoluntariam vxoris pollutionem, & dispendium seminis ipsius evitanda. Secundo, quia si post coniunctionem, feminæque seminationem, aduertat vir sibi imminere lethalem morbum, si seminet, non tenet: at si esset contra naturam tunc non seminare, teneretur vtique: sicut ob nullū vitæ dispensum licet illi fornicari. Tertio, quia si esset contra naturam, teneretur fornicans, vbi iam femina seminaruit, copulam consummare: cum hic occurrant duo mala, quorum alterum necessario est eligendum, nempe, si seminet, est fornicatio contraria bono proli, quæ malè educabitur: si autem non seminet, est contra naturam, in totale femininei feminis dispendium, & consequenter prolem destruit, & hoc sit grauius. Nam ex duobus malis sic occurrentibus, minus eligendum est, c. *Duo mala, &c. Nerui, 13. d. & latius explicui l.2. disp. 42. num. 45.* At absurdissimum dictu videtur teneri illum fornicationem consummare. Non est ergo contra naturam vxore seminante virum minime seminare: ac proinde non erit mortale. Et confirm. quia alias daretur perplexitas. Si enim seminet, est fornicatio, si non seminet, peccatum contra naturam. Quarto, quia a femina seminante virum non seminare, in nullius iniuriam cedit. Non vxoris: ipsa enim consentit, ut supponimus, & si vxor minime sit, non habet ius ad fornicantis semen. Non proli, quia non habet ius ut generetur hic & nunc, nisi id ad naturæ conseruationem necessarium esset, quod hic non contingit, & si est fornicatio, iniuria irrogatur proli. Cui autem alij inferatur iniuria, non constat. Non ergo est mortale. Quinto, quia non conuincit id esse mortale, generationem tunc impediri, copulamque illam fine proprio frustrari. Nam sine proprio actum defraudari, est ad summum venialis otiositas. Et confirmatur, quia tactus libidinosi ordinantur intrinsecè ad generationem & copulam, at minimè tenetur coniux illā cōsummare: & si sint inter solutos, erit lethale cōsummare. Ita opinatus est quidam vir doctus.

Prima tamen conclusio sit. Si nondum vxor seminat, nec seminandi in ipsa, nec in viro extra vas, periculum subsit, nec ipsa dissentiat, minimè est lethale crimen, virū ante seminis proprij emissionem se retrahere. Conclusio-nem hanc apertè probat argum. quartum, n. præc. adductum. In nullius enim iniuriam cedit. Deinde, quia vasis illa femininei absque seminatione penetratio reputatur instar taetuum partium verendarum, qui inter coniuges cessante pollutionis periculo minimè lethales sunt, sed permitti. Accedit posse optime coniuges communi consensu non vacare copulæ ac generationi: cur igitur eo-

TTT 3 dema

dem consensu non licebit illis à copula incepta desistere, vbi neutrius seminis dispendium fit. Atq; ideo ita docent *Palud.* 4. d. 31. q. 3. a. 2. n. 15. *D. Antonin.* 3. p. t. 1. c. 20. §. 6. *Caiet.* 2. 2. q. 154. a. 11. fin. *Rosell. verb.* *Debitum* n. 11. vbi *Angel.* n. 27. vbi *Armill.* n. 6. *Tabiena* verb. *Luxuriosus*, q. 6. n. u. 7. fin. *Margarita confess.* 6. præcept. f. 88. *Veracruz.* 3. p. sp. 1. 15. concl. 5. *Emm. Sa sum. verb.* *Debitum coniugale*, ver. *Inchoatam copulam.* Nec credo effici mortale, quamvis nullus alius finis adficeret, quam impediendi generationem. Quia eam impedi re semine emissio, manifesta culpa mort. est contra naturam, quæ ad solam generationem semen destinavit: at vbi seminis iactura non fit, nulla est ratio lethalis culpæ, non enim tenentur coniuges proli generationi vacare, & sicut ad illam impediēdam possunt communi placito à copula abstinere, ita ab incepta neutrius semine emissio refilire. Sic *Margarita confess.* d. f. 88. & vbi intentio esset non habendi plures filios, docent idem *Palud.* *D. Antonin.* *Rosell.* *Armill.* *Angel.* *Veracruz.* proxime citati. Imo vbi causa iusta esset, v.g. ne seminatio noceat saluti: vel coniuges sunt pauperes, & prole abundant, quam non sunt alendo, & habent similem copulam absq; seminationis periculo, quo concupiscentiam sedent, nullam inuenio culpat. Idque colligo ex *Palud.* *Caiet.* *Rosell.* *D. Antonin.* *Angelo proxime allegatis*, dicentibus virum cum uxore rem habentem non teneri seminare, nisi ipsa petenti. Quando autem iusta causa abesset, erit veniale, vt bene docet *Veracruz.* ea. concl. 5. subditque, & recte, frequenter esse mortale ratione periculi effusionis seminis in alterutro coniuge, quod in eo actu communiter inuenitur, atq; ideo arcendos esse coniuges à similibus actibus. Si tamen experti sunt id periculum non inueniri, damnandi minime sunt.

4 Secunda conclusio. Si feminam seminari, vel ad id excitata sit, ita vt probabile periculum seminandi adsit, lethaliter delinquit maritus data opera à copula desistens ante proprij seminis emissionem. Quia est peccatum contra naturam, cum sit consummatus coitus ex parte feminæ, ex quo sequi nequit generatio, atq; adeo eius semen prodigitur, frustrato generationis fine, ad quam à natura destinatum est. Et confirm. quia naturalis concubitus desiderat non solum vas naturale, quod est instrumentum permanens generationis, seruari, sed etiam instrumentum fluidum, quod est semen: quare sicut est mortale generationi obstat omisso legitimo vase ad illam necessario, in concubitu coniugali: eodem modo erit, obstat omittendo legitimum seminis virilis cum femineo cōcurrsum ad generationem requisitum. Hæc est contra secundam sentent. relatam n. 2. At illam tenet DD. primæ relati n. 1. & ultra illos, *Caiet.* 2. 2. q. 154. a. 1. circa solut. ad 4. S. Ad 2. vero casum, & a. 11. ad fin. dub. 5. *Palud.* *D. Antonin.* *Rosella.* *Angelus.* *Tabiena.* *Armill.* *Veracruz.* *Margarita confess.* *Em. Sa n. præc. allegati.* *Enrīq. l. 11. de matrim. c. 16. n. 7.* *Graffis 1. p. decis. l. 2. c. 82. n. 15.* Secus esset, vbi vir seminis effusioni quātum est in se daret operam, nec posset. Tunc enim vacat culpa. Sic *Caiet.* eo a. 11. dub. 5. *Tabiena* & *Graffis proxime citati.*

5 Non crederem autem mortale, si è contra accidat, sed solum veniale, nempe, si viro seminante femina ante proprij seminis effusionem desistat à copula, vel data opera nitatur non seminare. Quia cum eius semen ad generationem non desideretur, vt diximus hoc lib. disp. 17. n. 9. cessat prorsus ratio cogens ad damnandam de culpa lethali contra naturam, repressionem seminis in viro, feminam seminanti. Atq; ita colligo ex DD. n. præced. relatis, ea enim ratione probant in viro esse culpam mortalē, quod impedit finem generationis, ad quam eius semen exigitur. Et licet *Tabiena* & *Armillla* videantur nobis aduersari: loquuntur enim indistincte, si altero seminante alter cōiux se retrahat: at ratio, quam *Tabiena* subiicit, eo quod generatio impeditur, suam mentem esse testatur, vt loquatur de viro, sicut cæteri loquuntur, cuius semen desideratur, sufficitq; proli concepiendæ. Idem probatur ex dictis ea disp. 17. n. 9. vbi probauimus culpam lethalem nō esse, virum post seminationē se retrahere, cum nondum

femina seminari: eo quod femineum semen ad generationem non requiratur.

Nec tamen ita rigidè accipienda est conclusio, vt adeo sit contra naturam, femina seminante virum non seminare, vt in illo proflus euentu liceat: sicut de voluntaria pollutione & de fornicatione tradunt omnes: sed dicendum est ex grauissima vrgétissimaq; causa posse honestari: qualis esset, si post feminam seminationem aduerteret vir periculum graue viræ sibi imminere, si seminet. Id enim ante accessum aduertens, teneretur non coire, vbi tamen coiuit, siue aduerterit, siue non, potest, quo id periculum vitet, resiliere: simile esset, si fera aut hostis superueniret: vel si aduersaretur naturali honestati: quia coniugibus in honeste coeuntibus subito adessent aliqui, non enim damnandus esset vir qui post feminæ seminationem, ante propriam, ex his vrgentissimis causis recederet, quamvis ita venus in eo irritata esset, vt membro virili ex vale femineo extraacto, fore animaduerteret, vt ipso inuitu semen extra fluoret. Quare differentia est inter fornicationem, pollutionemq; voluntariam, & hanc non seminationem: quod illa sunt actus positivi, at positione cooperati damno proli non licet gratia cuiuscunque mali vitandi: hæc autem est actus negatiuns, & ad bono proli cooperandum nemo astringitur tanto vitæ honestatisve detimento. Insuper, quia natura nullam seminis administrationem homini concessit, vt extra legitimum matrimonij congressum, illud effundere posset, vt probauimus disp. 17. n. 16. cuius rationem ibi assignavimus: at vt illud non effunderet intra congressum illum, concessit vtique administrationem in casu vrgentissimo. Cum prorsus cellet ratio ibi assignata. Nec obest periculum illud, ac moralis certitudo effusionis seminis extra vas: ad quod nulla est administratio. Quia id verum est, vbi effusio illa esset volita, at in nostro casu præter voluntatem accidit, & dando operam rei licitæ, ad vitam naturalemque honestatem tuendam.

Hinc deducitur solutio illius quæstionis. Num in coitu fornicario, postquam femina seminavit, aut est in seminandi periculo ineuitabili, liceat viro se retrahere ante seminationem? Id enim non licere, sed teneri seminare, videtur suadere argum. 3. propositum numero 2. inter duo mala, minus eligendum esse. Deinde, quia si viro licet tunc non seminare: simili ratione feminæ fas esset viro iam iam seminanti corpus subtrahere, ne semen recipere. Si enim eo ipso quod in coitu prouocatur seminatio viri, tenetur femina recipere: ita vir ex eo quod femineum semen prouocarit, tenebitur seminare. Nec obstat, si dicas masculum cognoscetem non suam violenter, delinquere fundendo semen, at ipsam non teneri recipere, sed posse corpus subtrahere. Id enim verissimum est: sed ideo accidit, quia feminæ nullatenus cooperata est seminis virilis effusioni: cuius contrarium evenit vbi volens fornicata est. Et ideo ita censem quidam viri docti: respondentque ad argumenta opposita, quæ num. 2. tacta sunt, in tertij argum. confirmatione, & in 4. argum: illud cedere in damnum proli, quæ ius habet vt generetur, vbi feminæ seminatio adfuit, ne illius dispendium fiat. Nec dari dicunt perplexitatem, quia postquam femina seminavit, tenetur vir seminare, vt maius malum vitet, compleatque actum, non animo libidinoso, & ita seminatio illa non est formaliter fornicaria, sed materialiter tantum: quare vt sic non est intrinsecè mala. Et hac opinio est probabilis. At multo probabilius est, non solum non teneri virum tunc seminare, sed nouam seminando admittere culpam, eamque in confessione detegendam, nisi in copula intelligeretur. Quia in actu licto nil illicitum efficitur, arque ideo seminandum est: at in actu illicito fit aliquid malum intrinsecè, quod in nullo euentu honestari potest. Nec obstat ex duobus malis minus eligendum. Quia licet hæc non seminatio sit ex se contra naturam, & hac ratione peior fornicatione. At absolute & simpliciter peior est fornicatione.

nicatio, cum sit ita intrinsecè mala, ut numquam licet. Non seminatio autem non est ita contra naturam & malam, quin ex causa urgentissima licet, (ut probauit n. præc.) Qualis hic inuenitur: nempe, ne fornicarius concubitus in grāe educationis proli detimentum consummetur. Nec enim pater reus erit si fornicans, si à femina recedens seminet inuoluntariè extra vas. Quia pollutio inuoluntaria, ex iusta causa & necessaria orta, culpa prorsus vacat. Similiter culpæ immunis est mulier fornicans, quæ penitentia criminis admissi ducta, corpus subtrahit, ne virile semen suscipiat, fornicationemque cœptam consummet. Nec ipsi tribuetur culpæ, si vir extra effundat. Quia id non intendit, datque operam rei licitæ, ab incepto crimine resiliens.

8 Secundò deducitur, impotentem ad emittendum semen generationi aptum, ut sunt eunuchi, duplex mortale crimen fornicando admittere, alterum fornicationis, alterum verò contra naturam. Quia inutiliter femineum semen in eius dispendium prouocat.

9 Ultima conclusio. Si inuita vxore vir minimè seminaret, esset iniustitiae crimen. Quia lege matrimonijis concubitus est vxori debitus, ex quo se qui potest generatum ad id ordinetur matrimonium, qualis non est vbi vir à seminatione abstinet. Et confirm. quia primo & per se dominium vnius coniugis in corpus alterius est in ipsius semen, vno enim coniugatorum est per seminum commixtionem, per quam fiunt una caro. Sic Caiet. 2.2.q.154. a.1.in sol. ad 4. §. Ad 2. vero casum. Et colligitur ex Palud. D. Ant. Rosel. Angelo, n.3. allegatis, dicunt enim non teneri virū cum vxore coeunti semen effundere, nisi ipsa patenti. Vnde infertur hanc seminis negationem esse ex genere suo culpam lethalem, sicut & negationem debiti, in omnibus iis casibus, in quibus negatio debiti culpa lethalis est. Si quidem reuera est debiti negatio. De quibus casibus latè egi hoc l. disp. 2. per totam. Quare sicut negare debitum, vbi concedi nequit absque graui salutis detimento, nulla est culpa: ita nec femina non seminante, se retrahere virum ante seminationem, quæ valde salutino-ceret, etiam dissentienti vxore.

10 Ad arg. n.1. proposita dic. Ad primum frustrare actum coniugalem consummatum suo fine, esse culpam mortalem, propter seminis dispendium: vbi autem ex parte neutrī coniugis est consummatus, est sola venialis otiositas, si causa iusta desideretur. Ad 2. negandum est illos tactus absque pollutionis periculo esse mortales. Ad 1. ex argumentis, n.2. propositis, dic verum esse de pollutio- ne inuoluntaria omnino, nec excitata legitime ab ipso viro: at illa, voluntaria est, à viroque excitata per legitimum actum coniugalem. Ad 2. constat ex dictis n.6. Ad 3. & confirm. & 4. constat ex dictis n.7. & addit. ius ha-berg. prolem, seu potius naturam, ut inchoato actu coniugali semine femineo, non impediatur generatio omisso virili semine ad eam necessario. Ad 5. & confirmationem dic, sicut responsum est hoc eodem n. ad 1. primæ sententia.

D I S P V T A T I O X X .

Qualis culpa sit habito legitimè coniugali actu, factus conceptionem impedire, aut iam concepti aborsum procurare, etiam vbi id ad matris vitam tuendam desideraretur?

S V M M A R I V M .

Si tali modo coniuges coeant, ut subsequi nequeat generatio, est mortale: & nullus est talis modus, vbi vas legitimū seruatur, n.1.
Sumens, vel dans potionem, vel aliud efficiens, quo conceptio proli im- pediat, peccat mortaliter, quocumque fine id faciat, n.2.
Femina post coitum mingens, vel se erigens, vel aliud efficiens, quo se- men, exceptum expellat, qualiter peccat, n.3.
Non tenetur anxiè procurare serenū retinere, n.4.
Quid, si ex modo congressus aut femina complexione sit periculum aborsus, n.5.

Quot difficultates disputandas sint in n.6.
Quando factus est animatus, aut in dubio, non licet aborsum ad vita- matris conseruationem necessarium procurare, n.7.
Quando constat non esse animatum, refertur sententia negans licere, num. 8.

Refertur sententia Auctoris, n.9.
Num femine reputare honestè licet, quo famam vitamq; tueatur, qua periculo sunt exposita probabilissimo, vel quia experientia est pericu- lum mortis, sibi immixtum quoties parit, conceptionem factus impedi- re, aut ipsius nondum animati aborsum procurare, n.10.

An peccet puella, que post coitum nubis ignorant, cum periculo ut vir existimet prolem esse suam, ne famam vitamve amittat, n.11. & ibi remissive, quid quando vir eam esse virginem credebat vel contra- cerat sponsalia.

Soluuntur argumenta, n.12.

An ubi factus est animatus, licet medicinū uti cum periculo aborsus?

Refertur quodam sent. n.13. & sententia auctoris, n.14.

An medicus & obstetrix illas applicare possint, & teneantur, n.15.

An ipsa pregnans teneatur eis, uti, n.16.

Quid, si spes sit fore, ut factus non pereat, sicq; baptizari possit, an peccet medicus eas applicans, n.17.

Quid si medicamenta & quæ sint ordinata ad salutem, & ad abortien- dum? n.18.

Quid, si de vita matris & factus omnino desperatum sit, an licet applicare medicinas & quæ salutiferas ac noxias, & de quibus medici dubij sunt proderuntne an obseruantur, n.19. & ibi, an teneatur medi- cus applicare?

PRIVS duo oportet præmittere fundamenta. Primum ¹ est. Quoties adeo contrauenitmodo naturali concubitus, vt ex natura facti generatio subsequi nequeat, est peccatum lethale contra naturam. Quia frustratur semen fine ad quem natura ipsum destinavit. Ita Supplementum Gabriel. 4. d. 31. quest. vna, articul. 2. post 6. concl. corol. 5. Petrus de Soto lect. 16. de matrimonio, § fin. sequitur modus. Nauar. cap. Si consideret, in principio, n. 84. de penit. d. 5. Ledesma 2. p. 4. q. 51. artic. 6. proposit. 6. Veracruz 3. p. Speculi, art. 15. fine: dicit tamen, & bene, Nauarr. nullum esse talem modum, vbi vas legitimū seruatur. Quid idem diximus disp. 16. n. 5.

Hinc infertur, feminam sumentem & ei porrigen- tem potionem, vel quidvis aliud, quo proli conceptio- ni obstat, mortalis culpæ contra naturam reos esse. Ita vt nullo bono fine honestari possit. Quia data ope- ra impeditur semen à suo naturali fine generationis, pa- rumque & solum secundum magis & minus distat à se- minis effusione extra vas. Ita D. Thom. 4. d. 31. in fine, in expost. litera, Caietan. 2. 2. q. 154. artic. 1. circa solut. ad 4. §.

Ad singula autem obiecta. Tabiena Matrimonium 3. fine. Ang. verb. Debitum, num. 27. vbi Syluest. quest. 7. Nauar. summa, cap. 16. num. 33. Margarita confess. 6. precepto, fol. 88. Petrus de Ledesma de matrimonio. q. 49. art. 6. dub. 2. concl. 6. Philiarc. de of- fice sacerd. to. 1. p. 2. lib. 4. c. 19. §. Quinto peccat. Et constat ex c. Aliquando 32. q. 2. Quod est ex D. Aug.

Secundò infertur, similem culpam mortalem contra naturam admittere feminam, qua statim post coitum virinam effundit, aut se erigit, aut quidquam aliud facit, quo semen receptum expellat. Quia similiter frustrat ex intentione semen suo debito fine. Ita Syluest. & Margarita confess. n. præced. allegati. Enriquez 1. 11. de matrimonio. cap. 16. nu. 8. init. Nec est audiendus Ang. verb. Debitum, n. 27. dicens pos- se sustineri non esse mortale, quando ex iusta causa fit: tribuitque Syluester hanc sententiam Paludano, sed falso, eam enim non tenet.

Nec tamen tenetur femina anxiè, diuque manens in lecto intacta, & resupina suscepsum semen conseruare. Quoniam rarissime fluxus seminis ex diuerso corporis situ contingit: eo vel maximè, quod (ut diximus disp. 17. n. 12.) recepto semine os matricis femineæ clauditur ita, vt nec acus cuspidem capiat. Sic tenet Enriquez lib. 11. de matrimonio. c. 16. n. 8. initio.

Secundò præmittendum est, similem esse lethalē cul- pam, quoties ex ipso congressus modo est periculum ab- orsus, secus quando non ex modo inordinato, sed quod vxor sit infirmæ ac delicate complexionis. Quia vir in priori casu aborsi causam præberet, secus in posteriori. Ita Enriquez 1. 11. de matrimonio. c. 15. n. 4.

- 6 Duplex autem est difficultas. Prior. Num liceat procurare abortum foetus nondum animati, necessarium ad matris salutem. Posterior. Num liceat matri medicinis vti ad salutem tuendam, cum foetus animati aborsus periculo.
- 7 Prima difficultas. Num vbi aliud non suppetit mediū ad ipsius pregnantis salutē restaurandam, ac probabiliter sit moritura, nisi abortiatur, liceat potionibus aliōve remedio abortum procurare? Et quidem vbi foetus iam animatum esse constiterit, vel id dubium sit, ita ut medicis ac obstetricis in neutrā partem deflectant, sed fluēt, constat apud omnes auctores, tota hac disputatio referendos, id minimē licere. Quia est intrinsecè malum innocentis necem procurare, illūsve periculo se exponere. Vnde meritò D. Ambros. lib. de offic. & refertur c. Denique 14. q. 5. ait: *Si alteri subueniri non potest, nisi alter lada tur, commodius est neutrū iuuare.* Quare non sunt audiendi Marianus Socinus, c. Si aliquis, de homicid. Et Simon de Brixia clem. 1. eod. t. quos refert relin. d. c. Si aliquis statim in principio, cogitandumque relinquit, nil definiens, vbi assentunt absque distinctione fas esse foetus in utero necare, quo matris vitæ periclitanti consulatur. Potestque in eorum favorem id probari. Nam foetus, dum est in utero, pars est ventris, c. Si quid, de consecr. d. 3. & 1. 1. ff. de ventre insufficio, partem autem abscedere, vitaque priuare ob totius incolumentem, culpa vacat. Sed dicid verum esse de ea, quæ propriè pars est, nec distincta anima informatur, quæ ob bonum & conseruationem solam ipsius totius procreata est. Quæ in foetu secus se habere constat.
- 8 Difficultas autem est, vbi probabiliter constat foetus nondum animatum esse: Nauar. lib. 2. de reſtit. c. 3. difficult. 2. de indirecte occidente, in noua edit. nu. 1. 32. negat licere tunc abortum procurare, aitque hanc esse omnium concordē sententiam. Dicitur t. quia D. August. cuius dictum refert cap. Aliquando 32. q. 2. meretricem appellat, prolem antequam viuat, interimentem, & c. Si aliquis, de homicid. deciditur, ut homicidiam teneri dantem aliquid mulieri, quo prolis conceptio aut natuitas impeditur, & Tertull. in apolog. c. 3. sic ait: *Nobis vero homicidio semper interdicto, et iam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, disoluere non licet.* Nec refert natam quis eripiat animam, an nascientem distractet. 2. quia multo magis à generatione distract semen, quam foetus iam ex semine conceptus, licet nondum animatus, atque tam illud, quam hic, suapte natura ad perfectam hominis generationem ordinatur. Si ergo illud effundere, ne generationis natuuo sine frustretur, ita est intrinsecè malum, vt in nullo euentu liceat, à fortiori id assentendum erit de procurata foetus expulsione. 3. quia liceret feminæ expertæ periculum mortis grauissimum sibi ex partu imminere, potionem sumere, qua concepcionem impeditur, abortiaturve ante animationem. Similiterque liceret feminæ nuptæ, aut virgini forniciant, idem efficere, quando nullo alio quæsito medio sibi consulere possent, ne crimen detecto, famæ vitæque iacturam facerent. Nec refert, si dicas in hoc euentu periculum ab extirpatione & culpa patientis pronenire. Tum, quia in priori casu ab intrinseco prouenit, & si ea femina ex viro conceperet, omnis culpæ expers fuit. Tum etiam, quia nil refert quo damno præsentaneo, consulatur, siue ab intrinseco, siue ab extrinseco, culpatene an inculpate immineat. Sicut non minus mihi fas est amputare meum pedem, ut à morte incolumis euadam, quando culpa mea compedibus vincitus ab hoste teneor, ut interficiar, quam si morbo vrgente cogar.
- 9 Cæterum deceptus est manifestè Nauarra, dicens eam esse omniū concordē sententiā, cum contraria manifestè sit communis, nullumq; inuenierim dissentientē. Et ideo mihi probabilius est licere in eo casu procurare abortum. Quia cum illud verè non sit homicidium, & foetus ille sit pars viscerum, nondum anima rationali informatus, non est cur conseruandus sit tanto vitæ maternæ discrimine imminēti, eo vel maximē, quod matre pereute, foetus minimē animabitur. Atq; ideo fatis aperte videntur

sentire Ioan. de Neapol., quodlib. 10. D. Anton. 3. p. ti. 7. c. 2. §. 2. Syl. verb. Medicus, q. 4. dict. 2. dicunt enim præbere medicinas quo sequatur aborsus foetus nōdum animati, ad peccatum matris occultandum, nefas esse: secus autē ad præseruandam eam à mortis periculo, in quo est constituta ex puerperio. Idem videtur sentire Couar. clem. Si furiosus, de homicid. 2. p. §. 3. n. 1. fine, concedit enim licere in hoc euētu dare causam abortui. Et tenent expresse Armil. verb. Aborsus, n. 2. Nauar. sum. lat. & clariss hisp. c. 25. n. 62. Cordub. sum. q. 173. dict. 4. Margarita confes. 5. præcep. f. 84. §. Liberare alium, Enriq. l. 11. de matrim. c. 16. n. 8. Graffis 1. p. decif. 1. 2. c. 83. nu. 24. Palac. 4. d. 31. disp. 2. fin. Em. Sa sum. verb. Homicidium, init. Vega 1. to. sum. c. 5. casu 3. fin.

Non tamen id admittere licere, ad vitandum periculum vitæ, quod ex partu femina sibi imminere expetta est, vel famæ vitæ iacturam, quam probabiliter metuit detecto criminis, si concipiatur, foetus in lucem prodeat. Ut probabat ultimū arg. pro contraria sent. propositum n. 8. Quia in his casibus foetus non est aggressor: periculumq; non est præsentaneum, sed distans, illiq; alijs quæsitis coloribus medijsq; exhibitis occurri potest: in nostro autem foetus inuidit, & quasi aggreditur, causaque est materni obitus, periculū quoq; est præsentaneum, ac iudicio medicorum alia via euitari nequit. Atque ita optimè Nauar. sum. c. 16. n. 33. dixit nullo bono fine honestari posse sumptionem potionis, qua prolis conceptioni obstat.

Admitto autem licere puellæ statim post stuprum, antequam certa sit se non concepisse, vel vbi conceperit, recto eo vitio nubere, si probabiliter crederet alias fore ut conceptione sequuta imminet sibi mortis à cognatis infrendæ periculum: vel si sponsalia de futuro contraxisset, à quibus sine scandali aut infamiæ periculo resilire non posset. Hæc enim iactura præponderat mariti damno, si prolem illam, suam esse existimet. Eo tamen cessante periculo, manifesta est culpa lethalis. Non quod vitium virginitatis amissæ celet, (hac enim ratione quando sit peccatum, dixi 1. 6. disp. 27. à n. 7.) sed quia exponitur periculo supponendi viro alienam prolem: præsertim cum nata in viro domo, eius præsumatur, l. Filium 6. ff. de his qui sui, vel alieni iuris sunt.

Ad argum. contraria num. 8. proposita resp.. Ad 1. dic, ea omnia testimonia esse accipienda vbi non est periculum vitæ in matre, nisi aborsus procuretur, sed ad peccatum tegendum, vel ex libidine procuratur. Quod manifestant ea verba, c. Si aliquis, de homicid. Si aliquis causa explenda libidinis, vel odij meditatione, homini aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non posset generare, aut concipere, vel nasci soles, ut homicida tenetur. Ad 2. constat ex ijs que diximus disp. 17. n. 16. vbi eo arg. & alijs refutamus totalem rationem intrinsecæ malitiae, & vt in nullo casu liceat seminis effusio, esse damnum generationis: sed quia natura omnimodam administrationem denegauit propter periculum imminens ob nimiam delectationem, quæ in eius effusione sentitur. Quæ ratio locum non habet in aboru. Ad 3. constat ex dictis n. 10.

II. difficultas est. Num quando probabiliter creditur foetus esse animatum, liceat prægnanti medicinis vti, & medico eas illi applicare, cum aborsus periculo, quoties mater periclitatur, & eæ ad salutē necessariæ sunt? Communiter referuntur pro negativa sent. Ioan. de Neapol., D. Antonin. Syl. Armil. Nauar. Couar. quos retuli nu. 9. sed ni fallo, non sunt eius sent. loquuntur enim quando aborsus ipse procuratur medicinis ad id relatis, ut eo num. 9. aduerti. Quod constat esse peccatum lethale, vt num. 7. aduerti. At præsens quæstio est, quando medicinae ad salutem matris tendunt, ac per accidens, & præter intentiōnem sequitur aborsus. Aliqui (vt refert Corduba lib. 1. quæstionarī, qu. 38. dubio 3.) opinantur nefas esse, medico aut obstetrici eas applicare: licere autem ipsi prægnanti eis vti. Quo ducantur fundamento, me prorsus latet.

Quare distinguendum esse existimo. Sunt enim medicinæ quædam directè ad foetus occisionem tendentes,

ve venenum, dilaceratio, percussio: alia autem per se & directe ad morbos prauosque humores expellendos, pristinamq; salutem restituendam ordinatae. Ut venarum ruptio, ventris purgationi pharmaca deseruentia, balnea. Prioris ergo generis medicinas sumere, nefas capitale est. Quia cooperantur directe innocentis neci, quod intrinsecè malum est. Posterioris autem medicinis vti, licitum est prægnanti, etiam cum probabili aborsus periculo, vbi omnino ad eius salutem desiderantur. 1. quia actiones humanæ speciem, bonitatem, malitiamq; ex eo quod per se est in operantis intentione, non autem ex effectu per accidens ac præter intentionem subsequi, accipiunt, teste D.Th.2.2.q.64.a.7.corp. Id enim quod principaliter intenditur, attendendum est, at principalis intentio vñus huiusmodi medicamentorum, eorumq; institutio & nativa proprietas eo tendit, ut ad pristinam mater salutem restituatur, fœtus autem mors & aborsus per accidens ac præter intentionem accidit. Licitus ergo est eorum vñus. 2. quia pollutio tam intrinsecè mala est, ac fœtus animati peremption, illam tamen quamvis nunquam procurare licet, fas est permittere, dando operam rei licitæ & necessariae, ex qua per accidens & præter intentionem sequitur: ergo similiter in eodem casu licebit & hanc permittere. 3. quia per accidens ac præter intentionem occidere innocentias nulla est culpa. Ut quando in bello iusto bellicis tormentis autigne admoto expugnatur, comburiturve ciuitas, in qua multos innocentes, vt infantes, esse constat, pariterque cum nocentibus pereunt: quod licitum esse & experientia testatur, & tradunt vniuersi in tractatu de bello: at in praesenti bellum iustum aduersus lethales humores adhibitis medicamentis salutiferis geritur. Non ergo obstat quo minus id licitum sit, aborsus fœtus per accidens sequutus. 4. quia potius ius habet mater ad medicamentum salutiferum, cum fœtus morte, quam fœtus cum morte matris, cum hic à matre, non è contra pœdeat. Et confirmatur, quia matre vi morbi perempta, fœtum in lucem edere rarissimum est. Quinto, quia inuadente fera, matrem fugientem cum aborsus periculo, damnabit nemo. Tandem, quia si proles iam nata materno lacte extremitate indigeret, matri autem ad vitam tuendam opus esset vbera exsiccare, posset vtiique, non obstanti fœtus morte per accidens euentura, id efficere, magis enim suæ quam fœtus saluti consulere potest. Ideo hanc sententiam tuetur *Corduba summa*, q.173. dict. 1. & 2. & in *questionario*, l.1. q. 38. dub. 3. *Nauarra lib.2.de refut.c.3.diffic.2.de indirecte occiden-ti, in noua edit. n.131.133. Manuel 1.to.sum.c.5.n.1.concl.1.Lud. Lopez 1.p.instruct.c.63. §. Huic sit appendix, & §. sequenti, Vega 1.summ.c.5.casu 3. & licere vti his medicamentis per se tendentibus ad salutem cum dicto aborsus periculo, docent etiam Bañes 2.2.q.40. a.1. dubio 11. conclus. 2. vers. Confir-matur primo, *Enriquez lib.11.de matrim. c.16.num.8.fine, Rutilius Benzon. tract.de fuga, l.3.q.3.dub.2. §.2. licitum est, Emm. Sa summa, verb. Homicidium, in princ. Aragon 2.2.q.64. ar.7.f. 385. §. Ad 2. quamvis.**

15 Hinc fit, minus bene & absque fundamento concedi licere prægnanti his medicamentis vti, non autem medico aut obstetrici ea applicare. Si enim illorum vñus est licitus prægnanti, cur medico, cuius est ægro salutiferas medicinas applicare, id interdictum erit? Atq; ita in casu in quo prægnanti licet, fas etiam esse medico applicare, docent *Ioan.de Neapoli, D. Antonin. Syl. Arm. Nau. Palac. n.9.alleg. Cordub. Lud. Lopez. Manuel, Aragon, Vega quos n. præc. retuli.* Imò existimo cū *Corduba l.1. quest. 1.q.3.2.dub. 3. teneri aliquando medicum & obstetricem ea medicamenta applicare, tunc autem id credo euenire, quando prorsus ad salutem feminæ, cui medentur, desiderantur. Quia ex officio eis in-cubit illi consulere.*

16 At femina ipsa, cum iure suo ob prolis bonum cedere possit, licet valet ab eis medicamentis abstinerre, quo aborsum viter, bonoq; prolis cōsulat. Si enim iuxta receptissimam sent. potes vitam tueri imperfecto reo aggrediente, ad id non obligatur, sed potest vitam propriam postponere,

à fortiori id licebit matri, quo fœtus innocentis vitam tu-eatur. Atque ita sentit *Corduba lib.1.questionar. q.38.in fin.*

In unico autem casu peccarent lethaliter contra charitatem, & prægnans ea medicamenta assumens, & medicus ac obstetrica applicantes, nimurum, vbi spes probabilissima à peritis medicis conciperetur, fore vt matre ab ijs medicamentis abstinet, cum vitæ tamen propriæ periculo, fœtus in lucem prodire, vt baptizari possit: ea au-tem assumēte, periret fœtus baptismate minimè recepto. Quia ordo charitatis quemcunq; astringit ad præferendam vitam spiritualem proximi extremè indigentis, qualis est infans non baptizatus, propriæ corporeæ. Quare recte docuit *Arm. verb. Defensio, n.3. clericum baptismata puero conferentem, inuasum ab hoste, effugere non posse gratia vitæ tuendæ, si puer absq; baptismatem obiturus sit.* Ita *Nauarra l.2.de refut.c.3.diffic.2.de indirecte occiden-ti, in noua edit. n.131.133. Manuel 1.to.sum.c.5.n.1.concl.1.Lud. Lopez 1.p.instruct.c.63. §. Sed in casu dubio, Manuel 1.to.sum.c.5.concl.3.n.3.Vega 1.to.sum.c.5.casu 5. negant licitum esse prægnanti eis vti ad vitam propriam tuendam necessarijs, medicoq; ea applicare. Sed cui innitantur fundamento nec ipsi explicant, nec ego assequi possum. Atq; ideo credo licere. Quia potius ius habet mater ad vitam propriam, quam fœtus ipse (vt probauit n.14.) & fatetur *ipse Corduba*, cur ergo vbi medica Æque tendit ad matris salutem, ac ad aborsus necem, præferenda est fœtus in columitas vitæ matris, vt propter illam cum huius dispendio applicanda non sit? Idq; magis confirmatur ex eo, quod matre obeunte pene miraculosa erit fœtus euasio, vt n. præc. dicebam: at fieri potest vtriusq; vitam saluari eo medicamento sumpto. Adeo principale intentum, quod (vt nu. 14. dicebam) attendendum est ad malitiam actus bonitatemve discussi-
dam, non esse fœtus aborsum, sed matris vitam. Quod si medicamentum suapte natura Æque tēdat ad vtrumque, præponderat materna vita vna cum principali agentis intentione, quæ tantum abest vt aborsum amet, vt potius ab illo abhorreat, solumque ad saluti maternæ consulendum dirigatur.*

Tandem vbi medicamentum prorsus anceps est, num auxilium an mortem potius sit illaturum, quamvis regulariter sit nefas capitale mediū illud experiri: vt recte docet *Syl. verb. Medicus, q.4.* At vbi salus infirmi omnino desperata est, & in nostro casu matris ac fœtus, peritutique sint, ac nullū aliud appareat auxilium: *Corduba sum. q.173. dict. 3. Lud. Lopez 1.p.instruct.c.63. §. Sed quid si medicina, Manuel 1.to.sum.c.5.concl.2.n.2.Vega 1.to.sum.c.5.casu 3. negant lice-re illud applicare: at male referunt pro se Syluestrū, qui in hoc casu minimè loquitur: sed in eo quem proximè ex-plicauit: dicuntque hanc opinionem esse communem, at oppositam esse valde probabilem. Ego autem omnino sum in opposita sent. & credo licere, id medicamentum applicare. Ducor, quia nocendi periculum modicum est, cum enim eo minimè applicato nulla vitæ spes superfit, ad summum id damni inferet, vt mors aliquantulum anticipetur: proficiendi autem expectatio, si res feliciter contigerit, magna est, condonabitur enim vita omnino illius īpe destituto. Et confirm. quis enim negabit licere vbi mors certa imminet, fera inuadente, sele aliquem ē loco altiori præcipitare, cum dubio morbis periculo? In priori enim casu, mors certa est, in posteriori autem dubia, fieri potest, vt solo crure effracto, aliove vulnere inflito, in columis euadat. Addo, inter duo mala, quorum alterum necessariò eligendum est, minus præferendū esse, c. *Duo mala, &c. Nerus 13.d. at minus multo malū est dubia mors.**

morsa liquid spei salutis habens, cū solo periculo aliqualis anticipationis, quam omnino certa. Et ita hāc sent. tuetur Adrian. 4. q. de correct. fraterna, a. §. Ex quo ad secundam partē, licet aliquantulū dubius: dicit enim forte licere. Eandē tenet Almain. vt referunt tacito loco DD. cōtrarij. Imò credo in hoc euentu teneri medicum ea adhibere medicamenta. Tum, quia tenetur minus malum ægroti eligere, vt proxime probabam; tum etiam, quia ex officio ei incumbit ea media, ad salutem infirmi instaurandam, apponere, quæ prudentia periti medici dictat, legesque artis medicandi præscribunt: at in similibus euentibus docent satis esse, anceps auxilium experiri, quam spe profusa destitutum sinere infirmum perire. Ut recte docet Cor. Celsus de re medica. l. 2. c. 10. ad medium, his verbis: Si nullum aliud apparet auxilium, periturusque sit qui laborat, nisi temeraria via fuerit adiutus, in hoc casu boni medici est ostendere, quam nulla alia spes sit, faterique quantus in hac re metus sit. Et tunc demum, si exigetur, applicare. de quo dubitari in eiusmodi re non oportet. Satis est enim anceps auxilium experiri, quam nullum. Tenetur ergo medicus ad id.

DISPUTATIO XXI.

Vtrum actus coniugalis vitietur ratione damni proli imminentis, vt si tempore menstrui feminie debitum petatur, reddaturve?

SUMMARIUM.

- Quando menstruum est innaturale, licet petere & reddere, & quae questiones disputanda sunt, n. 1.
- Quando est naturale, referuntur varia sententia circa debiti petitionem, à n. 2. usque ad 6. Et sententia auctoris, n. 7.
- Quid, si coniuges credant fore ut monstrum generetur? n. 8.
- Quid, si vir fluxum feminini patiarur? n. 9.
- Soluuntur argumenta, n. 10.
- Circa debiti redditionem referuntur 5. sententia, à n. 11. usque ad 15. Et sententia auctoris, n. 16.
- Quid, si creditur monstrum gignendum esset? n. 17.
- Soluuntur argumenta, n. 18.

AD circumstantiam damni proli concipiendæ aut iam conceptæ, quam pertractandam aggredimur, pertinet disputatione, num tempore menstrui, impregnationis, proximo post partum ante purificationem, ante fœtus ablactationem, furoris alterius vel vtriusq; coniugis, licitus sit ac debitus coniugalis vsus. In præsenti disp. de menstrui tempore, in seqq. autem de reliquis agendum est. Et quidem questionem hanc opinionum varietas difficiliter reddit, vix enim repertus doctorem cum alio conuenientem in omnibus. Curabo autem qua breuitate & claritate potuero ad certum numerum opiniones varias reducere. Atq; vt clarius procedam prius de petitione debiti, deinde de eiusdem redditione disputatione. Præmittendum autem est, vniuersos auctores cōuenire cum D. Th. 4. d. 32. q. vn. a. 2. questiunc. 2. corp. vbi fluxus menstrui feminini præter naturam fuerit, nimirus, vbi præter communem femininarum consuetudinem, quasi continuo ex morbo aliquo acciderit, tunc licitum esse coniugalem usum, nec ea de causa debitum negari iuste posse. Quia tunc nullum proli damnum imminet, femina enim eo morbo oppressa inepta est cōceptioni. Adde cum is morbus diurnus sit, & saepe perpetuus, durissimum esse, coniuges ad diurnā perpetuamq; abstinentiam ab actu coniugali astringere.

Difficultas autem est, vbi menstruum est naturale, quod quibusdam tertio quoq; mense feminis accedit, communiter autem singulis mensibus, & aliquibus frequentius, sicut alijs nunquam, vt auctor est Plin. l. 7. natur. hist. c. 15. & quidem circa debiti petitionem 5. sent. inuenio, I. sententia ait culpam esse lethalē, eo tempore debitū petere. Dicitur 1. quia Leuit. 20. mortis pœna indicitur coniugibus eo tempore coēuntribus. Quod si diccas cærimoniale suis, ac proinde extintū in lege noua; fatebor id, prout impositum est id præceptum gratia corporalis immunditia & vitia: at morale fuit, obligatq; nunc, qua ratione ad vi-

tadum prolis damnum editum est. Quod aperte probat illud Ezech. 18. Qui ad menstruatam non accesserit, & vxorem proximi sui non violauerit. Vbi inter præcepta iuris naturæ computatur, & similiter is accessus ac adulterinus prohibetur. Atq; ita fatetur D. Hier. ibi, dicens rationem prohibitionis esse, quod eo tempore, cum sanguis feminine, ex quo fœtus cōcipitur, infestus sit, hic vitiū seminis trahat, ita vt leprosus & elephanticus ex hac conceptione nascatur, & subdit hāc: Precipitur ergo viris, vt in suis quoque uxori bus certa concubitus norint tempora. Causat ergo & uxori, ne forte victa desiderio coeundi, illiciat virum: & maritus, ne vim faciat uxori, putans omni tempore subiectam sibi esse debere coniugij voluptatem. Atq; id esse præceptum morale nunc obligans, fatentur etiam D. Aug. lib. 3. de peccatorum meritis, c. 12. to. 7. & li. 3. questionum in Leuiticum, c. 6. 4. to. 4. vbi sic concludit: Quia in re non natura damnatur, sed concipiendæ proli noxiūm prohibetur. Et D. Clem. epist. ad Iulium, & Iulianum, aliosque discipulos, vbi sic ait: Obseruet unusquisque, ne menstruata mulier misceatur, hoc enim & execrabilis dicit lex Domini. Idemmet li. 9. recognitionum id valde dissuadet, & D. Gregor. respons. 10. ad Augustinum, & refertur c. fin. dist. 5. ibi: Et cum in consuetis menstruis detinentur, viris suis uxores misceri prohibeantur, vbi Gloss. verb. Ablactetur, & Archid. ad fin. super Glossam 1. & Albericus l. Quæbis, ff. de adilitio editio, dicūt id prohiberi ob proli dānum, quæ varijs morbis affecta solet tunc concipi, & demum id præceptum esse mortale, nec castatum, fatetur etiam D. Th. nu. precedenti allegatus. Et qui plurima in huius concubitus detestationem videre desiderat, consulat Tiraquell. lib. 15. connub. num. 128. & seqq. Et confirmatur, quia cum principalis finis, quem matrimonij institutio spectat, bonum proli sit, quicumque matrimonij usus illud impediens, est illicitus, qualis est tempore menstrui. Scuddo, quia ideo fornicatio est intrinsecè ac lethaliter mala, quod sit in damnum educationis proli; ergo à fortiori concubitus tempore mestri eadem malitia afficietur, qui damnum proli in se ipsa infert, cum esse proli bona educationi præponderet. Tertiò, quia nefas esset, cum notabili damno proprio debitum exigere, vbi morbus ille temporalis est: ergo & cum notabili proli iactura: proximum enim sicut nosmetipso, & maxime filios diligere, lex Diuina præscribit. Et confirm. Quamvis enim unicuique liceat iure suo vti, licet inde alteri damnum sequatur, dummodo id præter intentionem accidat, vt probat l. 2. ff. de aqua pluu. arcend. vbi Iuris consultus decidit auertentem flumen ne suo prædio noceat, nullius delicti reū esse, quamvis inde vicinus præter eius intentionem damnum sentiat; vtitur enim iure suo, ac proinde videatur idem dicendum de viro qui vtitur iure suo accedendo ad uxorem tempore menstrui, licet eo non intendente detrimentum proli sequatur. At re oculatius inspecta, est longe diuersa ratio, quia in casu illius legis diversa prorsus sunt iura, nec unum alteri subordinatur, at in nostro ius accessus ad uxorem bono proli subordinatur, illudque præ omnibus spectare debet. Et adhuc exemplo illius legis retento, quis non diceret contra charitatem proximi, licet non aduersus iustitiam eum delinquere, si paulisper expectans posset & iure suo vti, & graue proximi detrimentum vitare? at cum menstruus fluxus naturaliter accidens paucis diebus dureret, delinquit vtique coniux tunc vtens iure suo cum proli detrimento, quod breui tempore expectato cauere posset. Atque ideo hāc sent. sustinet ex Theologis, Alensis: p. qu. 166. membr. 2. m. so. ut. ad 5. ex argum. qua posteriori loco proponit, D. Bonauen. 4. d. 32. in expost. lit. n. 7. & a. 3. q. 1. Scotus ead. d. q. vn. & ibi Tho. de Argentina. q. vn. a. 1. Petr. de Tarantasia, a. 3. q. 3. Almain. qu. vn. ad fin. Guillelm. Borrillong. q. vn. a. 2. post 1. conclus. casu 5. Nicol. de Orbello, qu. vn. §. 5. Palacios diff. 1. fol. 707. Petrus de Soto l. de instit. sacerd. lect. 10. de different. peccat. §. Quia tamen in multis, in fin. idem lect. 16. de matrim. §. Sunt etiam præter hāc, quamvis in hoc posteriori loco non omnino id definiat, at multo magis in id propendet Hugo in c. 15. Leuit. ad fin. super illud: Mulier quæ redeunte, Nider sum. precept. 6. c. 4. ad 4. vers. Octauo

Ottavo cum quis accedit. Alexand. in suo Enchirid. 2. p. precept. 6. vbi de cōingali debito, §. Si scienter. Angles florib. 1. p. de matr. q. 6. de soluēdo debito, a. 1. dissc. 2. Cañedo sum. sacrament. de matrimon. c. 8. n. 7. 4. in comment. Et ex Iurisperitis. Anton. rubr. de sponsalibus. n. 14. & ibi Alex. de Neu. n. 21. Dominic. c. fin. d. 5. ad fin. vers. alia est opinio. Rainerius 2. p. sum. r. de matrimon. c. 12. Ioan. de Fribur. sum. confess. l. 4. t. 2. q. 46. Monald. sum. tract. de matrimon. r. de effectibus matrimonij. vers. item est alius effectus. Rosella verb. Debitum. n. 10. vbi Angelus n. 32. Tabiena Matrimonium 3. q. 6. n. 7. & hæc opinio est valde probabilis. Temperatur tamen hæc sententia, ut intelligatur, nisi ad sit incontinentiæ periculum in alterutro coniuge, cui aliunde efficacius cōsuli nequit, tunc enim ait Alensis minui culpæ quantitatè, & Angel. non esse mortale. Sed melius Palacios nec veniale culpam agnoscit. Secundò si probabiliter sequi nequeat generatio, ratione senectutis aut sterilitatis, tunc non est mortale sicut Ang. & Tabiena addens esse veniale. Tertiò hinc Palacios infert esse mortale, si accessus habeatur, quādo menstrua purgatio ducit sua exordia, aut non longe distat ab illis. Quia tunc imminet prædictum soboli periculum: eo quod tunc sit copia mali humoris menstrui. Dubitat autem, num sit mortale, quando longe distat ab illis, ut si purgatio moram traxerit usque ad septimum diem, & petatur quinto. Quoniam diminuto iam veneno illo fluxu, non tam euidens est sobolis periculum. Quartò limitat idem Palacios, d. disp. 1. fol. 710. nisi experta sit mulier ex eo coitu minimè concipi prolem infectam: tunc enim dicit vacare culpa coitum. Demum temperat Angel. si coniux debitum exigens aduertat prædictum periculum, excusabitur enim, si non aduertat, & petat causa prolixi aut vitandæ incontinentiæ, secus si causa voluptatis captandæ, pendebit enim ex futuro euentu, sit culpa mortalís necne. Nam prole postmodum genita leprosa, & morbo infecta, culpa lethalis erit, secus autem venialis. Sed hoc nescio qualiter sustineri valeat. Quia qualitas culpæ ex causa data consurgens, ex meritis causæ, quæ volita fuit, & non ex futuro euentu omnino iam inuoluntario pendet.

³ Secunda sent. ait culpam esse petere, propter rationes n. præced. adductas. Qualis autem culpa sit, venialisne an mortalis, subtilet D. Th. 4. d. 2. q. vn. a. 2. quæstion. 2. corp. vbi Ricard. a. 4. q. 1. Suppl. Gabriel. q. vn. a. 2. post 11. concl. vers. Videlicet ergo probabiliter dicendum, Carthus. q. 1. & in cap. 15. Leuit. post medium, q. 1. Mayron. 4. d. 35. q. vn. Celaia 4. d. 32. q. 1. argum. 2. Ledesm. 2. p. 4. q. 55. a. 1. fin. Metin. 1. 1. sum. c. 16. §. 13. f. 232. vers. 10. tertio. Et ex Iurisperitis gl. c. fin. verb. Ablactetur d. 5. Aſteſ. sum. 2. p. 1. 8. t. 10. a. 4. q. 5. Henric. c. Inquisitioni. n. 10. de sent. ex com. Turrec. c. Si causa, in fin. 33. q. 4. Temperat Supplement. ut intelligatur, si vir sciat æquè vel magis probabiliter immittere prolixi periculum, & non timeat sibi de incontinentiæ, & similiter Glossa limitat, nisi sit incontinentiæ periculum. Secundo temperat Celaia, nisi certa sit sterilitas vxoris.

⁴ Tertia sent. sic distinguit, vir minimè reus est culpæ mortalis, si tunc petat, quo incontinentiæ periculum vitet, quod aliter facilè cauere nequit. Quia potius propriæ spirituali saluti, quam corporali prolixi concipiendæ consilere debet. Mulier autem semper lethaliter delinquit, si tunc exigat. Quoniam tempore menstrui non ita carnis illecebris urgetur, quin facile resistere valeat. Ita Sylvest. verb. Debitum. q. 6. Barth. à Ledesm. dub. 12. de pœnit. in interrogationibus circa 6. preceptum.

⁵ Quarta sent. docet solam culpam veniale esse, tunc exigere debitum. Et non esse mortalem, prob. Quia totale fundamentum afferentum esse peccatum mortale (vt vidimus n. 2.) est prolixi damnum inde consurgens, id autem minimè probat culpam mortalem: tum, quia est incertissimum, non enim certum est fore vt tunc vxor cōcipiat. imò oppositum est certius, fluxus enim menstrui valde obstat retentioni semenis in matrice, vbi conceptio facienda est. Quare teste Arist. l. 1. de gener. animal. c. 19. rara est eo tempore conceptio: tum etiam, quia cum prolixi melius sit esse cum tali morbo, quam non esse, & si tunc is coitus nō

haberetur, forsan postea non generaretur, aut non esset eadem: quia cum non entibus nulla est unitas: conqueri nequit de damno sibi illato, imò maximo afficitur beneficio. Quare id damnum non tanti faciendum est, vt culpam lethalem constituat. Esse autem culpam veniale, probatur. Quia est quedam turpitudo & in honestas, cum tunc vacet feminea natura consuetæ purgationi, immundaque sit mulier, & aliquiliter inepta commodæ seminis retentioni ac receptioni, atque ita minus conueniens generationis fini. Adde aliquam esse incontinentiam, debitiq; ordinis peruersiōem, non expectare tempus generationi aptius, maximè cum breui affuturum sit. Et ideo hanc sent. tenent Palud. 4. d. 31. q. 3. a. 2. n. 12. & d. 32. q. 1. a. 3. n. 13. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 20. §. 5. fin. Abul. c. 5. Matth. q. 245. Catiet. 2. 2. q. 154. a. 1. circa sol. ad 4. vers. Ad 3. dicitur, & summ. verb. Matrim. c. vltim. vers. 3. caput. Arnil. verb. Matrim. n. 68. Victoria sum. de matrimon. n. 276. Sotus 4. d. 32. q. vn. a. 2. ad 2. Ledesm. 2. p. 4. q. 66. a. 1. f. 525. §. Sed an isti coniuges. Veracruz. 3. p. spec. a. 17. cœl. 4. Gaeta rep. c. Ad limina, 30. q. 4. §. 4. n. 176. Enriq. l. II. de matrimon. c. 15. n. 7. Barth. à Ledesm. dub. 71. de matrimon. §. De tempore autem menstruorum, Petr. de Ledesm. de matrimon. q. 64. art. 1. dub. 2. Graffis p. 1. decisi. l. 2. c. 82. n. 19. Lud. Lopez. p. 1. instrutorij. c. 84. §. penul. Manuel 1. to sum. 2. edit. c. 243. n. 17. Vega 1. to sum. c. 78. casu 3. Et videntur sentire Arm. verb. Debitū coniugale. n. 7. & ibi Emm. Sa. vers. Tempore menstrui, vbi aiunt non esse mortale, petere debitum, licet subticeant, sit veniale nec ne. Temperant hæc sent. Gaeta & Manuel, nisi incontinentiæ periculū sit, tunc enim ab omni culpa excusat debitū petitionem: quamvis Lud. Lopez adhuc in hoc euentu dicat esse veniale. Secundò Ledesm. ait si constaret omnino feminā esse sterilem aut grauidam quatuor iam menses, quando iam concipere nequit, esse probabile vacare culpa: at probabilius esse, adhuc inueniri culpā veniale. Quia satis est vt in plurimum ex eo concubitu damnum sequi prolixi. Sicut fornicatio ob prolixi damnum semper est interdicta, licet in aliquo particuliari euentu proles sequi nequeat, aut eius educationi sufficienter consulatur.

Vltima sent. docet consilium esse, tempore menstrui à debiti petitione abstinere, ac proinde nullam esse culpā, tunc petere. Quia raro damnū sequitur prolixi, & melius est ipsi sic esse, quam omnino non esse, vt dicebam n. præced. coniugesque iure suo vtuntur, ac per accidens & præter intentionem prolixi sequitur damnum. Sic Glossa. Si causa, verb. Conceptus 33. qu. 4. Castro de lege pœnal. l. 1. c. vltim. §. Alia est in Leuitico: quamvis enim in principio tantum dicat non esse mortale exigere: at paulo inferius dicit non esse culpam, & tunc posse exigere: atque rationes, quibus innititur, id ita probant. Ideo docent alij cum hoc temperamento, nempe, si coniux bono fine ducatur ad debitum exigendum, vt gratia vitandi in se vel in altero fornicationem, vel ne sit illi odio. Sic Nauar. sum. c. 16. num. 32. Matiens lib. 5. recop. t. 1. rubr. gloss. 1. nu. 111. Vinald. candel. sacram. 1. p. de matrimon. num. 259. Philiare. de offic. sacerd. tom. 1. p. 2. l. 4. cap. 19. §. 5. peccat.

Ex his sent. existimo has duas vltimas esse probabiles. Atque ita dico ex se & in plurimum culpam esse veniale, debitum eo tempore exigere. Nec ducor ad id ratione damni prolixi, eius enim incertitudo & raritas, quam nu. 5. probani, & experientia testatur, innumeris enim tempore menstrui coeunt, & rarissime perspicimus hæc damna in prole: & pariter melius ipsi ita gigni esse, quam non gigni: vt d. nu. 5. explicui, arguant ex hac parte nullam esse culpam. Sed ratio peccati venialis est turpitudo & indecentia in eo coitu, vt n. 5. probani. Atque ita his rationibus amplector eam sent. Quare si aliqua ratio sit huic turpitudini præponderans, & actum honestans, vacabit culpa, vt docet vltima sententia; nempe, si ad vietandam in se vel in alio fornicationem, vel ne coniux suo cōsortio odio sit, vel alia similis. Nec ab hac culpa eximet coniugis sterilitas, quamvis enim cesset damnum prolixi, non tamen cessat ea turpitudo & indecentia.

Hinc infero, in nullo euentu esse culpam mort. petere debi-

- debitum tempore menstrui, quamvis coniuges credant fore ut monstrum gignatur. Quia verificatur melius esse proli ita esse, quare de damno fibi illato conqueri non potest. Ita *Palud.* 4. d. 32. q. 1. a. 3. n. 13. & *D. Antonin.* 3. p. sum. t. 1. c. 20. §. 5. & *Nau. Matienzo.* *Philarc.* n. 6. *allegati.* *Graffis* & *Vega*, quos n. 5. retuli. Quamvis *Suppl. Gabr.* 4. d. 32. q. vn. ar. 2. post 11. *concl. vers.* *Videtur ergo Sylu. verb.* Debitum, q. 6. *Gaeta repet. c.* *Ad limina* 30. q. 1. §. 4. n. 178. *Ledesm.* & *Bart. à Ledesm.* n. 5. relati, censeant esse culpam lethalē. Quia existimant culpam in hoc congressu consurgere ex prolis damno: excusant autem communiter à mortali, ratione incertitudinis damni (præter *Sylue*, qui distinxit, ut n. 2. retuli.) Quare vbi periculum est certum, dicunt esse peccatum lethale. Cum vero ex hac parte non constitutam culpam, sed ratione turpitudinis & indecentiae, quamvis damnum sit certum, existimo non esse mortale.
9. Si autem vir fluxum seminis patiatur, nulla ob id est culpa debitū exigere. Tum, quia perpetua aut nimis diuturna est passio, durissimumq; eset coniuges ad tam diuturnam abstinentiam astringere: tum etiam, quia semē illud est generationi ineptum, atq; ita nullum damnū infertur proli. Ita sentiunt *D. Th.* 4. d. 32. q. vn. a. 2. *questiunc.* 2. ad 1. *vbi Sot. q. vn. a. 2. ad 2. vers.* Et pariter ad illud, *Palacios* *disp.* 1. f. 710.
10. Ad argum. n. 2. proposita resp. Ad 1. cum *Castron.* n. 6. *alleg.* id præceptum fuisse cæmoniale, quatenus prohibebat accessum 7. diebus ob immunitam & horrorem, efficiebatq; irregularem, & ineptum ad tangendum sacra, tunc accendentem. Iudiciale autem, quatenus imponebat pœnam mortis, & ita cessasse: dum dicunt autem sancti illud fuisse partim morale, & obligare in lege Euang. ratione damni prolis, ait vel intelligendos esse, dum parentes id prolis damnum intenderent: vel vt non dicant debitum veræ obligationis, sed honestatis & congruëtiae, quale debitum solent sâpe diuinum ius appellare. Atq; ita dum *D. Greg. relatus* c. fin. d. 5. ait coniuges tempore menstrui arcendos esse à congressu: dicit *Gl. verb.* Prohibentur, aliquos exponere, id est, dissuadentur. Et ea. *Gl. c. si causa, verb.* *Conceputus* 33. qu. 4. ait esse consilium. Vel 2. dicid præceptum in lege noua non obligare nisi ad solam culpam venialem. Ad confir. & cætera arg. cum suis confirmationibus, constat ex dictis n. 5. & 7. vbi id non damnum, sed prolis beneficium esse probauimus: & esto damnum eset, eius incertitudinem & ratitatem excusare.
11. Hactenus de petitione debiti sermo habitus est. Circa redditionē autem totidem inuenio opiniones. I. ait esse mortale, reddere tempore mestrui naturalis. Dicitur, quia est mortale petere ratione damni prolis: ergo & reddere. Quia damnum prolis vterq; cōiux vitare tenerit. Et quia vagus concubitus ideo est intrinsecè malus, quia cedit in prolis detrimentum. Si ergo tempore mestrui accessus sit in eiusdem damnū, erit intrinsecè malus, ac proinde lethalis, tam in petente, quam in reddente. Ita docent *Scotus*, *Guillel. Borrillong.* *Angelus*, *Rosel. Angles*, *Cañedo*, quos n. 2. retuli, vbi & posui limitationes Angelī.
12. Secunda sent. docet culpam esse reddere: subtricit autem, mortalitate an venialis sit. Ita *Gl. c. fin. verb.* *Ablaetetur* d. 5. *Ant.* & *Alex. de Neuo* n. 2. *alleg.* *Turrec.* *alleg.* n. 3. & ex *Theologis*, quidam antiquiores (vt refert *D. Th.* 4. d. 32. q. vn. a. 2. *questiunc.* 3. *corp.*) & *D. Bonau.* ibi, a. 3. q. 1. dicit videri probabiliorē. Eandem tenent *Bassolis* ibi, q. vn. a. 3. *Ricar. Mayronis*, *Celaia*, n. 3. *alleg.* *Nic. de Nysa* super 4. *sent. tract.* 6. p. 3. *de matr.* q. 4. paulo ante arg. *solut.* Limitant *Ant.* & *Alex. de Neuo*, nisi ad lat fornicationis periculū: tunc enim ait *Ant.* saltē non esse mortale reddere, & *Alex. de Neuo*, dicit, nec esse veniale. 2. temperat *Celaia*, nisi certa sit vxoris sterilitas.
13. Tertia sent. ait. coniugē minimē teneri reddere: vtrum autē licite possit, non meminit. Sic *Almain.* 4. d. 32. qu. vn. ad fin. *Ioan. de Friburgo* sum. *confes.* li. 4. t. 2. q. 46. *Viguer.* li. *instit.* c. 16. §. 7. *vers.* 10. *Enriq. lib.* 11. *de matrim.* c. 15. n. 7. Temperant *Ioan. de Friburgo* & *Enriq.* nisi coniux sentiat exigēti periculū fornicationis imminentē. Addit *Ioan. de Friburgo* posse coniugem licite reddere, quamvis non teneatur.

Quarta sent. ait licere coniugi reddere, si alter admonsitus defistere nolit à petitione, non explicat autem num in eo euētu reddere teneatur. Qualis autem debeat esse admonitio, explicabo n. seq. Ita *Rainerius* & *Nic. de Orbello*, alleg. n. 2. *Astens.* & *Hugo* ibi citati, *Caiet.* sum. ver. *Matrim.* c. vlt. vers. 3. caput, *D. Antoni.* 3. p. t. 1. c. 20. §. 5. fin. *Maior.* 4. d. 32. q. 2. arg. 4. contra 3. *concl. Meimal.* 1. summ. c. 16. §. 13. f. 232. *vers.* *Lo* tercero, *Lud. Lop.* 1. p. *instruct.* c. 84. §. Porro quia, & c. 82. paulo post princ. Temperat *Maior*, nū sit verisimile prolis damnum. Et non facientes mentionem istius admonitionis, dicunt licere reddere bono fine, *Nauar. Matienzo*, *Philiar.* n. 6. *alleg.* *Imò absq;* nulla limitatione id aferunt *Gl.* & *Castro* eo. n. 6. *relati.* *Thomas de Argentina* 4. d. 32. q. vn. a. 1. *Verac.* *Graffis*, *Vega*, vbi n. 5. eos retuli.

Vltima sent. docet non tantum licere, sed teneri debitum reddere, vbi vir admonitus non resipiscit: & hāc admonitionem tunc præmittendam, quādo vxor probabiliter credit fore vt pro sit, nec tunc teneri suam passionē patet facere, ne odio habeatur, sed debere precibus non vrgentibus, ne fornicandi occasionē viro tribuat, eum auertere: vel aliquam occasionem prætendendo, vel si de ejus prudentia spē probabilem concipiatur, fore vt eā odio non habeat, suam passionē detegēdo. Quia coniux teneatur, ex debito iustitiae debitum reddere, nec videtur sufficiens excusandi ratio damnū prolis, quod vel nullum vel rarissimum in certissimumq; est. Ita *D. Th.* 4. d. 32. q. vn. a. 2. *questiunc.* 3. *corp.* vbi *Palud.* q. 1. a. 3. n. 13. vbi *Sotus* q. vn. a. 2. ad 2. *Carthus.* q. 1. & in c. 15. *Leuit.* post medium, q. 2. *Sylu. verb.* Debitum, q. 6. *Ledesm.* 2. p. 4. q. 66. a. 1. §. *Hesitabis* tamen, *Nider sum.* præcep. 6. c. 4. *vers.* Item menstruata, *Alex.* in suo *Enchirid.* 2. p. *præcepto* 6. vbi de debito coniugali, §. Si mulier, *Bart. à Ledesm.* *Petr. à Ledesm.* *Manuel* *allegati* n. 5.

Mihi placet hāc vltima sent. vt non solum liceat mulieri reddere, sed etiā teneatur. Quia si exigere, quod omnino voluntarium est, vacat culpa, vbi iusta causa inducit: vt diximus n. 7. nedum reddere, ad quod lex iustitiae obligat: quæ enim iustior causa excogitari potest, quam propria obligationi satisfaciendi? Et cum reddere liceat, tenebitur utique. Quia nulla iusta causa ab eo se onere extendi subest, vt probauit n. præc. Præterea, quia ad summum vir exigens delinquit venialiter, vbi autem sola venialis adest culpa in exactione, teneatur alter coniux reddere: vt probauit *hoc l. disp.* 6. n. 6. Nec credo admonitionem, de qua egī n. præc. esse in præcepto. Durum enim videtur non existente damno prolis, ob quandam indecetiam venialem, quam ad summum vir admittit exigens, in eas vxorem angustias redigere, vt effingere debeat occasions, quo se eximat: eo vel maximē, quod sēpē vir intelligent ex odio procedere, aut saltem ex amoris defectu, & cum sint ad fornicandum proni, in alias incontinentias labētur. Quare teneri tunc vxorem reddere non facta admonitionis mentione, docent *Astensis* 2. p. qu. 166. membro 3. fin. *D. Bonau.* 4. d. 33. a. 3. q. 1. & in expositione litera, n. 7. *Petr. de Tarantasia* ea d. 32. a. 3. q. 3. & ibi *Palac.* *disp.* 1. f. 707. *Abulensis* c. 5. *Matt.* o. 245. *Henric.* c. *Inquisitioni*, n. 10. de sent. ex commu. *Ledesm.* 2. p. 4. q. 55. a. 1. fin. *Gaeta* *repet. c.* *Ad limina* 30. q. 1. §. 4. n. 180.

Exciperem tamen casum illum, qui moraliter est impossibilis, nimurum, si coniuges probabiliter existimarent monstrum ex eo concubitu gignendum, quamvis enim cum vir non peccet mortaliter exigens, vt dixi num. 8. ac proinde possit vxor reddere: non existimo illam ad id teneri. Quia detrimentum magnum vxoris est, filium tanto affectum morbo habere. Quis enim dolor æquabitur ei, quem mater perpetuo patientur præ oculis habens eam prolem? Sicut vxor potest debitum reddere viro leproso, cum notabili infectionis periculo, non tamen ad id teneatur, vt dicemus hoc l. disp. 24. n. 23.

Ad argumentum n. 11. propositum constat ex dictis n. 5. 7. & 10.

DISPUTATIO XXII.

Vtrum illicitus sit concubitus inter coniuges tempore quo vxor est grauida, aut post partum ante purificationem aut ablactationem infantis?

SUMMARY.

An sit mortale, petere aut reddere tempore prægnationis, si aborsus periculum sit? n.1.

Proponuntur argumenta ad probandum esse mortale, etiam cessante eo periculo, 2.

Non est mortale, 3.

Refertur opinio asserens esse veniale petere aut reddere, 4.

Non est veniale, sed sub precepto reddere, 5.

Nec petere, 6.

Diluvuntur argumenta, n.7.

Post partum non est necessarium expectandum purificationis tempus, 8.

Num sit culpa ante purgationem petere aut reddere? Refertur duplex opinio, n. 9. & 10.

Sententia authoris, n.11. Et an alter coniux teneatur reddere, n.12.

Refertur sententia damnans accessum, dum infans lactatur, 13.

Sententia authoris, 14.

Quid, si semina prolem lactans sit pauper, nec sit soluendo nutriri puerum lactat, num sit peccatum petere, & teneatur reddere? 15.

Soluntur argumenta, n.16.

IT RIPLEX peritur difficultas breui dissoluenda. I. De tempore prægnationis. II. De tempore post partum ante purificationem. III. De tempore, quo proles lactatur. Et quidem si tempore prægnationis sit aborsus verisimile periculum attingo auctu coniugali, manifesta est lethalis culpa petere aut reddere. Quia talis concubitus bono prolis aduersatur, quod maxime spectat coniugalibus vissus, atque ita frustratur suo fine, perimiturque innocens factus. Ita docent Ricard. 4.d.32.a.3.q.2. Henric. c. Inquisitioni, n. 8. de sent. excom. Astenf. sum. 2.p. lib. 8.t. 10.a.4.q.3. D. Antonin. 3.p.t. 1.c.20. §.4. Rosella verb. Debit. n.8.vbi Ang. n.33. Sylu. q.5. Tabien. Matrim. 3.q.5. §.6. Abul. c.5. Matth. q.243. Turrec. c. Si causa, n.1033.q.4. Petrus de Ledesm. de matrim. q.64.a.1.dub. 4. Qui addit penitendum esse hinc inde periculum aborsus fetus, & ex altera parte incontinentie coniugum. Sed existimo nullum incontinentie periculum preponderare posse verisimili aborsus periculo, ita ut concubitus eo existente licitus reddatur. Quia illi incontinentie discriminari alijs vijs & medijs consuli potest, absque fetus damno. Insper aduertit Angelus, Sylu. & Tabien, maius esse discrimen aborsus, circa conceptionis initium auctu coingredi. Quia licet teste Avicenna matrix post conceptionem claudatur, at vehementi coitus delectatione irritata, aliquando aperitur, & materia nondum coagulata effunditur, dispergiturque. Et cum hoc periculo coire, licet damnum illud minimè intendatur, ait Tabien esse mortale, sed verius Syluest. & Angel. dicunt non esse mortale. Quia cum materia nondum sit formata, non tanti id damnum faciendum est, ut constitutus lethalem culpam in dantibus operam rei licita, iureque suo ventribus, nec illud intendentibus.

2 Quando autem cessat aborsus periculum, videtur adhuc lethale esse, vti auctu coniugali tempore prægnationis. 1. Quia D. Aug. de bono coniug. c.6. to.6. inter nimios excessus, hunc computat, ibi: Sunt adeo incontinentes, vt coniugibus, nec grauidibus parcant, & D. Ambrof. super 1. Corinth. 7. & refertur, c. Si causa 33.q.4. ait: Ratio conceptus & partus, juxta legem cessare temporibus his debere demonstrant. D. Hier. l.1. contra louinian. & refertur c. Origo 33.q.4. ibi: Qui dicunt se causare reipublica & generis humani iungi, imitantur saltuum pecudes, & postquam venter vxoris intumuerit, non perdant filios. Vbi glossa. verb. Non perdant, reddit rationem, eo quod frequenti concussione pereat partus, & D. Isido. l.2. de sum. bon. c.39. & refertur, c. Non solum 32.q.7. tunc coeunt carpit, quasi pecoribus deteriores sint, quæ vbi conceperint, vltra non indulgent maribus copiam sui. Atque Tiraq. l.15. connub. n.141. & Hippocratis & aliorum Medicorum sent. probat periculum esse aborsus, si ad mulierem, quæ recens concepit, vir accedit: & quam detestandum id sit, multis testimonij vsque ad num. 146. confirmat. Atque l.9. connub. n.85. probat multis adductis inter animalia solam equam tempore prægnationis appetere concubitum. 2. quia talis concubitus videtur contra

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

naturam, frustratur enim semen illud generationis fine, cum mulier dum grauida est, concipere nequeat.

Ceterum omnes conueniunt DD. minimè esse lethalem culpam etiam exigere tunc debitum. Tum, quia nulla inuenitur prohibitio accessus in eo tempore, ut constabit ex solutione argumentorum n.7. proponendis. Tum etiam, quia matrem non solum est institutum in officium naturæ, sed etiam in concupiscentia remedium: quod minime prestat, imo rete maximum, si tanto tempore coningibus abstinentem esset. Atque ita docent omnes autores n.1. allegati, & allegandi num. 4. & 5. & ultra illos D. Th. 4. d.31. in fin. in exposit. lit. Alb. Mag. ibi, art. 22. in fol. ad 1. Carthusian. 4.d.32.q. vn. ad fin. Ioan. de Fribur. sum. confess. l.4. tit. 2.q.44. Alex. de Neuo, rubr. de Spons. num. 21. casu 3. Emm. Sa. summ. verb. Debitum coniugale, vers. Nullus copula modus.

Vtrum autem sit venialis culpa, tunc exigere, sub indice est. Quidam enim opinantur veniale esse. Quod saltem probant testimonia Sanctorum, & rationes adductæ n.2. Atque ita sentire videntur D. Th. Alb. Magnus, Ricard. Henric. Alex. de Neuo, Rosella, Angel. Sylu. Carthusian. Turrec. Ioan. de Friburgo, Tabien, Emm. San. n.1. & 3. allegati, dum disputantes de culpæ huius qualitate, dixerunt eam non esse mortalem, quasi supponentes esse veniale. Et expresse tenent Alenf. 2.p.q.166. membr. 2.ad. 3. ex argum. que posteriori loco proponit. Rainer. 2.p.sum. t. de matrim. q.6. Palud. 4.d. 32.q.1. a. 3. n.12. Monald. sum. tract. de matrim. t. de effectu matrimonij, vers. Sed nunquid cognoscere. D. Anton. 3.p. tit. 1.c. 20. §.4. Gerson 2.p. in compend. Theolog. tractatu de sacramento coniugij, alphab. 27. lit. P. Astenf. sum. 2.p.l.8.t.10.a.4.q.3. Gaeta repet. c. Ad liminā, 30.q.1.S.4.n.176. Petr. de Soto lect. 16. de matrim. §. Sunt etiam prater hec. Sotus 4.d.31.q. vn. a.3. fin. & ibi Palacios disp. 2. fol. 692. vers. Hæc sunt argum. Imò & Gerson ibi ait etiam reddere esse culpam veniale.

Primum tamen dico, absque dubio nullam esse culpam, reddere. Quia reddendi obligatio lege iustitiae prescripta excusat ab incontinentia veniali, si quæ tunc esset in ea debiti exactio voluntaria, ut non sit in redditione necessaria. Atque ita docent Palud. Monald. nu. preced. allegati, Ioan. de Friburgo, Carthusian. Sylu. num. eod. citati. Imò tenetur coniux reddere. Quia nulla est iusta excusatio, & ad summum peccat exigens venialiter: ut diximus nu.3. quoties autem sola est venialis culpa in exigente, tenetur alter coniux reddere, ut probauimus hoc. disp. 6. nu. 6. Ita docent Alenf. 2.p.q.166. membr. 3. fine. Ricard. Astenf. Henric. D. Anton. Rosell. Angel. Turrec. Gaeta. n.180. quos n. preced. retuli.

Secundo dico, probabilius esse nec culpam veniale in ea debiti exactio inueniri. Quia nullam prohibitio reperio, & vbi necessitas non cogit, multiplicare culpas non oportet, eo vel maximè, quod matrimonium laqueum iniiceret, si haec esset culpa venialis, cum enim magna temporis matrimonij parte vxor grauida sit, vel abstinentem esset coniugibus ferè semper à debiti exactione, vel innumera essent venialia admittenda. Ita docet Glossa, c. Si causa, 33.q.4. verb. Conceptus. Anton. rubr. de sponsalibus, n.14. & bulensf. 5. Matth. q.243. Suppl. Gabrielis 4.d. 32.q. vn. a.2. post 11. com. Nicol. de Orbells ibi, q. vn. §.4. Alberic. rubr. de sponsalib. C. n.15. Hieron. de Zenetinis, tract. de foro conscient. & contentio, n.141. habetur to. 3. tract. nouior p.2. Veracr. 3.p. Spec. 4.17. conc. 3. Matienz. li. 5. recop. t.1. glos. 1. rubr. n.110. Palacios 4.d.32.q.1. fol. 708. vers. Porro autem. Enriquez. l.11. de matrim. c.15. n.7. & videtur sentire Tiraquel. l.15. connub. n.141. vbi ait nō omnino interdicci concubitu tempore impregnationis, sed ne modus & temperantia excedatur.

Ad argumenta n.2. proposita dico ea omnia testimonia intelligenda esse, iuxta dicta n.1. vbi nimur esse verisimile aborsus periculum, vel de consilio loqui. Nec obstar periculum, quod refert Tiraq. ibi allegatus, quia id contingit antequam materia sit formata, ut dicebam nu.1. quod, vt ibi probau, non constituit culpam mortalem: eo vel maximè, quod rarissime id accidere experimur, cum tamen crebro & indiscriminatim viri ad vxores accedant. Ad secundum dic, non posse tunc fœtum concipi,

VVV. minime

minime prouehire ex natura & modo concubitus, quod desideratur ut sit peccatum contra naturam, sed per accidentem, quia femina est grauida.

8 De tempore post partum, manifestum est non teneri coniuges obseruare tempus purificationis lege antiqua Leuit.12.præscriptum, nempe, ut mulier masculum pariens abstineret quadraginta diebus ab ingressu Ecclesiæ, feminam verò octoginta: quo etiam tempore pariter videbatur usus coniugij interdictus. Quia duxabat adhuc corporalis immunditia, donec eo transacto purificaretur: sed cum hoc præceptum ad ceremonialia pertineret, iam extinctum est. Et sicut non tenetur mulier eo tempore abstinere ab Ecclesiæ ingressu: ut dicitur c. vn de purificat post partum: ita nec à coniugij usu. Atque ita fatentur Ricard. 4. d.32.a.4.q.1. vbi Palud q.1.a.3.n.12. Maioris q.2.argumento 4: contra 3.conclus. Nicol. de Orbellis q.vn. §.6. Palacios disp.1. fol. 711. Abul c.5. Matthei, q.244. D. Anton. 3.p.t.1. c.20. §.4. Veracruz 3.p.Specul.4.17.concl.3. Matienzo lib.5. recop.t.1.gloss.1. rubr.n.110. Graffis 1.p. decif.l.2.c.82.n.20.

9 Difficultas autem est, de tempore quo reuera durat immunditia illa corporalis post partum. Quidam assueverant tunc esse mortale petere debitum, nec esse reddendum cessante fornicationis periculo. Probaturque testimonio D.Greg. resp.10.ad Augustinum, & refertur c.fin.d.5. ibi: Et nisi purgationis tempus prius transferit, viris suis non debent admisceri. Ita Anton.rubr.de sponsal.n.14. & ibi Alexand. de Neuo, n.21. casu 1.

10 Alij verò sentiunt esse veniale. Quia videtur quædam indecentia. Sic Palud.n.8.allegat. Taberna Marimonium 3.q. 7. §.8. Monal sum tract de matrim.t.de effectu matrimonij, vers. Sed nunquid cognoscere. Idem cum hac moderatione, si recenter femina enixa sit, docent Sot. 4.d.32.q.vn.a.2.fin. Lutu. Lopez 1.p.instruct.c.83. §. Porro tempore. Graffis n.8. allegat. Idem videntur sentire Domin. c.fin. notab. 3. d.5. vbi ait eo tempore non debere coniuges conuenire. Et Abulensis quem n.8. retuli, ait enim non esse necessarium purificationis tempus expectare, sed aliquantulum, dum ab immundicijs mulier purificatur, & ante accedere ad illam non esse mortale. Et Suppl. Gabr. 4.d.32.q.vn.a.2. post 11. conclus. vbi ait non teneri tunc coniuges abstinere, si timent sibi incontinentiam & mulierem reddere debere, si vir precibus inductus nolit delistere, & sit fornicationis periculum. Et Maioris 4.d.32.q.2.arg.4. contra 3.concl. dicit enim non esse præceptum in lege noua exspectandi aliud tempus, si mulier iam purgata sit. Atque fauent etiam Ioa. de Friburgo sum.confess.1.4.t.2. q.45. & Syluest. verb. Debitum, q.4. vbi quamvis dicant textus prohibentes accessum, intelligi de consilio, subdunt tamen petentem non peccare mortaliter: atque ita sentire videntur peccare venialiter, & Henricus c.Inquisitioni, n.9.de sent.excom. vbi dixit textus loqui de consilio, & reddentem non peccare.

Sed probabilius existimo nullam esse culpam, tunc debitum exigere, sed textus loqui de consilio. Ducoratio ne n.6.proposita. Atque ita sentiunt Ricard. 4.d.32.a.4.q.1. vbi & Palacios disp.1. fol. 711. Astensis sum. 2.p.l.8.t.10.a.4.q. vlt. Angel. verb. Debitum, n.34. vbi Rosella n.9. D. Anton. 3.p.t.1. c.20. §.4. Turrecrem.c fin nu.1.d.5. Enriquez lib.11.de matrim.c. 15.n.7. Temperant bene Angelus & Palacios, nisi ex eo concubitu grauis morbus feminæ immineret. Nam tunc de culpa iudicandum esset, iuxta morbi grauitatem, eiusque probabilitatem. Atque ita cum notabilis morbi aggrauatio timeretur, esset mortale, vt bene docent Palud. 4. d.32. q.1.a.3.num.12. D. Antonim. 3.p.t.1.c.20. §.4. Syluest. verb. Debitum, q.5. Margarita confess. 6.præcept. fol.87. & explicant Syluest. & D. Anton. siue petat siue reddat coniux.

12 Nulla autem ex parte feminæ tunc subest legitima excusatio, quin debitum teneatur reddere: cum vir exigenus aut non peccet, aut saltem venialiter, vt in simili probauit n.5.& docent Astensis, D. Anton. Rosella nu.præced.allegati. Syluest. verb. Debitum, q.4. Quod intellige, nisi esset periculum grauis morbi in femina, tunc enim non teneretur, vt dicimus disp.24.n.2.

Demum de tempore quo mater sobolem laetat, qui 13 dam censem esse peccatum lethale, debitum petere. Probatum ex D. Greg. resp.10.ad August. & refertur c.fin. d.5. ibi: Ad eius vero concubitum vir accedere non debet, quousque qui gignitur, ablatetur. Præterea, quia timor est nocimenti proli: vnde Galen.l.1.de sanit.tuenda, sic ait: A venere omnino abstinentum esse quocunque lac præbebit, moneo. Nam & menses viri consuetudine provocantur, & lac odoris gratiam in deterius mutat. Quin etiam aliqua in utero concepunt, quo alienius à puello adhuc lactente nihil est. Et Plin.lib.28.natural.his. c.9.ad princ. sic ait: concipere nutrices exitiosum est. Atque non tantum infanti lactenti, sed & foeti qui in utero est, id frequenter lethale est, vt doctorum antiquorum medicorum testimonijs comprobatur Tiraquell.l.15.connub.n.139. & seq. Ideoque hanc sent. tueruntur Anton. rubr. de sponsal.n.14. & ibi Alex. de Neuo n.21. casu 2. & id non licere, sed prohibitum esse, d.c.fin.docent Domin. ibi, notab. 1. Tiraq.l.15.connub.nu.139.

Verum existimo nullam esse culpam, minime tunc à 14 debiti exactione abstinere. Quia damnum proli lactenti quod sequitur, si ex eo concubitu proles concipiatur, caueri potest, si ex tempore nutrici lactanda tradatur, & cù parentes pauperes sunt, experientia comportum est eos nulla obseruare tempora quibus à concubitu abstineant, nec prolem nutrici lactandam committere, cum tamen id notabile damnum in prole non perspiciamus, & ob rem incertam raramque durissimum esset ingum moraliter impossibile humeris coniugum imponere, vt simul in eodem lecto accubantes, biennio, quo infantis lactatio durat, abstineant: atque iterum cùm mater pepereit, alio biennio: ac proinde matrem. pauperibus non remedium concupiscentiæ, sed laqueus ac causa multorum peccatorum esset. Quod si aliquod proli damnum non tanti momenti inferatur, non tenentur parentes medium difficulti, ac moraliter impossibili, illi occurrere. Atque ideo solum esse consilium eo tempore non petere, docent Ricard. Astensis, Rosella, Turrecrem. citati n.11.

Id tamen fateor cum Petro de Ledesma, de matrim. q. 64. 15 a.1.dub. 4. excusari à reddendi debiti obligatione matrem lactantem prolem, ac ita pauperem, vt non sit soluendo nutrici lactaturæ, expertamque vbera exsiccari si concipiatur, aut lac esse valde perniciosum proli. Non tamen dannarem virum exigentem. Quia ea esset causa insta problem exponendi, ne tamdiu abstinere cogatur, cum tanta difficultate, quin potius morali impossibilitate aut alia via posset proli consulere, quærens virum pius qui eam eleemosynam eroget, sicut si mater obiret. At mater non teneretur tanto se damno & periculo similem patiendi dolorem exponere, vt in simili dixi disp.præc.n.17.

Ad arg.nu.13.proposita dic. Ad primum id esse consilium. Ad secundum constat ex dictis n. 14.

D I S P V T A T I O XXIII.

Vtrum tempore furoris, alterius vel vtriusque coniugis, licitus sit actus coniugalis?

S V M M A R I V M.

Coniugi non omnino mente destituto, sed fatus est debiti reddendum, n.1.

Idem, si in una vel altera speciali re mentis impos sit, 2.

Idem, si omnino sit amens, fruatur tamē lucidis interuallis, & tunc petat, 3.

Refertur opinio asserens reddendum esse petenti furoris tempore, 4.

Si ambo coniuges amentes sint, est mortale eos coniungere, 5.

Mortale est, habetque easdem circumstantias, si quis solus amentes coniungat, quas haberet ea copula, si sui complices essent, 6.

Si alter solus sit amens, an ex natura rei liceat copula inter coniuges? &

quid, si periculum sit persona, aut abortus, aut seminandi extra? 7.

Quid, si uxor sit amens, vir autem sui complices? 8.

Quid, si contra solus vir sit amens? 9.

An coniux sanus teneatur reddere debitum amenti petenti, 10.

Quid, si timor sit incontinentia? 11.

Quid, si uestaque aut alter coniux sit ebrios, num licita ac debita sit copula? 12.

Soluuntur argumenta: n. 13.

In hac disput. certum est, licitum esse coniugii usum, 1 vbi vel uestaque aut alter coniux sit ebrios, num licita ac debita sit copula?

alio-

- alterum alteri debitum reddere. Quia reuera vnu ratio-
nis libertateque fruatur, & capax est meriti ac culpæ. Ita
Ricard. 4.d.32.a.4.q.2. & ibi Supplement. Gabr.q.vn.a.2. post
11. conclus.
2. Idem dicendum est, si coniuges non omnino amentes
sint, sed in vna aut altera re, cum tamen circa matrimonij. &
alia sint sui compotes. Quia hos matrimonij ineundi ca-
paces esse probauimus lib.1. disp.8. nu.23. nedum obliga-
tionis soluendi sibi debiti, vbi ea mattimonio iam contra-
et amentia accidit.
3. Idem assertere oportet, si amentes lucidis interuallis
fruantur, & eo tempore lucidi interualli petant debitum.
Quia tunc libere & actu humano petunt. Ita Ricardus &
Supplementum nu.1. allegati, Nicolaus de Orbellois 4.d.32.q.vn. §:
10. Asten's summ. 2.p.lib.8.r.10.a.3. q. penult. Barth. à Ledesma
diffit. 49.de matrim.fin. Existimo tamen, si lucida interualla
essent rara, & probabile periculum vescaretur perpetua
amentia, atque ita defectus educationis prolis aut abor-
sus, iudicandum esse, ac distinguendum, sicut de perpetua
amentia vnius aut vtriusque coniugis dicemus num.5. &
sequentibus. Quia cum idem sit periculum, idem iudi-
candum est.
4. Difficultas autem est, vbi amentia est totalis & perfe-
cta, nullisque intermissionibus gaudens? Quidam asse-
funt teneri coniugem mentis compotem amenti exigen-
ti reddere, nisi probabiliter timeat notabile propriæ per-
sonæ damnum. Probatur, quia amens retinet dominium
corporis alterius coniugis, adeo que finis matrimonij, cu
ex eo concubitu possit æquè proles generari, ac si cohi-
ges sani essent. Nec obstat, si obiicias, periculum esse ne
proles fatua amensque nascatur. Quia melius est illi sic
esse, quam nunquam esse. Et confirm. quia finis secunda-
rius matrimonij, nempe remedium concupiscentiae, ma-
nerit post furorem. Ideo hanc patrem tuentur Angles verb.
Debitum, num.7. vbi Sylvest. q.1. vers. Secunda est, in fine. Nauar.
sum.c.16. Hisp.n.26. lat.n.27. Ledesma 2.p.4.q.60.a.3. §. An au-
tem si vir, Corduba l.3. quest. q.8. fol.186. col.2. §. Contra supra-
dictam resolutionem. Veracruz 2.p. Spec.a.41. §. penult. Palacios
4.d.32. disp.1. ad fin. casu 12. fol.712. Graffis 1.p. decis.l.2. c.83. nu.
4. & clare videntur tenere Abb.c.2.nu.3. & ibi Alex. de Neu,
n.3. de coniug. lepros. vbi aiunt nullam infirmitatem quan-
tumcunque grauem, licet superneniat dementia, præstare
facultatem dissoluendi matrimonia, etiam quoad tho-
rum & mutuam seruitur em. Et probant ex eo textu.
5. Prima tamen conclusio sit. Si ambo coniuges sint men-
tis impotes, separandi sunt, donec ad mentem redeant, &
reus esset culpæ, qui eos ad copulam incitaret. Quia licet
ipsi amentes minime delinquat defectu libertatis, at qui
eos copularet, concurreret ad cuidens prolis educandæ
damnum, careret quippe parentibus qui eam educare in-
struereque possent. Et confirm. quia propter simile pro-
lis detrimentum vagus concubitus est illicitus. Immò in
hoc euentu magis destituta est proles, quam vbi concu-
bitus est vagus. Ita docent Barth. à Ledesma de matrim. diffit.
49. ad fin. Lud. Lopez 2.p. instrutorij de matrim. c.52. ad fin. vbi
de impedimento furiae. Petrus à Ledesma de matrim. q.58.a.
3.dub.2. vbi merito culpam hanc lethalem esse ait. Id e-
nim probat ratio adducta.
6. Hinc infertur à fortiori, culpam lethalem admittere
qui duos amentes matrimotio inter se minimè coniun-
ctos ad copulam incitaret. Quia grauius esset prolis dam-
num, quam si mentis compotes essent. Ita Sotus 4.d.34.q.
vn.a.4. ad fin. vers. Vtrum autem duos. Ledesma 2.p.4.q.60.a.3.
ad fin. Veracruz 1.p. Spec.4.41.fine. Enriquez l.11. de matrim. c.
15.n.10. fin. Petrus de Ledesma de matrim. q.58.a.3. dub.2. in-
sol. ad 3. Lud. Lopez nu. præced. allegatus, & 1.p. instruct. c.82. §.
Ad hac furioso. Vnde merito infert Ledesma ea.q. 60.a.3. fin.
teneri eos, cui amentium custodia demandata est, niti ne
cogrediantur, sicut tenentur curare, ne abstineant ab alijs
malis inferendis. Non tamen is concubitus est contra na-
turam. Cum ex eo possit generatio sequi. Tenetur autem
qui eosita copularet, fateri easdem circumstantias, quæ

Th. Sanchez de matrim. Tom.3.

factandæ essent, ea copula habita inter personas mentis
compotes. Quia talis circumstantia volita est à copulan-
tibus illos amentes: at velle ut aliquis ad consanguineum
accedat, est peccatum incestus. Et confirm. quia suadens
cuiquam accessum ad coniugatam, ignaro coniugij, reus
est adulterij, quia reuera is concubitus ea affectus est cir-
cumstantia, non ignorata à suadente: quamvis accedens
ab ea excusat ratione ignorantiae.

Secunda conclusio. Si alter coniux solus sit amens, ex 7
natura rei est licitus concubitus. Quia est verum matri-
monium, nec proli detrimentum sequitur, habet enim
alterum parentem rationis compotem, à quo educetur.
Vnde si non sit periculum aborsus aut damni notabilis cō-
iugis sani, nulla erit culpa. Ita Sotus 4.d.34.q. vn. a.4. ad fi-
nem corporis, vers. Circa primam partem. Barth. à Ledesma, &
Petrus de Ledesma, Lud. Lopez relati n.5. Enriquez lib.11. de mat-
rim. c.15. num.10. & num.4. Angles floribus, 1.p. de matrim. q.8.
de impedimentis matrimonij, in fine. Emmanuel Sa summa, verb.
Debitum coniugale, vers. Coniugi amenti. Quod si solum sit
periculum, vt amens seminet extra vas, credo adhuc li-
cere copulam, quia coniux sanus operam dat rei licet, &
præter eius intentionem, ac per accidens evenit effusio
illa: & si aliquando ita contingat ex amentis culpa, non
semper ita euéniet, ac proinde non est interdicenda co-
pula coniugis sano. Quod amplius constat ex dictis disp.
17.n.22. Atque ita clare videntur sentire Sotus & Ludouic.
Lopez. dicunt enim, non esse honestum vt coeat coniux
sanus cum furioso, præsertim vbi timor est, ne furiosus
legitimè seminet: Quare aperte sentiunt tune solum esse
consilium abstinere.

Hinc deducitur, regulariter illicitum esse concubitū, 8
vbi vxor amens est, & vir mentis compos. Quia probabi-
lissimum subest periculum, fore vt mulier insanæ furor
correpta, sc̄tum in vtero necet. Cesante autem tali pe-
riculo: siue quia ita sterilis est, vt nulla subsit spes conci-
piendi: siue quia mitis admodum est, nec furiosa, licitus
est congressus. Quoniam ex se licitus erat: vt dixi nu. præ-
cedenti, ratione autem solius periculi reddebatur illici-
tus: quod in hoc euentu cessat. Sic Barth. à Ledesma & Petr.
de Ledesma n.5. citati.

Secundò deducitur, si è contra vxor mentis compos 9
sit, vir autem impos, licitus esse congressum, atque fas
esse vxori furiolum incitare vt fecit coeat. Quia tunc
aborsus periculum cessat. Ita Sotus, Ludouic. Lopez, Barth. à Le-
desma, as Petrus de Ledesma, nu.7. allegati.

Tertia conclusio. Multo probabilius est contra sen-
tentiam n.4. relatam, coniugem sanum non teneri per se, 10
atque ex natura rei, debitum reddere amenti, quamvis
nullum aborsus aut damni coniugis periculum subsit. Et
ratio est, quia illa debili petitio non est actus humanus,
atque perinde est, ac si vir in somnis peteret, cui non te-
neri vxorem annueret, quis dubitet? Et confirmatur, quia
sic ut vir amittit ob furorem ius ad suam, bonorumque
administrationem, ita ad usum matrimonij, ita vt exigens
obliget. Hoc esse probabilissimum docet Victoria summ. de
matrim. n.287 & tenent Ricard. & Supplementum Gabr. nu.1.
allegati. Asten's & Nicolaus de Orbellois, & Barth. à Ledesma. vbi
eos nu.7. retuli. Sotus 4.d.34.q.vn. a.4. ad finem corporis, vers.
Ad alud subinde. Enriquez l.11. de matrim. c.4.n.5. iuncto com-
mento, lit.B & c.15.n.10. Lud. Lopez 1.p. instrutorij, c.82. §. Ad
hac furioso, & 2.p. de matrim. c.52. ad fin. vbi de impedimen-
to furiae. Emmanuel Sa sum. verb. Debitum coniugale. vers. Con-
iugi amenti. Vega 1.p. sum. c.78. casu 12.

Dixi autem, per se & ex natura rei non teneri. Quia si 11
periculum esset in coniuge furioso, negato sibi debito,
accessus ad aliam, vel effusionis seminis, teneretur per ac-
cidens, ratione cauendi hoc periculum, coniux sanus illi
reddere. Sic Victoria, Sotus, Lud. Lopez eod. c.82. §. Ad hac fu-
rioso. Enriquez eod. c.4.n.5. iuncto commento, lit.B. Barth. à Le-
desma, Vega nu. præcedenti allegati. Sed quamvis hi DD. in-
distincte loquantur de coniuge. Melius Ludouic. Lopez 2.p.
instruct. de matrim. c.52. ad fin. vbi de impedimento furiae

id afferuit de femina, quæ rationis compos est. Nam si ea esset amens, quamvis id incontinentia periculum adesset in illa, credo non teneri virum sanum ei reddere, nisi abortus periculum cessasset: iuxta dicta nu. 8. præponderat enim abortus periculum.

12. Ex dictis inferatur, quid de coniuge ebrio, ac subinde rationis vnu priuato dicendum sit. Non enim tenetur per se & ex natura rei coniux sui compos ei debitum reddere. Quia non petit actu libero & humano, sicut nec amens: atque ita eadem est ratio. Ita Sotus & Ludou. Lopez eod. cap. 52. vbi de impedimento furiae, n. precedenti allegati. Enriquez lib. 11. de matrim. c. 15. nu. 10. Quamvis Ledesma & Veracruz n. 4. allegati. dicant teneri: sed loquuntur consequenter ad suam sent. cum idem sentiant de amētente, vt codem nu. 4. diximus. At per accidēns dicunt bene prædicti DD. teneri reddere, ratione periculi incontinentia in ebrio, si forsitan adesset. Nec uter coniugum ebrius sit, distinguo, sicut distinxii num. precedenti in amentibus. Quia cum ebrietas cito transeat, non est illud periculum abortus. Quare licet uterque coniux ebrius esset, licet et concubitus inter illos. Cuius contrarium diximus n. 5. in amentibus, immo quando sola femina est amens: id diximus n. 8. Quia etiam in ebriis cessat damnum proliis educandæ. Cum enim breui ad se redeant, non destituitur proles parentibus, qui ipsam edificant.

13. Ad arg. n. 4. proposita constat ex dictis n. 10. & 11. non enim ad obligationem debiti p̄t soluendi satis est dominium corporum, sed ultra illud desideratur ut actu humano & libero petatur. Et quando esset incontinentia periculum, tenetur alter reddere per accidēns, ratione illius.

D I S P U T A T I O XXIV.

Vtrum cum propriæ salutis detrimento teneantur coniuges debitum sibi reddere: ut si alteruter lepra aliove morbo contagioso infectus sit?

S U M M A R I V M .

Quot questiones sint disputande. n. 1.

Non tenetur coniux reddere cum notabili salutis sue detimento. 2.

Quid si febri aliove dolore laboret, aut vulneratus sit? 3.

Quid de tempore proximo post prandium? 4.

Quid, in balneis, vel cum coniux proxime à balneis recessit? 5.

Quid, de frequenti coitu, 6.

Quid, si vir sit fur incorrigibilis, & si timor damni inferendi uxori, 7.

An sit mortale reddere cum notabili propria salutis detimento, 8.

Non tenetur coniux reddere cum detimento salutis potenteris, 9.

Pecat mortaliter tunc reddendo, 10.

Quid, si ea copula ad bonum commune desideretur, ut ad regni tranquillitatem, 11.

Quid, si timeatur in altero coniuge periculum incontinentia, 12.

Quid, si infirmitas sit habitualis remissio, 13.

An coniux sanus teneatur leproso reddere, cum propria infectionis periculus proponitur textus an. jam dubitandi probens, 14.

Reservatur duplex sententia, n. 15. & 16.

Non tenetur reddere cum eo periculo. Et quid, si ex frequenti, non au tem ex uno vel altero coitu, id periculum imminent, 17.

Idem est in morbo Gallico & aliis contagiosis, 18.

Maius imminet periculum viro accedenti ad leprosam, quam è contraria. Et ita ille rarius tenetur reddere, quam hoc, 19.

Imminet infectionis periculum, si uxor leproso commixta sit, & ita vir ratione huius periculi non tenetur ei reddere, 20.

An horror accedendi sit sufficiens causa excusans, 21.

An ubi lepra praecessit matrimonium, alius ve morbus contagiosus, teneatur sanus ad reddendum & cohabitandum cum periculo propria infectionis, 22.

An possit sanus reddere & cohabitare cum eo periculo? Et an teneatur sed ad incontinentia periculum in. 23. ubi etiam, an sano potenteri teneatur leprosus reddere?

An possit & teneatur coniux reddere, cessante proprio periculo: si sobolis leprosa vacuitate periculum subiit? Reservatur quædam sententia, n. 24.

Sententia authoris, n. 25.

An coniux sanus teneatur habitare cum leproso? Referuntur duo textus, n. 26.

Proponitur duplex sententia, n. 27. & 28. & sententia authoris, n. 29.

Tenetur coniux sanus esse prope domum leprosi, & ad alia obsequia, nu. 30. ubi remissio, an possit habitare, & an teneatur ubi tempore in istis matrimonii non sit leprosum?

*Apud quent coniugem filii esse debeant, ubi alter est leprosus, 31.
Solvuntur argumenta, & conciliantur c. 1. & 2. de coniug. leprosi, num.
32. & ibi, quando sanus cogendus sit in foro externo habitare &
reddere.*

Questio est difficilis, atque ideo ut clarè ac distin-
ctè in ea procedamus, quadraplex est disputanda
questio. Prima, an cum detimento propriæ alteriusve
coniugis salutis reddendum sit? II. an lepra aliove con-
tagioso morbo affecto coniugi teneatur sanus cum detri-
mento infectionis reddere? III. quid si id periculum cel-
leret: adhuc tamen periculum proliis leprosæ nascitur? IV. an
teneatur sanus cum leproso coniuge habitare?

Questio I. An cum propriæ salutis detimento teneantur coniux debitum reddere? Prima conclusio. Neuter coniux tenetur alteri debitum reddere cum detimento propriæ salutis. Conclusio est D. Thoma 4. d. 32. quæstione vn. a. 1. corpor. & ab omnibus admittitur. Probatque eam. Quia rectus & naturalis vnu matrimonij sequitur rectum ordinem naturæ, in cuius officium institutum est: rectus autem naturæ ordo postulat proprij indiuidui incolumitati prius consuli, quam proliis generationi. Semen enim, quod generationis instrumentum est, conficit natura ex alimenti superfluo ordinati ad indiuidui conservationem. Prouida enim natura prius per potentiam nutritiū subuenit indiuiduo, & deinde quod ex nutrimento superest, administrat generatiu. Ergo ubi proliis generatio sequi non potest salua proprij indiuidui incolumitatem, non petit rectus matrimonij vnu, illi vacari reddendo debitum. Et confirmatur. Quia tum naturæ ordo petit, ut prius in se ipso quispiam perficiatur, quam alii suam perfectionem per generationem communicet: tum etiam ordo charitatis, quæ a se ipsa incipit, postular prius propriæ indemnitat consuli, c. Non satis, 86. d. c. Nisi specialis, de ysu pally. Secundò quia cum tunc non vrgeat extrema necessitas propagandæ aut conseruandæ speciei, sola inuenitur in ea debiti redditione obligatio iustitiae particularis, spe-
ctantis priuatum coniugis potenteris commodum, quæ cum graui debitoris documento minime ligat, ne ordinatae charitatis legi aduersetur. Intelligenda tamen est conclusio, vbi esset probabile periculum damni notabilis, si enim esset modicum, illi præponderat lex iustitiae ad debitum reddendum obligans. Ita docent Alex. de Neu. c. 2. n. 6. de coniug. leprosor. Ricard. 4. d. 32. a. 1. q. 1. in fine corporis, vbi Almain. quæst. vn. Guillelmus Borri long. q. vn. art. 2. post primam propositionem, casu 2. Maior q. 1. argum. 1. contra 3. conclus. Supplement. Gabriel. q. vn. a. 2. fin. Sotus q. vn. art. 1. concl. 2. Ger-
son. 2. p. in regulis moralibus, alphabeto 25. lit. I. fin. Astens. sum. 2. p. 1. 8. t. 10. art. 1. q. 1. Angel. verb. Debitum, n. 3. Caiet. summ. verb. Matrim. c. vltim. §. Primus est, vers. Et satis rationabiliter. Arnil. verb. Debitum, n. 3. & verb. Matrimon. n. 69. Metina. c. de restitu-
tione, q. 19. §. vltim. Nauar. sum. c. 16. lat. n. 25. Hispan. n. 24. Le-
desma 2. p. 4. q. 66. a. 1. fol. 524. col. 4. §. Sed in oppositum. Nider
sum. precepto 6. c. 4. vers. Quartus est. Pedraza summ. precept. 6.
§. 18. Graffis p. 1. decision. lib. 2. c. 83. n. 3. Vega 1. tom. sum. c. 78. ca-
su 2. Barth. a. Ledesma. dub. 71. de matrim. concl. 1. Manuel 1. tom.
sum. 2. edit. c. 243. n. 1.

Hinc deducitur, coniugem febri laborantem non teneri reddere. Quia graue est damnum. Sic colligitur ex Palu. 4. d. 32. q. 1. a. 2. n. 7. vbi dicit coniugem infirmum non teneri reddere, & docent Sotus 4. d. 32. q. vn. a. 1. ad 2. & ibi Celaia q. 1. argum. 2. Ledesma 2. p. 4. q. 66. a. 1. fol. 524. colum. 3. §. Hesitabit tamen, vers. Ad hoc respondet. Idem & bene docet Palud. si coniux sit vulneratus. Idem docet Sotus, si coniux alio morbo aut dolore ad tempus vexetur. At hoc lane intelligendum est, vbi copula vehementer nocet dolori illi. Quis enim dicet solum dentis molaris dolorem, aliumque timilem, aut capititis, absque febri, excusare à debiti redditione? Quare scrupulose tatis loquutus est Cardin. cap. 2. fin. de coniug. leprosorum, vbi querens, nunquid coniux hec ticus, timet morrem ex debiti redditione sibi imminere, teneatur reddere? Respondeat non teneri: si timor sit verisimilis. Sed absolutè dicendū est non teneri,

Si enim sola febris excusat, nedum ethica febris, quæ tantum periculi seeum afferat.

4 Secundò infertur, post prandium nuper desumptum, sèpe excusari coniugem à reddendo debito. Quia teste *Vega de arte medendi*, lib. 2. c. 4. qui cibo nuper defumpto coierit, cruditatem patietur, aut ciborum corruptionem, nisi validus admodum fuerit, & si multoties id seruauerit, manifestè lœdetur. Et *Palud.* 4.d.32.q.1.a.2.n.8. refert se à medico quodam didicisse, virum quendam in phthisim incidisse, quia solitus erat post prandium cognoscere vxorem.

5 Secundò infertur, in balneis, vel statim à balneis, non teneri coniugem reddere. Quia graue afferat periculum eo tempore copula. Ita *D. Anton.* 3.p.t.1.c.20. §.10.

6 Tertiò deducitur, non teneri coniugem alteri immoderatè, ac sèpius quām par est petenti, semper reddere. Quia notabiliter vires extenuat, salutemque lœdit frequentia copulæ, de quo diximus disp. 2.n.12. Non tamen est audiendus *Præpos.* qui *ruber deffonsal.* nu.13. ait immoderatum copulæ vsum cum vxore esse lethalem. Quia nec proli generationi deseruit, nec incontinentiae vitandæ necessarius est. At dicendum est ex hoc capite nunquam esse lethalem. Quoniam si vxor nondum concepit, tendit ad sobolis generationem, ac proinde licitus est. Si vero concepit, aut refertur ad voluptatem captandam, aut ad fornicationem cauendam, atque ita vel licitus est, vel ad summum venialis. Ita *Abul.* c.5. *Math.* q.236. *Veracruz* 3.p. *Specul.* a.16. Posset tamen esse mortalibus, si vir aduertens notabile suæ saluti detrimentum inde parari, ita frequenter coiret, iuxta ea quæ n.8. dicemus.

7 Demum infertur, si vir sit fur incorrigibilis, atque ita vxor periculo exposita sit quotidie damni sibi per ministros iustitiae inferendi, posse eam viro desertu aufugere, quo damnum illud caueat. Ita afferunt quidam, vt referrunt dicentes esse probabile, *Palud.* 4.d.32.q.1.a.2. num.7. *D. Ant.* 3.p.t.1.c.20. §.10. de qua re dicam lib. sequ. disput. 18.num.21.

8 Secunda conclusio. Illicitum est viro reddere cum notabili suæ salutis detimento, & similiter vxori. Quia vitæ dominium minimè habent, atque ita curam moderatam illius tuendæ habere obligantur, nec illam gratiæ discrimini exponendi, vbi urgentior causa non cogit. Ita *Sotus* 4.d.32.q.vn.a.1.conclus.2. vbi *Celaia* q.1.argument.2. dicens esse graue peccatum. *Ledesma* dicens forte esse culpâ lethalem, 2.p.4.q.66.a.1.f.524 col.4. §. Sed in oppositum. *Petr. de Soto* lect. 16. de matrim. §. Sunt etiam præter hæc, vbi docet ex genere suo esse hoc mortale. Atque clare sentiunt *Caet. sum. verb.* *Matrimonium*, c.vlt. de peccatis in vsu matrimonij, vers. 4. caput. & ibi *Armill.* n.68. vbi dicunt esse mortalem, vsum coniugij cum notabili damno proprio: & licet non explicit de redditione, at indistinctè loquuntur de actu coniugali. Quare existimo culpam hanc esse mortalem, nisi vel inaduententia damni tanti vel iusta alia causa excusat, vt incontinentiae periculum, aut similis: iuxta dicta n.11. & dupli seq. Sicut culpæ lethalis reus esset, vtens cibis ratione excessus, aut eorum qualitatis, notabiliter sibi nocentibus, ni damni inaduententia excusat.

9 Hinc infertur, vbi alteri coniugi constaret debiti redditionem esse in gracie salutis exigentis dispendium, minimè teneri reddere. Sicut nemo tenetur gladium domino petenti tradere, si illo se perimere velit. Ita *Sotus* 4.d.31. quest. vn. a.3. paulo post princ. vers. Inter soluendum. *Metina* c. de restit. quest. 19. §. vlt. *Alex.* in suo *Enchirid.* 2. p. precept. 6. vbi de debito coniugali. *Angl florib.* 1.p. de matrim. quest. 6. de obligat. soluendi debitum, diffic. 1. Et constat ex dictis disp. 22. n. 11. vbi multis citatis diximus culpam esse accessum ad vxorem morbo ex partu laborantem, cum periculo aggrauationis morbi.

10 Imo peccaret moraliter tun credendo, nisi iusta aliqua causa aut inaduententia excusat. Sicut si redderet in salutis propriæ notabile damnum iuxta dicta num. 8. Quia eadem prorsus est ratio. Atque ita sentiunt *D. An-*
Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

ton. 3.p.t.1.c.20. §. 4. & *Sylvest. verb.* *Debitum*, q.5. vbi dicunt mortale esse petere aut reddere post partum, quando inde vxoris morbus notabiliter aggrauaretur. Idem *Armill. verb.* *Matrimonium*, num. 68. vbi ait esse mortalem vsum coniugij cum notabili damno corporis sui vel alterius.

Sunt tamen prædicta omnia temperanda. Primò nisi bonum commune totius vniuersi, sive regni, sive communis ad sui conseruationem ea copula coniugum indigeat, tunc enim, postposito priuato notabilis damni aut vitæ iacturæ discrimine, tenerentur coniuges ad eam. Exemplum sit de bono vniuersi, si casus metaphysicus accideret, quo species humana deficeret, nisi hi coniuges matrimonio vterentur. De bono autem regni casus est, si ad pacem regni que tranquillitatem desideraretur proles habenda ex rege, cuius saluti notabiliter copula observet. Quia bonum vniuersale priuato præponderat, sic *Petrus à Ledesma de matrim.* q.6.4.a.1.dub.2.conclus.4. & neminem inueni contradicentem.

Secundò temperant aliqui, nisi subsit graue periculum incontinentiae in coniuge exigente, tunc enim teneatur alter reddere cum notabili suæ salutis corporalis detimento. Quia ordo charitatis petit ut hæc saluti spirituali postponatur. Præterea, quia prælatus tanquam obligatus ex officio, & lege iustitiae ad consulendum saluti spirituali ouium, tenetur ad id in graui earum necessitate, cum propriæ vitæ discrimine. At coniux tenetur ex iustitia prouidere coniugis incontinentiae per actum coniugalem: cum matrimonium in concupiscentia remedium sit institutum, obligantque se coniuges per illud iuxta suam institutionem. Atque ita docent *Supplem.* *Gabriel.* 4.d.32.q.vn.a.2.fine. *Petrus à Ledesma de matrim.* q.6.4.a.1.dub.2.concl.3. *Manuel* 1.tom.sum.2.edit.c.243.n.2.inicio. *Vega* 1.tom.sum.c.78.caſu 3. Ceterum quamvis existimem liceat tunc, at coniugem teneri non approbo. Quia prælatus ad consulendum ouibus tenetur omnino ex officio, nec aliud sibi incumbit ex munere sibi iniuncto. At coniux non se obligavit præcise ad debitum reddendum, sed salua incolumente personæ, seruatoque ordine naturæ, in cuius officium est principaliter matrimonium institutum; qui est ut prius incolumenti propriæ consulatur. Ut num. 2. probauimus. Atque charitatis ordo postulat de necessitate præferri bonum spirituale vitæ, vbi est extrema necessitas in patiente spirituale periculum, vel si est grauis, is qui subuenire debet, est prælatus. Qualis non est coniux, nec ea est extrema necessitas. Potest enim alijs medijs periculo illi incontinentiae subuenire. Atque ita non teneri docet *Maioris* 4.d.32.q.1. argum.1. contra 3.conclus. & colligo ex *Petro de Soto*, lect. 16. de matrim. fine. vbi ait coniugem sanum non teneri reddere leproso cum periculo propriæ infectionis, at posse, vt illius infirmitati annuat, & licere afferit *Enriquez* lib. 11. de matrim. c. 15. num. 9.

Tertiò tempera, nisi morbus sit habitualis, vt lepra, de quo n.23. dicemus.

QVÆSTIO II. Num sanus coniux cum propriæ infectionis periculo teneatur debitum reddere leproso alieno morbo contagioso laboranti? Quamvis in genere conueniant omnes, coniugem liberum esse à debiti redditione, vbi graue damnum probabiliter sibi timerit: ut n. 2. diximus: At in casu lepræ dissentient propter c.2.de coniug.lepros. decidens leproso coniugi reddendum esse, ibi: *Quod si virum sive vxorem, leprosum fieri contigerit, & infirmus a sano carnale debitum exigat, generali precepto Apostoli quod exigitur est soluendum: cui præcepto nulla in hoc casu exceptio inuenitur.* Quare triplex est sententia.

Prima sent. absolute docet teneri sanum ad reddendum coniugi leproso debitum. Quia textus c.2.id absolute decidit, nec infectionis periculum imminent ex coniunctione momentanea ad copulam, qualis ex cohabitatione assidua posset oriiri. Ita ex *Theologis*, docet *D.Th.* 4.d.32.q.vn.a.1.ad 4. vbi *D.Bonavent.* a.2.q.1.nu.19. *Ricardus a.4.q.2. Carthusian.* q.1. *Nicol. de Orbellis* q.vn. §. 9. *Viguerius*

lib. institut. c. 16. §. 7. vers. 10. Mayronis 4. d. 35. q. vn. Alexand. in suo Enchirid. 2. p. in 6. precepto, vbi de debito coniugali, §. Si pertinaciter, Nider summa, precepto 6. cap. 4. vers. Ex supradictis. Et ex Iurisperitis Goffredus sum. t. de coniug. leproso n. 1. & 2. Host. c. 1. n. 5. de coniug. lepros. Astens. sum. 3. p. 1. 8. t. 10. a. 3. q. 1. Ioan. de Friburgo sum. confess. l. 2. c. 2. quest. 67. Monald. sum. tractatu de matrim. tit. de coniug. leprosorum. fine, l. 7. t. 2. p. 4.

16 Secunda sententia docet teneri reddere sanum leproso, etiam si periculum infectionis adsit. Quia ad hoc se obligauit per contractum matrimonij. Ita Sotus 4. d. 32. q. vn. in fine corp. vbi Baſolis q. vn. a. 3. Guillelm. Borriklong. q. vn. a. 2. post 1. conclus. casu s. in solut. ad 1.

17 Tertia sent. (cui omnino adhæreo) docet minime teneri, vbi iudicio medicorum, notabilis infectionis periculum imminaret sano ex debiti redditione. Nec obuiat textus c. 2. de coniug. lepros. intelligitur enim, vbi ea redditio non cedit in reddentis notabile dampnum. Atque ita intelliguntur D. Thom. & reliqui DD. citati n. 15. pro prima sententia, vt constat ex ratione, qua eam probant: nempe, quia ex tam breui coniunctione non imminet infectionis periculum. Quare manifeste sentiunt eō imminentia cessatione reddendi obligationem. Nec obest etiam ratio secundae sententiae, allata num. precedenti. Quia nullus se obligat per matrimonij contractum ad reddendum, nisi salua indiuidui incolumente: vt nu. 2. probauimus. Atque rationes ibi adductæ aperte probant hanc sententiam. Illamque tuentur ex Theologis, Durand. 4. d. 32. q. 1. n. 8. vbi Maior. q. 1. argum. 1. contra 3. conclus. Sotus q. vn. a. 1. ad 2. vers. Imo vero. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 20. §. 10. ad fin. Tabiena Matrimonium 3. q. 6. §. 7. fin. Ledesma 2. p. 4. q. 66. a. 1. fol. 524. col. 3. Palacios 4. d. 32. q. 1. f. 70. Barth. à Ledesma dub. 71. de matrim. concl. 1. Quare merito inferūt Durand. Palud. Sotus, Maior. Bart. à Ledesma ibi, facilius excusandum esse virum à reddendo debito vxori leprosa, quam è contraria, vbi vxor est sana, vir autem leprosus. Nec inconueniens reputatur, dari imparitatem in hoc euentu: cum constet pares esse coniuges quoad debitum coniugale. Quoniam ea disparitas non ex matrimonij contractu, sed ex causa extrinseca, nimirum, ex periculi inæqualitate proficiuntur. Sicut coniux innocens non tenetur adultero reddere, adulterio tenetur innocentis, oriturque disparitas hæc ex causa matrimonio extrinseca, nempe ex adulterio.

Similiter magnum infectionis periculum imminet viro, si ad vxorem à leproso cognitam accedat. Ut testantur Durand. Maior. Sotus na. precedenti allegati. Quare seclusa ratione adulterij, & quamvis ob illud nefas sit viro debitum negare in aliquibus euentibus, vt si ipse adulterio quoque sit. At sèpē fas erit ratione periculi infectionis.

Grauit; autem dubium est, an vbi infectionis periculum cessat, excusat à debito reddendo horror naturaliter consurgens ex accessu ad coniugem lepra aut alio morbo horrorem inferenti, vt Gallico, infectum? Et quidem vbi vxor eo morbo laboraret, tantusque horror esset in viro, vt virginem erigere aptamque copulae reddere minimè posset, manifestum est virum excusari. Quia impossibilium nulla est obligatio, regula Impossiblem, ff. de regul. iuris, & reg. Nemo potest, de regul. iuris in 6. Quare si vir non reddens excommunicetur ab Ecclesia, sicut coram Deo est immunis culpa, ita & excommunicationis erit. Sic Hostiensis c. 2. fin. de coniug. lepros. vbi Ioan. Andr. n. 4. Anton. n. 12. Abbas n. 5. Alexand. de Neuo n. 5. Henric. n. 8. Præpos. n. 3. Anchar. c. 1. fin. eod. t. Rosella verb. Leprosus, n. 2. Syluest. verb. Lepra, q. 3. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 180. vbi supponere videntur non existente tanto horrore quin virga erigi possit, accessusque sit possibilis, vel si vir leprosus sit, cum semina absque ullo motu reddat, horrorem non esse sufficientem excusationis causam. Quod in terminis proprijs docet Henric. eod. c. 2. num. 3. docereque videntur aperte Sotus 4. d. 32. q. vn. a. 1. ad 2. vers. Imo vero, & Ledesma 2. p. 4. q. 66. a. 1. f. 524. col. 3. §. Hesitabis tamen, vers. Ad hoc responder, vbi dicunt c. 2. de coniug. lepros. decidens leproso esse debitum reddendum, id velle, vt coniux sanus, cessante infectionis periculo, ob horrorem non excusat. Atque solum excipit Sotus, quem sequitur Lud. Lopez. 1. p. instruct. c. 83. §. Sed an viro, & 2. p. de matrim. c. 56. statim in prin. quando ingentissimum esset horror, vt si lepra esset Leonina, ita vt membra computrescerent & deciderent. Ego vero non ita rigidè cum coniugibus agendum existimo, sunt enim plerique ita ad nauseam propensi, vt ad instar mortis ab accessu ad coniugem leprosum abhorrent: cogereque illos ad copulam esset difficillimum, ne moraliter impossibile dixerim, nec id ex eorum culpa, sed ex natura indita complexione proficiuntur. Quare licet censem horrorem solum communiter ac regulariter non excusare, contrarium tamen de huiusmodi horrore iudico. Quod significare videtur Cardinal. c. 1. n. 3. de coniug. lepros. vbi ait, non compelli coniugem ad debitum reddendum, quando ob lepram nimius horror insurget.

Quidam vero casus excipiendus est, in quo quamvis probabile sit infectionis periculum, tenetur sanus leproso debitum reddere: is autem est, quando lepra matrimonium

18 Idem prorsus est dicendum, si alter coniux morbo Gallico labore, non enim tenetur coniux sanus cum periculo notabilis infectionis ei debitum soluere. Quia eadem est ratio ac de lepra. Ita Victoria de matrim. n. 275. Sotus 4. d. 32. q. vn. a. 1. ad 2. vers. Imo vero, vbi Celaia q. 1. argum. 2. Palacios disput. 1. fol. 705. vers. Sed adhuc torquet. Enriquez lib. 11. de matrim. c. 15. n. 7. Petrus de Ledesma de matrim. q. 6. a. 1. dub. 2. Immò idem de quoconque morbo contagioso dicendum est, ob eandem rationem Metina C. de refit. q. 19. §. vlt. Ledesma 2. p. 4. q. 6. a. 1. f. 524. col. 3. Barth. à Ledesma dub. 72. de matrim. conclus. 1. Armilla verb. Debitum, n. 3. & verb. Matrimonium, n. 96.

19 Id tamen monuerim, certius infectionis periculum imminere viro accedendi ad mulierem lepra aliōve contagioso morbo infectam, quam mulieri sanæ accedenti ad virum infectum. Quia virile membrum calidæ ac po-

nium præcessit, nec ab altero coniuge ignorata fuit. Quia sciens & prudens ad id per matrimonij contractum le astrinxit. Atque in cæteris etiam contractibus idem contingit, vitium enim rei, si detegatur, non minus obligat, quam si vitio carerer. Ita sentiunt Palacios 4. d. 32. disp. 1. fol. 703. vers. Ceterum hec exactio. Barth. à Ledesma. dub. 71. de matri. post 1. concl. §. Sed solet oriri: Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 243. n. 2. fin. Petr. à Ledesma de matrim. q. 64. a. 1. dub. 2. concl. 2. Vega 1. tom. sum. c. 78. casu 3. Atque quamvis hi Doctores non explicent num teneatur etiam coniux sanus leproso cohabitare in hoc euentu: at idem dicendum est, ut ex eorum fundamento colligitur. Quia per matrimonij contractum, ad reddendum debitum & ad mutuam habitacionem se obligant coniuges, vnde Angles florib. 1. p. de matrim. q. 6. de soluendo debito, art. 1. diffic. 1. dicens sanum non teneri reddere leproso, & si lepra matrimonium præcesset, vbi infectionis est periculum: vel intelligendus est, vbi lepra ignorabatur: vel si intelligatur de lepra cognita; non est audiendus.

²³ Quamvis autem sanus coniux non teneatur leproso debitum reddere, cum periculo notabilis infectionis: at si non curans de propria infectione ex contagione lepræ, aut morbi Gallici, vtratur matrimonio, coabitetque cum illo, opus meritorum exercet, si ex amore matrimonij id efficiat. Quia in morbis diuturnis & quasi habitualibus, nec ad mortem tendentibus, præponderat coniugalis amor, & vitatio periculi incontinentiae in vitroque, aut saltem in altero coniuge, ferè semper contingens, illi infectionis periculo. Ita Caetan. 2. 2. q. 154. a. 1. circa solutionem ad 4. §. Ad 3. dicitur. Graffis 1. p. decision. lib. 2. c. 83. n. 6. Idemque videtur sentire Petr. de Soto lect. 16. de matrim. fin. vbi ait leproso non teneri sanum reddere cum dicto periculo, at posse ut eius infirmitati annuat. Hinc rectè dixit Palacios 4. diff. 32. disp. 1. ad finem, in solutione ad 7. teneri leprosum reddere sano coniugi cedenti iure suo, potentiique cum dicto periculo. Potest enim illo iure cedere, & cum eo periculo vti matrimonio. Nec hoc contradicit ijs, quæ diximus n. 8. 9. & 10. vbi diximus potenter cum notabili propriæ salutis dispendio, peccare mortaliter, & similiter ei reddentem. Illud enim in morbis communibus non ita diuturnis, ad mortemque tendentibus, accipendum est. Poteſt enim mutuus amor vitaque coniugalis conseruari, atque periculum illud caueri, dilata copula breui tempore, donec salus pristina coniugi restitnatur: vel si tempus opportunum copulæ, nec nocens expectetur. Quare scitè Caetan. proximè citatus dixit, non semper esse culpam, dum coniux postposito propriæ salutis dispendio petit debitum, & cohabitat. Vtrum autem sanus teneatur reddere leproso, ob vitandum incontinentiae periculum? diximus num. 12.

²⁴ Questio III. Vtrum possit & teneatur coniux sanus leproso reddere, cessante propriæ infectionis periculo, si adit probabile periculum, fore ut soboles nascatur leprosa? Quidam affirmant eum non teneri reddere. Quia magis licet cuiquam proprijs, quam alienis detrimentis cedere: constat autem ex dictis num. 17. non teneri reddere cum proprio detimento. Ita Metina C. de refut. q. 19. §. ultim. Palacios 4. diff. 32. disp. 1. ad fin. fol. 712. casu 7. lñd fol. 713. in solutione ad 5. ait, quamvis lepra sit perpetua, peccatum esse exigere cum prædicto sobolis periculo, ne excusat timor incontinentiae. Quia lex iustitiae charitatisque prohibet damnum alijs inferri, & maximè filijs.

²⁵ At dicendum est teneri in eo euentu reddere. Quia proli tantum abest ut irrogetur iniuria, quin potius maximo afficiatur beneficio, consequitur enim vitam ex concubitu, ac melius illi est leprosam existere, quam omnino non esse. Et hinc soluuntur rationes contrariae. Quia coniugi sano simpliciter nocet reddere debitum cum notabili salutis detimento. Cum enim habeat iam esse naturale, non potest non malè se habere, si contagione illa inficiatur. At proli non simpliciter nocet, sed melius est. Quare hanc partem tuentur D. Thom. 4. d. 32. q. vn. a. 1. ad 4.

vbi D. Bonau. a. 2. q. 1. n. 21. in solut. ad 2. Scotus q. vn. ad fin. corporis, vers. Respondeo quod. Ricar. a. 4. d. 2. Durand. q. 1. nu. 10. in solut. ad 1. Palud. q. 1. a. 2. n. 6. Sotus q. vn. a. 1. ad 2. vers. Imo vero. Guillerm. Borrlong. q. vn. a. 2. post 1. concl. casu 5. in solut. ad 1. Celaiā q. 1. argument. 2. Astenfsum. 2. p. 1. 8. t. 10. a. 3. q. 1. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 2. o. 9. 10. ad finem, in 4. casu. Rosella verb. Leprosus, n. 2. Sylu. verb. Debitum, q. 1. vers. Secunda est. Viguer. lib. institut. cap. 16. §. 7. vers. 10. & id licere, quamvis obligationem subtileant, docent etiam Ledesma. 2. p. 4. q. 56. a. 1. fol. 525. col. 1. Petrus à Ledesma de matrimonio, q. 64. a. 1. dubio 3. concl. 1. Bart. à Ledesma, dubio 71. de matrim. §. Sed solet oriri.

Questio IV. Vtrum coniux satius teneatur cum leproso habitare? Rationem dubitandi offerunt textus, t. 1. de coniug. lepros. & c. 2. eo. t. nam c. 1. sic dicitur: Mandamus quatenus ut vxores ritos, & viri uxores, qui lepra morbum incurruunt, sequantur, & eis coniugali affectione ministrant, solitis exhortationibus inducere non postponas. Si vero ad hoc induci non potuerint, eis arctius iniungas, ut vterque altero viuente continentiam seruet. & c. 2. eod. tit. sic dicitur: Quoniam nethini licet excepta causa fornicationis vxorem dimittere, constat quod siue mulier lepræ percussa fuerit, seu alia gravi infirmitate detenta, non est à viro propterea separanda, aut etiam dimittenda. Vbi in priori cap. de riotatur id esse consilium: in posteriori autem id esse præceptum, ut sanus cum leproso coniuge habitet. Nam ea verba, Non est à viro separanda, aut etiam dimittenda, constat non accipienda esse, de demissione quoad debitum coniugale illi personæ dum. Quia essent penitus superflua, & inutilis repetitio: cum statim in eo cap. sermo fiat de debito reddendo, decidaturque soluendum esse coniugi leproso. At in Pontificis decretis nil esse superfluum, nec unam syllabam, probauimus lib. 3. disp. 26. n. 6. Insuper in priori illo c. in ultimis illius verbis denotatur etiam esse præceptum: nam post verba proximè allegata sic dicitur: Quod si mandatum tuum seruare contempserint, vinculo excommunicationis astringat. Id enim mandatum non potest referri, nisi vel ad continentiam seruandam, de qua proxime egerat textus: vel ad cohabitationem, de qua paulò ante. Ad continentiam autem seruandam constat referri non posse, ut bene aduertit Glos. fin. eo. c. 1. Quia continentiae consuli potest, præcipi autem minimè, c. Integritas. 32. q. 1. refertur ergo verba illa mandati ad cohabitationem. Idemque videntur probare ea verba eiusdem c. 1. coniugali affectione ministrant. Id enim præstari nequit ablata cohabitatione. Idemque videtur probari ex cap. Si vxorem 32. q. 5. quod est ex D. August. de serm. Domini in monte, lib. 1. c. 33. ibi: Si vxorem quis habeat sterilem, vel si quid aliud, siue morbis, laboribus, & doloribus confestam, & quicquid excepta fornicationis causa vehementer horribile ex cogitari potest, pro societate fideque sustineat. Hæc ergo sunt quæancipitem redditum quæst. hanc.

Triplex est sent. Prima docet absolute non teneri cohabitare. Quia ex assida cohabitatione graue infectionis periculum sano coniugi imminet. Hanc tuentur ex Theologis, D. Thom. D. Bonau. Cartusian. Ricard. Nicol. de Orbel. vbi eos n. 15. retuli. Scot. n. 16. allegat. Maioris, Almain. Celaiā. Sotus. Petrus de Soto. Ledesma. Enríquez. Barth. à Ledesma. Petrus à Ledesma. num. 17. allegati. Viguerius. Nider relati n. 15. & ex Iurisperitis. Glos. c. Si vxorem 32. q. 5. in fin. Vincen. c. 1. de coniug. lepros. vbi Innoc. n. vn. super verb. Sequatur, & ibi Hostien. n. 4. fine. super verb. Ministrant. Abb. c. 2. n. 5. de coniug. lepros. vbi Henric. fin. Astenfsum. 2. p. 1. 8. t. 10. a. 3. q. 1. Rosella verb. Leprosus. n. 1. vbi Angel. n. 2. Sylu. verb. Lepra q. 3. Ioan. de Friburgo sum. confess. l. 4. t. 2. q. 67. Tabiena Matrimon. 3. q. 6. §. 7. fin. Pauci autem ex his Doctoribus explicitant, num intelligent de cohabitatione in eadem domo, an in eodem lecto. Id tamen explicitant Host. Henric. Astenfsum. Innoc. Rosel. Angel. Sylu. Vincent. dicentes nec teneri in eodem lecto nec in eadem domo commorari, quod etiam clarè significat d. gloss. fin. ait enim vxorem taliter teneri ad sequendum virum leprosum, ut quandoque veniat ad ipsum, & quam cito soluerit debitum, recedat. Idem aperte significant Sotus & Barth. à Ledesma, dicunt enim non teneri cohabitare, nec in eodem lecto dormire. Alij vero lentiunt non tene-

- ri in eodem lecto, bene tamen in eadem domo habitare. Sic videntur tenere gl. c. i. verb. Ministrent de coniug. lepros. & ibi Anton. fine, quarentes enim, nunquid coniux sanus tenetur habitare in eodem lecto, & in eadem domo, respondent non debere ad lectum continuo compelli, sed sufficere leproso, si suo debito non fraudetur. Quare cum virumque rogauerint, & solam in eodem lecto habitacionem negent, videntur sentire teneri in eadem domo habitare. Atque ita glossam intelligit Alex. de Neu. eo. c. i. n. 11.
- 28 Secunda sententia distinguit dicens, si coniux leprosus cohabitetur cum alijs leptosis, non teneri coniugem sanum ad cohabitationem, secus si seorsum habitet in domo propria. Ita Goffred. sum. tit. de coniug. lepros. n. 1. & 2. lex 7. t. 2. p. 4. Monald. sum. tract. de matrimon. t. de coniugio lepros. in fine.
- 29 Tertia sententia ceteris probabilius, ait attendendum esse num ex cohabitatione immineat probabile notabilis infectionis periculum, nec ne, & illo imminenter non teneri sanum cohabitare, secus verò teneri, sicut nu. 17. distinximus de debiti redditione: nec huic sententiae aduersatur prima relata num. 27. quia innitur periculo habitationis. Et ratio est, quia per contra lectum matrimonij obligant se coniuges ad debitum reddendum & cohabitandum, à qua obligatione eximit periculum grauis contagionis ex morbo alterius contingit: ergo vbi id periculum non subest, obligatio non cessat. Ita sentiunt Durand. 4. d. 32. q. 1. n. 8. vbi Palud. q. 1. a. 2. n. 7. Alexand. de Neu. c. i. n. 11. de coniug. lepros. & ibi Prepos. n. 4. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 20. §. 10. ad fin. Armilla. verb. Lepra. n. 3. Nauar. sum. c. 16. hisp. num. 24. lat. n. 20. Emm. S. sum. verb. Debitum coniugale, vers. Excusat à reddendo, & clare significat Sylu. verb. Debitum, q. 1. vers. Secunda est, vbi dicens sanum non teneri reddere, vbi est periculum, subiungit, nec in eo casu teneri cohabitare. Quare cum ex cohabitatione in eodem lecto semper sequatur id periculum, nunquam ad id tenetur. Circa cohabitationem autem in eadem domo consulendi sunt medici, qui attenta complexione & lepræ specie, alijsque circumstantijs, iudicabunt de infectionis periculo, ut inde obligatio aut deobligatio cohabitationis petatur, iuxta dicta.
- 30 Duo tamen obseruanda sunt. Primum est, vbi sanus non tenetur cum leprosi in eadem domo habitare, tenetur prope illam esse. Sic Hostiens. Henric. Asten. n. 27. allegati, & ratio est, quia ratione lepræ, quamvis sanus coniux absoluatur à cohabitatione ratione periculi contagionis, et non absolvitur ab alijs obsequijs coniugi leproso exhibendis: vt bene docent Syluest. verb. Lepra, q. 3. vbi Armilla n. 3. & constat ex c. i. de coniug. lepros. ibi: Et eis coniugali affectione ministrent. Ergo oportet vt sanus prope leprosi dominum habitet, ne huic obligationi deficiat. Vtrum autem teneatur cohabitare, quando tempore contractus matrimonij cognita erat lepra? dixi n. 22. & an possit habitare non obstanti infectionis periculo, dixi n. 23.
- 31 Alterum est. Quando coniuges seorsum habitant propter morbum alterius contagiosum, proles apud sanum debet esse, quo à contagione in columnis euadat. Ita disponit l. reg. 7. t. 2. p. 4. vbi Greg. Lopez. verb. Porque, dicit id esse omnium. Idem docent Goffred. sum. t. de coniug. lepros. fin. Asten. sum. 2. p. 1. 8. t. 10. a. 3. q. 1. Ioan. de Friburgo sum. confessorum. lib. 4. t. 2. q. 68. Sylu. verb. Lepra, q. 3. vbi Armilla num. 3.
- 32 Ad textus adductos n. 26. respondent D. Bonav. 4. d. 32. a. 2. q. 1. & ibi Ricard. a. 4. q. 2. loqui de consilio tantum. At contrarium probauit eo. n. 26. & ideo melius est dicere esse præceptum coabitandi, sicut & reddendi, intelligi tamen vbi in neutro est infectionis periculum. Et repugnantiam quæ est inter illos textus, sic conciliant Goff. d. c. i. verb. Ministrent, & ibi Anton. n. 9. Asten. sum. 2. p. 1. 8. t. 10. a. 3. queſt. 1. vt dum alter textus significat coniugem exhortandum esse, intelligatur, vt præcedat exhortatio: & dum alter dicit cogendum, accipiatur, vbi præmissa monitio non prodest. Vel secundo, vt leproso tacente, monendus sit: eo vero reclamante cogendus. Ita glos. c. si vxorem, initio, 32. q. 5. Abb. d. s. 1. fin. & ibi Alexand. de Neu. n. 11. Prepos. n. 4.

DISPUTATIO XXV.

Vtrum excusat coniux à debito reddendo propter damnum rei familiaris, vt si plures habeat filios quam alere possit? aut propter vitandum notabile detrimentum, aut comparandum magnum lucrum? aut ob vitandam infamiam? vel ne concipiatur proles ex maculato sanguine? vel quia dubius est matrimonij valor: vel alter est certus de eius nullitate? aut lis pendet?

SUMMARIUM.

Quando sit licitum ex communi consensu abstinere, ne proles multiplicetur? n. 1.
Absque communi consensu non excusat regulariter à debiti redditione nolle multiplicare prolem, n. 2.
Quid, si plures sint filii, quam alii possint, viuis aut mortuis parentibus? n. 3.
An sit mortale negare debitum, ne filius ex maculato sanguine concipatur? n. 4.
Num licet negare, ad vitandum magnum detrimentum in bonis fortunis, vel ad consequendum magnum commodum, vel vitandam infamiam? n. 5.
Quid, si dubius sit valor matrimonij, vel nullitas alteri certa, vel pendens, remissio? n. 6.

PRIMO dico, nullam esse culpam, ex communi consensu abstinere coniuges à copula, ne prole multiplicent, quam alendo non sunt. Quia nulli irrogatur iniuria, si uterque coniux communi placito abstineat, & neuter tenetur ad copulam altero non petente. Nec ea voluntas non habendi plures filios, quam alere possunt, vitiola est, vt diximus hoc lib. disp. 8. n. 10. Ita docent Palud. 4. d. 31. q. 3. a. 2. n. 15. vbi Suppl. Gabriel. q. vn. a. 2. post 8. concl. coroll. 4. Sotus 4. d. 32. q. vn. a. 1. in fine corpor. vers. Quid autem. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 20. §. 6. Rosella. verb. Debitum, n. 11. Nauar. sum. c. 16. n. 33. Palacios 4. d. 31. disp. 2. ad fin. Philiarc. de offic. sacerdotio. 1. p. 2. l. 4. c. 19. §. 3. peccat. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 8. s. initio. Graffis 1. p. decis. l. 2. c. 8. n. 5. Temperathoc Philiarc. nisi in altero coniuge sit incontinentia periculum. Sed Nauar. Graffis, & Lud. Lopez id intelligent, quando alter coniux perspicit consortem ob verecundiam non petere verbo, sed tacite fatis opere petere. At non placet hic intellectus, quamvis enim ea tacita petitio desideretur, vt alter coniux ex rigida iustitia lege teneatur annuere: non tamen vt teneatur ex charitatis & aliqualis iustitia præscripto, vt probauimus hoc lib. 9. disp. 2. n. 6. & 7. quare temperatio Philiari est tenenda.

Secundò dico, non eximi coniugem à debiti redditio- ne alteri coniugi petenti, gratia non multiplicandi problem. Quia cum lobolis generatio, humanæque speciei propagatio, sit primarius matrimonij finis, illudque honestet, fieri repugnat, vt exuberantior huius finis consequitio eximat à debiti redditione, quæ medium est ad illum comparandum. Sic Angel. verb. Debitum, n. 15. vbi Syluest. q. 8. Nauar. sum. c. 16. hispan. n. 24. lat. n. 25. Alexan. in suo Enchirid. 2. p. præcepto 6. vbi de debito coniugali, vers. Si debitum negavit. Margarita confessorum, 6. præcepto, vers. 8. in fin. fol. 88. Petrus à Ledesma de matrimon. q. 6. 4. a. 1. diffic. vlt. concl. 1. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 7. 9. §. Peccat etiam coniux. Graffis 1. p. decisio. l. 2. c. 8. n. 1. Atque merito dicit Angelus esse mortale, ob eam solam causam negare debitum. Quamvis contra dicere videantur Sotus, n. præcedenti relatus, & Manuel 1. tomo summa, 2. editione, cap. 2. 43. num. 1. vbi dicunt non esse mortale negare debitum ob hanc causam, præsertim vbi parentes essent parentes: atque ita sentire videntur id non esse mortale, etiam si parentibus facultates suppetant ad filios alendos.

Id tamen fatebor, nimirum, non esse mortale debitum ob eam causam negare, quando non est incontinentia periculum in altero coniuge, & parentes non sunt tot filios alendo. Quia ab alijs iustitia debitibus persoluendis excusat magna incommoditas, non enim cum magno suo incommodo tenetur quisquam restituere. Præterea, quia

quia non tenetur coniux reddere, si timor probabilis ad-
dit periculi aut detrimenti prolixi iam genitæ: quod tamen
verisimile est alijs filijs iam natis, si adhuc proles multipli-
cetur, parentibus destitutis facultatibus quibus eos alant.
Ita sentiunt Sotus & Manuel, num præcedenti allegati. Ludovic.
Lopez 1. par. instruct. c. 80. paulo post princ. Emm. Sa summa, verb.
Debitum coniugale, §. penult. Petrus de Ledesma de matrim. q. 64.
a. 1. ad fin. Imò nec venialis culpa erit in hoc euentu debitum negare. Quod rationes allatæ probant, & claret sentit
Petrus de Ledesma ibi, ait enim nunquam concedi copiam ad debitum negandum, si modo suppeteret census ad liberos educandos & instituendos. Qui addit, & bene, id accipiendo esse, quando parentum facultates non sunt ad alimenta sufficietes, secus ubi eis priestandis sufficiunt, parentibus superstibibus, quamvis ijs defunctis diuisa inter tot liberos non sufficiant. Quia satis est ut parentes sufficienter prolem alaq, dum viuunt, & post eorum obitum, si facultates non sufficiant, prolixi erit alium de victum querere.

⁴ Tertio dico, culpam esse mortalem, debitum negare, eo quod alter coniugum à Iudeis aut Saracenis originem ducat, ne proles ea macula afficiatur. Quia cum matrimonium non sit ob eam causam irritum, verum ius acquiritur ad debitum coniugale. Sic Sotus 4. disp. 32. quest. vn.
a. 1. ad finem corporis, vers. Quod si contra, Barthol. à Ledesma,
dub. 71. de matrim. paulo post princip. Manuel 1. tom. sum. 2. edit.
c. 243. n. 1. Graff. sp. 1. decision. L. 2. c. 83. n. 8.

⁵ Ultimo dico, fas esse debitum negare, ad vitandum magnum in bonis fortunæ aut famæ detrimentum, vel ad magnam in illis utilitatem comparandam. Constat ex dictis hoc libr. 9. disp. 4. n. 13. ubi probauimus ex his causis licete viro peregre proficiisci, quamvis vxor in ea absentia debito fraudetur. Sic Petrus à Ledesma de matrim. q. 64. art. 1.
dub. vlt. concl. 2.

⁶ Vtrum autem quando dubitatur de valore matrimonij liceat petere & reddere? satis diximus lib. 2. disp. 41. & sequentibus, & quid, quando alteri coniugi constat de matrimonij nullitate? ibi, disp. 39. per totam, & aliquibus sequentibus, & quid, dum penderis de valore matrimonij; ibi, disp. 41. n. 50. & sequentibus.

DISPUTATIO XXVI.

Vtrum ratione cognitionis spiritualis post matrim. inter coniuges ortæ, ex eo quod alter alterius aut communem filium baptizarit, aut in baptismō vel confirmatione tenuerit, impeciatur usus matrimonij, quoad petitionem & redditionem?

SUMMARIUM.

Propositus ordo seruandus, num. 1.
Parens in necessitate baptizans communem filium, aut alterius coniugis, non priuat debitis petitione. Et qualis sit hæc necessitas, nu. 2. & idem, si baptizet uxorem.
Quid, si pater, ubi alius adest, sit filii communis aut sua uxoris pater-nus, num similiter possit adhuc petere debitum? 3.
Quid si pater filium teneat in necessitate, non tanquam susceptor, sed materialiter? 4.
Num peccet parens, si sit patrinus filii, vel filii uxoris, vel ipsius uxoris, ipso/ue baptizet? 5.
An coniugi baptizanti vel tenenti communem filium, vel alterius coniugis, interdicatur petitio debiti? Refertur opinio negans, n. 6. Contraria authoris, n. 7. Obi de tenente coniugem.
Quid, si malitiosa id fiat, ad defraudandum debito alterum coniugem? 8.
Quid, si ignoranter, & si alter coniux conniveat in eo baptismo, consularve: & si uestre baptizet vel teneat in baptismo communem filium: & pleraque alia de cognitione hac quoad debitum impediendum, remissiu. 9.
An dum coniux nequit exigere debitum ob cognitionem ortam, possit a cura domoque alterius coniugis expelli: remissiu. 10.
An tenens filium communem, aut alterius coniugis, in catechismo, priuetur debiti exactione? 11.
Soluuntur argumenta, n. 12.

¹ H ACTENVS disputatum est de ijs circumstantijs, quæ redditum actum coniugalem vitiosum, at non priuant iure exigendi debitum. Iam eas aggredimur, quæ

illo priuant. Hæc autem sunt cognatio spiritualis, affinitas post matrem, ora, & votum. (Nata de adulterio & alijs criminibus, quæ simul ius diuortij concedunt, est habendum sermo toto lib. sequenti.) In præsenti ergo, de cognitione spirituali disputatio habetur, in sequentibus vero de affinitate & voto.

Conveniunt autem omnes, coniungi in necessitate baptrizanti filium communem, nimitem, suum, & alterius coniugis, quamvis inde inter ipsos oriatur cognatio spiritualis, quæ si matrimonium præcederet, ipsum dirimeret, minime interdicte petitionem debiti. Est expressa definitio Ioan. VIII. c. Ad limin. 30. q. 1. & redditur ibi ratio, quia non est æquum, coniugem qui culpæ immunis fuit, suæque satisfecit obligationi, baptizans prolem ne in æternum periret, id damnum sentire, ut sibi interdicatur debiti petatio, quæ pœna est delicti. Quidam absque culpa nemo iure suo priuari debeat, c. Discretionem, de eo qui cognovit consanguineum. Et quamvis is textus loquatur de eo, qui proprium filium & uxoris suæ simul baptizavit. At ratio in eo subiuncta militat etiam in casu, quo coniux baptizat filium solius alterius coniugis in necessitate. Atque ideo dicendum est nec tunc carceri à debiti petitione. Sic Ioan. de Friburgo sum. confessorum, lib. 4. t. 7. q. 2. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 15. §. 3. Monaldus sum. tract. de matrim. t. De fraternitate spirituali, ad finem. Sotus 4. d. 42. q. 1. a. 1. concl. 3. ubi Nicolaus de Orbel. q. 1. §. 2. Petr. de Soto lect. 11. de matrim. §. Secundum de hac cognitione. Nauar. sum. lat. c. 22. n. 40. ad fin. Enriquez lib. 2. de baptismō, c. 18. n. 3. Petr. de Ledesma de matrim. q. 56. a. 1. dubio 3. Lud. Lopez 2. p. inf. de matrim. c. 51. §. Dubitari hic p'su venit. Arque eadem ratione idem dicendum est, si coniux iam ad fidem conuersus, uxorem quam in infidelitatis tempore duxerat, baptizet, occurrenti eadem necessitate. Quod bene docet Enriquez proxime citatus. Hæc autem necessitas explicatur, d.c. Ad limina, his verbis: Absentia sacerdotum, nimia necessitatē cogente baptizavit. Vnde videtur non in curri priuationem petendi debitum, quamvis alias adesset, qui posset & vellet baptizare, si is non esset sacerdos. Cæterū dicendum est tunc non occurrere dictam necessitatem: atque ita incurri prædictam pœnam. Constat, quia textus ille pondere patrem recte fecisse, & ne infans absque baptismō decederet: at dum adest alius volens baptizare, pater non est culpæ immunis, nec puer eam patitur necessitatem decessandi absque baptismō, si à parente suo non baptizetur. Quare recte ea necessitas tunc intelligitur esse, quando nullus adest qui id munus obeat, atque ita periculum esset ut proles absque baptismō obiret. Ita explicant Hostiensis, c. Si vir. nu. 3. super vers. Si ex malitia, de cognat. spirituali, & ibi Ioan. Audr. n. 4. Propositus n. 4. Henric. num. 3. Alen. 2. p. q. 170. membro 3. §. 3. D. Bonav. 4. d. 42. a. 1. q. 2. n. 3. ubi Suppl. Gabriel. q. 1. a. 2. concl. 4. Guiliel. Borrillon. q. vn. a. 2. vers. Est notandum. Lex 6. fin. tit. 7. p. 4. Brunel. de sponsalibus, concl. 20. nu. 13. Angles floribus, 1. p. de matrim. q. 15. decogn. spirit. a. 1. concl. 2. Petr. de Ledesma in sua doctrina Christiana, cap. 2. de baptismō, §. Ha de auer. Imò mea quidem sententia, cum infans censemur esse in præsentissimo mortis periculo, parens verò miseratione commotus, ne absque baptismō decedat, penè indeliberatè accurrit, quamvis adessent alij, qui id munus præstare possent, non priuat iure debitum petendi. Quia tantum abest ut delinquat, quin potius mereatur. In tanta enim necessitate non vacat ad deliberandum, & ratione urgentissimi periculi præstat in eam partem propondere, quæ animæ infantis favorabilior est.

Sed dubitatur, an idem dicendum sit, si in casu necessitatis, quando nullus adest qui patrinus sit, parens id munus obeat erga communem filium, aut solius alterius coniugis? Enriquez lib. 11. de matrimonio, c. 15. n. 11. & lib. 2. de baptismō, c. 18. fin. negat idem dicendum esse. Ethocesse forte verum, ait Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. a. 1. dubio 1. in principio. Quia ratio textus cap. Ad limina 30. q. 1. ne infans absque baptismō decedens, pereat in æternum, non haber locum in hoc euentu. Cum patrinus non sit de baptismi necessitate. Atque ita necessitas nulla ad id cogit, sicut

sicut ad baptizandum: & maximè si baptismus non sit solemnis, sed priuatus, in quo nulla est obligatio adhibendi patrinum. Cæterum communis Doctorum sententia, à qua recedendum non puto, æquiparat vtrumque casum, atque ita intelligit d.c. Ad limina. Quia licet ad valorem baptismi non sit necessarius patrinus, est tamen in præcepto, & vbi nullus adest, qui id præster, rectè facit parens id præstanto. Et quamvis in baptismino priuato id necessarium non sit, at vt seruetur sacramenti significatio, præstantias est patrinum adhiberi. Quare textus loquens de baptizante, intelligendus est de concurrenti ad baptismum, vt ille rectè administretur. Atque etiam idem probatur, nam priuari iure acquisito perendi debitum ab uxore est pœna delicti admissi per coniugem, qui contra iuris prohibitionem filium communem aut alterius coniugis baptizavit, eiusus patrinus fuit, at in necessitate vacat culpa parentem esse patrinum: vt testantur D.Tho.3.p. q.67.a.8.ad 2. Abbas. c. Si vir, n.2. de cognat. spirit. & ibi Propos. n.5. Alex. de Neuo, n.2. Sotus 4.d. 4.q. vn. art. 5. ad 2. ergo tunc inciditur in eam pœnam. Atque ita docent Ricardus 4.d. 42.art. 1.q.2. ad finem. Supplement. Gabr. Guillelm. borri long. Brunell. Ioan. de Friburg. Nicol. de Orbellis, Angles n.præc. allegati. D. Anton. 3.p.t. 1.c. 15. §. 3. & cap. 20. §. 10. Rosell. verb. Impedimentum, impediment. 6.u. Nauarr. sum. c. 16.n.35. Viguer. l. instit. c. 16. §. 7. vers. 9. Veracruz 1.p. specul. a. 57. concl. 4. Ouandus 4.d. 42.q. vnic. proposit. 9. Suarez 3.p. de baptism. q. 67. art. 8. §. Sed hinc oritur. Matieno lib. 5. recop. t. 1. rubr. gloss. 1. n. 143. Barth. à Ledesma. dub. 4. de matrim. §. De usu vero. Petr. à Ledesma sibi contrarius, in sua doctrina Christiana. cap. 2. de baptism. §. Ha de auer. Lud. Lopez 1.p. instruct. c. 85. §. Præterea si coniux. Graffis 1.p. decis. lib. 2.c. 83. fine Cañedo summ. sacram. de matrim. c. 6. nu. 48. vbi de cognat. spirit. Palacios 4. d. 7. disput. 62. num. 14. Quare bene Enriquez lib. 3. de confirm. c. 3. fine, tunc dicit viro tenenti uxorem in confirmatione interdici debiti petitionem, quando tenet ut verus susceptor: quasi securus dicat esse, quando non ut talis, sed ne præmorbo deficiat, aut alia ex causa eam tenet.

4. Illud tamen verissimum puto, nempe, patrem qui tunc ut susceptor, & intendens exercere cæmoniam Ecclesiæ, sed materialiter teneret, ut posset esse infans qui domi baptizatur, in matris vlnis, vel in lecto aut humi, nullatenus arceri à debiti petitione. Quia non est verus susceptor, nec contrahit cognitionem spiritualem, nec culpæ est reus, ut dixi lib. 7. disput. 62. num. 14. Quare bene Enriquez lib. 3. de confirm. c. 3. fine, tunc dicit viro tenenti uxorem in confirmatione interdici debiti petitionem, quando tenet ut verus susceptor: quasi securus dicat esse, quando non ut talis, sed ne præmorbo deficiat, aut alia ex causa eam tenet.

5. Hinc deducitur, peccare coniugem qui extra necessitatem baptizat, aut tenet tanquam patrinus proprium filium aut alterius coniugis. Id enim prohibetur c. 1. & 2. 30. q. 1. quæ licet corriganter quoad separationis pœnam, per c. Si vir, de cognat. spirit. at quoad prohibitionem, cum nulla ibi mentio eius fiat, manent in suo robore. Atque ita Abbas d.c. Si vir, n.2. & ibi Alex. de Neuo, n.2. Propos. n.5. colligunt inde, parentes non futuros extra necessitatem patrinos proprietum filiorum. Quia alias debet esse pater carnalis, & alias spiritualis. Quam rationem etiam tradit D.Thom. 3.p. q. 67. a. 8. ad 2. quem omnes Theologi sequuntur. Atque id esse graue peccatum ait Suarez 3.p. q. 67. de baptism. a. 8. §. Quocirca libere: non expressit tamē, an sit mortale, sed esse mortale, rectè docet Nauarr. sum. hisp. c. 22. n. 9. Similiter etiam peccabit coniux, si teneat ut susceptor in confirmatione baptismoue alium coniugem, atque in signum huius ea pœna damnatur, ut nequeat debitum petere, ut n. 7. dicimus. Ita Enriquez l. 3. de confirm. c. 3. fin.

6. His præmissis potissima difficultas est, Num coniux extra necessitatem scienter baptizans, aut tenens tanquam patrinus in baptismino vel confirmatione communem filium aut alterius coniugis, priuetur ratione illius cognitionis, nimurum, compaternitatis ortæ inter illum & alterum coniugem, iure exigendi debitum? Duplex est sententia. Prima negat priuati. Dicitur, quia cum hæc sit pœna, ut coniux priuetur iure acquisito peredi debitum,

oportet, ut in iure expressa inueniatur: ad quod comprobandum, multa adducit Probus addit. ad Monachū, c. Quamvis, n. 3. de cognat. spirit. in 6. at nullum ius eam exprimit. Nam, c. Si vir, de cognat. spirit. cui opposita sententia infinititur, potius fauet huic sententiæ, ibi: Siue ex ignorantia, siue ex malitia id fecerint, non sunt ab iniuicem separandi, nec alter alteri debet debitum subtrahere. Et confirm. quia si Pontifex solum intelligeret, ut coniux hoc sens non denegat innocentia debitum, petere tamen nequeat: id expreſſe dixisset, ut fecit, c. fin. de eo qui cognovit consang. agens de confunge incestuoso cum consanguineo alterius coniugis. Secundū confirmatur, quia textus ille omnino æquiparat, scienter & ignoranter baptizantem aut tenentem, & neutrū dicit posse debitum subtrahere: ergo loquitur de petitione & reditiohe: cum utraque permittantur ignorantem baptizanti aut tenenti. Tandem, quia non suffragantur c. 1. & 2. 30. q. 1. quia corriganter per d.c. Si vir, ut testatur ibi Glossa, verb. Institutum. Archid. eod. c. 1. initio, & Turrec. ibi n. 1. Quare hanc sent. quæ satis probabilis est, tenent Gloss. d.c. Si vir, verb. Debitum. Anchaf. ibi fin. Propos. fine. Cardinalis fine. Archid. c. Nosse, 30. q. 1. vers. In prima glos. Rainerius sum. t. de cognat. spirit. §. Ultimo. super verb. Contracto. Durandus 4.d. 42.q. 1. a. 3. n. 11. fine, & Suarez 3.p. q. 67. de baptism. art. 8. §. Quocirca libere fatear, ait hanc pœnam nullo iure probari, quamvis dicat non recedendum à contraria sententia, quæ commonis est. Atque hanc sententiam censem esse probabilem Gaeta repet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 379. solum enim appellat oppositam tutiorem.

Secunda sententia, quæ probabilior est, docet cum contiugem teneri debitum reddere, priuari tamen potestate illud exigendi. Probatur ex ratione textus, c. Si vir, de cognat. spirit. vbi postquam decisum est, si alterutrum coniux filium suum de sacro fonte suscepit, siue ignoranter siue ex malitia, non esse alterutri debitum subtrahendum, subiungitur ratio his verbis: Quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitia, eis sua fraus patrocinari non debet. Ex cuius textus ratione sic arguit Abbas ibi, num. 5. Sustinetur hoc coniugium, ne fraus doloso patrocinetur, sed tantum patrocinaretur, si à debito reddendo eximeretur, & interdicta sibi debiti petitione, potius obest sibi sua fraus: ergo eam interdicere voluit: alias ratio esset nullius momenti. Adducuntur etiam pro hac sententia, c. 1. & 2. 30. q. 1. Ied iam correcta sunt, ut probauimus. præcedentii. Similiter adducitur cap. Nosse. 30. q. 1. vbi deciditur coniuges non esse iniuicem defraudandos, sed reuersuros in idipsum, si non ex utriusque consensu alter alterius filium de sacro fonte leuatit: vnde videtur à contrario sensu colligi contrarium esse dicendum, vbi ex consensu viriusque id factum est: & subinde idem dicendum erit, quando alter sciens & prudens id fecit, nempe, ut priuari debeat iure exigendi, sed nil facit hic textus, qui est Nicol. I. qui floruit anno 858. teste Genebrardo in Chronograph. lib. 4. fol. 782. & ita correctus est per d.c. Si vir, qui est ex Alex. III. qui vixit anno 1156, teste Genebrardo eodem l. 4. f. 796. Adducitur etiam c. Ad limina 30. q. 1. vbi deciditur coniuges separando non esse propter baptismum filio à parente collatum urgente necessitate; atque ita diuersum videtur asservendum, vbi absuit necessitas: alias textus nil indulgeret. Sed nil etiam facit: quia loquitur Ioan. VIII. author illius decreti tempore quo vigebat illud decreto, c. 1. 30. q. 1. ut coniuges, siue scienter, siue ignoranter proprios filios baptizantes, separarentur: nondum enim erat decreto, c. Si vir, de cognat. spirit. illud corrigens. Nam Ioan. VIII. floruit anno 874. teste Genebrard. eod. l. 4. f. 788. atque ita indulxit ne separarentur baptismino in necessitate collato. Quare fateor in rigore hanc sententiam nullo textu probari. Nam ad c. Si vir, facilis est solutio; potiusque fauet oppositæ sententiæ, ut num. præced. probauimus. Quod me autem vrget ut hanc sententiam amplectar, est ferè vniuersos DD. iurisperitos deserta Glossa, cuius sententiam magnificare solent, atque vniuersos ferè Theologos, antiquos & neotericos, illam sequi, atque ita intellegere

ligere textum illum, d.c. Si vir, à qua tam frequenter admissa sententia non est facile recedendum, nouam amplectendo: vt bene dixit Suarez nu.præcedenti in fine allegat. Atque ideo dixi oppositam sententiam esse probabilem, vt qui illi adhædere velit, norit se tutum esse. Et ideo hanc sententiam tueruntur, ex Theologis, Alensis 2.p. q.170. membro 3. §. 3. post solut. ad 2.D.Thom. 4.d. 42. quæst. 1.art. 1.corp. vbi D.Bonau. a.1. q.2. num. 8. Ricardus a.1. q.1. ad fin. Palud. q.1. a.1. concl. 7.n. 15. & d.32. q.1. a.2. concl. 4.n. 9. Supplémentum Gabriel. ea.d. 42. q.1. a.2. concl. 4. Bassolis ibi, q.vn. a.3. fin. Nicolaus de Orbellus, q.1. §. 2. Guillel. Borrilllong. q.vn. a.2. vers. Est notandum. Sotus q.1. a.1. concl. 3. Ouandus q.vn. propositione 9. Almain. 4.d. 32. q.vn. D.Anton. 3.p.t.1. cap. 15. §. 3. & cap. 20. §. 10. Victoria summa, vbi de confirmatione, n.vlt. Petrus de Soto, lect. 11. de matrim. §. Secundum de hac cognitione. Viguier. lib. instr. c.16. §. 7. vers. 9. Palacios 4.d. 7. disp. 3. tripli colu. ante fin. Ledesma 2.p. 4.q. 58. a.2. fin. & 1.p. q. 8. a.8. dubio 2. Veracruz 1.p. Specul. art. 57. concl. 4. Angles floribus 1.p. de matrim. q.15. de cognat. spirit. a. 1. concl. 2. Enriquez 1. II. de matrim. c. 15. n. 11. & l. 3. de confirmatione, c. 3. fin. Barthol. à Ledesma de matrim. dub. 44. §. De vsu vero. Manuel 1.tom.sum. 2.edit. c. 243. n. 10. Philiarc. de officio Sacerdotis, tomo 1.p. 2.l. 2.c. 11. ad fin. Graffis 2.p. decif. l. 1.c. 5. nu. 31. Petrus de Ledesma de matrim. q.56. a.1. dub. 4. concl. 2. Viu. ald. candel. sacram. 1.p. de matrim. n. 149. Lud. Lopez 1. p. instrukt. c. 85. §. Præterea si coniux, & c. 80. §. Sed connumerare, & 2.p. vbi de confirmatione, c. 68. §. Aduertendum est autem, & vbi de matrim. c. 51. §. Dubituri hic vsu venit. Emm. Sa in summ. verb. Matrim. c. de impedimentis dirimentibus, vbi de cognat. spirit. vers. Si pater in necessitate. Cañedo sum. Sacram. vbi de matrim. c. 6. n. 48. Et ex Iurisperitis eadem tenent Glossa c. Nosse, 30. q. 1. verb. Non fraudetur. Goffred. & Vincent. c. Si vir, de cognat. spir. vbi Host. n. 3. super verb. Patrocinari. Ioan. Andr. n. 5. Anton. n. 6. Abbas n. 5. Alex. de Neuo n. 8. Henric. n. 3. Astensis sum. 2.p. 1. 8. tit. 18. a. vn. q. 2. Ioannes de Friburgo summ. confessorum, lib. 4.t. 7. q. 2. Monald. sum. tract. de matrim. t. de fraternit. spirit. ad fin. Rosella. verb. Impedimentum, imped. 6. n. 6. Angel. Matrim. 3. imped. 7. initio. Sylvest. Matrim. 8. q. 7. dict. 1. & 2. Tabiena verb. Impedimentum, impedit. 5. n. 1. Armil. verb. Matrim. n. 9. Turrecr. cla. Sciat. 33. q. 4. a. 1. n. 2. casu 4. Nauar. sum. c. 22. hisp. n. 39. lat. n. 40. & c. 16. n. 34. Brunel. de spons. concl. 20. n. 13. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. num. 349. Matienzo lib. 5. recop. t. 1. rubr. glos. t. n. 43. Idem dicendum est, si scienter teneat coniux tanquam verus patrinus alium coniugem in baptismo vel confirmatione. Quia cum cognitionem spiritualem cum illo sua culpa contrahat, interdicitur sibi debiti petitio. Sic Enriquez lib. 3. de confirm. c. 3. fin. Viu. ald. candel. sacram. 1.p. de confir. n. 46.

Rogabis autem, quid dicendum sit, quando coniux non solum ex certa scientia, sed etiam ex malitia, atque in matrimonij fraudem, baptizat aut tenet communem filium, aut alterius coniugis? Quidam enim Iurisperiti, iestete Petro de Ledesma de matrim. q.56. a.1. dub. 5. affirmant tunc non priuari potestate exigendi. Ducuntur, quia c. Si vir, de cognat. spirit. codem tenore loquitur textus de id ignorantia & ex malitia efficienti, dicens neutrum debere subtrahere debitum, sed ille potest petere: ergo & hic. Et confirmatur ex ratione in textu subiuncta, fraus non debet illi patrocinari: ergo matrimonium manet omnino illæsum, & absque impedimento eius vsus, sicut antea. Verum dicendum est eum teneri reddere, non tamen posse petere, instar illius qui scienter fecit. Quia cum eo.c. Si vir, impedimentum hoc, & priuatio petendi, statuatur in pœnam delicti admissi per coniugem scientem contra Ecclesiæ præscriptum, non est dicendum voluisse Pontificem eum coniugem eximere, qui maioris delicti reus est, ex malitia id efficiens. Nec obstant argum. opposita: quia illis satisficer n. 12. Et ideo ira docent D. Anton. 3.p.t.1. cap. 15. §. 3. Nauar. sum. c. 16. n. 34. Ioannes de Friburgo, Astensis, Bassolis, Nicol. de Orbellis, Monal. Viguerius, Gaeta, Viu. ald. Cañedo, Matienzo, Angles n.præcedenti allegati. Alensis 2.p. q. 170. memb. 3. §. 3. in solut. ad 1. Palud. 4.d. 42. q. 1. a. 1. concl. 7. nu. 15. Supplémentum Gabriel. ibi. q. 1. art. 2. concl. 4. Turrecr. 30. q. 1. in principio, n.

14. Graffis 1.part. decision. lib. 2. c. 83. fin. Lud. Lopez 1.p. instrukt. c. 85. §. Præterea si coniux, & c. 80. §. Sed connumerare. Petrus de Ledesma dub. 5. hic citato.

Quid autem dicendum sit, vbi ex ignorantia iuris vel facti etiam culpabili, vel altero coniuge coniuvante, id effectum est, vel si uterque idem fecerit: & an desideretur sententia iudicis ad eam pœnam incurram: & pleraque alia circa hoc impedimentum ad petendum debitum ratione cognitionis: dicam disputationibus tequentibus: vna cum impedimento affinitatis, in quo eadem quæstiones disputandæ sunt: ne inutiliter repetatur: ibique annotabo qui DD. de affinitate, quive de cognitione loquatur.

Quamvis tamen coniux hic debitum petere nequeat, at non potest excludi domo, & à cura alterius coniugis, vt diximus hoc lib. 9. disp. 5. n. 19.

De tenente autem in catechismo filium communem, vel alterius coniugis, affirmant Verac. 1.p. spec. a. 22. §. Secundo dici potest, & Matien. lib. 5. recop. t. 1. rub. glos. 1. num. 148. eum non posse debitum petere ab vxore, per c. 1. 30. q. 1. vbi dicitur tales coniuges separandos esse. Quod cum intelligi nequeat quoad vinculum, est necessario intelligendum quoad debitum petendum. Sed contrarium dicendum est. Quia id c. 1. est correctum, vt dixi n. 7. nec loquitur nisi de tenente in baptismō. Quod maxime verum habet, cum probabilior sententia sit, nullam ex catechismo oriuntiam cognitionem, vt diximus l. 7. disp. 10. num. 12.

Ad argumenta n. 6. proposita resp. Ad 1. dic, eam pœnam contineri eo. c. Si vir: vt probauit n. 7. & dum ibi dicitur non esse debitum subtrahendum, intelligi, id est, innocentia coniugi pertinere reddendum esse. Ad 1. confirm. dic non semper Pontifices in suis decretis eandem obseruare claritatem: atque inde opinionum diuersitatem suboriri. Ad secundam confirm. dic, quamvis Pontifex videatur eodem modo loqui de scienter & ignorantie baptizanti: at re vera diuersitas rationis, quam assignat, satis ostendit diuersam decisionem. Quia loquens de ignorantia, ait ignorantia excusat: loquens vero de scienti, dicit suam fraudem non debere ei patrocinari: ex qua ratione colligimus num. 7. deduci illum priuari in re petendi, at teneri reddere. Sic enim efficitur vt sua fraus ei non patrocinetur. Ad 2. constat ex dictis nu. 7. vbi falso sumus ea capita non probare, sed esse correcta. Ad argum. nu. 8. proposita constat ex dictis hic in solutione ad secundā confirmationē.

D I S P V T A T I O X X V I I .

An affinitas post matrimonium inter coniuges orta, ex eo quod alterius consanguineo aut consanguineæ carnaliter copulatus est, impedit debitum petitionem: & quanto gradu?

S V M M A R I V M .

Incestuosis coniux cum alterius coniugis consanguineo, aut consanguinea, si incestus sit intra vas consummatus, nequit petere, si tenetur reddere. Atque explicatur c. Qui dormierit. 2. q. 2. n. 1. & ibi, quid si matrim. non sit consummatum?

Quid, si incestus ille, aut cognatio spiritualis inter coniuges, contracta, sint occulta? 2.

Quid de coniuge qui non contraxit baptizando, vel tenendo, cognitionem, nec admittendo incestum, affinitatem, sed consensit, ac causa fuit ut alter contraheret, an possit petere debitum? 3.

Quid, de coniuge cognoscenti affinem sua uxoris, vel eam cum qua habet impedimentum publica honestatis, num possit debitum exigere? 4.

An coniux talis incestuosis, si eo coniuge mortuo aliud ineat matrimonium, vel affectus quocunque alio impedimento impedit, possit petere debitum? 5.

An coniux incestuosis cum proprijs consanguineis, arreatur à debiti petitione? Refertur sent. affirmans, n. 6. Contraria authoris, 7.

An si incestuosis, vel qui cognitionem contraxit, sit inueniens possit debitum petere? n. 8. & ibi remissiuè, quis possit dispensare in hoc impedimento cognitionis vel affinitatis?

Num affinitatis aut cognitionis impedimento affectus peccet mortaliter petendo? 9.

An si is impedimentum ignoret, sit admonendus à confessario? 10.

An is, cui ob hac impedimenta, est interdicta debiti petitio, possit aliquando petere? n. 11. & ibi, si petat, an possit, vel teneatur alter redire, & priori bimestri: vel si fornicetur alter, possit adhuc incestuosis ei reddere? omnia hac remissiuè, vel si incestuosis impetrat dispensationem.

In quō gradu consanguinitatis debent esse persona carnaliter cognita cum coniuge, ut alter coniux sic incestus nequeat petere debitum: & hoc attento iure communi, 12. Quid, attento Tridentino ses. 24. de matrim. c. 4. Refertur quedam opinio, n. 13. & sent. authoris, n. 14. An dicens consanguineam in tertio vel quarto gradu femine, cum quae fornicatus fuerat, possit debitum petere ab uxore: n. 15. Soluuntur argumenta, num. 16.

IN hac disp. illud tanquam certum, est præmittendum, incestuolum coniugem cum consanguinea alterius coniugis, non posse ab ea debitum petere: at teneri reddere. Quod nequeat petere, constat ex c. 1. de eo qui cognovit consang. ibi: Si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit, nec à mare debitum petere, nec filiastra, nec ille vlo inquam tempore poterunt se aliis matrimonio copulare. Quod verò teneatur reddere, constat etiam ex c. Discretionem, eod. t. ibi: Sed nec affinitas post matrimonium inique contracta ei debet officere, que huiusmodi iniquitatis particeps non existit. Cum suo iure non debat sine sua culpa priuari. Idem reperitur c. penult. & c. fin. eod. t. Quare dum concilium Aurelian. relatum c. Qui dormierit, 27. q. 2. decidit nefas esse hūc incestuolum reddere debitum: intelligendum est, id est, petere, vt bene explicat ibi Gloss. verb. Qui dormierit. Atque eodem pacto Sotus 4. d. 37. q. vn. a. 2. vers. 2. conclusio, explicat Magistrum ea d. dicentem non debere debitum reddere talem incestuolum. Intellige tamen tunc incestuolum huiusmodi priuari debiti exactio-
ne, quando semen incidit intra vas, ita vt ex ea copula oriatur affinitas. Cum enim huius impedimenti causa sit affinitas, orta inter coniuges ratione illius copulæ incestuosa, vbi copula est talis, vt ex ea non oriatur affinitas, cessat impedimentum (que autem desiderentur in copula ad producendam affinitatem, diximus l. 7. tota disp. 64.) Ita docent Enriqu. l. 11. de matrim. c. 15. n. 11. Petr. de Ledesma de matrim. q. 55. a. 6. §. Circa 3. statutum f. 443. col. 2. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 243. n. 12. Viuald. candel. sacram. 1. p. de matrim. n. 97. Et idem dicendum est, si vxor rem habeat cum consanguineo viri, vt dixi lib. 7. disp. 15. num. 2. & quamuis non sit consummatum matrim. vt ibi n. 6. dixi.

Nec refert, incestus ille occultus sit, an publicus, quantumvis enim sit occultus, oritur ex illo priuatio debiti petendi. Quia textus indistinctè loquitur, nec innititur scādalo, quod ex publico incestu oriri posset: sed affinitati inique cum altero coniuge contracta: vt constat ex verbis qua n. præc. retulimus, ex c. Discretionem de lumpis. Affinitas autem æquè contrahitur ex copula illa occulta, ac si publica esset. Atque ideo sic docent gloss. c. Qui dormierit, verb. Neutram 32. q. 7. Sotus 4. d. 37. q. vn. a. 2. vers. 2. conclusio. Castro l. 2. de lege pænali, c. 5. §. Rursus quinto arguento. Gattier. q. canon. 1. tomo. c. 23. n. 8. Atque idem dicendum est de cognitione spirituali occultè contracta cum altero coniuge, impedit enim petitionem debiti, iuxta tradita disp. præc. num. 7. & constat ex eadem ratione. Quia ea cognatio, ex qua id impedimentum consurgit, non minus oritur ex baptismo publico, quam ex occulto. Quamobrem audiendi non sunt Angelus, verb. Incestus, n. 4. & Sylu. verb. Luxuria, q. 4. dict. 2. vbi ab aliis fundamento docent oportere vt qualitercumque constet de incestu, quo impedit debiti exactio-
nem. Idemque tribuitur Abbat. c. Literis, de presump. n. 2. vers. Et ex hoc: at ibi tantum dicit incestuolum priuari spe contrahendi matrimonij, & videri eam esse pœnam ipso iure delicti, qualitercumque de eo constet.

Atque idem dicendum est de coniuge, qui minimè contraxit affinitatem per copulam à se habitam, at consensit vt alter coniux per copulam iniquam, eam contrahere: priuatur enim similiter iure debiti petendi. Quia affinitate ab altero inique contracta, disponitus vt coniuges ad continentiam seruandam moneantur. Quod si nolit innocens, iubet vt sibi debitum reddatur, ne absque sua culpa priuetur iure suo: cum iniquitatis particeps non fuerit, vt constat ex c. Discretionem, de eo qui cogi. consangu. cuius verba n. 1. retulimus, atque idem habetur cap. penultimo, & c. fin. eod. t. Vult ergo manifestè ius, desumpto argum. à contratio sensu, vt vbi alius coniux reus est culpæ, particepsque

iniquæ contractionis affinitatis, similiter amittat ius debiti exigendi. Atque ita docent D. Bonavent. 4. d. 34. a. 3. q. 2. Ricard. 4. dist. 35. a. 2. q. 3. Astenfis sum. 1. p. 1. 8. t. 11. a. 3. q. 14. Rosella verb. Impedimentum, impedim. 8. n. 16. Sylu. verb. Luxuria, q. 4. dict. 3. Idem Astenfis eo. I. 8. t. 20. a. 3. paulo post princ. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 41. §. Scire tamen hic oportet. Petrus de Ledesma de matrim. q. 55. a. 6. t. 443. Et videtur tenere Armilla, verb. Debitum, nu. 15. vbi ait affinitatem impedire debiti petitionem in coniuge, ex cuius culpa oritur. Atque idem dicendum est in cognitione spirituali, non enim solus coniux, qui eam contraxit baptizando, vel tenendo proprii coniugis, aut communem filium, priuatur iure petendi debiti, sed etiam alter qui culpæ particeps fuit, coniunens alteri suo coniugi id efficienti. Atque ita docent Armilla, verb. Matrimonium, n. 9. Petrus de Soto luct. 11. de matrim. §. Secundum de hac cognitione. Viguer. 1. instit. cap. 16. §. 7. vers. 9. Ledesma 1. p. 4. q. 8. 4. 8. dub. 2. Barth. à Ledesma dub. 44. de matrim. §. De rū vero. Matienzo lib. 5. recop. tit. 1. rubr. gloss. 1. n. 143. Lud. Lopez 1. p. instruc. c. 85. §. Preterea si coniux.

Quidam etiam extendunt impedimentum hoc, si coniux tem habeat cum affinibus alterius coniugis, vt tunc interdicatur sibi debiti petitio. Ita Manuel 1. to sum. 2. edit. c. 109. fine. Alij etiam extendunt, vt nequeat coniux petere debitum, si incestum admittat cum femina, cum qua habet publicæ iustitiæ impedimentum. Poteſt esse exemplū de femina, cum cuius lotore coniux ille, ante matr. cum alia contraactu, sponsalia inierat. Ita Corduba in suo quest. l. 1. q. 12. init. per c. Duo pueri, de despōns. impub. & refert pro le Couar. 4. decret. 2. p. c. 6. init. n. 4. Sed neutrum est verum. Non 1. quia illa copula nec est incestuola, nec ex ea, aliqua oritur affinitas cū altero coniuge: cum affines vnius coniugis, nullo modo alteri coniuncti sint. Non 2. quia quāvis ea copula sit incestuosa, at textus non loquuntur nisi de copula cum consanguineis alterius coniugis, ex qua oritur affinitas, vt diximus n. 1. & dicemus etiam n. 7. Nec c. Duo pueri, nec Co-uar. id dicūt, sed illud esse impedimentū ad contrahendū.

Alij etiam extendunt ad coniugem qui laborans im-
pedimento aliquo solum impediti matrimonium, illud init. Quamvis enim teneat matrimonium, at interdi-
citur sibi debiti petitio. Ita docent Palud. 4. d. 34. q. 1. art. 2. n. 14. concl. 4. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 16. §. 4. fine. Rosella, verb. Impedi-
mentum 8. init. Sylu. Matrimonium 7. q. fin. dict. 2. Alij in alio extremo sunt, docent enim coniugi affecto quocumque impedimento solum impediti, & eo non obstante, matrim. contrahenti, si solum votum simplex castitatis ex-
cipias, minimè interdici debitum exigere. Ita Sotus 4. d. 37. q. vnic. a. 1. ante secundam conclus. vers. Tandem ad pacandas. En-
riquez li. 12. de matrim. c. 2. n. 3. & specialiter de impedim. im-
pedienti, quando coniux incestuolis cum consanguineo, vel consanguinea alterius coniugis, eo mortuo aliud init matrim. non obtenta dispensatione, dicit esse probabilius non arceri à peritione debiti, Corduba l. 1. questionar. q. 12. a. 1. vers. Quod si defacto. Ego autem à priori sententia recedo, quatenus ait omnia impedimenta impeditia priuare ea debiti petitione. Quia cui textui aut rationi innitatur, profus me latet. A posteriori etiam recedo, quoad impe-
dimentum illud incestus. Si enim coniux admittensince-
stum per quem contrahat affinitatē cum proprio coniuge, eo soluto matrimonio aliud ineat, contra prohibitionem c. 1. de eo qui cogn. consangu. non poterit debitum exigere. Id enim expreſſe definitur c. Transmisse, eod. t. atque ita Host. ibi initio, Ioan. Andr. n. 1. Abb. & Alex de Neu in princip. in summā redigunt eum textum: Incestus matrim. contrahere non debet, sed si contrahat, tenet, & tunc tenetur vxori debitum reddere, sed non potest exigere: & docent Ricard. 4. d. 34. art. 4. q. 2. corp. Astenfis sum. 2. p. 1. 8. t. 20. a. 3. paulo post princ. Abuleſis, c. 5. Matt. q. 100. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 16. §. 4. Angel. vers. Incestus, n. 4. Rosella verb. Impedimentum, impedim. 8. n. 18. Sylu. verb. Luxuria q. 4. dict. 1. Caiet. 2. 2. q. 154. a. 9. dub. 1. §. ad 2. obiectio-
nem. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 2. n. 6. Sarmiento lib. 7. select. cap. 10. statim in principio. Ouand. 4. d. 41. qu. vnic. proposition. 7. At curu hoc sit pœna matrimonij inique contracti: si consuetudo ob-
tinuerit

tinuerit ut in cestuosus absque dispensatione ineat matrimonium, cum iam culpa cessarit, cessabit quoque pena (ut bene aduertit Ouandus ibi propositione 12.) Quamobrem hodie nulla erit culpa petere debitum. Quippe (vt probauimus l.7. disp. 17.n.9) culpa vacat matrim. cum eo impedimento inire: propter consuetudinem iam praescriptam.

6 Non desunt etiam qui extendant ad incestuosum coniugem cum suis consanguineis, afferentes illi interdicti debitum petere. Quia peior incestus cum suis quam cum coniugis consanguineis, si ergo hic impedit debitum petere: illi à fortiori idem tribuendum erit. Insuper probatur ex aliis textibus, qui probant huiusmodi incestuoso interdictum esse matrim. contrahere, ut sunt c. Si quis viduam 32.q.7.c. Si duo viri 35.q.6. Atque ita tenent Angelus, Incestus n.5. Mayronis 4.d.32. qu. vnic. concl. 2. Supplementum Gabriel. 4.d.34.q.1.a.1.vers. Impedimenta propter que. Lex regia 13.fin. t.2.p.4. vbi greg. Lop. verb. Con su parienta, in fine, ait, quamuis hoc iure canonico nō ita expressum inueniatur, forte standum esse illi legi ita iura canonica interpretanti. Et videntur tenere Abbas c.1.n.2. & ibi Alexan. de Neuo, n.2. de eo qui cognou. consangu. dicunt enim eam esse pœnam admittentis incestum, ut priuetur potestate debiti exigendi: subduntque statim committi incestum cum propriis consanguineis, aut alterius coniugis.

7 At omnino dicendum incestuosum cum propriis consanguineis non interdicti debiti petitionem, existimo. Quia quamvis hic incestus grauius peccatum sit, at cum ex ipso minimè oriatur vinculum affinitatis cum proprio coniuge, non ita matrimonio aduersatur: quod securus euenit in incestu cum consanguineis alterius coniugis, per quem ius matrimonii violatur, producta affinitate cum coniuge, & ideo iure optimo incestuosus hic punitur in vsu matrimonii, interdicta sibi debiti petitio. Deinde, quia cum haec sit pœna, non est extendenda ultra casus in iure expressos. Ius autem (ut vidimus n.1.) solum eam indixit incestuosum cum consanguineis proprij coniugis. Nec textus, quos contraria pro se sententia adducit, probant hoc, sed adsummum interdicti alind inire matrimonium incestuosum cum proprijs consanguineis, quod licet daremus, non sequitur eo initio prohibiri petitionem debiti, vt n.5. probauimus. Et ideo hanc sententiam tuerunt Ricard. 4.d.34.a.4 q.2.ad 1. Caiet. D. Anton. Rosella, Sylu. n.5. in fine allegati. Idem Syluest. Matrimonium 7.q.fin dicit. 3. Turrec. c. Quedam cum fratre, ad fin. 32.q.7. Sotus 4.d.37.q. vnic. a.2. ad fin. vers. Dubium autem est. Castro lib. 1. de lege pœn. c.7. §. Ex hot 3. documento. Nauar. sum. hisp. c. 16.n.35. Veracruz 3.p. Spec. a.17 fine. a. alex. Carrer. l.5. de sponsalib. c.22. Ledes. 2.p.4.q.60.a.4. §. Sed est dubium si maritus. Corduba in quest. l.1.q.12.a.1. opin. 3. Ouandus 4.d.41.q. vni. prop. 11. Palacios 4.d.34. disp. 2. fol. 777.col.1. vers. Porro autem. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 50. concl. 2. Matienço lib. 5. recop. t.2. rubr. gloss. 1.n.10; Enriquez l.12. de matrim. c.2.n.3. in comment. lit. M. 1. ud. Lop. 1.p. instr. c.296. §. Pro resolutione question. & c. 85. §. An vero copula, & c. 80. fin. & c. 35. §. Verum quia. Graffisi p. decision. l.2. c. 80.n.13. & c. 83.n.11. Manuel 1.to sum. 2. edit. c. 143.n.12.

8 Nec proderit incestuosum cum consanguineis proprij coniugis, iuuenem esse, & incontinentiae periculo expositum, quo possit absque dispensatione petere debitum, sed ea erit iusta dispensandi causa. Ita Couarr. 4.decret. 2.p.6.7. §. 2.n.5. Matienço lib. 5. recopil. tit. 1. rubr. gloss. 1. n. 103. Gutier. questio. canon. to. 1.c.23.n.6. Idemque prorsus dicendum est, si coniux, qui cognitionem spiritualem contraxit, sit iuuenis. Quia eadem est ratio. Quis vero dispenset in his impedimentis ad petendum debitum? diximus l.8. disp. 22. per totam.

9 Ex dictis infertur, peccare lethaliter huiusmodi incestuolum, si absque dispensatione petat debitum. Quia contrauenit præcepto Ecclesiæ in re graui, & petitio illa debiti, incestuosa est. Præterea, quia dici nequit vsu abolutum esse hoc præceptum. Cum quotidie experientia

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

doceat peti dispensationem ad hoc. Atque ita docent Vincentius c. Transmissæ, de eo qui cognou. consangu. & ibi Ioan. And. n.4. Ant. fin. Abb. c. fin eod. tit in fin. & ibi Alex. de Neuo, n.5. D. Anton. 3.p.1. c.20. §. 8. Angelus Matrimonium 3. imped. 15.n.2. & verb. Incestus. Sylu. Matrimoniu 8.q.15. dict. 7. & verb. Debitum, q.9. & verb. Luxuria, q.4. dict. 1. Victoria sum. de matrim. nu. 288. Nau. sum. c. 16.n.35. Castro l.2. de lege pœn. c.5. §. Rursus 5. argum. Abul. c.5. Matth. q.200. Sotus 4.d.37.q.vn. a.2. vers. 2. conclus. Guillel. Rubion. 4.d.32.q.2. ar.2. concl. 2. Sarmiento l.7. select. c.10. statim in princ. Palacios 4.d.34. disp. 2. f. 777.col.2. vers. Quod si obiecseris. Margarita confess. 6. præcep. f. 89.col.1. Ledes. 2.p.4.q.60.a.4. Matienço lib. 5. recop. t.1. rubr. gloss. 1.n.103. Graffisi p.1. decision. l.2. cap. 85.n.11. & 12. Petr. de Ledesma de matrim. q.55. a.5. §. Quartus status affinitatis, fol. 446. Couar. 4.decr. 2.p.6.7. §. 2.n.6. Emmian. Sa sum. verb. Debitum coniugale. & clarè colligitur ex Caiet. 2.2.q.154. a.7. circa solut. ad 4. §. Ad singula autem obiecta, vbi ait hunc committere incestum petendo debitum. Et specialiter quando incestuosus cum consanguineis coniugis aliud init matrimonium, quo casu dixi a. 5. cum non posse petere debitum, quod peccet mortaliter petendo, docent bene Abul. d. q.200. Angel. verb. Incestus, n.4. Syluest. verb. Luxuria q.4. dicto 1. Quamvis in hoc casu Henricus c. Rursus, n.4. qui clerici vel vou. & Hieronymus Mangiarie in arbore consanguinitatis, §. In nomine, n. 55. habetur to. 9. tractatum, sentiat non esse mortale, quod verum est in casu, in quo id diximus num.5. fin. Quare audiendus non est Veracruz 3.p. Speculi, a.17 fine, afferens coniugem incestuosum non peccare lethaliter, si debitum petat à coniuge factò sibi per incestum illum affini, modo ablit cōtemptus. Quem sequitur sui immemor Corduba in quest. l.1.q.12. nā statim in principio dicit peccare mortaliter: ad finem autem §. penultimo, ait seculo contemptu non esse mortale: atque si esset consuetudo non petendi dispensationem, nullam esse culpam. Similiter dicendum est, coniugem qui extra casum necessitatis contraxit spiritualem cognitionem cum alio coniuge, reum esse culpæ mortalis, debitum petendo: nisi opinioni probabili afferenti id sibi non interdicti adhærens, id efficeret. Cum enim ea sit probabilis, (vt dixi disp. præced. n.9.) excusaret omnino à culpa eam amplectens.

Hinc cursus deducitur, hunc incestuosum, quamvis 10 inuincibiliter ignoret impedimentum hoc, monendum esse de illo à confessario: (intellige retenta opinione, quod tunc sit impedimentum, nec illa iuris ignorantia excusat, de qua quæstione latè agemus disp. 32.) Si facilis sit ad Episcopum, qui in eo dispenser, recursus. Quia quāuis monendus non sit, vbi difficile est remedium, & potius ex monitione timetur scandalum (vt probauit l. 2. disp. 38.n.6.) at (vt ibi dixi n. 5.) quando creditur fore vt monitio prospic, eo quod facile est remedium, tenetur confessarius admonere. Si tamen Episc. non ita facile posset adiri, quia abesse, & medio eo tempore probabiliter creditur fore, vt contum non abstineat à petitio. ne, atque ita peccata lethalia admittat, monendus non est, donec confessarius dispensationem impetrarit, vel possit Episcopus absque eo periculo consuli. Atque idem dicendum est, quando esset impedimentum cognitionis spiritualis. Quamvis in hoc casu facilius posset confessarius dissimulare, propter probabilitatem opinionis negantis id impedimentum.

Vtrum autem & quando coniugi impedito ad petendum ob affinitatem vel cognitionem, liceat aliquoties petere; & si petat, an teneatur alter reddere, vel possit licet, & quid de priori bimestri ante consummatum matrimonium, vel si coniux innocens fornicetur, possit alter impeditus ei reddere, & quid, si hic impeditus impe- trauit dispensationem altero ignorante. De his omnibus latè egit hoc 9.l. disp. 6. & 7.

Potissima autem difficultas hic disputanda est. Quo- 12 to consanguinitatis gradu debeat persona carnaliter cognita à coniuge, coniuncta esse alteri coniugi, vt con-

iux ille incestuosus arceatur à debiti petitione? Et quidē attento iure antiquo, inuenio omnes, quotquot de hac re disputant, vnanimiter afferentes, extendi eam consanguinitatem usque ad 4. gradum. Ita Goffredus sum. tit. de eo, qui cognou. consanguin. fine. Hostiens. sum. eodem t. fin. Astenensis sum. 2. p. 1. 8. t. 20. articul. 1. notabili 1. Victoria summa, de matrim. n. 288. fin. Gaeta repetitione cap. Ad limina 30. q. 1. §. 4. nn. 517. Gutierrez q. canon. 10. 1. c. 23. n. 5. Alex. in suo Enchirid. 2. p. precepto 6. vbi de incestu. §. Cognoscens autem. Pedraza summa precepto 6. §. 19. Lud. Lopez 1. p. instruct. cap. 80. §. Sed connumerare. Et ita semper consuetudine receptum est, idque tanquam verissimum amplector: supponuntque Doctores num. 13. & 14. allegandi. Huius autem fundamentum in nomine inueni. Nam si ius consulamus, solum loquitur de coniuge incestuoso cum consanguineis alterius in 1. gradu: vt constat ex c. 1. c. penult. & c. fin. de eo, qui cognou. consangu. & cum sit pœnale, extendendum non videtur ad alios gradus: eo vel maximè, quod non tanta incestus labes, sed multo leuior in vltioribus gradibus reperiatur. Sed dicendum est id esse fundamentum. Quia ratio huius impedimenti est affinitas inique contracta ex eo incestu, cum altero coniuge: vt constat ex c. Discretionem, ibi: Sed nec affinitas, que post contractum legitime matrim. inter virum & uxorem inique contrahitur. de eo qui cognouit consanguin. & c. pen. eod. tit. ibi: Cum affinitas post matrim. inique contracta. Quare ad eum consanguinitatis gradum extendi debet, & non ultra, ex quo ea affinitas consurgit per copulam, hic autem est quartus, capit. Non debet, de consanguin. & affin. Et confirm. quia d. c. Discretionem, sermo habetur de femina cognita à consanguineo viri: tacetur que consanguinitatis gradus, quare hic accipiens est ex iis, ex quibus affinitas illa, quæ impedimenti causa est, consurgit.

¹³ Tota autem controvèrsia est, quid dicendum sit attento decreto Tridentini session. 24. de matrim. c. 4. & punctus difficultatis versatur in cognitione causæ huius interdicti petitionis debiti, & an affinitas ex fornicatione sit omnino sublata ultra primū & secundum gradum. Si enim ea sit, copula incestuosa cum consanguineis alterius coniugis, permanebit idem impedimentum, ea habita usque ad quartum consanguinitatis gradum. Quia cum id decretum non restrinxerit affinitatem ortam ex copula matrimoniali, ea persona consanguinea alterius coniugis intra illum gradum erit affinis coniugis habentis copulam, & proinde erit incestus. Si autem non incestus, sed affinitas inde orta cum altero coniuge id impedimentum patiat, & omnino sublata sit per Tridentinum ultra duos priores gradus, dicendum necessariò erit, hodie non impediri ad petendum debitum coniugem habentem copulam cum consanguineis alterius coniugis ultra 2. gradum. Quia ex copula incestuosa illa & adulterina non oritur affinitas aliqua cum consanguineis alterius ultra secundum gradum: affinitatem enim ex quacunque illicita copula ortam restrinxit id decretum Tridentini ad 2. gradum. Hac in re quidam sentiunt ius antiquum manere illæsum, ac proinde cognoscetem carnaliter consanguineam alterius coniugis usque ad 4. gradum, non posse à proprio coniuge debitum petere. Ducuntur t. Quia interdictum hoc petendi debitum consurgit ex peccato incestus, vt testantur gloss. c. 1. verbo Copulare, de eo qui cognou. consangu. Auton. cap. Transmissa, fine, eo. tit. Supplem. Gabriel. 4. d. 41. qu. 1. art. 3. dub. 1. in solut. ad 1. Victoria sum. de matrim. n. 288. Sotus 4. d. 37. qu. vn. art. 2. vers. Debet autem. Graffis p. 1. decision. l. 2. c. 18. n. 4. Petr. de Ledesma de matrim. quest. 55. art. 6. dub. 5. §. In huius rei expositionem. Quod inde constat. Quia ubi ignorata est consanguinitas, vel copula fuit coacta, oritur affinitas, & tamen illi coniugi ignorantii aut vi oppresso non interdicitur petitio debiti, cap. 1. & cap. Discretionem, de eo qui cogn. consangu. quia à culpa incestus excusat. Insuper (vt diximus nu. 5.) incestuosus cum alterius coniugis consanguineis, eo que mortuo aliud matrim. iniens,

nequit petere debitum: cum tamen affinis minimè sit huic posteriori coniugi. Si ergo impedimentum hoc ex incestu consurgit, cum copula illa usque ad quartum gradum sit incestuosa, impedit coniugem, ne debitum petat. Secundò, quia Tridentinum in eo decreto solum restrinxit affinitatem ex copula illicita ortam, ne matrimon. dirimeret: & Pius V. declarauit nec illud impedi- re, de impedimento autem ad petendum debitum non meminere: ergo tanquam casus omissus manet in dis- positione iuris communis, c. Suscepsum, de rescript. in 6. l. Com- modissime ff. de liberis & posthu. Et confirmatur, quia Concilium restringens affinitatem, solum intendit scandala vitare, quæ oriebantur ex frequenti matrimonii irritatione, aut impedimento, minimè autem peccandi occa- sionem date voluit. At illi fini satis consulitur, ablata ea affinitate quoad dirimendum impediendumve ma- trimonium, & cauetur ansa peccandi, ea manente ad impediendum petitionem debiri. Ergo impedit. Ha- rationes ita anticipitem reddunt hanc questionem, ut proposita ac agitata in sacro pœnitentiaria Romanæ præ- torio, inde cisa relicta sit: teste Nau. lib. 4. consil. t. De consan- guin. in priori edit. consil. 3. in posteriori autem, consil. 6. n. 4. & ipse etiam dubius manet. Et hanc partem tuentur Angles flo- ribus 1. p. de matrim. q. 14. de impedim. affinitat. a. 1. immediate ante 1. diffic. Canudo summa sacrament. c. 6. de matrim. vbi de impedimento affinitatis, n. 45. & multi Theologi Sal- mantini, & Complutenses, teste Ouand. n. seq. allegando, & dicit esse probabilem Petr. de Ledesma, quem n. sequenti referam.

His tamen non obstantibus, multo probabilius est, ¹⁴ correctum esse in hoc ius commune, atque ita copulam habitam cum consanguineis alterius coniugis ultra 2. gradum, minimè impedire debiti exactiōrem. Ducor, quia impedimentum hoc non tam ex incestu, quam ex affinitate inde contracta oritur: vt testantur D. Thom. 4. d. 34. q. vn. a. 5. in solut. ad obiecta. Turrecrem. c. Quædam cum fratre 32. q. 7. n. 2. ad 2. Sylvest. Matrimonium 7. q. fin. dicto 3. Idque manifestè constat ex dictis numero 12. vbi retuli textus in hac prohibitione, solius affinitatis mentionem facientes, & iuxta gradus ex quibus illa oritur, probauit metiendam esse: & ex dictis n. 7. vbi cum multis probauimus, incestuoso cum propriis consanguineis mini- mè interdicti debitum petere, quamvis incestus ille sit grauior: idque non alia ratione, nisi quia ex illo non oritur affinitas cum proprio coniuge. Si ergo iuxta Tri- dentinum in hoc calu, ex copula incestuosa non oritur affinitas, vt probauit n. præc. cessabit interdictum petendi debitum. Dices, non omnino cessasse affinitatem ex co- pulâ illicita ultra secundum gradum, nisi quoad dirimen- dum impediendumve matrimonium. Contra hoc est. Quia, cui licet quod plus est, licet quod minus est, reg. Cui licet, de regul. iur. in 6. Sed Tridentinum concedit, vt nulla oriatur affinitas ultra secundum gradum, ad impediendum matrimonium; quod plus est: ergo vt nec ad eius usum, quod minus est. Et confirm. quia restringit hæc affinitatē, vt simpliciter non impedit nec dirimat: ergo cōcedit, vt non impedit secundū quid, nimirū, quoad usum. Ac- cedit, Pium V. simpliciter ac generaliter declarasse, nullam oriri affinitatē matrimonio obstantem, quæ negatio precedens destruit omnia quæ sequuntur: iuxta Glofam receptam, c. Dum dilectus, verb. A suspensi, de consuetud. at si ob- staret usui matrimonij, iam aliqua ex parte matrimonio obstareret. Tandem quia congregatio Cardinalium id declarauit his verbis: Congregatio Concilij censuit decretum Tri- dentini sess. 24. de matrim. c. 4. ad primum & secundum gradum restringens impedimentum inducitum propter affinitatem ex fornicatione contractam, censeri etiam ad eosdem gradus restrinxisse impedimentum exigendi debitum ab uxore, quod inducit ex affinitate proueniente ex illicita copula à viro cum consanguineis sue uxoris post matrimonium habita. Et ideo in hanc sen. dicit Nauar. n. præc. allegatus se magis propendere, & Additio quædam ad eius consilii relatum n. præc. posteriori edit. ait sacrā Pœni-

Pœnitentiariam in eam etiam magis inclinasse, & illam tenent Veracruz append. ad spec. circa impedimentum affinit. fol. 77. & seq. Ouandus 4.d.41.q.vnic.propos.6. Palacios 4.d.34. disp. 4.f.776. Gutier. quest. canon. tom. 1.c.23. fine. Enriquez lib. 11.de matrim. c.15.n.11. & lib. 12.c.10. n. 1. Viualdus dicens multos Doctores consultos Salmanticae & Compluti idem tenuisse, Candelabrum sacram. 1.p. de matrim. n.209. Manuel 1. tomosum. 2.edit. c.243.n.12. & super bullam cruciatam, §. 13.n.8. Enman. Sa summa, verb. Debitum coniugale, vers. Qui coniugis cognatum. Pet. de Ledesma de matr. q.55.a.3.dub. 4. Vega 1.to sum. c.78. casu 4.

¹⁵ Hinc infertur, minus bene aliquos iurisperitos, teste Lud. Lopez 2.part.instruct. de matrim. c. 50. vbi de impedimento affinitatis, §. Præterea aduertendum est, censuisse contrahentem matrim. cum semina, cuius consanguineam in 3. gradu cognouerat, non posse ab ea petere debitum. Quia affinitas quæ iure communi ex ea copula illicita oriebatur, non est ablata per Tridentinum, quoad potestatem debiti exigendi. Sed bene reprobat ibi Lud. Lopez, quia accessoria matrimonio est copula, quare sequi debet naturam principalis, reg. Accessorium 42. de regulis in 6. si ergo matrim. illud est omnino licitum, ac prorsus vacat impedimento; & copula omnino erit licita. Constat etiam ex adductis n.præc.

¹⁶ Ad argum. n. 13. proposita resp. Ad 1. dic, non solam affinitatem esse causam illius prohibitionis, sed iniquè contractam per incestū: vt probauit n.14. atque ita vt maneat prohibitio, non satis est in cestus cessante affinitate, quam potissimum esse causam ibi dixi. Nec obstat ultima obiectio in eo primo argumento proposita. Quia in illo casu speciali id prohibuit ius in pœnam contracti matrimonii, spredo eo impedimento impedit illud. Ad 2. constat ex dictis n.14. vbi probauimus prorsus esse sublatam affinitatem in illis gradibus. Ad confirmat. dic non satis consuli manente impedimento quoad pertendit debitum. Quia inde etiam multa peccata oriebantur. Atque ideo Concilium omnino sustulit.

DISPUTATIO XXVIII.

An si vterque coniux affinis effectus sit, per copulam cum alterius consanguineis mutuam, arceantur ambo à debiti petitione ac redditione? Atque similiter si vterque cognationem spiritualem contraxerit, aut alterius causa aut consensu ea affinitas, aut cognatio ab altero contracta sit?

SUMMARIUM.

Reservatur sententia docens tunc licere utriusque petere, n.1.
Neutri licet petere: etiam si vterque malitiose fecerit, ut alterum defraudet, & quāmis alter solus proprio facto eam cognationem aut affinitatem contraxerit, altero tamen consentienti, n.2.
Reservatur sententia docens neutrum teneri, nec posse reddere, n.3.
Proponuntur argumenta ad probandum teneri utrumque reddere, n.4.
Sententia auctoris proponitur, n.5. & 6.
Soluuntur argumenta, n.7.

¹ Vo clarius procedamus in hac questione, quæ non facilis est: prius disputabimus de facultate petendi debiti. Deinde vero de potestate & obligatione reddendi. Et quidem si de petitione debiti loquamur, quidam censem in hoc euentu utriusque licere debitum exigere, facta hinc inde compensatione: sicut quando vterque coniux est adulteri: iuxta c. penult. & fin. de adult. Ita Vincentius & Goffredus c. Si vir, de cognat. spirit. Ioan. de Friburgosum. confess. l.4.c.7. q.2. & forsitan hoc esse verum docet Bassolis 4.d.42.q.vn. a.3. fine. Et quamvis Doctores hi loquantur, quando vterque coniux impedimento cognationis spiritualis laborat: at idem dicent de impedimento affinitatis. Cum eadem prorsus militet ratio.

² Ceterum iure optimo hanc compensationem improbant Abb. c. Si vir, n.5. de cogn. spirit. & ibi Alex. de Neuo, n.7. Supplement. Gabr. 4.d.42.q.1.a.2.concl.4. Veracruz 1.p. Speculi Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.

¶ 57. conclus.5. Quia vbi de utilitate delinquentium agitur, in eorumque fauorem ius exigendi debitum auferatur, paria delicta mutua compensatione abolentur, vt in adulterio contingit: secus vbi non de eorum fauore agitur, sed in delicti pœnam priuatio illius iuris indicitur, vt contingit in prælenti. Quare dicendum est utriusque coniugis cognitionis affinitatisve impedimento in nodato, interdici debiti petitionem. Quia coniux ob id impedimentum iure priuatur debiti exigendi potestate. Ergo si uterque coniux idem impedimentum habeat, uterque priuabitur. Cum enim delictorum compensatio locum in hac re minime habeat, delictum alterius coniugis alterum non releuabit. Et confirmatur ex c. Noss. 30.q.1. quod est Nicolai primi, ibi: Nosse desideras, virum que mulier viri filium ex alia femina genitum de sacro fonte leuauerit, postmodum possit cum eodem viro copulari: si non ex sensu utriusque coniugis factum esse probatur, non fraudulentur iniucem, sed revertantur in id ipsum. Ergo à contrario sensu securus est dicendum, vbi culpa fuit communis. Atque ita censem glossa eo c. Noss. verb. Non fraudulentur. Hostiensis, d.c. Si vir, fine, vbi Ioan. Andr. fin. & videtur hoc sequi Anton. ibi, fin. Et tenet ibi referens Alexandrum Angelicum Henricus n.3. Abbas, Alex. de Neuo, Suppl. Gab. Veracruz proximè citati. D. Anton 3.p.tit.1.c.15. §.3. Rosell. verb. Impedimentum, impedim. 5.n.6. Sylvest. Matrimonium 8.q.7.dic.2. Petr. de Soto lect. II. de matr. §. Secundum de hac cognitione. Nauar. sum. c.16.n.34. Ledesma 1.p.4.q.8.a. dub. 2. Vigerius lib. institut. cap. 16. §.7. vers. 9. Gaeta reperit. c. Ad limina 30.q.1. §.4.n.379. Matienzo lib. 5.recopil.t.1. rubr. gloss. 1.num. 143. Lud. Lopez 1.p. instruct. c.85. §. Præterea si coniux. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c.243. n.10. graffis 1.part. decision. l.2. cap. 83. fin. Petr. de Ledesma de matrim. q.56. a.1.dub. 5. Barth. à Ledesma, dub. 44. de matr. §. De rvsu vero. & loquuntur Hostiensis. Ioan. Andr. Anton. Henricus, Rosella, Sylvest. Nauarr. Lud. Lopez, Gaeta, Matienzo, Graffis, Petr. de Ledesma, quando per fraudem & malitiosè, vt se defraudent, id coninges efficiunt. Nam etiam in hoc casu neutri ius exigendi debitum conceditur. Atque ita siue fraudulenter & malitiosè, siue absque dicta malitia, uterque coniux eam cognitionem aut affinitatem culpa sua contraxerit, arcetur à debiti petitione. Id enim probant rationes adductæ. Idemque dicendum est, si alter solus id cognitionis aut affinitatis impedimentum incurrit, aut interuenienti culpa alterius, qui consensum præstitat. Nam in hoc etiam casu hunc debiti exactione priuari probauimus disp. præc. n.3. atque ita ille ratione impedimenti suo facto contracti, hic autem ratione culpæ consentitus, carebit iure petendi. Et sic docent Petr. de Soto, Vigerius, Ledesma, Barth. à Ledesma, Manuel ibi, & quamvis hi Doctores de spirituali cognitione agant, at idem dicent de impedimento affinitatis, in quo eadem est ratio. Atque de illo loquentes dicunt idem Guillel. Rubion. 4.d.32.q.2.a.2.concl.2. & d.35.q.2.concl.3. Petr. de Ledesma de matrim. q.55. a.6. §. Circa tertium statum, f.443.

Circa redditionem vero debiti maior est difficultas, an in hoc euentu coniugi petenti teneatur aut saltem possit alter reddere? Quidam absolute docent neutrum coniugem teneri alteri reddere. Ita loquens de cognitione spirituali docet Alesis 2.p.q.170.membr.3. §.3. post solut. ad 1. Alex. Angelicus relatus ab Henrico c. Si vir, n.3. de cogn. spirit. & Palacios 4.d.7. disp. 3. & clarè viderur tenere Armit. verb. Matrimonium, n.9. ait enim coniugem, qui hac cognitione impeditur, teneri alteri exigenti reddere, quando culpæ particeps non fuit, & loquens de coniuge incestuoso, & ita affinitatē contrahenti, videtur clare sentire D. Bonavent. 4.d.34.a.3.q.2. dicit enim teneri reddere alteri petenti. Quia eius culpa alteri, nisi concio sceleris, officere nequit. Imò nec posse sibi reddere utrumque coniugem incestuosum, docet Guillel. Rubion. num. præced. in fine alleg. Idque probatur, quia ex altera parte ille acculus incestuosus est, cum sit cum cognato, vel affini coniuge, nec excusat obligatio reddendi, ea enim non est, vt statim probauimus: ergo est illicita redditio. Et

confirm. quia textus ideo hanc redditionem à culpa excusant, ne coniux culpæ immunis iure suo priuetur, vt expresse habetur c. Discretionem, & c. penult. de eo qui cogn. consanguin. quare vbi neuter coniux est innocens, non est vnde excusat. 2. quia ideo vbi alter solus est reus, potest licet non teneatur innocens reddere. Quia ratione sua innocentiae plenam habet possessionem usus matrimonij. vnde nec petitione nec redditione priuandus est, (vt diximus hoc 9.l. disp. 6.n.12. contra multos quos ibi n.11. fortissimis rationibus innitentes retuli, qui etiam innocentia coniugi negant licere reddere incestuoso petenti.) ergo in hoc euentu vbi innocentia neutri faveret, nec possessionem tribuit, minimè licebit reddere. 3. quia quando uterque coniux de valore matrimonij dubius est, neuter potest reddere alteri petenti: eo quod manenti dubio neuter ius petendi habet (vt diximus lib.2. disp. 41.n.55.) At in hoc euentu uterque coniux ius petendi amisit (vt n. præc. diximus.) Neuter ergo poterit reddere. Quartò probatur, neutrum teneri ad reddendum. Quia vbi alter solus reus est, innocens non tenetur reddere: eo quod ille iure exigendi priuatus sit (vt probauit hoc 9.lib. disp. 6.n.8.) Idem ergo dicendum erit de utroque coniuge culpæ partice. Non enim datur delictorum compensatio, vt altero coniuge similiter delinquentे, alter pristinum exigendi ius acquirat. (vt n. 2. probauimus.) Et confirm. quia nulla alia ratione reus innocentia tenetur reddere, nisi ne innocentia absque culpa iure suo cadat, vt constat ex c. Discretionem, de eo qui cogn. consanguin. vbi ergo uterque est nocens, neuter reddere tenebitur.

⁴ Ex alia autem parte videtur utrumque teneri ad debitum reddendum. Quia si neuter ius habeat iustitiæ ad debitum petendum, & vt sibi reddatur, copula inter hos coniuges esset perinde fornicaria, ac si inter solutos matrimonio haberetur. Quod absurdissimum esse dictu later neminem. Secundò probatur saltem licere. Quoniam non minus est priuatus ex parte sua, iure petendi, coniux culpæ reus quando ipse solus deliquit, quam vbi alter simili culpa inuoluitur, (vt n. 2. probauimus) sed in priori casu potest alter innocens, licet non tenetur, reddere, vt diximus hoc l. disp. 6.n.12.) ergo & in posteriori idem licebit coniugireo.

⁵ Prima tamen conclusio sit. Si non ex malitia, atque animo defraudandi coniugem, uterque in id impedimentum cognitionis aut affinitatis, culpa tamen utriusque, inciderit, neuter tenetur nec licet potest alteri reddere. Atque in hoc euentu est verissima sent. proposita n. 3. eiusque rationibus probatur. Atque ita loquens de impedimento affinitatis docet Petr. de Ledesma de matrim. q. 55. a. 6. dubio ultim. conclus. vnica. Et idem censeo dicendum, quando uterque coniux in culpa est, at alter solus ea malitia infectus est. Neuter enim poterit alteri reddere, non quia malitia & fraus huic suffragetur: sed quia culpa propria illi obest priuans eum iure petendi.

⁶ Secunda conclusio. Si uterque coniux malitiosè fecit, animo alterum debito coniugali defraudandi, quamuis uterque à iure petendi cadat, & petendo delinquat, (vt diximus n. 2.) at alteri petenti tenetur reddere. Ratio est. Quia cum haec pena solo iure positivo infligatur, potest illomet iure sic disponente moderari ac restringi. Ius autem sic moderatur: vt constat ex cap. Si vir, de cogn. spirit. vbi hunc casum æquiparat casui, quo per ignorantiam id effectum est, in quo constat eos coniuges teneri sibi reddere. Præterea, quia subiungitur ibi ratio, quia malitia & fraus non debent eis patrocinari: at valde patrocinarentur, si ex ea coniuges immunitatem, ac reddendi debiti sibi inuicem libertatem acquirerent, & quanquam textus & DD. citandi loquantur de impedimento cognitionis, meritò extendi debent ad impedimentum affinitatis, in quo eadem est ratio. Et ita extendit Petr. à Ledesma de matrim. q. 55. a. 6. dubio ultim. conclus. vnica, fine: quamuis diminute loquitus fuerit, dicit enim tunc licere reddere: & de obligatione nō meminit: quam

tamen expressit in impedimento cognitionis, vt statim referam. Ideo hanc sentent. loquentes de impedimento cognitionis sustinent Hostiens. Ioan. Andr. Anton. Henricus, D. Ant. Rosella, Sylvest. Nauar. Gaeta, Veracruz, Matienzo, Lud. Lopez, n. 2. relati. Astensis sum. 2. p. 1. 8. t. 18. a. vn. q. 2. Petrus de Ledesma de matrim. q. 56. a. 1. dub. vlt. conclus. vnica, fin. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 1. 43. n. 14.

Ad argumenta n. 3. proposita dic, ea omnia probare ⁷ nostram priorem conclusionem: vt n. 3. aduertimus. Quatenus vero militant aduersus 2. conclusionem. Ad primum dic esse obligationem reddendi, in casu malitia, vt probauit numer. præcedenti. Ad confirm. dic eam esse rationem vbi malitia & fraus absunt, at dum ea non desiderantur, ratio est ne suffragentur doloso ac malitioso. Ad secundum & tertium dic, ea concludere, nisi ius positivum id impedimentum indicens priuansque utrumque iure petendi, disponuisse casu teneri utrumque reddere, ne fraus & malitia profint. Ad quartum neganda est consequentia. Quia licet concurrenti malitia utriusque alter non acquirat ius petendi, ac proinde culpam admittat petendo, ius tamen statuit debitum sibi reddendum esse, ob rationem traditam. Ad confirm. constat ex dictis in solut. confirmationis primi argum. Ad 1. argument. num. 4. propositum neganda est sequela. Quoniam licet coniuges priuati sint eo iure, illudque impeditum sit, at manet in radice matrimonij, quod legitimum est inter illos, ratione cuius non est accessus ad alienam. Atque ita sublato impedimento per dispensationem, ius illud pristinum reddit. Ad 2. neganda est consequentia. Nam in priori casu coniux innocens est in plena matrimonij possessione, quare nec petendi, nec reddendi iure priuandus est. In posteriori autem ratione similis culpæ qua inuoluitur, amittit ius petendi, & consequenter vt sibi petenti reddatur: nec adeat aliquod ius excusans suam petitionem aut redditionem à culpa incestus.

D I S P V T A T I O XXIX.

An si affinitas aut cognitionis spiritualis contrahatur ab altero coniuge, ante matrimonij consummationem, possit licet illud consummare reddendo: vel quod eximatur à redditione, teneatur ingredi religionem?

S V M M A R I V M.

Refertur opinio asserta peccare consummando: & teneri ingredi, n. 1. Contraria sententia authoris, n. 2.

An coniux cui interdicta est debiti petitio ob cognitionem vel affinitatem possit priori bimeti ante consummatum matrimonium, vel si alter sit adulter. reddere? Romissione, n. 3.

Soluuntur argumenta, n. 4.

QVIDAM censem coniugem qui matrimonio inito, ¹ ante illius consummationem, affinitatem cum suo coniuge contraxit, peccare mortaliter dum prima vice reddit: atque ita nisi dispensationem illius impedimenti impetrat, teneri religionem ingredi, vt euitet debiti redditionem. Ducuntur, quia accessus ad coniugem est incestus, cum sit ad affinem, atque ita si fieri potest, est necessario virandus, cum ergo possit vitari hoc coniuge religionem profitente, nisi dispensationem impetrat, tenebitur ad id. Et confirmatur, quia priori bimeti peccat hic reddens, eo quod reddere non tenetur (vt probauit hoc libro, disp. 6. num. 14.) sed donec consummet matrimonium, nunquam tenetur reddere, cum semper possit religionem ingredi. Ergo semper peccabit prima vice reddendo. 2. quia probabilissima & communis sententia docet eum, qui vero castitatis ligatus vxorem duxit, teneri religionem ingredi, peccareque prima vice consummando, (vt videbimus hoc libro, disputatione 34. numero 2.) eo quod sic & non aliter potest votum implere: at coniux hic sic affinis

affinis effectus, nec impetrans dispensationem, non potest aliter incestum vitare, nisi ingrediendo religionem, ergo tenebitur ad id. Et confirm. quia virginitas hic militat ratio. Nam cum voti obligatio ex propria voluntate videntis oriatur, non potest eius tacitam intentionem excedere, quae cum non sit se obligandi ad religionem, potest hoc praetextu excusari. At obligatio non accedit ad affinem, ubi matrimonij necessitas minime compellit, ut accidit ante consummationem, oritur ex natura ipsius facti, atque ita transcedit limites voluntatis, à fortiori ergo coget possibile religionis medium eligere, quo accessus talis caueatur. Ita docent loquentes de affinitate, & consequenter idem dicent de cognatione, in qua eadem militat ratio, *Palud. 4.d.27. q.1.a.3.n.26. Maioris 4. d.41.q.1.paulo post principium, vers. Deinde dico de secundo quarto. D. Ant. 3.p.1.c.11. ante §.1. vers. Nota etiam. Sylu. Matrimonium 8.q.15. dict. 7. Gaeta repetit. c. Ad limina 30.q. 1. §. 4. n.408. Viualdus candelabro sacram. 1.p. de mat. n.207. & forte aliquis existimabit huius esse sent. Cou. 4.decret.2. p. c. 7. §.2.n.6. & Lud. Lop. 1.p. instruct. c.296. §. Præterea circa redditionem, dicunt enim iuuenem incestuosum ante matrimonij consummationem teneri, nisi velit religionem ingredi, dispensationem impetrare ad exigendum debitum, sed reuera non sibi. Quia non ducuntur, eo quod peccat reddendo: sed ratione reddunt, ne cohabitans cum uxore periculo expositus sit admittendi multa mortalia exigendo debitum. Et hanc sent. non esse improbabilem ait Petrus de Ledesma, n. seq. allegand.*

2. At dicendum est nullo modo teneri religionem ingredi, atque ita posse matrimon. consummare reddendo. Probatur primo omnibus arg. quibus probabimus infra disp. 34.n.3. & 4.votum præcedens, aut subsequens matrimonium ratum, si solius castitatis votum sit, non inducere obligationem ingrediendi religionem, ut impleatur. 2. quia per talern affinitatem non priuatur coniux innocens suo iure: ut habetur c. *Discretionem, &c penult. de eo qui cogn. consanguin. ergo tetetur hic illi reddere. Nec textus distinguunt, si matrimon. consummarum nec ne: nec obligant hunc reum ad religionis ingressum: sed expresse docent textus citati hos coninges ad continentiam inducendos esse, quod si nolint, iustum abstinentur a petitione, non autem a redditione. Huius sent. videtur D. Bonavent. 4.d.41.q.3.n.22. ait enim hunc teneri reddere, aut si hoc nolit, ingredi religionem: unde omnino voluntarium censer esse religionis ingressum. Et tenent expresse Angel. verb. *Matrimonium 3. impedim. 15. n. 2. Petrus de Ledesma de matrim. q.55. a.6. circa 3. statum affinitatis, dub. 4. & communiter Neoterici.**

3. Vtrum autem coniux, cui est interdicta debiti petitio ratione cognationis, aut affinitatis, possit priori bimestri ab inito matrim. ante illius consummationem reddere debitum: aut si alter coniux a 1. iterum admittat? dixi hoc l.9. disp. 6.n.14.

4. Ad argum. n.1. proposita resp. Ad 1. dic, accessum ram, quando spontaneus est, incestuolum esse, secundum quando est iustitia lege debitus, qualis est accessus reddendo. Ad confirm. dico latum esse discrimen, quia priori bimestri nunquam tenentur coniuges sibi reddere, nisi iam matrim. consummarint (ut dixi libr. 2. disp. 24. n. 5.) at eo transfacto, statim ad id tenentur, nisi illico ad religionem transire velint. Quare supposito hunc animum non esse illi coniugi incestuoso, laris facit suæ obligationi reddendo, ac proinde culpæ immunis est. Non enim religionis ingressum eligere tenetur. Ad 2. contraria sent. existimo probabiliorem: & esto illa vera esset, est discrimen, quod castitas & religio sunt quodammodo eiusdem rationis, atque ita non mirum, si gratia castitatis promissa, quæ aliter seruari nequit, astringatur videntis ad religionem. At religio non est aliquid eiusdem rationis cum hoc quod affinitas omnem suum assequatur effectum. At confirm. dic, ex ea parte virginitorū militare rationem: at ex alia multo minorem. Quia in-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

ter castitatem & religionem est magna proportio & vicinitas: qualis est non in praesenti casu.

D I S P V T A T I O XXX.

Vtrum quo coniux incestuosam affinitatem aut cognationem contrahens, debiti petendi facultate priuetur, desideretur aliqua iudicis sententia, aut condemnans, aut saltet crimen declarans?

S V M M A R I V M.

Proponitur sententia affirmans hanc penam non incurri absque iudicis sententia, n.1.

Vera sent. n.2. & ibi traditur ratio, cur cum pena sit, non desideretur iudicis sententia ad eam incurrandam: & ad alias priuatiuas. Soluntur argumenta, n.3.

RATIO in hac re dubitandi est: quod priuatio haec petendi debiti, verè sit pena culpe affinitatis aut cognationis inique contractæ. Quod manifestè constat ex eo, quod ubi in contractione deest culpa, ut si ignoretur consanguinitas, aut vi præcisâ habeatur copula, ea priuatio non incurritur, ut dicemus duplii disp. seq. Atque ita priuationem debiti ex affinitate consurgentem esse penam docent abb. c.1. n. 2. de eo qui cogn. consangu. & ibi Alex. de Neuo n.2. Abulensis c.5. Matth. q.200. & 241. Turrec. c. Qui dormierit fin. 27. q.2. Suppl. Gabr. 4.d.41.q.1.a.3. dub. 1. ad 1. Caiet. in opusc. to.1. tract. 31. qui est 17. respons. in 4. respons. vers. Et quoniam. Angelus verb. Incestus n.4. Sylu. verb. Luxuria, q. 4. dict. 1. Victoria sum. de matrim. n.288. Sotus 4.d.37.q.vn.art.2. vers. 2. concl. & vers. Debet autem. Castro l.1. de lege penal. c.7. §. Ex hoc. 3. docum. & l.2.c.5. §. Rursus 5. argum. Alex. Carrer. l.5. de spons. c.23. Ledesma 2.p.4.q.60.a.4. §. Sed est dubium si maritus. Cord. in suo quest. l.1.q.12. init. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 50. concl. 2. Man. 1. tom. sum. 2. edit. c.243.n.11. Graff. p.1. de cision. l.2.c.81.num.4. Petr. de Ledesma de matrim. q.55.articul. 6. dubio 5. §. In huius rei expositionem. Atque idem dicerent de priuatione ratione cognationis, in quo est eadem ratio. Atque ita de illa idem afferunt Sotus 4.d.32. q. 1. a. 1. concl. 3. Enriquez lib. 11. de matrim. c.15.n.11. Petrus de Ledesma de matrim. q.56.a.1.dub. 1. §. His nihil obstantibus. Lud. Lopez 1. p. instruct. c.80. §. Sed communiter. Si ergo est pena: minime incurritur absque iudicis sententia: ut omnium penarum id proprium esse, communis Theologorum testatur opinio, ac iurisperitorum. Nec inuit si dicas cum Caiet. 2. 2.q.62.a.3. quem communiter DD. sequuntur, id intelligi de penis positivis, quæ ad sui executionem aliqua actione indigent. Cum enim idem non debeat esse agens & patiens, oportet actionem iudicis sententiam ferentis adesse, quo in illas incidatur. Quæ ratio cum cesseret in penis priuatiis, quæ nullam actionem ad sui executionem desiderant, nulla opus erit ad eas incurendas iudicis sententia. Quia ratione irregularitas, suspensio, excōmunicatio, absque iudicis sententia contrahuntur. Sed haec solutio non satisfacit, & bene impugnatur à Soto l.1. de inst. q.6.a.6.concl. 2. & Castro l.2. de lege penal. c.5. §. Rursus 5. argum. Nam ut quis fame moriatur, nulla est necessaria actio, sed priuatio comestionis, est tamen iudicis sententia necessaria. Præterea, inhabilitas ad beneficia est pena priuatiua, cum tamen probabilissimum sit eam indigere iudicis sententia. Quod defendunt Nau. in extrauag. greg. XIII. de datis pro institia, in priori edit. n.41. in posteriori vero, n. 44. Molina to. 1. de inst. tract. 2. disp. 96. pag. 590. Deinde inhabilitas ad suffragium ferendum est etiam pena priuatiua, non indigens actione, sed cessatione, cum tamen iudicis sententiam postulet, ut testantur Sotus l.1. de inst. q.6. a.6. ad 4. & l.4.q.6.a.3. ad fi. Ledesma 2.p.4.q.18.a.2. dub. vlt. Molina ea disp. 99. pag. 591. Atque ita quamvis priuari iure petendi sit pena priuatiua, non concludetur eam non indigere iudicis sententia. Nec etiam proderit ratio, quam tradit Sot. l.1. de inst. q.6.a.6.conc. 2. cur irregularitas, excōmunicatio, suspensio, & interdictum, incurrantur absque iudicis sententia. Quia nimur, non priuant bonis propriis, quæ iure peculiari quis possidet, & tradere per actionem teneatur, sed bonis communibus,

XXX 3.

quo-

quorum Ecclesia priuans est dispensatrix. Non (inquam) prodest. Quia ea impugnatur à Corduba in suo quæst. l. i. q. 36. f. 281. col. 1. Bañes 2. 2. q. 12. a. 10. fol. 692. Quia sacerdos ius peculiare celebrandi, & quilibet fidelis recipiendi sacramenta, possident, & tamen illo priuantur per irregularitatem, & excommunicationem, absque iudicis sententia. Deinde, quia licet ea ratio procederet in iis censoris, at in nostro casu locum habere non potest, cum priuetur coniux iure per matrimonium acquisito petendi debitum, quod est bonum proprium & peculiare illius, nec Ecclesiæ dispositioni subiacens, nisi in quantum illo priuare potest in pœnam delicti per coniuges admissi: sicut potest aliis bonis prittare. Desiderabitur ergo iudicis sententia. Quare Simancas de insit. catholic. t. 9. n. 202. dicit incertum esse an incestuosus cum consanguineis vxoris incidat statim in foro conscientiæ in hanc pœnam.

2. Ceterum mihi certissimum est, nec in affinitate nec in cognitione desiderari aliquam iudicis sententiam, sed statim priuari coniugem potestate debitum petendi. Quod in cognitione tenet Glos. c. Noste, verb. Non fraudulentur. 30. q. 1. & in affinitate dicens esse certissimum, Castro lib. 2. de lege paen. c. 5. §. Rursus, §. argumento, & clare sentit Caietanus opusc. tomo 1. tractat. 31. qui est 17. responsion. respons. 4. vers. Et quoniam, vbi ait esse ipso facto priuatum, & Angles floribus p. 1. de matrim. q. 14. de impedim. affinit. a. 1. diffic. 1. concl. 3. ait enim in foro conscientiæ non posse petere hunc incestuosum, ante dispensationem. Idem tenentur dicere DD. quos ibi retuli d. 27. n. 2. dicentes incestuosum etiam occultum incidere in hanc pœnam, & quos ibi retuli n. 9. dicentes peccare lethaliter, si debitum petat, & praxis ipsa hoc verissimum esse testatur. Quod si rationem petas, saepe me nullam concludentem inuenire, ut haec pœna, quamvis priuatiæ sint, non indigeant sententia. Sicut nec inuenio in irregularitate, excommunicatione, suspicione, & interdicto. Quæ enim tradi solent, reprobatae sunt n. præcedenti. Atque ideo nec in illis, nec in hac aliam rationem adæquatam inuenio, quam quod pœna priuatiæ sint, atque ita facilius in eas incidatur: sicque vñi receptæ & declaratae sint, ut nulla indigeant sententia condemnanti, aut crimen declaranti. Quod non ita contingit in omnibus pœnis priuatiis, & ita non mirum est, si aliquæ illarum postulent iudicis sententiam.
3. Ad argumentum contrarium, n. 1. propositum, constat ex dictis n. præced.

DISPUTATIO XXXI.

Vtrum si affinitas, vi præcisa aut metu contracta sit, vt si vxor à viri consanguineo vi, aut metu cognoscatur, priuetur illa vxor potestate debitum petendi?

S V M M A R I V M.

Quando vi præcisa cognoscitur semina à viri consanguineo, non priuatur petitione debiti, n. 1.
Priuat si leui metu inducta. Quod si vir consenserit, neuter coniux potest petere nec redare, n. 2.
Si metu constantis, refertur quedam opinio, n. 3.
Nequit tunc petere debitum. Et in rebus diuino iure vetitis metus non eximit à pœna, n. 4.
Quid si per metum viri constantis vir uxorem compulerit, ut cum ipius viri consanguineo concubat, n. 5.
An Christiani in nauibus Turcarum remigantes metu mortis eas quo non eximuntur à peccato, eximuntur ab excommunicatione, n. 6. & ibi remissiæ, quando peccent.

I HACTENVS disputauimus quando ex affinitate oritur impedimentum petendi debitum. Iam videndum est de causis ab hac pœna excusantibus. Et in hac disputatione de præcisa vi vel metu; in sequenti autem de ignorantia agemus. Atque si vis præcisa sit, manifestum est minimè priuari debiti exactione, vt constat ex c. Discretionem, de eo qui cogn. consang. vbi ea redditur ratio. Quia affinitas iniquè contracta ei non officit coniugi, qui iniurias particeps minimè fuit: iniustum quippe est quemquam culpæ immunem suo priuari iure. At vbi

vis illata est feminæ, à culpa incestus omnino eximitur: ergo à pœna priuationis debiti exigendi. Quare licet textus hic loquatur quando viri consensu vis ea vxori illata est: & eodem pacto loquuntur hoc docentes Rosellæ verb. Impediment. imped. 8. n. 15. Sylvest. verb. Luxuria, q. 4. dict. 3. Graff. 1. p. decision. l. 2. c. 80. n. 14. at ratio textus, & prædictorum DD. tradita, idem propterea suadet, vbi adfuit mariti consensus, vt bene aduertit Ricardus statim referendus. Quare ita docent absolútè Hoffiensis 6. 1. de eo qui cogn. consang. n. 2. fine, super verb. Filiastra, vbi Ioan. Andr. n. 3. Anch. fin. Alex. de Neu. n. 4. Ricard. 4. d. 35. a. 2. q. 4. Astensis sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 3. q. 15. Sotus 4. d. 37. q. vn. a. 2. vers. Debet autem. Ledesma 2. p. 4. q. 60. art. 4. Palacios 4. d. 34. disp. 2. fol. 777. col. 2. vers. Quod si obiecerit Enriquez. l. 12. de matrim. c. 2. n. 2. Petrus de Ledesma de matrim. q. 55. a. 6. diffic. 5. concl. 1. Emmanuel Sa. sum. verb. Debitum coniugale, vers. Qui coniugis.

Similiter est certum, vxorem leui metu incestui coniuentem priuari debiti exactione. Quia culpa sua affinitatem contraxit. Ita colligitur ex ratione textus, & Doctorum, quos n. præced. retuli, & docent Ricard. Astensis, Rosella, Sylvest. Graff. ibi citati, & licet loquuntur, quando interfuit viri consensus, qui metum intulit: at verè non innititur huic consensu, sed culpæ vxoris, & ita absolute docet Palacios n. præc. relatus. Quod si mariti consensus aut præcepto id effectum sit, non tenetur vxor ei debitum reddere. Quoniam eiusdem particeps fuit iniurias. Ita Ricard. Astensis, Rosella, Sylvest. Graff. ibidem, & constat ex disp. 27. n. 3. Imò nec potest reddere, nisi in fraudem matrim. id vterque coniux fecerit, vt diximus disp. 28. n. 5. & 6. vbi probauimus in hoc casu fraudis teneri.

Difficultas autem est, quando metus grauis fuit, seu 3 cadens in feminam constantem, num priuetur vxor, metu illo cognita à viri consanguineo, debiti petitione? Videtur enim non priuari: ex doctrina Nauar. sum. c. 27. n. 63. ad finem, & latius c. Ita quorundam, de Iudeis, notab. 11. in princ. n. 18. vbi docet Christianos in Turcarum triremibus remigatis bello indicto aduersus Christianos, metu mortis a tormentorum coactos, peccare mortaliter, at non incurrire excommunicationem eo c. latam contra opem infidelibus in simili bello ferentes. Quia (inquit) non est credendum velle Ecclesiam suis pœnis mulctare eos, qui tali metu compulsi suis præceptis non obtemperant. Et illum sequitur Pedraz. in sua sum. præcept. 7. §. 26. similiter ergo cum pœna priuationis debiti exigendi sit ab Ecclesia statuta ob crimen iniquæ affinitatis contractæ (vt diximus disp. præcedentin. 1.) non ligabit vxorem, quæ tanto coacta metu illam contraxit.

Ceterum quamvis haec opinio pierate plena sit, nulli solidi fundamento innititur. Et ideo dicendum est priuati potestate debiti exigendi. Ducor ex ratione textus & Doctorum, n. 1. tradita, qua ab hac pœna eximunt vxorem vi absolute cognitam, nempe, quia cessat culpa incestus. Cum enim in hoc eventu non cesset, tenebatur enim vitam exponere ne consentiret, incurreret pœnam. 2. quia in iis quæ aduersantur iuri diuino & naturali, quale est copula illa, metus non excusat à pœna, sed à grauiori, vt bene docet Turrecrem. per illum textum cap. fin. 2. num. 31. q. 2. & probat textus, cap. Si quis coactus 22. quæst. 5. ibi: Si quis coactus pro vita redimenda, vel pro qualibet causa, vel necessitate periuratur: quia plus corpus quam animam dilexit, tres quadragesimas pœnitentiat. Atque fortius id probat textus cap. Sacris. de his que vi, ibi: Licet metus attenuet culpam, quia tamen non eam propterea excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale crimen incurrire, excommunicationis labore credimus inquinari. Vbi textus decidit, non excusari ab excommunicatione, metu participantem cum excommunicato, sicut non excusat à culpa. In cuius textus intellectu quamvis varij sint DD. de qua participatione loquuntur. Ut potest videri in Couar. C. Alma mater, 1. p. n. 9. at calu quo ea participatio crimen lethale est, manifesta est decisio textus, & conueniunt omnes DD. metum non excusare ab excommunicatione, & quamvis aliqui

aliqui velint eum intelligere de metu leui. Optimè reprobat Abbas eo c. Sacris, n. 4. quia aperte repugnat litera. Contraponit enim metum, violentiæ: & dicit pro nullo metu. Et reddit rationem, eo quod metus non excusat à culpa. Quæ omnia de quoconque metu procedunt. Atque huius sententia, videntur esse Ricard. Astens. Rosell. Sylvest. Graffis, quos n. i. retuli, dicunt enim vxorem posse petere, quando maritus eam gravi metu coegerit ad copulam cum ipsis viri consanguineo: in odium delicti viri: vbi aperte sentiunt contrarium, vbi nullum esset viri delictum, atque ita prædictum odium cessaret. Et tenet Petr. de Ledesma de matrim. q. 5. a. 6. dub. 5.

5 Sed nec predicta limitatio caret difficultate, aiunt enim Ricardus, & ipsum transcribentes, Astensis, Rosell. Sylvest. Graff. n. preced. allegati, quando vxor metu ab ipso viro illato, & cadenti in virum constantem, connueret copulæ cum viri consanguineo, posse eam debitum petere, teneriç; virum reddere. Nec id alia ratione probat, quam in odium criminis viri. At oppositum credo, nempe, in eo euentu neurum posse petere nec reddere (vt dixi n. 2.) quando metus est leuis. Quia cum uterque particeps fuerit culpæ in affinitatis contractione, uterque iure exigendi priuatur, & subinde neuter licet reddere potest, (vt probauit locis eo n. 2. citatis) nec ius, quo ab hac poena eximat vxorem, viri culpam considerat, nec in eius odium concéssit non obstanti affinitati, posse in hoc euentu petere: sed vniuersaliter debiti petitionem negavit coniugi, cuius culpa affinitas orta est.

6 Ex his infertur non audiendos esse Nauar. & Pedrazam, n. 3. relatos, dicentes remigantes aduersus Christianos peccare mortaliter, at non innodati excommunicatione. Quia n. 4. satis probauit casu quo actio non eximitur à culpa, nec ab excommunicatione eam excusari. Atque ita in hoc euentu censet Manuel in addit. ad bullam cruciat. §. 9. n. 95. fine. Ex alio autem capite excusari possunt ab excommunicatione: quia nimis, communiter non peccant mortaliter remiges illi metu mortis id efficiunt, vt latius probant Corduba sum. q. 137 f. 400. Nauar. l. 3. deresit. c. 4. dub. 4. in noua edit. n. 52. Molina tv. 1. de iustit. disp. 115. pag. 658. Lud. Lopez 1. p. anfract. c. 60. fine. Rutil. Benzonius tract. de fuga. l. 1. disp. 1. q. 4. f. 102. §. Afferit secundo. Vega 1. to. sum. c. 118. casu 2. & specialiter est videntur Molina eo loco citato, qui optimè explicat casum rarum, in quo culpa esset.

DISPUTATIO XXXII.

Vtrum coniux qui ex ignorantia iuris prohibentis, vel facti, efficitur cognatus aut affinis alterius coniugis, priuetur debitipetitione?

SUMMARIUM.

Quot sint questiones disputande, n. 1.
Quid interjet inter legem minime obligare ignorantibus: vel hos à transgressione excusari, n. 2.
Lex obligat etiam ignorantibus inuincibiliter ipsam, n. 3.
Minime presumitur ignorantia, sed probanda est, n. 4.
Qualiter probetur, & an solo iuramento dicentes se ignorasse, n. 5.
Quoties lex puniit actum nullo alio iure prohibitum, ignorans ipsam, est poena immunit per legem statuta, n. 6.
Quid, si puniat actum iure humano antiquiori aut diuino naturali prohibitum, an sciens antiquam prohibitionem, ignorans tamen novam sub excommunicatione, illam incurvat contrasensu: Referitur duplex opinio, n. 7. & 8.
Proponitur auctoris sententia, n. 9.
Soluuntur argumenta priora. Enodantur c. Cum illorum, de sent. ex-com. reg. Ignorantia, de regulis iuris, in 6. quomodo ignorantia iuris non excusat, & l. Vulgaris, ff. de furtis, n. 10.
Satisfit posterioribus argumentis, & enodatur c. 2. de constitut. in 6. & qualiter argumentum à contrario sensu deficiat, ubi in contrario est eadem aut maior ratio, n. 11.
Post n. 11. inuenies alia summaria.

1 QVÆSTIO hæc difficillima est, si exactè tractanda sit. Pendet enim ex ea quæstio. Qualiter ignorantia legis aut poenæ in ipsa statuta excusat à poena incurrenda? Quæ confusè satis discutitur à DD. Cum enim sint diversæ poenæ, spirituales & temporales, atque inter illas sit differentia, quod sola excommunicatio videatur de-

siderare contumaciam: cum sit etiam ignorantia duplex, altera iuris & altera facti: & iversus illa, quedam ipsius iuris & poenæ in ipso contenta: alia vero solius poenæ. Non satis distinguunt inter has poenæ, nec satis explicant, num loquantur de ignorantia ipsius iuris, vel solius poenæ. Atque ideo majoris claritatis gratia, distinguens poenæ, ac ignorantiam ipsam, & agitabo questiones: premissis aliquibus fundamentis generalibus, quæ omnibus illis deseruunt. I. est, an ignorantia iuris excommunicationem imponentis excusat ab illa contrahenda. II. quid si adsit scientia iuris prohibentis, ac ignoretur excommunicationi eo lata? III. quid in aliis poenis, an si adsit ignorantia iuris, incurrantur? IV. quid si in illis sola poena ignorantia reperiatur? V. quid in quibusunque poenis, vbi sola adest facti ignorantia? VI. qualis debeat esse ignorantia, siue iuris siue facti, ut à poenis excusat? VII. an vbi contrafacta est affinitas, aut cognatio, cum ignorantia iuris vel facti interdicatur coniugi contrahenti petitio debiti?

Primum fundamentum sit. Differentia lata est inter hæc, Lex non obligat ignorantibus. Vel illos obligat, excusantur tamen à peccato & poena. Quare non est questione de nomine, num obliget ignorantibus. Si enim dicamus obligare, quamvis ignorantia excusat à culpa transgressionis & poena: at non excusabitur ab aliis legis effectibus. Quod secundum dicendum est, vbi lex non obligaret ignorantibus. Nihil enim in illis operaretur, v.g. Decretum Tridentini obligat ignorantibus, vbi legitime promulgatum est: ex quo fit ut contrahentes clam matrimonium in eo oppido, ignari inuincibiliter decreti, minimè peccant, nec subdantur illius poenis: at matrimonium eo decreto irritatum erit nullum. At vbi id decretum non obligat, matrimonium est validum: & tale esset, si dicemus illud non obligare ignorantibus.

Secundum sit. Certum est legem, vbi sufficienter promulgata est, ita ut scientes ligent, obligare etiam inuincibiliter ignorantibus. Quoniam lex talis habet iam completam legi rationem, ac subinde perfectam obligandivm. Nec enim unicoenque est notificanda, cap. 1. de postul. prelat. & authent. Ut nouæ factæ constitut. §. Sancimus, collat. 5. obligat ergo omnes, siue illius conscientes, siue ignorantes. Et confirmatur, quia virtus obligandi ex ipsa legis natura & virtute, non ex subditi notitia proficiscitur. Tandem, quia ignorans legis illius sufficienter promulgata, si certior de illa fiat à viro fide digno, ad illam tenebitur. Ergo & antea tenebatur. Non enim vir ille sua assueratione legi virtutem obligandi tribuit. Ita Sotus l. 1. de iustit. q. 1. a. 4. concl. 3. Metina 1. 2. q. 90. a. 4. conclus. 3. vers. Illud autem. Quare dum Innoc. c. 2. de constitut. n. 1. vers. Ignorantes, & aliqui iurisperiti ibi assuererant, ignorantibus minimè obligari legem: quod etiam videtur sentire Caiet. 1. 2. q. 90. art. 4. ad 2. intelligendi sunt, ut velint ignorantibus excusari à poena, & culpa transgressionis legis.

In foro autem externo, duobus mensibus à legis promulgatione transactis, iure optimo presumitur illius scientia: vnde ignorantiam allegantem inculabit onus probandi, ut notant communiter DD. & constat ex authent. Ut factæ nouæ constitut. §. Sancimus, & §. Ne igitur, collat. 5. & c. 1. de postulat. prelat. & c. fin. §. Alioquin, qui matrem accusare possant. Atque idem est licet non sit promulgata in quilibet provincia, est tamen in ea vsu recepta, & in curia promulgata. Constat ex c. 1. §. Verum, de postul. prelat. Rationem autem huius presumptionis subdunt glossa l. fin. verb. Scientes, ff. de decretis ab ordin. faciendis, & glossa, c. Nulla, verb. Verisimiliter, de electione in 6. Quia publice propositum ignorare non licet, nec facile ignorantiam talem alleganti fides adhibenda est.

Admittitur autem probatio ignorantiae huius, glossa, §. c. 2. de constitut. in 6. notabili 2. Abbas c. 2. n. 9. cod. t. vbi Felinus, n. 10. Sylvest, verbo Lex, q. 7. coniecuraque quæ hanc ignorantiam probant proponuntur c. fin. §. Super quo, qui matrimonium accusare possit. Coniecturis enim probanda est, ut notat Baldus l. 1. n. 10. ff. de legibus, faciliusque in feminis

probatur: teste *Proposito*, c. *Quod dictis*, d. 16. eo quod illis vagari non licet. Et quidem in genere loquendo, probatur iuramento ipsius se ignorasse dicentis. Quia in cordis penetralibus latentia minimè testibus probari possunt. Ita *glossa* c. *Si vero*, el. 2. de *sent. excom. verb. Propria. Castro* lib. 2. de *lege penalit.*, c. 14. §. Sicut dictum est. *Natal. lib. 1. conf. in priori edit. tit. de constitut. conf. 1. n. 6. & 7. Couar. 2. variar. c. 10. n. 1. vers. Tertio admittenda est*, *Greg. Lopez. l. 12. tit. 1. p. 7. verb. Que lo no supiera. & colligitur ex illa lege. Aules c. 52. Pratorum glossa En la tierra, n. 12. Salzedo addit. ad regulam Bernardi Diaz 323. Gratian. regul. 270. initio. Mascarauis de probat. concl. 831. n. 1. & innumeris alij per hos relati. Et eadem ratione scientia probatur iuramento. Quia est ex iis quæ in corde latitant. Ita *Couar. & Gratian. n. 3. ibidem. Temperat autem Natal. vt ignorantia probetur iuramento: nisi contraria scientia verisimilibus coniecturis probaretur.* Sed bene *Castro proxime citat*. id intelligit, quando coniecturæ essent nimis violentæ, & adeo aperte, ut rem ipsam quasi indice demonstrare videantur. Non enim facile credendum est, adeo quempiam suæ salutis immemorem esse, ut peierare velit. Idque docet *Couar. regul. Paus. 3. p. §. 3. n. 4. vers. 10.* vbi ait non satis esse iuramentum dicentis se ignorare, quando aduersus eum esset maxima iuris præsumptio ex longi temporis præscriptione, & *Gratian. alios allegans*, *reg. 270. n. 7.* dicens ignorantiam minime iuramento probari, quando contra iurantem esset vehemens præsumptio ex facti qualitate aut notorietate. At in præfenti non constat inter Doctores, num legis sufficienter promulgata ignorantia probetur iuramento? Affirmant enim multi cum *Glossa c. Proposisti. verb. Non probatur, ad fin. d. 82. & c. Qui & humani. fine 12. q. 2.* In contrarium autem fortiter urget *Innoc. c. 2. n. 1. de constitut.* dicens præsumi scientiam in hoc evenitu, nisi dilacide ignorantia probetur. Vrgent etiam proxime dicta, nimurum, non adhiberi fidem iuramento, vbi vehementes scientiae coniecturæ adsunt. Quæ enim vehementiores esse possunt, quam legem esse publice promulgatam, bimelitique transiisse? De qua te confundi sunt Doctores c. 2. de *constitut. Anton. Cucus lib. 1. institut. maiorum t. 3. n. 32. & latiflme Menochius de arb. 2. lib. 2. centuria 2. casu 186. n. 2. & seqq. & de præsumpt. lib. 1. præsumpt. 77. & n. 3.* vbi dupli sententia recitata cocludit receptorem esse, non adhiberi fidem iuramento. Idque mihi sat placet. In foro autem conscientiae fatentur vniuersi, simplici assertioni credendum esse, nedum iuramento. Quia de solo afferentis eiusque conscientiae præiudicio agitur.*

6 III. fundamentum sit. Constat apud omnes, quamvis lex sufficienter promulgata sit, si actum nullo alio iure interdictum puniat, ignaros inuincibiliter illius legis à culpa & illius pœnis eximi. Quia res quæ culpa caient, in damnum vocari non debent, c. 2. de *constitut.* Nec sine culpa quisquam puniendus est, *regul. Sine culpa 23. de regulis iuris, in 6.* Idemque aperte probat *l. finalis, in fin. ff. decretis ab ordine faciendis*, ibi: *Respondi huiusmodi pœnas aduersus scientes paratas esse.* Et c. *fin. in si. qui matrim accus posse*, ibi: *Iste tamen admoneri nequiret, cum culpabilis non existat.* Cuius ratio traditur *l. Si ignorans, 52. ff. locat.* ibi, *Non enim contemnit disciplinam, qui ignoravit.* Atque ita docent *glossa cap. 2. verb. Culpa de constitut.* vbi *Innocent. n. 1. Hostiens. ad fin. Ant. n. 19. Abbas n. 7. Baldus num. 1. Anch. num. 5. Henric. n. 6. Decius num. 22. Aretin. n. 3. Alexand. de Neuo num. 28. Beroius n. 44. & sequenti. Mol. clem. 2. n. 2. de haret.* vbi *Bonifacius num. 27. Couar. c. Alma mater, 1. p. §. 10. n. 8. & 9. Menoch. de arbitrariis lib. 2. centuria 2. casu 185. n. 2. & cons. 510. n. 5. volum. 6.* atque omnes triplici numero sequenti allegandi. Quia solum differant, quando actus ille erat alio iure antiquiori damnatus, sine humano, sive diuino naturali, vnde in hoc casu est sita tota controuersia, num ignorans hoc ius nouum prohibens, conscientius tamen antiquæ prohibitionis, incurrat pœnas eo nouo iure latas.

7 QVÆSTIO I. Vtrum efficiens actum sub excommu-

nicatione interdictum lege aliqua noua, qui antiquiori iure positivo aut diuino naturali prohibitus erat, ignorans legis nouæ, at conscientius illius prohibitionis antiquæ, incurrat eam excommunicationem iure nouo latam? Triplex est sent. I. vniuersaliter docet in eo euentu incurri eam excommunicationem, sive ea lata sit iure communi, sive Episcopi cōstitutione. Probatur 1. ex c. *Cū ilorum, de sent. excom.* vbi habetur posse dispensari cum percusoribus clericorum, iuris ignaris, ergo non excusat ab ea excommunicatione, ignorantia iuris humani eam imponentis. 2. quia ignorantia facti, non verò iuris excusat. reg. *Ignorantia 13. de reg. iuris, in 6. l. Iuris, l. Error, l. Regula. ff. de iuri & facti ignorantia.* Nec intelligi potest de vincibili ignorantia. Quia talis licet facti sit, minime excusat. 3. ex l. *Vulgaris*, §. *Si quis viginti, vers. Si quis æs ff. de furtis, vbi æs furans, existimans esse aurum, vel è contra, furtum admittit solius rei captæ.* Ex quo textu infert *Barth. l. Diuus, 14. ff. ad l. Cornel. de scariis, num. 1. sacrilegium esse furem calicis consecrati, existimantem non esse consecratum: atten- dique effectum, non verò facientis existimationem.* Ergo similiter, qui sciens, & prudens rem illicitam admittit, incidet in vniuersas pœnas legis etiam quam ignorat. 4. quia rei illicitæ vacans, censetur consensum præstare etiam iis, quæ præter eius intentionem sequuntur. Ut probat c. *fin. de homicid. in 6.* vbi iubens aliquem verbari, cauens ne occidatur, irregularis est, si mandatarius fines mandati exceedens occidat. Redditque is textus rationem, quia mandando in culpa fuit. Ergo cum hic ius nouum ignorans, fecerit rem illicitam, subiicitur etiam pœnis iuris a se ignorati. Potest tandem probari rationibus, quas n. 12. afferam, ad probandum minime ipsius pœnae excommunicationis ignorantiam excusare. Atque ideo hanc sent. *tuentur glossa c. A nobis, el. 1. verb. Non nisi, de sent. excom. Scot. 4. d. 6. q. 8. in princ. Couar. c. Alma mater 1. p. §. 10. à n. 9. vsque ad 12. & afferunt eam esse probabilem Sotus 4. d. 22. q. 1. a. 2. ad fin. ante 4. concl. & Barth. à redesma depenit.* vbi de excom. dub. 5. Pro eadem sent. faciunt alij vniuersaliter docentes incurrire pœnam statuti, qui rem illo interdictam, statuti ignarus admittit, si norat alio iure vetitam esse. Hi sunt *Bart. l. 1. n. 21. C. de summa Trinitate, & ibi Cynus vers. Quidam alij, Baldus ibi n. 22. Bellapertica ibi, in repet. n. 13. Alberic. 1. p. statutorum, q. 15. & 3. p. q. 1. Anch. re- petit. super c. Postulasti, n. 39. fin. de foro comp. Cardin. d. c. A nobis, n. 2. vers. Ad quod oppono, in fin. Prepos. c. Quæ contra, ad fin. d. 8. Beroius dicens forte hoc esse verū c. 2. n. 8. de constit. vbi & Decius in 1. lectura, n. 31. & eius *Additionator* super glossam, ve- rior, limitans nisi pœna esset valde excessiva. *Carol. Molin. consuetud. Parisiensib. §. 30. q. 41. paulo post princ. Marsilius l. fin. n. 8. ff. de iuris d. omn. iud. Gandinus tit. de pœnis reorum, n. 16. Portius inst. de iure naturali, §. Sed & quod Principi, nu. 19. Henric. Botaeus de Synodo, 3. p. 4. 2. n. 17. Iul. Clarus, dicens com- munem l. 5. recept. §. fin. q. 85. vers. Secundus est casus. Antonius Gabr. to. 1. comm. in mea edit. lib. 9. verb. Ignorantia. f. 502. col. 1. Matienzo lib. 5. recipit. t. 12. l. 1. gloss. l. n. 3.**

II. tent. distinguit sic: Si excommunicatio sit iure com- 8 munilata, minime excusat prædicta ignorantia: secus si lata sit constitutione ordinatariorum. Probatur ex cap. 2. de constit. in 6. ibi: *Vt animarum periculis obuietur sententias per statuta quorumcunque ordinariorum prolati, ligari nolumus ignorantes.* Vbi videtur ius nouum indici, alias non dice- ret. Nolumus, sed declaramus: nec diceret, *Vt animarum periculis obuietur.* Et tamen solum id decernit de statutis editis per prælatos locales inferioris Pontifice. Quod si dicas cum *Sylvest. verb. Ignorantia, q. 8. n. 16.* nomine ordinarij includi ibi Pontificem, quandoquidem ordinario- rum omnium ipse est ordinarius. Repugnat, quia dicit, *Sententiis per statuta, statutum verò ius particulare importat.* Institut. de iure naturali, §. *Ius autem ciuile, vers. Nam quod quisque, ibi: Vocatus ius ciuile, vbi Glos. verb. Ius ciuile, explicat, vt sunt statuta terrarum. Præterea, quia dicit, Quorumcun- que ordinariorum.* Nomine autem ordinarij non includi- tur cōmuniter Pontifex, yt usus canonico testatur: & pas- sim

Si apud Concilium Trident. habetur, et si Pontifex includeretur, superflueret dictio illa, *Quorumcumque ordinariorum*. Sed satis esset dicere, quorumcumque; additum autem est, ordinariorum, ne Pontifex includeretur. Præterea, quia summus Pontifex ibi ait, se nolle sententiis ordinariorum ignorantes ligari. At ipse suo successori legem indicere nequit. Par enim in patrem imperio carer, c. *Innotuit de elect. l. Nam magistratus ff. de arbitrio.* & vbi à successore quipiam fieri vult, non illi inbet, sed significat, ut fieri videmus, c. *fin. de rescript. in 6. & l. Digna vox. c. De legibus.* Cū ergo illud sit ius nouum, & de solis ordinario rum inferiorum constitutionibus statuat iis non ligari ignorantes, contrarium erit dicendum, vbi excommunicatio iure Pontificio lata sit, argumento sumpto à contrario sensu. Et confirm. quia longè diuersa est ratio de constitutionibus Pontificiis, & aliorum inferiorū. Cū enim illis maior reuerentia sit debita, minor cōtemptus desideratur ad earum pœnas incurrendas, vnde non mitum, si ignorantia non excusat. Cū lecus in his contin-
gat. Atque ita tenent glossa eo c. 2. de const. in 6. verb. *Statuta, iuncto verb. Ignorantes. Anchār. repetit. in c. Canonum statuta, n. 223. & seq. de const. Crottus c. 2. eo. tit. in princ. col. penult. D. Ant. 3. p. t. 24. c. 33. fin. & cap. 75. fin. Maioris 4. d. 18. q. 4. fin. ad vers. Præterea nullus. Adrian. 4. de confess. q. 3. de clauib. §. Ex his alter. Rosella verb. *Ignorantia, n. 13. Driedo l. 2. de libert. Christ. c. 9. in 2. sent. Victoria sum. de excom. n. 337. Corduba in suo question. l. 2. q. 27. init. Vgolin de censuris, tabul. 1. c. 9. §. 8. n. 10.* & dicit valde probabilem, neutram definiens Petrus de Ledesma sum. sacram. tract. de excom. c. 3. fin.*

9. III. lent. (cui tanquam probabili adhæreo, licet duæ priores sint probabiles) affirmat eam ignorantiam excusare ab excommunicatione, siue lata sit constitutione Episcopali, siue Pontificia, quamvis actus sit iure diuino, naturali prohibitus, nec id lateat ignorantem prohibitionem iuris positui. Ducor 1. quia quantitas pœnae conimetienda est cum delicti quantitate, c. *Felicis, vers. illud autem de pœnis in 6. ibi: Iudex pœnam metiat ex culpa, & c. 2. fin. de his que sunt à maiori parte capituli, ibi: Ne pena sit ulterius protrahenda, quam delictum fuerit.* Sed hic ignorans solum ius naturale & diuinum offendit, cōtra quod se agere norat, non autem ius posituum, quod inuincibiliter ignorantia non excusat. Ergo solius prioris iuris pœnas incurret. 2. ex c. *Proposuisti, d. 82. quod est Innoc. I. Exuperio Toletano Epis. epist. 3. c. 1.* vbi deciditur clericos incontinentes non deponendos esse iuxta constitutionem Siricij Pontif. Quia eam ignorabant, ibi: *His ignorantibus venia non negabitur, vbi gloss. verb. Ignorantibus, & verb. Negabitur, subdit rationem, quia decretum non ligat ignorantes, & tamen incontinentia iuri diuino & naturali aduersatur. Quod si obiciias statim subdi: Ita vt de cetero pœnitentia incipient absinere, & gradus suos in quibus fuerint inuenti, retinent. Vnde videtur pœna extendi ad ignorantes. Dico, id non esse vi constitutionis ignoratae, sed nouæ faciū præteritū punientis, quod alias malum erat. Nec id rigidū est, potest enim Ecclesia libere ius statuere circa conditiones in promouendis requisitis: debetq; potius communem de corem, quam priuatam aliquorum vtilitatem respicere. 3. ex l. Eum qui 18. §. Si iniuria, vers. At cum aliquis, ff. de iniuris, ibi: Cum aliquis, filium familias, patrem familias putat, non potest riederi iniuriam patri facere, magis quam viro, si mulierē viduam esse credebat. Cum affectus iniuriam facientis in hunc, tanquam in patrem familias consenserat. Ex quo textu constat, iniuriam inferentem, errantemque circa personam, non amplius sua existimatione puniendum esse. Sic ergo qui solum ius diuinum naturale se transgredi falso putat, sola illius pœna, cui iniuriam irrogat, plectetur. Et confirm. quia delinquens, ac subinde rei illicitæ operam dans, non punitur ultra animi mensuram, l. Qui iniuria, 55. init ff. de furto, ibi: Qui iniuria causa ianuam effregit, quamvis inde per alios res amota sint, non tenetur furti. Et ratio est. Quia voluntate ac propœrito maleficia distinguuntur, c. *Cum voluntate, de sent. excomm.* cum ergo hic non habuerit tacitum aut ex-*

pressum animum offendendi ius humanū, quod inuincibiliter ignorabat, immunis erit culpe, fractionis illius, ac proinde pœna ex illa consurgentis. 4. quia noua constitutio, quando est declaratoria iuris antiqui, extéditur ad præterita: vt tradunt DD. c. 2. de const. at non extenditur quoad nouam pœnam in ipsa statutam, ne ius nouum ignorans, eam incurrit, vt aduertit ibi *Felinus, nu. 6. vers. 2.* idq; probat ex c. *Quoniam 47. d. & c. Nullius 55. d.* ergo ignorantia noui iuris excusat à pœna ipsius. Quinto, quia ius indicens nouam pœnam rei antea prohibitæ, est prorsus nouum quoad eam pœnam: atque subinde de illo ac de iure novo censendum est, vt docent *Ant. c. 2. de const. n. 13. & 21. Imola ibi, n. 6. Felinus n. 6.* Sed à noui iuris transgressione excusantur illud inuincibiliter ignorantæ, ergo & à pœna. 6. quia ignorantia pœna per ius commune impositæ, solum differt videtur ab ignorantia illius, quæ Episcopali constitutione statuitur, quoad fori externi præsumptionem, hæc enim in illo foro præsumitur inuincibilis. At in foro conscientiæ si vtraque sit inuincibilis, nulla discriminis ratio appetit. Si ergo ignorantia excusat ab hac, excusabit ab illa, ant à neutra. Tandem probatur rationibus excommunicationi peculiaribus, ex ipsius natura petitis, quas n. 13. referam, probans non tantum ad eam incurrendam desiderari scientiam noui iuris, sed etiam ipsius pœna excommunicationis. Præterea, quia excommunicatio solum fertur ob contumaciam præcepto Ecclesiæ, vt colligitur ex illo *Matth. 18. vbi excommunicandi potestas concessa est: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* At signatus Ecclesiastici præcepti, quamvis conscientius diuini, non dicitur contumax, ac Ecclesiæ inobediens. Non ergo innodabitur excommunicationis vinculo. Arq; ideo hanc sententiam amplectuntur *Host. c. Anobis. cl. 1. de sent. excom. vers. Ad quod diximus, vbi Ant. n. 8. & 9. Abb. as n. 9. Felin. n. 5. Ioan. Andr. c. 2. de const. in 6. n. 1. & ibi Dominicus n. 25. vers. Gloss. in verb. Ignorantes, Ioan. de Lignauo, quæ refert & sequitur *Imol. c. 2. de const. n. 9. vers. Potes respondere. Angel. Excom. 7. casu vlt. n. 3. Sylu. Excom. 2. notab. 3. §. 6. & Excom. vlt. q. 3. §. 4. & verb. Ignorantia, q. 8. dict. 2. & 3. §. 15. Tabiena Excom. 7. q. 1. n. 2. Petr. de Soto lect. 3. de excom. §. Secundum sit. Sotus 4. d. 22. q. 1. a. 2. ad fin. in 4. concl. Castro lib. 2. de lege pœnali, c. 14. §. Sicut dictum est. Nauar. summa c. 23. lat. n. 47. vers. Addo his, hisp. n. 45. & c. 27. in vtraque, n. 16. & in latina nouiori, eod. c. 27. n. 27. 4. vers. 13. Ledes. 2. p. 4. q. 24. a. 6. ad fin. Ouandus 4. d. 18. q. vn. propos. 74. Enriquez lib. 13. de excom. c. 23. n. 2. Barth. à Ledes. de excom. dub. 5. pag. 996. Lud. Lopez 2. p. instruct. c. 13. de excom. §. Igitur pro elucidanda. Petr. de Ledesma de matrim. q. 55. a. 6. dub. 5. ad 4. & idemmet dicit esse valde probabilem, in summa sacram. c. 3. de excom. in fin. Philiarc. de officio sacerd. to. 1. p. 1. lib. 3. c. 4. concl. 4. Manuel 1. tomo sum. 2. edit. c. 77. n. 3. Lelius Cecus de casibus reservatis, casu 1. Graffis 1. p. decisionum, lib. 4. c. 9. n. 21. Cañedo sum. sacram. vbi de excommun. c. 3. n. 15. Vega 1. to. sum. c. 85. casu 73. & dicit esse probabilem *Cordub. l. 2. questionar. q. 27. in 2. opin.* & ab hac sententia dicit *Iulius Clarus n. 7. ad finem relatus*, non esse recedendum in iudicando. Pro eadem sententia sunt DD. quos num. 17. referam, docentes viuens aliter pœnas iuris humani non incurri, licet factum sit iure diuino naturali veritum, si iuris ignorantia adsit. Hanc eandem sententiam post hæc scripta tueruntur *Suarez 5. tomo in 3. part. disp. 4. sect. 8. num. 2. Azor lib. 1. institut. moral. cap. 15. quest. 3.***

Ad argum. primæ sent. n. 7. proposita resp. Ad 1. dic 10 textum intelligi de ignorantia vincibili & culpabili. Idque constat. Quia æquè agit textus de ignorantia iuris ac facti. At constat hanc excusare, si inuincibilis sit. Ad 2. dic intelligi eam regulam in foro externo, in quo iuris ignorantia non præsumitur, vt bene docent Rosella verb. Ignorantia, n. 15. vbi *Sylu. q. 8. dict. 3. ad fin. Metin. c. de ref. q. 17. ad fin. Castro l. 2. de lege pœn. c. 14. §. Sicut dictum est. Philiar. de offic. fac. to. 1. p. 1. lib. 3. c. 4. concl. 5.* Ad 3. responderet Decius c. 2. de const. n. 35. illū textū nil probare. Quia ibi consideratur interesse partis, & ideo veritas inspicitur, vel debet intelligi, quando

quando ignorantia est culpabilis, ut constat in exemplo Bart. ibi adducto. Quoniam calices communiter sunt consecrati: & ita calicem furans tenebatur consecratum esse presumere. Atque ita potest ea Bart. doctrina defendi. Quamvis eam falsam appellat Couar. c. Alma mater. t. p. §. 10. n. 13. vers. 4. hinc conuincitur. Ad 4. dic imputari quod sequitur præter intentionem. Cùm mandans tenebatur id præuidere: atque ita est culpabilis ignorantia. Quare textus ille rationem reddit: eo quod mandans fuerit in culpa, & id eueniere posse, deberit cogitare.

- II. Ad arg. secundæ sent. n. 8. allata resp. Ad 1. dic cum Sylu. verb. Ignorantia, q. 8. dicto 3. & Euerard. in suis topicis, loco à contrario sensu, n. 12. argumentum à contrario sensu vim non habere, quando in casu contrario militat eadē vel maior ratio. At in excommunicatione iure Pontificio lata procedit ratio in illo textu explicita, nimurum, ut animarum periculis subueniatur. Imò maior est ratio: facilius enim in Pontificium cōmune ignoratur. Ad confirm. dic, non eis rationem illius decisionis, reuerentiam Pontifici aut Episcopis debitam, sed ut animæ periculis consulatur. Quæ potius locum habet in iuris communis statutis.

S V M M A R I V M .

An ad excommunicationem incurriendam non sufficiat scientia iuris, sed requiratur etiam scientia ipsius pœnae? Refertur quadam sententia, n. 12.

Sententia auctoris, n. 13. & ibi, ad excommunicationem exigitur monitio sub illius pœna.

Soluuntur argumenta, n. 14.

Post n. 14. inuenies alia summaria.

12. QVÆSTIO II. An ad incurriendam excommunicationem non sufficiat scientia iuris positivi rem illam prohibentis, sed requiratur etiam scientia ipsius pœnae: atque ita sciens ius prohibens, ignorans id prohibere sub excommunicatione, illam minimè incurrit? Quidam alleunt non desiderari scientiam ipsius excommunicationis. Ducuntur 1. quia obligatio delinquentis ad pœnam est naturalis, non consurgens ex delinquentis consensu, sed ex auctoritate legis imponentis, & consensu delinquentis ad delicti admissionem, ita ut dato hoc consensu oriatur naturalis ad pœnam obligatio. Ut constat ex inst. de oblig. que ex delicto, in princ. ibi: Nam omnes ex re nascuntur: id est, ex ipso maleficio. Et 1. Imperatores, ff. de iure fisci, ibi: Tu te huic pœna subdidisti, & l. 1. 5. t. 1. 3. p. 2. ibi: El que face el yerro, el mismo se mete en seruidumbre de la pena. Vbi Gregor. Lopez verb. El mismo, ait admittentem delictum appellari pœna amorem, authen. de non alienando, §. Quia verò el 2. collat. 2. ibi: Amatores periculi. Qui enim vult antecedens, nempe, delictum, vult necessariò consequens, nimurum pœnam, l. Illud. ff. de acquir. hered. ergo impertinens est, ut delinquens norit pœnam. Ad hoc enim exigi deberet pœnae scientia, ut voluntas ferretur in illam. Et confirmat. quia hoc distat inter culpam & pœnam, auctore D. Thoma 4. d. 18. q. 2. a. 5. quæst. 2. quod culpæ principium intra nos est: omne enim peccatum est voluntarium: pœnae autem extra nos, nec ad illam desideratur voluntas, imò de ratione ipsius est ut voluntas repugnet. Non ergo desideratur pœnae præcognitio, quo illa incurritur. 2. quia alias infideles, pœnam inferni peccato mortali debitam ignorantes, ab ipsa eximerentur. 3. quia Matth. 18. vbi potestas excommunicandi est concessa, solum petitur, ut habeatur quis tanquam Ethnicus, id est, excommunicetur: ut Ecclesiam non audiat. Quia alias soli virti docti iuris excommunications incurrent, & multi hæretici non essent excommunicati. Cùm plerosque excommunicatione lateat. Atque ideo præter DD. quos n. 7. retuli, dicentes satis esse scientiam prohibitionis, sustinent hoc Driedo lib. 2. de libert. Christ. c. 9. fin. & c. 10. paulo post princ. §. 4. dubitat. vers. Ad 1. dubitationem. Couar. dicens oppositum esse manifestum errorem c. Alma mater. 1. p. §. 10. n. 9. Ledes. 2. p. 4. q. 24. a. 6. ad fin. Metin. 1. 2. q. 76. a. 3. fin. Corduba in quæst. 1. 2. q. 25. statim in princ. Idem in genere de pœnis docet Baldus c. 2. n. 1. ad fin. de constitut. vbi ait delinquentem, qui nec in delicto nec in eius qualitate errauit, sed in genere

pœnae, ab ipsa non eximi. Et hoc est probabile.

Verum probabilius existimo desiderari etiam scien- 13 tiam ipsius excommunicationis, ut in eam incidatur. 1. quia c. 2. de confit. in 6. quo animarū pericula caueantur, deciditur ignorantes non ligari sententiis. Quod decre- tum cum animabus fauet, generaliterque de ignoran- tia loquatur, videtur amplè interpretandum, ut accipiat- tur nō de sola iuris ignorantia, sed etiam ipsius pœnae. 2. quia excommunicatione non fertur, nisi ob contemptum & contumaciam, c. Nemo Episcorum 11. q. 3. ibi: Illis qui ali- ter non potuerunt corrigi. Et c. Sacro, de sentent. excom. ibi: Pro- hibebimus ne quis in aliquem excommunicationis sententiam ferat, nisi competente monitione premissa. At nec est contemptus, nec contumacia, nec cōpetens est monitio, nisi delinquens norit excommunicationem in rebelles inflatam, eius e- nīm conscius forsan resipisceret. Et confirm. quia ex vna parte excommunicatione est medicinalis, c. 1. de sent. ex- comm. in 6. ex altera est ultima pœna, qua Ecclesia punit, teste D. August. l. de correptione & gratia, c. 15. & refertur, cap. Corripiant. 2. 4. q. 3. at non esset medicinalis, sed potius obes- set, si ignorata incurretur. Et qua parte est ultima pœ- na, petit summa contumaciam, qualis est ut excommuni- catione in non obedientem cognita, duret contumacia. 3. quia ob id ad excommunicationis valorem deside- ratur præcedere monitionem, non quamcunque, sed sub excommunicationis pœna: testibus Soto 4. d. 22. q. 1. a. 2. vers. 3. concl. & vers. Contra hoc autem. Enriquez. l. 13. de excom. c. 27. n. 3. ut nimurum adsit ultima contumacia & contem- patus præcedente excommunicationis notitia, ergo ubi ea non præcedit, minime incurritur. Huius sent. videtur Hoſt. c. A nobis, el 1. de sent. excom. vbi vers. Ad quod dicimus, hec ait: Nec aliquem eti⁹ obligatur ad culpam, quia rem facit illicitam, dicam obligatum ad pœnam. Quia ad ipsam non astringitur, nisi sciens. Et tenent Angel. Excom. 7. casu vlt. n. 3. Sylu. Excom- municatio, vlt. q. 3. §. 4. Nauar. sum. c. 27. n. 16. & in lat. in noua edit. eo. c. 27. n. 27. 4. Sotus, Lud. Lopez, Manuel, Philiarc. Ouan- dus, Vega, Cañedo, n. 9. allegati, Barth. à Leedes. de excom. dub. 5. col. 996. & ad fin. illius dubij. Enriquez. lib. 13. de excom. c. 21. n. 1. & c. 23. n. 2. Graffis 1. p. decision. l. 4. c. 9. n. 17. 18. eandem sent. tenet Suarez 5. to. in 3. p. disp. 4. sect. 9. n. 19.

Ad argum. nu. 12. proposita resp. Ad 1. dic intelligi de pœna cognita, vel debita cognosci, & delicto proporcionali. Id enim delictum admittens, sese illi pœnae subiicere nosse debet. Qui enim vult antecedens, vult conse- quens, quod nouit aut nosse debet ex illo subsequi. Secus quando est pœna extraordinaria, qualis est excom- municatio. Insuper quamvis in ceteris pœnis id locum haberet; secus in hac, quæ quia medicinalis ac ultimum supplicium est, postulat ultimam contumaciam. Ad confirm. dic, pœnam in tē ipsa inuoluntariam esse, at in causa debere esse voluntariam. Quo enim incurritur, debet a- mari delictum ut est causa illius, saltem in excomunica- tione. Vnde oportet illius notitiam præmitti. Ad 2. ne- ganda est sequela. Quia inferni pœna est ordinaria, cul- pāq; lethali proportionata. Ad 3. dic, intelligi, si Ecclesiā non audierit pertinaciter, ac ultimam contumaciam ha- bens, ut probauit. præced. Quæ tunc repertitur, quando nota excommunicationis pœna delinquens minimè re- sipiicit. Ad 4. concedito eos omnes, si excommunicatio- nem inuincibiliter ignorent, ea minimè ligari.

S V M M A R I V M .

Irregularitas ex significatione consurgens contrahitus, licet adsit igno- ramia iuris vel facti, & explicatur regula, Sine culpa, de regulis iuris, in 6. n. 15.

An irregularitas ex delicto, suspensiō, interdictum, ac cetera pœna in- currantur, quando delinquens ignorat ius sub illis penit. prohibens, est tamē conscientius alterius prohibitionis? Refertur quadam opinio, n. 16. Opinio auctoris, n. 17. & ibi suspensiō & interdictum impununtur ob contemptum, & exigunt monitionem, & irregularitas ex delicto non incurritur absque contemptu.

An quando peccatum aliquod Pontifici reseruatur, ignorans reserua- tionem, conscientius tamē malitia, possit ab inferiori absolvi, & an reseruatio illa sit pœna, n. 18.

Soluitur argumentum, n. 19. post quem inuenies alia summaria.

Qv. 2.

15 Quæstio III. An irregularitas ex delicto consurgens, suspensio, interdictum, ac cæteræ omnes pœnæ incurvantur, vbi adest ignorantia iuris positivi eas imponentis, at delinquens se in aliud ius peccare nouit? Consultò dixi, irregularitas ex delicto consurgens. Nam eam, quæ factum ipsum sequitur, & absque omni culpa, ob solam significationem contrahitur, constat quacumque data ignorantia, siue iuris siue facti, contrahi. Quia ideo ignorantia eximit à pœna, quia liberat à culpa, ex qua consequitur. Cum ergo irregularitas hæc nullam exigat culpam, non excusabit ab illa. Deinde, quia siue data opera, siue ignorantia id fiat, cui est annexa, æquè tollitur significatio, cuius defectu incurritur. Ita Caiet. I. 2. q. 76. a. 3. §. Ad hoc dicitur. Sylvest. verb. Ignorantia, qu. 8. dicto 3. fine. Castro l. 2. de lege pœn. c. 14. §. Prima principalis. Lud. Lopez 2. p. instruct. c. 13. de excommunic. §. Ad argumentum 3. Atque hinc erit intelligenda reg. Sine culpa, de reg. iuris, in 6. docens siue culpa, nisi subdit causa, neminem puniendum esse. Hæc enim irregularitas absque culpa contrahitur, sed non absque causa.

16 Difficultas autem est de irregularitate ex delicto, suspensione, interdicto, cæterisque quibuscumque pœnis, quæ ob culpam incuruntur. Aliqui affirmant satis esse, ad eas omnes pœnas incurrendas, delinquentem nosse se peccatum admittere, quamvis prorsus ignoret ius posituum prohibens sub illis pœnis. Ducuntur, quia speciale est in excommunicatione, vt illius iuris scientiam postulet: eo quod contumaciam postulet, tanquam ultima Ecclesiæ pœna. Pro hac sent. sunt omnes DD. quos n. 7. retuli, dicentes etiam ab excommunicatione non eximere hanc ignorantiam, & ultra illos idem docent Anton. c. A nobis, el 1. de sent. excomm. n. 8. & 9. vbi Abbas n. 9. Anch. repetit. in c. Canonum statuta, de const. n. 224. Turrecr. c. Qui bis, n. 8. de confir. d. 4. Sot. 4. d. 22. q. 1. a. 2. ad fin. Ledesm. 2. p. 4. q. 24. a. 6. ad fin. Corduba in quest. l. 1. q. 12. a. 1. vers. Ex quo sequitur, Lud. Lopez n. præc. allegat. Barth. a. 1 edesma de excom. dub. 5. ad fin. Graff. 1. p. decision. l. 4. c. 9. n. 17. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 2. 43. n. 11. Cañedo sum. sacram. de excom. c. 3. in comm. n. 16. & idem dicit de irregularitate ex culpa contracta. Felin. c. 2. n. 6. de const. & est lat. probabile. Eandem sententiam tenent in irregularitate Suarez. 5. to. in 3. disp. 40. sect. 5. n. 10. Azor l. 1. instit. mor. c. 15. q. 7.

17 Verius tamen esse credo vniuersas has pœnas non incurri, vbi adest prædicta iuris ignorantia. Ducor, quia 6. priores rationes quas n. 9. retuli, ad probandum ignorantiam hanc ab excommunicatione excusare: pariter id probant de omnibus pœnis ex culpa procedentibus. 2. quia c. de const. in 6. vbi assertitur ignorantes non ligari sententiis, non est sermo de sola excommunicationis sententia, sed de omnibus sententiis ordinariis: quia indefinitè dicit: *A sententiis quorumcumque ordinariis.* Atque indefinita iuris præpositio tradens regulam, prout ibi sit, æquiualeat vniuersali; (vt probauit l. 3. disp. 44. n. 2.) & ita textum illum non solum in excommunicatione, sed in quibusvis sententiis intelligunt glossa ibi, verb. Sententiis. Ioan. Andr. ad fin. vers. In glos. 3. Domin. c. n. 25. vers. Nec obest quod ipsum. Francus n. 8. Tertiò specialiter probatur de suspensione & interdicto, ratione petita ex ipsorum natura. Quia non sola excommunicatione imponit ob clavium contemptum, & contumaciam, sed etiam suspensiō & interdictum. Ut bene docet Francus c. 2. de const. in 6. n. 8. atque ita præiam monitionem requirunt, quando in pœnam delicti futuri feruntur. Ut de suspensione est textus expressus cap. Reprehensibilis, de appellat. & idem esse de interdicto, affirmant ibi Host. super verb. Excommunicationis vel interdicti, & ibi Ioan. Andr. n. 2. Anch. n. 1. Abbas n. 3. & 4. Alex. de Nevo n. 7. & 8. Decius n. 4. Innoc. c. 1. n. 3. de excessib. prælat. Cardin. clem. fin. de pœnis. §. Quod si, q. 2. Sylvest. verb. Suspensiō, q. 4. vbi Armil. n. 17. & verb. Interdictū, n. 28. Nauar. sum. c. 27. n. 59. intit. Bernar. Diaz in sua pract. in noua edit. c. 130. n. 1. Enriquez l. 13. de excom. c. 34. n. 1. fin. Man. 2. to sum. c. 67. n. 1. Philiart. de offic. sacerd. to. 1. p. 1. l. 4. 6. 1. Lud.

Lopez 2. p. instruct. c. 21. de interdicto Viuald. candel. sacram. 2. p. vbi de suspension. n. 179. Imò Host. Ioan. Andr. Anch. ibi assertunt pari passu procedere quoad hoc, excommunicationem, suspensiō, & interdictum. Ergo sicut excommunicatione requirit scientiam iuris positivi illā imponentis, ita suspensiō & interdictum. 4. probatur de irregularitate, quia ea est pœna cōtemptus, ut docent Abbas c. P. floralis. §. Verum 15. de appell. Nauar. c. Cum contingat, cau. nullitatis, remed. 2. n. 7. & c. Accepta, de restit. spoliat. oppos. 8. il. lat. 9. n. 15. vnde deficit cōtemptu minimè incurritur, vt tradit ibid. Abbas per c. 2. de const. in 6. & Nauar. sum c. 27. in lat. noua n. 252. vers. 8. Imò ad ipsam incū. i. endam dolus desideratur. Dominic. c. Is qui, §. Is verò, n. 1. de sent. excom. in 6. Nauar. duobus priorib. loci proximè citatis. Perez lib. 5. ordin. t. 1. l. 1. f. 7. §. Præmissa tamen doctrina, vers. Ex quo inferebam, & lib. 8. t. 13. l. 1. paulo ante fin. At ignorans ius irregularitatem imponens, non est in dolo, nec contemnit. l. Si ignoras 52. ff. locati, ibi: Non enim contemnit disciplinā, qui ignoravit militē. Ergo eam non incurrit. Atq. ita in omnibus pœnis tenet hanc sent. Host. c. A nobis, el 1. vers. Ad quod dicimus, de sent. excom. vbi Ioan. Andr. n. 5. super verb. Culpa. Anch. n. 4. vers. Oppono dicitur hic. Henric. n. 15. & dicit æquiorē Abbas ibi, n. 9. idem Ioan. Andr. in addit. ad Speculat. 4. p. rubr. de const. glossa pen. & c. 2. de const. in 6. n. 1. iunct. fine. vers. In glossa 3. vbi & Ioan. Crottus in fin. princ. Ant. c. 2. n. 21. de const. vbi Felin. n. 6. vers. 3. concl. 1. a. 1. Cunctos populos, in priori lectura, n. 31. posteriori, n. 69. C. de sum. Trinitate, Angel. verb. Ignorantia, n. 4. iunct. verb. Excomunicatio 7. casu vlt. n. 3. nam in priori loco ait ignorantiam iuris humani, quando factū non est contra ius diuinum & naturale, excusare ab omni pœna. Et quærens quid quādo est contra illud ius, remittit se ad posteriorem locum vbi idem dicit, quando est contra ius diuinum & naturale. Syl. Excomun. 2. notab. 3. §. 6. & verb. Ignorantia, q. 8. dicto 3. ad fin. Castro l. 2. de lege pœn. c. 14. §. Sicut dictum est. Nauar. sum. c. 23. hisp. n. 45. lat. n. 47. vers. Addo his, & vtraque, c. 27. n. 16. & sum. lat. in postrema edit. c. 27. n. 274. vers. 13. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 195. n. 3. & dicit esse probabile Corduba in suo questionar. l. 2. q. 27. §. 2. opinio, & loquens de omnibus censuris, docet idem Tabien. Excom. 7. q. 1. n. 2. Atque de pœnis spiritualibus, in quibus mitiùs agitur, idem tradunt Bald. l. 1. n. 11. ff. de legib. Mafcard. de probat. concl. 807. n. 6. Idem tenent in suspensione & interdicto Suarez 5. to. in 3. p. disp. 4. sect. 9. n. 19. Azor lib. 1. instit. moral. c. 15. q. 3.

Hinc deducitur, dum in noua constitutione referuatur 18 absolutio alicuius peccati, in odiū illius: vt fecit Sixtus V. contra malè promotos ad ordines: ignorantem inuincibiliter eam constitutionem non incurere hanc reseruationem, quamvis se delinqueret norit. Quia ea reseruatione est pœna statuta in odium delinquentis. Atque ita Molin. to. 1. de iust. tract. 2. disp. 92. col. 541. vers. Pœna, vocat pœnam, non posse absolvi ante realem restitutionem violatorem constitutionis Greg. XIII. de datis & missis pro gratia. Adde, annulationē actus, quando non est solemnitatis defectu, sed in delinquentis pœnam, non incurri à legis ignaris, vt bene aduertit Ant. c. 2. de const. n. 19. vers. Hæc vera. Quamvis Imol. ibi, n. 6. afferat hoc nō vacare dubio. Quia decretū irritans, si Pontificiū sit, videatur semper afficere ignorantēs. Sed melius distinxit Ant. Nec obstat, si obiciias per reseruationem tolli iurisdictionem absoluendi: & ita ignorantia non efficere vt absolutio illa sit valida. Sicut si bona fide quis simplici sacerdoti fateretur. Dicēdū enim est aliud esse in reseruatione simpliciter facta, quæ ad bonam Ecclesiæ gubernationē refertur, vt grauiora delicta superioribus reseruerūt: aliud verò de reseruatione præcepta in lege, quæ est pœna, & accessoria, atque adeo sequitur naturam principalis & pœnae. Sicut in simili agens de legis promulgatione, distinguunt glossa in proem. clem. verb. Decatero, vers. Hæc vera nisi dicas vbi ait aliud esse in priuilegio simpliciter dato, & aliud in priuileg. in lege cōcesso, debet enim naturā legis tanquā ipsi accessorium imitari.

Ad argumentum n. 16. propositum, dic etiam reliquas 19 pœnas contemptum exigere, vt n. 17. probauimus.

S V M M A R I V M.

An ad incurendas alias pœnas ab excommunicatione, desideretur ultra scientiam iuris positivi, delictum prohibentis, notitia ipsius pœnae? Refertur quædam sententia, n. 20. Sententia auctoris, n. 21. Soluntur argumenta, n. 22. Post n. 22. reperies alia summaria.

QVÆSTIO IV. An ad incurendum suspensionem, interdictum, & irregularitatem ex delicto, ceterasque pœnas, sufficiat scientia iuris positivi prohibentis, vel ultra hoc desideretur ipsius pœnae scientia? Sicut n. 13. diximus ad incurram excommunicationem, exigi scientiam iuris prohibentis, & ipsius pœnae excommunicationis. *Nauar. sum. c. 23. bish. n. 45. lat. 47. vers. Addo h̄is, ait ignorantiam pœnae non à sola excommunicatione excusare, sed ab alia qualibet pœna communiter non statuta. Ad dit latine, hanc doctrinam posse plerisque solatum esse, maximè in materia censurarum, & irregularitatis. Idem sustinet c. 27. lat. & bish. n. 16. & eo c. 27. in noua edit. latin. n. 274. vers. 13. latius idem defendit. Eadem sent. sustinet Philiare de offic. sacerd. to. 1. p. 1. l. 3. c. 4. §. 3. obicitur. Man. 1. to. sum. 1. edit. c. 195. n. 3. & videtur clare tenere Host. c. Anobis, el 1. de sent. excom. vers. Adde, quod dicimus, ubi haec ait: Nec aliquem eris obligetur ad culpam, quia rem facit illicitam, dicam obligatum ad pœnam. Quia ad ipsam non astringitur nisi sciens. Et videtur tenere Sylvest. verb. Ignorantia, q. 8. dict. 1. ubi relata sent. dicenti, scientem se illicitam rem efficere, ignorantum pœnae legis positivæ annexæ, ut excommunicationis vel irregularitatis, eam incurtere, subdit, limita, ut Excommunicat. 2. notab. 3. §. 6. & Excommun. 10. §. 3. & ead. q. 8. dict. 3. quibus in locis vniuersaliter docet ignorantiam excusare à pœnis legis, quamvis actus sit illicitus contra ius naturale: atque ita iuncto illo priori loco, ubi clarè loquitur de ignorantia ipsius pœnae, etiam irregularitatis, videtur sentire eodem modo excusare ignorantiam vtriusque pœnae. Idem videtur sentire Angel. verb. Ignorant. n. 4. ubi querens an ignorantia excusat à pœnis legis: remittit scilicet ad verb. Excom. 7. casu vlt. n. 3. ubi tenet ignorantiam excusare ab excommunicatione: & querit ibi de ipsius excommunicationis ignorantia: quare iunctis his duobus locis videtur idem sentire de ignorantia excommunicationis, & aliarum pœnarum. Et loquens de irregularitate censet probabile Ledesma 1. p. 4. q. 7. art. 9. dub. 2. fine, ubi oppositum tantum appellat leuius & verius. Et probat Nauar. hanc sent. Primo, quia non desideratur consensus in ipsam pœnam, quo ea incurritur, at bene consensus in causam pœnae, non solum materialiter, sed formaliter ut est causa: quod non evenit, nisi ubi delinquens nouit aut nosse debuit pœnam. 2. quia pœnae quantitas proportionari debet quantitati delicti, c. Felicis, de pœnis, in 6. cum ergo leuius sit delictum, ubi frangitur lex grauissimas & extraordinarias pœnas continēs, eis ignoratis: minorque legis contemptus sit: non est æquum eisdem pœnis subiici. Nec obstat (inquit Nauar.) si quis obiciat, ignaros pœnarum legis in nullas fore ut incident. Quia responderi potest id negando quo ad pœnam ordinariam & mediocrem, delictoque iuxta eius naturam proportionatam: concedendo autem, quo ad extraordinariam, & exorbitantem, & auctam vlt. 1. delicti nude considerati naturam, ob frequentiam eius, aut ob alias circumstantias. Quia prior pœna, aut scita est, aut sciri debuit: posterior autem iuste ignoratur. Idem tenet de omnibus censuris Suarez 5. to. in 3. p. disp. 4. sect. 9. n. 19. & 20. dicitur que ex peculiari censuræ natura, quæ præuiam monitionem sub censuræ comminatione requirit, ac subinde peculiarem inobedientiæ modum. Quia non ordinatur per se 1. ad puniendum delictum, sed ad eius emendationem, siue ad cogendum peculiari modo ne committatur, & postea n. 22. ait discursum Nauarri quoad ceteras pœnas esse probabilem.*

21 At alij censent, hoc esse speciale in excommunicatione. Quia cum excommunicatione sit ultima ac summa pœna, exigit specialiter ipius notitiam, ut sic detur in delin-

quente summa contumacia, & ita tenent Sot. 4. d. 3. q. vn. a. 9. ad fin. Ledesma 1. p. 4. q. 7. a. 9. dub. 2. fin. & 2. p. 4. q. 24. a. 6. ad fin. Enriquez 1. 13. de excom. 23. n. 2. fin. Lud. Lopez 2. p. instru. vbi de excom. c. 13. in solut. ad 3. & loquens de irregularitate tenet Suar. 3. in 3. to p. disp. 31. sect. 6. & to 5. disp. 40. sect. 5. n. 9. Vtraque sententia est fatis probabilis: at priorem n. præced. relatam censeo probabiliorem in omnibus censuris, & etiam in irregularitate, quando est mera delicti pœna, ac proinde censuræ rationem habet. Quia est eadem ratio. In reliquis autem pœnis censeo probabile quod ait Nauarrus, at multo probabilius oppositum.

Ad argum. opposita relata n. 20. quatenus in aliis pœnis procedunt, resp. Ad 1. negando requiri consensum in causam pœnae ut est causa. Id enim est speciale in censuris. Sed sat est consentire, in transgressionem iuris eam pœnam imponentis. Ad 2. dic aliquantulum esse leuius delictum. At pœna lege præscripta non ita geometricè commetienda est delicto, ut si hoc aliquantulum leuius fiat ex aliqua causa, pœna quoque legis minuenda sit.

S V M M A R I V M.

Ignorantia facti, aut qualitatis facti, pro quibus pœna imponitur, excusat à pœna, n. 23. Reprobatur opinio afferens hoc intelligi, ubi non datur opera rei illicita, n. 24. ut si quis volens laicum percutere, errore ductus clericum calat.

Hinc excipitur quædam irregularitas ex homicidio casu contingenti, n. 25. Reprobantur limitantes, nisi ignorantia sit concomitans, n. 26. & ibi, hac ignorantia non potest inducere restituendi obligationem, excommunicationem, aut irregularitatem, & qualiter nec excusat à peccato, nec accusat.

Volens percutere Petrum clericum, si errore percutiat Paulum clericum, credens esse Petrum, est excommunicatus. Et quid si nullo modo voluit Petrum percutere, sed lapidem iniecit, quo Petrum percuteret, & casu Paulum percutisset, n. 27. Caudens laicum, quem clericum esse putabat, non est excommunicatus, n. 28. reperies alia summaria.

QVÆSTIO V. Vtrum ignorantia facti excusat à pœna illi facto per legem statuta? Res est certa eam facti ignorantiam, quæ à culpa excusat, excusare à pœna. Et similiter ignorantiam qualitatis culpæ ob quam imponitur, ut si quis clericum percutiat, clericatus inuincibiliter ignarus, minimè incedit in excommunicationem. Habetur expresse c. Si verò, el 2. de sent. excom. Et ratio est, quia excommunicatione non infligitur ob percussionem, sed cum ea qualitate ac circumstantia, ac proinde sublata culpa talis circumstantia ratione ignorantiae excusantis, non incurritur. Atque quamvis Bart. I. Diuus, n. 3. ff. ad 1. Cornel. de sic. quem commendat Felic. eo c. Si verò, ad fin. dicat id esse speciale in spiritualibus, ubi inspicitur effectus, secus in temporalibus, ubi solus effectus consideratur. At merito id reprobat Couar. c. Alma mat. 1. p. §. 10. n. 15. vers. 11. Quoniam cum pœna siue temporalis, siue spiritualis imponatur pro culpa, ubi ignorantia à culpa liberat, subinde & à pœna excusat.

Aliqui excipiunt, nisi ignorans daret operam rei illicitæ. Quare dicunt volentem percutere Andream laicum, si errore ductus percutiat Titium clericum, ligari excommunicatione. Hoc reputat turius Gloss. c. Si verò, el 2. de sent. excom. verb. Ignorauerit, & relatis Hostiensi & Alano docet Sylu. Excommunicatione 6. §. 6. notab. 4. vers. 2. Sed hoc est minus verum. Quia si in culpa non fuit respectu occisionis clerici. Deinde, quia percutiens clericum ignarus clericatus, vacat rei illicitæ: cum tamen eum excommunicatione non ligari decidatur, d. c. Si verò. Atque ideo ita tenent Ioan. Andr. eo c. Si verò fin. Ant. n. 8. Anch. n. 3. Abb. n. 7. Henric. n. 5. Ioan. de Lignano & Tancredus à Sylu. relati. Asten. 2. p. sum. 1. 7. t. 3. a. 2. qu. 31. Couar. c. Alma mater. 1. p. §. 10. n. 15. vers. 9. Graf. 1. p. decis. 1. 4. c. 9. n. 42. & in simili alios reprobaui. 7. disp. 101. n. 3.

Hinc tamen excipe quandam irregularitatem ex homicidio casuali: nimirum, cum clericus dat operam rei illicitæ, sibi specialiter interdictæ ob periculum homicidij cui exposita est. Quoniam si adhibito omni possibili diligentia

diligentia quo homicidium vitet, illud sequatur, vacat culpa homicidij; quia tamen rei ratione illius periculi sibi interdicta & illicita operam dabant, efficietur irregularis non excusante eum iusta ignorantia. Nam ius posituum statuit hanc irregularitatem, quo clericos à similibus exercitiis arceret. Ut notant DD. communiter in tractatu de irregularitate. Ita aduertit *Corduba in suo quest. lib. 2. quest. 26. §. His præmissis, & §. Secunda pars.*

26 Secundò alij excipiunt, nisi ignorantia facti sit concubans: talis enim ignorantia eximet ab excommunicatione, ceterisque penis. Ut si quis clericum cedat ignoratus proflus clericatus, non euaderet excommunicationem, si tunc eo animo affectus esset, ut cognito clericatu minimè à percussione abstineret. Nec similiter ab irregularitate excusabitur hostem necans, credens invincibiliter feram esse, eo tamen animo ut rei veritatis conscius, adhuc necaret. Quia ignorantia hæc ratione prauæ voluntatis, à peccato minimè excusat: teste D. Th. 1.2.q.76.a.1.ad 3. & opus ipsum externum fecutum est. Ita *Couar. c. Alma mater. 1.p. §. 10. n. 15. vers. 10. Vgol. de censuris. tab. 1.c. 9. §. 8 fin. Man. 1.to. sum. 2. edit. c. 8 o. n. 11. concl. 11. griffis 1.p. decif. l. 4.c. 9.n. 42.* & dicit esse probabile *Henric. c. Si verò, el 2. de sent. excom. n. 8. & tenent in alio simili Mercado lib. 6. de contractib. c. 5.* dicit enim damni illatorum cum hac ignorantia concomitanti non excusari à restituzione. Verum ab his omnibus libenter recedo existimans ignorantiam hanc concomitarem semper excusare operantem ab excommunicatione, irregularitate, obligatione restituendi, ceterisque penis, etiamsi adsit praus ille affectus circa obiectum quod ignoratur. Ratio est. Quia licet ignorantia illa concomitans non excusat à peccato operantem circa illud obiectum, quia talis natura est, ut cum illa maneat peccati affectus circa obiectum ignoratum: atre vera excusat opus externum cum illa factum à peccato. Cum ex ignorantia invincibili proficiscatur, nec illud opus ex ea praua voluntate processerit. Solum enim feram interficere aut laicum cedere intendebat, vnde dum D. Thom. ait eam non excusare à peccato, intelligendus est, non omnino excusare. Quia manet peccatum prauus affectus: ut hæc recte, & late docet *Vasquez 1.2.q.76.a.3. disp. 136. n. 4. & sequent.* Cum ergo excommunicatione, irregularitas, & ceteræ penæ non incurvantur ob solum prauum affectum, Ecclesia enim non punit actus internos; nec etiam obligatio restituendi ex sola praua voluntate, quæ nocere nequit, sed ex actione ipsa externa iniusta oriatur: & in hoc euentu opus ipsum externum à culpa & iniustitia excusat, eximetur subinde ab excommunicatione, irregularitate, aliis penis, restituendique obligatione. Ita docent *Vasquez ead. disp. 126. n. 9. & 10. Nauar. l. 2. de restit. c. 1. dub. 7. in nota edit. n. 65. Enriques l. 11. de matrim. c. 10. init. in comment. lit. A Lud. Lopez 2.p. instruct. c. 13. de excom. f. 886. init. vers. Ex predictis sequitur, vbi bene hoc intelligit, nisi ille tunc dubitaret, essetne hostis an fera, clericus an laicus, & vellet occidere, quamvis clericus aut hostis esset. Quia & affectus & opus externum praua ac iniusta sunt.*

27 Non euaderet autem excommunicationem, quia volens Titium clericum cedere, putans eum esse, cederet alium clericum. Quia & reipla & animo clericum percutit. Ita *Carolus Molineus, quem refert ipsum sequens Couar. capit. Alma mater 1.p. §. 10. n. 13. vers. 8. Corduba in quest. lib. 2. q. 26. §. 2. probatur eadem pars. f. 124. Barth à Ledeim. de penitentia. dub. 17. de excommunic. §. Sed dubium oritur, fol. 1061. Vega 1.to. sum. c. 85. casu 107. Sed in contrarium fortiter vrget. Quoniam prolixiens lapidem quo Titium clericum cedat, si casu ac inculpabiliter percutiat alium clericum illac tunc transeuntem; nec excommunicationem nec irregularitatem morte inde sequuta incurret. Et tamen videtur similis omnino casus. Sed dic admittendum esse hoc, disparitatemque in eo consistere, quod in priori casu & affectus & opus ipsum externum sunt penitus mala & iniusta. Si quidem affectus*

fuit clericum percutiendi: & adfuit voluntas illum clericum putando esse alium similiter clericum cedendi, sequutumque est opus. In posteriori autem solus affectus malus fuit, qui non inducit irregularitatem, excommunicationemve. Opus enim externum illius cæsionis fuit omnino præter voluntatem, ac subinde culpa vacans.

Ex dictis fit, falsò existimantem, eum quem cædit, clericum esse, eximi ab excommunicatione. Quia reuera clericum non percutit, sed laicum. Sicut nec irregularia esset, si feram necaret credens hostem esse. Quoniam prauus ille affectus opere externo non subsequitur, minime his penis plectitur. Ita docent gl. c. In *audientia. reb. Inuiriuarum. de sentent. excomm. Abb. c. Si verò, el 2. de sentent. excom. n. 7. vbi Anch. n. 4. Federic. conf. 13. Astens. 2.p. sum. l. 7.t. 3.a.2.q. 30. & 22.D. Anton. 3.p. t. 24.c. 1. §. 2. Angel. Excommunicatio §. casu 1.n. 25. Sylu. Excommunicatio 6. §. 6. notab. 4. vers. 2. Couar. cap. Alma mater 1.p. §. 10. n. 15. vers. 12. Lud. Lopez 2.p. instruct. de excom. c. 13. fol. 886. §. Sequitur 6. graf. 1.p. decif. l. 4.c. 9.n. 43. Barth à Ledeim. n. preced. allegatus. Manuel 1.to. sum. 2. edit. c. 80. n. 11. concl. 11. Vega 1.to. sum. c. 85. casu 107. Arque immerito Couar. tribuit *Glossa eo c. Si verò, verb. Ignorauerint, & Hostienstibi super verb. Esse clericum, eos sentire hunc esse excommunicatum, donec nitorit clericum non esse. Quasi statuant excommunicationem quandam temporalem; quæ aduenienti scientie tempore, absolutione non indiget. Quod absurdissimum est, nec prædicti id docent: solum enim volunt ob conscientiam erroneam debere illum se reputare excommunicatum, donec de veritate facti certior factus sit. Quod verissimum esse nemo dubitat.**

S V M M A R I V M.

An omnis ignorantia iuris vel facti, que excusat à mortali, non iam à veniali culpa, excusat ab excommunicatione, irregularitate & suspensione, num. 29.

An sat sit quæcunque ignorantia invicibilis ad has penas incurriendas? Refertur opinio, num. 30.

Non satis est, nisi sit crassa vel suspina, n. 31.

Ignorantia crassa dicitur, que procedit ex lata culpa, num. 32.

Qualis sit lata culpa, que ignorantiam crassam constitue, n. 33.

An sat sit leuis culpa, vel desideretur lata, ad irregularitatem homicidij, num. 34.

Quando scienter facienti imponitur pena, qualis ignorantia excusat?

Refertur quadam opinio, n. 35.

Exclusus tunc ignorantia crassa, nisi adsit dolus, & ubi dolus requiritur, non satis est culpa lata, n. 36.

Idem dicendum est, si canon dicat, si quis ausus fuerit, vel ausu temerario fecerit, num. 37.

Idem, si dicat, si quis præsumpsit, num. 38.

Non excusat ignorantia adeò crassa, ut sit ingens temeritas, num. 39.

Nec ignorantia affectata, num. 40.

An desideretur dolus, vel sat sit lata culpa ad incurriendam excommunicationem, c. Si quis fundente 17. q. 4. in clericorum percussores explicatur q. 4. textus, n. 41.

Quid, si percussor, clericatum ignorans, videat vestes clericales aut tōsuram, num. 41. & 42.

Post num. 42. inuenies summaria quæ desiderantur.

QVÆSTIO VI. Qualis debeat esse ignorantia iuris vel facti, ut ab excommunicatione, suspensione, interdicto, irregularitate, aliisque penis excusat? I. conclusio. Quoties ignorantia iuri vel facti est talis, ut canonis transgressionem à culpa mortali excusat, excusat ab excommunicatione, & aliis ob delictum impositis: ut irregularitate ob delictum, suspensione, interdicto. Hæc conclusio de excommunicatione est certa. Constat enim inter omnes, absque lethali culpa incurri non posse. De reliquis autem censuris non est adeò certa. Nam irregularitatem delicti contrahi ob solam culpam veniale, docent *Caiet. 2.2.q. 6.4.a. 8. col. 3. vers. Et confirmatur: & in sum. verb. Irregularitas, vers. Scito tamen. & verb. Interdictum, init. Castro l. 1. de lege pen. c. 5. docum. 4. fin. Cord. in suo qu. l. 2. q. 26. vers. Neque mirandum. Aragon 2.2.q. 6.4.a. 8. f. 394. col. 2. vers. Dico 4. Manuel 1.to. sum. 2. edit. c. 175. n. 5. Et suspensionem posse similiter absq; culpa mortali incurri tradunt *Caiet. sum. verb. Interdictum, initio, & verb. Suspensio, init. vbi Armil. n. 1. Lud. Lopez 2.p. instruct. c. 31. de suspens. init. Atque idem de**

Y Y Y

inter-

interdicto docent Caiet. sum. verb. Interdictum init. Lud. Lopez 2. p. instruct. c. 21. de interdicto, §. Quarto quod excommunicatio, f. 948. Idque probat Caiet. Quia haec censuræ leuiores sunt, quam excommunicatio minor, cum minimè priuent sacramentorum receptione, sicut illa priuat, & tamen incurrit ob culpam venialem. At tenenda est conclusio proposita. Quoniam sunt omnes ex pœnæ grauissimæ, & ita minimè credendum est piam matrem Ecclesiam velle iis plectere ob culpam leuem, qualis est venialis. Atque argumento Caietani satisfacit optimè Natur. sum. lat. nouiori, c. 27. n. 253. excommunicationem minorem allerens esse secundum quid grauiorem censuram: at simpliciter minus grauem. Quia est medicinalis, & facile tollitur: ceteræ autem non nisi per Pontificiam dispensationem, priuantque omni ordinum ministerio. Atque ideo hanc sent. loquentes de irregularitate, sustinent Sot. l. 5. de iust. q. 1. a. 9. vers. Id autem: Nauar. super c. fin. 14. q. 6. n. 21. & sum. lat. nouiori, c. 27. n. 251. vers. 8. Nauarral. l. 2. de restit. c. 1. in noua edit. dub. 6. n. 61. vers. Collig. 2. Enrig. l. 13. de excom. c. 24. n. 1. in comm. lit. G. & l. 14. de irreg. c. 3. n. 1. Manuel 2. to. sum. 2. edit. c. 67. n. 1. fin. Barth. à ledes. dub. 5. de excom. cond. 1. col. 994. Bañes 2. 2. q. 6. 4. a. 8. tract. de irregul. p. 2. dub. 2. §. Dicimus vlt. f. 371. Salon eod. a. 8. immediate ante 4. controu. col. 1252. Lud. 1 op. 2. p. instruct. c. 13. de excom. ad si. in solut. ad 3. Emm. Sa sum. verb. Irregularitas. c. 1. vers. Ad irregularitatem ex delicto. Et de omnibus censuris docet idem Barth. à ledesina, proximè citatus. Et de suspensione iure lata tradunt idem Enrig. eod. c. 24. n. 1. & Man. 2. to. sum. c. 67. n. 1. fin. Emm. Sa sum. verb. Suspensus ab officio, vers. Qui certus est. Dixi de suspensione iure lata. Quia potest iudex ob culpam venialem suspendere, ut cum Nauar. sum. c. 27. Lat. & hisp. 159. docent Enrig. & Manuel ibid. Quod bene intelligit ibi Nauar. hisp. de leui suspensione, & ad breue tempus, quæ modicum damnum honoris & rei familiaris afferat.

30. Difficultas autem est, num sola ignorantia inuincibilis, aut tam parum culpabilis, ut solam culpam venialem afferat, excusat à prædictis pœnis & aliis? Sot. 4. d. 28. q. 1. a. 2. vers. Ex his primum: quem sequitur Graffis 1. p. decis. l. 4. c. 9. n. 20. distinguunt in hoc censuras iure communilatas, a censuris episcopalibus: ut ab illis nulla vincibilis seu culpabilis ignorantia iuris vel facti excusat: ab his autem excusat quævis ignorantia vincibilis, modo non sit crassa & supina. Quia c. 2. de constit. in 6. definitur à censuris quorumcumque ordinarij excusat ignorantiam, modo non sit crassa & supina. Atque ita in Pontificiis id non desideratur, & in virisque non excusare vincibilem ignorantiam, non excusantem à mortali, tenet Suarez. 5. to. in 3. p. disp. 4. sect. 10. n. 10. & ea sola ratione dicitur, quod omnis ignorantia vincibilis non excusans à mortali sit crassa vel supina.

31. II. tamen conclusio sit. Ignorantia vincibilis & culpabilis, facti, vel iuris imponentis censuras, licet alias factum sit damnum, vel alias pœnas spirituales, excusat ab illis, modo non sit crassa & supina: siue statuantur Episcopi siue Pontificis constitutionibus. Prob. ex cap. 2. de constitut. in 6. vbi vnuer Falter dicitur excusare ab omnibus sententiis quorumcumque ordinarij, ignorantia, quæ non est crassa nec supina: vbi nomine sententia non sola excommunicatio, sed omnes aliæ pœnæ saltem spirituales comprehenduntur; (vt probauit n. 17.) & estib[us] eti[mo], etiam quando factum est alias damnum, (vt probauit n. 9.) & non tantum de sententiis Episcoporum, sed etiam summi Pontificis, cum nomine ordinarij comprehendatur ipse tanquam ordinarius omnium ordinatorum, iuxta Sylu. verb. Ignorantia, q. 8. dict. 3. Vel si dicemus non comprehendendi sententias à summo Pontifice latas sub nomine illo ordinarij: propter ea quæ diximus n. 8. ad fin. comprehendentur propter rationem illius textus, ut periculis animarum obvietur, quæ similiiter in illis militat. Et quia maior est ratio in Pontificiis: quippe quæ minus publicantur, atque facilius & iustius ignorantur. Item, quia omnes haec pœnæ spirituales & ir-

regularitas sunt pœnæ contemptus (vt probauit n. 17.) at contemptus adesse non dicitur, quando ignorantia non est crassa. Huius sentent. videtur Speculat. tit. de dispensat. §. Iuxta. n. 41. vbi ait irregularem fieri errantem ignorantiam crassam vel supinam. Et tenet Ioan. Andr. c. Quanta. in fin. de sent. excom. vbi ait in canonē percussionis clerici, vel in alium, nullum incidere sine dolo. Et Silu. verb. Culpa, q. 11. §. 14. fin. vbi dicit, quando ius vel statutum requirit dolum presumptum, ut in censuris, ignorantem crassam vel supinam non excusari, securi esset in leui ignorantie culpa. Et Excommunic. 2. notab. 3. §. 6. vbi ait constitutionem etiam Pontificiam solum ligare negligentes, & propter pœnarum odium intelligi denegligentia lata. Et verbo Ignorantia, q. 8. dict. 3. docet idem, & explicat, licet alias factum sit damnatum. Et ita intelligit c. 2. de const. in 6. de Pontificiis constitutionibus, cum tamen ibi postuletur ignorantia crassa, & loquitur de omnibus pœnis etiam de irregularitate: vt constat ex 1. dicto. Idem tractantes de excommunicatione docent Sylu. Excom. vlt. q. 3. Angel. Excom. 7. casu vlt. n. 3. Tabien. Excom. 7. q. 1. n. 2. Pet. de Ledes. de matr. q. 45. a. 5. punct. 1. dub. 3. col. 2. f. 172. col. 2. init. Lud. Lop. 2. p. instruct. c. 13. de excom. §. Sed iam ad 2. punct. f. 887. Enrig. l. 13. de excom. c. 23. n. 2. Idemq; constabit ex textu & DD. allegandis n. 3. 4. fine, probantibus ad irregularitatem desiderari culpam latam. Quoniam ignorantia crassa est, quæ ex culpa lata procedit, vt dicā n. 1. eq. Nec obstat ratio contraria. Quia l. 1. nostra sum. c. 16. n. 7. probauimus, ignorantiam vincibilem distingui in eam, quæ est vincibilis tantum, & in crassam & supinam. Quare existimo ignorantiam etiam mortaliter culpabilem, siue iuris siue facti, modo non sit crassa, excusare ab his censuris & pœnis: & idem dico licet ad sit scientia legis, si ad sit ignorantia non crassa censuræ, vt fatetur Suarez. to. 5. in 3. p. disp. 4. sect. 10. n. 9. fin. differens tantum à nobis, quod ipse fateatur omnem ignorantiam mortaliter culpabilem esse crassam: quod nos negamus: ratio autem huius additi est, quia (vt diximus n. 21.) ignorantia præcepti nec excusat, nec sufficiens accusat ad censuram contrahendam, nisi iuxta modum & qualitatem ignorantiae ipsius censuræ.

Sed rogabis, quid sit crassa & supina ignorantia, quæ à pœnis excusat? Monald. sum. t. de specieb. ignorantie. statim in princ. & Vgolin. de censuris. tab. 1. ca. 9. §. 8. n. 6. fin. dicunt crassam ignorantiam esse, vbi quis ob negligentiam ignorat, quæ sciredebet ac potest. Sed hæc definitio diminuta est, nam conuenit omni ignorantiae, quæ vincibilis ac culpabilis est. Quare negligentiae qualitatem desideratam, vt ignorantiam crassam constituat, oportet exprime. Ideo dicendum est hanc ignorantiam crassam esse, quæ ex lata culpa in adhibenda diligentia procedit. Ita colligitur ex c. Quæsum, de pœnit. & remis. Quem textum n. 3. 4. fine ponderabo, & referam DD. ita illum intelligentes. Sic docent gloss. ca. 2. de constit. in 5. verb. Supina: vbi Anch. n. 3. Francus n. 9. Speculat. t. de dispensat. §. Iuxta. n. 41. D. Anton. 3. p. t. 24. c. 75. fin. Angel. Excom. 7. casu vlt. n. 5. Sylu. verb. Ignorant. §. 5. Tabien. Excom. 7. n. 2. q. 1. Arias de Valderas repetit. in c. Porro. n. 52. & 53. de sent. excom. Nauarral. l. 2. de restit. c. 1. dub. 6. n. 56. in noua edit.

Rufus petes, quando dicatur adesse lata culpa? Glossa, 33 Anch. Sylvest. Arias de Valderas n. præc. relati, dicunt id euenire, quando quis ignorat quod omnes sciunt, instat hominis crassi coram oculis proposita minimè inspicientis. Idem Graffis 1. p. decis. l. 4. cap. 9. n. 4. Sed Castro l. 2. de lege pœnali. cap. 14. col. 4. vers. Ex quibus omnibus, reprobat hanc definitionem, potest enim contingere, vt sit ignorantia crassa & supina ignoreat quod communiter ceteros latet. Ut si Episc. nullo examine præmisso conferat parochiam idiotæ, quamuis illa indignitas esset occulta. Potest etiam ē contra accidere non esse ignorantiam crassam nescire quod publicum est. Ut si iudex adhibita sufficiente diligentia nequeat delictum in publico foro admisum comprobare, omnibus veritatis consciis id negantibus. Quare ait definitionem illam solos aliquos ca-
sus

sus speciales explicate, in quibus ignorantia crassa & supina, lataque culpa reperitur. Quamobrem optimè concludit dici ignorantiam crassam, & supinam, quando ignorans aut nullam, aut valde modicam adhibuit diligentiam, ut sciret quod nosse tenetur. Quoniam non omnis negligentia, sed summa est, quæ potest ignorantiam crassam efficere. Et probat ex l. Regula 9. vers. Sed facti ignor. ibi: Sed facti ignorantia ita demum cuiquam non nocet, si non ei summa negligentia obiciatur. Ideo probatur ex textu, quem n. seq. fin. ponderabo, ex DD. ibi citandis. Idē docent Sot. 4. d. 2. 8. q. 1. a. 2. vers. Ex his primiū. & Graf. 1. p. decision. l. 4. c. 9. v. 20. vbi aiunt talem ignorantiam esse, quæ vel ex malitia vel ex nimia negligentia procedit. Imo Ant. c. 2. de const. n. 9. amplius videtur petere, explicat enim eam ignorantiam esse, quando est latissima culpa, quæ dolō & equiparatur. Et (ni fallor) immerito Castro carpit glossam & alios DD. nam dum dicunt eam ignorantiam contingere, quando quis non videt coram le posita, & quod omnes sciunt, instar crassi hominis: non intelligunt, dum ignorantur publica, sed dum res est adeo aperta, facilisque scitu, vt modica diligentia posset à quocumque sciri: ac subinde nulla subsit ignorandi causa. Atque ita nobis sentiunt.

³⁴ Hinc deducitur minus bene aliquos sentire, sufficere leuem culpm ad contrahendam homicidij irregularitatem. Hi sunt Villadiego tract. de irregul. §. Vlterius dixi, col. 6. fol. 30. Syluest. Homicidium 2. quæst. 23. Et significat Angel. verb. Irregularitas, n. 3. & 20. Alij autem distinguunt sic, si culpa contingat committendo, satis est leuissima: si autem omittendo, desideratur leuis. Ita videntur sentire Ioannes Andr. c. Quæstum, n. 2. & ibi Abbas n. 3. depœn. & remis. vbi dicunt leuissimam culpm non imputari ad irregularitatem, si absque actu & alia procuratione homicidium sequatur. Et tenent expresse Rosell. Homicidium 3. n. 21. Arm. verb. Irreg. n. 6. & 12. Cou. clem. Si furiosus, 2. p. §. 4. n. 9. Maiol. l. 5. de irregul. c. 48. §. 3. n. 1. Viuald. cand. Sacram. 2. p. tract. de irregul. n. 26. & seq. Verum contra hos omnes dico, solam culpm latam, quæ ex ignorantia & negligentia crassa procedit, sufficere ad irregularitatem. Probatur ex capit. Quæstum, de pœnitentia, & remission. vbi rogatus Pontifex de Græcis Sacerdotibus, qui filios in laeti op primebant, an sint irregulares? sic ait: Si istis procurantibus aut studiose negligentibus filij reperiuntur oppressi, ab officio altaris debent perpetuò abstiner. Vbi pondero, & equiparare procurantes, & studiose negligentes: at minus apta esset & equiparatio, si in illa studiosa negligentia non esset lata culpa: nec meritò dici possit interuenienti sola leui culpa, negligentia studiosa. Atque ita de lata culpa explicat ibi Hostiens. paulo post. princ. vers. Studiosè negligentibus. Iwan. Andr. n. 1. fin. Anton. n. 8. Cardin. n. 2. Abbas n. 2. qui eam subdit rationem. Quod videatur aliquo modo delictum affectari ex tanta negligentia admissam. Quare irregularitatem ex delicto non incurri absque lata culpa, tradunt Nauarr. sum. Hisp. c. 27. n. 236. Enriquez l. 14. de irregul. c. 3. n. 1. Nauarra l. 2. de restitut. c. 1. dubio 7. in noua editione n. 61. vers. Colligo 2. Et constat ex iis, quæ n. 31. probauit.

³⁵ Quætes forsitan, qualis ignorantia excusat, dum canon imponit pœnam facienti aliquid scienter? glossa clem. vn. verb. Scienter, de consanguin. ait ignorantiam probabilem, id est inuincibilē, excusare. Idem Propos. c. Ex parte, el 1. de appell. col. penult. Francus c. 2. n. 4. de constit. in 6. Rosella Excomm. excommunic. 43. n. 2. D. Anton. 3. p. t. 24. c. 34. statim in print. Syluest. Excommunicatio 9. casu 41. n. 76. fin. Tabiena Excommunicatio 5. casu 49. n. 3. notabil. 2. Subtinet tamen, quid dicendum sit de vincibili & crassa. Et Nauar. sum. Lat. c. 27. n. 74. declar. 1. videtur sentire ignorantiam crassam minime excusare: ait enim in illum canonem minimè incidere absoluenter ex ignorantia non crassa. Quia tertur contra præsumendum absoluere: vnde oppositum videtur sentire, vbi ignorantia esset crassa. At latius loquutus est summa Hispana, cod. n. 74. dicens excusare ignorantiam non nimis crassam.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

III. conclusio sit. Ignorantia quantumcumque crassa, ³⁶ (excipe eam de qua n. 39. dicemus:) & lata culpa excusat à pœna imposta, scienter aliquid facienti. Ad huius probationem, præmittendum est, quoties dolus exigitur, non sufficere latam culpam. Constat ex l. Sed et si lege, §. Scire, ff. de petet. hæred. ibi: Non puto esse prædonem qui dolō caret, quamvis in iure errauit. Nam teste Bart. l. Quod Nerua, n. 7. ff. depositi, & multis aliis, ignorantia iuris præsumitur ex lata culpa. De qua re confundendus est Imola, c. 2. n. 24. de constit. Prob. etiā ex l. Igitur 12. vers. Et generaliter ff. de liberali causa, ibi: Et generaliter quoties aliquis iustis rationibus ductus, vel non iustis, sine calliditate tamen, putavit se liberum, dicendum est hunc in ea causa esse, vt sine dolo malo in libertate fuerit. & l. Si quis id quod, ad fin. vers. Doli mali, ff. de iuris d. omn. iudic. ibi: Doli mali ideo in verbis edicti sit mentio. Quia si per imperitiam, vel rusticitatem, vel casu aliquis fecerit, non tenetur. Atque hoc fundamentum docent Gloss. l. In actionibus, ff. de in item iurando. verb. Non etiam, & l. Plagi. la 2. verb. Iusta. C. ad l. Flavianam, de plagiari. vbi & Baldus statim in principio, reddens rationem quia qualibet ignorantia interuenienti deficit animus delinquendi. Ang. d. l. Si quis id quod, §. Doli, initio. Bartol. l. Quod Nerua, n. 20 ff. depositi. Abbas c. 2. de const. n. 6. & ibi Alex. de Neuo, n. 45. iunctio n. 53. Anton. n. 9. Imol. n. 12. Peñinus c. Si vero, el 2. de sent. excom. n. vn. vers. Nota quod constitutio. Sylu. verb. Ignorantia q. 8. dicto 4. Couar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 8. n. 21. Quamvis contradicant Decius cap. 2. de constit. in l. leitura, n. 26. & dupli sequenti, & ibi Beroius n. 35. Imo idem dicunt Abbas, Imol. Alexan. de Neuo, Syluester dicto 5. quando constitutio tacitè petit dolum: & aiunt cum Bartolo l. 1. §. Non autem, n. 2 ff. si quis testamento liber esse iussus fuerit, tunc constitutionem petere dolum tacite, cum punit actum tertio iniuriam inferentem, vt si quis furatus fuerit, aliumve percutserit. Quia iniuria nequit absque dolo reperiri 15. qu. 1. c. 1. Ex quo fundamento sic formatur ratio ad probandum nostram conclusionem. Quando canon expresse aut tacitè petit dolum, non satis est crassa ignorantia, & lata culpa. At cum canon postular scienter aliquid fieri, dolum manifestè petit: id enim est quod hispanè dicimus, Hazer lo à sabiendas, facere dolosè, teste Dominico, c. Is qui. §. Is vero n. 1. de sentent. excom. in 6. eo vel maximè, quod Doctores allegati asserunt canonem tacitè exigere dolum: cum punit actum aduersus alterum gestum: nam canones censuras inferentes puniunt frequentius huiusmodi actus: ergo non satis est crassa ignorantia, & lata culpa. Et confirm. quia iuxta veriorem sententiam (vt probauimus n. 31.) quando canon non addit, scienter, desideratur crassa ignorantia, ne ignorans excusat. Ergo amplius requiritur quando addit, scienter. Alias frustra adderetur. 2. quia tunc intendit Ecclesia punire delictum expresse & formaliter volitum, præmisit illius notitia, quod non contingit, vbi adest ignorantia etiam crassa. Quia tunc vere non adest notitia illius, & solum est virtute volitum. Quod si dicas, idem esse, scire & debere scire. l. Quid te mihi s. ff. de rebus creditis, in fine, ibi: Sed etiam si aliqua iusta causa sit propter quæ intelligere deberes. Dico id verum esse quoad peccatum contrahendum, excusus quoad pœnas. Et ideo hanc concl. sustinent Bart. l. Si adulterium, in princ. n. 11 ff. ad l. Iul. de adulter. Anch. clem. vn. de consang. col. 3. vbi Imola n. 4. super glossa, Scienter, Bonifacius n. 15. Syluest. verb. Ignorantia, q. 8. dict. 4. Nauar. sum. Lat. in noua edit. c. 27. n. 141. declar. 4. Greg. Lopez. l. fine. verb. A sabiendo, t. 18. p. 7. Couar. 4. decret. 2. p. c. 6. §. 8. n. 21. & c. Alma mater 1. p. §. 10. n. 17. vers. Eadem sane ratione. Lud. Lopez. 2. p. instruct. c. 13. de excom. §. Sed iam ad 2. punctum, fol. 887. Petrus de Ledesma sum. Sacram. c. 3. de excomm. dub. vlt. dict. 3. Enriquez l. 13. de excommun. c. 23. n. 3. in quantum vero addit Enriq. ibi, non excusare ignorantiam supinam; explicabo eum n. 39.

IV. conclusio. Idem credo, quando canon dicit, si ³⁷ quis ausus fuerit. Quia audacia temeritatem importat. glossa l. Si quis in tantam, verb. Audaciam. C. vnde vi. Et sic hispanè audax dicitur atrevido, y que pierde la vergüenza. l. 16. t. 10. p. 2. ibi: Despues que los homes pierden la vergüenza, y toman

YYY 2 arcuimiento.

atreuimiento. Quare audax cum' præsumente iungitur, l. Habita, C. ne filius pro patre, ibi: Ut nullus de cetero tam audax inueniatur, qui aliquam scholaribus iniuriam inferre presumat. Ita Petrus de Ledesma, num præcedenti allegatus.

38 V. conclusio. Idem prorsus sentendum est, cum canon pœnam indicit præsumenti aliquid facere, vel ausu temeratio facienti. Quia non vere dicitur præsumens ignoratia culpabili & crassa efficiens. Deinde, quia præsumere dolum importat ac temeritatem. Cardin. clem. 1. de priuileg. q. 39. D. Anto. 3. p. t. 24. c. 54. col. 3. versic. Querit idem. Rosella Absolutio 1. n. 46. Caiet. sum. verb. Excommun. c. 81. Angel. Excommun. 5. casu 12. n. 15. Sylvest. Excommun. 7. casu 14. dub. 5. n. 34. Tabiena Excommun. 5. casu 11. q. 6. n. 7. Nauar. sum. Lat. c. 27. n. 155. & c. Accepta, de restit. spoliat. opposit. 8. illat. 9. n. 32. & seqq. Emmanuel Sa sum. verb. Pena, vers. Pena præsumenti. Vnde Imola clem. 1. n. 11. de rescript. dixit præsumere, importare vexationem & attentionem contra ius. Cum ergo dolus requiratur, non satis erit ignorantia crassa, & lata culpa: iuxta dicta n. 36. Hæc conclusio est contra Innoc. c. Cum medicinalis, fine, de sentent. excommun. vbi dicit in hoc casu probabilem ignorantiam excusare, crassam autem reddere faciliorem dispensationem. Sed illam docent Nauar. sum. Hisp. c. 27. n. 74. Enriq. li. 13. de excomm. c. 23. n. 3. Petr. de Ledesma, n. 36. alleg. Lud. Lopez dicens hoc esse fortè verum, 2. p. instruct. c. 13. de excom. §. Sed iam ad 2. punct. fol. 887. Nec approbo quod ait Suarez 5. tom. in 3. p. disp. 4. sect. 10. num. 4. vbi censet temerarium violatorem dici, si cum suspicionem vel dubitationem habeat talis legis, non adhibet aliquam diligentiam ad sciendum an lex ea sit. Quia alias se temere exponit transgressionis illius periculo, & si in re illam violare contingat, dicetur temerarius violator. Sed hoc non placet. Quia quamvis ad culpam mortalem contrahendam dicatur temerarius ratione periculi, cui se exponit: at iura punientia temerarium violatorem, quid amplius petunt: vt probau. Alias omnis ignorans culpabiliter ius tunc puniretur. Quia omnis ignorantia culpabilis iuris vel facti supponit necessario præcessisse aliquam dubitationem circa illa: alias erit prorsus inuincibilis, vt latissime probamus lib. 1. nostræ summæ, cap. 16. à n. 21.

39 VI. conclusio. Quando ignorantia esset adeo crassa, vt esset ingens temeritas, non excusat à pœna canonis contra scienter facientes lata. Quia re vera illi dicerentur in dolo esse. Ita Anton. cap. 2. num. 9. de constitut. vbi ait, in canonem requirentem dolum, incidere laborantem ignorantia intantum crassa, seu crassissima, quæ importaret latissimam culpam, ac dolo æquipararetur. Et Nauar. sum. Hisp. cap. 27. n. 74. vbi loquens in quadam textu excommunicanti præsumentem, ait non comprehendendi facientem ex ignorantia saltem non nimis crassa. Idem videtur tenere Enriq. l. 13. de excomm. cap. 23. n. 3. vbi loquens casu, quo pœna inferatur scienter facienti, aut ausu temerario, aut præsumenti, ait excusare ignorantiam crassam: non tamen supinam. Quod idem significat Pet. de Ledesma, n. 36. in fine allegatus, dicit enim non excusare ignorantiam quæ talis est, vt quasi scientia reputetur. Idemque dicendum est, quando pœna impuneretur audenti, aut facere præsumenti, aut ausu temerario facienti. Et ita loquuntur aliqui ex DD. citatis, vt ex ipsis retuli. Et quia omnia hæc verba dolum petunt, perinde ac scienter facere. Ut probau. n. 37. & 38.

Vltima conclusio. Affectata ignorantia, qua vide-
40 licet, ignorans eligit nescire, quo liberius delinquat, nunquam excusat ab his pœnis scientiam ac præsumptionem exigentibus. Quia tantum abest, vt ignorantia hac in uoluntarium actum efficiat, culpamque minuat, quæ in causa sunt, vt ignorantia à pœnis eximat: quin potius voluntarium, culpamque augeat: cum directè & per se eligatur: teste D. Thom. 1. 2. q. 6. a. 4. corp. Atque ita sustinent glossa clem. 1. verb. Scienter, de consang. Francus c. 2. n. 4. de constitut. in 6. D. Antonin. 3. p. t. 24. c. 24. statim in princ. Rosella Excommunicatio 1. casu 43. n. 2. Sylvest. Excommunicatio 9. casu

41. n. 76. in fine. Tabiena Excommunicatio 5. casu 49. n. 3. nota-
bil. 2. Graf. 1. p. decision. l. 4. c. 9. n. 38. Enriquez & Petr. de Ledesma n. preced. allegati. Suarez 5. tomo in 3. p. disp. 4. sect. 10. n. 1.

Ex dictis inferunt aliqui, percussorem clerici non incurrere excommunicationem latam, & si quis suadente 17. qu. 4. signorabat etiam crassè & lata culpa clericatum. Quia is canon dolum requirit. Cum petat suadente diabolus id fieri. Deinde, quia c. Si verò el 2. de sent. excomm. excusatur ignorantia percussor clerici comam nutrientis. Ita docent Abbas, c. 2. n. 6. de constit. & ibi Alexand. de Neuo, n. 49. Cardin. d. c. Si vero, in fine: & ibi Felinus n. vn. vers. Nota quod constitutio D. Ant. 3. p. t. 24. c. 1. §. 2. Sylvest. verb. Ignorantia, q. 8. dict. 4. & Excommunicatio 6. §. 6. notab. 4. vers. 2. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 80. concl. 11. n. 11. fine. Sed iure optimo hoc reprobant dicentes sufficere latam culpā, & crassam ignorantiam, Decius cap. 2. de constit. in 1. lectura, n. 27. & ibi Beroius, n. 32. Tabiena Excommunicatio 7. q. 1. n. 2. Couar. c. Alma mater. p. §. 10. n. 16. fine. Quia oppositum minimè probant ea verba, Suadente diabolo: non enim dolum important: sed ne licita sit clerici percussio: vt causa correctionis. Minus etiam id probat d. c. Si vero, ignorans enim non excusat ibi defectu doli, sed quia culpa lata caruit, imò probabiliter & iustè ignorauit eum clericum esse, qui contra solitum clericorum morem comam nuttiebat. Talis enim quisque præsumitur esse, qualis ex habitu iudicatur. l. Item apud Labeonem, §. Si quis virginis ff. de injuriis. Præterea, quia percussor clerici tonsuram in eo videns, non excusat ignorantia clericatur. Ut tradunt bene glossa eo c. Si vero, vers. Ignorauerit. & ibi Host. super vers. Esse clericum. Anton. n. 8. D. Anton. 3. p. tit. 24. c. 1. §. 2. vers. Primus est. Angel. Excommunicatio 5. casu 1. n. 25. Syl. Excommunicatio 6. §. 6. notab. 4. vers. 2. Nauar. c. 27. n. 80. Quæ tamen culpa ignorantiae lata est. Intellige autem hoc cum Syl. & D. Anton. ibidem, nisi consuetudo esset inibi, vt laici tonsuram deferrent. Tunc enim esset probabilis ignorantia, excusaretque.

Hinc deduco, dum Antonius, Angelus, & Sylvestru. pre-
cedenti allegati, dicunt videntem habitum clericalem in
aliquo, non excusat ignorantia clericatus: esse sanè in-
telligentos, vt nomine habitus non solè yestes, sed tonsura etiam comprehendatur, aut barba tonsa. Solæ enim
vestes clericales non sunt sufficiens clericatus indicium.
Cùm hæc hodie multis laicis communes sint. Atque ita
colligitur ex limitatione D. Antonini & Sylvestri, quam n.
præc. in fine, retuli.

S V M M A R I V M.

Facti ignorantia inuincibilis excusat, ne coniux arceatur à debiti petitione, in affinitate & cognitione. Impugnaturq. cōtraria opinio, n. 43. Impedimentum dirimens superueniens matrimonio an impediat debitu petere? eodem n. 43.

Circa ignorantiam culpabilem iuris & facti, refertur triplex sententia, n. 44. 45. 46.

Ignorantia facti crassa, modò non sit ingens temeritas, nec sit affectata, excusat ne coniugi interdicatur petitio debiti, in affinitate & in cognitione, numer. 47. & ibi soluuntur argumenta.

Idem quando scitur consanguinitas, at ignoratur eam esse intra 2. gradum, n. 48.

Similiter in utroque impedimento excusat ignorancia similis, iuris humani prohibentis, num. 49.

Quid, si ius sciatur, at pœna priuationis debiti ignoratur, num. 50.

QVASTIO vlt. An ignorantia facti vel iuris vel pœna ipius, excusat coniugem, qui cum suo coniuge affinitatem aut cognitionem contraxit, ne ipsi interdicatur debiti petitione? Exemplum sit in iuris ignorantia, vt si nesciebat coniux specialiter vetitum esse accessum cum alterius coniugis consanguineis: vel baptizare, aut teneare filium communem, alteriusve coniugis, aut ipsum coniugem. De ignorantia solius facti sit exemplum. Si coniux illud ius sciebat, at ignorabat consanguinitatis gradum feminæ aut viri, cum quibus fuit habita copula: vel esse filium alterius coniugis, aut communem illum quem tenuit, aut baptizauit. Exemplum de ignorantia solius pœnae. Quando & prohibitionem & consanguinitatem nouit, at ignorauit esse delicto illi indictam pœ-

nam priuationis petitionis debiti. Et quidem quando adest inuincibilis ignorantia facti, constat non interdici debiti petitionem coniugi, qui affinitatem cognationem ve cum suo coniuge contraxit. Quia interdictio illa est pœna culpæ admisæ in contrahenda ea affinitate aut cognitione, & in admisso incestu (vt diximus hoc 9. libro, disp. 30. num. 1. & disp. 27. num. 14.) At vbi eltinuincibilis ignorantia facti, cessat culpa illa, nec est incestus. Cessabit ergo pœna. Præterea, in affinitate probatur, ex cap. 1. de eo, qui cognou. consangu. ibi: Si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit: nec à matre debitum petere, nec filiam vñquam habere potest vxorem. Vbi expressè petitur scientia ad incurriendam priuationem debiti petendi. Et in cognitione probatur ex c. Si vir, de cognat. spirit. ibi: Si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur. Atq; ita docet vniuersi DD. citandi n. 44. 45. & 47. Quare non est audiendus Ouandus 4.d.41.q.vn. propof. 9. vbi ait esse probabile, interdici petitionem debiti coniugi, qui ignorans inuincibiliter cognovit alterius coniugis consanguineam. Dicitur, quia impedimentum dirimens matrimonium contrahendū, quando iam contracto superuenit, impedit debiti petitionem, vt testantur Sylu. Matrimonii 8.q.7. dict. 2. Vinald. cand. Sacr. 1.p. de matr. n. 149. Philiar. de offic. Sacerd. to. 1.p. 2.l. 2.c. 11. At si copula illa ex qua oritur affinitas, aut actus ex quo producitur cognatio spiritualis, præcederet matr. illud dirimenter, quamuis adfuerit ignorantia inuincibilis. Ergo si subsequantur, impedit debiti petitionem. Sed dicendum est, id non esse probabile, sed apertè falsum. Quia & textibus, & rationi, communique omnium sententiae aduersatur. Et fundamentum cui innititur est apertè falsum, si vniuersaliter intelligatur. Quoniam affinitas contrafacta per copulam omnino violentam, & cognatio baptizando filium communem in necessitate, si matrem, antecederent, id irritarent: at cum subsequuntur, non impediunt debiti exactiōem. Ut constat ex c. Discretionem, de eo qui cogn. consang. &c. Ad limina 30.q.1. & diximus disp. 26.nu.2. & disp. præced. num. 1. Quare ea doctrina est vera, quando id impedimentum propria culpa contrahitur. Affinitas autem in casu præsenti contrahitur absque culpa. Quia licet copula illa fuerit peccatum lethale, at non oritur ex illa, nisi in quantum culpam incestus continet. Quæ cessat, vbi adest ignorantia inuincibilis facti.

44 Difficultas autem est de ignorantia vincibili facti: & de inuincibili iuris aut pœnæ. Et loquendo de ignorantia culpabi, seu vincibili facti: quidam existimant eam non excusare, quin arceatur coniux à debiti petitione. Ducuntur, quia cap. Si vir, de cognat. spirit. loquens de illa ignoranter contrafacta, ait ignorantiam excusare. Ignorantia autem, quæ excusat, est sola inuincibilis, & inculpabilis. Et confirmatur, quia c. Discretionem, &c. pen. de eo qui cognovit consang. dicitur coningi, qui in contrahenda affinitate fuit expres, culpæ reddendum esse debitum. Et redditur ibi ratio ne absque culpa suo iure priuetur. Ergo à contratio sensu coniux, qui fuit in culpa, illo priuatur: vbi autem adest ignorantia culpabilis, non desideratur culpa. Atque ita sentiunt loquentes de affinitate, abulens. cap. 5. Matth. q. 200. Petr. de 1 edesma de matrim, q. 55. a. 6 diffic. 5. init. §. In huius rei expositionem. Et clarè videntur tenere Sotus 4.d.37.q.vn.ar.2. vers. Debet autem pœna. Corduba in questionar. l.1.q.12. paulo post princ. vers. Dictum est quid scienter. gutier. l.1.qu. can. c. 23. n. 9. Ouandus 4.d.41.q. vn. propof. 9. agentes enim de affinitate ignorantem contrafacta, dicunt excusari coniugem, quando ignorantia est inuincibilis. Vnde quamvis non exprimant, contrarium apertere sentiunt de vincibili & culpabili. Atque idem sentiunt loquentes de cognitione, glossa d. cap. Vir, verb. Ignorantia. Anton. ibid. 5. Sotus 4.d.42. quest. 1.a.1. conclus. 3. 1 edesma 2.p.4.q.58.a.2.fine. Enríquez l.3. de confirm. c. 3. fine. Manuel 1.to sum. 2.edit. c. 243. n. 10. Barth. à Ledesma de ma- Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

trim. dub. 44. §. De vñ verò. Petr. à ledesma de matrim. qu. 56. art. dub. 4. Idem apertè sentiunt alij, qui loquentes de eadem cognitione, dicunt excusare ignorantiam inuincibilem. Sic Palud. 4.d.42.q.1.a.1.concl. 7. n. 15. vbi Supplement. Gabr. q.1.a.2.concl. 4. Preposit. c. Si vir, n. 4.de cogn. spiriti. Sotus 4.d.4.q.vn.a.5.fine. Brunel. de sponsalib. concl. 20. n. 13. Enriqu. l. 11. de matrim. c. 15. n. 11. Idem etiam sentire videntur alij, qui de eadem cognitione agentes, dicunt excusari coniugem ignorantem, si diligentiam adhibuit. Hi sunt D. Thom. 4.d.42.q.1.art.1.corp. vbi D. Bonau. art. 1.q.2.n.8. Turrecr. 30.q.1.in princ. n. 14. Sylu. Matrimonium 8.q.7.dict. 1. Armilla. verb. Matrimonium, n. 9. Tabiena. verb. Impedimentum, impedimento 5.n.1.

Alij loquentes de eadem facti ignorantia, dicunt eam excusare, nisi crassa sit aut supina: atque ita admittere videntur aliquam culpabilem ignorantiam excusantem. Si videntur sentire Hostiensis, cap. Si vir, de cognat. spirit. n. 3. super verb. Excusare: & ibi Henricus, n. 2. vbi dicunt ignorantiam rationabilem semper excusare, non autem crassam & supinam. Et tenet expressè Guilielmus Borillong. 4.d.42. quast. vñica, art. 2. vers. Est notandum.

De ignorantia etiam iuris sentiunt quidam Doctores 46 eam minimè suffragari coniugi, quin incurrat dictam pœnam. Ita in affinitate sentiunt Corduba in suo questionar. l.1.q.12.a.1.vers. Ex quo sequitur. Manuel 1.to sum. 2.edit. c. 243. n. 11. & ntitur uterque huic fundamento, nempe, quia copula illa, ob quam affinitas contrahitur, est iure naturali ac diuino vetita, ac proinde incurrit pœna iure humano illi annexa, non obstanti huius iuris ignorantia. Iuxta illam opinionē, quam retulimus n. 7. & n. 16. Eiusdem sent. videntur esse Abulensis c. 5. Matth. q. 200. gutier. q. canon. l.1.c.23. n. 9. dicunt enim in affinitate excusare ignorantiam facti. Atque Sotus 4.d.37.q.vn.a.2. vers. Debet autem pœna. Victoria sum. de matrim. nu. 288. Ouandus 4.d.41.q. vn. propof. 9. Graffis 1.par. decision. l.2.c.81. nu. 4. qui loquentes de ignorantia excusante in affinitate, exemplificant in facti ignorantia: atque ita supponere videntur ignorantiam iuris non exculare. Et in cognitione spirituali, videntur eiusdem sententiæ Anchæ. cap. Si vir, n. 4.de cogn. spirit. nam illum textum incidentem, ignorantiam excusare, explicat de facti ignorantia. Atque in eadem senten. videntur esse Hostiensis, ibi, n. 2. super verb. Ex ignorantia, & ibi Ioan. Andr. n. 4. Abbas n. 5. Alexand. de Neuo n. 7. Preposit. n. 4. Henricus n. 1. fine. Sotus 4.difst. 42.q.vn. a. 2. vers. Est notandum, Viguer. lib. institut. c. 16. §. 7. vers. 9. Nam omnes hi explicantes ignorantiam excusantem in cognitione spirituali, exemplificant in facti ignorantia.

His tamen non obstantibus, sit prima conclusio. Ignorantia facti, qualiscumque sit & quantumcumque crassa, modò non sit adeò crassa, vt sit ingens temeritas ignorare, vel non sit affectata, excusat coniugem, qui affinitatem aut cognitionem spiritualem cum suo coniuge contraxit, ne debiti petitione priuetur. Hæc est contra DD. n. 44. relatos, & probatur. Quia priuatio hæc petendi debitum est pœna culpæ, (vt probauit disput. 30.n.1.) vbi autem ius imponit pœnam scienter aliquid facienti, excusat ab ea, ignorantia quæcumque non affectata, & quæ non est adeò crassa, vt sit ingens temeritas, (vt probauit hac disp. n. 36. 39. & 40.) cum ergo ius indicat pœnam hanc coniugi scienter contrahenti eam affinitatem aut cognitionem, excusat talis ignorantia. Quid autem scienter facienti imponat: constat in affinitate, ex cap. 1. de eo qui cognov. consanguin. cuius verba retuli num. 43. ibi: Si quis cum filiastra sua scienter fornicatus fuerit. In cognitione etiam probatur, ex c. Si vir, de cognat. spirit. ibi: Sine ex ignorantia, sive ex malitia. Vbi ignorantia excusans contraponitur malitia, quo denotetur malitiam seu scientiam desiderari ad pœnam priuationis debiti ibi statutam incurriendam. Et confirm. quia non est credendum Pontificem magis punire velle culpam contrafactæ cognitionis,

nis, vbi longè minor est culpa, & soli iuri positivo aduersa, parumque matrim. ipsum offendens: quām culpam multo grauiorem aduersus ius diuinum & naturale, & grauiter matrim. offendentem, quæ in contracta affinitate admittitur. Si ergo ad incurriendam eam pœnam in affinitate desideratur scienter admitti delictum, à fortiori in cognatione: eo vel maximè, quod in illa, certa est pœna: in hac autem est valde dubia, vt constat ex dictis disputatione 26. Pro hac conclusione est aperte Enriquez lib. 11. de matrim. 15. num. 11. vbi loquens de affinitate, dicit eam pœnam imponi incestui formaliter & voluntariò. Non enim talis appetet, vbi procedit ex ignorantia etiam culpabili, sed erit incestus virtute ac interpretatione volitus. Nec obstant argumentum 44. opposita, quia ad cap. Si vir, facilis est solution. Non enim ibi agitur de ignorantia à culpa excusante, quæ sola est inuincibilis: sed de ea, quæ à pœna iure statuta eximit; qualis non sola est inuincibilis & inculpabilis, vt constat ex dictis numero 31. & sequent. Ad confirmationem dic, bene colligi argumentum à contrario sensu, vt coniux qui fuit in culpa, eo iure priuetur. Qualis autem debeat esse ea culpa, is textus non exprimit, sed supponit ex alio texu colligendam, vide licet, ex cap. 1. codem tit. vbi petitur culpa ex certa scientia procedens. Quod si velis corrigi hunc textum per illud argumentum à contrario sensu ex aliis textibus deductum: falleris utique. Quia argumentum à contrario sensu nil valer, vbi iuris alicuius correctio inducitur, vt probauit lib. 6. disp. 21. num. 9.

48 Idem dicendum est, quando non penitus ignoratur factum, sed quatenus ex eo oritur hæc poena, verbi gratia, coniux accessit ad consanguineam sui coniugis in secundo gradu, ignarus talis consanguinitatis, existimansque esse in tertio gradu, verbi gratia, prima secunda, vel baptizavit filium alterius coniugis, credens non esse filium, sed consobrinum, aut alio consanguinitatis gradu coniunctum: tunc non arcebitur à debiti petitione, perinde ac si consanguinitatem ignorasset: nisi esset ingens temeritas ignorare, aut esset ignorantia affectata: iuxta dicta numero precedentia. Quia perinde est ignorare consanguinitatem, ac ignorare eius gradum, cui hæc pœna statuitur. In utroque enim eventu verè ignoratur factum tali pœna puniunt. Nec refert si coniux ex conscientia erronea putaret sibi interdicte debiti petitionem, accedendo ad consanguineam coniugis in eo tertio gradu, baptizandōe coniugis consobrinum. Nam adhuc perseuerat ignorantia facti, cui illa respondet pœna, & non conscientiæ erroneæ. Sicut excommunicationem minimè incurreret percussor clerici, existimans inuincibiliter eum laicum esse: quamvis erroneè crederet laici percussorem excommunicationis vinculo innodari.

49 Secunda conclusio. Ignorantia iuris statuentis hanc pœnam priuationis debiti, eximit ab ea coniugem, qui facti minimè ignarus, nempe consanguinitatis, contraxit affinitatem aut cognationem. Itaque si ignorauit baptismum illum, aut copulam esse (specialiter iure positivo prohibitam, immunis erit à pœna. Hæc est aduersus Doctores allegatos numero 46. Et probatur in cognatione spirituali. Quia vbi lex aut canon punit delictum nullo alio iure prohibitum, ignarus legis, aut canonis, sicut excusat à culpa transgressionis, ita & à pœna (vt ex omnium mente diximus numero 6.) at baptizate, aut tenere proprium utriusque coniugis, aut alterutrius filium, vnde cognatio spiritualis oritur, solo iure humano interdictum est. Atque ita in cognatione excusare ignorantiam iuris, affirmant Paludanus 4.d. 42. quest. 1. art. 1. conclus. 7. num. 15. Supplement. Gabriel. ibi, quest. 1. art. 2. conclus. 4. Ouandus quest. vniqa. proposit. 9. Rosella verb. Impedimentum, impedimento 6. num. 6, Sylvest. Matrimo-

nium 8. quest. 7. dicto 1. Nauarrus sum. cap. 16. num. 34. Suarez 3. part. de baptismo, quest. 67. art. 8. §. Mains verò dubium est de patre baptizante. Philiarc. de officio sacerdotis, tom. 1. p. 2. l. 2. cap. 11. ad finem. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. cap. 243. num. 10. Graffis 1. part. decision. lib. 2. cap. 83. fine, Lud. Lopez 1. p. instrutorij, cap. 85. §. Preterea si coniux. Præterea, in affinitate probatur. Quia etiam vbi delictum est iure naturali vetitum, ignorantia prohibitionis iuris humani indicentis pœnam, ab ea eximit (vt numero 17. probauimus.) Deinde, quia quamvis copula illa, vt fornicaria, sit iure naturali vetita, at quatenus cum sui coniugis consanguinea, & proinde incestuosa, solo iure positivo Ecclesiastico interdicta est, quod affinitatem inde oriri constituit, ac proinde eo secluso, nulla alia culpa esset in eo accessu, præter illam quæ reperitur in accessu ad aliam non consanguineam. At pœna priuationis debiti solo incestui, ex quo affinitas oritur, statuta est (vt probauimus disputatione 27. numero 14.) Ergo qui per ignorantiam excusatur ab ea incestus circumstantia, excusat à pœna. Sicut si quis voto astriktus ieunandi sexis feris, ignorans aliquod ius Pontificium, quod forte pœnam indicaret non ieunantibus quadam sexta feria, non ieunaret illa die, evaderet pœnam. Quia ea imposta non est ob sacramentum voti fracti contra ius naturæ, cuius iste reus fuit: sed ob inobedientiam Pontificij decreti, à qua ratione ignorantia excusatus est. Et confirmatur, quia excusatus per ignorantiam à specie culpæ inferentis pœnam priuationis petendi debitum, eximitur à pœna, vt bene docet Enriquez lib. 3. de confirmationis sacramento, cap. 3. fine, in commento, litera 8. & libro 2. de baptismo, cap. 18. fine, & libro 11. de matrimonio, cap. 15. num. 11. Hic autem excusat à propria incestus specie, ratione ignorantia iuris humani, ex cuius sola prohibitione consurgit eam copulam, incestum esse. Excusat à pœna priuationis debiti petendi, imposta propter speciem incestus. Existimo autem eandem ignorantiam iuris hunc excusare, quām cùm est facti, diximus numero 47. sufficere ad excusandum. Quia textus petunt scienter id fieri, & cùm pœnales sint, restringendi sunt, vt petant tam facti, quām iuris scientiam, alterius enim ignorantia concurrenti, non verè contravenitur scienter illi canoni. Et quia numero 36. utramque ignorantiam tunc excusare probauimus.

DISPUTATIO XXXIII.

Vtrum votum castitatis, religionis, aut non 40
ineundi matrimonij, ab altero aut ab utroque coniuge ante matrimonium emissum, reddat illicitam debiti petitionem? & quid de redditione?

SUMMARIUM.

Qui voulit castitatem, tenetur postquam matrimonium consummatum, reddere debitum, numero 1. & ibi remissuè, an possit licet redire priori bimestri ante consummatum matrimonium: vel si adsit iusta diuortij causa? Et an ipsi quis voulit, si petat, reddendum sit?

Coniux voto astriktus tenetur reddere, quamvis alter voti conscientiam ipso contrarerit, n. 2.

An voto castitatis ligatus, matrimonium iniens, possit debitum petere?

re, vel id votum matrimonio extinguatur? Reservetur duplex opinio.
num. 3. & 4.
Nequit perire de bitem, num. 5.
Infidelis votum castitatis emittens, si postea uxorem ducat, nequit petere, num. 6.
Quid, de uxente virginitatem, & an ea amissa votum amplius obliget, n. 7.
Quid, si uterque antem matrimonium voverat castitatem, n. 8.
An altero tunc fornicanti, fas sit alteri petere, n. 9.
An licet aliquando petere ei, qui votum castitatis emisit: et si ambo emiserint, possint mutua sibi signa facientes commisceri: sitque pœnitens uoto astrictus, ignarus obligationis non petendi, admonendus a confessario? Omnia hac remissive, n. 10.
Matrimonio inito non extinguitur votum precedens castitatis, sed est sacrilega aduersus illud fornicatio, & mortuo altero coniuge prouersus obligat, n. 11.
Soluuntur arguments, numero 12. post quem inuenies alia summaria.

CVM actum sit de impedimentis cognationis & affinitatis, quæ à iure ipso canonico ortum habent. Iam aggredimur voti impedimentum, quoad pertinendum aut reddendum debitum coniugale, quod ab ipsa vocatione proficiscitur voluntate. Potest autem votum hoc ante matrimonium emitte, vel post. In hac & sequenti disputatione sermo erit de voto antea emisso: & deinceps tractabitur quando post. Et tandem, qualiter vota hæc, ante & post matrimonium facta, possint ab alterutro coniuge irritari: & remissiū de eorum dispensatione. Nec habendus est sermo de voto solemnī in religione, aut in ordine sacro, emissō. Quia latè qualiter à coniugib⁹ possint fieri, disputatum est libro septimo: vbi de impedimento voti solemnis & ordinis. Sed de votis simplicibus agimus. In præsenti ergo est quæstio de voto simplici castitatis præcedenti matrimonio, qualiter eius usum impeciat. Et constat apud omnes, semel iam consummato matrimonio teneri coniugem voto astrictum, debet reddere. Quia voto non obstanti transtulit verum corporis dominium in alterum coniugem: maior autem est obligatio matrimonij, per quam sit hæc actualis corporum traditio, quam voti simplicis, quod meram promissionem importat. Dixi, consummato iam matrimonio. Quia num prima redditio, qua id consummatur, sit peccatum? dicendum est disputatione sequenti. An autem possit licet reddere priori bimestri ante consummatum matrimonium? dixi hoc 9. libro, disputatione 6. numero 14. & 15. & an voto castitatis astricto sit reddendum? dixi eadem disputatione 6. num. 11. & sequentibus.

2 Quamvis autem coniux voti castitatis alterius conscientius, delinquit cum ipso contrahens matrimonium, adhuc potest ab eo debitum exigere, & tenetur alter sibi reddere. Quia verum ius ac dominium acquisuit in alterius corpus, per sacrilegum illud matrimonium, nec ipse vovit, alteriusve voto consensit. Ita *Sylvest. Matrimonium 7. quæst. 5. dicto 6.*

3 Difficultas autem in debiti petitione consistit, num ea licita sit coniugi voto castitatis astricto: vel id votum matrimonio inito penitus cesseret? Aliqui antiquiores, testibus D. Bonaventura 4. dist. 38. art. 2. quest. 2. fine, & Glossa cap. fin. paulo post principium 27. quest. 1. dixerunt id votum penitus extingui, ac proinde liberum manere vouentem, ac si nunquam voulisset. Idem censet gaeta in repetit. cap. Ad limina 30. quest. 1. §. 4. n. 348. & Hieronym. Mangiarie in arbore consanguin. §. In nomine, num. 54. (habetur tomo 9. tractat. nouiorum.) Ducuntur, quia duobus contrariis occurrentibus, minus forte à fortiori excluditur; cap. 1. de pænitent. dist. 1. votum autem aduersatur matrimonio, eiusque obligatio minor est (vt numero 1. probauit.) Secundo, quia sponsalia priora omnino extinguntur alio matrimonio sublequo, tanquam fortiori vinculo (vt probauimus libro 1. disp. 48. numero 3.) & votum strictioris religionis, ac quacun-

que alia simplicia , prorsus spirant ob eandem rationem , facta professione in quacunque religione etiam laxiori. Qua ratione idem tenuit in alio simili , nempe , in voto religionis , Abulensis cap. 27. in Leuit. quest. 6. dicens matrimonio postea consummato votum id omnino extingui.

Alij verò asseuerant posse hunc coniugem castitatis voto astrictum, vbi semel matrimonium consummavit, iam deinceps debitum petere, ac si nil voulisset. Primo, quia semel matrimonio consummato non potest iam continentiam promissam seruare. Quamobrem diximus numero 1. posse cum reddere: poterit ergo similiter petere. Quia utrumque aequè aduersatur castitatis voto. Secundò, quia votum minimè ultra vountis intentionem obligat: quæ procul dubio ea videtur esse, vt solum extra matrimonium ea castitas obseruanda sit. Et confirmatur, quia ea ratione qui promisit religionem, quamvis culpa sua non ingrediatur, minimè tenetur extra illam seruare duo vota, quæ potest, & in religione clauduntur, nimis, paupertatis & castitatis. Quia vountis intentio præfumitur esse, vt solum in religione obseruet. Tertiò, quia redderetur matrimonium alteri coniugi valde onerosum, cùm semper cogendus sit petere: & maximè si coniux, qui voulit, sit vir ipse. Quartò, quia maior difficultas superueniens eximit à voti obligatione. Qya ratione dicemus disputatione sequenti, numero 3. vountem castitatem, si matrimonium ineat, non teneri, quo id votum obseruet, religionem ingredi: quia est longè difficilius. At matrimonio iam inito longè difficilius est castitatem seruare, abstinendo à petitio- ne debiti: eritque vounts maximo delinquendi mortaliter periculo expositus: cùm debeat cohabitare, atque in ebdem lecto accubare cum altero coniuge. Hanc sententiam tenet glossa cap. final. 27. quest. 1. paulo post principium, in priori resolut. Cardinal. cap. Rursus, fine, Qui clerici vel vou. Alexand. de Neu ibi, num. 22. dicens forte hanc sententiam esse veriorem, & hanc esse aequo- rem, quamvis petenda sit dispensatio, eo quod oppo- sita sententia est communis, docent ibi Ioannes Andreas num. 6. Anchar. num. 2. idem Anchar. cap. vnic. num. 3. quest. 1. de voto, in 6. vbi Francus num. 6. videtur hanc sequi, & Ioannes de Eriburgo summa confess. lib. 1. tit. 8. questione 50. solum vocat oppositam sententiam tuiorem, ac proinde hanc valde probabilem censer. Illam etiam sequun- tur Doctores numero precedenti allegati. Gerson. 2. part. in regulis moralibus, tract. de matrimonio, alphabeto 25. litera I. Angelus dicens non minus veram esse, quam oppositam senten- tiam, Matrimonium 3. impedimento 5. num. 3. Veracruz 1. part. speculi, articul. 15. conclus. 2. Matienzo lib. 5. recipil. rubr. tit. 1. glossa 1. numero 151. & videtur eam sequi Viguerius lib. in-stitutionum, cap. 16. §. 7. vers. 8. impedimento 5. Proposita enim sententia affirmanti hunc peccare petendo, sub- dit aliquos sentire oppositum, ne reddatur matrimonium onerosum. Et ita videtur in hac sententia persi- stere. Atque illam censem non esse improbabilem, Emmanuel Sa & Vega, numero sequenti allegandi. At fatentur Veracruz & Matienzo, hunc peccare, si nondum con- summato matrimonio debitum petat, lecus post con- summationem.

His nihilominus minimè obstantibus, dicendum est, nunc peccare mortaliter, quotiescumque debitum petit. Quia votum castitatis includit obligationem praecedenti negatiui, per illud enim vouens astringitur ad abstinentiam ab omni actu venereo. Ergo obligat semper, & pro semper: ac proinde licet inito iam matrimonio teatetur vouens reddere ratione vinculi fortioris, at non poterit petere, cum id liberum sibi sit, nec ad id lex matrimonij constringat. Et confirmatur, quia mattim. non absolvit à praecedentis voti obligatione, nisi quatenus mattim. cogit contravenire, ut probat textus, c. *Quanto,*
XXXV.

de iureintr. vbi dicitur iuramentum obseruandum esse, in quantum potest, ius autem matrimonij solum impedit ad reddendum. Secundò prob. ex cap. Quidam, de conuers. coniug. vbi eum qui renitente vxore professus est, quamvis professio non tenuerit, dicitur teneri non exigere debitum, quod in eius potestate erat, & ideo quoad hoc votum tenuisse, & ideo hanc sententientur ex Theologis D.Thom. 4. d.38. quest.1. art.3. questiunc.2. ad 4. & ibi D.Bonavent. art.2. quest.1. fine, & disp.32. in princip. in exposit. lit. Albertus Magnus 4. disp.38. art.15. vbi Scotus quest. vnic. ad finem. vers. Consimiliter si de peccato. Ricardus art. 7. quest. 1. ad 2. Paludan. q.3. art.5. conclus.4. num.36. Durand. 4. disp.15. quest.11. in solution. ad 3. num.12. Maioris 4. disp.32. quest.2. argumento 2. contra 2. conclus. vers. Sed an posset. Licet enim prima facie videatur oppositum sentire, at postea concludit petendam esse dispensationem, & ita hanc opinionem sequitur Supplement. Gabriel. 4. d.38. quest.1. art.4. post 2. conclus. vers. Dicendum quod votum, vbi Carthusianus q.2. Bassol. quest. vnic. art.2. fine. Guiliel. Rubion quest.1. a.1. conclus.3. Nicolaus de Orbellis quest.1. §.13. Adrianus 4. quest. 14. de matrim. vers.3. contingit. D. Antoninus 3. p. tit.1. cap.16. §.1. & c.20. §.8. Cateyanus sum. verb. Matrimonium, cap. vlt. vers. Nonum caput, & verb. Votum, cap. Votorum omisso quandoque vitiosa est, §. Et vt rudiores, & 2.2. quest.154. art.1. circa solut. ad 4. §. Ad singula autem obiecta. Nicolaus de Niisa super 4. sentent. tract. 6. p.3. de matrimonio, quest.7. conclus.2. Victoria sum. de matrim. num. 293. Petrus de Soto lectione 14. de matrim. ad finem, & lect. 16. §. vltim. Sotus dicens esse improbabilem oppositam sententiam 4. disp. 38. quest.2. art.1. conclus.3. vbi Ouandus quest. vnic. proposit.5. Guilielmus Borriolong. quest. vnic. a.2. conclus.1. fin. Celaia 4. d.32. quest.2. vers. Pro huins questionis intelligentia, vbi & Palacios disp. 2. fol.721.col.1. & d.38. disp.1. fol.828. Ledesma 2. p.4. quest.55. art.1. Nider in sua sum. precepto 6.c.4. ad finem. Pedraza sum. precept.6. §.9. Alexand. in suo Enchirid.2. p. precept. 6. in fine. & §. Si post votum continentiae. Margarita confess. 6. precept. fol.89.col.1. Corduba sum. quest.136. punct.2. Angles floribus 1. part. de matrimonio, quest.11. de impedim. ord. art.3. diffic.2. & 2.p. quest. de voto, art.7. post 9. difficul. dub.2. Metina lib.1. sum. c.16. §.13. ad finem. Enriquez lib.11. de matrimonio, cap.15. num.8. & l.12. cap.2. num.3.8. fin. & 9. Salon 2.2. quest. 6.2. art.8. controuers.2. conclus.1. Toledo lib.4. sum. cap.18. Barth. à Ledesm. de matrimonio, dub.32. §. Sed iam quod matrimonium. Petrus de Ledesma de matrim. quest. 53. art. 1. dubiolo 1. quod mouet post 2. dub. principale. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c.241. n.3. & c.242. n.3. & c.243. n. 13. & in bulla Crucifera, §. 9. n. 119. Beia sum. casu 45. vers. Tum quia voulens. Aragon 2.2. q.88. a.3. §. His tamen non obstantibus sit conclusio, in corollar.2. Valentia 2.2. disp.6. quest. 6. de voto, punto 4. notabil.2. Philiarc. de officio sacerdotis tom.1.p.2.l.2.cap.4. ad finem. Emmanuel Sa sum. verb. Debitum coniugale. vers. Contrahens matrimonium. Graffis p.1. decision. 1.2. cap.24. num. 25. & cap.82. num.5. & c.83. num.12. Lud. Lopez 1.p. instruction. c.50. §. Qui post votum simplex, & cap.82. §. Praterea vxor, & cap.83. §. Inter peccata, & 2.p. de matrimonio, c.46. circa impedimentum voti simplicis. Viualdus candelabro sacram. 1.p. de matrim. n.138. Vega 2. tom. sum. c. 129. casu 118. punto 2. & casu 51. Canedo sum. sacrament. vbi de matrimonio, cap.4. ad finem. Et ex Iurisperitis eam tenent Glossa cap. Quidam, verb. Non exigere, de conuers. coniug. Abbas 1.c.num.6.cod.tit. Hostiensis c. Rursus fin. qui clerici vel you. & ibi Anton. fine. Prepos. n.6. Henricus num.4. Archid. c. Si vir. num. vn. d.27. & cap. vn. de voto in 6. num. 3. vers. Dirimentum est, & ibi Dominic. num.11. Astensis sum. 2.p. l.8. tit.16. art. vn. quest.5. Rosella verb. Impedimentum, imped. 4. num.7. Syluest. verb. Debitum, quest.9. & Matrimonium 7.q.5. dict. 4. Tabiena Matrimonium 2. §.3. & verb. Impedimentum, impedim.2.q.3. & q.vlt. Armilla verb. Matrimonium, n.55. & verb. Debitum, n.13. Turrecr. c. Si vir, art.1. num.1.d.27. & cap. Sicut 37. quest.1. a.1 fin. & c. Nos nouimus, 17. quest. 2. art.3. num.3. Nauar. sum. cap.16.n.30. & c.22.n.73. Couar. 4.decret. 2.part. cap.3. §.1. num. 6. Brunellus de sponsalibus, conclus.31.

Alexand. Carrer. lib.3. de sponsalib. cap.5. Mozzius, quem refert & sequitur Vgolinus de matrimonio, c.20. num.10. Perez lib.5. ordin. tit.1.1.1. §. Dubitatur ulterius quis votum castitatis emisit. Stu nica de voto, q.6.n.119. Gutier q. canon.1.1.c.21.n.17. Anton. Gomez super bull. Cruc. clausula 10.n.65. Zaual. 1.1.q. pract. quest.285. num. vnic.

Idem dicendum est de infideli, qui post votum castitatis vxorem duceret: non enim posset debitum petere. Quoniam cum obligatio haec voti sit de iure naturali, aequè infideles ac fideles obligat. Ita Guilielmus Rub. 4. d. 39.q.1.a.1.concl.2.

Rogabis forsitan, quid dicendum sit, si votum sit virginitatis obseruandæ: Resolutio pendet ex cognitione, An huiusmodi votum obliget ad perpetuam castitatem, & ita eius obligatio permaneat virginitate iam amissa? Atque sic obligare affirmant D.Thomas 2.2. quest.88. art.3. ad 2. Abulensis c.30. Numer. q.55. Turrecrem. cap. Quod autem. 17. quest.1. num.11. Armilla verb. Votum, num.19. Maioris 4. d. 38. quest.3. argumento 5. contra conclus. vnic. Perez lib.5. ordin. tit. 1. l. 1. §. Dubitatur ulterius quis votum castitatis emisit, in fine. Alexand. in suo Enchirid.2.p. in 2. precept. tract. de voto, §. Si post votum. Quod quidem verissimum est, attenta voti illius natura. Quia cum in eo voto includatur perpetua continentia ab omni actu venereo, adhuc amissa virginitate superest obligatio deinceps continendi. Secus si expressa voulentis intentio fuisse obligandi se ad solam à primo actu venereo continentiam, quo virgo permaneret, & non nisi secundario & consequenter ad continentiam ab aliis actibus: tunc enim amissa virginitate per primum actum venereum, cessaret penitus voti obligatio. Quoniam obligatio voti non aliter respicit materiam aliquam, quam votum ipsum illam respiciat: at in eo casu votum non respicit continentiam ab aliis actibus, nisi mediante continentia à primo, quæ fuit prima ac immediata voti materia. Ergo vbi votum iam minimè respicit illam continentiam à primo actu, quia facta est impossibilis, non etiam respicit continentiam ab aliis: atq; adeo nec voti obligatio super illam cadet. Ita docent Caiet. 2. 2. quest.88. art.3. col. penult. circa solut. ad 2. in dub. quod de hac remouet. Sotus lib.7. de instit. quest. 2. art.1. ad 3. vers. De alio autem argumento. Nauarrus sum. c.13.n. 42. vers.14. Palacios 4. disp.38. disp.1. fol.843. col.1. & 2. Valentia 2.2. disp.6. quest. 6. de voto, punto 4. notabil.2. Aragon 2.2. quest.88. art. 3. §. Et ad primum argumentum in contrarium. Azor lib.11. institut. moral. cap.19. quest.14. & c.21. q.vlt. Ludou. Lopez 1.p. instruct. cap.44. §. Iam diximus, & c.35. §. Deinde accessorie. Vega 2. tom. sum. cap.129. casu 75. Philiarcus de officio sacerdotis tom.1. p.2. l.3. cap.19. paulo post principium. Manuel 2. tom. sum. cap.96. num. 1. & in dubio de intentione censendum est obligare ad perpetuam continentiam. Quia votum suapte natura ad id obligat: quare ipsum possidet vim obligandi, dum de opposita minime constat voulentis intentione. Sic Lud. Lopez 1.p. instructori, cap.35. §. Secundo Sotus. Quare ad questionem propositam sic dicendum est, si voulentis fuerit intentio solum se obligandi ad abstinentiam à primo actu venereo, tunc si iam semel non abstinuit, potest tutè matrimonium inire, eoquè vti. Ut bene docet Philiarcus proximè allegatus. & est de mente omnium Doctorum, quos retuli, cum afferant extintam tunc esse voti obligationem. Si vero nondum amisit virginitatem, abstinuitque à primo actu, nequit matrimonium contrahere, & si contrahat, nequivit prima vice petere: perinde ac si voulisset castitatem. Quia petitio illa est sibi libera, votoque opponitur. Reddere autem prima vice an possit: est sub eadem opinione, sub qua est de voulente castitatem, de qua re dicam disp. seq. & retenta opinione quam ibi n.3. amplectar, voulentem, nempe, castitatē, minimè reum esse culpæ consummando matrim. reddendo debitū: idem dicendum est in praesenti eventu. Semel autem consummato matrim. cum iam voti materia facta sit impossibilis, atque ideo voti obligatio

gatio cessarit, poterit petere & reddere. Quod si nulla adfuerit specialis intentio, sed absolute virginitas promissa sit, iudicandum est omnino sicut de voto castitatis. Quia ad illam obligat votum illud, iuxta dicta. Quare si postea is vouens vxorem ducat, nunquam poterit debitum petere, sed reddere tenebitur, ut bene docent Philiarc. & Manuel proxime citati.

8 Idem afferendum est, vbi vterque coniux esset ante matrimonium voto castitatis astriclus. Cum enim per eum contra eum vterque transtulerit verum sui corporis dominium in alterum, tenebitur vterque alteri pertinenti reddere debitum. Neutri tamen licebit petere impedito voto castitatis utriusque. Ita Adrianus quodlib. 2. a. 1. in solut. ad 1. lit. H. fol. 31. in paruis voluminibus. Angelus Matrimonium 3. impedimento 5. n. 5. Tabiena verb. Impedimentum 2. q. vlt. Ouand. d. 38. q. vn in coroll. quod infert ex 6. propositione. Angles floribus 1. p. de matrim. q. 11. de impedimento ordinis a. 3. post 1. diffic. dub. 3. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 46. §. Vrū quando. Petr. de Ledesma de matrim. q. 53. a. 1. dubio 2. quod mouet post 2. dub. principale. Quare audiendi non sunt Rosella verb. Impedimentum, impedimento 4. n. 6. & Syluest. Matrimonium 7. q. 5. dicto 6. guilliel. Rubion 4. dist. 38. q. 1. a. 1. concl. 3. Azor lib. 11. institut. moral. c. 21. q. 5. afferentes neutrum posse reddere. Quia neuter ratione voti habet ius exigendi. Sed dicendum est non priuare votum iure iustitiae erga alterum sibi debitorem, sed peccare exigentem peccato sacrilegæ fractionis voti in ordine ad Deum, ut satis explicui disp. 6. per totam, & maximè n. 17.

9 Quamvis autem alter coniux sic voto astriclus fornicetur, non erit licitum alteri simili castitatis voto ligato petere debitum. Quia obligatio hæc abstinendi à debiti petitione oritur ex voto à se emissio, & non ex aliquo proprio delicto, vt sic compensatio fiat altero coniuge delinquenti. Sic glossa, c. Nosse, verb. Non fraudulentur 30. q. 1.

10 Vrum autem voto castitatis astriclus possit aliquoties petere: aut alteri coniugi indicare suum votum ne petat: ipsive id suadere: vel, si ambo coniuges sint voto astricli, possint mutua signa sibiipsis facientes commisceari? Habes latè hoc lib. 9. torna disp. 7. & an si vouens sit huius obligationis ignarus, sit admonendus à confessario? Dic vt in simili dixi de ignorantie impedimentum affinitatis, disp. 27. n. 6.

11 Ex dictis infertur contra DD. n. 3. relatos, votum castitatis præcedens minime extingui per subsequens matrimonium. Triplic enim eius effectus manet. Primus est, si coniux ille vouens cum alia fornicetur, reus erit ultra adulterium, sacrilegæ violationis voti. Secundus, teneatur sub mortali abstinere à debiti petitione, vt n. 5. probauimus. Tertius, altero coniuge defuncto tenetur omnino castitatem seruare. Quia iam cessavit fortius matrimonij vinculum, quod cogebat copulæ vacare, debitum reddendo. Et ita docent D. Thom. D. Bonavent. Carthusian. Sylvest. Tabiena, Armill. Sotus, Palacios, Perez vbi n. 5. eos retuli. Palud. 4. d. 32. q. 2. a. 1. n. 14. Asten. sum. 2. p. 1. 8. t. 16. a. vn. q. 6. Rosell. verb. Impedimentum, impedimentum 4. n. 7. Angelus Matrimonium 3. impedimentum 5. n. 4. Caiet. sum. verb. Matrimonium, c. vlt. §. Et bene nota, & verb. Votum, c. Votorum omisso quandoque vitiosa est. Et vt rudiiores, Turrey. c. Sicut 37. q. 1. a. 1. fin. & c. Si vir. a. 1. n. 1. d. 27. vbi Archid. n. vn. Nauar. sum. c. 22. n. 73. Cordub. sum. q. 136. punto 2. Viguer. l. institut. c. 16. §. 7. vers. 8. impedimentum 5. Veracr. 1. p. Speculi. a. 15. dub. 2. Gutier. quest. can. 1. c. 21. n. 17. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 241. n. 3. & 242. n. 2. & in bull. Cruc. §. 9. n. 119. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 32. §. Sed iam quod matrim. Enriquez 1. 12. de matrim. c. 2. n. 9. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 118. punct. 2. Pedraza sum. precept. 6. §. 9. Marienzo 1. 5. recop. tit. 1. rubr. gloss. 1. n. 152. Philiacus de officio sacerdotis, to. 1. p. 2. 1. 2. c. 4. ad fin. & an similiter teneatur altero adulteranti, dixi n. 1.

12 Ad argumenta nu. 3. proposita resp. Ad 1. dic cessare voti obligationem, quatenus est incompatibilis cum vinculo matrimonij, quod fortius est, & ideo tenetur eo voto astriclus reddere debitum: secus autem esse, in qua-

tum est compatibilis: nempe, quoad triplicem effectum n. præced. explicatum. Ad 2. dic disparem esse rationem, quia sponsalia & matrimonium sunt obligationes factæ homini, sicut & votum strictioris religionis. & quæcumque alia, & professio sunt obligationes factæ Deo, & ideo non mirum, si minus fortis fortiori superuenienti omnino extinguitur. At votum & matrimonium sunt obligationes diuersæ rationis, illa Deo, hæc homini facta: & ideo illa minime extinguitur, sed suspenditur per hanc. Ad argumenta secundæ tentiæ proposita nu. 4. dic. Ad 1. quamvis nequeat integre continentiam seruare, tenetur tamen ad partem sibi possibilem, nimis ad non petendum. Ad 2. neganda est minor. Quia absolute vouens, ad omnimodam castitatem sibi possibilem obligatur. Ad confirm. dico, longe diuersam esse rationem, quia vouens religionem non voulit formaliter illa tria, nec includuntur tanquam partes in suo voto. At vouens castitatem, formaliter voulit abstinenciam ab omni actu venereo, sive petendo, sive reddendo. Itaque illa tria non includuntur immediate sub obiecto formaliter voti religionis, sed vbi status religionis assumptus fuerit. At vero non petere & non reddere continentur formaliter sub obiecto voti continentiae. Quod si replices, ergo reddendo agitur contra votum, peccaturque. Dico agi contra votum, non tamen peccari. Quia obligatio satisfaciendi, maiori vinculo matrimonij excusat à culpa: unde non est agere contra votum formaliter, sed materialiter. Ad tertium, dic teneri hunc voto castitatis astriclus reddere, quoties sentit in alio appetitum, vel periculum incontinentiae, & in aliis casibus, quos tota disp. 7. explicui: & ita non reddi matrimonium valde onerosum: & licet adhuc sit aliquiliter onerolum, teneri alium coniugem id pati. Ad quartum dic, difficultatem maiorem extrinsecam, & minime in obiecto ipsius voti inclusam, excusare ab ipsius impletione: qualis est ingredi religione, quo castitatis votum seruetur: non enim religio clauditur in eo voto: secus de difficultate intrinseca, & formaliter in ipsius voti obiecto inclusa, qualis est abstinere ab omni actu venereo possibili, respectu voti continentiae. Nec obstat id periculum, cui expositus est vouens, sua enim se culpa exposuit: patetque remedium dispensationem petendi.

S V M M A R I V M.

An qui post religionis votum init matrimonium, teneatur ab eius voto abstinere? Refertur opinio affirmans, n. 13. Peccat mortaliter, prima vice consummans matrimonium, sive petendo, sive reddendo, n. 14. Consummato iam matrimonio potest petere & reddere. Idemq. dicendum est, quamvis esset votum profundi, vel assumendi ordines sacros, n. 15. Mortuo altero coniuge tenetur is, qui religionem vouluerat, illam ingredi, & si erat votum assumendi ordines, ad illos promoueri, n. 16. Similiter obligatur ad utrumque, vbi est insta diuortij causa ob adulterium alterius coniugis, n. 17. An induens habitum monachi animo perseverandi, censeatur profiri, aut votum emittere, ita ut nequeat matrimonio postea initio debitum petere? Refertur quedam opinio, n. 18. Proponitur sententia auctoris, & enodantur c. Consulti, & c. Super eis, de regularibus, & c. Beneficium, estit. in 5. n. 19. Solvantur argum. n. 20. Post que inuenies summaria quæ desideratur.

QVÆSTIO II. An qui post religionis votum init matrimonium, teneatur ab eius voto abstinere? Affirmant aliqui eum teneri à debito petendo abstinere, perinde ac illum, qui castitatem vouluerat. Primo, quia nemini debet sua culpa suffragari, nec suus patrocinari dolus, c. Ex tenore, descript. At patrocinaretur, si libere posset petere & reddere. Secundo, quia cum de essentia religionis sit castitas, eo ipso quod quis voto se ad religionem astringit, obligatus ad castitatem, ut vouens ieiunium tenetur subinde ad unicam coactionem, quæ de eius natura est. Id enim quod essentialiter sub obiecto voti clauditur, est materia voti, ad quam subinde obligat. Et confirmatur, quia obligatus ad aliquid, tenetur consequenter ad id quod inde sequitur. Tertio, quia votus

uens magnam eleemosynam, si non sit totam erogando, tenetur ad partem, & voulens icianare toto aduentus tempore, tenetur ad eam partem, quæ sibi possibilis est. Atque ideo ita tenent *Ant. Cuc. l.5. inst. maior. t.12.n.18. Alex. in suo Enchir. 2.p. præcept. 6. §. Si post votum continentia.*

¹⁴ Prima conclusio sit. Qui voto religionis astriclus, matrim. prima vice consummat, siue petendo, siue reddendo, mortaliter delinquit. Constat apud omnes. Quia potest adhuc suum votum implere religionem ingrediens, ad idque se expresso voto astrinxit: & consummatis constituit se in eo statu, ut implere nequeat. Sic *Ang. Matrim. 3. impedim. 5.n.2. Armill. verb. Debitum. n.14. Sotus 4.d.38. q.2. a.1. post 2.concl. vers. Aliud verò, vbi Ouand. q.vn. propos. 4. Nau. sum. c.12. lat. n.80. hisp. c.28. add. ad n.eundē. Veracruz. append. ad a.15. 1.p. spec. Palac. 4.d.32. disp. 2.f.721. col.1. Pedraza sum. præcept. 6. §. 8. Cordub. sum. q.136. punct. 2. Aragon 2.2.q.88.4.3. §. His tamen non obstatibus sit concl. in corollar. 2. Enriquez. l.12. de matrim. c.2.n.3. & 9. Philiarc. de offici. sacerd. to.1.p.2.l.3.c.19. fine. Lud. Lopez 2.p. instruct. c.46. de matrim. circa 2. impedim. voti simplicis. Viuald. candel. sacram. 1.p. de matrim. n.139. Bart. à Ledesma. dub. 32. de matrim. fine. Pet. de Ledesma. de matrim. q.53. a.1. in dubio, quod mouet post 2.dub. principale, coroll. 2. quod infert ex 2.concl f.360. Manuel 1.to sum. 2.edit. c.242.n.3. Vega 2.to sum. c.129. casu. 118. punct. 2. & à fortiori id docent, illud affirmantes de voto castitatis: quos referam disp. seq. n.2. Vnde sit duplicitis culpæ mortalis hunc esse reum, prioris, dum matrim. iniit, animo ipsum cōsummādi; posterioris verò dū cōsummauit. Sic *Sot. Aragon. Pet. de Ledesma ibi.**

¹⁵ Secunda conclusio. Semel consummato matrimonio licitum est petere & reddere. Ratio est, quia voulens statum non se obligat ad illius leges, donec illū re ipsa assumat: cùm in suo voto minimè obligationem aliquam ad illius leges exprimat. Ut voulens se ordines sacros assumpturum, non tenetur donec assumat, recitare officium canonicum, nec ad castitatem ex vi voti in illis emittédi: quare si rūc fornicetur, simplex erit fornicatio. Ergo qui voulit religionem, non tenetur ad castitatem, sicut nec ad paupertatem & obedientiam, donec profiteatur: & cùm iam consummato matrimonio nequeat votum religionis implere, transundo ad ipsam, nihil erit quod debiti redditionem ac petitionem impedit. Ita *Caietan. sum. verb. Matrimonium. c.vlt. §. Et bene nota. Sotus 4.d.38. qu. 2.a.1. concl. 4. & l.7. de iust. q.2.a.2. ad 3. vers. Haec tenus de illo. Abul. c.27. in Leuit. quæst. 6. Palacios, Ouandus, Nauar. Pedraza, Armilla, Cordub. Enriquez, Barth. à Ledesma. Pet. de Ledesma. concl. 4. Manuel, Veracruz, Aragon, Vega, Viuald. n.præc.allegati. Petrus de Soto lefft. 14. de matrim. ad fin. Margarita confess. 6.præcept. f. 89. col.1. Angles florib. 1.p. de matrim. q.11. de imped. ordinis. a.3. post 1. diffic. dub. 4. lud. Lopez n.præc.allegatus, & 1.p. instruct. c. 50. §. Qui post votum simplex. Emm. Sa sum. verb. Debitum conjugale, vers. Contrahens matrimonium. Graffis 1.p. decision. l.2.c. 24.n.20. & 21. & apertè colligitur ex Angelo Votum 3.n.11. & Sylu. Religio 2.q.17. docentibus voulentem religionem minimè teneri ad castitatem, donec illam profiteatur. Eandem conclusionem tenet Philiarc. de offici. sacerd. to.1.p. 2.l.3.c.20. paulo post princ. Idem dicendum est, si hic promiserit non solum religionem, sed & in ea perseverantiam. Cùm enim ante professionem similiter non teneatur ad castitatem, si consummet matrim. poterit deinceps petere & reddere, ut bene docent *Caiet. Armilla* hic citati. *Sotus l. 7. de iust. q.2.a.1. ad 3. vers. Ex hac autem definit. Philiarc. eo c.20. §. Idem etiam dubium est, in fine. Idemque afferendum est, si promiserit se ad ordines sacros promouendum, nam initio & consummato iam matrim. potest petere & reddere. Quia similiter non tenetur ad castitatem, donec promotus sit. Ita *Angles* & *Manuel*, Petr. de *Ledesma* proxime citati.**

¹⁶ Tertia conclusio. Defuncto altero coniuge tenetur is, qui religionem voulterat, illam ingredi. Quare minus bene *Abul. c.27. in Leuit. q.6.* dixit extingui voti huius obligationem consummato matrim. & proinde eo morte alterius soluto, posse voulentem ad alias transfire nuptias. Sed id in simili voto castitatis impugnaui n.11. & ratio-

est. Quia cùm iam impedimentum cessarit, potest hic implere suum votum: ergo tenetur. Non enim est cur omnino illius obligatio cesset, sed tantum suspensa est. Atque ita docet *Sotus 4.d.38. q.2.a.1. in fine corporis, Caiet. Pedraza, Nauar. Aragon coroll. 3. Viuald. n.præc.allegati. Margarita confess. 6.præcepto. f.89. Ant. Cuc. l.5. inst. maior. t.12.n.18. Barth. à Ledesma dub. 32. de matrim. fin. Manuel 1.to sum. 2.edit. c.241. n.3. Graffis 1.p. decis. l.2.c.24.n.21.* Atq; idem dicent omnes DD. allegati n. 11. idipsum de voto castitatis afferentes, nimis, non extingui, sed altero coniuge mortuo, esse plenè obseruandum. Et similiter eadem ratione si fuerat votum sacerdotij assumendi, tenebitur id assumere, vbi impedimentum morte alterius coniugis cessarit.

Idem dicendum est existente iusta causa diuortij ob alterius coniugis adulterium, cum ipse voulens sit innocens: tenebitur enim tunc votum religionis implere. Cùm iam cessarit impedimentum, potest enim tunc ad religionem transire. Ita videtur clarè sentire *Caiet. sum. verb. Matrimonium. c.vlt. §. Et bene nota*, vbi ait hunc teneri ingredi, quando cumque in sua fuerit potestate: & licet addat, scilicet mortuo altero coniuge: est gratia exempli, quod doctrinam minimè arcta. l.1. §. *Quod vulgo, ff. de vi, & vi armata,* & tenet expresse *Petrus de Ledesma de matrim. q.53. a.1. in dubio quod mouet post 2.dub. principale in notabil. circa 4.concl.* vbi addit similiter tunc teneri ad sacros ordines, si votum de eis assumendis fuerat. *Quod verum est, at non ita certum, sicut de religione.* Quia transitus ad religionem est tunc permisus secundum omnes: ad ordines verò sacros extra religionem, num transire tunc liceat, est sub iudice. Insuper probatur, quia tunc coniux innocens tenetur plenè seruare castitatem abstinendo etiam à redditione debiti, si votum castitatis emiserat. Vt probauit hoc lib. 9. disp. 6.n.14. vbi egi quid dicendū, si tunc coniuges reconcilientur. Quod non repeto, quia idem prorsus dicendum est in hoc casu, quando votum erat religionis. Sed rogabis, quid sentiendum sit, quando coniux qui religionem voulterat, est adulter: quapropter innocens celebrat diuortium? Dicendum est casu quo tunc sibi liceat ad religionem vel ordines transire, (de quo in suo loco) teneri votum, quod emiserat, implete. Quia iam caret impedimento.

Dubitabis tandem, num induens habitum monachalem animo perseverandi in religione, si postea voluntate mutata, matrim. ineat, possit petere ac reddere debiti? Dubitandi ansam præbent tres textus, qui eam esse professione evidentur decidere, nempe, c. *Consulti de regulari. ibi: Si is qui monasterium ingressus est, habitum sumendo nouitij, proposuerit absolutè vitam mutare, debet ut regulariter vivat, ad laxiorem saltem regulam pertransire.* Quem textum sic transcribit l.7.t.7.p.1. *Si vivo voluntad de no vivir mas en el siglo, non puede despuestener al siglo, mas bien puede entrar en otro orden.* Idem habetur c. *Super eo, de regular.* vbi expresse deciditur illud propositum vim voti habere. Idem c. *Beneficium, eo tit. in 6.* vbi definitur nouitium minimè priuandum esse beneficio, nisi constiterit de voluntate absolta vitam mutandi, aut professionem fecerit expensem, seu scienter habitum receperit professorū, vbi talis mutandi vitam intentio æquiparatur professioni, immo reputatur vera professio, siquidem iam priuatur nouitius beneficio. Quapropter Doctores iuris Pontificij communiter tradunt eam esse professionem, ac proinde matrimonium postea cōtractum esse irritum. Ita *Goffredus sum. tit. de regularib. n.12. Innoc. d.c. Consulti statim in princ. Hostien. ibi paulo post princ. super verb. Absolutè, Ioan. Andr. n.3. Anton. n.8.fin. Anchur. n.7. Henric. c. Statuimus num. 9. de regularibus.* Alij autem id esse votum simplex affirman: ac proinde illi minimè permitti manere in seculo. Ita *Abbas c. Consulti. n.3. de regular.* & ibi *Cardin. post q.4. opposit. 1.fin. Palud. 4.d.38. q.1.t.1. concl. 3.n.11. D. Anton. 2.p.t.11.c.2. init. notab. 2. & 3.p.t.16.c.2.8.4. dupli. col. ante fin. vers. Querit autem. Taberna Votum 1.q.3. §.4. Addit D. Anton. huic, si matrimonium post ineat, debiti petitionem interdicī.*

Cæterum

¹⁹ Ceterum dicendum est nulla ratione esse votum, ac proinde liberum esse ei nouitio, religionem deserenti, matrimonium inire, eoq; vti. Probatur ex c. Literatura de voto, vbi habetur proponentem in animo religionis ingressum, minimè ad eum teneri, & ex cap. Qui post votum, eod. t. in 6. vbi copulatiuè petitur vt sit professio, quando voto simplici astrictus religionem ingredietur, vt profiteatur in ipsa. Non ergo solus ingressus sufficit. Præterea, quia de ratione voti est promissio, vt docet egregie D. Thom. 2.2. q.88. a.1. corp. vnde textus omnes, n. præc. adducti, explicantur à DD. statim allegandis, vt per intentionem perseverandi intelligatur ea intentionis voto firmata. Votum enim est propositum promissione firmatum, & tunc erit votum simplex, vt bene docet Sylvest. Religio 5. q.8. fin. Priuatur autem beneficio, c. Beneficium, de regular. in 6. vt optimè docet idem Sylvest proximè citatus: & ipsum sequens Aragon 2.2. q.88. a.1. fine, quia iam non poterat ad seculum redire. Vel secundo possunt exponi cum Sylvest. verb. Debitum, q. 9. vt nomine intentionis perseverandi, intelligatur animus profitendi in ipso ingressu, & ideo id propositum cum habitus susceptione nullam voti obligationem inducere, docent Abbas c. Literatura, n.2. fin. de voto. Angel. Votum 1. n.7. Sylu. dupl. loco proximè citato, & Votum 1. q.2. Rosell. Votum 1. n.1. Caiet. 2.2. q.88. a.1. dub. pen. & opusculis, to. 1. tract. 31. septemdecim respons. respons. 7. Sol. 1.7. de iust. q.1. a.2. vers. His tamen non obstantibus. Suppl. Gabr. 4. d. 38. q.1. a.1. vers. Dicitur promissio. Nauar. sum. c. 12. n.26. Couar. de pactis 1. p. §. 3. n. 12. ad medium. Angles floribus 2. p. q. de voto, a.1. diffic. 5. Aragon 2.2. q.88. a.1. dub. vlt. Palacios 4. d. 38. diff. 1. fol. 814. col. 2. & seq. Valentia 2.2. diff. 6. q. 6. de voto, punctio 1. ad fin. in solut. ad 2. Toledo 1. 4. sum. c. 17. Graffis 1. p. decis. l.2. c. 21. n. 15. Manuel 2. tom. sum. c. 92. fine. Philiard. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 3. c. 17. paulo post princ. Lud. Lopez 1. p. instruct. cap. 43. §. Propositum religionis. Quamobrem licet intention illa perseverandi esset voto firmata, cum non esset votum castitatis, sed votum simplex religionis, non priuare coniugem debiti petitione, nisi sola prima vice, iuxta dicta n.14. & 15. Quare non sibi constat D. Antonin. n. præced. allegat. dum fatetur id esse votum simplex, ac priuare debitum petitione.

²⁰ Ad argum. n.13. proposita resp. Ad 1. dic non esse inconveniens, vt per accidens ratione impotentia subsequens, culpa aliquando suffragetur. Ut si debitor æris alieni prodigat proprias facultates, suspenditur obligatio soluendi ex impotencia, quamvis ex culpa prouenerit. Sic ergo obligatio voti religionis suspeditur matrim. semel iniquè consummato. Quia impleri nequit. Ad 2. negandum est antecedens. Quoniam id quod essentia liter sub obiecto voti clauditur immediate, cadit sub voto: vt vnica comestio sub voto ieunij. Secus quod mediatè & supposito statu assumendo: non enim obligat ante statum assumptum. Ad confirm. dic teneri statim ad id quod inde sequitur immediate. Non autem ad id quod mediante alio, quod nondum existit. Ad tertium dic antecedens esse verum, quando vouens totum, vobis formaliter partem: vt contingit in ieunio & elemosyna. At vouens statum non promittit formaliter legessilius, sed secundario, & sub conditione, si prius in eo statu constituantur.

S V M M A R I V M.

An matrim. iniens contra votum abstinenti ab illo, possit petere & reddere. Refertur quedam opinio, n.21.
Post semel eo consummato petere & reddere, n.22. & ibi remissum, an peccat prima vice consummari.
Tenetur mortua vxore, ab aliis nuptiis abstinere, n.23.
Soluuntur argumenta, n.24.

²¹ QVÆSTIO tertia, an votum habens non ineundi matrimonij, teneatur eo initio abstinenti à debiti petitione? Affirmant alii qui. Ducuntur, quia vouens abstinentiam à matrim. ineundo, censetur consequenter vouere abstinentiam ab illius vnu, qui matrimonium consequitur. Et confirmatur, quia cum negatio sit eius naturæ, vt quidquid post se inuenit, destruat: vt regula logica ha-

bet, plus aufert, quātū affirmatio ponit. Quare licet promittens matrimonium, non subinde actum promittat, potest enim illud sine actu esse: at negans matrimonium, negat actu, utpote qui extra matrimonium esse non potest. Ergo vouens se non initur matrimonium, vobis se ab actu illius abstinentur, & consequenter eo initio tenebitur ex vi voti abstinenre in quantum potest, nempe à petitione. Ita sentiunt Palud. 4. d. 38. q. 3. a. 5. n. 51. & ibi Suppl. Gabr. q. 1. a. 4. lit. Q. vers. Dicendum quod votum, & ibi Palacios disp. 1. fol. 844. col. 2. vers. Porro vt res hac. Nauar. sum. lat. c. 16. n. 30. Atque eiusdem sententia est Caiet. opusc. to. 2. tract. 11. de voto, q. 1. vbi ait hoc votum aequivalere voto castitatis, negareque perinde ac illud, omnem vxorium concubitum.

At longè probabilius est licere sic vouenti, vbi semel iam matrimonium consummavit, reddere & petere (dixi, semel matrimonium consummato: nam disp. sequent. n.7. dicamus peccet prima vice consummatio). Probatur, quia votum hoc tantum habet pro obiecto non inire matrimonium, et si obliget ad abstinentiam ab actu matrimonij, non est per se & primariò, sed mediante & supposita abstinentia ab ipso matrimonio inveniendu, quæ fuit prima & immediata voti materia. Ergo quando iam matrimonium, non obligabit ad secundariam, nempe ad abstinentiam ab vnu. Ita docent D. Anton. 2. p. t. c. 2. §. 1. Barth. à Ledesma dub. 32. de matrim. fine. Petrus de Ledesma de matrim. q. 35. a. 1. in dubio, quod post 2. dub. principale mouet, in notabil. post 4. concl. f. 360. Lud. Lopez 2. p. instruct. de matrim. c. 46. circa 2. impedimentum voti simplicis, & 1. p. c. 82. §. Inter peccata. Emman. 8. sum. verb. Debitum conjugale, vers. Contrahens matrimonium. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 76. & colligitur clare ex aliis docentibus hunc non censeri vouere continentiam. Hi sunt Rosella verb. Impedimentum, impediment. 4. n. 13. Angelus Votum 4. n. 9. Sylvest. Votum 4. q. 4. fine. Sotus 1. 7. de iust. q. 2. a. 1. ad 3. vers. Quod si hic. Nauar. sum. c. 12. n. 43. vers. 14. Manuel bulla Cruc. §. 9. n. 121. & 2. to. sum. c. 96. num. 2. Qui bene hoc intelligit cum Lud. Lopez d. c. 83. §. At ista sententia, & Vega d. c. 76. nisi ita vouens voluerit se expressa intentione obligare ad omnimodam castitatem.

Tenetur tamen hic mortuo altero coniuge ab aliis nuptiis abstinenti. Quia votum non erat extintum, sed suspensum durante matrimonio. impedimento, vt diximus de voto castitatis, n.11. & de voto religionis, num. 16. Sic Barth. à Ledesma, & Petrus à Ledesma, n. præced. allegati.

Ad argum. n.21. propositum constat ex dictis num. 22. 24 censetur enim vouere abstinentiam ab actu, secundario & consequenter, & subsistente primaria voti materia, videlicet abstinentia à nuptiis: secus vbi iam hæc non est possibilis. Ad confirmationem dic eodem modo, nempe vouere secundario, & dum subsistit primaria materia.

D I S P V T A T I O XXXIV.

Vtrum qui post votum castitatis, religionis, assumenti ordinis sacri, abstinenti à nuptiis, ad illas transit, peccet prima vice consummando: ac proinde ante consummationem tenetur religionem ingredi, quo hæc vota obseruet?

S V M M A R I V M.

Si sit votum religionis, peccat prima vice consummansi, n.1.
Si sit castitatis votum, refertur opinio afferens peccare, n.2.
Non peccat prima vice reddendo, nec tenetur religionem ingredi, n.3. & ibi remissum, quid si matrimonium initum est animo ingrediendi religionem.
Idem dicendum est, si votum castitatis emitatur post matrimonium ratum, n.4.
An peccet hic reddens prima vice priori bimestri à matrimonio initio, aut si adsit iusta diuinitati causa adulterii & remissum, n.5.
Idem afferendum est, si votum sit assumendi ordinis sacri, n.6. vbi an peccet vouens consummansi ad sui petitionem, vel priori bimestri, vel post alterius adulterium.
Similiter est censendum de voto abstinenti à nuptiis, n.7.
Quid si votum castitatis post sola sponsalia emissum esset? Remissum, n.8.
Soluuntur argumenta, n.9.

CON-

I CONSTAT si votum religionis sit, peccare mortaliter videntem, dum consummat prima vice matrimonium, siue petendo siue reddendo. Quod probauit disp. precedent, n. 14.

2 De voto autem castitatis duplex est sententia. Prima, & satis probabilis affirmat peccare mortaliter eo voto astrictrum, dum prima vice consummat matrim. siue petendo siue reddendo. Quare dum non adest implendi facultas, quia alter coniux non vult cedere iure petendi ut ambo in seculo castè viuant, teneri ingredi religionem, quo votum illud obseruet. Prob. 1. Quia ante consummationem potest votum illud castitatis implere, ingrediendo religionem, quam potestatem sibi adimit consummando, ergo peccat. Secundò, quia votum castitatis in ordine ad matrimon. est fortius religionis voto: cum illud debiti petitione semper priuet, hoc autem minimè. Si ergo religionis voto astrictrus peccat prima vice reddens, à fortiori ligatus castitatis voto. Tertiò, quia aperte videns se non posse votum castitatis, quod emisit, absque summo periculo in seculo obseruare, tenetur ingredi religionem: id autem contingit in praesenti. Et confirmatur, quia ex opposito sequeretur posse quempiam culpæ immunem, post castitatis votum iniire matrimonium, illudque consummare. Ut si ad vitanda grauia inconvenientia illud iniret animo ingrediendi religionem. Quartò probatur, saltem id castitatis votum emissum post matrimonium ratum obligare ad religionem. Quia se obligans formaliter ad aliquid, quod sine alio fieri nequit, obligat se virtute & consequenter ad illud. Ut qui sciens ad ordines opus esse scientia, vovet se ad sacerdotium promouendum, obligatur ex vi voti ad discere. Sed castitas laruari nequit à coniugato, nisi ingrediatur religionem ante matrimonij consummationem. Ergo obligans se formaliter ad castitatem post matrimon. ratum, se consequenter & virtute obligat ad religionis ingressum. Hanc sententia ex Theologis, Alensis 2.p.q.170.membr.3. §.1.in solut.ad 1.in fine. D.Tho.4.38.q.1.4.3.questiunc.2.ad 3. & ibi Scotus q.vn.ad fin. vers. Consimiliter si de peccato. Ricard.a.7.q.1.ad 2.Palud.q.3.a.5.concl.4.si. & concl.5.à n.36.visque ad 40. Durandus 4.d.15. q.11.in solut.ad 3.n.12.Maior 4.d.32.q.2.argum.2.contra 2.concl.vbi Suppl. Gabr.q.vn.a.1.notabil.5. & d.38.q.1.a.4.post 2.concl. vers.Dicendum quod votum. Carthusian.4.d.38.q.2.vbi Bassolis q.vn.a.2.fin. Nicol.de Orbellois.q.1.§.13. Nicol.de Nijsa super 4. sent. tract.6.p.3.de voto. D.Ant.3.p.t.1.c.4.fine, & c.16.§.1.Adrian.4.q.14.de matrim.vers.3.contingit. Caiet.sum.verb. Matrimonium,c.1.§.Et scito peccatum esse. Petrus de Soto lecit.5.de matrimon.7.vlt. Palacios 4.d.32. diss.2.f.721.col.1. Pedraza summ. praecept.6.§.9.Alex. in suo Enchirid.2.p.praecept.6. §.Si post votum continentia. Nider in sum. praecept.6.c.4.fin. Angles floribus 1.p.de matrim.q.11.de impedimentis ordinis, art.3.post 1.diffic.dub.2. Graffis 1.p.decision.l.2.c.24.n.25. Barth à Ledesma de matrim. dub.32. §. Sed iam quod matrim.in 2.edit. mutans opinionem, quam in prima tenuerat. Toledo l.4.sum.c.18. Azor l.11.institut.moral.c.21. q.2. Petrus de Ledesma de matrim. q.53.a.1. dub.2.principali.concl.3. Manuel 1.sum.sum.2.edit.c.243.n.1. Et ex Iurisperitis, Ioan. Andr.c.Rursus,n.6. qui clericis vel vovi. vbi Henricus n.4. Astens.sum.2.p.l.8.t.16.a.vn. q.4. Rosella verb. Impedimentum, impediment.4.n.10. Sylvestr. Matrimonium 7.q.5. dict.2. & 3. & Matrimonium 8.q.15.dict.7. Tabiena Matrimonium 2.§.3. & verb. Impedimentum, impediment.2.q.3.n.4. Armil. verb. Matrimonium, n.55. Nauar.sum.lat. & hisp.6.22.n.73. & lat.c.12.n.80. hisp.c.28.addit.ad eundem num. Couar.de partis, 1.p. §.6.n.8.Turrecr.c.Nos nouimus, 17.q.2.a.2.n.2. & acta repet. in c. Ad limina 30. quast.1. §.4.n. 343. & 348. Stunica de voto q.4.n.14.

3 Secunda sententia (cui tanquam probabiliori adhæreo) ait hunc non teneri religionem ingredi, ac proinde minime delinquere matrim. consummando, reddendo debitum. Prob. ex Extrauag.Ioannis 22. Antiquæ cōcertationi, de voto, ibi: Ad ingressum huiusmodi sic ordinatum, si matrimonium consummatum non fuerit per diœcesanum instanter moneri

principimus & induci. Quo d si renuerit, ipsum, si sponsa eius inslitterit, per censuram ecclesiasticam compellendum decernimus, contradicendum matrimonium consummare. Vbi glossa, verb. Renuerit, ait Pontificem expresse supponere, licere illi renuere. Quia alias non eius voluntati id relinquenteretur, sed potius compelleretur. Si ergo promotus coniux ad ordinem factum post matrem. ratum, cum possit castitatem in eo promissam obseruare ingrediens religionem, ad id non tenetur: ut constat ex illa extrauaganti, à fortiori non tenebitur qui ante matrem. voverat castitatem. Et confirm. quia ille est compellendus reddere debitum per ecclesiasticam censuram post bimestre iure concessum, ut ibi deciditur. Ergo non peccat reddens, sed potius negans debitum peccaret. Secundò, quia quando quis obligatur ad aliquam rem, non tenetur adhibere omnia media possibilia simpliciter, sed quae sunt moraliter talia: & id maximè velum est, quando illa obligatio ex spontanea voluntate proficitur. Tum, quia liberaliter oblata sunt benignè exigenda, c.Ex parte, de censibus. Tum etiam, quia visus est eam obligationem sibi sponte imponens velle se ad tota media bono modo possibili obligare. At medium ingrediendi religionem est difficillimum, & longè exceedens id, quod vovens promiserat, ergo non tenetur ad illud. Tertiò, quia nemo tenetur rem inferioris ordinis compensare cum re superioris onerosissima, ut qui debet pecuniam, quam absque vita aut fama detrimento restituere nequit, excusat. At talis est religio respectu continentia promissa. Et confirmatur, quia debens centum, quae soluendo non est, nisi se in seruum vendat, ad id minimè tenetur. At religio est perpetua quædam seruitus. Nec tenetur ea soluere cum notabiliter maiori propriæ rei familiaris iactura, ncedum cum totius. At profitens in religione & libertatem & omnia propria bona amittit. Non ergo cum tanta iactura tenetur votum castitatis seruare. Dicunt ad hæc aduersarij, obligatum ex iniusta acceptance, teneri cum maiori iactura persoluere: matrem. autem iniuste contra votum est initum. Secundò, dicunt professionem religionis non esse iacturam, sed summum Dei beneficium. Tertiò, autem ingredi religionem esse optimum medium ad seruandam castitatem: at se in seruum venundare, vitamve periculo exponere, esse ineptum, nec per se ordinatum medium ad restituendum. Sed hæc patrum valent. Quamvis enim religio sit Dei donum, id est sponte eligenti. Nec est negandum illam esse grauissimum onus, & tale ut nemo sit illud subire compellendus, nisi se expresse obligari. Rursus, licet obligatio ex iniusta acceptance sit virgintior, at solum obligat ad restituendum cum iactura rerum eiusdem ordinis, & vbi non esset maxima impropositio. Nemo enim decem farto ablata restituere tenetur cum iactura centum. At ingredi religionem non est medium per se ordinatum ad seruandam castitatem, & licet sit optimum, non tamen necessarium: atque tantam improprietatem habet, sicut se in mancipium vendere, ut pecunia inde conflata satisfiat creditoribus. Tandem, quia nisi status religiosus sponte suscipiat, difficiles sollet habere exitus. Atque ideo huius sententie sunt ex Theologis, Sotus 4.d.8.q.2.a.1.post 2.concl.vers. Quid autem remedij: & vers. Aliud verò ex supradictis. Ovandus ibi, q.vn. proposit.6. Veracruz.append. ad a.15.1.p. Speculi. Cordub.sum. q.136.punct.2.Lud.Lopez 2.p.instruc.de matrim.c.46.circa 2. impedimenti voti simplicis, & 1.p.c.50. §. Et quidem si censorem: & ad fin. & c.83. §. Inter peccata. Enriquez l.12.de matrim.c.2.n. 8. Philiarc.de offic.sacerdotis, to.1.p.2.l.3.c.19.ad fin. Emmanuel. Sa sum.verb. Matrimonium, cap. De impedimentis dirimentibus, vbi de impedimentis voti, vers. Contrahentem post votum. Vega 2. to sum.cap.129.casu 118.puncto 2. & dicit esse probabilissimam Petrus de Ledesma de matrim. q.55.a.6.dub.4. §. Et probatur hæc conclusio. Et ex Iurisperitis, Preposit. c.Rursus,n.6. igit. qui clericis vel vovi. Angel. Matrimonium 3. impedimento 5. num.2. Perez.lib.5.ordip. t.1.l.1. §. Dubitatur ulterius quis votum castitatis.

Hinc

⁴ Hinc deducitur, idem dicendum esse, si quis post matrimonium castitatem voleat. Non enim tenetur religionem ingredi, quo votum impleat, sed abstinere à petitione. Quare non peccabit consummatus matrimonio reddendo debitum. Probatut omnibus rationibus n. prae. allatis: & maximè ex extrau. Antique, de voto, ibi in 1. ratio ne adducta. Quia ordo sacer post matrimonium ratum assumptus est, & ita votum castitatis in eo emissum, & tamen deciditur ibi sic initiatum ordine sacro non teneri ad religionem, vt votum obseruet. Sic tenet Enriq. l.12. de matrim. c. 2. num. 8. & communiter Neoterici, & ita tenendum est. Quamvis contrarium supponat D. Th. 2.2. q. 189. a. 8. argum. 3. & docent Palud. 4. d. 32. q. 2. a. 1. nu. 9. vbi Supplēm. Gabrielis. q. vn. a. 2. concl. 2. D. ant. 3. p. t. 1. c. 22. §. 2. Sylu. Votum 5. q. 2. Tabiena Matrimonium 2. §. 3. nisi (inquit Paulud. & D. Anton.) velit alter coniux cedere iure suo abstinentis à debito petendo. Imò credo non teneri, nisi expresse voluisse se dum castitatem sic voulit, ad religionem obligare: quamvis nosset non posse castitatem, quam promittit, obseruare, nisi ingrediendo religionem, & quamvis in ea esset opinione, vt existimaret manere se ad religionem obligatum: adhuc enim non tenetur, si tunc sola in voulit castitatem, nec habuit aliam intentionem. Quia adhuc non est medium proportionatum, sed longè difficilis & altioris ordinis: & nemo tenetur reni furore ablata alteri restituere patiente iacturam in re altioris ordinis, & si tempore furi cederet se aliter non fore restituendo, & eam iacturam teneri pati. Sed dices disparem esse rationem, quia obligatio restituendi in furore non proficiscitur ex propria voluntate, sed ex natura rei: & ideo conscientia propria nil conducit ad eam obligationem inducendam: secus de obligatione voti cum enim nascatur ex propria voluntate, in tantum obligat, in quantum voulens le obligare intendit. At voulens tunc castitatem, intelligens simul se ad religionem obligari, iam expresse utrumque amat vt sui voti obiectum: manebit ergo ad utrumque obligatus, sicut qui existimaret esse votum, dicere sic, Faciam hoc: teneretur utique ex vi voti. Quia iam ea verba proferens, obligationem voti amplectitur, ad quam forma verborum non est necessaria: potest quippe sola mente fieri. Fateor me argumento continci. Et ideo sic distinguendum est, si tempore quo castitatem illam voulit, actu meminit se ad religionem obligari: tenebitur utique. Quia re vera id est voulere utrumque. Si vero non meminit, quamvis eam opinionem seu conscientiam habitualem haberet, non tenebitur ad religionem. Quia votum ad id non obligat suapte natura, nec voulentis intentione fuit ad religionem se obligare, sed illud simpliciter absque alia intentione emisit. Quid autem dicendum sit de eo, qui post votum castitatis ad nuptias transiit, animo non consummandi, sed ingrediendi religionem, dixi l. 1. disput. 43. num. 9.

⁵ Rogabis, quid si voto castitatis strictus reddat debitum priori bimestri ante matrimonij consummationem: vel existente iusta diuortij causa ob alterius adulterium, an peccet? dixi hoc lib. 10. disp. 6. num. 14. & seq.

⁶ Secundò deducitur, eum qui voto assumendi ordines sacros strictus, vxorem duxit, non teneri religionem ingredi, vt votum obseruet. Constat ex eisdem rationibus, quibus id probavi de voto castitatis, n. 3. & id tenet Emm. Sa ibi citatus, & tenebunt consequenter alii ibi citati. Quia eadem est ratio: imò magis ad id videbitur obligare votum castitatis. Quamvis DD. prioris sententiae allegati n. 2. dicant oppositum, & ita Manuel Rodriguez 1. 20. sum. 2. editione, c. 242. num. 3. Petr. de Ledesma de matrim. q. 53. a. 1. dub. 2. principali. §. 2. sequitur ex dicta conclus. authores illius sententiae, docent similiter hunc peccare prima vice consummando, & teneri ingredi religionem. Idemq; dico, quamvis post matrimonium ratum hoc votum emiserit: adhuc enim non peccat consummando, quia non tenetur ingredi religionem, vt dixi n. 4. de voto castitatis. Et addo, quamvis ille peccet consummando ad sui petitione

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

nem. Quia tenetur non petere, & similiter reddendo priori bimestri ante matrimonij consummationem, vt dixi disp. 6. nu. 14. & seq. non quia adimit sibi potestatem implendi votum per ingressum religionis: ad eum enim non tenetur, sed quia in tantum excusat reddendo, in quantum ad id tenetur lege matrimonij: & priori illo bimestri non tenetur. At altrictus voto assumendi ordinem sacram, non peccat etiam consummando ad sui petitionem; & priori illo bimestri. Quia id votum non obligat ad castitatem, & sic ubi seruari iam nequit, vt contingit post matrimonium ratum, ad nil obligat, durante eo impedimento, vt dixi disp. præced. n. 15. utrum vero existente iusta diuortij causa ob alterius adulterium, teneatur coniux innocens ad ordines promoueri, quos voulere: atque ita peccet tunc, siue petendo, siue reddendo: quia censetur remittere iniuriam, & iam non poterit votum implere: dixi disp. præced. n. 7. teneri implere votum, & subinde nec petere nec reddere. Ne impediatur iniuria remissa, quo minus votum impleat.

Similiter iudicandum est de eo, qui post votum abstinenti à nuptijs, ad illas transferit, non enim tenetur religionem eligere matrimonio nondum consummato, quo votum impleat, ac proinde nullius culpe reus erit matrimonium consummans. Siquidem multo minus voto castitatis obligat. Atque ita tenentur dicere omnes DD. citatin. 3. id docentes in voto castitatis. Et in terminis docet Ludou. Lopez 1. p. instrukt. c. 83. §. Inter peccata. Quamvis contrarium dicent allegati nu. 2. sicut in voto castitatis assertunt. Quia hoc votum perinde ac illud, non potest tunc impleri, nisi religionem ingrediendo. Et idem dicendum est, si hoc votum emittatur post matrimonium ratum. Sicut dixi nu. 4. de voto castitatis tuncemisso. Nec peccat prima vice consummans ad sui petitionem: nec intra prius bimestre à matrimonio initio: nec si adstituta diuortij causa ob adulterium alterius. Quia hoc votum non interdit debiti petitionem, vt dixi disp. præced. n. 22. Nec impleri iam ullo modo potest, dum alter coniux superstes est: nisi ingrediendo religionem, ante consummationem, vel factio diuortio: ad quem ingressum non tenetur.

Quid autem sentiendum sit de voto castitatis post sponsalia emissio: dixi lib. 1. tota disp. 46.

Ad argum. n. 2. proposita resp. Ad 1. constat dictis n. 3. non enim potest moraliter implere, & eo modo quo se obligavit. Ad 2. dic quantum ad aliquid esse strictius, nempe, quoad priuandum debiti petitione: at esse minus strictum quoad obligandum ad religionis ingressum. Ad 3. dic non posse occurrere eucentum, in quo egressus religionis sit medium per se, & necessario ordinatum ad seruandam castitatem promissam, cum possit voulens manens in seculo alijs medijs vti. Quod si adhuc præfragilitate temptationibus succumbat, adest medium perendæ dispensationis. Ad confirm. est admittenda sequela in casu raro. Quia bona fides in contractu à culpa liberat: & obligatio iustitiae excusat, quando reddit. Ad 4. constat ex dictis nu. 4. maior enim propositio vera est, de medijs per se ordinatis, atque eiusdem ordinis, nec notabiliter re promissa difficultibus. Quale non est religio ad seruandam castitatem, vt satis probauit num. 3.

D I S P V T A T I O X X V .

Vtrum votum simplex religionis, castitatis, suscipiendi sacros ordines, non ineundi matrimonij, emissum à coniuge sine alterius licentia, post matrimonium ratum aut consummatum, validum & licitum sit, & quatenus actui conjugali licite exercendo obstat.

S V M M A R I V M .

Quotuplex est quaestio disputanda. num. 1. Proponuntur argumenta probantia votum rei partim indifferentis, male, aut impossibilis: partim autem rei possibilis & bonis, ad nihilum obligare, 2.

Non obligat hoc votum, quando utraque pars promittitur per modum unius, secus quando per modum plurium. Et quando utile non vietatur per inutile; n.3.

Quando res est indiuidua censetur per modum unius promissa. Atque ita obligat votum, aut ad totam aut ad nullam partem, secus quando est diuidua, n.4.

Quando superuenit impotentia integrè implendi votum, ut ieunium quadragesima totius, aut totius vite quando obliget ad partem? n.5. Enodatur c. Quemadmodum, § fin. de iure iur. & qualiter non obligatus seruare integre iuramentum, teneatur ad partem? n.6.

Quando res est diuidua, & pars bona & possibilis apponitur ut circumstantia alterius male, impossibilis, aut indifferentis, vel è contraria, quid sentiendum? & quid de vidente se iturum Hierosolymam genibus flexis, nudum, aut serpentem in ore portando, n.7.

Quid, ubi est dubium, an materia sit promissa per modum unius? n.8. Soluntur argumenta, n.9. Post illum inuenies alia summaria.

DISPATATIO hæc si exacte tractanda sit, est difficilis. Quid pauca de illa & confusè reperio scripta. Et ad discernendum de valore voti castitatis post matrimonium emissi, necessarium est præmittere quando votum rei partim licite & partim illicite obliget, & ideo ut clarius procedam, quadruplicem in hac disp. agitabo questionem. I. est de valore voti, cuius pars est mala, impossibilis, aut indifferentis. II. de valore voti religionis, suscipiendo ordines sacros, & non ineundi matrimonium, post ipsum emissi. III. de valore voti castitatis, aut non petendi debitum. IV. an esto id votum sit validū, licite emittatur.

QVÆSTIO I. An votum cuius pars est indifferentis, mala, aut impossibilis, altera autem pars bona & possibilis, obliget ad partem hanc, vel potius ad neutram? Et videatur ad neutram obligare. Quia cum bonum ex integra sit causa, malum autem ex singulari defectu, teste D. Dionysio 4. c. de diuinis nominibus. Existente parte aliqua materia voti inepta, propter eius indifferentiam, malitiam, impossibilitatemve, tota materia inepta erit, ac proinde votum irritum. Et confirm. quia commune Doctorum placitum habet votum nunquam peccandi, tanquam rei impossibilis, ad nil obligare. Cum tamen pars eius, ut aliqua peccata vitare, sit possibilis.

Hic tamen non obstantibus, sic distinguendum puto: Si voulens per modum unius pronittat illud totum, voluit enim non aliter se obligare ad partem bonam & possibilem, nisi dependenter à rei mala, indifferentis, aut impossibilis obligatione, votum est proorsus irritum. Quia nequit obligatio voti exceedere intentionem voulentis, quæ cum fuerit ita se ad vitramque partem obligandi, ut obligatio unius dependeret ab obligatione alterius, non potest id votum aliter obligare, sic autem obligans esset iniquum, aut impossibile, aut non gratum Deo, cum sit partim rei mala, impossibilis, aut indifferentis. Ergo erit irritum. Et confirm. quia tunc materia illa totalis voti dicetur absolute mala & inepta materia. Ut clare probat argumentum n.2. propositum. Si vero non promittat per modum unius, quia, nimirum, obligationem partis bona & possibilis vult independenter ab alia promittere: obligabit votum quoad solam partem bonam & possibilem, reiecta alia tanquam inepta voti materia. Quoniam tunc est virtute duplex votum, & ita unum ex nequitia alterius minime inficitur. Et confirm. quia utile per inutile minime vitiatur, reg. Vtile, dreg. iur. in 6. vbi Dynus nu. 4. Iason alios referens l.1. §. Sed si mihi, n. 4. ff. de verb. oblig. Nuar. sum. lat. c. 12. num. 43. vers. Ex quibus infertur, aiunt intelligi, quādō utile est ab inutili separabile: quod ita in presenti contingit, pars enim bona ab alia est separabilis, & ex ipsa rei natura, & ex modo promittendi. Hoc declarabitur magis numeris seqq. in quibus exempla subiicientur, & Doctorum testimonij comprobabuntur.

Quando autem de voulentis intentione minime constat: triplex regula ad eam discernendam tradi potest. Prima regula sit, ubi res promissa est in diuidua, id est, quæ commoda diuisionem minime patitur, nec solet communiter diuidi, censetur obligatio per modum unius, Tercius quando diuidua est. Quia semper ubi oppositum non constat, iudicanda est voluntas ferri in obiecta, iuxta eo-

rum naturam. Exemplum primi, vt si quis voulent aedificare templum, recitare officium defunctorum, calculos Virgineos, cum hæc communiter non diuidantur, non potens implere totum, non tenetur ad partem. Exemplum secundi, vt si quis voulent ieunium totius quadragesimæ, recitare officium canonicum aut Virgineum. Cū enim hæc communiter diuidantur, obligatio non erit per modum unius: ac proinde excusatus à parte, ratione impotentia, tenebitur ad partem aliam si bi possibilem. Et confirm. quia obligatio, quam quisquam sua sponte sibi imponit, qualis est voti & iuramenti, vbi non reperitur contraria expressa intentio, censenda ac diuidenda est instar obligationis impositæ ab Ecclesia de eadem re. Quia censetur imponi iuxta communem usum apprehendendi hominum, qui est instar aliorum preceptorum, ut voulent ieunium, tenetur ad illud eo pacto quo ieunia Ecclesiastica obligant: ut abstinentia à carnis & seruata legitima prandij hora, & unica comedione. At præcepta Ecclesiæ de re indiuidua obligant per modum unius: ut constat in præcepto ieunij unius diei, auditionis, sacri. De re autem diuidua, obligant per modum plurium: ut præceptum ieunandi tota quadragesima: recitandi officium canonicum. Ac proinde in prioribus impotens implere totum præceptum, liber est à parte. Secus in posterioribus. Ergo idem continget in voto.

Hinc veniunt intelligendi D. Th. 2.2. q. 88. a.3. ad 2. & q. 5. 89. a.7. corp. D. Anton. 2. p.t. 11. c. 1. §. 3. Caribusian. 4. d. 38. q. 2. Caiet sum. verb. Votum, c. 4. Abulensis c. 30. Num. q. 55. Turre. 17. q. 1. in sum. a. 4. ad 3. Nuar. sum. cap. 12. n. 39. docentes ob superuenientem impotentiam implendi totam rem promissam, non cessare obligationem implendæ partis possibilis: sunt quippe intelligendi, quando res promissa est diuidua, ac consequenter non per modum unius promissa est: secus ubi esset indiuidua, aut per modum unius promissa. Ut constat ex dictis duplii n. præc. Hinc etiam verificatur, quod tradunt Sotus li. 7. de iust. q. 1. a. 3. circa medium, & Aragon 2. 2. q. 88. a. 2. f. 979. nempe, voulentem ieunare tota quadragesima, nec id potentem implere, teneri ad partem, quam potest. Et quod docent Corduba sum. q. 151. Manuel 2. to. sum. c. 99. n. 8. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 113. nimirum, puerum 14. annorum, qui voulent ieunare omnibus diebus vita, tantum teneri ad partem, quam obseruare commodè potest, absque sui officij & rerum suarum detrimento. Hæc enim ideo vera sunt, quia obligatio illa fuit diuidua.

Secundò infertur intellectus ad c. Quemadmodum, § fin. 6 cum ibi annotatis, de iure iur. ex quo deducitur iuramentum, quod integre obseruari nequit, seruandum esse quoad partem possibilem. Intelligitur quippe, quando obligatio est diuidua, & non per modum unius contracta.

Secunda regula sit. Quando pars possibilis & bona apponitur ut circumstantia & accidens rei principaliter promissæ, quæ mala, indifferentis, aut impossibilis est, tunc est promissio per modum unius: ac proinde votum est totum irritum. Tum, quia ex modo appetendi deducitur rem bonam voulenti dependenter ab alia, siquidem ut eius circumstantia promittitur. Tum etiam, quia accessorium naturam principalis sequitur, ab eoque pendet. Quare cum obligatio rei principalis sit irrita, erit etiam talis rei accessoria, iuxta reg. Accessorium, de reg. iuris, in 6. verbi gratia, promisit quis transitum ad Indos, quo opes cumularet, priusque se peccata expiatum confessione. Sicut votum illius transitus, tanquam rei indifferentis, est irritum: ita & confessionis, quæ promissa minime est, nisi tanquam prævia dispositio navigationi peragenda. Similiter promisit quisquam se Romam peregrinaturum faccio induitum. Si peregrinatio sit ei impossibilis, non tenetur sacram induere, quod accessorium fuit. Si tamen è contrares principaliter promissa est bona & possibilis, modus autem mali vel impossibilis, obligabit votum rei principalis, reiecto modo. Quia cum alio non constante censatur voluntas ferri in obiecta secundum eorum naturas, atque

atque principalis rei ea sit natura, ut minimè ab accesso-
ria pendeat, sed è contra non fudicandum est voluntatem
ferti in rem illam bonam principaliter promissam, depen-
denter à modo. Hinc bene dixit Emm. *Sa sum. verb. Votum,*
vers. In voto seruandum, obligare votū possibile & honestū,
omisso modo impossibili & in honesto. Hinc etiam de-
fenditur quod docent *Nauar. sum. lat. c. 12. n. 43. vers. Ex qui-*
bis infertur. Manuel 2. to. sum. c. 92. n. 1. Lud. Lopez 1. p. instruc.
c. 44. §. Votum eundi. Vega 2. tom. summ. c. 128. casu 57. vbi tra-
dunt vouentem ire Hierosolymam genibus flexis, aut
serpentem in ore gestando, teneri ire, modo illo reiecto.
Quia principalis res promissa fuit bona & possibilis. Qua-
re dum ipsem Nauar. eo c. 12. nu. 37. ait irritum esse votum
nudis vestibus peregrinandi: intelligendus est, ne sibi
contrarius sit, quando per modum vnius esset expresa
intentio obligandi se ad peregrinationem eo modo, &
non aliter. Quoniam cessante hac intentione dicendum
est obligare votum reiecto modo in honesto. Cùm ea-
dem prouersus ratio sit, ac de voto peregrinationis Hiero-
solymitanæ cum serpente in ore. Atque ita idem in vtro-
que voto tradunt Manuel & Vega ibidem. Intellige autem
secundam partem huius regulæ, nisi modus redderet
multo faciliorum voti executionem. Tunc enim vouens
censetur substantiam dependenter à modo promittere.
Quoniam nemo ad difficilius césendus est se velle astrin-
gere. Ut promittens se equestrem iturum Romam, non
tenerit, quoties ob pauperitatem non suppetit equus,
quo vehatur.

8 Ultima regula. Si omnibus perpensis dubium sit de
vouentis intentione, an per modum vnius vrumque pro-
missum sit, vel pars bona principaliter, modus autem ac-
cessoriè, aut potius è contrà: iudicandum est in fauorem
libertatis vouentis, vt ad nil teneatur. Quia in hoc dubio
cum perpensis omnibus circumstantijs traditis duabus
primis regulis, non constet de voti obligatione, ac animo
vouentis, num sic vel sic voluerit se obligare, votum non
est in possessione, sed libertas voluntatis. In dubio au-
tem non in sola iustitiæ materia, sed in quacunque melior
est possidentis conditio: vt re hac disputata probauit lib. 2.
disp. 41. num. 31. Quamvis post ea typis excusa inuenierim
Vasquez 1. 2. q. 19. a. 6. disp. 65. nu. 13. & seq. defendantem so-
lum eam regulam habere verum in materia iustitiæ.

9 Ad argum. nu. 2. oppositum dic rectè probare, quando
totum illud esset promissum per modum vnius, vt num. 3.
aduertimus: secus quando per modum plurium. Quia
sunt duo velut distincta vota. Ad confirmationem dic
eam promissionem esse per modum vnius, vt amplius de-
clarabimus hac disp. n. 25.

S V M M A R I V M.

Votum religionis simplex post matrimonium ratum emissum, ad quid
obligat, ante consummationem illius, & post n. 10.

Num obligat emissum post consummationem? Proponuntur argumenta
ad probandum minimè obligare, 11.

Non obligat si pro tunc emittatur implendum: secus si implendum tem-
porum secuti matrimonij, vel quando licebit, ut ratione adulterij alte-
rius, 12.

Quid, si absolute emittatur nullo tempore prefijo? 13.

Quid, de voto ordinis sacri suscipiendi factio post matrim. ratum? 14.

Quid, si fiat post matrimonii consummationem? 15.

Quid, de voto non ineundi matrimonii, post illud emissio? 16.

Soluuntur argumenta n. 17. Post illum sunt alia summaria.

10 Qvæstio II. An vota simplicia religionis, assumendi
ordinis facti, non ineundi matrimonij, post illud ab altero
coniuge absque alterius licentia emissa, valida sint? Et
quidem, si votum religionis emittatur ante matrimonij
consummationem, constat valere: atque obligare ad non
consummandum, sed ad ingressum religionis. Cùm tunc
licitus sit, ac voto promissus. Quare erit culpa mortalís,
prima vice consummare, siue petendo siue reddendo, vt
de voto religionis ante matrimonij factio dixi disp. 33. nu. 14.
Quod si eo non obstanti consummetur matrimonium,
iam deinceps licebit petere & reddere: at tenebitur vo-
uens soluto matrimonio, vel facto diuortio ratione adul-

Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.

terij, illud implere. Sicut eadem disp. 33. n. 15. & seqq. dixi-
mus de voto hoc facto ante matrimonium. Quoniam
eadem est de vtroque ratio.

Si verò post consummatum matrim. emitatur, videtur 11
ad nil obligare. Quia c. *Quidam, de conuers. coniug.* habetur
coniugatum inuita vxore professum, non teneri ea mor-
tua ad religionem redire. Quia id teligionis votum non
tenuit. Cum tamen decidatur ibi, votum castitatis in ea
professione emisum valuisse vt votum simplex, & c. *Pla-*
cer, cod. t. decidit coniugatam bona fide professam, quia
virum obijisse credebat, non teneri ad religionem, bene
tamen ad castitatem. Secundò, quia cum coniugi illicitus
fit ad religionem transitus absque alterius licentia, votum
erit de re illicita, ac proinde nullum.

Prima tamen conclusio sit. Id votum emisum animo 12
tunc implendi, & pro tunc se obligandi, est prorsus irri-
tum, secus si emitatur pro tempore soluti matrimonij,
vel si alter coniux iustum causam diuortij adulterans præ-
buerit. Constat prior pars. Quia est votum de re illicita, &
id est quod decidunt c. *Quidam, & c. Placer, num. preced. alle-*
gata, coniux enim profitens obligavit se statim ad reli-
gionem, & ideo tanquam votum de re omnino prohibita
*declaratur nullum. Nec obstat glossam eo cap. *Quidam, verb.**
Non teneatur, & aliquos alias afferere id votum tenuisse, &
explicant textum, vt intelligat non tenere quoad forum
Ecclesiæ, ita vt illa cogat implere. Quia communis sen-
tentia est in contrarium, vt probauit li. 7. disp. 34. num. 12.
Constat etiam 2. pars, quia votum illo modo factum est
de re omnino licita & sancta. Insuper probatur prior
pars. Quia dici nequit id votum valuisse, at irritatum ab
altero coniuge. Quia c. *Quidam, ait votum non tenuisse,*
loquens de præterito: in eo autem euentu tenuisset vti-
que, at irritatum est ab vxore. Præterea, quia non modica
difficultas est, num vxor possit reuocare viri vota, & sal-
tem solum posset iu quantum est in sui præjudicium,
nempe, vt constante matrimonio non obliget. Tandem,
quia cum hoc votum à principio non valuerit, tanquam
factum de re aliena in præjudicium alterius coniugis, tra-
ctu temporis non connalescit, reg. *Non firmatur, de reg. iur.*
in 6. & l. *Qua ab initio ff. eod. sit. & proinde nec soluto ma-*
trimonio obligabit. Arque ita docet Stunica de voto, q. 4. n.
18. & id votum non obligare in ea professione emisum,
dixi l. 7. disp. 34. a. n. 10.

Secunda conclusio. Si post consummatum matrimo- 13
nium emitat alter coniux absque alterius coniugis li-
centia votum religionis, absolute & simpliciter, non præ-
finiendo tempus in sua intentione, valebit votum, obli-
gabique pro tempore soluti matrimonij. Quia cùm pos-
sit id votum licite fieri, non est præsumendum, vbi de op-
posita intentione non constat, illicite & perperam fieri.
Ne delictum præsumatur, cuius præsumptio omnino vi-
tanda est. l. Merito, ff. pro socio. & maxime in eo, qui tantum
abest vt delinqueret intenderit, quin potius se in perpe-
tuum holocaustum Deo obtulerit, religionis iugum am-
plie & tens. Præterea, quia actum efficiens visus est velle vt
valeat aptiori & efficaciore modo possibili, idque prælu-
mitur, vt cum multis probat Menochius de presump. lib. 6.
presump. 5. n. 1. & ideo ita docent Abulensi. c. 30. Num. q. 86.
Enriquez lib. 11. de matrim. c. 15. n. 8. fine. Atque eadem ratio-
ne dicendum est id votum obligare, quoties licebit ra-
tione diuortij gredi religionem. Quoniam tunc patet
cessat impedimentum.

Tertia conclusio. Si vir post matrimonij ratum emiserit 14
votum ordinis sacri suscipiendi, si fuit animo ingredien-
di religionem ante matrimonij consummationem, est
validum votum. Quia est de re licita, & sibi permissa. At
si non voulit ingressum, cum ratione solius propositi ad
eum non teneatur, (vt dixi l. 1. disp. 43. nu. 9.) potest con-
summare matrim. reddendo & perendo. Quia id votum
non obligat ad castitatem, vt vel sic debiti petitionem' in-
terdicat, nec ad religionem, vt impedit redditionem
primam, vt dixi disp. præc. num. 6. Quare tunc tenebitur
ZZZ 2 id

id votum implere: cum sibi licuerit, siue quia morte alterius solutum est matrim. siue ratione diuorij, ut dixi disput. 33. n. 16. & 17. de voto simili ante matrim. emissio. Quoniam utroque casu votum fuit licitum, nec extinctum per usum matrimonij, sed suspensum. Si vero non animo ingrediendi religionem: cum impleri nequeat durante matrimonio, dicendum est de illius obligatione, ac si post matrimonium consummatum factum esset. De qua re n. sequenti dicemus. Si autem negatiuē se habuit: quia nec de ingressu nec de permanescione in seculo cogitauit: dicendum credo idem, ac si animo non ingrediendi religionem fecisset. Quia cum religio sit onus grauiissimum, non praesumendum videtur in dubio voluisse illum id onus subire.

15 Quarta conclusio. Si id votum post matrimonium consummatum si factum, idem propositum dicendum est, quod n. 12. & 13. diximus de voto religionis matrim. consummato, sine alterius licentia emissio. Quia eadem est ratio, atque rationes ibi adductae ex quo hoc probant.

16 Ultima conclusio. Votum non ineundi matrimonij emissum a coniuge absque alterius licentia, est validum. Quia intelligi nequit de iam contracto, sed de non contrahendo alio, praesenti soluto. Quare cum praesenti minime officiat matrimonio, est prorsus validum.

17 Ad argumenta n. 17. propolia constat ex dictis nū. 12. vbi probauimus eum textum intelligi de voto religionis durante matrim. implendo: ac tunc materiam voti esse illicitam.

S U M M A R I U M.

An votum non petendi emissum ab altero coniuge sine alterius licentia, sit validum. Refertur triplex sententia, n. 18. 19. &c.

Valeat id votum, & obligat ad non petendum, num. 21. & ibi remissum, quando licet huic petere.

Non obligat ad non reddendum, quando sibi id licet ratione adulterii alterius coniugis. Nec impedit soluto matrimonio aliud intro. Nec est fornicatio nisi illud votum admisso? 22.

Ad quid obligat votum castitatis emissum absque alterius coniugis licentia, ante matrimonii consummationem, quoad ablinendum ab actu coniugal? 23.

Quid si post consummationem: Refertur opinio negans valere, 24. Valet, & obligat ad non petendum, & cur votum hoc obliget a partem licitam & possibile: & votum non peccandi non obliget ad vitanda peccata que vitari possunt? 25.

Id votum est irritum quoad non reddendum, 26.

Nec comprehendit non reddere, si uxori assensum preslet, nec tenetur vobis ipsi indicare, ut connueat: nec efficitur validum uxore postea consentiente, 27.

Non obligat ad non reddendum, etiam quando redditio est spontanea, ut si alter coniuge prabens causam diuorij, 28.

Obligat ad non ineundum aliud, matrimonio eo soluto, 29.

Si coniux posse id votum, adulterium admittat, est sacrilegus contra votum, 30.

Soluuntur argumenta, n. 31.

Possit n. 31. inuenies cetera summaria, que desiderantur.

18 Q. 32. III. Votum castitatis post matrim. ab altero coniuge, sine alterius licentia emissum, sit validum, & ad quid obligat: Votum huiusmodi aut est votum non petendi, aut absolutum castitatis, & in utroque cuenta est feo sum claritatis gratia de illo disputandum. Et quidem si votum sit non petendi debitum. Quidam assuerant id votum non esse validum. Quoniam est in grave alterius coniugis praediudicatum, cui onerosum erit ut debito coniugali frui possit, semper petere. Huius sententia videntur D. Th. 4. d. 32. q. vn. a. 4. ad 3. vbi Supplément. Gabr. q. vn. a. 2. concl. 7. fin. vers. Quid si viterque. Turrecr. c. Si dicat 33. q. 5. a. 1. nū. 1. ad 4. Carthusian. 4. d. 32. q. 1. quæstio 2. Armilla verb. Debitum, n. 19. Tabula Matrimonii 1. q. 3. §. 4. Nider sum. præcep. 6. c. 4. ad fin. vbi dicunt neutrum coniugem posse sine alterius licentia vovere non petere. Quia est in alterius praediudicatum, & tenet expresse Manuel 2. 10. sum. c. 90. n. 3. explicans, siue vir sine uxori id votum emittat. Idem dicent DD. quos n. 24. referam, afferentes non valere votum castitatis ab altero sine alterius licentia factum. Quia innituntur grauamini alterius semper petendi.

19 Alii docent id votum validum esse, si ab uxore emitatur: secus si à viro. Quia illi onerolum est præ pudore

semper petere, huic autem minimè. Huius sententia videtur expresse Victoria sum. de matrim. nū. 280. vbi dicit utrum id voventem posse adhuc petere. & Sotus l. 7. de iust. q. 3. a. 1. vers. An vero posse alteruter, vbi dicit non longè à leipo aberrare, qui diceret votum viri de non petendo esse initialidum. Et tenet expresse Angles floribus 1. p. de matrim. q. 6. de obligatione soluendi debitum, a. 1. diff. 4.

Tandem alij in ea sunt sententia, ut valeat votum, quod facit coniux non petendi fauore sui, sed solum vbi alteri coniugi mos gerendus sit. Quoniam sibi soli præjudicat. Ita Sylvest. Votum 5. q. 2. Greg. Lopez 1. 7. verb. Paraguardar, t. 2. p. 4. Nauar. sum. c. 12. n. 60. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 8. Vega 2. to. sum. c. 12. q. 1. casu 93. & dicit esse valde probabile, Ledesma 2. p. 4. q. 6. a. 4. ad fin.

Caterum dicendum est id votum validum esse, obligareque coniugem illo se astingentem sub mortali, ut à petitione debiti abstineat. Quia coniux non tenetur lege matrimonij petere, sed tantum reddere, & ita D. August. super psalm. 146. & refertur c. Si dicat, 33. q. 5. ait: Pro sanctificatione perfecta Deus tibi computabit, si non quod tibi debetur, exigis. Cum ergo non petere sit liberum, ac opus virtutis erit materia voti. Insuper probatur ex c. Quidam, & c. Placet, de consueta coniug. quos textus nū. 25. ponderabo ad probandum valete similiter castitatis votum. Nec obstat id votum esse onerosum alteri coniugi cui fundamento aduersari intituntur. Quia non est ita onerosum, cum aliquoties possit petere ut alteri morem gerat, & quoties in altero coniuge sentit vovens appetitum coitus vel fornicationis periculum, ut latè explicui hoc l. tota disp. 7. Quod si adhuc sit aliquale grauamen, tenetur alter coniux id subire, eum vovens utatur iure suo. Vnde infero sententiam n. præced. relatam minime differre ab hac. Quia petere debitur, ut mos geratur alteri coniugi, est potius reddere: alter enim tunc petit interpretac. Ut egregie docet D. Th. 4. dist. 38. q. 1. a. 3. quæstio 2. ad 4. vnde bene ait ea sententia, non esse validum votum de non petendo, ut mos geratur alteri coniugi. Quia id votum vere est de non reddendo, fatetur tamen valere votum de non petendo in gratiam ipsius voventis, quod verè petere est. Atque ita non discrepat à nostra. Quod bene animaduertit Greg. Lopez statim referend. Atque ideo sententiam hanc tenuit Alb. Magnus 4. dist. 32. a. 4. vbi Durandus q. 2. a. 1. n. 5. Ricardus a. 2. q. 1. corp. Palud. q. 2. a. 1. n. 14. Guillel. Borril. long. q. vn. a. 2. conclus. 1. Mayronis 4. d. 38. q. vnic. part. 1. concl. 2. vbi Guillel. Rubion. q. 2. a. 2. cœl. 2. Caiet. opusc. to. 1. tract. 31. 17. respons. resp. 1. 4. dub. 4. Astens. sum. 2. p. 1. 8. to. 10. a. 2. q. 2. Ioan. de Friburgo. sum. confess. 1. 1. tit. 8. q. 43. & seq. D. Anton. 3. p. 1. c. 19. §. 3. Angelus Matrimonium 4. n. 6. Henricus c. Scripture. n. 8. devoto. Et supponit Sotus 4. d. 32. q. 1. a. 3. post 1. conclus. vers. Vtrum autem, ait enim esse consilium id votum non emittere, & post emissum, petere dispensationem, & tenet expresse l. 7. de iust. q. 3. a. 1. vers. Quod si contra arguas. Greg. Lopez l. 3. verb. El marido. t. 8. p. 1. Palacios 4. d. 32. disp. 2. fol. 710. vers. Sunt qui credunt. Stunica de voto. q. 3. n. 58. fine. Petr. de Ledesma de matrim. q. 6. a. 4. dub. 1. concl. 3. Valen. 2. 2. disp. 6. q. 6. de voto. punct. 6. q. vlt. §. Mihi sententia, Barth. à Ledesma de matrim. dub. 71. fine. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 47. fin. Idem assertur DD. quos num. 25. referam, docentes valere votum castitatis ab altero coniuge absque alterius licentia emissum.

Id tamen votum cum duntaxat sit de debito non petendo, ad id solum obligabit. Quamobrem sic vovens non tenetur abstinere à debiti redditione, quando id sibi licet ob alterius coniugis adulterium. Et eo soluto matrimonio potest aliud inire animo non petendi. Nec adulterium admittens, sacrilegus erit contra votum. Quia non fuit castitatis, sed solum non petendi, cui nihil horum aduersatur.

Maior autem difficultas est in 2. casu, nimis, quando fuit votum castitatis. Et si illud emittatur post matrim. nondum consummatum, & animo ingrediendi religionem, credo esse omnino validum, & ita obligare

criam

etiam ad non reddendum, quoties redditio est voluntaria: ut priori bimestri ante matrimonij consummationem: & si alter coniux adulterans præbeat iustam diuortij causam. Sicut de voto castitatis ante matrim. facto diximus hoc l. disp. 6. n. 14. Quia is vouens licet id intendens potuit se ad omnimodam castitatem: idque intendit, cum absolute voverit castitatem, & quo eam seruare posset, habuerit, dum vovit, animum transcundi ad religionem. Quia tamen ratione illius propositi voto non confirmati, minimè tenetur ad religionem transire: vt diximus n. 14. poterit transfacto priori bimestri consummato matrimon. reddendo, sed nunquam poterit petere. Sicut si ante matrimonium esset factum castitatis voto. Si vero non animo ingrediendi religionem, vel habens se negatiuè vouens, nec de ingressu nec de opposito cogitans, promisit: idem existimo dicendum, quod numeris sequentibus dicam de eo voto emissio post matrim. consummatum. Quia obligare se minime potuit ad non reddendum post matrim. etiam ratum, nisi animo transeundi ad religionem. Nec is animus intelligitur in eo voto, nisi expressus sit: eo quod voto religionis sit res difficilima, postquam diuinam vocationem. Ut in casu simili diximus num. 14.

²⁴ Quid si voto castitatis emittratur post matrimonium consummatum, ab altero coniuge sine alterius licentia, affirmant aliqui id voto non valere. Primo, eo quod sit onerosum alteri coniugi. Secundo, quia voto rei partim licet, & partim illicit, vel partim possibilis, & partim impossibilis, factum per modum vnius, ad nil obligat (vt probauimus n. 3.) At hic per modum vnius cadunt nec petere nec reddere, sub castitatis voto. Cum tanquam vnum obiectum respiciatur vtrumque à vouente, comprehensum in castitate. Sicut vouens se nunquam peccatum, respicit per modum vnius omnia peccata, vt sub ratione generica peccati clauduntur: & proinde non tenetur virtute illius voti vitare etiam partem peccatorum possibilem: cum ergo pars talis voti sit de re illicita, & contra iustitiam, qualis est non reddere post consummatum matrimonium, corruet totum voto. Ita videntur tenere D. Thom. 4. d. 32. q. vñica, a. 4. corpore, & Turret. c. Si dicat, 33. q. 5. a. 1. n. 1. Vbi afferunt hunc coniugem reum esse culpæ, nec debere seruare voto: quia impeditur debiti redditio. Idem videntur etiam tenere Gratianus, c. Manifestum, verb. Ex premissis, 33. q. 5. Turret. c. Sunt quedam 17. q. 1. n. 9. Gerson regulis moralib. 2. p. tract. de matrim. alphab. 25. lit. I. Emm. Sa sum. verb. Votum, vers. Coniugem non posse: nam hi omnes dicunt neutrum coniugem posse absque alterius licentia vouere continentiam. Et tenent expresse aliqui antiqui, teste Palud. 4. d. 32. q. 2. a. 1. n. 14. dicentes ira inuidum esse id voto, vt nec mortua vxore obliget virum, & ipse Palud. 4. d. 38. q. 3. a. 5. n. 36. conclus. 4. fine. docet id voto non valere, nec debiti petitionem impedire. Quod idem docet, explicans sive ab uxore sive à viro emittatur, Petr. de Soto lect. 16. de matrim. §. Ultimo tandem. Idem tentant à fortiori Doctores afferentes non valere voto petendi, quos n. 18. & dupli seq. retuli.

²⁵ Prima conclusio sit. Votum castitatis post matrimonium consummatum emissum ab altero coniuge absque alterius licentia, est validum, & obligat ad non petendum debitum. Prob. ex c. Quidam, de conuers. coniug. vbi quando vir renitēt vxore professus est, decernitur professionem fuisse irritam, at obligari vouentem ad voto castitatis in ea professione emissum, in quantum se potuit obligare, nimirum, ad non exigendum debitum, ibi: Votum non tenuit, vltius vero non poterit uxorem accipere: promisit enim se non exigere debitum, quod in eius potestate erat: & ideo quoad hoc voto tenuit: non reddere autem non erat in eius, sed in mulieris potestate. Idem habetur c. Placet, eod. t. de muliere coniug. quæ credens virum obijisse professus est, ibi: Licet voto eius usquequaque non tenerit, euenus tamen fuit obligatorium, quatenus poterat se obligare. Dices t. hos coniuges tantum voluisse obligare se ad non petendum, atque ita id voto minime fuisse casti-

tatis. Sed aperte repugnant textus. Quia tunc facile excusant hos ne tenerentur ad non reddendum. Quia id voto solum fuit de non petendo. Nec verificaretur verba textus dicentia id voto non tenuisse quoad non reddendum. Quia id non est in coniugum potestate. Rursus, quia illi coniuges vere intenderunt professionem emittere, alias ad nil tenerentur. De essentia autem status religiosi est perfecta & integra castitas. Eo vel maxime, quod uxoris illa, de qua fit mentio d. c. Placet, existimat virum obijisse: (prout ibi dicitur) ac subinde integrum & perfectam castitatem, instar aliarum monialium proficentium, voluit promittere. Dices secundo, id voto fuisse solemne, & proinde non mirum si valuerit. Sed id non obstat. Cum enim voto solemne magis aduersetur praeciducere que matrimonio consummato, quam simplex, si solemne inuito altero coniuge valeret, à fortiori valebit simplex. Deinde, quia cum professio non valuerit, vt ibi dicitur, non potuit valere voto castitatis, vt solemne, sed tanquam simplex. Solemne enim voto fieri nequit, nisi in religionis professione, aut ordinis sacri susceptione c. vn. de voto, in 6. Præterea, quia fere vniuersi Doctores tradunt, illum coniugem sic professum peccare soluto matrimonio, aliud inundo, at esse validum. Quod secus foret, si esset voto solemne. Dices 3. cum Naufr. sum. cap. 12. n. 60. Enriquez l. 12. de matrim. c. 2. n. 9. comment. lit. Z. eos textus non negare tali coniuge profitenti, debiti petitio nem, quæ est amicabilis quedam petitio, nec obligans ad reddendum: sed exactio, quæ compulsionem significat. I. Exigere, ff. de iudicij, atque ita vterque textus verbo, exigere, vtitur. Sed profecto aduersatur huic solutioni ratio, quam reddit vterque textus, vt nequeat exigere: nempe, quia obligavit se sic proficens ad id, quod eius suberat potestati: sed subest petere & exigere: ergo obligavit se ad abstinentiam ab vtroque. Et clarus dicitur eo. cap. Placet, voto catenus obligasse in quantum potuit: at potuit etiam obligare ad nec amicabiliter petendum. Secundo, quia dicitur ibi, illud voto valuisse, & obligasse etiam vivente altero coniuge. At si fas esset debitum petere, nil valueret. Quia effectus voti castitatis est prohibere copulam carnalem, sive petendo, sive reddendo: si ergo vtrumque illi permititur, carebit effectu voto. Demum, quia non posse exigere, minime est effectus voti, sed non posse licet petere. Vouens enim non se obligat, ad non exigendum, sed ad non petendum. Quia licet non habeat ius ad petendum, habet tamen ad exigendum ex vi matrimonij: id est, ad compellendum alterum coniugem, vt sibi reddat: & proinde tenetur alter iustitiae lege sibi reddere. Secundò, prob. conclusio, ex doct. Anna Antonii eo c. Placet. nu. 2. & eo c. Quidam. n. 3. & ibi Abbatis nu. 3. quos sequuntur Rosella Votum 2. nu. 10. Syl. Votum 4. q. 2. dict. 4. Margarita confess. vbi de irritatione voti f. 135. pag. 2. qui ex ijs textibus colligunt in voti materia locum habere regulam traditam c. vn. de respons. impub. in 6. Si non valet quod ago, vt ago, valet, vt valere potest. Ergo cum voto illud castitatis à coniuge emisum possit valere, quoad non petendum, & quoad alia, valebit quoad illa. Tertiò, quia vouens castitatem post matrim. licet intendat absolutam castitatem, at non vuet omnes eius actus per modum vnius: atque ita licet quidam actus, vt non reddere, sit malus, non desinet obligare voto quoad alios actus bonos: iuxta dicta numero 3. Quod aurem non intendat vouere per modum vnius: ostenditur 1. Quia vouens eam ante matrim. non promittit per modum vnius; alias iniens postea matrimonium, cum iam tota materia non esset possibilis, sed tantum pars, ad nil teneretur. Cuius contrarium esse verissimum, diximus disp. 33. num. 5. & seqq. Secundò, ostenditur idem manifestando differentiam inter hoc voto, & nunquam peccandi. Quia vouens nunquam se peccaturum, respicit omnia peccata sub una ratione peccati generica, nec ea obligatio potest commodè dividiri & separari. Non enim dabatur maior ratio, cur voto

tum id obliget ad abstinendum à quibusdam peccatis, quam ab alijs. Si enim dicas partem possibilem, ad quam vitandam potuit se obligare, esse peccata mortalia: cum etiam sit possibile evitare aliqua venialia, & quibusdam ex his signatis, sit etiam possibile alia: & votum non potius hæc quam illa respexerit, sit ut materia sit quasi individua, & inseparabilis quoad obligationem, & consequenter promittatur per modum vnius, & cum sit impossibilis, ad nil obliget: sed utile per inutile vitetur, tanquam non separabilia: iuxta dicta num. 3. & 4. At votum castitatis non respicit abstinere à petitione & redditione, & ab alio matrimonio. ineundo, & à fornicatione, tanquam individua sub una specie, aut species sub uno genere contenta: sed tanquam actus diuerlos castitatis, & obligatio hæc est commodè separabilis ac diuisibilis: si enim omnes actus sint possibles, obligat ad omnes, si aliqui non sint ratione status possibles, obligabit ad ceteros, & tunc dabitur sufficiens ratio diuisionis ac separationis, atque ita materia erit diuidua, nec promissa per modum vnius, ac subinde pars inutilis non vitabat utilem, iuxta n. 3. & 4. tradita. Tandem probatur ex cap. Scimus 12. q. 1. quod est Urbani Pont. ibi: Melius est non vovere, quam votum prout melius potest, non perficere. Ideo hanc conclusionem docent D. Bonavent. 4. d. 32. in exposit. lit. nu. 3. & ibi Palud. q. 2. a. 1. n. 14. Celaia q. 2. vers. Pro huius quest. intelligentia. Palacios disp. 2. fol. 715. vers. At qui de voto. Abulensis c. 30. Num. q. 86. Sotus l. 7. de iust. q. 3. a. 1. vers. Quod si contra arguas. Viguier. l. instit. c. 16. §. 7. vers. 10. ad fin. Metina l. 1. sum. c. 14. §. 6. fol. 86. pag. 2. Philaret. de offic. sacerd. to. 1. p. 1. 3. c. 4. §. Excipitur in conclus. Enriquex l. 11. de matrimon. c. 15. n. 8. fine. Aragon 2. 2. q. 88. a. 8. ad fin. Et ex Iurisperitis, Antonius c. Placet, n. 6. de conuers. coniug. Abbas. c. 1. n. 6. c. Quidam, n. 4. c. Charissimus, n. 2. eod. t. Astenensis sum. 2. p. 1. 8. t. 10. a. 2. q. 3. Rosella. Votum 2. n. 10. & verb. Impedimentum. impedim. 11. init. Angelus Matrimonium 4. nu. 6. Sylvest. Votum 4. q. 2. dicto 4. & Matrimonium 8. q. 12. dicto 4. & verb. Diuortium q. 12. n. 15. Nauar. sum. c. 12. n. 60. fine. Stunica de voto q. 4. n. 18. Anton. Gomez super Bullam Cruciatam, claus. 10. n. 67.

²⁶ Secunda conclusio. Huiusmodi votum est prorsus irritum quoad non reddendum debitum. Probatur, quia cap. Quidam, & c. Placet, de conuers. coniug. clarè significant, id votum quoad hoc non tenuisse: cum cap. Quidam, reddat eam rationem, nempe, non reddere; non esse in potestate coniugis: quare solum obligant illum ad abstinendum à petitione, & ab alio matrimonio, & si censerent obligare ad non reddendum, vbi id coniugi licet, explicarent utique. Imò expresse id videtur decidere d. c. Quidam, ibi: Promisit se non exigere debitum, quod in eius potestate erat, ideo quoad hoc votum tenuit. Vbi clarè colligitur ex ijs verbis non tenuisse quoad redditionis debiti negationem. Nec obstat, si dicas dict. c. Placet, haberit id votum eatenus fuisse obligatorium, quatenus coniux potuit se obligare. Quia intelligitur quoad non petendum debitum: ut explicuit c. Quidam, & ita co. c. Placet, verb. Vsquequaque, explicat Glosse, non fuisse usquequaque obligatorium, quia remanit obligatio reddenti. Et quamvis potuerit se obligare ad non reddendum, si alter coniux diuortio causam dederit adulterium admittens. Cum tamen is casus sit rarus, ut ratione illius fiat diuortium, nec excogitatus, non censetur promissus seorsum, sed non reddere cadit sub illo voto per modum vnius, cum sit regulariter malum, & contra iustitiam, totum votum quoad illam partem est irritum. Nec est simile de voto castitatis ante matrimonium. emiso, vel post, ante illius consummationem animo ingrediendi religionem facta. Quia in eo cœtu tota materia fuit licita, atque ideo votum fuit validum quoad omnimodam abstinentiam à redditione debiti: nec valorem amittit ex eo, quod post consummato matrimonio ad eum casum deuenit, à quo incipere non potuit, ac subinde merito dixi n. 23. & disp. 6. nu. 14. id votum obligare ad non reddendum, quoties licitum id fuerit, in nostro autem casu est materia quoad non reddendum illicita. Atque ideo D. Bonavent. Nauar. Celaia, Astenensis, Palacios, Sotus nu. præc. allegati,

dicunt id votum intelligi, atque obligare solum quoad non petendum debitum, & non quoad non reddendum. Et melius id docent Cajetan. & Sotus, quorum doctrinam & locum nu. seq. referam.

Imò quamvis vota subditu de re sibi inhibita, & cætera coniugum vota alteruti prædictantia habeant tacitam conditionem, si superior aut alter coniux consenserit: atque ideo irrita non sint, donec alter requisitus neget consensum: at votum castitatis in coniugato, nec sub ea conditione comprehendit actum non reddendi. Sic Cajetan. 2. 2. q. 88. a. 8. dub. 2. §. Ad obiectum vero in oppositum. Sotus l. 7. de iust. q. 3. art. 1. vers. Quod si contra arguas. Qui bene inde infert non teneri hunc voventem alteri coniugi indicare id votum ut approbet. Immò credo quamvis alter conscius postea approbet, non teneri alterum ad nō reddendum. Quia dum votum emisit, ad id non obligavit se, nec postea votum nouum fecit, nec alterius coniugis consensus superueniens novam obligationem potuit inducere. Quod si petas, quæ sit ratio differentiæ inter hoc votum & alia coniugum, dixi hoc lib. disp. 3. n. 8.

Hinc deducitur, votum hoc non obligare coniugem ad abstinendum à redditione, quando ea est voluntaria propter alterius adulterium. Constat ex dictis nu. 26. vbi hoc probauit.

Tertia conclusio. Non solum votū hoc obligat ad non petendum, sed etiam ad non ineundum aliud matrimonio. Constat ex cap. Quidam, de conuers. coniug. vbi id habetur, & ex c. Placet, eod. t. vbi dicitur id votum eatenus obligare, in quantum coniux potuit se obligare: constat autem potuisse se obligare ad abstinendum ab alijs nuptijs. Atque ita docent Palud. Celaia, Nauar. Enriq. num. 25. allegati. Nec contradicunt DD. nu. 26. allegati, dum afferunt id votum non obligare nisi ad non petendum. Quia statim se explicant dicentes, non verò ad minimè reddendum. Quare solū excludunt obligationem abstinendi à redditione.

Vltima conclusio. Obligat etiam id votum ad abstinendum à quoquis actu venereo extra matrimonium, eritque sacrilegus talis actus contra votum. Constat ex dictis num. præced. Quia cùm ad id se potuerit obligare coniux, censetur voto castitatis ad id se obligasse iuxta c. Placet, de conuers. coniug.

Ad 1. argum. ex propositis n. 24. constat ex dictis n. 21. vbi illi satisfecimus. Ad 2. constat ex dictis nu. 25. vbi probauimus non promitti per modum vnius, & tradidimus differentiam inter hoc votum, & nunquam peccandi.

S V M M A R I V M.

An licet coniugi sine alterius licentia emittere votum simplex religionis, n. 32.

Quid, de voto suscipiendo ordinis sacri? 33.

Quid, de voto non incundi matrimonii? 34.

Quid, de voto continentia, obligando se ad omnes eius effectus? 35.

Quid, de voto continentia, quondam non petendum, vel non petendam? Res fertur duplex sententia, n. 36. & 37.

Veniale est emittere votum non petendi regulariter. Et similiter votum continentia, non explicando in mente obligationem, quando hoc votum non emituntur a senibus, & absque incontinentia periculo, n. 38.

Q V Ä S T R O vltima, Num licet coniugi sine alterius licentia voto se astringere simplici religionis, ordinis sacram suscipiendo, non incundi matrimonij, castitatis, aut non petendi debiti coniugalium? Circa votum religionis, si matrimonio nondum consummatum sit, constat posse illud emitti. Quia tunc inuito altero coniuge licitus est transitus ad religionem. Si verò sit iam consummatum, constat similiter licere, si emittatur implendum tempore habili, ut soluto matrimonio. Quia nihil officit alteri coniugi. Similiter constat esse culpam lethalem si sit animus constante matrimonio. nec data iusta causa diuortij per adulterium, illud implendi absque alterius coniugis licentia. Quia est dispositio de re aliena inuito domino. Ut præclarè docet D. August. epist. 45. ad Armentar. & refertur c. Vna 33. q. 5. Si autem absolute emittatur, nulla est culpa. Quia intelligitur implendum tempore habili (ut probauimus n. 13.) atque ideo minimè præiudicat.

Circa

- 33 Circa votum ordinis sancti suscipiendi, si fiat pro tunc implendum, constat esse mortale, nisi ante matrimonij consummationem, animo profitandi, quo illud impleatur, fiat. Quoniam aliter impleri nequit absque graui iniuria ordinis, & alterius coniugis. Si autem absolute fiat, vacat culpa. Quia intelligitur, ut tempore habili impleatur. Ut dixi n. præced. de voto religionis.
- 34 Si votum sit non ineundi matrimonij, constat semper esse licitum. Quoniam non est in praetudicium praesentis matrimonij.
- 35 Circa continentiae votum, si emittatur animo nec petendi, nec reddendi: certum est, crimen esse lethale, nisi fiat matrimonio nondum consummato, atque animo transeundi tunc ad religionem. Quoniam aliter impleri nequit, & promittitur res, quæ culpa mortal is est contra iustitiam. Atque ita tenet Ioann. de Friburgo sum. confessorum, l. i. t. 8. q. 44.
- 36 Maior autem difficultas est, si id votum emittatur animo reddendi debiti, prout lex matrimonij obligat, abstendendi autem à petitione? Quidam censem id votum esse licitum. Quia minimè praetudicat alteri coniugi absque cuius licentia emititur: vouchetur enim res libera, & ad quam lex matrimonij minimè astringit, (vt probauimus n. 21.) Sic opinantur D. Bonav. 4. d. 32. art. 1. q. 1. n. 8. Astenfsum. 2. p. 1. 8. t. 10. art. 2. q. 3. Ricard. 4. d. 32. a. 2. q. 1. corp. Guillel. Borrillong. ibi, qu. 1. art. 2. concl. 1. Et videntur tenere Mayronis 4. d. 38. q. vn. part. 1. concl. 2. & D. Anton. 3. p. tit. 1. c. 19. §. 3. vbi dicunt posse unum coniugem absque alterius licentia vouchere non petere. Idem videntur tenere Sotus 4. d. 32. q. 1. 4. 3. post 1. concl. vers. Vtrum autem, vbi tantum appellat consilium hæc vota non emittere. Idem clare tenent Nauar. sum. c. 12. n. 60. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 46. §. Votum coniugis, Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 8. Vega 2. to. sum. c. 129. cap. 93. Quamuis enim limitent, nisi sit votum de non petendo, cum mos est gerendus alteri coniugi: at verè non est limitatio. Quia (vt probauimus n. 21.) tunc non est verè petere, sed reddere: ac proinde votum non petendi in eo euentu esset votum non reddendi, atque adeò manifestè illicitum.
- 37 Alij autem existimant votum non petendi emissum ab altero coniuge, absque alterius licentia, illicitum esse. Quoniam est onerosum alteri coniugi, maximè si sit vir qui id votum fecit. Præterea, quia exponitur incontinentiae periculo is, qui vouchit. Cum enim in eodem loco coniuges accubent, posset vrgenti concupiscentia facile votum infringi. Ita videntur sentire D. Thom. & alijs, quos cum ipso retuli n. 18. afferentes id votum propter dictumonus à neutro coniuge absque alterius licentia emitti posse. Idem videtur sentire Durand. 4. d. 32. q. 2. a. 1. n. 5. & ibi Palud. questione 2. a. 1. n. 14. vbi aiunt id votum esse indiscretum, & tenent Victoria summa de matrimon. n. 280. Enriques 1. 11. de matrimon. c. 15. num. 8. Petrus de Ledesma de matrimon. questione 64. a. 4. dub. 1. concl. 4. Barth. à Ledesma de matrimon. diffic. 71. fine. Et de viro id promittente censem idem, Abulf. c. 30. Num. q. 82. vbi dicit hoc votum non esse rationi conforme in viro, secus in vxore, & videtur sentire Gerson 2. par. regulis moralib. tract. de matrimon. alphab. 25. lit. I. vbi ait virum non rute vouere non petere.
- 38 Sed dic, si hoc votum consideretur secundum se, licite emitti, vt docet prior sententia relata n. 36. & aperte probat eius ratio: idque volunt DD. illius. Si vero consideretur attentis circumstantijs periculi vouchentis, & oneris alterius coniugis, esse illicitum. Ut sentit posterior opinio n. præc. relata. Et ita sentit Palacios 4. d. 32. disp. 2. f. 716. At existimo non excedere culpam veniale indiscretionis cuiusdam. Atque hoc significant Durand. & Palud. n. præced. citati. dum hoc votum appellant indiscretum. Hinc sit ut cestantibus ijs circumstantijs, quia coniuges sunt senes, & in neuro est incontinentiae aut tentationum periculum, nulla sit culpa. Quod bene docent Petr. à Ledesma & Barthol. à Ledesma, quos n. præced. retuli. Similiter si esset votum continentiae absolutè, ita ut vouchens non habuerit ani-
- mum non reddendi, sed huius immemor promiserit castitatem: id votum accipiendum est de parte licita, videlicet, de non perendo, vt tradunt Astenfsum. 2. p. 1. 8. t. 10. a. 2. q. 3. Ioann. de Friburgo sum. confess. l. i. t. 8. q. 4. & tunc hic dicit non esse mortale, ille autem esse licitum. Sed dicendum est omnino sicut de voto non petendi dictum est. Quoniam vere est non petendi, nec excludit redditio nem, vt probauimus num. 26. &c 27.
- D I S P V T A T I O X X X V I .
- Vtrum vota simplicia castitatis, religionis, ordinis sacri suscipiendi, non contrahendi matrimonio ab altero coniuge de alterius licentia emissâ sint valida ac licita, vñumque coniugij, siue petendo siue reddendo, interdicant?
- S V M M A R I V M .
- Num licentia illa conferat ad valorem voti religionis, ordinis sacri suscipiendi, abstinendi à matrim. vel ad difficultorem irritationem? 1. Votum castitatis de licentia alterius coniugis onerosum ad quid obliget: & num sic vouchent licet petere, ne reddat alteri matrim. onerosum, vel ut in eo periculum incontinentia viteret? 2. Quot sunt difficultates disputandas?
- An coniux dans licentiam suo coniugi vouchenti castitatem, possit ab eo debitum exigere: si que sibi petenti reddendum? Reservatur quadam opinio, n. 4.
- Sententia Authoris, n. 5.
- Quid, si votum sit emissum cum predicta licentia, priori bimestri ante matrimonij consummationem: vel postea coniux, qui non vouchit, adulterium admittit, an qui vouchit possit ei debitum reddere? 6.
- Quid, si unus coniux consentiat ut alter vouchet omnimodam continentiam, quoad non petendum & non reddendum: an is qui vouchit, teneatur reddere alteri petenti: possitque is vouchens alteri remittere licentiam, & concedere ius ut petat? 7.
- An votum castitatis de licentia alterius coniugis emissum sit licitum? 8.
- Soluuntur argum. & explicatur c. Charissimus, de consensu coniug. n. 9. An coniugi de licentia alterius vouchenti castitatem teneatur, qui desit licentiam, non tamen vouchit, reddere debitum? Reservatur quadam opinio, n. 10.
- Sent. Authoris n. 11. & ibi, an priori bimestri ante matrimonij consummationem, vel si qui vouchit, perpetret adulterium, vel si licentia fuerit ad omnimodam castitatem vouchandam, licet reddere? vel si ius si renuntiatum?
- Soluuntur argumenta, n. 12.
- S**i de simplici religionis voto sermo sit, nil prorsus ad tuius valorem confert licentia alterius coniugis. Quia si ea præstetur ante matrimonium consummatum, absque ea licentia validum est, & obligat (vt diximus disput. præced. n. 10.) & si ea non obstante consummetur matrimonium, perinde erit prima consummatio sacrilega: deincepsque licebit petere & reddere, ac si predicta licentia minimè interuenisset. Quia iam votum impleri non potest, nisi coniux alter efficiat quæ iura præscribunt ad eum ingressum: & ad illa non tenetur qui licentiam dedit, cum ad ea non se obligari. Si post matrimonium consummatum detur licentia: nil etiam præstat, nisi vterque coniux decernat id efficere quod iure desideratur ad ingressum alterius in religionem. De qua re latè dixil. 7. in impedim. ord. & voti solemnis. Atque ita vbi id non efficitur, iudicandum est de eo voto, sicut de emissio absque licentia diximus disp. præced. a. n. 10. vsque ad 13. Similiter ad valorem voti ordinis facti suscipiendi nil confert ea licentia. Quoniam siue ante matrim. consummatum, siue post, minimè licet viro ordines sacros suscipere, nisi seruatis, quæ ius præscribit: de quibus actum est lib. 7. in impedimento ordinis. Quare dum ea non præstantur, dicendum est de eo voto, sicut disp. præced. n. 14. & 15. diximus de eodem voto absque licentia facta. Nec ad valorem voti abstinendi ab alio matrim. ineundo confert. Quia absque licentia est omnino validum, vt dixi disp. præced. n. 16. Consultò autem dixi, non conferre ad horum votorum valorem. Quia quoad potestatem ea irritandi multum confert, interuenierit nec ne licentia. Nam peccat mortaliter coniux irritans vota de eius licentia emissâ, nisi adsit legitima causa: & magna est controversia an teneat irritatio etiam cum causa. Ut dicemus disp. 40. pertotam.

2. Difficultas autem eo pertinet, ut explicetur quid conferat alterius coniugis licentia in voto simplici castitatis emitendo. Et quidem ultra obligationem quam parit absque ea licentia emissum: de qua disp. præc. n. 29. & 30. obligat sic vouentem, ad non petendum debitum. Quod tamen sub iudice est, vbi absque licentia factum esset (vt vidimus disp. præc. a. n. 18.) Et præter hoc, licet quando si ne licentia emissum est, debeat se vouens aliquoties offerre alteri coniugi, ne matrim. reddatur illi onerosum (vt dixi disp. 7. nu. 1.) At concedens prædictam licentiam in hoc sibi præjudicat, vt non sit ab eo debitum postulandum ob prædictum grauamen (vt ibi probauit num. 2.) Vtrum autem ob periculum incontinentiae dixi ea disp. 7. num. 5.

3. Circa redditionis verò actum versatur punctus difficultatis. Est autem duplex agitanda quæstio. Prior, an coniux qui prædictam licentiam concessit, possit debitum exigere, atque alter reddere teneatur? Posterior, an sis qui vouit, debitum petat, teneatur alter, qui licentiam concessit, non tamen vouit, reddere?

4. QVÆSTIO I. An coniux ex cuius licentia alter solus castitatem vouit, possit debitum exigere, & subinde alter reddere teneatur? Aliqui affirmant eum non posse petere. Dicuntur 1. quia cùm dedit vouendi facultatem, videatur iure suo petendi cessisse. Sicut in simili docet Durand. 4. d. 32. q. 2. a. 2. n. 6. concedenteri suo coniugi facultatem profiriendi, quamvis licentia minus legitima fuerit, vbi alter professus est, se iure suo petendi priuasse. Secundò, quia ea licentia intelligitur vt alter coniux voleat castitatem absolutam, abstinenti à petitione & redditione, ab omnię actu venereo; & cùm id votum validum fuerit, tanquam legitima licentia emissum, videtur concedens iure petendi se ipsum destituere. Et confirm. quia alias prædicta licentia esset inutilis, nam vt coniux vouens nequeat exigere, nulla desideratur licentia, sed vt non teneatur reddere. Tertiò, quia vbi uterque coniux communī consensu continentiam vouit, uterque iura cedit iure suo, vt nec petere nec reddere amplius possit (vt disp. seq. probabimus.) Ergo similiter quando alter de alterius consensu vouit. Quamvis enim præstans consensum minime voleat, & proinde non teneatur ex vi voti à se emisi, at tenetur ex pacto quod alter remittere nequit cùnt astrictus sit Deo per votum ad abstinentiam à coniugali actu, in quantum sibi lieuerit. Quarto, probat Antonim. ex c. Charissimus, de conuers. coniug. vbi viro concedente vxori licentiam vouendi castitatem ad tempus, compellitur vxor ad instantiam viri auctui coniugali vacare. His verbis: Si inuenieritis virum ad tempus præbuisse consensem, maximè si non idem vir continentiam vouit perpetuam: eandem viro cohabitare facias, & utrumque in uicem maritali affectione tractare. Ergo secus esset si vxor de licentia viri continentiam voulisset perpetuam. Quinto, quia coniux vouens, à quo debitum petitur, habet ius excipiendi contra petentem, nempe, de ipsius licentia votum esse emissum. Atque ideo coniugem, qui prædictam licentiam concessit, non posse petere, tenent Glossa d. c. Charissimus, verb. Præbuisse, & ibi Anton. n. 3. Abbas n. 5. Abul. c. 30. Num. q. 81. Alex. in suo Enchiridio 2. p. præcept. 6. vbi de debito coniugali. §. Si vir petuit. Stunica de voto q. 3. n. 62. Quare si is, qui licentiam concessit, debitum perat, non teneri vouentem reddere, tradunt Palud. 4. d. 32. q. 1. a. 2. concl. 4. n. 9. Adrian. 4. q. 1. 4. de matrim. vers. 3. continet: & quodlib. 2. art. 1. in solut. ad 1. lit. II. f. 31. in paruis volumin. Abulens. d. q. 81. Turrecr. c. Sciat 33. q. 4. a. 1. n. 2. casu 4. Imò esse mortale peccatum reddere, affirmat Alexan. in suo Enchirid. 2. p. præcept. 2. tract. de voto. §. Si de licentia viri: & clare sentit Stunica proxime citatus, dicit enim tunc votum seruandum esse, perinde ac si uterque coniux voulisset. Dissentiant autem aliqui ex DD. citatis. Nam Glossa & Anton. hoc temperant, vt intelligatur quando licentia concessa est ad vouendam castitatem perpetuam, secus ad tempus; & ducuntur ex eo c. Charissimus, vt deduxi in 4. arguento. Abulensis verò sentit idem, quando votum est ad tem-

pus, eo nondum transacto. Quia pro eo tempore non minus obligat, quam votum perpetuum.

Verius tamen est id votum (nisi aliud specificetur) minime officere iuri concedentis licentiam, sed eam intelligendam esse, vt vouens coniux se ex parte sua ad continentiam obliget, absque concedentis præjudicio, ita vt petere nequeat, at reddere teneatur. Quia ea licentia accipienda est, vt quam minimū possit, noceat concedenti, eius enim tacita intentio, dum de contraria minime constat, ea videatur esse. Ideo hanc sent. sustinent Innoc. c. 1. de conuers. coniug. in fine, & ibi Ioan. Andr. n. 2. Anton. n. 6. Abbas n. 6. Anch. n. 1. Cardin. qu. 3. D. Anton. 3. p. 1. c. 22. §. 3. ad fin. Rosella verb. Impedimentum, impedim. 11. in princip. Angelus Matrimonium 4. n. 8. Syl. Votum 5. q. 2. & Matrimonium 8. q. 12. dicto 4. Taberna Matrimonium 1. q. 3. §. 4. Sotus 4. d. 27. q. 1. a. 4. vers. Id autem, & l. 7. de iust. q. 3. a. 1. vers. Argumentum autem. Nauarr. sum. c. 12. n. 59. & c. 16. n. 31. Philiarc. de offic. sacerdotis, tom. 1. p. 2. l. 3. c. 4. §. Excipitur in conclusione. Vgolin. de matrim. c. 10. n. 2. fine. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 8. 4. init. & c. 46. init. Emm. Sa summ. verb. Debitum coniugale paulo post princ. ant. Gomez super bullam Cruciat. clausula 10. n. 68. Manuel 1. to. sum. 2. editione, c. 243. n. 14. & 2. tomo, c. 90. n. 5 Vega 2. tomo sum. c. 129. casu 77.

Hinc infero, quamvis coniux, qui emiserat votum castitatis ante matrim. peccet reddendo priori bimestri ante consummationem, et si alter causam iustum diuortio adulterans dederit: eo quod tunc sit redditio illa voluntaria. Quod probauit disp. 6. n. 14. at in hoc euentu, quando post matrim. est emissum castitatis votum de licentia alterius coniugis, nisi emissum sit ante matrim. consummatum animo ingrediendi religionem: vel post, eodem animo, nempe, quando alter coniux efficere vult, quod iure desideratur ad eundem ingressum: licitum esse huic coniugi, qui voulit, reddere debitum alteri adultero, vel priori illo bimestri: sicut disp. præc. n. 23. & 28. diximus de voto castitatis emiso post matrim. ratum vel consummatum absque alterius coniugis licentia. Quia (vt probauit n. præc.) licentia hæc ad votum, deficiente eo animo ingressus religionis, non censetur concessa ad vouēdum omnimodam castitatem, quod esset in præjudicium eam concedentis, sed ad vouendum non petere, & non inire aliud matrim. quod est in solum ipsius voulentis dampnum, ac proinde in nullo euentu obligat ad abstinentiam à redditione etiam spontanea: sicut obligat votum absolute castitatis.

Dubitabis autem, quid dicendum sit, vbi alter coniux concessit expressam licentiam alteri vouendi omnimodam castitatem? Philiarc. de offic. Sacerd. to. 1. p. 2. l. 3. c. 4. §. Excipitur in conclus. ait tunc non fas esse coniugi, qui prædictam facultatem concessit, petere debitum, nec ei petenti posse alterum, qui voulit, reddere: nisi coacte licentiam concollerit, vel fuerit adeò ignarus, vt putarit ei adhuc esse reddendum. Quoniam cum volens unum, censetur velle omne id, per quod peruenitur ad illud, coniux qui nec coactus, nec iuris ignarus, sed sui præjudicij conscient, eam facultatem concessit, videtur ipse quoque tacite vouere continentiam, vt nec petere possit, nec ipsi petenti sit reddendum, iuxta c. Qui uxorem 33. q. 5. Sed nescio vbi inuenierit prædictum continentiae tacitum votum in coniuge eam copiam faciente. Quia (vt bene aduertit Enriquez l. 11. de matrim. c. 15. num. 8.) illud est speciale in coniuge non iuris ignaro, permittente vt alter solemnis castitatis voto ligetur: & de hoc casu loquitur d. c. Qui uxorem. Quia cùm id votum solemne emitti nequeat altero non vouente continentiam, qui huius iuris conscient prædictam fecit copiam, eo ipso videtur vouere continentiam, ne sua licentia sit frustratoria. At vt valeat votum simplex omnimodæ continentiae de licentia alterius coniugis factum, non desideratur ullum votum in concedente. Quare egregie aduertit Abbas c. Charissimus, de conuers. coniug. num. 5. prestare consensem voto continentiae alterius coniugis, & voulere ipsum præstantem, ponit ut diversa in eo textu. Vnde sic dicendum existimo: suppono virum præstantem eam licentiam posse irritare validè id votum

votum absque causa, sed peccare mortaliter: & cum causa, nullam esse culpam; (vt dicendum est disput. tota 40.) & similiter vxorem posse quoad obligationem non redendi irritare, cum peccato mortali absque causa, quando semel licentiam concederat: & sine peccato, existenti causa iusta: (vt dicam disputat. 42. per totam.) Suppono etiam esse tacitam irritationem, quando coniux conscientis voti de licentia à se emissi, petit debitum: & si immemor sit, admonetur ab altero, & admonitus adhuc instat, esse (inquam) irritationem non absolutam, sed quoad illum actum: & in irritatione culpam esse: at semel voto irritato non esse culpam petere. Quia iam omnino extincta est obligatio voti. Quae latius dicam disp. 40. num. 22. & melius disp. 42. num. 30. His ergo suppositis dico si coniux, sitie vir siue femina, prius irritet votum illud de licentia sua emissum quoad non reddendum, siue peccat quia absque causa, siue non peccat irritando, minime delinquere eum petendo debitum, & alterum teneri reddere. Quia præmissa irritatione, non manet voti obligatio, quod licitum usum impedit. Si vero non prius irritet, at memor voti de licentia sua emissi, aut de illo admonitus ab altero, adhuc petat debitum, censetur irritationis voti pro illa vice, & ita peccabit petens quatenus irritat, si non adsit insta irritandi causa, at alter tenebitur reddere. Quia cessavit obligatio voti. Imò credo, dato nolle coniux irritare, vel retenta opinione, vt id non possit efficere, peccare coniugem qui contra prædictam licentiam petit debitum, & quidem mortaliter. Quia aduersatur voto de licentia sua facto, at alterum teneri reddere. Quoniam dans prædictam licentiam, cum nullum interuenient pactum, quale reperitur in voto communis consensu emissio: solum censetur concedere, vt alter se dedicet ad absolutam continentiam seruandam, & ipse tenetur religionis vinculo, nempe, voti de licentia sua emissi, non contravenire: at non abdicat à se ius iustitiae in corpus coniugis, quare si petat, erit sacrilegus contra votum, at alter tenebit reddere tanquam rem suam poscenti. Sicut dum prælatus facit copiam religioso vt vogueat abstinentiam, irritans siue causa peccat lethaliter peccato sacrilegij contra votum: at non abdicavit à se dominium per talem licentiam, ac proinde tenebit irritationem. Quare cautè hoc significans D. Bonavent. 4. d. 32. in expost. lit. num. 4. dixit, si vxor de licentia viri castitatem vogueat, & vir intendat simpliciter cedere iure suo, non teneri uxorem reddere. Vnde infero exigi vt alter coniux non habeat deinceps ius iustitiae, ac ita ipsi petenti reddendum non sit, vt ultra licentiam velit abdicare omne ius iustitiae, quod habet in corpus alterius, idque alteri intimer, ab eoque acceptetur: ut sit pactum (vt in simili dixi disputatione 6. numero 7.) Quod si haec iuris renunciatione facta, votoque emissio ab altero coniuge, iterum concedant sibi coniuges ius ad petendum & reddendum, licet id sacrilegium sit aduersus votum, attenebit factum: & similiter si is qui voulit de prædicta licentia, cum ea renunciatione, remittat renunciationem, iterumque concedat ius, tenebit factum: & iam deinceps tenebit reddere petenti: licet sit sacrilegium contra votum. Probatur, quia per votum simplex continentiae non redditur voulens incapax acquirendi ius iustitiae ad liberum usum coniugij: vt constat in matrimonium contrahente post votum. Ergo si coniugi obligato ex voto detur ius iustitiae de facto, & ab eo de facto acceptetur, vel detur illi qui concessit licentiam ius à se abdicans, ab eoque acceptetur, tenebit factum. Ut si quis contra votum vel iuramentum de non vendendo, vendat, tenet venditio. Nam ea renunciatione iuris quatenus est in favorem coniugis, iam ab ipso remittitur, & quamvis peccet remittens, quia acceptarat in Dei obsequium, voulens ipsi suum corpus, cum tamen non fiat acquirendi vel tradendi dominium in capax, erit remissio illa efficax & valida, at sacrilega contra votum. Quod idem dicens disputat. sequ. num. 15. quando vterque communis consensu voulit. Num verò tunc possit facta semel re-

missione & traditione sacrilega alter coniux irritare votum, vt non sit sacrilegium deinceps petere? dicemus disputatione 40. num. 22.

Vtrum autem licet coniugi de licentia alterius, votum simplex castitatis emittere? dicam disput. sequenti, n. 16. & 17.

Ad argum. n. 4. proposita resp. Ad 1. dic non cessisse: vt constat ex dictis n. 5. Estque diuersum in coniuge dante licentiam alteri vt profitetur. Quia dat licentiam vt traxit potestatem sui corporis alteri, atque ita omnino cedit iure suo. Ad 2. constat ex dictis n. 5. non ita amplè eam licentiam intelligi: quando autem ita amplè concederetur, diximus num. 7. ad quid obligatur. Ad confirm. constat ex dictis num. 2. vbi ostendimus ad quid conferat licentia. Ad tertium negatur conseq. Quia quando vterque communis consensu voulit, adeit pactum, facio vt facias, cedo iure meo, vt iure tuo cedas. At vbi licentia alterius vt alter vogueat, nullum est pactum. Ad quartum respondet Abbas eo. cap. Charismus, num. 3. non constare ex eo. tempus illud, ad quod votum emissum est, nondum esse lapsum. Et num. 8. exponit, vt tempus sit iam lapsum, & illud: Maxime si vir non voulit continentiam perpetuam: explicat, vt Maximè referatur ad votum temporale: vt si sensus, vitum posse debitum petere, maxime si non voulit continentiam perpetuam, sed temporalem, id est, etiam si maritus voulisset continentiam temporalem, cum tempus sit iam lapsum. Ad quintum negatur eam exceptionem esse legitimam. Quia votum illud non interdicit iure petendi concedenti licentiam.

Qvæstio II. An coniugi qui de licentia alterius voulit castitatem, teneatur reddere alter? Quidam aiunt mortaliter delinquere, si reddat. Probant primò, ex D. August. epist. 199. ad Egidiam, & refertur e. Quid Deo, 33. q. 5. ibi: Quod te non exhortarer, nisi quia tibi ad hoc ipsa consenseris. Vbi D. Agustin. virum qui uxore conniuite castitatem voulere, eam omnino feruare monet. Secundò, quia coniux non voulens ideo tenetur reddere voto astricto, quia absque eius permissione voulit. Quia ratio cessat, quando adfuit consensus alterius coniugis. Et confirm. quia adiuuans ad voulendum, adiunare minimè debet, quo votum infringatur, argumento ex l. Rem legatam, ff. de admend. leg. & c. fin. de verb. sign. Tertiò, quia voulens habita copia alterius coniugis, amittit ius petendi, sicut vterque amittit voulens communis consensu: ergo sicut in hoc eventu peccat mortaliter coniux reddens, ita in illo coniux dans licentiam, peccabit reddendo illi qui voulit. Quartò, quia eo ipso quod facultatem concedit, videtur renunciationem illam juris petendi debitum, quam facit coniux voulens, acceptare, non precise quatenus sit in favorem suum, sed præcipue vt cedit in honorem Dei. Ergo est sacrilegus ei postea reddendo. Ideo hanc sentent. tuentur Ioan. de Neapoli quolibet. 8. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 22. §. 3. Sylvest. Votum 5. q. 2. Nauar. sum. c. 12. num. 59. & c. 16. n. 31. Ludouart. Lopez 1. p. instruct. 8. 4. init. & c. 46. init. & §. vltimo. Manuel 2. to sum. c. 90. num. 5. Vega 2. 10. sum. c. 129. casu 77. & facit Ledesma 2. p. 4. q. 55. a. 1. fine, vbi dicit hunc non teneri reddere. Si enim non tenetur, peccabit cooperans sceleri petentis contra votum.

Sed probabilius est minimè peccare, imò teneri sub culpa mortaliter reddere. Ducor, quia votum non priuat voulentem iure iustitiae, quod habet vt alter coniux sibi reddat, qua ratione tenetur qui non voulit reddere debitum coniugi voto astricto (vt probauimus disp. 6. nu. 7.) Nec etiam licentia concessa per alterum coniugem ad voulendum: ea enim (vt num. 5. diximus) non derogat iuri petendi & reddendi, quod habet coniux, qui non voulit, nec inducit pactum aliquod iustitiae, per quod voulens abdicet à se ius iustitiae, (vt diximus num. 9.) Sed tantum operatur vt coniux voulens ex virtute religionis obligetur Deo ad non petendum (vt num. 2. explicuimus.) Ergo alter reddere tenetur. Ita docet Palud. 4. d. 32. q. 2. art. 2. concl. 3. num. 20. (sed alij innititur fundamento, quod non approbo,

approbo, sed disp. seq. illud confutabo, n. 17.) Veracruz 1. p. Specali, art. 15. fin. & appendix ad eundem 4. 15. ad fin. fol. 124. Enriquez l. 11. de matrim. c. 15. nu. 8. Barth. à Ledesm. dub. 20. de matrim. conclus. 1. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. cap. 243. num. 14. Quod maxime verum est. Nam etiam quando vterque coniux communis consensu vovit, non defunt, qui dicant teneri vtrumque reddere, (vt videbimus disp. seq. nu. 9.) Imò credo priori bimestri ante consummatum matrimonium, vel si coniux vovens dederit iustum diuortio causam, adulterium perpetrans, quo casu non est sub præcepto redditio debiti, sed spontanea, posse alterum voventi reddere: sicut licere tunc reddere coniugi, qui votum emisit absque dicta licentia, dixi disp. præc. n. 28. Et quando votum emissum est ante matrimonium: dixi disput. 6. num. 12. vbi id probau. Addo idem me credere, quamvis licentiam concederit coniux, qui non vovit, ad omnimodam castitatem vovendam, cedens omni iure iustitiae, quod ad petendum habebat: adhuc enim tenetur illi petenti contra votum reddere debitum. Nam alter cum nullum inierit pactum, nec iure iustitiae ad petendum cesserit, sed tantum se vinculo religionis voti Deo obligari, si contra votum petat debitum, exigit quod suum est, ac proinde est illi reddendum. Solus enim, qui non vovit, nullo inito pacto ex parte voventis, ius suum petendi à se abdicavit. Quod si qui vovit, renunciarit ius iustitiae, & ab altero renunciatio acceptetur, non poterit illi voventi reddi debitum: nisi (vt explicui n. 7. fine) iterum concedat illi alter coniux ius ad petendum.

12. Ad argum. n. 10. propolita resp. Ad 1. dic D. August. exp. sc̄e loqui, quando vterque coniux communis placito vovit. Ad 2. negatur eam esse rationem. Sed quia petit sibi legem iustitiae debitum. Ad confirm. dic illum non adiuare quo votum infringatur, nec id intendere: sed reddere debitum iustitiae. Sicut reddens numeros proprios, volenti eis meretricem conducere ad fornicandum, non cooperatur fornicationi. Ad 3. negatur antecedens. Quia non adest pactum aliquod, sicut dum vterque pari consensu vovet. Ad 4. dic voventem nullum ius renunciare, nisi in ordine ad Deum, cui soli per votum obligatur. Quod si ius iustitiae in alterum renunciaret, ab ipso que acceptaretur, iam dixi n. præc. in fine, non esse reddendū.

D I S P V T A T I O X X X V I L

Vtrum vota per coniuges, siue mutuo consensu, siue seorsum emissa, castitatis, religionis, non ineundi matrim. vel per virum, ordinis sacri suscipiendi vel religionis, vxorem autem castitatis: aut per alterum castitatis, per alterum vtrò religionis, licita sint, ac impedian debiti petitionem & redditionem?

S V M M A R I V M.

Ad quid obligent haec vota seorsum ab utroque coniuge facta? n. 1.
An si vterque matrimonio inito vovit seorsum castitatem, possit reddere priori bimestri ante consummatum, vel altero adulteranti? 2.
An concessatur votum mutuo consensu factum, si vterque seorsum & independenter ab altero, habita tamen eius licentia vovent? 3.
An dicens sic independenter, at cum licentia alterius vovit vterque castitatem, possit & petere & reddere, etiam priori bimestri anie matrimonii consummatum, vel si alter sit adulteri? 4.
Quid, si votum religionis communis placito emissum, an peccent ambo petendo & reddendo, etiam tempore nouitatus? 5.
Quid, si votum non ineundi matrimonii, communis assensu factum? 6.
Quid, si communis placito vir voveat ordines suscipiendo, & uxor castitatem? 7.
Quid, vbi communis assensu alter religionem & alter castitatem promittit? 8.
Quid, si vterque communis placito votet continentiam? Refertur opinio, 9.
Neuserit possit tunc petere & reddere, 10.
Quid, si alter tunc fornicetur? 11.
An alter aut utroque fornicante, possit Ecclesia eos ad cohabitandum agere? Et enodatur c. Tua, el 2. de iure iur. n. 12.
An coniuges possint id mutuum simplex communis placito votum castitatis emissum, aut si iam alter ritè ad ordines promotus sit, aut alter seu vterque professus rem habentes, peccent perinde ac si coniuges non essent, vel renuantur aperire se coniugatos esse? 13.

An absolvantur à mutua cohabitatione & aliis obsequiis, voto castitatis communis placito emiso, ita ut licet alteri ad religionem transire? 14.
An si hoc voto emiso, tradant iterum sibi coniuges mutuum corporum potestatem, peccent, at possint petere & reddere? n. 15. & ibi remissum, an fas sit coniugibus id votum postea irritare?
An licet alteri coniugi de licentia alterius, vel utrique communis consensu, id castitatis votum in seculo emittere? Refertur opinio, n. 16.
Proponitur sententia authoris. Et enodantur c. Tua, el 2. de iure iur. & c. Si vir & uxor, 27. q. 2. & c. Veniens, de regul. n. 17.
An pactum mutuum absque voto nec petendi nec reddendi validum sit.
Proponitur quadam opinio, n. 18.

Validum est, & possunt ambo remittere, & petere & reddere, 19.
Quid, si iuramento firmatur? Et quando iuramentum quod pietatem concernit, alteri praesumit, possit ab ipso remitti? n. 20. & quid si alter aut vterque seorsum vovet castitatem? eod. n. 20.
Non tenetur alter reddere, n. 21.
Tenebitur si videat alterum periculum incontinentia expositum, n. 22. & ibi, an semel vel iterum concubentes si coniuges consequantur pactum remittere?
Potest vterque petere per modum amicitiae, non tamen exigere, n. 23. & ibi, quid, si alteri imminet incontinentia periculum, an possit cogere?
Soluuntur argum. n. 24. & ibi, an sit remissio & confessio iterum iuris, dum coniuges post mutuum castitatis votum petunt debitum.

Et quidem quando non mutuo consensu, sed teor-
sum hæc vota emissa sunt, absque alterius coniugis licentia, idem prorsus dicendum est, ac si alter coniux vovisset post matrimonium absque alterius licentia. Ad id enim ad quod tenebitur altero coniuge non vovente (de qua obligatione egi tota disp. 35.) tenebitur vterque. Quia vterque vovit independenter & absque alterius licentia: ac proinde vtrumque votum suum ligabit authorem. Atque ideo sicut votum castitatis ab utroque coniuge ante matrimonium emissum, vtrumque astringit ad non petendum debitum, & ad reddendum tenentur ambo, (vt dixi disp. 33. n. 8.) Ita post matrimonium emissum absque licentia, eundem effectum & obligationem parit. Ut bene docent Angelus Matrimonium 3. impedim. 5. n. 5. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 46. §. Vtrum quando. Quamvis Rosella verb. Impedimentum impedim. 4. n. 6. Sylvest. Matrim. 7. q. 5. dicto 6. Guillerm. Rubion. 4. d. 38. q. 1. art. 1. concl. 3. afferant neutrum coniugem eo voto ligatum, siue ante matrim. siue post, posse debitum reddere. Quos reprobaui supra, disput. 33. num. 8.

Imò licet, quando ante matrim. vterque coniux vovit castitatem, neuter possit debitum priori bimestriante matrimonii consummatum reddere, nec innocens voto eo astrictus alteri adulteranti, (vt probau. disp. 6. num. 14.) At in praesenti casu, quando post matrimonium id votum factum est ab utroque, distinguendum est ac dicendum, sicut distinx. & dixi disp. 35. n. 23. & seq. quando alter solus id votum emisit absque alterius licentia.

Nec existimo esse mutuum consensum, quando vterque seorsum vovit de licentia alterius, independenter tamen alter ab altero, & non per modum reciprocæ conventionis. Ut si nunc maritus obtenta vxoris licentia vovat castitatem, & eo voto facta petat similem licentiam vxori à viro, eaque obtenta vovat: ita ut minimè fuerit inter eos mutuum pactum initum, vovo ut voveas. Quia in priori euentu nullus adest contractus, nullaque conuentio: in posteriori autem est, facio ut facias. Atque ita videtur lenire Sotus l. 7. de iust. q. 3. a. 1. vers. Argumentum autem: vbi votum mutuo contentu emissum, ait esse quoddam genus mutui contractus, facio ut facias. Et Lud. Lopez num. præced. alleg. vbi dicit tunc esse tale votum, quando vterque coniux vovet cum hac conditione, vovo ut voveas.

Quando autem vterque coniux vovit castitatem post matrimonium, habita prius licentia, at non mutuo consensu, sed seorsum & alter independenter ab altero, si licentia fuit absolute ad vovendum, neutri licet debitum petere propter votum castitatis utriusque, at utriusque petenti est reddendum. Quia vterque sacrilege aduersus votum exigens debitum, ius iustitiae, vt sibi reddatur, retinet, (vt dixi disp. præced. num. 5. & 11.) Et de priori bimestri, vel si alter adulteretur, distinguendum est eodem pacto, quo eadem disp. præced. n. 6. dixi, quando alter solus de licentia alterius vovit. Quia (vt ibi num. 5. probau.) ea li-

centia

centia est ad solum non petendum, & nullo modo claudit non reddere. Quod si licentia fuerit ad vouchendam omnimodam castitatem, adhuc vterque tenebitur alteri reddere, (vt probauit disp. præc. nu. 11.) At priori bimestri ante consummatum matrim. neutri licebit reddere: si tunc fuerit id votum ita factum. Quia redditio est spontanea, ac quilibet tenetur voto castitatis perfectæ, ac proinde abstinere à redditione, quando matrim. non constringit reddere. Sicut si ante matrim. alter vouchet castitatem, teneretur in hoc casu non reddere, (vt probauit disp. 6. n. 14.) Atque similiter altero adulterante tenebitur innocens, qui sic voulit, ei non reddere, (vt dixi eo. nu. 14.) At adulterant tenebitur reddere innocentii petenti. Quia innocens est liber à reddendi obligatione, ac subin deratione sui voti tenebitur abstinere. Nocens autem minimè liber est, quare alteri, quamvis sacrilegè petenti, negare non poterit debitum. Quod si vterque ius iustitiae omnino abdicari, ab altero que acceptetur, neuter poterit alteri debitum reddere, nisi ambo iterum sibi ius concedant: vt dixi disp. præc. n. 11.

Si autem votum sit religionis communi consensu ab utroque coniuge emissum: si ante matrimonij consummationem contingat: videtur peccari consummando prima vice, sicut si alter solus tunc vouchet religionem, peccaret mortaliter consummans, siue petendo siue reddendo, (vt probauit disp. 33. n. 14.) Non enim votum alterius coniugis alterum ab onere proprij voti adimplendi relevat, imò confert, vt magis ligetur. Cum utroque communis placito vouchent ceteri propterea iniuria matrim. prius inita, quæ obligationi voti perfectæ obstat posset. At dicendum est minimè eos coniuges peccare, siue petendo siue reddendo. Et ratio disparitatis est. Quia quando alter solus voulit religionem, seu vterque etiam de licentia alterius, non tamen communi consensu, & per modum pacti, teneratur vterque independenter ab altero religionem ingredi, quod praestare non potest semel consummans, ac proinde lethaliter delinquit, quasi se impotentem reddens, quo votum expletat. At quando vterque communis consensu voulit, potest vterque æquè implere votum, si matrim. consummet, ac ante: & licet antea posset alter ingredi altero nolente, secus autem post, atque ita impotentior videatur effectus ad votum explendum: at minime tenetur ingredi, altero ingredi nolente. Cum per modum pacti se obligari vterque, ac subinde altero implere nolenti, alter liber est. Quod si vterque velit ingredi, potest æquè consummato matrim. ac ante consummationem. Nec votum illud religionis impedit debiti petitio nem aut redditionem, quando haec non impediunt facultatem ingrediendi. Cum non sit votum calitatis. Sic ut nec tunc fornicando sacrilegi essent illi contra votum. Nec potest dici statim eo voto emiso, cum statum velint mutare, abdicasse à se eos dominium ac ius corporum. Quia simplex promissio religionis non est abdicatio usus coniugalis, ut pote, qui voto minimè aduersetur, sed est promissio assumendi statum, in quo ei usui voto solemniter renunciabitur. Credo tamen neutrum coniugem teneri ad reddendum alteri, ante matrim. consummationem. Non quidem priori bimestri, quia nec secluso voto ad id tenetur, neceo transacto. Quia potest cogere alterum, vt fidem pacti seruet, & religionem ingrediatur, quod si nolit, potest se illæsum conseruare, vt altero inuitu possit ingredi. Quod efficere non posset transacto eo bimestri, eo voto absque communi consensu emiso, nisi statim ingredieretur religionem, propter iniuriam matrimonij. Quod si votum id religionis communi placito ab utroque coniuge emissum sit post matrim. consummatum: à fortiori neuter peccabit exigendo vel reddendo, imò nec anno nouitiatu. Quia ante professionem neuter tenetur ad castitatem. Peccabit tamen lethaliter ille, qui est in mora implendi votum. Alter autem paratus implere, vacat culpa. Quia nec tenetur nec potest ingredi altero non ingrediente. Existimo autem neutrum in eo euentu teneri red-

dete. Quia promittendo religionis ingressum, renuntiantur iuri exigendi, seque videntur mutuo ab hac obligatione absoluisse. Cùm ad hoc statum mutandi facultatem sibi ipsis concesserint coniuges, vt perpetuò abstineant: vt bene docer Cardin. Hugo, explicans illud i. Corinth. 7. Nisi ex consensu ad tempus in exposit. morali. Itaque habent adhuc mutuum ius & dominium, vt licet & amicabiliter debitū petant, non tamen vt exigant, seu cogant ad reddendum. Quoniam haec duo iura separati possunt mutuo pacto: sicut priori bimestri, vel quando alter adulter est, separantur. Potest enim illo bimestri vterque amicabiliter petere, vel adulter ab innocentie, non tamen exigere.

Si votum sit solum abstinendi ab alio matrim. ineundo, nil confert licentia, nec si emittatur ante vel post matrim. consummatum. Cùm enim nihil officiat præsenti matrimonio, quoad petitionem vel redditionem debiti, sed eo soluto implendum sit, nil præstabit ea licentia.

Si autem communi consensu vir voleat promotio nem ad ordinem sacrum, eumque statim suscipiendum constante matrim. vxor vero continentiam, si vxor non sit sexagenaria, aut si eius ætatis sit, vt suspecta sit de incontinentia: neutrum votum obligabit, siue factum sit ante matrimonium consummatum, siue post. Ratio est. Quia ad ordines nequit vir promoueri ex sola vxoris licentia manentis in seculo cum voto continentia, nisi vxor sexagenaria sit, ac de incontinentia non suspecta, (vt diximus lib. 7. vbi de ordinis impedimento.) Atque proinde votum illud, ac de re sibi illicita & impossibili, fuit inualidum. Et consequenter tale erit vxoris votum continentia seruandæ. Cùm enim non absolutè voverit, sed per modum contractus, facio vt facias, eo ipso quod votum alterius fuit irritum, hoc minimè obligabit. Si autem vxor sit sexagenaria, & minimè suspecta de incontinentia, valebit utrumque votum. Id enim sufficit, vt vir ad ordines promoueri valeat. Credo autem ante promotionem viri ad ordinem sacrum, fas esse utique petere & reddere. Quoniam votum ordinis sacri non impedit usum coniugalem nondum ordine suscepit. Votum autem continentia vxoris, quod saltem petitioni in ipsa obstat videtur, non obligat, donec vir suum votum expletat suscipiens ordinem sacrum. Est enim non absolutum continentia votum, sed pendens ab ea conditione, facio vt facias. At neuter reddere tenebitur, vt in simili dixi nu. 5. fine. Quod si obijcas, votum mutuo consensu continentia ab utroque coniuge emissum obligare altero non implente votum, sed fornicante, (vt nu. 11. dicimus) dic non esse simile. Nam cùm, vbi votum est mutuum continentia, vouchens maneat efficaciter obligatus ad continentiam, quam voulit, nec huic obligationi obstat fornicatio subsequens, manebit subinde alter coniux, qui pactum iniit, obligatus. At cùm alter coniux voulit se ad ordines sacros promouendum, minime pactum implet efficaciter, donec promoueat, ac subinde alter coniux non tenebitur interim stare pacto. Nisi expresse intenderit ex tunc omnino & independenter ab alterius obligatione se astringere. Quod in pacto non præsumitur.

Quod si communi placito alter coniux castitatis, alter utero religionis voto astringantur: & qui castitatem voulit, habeat conditiones requisitas, vt cum solo voto castitatis 8 ipsius possit alter religionem ingredi. Ut quia est sexagenarius, nec de incontinentia suspectus, tunc siue ante matrim. ratum, siue post, fiat votum, neuter peccabit petendo nec reddendo; licet vterque suum votum tanquam licitum & possibile implere teneatur. Prob. quia non peccabit qui voulit castitatem. Eo quod non tenetur ad votum, donec alter impletat, (vt num. præced. dixi.) Nec qui religionem. Quoniam non tenetur ad castitatem ex vitali voti, donec in religione profiteatur. Nec consummans matrim. redditur impotentior: cùm possit in eo euentu, etiam consummato matrim. altero inuitu religionem ingredi. Et intellige, qui voulit castitatem, non peccare tunc petendo: nisi expresse (vt eodem num. præced.

fine dixi) intenderit ex tunc se obligare independenter ab altero. Si vero alter coniux duplum illam conditionem requisitam non habeat, ut cum solo voto continentiae ipsius in seculo manentis possit alter ad religionem transire: & matrim. nondum consummatum sit, delinquit lethaliiter, qui votum religionis emisit prima vice consummatio, siue petat, siue reddat. Quia se impotentem efficit ad implendum votum. Eum vero, qui votum castitatis emisit, peccare: siuaderi videtur, quia, siue petat, siue reddat, cum utrumque tunc sit voluntarium, cooperatur peccato illius, qui religionem voulit: ac se impotentem reddit quo votum possit constante matrim. seruare. Nam eo semel consummato, saltē deinceps tenebitur reddere. At sic dicendum est. Cum id continentiae votum obliget dependenter ab impletione voti ingressus religionis alterius: nec sit expectandum toto vita curriculo, ut alter implete, sed tempus moderandum prudentis arbitrio attentis circumstantijs occurrentibus, dum voulens non est in mora adimplendi religionis voti, peccabit alter coniux, qui voulit castitatem, siue petat siue reddat. Quod aperte probat ratio allata. At si clāplo eo tempore, quo arbitrio prudentis tenet implere, admonitus nolit religionem ingredi; tunc coniux, qui continentiam voulit, non tenetur reddere. Quia potest velle, ut stetur contra initio, & seruare suum votum. Potest tamen deinceps petere & reddere. Quoniam eximitur a proprij voti obligatione, altero nolenti suum votum exequi, eo quod dependenter & per modum contractus vouerit. Sicut quando duo contraxere sponsalia, & alter iniuste resilit, vel est in mora, & requisitus non celebrat matrim. stans fidei præstite, innocens est a sua promissione liber: potestque, si velit, cogere alterum, ut fidem seruet. Semel autem iam consummato matrim. cum votum religionis impleri nequeat, qui id emisit, potest petere, & tenetur reddere. Quia id votum minime impedit usum coniugij semel iam consummati. At tenebitur ad religionem, quoties ratione diuortij, aut dissolutionis matrimonij, sibi ingredi licuerit. Quia votum illud non est extinctum, sed suspensum. Nam fuit in culpa consummando, cum semper antea teneretur ad religionem. Is vero coniux, qui solam castitatem voulit, et si culpabiliter consummavit, poterit deinceps petere & reddere, donec accidat casus in quo alter possit & velit religionis votum exequi. Cum eo non implente, nec ipse teneatur. Et soluto matrimonio morte illius, qui religionem voulrat, nec votum executioni mandauit, non tenebitur continere: ob eandem rationem. Accidente autem casu, in quo fas est alteri religionem ingredi: cum tunc possit utique votum implere, ad id tenebitur: nec poterit, qui votum castitatis emiserat, tunc reddere. Ne iterum in adimplendi mutui voti impotentiam incidant ambo. Quod si tunc nolit, qui voulit religionem, implere, sed sit in mora reputabitur, ut ante consummatum matrim. dixi. Quoniam iam non est in culpa, & alter non implet. Quare iam deinceps non tenetur suo voto. Si tamen absque culpa sua consummavit matrim. qui castitatem voulrat: quia alter fuit in mora, & noluit implere: manet omnino liber a voto castitatis. Quamuis alter non maneat liber a voto religionis, quo Deo astrictus est: & quamuis dependenter ab obligatione alterius per alium non stetit, sed sua culpa ipsum exemit: quare manet obligatio in ordine ad Deum. Et utroque partice culpæ manet (ut dixi) similiter ligatus voto religionis implendo, dum licuerit. Quia tunc similiter alter astringitur voto castitatis eodem tempore implendo. Et haec, quando id votum mutuum emissum est ante matrimonij consummationem. Quando vero matrimonio consummato emissum est: si qui voulit castitatem, habeat conditiones requisitas, ut alter possit ingredi religionem, iam hoc eod. num. in princ. dixi, quid sentendum sit. Si autem ea conditiones in ipso desiderentur, & votum sit factum, ut constante matrimonio impletur, neutrum votum obligat. Quia votum illud religionis est rei prohibitæ, & quæ im-

pleri nequit, & proinde nec ipsum obligabit, nec alterum castitatis, quod ab ipso dependet.

Potissima autem difficultas hic disputanda est, quando utique coniux communis voluntate castitatem voulit. Quidam autem neutrum posse petere, at utrumque teneri reddere. Primo, quia cum matrimonium duret, non est amissum dominium corporis, nec coniuges liberi manent a seruitute reddendi, nec ius iustitiae plenè renunciatum erit. Et confirmatur, quia tunc coniux petens, solius religionis voti reus est, cum tanquam verus coniux ius retineat iustitiae: quando autem coniux solum in religionem delinquit petendo, tenetur alter reddere. Ut cum coniux voto castitatis ligatus petit ab eo, qui votum non fecit, tenetur hic reddere. Secundo, quia videtur nil interessere, si matrimonium maneat integrum, cum neutri coniugi exigere aut reddere permittatur. Tertio, quia si alter solus voulit de licentia alterius, non censetur voulens, nec dans licentiam, renunciare iuri suo: (vt diximus disput. præced. num. 5. & 11.) ergo nec quando utique mutuo consensu voulit: votum enim alterius superadditum non variat naturam prioris voti. Quartio, quia coniuges sic voulentes, validè emittere possunt sibi hanc renunciationem iuris, & non peccabit tunc reddens (vt dicimus num. 15.) At eo ipso quod a se petunt debitum, voluntque ambo copulati, censentur sibi ipsis pactum remittere. Sicut disput. præced. n. 7. dixi, quando alter coniux dedit alteri licentiam voulendi omnimodam castitatem, esse tacitam irritacionem, si mox voti conscientia petat debitum, saltem quoad illum actum, ac proinde alterum non peccare tunc reddendo. Quinto, quia saltem ubi coniuges non habent conditiones, ut liceat alterutri religionem ingredi, altero voulente continentiam in seculo, nempe, ut manens in seculo sit sexagenarius, ac non suspectus de incontinentia, videtur id mutuum votum esse illicitum, posseque ab altero reuocari, ac subinde teneri alterum reddere. Quia id statutum est in voto solemnzi propter incontinentia periculum in altero coniuge: cap. Cum sis, de conuers. coniug. quod maius est dum utique votum simplex castitatis emitit in seculo. Cum cohabitare teneantur (vt dicimus n. 14.) Atque ideo hanc sententia tenuerit Veracruz. 1. p. spec. a. 15. fine, & in append. ad eum a. sub fin. f. 124. Idem tenent alij viri docti, ut referunt dicentes non esse improbatum Emm. Sa, & Petrus de Ledesma. num. seq. allegandi. Et Palud. 4. d. 32. q. 2. art. 2. num. 20. censet altero reuocante teneri alterum reddere, nisi utique dum voulit, esset senex, ac non suspectus de incontinentia. Diciturque argumento quinto proposito. In Palacios 4. d. 32. disp. 2. f. 717. vers. Hec commemorasse, ait generaliter alterum coniugem non teneri reddere, quamdiu alter non reuocat, secus altero reuocante.

Sed dicendum est neutrum sub culpa mortali posse petere aut reddere. Primo, quia tunc utique cedit iure suo, & liberat alterum a seruitute, & proinde neuter ratione matrimonij tenetur reddere: & rursus voto castitatis obligatur continere, quandocumque sibi per matrimonium licuerit. Secundo, prob. ex D. August. epist. 199. ad Ecclitiam & referruntur c. Quod Deo 33. q. 5. ibi: Quod Deo pari consensu voulterat, perseveranter usque in finem reddere debuisti, a quo proposito si ille lapsus est, tu saltem instantissime perseverera. Atque ita sustinent ex Iurisperitis, Innoc. c. 1. fine, & c. Dudum. n. 4. de conuers. coniug. Ioan. Andr. eo c. 1. n. 2. vbi Cardin. q. 3. Anton. eo c. Dudum. n. 18. Abbas d. c. 1. n. 6. & c. Charissimus, eodem t. num. 6. Anch. d. c. Dudum. n. 12. & c. vn. nu. 3. de voto in 7. Henricus c. Tua nos. n. 4. de iureiur. Ioan. de Friburgo sum. cōfess. l. 1. t. 8. q. 46. Turreo. d. c. Quod Deo. n. 2. Sylo. Votum 5. q. 2. fine. Tabiena Matrimonij 1. q. 3. §. 4. Nauar. sum. c. 12. n. 59. & c. 16. Lat. n. 3. Hisp. n. 32. Brunellus de sponsalib. concl. 30. n. 14. Vgolin. de matr. c. 10. n. 2. fine. Stunica de voto q. 3. n. 6. 4. Ant. Gomez super bullā Cruciat. clausul. 10. n. 66. Et ex Theologis, Alb. Magnus 4. d. 32. q. 7. Abulens. cap. 30. Num. q. 86. fine. Ioan. de Neapoli quodlib. 8. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 22. §. 4. Suppl. Gabr. 4. d. 32. q. vn. a. 2. conclus. 7. vers. Quid si utique Sotus 4. d. 27. q. 1. a. 4. vers. Id autem. Ledesma

Ledesma 2.p.4.q.55.4.1.fine. Enriquez lib.11.de matrim. c.15.n. 8.Aragon 2.2.q.88.a.3.dub.vlt.Philiare.de offic.sacerd.to.1.p.2. l.3.c.4.9.Excipitur in concl. Emm.Sa sum.verb. Debitum coniugale,§.Potesit qui non voulit. Ludouic. Lopez 1.p.instruct. c.46.§. Vtrum quando,&c.83.init. Manuel 1.to.sum.2.edit.c.243.nu. 14.to.2.c.90.n.6. Petr. de Ledesma.de matrim.q.53.a.1.dubio 2. quod mouet post 2.dubium principale. Vega 2.to.sum.c.129.casu 68.Azor lib.11.infir.moral.c.21.q.5.

11 Quamvis autem alter ex his coniugibus post mutuum illud castitatis votum fornicetur, minimè eximitur alter à voti proprij obligatione. Quia obligatio vnius ab alterius obligatione pendet, non antem ab obseruantia voti alterius (vt declarauimus simul respondentes obiectioni aduersus hoc n.7.fine.) Sic Abbas c. Charissimus, nu.7.de conuers.coniug.D. Anton.Sylu.Brunellue, Enriq.num.preced.allegati. Nauar.sum.c.12.n.59.

12 Difficultas tamen est, an esto altero fornicante, non eximatur alter à voto, nec fas sit petere coniugis restitucionem, possit iudex Ecclesiasticus ex officio compellere eos ad cohabitandum, quo incontinentiae consulari. In varias quidem sent. DD. dimisi sunt. Quidam enim affirmant ex iudicis officio compellendos esse, per c. Ex Literis, de diuortiis. Sic Glos. c. Noſte, fin.30.q.1. & c. Quod Deo, verb. Perseuera 33.q.5.Hofſt.c.Tua, el 2.nu.2.super verb. Commorari, de iureiur. vbi Ioan. Andr fine. Anchār.n.4.Bellamora num.4. Sed hanc sent. merito reprobat Abbas c. Charissimus, nu.7.de conuers.coniug. & Alex.de Neuo d.c. Ex literis, n.7. & ibi Prepos. nu. 5.Greg. Lopez l.8.ad fin.t.2.p.4.quia c. Ex literis loquitur, vbi absque voto matrim. ob alterius adulterium separatum fuit, tunc enim si innocens in adulterium labatur compensatione hinc inde facta, ad pristinum statum matrim. restituitur. Secus vbi obligatio est Deo per votum acquisita. Et disparitatis ratio est, quia in priori casu separatio fuit in favorem innocentis, quo nocente efferto cessat favor, atque delicta compensantur. In posteriori autem fuit in cultum Dei cui castitas dicata est, ac proinde nulla est compensatio. Alij verò dicunt utroque fornicante compulsionem ad cohabitandum faciendum à iudice esse. Quod videtur innuere D. August. epist.199.ad Ecditiam, & refertur c. Quo Deo 33.q.5.ibi: A quo proposito si ille lapsus est, tu saltem instantissime perseuera. Ergo secus videtur dicendum utroque laplo. Et clarius id probari videtur ex c. Tua, el 2. de iureiur. in fine. ibi: & adulterium utrinque fit commissum. Sic Imola ibi n.2.vers. In glossa secunda. Sed nec hoc placet. Quia c. Quod Deo, solum narratur factum lapsus alterius, nec vis efficitur in lapsu solo alterius, sed quia lapsus minimè liberat à voti obligatione. Et d.c. Tua ponderatur utrinque adulterium commissum esse, ne coniuges sibi adulterium obiicere possint, sed mutuo compensetur. Ut bene aduerit ibi Innoc. nu.vn. Compelluntur autem illi coniuges cohabitare, quia non amore continentiae, sed temerariè iurat separationem, (vt n.17. ostendemus) ideo alii sentiunt cogendos esse ad cohabitandum, siue uterque, siue alter lapsus sit, quando est suspicio perseuerantia in peccato: secus eo periculo & suspicione cessante. Sic Abb. d.c. Tua, n.6. Sed melius Alex.de Neuo eo c. Tua, nu.9. & 10. ab his omnibus recedens, sentit minimè posse hos cogi ad cohabitandum, sed alijs medijs, aut procurata voti dispensatione, illi incontinentiae periculo subueniendum esse. Quoniam dictu absurdum est, peccatum à voti obligatione eximere.

13 Dubitabis autem, num grauius delictum sit, post illud mutuum castitatis votum coniuges copulari, quam si alter ad solutam feminam solutumve virum accedit? Id enim affirmant Glos. c. Ministri, verb. Proprie 81.d. & ibi Hugo & Laurentius, Archid. c.2.nu.1.vers. Quem patitur, de filiis presb. in 6.Ioan. Andr.c.Literas,nu.9.&c ibi Henric.fine, de filiis presbyt. Quia accedendo tunc ad proprium coniugem, est sacrilegium dupli ex parte, ob mutuum votum. At Cardin.eo c. Literas,nu.1.opposit.1.maius peccatum agnoscit in accessu ad solutam solutumve. Sed dicendum est, prius delictum esse quodammodo grauius. Quia utrumque est sacrilegiū,

Th.Sánchez de matrim. Tom.3.

quodammodo etiam leuius, licet uterque coniux profesus sit. Quia est accessus inter veros coniuges, & ita non afficitur fornicationis labo, hec adulterij, sed solius sacrilegij. At simpliciter hoc delictū esse leuius. Quia ex parte coniugis peccantis, iam est sacrilegiū, accessus ad solutā solutumve: & insuper est adulterium, quod præpōderat sacrilegio quod in priori delicto reperitur ex parte alterius coniugis. Atque ideo existimo in confessione detegendū esse, fuisse accessum ad proprium coniugem, contra mutuum votum, mutuamve professionem. Quo exprimatur circumstantia aggrauans sacrilegij dupli ex parte admisi: & minuens, & excusans à fornicatione & adulterio.

Quamvis autem tali voto castitatis mutuo consensu e- 14 misso, absoluantur coniuges à debiti coniugalis vnu, minimè tamen à mutua habitatione aliis obsequiis absoluuntur. Quia illa non pendent à debiti obligatione. Sic Ant. & Cardin. quos statim referā. Turrec.c. Quod Deo 33.q.5. n.2. quod etiā aduertimus hoc q.li disp.5.fine. At existimo non teneti in eodem lecto accubate. Tū propter magnū incontinentiae periculū. Tum etiam, quia ea cohabitatio ad solū debitum coniugale persoluendum desideratur. Quae obligatio hic cessat. Imo & lectum separare tenentur, vbi probabile esset incontinentiae periculū. Ex his deducitur, neutri coniugi licere in eo euentu ad religionem transire, altero inuito, licet manēs in seculo esset sexagenarius, ac non suspectus de incontinentia. Quia iura tota t.de conuers.coniug. ultra hoc, coniugis licentiam postulant: & ne debitis alijs obsequijs se coniuges defraudent. Sic Innoc. c. Dudum, n.4.de conuers.coniug. vbi Ioan. Andr.n.7. fi. & c.1.n.2.eod.t.vbi Ant.n.6. & d.c. Dudum 18. Card. d.c.1.q.3. & d.c. Dudum q.1.fin. & ibi Anchār.n.12. & c. vñ. n.3. de voto in 6. Astensis sum.2.p.l.8.t.10.a.2.q.8. Ioan.de Friburgo sum. confess.1. t.8.q.46 fi. Sot. 4.d.27.q.1.a.4.ad fi. vers. Quod si cōtra arguas.

Quod si post mutuum illud castitatis simplex votum, remittant sibi coniuges renunciationem illam iuris petendi a reddendi, quām vouendo fecerant, iterum sibi conferentes exigendi potestatem, sacrilegi effractores voti erunt: ac tenebit remissio, & iam deinceps uterque tenebitur alteri reddere, tanquam ad pristinam seruitutem redactus: petere tamē non poterit obstante voto. Ratio est. Quia votum simplex castitatis nō aufert corporis dominium, nec impedit valorem translationis in aliū. Ut constat, cūm validē aduersus tale votum matrimon. ineatur. Quod si opponas, hoc videri irritationē, & neuter potest irritare id votum. Dic nō esse propriè irritationem, & per se, sed quasi per accidens, & indirectam. Quia non obstante voto habet uterque proprij corporis dominij ad illud quamvis sacrilegē transferendum. Utrum autem possint id votum irritare, vbi semel sibi renunciationem remiserunt, atque irritationē facta possunt petere & reddere: dicam disp.40. num.22. Qualiter autem non sit renunciationis remissio, vbi coniuges illi pertinet à se debiti, voluntque copulati explicabo nu.24.in foliū ad 4.

Sed utrum licitum sit tale votū simplex castitatis mu- 16 tuo consensu emīlū? Quidā negant. Ducūtur argum.5. quod n.9.proposui. Sic Palud. 4.d.32.q.2.a.2.n.20. limitās, nisi uterque coniux sexagenarius sit, ac de incontinentia minimè suspectus. Supplēm. Gabr. ibi q.vn.a.2.vers. Quid si uterque, post 7.concl. Et quidam antiquiores, teste Glos.c.Tua, el 2.verb. Cōmorari, de iureiur. Potestq; probari ex c. Si vir & vxor 27.q.2. quod est Eugenii 2.in Syn.Rom. c.36.ibi. Si vir & vxor diuertere pro sola religiosa inter se cōserint vita, nullatenus sine Episcopi conscientia fiat. Et ex c. Tua, el 2. de iureiur. & c. Venies, de regul. vbi iuramentū mutū separādi matr. factū à coniugibus, appellatur temerariū, & minime seruandum.

Verum id votum esse licitum, aperte testatur D. August. epist.199.ad Ecditiam, & refertur c. Quod Deo 33.q.5.ibi. Tanto sanctius inter vos coniuges manebatis, quanto sanctiora ac concorditer placita seruabatis. Idem D. Greg. l.9.epist.39. ad Theologam, & habetur c. Sunt qui dicant 27.q.2.ibi: Si vero utrisq; conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? Et ratio est aperta. Nam nulli eo voto irrogatur iniuria:

AAA a con-

coniuges enim cedunt iure suo. Et quamvis iure canonico non sufficiat hoc ut alter possit ad ordines sacros trahere, ad religionem, vbi minus est mutuae copulae periculum; at sufficit ad mutuum simplex castitatis votum. Disparitatis autem rationem assignant *Hofst. Anton. & Imola*, quos num. 12. retuli. Quia si alter vel uterque fornicetur, nullum superest remedium, vbi alterius vel utriusque coniugis votum est solempne. At vbi est simplex, consulter illi periculo Ecclesia, cogens eos ad cohabitandum. Sed hoc reprobauit eo n. 12. Ideo melius dic cum *Soto* 4.d.27.q. 1.a.4.ad fin. vers. Quid si contra arguas, rationem disparitatis esse. Quia vbi votum est simplex, periclitante continencia potest facile remedium adhiberi, obtinendo dispensationem. Secus vbi votum est solempne. Et ex hoc soluitur s. illud argu. propositum n. 9. Nec obstant c. Si vir & uxor, nec c. *Veniens*, & c. *Tua*, quae pro contraria sent. retuli num. præced. quia ad c. Si vir, respondet ibi *Glossa verb. Consuetudina*, illam licentiam esse de consilio, vel textum loqui, vbi coniuges monasterium construere volunt, ad quod transierant. Ad c. autem *Tua*, respondent ibi *Innoc. n. vn. Ioan. Andr. n. 2. Ant. n. 2. Abbas n. 3. Alex. de Neu n. 2. Imola initio. Bellameria initio*, eos coniuges non amore continentiae fetuandæ id iurasse, sed ex causa iniusta & passione. Atque eodem modo responderet *Glos. ad d.c. Veniens*, verb. *Illicitum*. & dicit eodem pacto intelligi d.c. *Tua*. Et ideo huius sentent. sunt *Glossa eo cap. Veniens*, verb. *Illicitum*, & eo c. *Tua*, verb. *Commorari*: vbi *Innoc. n. vn. Hofstiens. n. 2. super verb. Commorari. Ant. n. 9. Bald. n. 3. Abbas n. 4. Alex. de Neu n. 8. Imola n. 2. vers. In glossa 2. Henric. n. 4. Astenf. sum. 2.p.l. 8.t. 10.a.2. q. 8. Maioris 4.d.32. q. 2. ad fin. Victoria sum. de matrim. n. 280. Sotus 4.d.27.q.1. a. 4. vers. At vero circa mortem. *Petr. de Ledesma de matrim. q. 6. 4. a. 4. dub. 1. concl. 5.* explicans siue uterque coniux voluntate communi, siue alter de licentia alterius id votum faciat. Et ita dicendum est id votum esse licitum de se: posse tamen interuenire culpam venialem imprudenter voven- di, ratione periculi incontinentiae, cui videntes suberant. Quare cautè *Sotus proxime citatus* dixit, vbi ambo incontinentiam non timent, posse eos id votum emittere.*

18 Haec tenus de mutui voti obligatione disseratum est. Iam de obligatione mutui pacti absque voto disputandum occurrit. Dubitur ergo, an mutuum pactum abstinenti omnino ab actu coniugali obliget? *Hugo Cardin. 1. Cor. 7. in expost. morali*, explicans illud, *Nisi forte de consensu ad tempus*, ait, pactum non petendi validum esse, secus de pacto non reddendi, tale enim pactum culpa non caret, nec seruandum est.

19 Sed dicendum est pactum non petendi, nec reddendi mutuo coniugum a sensu initum, validum esse, posse tamen utrumque coniugem licite id pactum remittere, & ita petere & reddere: quare non peccabunt dum voluntate mutua coniunguntur. Prob. id pactum valere. Quia nulli interrogatur iniuria, & sicut possunt coniuges se mutuo voto ad id ligare: cur non poterunt mutuo pacto? Probatur mutuo assensu post ab eo pacto recedentes, iterum commisceri. Quia omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur, c. 1. de regul. iuris. Cum ergo mutuo consensu id conuentum sit, nec Deo sit obligata ea continentia, (vt in voto contingit) poterit mutua voluntate id pactum dissolui. Ita *Nauar. sum. c. 12. n. 59. fin. Enriquez. lib. 11. de matrim. c. 15. n. 8. Lud. Lopez 1.p. instruct. c. 8. 4. paulo post initium, & c. 4. 6. §. Quando uterque*, *Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 2. 4. 3. n. 1. 4. Et licet Nauar. loquatur, quando pactum est ad tempus*. At bene ait *Enriquez* idem esse, vbi pactum est perpetuum. Quia eadem est ratio. Quando vero censeatur pactum remissum potentibus coniugibus debitum, dicam n. 22.

20 Quid si iuramento praedictum pactum firmatum sit? Sic distinguendum est: Si iuramentum sit solum factum in utriusque coniugis favorem, ut uterque liber maneret ab obligatione debiti coniugalis persoluendi, possunt ambo mutuo consensu illud remittere: secus si intuitu pietatis, ut continentiam ad Dei cultum obseruarent.

Quoniam in priori casu potest uterque favori suo renunciare: in posteriori autem est perinde ac votum communni placito emissum. De cuius obligatione diximus n. 10. & seqq. Vbi autem dubia esset intentio, nequirit proprio consensu ab eo pacto recedere. Quia in dubio intentionis, natura materie pietatem concorrentis petit, ut prælumatur intuitu pietatis id esse etum esse, est enim in possessione. Ita docent in similibus terminis, *Sotus lib. 8. de iust. quest. 1. a. 9. ad 2. Et Graffis 2.p. decis. l. 2. c. 10. nu. 25.* Vbi tradunt, dum re pertinentem ad pietatem & religionem, quis alteri iureurando promittit, videndum esse num intuitu religionis fecerit, licet altero ad id inducente, & tunc alterum non posse remittere: secus si non intuitu religionis, sed gratia alteri complacendi: & in dubio præsumi priorem intentionem, propter materię naturam. Sed instabis, quid, si post praedictum pactum absque iuramento, vel cum illo, non intuitu pietatis facto, sed gratia alteri complacendi, alter aut uterque coniux non mutuo consensu iureret aut voleat Deo castitatem: aut ante praedictum pactum simili voto vel iuramento obligatus erat Deo? Dicendum sic existimo: Si post pactum sit votum emissum, non potest licite remittere: quamvis si remittat, tenebit factum. Quia cum iam castitas omnimoda abstinendo à petitione & redditione sit licita, votum illud absolutum castitatis non apposita contraria intentione, intelligitur de plena ac perfecta: ac proinde non poterit licite coniux remittere illud pactum, qua remissione facta cogetur lege matrimonij reddere. Sicut coniux innocens voto castitatis ante matrem ligatus, non potest remittere injuriam coniugi adultero, ne cogatur contra votum ad debitum reddendum: at si remittat, sacrilegus erit, tamen factum, (vt probauit disp. 6. num. 14.) Si autem votum emissum sit ante illud pactum, videndum est num obligat ad non reddendum, quando per matrem licuerit. Ut est votum castitatis ante matrimonium emissum: vel post matrem. factum de licentia alterius coniugis cum plena facultate vouchendi totalem continentiam. Et tunc idem dicendum est: propter eandem rationem. Si vero votum illud tantum obligabat ad non petendum, quale est post matrem. factum, illudque consummatum, absque praedita plena facultate, vel ante consummatum, non tamen animo ingrediendi religionem: vt dixi disp. præced. n. 6. & disp. 35. n. 23. & 28. tunc poterit coniux remittere illud pactum. Quia votum illud non obligat ad non reddendum, etiam quando per matrem licuerit: & proinde non obstat, ut pacto non reddendi renuncietur, manente voti prioris obligatione ad non petendum.

Si vero alter coniux nolit remittere pactum, sed illi stare, non tenetur reddere debitum, nec alter potest eum cogere. Quia per pactum ius acquisiuit, ut liber sit ab ea obligatione: & ita videntur significare DD. n. 19. citati, dum dicunt posse mutuo consensu uti coniugio. Inituntur enim pacti remissioni. Et tenet expresse *Abulensi. c. 29. Gen. q. 3. lit. C.* vbi dicit à principio conuentionis verum esse initum matrimonium inter Jacob & Rachel, peccatum tamen mortaliter si ad eam accederet septennio nondum transacto. Quia pacto ad id se obligauerat. Nec ipsam ait teneri tunc ad reddendum.

Excipiendus est unicus casus, in quo teneretur reddere: nimurum, si videat alterum pœnitere pacti initi, adeoque ad venerem propensum esse, ut negato sibi debito, probabiliter fore existimet, ut in incontinentiam labatur. Sic *Nauar. sum. c. 12. num. 59.* & quanvis dicat tunc debere: quod potest intelligi de debito decentiae vel præcepti: at intelligit de præcepti debito, quia refert pro se *Hugonem* dicentem teneri. Hæc tamen obligatio non est ex iustitiae lege, sed ex charitate, ad subueniendum periculo ruinæ coniugis. Nec credo ex eo quod semel vel iterum hi coniuges copulentur, censeri eos sibi ipsis pactum absolute remittere, sed pro illa vice. Secus, quando continuo accubarent in eodem lecto.

fecto se commiscentes. Tunc enim apertum esset remissionis signum.

23 Ex dictis deducitur posse utrumque coniugem petere per modum amicitiae, non tamen exigere. Constat prior pars, quia coniux, a quo debitum petitur, potest pactum remittere & reddere, ac subinde potest ab ipso peti per amicitiae modum, ut id efficiat. Constat etiam posterior: Quia alter non tenetur reddere (vt dixi nu. 21.) ergo non potest ab ipso exigi, quod coactionem importat. Credo tamen in casu exposito n. præced. posse exigi, quia alter coniux ad id tunc tenetur.

24 Ad argum. num. 9. proposita resp. Ad 1. dic simpliciter nullum coniugem liberum a seruitute effici, nec ius renunciari, sed tantum secundum quid, & ita si copulentur, non erit adulterium nec fornicatio, sed sacrilegium, & si alteri copulentur, erunt adulteri coniuges illi. Et tamen renunciatio satis est, vt neutri liceat petere aut reddere. Ad confirm. dic, si petat per modum amicitiae, scilicet sacrilegij reum illum esse, secus si exigit cogens: quia aduersatur pacto a te initio. At nec in priori casu potest alter reddere. Quoniam coniux petens licet ratione matrimonij retineat ius radicale iustitiae, at quoad usum illi renunciavit per pactum, nec potest alter pactum remittere. Quia ratione proprii voti astringitur ad non reddendum, quoties licet potest non reddere. Ad 2. dic multum interesse. Quoniam ratione matrimonij perdurantis: non erunt rei fornicationis, si copulentur: & erunt adulteri, si alium concubitum procurent, nec possunt validè aliud inire matrimonij. Ad 3. neganda est consequentia. Quia quando uerque coniux mutuo consensu uouet continentia, tunc uult uerque, & potest omnino se obligare ad simpliciter continentium, abstinendo a petitione & redditione, & cum ad hoc desideretur mutua renunciatio, includitur virtute in tali voluntate. At vero quando unus solus uouet de licentia alterius, tunc qui uouit, non intendit se obligare ad simpliciter continentium, cum nequeat se ad non reddendum astringere, nec qui concessit facultatem, intendit se obligare ad non petendum. Atque ideo in tali actu non includitur virtute renunciatio iuris. Ad 4. neganda est minor. Quia multo grauius peccatum esset, remittere in posterum illud pactum, quam semel illicitè copulari. Sicur grauius scelus est uoto castitatis astrictum inire matrimonio. quam semel initio matrimonio petere debitum. Quod si velis esse remissionem pati pro illa vice: sicut probat simile in argumento adductum: id fatebor. verum remittere pactum pro illa vice, idem peccatum est contra uotum, ac petere debitum absque ea remissione. Ad 5. constat ex dictis n. 17. vbi disputationem posuit.

D I S P U T A T I O XXXVIII.

Utrum proles habita a coniugatis, qui sacrilegè contra mutuum castitatis uotum, aut mutuum alterius professionem, aut ordinem sacram alterius commiscentur, sit legitima?

S I V M M A R I V M.

Reservatur duplex sententia, n. 1. & 2.

Proles habita ex coniugibus simplici castitatis uoto ligatis, mutuo consenti, non est illegitima, nec irregularis, 3.

Quid, de prole habita a coniugibus, quorum alter ante consummationem matrimonii ordines sacros suscepit, aut alter vel uerque professus fuit? 4.

Quid, si consummato matrimonio, alter ordinis suscipiat altero ignorantie, aut scientie, & contradicente, n. 5. & ibi, quid, si profiteatur?

Quid, si altero scientie & consentiente, aut non contradicente? 6.

Quid, si consummato matrimonio alter legitimè profiteatur, aut alter ordinis sacros suscipiat, num proles habita sit illegitima aut irregularis? & enodatur c. Literas, de filiis presbyt. n. 7.

Soluntur argumenta, n. 8.

IN hac quæstione quidam vniuersaliter tradunt problem esse illegitimum, quando parentes commiscentur aduersus mutuum castitatis uotum. Ducuntur, quia non est amplius illud matrimonio. quoad actus coniugalis usum: ac proinde reputatur idem, ac si a solutis proles

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

concepta esset. Secundò, quia culpa parentum reddit quandoque problem illegitimum: vt constat ex cap. fin. §. Si quis vero, de clandest. despōs. vbi proles concepta ex parentibus ignorantibus impedimentum, si clam contrarerūt, censetur illegitima, ob parentum culpam clam ineun- tium matrimonii. qua culpa seclusa, esset legitima, ratione bonae fidei, c. Ex tenore, qui filii sint legit. Pro hac sent. referuntur Innoc. c. Dudum, n. 4. de conuers. coniug. Sed Innocentius non est huius sententiae. Quia illud mutuum uotum qualitercumque emissum a coniugatis dicit esse solemne, ac dirimens subsequens matrimonium eo soluto: ac problem inde habitam esse illegitimum. Atque ideo non loquitur de uoto generaliter, sed quād est solemne. Idemque prorsus ait Hostiens. eo c. Dudum, n. 4. & quando uotum est solemne, tenet idem Barbosa rubric. ff. solut. matrim. 2. p. n. 7. Sed pro hac sent. videntur esse Ioan. Andr. eo c. Dudum, n. 7. & ibi Ant. n. 20. vbi relata opinione Innocentii dicentes id uotum esse solemne filiosque illegitimos, reprobant priorem partem, de posteriori nil dicentes: atque ita videntur approbare problem esse illegitimum, quamuis uotum illud mutuum sit simplex. Citatur etiam pro hac sent. Lud. Roman. sing. 521. at clare videtur agere de uoto solemni. Sed expresse hanc sent. tenet dicens uotum illud esse simplex, ac problem illegitimum, Anch. c. vn. n. 3. de uoto, in 6. & d. c. Dudum, n. 12. Idem Abb. c. Charissimus, n. 7. de conuers. coniug. & quod sentiat id uotum esse simplex, constat: quia addit a fortiori problem esse illegitimum, si alter coniux sit professus aut factis ordinibus initiatus. Idem Ang. Matrimonium 3. imp. 5. num. 5. & expresse credit uotum esse simplex: quia addit problem etiam esse illegitimum: si uotum emissum sit a coniugibus ante matrimonio. & commisceantur minimè obtenta voti dispensatione. Et generaliter problem esse illegitimum, conceptam post tale mutuum uotum, docent Suppl. Gabr. 4. d. 32. q. vn. a. 2. post 7. concl. vers. Quid si uerque Hieron. de Zenetinis, tract. de foro conscientia & contentio, n. 141. habetur to. 3. tract. p. 3. Brunell. de sponsal. conclus. 30. n. 14. Greg. Lopez dicens forte hoc esse verum, quād uotum est perpetuum, secus si ad tempus, l. 7. verb. Sin voluntad, t. 2. p. 4. Quod cum eadem limitatio videtur aperte sequi Paleotus de nothis & spuriis, cap. 10. nam quamvis num. 4. dicens problem esse illegitimum, loquatur de prole genita a viro in sacris constituto: at n. 6. excipiens quando uotum non est perpetuum, clare significat idem se intelligere, quoties uotum mutuum est perpetuum, licet simplex: ed vel maximè, quodd ratio cui iniuitur, nempe, illicitum omnino & in perpetuum esse matrimonij usum, aequè procedit in hoc casu. Idem tenent loquentes generaliter de illo uoto mutuo, dicentesque problem esse spuriam, Stanica de uoto q. 3. nn. 63. Manuel 2. 10. sum. c. 90. n. 6. Vega 2. 10. sum. c. 129. casu 69. Et hi duo subdunt problem illam esse spuriam, etiam quoad successionem in parentum hereditate.

Alij autem non ita vniuersaliter loquuntur, sed dicunt 2. problem esse illegitimum, quando habita est a coniugatis, viro iam ad sacros ordines promoto. Ducuntur, quia Lucius Pontifex c. Ministri, d. 81. dicit hunc inuadere cubile vxoris: ac proinde videtur esse idem, ac si esset concubitus inter solutos. Secundò, per c. Literas, de filiis presbyt. ibis Intelleximus quod Henricus in sacerdotio genitus, de uxore legitimatus & conceptus, affectauit a pueritia ministrare Domino in officio clericali: verum licet a filiis paterna incontinencia modis omnibus propellenda noscatur, si tamen alter dignus inuentus fuerit, permittimus ipsum ordinari in clericum, & ad Ecclesiasticum beneficium promoueri. Si ergo absque dispensatione promoueri ad ordines nequit ea proles, illegitima erit. Ideo hanc sent. sustinent Gloss. c. Ministri, 81. de verb. proprie. & ibi Hugo & Laurentius, Archid. ibi fine, & c. 2. n. 1. vers. Quem patitur, de filiis presbyt. in 6. vbi & Dominicus nn. 8. Goffred. sum. t. de filiis presb. n. 7. Host. sum. eod. t. §. Qui filii, n. 5. Alberic. in suo diction. lit. I. verb. Illegitimè nati, vers. Quid si aliquis clericus. Anch. c. Literas, notab. 1. de filiis presb. & ibi Henr. in fine. Alex. de Neuio c. Tua, gl. 2. n. 9. de iure iur. D. Anto. 3. p. t. 28. c. 4. §. 2. ad fin. Rosella AAAA 2 verb.

verb. *Illegitimus*, n. 10. vbi *Sylu*. q. 4. *Armilla sine Enriquez lib.*
II. de matrim. c. 20. n. 1. fine. Et alios n. præc. retuli, quos dixi
 loqui in hoc casu: & alios idem sentientes, quando vo-
 tum vtriusque est solemne. Atque cum vterque coniux
 est iam professus, prolem esse spuriam, docent etiam Re-
 buff. *praxi beneficior. t. de dispensatione super defectu natalium, n.*
40. *Bertachin in suo repert. lit. F. verb.* *Filius bastardus, vers. Fili*
ex marito. Temperant tamen archid. d. c. *Ministri sine Host.*
Alberic. Henricus. D. Anton. Rosella, Syluest. Armilla, Enriquez,
 quando vir vxore sciente & contentiente, aut non con-
 tradicente, est promotus ad ordines: sicut quando vxore
 ignorante, aut sciente contradicenteque promotus est:
 tunc enim proles erit legitima.

3 Prima tamen conclusio sit. Proles habita ex parenti-
 bus voto simplici castitatis muro consensu astrictis, nul-
 lo modo est illegitima. Probatur ex l. *Filium* 6. ff. de iis qui
 sunt sui vel alieni iuris, & l. 1. tit. 13. p. 4. vbi deciditur filios le-
 gitimos esse, qui concipiuntur à parentibus vero matri-
 monio iunctis: at talis est hæc proles. Et confir. quia pro-
 lem esse illegitimatam, est poenale & odiosum: atque ita ni-
 si expressum sit in iure, minimè id statuendum est. Eo vel
 maximè, quod culpa parentum minimè liberis officiat
 præter calus in iure expellens, c. *Nes filius pro patre per totum.*
 Nec c. *Literas, de filiis presb.* id statuit, (vt num. 7. declarabim-
 us,) & esto id statueret, loquitur postquam pater est ad
 sacros ordines promotus, in quo calu longè maius est de-
 licium paternæ incontinentiæ, quod hac poena plecti-
 tur: atque ideo trahi non potest ea decisio ad hunc ca-
 sum. 2. quia tanta est vis matrimonij, vt prolem naturalē
 antea suscepit efficiat legitimam, c. *Tanta, qui filii sunt legit.* & etiam vtroque parente delinquenti clam contra-
 hendo, si impedimentum dirimens non sit, proles sit le-
 gitima. Cùm ergo in hoc casu verum subsista matrimonio-
 num, talis erit loboiles, 3. quia maior defectus est, vbi ve-
 rum deficit matrim. & adeo culpa alterius parentis con-
 sciij impedimenti, quam vbi vero sublîste matrimonio
 delinquitur in vsl. Quoniam duo impedimenta concur-
 rentia in priori euentu sunt fortiora uno, quod inuenitur
 in posteriori. Eo vel maximè, quod in priori desideratur
 verum matrim. quod radix & fundamentum est legiti-
 mationis. Sed in priori euentu filij sunt legitimi; ergo à
 fortiori in posteriori. Et confirm. quia fortior esse debet
 causa tendens ad fauorem prolis innocentis, ob solam
 parentum culpam punita, quam tendens ad odium &
 poenam ipsius. Odia enim rest. ingi, & fauores conuenit
 ampliari, vt habeat reg. *Odia, dereg iuris in 6.* Quartò, quia
 plus operari debet causa naturalis & radix essentialis le-
 gitimationis, qualis est verum matrimonio. quam culpa pa-
 rentum accidentaliter superueniens, l. *Quis habent in princ.*
ff. de tutel. A que ita tenent Cardi. c. *Dudum in oppositione post*
q. 3. in fine de conuers. coniug. Alex. de Neuo c. Tua, el 2. n. 9. de iu-
reurr. Mayronis 4. d. 35. q. vn. in fine. Maioris 4. d. 32. q. 2. argum.
2. contra 2. conclus. fine. Cuius sententiæ sunt etiam DD.
 quos n. 7. referam, dicentes non esse prolem illegitimatam
 quando pater ad ordines est iam promotus. Et quamvis
 ibi dicemus prolem in eo euentu esse irregularē. At in
 hoc casu non est irregularis. Quia c. *Literas, de filiis presb.*
 in grauiori delicto id statuit: vt dicebam in confirmatio-
 ne ad 1. rationem pro hac sententia. Hinc fit minus bene
 dixisse aliquos num. 1. allegatos hanc prolem esse legitima.
 Prusque errarunt, quos ibi retuli, dicentes esse
 spuriam. Quoniam (vt probauit lib. 1. disp. 2. n. 8.) filij ha-
 biti ex parentibus omnino solutis, voto simplici castitatis
 astrictis, non sunt spurij, sed naturales. Quia parentes va-
 lidè possunt, quamvis sacrilegè, inire matrimonium. Ne-
 dum vbi verum adfuit matrimonium.

4 Secunda conclus. Si ante matrimonij consummatio-
 nem vterque coniux aut alter transeat ad religionem, &
 professione facta filium concipiat ex priori coniuge, lo-
 boiles est spuria. Constat, quia iam omnino prius matrim.
 est solutum, nec potest validum inter parentes consistere
 matrimonium, impedienti professione vtriusque vel al-

terius. Sic Maiolus de irregularitate, lib. 1. c. 4. n. 4. Et conclu-
 sio est certa apud omnes. Non est autem idem dicendum,
 si vir tunc ad ordines sacros promoueat. Quoniam cū
 non dissoluatur matrimonium, extra. antiquæ, Ioan. XXI.
 de voto: idem indicandum est, siue ante consummatum,
 siue post, id accidat. Vt bene aduertit Maiolus eo c. 4. nu. 8.

Tertia conclusio. Si post consummatum matrimonio
 alter coniux altero ignaro, aut sciente contradicenteque
 profiteatur, & mox copulam habeat eum suo coniuge:
 proles omnino & quoad omnes effectus est legitima.
 Quia professio fuit inualida, c. Q. idam, &c. Placet, de con-
 uers. coniug. atque ita proli non præjudicat. Sic Maiolus l. 1.
 de irreg. c. 4. num. 5. Idemque dicendum est, si vir constante
 matrimonio, siue rato tantum, siue etiam consummato,
 ad ordines sacros ignorante vxore, aut contradicente, a-
 scendat. Quia licet ordines validè suscepti sint, at quia
 illegitimè contra iuris dispositionem, non possunt matri-
 monio & soboli officere. Atque in hoc conueniunt nobis
 sum aliqui DD. ex n. 2. relatis: vt ibi aduerti. Idemque
 sentit Maiolus eo c. 4. nu. 9. vbi iuncto na. 7. rectè docet hoc
 procedere, siue professus coniux aut facris initiatus debi-
 tum reddat, quod sibi licitum est: siue petat, quod sacri-
 legum est. Propter rationem traditam. Quare audiendi
 non sunt aliqui, qui teste D. Antoniu. nu. 2. allegato dixerunt
 sobolem esse illegitimatam, concepram ex coniuge sic pro-
 feso aut facris initiato.

Monuerim aliquos DD. quos retuli, id aduertens n. 2. 6
 assere prolem esse illegitimatam, si concipiatur ex coniuge
 iam professo, aut ad sacros ordines promoto, altero
 coniuge sciente & consentienti, aut non contradicente,
 sed tacenti. At melius Maiolus d. c. 4. nu. 6. 7. & 9. cenfet in
 hoc casu prolem omnino esse legitimam: sicut n. præced.
 diximus, quando id accidit altero ignaro, aut contradicente.
 Quia vt legitime id fieri, non satis est ille consen-
 sus absque Episcopi decreto, qui connuere minimè de-
 bet, nisi seruatis, quæ ius præscribit.

Vltima conclusio. Probabilius esse existimo, contra 7
 sententiam nu. 2. relatam, prolem susceptam post legitima-
 promotionem coniugis ad ordines, ex altero coniuge,
 vere esse legitimam. Hanc conclusionem probant
 omnes rationes adductæ n. 3. Nec c. *Literas, de filiis presb.*
 dicitur prolem hanc esse illegitimatam, sed ex permissione
 posse ad ordines promoueri, vt constat ex eius verbis,
 quæ nu. 2. retuli. At stat esse irregularē & non illegiti-
 matam quoad successionem, & hereditatem, & alias digni-
 tates, quod statim magis explicabo. Huius sententiæ vi-
 detur Goffred n. 2. relatus, vbi non dixit absolute hanc pro-
 lem esse illegitimatam, sed quoad ordines & dignitates,
 nempe Ecclesiasticas, vt beneficia. Et tenet expresse Rai-
 ner. sum. t. *de filiis presb.* §. Sed pone. Ant. d. c. *Literas, num. 7. ibi*
abb. n. 4. fine. Cardin. q. 1. fine. Astenfis sum. 2. p. 1. 6. t. 22. a. 3. q. 5.
Bellamera d. c. Literas, n. 3. tota q. 3. Maiolus de irreg. l. 1. c. 4. nu.
9. Atque idem dicit & bene num. 7. de prole suscepta ex
 coniugibus, qui professionem fecerunt matrim. iam con-
 summato. Quia eadem est ratio, cùm matrimonij vincu-
 lum perseueret. At fatendum est prolem susceptam ex vi-
 tro sic ad ordines promoto esse irregularē. Quid probat d. c. *Literas*, & docent ibi *Glossa*, verb. *Legitima*, *Host. ad fin.*
 super verb. *Permittimus* Ioan. Andr. n. 6. *Abbas* nu. 7. *Anton. n. 2.*
Cardin. q. 1. fine. Rainer. Astenfis proxime citati. Maiolus d. c. 4.
 nu. 9. Atque idem rectè dicit nu. 6. de prole habita ex pa-
 rentibus post matrim. consummatum professis. Quamvis
 enim textus non loquatur de illa, at ratio in illo expressa
 paternæ incontinentiæ fortius militat in hoc casu. Hinc
 deducitur intellectus add. c. *Literas*, cùm enim decidat so-
 bolem hanc esse irregularē ad modum illegitimatæ pro-
 lis, ob paternam incontinentiam, dicitur quodammodo
 illegitima, nempe, quoad ordines & beneficia: at vere le-
 gitima est quoad successionem & alios honores. Ita ex-
 pllicant Rainer. & Cardin. proxime citati. Ant. eo c. *Literas, n. 7.*

Ad argumenta num. 1. proposita resp. Ad 1. dic, non g
 esse matrimonio, quoad licitum omnino vsum, at esse ad
 hunc

hunc effectum, ut ea copula non sit fornicaria, qualis est inter solutos: & id sufficit ne proles sit illegitima. Ad 2. dic longè diuersam esse rationem. Quia ibi desideratur veritas matrimonij, quæ fundamentum est legitimatis, nec confert ignorantia impedimenti. Quia non est adhibita diligentia, præmittendo publicas denunciationses. At in nostro casu est verum matrimonium. Ad argumenta proposita num. 2. dic. Ad primum dic, in usorem cubilis vxoris, quia sacrilegè contra votum accedit ad illam, non autem quod sit concubitus fornicarius, ut inter solutos. Ad 2. constat ex dictis num. præced. vbi explicui illud c. Literas.

DISPUTATIO XXXIX.

Vtrum possit vir irritare vota ab uxore ante matrimonium emissa: vel eo constante, sine sua licentia, siue tunc implenda, siue facta in tempus soluti matrimonij, licet sint vota castitatis & religionis: votaque sic irritata à viro, minimè reuiuiscant soluto matrimonio?

SUMMARIUM.

Quot sint questiones disputanda, n. i. & ibi remissiæ de dispensatione in votis coniugum castitatis seruanda.
Bisariam potest aliquis subiici, nempe, quoad materiam promissam, aut quod voluntatis actum. Et quid distet inter hos modos, quoad potentiam irritandi vota? 2.
Refertur sententia afferens: solum subiici uxorem viro ratione materia promise, virumq; sola vota sibi praediudicantia posse irritare. 3.
Vxor subiicitur utroque modo viro, potestq; vir omnia eius vota irritare: licet sint de rebus necessariis, ut non mentiendi. 4.
Quid, si votum sit eundi in subsidium Hierosolymitanum? 5.
Quid, de votis factis animo ingrediendi religionem ante matrimonij consummationem remissiæ n. 6. & ibi, remissiæ, de voto religionis.
Quid, si alter coniux adulter sit, an possit innocentis vota irritare: licetq; innocentium cum eo irritandi periculo remittere adulterii iniuriam: vel ei qui non est matrimonio inunctus, illud inire, si sciat fore ut alter coniux impediatur vota implere? 7.
Quid celebrato diuortio: & an liceat coniugibus redire ad pristinam amicitiam, cum eo periculo irritandi num. 8. & ibi remissiæ, quid de votis tempore diuortio facili.

Soluuntur argumenta. Traditurq; ratio, cur nequeat prælatus irritare votum religiosi transiundi ad perfectiorem religionem, 9.
Post n. 9. inuenies alia summaria.

HACTENVS de obligatione votorum coniugatorum disputatum est. Iam de remedio, quo potest illis consuli, disputandum est. Quod duplex est. Alterum dispensationis. De quo latè disertum est l. 8. Alterum irritationis. Et de hoc est disputandum in prælenti & aliis quibus seqq. disput. Sunt igitur in prælenti disput. 5. agitandæ questiones. Prima, de potestate viri irritandi omnia vota uxoris, dempto castitatis voto, emissa initio matrimonio, pro tunc implenda. Secunda, de potestate irritandi votum castitatis eo tempore emissum, tuncque implendum. Tertiò, de irritatione votorum, quæ soluto matrimonio impleri debent. Quartò, de irritatione votorum, quæ ante matrimonium facta sunt. Quinto, num talia vota verè irritentur à viro, ita ut soluto matrimonio, non reuiuiscent?

QUESTIO I. Vtrum vir possit irritare omnia vota uxoris, præter castitatis, constante matrimonio absque sua licentia emissa, & pro tunc implenda? Præmittendum est, bisariam posse quempiam alteri subdi, quoad votorum irritationem spectat. Primo, non tantum quoad voti materiam, sed etiam quoad voluntatem, qua se voto astringit. Quod contingit, quando superior habet dominium aut quasi dominium voluntatis subditi, qua vount, ut illam dirigat, ne imprudenter vota emitat. Quo pacto subditur religiosus suo prælato, & filius impubes patri. Secundò, tantu quoad voti materiam. Quia ea vountur in superioris præjudicium. Ut subditur filius pubes patri quoad vota realia. Constat enim non subdi quoad voluntatem. Nā tunc posset etiam personalia irritare, ut filii impuberis. Eò vel maximè, quod nec omnia realia irritare potest, sed sola emissa de peculio aduertitio, in quo pater habet usumfructum, in eoq; damnificatur. Punctus ergo

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

difficultatis in eo consistit, nū vxor subdatur viro, quoad solam materiam promissam: ac proinde sola vota de materia viro praediudicanti emissa, possit vir irritare: an etiam quoad voluntatem qua vount, atque ita possit vir omnia eius vota irritare. Sicut prælatus potest omnia religiosi, & pater omnia filij impuberis.

Duplex est sententia, prima (& satis probabilis) ait, subdi tantum ratione materie, ac proinde ea sola vota posse à viro irritari, quæ sibi ac domesticæ gubernationi praediudicant. Dicuntur primo. Quia vir non est caput spirituale uxoris, sed tantum politicum, sicut dominus servi, quem tamen constat sola sibi praediudicantia vota posse irritare. Et confit m. quia vxor non est sub viri potestate, sicut impubes subditur patri, cuius voluntas est patris. Atque ita abbas c. Literas. nu. 27. de restit. spoliat. ait non ita subdi uxorem viro, sicut filium patri. Secundo, quia matrimonium non ordinatur per se primò & ultimè, nisi ad bonum proli & familiæ. Ergo vxor non subditur viro primariò, & per se, propter gubernandam ipsius uxoris voluntatem, sed propter bonum proli & familiæ, ac subinde sola uxoris vota de rebus directè vel indirectè ad hoc pertinentibus poterit irritare. Tertiò, specialiter probatur non posse virum irritare vota uxoris de rebus necessarijs, ut de non furando, de non mentiendo. Quia vir non habet dominium in hanc materiam, ut constat, sed soli Deo subditur: nec in actum voluntatis quo uxor vouluit. Quoniam ille est præteritus, & ad præteritum non est potentia. Quartò, probatur idem. Quia prælatus nequit irritare votum religiosi de transitu ad strictiorem religionem, factum: iuxta omnes. Quia materia illa non subditur potestati superioris: ergo similiter nequibit manus irritare votum non mentiendi uxoris. Cum materia hæc minus subdatur potestati viri. Et si dicas, posse hoc irritari ratione nouæ obligationis superadditæ, eo quod superior, nempe, vir habeat dominium, in actum liberum, quo ea obligatio imponitur per votum. Cur non idem dicimus in eo voto strictioris religionis? Quod si dicas, id euenire propter damnum tertij, nimurum religionis, ad quam est transitus, id dici nequit. Nam per votum non acquiritur ius tertio: alias non posset prælatus religionis in eo dispensare, quod minimè verum est. Ideo hanc sententiam videntur tenere Innoc. c. Scripturæ, ad fin. de voto, & ibi Hostiens. ad fin. Ioan. Andri. n. 4. Anton. n. 3. Cardin. q. 14. Anch. nu. 13, vbi dicunt virum & uxorem in votis emitendis esse pares, & æquè neutrum posse in alterius praediudicium voulere. Et tenent Hugo c. Manifestum, 33. q. 5. Vincentius speculo doctrinali, to. 2. l. 9. c. 86. Turrecer. d. c. Manifestum, n. 2. & c. Sunt quædam 17. q. 1. n. 9. Carthusian. in c. 30. Num. ad fin. vers. Sequitur de uxore. D. Ant. 3. p. t. 1. c. 22. §. 1 fine. Angelus Votum 2. n. 8. Sylvest. Votum 5. q. 1. Et videtur sentire Tabiena Matrimonium 1. q. 3. §. 4. fin. vbi dicit uxorem tenebiti implere vota, quæ viro non praediudicant: secus de praediudicantibus: & tenent etiam Mayronis 4. d. 38. p. 1. concl. 2. Monald. sum. tract. de voto, t. De voto coniugatorum, vers. Quid si voulcat mulier. Nauar. sum. c. 12. lat. nu. 6. 4 fine. Hisp. nu. 65. & c. 28. addit. ad n. eundem, & Lat. eod. nu. 65. Margarita confess. vbi de voto irritat. f. 135. fine. & seq. Palacios 4. d. 38. disp. 3. f. 987. Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. de voto puncto 6. in vlt. difficul. de votis subditorum. Lud. Lopez. 1. p. instruct. c. 47. §. vlt. Graffis 1. p. decis. l. 2. c. 29. n. 8. & p. 2. l. 2. c. 12. n. 45. Viuald. candel. Sacramen. 3. p. c. 14. n. 100. Philiarc. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 3. c. 18. §. 11. pccat. Ioan. Hessel in exposit. decalogi, c. 14. de 2. precepto Ecclesiæ. Azor lib. 11. institutionum moralium, c. 17. q. 12.

Secunda sententia (quæ probabilior est) ait posse virum irritare omnia vota uxoris constante matrimonio emissa, pro tunc implenda, si absque eius licentia facta sint. Probatur ex c. 30. Num. ibi: Si maritum habuerit, & vouluerit aliquid, si audiens vir, statim contradixerit, & irritus fecerit pollicitationes eius, propitius erit ei Dominus. Et ne aliquis existimet sermonem ibi esse de solo voto abstinentiae, Septuaginta interpretes, Vatabl. Pagninus, de omni voto virtut ac interpretantur. Et eodem modo intelligit D. Augustin.

AAA 3

l. 4. q.

l. 4.q.59.in Num.&c refertur c. Noluit. 33.qu.5. ibi: Noluit itaq; lex multerem aliquid vouere, vt non in aliqua rerum licitarum abstinentia, in eiusdem votis feminam valeat authoritas, sed virilis. Et c. Manifestum ead.q.5. quod est D. August. in eod.loco, ibi: Manifestum est ita voluisse legem, feminam sub viro esse, vt nulla eius vota, quæ abstinentia causa voverit, reddantur ab ea, nisi author vir fuerit permittendo. Dicit autem, *Quæ abstinentia causa voverit, ad distinctionem voti continentia, de quo est specialis difficultas; vt videbimus n.10. & seqq.* Et clarius eodem modo intelligit locum illum D. Ambros. l.de paradiso c.10. & refertur cap.fin. 33. q.5. ibi: Evidenter itaque appetet, ita virum esse caput mulieris, vt nulla vota abstinentia, vel religiose conuersationis, licet sibi sine eius licentia Deo offerre. Et ratio est, quia quamvis quoad actum coniugalem, vir & vxor parres sint, at in ceteris vir est caput mulieris Ephes.5. Et mulier est sub viri potestate, Genes.3. Omnes autem actiones corporis capiti subduntur, ab eoque gubernantur. Vnde fit, vt viri sit dirigere & gubernare voluntatem vxoris, ne imprudenter voverat. Quare hac de causa subdidit Deus eius voluntatem viro. Quia mulier est leuis, imprudens, & facilis in votis emitendis. Ergo habet dominium, vel quasi, in vxoris voluntatem, & non tantum in materiam promissam, ac proinde poterit omnia eius vota irritare: sicut prælatus religiosi, & pater filij impuberis. Huius sententiae videtur expressè D.Thom.2.2.q.88.a.8.ad 3.vbi hæc ait: *Quia nullum tempus est exceptum, in quo prælatus non posse subditum circa aliquid occupare, nullum votum religiosi est firmum nisi sit de consensu prælati: sicut nec votum pueræ existentis in domo, nisi sit de consensu patris: nec vxoris, nisi sit de consensu viri.* Ecce quem clare id sentiat D.Thom. dicens nullum votum vxoris esse firmum & irrevocabile, nisi de consensu viri emittatur: & æquiparat vxorem in vovendo, religioso, cuius omnia vota posse prælatum irritare, dubitat nemo. Idem videtur sentire Glosa c.Manifestum, verb. *Nisi author.* vbi dicit coniuges non esse pares quantum ad votum abstinentia emitendum. Et mox telata Hugonis sententia dicentis vxorem vovere posse, quæ non cedunt in viri præiudicium, concludit canonem illum indistincte loqui de votis. Atque ita aperte sentit posse virum omnia vxoris vota irritare, licet sibi non præiudicent. Et clarius videtur ibi tenere Gratianus, §. Ex premissis, vbi solum votum continentia excipit, eo quod pares sint coninges, quoad debitum coniugale. Concludit quæ hoc esse propter conditionem seruitutis vxoris, quæ in omnibus deberet viro subesse. Idem videntur tenere Glosa ordinari. Num.30.fin.versic. *Vxor in domo:* & ibi Hugo Cardin. ad fin. lit. K. vbi dicunt nulla vota abstinentia vxoris esse firma sine viri consensu. Sumunt enim votum abstinentia, vt includat omnia vota præter continentia votum. Et videtur tenere D.Bonavent. 4.distinct.32.in expositione literæ,num.4. vbi ait virum, quoad omnia præesse vxori, præter legem thori: & hac ratione posse virum irritare omnia vota abstinentia, non vero continentia vxoris. Idem videtur expressè tenere Durandus 4.dist.38.quest.1.artic.1. num.7. vbi ait neutrum coniugem sine alterius consensu posse vovere non reddere: quia sunt pares. Et subdit hæc: *Quia tamen vir in ceteris est caput mulieris, & ideo sui iuris, mulier autem sub potestate viri: id eo licet viro sine consensu mulieris, emittere votum de ceteris, sed mulieri non licet sine consensu viri.* Atque posse virum irritare omnia vxoris vota, excepto voto moderata eleemosyna, tradunt Abbas c.Scripturae,n.8.de voto, Palud.4.d.38.q.3.art.1. concl.6.n.10. Abulensis c.30. Num.q.84. Rosella Votum 2.n.8. & 10. Suppl. Gabr.4.dist.32.q.vn art.2.concl.7. Et posse omnia præter votum de rebus necessarijs, vt de non mentiendo, tenet Angles floribus 2.p. qu.de voto, ar.7. diff.9. Denique hanc lententiam tenent expressè Maioris 4.d.38.qu.4.dub. 2. quod incipit, Dubitatur qui possint vovere, vers. Quartæ personæ. Sotus l.7.de iust. q.3.art.1. vers. At vero sicuti. Brunel. de sponsalibus, concl.30.num.14. Alcozer sum.16 fol.56 pag.2.concl.5. Stunica de voto, q.3.n.74. Manuel 2.tom.sum.c.90.n.9. Aragon 2.2.q.88.a.8.f.1020. Emmann. Sa summa, verb. Votum, vbi de voti irritatione. §.1. Petrus de Ledesma de matrim. qu.64.ar.4.

dub.2.concl.1. Vega 2.to sum.c.129.caſu 93. & 94 fine. Et dicit tutam, & probabilem, Lud. Lopez n.præced. propria sententia allegatus. Quod verum est, quamvis votum vxoris sit de rebus necessarijs, vt de non mentiendo: potest enim vir ea vota irritare. Quia quamvis eiusmodi materia non sit viro subdita, quatenus ad eam est vxor præcepto obligata, est tamen subdita, quatenus ad eam noua se obligatione voti astringit. Viri enim videre est, expediatis necne vxorem eo nouo voti vinculo obligari. Potest enim imprudenter id promittere. Ita Sotus, Stunica n.75. Aragon, Manuel, Vega eo caſu 94 fine, proximè citati, & dicit esse valde probabile Lud. Lopez ibidem. Et tenet etiam Petrus de Ledesma ea conclus.1. Et saltem plura vota posse virum sine licentia vxoris emittere, quam vxorem sine licentia viri, probauit hoc l.10. disp.3.n.7.

Quidam excipiunt votum peregrinationis vxoris in subsidium Hierosolymitanum. Sed de hoc latè egi hoc lib. disp.4.n.17. vbi id reprobaui.

Alij excipiunt vota ab vxore facta post matrimonium ratum, ante illius consummationem, animo ingrediendi religionem. Sed de hac exceptione videbimus, quid sentiendum sit hoc disp. num. 20. Et de voto religionis dicimus num. 19.

Rutlus alijs temperant, nisi vir notoriā fornicationem corporalem aut spiritualem admittat: tunc enim dicunt non posse virum irritare vota vxoris etiam sibi præjudicantia. Sic Graffis 1.part. decisionum, l.2.c.29.n.8. & posset aliquis existimare esse sententiam Nauarri summa, c.12. Latinæ n.64. Hispanæ n.65. Sed reuera id non sentit Nauarr. quid verò ibi dicat, videbimus disp.42.n.8. Potest autem esse fundamentum huius sententia. Quoniam perdit ius petendi debitum à coniuge innocentem, ac proinde dominium in corpus ac voluntatem ipsius. Verù si hæc limitatio esset vera, idem dicendum esset de fornicatione occultâ, per quam pariter idem ius amittitur. Quare dicendum sic est, si coniux innocens velit iure suo vtens à nocente recedere, non poterit adulteri eius vota irritare. Ut probat ratio posita. At si nolit eo iure vti, sed maritaliter viuere, poterit vtique. Quia (vt probauit lib.1. disput.68. num.4.) alter coniux adulteri non omnino perdit ius, sed in sanorem innocentis, si ipse velit eam exceptionem opponere, eoque iure vti. Quare dum innocens non eo iure vtitur, poterit alter vota irritare. Atque idem dicendum est, quando vxor esset adultera, vir autem innocens, circa potestatē, quam habet vxor irritandi vota sibi præjudicantia à marito facta: eodem enim modo distinguendum est. Quia eadem estratio. Imò nec innocens poterit irritare vota nocentis, si velit ea gaudere exemptione. Ut n.sq. explicabimus: vbi & dicemus, an vxor, quo possit adimplere vota, teneatur non reconciliari viro, sed suo iure vti.

Tandem excipiendum est, nisi legitimè celebretur diuortium ob fornicationem alterius. Nam eo durante neuter potest alterius coniugis vota irritare, quæ ante diuortium poterat. Probatur ex cap.30. Num. ibi: *Vidua & repudiata quicquid voverunt, reddent.* Vbi ait Abulensis ea verba explicans, idem ius esse quoad vota de viduis & de repudiatis. Insuper probatur coniugem adulterum non posse irritare. Quia amisit ius in innocentem, ita vt innocens ipso inuito possit ad religionem transire, c. Agathosa, 27. quest.2. Constat etiam ex cap. Veniens, de conuers. coniug. ibi: *Super renocatione ipsius, nullatenus est audienda.* Nec posse etiam innocentem durante diuortio irritare vota nocentis, inde constat. Quia durante diuortio cedit iure suo, ac liberat coniugem reum à seruitute & subiectione. Ea tamen est differentia inter utrumque, quod innocens potest alterum inuitum sibi reconciliare, ad pristinamque seruitutem redigere, atque ita vota eius tunc irritare, quæ ante diuortium poterat. Reus autem minimè id poterit, nisi alter reconciliationem admittat. At facta reconciliatione, siue mutua voluntate, siue ob recompensationem mutua fornicationis, quando tunc amittit

amittit innocens ius diuortij, integrum erit utique ea alterius vota irritare, quæ ante diuortium poterat. Quoniam iam res omnino ad pristinum statum est restituta. Dubitabis autem: num innocens possit eam reconciliationem admittere, vel si non celebravit diuortium, nolle vti iure suo, quo vota impleat, nec irritentur. Et non ago de voto religionis aut castitatis, casu quo tunc obligarent: quia lib. hoc disput. 6. num. 14. dixi esse peccatum remittere. Sed de cæteris votis est quæstio. Nam Angelus Votum 2. num. 12. ait ream esse mortalis culpæ mulierem ineuntem matrimonium, aduententem illud fore sibi impedimento, ne vota expletat. Sicut esset mortale, aliud impedimentum admittere. Sed rigida est sententia: & ideo dicendum est in neutrō casu culpam reperiiri. Quia vota castitatis & religionis directè oppoñuntur matrimonio, illudque excludunt: quare ea vountis, se obligauit ab eo ineundo abstinere, & si semel inquit, eo non vti, quando sibi licitum fuerit ea vota implere. At cæteris votis non excludunt matrimonium, nec illi aduersantur, quare durum esset obligare ad vitam cœlibem, conseruandumque diuortium, quo ea expleantur. Cū Jongè difficilius sit hoc, nec in voto, aliquo modo claudatur. Confertque ad hoc doctrina, quam tradidimus disp. 34. numero 3. vbi diximus vountem castitatem non teneri ante matrimonij consummationem ad religionem transire, propter multo maiorem difficultatem superuenientem. De votis autem tempore diuortij factis dicam num. 41.

9 Ad argum. num. 3. proposita resp. Ad 1. dic, non esse opus ad irritandum, vt vir sit caput spirituale, sicut pater non est caput spirituale filij. Nec vxor subditur viro, vt seruus domino. Quia non subditur illi, vt dirigat ac gubernet eius voluntatem dominus, sed quoad ministeria corporalia ipsi domino exhibenda, quæ in ipsius utilitatem sunt. At vxor plenè subditur viro, vt eius voluntatem gubernet. Ad confirm. negatur antecedens. Imò eo pacto subditur, quoad eius voluntatem gubernandam & dirigendam: quamuis in alijs sit differentia. Potest enim pater necessitate oppressus filium distrahere: vir autem vxorem minimè. Atque filius est in omnibus subditus, vxor autem socia, & æqualis quoad debitum coniugale. Ad 2. dic, licet matrem, non ordinetur per se primo ad hoc: eo ipso quod viro nubit vxor, ipsam illi plenè subdit, vt ab illo dirigatur, sicut membra suo capiti subduntur. Ad 3. dic, licet vir non habeat potestatem in illum actum, vt præteritus est, illum tamen eam habere, quatenus inducit obligationem de præsenti, in ordine ad illam irritandam. Quoniam cum haberet potestatem super voluntatem vxoris, tempore, quo vout, & eius actus liberos, non potuit vxor sine viri consensu talem obligationem ita sibi imponere, vt à viri voluntate irritare volentis non pendeat. Ad 4. dic, in eo consistere disserim: quod cum superior in tantum habeat dominium supra actus subditi, in quantum persona illius est sibi subiecta: in eo eventu, in quo persona subditi iuste eximitur à dominio & potestate superioris, votum se eximendi ad implendum opus consilij non subiacebit superiori. Quia per illud ab eius potestate liberatur. Et tale est votum religiosi, transiundi ad arctiorem religionem. At per cæterā vota non eximitur persona à superioris potestate, & consequenter, nec actus eius liber, quo manens in subiectione, se obligauit. Quam solutionem colligo ex doctrina Innocent. c. Scriptura, de voto n. 3. vers. Sed nobis, & ibi Anton. num. 3. vbi docent patrem posse irritare omnia vota personalia filij, etiam puberis, excepto religionis voto. Exceptio- nis que huius eam rationem reddunt. Quod patria potestas impediens efficaciam aliorum votorum, voti vero religionis minimè. Quia est votum liceat se eximendi ab ea potestate.

SUMMARIUM.

An vir possit irritare votum castitatis ab uxore sine sua licentia, con-

stante matrimonio emissum, pro tunc implendum? Refertur sententia negans, n. 10. & ibi remissus, quid si voto astricita uxori fornicietur.

Potest vir irritare id votum non petendi uxoris, n. 11.

Similiter potest votum absolutum castitatis sic emissum irritare, ita ut tunc uxor fornicans non sit rea voti, nec teneatur ab alio matrimonio, eo soluto, abstinerere, n. 12. & ibi, remissus, quando ante consummationem matrimonii factum est.

Soluuntur argumenta, n. 13.

Post quem innuenies alia summaria.

QVÆSTIO II. An vir possit irritare votum castitatis, 10 constante matrimonio ab vxore, absque sua licentia emissum, & pro tunc implendum. Negant aliqui posse. Ducuntur, quia c. Placet, de conuers. coniug. deciditur vxorem absque viri licentia professam, ab ipsoque reuocatam, teneri non exigere. Quia quantum ad id est sui iuris, & se potuit obligare. Secundò, quia vir non habet dominium in vxorem in ordine ad actum coniugalem, sed quoad eum sunt pares. c. Gaudemus, de diuort. c. Si quis vxorem, 32. q. 1. Nec vir est caput mulieris quoad eum actum. Ut bene docet Durand. 4. d. 38. q. 1. a. 1. n. 7. Ergo nullo modo poterit votum vxoris circa eum actum emisum irritare. Sic docent D. Bonav. 4. d. 32. in exposit. lit. n. 4. Glossa c. Manifestum 33. q. 5. verb. Nisi author, vbi Hugo & Archid. in fine. Hugo Cardinalis Num. 30. ad finem, lit. K. Vincentius in Speculo doctrinali, tom. 2. lib. 9. c. 86. fine. Palud. 4. d. 38. q. 4. a. 2. concl. 5. n. 23. vbi Mayronis p. 1. concl. 2. Caietan. sam. verb. Votum, c. De conditionibus ex parte vountis, §. Et scito. Et opusculis, tom. 1. tract. 31. septendecim responsionum, responso 14. dub. 4. Sylvest. Votum 4. q. 2. dict. 4. Nauarr. summa, c. 12. n. 64. Hispanie nu. 65. (de limitatione, quam apponit, nisi tali voto astricte fornicetur, dicam disput. 42. nu. 8.) Ledesma 2. p. 4. q. 66. a. 4. fine. Palacios 4. d. 32. disp. 2. fol. 717. col. 1. Angles floribus 2 p. q. de voto, a. 7. diff. 9. Petrus de Ledesma de matrim. q. 64. a. 4. dub. 2. concl. 1. Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. de voto, punitio 6. q. vlt. de votis subditorum, §. Existit autem Ludovic. Lopez p. 1. instruct. c. 47. fine, Ioan. Hessels in exposit. decalogi, 2. precept. c. 14. Et est satis probabilis hæc sententia.

At probabilius est posse virum irritare id votum non petendi debitum ab vxore factum. Probatur ex cap. 30. Numer. & ex D. August. lib. 4. qu. 59 in Numer. & refertur cap. Manifestum 33. que st. 5. cuius verba retulini. 4. Quod si dicas, ibi sermonem esse de voto abstinentiæ, Abbas c. Charisius, n. 5. de conuers. coniug. hoc reiicit, probatque nomine abstinentiæ claudi continentiam, per c. Si tu abstines 27. q. 2. ibi: Si tu abstines sine vxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam. Deinde, quia quamuis vir & vxor sint pares, quoad libertatem non petendi, & obligationem reddendi, & ita materia illa non sit viro subiecta, at quoad illam nouam obligationem, quæ accidentaria est, vxor subditur viro tanquam capiti, cuius est voluntatem ipsius dirigere, ne imprudenter voleat. Et confirmatur, quia hac ratione n. 4. fine probauimus votum de rebus necessarijs posse irritari à viro, cum tamen ea materia minus subdatur viro, quam hæc. Ideo hanc sententiam videtur tenere D. Thom. 4. d. 32. in fine, in exposit. lit. Magistri, & ibi Palud. q. 2. a. 2. n. 17. vbi dicunt posse virum reuocare votum castitatis emisum ab uxore sine eius licentia. Et docent Ioannes de Friburgo summa confess. l. 1. t. 8. qu. 35. Sotus 4. d. 32. q. 1. art. 3. post 1. conclus. vers. Vtrum autem. Et libr. 7. de inst. q. 3. a. 1. vers. An vero possit alteruter. Aragon 2. 2. q. 88. art. 8. f. 1021. Nauar. sum. c. 12. n. 60. Stunica de voto, qu. 3. n. 59. Gutier q. canon. l. 2. c. 22. n. 49. Philarc. de offic. Sacerd. tom. 1. p. 2. l. 3. c. 4. §. Excipitur in conclusione. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 8. & 2. to. c. 90. n. 3. Antonius Gomez super bullam Cruciatam, clausula 10. n. 67. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 22. & 93.

Imo idem dicendum existimo, licet votum sit continentiae absolutæ, potest enim vir illud omnino irritare. Quia militat eadem ratio. Nam illa noua obligatio, qua vxor absque viri consensu se astrinxit, subditur viro. Atque ita Ioan. de Friburgo, Gutier. Anton. Gomez, Vega, dum loco num. præced. allegato dicunt posse virum irritare hoc votum, loquuntur expresse de voto continentiae. Vnde infero ea irritationē facta, uxorem adulterantem

non esse sacrilegam fornicando, nec soluto matrimonio teneri ab alijs nuptijs abstinere: ad quæ votum obligabat. Quia irritatione extinctum est. (Quando vero ante consummationem matrimonij factum est, dicimus n. 20.) Idque votum sic irritatum non reuiniscit: ut dicimus n. 37. & 38.

13 Ad argum. n. 10. proposita resp. Ad 1. dic eum textum nil probare. Tum, quia vir non omnino irritauit votum, reuocando ad se vxorem, sed tantum quoad obligacionem ad religionem. Tum etiam (quod verius existimo) quia tantum reuocauit à monasterio, non vtens irritatione: sed quia professio non tenuit, tanquam facta in viri præiudicium. Et ita textus dicit: *Licet votum eius usquequa non tenuerit, & clarius est. Quidam eo tit. ibi: Votum non tenuit.* Ad 2. constat ex dictis n. 11. quamvis enim non habeat dominium in eam materiam, habet in voluntatem, qua se obligat.

S V M M A R I V M.

An vir possit irritare vota uxoris sine sua licentia facta, implenda tempore soluti matrimonij: & generaliter de votis ita factis à quibus cunque sub iitis, dilatis in tempore quo cessabit superioris potestas, an possint à superiori irritari? Refutatur duplex sententia, n. 14. & 15.

Sententia affirmans Authoris, n. 16.

Quid, de voto serui in tempore dilato, si donatus fuerit libertate? n. 17.

Quid, de voto castitatis uxoris in tempore soluti matrimonij? n. 18.

Quid, de voto religionis sive tunc impleto, quando matrimonium nondum est consummatum, vel implendo tempore soluti matrimonij? n. 19. & ibi, quid de voto religionis facto ab impubere, implendo post pubertatem.

Quid, de ceteris votis factis ante matrimonium consummatum, animo ingrediendi religionem, vel simul promittendo religionem, & in ea illa impleto: vel absque tali animo, n. 20. ubi quid de voto castitatis.

Solutio argumenta, n. 21. Post quem inuenies alia summaria.

14 QVÆSTIO III. Vtrum possit vir irritare vota uxoris sine sua licentia emissâ, implenda tempore soluti matrimonij? Ut generaliter de omnibus subditis questionem hanc disputemus, est triplex sent. Prima ait nullum superiorum posse similia vota irritare. Quia superior potest irritare vota, eo quod sit dominus materie promissæ, & non ratione qua superior est, nisi quatenus persona vouens esset materia voti, sed in hoc euentu votum emittritur pro eo tempore, quo nec vouens, nec materia voti, erit sub potestate superioris; ergo non potest irritare. Secundò, specialiter probatur de voto religionis facto tunc, pro tempore soluti matrimonij. Quia cum sit votu per quod vouens eximitur à potestate superioris, videtur idem dicendum de illo, ac de voto religiosi transitus ad arctiorem religionem. Quid num. 9. hac ratione diximus irritari non posse. Et ideo hanc sent. sustinet Caiet. 2.2. q. 88. a. 8. dub. penult. de superioribus in genere habentibus irritandi potestatem, immediate ante §. in solut. ad 3. Ang. Votum 2 fine. Natural. summi. c. 12. n. 66. Aragon 2.2. q. 88. art. 8. fol. 1021. Angles floribus 2. p. q. de voto, art. 7. diffic. 8. concl. 2. & post diffic. 9. dub. 1. conclus. 2. & post diffic. 12. dub. 5. conclus. vnic. Lud. Lopez 1. p. instruct. cap. 50. paulo post princ. Vega 2. tomo sum. cap. 129. casu 20. Et de votis uxoris tenet Stunica de voto, quest. 3. num. 76. & multi alii Neoterici doctissimi.

Secunda sent. vitetur hac distinctione. Aliqui sunt subditi non tantum quoad materiam promissam, sed etiam quoad voluntatem, ita enim eorum voluntas pendet à superiori, ut nec velle nec nolle habeant, nec possint disponere de spectantibus ad personam, quia traditi sunt superiori ad regimen voluntatis. Quales sunt religiosi respectu sui prelati, & filij impuberis respectu patris. Alij vero sunt tantum subditi quoad materiam promissam, nempe, quoad aliqua obsequia, & aliquod regimen. Quales sunt, seruus domino, vxor viro, filij puberes patri. Priorum ergo subditorum vota facta ad tempus soluti potestatis, possunt superiorum irritare: posteriorum vero minimè. Prob. prior pars. Quia paterna potestas irritandi vota, præcipue collata est ad gubernandam voluntatem impuberis ad-

huc imperfectè ventis ratione, quæ errare potest non minus circa obligationes implendas post pubertatem, quam circa implendas dum est impubes. Et religiosus eadem ratione omnem sui potestatem tradit prælato, ut eum vice Dei quoad omne tempus gubernaret. Posterior pars probatur. Quia illi superiores non habent potestatem in vota propter fauorem subditorum, bonaque illocum gubernationem, sed præcipue propter conseruandum suam potestatem, maximè quoad res, in quibus sunt superiores: ac subinde irritare non poterunt vota suæ potestati minimè præiudicantia, qualia sunt implenda tempore quo subditi sui iuris erunt. Et confirmatur, quia absurdum dictu videtur, posse dominum irritare votum, quod seruus emiserit in tempus quo libertate donatus fuerit. Ideo hanc sententiam tenet Syluester Votum 4. q. 2. dicto 5. vnde male Sotus, num. seq. allegand. eum refert, Religio, 2. qu. 15. fin. quasi vniuersaliter teneat omnes superiores posse eiusmodi vota irritare. Nam tantum ibi loquitur Syluester de voto impuberis implendo tempore soluti patræ potestatis: & ita non sibi contrarius est. Idem tenet Emm. Sa sum. verb. Votum, vbi de voti irritat. §. Votum impuberis. Valentia 2.2. disp. 6. qu. 6. de voto, puncto 6. q. 5. Et loquitur expresse Syluester de viro & vxore: & haec sent. est etiam valde probabilis.

Tertia sententia (quam probabilem reputo) ait posse omnes superiores ea vota irritare. Quia tempore quo votum illud emittitur, voluntas illa subditi est sub potestate superioris, quantumcunque executio in aliud tempus differatur. Et confirm. quia licet executio pendeat in futurum, at talis voti grauamen & obligatio præsentia sunt. Deinde, quia sequitur ex tali voto præiudicium superiori, nam tempore quo est vere superior, & altert subditus, eum non recognoscit, videntis sine eius consensu. Tandem prob. specialiter de viro respectu uxoris, in quo casu haec opinio est multo certior. Quia vxor non tantum subditur viro ratione materie promissæ, sed ratione voluntatis, qua vident, ut vir eius imprudentia & imbecillitas consulat (vt diximus num. 4.) tam imprudenter autem potest videntre vxor pro tempore, quo sui iuris erit, sicut pro nunc. Atque ita docent Sotus 1. 7. de iust. q. 3. art. 1. paulo ante solut. ad argumenta. Alcozer sum. cap. 16. de votorum in genere irritatione, conclus. 9. fol. 55. pag. 1. Lud. Lopez 1. p. instruct. cap. 50. paulo post princ. Vega 2. tomo sum. cap. 129. casu 20. Et de votis uxoris tenet Stunica de voto, quest. 3. num. 76. & multi alii Neoterici doctissimi.

Quamvis autem Sotus ibid. dicat idem de voto serui emissio in tempus quo libertate donatus fuerit: & Ludouicus Lopez dicat se esse ancipitem. At credo excipendum esse à doctrina num. præced. tradita, & ita dominum non posse irritare id votum serui. Quia dominus nulla ratione potestatem habet irritandi vota serui, in favorem ipsius serui, ut eius imbecillitas & imprudentia consulat, sed omnino in bonum & utilitatem domini, ne damnum ex eo voto sentiat. Quod in votis sic emissis locum non habet. Secus autem contingit in alijs superioribus. Et ita docet Abulens. c. 30. Num. q. 91. Et hoc tandem tenet ipsem Lud. Lopez ibid.

Excipit etiam Lud. Lopez n. 16. allegatus, votum castitatis factum ab uxore, pro tempore quo sui iuris erit, implementum: aitque non posse à viro irritari. Cum tam dubium sit, an irritari possit, quando constante matrimonio est emissum, pro tunc implementum (vt vidimus nu. 10.) At melius Sotus & Stunica, n. 16. allegati, dicunt posse id votum irritari. Quia voluntas uxoris dum id promittit, est sub viri potestate, ab eoque gubernanda, ne imprudenter voto se alliget, potest autem imprudentia reperiri in promittenda castitate in tempus soluti matrimonij.

Quæstio autem grauior est de voto religionis. Nam fortiter vrget argum. 2. propositum num. 15. Sed sic distinguendum existimo. Si id votum emissum sit ab uxore post initum matrimonio, ante illius consummationem, pro tunc implementum, res manifesta est non posse irritari à viro. Quia

Quia est votum per quod eximenda est vxor à viri potestate, dissoluendumque est matrimonium. Atque ideo habet se in star voti facti à religioso, transiundi ad strictiorem religionem. Si verò emissum esset in tempus soluti matrimonii, siue matrimonii non consummato, siue consummato, posset vir irritare. Atque ita *Sotus & Stunica* n. 16. relati assertunt votum religionis vxoris in tempus soluti matrimonii posse à viro irritari: nec distinguunt, emissum sit nec ne ante matrimonij consummationem. Et ratio nonn. præcedenti adducta id probat. Et ratio disparitatis est inter hoc votum & votum religionis transitus ad strictorem religionem. Quia per hoc votum religionis omnino eximitur à potestate illius superioris, iusque huiusmodi exemptionem concessit, in qua re voluntatem subditi minimè subiecit superiori. At per illud vxor non est eximenda à viri potestate: cùm ea iam soluta implendum sit: ac eius voluntas constante matrimonio est omnino sub viri potestate, ab ipso gubernanda, præterquam quoad transitum ad religionem ante matrimonij consummationem. Sed obijecies, hinc sequi, non posse patrem irritare votum religionis filij impuberis, implendum post pubertatem. Quia per transitum ad religionem est eximendus à patria potestate, sub qua erat adhuc pubes factus, quando votum executurus erat. Neganda est sequela, & dicendum, posse id votum irritari. Quia per illud non eximitur filius à dominio paterno, quod habebat in ipsis voluntatem tempore quo impubes erat, ad gubernandam eius voluntatem circa vota personalia: sed pubertate adueniente, quando votum implendum est, ab eo liberatur, quamvis ad religionem minimè transeat, & ideo dispositio de voto religiosi. Sed quid, si vxor erat impubes, malitia supplete ætatem, & voulit religionem ante matrimonium consummatum? dicam disp. 4. n. 8.

20 Tandem dubitabis, quid dicendum sit de votis ab uxori emissis ante matrimonium consummatum, animo transiundi ad religionem factis? Et quidem de voto ipso religionis iam dixi num. præced. De ceteris autem votis est difficultas. Quidam assertunt non posse irritari à viro: secus si absque eo animo emissum sint. Sed ego non video differentiam. Quia animus ille cùm non cadat sub voto, minimè voti naturam immutat, nec viri potestatem, quam per matrimonij contractum in uxoris voluntatem acquirit, auferit. Imò exstimo quamvis tunc vxor voulueret transitum ad religionem, & alia vota in illa implenda, posse illa vota irritare, permanenti voto transiundi tunc ad religionem. Quod num. præcedenti irritari nequaquam posse diximus. Dicor, quia ea vota tempore subiectionis emissum sunt, & dum subiecta est, irritantur, nec per illa eximitur à viri potestate. Sicut si religiosus voleat transitum ad strictorem religionem, & alia vota implenda in illa, poterit praedatus hæc vota irritare: illud vero minimè. Sed opposites, si votum castitatis tunc irritet vir, & ita consumetur matrimonium. Iam non posse uxori ad religionem transire. Dic hoc non obstat. Quia licet auferatur obligatio voti castitatis, adhuc manet voto transiundi ad religionem, quod obligat ad non consummandum, ne ingressus religionis impediatur. Quod si votum religionis non sit emissum, sed unus animus ingrediendi assuerit, non feneretur ex voto castitatis ad religionem, nec ex eo animo (vt diximus disp. 3. 4. n. 3. & 4.) Atque ita non obstat irritatio illius voti, impedimentum ingrediendi religionem. Vnde sit vt eo voto castitatis irritato, possit consummare uxori siue petendo, siue reddendo, etiam priori bimestri, nisi votum religionis obstat: quod si illud emiserit, peccabit primo consummans contra voto religionis, non autem contra voto castitatis. Et si tunc adulteretur, non erit sacrilega aduersus voto. Quia omnino extinctum est per irritationem: perinde ac exinguui diximus num. 12. quando matrimonium consummato emissum est.

21 Ad argum. n. 14. proposita dic. Ad 1. dic sufficere ut persona voulens sit subiecta, & materia voti tempore, quo illud emissum est, quamvis obligatio executionis sit dilata-

in tempus libertatis. Quia verificatur tempore subiectio- nis esse subditum materiam vinculi illius voti, & ex tunc illo obligari ad exequendum tempore libertatis. Ad 2. constat ex dictis n. 19.

S U M M A R I U M.

An vir possit irritare vota uxoris ante matrimonium. facta proponuntur argumenta probantia partem negantem, n. 21.

Potest, & remissum an sit vera irritatio, ita ut non reuinificantur. n. 23. & ibi, remissum, quid quando tempore diuortij facta sunt?

An peccet vir irritans, quando de consensu patris emissum sunt? n. 24.

An habeat verum id solis votis viro praedicantibus? n. 25.

Quid, in voto donati eleemosynam? n. 26. & ibi, remissum, quid, quando hac & cetera vota facta sunt ante matrimonium, existente muliere sub alterius potestate?

Quid in voto castitatis? n. 27. & ibi de votis de rebus necessarijs, & remissum, quando facta sunt hec omnia vota tempore diuortij: vel ubi vierque votis continentiam aut religionem?

Quid, in voto religionis, n. 28. & quid, si factum sit tempore diuortii?

An peccet mulier nubens, sciens fore ut non possit implere vota: remissum, n. 29.

Quid, de obligatione facta homini per uxorem ante matrimonium? n. 30.

Soluuntur argumenta, n. 31. Post quem inuenies alia summaria.

QVÆSTIO IV. An possit vir irritare vota uxoris ante matrimonium emissum? Et quidem pars negativa inde suaderi videtur. Quia ea vota sunt omnino independentes à viro facta: cùm tempore quo emissum sunt, non fuerit vxor illi subiecta. Secundò, quia obligatio illa voti iam erat Deo acquisita, iuri autem acquisito non potest vir derogare, ut non possit obligationem homini factam per uxorem ante matrimonium irritare.

Ceterum dicendum est, posse virum irritare ea vota (loquor hoc termino irritationis, quia eo vtuntur Doctores, quos referam hic, quamvis sentiam cum aliquibus illorum, eam non esse irritationem, sed suspensionem pro tempore constantis matrimonij, & ita eo soluto reuinisci. Quod nu. 39. explicabo.) Probatur ex D. August. l. 4. q. 56. in Num. & habetur c. Noluit, 33. qu. 5. ibi: Ita si adhuc innupta & conserat pater vota persoluere; si antequam persoluerit, nupserit, & viro eius hoc cognitionem non placuerit, non persoluat, & hoc omnino sine peccato. Et rationem trademus num. 25. Sic videntur tenere Hostiens. sum. tit. De voto, §. Quis rouere possit n. 7. vers. Vxor etiam. Anton. c. Scriptur. n. 3. de voto, vbi Abbas, n. 8. Cardin. qu. 15. Anch. n. 14. Henricus n. 6. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 22. initio. Rosella Votum 2. n. 7. Angel. Votum 2. n. 11. Lex 8. t. 8. p. 1. vbi dicunt uxorem non debere implere vota ante matrimonium facta, contradicente viro. Et docent exp̄lē Hugo & Archid. c. Noluit, n. vnic. & ibi Bellamera statim in princip. Turrecr. c. Sunt quedam 17. q. 1. n. 9. Vincentius in speculo doctrinali, tom. 2. t. 9. cap. 86. Sylvester Votum 4. q. 2. dict. 1. Abulens. c. 6. Matth. qu. 149. Nauarr. summa Latina, c. 12. n. 65. fine Hispana c. 28. additione ad eundem num. Monaldus summa tractas. de voto, t. De votis coniugatorum, vers. Sed nunquid possunt Alexander in Enchirid. 2. p. de potest. confess. c. 5. nu. 155. Philaret. de offic. Sacerdotum 1. p. 1. 3. cap. 4. §. Sed maior difficultas. Aragon 2. 2. q. 88. a. 8. f. 1020. Azor 1. 11. institut. moral. c. 17. qu. 14. Valentia 2. 2. disp. 6. quest. 6. de voto, puncto 6. qu. ultima de votis subditorum. Graffis p. 2. decisionum, lib. 2. c. 12. n. 45. Manuel 2. 10. sum. c. 90. n. 10. 8. summa q. 3. de voto. n. 75. Emman. Sa summa verb. Votum, vbi de voti irritatione, §. 1. Vega 2. tomo summa, cap. 129. c. 120. Quid autem, si tempore diuortij fiant, dicam n. 41.

Hinc infertur, licet pater consenserit voto, non peccare virum postea revocando. Quia vltiuriure suo, cui pater praeditare non potuit. Videatur expressa sententia D. Augustini, cuius verba numero præcedenti retuli. Et ita intelligentes ea verba, docent Hugo, Archid. Bellamera, hum. præced. relati.

Aliqui temperant, ut intelligatur de votis marito præjudicantibus. Sic Abbas, Monaldus, Sylvester, Nauarr. Azor. Id tamen mirum non est. Quia sunt in ea sent. ut vir nequeat vota ab uxore constante matrimonio facta irritare, nisi sibi præjudicent (vt n. 3. vidimus.) Ceterum exstimo posse omnina irritare (excipe votum religionis, de quo dicam num. 28. & votum castitatis, arque de rebus necessaria- rīst

rijs: & dandī eleemosynam, de quibus dicam n. 26. & 27.) Quia quamvis actus liber, quo mulier ante matrimonium votuit, non sit viro subiectus, tanquam omnino præteritus. At materia illa voto promissa est iam plenè viro subiecta. Quia potest modò vir in omni tempore occupare vxorem. Qua ratione vtitur D. Thom. 2.2. q. 88. art. 8. ad 3. ad ostendendum nulla religiosi vota esse firma absque prælati consensu. Atque ita nec ea vxoris vota ita firma erunt, quin possint à viro reuocari. Et hoc dicit esse probabile Lud. Lopez i.p. instruct. c. 48. §. Rursus.

26 Excipe 1. vota realia emissa ab vxore ante matrimonium. Ut si tunc vout eleemosynam, cum esset sui iuris, vt si erat vidua, vel carebat patre & tutori: hæc enim vota non poterit maritus irritare. Quia iudicandum est ac de alijs debitibus, ad quæ vxores antea tenebantur. Quamvis enim id debitum sit personale, nulla enim hypotheca afficit bona, alias transiret obligatio ad singularem successorem, vt legatarium, vel titulo emptionis possidentem ea bona, aut donationis: non tamén est debitum, quod iurisperiti personalissimum appellant: aliter obligatio voti realis explendi non transiret ad heredem. Quod est contra omnes. Et ita potest dici quodammodo bona afficere, atque ita virum teneri permittere, vt vxor expleat, & cum eo onere recipere bona. Dixi, si erat sui iuris. Nam si non talis esset, licet pater, tutor, aut vir non irritassent, maritus poterit. Quia loco illorum succedit, & erant vota dependentia à consensu superioris. De qua postestate latè dicam disp. 41. & generaliter de alijs votis, quæ vir nequit irritare, eo quod facta sint ante matrimonium. An possint in hoc euentu irritari?

27 Secundò excipe voto castitatis ab vxore ante matrimonium emissum: id enim à viro irritari nequit. Quoniam illud voto contineat duo, nempe, non exercere actum venereum, nec reddendo nec peréndo. Quoad primum non indiger irritatione. Nam fortiori matrimonij vinculo constringitur reddere. Quoad secundum autem, irritari nequit à viro. Quia materia petendi non est viro subiecta, ita vt prohibere possit, aut præcipere debiti petitio nem, sed mulier est libera, & sui iuris in hoc. Nec actus liber, quo mulier eam sibi obligationem imposuit, est sub viri dominio & potestate. Quoniam est iam Deo consecratus, & quando fuit elicitus, non poterat prohibere ne eliceretur. Quare non est audiendus Ioannes de Friburgo summa confessorum, libr. 1. tit. 8. q. qst. 35. dicens posse virum id voto irritare. Cuius contrarium tenent omnes, quos n. 10. retuli, asserentes nec emissum post matrimonium voto castitatis posse à viro irritari. Eadem ratione dicendum est, nec posse virum irritare vota de rebus necessarijs, vt de non furando, de non mentiendo, emissa ab vxore, ante matrimonij contractum. Quia nec materia illa tanquam necessaria subditur viro. Nec actus liber, quo voto factum est, tanquam omnino præteritus, & Deo consecratus, & quidem eo tempore quo voluntas illa à viro non dependebat. In quo distinguuntur à tali voto post matrimonium facta. Quia tunc voluntas erat viro subiecta. Et ideo numero 4. diximus posse à viro irritari. Vtrum autem possit vir irritare hæc vota, quando tempore, quo mulier erat impubes, illa emisit, poterantque irritari a patre, matre, vel rutori? dicam disputat. 41. numero 4. Si autem facta sint tempore diuortij, dicam haec disputar, num. 41. & quid de votis factis postquam vterque comitum vout continentiam aut religionem, dicam disput. 42. num. 10.

28 Tertiò excipe voto religionis ante matrimonium ab vxore emissum; non enim poterit à viro irritari. Quia si matrimonium non est consummatum, tenetur tunc implere: & id voto tunc emissum non potest irritari à viro, (vt probauit num. 19.) nequum voto factum ante matrimonium. Si vero iam sit consummatum, non indiger pro tunc irritatione. Quoniam impleri nequit. Nec potest irritari pro tempore, quo vxor erit sui iuris, quando iam tenebitur implere. Quoniam materia illa non erat viro sub-

iecta tempore quo promissa est, nec actus liber, nec subiectur etiam materia tempore, quo votum implendum est. Quæ dixerim, si mulier iam pubes promisit. Nam si erat impubes, & ita poterat votum illud irritari, dicam disput. 41. n. 4. 5. Quando factum est tempore diuortij, dicam hac disp. n. 41.

Vtrum autem peccet mulier matrimonium iniens, 29 sciens fore impedimento ne vota expletar, dixi numero 8.

Tandem, si mulier obligationem aliquam cum homine contraxerit ante matrimonium, vir non poterit illam irritare, propter ius homini acquisitum. Et quia mitius agitur eum Deo, quam cum homine. Sic docent Hugo, Arthid. & Bellamera, n. 23. allegati, & potissima ratio differentia est. Quia superior non gerit vices hominis, cui ius acquisitum est, vt possit illud remittere & irritare: at gerit vices Dei, cui ius per votum acquiritur.

Ad argumenta num. 22. proposita respondeatur, Ad 1. 31. dic argumentum concludere eam non esse veram irritationem, sed suspensionem: quod est verissimum. Ad hanc autem suspensionem satis est vxorem postea incidere in viri potestatem, non enim placet Deo, vt ipso contradicente impleat. Ad 2. dic, non posse virum derogare omnino irritando, bene tamen suspendendo, vt dixi in solut. præced. cur autem idem non possit in obligatione cum homine contracta, dixi num. præcedenti.

S U M M A R I U M.

An vota per virum irritata reuiniscant? Si vera irritatio sit, non reuiniscunt, secus si sit se ponsio sola, n. 32. Reservatur quedam sententia n. 33.

An ut vota irritata non reuiniscant, desideretur potestas & dominium in voluntatem subditti, vel at sit in materiam promissam, n. 34.

An si superior irritans det licentiam postea, teneatur subditus implere voto irritatum, & quid si non fuit vera irritatio, sed suspensio, n. 35.

Vota vxoris facta post matrimonium, & irritata non reuiniscunt, n. 36. & ibi, idem de votis servorum & puberum.

Idem de voto castitatis tunc facto & irritato, n. 37.

Idem de votis factis in tempus soluta potestatis, & irritatis, n. 38.

Vota vxoris ante matrimonium facta, & irritata à viro reuiniscunt, n. 39. & ibi, an uxor teneatur ad ea viro postea dante licentiam?

Quid si dum mulier ante matrimonium vout, erat sub potestate alicuius, quæ poterat irritare, vt sub potestate patris, tutoris, alterius mariti: vel in ea estate vout, vt si esset sub alicuius potestate posset irritare. An possit vir perfectè ea vota irritare, ita vt non reuiniscat? Et quid, do votis factis post matrimonium ex licentia viri, & irritatis? Et an vota viri per vxorem irritata reuiniscant? Remissio, n. 40.

Quid de votis factis tempore diuortij, an repudientur quasi facta ante matrimonium, vt reconciliatione facta, si vir irritet, reuiniscant. Et si sunt castitatis, vel religionis, vel de rebus necessariis, vt de non mendendo, nequeant etiam imperfectè irritari, ac si ante matrimonium facta essent, n. 41.

An vota emissa ab aliquo ante ingressum in Societatem Iesu sint suspenda, & reuiniscant, si post vota bienniū expellatur? n. 41.

Quid si superior irritet ea, vel tempore nouitatus emissa, vel post vota bienniū etiam facta in tempus expulsionis? Et an possit irritare? n. 43.

Quid si in eis dispenset? Et an possit, n. 44. & ibi, an possit Episcopus cum nouitatu dispensare.

An superior possit irritare vota professi, quæ nolunt in professionem committare, ita vt eo expulso non reuiniscant, n. 45.

Soluntur argumenta, n. 46.

QVÆSTIO vltima. An vota vxoris absque viri licentia facta, tunc implenda, vel in tempus soluti matrimonij, vel facta ante matrimonium, aut tempore diuortii, & à viro irritata, reuiniscant, ita vt soluto matrimonio teneatur vxor etiam implere? Absque controverbia est (vt bene animaduerit) Valentia 2.2. disp. 6. q. 6. de voto punto 6. quest. 4.), vota omnino legitimè irritata, minimè reuiniscere. Quoniam per irritationem illa obligatio voti est omnino extinta: at obligationem semel extinctam minimè reuiniscere, comperti juris est, l. C. ex causa, C. de remiss. pign. Quia, cum iam desierit esse, viris reassumere non poterit, nisi iterum obligatio illa imponatur ad eo qui potest. Sicut lex semel cassata non potest amplius obligare: nisi iterum Principe eam sanciente. Quare aliqui Doctores asserentes votum semel irritatum reuiniscere, aut sunt reprobantes, aut intelligendi, quando non est vera irritatio, sed suspen-

penso voti. Hi sunt *Vincentius* speculo doctrinali, to. 1. lib. 9. c. 85. *Taberna Votum* 5. q. 5. & videntur tenere *Innocent.* & *Scrip-*
ture de voto, n. 3. vers. Idem credimus, & ibi *Hofstiens.* ad fin. *Ioan.*
Andr. n. 4. *Anton.* n. 3. *Cardin.* qu. 13. *Anchar.* n. 8. vbi dicunt im-
puberem teneri implere votum peregrinationis, vbi sue-
rit sui juris. Atque communiter refertur pro hac senten-
tia *Innocentius* ibi. Sed nec ipse nec alij, qui eum omnino
sequuntur, explicant, fuerit votum irritatum nec ne.
Difficultas igitur praesens eo pertinet, ut explicetur, num
haec sit legitima & vera irritatio, an potius suspensio voti
pro eo tempore, quo potestas mariti durat. In priori enim
casu constat vota illa penitus extingui, & ideo nunquam
amplius obligare: in posteriori autem obligare cessante
viri potestate.

33 Quidam igitur opinantur vxorium vota constante ma-
trimonio facta non vere irritari per viros, sed esse suspen-
sionem pro tempore constantis matrimonij, arque ideo
eo soluto reuiuscere, & implenda esse. Ducuntur, quia
hoc distat inter irritationem ratione dominij, aut quasi
dominij in voluntatem: aut ratione materiae: quod in priori
casu est vera irritatio, & ita votum non reuiuscit, ut con-
tingit in votis impuberum & religiosorum. In posteriori
autem, si materia est huiusmodi, ut mantat in potestate
subditi, postquam à potestate superioris eximitur, ut si vo-
uisset quotidiam eleemosynam, non est perfecta irrita-
tio, sed suspensio, atque adeo soluta potestate votum re-
uiuscit. Ut contingit in votis vxorum. Quod inde proba-
tur, quia nequit superior irritare votum illius, nisi quatenus
potest illi subtrahere materiam oblatam: cum sit so-
lum superior quoad rem oblatam, at nequit materiam
oblatam auferre, nisi pro tempore, quo est illi subditus, pro
quo solo tempore materia est sub illius potestate. Ergo
non potest omnino votum irritare, sed illud suspendere:
& proinde cessante potestate reuiuscet. Secundò, quia
quando subditus petit licentiam exequendi votum eo ta-
cito, negatio licentiae superioris non est voti irritatio, se-
cundum omnes, sed cessat pro tunc obligatio per materiae
subtractionem, manenti voti vinculo, & cessante prohibi-
tione reuiuscit. At ita contingit in praesenti, tantum
enim subtrahitur materia subiacens dominio viti. Ideo
hanc sententiam tenent *Rosella Votum* 2. num. 7. & 23. *Val-*
entia 2. 2. disp. 6. quest. 6. de voto. puncto 6. quest. 4. iuncta quest.
vltima de votis subditorum. Nam in ea quest. 4. docet quando
subditur aliquis quoad solam materiam, votum reuiu-
scere: & *questione vltima*, docet vxores quoad vota non
subiecti ratione voluntatis, sed materiae promissae: ac subinde
consentia ea reuiuscere. Idem tenent in alio simili, fa-
tentes tamen rem esse dubiam, *Palud.* 4. d. 3. 8. question. 4.
artic. 2. conclus. 11. num. 29. *D. Anton.* 2. part. tit. 11. c. 2. §. 6. vers.
2. *pueri*, nempe, in voto filij puberis. Et similitudo in hoc
consistit, quod talis filius solum ratione materiae subditur
patri, ut probauit num. 2.

34 Vtradicitus tamen intelligatur, quando vera irritatio
voti sit, quandoye suspensio: aduertendum est dupliciter
votum irritari posse. Primo, directè voti vinculum dissolu-
endo. Secundo, quasi indirectè, per remotionem mate-
riae, illam prohibendo. Quando ergo votum irritatur ra-
tione dominij in voluntatem, extinguitur directè vincu-
lum, & ideo nunquam reuiuscit. Quia cum actus ille li-
ber, quo votum est factum, sit pendens à superioris con-
sensu, tanquam ipsi subiectus, potest superior suo dissensi-
re uocare omnino, quo sublatio extinguitur votum. Atque
superior irritans id velle facere videtur, nisi aliud declar-
ret. Quia id sonat irritatio. Quando autem irritatur votum
ratione solius dominij, & potestatis superioris in ma-
teriam promissam: quamvis Doctores, numero præce-
denti relati, sentiant indistinctè non esse irritationem di-
rectam & veram. At sic distinguendum arbitror. Aut ma-
teria omnino & plenè subiacet potestati superioris: quia
scilicet, nulli alij est prius oblata, aut deuineta obligatione
aliqua subjectionem illam præcedenti, & tunc credo esse
perfectam irritationem: & ideo votum sic irritatum non

reuiuscere. Contra Doctores num. præcedenti allegatos.
Qui autem hoc doceant, referam num. 36. Et ratio est.
Quia quod iuris est de toto quoad totum, idem est & esse
debet de parte quoad partem, l. *Qua de tota, in princ ff. de rei*
vendic. & latè tradit *Eucard.* loco à toto ad partes, n. 2. & seq.
Sicut ergo ad omnimodam & totalem irritandi vota po-
testatem desideratur & sufficit dominium totale volun-
tatis subditi, seu actus liberi, quo votet Deo rem illam,
ita ad potestatem irritandi partiale, nempe, in materia
determinata, sufficit ac necessarium est partiale domi-
nium, nimirum, voluntatis, seu actus liberi, quo materia
illa promittitur. Et confirmatur, quia sicut vbi adest per-
fectum dominium voluntatis subditi, potest superior om-
nia eius vota irritare: eo quod vota habeant tacitam con-
ditionem, nisi superior contradixerit, qui ratione domi-
nij ab soluri & totali id potest efficere: atque est perfecta
irritatio. Ita quando habet dominium partiale voluntatis
subditi circa aliquam materiam, poterit circa illam perfe-
cta & omnino irritare. Quandoquidem vota de tali ma-
teria habent similem tacitam conditionem: potestque
superior contradicere ratione totalis dominii, quod ha-
bet in voluntatem subditi, quoad dispositionem de illa
materia. Aut non omnino & simpliciter subiacet potesta-
ti superioris, sed secundum quid. Ut si ante subjectionem
iam illa materia erat Deo consecrata, & oblata per vo-
tum. Tunc enim non simpliciter subiacet illa materia su-
periori, nec actus liber, quo oblata est Deo. Atque tunc
dum superior irritat: non est vera & perfecta irritatio, sed
secundum quid, & potius suspensio. Ac proinde durante
potestate excusat subditi ab impletione: at ea soluta
tenetur. Et actum liberum tunc non esse subiectum, inde
constat. Quoniam est omnino præteritus, & Deo per vo-
tum independens ab alicuius consensu dicatus, ac tem-
pore quo non erat subiectio. Nec potest modò subdi.
Quia ad præteritum non est potentia. Nec subdita postea
persona, subduntur eius actus præteriti, cum iam transie-
rint. Dices vinculum voti & obligationem esse præsentia.
Respondeo, cum tale votum naturaliter & intrinsecè se-
quatur ex actu promissionis, nulla ratione posse superio-
rem hoc nomine votum perfecte irritare, nisi habeat vel
habuerit dominium in illum actum. Quod autem tunc
non simpliciter materia subdatur superiori, probatur.
Quia cum prius esset obligata Deo, qui ius in illam ac-
quisierat, non potest plene & omnino subditi alteri. Sed
potest secundum quid. Quia superior, nimirum vir, po-
test in omni tempore occupare vxorem, ac proinde po-
test pro tunc. Atque vox fortiori seruitutis vinculo astri-
cta non tenetur pro tunc vota exequi (ut declarauimus
num. 25.) Tandem eam irritationem in hoc euentu non
esse veram, sed suspensionem, probatur, quia ea vota sunt
facta absolute & independenter à voluntate superioris,
cum tunc non esset, nec subinde habent tacitam condi-
tionem, nisi superior contradixerit. Quod est ratio & fun-
damentum potestatis irritandi perfecte: teste *D. Thom.* 2. 2.
quest. 88. articul. 8. corporis, & ad 1. quem alij omnes sequuntur.
Item, quia ea vota præterita non sunt modò sub po-
testate superioris, cum iam sint Deo consecrata: sicut
proxime dicebam de actu libero promissionis. Ergo nulla
ratione potest ea omnino irrita facere. Cum nec habeat,
nec habuerit dominium in actum uocandi. Et confirmatur,
quia sicut a etiis uocandi fuit absolute & independenter
elicitus, ita est à Deo acceptatus: & consequenter vin-
culum voti ex eo actu consurgens. Doctores autem asse-
rentes si vota emissa ante subiectiōne irritentur, non es-
se perfectam irritationem, & reuiuscere: in quo casu non
est dominium in materiam absolute, sed secundum quid:
referam num. 39.

Atque ultra differentiam num. 32. traditam inter ve-
ram irritationem & suspensionem, quod per illam omni-
no cesset vinculum voti, per hanc autem non cesset, sed
exequitio suspendatur, donec cesset potestas superioris:
est alia differentia ex hac consurgens. Nam vbi vera
voti

voti irritatio non tenetur; amplius subditur ad illud, quamvis superior assentum præbeat. Quia obligatio illa omnino extincta reuiuiscere nequit, nisi subditus denuo voleat. Ita *Syluester Votum* 4. qu. 2. dict. 3. *Nauar. summ. c. 12. num. 65. Graffis 1. p. decisionum, lib. 2. cap. 29. num. 4. Philiarcus de officio sacerdotis, tomo 1. part. 2. lib. 3. cap. 4. §. Sed maior difficultas. Emmanuel Sa summa, verb. *Votum*, vbi de voti irritatione, §. Irritans votum si postea. At vbi est sola voti suspensio, conniuente superiori obligabit. Quia vinculum voti manebat, & ob solam materiae prohibitionem suspensum erat, ergo cessante prohibitione pristinas obligandi vires recuperabat votum.*

36 Ex dictis deducitur primò, vota omnia constat in matrimonio emissa ab vxore, pro tunc implenda, si à viro irritentur, non reuiuiscere. Contra Doctores relativos n. 33. Probant Abbas, Cajetanus, Angel. Syluester, Sotus statim citandi, per cap. *Quidam*, & cap. *Placet*, de conuers. coniug. vbi coniux professus, & ab altero reuocatus non tenetur reuocante mortuo, ad religionem transire. Sed hi textus nil conferunt: non enim innituntur irritationi voti, sed quia professio fuit irrita (vt num. 13. probau.) Ideo melius prob. Quia vir potest irritare vota vxoris ratione potestatis & dominij in voluntatem ipsius (vt probau. num. 4.) In quo casu fatentur omnes esse perfectam irritationem, nec vota reuiuiscere (vt diximus num. 34.) Atque ita tenent Abbas cap. *Scriptura*, nu. 7. de voto. *Cajtan. 2. 2. quest. 88. art. 8. dub. 4. Abulensis, c. 30. Num. q. 86. Angelus Votum 2. n. 12. Sylvest. Votum 4. q. 2. dict. 3. & 4. *Armilla*, verb. *Votum*, n. 12. *Sotus* l. 7. de iust. q. 3. art. 1. vers. Aliud Posthac dubium. *Nauar. sum. c. 12. n. 66. Lud. Lopez 1. part. instruct. cap. 48. §. Vota semel irritata. Philiarcus de officio sacerdotis, tom. 1. p. 2. lib. 3. cap. 4. §. Sed maior difficultas. Vega 2. to summa, c. 129. casu 95. Imo esto dicendum vota hæc irritari à viro non ratione dominij in voluntatem vxoris, sed quia materia est illi subiecta. Cùm materia plenè subdatur tanquam nulli alij ante subiecctionem dicata, esset perfecta irritatio, nec reuiuiscerent (vt num. 34. probauimus) Atque ita *Sylvest. eadem* q. 2. dict. 3. fatetur vxorem tantum subdi viro quoad materiam, Quod idem (vt num. 3. retuli) fentiunt *Nauar. Philiarc. Lud. Lopez* & tamen omnes hi asserunt ea vxoris vota non reuiuiscere. Præterea, quia idem dicunt de votis seruorum per dominos irritatis, *Sotus*, *Nauar. Philiarc. Lud. Lopez* ibi, & tamen constat seruos tantum quoad materiam subiecti dominis. Atque ideo non omnia illorum vota possunt domini irritare, sed sola illis præjudicantia. Tandem, quia de votis puberum dicunt idem, *Sotus*, *Sylvestr ea question. dict. 3. & 4. proxime citati, & Aragon 2. 2. quest. 88. art. 8. fine. & Graffis 1. p. decisionum, lib. 2. c. 29. n. 5. Philiarcus proxime allegatus, quos tamen solum ratione materiae subdi patri, probauimus num. 2.***

37 Secundò infertur, votum castitatis constante matrimonio ab vxore emissum, quod n. 11. & 12. dixi posse à viro irritari, non reuiuiscere. Quia irritatur ratione dominij, quod habet vir in voluntatem vxoris, ad illam dirigendam, quamvis deficiat dominum in materiam illam.

38 Tertiò infertur, vota ab vxore seu ab alio subdito in tempus solutæ potestatis, quando sunt à viro seu ab alio superiore irritata: quæ n. 16. posse irritari diximus, non reuiuiscere. Et hoc licet sit votum castitatis emissum ab uxore ad illud tempus. Quod n. 18. probauimus posse irritari. Quia ea vota aut irritantur ratione dominij in voluntatem, aut saltem dominij in materiam. Et eadem ratione dicendum est idem de voto religionis in id tempus ab uxore facto. Quod n. 19. dixi posse irritari. Et hoc necessariò tenentur dicere omnes, quos n. 16. 18. & 19. retuli, dicentes posse ea vota irritari. Non enim possunt intelligi de suspensione. Nam cùm non obligent donec soluatur potestas superioris, ipsa sunt suspensa.

39 Quartò infertur, vota ante matrimonium ab uxore facta, quæ irritari à viro posse diximus n. 23. soluto matrimonio reuiuiscere. Quia ea non est perfecta irritatio, sed tan-

tum suspensio. Nam cùm nec actus liber, quo votum emissum est, viro subdatur: nec etiam materia promissa sic illi subiecta simpliciter, sed secundum quid (vt explicui n. 34.) non possunt ea vota simpliciter irritari. Atque ita docent Archid. c. Noluit, 33. quest. 5. num. vn. & ibi Bellamer, n. 1. Rosella Votum 2. nu. 7. *Nauar. sum. cap. 12. num. 61. Alexand. in suo Enchirid. 1. p. de potestate confessorum c. 5. n. 155. Philiarc. de officio sacerdotis, to. 1. part. 2. l. 3. cap. 4. §. Sed maior difficultas. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 46. §. Mulier vxor. Graffis p. 2. decisionum, lib. 2. cap. 12. num. 31. Quare audiendus non est Vega 2. tom. sum. cap. 129. casu 20. qui dicit non reuiuiscere. Dicitur, quia obligatio semel extincta non reuiuiscit. Sed supponit obligationem illam semel extinctam esse, & non potius suspensam. Quod probare oportebat. Dum dicunt autem hi Doctores obligationem illam reuiuiscere, intelligendi sunt quoad materiam, ad quam votum illud cessante superioris potestate obligat. Verbi gratia, vobis vir ante matrimonium se quotidie recitatur calculos Virgineos, aut ieunaturam omnibus sextis ferijs totius vitæ, irritauit postea vir, non tenetur soluto matrimonio ad preces & ieunia omessa tempore suspensionis voti. Quia fuerunt onus diei, ac proinde transacto die cessauit obligatio. Sed tenebitur ab eo tempore soluti matrim. ad recitandum quotidie eas preces, & ieunandum sextis ferijs. Hinc sit, si postquam vir id votum irritauit, concedat iterum licentiam, teneri vxorem ex tunc illud feruare. Luxta dicta n. 35. Quia obligatio tantum erat suspensa, dum vir impidebat materiam.*

Q. jd autem dicendū sit, si tempore quo vxor ante matrim. vobis, erat sub potestate alicuius, qui id votum irritare poterat: vt patris, tutoris, aut alterius mariti. Vel si ijs caret, erat in ea ætate constituta, vt si eos haberet, possent irritare, vt si impubes vobis votum personale: vel pubes ante XXV. annum fecit votum reale. An possit praesens maritus irritare, ita vt votum illud non reuiuiscat? dicam tota disp. 41. Atque de votis ex viri licentia factis, an irritati ita possint à marito, vt non reuiuiscant? dicam tota disp. seq. Et de potestate vxoris ad viri vota irritanda, ita vt ea non reuiuiscant; dicam tota disp. 42.

Grauior autem difficultas est de votis ab uxore factis tempore diuortij ob adulterium, an reputentur ea vota quali facta ante matrim. & ita reconciliatione sequuta nequeant etiam imperfectè irritari, seu suspendi, si sint castitatis, religionis, realia, aut de rebus necessarijs, quæ n. 26. & duplice seq. diximus nec imperfectè irritari posse: aut si sint alia vota quæ imperfectè irritari possunt facta ante matrimonium, tunc etiam facta, non possint aliter irritari, atque ita soluto matrimonio reuiuiscant? Et videtur non posse. Quia cùm neuter coniux tunc sit sub potestate alterius, votum videtur independens, ac si ante matrim. emissum esset. Sed sic distinguendum existimo. Si coniux reus vota emitat etiam castitatis & religionis, poterit innocens vir reconciliari volens, eo pacto, irritare, quo posset irritare, si matrimonio integro & illæso facta fuissent. Quia cum matrim. tunc separetur, ac diuortium fiat, in fauorem innocentis, ac dependenter ab eius voluntate, nimirum, dum ipse noluerit reum ad pristinam amicitiam restituere, nequit alter illius iuri præjudicare: ac proinde quicquid vobis, habet tacitam conditionem: dummodo non præjudicet iuri, quod innocens ante diuortium habebat, cum pace compонere voluerit. Quod clarius constabit ex dicendis lib. seq. tota disput. 10. Si autem innocens vota emitat, censendum est de illis sicut de factis ante matrimonium. Quia innocentia tunc est omnino sui iuris, & obligatione aliqua alteri coniugi non est strictus, quamvis vinculum matrimonij perseueret. Quare vobis ab altero independenter. Unde sit vt nullo modo suspendere possit coniux reus, pacibus compositis, quamvis sit vir, vota castitatis, religionis, de operibus necessarijs, ac realia ab altero coniuge innocentia tunc emissia. Sicut ea facta ante matrim. suspendere non posse, diximus n. 26. & duplice sequenti. At poterit vir

vir suspendere vota alia innocentis vxoris, sicut nu.23. & 25. diximus posse facta ante matrimonium: & vota sic suspensa reuiuiscent, vt diximus nu.39. Non autem vota cotius rego matrimonio facta, & irritata: vt diximus n.36. Similiter vxor si rea sit, vbi ad amicitiam restituta fuerit, poterit suspendere ea vota, quæ posset si ante matrimonium facta fuissent à viro: & si ipsa sit innocens, vir autem reus, poterit irritare ea vota, quæ posset si integrum matrimonio facta fuissent. ob rationem dictam. Quæ autem sint vota, quæ tunc potest irritare: & quæ suspendere: dicemus tota disp.42. Ex quo deducitur, si innocens, siue vir siue vxor emittat eo tempore diuortij, votum religionis, aut castitatis: cum sit tunc omnino sui iuris, teneri ad illud: & nequit alteri remittere adulterium, ne votum infringere cogatur (vt dixin.8.) At facta semel reconciliatione, aut instaurato matrimonio, ob simile adulterium eius, qui prius innocens fuerat, excusabitur à religionis voto pro tunc, donec illi soluto matrimonio, aut ob aliud diuortium, liceat ingredi: & si fuit votum castitatis, tenebitur reddere, at petere non poterit: & tenebitur etiā nō tenebundere, si iterum sit iusta diuortij causa ob alterius adulterium: perinde ac si id votum castitatis esset ante matrimonio factum. Quando autem essent alia vota, posset innocens reconciliationem facere, licet executio illorum votorum esset illi interdicenda & suspendenda (vt nu.8. probauit.) & omnia hæc intelligo, quamvis propria auctoritate innocentis fiat diuortium, & quid si de licentia ipsius alter voleat? dicam l.10. disp.10.n.4.

42 Quinto infertur, vota facta in seculo ab ingrediēte Societatem Iesu, quæ suspensa in ea sunt, reuiuiscent, eo egresso. Quare dum manet in Soc. ad ea minimè tenebuntur. Ut habetur can.22. prima congregationis generalis Soc. Iesu, & reg.23. Magistri Nouitiorum. Quod intellige, nisi post professionem expellatur. Cum enim omnia vota in solemnem professionem commutentur, extinguitur prorsus eorum obligatio. Atque ita eo expulso non reuiuiscent.

43 Dubitabis autem, Quid dicendum sit, si superior Societas ea vota irritet? Primo dico, non posse ea vota irritare superiorum Societatis Iesu, quæ quis in seculo aut tempore nouitiatu emisit. Quia nouitius non subduntur superiori quoad omnia, sed tantum ut probentur & instruantur in religione. Ita docent Nauar. sum. lat. c.12. num. 65. hisp. c.28. additione ad num. eundem, Lud. Lopez 1.p. instruct. ca.48. §. Materia voti (quamvis cap. 47. §. Sed utrum dubius manerit.) Manuel 1.to quest. regularium, q.25.a.8 fin. At potest talis superior, ut magister Nouitiorum, vel alius superior, ea vota in nouitiatu vel ante emissu suspendere, donec commutentur in professionem. Atque ideo caute dixit Nauar. non posse superiorum irritare, sicut potest vota professorum. Quasi velit posse vota horum perfecte irritare: illorum autem solum suspendere, & ita reuiuiscent eis egressi. Probatur posse suspendere. Quoniam nouitius pro tunc subditur prælato, sicut professus: cum hoc solo discrimine, quod professus tenetur ex voto obediēre: nouitius autem se offert sponte ad obediendum: & supposito eum velle profiteri, debet obediēre: ne repulsam patiatur. Secundò dico, superiores Societatis Iesu posse vota irritare emissa à religiosis illius, postquam admissi sunt ad vota biennij, vel coadiutorum formatorum: & ea sic irritata numquam reuiuiscent: quamvis emissi sint in tempus si à Societate egressi fuerint. Quia quamvis ea vota non sint solemnia, at veros religiosos eos constituunt, vt declarauit Greg. XIII. in bulla, Ascendentē Domino, concessa Societati, anno 1582. & per ea se tradunt, & sua Soc. quantum est ex parte sua: & habet Societas in eos ius. Ut ibi declarauit Gregor. XIII. & sunt omnino subditi, ita ut nil omnino possidere domareve possint, nec de se disponere. At irritandi potestas ex hac subiectione oritur. Præterea, quia voluntas horum multo magis subditur superiori, ab illoque pendet, quam voluntas

Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.

filii à patre, aut vxoris à marito. Atque ita sentiunt virtus doctissimi. Tertiò dico, non posse eos irritare vota à talibus emissa in seculo, aut tempore nouitiatu, quamvis iam vota biennij aut coadiutorum formatorum fecerint (post professionem autem dicam num. 44.) At posse ea suspendere pro tempore, quo manerit in Soc. vires rea sumptura post egressum. Quia reputantur tamquam vota facta ab uxore, ante initum matrimonium. Quæ n.39. probauimus non verè irritari, sed suspendi à viro. Quia hæc similiter extra tempus subiectionis facta sunt: atque ita nec superior habet potestatem in actum liberum tanquam omnino præteritum: nec in materiam, tanquam iam Deo consecratam ante subiectionem. Vtrum autem possit talis superior irritare: quando fecit votum tempore quo pater vel tutor, quem habebat, poterat irritare, vel si haberet, posset? dicam disp.41.n.11.

Duplex autem obiectio supereft contra hoc. Prior, 44 nam inde sequitur nec superiorum religionis posse in nouitiorum votis dispensare. Quoniam ad id requiritur vera superioritas spiritualis. Atque ita concedit Angles floribus 2.p. qu.de voto, art. 8. post 10. diffic. dub. 3. & dicit esse tutius Lud. Lopez 1.p. instruct. c.47. §. Sed utrum. At verius est posse dispensare. Quoniam tempore quo nouitius perseverat in religione, quamvis prælatus non habeat potestatem dominariuam in eius voluntatem nondum sibi per professionem traditam, habet tamen spiritualem iurisdictionem (vt tradit Nauar. sum. lat. c.12. nu. 65.) Non enim decet ut circa nouitius in religione occurrentia a deatur Episcopus. Ita docent Enriquez lib. 7. de indulgent. ca.22. nu. 7. Manuel in question. regul. tom. 1. q. 25. a. 8. Pro eadē opinione sunt Sylvest. verb. Dispensatio, q. 14. dict. 1. & ibi Angel n.8. vbi dicunt posse prælatum religionis dispensare cum nouitio ut ad ordines promoueat. Vnde potest prælatus religionis dispensare cum illis, in ijs in quibus potest cum professis. Addit (& bene) Enriquez posse similiter Episcopum cum illis dispensare. Quia nondum plenam exemptionem & subiectionem regulari prælato consecuti sunt, atque proinde possunt se Episcopo subiucere, ut cum ipsis dispensent.

Secunda obiectio est. Quia inde etiam sequi videtur, 45 non posse prælatum irritare vota, quæ professus in seculo aut in nouitiatu emisit, noluitque per professionem extinguiri. Quia facta sunt tempore, quo nec actus liber, nec materia erant subiecta prælato, & ita tantum poterit illa suspendere, atque eo expulso à religione reuiuiscent. Sed neganda est sequela, & dicendum posse ea perfecte irritare, instar votorum post professionem factorum. Et ratio est. Nam teste Sylu. Votum 4. q. 7. dicto 3. si eam voluntate habuit non extinguendi per professionem, ante instanti ipsius, adhuc extinguitur votū: si vero in ipso instanti professionis, reputabitur ac factum post professionem, & proinde tempore plenæ subiectionis, ac poterit irritari. Sicut tradunt DD. peccatum prævaricationis dispositionis commissum in baptismi susceptione, reputari tanquam admissum post baptismum, & ita subiuci sacramento poenitentiae.

Ad argumentum nu.33. proposita respondeatur. Ad pri- 46 mum negando eam differentiam, vbi materia plenè subiicitur, & non tantum secundum quid, & ad probacionem est neganda minor, quæ constat ex dictis num. 34. Ad secundum neganda est minor, quia in casu priori superior tamquam voti ignarus non intendit irritare. Nam voluntas non fertur in obiectum incognitum: scimus in casu posteriori.

DISPUTATIO XL.

Vtrum vota vxoris quæcunque, etiam castitatis, de licentia viri, constante matrim. emissâ, possit idem vir irritare: atque soluto matrim. minime reuiuscant? Et quid de votis castitatis, religionis, matrim. non ineundi, factis mutuo cōfensi, aut à viro ordinis sacri suscipiendi: à femina viro castitatis, aut religionis, eodem communi placito emissis?

S V M M A R I V M.

Quot sint questiones disputandas, n. 1.

An possit vir irritare vota vxoris alia à castitatis voto, de sua licentia emissâ? Refertur quædam sententia, n. 2. & 3.

Possit vir & quilibet alius superior talia vota valide irritare, nec peccat subditus tunc non exequens vota, licet peccet superior, n. 4.

Idem dicendum est, licet votum sit reale, & licet sit implendum tempore soluta subiectio, n. 5. & ibi, remissione, quid de voto non mentiendi?

Quid, si superior dicat subdito, se concedere facultatem vouendi irreuocabilem, n. 6.

Qualiter peccet superior irritans absque causa, vel cum illa? Et quid distet inter illam dispensationem & irritationem, n. 7.

An teneatur superior illo voto, vel dare licentiam iterum ad exequendum, post quam semel irritauit, n. 8.

An si superior voti conscius riteat, & dissimulet, censetur consensus, ut iam non possit amplius absque causa irritare? Ponitur opinio, n. 9.

Possit irritare, nisi revera conseruerit. Et quid, si interiori consenserit, at exteriori solum tacuit? Et quid, si subditus emiso iam voto perit licentiam ad vouendum tacito præterito voto, vel ad dandam rem illam tacito voto dandi, vel sola licentia dandi emisit votum, an possit superior absque causa irritare votum illud, n. 10.

An peccet subditus absque causa, vel de eius iustitia dubius, petet à superiori irritationem voti, quod de eius licentia emisit, n. 11.

Post rem vota promissam, traditam, nequit vir aut superior reuocare, num. 12.

Quid re integra, nimirum, antequam subditus licentia utens voueat, num. 13.

An promissionem homini factam possit superior, qui licentiam dedit, irritare, n. 14.

Soluuntur argumenta, n. 15.

An vir concedens licentiam vxori vouendi continentiam, possit votum irritare? Refertur quædam opinio, n. 16.

Possit perinde ac alia vota, n. 17. ubi, quid, si dedit licentiam ad vouendum omnino castitatem? & quid de voto non mentiendi.

Soluuntur argumenta, n. 18.

Quid, si uterque coniux mutuo consensu vovit continentiam? Refertur quædam sententia, n. 19.

Nenier potest tunc irritare, n. 20. & peccat contra iustitiam cognoscens vxorem inuitam, & ibi, quid de alijs votis eo tempore factis.

Quid, si sit votum mutuo consensu ingrediendi religionem? Aut abstinentia ab alio matrimonio ineundo? Aut alterius coniugis castitatis, alterius autem religionis, aut ordinis suscipiendi, n. 21.

Quid, si eo voto emiso dant sibi iterum potestatem in corpus, an possint coniuges ea vota irritare, & semel facta irritatione non peccant, petendo, nec reddendo. Censeanturque sibi iterum dare ius, petendo debitum, n. 22.

Soluuntur argumenta, num. 23. ubi, quid de alijs votis mutuo consensu factis?

An reniuiscant vota de licentia viri aut alterius superioris facta, eius potestate soluta? Ponitur quædam sent. n. 24.

Non reuiuiscant, n. 25.

Soluuntur argumenta, n. 26.

1 Q VADRUPLEX inuoluitur difficultas seorsum disputanda. I. de irritandis alijs votis, dempto cōtinentiae voto. II. de ipso voto cōtinentiae. III. quando mutuo cōfensi fit. IV. qualiter vota hæc irritata reuiuiscant?

2 Q VÆSTIO I. An possit vir irritare vota vxoris, præter quam castitatis, de sua licentia emissâ? Quidam negant eam potestatem. Ducuntur primò, quia ad voti firmitatē in subdito nil desideratur præter superioris consensum: ergo illo accedenti manet firmum & irreuocabile. Secundò, quia licentia superioris cōcedit subdito dominium & quasi possessionem actionis illius: ad quam est data licentia: cum iam virtute illius votum emiserit. Ergo nequit superior reuocare. Tertiò, quia promissio facta homini, & ipsi intimata, nequit si de superioris licentia est facta,

ab ipso irritari propter ius homini acquisitum. Ergo nec faceta Deo, quæ statim ipsi cognita est: ob idem ius Deo acquisitum. Tandem, quia superior irritans votum, præcipiensq; subdito ne impleat, est culpæ reus. Ergo illi nō est audiendum. Hanc sent. loquens in religionis superiori tenet Ricard. 4. dist. 38 a. 4. q. 3. imò dubitat, an possit idem superior dispensare.

Alij dicunt nullum superiore posse ea vota irritare, præter religionis prælatum respectu religiosorum. Sic Philiar. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 3. c. 4. §. Sed maior difficultas. Dicitur, quia inter superiores habentes potestatem dominatiā ad irritandum vota, solus ille habet simul spiritualē: subdit tamen eum, cui votum irritatur, teneri obedire. At fundamentum eius nullius est momenti. Quia ad irritandum nil cōfert potestas spiritualis. Et si nomine irritatio- nis intellexit dispensationē: est valde impropiè locutus.

Prima conclusio sit. Si vir aut quicquid; alius superior irritet vota de licentia sua à subditis emissâ, valida est irratio: & quamvis peccet vir, aut alius superior absq; causa iusta irritat; at vxor, vel alius inferior, immunis est culpæ non seruando votum, quod semel iam irritatum non amplius obligat. Prob. ex c. 30. Num. ibi: Si audiens vir tacuerit, & in alterā diem distulerit sententiam, quicquid voverat, arg. promiserat, reddet. Si autem contradixerit, postquam resciuit, portabit ipse iniuriam eius. Vbi quamvis non dicat expresse Scriptura, vxorem esse culpæ immunem, dum viro contradicente non seruat votum, at tacitè id significat, teste Caietano ibi, dum ait culpam vxoris redundare in virū. Et ita intelligit eum locum D. Aug. l. 4. q. 59. in Num. & referuntur c. Manifestum 33. q. 5. ibi: Nam cum ad peccatum eiusdem viri pertinere voluerit lex, prius si permisit, & postea prohibuerit: & hoc tamen nō dixit, quod mulier que voverat faciat. Et D. Ambros. l. de paradis. c. 10. & refertur c. fin. 33. q. 5. ibi: Etiam si viro permittente repremissa fuerit, non licet ei votum opere complere, cū vir voluerit reuocare promissum. Et ratio est. Quia adhuc superior retinet dominium voluntatis subditi, & rei offerēdæ per voti exequitionem. Quamvis enim translatio domini non pendeat ab actuali rei vsu, sed tantum cōsistat in facultate re vtendi. At superior in hoc euenu concedens facultatem subdito, censendus est cōcedere solam facultatem quæ illi sufficiat, vt is & voluntate propria & re vtatur vouendo, & exequendo votum. Quod absque dominij translatione fieri potest. Cēsendum est enim superiorem, minimū quod potest, velle cedere iure suo. Cū possit postea ad subditi bonū pertinere, vt superior tamquam adhuc dominus facultatem illam reuocet. Huius sent. videntur multi DD. afferentes vxorem teneri obediere viro præcipienti ne votum exequatur, quod sua licentia obtenta emiserat, quamvis peccet vir præcipiens. His sunt Gl. ordinaria Num. 30. ad fin. & ibi Hugo lit. K. D. Bonae. 4. d. 32. in expos. lit. n. 4. & ibi Ricar. a. 2. q. 2. ad primū Host. sum. t. de voto, §. Quis vovere posset, n. 8. vers. Vxor etiam, Abb. c. Chrysostom. n. 4. de conuers. coniug. & c. Scriptura, nu. 8. de voto, vbi Henric. n. 6. Vincent spec. doctr. to. 2. l. 9. c. 86. Lex 8. t. 8. p. 1. Tur. c. Sunt quædam 17. q. 1. n. 10. & d. c. Manifestū, n. 3. & 4. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 22. init. Caiet. sum. verb. Votum, ca. vlt. statim in princ. Angel. Votum 2. n. 10. Aramil verb. Votum, n. 12. Adrian. 4. q. 14. de matr. Nau. sum. c. 12. n. 61. & 73. Nicol. de Orbel. 4. d. 38. q. 1. §. 7. Brunel. de sponsalib. concl. 30. n. 14. Alex. in suo Enchirid. 2. præcep. tract. de voto, §. Si de licentia, Joan. Hefsel in expos. Decalogi 2. præcep. c. 14. Graffis 1. p. decif. 1. 2. c. 29. fin. & 2. p. l. 2. c. 12. n. 27. Lud. Lop. 1. p. instr. c. 48. §. Peccant prælati. & c. 46. §. Mulier vxor. Atq; expresse tenent hanc sent. Innoc. c. Scriptura. ad fin. de voto, Gratian. d. c. Manifestū, §. Ex præmissis, Maioris 4. d. 38. q. 4. dub. 2. quod incipit, Dubitatur qui possint vovere, vers. Quartæ persona, Rosel. Votū 3. n. 2. Syl. Votum 4. q. 2. d. 6. Caiet. 2. 2. q. 88. a. 8. dub. 2. Sotus l. 7. de iust. q. 3. a. 1. vers. Maiori autē, & 4. d. 27. q. 1. a. 4. vers. Id autem, Bart. à Le def. dub. 20. de matr. concl. 1. Palacl. 4. d. 38. disp. 3. f. 872. col. 2. vers. Porro autem, Stronica de voto q. 3. n. 62. Nieuia sum. t. 135. Angles floribus 2. p. q. de voto, a. 7. post 9. difficult. dub. 1. Aragon 2. 2. q. 88. art. 8. fol. 1019. Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. de voto, punct. 6. q. 3. Em. Sa sum. verb. Votum, vbi de voti

voti irritatione, §. Irritans votum sine causa, Manuel 2. to. sum. c. 90. n. 5. Vega 2. to. sum. c. 120. casu 22. & 91. Quid autem de votis tempore diuortij factis ab adultero, de licentia innocentis, dicam l. seq. disp. 10. n. 14.

Nec audiendus est Angles n. præc. allegatus, restringens ad vota emissâ de licentia superioris, pro tempore subiectionis: secus de implēdis cessante potestate superioris. Cum enim æquè possint maritus & alij superiores ea vota irritare, perinde ac tempore subiectionis implenda (vt diximus disp. præc. n. 16.) non video cur nequeant valide utraque irritare, quamuis habita licentia facta sint. Nam ratio n. præced. tradita æquè habet locum in hoc casu. Nec etiam constituo discrimen quoad hoc, inter vota realia & personalia. Sed de utrisque idem dicendum est. Quia DD. n. præced. allegati indistinctè loquuntur: & textus & ratio ibi adducta idem probant. Quid de voto non mentionandi; dicam n. 17.

Imò idem credo, quamuis superior dicat subdito, se illi concedere facultatem irrevocabilem: adhuc enim valebit irritatio postea facta, & facultas reuocari poterit, quamuis superior potuerit & voluerit eximere subditum à sua potestate, quoad illam rem promissam. Quia adhuc non accepit subditus possessionem, nec dominium exemptionis illius, sed solum habet titulum, quo illam exceptionem comparare possit, quando faciat id quod requiritur, nempe, cum voto exequatur.

Secunda conclusio. Peccat lethaliter vir irritans votū vxoris, aut alius superior subditi de sua licentia emissum, nisi iusta causa intercedat. Probatur c. 30. Num. ibi; Portabit ipse iniquitatem eius. Id est, pœnam solvet pro transgressione voti illius. Ut explicant Lyra & Vatab. ibi. At si sola esset venialis culpa, non appellaretur iniquitas: neceps pœnae comminarentur. Secundò, quia licet apud superioris maneat dominium illius rei, at nō manet liberum, sed obligatum ad exhibendum rem illam Deo, ratione voti subditi, quo res illa suo consensu obligata est Deo. Quare tenetur ex vi voti efficere quantum in se est, veram illam promissionem sua auctoritate factam, non impediendo subditum, quo minus impleat. Vnde peccatum superioris impedientis, & absque iusta causa irritantis, reducetur ad sacrilegium transgressionis voti. Quod ex genere suo est lethale. Atque ita docent Caiet. 2. 2. q. 88. ar. 8. dub. 3. Lex 8. t. 8. p. 1. Nauar. Angles, Aragon, Graffis, Vega, quos retulit n. 4. Manuel 2. to. sum. c. 89. n. 6. Lud. Lopez 1. p. instrukt. c. 48. §. Peccant prælati. Intellige autem, quando materia est grauis. Reputare in autem materiam grauem illam, cuius transgressio sufficiens est ad constituedam culpam mortalem in ipsis voti transgressione. Quia perinde est votum non impleere, ac eius impletionem iniustè impedit. Quare non est credendum Rosella Votum 3. n. 2. dicēti non esse culpam mortalem, & potest probari. Quia cum superior ipse minimè voluerit, non est cur voto subditi obligetur. Votum enim vnius alterum non obligat. Sed facilis est solutio. Quamuis enim votum vnius non obliget alterum, vt illud expletat, obligat tamen ne iniustè impedit. At superior iniustè impedit, reuocans absq; causa legitima, semel ipso consentiente consecratū Deo. Quod si iusta causa irritandi adsit, vacabit culpa superior irritās. Quia tunc potestate nō abutitur, cū possit occurrere casus in quo utilius esset ad Dei honorem irritare. Sic Maioris, D. Antonin. Rosella, Sylvest. Palacios, Aragon n. 4. allegati, Sotus l. 7. de iust. q. 3. 4. 1. vers. Maiori autem, Vega 2. to. sum. c. 139. casu 91. & expresse colligitur ex Caiet. sum. vers. Votum, ca. vlt. statim in princ. & ex Nauar. sum. c. 12. num. 73. dicunt enim esse culpar, irritare absq; causa: quasi oppositum sententes, existente adhuc iusta causa. Non viderur autem tam vrgens causa desiderari, ac ad dispensationem in voto. Quia irritatio illa innititur potestati dominatiæ, quæ ex le nulla postulabat causam ad irritandū. Et cum adhuc duret dominium, obligatio illa superioris ex suo consensu orta nō inducit tantam obligationem ad non reuocandum, ac si non actus dominij, sed meri dispensatoris esset irritatio:

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

ac proinde licet causam desideret, at non tam grauem, ac dispensatio. Et in hoc aperta erit differentia inter illam irritationem & dispensationem. Insuper erit alia, quod hec ad sui valorem causam iustum petit: illa autem, solum ut rectè fuit. Nam factam sine causa, validam esse, probamus num. 4.

Hinc colligunt aliqui, superiorum absque iusta causa irritantem votum subditi sua licentia factum, teneri implere votum illud. Sic Fonseca in annot. ad marginem Caiet. Super ca. 40. Num. ad fin. & hunc dicit illius loci esse germanum sensum. At melius colligeret teneri eum superiorum iterum concedere facultatem subdito implendi votum illud. Sic ut iniuste impediens volentem exequi votum, tenetur obstatum remouere: & maximè, si esset votum reale, ut erogandi eleemosynam. Quod admittent DD. referendi nu. 24. afferentes eam non esse veram irritationem, sed suspensionem. At utrumque carere solidum fundamento existimo. Quoniam cum votum illud penitus per irritationem cassatum sit, nec iterum consensu solius superioris reuiuscere possit (ut nu. 25. probauimus) nulla obligatione iam subditum nec superiorum afficere potest. Quod enim non est, operari nequit. Id tamen verum est; & conuincit argumentum propositum, teneri superiorum, qui nondum votum irritauit, sed obligationem suspendit negata exequendi licentia, iterum eam concedere. Quia cum adhuc obligatio voti vigeat, tenetur iniustum impedimentum auferre.

Maior autem difficultas est. An taciturnitas, & diffimulatio superioris cognito voto, censeatur consensu ac licentia, ita ut iam non amplius integrum sit illi irritare absque causa, perinde ac si sua licentia factum esset? Id enim affirmant Innoc. c. Scripturæ, nu. 3. vers. sed nobis, de voto, vbi Ioan. And. n. 4. Card. q. 12. Rainer. & eius Glossator, ut refert eos sequens Sylu. Religio, 2. q. 15. Abulensis c. 5. Matt. q. 149. Adrian. q. 14. de matrimonio, Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. de voto, p. 6. qu. 1. vnde dicunt Abul. & Adrian. debere statim auditio voto contradicere. Quod explicat Sylu. id est, eadem die, & probatur ex c. 30. Num. ibi: Quod si audiens vir tacuerit, & in alterum diem distulerit sententiam, quicquid voverat, reddet.

At dicendum est posse adhuc irritare. Quia potestas irritandi est actus dominij, at domino integrum est vti aut non vti re, dum voluerit. Et confirmatur, quia is à quo petitur facultas utendi re illius, poterit differre decretum quo usque velit. Nec obstat lex illa Numerorum, quia quoad hoc fuit cærimonialis, & iam cessauit: teste Caiet. ibi. Ita docent D. Tho. 4. d. 32. in fine, in expositione litera, & ibi Palud. q. 2. a. 2. n. 17. Caiet. eo. c. 30. Num. in fin. Tabiena Matrimonium 1. §. 4. & videntur sentire D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 22. §. 2. Sylu. Votum, 5. q. 2. Ioan. de Friburgo sum. confess. 1. p. t. 8. q. 45. vbi dicunt viro prius dissimulante, & postea contradicente non teneri vxorem votum implere. Sed quid dicendum, si superior tacuit, & reuera internum consensum habuit approbandi votum? Videtur enim id non sufficere, ut dicatur votum licentia, & consensu superioris factum, cum iam votum sit præteritum, & illud non sit approbatum votum, sed non impedit executionem. Deinde, quia cum taciturnitas illa, si reputetur consensus, cedar in damnum superioris, ut pote qui suo se priuat iure irritandi ad libitum, id non est præsumendum. Tacēs enim in re sibi nocenti non censetur consentiens (ut probauit. 1. disp. 5. n. 5.) Atque ita in hac re taciturnitatem non esse signum sufficiens consensus affirmat Caiet. Super cap. 30. Num. fine: consensus autem nullo signo externo explicitus, sed merè internum superioris, non videtur sufficiens, ut votum subditi firmum & irreuocabile absque causa reddatur. Cum id etiam sit in damnum subditi. Ceterum dicendum est sufficere, si verè superior voluit ratificare votum, secus si tantum voluit non impeditre pro tunc illius executionem. Ducor primò, quia quoties consensus superioris non desideratur ad valorem actus subditi, potest præstari in ipso actu, & ante, & post. Ut multis citatis probat Matienzo lib. 5. recop. t. 3. l. 5. gloss. 1. n. 1. & 2. Quod in

BBBb 2

hoc

hoc casu contingit. Nam votum illud subditi validū erat, & efficaciter obligabat ante superioris consensum, à quo eam solam firmitatem accipit, ut deinceps absq; causa reuocari licet nequeat. Deinde, quia votum illud subditi ideo firmum non est, sed ad placitum superioris reuocabile, quia tacitam habet conditionem, si superior conscientis consensum præstiterit, & non contradixerit, teste D. Th. 2.2.q.88.a.8.corp. & in sol.ad 1.3.& 4. ergo, accedenti consensu superioris etiam post votum factum, firmum redditur votum, perinde ac contractus conditionalis impleta conditione, l. Potior 11. in princ. ff. qui potiores in pignore habentur. Et confirm. quia si quis voullet se aliquid factum Petro consentient, vel non contradicti, statim ac Petrus consenserit, efficax ac firmum efficitur votum: ergo similiter erit dicendum de voto subditi, quod similem habet tacitam conditionem. Taciti enim & expressi idem est iudicium. Eò vel maximè, quod illud votum non obligat donec Petrus consentiat: hoc autem statim obligat, & superioris consensus solum illud firmius reddit. Nec obstat consensum superioris internum esse. Tum, quia iā aliquo signo externo exprimitur, nimirum, taciturnitate & dissimulatione illa. Quamvis fatear non esse sufficiens indicium consensus. Tum etiam quia cum votum illud omnimodam habuerit firmitatē ex parte subditi, ipsumque statim obligauerit, & solum ius superioris maneat integrum & illatum, ut reuocare ad libitum possit: vt superior se ipsum hoc iure priuet, non desideratur notum fieri eius consensum subdito: sed satis est Deo sit cognitus. Nullum enim pactum cōlens superioris initur cum subdito, sed Deo manet obligatus ad non reuocandum. Sicut si superior internè votum faceret non irritandi, tenebretur non irritare. Atque huius sent. expresse videtur Caietan. illo c. 30. Num fine, vbi ait superiorum auditio subditi voto tacentem, si re vera non consentit, posse absq; culpa reuocare: vbi clare contrarium significat, vbi aedeset internus ille consensus, cum taciturnitate exteriori. At si subditus facto voto aliquid donandi pauperi, aut faciendo, obtineret tacito voto licentiam donandi, aut faciendo illud, nec licentia obtenta votum innouaret: verè prius illud votum esset absq; licentia factum, ac proinde posset ad superioris libitum irritari. Quia facultas illa non fuit ad votum iam emissum approbandum. Cum superior illud ignorauerit. Nec votum denuo factum est media illa facultate. Sed quid, si subditus obtenta licentia aliquid faciendo, aut donandi, voullet se id facturū? Videtur enim id votum de licētia superioris factum. Quia eo ipso quod superior concedit licentiam donandi, videtur concedere promittendi. Quare si ille homini promitteret se eam donaturum, diceretur verè de licentia superioris promissionem illam factam esse. At dicendum est id votum non esse factum de licentia superioris: ac proinde posse absque causa ab eo irritari. Quia id votum est nouum onus, & quod subditus libere faciebat obtenta ea licentia, iam ex necessitate præcepti facit, cui oneri & præcepto superior minimè cōlensit. Deinde, quia iure diuino & naturali est data licentia religioso non mentiendi, imo imposita necessitas, & tamen non potest ipse nec vxor votum de non mentiendo efficax & irreuocabile à superiori emittere, ob nouam obligationem sibi impositā (vt diximus disp. præc. n.4.) Non ergo licentia aliquid efficiendi est licentia voulendi. Præterea, quia longè difficilius concederet superior subdito licentia ieunandi omnibus sexiis ferijs, ac id voulendi, quam ieunandi simpliciter. Quia hoc nō est grauamen subdito, sed potest liberè omittere ieunium, nec superiori, qui potest libere licētiam reuocare. Illud autem est magnum grauamen, priuat enim subditum & superiorum libertate, illum, omittendi absq; culpa, hunc, irritandi absque causa. At licentia censetur concessa cum minimo præiudicio possibili. Nec obstat argumentum contrarium. Quia promissio & pactum contrahendi in plurimum præcedit ipsum contractum distractionis in humanis, atque est quasi dispositio, ac proinde

superior dans licentiam celebrandi distractionem, visus est dare ad promissionem illius distractus, l. Oratio, ff. de sponsal. vt dans licentiam ineundi matrimonium, censetur dare celebrandi sponsalia. At votum dandi, vel faciendi, non est via & dispositio, & initium ipsius operis, vel contractus dandi, sed alterius ordinis, ac proinde non includitur in ea licentia.

Tertia conclusio. Peccat etiam mortaliter subditus pertens absq; iusta causa voti irritationem, quod de superioris licentia fecit. Quia cooperatur peccato mortali superioris. At si subditus dubius de cause sufficientia, illam proponeret superiori, qui capax est discernendi num iusta sit: (quod addo propter vxorem & vitum, dominum, & serum) immunis esset culpæ. Quia potest iudicio superioris stare, vbi autem superior non esset capax id iudicandi, consulendus est vir doctus.

Quarta conclusio. Tradita re voto missa cum superioris licentia, nulla est in superiori potestas reuocādi. Ratio enim cui innituntur Caiet. Sotus, Aragon & Valentia, n.4 allegati, vt ante traditionem liceat superiori reuocare, est, quia adhuc manet tunc dominium apud superiorē: sed traditione facta iam translatum est dominium in alterum, l. Traditionibus 20. C. de pacis. Ergo iam non licebit reuocare.

Quinta conclusio. Re integra, id est, antequam inferior votum illud emittrat, ad quod superioris licentiam obtinuit, potest superior licentiam reuocare. Quia tunc nulli est ius acquisitum. Sicut si concessisset facultatem ieunandi, posset illam reuocare. Sic D. Bonav. 4.d. 12. in exposit. It. n.4. vbi Ricard. a.2.q.2.corpore, Palud. q.2.a.2.nu.18. Rosella Votum 3.n.2. Temperant Ricard. & Palud. quando licentia priuatim concessa est, secus si publicè. Sed merito id reprobat Rosella. Quia in neutro casu est ius acquisitum, sed res est integra.

Ex dictis infert Aragon 2.2.q.88.a.8.f. 10 20. integrum est se superiori, reuocare ante traditionē, promissionem homini factam de eius licentia, sicut & votū. Quia in vtroq; casu dominium manet apud ipsum, in quo fundatur potestas irritandi votū. Et si dicas per promissionem homini factam, acquiri ius homini: similiter dicam per votum acquiri ius Deo. Sed dicendum est nullo modo posse validē irritare, sed semper teneri superiorē permittere subdito vt impleat, quamvis ipsum subditū non exequentem, renitē superiori, à culpa eximi credam. Quoniam licet dominium maneat apud superiorē, at est ius acquisitū homini, cuius ius non potest superior remittere, cum nō gerat vices ipsius. At cum gerat vices Dei ad gubernandū subditi voluntatem, potest remittere ius acquisitum Deo per votum, validē semper & illicitē, quando adest causa, & quamvis illicitē faciat, quando absque causa remittit, cum tamen id faciat vt superior, sitque ei obediendum, (vt explicabitur nu. sequ. in sol. ad vlt.) adhuc gerit vices Dei. Sicut confessarius validē absoluens, at peccans mortaliter, gerit vices Dei in quantum absoluit, quamvis culpa sua abutatur potestate.

Ad argum. n.2. proposita resp. Ad primum dic, vt omnino votum subditi fiat irreuocabile, desiderari ultra cōsensum superioris, traditionem ipsam, at vt non possit licetē absq; causa iusta reuocari, satis esse eum consenitum. Ad 2. responderet bene Caiet. 2.2.q.88.a.8. dub. 3. subditum tantum accepisse quasi possessionem emittendi voti, atque ideo prælatum minimè posse efficere quin fuerit validū, nō autem accepisse quasi possessionē circa rem promissam, quousq; illam reddat, & ideo superiorē validē irritare. Ad 3. constat ex dictis n. præc. vbi discrimen cōstituimus. Ad ultimum resp. bene Caiet. eo dub. 3. quando malitia se tenet ex parte rei ipsius præceptæ, quia nimirū precipit iniusta superior, non esse ei obediendum: secus quando malitia se tenet ex parte ipsius superioris præcipientis, qui minimè precipit iniusta, quamvis peccet præcipiens, vt contingit in hoc casu.

Qvæstio II. An possit maritus irritare votū castitatis, 16
dc

de sua licentia ab vxore factum: valide quidem, etiam absque iusta causa: & licet, interuenienti iusta causa: vt de ceteris votis sua licentia factis diximus? Quidam negant de voto castitatis, quamuis de alijs votis admittant. Ducuntur 1. quia si vir faciens copiam vouendi continetiam vxori, simul vogueat de vxoris consensu, nequit irritare (vt dicemus n. 20.) ergo etiamsi ipse non vogueat, ipsum enim vogueare, aut non vogueare, parum videtur conferre ad irritandi potestatem. 2. quia superior potest irritare subditivota sua licentia facta, quia adhuc opera promissa manent sub eius potestate & dominio, & sic cum ille possit prohibere, potest tollere obligationem à subdito per votum contractum, quare votum de eius licentia emissum circa opera quae non subiacent eius dispositioni, vt est votum non perendi in vxore, in qua re nō est viro subiecta: & votum de rebus necessariis, vt de non mentiendo, in quocumque subdito, irritare minimè poterit. Quia materia non est in eius dominio. Quod si dicas, posse ratione nouæ obligationis, in quantum vir potestem habet in illum actum liberum, per quem fuit inducta. Id non obstat. Quia iam actus ille liber est traditus, & consecratus Deo ex ipsius superioris consensu, atque ira non manet amplius sub eius potestate. Tertio probatur ex D. Ambroſi. l. de paradiſo c. 10. & refertur cap. fin. 33. q. 5. ibi: Vota verò continentia ita alterius permitti ab altero valent offerri, quod post permissionem non valent in irritum deduci. Et ita hāc sent. tacentur D. Th. 4. d. 32. in expofit. lit. Magistri, & ibi D. Bonau. n. 4. & ibi Alb. Magnus a. 6. Ricard. a. 2. q. 2. ad primum. Palud. q. 2. a. 2. n. 17. Gratian. c. Manifestum §. Ex p̄missis 33. q. 5. & ibi Turrec. fin. Ioan. de rīburgo sum. confess. l. 2. t. 8. q. 45. Adrian. 4. q. 14. de matrim. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 22. §. 3. Rosell. Votū 3. n. 2. Pisana Votum 3. §. 3. Sylu. Votum 5. q. 2. Ta-bien. Matrim. 1. §. 4. Nanar. sum. c. 12. n. 61. Philiarc. de offic. sacerdotis, to. 1. p. 2. l. 3. c. 4. §. Sed maior difficultas est. Manuel 2. to. sum. c. 90. n. 5. qui id intelligit, nisi in quantum votum castitatis praejudicat viro, vnde ait non licere irritare, vt mulier possit petere. Temperat etiam Palud. nisi vir esset suspectus de incontinentia, & tunc ait illum peccare irritando, at vxorem debere obedire.

17. At mihi probabilius est posse virū irritare votū castitatis de sua licentia ab vxore factū: sicut diximus de aliis votis. Duxit, quia licet vir nō sit dominus materiæ illius promissæ, sed in illa sit æqualis vxori, at tamquam caput, est dominus actus illius liberi, quo vxor tempore subiectionis se obligauit voto illo: & quamuis ex consensu viri sit Deo consecratus, id conferet, vt vir irritans absque causa, peccet mortaliter: non tamen vt irritatio sit nulla. Quia illa licentia data, nō amisit dominium illius actus liberi, sicut nec vbi est dominus materiæ promissæ, ab illius dominio cadit, quamuis suo consensu Deo per votū consecretur (vt n. 4. probauit.) Huius sent. videtur Abbas c. Charissimus de conuerſ. coniug. n. 5. vbi ait non esse discriminem inter votum abstinentiæ & continentia quoad hoc, atq; ita in utroque voto debere mulierem obedire viro reuocanti. Et tenent Sotus l. 7. de iust. q. 3. a. 1. vers. An verò posse alteruter, & vers. Argumentum autem: & 4. d. 32. q. 1. a. 3. post primam concl. vbi Palacios disp. 2. f. 717. vers. Quod si votū. Stunica de voto, fin. 3. n. 62. Barth. à Ledes. dub. 71. de matrim. ad fin. Aragon 2. 2. q. 88. a. 8. fol. 1021. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 22. & id posse quando incontinentiæ periculum subest, affirmat etiam Ledesma 2. p. 4. q. 66. a. 4. fin. Idem credo dicendum, quamuis maritus fecisset copiam vxori vouendi omnitudinam castitatem. Contra Philiarc. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 3. c. 4. §. Excipitur in concl. vers. 4. dicentem oppositū, eo quod tunc maritus ipse videatur pariter vogueare castitatem. Quod fundamentum reprobauit disp. 36. n. 7. Idem asserendum est de votis de rebus necessarijs, factis ab vxore, de licentia viri, potest enim vir irritare, vt si vogueat vxori se abstenturam à mendacio, furto. Quia eadē militat ratio, cūm licentia data, adhuc maneat vir dominus illius actus liberi, quatenus nouam obligationem peperit.

18. Ad argum. n. 16. proposita resp. Ad 1. die negandā esse Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

consequentiam. Quia quando uterque vogueat communis consensu, adeſt pactum, conuenitque virtute inter coniuges, vt uterque renunciet iuri petendi, & reddendi atque irritandi. Quod minimè adeſt, altero solo de alterius consensu vogueante. Ad 2. constat ex dictis n. præc. Ad 3. dic intelligi D. Ambroſium, quando uterque mutuo consensu castitatem vogueat.

Quæſtio III. An utroque coniuge mutuo consensu castitatem vogueante, integrum sit viro irritare votū illud castitatis vxoris? Affirmant quidam. Quia adhuc manet matrimon. & potestas viri in vxore, vt affirmat D. Aug. epift. 199. ad Ecditiam, & refertur cap. Quod Deo 33. q. 5. Secundò, quia quādo uterque cōmuni vogueat cōsensu, nullū initur pactū de non reuocando, sed de sola castitate seruanda, sicut quādo alter solus vogueat continentia. Tertiò, quia si est contractus, cur non mutuo consensu potest reuocari. Cūm omnis res pereasdē causas dissoluatur, per quas nascitur, t. 1. de regulis iuris. Si dicas, ius esse Deo acquisitum per votū. Simile est, vbi alter solus de alterius licentia vogueat. Quartò, si coniuges vogueant se mutuo consensu daturos calicem Ecclesiæ, posset vir vxoris votum reuocare. Cur ergo non idem dicendū in voto castitatis mutua voluntate factū? Sic Palacios 4. d. 32. disp. 2. f. 717. col. 2. vers. Hac commemoraſſe, & quidā alii, teste Aragon n. seq. allegādo.

Verum tenendum est nullo modo posse. Probatur ex D. Aug. epift. 199. ad Ecditiam, & refertur cap. Quod Deo 33. q. 5. ibi: Quod Deo pari consensu vogueatis, perseveranter usque in fine reddere debuisti à quo proposito si ille lapsus est, tu saltē instantissime persevera. Et ex D. Ambroſi. l. de paradiſo c. 10. & refertur cap. fin. 33. q. 5. cuius verba retuli n. 16. in 3. arg. Præterea, quoniam dum uterque coniux mutuo cōsensu vogueat continentia, cū mutuo pacto edito cedat iure suo quoad quemcūque actū matrimoniale, idq; offerat Deo, vitā cōlibē eligens, videtur omnino renuntiare iuri reuocādi, vt vel sic finis ille vitæ cōtinentis obtineatur. Et quāvis contractus ille posset mutuo contractu rescindi, obstat tamen vinculū voti in eo inclusum. Hanc sententiam fortiori tenet DD. quos n. 16. retuli, asserentes nec virū posse irritare, quando vxor de eius licentia vogueat castitatem, & quos retuli dispens. præc. n. 10. qui aiunt etiā non posse id votū vxoris irritare absque sua licentia factū, & quos retuli disp. 37. n. 10. dicentes neutrū posse tunc perere aut reddere. Si enim posset alter irritare, fas esset alteri reddere ei petenti. Et tenent expressè Sotus l. 7. de iust. q. 3. a. 1. vers. Argumentum autem: & 4. d. 22. q. 1. a. 3. post 1. concl. (littera in hoc posteriori loco dubitans loquatur, dicēs forte non posse.) Stunica de voto, q. 3. n. 6. 4. Barth. à Ledes. dub. 71. de matrim. ad fin. Angles florib. 2. p. q. de voto, ar. 7. difficult. 10. Nider sum. precept. 6. c. 4. vers. Septimus casus. Arago 2. 2. q. 88. a. 8. dub. vlt. Philiarc. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 3. c. 4. §. Excipitur in concl. Ant. Gom. bull. cruc. clausul. 10. n. 66. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 14. & to. 2. c. 90. n. 6. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 46. §. Quando uterque. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 68. Hinc sit virum emissum hoc mutuo voto, accedentem ad vxorem in uitam, non solum peccare aduersus religionem voti, sed etiam contraria iustitiam frangendo pactum cum ea initum. De aliis autem votis eo tempore factis dicam disp. 42. n. 10.

Idem credo, si uterque coniux mutuo consensu vogueat religionem: aut alter religionem ordinisve sacrifici suscep-tionem, alter verò castitatem: casu quo haec duo posteriora vota sunt valida, iuxta dicta disp. 37. n. 7. & 8. Neuter enim coniux poterit alterius votum irritare. Quia cum id votum tendat ad omnimodam matrimonii separacionem, & perpetuam continentiam mutato statu seruandam, videntur coniuges iure reuocādi cedere: sicut quādo mutua voluntate vogueant continentiam. Quod si votum sit comuni consensu emissum, eo soluto matrimonio abstinenti ab alio ineundo, videtur nullam esse renunciationem mutuam iuris reuocandi votū: & simili-ter quando mutuo placito promitterent, soluto matrimonio superstitem ingressurum religionem, aut seruatrum castitatem: atque ita credo virum posse ea vxoris

- vota irritare: & à fortiori idem assertum est in aliis votis mutuo factis consensu, ut dandi calicem Ecclesiae, ieiunandi. Quia cum emissis his votis mansurum sit omnino matrimonium, nec emituntur ut status eo manente immutetur, non videntur coniuges se mutuo à iurisdictione eximere, & à facultate revocandi votum.
- 22 Quod si post id votū castitatis mutuo cōsensu emissū coniuges dent sibi iterum facultatē in corpus, (quod quāvis sacrilegē, validē tamen fieri, diximus disp. 37. n. 15. & deinceps teneri vtrumque ad debiti redditionem) credo posse virū id votū castitatis vxoris revocare. Quia iam matrimonium restitutū est plenē ad priorē statum, & renunciatio illa iuris irritandi est validē remissa: atque id votum tempore subiectionis emissum est. Irritatione autem facta licebit vxori deinceps debitum petere. Quia iam voto nō obligatur. An vero possit similiter vxor irritare votū illud viri, vt liceat illi deinceps petere? dicam disp. 42. n. 15. & an censeatur facta hæc remissio petendo debitū? dixi disp. 37. n. 24. Et similiter facta ea mutua remissione, & iterum tradito iure in corpus, licebit viro ex causa irritare, ac sine causa validē irritabit votum religionis, quod communī consensu cum ipso vxori fecerat. Quia illa remissio iuris fuit valida, & ita res ad priorē statum rediit.
- 23 Ad arg. n. 19. proposita resp. Ad 1. dico manere in radice potestatē in corpus. Quia adhuc manet matrimonium, nō tam enī manere potestatē in vsum: eo quod mutuo pacto & voto impedita sit. Ad 2. constat ex dictis n. 20. vbi explicuimus qualiter sit tacitē inclusum nō reuocādi pactū, & id pactū deficere altero solo de alterius licentia vōnē, explicui n. 18. Ad 3. dic obstare votum, ne liceat ea remissio fiat etiā cū iusta causa. Et liceat idem votum sit in altero de alte. ius licēria permitte, at defuit pactū, quo renunciatum sit iuri irritandi. Ad 4. dic posse virum id votū & similia irritare. Cuius rationem reddidi n. 21.
- 24 QVAESTIO vltima. Vtrūm vota de licentia viri vel cuiuscumque superioris emissā, & ab eo irritata, reuiniscant finita superioris potestate? Quidam id aiunt, sentientes eam non esse veram irritationem, sed suspensōnem pro subiectionis tempore. Quia votum illud cum factum sit superiore consentiente, absolvē emissum est, & independenter à superioris voluntate, atque a cōsensu liber, quo factum est, iam est Deo traditus.
- 25 At contrarium mīhi persuadeo. Quoniam (vt dixi disp. præc. n. 34.) quando superior irritat votum ratione dominii voluntatis, aut materiæ promissæ, est irritatio vera, & non suspensio, & vota sic irritata minimē reuiniscunt. At vota tempore subiectionis facta de licentia superioris, aut irritantur ratione dominii in voluntatem, & materiam, vt quando voluntas est subiecta, & etiam materia, vel ratione solius dominii in voluntatem, qua subditus eam nouam obligationem sibi imponit: aut saltē pleni dominii in materiam, vt si filius pubes de patris licentia votum reale faciat: ergo ita vere irritantur, vt minimē reuiniscant. Huius sent. in viro loquens est Angles floribus, 2. p. q. de voto, art. 7. post 9. difficult. dub. 1. vbi dicunt posse ita virum irritare vota vxoris de licentia sua emissā, vt amplius ad ea vxor minimē teneatur.
- 26 Ad argumentum n. 24. propositum resp. votum illud adhuc fieri dependenter à voluntate superioris potentis adhuc irritare. Cum non obstanti licentia & consecratione facta Deo per votum, maneat adhuc dominus.

DISPUTATIO XLI.

Vtrūm vota omnia vxoris, quæ tempore prioris matrimonii poterat vir irritare, nec irritauit, possit alio matrimonio initio vir succedens irritare: quamuis de licentia prioris viri facta sint? Et idem generaliter queritur de quocumque superiori succedenti in officio, respectu subditi?

S V M M A R I V M.

Quot questiones disputanda sunt, n. 1.

An superior succedens, vt vir, possit irritare vota uxoris, vel alterius subditi tempore subiectionis ali viro, aut (superiori) sine eius licentia facta, quæ ille posset irritare? Referatur quadam sententia, n. 2.

Potes, liceat trā, adhuc sit atas, in qua ille porerat, nec reuiniscunt, n. 3.

Vota religionis, aut castitatis, non mentendi, quæ mulier, impura & impubes, sub potestate patris, vel tutoris constituta fecit, aut realia ante 25. annos sine illorum licentia, an possit vir, qui postea nubis, irritare, etiam nondum consummato matrimonio, n. 4.

Quid si carebat parentibus, aut tutori, qui irritarent, n. 5.

Quid, si uxor tempore prioris matrimonii, votum continentiani absque virē licentia, an possit sequens vir irritare, ita ut non reuiniscat, n. 6.

Quid, si votum inconsulter viro religionem in tempus soluti matrimonii, an possit sequens vir irritare perfecte, n. 7.

An feminā impubere nubenti, cum malitia supplet statem, & ante consummationem vōnētē religionem, possit vir irritare, licet iam sit pubes facta, n. 8.

An feminā nubens post votum castitatis, & religionis, peccet postea consummans, reddendo aut potendo: quando vir potest irritare, & irritat votum, n. 9. & ibi an peccet contra votum, fornicando, vel iterum nubendo.

An possit dominus irritare vota omnia serui impuberis, aut realia puberis, minoris tamen, quamvis sibi non praesident, n. 10.

An superior Societas lejū possit irritare post vota simplicia biennij et vota, quæ religiosus aut in seculo aut in nouitiatu fecit, si sunt personalia, dum erat impubes, & vel si realia, dum erat minor, ita ut illo egresso ē Soc. minime reuiniscant: siue habuerit tutorē, aut parentes, siue non, & licet facta sint de licentia eorum, n. 11.

Soluuntur argumenta, n. 12.

Quid, vbi vota facta sunt cum licentia superioris aut viri? Referatur duplex sententia, n. 13. & 14.

Si superior maior, vt Provincialis, dedit licentiam, non poterit superior minor, vt localis irritare, n. 15.

Si quidam superior dedit licentiam, potest subsequens ad libitum suspendere, n. 16.

Potest aequalis succedens, vt sequens vir, irritare, ita ut nō reuiniscat, n. 17.

Peccat mortaliter irritans ab que causa, at tenebit factum, n. 18.

Si t' inferiori concessit licentia, potest superior absque causa irritare, n. 19.

An vota castitatis, & cetera vota mutuo consenserunt ab uxore tempore prioris matrimonii facta, possit vir sequens irritare, n. 20.

Soluuntur argumenta, n. 21.

D Uplex tractanda est quæstio. Prior, de votis factis, absque licentia prioris superioris. Posterior, de factis cum illa.

QVÆSTIO I. An vota ab uxore tempore prioris matrimonii, aut subiectionis cuiuscumque facta, quæ vir aut aliis superior poterat irritare, & non irritauit, possit vir subsequens aut superior succedens irrita facere, si absque licentia prioris emissā sint? Quidam viri docti sic distinguunt, si superior succedat in eandem potestatē moraliter, poterit vīque. Qualis est superior succedens religioso, tutor succedens patri, dominus cui seruus vendit. Secus quando moraliter non est eadē potestas, vt si vxor subdita priori viro, vel patri, aut tutori ante matrimonium, subdat alii viro. Ratio discriminis est, quia in priori casu, tota potestas prioris superioris derivatur ad sequentem: secus in posteriori.

Mihi tamē probabilius est posse, qualiscumque sit ille superior. Ut si mulier nupta, votis se absque licentia viri astrinxit, quæ ille poterat irritare, nec irritauit, poterit sequens vir irritare. Et similiter, si nondū nupta & impubes emisit votum personale, vel pubes, minor tamen, votum reale, absq; parentū aut tutoris licēria, sub quorum potestate constituta, poterit vir, cui postea nubis, ea irritare, sicut poterant parentes, aut tutores. Quia maritus succedit in locum patris aut tutoris, vt gubernet eandem voluntatem, eiusque defectus suppleat, & votum illud vt tempore subiectionis emissum, erat pendens à voluntate patris, aut tutoris, aut succedentis in eā potestatē. Quare sicut poterat pater ea vota irritare post tempus pubertatis, & facta iam puella maiori, si in illa aetate nō essent de novo ratificata, (vt probabilius habet opinio) idem dicendum est de viro. Quia succedit in eandē potestatē. Et sicut pater, vel tutor, vel prior maritus perfectè irritat, ita vt ea vota nō amplius reuiniscat: ita & vir succedens. Nec obstat vota ante matrimonium emissa non posse à viro perfectè irritari, sed suspēdi, ita vt reuiniscat (vt diximus disp. 39. n. 39.)

Quia

Quia id verum est, quando tunc non erat mulier alicui subiecta, qui posset irritare vota, & a cuius consensu penderent. Cuius contrarium contingit in hoc casu.

4 Hinc primò infertur, licet vir non possit etiā suspēdere, nēdum irritare, vota castitatis religionis, de rebus necessariis, vt de non mētiendo, & vota realia, ante matrimonium consummationem adhuc impubere videnti religionem, absque prēsentis viri licentia, posse virum perfectè id votum irritare, & si tunc non irritaret, posse transacta ea ētate, quando cumque, licet post consummatam matrimonium ratificaverit iam pubes facta. Quia simile votum ea ētate emissum potest tutor aut pater irritare, & licet transacta sit ētas. Atque ideo idem poterit vir, qui eius vicibus fungitur. Et quamvis transacta ētate denuo ratificatum non possit pater aut tutor irritare. At poterit vir, si tunc, quando ratificauit, erat consummatum matrimonium. Quia est ac votū constante matrimonio factū (vt explicui n. 4. fine) secus si pubes facta ratificauit id votū religionis tunc implendū, & nondum matrimonium consummatum. Quia est votū religionis denuo emissum à feminā pubere ante matrimonii consummationē, & eo tempore implendum. Quod n. praeceps irritari à viro minimè posse diximus. Sed obiicies, feminā impuberem videntem ante matrimonii consummationem, religionis ingressum, emittere votum excundi à matiti potestate: atque adeō non posse à viro irritari. Ea enim ratione ne quis votum transitus ad sc̄iptionē religionē irritari (vt diximus disp. 39. n. 9.) sed respondet, in ētate illa tenera ante pubertatem, nullā concedi facultatem videnti indepenēter à potestate patris vel tutoris, ac proinde sicut illi possent irritare, nō obstanti hac ratione, ita & vir in eorū locum succedens.

5 Atque si femina dum voto se astrinxit, carebat parentibus & tutore, qui irritarent poterit maritus, si adhuc est intra ētatem, in qua illi possent. Ut si adhuc femina est minor 25. annis, & votum fuit reale. Quia toto eo tempore, quo est intra ētatem intra quam est capax tutoris aut curatoris, pendet votum ab eius voluntate, si constituantur. Quare sicut curator tunc constitutus posset perfectè irritare: ita maritus, qui eius vices obtinet. At si fuit votū personale, & iā femina est pubes, sicut tutor post pubertatem datus, non posset id votum irritare. Quia non datur tunc potestas in actiones personales, est enim sui iuris iam quoad illas: ita nec vir potest perfectè irritare. Et idē dicēdum est, si votum fuit reale, nec habebat femina patrem aut curatorem, qui irritaret, atque cūm nubit, excedit XXV. annum. Non enim poterit vir irritare. Cōtulit dixi, si cūm nubit, excedit ētatem, intra quam votum irritari posset. Nam si erat intra illam ētatem, poterit vir quādūcumque illud irritare. Quia iam legitimè obtinuit potestatem irritandi, cūm eius curam suscepit intra ētatem legitimam ad irritandum. Eam autem ētatem iam transactam esse, nil confert (vt dīcebām n. 3.) Nec obstat, si post eam ētatem sit ratificatum. Quia ea ratificatio fuit constante matrimonium facta, vt explicui n. praeceps in fine.

6 Secundò infertur, si tempore prioris matrimonij voterit vxor continentiam absque viri licentia, sicut ille posset perfectè irritare, ita vt non reuiuiscat, (vt dixi disp. 39. n. 11. 12. & 37.) ita & vir sequens, tamquam succedens in eandem potestatem.

7 Tertiò infertur, si vxor inconsulto viro post matrimonium consummatum vel ante voleat religionem in tempus soluti matrimonij: atque eo soluto iterum nubat, quo causa peccat lethaliter contrahendo, & tenetur ante consummationem ingredi religionem, posse virum id votū irritare, ita vt numquam reuiuiscat: secus si emissum esset ante matrimonii consummationem, & tunc implendum. Quia in priori casu poterat vir irritare, non autem in posteriori (vt diximus disp. 39. n. 19. & 38.) Atque ideo idem poterit vir succedens in eius potestatem. Imò posterior hic vir poterit irritare illud votum religionis factū tempore prioris matrimonij, in tempus eius dissolutionis, licet nondum prēsens matrimonium consummarit. Quia irritat illud vt successor prioris viri in eius potestatem, à cuius consensu penderat. In quā potestatem plenē succedit, (præterquam ad cogendum vxorem ad reddendum, si velit priori bimestri transire ad religionem, nondum consummato matrimonium,) quamvis matrimonium non consummarit. Nec ad potestatem irritandi vota desideratur matrimonii consummatio (vt probauit disp. 39. n. 20.)

Quartò infertur, semina impubere validē nubenti (vt 8 cum malitia supplet ētatem) post nuprias, ante matrimonium consummationem adhuc impubere videnti religionem, absque prēsentis viri licentia, posse virum perfectè id votum irritare, & si tunc non irritaret, posse transacta ea ētate, quando cumque, licet post consummatum matrimonium id ratificaverit iam pubes facta. Quia simile votum ea ētate emissum potest tutor aut pater irritare, & licet transacta sit ētas. Atque ideo idem poterit vir, qui eius vicibus fungitur. Et quamvis transacta ētate denuo ratificatum non possit pater aut tutor irritare. At poterit vir, si tunc, quando ratificauit, erat consummatum matrimonium. Quia est ac votū constante matrimonio factū (vt explicui n. 4. fine) secus si pubes facta ratificauit id votū religionis tunc implendū, & nondum matrimonium consummatum. Quia est votū religionis denuo emissum à feminā pubere ante matrimonii consummationē, & eo tempore implendum. Quod n. praeceps irritari à viro minimè posse diximus. Sed obiicies, feminā impuberem videntem ante matrimonii consummationem, religionis ingressum, emittere votum excundi à matiti potestate: atque adeō non posse à viro irritari. Ea enim ratione ne quis votum transitus ad sc̄iptionē religionē irritari (vt diximus disp. 39. n. 9.) sed respondet, in ētate illa tenera ante pubertatem, nullā concedi facultatem videnti indepenēter à potestate patris vel tutoris, ac proinde sicut illi possent irritare, nō obstanti hac ratione, ita & vir in eorū locum succedens.

Quintò infertur, feminam nubentem post votum castitatis, & religionis, absque licentia viri, vel alterius superioris, cui suberat, atque qui poterat irritare, si non irritauit, peccare lethaliter matrimonium contrahendo, illudque primā vice consummando, si fuit votum religionis: & semper exigendo debitum, si fuit votum castitatis. At si vir sequens irritare ante consummatum matrimonium iuxta dicta n. 7. non peccabit consummando, & quando cumque irritauerit, nō peccabit amplius petendo: nec erit rea votū castitatis fortis addūctio: vel eo matrimonium soluto, aliud ineundo. Quia votū per irritationē est omnino extinctum.

Sextò infertur, quamvis dominus non possit irritare vota serui, sibi non praeiudicantia, vel emissā in tempus libertatis (vt dixi disp. 9. n. 17.) posse illum irritare omnia vota serui impuberis: & omnia realia serui puberis minoris vigintiquinque annis, etiam in libertatis tempore emissā. Quia id posset curator seu tutor, cuius loco est dominus. Quare vota illa numquam reuiuiscent.

Vltimò infertur, etiā superior Soc. Iesu nō possit irritare vota religiosi emittentis vota biennii, aut coadiutorum formatorum in illa, vota (inquam) quæ in seculo aut in nouitiatu emisit, sed suspendere solum pro tempore quo in ea permanserit, (vt diximus disp. 39. n. 43.) posse tamen eum superiorē illa perfectè irritare, ita vt non reuiuiscant, si emissā sint tempore quo ille erat sub potestate patris, aut tutoris, curatorisve, qui illa vota poterat irritare, & non irritarunt: vel si illis carebat, emisit vota biennii intra ētatem, in qua illi poterant irritare: licet iā transacta sit ētas illa. Sicut de marito succedente, respicte uxoris, diximus num. 4. & 5. Et sicut ibi diximus, posse transacta ea ētate votum ratificatum irritari à viro: quia ratificatio est ac nouum votum constante matrimonio factū. Ita dicendū est de superiorē Societatis. Quia si subditus post vota biennii, licet iam impleta ētate, in qua non potest votum irritari, illud ratificet, ea ratificatio est noua voti obligatio post vota biennii imposita, vota vero iūcēmissa posse perfectè irritari, ita vt numquā reuiuiscat, vt dixi d. disp. 39. n. 43. Et hæc ita se habent, quando ea vota in seculo emissa sunt absque licentia patris vel tutoris. Quia id votū erat dépendens à consensu eorum, in quorum locū succedit superior Soc. vt voluntatem illam dirigat, eiusq; defectus supplet. Si vero facta sint vota de licentia patris vel tutoris, dicendū est circa irritationem vel suspensionem eorum, quod dicemus de votis vxoris ex simili licentia factis n. 16. & duplice sequenti.

- 12 Ad arg. n. 2. propositum fateor, nō esse tantam ynitatem moralem potestatis inter maritum posteriorem & priorem, vel illum & tutorem: ac inter duos religionis prælatos, vel patrem & tutorem sibi succedentes: at verè potest dici eadē potestas moraliter, quia succedit in cœrvices ad gubernandā illam voluntatem, & eius actus. Quod sufficit in re tam fauorabili imbecillitati feminæ.
- 13 Quæstio II. Vtrum quando cū licentia prioris viri aut superioris vota sunt emissa, possit succedens vir aut superior irritare, perinde ac facta sine licentia? Quidam omnino negant irritati potestatē, atque ita dicunt irritatione fore nullā. Ducuntur, quia prior superior poterat irritare, eo quod dando licentiā, non abdicauit à se dominium materie aut actus liberi, quo ea obligatio imposta fuit; at superior succedens numquam id dominium habuit. Quia ante tēpus subiectionis illi, sunt Deo cōsecrata. Secundò, quia ideo subditus nequit vouere, quia caret proprio, at res illa facta est propria, concedenti priori superiori licentiā. Ergo manet votū ab alio irreuocabile.
- 14 Alii autem dicunt posse superiorē succedentem, licet absque causa ea vota reuocare: quamvis superior qui fecit copiam, peccaret mortaliter sine causa reuocando. Quia cum par in parem non habeat imperium, et non notuit, de elect. licentia prioris superioris nequit posteriori præiudicare, qui alias poterat absque causa irritare.
- 15 Prima conclusio. Si Prælatus superior concessit licentiam ad vouendum, ut prouincialis religioso, prælatus inferior, ut localis, caret potestate irritandi illud votum. Quia inferior nequit gesta à superiori reuocare. Sic R. card. 4. d. 38. a. 4. q. 3. Angles florib. 2. p. q. de voto, art. 7. diffic. 6. Manuel 2. to sum. a. 8. 9. conclus. 6. n. 7.
- 16 Secunda conclusio. Potest æqualis superior succedens suspendere ad libitum vota subditū facta de prioris superioris consensu, ut vir subsequens vota facta de prioris viri consensu. Prob. quia potest occupare subditū illum in omni tempore, & hoc est, quod docent D. Aug. 1. 4. super Num. q. 59. & refertur c. Noluit, 33. q. 5. & ibi Hugo, Archid. n. viii. Bellamera, n. 1. posse maritū irritare vota ante matr. facta à puella de parentū cōsensu: & id absque peccato. Ea enim nō est irritatio, sed suspensio, & ita cessante viri potestate ea vota reuiuiscant: (vt probauit disp. 39. n. 39.)
- 17 Tertia cōclusio. Vota facta de licentia superioris, potest æqualis succedens irritare, ita ut non reuiuiscant. Ut si malier de licentia prioris mariti vel patris, sub cuius potestate erat constituta, votum emisit, quod ipsi validē irritare poterant, iuxta dicta tota disp. præc. potest vir præsens validē irritare, ita ut non reuiuscatur. Quia succedit in eandem potestatem prioris superioris, à cuius voluntate votū illud pendebat, obligabatq; dum ille non irritarer.
- 18 Hinc infertur, valere irritationem, si absque causa iusta fiat: at peccare mortaliter irritantem. Si autem causa iusta ad sit, immunē esse culpæ. Prob. quia cū succedit in eandem prioris potestatem, potest irritare eo pacto, quo prior poterat. At prior licetē irritat cum causa: & absq; illa validē, sed peccat lethaliter (vt diximus disp. præced. n. 7.) ergo idem dicendū est de posteriori. Præterea prob. peccare mortaliter irritantem absque causa. Quia illam obligationem permittendi subdito impletionem voti contraxit prior superior, nō ut persona priuata, sed ut superior: ergo illa deriuatur ad eius successorem; sicut deriuarentur omnes aliae obligationes, quas ille rationabiliter in quantum superior contraxisset: & confirm. quia in tantum potest successor irritare in quantum votum illud pendebat à voluntate prioris superioris, cui ille succedit. At ab illa voluntate non pendebat absolutē, ut licetē fieret, sed interuenienti causa iusta. Ergo superior posterior indiget etiam iusta causa, ut licetē irritet.
- 19 Quarta conclusio. Si superior minor, ut localis, concessit licentiam ad votum, potest superior illo maior, ad libitum & absque causa licetē irritare. Quia habet potestatem in voluntatem subditi, & etiam superioris concedentis licentiam. Item, quia non irritat, quatenus il-

lud votum pendebat à consensu illius prælati inferioris, sed quatenus à suo pendebat, qui libere irritare poterat: nec voluntas & consensus prælati inferioris potest ipsum ligare, aut impedire, ne libere irritet. Et sic videntur sentire Angles & Manuel, quos n. 15. retuli, dicentes absoluē posse hunc superiore irritare.

Vltima conclusio. Votum castitatis & religionis, quæ mutuo consensu tempore prioris matrim. facta, non poterat prior vir irritare: iuxta dicta disp. præc. n. 21. non poterit posterior hic vir irritare: sed manebūt cum eadem obligatione, quam haberent non initio posteriori matrimonio: præterquam, inquantum præsens matrim. non compatitur executionem, ut si sit votum castitatis, obligabit durantē matrim. ad nō petendum, & ad cætera, ad quæ obligaret ante matrimonium emissum. Si autem sit religionis, diximus qualiter obliget, disp. 37. n. 5. Cætera autem vota quæ mūro consensu facta poterat prior vir irrita facere cum iusta causa, & absque illa validē, sed cum peccato: (vt diximus disp. præc. n. 21.) poterit similiiter vir posterior eodem modo irritare: tamquam successor in eius vices & potestatem.

Ad argum. n. 13. proposita resp. Ad 1. dic moraliter habere idem dominium, quod prior habebat, inquantum succedit in eandem moraliter potestatem. Ad 2. dic non fieri rem illam propriam absolutē, sed dependenter à voluntate illius superioris, & illius qui in eandem potestatem successerit. Ad argum. num. 14. propositum, dic, quamvis par in parem non habeat imperium, at potuisse successori præiudicare, inquantum legitimē ut superior obligationem aliquam contraxit, cui succedens in eandem potestatem tenetur stare.

D I S P V T A T I O . XLII.

An possit vxor irritare aliqua viri vota, præferit castitatis, absque sua licentia, vel cum illa, mutuōe consensu facta: ante vel post matrim. aut in tempus soluti matrim. vel sequēs vxor vota facta tempore prioris matrim. vota quæ sic irritata minimē reuiuiscant?

S V M M A R I V M.

An uxor possit irritare aliqua viri vota absque sua licentia facta? Refertur quādam opinio, n. 1.

Potest sola sibi præiudicantia irritare, n. 2.

Est vera irritatio: nec ea vota reuiuiscent, n. 3.

An viro integrum sit absque uxoris licentia, aliquas abstinentias, viaginas, peregrinationem vouere, specialiter in subsidium Hierosolymitanum, ita ut uxor irritare nequeat? remissiō, n. 4. & ibi, de mutatione habitus.

An cum abstinentia à viro promissa, sunt nimis, possit viro integrē reuocare, vel solum quoad excessum sibi præiudicantem, n. 5.

An possit uxor irritare vota viri in præiudicium familiæ & rei familiari facta, n. 6.

Quid de voto non petendi debitum, factō à viro sine uxoris licentia, n. 7.

An ratione sui periculi, possit uxor que incidit in fornicationem temporalem aut spiritualem, id non petendi debitum irritare, n. 8.

An vota sibi præiudicantia possit uxor adultera, vel factō diuortio, vel tempore diuortii emissā irritare? remissiō, n. 9.

Quid de votis factis ab alterutro coniuge absque alterius licentia, tempore quo communī placito uterque castitatem aut religionem voverat: aut alter castitatem, alter vero religionem aut ordinis facti susceptionem voverat, n. 10.

An possit uxor irritare vota facta à viro in tēpus soluti matrim. n. 11.

An possit uxor ante consummatum matrimonium irritare vota tunc à viro facta, n. 12.

Quid de votis factis à viro de uxoris licentia, n. 13.

Quid de voto integre castitatis fertanda, factō à viro, consentiente uxore, n. 14.

An possit uxor irritare vota castitatis, aut alia mutuo consensu facta, etiam si iterum uterque ius in corpus sibi concordat, n. 15.

An uxor subsequens possit irritare vota tempore prioris matrimonii ab absque licentia uxoris facta, n. 16.

Quid de factis cum licentia prioris uxoris, n. 17.

Quid de factis ante matrimonium, n. 18.

Soluuntur argumenta, n. 19.

In hac quæst. existimant quidam, nulla viri vota posse ab uxore irritari, quāuis absque eius licentia sint facta.

Ducuntur, quia uxor non habet dominium voluntatis

viri, imò ipsi tamquam capiti subest. Nec etiam materiae promissa, quoniam hoc maximè verum haberet quoad actus matrimonij, quoad illos autem cōiuges sunt pares: c. Gaudemus de diuortijs. Huius sent. videtur Sotus l. 7. de iust. q. 3. a. 1. vers. An vero extra hanc materiam. Et tenet Petr. de Ledesm. de matrim. qu. 64. art. 4. dub. 2. concl. 2. & quidam alij Neoterici docti.

2. Prima conclusio. Quamvis vxori non sit permisum omnia viri vota irritare, eò quod nō est caput viri, sed ipsius imperio subest: at potest omnia & sola viri vota absq; sua licentia facta irritare, quæ ipsi præiudicant quoad moderatam debiti redditionē, aut muruam cohabitationem. Quoniam vxor habet dominium & potestatem corporis viri, per contractum matrimonij acquisita, quoad debitum sibi reddendum moderatè & cohabitandum, 1. Cor. 7. ergo vota huic dominio præiudicantia irritare poterit. Et confirm. nam habens dominium irritandi votum non reddendi debitum, & non cohabitandi: habebit subinde potestatem irritandi vota hoc impedientia. Secundò. Nā quamvis quoad actus matrimonij sint coniuges æquales, ea ratione, quod èque neuter astringitur ad petendum; & uterque tenetur petenti reddere. At sibi ipsi sunt subditæ, inquit, neuter habet sui corporis potestatem & dominium, sed per matrimonium transtulit in alterum. Ergo ratione huius dominij & superioritatis poterit vxor ea vota irritare, quæ illi potestati officiunt. Huius sent. videtur Gl. c. Manifestum, vers. Nisi author. 33. q. 5. & ibi Hugo & Archid. n. vn. Bellamera n. 1. Host. sum. t. de voto, §. Quis vovere posset, n. 8. vers. Vxor etiam, & c. Scripturæ, de voto, ad fin. vbi Innoc. ad fin. Ioan. And. n. 4. Ant. n. 3. Abb. n. 8. Anch. n. 13. Card. q. 14. Abulens. c. 30. Num. q. 83. & c. 6. Matt. q. 149. D. Antoni. 3. p. t. 1. c. 22. §. 1. Maioris 4. d. 38. q. 4. dub. 2. quod incipit, Qui posint vovere, vers. Quartæ personæ, Suppl. Gabr. 4. d. 32. q. vn. a. 1. notab. 3. & a. 2. concl. 7. Rosella, Votum 2. n. 9. Ang. Votum 2. n. 8. Sylu. Votum 5. q. 1. Lex 8. t. 8. p. 1. Greg. Lop. l. 3. verb. El marido, eo. t. & p. Margarita confess. vbi de voti irritat. fol. 135. Manuel 2. tom. sum. c. 90. n. 3. vbi dicunt non posse virum absque vxoris consensu vota emittere debito coniugali præiudicantia, sicut nec vxorem absq; viri licentia. Imò Ioan. And. Anch. D. Antonin. ibid. dicunt posse vxorem id votum viri reuocare. Atq; expresse tenent hanc sent. Nauar. sum. c. 12. lat. n. 64. biss. n. 65. Stunica de voto q. 3. n. 60. Toledo l. 4. sum. c. 18. Aragon 2. 2. q. 88. a. 8. f. 1020. Graffis 1. p. decif. l. 2. c. 29. nu. 8. Philiarc. de offic. sacerd. tom. 1. p. 2. l. 3. c. 18. §. 11. peccat, Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 47. §. vlt. Cañedo sum. de sacram. tract. de matrim. c. 8. num. 74. & supponit Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. de voto, punct. 6. q. vlt. de votis subditorum. Pro eadem sent. sunt Abbas, Caiet. Angel. Syluest. Sotus, qui (vñ aduersti disp. 39. nu. 36.) dicunt professionem, quam vir absque vxoris consensu emisit, de qua fit mentio, c. Quidam de conuers. coning. non obligasse ad religionem soluto matrim. Quia vxor reuocauit.

3. Secunda conclusio. Vota ea viri irritata ab vxore non reuiuiscunt: sed manent perfecte irritata & extincta. Probatur ex Abbat. Caietan. Angel. Syluest. Soto, qui (vt num. præced. fine dixi) dicunt id votum religionis viri reuocatum ab vxore nō reuiuiscere, atque ita non teneri virum ea defuncta ad illud. Insuper probatur ex dictis disp. 39. n. 34. vbi contra alios ostendimus, sufficere ad veram irritationem votorum, ita vt amplius minimè reuiuiscant, perfectum & absolutum dominium in materiam promissam. At tale habet vxor circa ea, quæ debito coniugali, & cohabitationi præiudicant, & tenet expresse Nauar. sum. c. 12. n. 66. vbi ait non reuiuiscere vota, quæ irritarunt mariti vel vxores.

4. Ex dictis infertur, non posse virum absque vxoris consensu eas preces, abstinentias, vigiliasve promittere, quæ ita debilitent vires, vt ineptus sit reddendo moderatè debito, quāvis vovere posset aliquas moderatas minimè illud impeditentes, vt probauit lib. hoc disp. 3. n. 7. & quid, de peregrinatione etiam in subisdium terræ Sanctæ? dixi disp. 4. n. 15. & 16. & num liceat alteri cōiugi habitum mutare altero teniente? dixi ea disp. 3. n. 9.

Non poterit autem vxor, vbi iejunia promissa, vigiliæ, s aut preces debitam mensuram excedunt, reuocare in totum: sed excessum illum. Quia solum potest reuocare vota in quantum debito coniugali præiudicant, at solus ille excessus promissus est huiusmodi: arque obligatio illa nō est individualia, sed commodam patitur diuisionem. In quo casu disp. 35. n. 4. dixi non promitti per modum vnius. Et confirm. Quia si iejunium quadragesimæ obstat debito coniugali moderate reddendo, excusabitur vir, non in vniuersum, sed quatenus illi obligationi obstat. Insuper confirmatur ex ijs, quæ n. 14. trademus.

Secundò infertur, vota in præiudicium familie, & rei familiaris, à viro emissæ, vt erogādi magnas eleemosynas, non posse ab vxore irritari. Quia tota familiæ & bonorum administratio est penes virum, independenter ab vxore. Nam etiam ipsa reclamare tenebit factum, licet male faciat. Sic Sotus l. 7. de iust. q. 3. a. 1. vers. An vero extra hanc materiam. Quod si votum illud in vitium prodigalitatis aut iniusticie tenderet, non haberet vim obligandi, & ita non indigeret relaxatione. Atque ita cum Soto ibi tenet Angles floribus 2. p. q. de voto, a. 7. post 9. diffic. dub. 3. concl. 2.

Tertiò infertur, quid dicendum sit de voto non petendī debito, factō à viro absque vxoris licetia. Illud enim irritari posse ab vxore affirmat aliqui. Eo quod sit in vxoris præiudicium, quæ contra naturaliter insitum feminis pudorem cogetur semper petere. Sic docent Enriq. l. 11. de matrim. c. 15. n. 8. ad fin. Manuel 2. to. sum. c. 90. n. 3. Philiarc. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 3. c. 4. §. Excipitur in concl. Vega 2. to. sum. c. 129. casu 93. & dicit esse probabilissimum, Aragon 2. 2. qu. 88. a. 8. f. 1021. Et videtur tenere Nauar. sum. c. 12. num. 60. cum hoc temperamento, nisi sit votum nō petendi in fauorem sui, sed tantum quando mos est gerendus alteri coniugi. Et videntur tenere alij indistincte dicentes posse alterum coniugem id votum cassare. Hi sunt, Gutier. q. 4. non. l. 2. c. 22. n. 49. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 243. n. 8. Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 46. §. Votum coniugis. Cæterum dicendum est, non posse irritari ab vxore hoc votum. Quia hoc votum non est contra fidem matrimonij, quæ solum astringit virum ad reddendum, nec vxor dominium aliquod aut potestatem habet in virum, vt compellat ipsum ad petendum debitum; sed quoad id sunt pares, & ambo sui iuris, & ex altera parte, vir non est subditus mulieri quoad suos actus, vt videat, expediat nec ne illos implere. Sic tenent Palat. 4. d. 38. disp. 2. f. 717. col. 1. init. Angles floribus, 2. p. q. de voto, a. 7. post 9. diffic. dubio 2. Stunica. qu. 3. de voto, nu. 60. Ant. Gomez super bullam cruciatam, clausula 10. n. 67. & à fortiori, id tenent DD. omnes, qui virum posse irritare id votum vxoris negant: quos retuli disp. 39. nu. 10. Nec obstat grauamen vxoris, quæ cogetur semper debitum petere. Quia vir emissæ eo voto tenetur se aliquoties offerte ad vsum coniugalem: nec vere irrogat iniuriam, vtens iure suo non petendi.

Hoc temperat satis obscure Nauarr. summa cap. 12. lat. 3. num. 64. biss. num. 65. dicens tunc posse coniugem votum alterius non petendi debito irritare, quando incidit in notoriā fornicationem carnalem vel spiritualem, & probat ex c. Agathosa 27. q. 2. & refert Abbatem c. fin. de conuers. coning. & ita Nauarrum intelligit Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. de voto, punct. 6. q. vltim. de votis subduorum, §. Existit autem, nec illum improbat, sed dicit id non clare colligi ex d. c. Agathosa. Eodem modo intelligit illud Lud. Lop. 1. p. instruct. cap. 47. §. vltim. & dicit posse tunc alterum irritare, ne alter periclitetur. Sed c. Agathosa nil confert ad id probandum. Et falsò allegatur Abbas. Nec video cui fundamento hæc limitatio innitatur. Quoniam periculum alterius coniugis est quidem sufficiens causa petendæ dispensationis: at non confert dominium in alterius voluntatem vel materiam, quod exiguitur ad irritandi potestatem. Ergo si secluso eo periculo non poterat coniux irritare, idem erit dicendum eo stante. Deinde, quia parum conferet ad periculum, fornicationem esse notoriā aut occultam: & fornicationi spirituali non con-

suletur irritato voto non petendi, & ideo ea limitatio est rei cienda.

9 Vtrum autem vxor adultera, siue integro matrimonio, siue separato per diuortium, possit irritare ea vota innocentis, quæ poterat ante adulterium aut ante diuortium? dixi disp. 37. n. 7. & 8. & quid, de votis tempore diuortij à viro factis? dixi eadem disp. 39. n. 41.

10 Quartò infertur, Quid dicendum sit de votis factis à coniugibus, postquam mutuo consensu voterunt continentiam. Cum enim per tale votum non absoluantur à cohabitatione, & alijs obsequijs, sed à solo debito cōiugali persoluendo (vt diximus disp. 37. n. 14.) & ideo viro adhuc incumbat vxoris gubernatio, poterit quidem omnia vxoris vota irritare, præter votum illud castitatis: vxor autem solum votum longæ peregrinationis, & alia huiusmodi, quæ cohabitationi aduersantur, irritare posset: non autem quæ debito coniugali persoluendo. Quia ad solam cohabitationem ius habet. Et ea est vera & perfecta irritatio: atque ideo vota sic irritata non reuiuiscunt. Iuxta ea quæ num. 3. diximus. Si autem mutuo consensu iterum concedant sibi coniuges ius in corpus, dicemus num. 15. Si autem sit votum communis consensu religionis: aut alterius coniugis, ingrediendi religione, n. ordinis seculi suscipiendi, alterius vero, castitatis, casu quo efficaciter hæc vota obligant (de qua re egimus tota disp. 37.) cum adhuc vir gubernationem vxoris retineat, donec matrimonium separetur, poterit omnia illius vota irritare, præter illud religionis aut castitatis. Sicut disput. 39. num. 20. diximus posse virum irritare vota ab vxore emissâ ante matrimonium consummatum, animo ingrediendi religionem, & in illa explenda, præter religionis votum. At verò vxor non poterit irritare aliquod votum virti, nisi quod impedit debitum coniugale, aut cohabitationem, dum non separatur matrimonium impletendo ea vota. Quia interim ius habet ad hæc, quando post matrimonium consummatum sunt facta vota illa mutua religionis. Iuxta dicta disp. 37. n. 5. & hæc quidem, quando alia vota sunt facta absq; alterius coniugis licentia. Nam quando cum licentia sunt facta, dicemus disp. hac n. 13. & sequentibus.

11 Quintò infertur, vota facta à viro in tempus soluti matrimonij, minimè posse ab vxore irritari. Quia ipsi minimè præiudicant.

12 Sextò infertur, vota facta à viro absque vxoris licentia ante consummatum matrimonium, si animo transiundi ad religionem fiant, nequaquam posse irritari ab vxore. Quia ipsi minimè præiudicant. At si nō eo animo, vel eo animo votis factis, consummaret matrimonium, posset verè & perfectè irritare sibi præiudicantia. Quia matrimonio ante consummationem acquirit ius in corpus viri, atque dominium, cui aliter præiudicare nequit, nisi per ingressum religionis.

13 Septimò infertur, validè posse irritare vxorem vota sibi præiudicantia, emissâ à viro de ipsius vxoris licentia. Quia ea licentia concessâ adhuc manet domina materia illius promissæ, vt probauimus disp. 40. nu. 4. Sic docent Innoc. c. Scriptura, de voto, ad fin. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 22. §. 1. & Sot. 4. d. 27. q. 1. a. 4. vers. Id autem, videtur id tenere, quem sequitur Barth. à Ledesm. de matrim. dub. 20. concl. 1. vterq; enim ait indistinctè, coniugem dantem licentiam videnti, posse reuocare. Addunt Innoc. & D. Antonin. peccare reuocantem. Sed dicendum est (ac diximus de viro, disput. 40. num. 4. & seq.) nimis, peccare mortaliter vxorem absque causa irritantem, virum autem à culpa excusari: existente autem iusta causa, nullam esse culpm: & votum sic irritatum minimè reuiuiscere, ratione dicta num. 3. Quia vota ea irritantur ratione perfecti dominij in materiam.

14 Octauò infertur: si vir de licentia vxoris fecerit votum omnimodæ castitatis, abstinenti, nempe, à petitione & redditione, & seruandi omnino castitatem, posse vxorem ex iusta causa licet irritare quoad redditionem, & absq;

iusta causa, validè, sed cum peccato. Quia adhuc domina manet corporis viri, atque ita materia promissæ: nō posse autem quoad reliquos effectus. Vnde vir, cui sic irritatum est votum, tenebitur non petere, & soluto eo matrimonio, ab alio ineundo abstinere, & si fornicetur, erit reus sacrilegij contra votum castitatis. Quia cum tantum habeat dominium corporis viri quoad obligationem, quam habet vir reddendi, quod licentia videnti concessa minimè amisit, non autem quoad cæteros castitatis actus, ad quos votum obligat, non poterit irritare nisi quoad illum solum actum. Nec illi actus castitatis, pro missa castitate, videntur per modum vnius. Cum commodè diuidi possint. Quod constat ex c. Quidam, & c. Plac. de conuers. coniug. vbi deciditur coniugem, qui inscio altero coniuge vident soleniter castitatem in religione, validè vident quoad non petendum, & abstinentum ab alio matrimonio, quod erat in sua potestate: non autem quoad nō reddendum; & Doctores, quos nu. 2. fin. retuli, dicentes vxorem irritasse illud votum viri, admittunt irritationem quoad partem obligationis illius voti. Insuper probatur, nam qui voto castitatis facto transit ad nuptias, tenerur reddere, at nec potest petere, nec aliud matrimonium eo soluto inire, & si fornicetur, reus erit sacrilegij, (vt probauimus disp. 33. n. 5. & 11.) ergo ea obligatio est diuisibilis.

Nonò infertur, si coniuges, qui mutuo consensu voterunt castitatem, iterum sibi in corpus concedant, & renuntiationem iuris remittant, (quo casu diximus disp. 40. nu. 22. posse virum irritare votum illud castitatis vxoris) minimè posse vxorem votum illud virti irritare. Quia quoad reddendum, in quo vxor est domina, non indiget irritatione: cum statim teneantur coniuges sibi reddere (vt dixi disp. 37. n. 15.) Quoad alios autem actus, ad quos votum illud obligat, nequit vxor irritare. Ut probauimus precedentem. At cætera vota communis consensu facta, quæ alias posset vxor irritare facta sine licentia, eò quod sibi præiudicant, de quibus respectu potestatis virti ad irritandum diximus disp. 40. nu. 22. & docuimus posse virum irritare, præter illa, quæ sunt mutandi statum: dicendum est posse vxorem in viro irritare, nō quidem omnia, sicut potest vir: sed sola quæ sibi præiudicant. Quia illa licentia concessâ adhuc vxor manet domina materia, nec ibi fuit aliqua renuntiatio iuris irritandi: & licet durante illo mutuo castitatis voto nequit irritare ea vota, quæ debito coniugali persoluendo aduersabantur. Eò quod ius illud renuntiarat. Iam tamen illud per mutuam illam remissionem est recuperatum. Quid autem, si medio illo tempore, quo votum castitatis mutuo consensu factum obligabat, vir promiserat magnas abstinentias, quæ debito coniugali persoluendo obstant: quæ vota nu. 10. diximus non posse irritari ab vxore: an instaurato matrimonio, facta illa noua corporum traditione, possit vxor irritare? Credo minimè posse perfectè irritare. Quoniam cum vir esset sui iuris quoad debitum reddendum, poterat independenter vota illi obstantia emittere: atque ita vxor, ex cuius consensu minimè pendebant, non poterit irritare: sed reputabuntur tamquam facta ante matrimonium, quæ suspendi posse ab vxore dicemus n. 18. At vir ea omnia facta ab vxore poterit irritare, non ratione dominij in materiam, sed ratione gubernationis voluntatis, etiamsi non instauretur matrimonium: nec illa noua traditio fiat, vt diximus n. 10.

Decimò infertur, posse vxorem subsequentem, vota à marito facta tempore prioris matrimonij, priori vxori præiudicantia quoad debitum & cohabitationem, perfectè irritare, ita ut numquam reuiuiscant, si facta sint sine prioris vxoris licentia. Quia ea pendebant à voluntate prioris tamquam dominij illius materiae, in cuius locum & potestatem succedit posterior vxor. Sicut de viro successore respectu vniuersorum votorum dixi disp. precedenti, num. 3.

Imò id poterit, quamvis de licentia prioris vxoris aut mutuo consensu facta sint, omnia enim illa, quæ nō obstante

stante eo consensu poterat prior vxor irritare, iuxta dicta nu. 13. & 14. poterit subsequens vxor, vtpore quæ in eandem potestatem succedit, irritare: si ad sit iusta causa, licet; illa deficiente, illicite, sed validè, vt de viro successore respectu omnium votorum dixi disp. præced. num. 17. 18. & 20. & poterit ad libitum suspendere, vt ibi dixi de viro num. 16.

- 18 Ultimò infertur, vota ante matrem, facta non posse vxorem perfectè irritare, ita vt soluto matrem, non reuiuiscant; at posse suspendere illorum executionem, si damnum sibi inferant, & proinde tunc nō obligabunt, donec soluatur matrem. Sicut de viro respectu omnium votorum vxoris diximus disp. 39. n. 23. & 39. & vt ibi diximus, vxore cōcedente postea licentiam, tenebitur vir ad vota, vt pote quæ nō extincta, sed suspensa dumtaxat erant. Cum enim vxor non habeat perfectum & absolum dominium illius materia, erat enim ante subiectionem Deo consecrata, sed secundum quid, inde est, vt nequeat perfectè irritare, sed solum suspendere. Iuxta doctrinam quam tradidimus d. disp. 39. n. 34. Atque huius sent. videntur Ant. t. Scriptura, de voto n. 3. & ibi Abbas n. 8. Anch. n. 14. Rosel. Votum 2. n. 10. vbi aiunt neutrum coniugem teneri vota exequi alio contradicente.

- 19 Ad argumentum n. 1. propositum constat ex dictis n. 2. in secunda ratione.

DISPUTATIO XLIII.

Vtrum censeatur vir irritare vota vxoris, vel vxor viri, & generaliter superior inferioris, cum conscius voti, dicit se nolle vt subditus id, quod voulit, faciat; vel præcipit oppositum. Ut si vxor de licentia viri fecerat votum non petendi nec reddendi, & vir petat debitum? Et quando superior ignorat votum, sit ei detegendum.

S V M M A R I V M.

Proponitur ratio dubitandi, n. 1.

Non est irritatio voti, ubi superior illius ignarus, prohibet executionem, aut licentiam petitam ad exequendum donecat: & ita adhuc votum ligabit, n. 2.

An sufficiat petere licentiam ad implendum rem promissam tacito voto, vt pro tunc excusat subditus ab implectione? Referatur opinio, n. 3.

Subditus voulens rem, quam implere nequit absque licentia, tenetur petere licentiam ad implendum, n. 4.

Quid si materia tempore voti erat permissa, & post prohibetur? n. 5.

Quid si subditus ignorabat rem esse vetitam, vel desiderari licentiam ad implendum illud votum? n. 6.

Non tenetur subditus voulens rem, quam absque superiori licentia exequi nequit, explicare votum superiori, vt pro tunc excusat, n. 7.

An si superior voti ignarus denegat licentiam ad tempus, vel in perpetuum, tenetur subditus iterum illam petere: vel maneat liber à voti obligatione? n. 8.

Quando votum est in temporis honorem, an si superior inscius voti prohibeat eo tempore materiam, sit subditus omnino liber, ita vt superiori, iterum concedenti licentiam, non tenetur ad votum: nec tenetur illud manifestare superiori? n. 9.

Quando censeatur voti irritatio, superiorum conscientiam voti prohibere materiam, vel non concedere licentiam ad exequendum, vel oppositum præcipere? n. 10.

Soluuntur argumenta, n. 11.

VIDEtvR nō esse irritationem, quando superior voti conscientius cōtradicit, dicens se nolle, vt subditus implete. Quia Num. 30. post scientiam & contradictionem ponitur irritatio, ibi: *Sin autem audiens vir statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes.* Non ergo sunt idem, scire superiore, contradicere, & irritare. Secundò, quia hæc verba, Nolo vt facias, à superiore prolatæ, sunt ambigua, possuntque commodè & propriè accipi, vel de voti suspensione, vel de eiusdem irritatione. Ergo dum amplius nō constat de superioris mente, accipienda sunt, vt solum suspendant. Cum enim votum sit in obligandi possessione, ea priuandum nō est in dubio. Et confirm. quia superior æquè finem intentum, nempe, ne subditus exequatur, comparat, siue irritat, siue suspendat.

Prima conclusio. Non est irritatio voti, vbi superior ilius ignarus prohibet materiam promissam, aut petitam licentiam ad exequendum denegat. Constat, quia irritare votum est actus iurisdictionis, & consequenter non efficitur vbi non est volitus, quod contingit in tali materiae prohibitione. Cum enim voluntas ferri nequeat in obiectum incognitum, non vult votum penitus ignoratum irritare. Atque ita docent Caietan. 2. 2. qu. 88. art. 8. dub. 2. §. Ad obiectiōnēm vero: & summ. verb. Votum, ca. De quatuor conditionibus, ex parte voulentis requisitis, §. Imperficiō autem etatis, Armilla verb. Votum, num. 7. Sotus l. 7. de iust. quast. 3. art. 1. col. 2. vers. At vero rursus, Nauar. sum. c. 12. num. 69. Alcozer summ. c. 16. vbi de voti irritationem in genere, concl. 3. fin. Angles floribus 2. p. q. de voto, art. 7. diffic. 3. Aragon 2. 2. q. 88. art. 8. diffic. 1. concl. 3. Valentia 2. 2. diff. 6. q. 6. de voto, punit. 6. q. 2. Manuel 2. to. sum. c. 89. n. 3. Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 48. §. Vota religiosorum, Graffis 1. p. decis. l. 2. c. 29. n. 7.

Sed dubitabis, num sufficiat petere licentiam à superiori votum exequendi, eò tacito, vt superiori negante licentiam, voti tamen ignaro, censeatur pro tunc votum suspensum, atque adeò subditus ab implectione excusat? Quidam censeat id non sufficere, sed teneri subditum detegere votum superiori, petereque ab eo licentiam illud exequendi, vbi sine licentia impleri nequit. Ut si religiosus aut vxor peregrinationem voleat. Quia tenetur petere licentiam vt votum illud exequatur, & quantum in se est, ad id operam tuam adhibere. Ergo tenetur ad hoc medium, quod est certius. Nam facilius superior voti conscius licentiam concedet, quam forte negaret illius ignarus. Sic tenet Caietan. summ. verb. Votum, cap. de conditionibus quatuor ex parte voulentis, §. Imperficiō autem etatis, Sotus, Armilla, Angles, diffic. 2. allegati n. preced. & hoc dicit esse tutius idem Caietan. 2. 2. qu. 88. a. 8. dub. 2. fine, atque hoc esse regulariter amplectendum. Idem tenet Graffis 1. part. decision. l. 2. cap. 27. num. 2. & dicit esse consultius Lud. Lopez 1. part. instruct. cap. 48. §. Vtrum quando, & appellant tutius, illud sequentes, Valentia, Aragon concl. 1. quos num. præced. retuli.

II. Conclusio sit. Subditus emittens votum rei, quam absque superioris licentia exequi nequit, tenetur ex vi eiusdem voti, ante quam sit in mora illud implendi, petere à superiori licentiam exequendi rem promissam, nisi voti irritationem perat, & in hac conclusione conuenimus cum sententia allegata n. præc. & ultra DD. ibi relat. eā tenet Manuel 2. to. sum. c. 89. n. 3. Vega 2. tom. sum. c. 129. casu 90. Idem videtur tenere Sylu. Votum 3. q. 3. d. 5. assérēs subditum teneri facere quod in se est, vt impletat votum rei prohibitæ: & consonat, quod docent Palud. 4. d. 38. q. 4. 4. 2. concl. 3. n. 21. D. Antonin 2. p. t. 11. c. 2. §. 6. vers. Primo ergo. Syluest. Votum 3. q. 1. n. 1. nimis, Episcopum promittentem ingredi religionem, quod sine Pontificis licentia exequi non potest, teneri petere ab eo licentiam exequendi. Et probatur, quia cum votum illud impleri nequeat absque superioris licentia, vanum & irrisitorum esset, nisi obligaret ad eam licentiam postulandam. Deinde, quia obligas se ad aliquem finem, subinde obligat se ad ea media, sine quibus finis ille cōparari nequit, ne vana sit ea promissio.

Temperant aliqui cōclusionem, (& bene) si materia est set prohibita, nec absq; licentia posset mādari executioni, tēpore quo votum factum est: secus quando tunc erat missa, nec opus erat licētia ad exequendum, & postea superior prohibet; vt si religiosus aut uxor voleat ieunium aut preces alias, & mox superior aut vir voti ignarus prohibeat, tunc enim subditus nō tenetur ex vi voti petere licentiam, licet prohibitio non specialiter dirigatur ad ipsum, vt si dicat superior, Nolo vt aliquis ieunet me inconsulto. Ratio est, quia votum non obligat ultra voulentis intentionem, tacitam aut expressam; at nec tacita nec expressa voulentis intentione fuit, obligandi se ad perēdam eam licentiam, vt pote quæ necessaria minime erat. Quare excusabitus subditus ab eo voto implendo, dūrare subiectione illi superiori, & prohibitione: reuiuiscet autem

autem obligatio cessante subiectione illi superiori, aut cessante prohibitione. Quia votum illud non erat irritatum: iuxta dicta n. 3. sed suspensum. Sic Aragon 2.2.q.88.a. 8. diffic. 1. concl. 3. & aliquantulum confusè dicunt Manuel 2.10.sum.c.89.n.3. Vega 2.10.sum.c.129.caſu 90. qui duo bene limitant, nisi quando subditus voulit, intenderet se obligare non obstante prohibitione futura prælati: tunc enim eassecuta, tenebitur petere licentiam, sicut diximus n. præced. teneri, quando prohibitus præcedit votum. Quia cum tuas votum non possit impleri secuta prohibitione, nisi petita licentia, voulens quia in eo euentu voluit se voto astringere, consequenter voluit medium necessarium, quale est licentiam petere.

6 Hinc sequitur temperandam similiter esse conclusio- nem, vt cum tempore voti emisi materia erat prohibita, tenetur subditus petere licentiam: si subditus norat rem illam esse prohibitam, vel non posse absque licentia impleri: si enim id ignorabat, non tenetur petere licentiam. Quia cum voluntas non feratur in obiectum incognitū, non fuit tunc intentio etiam tacita obligandi se ad petendam licentiam. Imò (vt bene docent Aragon & Veganum. præced. allegati, & Manuel 2.10.sum.c.89.n.2.) id votum non obligat, si taliter affectus esset subditus, vt si nosset prohibitionem, minimè voulisset. Quia ignorantia & error voluntatem auferunt. I. Si per errorem 15. ff. de iuri d. omn. iudicium. Quando autem eum affectum non habuit, ligabit votum, at non tenebitur subditus licentiam petere, ob rationem dictam: sed cessante potestate illius superioris, aut prohibitione, ad illud implendum, tenebitur.

7 Tertia conclusio. Quamvis vt votum verè irritatum maneat, desideretur notitia voti in superiore irritanti: vt tamen non extinguitur, sed suspensa maneat obligatio voti, & excusat subditus ab eius impletione, dum sibi denegatur licentia implendi, & durat prohibitus, satis est vt tacito voto petat subditus licentiam implendi, eaque minimè sibi concedatur; nec tenetur votum manifestare superiori, quo facultatem exequendi tribuat. Hæc est contra DD. allegatos nu.3. sed probatur, quia voulens solum obligatur ad implendum conditionem inclusam in voto, & qua posita manet integrum & validum totum votum. Id enim dumtaxat virtute clauditur in voluntate promittendi: sed hanc satis implet petendo licentiam, tacito voto. Quia conditio subintellecta in voto ea est, si superior permiserit. Ergo ad nil amplius tenetur. Et confirm. quia voulens non tenetur efficere totum, quod in se est, quo votum implete, sed id solum ad quod saltem tacite & virtute se astinxit per votum. At voulens rem prohibiram non subinde se obligauit ad detegendum superiori votum, sed dumtaxat ad petendam exequendi licentiam. Quod vel ex eo constat, quia in voluntate promittendi nō includitur virtute voluntas obligandi se ad omnem mediū conferens, vt res promissa sit apta materia voti, sed ad media communia, & natura sua sufficientia ad id, quale est petere licentiam, etiam tacito voto. Et ideo hæc sent. tueruntur Caiet. 2.2.q.88.a.8.dub.2. §. Ad hoc dicitur. Natural sum.c.12.n.69. Canus quem refert dicens hoc esse probabile, Lud 109. p. instruct. c.48. §. Vtrum quando. Et communiter Neoterici hanc partem sequuntur.

8 Quarta conclusio. Subditus qui voulit rem ad quam explendam desideratur licentia superioris, & semel petit, estque sibi denegata, tenetur, quando prudentia sua debet, iterum petere, aut manifestare votum quo irritetur. Quia cum votum illud superiori incognitum, adhuc semel negata licentia vim obligandi habeat, utpote quod non irritatum, sed suspensum dumtaxat erat: obligabit ad petendam iterum implendi licentiam, quando prudentia dictauerit tempus esse opportunum. Quia obligatio petendi licentiam extenditur ad tantum tempus, ad quantum se extendit obligatio illius voti, vnde cum hæc duret, durabit & illa. Sic Caiet sum. verb. Votum, c. De 4. conditionibus requisitis ex parte voulentis. §. Imperfectio autem a- tatis. Armilla, verb. Votum, n. 7. Vnde si licentia non fuit de-

negata in perpetuum, sed pro termino certo, eo transacto tenetur iterum petere. Quod si aliquis prælatus aut superior omnino & simpliciter negaret illi subdito licentiam, dicens se nolle vt unquam implete: dicunt aliqui Neoterici, non teneri eum amplius petere licentiam ab eo, vel à superiore successore. Ducuntur, quia non videatur illum teneri nisi ad petendam semel licentiam pro toto tempore, quo votum obligat, id enim satis est vt illa materia promissa sit apta voto emittendo. Item quia cum materia sit prohibita absolute & omnino, non obligat amplius votum, non quidem per ipsius irritationem, hæc enim non est nisi voto cognito, sed per subtractionem materiæ. Sed cum Caiet. & Armilla proxime citatis, dicentibus absque hac distinctione esse iterum petendam licentiam, sentio. Quia cum ea prohibitus superioris, non sit per modum constitutionis, non est perpetua, sed cessante illius superioris potestate, eius mandatum extinguitur, vt bene docent Sylu. verb. Mandatum, quest. 3. fine. Aragon 2.2.q.88.a.8. diffic. 1. conclus. 3. Quare votum, quod tam suspensum erat, reuiuscet finita ea subiectione, vnde sicut nulla alia subiectione succedente, obligabit statim votum, ita succedenti alio superiori, obligabit ad iterum petendam licentiam. Quia in utroque euentu cefsat impedimentum. Et confirmatur, quia illa prohibitus est temporalis tantum, nempe, pro tempore subiectionis illi superiori: & obligatio petendi licentiam durat, dum voti obligatio non est extincta. Constat autem in hoc casu non esse extinctam obligationem. Quia eo superiori concedenti licentiam, rursus votum obligabit. Tandem, quia nō est verum satis esse semel petere licentiam, vt materia illa promissa sit apta voto emittendo, cum enim votum semel negata licentia vim obligandi retineat, subinde obligabit, vt curetur iterum petita licentia, cessante impedimento illo, materiali fieri aptam.

Id tamen monuerim. Quoties tota hac disputatione, dixi petendam esse iterum licentiam, votumque cessante prohibitione reuiuscere: id accipendum esse, nisi votum sit in honorem temporis, eiusque onus. Tunc enim transacto tempore obligationis, extinguitur omnino votum, non per irritationem: sed quia eius obligatio erat temporis illi annexa, v.g. voulit vxor iejunare Vigilia Corporis Christi: cum vir prohibuerit antea iejunium, vel voulit peregrinationem Romanam anno sancto Iubilei, petiuit licentiam tacito voto, eamque vir denegauit, non tenetur ea die iejunare, nec illo anno peregrinari, si duret adhuc matrimonium, nec iterum petere licentiam. Quia denegata est pro toto tempore obligationis, & transacto eo tempore iam extinctum est votum. At ea non fuit irritatio, quæ ab ignorantie numquam efficitur (vt dixi num. 2.) quare si intra eandem diem, cum possit adhuc iejunari, vel intra eundem annum, remanente sufficienti temporis spatio ad peregrinationem illam commodè peragendam, vir concederet licentiam, obligabit votum. Quod secus esset, si per irritationem esset extinctum.

Tandem videndum est, quando prohibitus materia facta per superiorem, voti subditi conscient ac memorem, sit irritatio, quandovè suspensio. Quia in te sic distinguendum arbitror: Si prohibitus illa materia fuit in perpetuum, qualis est, Nolo vt unquam facias; est manifesta irritatio. Quia nullo modo fortiri posset suum effectum voluntas illa, nisi votum irritando. Si enim esset sola suspensio, cessante superioris illius potestate reuiuscere obligatio. Imò idem aio, si sic diceret superior, Nolo vt facias. Quia cum oratio negativa absque temporis limitatione sit, comprehendit omne tempus: iuxta regulam Logicam, Negatio est malignæ naturæ, quæ quidquid post se inuenit, destruit. Item, quia vota subditi habent tacitam conditionem, si sint de rebus licitis, ipsis, nisi superior contradixerit: si autem de prohibitis, si superior licentiam concesserit (vt de mente D. Thomas expli-

cat bene Caiet. 2. 2. question. 88. artic. 8. dub. 1. quem reliqui Theologi sequuntur.) Sed in casu praesenti, quando superior voti concius ac memor, dicit subdito, se nolle vt impleat, cessat prorsus conditio subintellecta in voto, & ex certa scientia superioris potentis irritare. Ergo vere irritat. Deinde, quia idem colligitur ex c. 30. Num. ibi: *Sin autem statim vt audierit, contradixerit pater, & vota & iuramenta eius irrita erunt.* Vbi sola contradicatio reputatur irritatio voti. Et huius sent. videntur Caietan. sum. verb. *Votum c. De conditionibus quatuor ex parte vountis requisitis, §. Imperfetio autem etatis: & ibi Armilla n. 7.* vbi haec dicunt: *Quando subditus fecit votum de prohibitis, & manifestat superiori votum, si illi placet, tenetur exequi; si non placet, irritum est votum.* At satis indicat superior displicentiam, dicens subdito, se nolle vt faciat. Et clariss Armilla eo verb. *Votū n. 12.* vbi haec ait: *Sat est voluntas irritantis & nolentis votum valere. Ut si vir dicat vxori, Nolo vt facias tale quod voulisti, statim votum nō valeret.* At quando superior non ita absolute explicit suam voluntatem: vt si ita dicat, *Nolo vt pro nunc facias: quod vulgo dicimus, Dexad lo per aora: non videtur irritatio voti, sed suspensio.* Quia irritatio non est ad tempus, sed in perpetuum cassat obligationem. Deinde, quia potest finis intentus obtineri, nempe, vt ille pro tunc excusetur a voti impletione, & superior praecipiens non peccet, si suspendendo dumtaxat votum. Quare verba illa, si aliquatum dubia sunt, interpretanda sunt in voti fauorem, vt illud quam minimè fieri possit, laedant. Ne in dubio priuetur possessione obligandi, in qua est. Vnde fit vt in hoc euentu, si votum illud non sit onus temporis, teneatur subditus eo tempore transacto, aut votum implere, si sit de re permitta: aut petere licentiam ad implendum, si de re prohibita sit. Si autem sit onus temporis, non tenebitur, nisi intra tempus implendi, superior licentiam concedat, iuxta dicta num. precedenti. Quod si superior facto ipso veniat contra votum subditi, quod irritare potest, memor voti illius, aut si immemor, admonitus, & actu illo momentaneo frangi debeat a subdito parente pracepto superioris, censetur pro illa sola vice irritare, si votum habeat tractum successuum, vt si vir fecerat copiam vxori vounti omnimodam castitatem, quoad petitionem & redditionem, & mox voti memor, debitum petat, non est irritatio absoluta voti illius, sed pro illa vice; & melius adhuc dicitur esse suspensionem voti, & ita illa vice vxor reddens non peccabit, siue vir peccarit suspendendo, aut irritando quia defuit causa, siue non peccarit (vt diximus disput. 36. n. 7.) Dixi autem potius esse suspensionem. Quia suspendendo consequitur vir suum intentum, nempe, vt mulier ei reddat absque peccato: & minus leditur obligatio voti. Quia si esset irritatio, statim ac vir petit debitum, non obligaret votum, licet vir desisteret: at si est suspensio, obligaret utique. Sed dices, quosrum esse licentiam illam vounti omnimodam castitatem, etiam quoad redditionem, si quoties vir petit debitum, censetur irritare, aut suspendere votum pro illa vice: & sic vxor tenetur reddere? Dic deseruire ad hoc, nam data ea licentia, non est viro integrum absque causa iusta petere, & ita reuocare votum pro illa vice, sed peccabit mortaliter, quamvis factum teneat (vt diximus disp. 40. nu. 17.) quod tecus esset, vbi ablique sua licentia factum esset.

II Ad argum. num. 1. proposita resp. Ad 1. dic illud verbum, & irritas fecerit promissiones: declarare verbum praecedens, contradixerit, quasi dicat Scriptura sacra, esse irritationem, si vir contradicat: & ita paulo ante dixerat, *Sin autem contradixerit pater, vota & iuramenta irrita erunt.* Ad 2. & confirm. constat ex dictis nu. precedenti, vbi enim est sola materia prohibitio ad tēpus, verba sunt ambigua, & obtinetur intentum suspendendo: & ita est sola suspensio: vbi autem prohibitio est absoluta, secus est, (vt ibi explicui) & ideo est irritatio.

DISPUTATIO XLIV.

Vtrum delectationes morosae in actu coniugali cogitato tamquam praesenti, quando alter coniux est absens, aut non est animus habendi copulam, tactus, aspectus, confabulationes turpes inter coniugatos, secluso pollutionis periculo, licita sint; quamuis ob impotentiam, vel aliquid impedimentum, non liceat illis actui coniugali vacare?

SUMMARIUM.

- Quot questiones sint disputande, n. 1.
An extra actum coniugalem liceat coniugibus delectari in illo, tamquam praesenti cogitato? Refertur quadam opinio, n. 2.
Non est mortale sic delectari, n. 3.
Quid, si adgit commotio & alteratio in parte sensitiva, n. 4.
Est culpa venialis, n. 5.
Quid, si coniux in copula dirigat cogitationem ad aliam feminam? remissione, num. 6.
Soluuntur argumenta, n. 7.
Tactus licet coniugibus, quando referuntur ad copulam, secluso periculo pollutionis, n. 8. & ibi, idem, quando ad vitandam fornicationem.
Si intendatur maior voluntas in copula, sunt culpa venialis, n. 9.
Oscula & amplexus non relata ad copulam, sed tanquam amoris indicia, sunt coniugibus licita, n. 10.
Quid, si nullo modo tactus referantur ad copulam? Refertur opinio, n. 11.
Adhuc non sunt culpa lethalis, sed venialis, nisi ad vitandam in se vel in alio fornicationem, n. 12.
Quid, de aspectibus, & verbis turpibus inter coniuges, n. 13.
Quid, si vir intrmittat membrum in os femina, vel in vas propositum, non animo ibi consummandi, vel tangat membro superficiem illius vas: Remissio, n. 14. & ibi remissio, quando in loco sacro, vel coram aliis.
Quid, de coniuge semetipsum tangente? Refertur quadam opinio, n. 15.
Sententia authoris, n. 16.
Quid, si se tangat, sciens fore & preueniat semen feminine, vel feminine & nondum seminarat, sed tamen prouocet, ubi vir membrum extraxit? Remissio, num. 17.
Soluuntur argumenta, n. 18.
An quando ratione impedimenti non est licitus actus coniugalis, licet delectationes & tactus? Refertur duplex sententia, n. 19. & 20.
Licit a sunt, quoties ab extrinseco, & per occidens, ut ob periculum salutis, aborius, vel ob alium causam, que ex se copulam non prohibet, illa est illicita, num. 21.
Quid, vbi impotentia superuenit matrimonio, n. 22.
Quid, quando ratione affinitatis aut cognationis interdicta est copula, num. 23.
Quid, quando est dubium de valore matrimonii, n. 24.
Quid, quando uterque coniux, vel alter voto castitatis est astrictus, n. 25.
Quid, si alter aut uterque coniux voverat se non petiurum, n. 26.
Soluuntur argumenta, n. 27.

HACTENVS egimus de actu ipso coniugali, quando liceat necne. Iam de morosis delectationibus, tactibus, aspectibus, turpibusque confabulationibus inter coniuges, agendum est. Et in praesenti disp. quando non est pollutionis periculum: in seq. vero, vbi id periculum reperitur. Triplex ergo innoluitur quæstio hic disputanda. Prima de delectationibus morosis inter coniuges. Secunda de tactibus, aspectibus, confabulationibusque turpibus in ter ipsos. Tertia de omnibus his inter ipsos, quando impediti sunt ne coire possint.

QUAE STIO prima. Vtrum liceat coniugibus mortosis delectari secluso pollutionis periculo, in copula cogitata tanquam praesenti, dum absentes sunt, aut eo tempore, & in loco, in quo copulam exercere non possunt? Aliqui censem esse culpam mortalem. Ducuntur, quia delectatio venerea non intenta ob bonum prolis, nec in ipsum relata, omnibus interdictitur sub culpa lethali. Et confirmarur, quia ea delectatio est quasi incepta seminis effusio, ad illamque tendit: cum ipsam comitetur membrorum generationi inservientium commotio. Hæc autem est lethalis extra copulam coniugalem. Secundò, quia de similibus idem est iudicium & idem iuris in illis obtinet, cap. 2. de translat. Episcopi, vers. Sicut autem Episcopus: vbi glos. verb. Idem iuris, adducit alios textus concordates. At in vidua ea delectatio est mortalis: ergo & in coniuge: vbi non est opportunitas & voluntas copulae habendæ.

Eadem enim est ratio, cum neutra delectatio in copulam licitam referatur. Sic docent Sylo. verb. Delectatio q. 2. Nauar. c. Si cui, de penit. d. 1. n. 6. & summa, c. 16. n. 10. Petrus de Soto (quamvis subobscurè, nec explicans esse mortale) l. de instit. sacerd. tract. de discriminis peccat. lect. 9. §. penult. Cordubal. i. questionar. q. 23. dub. 12. fin. Lud. Lopez i. p. instruct. c. 75. §. Hinc perspicuum. Manuel Rodriguez to. 1. sum. in 2. edit. c. 212. n. vlt. & Nider summa precepto 9. c. 4. dub. 5. Philiarc. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. 1. 4. ca. 18. Emiss. Sa summ. verb. Luxuria, vers. Delectatio de peccato, Vega i. to. sum. c. 81. casu 2. fine. Addit Sylo. id est esse, quando coniux, qui sic delectatur, non habet animum accedendi ad coniugem. Quia eadē militat ratio. At fatetur licita esse delectationē, quae est in voluntate, dummodo non transeat ad partem sensitivam. Et Nauarr. & Corduba dicunt idem esse, siue ea delectatio morosa sit de copula habita, siue de habenda, cogitata quasi praesenti.

3 At multo verius est non esse culpam lethalē. Primò, quia consensus in delectationem nequit grauior esse culpa, quam consensus in actum de quo capititur, teste D. Aug. l. 12. de Trinit. c. 12. to. 3. Et constat, nam talis est delectatio, quale obiectum, ut docet Arist. l. 1. o. Ethicor. c. 4 & 5. sed copula de qua est ea delectatio, est licita inter coniuges. Ergo ex hac parte non est culpabilis delectatio. Quod si desideretur debitus finis talis delectationis, nempe, bonum prolixi per copulam coniugalem intentum: defectus finis debiti solam culpam venialem constituit (vt diximus disp. 8. n. 8.) Non ergo est culpa lethalis. Secundò, quia sicut matrim. efficit ne tactus extra copulam, & ad illam non relati, sint culpa lethalis (vt dicemus n. 12.) sed sola venialis, defectu legitimi finis: ita idem efficiet circa delectationem sensitivam copulæ cogitatae ac praesentis. Quia eadem est ratio. Tandem, quia D. Chrysost. hom. 17. in Mattheum, in ea verba, qui viderit mulierem: admittit licitum esse delectari aspectu vxoris praesentis, etiam absque animo copulæ habenda. Ergo non erit mortale delectari cogitatione vxoris absentis. Cum enim utrobiusque delectatio ad copulam non referatur, quae sola possit esse ratio culpa lethalis: nil refert presentem absentem esse vxorem. Et ideo huius sent. videtur aperte D. Tho. q. 15. de malo, art. 2. ad 17. vbi absolutè ait non esse mortalem hanc delectationem in coniugatis, sicut nec ipsum actum, quamvis non explicet an in absentia. Tenetque expressè Palud. 4. d. 9. q. 3. a. 1. num. 7. Gerson 2. p. tract. de pollut. diurna, notabil. 7. alphab. 28. lit. D. Caiet. sum. verb. Delectatio morosa, §. Secundum, an delectatio, vers. Tertio quod vir: & 1. 2. q. 7. 4. a. 8. circa solut. ad 4. D. Anton. 2. p. t. 5. c. 1. §. 6. fine, Rosella, verb. Delectatio, n. 3. vbi Armilla n. 4. Tabiena verb. Cogitatio morosa, fine, & verb. Luxuriosus, q. 8. §. 9. Viguerius l. instit. c. 3. §. 5. vers. 5. ad fin. Nicua sum. tit. 105. ad finem. Metina 1. 2. quest. 7. 4. art. 8. statim in principio, & ibi Zumel disp. 4. dub. 3. ad finem, & ibi Vasquez disputat. 1. 13. n. 2. & 3. & communiter Neoterici.

4 Idem assertum est, quamvis ex ea delectatione consurgeret membra pudendi commotio & alteratio, absque pollutionis periculo. Non enim esset culpa lethalis, consensus in illam. Quia matrim. excusans à culpa mortali delectationem sensitivæ partis, subinde quoque excusat commotionem illam naturaliter ex ipsa consurgentem. Ita Vasquez d. disp. 11. 3. n. 4.

5 Est autem culpa venialis, consensus in eam delectationem. Quia caret debito fine, ad quem actus coniugalis à natura ipsa dirigitur. Ut explicui n. 3. & ita sentiūt Palud. n. 6. Caiet. in summa, metina, Zumel, Vasquez 1. 3. ibid. citati.

6 Qualis autem culpa sit, dum coniux in copula cogitationem dirigit in aliam feminam, dixi disp. 17. n. 6.

7 Ad argum. n. 2. proposita resp. Ad 1. dic antecedēs esse verum, vbi non adest matrimonium eam delectationem venereum à culpa mortali excusans, vel illa capitur in cogitatione concubitus non coniugalis cogitari. Ad confirm. dic ordinari ad coitum cum proprio coniuge, & seminis emissionem intra legitimum vas: atque id sufficiens esse, ne sit mortalcula culpa, quamvis tunc copula non pos-

sit haberi. Ad 2. disparitas est manifesta. Quia viduae est tunc prohibitus coitus, & subinde delectatio sensitiva cogitationis illius: & deficit matrimonium, quod utrumque excusat. Quæ se cùs se habent in coniugatis.

Q V A E S T I O II. An tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges, licita sint, seculo pollutionis periculo? Aliquæ conclusiones sunt certiores. Prima conclusio sit. Quando tactus non queruntur propter volupratem, sed ad preparandum se ad copulam coniugalem, vacant culpa. Quia licitum est iunare naturam ad actum concessum: ordinanturque in finem natura ipsa tactibus destinatum, & ob quem in ipsis voluptatem constituit. Atque ita fatentur Palud. 4. d. 31. q. 3. a. 2. n. 17. vbi Maioris q. vn. argum. contra 6. conclus. Suppleni. Gabr. ibi. q. vn. a. 3. dub. 2. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 20. §. 6. Sylo. verb. Debitum, q. 9. n. 7. vbi Rosella n. 11. Armilla n. 8. Caiet. summa, verb. Matrimonii, c. vlt. §. vlt. Victoria summa, de matrim. n. 27. 4. Sotus 4. d. 31. q. vn. a. 4. fin. Graffis 1. p. decis. lib. 2. cap. 82. num. 21. Petrus de Ledesma de matrim. qu. 49. a. 6. fine. Idem dicendum est, si coniux his tactibus vtatur ad sedandam carnis tentationem, vitadamque fornicationem in se vel in socio. Quia finis est bonus, & ad ipsum ordinatur matrim. Sic Palud. D. Anton. Rosella, Sylo est. ibidem.

Secunda conclusio. Si tactus illi referantur ad maiorem voluptatem in ipsa copula captandam, sunt culpa veniales. Quia & copula ipsa coniugalis ob eum finem exercita, venialis est (vt dixi disp. 11. n. 4.) Sic Palud. D. Anton. Syl. Sotus, Petr. de Ledesma, citati n. prec.

Tertia conclusio. Si in osculis & amplexibus nullus alius finis intendatur, quam mutui amoris indicia sibi ipsius coniuges præbere, nulla est culpa. Quia huiusmodi tactus ad id quoque à natura instituti sunt. Sic Sotus, Petrus de Ledesma, Graffis n. 8. allegati. Et constat, quia sponsis de futuro sunt sic liciti, vt disp. 46. n. 51. dicam.

Punctus autem difficultatis eo pertinet, an tactus inter coniuges ob solam voluptatem in ipsis captandā, absque animo perueniendi ad copulam, sint mortale peccatum? Affirmant quidam. Quoniam omnis actus venereus non relatus ad copulam, est mortalis. Sic docet D. Anton. Sylo. citati n. 8. Margarita confess. 6. precept. f. 88. casu 7. Humada super l. 2. t. 1. p. 1. gloss. 12. n. 1. & Sylo. id tribuit Paludano: sed immerito, quia Palud. n. 8. relatus loquitur quādo est pollutionis periculum. Et hos tactus quando valde sunt impudici & enormes, esse mortales asserit Alexand. in suo Enchirid. precept. 6. vbi de tactibus impudicis, §. Si in propria.

At proculdubio dicendum est, solam esse culpam veniam. Quia voluptas illa venerea non queritur extra matrimonium, sed in actu suapte natura ordinato ad matrimonii actu. Quare sicut matrimonium excusat actu copulæ inter coniuges à culpa lethali, ita similiter excusat tactus illos: & sola manebit culpa venialis indebiti finis (vt de morosa delectatione dicebā n. 3.) atq; ita docent verb. Debitū, n. 12. vbi Ang. n. 26. Armillan. 8. & verb. Impudicitia, n. 3. Caiet. 2. 2. q. 15. 4. a. 4. §. In respons. ad 2. & sum. verb. Impudicitia, & ver. Matrim. c. vlt. §. vlt. Abulensis, c. 5. Matth. q. 197. Victoria, Sotus, Graffis, citati n. 8. Metinal. 5. de sacror. hominū contin. c. 77. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 28. fin. Vasquez 1. 2. q. 7. 4. a. 8. d. 113. n. 3. & 4. Nicua sum. tit. 87. & 90. Manuel 1. 10. sum. 2. edit. c. 249. n. 9. Viuald. candel. sacrament. 1. p. de matrim. n. 260. Et idem docent alii, generaliter & indistinctè tactus inter coniuges à lethali culpa excusantes, quoties non adest pollutionis periculum. His sunt Ledesma 2. p. 4. q. 51. a. 6. propo. 8. Ouandus 4. d. 31. q. vn. propos. 3. Angles floribus 1. p. de matrim. q. 5. de bonis illius, infin. Metinal. 1. sum. c. 14. §. 18. Emiss. Sa summa, verb. Luxuria, §. Oscula & tactus. Quādo autem non voluptas, sed uitatio fornicationis inteditur, diximus n. 8.

Ex dictis infertur, idem dicendum esse de aspectibus verbisq; turpibus, inter coniuges absq; pollutionis periculo. Numquā enim sunt peccata mortalia, sed erūt venialia, si ad volupratem, licita autem, si ad prouocandum se ad copulam referantur. Sicut de tactibus diximus. Quia eadē est ratio: & matrim. omnes has delitias excusat à mortali.

Quid

14 Quid autem dicendum sit de tactu, quo coniux mem-
brum virile in os feminæ, aut in vas præposterum intro-
mittit, vel superficiem illius vasis tangit, non animo ibi
consummandi, dixi disp. 17. n. 4. & 5. De tactibus autem
in loco publico, seu coram aliis, dixi disp. 15. n. 2. In loco
autem sacro, dixi eadem disp. 15. n. 15. & seq.

15 Maior autem difficultas est, si coniugatus se ipsum tā-
gat propter voluptatem captandam absque pollutionis
periculo? Nam aliqui censent esse culpam lethalē. Quo-
niam naturam tactibus provocare, nec est actus coniugalis,
cum minimè fiat cum coniuge, nec ad finem coniugii
referatur: ut supponimus, non enim fit quo coniux ad
copulam se præparet. Quare nullo modo reduci potest
ad coniugium, ut à mortali excusat. Citatur pro hac sent.
D. Ant. Sylu. Margarita confess. relati n. 8. sed non loquuntur
expressè de tactu, quo se ipsum coniux tangit, sed de om-
nibus tactibus inter coninges, quos generaliter mortales
reputant, quoties non ordinantur ad copulam, ut retuli-
n. 11. & reprobaui n. 12. At expressè eam tenent *Armilla*,
verb. Impudicitia, n. 3. Vasquez 1. 2. q. 74. a. 8. disp. 113. n. 4. Qui
addit non esse mortale, quando fieret etiam absente coniuge,
intentione coeundi cum illo, qui proximè venturus
speratur. Imò si ad finem generationis referatur, nec esse
culpam veniale.

16 Cæterum probabilius mihi est, solum esse culpam ve-
niale. Quia cum tactus ille suapte natura indifferens
sit; ad copulam coniugalem vel illicitam, possitque ad
vnam vel alteram referri, nec ex intentione tangentis se
à sua natura, & ab hoc ordine distrahitur, ut ad copulam
illicitam ordinetur: non est cur de culpa lethali damnan-
dus sit. Sicut nec morosa delectatio copula cum coniuge
absente tribuitur culpæ mortali: eo quod referri po-
test suapte natura ad copulam coniugalem, licet actu
non dirigatur. Nec dici potest eum tactum non esse
actum coniugis, quia non habetur cum coniuge. Quo-
niam ut actus coniugis sit, non desideratur eum cum
coniuge fieri, sed satis est ut ad coniugium præsens suapte
natura ordinari possit, nec ab hac natura ex intentio-
ne illo ventis deviet. Et fauent huic sent. *Palud. 4. d. 31.*
quest. 3. a. 2. n. 17. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 87. fine, ubi dicunt
esse mortalem huiusmodi tactum, quando adeat pollu-
tionis periculum: & ita extra hunc casum non videntur
damnare de mortali.

17 Vtrum autem sit mortale, quando vir se tangit, ut
citius femina femen effundat, dixi disp. 17. n. 10. Et quid
quando extracto membro virili, femina, quæ viro semi-
nante nondum seminarat, se tangit, quo seminet: dixi ea-
dem disp. 17. n. 11.

18 Ad argumenta resp. Ad propositum nu. 11. respondi
n. 7. in sol. ad 1. Ad propositū n. 15. constat ex dictis n. 16.

19 QVAESTIO III. An liceant delectationes mo-
rosæ & tactus coniugatis, quando ob aliquod impedi-
mentum eis non licet actum coniugalem exercere?
Abul. cap. 5. Matth. q. 197. docet generaliter tactus inter
coninges esse mortales, quando actus coniugalis propter
magnum deordinationem talis esset. Et potest probari.
Quoniam talis est delectatio, quale obiectū, (ut probauimus
n. 3.) at tunc accessus ad coniugem est culpa lethalis.

20 Alii autem docti neoterici censent licere coniugibus
delectationem partis sensitivæ de coitu cogitato cap-
ram, etiā illis nec petere nec reddere licet, quia mu-
tuò consensu votum castitatis emisere: vel quia alter le-
gitimè professus est, ad sacrōs ordines promotus. De
tactibus autem distinguunt, dicuntque minimè licere
tactus verendorum partiumve illis vicinarum, nisi dum
coniugi licet reddere, & exiguntur. Quia si tactus repu-
tantur, ut vnum moraliter cum vsu matrimonii. At cæ-
teros tactus aiunt licere. Ducuntur, quoniam cum adhuc
permaneat matrimonium, & copula sit solum illicita ob
extrinsecam voti circumstantiam, non subinde illicita
erunt delectatio & tactus. Hac enim ratione haec licent,
interdicta copula ob circumstantiam periculi morbi, aut

Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.

aborus extrinsecam. Secundò, quia ob id licet delecta-
ri in carnium esu in quadragesima, cum nunquam licet
in re ab intrinseco mala. Quia ab illo, vt pote qui ratione
solius extrinsecæ prohibitionis Ecclesiæ est illicitus, po-
test præscindere malitia: ab hac vero, cum ab intrinseca rei
natura malitiam habeat, separari nequit. At vsus illius
matrim. nō est ab intrinseco prohibitus, sed ratione cir-
cumstantiæ extrinsecæ voti. Ergo licebit in illo delectari.

Prima tamen conclusio sit. Quoties copula interdic-
tur coniugibus ob circumstantiam extrinsecam, quæ per
se neutrum coniugem arcet ab vsu matrimonii, licita est
talis delectatio appetitus sensitivi de copula cogitata, vt
præsenti: liciti sunt etiam tactus, eo pacto quo liciti essent
secluso eo impedimento. Ut si illicita sit copula propter
notabile salutis abortusve periculum, aut similem cau-
sam. Prob. quia tunc suapte natura est licitus vsus matri-
monii, & ab extrinseco prohibetur ratione charitatis aut
pietatis, obligantium præcaverti damnum coniugis aut
prolis: his autem virtutibus non aduersantur ea delecta-
tio & tactus. Quādoquidem ex illis simile damnum non
timetur. Ergo hæc non sunt prohibita. Et confirmatur,
quia matrim. non tantum excusat à culpa coitum, sed
etiam morosam delectationem, & tactus non relata ad
copulam excusat à mortali, (vt diximus n. 3. & num. 12.)
Ergo cum impedimento illi solius copulae vsus oppona-
tur, solus ille reddetur illicitus. Tandem, quia in loco pu-
blico coniuges misceri nefas est: nemo tamen damnabit
delectationem internam sensitivam ibi habitam de
copula coniugali cogitata. Quia non aduersatur honestati
naturali, ratione cuius copula est illicita. Vnde fit in eo e-
uentu tactus & delectationem non esse mortalia secluso
pollutionis periculo: at delectationem esse veniale: quia
caret debito fine. Tactus autem esse veniales, si ob dele-
ctionem habeantur: licitos autem, si ad conciliandum
amorem, vitandam incontinentiam, fiant. Ut de illis dixi-
mus n. 3. 5. 8. 10. & 12. quando non adest id impedimentum.

Hinc infertur, idem afferendum esse, quoties est physi-
cum impedimentum ad copulam. Ut si potentia co-
eundi superueniat matrimonio contracto. Quia eadem
rationes militant. Et id probauimus disp. 17. nu. 6.

Secunda conclusio. Idem dicendum est, quando co-
cubitus est interdictus ratione alicuius precepti Ecclesiæ:
vt si coniux contraxit affinitatem cognitionemve cum
altero coniuge, ratione cuius arcetur à debiti petitione:
vel si vterque similiter eam contraxit. Ratio est, quia ad-
huc impedimentum est extrinsecum, & arcens à copula
in pœnam delicti admissi (vt probauimus disp. 30. nu. 1.)
Cùm ergo res sit pœnalis, non est extrendenda ad dele-
ctionem & tactus, ut similiter illa prohibeat.

Tertia conclusio. Quoties coniugi interdicitur debiti
petitio, eo quod sit dubius de valore matrimonii, est pec-
catum mortale delectatio partis sensitivæ de copula co-
gitata. Quia matrim. eam delectationem cohonestans,
est dubium, ac proinde dubia etiam erit honestas illius
delectationis. Nec aliunde ius professionis præpoderat,
sicut nec ad debiti petitionem. Nec licebit etiam præ-
dicta appetitus sensitivi delectatio de actu redditionis
debiti cogitato, sub conditione, si petatur: secus de actu
complacentiae, & gaudii in voluntate. Nam quāuis liceat
reddere debitum posita ea cōditione, si petatur. At sicut
ea nondum posita minimè licet copula, ita nec delecta-
tio sensitiva. Sicut soluto fas est in voluntate concipere
delectationem aut gaudium de accessu ad mulierem, si
esset sua, non tamen in appetitu sensitivo. Quia delecta-
tio in hoc consurgens oritur ex vehementi commotione
spirituum vitalium subseruentium generationi: & pro-
inde est quasi inchoatio coitus prælentis, qui illicitus est:
cum conditio minimè adsit. Deinde, quia actiones ap-
petitus sensitivi non feruntur in obiecta sub conditio-
ne aliqua, sed absolutè. Illa enim spectant, ut proponun-
tur ab imaginatu, quæ nequit conditionem apponere,
aut præscindere rationem communem à particulari.

CCCC 2

Atque

Atque ita delectatur appetitus sensitius de illo actu independenter à conditione. Quod bene explicat *Caiet. to. i. opus. tract. 14. de delectat. morosa. dub. 1.* Similiter tactus in his sunt mortales, nisi habeantur in gratiam alterius coniugis tacitè vel expresse petètis debitum. Tunc enim spectant ad redditionem debitum. Et constat ex eadem ratione. Sed obiecies, Sicut dubius de matrimonii valore, caret iure iustitiae, ad petendum: ita qui contraxit affinitatem aut cognationem cum coniuge: & utrique fas est reddere. Ergo vel utrique permissa sunt delectatio illa & tactus: vel neutri. Sed dic, illum priuari eo iure ab intrinseco, & ex natura rei, propter dubium de matrimonii coherentantis actum valore: hunc verò ab extrinseca Ecclesiæ prohibitione in admissi delicti pœnam. Quæ extendenda minimè est ultra terminos, in quibus loquitur. Ut explicuimus n. præced.

25 Quarta conclusio. Mihi est multo probabilius contra sent. nu. 20. relata, quando ratione voti non licet coniugi petere nec reddere, nullo modo esse licitam delectationem partis sensitivæ, aut tactus, sed culpam esse lethalem aduersus votum. Quando autem sola debiti petitio interdicit ratione voti, dicendum etiam est, minimè licere prædictam delectationem partis sensitivæ, etiam de redditione concepta sub conditione, si petatur: secus de gaudio, delectatione voluntaris, sub ea conditione: & similiter non licere tactus nisi ad expressam vel tacitam alterius petitionem: sed omnia hæc esse peccata lethalia contra votum. Sicut explicui num. præcedenti. Ducor, quoniam vouens absolute castitatem, tenetur in quantum potest, abstinere ab omnibus illis, quæ castitati aduersantur, solumque illi permittitur id ad quod lex iustitiae matrimonii obligat, nempe reddere debitum, quando solus ipse voulit, sed feruata lege matrimonii potest abstinere ab illa delectatione, & à tactibus dum non petuntur. Ergo tenetur. Et confirmatur, quia si voulisset se ab ea delectatione & tactibus abstinentrum, nisi ad alterius coniugis petitionem, teneretur utique: cum votum sit de re honesta, & sibi licita. At vouens absolute castitatem, promittit abstinentiam ab his. Ut bene docet *Vasquez 1. 2. quest. 74. art. 8. disp. 112. num. 10.* Quod inde constat, quia hæc aduersantur castitati. Et ita si solitus vouens castitatem delectetur morosè in re venerea, vel libidinosos tactus habeat, estreus voti. Secundò, quoniam longè dispar ratio est de aliarum rerum delectatione, quæ ex circumstantia extrinseca sint mala, ut quādo actus coniugalis est malus ob salutis periculum, vel ratione loci publici, aut affinitatis contractæ. Quia illa delectatio vel tactus non opponuntur illi circumstantiæ extrinseca. At hic directè opponuntur voto extrinseco. Quod obligat ad abstinentiam ab omnibus venereis, & consequenter ab his. Tandem, quia si licent his coniugibus cæteri tactus, nescio cur neoterici illi num. 20, relati id negant de impudicis. Cùm ex le permissi illis sint secluso pollutionis periculo, & solum ratione extrinseci voti prohibeantur, sicut & alii tactus. Nec verum est reputari idem moraliter cum copula. Nam omnibus coniugibus effectis impotentibus post matrimonium, vel affinibus, vel cognatis, vel vbi est periculum notabile salutis, vel abortus, licent ii tactus: vt probauimus nu. 21. 22. & 23. Cùm tamen copula ipsa minimè liceat.

26 Ultima conclusio. Si alter vel uterque coniux voulisset solum se non petitum debitum, omnia hæc illis licent. Quia non aduersantur illi voto, quod solum interdit debiti petitionem: & ex alia parte sunt ex sua natura illis licita ratione matrimonii.

27 Ad argum. propositum n. 19. dic. talem esse delectationem, quale est obiectum secundum se, & ab intrinseco: secus quando ab extrinseca circumstantia malitiam habet, cui circumstantia delectatio non aduersatur. Quod contingit hic, ut explicuimus n. 25. Ad i. argum. ex propositis n. 20. constat ex dictis n. 21. 23. & 25. Quia in casu

periculi morbi, aut affinitatis contractæ, delectatio & tactus minimè opponuntur circumstantiæ extrinsecæ, ob quam redditur vitiosa copula coniugalis: secus in calu voti. Ad 2. dic maiorem propositionem esse veram quando delectatio illa rei male ab extrinseco nullam aliam malitiam haberet, quam redundantem ex ipsa obiecti malitia. Quod hic non contingit: est enim mala propter specialem illius voti extrinseci obligationem, cui directè aduersatur.

D I S P V T A T I O X L V .
Vtrum coniugibus liceant delectationes morosæ, tactus, aspectus, verba turpia, cum pollutionis præuisæ, sed non intentæ periculo? Et generaliter quando pollutionis periculum efficiat nouâ culpam mortalem, vel talem, quæ antea mortalismiminè erat?

S V M M A R I V M .

Quot sint questiones disputandæ, n. i.
Pollutio & distillatione qualiter diffirant, & in quo illa cognoscetur? Est remissio, cur numquam liceat procurare seminis expulsionem? Et quid, si illud corruptum sit? Et quid de permissione fluxus? Et quid, de procuratione distillationis, n. 2.
Ad malitiam pollutionis, vel effectus præter voluntatem contingentis, nil refert, sine in somno sine in vigilia accidat, n. 3.
Vacat culpæ dare operam causa alias licita, necessaria, vel utili, quamvis præuideatur fore, ut pollutio subsequatur, n. 4.
Quid, si causa illa sit mortalism ob circumstantiam extrinsecam, n. 5.
Quid, si sit periculum consensus, & quando id contingat: & num ob causam urgentem liceat ei se periculo exponere, n. 6.
Quid, si ex equitatione sequatur pollutio, n. 7.
Quid, si ex tactu etiam partium verendarum necessario sequatur: ut facto ad medendum: vel ex amplexu licito, n. 8.
An liceat cum periculo pollutionis auferre impedimenta virtutis generantis, num. 9.
An sit culpa lethalis, non vitare causam in qua præuidetur pollutio, ubi deficit necessitas aut utilitas illius causa? Refertur triplex sententia, n. 10. 11. & 12.
Duplex est causa, ex qua potest subsequi pollutio, n. 13.
Tonus est obligatio vitandi pollutionem, quis præter intentionem sequitur, n. 14.
Solum est mortale non vitare causam pollutionis præuisa, quando causa est turpis, & per se ac ex natura sua tendit ad pollutionem, nec urgent necessitas, num. 15.
Quamvis extra genus luxuria sit causa mortalism, ut in genere gula, non est mortalism pollutio in ea præuisa, n. 16.
Quid, si causa illa mortalism pertineat ad luxuriam ratione solius finie, num. 17.
Quid, si causa ad luxuriam pertinens sit tantum venialis, n. 18.
Quid, si sentitur vehementer commotio in perseverantia in re turpi veniali, n. 19.
Quid, si res leviter turpis sit mortalism ratione desiderii fornicandi, n. 20.
An sit veniale contra castitatem, quando vel causa est licita, non tamen est per se causa: vel est licita, at desideratur necessitas, n. 21.
An omnis actus mortaliter turpis, sine in eo præuideatur pollutio, sine non, habeat specialem pollutionis malitiam, n. 22.
Inter folios actus alias mortaliter turpis habet specialem pollutionis in eo præuisa malitiam, n. 23.
Si quis negatiæ se habeat, aut tepidè resistat vehementi delectationi venerea, præuidens pollutionis periculum, peccat mortaliter ratione illius, n. 24.
Causa alias licite, notabiliter inservienti ad pollutionem, est peccatum lethale vacare, ubi non excusat causa urgens, n. 25.
Qualiter intelligatur talem esse pollutionem indirectè volitam, quam causam, n. 26.
Pollutio hæc an sit verò peccatum distincte malitie, à malitia causa, num. 27.
An vacet culpa pollutio subsequens penitentiam causa date, n. 28.
An sit necesse fateri pollutionem, vel sit causa, n. 29.
Reprobantur dicentes fieri posse, ut ebrietatis somniis tempore gratia perdatur, n. 30.
An sit peccatum mortale dare causam notabili distillationi, n. 31.
Soluuntur argumenta, n. 32.
Post n. 32. inuenies summaria quæ desiderantur.

D I S P V T A T I O hæc valde difficilis pendet ex cognitione naturæ pollutionis, quando non est intenta, sed præuidetur in causa. Et ideo præmittenda est quæstio, quando dare operam causa, in qua præuideatur, sit lethale, ratione pollutionis præuisa. Deinde disputabitur, quando tactus, aspectus, turpia verba inter

con-

coniuges, sint mortalia ob pollutionis non intenta periculum.

2. Q V E S T I O I. An semper sit culpa lethalis, vacare actioni in qua praeuidetur pollutio praeter intentionem subsequenda? Supponendum est primo, ex membro pudente praeuerter vrinam, & semen procedere aliquando tertium quendam humorem medium: qui femini est similis in colore, & infectione, carnisque commotione, quae aliquando ipsum comitur: dissimilis autem, eo quod non sit ita mordax ac grossus, faciliusque fluat, nec cum tanta carnis commotione, & in minori copia: aliquandoque imperceptibiliter, & sine carnis motu. Hic solet appellari distillatio. Sic D. Tho. opusc. 64. ca. de fluxu libidin. Gerson 2.p. tract. de pollut. diurna, proposit. 4. alphab. 38. lit. E. Caiet. opusc. tom. 1. tract. 22. de pollut. ex auditu confessionis, q. vn. a. 2. §. Animaduerte tamen, in fine. Margarita confess. q. moralib. f. 156. Addunt Caiet. & Margarita, non est magis curandum de hac distillatione, nisi ipsam carnis rebellio comitareretur, quam de sudore. Et D. Thom. hoc ait esse signum, quod pollutio minimè sit. Quia hæc in vigilia contingere nequit absque carnis commotione ac venera delectatione. Cur autem pollutionem nunquam eriam pro vita tuenda procurare liceat? diximus disp. 17. n. 16. & 19. quid, vbi semen est corruptum? & n. 18. quid de distillatione? & n. 17. an liceat pollutionē incepitam non interrumpere, sed permittere: & ad illius perfectam emissionem auxiliari.

3. Secundò supponendum est, nil referre ad malitiam pollutionis, aut effectus cuiuslibet, praeter intentionem euenientium, in solaque causa indirecte volitorum, siue in somnis siue in vigilia accident: Quia cum in sola causa sint indirecte volita, in ea sola habent rationem boni vel mali moralis: & proinde cætera per accidens continentur. Ita Caiet. q. vn. in princ. quam n. preced. allegauit. Armilla, verb. Pollutio, n. 3. Metina 1. 2. q. 7. 4. art. 6. vers. 2. notandum. Zumel ead. q. 4. 8. disp. 4. ante dub. 1. dicto 2. Valentia 2. 2. disp. 9. q. 3. punct. 3. §. Porro ad incurendum.

4. His præmissis constat inter omnes DD. quoties pollutio sequitur praeter intentionem ex causa aliqua necessaria vel conuenienti corpori, ut est cibus vel potus moderatus; aut animæ, ut orare, studere: vel vtili aliis, ut est audiare confessiones, feminas cantare & cum necessitate allogari, nullam esse culpam non desistere à causa illa, quamvis in ea præuideatur pollutio inde subsequenda. Probatur primo, quia ille patiens pollutionem potius patitur, quam agat. Ut dum ex naturæ infirmitate procedit, testatur D. Gregor. respons. 11. ad Augustin. & refertur ca. Testamentum d. 6. 2. quia non imputatur ius suum prosequenti, effectus per accidens ac praeter intentionem subsequutus, non ergo ob pollutionem non intenta arcedus est quis, ne plerasque actiones sibi vel proximo conuenientes, ad quas ius habet, exerceat. Alias multæ actiones necessariae essent omittenda, ac innumeræ laquei iniicerentur. Atque ita docent D. Thom. 2. 2. q. 154. a. 5. corp. Caiet. opusc. to. 1. tract. 22. de pollutione ex audience confess. q. vn. a. 1. & 2. Gerson 2.p. tract. de pollut. diurna, proposit. 12. alphab. 38. lit. 1. Abulensis c. 5. Matth. q. 246. vers. Secunda causa, & q. 247. vers. Alter potest dici. D. Anton. 2.p. t. 6. c. 5. §. Quantum ad causam, vers. Secunda causa. Tabiena, verb. Cogitatio, q. 6. n. 7. fine. Armilla, verb. Pollutio, n. 1. Nauar. sum. c. 16. Hispan. n. 6. Lat. n. 7. Ledesma 1.p. q. 21. a. 7. dub. vlt. Margarita confess. q. moralib. fol. 156. Nieuua sum. tir. 105. Metina 1. 1. sum. c. 14. §. 18. fol. 120. & 1. 2. q. 7. 4. a. 6. dubio speciali, quod mouet de hac re Zumel ea qu. a. 8. disp. 4. ante dub. 1. & ibi Vazquez disp. 115. n. 8. Turrec. c. Non est d. 6. n. 2. & 4. Valentia 2. 2. disp. 9. qu. 3. punct. 3. §. Cùm autem causa. Nauarra lib. 2. de refut. c. 3. dub. 2. de indirecte occidente, in noua edit. n. 131. Lud. Lopez 1.p. instruct. c. 73. §. penult. & fin. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 211. n. 1. Graffis 1.p. decision. l. 2. c. 87. fine. Emmanuel 8a sum. verb. Luxuria. vers. Pollutio inuoluntaria. Vega 2. to. sum. c. 67. casu 1. Philiac. de officio Sacerdot. to. 1.p. 2. l. 4. c. 18. fine.

5. Imò idem dicendum est, quāuis ea causa licita, in qua pollutio præuidetur, sit illicita ratione circumstantia ex-

Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.

trinsecæ nihil ad pollutionem cōferentis. Ut si quis confessiones audiat ob vanam gloriam: vel cibos necessarios sustentationi edat, quibus præceptum ieunii violat, pollutio enim inde præter voluntatem sequuta, quamvis præuita, vacabit omnino culpa. Quia actus est de se licitus & conueniens atque circumstantia, qua vitiat, nil influit quo pollutio subsequatur sed potius ex naturæ infirmitate procedit. Deinde, quia eadem ciborum sumptio in die non ieunii minimè tribuetur culpæ, ratione pollutionis in ea præuisa: ergo nec quāuis ea violetur ieunium. Siquidē hæc violatio impunita est, vt pollutio sequatur. Denum, quia damna minimè imputantur ius suum prosequenti, quamvis aliunde peccet. Ut constat in indice puniente reum, ob iram vel inanem gloriam.

Est tamen doctrina hæc temperanda, nūl probabile 6 consensus in pollutionis delectationem periculum subdit: tunc enim quantumvis causa licta sit, est ab ea abstinentia sub culpa lethali. Quia amans periculum perbit in illo. Ecclesiastici 3. Sic Caietan. opusc. to. 1. tract. 22. de pollutione, q. vn. art. 2. §. Animaduerte tamen. Tabiena, Nauar. Margarita confessorum, Graffis, Lud. Lopez, Emmanuel Sa quos nu. 4. retuli. Tunc autem id periculum contingit, quando quis expertus est se in simili occasione fere temper in culpam mortalem labi. Ut docent Caietan. sum. verb. Periculum, vbi armil n. vn. Nauar. sum. Latina, c. 3. n. 14. Hispana c. 28. addit. ad eundem n. Corduba sum. q. 4. f. 18. vers. Lo segundo. Manuel 1.sum. 2. edit. c. 49. n. 2. Huic autem periculo lictè quis se exponet ob causam valde urgente, proponens firmiter se non consensum. Ut gratia medædi feminæ, vbi alias deest medicus. Quia amans periculum minimè dicitur, qui necessitate compulsus in illud se coniicit, & de divina misericordia confidere meritò poterit, fore ut maius sibi auxilium impendat, quo à lapsu caueat. Quod significat D. Basilius de constit. monast. c. 4. paulo post princip. his verbis: Bellum quod præter voluntatem incidit nobis, excipere fortasse necessarium sit. ipsum verò aliquem voluntarium sibi creare, summa stultitia est. Id que colligitur ex D. Thom. 2. 2. quest. 10. ar. 9. corp. in fine, vbi docet infirmis in fide interdicendum esse fidelium participatione, nūl vrgeat necessitas. Et ex Caiet. sum. verb. Periculum, & ibi Armilla n. vn. vbi tradunt incautelæ peccatum esse, exponere se periculo, nūl virgente necessitate. Et ex Nauar. sum. Latina, cap. 3. num. 15. Hispana ca. 28. addit. ad eundem numer. Corduba in summa, quest. 4. sol. 20. §. Tentones, vbi docent posse absolui non vitantem peccandi occasionem propinqitam, dum cogit necessitas illi se exponere. Et ex Castro libro 2. de iusta heret. punit. cap. 17. col. 9. fine, & sequenti, vbi ait temptationibus fidei vexatos, legentes harerorum libros, excusari à periculo lapsus, cui se exponunt, si ex causa necessaria id efficiant.

Hinc deducitur expertum se pollui ex equitatione, 7 absque consensu periculo, non teneri pedestrem incedere, ab illaque desistere. Quia est res vtilis, nec causa per se & suapte natura pollutionis. Sic Nauar. summ. c. 16. Lat. n. 7. Hispan. n. 6. Vazquez 1. 2. q. 7. 4. a. 8. disp. 113. n. 8. Lud. Lopez 2. p. instruct. de Eucharist. c. 76. §. Sequitur etiam corollarie. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 211. n. 1. Armilla verb. Pollutio, n. 1. Vega 2. tomo sum. c. 67. casu 1.

Secundò deducitur, pollutionem præter intentionem 8 subsequitam ex tactu lictito, & in eo præuisam, quando tactus ille est necessarius, & cessat consensus periculum, carere omni culpa. Ut ex amplexu iuxta patriæ consuetudinem, quo emitato in notam inurbanitatis incidetur. Et ex tactu quo chirurgus verenda feminæ attrecter: vel ex eorum aspectu, causa medicinæ adhibedæ. Quamvis enim hæc cause valde influant in pollutionem, sunt tamen valde necessariae, & suapte natura licita, quare effectus præter intentionem inde sequitus non cogit ab eius abstinere.

Tertio deducitur, licitum esse virtutis generatiuæ ob- 9 stacula remouere, adhibitis medicinis naturalibus minime tendentibus ad verum semen expellendum, sed ad CCCc 3 remo-

remouendos humores corruptos: licet inde præter intentionem sequatur pollutio, absque consensu periculo. Et hoc est, quod subobscure dixit Altisidorens. l. 2. sua sum tract. 28. c. 2. q. 2. incidenti: & non quod ipsi ab aliquibus imponitur, nempe, ut voluerit licere aliquando seminis effusionem procurare. Quoniam salus virtutis generatiæ pertinet ad naturæ humanae integratorem, nec minus bona est, quam aliarum corporis vitium sanitas. Nec medium illud ordinatur ad pollutionem. Quare audiendus non est Corduba l. 1. questionar. q. 23. dub. 14. Altisidorensem reprobans: eo quod pollutio illa videatur volita in causa, in star homicidii ab ebrio commissi, antea preuisi. Sed negandum est volitam esse in causa. Sicut non est volita, dum præuidetur in aliis causis necessariis, aut valde utilibus. Eo quod nulla sit obligatio illas vitandi ob pollutionem subsequentem.

Tota autem difficultas huius disput. eò spectat: An vbi nec necessitas, nec cause utilitas adest, sit mortale illi operam dare, ob pollutionem in ea præuisam, absque periculo consensu in illam? Triplex est sententia. Prima docet esse mortale, quamvis causa alias licita sit. Probatur primò, quia nefas & crimen mortale est, sibi vel alii grave damnum corporis vel animæ absque causa sufficiente permittere. Pollutio autem graue malum corporis est, ipsum fœdans: & animum, quem inficit, turbat, & ad prauam delectationem quasi trahit. Secundò, quia partem corporis, ut manum ubi abscindere absque virginiti necessitate, mortale est. Semen autem dum intra viscera est, pars est ipsius hominis. Et confirmatur, quia strictior est obligatio non prodigiendi semen, ob bonum proli, ad quod ordinatur: quam manum conseruandi. Hanc enim abscindere ob totius incolumentem individui, fas est. Illud autem in nullo euentu licet effundere extra copulam coniugalem. Tertiò, quia præuidens in somnis subsequendum homicidium aut fornicationem ex causa licita in vigilia volita, tenetur sub mortali causam vitare. At pollutio peior est fornicatione: & damnum infert proli. Quartò, quia licet strictior sit obligatio vitandi damni proprii, vel proximi existentis, quam proli possibilis. At vtraque obligatio eodem precepto & sub mortali imponitur. Quintò, quia natura commisit homini usum rerum ad finem ab ipsa institutum, nisi virgines causa liud suadeat. Ut concedit membra corporis, ut custodiret, nec periculo exponeret, nisi ob reipublicæ aut maius proprium bonum: & semen similiter tribuit ad bonum generationis in matrimonio. Ergo contra naturæ ordinem est, & subinde mortale, fluxum seminis absque causa virginis permittere. Sextò, quia non impedire pollutionem illam in causa alias licita, nec necessaria præuisam, est aliqualis culpa contraria castitati, (vt dicemus n. 21.) Et non potest esse venialis. Cum materia sit grauis, nec sit defectus voluntarii: est enim præuisa. Septimò, quia qui vult antecedens, vult consequens quod ex eo infertur. Et quivult causam, vult effectum, l. 1. §. 1. ff. si usus fructus petatur. Ergo volens causam in qua pollutionem præuidet, ipsam pollutionem vult: ac proinde reus erit culpæ mortalitatis. Et confirm. quia dum operans nouit duplarem suæ actionis effectum, vterque est voluntarius. Octauò, quia in reliquis preceptis etiam humanis, non excusat quævis causa, sed necessaria, vel valde utilis. Ergo à fortiori in hoc, quod iuris naturalis est, & versatur circa rem intrisecè malam. Nonò, quia preceptum obligas ad vitandam pollutionem, obligat subinde ad abstinentiam à causa, in qua præuidetur: vt constat in precepto non occidendi. Et ideo huius sent. sunt *Metina* l. 2. q. 7. 4. a. 6. ad 3. & 4. *Zumel* ead. q. a. 8. disp. 4. ante dubium l. in solut. ad 1. & ad 1. *confirm.* *Valentia* 2. 2. disp. 9. qu. 3. punct. 3. §. Itaque duo requiruntur, & §. Sunt autem: & §. Itaque ad cognoscendum. *manuel* l. to. sum. 2. edit. cap. 211. n. 1. ad medium, & in fine. Eiusdem sent. videtur expressè *Nauarra* l. 2. de refut. c. 1. dub. 5. in noua edit. n. 39. & 40. vbi æquiperat homicidium & pollutionem in causa præuisa: & ait scientē ex nimio potu, equi-

tatione, somno, non necessariis, nec utilibus, illa subsequi, reum esse culpæ mortalitatis. Et c. 3. diffic. 2. de indirecte occidenti, n. 121. §. Mihī videtur, ait fas esse, opus alias licitum & necessarium facere, licet inde effusio semenis sequenda sit: vbi ponderat, vt opus sit licitum & necessarium. Atque fauent *Sotus* 4. d. 12. q. 1. a. 7. vers. Ex his autem colligit. *Corduba* lib. 2. questionar. q. 3. col. penult. §. 5. probatur. *Graffis* 1. p. decision. l. 2. c. 8. 7. n. 13. vbi aiunt præuidentem pollutionem, eo quod resupinus dormiat, aut iustum refectionem sumat, non teneri à cena abstinere: aut aliter iacentem dormire, si non ita commodè potest. Vbi in causis licitis, ne imputetur pollutio præuisa, petunt aliquam commoditatem & utilitatem.

Secunda sententia docet, dantem operam cuicumque rei illicitæ, etiam veniali, teneri sub mortali, ab ea abstinere, ratione pollutionis in ea præuisa. Ut quando ex nimio cibo aut potu, qui excessus est communiter venialis, præuidet pollutionem subsequendam. Dicitur, quia dantem operam rei licitæ excusat à pollutione præuisa, juris sui prosequutio. Quæ ratio in re illicita veniali deficit. Cùm nemo ius peccandi habeat. Secundò, quia effusus malus in causa præuisus, communicat causæ suam malitiam. Cùm ergo pollutio sit ex se mortalitatis, præuisa in causa veniali, reddet illam mortalem. Tertiò, quia excessus in potu de se venialis, efficitur mortalitatis ratione ebrietatis in eo præuisa. Quartò, quia saltem quādo causa venialis ad luxuriam pertinet, hoc habebit verum. Quia ex huiusmodi rebus frequentius sequitur pollutio: atque ita erunt per se causæ. Hanc tenet *Arnilla* verb. *Pollutio*, nu. 1. vbi ait esse indirecte volitam pollutionem, & ita non excusari, quando absque iusta causa aliquis detinet in cogitationibus turpibus, aut non dat operam rei licitæ. Et fauent *Sotus* 4. d. 12. q. 1. a. 7. vers. Ex his autem colligit. *Corduba* l. 2. question. qu. 23. col. penult. §. 5. probatur: *Lud. Lopez* 2. p. instruct. c. 76. de *Eucharist*. §. Sequitur etiæ corollarie, vbi aiunt tunc esse peccatum, pollutionem nocturnam, quādo est virtute volita per applicationem vitiosæ causæ, ut cogitationis turpis, crapulæ, ingluici. Et fauet *Enriquez* l. 5. de penitent. c. 5. n. 5. in comment. lit. Z. in fine, vbi dicit causam per se veniale posse mortalem effici ratione euentus futuri in ea præuisu. Sed ibi agit de homicidio in causa veniali præuiso: in quo est longè dispar ratio. Ut dicemus n. 14.

Tertia sententia docet pollutionem esse mortalem, 12 quoties causa, in qua præuidetur, est mortalitatis: & proinde tunc cadesse illi a cuius speciale malitia ratione pollutionis præuisa. Prob. quia tunc non est tanta difficultas vitandi causam, ac quando solum venialis est: ac proinde difficultas minimè excusabit. Nec etiam excusat ius aliquod quod operans prosequatur. Cùm tunc omni profus iure destitutus sit ad opus, quod lethale crimen est. Secundò, quia cùm illa pollutio non sit in se volita, sed in causa in qua præuidetur, in tantum mala erit, in quantum mala est causa: in tantum enim culpa est, in quantum est voluntaria. Si ergo causa est lethaliter mala, talis erit pollutio. Et confirmatur ex *D. Aug.* lib. 22. contra *Faufum*, vbi ait, Loth non quantum incestus, sed quantum ebrietas procedens meruit, in culpa fuisse. Huius sententiae videntur clarè *D. Thom.* 2. 2. qu. 154. ar. 5. corp. & *Turrecrem* c. Non est d. 6. num. 2. vbi culpam pollutionis iuxta culpam causæ metiuntur, dicentes nocturnam pollutionem, ex culpabili causa procedentem, culpam esse, secus quando ex inculpabili. Et clarius *Caiet.* opusc. to. 1. tract. 22. de pollut. q. vn. a. 2. & 2. 2. q. 6. 4. art. 8. col. 2. paulo ante §. Et confirmatur. *Angelus* verb. *Pollutio* init. *Sotus* 4. d. 12. q. 1. art. 7. paulo post princip. vbi assuerant pollutionis huius bonitatem vel malitiam moralem ex bonitate vel malitia causæ estimandâ esse. Et adhuc clarius *Gerson* 2. part. tract. de pollut. diurna proposit. 1. alphab. 38. lit. E. *Metina* l. 1. summ. cap. 14. §. 18. fol. 120. *Lud. Lopez* 1. p. instruct. c. 73. fine, *Vega* 2. to. sum. cap. 67. casu 1. vbi aiunt indirecte pollutionem, ex causa mortali procedentem, esse mortalem, & ex causa veniali, veniale. Eiusdem sententiae videtur *Sylvestr.* verb. *Pollutio*, in fine, vbi ait tunc

tunc illam esse mortalem, quando procuratur, aut venit cum peccato mortali illi coniuncto. Eiusdem est *Abulens.* c. 5. *matth. quæst. 247. vers.* Si autem ex cibo, vbi ait idem esse iudicium quoad culpam, de pollutione ex nimio cibo aut potu mortali procedenti, sicut de ea, quæ procedit exturpi cogitatione: quam paulo ante dixerat esse mortalem. Eadem tenet *Ledesma* 1. p. 4. q. 21. a. 7. statim in principio, *proposit. 10.* vbi ait quotiescumque causa pollutionis est mortal, ipsam esse mortalem: & *dub. 1. fine*, docet explicandam esse necessario in confessione pollutionem procedentem ex nimio cibo aut potu lethali: & ita clare sentit esse peccatum mortale: aliter non esset necessariò confitenda. Et idem tenet *Barth. à Ledesma de Eucharistia*, *dub. 24. paulo post princ.* vbi dicit talem esse pollutionem, qualem causam: & addit ita esse peccatum mortale, quando prouenit ex cogitatione morosa deliberata, ebrietate, vel crapula. Idem docet *Alexander in suo Enchirid.* 2. p. tract. de luxuria, §. Si propter crapulam, quando procedit ex crapula mortali. Referuntur pro hac sententia *D. Th. 3. p. q. 80. ar. 7. corp. Adrian. 4. tract. de Eucharist. q. speciali. de pollut. impediente eius sumptionem.* que incipit, Resfat iam videre, an propter corporalem immunditiam, §. Ad rationes ante oppositas. *D. Anton. 3. p. t. 13. c. 6. §. 10.* vbi dicunt pollutum nocte ex crapula precedenti mortali, teneri ab Eucharistia abstinere. Sed reuera non sunt huius sent. Id enim impedimentum est ob mortale crimen causæ.

¹³ Sed vt in re difficillima meam explicem sententiam, duo supposita præmittenda sunt. Alterum est: Causæ in quibus pollutio præuidetur, quædam sunt ex luxuriæ genere, nimirum, quæ per se turpes sunt, & ad luxuriam pertinent directè. Ut tactus, aspectus, verba turpia. Et hæ proximiùs & sèpius causæ sunt venereæ delectationis, excitantque appetitum ad illam, teste *D. Th. 2. 2. q. 154. a. 5. corp.* Huius autem rationem subdit: eo quod inde remaneat quoddam vestigium inclinatioque in anima, ita ut dormiens faciliùs inducatur ad assentiendum actibus, ex quibus pollutio sequitur. Aliæ verò sunt non ex genere luxuriæ, ut nimius elus, aut potus, equitatio. Hæ enim quamvis venerem excitant, at non ita proximè, sed remotè. Et ideo ad luxuriam minimè spectant.

¹⁴ Alterum suppositum est. Valde tenuis est obligatio vitandi pollutionem in causis, que per se & proximè non ordinantur ad illam: quales sunt, quæ ad luxuriam minimè pertinent: sed per accedens & præter intentionem agentis ex illis sequitur: dummodo absit periculum consensus in illius delectationem. Quare non est philosophandum de hac obligatione, sicut de obligatione vitæ di homicidii in causa præuisi. Quod inde constat. Quia pollutio non volita in se non est secundum se peccatum (ut bene docet *Vazquez* 1. 2. quæst. 7. 4. a. 8. disp. 115. num. 7.) Sed taliter habita, sicut est homicidium. Quod in omni sententia fatendum est. Alias esset mortale causam adhibere quamcumque, ex qua sciretur pollutionem subsequendam: prout contingit in homicidio præuiso. Cum tamen omnes multa concedant licet fieri, in quibus pollutio præuidetur, (ut diximus nu. 4.) Deinde, quia damnum proli est remotissimum, & multis viis impeditri potest. Rursus, quia cum natura vim habeat quibusdam temporibus expellendi eum humorem. Non multum refert, an paulo antè exeat, dummodo non intendantur. Atque ita ob modicam utilitatē excusat *DD.* cum fluxum, (vt n. 4. & seqq. vidimus.) Præterea, quia pollutio cuius non est causa, libera voluntas, aut alia notabiliter, ut illa subsequatur, influens, sed præcipue prouenit à virtute expulsiva, minimè infert damnum notabile proli, sed sèpe est in commodum illius. Et talis modus expellendi non est ex suo genere contra ordinem naturæ, imò ordine & vi ipsius naturæ expellitur id semen. Item, quia cum applicatio ad coitum fiat medio appetitu, sola seminis expulsio facta per appetitum, tendit suapte natura ad coitum: quæ autem per vim expulsuam fit, tendit suapte natura non ad coitum, sed ad naturæ alleuationem. Quare

ius naturale proli inde minimè violatur, sed illæsum manet, si emissio seminis non fiat extra copulati coniugalem, interuenienti appetitu directè & expressè illam volenti: vel indirectè & tacite, applicando causas notabiliter pollutionem excitantes. Quales sunt eæ solæ, quæ ad luxuriam pertinent. Tandem, quia vis expultrix nec politicè, vt appetitus, nec despoticè, vt manus, subiacet suapte natura gubernationi nostræ: actus autem huiusmodi virium non sunt per se ordinati ad animasticam seminis gubernationem: ad quam solam tenetur homo stricto præcepto obliganti sub culpa lethali. Tenuis ergo obligatio est vitandi pollutionem, quæ nec ex appetitu procedit, nec ex causis per se & notabiliter ad illius fluxum concurrentibus.

His præmissis, prima conclusio sit. Tunc solum reperiatur culpa mortalis ratione pollutionis præuisæ, nec intentæ, quando absque urgenti necessitate exercetur actio, ex sua natura turpis, & per se tendens ad actus veneros excitandos, pollutionemque consummandam. Hæc est contra tres sententias propositas. Probatur prior pars conclusionis, nempe, esse peccatum mortale ratione pollutionis præuisæ, non vitare eas causas, in qua nemo discrepat. Quia lex naturalis obligans ad non procurandam seminis effusionem, subinde obligat ad vitandas causas per se & notabiliter influentes ad illam: vbi cessat necessitas: penitus enim videtur tunc illas applicare ac procurare. Vnde (ut rectè ait *Caiet. summa verb. Pollutio, ad finem*) qui vult illas illicitas, periculosas, & sibi notas causas pollutionis propriæ, conuincitur velle culpabiliter ipsam pollutionem, quæ eorum est naturalis effectus. Dixi autem absque necessitate, propter dicta numer. 8. vbi necessitatem excusare probauimus. Posterior autem pars, in qua discrepamus à tribus sententiis relatis, nimirum, non esse mortale minimè vitare alias causas non turpes, quæ per accidens ad pollutionem concurrunt, sic probatur. Quoniam quamvis aliquo modo concurrant, at non sunt verè & moraliter causæ pollutionis, sed per accidens, & secundum quid, & potius illa effusio procedit à virtute naturali expellente. Nulla igitur obligatio est sub mortali, eas causas vitandi ratione pollutionis præuisæ. Nemo enim tenetur sub mortali impedire pollutionem procedentem ex causa naturali non cōcurrenti alia causa volita, notabiliter & per se influenti. Eo vel maxime quod cum obligatio vitandi huiusmodi pollutionem sit tenuis & modica, (ut numero præcedenti probauimus) illi satisfiet, vitando causas turpes, quæ per se & notabiliter ad pollutionem conferunt. Huius sentent. videntur *Caiet. sum. verb. Pollutio, ad fin. & ipsum omnino sequentes Nieuw sum. t. 70. Philiarc. de officio Sacerd. tom. 1. p. 2. l. 4. c. 18. fine:* vbi hæc inquiunt, Personæ, que sine rationabili causa manent voluntarie in cogitationibus turpibus, aut conuersationibus ingerentibus sibi huiusmodi commotiones, incurvant voluntariæ pollutiones. Quia volendo illas periculosas causas pollutionis, conuincuntur ipsam velle. Vbi tractantes quando pollutio volita in causa sit peccatum mortale: solum meminere causatum turpium, quæ per se & suapte natura periculum pollutionis afferunt. Eadem videntur tenere *D. Anton. 2. p. t. 6. c. 5. §. Quantum ad causam, vers. Secunda causa: Angelus verb. Pollutio, in fine: Sylu. verb. Virginitas. q. 4.* vbi tractantes, quando pollutio hec sit mortal, explicant, quando procedit à turpi delectatione morosa. Et apertius videtur huius sententiæ *Nauar. sum. c. 16. Lat. nu. 6. Hisp. n. 5.* vbi loquens de pollutione hac, tunc dicit eam esse mortalem, quando quisquam se illius periculo exponit admittens turpes cogitationes, & carū delectationē, aut se immiscens conuersationibus aut tactibus turpibus, quæ ad eam provocant. Addit *Latine*, idem esse, si aliqua comedat in eum finem, ut sibi pollutio euenerat. Vbi quando de causis turpibus notabiliter influentibus sermonem fecit, nil aliud exigit ut pollutio sit mortal, præter voluntariam cause admissionem. Vbi autem loquitur de aliis causis per accidentis concurrentibus, ut de aliquorum comestione,

petit voluntatem expressam excitadi se ad pollutionem. Eiusdem sent. videntur DD. quos nu. 12. retuli, afferentes culpam huius pollutionis metiendam esse ex causa culpa, & esse mortalem, quando ea est mortal: nam intelligenti sunt de ea, quæ verè, & simpliciter, ac per se causa est. Ceteræ enim causæ nomen minimè merentur. Eiusdem sent. est apertè Enriquez lib. 8. de Eucharist. c. 51. num. 2. vbi ait pollutionem tunc esse lethalem, cum procedit ex causa mortali incitare, in qua est præuisa. Et melius l. 11. de matrim. c. 16. nu. 6. cum est causa physica & moralis, quæ provocat pollutionem. Eandem tenet expresse Suarez, p. q. 80. a. 7. paulo post princ. vbi tradit tunc solum in causa pollutionis reperiri culpam mortalem ratione pollutionis, præuisæ; quando actio, quæ fuit causa pollutionis, ex natura sua est turpis, & ordinata ad actus venereos excitandos & consummandos, secus quando illa actio in suo genere habet alias malitiam mortalem: non tamen ut est causa pollutionis. Et Vasquez l. 2. q. 74. a. 8. disp. 115. nu. 9. vbi tunc dicit esse peccatum mortale, quoties applicatur causa, quæ ex se nullum alium habet effectum, & per se tendit ad pollutionem, ut tactus. Secus sialium habet effectum: ut crapula mortal.

- 16 Hinc deducitur 1. pollutionem præuisam in gula peccato, etiam mortali, ut in ebrietate, vel nimia comedione mortali, non habere speciale pollutionis malitiæ mortalem, nisi sit intenta, aut sit probabile consensus periculum, atque ita ratione pollutionis præuisæ non tenebitur aliquis sub mortali eam causam vitare. Probatur de gula veniali. Quia qui comedit aut bibit, prosequitur ius, quod habet à natura id faciendi: & cum sit difficultatum in cibo & potu, quæ necessariò sumenda sunt, modum tenere: tum propter corruptionem naturæ, & appetitus, tum etiam, quia ignoratur quantitas determinata necessitati naturæ. Ut optimè docet vtrumque D. Aug. l. 12. confess. c. 31. non est quisquam obligandus ad rem adeò difficultem, ut vitet pollutionem in voluntariam inde prouenientem. Maximè cum talis obligatio vitandi pollutionem sit tenuis (ut diximus n. 14.) Et confirm. quia in multis hominibus esset frequentissima occasio multorum scrupulorum, si quamvis causam venialiter illicitam tenerentur sub mortali vitare ratione pollutionis in ea præuisæ. Atque huic magnæ difficultati non præponderat id remorū ius prolis possibilis, quod tot alia ad sui existentiam desiderat. Prob. etiam de gula mortali, rationibus adductis num. præcedenti. Quia haec causa nō ita influit ut subsequatur pollutio, ac causæ turpes pertinentes ad luxuriam. Hoc coroll. est contra DD. citatos pro 1. & 2. sent. n. 10. & 11. & contra aliquos nu. 12. allegatos, dicentes quando crapula est mortal, pollutionem in ea præuisam esse mortalem. Sed quod attinet quādo gula est venialis, est expressa sent. D. Greg. respons. 11. ad Augustin. & habetur c. Testamentū, d. 6. ait enim talem pollutionem non obstat sumptioni Eucharistæ. At si esset mortal, obstat vtique. Tenent etiam D. Anton. 2. p. tit. 6. c. 5. paulo post princ. vers. Et nota quod quamvis. Ang. verb. Pollutio. n. 2. Sylvestri ibi, in fine: & verb. Virginitas q. 4. Rosella. verb. Communicare. n. 4. fine. Et ibi Tabiena, q. 4. 4. n. 34. fine. Gerzon. 2. p. tractatu de pollut. diuina, proposit. 1. alphabeto 38. lit. E. Adrian. 4. tractatu de Eucharist. q. qua. incipit. Dicitur est, quod somnus excusat à culpa. §. His præmissis. Nauar. sum. c. 16. Lat. n. 8. Hisp. n. 6. & 8. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 74. §. Addimus non esse. Et quando gula est mortal, colligitur ex DD. n. præced. allegatis, qui videntur sentire pollutionem præuisam in solis causis turpibus esse mortalem. Et tenet in propriis terminis, Vasquez. ibi allegatus. Idemque dicendum est, quando illa actio habet alias in suo genere malitiam mortalem, non tamen habet speciale malitiam ut est causa pollutionis. Ut si quis comedat rem grauiter saluti nocentem, in qua præuidet pollutionem. Ut bene docet Suarez n. præcedenti in fine allegatus.

- 17 Secundò deducitur, idem dicendum esse quamvis causa non ad luxuriam pertinet, ut nimia comedio, ebrietas mortal, efficerentur lethales in genere luxuriæ, ra-

tione solius finis intenti ab operante: adhuc enim pollutio in illis præuisa, & præter intentionem accidentis, nō esset mortal. Ut si quis calida comedat, vel excedat in cibo & potu, etiam mortaliter, ut potentior fiat ad fornicandum. Quoniam finis ille nil cooperatur ad pollutionem: nec desiderium copulæ, cessante delectatione in ipsa cogitata, habet rationem causæ pollutionis, teste Caiet. 2. qu. 154. a. 5. paulo ante §. In respons. ad 5. Quare sola causa illius pollutionis est excessus in cibo & potu. Pollutio autem in huiusmodi causa, quæ per accidens haber rationem causæ illius, præuisa, & non intenta, minime est lethalis. Ut probauit n. præced.

Tertiò infertur, nec esse mortal pollutionem, quæ se- 18 quitur ex rebus venialibus in genere luxuriæ, siue illæ sint veniales defectu plena aduententia, siue ex paruitate materiæ: exemplum prioris partis sit, ut si ex delectatione morosa rei turpis, quæ ex se est mortal, at efficitur venialis defectu plena aduententia, sequatur pollutio. Exemplū posterioris, ut si ex tactu leui manus, visu, verbis, lectione, aliquātulū libidinosis, & venialiter turpibus, sequatur pollutio. Vnde res hæc non efficiuntur mortales ratione pollutionis in eis præuisæ, nec intentæ, cessante probabili consensus periculo: licet nulla necessitas vel utilitas inuitet ad hæc, sed sola curiositas, & animi leuitas. Probatur prior pars, quia vbi est plena aduententia defectus, non potest esse culpa lethalis: & sicut is excusat à culpa lethali delectationem illam morosam, quæ suapte natura mortal est: ita pariter à mortali excusat pollutem inde secutā. Atque ita docent Abulensis c. 5. Matth. q. 247. vers. De tertio pater: & vers. Alter potest dici. Turrecrem. c. Non est. d. 6. n. 4. D. Anton. 2. p. tit. 6. c. 5. §. Quantū ad causam vers. Secunda causa. ang. verb. Pollutio, in fine, vbi Syl. in fi. & verb. Virginitas. q. 4. Prob. posterior pars, nimis, quando res illæ ex paruitate materiæ sunt venialiter turpibus. Quoniam cuī hæc obligatio tenuis sit (ut diximus nu. 14.) non obligat sub mortali causam leuē, & leuiter suapte natura concurrente ad pollutionem, leuiterque participantē malitiam illius vitare. Deinde, quia esset valde difficile vitare omnes causas leuiter lascivas. At preceptū èquè se habet ad omnes causas æquales. Tandem, quia cum causæ ille leuiter influant, sunt quodammodo & secundū quid causæ, & potius illa pollutio à causa naturali procedit. Et sic expressè tenet Caiet. 2. 2. q. 64. ar. 8. col. 3. paulo ante §. Et confirmatur, vbi dicit pollutionem nocturnam, procedetem ex prævia delectatione veniali, esse solum veniale. Idem Enriquez l. 11. de matrim. c. 16. n. 6. & Emm. Sa sum verb. Luxuria, vers. Si pollutio, vbi vterq; dicit pollutionem præuisam, nec intenta, in aspectu curioso feminæ, lectione turpi nō esse mortalem. Et idem Enriquez l. 8. de. Euchar. c. 51. n. 2. exigit, ut pollutio sit mortal, causam incitantem esse mortalem. Eiusdem sent. sunt DD. quos n. 23. retuli, dicentes malitiam pollutionis huius ex malitia causæ metiendam esse: & ideo mortalem non esse, vbi causa est solum venialis.

Aliqui temperant hoc, nisi persevereret in prædictis 19 rebus venialiter turpibus, sentiaturque vehemens commotio appetitus, & periculum pollutionis proximum, etiam absque consensus periculo: tunc enim dicunt esse mortale. Dicuntur, quia tenetur quilibet sub mortali prohibere appetitum, nec habere se negatiuē (ut n. 24. dicimus) quando imminet proximum pollutionis periculum. Sed displaceat limitatio. Quia ea doctrina vera est, quando dilectio turpis vel alia causa notabiliter influat, ut sequatur pollutio. Quales non sunt res leuiter turpibus.

Imò idem credo, quamvis res illæ leuiter turpibus essent 20 ex alia ratione peccatum mortale: nempe, ex volūtate copulæ, vel habendi tactus in honestos: adhuc enim non efficerentur mortales ratione pollutionis in eis præuisæ, dummodo nec in delectationem venereum, nec in cogitationem sit consensus, nec periculum consensus in pollutionem. Atque ita id solum erit peccatum mortale prauit illius desiderii, non autē molliciei. Quoniam res illæ leues non influunt notabiliter ad pollutionem, nec deside- rium

rium illud, dū nō persistit in cogitatione & delectatione turpi: quæ solent vehemēter excitare appetitū, vireſq; pollutionis emissiuas commouere (vt ex Caſtani mente diximus n. 17.) Atq; ea quæ ibi diximus, hoc idē probat.

21 Negandum tamen non eſt, eſſe peccatum veniale cōtra caſtitatem, pollutionem illam præuiſam in cauſis illi- citis, quæ non influunt notabiliter ad illā. Quod de pol- lutione ſecuta ex crapula ſarentur D. Greg. reſponſ. 11. ad Auguſt. & refertur c. Teſtamentum, d. 9. & ibi Glosa, verb. Rea- tum. Ceroni 2. p. tract. de pollut. diurna, propos. 1. alphab. 38. lit. E. Et de pollutione ſecuta ex cauſis leuiter turpibus, docet Emman. Sa ſumm. verb. Luxuria, verſ. Si pollutionis. Imo quando præuidetur in cauſis licitis, & illæ non vitantur, cūm nulla adſit utilitas: exiſtimo eſſe peccatum veniale con- tra caſtitatem. Quia aliquantulum illa offenditur, non vitata pollutione illa turpi, eiufque inimica, nulla utili- te cogente ad cauſam illius.

22 Quarto infertur, omnem actum turpem mortalē con- tra ſextum præceptū, ſi in eo præuidetur pollutione etiam non intenta, habere ſpecialem malitiā cōtra naturam, ratione illius pollutionis præuiſa. Quia notabiliter ad illam influit, eſtq; per ſe cauſa illius. Et hoc amplius pro- bauimus n. 15. Imo quando quis perſiſtit in aetu turpi, ſi ſequatur pollutione, aut adſit illius periculum, quāuis non præuidetur, contrahetur culpa pollutionis. Quia eſt ea cauſa notabiliter influens, & tenebatur ille præuidere. Si tamen non ita duret ea cogitatio turpis, vel eae adſint cir- cumſtantiae, vt nō timeatur probabiliter pollutione: nō erit peccatum mortale, pollutione præter opinionē ſecuta. Ducor, quia alias omnis conſensus in delectationē veneream, ſi præter ſpē ſequatur pollutione, haberet pollutionis malitiā, eſſetque peccatum contra naturā; imo licet non ſequatur, ratione periculi. Quia daretur cauſa notabilis pollutionis. Quod nemo dicet. Item, quia cum probabi- le non ſit, fore vt illa pollutione ſubsequatur, non debuit præuideri: ac ſubinde nec indirecēt eſt volita, nec culpe potest tribui.

23 Quinto infertur, inter omnino ſolutos, id eſt, qui nec matrimonium nec ſponsalia inter ſe inierunt, nullū aetu habere malitiā mortalem, eo quod ſit pollutionis præuiſa & non intenta cauſa, niſi ſecluso eo pollutionis periculo, eſſet mortalis contra ſextum Decalogi præceptum. Quia ſoli tales aetus ſunt notabilis cauſa pollutionis. Et quando ex ſe notabiliter influerent, & excuſaret notabiliſ necessitas à pollutione, ſimiliter excuſaret à culpa cōtra ſextum præceptum, vt conſtat in tactibus impudicis chirurgi ad medendum feminæ, iuxta dicta n. 8. Conſtat etiam hoc coroll. ex dictis n. 15. 18. & 19.

24 Excipe tamen, niſi in venerea delectatione voluntas negatiuē ſe habeat, nec admittens, nec respuens. Quāuis enim ſit probabilitiſum non eſſe mortale ceſſante con- ſensus periculo: at ſi periculum ſit pollutionis, quāuis non ſit conſensus periculum, eſt mortale. Quia tenetur ho- mo ſub mortali auferre cauſas notabiliter ad pollutionem concurrentes. Quali eſt hæc. Imo (vt reaſt eit ſylu. verb. Delectatio q. 1. dict. 4.) eſt mortale, tunc tepidē reſiſte- re, præuiſo eo periculo. Sed tenetur voluntas feruentius ſe habere, quo cauſam illam pollutionis auertat.

25 Sexto infertur, non eſſe attendendū ad hoc, vt pollu- tio præuiſa, nec intēta, ſit mortalis, an cauſa ſit in ſe mor- talis, ſecluso eo periculo pollutionis, vel licita. Stat enim cauſam eſſe mortalem, & pollutionem ſolū venialem; vt quando non eſt cauſa per ſe. Vt conſtat ex dictis n. 15. & dupliſ ſeq. Stat etiam cauſam eſſe ex ſe licitam, & effici mortalem, ob pollutionis periculum. Vt conſtat in tacti- bus coniugatorum, & dicemus n. 33. & ſequentiibus. Sed quia inter omnino ſolutos nulla datur cauſa notabiliter influens abſque urgente neceſſitate exercita (quod deli- deratur, vt pollutione ſit mortalis) quin ea ſeclusa, ſit in ſe mortalis: ideo n. 23. dixi, ſolum aetu mortaliter turpem inter eos, habere pollutionis malitiā. Vt autem regula generalis tradatur, ea eſſe debet. Quādo cauſa pollutionis

nī præuiſa, notabiliter & per ſe influit, nec a deſt vrgens neceſſitas illam exercendi, tribuitur culpa mortali pol- lutione, ea que culpa afficit cauſam, quamuis alias licita eſſet. Huiusmodi autem cauſae, ſola ſunt res venereæ.

Vltimò infertur, in quo ſenſu vera ſit illa regula, quam 26 n. 12. retuli ex aliquibus DD. nimirum, Talis eſt pollutione in bonitate & malitia, qualis eſt cauſa, in qua præuidetur, quando præter voluntatē & abſque conſensus periculo accidit: Primō enim intelligēda eſt, quando cauſa eſt tur- pis, ad luxuriamq; pertinens, & notabiliter influens. Nam extra hoc genus reū, licet cauſa ſit mortalis, pollutione nō eſt mortalis. Vt probauit nu. 15. 18. & 19. Deinde, quando cauſa alias eſt licita, & ad uenerem pertinens, & conſequenter ex ſe pollutionē excitans, intelligenda eſt regula, vt talis ſit pollutione, nempe licita: quando cauſa vrgens cogit ad non vitandum illam cauſam. Et in hoc cauſu ve- rum dicunt Nauarra, Valentia, Metina, Zumel, Manuel n. 11. citati, dum cauſam neceſſitatis poſtulant excuſantem, in eo qui dat operam rei licitæ, in qua pollutionem præuidet, ne peccati pollutionis præuiſa reus ſit. Nam vniuerſaliter, vt ipſi ſtatuant dicentes alias eſſe peccatum mortale, verum non habet, vt conſtat ex dictis: habet tamen verum vniuerſaliter, ne ſit culpa venialis contra caſtitatē (vt dixi n. 21.) Et quando ſunt res venereæ, quæ inter om- nino ſolutos eſſent culpa lethalis, requiriunt dicta cauſa vrgens excuſans, ne tribuatur culpa lethali pollutione illa præuiſa etiam in cauſa licita. Vt conſtat ex dictis n. præced.

Secunda conſlusio. Pollutione nullo modo in ſe volita, 27 ſed indirecēt e in cauſa, quæ iuxta dicta n. 15. eſt peccatum mort. eſt verē peccatum, & ita appellanda eſt: ſed non eſt peccatum interius ratione ſui imputabile, ſed exterius, & imputabile ratione cauſa, in qua eſt præuiſa & volita. Et ideo non addit nouam malitiā denuo imputabile, ma- liitia volitionis cauſa. Quia vt verē ſit peccatum, non oportet vt ſit in ſe volita, ſed ſatis eſt volitam eſſe in cauſa. Sic docent Abul. c. 5. Matth. q. 246. ad fin. corp. verſ. Tertio modo. Sotus 4. d. 12. q. 1. a. 7. propoſit. 1. & 2. Ledeſma 1. p. q. 21. a. 7. dub. 1. Corduba in questionar. 1. 2. q. 23. col. penult. §. Quinto probatur. Enriquez 1. 8. de Eucharisti. c. 51. n. 2. in commento, lit. F. Lud. Lopez 2. p. inſtruct. de Eucharisti. c. 76. §. Seuūd aduertendū. Vnde cum Palud. 4. d. 9. q. 3. a. 1. concl. 1. n. 5. & ibi Maioris qu. 2. concl. 3. Martin. de Magistris, qu. de pollut. nocturna Nauar. ſum. c. 16. Hisp. n. 7. Lat. n. 8. dicunt eam pollutionē non eſſe in ſe peccatum, ſed in cauſa. Quod idē significat D. Th. 3. p. q. 80. a. 7. corp. dum ait pollutionē nocturnam nō poſſe eſſe ſecundū ſe peccatum, ſed quandoque habere pec- catum annexum ratione cauſa: intelligendi ſunt, vt non ſit in ſe peccatum noua malitiā imputabile, à malitiā ſua cauſa diuersa. Et ita Maioris ſtatiū concl. 4. ſe explicat.

Hinc deducitur primō, ſi dantem cauſam culpabilem 28 pollutioni, poenituerit legitimè cauſa datae, antequā ſub- ſequatur, vacare culpa pollutionē poſtea ſubſequuntam. Quia cūm cauſa ſit intercifa, iam pollutione eſt omnino in- uoluntaria. Sic Maioris 4. d. 9. q. 2. concl. 2. Geroni 2. p. tract. de pollut. diurna, propos. 1. fine. alphab. 38. lit. E. Sotus 4. d. 12. q. 1. a. 7. verſ. Hinc fit. Corduba relatus n. preced. Enriquez 1. 5. de paenit. c. 5. n. 5. in commento, litera A & lib. 8. de Eucharisti. c. 51. n. 2. commento, litera H. Angles floribus 2. ſentent. d. 37. de eſſentialibus peccatorum omissionis, q. 2. diffic. 7. Lud. Lopez 2. p. inſtruct. de Eucharisti. c. 76. §. Sequitur etiam ſecundō. Metina 1. 2. q. 71. a. 5. col. vlt. in ſolut. ad 1. Manuel 1. tom. ſum. 2. edit. c. 211. n. 2. Graffis 1. p. decision. 1. 2. c. 87. n. 14. fin. Vega 2. tom. ſum. cap. 67. cauſa 3.

Secundō deducitur, quamuis de ſe non ſit ſatis fateri 29 cauſam pollutioni datam, ſed etiam fatenda ipſa pollutione ſit, tanquam verē & propriè peccatum. Quod affirmat Ledeſma 1. p. 4. q. 21. a. 7. dub. 1. §. Et ad argumenta. Et ſuppo- nunt Sotus 4. d. 12. q. 1. a. 7. dub. 1. Et ad argumenta. Et ſuppo- nunt Sotus 4. d. 12. q. 1. a. 7. dub. 1. §. Et ad argumenta. Et ſuppo- nunt Sotus 4. d. 12. q. 1. a. 7. dub. 1. §. Prætereā quia omnibus, & 2. p. c. 76. de Eucharisti. §. Sequitur etiam ſecundō. At ſi quis ante ſubſequantam pollutionē conſiteatur cauſam datam, eſt probabile nō teneri poſtea fateri pollutionem ſubſequantam. Quia iam nullam habet malitiā, & ſatis expressa eſt in ſua cauſa. Nec eſt simile

simile de eo, qui percussit hominem, fassusque est per-
cussionem: tenetur enim mortem postea subfecutam fa-
teri. Quia pollutio nullo modo fuit in se volita, sed pre-
ter intentionem accidit: nec ita influit causa data in eam,
sicut percussio in mortem. Et ita Sotus ibi dicit forse hoc
esse verum. Tuttius tamen ait esse, & Lud. Lopez vitroque loco
citato, ipsum sequens, fateri pollutionem postea fecutam.

Quia aperiens factum secuto innotescit prior culpa.

30 Tandem infertur, non esse audiendum Marsilium 2. q.
21. a. 2. Suppl. 2. dicentem, fieri posse, ut ebrius vel dor-
miens amittat gratiam; ut si tunc admittat homicidium
antea praeuisum: vel incidat in pollutionem praeuisam in
delectatione venerea anteua habita. Quia causa in qua
praeuisa sunt & debuerunt vitari, iam contraxit malitiam
mortalem effectus subsecuti, & tunc gratia perdita est.
Quod si causa per legitimam pœnitentiam intercisa sit,
effectus postea subsecutus non imputabitur culpæ (vt n.
29. diximus) atque ira gratiam per pœnitentiam illâ cau-
sa recuperatam non desperet ille factus ebrius, aut dor-
miens. Atque ita aliis etiam rationibus id reprobatur meti-
na 1. 2. q. 7. ar. 5. vers. Et aliquid dubium. Eniq. l. 5. depenit. c. 5. n. 5.

31 Ultima conclusio. Quoties est peccatum mortale dare
causam pollutioni praeuisæ non remouendo causas no-
tabiliter influentes: similiter est mortale dare causam no-
tabili distillationi, aut commotioni spirituum vitalium
seruentium generationi, per similes causas. Quia hæc di-
stillatio & commotio spirituum est notabiliter turpis, &
quasi inchoata pollutio. Quod num in coniugatis habeat
verum? dicemus n. vlt.

32 Ad argum. primæ sent. nu. 11. proposita resp. Ad pri-
mum dic, non esse eam pollutionem graue damnum cor-
poris, cum non sit à causa excitante, & quasi cogente, or-
ta, sed potius ex virtute naturali expellente semen non
necessarium procedat. Nec animi: cum non sit probabile
consensus periculum. Ut supponimus. Ad 2. dic, tamen
quoad hoc se habere instar partium, quæ in nutritione
acquiri possunt & deperdi: & non sicut manus aut pedes,
vnde has partes sine urgentissima causa non licet abscin-
dere: illas verò non constringitur homo retinere, quos vt
excrementa virtus naturalis expellit. Atque idem est de
semine. Ad confirm. dic antecedens esse verum, quando
semen ex intentione prodigitur: secus quando præter in-
tentionem. Ad 3. dic, strictius esse præceptum vitandi ho-
micii: vt satis probauit nu. 15. & similiter strictius esse vi-
tandi illam fornicationem. Quia applicatio ad coitum
fit per actus ad luxuriam pertinentes, per vites animastica-
cas. At pollutio, quam non tenetur quis vitare in causa,
procedit ex causis per accidens, & secundum quid, nec
ad luxuriam pertinentibus, aut si ad illam pertineant,
sunt leues. Ad 4. dic, antecedens esse verum, de vitatione
non dando operam causis quæ per se pollutionem exci-
tent. Secus de causis per accidens & secundum quid. Ad
5. dic, naturam commisisse homini semen ad finē institu-
tum, interdicendo ne per liberam voluntatem, aut causas
notabiliter influentes, deperderer illud: secus quādo præ-
ter voluntatem, non remouendo causas per accidens. Ad
6. dic, esse effectum voluntarii. Quia non est directè vo-
lita, nec indirectè mortaliter, & imputatione ad culpam
mortalem: sed veniale: quando procedit ex causis per
accidens, & secundum quid. Et licet materia sit grauis, at
obligatio in hoc euentu est leuis, vt probauit n. 15. Ad 7.
dic, id esse verum, quando tenetur vitare antecedens vel
causam. Effectus enim præuisus, nec intentus in causa,
quam non tenetur aliquis vitare, non dicitur voluntarius
etiam indirectè. Ad confirm. dic, licet quasi physicè dicā-
tur voluntarii ambo effectus, at moraliter & imputatiū ad
culpā minimè dici voluntarios, nisi quando quis te-
netur ob effectum cessare à causa, & sub ea culpa, sub qua
tenetur. Ad 8. dic, reliqua præcepta strictius obligare
quoad hoc. Quod omnes fateri debent. Quia equitatio,
studium, audire confessiones, non excusant à sacri audi-
tione, horis canonicas recitandas. Sicut excusant iuxta

omnes à culpa pollutionis præuisæ. Atque ita donū pro-
lis non existentis, & requirentis totalia ad sui exis-
tiam, non adæquatur illis obligationibus. Ad 9. dic, ob-
ligare ad abstinentiam à causa per se & notabiliter exci-
tant, sub culpa mortalità reliquis verò sub veniali, si uti-
litas & necessitas desint. Ad argum. secundæ sentent. pro-
posita n. 12. resp. Ad 1. dic, quamvis rem veniale exercēs
non prosequarur ius suum, quatenus est culpa, at prose-
quitur, quatenus res illa est causa per accidens pollutionis
præuisæ. Non enim præceptum vitandi eam pollutionem
obligat ad rem adeò difficilem, ut est veniales eius
causas excusare, nisi sub sola culpa veniali. Ad 2. dic, cō-
municare suam malitiam causæ, quam tenetur operans
vitare, & eo modo quo tenetur. Ad 3. dic, esse disparem
rationem. Quia excessus in potu est per se causa ebrietatis.
Ad 4. dic, quamvis sèpius ex iis causis venialibus,
quam ex aliis sequatur pollutio, non violari notabiliter
id præceptum. Quia leviter concurrunt. Vnde sola culpa
venialis erit ab illis non abstinere. Ad argum. tertiae sent.
n. 13. proposita resp. Ad 1. dic, licet non sit tanta difficultas
in uitandis mortalibus, at quando eæ causæ in se mor-
tales non sunt causæ perse pollutionis, excusare hoc à
culpæ mortalis ratione pollutionis præuisæ in illis, con-
trahendæ labet. Et quamvis operans non habeat ius ad il-
las causas, in quantum peccata sunt, & ideo peccet. At id
non prouenit ratione pollutionis in eis præuisæ: & ideo
non peccat mortaliter hac ratione. Ad 2. constat ex dictis
n. 27. Id enim verum habet in causis per se pollutionis, &
notabiliter ad illam conferentibus. Quales sunt venereæ.
Ad confirm. dic, nullo modo probare illam sententiam.
Solum enim sentit D. Aug. minimè Loth peccasse in ince-
stu. Quia nullo modo fuit præuisus.

S V M M A R I V M.

An tactus inter coniugatos sint illiciti, quando adeò pollutionis pericu-
lum? Refertur quadam sententia, n. 33.

In reddente an sint peccatum cum eo periculo? n. 34.

Non semper sunt illiciti etiam in petente, ob id periculum, n. 35.

Quid, de tactibus impudicis cum eo periculo, n. 36.

Quid, de tactibus, qui mutui amoris coniugalis sunt indicia, n. 37.

Quid, de tactu coniugis secum cum eo periculo, n. 38.

Quid, de delectatione morosa copula cogitata cum eo periculo, n. 39.

Quid, de verbis & aspectibus turpibus inter coniuges, cum eo pericu-
lo, n. 40.

Quid, si ex his omnibus sola distillatione sequatur cum commotione in
membris generationi de seruentibus, n. 41.

Q V A E S T I O secunda. An tactus inter coniugatos, 33
delectationes morose, aspectus, verba turpia, quæ omnia
diximus disputatio ne præced. licita esse: reddantur illicita
ratione periculi pollutionis in alterutro coniuge præ-
uisi? Quotquot DD. viderim, id de tactibus affirmant, af-
ferentes esse mortales inter illos, vbi cum pollutionis per-
iculo habentur. Quia licet coniuges dent operam rei li-
citæ, at tactus illi sunt causa per se pollutionis, & notabiliter
ad illam habendam influens. In quo euentu diximus n. 25. reddi causam mortaliter illicitam ratione pol-
lutionis præuisæ, quamvis eo periculo secluso licita esset.
Atque ita docent Palud. 4. d. 31. q. 3 ar. 2. num. 17. D. Anton.
3. p. t. 1. c. 20. §. 6. Angelus verb. Debitum n. 26. vbi Sylu. q. 7. &
ibi Armilla n. 8. & verb. Impudicitia, n. 3. Caiet. sum. verb. Matri-
monium, c. vlt. §. vlt. & verb. Interrogationes confessorum, in in-
terrogat. circa 6. præcept. Rosella verb. Debitum, num. 12. Victoria
sum. de matrim. n. 274. Sotus 4. d. 31. q. vn. a. 4. fine, vbi Ouand.
q. vn. proposit. 3. Nauar. sum. c. 16. n. 42. Ledesma 2. p. 4. q. 51. a. 6.
proposit. 8. Margarita confess. 6. præcept. f. 88. Metina l. 1. sum. c.
14. §. 18. & c. 16. §. 13. vers. Lo nono. Alexand. in suo enchirid. 2. p.
præcept. 6. vbi de debito coniugali. Si ex tactibus. Angles flo-
ribus 1. p. de matrim. q. 5. de bonis matrim. fine. Barth. à Ledesma
dub. 28. de matrim. fine. Petr. à Ledesma de matrim. q. 49. a. 6 fin.
Enriquez l. 11. de matrim. c. 16. n. 6. Manuel 1. 10. sum. 2. edit. c.
211. n. 1. & c. 243. n. 9. Vinald. candelabro Sacrament. 1. p. de ma-
trim. n. 260. Philiarc. de offic. Sacerd. to. 1. p. 2. l. 4. c. 19. paulo post
princ. Emm. Sa summa, verb. Luxuria, §. Oscula & tactus. Graf-
fis 1. p. decision. l. 2. c. 82. n. 21. & c. 74. fine. Et idē dicunt Caiet.
sum. verb. Matrim. c. vlt. Armilla verb. Debitū, n. 8. Barth. à Ledes-
ma dub. 28.

dub. 28. de matrim. fine, si coniux expertus sit ex iis tactibus sequi pollutionem, & attendens periculum, eis vtatur: nam quamvis pollutio minimè se quatur, peccabit mortaliter ratione periculi, cui se exposuit. Et quāuis aliqui ex his DD. loquātur de tactibus impudicis: vt Caiet. Sotus, Nauar. Metina, Alex. Graffis, Philiarc. At absq; dubio nō faciūt vim in tactibus, eo quod sint impudici. Et ita idēmet Caiet. Metina & Graffis, in altero loco ex duplī citato de tactibus impudicis, in altero verò de omnibus loquuntur.

- 34 Prima tamen conclusio sit. In reddente nō sunt mortales ij tactus, sed liciti, quamvis ad sit periculū pollutio- nis in alterutro coniuge, modò non sit consensus in ipso reddente in pollutionem illam. Hæc conclusio quāuis à nemine explicetur, non tamen est contra aliquem (ni fal- lor) ex DD. num. præced. allegatis. Et ratio illius est. Quia reddens dat operam rei licitæ, ad quam obligatur ex iure alterius. Item, quia culpa vacant ij tactus exerciti cum periculo pollutionis, vbi adest causa vrgens (vt diximus n. 25.) At satis vrgens est causa reddendi tactus ab altero coniuge exactos. Hoc tamen temperarē, nisi tactus tales sint, vt ita ad pollutionē tendat, vt sint quasi pollutio inchoata, & coniuges in eo loco existant, in quo copulam habere nequeant, præuiso pollutionis periculo. Vt si vir à femina petat, vt eius virilia attrahet, moueatq; aut ve- lit digitos in vxoris vas intromittere, ibique persistere, quasi copulā exercendo, vtens digitis instar mēbri virilis. Quia eiusmodi tactus sunt quasi inchoata pollutio, & proxima ad ipsam via, quando ad propinquam copulam non disponunt, sed in eo loco exercentur, vbi nō est op- portunitas copulæ habendæ. Et hoc videntur sentire Nauar. sum. c. 16. n. 42. vbi postquam initio dixerat esse mortales tactus inter coniuges cum periculo pollutio- nis, in fine ait, similiter peccare mortaliter coniugem non facientem, sed consentientem.

- 35 Secunda conclusio. In coniuge petēte nō semper sunt mortales tactus cum periculo pollutionis in se vel in al- tero coniuge, quādo nec ea est intenta, nec est consensus periculum. Sed erunt mortales, quando absque causa vrgenti exercentur. Prob. quia licet hi tactus sint causa per se pollutionis, at excusat tali causæ operā dantem vrgens causa (vt probauimus n. 8. & 25.) At aliquando adest talis causa, vt dicemus nu. 37. & conclusio hæc magis constabat ex corollariis ex ea deducendis.

- 36 Hinc deducitur primò, tactus impudicos in coniuge perente, cum pollutionis in se vel in altero coniuge pe- riculo, nisi in eo loco sint, vbi aduentiente periculo pos- fint facile copula vti, vt pollutionem vitent, esse semper culpam lethalem. Et constat ex omnibus DD. nu. 33. rela- tis. Quia ij tactus necessarii non sunt inter illos ad mutuum amorem indicandum, sed solum quo se ad copulam statim habendam præparent. Et ex alia parte notabi- liter pollutionem excitant.

- 37 Secundò deducitur, amplexus, & oscula, & alios tactus solitos exerceri inter coniuges ad mutuū indicandum fouendumque amorē, & turpitudine carentes, minimè damnanda esse de culpa lethali, ob periculum pollutio- nis præuisæ: quando non nimia voluptas adest, nec inci- tat, sed tanquā indicia amoris exercentur, represso excessu libidinis insurgentis. Et in hoc easu tépero doctrinam generalem n. 33. relatam, damnantem hos tactus. Dicor, quoniam causa vrgens adest huiusmodi tactus exercen- di, vt mutuus indicetur foueaturq; amor inter coniuges: magnaqué austерitas eset, & valde minueretur amor, si ab huiusmodi tactibus abstineret. Deinde, quia amplexus inter sororem & fratrem foris venientes ad indicandum amorē, & ne austeri & inurbani videantur, non damnantur ob pollutionis præuisæ periculum (vt n. 8. probauimus.) Cur ergo inter coniuges dānandi sunt? Eo vel maxi- mè, quod vbi nō nimius libidinis ardor incitat eos, sed volūtas mutui amoris fouendi, non influunt notabiliter in cōiugaris ad pollutionem. Quāuis in omnino solutis, quibus copula est interdicta, influeret. Hæc estenim pra-

ua nostræ naturæ corruptio, vt semper in vetita nitamus. Tertiò infertur, tactum quo coniux semetipsum tan- 38 git cum pollutionis periculo, esse culpam mortale. Quia ad eam valde influit: nec causa vrgens illum exercendi adest. Quamvis eo periculo secluso non sit culpæ mor- tali tribuendus. Vt disp. præced. n. 16. contra alios defen- di, vbi & DD. retuli afferentes esse culpam mortalem exi- stenti pollutionis periculo.

Quartò infertur, delectationem morosam coniugis in 39 copulae coniugalnis cogitatione, quam secluso pollutio- nis periculo, diximus disp. præced. n. 5. non esse mortalem, effici culpam lethalem eo periculo præuso. Quia est res ad venerem pertinens, valdeque ad pollutionē incitans, & desideratur causa vrgens. Atque ita docent D. Anton. 3. p. t. 5. c. 1. §. 6. fine. Rosella verb. Delectatio, n. 3. Tabiena verb. Cogita- tio, fine. Armill. verb. Delectatio n. 4. Viguerius lib. instit. c. 3. §. 5. vers. 5. ad fin. Metina 1. 2. q. 7. 4. 4. 8. paulo post princ. vbi Zumel disp. 4. dub. 3. fine. Vasquez ibi disp. 11. n. 4.

Tandem infertur, aspectus, & verba turpia cum dele- 40 ctatione venerea sufficienti ad culpam lethalem inter solutos, quamvis inter coningatos secluso pollutionis pe- riculo ab ea excusat (vt diximus disp. præced. n. 13.) mi- nimè ab ea excusari, eo periculo existente. Quia valde iu- uant ad pollutionem habendam, & deficit causa iusta.

Vltima conclusio. Non existimo esse mortale in cōiugatis, per tactus, aspectus, & verba turpia, delectationē 41 que venerea ex copula cogitata consurgentē, dare cau- sal commotioni membrorum seruientium generationi, & incurrit in distillationes præuisas. Quamvis inter solutos dixerim num. 31. id esse lethale. Nam hoc non est graue damnum generationis in tali statu: & aliunde ex delectationes, & spirituum commotiones in eis, vacant culpa mortali. Vt probauimus disp. præced. n. 3. & 4.

DISPUTATIO XLVI.

Vtrum inter sponsos de futuro, licita sint tactus, aspectus, & verba turpia. Et generaliter quando haec inter omnino solutos sint peccata mortalia?

SUMMARIUM.

Quot questiones disputanda sunt, n. 1.

Tactus omnes non sunt suæ naturæ illiciti, sed indifferentes, n. 2.

Oscula & amplexus ex amore honesto habita, & ob honestam delectationem quando sint licita, n. 3.

Quotupliciter possint ad delectationē venereum referri, & an sint mor- talia, habita ad experiendam copula delectationem, n. 4.

Quid sit delectatio venerea, n. 5.

An oscula & amplexus habita ad solam delectationem ex ipsis consur- gentem, sint mortalia? Reservatur quadam opinio, n. 6.

Sunt mortalia, n. 7. Et quid, inter personas eiusdem sexus, n. 8.

An sit parvitas materis in hac delectatione venerea, n. 9.

Quid, de amplexibus, osculis, tactu mamillarum causa levitatis & ioci, num. 10.

Quid, de tactibus impudicos causa ioci aut curiositatis, n. 11.

Quid, de his tactibus inter personas eiusdem sexus, num. 12.

Quid, de osculis, & tactibus carnium infantilium, n. 13.

Quid de tactu secummet, n. 14.

Quid, de tactibus leuibus, vt manuum, brachiorum, n. 15.

Quid, si in his tactibus delectatio reperiatur, n. 16.

An in tactibus sint confitenda eadem circumstantia, quæ in opere, n. 17.

An Sodomiticus accessus ad coniugatā feminā: vel se coniugatus vir pa- tiatur accessum sodomiticū: & denique quicunque tactus, in quo non sit emissio feminis coniugis, habeat circumstantiam adulterii: & ma- trimoniū lex obliget coniuges ad abstinēdā mentis cogitatione, n. 18.

Soluuntur argumenta, n. 19.

Post num. 19. inuenies alia summaria.

Quo perfectius quæstio hæc dissoluatur: præmittere oportet, quando hæc omnia inter omnino solutos lege matrimonii, & sponsalium, mortali malitia afficiantur. Et ideo quadruplex est disputanda quæstio. Prima, de tactibus inter omnino solutos. Secunda, de aspectibus turpibus inter eosdem. Tertia, de verbis turpibus in- ter eos. Quarta, de his omnibus inter sponsos de futuro.

Questio I. Vtrum delectatio in tactibus inter omnino solutos sit peccatum mortale? Præmitenda sunt duo in omni sententia certa. Primum est. Tactus nō sunt de se

de se & intrinsece mali, sed indifferentes. Quia formalitas nomine tactuum expressa est quædam actio sensus, quæ de se mala nō est: & potest fieri licite, si causa est honesta: & illicite, si in honesta sit. Et ita docet D.Th.2.2.q.154 a.4. quem omnes sequuntur. Imo tactus quibus vir pudenda feminæ attrahat, indifferentes esse, bene tradit. *Nauar.c. Si cui, de pœnit. d.1.n.13. Supplementum Gabrielis 4.d. 31.q.vn.a.3.dub.2.* Possunt enim aliquando licite fieri: ut causa medicandi.

Hinc fit oscula & amplexus ex benevolentia, & amicitia honesta habita secundum patriæ consuetudinē, culpa vacare. Quia ibi nulla est turpitudo, sed castus amor. Sic D.Thomas n. præced. alleg. cui nemo contradicit. Idē dicendum est, quando habentur ob delectationē honestā. Ut ad augendum amicitiam & benevolentiam honestam. Quamvis inde motus sensualitatis inordinatus & delectatio venerea insurgant, minimè assensum prestante voluntate: quia finis est honestus, & contra voluntatem prauus ille motus insurgit. Ita docent *Nauar.c. Si cui, de pœnit. d.1.n.15. Manuel 1.t.sum.2.edit.c.203.n.2.*

4 Secundum suppositum est. Delectatio venerea in osculis, & amplexibus, alijsque tactibus captata, esse potest in duplice differentia. Quædam est delectatio venerea ipsius copula. Et tunc constat inter omnes esse peccata lethalia, tactus ob eam delectationem habitos, inter solutos: sicut & ipsam copulam. Altera autem est delectatio sensibilis, venerea, & libidinosa ex ipsis tactibus consurgens, sistendo in ea, nec intendendo copulam, nec illius voluptatem. Et de hac est specialis difficultas, an efficiat oscula & amplexus, quæ de se indifferentia sunt, culpam lethalem esse.

5 Dicitur autem delectatio venerea, seu libidinosa, quæ in ipsa carne sentitur. Ut docent *Caiet. sum. verb. Impudicitia, statim in principio, & ibi Armilla n.1.* Quod clarius explicat *Tabiena verb. Cogitatio, q.8 n.9 post mediū, dicens tunc contingere, quando sentitur in carne, cum commotione spirituum subseruentium generationi circa partes libidinosas. Ad differentiam eius delectationis, qua placet tactus aut visus proprii corporis, vel alieni, sine vlla libidine, ob solam proportionem, & connaturalitatem cum organo tactus aut visus. Sicut tactus rei blanda, & visus rei pulchra organa visus & tactus naturaliter delectant.*

6 Consistit ergo difficultas in hoc, an oscula & amplexus feminæ à viro habita, ob solam venereum & sensibilem delectationem ex ipsis consurgentem absque alia sinistra intentione, sint culpa lethalis? Quidam enim id negant. Ducuntur primo. Quoniam D. Paulus Eph. 5. vbi cauendam præmisserat fornicationem, auaritiā, & turpitudinem, subdit hæc: *Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, nō habet hereditatē in regno Christi.* Vbi dum significauit praedicta esse lethalia, dicens ea à Christi regno excludere: subtinet turpitudinem, cetera commemorans: censuit ergo non esse peccatum lethale. Nomine autem turpitudinis, amplexus, & oscula comprehendendi, testatur *Glossa interlinealis ibidem.* Secundò, quia d. Th.2.2.q.154.a.4. in fine corporis, appellat iūc amplexus, & oscula libidinosa, & dicit esse lethalia, cum ad delectationē copulæ experientia referuntur. Atq; ita tactuum malitiam mortalem reducit in morosam delectationē de copula captatam. Et clarius id docet de veritate q.15.a. in fine corporis verbis: *Simpli citer concedimus consensum in delectationē fornicationis, vel alterius mortalis, & mortalem. Ex quo sequitur, quod quidquid homo agit ex consensu talis delectationis, ad hoc ut huiusmodi delectationem nutrit, aut teneat: sicut sunt turpes actus, aut libidinosa oscula, vel aliquid huiusmodi, totum est mortale.* Tertiò, quia si oscula, & amplexus propter solam illorum delectationem habita, ideo sunt mortalia; quoniam ad fornicationem suapte natura referuntur, quāvis ea exercens minimè illam spectet, nequaquam erunt ex se indifferentia, sed intrinsecè mala. Quod omnes negare diximus n.2. Et confirm. quia bonitas vel malitia rei de se indifferentis pendet ex fine, quæ operans spectat. Cum illa suapte natura ad bonū vel

malū referri possit: atq; in hoc consistat eam indifferentē esse. Ergo dū operans nō refert ad fornicationis delectationē, oscula & amplexus, non est dicendum ea esse mortalia: eo quod ad illā ex se dirigantur. Quartò, quia fornicatio ideo est mala, quod aduersetur bona prolis educationi. Quod cū in amplexibus iis & osculis non reperiatur: minimè fornicationis malitiam participabūt. Quintò, quia videtur delectatio hæc modica in genere luxuriæ: atque ita ratione paruitatis materię excusari à mortali. Nam licet sit eiusdē rationis cum ea, quæ ex copula percipitur, at multo minor est Sexto, quia delectatio naturaliter cōsequitur actū, & est eiusdem malitiae. Cum ergo substantia tactuum non sit ex se peccatum, nec delectatio cōsequens illam erit. Et confirmatur. Quia obiectum non efficitur malum propter delectationem, sed ideo est mala, quod versetur circa malū obiectum. Teste *Philosopho 10. Epnie.* Ergo tactus, qui ea delectatione seclusa mali non sunt, ratione delectationis non erunt lethales. Sed potius quia tactus non sunt de se mortales, neque ea delectatio talis erit. Atque ideo huius sententiæ sunt *Martinus de Magistris, tractatu de tēperantia q.3. de luxur. Umbertus in exposi. regulæ 11. Augustini. Gabriel leđ. 74. in can. miss. lit. E. versic. Verū duplia sunt. Iauellus l. de philos. Christiana 2.p. tract. 7.c. de impudicitia, n.10.* Et quidā Neoterici (vt refert *Tabiena verb. Cogitatio q.8.*) Et quidā Doctores Hispani, (vt refert se intellexisse *Nauar.c. Si cui, de pœnit. d.1.n.15.*) & clarè cōset esse probabilem *Sotus 4.d.34.q.1.a.2.ad fin. vers. Ex quo sit, vbi oppositam sententiā appellat veriorem, quasi supponens hanc esse probabilem, sed non ita certam, ac contrariam. Eiusdem sententiæ videntur D. Anton. 3.p.1.16.c.1. §.10. notabil. 1. dicens tactus cum fuerint ex libidine & amore carnalis luxuriæ, esse mortales. Et Nider in sua sum. præcep. 6.c.2. ad fin. vers. Secundo principaliter, dicens esse lethales, cum sunt libidinosi, & ea intentione, vt in se vel in muliere excitet concupiscentia. Et Margarita confes. 6.præcept. f. 90. dicens oscula & amplexus habita ex lasciuia, esse mortalia, & tunc id contingere, quando habentur, vt sequatur pollutio, vel cum periculo. Viguer. 1.instit. c.7. §.5. v.7. ad fin. dicens esse mortalia ob intentionem corruptam, sicut & asperitus. Iuxta illud Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscentiam eam, mœchatus est in corde suo. Et *Manuel 1.to. sum. 2. edit.c. 203.nu. 2.* dicens oscula tunc esse mortalia, quando diriguntur ad actum carnalem vel libidinosum.*

Prima concl. sit. Tanquā verissima sententia tenenda est, amplexus & oscula habita inter virū & feminam omnino solutos lege matrimonii, & sponsaliū inter se initiorū, propter solā delectationem sensibilē in appetitu sensitivo consurgentē ex ipsis, quamvis nec de fornicatione, nec de illius delectatione cogitetur, esse peccata lethalia. Prob. 1. quia D. Paulus Eph. 5. numeratis fornicatione, turpitudine, & immunditia, dicit immundos excludi à regno Dei. Vbi *Lyra super verb. Omnis immunditia.* dicit nomine immundiciæ claudi omnia ad luxuriā pertinētia. Et ad gal. 5. vbi præmisit esse opera carnis, immunditiā, impudicitia, subdit hæc: *Qui talia agunt, regnum Dei non possidebūt.* Vbi *Lyra super verb. Impudicii,* ait nomine impudicitia includi asperitus & tactus. Quod autem excludere à regno significet culpam lethalem, feraturq; in omnia ibi enumerata, videntur dicere D. Aug. D. Chrys. D. Athan. D. Iren. ibi Et 2. Cor. 12. Lugeam multos, qui non egerunt penitentiā super immunditiā, fornicatione, & impudicitia. Id est, osculis & tactibus, vt expōnit D. Th.2.2.q.154.a.1.ad 5. Secundò, quia D. Amb. in id Paulis 1. ad Thes. 5. Salutate fratres in osculo sancto, hec ait, *Sacra oscula sunt in salutatione Christiana, cetera carnalia sunt.* Quia quidquid sine Christo sit, carnale est, ac per hoc mortale. Et *Cypr. l.1. Ep. 9. ad Pompon. de virginib.* & refertur c. Nec aliqua 27.q.1. sic inquit, *Certe ipse cōcupitus, ipse cōplexus, ipsa confabulatio & osculatio, quantū dedecoris & criminis cōsententur.* Vbi hi sancti exp̄ses videntur docere, amplexus & oscula esse mortalia, vbi in eis amor castus desideratur. Tertiò, quoniam amplexus & oscula, ob delectationē habita, suapte natura & intrinsecè ordinātur ad copulā, tanquā cīcūstantiæ illius. Quod vel

vel ex eo constat, quod prædictis tactibus utatur bruta dū se ad coitum præparant: naturaq; in eis voluptatem sicut in coitu apposuerit, ac instar illius immutent corpus, ipsumq; delectent. At circumstantiae intrinsecæ actus participant eandem ipsius malitiam. Et confirm. Nam hi tactus multo viciniores sunt copulae, quam delectatio morosa ipsius copulae cogitatæ. Quam tamen constat esse mortalē. Quartò, quia amplexus & oscula suapte natura proximè subserviunt copulae, & notabiliter excitant vehementem corporis & spirituum generationi ministrantium commotionē. Quare talis delectatio est inchoatio copulae carnalis. Quintò, quia adeò turpia reputantur amplexus & oscula, vt multi nō improbabiliter existimat ea sufficere, vt legatum relictum vxori castè viuenti desperdatur (vt reruli l.7. disp. 91.n.38.) Sextò, quia in tātum censentur oscula impudica, vt ex eis probetur adulteriū, (vt Baldo, & multis aliis relatis, tradit Mascalde probat. conclus. 64. à n.1. vsque ad 5.) Sunt ipsius adulterij pars. Ut cum Tullio & Andr. de Isernia tradit Greg. Lopez l.1. vers. Consejar, t.14.p.2. Tandem, quia prohibita fornicatione per sextū decalogi præceptum, censentur prohibiti hi tactus, qui sunt media ad illam. Nam interdicta re aliqua, censentur interdicti omnia per quæ ad eam deuenitur, l. Oratio ff. de sponsal. Et ideo huius sent. sunt D. Th. de malo, q.15.a.2. ad 18. (& quāuis in aliis locis lubricè loquatur: atq; ita n. præc. formauimus 2. argum. ex eius dictis, pro contraria sent. At n.20, in illius solutione ostendemus idem sensisse illum in eis locis,) Palud. 4.d.31.q.3.a.2.n.17. Et ibi Suppl. Gabr. q. vn. a.3. dub. 2. Vincentius in spec. doctrin. to.3.l.3.d.2.p. 9. vers. Circa tertium. Abul.c.5. Matth. q.197. Gerson 2.p. opusc. tripartito de præcept. Decal. c.13. alphab. 31. fine. Et regulis moral. c. De luxuria, alphab. 2.4. lit. T. Caietan. 2.2. q.154.a.4. dub. 1. Et opusc. to.1. tract. 14. de delectatione morosa, dub. 3. & sum. verb. Delectatio, §. Secundum an delectatio, in fine, & verb. Impudicitia, & verb. Osculum. Rosella verb. Delectatio, n.3. Tabiena verb. Cogitatio, q.8.n.9. ad fin. dicens esse de fide, & verb. Osculum, n. vn. ad medium. Armilla verb. Impudicitia, n.1. & verb. Osculum, n.1. Sotus 4.d.34.q.1.a.2. ad fin. vers. Ex quo fit. Nauar. c. Si cui, de pœnit. d.1.n.9. & 15. & sum. c.n.11. Angles florib. 1.p. q.8. de imped. matrimonij, a.1. dub. 9. concl. 1. Corduba sum. q.2. punct. 4. & q. 19. & super Sotum de secreto, membr. 2.q.2. circa 2.concl. vbi oppositum appellat erroneum. Nieuia sum. t.87. Hieron. de Zenetinis tract. de foro conscientie & contentioso, n.139. habetur to.3. tractat. p.2. Nider sum. præcept. 9.c.4. dupl. pag. ante fin. vers. Quarto etiam hic prohibetur. Alcozer sum. c.20 f.71. pag. 2. §. Mirar mugeres. Pedraza, licet non ita clarè, sum. præcept. 6. §.1.5. & 20. Ioan. de Burgo in pupilla oculi, p.10.c.4. Metina l.1. sum. c.14. §.18. f.118. pag. 2. & 1.2.q.74.a.8.dub. 5. vbi & Vazquez disp. 10.9.n.5. Valentia 2.2. disp. 9.q.3. punct. 3. ad fin. §.3. si autem eiusmodi tactus. Nauar. referens Baltanas, & dicens oppositum esse falsum, & fortè temerarium, l.2. de restit. c.4. dub. 5. inter ea qua proponit, agens de peccato quod detractores admittunt, in noua edit. n.18. & seq. at in priori edit. n.318. Ioan. Hessels in exposit. Decal. præcept. 6.c.14. dupl. pag. ante fin. Philiarc. de officiis sacerdotum. 1.p.2.l.4.c.18. dub. 3. Barth. à Ledes. dub. 28. de matrim. fine, & dub. 12. de pœnit. interrogationibus circa 6. præcept. Graffis 1.p. decif. l.2. c.75 n.10. Et eandem sent. docent, licet non ita clarè, alij DD. dicunt enim oscula & amplexus ex libidinosa delectatione habita, esse lethalia: non explicant tamen quando dicuntur libidinosa delectatio. Hi sunt Glossa clem. fin. verb. Septimò, de hereticis, & ibi Abbas ad fin. Cardin. super eo verb. Septimò, statim in princip. Imola ibi n.17. Bonifacius n. 88. Paulus ibi. Albericus in suo dictionar. verb. Luxuria, vers. Luxuria est multiplex. D. Ant. dicens cum Vlderico, contrarium esse hereticum 2.p.t.5.c.1. §.9. Angelus verb. Luxuria, fine. Sylu. verb. Delectatio, q.3. & 4. Tabiena verb. Delectatio, q. pen. Turrec. c. Hospitiolum, a.2.n.6.d.30. Aluar. Pelagius de planctu Eccles. l.2.art. 52. in 7. errore Begardorum. Emmam. Sa sum. verb. Luxuria, vers. Oscula.

8 Atque à fortiori dicendum est, oscula & amplexus inter personas eiusdem sexus habita ex prædicta delectatione venerea, que ex ipsis sentitur, esse peccata mortalia. Sanchez de matrim. Tom. 3.

talia, vt inter duos viros, aut duas feminas. Quia ad longè peiorum concubitum ordinantur. Sic Gerson 2.p. opusc. tripart. de præcept. Decalogi, c.13. alphab. 31. fine. Nieuia sum. t.87. Graffis 1.p. decision. l.2. c.75. n.10.

Moderatio tamen illa, quam Armilla verbo Impudicitia, 9 n.1. & Nauar. c. Si quis, de pœnit. dist. 1.n. vlt. Sotus de doctrina Christiana, f.26. afferunt de paruitate materiæ, ob quām à mortali excusant eiusmodi tactus, et si nobis aliquando non displicuit, re tamen bene considerata, rationibusque perpensis, tanquam certissimum tenendum iudicamus, nullam reperiri paruitatem materiæ in delectationibus venereis, secluso etiam pollutionis & consensus periculo in aliquid huiusmodi: quod latissimè & optimè probat Rebellius de iust. p.2. l.3. q.19. nosque Deo auspicie, latius alibi tractabimus, & probabimus.

Secunda conclusio. Si amplexus, & oscula, & tactus 10 huiusmodi non omnino turpes & impudici, solum habentur ioco causa vanitatis, vel leuitatis, vel alia simili, absque delectatione venerea, et si inde confurgat, ea represla, non excedunt culpam veniale. Quia censetur paruitas materiæ, cum absit delectatio venerea. Sic Caiet. sum. verb. Impudicitia. Nauar. sum. hisp. c.16.n.11. & c. Si cui, de pœnit. d.1.n.11. Graffis 1.p. decif. lib. 2.c.75.n.10. Et idem dicit Nauar. sum. lat. c.14.n.42. vers. 19. de tactu mamillarū feminæ habitu à viro iocosè, & absq; alia prava delectatione. Quia turpiores tactus sunt oscula & amplexus. Ut docet Greg. Lopez l.1. verb. Consejar. t.14.p.2. Quod bene inteligit Nauar. eo c.14.n.42. vers. 19. dū modo sint tactus illi inter personas, quæ inde ad peccatum mortale nō incitentur.

Consulto autem dixi in conclusione, tactus qui non 11 omnino turpes sunt & impudici, nam tactus impudicos, vt partium vicinarum verēdis, vel ipsarum verendarum, nunquam excusare à mortali absq; necessitate habitos inter personas distincti sexus: vt inter virum & feminam. Quia ex natura rei ad delectationē venereum tendunt, illamq; valde excitant. Et licet à tangente ad eam non referantur, sed ad coitum: sunt tamen valde contrarij honestati naturali: maximamq; indecentiam præse ferunt. Atque ita quāuis DD. admittat tactus alios inter sponsos de futuro, excipiunt tamen impudicos, vt n.51. dicemus. Et similiter licet DD. admittant feminam dubiam de mala tangentis intentione, posse aliquādō permittere amplexus & oscula: at tactus impudicos numquam admittū extra virginitatis necessitatis casum. Ut potest videri in D. Antonin. 2.p. tit. 5.c.1. §.9. Rosella verb. Delectatio, n.3. ibi Sylu. quest. 4. & in multis aliis. Tādem, quia inspicere mulieris pudenda ex curiositate, est mortale, vt dicemus n. 24. propter maximam indecentiam, & summū periculū. At indecentius & maiori periculo expositum est ea tangere. Atque ita Nauar. sum. lat. c.14.n.42. vers. 19. dicens amplexus, & oscula, & alios tactus ioco habita, vacare culpa mortali, excipit impudicos tactus. Potest tamen hoc temperari, nisi tactus ille pudendorum supra vestes haberetur, non intenta delectatione cōsurgente ex tactu mediato cogitato, sed leui quadam ex tactu immediato. Quia hēc delectatio ex suo genere non est tanta, nec tam propinqua copulae: vt reputanda sit materia grauis.

Hinc refertur, à fortiori esse mortale, si personæ eiusdē 12 sexus, vt si vir viri, aut femina feminæ pudenda tangat, ob delectationem venereum ex eo tactu consurgente. Quia tactus illi ad sodomitam pertinent, vt quādam illius inchoatio. Deinde, quia licet aspectus inter personas eiusdem sexus non sit ita turpis, ac inter diuersi: at id oritur ex eo, quod aspectus non ita ordinetur ad coitū, illumq; inchoet: nec ita participet illius malitiam. Dixi autem ob delectationem venereum. Quia secus esset, si ex quadam leuitate, & ioco; absq; animo turpi tactus ille haberetur. Ut solet pueris euenire ioco pudēda arripientibus. Quia deficit animus libidinosus: nec tanta versatur indecentia & in honestas, ac inter personas diuersi sexus.

Secundò infertur, non esse mortale peccatum, nec 13 sēpe veniale, ex osculari affectuosè & magna cum sua-

uitate molles infantium carnes. Quia id non ex venerea delectatione oritur, sed ex amore tenero & suauis infantilis ætatis. Alias innumeri parentes & nutrices damnarentur. Et ita Nauar. sum. Hisp. c. 15. n. 11. excusat tangentes huiusmodi pueros.

14 Tertiò infertur, esse mortale propria verenda tangere, venerea delectatione ex eo tactu orra. Quia tendit ad molliciem. Sic Armilla verb. Impudicitia, n. 1. Secus de tactu ex curiositate, aut leuitate, aut gratia manus calefaciendi, absque libidine & pollutionis periculo. Quia deficit animus libidinosus, nec interuenit ea turpitudo & inhonestas, quæ in tactu alieno.

15 Ultima conclusio. Tactus leues, ut manuum feminæ, pedem vel brachium premere, vellicare, digitos intorquere, non sunt communiter peccata mortalia, sed venialia. Quia communiter ex leuitate quadam, iocoque, & non ex libidine procedunt. Sic Caiet. 2.2. q. 154. a. 4. circa solutionem ad 2. immediate ante ultimum dubium, & summa verb. Chorea, in fine, vbi Armilla n. 2. Tabiena verb. Osculum, u. vn. paulo post medium. Nauar. sum. Lat. c. 14. n. 42. vers. 19.

16 Dubitabis autem, num iij tactus leues habiti ob captandam delectationem illam, quæ ex ipsis oritur, sint peccata lethalia? vt diximus n. 7. esse amplexus & oscula. Affirmat Caiet. 2.2. eo a. 4. & Tabiena n. præc. allegati. At durum mihi videtur. Quamuis enim id affirmari de tactibus illis grauioribus: eo quod vehementius ad coitum incitet delectatio ex illis captata, imò sit quædam coitus inchoatio. At alii tactus sunt tam leuiter turpes, vt excusentur mortali propter materiæ paruitatem, etiam si intendatur delectatio ex illis resultans. Quia ea delectatio venerea modica-materia est ad constituendā culpam mortalē (vt n. 9. dicebamus.) Alias nulla esset differentia inter hos tactus leues, & inter amplexus & oscula. Hæc enim ex leuitate & ioco habita, venialia esse dixi n. 10. Et ita Nauar. n. præc. alleg. mitius videtur loqui. Tunc enim tactus hos leues de culpa mortali damnat, quando finis aliis mortalis intenditur. Et Armill. verb. Chorea n. 2. quando finis est se vel alium ad libidinem prouocandi.

17 Ex dictis infertur, in tactibus libidinosis, quando iuxta prædicta sunt lethales, fatendas necessario esse circumstantias personatum agentis & patientis, sicut in copula ipsa. Ut si tangens vel tactum patiens sit matrimonio aut voto astricatus, si sint consanguinei. Quoniam eiusdem sunt malitiae moralis, cuius est actus consummatus copulæ, ad quam suapte natura referuntur, quamuis tangens eam minimè intendat (vt n. 7. probavimus.) Sic Abulensis cap. 5. Matt. q. 197. Caiet. 2.2. q. 154. a. 4. dub. 1. §. Ad evidentiam horum, & sum. verb. Impudicitia, vbi Armilla n. 1. Tabiena verb. Osculum, numer. vn. paulo post medium. Corduba sum. q. 2. punct. 4. & q. 190. Nauarra l. 2. de restit. ca. 4. dub. 5. ex illis quæ proponit circa peccatum, quod admittunt detractores, in noua edit. n. 183. in antiqua vero n. 318. Barth. à Ledesma dub. 28. de matrim. fine. Alcozer sum. cap. 20. fol. 74. pag. 1. §. Estas circumstantias. Margarita Confessorum 6. præcepto. fin. Ioan. Hessels in expos. Decalog. 6. præcept. c. 14. ad fin.

18 Rursus hinc deducitur, audiendos non esse quosdam Neotericos, qui dicunt nullum actum luxuriosum coniugis, in quo non sit seminis effusio, nec ex vi actus pertinere ad adulterium, nec habere circumstantiam matrimonii necessariò explicandam in confessione. Ut si vir solitus abutatur sodomitice muliere coniugata. Vel vir coniugatus patiatur contra naturam accessum soluti. Quia coniuges ratione matrimonii minimè obligantur nisi ad seminis redditionē, & primò & per se dominium unius in alterius corpus est supra semen, per cuius commixtionem efficiuntur vna caro, & generationi vacant, quæ est potissimum matrimonii finis. Ergo quoties non est dispendium seminis obligati, minimè fit contra iustitiam matrimonii. Et confirmant. Quia coniuges non habent mutuum dominium corporis utcunque. Alapa enim cædens alterutrum non irrogat matrimonio iniuriam: sed solum dominium suorum corporum habent

in ordine ad generationem. Ergo in actibus vbi non est aliquis abusus seminis coniugati, nec membra, aut vasis ipsius ad generationem ordinati, nequaquam erit adulterium. Sed audiendi non sunt: quia aduersantur Doctoribus num. præc. allegatis. Item quia fides matrimonii integrum corporis dominium tradit quoad copulam coniugalem, & omnia ad illam ordinata: & obligat ad abstinentiam ab omnī actu venereo cum alio: eo quod de se ad copulam adulterinum referatur. Imò & mentem in alium minimè collocare astringit. Ut rectè docet V4-squez 1.2 q. 74. a. 8. disp. 112. fine. Et quamvis dicat hoc non sibi admodum certum esse: non obstat. Id enim ait, quia censet ibi delectationem morosam non semper habere easdem circumstantias; ac copulam, de cuius cogitatione captatur. Nec obstant argumenta illorum. Quia non solum seminis, sed actuum, qui ordinantur ad copulam, & sunt illius circumstantiae, habent coniuges dominium. Nec est simile de alapa inflicta coniugi. Cùm ad hos actus minimè pertineat.

Tandem ad argumenta n. 9. proposita resp. Ad primum dic, cum D. Th. 2.2. q. 154. a. 4. ad 1. & Caiet. ibi, dub. 1. §. Ad 2. dicitur. ideo non repeti, quia hæc vt sunt peccata mortalia, pertinent ad eandem fornicationis speciem: atque ita includuntur sub fornicatione repetita. Ad 2. dic, cum Caiet. ibi, D. Thomam explicare malitiam mortalem illorum tactuum, quod delectatio illorum, vel ab ipso tangente, vel ex natura sua ad fornicationis delectationem dirigatur. Quare licet tangens non dirigat, sed in illa sifat, adhuc erit mortalis, propter ordinem intrinsecū ad copulam. Ad 3. dic, illos tactus ex se indifferentes esse, & ideo minimè ordinari ad fornicationis delectationem. Secus de iisdem tactibus habitis ob delectationem venereum ex ipsis consurgentem. Non enim tunc sunt indifferentes inter omnino solutos, sed intrinsecè mali. Ad confirm. respondeo, ita hic contingere. Non enim illi tactus sunt mortales ob delectationem naturalem ipsorum, quatenus indifferentes sunt. Hæc enim est ea, quæ sentitur ex contactu rei organo sensus proportionata (vt n. 5. explicui.) Sed sunt mortales. Quia tangens acceptat delectationem sensibilem & venereum, consurgentem, quæ suapte natura ad copulam tendit. Ad 4. dic, satis esse vt malitiam copulæ participent, ad illam ordinari, & subinde vt damnum illud proli inferatur. Ad 5. dic, non esse modicam, licet minor sit delectatione ipsis copulæ. Valde enim corpus immutat: ac spiritus generationi subseruentes commouet. Delectatio verò consurgens ex tactibus leuiter turpis, pertinebit ad materiæ paruitatem: vt n. 16. explicuius. Ad 6. dic, conuincere delectationem, quæ naturaliter consequitur tactum, non esse malam. Secus de delectatione venerea. Ad confirm. respondeo, delectationem consistentem intra limites obiecti sumere ab illo malitiam: secus quando eos limites prætergrediens transit ad aliam delectationis speciem, nempe, luxuriæ ordinatæ ad copulam. Tunc enim sumit malitiam à specie in quam transit.

S V M M A R I V M .

An aspectus turpes sistendo in eorum delectatione, sint peccatum mortale inter omnino solutos? Refertur quadam sententia, n. 20.

Communiter non sunt mortales. Et approbatur distinctione inter vijum & tactum, n. 21.

Quid, si sint valde in honesti, vt partium verendarum? n. 12.

Quid, si breui durent, vel sint inter personas tenera aut senilis, atatis, vel valde frigidas? n. 23.

Quid, si verenata tenuissimis & diaphanis operiantur vestibus? n. 24.

Quid, de aspectu crurum, pectoris, brachiorum feminæ, n. 25.

Quid, de aspectu verendorum inter personas eiusdem sexus? n. 26. vbi de apicenti natantes in flumine.

Quid, de aspectu propriorum verendorum? n. 27.

Quid, de aspectu concubitus viri & feminæ? n. 28.

Quid, de aspectu concubitus bestiarum? n. 29.

An in peccato aspectuum sint fatenda circumstantia, ac in ipsa copula, num. 30.

Post n. 30. inuenies alia summaria.

QVÆSTIO secunda. An aspectus turpes gratia delectationis

ctionis quæ ex ipsis captatur, in ea sistendo, habiti sint peccata mortalia? Sicur de tactibus diximus n. 7. Quidam nullam distinctionem ponunt inter visum & tactum: atque ita dicunt similiter esse mortales aspectus obiecti turpis, ob delectationem ex ipsis consurgentem, licet nil aliud intendatur. Ut si vir feminam sic aspiciat, vel è contra. Quia quamvis tactū magis consequatur delectatio venerea, quam visum, at saepe etiam consequitur visum. Quod significauit Dominus Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est in corde suo. Quod etiam significauit D. Aug. ser. 3. de communi vita clericorum: & epist. 10. 9. ad Monachos. & refertur c. Nec solo 32. q. 5. ibi: Nec solo tactu, sed affectu quoq; appetitur, & apperit femina. Pro hac sententia sunt gloss. clem. fin. de hæret. verb. Septimo, & ibi Abb. ad si. Card. super eo verb. statim in princ. Imola ibi, n. 17. Alberic. in suo dictio. verb. Luxuria, vers. 1. luxuria est multiplex. Hieron. de Zenetinis in tract. de foro conscientie & cōtentio. n. 139. (habetur to. 3. tract. p. 2.) Abulensis c. 5. Matth. q. 19. 7. D. Ant. 3. p. tit. 16. cap. 1. §. 10. notabil. 1. Tabiena verb. Delectatio, q. pen. vbi Sylu. q. 4. qui omnes eodem modo loquuntur de appetitu & tactu: atque ita utrumque dicunt esse mortale, si animo libidinoso habeantur. Et in propriis terminis docent gerson 2. p. regul. moralib. c. de luxuria, alphab. 24. lit. T. Angelus verb. Luxuria, n. 2. Suppl. Gabr. 4. d. 31. q. vn. a. 2. dub. 2. Tabiena verb. Cogitatio, q. 8. n. 9. Armilla verb. Impudicitia, n. 1. Nauar. c. Si cui deparet d. 1. n. 9. Graffis 1. p. decision. l. 2. c. 75. n. 10. & c. 78. n. 16. Ioan. Hessels in exposit. Decalogi, in 6 praecept. c. 14. ad fin. Et specialiter Nauar. & Armilla ibid. impugnant distinctionem inter aspectum & tactum. Et fatetur Nauar. vium esse minus periculo libidinis expositum, atque ex pluribus causis posse esse licitum aut veniale, quam tactum. Si autem absit praedicta delectatio, & sola vanitas aut leuitas ad aspectum inducant: erit sola culpa venialis. Quod fatentur D. Anton. 2. p. t. 5. c. 1. §. Nauar sum. c. 16. n. 11. Armilla verb. Delectatio, n. 5. Graffis utroque loco proximè citato.

21 Cæterum quamvis hoc latius probabile sit: magis placet discrimen esse inter visum & tactum. Quod hic suapte natura ordinetur ad concubitum, ac proinde consentire in delectationem sensibilem ipsius sit quasi quedam copula inchoatio, & consensus in delectationem copulæ, & peccatum lethale. Ille vero non ordinetur ira ad venerea, & proinde eius delectatio non sit cōmuniter venerea, & solum peccatum veniale: nisi aspiciens ad alium malum finem ordinet. Præterea, quia delectatio ex visu consurgens non est tanta, nec ita appetitum sensituum excitat, vt non possimus dicere pertinere ad paruitatem materiæ delectationis venereæ (de qua n. 5. c. 1) ac proinde excusari eam à culpa lethali. Sicut de voluptate captata ex tactibus leuiter turpibus, diximus n. 16. Et ideo hæc sententiam sustinent Caiet. sum. verb. Impudicitia, & verb. Delectatio, §. Secundum an delectatio, in fine. Et opusc. to. 1. tract. 14. de delectat. morosa, dub. 5. Nauar. sum. c. 16. n. 11. Metina 1. 2. q. 7. 4. a. 8. dub. 5. Philiac. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 4. c. 18. dub. 3. & videtur clare sentire Alcozer in summ. c. 20. f. 71. pag. 2. §. Mirar mugeres, vbi postquam dixit aspectum mulierum esse cōmuniter veniale, celsate fine, & periculo peccati mortalis: subiunxit tactus ob solam delectationem esse mortales. Vbi clare discrimen inter visum & tactum constituit.

22 Hoc tamen intellige, nisi aspectus sit valde turpis. Nam absque virginis necessitate virum conspicere verenda feminæ, aut è contra, mortale est, quamvis non ex libidine fiat, sed ex indiscreta mortificatione aut curiositate. Quia valde honestati naturali aduersatur: adeo vt primi parentes cum essent coniugij vinculo inter se coniuncti, erubuerint se nudos aspiciens, & proinde fecerunt sibi perizomata (vt dicitur Genes. 3.) id est cingulum & velamen pudendorum. Ut indicant D. August. super Gen. ad lit. c. 32. 10. 3. D. greg. lib. 26. moral. cap. 12. D. Ambros. de paradis. c. 13. Lyra Genes. 3. Deinde, quia aspectus talis est virginissimum luxurie stimulus, & grauissimo illius periculo expositus. Quod lapsus sanctissimi Davidis 2. Reg. 11. recte ponderatus à D. August. tract. de honest. mulierum, c. 1. super psal. 50. mit.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

rum in modum demonstrat. Ita sentiunt D. Ant. 2. p. t. 5. c. 1. §. 7. Rosell. & verb. Delectatio, n. 5. & ibi Syluest. q. 6. loquentes quando nō libidinis, sed mortificationis causa ad flagella patienda efficit vir mulierem vestibus spoliari corā se. Et Sylu. subdit nō improbas, videri D. Ant. sentire idē, vbi sola curiositatis causa. Et Nauar. sum. lat. c. 14. n. 36. vers. 5. loquens quando absque causa iusta id efficitur: & n. 42. vers. 19. quando ioci causa. Arq; idem credo, de partibus valde vicinis membris pudendis: ob easdem rationes.

Potest tamen hoc temperari, nisi ob solam curiositatem, videat aliquis personam diversi sexus nudam, tam breui tempore, vt non detur occasio magnæ commotionis in corpore. Vel si ratione ætatis puerilis, aut lenilis, aut frigidissimæ complexionis, cesset id periculum commotionis magnæ in aspiciente.

Atque similiter dicendum est, culpm est lethalem, quando quis verenda alterius sexus aspiceret opera vestibus ita subtilibus, vt parum aspectui obstant. Nam illæ vestes semidiaphanae quodammodo plus libidinem exercitant, quam nuditas. Sic Nauar sum. lat. c. 14. n. 36. vers. 5.

Ex dictis deducitur primum, inspicere crura, brachia, vel pectora nuda feminarum, non esse de se mortale, secluso alio periculo. Quoniam in his aspectibus non est tanta in honestas, nec adest ad malum prouocant. Atque ideo Caiet. 2. 2. q. 16. 9. a. 2. dub. 1. §. Ad obiectio. & in sum. verb. Ornatus, vbi Armilla n. 1. Nauar. sum. c. 23. bis. n. 23. lat. n. 19. excusant à mortali feminam ita indutā, vt pectora nuda appareant. Et hos aspectus non esse mortales, videntur tenere Nauar. sum. bis. c. 28. addit. ad n. 1. c. 3. ad fin. §. lat. 14. lat. c. 3. n. 27. & Corduba sum. q. 4. coroll. 7. fol. 26. Cùm enim præmissent quandam occasionem non esse mortalem de se, atque ideo ab ea non recedentem posse absoluiri, seruatis tribus conditionibus, subdunt idem dicendum esse de videntibus crura feminarum in fluvio lauantium, vel pectora. Et intelligo hoc quamvis adit aliqualis delectatio ex eo aspectu consurgens, cessante alio periculo, vel mala intentione. Reputatur enim leuis, nec ad venerem ordinata, vt dixi n. 21.

Secundò deducitur, inter personas eiusdem sexus vacare culpa lethali, se nudas aspicere. Ut contingit quando simul natant, vel verenda aspicere: dummodo absit delectatio, quæ ex aspectu tam turpi, orta, non esset leuis, & periculum aliud. Quia inter eas nō est tanta in honestas, nec adest graue lapsus periculum: nec aspectus illi valde prouocant ad luxuriam. Atque ita sentit Nauar. & ipsum sequens Corduba, quos n. præc. retuli. Quoniam inter occasionem, quam videntur dicere non esse lethalem, ponunt aspicere viros natantes. Quod intelligi debet, quando, vir virum natantem, vel feminam feminam inspicit. Secus quando vir feminam, vel è contra. Iuxta ea, quæ n. 22. dixi. Et adhuc existimo intelligendum, inter duos viros non esse mortale. Nisi ob vehementem propensionem ad sodomitiam, adesset periculum consensus: vel ob personarum grauitatem, scandalum. Ut inter duos Episcopos. Nam grauiter delinquerent contra decentiam suo statui conuenientem.

Tertiò deducitur, non esse mortale, propria verenda inspicere ex quadam curiositate, absque alia mala intentione & periculo. Quia non est tanta in honestas & indecentia, vt culpæ lethali tribuenda sit, sed soli veniali.

Quattuor infertur, esse mortale, inspicere viri cum femina cōcubitum. Quia est proximum ruinæ periculum: & valde aduersatur honestati naturali, ac in honestior est aspectus, & magis ad luxuriam prouocans, quam conspectus nudæ feminæ, vel verendorum, quem etiam sola curiositatis gratia diximus n. 22. esse mortale.

Quintò deducitur, non esse communiter lethale, aspicere brutorum concubitum, vel partes eorum fœdas turpiter commotas. Quia id nec ita in honestum est, nec valde ad luxuriam prouocat. At si inde in aspicientem redundaret notabilis delectatio sensualis, esset culpa lethalis. Quia ea delectatio sensibilis indicat cogitari tunc similem

similem actionem ut à propria persona exercendam: & ita amari.

³⁰ Tandem id monuctum, quoties aspectus ratione delectationis notabilis veneræ, vel periculi, est mortal, fatendas esse circumstantias personarum, sicut in copula ipsa; ut de tactibus dixi num. 18. Quoniam ordinatur ad coitum, cuiusque malitiam moralem participat. Sic Ioan. Hefells in expositione Decalogi, precepto 6.c.14. ad finem.

S V M M A R I V M.

An verba turpia dicere, vel audire, sit in solutis culpa lethalis? Referatur duplex sent. n. 31. & 32.

Turpia dicere, scribere, vel audire, non est intrinsecè malum, sed indifferentia, n. 33.

Qualis culpa sit, dicere, vel audire, vel canere turpia ob vanum solatum, n. 34.

Quid, si audiens detur ansa ruina, n. 35.

Quid, de dicentibus aut audiens verba amatoria, n. 36.

Quid, si audiens turpias idet, & solatum praeserat, n. 37.

Quando sit mortale, dicere, canere, nutibus aut gestibus turpia indicare vel audire, n. 38.

Quid, si modica sit delectatio, n. 39.

Quid, de audiens comedias, licet sint clericis, n. 40.

Quid, de turpibus cantilenas aut comedias facientibus aut representantibus, n. 41.

Quid, de scribentibus aut interpretantibus libros turpibus, n. 42.

Quid, de pingentibus turpia, n. 43.

Quid, de legentibus turpia, n. 44.

An in verbis turpibus sint fatenda circumstantia personarum, n. 45.

Post n. 45. inuenies cetera summaria, quæ desiderantur.

³¹ QVÆSTIO tertia. An verba turpia dicere vel audire, sit in solutis peccatum mortale? Caiet. 2.2.q.148. a.6. fine, & q.168. a.3. dub. 1. ait gestus & verba turpia solum esse venialia, si nil aliud intendatur præter delectationem ex ipsis consurgentem. Dicitur. Quia D. Paulus ad Ephes. 5. cum inter ea quæ sanctos dedecent, stultiloquium numerasset: id est, turpia verba (ut ibi exponunt D. Athanas. & D. Chrysost. ibi.) Cùm tamen à regno Dei excludit, omissione stultiloquio repeatit alia vitia. Sed hoc parum probat. Quia satis responsum est n. 19. in solut. ad 1. Eandem sent. tenet Philarc. de officio sacerd. tom. 1. p. 2. l. 4. c. 18. dub. 3. constituens differentiam hanc inter tactum & cloquelam: ut ille propter solam delectationem sit mortal, hæc autem non. Eandemque differentiam videtur amplecti Alcozer sum. c. 20. f. 7. pag. 2. §. Mirar mugeres, vbi ait, aspectus, auditum, lectionem, verba turpia communiter esse culpam veniale, cessante fine & periculo peccati mortalis. Et immedietè tubdit, tactus ob solam delectationem esse crimen lethale.

³² Alij verò absolutè damnant de mortali delectationem de turpium locutione captatam, quamuis nil aliud intendatur. Ita Gerson 2.p. in reg. moral. c. de luxuria, alpha. b. 24. lit. T. D. Ant. 2.p. t. 5.c. 1. §. 8. Angelus verb. Luxuria, n. 2. Taberna verb. Cogitatio, q. 8. n. 9. Armilla verb. Impudicitia, n. 1. Nauar. sum. c. 16. n. 14. Graffis 1.p. decision. l. 2. c. 78. n. 12. & c. 75. n. 8. Ioan. Hefells in exposit. Decalogi 6. precept. c. 14. ad fin. Suppl. Gabr. 4. d. 31. q. vn. a. 3. dub. 2. idem dicunt de delectatione canticorum turpium. Nauar. D. Ant. Graffis vitroque loco citato. Idem de nutibus turpibus cum delectatione, aiunt Gerson & suppl. Gabr. ibid. Idem de gestibus turpibus ait Graffis eo c. 75. n. 8. Et denique idem docet de turpium auditione, cum prædicta voluptate, D. Anton. Nauar. Ioannes Hefells, Graffis vitroque loco citato.

Prima conclusio sit. Verba turpia proferre, scribere, vel audire, non sunt intrinsecè mala, sed indifferentia: ac proinde eorum honestas vel malitia pendet ex circumstantiis adhibitis, ac fine proferentis, scribentis, audiens. Probatur, quia cum verba vel scriptura sint conceptus signa, in tantum erunt prava vel honesta, in quantum conceptus sunt prava vel honesti. At rei turpis cognitione indifferentis est, potest enim bonum finem, ut ipsius malitiae moralis inuestigationem, & malum, ut venoris fomentum, spectare.

³⁴ Secunda conclusio. Turpia loqui ex quadam leuitate, non gratia delectationis veneræ captandæ, sed cuiusdam vani solarij, ob delectationem artificij, vel ob aliam

vanam causam, est tantum veniale. Quia non apparet aliqua grauis inordinatio. Nec finis intentus, ex cuius malitia est metienda culpa, excedit limites venialis culpæ. Et in hoc euentu est vera sententia n. 32. proposita. Et ita docent D. Anton. 2.p. t. 5.c. 1. §. 8. Nauar. sum. lat. c. 16. n. 11. & c. 14. n. 42. vers. 18. Graffis 1.p. decision. lib. 2. c. 75. n. 9. Idem dicendum est de cantione, auditioneque turpium, ac gestibus turpibus effectis ob eandem solam vanitatem. Quia eadem est omnium horum ratio.

Monuerim tamen verba illa turpia, cantiones, gestus, posse per accidens esse peccata mortalia, ratione scandali astantium. Ut cum audiens sunt spiritu debiles, & verba, aut cantica, aut gestus, sunt valde lasciva. Quia loquens credere debuit audiens inde inducēdos ad culpam luxuriaz, saltem desiderij aut cogitationis. Nam verba turpia ex ratione sua vehementer fouent venerem, ad eamq; excitat. Vnde D. Athanas. in verba D. Pauli Ephes. 5. Aut stultiloquium. ait: Præbent verba ad res ipsas ingressum. Idē D. Chrys. ibi, ser. 16. D. Basil. de legendis libr. gentil. pag. 2. inquit sic: Praevis assuestere sermonibus, via est ad rem ipsam. Et deniq; D. August. 1. confess. c. 16. arist. 7. Polit. c. vlt. tradūt ex turpiter loquendi licentia sequi turpiter facere. Atque ita docet D. Ant. n. præc. alleg. & Nauar. sum. c. 23. hisp. n. 131. lat. n. 132.

Hinc deducitur, loqui verba amatoria, quæ vulgo re quiebros appellamus, secluso periculo propriæ vel audienciarum ruinæ, ob solam vanitatem, & vanū conciliandum amorem, leuemq; delectationem, non excedere culpam veniale. Quia nec delectatio, nec amor intenta eam excedunt. Ita Nauar. sum. lat. c. 14. n. 42. Cordub. sum. q. 5. rollar. 2. Atque idem dicendum est de talium verborum auditione, ob eundem finem. Quia eadem militat ratio.

Nec ob id, audiens turpia cum peccato lethali dicta, de eadem culpa damnandus erit, quod rideat, & gaudiū præ se simulat ferat, carens tamē delectatione venerea: ne inurbanus habeatur, & de hypocrisia vitio noretur, ac iocosis conuictis exprobretur (quod vulgo darle raya appellant.) Quoniam risus ille & gaudiū potest esse de artificiose & lepido dicendi modo, ac proinde non est scandali actuum. Et ex alia parte absunt delectatio & finis mortalia. Solumq; intēditur liberari à molestia & conuictiis. At in duplice casu erit culpa lethalis. Prior est, cum persona est talis, ut risu scandalum generet: sitq; risus ille quasi præstare auctoritatem verbis turpibus, eaque approbare & cohonestare. Posterior, cùm rideat sibi complacens, quod existimetur turpibus deditus, ob idque laudari & magnifici velit. Quia gloriam de re lethali admittere, est lethale. Teste Nauar. sum. c. 23. hisp. n. 15. lat. n. 12. Secus vbi eam gloriam non intendit, sed solum non sibi disiplere eam auditionem, ut molestiam conuictaque dicta evitet.

Tertia conclusio. Dicere turpia ob notabilem rei turpis delectationem cogitatæ, quæ cogitatione excitatur, & fouetur verbis illis, est mortale. Constat, quia illa delectatio consurgens ex re turpi apprehensa, est mortal. Ergo à fortiori illam verbis fouere. Et in hoc casu est vera sententia relata n. 32. nec credo contradicere DD. citatos n. 31. solum enim volunt non esse mortale: quando non admittitur delectatio aliqua ipsius rei turpis cogitatæ, sed delectatio sola ex verbis consurgens. Quod verum reputo. Sicut dixi de delectatione aspectus n. 21. Arque idem prorsus sentiendum est, de delectatione captata ex turpibus gestibus, aut nutibus, turpiumve auditione. Erit enim mortal, cum intenditur delectatio consurgens ex rebus ipsis turpibus cogitatis, quæ auditione illa, aut gestibus, aut nutibus fouetur. Sicut autem erit venialis. Et in hoc casu verificatur quod ait D. Thom. 2.2.q.168. a.3. nimur, vt entem in ludo turpibus verbis vel factis, quæ de se sunt lethalia, peccati mortalis reum esse, vbi Caiet. animaduertit, non dixisse absolutè, vt entem verbis aut factis turpibus, sed cum eo addito, quæ de se sunt lethalia: ut significet non semper id lethale esse, nisi aliunde adiungatur mortal malitia.

Consulte

39 Consultò autem dixi in conclus. Propter delectationem notabilem. Quia si modica sit, paruitas materia excusat à mortali. Iuxta dicta num. 9. vbi delectationem modicam in tactibus hac ratione à mortali excusauimus.

40 Ex his infertur 1. quamuis comedii interest non sit mortale, vbi nec res turpes repräsentantur, nec modus repräsentandi est turpis: vel si hæc concurrent, audiuntur ob solam vanam curiositatem, absque periculo probabili lapsus in aliquid peccatum mortale. At quando turpia repräsentantur, vel modus est turpis, audiunturque ob delectationem ex ipsis turpibus rebus consurgentem, modo exposito num. 38. aut cum probabili ruinæ periculo, esse lethale. Quod ex ibi dictis constat. Quod si roges, an saltem clerici in sacris constituti peccent mortaliter, si illis intersint ob illam solam curiositatem? Respondeo non peccare mortaliter, cessante scando. Quod hodie cessare credo: cum frequentissimum sit clericos illis interesse. Nec obstat prohibitio c. Clerici el 2. de vita & honest. cler. & c. Non oportet 2. de consecr. d. 5. & c. Præterea, d. 51. Quia si credamus Innoc. d. c. Clerici, n. vn. est tantum de honestate. Vel (quod verius credo) dicendum est cum Caiet. sum. verb. Clericorum peccata, ad fin. non obligare sub mortali, cessantibus scando, & contéptu.

41 Secundò infertur, componentes aut repräsentantes comedias, quæ res valde turpes ac ad venerem excitantes continent, peccare mortaliter. Quia sunt multis causa ruinæ: secus autem, minimè reos esse culpæ lethalis. Sic D. Ant. 2. p. t. 3. c. 7. §. 5. Angelus verb. Ludus n. 3. vbi sylu. q. 3. Alcozer l. de ludo ca. 54. Mendoça, q. 9. scholast. §. 11. addens id verum esse, licet componens vel repräsentans id non intendat. Quia ex se præbet sufficientem ruinæ causam. Et facientes turpes cantilenas plenas lasciuis, dicit mentito peccare mortaliter D. Ant. 2. p. t. 5. cap. 1. §. 8.

42 Tertiò infertur, idem dicendum esse de scribentibus aut interpretantibus libro turpes, & plenos lasciuis, ad venerem que prouocantibus. Peccant enim mortaliter. Quia eadem est ratio, ac de componentibus similes comedias, & valde alliciunt ii libri ad turpia. Ut probat Castro l. 2. de iust. heret. pun. c. 15. in princ.

43 Quarto infertur, idem propterea dicendum esse de pingentibus turpia, vt venerem, aut Adonidem detectis pudendis, aut diaphano velo opertis. Quia hæc valde ad luxuriam prouocant.

44 Quintò infertur, legere libros turpes, tractantesque de obscenis amoribus ob solam vanam curiositatem & delectationem, esse solum veniale: at si intendatur delectatione rea consurgens ex ipsis rebus turpibus apprehensis, esse mortale. Prout explicui n. 38. Et docet tunc esse mortale Ioan. Hessel in exposit. Decalogi precept. 6. cap. 15. paulo post princ.

45 Tandem quando turpia dicere, aut audire, est peccatum mort. ob delectationem venereum inde perceptam fatenda sunt circumstantiae personarū. Ut indelectationibus tactuum dixi n. 18. & indelectatione aspectuum n. 30. Quia eadē est ratio. Et ita docet Ioā. Hessel. n. præc. alleg.

S V M M A R I V M.

An sponsis de futuro liceant tactus? Refertur quadam opinio, n. 46. Non sunt mortales, modo non sint impudici, n. 47.

Quod si habeantur causa delectationis n. 48.

Quid si subi pollutionis periculum, n. 49.

Quando sint liciti, & quando veniales n. 50.

An tactus impudici sint illis illiciti, n. 51.

Minimè permittendi sunt soli in loco occulto sponsi de futuro, n. 52.

An liceant illis mutui appetitus, & verbis n. 53.

An quando sponsalia sunt conditionalia, & non est impleta conditio, vel persona sunt impedita, & contraxerunt sub conditione, si Pontifex dispensauerit, & liceant illis n. 54.

Soluuntur argumenta, n. 55.

46 Q uæst i o quarta. An sponsis de futuro licta sint oscula, amplexus? aliquique tactus? Aliqui negant. Dicuntur primò, quia ideo solutis non licent, quia eis interdicta est copula: hæc autem similiter est prohibita sponsis de futuro. Et confirmatur, quia sunt eiusdem speciei, & malitiæ moralis, cum ipsa copula (vt diximus n. 7. &

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

18.) At copula inter eos est lethalis. Secundò, quia solum matrem, cohonestat delectationem tactuum. Tandem, quia in humanis licet Rex inierit contractum cum aliquo, de ipso in iudicem promonendo: ne quithicante adeptam officij possessionem, partem aliquam illius muneri obire. Atque huius sent. videntur clarè I. ud. 4. d. 31. q. 3. a. 2. n. 17. & ibi Suppl. Gabrielis q. vn. a. 3. dub. 2. vbi dicunt, ideo amplexus & oscula inter solutos esse mortalia: quia inter eos copula est mortal. Nam cum eadem ratio locum habeat in sponsis de futuro: videntur idem sentire inter eos. Et clarius videntur tenere Caiet. sum. verb. Impudicitia. & verb. Osculum. Sotus 4. d. 34. q. 1. a. 2. ad fin. vers. Ex quo fit. Angles floribus 2. p. q. 8. de impedimentis matrimonij, a. 1. dub. 9. concl. 1. vbi dicunt amplexus & oscula esse mortalia, nisi habeantur inter matrimonio coniugios. Et in terminis tenent Pedraza sum. precepto 6. §. 5. Et aliqui Neoterici docti. Et videtur sentire Enriquez lib. 11. de matrim. c. 19. n. 4 fin. olim fuisse licita, at modo non.

Prima conclusio sit. Oscula, & amplexus, aliisque tactus non impudici, excusant à culpa mortali inter ipsos initi. Ratio est. Quoniam sicut matrem, ipsum cohonestat copulam, ita sponsalia, quæ quoddam matrimonij initium sunt, cohonestare debent huiusmodi tactus, qui inchoatio quædam sunt copulae. Præsertim, quia sic magis fouetur amor in ordine ad matrimonium. Et confirmatur, quia ex eo quod inchoatus sit matrimonij contractus per verba de futuro, data est de praesenti ex natura rei major facultas ad actiones, quæ ad copulam ordinantur. Et ideo ita docent Aretin. cons. 142. n. 8. Caiet. sum. verb. Sponsalitia, & 2. 2. q. 154. a. 4. post 1. dub. §. In responsione ad 2. Nauar. sum. c. 14. n. 18. & c. 16. n. 12. Menoch. de præsumpt. 1. 3. præsumpt. 1. n. 16. Veracruz append. ad a. 19. de conditionibus matrimonij, f. 118. §. Hanc opinionem Metina l. 1. sum. c. 14. §. 18. fol. 119. initio. Valentia 2. 2. disp. 9. q. 3. puncto 3. ad finem. §. Sunt tamen Emm. Sa summa, verb. Luxuria. §. Oscula & tactus. Philiarc. de offic. Sacerdotis. to. 1. p. 2. lib. 4. cap. 18. dubio 3. Barth. à Ledesma dub. 14. de matrim. ad finem. Grafis 1. p. decision. lib. 2. c. 82. n. 3. Petr. de Ledesma de matrim. q. 43. a. 1. dubio vlt. §. Tertio secundum Theologos. Lud. Lopez 1. part. instruct. c. 54. §. Peccant parentes: & c. 75. §. penultim. Et fauent Tabiena verb. Osculum. n. vn. post medium, & Armilla verb. Impudicitia, n. 2. licet strixiū loquantur, dicunt enim posse ex consuetudine excusari. Idem aperte sentiunt Sotus 4. d. 29. q. 2. a. 1. ad finem, vers. Hoc tamen addiderim, & cutier. l. 1. qu. canon. c. 22. n. 17. fine, vbi dicunt ijs, qui contraxerunt sponsalia sub conditione si Ponifex dispensauerit, non licere amplexus & oscula, quæ alias licent sponsis de praesenti: vbi per sponsos de praesenti minimè intelligunt eos qui matrim. contraxerunt: rem enim vanam dixissent: sed intelligunt eos, qui de praesenti contraxerunt vera & absoluta sponsalia, amplexus enim & oscula eis licita non permittruntur eis, qui de praesenti non sunt astiūtū veris sponsalibus, sed sub conditione pendenti ex futuro euentu, quæ re vera in praesenti sponsalia non sunt, sed talia erunt impleta conditione: & communiter omnes Neoterici hanc sent. amplectuntur.

Atque hæc conclusio vera est, quamvis sponsi intendant eam delectationem sensituum, quæ ex ipsis amplexibus & osculis oritur. Quia sponsalia, quæ matrimonij initium sunt, excusant à mortali hanc delectationem, quæ copulae inchoatio est: & in omnino solutis esset culpa mortal. Sic Caiet. vitroque loco, Nauar. vitroque loco. Lud. Lopez. vitroque loco, Philiarc. Petrus à Ledesma, Barth. à Ledesma, n. præcedenti allegati.

Est tamen moderanda conclusio, dummodo non ad finit periculum copulae, vel consensus in eam, aut pollutionis. Tunc enim essent ijs tactus, peccatum lethale. Sic Nauar. sum. c. 16. n. 12. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 75. §. penult. Valentia, Philiarc. Emmanuel Sa, Metina, Graffis, n. 48. allegati. Et quando est periculum copulae, aut consensus in eam, constat. Quia ea sunt mortalia. Et quando est periculum pollutionis, constat etiam. Quia amplexus & oscula

magis licita sunt ipsis coniugatis, in quibus tamen efficiuntur mortalia ratione periculi pollutionis praeuiae. Ut dixi disp. præc. n. 34. Et quamuis ibi n. 38. dixerim excusari à mortali, quando habentur inter coniuges in signū benevolentie, & ad mutuum conciliandum amorem. At inter sponsos de futuro strictius loquendum existimo. Quia necessitas in eo euētu excusat (vt ibi probauimus.) Quæ tamen non ita vrget inter sponsos de futuro: imo valde expedit, vt mutuum aspectum fugiant, abstineantque ab illis tactibus, quo periculum admittendi multa mortalia caueant. Sitamen in eas angustias inciderent, vt inurbani & austeri haberentur, nisi se amplexarentur, necessitas illa excusaret à periculo pollutionis præuiae, & à culpa lethali. Ob rationes co.n. 38. allatas.

50 Secunda conclusio. Amplexus & oscula habita inter sponsos de futuro, in signum benevolentie, & ad conciliandum fouendumque mutuum amorem in ordine ad matrim. contrahendum, licita sunt omnino. Quia finis est honestus. Si verò finis sit delectatio, et ut culpa venialis. Quia etiam inter cōiugatos sunt similis culpa, quādo propter eum finem habentur (vt diximus disp. 44. n. 9.) Ita Caiet. vtroque loco, & Bart. à Ledes. relation. 48. Vnde dum Aret. Nau. Menoch. Metina. Valentia. Pet. de Ledes. Philiar. Lud. Lopez. n. 48. allegati, dicunt hos tactus esse licitos sponsis: intelligūt non esse mortales, quales essent inter omnino solutos: & posse excusari à veniali, si debitus adsit finis.

51 Tertia conclusio. Tactus impudici nullatenus sunt liciti sponsis de futuro. Quia proximiores sunt copulae, ac proinde illis solis licent, quibus ipsa copula cōiugalit est permissa. Sic Caiet. vtroque loco, Nauar. sum. c. 16. n. 13. & c. 14. n. 18. Lud. Lopez vtroque loco. Graffis. Barth. à Ledesma. n. 48. citati. Et merito dicit Nauar. eo c. 14. n. 18. esse peccatum mortale. Quia materia est grauis. Quamuis Caiet. sum. verb. Sponsalitia, latius videatur loqui. Dicit enim hos tactus inter sponsos de futuro esse mortales, in casibus, in quibus inter coniuges, tales essent.

52 Hinc infertur, non permittendos solos esse sponsos de futuro. Tum propter periculum tactuum impudicum. Tum etiam, ob ipsius copulae periculum. Sic Nauar. sum. c. 14. n. 18. & c. 16. n. 12. Lud. Lopez 1.p. instruct. cap. 54. §. Peccant parentes. Valentia & Graffis. n. 48. allegati.

53 Secundò infertur, similiter licere sponsis de futuro aspectus & colloquia mutua. Quod docent Nauar. sum. c. 16. n. 12. & Graffis n. 48. relatus. Et addit Nauar. licere frui voluptate, quæ inde nascitur, secluso pollutionis consensus in copulam periculo. Si quidem tactus licent cum ea voluptate (vt probauimus n. 48.) Intellige tamē licere: id est, excusari à mortali & à veniali, si adsit finis honestus. Nam si voluptas sit finis, erunt culpa veniales. Ut de tactibus dixi n. 50. Intellige etiam, modò aspectus non sit valde impudicus, vt partium verendarum. Sicut n. 51. dixi de simili tactu, propter eandem rationem.

54 Quando autem sponsalia sunt conditionalia, & nondum impleta est conditio: vel personæ impeditæ, vt consanguineæ, contraxerunt sub conditione, si Pontifex dispensarit, & impetrata est dispensatio: num liceant his tactus & aspectus, sicut alii sponsis de futuro? diximus lib. 5. disp. 5. n. 38. 39. & 40.

55 Tandem res p. ad argum. n. 46. proposita. Ad 1. dic, non esse eam rationem ad æquatam. Sed quia nullo vinculo matrimonij, aut spōfaliū, quod eos tactus cohonestet, inter se colligati sunt: ac proinde sicut illis copula & illius inchoatio interdicta sunt, ita & hi tactus. Ad cōfirm. dic, inter omnino solutos esse eiusdem malitiae cum copula, ad quam ordinantur. Quia inter eos nulla est ratio cohonestans. At inter sponsos de futuro non habet eandem malitiam copulae inter eos subsecutæ. Quia est vinculum sufficiens inter illos ad tactus illos honestandos: non autem ad excusandam à culpa copulam. Ad 2. negandum est antecedens, vt constat ex dictis num. 48. Ad ultimum dic, disparem esse rationem. Quia in aliis contractibus nullus inuenitur usus, qui plenum rei domi-

nium non supponat: vel voluntatem & consensum veri domini. At in matrim. inuenitur delectatio prævia delectationi copulae coniugali quæ est quasi illius inchoatio: & ita, vt ea licita sit, non desideratur plenum dominium, quale per matrim. traditur: sed satis est inchoatio quædam illius per contractum spontalium acquisita.

D I S P U T A T I O X L V I I .

Vtrum sponsis de futuro liceat delectatio captata ex futuræ copulae coniugalis cogitatione: Et cōiugib⁹ viduis effectis liceat captata ex copulae tempore matrimonij habitæ cogitatione?

S V M M A R I V M .

Liciti sunt omnes actus voluntatis, vt delectatio, gaudij, desiderij circa copulam futuram vel præteritam, habitam vel habendam tempore coniugij, n. 1.

An liceat delectatio sensuali de copula habenda tempore coniugij nondum coniugatis: Vel de eo tempore habita iam viduis? Reservatur duplex sententia, n. 2. & 3.

Non licet ea delectatio nondum coniugatis, n. 4.

Nec licet habita delectatio sub conditione coniugij, n. 5.

Licet ea delectatio in cogitatione tactuum, sponsis defuturo, n. 6.

Non licet vidua ea delectatio in cogitatione copulae præterita, n. 7.

Soluuntur argumenta, n. 8.

HA C in re constat apud omnes, licitos esse omnes tactus voluntatis circa futuram tempore coniugij vel præteritam eodem tempore copulam. Ut licet gaudere de habita vel habenda, illam desiderare. Quia omnes hi actus habent obiectum licitum, nullamque delectationem veneream in praesenti ponunt.

Tota autem difficultas eò pertinet. An licita sit talis delectatio appetitus sensitui, quæ consurgit ex cogitatione copulae habenda tempore coniugij, vel habitæ eodem tempore, illis, qui tunc matrimonio iuncti non sunt? Et quidem circa copulam futuram, aliqui opinantur non mortale ei, qui sperat le aliquam ducturum vxorem, delectari in appetitu sensituo in cogitatione copulae tempore matrimonij habenda, dummodo absit periculum pollutionis, & consensus in aliquod peccatum mortale. Probatur, quia ea delectatio est de obiecto lictito. Talis autem est delectatio, quale obiectum: teste Aristotele 10. Ethic. Secundò, quia ideo licet cōiungibus delectatio appetitus sensitui consurgens ex cogitatione copulae præterita aut futura: (vt diximus disp. 44. n. 3.) quod sit delectatio de copula lictita. Tertiò, quia lictum est mihi delectari de distributione pecunia alienæ, pro tempore quo mea est futura, vel sub conditione, si esset mea. Ideo hanc sententiam tenent Victoria, quem refert & sequitur Metina, 1. 2. q. 7. 4. 8. dub. 3. & ibi Zumel disp. 4. dub. 3. & quidam Neoterici (vt refert Corduba in suo questionar. libro 1. q. 23. dub. 13.) Et ipse clarè sentit eam esse probabilem. Nam oppositam tantum appellat tutiorem, & fortè veriorem. Dicit autem Zumel esse veniale sic delectari. Quia desideratur necessitas vel pietas.

Rursus circa copulam habitam tempore lictito, aliqui opinantur non esse mortale in viduis, delectationem appetitus sensitui captare, quæ procedit ex cogitatione copulae tempore coniugij habitæ: dummodo absit periculum pollutionis, vel consensus in copulam præsentem. Probant primò, quia obiectum est lictum, nempe, copula tempore coniugij habita. Secundò, quia plus videatur esse approbat illam copulam, quam de illa delectari. Illud autem manifestè licet. Tertiò, quia differentiæ temporum speciem moralem minimè variant. Cum ergo liceat cōiungibus delectari in copula præsenti cogitata, licebit similiter viduis in præterita. Cum vtraque licita sit, & sola differētia temporis præsentis vel præteriti inter illas reperiatur. Quartò, quia nemo damnaret iudicem, qui delectaretur in occidente iusta latronis à se facta, vel facienda. Ideo hanc sententiam tuentur Caietan. opusc. to. 1. tract. 14. de delect. morosa, dub. 2. Et sum. verb. Delectatio, §. Secundum an delectatio, ybi Rosella n. 3. Sylvest. q. 3. Armilli

milla n. 3. Angelus, verb. Cogitatio, n. 3. vbi Tabiena q. 7. n. 8. Viguier. licet subobscure lib. instit. c. 3. §. 5. vers. 5. fin. Margarita confessorum tract. de luxuria, f. 110. Pedraza sum. precept. 9. §. En todos los mandamientos, in fine. Nieua sum. t. 105. Valentia 1. 2. disp. 6. q. 4. punto 4. Metina 1. 2. q. 7. 4. a. 8. dub. 2. Et ibi Zumel disp. 4. dub. 3. Emmanuel Sa sum. verb. Luxuria, §. Delectatio de peccato. Temperant autem Rosella, Angel. Sylvest. Tabiena, Armilla, Margarita, Metina, Zumel, Emmanuel Sa, nisi viduus coniux cogitet alterum coniugem quasi praesentem, & in copula sic cogitata delectetur. Quia illud est delectari de copula praesenti, quae illicita est. Insuper Caiet. Metina, Valentia, Zumel, predictas viduorum delectationes non vacare culpa veniali. Quia non adest necessitas vel pietas ad eas captandas inducens.

4 Prima conclusio sit. Peccatum lethale est, captare delectationem appetitus sensitui, nondum coniugatos, in copula futura tempore matrimonij cogitata. Quoniam ille actus appetitus sensitui semper fertur in copulam praesentem, ut praesentem, cum praesenti commotione, ad illamque ordinatur, & est quaedam ipsius inchoatio. At copula praesens solis coniugatis licita est. Et confirm. quia licet externa delectatio venerea, quam constas matrimonium minimè honestat, est mortal is: ita interna, quae eiusdem rationis est. Nec eius malitia aut bonitas astimanda sunt ex copula praterita, aut futura, sed ex praesenti ad quam tendit. Et ita docent Nauar. sum. c. 16. lat. n. 9. bisp. n. 10. & c. Si cui, de paenitentia, d. 1. n. 1. Graffis 1. p. decisionum, l. 2. c. 78. n. 9. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 75. §. Sed manus dubium, & seq. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 212. n. 3. Vega 1. to. sum. 2. edit. c. 81. casu 2. vbi dicunt esse mortale delectari de copula cogitata, quando erit matrimonium. Et in ipsis sponsis de futuro tenent expresse Cordub. l. 1. questionar. q. 23. dub. 13. Vazquez 1. 2. q. 7. 4. a. 8. disp. 114. n. 3. & seqq. & communiter Neoterici. Et à fortiori idem tenent Doctores, quos disp. 4. 4. n. 2. retuli, afferentes etiam in coniugatis, dum copulari commodè nequeunt, esse mortale delectari de copula cogitata.

5 Hinc infertur, à fortiori esse mortale delectari in appetitu sensituo, de copula cogitata sub conditione, si ad eisset matrim. Constat ex rationibus n. præc. allatis. Præterea, quia quamvis consensus & desiderium ferantur in actum sub conditione, & proinde licitum sit in eum actum consentire, illumque desiderare, sub conditione matrimonij: at delectatio illa praesens appetitus sensitui non potest ferri in actum sub conditione, sed in actum praesentem, & ut talem apprehensum. Ita docent Caiet. opusc. to. 1. tract. 1. 4. de delect. morosa, dub. 1. Et summ. verb. Delectatio, §. Secundum, an delectatio: vbi Armilla n. 4. Nauar. Graffis, Manuel n. præc. allegati. Corduba in questionar. lib. 1. q. 23. dub. 13. Nider sum. precepto 9. c. 4. dub. 4. Nieua sum. t. 105. Metina 1. 2. q. 7. 4. a. 8. dub. 4. & ibi Zumel disp. 4. dub. 1. Valentia 1.

2. disp. 6. q. 4. punto 4. Philiart. de officio sacerd. to. 1. p. 2. lib. 4. c. 18. Vnde non sunt audiendi quida Neoterici, qui teste Corduba eo dub. 13. excusant similes actus à peccato lethali. Et ipse clarè sentit esse probabile. Nam oppositā sent. solum vocat tuitorem, & fortem veriorem. Nec alij Neoterici, qui teste Zumel, d. dub. 1. dicunt eam delectationem non esse mortalem, quando non ex libidinis affectu procedit, sed ex alia iusta causa, ut amoris sobolis habenda.

6 Secunda conclusio. Delectatio appetitus sensitui ex tactibus, aspectibus, & verbis cogitatis à sponsis de futuro, consurgens, si sit in casu quo illa sunt eis licita, iuxta dicta disp. præc. n. 47. & seqq. non est mortal is. Quoniam est de obiecto omnino licito, & respicit illud tanquam praesens, & in praesenti est eis licitum. Et intellige, nisi sit periculum pollutionis, aut consensus in aliquod mortale. Erit tamen venialis: tanquam otiosa, & quae necessitate & pietate caret.

7 Ultima conclusio. Peccant lethaliter vidui admittentes delectationem venereum, & sensituum, ortam ex copula habitæ tempore matrimonij cogitatione. Probatur rationibus adductis n. 4. quæ pariter hanc conclusionem probant. Et illam videtur tenere, licet subobscure, nec satis mentem suam explicans, Petr. de Soto de institut. Sacerdotum, tract. de discriminine peccatorum, lett. 9. ad fin. Et tenent expresse Nauar. cap. Si cui, de paenit. d. 1. n. 2. & seqq. Et sum. c. 16. n. 10. Corduba in suo questionar. l. 1. q. 23. dub. 12. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 75. §. Hinc perspicuum. Vazquez 1. 2. q. 7. 4. a. 8. disp. 114. n. 3. & seqq. Philiart. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. lib. 4. c. 18. Graffis, Manuel, Vega n. 4. alleg. & communiter Neoterici.

8 Ad argumenta n. 2. proposita resp. Ad 1. dic, non esse de obiecto licito. Quia ea delectatio sensitua cum praesenti commotione non respicit copulam tanquam præteritam, sed tanquam praesentem, quæ tunc est illicita: ut n. 4. probavimus. Ad 2. dic, coniugibus licita esse copulam praesentem, quam delectatio illa respicit: & ideo esse eis licitam. Secus contingere in sponsis de futuro. Ad 3. dic, aliquas esse res habentes deformitatem secundum eam rationem qua delectant, dum absens est conditio. Ut sunt venereæ. Quia delectatio illa tendit ad cōcubitum praesentem. Quod in alijs rebus non contingit. Ad argumenta num. 3. proposita resp. Ad 1. iam est responsum. Ad 2. dic, plus esse approbare, quam delectari: si loquamur de delectatione complacentiæ, quæ est in voluntate. Et ideo n. 1. dixi hanc esse licitam. Secus si loquamur de delectatione appetitus sensitui. Ad 3. fateor differentias temporum minimè variare speciem moralem. At illa delectatio non respicit copulam, ut præteritam, sed ut praesentem. Ad 4. constat ex dictis in solutione ad 3. ex argumentis n. 2. propositis. Quia ea iudicis delectatio non est per se ordinata ad occisionem praesentem illicitam, ut contingit in delectatione venereæ.

LIBER DECIMVS DE DIVORTIO.

Divisio totius Libri.

CVM in superioribus disputauerimus de impedimentis matrimonij vinculū dirimentibus, ac de eius effectu, nempe de obligatione debiti reddendi & cohabitandi. Iam de dissolutione matrimonij quoad thorum & cohabitationem, que diuortium appellatur, differendum est. Et primò quidem agemus de diuortione adulterij, quando liceat, necne. Deinde, de diuortione aliorum criminum, ut fornicationis spiritualis, qualis est heres, apostasia a fide, aut ratione inductionis ad peccatum. Et tandem de diuortio ratione sauitiae.

DISPUTATIO I.

Vtrum diuortium quoad vinculum matrimonij, quod repudium vocant, fuerit ante legem Euangelicam Iudæis aut Gentilibus licitum? Et an post eius promulgationem eis liceat?

SUMMARIUM.

Diuortium unde dicatur, & quotupliciter usurpetur, & quid inter illud & repudium distet, n.1.

Quotupliciter apud Romanos diuortium celebrabatur, & qua forma, & quas ob causas, n.2. & ibi, remissiū de libello repudij apud Hebreos.

Quot disputanda sint, n.3.

Refertur triplex sententia circa libellum repudij, an olim licuerit Hebreos, n.4. & 6.

Sententia auctoris, n.7.

An inter Gentiles licuerit aliquando repudium, n.8.

Post legem Euangelicam an liceat in aliquo euentu dissoluere matrimonium quoad vinculum, n.9.

An Iudei vel Gentiles nunc repudiantes uxores peccant, n.10.

An conuersi ad Christianismum ex Iudaïs Gentilibus vix, cogendi sint redire ad uxores infidelitatis tempore repudiatus, n.11.

Qualiter Imperatores Christiani repudia concedentes excusari possint?

Et an Pontifex possit illa approbare, n.12.

Soluuntur argumenta, n.13.

ANTE QVAM disputationem aggrediamur, præmittere oportet, vnde dicatur diuortium, & quo typliciter usurpetur, & quid inter illud repudiumque distet. Diuortium, teste Iuris c.l.2. ff. de diuortiis, dicitur, vel à diuersitate mentium: vel quia in diuersas partes eunt, qui matrim. distrahunt. Dupliciter autem usurpatur. Primo, vt importat dissolutionem matrimonij quoad thorum & cohabitationem. Et in hac acceptance comuniter usurpatur apud Theologos. Secundo, vt importat dissolutionem etiam quoad vinculum. In qua acceptance vtuntur hac voce Iuris consulti, vt constat ex toto t. ff. de diuortijs. In hac ergo & sequenti disputatione sermo erit de diuortio, in hac posteriori acceptance, deinceps autem in priori. Distat autem inter diuortium, quando dissolutionem vinculi matrimonij importet: & inter repudium, quod illud solius vxoris dicitur: hoc autem tum vxoris, tum etiam sponsæ de præsenti nondum cognitæ. Inter stupr. 91. & l. Inter diuortiū, 191. ff. de verb. sign.

2 Tripliciter autem inter Romanos connubia dissoluebantur, teste Rosino lib.5. antiqu. Romanarum, c.38. & Ruarndo commento xii. tabularum, c.19. usurpatione, diffarreatione, & remancipatione. Usurpatione, quia mulieres in potestate parentum aut tutorum erant: idcirco vxor nondum usurpata, ante annum à marito recedens, usurpabatur, hoc est, à parentibus, aut eis deficientibus, à tutori, solenni quadā ratione apprehendebatur, & viri potestate liberabatur, si ab eo trinotum abfuisset. Diffarreatione, erat quippe quoddam sacrificii genus, quo inter coniuges fiebat dissolutio: sicque appellabatur, quia erat farreo libo adhibito. Remancipatione, quia quasi coemptione, in matrimonio contrahendo, mulier in mariti manum tradebatur. Quo spectat illud Terentij in Andr. Hanc mihi in manum dat. Atque eadem mulier in repudio remancipabatur: hoc est, vir in cuius manum conuenerat, manu ipsam parentibus aut tutoribus reddebat. Ultra hos autem modos dissoluendi matrimonium erat tertius, quem diremptionem appellabant, teste Blondo de Roma triumphante, lib.8. pag. 2. & 3. Distabat autem inter repudium ac diuortium ex una parte, ac diremptionem ex altera. Quod illa vniuersiusque arbitrio & voluntate siebant: hæc autem principis arbitrium desiderabat. Diuortij autem forma hæc erat, vt testatur Iuris consultus l.2 ff. de diuortijs; Conditione tua non vtor, vel, Res tuas tibi habeto. vel, Res tuas tibi agito. Quod Cicero significavit Orat. 2. contra Antonium agens de Mima ab ipso repudiata, Frugifacitus est, Mimam illam suam suas sibi habere res dixit. Huius etiam meminit Martialis, sic dicens:

Mense nouo Iani veterem Proculeia maritum

Deseris atque iubes res sibi habere suas.

& Apuleius lib.5. sim aurei, sic ait dixisse Cupidinem laecsum à Psyche, Confessum thoro meo diuerte, res tuas tibi habeto. Alia etiam erat formula apud Cardienses, vt refert Petrus. Gregorius Syntagma iuris p. 2. l. 9. c. 5. fine, soliti erant sacerdotes mariti ædes adire, vbi vxore conueniente ignis accendebarunt, qui si extinguebatur, antequam simul coniuges quadraginta annos vixissent, fiebat diuortium, quod instar repudij erat. Indeque abiit in prouerbium, Pro repudio aquam igni iniçere. Causæ autem repudiandi uxorem numeransur. Consensu. C. de repudiis. Inter eas autem annumerabatur, si Circensibus vel Theatralibus ludis: vel arenarum spectaculis, in illis locis in quibus hæc assolent celebrari, marito prohibente uxori interfuerit. Atque ita Sempronius Sophus uxorem repudiavit, nil aliud causatus, quam se ignorante eam ausam ludos spectare. Teste Valerio Maximo l. 6. c. 5. De forma autem seruata in repudio apud Hebreos & circa alia de repudio libello ipsis concessio, consulendi sunt D. Thom. & Doctores 4. d. 33. & potissimum Abul. cap. 19. Matth. quæst. 52. & multis seq. Quæ consulto omitto, tanquam ad rem moralem præsentem parum conducentia.

Quæstio igitur in præsenti disputanda est. An aliquando licuerit diuortium, seu repudium, quo matrimonij vinculum disolutebatur, libero manente utroque coniuge, vt ad alias nuptias transiret? Et primo disputabimus de Hebreis ante legis Euangelicæ promulgationem. Deinde de Gentilibus: tandem de omnibus post legem dictam.

Circa Hebreos, an olim fuerit ipsis repudium permisum tanquam licitum, vel potius tanquam minus malum, ad maiora præcauenda, quatuor sunt sententiae. Prima utramque partem problematicè tuetur, utriusque argumenta solvens, & neutram definiens. Sic D. Thom. 4. d. 33. q. 2. a. 2. quæstiunc. 2. vbi Scotus q. 3. Ricardus a. 3. q. 1.

Secunda sententia docet repudium fuisse permisum, non tanquam licitum, sed tanquam minus malum ad vivanda maiora. Achilles huic sent. est, id quod Christus seruator noster Pharisæis dixit Matth. 19. Quoniam Moyses ad duritatem cordis vestri permisit vobis demittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. Secundo, quia cap. gaudemus, de diuort. dicitur Christum reprobasse repudium antiquum Hebreorum, non ergo fuerat licitum. Atque ita hanc sententia dicitur D. Hieronym. lib. 1. comment. in Matth. c. 5. & l. 3. c. 19. glossa ordinaria super illud Matth. 5. Det illi libellum. Et Lyra in eundem locum. Idem Lyra in illud Matth. 19. Quoniam Moyses. Et ibi Replicator contra 2. additionem Burgensis. Idem Lyra Deuter. 2. 4. paulo post principium. Magister 4. d. 33. vbi D. Bonav. a. 3. q. 1. Alensis 3. p. q. 4. 6. memb. 2. a. 1. 2. & 3. Guillel. Parisiensis de Sacramento matrimonij, c. vlt. Hugo Deuter. 2. 4. paulo post princ. Carthus. in illum locum Matth. 19. Quoniam Moyses. Et ibi Gagneius. Mayronis 4. d. 35. q. vñica, statim in principio. Sotus 4. d. 33. q. 2. a. 2. concl. 2. Arboreus lib. 16. Theosophia, ca. 2. Castro lib. 2. de lege penali, c. 11. in 3. principali argument. Viguerius lib. institut. c. 16. §. 7. vers. 9. impedimento 10. ad fin. Lud. Lopez 2. p. instruct. de matrim. c. 56. ad fin. vbi de libello repudij, q. 3. Et ex Iurisperitis, tenent glossa, c. Cum in lege, verb. Et. odio. 23. q. 4. Innoc. c. gaudemus, n. 1. de diuort. vbi Host. super verb. Qui autem. Cardinalis n. 5. Alex. de Nevo ibi §. Qui autem, n. 5. Archid. c. Qui peccat n. 2. vers. In 1. glos. 23. q. 4. & ibi Bellamer. n. 6. vers. In 1. glos. Tiraquel. l. 9. connubial. n. 5. loan. à Monte granario inter consilia Baldi, consilio 428. col. 2. lib. 5. Robertus Cenalis, quem refert & sequitur Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 4. n. 4. Nauar. lib. 3. consiliorum, in 2. editione, tit. de conuersione infidelium, consil. 3. fine. Petrus. Gregorius Syntagma iuris, p. 2. l. 9. c. 16. n. 1. & p. 3. lib. 22. cap. 3. n. 20. Et est valde probabilis.

Tertia sententia ait nec omnino licitum fuisse, nec omnino prohibitum, sed dispensatum esse à Deo, ne repudium illud culpam veniale excederet. Ita Caiet. in illud Matth. 19. Quoniam Moyses, & ibi Auendaño. Quo autem fundamento ducantur, me proorsus later. Nam cum uxori

ris repudium sit res grauissima, aut debet esse culpa lethalis, aut nulla ratione dispensationis. Dicere autem Deum dispensasse solum, ne esset culpa lethalis, ad libitum est. Cum nec ex sacris litteris, nec ex sanctorum doctrina id constet: nec ratio id suadeat. Imò semper dispensatio legitima ab omni culpa excusat: vel si legitima non sit, à nulla.

7 Quarta sententia (cui tanquam multo probabiliori adhæreo) ait repudium fuisse licitum Hebreis, Deo dispensante in lege naturali, cui repudium aduersabatur. Ducor primò. Quoniam verba Deuteron. 24. initio, vbi concedebatur repudij libellum mittere, non permissionem minoris mali, sed concessionē rei licitae important, ibi: *Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenierit gratiam ante oculos eius, propter aliquā fœditatē, scriber libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de manu sua.* Et Malach. 2. *Cum odio habueris, dimitte: dicit Dominus Deus Israel.* Quòd si contendas rem non esse apertā, sed ancipitem, num ea verba solam minoris mali permissionē, an portius concessionem importent. Esto ita sit, id profecto satis esset, vt ea permissione vntes culpa vacarent: eo vel maximè, quod ex nullo Scripturæ sacræ testimonio constabat solam esse permissionem. Cùm iustum ignorantiae causam haberet. Secundo, quia si repudium esset illicitum, non permetteret Deus tam longi temporis ignorantia populum Israeliticum electum laborare: sed aliquis Propheta reprehenderet: ut alia populi illius seculera carpere Prophetæ solebant. Tertiò, quia indissolubilitas omnimoda matrimonij non est de iure naturæ, & ita matrimonium ratum dissoluitur professione religionis: & matrim. consummatum infidelium, conuersione alterius ad fidem, nolente altero cohabitare absque contumeliam creatoris: sed ea est ex iure diuino, eo quod à Christo eleuatum est ad significandam vniōnem Verbi cum humanitate. Sicut probauit lib. 2. disp. 13. n. 7. & seqq. Non ergo mirū, si Deus in veteri lege, in qua non erat eleuatum ad hanc representationem, dispensarit ut dirimi posset ob repudiū ex aliquibus causis concessum. Et ideo hanc sententiam D. Chrys. seu Author operis imperfect. hom. 34. in Matth. Alber. Magnus. 4. d. 33. a. 25. & supponit D. Th. 1. 2. q. 102. a. 5. ad 3. Durand. 4. d. 33. q. 3. a. 1. n. 7. vbi Paul. q. 1. a. 2. n. 28. Maioris q. 2. D. Ant. 3. p. t. 1. 4. c. 10. §. 3. Burgenf. Matth. 19. addit. 2. & Deuter. 24. addit. 2. Abul. c. 19. Matth. 9. 46. & 9. 49. ad 6. q. 51. & 61. Eckius hom. 74. de Sacramentis. Petr. de Soto, loc. 13. de matrim. diffic. 2. Ledesma, dicens modo esse communem opinionem, 2. p. 4. q. 69. a. 7. dub. 1. Veracruz. p. Spec. a. 10. concl. 1. Guillel. Borri. long. 4. d. 33. q. vn. a. 2. concl. 3. vbi Celaiat q. 3. Palacios ibi, disp. 3. concl. 3. Bellarm. lib. 1. de matrim. c. 17. in solut. ad 14. obiectiōnem. Maldonado in c. 19. Matth. n. 8. q. 2. Emmann. Sa ibi, n. 8. & c. 5. n. 31. Metina lib. 4. de sacrorum hom. continentia, controvers. 1. c. 10. Angles floribus, 1. p. de matrim. q. 7. de bigam. a. 2. diffic. 2. concl. 1. Petr. de Ledesma de matrim. q. 68. a. 3. concl. 1. & 2. & dicit videri probabile Suppl. Gabrielis 4. d. 1. a. & dicit forte ita esse Enríquez lib. 1. de matrim. c. 8. n. 13. fine. Et ex Iurisperitis tenent Abbas, c. Gaudemus, de diuort. n. 10. Gaeta repet. c. Ad limina, 30. q. 1. §. 4. n. 203.

8 Inter Gentiles etiam difficultas est, num fuerit licitum repudium, ipsis legibus eorum permisum. Id enim fuisse licitum, atque ita per illud dissolui matrimonium, supponit Abul. c. 19. Matth. q. 76. ad vlt. ait enim olim dissolutum esse matrim. inter Iudeos & infideles. Quia non erat matrim. ratum. Quod idem affirmat Veracruz 2. p. Spec. a. 13. per totum. At dicendum est nullo modo fuisse licitum, nec potuisse dissoluere matrim. Quod constat. Quia repudium iuri naturæ aduersatur, iuxta quod matrimonium est indissolubile, licet non omnino, qualiter est indissolubile in lege Euangelica, vt probauit lib. 2. disp. 13. n. 7. Quare citra Dei dispensationem dirimi non poterat per repudium. Hanc autem Gentilibus concessam esse, nullibi legitur. Atque ideo hanc partem tenent Sot. 4. d. 33. q. 2. a. 2. CONC. 1.

Post legem autem Euangelicam, nec ipsis Iudeis, nec alijs infidelibus permitti repudium, ac per illud minimè dirimi matrimonium, res est certa. Quia Christus Matth. 19. illud reprobavit, & ad statum legis naturalis, in qua matrim. erat indissolubile, restituit dispensationemque Hebreis concessam reuocauit; dum dixit: *Quoniam Moyses ad duritatem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duixerit, moechatur. Et qui dimissam duxerit, moechatur.* Et Matth. 5. ibi: *Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit uxore suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari, & qui dimissam duxerit, adulterat.* Vbi Gloss. interlinealis sic ait: *Doctrina Christi concordat legi naturali. Quia iam est tempus perfectionis.* Idquæ clarè definitum est, cap. Gaudemus, vers. Qui autem, de diuort. ibi: *Qui autem secundum ritum suum, legitimam repudiavit uxorem.* Cum tale repudium Veritas in Euangelio reprobauerit, numquam ea viuente licite poterit aliam habere. Acque ita viuenter Doctores conueniunt. Quòd si obijcias, cum hoc sit speciale legis Euangelica præceptum: non videtur infideles ad eius obseruantiam constringi, donec baptizentur. Siec nec tenentur ad confessionem, nec ad alia præcepta positiva Euangelij, dempto baptismi præcepto. Solutio est facilis. Id enim verum est de præceptis merè diuinis. At præceptum de indissolubilitate matrimonij est iuris naturæ & diuini, suspensumque in lege Mosaica ex speciali Dei dispensatione. Quam cum Christus irritarit in lege Euangelica, redit matrimonium ad pristinam suam naturam. Quare etiam infideles ad illius dissolubilitatem astringuntur: nisi prout in lege Christi eius dissolutio permititur. Nempe, si alter ad fidem conuertatur, prout explicatum est lib. 7. vbi de impedimento disparitatis cultus. Vel ex dispensatione Pontificia, dummodo post baptismum non sit consummatum, (vt tanquam probabile defendimus l. 2. disp. 17. n. 2.) vel si ante consummationem vterque conuertatur, & alter transeat ad religionem (vt ibi disp. 18. latè explicuimus.)

Hinc infertur Iudeos vel Gentiles nunc repudiantes 10 vxorem, eos esse culpæ mortalis, cum repudium sit contra ius naturæ, quod omnes obligat. Sic Abulens. c. 19. Matth. q. 63. Barbosa ff. solut. marr. rubr. 2. p. n. 10. Existimo autē etiam nunc posse omnes hos culpæ immunes esse, ratione ignorantiae inuincibilis. Quamvis contrarium significet ibi Barbosa, dum ait ante legem Euangelicam, ignorantiam excusasse infideles à culpa repudiij, nunc autem eos esse culpæ. Sed sicut tunc excusabat ignorantia; eo quod indissolubilitas matrimonij non procedit ex principijs per se notis, sed ex illis deducitur per remotas consequencias. Ita & nunc excusare potest. Nec obstat sufficienter iam esse promulgatam legem Euangelicam. Quia adhuc stat dari ignorantiam inuincibilem huius præcepti.

Secundò infertur, infideles ad Christianismum conuersos, si tempore infidelitatis legitimas vxores repudiari cogendos esse ad illas redire, quamvis iam alind iniissent matrimonium: nisi casus accidat, in quo per conuersionem alterius dirimatur matrim. infidelitatis tempore contractum. Ut clarè deciditur c. Gaudemus, vers. Qui autem, de diuort. Et tradunt Sotius 4. d. 33. q. 3. Durandus 4. dist. 39. q. 2. fin. vbi Celaiat q. vn. fin. Astens. sum. 2. p. l. 8. t. 21. a. 2. q. 6. Ioannes de Friburgo summa confessorum, l. 4. t. 10. q. 5. Abulens. c. 19. Matth. q. 63. D. Ant. 3. p. t. 1. c. 6. paulo post principium, punto 3. Sylvest. Matrimonium, 8. q. 10. dicto 7. Rosella verb. Impedimentum, impedimento 9. n. 6. Armilla verb. Matrimonium, n. 39. Monaldus sum. tit. de matrim. vbi de dispari cultu, vers. Item patet ex his. Gaeta repetit. c. Ad limina, 30. q. 1. §. 4. n. 427. Angles florib. de matrim. 1. p. q. 12. de dispari cultus, a. 2. dub. 3. Secunda autem vxor, quam priori repudiata duxerant, non est legitima, nec talis esse potest, nisi soluto prioris vxoris repudiatae matrim. accedit nouus & triusque consensus.

Tertiò

- 12 Tertiò infertur, vix posse Imperatores Christianos à culpa excusari, qui repudium concesserunt: vt constat ex C. Iustiniani, & de repudiis. Duplicem tamen excusationem assert Barboſa alios referens, ff. solut. matrim. 2. p. rubr. à n. 10. usque ad 17. prior est, eos minimè approbasſe, nec permisſe tanquam licita repudia, sed tanquam minus mala, quo grauiora damna praecauerentur. Sicut DD. n. 5. allegati aiunt Moysēm ea Hebrais permisſe. Quāuis enim Princeps teneatur prauas consuetudines abolere, & reus sit culpæ, id omittens, dum commode efficere potest. At secus est, vbi absque maiori damno communis boni id fieri nequit. Vnde recte D. Chrysost. hom. 32. super c. 19. Matt. inquit: Permitimus quod nolentes indulgemus, quia prauam hominum voluntatem ad plenum probibere non possumus. Permititur ergo fieri mala, ne siant priora. Et refertur c. Hac ratione, 31. q. 1. & hanc excusationem approbat, & meritò Barbosa n. 10. & 11. Posterior est, indissolubilitatem matrimonij non ita arcte in primitiva Ecclesia intellecta esse, quin liceret ex legitima cauſa, apud Episcopos prouinciales probata, libellum repudij dare. Atque ita non mirum si Iustinianus errauit. Cauēdum tamen est à doctrina Alciat lib. 6. Parerg. c. 20. inde inferentis, Pontificem posse leges Iustiniani repudia permittentes approbare. Quoniam si matrimonium sit iam cōsummatum, nullo pacto valet Pontifex in eo dispensare (vt probauit lib. 2. disp. 13. n. 11.) si autem sit ratum, quamvis possit in uno vel altero euentu dispensare: at legem generalē de hoc indicere, nullo modo potest, vt ibi probauit disp. 14. n. 4.
- 13 Tandem ad argumenta n. 5. proposita resp. Ad. 1. dic, eam permissionem emanasse propter duritiam cordis Iudeorum, at non fuisse permissionem minoris mali, sed minoris boni. Deus enim conniuens populi illius fragilitati ac cordis obstinationi dispensauit, vt liceret illis repudium. Ad 2. dic, c. gaudemus, intelligi de statu legis Euangelicæ, in quo iam repudium cessauit.

DISPUTATIO I.

Vtrum ob adulterium alterius coniugis dissoluatur matrim. quoad vinculum, ita vt integrum sit innocentia ad alias nuptias transire?

SUMMARIUM.

Refertur error affirmans ratione adulterij dissolui vinculum, n. 1.
Sententia Catholica negans, n. 2.
Soluuntur argumenta. Et enodantur c. Si qua mulier, 31. q. 1. & c. Dixit Dominus, 32. q. 1. c. Concupischi, & c. Vxor, 32. q. 7. n. 3.

DISPUTATIO hæc multum negotij nobis facesseret, nisi præter alios antiquiores, nouissimè eam dispu-tassent aduersus haereticos, & latissimè in suis cōtrouersiis, Bellarmin. l. 1. de matrim. c. 15. & dupli sequenti: & Valen-tia lib. vii. de indissolubilitate matrim. c. 3. & dupli sequenti. Atque ideo breuiter tangam & dissoluam potissima argumen-ta haereticorum. Et quidem ex Catholicis aliqui ex-stituarunt omnino dissolui matrimonij quoad vinculum, eo propter adulterium alterius coniugis separato: atque ita licere aliud matrim. inire, priori coniuge superstite. Atque ita Sixtus Senensis lib. 6. biblioth. refert Origenem tract. 2. in Matth. afferentem quoddam sui temporis Episcopos permisſe alias nuptias vxoribus ob virorum adulteria ab ipsis diuerentibus. Et tenuere Tertullian. lib. 4. aduersus Marcion. Erasmus in annot. ad 1. Cor. 7. Caiet. in illud Matth. 19. Quicunque dimiserit. Catharin. lib. 5. annotationum contra Caietanum, in fine. Ilisque finit error Græcorum, vt refert Guido Carmelita in sua sum. de haetic. Ac in errore eodem versantur haereticī nostri temporis, Anabaptista, Lutherani, & Calunista. Ducūtur primò, quia Christus Matth. 19. ait: Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Et refertur c. Dicit Dominus, 32. q. 1. vbi Christus aperte concedit dimissionem vxoris ratione adulterij. Nec potest intelligi de sola dimissione quoad thorum & habitationem. Quia non esset ad rem Christi responsio. Pha-

risci enim de dimissione quoad vinculum, quam repudium appellabant, interrogauere. Et confirmatur, quia solum damnat Christus ibi criminis mœchiæ, ducentem feminam à viro dimissam, nisi ob fornicationem dimis-sa sit: illa enim exceptio, nisi ob fornicationem, ad utramque partem refertur. Quod probat Durand. 4. d. 35. q. 2. ad 2. reprobans dicentes tantum referri ad priorem partem, scilicet ad dimissionem vxoris. Quia exclusa altera parte, exceptio non habet locum. Ut si dicatur, quicunque dimiserit vxorem excepta fornicationis causa, mœchatur: falsum est. Quia ex sola dimissione illius, non est mœchiæ reus. Ergo dicens dimissam causa fornicationis, minimè mœchatur, sed legitimū erit matrimonium. Secundò confirmatur, quia à repudiij improbatione excipit ibi Dominus causam fornicationis. Atque vide-tur ibi non reprobasse Dominum repudia veteris legis, per quæ soluebatur matrimonium, nisi quando siebant ex aliis causis, quam fornicationis. Sicut ergo in veteri lege vxore repudiata per fornicationem, licebat viro aliam ducere, sic licebit in noua. Secundò probatur ex decreto Zacharia I. Pontif. & refertur c. Concubis, 32. q. 7. ibi: Concubis cum sorore vxoris tua, neutram habeas, & si illa que vxor tua fuerit, conscientia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino cui velit. Et ex D. Ambros. 1. Cor. 7. & re-fertur c. Vxor, 32. q. 7. ibi: Vxor à viro non discedat, nisi causa fornicationis: quod si discesserit, aut maneat innupta, aut recon-cilietur. Ideo non subdit de viro, quod de vxore premisit. Quia viro licet ducere aliam. Et ex Concilio apud Vermerias, & refertur c. Si qua mulier, 31. q. 1. ibi: Si qua mulier in mortem sui mariti consiliata sit cum aliis, & ipse vir se defendendo aliquem illorum occiderit: si probare potest ille vir eam rēam esse consiliō potest (vt nobis videtur) ipsam vxorem dimittere, & si voluerit aliam ducere. Ex quibus locis aperte constat, liceat saltē viro ad alias nuptias migrare, atque ita dissolui matrimonium quoad vinculum. Tertiò, quia matrimonium solum importat ius vnius coniugis inalterum, quoad thorum & habitationem, utrumque autem soluitur altero adultereante. Ergo & matrimonium ipsum. Tandem, quia diuortium nouæ legis successit loco repudiij veteris legis: vt constat ex c. 19. Matth. vbi reprobato antiquo repudio, statuit Christus legem de diuortio. Sicut ergo ob repudium antiquum soluebatur matrimonij vinculum: ita ob diuortium nouum: ea sola constituta differentia, quod illud ex pluribus causis licuerit, cum hoc ex sola fornicationis causa permisum sit.

Veritas autem catholica est, nequaquam dissolui ma-tronij vinculum ob adulterium, atque ita neutri coniugi licere alio superstite ad alias nuptias transire: quod si transeat, matrim. esse irritum. Hanc veritatem statuerunt Innocent. I. Pontifex epist. 3. ad Exuperium Episcopum, c. 6. habetur tom. 1. conciliorum, Canon. 48. Apostolorum. Alex. III. c. Ex parte de sponsal. Concilium Mileuitan. canon. African. c. 69. Foroiulien. e. c. 10. Nannetense, c. 12. Et nouissimè Floren-tium in Armenorum instruct. & Tridentin. sess. 24. de matrim. can. 10. Atque hæc veritas semper in Ecclesia recepta est à sanctis Patribus, vt discurrent per omnia secula, varia Sanctorum testimonia afferens, eruditissimè probat Bellarm. in suis controuersiis, lib. 1. de matrim. cap. 16. Et probatur primò. Quia D. Paulus 1. Cor. 7. eam fuisse veram Christi mentem declarat, sic dicens: Iis autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed dominus, vxorem à viro non disceare. Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Quo in loco, teste D. August. lib. 1. de adulter. coniug. c. 1. 2. 3. & 4. Apostolus non de eadem dimissione loquitur, sed in prioribus illis verbis: Præcipio vxorem à viro non discedere: loquitur de dimissione iniuste facta, nimis, vbi non est causa fornicationis. In posterioribus autem, ibi: Quid si discesserit: loquitur de iusta dimissione ex fornicationis causa permisâ à Christo Matth. 19. alias non daret coniugi optionem, vt post separationem innupta maneret, aut viro suo reconciliaretur: sed cogere ritique iuxta Domini præceptum, quod immediate præmisserat, vt ad virum

virum iniustè dimissum rediret. Si ergo vxor à viro adultero recedens, necessariò debet innupta manere, aur viro reconciliari: non soluitur matrimonij vinculum propter adulterium. Idem ex aliis Scripturæ locis latè probat Bellar. d.c. 16. Deinde probatur rationibus. Prima sit. Quia Christus Matth. 19. nō solum omnes illas causas, ob quas Hebrei vxores dimittebant, ad vnam fornicationis reduxit: sed etiam repudij libellum illis ob cordis duritiam concessum omnino sustulit, vt clarè ex contextu patet. At repudij libellum dare nil aliud erat in veteri lege, quam illa vxore repudiata liberum esse viro aliam ducere. Ergo vir diuertens ab vxore fornicanti non potest aliud matrimonium ea viuente inire: alias repudij libellus non omnino sublatuſ esſet. Secunda, quia si ob diuortium causa adulterij celebratum, solueretur matrimonij vinculum, licetet vtrique coniugi tanquam iam absoluto ad alias nuptias tranſire. Atque ita potior esſet conditio iniquæ vxoris ob adulterium dimissæ, quam iniustæ dimissæ ob morbum diuturnum. Illa enim libera est, vt alij nubat, hæc autem minimè. Insuper adultera ex delicto suo commodum reportaret: pœnaque præstatret immunitatem: contra l. Relegatorum, §. vlt. ff. de interdict. & releg. Tertia, quia alias aperiretur via infinitis repudiis etiam iniustis. Nunc enim cum norint fideles diuortium celebrantes, aut continere aut reconciliari debere, abstinent ab illo. At si ipsis permisum esſet eo celebrato ad aliud matrim. tranſire, facillimo negotio diuertia fierēt, effingerenturq; occasiones diuertendi, ac adulteria admitterentur, vt sic matrimonium cessaret. Qua ratione usus est D. Hieronym. in c. 19. Matth. & textus i. Quanto, de diuort. in fine. Tandem, quia matrimonium semel consummatum inter fideles est omnino indissoluble, propter significationem indissolubilis vniōnis Verbi cum humilitate (vt latè probauimus lib. 2. disp. 13.) non ergo propter adulterium dissolui poterit.

3 Ad argumenta n. 1. proposita resp. Ad 1. desumptum ex c. 19. Matth. relato c. Dixit Dominus, 32. q. 1. dic Christum non loqui de dimissione quoad vinculum, dum eam ob fornicationis causam concedit: sed de dimissione quoad thorum & habitationem. Nec inde infertur minimè satiſactum esse interrogationi Pharisæorum quærentium de dimissione quoad vinculum. Quoniam cùm dimissio quoad vinculum claudat potestatem dimittendi vnam, & ducendi alteram: Christus has duas dimissiones se iungens, priorem concessit, posteriori negata. Prioremque restrinxit ad solā fornicationis causam. Ad priorem confirmationem ex eodem textu desumptam, negandum est antecedens. Vnde ea verba: *Nisi ob fornicationem*: duplīciter explicari possunt. Primo cum D. August. lib. 1. de adulter. coniug. c. 9. vt non accipiantur exceptiū, sed negatiū: ita vt sensus sit: *Quicunque dimiserit vxorē nisi ob fornicationem*, id est, extra causam fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. Ex quo affirmatur quidem adulterium eius, qui vxore dimissa extra causam fornicationis, aliam duxerit: at nil dicitur de ducente aliam priori dimissa extra fornicationis casum. Secundò explicari possunt exceptiū, at tunc exceptio non debet ad vtramque partem referri, sed ad solam priorem, vt sensus sit: *Quicunque dimiserit extra causam fornicationis vxorē*, mœchatur. Et qui dimissam quacunque ex causa, etiam fornicationis, duxerit, mœchatur. Sic explicant D. Thom. 4. d. 35. q. vn. a. 5. ad 4. & ibi D. Bonav. a. vn. q. 4. ad 2. Ricard. a. 3. q. 1. ad 2. & communiter alij scholastici. Nec obstat impugnatio Durandi ibi relata. Quia dimittens vxorē extra casum fornicationis dicitur mœchans. Quia est causa fornicationis, vxori. Ut bene docent D. Aug. lib. contra Adimant. c. 3. & Theophyl. in c. 19. Matth. Quod etiam ipsem Christus explicuit Matth. 5. sic dicens, *Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem*, facit eam mœchari. Vel retenta eadē acceptione exceptiua, dic cum Abul. c. 19. Matt. q. 76. ad 4. in priori part. ad quam solam referenda est exceptio, supplendum esse, peccat: & sic sensum esse:

Qui vxorem præter fornicationis causam dimiserit, peccat: & qui ex quacunq; cauſa dimissam duxerit, mœchatur. Ad 2. confirm. constat ex dictis: non enim exceptit Christus causam fornicationis, quasi ob hanc repudium illæsum & in suo robore relinquens, ceteris causis reprobat. Sed repudio, quo soluitur vinculum, omnino reprobato, approbavit diuortium quoad thorum & habitationem, & hoc ob solam fornicationis causam. Ad 2. argum. desumptum ex variis illis textibus, dic decretum illud Zachariae, intelligi, vt nubat post mortem viri: vel eo viuenti, si erat tantum sponsa de futuro, vt explicat glossa final. eo c. Concubisti. Ad reliqua Concilia respondet Ioan. Fernandez l. 1. Thesauri script. c. 47. n. 2. eam fuisse permissionem ad vitanda maiora mala. Sicut disp. præc. n. 12. hac ratione defendimus leges Imperatorum Christianorum repudia permittencium. Secundò respondet Maldonado in c. 19. Matth. ea concilia esse apocrypha & spuria. Nec mirum, quia etiam Gratian. c. Quod proposuisti 32. q. 7. & Magister 4. d. 35. & Abul. c. 19. Matth. q. 76. ad 1. in fine, dicunt illud testimonium D. Ambrosii, relatum c. Vxor, 32. q. 7. relatu in 2. arg non esse ipsius, sed ab hereticis impositum. Tertiò respondet idem Maldonado, intelligenda esse, vt marito dimittenti vxorē adulterā liceat aliud matrim. contrahere, post mortem vxoris adulteræ. Quod si dicas, quid opus fuisse rem tam apertam omnīq; dubio carentē explicare? Respōdetur id expressum fuisse ad declarandā differentiam inter virum & vxorem adulteram, quæ loco pœnitentiæ iubebatur aliquando etiam marito mortuo à nuptiis abstinere. Ne quis ergo idem de marito intelligeret: explicatū est. Sed hæc solutio quamvis aliis textibus adductis accommodati possit: & est conformis solutioni glossa proxime citata. At c. Si qua mulier, nō patitur hanc declarationem, expresse enim ait, viuenti vxore: quia concedit ipsam vxorē dimittere, & aliam ducere: & subdit, *Vt nobis videtur*, quasi res sit dubia. Vnde priores solutiones satisfaciunt huic textui. Ad 3. dic, matrimonium ultra illā obligationē includere vinculum vtrumq; cōiugem astrigens, ne altero superstite valeat aliud matrim. inire: idq; minimè dissolui per adulterium. Ad vltimum dic cum Abulensi c. 19. Matth. q. 76 ad 5. non omnino successisse loco repudij. Multæ enim sunt differentiae, quas ibi refert.

DISPUTATIO III.

Vtrum ratione adulterij alterius coniugis licetum sit diuortium quoad thorum & habitationem: sintque in hoc vtrique coniuges aquales?

SUMMARIUM.

Referuntur sent. afferens non esse pares coniuges quoad diuortium, n. 1. Adulterium est causa sufficiens diuortij quoad thorum & habitationem, n. 2.

An vxor adulteria possit etiam dimitti quoad curam? Et evadatur cap. Admonere 33. n. 2. n. 3.

An sit hoc de iure naturæ, n. 4.

An fornicatio infidelitatis tempore admissa sit sufficiens causa diuortij, etiamsi fornicans conuertatur ad fidem, n. 5. & ibi, remissus, quid si innocens dederat causam, repudiando.

Vir & vxor sunt pares in causa diuortij celebrandi ob adulterium, n. 6.

An consuetudo obtinuerit, ut vxor nequeat diuortium celebrare, ratione adulterij viri: possitq; præualere aduersus hoc ius naturale & diuinum, n. 7.

An deſideretur monitio, ut vxor possit diuertere à viro adultero, n. 8.

An sit præſinitum tempus, quo transactio nequeat proponi accusatio adulterij ad diuortium celeſtandum, n. 9.

Soluuntur argumenta, n. 10.

C. Ait in illud Matth. 19. *Quicunque dimiserit vxorem, cen-* 1 *set non esse pares cōiuges in iure diuortij celebri-* 2 *di propter adulterium: sed id solis viris permitti ob vxo-* 3 *ris adulterium. Dicitur primo, quia Christus Dominus* Matth. 5. & 19. *legem hanc diuortij explicans, de solis vi-* 4 *ris mentionem fecit. Et eodem pacto illorū tantum me-* 5 *minere c. Significasti, c. Ex literis, & c. Gaudemus, de diuortio.* Nec est similis ratio, ut vxor possit à viro adultero diuertere. Quoniam adulterium vxoris longè grauiorem in iuriam viro infert, propter sobolis incertitudinē, ac virtu-

infra-

- infamiam. Secundo, quia repudium in lege veteri solis viris concedebatur. *Deuteron. 24.* eius autem loco successit diuortium in lege noua, ut constat ex *cap. 5. Matth.* Tertiò potest probari, quia saltem consuetudo iam inualuit, ut id diuortium non cōcedatur vxoribus, ob virtu adulterium. Ut restatur *D. Basil.* in suis canonib. *can. 9. & 21.*
- 2 Prima conclusio sit. Adulterium vxoris est causa sufficiens, ut vir ab ea diuertere possit quoad thorum & habitationem. Constat ex *c. 5. & 19. Matt. & ex c. Significasti, e. gaudemus, c. Ex literis, de diuort.* Et ita conclusio hæc est de fide: & à nemine in controvèrsiam adducitur. Et rationes naturales, quibus innititur, afteram n. 4. vbi tractabitur an hoc sit de iure naturæ.
- 3 Temperant autem aliqui conclusionem, ut quamvis possit maritus vxorem adulteram deserere quoad thorum & habitationem, non tamen possit quoad curam & disciplinam, nisi post peractam ab vxore pœnitentiam septennem. Sic sentiunt *Goffred. & Roffens. c. Admonere 33. q. 2.* prout eos ibi refert *Archid. n. 3.* Ducunturque per illum textum, qui est Steph. V. vbi: *Post septem annos pœnitentia peracta, dimittere eam poteras si voluisses.* Sed iure optimo *Archid. eo num. 3. & ibi Bellamera, n. 2.* referentes Hugo-nem & Laurentium, improbant hanc sententiam, dicuntque etiam quoad curam & disciplinam posse adulteria dimitti. Quia indistinctè ait Christus Dominus lice-re viro ab adultera diuertere, *Matt. 5. & 19.* Nec obstat *c. Admonere.* Quia Stephanus (inquiunt) argumentatur à minori ad maius, hoc modo: Si post septennem pœnitentiam poterat vxor adultera omnino dimitti, à fortiori ante illam. Idem tenet *Imola c. Tua, n. 5. de procur.*
- 4 Sed dubitari potest, num ex natura contractus matrimonij proficiscatur, ut liceat diuortium ratione adulterij: ac proinde illud sit de iure naturæ. Id enim negat *Castro lib. 2. de lege pœn. c. 4. in fine,* afferitque esse de iure diuino positivo. Quoniam diuortium hoc ratione adulterij nunquam ante legem Euangelicam innotuit: nullum enim in veteri testamento inuenitur huius legis vestigium. Sed adulteria pœna fuit lapidari: adultero autem nulla est indicta pœna. At si esset de lege naturæ, fuisset in aliquo veteris testamenti loco declaratum: ut multa alia non æquè necessaria sunt ibi expressa. Sed verius est, oriri ex matrimonij natura diuortium hoc, atque ita esse de iure naturæ. Quod docet *Durad. 4. d. 35. q. 1. a. 1. n. 5. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 1. concl. vn. Victoria sum. de matrim. n. 289. Ledes. 2. p. 4. q. 64. a. 2. paulo post principium, Enriq. I. 11. de matrim. c. 17. n. 1. & 6. Petrus de Ledes. de matrim. q. 62. a. 1. statim in principio. Barth. à Ledes. de matrim. dubio 65. concl. 1. Probaturque, quoniam ex contractus matrimonij natura oritur, ut coniuges mutuam sibi seruare fidem, quoad thorum & habitationem ac reliqua ministeria, teneantur. At ipsu[m]met ius naturæ dictat, ut frangenti fidem fides seruanda non sit. c. Peruenit, el 2. de iure iur. c. Si infidelis, 28. q. 2. l. Si conuenerit, ff. de pro satio: ergo ex vi matrimonij & ex ipso naturæ iure coniux, cui alter adulterans fidem frangit, minimè tenetur illi fidem seruare, sed potest ab ipso diuertere. Deinde, quia contractus promissionem includens non obligat suapte natura rebus notabiliter mutatis, qualiter accedit coniuge altero adulterante. Qua ratione textus c. *Quemadmodum, de iure iur. vtitur ad probandum sponsalia dirimi altero sposo fornicante.* Cum ergo matrimonij contractus claudat sponzionem redditionis debiti ac mutuae habitationis, altero coniuge in adulterium ipso, eximetur innocens ex vi naturæ ipsiusmet contractus ab hac obligatione.*
- 5 Hinc inferitur, ob adulteriū commissum tempore infidelitatis posse celebrari diuortium. Quoniam infideles legi naturali subiiciuntur. Atque ita docet *D. Thom. 4. d. 39. q. vn. in fine totius quest.* exponens literam Magistri. Et concordant omnes Doctores allegandi. Quando vero alter dedit causam nolens cohabitare, vel repudiare, discordū est disp. 5. n. 8. Maior autem difficultas est, quando coniux ille tempore infidelitatis adulteriū, iam baptizatus est, an possit dimitti ratione adulterij illius nondum ab altero coniuge remissi. Quidam enim id negant. Quoniam in baptismo plena remissio criminis fit: ac subinde baptizatus non potest accusari de crimine prius admisso. Sic *glos. c. Quod autem, in fin. 32. q. 1. & multi alijs, teste Archid. ibi n. 4.* Idem *gloss. 32. q. 6. in sum. verb.* Sed ponatur. *Monald. sum. t. de matr.* vbi de dispari cultu, vers. Itē nunquid. *Ioan. de Friburgo sum. confess. 1. 4. t. 10. q. 11. Nauar. sum. c. 16. n. 29. Matienço lib. 5. recop. t. 1. rubr. gl. 1. n. 102.* Sed absque dubio tendū est posse dimitti. Id enim expresse videtur definitum c. *gaudemus, in fin. de diuort.* vbi *glossa fin. reddit optimā rationem.* Quia baptismus remittit peccatum in ordine ad Deū, non tamē ut est viri offensa, cui fracta est fides coniugalis, ac proinde ratione huius offensæ ins habet diuortij. Sicut non obstat baptismo posset resilire innocens à quo cunq; alio cōtraactu, altero fidē minimè seruante. Atque ita tenent ea *glossa final.* & ibi *Innoc. n. 3. Host. n. 16. Ioan. Andr. n. 22. Anton. n. 21. Abb. n. 16. Card. n. 5. oppos. 4. Anchar. n. 19. & 20. Henric. n. 16. Alexand. de Neuib. ibi, §. Qui autem, n. 10. Archid. c. *Quod autem, 32. q. 1. n. 3. & ibi Bellamera n. 3. Turrec. n. 3. Astens. sum. 2. p. 1. 8. t. 21. a. 2. q. 7. Cantera in suis qu. criminalib. quest. tangentibus punit. delitti, c. 4. n. 51. Barth. à Ledes. dub. 56. de matr. concl. 4. Vega 1. to. sum. c. 13. casu 12. & 15.**
- Secunda conclusio. Coniuges sunt pares in diuortio 6 causa adulterij celebrandi: ac proinde sicut vir innocens potest ab adultera vxore diuertere, ita è cōtra vxor innocens à viro adultero. Hæc est contra sententiam *Caiet. n. 1. relatā*, cuius sententia prorsus est falsa ac temeraria. Hanc enim partem definit *Innoc. 1. Epist. 3. ad Exuperium, & refertur c. fin. 31. q. 5. & concil. Mileuitanum, can. 17. & refertur c. Placuit, 32. q. 7. Aug. lib. 1. de ser. Domini in mōte, c. 28. & refertur c. *Idolatria, 28. q. 1. & super Epist. 1. D. Pauli ad Cor. c. 7.* & refertur c. *Apostolus, 32. q. 7. D. Hieron. Epist. ad Oceanum, & refertur c. *Præcepit. 32. q. 5. D. Ambros. 1. ad Corinth. 7.* & refertur c. *Vxor q. 7. D. Chrysost. cuius dictum refertur c. Si quis vxorem, el 1. in fin. 32. q. 1.* Et constat ex illo loco *1. Corinth. 7. His qui matrimonio iuncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Qui locus in posteriori illa parte: *Quod si discesserit, de iusta dimissione per fornicationem vihi est necessario intelligendus.* Ut probauit *disp. præced. n. 2.* Ergo licitum est, vxori diuerte-re ob vi adulterium. Cum D. Paulus ibi non cogat vxorem ita diuertentem ad redeundum, sed optionem illi concedat aut redeundi aut continendi: & ratio huius concl. est, ut colligitur ex *D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 4.* quia pœnae legales non ita strictim ponderant quantitatem culparum ob quas imponuntur, sed satis est si in utroque delicto reperiatur causa sufficiens pœnae infligenda. Ut omnia homicidia capitii pœna plebentur, inter quæ, aliqua esse grauiora nemo dubitat. Cùm ergo fidei fratrio, quæ est ratio diuortij, reperiatur in adulterio tam viri quam vxoris, ob utrumq; concessum est diuortium: licet hoc maiore matrimonio iniuriā irroget. Atq; ideo hæc sent. tanquam certissimā tenuit, ex *Theologis, Magist. 4. d. 35. vbi Alb. Magnus a. 14. & 19. D. Thom. q. vn. a. 4. D. Bonau. q. 3. Durand. q. 1. a. 1. n. 6. Ricard. a. 1. q. 4. Palud. q. 1. a. 5. n. 3. Suppl. Gabr. q. vn. a. 2. Vincent. 2. to. in speculo doctrin. 1. 10. c. 41. Caiet. sibi contrarius, in opusc. to. 1. tract. 29. de redit. debiti inter coniuges altero adulteranti, q. vn. D. Ant. 3. p. t. 1. c. 21. §. 5. initio. Abul. c. 19. Matt. q. 73. Cast. I. 2. de lege pœnali, c. 4. fin. Petr. de Soto lect. 12. de matrim. ad fin. *Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 4. concl. 1. Ouandus 4. d. 35. q. vn. propos. 1. vbi Celaia q. 1. init. Palacios 4. d. 27. disp. 3. f. 598. Ledes. 2. p. 4. q. 64. a. 2. paulo post princ. Viger. lib. instit. c. 19. §. 7. vers. 9. impedit. 10. Veracruz 3. p. Spec. a. 3. concl. 1. Nidersum. præcept. 6. c. 4. Pedraza sum. prec. 6. §. 18. Bellarm. l. 1. de matr. c. 14. §. Sunt autē Enriq. lib. II. de matrim. 6. 16. n. 3. Man. 1. to. sum. 2. edit. c. 2. 40. n. 2. Barth. à Ledes. dub. 68. de matrim. concl. 1. Petr. de Ledes. de matrim. q. 62. a. 4. Angles florib. 1. p. de matrim. q. 9. de diuort. 4. 1. diffic. 3. Graffis 2. p. decif. l. 1. c. 12. n. 55. Philiar. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. lib. 2. c. 17. §. Sed dubium est. Vega 1. tom. sum. c. 13. casu 2. Cañedo sum. sacrament.****

ment. c. 7. de matrim. n. 55. Et ex iurisperitis docet idem glossa c. 2. verb. Vincat. 32. q. 1. & c. Si quis vxorem, et i. verb. Non ad impunitia, 32. q. 1. Archid. c. Omnes causationes, n. 2. 32. q. 7. Host. c. Intelleximus, n. 3. de adulterio. Abb. c. fin. n. eod. 3. t. & c. Tu. a. de procur. in fin. Card. c. 2. in fin. de diuortio. Henric. c. Gaudemus, n. 10. eo. tit. & ibi Alex. de Neu. §. Quia vero, n. 9. Propos. c. Ex parte, nu. 4. de sponsis. Alb. in suo dictio. lit. D. verb. Diuortio. col. 2. vers. An vir & vxor. Socin. conf. 32. vol. 2. Decius regula. Sacerdoti in contract. 157. n. 6. ff. de reg. iuris. Asten. sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 3. q. 2. Parisius cōf. 54. n. 42. vol. 4. Barbarus cōf. 64. n. 11. & 12. vol. 1. Rosella verb. Diuortio. n. 9. vbi Sylla. statim in princ. & Matrimonio. 9. q. 6. & 9. Tabiena Matrimonio. 4. q. 7. n. 8. Armil. verb. Diuortio. n. 1. & verb. Matrimonio, fine. Turrec. c. Apostolus. a. 3. n. 32. q. 7. Roland. conf. 50. n. 5. & 6. vol. 1. Castillo l. 80. Tauri, Lex 13. ad fin. tit. 9. p. 4. & Lex 1. fin. t. 17. p. 7. vbi Greg. Lop. verb. Nin de honra. Montal. l. 2. paulo post principium, t. 10. p. 4. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 8. Perez l. 8. ordin. t. 2. l. 15. ad fin. Gaeta repet. c. Ad limina. 30. q. 1. §. 4. n. 205. Villalobos in commun. opin. lit. M. verb. Maritus, nu. 6. Brunel. de sponsal. concl. 30. declarat. 8. nu. 12. Sebastianus Monticulus de patria potest. verb. Matrimonium, n. 7. 4. habetur to. 8. tract. p. 2. Rojas singular. 214. fin. Olanus in concord. verb. Maritus, n. 2. 4. Bursatus cōf. 218. n. 8. vol. 2. Cantera in suis q. criminal. q. t. agentibus punitione delicti, c. 4. n. 38. Barbosa rubr. ff. solut. matr. 2. p. n. 3. Brunnor. in suo cōpend. lit. A. verb. Adulterio. vers. Adulterio arguitur.

Hinc inferritur, minimè obtinuisse consuetudinē, vt vxor nequeat virū adulterum dimittere. Quod docet Couar. n. præc. allegatus. Et cōstat ex tot Doctoribus antiquis & Neoteris ibi citatis, qui absolute diuortio in hoc euentu approbat, nec oppositæ cōsuetudinis meminere. Vnde D. Basilius, n. 1. alleg. dicens cōsuetudine obtentū esse contrarium, est intelligendus, vt velit rarissimè feminas hoc diuortio intentare ob viro adulteria. Qui non vsus ius intentandi minimè aufert: eo vel maximè quod hoc est ius naturale & diuinum (vt probauimus nu. 4.) quod est immutabile, nullaque consuetudine vinci potest, c. 1. d. 5. & inst. de iure natur. §. Sed naturalia.

Nec desideratur monitio, nempe, vt vir prius moneatur vt abstineat ab adulterio, sed ante omnem monitionem, eo ipso quod adulterij reus est, potest vxor ad diuortio procedere. Et auth. Ut liceat matri & autie, §. Quia verò plurimas. vers. Si quis in sua domo. collat. 8. decidens non posse vxorem mittere repudium viro adultero, nisi prius eum moneat, vt à prædicto delicto desistat, & ibi notat glossa. ver. Non abstinerit: non habet locum quoad diuortio. Nam attento iure naturali & canonico sunt coniuges in hoc pares. Ut probauimus n. 6. Quāvis predicta auth. discrimen id constituerit ad repudium, vt vir nulla monitione indigeat, quo vxorem adulteram repudiet, secus verò de vxore. Sic barbos. aliis relatis. l. 2. p. 1. in princ. n. 9. 8. ff. solut. matrim.

Tandem id obseruandum est. Quamvis accusandi ius de adulterio, quod pœnam criminalē & ciuilē, præscribatur quinquennio, l. Adulter. 5. C. ad 1. de adulterio. l. 4. t. 17. part. 7. quoad diuorium tamen petendum numquam præscribitur, sed integrum est quantocumq; tempore transacto illud petere. Constat ex cap. Admonere 33. q. 2. quod est Steph. 5. vbi post septennium pœnitentia vxoris adulteræ conceditur viro libera diuertendi libertas. Et ita obseruat ibi Glossa. verb. Pœnitentia, reprobarque aliquos dicentes viginti annorum spatio præscribi. Quā Glossam sequuntur Annas, c. Maritis, de adult. fine. Palud. 4. d. 35. q. 1. a. 5. concl. 1. nu. 33. Admon de antiqu. temporum, p. 4. sect. materia ista singularitatu testium, n. 88. Prosp. Farinacius præc. criminali 1. p. q. 10. n. 20.

Ad arg. n. 1. proposita resp. Ad 1. dic. id non expressisse Christum de feminis, quia frequentius est vt viri petant diuortio. Sicut text. c. 2. de confes. in 6. decidit reū recusantē positionibus respondere, habeti tamquam confitentem & glossa ibi verb. Reus, dicit idem dicendum esse de actore: eo quod æqua sit vtriusq; conditio: nō tamen expressum esse. Quia frequentius id reo contingit. Ad 2. dic. nō in omnibus successisse loco repudij antiqui (vt probauimus disput. præc. in fine.) Atq; vna ex differentiis hæc est. Repudium enim solis viris cōcedebatur: diuortio autē vtrique cōiu-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

gi. Cuius rationem tradit D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 4. ad 1. Quia repudiū permittebatur ad vitandum homicidium coniugis adulteri: & quia periculum hoc non inueniebatur, nisi in solis viris, ideo illis solis permisum erat. At diuortio conceditur ratione fidei coniugalis fractæ, quæ èquè innenit alteratio coniuge fornicanti. Atque ideo utique æquè conceditur diuortio. Ad 3. constat ex dictis n. 7.

D I S P V T A T I O IV.

An fornicandi voluntas: quævis fornicatio contraria naturam siue cum propria vxore, siue cum alia femina, aut masculo, aut bestia, aut femina cum femina admissa, aut mollices: penetratio vasis absque seminatione, vel seminatio intra vas absque penetratione, oscula, amplexus, iustum præbeant diuortio causam?

S U M M A R I U M.

Non satis est voluntas sola fornicandi, n. 1. Refertur opinio affirmans non satis esse sodomitiam, n. 2. Satis est sodomia, n. 3. & ibi an plus ledat matrimonium copula sodomitica, quam naturalis: & an lex penalitatem extendenda? An etiam sodomia passiva, siue viri siue uxoris, præbeat iustum diuortio causam, n. 4. Quid, si uxor abutatur alia femina a sodomitice, n. 5. Quid, si vir tentet sodomitice cognoscere uxorem, n. 6. Quid, si polluat ipsam extra vas, n. 7. Quid, si ipsam sodomitice cognoscat, n. 8. Quid de pollutione extraordinaria cum tertia persona, n. 9. vel i. utra or aut aure. Quid de peccato mollicie, n. 10.

Quid de amplexibus & osculis? Refertur opinio affirmans satis esse ad diuortium, & ut uxor date priuetur, n. 11. Non sufficiunt. Et soluuntur argumenta contraria, n. 12. Statutum puniens in termino, an puniat in via: Et an prohibito consequenti censetur prohibitum antecedens quoad pœnam? Et hac non est imponenda, nisi in casibus iure expressis, eodem n. 12. Quid si in copula sodomitica vel naturali adsit penetratio vasis absque seminatione: vel seminatio intra vas absque penetratione, n. 13. Quid de bestialitate, n. 14. & ibi, quid de coitu cum femina aut bestia mortuis. Quid si vir semen existens in balneo effundat, & matrix femine attrahat, eod. n. 14. Soluuntur argumenta, n. 15.

In hac disp. id apud vniuersos auctores constitutissimum est, nō sufficere ad diuortium, solam fornicandi voluntatem. Quia quamvis quoad culpā æquetur fornicationi ipsi, c. 5. Matth. & refertur c. Qui ruderit 32. q. 5. at non infert matrimonio damnum, nec fidē eius violat, caroque coniugis non diuiditur, dum intra desiderij terminos sistit, opere minimè perpetrato. Atque ita docet Abul. c. 5. Matth. q. 233. & c. 19. q. 69. Asten. sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 2. q. 9. Ioan. de Friburgo sum. confess. l. 4. t. 22. q. 5. Monaldus summa, vbi de diuortio, tit. Propter quid fiat diuortium in matrimonio, vers. Item extenditur. D. Ant. 3. p. t. 1. c. 21. §. 2. Sylla. verb. Diuortium, qu. 7. Tabiena Matrimonium 4. q. 1. n. 3. Sotus 4. d. 36. q. vnica, art. 1. vers. Vtrum vero. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 214. Veracruz 3. p. Speculi, a. 1. ad fin. Palacios 4. d. 27. disp. 3. col. 23. vers. Sed quid si alter. fol. 603. Nec refert, si voluntas illa verbis aut aliis signis externis manifestetur, (vt bene docet Abulens. ead. q. 233.) Quia adhuc militant rationes dictæ.

Verū de peccato sodomiæ, & aliis cōtra naturā, nū sufficiēt causa diuortio præbeant, non modica est difficultas. Et quidē sodomiā nō sufficere ad diuortio, opinatur aliqui. Ducuntur 1. quia ob solā adulterii causam permisit Christus diuortio, Matth. 5. & 19. sodomia autē coniugati vel cōiugatæ nō est propriè adulterii. Et in pœnis benignior est interpretatio accipiēda, reg. In pœnis, de reg. iuris, in 6. Secundò, quia cōiuges sola legitima mēbra, & eorum vsum necessarium ad generationē, videntur murua fide sibi ipsis obligare: ac proinde sodomitici vsum saltē patiendo, cum non obstat vsum naturali necessario ad generationem, non videtur contra hanc fidē. Non ergo est legitima diuortio causa. Tertiò, quia ex copula sodomitica non consurgit affinitas, c. Extraordinaria 35. q. 3. Atque

EEEc

ideo

ideo hanc sententiam tueruntur Gl.c. Omnes causationes, verb. Sodomita 32.q.1. (licet non ita clare, quin ad vitramq; partē possit allegari: at communiter DD. pro hac sent. illam allegant,) Innoc. c.1.de adul. n.1. & dicit esse communem sent. florianus c. Maritis, eo. t. & tenent Lud. Rom. rub. ff. solut. matr. n.20. Card. d.c. Maritus, in fin. Aluarus relag. de planctu Eccl. l.2. a.2.col.5.vers. Sed & secundum canones, in fin. Abul.c.5. Matth. q. 233. Bertachin. in suo repert. lit. S. verb. Sodomita, vers.2. Palac. 4. d.27. disp. 3. col.25. vers. Verum etiam, f.604. & d.35. disp. vn. col. 5. & seq. vers. Vocant in dubium, Gandinus de maleficis, t. De multis questionib. dependentibus à statutis, n.25.

At tenendum est sodomitam sufficere ad diuortium.
 3 Hæc sent. solet probari ex c. Meretrices 32. q.4. quod est D. August. q.37. ad c.23. Deuter. ibi: Nomine mœchia omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus v̄sus, prohibitus debeat intelligi. Sed hoc testimonium nil probat. Quia solum docet D. Aug. nomine fornicationis prohibitæ in 6. Decalogi præcepto, comprehendi omnem non legitimū membrorum genitalium v̄sum. Quod nullus dubitat. Non autem nomine fornicationis, quæ sufficiens est diuortij causa, docet includi: alias clauderetur etiam mollices: cum sit nō legitimus mēbri v̄sus. Cuius contrariū dicemus n.10. Secūdō solet probari testimonio D. Hier. epist. ad Amandum, & refertur c. Omnes causationes 32.q.7. ibi: Quādiu viuit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitijs omnibus cooperitus, & ab vxore propter hæc scelerā derelictus. Vbi æquiparat virum esse adulterum & sodomitam: supponitque ob hæc virtia posse dimitti. Sed nec hoc testimonium id probat. Quia similiter addit, flagitijs omnibus cooperitus. Cum ramen ob omnia alia flagitia dimitti non posse certum sit. Insuper, quia D. Hier. non afferit licet ob id diuertere vxorem à viro. Sed id tantum intendit, siue licet siue illicitè diuenterit, non posse eā alij nubere, priori viro superstite. 3. solet probari. Quia sodomia est grauius delictū adulterio, c. Adulterij, & c. V̄sus 32.q.7. Si ergo ob adulterium permittitur diuortium: idem à fortiori dicendum erit de sodomia. Nam legem pœnalem ex rationis identitate, nedum maioritate, extendi, ex multis DD. probanimus l. 3. disp. 42. nu.4. Sed hæc quoq; ratio in multis claudicat. Primo, quia etiā mollices peior est adulterio. Ut de omnibus peccatis contra naturā testatur D. Th. 2.2. q.154. a.12. inter quæ cōpuratur mollices, vt docet ibi a.11. Cū tamē nō sufficiat ad diuortiū, vt probauimus n.10. Secūdō, quia esse grauius peccatum in se, nil confert ad diuortium. Cū odium Dei ac blasphemia longè grauiora sint adulterio, & ad diuortium non sufficiant. Sed attendendum est, nū magis repugnet fidei matrimonij, illudq; grauius offendat. At sodomia in hoc sensu leuior est adulterio. Minus enim laedit matrimonij per v̄sum sodomiticum, quam per naturalem: vt reētē animaduerit Caiet. 2.2. q.154. a.12. dub. 1. ad fin. Quod inde probat: quia per sodomiā vxoris, sola persona quæ est in mariti dominio polluitur: per concubitu autem naturalem, persona & vas, quæ mariti sunt, polluuntur: redditurq; ex hoc concubitu incerta proles, non autem ex priori. Quod si sodomia viri sit, non plus laedit matrimonij, quam concubitus naturalis. Quia v̄trobīq; prodigitur semen vxori debitum: imò minus, quia ex concubitu sodomítico non cōcipitur proles ex aliena femina, sicut ex concubitu naturali. Quod grauissimè vxorem offendit, ac filios ex matrimonij habitos. Quo circa subdit Caiet. ibi. concubitu sodomiticum cum aliena vxore, nō esse propriè adulterium, nec eius pœnis subiacere. Tandem, quia non est certum, legem pœnalem extendendā esse quoad pœnā in ea contentam, ad casum non expressum, etiā in illo eadem inueniatur ratio: imò oppolitum est verius. Idq; docent Ant. c. fin. n.5. de consuet. Castro l.1. de lege pœn. t.7. docum. 3. pulchramq; reddit rationem: cur argum. à simili vel ab identitate rationis non valeat in lege pœnali: cum tamen in alijs legibus valeat. Quia aliæ leges adeò pendent ex ratione, vt ratio legis dicatur eius mens & anima. Et hinc evenire necesse est, vt v̄bicunque illa eadem inueniatur ratio, locum habeat eadem lex. Atlex

pœnalis quoad pœnam non omnino pendet à ratione, sed etiam ex legislatoris talem pœnam indicentis voluntate. Quamuis enim recta ratio criminā punire dicit, nō tamen cogit ad hanc vel illam pœnam statuendam: sed hoc ex sola legislatoris voluntate pendet, quæ et si aliquā perat congruentem rationem, non tamen ea necessariō cogit ad portas illam, quam aliam pœnam statuendam. Ex quo fit in pœnis argumentum à simili non valere. Ut bene docnit gloss. regula, In pœnis 49. verb. In pœnis, de reguli iuriis, in 6. Et hoc est quod dixit Molina tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 176. §. Quarto & euertit, fol. 1052. pœnas tantum comprehendere delicta, ob quæ statutæ sunt, non autem alia quamvis grauiora, aut æquè grauiia. Hinc etiam bene dixit Suarez 3. p. q. 67. a. 8. in comment. §. Maius vero dubium est in impedimentis & prohibitionibus, quæ ex irrependent, nec congruentias nec argumenta à simili esse efficacia. Non ergo ex identitate rationis, si ea esset, concluditur ob sodomiā dari diuortium. Ratio ergo legitima est, quam breuiter tetigit Sotus 4.d.36.q.vn. ar.1. vers. Vtrum vero, & clarus expressit in eadem qu. a.4. in immediate ante 2. conclus. Quia cum matrimonium eò tendat, vt efficiantur coniuges vna caro, Genes. 2. Et erunt duo in carne vna; violat perfectè & consummatè fidem matrimonij, carnem suam in alium vel in aliam diuidens, indeque oritur ius diuortij. Violanti enim perfectè fidem matrimonij diuidendo carnem suam, alter non tenetur seruare fidem, cohabitans ac debitum ei reddens. Cum autem diuisio hæc carnis perfectè reperiatur in omni concubitu, siue naturali siue sodomiticō, hinc est vt vterque sufficientem diuortio causam p̄beat. Quare Christus Matth. 5. & 19. declarans diuortium licere ratione fornicationis, nomine fornicationis omnem illum concubitum, per quem caro coniugis diuiditur in alium, inclusit. Quam rationem non obscurè significavit D. Hieronym. in cap. 19. Matth. explicans quomodo liquefactione fornicationis vxorem dimittere. & refertur c. Dixit Dominus 32.q.1. ibi: Cum illa vnam carnem in aliam diuiserit, & se fornicatione à marito separauerit, non debet teneri. Addit etiam legem diuortij nō esse verè pœnalem, sed ex ipsam contractus matrimonialis natura ori: vt disp. præcedenti num. 4. probauit, ac proinde non mirum est, si nomine fornicationis claudatur omnis ille concubitus, in quo inuenitur perfecta diuortij ratio, quamvis propriè adulterium non sit. Atque ideo hanc sent. tueruntur ex Theologis D. Th. 4.d.35.q.vn.a.1.ad 4. vbi D. Bonau. qu.1. ad fin. Durand. q.1.a.1. nu.6. Ricard. a.1.q.1.ad 2. Palud. q.1.a.1. concl. 5. n.8. Suppl. Gabr. q. vn. 4.2. post 2. concl. Vincent. 2. to. Spec. doctrinali, lib. 10. c. 41. D. Antonin. 3. p. t. 2. ca. 21. §. 5. Abul. fibi contrarius c.19. Matth. q.65. ad 3. & qu. 66. 68. 70. in fin. Castro l.2. de lege pœn. ca. 4. paulo ante §. Vi igitur, Sotus 4.d.36. q. vn. a.1. vers. Vtrum vero, pet. de Soto lect. 12. de matrimon. col. penult. vers. Tertium est, Ledesma 2. p. q. 64. ar. 2. col. penult. vers. Est tamen notandum, Viguer. l. inst. cap. 16. §. 7. vers. 9. impedim. 10. vers. Ex premis patet, Celaia 4.d.35. qu. 1. arg. 5. vbi Ouandus disp. vn. propos. 1. fin. Veracruz. 3.p. Specula. 1. concl. 2. Enrig. lib. 11. de matrimon. c. 8. nu. 13. Angles floribus 1.p. de matrimon. q. 9. de diuortio. a. 1. diffic. 1. Grassis 1.p. decis. lib. 2. c. 84. n. 15. Emman. Sa sum. verb. Diuortium, vers. Primo, Petrus de Ledesma de matrimon. q. 62. art. 1. dub. 4. Bart. à Ledesma dub. 65. de matrimon. conclus. 2. Lud. Lopez 2. p. instruct. de matrimon. c. 54. vbi de diuortio quo ad habitationem, paulo post princip. vers. Quintus casus, Vega 1. tom. sum. ca. 89. casu 4. Maldonado c. 5. Matth. num. 52. Francis. Marcus decisione 529. num. 7. in p. 2. Vela in suo tract. de pœnis delictor. c. 33. §. Ex predictis namque primo. Et ex iurisperitis, Calder. c. Maritis, de adult. vbi Ant. n. 3. Abbas nu. 3. Ananias num. 3. & videntur ibi tenere Ioan. Andr. num. 2. & Anchā fin. licet non satis explicit cui potius sententiae adhærent. Sed clare tenet idem Ioan. And. c. Discretum, nu. 5. de eo qui cognouit consang. & ibi propos. num. 4. notab. 8. fin. vbi dicunt nomine fornicationis intellexisse Christum omnem concubitum illicitum, Henric. c. Si vir, n. 5. de adult. Hugo & Laurent. c. Omnes causationes 32. qu. 7. & ibi Archid. num. 2. Bellamer. num. 1. fin. Turreg. nu. 1. Alberic. in suo dictio. lit. D. verb. Diuortium, col. 3. vers.

3. vers. *Vtrum propter aliud virium, & lit. M. verb. Matrim. 8. paulo post princ. & ibi Ioan. Baptis. in addit. Ioan de Friburg sum. confess. l. 4. q. t. 22. q. 2. Astenf. sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 3. q. 6. Monal. summa, vbi de diuort. t. propter quid fiat diuortium in matrim. vers. Item extenditur. Rosel. Matrim. 7. n. 1. & verb. Impedim. imped. 9. n. 10. Sylu. verb. Diuortium, q. 7. Angel. Matrim. 4. initio, Tabiena Matrim. 4. q. 2. n. 3. Raimundus de Petraforti, quem refert & sequitur Barbatius conf. 6. 4. n. 8. vol. 1. Chassan. in consuetud. burgund. rubr. 7. §. 3. n. 6. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 6. Francis Marc. decif. 739. n. 4. in 2. part. Anton. Cucus lib. 5. instit. maior. t. 12 fin. Iulius Clarus lib. 5. recept. §. Sodom. vers. penult. Menoch. de arbitr. l. 2. centur. 3. casu 286. n. 15. Ant. Gabr. to. 2. commun. opin. in mea edit. lib. 17. verb. Sodomia crimen, f. 306. col. 2. Gaeta repet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 206. Bursatus conf. 218. n. 10. vol. 2. Cantera quest. criminal. in q. tangentibus punitionem delicti, c. 4. n. 68. Conradu. in sua pract. prout refert & sequitur, Salzedo addit. ad pract. Bernardi Diaz cap. 86. §. Et propter hoc scelus, Barbosa rubr. ff. soluto matrim. 2. p. n. 30. & dicit esse communem opinionem Lambertinus de iure patronatus, l. 2. p. 1. q. 9. a. 18. fin.*

4. Aliqui (prout refert Verac. n. præc. allegatus) tēperant hanc sententiam, vt intelligatur, quando sodomia est actua, vt si vir sodomiticē feminam aut matrem cognoscat; securi si vir aut vxor copulam sodomiticam patientur. Quia patientis non emittit semen, nec vas alteri coniugi debitum tradit, nec generationis membro abutitur. Ceterum tenendum est utroque modo sodomiam admisam præbere iustam diuortio causam. Quia caro coniugis patientis perfecte diuiditur in aliam agentis, siveque fides matrimonij violatur. Quod esse diuortij fundamentum n. præced. probauimus. Atq; ita docent Abul. c. 19. Matt. q. 68. Veracr. ibid. Atque esse causam diuortij sodomiam viri vel feminæ, quæ communiter patitur, docent Rosell. Matrim. 7. n. 1. Astenf. Vincent. D. Antonin. Barbatius, Monal. Angles, Vega, n. præc. allegati. Et videtur ceteri ibi allegati sentire. Cum indistinctè sodomiam esse causam diuortij doceant. Præter Maldonado, qui de sodomia sola vxoris loquitur.

5. Imò idem dicendum est de sodomia inter duas feminas commissa. Quam esse veram sodomiam testatur D. Th. 2. 2. q. 154. a. 11. & puniri pœna ordinaria, quando instrumento aliquo medio ligneo, aut ferreo, aut ex quacunq; alia materia, confecto, committitur, docet Ant. Gom. l. 80. Taur. n. 34. Atq; ita eam esse sufficientem diuortij causam assertunt Monal. & Ioan. de Friburg. n. 3. allegati. Quod tunc verū esse credo, quando medio aliquo instrumento, vel absq; illo, semē immitteretur in vas naturale aut præposterum feminæ. Quod fieri posse affert ex Auctenna, Ant. Gom. ibid. Tunc enim caro feminæ patientis in carnem agentis diuiditur, ac si sodomiticam copulam habitā à masculo pateteretur. Secus tamen esset, vbi semen aut nō expelleretur, aut extra vas decideret. Quia tunc cessat carnis diuisio. Ut etiam dicemus n. 13. de sodomia à viro exercita.

6. Alij etiam hoc extendunt, vt sit iusta diuortij causa, quādo vir propriam vxorem tentaret sodomiticē cognoscere. Quod probari videtur ex D. Ambros. in illud 1. Corint. 7. Aut viro suo reconciliari. Vbi sic ait, Si apostata est vir, aut vsum querat vxoris inuertere, nec alij potest nubere mulier, nec reuerti ad illum. Atque ita docent Innoc. c. 1. n. 1. de adult. Deciu. l. 1. n. 8. C. de secund. nupt. Barbat. conf. 6. 4. n. 7. vol. 1. Sebastian. Monticulus de patria potestate, verb. Matrim. n. 77. Menoch. de arbitrijs. lib. 2. centuria 3. casu 286. n. 14. Petrus de Soto Couar. Ant. Cucus, Ant. Gabriel. Salzedo, Vela, Barbosa n. 3. allegati. Hoc tamen intelligendum est, nisi vir corrigi velit: vt bene Enriquez l. 11. de matrim. c. 17. n. 7. & quamvis corrigi nolit, adhuc non est causa perpetui diuortij, sed ad tempus, vt nu. seq. probabo.

7. Præterea alijs placer hoc extendendum, vt sit iusta diuortij causa, si vir propriam vxorem minimè consentientem extra pudoris claustra polluat. Sic docent Alberic. referens Laurentium in suo dictior. lit. M. verb. Matrimonium 8. §. 1. in fin. Abulensis cap. 19. Matth. q. 65. in fine totius quest. D. Antonin. Veracruz, Emman. Sa citati num. 3. Barth. à Ledesma de Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

matrim. dub. 65. conclus. 2. & clare etiam docent Palud. & Peterus de Soto eodem num. 3. relati, dicunt enim omne peccatum contra naturam esse causam iustam diuortij. Atilla pollutio est peccatum contra naturam. Idemque colligitur ex D. Th. Castro, Viguier. Celata relatis eod. n. 3. indistinctè enim id affirmant de peccato contra naturam. Ceterum verius est, id non esse causam perpetui diuortij. Cuius rationem reddunt Rosella, Sylvest. Gaeta, quia vir non diuidit carnem suam in plures, sed in propriam vxorem. Quod esse rationem ac fundamentum diuortij probauimus n. 3. Atque ita sentiunt Rosel. Matrimonium 7. n. 2. Sylvest. verb. Diuortium, q. 7. Tabiena Matrimonium 4. q. 2. n. 3. Gaeta repet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 212. Palacios 4. d. 35. disp. vn. col. 8. vers. Porro autem dubitatio vulgaris est, Galdin. n. 2. relatus. Suppl. Gabr. 4. d. 35. q. vn. art. 2. conclus. 8. Dixi autem non esse causam diuortij perpetui. Quia si vir desistere nollet, posset vxor ratione periculi animæ propriæ, ne trahatur ad coniugandum in illo scelere, diuerttere. Sic Rosella, Sylvest. Tabiena, Gaeta, Suppl. Gabr. ibid. Quod bene addit, id diuortiū non esse perpetuum, sed tantum ad tempus, dum vir non resipiscit. Quod etiam n. seq. ex alijs probauimus in casu fortiori. Et ratio est, quia non qualitas criminis est causa iusta diuertendi, sed inductio ad peccandum. Quare tantum durabit diuortium, donec inductio illa cesset. Sicut de viro inducenti vxorem ad alia crimina dicemas hoc eodem lib. disp. 17. n. 14.

Ex dictis infertur 1. quid dicendum sit de viro committente sodomiam completam cum uxore inuita. Nam esse causam iustam diuortij testantur D. Antonin. 3. p. t. 1. ca. 20. §. 3. Monal. n. 3. alleg. Astenf. sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 3. q. 7. Vela n. n. 3. relatus, Ioan. de Friburg. sum. confess. lib. 4. t. 22. q. 3. Et concordant dicentes id, de omni peccato contra naturam, quos n. præced. reruli. Verum dicendum est, non esse iustam diuortij perpetui causam, nisi ad tempus, dum vir desistere a scelere illo renuit. Iuxta n. præced. dicta. Idque docent Tabiena Matrimonium 4. q. 2. num. 3. Palacios 4. d. 35. disp. vn. col. 5. & seq. vers. Vocant in dubium. Et colligitur ex ratione tradita per Rosel. Sylvestrum, Gaetam, n. præced. allegata. Quoniam vir non diuidit in hac copula carnem suam in alium.

Secundò infertur. Quid dicendum sit de pollutione extraordianaria habita cum tercia alia persona. Eam enim satis esse ad diuortium testantur Laurentius, c. Omnes causationes 32. qu. 7. Alber. in dictio. lit. M. verb. Matrim. 8. §. 1. in fin. Henric. c. Si vir in fine de adult. Abulensis c. 19. Matth. q. 70. in fin. Palud. Rosella, Angles, Sylvest. D. Antonin. Tabiena, Emman. Sa, n. 3. allegati. Gaeta repet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 211. Idemq; dicent id assertentes quādo pollutio est habita, cum propria uxore: & de omni peccato contra naturam. Quos reruli n. 7. Et ducuntur, quia est grauius peccatum, quam adulterium. Item quia leditur matrimonium: cum prodigatur semen viri debitum vxori. Sed dicendum est, non satis esse ad diuortium. Quia non integrè & consummata leditur matrimonium: cum non diuidatur caro viri in aliam per concubitum. Quādiuotio est diuortij radix. Ut n. 3. probauit: vbi etiam dixi nil conferre ad diuortium, eam extraordianiam pollutionem esse grauiorem. Atque ita docent Gl. d. c. Omnes causationes, verb. Sodom. Alberi. in suo dictio. lit. D. verb. Diuor. col. 3. vers. *Vtrum propter aliud vitium, & lit. M. verb. Matrim. 8. colum. 2. vers. Quid si aliquis, vbi & refert Guillel. & Hugonem, Lüd. Roma, rub. ff. solut. matrim. n. 7. 4. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 1. vers. *Vtrum vero, Suppl. Gabr. licet dubitans in hoc magis inclinet, 4. d. 35. q. vn. art. 2. post 2. concl. Monal. sum. vbi de diuort. t. Propter quid fiat diuortium in matr. vers. Itē extenditur, Astenf. sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 3. q. 8. Ioan. de Friburg. sum. confess. l. 4. t. 22. q. 4. Abul. c. 5. Matth. q. 133. Naudr. l. 4. conf. t. de diaort. in vtriaque edit. conf. 2. fin. Ledesm. 2. p. 4. q. 64. a. 2. col. penult. vers. Est tamen notandum, Enriq. l. 1. de matrim. c. 8. n. 13. in comment. lit. C. Palac. 4. d. 35. disp. vn. col. 8. vers. Porro autem dubitatio, Angles flor. 1. p. de matr. q. 9. de diuor. a. 1. diffit. 1. Per de Ledesm. de matrim. q. 62. ar. 1. dub. 4. Nec esset causa diuortij immisso feminis intra os aut aures masculi vel feminæ:**

- Quia non est copula consummata, nec sodomitica, vt dixi l. præced. disp. 17. n. 5.
- 10 Tertiò infertur, quid dicendum sit de peccato molliciei, siue viui, siue vxoris. Non desunt qui sentiant sufficere ad diuortium. Dicunturq; rationibus, quas confutauit n. præc. Ita sentiunt Palud. 4. d. 35. q. 1. a. 1. concil. 3. nu. 8. Abulensis c. 19. Matth. quest. 67. & q. 70 fine. Gaeta repetitione c. Ad limina 30. quest. 1. §. 4. num. 213. Veracruz 3. p. speculi, art. 1. conclus. 2. Et idem tenentur dicere docentes generaliter peccatum contra naturam esse causam iustum diuortij, quos retulimus. 7. Sed ex dictis num. præcedenti conuincitur oppositum esse verius. Quod docent omnes Doctores ibi, vers. Sed dicendum est, pro nostra sententia allegati, & D. Anconim. 3 p. t. 1. ca. 21. §. 5. Rosella Matrimonium 7. nu. 2. Angelus Matrimonium 4. init. Tabiena Matrimonium 4. q. 2. nu. 3. Sylvest. verb. Diuortium, q. 7. & est communissima sent. quam etiam tenet Gandinus n. 2. relatus.
- 11 Quartò infertur, quid sentiendum sit de muliere patienti amplexus, & oscula libidinosa, tactus ad mamillas. Id enim esse iustum causam, vt vir ab ea diuertere possit, dotemque lucretur, quam ratione adulterij vxor perdit, iuxta cap. Plerumque, de donat. inter virum & vxor. quando animus adfuit vxori perueniendi ad adulterium, indeq; matrimonij fama grauiter laesa est, afferuit Baldus cap. Tue, num. 4. de procurat. Et clarè colligitur ex Bartol. l. 1. num. vn. ff. de extraordin. crimin. vbi reprehendit Glossam ibi, verb. Propter voluntatem, dicentem ob basia, id est, oscula libidinosa plecti vxorem pena extraordinaria. Et dicit imponendam esse pœnam adulterij ordinariam. Quæ tamen est diuortium, & dotis amissio. Idem tenet Berouius rubr. de iudicij, n. 23. Ioan. Lupus rubr. de donat. inter vir. & vxorem, §. 78. n. 10. Et loquens de diuortio, subticensque de dote, tenet idem Felin. c. Præterea, de testibus & attestat. nu. 3. vers. Et dicas, & loquentes de dote, docent idem, Ripa rubr. de iudicij, n. 16. & seqq. Curtius junior rubr. C. de edendo, nu. 25. & seqq. Et ibi Bolognetus à n. 25. & dicit communem esse sententiam bellonus ibi, n. 81. Et tenet etiam Castillo l. 81. Tauri, n. 3. vers. Addesicut mulier, Bernardus Diaz regula 216. Matt. de Afflictis in const. regni Sicil. lib. 3. rubr. 46. n. 6. Crottus, lib. 2. num. 20. ff. solut. matri. & ibi Pontan. n. 6. Carrer. in sua practica, t. De homicidijs, §. 6. n. 254. Catellia. in memorabilibus iuris, verb. Mulier propter Lara l. Si quis à liberis, §. Si quis ex his, num. 77. ff. de liber. agnosc. Surdus de alimentis, t. 7. q. 16. à n. 31. vsque ad 36. Et saltem quando nō constat adulterium interuenerit nec ne, docent idem Bermondus de publicis concubinar. rubr. de adulterio, n. 78. & sequentibus: & Azebedo lib. 8. recop. rubr. t. 20. n. 14. Dicunturq; primò, quia feudum amittitur, ob iniuriam illatam domino, turpiter eius vxorem tangendo, l. 1. §. 1. quibus modis feudum amittatur. Maiori autem afficit iniuria maritum vxor turpes admittens tactus. Secundò, quia iniuria irrogata viro ob adulterium, in causa est vt soli viro competat accusatio ad diuortium, dotemque amittendam. Sed aliquando maior iniuria irrogatur per osculum, vt si publicum sit, adulterium vero occultum. Ergo sufficiet illud osculum. Nam vbi eadem est ratio, idem ius est. Tertiò, quia statutum puniens in termino, censetur punire in via, vt tradit Baldus c. Nam concupiscentiam, paulo post princ. vers. Nota quod cum aliquid, de constit. oscula autem sunt via ad adulterium. Quartò ex l. Quid ait lex 23. in princip. ff. ad l. Iuliam, de adult. quæ probat permitti patri filiam in osculis & amplexibus inuentā necare: vt ibi exponit Glossa, verb. In ipsis, à fortiori ergo ob hæc permittetur diuortium, dosque amittetur. Denique ex l. Consensu, §. 1. C. de repud. vbi iusta repudij ac iacturæ dotis causa censetur vxorem viro in loco conuiuijs virorum adesse: ergo à fortiori, si oscula & amplexus patiatur, erit iusta diuortij ac dotis amittendæ causa.
- 12 Cæterum mihi verissimum est, solos tactus quantumvis libidinosos, ac animo perueniendi ad adulterium habitos, eo non sequuntur, nec diuortio, nec dotis amissioni iustum præbere causam. Ducor, quoniam diuortij fundamentum ac radix est, carnis in aliam diuisio, vt nu. 3. pro-
- bani. Quæ in solis osculis & amplexibus non reperitur. Secundò, ex l. Consensu, C. de repud. & auth. Ut licet matrim. §. Prædictis itaque, coll. 8. vbi inter instas repudij causas minimè referuntur amplexus & oscula. Tertiò, quia pœna imponendæ non sunt nisi in casibus iure expressis, auth. De non eligendo secundo nubentes, §. Cum igitur, collat. 1. Quod latissimè multis adductis exornat Menoch. de arbit. l. 2. centur. 3. toto casu 276. Cum ergo in iure solum cōcedatur diuortium, dosq; amittatur ob adulterium, extendendum non est ad oscula & amplexus. Eo vel maximè, quod si extensio fieret de adulterio ad osculum, esset arguere de maiori ad minus. Quod in pœnalibus quam sit absurdum quis non videat. Quartò, quia verius est, statutum puniens in termino, non censeri punire in via. Quod docent Decius. l. Si fugitiui, n. 48. C. de seruis fugit. Iason l. 2. in fine. ff. de iuris dict. omnium iudicium. Quintò, quia licet prohibito consequéti sit prohibitum antecedens, l. Oratio, ff. de sponsalibus; non tamen id locum habet quoad pœnam incurrendam. Ut testantur Glossa clem. 1. verb. Contrahere, de consang. & cibi scribentes Cynus, Baldus, & Salice. l. 1. C. Si rector prouincia, Decius c. Nam concupiscentiam, 2. lectura, num. 12. de constit. Tandem, quia vel certum est non adfuisse adulterium, & tunc non est cur imponatur pœna ordinaria adulterij, quæ est diuortium, ac dotis amissio. Vel id non constat: & tunc cum requiratur ad hoc præsumptio violenta, cap. Literis, de præsumpt. non debet imponi pœna ordinaria ob oscula & amplexus, non interuenientibus alijs coniecturis, quæ violentam præsumptionem inducant. Illa enim sola minime probant sufficienter adulterium. Ut dicemus hoc li. disp. 12. num. 47. Nec obstant argumenta contraria num. præcedenti adducta. Nam ad primum dico loqui in feudo, quod facilius amittitur, quam dos. Nam feudum est feudatarij tantum quoad utile dominum: dos autem est proprium patrimonium mulieris, l. 3. sed virtutin, in fine, ff. de minoribus. Et quia feudatarius abstinere debet ab omni graui iniuria domini. Quod est speciale in feudo: quam ei infert osculans eius vxorem. At quoad diuortium, & dotem amittendam, id non est iure cautum. Ad secundum dic, quamvis iniuria sit causa, vt soli marito. concedatur accusatio, eam solam non semper esse causam diuortij & dotis amittendæ, sed quando eo peruenit, vt caro coniugis in aliam diuidatur per cōcubitum. Adde, nec tam grauem inferri iniuriam per oscula & amplexus, licet quandoq; per accidens magis laedatur fama, eo quod hæc magis publica sint. Et denique, quia ad extensionem legis pœnalis non licet arguere ex rationis idéitate, vt probauimus nu. 3. Ad 3. dic, eam doctrinam non esse veram, vt proximè probau. Ad 4. similiter dic eam Glossa expositionem non esse admittendam. Nam textus clarè sentit oportere filiam deprehendi in ipsis aetibus venereis, id est, in ipsa actus turpitudine, vt alijs citatis probat Barbosa. l. 2. in princ. p. 1. n. 71. ff. solut. matrim. Ad 5. dic, in eo textu propter circumstantiam loci, & temporis, & personarum, saltem præsumptive probari adulterium. Tadē prob. hæc sententia, quia pœna delicto consummato imposita, ad tentationem producenda non est, l. Sapientia, in fin. ff. de verb. signif. Atq; ideo hanc sent. loquentes de diuortio, & dotis amissione, sustinent Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 6. n. 3. Boschus repet. rub. de iudicij, n. 3. & seq. Bursatus conf. 435. n. 8. & n. 26. & seq. vol. 4. Cantera quest. crimin. quest. tangent. punitione delicti, c. 4. n. 52. Barbosa l. 2. in princ. p. 1. n. 72. & 73. ff. solut. matr. Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 295. §. Ad hæc questio hac. Et loquentes de solo diuortio tenent non sufficere oscula, & alios tactus libidinosos, Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 1. vers. Vtrum vero, Angles florib. 1. p. de matr. q. 9. de diuor. a. 1. diffic. 1. Palac. 4. d. 27. disp. 3. col. 24. vers. Sed nunquid suspicio. f. 60. 4. Et loquentes de dote docent idem, Decius c. Pastoralis, n. 33. de iudic. & rubr. eod. t. in 1. lectura, n. 5. & ibi Hieron. Gigas in addit. vers. Osculum. Et Sylva. Aldobrand. ibi, in addition. verb. Non probatur. Idē Decius l. Si fugitiui n. 47. C. de seruis fugit. Et rub. c. de edendo, n. 2. & ibi Bellon. n. 83. Cagnol. a. n. 31. Alciat. l. 4. parerg. iuris c. 10. Nau. rub. de iudicij n. 6. & seq. Michael Calidon. repet. eiusdem rub. n. 5. & seq.

seq. & n. 71. Riminald. ea. repet. n. 10. & seq. Parpal. l. 2. n. 25. ff. foli-
lum. matrim. & ibi Corrasius n. 15. Cesar Costal. l. 1. variar. dubi-
tat. iuris c. 39. Vinc. Carolus regula. Cum quid. p. 3. limit. 1. n. 15.
de regulis iur. in 6. Costan. de dotibus. c. 9. à num. 36. Hieron. Gra-
tus conf. 50. n. 26. vol. 8. Iul. Clar. l. 5. recept. §. Adulterium n. 16.
vers. Scias etiam. Padilla l. Transigeren. n. 87. C. de transact. Meno-
chius de arbitr. lib. 2. centur. 3. casu 276. n. 4. & casu 287. n. 7. &
seq. Perez. li. 8. ord. t. 15. l. 2 f. 292. vers. Est dubium virum ex oscu-
lo. Salzedo addit. ad regul. 216. Bernardi Diaz. Petr. Greg. syn-
tagm. iuris. l. 9. c. 23. à num. 13. Anton. Gabr. tom. 2. commun. opin.
in mea edit. l. 13. §. penult. Gratian. reg. 496. num. 5. ampliat. 3.
Manuel 1. tom. summ. 2. edit. cap. 99. num. 1. Ideinque dicen-
dum est in dubio an interuenierit adulterium. Quia oscu-
la illa & amplexus, nisi alia circumstantiae ac coniecturae
concurrent, non probant adulterium. Ut latius dicemus
hocli. disp. 12. num. 47. Ita docent Nauar. d. rubric. de iudi-
cij. num. 10. & ibi Michael Caldon. num. 71. Rimini. Alciat. &
Cantera. Barbosa num. 74. proxime citati. Quod si interuen-
iant aliae circumstantiae loci & temporis, ex quibus pro-
betur adulterium: tunc secundum omnes erit iusta causa
diuortij, condemnabiturque mulier dotis amissione.
Hoc tamen non erit ob oscula & alios tactus, sed quia
ob prædictas circumstantias probatas præsumitur adul-
terium. Ut bene obseruant Nauar. eodem num. 10. & Barbo-
sa eodem num. 74. Ex quo rursus infertur, tutum esse tunc
virum in conscientia, si aliud ei non constet. Quia cen-
setur ea sufficiens adulterij notitia: si tamen ei con-
stat non interuenisse adulterium, tenebitur in foro
conscientiae ad uxorem redire, eique dotem restituere.
Quia sententia falsæ præsumptioni innitens cum mini-
me reddit tutum.

13 Quinto infertur, quid dicendum sit de copula, siue
sodomitica, siue naturali, penetrando vas, semine tamen
minime intra illud emissio. De qua re disputantem inueni
neminem. At censeo eam non esse iustam diuortij cau-
sam. Si tamen semen intra vas naturale vel præpostorum
immitteretur absque eius penetratione, esset iusta diuor-
tij causa. Ducor, quoniam in priori casu non est concubitus
consummatus, sed attentatus, & ita non consummat
matrimonium. Ut probauimus lib. 2. disp. 21. num. 5. nec
caro coniugis in aliam diuiditur, sed diuidi attentauit.
Vnde non incurrit diuortij pœnam talis coniux, tam-
quam non reus perfecti adulterij, peccavæ sodomiae.
At in posteriori est delictum omnino consummatum.
Quare tales copulam, si naturalis sit, consummare ma-
trimonium, ex omnium mente diximus eadem disp. 21.
num. 2. Sed dices, nulli vñiui deseruire priorem huius co-
rollarii partem, cum numquam coniugi innocentia possit
constare alterum adulterii reum minime emisso semen.
Id quidem fateor. Quia præsumptio est contra adulterum.
At deseruit ipsiusmet adultero, qui compensare non
tenebitur eam copulam imperfectam, nempe absque se-
minis immisione cum adulterio alterius coniugis. Ut
dicemus hoc l. disp. 6. num. 3. Quando autem præter in-
tentionem recipitur semen intra vas mulieris: dicam nu-
seuenti.

14 Tandem infertur quid dicendum sit de bestialitate.
Et eam non præbere iustum diuortio causam, asseruit A-
bulensis c. 5. Matth. q. 253. Sed melius ipsem c. 19. Matth. q.
65. in solutione ad. 3. & q. 66. & qu. 70. in fine: & Veracruz. 3. p.
Speculi. a. 1. in probatione prima conclusionis, dicunt esse iustum
duortii causam. Cum verè caro coniugis in aliam diuidatur,
nempe, in carnem bestiæ, cui copulatur. Sicut quā-
do viro vir sodomiticè miscetur. Nil enim refert misceri
cum carne eiusdem aut diuersæ naturæ. Cum ad diuor-
tum impertinens sit an possit ex copula sequi generatio:
alias sodomitica non esset duortii causa. At non credo
esse iustum duortii causam, concubitus intra vas cum
femina aut bestia mortuis. Quia non est propriè fornicatio,
sed ac concubitus cum statua mulieris, quare non est
verè diuiso carnis in aliam. Similiter non credo esse cau-
sam duortii, si vir in balneo existens semen voluntariè

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

expellat, & matrix alicuius feminæ illuc' ingredientis il-
lud attraheret. Quia fuit præter intentionem viri, atque
ita ex intentione non fuit perfectus concubitus.

Ad argumenta nu. 2. proposita resp. Ad 1. dico nomine 15
fornicationis non tantum verum adulterium naturale
comprehendi, sed omnem concubitum per quem fit carni-
s diuiso in aliam; vt nu. 3. probauit. Ad 2. dic etiam obli-
gare corpora, ne alii vñiui innaturali tradantur: alias sodo-
mia coniugatæ mulieris non haberet circumstantiam ne-
cessario confitendam. Ad 3. dic affinitatem solum oriri
ex copula naturali, ex qua potest sequi generatio: hoc ita
iure disponente. At diuortium non pendet ex affinitate,
nec ex seminum commixtione per copulam naturalem,
sed ex carnis in aliam diuisione. Quæ in copula sodomi-
tica reperitur.

D I S P V T A T I O V.

An dentur aliqui casus, in quibus non licet di-
uortium celebrare propter coniugis adulte-
rium?

S V M M A R I V M.

Ad triplex caput reducuntur casus, in quibus non licet diuortium ob adulterium, n. 1.

Non licet, quando uterque fornicatus est, n. 2.

Quid, si vir uxorem prostitutum, n. 3.

Quid, si non inuita sit à viro prostituta, n. 4.

Quid, si vir conscientius dissimulet adulterium uxoris, vel suspectam de adulterio retineat, vel è contraria, n. 5.

Quid, si vir causam adulterandi praebat uxori, denegans alimenta, iplam ve expellens, n. 6.

Quid, si causa adulterij fuit, virum negare debitum uxori: Et explicatur c. Si tu abstines 37. q. 2. n. 7.

Quid, si vir infidelis ad fidem conuersus, an sam fornicandi uxori infidelis dederit, repudians, aut nolens ad consortium maritale admittere volentem absque Dei contumelia cohabitare? Et explicatur c. Gaudemus, de diuortijs, n. 8.

Quid, si causa fuit, virum coram iudice negasse matrimonium, ipsamque in probatione deficiente succubuisse. & virum absolutum fuisse, & uxorem alij nupsiisse, an possit prior vir ab ea diuertere, n. 9.

An vir expellens iniuste uxorem ob id adulterantem, acquirat dotem, num. 10.

*Virum sit duortij causa, si coniux probabiliter credens alterum dece-
sisse, ad alias nuptias transeat: desideretur que culpa lethalis in adul-
terio vel transire ad nuptias, vt liceat diuortium, n. 11.*

Quid, si coniux fornicetur, credens alium mortuum, n. 12.

Quid, si uxor fuerit violenter cognita, an possit dimitti, n. 13.

Quid, si uxor causam violentia dederit, n. 14.

Quid, si solo metu, an vir possit diuertere, dotemque lucretur? Refertur quadam sent. negans, n. 15.

Sententia Auditoris, & enodatur c. Proposito, 32. q. 5. n. 16.

Quid, si coniux alteri commisceatur, credens esse suum coniugem, n. 17.

& ibi, an credatur eius iuramento.

*Quid, si tempore infidelitatis coniux repudians aut repudiatus aliud in-
est matrem, an sit iusta diuortij causa, n. 18.*

Quid, si innocens interne vel externe alteri condonet adulterium, n. 19.

*An condonatione facta possit coniux reconciliatus accusari de novo ad-
ulterio admisso? Et explicatur c. De Benedicto, 32. q. 1. n. 20.*

An possit tunc accusari de adulterio prius condonato, n. 21.

*An adulterium innocentis post reconciliationem lapsi compensetur cum
adulterio prius condonato, n. 22. remissio.*

*An casus hi, in quibus non licet diuortium propter adulterium, censem-
tur iure diuino & naturali excepti, nequentque Ecclesia refrin-
gere facultatem diuertendi ob adulterium, n. 23.*

SEPTEM casus ex iure canonico collecti enumerantur.
ab vñiuersis Doctoribus, in quibus non licet ad adul-
terium celebrare diuortium: quia triplex caput redu-
cuntur. Primum est. Quia alter coniux est eiusdem crimi-
nis particeps, aut pariter adulterans: aut adulterio alterius
confessum præbens. Ex quo primus & secundus casus
cōsurgunt. Secundum est. Quia culpa vacat adulterium,
ac proinde non est formaliter adulterium, sed tantu materialiter. Ex quo oriūtur tertius, quartus, quintus, & sex-
tus casus. Tertium est. Quia coniux iniuria ob adulterium affec̄tus, illam condonat. Ex quo septimus casus
procedit.

Primus ergo casus est, quando uterque coniux est ei-
usdem criminis particeps: nempe, quia adulterium uter-
que patrauit. Ita habetur cap. Significati, de diuortijs, cap.

EEE 3

Intel-

Intelleximus, &c. fin. de adulter. I. Viro atque vxore, ff. soluto matrimon. quibus in locis ea redditur ratio. Quod paria delicta mutua compensatione aboleantur. Vnde D. Aug. l. 1. de serm. Domini in monte, c. 28. relatus cap. 1. 32. q. 6. ait: Nihil ini quis, quam fornicationis causa dimittere vxorem, si & ipse coniunctus fornicari. Occurrat enim illud: In quo alterum iudicas, te ipsum condemnas: eadem enim agis, que iudicas. Et circa hunc casum nil animaduerto. Quia in sequentibus multa circa illum disputanda sunt.

3 Secundus casus est, quando vir vxorem prostituit. Habetur c. Discretionem, de eo qui cognou. consang. Et rationem reddam n. sequenti.

4 Difficultas autem est circa hunc casum. An intelligatur, quando vxor inuita & renitens prostituta est à viro? Id enim affirmanit gl. eo. c. Discretionem, verb. Præsertim, & ita explicat illum textum, dum ait: Præsertim inuitam: id est, tantum inuitam. Etc. significasti, verb. Materiam, de diuortijs, Ricard. 4. d. 35. a. 2. q. 1. Astenfis 2. p. sum. 1. 8. t. 11. a. 3. q. 12. Quia quando vxor non coacta prostituta est, rea est culpæ adulterij: ac proinde illud dimitti poterit. Verum omnino tenendum est, sufficere ut de viri beneplacito vxor etiam volens committat adulterium, ne ob id à viro dimitti possit. Quod apertè probat textus d. c. discretionem, ibi: Præsertim inuitam. Nam de natura illius dictioonis implicatio, præsertim: est asserere certum, & denotare seu implicare idem esse in casu magis dubio contrario (ut probauit l. 2. disp. 39. n. 6. & l. 6. disp. 14. n. 21.) Atque ita vult textus idem dicendum esse, quando vxor volens prostituta est à viro. Nec valet dicere, præsertim, accipi pro tanto, quia ea est impropria usurpatio. Ut docet Syl. summa, verb. Maxime, num. vn. Proprietas autem verborum seruanda est, nec ab ea recedere licet, nisi quando in significatione propria verificari minimè possunt. Ut ex multis probat Manica de coniect. vlt. volunt. lib. 3. t. 5. n. 5. Et idem probant l. Cum mulier viri, 49. ff. solut. matrim. & l. 2. §. Si publico, ff. ad l. l. ul. de adulter. l. 6. t. 9. p. 4. l. 7. tit. 17. p. 7. vbi interdicitur marito accusatio vxoris, propter lenocinium. Deinde, quia cum vir eodem criminis implicitur, perinde est, ac si ipse sit adulterij reus. Tandem, quia iniuria illata viro ob adulterium, est causa & fundamentum diuortij. Quæ cessat ipso consentiente. Nam scienti & volenti non sit iniuria. Regula, Scienti, de reg. iur. in 6. Atque ideo huius sententiae videntur esse D. Th. 4. dist. 35. q. vn. ar. 1. Et vniuersi alij Doctores, qui indistincte statuunt hunc casum, quando vir prostituit vxorem. Et in proprijs terminis contra Glossam docent Ioan. And. c. Significasti, n. 7. de diuort. vbi Ant. num. 7. Abbas, n. 6. Preposit. n. 4. Alex. de Neu n. 7. Idem Abbas c. Discretionem, n. 8. de eo qui cognouit consangu. vbi Prepositus n. 5. Alex. de Neu n. 9. Ananias c. penult. n. 3. fine, de adulter. Rosella, verb. Impedimentum, impedim. 8. n. 14. Syluest. verb. Diuortium, q. 9. casu 1. Tabiena Matrimonium 4. nu. 1. casu 2. Armilla verb. Matrim. n. 7. casu 2. Nauar. l. 4. cons. in 1. edit. t. de sponsalibus, cons. 19. n. 3. & in 2. edit. l. 3. t. de conuers. coniug. cons. 4. fin. Bursatus cons. 21. 8. n. 6. vol. 2. Cantera question. criminalibus, quest. tangentibus punitionem delicti, c. 4. n. 42. Quesada in questionibus iuris civilis, c. 1. 8. nu. vn. Lancelotus instit. iuris canonici lib. 2. t. de diuortijs, §. Multum autem interest, verb. Non compellitur. Et ex Theologis D. Bonau. 4. dist. 35. q. 1. nu. 7. vbi Palud. q. 1. casu 2. n. 13. Matrimon. q. 1. argumento contra 1. concl. casu 8. Suppl. Gabr. q. vn. a. 2. post 1. concl. casu 2. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 21. §. 6. casu 1. Abulens. c. 19. Matt. q. 6. 5. casu 2. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 1. vers. Secundus casus, Victoria summa de matrim. nu. 289. Petrus de Soto lect. 12. de matrim. §. Igitur textus, Castro lib. 2. de lege pœn. ca. 4. paulo ante §. Ut igitur, Ledesm. 2. p. 4. qu. 6. 4. 4. 2. paulo post princ. Veracruz 3. p. Speculi, a. 1. concl. 5. casu 2. Bellarmin. l. 1. de matrim. c. 14. 5. Tertium est, Palac. 4. dist. 27. disp. 3. col. 19. f. 601. & dist. 35. disp. vn. col. 3. vers. Ceterum si auctoritate, Enriq. l. 11. de matrim. c. 17. n. 4. Manuel 1. to. sum. 2. edit. cap. 240. n. 3. fin. Bart. à Ledesm. de matrim. dub. 6. 5. post 3. concl. casu 2. Graffis 2. p. decis. l. 1. c. 12. nu. 72. casu 3. Vega 1. tom. sum. ca. 13. casu 17. & 18. Lud. Lop. 2. p. instruct. de matrim. cap. 54. vbi de diuortio quoad habitacionem, col. 4. vers. Præterea aliud.

Imò idem dicendum est, si vir adulterij vxoris conscientem non munit prohibere, cum possit. Idem enim est scientem non prohibere delictum inferioris, cum possit, & consentire, seu in crimen conniuere. Atque ideo tanquam leno punitur is vir, l. 2. C. ad l. l. ul. de adulter. Sic Palud. Supplementum Gabr. D. Antonin. Sylvest. Tabiena, Armilla, Victoria, Sotus, Ledesma, Castro, Palacios vtroque loco, Enriq. Barth. à Ledesma, Manuel, Vega casu 17. Lud. Lop. n. prec. allegati. Et impotentiam prohibendi, ne viro id vxoris adulterium imputetur, explicat Palacios priori loco ibi allegato, quando abstinet à prohibitione, ductus timore cadenti in vitum constantem. Sed mitius & melius dicit posteriori loco, censi non posse, quando sine graui damno nequit prohibere. Non autem censebitur conniuens in adulterium, si vxorem de adulterio aliquantulum suspectam retineat. Et ita d. l. 2. non punitur hictamquam leno. Sic Sotus ibi, Doctores minime explicant, quid dicendum sit de vxore conscientia adulterij viri, nec prohibente, non tamen positive consentienti, an possit ob id adulterium recedere à viro. Et existimo non posse, quando assensu præberet viro: propter rationes nu. præced. allatas. Non sic autem credo, quando solum delicti conscientia non prohiberet. Tum, quia communiter non audent viros feminæ reprehendere. Tum etiam, quia cum vxor sit inferior, & proinde eius non sit delicta viri prohibere, eius taciturnitas non reputatur consensus. Quod visus est significare Castro proxime citat. ait enim vitum tacentem censi cōsentire: eò quod silentium superioris impedire poterit, est imperium. Quid autem, si vir sit causa adulterij, simulans se proficiisci, & obseruans vxorem, ut eam deprehendat in adulterio? dicam disp. 12. n. 52.

Non autem est idem censendum, si vir aliud agens, in directam occasionem adulterij præbeat. Ut puta vxorem domo iniuste expellendo, eamve deserendo, aut necessaria alimenta denegando. Tunc enim si vxor adulteretur, potest vir diuertere. Sic habetur, c. Significasti, de diuort. vbi vir non cogitur adulteram recipere vxorem, non obstante allegata per ipsam exceptione, quod vir in causa fuerit ipsam iniuste expellens, vbi Gl. verb. Materiam, reddit rationem, quia mulier nulla ad fornicandum adduci debet ratione, c. Itane, 32. q. 5. Idem deciditur c. Ex literis, de diuortio, vbi non auditur vxor allegans se adulterium admisisse, eò quod vir ei necessaria denegarit alimenta. Vbi Glos. verb. Compulsa, eam reddit rationem, quod non sit ignoscendum turpiter viuenti prætextu paupertatis, l. Palam, ff. de ritu nuptiar. Atque ita vniuersi Doctores fatentur. Quod tamen intelligendum est, nisi vir ea intentione vxorem repulisset, alimentisve priuasset, quo illa necessitate vrgente adulterium perpetraret. Quia tunc perinde est, ac in adulterio conniuere. Sic docent Palud. Sotus, Castro, Palac. in priori loco, Vega casu 17. relati n. 4. Gaeta repet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 217.

Alij intelligunt, nisi vir adulterij causam dedisset negando debitum coniugale. Tunc enim ob vxoris adulterium non permittitur ei diuortium. Idque probatur ex D. Chrysost. hom. 1. in psalm. 50. & refertur, c. Si tu abstines, 37. qu. 2. ibi: Si tu abstines sine vxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentia: & peccatum illius tua imputabitur abstinentia. At quando vxor de licentia viri fornicatur, non licet viro diuertere. Quare hanc partem tueruntur Iohannes (ut refert Gl. ibi. verb. Imputabitur,) D. Thom. 1. Corint. 7. lect. 2. paulo post princ. Angles verb. Debitum, n. 7. fin. Barth. à Ledesm. dub. 6. 5. de matrim. ad fin. §. Alij addunt. Et dicit esse probabilem Lud. Lop. n. 4. allegatus. Et fauet Guillelmus Borri long. 4. d. 35. q. vn. a. 2. propos. 8. vbi negat diuortium viro nolenti cum vxore habitare, si ob id ipsa fornicetur. Et forte in hoc casu intelligitur Emm. Sa. sum. verb. Diuortium, vers. Non potest dimittere, vbi ait non posse dimittere qui dedit adulterandi occasionem. Quod idem repetit, verb. Debitum coniugale, vers. A coniuge adultero. Ceterum haec limitatio admittenda non est, sed tunc permittitur viro diuortium. Quia haec causa adulterandi est remota, & potius occasio, cum eo non tēdant

dant ut femina fornicetur. Quare D. Chrysost. eo c. Si tu abstines, nomine licentiae occasionem intellexit. Ut explicat ibi gloss. verb. Licentiam. Deinde quia urgentior est occasio, quando vxor domo expellitur, alimentisque priuatur. Tunc enim debito, & cohabitatione, ac alimētis defraudatur. Cum tamen ea non obstanti dimitti possit vxor fornicans. Vt n. præc. probauimus. Atque ideo hanc partem defendunt Gloss. eodem c. Si tu abstines, verb. Imputabitur, Ricard. 4. d. 35. a. 1. q. 1. vbi Maioris, qu. 1. argum. contra 1. concl. casu 8. Abulens. c. 19. Matt. q. 6. 5. casu 2. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 21. §. 6. casu 7. Sylvest. verb. Diuortium, q. 9. fin. Tabiena Matrimonium 4. n. 1. fin. Armilla verb. Matrimonium, n. 73. Veracruz. 3. p. Speculi, a. 1. concl. 5. casu 2. Palac. 4. d. 27. disp. 3. col. 23. f. 603. vers. Arbitror autem, Graffis 2. p. decif. l. 1. c. 12. nu. 87. Vega 1. to. sum. c. 13. casu 18. fin. Quod bene intelligit Palacios, nisi vir debitum negasset, eo fine ut illa fornicaretur. Quod consonat dictis n. præced. in fine.

Hinc infertur, quid dicendum sit ad quæstionem illā, quam retigit D. Th. 4. d. 39. in fine, explicans Magistri literam. Num infidelis ad fidem conuersus possit ab infideli diuertere ad fidem conuerso, obijciens ei fornicationem tempore infidelitatis admissam, occasione data per coniugem innocentem, eò quod noluerit ad cōsortium maritalē admittere illum volentem cohabitare absque contumelia creatoris? Et posse diuertere negat D. Thom. quia fuit in culpa, causaque fuit fornicationis illius. Ipsum sequuntur Astens. 2. p. sum. I. 8. t. 21. a. 2. q. 7. & Vega tom. 1. sum. c. 13. casu 12. Et addit Astensis idem esse, si infidelis ille repudiatus est: vel alter noluit cohabitare in casu dicto. Sed fateor me non videre fundamentum huius doctrinæ solidum esse ratione occasionis illius datæ. Quia n. 6. probauimus esse occasionem remotam adulterij, expulsione vxoris iniustam, ac proinde minime obstatre diuortio. Sed dicendum est, id esse quoddam repudij genus: cum infidelis ille coniux omnino à consortio maritali excludatur. Et cum infideles existiment dissolui matrimon. per repudium. Non potest fornicatio illa damnari tamquam adulterina. Et iuxta ea, quæ n. 12. dicemus, non potest subinde esse causa diuortij. Deinde, eo ipso quod infidelis ipse omnino exclusus est, videtur excludens quasi liberam facultatem concedere ad vñsum sui corporis, absque matrimonij iniuria. Luxta ea, quæ num. seq. dicemus. Sed fortiter obstatre videtur c. Gaudemus, de diuort. in fin. ibi: Non tamen dimissor poterit obijcere fornicationem dimissa, pro eo quod nupsit alijs post repudium: nisi alias fuerit fornicata, ne sit inepta, debet intelligi de regula ibi tradita. Nam exceptio semper debet esse de regula, ut multis adductis probat Enerardus loco, ab exceptione ad regulam, n. 9. Verum hoc non obstar. Quia tantum eo pertinet decisio illius textus, ut fornicatio tempore infidelitatis admissa non censeatur delera per baptiūm quoad diuortium ratione illius celebrandum. Et ita ad hoc confirmandum adducitur textus ille à multis DD. id afferentibus (vt vidimus disp. 3. n. 5.) Non autem intendit textus, ut fornicatio admissa post repudium celebratum sit sufficiens diuortij causa, sed intelligendus est de præcedenti repudio. Quæ nullo pacto ab adulterij culpa excusari valet. Nec sic sumpta exceptio illa est extra regulam. Quia textus ille tractat quando coniux infidelis possit dimitti, & positis alijs casibus, dicit non posse dimitti, eò quod post repudium transierit ad alias nuptias, nisi conuincatur de fornicatione: ratione enim illius, quamvis tempore infidelitatis commissa sit, potest dimitti. Nō tamen agit textus, si post repudium commissa fuerit. Et ita exceptio est ab illa regula, infidelis ad fidem conuersus non potest dimittere coniugem legitimū infidelem volentem conuerti, aut habitare sine Dei cōtumelia, etiam si post repudium inierit aliud matrim. Potest tamen dimitti, si fuerit fornicatus, nempe, ante repudium: quando credebatur legitimū permanere matrim.

Secundò infertur, quod si marito negante coram iudice matrimonium, quod quia probari non potuit, (ut si fuit clandestinum ante concilium Tridentinum: vel obire Parochus & testes, coram quibus est celebratum post Tridentinum, & non est in libro scriptum, aut ille non comparet) dissolutum est matrimonium: non potest vxor tunc transiens ad alias nuptias, easque consummans, ratione huius adulterij dimitti à priori viro. Quia eam omnino dimittens, negansque matrimonium, & obtemperans sententiæ dissolutionis illius, dedit causam propinquam adulterij illius. Sic tradunt Nanar. sum. lat. c. 22. n. 24. Eniq. li. 11. de matrim. c. 17. n. 4. in fin. Et idem credo, si tunc vxor illa fornicetur. Quia militat eadem ratio occasionis propinquæ datæ.

Tertio infertur, non esse admittendum doctrinam gravissimorum Doctorum afferentium, si mulier ob sequitur vii ab eius consortio aufugiat, & post fugam adulteretur, minimè posse eam à viro de illo adulterio accusari ad dotis amissionem. Cum ipsius causa fuerit vir ipse. Hi Doctores sunt Ioan. Lupus rubrica de don. inter vir. & vx. §. 20. nu. 4. & 5. & §. 6. 4. n. 3. & c. Per vestras, eod. t. notab. 3. ad finem ipsius principij, Tiraq. l. 1. connub. p. 1. gl. 1. n. 24. Couar. alios referens, 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 2. Ferronius in consuetud. Burdeg. lib. 1. ti. 4. §. 1. col. 2. ante medium, Lud. Lop. 2. p. instruct. de matrim. c. 5. 4. vbi de diuortio quoad habitationem, paulo post princip. casu 2. Et quando vir iniuste vxorem expulit, quæ post fornicata est, docet idem Cifuentes, l. 8. Tauri, limit. 4. Ceterum dicendum est, hanc causam remotam adulterij à viro datum, malè vxorem vexando, iniuste expellendo, non impediare accusationem adulterij ad dotis amissionem, & vt eam lucretur vir. Quia textus n. 6. allegati non admittunt hanc vxoris exceptionem aduersus accusationem viri. Deinde, quia potius omnia mala perpeti vxori tenetur, quam peccare in corpus, c. Sacris, de his que vi. Tadē, quia non potest dici culpa mariti commissum fuisse adulterium illud: cum illius culpa ad id minimè fuerit ordinata, l. Non omne ff. de statu liber. l. Si is qui. ff. de action. & obligation. & ita hanc sententiam sustinent Lara l. Si quis à liberis, §. Si quis ex his, nu. 210. & 211. ff. de liberis agnoscer. Surdus de alimentis, t. 7. q. 16. n. 42. Barbosa alijs relatis, & appellans oppositam sententiam falsam, l. 2. in princ. p. 1. n. 97. ff. soluto matrim. Azebedo lib. 8. recop. t. 20. l. 4. n. 36. Esset tamen prior sententia admittenda, quando viri sequitiae aut expulsio eō tenderet, ut vxor fornicaretur. Tunc enim sicut vir nō posset de illo adulterio accusare ad diuortium, iuxta dicta nu. 6. ita nec ad dotis amissionem. Quare licet iudex sibi applicaret dotem, eò quod probata nō fuerit ea viri intentio, tenebitur vir in foro conscientiae eam restituere. Nec excusabit sententia falsæ presumptioni innitens. Quod si dicas illam intentionem mente retentam esse: atque ita nil posse operari in contractibus, qualis est iste, ut vir lucretur dotem ob adulterium vxoris. Ea enim tacita conditione vir recepit dotem, ad eius restitutionem soluto matrimonio se obligans. Respondeo hic vna cum actu interno expulsionem, aut sequitiam, quæ causa fuit, interuenisse, illaque actus externos esse.

Tertius casus est, quando vxor probabiliter credens virum decepsisse, alii nubit: vel è contra. Tunc enim cōiux superiuens non potest diuortium celebrare ratione illius adulterij, c. Cum per bellicam, 34. q. 2. & cōcordat l. Vxor 7. C. de repud. Et ratio est, quia tunc nō est adulterium formaliter, culpaque vacat. Nec sufficeret qualisemq; culpa, sed oportet eam esse mortalem: ut bene aduertit Castro l. 2. de lege pœn. c. 4. §. Vt nostram. Quia pœna diuortij est grauissima, indignaque subinde ut ob leuem culpam incurrit. Est tamen limitandus hic casus, nisi coniux de vita prioris coniugis certificatus steterit in secundo illo matrimonio, debitum reddens aut petēs. Quia tunc iam verē, reus est adulterij. Sic Host. sum. t. de diuort. nu. 8. casu 3. Vincent. speculo doctrinali, to. 2. l. 10. c. 42. Astensis sum. 1. p. l. 8. t. 33. a. 3. casu 2. Monaldus sum. t. de diuort. §. Propter quid fiat diuortium, vers. Item sunt quidam casus, casu 3. Palud. 4. d. 35. q. 1.

12. casu 3. v. 14. & ibi Supplementum Gabr. q. 1. a. 2. post 1. concl. casu 3. Enriq. c. Significasti, n. 12. de diuortijs, Lex 8. t. 9. p. 4. & ibi Greg. Lopez, verb. Si despues, Montalius l. 6. paulo post princ. t. 9. p. 4. D. Antonin. 3. p. t. 1. cap. 21. §. 6. casu 3. Syluester verb. Diuortium, q. 9. casu 2. Veracruz 3. p. Speculi, art. 1. concl. 5. casu 3. Palacios 4. dist. 25. disp. vn. colum. 4. vers. Tertia limitatio, Abulensis c. 19. Matthei, q. 6. 5. casu 3. Et addit bene Palacios, idem dicendum esse, quando coniux iam dubius de prioris coniugis vita, perit debitum. Quia cum illa copula sit spontanea, non vacat adulterij culpa. Quod tamen intelligo, si ante sufficientem adhibitam diligentiam petat debitum, nam ea adhibita si non potest certificari de vita prioris coniugis, potest deinceps petere (vt probauit libr. 2. disp. 42. num. 47.)

12. Nec si coniux credens probabiliter alium coniugem mortuum, fornicetur, potest à coniuge ratione illius fornicationis dimitti. Quia excusante iusta matrimonij ignoratia, fornicatio illa vacat culpa adulterij, nec tale est formaliter. Quare illius pœna, quæ est diuortium, ac dotis amissio, plecedenda minime est. Sicut accedens ad consanguineam vxoris, ignarus consanguinitatis, quia excusat ab incestu, non incurrit eius pœnam, quæ est priuatio petendi debitum coniugale, (vt probauit libr. præcedenti disp. 32. num. 47. & 48.) Præterea, quia Federicus, quem refert & sequitur Anton. ca. fin. num. 3. de adulter. & ibi Card. in fine, docent accusatam vxorem de adulterio non posse damnari pœna legali illius, sed simplicis fornicationis, si prober fuisse tunc famam communem mortis viri. Quia adulterium non committitur absque dolo, l. penult. C. ad l. Iuliam de adult. Deinde, quia accedens ad coniugatam, existimans eam esse solutam, nequit adulteri pœna puniri l. 5. t. 17. p. 7. Castillo l. 8. 2. Tauri, num. 8. Tandem, quia Albericus in suo dictionario, litera A. verb. Adulterium, vers. Idem si crediderit, ait non posse obiecti adulterium vxori credenti virum defunctum. Et constat ex c. Si virgo, 3. 4. q. 2. idemque probauit libr. 7. disp. 101. num. 4. vbi & respondi ad c. Gaudemus, de diuortio, quod contrarium probare videtur. Imò crediderim, non esse causam ut legitimus vir ab ea vxore diuertat, si existimans eum esse mortuum, alijsque nuptijs celebratis, fornicetur. Quia quamuis non excusat à culpa adulterij in ordine ad posteriorem virum putatiuum, cum existimet posterius matrimonium esse legitimum. At respectu prioris viri, cuius matrimonio se solutam eius morte probabiliter existimat, non est ea rea adulterij. Diuortium autem priori viro solum conceditur ob iniuriam sibi irrogatam adulterino concubitu, quo eius matrimonium offenditur. Qualis non est hic. Sed obiecties hunc coniugem dedisse operam rei illicitæ. Iam satis feci simili obiectioni l. 7. disp. 101. nu. 3. & l. præced. disp. 32. n. 24.

13. Quartus casus est, quando vxor fuit violenter cognita. Cum enim culpa vacet adulterium illud, cap. Ita, & cap. Proposito 32. quest. 5. imputari non debet ad diuortium pœnam.

14. Temperant aliqui, nisi vxor causam violentiæ dedisset. Ut quia non audiuit viro monenti fugam, ne vi hostium oppimeretur. Sic Cantera, quest. criminalib. quest. tangentibus punitionem delicti, c. 4. nu. 49. Cæterum dicendum est adhuc non posse accusari de illo adulterio ad diuortium alias pœnam. Quia l. Vim passam, ff. ad l. Iul. de adult. indistincte deciditur vim passam non esse adulterium imputandum. Item, quia nullius criminis vxor rea est, quæ coacta fuit, nec prohibere potuit. l. Nullū, ff. de reg. iur. Nec semper imputatur effectus subsequens, vbi culpa præcedit, c. Quoniam, de concess. præb. Cum culpa illa inobedientiæ vxoris non fuerit ordinata, vt oppimeretur. Atque ita Glossa, cap. De pudicitia, verb. Eripi, 32. q. 5. mota hac quæstione nil decidit, sed remittit se ad quæstionem Dominicalem, vbi sustinuit adhuc non posse dimitti vxorem. Et idem docent Archid. eo c. De pudicitia, n. vn. & Bellameran. vn. & ibi Ioan. quem refert & sequitur Greg. Lopez l. 7. verb. Porfuerca, t. 9. p. 4.

Alij autem sunt in contrario extremo, vt intelligant non solum excusari mulierem à pœna diuortij & dotis amittendæ, quando vi præcisa oppresa est, sed etiam quando metu cadente in feminam constantem. Ducuntur, quia D. August. lib. 1. de cinitate Dei, cap. 19. & refertur c. proposito 32. quest. 5. Lucretiam excusat ab adulterio, dicens solum accedentem ad ipsam fuisse adulterum, eo quod coacta sit. Et tamen non vi præcisa, sed metu solo coacta est. Nec potest dici excusari tunc à culpa adulterij: sentit ergo excusari à pœna illius, quæ est diuortium. Secundo, quia Baldus, l. Eam quam, num. 25. cap. de fideicommissis, docet feminam concipientem ex tyranno coniugato posse prolem instituere. Quoniam talis coitus matris non subiaceat pœnæ, excusante violentia. Tertiò, quia vbi lex dolum requirit, nō sufficit culpa, l. 1. ff. de sciar. & notatur l. In actionibus, ff. de in item iur. & l. Quod Nervia, ff. depositi. Adulterium autem quoad pœnam requirit dolu, l. penult ff. ad l. Iuliam de adulterio. Qui desideratur, vbi ad est metus feminæ constantis. Atque ita docent Abbas consil. 4. num. 3. volum. 1. Rosella verb. Adulterium, num. 5. vbi Syluester, quest. vltim. Armilla l. 5. Tabiena quest. 1. num. 3. Graffis 2. p. decisionum, lib. 1. cap. 12. num. 72. casu 2. & dicit fortè verum Gregorius Lopez l. 7. verb. Porfuerca, tit. 9 p. 4. Et fauent Glossa dict. cap. Proposito, verb. Adultera, & verb. Vnus, & ibi Archid. & Bellamera ad finem, vbi textum illum intelligunt de metu, & intelligunt vnum tantum fuisse adulterum quoad reatum & pœnam adulterij secundum leges. Quamuis secundum canones sit adulterium. Addunt Abbas, Syluester, & Rosella idem dicendum, si femina sic metu oppressa ob verecundiam & timorem infamia non clamarit. Et hæc sententia probabilis est.

Verum à communissima sententia recedendum minime esse arbitrari, quæ docet metum non excusare, quin liceat viro diuortium facere. Quia re vera non excusat à culpa mortali adulterij & fidei fractæ, quæ causa diuortij sunt. Et ad illam culpam mortalem canones attendunt. Vnde caute glossa dict. cap. Proposita, & illam sequentes Archid. & Bellamera dixerunt excusare metum à pœna legali adulterij, quæ dolum desiderat. At secundum canones esse adulterium, quasi senserint non excusare à pœnis canoniciis, quæ culpam considerant. Quales sunt diuortium & dotis amissio, cap. Plerumque, de donat. inter vir. & vxor. Et per hoc cessant obiecta, qua de pœnis legalibus probant. Atque ita loquentes de diuortio sentiunt ex Iurisperitis Goffredus summa, tit. de diuortijs, num. 4. Hoffiensis summa, eodem tit. num. 3. Albericus in suo dictionario, litera M. verb. Matrimonium 8. 5. Quid si aliquis coniugum, Henricus cap. Significasti, num. 12. de diuortijs, Monaldus summa, tit. de diuortijs, 5. Propter quid fiat diuortium, vers. Item sunt quidam casus, casu 5. Iohannes de triburgo summa confessorum, lib. 4. t. 22. q. 8. Astenfis summa, 2. p. 1. 8. t. 23. a. 3. casu 5. Syluester verb. Diuortium, qu. 9. casu 4. Tabiena Matrimonium 4. num. 1. casu 5. Armilla verb. Matrimonium num. 73. casu 5. Montalius l. 6. ad finem, t. 9. p. 4. Couar. 4. decret. 1. p. c. 5. initio, nu. 3. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. qu. 1. §. 4. num. 217. Azebedo lib. 8. recop. t. 20. l. 1. num. 22. ponderans illam legem, vt velit in hoc regno solum excusari vxorem à pœnis legalibus, quando adulterium fuit ita violentum, vt culpa in eo non fuerit, ibi: T spora ventura la muger no fue en culpa, & fuere forçada, no aya pena. Nam copula, &c. utrumque coniungit, peritque vim à culpa excusantem. Et ex Theologis idem tenet D. Bonavent. 4. d. 35. in expositione literæ, num. 2. vbi Durandus q. 1. a. 1. n. 6. Palud. q. 1. a. 2. casu 5. num. 16. Supplementum Gabriel. quest. vn. art. 2. post 1. conclus. casu 5. Vincentius speculo doctrinali, tom. 2. libr. 10. cap. 42. D. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 21. §. 6. casu 4. Sotius 4. d. 36. q. vn. art. 1. vers. Et eadem ratione, Castro lib. 2. de pœnali, cap. 4. §. Ut nostram: licet enim videatur prima facie oppositum sentire, atclare est huius sententiae, metum enim appellat ibi violentiam: & ita dicit intelligi de vera & absoluta violentia, vbi nullus interuenit consensus, alias (inquit) sicut nec à culpa ita nec à diuortio excusatetur, palacios 4. dist. 27. disp. 3. col. 21. f. 602. & d. 35. disp. vni. colum.

- colum. 4. versic. Quinta limitatio, Enriquez libr. 11. de matrim. c. 17. n. 5. Bart. à Ledesma dub. 65. de matrim. post 3. concl. casu 5. Lud. Lopez 2. p. instruct. de matrim. cap. 38. f. 1049. §. Circa alium casum, Vega 1. to. sum. c. 13. casu 16. Cañedo summa sacram. vbi de matrim. c. 7. n. 58.
17. Quintus casus est, si coniugi commisceatur alter sub mariti specie latenter, & bona fide ex parte coniugis. Sic ut accidit Iacob cum Lia, Genesis 29. Tunc enim sicut bona fides excusat concubitum coniugis à culpa adulterii, ita à pena diuortii, c. In lectum, 34. q. 2. Ad probandam autem hanc coniugis bonam fidem sufficit eius iuramentum, habito respectu ad eius honestatem, & alias probabiles coniecturas, vt tradunt host. sum. t. De diuortijs, n. 8. casu 3. Aftens. sum. 2. p. l. 8. t. 32. a. 3. casu 3.
18. Sextus casus est, si matrimonio ab infidelibus inito, datoque libello repudii, coniux dimissus ad aliud transeat matrimonium, non poterit repudians obiciere coniugi repudiato consummationem illius secundi matrimonii, quæ adulterium est, quo ab illo diuertat. Habetur expreſſe c. gaudemus, de diuortiis, in fine. Cuius ratio communiter redditur. Quia infideles existimant matrimonium dissolui per repudium, iuxta eorum ritus celebratum: ac subinde ratione ignorantiae excusat copula illa ab adulterio. Ex qua ratione colligitur idem dicendum esse de coniuge repudiante legitimè & instè, secundum eorum existimationem & ritus: si enim post repudium aliud ineat matrimonium, non poterit ob id, diuortium celebrare coniux repudiatus. Quia quamvis textus de solo repudiato loquatur: at eadem militat ratio. Nam vterque coniux legibus matrimonii se solutum existimat. Vtrum verò si post repudium fornicetur, vel detur causa adulterii negata cohabitatione, adsit iusta diuortii causa? dixi num. 8.
19. Ultimus casus est, quando coniux innocens alteri condonat adulterium, & sic reconciliantur. Cum enim diuortium sit in favorem innocentis, potest innocens cedere iure suo, delictumque condonare, & sic cessabit ius diuortii. Hæc autem remissio est duplex, quædam expressa, quando, scilicet, verbis expressis innocens coniux adulterum sibi reconciliat, condonans delictum. De qua reconciliatione loquitur textus, l. Si maritus, 25. §. Si negeuerint, ff. ad l. Iuliam, de adulter. probans ex tunc minimè audiendum esse maritum de adulterio accusantem. Et notant Alexand. l. Iuris gentium, §. Sipaciscar, ad finem, ff. de pactis, Barbosa, l. 2. in princip. p. 1. num. 100. ff. soluto matrimonio. Non tamen satis esset remissio mente retenta, nec signo aliquo externo coniugi nocenti expressa. Quia propositum mente retentum in his contractibus inter homines initis, nullius efficacia est, l. Cum in plures, 62. §. Locator, ff. locati. Deinde, quia cum remissio illa sit velut quædam iuris diuortii & accusandi donatio, oportet vt firma sit, eam parti, cui fit, intimari. Ut de donatione latè disserui lib. 1. disp. 6. & 7. Alia autem est remissio tacita. Ut si coniux adulterii conscius alium non exclusit à consilio maritali, vel exclusum admisit. De qua reconciliatione nihil in præsenti dicendum est. Quia in sequentibus est specialis disputatio instituenda.
20. Id tamen obseruandum est, si reconciliatione facta coniux ille reconciliatus in adulterium relabatur, posse non obstanti priori illa reconciliatione, de nouo eo adulterio illum accusari, & ratione illius celebrari diuortium. Quoniam præcedens venia non trahitur ad futura delicta, sed sola præterita respicit, argumento l. Non alias, §. 1. ff. de iudiciis, vbi quamvis legato ius gentium securitatem concederit, l. Sanctum, ff. de rerum diuis. deciditur posse eum puniri de legationis tempore admisso delicto. Præterea, quia reconciliatione illa contractum matrimonii ad pristinum vigorem restituit, ac si nullum esset usque tunc adulterium commissum, sed in eo euentu posset coniux reus noui adulterii dimitti, & de illo accusari: ergo idem dicendum est facta ea reconciliatione. Nec æquum est ut ea criminis futuri impunitatem præstet. Atque ita sensunt ex Iurisperitis, glossa cap. Plerumque, verb. Nec reconciliata, in fine, de donat. inter vir. & vxor. & ibi Alexander de Nevo n. 6. prepos. num. 4. fine, Ioannes de Ancona, quem refert & sequitur Archid. c. 1. num. 4. 32. q. 6. & ibi Bellamer. a num. 2. Ioan. Lupus cap. Per vestras, in principio, §. 9. num. 18. de donat. inter vir. & vxor. Cifuentes l. 80. Tauri dub. 7. & ibi Castillo num. 2. Greg. Lopez l. 8. verb. En ante t. 17. part. 7. id colligens à contrario sensu ex ea lege, Couar. 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 6. num. 7. Villalpand. repet. ad l. 22. tit. 1. p. 7. §. 14. à num. 2. Additio ad locum Angeli, quem statim pro contraria parte referam, Azebedo lib. 8. recop. tit. 20. l. 2. num. 11. Barbosa l. 2. p. 1. in principio, num. 104. ff. soluto matrimonio. Surdus de alimento. t. 7. q. 16. nu. 103. Et ex Théologis, Ricard. 4. d. 35. a. 1. q. 1. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 21. §. 5. Sylvest. verb. Diuortium q. 9. casu 5. Sotus 4. d. 36. q. vn. ar. 1. vers. dubitatio verò. Ledesma 2. p. 4. q. 64. art. 2. paulo ante §. Erat secundum dubium, Palacios 4. d. 27. disp. 3. col. 22. f. 603. Angles floribus 1. p. de matrim. q. 9. de diuort. a. 1. diffic. 2. concl. 6. Enriquez l. 11. de matrim. c. 17. nu. 5. Barth. à Ledesma dub. 65. de matrim. post 3. conclus. §. Et iam est notandum, Manuel 1. rom. summa, 2. edit. cap. 240. num. 3. Graffis 2. p. decisionum, lib. 1. cap. 12. nn. 72. casu 6. Cañedo sum. sacram. vbi de matrim. ca. 7. num. 60. casu 6. Lud. Lopez 1. p. instruct. cap. 295. Adde ad predicta. Vnde non sunt audiendi Salicetus l. Quoniam, in fine, C. ad l. Iuliam, de adulter. Angelus de maleficio, verb. Che me à adulterato, nu. 49. docentes non posse eum coniugem de nouo illo adulterio accusari. Innitunturque textui, c. De Benedicto 22. q. 1. ibi: Nullum ei duntaxat simile committent periculum allaturus. Sed respondet bene Couar. proxime citatus, cum textum solum velle, ne vir propria auctoritate vxori relabentii damnum inferat, illamve occidat.
- Imò Ioan. Lupus eo c. per vestras, in princ. §. 9. n. 22. ait posse 21 forsitan attentari, vt coniux ille reconciliatus relapsus in adulterium possit etiam de adulterio condonato accusari. Sed meritò illum improbat Couar. Barbosa, Azebedo, Surdus, Lud. Lopez. n. præc. allegati. Quoniam primum illud adulterium iam est remissione extinctum. At crimen semel transactione aut indulgentia accusatoris extinctum non potest amplius ab eodem in iudicium deduci, ea. De his, de accusat. & l. Transfigere, C. de transact. & c. Si illuc 23. q. 4. iunct. gl. verb. Recidiq. Idemque probatur ex regula l. Qui res, §. aream, ff. de solut. Et ex doctrina Bartoli l. Non solum, §. 1. iniuriarum, n. fin. ff. de incur.
- Vtrum autem si facta reconciliatione qui erat inno- 22 cens labatur in adulterium, compensetur cum priori illo adulterio à se condonato, ita vt ille coniux reconciliatus non possit diuortium petere? dicam disp. seq. n. 7.
- Tandem obseruandum est cum Soto 4. d. 36. q. vn. ar. 1. 23 vers. de his autem casibus, & vers. seq. & Petri de Ledesma de matrim. q. 62. a. 1. dub. 1. circa 2. concl. & Cañedo sum. sacram. vbi de matrim. cap. 7. num. 62. omnes hos casus, in quibus non permittitur diuortium ob adulterium, censi exceptos ex iure ipso naturali & divino, & non ex Ecclesiæ statuto. Et de duobus primitis casibus idem affirmat Bart. à Ledesma, dub. 65. de matrim. post 3. concl. casu 1. & 2. Quod inde probatur, quia primus casus iuri naturali innititur; i. n. enim tam naturale est, quam delictorum compensationem admitti. In reliquis autem casibus adulterium minimè imputatur, vel quia iniuria affectus cōdonauit: vel quia non fuit formaliter adulterium, sed culpa vacavit: vel quia alter coniux culpæ particeps fuit, præstando consensum. Quæ omnia sunt iuri naturali consona. Insuper probant Sotus & Cañedo ibi. Quia cum Ecclesia non habeat facultatem supra ius diuinum & naturale, nisi hæ exceptiones ex ipsomet iure diuino deducerentur, non posset Ecclesia facultatem celebrandi diuortii ob adulterium concessam iure diuino & naturali restringere, hos casus excipiens. Quid si dicas Christum non iussisse, sed solum permisisse diuortiū ob adulterium: & ideo nil mirum, si Ecclesia potuerit permissionem hanc restringere. Sicut restrinxit facultatem cōcessam carnis vescendi. Responder bene Sotus, disparem esse rationem. Quia non fecit Deus singularem permissionem eis carnium, sed gene-

raliter permisit edere carnes, aliosque cibos, vbi & quando oporteret: quasi Ecclesiae arbitrio relinquent tempora hanc definienda. At de diuortio ob adulterium celebrando, ius ipsum naturale declarans, singularem permissionem concessit, quare Ecclesiae non est, nisi tanquam iuris divini & naturalis interpretis, permissionem hanc restringere.

DISPUTATIO VI.

Qualiter accipienda sit compensatio adulterij utriusque coniugis ante latam diuortij sententiam commissi, ita ut neutri liceat ab altero diuertere?

SUMMARY.

- Delicata compensantur utriusque coniugis adulterij, n. 1. & remissione, quando alter post profiteatur.*
Oportet utriusque adulterium esse liquidum ac certum, n. 2.
Debet utriusque delictum sufficere ad diuortium. Nec est compensatio, si alter adulteratur, alter vero molliciem aut pollutionem extra vas cum tertia persona admittat: vel copulam intra vas absque seminazione habeat, n. 3.
Quid, si alter sodomita, alter vero adulterus sit? Reservetur opinio, n. 4.
Compensantur delicata, etiam si alter adulterus, alter vero sodomita. & beatitudinis ac adulterij reus sit, n. 5. & ibi remissione, quid quando alter carnaliter, alter vero spiritualiter fornicatur.
Num referat uter coniux prius sit fornicatus, n. 6.
An siat compensatio adulterij unius coniugis cum adulterio alterius, i.e. condonato à coniuge posterius adulterante, n. 7.
Quid, si alterius plura admirerit adulteria, n. 8.
Quid, si adulterium unius sit occultum, alterius vero publicum, n. 9.
An possit vir adulterus pacifici cum uxore adultera ut conniveat in diuortium, ne ipsam criminaliter accuset? Et explicantur l. Transigere, C. de transact. quando licet super adulterium transigere, n. 10.
An adulterus volens adulteram accusare, teneatur reddere debitum remissione, n. 11.
An exceptio adulterij sit peremptoria, ita ut possit opponi ante & post litigem contestatam, & in modum declinatoria? Explicantur l. i. maritus, §. Prescriptions, ff. ad l. Iul. de adult. & l. 7. f. 17. p. 7. num. 12.
An lata diuortij sententia possit conjux adulterus opponere adulterium ab altero ante sententiam commissum, vel de illo actionem intentare, remissione, n. 13.

1. **C**VM disp. præc. n. 2. inter casus, in quibus ob adulterium non permititur diuortium, annumerauerimus quando uterque coniux adulterij reus est. Iam circa hunc casum aliqua disputanda sunt. Et quia lapsus hic in adulterium potest contingere ante & post sententiam diuortij latam: in utroque euentu disputandum est. Et prius in hac & aliquibus sequentibus disputationibus quando contingit ante sententiam latam, & deinceps quando post. Dubitatur igitur in præsenti, quando contingit ante sententiam latam. Prima conclusio certissima apud omnes est. Quando contingit ante latam diuortij sententiam utrumque coniugem adulterari, neutri licet ab alio diuertere, sed mutua compensatione ambo adulteria abolentur. Hanc satis probauit disp. præc. n. 2. Quidam temperantur nisi posterius fornicans, post adulterium fuerit professus, vel ad ordinem promotus. Sed de hoc dicam disp. 9. num. 26.

2. Duo autem ad hanc compensationem desiderantur. Prius est, vt utrumque adulterium sit liquidum, constetque alteri coniugi. Si enim unius adulterium sit liquidum, alterius vero minimè, sed dubium, non licet illi, cuius adulterium est certum, dubitatque de sui coniugis adulterio, compensatione vti. Quoniam debiti liquidus ad non liquidum non est compensatio, l. final. C. de compensat. Sic docent Host. c. fin. n. 1. de adult. & ibi Ioan. And. n. 1. Anchar. num. 3. Cardin. num. 1. opposit. 1. Anan. num. 1. Quare si coniux adulterus opponeret alij adulterium sibi dubium, falsisque testibus illud probaret, & sic alteri negaretur diuortium, non esset tutus in conscientia. Non enim iuuari potest compensatione adulterij alterius sibi dubium cum suo, quod sibi constat.

3. Posterior requisitum est. Ut utrumque delictum sit

sufficiens ad diuortium. Adulterium enim consummatum admittens non poterit illud compensare cum mollicie alterius, vel pollutione cum tertia persona extra vas, vt sic illi diuortium denegetur: sed poterit hic ab illo diuertere. Quia in ordine ad diuortium, ad quod attenditur, delicta non sunt paria, atque ita illorum compensatio non sit. Sic Ledesma 2. p. 4. q. 64. art. 2. duplicit. col. ante fin. vers. Est tamen notandum. Atque idem dicendum est in reliquis casibus, in quibus delictum alterius non est sufficiens ad diuortium. Ut si alter non emisit semen intra vas, licet illud penetrarit, vel habuerit rem cum femina mortua, quos omnes casus numerant tota disp. 4. potest enim hic ab altero vere adultero diuertere. Eadem ratione, ob criminum in ordine ad diuortium disparitatem.

Difficultas autem est, quando fornicationes non sunt eiusdem naturæ, sed altera est naturalis, nempe, adulterium, altera vero in naturalis, vt sodomia. Nam aliqui existimant ad iustum delicti compensationem in hoc casu faciendam, non esse opus ut eadem fornicationis specie uterque coniux sit infectus, sed satis esse, vt sit eodem fornicationis genere, dummodo is, qui compensare, ea quæ compensationis mutui delicti exceptione se tueri vult, sit leuioris fornicationis speciei reus. Ut adulterus potest se tueri contra sodomitam, diuortium petentem: statim en adulterer diuortium intentet contra sodomitam, non potest hic se defendere, exceptione compensationis sui delicti cum adulterio alterius allegata. Quia suum delictum est grauius, ac subinde impar delicto alterius. Sic docent Castro lib. 2. de lege pænali, cap. 4. paulo ante §. Ut igitur, Ouandus 4. d. 45. disp. vn. propos. 1. Qui bene explicat hanc minorem fornicationis grauitatem non utcumque considerandam esse, sed quando altera innaturalis est, altera vero naturalis. Non enim ad hoc disparitas reputaretur, si vir adulteretur cum soluta, vxor autem cum coniuge vel professo. Et pro hac sententia faciunt Host. c. fin. n. 4. de adult. Ioan. And. 1. Ant. n. 5. Cardinalis statim in princ. vbi explicantes illum textum redditum rationem cur adulterer adulteram accusare nequeat ad diuortium. Quia paria crimina mutua compensatione tolluntur: explicant paria, quantitate & qualitate.

Cæterum contraria sententia mihi placet, vt ex utra que parte detur compensatio, ac subinde neurri coniugi liceat diuortium celebrare. Quia si paritatem criminis in ordine ad diuortium consideremus, (vt re vera consideranda est) utrumque crimen est æquale. Cum ob utrumque pariter concedatur diuortium. Si vero consideretur in ordine ad matrimonium, cui iniuria irrogatur, cum grauior sit iniuria illi per adulterium quam per sodomitiam illata (vt probauit disp. 4. num. 3.) adulterium grauius delictum erit, atque ita adulterus non poterit à sodomita diuertere. Si vero dicas considerandam esse grauitatem secundum se, hoc dici non posse probauit eadem disp. 4. num. 3. Et confirmatur, quia si grauitas fornicationis in se attendenda sit, non est cur potius dicamus solum attendendam esse, quando altera est naturalis, & altera innaturalis: quam vbi intra fornicationis naturalis limites altera grauior, altera autem leuior est. Quod tamen attendendum esse nullus diceret. Tandem, quia si in compensatione inspicendum esset uter coniux grauiori fornicatione infectus esset, vt ille non posset aduersus alium hac se exceptione tueri, grauitas illa fornicationis omnino attendenda esset per repugnantiam ad coniugium, atque ita potius dicendum esset adulterum non posse suum delictum compensare cum sodomitâ alterius, quæ minus matrimonio repugnat. Quo argumento egrediens est Bellarmin. l. 1. de matrim. cap. 17. §. Respondent non nulli, contra aliquos dicentes fornicationem spiritualis, nempe infidelitatem, dissoluere coniugium, non autem corporalem. Eò quod illa grauius peccatum sit. Aduersus quos insurgit dices, quamvis fornicatio spiritualis sit grauius in se peccatum, cum tamen magis repugnet coniugio fornicatio corporalis, potius ex hac ratione conclu-

dendum esse fornicationem corporalem dissoluere. Sic ergo in nostro casu dicendum esset. Et ideo hanc sententiam tueruntur Palud. 4.d.35.q.1.ar.2.casu 1.nu.11.vbi Supplementum Gabr. q.vn.art.2.post 1.conclus.casu 1.Palacius ibi disp. vn.statim in princ.corp.Tabiena Matrimonium 4.n.1.casu 1.Gaeta repetit.c. Ad limina 30.q.1.§.4.n.217. Imò idem credo dicendum esse, quamvis alter adulterij, sodomitæ, ac bestialitatis reus esset: alter autem solius adulterij. Neutri enim diuertere licet: sed daretur compensatio. Quia ad hoc sufficit dari paritatem criminum, quoad hoc quod uterque carnem suam diuiserit contra fidem in matrimonio præstis am. Quod est fundamentum diuortij (vt probauit disp. 4.110.3.) multiplicatio verò maior delictorum minimè huic compensationi obstat. Ut dicemus n.6. Vtrum autem detinet compensatio, si alter corporaliter, alter verò spiritualliter fornicetur lapsus in hæresim: vel apostasiam à fide? dicemus hoc l.disp.16. per totam.

6 Secunda conclusio. Ad hanc mutuam delictorum compensationem faciendam, nil refert uter coniugum prius sit lapsus in adulterium. Quia iura solum pôderant utrumque coniugem simili criminis iam infici, & neutrum matrimonij fidem illas seruasse, non habita ratione prioritatis, vel posterioritatis delicti. Ut constat ex textibus hanc compensationem docentibus, quos retuli disp.præc. n.2. Et ita docent Gl.c.Veniens, verb.Sponete, de conuers.coniug. Host.c.Gaudemus, init.de conuers.coniug. Palud. 4.d.35.q.2.ar.2. num.14.Sotus 4.d.36.q.vn. a.1.vers.Dubium autem, Nauar.l.4. cons.in vtraque edit.t.de diuort.conf. 1.n.1.Bart. à Ledesma, dub. 65.de matrim.post 3.concl. §.Etiam est notandum, Surdus de alienis t.7.q.16.n.53.Lud.Lop. 2.p.instruct.de matrim. c.54.vbi de diuort.quoad habitationem, §.penult.notab.3.Pet.de Ledesm.de matrim. q.62.a.1.dub.1.fin.Manuel 1.to.sum.2.edit.ca. 240.n.3.Cañedo sum.sacram.vbi de matrim. c.7.n.57.casu 1. Idque verissimum est; & nullum dubitantem inueni. Imò post sententiam diuortij adulterium admissum à coniuge, in cuius favorem diuortium est celebratum, compescari cum adulterio prioris coniugis dimissi, satis probabilititer docent multi. Ut videbimus disp.9. Quare falso Surdus proxime citatus imposuit Bologneto conf.23. num.2. ipsum sentire, exigi ut delicta sint eodem tempore commissa, ut compensatione tollantur.

7 Imò quidam hoc extendunt, ut licet prius adulterium coniugis sit condonatum ab altero coniuge innocentem, si post condonationem in hoc sensu labatur in adulterium, detur illius compensatio cum adulterio illo priori condonato: neutrique diuertere licet: & priori petenti diuortium obstat exceptio sui adulterij quamvis remissi. Quia quamvis adulterium remissum nequeat in iudicium deduci ad effectum accusationis, potest tamen ad effectum excipiendi contra accusantem ad diuortium. Quædam enim consequi possumus excipiendo, quæ non possumus agendo. Et quia accusans de criminis debet esse eius immunitis, c.Qui crimen 6.q.1. & c.1.32.q.4. Ita tenet Hugo, quæ refert & iequitur Turrec.eo c.1.n.4. Idem licet satis obscurè docent ibi Archid.ad fin. vers. In eaglossa, ibi, dico, adde & male. Et ibi Bellamer.nu.2.codem vers. & ita Archidiaconum intelligit, eum sequens, & referens etiam Laurentium, Greg. Lopez. l.8.vers. Eſſe miſmo, t.2.p.4. At hoc mihi displaceat. Et ideo dicendum est cum glossa eo cap.1. in fine, & Astense 2.p. sum.l.8.t.33.ar.3.ad fin. minimè competere coniugi posteriori adulteranti exceptionem illius adulterij, quod condonavit, nec dari compensationem, sed posse priorem coniugem celebrare diuortium. Quia remittentibus actiones suas, non est dandus regressus, l. Queritur 14.vers. Si vendor, ff.de edilit.edicto. Deinde, quia (vt optimè docet Sotus 4.d.36.q.vn.a.1.vers.Dubitatio vero) reconciliatio contrarium matrimonij ad suum pristinum statum reuocavit, ac si nulla esset vñq; tunc fornicatio admissa, in quo evenit posset vñq; prior coniux reconciliatus, à coniuge post adulterij reo diuertere.

8 Tertia conclusio. Non obstat compensationi adulterij mutui, si alter coniux plurima adulteria, alter vero v-

num solum admiserit. Quia cum uterque freget fidem, delicta censeruntur paria. Iura enim fractionis fidei, nō autem numeri rationum habent. Hæc videtur contra DD. relatos n.4. fine, dicentes paria crimina quoad compensationem hanc faciendam censerit, quando datur æqualitas in quantitate & qualitate. Quos merito reprobat Anan.c. penul.n.5.de adult. Et ideo hanc conclus.docet Sotus 4.d.36. q.vn.a.1.vers.Dubitatio vero, Angl.florib.1.p.de matrim.qu.9.de diuor.a.1.diffic.2.concl.1.Lud.Lop.2.p.instruct.de matrim. c.54. vbi de diuort.quoad habitationem, §.penul.notab.3.Cañedo sum.sacram.vbi de matrim.c.7.n.57.casu 1.

Quarta conclusio. Quamvis adulterium alterius coniugis sit occultum, solique Deo cognitum, alterius verò publicum, nequit adulter occulus diuortium petere, sed tenerur compensare adulteria. Nam in foro conscientia occulto non desideratur probatio per testes, sed sola veritatis cognitione. Quare nil interest an fornicatio secreta sit nec ne, quando ipsi coniugi constat se fornicatum fuisse. Præterea vxori adulteræ publicè, cuius vir occultum adulterium perpetravit, non deficit ius excipiendi ut criminis alterius criminis tollat: sed sola deficit probatio. Propter defectum autem probationis, etsi in foro contentioso à causa cadat, non ramen in foro conscientia. Sicut qui reuera es alienum contraxit, licet creditor probare nequeat, reuera debitor est, nec poterit simile debitum sibi ab eodem recuperare, sed compensare tenebitur. Atque ita docent ex Iurisper. Goffred.sum.t.de diuort n.15.Host.sum. eo t.n.11.in princ. & c.fin.n.3.de adult. & ibi Ioan. And. n.7. Anch. n.5.Idem Ioan. Andr.c.Constitutus,nu.1.de conuers.coniug. Ant.n.3.Anch. n.3.Abb.nu.8.fin.idem Abb.c.Significasti,in fin. de diuort.vbi Alex.de Neu n.9.Henric.c.Ex literis,nu.11.de diuort.&c.fin.n.14.de adult. Alberic.in suo dictio. lit.D.verb.Diuortium,vers.Quid si vir, & lit. M.verb. Matrimonium 8.& vers. Quid si aliquis coniugum, Archid.c.Nibil.32.q.6.nu.1.vbi Bellamer.n.1.Turrec.n.1.Ioan.de Friburgo sum.confess.l.4.t.22.q.15. Monald.sum.tit.De diuortijs, §.Propter quid fiat diuortium,vers. Item pone quod vir, Rosella Matrimonium 7.n.4.Syluest.verb.Diuortium, q.9.vers.7.& Matrim.9.q.6.fin.Tabiena Matrimonium 4.q.1.casu 1.Armill.verb.Matrimonium nu.73.casu 1.Brunel.de sponsalib.concl.30.declarat.8.nu.12.vers.Primus est,Nauar.l.5. cons.in 1.edit.t.de adult.conf.1.n.3.& 4.& in vtraque edit.l.4:t. de diuort.conf.1.n.1.2.& 3.Gaeta repetit.c.Ad limina 30.q.1.§. 4.n.217.232.Lancel.instit.iuris can.l.3.t.de diuortijs, §. Multum autem interest, verb.Nisi. Et ex Theologis, D.Th.4.d.35.q.vn. a.6.ad.5.& ibi D.Bonau.in expos.lit.nu.1.& a.1.q.1.in fin.corp. & ibi Palud.q.1.a.2.casu 1.nu.11.Vincent.speculo doctrin.to 2.l. 9.c.90.& l.10.c.42.Abulens.c.19.Matth.q.75.in solut.ad vlt. Sotus 4.d.36.q.vn.a.1.vers.Dubium autem:& quamvis limitetur dummodo alter coniux probare possit illud adulterium; intelligitur ut in foro externo audiatur: atque ita ea.q.6. in fin. dicit idem esse dicendum, vbi adulterium alterius ita occultum est, ut probari minimè possit. Pet.de Soto lect. 12.de matrim.col.penul.Castro l.2.de lege pen.c.4. § Vt nostram, Ouand.4.d.32.q.vn.propos.2.casu 1.Palac.4.d.27.disp.3.col.22. vers.Sed quid si vir.f.60;3.Veracruz.3.p.specul.a.6.concl.4. Angles flor.1.de matrim.q.9.de diuort.a.2.diffic.7.Pet.de Ledesm.de matr.q.62.a.1.dub.1.fin.Bart. à Ledesm.dub.65.de matrim.post 3.concl. §.Etiam est notandum, Enrig.l.11.de matrim.c.17.n.3. Manuel 1.to.sum.2.edit.c.240.n.3.Vega 1.to.sum.c.13.casu 3. Nec audiendus est Enrig.ibi. diccs esse culpam veniale, si vir occultus adulteri uxorem manifestè adulteram dimittat, accusetve. Quia cum res grauissima sit diuortium celebrare, si occultus adulteri iure dimittendi caret, ut omnes DD.allegati fatentur, non potest esse culpa venialis tunc dimittere diuortium celebrando. Atque ideo Abulens. & Castro eisdem locis citatis docent esse culpam lethalem. Cauendum est etiam ab Ouando, qui loco citato ait nō esse improbabile, asserere occultum adulterum dolentem de suo adulterio posse negare debitum adultero coniugi manifesto: retenqa opinione Caitani, asserentis occultū adulterum non priuari ipso facto iure exigendi. Quam etiam nos tenuimus l.1.disp.68.n.4. Quia iuxta eam opinionem

nionem solum conceditur coniugi occulte adulterio, ut non priuet se iure exigendi debitum, donec ab innocentia coniuge illius adulterij conscientia priuetur. Non tamen ipsi conceditur ut possit diuertere a coniuge similiter adultero, eius adulterij ignaro. Quoniam ius diuertendi soli coniugi, qui non est infectus simili adulterio, est permisum. Ut diximus n.1. Nec obstat illud adulterium esse occultum, & coniugi publice adultero ignotum. Quia hoc nil refert si ad forum conscientiae attendas, in quo sola rei veritas inspicitur. Quod sit tandem obijicias c. Significasti, de diuor. & c. penult. de adul. vbi videtur peti ad hanc compensationem mutua, ut utrumque adulterium sit notorium. Quod idem videtur docere Gl eo c. Significasti, verb. Nisi constaret. & Ioh. And. c. fin. n.1. de adul. & ibi Host. n.1. Ant. n.4. Id minimè obstat. Quia non agunt de compensatione in foro conscientiae facienda: sed quando mulier dimissa a viro adit iudicem petitura restitutionem: & vir exceptione adulterij notorij impedit restitutionem. Tunc enim dicunt hi DD. uuxta illorum textuum decisionem, non esse audiendam mulierem, ut restitutio ab ipsa petita concedatur, si contra exceptionem sui adulterij notorij replicet allegans adulterium viri, nisi illud etiam notorium sit: alias impedit restitutio, donec viri adulterium probetur, illo autem probato restitutio fiet compensis hinc inde adulterijs. Et sic id explicant Innocen. eo. c. Significasti, n. vn. super verb. Constat: & Host. ibi, in fin.

6 Vnicum tamen exciperem casum, in quo viro adultero liceret vxorem æquè adulteram dimittere: nempe, si inter utrumque coniugem per transactionem conueniat, ut vir non accuset vxorein adulteram ad pœnam capitalem ipsi infligendam, (id enim non obstante suo adulterio potest efficere, quanvis quoad diuortium & pœnam ciuilem cōpensentur adulteria, ut dicemus disp. 8. n. 46.) ea lege ut vxor in locum aliquem honestum se recipiat, vbi separata ab ipso viro vitam trāsigat. At absque vxoris consensu id efficere nequit. Quia potest illa eligere pati accusationem. Nec etiam id in pactum deducere potest, quando ius accusandi criminaliter amisit lapsu temporis, vel alia causa: vel quia deficit probatio. Non enim pœna hæc debetur ante iudicis sententiam: nec vxor criminaliter accusari potest deficiente probatione; & si accusetur, non tenetur fateri suum crimen. Nec obstat superadulterij crimen transigi non posse. I. Transigere 18 c. de transact. & l. De crimine 10 C. ad l. Iul. de adul. Cuius decisionis varias affert rationes Padilla et l. Transigere, à n. 72. usque ad 79. sed potissima est, propter frequentiam huius delicti ad arcendum ab eo. Quod est adeò verum, ut pactum etiam gratuitam similiter esse prohibitam sustinuerint Alberic. & Goffred. citati per Padilla, d. l. Transigere, num. 95. contra Azonem sum. 1. de transact. v. 4. Non (inquam) obstat. Quia opinionem Azonis explicans ius ciuile, approbat l. reg. 22. t. 1. p. 7. ibi: Fueras ende si el yerro fuese de adulterio. Ca en tal caso, como este, non puede ser fecha acusación por dineros. Mas bien se puede quitar de la acusación el marido, si quisiere, no recibiendo precio ninguno por ello. Vnde Barbosa l. 2. p. 1. in prmc. num. 115 ff. solut. matrim. dicit cum Gama in suis decisionib. p. 1. decif. 63. nu. vn. non valere remissionem adulterij pecunia factam, vel sub alio pacto lucrum afferente ipsi marito: secus sub alio quoque pacto carenti eo lucro. Et exemplificat Gama, ut est pactum, ut vxor includatur exuletve. Idemque sequitur Additionator ad gamam in additionibus ad illam decisionem, quæ habentur in fine illius tom. Et reddit rationem. Quia cū possit vir adulteram præcedenti iudicis sententia occidere, potest transigere, ut minorem pœnam admittat, quo mortem iuste libi inferendam euadat.

7 Vtrum autem adulter volens adulteram criminaliter accusare, teneatur ei debitum reddere? dicam disput. 14. num. 8.

8 Ultima conclusio. Exceptio adulterij quando de illo agitur ciuiliter, ut quoad diuortium vel dotis amissionem, est peremptoria, atq; ita opponi potest ante & post litem contestatam, & quocumq; tempore usq; ad sententiam.

Sic colligitur ex c. penult. & c. fin. de adul. & docent Innoc. eo cap. penultimo, ad finem. & ibi Host. n.7. Ant. n.6. Abbas fin. Anch. n.20. Cardinalis n.1. q.1. Anania n.10. vers. Ultimo querit, Ioh. Andr. eo c. fin. n.3. & ibi Anch. nu. vlt. in fin. Anania init. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 6. n. 6. & Bartolo, atq; alijs relatis Barbos. l. Viro atque uxore 40. n. 3. ff. soluto maritim. Quare audiendi non sunt Ioh. Lupus rubrica de donat. §. 20. n. 3. & Andr. ab Exea rubr. ff. de pacis, nu. 37. dicentes contrarium per l. Si maritus, §. Prescriptiones, ff. ad l. Iuliam, de adul. & l. 7. ti. 17. p. 7. Sed respondet bene Couar. & Barbosa, eos textus accipendos esse, quando criminaliter agitur de adulterio. Unde quando agitur ciuiliter de adulterio, potest etiam post litem contestatam excipi de simili adulterio vel lenocinio mariti. Secus si agatur criminaliter. Et rationem differentiae tradit ibi Barbosa. Quoniam in causa ciuili, ea exceptio diluit omnino delictum adulterij uxoris per virum obiecti, & eum omnino ab actione excludit: vnde habet vim exceptionis peremptoriae, quæ usque ad sententiam opponi potest. l. Peremptorias. C. sent. rescind. non posse. At in causa criminali exceptio lenocinij non perimit delictum, sed tantum excludit virum à iure accusandi: cuius loco quilibet accusare potest. §. Item lex Iul. instit. de pub. judic. Et ideo habet vim exceptionis dilatoria, quæ ante litigem contestatam est opponenda. l. pen. & l. fin. C. de except. Potest etiam exceptio similis adulterij opponi in modum & vim declinatoriae, ut non est audiendus petens diuortium, quia similiter adulteratus est. Sic Innoc. c. pen. ad fin. de adul. & ibi Host. n.8. Ant. n.6. Abb. fin. Card. n.1. q.1. Ioh. Apd. c. fin. n. 3. de adul. & ibi Anan. init.

An autem lata diuortij sententia possit coniux reus⁹ opponere exceptionem fornicationis ante sententiam ab alio coniuge admissæ, vel actionem de illaintentare? dicam disp. 9. n. 25.

D I S P U T A T I O VII.

Vtrum quando uterque coniux est adulter, & alter corrigitur, altero in fornicatione persistente, liceat coniugi emendato diuortium: an potius mutuæ illæ fornicationes compensentur?

S V M M A R I V M.

Semel adulteriorum remissione facta, potest altero relabente innocens diuertere. Et an reconciliatio facta, si coniux reconcilians labatur in adulterium, possit obiicare adulterium à se condonatum? Et quid si reconciliatus iterum reus adulterij sit, an possit de nouo illo adulterio vel de prius à coniuge remisso accusari n.1. Quid, si nulla reconciliatio præcessit, an possit coniux emendatus à persistente in adulterio diuertere? Reservatur duplex sententia, numero 2. & 3.

Proponitur sententia Auctoris, n.4.

Soluuntur argumenta, n.5.

IN hac disput. id supponendum est tanquam notum a- pud omnes, nimirum, si ambo coniuges in adulterium lapsi, ad pristinam redierint amicitiam, eaque reconciliatione facta alteruter relabatur in adulterium, posse alterum ratione huius noui adulterij ab eo diuertere. Quia reconciliatio illa maritim. ad suum antiquum vigorem restituit, perinde ac si nullum esset usq; tunc adulterium admissum. Vnde fit ut coniux postea delinquens reus diuortii fiat. Atque ita tanquam certum fatentur Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 1. vers. Dubitatio vero, Ledes. 2. p. 4. q. 64. a. 2. paulo ante §. Erat secundum dubium, Petr. de Ledes. in de matrim. q. 62. ar. 1. d. 2. Imò & si alter solus sit fornicatus, & coniux innocens remittat adulterium, si ipsem post remissionem adulteretur, non poterit alteri petenti diuortium obiicare adulterium, quod illi condonarat; ut dixi disp. præced. n.7. Nec si post remissionem coniux ille reconciliatus, iterum adulterium committat, poterit de adulterio prius remisso accusari, sed duntaxat de eo nouo, ut dixi disp. 5. num. 20. & 21.

2. Difficultas autem eò pertinet. An quando vtroque coniuge fornicante, reconciliatio minime præcessit, sed alterius coniugis emenda altero in fornicatione persistente, possit coniux emendatus diuertere? Quia in re tripli-cem inuenio sent. Prima ait id minime licere. Dicitur 1. Quia ad diuortium celebrandum nil confert, vter prius, aut posterius, sèpius, aut rarius adulteratus sit. Ut probauimus disp. præc. nu. 6. & 8. Quæ sola ratio virgere videatur, vt coniux iam emendatus possit à pertinaci diuerte-re, tanquam ab eo, qui est in vltima mora, & post mutuā delicti compensationem, plurium adulteriorum reus. Secundò quoniam ad diuortium, impediendamque mutui delicti compensationem, nil iuuat alterius coniugis emenda ac pœnitentia, vt pote quæ solum Deo reconciliat, nec abolet iniuriam per adulterium matrimonio irrogatam. Quare integrum est coniugi impœnitenti illud adulterium opponere, dum id minime condonavit reconciliatione facta. Atque ita sentiant *Ledesma, & Petrus de Ledesma, n. præced. allegati.*

3. Secunda sententia docet, coniugem illum resipiscen-tem, & iam emendatum, posse diuertere ab adulterio incorrigibili, & in fornicatione persistente. Probat, quia iam non censetur paria delicta, vt compensatio impedian-tur. Quandoquidem vnum est emendatum, & alterum perseuerat. Secundò, quia vltima mora nocet, & est quæ trahit ad se periculum & damnum, l. Illud, ff. de periculo & commodo rei vendita: & pacta nouissima sunt seruanda, l. Pacta nouissima, 12. C. de pœnitis. Tertio, quia adulteria iā pœnitentia, ad pristinum statum est iam restitutus, & factus innocens: poterit ergo diuertere à coniuge postmodum adulterante, ac si ipse adulterij minime reus esset. Sic sentiunt Goffred. sum. t. de diuort. nu. 15. vbi Host. in sum. n. 11. in princ. Palud. 4. ad 35. quæst. 1. a. 2. n. 12. D. Ant. 3. p. t. 1. c. 2. 1. §. 6. casu 7. Sylu. verb. Diuortium, q. 9. casu 7. Tabiena Matrim. 4. nu. 1. casu 1. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 1. vers. Dubium ergo restat. Castro l. 2. de lege pœn. c. 4. §. Vt nostram. Palacios 4. d. 27. disp. 3. col. 23. f. 603. ante vers. Arbitror autē Barth. à Ledesma de matrim. dub. 64. §. Sed dubiū paruu hic se offert, Manu. 1. to. 2. edit. c. 240. n. 3. Vega 1. to. sum. c. 13. casu 14. Et videntur vniuersi hi DD. loqui, siue alter cōiux monitus sit, siue nō. Quia rationes, quibus innituntur, in vtroque casu id probare videntur. Et Sotus expresse dicit, præcipue si alter cōiux monitus sit. Quare clarè sentit idē casu quo admonitio nō præcedat,

4. Tertia sent. (quam probabiliorem existimo) ait, posse coniugem emendatum, si admonitus alter coniux in adulterio persistat, diuortium celebrare. Ducor, quia monitus illa & interpellatio, qua adulterum interpellat ac monet, vt corrigantur, simulque habitent, vim ha-bet reconciliationis. Sic enim interpellans & monens reconciliacionem offert alteri, & ex parte sua illum reconciliat, & nil referre videtur, si alius nolit acceptare: tene-tur enim admittere: quare si post labatur in adulterium, vltima mora sibi nocere deberet, & perinde censabitur ac si reconciliatione facta commisisset adulterium: in quo casu diximus nu. 1. ex omnium sententia licitum esse diuortium. Et addita hac monitione & interpellatione cōuenimus cum DD. secundæ sent. n. præced. relatis. Quam moderationem ipsi etiam videntur admittere. Ponderat enim alterum esse correctum, altero pertinaci in adulterio. At non videtur pertinacia, vbi non datur admonitio & interpellatio alterius coniugis, qui pacem ac reconciliationem offert. Et ideo cum hac moderatione admittunt hanc sent. D. Bonau. 4. d. 35. in exposit. lit. num. 1. Vincent. Speculo doctrin. to. 2. l. 10. c. 42. Alberic. in suo dictionario lit. M. verb. Matrimonium 8. vers. Quid si aliquis coniugum. Archid. cap. Nihil 32. q. 6. n. vbi Bellam. n. 1. Turrecrem. n. 1. Henric. c. fin. n. 14. de adult. Ioann. de Friburgo sum. confess. l. 4. c. 22. q. 15. Monaldus sum. t. De diuortiis. §. Propter quid fiat diuortium, vers. Item pone quod vir. Rosella Matrim. 7. nu. 4. Sylvest. Matrimonium 9. q. 6. fin. Gaeta reperit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. nu. 232. Lud. Lopez de matrim. 2. p. instruct. c. 54. §. pen. vers. Accedit ad hoc. Et videtur tenere expesse Nauar. l. 4. conf. in vtraque edit. t. De diuortiis,

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

conf. 3. in fine, & Enriques lib. 12. de matrim. c. 5. fin. vbi conce-dunt possè in eo catu ferri sententiam diuortij: sentiunt ergo id legitimam causam præstare: aliàs sententia esset iniusta. Et solum negant possè ante sententiam coniugem emendatum ad religionem transire, de qua re dicemus disp. 11. num. 13. Quod si viro emendato, & interpellanti vxor adultera coniugi recusat, iusto timore ducta, ne ab ipso interficiatur, & vir offerat sufficientem cautionem, & adhuc mulier nolit, sed persistat in adulterio, adhuc est caula iusta vt vir diuertat. Si autem vir inculpatè non præstet sufficientem cautionem, quia fideiussore caret: nec ipso iureirando astricto satisfit vxori: adhuc adulterium nouum vxoris imputabitur ei ad diuortium à viro iuste celebrandum. Quia ea interpellatio & emenda viri habuit vim reconciliationis sufficientis, vt adulteria præcedentia compensatione aboleretur, ac quasi nouus ma-trimonij status inciperet: licet non sit sufficiens vt vxor cohabitare audeat. Si autem vir potens dare cautionem sufficientem renuat: non erit sufficiens reconciliationis. Quare nec poterit diuertere ab vxore postea adulteranti.

Ad argum. n. 2. proposita resp. Ad 1. dic non esse solam 5 èam rationem diuortij in hoc catu, sed adulterium admissum post monitionem & interpellationem, quæ vim reconciliationis habet. Ad 2. fateor non sufficere solum emendam, nisi iungatur monitio & interpellatio. Ad ar-gum. n. 3. relata dic. Ad 1. id non constituere disparitatem sufficientem ad diuortium, nisi aliqua reconciliationis præcedat. Sicut nec alterum coniugem plurium adulteriorum aut posterioris adulterij reum esse. Ut probauimus disp. præc. nu. 6. & 8. Ad 2. dic non censi vltimam moram & pactum nouissimum quoad diuortium, nisi adsit recon-ciliatio aliqua. Cum ad id non conferat vter vltimò for-nicatus sit ante illam reconciliationem. Ad 3. dic restitu per pœnitentiam ad priorem statum in ordine ad Deum.

D I S P V T A T I O V I I I .

An fiat compensatio mutui adulterij coniugum, etiam quoad accusationem ciuilem, vt dotis amissionem, & criminalem ad pœnam mortis, ita vt viro adultero non liceat adulteram criminaliter aut ciuiliter accusare?

S V M M A R I V M .

Quot sint questiones disputande, n. 1.

Quas pœnas incurrit adulteria apud omnes nationes. Et amittit dote, 2.

An perdat dote, si vi ant metu cognita si vxori, aut vir causam derit adulterio, iniuste domo expellendo: vel vxori ob eius sententiam aufugerit: vel ob oseula & amplexus remissiu, n. 3.

An vir lucretur dote vxoris, accusans eam criminaliter vel ciuili-ter? n. 4.

Quid si dos nondum tradita viro sit, sed promissa? n. 5.

Quid in sponsa de pœniti, que nondum matrimon. consummauit, vel viri domum traducta non est, vel nuptiales benedictiones nondum suscepit? n. 6.

Quid si matrimonium reperiatur fuisse inualidum? Et explicatur l. 31.

Tauri, hodie l. 4. t. 20. lib. 8. recop. n. 7.

Quid si promittens dote stipulatus fuerit, sibi reddendam? n. 8.

An vir adulteram necans acquiras dote sibi lege ob adulterium, a-liamve causam, delatamen. 9. & ibi, quid si post sibi acquisitam, uxorem enecet?

An lucretur vir bona vxoris adultere parapherna, & alia? n. 10.

An ob adulterium viri comparet vxori donatione propter nuptias, n. 11.

Quid si coniux adulter haberat filios ex illo vel ex altero matrim. n. 12.

An desideretur iudicis sententia, etiam si adulterium sit notorium, ut vir lucretur dote & parapherna adultere: vel vxori donationem propter nuptias viri adulteri. Et decedensibus illis ante sententiam, amittant corum heredes illa bona? n. 13.

An si adulter coniux testibus falsis se defendas, vel probet simile adulterium alterius coniugis, etiam post latam sententiam sibi applican-tem bona, à qua tamen appellatum est, teneatur restituere ea bona, quæ alter coniux innocens erat lucraturus? Et idem tractatur de quocumque reo in simili evenitu, n. 14.

Solus iudex Ecclesiasticus est competens in causa adulterii ad diuortium perpetuum vel temporale: & tunc cognoscit de dote lucranda, vel ali-mentis adultere denegandis, tanquam de accessoriis diuortio. Et an possit cognoscere de dote, quando de ea est principalis quaestio? n. 15.

Quando agitur criminaliter de adulterio ad pœnam sanguinis, cogni-tio est iudicis secularis. Quando ad alias pœnas, est mixti fori, & datur locus præventioni, n. 16.

Quaestione mota coram iudice seculari de alimentis adulteri præstatu-
dis, à qua vir diuertit, si vir exceptionem adulteri opponat, conqui-
escere debet secularis. & potest ab Ecclesiastico inhiberi, donec de di-
uortio cognoscatur? n. 17.

An vir accusans criminaliter uxorem, possit postmodum ciuiliter ad
diuortium dotisve amissionem accusare: vel à ciuilii accusatione ad
criminali redire? Refertur quedam opinio, n. 18.

Sententia authoris. Et explicatur l. vñ. C. quando ciuilis actio criminalis
præiudicet, n. 19.

An saltem vir qui accusauit criminaliter uxorem, & succubuit, vel
desistiit, possit nolle recipere uxorem, & aduersus illam iudicem ad-
euntem, tueri se adulterii exceptione? n. 20.

Quod una via non licet, non debet alia concedi. Et actio exceptione est
fauorabilior: sapientia negata hac conceditur. Et quoties obstat ex-
ceptione rei iudicate, obstat similiter exceptio litis pendens. Eod. nu.
20. Et ibi, quando sententia lata in accessorio, præiudicet in princi-
pali.

An si ante vel post sententiam diuortii coniuges reconcilientur, nullo
inter ipsos pacto initio, recuperet adulteri bona ob adulterium depen-
ditam. n. 21. & ibi, remissio tam in delictis, quam in contractibus, est
fauorabilis & extendenda.

Quid si pacto initio lucrandi dotem vir remittat adulterium? Et an in
foro conscientia premium receptum ob adulterii remissionem sit restituendum? Et explicantur l. Transigere. C. de transact. & l. 22. s. 1. p.
7. n. 22. Et ibi, quid si vir remittat ea lege, ut uxor seorsum habitet,
ansint ei reduenda bona?

An uxori adultera teneatur vir alimenta præstare? Refertur duplex
sententia, n. 23. & 24.

Sententia authoris, n. 25.

Quid si iniuste domo expulsa fornicetur? n. 26.

An ob oscula & amplexus possit uxor alimentis priuarit? n. 27.

An litis pendens ad diuortium, teneatur vir alimenta ac litis expensas
præstare uxori? n. 28.

Post n. 28. inuenies alia summaria.

1. Quo perfectè huius disputationis decisio intelligatur, oportet præmittere pœnas, tā ciuiles, quam cri-
minales, adulterij. Et ideo quadruplex quæstio disputan-
da est. Prima de pœnis ciuibus adulterij. Secunda, an
fiat compensatio adulterij utriusque coniugis quoad pœ-
nas & accusationem ciuili? Tertia de pœna criminali, &
an maritus licet interficiat uxorem adulteram? Quarta,
an vir adulteri possit uxorem acculare ad pœnam capita-
lem infligendam, vel compensentur adulteria?

2. Questio I. Quæ sunt pœnae ciuiles adulterij? Et ne
in hac re immoremur circa pœnas adulterio indictas a-
pud vniuersas nationes consilendus est latè de illis diffe-
rens, & ostendens quam odiosum vbique gentium fuerit,
Menoch. de arbitrar. l. 2. cent. 5. toto casu 419. Prima ergo uxoris adulteria pœna est, vt perdat dotem, viro que accrelcat,
c. Plerumque, de donat. inter vir. & uxor. l. Consensu, §. 1. C. de
repud. l. vnic. §. Taceat, C. de rei uxorie act. l. Miles, §. Sacer, ad l.
Iul. de adult. Et quamvis *Plautius rubr. C. de edendo, nu. 46. in-*
telligat c. d. Plerumque, solum velle uxorem non posse do-
tem repetrere, vt sibi post separationem restituatur, at Me-
nnoch. l. 2. de arbitrar. cent. 3. casu 287. n. vlt. dicit hunc intellectu
sustineri non posse. Quia supponit dotem aliquando re-
peti posse, etiam si uxor non sit viro reconciliata, nempe
soluto matrimonio per alterutrius mortem. Cum tamen
textus non ad tempus limitatum, sed absolute repetitio-
nen neget. Et similiter eundem reprobat Barbosa l. 2. p. 1.
in princ. n. 53. ff. soluto matrim. vniuersi enim textum illum
intelligunt, vt propter uxoris adulterium vir lucretur do-
tem. Atque ita intelligunt *Abb. c fin. n. 3. de adult.* & ibi omnes.
Couar. 4. decret. 2. p. 6. 7. §. 6. nu. 1. & dicit esse receptissi-
mum *Iul. Clar. lib. 5. recept. §. Adulterium, n. 13. vers. Et scias.*

Vtrum autem ab hac pœna excusat vir, si vi vel
metu cognita sit, dixi disp. 5. nu. 15. & seq. Et quid, quando
vir causam tribuit adulterio, eam domo expellens, autita
crudeliter tractans, vt eius saevitiam timens aufugerit? ibi
n. 10. Et an dotem perdat propter oscula & amplexus; di-
xi disp. 4. n. 11. & 12.

Et quamvis non modica controversia sit, an attento
iure communi habeat hoc verum, siue vir accusat uxorem
ciuiliter, siue criminaliter. Et communis sententia habe-
bat id in utroque euentu esse verum. Ut reprobato Barto-
lo id tantum admittente quando uxori criminaliter accu-
satur, docent Anton. Gomez l. 80. Taur. nu. 47. vers. Imo etiam.

Couar. 4. decret. 2. p. 6. 7. §. 6. nu. 4. Iul. Clarus li. 5. recept. §. Adul-
terium, nu. 13. vers. Et scias. Barbosa l. 2. p. 1. in princ. nu. 57. ff. soluto
matrim. Imo quando vir accusabat uxorem criminaliter,
alio pacto diuidebatur dos. Ut tradunt ibi Anton. Gom. Co-
uar. & Barbosa. At attento iure regni huius Castellæ res est
certa, viro accusanti ciuiliter vel criminaliter uxoris adul-
terium, acquiri dorem. Quod constat ex l. 1. t. 20. li. 8. nouæ
recopil. & docent Ant. Gomez, & Barbosa, n. 58. *Canteræ quest.*
crimin. quest. tangentibus punitionem delicti, c. 4. n. 41. notab. 3.

Habet etiam idem verum, non tantum quando adul-
terij tempore dos erat tradita viro, sed etiam quando so-
lum permisla. Nam ob uxoris adulterium applicabitur vi-
ro. Cum iura indistincte de dote loquantur. Quod do-
cent Ioan. Lupus rubr. de donat. inter vir. & uxor. §. 20. statim in
princ. Cifuentes li. 81. Taur. vers. Sed circa premisa. Castillo alios
referens l. 82. Tauri, ad fin. Rolandus conf. 50. n. 8. vol. 1. Azebe-
do lib. 8. recop. t. 20. l. 4. n. 40. Addit bene Cifuentes idem esse
dicendum, siue promittens dotem fuerit in mora soluen-
di, siue non. Quoniam ius minimè distinguit.

Insuper idem accipendum est in sponsa de præsenti, 6
quæ ante matrimonij consummationem adulterium ad-
misit: priuatur enim dote, ea que viro acquiritur. Quod at-
tentio iure communi probant per l. Nihil interest, ff. rerum
amot. Ioan. Lupus rubr. de donat. inter vir. & uxor. §. 20. n. 1. An-
ton. Gomez li. 80. Tauri, nu. 47. Iul. Clarus lib. 5. receptarum, §.
Adulterium, vers. Sed hac omnia. Quod expresse decidit l. 3. t.
20. lib. 8. recop. legum huius regni. Atque ita idem dicendum
est, licet sponsa illa de præsenti nondū sit sponsi domum
traducta, nec nuptiarum benedictiones receperit. Quod
probat generalitas illius legis. Et ex multis alijs probat ibi
Azebedo nu. 1. & seq. & ante ipsum Cifuentes l. 81. Tauri in fine.

Quando autem matrimonium in facie Ecclesiæ con-
tractum, reperiebatur ob aliquod impedimentum fuisse
nullum, non leuis est controversia inter DD. attento solo
iure communi, num dos amitteretur. Quibusdam affir-
mantibus, alijs verò negantibus. Quos omnes refert Bar-
bosam l. 2. in princ. p. 1. nu. 93. & 94. ff. soluto matrim. vbi bene
tramque sententiam ad concordiam sic reducit: Si obtenta
sent. doteque applicata marito, uxori matrim. fuisse nul-
lum opponat: minimè audietur. Reg. Res iudicata, ff. de regul.
iur. Secus si ante sent. Cum enim verè non fuerit adulte-
rium, nequaquam adiudicabitur marito dos. Quam etiā
concordiam sequuntur alii, quos ibi refert. At attento iure
huius regni Castellæ, constat priuari dote uxorem illā.
Quoniam l. 81. Tauri, bodie l. 4. t. 20. l. 8. recop. expresse deci-
ditur, eisdem pœnis puniri adulteriū commissum in ma-
trim. existimato, ac si matrim. esset legitimum. Et ita an-
notant Anton. Gomez. l. 81. n. 48. Azebedo ea. l. 4. n. 16. Barbosa
eo. n. 94. Quæ tamen lex est intelligenda, quando matrim.
fuit irritum ob aliquod impedimentum: secus si ob defec-
tum consensus, vel metu cadenti in virum constantem
initum fuit, ac ideo nullum defectu pleni consensus. Sic
latè probas Castillo l. 81. Taur. n. 2. Et ibi Cifuen. paulo post prin.
anton. Gomez. n. 48. Azebedo l. 8. recop. t. 20. l. 4. n. 25. & 26.

Quod si promittens dotem stipulatus sit eam sibi so-
luto matrimonio reddendam, minime eam lucrabitur
maritus uxore adulterante. l. Ex morte, versic. Simili quoque
modo. C. de pactis conuent. tradunt Glossa & DD. l. Si dotem ma-
rito, C. de iure dotium. Sic Cifuentes l. 81. Tauri, limitatione 2. A-
zebedo lib. 8. recop. t. 20. l. 4. n. 29.

Similiter dotem uxoris minime lucrabitur vir, autho-
ritate propria ipsam etiam in adulterio repartam interi-
mens. Qui enim propria autoritate ius sibi dicit, etiam
lege permittente, legale commodum minime consequi-
tur. l. Interdum, §. Qui furem, ff. de furtis. Quod etiam attento
iure cōmuni docet alijs relatis Couar. 4. decret. 2. p. 6. 7. §. 7. n.
7. Idemque decidit l. 82. Tauri, bodie l. 5. tit. 20. lib. 8. recop.
legum Castellæ, vbi definitur virum occidentem propria
authoritate adulteros, amittere bona omnia quæ ob
adulterium uxoris sibi lege adiudicantur: secus si au-
thoritate iudicis eos sibi traditos erescet. At si senten-
tia iudicis sibi iam bonis adulteria applicatis, contingat

vt vir adulteram etiam ob crimen præcedens occidat, nequaquam tenebitur in foro conscientiae dotem semel acquisitam restituere. Quia nullo iure cauetur ut post acquisitionem, illam desperdat. Nec si dos marito ex alia causa deferatur à lege, amittet eam, interficiens propria authoritate adulteram. Ut cum Alex. per eum citato docet Couar. n. 7 proximè allegato.

10 Secunda pœna vxoris adulteræ est, ut amittat bona parapherna, ceteraque bona, ac ea viro adiudicentur. Et quidem; si solum ius commune attendamus, contoueretur inter DD. de veritate huius pœnae. Quidam affirman: & ducuntur, quia c. Plerumque, de donat. inter vir. & vx. dicitur viro adiudicari dotem ac dotalitium vxoris: nomine autem dotalitij intelligunt bona parapherna. Sic Glos. eo c. Plerumque, verb. Dotalitium. Felinus c. Pastorale, nu. 5. vers. Mulier impudica, de iudicis. Hippol. de Mars. conf. 234. nu. 2. Lud. Rom. singul. 312. alias 315. nu. vn. vbi Addition. multos refert. Beroius rubr. de iudicis nu. 22. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 6. n. 2. Costa c. Si pater, 1. p. verb. Legavit, nu. 46. de testa. in 6. Perez l. 8. ordin. t. 15. l. 2. f. 290. Iul. Clarus l. 5. receptar. §. Adulter. nu. 15. vers. Adde quod. Boſius pract. crim. t. de coitu damnato, n. 54. Ant. Gabr. to. 1. comm. l. 1. in mea edit. fol. 21. Alij autem id negant. Quia parapherna non dicuntur dotalitium vxoris. Nec in materia pœnali, qualis est hæc, oportet verbâ extende-re, sed potius restringere. Vnde nomine dotalitij intelligitur donatio propter nuptias, quæ olim erat in vsu, & appellabatur dos vxoris, illam enim dabat vir in dotem vxori: (ut dixi lib. 6. disp. 1. nu. 1.) & quamuis soluto matrimonio redibat ad virum dantem: at si ex pacto inito es-set vxoris in perpetuum, ea adulterante adiudicatur viro; iuxta d.c. Plerumque. Atque ideo hanc partem (qua verior est) sustinent Abbas d.c. Plerumque, n. 8. Anton. ibi nu. 6. Propos. n. 5. Decius c. Pastorale, nu. 31. de iudicis. Ang. verb. Adulterium, n. 3. vbi Sylvest. q. 6. Tabiena q. 1. n. 2. Armilla verb. Dos. n. 13. Cätera quæst. crim. q. tangentibus punitionem delicti c. 4. n. 38. Barbosa l. 2. p. 1. in princ. n. 56. ff. sol. t. matrim. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 295. q. 2. Manuel 1. to sum. 2. edit. c. 99. nu. 1. At attento iure regni Castellæ bona parapherna & reliqua vxoris adulteræ adiudicantur viro, l. 1. t. 20. li. 8. noua recop. notat Ci-fuentes l. 81. Tauri. vers. In eadem lege. Cantera proxime alleg. Azebedo d. l. 1. nu. 18. imò & bona adulteri lucratur vir per illam legem. Azebedo ibi, Barbosa nu. 64.

11 Vxor etiam ob viri adulterium lucratur donationem propter nuptias. l. Consensu, §. Si vero, C. de repud. & auth. vt licet matri & auie, §. Quia vero plurimas, vers. Si de adulterio. Et tradunt Glossa & communis c. 1. verb. Reciperet, ut lite non contest. Abb. c. Tua, de procur. fine, & c. fin. nu. 3. de adult. & c. Plerumque, n. 6. de donat. inter vir. & vxor. vbi Alex. de Neuo, nu. 7. Ioan. Lopus rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 20. n. 1. Decius reg. Semper in contractibus, 157 n. 6. ff. de reg. iuris. Palud. 4. d. 35. q. 1. a. 5. n. 34. Rosella verb. Diuortium, nu. 14. Ang. verb. Adulterium, n. 3. vbi Sylvest. q. 6. Tabiena verb. Dos. q. 11. nu. 12. & ibi Armilla n. 13. Rolandus cons. 50. à n. 6. vol. 1. Brunel. de sponsal. conclus. 30. declarat. 8. n. 12. Perez lib. 5. ordin. t. 1. l. 1. fol. 21. verb. Tres bienes. Quesada, quæst. iuris civil. c. 18. n. vn. casu 5. Rojas singul. 214. fin. Iul. Clarus lib. 5. recept. §. Adulterium, vers. Adde quod. Surdus de alimentis, t. 7. q. 16. n. 30. Barbosa alios referens l. 2. p. 1. in prin. n. 98. & rubr. 2. p. nu. 38. ff. solut. matrim. Quamuis minus bene contiarium doceant Guido Pape singul. 885. in fin. Tiraq. l. 1. connub. glos. 1. p. 1. nu. 45. fine.

12 Excipiens tamen est causus, si vxor habeat filios ex eo aut ex alio matrimonio. Tunc enim maritus dum vinit, habebit vsumfructum illorum bonorum: at eo mortuo succedent filii in bonis adulteræ. Quod attento iure communi bene probat multis relatis Barbosa l. 2. p. 1. in princ. n. 62. ff. soluto matrim. At ius huius regni Castellæ difficultatem facit. Quia l. 1. a. 20. lib. 8. noua recop. deciditur filios adulteræ in eius bonis successuros. Sed optimè Barbosa ibid. n. 63. sic conciliat. Si adultera interficiatur à viro authoritate iudicis sibi eam occidendum tradentis, bona eius statim ad filios pertinent, quoad proprietatem & vsumfructum (tu intellige nisi sint filii familias eiusdem viri, tunc

Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.

enim non ratione adulterij, sed ratione potestatis pater-næ retinebit vsumfructum illorum bonorum aduentitio-rum: perinde ac si mater non fuisset adultera.) Si vero agatur ciuiliter, ita ut vxor minimè moriatur, obtinebit maritus, dum superstes fuerit vxor adultera, vsumfructum il-lorum bonorum; etiamsi sint filii ex alio matrimonio ha-bit: ea vero mortua succedent plenè filii in eis.

Rogabis forsitan, num desideretur iudicis sententia, 13 quo adultera dotem cæteraque bona amittat? Quia in re facilis ac in promptu videtur solutio, nempe desiderari. Est enim pœna: ac proinde sententiam iudicis postulat. Quod docent Hostiensis c. Porro, num. 3. de diuort. & ibi Ioan. Andr. n. 3. Anton. n. 12. Anchær. in fin. Alexand. de Neuo num. 10. Propos. n. 4. Calderin. c. fin. de adult. & ibi Abb. n. 6. Cardin. n. 2. vers. Quero an vir. Anan. referens Florian. n. 4. vers. Circa ultimam quæst. Bald. c. Ex parte, n. 8. de consuetud. Ioan. Lupus rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 34. n. 5. Astensis sum. 2. p. l. 8. #. 33. a. 2. paulo post principium. Bertachinus in suo report. lit. A. verb. Adulter. vers. Adultera perdit dotem. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 6. n. 1. Auiles c. Prætorum, proæmio, gloſſa don Fernando, in fin. Villalobos in communibus opinion. lit. A. verb. Adulterium, n. 94. Perez l. 8. ordinam. t. 15. l. 2. f. 290. vers. Dudum est. Mexia tax a panis, conclus. 6. n. 93. Cenedo in collectaneis iuris, collect. 154. nu. 8. Anton. Gabr. tom. 1. commun. opin. l. 1. in mea editione, verb. Adulteria. f. 21. col. 1. Emmanuel Sa sum. verb. Diuortium, vers. penult. Hieron. Llamas in methodo curationis animarum 3. p. c. 8. §. 8. Manuel 1. to. sum. 2. editione, cap. 99. num. 1. Idem docent de donatione propter nuptias, quam vir adulter perdit. Host. Ioan. Andr. Anchær. Cardin. Ananias ibidem. Hinc inferunt Baldus, Ioan. Lupus, Auiles eisdem locis hæredes vxoris decedentis ante sententiam non perdere dotem. Quia pœnæ delictorum intentatorum non transeunt ad hæredem, l. 1. C. ne ex delict. defun. Sed huic doctrinæ fortiter obstat textus c. Plerumque de don. inter vir. & vxor. ibi: Si mulier ob causam fornicatio-nis iudicio Ecclesiæ aut propria voluntate à viro recesserit, nec reconciliata postea sit eidem: dotem vel dotalitium repetere non valebit. Vbi æquiparat textus ad lucrum dotis adulteræ viro ac-quirendum, iudicio Ecclesiæ aut propria voluntate viri vel vxoris, diuortium factum esse. Vnde Abbas ibi, num. 4. Rosella verb. Diuortium, num. 14. Angel. verb. Adulterium nu. 6. vbi Sylvest. question. 6. Tabiena quæst. 1. num. 2. & verb. Dos. quæst. 13. n. 12. vbi Armilla n. 13. inferunt, ad dotem lucrandam, paria esse matrimonium separari iudicio Ecclesiæ, vel pro-pria voluntate vxoris recedentis ob proprium adulterium; timore viri vel voluntate mariti ipsam ob adulterium notorium expellentis. Et reddunt rationem, quia adulterio vxoris existenti notorio, potest vir propria au-thoritate ipsam expellere. Atque concordat Anton. eo cap. Plerumque, n. 3. dicens mulierem separaram ob adulterium: iudicio Ecclesiæ, vel absque illo, perdere dotem. Quare videtur attento hoc textu, & DD. allegatis, minimè desi-derari iudicis sententiam, quo ob adulterium vxoris vir lucretur dotem: & ob viri adulterium vxor donationem propter nuptias. Sed his minimè obstantibus non est re-cendum à verissima opinione citata, exigenti senten-tiam iudicis. Nec illi aduersantur textus & DD. allegati. Pro cuius intelligentia reuocandum est in memoriam, quod probauimus lib. 6. disput. 38. num. 34. nempe, cum cui competit exceptio, ne aliquid soluere constringatur, habere subinde ius retinendi in foro conscientiae & ex-tero, licet alter repeatat. Cum ergo maritus propria au-thoritate diuertens ab uxore adultera, vel ipsa receden-ti, ius habeat excipiendi contra uxorem repeatentem do-tem, opponens ipsi adulterium, potest retentionis iure vtens, nolle dotem restituere: sed sibi lucrari illam, quamuis sententia minimè præcesserit. Quod aperte significat textus, d.c. Plerumque, dum non dixit vitum in eo casu lu-crari dotem, sed uxorem non posse repeatere: significant posse maritum ratione exceptionis adulterij, quam ha-bet, vii retentione. Idem clarius significant Abbas ibi, nu. 4. Alexan. de Neuo, num. 5. vbi cautè dicunt mulieri rece-denti ob adulterium, vel repulsa ob adulterium noto-

rium, repetenti dotem, obstatre exceptionem adulterij, atque ita maritum absque adulteræ vxoris accusatione posse consequi dotem, excipiendo modo predicto. Idem etiam aperte sentiunt Angel. verb. Adulterium, nu. 6. Syluest. q. 6. Tabiena q. 1. n. 2. vbi dicentes in his casibus virum lucrari dotem, reddit rationem: quia si vxor repeteret, obstat ei exceptio adulterij. Et melius idem Syluest. verb. Dos. q. 15. vbi ait sententia diuortij sequuta acquiri dotem & parapherna viro: at propria authoritate expulsa vxore manifestè adultera, ipsa de diuertente, acquiri ipsi viro exceptionem contra vxorem, si dotem repeatat. Et quamvis Abb. Rosell. Angles, Syluester hoc eod. nu. citati, petant adulterium esse notorium, ut vir expellens propria authoritate vxorem, possit dotem retinere: id solum est ad effectum impediendi restitutionem in foro externo, mulier enim spoliata ante omnia est restituenda, vbi adulterium non est notorium. Ut dicemus hoc lib. disp. 12. nu. 14. At cum in foro conscientiae liceat diuertere viro, etiam vbi adulterium non est notorium: ut dicemus eadem disp. 12. n. 31. licebit subinde dotem retinere. Immo Alex. de Neuo d. c. Plerunque, nu. 5. dicit etiam mulieri repetenti dotem obstatre exceptionem adulterij non notorijs: nec esse quoad dotem statim restituendam: secus si peteret se restitui ad consortium maritale, statim enim restitueretur, nisi de adulterio notorio exceptio opponatur. Et id colligit ex Antonio cod. c. Plerunque, nu. 3. dicenti mulierem separatam iudicio Ecclesiæ, vel absque illo, perdere dotem: iuncto num. 5. vbi ait ad valorem separationis desiderari iudicium Ecclesiæ, non verò ad lucrum dotis. Vnde non est audiendum Anania c. fin. n. 3. vers. Circa ultimam questionem, de adul. vbi ait virum non posse propria authoritate retinere adulteræ dotem, donec accedit iudicis sententia. Contrarium enim probauimus ratione exceptionis adulterij quā obiciere potest vxore dotem repetenti. Ex quibus omnibus sit, ut perfectè & irreuocabiliter vir acquirat vxoris adulteræ dotem, debere iudicis sententiam accedere: ut autem iustè retinere possit ratione exceptionis, quam habet, minimè sententiam desiderari. Quod si roges, quid inter utrumque modum distet? Tres differentias inuenio. Prima est, si vxor possideret bona, non teneretur ante sententiam illis se spoliare, viroque restituere: secus sententia lata. Secunda, si ante sententiam contigeret virum fornicari, cum mutua delicta compensentur quoad dotis lucrum (ut dicemus nu. 29.) caderet à iure excipendi, & subinde à iure retinendi dotem. At si lata sententia sibi applicanti dotem adulteraretur, non teneretur dotem iam acquisitam restituere vxori, ut bene docent Mexia taxapanus, concl. 6. nu. 63. Cenedo in collectaneis iuris, collect. 154. nu. 8. quia priuari illa dote semel acquisita est pœna, & ideo iudicis sententiam desiderat. Item quia non teneretur compensare illud adulterium cum adulterio vxoris præcedenti sententiam, ut redeat ad consortium coniugale. Ut dicemus disp. seq. n. 50. ac subinde nec quoad dotem. Vtrum autem iure actionis aut iudicis officio possit cogi dotem restituere in foro externo? dicemus disp. seq. nu. 37. Tertia differentia est, si ante latam sententiam viri propria authoritate vxorem necet, tenebitur dotem ac cetera bona reddere: secus (ut diximus nu. 9.) si semel per sententiam sint sibi applicata.

14 Sed quid, si vxor accusata legitimè de adulterio, falsis se tueatur testibus, aut simile virti adulterium probet, sicque absoluatur, an teneatur dotem & cetera bona viro restituere, & diuortio assensum præbere, ac si damnata esset? Difficultas hæc pendet ex ea quæstione, An reus legitimè interrogatus negans veritatem, falsisve testibus se defendens, teneatur pœnam restituere, qua damnandus erat. Quod satis probabiliter affirmant Sotus 1. l. de iust. q. 6. a. 9. vers. Vnum hic autem. Casf. 1. 2. de lege pan. c. 12. §. Ex bis. P. Molin. tom. 1. de iust. tract. 2. disp. 95. pag. 587. Ducuntur, quia iniuste obstat iuri ad pœnam quod actor obtinuerat. Et sic hæc sententia docet teneri vxorem ea omnia bona, quibus damnanda erat, viro restituere. Ceterum probabi-

lius existimo teneri reum expensas litis, ob id factas, alteri restituere, non autem pœnam. Quoniam actio non habet directè ius ad pœnam, sed indirectè, & per accidentem media iudicis sententia. Quia legislator pœnalem indicens legem, per se & directè solum intendit concedere ius ad vindictam de reo sumendum: per accidentem autem, & quasi media & indirectè concedere ius, ut inde lucrum pœnae actori aut fisco accrescat. Ex quo fit, ut reus iniuste defendens delinquat aduersus iustitiam publicam, & ius reipublicæ, ut id crimen puniatur: non tamen contra iustitiam communiatuam, in ordine ad pœnam actori applicandam. Et ita sentiunt Nauar. sum. bisp. c. 28. addit. ad n. 46. c. 18. lat. c. 18. n. 46. Metinal. 1. sum. c. 14. §. 35. f. 178. Angles floribus, 2. p. q. de restit. legis penal. a. vn. diffic. vn. concl. 3. f. 248. Aragon 2. 2. q. 62. a. 3. fol. 228. col. 1. & ibi Salón controvers. 2. & ibi Bañes, a. 3. dub. 2. concl. 6. fol. 215. Lud. Lopez 1. p. instruct. cap. 159. f. 362. §. At Nauar. Manuel 1. to sum. 2. edit. c. 186. n. 6. Grafis 1. p. decis. l. 3. c. 7. n. 25. Immo id verum existimo, licet iuste damnatus pœna aliqua pecuniaria, appellaret ex causa omnino falsa, aut falsis se protegens testibus, teneretur enim actio expensas litis restituere, nec prosequi litem, sed omittere ut ex allegatis feratur sententia: eò quod lis est iniusta: pœnam vero minimè tenebitur restituere, donec ab appellationis iudice confirmetur sententia. Quia prior sententia appellatione suspensa est: & subinde ea non obligat, ac perinde censetur, ac si condemnatio minimè facta fuisset. Et suspendi sententiæ ex eo constat. Quia vel iudex appellationem admisit, aut inhibuit iudicem à quo: & tunc non est dubium suspendi priorem sententiæ. Quamvis enim appellatio esset fruola & inutilida, dummodo sit intra legitimum tempus interposita, si iudex illi detulit, siue ex propria ignorantia aut scienter, suspendit, ut multis citatis tradunt Lancelot. de attentatis 2. p. c. 12. limit. 6. n. 20. & limitat. 1. a. nu. 66. Anton. Gomez tom. 3. var. c. 13. n. 32. Et similiter quando iudex ad quem inhibet iudicem à quo. Ut docet Lancelot. eo c. 12. limitat. 50. nu. 128. & dupliciti sequenti, vbi id defendit contra alios, licet appellatio sit interposita transacto appellationis termino. At iudex non admisit appellationem, & adhuc suspendit. Quia tenebatur admittere. Cum non notoriè constet falsam esse causam, eo vel maximè quod hæc appellatio sit à diffinitiva sententiæ, in qua non est necessarium exprimere causam: & potest iustificari ex nouis actis, ut tradit aliis citatis Maranta pract. 6. p. t. Et quandoque appellatur, n. 142. & 153. Cum ergo sententia illa sit per appellationem suspensa, non debebitur pœna, perinde ac si sententia lata non esset. Quod videtur tenere Palacios l. 4. de contract. c. 5. f. 273. col. 2. ante vers. Porro frater, vbi ait non teneri reum ad pœnam, donec ultima sententia damnetur. Quamvis contrarium teneat Beia in sua casuum sum. casu 65. Ex his ergo ad quæstionem propositam respondeo, vxorem falsis testibus se tuentem, aut opponendo falso simile adulterium viro, minimè teneat dotem ac alia bona sua viro restituere; sed litis expensas factas causa iniuste illius defensionis, etiamsi iam sententia damnata sit, quæ per appellationem suspensa est. Quia illa priuatio est pœna non debita usque ad sententiam iudicis, quæ aut ultima sit aut in rem iudicatam transferit. Quamvis teneatur non appellare, vel si semel iam appellavit, nil noui intentare. Quæ constant ex ijs, quæ præmisimus. Vtrum autem idem dicendum sit, quando coniux petit diuortium ob coniugis adulterium, & coniux adulteri falsò negat, aut falsis se testibus defendit? dicam hoc lib. disp. 12. num. 8.

Solus verò iudex Ecclesiasticus est competens ad cognoscendum de adulterio, ut ratione illius diuortium celebretur. Ut constat ex cap. Tuc. de procur. & c. 1. vt lite non contestat. Quia cum agatur de viribus matrimonij dissoluendis, quod sacramentum est, huiusmodi cognitione est solius iudicis Ecclesiastici. Quod docent D. Thom. 4. d. 35. q. vn. a. 3. ad 5. Anton. cod. c. Tuc. nu. 2. & c. Cum sit. nu. 16. de foro compet. & c. Plerunque, n. 2. de don. inter vir. & vxor. vbi Alex. de Neuo,

Neuo. n. 3. Prepositum in princ. notab. 2. Cardin. c. fin. n. 2. q. penult. de adult. & ibi Ananias n. vlt. Lex 7. t. 10. p. 4. Sotus 4. d. 37. q. vnic. a. 3. ad fin. corp. vers. Colligit ergo. Bertachini. repert. lit. A. verb. Adulter. vers. Adulterium est crimen. Couar. 4. decret. 2. p. 6. 7. §. 6. nu. 8. Anton. Gomez l. 80. Taurin. 47. vers. Vnum tamen. Iul. Clarus lib. 5. recept. §. fin. q. 37. n. 3. vers. Quaro nanquid. Ant. Gabr. tom. 1. commun. opin. l. 1. in mea edit. fol. 25. vers. Adulterij causa. Anaf. Germom. l. 3. de sacrorum immunit. c. 12. nu. 58. Barbosa alios referens. l. 2. p. 1. in princ. n. 140. ff. solut. matrim. Viguier. l. instit. c. 16. §. 7. vers. 9. impedit. 10. Enriq. lib. 1. de matrim. c. 17. n. 1. fin. & comment. lit. G. Graffis 1. p. decif. l. 2. c. 8. 4. n. 12. Lud. Lopez. 2. p. instruct. de matrim. c. 54. paulo post princ. notab. 2. Unde non est audiendus Decius conf. 212. n. 2. contendens si simul agatur de diuortio & amissione dotis, eam cognitio- nem esse mixti fori. Quod etiam admittit cum hac moderazione, quando non est quæstio de viribus matrimonij. Afflitis l. 2. const. rubr. 11. §. 2. Sed neuter audiendus est. Imo et si de sola coniugum separatione ad tempus ob le- pram agatur, solus Ecclesiasticus est competens. Ut bene docet Couar. codem nu. 8. contra Rupellian. l. 1. forensium institut. Gallia c. 25. Quando autem agitur de diuortio coram iude- dice ecclesiast. quæstio alimentorum, & dotis amittendi, tanquam rei accessoriæ pertinet ad eundem. Ut de dote deciditur c. De prudentia, de donat. inter vir. & vxor. Et tenet ibi Glossa loquens de dote, verb. Accessorie. Et de dote & ali- mentis docent, referentes Federicu. Cardin. & Ananias proxi- mè citati. Vtrum autem dum causa principalis vertitur de dote, possit iudex Ecclesiasticus cognoscere, variant Do- ctores. Atque affirmant dicentes esse mixti fori: ut si con- stante matrimonio agat vxor de dote restituenda, eo quod vir facultatibus labatur, Innoc. d. c. De prudentia, nu. vn. & ibi Abbas n. 8. Alex. de Neuo nu. 9. & 10. Cardin. c. Ex literis, de pign. n. 5. opposit. 5. & ibi Imola n. 7. Ducuntur, quia dos valde cō- conexa est matrimonio, & ideo non mirum ut ratione huius connexionis possit iudex Ecclesiasticus qui circa matrim. iudex est, de illa cognoscere. At opposita senten. ut solius sit iudicis secularis, est commuuis & verior. Quam tuen- tur Glossa d. c. De prudentia, verb. Accessorie, Felin. cap. Ecclesia, de const. n. 58. Ioan. Lupus c. Per vestras, de donat. inter vir. & vxor. notab. 2. n. 2. 4. Anton. Gomez l. 50. Tauri. n. 53. Molina l. 2. de pri- mog. c. 15. nu. 76. & multis alijs citatis, latè probans & satis- faciens contrariis argumentis Barbosa l. 1. p. 1. nu. 46. & seqq. ff. solut. matrim. Atque idem dicendum est de causa ali- mentorum, quando de eo agitur principaliter. Ut bene docet Molina eod. n. 76.

16 At quoties agitur de adulterio ad pœnam sanguinis imponendam, solus iudex secularis est competens. Ec- chlesiastico enim ea pœna punire interdicitur. c. Sententiam sanguin. ne clerici vel monachi. Sic Anto. c. Cum sit, de foro comp. nu. 16. & c. Tua. 2. de procur. vbi Abb. n. 6. Imola n. 10. Quoad alias verò pœnas est mixti fori, atque subinde datur locus præventioni. Cum enim sit quædam sacramenti iniuria, non minus pertinet ad Ecclesiasticum iudicem, quam ad secularē punire illud. Deinde, quia l. Quamus, C. ad l. Iul. de adult. appellantur adulteri sacrilegi, at sacrilegium est mixti fori. c. Cum sit, de foro comp. Atque ideo ita docent Ab- bas eo. c. Tua. n. 6. Conar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 7. nu. 20. Iul. Clarus & Anaf. Germomus, relati nu. præced. Barbosa alios referens, l. 2. p. 1. in princ. n. 139. & seq. ff. solut. matrim.

17 Ex dictis infertur, quæstione mota de alimentis præ- standis adulteræ à viro separatae, coram iure seculari: vi- roque excipienti de sufficienti causa diuortij, nempe, de adulterio, debet secularis lite supersedere, donec Eccle- siasticus diuortij quæstionem dirimat: potestque interim secularē inhibere. Iuxta id quod habetur c. Tua. de or- dine cognit. & c. Si iudex, in fine, de sens. excom. in 6. Sic Federic. quem referunt & sequuntur Cardin. c. fin. q. pen. de adult. & ibi Anan. in fine.

18 Grauis autem controversia est, num vir qui accusavit vxorem adulteram criminaliter coram iudice seculari, possit postmodum transire ad accusationem ciuilem pe- tens diuortium, ac dotis amissionem? Cuius resolutio

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

pendet ex intellectu l. vnicæ, C. quando ciuilis actio criminali præjudicat. Et quidem Anton. c. Tua. de procur. n. 18. & ibi Imola nu. 12. docent imposta per iudicem Ecclesiasticum pœna penitentiali, posse secularem adiri, ut contentioſam imponat. Si vero contentioſa imposta sit, si est ciuilis, ut amissionis dotis, vel mixta, ut diuortii non impediri, quin adire secularem licet, ut pœna criminali plecat, imposta vero semel criminali pœna, nullam aliam posse imponi. Et Salicet. auth. Sed hodie, n. 4. ante vers. Item quia, c. ad l. Iul. de adult. tanquam rem constantem supponit, post accusa- tionem ciuilem adulterij, locum esse criminali.

Sed ut huic quæst. satisfaciamus, supponendum est 19 non posse intentari actionem criminalē, & ciuilem prin- cipaliter, ex eadem causa conſurgentia, antequam alte- rum iudicium absoluatur, l. vn. C. quando ciuilis actio crimi- nali præjudicet, l. Interdum, 4. ff. de publicis iudicis. Qui textus quamvis loquatur, dum pendenti iudicio ciuili intenta- tur criminale: at teste Iul. Claro li. 5. recept. §. fin. q. 2. init. pro- cedit indistincte, siue actio vtraque ab initio intentetur simul, siue iam coepit & pendente uno iudicio, aliud inten- tetur. Idem docet Boſſius pract. crim. t. de pluribus violentiis, nu. 113. Dixi principaliter. Quia si quis intentet principaliter iudicium criminale, potest deinde incidenter ciuile inten- tare. Ut accusans criminaliter de furto, potest deinde in- cidenter petere rem ablatam sibi restitui. Sic Iul. Clarus ea q. 2. vers. Et hec quidem conclusio, multos alios referens: idem docet Additionat. ad Marantam pract. 4. p. iudic. d. 1. num. 6. ad- dens posse iudicem ex officio, partē minimè petenti, ad id compellere. At absoluto altero iudicio, siue criminali siue ciuili, sic distinguendum est: si haec actiones tendant ad diuersa: ut altera ad satisfactionem, altera vero ad vindictam, tunc finito uno iudicio, licet ex ea eademmet causa intentare aliud: secus si vtrumque iudicium tendat ad idem, nempe, ad vindictam. Et sic intelligitur l. vnic. C. quando ciuilis actio criminali præjudicet. V.g. actione iniuria- rum potest agi criminaliter petendo vindictam ac puni- tionem iniuriæ: potest etiam agi ciuiliter, ut quando ait fe- c̄t̄ estimare iniuriā sibi illatam, quia illam passus est, mille argenteis nummis, quos sibi applicari petit. Tunc quia haec iudicia tendunt ad diuersa, alterum ad vindictam, alterum ad rei familiaris compensam: ideo uno finito, siue criminali siue ciuili, fas esset aliud intentare: secus si v- trumque ad solam vindictam tenderet. Non enim iniuria affectus perit rei familiaris damnum. Sic docent Barth. l. 2. §. 1. n. 3. ff. de vi bonorum raptorum, Abbas c. Tua. n. 5. de procur. & c. De his, n. 6. de accus. Boerius decif. 289. n. 6. Maranta in sua pract. 4. p. iudiciorum, d. 1. nu. 9. Couar. alios referens, 2. var. c. 10. n. 1. fin. Iulius Clarus li. 5. recept. §. fin. q. 2. ad fin. dicitq; esse commune. Et Barbosa l. 2. p. 1. in princ. nu. 138. ff. solut. matrim. Quibene addit hoc esse verum, siue actor in priori iudicio vincat, siue succumbat. Non dicitur autem finitum v- num iudicium, quando in eo sententia lata est, nisi in rem iudicatam tranferit. Quia ratio decisionis est, ed quod posset in uno iudicio sequi absolutio, quæ rei iudicatæ exceptionem in alio pareret: quo propterea supersedetur. Quod minimè habet locum, vbi sententia virtus appellatione lupsensa est. Ita Bartolo & alijs relatis, di- cenque esse omnium, Boſſius pract. tit. de pluribus violentiis, num. 113. Ex his infertur decisio nostræ quæstionis. Vir enim accusans criminaliter vxorem de adulterio, non potest postea, etiam eo iudicio finito, accusare ciuiliter ad dotis cæterorumque bonorum amissionem: nec si à iudicio ciuili incipiat, potest ad criminale transire. Quia vtrumque iudicium tendit ad idem, nimurum, ad pœnam adulterij infligendam. Sic Abbas c. Tua. n. 5. de pro- cur. Barbosa l. 2. p. 1. in princ. num. 138. & seq. ff. solut. matrim. Idemque dicendum est cum Abbott ibidem, & Soto 4. d. 37. q. vn. a. 1. ad fin. corp. vers. Colligit ergo: Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 265. §. penult. & 2. p. de matrim. c. 54. paulo post princip. notab. 2. quando in altero iudicio peteretur separatio thori & habitationis ratione adulterij: in altero vero, pœna cri- minalis: non enim licet etiam uno iudicio finito, aliud

FEFF 3 intentare.

intentare. Nam utrumque iudicium tendit ad idem, sci-
licer, ad vindictam & pœnam. Quamuis enim diuortium
non sit propriæ pœna, sed prosequitio iuris, quod ob al-
terius adulterium comparauit innocens: at in hac actione
appellatur pœna & vindicta. Quia non pertinet ea actio
ad compensandam rei familiaris iacturam. Quod inde
constat: nam *l. vn. C.* quando ciuilis actio criminali preiudicet,
decidens actionem ciuilem non preiudicare criminali,
appellat actionem ciuilem, de re familiari: vbi *Glos. verb.*
Dere familiari, ait ideo id esse: quia si ciuilis non esset de re
familiari, sed actio iniuriarum, una preiudicaret alteri.
Quia utraque tendit ad vindictam. Accedit ad hoc, actionem
de adulterio ad diuortium tendens appellari crimi-
nalem. Ut constat ex *c. Tuo, de procur.* vbi textus adulterij
actionem dicit esse quasi mixtam ex criminali & ciuili, &
ibi *Anton. n. 23. dicit appellari ciuilem, in quantum tendit*
dotis amissionem: criminali autem, in quantum impon-
nit diuortium in pœnam ingratitudinis, & fidei con-
iugalnis violatae.

20 Imò quamvis possit aliquis existimare, finito uno iu-
dicio, esto non permittatur accusatio adulterij in alio,
permitti exceptionem. V.g. vir accusavit criminaliter
vxorem de adulterio, destitit, vel succubuit, si postea vxori
petenti restitutionem ad confortum maritale, oppone-
ret adulterium: videretur alicui exceptionem admitten-
dam esse. Quia facilior est causa concedendi exceptionem,
quam actionem: eò quod reorum causa fauorabilior sit.
Reg. Fauorabiliore, ff. de reg. iur. Et notant *Dynus reg.* Qui ad agendum 171. de regul. iur. in 6.n.1. Decius reg. Inuitus 197. §. Cuidamus, n. 2. ff. de reg. iuris. Vnde fit ut multa possimus conse-
qui excipiendo, cum tamen aetio denegaretur. *Glosa c. 1.*
32. q. 6. ad fin. Et hinc etiam est, ut annalia ad agendum sint
perpetua ad excipendum. *l. Licet s. C. de except. vbi & gloss.*
final. & scribentes notant. At dicendum est, nec eam ex-
ceptionem admitrendam esse. Quia si finitum sit prius iu-
dicium criminale, obstat huic excipienti, in alio exceptio
rei iudicatæ. Quamuis enim illa iudicia tendant ad di-
uersa, criminale, ad pœnam, exceptio vero adulterij ad
conservationem sui iuris, ne cogatur maritus ad suū con-
fortum vxorem adulteram admittere: at sententia lata in
accessorio, seu incidenti, preiudicat in principali, quando
quaestio de principali vertenda est. *Barth. Socinus. l. Si quis*
cum torum, §. Et generaliter, n. 1. & seqq. ff. de except. rei iudicatae.
At in hoc casu iterum admissa ea exceptione, controuer-
tenda est quaestio de adulterio, quod est principalis causa
pœnae criminalis & diuortij. Item, quia in exceptione vi-
ctus, non potest amplius id, quod in modum exceptionis
deduxit in iudicium, deducere in modum actionis. *l. Duobus, 19. ff. de except. rei iudicatae: vbi redditur ratio his verbis:*
Eadem enim questionem reuocat in iudicium. Ergo à contrario
senfu vietus in actione, non potest illud idem per modum
exceptionis opponere: eo vel maxime quod militet
eadem ratio: eadem enim adulterij quaestio in iudicium
reuoabitur. Nam vt ait *Barth. Socinus proxime citatus eo. §.*
Et generaliter, n. 1. tunc dicitur eadem causa, quando quod
decisum est in priori iudicio, venit disceptandum in po-
steriori, licet agatur ad diuersum finem: ut hic contingit.
Si autem prius iudicium nondum absolutum sit, obstat
exceptio litis pendens. Ea enim obstat, quoties exceptio
rei iudicatae obstat: teste *Iasone l. Nulli, n. 3. vers.* Adde alia
notabilem differentiam, *C. de iudicis.* Tandem, quia quod v-
na via prohibetur, non debet alia permitti, *l. fin. C. de vñ*
rei iudic. Quamuis autem in foro externo ad vitandam li-
tium multiplicationem denegentur actio & exceptio ad
diuortium, ob adulterium semel iam deductum criminale
ad iudicem, verum in foro conscientiae, id est licitum.
Cum adulterium illud nondum sit remissum: nec
hic casus comprehendatur inter illos, quos tota disp. 5.
numeravimus, in quibus ius diuortij celebrandi amittitur
in foro conscientiae.

21 Id tamen obseruandum est, reconciliatione facta inter
coniuges, etiam post latam diuortij sententiam, & appli-

cato viro bona vxoris adulteræ, si nil in pactum dedu-
ctum sit, reddenda esse vxori omnia bona ob adulterium
amissa. Quod quidem constat, quando reconciliatio præ-
cessit sententiam. Quia vir nondum acquisierat dotem,
sed exceptionem, & ratione illius retentionem, (vt n. 13.
probauimus) quam exceptionem reconciliatio extinguit,
ac subinde ius retinendi. Si vero sententia præcesserat:
maior videtur difficultas: quia iam dos & cetera bona
erant mariti: & non est cur dici cogamur ea reddenda es-
se vxori. Poteſt enim reconciliatio illa intelligi quoad ſo-
lum ius diuortij perdendum. Ceterum adhuc est idem
dicendum. Quia remifſio, ſive in pactis, ſive in delictis,
est ſuapte natura fauorabilis & extendenda. Ut notat *Dynus regula, Odia, n. 2. 5. & 6. de reg. iur. in 6.* Et ratio est clara.
Cum enim pœnae ſint odioſæ, liberatio ab illis remiſſione
obtentia eſt fauorabilis. Deinde, quia illa remifſio cum ſit
plena & abſoluta, reſtituit omnia ad pristinum ſtatuum, ve
ante adulterium erant. Præterea, quia cum adulterium
ſit fundamentum & radix amissionis dotis & diuortij,
deſtructo eo per reconciliationem, deſtruitur totum aedi-
ficium: id eſt, omnis pœna illi innitens, c. Cum Paulus 1. q. 1.
ruſus, quia hoc probare videtur textus, c. Plerunque de do-
nat. inter vir. & vxor. ibi: Si mulier ob fornicationem iudicio Ec-
clesia aut propria voluntate à viro receferit, nec reconciliata ſit ei-
dem: dotem vel dotalitium repere non valebit. Vbi Alex. de Neu,
num. 6. colligit inde vxorem adulteram minimè dotem a-
mittere, ſive reconciliante ſententiam Ecclesiae, ſive
pot. Atque huius ſententiae videntur *Ang. verb. A adulterium, n. 3. vbi Sylvest. q. 6. Tabiena q. 1. n. 2. Armilla n. 4. Emm.*
*Sa sum. verb. Diuortium, §. pen. Hieron. Llamas, in methodo cu-
rat. animarum, 3. p. c. 8. §. 8. vbi relatis ijs quæ vxor adultera
amittit: subdant eam facta reconciliatione omnia recuperare, ad pristinumque ſtatuum vniuersa redire.*

Quod ſi non abſolute reconciliatione facta ſit, ſed adie-
cتو pacto ut vir aliquid dotis vxoris lucretur: *Barbos a l. 2.*
p. 1. in princ. n. 11. ff. ſolut. matrim. ait eiusmodi conuentio-
nem non valere. Quia *l. Transfigere, C. de transact. interdicta*
eſt omnis transactio circa adulterij crimen remittendū.
Quod *l. reg. 22. p. 7. t. 1.* explicuit, quando accepto præmio
pecuniario venia concederetur. Quod hic inuenitur. Et
refert pro ſe *Auendaño & Ioan. Lupum rubrica de donat. inter*
vir & vxor. §. 3. 4. n. 4. qui tamen id non dicit, ſed potius in
oppositam partem inclinat. Quia postquam dixit non valere
conuentio, subdit eſte ſuper hoc cogitandum.
Quia non valet conuentio, quando vxor viro ſponde-
ret id quod ad ipsum virum non pertinet: dos autem ac-
quiritur, viro ratione adulterij ipsius vxoris. Vnde mihi
certum, et post ſententiam, qua dos applicata eſt viro,
poſte virum remittere vxori adulterium reſeruata ſibi
dote, & ceteris vxoris bonis. Quia id non eſt pretium ve-
nię recipere, ſed nolle integrè remittere, ſed quoad ſolam
diuortij pœnam. Et idem tanquam probabilius credo, li-
cet ſententia lata minimè ſit. Quoniam cum habeat ex-
ceptionem ne dotem reddat, ac subinde ius retinendi,
nil vere dicitur recipere ut veniam concedat, ſed partim
remittit, alia ſibi parte reſeruata. Qui enim habet ius ex-
cipiendi, habet ius retinendi, ut probati libr. 6. disput. 38.
num. 34. Quinimo quod attinet ad conscientia forum,
ſi pretio accepto vir remitteret adulterium, non tenere-
tur ante condemnationem illud reſituere. Nam leges
citatae nullum verbum continent, quod dominij translationem impedit. Et strictius loquitur *l. Generaliter, ff. de*
verbis obligat. dicens stipulationes turpes nullius eſte mo-
menti. Et tamen optimè *Couar. regul. Peccatum, 2. p. §. 2. n. 7.*
dicit leges, quæ improbant turpes conuentiones, proce-
dere ad hunc effectum, ut ex eis agi nequeat, nec teneat-
ur quis promiſa ſeruare, non autem ut acceptum ſit ante
iudicis ſententiam reſituendum. Quare *l. 6. disput. 20.*
num. 7. cum multis probauimus reſituendum non eſte
pretium acceptum ob crimen iniustitiae admittendum: in
quo versatur turpitudo ex parte dantis & accipientis.
Quod ſi vir remitteret adulterium, pacto inito ut feor-

- sum habitet vxore, bona essent vxori reddenda: quamvis sententia præcessisset. Quoniam ea remissio est latè & generaliter intelligenda, (vt n.præc.probaui) ac proinde id solū de quo conuētum est, excipi ab ea remissione debet.
- 23 Tandem circa has adulteræ pœnas dubitatur: num vir teneatur alimenta præstare vxori adulteræ? Quidam afflent teneri, etiā facta thori separatione. Quia non desinit esse vxor. Sic dicens esse communem sent. lul. Clarius l.5. re-cept. §. Adulterium, vers. Falsa autē. Anton. Gabr. to. 1. comm. opin. in mea edit. l.1. f.21. vers. Adulteræ vxorem etiā thori separatione.
- 24 Alij verò sentiunt vxorem expulsam à viro, ob adulterium non notorium, glendam esse à viro, secus ob adulterium notorium: vnde in priori casu, probato postea adulterio, dicunt priuandam vxorem alimentis futuris, per sententiam: at præterita esse soluenda. Quia ob adulterium non notorium minimè priuatur vxori iure quod habet in virum, nec alimentis, nisi sequuta sententia. Quod probant ex l. Post contractum, 15. ff. de donat. Qui textus nil probat: solum enim decidit valere donationem factam post capitale crimen contractum, donec feratur sententia. Sic docent Cardinal. relato Federico, cap. fin. q. antepen. de adul. Alex. de Neu. c. Plerumque n.9. & 10. de donat. inter vir. & vxor. Rosella verb. Diuortium, n.11. fin. Ang. verb. Dos. n.20. vbi Sylvest. q.14. diét. 9. vbi Armil. n.18. Tabiena q.11. nu.12. & non teneri ad alimenta, quando adulteriu[m] est notoriu[m], docent etiā Ioan. Lupus. Per vestras, §.39. n.5. de don. inter vir. & vx. Roland. conf. 50. n.6. vol. 1. Bologn. conf. 23. n.7. Lara l. Si quis à liberis, §. Si quis ex his, n.7. ff. de liberis agnos. Surdus de alim. t.1. q.118. n.5. & t.7. q.16. & 17. eamque reddit rationem. Quia ob adulterium notorium potest vxorem domo expellere.
- 25 Ceterum quamvis in foro externo sicut vir non potest negare conuictum vxori adulteræ occulta, ita nec alimenta, sed cogetur ad vtrumque, donec diuortij sententia feratur: at in foro conscientiæ sicut vir conscientius adulterij potest negare conuictum vxori, ita & alimenta. Quia omni iure maritali potest tutu[m] conscientia illam priuare. Atque ita docent Sotus 4. d. 36. qu. vn. art. 3. ad fin. corp. Barth. à Ledes. de matrim. dub. 67. fin. Manuel 1. tom. summ. 2. edit. c. 240. n.4. Et fauent Abb. c. fin. nu. 3. de adult. & ibi Anan. n.2. vbi indistincte docent virum non teneri præstare alimenta adulteræ. Quod intelligerem, si ipsam expellat ob adulterium illud occultum, vel si non expellat, eo quod commode non potest, & caret probatione, qua contra ipsam litigantem se tueatur, at non habet eam vt vxorem, sed retinet, donec diuertere possit.
- 26 Quod si vir causam dederit, expellens iniustè vxorem, quæ postea in adulterium labitur: DD. asserentes virum minimè lucrari dorem, (quos retuli disp. 5. n.10.) subinde dicent teneri ad alimenta. At sicut ibi diximus acquirere dorem, ita dicendum est non teneri ad alimenta. Quia expulsio illa iniusta minimè excusat adulterium vxoris, nec ipsi imputatur marito, nisi tanquam cause remotæ. Atque ita docet Surdus de alimento, t.7. q.16. n.42. Quod intelligendu[m] est, nisi eo fine vir expulset, vt vxor adulteretur. Tunc enim sicut vxor adultera non posset priuari dote, ita nec alimentis: iuxta ea quæ tradidi dispens. 5. n.10.
- 27 Aliqui extendunt, vt vir non solum adulteram vxorem minimè teneatur alere, sed etiam si in solis osculis & amplexibus deprehendatur. Nam sicut ob hæc priuatur vxor dote, ita alimentis. Sic Lara l. Si quis à liberis, §. Si quis ex his, n.7. ff. de liberis agnos. Surdus de alim. t.7. q.16. n.35. Sed sicut non est verum eam priuari dote, (vt probauimus disp. 4. n.12.) ita nec alimentis priuari potest.
- 28 Tandem ex dictis infertur, quid in ea quæst. dicendum sit, an vir teneatur ministrare alimenta & litis expensas vxori adulteræ, duranti lite intentata ad diuortium? Quia in re ea omnia ministranda esse, affirmant Ioan. Lupus de don. inter vir. & vx. c. Per vestras, in princ. §.39. n.5. Rebuffus t.1. ad l. Gallic. tit. de sent. prouisionib. 4.3. glof. 1. num. 17. Surdus de alim. t.1. q.118. n.5. & multi alijs, quos refert & sequitur Zaualllos in suis quæ communib. q.7. 34. n.18. & seqq. Quibus valde fauet lite pendentii nil innouandum esse. Vt constat ex to-
- rot. Ut lite pendentii. Alij verò quos refert ibi Zaualllos, n.17. id negant, quando adulterium est notorium. Nam tunc nulla alimenta debet vir vxori, vt ex multis DD. retuli n.24. Sed iuxta ea quæ nu.25. dixi, arbitror in foro externo cogendum esse virum ea alimenta & litis expensas ministrare vxori usque ad condemnationem: & pendentii lite nil innouandum: in foro autem conscientiæ virum illius adulterij conscientiam minimè teneri. Sicut ibi diximus à iure alimenta subministrandi absolutum esse. Quando autem vxor item diuortij aduerlus virum intentaret, dubium non est, quin ei alimenta & litis expensas à viro ministranda sint: ne expensis substituta à caula cadat. Atque ita multis citatis docet Barbosa rubr. ff. solut. matrim. 2. p. n.44. in fine. Gutier. quæst. can. l.1. c. 24. n.7. Peguera decis. crimin. 20. n.5.
- S V M M A R I V M.
- Quoad pœnas ciuiles compensantur mutua adulteria. & vir adulteriō lucratur dotem adulteræ: nec adulteria donationem ob nuptias. n.29. Adulteri occultus non potest tutu[m] conscientia dore adulteria lucrari. 30. An vir qui applicata sibi dote adulteræ, fornicatur, teneatur dorem il- lam restituere et renissiū, 11.
- Post n.31. inuenies alia summaria.
- Quæst. II. An mutua coniugum adulteria compen- 29 sentur quoad pœnas ciuiles, amissionis dotes, & bonorum adulteræ: & donationis propter nuptias viri adulteri: Difficultatem facit disparitas grauitatis, & iniurie illatæ per hæc adulteria. Verum absque dubio dicendum est compensari: sicut & quoad diuortium: ac proinde virum adulterum minimè lucrari dorem, aut alia adulteræ bona: nec vxorem adulteram donationem propter nuptias factam sibi à viro. Prob. ex l. Viro atque vxore, 40. ff. solut. matrim. ibi: Viro atque vxore mores inuicem accusantibus, causam repudiij dedisse virumque pronunciatum est: id ita accipi debet, vt ea lege quam ambo contempserint, neuter vindicetur: paria enim delicta mutua compensatione dissoluuntur. Vbi glossa verb. Accusantibus, explicat, id est, Objicientibus in ciuili causa, vt in donatione propter nuptias & dote repetitis, si ut ergo se tuebatur ob delictum alterius. Et fauet l.13. fin. t.9. p.4. ibi: Ca en tales acusaciones como estas, el marido è la muger igualmente deuen ser pagados: pero tal equaldad non due ser cabida en todo ant el juez seglar. Vbi clarè docet in accusatione cotam iudice leculari non esse pares coniuges in omnibus, quasi dicat in parte esse, nimilrum, quoad accusationem ad pœnas ciuiles, non autem criminales. Et ideo ita docent Palud. 4. d. 35. q. 1. a. 5. nu. 34. Bald. c. Tue. n.1. in fine, de procurat. Paulus conf. 402. n. vn. l.1. De cius reg. Semper in contractibus, 157. n.5. ff. de reg. iuris. Hippolyt. l. Patre vel marito, n.12. ff. de questionib. & l.1. §. Item diaus, n.5. ff. ad l. Cornel. de sciaris. & singul. 23. 4. nu. 2. Sylua nuptialis, l.1. §. Non est nibendum, n.10. 4. Gifuentes 1.81. Tauri, limit. 3. Ioan. Lupus rubr. de don. inter vir. & vx. §. 10. n.2. Ripa rubr. de iudi- ciis, n.26. & l.2. num. 8. ff. solut. matrim. vbi Alciat. n.7. Berotus conf. 45. n.5. l.2. Bernard. Diaz reg. 216. ff. Guillel. Benedictus, cap. Raynutius, de testam. §. Cuidam Petro n.114. Ang. verb. Dos. n.15. vbi Sylu. q.15. Tabiena q.11. n.12. Armilla n.13. Brunel. de spôsal. com. 30. declar. 8. n.12. Roland. conf. 50. n.6. volum. 1. Carrer. de homicid. §. 6. n.255. Curtius junior rubr. c. de edendo n.28. vbi Bolognet. n.30. & conf. 23. n.2. Couar. 4. decr. 2. p. 6. 7. §. 6. n.5. Sebast. Monticulus de patria potestate, verb. Matrimonium n.88. vers. 5. fallit: habetur to. 8. tract. p.2. Rojas singul. 214. fine. Perez l.5. ordin. t.1. l.1. fol. 21. verb. Tres bienes, & l.8. t.15. l.2. ad fin. verb. Lo que quisiere. Quesada in suis quæst. iuris civil. c. 18. n. vn. casu 5. Cantera quæst. criminalib. q. tangent. punitione delicti, c. 4. n.38. vers. Sed circa intellectum. Bursatus conf. 218. n.8. vol. 2. Brunorus in suo compend. lit. A. vers. Adulterium arguitur. Ant. Gabr. to. 1. com. opin. in mea edit. l.1. verb. Adulteria, f.25. col. 2. Barbosa l.2. in- princ. p. 1. n.97. & 99. & l. Viro atque vxore, 40. n.2. ff. solut. ma- trim. Gratian. reg. 596. n.9. Azebedo lib. 8. recop. t.20. l.3. n.24. & l.4. n.30. Surdus de alim. t.7. q.16. num. 74. Cenedo in collec- tan. iuris, collectan. 166. n.4. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 99. n.2. Philiarcus de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 4. c. 19. §. 4. peccat. Vega 1. to. sum. c. 94. casu 2.
- Hinc infertur, sicut vir adulteri occultus nequit adulteram publicam vxorem accusare ad diuortium in foro conscientiæ, & si diuertat, tenetur ad illius consortium re- 30 dire;

dire; (vt probauimus hoc libro disp. 6.n.9.) ita eum non posse accusare ad dotis amissionem: & si accuseret, appliceturque sibi dos, teneri restituere. Quoniam delicta illa compensantur, nec leges applicant dotem viro similis adulterij reo, sed innocentis. Quare sent. illa, false presumptio eius innocentiae innitens, eum tutum minimè reddit. Huius sent. sunt aperte Angel. Sylu. Tabiena, Armilla, n. praeceps. allegati. Nam Angel. & Sylu. dicunt in hoc casu seruandam esse etiam in foro conscientiae illam regulam, patia delicta mutua compensatione abolentur, licet alter coniux ignoret adulterium alterius potenter dotem, vel donationem propter nuptias. Tabiena autem & Armilla dicunt virum lucrari dotem, & vxorem donationem propter nuptias, nisi ambo peccassent etiam occulte.

³¹ Vtrum autem vir adulterans post applicatam sibi dotem vxoris adulterae, teneatur illam restituere: vel possit a iudice cogi? dixi n. 13. & loco ibi annotato.

S V M M A R I V M.

Vxori adulterae an sit imposta pena mortis n. 32. & ibi, quid, si matrimoniū reperiatur fuisse invalidum? An quoad accusationem criminalem adulterij, sint pares coniuges? 33. An viro accusante uxorem adulteram, admittatur exceptio adulterij viri? 34. An viro adultero permisum sit propria authoritate, aut tanquam indicis ministerio, occidere adulteram? 35. An stat compensatio adulterij utriusque coniugis, respectu accusationis criminalis? 36. An peccet vir propria authoritate, vel ut iudicis minister, adulteros necans? Reservatur duplex sent. n. 37. & 38. Peccatum mortaliter propria authoritate necans, 39. Idem est dicendum, si vir est iudex, & adulteros in crimine apprehensos necare, 40. An teneatur tunc damna ex homicidio subsequita restituere? 41. Non peccat, quando authoritate iudicis sibi traditos necat, 42. Quid, si in absentia damnarentur adulteri capite, & sententia exequacio viro committatur, 43. Soluntur argumenta, & endantur c. Interfectores, & c. Admonere, 33 q. 2. n. 44. Post n. 44. inuenies summaria, qua desiderantur.

³² QVÆSTIO III. Quæ sit pœna criminalis adulterij; & an iuste in foro conscientiae possit maritus adulteros occidere? remittendum est primò, iure Cæsareo maritis non licuisse vxores etiam in adulterio deprehensas interficere: adulteros vero, non quos canque, sed vel viles, vel infames: aut eos quosex luspicione ter per scripta admonitos, cum vxoribus in secreto & luspepto loco loquentes deprehendissent. De qua re consulendus est Couar. 4. decret. 2. p. 6. 7. §. 7. n. 1. & 2. At nouo iute huius regni Castella: permititur viro adulterum & vxorem in scelere deprehensos impunè propria authoritate necare. Quod constat ex l. 3. tit. 20. lib. 8. noua recop. Quod etiam verū habet in matrim. existimato, quod propter aliquid impedimentum repetitur nullum. Nam l. 81. Tauri bode l. 4. t. 20. lib. 8. recop. pœnas adulterij ad hunc casum extendit. Atque ita aduertit Ant. Gomez ea l. 81. n. 48. Barboza l. 2. p. 1. in princ. n. 95. ff. solut. matrim. Hoc tamen accipendum est cum limitatione, quam n. 7. posuimus, nimurum, nisi matrimonium sit invalidum defectu consensus. Si autem vir vxorem & adulterum accuseret, tradendi sunt sententia lata per iudicem ipsi viro, quo, si velit, eos enecet, l. 3. t. 20. lib. 8. noua recop.

³³ Secundò supponendum est, quamvis coniuges æquales sint quoad accusationem ciuilem ad diuortium celebrandum, & donationem propter nuptias, ac dotē amittenda (vt dixi n. 29.) At quoad accusationem criminalem minime censi pares. Viro enim conceditur accusare criminalitet vxorem adulteram, non tamen è contra. Habetur expresse l. 1. C. ad l. 1. t. 1. de adult. & l. reg. 1. t. 17. p. 7. & l. 13. fine, tit. 9. p. 4. & 6. Apud misericordem, §. Publico iudicio, 32. qu. 1. quod est D. Gregorii, hom. 29. in Euang. Et quamvis aliqui eum textum alter intelligant, teste Gloſa finali ibi: at ipsa sic intelligit, & Greg. Lopez l. 1. verb. Su mujer, t. 17. p. 7. Atque ita docent ex Iurisperitis Abbas c. Cum dilectus, n. 28. de ordine cognit. & c. 1. n. 1. Ut lite non contestata, & c. Tua, n. 6. de procurat. vbi Anchaz n. 2. Imola n. 12. Angelus de maleficiis, verb. Che ai adulterato, n. 25. Ioan. Lupus rubr. de don. int. vir. & yxer. §. 20. in fi-

ne, Tiraquel l. 1. connub. gloſ. 1. p. 1. num. 44. Et reddit numeris seqq. rationem, probans latissime detestabiliorum multo esse impudicitiam in femina, quam in viro, Couar. 4. decret. 2. p. 6. 7. §. 6. n. 5. Greg. Lop. l. 6. verb. Derecho, t. 9. p. 4. & l. 9. t. 17. p. 7. verb. Tal defension. Perez l. 8. ordin. t. 15. l. 2. ad fin. & l. 5. t. 1. l. 1. f. 21. verb. Tres bienes. Cantera in suis qu. crimin. qu. tangentib. punitionem delicti, c. 4. n. 46. Olanus in sua concord. lit. M. verb. Maritus, n. 24. Surdus de alim. t. 17. q. 16. n. 7. 4. Azedo lib. 8. recop. t. 20. l. 3. n. 24. & l. 4. n. 30. Barboza rubr. 2. p. n. 38. & l. 2. p. 1. in princ. n. 98. ad fin. ff. solut. matrim. & multis alijs citatis Cenedo in collect. iuris, collect. an. 166. n. 4. Et ex Theologis, Sotus 4. d. 3. q. vn. a. 4. in fin. corp. Barth. à Ledesma dub. 68. de matrim. ad fin. Petrus de Ledesma de matrim. q. 62. art. 1. dub. 3.

Hinc deducitur, viro accusante vxorem adulteram ³⁴ criminaliter, minime admitti exceptionem similis adulterij viri. Quia in hac accusatione sunt disparens. Sic Anton. c. fin. n. 5. de adult. Couar. Sotus, Cantera, Petr. de Ledesma n. prec. allegati. Idem Sotus 4. d. 37. q. vn. a. 3. ad fin. corp. Perez l. 5. ordin. tit. l. 1. f. 21. verb. Tres bienes. Et id expresse deciditur l. reg. 3. t. 20. lib. 8. recop. ibi: La mujer no se pueda escusar de responder à la acusación del marido, o del esposo, porque diga que quiere probar, que el marido o el esposo cometió adulterio.

Secundò deducitur, minime audiendum esse Enriqu. l. 35 11. de matrim. c. 17. n. 3. lit. F. vbi ait audiri exceptionem feminæ adulteræ accusatae ad mortem allegantis virum publice habuisse concubinam. Nec audiendi sunt Hippolytus l. 1. §. Item diuus, n. 6. ff. de sciar. & l. Patre vel marito, n. 14. ff. de quest. Carrer. de homicidio, §. 6. n. 248. dicentes virum cui lex concedit interfectionem adulteræ in scelere deprehensa, minime posse ea potestate vti, si ipse adulterio infectus sit. Idque dicit cogitandum Couar. 4. decret. 2. p. 6. 7. §. 7. n. 7. Sed meritò eos reprobant Barboza l. 2. p. 1. in princ. n. 98. ff. solut. matrim. Gratian. reg. 496. n. 9. Azedo lib. 8. recop. t. 20. l. 4. n. 31. Quia hac vxoris occisio propria authoritate magis assimilatur accusationi criminali: in qua non sunt æquales maritus & vxor. Nec audiendi sunt Palacios, 4. d. 37. disp. vn. f. 80. 6. vers. Verum si iudex Gutier. qu. pract. l. 2. q. 1. n. 23. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 20. 6. n. 9. Vega 1. to. summ. cap. 127. casu 3. vbi dicunt non posse iudicem capite damnare vxorem adulteram, si vir quoque adulter sit. Quod conuincitur minus verum esse. Cum in hac pœna inferenda sint disparens coniuges: & exceptio similis adulterij nil iuuet.

Tertiò deducitur, quoad accusationem criminalem ³⁶ non compensari adulteria coniugum: sed non obstante simili adulterio admitti accusationem viri deferentis ad iudicium criminale adulteram vxorem. Cantera n. 33. alleg. Cenedo in suis collectan. iuris, collect. 166. n. 4. vers. Ex quibus resolute Enriquez l. 11. de matrim. c. 17. n. 3. ad fin. nec ad id requiritur viri emenda, vxore manenti obstinata. Quamvis eam desiderari significet Enriquez ibi. Nam iura eam accusationem viro concedunt, nulla sui adulterij exceptione obstanti, vt n. 33. & seq. probauimus.

Difficultas autem specialis in hac re eo pertinet, num ³⁷ liceat marito vxorem & adulterum, in crimen deprehensos, propria authoritate interficere: vt leges illi permitunt: vel saltē quando authoritate iudicis sibi traduntur interficiendi? In qua concertatione duas reperio extreas sent. Prima ait licite in foro conscientiae vti virum concessione legis, permittentis adulteros in crimen repertos propria authoritate necare: dummodo non liuore vindictæ, sed iustitiæ zelo perimat. Dicitur primò. Quia legis ciuilis authoritate id efficit: leges autem in foro conscientiae seruandas esse nemo dubitat. Et confirm. quia vt culpa caret sciens, nec potens prohibere: ita illa non vacat potens prohibere magnum damnum, si id permittat. Argumento deducto à contrario sensu, ex l. Culpa caret, & l. Nullum crimen, ff. de regul. iuris. Si ergo leges illæ solū permittant impune occidere vxorem, & non concedant tanquam licitum, in pœnam delicti, iniquæ sunt, tanquam permittentes id quod & poterant & tenebantur interdicere. Secundò, quia leges non solam permissionem, sed concessionem significant. Vt constat ex l. 5. t.

20. lib. 8. recop. que est l. 82. Tauri; ibi: El marido que mata por su propia autoridad al adulterio y la adulteria, aunque los tome in flagranti delicto y sea justamente hecho la muerte, no gane la dote. Vbi lex tanquam noctu supponit iuste, ac licite in eo euentu mortem inferri. Et l. 3. t. 20. lib. 8 eiusdem recop. ibi: Si el esposo los hallare en uno, que pueda matar si quisiere, a ambos a dos. Eodem prorsus tenore id concedit, ac quando authoritate iudicis traduntur viro adulteri: nam eadem lex loquens in hoc euentu, statim subdit: Si los accusare, que los metan en su poder, y haga dellos lo que quisiere. Cum ergo eadem forma in utroque euentu loquatur, & in hoc conueniant DD. non solum esse permissionem, sed concessionem reddentem licitam occisionem: ergo idem dicendum est in illo euentu, quo propria authoritate necat. Tertio, quia cum liceat inuasorem ad res proprias tuendas interficere: a fortiori id licere admittendum est, ad tuendum honorem: quem ledere in iustus adulteri non veretur. Honos enim rei familiari antefertur, l. Iulianus, ff. Si quis omis. cau. Quartio, quia Nicolaus I. scribens Rodulpho Bituricensi Archiepisc. & refertur c. Interfectores, 33. q. 2. sic ait: Interfectores suorum coniugum sine iudicio, cum non addis, adulterarum: quid aliud habendi sunt, quam homicida. Sunt ergo reos homicidij eos minimè censendos, si vxor interfacta adultera sit. Et Stephanus V. Astulpho scribens, & refertur c. Admonere, 33. q. 2. illum carpit, quod vxorem necasset: subditque delicti rationem, his verbis: Non inuenisti eam cum alio viro rem nefariam facientem. Ergo sic inuenta posset citra culpam necari. Et ideo hanc sententiam tueruntur Castillo, l. 82. Tauri, n. 6. fine, & ibi Anton. Gomez n. 52. fine, iunct. l. 76. in fine. Minchaca in controu. vsufrequent. l. 1. c. 6. n. 2. & seqq. Et in controu. illustr. l. 1. c. 49. n. 4. & seqq. Iul. Clarus l. 5. recept. § Homicidium, vers. Sed hec quidem. Azbedo l. 8. recop. t. 20. l. 1. fin. & l. 4. t. 10. l. 1. n. 21. Et Emm. Sa sum. verb. Homicidium, nu. 15. vers. Occidere, refert aliquos hoc tenere, & videtur sentire esse probabile: tantum enim vocat melius oppositum.

38 Secunda sententia extrema docet, virum peccare lethali-
ter, occidendo adulteros authoritate iudicis sibi traditos
vt occiduntur. Dicitur, quoniam cum leges non praecipi-
ant viro, nec etiam iudex, vt adulteros enecet, sed suæ
voluntati committant. Ut constat ex l. 3. t. 20. lib. 8. recop.
cuius verba n. præced. retuli, non censetur maritus auth-
oritate publica, sed priuata eos interficere: ac proinde à cul-
pa homicidij non excusatitur. Et confirm. quia ideo au-
thoritate priuata peccat eos occidens, quod lex id non
concedit, sed solum permittit. Sed similiter est permissio,
si voluerit vir occidere, quando iudicis authoritate sibi
traduntur. Ergo vel in utroque casu vel in neutro peccat.
Secundò, quia D. Th. 4. d. 37. q. 2. a. 1. ad 2. dicens legem ci-
vilem permittentem viro adulteros in scelere inuentos
enecare, non excusare à culpa; eam subdit ratione: quod
lex non praecipiat, sed viro permittat. Sed similiter non pra-
cipit, sed solum permittit post latam à iudice sententiam:
ergo ne nec excausabit à culpa. Hanc sustinet Scotus 4. d.
15. q. 3. paulo ante solut. ad argum. vers. Esto etiā: & ducitur alio
fundamento, quod non refero: quia nullius est momenti.
Et dicit esse probabilem Ouandus 4. d. 37. q. vn. propos. 3.

39 Prima tamen conclusio sit. Maritus propria authorita-
te adulteros in delicto repertos enecans, admittit culpam
lethalem homicidij. Probatur ex c. Inter hec 33. q. 2. vbi Ni-
col. I. scribens Albino Archiepisc. dicit licere secundum
leges mundanas, non tamen secundum Ecclesiasticas,
vxorem adulteram interficere. Secundò, quia D. August. l.
2. de adult. coning. c. 15. vocat rem nefariam, sic adulteram
occidere. Tertiò, quia leges solum permittunt impunè
occidere, parcentes vehementissimo dolori, quo concita-
tus vir iniuriam sibi irrogatam, adulterorum interfictione
vindicat. At leges permittentes aliquid impunè fieri,
minimè à culpa excusant. Ut latissime multis exemplis
adductis confirmat Tiraquellus, l. 9. connub. n. 1. & seqq. Tan-
dem, quia iniustum est parte non audita concedere gene-
rale facultatem occidendi seum: leges ergo quae id con-
cedere videntur, potius permittunt impunè id fieri, quam

facultatem sic faciendo concedant: ac subinde maritus il-
larum authoritate adulteros in delicto comprehensos
interficiens, homicidij culpa minimè vacabit. Atque ideo
hanc partem tueruntur ex Theologis D. Thom. 4. d. 37. q. 2. a.
1. corp. vbi D. Bonavent. a. 2. q. 1. Durand. q. 2. a. 1. n. 5. Ricard. a. 2.
q. 1. Palud. q. 2. a. 1. n. 5. & 4. d. 35. q. 2. a. 1. concl. 3. n. 10. vbi Maio-
ris. q. 2. §. vlt. Abul. Matth. 5. q. 113. D. Antonin. 2. p. t. 7. c. 8. §. 2. no-
tabili 2. Metinac. derelit. q. 3. causa 4. Victoria sum. de matrim.
n. 292. Petr. de Soto lect. 13. de matrim. diffic. 1. Suppl. Gabr. 4.
d. 37. q. vn. a. 3. dub. 2. vbi Sotus q. vn. a. 3. concl. 1. & de iust. l. 5. q.
1. art. 3. ad 1. Gulielm. Borrillong. 4. d. 37. q. vn. art. 2. concl. 3. vbi
Ouandus q. vnic. propos. 2. & ibi Celaia q. penult. Viguer. 1. institut.
t. 16. §. 7. vers. 9. ad fin. Ledes. 2. p. 4. q. 62. a. 2. fine. Veracruz 3. p.
Speculi. a. 4. concl. 1. fin. Palacios 4. d. 37. disp. vn. f. 8 o 5. vers. Ca-
terum res constans est. Angles floribus 1. p. de matrim. q. 11. de impe-
dim. ordinis. a. 2. diffic. 2. Pedraza sum. præcept. 5. §. 2. Valentia 2.
2. disp. 5. q. 8. punct. 3. §. Secundum est. Aragon 2. 2. q. 64. a. 3. ad 2.
vbi Salon controuers. 2. & ibi Bañes dub. 2. in solut. ad 3. Emm. Sa
sum. verb. Homicidium, num. 15. vers. Occidere. Ludou. Lop. 1. p. in-
struct. c. 295. §. Pro faciendo. Barth. à Ledes. de matrim. dub. 57.
concl. 1. Petr. de Ledes. de matr. q. 60. a. 1. dub. 1. Nauar. 1. 2. de re-
sist. c. 3. p. 2. in noua edit. dub. 8. n. 206. Philiarc. de offic. sacerd. to.
1. p. 2. l. 4. c. 8. vers. Dicimus tertio. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 206.
n. 9. Vega 1. to. sum. c. 127. casu 3. Et ex Iuri peritis, Gloss. c. In-
terfectores. verb. Adulterarum, & c. Inter hec. verb. Liceat 33. q. 2.
& Archid. eo. c. Inter hec, statim in princip. Bellamera ibi, statim
in princ. Abbas c. Si vero, el 1. n. 10. de sent. excom. & c. Veniens, el 2.
de spons. fine. Et c. Interfecti, n. 2. de homic. & ibi Aeneas de falco-
nibus, in addit. lit. C. verb. A peccato, & ibi Ananias, n. 7. Felin. n.
4. Idem Felinus c. Quæ in Ecclesiaram, n. 4. de confit. Alex. de Ne-
uo c. Plerumque, n. 21. de donat. inter vir. & vxor. & c. Veniens, el
2. n. 18. de sponsal. vbi Cardin. n. 2. opposit. 2. Praeposit. fine. Iason l.
Vt vim, n. 22. ff. de iust. & iure. Alberic. in suo dictiōnar. lit. A. verb.
Adulterium, verj. An liceat aliquo casu, & lit. I. verb. Impediment.
8. fine. Faber l. Gracchus, paulo ante fin. C. ad l. Iul. de adult. For-
tun de vlt. fine, illat. 11. n. 129. Astenfis sum. 2. p. l. 8. t. 20. a. 4. q. 1.
Rosella verb. Impedimentum, impedim. 8. nu. 22. Angelus homici-
dium 1. n. 6. & verb. Vxor n. 4. Sylo. Homicidium, 1. q. 2. dicto 6.
& verb. Lex qu. 10. vers. 4. & Matrim. 7. fin. Tabiena verb. Impe-
dim. imped. 7. q. 1. n. 2. Armil. verb. Homicidium n. 8. Tirag. l. 9.
connub. n. 4. Hippol. l. Patre vel marito, n. 9. ff. de qua. Cifuentes
l. 82. Taur. dub. 4. Turrec. c. Interfectores 33. q. 2. n. 2. Nauar. sum.
bis p. c. 15. n. 3. fine. Couar. 4. decr. 2. p. c. 7. §. 7. n. 9. Tello l. 9. Tauri
n. 13. Plaza de delictu, l. 1. c. 36. n. 13. Orosius l. Vt vim, n. 5. & 6. ff.
de iust. & iure. Dueñas reg. 68. limit. 2. Decian. pract. crim. l. 9. c. 15.
fi. Villalobos in commun. opin. lit. M. n. 23. Perez l. 8. ord. tit. 15. l.
2. f. 293. immediatè ante §. Ex qua potestate. Gaeta repet. c. Ad li-
mina 30. q. 1. §. 4. n. 421. Spino speculo test. gloss. 19. princ. nu. 14.
Matiéz. l. 5. recop. t. 8. l. 6. glos. 1. n. 11. Gutier. q. pract. l. 2. q. 1. n. 22.

Dubitabis forsitan si maritus esset iudex, liceret ei ad 40
ulteram vxorem in scelere comprehensam interficere? Id
enim forte licere ait Palud. 4. d. 35. q. 2. a. 1. concl. 3. nu. 10. Et
satis fauere videretur D. Th. 4. d. 37. q. 2. a. 1. ad 1. ait enim ideo
virum tunc interficiendum peccare, quia non est vxoris iu-
dex. Et suaderi potest, quia iudex reos mortis interficere
potest. Talis autem est adultera illa. At dicendum est cum
D. Antonino, & Suppl. Gabr. citatis n. præc. id minimè lice-
re. Quia iudicis est malefactores punire, non ut cunque,
sed parte audit, sententiaque lata. Nec D. Thom. oppo-
sum sensit: nam dixit non licere viro interficere, quia non
est iudex vxoris: supple, & esto esset index, non interficit
vt iudex, sed vt persona priuata. Quia non procedit causa
cognita.

Hinc deducitur, virum qui priuata authoritate adulte- 41
ros in scelere repertos enecat, teneri damna restituere, in-
stat aliorum homicidarum. Quia peccat peccato homici-
dij, & subinde contra iustitiam. Sic Nauarral. 2. de resist. c. 3.
p. 2. in noua edit. dub. 8. n. 207. & fauente ceteri allegati n. 39.
dicentes hoc esse peccatum homicidij: & Bañes ibi alleg.
dicens hunc peccare contra iustitiam.

Secunda conclusio. Maritus adulteros interficiens sen-
tentia iudicis sibi traditos, vt eos, si vellet, necet, nullius
culpæ

culpæ reus est, si non liuore vindictæ, sed iustitiæ zelo id efficiat. Quia sicut iudex potest carnifici exequutionē eius sententiæ demandare, nec carnifex peccaret: ita potuit lex id cōmitere marito. Nec refert illum esse necessarium sententiæ exequotorem: hunc autē liberum. Quia vterque reuera est minister iustum sententiā exequens: & autoritate legis ac iudicis id munus obit. Nec potest dici, id esse permissionē solā. Nam iudex autoritatem præstat illi occisioni, sententiā publica damnans, & vinclatos tradens adulteros marito, vt si velit, eos enecet: & si quis obstatulo esset interfectioni, arceret illum: quare marito peccante, non posset iudex eiusdem culpæ immunis esse, tanquam cooperans morti, illamque fouens: & subinde lex id præscribens foret iniquissima. Et ideo hanc partem defendunt ex Theologis, D.Th.Durand.Ricard. Palud. 4.d.37.q.2. n.7.a.1.Victoria, Metina, Petr.de Soto, Sot.l.5.de iust. q.1.a.3.ad 1. & 4.d.37.q.vn.a.3.concl.3. Ledesm.Celaia, Veracruz, Palacios f.806.vers.Verum si iudex. Angles, Aragō, Salon, Bañes, Valètia, Emm.Sa.n.14.vers.Adulteram.Nauar.n.209. Barth. à Ledesm. concl.3. Lud.Lop. §. Ad 1.objectionē Petr.de Ledesm.dub.2. Manuel, Philiar.Vega,quos retulit n.39.Driedo l.t.de liber.Christ.c.10.Victoria relect.de homicid. à n.11. vsque ad 20. Et ex Iurisperitis, Alberic.vtroque loco, stensis,Rosella,Sylvest. Matrimonii 7 fine, Tabiena, Armilla, Turrecr.Couar.nu.18. Tello, Decian Plaza, Pérez, Gaeta, Matien.n.17. Gütier.n.23. quos omnes retulit n.39:

43 Imò si conuicti adulteri fugam arripiant, & iudex capite eos damnet, committens viro vt vbi curūque apprehensos occidere possit, non peccabit vir occidens zelo iustitiæ. Quia iam autoritate iudicis publica fungens, id exequitur. Sic docent Palacios, Gütier.Manuel,Vega n.præced. allegati. Temperantque, nisi vir adulter quoque sit. Sed id temperamentum n.35.reprobauimus.

44 Ad argumenta n.37.proposita resp. Ad 1.dic cū D.Th.4. d.39.q.2.a.1.ad 2. legem concedentē vel iubentem aliquid, aut approbantem excusare à culpa, secus quando tantum permitit. Ad confirm.dic cū D.Th.4.d.33.q.2.a.2.questiunc. 2.ad 1.potentiē prohibere minime peccare, si à prohibitiōne abstineat, non sperans correctionē, sed grauiora damage probabiliter timēs. Vt contingit in præsenti. Ad 2.ngandum est leges id concedere, tantum enim permittūt. Et dum lex illa 5. dicit iustè illatam esse mortem, non intelligit, licet in foro conscientiæ: sed iustè, id est, in casu à lege impunè permisso. Et quamvis l.illaz.ibi allegata videatur eodem tenore loqui, dum permittit autoritate propria viro occidere adulteros: & dum authoritate iudicis id cōcedit. At magna reperitur differentia in modo vtriusque concessionis. Nam dum loquitur de occisione autoritate propria, sic ait: *Que pueda matar. Id est, impunè.* At quando authoritate iudicis, sic ait: *Que los metan en su poder.* Vbi iudici præcipit, vt occisioni cooperetur, tradens adulteros viro occidēdos. Quod iniquum esset, si vir peccaret. Ad 3. dic licere inuasorem ad lædendum honorem interficere, quando aliter defendi nequit: at vbi iam læsit, id est illicitum. Quia prius ad iustum defensionem, posterius vero ad vindictam spectat. Sic ergo adulterum inuadentem vt vxorem violēt, potest vir vxori castitatem tuens, interficere, si aliter illud malum cauere nequeat. Id enim est iusta defensione vti. At vbi inuenit adulterantem, non est defensio, sed vindicta: & proinde est illicitum. Ad 4.dic cum glossa eo.c.Interfectores, verb. Adulterarum, supplendum esse, maximè, cūm non addis adulterarum: quasi velit in vtroque calu esse peccatum: sed multo grauius, quando vxor innocens esset. Ad 5. Admonere, dic non esse causam iniustitiæ occisionis, non inuentam esse vxorem in adulterio: sed causam crudelioris & scelestioris occisionis: cūm vxor anam minimè dederit. Ad argum.n.38.proposita resp. Ad 1. dic, quamvis iudex non præcipiat, at ipsum præbere licentiam, & autoritatem interfectioni illi præstare: ac proinde censi faētam autoritate publica. Ad confirm. constat ex dictis in solut.a d 2.argumentum. Ad 2. respondet bene Sotus 4. d.37.q. vn. a.3.post 3. concl. vers. Neminem ergo fallat, ibi. D.Th.sermonē facere de marito propria autho-

ritate interficieni adulteros: quem ratione legis permittentis ait minimè excusari: quia lex non præcipit, sed permittit. Quamvis autem non præcipiat, quando autoritate iudicis viro traduntur: at ea non est pura permissio, vt explicuimus in solut.ad 2.

S V M M A R I V M.

Proponuntur argumenta probantia viro adultero non licere adulterum criminaliter accusare, vt capite damnetur. n.45.

Sententia Authoris proponitur. n.46.

Soluntur argum. n.47. & ibi explicitur l.6.t.9.p.4.l.9.t.17.p.7.

QVÆSTIO vltima. An viro adultero licitum sit in foro 45 conscientiæ vxorem adulteram criminaliter accusare, vt capite damnetur? Pars negans ex eo suaderi videtur, quod paria delicta coniugum mutua compensatione aboleantur, c.penult.de adult. & l.Viro atque vxore, 40. ff.solut. matr. & nil iniquius sit, quam virum eodem vitio laborantem accusare adulteram, de eodem criminе. Ut testatur D. Aug. l.1.de serm.Dom. in monte, c.28. relatus c.1.32.q.6. Secundò, quial.6.t.9.p.4. & l.9.t.17.p.7. expresse deciditur virum accusantem adulterium vxoris, repellere per exceptionem similis adulterij. Et pro hac sent. faciunt Palacios, Gütier. Manuel, Vega, quos retuli & reprobaui n.35. cū dicant non posse iudicem tradere adulteros occidendos viro simili adulterio infecto. Et facit etiam Enriquez, quem ibi citauit & reprobauit, dum ait admitti exceptionem concubinam tenentis viri, si vxorem accuset de adulterio. Possunt etiam pro hac parte allegari Tiraqu.l.1. connub.gloss.1.p.1.n.44. Nauar.sum c.16.n.29. Matienzo lib.5.recop.t.1.gloss.1.rubr.nu. 102. vbi absolute dicunt nefas esse viro adultero accusare adulterium vxoris. Possunt etiam referri DD. quos disp. 6. nu.9. retuli, qui aiunt non permitti viro occulte adultero accusare vxorem publice adulterantem. Sed reuera non sunt omnes hi DD. huius sententiæ: aperte enim loquuntur de accusatione ciuili quoad diuortium, vel quoad lucrum dotis, in qua vterque coniux æqualis est, ac compensantur adulteria. Ut diximus n.29.

Dicendum igitur est, virum quantumuis adulterijs 46 coopertus sit, posse criminaliter accusare vxorem adulterantem, & aduersus eam licite pœnam illam sententia iudicis præcedenti exequi. Ducor, quoniā idem seruandum est in vtroque foro, quando forum externum non innititur falsæ præsumptioni (vt probauimus l.1. disp. 5. nu.20.) Sed in foro externo admittetur accusatio adulterij vxoris ad pœnam criminalem, repulsa exceptione similis adulterij viri, (vt probauit haec disp. n.33. & 34.) ergo & in foro conscientiæ id licebit. Et confirm. quia ideo vir adulter nequit vxorem adulteram accusare quoad diuortium, dotisve amissionem, quia adulteria haec quoad hanc accusationem ciuilem mutua compensatione abolentur, id ita iure disponente (vt n.29. probauimus.) At quoad accusationem criminalem contrarium disponit, datur enim viro vxorem adulteram accusare, non tamen è contra: nec fit compensatio vtriusque adulterij (vt n.34.35. & 36. probauimus.) Ergo licitum est viro adultero criminaliter vxorem adulteram accusare. Et ideo huius sententiæ videtur clare Cardinal.c.fin.n.1.opposit.2.de adult. vbi dicit adulterium viri ipsum priuare iure accusandi vxorem adulteram, quoad diuortium, non tamen quoad pœnam. Expressè etiam videntur huius sententiæ Doctores, quos num.36.allegauit, dicentes minime compensationem fieri vtriusque adulterij quoad criminalem accusationem. Et in proprijs terminis docet, dicens esse lententiam viorum doctissimorum, Petr.de Ledesma de matrim. q.62.art.1. dub.3. Barth. à Ledesma dub.68.ad fin.de matrim. Enriq. l.11. de matrim.c.17. num.3. ad fin. Nec oportet addere limitationem, quam ipse ponit, nempe, si vir corrigatur, vxor autem in adulterio perseueret. Quia licet vir non corrigatur, nequaquam dari compensationem vtriusque adulterij quoad hanc accusationem criminalem, probauit n.36. vnde viro minime correcto fas est vxoris adulterium ad iudicium criminale deferre.

Tandem ad argumenta n.45. proposita resp. Ad pri- 47 mum

mum dic compensationem illam intelligi, & testimonium D. Aug. quoad accusationem ciuilem, in qua vterque coniux est æqualis: tecus quoad criminalem. Ad secundum dic, leges illas accipiendas esse de accusatione ciuili, non autem de criminali. Vt docent Greg. Lopez eal. 6. verb. Derecho: & eal. 9. verb. Tal defension, & Azbedo lib. 8. recop. t. 20. l. 3. fine. Vel secundo dic cum Gregorio Lopez eisdem locis, si intelligentur quoad accusationem criminalem, esse iuri communi contrarias, & corrigi per ius nouum huius regni, l. 3. t. 20. lib. 8. recop.

DISPUTATIO IX.

An coniuge innocentem lapso in adulterium post latam diuortij sententiam, fiat compensatio cum priori alterius coniugis adulterio, ac proinde teneatur illi reconciliari, ac dotem atque alia bona ratione adulterij acquisita restituere; nec sententia diuortij transeat in rem iudicatam, sed retractanda sit, quoties constituit deceptio?

SUMMARIUM.

Quot questiones disputande sint, n. 1.

An sententia diuortij transeat in rem iudicatam? Refertur duplex sententia, n. 2. & 3.

Sententia Authoris, & enodatur c. Lator, de sent. & re iudic. n. 4.

Soluuntur argumenta, n. 5.

Post n. 5. inuenies alia summaria.

HACTENVS disputatu est de adulterij vtriusque coniugis compensatione, quando ante latam diuortij sententiam contingit. Iam occurrit disputatio, quando adulterium coniugis, qui diuortium petijt, erat que innocent, contingit post latam diuortij sententiam. Et quia multum pendet ex ea quæstione, an sententia diuortij transeat in rem iudicatam, ideo illa præmittenda est. Triplex igitur quæstio in hac disputatione est agitanda. Prima, an sententia diuortij transeat in rem iudicatam? Secunda, an ea semel lata, & cognita Ecclesiæ deceptione, possit retractari? Tertia, an fiat compensatio adulterij admissi post diuortij sententiam cum adulterio priori: teneanturque tunc coniuges reconciliari?

QVÆSTIO I. An sententia diuortij transeat in rem iudicatam: ita vt illa semel lata, & transacto appellationis termino, nempe decennio, nentri coniugi reclamate licet? Affirmant quidam non transire, donec alteruter coniux separatus mutarit statum. V.g. profitendo in religione approbata, vel assumendo ordinem sacrum. Duncuntur 1. quia c. Lator, de sent. & re iudic. decernitur sententiam matrimonij nunquam transire in rem iudicatam: atque ideo quandocunque posse contra illam reclamari. Sententia autem diuortij contra matrimonium tendit: per illam enim separatur quoad thorum & mutuam habitationem. Secundò, quia lata diuortij sententia, nec statu coniugum variato, potest innocens agere ad adulteri coniugis iniuti reconciliationem. Quod admittendum minimè esset, si sententia illa in rem iudicatam transisset. Sic docent Host. c. Ex literis, n. 2. de diuor. vbi Ioan. And. n. 10. Anton. c. Lator, n. vlt. de sent. & re iud. vbi Imola in fin.

Alij sentiunt absolute transire in rem iudicatam. Quia speciale est vt sententia circa vinculum matrimonii ligandum vel dissoluendum, minimè transeat in rem iudicatam, iuxta c. Lator, de sent. & re iudic. ne fouetur peccatum. Si enim reclamari non posset aduersus illam declarantem aliquod matrimonium esse validum, quando transacto appellationis termino cōstaret de impedimento dīmenti, cogerentur esse tanquam coniuges, qui vera tales esse nequeunt. Et proinde fornicationis peccatum foueretur. Et si contra declarantem matrimonium fuisse irritum non liceret semper reclamare, quando constaret falsò oppositum esse impedimentum dirimens, permetteretur illis, qui vero matrimonio iuncti sunt, superstite altero coniuge ad alias nuptias transire. Sententia enim

declarans prius matrimonium fuisse irritum, ac subinde vtrunque coniugem solutum esse, concedit vtrique facultatem ad aliud matrimonium migrandi. At si demus sententiam diuortii transire in rem iudicatam, nullum peccatum fouetur. Nam cum maneat matrimonii vinculum, neutri licet aliud matrimonium inire; & neuter cogitur ad non suam vel non suum accedere. Quod si ex separatione ansa fornicandi sumatur, id culpæ coniugis fornicantis est tribuendum, & non sententiae fouenti peccatum. Sententia enim diuortii suas vires conseruant, potest vterque à fornicatione abstinere. Ergo id priuilegium matrimonij, vt eius sententia non transeat in rem iudicatam, minimè ad diuortij sententiam est protrahendum. Nec obstat, posse innocentem semper agere ad nocentis reconciliationem. Id enim non confurgit ex eo quod diuortij sententia minimè transferit in rem iudicatam, sed quia coniugi innocentis semper est licitum remittere iniuriam sibi interrogatam, ac ita reconciliare sibi adulterum. Atque ita docent Abbas c. Lator, num. 12. de sent. & re iudic. & ibi Alexan. de Neuo, n. 12. Bellam. n. 3.

At dicendum est, sententiam diuortij non transire in rem iudicatam, in ijs quæ sunt in adulteri coniugis fauorem, bene tamen in iis quæ in eius odium & innocentis fauorem cedunt, ac proinde minimè audiendum illum transacto appellandi termino, volentem allegare iniastiam sententiæ, reconciliationemve petentem: at innocentem semper audiendum esse, agentem ad reconciliationem adulteri: nec adultero suffragari exceptionem rei iudicatæ. Ducor, quoniam cum sententia diuortii feratur omnino in fauorem innocentis, & ad eius instantiam, & in odium adulteri, cui nullo modo vult Ecclesia fauere, æquitas poscit ne in fauorem rei transeat in rem iudicatam, & innocentis perniciem. Iniquissimum enim iure optimo ait Iurisconsultus I. Evidenter 16. ff. de except. rei iudicatæ, esse, proficere rei iudicatæ exceptionem ei, contra quem iudicatum est. Deinde, quia si omnino sententia illa transeat in rem iudicatam, quamvis posset iniuriam adulterii condonare innocens, atque ita reconciliare sibi adulterum volentem: ipso tamen renitenti minimè posset coram iudice agere ad illius reconciliationem, obstanti sibi exceptione rei iudicatæ. Cuius contrarium dicemus disp. sequenti. Et proinde tunc foueretur peccatum. Nam daretur ansa coniugi fornicandi, vt sic alter diuortium intentaret, solutusque eset lege matrimonii quoad thorum & habitationem. Tandem, quia cum diuortium pertineat ad matrimonium, non tamen illius vinculum soluens, sed ab obligatione thori & habitationis absoluens, æquum est vt non omnino, sed aliquatenus eius priuilegium participet, sententia in diuortij causa non ex toto, sed partim in rem iudicatam transeunti. Sicque docent Hostien. c. De illa n. 3. de diuor. vbi Ioan. Andr. nu. 3. Anton. nu. 4. Præpos. n. 7. Alexan. de Neuo, n. 9. Henricus c. Quanto, n. 7. de diuort. Felinus, c. Lator in 8. declarat. n. 9. de sent. & re iudic. & facit Abbas c. Ex litteris, n. 11. fine de diuort. vbi ait sententiam diuortii non transire omnino in rem iudicatam. Aliqui tamen ex his Doctoribus distantia modo loquendi, nam quidam temperant, vt in fauorem rei non transeat in rem iudicatam, donec legitimè statum mutarit, profitendo in religione approbata. Sic Anton. & Præpos. ibidem. Alij autem, vt Hostien. Ioan. Andr. Alex. de Neuo, Henricus ibidem, non admittunt eam limitationem: sed dicunt tunc non audiri, potius ob negligentiam petendi reconciliationem tempore debito, quam eo quod sententia illa in rem iudicatam transierit in fauorem adulteri. Et hic modus loquendi magis mihi placet.

Ad argumenta num. 2. proposita respondetur. Ad 1. & 2. dicea probare non omnino, sed partim transire in rem iudicatam: vt num. præced. explicui. Et similiter responderetur ad argum. nu. 3. propositum. Iam enim n. præc. probauit foueri peccatum, si sententia diuortii omnino transeat in rem iudicatam.

S V M M A R I V M.

Si in sententia diuortij Ecclesia inueniat se deceptam, an retractet sententiam, si neuter coniux mutarit statum, n. 6.

An reus condemnatus possit agere ad illius sententia rescissionem, vel solum veniat ex officio iudicis retractanda? Et quando detur maioribus restitutio aduersus sententiam, qua transit in rem iudicatam? 7.

An innocens qui post sententiam non sit alterius innocentiam, teneatur reconciliari? 8.

An cognita deceptione postquam innocens mutauit statum, factus sacerdos, vel voto ligatus, vel religiosus, sit restituendus uxori, possitque petere & reddere? 9.

An ad hanc restitutionem desideretur ut alter coniux repeatat? 10.

Quid si uterque coniux iam mutarat statum, an liceat repetere? Referatur quadam sententia, 11.

Sententia Authoris, n. 12.

An votum simplex ex causa falsa emissum, quando causa est pars ipsius voti, & coincidit cum re promissa obliget, n. 13. & ibi qualiter accipienda sit parvitas materia voti, ut error circa illam reddit irritum votum. Et an tunc obliget votum rei accessoria illi, qua promissa est?

Qualis debeat esse hic error ne votum obliget, an sat sit non consideraret difficultatem voti implendi? 14.

An sit regula certa, ne obliget votum vel iuramentum ad id, ad quod voulens non se obligaret, si tempore voti aduerteret, haec vobuntas virtualis? 15.

Error circa causam finalem, vel impulsuam, vel illam cessare, an tollat voti obligationem? 16.

Quid, ubi dubitatur num causa sit impulsua, an finalis, vel ubi plures adiunt causa voti? 17.

An professio ex causa falsa, vel ex dolo facta valeat? Refertur duplex sententia, n. 18. & 19.

Non irritatur professio, siue causa falsa sit impulsua, siue finalis, 20.

Solum irritatur, quando est error notabilis circa subiectum antialia, 21.

Nil refert enim errorem esse fatuum & crassum, 22.

An professio facta a muliere existimanti diuortium esse iustè celebratum, alias non professura, sit valida, si constet diuortium fuisse iniustum, 23.

Post n. 23. inuenies cetera summaria, qua desiderantur.

Q U E S T I O N E II. An si lata diuortij sententia constet Ecclesiam fuisse deceptam: vt quia inuenitum est coniugem condemnatum fuisse innocentem, vel utrumque pariter innocentem, sit ea retractanda, coniugesque ad pristinum matrimonij statum sint restituendi? Triplex potest esse causas. I. est, si neuter coniux statum mutarit, nec castitatem voverit. II. quando alter mutauit statum voulens castitatem, aut factus sacerdos, religio usve. III. quando uterque statum mutauit. In primo ergo casu, quando res est integræ ex parte utriusque coniugis, quia neuter statum mutauit, conuenient omnes retractandam esse sententiam, coniuge que reconciliandos. Quia sententia diuortii solum trahit in rem iudicatam, in fauorem innocentis, & odium rei: vt n. 4. probauimus. At in hoc euentu, aut neuter est innocens, sed simili erat labe infelix ante sententiam: aut uterque innocens erat, & proinde sententia illa non potuit in rem iudicatam transire, sed erit reuocanda. Atque ita farentur omnes DD. n. 9. referendi, & Palud. 4. d. 35. q. 2. a. 2. n. 8. Nec aliquem contradicentem inueni.

7 Sed rogabis, quo pacto reus condemnatus per sententiam, qua in odium ipsius transit in rem iudicatam, audiendus sit suam innocentiam probare volens, aut alterum coniugem pariter fuisse nocentem? Cum enim pro sententia, dum de ipsis iniustitia minimè constat, presumendum sit, ipsi volenti allegare contra illam obstat exceptio rei iudicatae, ne audiatur Abb. cap. Lator, num. 12. de sent. & rei iudic. & ibi Alex. de Neuo, n. 12. & Felin. ibi, declarat. 8. n. 9. dicunt iudicem ex officio debere tunc coniuges reconciliare, si periculum fornicationis adsit, quo illud vitetur. Sed huic solutioni obstat: nam etiam quando iam coniux innocens est professus, restituendus est priori coniugi, & ipso petente (vt dicemus nu. 9. & 10.) Et ita datur actio coniugi reputato reo. Deinde, quia DD. allegandi n. 9. non dicunt hanc restitutionem faciendam ob periculum incontinentia, & solum eo existente: sed generaliter docent retractandam esse sententiam illam, tanquam cognitam iniustam, & ex errore procedentem, tanquam non transferit in rem iudicatam in eo euentu. Ideo melius dicendum est, quamvis audiri nequeat, si ex antiquis actis & allegatis nitatur sententiam illam impugnare: eo quod presumatur transisse in rem iudicatam aduersus i-

psum: posse tamen audiri illum aduersus illam sententiam, ex nouis testibus, aut ex antiquorum falsitate voluntem probare antiquæ sententiae iniustiam, petito beneficio restitutionis ex clausula generali. Si quæ mihi causa iusta subest: cuius meminit Iuris consultus l. 1. §. fin ff. Ex quibus causis maiores. Quod beneficium conceditur quibus cunque maioribus, vt retractetur sententia, quæ in rem iudicatam transferat. Ut cum Innocentio, Bartholo, & plebis que alijs, tradunt Greg. Lopez l. 19. verb. Contra el Rey, t. 22. p. 3. Padilla, l. Sub pretexitu, n. 17. C. de iuris & facti ignor. Gutier. de iuram. 3. p. c. 7. n. 8. Ioan. Garcia de nobilit. glossa 6. §. 2. n. 8. Caualllos in suis q. practic. q. 542. n. 3. & seqq. Quod quidem locum habet, siue adiut una sententia, quæ in rem iudicatam transferit, siue tres sententiae, Ioan. Garcia ibid. n. 5. Caualllos n. 3. & 4. Item conceditur haec restitutio tam reo quam actori. Ut contra Paulum docent Greg. Lopez, Padilla, Gutier. Ioan. Garcia, n. 11. & 12. Caualllos num. 7. ibid. Et licet ferè omnes Doctores eam restitutionem concedant, quando noua allegantur instrumenta prius ignorata: at idem est dicendum, probata denovo veritate, siue ex instrumento, siue ex testibus, vel probata antiqua falsitate instrumentorum vel testium. Ut alios referens, & latè probans docet Ioan. Garcia ibid. n. 10. & Caualllos n. 6. Sed obijcies nil speciale dari in sententia diuortij, cum omnes alia ex simili causa retractentur: ac proinde frustra dici eam non transire in rem iudicatam. Respondeo id esse speciale. Quoniam etiam constante veritate ad omnes tententias, quæ transirent in rem iudicatam retractandas, non audietur reclamans aduersus illas, nisi petito beneficio restitutionis ex clausula generali. At vero si veritas aliunde constaret contra diuortij sententiam, posset coniux damnatus absque eo beneficio restitutionis reclamare: imo & iudex ex officio aduersus eam venire: eo quod in eo euentu non transferit in rem iudicatam. At dum id non constat, cum præsumatur iustitia sententiae, & transitus in rem iudicatam aduersus reum, audiri minimè poterit contrarium ex nouis actis probare volens, nisi beneficio restitutionis ex dicta clausula generali petito.

Ex his infertur, alterum coniugem in cuius fauorem glata est diuortij sententia, vbi veritatis innocentiae alterius coniugis conscius fuerit, teneri in foro conscientiae ad suum consortium coniugale illum reuocare. Non enim iuuari potest ex sententia lata, quam falsa inniti præsumptioni, sibi constat. Ita docent Paluā. 4. dist. 35. q. 2. a. 2. n. 18. D. Anton. 3. p. tit. 1. cap. 21. §. 6. ad finem.

In 2. casu quando iam innocens mutarat statum, factus professus in religione approbata, cognita falsitate est restituendus similiter alteri coniugi, cui debitum reddere tenetur, sed non potest ab eo exigere. Quia votum illud castitatis in professione emissum obligavit illum in quantum ille se obligare potuit, absque alterius coniugis præiudicio. Ut in simili dicitur cap. Placet, de conuers. coniug. de coniuge, qui existimans alterum defunctum, est professus. Atque ita docent D. Thom. 4. d. 35. q. vn. 4. 5. ad 3. Asten. 1. 8. sum. 2. p. tit. 34. a. 2. q. 3. Ioan. de Friburg. sum. confess. 1. 4. t. 19. q. 4. Abulens. cap. 19. Matth. q. 76. ad 3. Rosella verb. Diuortium, n. 6. vbi Sylu. q. 21. n. 24. Armilla, n. 15. D. Anton. n. preced. allegatus. Tabiena Matrimonium 4. q. 5. n. 6. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 5. ad 3. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. num. 225. Graffis 2. p. decision. l. 1. c. 12. num. 62. Atque idem dicendum est, si vir erat iam sacro ordine initatus. Quia eadem est ratio, D. Bonau. 4. d. 35. in exposit. lit. num. 5. Ioan. de Friburg. Rosella, D. Anton. Sylu. Armilla, Tabiena, Gaeta, Graffis. Imò idem dicendum est, ob eandem rationem, quamvis simplici castitatis voto astriclus sit. Sotus eodem loco, Ioan. de Friburgo sum. confess. l. 4. t. 22. q. 14.

Vtrum autem ad hanc restitutionem faciendam desideretur, vt alter coniux repeatat? Rosell. verb. Diuort. n. 6. iuncto num. 7. clarè sentit eam repetitionem minimè desiderari. Quia relata n. 6. sent. afferenti desiderari ut alter petat: ait, dic ut n. 6. sequenti: vbi licet uterque statum mutarit, concedit utriusque ius ad petendam alterius restitutionem.

Et

Et videtur tenere *Sotus n. preced. alleg.* ait enim hanc resti-
tutionem faciendam maximè altero petenti. At contra-
rium tenet *Ioan de Friburgo sum. confess. l.4. t.19. q.5. Asten. l.
8. sum. 2. p. t. 34. a. 2. q. 4. D. Anton. Tabien. graf. allegati n. prac.*
Ducuntur, quod ea professio tenuerit in videntis præ-
dicium. Sed prior sententia placet. Quia ea professio
tanquam sine licentia & absque vera causa facta fuit om-
nino irrita, ac proinde non potuit valere absque noua
ratificatione: ac tamquam non professus poterit coniux
propria auctoritate cessante scandalum exire & repetere
manentem in seculo (vt de professo absque licentia di-
ximus l.7. disp. 34. n.15.) At si hic professus esset mala fi-
de, decipiens religionem, posset religio ipsum inuitum
retinere, altero coniuge non repetente, in fraudis pœ-
nam: at ipse non tenetur, donec damnetur, vt dixi ea
disp. 34. num. 16.

11 In tertio casu, quando uterque statum mutarat, di-
cunt aliqui licere ei qui ideo mutauit, v.g. professionem
faciens, quod existimaret diuortium iustè celebratum,
alias minimè mutaturus, repetere alium, qui iam profes-
sus erat, aut ordine sacro initiatus: & ita si uterque ea
falsa causa inductus, professus est, licere utriusque alterum
repetere. Sic *Rosel. verb. Diuortium. n.7.* idque probat, eo
quod illa professio eo errore facta sit inualida? Idem di-
cit in simili *Asten. l.8. sum. 2. p. t. 34. a. 2. q. 5. vbi* relata con-
traria sententia, subdit *Hugonem* sentire, quando uterque
coniux professus est, existimans alterum obiisse, licere
utriusque alterius repetitionē. Quia neuter eo animo reli-
gionē ingressus est, vt monachus fieret, altero superstite.

12 Sed dicendum est cum *Ioan. de Friburgo sum. confess. l.4. t.
19. q. 6. Sylu. verb. Diuortium q. 12. n. 25. vbi Armil. n. 16.* neu-
trum posse alterum repetere. Tum, quia falsum est pro-
fessionem, cui falsa causa ansam dedit, esse irritā. Ut n. 20.
probauimus. Tum etiam, quia uterque sciens alterius
ingressum, videtur facto ipso licentiam concedere: secus
quando ignorantia ingressus alterius adesset. Ut in simili
diximus l.7. disp. 34. n. vlt. quando uterque coniux li-
centia non perita profitetur.

13 Sed ne indecū maneat, an professio illa ex erro-
re diuortii iustè celebrati sit valida, oportet præmittere
quæstionem generalem, an error sive dolus circa cau-
sam emitendi votum simplex, aut solemne, illud irri-
tum reddat? Et prius sermo erit de voto simplici, deinde
de professione solemni. Et quidem causa videnti quan-
doque cum materia ipsa voti coincidit, estque pars ip-
sius. Ut quando quis vobet religionem vel peregrina-
tionem eō fine, vt sustineat labores illius. Et tunc si er-
ror aut deceptio circa rem modicam sit, quia, scilicet,
labor est paulo maior mea opinione, obligat votum: secus
si circa rem notabilem. Nam in priori casu non cef-
sat voluntas & consensus: qui tamen cessat in posterio-
ri. Cū nil magis contrarium consensui sit, quam error,
l. Si per errorē, ff. de iurisd. omn. iud. nec prior existimatio
potest vere error, qui consenſui aduersetur, nuncupari.
Cū in re modica sit. Atque ita sentiunt *Sotus l.7. de iust.
q. 1. a. 2. col. 6. vers. Sciscitaris autē, Lud. Lopez. 1. p. instrukt. c. 50.
fin. Aragon. 2. 2. q. 88. a. 1. f. 967. col. 1. Manuel. 2. 10. sum. c. 92. n.
4. Emm. Sa sum. verb. Votum, n. 18. vers. Vouens religionem.* Res
autem hæc patuit aut magni momenti, in qua est error
circa materiā promissam, non absolutè pendenda est, sed
respective ipsius materiæ voti: ac proinde modicus error
in quodā voto erit magnus in alio. Ut si videntis peregrina-
nari ad locū, centū leucis distare existimet, & decem aliis
distet, modicus est error, nec vobū annullabit: sed si existi-
maret distare 20. leucis, idē error in distantia aliarum de-
cem esset notabilis, ac votū cassaret. Quia respectu cen-
tum sunt quid modicum decem: secus respectu viginti.
Cassato autem huiusmodi voto ob errorē notabilem
circa substantiam, erit similiter irritum votum circa ac-
cidentia & accessoria: quamvis illorum notitia habita-
sit. Ut quis existimans Romanum distare cētum leucis, cum
tamen distet quadringentis, promittens illuc peregrina-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

ri sacco induitus, nec tenetur ad facci inductionem, nec
ad iter illud centum leucarum. Quia neutrum principa-
liter & independenter promissum est, sed accessoriè, &
dependenter à Romana peregrinatione: ac subinde
principali destructo corruit accessorum, quod eius na-
turam sequitur. *Regula, Accessorium, deregulis iuris, in 6.*

Maximè autem aduertendum est, desiderari vt is er-
ror circa materiam promissam sit positius, nec suffice-
re ouentem minimè aduertisse difficultates, quas postea
experitur. Quare votum est validum, licet aliquis post
ea experiatur difficultates, quas prævidens non voul-
ser. Alias nullus esset in rebus humanis firmus contra-
etus: sæpe enim contingunt aliqua, quæ si fuissent pre-
seita, non celebrarentur contractus. Et ratio huius est,
quia (vt optimè docet *Valentia 2. 2. disp. 5. q. 20. punct. 4. §.
Ante probat.*) longè distant, aliquid velle conditionaliter,
si talis circumstantia subsistat: & velle nulla apposita con-
ditione; at volentem ita dispositum esse, vt si nosset eam
circumstantiam aliter se habere, non id voluisset. Prior
enim modus est conditionalis: includitque expressè
actum, quo quis re vera non vult ea circumstantia non
ita se habente. At posterior minime est conditionalis,
alias suspenderet voti obligationem usque ad condi-
tionis eventum, sed voluntas absolute & indepen-
denter fertur in illud obiectum, nec includit actus ille,
vt simul voluntas nolit circumstantia aliter se habente:
sed tantummodo eam non fuisset volitaram, si quandam
circumstantiam ignoratam nosset. Cum ergo res illa pro-
missa, sit simpliciter & absolute voti materia, & indepen-
denter à futuro cument, seu à difficultatibus non prævi-
sis, quæ retrahentur à voto emittendo: non obstante ea
inaduentia obligabit. Sic *Caiet. sum. verb. Votum, c. Voto-
rum omissione quandoque vitiosa est, in fine. Armill. ibi, n. 11. Sotus
l.7. de iust. q. 2. a. 1. ad 3. vers. Ex his quæ dicta sunt. Nauarr. sum.
c. 12. n. 39. Valentia 2. 2. disp. 6. q. 6. punct. 4 fin. Lud. Lopez. 1. p.
instrukt. c. 43. fine. Emm. Sa sum. verb. Votum, n. 19. vers. Non
ideo votum. Vnde dum dicit D. Thom. 4. d. 38 qu. 1. a. 3. que-
stion. 1. ad 1. id quod emitiri votum impediret, si præfens
esset tempore quo vobet, superueniens voto emissō, au-
ferre eius obligationem: intelligendus est (vt bene ait
Sotus proximè citatus) de eo quod impediret, non qui-
dem fieri votum, ob videntis voluntatem: sed de eo
quod impediret consurgere obligationem ex voto tunc
facto, v.g. morbus qui impediret valorem & obliga-
tionem voti, si voto superueniat, auferet obligationem:
at difficultas superueniens, quæ prævisa non impediret
voti obligationem, sed illud fieri, non auferit eius obli-
igationem. Quod nū sequenti amplius exponetur.*

Hinc infertur intellectus ad regulam, quæ tradi solet
à Doctoribus, ad voti obligationem ex videntis vo-
luntate tacita deprehendendam. Dicunt enim pro regu-
la accipiendum, vt videntis minimè obligetur ultra id, ad
quod si cogitasset tempore emissi voti, voluisset se obli-
gare: atque ita minimè obligari in eo cumentu, quem ex-
cepisset, si ei occurreret, quando promisit, de cōve interrogatus tunc, responderet mentem suam non esse, in eo
cumentu se obligare. Et ratio est, quia votum non obli-
gat plus, quam videntis intenderit se obligare: at in eo
cumentu virtualiter voluit se non obligare. Sicut enim in
generali concessione non veniunt ea, quæ quis non
esset verisimiliter in specie concessurus, regula, In generali,
dereg.iur.in.6. ita in promissione ii cumentus minimè com-
prehenduntur: quos in speciali, cum his, vel illis circum-
stantiis propositis, exciperet videntis, dum premisit. Hanc
regulam tradunt *Anton. cap. Quemadmodum, n. 13. de iure iur.*
D. Anton. relatis Innoc. & Abbat. 2. p. t. 10. ca. 6. §. 5. Angel. verb.
Padum, n. 4. vbi Sylu. q. 4. Tabiena q. 2. Armill. n. 2. idem Sylu.
Votum 2. q. 17 fin. & Iuramentum 4. q. 13. fin. & Iuramentum
*3. q. 1. p. 3. Hostiens. sum. t. de iure iur. n. 3. Armill. verb. Iuramen-
tum, n. 35. Palacios 4. d. 38. disp. 1. f. 828. Nauarr. sum. c. 18. hisp.
n. 5. lat. n. 7. Angles floribus 2. p. de voto, ar. 2. diffic. 3. conclus. 5.
f. 91. Enriquez. l. 11. de matrim. ca. 14. fin. Franc. Garcia de con-*

GGG

tract.

tract. 1. p. cap. 3. Sed hæc regula manifestè aduersatur di-
ctis n. p̄ced. vbi ostendimus non impedit voti obliga-
tionem eos euentus, qui si præuisi essent, minimè votum
emitteretur: atque ita non sat esse, vt voti obligatio cef-
set, vouentem eo euentu præuiso non se obligaturum.
Ideo vt hoc clarius percipiatur, dictaque Doctorum
concilientur, obseruandum est, hanc conditionalem
propositionem, si Petrus præuidisset hoc, non se obli-
gasset ad illud, sumi dupliciter: priori modo, in virtute
voluntatis vouendi: posteriori, in virtute aliorum actuum
vel habituum, quæ tunc sunt in vouente. In virtute vol-
luntatis vouendi tunc est ea conditionalis, quando in
obiecto volito, non continetur implicitè, & virtute,
aliud obiectum, nec aliud euentus. V.g. vouet quis
dare eleemosynam Paulo pauperi, ex tali vouēdi volun-
tate sequitur, vt nolit dare Paulo iam diuiti effecto. Quia
ea non est eleemosyna, & ideo is euentus non includit
in obiecto volito. Exemplum secundi modi, quando
scilicet, si scirer, nollet se obligare in virtute aliorum
actuum vel habituum, est, vt si quando vouit eleemosynam
illam Paulo faciendam, actu vel habitu fures odio
habebat, ita ut decerneret, se nunquā eis benefacturum:
tunc si contingat Paulum esse furem, vel postea effici,
sequitur fore, vt si vouens tempore promissionis id nos-
set, nollet illi eleemosynam porrigidam vouere: non
quidem, quasi illa conditio includatur in virtute volun-
tatis vouendi. Quia cum Paulus sit pauper, comprehen-
ditur sub obiecto eleemosyna volito. Sed includitur ea
conditio, in virtute alterius actus aut habitus, nimurum
odii in latrones. Itaque tunc conditio illa includitur in
virtute voluntatis vouendi, quando euentus ignoratus
non clauditur sub obiecto promissionis. Tunc autem
includitur in virtute aliorum actuum vel habituum,
quando clauditur sub obiecto promissio: at ex aliis acti-
bus vel habitibus vouentis excluderetur is euentus, si
tempore promissionis cognitus esset. Hoc ergo supposi-
to, dico primò, quando is, qui vouet, habet eam tacita-
m conditionē inclusam in virtute voluntatis vouendi,
si hoc prænossem, ad id non me obligassem, non manere
virtute voti ad id obligatus. Et in hoc casu verum dicunt
omnes DD. allegati, dum afferunt obligationem voti mi-
nimè extendi ad eum euentū, quem si præcogitasset vo-
uens tempore promissionis, vel de eo interrogaretur,
excepisset: Quoniam obligatio voti minimè extendit
ultra vouentis voluntatem, at in hoc casu euentus ille
non continetur in obiecto volito per promissionem.
Secundò dico, si ea conditio solum includatur in
virtute aliorum actuum vel habituum vouentis, man-
ere illum obligatum virtute voti ad illum euentum,
quamvis si prænosset, excepisset utique illum. Nec in
hoc casu intelligendi sunt prædicti Doctores: & in hoc
sensu est verum quod diximus & probauimus n. p̄ced.
Et prob. amplius, quia quantumcunque promittens vir-
tute odii, quo actu vel habitu est affectus tempore pro-
missionis erga latrones, nullum eis bonum impertiri ve-
lit, & recusaret, si nosset: at actu & absolutè, nullaque
conditione apposita, obligat se ad largiendam eleemo-
synam illi pauperi, quem furem esse ignorabat: nec eum
esse furem obstat, ne includatur in promissione illa dan-
da eleemosynæ, cum includatur in vera eleemosyna
ratione: eo quod verè pauper est. Non ergo exceptus
censetur hic euentus à voto ob illam tacitam conditio-
nem, quod vouens si nosset, excepisset, nisi expresse tem-
pore voti excepit.

16 Specialis autem est difficultas, quando causa vouen-
di nec est res promissa, nec pars eius, sed extrinseca, an
error circa illam illiusve cessationem impedit valorem, ac
voti obligationem? Ut si quis existimans re familiari de-
stitutum se esse, votum religionis emittat, cum tamen
vere diues sit, vel cesser ante ingressum ea paupertas. Et
quidem *Anchar. c. Ex parte, el 2. n. 4. de conuers. coniug. viuer-*
saliter tradit errorem causæ voti, eiusve cessationem non

obstare obligationi voti. Quod probat illud *caput Ex parte*, vbi declaratur votum fuisse validum, licet causa cel-
sarit. Deinde, quia in voto absque matura deliberatio-
ne emissio cessat debitus voti finis, nimurum, honor Dei:
cum sit peccatum veniale sic vouere. At votum illud
obligat. Sed *idem Anchar. c. Magnæ, num. 13 de voto*, dicit
cessationem causæ emisso voto superuenientem non ex-
tinguere voti obligationem: secus si à principio falsa
esset causa. Et *P. Molina tom. 1. de iustitia, tract. 2. dispt. 209. fol. 121*. dicit errorem causæ, quæ promittentem induxit,
regulariter annullare promissionem. Quoniam præsum-
endum est non esse promittentis animum intende-
re se obligare ea causa minimè subsistenti. At dicen-
dum est, errorem causæ finalis, seu eius cessationem,
extinguere voti simplicis obligationem, secus si causa
sit impulsua. Et quando causa est finalis, probatur, quia
vouens non absolutè eam rem promissam vult, sed per
modum vnius cum illo fine. V. g. Petrus existimans fi-
lium suum esse in extremo vitæ discrimine constitu-
tum, vouet quo incolumitatem eius consequatur, pere-
grinationem Romanam, tunc Petro non est volunta-
ria absolutè peregrinatio illa, nec ab eo sic absolutè
promissa, sed per modum vnius cum euasione filii ab
eo periculo: si ergo ille finis non extet, quia falsum
erat periculum illud, vel tempore promissionis filius
obierat, votum minimè voluntarium erit, ac proinde
non obligabit. Explicatur secunda pars, quando est
error circa causam, quæ licet ad vouendum impellar,
non tamen est finis primò intentus: nec illum mutat.
verbigratia, vouet quis Romanam peregrinari ob Dei ho-
norem, inducitur tamen ad vouendum gratia inuisen-
tia fratrem, quem ibi falso existimat esse, vel licet tunc ad-
esset, iam obiit: quamvis certior fiat de absentia fratri,
tenetur ad votum: eo quod finis per se intentus adsit, li-
cet causa impulsua deficiat. *Prob. ex c. Magnæ, de voto*, vbi
déciditur validum fuisse votum peregrinationis Hiero-
solymitanæ, licet defecerit causa impulsua concomi-
tans finem illius voti, nimurum, tractare cum Campaniæ
Duce de cuiusdam Ecclesiæ liberatione. Deinde, quia
error non reddit irritum votum, nisi inquantum auferit
consensum, aut circa promissionem, aut circa rem pro-
missam: at existente dicto errore sunt voluntaria pro-
missio & res promissa, non tantum quoad suum esse ma-
teriale, sed etiam quoad formale, nempe quoad finem,
ad quem per se ordinatur, in quantum est res illa promis-
sa. Rursus, quia donatio ex communi omnium senten-
tia non cessat ob solius causæ impulsuæ defectum, sed
quando finalis cessat. Tandem, quia cessante causa finali
legis, cessat lex, non autem cessante impulsua. *Vt late-
Tiraquel. tract. cessante causa, limit. 1. à n. 1. votum autem est*
quædam priuata lex, quam homo sibi met imponit. At-
que ideo hanc sententiam clare colligo ex *glossa, c. Mag-
næ, verb. Ut venires, de voto*, vbi dicit non obstante causæ
cessatione obligare votum, eo quod absque illa votum
fieret: vbi clare videtur loqui de causa impulsua. Et eam
tuentur *Anton. cap. Ex parte, el 2. num. 14. de conuers. coniug.*
Abbas dispt. c. Magnæ, n. 14. Angelus Votum 3. num. 5. Sylvest.
Votum 2. quest. 9. Manuel 2. tom. sum. cap. 98. num. 2. Nec
obstat *cap. Ex parte*, in contrarium allegatum. Quia id lo-
quitur de religionis professione: in qua est diuersa ra-
tio. *Vt dicemus num. 20.* Nec similiter obstat alia ratio
in contrarium adducta. Quoniam finis per se voti non
est honorare Deum ipso voto immediatè, sed sola re pro-
missa: qui finis saluatur, quamvis in modo vouendi de-
tur culpa.

In dubio autem num causa falsa, vel cessans fuerit 17
impulsua an finalis, præsumitur eam esse impulsuam,
ac proinde minimè obligatio voti cassabitur. Quia in
omni voto causa finalis videtur esse cultus Dei media
illa re promissa: ceteræ autem causæ videntur impulsu-
ae. Sic *Angel. & Sylu. n. præc. allegati.* Quod si votum dupli-
cem habeat causam impulsuam, quamvis una cesseret, obli-
gabit

- gabit votum: nisi intenderit vouens aliter non se obligare, nisi illa duplice causa existente. Sic *Sylu. ibid. Angelus Votum* 3.n.23. *Phil. arc. de officio sacerdotis* 10.1.p.2.l.3.c.16.dub.2.
- 18 Hucusque de voto simplici egimus. Maius dubium est de voto solemnii, ut de professione religionis, num irritatur ob errorē causā finalis? Quidam enim eam irritam esse tunc existimant. Quoniam liberum consensum desiderat, sicut & votum simplex. Si ergo defectū consensus est tunc hoc irritum: vt diximus n.16. erit similiter & illa. Atque ita docent *Anton. c. Ex parte, el 2.n.14. de conuers. coniug. vbi Abbas* n.8. Et clarē videtur ibi tenere *Cardin. n.5. opposit. 2. vbi ait errorē circa causam non vitiasse in eo* textu professionem. Quia censetur impulsua. Idem docent *Rosella verb. Diuortium, n.7. Lancelot. instit. iur. canon. 1.2.t. de diuortiis. paulo post princ. verb. Falsa.*
- 19 At *Barth. repert. auth. Ingressi, n.18. C. de sacros. Eccles. distinguit*, dicitque dolo commissō à religionis prælato irritari professionē: secus si ab alio cōmislus sit. Alij autē censem professionē nō irritari, siue ex dolo, siue ex causā errore fiat. Quia verē non dicitur ille professus deceptus, eo quod conditionē suam in multo dignorem perfectiorem q; commutarit. *I. Deo nobis, C. de sacros. Eccles. qua ratione cōmunis omnium sent. habet, minorem dolo inductum ad profitendū non restitui,* (vt diximus l.7. disp. 37.) ita sentiunt *Gloss. c. fin. in fin. 20.q.3. & ibi Archid. in fin. Bellam. ibi n.3. Turrec. in fin. Idē glossa, c. Ex parte, el 2. verb. Falsa, de conuers. coniug. & c. Dūdū, verb. *Spes, eod. t. vbi Ant. n.25. Anchār. n.11. idem Ant. c. Veniens, n.5. eo t. idem Anchār. d.c. Ex parte, el 2.n.4. Abbas c. Cum dilecti, n.7. de emp. & vendit. Ioan. de Friburg. sum. confess. l.4. t.19. q.6. Nauar. l.3. consil. in 1. edit. t. de conuers. coniug. consil. 3.n.4. Beroius c. In presentia, de probat. n. 123. Euerard. in suis topicis, loco à matrim. spirit. ad carn. n.1 fin. & seq. Crottus repert. c. In ciuitate, n.20. de ysuris. Padilla l. Rem maioris, n. 9. C. de rescind. vendit. Flamin. de resignat. benef. l.13. q.3.n.12. Manuel l.10. sum. 2. edit. c.239.n.2. Tēperant aliqui, nisi talis dolus sit, qui virum prudentissimū falleret. Sicut enim non quicunq; metus professionē cassat, sed cadens in virum constantē: ita nec quicunq; dolus, sed is, qui in virum prudentissimum cederet. Idq; colligunt ex c. *Cum dilectus, de his que vi. ibi: Cūm talis dolus non tam ad circumventionem predicatorum Cisterciensium, quam ad fatuitatem eorum debeat retrorqueri.* Ergo à contrario sensu, quando dolus non pertinet ad fatuitatē, sed in hominem prudentē meritō caderet, vitiabitur professio. Sit *Innoc. eo c. Cum dilectus, n. 2. Host. ad fin. super verb. Fatuitatem, Ioan. And. n.2. & 3. Anton. n.19. Anchār. n.6. Abbas c. 12. Imola n.9. Decius c. In presentia, n. 37. vers. Et hoc ultimum, de probat. vbi *Felin. n.10. vers. Secundo scias. Benedict. à Vadi in repertor. Felin. verb. Professio, n.2. Sylu. Religio* 3.q.11. Nauar. c. Non dicatus 12.q.1. in 1. edit. n.63. in 2. verō commentar. 2. de reg. n. 31. *Sfortius Oddus tract. de restitutione in integrum, 2.p. q.61. a.5. n.31.****
- 20 Cæterum dicendū est professionem non esse irritam, quamvis ex dolo & errore causā finalis fiat, alias minimē facienda. *Prob. exc. fin. 20.q.3. quod est ex conc. Magontiensi, vbi deciditur professionē dolo monachorū factam esse validā, at in doli pœnam priuandos esse successionē hæreditatis illius professi, & ex c. Ex parte, el 2. de conuers. coniug. ibi: Quamvis falsa sit causa, per quam ad susceptionē veli predicta mulier est inducta: cūm sine qualibet tali causa id ipsum religionis obtenuit facere potuisse.* Vbi indistinctè dicitur professionem mulieris, quæ falso existimās se posse à viro leproso recedere, ingressa est monasterium, validam fuisse, quia poterat absque ea causa profiteri, eo quod matrim. nondum erat consummatum. Itaque solum considerat textus, num per professionem contraveniatur vinculo matrim. relicta ac impertinenti ad professionis nullitatē falsitate causā: & cūm in eo statu non irrogetur iniuria matrimonio, eo quod nondum est consummatum, deciditur fuisse validā professionem. Et ratio est, constituen- do differentiam inter votum simplex & sponsalia ex una parte, & inter matrim. & professionem ex altera. Votum enim simplex cōparatur sponsalibus, quæ non ob solum
- errorem personæ, sed ob multis alios errores irrita sunt: at professio comparatur matrimonio, quod irritū minime est, ex quoquā errore dante causam contractui ineatur, modò non sit error personæ vel conditionis. Ut probauit l.7. disp. 18.n.18. Et ratio huius differentiæ est, quia modus tendendi voluntatis in obiectum, absolute, & nulla apposita conditione illud amantis, est cōformis naturæ ipsius obiecti: vnde quando voluntas eligit statum omnino fixum & indissolubilem, vt est professio & matrimonium, electio ea est secundum modū congruentem statui permanenti: at valde incongruum est & dissidenteum, statum sumere dependenter ab aliis rebus, præter eas quæ sunt de ipsius status substantia. Ex huiusmodi enim dependentia sequeretur, multas professions & pleraq; matrimonia censenda esse irrita. Quod cederet in graue damnum & scandalum reipubl. Quod minimē contingit ex eo, quod sponsalia & votum simplex ex tali dependentia irritentur. Ex quo fit ut voluntas absoluta contrahendi matrimonij, aut profitendi, eo ipso, quod versatur circa huiusmodi statū perpetuum, includat virtualem voluntatem status illius eligendi, etiamsi erretur in quantum cunque magnis circumstantiis illius status. Et per hoc respondeatur ad argum. contrarium, n.18. propositum. Hanc sent. vocantes oppositam, quam n.18. retuli, falsam, docent *Sylu. verb. Diuortium, q.22.n.25. & ibi Armil. n.16. & videntur aperte sentire gloss. fin. c. Cum dilectus, de his que vi, & c. fin. in fin. 20.q.3. Euerard. Crot. & Flamin. n. præced. allegati. comparant enim professionem matrimonio, dicentes neutrum ex falsa causa & dolo vitiari: cūm tamē constet matrim. ob solum personæ aut cōditionis errorē irritum reddi. Et fauent omnes DD. quos n. præc. retuli, cum absolute doceant professionem non reddi irritam, ex falsa causa factam. Nec admittēda est limitatio, quam aliqui ibi relati ponunt, nisi dolus ille in virum prudentissimum cadat. Quia si non sit dolus circa substantialia, quantumvis iustus sit, ac in virum prudentissimum cadens, non vitiabit professionem: sicut nec vitiat matrim. Cui in hac parte (vt diximus) æquiparatur. Et ita *Beroius c. In presentia, n.123. de probat.* eam reprobat. (Si autem sit deceptio circa substantialia, an id requiratur, dicemus n.22.) Nec obstat simile de metu, qui irritat matrim. quando est cadens in virum constantem. Nam id decrevit Ecclesia, eo quod tollat perfectā consensus libertatem. At dolus cadens in virum sapientissimum, quando non est circa professionis substantialia, non tollit libertatem requisitā ad professionem, sicut nec ad matrim. cui æquiparatur. Nec obstat etiam argumentum à contrario sensu, ex c. *Cum dilectus, de his que vi, cui DD oppositi innituntur.* Nam responderet bene *Beroius proximè cit. illud argumentum vint non habere, quādo inde resultaret absurdus intellectus, & rationi dissonans.* Ut notant scribentes, l.1. §. *Huius rei, ff de officio eius. Euerard. in suis topicis, loco à contrario sensu, n.7. Id demum obseruādum censeo, valde mihi dispicere rationem, qua communiter vntuntur DD. n. præc. allegati, ad probandum non vitiari professionem dolo factam: eo quod non dicatur deceptus is, cuius conditio melior effecta est. Ea etenim ratio optimē concludit minime dannam minoribus restitutionem, quoad professionē, sicut conceditur quoad alios contractus, in quibus lēsi sunt.* Quia in aliis contractibus præsumit ius eos ratione minoris ætatis deceptos esse: quod in professione præsumi nequit: eo quod perfectorem statum elegerint. At quo ad valorem professionis solum attenditur, num error & dolus talia sint, vt cōsensum abstulerint nec ne. Et quando consensus tollitur, vt quando circa substantialia contingit dolus, vitiatur professio: & vere dicitur is professus deceptus. Quoniam is status quamvis perfectior libera electionem desiderat: cui dolus obstat.*
- Hinc deducitur, solum errorem, vel dolum circa substantialia, irritare professionem, sicut & matrim. Ut si quis putans se profiteri in quadam religione, v. g. D. Dominici, proferretur in D. Francisci religione. Aut quando

quando esset notabilis deceptio circa institutum & substantialia regulæ, quam profitetur ille. Talis enim error liberam voluntatem tollit. Cum nil magis consensui, quam error aduersetur, l. Si per errorem, ff. de iuris. omn. iud. Et amplius constat ex dictis n. præced.

22. Et dum talis error circa substantialia contingit, nil refert, fatuus ne sit, an in virū prudentissimū cadens, utroq; enim casu irritabit in foro conscientiae professionē. Quia verè cōsensum aufert. Sicut error fatuus quo quis existimat, se ducere Mariā, cum tamē esset alia persona, casfaret matrim. Nec est simile de metu. Is enim nunquam voluntarium cōsensum aufert, sed tantū perfectā libertatem: & ideo iure optimo statū est, vt folū casser matrim. & professionem, quando est metus viri constantis. Quare dum DD. n. 19. allegati petunt ad professionis irruptionem, vt dolus in virum prudentissimum cadat, loquuntur ad præsumptionem fori externi: quod minimē dolum in alio euentu præsumet. Quod si instes, eum etrem fatuum seu vincibilē non excludere consensum. Cum minimē excusat à culpa transgressionis præcepti. Quam vtique excluderet, si actus ex eo errore procedēs esset inuoluntarius. Admitto non omnino excludere voluntariū: at actus ille est voluntarius indirecte, & in causa. Quale voluntarium minimē sufficere ad valorem sponsalium matrimonij, aut voti, probauimus l. 1. disp. 8. n. 21.

23. Tandem ex his decidēda est quæstion. 13. proposita. An sit valida professio vxoris, quæ credens falsò diuortium iustè celebratū esse, professio est, viro iam professo, aut in sacris constituto. In quo casu Rosella verb. Diuortiū, n. 7. dicit nō esse validam professionem. Quia falsa causa illianam dedit: & professio viriatur ex falla causa finali. At cōtradicūt Sylu. verb. Diuortiū, q. 22. n. 25. Armil. ibi, n. 16. Tum, quia falsum est vitiari professionē ex falsa causa finali. Tum etiam, quia ea falsa existimatio diuortij iustè celebrati, nō est causa finalis professionis, sed impulsua. Professionis enim finis communiter est, seruire Deo in religione. Quibus assentior. Quia vel illa professio erat irrata ob falsam causam diuortij iusti. Et hoc non: vt probauit n. 20. aut ob iniuriam irrogatam alteri coniugi. Et hoc etiam non. Quia iam cum ille professus sit, aut lacris initatus, ius non habet reperiendi: vt probauit n. 12. & quantum est ex parte sua, cessit iure suo, ac proinde nulla afficitur iniuria. Si autē professio illa fieret altero manente in priori statu, nimis, ante ordinem assumptum, aut religionis ingressum: esset inualida, in quantum est in præiudicium alterius coniugis: vnde eo repetēte, cognita iniustitia sententiæ diuortij, teneretur ad matrim. redire, at non posset debitum petere, vt n. 9. probauimus.

S V M M A R I V M.

Quando fornicatur coniux, qui erat innocens. & nondū lata est diuortij sententia, tenetur cōiugem adulterū dimissum, sibi recōciliare, n. 24. Post latam diuortij sententiam, an possit accusari coniux ille reputatus innocens de priori adulterio, n. 25.

Quid, si qui ante sententiæ diuortij fornicatus fuit, sit iam professus, vel in sacris constitutus, n. 26. remissiæ, si non itum existens, vel in minoribus constitutus, vel votu simplici ligatus fornicetur.

An si lata diuortij sententia coniux prius innocens adulteretur, sit restituendus alteri coniugi compensatis adulteriis? Reservatur triplex sententia, n. 27. 28. & 29.

Proponitur sententia auctoria: & explicatur quando index officium suum impetrari debet, n. 30. & ibi, quid, si sententia nondū transit in rem indicatam: vel damnatus sit minor, & petat restitucionem.

An debeat index ex officio compellere coniugem sic fornicantem, ad reconciliationem, n. 31.

An iudice non cōpellente, teneatur in foro conscientie recōciliari, n. 32. Quid, si earam iudice negat adulterium post sent. diuortij, falsi ut testibus se tueatur, an sit cogendus redire in foro conscientie, ac fateri veritatem, n. 33.

An si coniux innocens sit iam separatus sententia Ecclesie præcedenti, aut absque ea, & fornicetur post professionem, aut ordinem sacram assumptum, sit restituendus priori adultero, n. 34. Et ibi, quid, si post votum simplex, aut ordines minores, vel nouitiatus tempore.

Quid, si fornicetur lata sententia diuortij, nondū tamē mutato statu, & iam sit professus, vel in sacris, vel ut ad eum statum migrare, an sit restituendus alteri coniugi, n. 35.

An si lata diuortij sententia coniux innocens fornicetur, possit iure

actionis repeteret eum, qui prius adulteratus fuerat, n. 36. An vxor priuata dote ob adulterium, illam recuperet, siue in re actionis, siue ex officio iudicis, viro postea in adulterium lapso: vel restituere eam teneatur vir, n. 37.

Soluuntur argumenta: & enodatur c. Ex literis, de diuort. n. 38.

Q U A S T I O III. An coniux adulter dimissus sententia 24 diuortij præcedenti, ius habeat repetendi innocentem, si tunc in adulterium labatur: ac mutuo utrumq; adulterium compensetur? Et quidem, quando ante diuortij sententiam contingere innocentis lapsus, constat inter omnes DD. n. 27. 28. 29. & 30. referendos, teneri hunc redire ad coniugē dimissum. Nam mutua illa delicta compensatione abolentur, nec refert vier prius adulterij reus fuerit. vt dīp. & n. 6. probauimus, & tota illa disp.

Imò & iam diuortij sent. lata, potest coniux dimissus 25 accusare ad matrim. instaurandū, alterum coniugem, de adulterio ante sent. ab eo commisso. Ut contra Ioan. And. c. fin. in si. & ibi Ant. n. 8. de adulter. tuerit Anchār. eo c. fin. n. 5. Diciturq; quia vbi ad idem competit actio & exceptio, quamvis delictū non fuerit deductū in iudiciū per viam actionis, potest is qui non deduxit, postea agere. Ut obseruat Innoc. c. Super spoliatione, n. 2. statim in princ. de ordine cognit. & constat in compensatione debiti, non opposita exceptione, ad quod recuperandum potest agi postea l. Vendicatis, ff. de euictione. Deinde, quia quādo re vera veterque erat adulter, in neutrius fauore aut odiū sent. transiit in rem indicatam. Vt n. 7. probauimus. Quidquid tamē sit in foro externo, certū est in foro conscientiae teneri illum coniugem sibi alterū recōciliare: nec sibi sententiam iniuste obtentam suffragari. Cum enim delicta compensarentur, nullum diuortij ius illi competebat.

Quidā autē temperant, vt coniux fornicans ante sent. 26 diuortij, teneatur redire ad coniugē ob adulteriū dimissum, nisi ille dimittens sit iam post fornicationē admisum professus. Tunc enim nec tenetur redire, nec alter coniux potest eum repetere. Quoniam nouus homo per professionē effectus est. Sic Guillel. relatus ab Abb. c. Veniens, n. 7. de conuers. coniug. Idē docent Palud. 4. d. 35. q. 2. a. 2. n. 14. & ibi Suppl. Gabr. q. vn. a. 2 post 9. cōcl. vers. Sed quid si nocēs, vbi tradunt vxore fornicante posse virū postea adulterium cōmittentem, quamvis non sit lata diuortij sent. religiōnē ingredi, aut ad sacros ordines promoueri: & ducūtur, quia sicut ante matrim. consummationem potest coniux religionē ingredi, quod ius minimē perditur fornicādo, sed tenetur reddere, n. 4. eligat religionis statū. Ita vxore fornicante post consummatū matrim. potest innocens ad religionē vel ordines transire: & si vir sit adulter, potest vxor ad religionē migrare. Ius autem hoc efficiendi non amittitur eo, quod coniux ille innocēs labatur postea in adulteriū. Quoniā per alterius fornicationē acquisierat ius non reddendi & vouēdi: vbi autē ipse postea fornicatur, amittit ius nō reddendi: sed non ius vouēdi. Quare tenetur vel reddere, vel statū mutādo vouere. Sed omnino ab hac limitatione recedēdū est, & dicendū nō liceat coniugi innocentī, qui ante diuortij sent. in adulteriū labitur, ad alium statū transire: quod si transeat, posse reuocari ad vsum matrim. ab altero coniuge, in cuius præiudicium ille nequit profiteri, ordinēve assumere. Nam eo ipso quod ante diuortij sent. adulteriū admisit, cōpensantur delicta, vt dixi n. 24. & reddit matrim. ad pristinum statum, in quo neutri coniugi diuertere gratia trāseundi ad aliū statū permittitur. Atq; ita docent Hs. c. Veniens, n. 7. de conuers. coniug. & ibi Ioan. And. n. 5. Ant. n. 9. Abbas. n. 7. Anchār. n. 6. Car. q. 5. Nauar. l. 5. conf. in 1. edit. t. De adulter. conf. 1. n. 4. & 5. in 2. verò, l. 3. t. de conuers. coniug. conf. 9. n. 2. Quid verò teneatur facere coniux post ordines vel professiōnem restitutus alteri coniugi, dixi n. 9. Et an possit mutare statum, quando eius fornicatio contingit post latam diuortij sententiam, dicam n. 35. & quando contingit iam mutato statu, dicam n. 34.

Potissima autem quæstio disputāda est. An si lata sententia diuortii contingat innocentem labi in adulterium, compensentur mutuo delicta, ac proinde compellendus

lendus sit ad coniugem adulterii causa dimissum redire? In qua disp. 4. inuenio sent. Prima ait compensari adulteria, & ita iure actionis competere coniugi dimisso repetitione alterius. Dicitur 1. quia c. Ex literis, de diuort. expressè habetur celebrato diuortio innocentem coniugem, qui ad alias transit nuptias, compellendum esse ad priorem vxorem redire. Atque interuenisse diuortij sententiam, notat ibi gloss. verb. Ab iniucem, colligens eo quod textus afferat conuocato capitulo de eius consilio Episcopum separasse coniuges illos. Quod idem docet abb. c. De illa, n. 3. de diuort. Secundò, quia coniuges iure diuino nequeunt separari, nisi ratione fornicationis: ergo si uterque fuerit fornicatus, debent iterum coniungi. Nec refert si fornicatio admissa sit ab innocentem post diuortii sententiam, quia sententia hominis non auferit ius diuinum compensationem adulteriorum admittens. Et cōfirm. quia posteriori adulterio admisso, facta est compensatio sententiæ commodum extinguis. Pleraque enim sunt, quæ rei iudicatae præponderant: nimirum, vinculum matrimonii persistens, adulterium innocentis, æquitas compensationis, periculum adulterandi, facilis ad pristinum statum regressus, cui iura fauent, c. Ab exordio 25. d. Tertiò, quia diuortii sententia minimè præstatre debet adulterandi ansam: ergo si innocens, in cuius fauorem lata est, postea adulteretur, reddendus est alteri. Quartò, quia sententia diuortii tacitam includit conditionem, in fauorem innocentis, nisi ipse velit coniugem adulterum repetrere. Ergo in fauorem adulteri includitur etiam tacita conditio, si innocens continens fuerit: ac proinde eo incontinentia reo non subsistet sententia. Alias hac non inclusa conditione, esset inæqualis litigantibus, ac subinde iniusta. Tandem, quia non est in pœnam posterioris adulterii, sed ex natura contractus matrimonii, quod tacitam conditionem claudit, ut altero non seruante fidem, liceat alteri diuertere: & utroque coniuge fidem frangente compensentur delicta (ut probauimus hoc l. disp. 3. n. 4. & disp. 5. n. 23.) Ergo statim ac innocens labitur in adulterium, integrum est alteri petere reconciliationem, & tenetur ille nulla iudicis coactio expectata admittere. Et ideo hanc partem (quæ valde probabilis est) tuentur ex Iurisperitis, gloss. c. fin. in fine, de adult. & c. Ex literis, verb. Ab iniucem, de diuort. Host. eo. c. Ex literis, n. 2. & c. Veniens, n. 7. de conuers. coniug. & sum. t. de diuort. n. 9. Ioan. And. c. fin. n. 5. de adult. vbi Ant. n. 8. Anch. n. 5. Ananias n. 3. in solut. ad 1. qu. Idem Ioann. And. d. c. Ex literis, n. 10. vbi Anton. n. 9. Anch. n. 5. fin. & n. 13. Card. n. 5. opposit. 3. Propos. n. 12. Henric. n. 14. Idem. Propos. c. De illa. n. 6. de diuort. vbi Alex de Neuo n. 6. Felinus c. Lator, declarat. 8. n. 9. de sentent. & re iudic. Nauar. l. 4. consil. in vtraque edit. t. de diuort. conf. 1. n. 2. & 3. Lex 6. t. 10. p. 4. Greg. Lop. l. 8. verb. Esse misino, t. 2. par. 4. Maynerius, l. In ambiguis pro dote, n. 207 ff. de reg. iuris. Couar. 4. decret. 2. p. 6. 7. §. 6. n. 5. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 228. Iul. Clar. l. 5. recept. §. Adulter, vers. Facta autem thori separatione. Ant. Gabr. to. 1. commun. opin. in mea edit. l. 1. f. 21. col. 2. & f. 25. col. 2. Barbosa l. Viro atque vxore 40. n. 3. ff. solut. matr. Surdus de aliment. t. 7. q. 16. n. 52. Et ex Theologis, D. Bonauen. 4. d. 35. a. vn. q. 5. Et quamvis ibi non satis explicet, an loquatur lata sententia, at ex solutione argum. constat. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 21. §. 6. vers. Item nota quoā si post diuortium. Palud. 4. d. 35. q. 2. a. 2. n. 14. limitatque nisi velit religionem ingredi, aut fieri sacerdos. Suppl. Gabr. ibi, q. vn. a. 2. post 9. conclus. vers. Sed quid sinocens. Petr. de Soto lect. 12. de matr. col. pen. Palacios 4. d. 35. disp. vn. dub. 4. col. 20. f. 790. limitans, si prior coniux iam sit correctus. Angles florib. 1. p. de matr. q. 9. de diuort. a. 2. diffic. 6. Graffis 2. p. de ciston. l. 1. c. 12. n. 7; casu 3. Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 295. §. Præterea quia nō est facilis, vers. Caterum et si predicta, & 2. l. instruct. de matrim. c. 5. 4. vbi de diuortio quoad habitationem, §. penult. Cañedo sum. Sacram. de matrim. cap. 7. num. 57. casu 1. & videtur tenere Veracruz 5. p. Specul. art. 1. concl. 5. casu 1. vbi ait fornicantem post diuortii sententiam, compellendum esse ad reconciliationem. Non tamen clarè ex-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

plicat, an iure actionis, vel ex iudicis officio.

II. sententia est aliorum, quos tacito nomine refert 28
Palud. n. precep. alleg. qui sic distingunt. Si priùs adulterans petat posterius adulterū, est libi reddendus, nisi hic velit ad sacros ordines religionē trāsire. Quia sententia hominis non auferit ius diuinū, præscribens ut fornicans posterius non possit priorem repellere, sed fiat delictorum cōpensatio. Si verò posterius fornicās petat priorē, non est prior cogendus. Quia ultima culpa præiudicat.

Tertia sent. afferit, nec ex officio iudicis restituendum 29
esse alteri coniugem innocentem, qui post diuortii sententiam adulterium admisit. Quoniam sent. illa transit in rem iudicatam, in fauorem innocentis (ut diximus n. 4.) Nec est textus committens iudici, ut ex officio suo id efficiat. Ita Goffred. sum. t. de diuort. n. 13.

Quarta sent. (cui adhæreo tanquam probabilius,) al- 30
serit nullam actionem acquiri coniugi adultero, ut repeatat innocentem, qui post diuortii sententiam adulteratus est, atque ita ea delicta minimè compensari: integrū tamen esse iudici ut eos conciliet ex officio suo illos cōgens, quo fornicationis periculo consulatur. Prob. prior pars, nimirum, non dari actionem. Quia semel bene definitum, minimè retractandum est, c. Quod bene, 6. q. 4. ex Nicolao Liuncta gloss. verb. Diffinitum, vbi explicat, à iudice per sententiā. Secundò, quia seruitus semel amissa non renascitur, c. Queris, de consecr. d. 4. l. Stichum, §. Areæ, ff. de solut. Seruitus autē coniugis innocentis amittitur lata sententia diuortii. Non ergo ipso postea adulterante renascitur. Tertiò, quia licet adulterii exceptio per simile adulterium extinguatur: at exceptio rei iudicatae quæ obstar priori coniugi reparenti, minime aboletur per crimen post sententiā admissum. Quartò, quia diuortii sententia absolvit innocentem à debito coniugalis locutatis: dissoluitq; cōtractum matrimonij quoad ius thori & habitationis, manente vinculo. Quare innocēs postea fornicans, reus erit adulterij in ordine ad Deum, ob vinculum matrimonij perseverans: non tamen peccabit aduersus coniugem dimissum, nec illi iniuriam inferet, vi-pote qui iure in illius corpus destitutus erat per sententiam. Sicut coniux altero conniuente fornicans, reus est adulterij in ordine ad Deum, ratione matrimonij, non tamen in ordine ad cōiugem conniuente, cuius iniuria cessat. Sicut ergo in hoc euentu non datur actio aliqua coniugi conniuenti, ut ob id adulteriū petat diuortiū, eo quod eius iniuria cesset, quæ fundamentum est actionis ad petendū adulterium: ita in illo, neganda est actio ad repetendū coningē fornicantem post sententiam: cūm similiter iniuria cessarit, quæ fundamentū est mutuæ delictorū cōpensationis, & actionis ad repetendū. Quintò, quia sententia diuortij non fertur sub conditione aliqua in fauore rei, nimirum, si innocens continuerit, cūm omnino in odiū ipsius transeat in rem iudicatā, (ut n. 4. diximus) cūm ergo absolutè & in perpetuum absoluat innocentem à matrimonij seruitute, ad illam sequens adulterium minimè reuocabit. Eo vel maximè, quod id iure cautū non inueniatur: mō omnia iura clament sententiam ritè latam reuocādam non esse. Prob. 2. pars, nimirū, officio iudicis coniuges illos recōciliando, quando est periculū adulterij. Quia iuxta doctrinā Bartoli l. 4. §. Hoc autem iudicium, n. 2 ff. de damno infecto, quam approbat Nauar. l. 5. conf. de adult. in 1. edit. conf. 2. n. 1. in 1. vero, cōf. vn. n. 1. dicens cōmuniter eam recipi: potest iudex uti officio suo nobili in publicā utilitatē & miserabilium personarum, & alia pia, quale est salus animæ. Item, quia delictum superueniens præiudicat rei iudicatae ob animæ periculum, ex iudicis officio. Et ideo hanc sent. tuentur, ex Iurisperitis, Ioan. relatus à gloss. fin. c. vlt. de adul. gloss. c. Apostolus, verb. Viro 32. q. 7. & ibi Philipp. & Laurentius, quos refert & sequitur ibi Archid. n. vn. super gloss. Mulieri. & ibi Bellam n. 2. Innoc. c. De illa, n. vn. vers. De aliis, de diuort. & ibi Ioan. And. n. 2. Abbas c. fin. n. 5. de adult. & c. Ex literis, n. 11. de diuort. vbi Alex. de Neuo n. 19. Alberis in dictio. lit. D. verb. Diuortiū, §.

Diuortium secundum, vers. Post latam sententiam: & lit. M. verb. Matrimonium 8. vers. Quid si aliquis coniugum. Ioan. de Friburgo sum confess l. 4 t. 22. q. 13. Monaldus sum. t. de diuortio, §. Propter quid diuortium fiat, vers. Item si lata. Sylu. verb. Diuortium, q. vlt. Monalduis l. 6. fin. t. 10. p. 4. Turrec. c. Apostolus 32. q. 7. a. 1. n. 1. Et ex Theologis D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 6. ad 4. & ibi Durand. q. 2. a. 2. n. 8. Vincent. Speculo doctrin. ro. 2. l. 10. c. 44. Abul. c. 19. Matth. q. 76. ad 4. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 6. ad 3. Enriquez l. 11. de matrim. c. 17. n. 3. Barth. à Ledesma dub. 70. de matrim. ad finē. Petr. de Ledesma de matrim. q. 62. a. 6. dub. vn. concl. 2. Philiarc. de offic. sacerd. ro. 1. p. 2. l. 2. c. 17. ad fin. Bernard. Velloillus, quem refert & sequitur Vega 1. to. sum. c. 13. casu 13. Intelligenda tamen est hæc opinio, quando sententia illa diuortij transit in rem iudicaram: eo quod decennium appellationi concessum sit transactum: vel si fuerint tres sententiae latæ. Nam si id non ita se habeat, perinde repurandum est, ac si sententia non præcessisset adulterium posterius. Quia virtus sententiae est suspensa. Atque ita rationes omnes, quibus hæc sententia innititur, solum probant, quando iam sententia omnem firmitatem obtinet. Similiter est dicendum idem, quando sententia illa transferat in rem iudicaram, ob lapsum termini appellandi: at damnatus erat minor, peritque beneficium restitutionis aduersus lapsum illius termini, (id enim beneficium restitutionis sibi competit in hac re, & restituitur ad pristinū statum, ac si sententia non transisset in rem iudicaram: & ita suspenditur vis illius sententiae: vt bene Maranta pract. p. 6. t. Et quandoque appellatur, n. 77. & seqq.) tunc enim iure actionis posset petere coniugis post adulterantis restitutionem: ac si adulterium illud contigisset suspensa sententia per appellationem. Quia per beneficium illud restitutionis ad eum statum redit sententia. Secus si id beneficium minimè imploret.

³¹ Debet autem iudex ex officio, licet alter coniux minimè petat, hos coniuges reconciliare. Quia prælatus vt pastor animatum tenetur periculis incontinentiae occurrere. Sic D. Thom. Vincentius, Ioan. de Friburgo, Monaldus, Abul. Syluest. Petr. de Soto n. præc. allegati. greg. Lopez l. 6. verb. Puede, t. 10. p. 4. Palacios 4. d. 35. disp. vn. dub. 4. f. 790. Hoc autem intelligendum non est regulariter: sed solum, quando manifestum esset periculum coniugum, & aliorū scandalum. Sic Sotus, Barth. à Ledesma, Petr. à Ledesma n. præc. relati. Vega 1. to. sum. c. 13. casu 13. Imò Sotus & Barth. à Ledesma recte dicunt minimè teneri iudicem vti medio tam rigido, nisi coniux ille prius innocens perditissimè viueret, magnum suis adulteriis scandalum generans. At posse compellere in poenam ob eius coniugis scandalum.

³² Hinc deducitur, quid dicendum sit, num in foro conscientiae teneatur vir fornicans post diuortij sententiam, quæ transiit in rem iudicaram, admittere vxorem ob adulterium à se derelictam? Id enim affirmant aliqui: eo quod adulteria cōpensentur. Et quia sicut per proprium adulterium amittit coniux ius exigendi debitum, ita ipso iure recuperat altero adulterante. Sic Durand. 4. d. 35. q. 2. a. 2. n. 8. Maioris ibi, q. 1 fine: Palud. Supplementum Gabr. Petrus de Soto, Nauar. Henric. Iul. Clarus, Canedo, Angles, Lud. Lopez, quos omnes n. 27. retuli. Tabiena Matrimonium 4. n. 1. casu 1. Armilla verb. Matrimonium, n. 7; casu 1. Temperant Durand. Maioris, Palud. & Suppl. Gabr. nisi vir velit sacros ordines suscipere, & ob id fugiat bigamiam. Addunt Palud. Maioris, & Supplementum, vel velit religionem ingredi. Sed vere est minimè teneri donec per Ecclesiam cōpellatur. Quod docent gloss. c. Apostolus, verb. Viro 32. q. 7. Abulensis, Sotus, Barth. à Ledesma, Petrus de Ledesma, Enriquez n. 30. relati. Emmanuel Sa summa, verb. Diuortium, n. 2. vers. Post diuortium. Et ratio est. Quia ex officio cogi, est in poenam fornicationis, & ob periculum fragilitatis: eo quod coniux abusus fuerit libertatis priuilegio. Sic enim vocant hoc poenam Sotus, Enriquez, Barth. à Ledesma ibid Turrec. c. Apostolus 32. q. 7. a. n. 1. Philiarcus de officio sacerd. ro. 1. p. 2. lib. 2. c. 17. ad finē. Ad poenam autem nemo tenetur ante iudicis sententiam. Deinde, quia ad id non tenetur ex iustitia,

cum per sententiam à coniugali consortio absolutus sit, nec delicta compensentur in hoc euentu (vt n. 30. probauit.) Nec otiam ex charitatis lege. Quia hæc non obligat cum detimento notabili proprio, nec extra grauem necessitatem, cui aliter subueniri potest. Quæ omnia hic desiderantur. Nam graue coniugis detrimentum est admettere. Cum se matrimonij seruituti, à qua liber erat, submittat, nec possit temel admittendo ad alium statum perfectiorem migrare: & si vir sit qui admittit vxorem, sit bigamus, & magnam honoris iacturam faciet. Nec reputatur grauis necessitas. Potest enim aliis modis fragilitati coniugum consuli.

Secundò infertur, coniugem post sententiam diuortij ³³ fornicantem, non teneri crimen fateti coram iudice interrogante: nisi indicis, aut semiplena probatione præcedenti: sicut quando iudex de aliis delictis interrogat: imò nisi præcedat infamia. Quia iudex in hac causa procedit ex officio (alteri enim coniugi denegatur actio: vt dixi n. 30.) quando autem iudex ex officio procedit, infamia desideratur, vt reus teneatur respondere, c. Inquisitionis, de accus. §. Tertia, & c. Cùm oporteat, eod. tit. Quod si iuridice rogatus negat, vel falsis testibus se defendat, atque ira non cogatur ad consorium coniugale redire; existimo eum non teneri in foro conscientiae. Quia est poena (vt dixi n. præced.) reus autem falsis probationibus absolutus, minimè tenetur ad poenam, qua iuste damnandus erat. Ut probauit disp. præced. n. 14.

Dubitabis forsitan, quid dicendum sit, si coniux inno- ³⁴ cens, qui ob adulterium alterius diuertit, iam mutato statu factus religiosus professus, vel sacro ordine initiatus fornicetur, an restituendus sit alteri adulterio dimisso repetenti, vel saltē ex iudicis officio? Triplex p̄est esse casus. I. Quando ante sententiam, statuque immutato, fornicationem admisit, ac postea statum mutauit. II. Quando statu mutato contigit fornicatio, siue præcesserit sententia diuortii, siue non. III. Quando fornicatus est post sententiam diuortii, nondum tamen mutato statu, at vult mutare, vel iam mutauit, quando lis intentatur. Et de 1. casu dixi nu. 26. In 2. autem casu, quando iam factus religiosus professus, fornicatus est, minimè potest à monasterio extrahi propter fornicationē. Quia ius acquisitum monasterio nō perditur ob monachi delictum. At ille coniux innocens ob adulterium alterius notorium potuit religionem ingredi. Sic gloss. c. Veniens, verb. Sponte, de conuersi coniug. & ibi Innoc. n. vn. super verb. Continuit. Host. n. 6. Ioan. Andr. n. 5. Anton. n. 8. Abbas n. 7. Anch. n. 5. Cardin. q. 4. nec explicant hi DD. num sententia præcesserit diuortij: & ita vtroq; casu intelligendi sunt. Quia cùm ob adulterium notorium non præcedenti sententia diuortij liceat coniugi diuertere, & statu mutare, eo professo iam in religione, ius est acquisitum monasterio: quāvis sententia diuortij minimè præcesserit. Quare per sequentem fornicationem ius illud acquisitum auferri nequit. Ide m docet Palud. 4. d. 35. q. 2. a. 2. n. 14. explicans, siue præcesserit diuortij sententia, siue non. Quand. 4. d. 39. q. vn. propos. 15. Et ait esse contra multos Iurisperitos contrarium sententes, propter c. Ex literis, de diuort. Sed non loquuntur Iurisperiti, quādo iam professus fornicatus est. Ut constat ex iis DD. quos retuli. Similiter idem dicendum est de viro, qui dimissa vxore ob notoriam fornicationem, ad ordines sacros est iam promotus, si enim eo statu assumptio fornicetur, non est ad vxorem reuocandus. Quia iam status est mutatus, & ius acquisitum est statui illi immutabili, cui per sequentem fornicationem præjudicari nequit. Et tunc delictorum compensatio fit, quando res in eodem statu permanent. Atque ita docent Palud. eod. n. 14. Archid. c. Si cuius, n. vn. vers. In ea glossa, ibi: iniuriam faciat, 34 p. Cardin. Alex. ibi, & Dominicus ibi, in fine. greg. Lopez l. 8. verb. Esse mismo, t. 2. p. 4. Si tamen sententia diuortij non præcesserat, & dum fornicatur, est notius, vel in solis minoribus ordinibus constitutus, vel solo simplici castitatis yoto ligatus, credo cum teneri redire

dire ad vxorem. Cum enim status hic non sit invariabilis, nec omnino perfectus, non potuit vxori præjudicare, quæ ius habet ut delicta compensentur, quoties ante diuortii sententiam contigerit virum in simile adulterium labi: at si voto simplici ligatus est castitatis, non poterit petere debitum. Dixi semper, quando non præcedenti sententia recessit ob adulterium notorium: & postea iam professus, vel in sacris constitutus, est fornicatus, non restituendum esse virum vxori. Quia si adulterium non esset notorium, restitueretur vxori tanquam spoliatae, non tamen ob fornicationem sequentem, quæ cum priori minimè compensatur, ob mutationem status factam, quæ absque vxoris præjudicio fieri potuit in foro conscientiae, si vir sit certus de adulterio ab vxore admisso: sed restituetur propter spolium iniuste factum quoad forum externum, donec via ordinaria probetur adulterium vxoris. Quo probato minime admittetur vxoris exceptio de simili adulterio viri commisso post illum statum assumptum. Quia per illud minimè potuit illi statui præjudicare: qui legitimè in foro conscientiae assumptus est, si solum vxoris præjudicium attendamus: quamvis ob scandalum vel alias circumstantias peccare potuit, ut dicimus disp. 11. per totam. Et talis religiosus, vel in sacris constitutus, sic vxori restitutus, nec petere, nec reddere debitum vxori poterit. Quia cum certus sit de adulterio vxoris, certus est suum votum fuisse undeque validum. An vero si probationes adulterii vxoris velit in continentie offerre, sit in hoc casu restituendus? dicemus disp. 12. n. 22.

35 In 3. autem casu, quando diuortium sententia Ecclesiæ præcedenti celebratum est, & vir tunc fornicatur nondum mutato statu, & postea mutet statum profitens in religione, vel in sacrisordinibus constitutus: si sustineamus sent. relatam n. 27. nimis, viro post sententiam fornicante ante mutationem status, acquiri vxori ius & actionem ad repetendum, subinde dicendum est, non obstanti novo statu cum vxori restituendum esse: sicut si fornicans ante sententiam mutasset statum, iuxta dicta n. 26. Quia status illa iniusta mutatio, aduersus ius acquisitum vxori, non potuit illi præjudicare. Retenta vero opinione, quam n. 30. sustinuimus, videlicet vxorem omni iure & actione destitutam esse, posse autem iudicem ex officio coniuges illos reconciliare, ut incontinentiae periculo consulat: nullo modo poterit iudex eum ad consortium coniugale reuocare: & idem credo, si vir votum simplex castitatis emisisset. Quia votum illud in eo statu, aut citra illum emissum, fuit omnino validum: si quidem ius vxoris nullo pacto obstitit: ac proinde cessat officium iudicis, quod non souere debet peccatum, quale esset petere aut reddere contra illud votum, quod omnino firmum est: & votum quod perfectius est, souens, aliis mediis occurtere debet periculo incontinentiae. Quod si obiicias, eum statum non potuisse assumi, votumve emitti, in præjudicium officii iudicis, cui per fornicationem ius acquisitum erat, ut coniuges illos reconciliaret. Dic hocius non acquiri in alterius coniugis fauorem, sed in bonum ipsius coniugis fornicantis, ut eius incontinentia caueatur, & ut bono communis consulatur, cauendo peccata publica, ex quibus scandalum oriri solet. Quare impedire non debet statum perfectiorem. Vnde etiam existimo non posse iudicem illud officium impetriri, quando fornicans post sententiam veller proficeret, aut ad ordines ascendere. Quia iam incontinentiae sua consilium, nouum vinculum seruanda castitatis sibi imponens, statu perfectiori assumendo.

36 Vtrum autem sicut coniux adulter non habetius actionis, ut innocentem post diuortii sententiā fornicantem repeatat: neque hic tenetur in foro conscientiae illum admittere, donec iudicis officio compellatur: ita è contra, si ipse innocens tunc fornicans velit alterum sibi reconciliare, careat iure actionis, ac proinde prior adulter posse renuere, donec iudex compellat? Palud. 4. d. 35. q. 2. a. 2.

n. 41. & greg. lop. 1. 5. verb. De adulterio, t. 10 p. 4. dicunt posse vtrumuis alterum repeteret, & teneri alterum redire. Quoniam compensantur illa delicta. Idem sequitur Pascuac. 4. d. 35. disp. vn dub. 4. col. 20. fol. 790. Si ambo sint iam correcti: quod si alter tantum sit correctus, illi ait concedi ius repetendi. Sed loquuntur consequenter ad sententiam n. 27. relatam, quam ipsi tueruntur, concedentem priori adulterio ius & actionem ad repetendum. Anchoret. verò c. Ex literis, n. 10. fine. de diuort. & gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 231. Sylva. verb. Diuortium, q. vlt. Rosella verb. Matrimonium 7. n. 3. Vincent. Spec. doctrin. tom. 2. l. 10. c. 44. neant permitti innocentem, qui post sententiam fornicatus est, priorem adulterum sibi reconciliare inuitum. Quoniam tunc extinguitur esse etus sententiae diuortii, quæ eam actionem concedebat aduersus coniugem adulterum. Deinde, quia coniuges non ad imparia iudicandi sunt, & gaudemus, de diuort. Et si delictum eos impares efficit: cum iam æquales sint in delicto admisso, debent etiam esse æquales in iure & actione ad repetendum. Sic ut ergo prior adulteri caret actione, similiter posterius carebit, vel utriusque ea concedenda est. Sed arbitror hunc innocentem, qui post diuortii sententiam adulterium commisit, adhuc habere actionem & ius ad reconciliandum sibi alterum, illumque teneri, volenti illo innocentem ad usum matrimonij redire. Quoniam in fauorem prioris innocentis transiit sententia in rem iudicatam: quæ sententia minimè retractanda est ob fornicationem ipsius subsequutam: & hinc est ut prior adulterius non habeat ad repetendum. Cum autem minimè transferit in fauorem prioris adulteri, nil est quod ipsi suffragetur, quo minus redire teneatur. Si enim excipere velit de adulterio alterius, obstat sibi simile adulterium, quo infectus est: si autem exceptione rei iudicatæ iuuari velit: non transiit in fauorem ipsius sententia in rem iudicatam (vt n. 4. diximus) Quare non obstat argumentum contrarium. Quia sententia diuortii, in fauorem innocentis solius transiens in rem iudicatam, est causa huius inæqualitatis inter coniuges. Nec innocentem fornicante post diuortii sententiam, reuocantur ad pristinam æqualitatem. Quia delicta tunc minimè compensantur, vt n. 30. probauimus.

Tandem id superest explicandum: an si vir ob adulterium vxoris, lata iudicis sententia dotem ipsius acquirat, ac ius diuortii, & post sententiam fornicetur, recuperat iure actionis vxor dotem amissam? Et quidem retenta sent. n. 27. relata dicenti vxorem habere tunc actionem ad repetendum virum, dicendum subinde est habere actionem ad repetendam dotem. Quia compensantur delicta. Quod optimè dixit Greg. lop. 1. 8. verb. Eſſe mifmo, t. 2. p. 4. ait enim viro fornicanti post sententiam diuortij, amplectendam esse sent. quæ tribuit ius vxori: & per consequens fore ut vxor recuperet dotem ob adulterium amissam. Et ideo Barbosal. Viro atque vxore 40. n. 3. ff. solut. matr. docet vtrumque concedi iure actionis vxori. Et Mexia taxa panis, concl. 6. n. 63. dicit iure expeditum esse vxorem esse per sententiā iudicis recuperaturam dotem, virumque illa priuandum. At retenta nostra sent. n. 30. explicata, dicenti nullam superesse actionem vxori adulteriæ per sententiam dimissæ, sed solum posse iudicem ex officio reconciliare coniuges: dicendum est nullo modo esset reddendam vxori dotem. Quia iudex ad instaurandum matrim. impetratur suū officiū, quo deinceps peccatum incontinentiae vitetur. Quæ ratio minimè cogit, ut debeat compellere ad reddendam dotem. Cum reconciliatis coniugibus, & dote acquisita viro, periculum incontinentiae satis vitetur. Quod si nulla præcesserit sententia, sed vir pactū inierit cum vxore adultera, ut lucretur dotem, & sic desistet ab accusatione criminali adulterii. (quod fieri posse diximus disp. præc. n. 22.) Existimō eum postea fornicantem teneri nulla expectata iudicis sententia dotem restituere vxori, sicut & tenetur illam ad consortium maritale admittere. Quia delicta quoad

vtrumque compensantur, quando cōmittuntur ab vtro-
que ante latam sententiam: & hoc nō in solo foro exter-
no, sed etiam in foro conscientiæ, quāuis delictū alterius
occultū sit. Ut probauit disp. præc. n. 29. & seq. Nec obstat
paclū lucrandæ dotis, seu potius illius retinendæ. Quia
illi iure ipso inest tacita cōdītio, nisi cōpensentur delicta
viro postmodū adulterate. Cūm tunc iure ita disponēte,
omnia redeant ad pristinum statū. Sicut l. Quaro, 56. §.
Inter locatorem. ff locati, asseritur locatorem fundi non te-
neri soluere pœnā de qua conuentū est, si intra conuen-
tionis tēpus expellat conductorē, eo quod biennio non
soluterit pensionē, vel non excoluerit, vt oportet, fundū.
Quia quamvis nil expressū sit in stipulatione, de solu-
tione pensionū, at verisimile est ita conuenisse, nimirum,
sub ea conditione, si pensionibus paruerit, & vt oportet,
coluerit. Sic ergo in nostro casu, quando conuentum est
inter virum & vxorem, vt vxor non repeteret dotem, &
vir ab accusatione desisteret: quamvis nulla conditio ap-
posita sit: at intelligitur, nisvir denuo adulterij reus esset,
sicque prius delictum vxoris, compensatione tolleretur.

38 Ad argum. n. 27. proposita resp. Ad 1. desumptum ex c. Ex literis, de diuort. prætermis solutionibus Sotii 4.d. 36. q. vn. a. 6. ad 3. & Abul. c. 19. Matth. q. 76. ad 4. quæ mihi non placent, legitima solutio est, in casu illius textus non in-
teruenisse diuortij sententiam. Quod ex eodē textu ma-
nifestè colligitur, ibi: Sanè tu conuocato capitulo tuo, cūm ex
eorum consilio vtrique priuatim continentiam iniunxeris. Si pri-
uatim, non ergo interfuit sententia. Atq; ita docent Gof-
fredus sūm. t. de diuort. n. 13. Innoc. eo. c. Ex literis, n. vn. super verb.
Priuatim: Host. ibi, init super eod. verb. Ioan. Andri. n. 10. Anch. n. 5. Abbas c. fin. n. 4. de adultr. Archid. c. Apostolus 32. q. 7. ad fin. &
ibi Bellam. n. 2. Ad 2. dic cōpensationem admitti, quando
vtriusque fornicatio præcedit diuortij sententiā. Ne cius
naturale & diuinū dictat post sententiam admitti com-
pensationem. Quia adultero illam alleganti obstat excep-
tio sententiæ, quæ in fauorem alterius, qui dum lata est,
innocens erat, transhit in rem iudicatam. Et ius ipsum na-
tutale & diuinum præscribit sententiam iustum obser-
vandam esse. Ad confirm. negandū est fieri tunc cōpen-
sationem: & cōmodum sententiæ extingui. Quia cōni-
bus illis præponderat exceptio rei iudicatae: & inconti-
nētiæ periculo, iudicis officio subueniri potest. Ad 3. dic,
iudicis sententiam minimè præstare adulterandi ansam:
sed alterum cōiugem ob malitiam suam abuti libertate:
& ideo dignum esse, vt iudex ex officio suo ad pristinam
seruitutem eum reuocet. At nō inde prior adulteri actio-
nem ad repetendū comparat. Ad 4. admissio antecedēti
neganda est consequentia. At non sententia est iniusta
ob eam inæqualitatem: ea enim proficiscitur ex eo, quod
transitat in rem iudicatam in fauorem innocentis, & in
odium ipsius rei. Quæ inæqualitas vt faueat innocentis
contra reum, semper inuenitur in sententia iusta, & qualitas
enim seruanda, vt iusta sit, ea est, vt vnicuique reddat
quod suum est. Ad vltimū dic, eam cōditionem includi,
quando vterq; ante sententiam fornicatur: secus quando
alter post. Ad argum. n. 28. propositum constat ex dictis.
Ea enim compēsatio solum habet locum, quando ambo
coniuges ante diuortij sententiam adulterium commit-
tunt. Ad argum. n. 29. adductum dic, licet non sit texus
in hoc speciali euentu: esse regulam generalem vt index
officiū suum impertiatur, quando id bonū cōmune vel
ad vitanda peccata necessariū est, vt n. 30. probauimus.

DISPUTATIO X.

An coniux adulteri teneatur quandounque in-
nocenti volenti reconciliari, vel integrum
illi sit, saltem lata diuortij sententia, ad reli-
gionem ordinēsve sacros transfire, aut votum
simplex castitatis emittere?

S V M M A R I V M.

Quot questiones disputande sint, n. 1.

An possit innocens reconciliare sibi cōiugem adulterum inuitum, dum
status nō est mutatus, sed res est integræ? Refertur quadam opinio, n. 2.

Potest innocens, etiam sententia diuortij lata, reconciliare adulterum
inuitū, dum non est mutatus status. Nec pœna prestat immunitatē.
Et quod fauore alcius introductum est, nou debet in eius dannio
retorqueri. Nec ex proprio delicto est commodum reportandum, n. 3.
An desideretur ad hanc reconciliationem, ut index diuortij senten-
tiam, quam semel tulerat, retractet, n. 4.

Soluuntur argumenta. Et endantur l. Paulus respondit, la 2. ff. de re
iudic. & l. 1. C. si plures una sententia, n. 5.

An si coniux innocens statum mutarit, votum ve simplex castitatis e-
misericet, possit coniugem inuitum, qui adulter fuit, recōciliare, n. 6.

An quando nulla sententia præcessit, & manet innocens in eodem sta-
tu, possit adulter illū mutare: aut castitatem in præiudicium al-
terius vovere, nec possit innocens vota irritare, n. 7.

Quid si solius iudicis secularis sententia præcesserit, detrudens adulte-
ram in monasterium, quando possit ea profiteri? Et explicatur au-
tent. Sed hodie, C. ad l. 1. l. de adulter. n. 8.

Quid distet inter posse adulterum inuitū innocentis statum mutare:
aut solum posse eo inconsulto, nec licentia petita, n. 9.

An possit adulter lata diuortij sententia statum mutare, aut voto ca-
stitatis se astringere, inuitū innocentis, aut ab' que eius licentia, ita
ut reuocari minimè possit? Refertur duplex opinio, n. 10. & 11.

Nequit innocens in inuitū, alias potest reuocari, n. 12.

Similiter nequit ab' que innocentis licentia, n. 13.

Quid si innocentis concio, & non contradicenti, status mutetur adul-
teri, aut votum castitatis emitatur: & an runc, vel quando de li-
centia expressa emissum est, aut votum religionis, possit innocens ir-
ritare. Vel saltem re integra licentiam semel concessam reuocare, n.
14. vbi etiam de altis votis emissis ab adultero de licentia innocētis.

An de licentia innocentis adultero ingresso in monasterium, vel ad or-
dines promoto, possit innocens in seculo manere, etiam voto castita-
tis novemissō t. n. 15. & ibi, an possit innocens profiteri, vel ordines
suscipere, manenti adultero iaceculō?

An coniuge innocentis reconciliationē nolenti post diuortij sententiam,
integrum sit adultero statum mutare? Possitq; adhuc adulter reuo-
cari, donec profiteatur, n. 16.

An cedatur iuramento adulteri dicentes, se votum iam emisſe, n. 17.

Soluuntur argumenta, n. 18.

EGIMVS in superioribus disp. de coniuge innocentis, I
quando postea in adulterium lapsus est, quando te-
neatur prior adultero recōcialiari: & quando valeat sta-
tum mutare. Iam de coniuge in innocentia persistenti
agendum est. Et in hac disp. qualiter possit adulterum in-
uitum reconciliare: & num adulter valeat statum muta-
re. In seqq. verò, quando possit innocens inuitū adulte-
ro ad religionem ordinēsve transire? Et an desideretur
sententia iudicis, vt innocens diuertat? Et an teneatur
coniugem adulterum dimittere? In præsenti ergo dispu-
tatione duplex quæst. est agitanda. Prior, an possit inno-
cens re integra, id est, statu neutrius coniugis immutato,
adulterum inuitum sibi reconciliare? Posterior, quando
status alterutrius est iam mutatus?

QVÆSTIO I. An re integra ex parte vtriusque coniu-
gis, quia neuter statū mutauit, votōve castitatis se astrin-
xit, integrū sit semper innocentis inuitum adulterum sibi
reconciliare: atque adulter teneatur admittere? Quidam
hoc admittunt, vbi diuortij sententia lata non est: securus
ea lata. Ducuntur 1. quia sententia diuortij cum matrim.
omnino separat, manenti solo vinculo, vtrumque coniugem
æquè absoluīt ab obligatione cohabitādi, & red-
dendi debitum, alias claudicaret, nec æqualitatē iustitiae
seruaret. Ergo sicut innocens non tenetur admittere adulterum
petentem reconciliationem, ita è contra. Secū-
dō, quia innocens reuens adultero reconciliari, perfis-
tētq; vsque ad diuortij sententiam, & illam admittēs,
visus est iure, quod in adulteri corpus habebat, cedere:
& adulter pœnas dedit, quas innocens postulauit. Cūm
ergo per cessionem illā innocens omnino destitutus sit
iure, quod in corpus adulteri habebat, nequibit illum ad
reconciliationem cogere. Tertiō, quia sententia semel
latæ, quæ vtrique libertatem concessit, standū est, dum à
superiori nō retractatur, c. Quod semel 6. q. 4. Quartō, quia
nil mirum est, si sententia ipsiis condemnatis proficit. Ut
constat ex l. Paulus respondit eos qui, 43. ff. de re iudicat. & l. 1.
C. si plures una sententia, vbi deciditur plures debitores in
solidum obligatos, minimè cōueniri posse, nisi pro virili
portione, si vna sententia condemnati sunt certæ quan-
titatis soluendæ, iudice in sententia subticenti vnum-
quemque teneri in solidum. Ergo similiter diuortij sen-
tentia

tentia aduersus adulterum lata, ipsi proderit immunem eum reddens ab obligatione redeundi ad coniugem innocentem. Et ideo hanc sent. quæ probabilis est, sustinent Hugo relatus à glossa, c. Ex literis, verb. Redire, de diuortio. Monald. sum. t. De diuortio ratione fornicationis, §. An possit vir reconciliare sibi vxorem adulteram inuitam, paulo post princ. nam licet statim in principio videatur oppositum teneare: at postea relata Hugonis sent. illam non respuit, Taberna Marrionum 4. q. 5. n. 6. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 5. ad 3. Nauar. l. 3. conf. in 1. edit. t. de regular. conf. 3. 8. n. 1. quamvis in 2. edit. l. 4. t. de diuort. conf. 4. fine, id temperet, si velit coniux adulter ad religionem transire. Et dicit esse probabilem Petrus de Ledesma de matrim. q. 62. art. 6. in notabil. circa 3. concl.

Ceterum multo probabilius est, posse innocentem, quamdiu status vtriusque est omnino immutatus, cogere adulterum ut sibi reconcilietur, & teneri adulterū conniuere, quamvis sententia diuortii præcesserit. Ductor 1. Quoniam coniux innocens non priuatur per sententiam iure & dominio, quod habet in adulteri corpus: alias præcesserit sententia reo, aduersus quem lata est. Quod iniquissimum esse docet Iurisconsultus l. Evidenter, 16. ff. de except. rei iudicata. Secundò, quia cum diuortii sententia sit prorsus in fauorem innocentis & odium adulteri, non est in damnum innocentis & fauorem adulteri retorquenda, concedens huic immunitatem coniugalis obligationis, & illum pristino iure in corpus adulteri priuans. Quod enim in meum fauorem introductum est, non debet in meum damnum retorqueri, l. Quod fauore, 6. C. de legibus. Et confirm. quia cum solus adulteri sit condemnatus, ius innocentis integrum ac illæsum manere debet, quo possit adulterum ad pristinam amicitiam reducere, etiam inuitum, argumento ex c. Quidam, de conuers. coniug. & c. Qui dormierit, 27. q. 2. Alias datur coniugibus ansa fornicandi, ut sic diuerterent liberi à pristina seruitute. Tandem, quia pena, qualis est diuorium, immunitatem adultero tribuere non debet, l. Relegatorum 7. ad fin. de interdict. & relegat. Atque æquitati repugnat adulterum ex delicto suo commodum reportare. l. Itaque ff. de furtis. Et ideo hanc sententiam tueruntur, ex Iurisperitis, Laurentius, quem refert & sequitur glossa, c. Ex literis, verb. Redire, de diuort. Goffredus sum. t. de conuers. coniug. n. 8. Et t. de diuortiis, n. 6. Hostiensis summa, t. de conuers. coniug. n. 9. vers. Et nunquid. Et c. gaudemus n. 1. eod. t. & c. Ex literis, n. 2. & c. De illa, n. 2. de diuort. Innocent. eo. c. De illa, n. vn. vers. De illis. Ioan. Andr. c. Ex literis, n. 10. vbi Abbas in fine, Alexander de Neuo n. 20. & d. cap. De illa, n. 6. Cardin. d. c. Ex literis, fine, vbi Anchār. n. 10. Henricus ibi, n. 13. fine, & c. Vxoratus, n. 6. de conuers. coniug. Prepositus c. Ex parte, n. 4. de sponsalib. Felinus c. 1. ator, declarat. 8. n. 9. de sentent. & re iudic. Alberic. in suo dictionar. lit. M. verb. Matrimonium 8. vers. Quid si aliquis coniugum, & lit. d. verb. Diuortium, §. Diuortium secundū, vers. Quero vtrum coniux. Ioan. de Friburgo sum. confess. l. 4. t. 22. q. 14. Astensis sum. 2. p. l. 8. t. 11. a. 3. fin. & t. 33. ar. 3. casu 6. Rosella Matrimonium 7. n. 3. & verb. Diuortium, n. 11. Angelus Matrimonium 4. n. 3. Syluester verb. Diuortium q. 10. Tabiena Matrimonium 4. q. 5. n. 6. fine. Brunell. de sponsalibus, concl. 30. declarat. 8. n. 12. vers. Tertius est. Turrecr. c. Apostolus 32. q. 7. a. 1. n. 1. in solut. ad 3. Greg. Lopez l. 5. verb. De adulterio t. 10. p. 4. Gaeta repeat. c. Ad liminazō. q. 1. §. 4. n. 231. Barbosa rubr. ff. solut. matrim. 2. p. n. 22. fin. & l. 2. p. 1. in prin. n. 100. fin. Et ex Theologis, D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 6. ad 3. & ibi D. Bonau. a. vn. q. 5. Durand. q. 2. a. 1. n. 6. Palud. q. 2. a. 3. n. 16. Maioris q. 1. in fine Suppl. Gabr. q. vn. a. 2. concl. 9. & paulo inferius, in solut. ad argumētum Goffredi Vincentius speculo doctrinali, to. 2. l. 10. c. 44. fin. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 21. §. 6. vers. Effectus accusationis. Abulens. c. 19. Matrb. q. 75. Nicol. de Orbells 4. d. 35. q. 2. §. 2. vbi Celsia q. 1. argum. 4. fine. Palacios disp. vn. col. 17. dub. 2. fol. 788. Viguer. l. insit. c. 16. §. 7. vers. 9. impedit. 10. ad fin. vers. Notandum quod. Veracruz 3. p. Spec. a. 6. concl. 1. & 2. Angles florib. 1. p. de matrim. q. 9. de diuort. a. 1. diffic. 5. Barth. à Ledesma, dub. 70. de matrim. paulo post princ. Petr. de Ledesma de matrim. q. 62. a. 6. concl. 3. Philius de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 2. c. 17. ad fin. Graf. 1. p. decision. l. 2.

c. 84. n. 14. & 2. p. l. 1. c. 12. n. 66. Lud. Lopez 1. p. instruct. c. 295. §. Præterea quia non ram facilis. Emm. Sa sum. verb. Diuortium, n. 2. vers. Post diuortium. Cañedo sum. sacram. de matr. c. 7. n. 65.

Aliqui hoc intelligunt, modò iudex sententiam diuortii semel latam retractet. Vnde dicunt coniuges reos esse culpæ, si reconcilientur, & matrimonio vtantur ante eam retractionem. Quia alias diuortii sententia nullius esset effectus. Sic Palacios 4. d. 35. disp. vnica, col. 18. f. 789. vers. Seruitus ergo. Cæterum id minimè desiderari, mihi certissimum est. Quia cum sententia absoluere innocentem in ipsius fauorem à debito coniugali soluendo: satis est, vt possit licet ad usum matrimonii redire, eum nolle eo fauore vti. Nec ob id caret sententia suo effectu, qui erat, innocentem liberum esse à coniugis adulteri seruitute, dum cum sibi reconciliare renuit.

Ad argum. contraria n. 2. proposita resp. Ad 1. dic, non absoluere sententiam diuortii utrumque coniugem, sed solum innocentem in fauorem ipsius, & codium adulteri: nec ob id sententiam esse iniustum, ut explicui disp. præc. n. 38. in solut. ad 4. Ad 2. negandum est, innocentem coniuento sententiae diuortii voluisse iure suo, quod habet in alterius corpus, cedere: sed tantum voluit sententiam admittere, quatenus in fauorem suum cedit, ipsum à coniugali seruitute eximens. Ad 3. constat ex dictis. Non enim sententia vtrique coniugi, sed soli innocentis libertatem concessit: ac proinde cum innocentis sibi adulterum conciliat, non contrauenit sententiae: sed non vult vti fauore per illam sibi concessu. Ad quartum dic cum gloss. l. ea. 1. C. si plures vna sent. in fine: & Bartol. ea. 1. Paulus respondit, statim in princ. sententiam illam minimè prodebet condemnato. Quoniam licet virtute sententiae illius nullus in solidum conueniri possit, eo quod sententia id minimè expresserit: at priori actione potest agi contra quemlibet debitorem, in solidum. Sic ergo innocentis non reconciliat adulterum virtute sententiae diuortii. Illa enim nec concedit nec auferit ius reconciliandi: sed innocentem à debito coniugii absoluere: at reconciliat inuitum, ratione vinculi matrimonialis, quod obligat adulterum ad debitum reddendum: aduersus quam obligationem nulla exceptione inuari pot est. Cum sententia diuortii ipsum non absoluere, nec ipsi suffragetur, sed soli innocentis.

Quæstio II. An quandores non est integra, quia alteruter coniux iam statum mutauit, votove castitatis simplici se astrinxit, integrum sit innocentis adulterum repetere, & sibi reconciliare? Et quidem, quando res non est integra ex parte innocentis, eo quod iam statum mutarit, factus professus, aut sacris ordinibus initiatus: manifestum est, nullum superesse ius innocentis ad reconciliandum adulterum. Quoniam assumptis statum immutabilem: & incompatibilem, tradidit que se religioni per professionem, vel Ecclesiæ per ordines ad sacra ministeria: nec potest ab eo statu resilire. Quare etiam assumentis, omne à se ius matrimonii abdicavit. Sic Ioan. de Friburgo sum. confess. l. 4. t. 22. q. 14. Palacios 4. d. 35. disp. vn. col. 17. dub. 2. f. 788. Vnde bene Rosella, verb. Diuortium, nu. 11. vbi Syluester q. 10. Armilla n. 8. admittunt fas esse adulteri profiteri, quando iam innocentis est professus. Et ego addo, vel quandoiam ordines sacros suscepit. Idem dicit Palacios, si innocentis votum simplex castitatis emiserit. At contrarium credo. Quamvis enim peccet contra votum, si reconciliat sibi adulterum: at adulteri nulla se exceptione tueri valet, ne ad innocentem petentem redeat. Votum enim simplex non priuat coniugem videntem iure iustitiae, quod habet in corpus coniugis. Quia ratione diximus l. præc. disp. 6. n. 7. teneri coniugem reddere debitum alteri sacrilegè petenti contra votum castitatis. Et idem est dicendum, si innocentis solis minoribus ordinibus sit initiatus. Quia nondū habet statum immutabilem. Et ita bene dixit Palacios proxime citat. quod iam innocentis est factis initiatus: quasi contrarium sentiens, vbi ad solos minores ordines ascéderet. Et Ioan. de Friburg. quando

quando statum mutavit innocens. Non enim per solos minores ordines assumptos censetur status mutatus.

7 At quando res non est integra ex parte solius coniugis adulteri, est quæstio difficillima, ac satis confuse à DD. disputatur: ac proinde qua distinctione potero rem hanc expediā. Pendetq; eius decisio ex ea quæstione: num fas sit coniugi adultero ad professionem aut ordines transire, aut voto castitatis se astringere inuitu innocentia, aut absque eius licentia, in illius præiudicium? Tres casus distinguendi sunt. Primus est, quando nulla sent. præcessit. Secundus, quando sola iudicis secularis damnantis adulteram vxorem intrusionis in monasterium. Tertius est, quando lata est à iudice Ecclesiastico sent. de diuortio. Et in primo casu, quando nulla præcessit sent. concordes reperio omnes DD. afferentes non posse coniugem adulterum statum mutare, aut voto castitatis in præiudicium innocentis se astringere: quod si id efficiat, posse ab innocentia reuocari, ut ad usum coniugij redeat. Quia cùm res iudicata minimè sit, nil est quod suffragari adultero possit, quod integrū ei sit statum mutare, aliquidve, quo innocentem ledat, efficere. Delictum enim ipsius immunitatem præstare minimè debet, ne ex delicto commodum assequatur. I. Itaque, ff. defurtis. Atque ita factentur omnes DD. allegandi. An vero vota ab adultero tempore diuortii emissa possit alter coniux irritare? dixi l. præc. disp. 39. n. 41.

8 In 2. casu, quando sola iudicis secularis sent. præcessit detrudens vxorem adulteram in monasterium, ut pœnitentiam agat: extat decisio auth. Sed hodie, C. ad l. Iul. de adul. sic se habens: Sed hodie adultera in monasterium mittatur, quam intra biennium viro recipere licet: biennio transacto adultera tonsa monastico habitu suscepit, ibi dum viuit, permaneat. Ex quo textu constat, viro innocentia integrum esse intra biennium à prædicta reclusione vxorem libi conciliare, nec eam posse ante id tempus transactum in viri præiudicium professionem emittere: quod si emittat, posse à viro reuocari. Atque ita faciendum esse, docent glossa c. Gaudemus, verb. In claustris, de conuer. coniug. & ibi Host. n. 3, Ioan. Andr. n. 3, Ant. fine, Anchar. n. 2. Cardin. n. vn. q. 1. Astens. sum. 2. p. l. 8. t. 11. a. 3. fin. Rosel. verb. Diuortium, n. 11. Sylu. q. 10. Et quamvis fere omnes hi DD. non explicent eum textum procedere, lata sent. à iudice seculari: imo glossa, verb. Ceciderunt, Rosella & Sylu. ibid. explicant, quando præcessit sent. vel adultera publicè in adulterio deprehensa detruditur in monasterium. At te vera ita intelligunt illum textum. Nam Host. Ioan. Andr. Anton. Anchar. Cardin. Astens. expresse dicunt quādo non præcessit diuortii sent. sed detrusa est vxor in monasterium ad perpetuam pœnitentiam: iuxta d. auth. Sed hodie: quod idem petunt reliqui DD. Detrudi autem eo modo nequit vxor, nisi iudicis ministerio, vel proferentis sententiam seruato integro ordine iudicatio, vel eo omisso: quia vxor publicè in adulterio deprehēta est, ita ut nulla tergiuersatione celari possit. Atque ita intelligunt præcedenti ea sent. illum textum, Abbas eo. c. Gaudemus, n. 7. Nauar. l. 3. cons. in 1. edit. t. deregular. cons. 38. n. 1. in 2. verò, l. 4. t. de diuort. cons. 4. n. 1. Et quamvis Abbas eo. c. Gaudemus, n. 7. dicat minimè sibi placere intellectum prædictorum DD. at id euenit, quia falso existimat eos intelligere corrigi d. auth. Sed hodie, per d. c. Gaudemus. Nam in d. auth. assignatur tempus biennii ad reconciliationem: & d. c. Gaudemus, nullum prescribitur tempus. Vnde dicit Abbas non corrigi: quia loquitur instituta accusatione criminalia: at c. Gaudemus, quando nō interuenit ea accusatio criminalis. Sed reuera prædicti Authores non discordant. Nam manifestè intelligunt d. auth. præcedēti sent. criminali iudicis secularis. Et statim Host. Ioan. Andr. Ant. Anchar. & Card. intelligunt d. c. Gaudemus. nullū prescribens tempus, in diverso casu: nimurum, quando diuortij sent. præcessit. Ex his ergo Doctoribus constat in casu d. auth. Sed hodie, transacto eo biennio, quo noluit eam vir reconciliare, posse vxorē profiteri: ac professione facta nō posse reuocari à viro: sed sibi imputare

debet serā reconciliationē. Atque ita expresse docent Ricard. 4. d. 35. a. 3. q. 2. vbi Nicol. de Orbell. q. 2. §. 2. Rosella verb. Diuortiū, n. 11 vbi Sylu. q. 10. Armill. n. 8. Debet autē hoc intelligi, si eo tempore biennii sit iam vxor emendata. Nō enim debet viro imputari, si eo spatio renuat fieri reconciliationem, nec in mora esse dicetur: sive vxor in adulteriis persistat. Cūm indignum sit eam tunc admittere. Sic Nicol. de Orbells, Rosella, & Sylu. ibid. imò & monitionem postulant Ricard. & Nicol. de Orbells, nempe, ut vir monitus nolit intra biennium vxorem reconciliare. At eam minimè desiderari placet. Quoniam nec à auth. nec alii DD. eam petunt. Cum tamen Host. Ioan. Andr. Ant. Anchar. & Card. statim loquentes quando diuortii sent. præcessit, in quo casu nullum est præfixum tempus reconciliationi faciendę, perut ut vir sepe moneatur: quasi sentiant biennium præscriptum d. auth. Sed hodie, esse loco monitionis. Si autem vxor nondum professā sit, transacto quocunq; temporis spatio, potest à viro recōciliari. Quoniam id bienniū est solum præscriptū, ut postea vxori liceat profiteri, nec à viro iā professā repeti possit. Quare dū professā non est, sed res est integra, ius recōciliandi nō denegatur viro. Ut optimè animaduertit Palud. 4. d. 35. q. 2. a. 3. n. 16. alleg. d. Auth. Sed hodie. Vnde minus bene dicit Palacios 4. d. 35. disp. vn. col. 18. f. 789. ante vers. Neque nocēs, quamuis d. auth. prescribat biennium: nullum esse tempus destinatum in foro conscientiæ, si res integra maneat, in quo non liceat innocentia vxorem adulteram cogere ad reconciliationem: atque ita sentit contrarium decidisse pro foro externo d. auth. Quia re vera stante decisione d. auth. verum est in vitroq; foro posse quandocunq; re manente integra vxorem à viro reuocari. Tandem non est audiendus Salicetus d. auth. Sed hodie, n. 3. oppos. 4. in fine, dicens corrigi eum textum perius canoniciū, quod minime permittit vxorem ad religionem transire, viro in seculo manenti, c. Vxoratus, & tota t. de conuers. coniug. vnde infert attentio iure canonico integrū esse viro eam vxorē perpetuo sibi reconciliare. Quod idem videtur sentire Bald. d. auth. n. 2. tedium enim rationem, cur adultera sic in monasterium detrusa non sit monialis, dicit eam esse: quoniam profiteri nequit viro in seculo manente. At neuter est audiendus. Et omnes DD. relati d. auth. decisioni standum esse opinantur, & proinde nō corrigi per ius canonicum. Et ratio est, quia dum ius canoniciū negat coniugibus facultatem transeundi ad religionē alterutro manente in seculo: intelligitur manente integro & illæso matrimonio, secus vbi adulterium alterius coniugis interuenit, ut constabit ex dicendis n. 15. & tota disp. seq.

In 3. casu, nempe lata à iudice Ecclesiastico sent. diuortij, maior est difficultas, num liceat adultero absq; innocentis licentia, aut eo inuitu profiteri, sacrificiū, ordinibus initiari, ac votum simplex castitatis emittere: atque ita postea non liceat innocentia ipsum reuocare? Et id obseruandum est, valde differre, posse adulterum absque licentia innocentis, vel posse ipso inuitu. Nam in priori casu poterit adulter inconsulto & inscio innocentia, statum mutare: atque eo mutato non poterit ab ipso repeti. At si ante mutationē contradicat innocentia volens sibi adulterum reconciliare, id non poterit efficere adulter, sed tenebitur innocentia acquiescere. In posteriori vero poterit adulter mutare, quamvis contradicat innocentia.

Quidā in hac quæst. existimant posse adulterum, post sent. diuortij latā, profiteri absque alia innocentis licetia, sed ipso consulto: atq; ita sic professum non posse ab innocentia repeti. Ducūtur, quoniam innocentia persistens usq; ad diuortij sent. illiq; conniuens, videtur adulterio facultate profitendi cōcedere, & quoad hoc iure suo cedere. Sic sentiunt Palud. 4. d. 35. q. 2. a. 3. n. 16. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 6. ad 2. Angles florib. 1. p. de matrim. q. 9. de diuort. a. 2. diffīc. 5. Enriquez l. 11. de matrim. c. 17. n. 6. ad fin. & l. 12. c. 5. n. 17. fin. Pet. de Ledej. m. de matrim. q. 62. a. 6. notab. vn. circa 3. concl. Lud. Lop. 1. p. instr. c. 295. §. Praterea quia nō tam facilis: & 2. p. de matrim. c. 54. vbi de diuortio quoad habitationem, §. pen. notab. 2.

Cañedo sum sacram de matrim. c. 7. n. 65. Idem expresse sentiunt alii DD. asserentes integrum esse innocentia reconciliari adulterum, donec hic iam professus sit. (Si enim non posset absque innocentia licentia profici, posset utique post professionem reuocari: tanquam is qui illegitimum professus est, nec potuit ius innocentis lacerare.) Sentiunt etiam non posse inuito innocentia proficeri: cum dicant posse ab illo usque ad professionem reuocari. Hi sunt Hostiens. c. Ex literis, ad fin. de diuortiis, & ibi Ioan. Andr. n. 10. Abbas fine, Anch. n. 11. Henricus n. 13. & c. Vxoratus, n. 6. de conuers. coniug. Alexand. de Neuo d. c. Ex literis n. 20. & c. De illa, n. 6. ad fin. de diuort. Rosella Matrimonium 7. n. 3. Angel. Matrimonium 4. n. 3. & Felin. c. Lator, declarat. 8. n. 9. fin. de sent. & re iudic. dubius manet, cogitandumque relinquit. Et videtur tenere Suppl. Gabr. 4. d. 35. q. vn. a. 2. concl. 9. dicit enim re integra, id est, ante professionem posse adulterum reuocari: at non explicat num res integra debet esse ex parte innocentis, vel ex parte adulteri. Et idem dicunt Angelus, Sotus, Suppl. Gabreil. Enriquez utroque loco citato, quando res non esset integra: quia iam coniux adulter est sacris initiatus: dicunt enim tunc eum non posse reuocari. Imo & posse adulterum absque innocentia licentia emittere tunc simplex castitatis votum, nec posse ab innocentia reuocari, docent Palud. Suppl. Gabr. ibid. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 5. ad 3. & a. 6. ad 2. Lud. 1. opez utroque loco allegato, Petr. de Ledesma proxime citatus. Vnde dicit Sotus eo a. 5. ad 3. si velint coniuges reconciliari, postquam adulter se voto castitatis ligavit, non posse eum, qui vovit, petere nec reddere, Verum aliqui DD. huius sent. contrarium docent circa votum simplex dicentes posse adulterum solo voto simplici astrictu, reuocari ab innocentia: quando absque eius licentia vovit. Sic Angles & Cañedo proxime relati. Enriquez dicens ita sentire aliquos Neotericos, l. de matrim. c. 17. n. 6. ad fin. Addit Petrus de Ledesma contra reliquos, etiam tempore nouitatus non posse adulterum reuocari. Et haec sententia est probabilis.

Illi vero existimant etiam coniuge innocentia inuito licitum esse adultero, post diuortii latam sententiam, ad religionem transire. Quia sententia illa non solum innocentem, sed etiam adulterum ipsum a coniugalis seruitutis obligatione eximit: qua sola obstaculo est, ne coniuges statum mutare possint. Insuper probatur omnibus rationibus, quibus sent. n. 2. relata probauit, non posse innocentem sententia diuortii lata cogere adulterum, ut sibi reconcilietur. Et ita omnes Doctores illius sententiae tenentur hanc affirmare. Et ita docent Hugo relatus à Glossa c. Ex literis, verb. Redire, de diuort. Monald. sum. vbi de matrim. t. de diuortio ratione fornicationis, §. An posset vir reconciliare vxorem adulteram in uitam. paulo post principiū. Nauar. l. 4. cons. in 2. edit. t. de diuort. consil. 4. num. 1. iunctio n. 3. vbi id quod dixerat n. 1. & in 1. edit. l. 3. t. de regular. consil. 38. n. 1. nempe non teneri adulterum lata diuortii sententia redire ad innocentem, temperat, quando adulter vult ingredi religionem. Et refert pro se gloss. c. Agathos 27. q. 2. verb. Conuersio. Sed male. Quia glossa id non dicit ex propria sententia, sed ex Hugone id affert, addens contradicere auth. Sed hodie, c. Ad l. Iul. de adult. Idem tenet Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 5. ad 3. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 22. 4. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 64. post 3. concl. vers. Scindam est secundum. Et est probabile.

Il. tamen conclusio sit. Minime permittitur coniugi adultero transire ad religiohem, inuito innocentia, etiam lata diuortii sententia: quod si ingrediatur, potest etiam post professionem reuocari. Haec conclusio est contra DD. relatos n. præc. Et ratio illius est. Quoniam cum teneatur adulter reconciliari innocentia id perenti: si eo volenti reconciliationem renuat adulter, & ipso inuito profiteatur, non potest ea professio iuri coniugis innocentis præjudicare. Quare hanc conclusionem probant omnes rationes adductas n. 3, quibus probauit teneri adulterum etiam lata sententia reconciliari innocentia. Atque ita DD. ibi relati, pro ea sententia tenentur hanc

conclusionem affirmare. Et in terminis docent Laurentius, quem refert & sequitur glossa c. Ex literis, verb. Redire, de diuort. Goffred. sum. t. de conuers. coniug. n. 8. D. Ant. 3. p. t. 1. c. 21. §. 6. vers. Effectus accusationis. Astensis sum. 2. p. lib. 8. t. 11. a. 3. fine, & t. 33. a. 3. casu 6. Sylu. verb. Diuortium, q. 17. & Matrimonium 9. q. 11. Palacios 4. d. 35. disp. vn. col. 7. ante vers. Porro in gratiam f. 783. Barbosa rubr. 2. p. n. 22. fin. ff. solut. matrim. Grafis 1. p. decisionum lib. 2. c. 8. 4. n. 14. & 2. p. lib. 1. c. 12. n. 66. Et à fortiori idem docent auctores n. seq. allegandi. Et hanc conclusionem intelligo, quando innocens contradicit ingressui religionis adulteri, volens eum sibi reconciliare: nam si utrumque renuat, dicemus n. 16.

Secunda conclusio. Nec potest coniux adulter ad religionem transire, ignorante & inconsulto innocentia, sed eius licentia desideratur. Quia cum innocens habeat cogendi adulterum ad reconciliationem, necessario circa mutationem status adulteri consulendus est, eiusque beneplacitum petendum, ne iuri sibi acquisito prædicetur. Haec est contra DD. n. 10. relatos. Sed illam tenent D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 6. ad 3. & ibi D. Bouau. a. vn. q. 5. ad 2. Alberic. in suo dictiōnar. lit. M. verb. Matrimonium 8. vers. Quid si aliquis coniugum. Ioan. de Friburgo sum. confess. l. 4. tit. 22. q. 14. Abulensis c. 19. Matt. q. 75. ad fin. corp. & q. 76. in solat. ad 3. Nicol. de Orbellis 4. d. 35. q. 2. §. 2. Rosella verb. Diuortium n. 11. vbi Sylu. q. 10. Armillan. 8. idem Sylu. Matrim. 9. q. 11. Brunellus de sponsalib. concl. 30. declarat. 8. n. 12. vers. Tertius est. Veracruz. 3. p. Speculi. a. 6. prob. 3. secundum & concl. Barth. à Ledesma dub. 70. de matrim. paulo post princ. Quam conclusionem intelligo, (vt dixi n. 6. præced. fine) quando innocens negaret licentiam volens sibi adulterum reconciliare. Nam n. 16. dicuntur sumus, quid possit adulter, quando innocens reconciliationem renuit, licentiamque denegat. Vnde quando sine licentia innocentis profitetur, potest reuocari. Alber. Sylu. Barth. à Ledesma ibid.

Tertia conclusio. Validè mutat statum adulter, post diuortij sententiam, si id sciat innocentia, nec contradicat, cum possit. Quia satis videtur data licentia. Sic D. Anton. 3. p. t. 1. c. 21. §. 6. vers. Effectus accusationis. Alberic. Ioan. de Frib. Nicol. de Orbellis n. præc. allegati. Sylu. Matrim. 9. q. 11. Tabienā Matrimonium 4. q. 5. n. 6. De limitatione, quam aliqui ponunt, vt innocentia manens in seculo teneatur continere: dicemus n. seq. Vtrum autem votum simplex castitatis aut religionis factum a coniuge adultero post diuortium celebratum, siue propria auctoritate ipsius coniugis innocentis, siue auctoritate iudicis, de licentia innocentis tacita aut expressa, possit alter coniux irritare: vel alia vota tunc de licentia innocentis facta, casu quo posset irritare si facta essent de licentia coniugis, matrim. integrō perseverant: iuxta dicta l. præc. tota disp. 40. D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 6. ad 3. dicit teneri celebrato diuortio adulterum reconciliari innocentia volenti, nisi de licentia eius votum emiserit. Vbi clarè sentit non posse irritari votum castitatis de licentia innocentis emissum. Quod verissimum esse credo. Quia cum iam matrimonium diuisum sit ex parte utriusque coniugis: ex parte enim adulteri diuisum est plenē, eo quod innocentia assensum dedit voto incompatibili, nempe, castitatis vel religionis, nullū ius reuocandi validè habet innocentia: & idem credo, si alia vota post vel ante illud castitatis vel religionis emisit adulter, etiam absque licentia innocentis. Non enim posset innocentia voto castitatis religionis facto ea irritare. Sicut lib. præc. disp. 39. n. 41. diximus non posse adulterum irritare vota innocentis tempore diuortij emissā. Quoniam enim iam voto castitatis aut religionis ab adultero, de licentia innocentis, aequi liber est a iugo coniugalis teruitus, ac ipse innocentia. Quod si postea instauretur matrim. & ad pristinū statum redigatur, censebuntur ea omnia vota, sicut si emissā essent ante matrim. Sicut de votis innocentis tempore diuortij factis diximus d. disp. 39. n. 41. ac proinde idem dicendum erit de iis votis: quod ibi diximus de votis innocentis. Si autē innocentia celebrato diuortio, propria aut iudicis auctoritate, concessisset licentiam

tiam adultero, alia emittendi vota præter castitatis aut religionis, cum illa non repugnat statui coniugali: ac proinde non reddant adulterum immunem ab obligatione seruitutis coniugalis, & reconciliationis, si velit innocens: existimo posse innocentem cogere adulterum ut sibi reconcilietur: ac reconciliatione facta, posse irritare ea vota valide, sed peccando mortaliter, vbi causa iusta irritandi non esset: & absque culpa, vbi causa iusta esset: perinde ac posset, si integro & illæsum matrim. facta essent. Iuxta tradita lib. præc. disp. 40. n. 4. & seq. Et hoc, quando maritus esset innocens, & vxor adultera. Et si è contra vxor esset innocens, & vir adulter, facta reconciliatione, idem censendum esset de his votis factis tunc à viro de licentia vxoris. Sicut diximus de aliis votis factis integro matrim. de licentia vxoris, lib. præc. disp. 42. n. 13. Et ratio horum omnium est. Quia ex parte innocentis, & in suum fauorem manet integrum & illæsum matrim. Quod si innocens data licentia adultero vouendi castitatem aut religionem, re integra, id est, ante votum ab adultero emissum, reuocaret licentiam, credo adulterum teneri reconciliari. Et ita caute dixit D. Thom. initio huius n. allegat. teneri adulterum redire ad innocentem, nisi de licentia eius iam votum emiserit: quasi aliud fentiens quando data licentia nondum votum factum est. Sicut eriam lib. præc. disp. 40. n. 13. diximus reuocare posse licentiam vouendi concessam re integra, quando matrim. illæsum est. Quoniam videtur integrum & illæsum ex parte innocentis, dum adulter ea licentia minimè vesus est. Vnde si concessit innocens licentiam vouendi castitatem, votum religionis & alia vota emittendi: & adulterer alia vota emittat, potest adhuc nondum emissio voto castitatis aut religionis, innocens reuocare licentiam, & cogere adulterum ad reconciliationem. Quia adhuc res est integra ex parte matrimonij: cùm per alia vota ipsi non præiudicetur. Et semel facta reconciliatione dicendum erit de potestate irritandi hæc vota, quod proxime diximus. quando solum concessa est licentia ad ea emitenda. Quia eadem est ratio, cum emissâ sint, & instauretur matrimonium, nondum illi præiudicio facto.

¹⁵ Quarta conclusio. Ut adulter de licentia innocentis profiteatur, vel ad sacros ordines transeat, non est necesse, ut innocens etiam ad religionem transeat, votumve castitatis emittat: sed potest manere in seculo absque voto aliquo. Quia textus prohibentes mutationem status alterius coniugis, altero in seculo manente, saltem absque castitatis voto, c. Sanè, c. Cùm sis, c. Significavit, de conuers. coniug. loquuntur, vbi matrim. integrum & illæsum persevererat: secus vbi est diuortium. Quia cùm innocens liber sit à iugo debiti coniugalis, potest independenter à mutatione status adulteri ad religionem ordinisve transire: quod si id non possit ita libere adulter, prouenit fauore innocentis, ne iure reconciliandi, quod haber, derogetur. Quare renunciante innocentis huic fauori, poterit ita liberè ut innocens, transire ad ordines aut religionem. Atque ita Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 5. ad 3. dicit postle adulterum dimissum transire ad ordines vel religionem, innocentis manente in seculo. Et hoc credo vere, etiamsi non sit lata diuortij sententia. Nam in foro conscientiae cessante scandalo potest liberè innocens diuertere ab adultero, & mutare statum, transeundo ad ordines vel religionem (vt disp. seq. n. 11. & seqq. dicens.) Quare poterit similiter fauori suo renuncians, eam licentiam concedere adultero, quamvis ipse innocens in seculo maneat absque voto. Vnde dum Alberic. D. Anton. & Sylvest. n. 13. allegati, aiunt posse adulterum de licentia innocentis profiri: ut innocentem teneri continere, non intelligunt, id est, emittere votum continentia, sed abstiner ab alio matrimonio: eo quod prius vinculum non soluat, quando iam consummatum erat. Alias nil speciale esset in hoc casu diuortij. Quod idem aperie constat de innocentis, ex c. Agathosa 27. q. 2. vbi deciditur coniugem ingressum in religionem, vxore ma-

nente in seculo absque voto, restituendum esse vxoris, nisi mulier fornicata sit.

Quinta conclusio. Si lata diuortij sententia, innocens monitus nolit adulterum sibi reconciliare, potest adulterum mutare profitendo, & semel iam professus reuocari non poterit. Probatur ex c. Gaudemus, de conuers. coniug. ibi: *Mulieres quæ lapsu carnis ceciderunt, si mariti earum ante diligenter commoniti, eas conuersas noluerint recipere, in claustris cum religiosis mulieribus studeas collocare, ut perpetuam pœnitentiam ibi agant.* Quem textum ita intelligunt Host. ibi, n. 3. Ioan. Andr. n. 3. Anton. fin. Anch. n. 2. Cardin. n. vn. q. 1. Asten. sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 3. fin. Sed id minimè probat textus: ut manifestè patet: & docet ibi Panor. n. 7. reprobans hunc intellectum. Quia non includitur mulier in eo euenuit in monasterium, ut profiteatur, sed ne incontinenter viuat. Quare rationem huius conclusionis eam esse existimo. Quoniam innocens reconciliationi non conniuens, videretur concedere licentiam adultero, ut ad religionem transeat: & quamvis reconciliationem dengans refrageret ingressui religionis, est irrationalis voluntas. Nam innocens lata diuortij sententia non habet ius omnino in adulterum, ut ipsum quasi ligatum habeat, ne possit sibi consulere statum eligendo, si ad reconciliationem minimè admittatur. Solum enim habet ius reconciliandi & reuocandi ad pristinum matrimonij vsum. Quare hac reconciliatione denegata liberum erit adultero ad religionem transire. Atque ita docent Host. Ioan. Andr. Anton. Anch. Cardin. Asten. proximè citati. Vincentius spec. doctrin. to. 2. l. 9. c. 90. ad fin. Abulens. c. 19. Matth. q. 75. ad fin. corp. & q. 76. in solut. ad 3. Veracruz 3. p. Specul. a. 6. prob. 3. secundè concl. Intellige tamen, quando coniux adulter esset emendatus. Non enim potest tribui innocentis culpa aut moræ, si adulterum coniugem in delicto persistentem minimè admittat. Atque ita textus d. c. Gaudemus, ait: *Eas conuersas noluerint recipere.* Sic docet Abulensis ibid. Item non semel tantum debet coniux innocens admoneri, sed sèpe. Quod significat textus d. c. Gaudemus, ibi: *A te diligenter commoniti.* Et ratio est. Quia tunc vere poterit dici, esse innocentem in mora, & contra rationis limites denegare reconciliationem, & ingressum in religionem: vel si hunc non expresse neget, concedere tacitè licentiam, ac iure suo cedere. Quod ex semel negata reconciliatione dici nequit. Quoniam rationi consonum est, ne statim innocens acquiescat, ne adulter parviperdat suum delictum, ac iterum in illud labendi ansam sumat. Atque ideo hanc monitionem sèpe faciendam esse, ut fas sit adultero ad religionem transire, docent Host. Ioan. Andr. Anton. Anch. Cardin. proximè citati. & Asten. sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 3. fine. Quod si numerum monitionum roges: arbitrio prudentis remittendum censeo, ut iuxta delicti qualitatem & conditionem personarum arbitretur, quando innocens cōmonitus dicatur esse in mora, nec sit rationi consonum, ut amplius reconciliationem differat, aut licentiam concedere adultero transeundi ad alium statum. Et hanc monitionem ab Episcopo faciendam esse, docent Hostiens. c. De illa. n. 2. de diuortiis, & ibi Ioan. Andr. n. 3. Anton. n. 4. Propos. n. 7. Henric. c. Quanto. n. 7. de diuort. Idemque colligitur ex d. c. Gaudemus, ibi: *A te diligenter commoniti.* Verum in foro conscientiae non video cur necessarium sit, hanc monitionem ab Episcopo fieri. Nec prædicti Doctores eam tanquam necessarium ab Episcopo faciendam ponunt: sed dicunt Episcopum debere monere virum, ut vxorem recipiat. Et reliqui Doctores pro hanc conclusione allegari solum petunt ut vir monitus reconciliare nolit. Potest autem innocens, qui sic monitus reconciliationem negavit, sententia mutata reuocare adulterum, donec profiteatur: at professione facta audiendus minimè est: sed imputare sibi debet scam reconciliationem. Quia vñque ad professionem, cùm res adhuc sit integra, non ita iure reconciliandi destitutus est, quin possit ipsum reconciliationis denegare pœnitere. Atque ita docent Hostiens. Ioan. Andr. Anton. Propos. Henric.

Henric hoc posteriori loco proximè allegato. Veracruz 3. p. Spec. a. 6. prob. 3. secunda concl. Similiter credo in casu huius cōclusionis, integrum esse coniugi adultero, ad ordines transire, vōrum vne castitatis simplex emittere: nec ordinibus aſſumptis, aut voto emiſſo, posſe illum ab innocentē reuocari. Quia iam res non eſt integra: nec conqueri potest innocentē, qui ſaſe monitus non acquieuit. Et in hoc caſu admittiſſo ſententiam Sot. 4. d. 36. q. vn. a. 5. ad 3. vbi ait posſe adulterum ſententia diuortii lata emittere, ſive ſolemne ſive simplex castitatis vōrum: nec eo emiſſo posſe ab innocentē reuocari ad pristinū matrimonii vſum. Quod idem tradit Lud. Lopez 2. part. iſtruct. de matrim. t. 54. vbi de diuort. quoad habitationem, §. penult. notab. 2. & 1. p. c. 295. §. Præterea quia non tam facilis.

- 17 Tandem obſeruandum eſt, Ludonicum Lopez dupliſi loco n. præced. in fine allegato, aſſerere adulterum, qui lata diuortii ſententia vōrum ſimplex castitatis iuraueit, aut pro bauerit ſe emiſſe, reuocandum minimē eſſe: atque ita clarē ſentit eius iuramento aut probationi ſtandum eſſe. Nec loquitur de foro conſcientiæ, in quo conſtat nec iuramentum nec probationem deſiderari: ſed de foro ex terio, in quo probatio neceſſaria eſt. Et refert pro ſe Sot. 4. d. 36. q. vn. a. 6. ad 2. ſed malè. Quia Sotus copulatiuē loquitur, (& bene) ſi iuraverit, & probauerit ſe vouifſe. Nam cum iuramentum illud ſit in præiudicium coniugis innocentis, ut pote quod ius reuocandi impedit, & in fauorem libertatis ipius adulteri iurantis, illi abſque alia probatione ſtandum minimē eſt. Quia licet confeſſio valeat contra ipium conſitentem, non tamen valet contraria, c. 1. de confefſiōnē.
- 18 Ad argumenta n. 10. & 11. proposita conſtat ex dictis n. 3. & 5. vbiſatis ſoluta ſunt.

DISPUTATIO XI.

Vtrum coniugi innocentii integrum ſit adulterio inuitio ad religionem ordinis ve transire: ſiue diuortii ſententia lata ſit, ſive non?

S V M M A R I V M.

Quoſunt queſtiones diſputandi, n. 1.

In integrum eſt innocentii ad religionem transire, adulterio manenti in ſeculo, etiam abſque voto, n. 2. & remiſſiō, quid ſi uterque ſit innocentē, & ingrediatur alter abſque alterius legitima licentia religionem, ad ordines ve tranſeat, iam coniugis vel initiatuſ posſit reuocari ab uxore tunc fornicante, vel ipſe poſſit redire: & excipere monaſterium, aut rudes ex officio, quando ipſe vir nollet excipere: & ad efficiatur tunc valida illa profeſſio.

Poſteſt ſimiliter innocentii vōrum castitatis emittare, n. 3.

An ad id deſideretur ſententia diuortii? Refertur quadam ſent. n. 4. Ut coniux innocentii profiteatur, vel ad ordines ascendat, ut non poſſit reuocari, non ſatis eſt adulteriuſ alterius coniugis: ſed eo non obſtant, ſi occultuſ ſit, reſtituerit alter coniux, n. 5.

Quid, ſi tunc coniux ſpoliatus agat iudicio ſolo petitorio: vel ſi adulteriuſ ſit admiſſum post ſpolium: vel ſi admiſſa licentia alterius coniugis, quamvis illegiſma, n. 6.

An deſideretur ſententia diuortii, an potius ſufficiat adulteriuſ eſſe notoriū, quo impediatur reſtitutio innocentis ingressi religionem, aut iam ad ordines promati: Refertur varia ſent. n. 7. 8. & 9.

Proponitur ſententia authoris, quando poſſit innocentii transire ad religionem ve ordines, ita ut reuocari nequeat, n. 10.

An vir in foro conſcientiæ virum que lebas, vel vōrum castitatis emittere, ſit certitudo adulterij, quamvis illud occultuſ ſit? Et an hic coniux reſtitutus in foro ex iure uxori poſſit petere aut reddere, n. 11. Quid, ſi sequatur præiudicium religionis aut ordini ſucepto? Et an coniux tunc rogatus monachus admiſſari: vel ab Epifcopo confeſſio literarum dimiſſoriarum ad ordines, vel na illos promoturos, num ſit coniugatus, tenetur veritatem fateari, n. 12.

An quando uterque coniux eſt adulteri, & vir emendatus petit ab uxore reconciliationem, & illa renuenit in adulteriuſ relabitur, poſſit vir ad religionem ordinis ve transire? Et an tunc poſſit negare ſe eſſe coniugatum, n. 13.

An valat profeſſio, ſi admittens ignoraret coniugium, & admiſſari non eſſet eo cognito; & ſimiliter litera dimiſſoria ad ordines valeant, quando Epifcopus matrimonii conſcius eis negaret: & licet coniugi negare matrimonium, n. 14.

An poſſit vir innocentii eodem modo transire ad ordines, quo poſteſt ad religionem? Refertur quadam ſent. n. 15.

Poſteſt transire, n. 16. & ibi, quoies licet transire ad religionem, licet ordines.

Soluuntur argumēta. Et explicatur c. Conſtitutus, de coniug. coniug. n. 17.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Dicitur. p. præced. actum eſt de trāſitu coniugis adulteri. ad religionem vel ordines. In hac de coniuge innocēti agendum eſt. Duplex eſt agitanda quæſtio. Prior de trāſitu ad religionem. Posterior, de trāſitu ad ordines. Et quidem in priori quæſt. simul tractanda lunt aliqua ſpectantia pariter ad trāſitu ad ordines: ſuppoſito eum eſſe licitum, (vt dicimus n. 16.) ne inutiliter repetantur. Nam eadem prorsus in vtraque quæſtione eſſent repetenda.

QVAESTIO prior. An coniugi innocentii licitum ſit ad religionem trāſire inuitio adulterio? Conueniunt vniuersi, id licitum eſſe innocentii. Idque conſtat ex c. Conſtitutus, & c. Veniens, de coniug. coniug. & ex c. Agathofa, 27. q. 2. quod eſt D. Greg. l. 9. Epifl. 44. Et ratio eſt. Quia adulterio ius coniugale amittit, quod ſolum obſtaculo erat ingressui religionis innocentis. Nec oportet adulterum ſimul ingredi, aut voto castitatis ſe astringere. Ut diximus disp. præcedentis, n. 15. Vtrum autem coniux in religione profellus, aut ad ordines promotus abſque legitima coniugis licentia, ſi coniux manens in ſeculo fornicetur, poſſit repeti, non obſtant fornicatione tunc admiſſa, cum prius eſſet innocentis in ſeculo, vel firma & valida reddatur profellio ob fornicationem alterius ſubsequitam: & an tunc poſſit deſerta religione reconciliari; aut poſſe monaſterium iplo inuitio obiicere exceptionem fornicationis: aut monaſterio non excipiente, poſſit iudex ex officio excipere? dixi lib. 7. disp. 36. per totam.

Similiter, poſteſt innocentis adulterio inuitio vōrum ſimplex castitatis emittere. Quia adulterio iure exigendi deſtitutus id prohibere nequit, D. Th. 4. d. 35. q. vñica, a. 5. ad 3. quem omnes ſequuntur.

Sed dubitatur, num ad id deſideretur ſententia diuortii. Et quidem DD. afferentes ante ſententiam diuortii non licere innocentii debitum negare adulterio perenti (quos referam d. seq. nu. 2.) ſubinde dicent, nec licere in foro conſcientiæ innocentii, ante ſententiam diuortii, ad religionem ordinis ve transire, aut voto ſimpli omnimoda castitatis ſe astringere. Quia ante illam obſtar ius debitum exigendi, quod adulterio reuinet. Verum ea ſententia tanquam falſa ibi reiſicitur.

Et vt diſtincte procedamus, diſtinguēdo ea, quæ in foro extero & quæ in interno conſcientiæ obſeruanda ſunt. Certum eſt, ut coniux ita profiteatur, ad ordines ve ascendat, ut reuocari nequeat ab adulterio, non ſufficere adulteriuſ occulſu adulteri dimiſſi, ſed non obſtari eiuſmodi adulterii exceptione, reſtituendū eſſe in foro extero ſic profellus, aut ſacris initiatuſ, adulterio ſe ſpoſhiatum alleganti, petentiique reſtitutionem. Quodā excepſio adulterii occulti minimē impedit reſtitutionē. Ut latē disp. seq. diſſeremus. Atque ita patentur omnes DD. n. 7. 8. & 9. pro variis ſent. allegandi: tantu enim diſſident circa qualitatem notorii: & num ſufficiat illud eſſe notorium, an potius deſideretur ſententia diuortii.

Intellige tamen, hanc reſtitutionem facienda eſſe adulterio ſpoliaro petenti, quando adulterio ille volens redire, ageret iudicio poſſe ſlorio, nimirum, petenti ſe reſtitui ad poſſeſſionem, qua ſpoliatus eſt. Tunc enim prius reſtituetur, quam agatur de excepcione adulterii occultiſſe. Secus autem, ſi ageret iudicio petitorio, nimirum, peteniſt ut vir ſecum habitet. Tunc enim repellit reſtitutione adulterii, etiam non notorii, & prius de excepcione iſi agitabitur. Sic Goffred. ſum. tit. de coniug. coniug. n. 7. Hoftien. ſum. eod. tit. m. 9. Ioan. Andr. c. Ex literis, n. 11. de diuortiis. Et ibi Anchay. n. 12. Alex. de Neu. n. 25. Henric. v. Vxoratuſ, m. 6. & 7. de coniug. coniug. Brunel. de ſponsal. concl. 30. declar. 8. n. 11. Verf. Quartus caſus. Secundo intellige, niſi adulterium ſit poſt ſpoliationem commiſſum. Exceptio etiā talis adulterii impedit reſtitutionē, ſecus ſtance eommiſſum eſt. Ita Goffred. Hoftien. Henric. Brunel. ibideſ. Aſtenſis 2. p. ſum. l. 8. t. 11. a. 2. q. 8. Graffis 1. decisionum l. 1. o. 8. 4. n. 13. & 2. p. l. 1. c. 12. m. 66. Sed huiusmodi diſtinctio proſuſus diſplicet: atq; eam teq; probabo d. seq. in n. 30. Tertiō intellige, niſi de licentia vxoris, quamvis minus legitima, innocentis transire ad reli-

HHH h

gionem

gionem ordinēsve, tunc enim non esset restituendus vxori adulteræ perenti, licet adulterium sit occultum, sed exceptio illius debet audiri, & eo probato absoluendus est. Quia tunc non est spoliatio: cum vxor cōfensum p̄stiterit. Sic Nauar. lib. 3. cons. in priori edit. t. de conuers. coniug. cons. 5. fine: in poster. eod. t. cons. 14. fin.

7 Tota autem difficultas est, num desideretur sententia diuortii, an potius sufficiat adulterium esse notoriū, quo impediatur restitutio coniugis innocentis iam professi, ad ordinēsve promoti? Triplicem inuenio sent. Prima ait, desiderari sententiam diuortii p̄cedere: atque ita intelligi c. Agathosa 27. q. 2. concedens innocēti transitum ad religionem, denegansq; adultero ius reuocandi. Dicitur, quoniā adulterium notorium non impedit restitucionem, nec concedit ius propria authoritate, minimē expectato Ecclesie iudicio, diuertendi. Cuius fundamēta & authores referam disput. seq. n. 11. Atque ita docent Goffred. Host. Andr. Anch. Henric. Astenf. Brunell. n. preced. relati, Graffis 2. p. decision. l. 1. c. 12. n. 66. Atque idem videntur sentire Durand. 4. d. 32. q. 2. a. 1. n. 5. Abulens. 19. Matth. q. 75. Veracruz 3. p. Speculi. a. 6. prob. 3. secund. concl. vbi aiunt posse innocentem ingredi religionem, post latam diuortii sententiam. Et intelligit bene Alexand. de Neuo c. Ex literis, n. 20. de diuort. quando sententia illa transit in rem iudicaram. Et ego addo, vel nisi triplex diuortii sententia p̄cesserit. Secus quando sententia illa per appellacionem suspensa esset. Non enim posset spoliari adulter.

8 Secunda sent. dicit, sufficere adulterium esse notoriū, ne reuocetur innocens à religione, vel ab ordine sacro suscepito, ad usum coniugalem. Dicitur, quoniā id satis est ad licitè diuertendum à coniugis habitatione, impediendamque restitucionem. Cuius fundamenta & DD. referam disp. seq. n. 12. Atque ita docent Glossa c. Agathosa, verb. Fornicationis, 27. q. 2. Ioan. de Friburg. sum. consil. l. 1. t. 8. q. 49. Alexan. de Neuo c. Ex literis, n. 20. de diuort. Nauar. lib. 3. consil. t. de conuers. coniug. in 1. edit. cons. 5. fin. in 2. consil. 14. fin. Nata consil. 116. n. vn. Gaeta repet. c. Ad limina, 30. q. 1. §. 4. n. 16. Anton. Gabr. to. 1. commun. opin. in mea edit. lib. 1. verb. Adulterium, fol. 22. col. 2. Corduba sum. q. 138. Bathol. à Ledesma de Matrim. dub. 6. 4. post 3. contl. 9. Sciendum est secundū.

9 Tertia sent. docet, non sufficere qualecumq; notoriū, sed oportere ita notorium esse adulterū, vt publicè coniux habitet cum adultero. Hoc enim solum sufficit, vt coniux propria authoritate diuortium celebrare possit, absque restitutions periculo. Ut bonis ducti fundamētis asserunt multi, quos referam disp. seq. n. 13. Et ideo iradocent Alberic. in suo repertor. lit. M. verb. matrim. 8. vers. Quid si aliquis coniugum. Monaldus sum. vbi de matrim. t. de diuort. §. Propter quid fiat diuortii, vers. Itē si uterq; Ioan. de Frib. sum. consil. l. 4. tit. 22. Gaeta repetit. c. Ad limina, 30. q. 1. §. 4. n. 223.

10 Hac tamen diuersitas oritur ex varietate opinionum, circa qu.d. seq. agitādam, quādō integrum sit coniugi innocentis propriā authoritatē diuortium celebrare quoad habitationem: ita vt nec in foro externo sit restituendus. Nam (vt vidimus) uniformiter loquuntur DD. in vtraq; q. Et ideo dicendum est, cum Sylvestro verb. Diuortium qu. 23. dict. 2. n. 16. tunc licere innocentis ad religionem transire adultero inuito, ita vt non possit repeti ab adultero, nec ei sit restituendus. Quando vel p̄cessit sententia diuortii, vel ea non expectata, adulterium ita notorium est, vt possit innocens propria authoritate deserere consoritum & habitationem adulteri, absque motu restitutions. Quando autem hoc contingat, latē d. seq. agendum est, vbi n. 14. & seqq. explicabo meam sententiam. Idemque dicendum est de facultate concessa innocentis, assūmendi ordines sacros absque restitutions facienda periculo. Quoniā eadem est ratio.

11 Quamuis autem vt impediatur restitutio in foro externo coniugis innocentis professi, aut ad ordines sacros promoti, desideretur vel sententia diuortii, vel adulterium coniugis manentis in seculo, ita notorium esse, vt possit propria authoritate dimitti: at vt in foro conscienti-

tiæ is transitus liceat ad professionem, ordinēsve, aut ad votum simplex omnimodæ castitatis, & valida omnino sint professio & votum, satis est occultum coniugis derelicti adulterium. Quia id satis est, vt in foro conscientiæ, secluso scandalō, liceat propria authoritate diuortium celebrare, vt d. seq. n. 31. dicemus. Atq; ita cessat ius coniugale, & subinde iniuria coniugis derelicti, quæ obstant mutationi status coniugum. Sic docent Nauar. l. 3. consil. tit. de conuers. coniug. in priori edit. cons. 5. fin. in posteriori, consil. 14. fin. Nata consil. 116. n. vn. Vnde fit, vt si coniux innocens iam professus, aut sacro ordine initiatus, aut simplici castitatis voto astrictus, iudice cogente restituatur coniugi derelicto, eo quod adulterium sit occultum, aut illud probare nequeat: non possit petere nec reddere debitū. Quia sententia illa innititur falsæ præsumptioni: & in foro conscientiæ professio & votum fuere omnino valida: cùm sit certus de adulterio coniugis alterius, ac subinde amissionis totius iuris coniugalis. At si solum esset votum simplex castitatis, & semel reconciliaret sibi coniugem derelictum, peccaret contra illud votum reconciliando, eo quod obliget se ad reddendum: at deinceps teneretur reddere, non tamen posset petere. Vt in simili dixi l. p̄c. disp. 6. n. 14.

Intellige tamen licere coniugi transire ad religionem, 12 vel ad ordines, ob adulterium occultum, si solū attendamus iniuriam & damnum matrimonii, ac coniugis derelicti. Nam cum sit sufficiens causa diuortii, nulla iniuria irrogatur. At aliunde poterit esse culpa, vt ratione scādali, aut detimenti religionis, aut ordinis sacri. Quoniam si repeatat coniux derelictus, restituetur coniux professus, aut sacris initiatus, ex quo detrimentum patietur religio, & grauem iniuriam professio & ordo. Vnde hac ratione esset prorsus illicitum moraliter loquendo, nisi diuortii sententia p̄cederet. Quoniam cum dubium valde sit, num sufficiat adulterium esse notorium, quo impediatur hæc restitutio, grauis eset iniuria ordinis sacri, & religionis, lite vexari, eo vel maximē, quod dubius valde sit sententiae eventus: & an coniux restituetur. Quod non in minimam religionis & ordinis iacturam cederet. Quare existimo hunc coniugem, qui diuortii sententiam non obtinuit, rogatum à monachis, num sit coniugatus, vel ab Episcopo promoturo ad ordines, aut literas dimissorias ad id concessuro, teneri fateri veritatem, nec posse negare se esse coniugatum. Vt in simili dicunt Nauar. & Manuel, prout n. seq. referā. Nam iustum causam habent interrogandi, & non admittēdi ad religionem, vel ordines, talem coniugatum ante diuortii sententia. Dixi autem esse prorsus illicitum moraliter loquēdo, quia si causa cōtingeret in partibus remotissimis, vbi id periculum nō esset: credo esse licitum, nec illum teneri fateri se esse coiugatum: cū moderatione, quā n. 14. adhibeo, in fine.

Hinc inferritur, à fortiori verum esse, quādō docent Nauar. l. 4. consil. in vtraque edit. t. de diuort. consil. 3. fin. & n. 3. Enriquez l. 12. de matrim. c. 5. fin. & Manuel l. to. sum. edit. c. 240. n. 3. ad fin. nimurum, non licere coniugato adultero, qui iam emendatus petuit ab vxore, similiter adultera, reconciliationem, quam illa denegavit, & mox in adulterium relapsa est, ad religionem transire: nondum obtenta diuortii sententia. Quia etsi multi asserant id esse sufficientem diuortii cauam (vt dixi, eandem opinionem amplectēs, disp. 7. n. 4.) At id non est certum, sed aliqui tenent contrarium. (Vt ibi dixi n. 2. & 3.) Præterea, quia est disparatio, nam diuortii nulli tertio p̄iudicat: ingressus autem religionis grauter p̄iudicare potest monasterio. (Vt n. p̄ced. probau.) Et quamuis timidē hoc dicat Nauar. ait enim hoc esse tutius, & Enriquez: tantum enim dicit, non debere transire ad religionem vel ordines, donec sequatur diuortii sententia. At existimo esse verissimum: propter rationes dictas. Et quamuis Nauar. & Enriquez concedant eum transitum licere sequuta diuortii sententia. Nullo modo id admitterem in hoc casu, nisi vxor sic reliqua excepisset in sententia diuortii, allegans simile

viri adulterium, & adhuc eo probato damnaretur: vel ita occultum esset viri adulterium, vt in iudicium deduci minimè possit. Quoniam alias potest damnum sequi religioni, vel ordini assumpto, si vxor allegaret illud adulterium viri præcedens, ac proinde sententiam retractandam esse, (iuxta ea quæ diximus d. 9.n. 9. & seqq.) tanquam falsæ præsumptioni innocentia viri innitentem. Ex his infertur, non posse virum in hoc casu negare se esse coniugatum, intelligendo se nō habere vxore, quæ posset suo ingressui præjudicare, quasi hæc paria sint. Non enim verum est eam nō posse in foro externo reclamare: vt probauit. Atq; ita docet Nauar. & Manuel proxime citati.

14 Tandem in hac priori quæ videtur est, num si innocētaceat se coniugatum esse, & sic admittatur ad professionem religionis, valeat professio? Quoniam Nauar. lib. 3. conf. tit. de conuers. coniug. in priori edit. conf. 6.n. 1. in posteriori, conf. 11.n. 1. quem sequitur Manuel 1. to sum. 2. edit. c. 240. n. 5. sic distinguit: Si admittens ad professionem ea mente fuisse, vt admitteret virum fatentem se coniugatum cum muliere, quā iustè dimiserat ob adulterium, valet professio. Secus si contraria mente fuisse. In dubio autē præsumitur eum cognita veritate admissurum, nisi in ea religione esset contrarium statutum. Quia quoad profitendum paria sunt, quempiam non esse coniugatum, & talēm, qui possit ingredi religionem, ac si coniugatus non esset. De æquipollentibus enim idem est iudicium, l. fin. ff. mandati. c. Licet ex quadam, de testibus. Sed displicet omnino hæc distinctione. Et ideo censeo professionē in eo evenit esse validā, nisi esset aliquod statutū in ea religione, nō solum prohibens, sed irritans professionem: quamuis ea mente affectus esset admittens ad professionem, vt veritate cognita non esset admissurus: nisi in ipsa admissione actum hunc voluntatis eliceret, nolo admittere hunc, si est coniugatus. Quod moraliter nunquā accidit. Et hoc intendo, quāvis ille innocens diuerterit ob adulterium occultum alterius coniugis. Quia vel professionem hanc irritat ius coniugis adulteri dimissi: vel statutū religionis, quando solum prohibet admissionem, non irritans professionem: vel voluntas illa habitualis nō admittendi, si coniugium sciretur. Non ius coniugis dimissi. Quoniam eo ipso quod in adulterium labitur, omni iure coniugali destitutus in foro conscientiæ, & liber est innocens ad mutantū statutum (vt n. 11. probauit.) Nec statutum religionis. Quia illud suppono non irritare. Et multa fieri prohibētur, quæ tamen contra facta tenent: vt manifestè constat in voto simplici castitatis, quod matrim. interdicit, nō tamen irritat, c. vnic. de voto, in 6. Nec tandem irritat illa, voluntas habitualis seu mens, si scire esse coniugatum, non admittere. Quoniam ea mens arguit fore vt nolle, si scirem, non tamen arguit actu me noluisse: & ideo, nec votū simplex irritat, (vt probauit d. 9.n. 15.) nedum solemne professionis. Et confirm. quia matrim. non irritat ea voluntas habitualis, nisi sit error circa personā, aut conditionem, & substantialia contractus. Vt si quis ducat Mariā credens eam ditissimā, alias minimè ducturus, matrim. valet. Et tamen paria sunt matrimonium & professio quoad hoc, vt solum irritentur, quando est error circa substantialia. Insuper aperte confirmatur. Nullus enim diceret professionem esse inualidā, si profitens se ditissimum aut virtutis studiosissimum fingeret, cū pauperimus & vitiis deditissimus esset, qua veritate cognita nullatenus admitteretur ad professionem. Hinc infero, hunc coniugatum, si sententiam diuortii obtinuit, vel in casu rarissimo, quem n. 12. in fine explicui, quando moraliter in partibus remotissimis nullus esset timor dāni religionis, si nullum sit statutum contrarium in illa religione, posse rogatū negare se coniugatum. Quia respōdet ad mentem interrogantiū, quia revera non est talis coniugatus, qualis nō possit admitti, sed quoad hoc perinde est, ac si coniugatus minimè esset. Et quāvis monachi non admitterent, si scirent eum coniugatum, id præsumendū est eueniare, quando non est statutum in illa religione eam admissionē prohibens, vt cō-

sulatur dāno, quod probabiliter potest timeri fore, vt religioni cōtingat. Quod supponimus in hoc casu cessare: quod si aliud intenderent, non esset rationi cōsona ea voluntas: ac proinde satis est respōdere ad mentem debitā, & rationi conformem. Sicur transeuntes per locum peste infectum possunt iurare se minimè transisse, quando ita transferunt, vt infici peste nō potuerint. Respōdent enim, ad debitā interrogantium mentem. Ut docet Sylu. Iuram. 3.q. 2. Nauar. sum. c. 12. n. 19. Atque similiter posset is respondere Episcopo ad ordines promoturo, vel literas dimissorias concessuro, se non esse coniugatum, in casu dicto, quamvis sciret fore vt Episcopus ordines, aut literas dimissorias minimè cōcederet. Constat ex ratione dicta.

Quæstio II. An vir innocētus possit ad ordines factos 15 transire, inuita adultera vxore, in iis casibus, in quibus diximus esse ei integrum profiteri? Quidā negant. Et reddit rationem differentiæ Innocentius, quia uxor cuiuslibet viri in sacris constituti tenetur post viri mortem ab aliis nuptiis abstinere, c. Quia sunt 28.d. & c. Seria d. 32. ad quod nequit cogi. 2. id videtur probari ex ca. Constitutus, de conuers. coniug. vbi habetur conscientiam reniordisse virum uxoris adulteræ absque eius licentia initiatum. 3. quia extra. Antiqu. Ioan. 22. de voto, habetur nulli licere ad sacros ordines promoueri, nisi vt sacris canonibus permittitur, post initium matrim. At in hoc euentu nullus est canon id permittens. 4. quia non potest vir ad ordines promoteri, nisi uxore in seculo relicta promittente continentia. Coniugatus, de conuers. coniug. 5. quia cum vir sic iniciatus maneat in seculo, facile potest uxori cōmisceri, ac pleraque sacrilegia admittere. Et ideo hanc sent. tuentur Innoc. c. Venies, in fine, de cōuers. coniug. & ibi Host. n. 8. & 9. Ioan. Andr. n. 4. & c. Constitutus, eod. t. n. 3. Ant. d. c. Venies n. 4. Et hoc dicit esse tuitus Cardin. ibi, in fin. Asten. sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 2. q. 9. initio. Ioan. de Friburg. sum. confess. l. 1. t. 8. q. 49. Brunellus de sponsal. 30. declarat. 7. n. 11. Gutier. q. canon. l. 1. t. 25. à n. 13. Graff. p. 2. decision. l. 1. c. 12. n. 64.

Ceterum tenendum est id licere. Quia ius coniugale 16 æquè obstat ingressui religionis, ac susceptioni ordinum. Cum ergo adultera omni iure cōiugali destruitur, æquè licebit viro ipsa inuita transire ad ordines, ac ad religionem. Atque ideo hanc sent. tuentur, ex Iurisperitis, Glossa. c. Constitutus, verb. Ad gradum, de conuers. coniug. & ibi Innoc. n. vn. super verb. Gradum: Ant. n. 4. Abb. n. 5. Card. c. Veniens, in fine, eod. t. Goffred. sum. t. de conuers. coniug. n. 8. Francisc. Aretin. conf. 59. n. 8. probat. 3. in fin. Syluester verb. Diuortiū, q. 17. dict. 1. n. 20. vbi Armill. n. 11. Nauar. l. 3. conf. in 1. edit. tit. de conuers. coniug. conf. 5. fin. & l. 4. t. de sponsal. conf. 23. n. 6. in 2. verò, l. 3. t. de conuers. coniug. conf. 10. n. 1. & conf. 12. n. 3. & conf. 14. n. 5. Barbosa ff. solut. matr. rubr. 2. p. n. 25. Ant. Gom. bulla cruciat. claus. 10. n. 69. Idque tanquam verum supponere videntur Archid. c. Si cuius, n. vn. vers. In ea glos. ibi. Inuriam faciat, d. 3. 4. & ibi Dominic. in fine: Cardin. Alexandrin. ibi, Greg. Lopez l. 8. verb. Esse mismo, tit. 2. p. 4. Hugo de Celsa in reperior. legū huius regni, verb. Clerigos. §. 10. vbi dicunt virum innocentem ad ordinem sacrum promotum, relicta uxore adultera, non esse ei restituendum, licet post ordinem assumptum fornicate. Eandem sent. docent ex Theologis, Palud. 4. d. 27. q. 3. a. 2. n. 10. & d. 35. q. 2. a. 2. n. 14. Suppl. Gabr. 4. d. 32. q. vn. a. 2. concl. 6. & post 9. concl. vers. Sed quid si nocens. Abulens. cap. 19. Matth. q. 75. ad fin. corp. D. Ant. 2. p. t. 1. c. 21. §. 1. ad fin. Victoria sum. de matrim. n. 253. Sotus 4. d. 27. q. 1. a. 4. in fine: & d. 36. q. vn. a. 5. ad 3. Ledesma 2. p. 4. q. 63. a. 1. ad fin. Corduba sum. q. 138. Ouandus 4. d. 39. q. vn. proposit. 16. Celaia 4. d. 35. q. 1. in fine 2. argumenti. Palacios 4. d. 27. d. 3. col. 12. f. 598 pag. 1. & melius pag. 2. immediate ante vers. Aduertendū est, & ead. dis. col. 29. in solut. ad 14. argum. f. 606. & d. 35. disp. vn. col. 6. immediate ante vers. Domini igitur verb. Enriquez l. de matrim. c. 8. nu. 10. initio: & c. 17. ad fin. & l. 12. c. 5. n. 10. Petr. de Ledesma de matrim. q. 53. a. 4. paulo post princ. Barth. à Ledesma de sacram. ordinis, dub. 14. fin. Philiarc. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 2. c. 17. fine. Emm. Sa sum. verb. Diuort. n. 2. vers. Post diuortium, Lud. Lopez 2. p. instruct. de matrim. c. 54. vbi de diuort. in genere, vers. Notandum autem,

Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 230. n. 2. fi. Vega 1. to. sum. c. 89. casu 3. Vnde ea regula generalis est tradēda. Quoties licet viro ad religionē trāsire, vxore adultera in seculo manenti, ac renidente, licet similiter sacris ordinibus initiari: nisi aliunde obstatulum adsit, vt quia vir esset bigamus, aut alias irregularis. Hanc reg. tradunt Goffred. sum. t. de conuers. coning. n. 8. Palud. 4. dist. 27. q. 3. a. 2. n. 10. d. Ant. 3. p. t. 1. c. 21. §. 1. ad fin. sylu. verb. Diuort. q. 17. dicto 1. n. 20. vbi Armilla n. 11. Victoria sum. de matr. n. 253. Sotus 4. d. 27. q. 1. a. 4. fine. Nauar. l. 3. conf. in 2. edit. 1. de conuers. coniug. conf. 10. n. 1. Ouādus 4. d. 39. q. vn. propos. 16. Enriquez l. 11. de matrim. c. 8. n. 10. init. & l. 12. c. 5. num. 10.

- 17 Ad argum. n. 15. proposita resp. Ad 1. dic cum abbat. c. *Constitutus n. 5. de conuers. coniug. tūc vxorem teneri ab aliis nuptiis abstinere, post viu. ad. factos ordines promoti obitum, q̄ne eius obtenta licentia initiatus est. Tunc enim censeur ipsa voto castitatis se astringere: secus quando ipsa adulterante. Ad 2. desumptum ex. ca Constitutus, re- spōdetur dupliciter. 1. fuisse vanum scrupulū & ineptū. Poterat enim absque scrupulo ad ordinēs promoueri ab vxoris adulterium. Sic respondet Ioan. Andr. ibi n. 1. Anton. n. 3. Cardin. fine. Secundō respondent Ioan. Andr. & Anton. ibidem. & Anchār. ibi. n. 2. remordisse conscientiā, eo quod vir fuerat occulte adulteratus: ac proinde cōpenabatur adulteria. Sed hanc posteriorem solutionem meritò reiicit Cardm. ibi. fine: eo quod non constat id ex textu: atque ita fundamento careat, dicere virum fuisse occulte adulteratum. Ad 3. dic, quamvis non sit textus id disponens circa factos ordines, satis esse id dispositum extare circa transitum ad religionem, vt constat ex dictis nu. 2. vtrumque enim æqualiter impeditur propter ius coniugale: & vbi transitus ad religionem permittitur, censetur concessus transitus ad ordines, vt n. præc. fine ostendimus. Ad 4. dic eum textum loqui, quando matrimonium est integrum & illesum, noluit enim ius canonicum concedere transitum ad ordines vel religionem coniugi, ex sola alterius licentia. Secus autem est, quando coniux diuertit ob adulterium alterius. Tunc enim cum liber sit ab omni coniugali onere, potest libere ad ordines aut religionē transire, perinde ac si coniugatus minimè esset. Ad vlt. fateor id periculū subesse, at cum possit Dei gratia temptationibus resisti, licitus est transitus ad ordines.*

D I S P V T A T I O XII.

Vtrūm coniux innocens possit propria autoritate ab adultero diuertere, ita vt nec in foro externo sit ei restituendus: amitta t̄que eo ipso adulteri ius exigendi debitum: & qualis adulterii certitudo ad hoc desideretur?

S V M M A R I V M.

Quot questiones disputantur, n. 1.

An coniux innocens possit autoritate propria debitum negare adultero? Refertur triplex sent. n. 2. 3. & 4.

Potest, quamvis adulterium sit occultum, n. 5.

Quid si index precipiat sub excommunicatione lata, innocentis ut debitum reddat, an teneatur innocens obedire? n. 6.

An lite diuortii pendente teneatur innocens reddere, n. 7.

An coniux adulteri sit priuatus iure exigendi debitum, an potius sit priuandus: atque adeo possit adire iudicem, ut compellat innocentem reddere. Et an si innocens diuortium petens, ac dotem adulteri & sibi applicari, defecū probationum, aut quia falsis testibus false negans adulteria se tuerit, succumbat: teneatur adulteria dotem restituere, ac diuortio coniuere, & coram iudice fateri adulterium: remissiū n. 8. & ibi etiam remissiū, accusatio adulterii ad diuortium est mixta, & criminali accedit.

Soluuntur argumenta, n. 9.

Post n. 9. inuenies alia summaria.

- 1 **T**riplicem petit disput. præsens quæstionem agitant. I. est, an coniux innocens possit propria autoritate debitum negare adultero? II. an possit ei non cohabitare, ac proinde diuortium propria autoritate celebrare? III. qualis notitia ad hoc desideretur?

- 2 **Q**uestio I. Vtrūm coniux innocens possit propria autoritate, minimè iudicio Ecclesiæ expectato, debitum coniugale negare adultero? Quatuor inuenio sen-

tentias. Prima ait, desiderari. Ecclesiæ sententiam vt possit coniux innocens debitum negare adultero. Dicitur 1. Quia negare debitum est pœna adulterii. Ut docet *Glossa c. Porro, verb. Separari, de diuort. & probauit l. 1. disput. 68. n. 4. in prima ratione: ergo non inferenda est nisi per iudicem. Alias idem coniux innocens est actor & iudex, sibi que ius diceret in causa propria, contra l. Nullus 13. c. de Iudeis, & l. vnic. C. ne quis in sua causa iudicet, & l. 19. tit. 16. p. 3. Et confirmatur, quia est pœna conuentionalis (vt dixi hocl. d. 3. n. 4.) ea enim lege initum est matrimonium, vt seruanti fidem fides seruanda sit, secus vbi alter coniux eam violarit. Pœna autem conuentionalis non debetur ante iudicis sententiā (vt cum veriori opiniōne defendimus l. t. d. 37. n. 4.) Secundō, quia coniux adulter non eo ipso priuatur iure exigendi debitū, sed priuandus est (vt defendimus l. t. d. 68. n. 4.) Ergo desideratur iudicis priuantis sententia. Non enim æquum est, vt ipse coniux iniuria adulterij affectus sit iudex priuans. Tertiō, quia lex vniuersalīs non applicatur ad casum particularē, nisi media iudicis sententia, cuius est merita causæ discutere, & accusationem actionis exceptionē que rei perpendere. Cum ergo lex de diuortio à Christo Matth. 19. lata ob adulterium, sit generalis, omneq; adulterium ac vniuersos coniuges amplectatur, desiderabitur iudicis sententia, vt huic speciali adulterio accommodetur. Atq; ita hanc partem tuentur Hugo relatus à *Glossa c. fin. verb. Fornicationis, adulteri. Glossa dicens esse valde probabilem c. 1. verb. Patronus 32. q. 1. Innoc. c. pen. fine, de adultr. & ibi Anchār. n. 4. Turrecr. c. Agathosa, fin. super verb. Vxorē 27. q. 2. Supplēm. Gab. 4. d. 35. q. vn. a. 2. concl. 6. & in solut. ad 2. contra illā, & post solut. ad 4.**

Secunda sententia perit adulterium esse notorium, vt possit innocens propria autoritate debitum adulterio negare. Quoniam ad negandā cohabitationem id desiderari fatentur omnes (vt n. 10. & seqq. videbimus.) Et non est maior ratio de cohabitatione, inīd minor. Cum ex obligatione soluendi debiti coniugalis oriatur cohabitandi obligatio. Sic tenent *Glossa cap. fin. verb. Fornicationis, paulo post principium, & paulo ante finē, de adulteriis. & ibi Ioan. Andr. n. 5. Henric. n. 4. Goffredus sum. t. de diuortiis, n. 5. Hostien. c. Inquisitioni. paulo post princ. de sentent. excomm. Archid. c. In coniugio 32. q. 1. n. 3. & c. Si cuius 34. d. n. vn. vers. In ea Glossa, ibi: iniuriam faciat. Preposit. c. Ex parte, n. 4. de sponsal. Monald. sum. t. de matrim. §. De effectu matrimonij, ad fin. & vbi de diuortio, §. Propter quid diuortium fiat, in fin. Lex regia 8. t. 2. p. 4. Imō Hostien. Preposit. & Monaldus priori loco allegato, petunt adulterium ira notorium esse, vt nullus inficiacioni locus esse possit. Ut putā, si adulteri publicē cohabitent.*

III. sententia fatetur adulterum eo ipso destitutum esse iure debiti exigendi, ac proinde exigendo peccare: ait tamen adulterio exigenti teneri innocentē reddere. Dicitur: quia duplex ius habet coniux in alterum coniugē; alterum, vt exigat, & hoc amittitur ob adulterium; alterum, vt sibi exigenti reddatur, quamvis exigendo peccet: & id non deperditur adulterio admissō. Sicut prælatus delinquit, nec ius habet impetrandi aliquid dubium, sit culpa necne: subditus tamē id imperati audire tenetur. Et similiiter coniux voto castitatis astrictus, iure debiti petendi caret, & petendo reus est sacrilegij, at alter coniux petenti reddere tenetur. Sic Ioan. de triburgo sum. cōfess. l. 4. t. 2. q. 50.

IV. sent. (quā verissimā esse credo, ait, coniugem innocentem certum de alterius adulterio, & eo ipso eximiā debiti reddendi obligatione, nec ad id desiderari adulteriū esse publicū, aut Ecclesiæ sententiā. Ducor, quoniam iure naturæ in ipso contractu matrimonij ea conditio imbibita est, vt seruanti fidem fides seruetur, secus eam violanti (vt d. 3. n. 4. diximus) nec id ex conuentione partium, instar meræ pœnæ conuentionalis, consurgit: sed est quasi conditio in contractu ipso inclusa: itaq; quāvis aliqualem pœnæ rationem subeat, respectu adulteri, qui quasi in pœnam fidei fractæ, iure exigendi priuatur, at potius est conditio, quam pœna. Sicut communiter tradūt DD. pœnam à testatore adiectam legato, sub condicione

tione castè viuendi, potius conditionis naturam, quam pœnae sequi. At conditione non seruata in pacto imbibita, alter pacifcens est eo ipso liber ab obligatione fidei in pacto præstite, nec ad hanc exemptionem aliquid amplius desideratur, quam certa notitia fidei sibi fractæ. Ergo coniux innocens certo sciens sibi violatæ esse coniugalem fidem admisso adulterio, liber est à debiti reddendi obligatione. Secundò, quia cum res hæc, quæ est debitum negare, intra priuatos parientes, & occulte sit agèda, & non publicitatē postulet, instar expulsionis à propria habitatione, non est cur notorium delictū iudicis sententiam desideret. Tertio, quia alias cogeretur innocens iniuriam sibi ab adultero illatā cōdonare. Nam reddens debitum condonat (vt disp. 14. probauimus.) Et vir innocens cogeretur damnum bigamiæ pati, quam cognoscens adulteram incurrit. Et ideo hanc sent. sustinent, ex Iurisperitis, Hostien. c. Porro, n. 3. de diuor. vbi Ioan. Andr. nu. 3. Anton. n. 12. Anch. n. 9. Idem Host. c. fin. n. 3. de adult. vbi Anton. fine, Abbas n. 6. Preposi. c. De illa, n. 7. de diuort. Albericus in suo repertor. lit. m. verb. Matrimonium 8. vers. Quid si aliquis coniugum. Ioan. de Friburg. sum. confes. l. 4. t. 22. q. 7. Asten. sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 3. q. 17. Angel. Matrimonium 4. n. 1. Syl. verb. Diuortium q. 8. vbi Armilla n. 7. & verb. Matrimonium, n. 76. Tabiena Matrim. 4. q. 4. n. 5. Turrec. 32. q. 7. in sum. a. 1. n. 6. & c. Secularis 33. q. 2. n. 1. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 11. fin. Gaeta repet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 216. & 422. Barbosa rubr. 2. p. n. 26. ff. solut. matrim. Et ex Theologis, D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 3. corp. & ibi D. Bonau. a. vn. q. 3. Durand. q. 1. a. 2. n. 7. Ricard. a. 1. q. 3. Palad. q. 1. a. 4. concl. 1. n. 27. & d. 27. q. 4. a. 2. n. 11. D. Ant. 3. p. t. 1. c. 21. §. 5. Abulen. c. 19. Matth. q. 72. Maioris 4. d. 35. q. 1. §. Contra priorem concl. ad fin. vbi Nic. de Orbel. q. 2. §. 2. Victor. sum. de matrim. n. 290. Sot. 4. d. 36. q. vn. a. 3. conclus. 1. Petrus Soto lect. 12. de matrim. col. penult. Castrol. 2. de lege panali, c. 4. §. Vt igitur. Viguerius l. instit. c. 16. §. 7. vers. 9. impedim. 10. Ledesma 2. p. 4. q. 6. 4. a. 3. paulo post post principiū. Nider in sua sum. precep. 6. c. 4. Cordub. sum. q. 13. 8. Verac. 3. p. spec. a. 5. conclus. 2. Angles floribus 1. p. de matrim. q. 9. de diuort. a. 1. diffic. 3. Palacios 4. d. 27. d. 3. col. 1. 4. f. 599. & d. 38. d. vn. col. 1. vers. Si vero forte. bellarm. lib. 1. de matrim. c. 14. §. Secundum est. Enriquez l. 11. de matrim. c. 17. n. 1. Barth. à Ledesma. dub. 67. de matrim. concl. 1. Graffis 1. p. decision. l. 1. c. 8. 4. n. 5. Lud. Lop. 2. p. instr. c. 54. de matrim. vbi de diuortio quoad habitationem, col. 2. Philiar. de offic. sacerd. tom. 1. p. 2. l. 2. c. 17. paulo post princ. Emm. Sa sum. verb. Diuortium n. 1. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 240. n. 4. Petr. de Ledesma. de matrim. q. 62. a. 3. notab. 1. Vega 1. tom. sum. c. 13. casu 1.

Quid autem dicendū sit, si iudex sub excōmunicatio ne latæ sententia, præcipiat coniugi innocēti certò sc̄iēti adulterium occulū alterius, quod probari nequit, vt reddat illi debitū, non constat inter DD. huius sent. Quidam enim dicunt innocentē non teneri reddere debitū adulterio coniugi, donec cōpellatur per Ecclesiā: atq; ita clare sentiunt ad id teneri, Ecclesia præcipiente. Quia Ecclesia iustè præcipit: cū iuxta allegata & probata illi non cōstat alterū coniugē reum adulterij esse. Sic D. Th. D. bonau. Durand. Ricard. Asten. Ioan. de Friburgo, D. Ant. Syl. Tabiena, Turrec. Nider n. prece. alleg. Armilla verb. Matrim. n. 76. Palacios 4. d. 27. d. 3. col. 18. f. 601. Alij licet fateantur cōsultius esse, tūc reddere, vt vitetur excōmunicatio in foro externo: dicū tamen ad id minimē teneri coningē innocentem certum de alterius adulterio. Quoniā præceptū Ecclesiæ ex falsa præsumptione procedens, minimē obligat in cōscientia. Sic Palud. 4. d. 27. q. 4. a. 2. n. 11. & d. 35. q. 2. a. 2. n. 18. Abul. c. 19. Matth. q. 72. in solut. ad 4. Sot. 4. d. 36. q. vn. a. 3. ad fin. corp. vers. Alia est ambiguitas. Castl. 2. de lege pœn. c. 4. §. Vt igitur. Ledesma 2. p. 4. q. 6. 4. a. 3. paulo post princ. Verac. 3. p. spec. a. 5. concl. 4. Petr. de Ledesma. de matr. q. 62. a. 3. notab. 2. Barth. à Ledesma. dub. 67. de matrim. concl. 3. Vega 1. to. sum. c. 78. casu 5. Idēq; videtur sentire Hostien. c. Porro, n. 3. de diuortiis. vbi Ioan. And. n. 3. Ant. n. 12. Anch. si. Alex. de Neu. n. 9. cōsulunt enim, vt si excōmunicetur, patienter sustineat: quasi sentientes coram Deo immunē illum esse culpæ. Imò Abul. dicit non teneri illum reddere, licet maneat excōmunicatus usque ad mortem.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Quod idē clarè sentit Palud. 4. d. 27. q. 4. a. 2. n. 11. ait enim hunc non teneri obedire, at melius esse parere, quā semper viuere in excommunicatione. Vnde dicunt Sotus, Ledesma, Verac. Barth. à Ledesma, Vega, hunc nō esse in foro conscientiae excommunicatum: atque ita solum in publico ratione scandali teneri ab ijs abstinere, quæ excommunicato interdicta sunt. Alij distinguunt sic. Si innocens possit intra paucos dies probare adulteriū non tenetur parere iudici, secus si probationes longa temporis mora indigeant. Ita Angel. verb. Debitum, n. 10. vbi Syl. q. 1. causa 3. Armillan. 4. Ego existimo hunc ex natura rei minimē teneri obedire, nec esse coram Deo excommunicatum. Quoniā sententia illa & præceptum iudicis falsa præsumptione innituntur, atque ita minime obligant in foro conscientiae, in quo veritas innocentii cōstat. At posse teneri ratione scandali vitandi. Vt bene ait Castro hic allegat. addens totis viribus tenere illud vitare. Et ideo si breui possit adulterium probare, cum tunc nō magnum inde oriatur scandalum, non tenebitur reddere: secus si longa mora necessaria sit. Vt Angel. Sylvest. & Armilla proxime citati docent. Quia tunc merito orietur graue scandalum: eo vel maximē, quod in excommunicatione per annum infodescens, tanquā suspectus de hæresi habendus est. Trid. ses. 25. c. 3. de refor. in fin. Vnde cum obligatio hæc reddendi debitum minimē consurgat ex iudicis præcepto, sed ex obligatione vitadi scandali, iuxta scandalum ex negatione exortum, breuitas, vel temporis diutinitas, quæ ad probandum adulteriū desiderantur, expendenda sunt. Et si coniux innocens in loca remota fugeret, vbi scandalū omnino cessaret, minimē teneretur reddere.

Hinc fit lite diuortij pendente, minimē teneri coniugē innocentem, certum de alterius adulterio, reddere debitum. Quia quāuis lite pendente nil innouandum clamēt iura: vt constat ex toto tit. Vt lite pendenti nil innouetur: at id procedit in foro externo, in quo veritas non constat, donec lis decidatur. Quare coniux veritatis conscius non tenetur exitum litis expectare, quo à debiti redditione abstineat: eo vel maxime, quod si tunc à iudice minime coactus redderet, esset cōdonatio adulterij, ac ius diuortij petendi extingueretur, vt disp. 14. dicemus. Sic Rosella, verb. Debitū, n. 13. vbi Syl. q. 1. causa 3. Enriquez l. 11. de matrim. c. 15. n. 14. Palacios 4. d. 27. disp. 3. col. 18. fol. 601. at tenebitur reddere si non omnino certus sit de adulterio. Vt bene docent Rosella, & Syl. ibidē. Quia in hoc dubio non est spoliandus coniux iure exigendi debitum. Vnde non est audienda lex reg. 8. t. 2. p. 4. quæ sequens coffredum sum. t. de diuortiis. nu. 15. ait teneri lite pendenti innocentem reddere debitum, nisi adulterium sit manifestum. An vero teneatur reddere tunc, præcipienti id iudice, dixi n. præced.

Sed an coniux adulter, dum eius adulterium latitat in-⁸ nocentem, sit ipso iure priuatus facultate exigendi debitum, ita vt possit adire iudicem, vt alterū negātem compellat reddere: dixi l. 1. d. 68. n. 4. vbi tāquam probabilius sustinui, non esse ipso iure priuatum, donec coniux alterū adulterij conscius ipsum priuet: atque ita interim posse adire iudicem, vt ipsum reddere compellat. Atque idem dixi ibi, n. 5. licet coniux innocens leui bus indicijs, nec sufficientibus ad diuortium celebrandum, suspicaretur adulterium. Quare adulter rogatus à iudice non tenetur fateri sūm occultum adulterium, sicut nec alia criminā, nisi iuridice rogatus. Iuxta ea quæ dixi d. 8. n. 19. fin. At si norit adulter innocentē habere sufficientem sui adulterij certitudinem, vt in foro conscientiae diuertere possit, quamvis probare minime valeat, non poterit in cōscientia ipsum compellere vt reddat sibi debitum. Et si forte iudex ex falsa præsumptione compulit, tenetur ipse à compulsione desistere. Quoniā nolenti innocentē certe de adulterio reddere, destitutus est ipse omni iure. Et quamvis minimē teneatur dotem & bona restituere innocentem, quorum amissione damnandus erat, nisi falso se tueretur, (vt dixi disp. 8. num. 14.) tenetur tamen ad suam libertatem negandi debitum, innocentem reuocare.

Quothiam dispar est ratio. Amissio enit̄ bonorum est mera p̄cna, ac proinde nullo modo debita, nisi media iudicis sententia: quare ea non existente, quamvis iniuste impedita, non tenetur coniux adulteri bona restituere: at quo iure exigendi priuetur, nulla opus est sententia, sed voluntas sola innocentis conscienti adulterij sufficit. Quare teneatur huic minime obstat. Tandem non teneri adulterum crimen occultum fateri, nisi quando iudex praecedentibus indicis, aut semiplena probatione, & ostensio illis adulterio, vt sibi constet se iuridice de crimine interrogari (vt in alijs criminibus fatentur DD. communiter:) vel ex eo constat, quod accusatio adulterij ad diuortium celebrandum est mixta, & assimilatur criminali. Ut probauit hoc l. disp. 8. n. 19. fine.

Ad argumēta n. 2. proposita respond. Ad 1. cōstat solutio ex dictis n. 5. in prima ratione. Non enim est proprie p̄cna, sed quasi conditio imbibita in ipso matrimonij contractu. Ad confirm. dic id esse verum de mera p̄cna coauctionali, quæ ex partium coauctione conflurgit: secus de ea, quæ suapte natura in ipso contractu includitur tanquam conditio. Ad 2. admisso antecedēte neganda est consequentia. Quoniam cum hoc sit in fauorem innocentis, & non per modum p̄cnae, sed cōditionis, sat is est ut innocens adulterij conscienti adulterum iure exigendi priuet. Ad 3. dic antecedens esse verum de lege merè p̄cnnali, & quando agitur ad p̄cnam lege decretam infligendam: solius enim iudicis est eam infligere, meritis cauſa discussis: secus vbi lex nō continet meram p̄cnam, vt ludens pecunia credita in hoc Castellæ regno, nulla indiget iudicis sententia, quo pecuniam perditam minime soluat. Quoniam lex id concedens non est mere p̄cnnalis, sed contractum irritat. Ut diximus l. 1. disp. 31. nu. 2.

S V M M A R I V M.

An coniux innocens possit ab adulteri habitatione, propria authoritate diuertere? Referuntur c. Porro, &c. Significasti, de diuor. quæ secum pugnare videntur, n. 16.

Referuntur tres sententia, n. 11. 12. &c. 13.

Non satis est ad sic diuertendum, adulterium occultum, & aliter diuertens conceditur restitutio coniugi spoliato, immo & predoni spoliato ante omnia conceditur restitutio, n. 14.

An sit etiam tunc facienda restitutio quoad debitum coniugale spoliato coniugi, n. 15. & ibi, quid, si matrim. non sit consummatus.

An si coniux adulter occultus vel alia de causa recedat, & rediens minime admittatur, possit petere restitutio coniugis à se dimissi? Et quid, si adulter expulsus restitutio non petat? Et explicatur c. De Benedicto 32. quæst. 1. Et an vir temeratur querere uxorem fugientem, n. 16.

Quid si coniux quavis de causa coniugem repellat, an ipse met repellens possit restitutio coniugis à se expulsi petere, n. 17.

Quid si coniux non agat iudicio possessorio, sed petitorio, an sit ante omnia restituendus, n. 18.

Quid, si uxori spoliata replicet aduersus exceptionem adulterii occulti à viro spoliante sibi objectam, allegans simile adulterium occultum ipsius viri, an sit audienda, n. 19.

Quid, si spoliata allegat rei indicate exceptionem, an impediatur restitutio, n. 20.

Quid si spoliata offerat in continenti probationes adulterij occulti? Refertur sent. docens impediri restitutio, n. 21.

Non satis est incontinenti offerri probationes, nisi quando facta restitutio subefset peccati aut damni, quod reparari nequit, periculum. Et quid, si coniux virtus de adulterio occulto alterius, sit iam professus, vel in sacris constitutus, vorboe castitatis ligatus, an sit restituendus coniugi repeatenti, si ille offerat in continenti probationes. Et quid, si sit consanguinitatis gradus iure humano interdictus, aut aliud impedimentum dirimens, & explicatur c. Literas, de rest. spol. n. 22.

Quando dicantur in continenti oblate probationes, n. 23.

Enodantur l. fin. C. Quorum bonorum, reg. Dolo facit, de reg. iuris, in 6. l. 2. r. 2. p. 3. n. 24.

Vt possit coniux adulter expelli, ita ut spoliatus non sit in foro externo restituendus, exigitur ita notorium adulterium, ut nullus prorsus sit inficiacionis locus: & quando id contingit, n. 25. & quid, si coniux spoliatus ob impotentiam fateatur in iudicio se forniciatum, eod. n. 25.

Qualiter id notorium, ut impediatur restitutio, sit probandum, n. 26.

Quanto temporis spatio id notorium sit probandum. Et quando est notorium iudicii, an sint expectanda probationes, n. 27.

An mulier sic expulsa possit petere restitutio, allegans simile viri adulterium, n. 28.

Quid, si vir non elecisset uxorem notoriæ adulteram, sed peteret diuorum, an audienda esset exceptio adulterii occulti ipsius viri, allega-

ta à muliere, n. 29.

An si post expulsionem temerariam, coniux expulsa fornicetur notoriæ, sit restituendus, n. 30.

An in foro conscientia liceat quoad habitationem diuertere, ratione adulterij occulti: Et quid importet, l. 1. lib. 1. n. 31.

An cessante scandalo id liceat, n. 32.

Quid, quando matrimonium est occultum, n. 33.

Quid si Ecclesia compellat tunc admittere, n. 34.

An coniux occulte adulter posse intra conscientia petere se ad coniungem, qui diuertit, restitui: & restitutio sibi concessa uti, n. 35.

Qualiter à culpa excusetur D. Joseph, dū virginem ob occulti adulterij suspicionem dimittere voluit 136.

Coniux cui constat matrim. esse nullum, an possit propria authoritate diuertere, n. 37.

Soluuntur argumenta. Et conciliantur c. Porro, &c. Significasti, de diuor. Et enodatur c. Ad decimas, de restitutio, l. pol. in 6. &c. Ex parte, de sponsal. Et impeditur restitutio, quando est verisimile presumpcio iniusta possessionis: eo quid ius commune illi restitat, n. 38.

Post n. 38. inuenies summaria qua desiderantur.

Q V A E S T I O II. An quoad habitationem liceat cō-
iugi innocentis propria authoritate diuertere ab adulterio, ita ut adulter restitutio minimè petere possit? Hac in re acrem difficultatem ingerunt c. Significasti, &c. Porro, dediuort. quæ secum pugnare videntur. Nam c. Significasti, ibi. Si notorium est mulierem ipsam adulterium commisit, ad eam recipiendam: prefatus vir cogi non debet. Habetur ob notorium adulterium posse coniugem dimitti absque spe restitutio. At c. Porro, ibi: Etiam si parentela esset publica & notoria, absque iudicio Ecclesia ab ea separari nō potuit. habetur non esse licitum diuertere absque Ecclesiæ sententia, ob notoriam consanguinitatem.

Triplex igitur est sententia. I. sit desiderari sententiam iudicis, vt licita sit habitationis separatio. Dicitur I. quia id expressè deciditur c. Porro, de diuor. vbi consanguinitas est notoria, in quo casu est ratio urgentior, ut liceat propria authoritate diuertere ob notoriam consanguinitatem: eò quid cohabitando sit grauissimum peccandi periculum, cū, si consanguinei reuera sint coniuges, atque ita matrimonium inualidum, sit eis copula prorsus interdicta. Ergo à fortiori non licebit absque sententia Ecclesiæ diuertere ob notorium adulterium. Cum tunc nullum sit peccati periculum: copula enim licita omnino est. 2. quoniam separatio habitationis est publica p̄cna, ac proinde publicum Ecclesiæ iudicium desiderat. Et confirm. quia esto ex natura rei licet propriæ authoritate diuertere, at Ecclesia iuste id interdicere potuit, (vt interdixit d. c. Porro) nam cum Ecclesia consentiente initum sit matrimonium, æquum est, vt eius dissolutio, siue quoad vinculum, quando reperitur inualidum, siue quoad habitationem, per diuorium, eiusdem Ecclesiæ authoritate fiat. Quoniam omnis res per qualcumque causas nascitur, per eadē dissolvitur, c. 1. de reg. iuris. Tandem potest probari rationibus n. 2. allatis, quæ fortius in hoc casu militant. Et ideo hanc partem sustinent ex Iurisperitis, Glossa, c. Porro, verb. Separari, de diuor. &c. Gaudemus, verb. Deciderunt, de coniug. &c. Ex parte, verb. Manifesta, de sponsal. Gratian. c. Sue de coniugij §. In hoc c. 33. q. 2. Et videtur tenere Host. d. c. Ex parte n. 4. super verb. Manifesta: & dicit communem idem Host. d. c. Porro, n. 3. Et tenent Anton. c. fin. n. 8. in fin. de adult. & c. Porro, n. 12. de diuor. vbi Cardin. n. 3. oppos. 2. Barbat. c. Ex parte, col. 4. de feudis. Turrecr. c. Agathosa, fin. super verb. Vxorem 27. q. 2. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. num. 422. Et videtur hanc sequi Franciscus Marcus I. p. decision. Parlam. Delphin. decis. 534. n. 24. Eam enim refert in ultimo loco, quāvis nullam sent. expressè decidat. Et ex Theologis, eandem sustinent D. Thom. 4. d. 35. q. vn. ar. 3. vbi Durand. q. 1. a. 2. n. 7. D. Bonauen. a. vn. q. 3. Ricardus a. I. q. 3. Suppl. Gabr. q. vn. a. 2. concl. 5. & 6. & in solut. ad 2. contra 6. cōcl. & post solut. ad 4. Abulensis c. 19. Matth. q. 72. corp. & ad 1. Viger. l. inst. c. 16. §. 7. vers. 9. imped. 10. Castro l. 2. de lege penal. c. 4. §. Vt igitur. Nider in sua sum. præcept. 6. c. 4. Ouandus 4. d. 35. q. vn. propos. 2. Bellarm. l. 1. de matr. c. 14. §. Secundum est. Graff. 2. p. decis. l. 1. c. 12. n. 66. fin. & n. 73. casu. 2. Et à fortiori hāc opinionē tenent omnes DD. quos n. 2. retuli, afferentes ad debitum adultero coniugi negandum desiderari Eccle-

sic sententiam. Vnde retenta hac opinione, si coniux innocens ab adulterio recedat, minimè expectata Ecclesiæ sententia, restituetur utique adulterio reclamanti. Atque ita docent D.Thom.Duran. Abul.in foliis ad i.eisdem locis citatis.

12. II. sent. docet, sufficere ad hoc diuortium propria auctoritate celebrandum, si adulterium sit notorium. Probat ex c.Significasti, de diuor. vbi coniugi dimisso ob adulterium notorum denegatur restitutio: ergo licet potuit adulter notoriū dimiti, aliás ad pristinam matrimonij plenam possessionē restituendus esset. 2. ex c. Ex parte, de sponsal. ibi: Quia nemini licet vxorem sine manifesta causa fornicationis dimittere. Ergo à contrario sensu id licet, vbi fornicatio est notoria. 3. ex c. Ad decimas, deraffit, spol. in 6. vbi canonicos quosdā decimis spoliatos agētes ut ad pristinā possessionē reuocētur, decidit Pōtifex restituēdos minimè esse, subditque rationē, eo quod sit manifestū eas decimas ad canonicos non pertinere, sed ad spoliantem. Et confirm. quia ex eo textu eliciunt regulā generalē Gloss. ibi verb. Pr̄sumūtur, Francus n. 3. notab. 6. & n. 11. vt exceptio notoriū defectus tituli obstet agenti iudicio possessorio. Tandē, quia non posse dimitti adulterum quoad habitationem, est ratione scandali, quod cessat, quando causa dimissionis est notoria. Ergo tunc nulla iudicis sententia desideratur. Et ideo hanc sent. sustinent Gloss. c. Agathosa, verb. Fornicationis, 27. q. 2. Et c. fin. verb. Fornicationis, de adult. vbi Ioan. Andr. n. 5. Anchār. n. 6. Card. n. 2. vers. Quero an vir. in fin. & dicit forte hoc esse verius, Anan. ibi, n. 3. vers. Et ista fuit. Et tenent Abb. c. Constitutus, n. 4. de conuers. coniug. & c. Gaudemus, n. 5. & c. De illa, n. 2. de diuor. & c. Ex parte, in fine de sponsal. vbi Alexand. de Neuo, n. 10. Prepos. d.c. De illa n. 7. Henricus c. Literas, n. 4. de restit. spoliat. Tiraquel. l. Si inquam, verb. Reuertatur, n. 137. c. de reuoc. donat. Rosella verb. Diuortium. n. 12. Angelus Matrimonium. 4. n. 1. Armilla verb. Matrimonium, n. 76. Ioan. de Friburgo sum. confess. l. 4. tit. 22. q. 7. Brunel. de sponsalibus, concl. 30. declar. 7. n. 11. Nauar. l. 3. conf. tit. de conuers. coniug. in priori edit. conf. 5. fine: in poster. conf. 10. n. 1. & conf. 14. fine: & sum. lat. c. 22. nu. 23. fine. Greg. Lopez. l. 2. verb. Seyendo, t. 2. p. 4. Iul. Clarus l. 5. receptar. §. Adulterium, vers. Alio quoque est pena. Ant. Gabriel to. 1. commun. opin. in mea edit. l. 1. f. 21. col. 2. verb. Adulteram mulierē. Surdus de alimento. tit. 7. q. 16. nu. 18. Et ex Theologis, Nicol. de Orbellois 4. d. 35. q. 2. §. 2. Victoria sum. de matrim. num. 290. Cordub. sum. q. 138. Vnde retenta hac opinione, coniux dimissus ob adulterium notoriū petens restitutionem, minimè audietur. Atque ita docet Abbas c. Significasti. n. fin. de diuort. Henric. c. Literas, n. 4. de restit. spol. Nauar. l. 3. conf. tit. de conuers. coniug. in 1. edit. conf. 6. n. 2. & in 2. conf. 11. n. 2. & conf. 10. n. 1. Imo Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. n. 12. & Enriquez l. 11. de matrim. c. 17. n. 2. ad fin. quamvis existimant non posse coniugem dimitti ob notorium adulterium, at temere facta dimissione, censem esse de negandum restitutionem.

13. Tertia sententia petit ad hanc dimissionē iuste faciendam, ut adeò notoriū sit adulterium, ut nulla proflus tergiuersatione celari possit, nūl usque inficiationi sit locus. Exemplum apponunt Glossa, Albert. Henric. Maior. Syl. Armill. Ioan. de Friburg. D. Anton. Sotus, Couar. Gaeta. Barth. à Ledes. Enriquez, Graffis, Lud. Lopez, Vega, quos statim referam: ut quando coniux publicè moratur cum adulterati: quibus subscribere videntur Innoc. c. Significasti, n. vn. init. de diuort. & ibi Prepos. n. 4. addentes exemplum, quādō est notoriū facti permanentis, ut si extēt filii notoriū ex adulterino congressu habiti. Similiter exemplificant Glossa & Couarruu. quando coniux est coniuctus per sententiam de adulterio. Vel si in iudicio coniux fassus sit sponte adulterium. glos. Cou. Maior. Palud. Tabiena, Palacios, Graffis, Lud. Lopez. Vel si coniux rediēs inueniat vxorem prostitutam in lupanari. Sic Turrec. Palud. Palacios, Petrus de Ledesma, quos omnes statim referam. Dicitur hēc sent. quia c. Porro, de diuort. damnatur diuertens à coniuge ob notoriā consanguinitatem, absque Ecclesiæ sententia. Non ergo quodcunque notoriū ad hoc sufficit. Et ideo hāc sent. tenent ex Iurisperitis Glossa c. 1. verb. Patronus. 32. p. 1. Innoc.

c. Inquisitioni. n. 1. de sent. ex com. vbi Hostien. init. Ioan. Andr. n. 3. Anton. n. 12. Anchār. n. 3. vers. Quid ergo. Cardin. n. vnic. vers. Quid si adulterium. Idem Innoc. c. Significasti, n. vnic. init. de diuor. vbi Prepos. n. 4. Henric. n. 6. Alberic. in suo repertor. lit. M. verb. Matrim. 8. vers. Quid si aliquis coniugum Ioan de Friburg. sum. confess. l. 4. t. 19. q. 2. Sylvest. verb. Diuortium. q. 8. vbi Armilla. n. 7. Turrec. c. Seculares. n. 2. 33. q. 2. Catellian. in memorabilib. iuris, verb. Vxor suscepta. Tabiena Matrimonium 4. q. 4. n. 5. Nata conf. 116. n. vnic. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 12. Gaeta repetitione. c. Ad limina. 30. q. 1. §. 4. n. 216. Barbosa rubr. ff. soluto matrim. 2. p. n. 26. Et ex Theologis, Maioris 4. d. 35. q. 1. 4. concl. 2. n. 28. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 21. §. 5. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 3. concl. 2. Veracruz 3. p. spec. a. 5. conclus. 5. Palacios 4. d. 27. d. 3. col. 14. fol. 599. & d. 35. d. vnic. col. 13. vers. Si vero forte. Enriquez l. 11. de matrim. c. 17. n. 2. iuncto comment. litera I. Petrus à Ledesma de matrim. q. 62. a. 3. fine. Barth. à Ledesma de matrim. dub. 67. concl. 2. Graffis 1. p. decisionū. l. 2. c. 84. n. 9. Lud. Lopez. 2. p. instruct. de matrim. c. 54. de diuortio quoad habitationem, col. 2. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 240. n. 4. Vega 1. to. sum. c. 13. casu 1. Vnde inferunt Palud. proxime citatus, & Palacios 4. d. 35. dispi. vnic. col. 13. vers. Si vero forte, non sufficere, si vxor occulte deprehendatur adulterans: sed oportere publicè deprehendi, puta in lupanari. Et ita intelligunt, l. Palam. 43. §. fin. ff. de ritu nuptiar. dicentem in adulterio deprehensam quasi publico iudicio, damnatā esse. Quod si coniux adulterans non ita notoriē, ut diximus, propria innocentis auctoritate expellatur, tanquam temere expulsa restituetur ad pristinam habitationē. Sic Ioan. de Friburg. Alber. Henric. Turrec. D. Ant. Syl. Tabiena, Sotus, Lud. Lopez. eisdem locis. Idem D. Ant. 3. p. t. 9. c. 8. §. 5. Syl. Matrim. 10. q. 2. Tabiena Matrim. 4. q. 9. n. 10.

14. I. tamen conclusio sit. Si adulterium sit occultum, non permititur in foro externo, ut innocens propria auctoritate, non expectata Ecclesiæ sententia, diuertat ab habitatione. Quare si adulter coiux restitutio petat, ad habitationē, qua spoliatus est, restituetur, nec admittetur exceptio innocentis opponentis adulterium occultum, donec ad pristinū statum restituatur coniux dimissus, qua restitutio facta agetur de illa exceptione, & probato adulterio diuortium celebrabitur. Quod si in probatione defecerit innocens, cogetur in matrim. perseverare. Atq; ita hanc restitutio ante omnia facienda, deciditur expressè, c. 2. c. In literis, c. Ex conquestione. c. Itēcum quis, de restit. spol. Causa enim restitutio quam plurimis gaudet priuilegis, c. finali, de ordin. cognitio. Et docent vniuersi. Imo & prædonem ante omnia restituendū esse decidit textus, c. In literis, de restit. spoliat. & colonos, l. Cū funiū ff. de vi, & vi armata. Cuius ea est ratio, quia sine citatione, & actu iudiciali, nemo est à sua possessione remouēdus, c. Licer Episcopus, de præbēd. in 6. Et latē prosequitur Menochius de recuperā. da possess. remed. 1. n. 111. & seqq. & alias rationes afferā n. 22.

Aliqui hanc restitutio spoliati intelligunt non esse quoad omnia facienda: atque ita docent Ecclesiā non debere compellere ad reddendum debitum, coniugem innocentem, quoisque causa adulterii obiecti terminetur. Sic aliqui, quos tacito nomine referūt, nec improbāt Turrec. c. 1. n. 1. 33. q. 2. Richar. 4. d. 35. a. 1. q. 3. Asten. sum. 2. p. l. 8. t. 11. a. 3. q. 17. Vetūm dicendum est, restitutio quoad omnia facienda. Quia in foro externo est iniusta spoliatio. Atque ita haberur, c. Redintegranda, el 1. & 2. 3. q. 1. quæ sunt Ioannis & Eusebii Pontificum. Idem constat ex cap. Literas, de restit. spoliat. vbi tāquam quid speciale ob peccati periculum decernitur opposita matrimonii nullitate ob impedimentum consanguinitatis, & oblatis in continentii probationibus, concedendam esse restitutio quoad omnia, præter coniugale debitum (vt n. 22. dicimus.) Ergo extra hunc euēntum, plena quoad omnia est restitutio facienda. Atque ita docent Albericus in suo dictionario, lit. M. verb. Matrimonium 9. versi. vltim. Sylvestr, matrimonium 10. q. 5. Tabiena Matrimonium 4. q. 9. n. 10.

15. Alii dicunt restitutio non esse cōcedendam coniugis, quando ipsemē propria temeritate recessit. Quia

tunc non ipse recedens, sed is à quo recessit, est spoliatus. Sic Rainierius relatus ab Archiduc. c. de Benedicto 32. q. 1. nū. 1. At dicendum est, esse concedendam restitutionē coniugī sic temere recedenti, si postea rediens non admittatur. Quoniam ex tunc iam spoliatus intelligitur, l. Clam possidere. §. Qui ad nundinas ff. de acquirend. possib. l. Si id quod, §. fin. ff. de vi, & vi armata. Et sic vltima mora nocet, l. Illud, ff. de ff. de periculo, & comm. rei vendite. Atque ita docent glossa c. Significasti, verb. Materiam, de diuorio, &c. Intelleximus, verb. Spontanea, de adulter. Innoc. c. Veniens n. 4. de regular. Speculat. t. de sponsalib. §. fin. n. 3. Hostien. eo c. Intelleximus, num. 3. Joan. Andr. c. Plerumque, de donat. inter vir. & vxor. n. 1. & d. c. Significasti, n. 7. super verb. Spoliata, vbi Ant. nū. 6. Anchār. n. 9. Abbas. n. 7. Idem Ant. d. c. Intelleximus, n. 12. & ibi Abbas, nū. 5. Card. n. 2. oppos. 3. Anan. n. 3. Archid. c. De Benedicto, nū. 1. 32. q. 1. Hugo ibi, & Bellamer. ibi, n. vn. Astenfis summa 2. p. 1. 8. t. 33. ar. 2. q. 1. D. Anton 3. p. t. 9. c. 8. fine. Syluest. Matrimonium 10. q. 3. Joan de Friburgo summa confes. l. 4. t. 19. q. 2. Tabiena Matrim. 4. q. 10. n. 11. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 239. Atq; idē dicendum est, quāvis vxor ob proprium adulterium recesserit, si enim rediens non admittatur, est restituēda: nisi ita publicum eius adulterium sit, vt restitutionē impeditat: vt si publicē cum adultero moretur. Quoniam cum propter adulterium occultū restitutio non denegetur, quāvis adultera sit occulta, si rediens expellatur, verē spoliata intelligitur. Sic Archid. ibi, n. 2. Bellamer, Joan. de Friburgo, Syluest. Tabiena ibidem. Hac autem restitutio facienda est, si ipsa vxor recedēs petat restitutio. Etenim restitutio non datur nisi petenti, c. Super causam 2. q. 5. Sic Joan de Friburgo ibid. Turrec. c. Seculares 33. q. 2. n. 2. Hinc infertur intellectus ad d. c. De Benedicto. Dum enim ibi dicitur, liberum esse marito recipere vxorem, quā ob adulterium diuerterat; intelligitur, quando adulterium ita publicum est, vt denegetur restitutio. Ita explicant Archid. & Bellamer. ibidem. Vel secundō potest intelligi, quando ipsa mulier restitutio minimē petit. Rufus infertur, minimē teneri virum lege iustitiae ad vxorem quārendam, quā sine ipsius vita culpa graui recessit, nec se admitti petet. Quia fugiens & non rediens renunciat suo facto, iuri quod habet ad cohabitationem mutuam. Sic Syluest. Matrimonium 10. q. 2. vbi subdit teneri ad id virum lege charitatis, sub praecepto vel consilio, si inde bonū speretur. Non tamen explicat, quando sit praeceptum, & quando solum consilium. Sed dic tunc esse praeceptum charitatis, quando vxor non admisit adulterium: vel vir est similis viti reus, ac potest absque infamiae nota vxorem quāre, & sibi reconciliare: ac inde speratur fore, vt vxor recēre vitam instituar, multisque criminibus abstineat, quorum admittendorum periculo aliās exposita esset.

17 Sed quid dicendum, si ipse vir vxorē spoliet, eam domo expellendo absque iusta causa, an repetens vxorem, si ipsa redire renuat, sit restituendus: D. Th. 4. d. 41. in fine, in exposit. litera, negat restitutio tunc facienda esse. Idē tenuisle Magistrū Abbatis antiqui refert ipse Abbas antiquus, (vt refert Panor. c. Literas, n. 9. de restitut. spoliat.) Idē Tabiena Matrimonium 4. q. 9. n. 10. Et ratio est. Quoniam tunc vir minimē spoliatus est, quod ad restitutio petendā desideratur. Sed ipsemē sua spoliauit se possessione. Addit magister Abbas, posse iudicē in hoc casu facere ex officio restitutio. Sed omnino dicendū est, eum virum restituendū esse. Quoniam eo ipso quod vxorē à se expulsam repetit, & ipsa repetenti non conniuet, censetur spoliatus (vt n. præc. dixi.) Nec obstat, si opponatur, expellentem animo amittendi possessionem, eam minime recuperare posse, quamvis animum recuperandi habeat, l. si quis vi, §. Differentia ff. de acquir. posses. Quoniam possessio in matrimonio eo priuilegio gaudet, vt minime amittatur solo facto, ita vt recuperari non possit. Quoniam tanquā accessoria matrimonio, sapit eius naturam, quā est vt solo consensu nondissoluatur. Atque ita docent glossa c. Literas, verb. Diuertit, de restitut. spoliat. Innocent. c. Veniens, n. 4. de regular. Joan. Andr. eo c. Literas, n. 19. & 20. vbi Anton. nū. 23.

Abb. n. 9. Cardin. paulo post princ. versic. In glossa terria, Imola n. 11. Henricus n. 9. Bellamer. n. vnico, col. 3. in fine, Astenfis sum. 2. p. 1. 8. t. 33. a. 2. q. 1. Lancelotus instit. iuris canon. l. 2. t. de diuortiis, §. Ergo nisi legitima, vers. Ius manet.

Limitanda tamen est conclusio posita, aliquibus modis, 1. vt spoliatus sit ante omnia restituendus, quādo agit iudicio possessorio, allegans, scilicet, spolium, & petēs se restituti: si enim agar petitorio, non statim restitueretur, sed auditetur exceptio. Erratio est. Quia restitutio non conceditur nisi petenti (vt n. 16. diximus.) Ita docent glossa c. Agathosa. verb. Quendam 27. q. 2. ita explicatis eum textum, vbi auditur exceptio viri professi allegantis adulterium vxoris: quia vxor non agebat possessorio, sed petitorio iudicio. Et glossa c. Significasti, verb. Si notoriū, de diuortiis, vbi Cardin. n. 2. D. Th. 4. d. 41. in fine, in exposit. litera. Astenfis sum. 2. p. 1. 8. t. 33. a. 1. fin. D. Ant. 3. p. t. 9. c. 8. §. 5. Syl. Matrim. 10. q. 2. Tabiena Matrim. 4. q. 9. n. 10. Nau. l. 3. cons. t. de conuers. coning. in 1. edit. conf. 6. n. 2. & in 2. conf. 11. n. 2. Et dixi etiā d. præc. n. 6.

Hinc infertur, si vxor petat viri, quo spoliatus est, restitutio. n. 19. t. quāvis vir adulterii occulti vxoris allegans exceptionem, audiēdus minimē sit ad effectū restitutio. impediendā: audiendum tamen eum esse, vt compēnatur delicta, si contra hanc exceptionem replicet ipsa vxor obijciens simile viri adulterium. Quoniam tunc maritus non petit vxoris restitutio. sed similis adulterii obiectio. elidit probans delicta esse cōpensanda. Sic glossa c. Significasti, verb. Nisi constaret, de diuor. quā obscurē loquitur. At ita intelligit eam Abbas illam approbans, ibi in fine. Cardin. ibi. ad fin. Alexand. de Nevo, n. 9. Prepos. fine.

Secundō limitāda est conclusio, nisi spoliatus exceptio. nem rei iudicata alleget. Tunc enim impeditur restitutio. Sententia enim notorium facit. Sic D. Th. 4. dist. 1. 4. in fine, in exposit. litera. Host. sum. tit. de restitut. spol. n. 4. vers. 1. dictio obstat. Henricus c. Literas, n. 8. de restitut. spol. Astenfis sum. 2. p. 1. 8. t. 33. ar. 2. quaest. 2. casu 5. D. Anton. Syl. Tabiena relatin. 18. Quod bene intelligunt D. Th. Hostiens. Henricus, Astenfis, quādo ab ea sententia appellatum minimē est. Quia pendenti appellatione sententia nō operabitur suum effectum. At aduersus hanc limitationem videtur glossa eo c. Literas, verb. Diuertit, in fine: & ita eam intelligit & amplectitur Anton ibi n. 25. Ducuntur que, eo quod cū sententia in causa matrimonii non translat in rem iudicaram, cap. Lator, de sentent. & re iudic. non facit notorium. Sed bene Imola eo c. Literas, n. 12. dicit hāc doctrinam glossa esse veram, quando in continentī probaretur aliquid contra ipsam sententiam: alias in dubio stari debet sententia, c. 1. Vt lite non contest. Et ita impeditur restitutio.

Tertiō limitatur conclusio ab aliquibus, nisi spoliatus offerat in continentī probationes occulti adulterii: tunc enim restitutio im pediri afferunt. Et potest probari primō, ex c. Literas, de restitut. spoliat. vbi cōiuge diuertenti ob impedimentum consanguinitatis, illiusque probationes in continentī offerente, non restituitur ad copulam coniugalem coniux spoliatus. Secundō ex l. finali. C. quorum bonorum, ibi: Omnibus frustrationibū amputatis. Sunt ergo manifestē textus exceptiones, quā frustrandi iudicij causa offeruntur, ac differendā restitutio, admittēdas minimē esse. Quales non sunt ea, quarum probationes in continentī offertur: atque ita admittuntur in causis, quā celeritatem desiderant, l. Si is à quo, ff. vt in possib. legat. Et conserunt ad hoc quām plura specialia, quā probationis in continentī oblatā afferit Menochius de recuper. possib. remedio 1. q. 21. n. 240. & sequentibus, & derelinenda, remedio 3. q. 75. n. 673. & seq. Tertiō ex reg. Dolo facit. 59. de regul. iuris, in 6. vbi dolo facies appellatur, qui petit id, quod restituturus est. Quartō, ex l. 27. t. 2. p. 3. ibi: Fueras ende si aquel que demandasse el señorío de la cosa, quisiese antes mostrar que era suya, luego que entóces antes deue ser oydo, y librado, que el otro que demandasse la tenencia. Atque ita docent ex Theologis D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 3. vbi D. Bonau. a. vn. q. 3. Durandus q. 1. ar. 2. n. 7. Ricardus a. 1. q. 3. Abulensis c. 19. Matth. q. 72. D. Anton. 3. p. 6. 1. c. 21. §. 5. Sotus 4. d. 36. q. vnica, ar. 3. concl. 2. fin. Viguerius, l. instit.

instit. c. 16. §. 7. versic. 9. impedimento 10. Veracruz. 3.p. speculi a. 1. probat. tercia prime coetus. Et ex Iurisperitis, Hostiensis summa. t. de diuort. n. 7. vers. Dicas, Alberic. in suo dictio. lit. m. ver. Matrimonium 8. vers. Quid si aliquis coniugum. Astenis sum. 2.p. l. 8. t. 11. a. 3. q. 17. & t. 33. a. 2. init. Sylu. verb. Diuortium, qu. 8. Armilla verb. Matrimonium, n. 76. Tabiena Matrimonium 4. q. 4. u. 5. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. num. 216.

22 Ceterum iure optimo ab hac limitatione recedit Co-
uar. 4. decr. 2.p. c. 7. §. 5. n. 12. illam improbas, & dicens pe-
tentia restitutio non obstat ut quoad omnia restitu-
tur, exceptione adulterii non notorii, quāvis alter obij-
cens offerat statim paratas probationes. Prob. 1. quia cap.
Literas, de restit. spoliat. tanquam quid speciale statuitur in
impedimento ditimenti, ut consanguinitatis, vxore spo-
liatam minimè esse restituendam quoad carnalem copu-
lam, si in continenti probationes consanguinitatis offerā-
tur, ob periculum peccati mortalis, quod admitteret co-
niux sciens impedimentū, & reddens debitum. Cū ergo in
præsenti non subsit id periculum, nec aliud ex carnali
commixtione, cōcedenda est omnimoda restitutio, licet
maritus spoliatus offerat in promptu probationes. Argu-
mento ex I. Ius singulare. ff. de legibus. Et confirm. quia eo cap.
Literas, non obstantibus probationibus in cōtinenti oblati,
restituitur coniux spoliatus, quoad habitationē, & re-
liqua omnia, dempta carnali copula, in qua sola subest
periculum peccati. Ergo cūm in præsenti id periculū nō
sit, restituendū est omnino coniux. Secundò ex I. 1. C. siper
vrim, vel alio modo, ibi: Sine villa cunctatione restituatur. Et I. si
quis ad se fundum, ibi: Eademq; protinus restituta. C. ad I. Iuliam,
de vi, si enim sine cunctatione, si protinus est facienda re-
stitutio: non poterit momento temporis res ipsa detin-
eri. Tertio, quia spoliator semper delinquit, donec resti-
tuat: & ideo nisi purget delictum, restituendo, nō debet
audiri circa proprietatem, c. frequēs de restit. spoliat. in 6. Et
confirmatur, quia in spoliatis odium inductū est, ut sta-
tim possessionis restitutio fiat, I. Si quis in factum, C. vnde vi,
c. Eum qui, de praben. in 6. & docet Menochius de recuper. posses.
remedio 1. q. 1. n. 38. atque ita non debet ex delicto suo cō-
modum reportare, contra I. Auxilium 38. ff. de minoribus. Et
ideo nec temporis momento debet res penes spoliatē
esse, I. Vna, C. si de momentanea. Tandem, quia daretur occa-
sio delinquendi, & res propria auctoritate occupandi,
iusque sibi dicendi, si probationibus in continenti oblati,
restitutio impeditur: contra c. Quato, de diuort. Et ideo
restitutionem minimè differendā esse probationibus in
promptu paratis, excepto quando opponitur impedimentū
dirimens matrimonii: atq; ita esse speciale in casu d.
c. Literas, de restit. spoliat. propter peccati periculū, tradunt
Glossa d. c. Literas, verb. In continenti. Et c. 1. verb. Contentio, eod. t. & c. Super causa, verb. Causa 2. q. 5. Dynus regula, qui ad agendū. 71. n. 2. de regul. iuris in 6. Innoc. c. Literas, n. vn. vers. Pro-
bationes, de restit. spoliat. vbi Host. n. 4. 7. 8. Ant. n. 52. Abbas n. 5.
& 18. Imola n. 13. vers. In glossa. in continenti. Idē Host. c. 1. n. 4. de
rest. spoliat. vbi Anton. n. 2. 4. Baldus n. 2. Abbas. n. 5. Beroius n. 30.
& 31. Idē Baldus c. In literis, n. 2. de restit. spoliat. vbi Card. n. 2.
versic. In Glossa vltima Bartol. I. vnic. n. 4. & 5. C. quorū legatorū,
& I. Naturaliter, §. Nihil cōmune, n. 2. ff. de acquir. posses. vbi Ri-
pa n. 9. 4. fallentia 22. Alexand. ibi, n. 20. francus c. finali, n. 11. de
restit. spoli. in 6. Boërius decisio. 238. n. 2. Iason conf. 162. n. vn. col.
2. vers. Secundo principaliter, vol. 4. Decius conf. 84. n. 1. vers. Ad
ista, vol. 1. Felin. c. fin. n. 3. vers. Dum notar. de libelli oblat. Parisius
conf. 1. n. 162. vol. 1. Lucæ de Penna, I. Si coloni, q. 5. n. 17. & q. 22.
n. 26. C. de agricolis & censitis, I. 11. Rolandus conf. 1. n. 26. vol. 1.
Plotus tract. de in lit. iurando, §. 46. n. 1. fine. Couar. 4. decret. 2.
p. c. 7. §. 5. n. 9. Greg. Lopez l. 27. verb. Que le entregase, t. 2. p. 3.
Minchaca alias referens, in controv. illus. I. 2. c. 88. n. 2. Anton.
Gabri. tom. 3. communū. I. 5. t. de restitut. spoliat. conclus. I. n. 43.
Menochius de recuper. posses. remedio 1. n. 114. 239. & seqq. 248.
310. 318. Ferretus conf. 13. n. 2. & confil. 20. 3. fine, vol. 1. Lancelot.
instit. iuris canon. I. 2. t. de diuor. §. Ergo nisi legitima, verb. Resti-
tutio. Hinc infertur audiendos non esse quosdam quos
refert ipsemet Pontifex Innoc. III. c. Literas, de restit. spoli. di-

centes quando gradus consanguinitatis sunt diuina lege
prohibiti, denegandā esse restitutio quoad debitum
coniugale: secus quando sola lege humana. Differentia-
que rationē eā assignant: quod in priori casu, cū in illis
gradibus Ecclesia dispensare nequeat, subest peccati per-
iculum, si reddatur debitū. Quod in posteriori casu de-
ficit. Quoniam Ecclesia censetur in illis dispensare (prout
potest) qñ cōcedens restitutio coniugi dimisso, cōpellit
diuertente, vt reddat debitū: quā sententiā sustinet etiam
Ripa, I. Naturaliter, n. 8; tit. de acquir. poss. & videtur subscri-
bere D. Th. 4. d. 41. in fine, in expost. litera, dum casum hunc
explicat, quando gradus consanguinitatis sint diuina lege
interdicti. Ceterum dicendum est idem, siue diuina siue
humana lege gradus illi consanguinitatis interdicti sint.
Quia in vtroq; euentu peccat lethaliter cōiux qui Eccle-
sia præcipienti reddit debitū, si consanguinitatis sit con-
scius. Tum, quia Ecclesia non cogit ad restitutio, præ-
cipitq; reddere debitum, quasi in impedimentoo dispen-
sans, sed ex iure litigantium, restituens ad pristinam pos-
sessionē integre, ea iniuste spoliatum. Tumetiam, quia nō
satis esset dispēfare in eo impedimento, ut licita esset co-
pula, nisi denuo accedēti vtriusq; cōiugis cōsensu, matr.
illud celebraretur. Vnde dum textus, d. c. Literas, dicit de-
negandam esse restitutio quoad debitum, oblatis in
continenti probationibus consanguinitatis maximē di-
uina lege prohibitæ: nō accipitur, maximē, pro tantū, sed
implicatiū: vt explicet casum in quo subest minor diffi-
cultas, & denotet idem esse, quando lege humana inter-
dicitur, in quo maior posset esse dubitandi ratio. Atq; ita
docent Glossa eo c. Literas, verb. Diuina, el 2. vbi Hostien. ad fi-
nē, super verb. Ad in sandatū Ecclesia. Innoc. n. vnic super verb. Pre-
sertim. Ant. n. 32. Abbas n. 2. 4. Imola n. 5. Astenis sum. 2. p. l. 8. t. 33.
a. 2. q. 5. casu 6. Atque ita idem credo esse dicendum, quo-
tiescumq; opponit quodcumq; aliud impedimentum
dirimens, & offeruntur in continenti probationes: (An
vero idem locum habeat, quando allegatur impotentia?
dixi l. 7. disp. 112. à n. 1.) tunc enim restitutio est facienda
quoad reliqua, præter carnalem copulam. Quia tunc es-
set peccatum mortale copula coniugalis in eo coniuge,
qui conscientia est impedimenti. Atque ita militat prorsus
eadem ratio, quæ in consanguinitatis impedimento. Et
idem dicendum existimo, si coniux allegans adulterii
occulti exceptionem, & illius probationes in continēti
offerens, sit iam professus, aut in sacris cōstitutus, votōve
castitatisligatus. Est enim restitutio cōcedenda quoadce-
tera, dépta carnali copula. Quia cū talis cōiux cōscius
adulterii non possit absq; peccato mortali reddere, debitū
impedienti voto, quod omnino fuit validū (vt dixi-
mus hoc l. d. 9. n. 34. fin.) Si restitueretur coniux dimissus
quoad copulam, subest per peccati periculum. Quæ est ra-
tio decisionis d. c. Literas. Et tandem idem prorsus dicen-
dum est, quoties ex restitutio facta sequitur damnum
quodcumque irreparabile: tunc enim probationibus in
promptu paratis differēda est. Quod multis citatis probat
Menochius de recuper. posses. remedio 1. n. 115. & 308. sequentibus.
Alexander, I. Naturaliter, §. Nihil cōmune, n. 20. ff. de acquirend.
posses. Greg. Lopez l. 27. verb. Que le entregase, t. 2. p. 3. Ex quo
infertur sententiā nu. praecedenti relatā, vt scilicet quan-
do coniux offert in continenti probationes adulterii oc-
culti, sit differenda restitutio quoad carnale commerciū,
ea facta quoad reliqua, iuxta decisionem d. c. Literas, esse
veram, quando vxor esset adultera, & vir ab ea rece-
sisset. Quoniam si vxor restitueratur tunc quoad carnale
commerciū, incurrit vir damnū irreparabile, nimirū,
irregularitatis bigamiae: nisi iam bigamus esset eadē spe-
cie bigamiae. Ut quia illam post aliud adulterium cognouerat,
vel noh virginem illam duxerat. Cum enim sit ea-
dem bigamiae ratio, nullam nouam irregularitatem con-
trahit, nec ea circumstantia est necessario explicanda in
dispensationis impetratio. Sicut qui saepe accedit ad
sororem illius, quam ducere vxorem vult, non tenetur
explicare in dispensatione, multiplicitatē accessuum.

Quia

Quia eadem est affinitatisratio. At si nouam bigamiae speciem incurreret: ut quia prius duxerat aliam corruptam, vel bis matrimonium inierat, credo similiter restitutionē differendā esse. Quia cū illa noua species sit explicanda, sicut & noua affinitas vel consanguinitas, redideret multo difficiliorem dispensationem, atque ita vir incurreret damnum, quod reparari nequit.

23 Quod si roges, quando dicantur probationes in contine-
nenti oblatæ, vt impediatur restitutio quoad carnale cō-
mercium, in casu periculi peccati, aut damni irreparabili,
iuxta numero præcedenti dicta: Id certum est, nō de-
siderari habere statim secū probationes, quod vulgo dici
solet, *Tenerlas en el seno*: sed satis esse, ne longæ dilata-
tiones petantur, sed infra breve tempus exhibeātur. Quod col-
ligentes ex eo textu docent Anton. c. Literas, n. 14. de restit.
spol. & ibi Abb. n. 6. Imolan. 10. At in taxanda hac temporis
mora, nimirum, quanta debeat esse, dissident Doctores.
Archid. 3. q. 1. in principio, n. 5. dicit eam esse tridui. Alij verò
dixerunt eam esse 8. dierum. Ducunturque decisione, c.
Solet, versic. In prima, de sent. excomm. in 6. quæ id minimè
probat, sed quod dicemus n. 27. Sic Host. sum. tit. de diuort.
n. 7. vers. Dicas. Alber. in suo dictionario, lit. M. verb. Matrimoniu
8. vers. Quid si aliquis coniugum. Astens. sum. 2. p. 1. 8. t. 33. art. 2.
init. Sylva. verb. Diuortium q. 8. Tabiena Matrimonium 4. q. 4. n.
5. Armilla verb. Matrimonium, n. 76. Gaeta rep. c. Ad limina
30. q. 1. §. 4. n. 216. Sed frequentior ac verior Doctorum
sententia habet, in continenti dici aliquod breve tempo-
ris spatiū arbitrio iudicis taxandum. Si enim exceptio
obijceretur, ad cuius discussionem necesse foret testes
examinare, vel instrumenta antiqua producere, super
quorum veritate disputandum esset, non possent dici
probationes in continenti oblatæ. Sic aliis citatis tradit
Menoch. de arbitr. l. 2. centur. 1. casu 12. n. 4.

24 Nec obstant textus in contrarium adducti num. 21. ad
probādum restitutionem semper differri probationibus
in continenti oblati. Quia c. Literas, procedit ratione pe-
riculi peccati. Ut probauit n. 22. Et lex illa finalis procedit,
quando agitur de adipiscenda possessione, teste Glos. c. 1.
verb. Contentionem, de restit. spoliat. tunc enim obstant
probationes in continenti oblatæ. Ut multis relatis tradit
Menoch. de adipisc. possess. remedio 1. q. 29. n. 104. & seqq. Et eo-
dem modo intelligitur regula, dolo facit. Ut ibi explicat
*Dynus n. 3. & Barth. l. Naturaliter, §. Nihil commune, nu. 2. ff. de
acquir. posses.* Et eodē pacto est intelligenda l. Illa regia 27. vt
exponit ibi Greg. Lop. verb. Que se entregasse. Vnde diuersum
est in nostro casu, in quo de recuperanda iam adepta
possessione, & per iniustum spolium ablata, agitur.

25 II. concl. Ut possit coniux adulter expelli ab habita-
tione, propria autoritate, minimè expectata Ecclesiæ
sententia, ita vt in foro externo non competat adultero
beneficiū restitutionis, desideratur adulterium ita no-
torium esse, vt nulla prorsus tergiuersatione celari possit:
prout explicit III. sent. n. 13. relata, quæ placet omnino
mihi. Quoniam cū cōiux adulter sit in possessione pa-
cifica, vt illa, propria innocentis autoritate spoliatur, si-
biq; hæc publica quasi poena absq; iudicis autoritate
inferatur, nec statim competit sibi restitutio, æquum est,
vt ita notorium sit adulterium, quod spoliandi causam
præbet, vt oculis pateat. Causa enim restitutionis gaudet
multis priuilegiis: ob rationes n. 14. & 22. allatas. Quid ve-
rò, si coniux ob impotentiam spoliatus fateatur in iudi-
cio se fornicatum? dixi l. 7. disp. 112. à n. 15.

26 Quod si agenti adultero vt restituatur, opponat coniux
innocens adulterium ita notorium, (vt prædictimus)
quo restitutionē impedit: oportet id notorium probari,
vel per evidentiā rei, vel per adulteri ipsius in iudicio cō-
fessionem: vnde ad impediendā restitutio nō potest
per testes probari. Eo quod causa restitutio sit valde fa-
vorabilis, & multis gaudens priuilegiis, c. finali, de ordine
cognit. Ita Abbas, c. penult. n. 4. de adult. Et constat ex textu,
ibi: *Mandamus quatenus nisi tibi confiterit, vel per evidentiā rei,
vel per confessionem: legitimam mulieris, quod adulterata sponte*

fuerit, ipsum recipere compellas eandem. Vbi *Glossa*, verb. Con-
fessionem, explicat, *Factam in iure*. Et verb. *Evidentiā*, explicat,
vt quia publicè fuit fornicata, vel filium ex adulterio suscep-
tum habet testem. Quā glossam ibi explicantes Abb. n. 6. & Anan.
n. 10. dicunt non accipi publicè, ita vt omnibus videnti-
bus sit publicè prostituta: sed si recedens à viro adhæsit
publicè cōcubinario, illum in eadem mensa & lecto reti-
nens: vel passim admittebat viros ad adulterandum: vel
filium habet, cū tanto temporis interuallo à marito se-
parata sit, vt ex illo cōciperne nequierit, vt si à partus tem-
pore transactus sit annus, ex quo nō habitat cum marito.

Hoc autem notorium satis est, sit tale iudici vel alijs, 27
dummodo probationes sint in promptu, secus si terminus prolixus petatur. Ita *Innoc. c. Significasti, n. vn. vers.* Item
intelligo, de diuort. Anton. ibi, n. 8. Cardin. n. 2. Præpos. n. 4. Vnde
Archid. c. fin. n. 1. de restit. spoliat. in 6. & ibi *Dominicus, nu. 13.*
vers. in ea *Glossa*, dicunt quando constat iudici de notorio
in iure proprietatis defectu, ipsum debere restitutio nē
denegare, absque alijs probationibus: vt parcat laboribus
& sumptibus litigantium. Et id deducunt ex eo textu, in
quo ex confessione petentium decimas sibi restitui, qui-
bus spoliati erant, constabat decimas ad ipsos minime
pertinere, & ita Pontifex restitutio nē denegat. Quando
autem non est notorius ex ipsis actis defectus proprieta-
tis, petentis restitutio nē, sed est notorius alijs, & ita ea
notorietas probanda est breui mora, vt de negetur resti-
tutio: eam breuem morā, credunt quidā esse spatiū 8.
dierum, per c. Solet, versic. In prima, de sentent. excommun. in 6.
ibi: *Nisi eum excommunicatum pro manifesta dicatur offensa: in
quo casu terminus octo dierum indulgebitur sic dicenti.* Et ita in-
telligo *Hostiensem in sum. tit. de diuortiis, n. 7.* Ioan. Andr. c. fin.
n. 1. de adulter. & ibi Antonium, n. 4. Anchār. n. 3. Cardinal. n. 1.
opposit. 1. *Henricum, c. Literas, n. 4. de restit. spoliat.* vbi hoc tex-
tu dueti, aiunt notorium dici, quod octo dierum spatio
probari potest. Subdunt *Ioan. Andr. Anton. Anchār. Cardin.*
alios sentire hoc spatiū esse duorum mensium. Et alios
opinari esse spatiū quo illa instantia durat. Et nullam
harum opinionum reprobat. Sed melius *Ananias* eo c. fin.
n. 1. dicit fortè tutius esse, id spatiū committi iudicis ar-
bitrio: per notata c. *Licet, iunct. glos. verb. Mensum, de probat.*
Quod consonat iis quæ n. 23. diximus.

Tria hic obseruanda sunt. Primum est, si coniux ex- 28
pulsus ob adulterium ita notorium, vt oculis pateat, &
nulla possit tergiuersatione celari, perat restitutio nē,
allegans adulteriū expellētis, ac proinde compensationē
faciendam esse: non erit statim restituendus, nisi fuerit
simili modo notorium adulterium expellētis, quod per
modum compensationis obijcit: sed audiētur probatio-
nes, & si id probauerit, restituetur. Ita per illum textum
docent *Glossa, c. Significasti, verb. Nisi constaret, de diuort. & ibi
Innoc. n. vnico, eod. verb. Hostiens. in fine. Ant. n. 8. Abbas in fine,*
Alex. de Neuo, n. 8. Præpos. n. 4. Ioan. Andr. c. finali, n. 1. de adult.
vbi *Anton. n. 4.* Et ratio est, quia coniux expulsus agit tunc,
vt in possessionem, qua iuste ob adulterium notorium
spoliatus est, restituatur. Quare cum possessio stet pro
spoliante, non cogendus est ad eam restituendam, nisi
constet notoriè de suo adulterio, quod ei per modum
compensationis opponitur.

Secundum est. Si coniux non repulisset coniugem ad- 29
ulterantem, quamvis notorium, sed peteret diuortium, &
adulter ille notorius tueretur se adulterij etiam occulti
coniugis parentis diuortium exceptione: audienda esset
ea exceptio. Quia petens diuortium agit tunc iudicio pe-
titorio. Ita *Innoc. Abbas, Præpos. Alex. de Neuo, n. præc. allegati.*
Ant. c. *Significasti, n. 8. de diuort.*

Tertium est. Quidam temperant vt coniugi spoliato 30
denegetur restitutio ob adulterium eius notorium, quā-
do id admisit post spolium, secus si ante. Et ita conciliant
c. *Porro, & c. Significasti, de diuort.* vt illud, concedens resti-
tutio nē in adulterio notorio, intelligatur de commis-
sione spoliū: hoc autem illam denegans, de commis-
sione postea. Ita *Goffredus summa, t. De conuers. coniug. n. 7. fin.* & ibi
Host.

Hofst. n. 9. Ioan. Andr. d.c. Significasti, n. 8. Henricus ibi, n. 5. 6. & c. Vxoratus, n. 6. de conuers. coniug. Albericus in dictio. verb. Matrimonium 8. vers. Quid si aliquis coniug. Friburg. in sum confess. l. 4. t. 19. q. 2. Astenf. 2. par. sum. l. 8. t. 11. a. 2. q. 8. Brunel. de spon- sal. concl. 30. n. 12. casu 4. Gaet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 216. Graffis 1.p. decisi. l. 2. c. 84. n. 13. & 2. p. l. 1. c. 12. n. 66. Sed merito reprobant hanc distinctionem Cardin. d.c. Significasti, n. 2. opposit. 1. & ibi Prepos. n. 4. dicentes denegari restitutione ob adulterium spoliati notoriū, siue admissum ante siue post spolium. Quod nulla sit differentia ratio. Imò cùm adulteriū spoliati post spoliū cōmissum sit leuius, ac minori pœna dignum, vt pote cui iniuste spoliatis ansam dedit, minùs impedire debet ut sibi coniux spoliās restituatur, quā adulterium patratū ante spolium. Et ita d.c. Significasti, tanquā casum de quo poterat dubitari, decidit adulterium notoriū spoliati post spolium admissum impeditre sibi restitui spoliante, non obstantem quod spoliatis ansam dederit: & tanquam manifestum supponit, adulterium admissum ante spolium à fortiori impedire restitutionem: vt pote quod turpius ac nulla data occasione est perpetratum. Atque huic etiam sent. furent. Couarr. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 12. & Enriq. l. 11. de matr. c. 17. n. 2. vbi indistincte aiunt non concedendam restitutionem coniugi spoliato, ob adulterium eius notoriū.

III. concl. Coniux adulterii sui coniugis conscientia potest in foro conscientiae, secluso scando, ab eius habitatione disuertere, quāuis adulterium sit occultū, nec ad id aliqua iudicis sent. desideratur. Prob. ex c. Dixit Dominus, 32. q. 2. quod est d. Hier. in c. 19. Matth. ibi: *Vbicunque fornicatio est, vel fornicationis suspicio, libere dimittitur vxor.* Nam verbum, Libere, est canon latē sententiae, & denotat nullam requiri licentiā vel sententiam, (vt probauit l. 1. d. 54. n. 6.) & latē probat Tiraquel. l. Si vñquā, verb. Reuertatur, à n. 134. vsque ad 138. 2. prob. ex c. De Benedicto 32. q. 1. quod est Pelagiū Pont. vbi deciditur non compellēdum esse virum recipere vxorem, quæ ab ipso recessit, & fornicata est. At si sent. diuortii desideraretur, compelleretur utique usque ad illā. 3. quia Christus Matth. 5. & 19. absoluē dixit licita esse dimissionem coniugis propter adulterium, nō distinguens inter publicum & occultum. Et licet fiat distinctione c. Significasti, & c. Porro, de diuort. Intelliguntur tamē iij textus in foro externo. 4. quia in foro conscientiae non tenetur quisquam contractus fidem seruare eiusdem fidei violatori. 5. quia in foro conscientiae est licita dimissio coniugis adulteri occulti, quoad thorū, & debitū coniugale reddendū (vt probauit n. 5.) Ergo & quoad habitationem, si scandalum cesseret. Cūm maior sit obligatio reddendi debiti, & ex illa cohabitandi obligatio consurgat. Et ideo hanc conclusionem sustinent Abbasc. fin. n. 6. de adulter. & ibi Barbatius eius Additionator super verb. Domo. Nata. consil. 116. n. vnico. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 3. ad fin. corporis. Nauar. sum. latina. c. 22. n. 23. fin. Et l. 3. consil. tit. de conuers. coniug. in priori edit. consil. 5. fine, in posteriori, consil. 14. fine. Palacios 4. dist. 27. disp. 3. col. 15. versi. At forsitan rogatis. f. 599. Barbosa rubrica. ff. soluto matrim. 2. par. n. 26. Enriquez l. 11. de matrim. c. 17. n. 2. Et colligitur ex Turrec. 32. q. 7. in sum. a. 1. n. 6. Et ex Bellarmin. l. de matrim. c. 14. secundum est, vbi totā rationem cur non liceat hæc dimissio, quando occultum est adulterium, referunt ad scandalū: atq. ita clare sentiunt celsante scando licitā esse in foro conscientiae. Idem tenent DD. quos n. seq. referā, asserentes id licere celsante scando. Et idem Authores n. 33. allegandi sentiunt, dū eam dimissionem concedunt esse licitam, quoties matrimonium est clandestinum, eo quod tunc scandalum cesseret. Idem aperte sentiunt Hofst. c. Porro, n. 3. de diuort. & ibi Ioan. And. n. 3. Anch. n. 9. Alex. de Neu n. 9. dum dicunt fas esse viro dimittere vxorem, quoad debitum, & mutuā seruitutē, ob violentā adulteriū suspicionē, quāuis in foro externo cogetur redire, donec adulterium constet. Quare audiendus nō est Ledesma, qui 2. p. 4. q. 64. a. 3. paulo post princ. ait virum potentem probare adulterium, posse propria authoritate omnino ab uxore recedere: at si nō pos-

sit probare, solum ei licere negare debitum. Eo quod ius prohibeat recessum quoad habitationem in hoc euentu, c. Porro, & c. Significasti, de diuort. Sed audiēdus nō est. Quia hi textus procedunt in foro externo, & ratione scandalī.

Hinc deducitur 1. cessante scando licitam esse hanc dimissionem. Ut si vir conscientia adulteriū vxoris, in partes longinas recedat, vbi matrimonium ignoratur. Quia tota ratio prohibitionis huius dimissionis est scandalum. Sic Turrec. Sotus, Bellar. Barbosa, Enriquez, n. prae. allegati. Angles florib. 1.p. de matr. q. 9. de diuor. a. 1. diffic. 3. Graffis 1.p. de cision. l. 2. c. 84. n. 5. Emm. Sasum. verb. Diuortium, n. 1. Vega 1.to. sum. c. 13. casu 1. Cañedo sum. sacramēt. de matr. c. 7. n. 56. Quāuis scrupulose loquatur Palud. 4. d. 35. q. 1. a. 4. conclus. 3. nu. 29. dicens posse virum sibi ius dicere, si nequeat adulterium probare. Et timide etiā loquuntur Veracruz 3. p. spec. 4. 5. concl. 3. & Ouand. 4. d. 35. q. vn. proposit. 2. vbi aiunt probabile esse licere hanc dimissionem, si non esset facilis aditus ad judicem, nec scandalum: secus si esset facilis aditus. Sed hac moderatione non opus est: & semper cessante scando licita est talis dimissio. Quia nunquam est facilis aditus ad judicem. Cūm enim in rebus Ecclesiasticis tres conformes sententiae desiderentur, diu durant, magnisque sumptibus opus est: ac litis exitus ignoratur: & dum ea durat, cogetur innocens reddere debitum, & cohabitare, & reniens excommunicabitur.

Secundū deducitur, vbi matr. esset clandestinū, possē in- 33 nocentem propria autoritate recedere. Quoniam cessat scandalum. Sic Ricar. 4.d. 35. a. 1. q. 3. Suppl. Gabr. q. vn. a. 2. concl. 5. Sylu. verb. Diuortium, q. 8. vbi Armil. n. 7. Astenf. sum. 2.p. l. 8. t. 11. a. 3. q. 17. Turrec. c. Seculares 33. q. 2. n. 1. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 3. concl. 2. Petr. de Ledesma de matrim. q. 62. a. 3. fine. Enriquez lib. 11. de matr. c. 17. n. 2. Sed D. Anton. 3. p. t. 1. c. 21. §. 5. relata hac sententia non videtur illi assentiri: sed subdit videri teneri eum coniugem manifestare id matrim. Ecclesiæ, ad vitanda pericula, quæ inde oriri possent. Et Veracruz 3. p. Specul. a. 5. in fine probationū prima concl. Palacios 4. dist. 17. d. 3. col. 14. fol. 599. Barth. à Ledesma de matr. dub. 67. concl. 2. dicunt non esse locum huic casui, post decretum Tridentini, seß. 24. de matrim. c. 1. irritantis matrimonia clandestina. At verum est locum esse etiam huic casui post Tridentinum: vt bene do cet Enriquez lib. 11. de matr. c. 17. n. 2. vt si matrim. iam ita occultum sit, vt probari nequeat. Quia defuncti sunt Parochus & testes, & amissus aut ruptus est liber, in quo contrahentes scripti sunt: facio tamen rāsō hunc casum evenire.

Tertiū infertur, Ecclesiæ compellenti vt innocens ad- 34 mittat ad habitationem coniugē adulterū occultū, donec decidatur, non teneri innocentem parere, ex natura rei: sicut nec tenetur, quando cōpellit, vt reddat debitum, iuxta n. 5. dicta. Quoniam in utroque casu sententia Ecclesiæ innititur falsa præsumptione. At tenebitur parere, dum ad loca remota non se contulerit, ratione scandali, quod in hoc euentu semper subsequetur: cum separatio habitationis publica sit. Quod non cōtingit in debiti coniugalis negatione, quæ omnino in occulto est. Atque ita intelligo Sotum 4.d. 36. q. vn. a. 3. ad finem corporis, vers. Alia est ambiguitas, & Barthol. à Ledesma, dub. 67. de matrim. concl. 3. dicentes non teneri virum parere Ecclesiæ præcipienti vt debitum reddat vxori adulteræ, posse tamen cōpelli, vt eam domi retineat, & alat. Quod idem docet Vega 1.to. sum. c. 78. casu 5. vbi clare constituent differentiam inter debitum coniugale & habitationem: & videntur sentire obligari ad obedientum quoad habitationem. Sed (vt dixi) hanc obligationem intelligo consurgere ex solo vitandi scandali præcepto, quod communiter ex negatione habitationis oriri solet. Et eodem modo intelligo Abulensem c. 19. Matth. q. 72. docentem teneri innocentem parere Ecclesiæ præcipienti admissionem coniugis adulteri.

Quattū infertur, coniugem adulterum occultum ex- 35 pulsū, qui nouit innocentem esse certum de adulterio, non posse in foro conscientiae petere restitutionem ad co- habi-

habitationem: secus si ignoret num coniux innocēs certus sit, sicut circa debiti redditionem diximus n. 8. Et omnia quæ ibi diximus circa debitum sunt dicenda circa habitationem. Quia ut innocens in conscientia priuet adulterum debito & habitatione, nulla desideratur sententia, ut probauimus n. 31.

36 Quinto infertur, qualiter excusetur à culpa factum D. Ioseph, qui (ut refertur Matth. 1.) voluit à Virginis consortio recedere, ob suspicionem adulterii occulti. Cùm enim Virgo esset cōiugata, ex partu in vtero concepto nō poterat adulteriū constare, nisi soli Ioseph, qui norat se eam minimè cognouisse. Et quidē pleriq; D. Ioseph excusant, dicentes eum noluisse à Virgine recedere ob adulterii suspicionē, sed ob eximiam sanctitatis eius reuerentiam, quasi eius consortio indignum se reputantem. Sic *Origen. hom. 1 in diuersos Euang. D. Bernardus homil. in ea verb. Luc. 1. Missus est Angelus. D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 3. ad 2. Ricard. ibi, a. 1. q. 3. ad 1. Palud. q. 1. a. 4. concl. 6. n. 32. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 3. ad 1. Turrec. c. Seculares 33. q. 2. n. 2. in solut. ad 1.* Sed non placet hæc excusatio, quoniam videtur ex ipso contextu litteræ Matth. 1. colligi, noluisse Ioseph ob reuerentiam, sed ob adulterii suspicionem recedere. Quoniam Angelus excusans Virginem, & suadens Ioseph ne recedat, ea vti-
tū ratione: *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Quod si Ioseph reuerentia adductus Virginis, eam deferebat statuissit: ob eam rationē, quod fœtus de Sp. sancto cōceptus sit, ad maiorē reuerentia induceretur, ac proinde fortiori ratione pararet recessum. Atq; ideo ex suspicione adulterii animum recedendi subortum esse, testantur D. Chrys. Matth. 1. & in hom. de sancta Anna. D. Aug. Ep. 54. & serm. 16. de verbis Dom. & sermone 18. de tempore Theophyl. & Euthym. Matth. 1. Abulensis Mattn. 19. q. 72. ad 2. & simili-
ter reprobant hunc intellec̄tum Maldonado in cundē locum Matth. 1. Suarez. 3. p. q. 29. a. 1. sett. 2. Vnde melius excusat Ioseph à culpa, eo quod occulta erat dimissio, & absque scandalo, quæ licita est in foro conscientiæ.

37 Vltimò infertur, quid dicendum sit, quādō cōstat coniugi matrim. fuisse invalidum, vel ob consanguinitatem, vel ob quocunque alind impedimentum diuimēns: nū liceat illi propria autoritate diuertere, ita ut coniux dimissus minimè sit restituendus: *Vera Cruz 3. par. Specul. ar. 9.* dicit minimè licere, quādō in facie Ecclesiæ, id est coram Parochio & testibus, iniurū est matrimonium (ut necessariō attento Tridentini decreto s̄eff. 24. c. 1. de matr. hodie celebrari debet:) si iudex Ecclesiasticus facile adiū potest: secus vbi difficilis esset adiū, & separatio absque scandalo fieri possit. Veū dicit adhārendo, asserendum est, in foro conscientiæ licitum esse recessum propria autoritate, si absq; scandalo id effici possit: vt in longinqua fugiēdo. At in foro externo concedi restitutionē, quāvis impedimentum sit notorium: per c. Porro, de diuort. vi numero sequenti contra aliquos dicemus: vbi reddeamus rationem, differētia, cur coniux adulter notoriū minimē restituatur: & secus sit, vbi est impedimentum notoriū dirimens matrim. Quod si probationes impedimenti etiā non notoriū offerantur incontinenti, restitutio concedetur quoad omnia, dēpta copula carnali, propter peccati periculum; probationibus verō non in cōtinenti oblati, erit coniux dimissus restituēdus quoad omnia. Ut deciditur c. Literis, derelit spol. & satis explicui n. 22. probās eam decisionem locum habere in quaunque consanguinitate, & quoquāque impedimento iure etiam humano dirimēti. Et quādō dicantur probationes in continentī oblatæ, dixi n. 23,

Tandem superest soluere argumenta proposita nu. 11. & 12. Et solutio 1. argumētū propositi n. 11. & primi propositi n. 12. magnum multis DD. facili negotium, circa conciliationem textuum c. Porro. & c. Significasti, de diuort, qui secum ē diametro pugnare videntur (ut n. 10. adiu-
timus). Et ideo DD. varias conciliations affiunt. Prima est, ut cap. Porro loquatur de notorio, quod certō probari nequit, sed ex præsumptionib; quale est consanguinitas. Filiatio enim verē probari nequit, sed ex variis præ-

sumptionibus. Ut notatur c. Michael, de filiis presbyt. At cap. Significasti, de notorio factū quod clare constare potest: quale est adulterium. Ita Anton. d. c. Porro, n. 9. Sed meritò reiçiunt eam Abbas eod. c. Porro, n. 9. & ibi Alex. de Neuon n. 11. Quia notorium illud præsumptionis sufficit, vt Ecclesia declaret illud marriū. fuisse nullum. Ut constat ex eo. cap. Porro, in fine: ergo à fortiori sufficiet ad repellendum coniugem à petitione restitutionis. Deinde, quia adulterium consummatum, quale ad diuortium desideratur, nequit certō probari: sed ex præsumptionib; constare debet (ut dicemus n. 40.) Secunda conciliatio est: ut cap. Porro non statutum sit, concedendam esse restitutionem vxori expulsa ob notoriam consanguinitatem: sed id tantum prohiberi, ne vir tunc propria autoritate à se vxorem expellat, etiam si notoria sit consanguinitas. At si re ipsa expelleret, licet temere fecisset, non esset compellendus ad restitutionem. Quia multa fieri prohibentur, quæ tamē semel facta non cassantur, l. Patre furioso, ff. de his qui sunt sui iuris. Quod si opponas, eod. c. Porro, restitui uxorem dimissam ob notoriam consanguinitatem: respondent Anton. & dominicus statim allegandi, cōsanguinitatem illam non fuisse notoriā: & ideo restitui uxorem dimissam: nec Pontifex affirmat fuisse notoriā: sed quamuis esset notoria, dicit non esse uxorem propria autoritate expellendam. At d. c. Significasti, non deciditur posse uxorem notorie adulteratē expelli propria autoritate viri: sed uxorem sic expulsam, quamuis temere, minimē esse restituendam. Ita Anton. d. c. Porro, n. 9. & ibi Abb. n. 9. Alexan. de Neuon. 11. Cardin. ibi. n. 3. opposit. 3. & d. c. Significasti, n. 2. opposit. 1. Imola c. Ex coniunctione, n. 6. derelit. spoliat. Dominicus c. fin n. 13. eod. t. in 6. Lanfrancus rubr. de causa poffef. & propriet. col. 5. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 3. n. 12. Sed hanc reprobavit Iason l. Naturaliter. §. Nihil commune, n. 46 ff. de acquiren. poffeff. Eo quādō eslet imponere legem vebis, & non rebus: contra l. 2. in fine. C. communia, de lega. Et verē mihi displaceat. Non enim capere possum, qualiter hæc cohærent: vxor non potest expelli ob notoriā consanguinitatem: & si temere tunc expellatur, non est restituenda. Quia radix huius restitutionis est iniqua spoliatio: ergo si data notoria consanguinitate, est iniqua & temeraria spoliatio: cōcedenda est uxori sic spoliata restitutio. Quod non obscurè deducitur ex ipso me c. Porro, vbi postquā dixit Pōtifex, data cōsanguinitate notoria nō potuisse uxoriē sola viri autoritate repelli: inde colligit uxori restitutio denegandā non esse his verbis: *Quare ipsum ad eam recipiemad, que petit restitutionem, compellas.* Tertia conciliatio est: diuersam esse rationē inter consanguinitatem notoriā, de qua loquitur textus, d. c. Porro: & inter adulterium notoriū, de quo est sermo in d. c. Significasti. Quoniam exceptio consanguinitatis notoriae non cōcludit omnimum proprietatis defectum. Possunt enim tales consanguinei simul habitare tanquam fratres & sorores. c. Consultationi, de frigidis & maleficiis, ad murua libimetipſis obsequia exhibenda: ac proinde nil mirum, si ob eam exceptionem non permittatur uxoris expulso, ac uxori concedatur restitutio. Adulterium verō notoriū concludit integrum possessionis defectum. Si enim uxorem vir innocens, ac adulterii conscius notoriū, domi retineret, censebitur remittere, ac subinde non poterit diuortium petere. Ut d. 14. dicemus. Ita Anton. c. Ex coniunctione, n. 21. derelit. spoliat. Abb. d. c. Porro, n. 9. Alex. de Neuon n. 11. Sed hanc conciliacionem reprobavit Iason l. Naturaliter, §. Nihil commune, n. 46 ff. de acquir. poffeff. eo quod non exhaustat difficultatem. Et verē ita res le habet. Nam si ob adulterium licitus est recessus, cū verē maneat matrimonii vinculum, & licita sit copula: cur non licebit recedere ob notoriā consanguinitatem. Cū vinculum matrimonii nō sit, legitimū: & habitatio instar fratris & sororis sit grauissimo periculo exposita. Quarta conciliatio est: quod c. Porro loquitur in notorio proprietatis defectu, ad quem concludēdum est necessariō expectanda tentativa, cap. verō Significasti, in notorio possessionis defectu: qui cum non concernat pro-

proprietatem ipsam, sed solam possessionē, sententia minime indiget: sed impedit restitutionē. Sic Anton. d.c. Porro, n. 9. Præpositus 3. q. 1. in sum. Iason l. 1. Naturaliter. §. Nihil cōmune, n. 46. ff. de acquirend. posse. Sed rationem differentiæ minimè assignant. Et ideo eā reiicit Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 11. Quinta conciliatio est, vt c. Porro loquatur in cōsanguinitate notoria, cuius exceptio minimè restitutionē impedit. At c. Significasti, in adulterio notorio, quod restitutioni faciēdū obstat. Sic Nauar. lib. 2. consil. 11. n. 2. Et rationem differentiæ dicit se reddidisse in suis prælectionibus. Et in quantum ait in consanguinitate notoria desiderari sententiam Ecclesiæ, concordant Glos. cap. Ex conuertione, verb. Sine iudicio, de restitut. spoliat. & ibi Anton. n. 21. Sexta cōciliatio est, vt c. Porro, loquatur in notoria cōsanguinitate, quæ celari aliquo modo potest. At c. Significasti, in ita notorio adulterio, vt nulla tergiuersatione celari queat. Notorium autem tūc solum impedit restitutionem, quando tale est vt nullo modo tegi valeat: vt n. 25. probauimus. Sic conciliant Sylu. verb. Diuortium, q. 8. Barbosa rubr. ff. solut. matr. 2. p. n. 26. Sed non explicant qualiter consanguinitas notoria possit aliqua tergiuersatione celari. Quod sic explicandum est. Quia c. Significasti, fuit exceptio adulterii, & sic meri facti, quod nullatenus poterat infringi & mutari: atque ita nulla tergiuersatione celari, l. 1. §. Si vir vxori. ff. de acquir. posse. Sicque si de adulterio constabat, non poterat aliqua tergiuersatione celari defectus tituli. At data notoria consanguinitate poterat contraxisse ex dispensatione: & ita iustum habere titulū spoliata vxor: ideoque potuit aliqua tergiuersatione celari defectus tituli, ac proinde restituitur. Sed quamvis verum sit in se, non quodcūque notoriū impedire restitutionem, sed quando est tale, vt nulla tergiuersatione celari possit. At valde difficile est explicatu, qualiter consanguinitas illa possit tergiuersatione celari, ratione dispensationis, quæ potuit validum reddere matrim. Quoniā similiter dici possit adulterū notorium, quatenus ad diuortium confertur, posse tergiuersatione celari: allegando, nimirum, simile viri spolianantis adulterium: vel ipsum adulterio coniuicte. Quod si dicas id tanquam viri delictū minimè præsumi. l. Merito s. ff. pro socio. Similiter dicam dispensationem non præsumi in fauorem coniugis spoliati ratione consanguinitatis. Cū sit quid facti. Adde etiam obstante fortissimè, illum coniugem ob cōsanguinitatem spoliatam habere cōtra se præsumptionē iuris communis irritantis matrim. inter cōsanguineos: quo in euentu restituendus non est, nisi titulum probet. Vt statim dicemus iuxta c. Ad decimas, de restit. spol. in 6. & sic quamvis id coniugium sit in facie Ecclesiæ initū, præsumptio stat contra ipsum, ob resistentiam iuris communis. Atque adeò coniugi spoliato stanti pro illo, incūbit onus probandi dispensationem, qua redditum est validum. Ultima conciliatio est, quā adduxi ex multis DD. n. 30. vt c. Significasti, intelligatur quando adulterium est commissum post spolium. At c. Porro, quando ante spoliū. Sed ibi reprobaui. Ex his cōstat quam difficilis sit horum textuum conciliatio. Sed placet decisionem, c. Porro, esse specialē in consanguinitate, & in quocunque impedimento dirimenti, eadem enim est ratio: in quo casu separatio, nō tantum rendit ad spoliandum possessione coniugē dimissum, sed etiā proprietate ipsoq; matrimonij vinculo. Atque adeò iusta ratione deciditur, d.c. Porro, nullum notorium ad id sufficere, sed expectādam esse Ecclesiæ sententiam. Sicut enim eius auctoritate vinculum matrimonii colligatū est, ita eius iudicio oportet dissolui. Per easdem enim causas res nascitur & dissoluitur, c. 1. de regulis iuris. Adde etiam, rem hanc esse grauissimam, quia ratione cōsanguinitatis declaratur vinculum ipsum matrimonii fuisse irritū, ac proinde virtutisq; cōiugem tanquam solu posse libere ad alias nupias transire. Quare meritè reseruatur iudicio Ecclesiæ decidenda: & interim coniux spoliās cogitur ad spoliatū redire. At separatio ratione adulterii est quoad sola obsequia coniugalia, manenti vinculo

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

matrimonij illaſo: & neutri licet aliud matrim. inire. Et ideo nil mirū, si Ecclesiæ iudicium non desideret, sed cōtentia sit adulterio ita notorio, vt nulla possit tergiuersatione celari. Et ita placēt mihi quarta & quinta cōciliatio relata, quæ in hoc conueniunt, vt sit speciale in cōsanguinitate, & quoties agitur de proprietatis defectu, vt cōtinuit in alijs impedimentis dirimentibus. Ad 2. arg. ex propositis n. 11. dic non esse propriè pœnā, sed tamquā cōditionem in ipso matrimonii contractū imbibitā. Vt de negatione debiti coniugalis ob adulterium dixi n. 5. Ad cōfirm. dic decisionem d.c. Porro, esse speciale in consanguinitate, vt proximè probauit. Ad 1. argum. ex propositis n. 12. dic, eum texum intelligi de ita notorio adulterio, vt nulla tergiuersatione celari valeat. Ad 2. dic eodē modo intelligi illud c. Ex parte. Ad 3. & cōfirmationem dic in eod. c. Ad decimas, esse speciale: eo quod ius commune resistit possessioni spoliati, quæ resistētia constat ex formalibelli propositi ab ipso ad petendā restitutionem. Vnde Archid. ibi n. 1. Dominicus n. 13. Francus n. 3. cā regulam generalem ex eo textu eliciunt, vt restitutio concedenda non sit spoliato, quoties est verisimilis præsumptio iniusta possessionis contra ipsum, eo quod possessioni illi ius commune resistat: & resistētia illa iuris constat ex libello proposito. Ad ultimum dic non omnino cessare scandalum, nisi quādo ita notum est adulterium, vt nullatenus celari possit.

S V M M A R I V M.

Vt coniux innocens possit in foro conscientie ab adulterio diuertere, satis est, si certo norit adulterium, quamvis testibus probare nequeat, n. 39. Desiderantur ea indicia, qua in foro externo probata conuincit de adulterio. Et adulterium non potest verè probari, sed probationibus ex præsumptionibus peritus, n. 40.

Desideratur ad concludendum adulterium suspicio violenta. Et endantur c. Dixit Dominus 32. q. 1. & c. Maritis, de adulter. n. 41.

An ita sufficiat in foro conscientie suspicio violenta, vt non oporteat cōiungem sic suspectum audiri, quo diuortium fiat, n. 42.

Quando dicatur suspicio violenta, n. 43.

Sufficit alia similis vehementer viro prudenti suadens, n. 44.

An sufficiat, si sotus cam sola in loco ferreto & abdito repertus sit, n. 45.

An inducunt hanc susppcionem violentam plenè probantem adulterium, oscula, & amplexus: Re ertur quadam sent. n. 46.

Sent. Auctoris: & explicantur l. Quod ait lex: ff. ad l. Ital. de adult. & c.

Nec aliqua 27. q. 1. n. 47.

Non inducunt violentia suspicionē adulterij verba amatoria, nec literæ, nec xenia, nec si quis gloriatur se cū uxore alienius concubuisse, n. 48.

An sufficiat tamquam suspicio violenta, confessio coniugis afferentis prærium adulterium, n. 49.

An sufficiat ea confessio quando cedit in detrimentum professionis, n. 50.

& explicatur c. penult. de raptor.

An suspicio violentia probanda sit testibus omni exceptione maioribus, & non singularibus: Et an in foro conscientia sat sit si eam affirmet quidam fide dignus, n. 51.

An vir sufficiens uxoris adulterium, possit eam cum testibus obseruare?

Et custos nemoris an possit se abscondere, ut illud ingrediens apprehendatur? Et an licet parentibus, vel heris, occasione permittere, seu non auferre furandi filii vel famulis, ut deprehensi corrigantur? Et an vir possit celebrare diuortium ob id adulterium, quod uxorem obseruans permisit, n. 52.

An licet offere occasionem filii vel famulis furandi, & uxori adulterandi, ut corrigantur, n. 53.

An possit vir cum uxore pacisci, ut amas eius, castitatem violare tentanti, concedat tempus & locū, ut amasius ipse deprehendatur, n. 54.

Q V A S T I O III. Qualis noritia adulterii desideretur, vt coniux innocens possit in foro conscientie ab adulterio diuertere, eiique debitum negare? Prima conclusio. Desideratur ad id, vt coniux innocens certus sit de alterius adulterio. Cū enim possessio sit pro altero coniuge, ea in dubio priuari minimè debet. Et ita omnes DD. n. 5. allegati hanc certitudinem petunt. Nec exigitur vt id testibus probari valeat. Id enim ad forum externum pertinet, quod iuxta allegata & probata ius dicit.

II. Conclusio. Non desideratur certitudo metaphysica, sed satis est moralis, qualis habetur per ea indicia, quæ in foro externo probata cōuincit coniugem de adulterio. Ita Vincent. spec. doctrin. to. 2. l. 10. c. 41. Astensis sum. 2. p. l. 8. t. 11. a. 3. q. 5. Sotus 4. d. 36. q. vn. 4. 3. post 3. concl. vers. Circa singulas Barth. a Ledeſ. de matrim. dub. 67. in notab. post 1. concl. Pet. de Ledeſ. de matrim. q. 62. n. 3. notab. 1. Vega 1. to sum. c. 13. casu 4.

& cōstat ex D. Hieron. in c. 19. Matth. & refertur, c. Dixit Dominus 32. q. 1. ibi: *Vbi cumque est fornicatio, vel fornicationis suspicio, libere dimittitur vxor.* Et ratio est, quia cū adulteriū sit ex illis criminibus, quae in abdito loco & omnino occulte admittuntur, l. *Consensu*, C. de repudiis. est difficillimū probatu: nec verē probari potest, sed ex probacionibus petitis ex præsumptionibꝫ concluditur. Quod adeo verum est, vt si quispiam nudus supra nudam feminam in ipso actu reperiatur, non verē & metaphysica certitudine constet adulterium consummatū, quale ad diuortiū exiguitur. Vt multis citatis aduertit *Mascard. de probat. conclus.* 59. n. 4. sequentibꝫ & *Menoch. de præsump. lib. 5 præsump. 41. n. 12.* Quoniam fieri potest vt femina sit arcta, vel vir importēs, aut minimē seminarit intra vas. Vnde sit vt non tam exacte probationes perendā sint, ac in alijs criminibus, quę oculis parent, palamque perpetuantur. Vt alios referentes docent *Mascard. de probat. concl. 57. n. 8. Menoch. d. præsump. 41. n. 1. & cons. 31. n. 18. & seq. volum. 1.* Tandem id constat ex c. *Literis. de præsumpt.* vbi deciditur posse diuortij sententiam proferri, ob violentam adulterij suspicionem.

41. III. Conclusio. Non sufficit quacumque suspicio probabilis, sed desideratur suspicio violenta. Quia hæc sufficit ad condemnandum, c. *Afferte. & c. Literis. de præsumpt.* Et maximē in adulterio, quod verē probari nequir (vt num. præc. diximus.) Vnde dum c. *Dixit Dominus 32. q. 1.* dicitur, ob fornicationis suspicionē libere posse vxorem dimitti, intelligitur de suspicione violenta. Ita tradūt *Glos. eo c. dixit Dominus. verb. Suspicio. & c. Maritis. verb. Ex suspicione, de adul.* ita intelligens illum textū dicētem, posse maritum accusare vxorem, ob adulterij suspicionem. Et ibi *Innoc. n. vnic. Hoft. n. vnic. Abbas. n. 1. idem Hoft. c. Porr. nu. 3. de diuort. vbi. Ioan. Andr. n. 3. Anton. n. 12. Anch. n. 9. Alex. de Neu. cap. Significasti. n. 3. de diuort. Beroius rubr. de iudiciis. n. 20. fin. Ioan. de Fribur. sum. confessorum. l. 4. t. 2. q. 2. Astenf. sum. 2. p. lib. 8. ti. 11. a. 3. q. 5. Syl. verb. Diuortium. q. 7. & verb. Adulterium. q. 7. n. 3. 9. vbi Angelus n. 8. armil. n. vlt. Tabiena Matrimonii 4. q. 2. n. 3. Turrec. c. Christiana. n. 132. q. 5. Costanus de dotibus c. 6. n. 37. Monaldus sum. vbi de matrim. t. Propter quid fiat diuortium, vers. Item alia causa *Mascard. de probat. concl. 57. n. 6. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 20. 5. Cantera q. criminalib. q. tangentib. punitione delicti. c. 4. n. 52.* Et ex Theologis. D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 3. ad 4. D. Bonau. 4. d. 32. a. 2. q. 2. Palad. 4. d. 27. q. 1. a. 3. n. 17. & d. 35. q. 1. a. 1. n. 9. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 21. §. 5. Vincent speculo doctrin. to. 2. l. 10. c. 41. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 3 post 3. cōcl. vers. Circa singulas. Viguer. l. instit. c. 1. 6. §. 7. vers. 9. impedim. 10. Enriques. l. 11. de matrim. c. 17. n. 2. Emin. Sa sum. verb. Diuort. nu. 3. vers. Sufficit ad separationem. Angles florib. 1. p. de matrim. q. 9. de diuort. a. 1. diffic. 3. concl. 3. Lnd. Lop. 1. p. instruct. c. 295. §. Ad hec quaestio hæc. Vega 1. to. sum. c. 13. casu 4. Barth. à Ledes. dub. 67. de matrim. in not. ab post 1. concl.*

42. Sed quidam non ita simpliciter intelligūt sufficere suspicionem violentam, sed dicunt eam sufficientem, vt cōdix innocens cur et inuestigare alterius adulterium, & eo cognito diuortium celebrare. Et ita intelligunt, *cap. dixit Dominus 32. q. 1.* dum ibi ait D. Hieron. ob adulterij suspicionem libere dimitti vxorem. Et duocuntur, quia non dixit Christus Matth. 5. & 19. ob suspicionem fornicationis, sed ob fornicationem posse diuortium celebrari. Ita *Palacios 4. d. 27. disp. 3. f. 60. 4. col. 24. & seq. vers.* Sed numquid suspicio. Et d. 35. disp. vn. col. 2. vers. Sed quid si adulteriū, dicit cōiugem ob suspicionem violentam posse tantum ad tempus negare debitum, dū explorat veritatem. Idem videtur sentire *Castro de lege pñen. l. 2. c. 4. §. Vt igitur*, ait enim data violenta suspicione posse cōiugem innocētem alteri purgationē iniungere, quā si facere neglexerit, aut in ea defecerit, iustē posse illi debitū negare. At D. Hier. eod. c. *Dixit Dominus*, expressē auētoritatē Christi, Matth. 5. & 19. explicās, ait ob fornicationem vel fornicationis suspicionē dimitti libere vxorem. Ac vniuersi DD. n. præc. allegati existimant, suspicionem violentam producere sufficientem notitiā adulterii. Illud enim debet esse cognitū, vnde cū dimittitur ob violentā adulterii suspicionem, verē ob ad-

ulteriū dimittitur, quāvis nō plenē & tādubitata certitudine cognitū: ea enim est impossibilis (vt dixi n. 40.) est tamen cognitū certitudine mō ali, & ex vrgenti præsumptione, quę virū prudentissimū ad iudicandū adulterium induceret. Et quę probata in foro externo satis esset ad sententiam diuortiū ferendā. Vt deciditur, c. *Literis. de præsumpt.* Et durū est ad aliquid amplius discentiendū, constringere cōiugem innocentē. Quare displiceret prædicta limitatio.

Quod si rōges, quādo dicatur suspicio violenta sufficiens 43 ad diuortiū sententia: id deciditur, c. *Literis. de præsumpt.* ibi: *Solum cum sola, nudum cum nuda, in eōde lecto iacentem viderunt multis locis secretis, & latebris ad hoc commodis, & horis electis. Respondemus quod ex huiusmodi violenta & certa suspicione fornicationis potest sententia diuortiū promulgari.* Et docent omnes. Nō tamē id ita strictē accipendū est, vt sola ea præsumptio explicata, d. c. *Literis.* sit violenta: sed sufficit quęcunq; alia similis, qua vehementer suadeat coniugis adulteriū. Sic *Castro n. 42. allegatus.* Et constat ex dicendis n. seqq.

Hinc infertur dici præsumptionem violentā, vt dicatur 45 plenē probatū adulterium, quādo quis solus cum sola in loco abdito inuētus est. Ita *Menoch. aliis relatis. de præsumpt. 1. 5. præsum. 41. n. 11. & duplice seq.* Sed ita generaliter id non credo. Nec *Gloss. c. Præterea. verb. Conscios. de testibꝫ & attestat.* quam pro se allegat, ita generaliter loquitur: sed quando quis repertus est tolus cum sola in lecto, vel nudus cū nuda. Et ita *Astenf. sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 3. q. 5.* dicit non satis esse solum cum sola in locis suspectis reperiiri, nisi eodem lecto, & hora apta ad concubitum. Quia prior suspicio est probabilis, sed non violenta. Quod idem colligitur ex c. *Literis. de præsumpt.* Et bene docuit *Nauar. rubr. de iudiciis. n. 10.* dicens id nō sufficere, nisi alia circūstantiae adiiciantur loci, temporis, vel personarum. Et licet multi, quos ibi refert, dicant sufficere si in loco secreto deprehendātur se amplexantes & osculantates. At ipse cum alijs ait, id nō satis esse, nisi proberetur tanto temporis spatio in eo loco secreto eos fuisse, vt possent adulterium committere.

Sed vtrū oscula & amplexus efficiant suspicionē violentā, ita vt ex eis plenē probetur adulteriū? Affirmāt quidam. Et duocuntur ex l. *Quod ait lex. 23. ff. ad l. Iul. de adulter.* vbi habetur fas esse patri filiam in his actibus inuentā occidere, sicut inuentam in adulterio. Et ex c. *Nec aliqua 27. q. 1.* Ex quo textu habetur adulterium ita iudicari ex actū impadico & venereo, sicut ex cōsummato. Quia sūt hæc præparantia ad adulterium. Huius sent. videtur *gloss. eod. c. Nec aliqua. verb. Concubitus.* dicit enim ex amplexibus & confabulationibus deprehendi aliquam esse corruptam. Et videtur tenere *glos. d. l. Quod ait lex. verb. In ipsis. vbi ait ex his taētibus argumentū sceleris induci.* Idem tenet *Ruin. conf. 162. n. 4. vol. 4. Decius rubr. de iudiciis. n. 5. felin. c. præterea. n. 3. vers.* Et dicas, de testibꝫ & attestat. *Bellon. rubr. C. de edendo. n. 8. t.* Et multos referentes *Bursatus conf. 218. n. 3. vol. 2. Mascard. de probat. concl. 57. n. 5. & concl. 6. 4. a. n. 1. ad 5.* Et fauet valde *Couar. 4. decret. 2. p. cap. 7. 5. 6. n. 3.* qui dixit mulierem reddi valde suspectā ex osculo, ita vt prudētis arbitrio suspicio hæc pro indubitate & violenta haberi possit. Eiusdē sent. videntur *Sotus 4. 35. q. vn. a. 3. post 3. conclus. vers. Circa singulas. Bart. à Ledes. dub. 67. de matrim. in notab. post 1. concl. Grafis 1. p. decif. l. 2. c. 84. n. 5. Vega 1. to. sum. c. 13. casu 4. dicūt enim sufficere si adulteriū in eodem lecto reperiantur, aut aliter amplexati. Idem tenet *Azebedo lib. 8. recop. t. 20. rubr. n. 14.**

Sed omnino tenendū est, nō induci violentā suspicionem adulterij ex solis osculis & amplexibus, quando alia adminicula non cōcurrunt. Probatur ex l. 1. ff. de extraord. crimin. relata c. *Solicitatores. de pñen. d. 1.* vbi imponit extraordinaria pñena solicitatori alienā vxoris. Et *glos. ea l. 1. verb. propter voluntatem*, explicat, licet colloquia & basia interuenerint. At si inde concluderetur adulteriū, pñena ordinaria imponenda esset. 2. quia c. *Literis. de præsumpt.* multo fortiora exiguntur indicia, vt violentā adulterij suspicionem inducant. 3. quia licet conjecturis probetur adulterium, at illæ debent esse, vel à natura vel à lege receptæ, probatæque, vt ait *Glossa l. Absentem 5. verb. Damnari. ff. de pñ.*

nis. Oscula autem & amplexus nec à natura, nec à lege prō vigenti coniectura admittuntur: nec etiam ab homine recipi debent: cum nulla vrgens ratio id suadeat. Nec obstat 1. Quod ait lex, allegata n. p. pro cōtraria sent. quia solū probat licet patri, iuxta illum textum, impunē occidere filiam repertam in ijs actibus impudicis, sicut inuentā in adulterio, nō tamen probat inde conuinci adulteriū. Si militet nō obstar c. Nec aliqua, ibi allegatum: quia tantum ex eo probatur illa esse indicia depravatæ voluntatis adulterandi. Atque ita tenent Ripa rubr. de iudicis, n. 23. Et ibi Beroius n. 20. fine. Nauar ibi n. 10. Michael Calidon ibi, n. 71. & seqq. Riminaldus ibi, n. 10. & seqq. Iul. Clarus lib. 5. recept. §. Adulterium, num. 16. vers. Et sias. Menochius alios allegans de pr̄sumpt. l. 5. pr̄sum. 41 n. 28. & seqq. Perez li. 8. ordinam. t. 15. l. 2. f. 292. vers. Sed est dubium utrum ex osculo. Padilla l. Transigere, n. 87. C. de transact. Cantera qu. crimin. qu. tangentibus punitionem delicti, c. 4. n. 52. Barbosa alios referens, l. 2. p. 1. n. 73 ff. sol. matrim. Palacios 4. d. 27. disp. 3. f. 604. col. 24. & seq. vers. Sed numquid suspicio. Lud. Lop. 1. p. instr. c. 295. §. Adhuc questio hac.

48 Nec à fortiori sufficient xenia missa ab adultero vxori alienæ, aut verba amatoria, vt probetur adulterium. Quia minora indicia sunt amplexibus & osculis. Ita Palacios n. pr̄c. alleg. Nec similiter satis erit, si quis glorietur se cum vxore alicuius concubuisse. Quoniā non valer confessio in alterius pr̄iudicium, c. 1. de confessio, c. Significasti. de adulter. l. fin. C. de accusat. Sic Abbas c. Quam sit graue, n. 2. notab. vlt. de excessibus pr̄latorum. Gaeta repet. c. Ad lunina 30. q. 1. §. 4. n. 210. De literis verò amatorijs nō cōcordant DD. Nam quādo repertæ sunt literæ amatoriae ipsius mulieris, probari adulterium asserunt Parisius conf. 54. in fine, vol. 4. Mascalus de probat. concl. 64. n. 10. in fin. Id autem negat Enriq. l. 11. de matrim. c. 17. n. 2. Sed Menochius de pr̄sumpt. l. 5. pr̄sumpt. 41. in fine, censem id iudicis arbitrio remittendum pro literarum tenore. Vnde dicit, si mulier in eis pr̄teritum cōcubitum fatetur, rem esse manifestā contra eā: si vero esset literæ quibus virum induceret ad accessum, arguere adulterium committendum, non tamen commissum. Cærerum existimo nō sufficienter probari adulterium, licet in eis mulier proprium adulterium fateatur. Quia cōfessio extrajudicialis, qualis est hēc, nō plenē probat, sed constituit indicium sufficiens ad torturam. Ut docent Abbas c. Quam sit graue, n. 2. de excessibus pr̄lat. & multis citatis Mascalus de probat. concl. 350. n. 1. & seqq. Et constabit ex dicendis n. sequēti, vbi dicemus quid desideretur, vt ea cōfessio probet.

49 Satis autem est cōfessio coniugis afferentis proprium adulterium, vt illud probatum censeatur. Habetur expressè, c. penult. de adulter. ibi: Mandamus quatenus nisi tibi constiterit, vel per evidentiam rei, vel per confessionem legitimam mulieris, quod adulterata sponte fuisse, ipsum recipere compellas eandem. Quod intelligitur, quādo confessio facta est in iudicio. Ut docet ibi glos. verb. Confessionem. Host. ibi. Idem glos. c. 1. verb. Patronus 32. q. 1. Quia hēc facit notorium iudiciale: extra indicium autem facta nō plenē probat, sed inducit sufficiens indicium ad torturam. Vt n. pr̄ced. probau.

50 Imò si iā coniux innocens reputatus emiserit professio nem, & propriū adulterium ante professionē cōmissum fateatur, vt sic cōpensentur adulteria, & cōiugi manenti in seculo concedatur repetitio illius cōiugis iam profisi, vt pote qui cōpensatis adulterijs profiteri nō potuit. Credendum esse illi cōfessioni aduersus religionis professio nem, & in favorem instauracionis matrimonij, docēt Host. c. Veniens, n. 7. de conuers. coniug. & ibi loā. Andr. fine, Anton. fine, Anchār. fine. Et probant ex c. penult. de raptor. ex quo constat vxorem professam absq; viri licentia, ei restituendā fore, si ipsa fateatur ante ingressum fuisse consummatum matr. vbi Glosa verb. Mulieris, asserit aliud esse in matrim. carnali, & aliud in spirituali. Quia in illo nō statut cōfessioni mulieris in matrimonij pr̄iudicium: secus vero in hoc. Sed aduersus hanc doctrinam fortiter vrget, diuersam longē rationem esse, quādo solum diuortium intentatur. Tunc enim solius cōiugis adulteri pr̄iudicū vertitur: innocens enim potest iniuriā cōdonare: & sic nil mirum est, si confessioni adulteri plena fides habeatur. At vbi cōfessio cō-

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

iugis tendit contra professionem, est in monasterij pr̄iudicium. Et proinde nō videtur ei credendum. Confessio enim aduersus ipsummet cōfidentem valet, non vero cōtra tertium. 14. q. 2. in princ. & c. 1. de confessio. Deinde, quia c. Vidua, de regular. deciditur novitiā actibus professorum se ingerentē, censerī professam, licet iure iurando defēctū animi profitendi affirmet. Non ergo proprię cōfessioni creditur in professoris pr̄iudicium. 3. quia ad matrimonij carnalis dissolutionem minimē statut coniugū confessio ni. c. Super eo, de eo qui cogn. consang. Et redditur ibi ratio: eo quod sāpe aduersus matr. vt illud dirimatur, coninges inter se colluderent. Quae ratio æquè militat in religionis professione. Quare doctrinā pr̄dictā ita vniuersaliter nō admittit Abbas c. Veniens, fine, de cōuers. coniug. sed tūc demū, quādo vxor professā confitens in iudicio pr̄iudicium matrimonij consummationem, vel pr̄cedens adulterium, re vera stat pro ipfa professione, & superiori coniuite eā confessionem fecit. Tunc enim non est verisimile eam contra se mentiri: ac subinde confessio sibi pr̄iudicat ac monasterio. Atq; ita intelligit Abbas ibi, c. penult. de raptor. pro priori doctrina allegatum. Idem Abbas eo c. penult. n. 6. & ibi Hostiens. n. 3. super verb. Confessione, & ibi Anan. n. 6.

Quarta conclusio. Quamvis adulterium plenē probari nequeat, at coniecturæ, & pr̄sumptio violenta, quibus probandum est, sunt planē probāda per testes non singulares, & omni exceptione maiores. Ita multis citatis Bur-satus conf. 435. n. 39. vol. 4. An autem dicātur testes singulares, si vicissim dicant se vidisse, vnum post alium: vel testis vnu dicat se vidisse vna die, & in vno loco, & alias alia die, & in alio loco: consule Mascalum de probat. concl. 59. n. 17. & duplice seq. & concl. 65. à nu. 1. ad 3. In foro autem conscientiae existimo sufficientem esse noritiam, quo coniux innocens diuertere possit, si de adulterio sui coniugis certior fiat à persona fide dignissima, cui meritò prudentissimus quīq; fidem haberet, se vidisse adulterium, aut eius violentam suspicionem testanti. Quoniam hoc certitudinem moralē efficit, quae satis est, vt probau. n. 39. & 40.

Quinta conclusio. Vito suspicāti adulterium vxoris lit- 52 citum est illā obseruare, cum testibus idoneis, vt eā possit de adulterio conuincere. Quoniā id non est eius peccato coniuxere, sed vti eius malitia ad proprium commodum. 2. quia aliud est, rogare, consulere, vel iubere malū, quod nunquam licet, & aliud permittere, seu non auferre mali occasionē, quod aliquādo licet ob aliquod maius bonū. Sicut Deus mala permittit ob maius bonum. Ita D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 3. ad 4. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 3. fine. Petr. de Lebed. de matrim. q. 62. a. 3. notab. 1. Confert ad hoc quod tradunt Nauar sum. Hisp. c. 28. addit. adn. 30. c. 14. §. La 10. Corduba sum. q. 5. corol. 4. fin. Nauarra l. 3. de rest. c. 4. p. 1. dub. vlt. in noua edit. n. 104. Emm. Sa, Sum. verb. Peccatum, n. 7. nimirū, nō peccare parētes vel heros, qui filijs vel famulis nō auferunt aliquā furandi occasionem, cū eos ad furandū propensos norūt: vt sic in furto deprehensi resipiscant. Confert etiam, quia quāuis custodes nemorū se abscondentes, quo illud euntes ingendantur libere, soluantq; pēnā, damnentur tanquam culpæ mort. rei: vt bene docet Metina, §. de rest. q. 12. At excusatūt à culpa, quādo eo fine se abscondūt, vt semel deprehensi caueant in futurū illuc redire. Ut tradunt Nau. sum. c. 17. hisp. n. 124. lat. n. 123. Nauarra eod. dub. vlt. n. 103. Corduba sum. q. 66. dict. 2. vers. Mas el daño. Valētia 2. 2. disp. 5. q. 6. punct. 5. dub. 7. in fine. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 124. n. 7. Vega 1. to. sū. c. 120. casu 1. col. 4. Hinc infertur, virū posse celebrare diuortiū ob adulteriū illud in quo vxorē deprehendit. Quāuis id minimē possit ob adulteriū, quod ipso sciēte & tacēte vxor cōmittit (vt diximus disp. 5. n. 5.) Quoniam id verū est, quando nō habet iustā dissimulādi causam. Tūc enim est cōsensus. Secus in pr̄senti, euētu in quo nō dissimulat quasi cōsensum pr̄bēs, sed vel vt posuit ipsam de adulterio cōuincere: vel vt deprehensa deficat in futurū.

Sed an liceat eo fine offerre occasionem vxori, vt adulteretur, vel filiis aut famulis, vt furentur? Nauarra n. pr̄c. allegatus, eo dub. vlt. n. 104. id concedit. Sed melius Emm. Sa, verb. Peccatum, n. 7. id negat. Quia id non solum est per-

mittere: sed cooperari, & positiue concurrere. Quare non video qua tatione id excusari valeat.

- 54 Hinc infertur, quid dicendū sit in ea quæst. Num liceat viro pactum cum vxore inire, vt amasio eius castitatem violare tentanti cōiueat, concedens tempus & locū non vt adulterium perficiat: sed vt in criminē deprehendatur? Id enim culpa vacare, docent pleriq; ducti ex l. Si quis seruo 20. C. de furtis, ex l. 8. t. 14. p. 7. vbi habetur seruo requisito ab aliquo de furto committendo, ipsoq; nunciāte domino, & de consensu eius portante res aliquas domum persuadentis, vt hic in furto deprehenderetur: dari cōtra persuadentem, actionem furti: vbi lex videtur supponere actionem serui, & pactum cum domino initū, licita fuisse. Aliás cum de cōsensu domini res accepta sit, minime actio furti daretur. Sic Paulus ea l. Si quis, notab. 1. Iac. de s. Georgio ibi, Ioan. Lupus c. Per vestras, de donat. inter vir. & vxor. in princ. §. 29. n. 1. Cifuentes l. 8. o. Tauri fine. vbi Anton. Gomez u. 6. Castillo prōœmio leg. Tauri. f. 6. col. 4. vers. Et nota quod si Castellanus. Gomez Arias, l. 7. Tauri, n. 7. Greg. Lopez l. 8. verb. Alſijo, t. 14. p. 7. Matienzo dialogo relatorum 3. p. c. 33. n. 8. Azebedo lib. 8. recop. t. 20. l. 2. n. 17. Sed DD. hi non tractant de foro conscientiæ: dicunt enim licere id ad iniuria afficēdum adulterum, aut furti suaforem. Quod in foro conscientiæ illicitum esse constat. Sed mens textuum & Doctorum est, vt consensus ille non sit legitimus, & sufficiens, ne suadens furtum possit de furto, & adulterio ille de adulterio intentato accusari. Vnde in foro conscientiæ id pactum illicitum esse censeo. Non enim est mera permissione, dum vxor conniuet adulterium molienti, sed est consensus. Ea enim verba sufficerent ad acceptationem cuiuscumque donationis, aut legati, aut munieris sibi iniuncti. Permissio enim est actus voluntatis circa negationem: id est, circa non impediendum: vt referens modos permissionis tradit D. Tho. 4. d. 33. q. 2. a. 2. questiunc. 2. corp.

DISPUTATIO XIII.

Vtrum vir teneatur vxori in adulterio persistenter dimittere: aut resipiscientem admittere? Et idem de vxore respectu viri adulteri?

SUMMARIUM.

- Vir innocens non tenetur adulteram emendatam reconciliare. Et explicatur cap. Quod ausem, 32. q. 1. & cap. Si vir, de adul. n. 1.*
Quid si iuret fore, ut ipsam non accuset, dimittar ve, n. 2.
Fas est viro, uxori adulteria emendata parere: eamq; sibi reconciliare, quoties voluerit: & quando id consilii sit. Et explicatur c. Si vir, de adul. Et an possit adulteram in criminē perficere item reconciliare, 3.
Refertur duplex sententia, n. 4. & 5.
Si solam adulterij rationem attendamus, non est preceptum diuertendi ab adultera, quantumcumque publica, & pertinaci, mu. 6.
Obligatio hac diuertendi aut consurgit ex precepto correctionis fraternæ, aut vitandi scandali, aut ex utroque, n. 7.
Non oritur ex precepto correctionis fraternali, & an quando hac præfisa vxor non resipiscit, sit denuncianda, n. 8.
Refellit sententia afferens oriri ex precepto correctionis, n. 9.
Nascitur ex sola vitandi scandali obligatione, n. 10.
Non conjurgit ex aliquo precepto Ecclesiastico. Et explicantur ea. Si vir, de adulter. c. Sicut crudelis, 32. q. 1. & cap. Non solum 28. q. 1. n. 11.
Nec oritur ex periculo incertitudinis prolis vitanda, n. 12.
Vir retinens uxorem tanquam sororem non satisficit, n. 13.
An uxor occulit adulterans, nec emendata, sit dimittenda, n. 14.
Non obligat hoc preceptum virū aliter scandalum cauere potentem, n. 15.
Nil refert ad hanc obligationem, vtrum vir sit innocens nec ne, n. 16.
An vir teneatur aut possit alimenta adulteri & pertinaci denegare, n. 17.
Ante tenetur potius excommunicationem sustinere, quam adulteram non corrigam admittere, n. 18.
Obligatio hac dimittendi adulteram, quando sit sub mortali, n. 19.
An excusat vir retinens, ne ipse damnum corporis vel animæ incurrit, n. 20.
Quid, si uxor expulsa, peior efficietur: aut aliud corporis detrimentum patietur, n. 21.
Quid, si infamia ipsius viri vel uxoris emerget, n. 22.
Quid, si uxore retenta, sit spes emende, n. 23.
Qualiter in his eventibus teneatur vir scandalum cauere, n. 24.
Karissimè tenetur vir adulteram dimittere, aut à culpa abstinere, n. 25.
Soluuntur argumenta, num. 26.
An uxor similiter teneatur virum in adulterio persistenter expellere, debitumque negare? Refertur duplex sententia, n. 27. & 28.
Sententia auctoris negans. Et explicatur cap. Si quis uxorem, el. 30. q. 2. n. 29.

Disputationem hāc difficilem valde reddunt diuersi. I admodum loquendi modi Doctorum hac de re differunt. Et quidē duo tanquā certa præmittenda sunt. Prīus est, virum innocentē minimē teneri vxorem adulteram ad suā pristinam amicitiam renocare. Vnde cū dicitur c. Si vir, de adult. virum debere sibi reconciliare adulteram emendatam, explicat ibi *Glosa*, ab omnibus recepta, de honestatis debito. Et eodem paēto intelligēdus est D. Aut. lib. 2. de adult. coniug. c. 5. cuis dictum refertur c. Quod autem 32. q. 1. ibi: *Quis non intelligat debere maritum ignorare, quod videt ignorisse Dominum.* Quare etiam pœnitentia adulterij facta, potest vxor accusari. Idq; constat ex c. Admonere, quod est Stephani Pontif. 33. q. 2. & ex c. De Benedicto. 32. q. 1. Et cōstat ex dictis hoc l. disp. 3. n. 5. vbi probauit posse adulterium admissum ante baptismum coniugis iam baptizati, ad iudicium deduci, quo diuortiū celebretur. Et quāvis (vt ibi dixi) in baptismō discordēt Autōres, eo quod sit noua quædā generatio. At circa pœnitentiam, id omnes Theologi fatentur cū D. Th. 4. dist. 35. q. vn. a. 6. ad 2. Et omnes Iurisperiti cum *Glosa* eo c. Admonere, verb. Pœnitētia, & c. fin. verb. Iudicio, de coniug. cōiug. & c. Gaudemus, in fine, de diuort. Host. c. fin. n. 1. fine, de diuort. Goffred. sum. t. de diuort. n. 7. Innoc. c. 1. n. 2. de adult. Abb. d. c. Gaudemus, n. 2. Henr. c. Significati, n. 10. de diuort. Archid. c. Nihil, n. 2. 32. q. 6. Bellamera ibi, n. 2. Turrec. ibi, n. 2. Durandus 4. dist. 35. q. 2. a. 2. n. 2. Petrus de Soto lect. 12. de matrim. col. penulti. Barbosa ff. solut. matrim. rubr. 2. p. n. 20. 25. Sordus de alimentis t. 7. q. 21. n. 7. & 8. Enriq. l. 11. de matrim. c. 17. n. 2. & 3. Petr. de Ledes. de matrim. q. 62. a. 6. concl. 1. Quod si obiicias, charitatis lege remittendum esse venia petenti ac resipiscenti. Respondeo id verū esse, quoad odium animi & aliqua externa benevolentia signa: secus quoad pœnas delicto debitas in iudicio exigendas. Vnde non est audiendus Veracruz, qui 3. p. Speculi, a. 6. concl. 3. in fine, ait per c. Ex literis, de diuortio, cōpellendum esse virū ad vxorem adulterā resipiscētem admittendā, vt ipsius incontinentiā virer: quamvis in foro conscientiæ admittere non teneatur. Sed id cap. Ex literis loquitur, quando vir innocēs iam in adulterium lapsus est. In quo euētu quando & qualiter sit cogendus, latē diximus hoc l. tota disp. 9.

Quod si vir iuret vxori, se eam minimē accusaturum de adulterio futuro, nō valet pactum, nec iuramentū quoad accusationem criminalem: secus quoad ciuilē ad diuortium & dotem petenda. Quippe in priori casu agitur de iuris publici renuntiatione: & datur ansa libere delinquēdi, impunitate promissa. Interest enim reipublicæ delicta puniri. In posteriori autē, de renunciatione iuris priuati, ac iniuria, & lucro ipsius viri. Sic videtur decisum, c. Quemadmodū, in fine, de iure iurando, iuncta *Glossa*, verb. Desistat, inde colligēti, valere pactū & iuramentū, quatenus tangit rē familiarē, vel iniuriā priuātā, non autem quatenus tangit iniuriā publicam. Et tenent ibi Abb. n. 14. fine: Alex. de Neuo ibi, §. fin. n. 11. Et ideo ait Abbas nō absq; mysterio dixisse eū textum, debere sicuturante desistere ab accusatione ad diuortiū celebrandū. Idem Additio Angeli de maleficiis, verb. Che me ha adulterato. n. 50. Barbosa l. 2. p. 1. in princ. n. 106. ff. solut. matr. Vnde palud. 4. dist. 35. q. 1. a. 1. cōcl. 1. n. 6. & Suppl. Gabr. ibi q. vn. a. 2. concl. 1. dicentes licitū esse viro vxori adulteram repellere, licet iurari nō se dimissurum vel accusaturum. Eo quod frāgenti fidem nō sit fides seruāda: Intelligendi sunt fano modo, nimis, quando adultera relabitur, nec corrigitur. Tunc enim tanquam fidem frangens potest repellere: nec iuramentū in eo casu relapsus & pertinaciæ intelligitur, nec in eo esset gratū Deo: & proinde non obligat. Ut bene docent Host. eod. c. Quemadmodū, n. 11. Innoc. ibi fine. Ioan. And. n. 9. Abb. n. 14. Card. n. 2. vers. Oppono ad hoc. Henr. fine. Bellamera, n. 10. An autem sit idem, si pactum aut iuramentum fiant de nō deferendo criminē perpetrato? consule l. Si vnu 28. §. Pacta ff. de pactis, vbi discrimen constituit inter pactum non accusandi de criminē admissio, vel admittendo vt illud valeat: hoc autem non. Idemque docet *Glossa*, d. c. Quemadmodū, verb. Crimine. De qua re consulendi sunt Doctores, ibi, & d. §. Pacta. Posteriori certum in hac disp. est, fas esse viro uxorem, adul-

adulteram resipiscere sibi reconciliare. Habetur c. Si vir, de adult. & fatentur omnes cū D. Aug. l. 2. de adult. coniug. c. 6. & 9. & refertur c. Quod autem, & seqq. 32. q. 1. & ratio est: quoniam separatio est pena adulterij, & iniuria illatae viro, cui libet autem licitum est iniuriatae sibi illatae condonare: & iam uxore emenda cessat ratio scandali. Subditur autem eo c. Si vir, non saepe admittendam esse adulteram. Cui videtur aduersari c. Quemadmodum, ad fin. de iureiur. & consilium illud Matt. 18. Non dico tibi septies, sed usque septuages septies, Gl. eo. c. Si vir, verb. Sed non saepe: & ibi Host. n. 3. & in sum. t. de adult. n. 5. vers. Repellit etiam, Henric. d. c. Si vir, n. 3. & c. Quemadmodum, n. 8. de iureiur. Barbosa l. 2. in princ. nu. 102. ff. sol. matr. sic explicant, quamvis possit vir saepe remittere, at Ecclesia non intercedit pro adultera saepe relabenti, ne peccadi ansam offerre videatur. Vel potest explicari cū Soto 4. d. 36. q. vn. a. 2. concl. 1. ut quāvis saepe consilium sit vxori adulteram resipiscere admittere, ne viro destituta, & inopia pressa, libidini vacet, quo quæstū acquirat: at si multoties reconciliata, abutens venia, ad pristinum more canis vomitum redeat, præstabit utique eam non admittere. Quoniam spem omnē correctionis admittit. Nec id aduersatur consilio Euangelico, quod non intelligitur de pena externa delicto debita, qualis est diuortium: quando spes veniam ansam præbet in delicto persistendi, & correctionis spes cessat. Dixi autem, si adultera resipiscat, posse eam a marito admitti. Nam si in adulterio persistat, idem iudicium est, an possit tunc eam vir reconciliare sibi: & an ab ea teneatur diuertere. Quare casu quo tenetur ab ea diuertere, non poterit reconciliare. Ut bene docent D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 6. corp. Durand. ibi q. 2. a. 1. n. 6. Ricard. a. 3. q. 2. Paulus. q. 2. a. 2. n. 11. D. Anton. 2. p. 1. c. 21. §. 6. vers. Effectus accusacionis de adulterio est, Taberna Matrim. 4. q. 8. n. 9. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 6. concl. vn. Bart. à Ledes. dub. 70. de matrim. concl. vn. De qua quæstione statim differendum est.

⁴ Quæstio autem in praesenti valde controvessa est, de obligatione viri, dimittendæ vxoris adulteræ minimè resipiscere: vel ipsius non recöciliandæ sibi. Vtriusque enim idem iudicium est, ut non precepit in fine obseruauimus. Et 1. quidem de viro respectu vxoris adulteræ differendū est. Deinde de uxore respectu viri adulteri. Et de viro satis strictè loquuntur plerique DD. afferunt enim eum teneri sub culpa lethali uxori in adulterio persistētem deserere. (Limitationes autem quas aliqui apponunt, examinabimus numeris sequentib.) Ducuntur 1. ex c. Si vir, de adul. ibi: Si vir sciens uxorem suam deliquerit, que non erit paenitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa, reus erit, & eius criminis particeps. Idem habetur c. Quemadmodum. §. vlt. de iureiur. Idemque docet D. Aug. l. 2. de adult. coniug. & refertur c. Non solum 28. q. 1. D. Hier. in comment. ad c. 19. Matt. & refertur c. Dixit Dominus 32. qu. 1. D. Chrysost. & refertur cap. Si quis uxorem, el 1. 32. q. 1. Theod. in pœnit. & habetur ibid. c. Si quis uxorem, el 2. Idem D. Chrysost. hom. 32. operis Imperfect. in Matth. & refertur c. Si quis crudelis 32. q. 1. ibi: Sicut crudelis & iniquus est, qui casta dimittit uxorem, ita satius est & iniustus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis est. Quod idem dicitur Proverb. 18. Qui autem tenet adulteram, stultus est & insipiens. 2. quia Matt. 1. dicitur D. Iosephū, eò quod iustus esset, voluisse dimittere Virginē, quam adulterij ream suspicabatur. 3. quia vir non diuertēs ab huiusmodi adultera videtur multis nominibus reus criminis. 1. eò quod violent preceptū Ecclesiæ iubentis eam dimissionem. Ut constat ex textibus allegatis. 2. quia scandali maximam ansam præbet, omnes enim merito ac iure optimo suspicabuntur ipsum virum criminis uxoris conscientium, ipsi conniuere, patrocinarique, ipsumque, lenonem esse. Consentire enim videtur erranti, qui ad refectionem quæ corrigi debent, non occurrit, cap. Consentire 83. dist. 3. quia periculo exponitur, ut proles sit incerta, & non legitimi heredes illi supponantur. Quod est contra bonum sacramenti, & cedit in legitimi heredis graue damnum. Et ideo virum peccare mortaliter sic retinendo uxorem, videtur clarè sentire D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 2. & ibi D. Bonav. a. vn. q. 2. Ricard. a. 1. q. 2. Celaia q. 1. arg. 4. Host. c. Porro, n. 3. de di- Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

uort. & ibi Ioan. And. n. 3. Abb. c. Si vir, n. 1. de adul. Henric. c. Quemadmodum, n. 8. & 9. de iureiur. & ibi Bellamer. n. 10. Turrec. c. Apostolus 32. q. 7. a. 2. n. 2. ubi peccati damnant virum non diuertentem in hoc euentu. Et cum res sit grauissima, non videntur de culpa veniali intelligendi. Et docet expresse culpam esse lethalem Coueron. de publicis concubinar. rubr. de adul. n. 74. habetur to. 11. tract. p. 1. Ouand. 4. d. 35. q. vn. propos. 1. Perez l. 8. ord. t. 15. l. 2. f. 30. 8. §. Queritur ulterius quando tempore, Petr. de Ledes. de matrim. q. 62. a. 2. concl. 2. Atque esse tunc peccatum mortale non abstinentia à copula coniugali, siue petendo, siue reddendo, docent Angel. verb. Debitum, n. 8. & ibi Sylu. q. 10. & q. 1. causa 3. & ibi Armil. n. 4. & Rosel. n. 15. Nauar. sum. c. 16. n. 28. Couar. 4. decr. 2. p. c. 7. §. 2. n. 4. Mattienzo lib. 5. recop. rubr. gl. 1. n. 101. Barbosa l. 2. p. 1. in princ. n. 102. ff. solut. matr. Graffis 1. p. decif. l. 2. c. 8. 4. n. 6. Et esse mortale non abstinentia à copula, non explicando, an petendo, an reddendo, tradunt Castro l. 2. de lege pœn. c. 4. §. Ut igitur, Bertachin. in suo dictio. lit. a. verb. Adult. vers. Adulter vir. Iul. Clarus l. 5. recept. verb. Adulterium, vers. Causa etiam. Et alij dicunt esse peccatum, subtilentes quale, non abstinentia à thoro talis uxoris, & uti tali cōtingio. Sic Caiet. sum. verb. Matrim. c. vlt. vers. 10. caput. & in opus. to. 1. tract. 29. de reddendo debito, altero coniuge adulterante, q. vn. Anchār. c. Porro, n. 9. de diuort. Card. c. fin. n. 2. vers. Quero an vir, de adult. & ibi Henric. n. 3. & c. Significasti, n. 10. de diuort. Anan. eo c. fin. n. 3. vers. Secundo casu. Asten. sum. 2. p. 1. 8. t. 33. a. 2. q. 1. Ant. Cuc. l. 5. inst. maior. t. 11. n. 122. Gaeta repeat. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 183. Imo tradunt Anchār. Card. Henr. Asten. potius debere virū sustinere excommunicatio. Ecclesiæ præcipiens ut reddat, quam debitū reddere. Alij vero DD. hac distinctione vtuntur. Si vir petat debitum ab uxore adultera non resipiscere, peccat lethaller: & similiter reddendo, si est celebratum diuortium, vel moratur publicè cum adultera: securus non. Quia extra hos casus tenetur reddere. Ita Ioan. de Friburg. sum. confess. l. 4. t. 2. q. 48. §. Sed numquid, Henric. c. fin. n. 4. de adult. Monald. sum. ubi de matrim. t. De effectu matrimonij, ad fin.

I. tamen conclusio sit. Si solam adulterij rationem attendamus, nullum extat præceptum diuertendi ab uxore adultera pertinaci, & quantumcumque publica. Constat, quia Matt. 5. & 19. ubi Christus Seruator noster explicit, diuortium esse licitum ratione adulterij, non id præcepit, sed tanquam licitum permisit. Ut constat ex contextu: & docet D. Aug. l. 1. de serm. Dom. in monte c. 27. & seq. & refertur c. Idololatria 28. q. 1. Et ratio est, quoniam diuortium est pena adulterij: ac proinde vir innocēs eam pœnam subire minimè tenebitur. Adde, diuortium esse inductum in fauorem innocentis, & supplicium adulterii, ob iniuriam innocentium illatum: atque adeo ius proprium viri est posse diuertere. Potest ergo iure suo cedens condonare iniuriam. Et de hac concl. nemo dubitat.

II. conclusio. Ex duplice capite potest ortum habere hęc obligatio viri, dimittendæ uxoris adulteræ: aut ex precepto scandali vitandi. Ut quādo retinens eam daret ansam suspicandi suo consensu adulterium admitti: aut ex præcepto correctionis fraternalis: eò quod vir tanquam caput teneatur corriger eam omni modo sibi possibili. Quare ubi spes est fore: ut ab ea diuertendo resipiscat, videtur ad id teneri. Atque ita omnes DD. allegati & allegandi, ad alterum ex his duobus præceptis, vel ad vrumque referunt obligationem hanc, & inde eam deducunt. Constatque specialiter ex D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 2.

III. conclusio. Vir non tenetur ab uxore adultera diuertere, eive debitum negare, ratione præcepti correctionis fraternalis. Ducor, quoniam huic præcepto satisfacit, uxorem admonens, & pœnis inferni illi propositis, eam deterrens, parcerque puniens modo sibi permisso. Quod si haec non sufficiant, nulla superest moraliter loquendo spes emendæ: imo creditur fore, ut dimissa a viro, liberius vacet libidini: deteriorque efficiatur. Si autem in aliquo raro euentu spes aliqua emendæ, uxore expulsa, supersit, præcepta charitatis (quale est correctionis fraternalis) non adeo metaphysica & exacta scrutatione & tam scrupulo-

se accipienda sunt: sed satis est, ut id præceptum minimè obligare censemus, si moraliter desit spes emendationis. Nec cogendus est vir casus metaphysicos indagare. Præterea, quia non cum tanto detimento præcepta charitatis obligat, quale vir pateretur, si vxorem adulteram domo expelleret, eive debitum negaret. Quia moraliter loquendo stimulis carnis agitabitur, quibus resistere difficultum sibi erit: mulierque effebaritur, ac volenti viro eam ad se reuocare renitetur: ac destituetur obsequiis vxoris, quæ maximo sibi emolumento sunt, ut custodiae domus, educationi filiorum, ac ministeriis domesticis attendat. Præterea, si vxor iudicem adeat restitutionem pertens, eam obtinebit (vir latè dixi disp. præc.) Quod si vir adulterium velit probare, quo diuortium celebretur, magnis sumptibus indigebit, longaque temporis mora, ad tres sententias conformes expectandas: quæ in causis Ecclesiasticis desiderantur. Nec modica infamia nota, adulterio vxoris in iudicium deducto, maritus ipse inuretur. Deinde, quia vbi vxor viro sciente, ita fronte perficiata in adulterio peruicax est, ut dictis mediis adhibitis retrahi nequeat, virum despicit, ardenterque amasium deamat, ac proinde tatum abest ut expulsione à viri consortio, tristitia affecta, in se redeat: quin potius potius triūphabit, liberioremque vitam ut Veneri vacet, libentissimè amplectetur: & si moraliter prout res eueniunt solent, loquamur, expulsio hæc fine per correctionem intento, qui est correctio vitæ & respicientia à vitiis, frustrabitur. Quod si in casu rarissimo contrarium speretur, res morales, ac de moribus instituendis præcepta tradita, non casus metaphysicos, & præter communem spem, sed in plurimam cōtingentes respiciunt, l. Nam ad ea ff. de legibus. Tandem, quia negari non potest acerbissimum esse medium expellere vxorem: atque ita nequaquam credendum est præceptum correctionis fraternæ, quod suave est, nec adeò exactè obligat, in hoc euentu constringere. Atque ita tenent Sotus 4.d.36. q.vn.a.2.concl.2.paulo post princ. & vers. De secundo autem, Ledesma 2.p.4. q.64. a.2.ad fin. in 2.concl. Idem videntur sentire Palud. 4.d.35.q.1.a.3.conclus. 4.n.23. D. Antonin. 3.p.t.1.c.20. §.9. Rosella, verb. debitum, nu.16. vbi aiunt quando adulterium est occultum, eximi vitum ab hac obligatione: ed quod cesseret ratio scandali: ac proinde totam hanc obligationem præcepto vitandi scandali tribuere videntur. Idemque aperte sentire videntur, qui vbi adulterium est occultum, ac subinde scandalum non existit, asserunt huic præcepto locum non esse, quos n.14.referam. Et videtur tenere Abulensis. c.19. Mat. q.71. quamvis enim in principio Corporis videatur hoc tribuere præcepto correctionis: at paulo inferius concludens quando obliget hoc præceptum, videtur asserere solam scandalum rationem habendam esse: dicens tunc virum huius præcepti violari reum esse, quando existimatur retenta vxore illum adulterio eius conniuere, illud fūendo. Quam eandem rationem huius præcepti ferè omnes Doctores tradunt, & multi testimonia Sanctorum, n.4.relata, asserunt, dū retentionem vxoris damnat, inniti hac consensus præsumptione, (vt n.11.videbimus) atq; ita sentire videntur solum vitandi scandali præceptum in hoc casu obligare. idem aperte tenent Victoria sum. de matrim. nu.290. dicens non teneri virum dimittere vxorem, nisi sit adeò incorrigibilis, ut oriatur scandalum, ne videatur consentire. Et Petr. de Soto lect.12. de matrim. col. penult. vbi ait ad hoc non teneri virum, dummodo eius adulterio non consentiat, nec omittat quantum in ipso est correctionem: posseque dissimulare, quando corrigere non valet. Atque ita expresse sentit alijs modis corrigendo, huic obligationi satisfieri. Idem tenet Barth. à Ledesma de matrim. dub. 66. fine, vbi expresse ait solum obligare hoc præceptum, quando ex cohabitatione oritur scandalum: licet paulo antea in 3.concl. videatur sentire etiam teneri virum ratione præcepti correctionis fraternæ. Vtrum autem quando alijs medijs adhibitis vxor minimè corrigitur, teneatur vir eam Ecclesiæ denuntiare: iuxta præce-

ptum euangelicum Matt.18. Ad id teneri dicitur, c. Quemadmodum, §.vltim. vers. Cum scriptura de iure iurando. Eumque mortalis culpæ reum esse, nisi denuntiet, tradunt Glossa cap. Si vir, de adult. verb. Rens. Et ibi Anton. num.5. Host. num. 2. & in summa, titul. De adulter. num. 5. vers. Repellit etiam. Quod intelligendum est, si prudentis iudicio adsit spes emendationis, quæ est finis correctionis. Ut bene aduerit Sotus 4.d.36. quæst. vn.art.2. conclus. 2. paulo post principium, additque hanc denuntiationem fore, ut vxor resipiscat, non autem ut diuortium celebretur. Quia id est ius suum, cui vir renuntiare potest. Imo rarissimè teneri virum ad hanc denuntiationem faciendam existimo. Quia effeminatus censabitur, & non modicum famæ detrimentum incurrit. Quod ab hoc præcepto ipsum exculat, ut dicemus n.22.

Vnde non consentio D.Thom. 4 ad 35. quæst. vn. a.2. corp. 9 vbi hanc obligationem tribuit præcepto correctionis fraternæ, & vitandi scandali. Quem sequuntur D.Bonavent. ibi art. vn. q.2. Caietan. in opusculi, tom. 1. tract. 29. de reddendo debito altero coniuge adulterante, q.vn. Sylvest. verb. Debitum, q. 10. vbi Armillanu. 16. Nicolaus de Orbellis 4.d.35. § 2. §.1. Courar. 4.decret. 2.p.6. 7. §.2.num. 4. Matienzo lib. 5. recop. tit. 1. rub. gl. t.n.101. Barbosa ff. soluto matr. 1.2.p.1. in princ. n.102. Angles flor. 1.p. de matrim. q.9. de diuort. ar. 1. post difficultatem 2. dub. 2. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c.240. concl. 6.n.6. Pet. de Ledesma de matr. q.62. a.2.concl. 2. Cañedo sum. sacram. de matr. c.7.n.64.

IV.conclusio. Obligatio hæc dimittendæ vxoris persistens in adulterio nascitur ex præcepto vitandi scandali: ne vir censeatur conniuens & patrocinans vxoris adulterio. Constat ex dictis n.7. & 8. si enim (ut dixi nu.8.) consurgit ex præcepto correctionis fraternæ, aut vitandi scandali, aut ex vitroque. Cum ergo non consurgat ex præcepto correctionis fraternæ, oriatur ex præcepto vitandi scandali. Quod fatentur ferè omnes DD. Et constat ex ijs, quæ n.8.adduxi.

Hinc infertur, audiendos non esse aliquos dicentes præceptum dimittendæ vxoris pertinacis in adulterio, consurgere ex constitutione Ecclesiastica. Ducunturque per textus num.4. allegatos, qui retentionem talis vxoris prohibent. Hi sunt Ioan. de Friburgo sum. confess. lib. 4.t.2.qu. 49. Henric. c. fin. num. 4. de adult. Monaldus summa, vbi de matrim. tir. de effectu matrimoni, ad finem, Rosella verb. debitum, num. 15. vbi Sylvest. quæst. 10. Armilla num. 16. Sed audiendi non sunt. Quoniam c. Si vir, de adult. & reliqui textus nu. 4. relati innituntur præsumptione consensus viri in adulterium vxoris. Ut docent Palud. 4.d.35. quæst. 1. ar. 3. conclus. 4.num.23. vbi Supplement. Gabr. q.vn. a.2. post 3. concl. D. Antonin. : p.t.1.c.20. §.9. Sotus 4.d.36. q.vn. art.2. fin. Palacios 4.d. 35. dīsp. vn. colum. 10. vers. Porro autem, Ledesma 2.p.4. quæst. 64. a.2. fine: ac proinde ad vitandam eam suspicitionem, & cauendum scandalum, dicunt eam dimissionem faciendam, non nouum præceptum imponendo, sed declarando naturale, quod est de vitando scandalo, quod ex ea suspicione oritur. Vnde tota obligatio hæc ad præceptum de cauendo scandalo referenda est, ut n.præc. dicebam.

Secundò infertur, contra Petr. de Ledesma de matrim. qu. 62. a.2.concl. 2. si scandalum desit, nullam culpæ mortalis rationem inueniri in hac vxoris persistentis in adulterio retentione, ed quod periculum sit incertitudinis prolix, & falsos hæredes supponendi. Quoniam ad vitandum hoc periculum, non tenetur vir adeò acerbo medio vir: eo vel maximè, quod nulla est spes emenda ea repulsa, (ut numero 8. probauit) & ita aut ratione huius periculi vitandi debet vir semper ab eius consortio separatus manere: aut quando eam ad se reuocari, idem erit periculum. Deinde, quia viro culpæ tribui non debet ea incertitudo prolix, cum ipso reniente, & media tuaua, ad quæ teneatur corrigendi gratia, adhibente. Nec obscurum indicum est, ut hanc obligationem ex hoc capite non consurgere credi possit: quod tot Doctores antiqui, de hacre differentes, illius non meminerint, sed scandali & correctionis.

13 Tertiò infertur, audiendos non esse Card. cap. Si vir, ini-
tio, de adult. & ibi Ant. n. 3, dicentes satisfacere huic obliga-
tioni virum, si vxorem retineat tanquam sororem. Cum
enim obligatio hæc oriatur ex præcepto cauendæ suspi-
cionis consensus viri in vxoris adulterium, & scandalum in-
de orti, nec vicinis notum esse possit, an eam ut vxorem
an ut sororem retineat, sic ea retenta non cessabunt scan-
dalum & suspicio.

14 Quartò infertur, nec credendum esse aliquibus nō exi-
mētibus virum ab hac obligatione, quamuis adulterium
vxoris occultum sit, modo ipse vir illius sit conscient. Du-
cuntur, quoniam agit contra Ecclesiæ constitutionem: &
sic dicunt peccare mortaliter tunc virum, siue petendo,
siue reddendo. Sic Angel. verb. debitum n. 8. vbi Sylu. q. 10. Ar-
mil. n. 4. & 16. Idem Monald. Henric. n. 11. allegati: Ioan. de Fri-
burgho in sum. confess. lib. 4. t. 2. q. 4. 8. §. Sed nunquid: quamuis hi
tres vltimi solam petitionem debiti damnent in hoc ca-
su: non autem redditionem, nisi iuxta distinctionem,
quam n. 5. feruli. Verum dicendum est virum eximi ab hac
obligatione, vbi delictum ita occultum est, ut probari ne-
queat. Tunc enim cessat ratio scandali: & calijs medijs suauioribus vxor corrigenda est: ne detur ansa ut ipsa con-
queratur, ac adulterium occultum diuulgetur. Ita sentiūt
Gl. c. 1. verb. Patronus 32. q. 1. D. Bonau. q. d. 35. a. vn. q. 2. vbi du-
rand. ibi q. 1. a. 3. n. 6. Alberic. in suo dictio. lit. M. verb. Matrim. 8.
vers. Quid si aliquis coniugum, Bellamer. c. Quemadmodum n. 10.
de iure. Turrec. c. Apostolus 32. q. 7. a. 2. nu. 2. Sotus dicēs esse
certum 4. d. 36. q. vn. a. 2. post 1. concl. vers. De viris ergo, Veracr.
3. p. specul. a. 2. concl. 2. Gaeta repet. c. Ad limin. 30. q. 1. §. 4. n. 215.
Bart. à Ledes. dub. 66. de matr. concl. 3. Manuel 1. tom. sum. 2. edit.
c. 240. concl. 7. n. 7. Vega 1. to. sum. c. 13. casu 6. Et sibi contrar-
rij tenent idem, Sylvest. Matrim. 9. q. 6. Armilla. verb. Matrim.
n. 75. Ioan. de Friburgo sum. confess. lib. 4. t. 22. q. 6. Et idem do-
cent Tabien. Matrim. 4. q. 3. n. 4. Palac. 4. d. 35. disp. vn. col. 9. vers.
At vero alia dubitatio est. Idem tradunt alij de adulterio oc-
culto, non distinguentes, an loquantur de occulto, ut di-
stinguitur contra probabile, an ut opponitur publico. Hi
sunt Palud. 4. d. 35. q. 1. a. 3. concl. 4. nu. 23. D. Antonin. 3. p. t. 1. c.
20. §. 9. Suppl. Gab. 4. d. 35. q. vn. a. 2. post 3. concl. Rosella. verb.
debitum, n. 16. Graff. 1. p. decis. lib. 2. c. 8. 4. n. 6. Philiar. de officio
sacerd. tom. 1. p. 2. lib. 4. c. 19. vers. 4. peccat. Sed credo verum,
quamuis adulterium probari possit, nisi publicum sit: non
enim tenetur tunc eam vir dimittere: nec quamvis publi-
cè infamata vxor sit, nisi communiter credatur infamiam
esse veram. Ut bene docet Abulens. c. 19. Matt. q. 7. 1. Et constabat
ex ijs, que dicemus n. 22. Nec tenetur etiam vir abs-
tinere à debiti petitione, aut redditione, dum adulter-
rium non est publicum, sicut nec diuertere tenetur. Quia
dum adulterium non est publicum, cessat scandalum
cōmune, quod est ratio huius obligationis. Et licet pauci
aliqui norint, atque ita adulterium probari valeat, est fa-
cillimum paucis illis satisfacere, certiores illos faciendo,
vxorem non dimitti, ne diuulgetur adulterium. Quod
sufficit, iuxta ea quæ nu. 24. dicemus. Et negare debitum
retenta domi vxore, nil conductit ad scandalum remouē-
dum, ut n. præc. dicebam. Quod si ad eius correctionem
conducat: non tenetur vir eo medio vti ad eum finem af-
sequendum, ut n. 8. probauit.

15 Quintò infertur, si suspicionem consensus, ac subinde
scandalum ex ea consurgens, medijs alijs appositis mar-
itus cauere valeat, non teneri illum diuertere ab vxore.
Quia cessat tota huius obligationis ratio, quæ est scandalum
vitæ. Ita Victoria summa de matrim. num. 290. Sotus 4.
d. 36. quæst. vn. a. 2. post 2. concl. vers. Nerus ergo, Vega 1. to. sum.
cap. 13. casu 6.

16 Sextò infertur, nil referre ad hanc obligationem, an
vir sit innocens nec ne. Quod licet apud neminem repe-
rerim, ducor ad asserendum. Nam quamvis maritus si-
milis adulterij reus nequeat diuortium celebrare titulo
adulterij vxoris: mutua enim compensatione abolentur
(ut disp. 6. probauit.) At cum obligatio hæc diuertendi ad
tempus ab vxore publicè adulteranti, nec resipiscenti, nō

consurgat ex ratione adulterij: (vt diximus n. 6.) Sed vel
ex præcepto correctionis fraternæ, iuxta opinionem n. 9.
relatam: vel ex solo præcepto vitandi scandali, iuxta no-
stram sent. n. 10. politam: à quo præcepto maritus ipse si-
milis adulterij reus minimè eximitur. Cum non desinat
esse caput: nec scandalū cesset: inde est ut quamvis mar-
itus ipse adulter sit, astringatur obligatione hac. Nec ob-
stat compensatio mutui adulterij. Quia ea confert, ne li-
ceat viro perpetuum diuortium intentare: non autem ut
non teneat ratione aut correctionis vxoris, aut ratione
scandali vitandi suspicionis cōsensus, ac patrocinij præstiti
adulterio ipsius, ad tēpus diuertere, quo ipsa deterrita, in
posterum ab adulterio retrahatur: vel saltē vicini intelligant
id adulteriū inuito marito perpetrari. Quod si obij-
cias, virū simili adulterio infēctum, minimè capacem esse
vxoris adulteræ corrīgēdā. Potest enim illi obijci id Pauli
Rom. 2. In quo alium iudicas, te ipsum condemnas. Qui dicas non
mochandum, mœcharis. Solutio est in promptu, delicta esse
valde imparia. In hominum enim existimatione adulte-
riū viri leue ciuien reputatur, nec in dedecus ac infamiam
vxoris cedit: ac proinde lege seculari minimè ple-
ctitur pœna criminali, nec daturius vxori accusandi cri-
minaliter. At vxoris adulterium existimatur nefandissi-
mum scelus, ac pœna capititis dignum. Proindeq; vir adul-
ter, vtpote multo leuiori crimine infectus, capax est vxo-
ris adulteræ corrīgēdā. Vnde dum Monald. summ. vbi de
matrim. t. De effectu matrimoniij. ad fin. Graff. 1. p. decis. l. 2. c. 8. 4.
n. 6. Eni. 8. a. sum. verb. triuort n. 6. aiunt virum adulterij reum
non posse ab adultera recedere: vel intelligendi sunt ex
capite adulterij, iuxta ea quæ dixi nu. 6. datur enim déli-
ctorum compensatio. Vel si ita non intelligantur, illis
minimè assentior.

17 Septimò infertur, recedendum esse ab aliquorum sen-
tentia adeò obligationem hanc stringentium, vt dicant
teneri virū necessaria alimenta denegare adulteræ perti-
naci. Ita abb. c. Si vir, n. 2. de adult. Ang. verb. Debitum, n. 9. vbi
Sylu. qu. 10. temperat Angelus, quando alimentis denegatis
vxor corrigeretur. Idq; probant, eò quod vir tribuens illi
alimenta necessaria, præbeat anſam persistēdi in peccato.
Et utrius esurienti panis tollitur, si de cibo securus institiā
negligat, quam esurienti panis frangatur, vt iniustiæ se-
ductus acquiescat, teste D. Aug. ad Vincent. Donatistam: & re-
fertur, c. Non omnis 5. q. 5. Sed ad id nequaquam virum te-
neri dicendum est. Quia est medium acerbissimum ali-
menta denegare, nec præceptum correctionis ad id obli-
gat. Eo vel maximè, quod moraliter loquēdo, efficeretur
obstinatio ac deterior vxor, ira percita, ac vehementi fu-
rore: prostitueretq; corpus suum, vt viētū quæreret. Nec
vir anſam persistēdi in peccato præbet, cum nec eū ani-
mum habeat tribuēs alimenta, nec ea denegare teneat
ad eum finem emendæ comparandum. Atq; ita docent
Ioan. Andr. eo c. Si vir, nu. 1. Ant. ibi n. 3. Card. ibi initio. Et dicit
hoc fortè esse verius Ananias ibi n. 4.

18 Octauò infertur, non credendū esse Anchār. c. Porro, n. 9.
de dinor Card. c. fin. n. 2. vers. Quero an vir, de adult. Henrico ibi n.
3. & c. Significasti, n. 10. de dinor. Aſteſi sum. 2. p. l. 8. t. 33. a. 2. q. 1.
dicentibus potius virū debere sustinere excōmunicatio-
nem iudicis sub illa præcipiētis illi, vt ad vxorem adulter-
ā pertinacem redeat, quam redeūdo obediens. Sed id mi-
nimè credo. Quia si præceptum correctionis fraternæ at-
tendamus, non obligat cū tanto derimēto. Esto enim vir
ille corā Deo non sit excommunicatus, at in foro externo
priuat fidelium ac sacramentorum participatione, &
assistentia diuinis officijs. Quod non modicū detrimentū
est. Si vir d scandalum ac suspicionem consensus viti in
adulterium vxoris, dum eam retinet, consideremus: ceſ-
ſant prorsus, dum vir non nisi compulſus eam admittit.

19 Ultima conclusio. Obligatio hæc dimittendæ vxoris in
publico adulterio persistentis, quando alijs medijs non
satis consultur scandalum cauendo, ac suspicioni consen-
sus viti in adulterium, est sub mortali: si non vrgeat ad eā
retinendam aliqua iusta causa præponderans. Et in hac

cōuenimus cum DD.n.4. allegatis. Et probatur testimonij Sanctorum ibi relatis. Quoniam ad vitandam eā suspicione, & scandalum inde cōsurgens, tenetur vir cum aliqua iuris sui iactura diuertere ad répus, donec scandalū cesset, aut vxor corrigatur. Ut optimè dicit Sotus 4.d.36. q.vn.a.2.post 2.concl.vers. Nerus ergo. Et cum vitare scandalum sit res grauis, nec ad sit causa excusans, erit culpa mortalis.

20 Ex hac conclusione deducitur r. excusari virū ab hac dimissione ratione timoris periculi proprij spiritualis. Ut si grauib. carnis stimulis impetus timeat sibi lapsū. Quippe præcepta correctionis fraternæ scandaliq; vitadi, cū ex sola charitatis lege originē ducant, cum graui detrimēto minimē obligant. Præterea, quia cum bene ordinata charitas à seipso incipiat, potius ius habet vir ad sibi consulēdum, quam alijs. Tandem, quia tūc suæ obligationi satisfacit vir occurrent scandalo alijs modis, quos n.24. referat. Ita docent Palud. 4.d.35.q.1.a.3.concl.4.n.23. vbi Maior. q. 1 §. Contra priorem concl.in fin. Suppl. Gabr. q.vn.a.2.post 3.cocl. D. Anton. 3.p.t.1.c.20. §. 9. Rosel. verb. Debitum, n.15. & 16. Angel. n.8. Sylu. q.10. Armil. n.16. & verb. Matrim. n.75. Tabiena Matrim. 4.q.3.n.4. & t.4.d.36. q.vn.a.2.post 2.cocl. vers. Nerus ergo, Castro l.2.de lege p̄n c.4. §. Vt igitur, Nau.sum.c.16.n.24. Ledes. 2.p.4.q.6.4.a.2.fin Gaeta rep. c. Ad limina 30.q.1. §. 4.n. 183. & 218. Palac. 4.d.35. dist. vn.col. 10. vers. Porro autē. Bart. à Ledes. de matr. dub. 66. ad fin. Pet. de Ledes. de matr. q.62.a.2.cocl. 2.fin. Graf. 1.p. decif. 1.2.c.8.4.n.6. Matienzo lib. 5. recop. t.1. gl. 1.n.101. Manu. 1.to sum. 2.ed. c.240.n.7.cocl. 7. Lud. Lop. 2. p. instrūct. de matr. c.54. vbi de diuortio quoad habitationē, col. 5. §. Porro circa predictum, Philiarc. de offic. sacerd. to.1. p.2. l.4.c.19. vers. 4. peccat. Idē dicēdum est, si vir morbo aut in opia labore: ac proinde obsequio & operis vxoris indigat: non enim tenetur cum eo graui corporis detimento vxorem expellere, ob easdem rationes. Ita Sotus, Bart. à Ledes. Pet. de Ledes. Et confert ad hoc, quod docent Nauar. sum. lat. c.22.n.22. vers. 6. Graffis proxime alleg. Philiarc. de offic. sacerd. to.1.p.2.l.2.c.17. paulo post princ. nimirum, non teneri virum ad hoc quādo nequit absq; magno damno publico vel priuato. Vnde malē Ioan. de Friburg. sum. conf. l.4.t.2. qu. 48. negat licere ratione timoris incontinentiae viri: & Monald. sum. vbi de matrim. t. de effectu matrimonij, ad fin. dicit oppositum esse benignius, sed fortē non verius.

21 Secundò deducitur, excusari virum ab hac expulsione vxoris, ob damnū spirituale ipsius vxoris. Ut si probabile sit fore vt expulsa efficiatur detrior. Potius enim debet spirituali damno vxoris consulere: & potest tunce scandalum vitare modis n.24. explicandis. Ita Palud. Maior. Suppl. Gabr. D. Anton. Rosel. n.15. Angel. Syl. Tabien. Armil. Palac. Lud. Lop. Man. n. prec. alleg. Ioan. de Friburg. sum. conf. l.4.t.22.q.6. Nic. de Orbel. 4.d.35.q.2. §. 1. Verac. 3.p. specul. a.2.concl. 2. Angles flor. 1.p. de matr. q.9. de diuort. a.1. post diffic. 2. dub. 1. Gaeta rep. c. Ad limina 30.q.1. §. 4.n.218. Bart. à Ledes. dub. 66. de matr. ad fin. Cānedo sum. sacra. m. vbi de matr. c.7.n.6.4. Idē existimo, quando sequeretur detrimentū notabile corporis vxori. Sicut nu. præc. dixi de viro. Quamvis enim potius de ipso viro, qui innocens est, ratio sit habenda, quam de vxore, quæ culpa sua expellitur, & potest id damnum cauere resipiscens à peccato. At non credo ad id constringendum maritum cum tanto detrimento vxoris, quod etiam aliquo modo ipsum afficit, cum sint vna caro. Et confert ad hoc, quod n. sequenti dicemus ex Soto & Abulensi.

22 Tertiò, deducitur, similiter nec virum peccare retinendo prædictam adulteram, gratia se vel illam non infamandi. Quia graue detrimentum id reputatur. Sic Abul. c.19. Matt. q.71. ad medium, Sotus 4.d.36. q.vn.a.2. ad fin.

23 Quartò deducitur, excusari etiam maritum nō expellentem, eò quod spes probabilis sit fore vt retenta vxore resipiscat. Quia ea correcta scandalū cessabit, & interim potest alia via caueri: ac præpōderat bonū animæ vxoris. Ita Rainierius 2.p.sum.t. de matr. c.20. Ricar. 4.d.35.a.1.q.2. Durand. ibi. q.1.a.3.n.8. Palud. D. Ant. Castro, Palac. n.20. alleg. Abul. & Sot. n. præc. relati, Alberic. in suo dict. lit. M. verb. Matrim. 8.

vers. Quid si aliquis coniugū, Bellamer. c. Quemadmodū, n.10. de iure in Turrec. c. Apostolus 32.q.7.a.2.n.2. Suppl. Gabr. 4. d.35. q. vn.a.2. post 3.concl. Tabien. Matrim. 4.q.3.n.4. Syl. Matrim. 9.q. 6. & verb. Debitū, q.10. vbi Ang. n.8. Rosel. n.16. Armil. n.16. & verb. Matr. n.75 Gaeta rep. c. Ad lim. 30. q.1. §. 4.n.215. Philiarc. de offic. sacerd. to.1.p.2.l.4.c.19. vers. 4. peccat. Quod intelligitur, quando breui est spes emēda. Vt docēt Durand. ibi Syl. verb. Debitū q.10. & ibi Armil. n.16. Quod clarē etiā significat Ricar. & Ang. prox. cit. & D. Ant. 3.p.t.1.c. o. §. 9. in princ. dū petunt vxorem paratā esse vt corrigatur. Præsumitur autem vxor incorrigibilis, quando pertinaci animo corrigi renuit: aut quando correctionē promittens relabitur ex cōsuetudine. Ita Ricar. D. Ant. ibid. Syl. verb. Debitum q.10.

Id tamen monuerim, teneri virum in his euentibus, in 24 quibus ab expulsione vxoris pertinacis in adulterio excusatur, cauere scandalū aliis mediis, quod si ea non sufficiat ad id sedandum, nō erit scandalum aetiuum, sed paſſiuum: ac proinde nō tribuerit culpæ viro nō expellenti. Ita Palud. Supp. Gab. D. Ant. Tabien. Sot. Castro, Led. Palac. Bart. à Ledes. Pet. à Ledes. Manuel, Lud. Lop. n.20. alleg. Syl. verb. Debitū, q.10. Armil. verb. Matrim. n.75. Medium autem hoc erit vxorem acriter increpare, ipsiusque custodiae quam cautiſſimē potuerit inuigilare, ac modo sibi licito eam punire, ita vt vicini merito intelligent eum minimē assentiri adulterio, quin potius ægerrimē ferre: & necessitate compulsum, ob cauſas n.20. & tribus seq. explicatas, ab ea nō diuertere. Sic Sotus, Bart. à Ledes. Manuel, Lud. Lop. ibid. Vel medium erit vicinos admonere, se non retinere vxorem, vt eius crimen foueat: sed vt sibi consulat, vel ne ea prostituatur, peiorq; fiat: aut alia vrgenti causa coactum. Ita Palud. D. Anton. Suppl. Gabr. Tabien, Sylueſt. Armil. Castro, Ledes. Palac. Lud. Lop. Manuel in eisdem locis.

Vltimò deducitur, raro obligare præceptum hoc dimit- 25 tendi vxorem adulteram pertinacem, eive debitum negādi, vt bene docet Abul. c.19. Matt. q.71. Imò rarissimē, vt tradit Ledes. 2.p.q.6.4.a.2.fin. Nec audiēdus est in hac re Pet. de Ledes. de matr. q.62.a.2.concl. 2. dicens regulariter obligari sub mortali ad hanc dimissionem. Sed probatur, tū, quia tot causæ excusant, vt vir contingere possit aliquam ex iis non subesse: tū etiam, quia rarissimē nō satis scandalū cauendo consuletur aliis mediis adhibitis. Atq; ita optimè dixit Sot. 4.d.36. q.vn.a.2. ad fin. tot distinctiones adhibere, quo præceptum de adultera dimittenda obliget, vt extenuatissimum relinquatur.

Ad arg. n.4. proposta resp. Ad omnia testimonia addu- 26 eta in 1.arg. constat ex dictis n.10. & 11. innituntur enim scandalū ac suspicioni consensus viri in adulteriū vxoris. Ad 2.dic Josephi iustitiā in eo cōsistere, quod aspiciēs eximiā Virginis sanctitatem iudiciū suspenderit circa adulterium ipsius, cuius tā vehemens indicū habebat, & proinde noluerit eam traducere, vt lapidaretur, potiusq; elegerit occultā dimissionem. Nec hoc præcepto dimittēdā Virginis poterat constringi. Cum adulteriū illud (si quod existeret) esset occultissimum & improbabile. Crederetur enim fœtum ex matrim. procreatū esse: ac proinde ex eo facto nullum potest ad præsentem quæst. arg. defumi. Ad tertium cōstat ex dictis n.11. vbi probauimus nullum extare de hoc præceptum Ecclesiæ. Et ex nu.12. vbi diximus periculum incertitudinis prolis non sufficere ad hoc præceptum. Et ex n.19. vbi ratione scādali, cui alia via occurrit satis nequit, nec adeſt causa iusta excusans, diximus hoc præceptum obligare sub culpa mortali.

QvāSTIO II. An vxor innocens teneatur similiter di- 27 uertere à viro in adulterio persistenti? Quidam æque obligari vxorem hoc præcepto arbitrantur. Quod confirmant D. Chrysost. testimonio, & refertur, c. Si quis vxorem, el 1.32. quæst. 1. in fine, vbi expresse ait, virum & vxorem non ad imparia iudicari quoad obligationem diuertendi, propter perseverantiam alterutrius in adulterio. Atque ita docet ibi glossa verb. Non ad imparia. Et quando est spes emēda viri, teneri vxorem, si vir monitus non desistat, adhibere pœnalem medicinam abstinenti ab eius con- cubitu,

cubitum, docet Caiet. in opusc. to. i. tract. 29. de reddendo debito altero coniuge adulterate, q. vn. & in sum. verb. Matrim. c. vlt. v. 10. c. & ipsum sequens Pedraz. et sum. praecept. 6. §. 18. Et non debere vxorem à marito huiusmodi debitum petere, & alias esse eius criminis participem, docet Archid. c. In coniugio 32. q. i. nu. 1. Et expresse peccare lethaliter vxorem habentem rem cum eiusmodi viro, tradit Bertachin. in suo diction. lit. A. verb. Adulter. vers. Adulter vir, & Monald. in summ. vbi de matrim. t. de effectu matrimonij, ad fin.

28 Alij verò dicunt, regulariter & in plurimum non teneri ad hoc vxorem. Quoniam cum sit viro subdita, non est moraliter spes correctionis virti, sed timor peioris exitus, si ab uxore dimittatur. Et cessat scandalum: teneri verò, vbi esset spes emendæ ex ea dimissione consequitur. Quoniam præceptū correctionis fraternalē ipsam obligat, quo media sibi possibilia adhibeat, ut vii ab adulterio resipiscat. Ita docent Suppl. Gabr. 4. d. 35. q. vn. art. 2. concl. 4. vbi Palac. disp. vn. col. 13. f. 786. vers. Ex istis palæ est, Nauar. sum. lat. c. 22. n. 21. fin. hisp. addi. ad n. 21. c. 22. vers. Lo sexto, in c. 28. Bart. à Ledes. de matr. dub. 66. concl. 1. Pet. de Ledes. de matr. q. 62. a. 2. Philare. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 4. c. 19. vers. 4. peccat, & l. 2. c. 17. paulo postprinc. Et clarè videtur sentire Pet. de Soto lect. 12. de matrim. col. penult. ait enim, quanvis maior sit obligatio virti in hoc, at etiam uxorem teneri agere quidquid putavit ad hoc conducere, ut virum retrahat ab adulterio.

29 Ceterum existimo nunquam uxorem astringi hoc præcepto dimittendi viri adulteri pertinacis, aut abstinenti ab actu coniugali. Ducor, quoniam obligatio viri ad dimittendam adulterā pertinacem nascitur ex solo præcepto vitandi scandali. Ut probauit n. 8. & 10. Quid in uxore non admittente virum, nec ei debitum negante, cessat prolsus. Cum omnibus manifestum sit uxores ægerimè ferre ut viri alijs commisceantur, & zelotypia exuti, nec potestatem habere cohibedi viros, cum subditæ sint. Præterea, quia esto obligatio hæc in viris consurgeret ex correctionis fraternalē præcepto: id non adstringeret uxorem: eò quod licet corrigere verbo, vbi est spes emendæ, omnibus imcumbat: at factio ipso pœnam inferendo, solius superioris est. At negare debitum & recedere à consortio coniugali, est factio ipso corripeſe, & pœna adulteri punire virum. Non ergo præceptum correctionis fraternalē obligat uxorem quæ viro subdita est, ut virum corrigat, ea pœna pleſtendo: quanvis uxor innocens ratione fidei, sibi non seruatæ à viro adulteranti, poslit id efficerre. Tertiò, quia si spes moraliter non est, ut mulier dimissa à viro resipiscat, imò communiter deterior efficitur: & ex dimissione tota damna ac inconuenientia redundant, ut merito censuerimus n. 8. præceptum suauissimum correctionis non obligare virum cum tanto detimento: quis non videat multò minorem esse spem emendæ virti dimisi, & grauiorem timorem, ut in honestiorem vitam ducat: & longè maiora damna sequi uxori: quæ tanquam imbecillior multo magis consortio viri eiusque obsequijs indiget? Ac proinde nō constringetur hoc præcepto. Quartò, quia si quis velit dicere, constringi ad hoc uxore præcepto Ecclesiastico. Ut de viro asserunt DD. n. 11. allegati. Id dici nequit, quanvis in viro id admitteremus. Quia textus ibi allegati de solo viro loquuntur: in quo multo maior ratio inuenitur. Nec obstat c. Si quis uxorem, el 1. 32. q. 1. vbi vir & uxor pares efficiuntur. Illud enim intelligendum est, quoad facultatem diuortij celebrandi ratione adulterij, non autem quoad obligationem. Adde non esse textum. Id enim c. desumptum est ex D. Chrys. & testimonia sanctorum in decreto relata, vim textus minimè habent, ut probauit l. præc. disp. 12. n. 5. Tandem, quia si vir obligetur ad hoc, ut incertitudinem prolis caueat. Ut dicunt aliqui nu. 12. relati. Ea ratio deficit in uxore respectu viri adulterantis. Uxor enim semper certos edit partus, dum adultera non est. Et ita indistincte & vniuersaliter uxorem præcepto hoc non obligari tradunt Durand. 4. d. 35. q. 1. a. 3. n. 8. & ibi Palud. q. 1. a. 3. concl. 5. n. 24. Nicol. de Orbell. ibi q. 2. §. 1. D. Antoni. 3. p. r. 1. c. 20. §. 9. Rosell. verb. Debitū,

n. 16. vbi Sylvest. q. 10. fin. Armill. n. 16. & verb. Matrim. nu. 75. Taberna Matrim. 4. q. 3. n. 4. Sotus 4. d. 36. q. vn. art. 2. post 1. concl. verb. De altero vero membro, Gaeta repet. c. ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 218. Matienzo lib. 5. recop. t. 1. rub. gl. 1. nu. 101. Enriq. l. 11. de matrim. c. 17. n. 3. in comment. lit. Q. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c. 240. n. 6. Grassis 1. p. decif. l. 2. c. 84. n. 7. Vega 1. to. sum. c. 13. c. 6. fin. Et expresse nunquam uxorem ad hoc teneri, docent Ledesm. 1. p. 4. q. 64. a. 2. ad fin. in 1. propos. Em. Se sum. verb. Diuortium. num. 6.

DISPUTATIO XIV.

Vtrum copula, aut alij actus coniugales, aut retentio in propria domo, sint adulterij condonatio: ita ut deinceps coniux innocens amittat ius diuertendi, accusandive criminaliter aut ciuiliter?

SUMMARIUM.

Reconciliatio coniugis adulteri, alia expressa, alia tacita, n. 1.
An reconciliatio hæc facta solo animo obliget, nec indigat acceptatione, num. 2.
An reconciliatio expressa facta absque animo remittendi obliget? n. 3.
An reconciliatio tacita efficiatur per copulam? Refertur duplex opinio, n. 4. & 5.
Condonatio tacita adulterij cōsurgit ex copula, licet adulterium sit oculatum, nec iam licet amplius accusare, n. 6.
Idem quanvis copula habeatur celebrato iam diuortio, n. 7.
An vir adulteri criminaliter volens uxorem adulteram accusare, tenetur ei debitum reddere? n. 8.
Desideratur ad hanc condonationem, ut coniux innocens sit adulterij conscientius, n. 9. & ibi, quid, si illius obliuiscatur?
Quid, si non sit omnino certus, sed presumptiones habent? n. 10.
Quid, si unum aut alterum adulterium norit, at plura alia, aut etiam sodomitiam, bestialitatem coniugis alterius ignoret, ipsiusne ac hereticum damnum esse? n. 11.
An desideretur ut cōiux adulteri sciat suum adulterium esse notum innocentis: Et remissio, an exigatur innocentem scire esse condonationem? n. 12.
Desideratur copulam esse sponte habitam. Et quid, si cogente Ecclesia innocens reddat vel exigatur? n. 13.
Reprobatur sententia afferens censeri condonationem, quando adulterio existente notorio coniux innocens reddit ex Ecclesia præcepto? n. 14.
Quid, si innocens timore perculsus reddat: vel quia seruata debita honestate negare non potest, n. 15.
Quid, si existimatis se teneri, aut deceptus ab aliquo id doceti, reddat? n. 16.
Quando sit condonatio, retentio coniugis adulteri, aut illius iam expulse admissione? n. 17.
An sit condonatio, actus familiaris conuersationis, ut simul odendi, redendi, ludendi? n. 18.
Quid, si osculetur amplectaturve innocens coniugem adulterum, etiam reddens debitum ex Ecclesia præcepto? n. 19.
An per copulam & alios actus eo ipso inducatur adulterij condonatio, quanvis ad sit intentio non condonandi, an potius presumptionis condonationis? Proponuntur arg. persuadentia esse presumptionem. 20.
Proponitur sententia Auctoris, n. 21.
An desideretur illis actibus utentem scire esse condonationem, inique diuortij, & accusandi amitti? n. 22.
Quid, si innocens petat, reddat ve, aut alijs actibus veatur, animo non condonandi, au posse in foro conscientia diuertere, & possit eligere peccare & non reddere, aut reddere? n. 23.
An idē dicendum sit quādo post spousalia errore inita habetur copular? 24.
Soluuntur argumenta, n. 25.

HACTENVS disputauimus quando liceat, aut sit præceptum ratione adulterij diuertere: quidque possit tunc vterq; coniux circa status sui matrationem. Iā in presenti differendum est, quando censeatur cōdonatum adulterium, ita ut ratione illius diuortij celebrari nequeat, aliave accusatio criminalis aut civilis intentari. Et obseruandum est cū Barbosa l. 2. in princip. p. 1. n. 100 ad fin. ff. solut. trim. reconciliationem coniugis adulteri esse duplē, quandā expressam, aliā verò tacitam. Expressa est, quādo expresse remittitur adulterium. De qua loquitur text. l. Si maritus 15. §. Si negauerint, ff. ad l. Iul. de adul. decidens ex tūc maritū volentem acculare, audiendum non esse. Et notat Alex. l. Iuris gentium, §. Si pacifcar, ad fin. ff. de pactis. Tacita autē est, quando factio ipso animus condonandi indicatur. Nā facta non minus quam verbū animum indicant, l. Si tamen 48. ff. de adul. edict. De qua in praesenti est disputatio. Merito tamen dubitabis, an ut remissio hæc, siue expresa siue tacita adulterij sit ita valida ac firma, ut reuocari

uocari nequeat, desideretur acceptatio ipsius adulterii? Si enim acceptatio desideretur, reuocari poterit facta in absentia, vel sola mente. Insuper ut copula sit condonatio, non sufficiet coniugem innocentem eam habentem, conscientium esse adulterij, sed etiam desiderabitur, ut adulteri ipse sciat suum adulterium cognitum esse innocentem. Quoniam acceptare non potest condonationem, dum eam sibi fieri propositus ignorat. Qualiter se habet, dum ipsum latet alterum coniugem sui adulterij conscientem esse. Vtrumque autem aliter se habebit, si acceptatio non desideretur. Et ea desiderari persuadet, quod ea condonatio videatur contraria quidam inter utrumque coniugem initus: quo mutuo se obligant, nimirum, innocens ad non petendum diuortium, nec adulterii illius accusandum: adulteri vero, ad non negandum debitum. Quippe illud reddere non tenetur, nolenti petente condonare adulterium (ut constabit ex dicendis n. 23.) Deinde, quia ea remissio est quedam donatio iuris acquisiti ad diuertendum, aut accusandum: & celebrato iam diuortio, est quedam interata concessio adultero exigendi debiti potestatis, qua orbatus erat ratione diuortii: atque ita est vera donatio. Quia, ad sui omnimodam firmitate, petere acceptationem, late probauit. I. tota disp. 6. vbi idem de quocumque contractu diximus. Et confit. quia sicut quando initum est matrimonium ac primo concessa potestas exigendi debitum, fuit necessarius utriusque consensus: ita ea potestate propter adulterium amissa, praesertim diuortio celebrato, ut iterum concedatur adultero, desiderabitur consensus innocentis eam concedentis, & adulteri acceptantis. Nec obstat si dicas adulterum teneri acceptare. Cum ea priuatio potestatis sit in favorem innocentis. Id enim fateor, at non inde conuinicitur condonationem illam non posse reuocari ante adulteri acceptancem. His tamen minimè obstantibus existimo nullam acceptancem desiderari, ac proinde sufficere, si sola mente fiat condonatio illa adulterii: & non exigi adulterum nosse suum delictum cognitum esse innocentem. Duxo, quoniam vbi nullo pacto initio, sed sola cessione, qua proprio iuri quisquam renuntiat, interuenienti, aliquid acquiritur cuidam tertio, nulla opus est illius tertii acceptance, sed sola cessione iuri proprio renuntiantis, satis est: vt in hereditatis repudiatione contingit. Qualitercumque enim occulte hereditas repudietur, obuenit substituto. Atque ita. *Sicut maior. 4. C. repud. hered. dixit* repudiarem hereditatem non posse deinceps illam acquirere, nec esse heredem, quasi repudatio illa solo repudiantis actu ad suam firmatatem contenta sit. Cum ergo post adulterium, siue ante celebratum diuortium, siue post, ut adulteri recuperet ius pristinum exigendi debiti, satis sit tolli impedimentum voluntatis innocentis ventris iure suo. Eo enim ipso quod ille renuntiat iuri diuortii, acquiritur innocentem, sufficiet ea renuntiatio quantumvis occulta, & sola mente effecta, nulla adulteri acceptance expectata. Et confit. ducta similitudine ex potentibus naturalibus, dum enim potentia visu illa permanet, impediturque, quo minus videat, aliquo obstaculo interposito: ut visionem eliciat, nullo alio opus est, quam obstaculo illius remotione, qualitercumque contingat, etiam renitentem ipsa potentia. Quod pariter in potestis moralibus perimus. Iudicis enim potestas per excommunicationem impedita, statim ac excommunicatio cessat, absolutionis beneficio sibi etiam renitentem impenso reuiuscit, nullo actu ipsius requisito. Cuius ratio est, quia potestas iurisdictionis non omnino extinguita erat, (manet enim iudicis officium) sed tantum suspensa, ac impedita ratione excommunicationis. Sic igitur contingit in praesenti, nam cum post adulterium etiam celebrato diuortio maneat vinculum matrimonii, quod radix est mutuae obligationis reddendi debitum, solumque ius hoc ut sibi reddatur, sit in adulterio impeditum, dum innocens iure diuortii uti voluerit: nil aliud opus est, ut adulteri pristinum ius recuperet, quam cessatio illius voluntatis innocentis, iure sibi acquilito per adulterium cedentis: & statim ac illo

cedit, comparat adulteri ius exigendi, nulla ipsius acceptatione desiderata. Denique, quia licet usus pristini iuris impeditus acquiratur adultero per eam cessionem, ac proinde acceptatio ipsius adulteri necessaria videatur: at cum non acquiratur per aliquam concessionem innocentis, quam instar donationis acceptari oporteat, sed per meram iuris diuortii renuntiationem, quae obstatum illius usus affert, qua facta, statim eo ipso ex necessitate consequitur, ut recuperet adulteri illius usus: nulla acceptatio desideratur. Tantum enim attenditur, quod principaliter agitur, & non quod ex necessitate quaedam, velit, nolit, agere inde subsequitur: arg. l. 2. §. pen. ff. de aqua pluvia arcenda, vbi permittitur alicui torrente auertere, ne aqua ad suum fundum perueniat: licet inde effectu sit, ut vicino noceatur. Quia tantum inspicitur quod principaliter agitur, nimirum proprium cauere danum. Ex quibus omnibus colligo, satis esse sola renuntiationem iuris proprij ab innocentem quomodocunque etiam sola mente factam, quamuis iam diuortii celebratum esset, ut iam amplius resilire nequeat in foro conscientiae: quod idem seruaretur in foro externo, si per propriam innocentis confessionem aut per alium modum constaret. Imo quavis adulteri nolit acceptare, ius diuortii & accusationis omnino per illam renuntiationem, independenter ab aliqua acceptatione, iam extinctum minime reuiuscit. Quod rationes adductae satis probant. Nec obstat rationes contrarie. Quoniam ad i. resp. eam mutuam obligationem non oriri ex aliquo contractu denuo initio: sed ex antiquo matrimonio per solam ablationem impedimenti, nempe, quia innocens iure diuortii cedit, ac proinde non requiritur mutuus consensus, qualis initio contractus matrimonij ad illum ineundum desideratus est. Ad 2. constat ex dictis, non enim usus ille potestatis recuperatur adultero per directam aliquam innocentis concessionem, sed indirecte, & per modum naturalis sequela, & renuntiatione iuris diuortii consequitur. Ad confirm. constat ex dictis ad i. rationem.

Quod si innocens remittat adulterio delictum oretenus, cum tamen contrarium animum habeat, nullius momenti erit remissio in foro conscientiae: ac proinde adhuc diuertere & accusare poterit: & rogatus a iudice, instanti vxore poterit condonationem illam negare (vt in simili l. 1. disp. 10. n. 27.) Quia illa renuntiatio iuris est mere liberalis, nilque innocens ab adulterio recipit, ut teneatur ficta permissione, seu renuntiatione, verâ efficere, quo contractus stet, & equalitas inter dantem & recipientem seruetur.

De reconciliacione autem tacita difficultas est, an efficiatur per copulam coniugalem habitam post adulterij notitiam, ita ut extingatur ius innocentis ad diuertendum ratione illius adulterij, & accusandum criminaliter & civiliter? Quia in re quidam censem non videri reconciliatum coniugem adulterum, nisi copula illa habita sit post diuortii sententia, quando (inquit) ante sententiam reddit innocentis debitu adulterio potenti: ac proinde dicunt eam redditionem debiti minime praediudicare innocentem, quo minus possit in posterum adulterum illud ad iudicem deferre criminaliter & civiliter: & ratione illius diuertere. Ducuntur, quia redditio debiti debet esse spontanea, ut reconciliatio censeatur (vt dicimus n. 13. & seq.) At redditio debiti ante diuortii sententiam non est spontanea, tenetur enim tum innocens redire. Hanc sententiam dicit esse valde probabilem, Gl. c. 1. verb. Patronus 32. q. 1. Et eam sustinent Innoc. c. penul. de adul. in fin. Anch. c. fin. eo. t. n. 4. qui addit secus esse, si innocens exigit debitum ab adulterio etiam ante diuortii sent. Quia cum exigerem sit semper voluntarium, censebitur reconciliatio.

Alij autem existimant, tunc redditio debiti praediudicare iuri huic innocentis, ac censem reconciliationem, quando adulterium adeo notorium est, ut nulli incentivioni locus sit: secus vbi non ita notorium est: at exactio debiti semper praediudicare. Quippe redditio est sub praecapo, adulterio non ita notorio existenti: exactio autem semper est spontanea. Ita Goffred. sum. t. de diuort. n. 5. Innoc. c. Inquisitioni, n. 1. de sent. excom. vbi Host. init. Monal. sum. vbi de matrim.

matrim.t.de diutor. §. Propter quid diuortium fiat, in fin. Eiusdē sent. videtur Gl.c.fin. verb. Fornicationis, de adult. vbi ait innocentem sibi præjudicare reddendo debitum adulterio coniugi, quando adulterium publicum est. Quam Gl. approbat dicētes communiter recepram, Abb ibin. 7. Anan. n.4. circa 4. quest. Existimo tamen hos DD. non dicere cōmuniter approbari Glossam, quoad illam limitationem, si adulterium publicum sit, nec illius faciunt mentionem sed quoad id, vt copula sit adulterij condonatio.

I. tamen conclusio sit. Coniux innocens copulam habens cum coniuge adultero, etiam occulto, siue petendo, siue reddendo debitum, (modò adsint conditiones, n. 9. & seq. explicandæ) censemur condonare adulterij iniuriā: ac ad pristinam suam amicitiam cōiugem adulterum reuocare: ac proinde deinceps non est sibi integrum diuertere, idve adulterium ad iudicium criminale, aut ciuile deferre. Et quidem copulam censeri condonationem, probant Glossa ca.fin.verb. Fornicationis, de adult. & communiter Iurisperiti, ex c. 1. & tribus seq. 32. qu. 1. quæ nil ad rem hanc conducunt: tantum enim in ijs sermo habetur de præcepto dimittendæ adulteræ pertinacis. Insuper probant ex l. Si vxor 13. §. fin ff. ad l. Iuliam de adult. vbi habetur vxorem repudiata, & mox reductam non quasi eodem matrim. durante, sed quasi alio interposito, minimè accusari posse adulterij admissi in priori illo matrim. Et reddit textus rationē: eò quod aboleuerit vir prioris matrimonij delictum, reducendo eam: & quia serò mores accuset, quos vxorem ducendo probauerit. Sed nec hic texsus probat. Quia IC. censembar per repudium matrim. dirimi, & integrum esse repudianti ad alias nuptias transire. Atque ita deciditur ibi, matrimonio iterum inito cum vxore adultera, semel repudiata, non posse eam accusari adulterij in priori matrim. perpetrati: nec reprobari posse mores vxoris, quos vir iterum eam dicens approbat. Quod manifestum est. Quia adulterium solum ius diuortij parit respectu matrim. quo durante ad missum est: nec paria sunt approbare mores, ducēdo aliquā nō ignorato eius vitio: & approbare eius mores, habita copula cū iam verè nupta & cognita adultera: sed hoc re vera multo minus est. Atque ita non valet argum. ductum à maiori, ad minus, affirmatiū: sed tantum negatiū. Vt latè Euerardus in suis topicis, loco à maiori, num. 1. nec audiendus est. Canera, qui in suis quest. criminalibus, in questionibus tangentib. punitionem delicti, c. 4. n. 43. hunc intellectum reprobat: eò quod cum eadem femina bis matrimonii initi nequeat. Sed facilis est solutio: dissoluto enim priori matrim. seu per repudium (vt veteres IC. purabant:) seu per dispensationem Pontificiam, si nondum consummatum erat, potest iterum cum eadem femina matrimonium contrahi. Sed melius probatur nostra conclus. ex l. Crimen 11. C. ad l. Iul. de adult. ibi: Crimen adulterij maritum retenta in matrimonio vxore, inferre non posse, nemini dubium est. Et l. Queſitum 40. §. Item queritur ff. ad l. Iul. de adulter. ibi: Respondi eum, qui post crimen adulterij intentatum eandem vxorem reduxerit, destitisse riederi: & ideo ex eadem lege postea ei ius accusandi non superesse. Et l. reg. 8. t. 17. p. 7. ibi: Si despues que la muger ha hecho el adulterio, la recibe el marido en su lecho, y la tiene en su casa como à su muger, non la podra despues acusar. Et ratio est, tum quia copula illa est actus amicitiae, & omnino spontanea: non enim innocens coniux certus de adulterio tenetur reddendo debitum adulterio quantumcunque occulto, (vt probauit hoc lib. disp. 12. n. 5.) Tum etiam, quia cum ratio diuortij celebrandi ob adulterium sit diuisio carnis coniugis adulteri in aliam, cap. Dicit Dominus 32. q. 1. & per copulam post habitam cum coniuge, restituatur caro diuisa adulteri ad pristinam unionem, atque iterum efficiatur una cum carne innocentis: Inde est ut matrimonium separatum ob carnis diuisionem, instauretur carne iam effeta una per copulam coniugalem: ac subinde scienter & sponte habens eam copulam cum adulterio, censemur absolta prioris adulterij iniuria paces perficere. Et ideo hāc conclusionem indistinctè loquentes, & generaliter do-

centes innocentem habentem rem cum adultero, censi-ri adulterium condonare, & sibi præiudicare quoad ius accusandi, tenent D. Bonau. 4. d. 53. a. vn. q. 1. n. 7. Host. sum. ti. de adult. n. 5. vers. Repellit etiam Alber. l. Consensu. nu. 9. C. de re-pudij, & in suo dictionar. lit. M. verb. Matrim. 8. vers. Quid si ali-quis coniugum, Abulens. c. 19. Matt. q. 65. c. 6. Sylua nuptialis. l. 1. §. Non est nubendum, n. 127. Armill. verb. Matrim. num. 73. Greg. Lop. l. 8. En su lecho, t. 17. p. 7. Iul. Clarus l. 5. recept. §. Adulteriu, n. 18. vers. Cauet etiam Victoria sum. de matrim. n. 289. Sot. 4. d. 36. q. vn. a. 1. ad fin. corp. casu 6. Pet. de Sot. lect. 12. de matr. col. penult. Menochius de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 1. n. 20. Veracr. 3. p. specul. a. 1. post 5. concl. casu 6. Barbosa l. 2. in princ. p. 1. nu. 101. init. ff. solut. matr. vbi alios refert, Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 6. n. 7. init. Padilla l. Transfigere n. 94. C. de transact. Matienzo l. 5. recop. t. 1. rub. gl. t. n. 102. Surdus de aliment. t. 7. q. 16. n. 102. & seq. Cenedo de collectan. iuris, collect. 137. n. 1. vbi & alios refert: Barth. à Ledes. dub. 65. de matr. post 3. concl. casu 6. Bellarm. l. 1. de matrim. c. 14. §. Tertiū est. Graffis 2. p. decif. l. 1. c. 12. nu. 72. casu 6. Cañedo sum. de sacram. vbi de matrim. c. 7. n. 60. casu 6. An-gles florib. 1. p. vbi de matrim. q. 9. de diuort. a. 1. diffic. 2. concl. 6. Enriq. l. 11. de matr. c. 17. nu. 5. casu 6. Lud. Lop. 1. p. instruct. c. 295. §. Adde ad prædicta, Vega 1. to. sum. c. 13. casu 18. Et explicantes hanc condonationem esse, etiam quando innocentia redit debitum adulterio exigenti, idem docent Henric. ea. si-gnificasti, n. 10. de diuort. Durand. 4. d. 35. q. 1. a. 2. n. 7. Host. c. fin. n. 3. de adult. & ibi Ant. in fin. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 21. §. 5. ad fin. Rosella verb. Debitum, nu. 13. Syluest. verb. Diuortium q. 8. ad fin. Tabiena Matrimonium 4. q. 4. n. 5. Armilla verb. Matrimonium, n. 76. Sotus 4. d. 16. q. vn. a. 3. concl. 1. Palac. 4. d. 27. q. 3. col. 18. f. 601. Bart. à Ledes. de matr. dub. 67. concl. 1. Idem docent ex-primentes petitionem debiti esse condonationem adulterij, D. Bonau. 4. d. 32. a. 2. q. 2. Innoc. c. Inquisitioni, nu. 1. de sent. excom. & ibi Host. init. Ioan. And. n. 3. Anch. nu. 3. D. Antonin. Syluest. Bart. à Ledes. proxime citati, Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 3. post 3. concl. vers. Quod si roges, Palac. 4. d. 27. disp. 3. col. 22. f. 603. vers. Adhac adulterium, Petr. de Ledes. de matrim. q. 62. art. 3. notab. 2. Vega 1. tom. sum. c. 13. casu 4. Et tandem conclusionem ean-dem docentes per copulam censeri condonatum adulterium, licet occultum sit: quia in foro conscientia non est sub præcepto tunc reddere, Host. c. fin. n. 3. de adult. & ibi Ant. fin. Palud. 4. d. 35. q. 1. a. 4. concl. 1. n. 27. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 3. concl. 1. Palac. 4. d. 27. disp. 3. col. 18. f. 601. Barth. à Le-des. dub. 67. de matrim. concl. 1.

Nec refert an ea copula contingat ante vel post diuortium celebratum. Nam in vitroque casu censemur conciliatio, nec in posterum fas erit innocentis in diuortio persistere. Quia rationes n. præc. allatæ in vitroq; euētu æque probat. Ita tenent DD. quos retuli n. 4. Et Sot. 4. d. 36. q. vn. a. 1. ad fin. corp. casu 6. Bart. à Ledes. dub. 65. de matr. post 3. concl. casu 6. Barbosa lib. 2. par. 1. in princ. n. 100. ad fin. ff. solut. matr.

Hinc deducitur, maritum adulterum volentem vxore adulteram criminaliter adulterij accusare, (quod licitum esse diximus hoc l. disp. 8. n. 33. & seq.) non teneri illi reddere debitum. Quamvis enim adulteria compensentur quoad diuortium, ac proinde ratione adulterij vxoris non possit illi debitum negare: at quia non compensantur quoad admittendum ius accusandi criminaliter, sed hoc competit viro etiam similis adulterij reo, ne cadat causa, idque ius admittat, opposita sibi exceptione condonationis adulterij per illam copulam facta, potest illi negare debitum. Quod si objicias tunc reddendo non parere sibi præiudicium in hoc iure accusandi: quia tene-tur reddere. Et ita non erit condonatio. Iuxta ea quæ nu. 16. dicemus. Solutio est in promptu: negari enim non potest valde dubium ex hoc reddi euentum causæ, maxi-moque periculo virum exponi perdendæ litis. Cum præsumptio condonationis aduerlus ipsum stet.

Duplex tamen cōditio desideratur, vt copula post ad-ulterium habita censemur illius condonatio, ac proinde ius diuertendi & accusandi extinguatur. Prior est, vt alter coniux innocens sit adulterij conscius. Habetur expreſſe l. 5. t. 7. li. 4. fori regij: & l. 8. ad fin. t. 17. p. 7. Et ratio est aperta, quia

quia nulla est remissio, vbi est ignorantia iniuriæ, iurisque competentis, l. *Manifestissimi* 22. in princ. vers. *Sin autem, C. de furtis, l. fin. C. de conduct. indeb.* & actus agentium non operatur ultra eorum intentione, l. *Non omnis ff si certum peratur: at intentio nequit haberri, vbi adest ignorantia.* Quare ita docent *Hofst. sum. t. De adul. n. 5. d. Bonau. 4. d. 35. a. vn. q. 1. n. 7. Palud. 4. d. 35. q. 1. art. 2. nu. 17. casu 6. & a. 4. concl. 1. n. 27. Et ibi Suppl. Gab. q. vn. a. 2. post 1. concl. casu 6. Alberic. l. *Consensu, n. 9. C. de repud. l. Astenf. sum. 2. p. 1. 8. t. 33. a. 3. casu 6. Abul. c. 19. Mat. q. 6. 5. casu 6. D. Ant. 3. p. t. 1. c. 21. §. 5. Syl. verb. Diuortii q. 8. Sylua nuptialis, l. 1. §. Non est nubendū, n. 127. *Barbatius conf. 6. 4. nu. 12. vers. Et si opponitur, vol. 1. Sot. 4. d. 36. q. vn. a. 1. ad fin. corp. casu 6. Pet. de Soto lect. 12. de matr. pag. pen. Conar. 4. decr. 2. p. c. 7. §. 6. n. 7. init. Greg Lop. 1. 8. verb. En su lecho, t. 17. p. 7. Iul. Clar. l. 5. recep. §. Adulterium, n. 18. vers. Causa at etiā, Padilla l. Transigeren. 94. C. de trans. Verac. 3. p. spec. a. 1. post 5. concl. casu 6. Guillel. Borrillog. 4. d. 32. q. vn. a. 2. prop. 11. Palac. 4. d. 27. disp. 3. col. 22. f. 6. 0. 3. vers. Ad hæc adulterium, & d. 35. disp. vn. col. 5. vers. Sexta limitatio, Angles flor. 1. p. de matr. q. 9. de diuort. a. 1. diffic. 2. concl. 6. bellar. l. 1. de matr. c. 14. §. Tertium est, Bart. à Ledes. dub. 65. de matr. post 3. concl. casu 6. Enriq. l. 11. de matr. c. 17. n. 5. casu 6. Barbosal. 2. p. 1. in princ. n. 100. ad fin. ff. sol. matr. Surdus de alimen. t. 7. q. 16. n. 102. Graffis 2. p. decif. l. 1. c. 12. n. 72. casu 6. Cantera q. crimin. q. tangentib. punitionem delicti, c. 4. n. 43. Lud. Lop. 3. p. instruct. c. 295. §. Addit. ad prædicta, Cañedo sum. sacram. vbi de matrim. c. 7. n. 60. casu 6. Atq; idem dicendum est, si tempore copulae coniux innocēs fuit prorsus immemor adulterij. Quoniam perinde est, ac si ignoraret. Nec censemur quisquam ius remittere, cuius omnino est oblitus.***

10 Si tamen vir non sit omnino certus, sed habeat probabiles adulterij vxoris præsumptiones, ob quas iustè inducitur ad credendum, non præjudicat iuri diuortij, nec accusandi, reddendo debitum, secus exigēdo. Quod si præsumptiones nō sint probabiles, in neutro sibi præjudicat, siue reddat, siue perat. Quia ea non appellatur certitudo. Ita *Ant. c. fin. in fine, de adult.* At quamvis hæc posterior pars verissima sit. Quia dum est dubius, tenetur reddere: nec æquū est vt abstineat à iure suo debiti perfidi in eo dubio. Non enim censemur quis remittere, quod dubitat ad se pertinere. Vt bene ait *Barbatius* *nu. præc. allegatus*, per text. l. *Manifestissimi* 22. in princ. vers. *Sin autem, C. de furtis.* Atque ita *Alberic. in suo dictio. lit. M. verb. Matrim. 8. vers. Quid si aliquis coniugum, cautè dixit esse condonationem, quando cōiux certus de adulterio, cōmiseretur adultero.* Prior verò pars mihi non probatur. Quia præsumptio violenta, quæ sola iustum credendi adulterium ansam præbet, est sufficiens certitudo moralis adulterij in vtroq; foro ad diuortium (vt diximus disp. 12. n. 41.) ac proinde cum tunc innocens minimè teneatur reddere, erit redditio debiti voluntaria, & subinde censemur condonatio.

11 Nec erit perfecta & omnimoda condonatio, si coniux norit coniugis sodomitam, ignoret tamen adulterium, & debitum reddat. Tunc enim poterit agere ad diuortium ratione adulterij ignorati. Cū enim diuersæ causa diuortij sint, condonata sodomia per copulam, non censemur condonatum adulterium, quod coniugem innocentem prorsus latuit. Et porest confirmari, quia si cōiux adulterer esset, ac pariter hæresis damnatus, ac innocens solius hæresis conscius illum sibi conciliarer, non censeretur absq; dubio condonatum adulterium, sed ob illud licita essent accusatio ac diuortium. Ita sentit *Barbatius conf. 6. 4. nu. 12. vers. Et si opponitur vol. 1. Sed hēc sent. mihi displicet. Et ideo existimo coniugem consciūm adulterij alterius cōiugis, quamvis eius sodomitam & bestialitatem ignoret, & ē contra consciūm sodomiae aut bestialitatis, et si ignarum adulterij, censi per copulam sponte habitam condonare vtramq; iniuriā, ac proinde extinguiri ius diuortij & accusandi. Ducor ex dictis hoc l. disp. 6. n. 5. vbi probauit cōpensari delicta, & ius diuortij cessare, si alter coniux solius adulterii, alter verò adulterii, sodomiae, & bestialitatis reus sit. Eò quod in his omnibus eadem ratio diuortii inuenitur, népe, diuisio carnis coniugis in aliam, ac perinde*

est, ac si alter coniux vnum aut alterum, alter verò plura adulteria admisisset. Si enim in iis omnibus delictis ea dē ratio diuortii reperitur, & se habent instar plurium adulteriorū, satis est notitia vnius, vt per copulam postea habitam censemur omnia remissa. Sicut innocens accedēs ad adulteram, vnius adulterii illius conscius, cēsetur omnia condonare adulteria, quamvis plurima admiserit latitia innocentem. Nec est simile in adulterio & hæresi, conscius enim adulterii, & illud remittens, non est visus condonare hæresim, nec ē contra. Quia in his criminibus est longe diuersa ratio diuortii. Vt dīp. se q. dicemus. Sicut im petrans dispensationem ad petendū debitum ab uxore ratione affinitatis cum ipsa contracta, eō quod copulam habuerit cum eius cōsanguinea, non tenetur mētionem facere omnium accessuum ad cōsanguineam, sed satis est se accessisse narrēt. Quia eadem est ratio affinitatis, atq; quasi vna censemur affinitas multiplicata: secus si esset multiplex affinitas diuersis modis contracta. Sicut etiam non est opus in votis dispensationis impetratiōne, referre vices, quibus idem votum iteratum est. Secus si essent diuersa vincula, vt voti & iuramenti.

Non tamen exigit condonatio hæc, vt coniux adulter ¹² sciat suū adulterium cognitum esse innocentia. Vt n. 2. probauimus. An verò desideretur vt innocens norit per copulam remitti adulterium, & extinguiri ius diuortii? dicemus num. 22.

Posterior conditio requisita vt copula censemur cōdō-¹³ natio, est, vt spōte habita sit. Quare innocens debitū reddens cōpulsus Ecclesiæ præcepro, non videtur remittere, ac proinde minimè amittit ius diuortii, & accusādi criminaliter aut civiliter. Ratio est. Quoniam hæc condonatio proficiisci debet ex liberali innocentis voluntate, at in necessitate nemo liberalis prælumitur, l. *Rem legatā, ff. de admēd. leg.* Ita docent ex *Theol. D. Th. 4. d. 35. q. vn. a. 3. corp. D. Bonau. ibi a. vn. q. 3. Durād. q. 1. a. 2. n. 7. Ricard. a. 1. q. 3. Palud. q. 1. a. 2. n. 17. casu 6. & a. 4. concl. 1. n. 27. Suppl. Gabr. q. vn. a. 2. post 1. concl. casu 6. D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 21. §. 5. Abul. c. 19. Matt. q. 72. corp. & ad 3. Sot. 4. d. 36. q. vn. a. 1. ad fin. corp. casu 6. Ledes. 2. p. 4. q. 7. 4. a. 3. paulo post princ. Palac. 4. d. 27. disp. 3. col. 18. fol. 601. & d. 35. disp. vn. col. 5. vers. Sexta limitatio, Enriq. l. 11. de matrim. c. 17. n. 5. casu 6. Bart. à Ledes. dub. 65. de matr. post 3. concl. casu 6. & dub. 67. concl. 3. Pet. à Ledes. de matr. q. 62. a. 3. notab. 2. Et ex Iurisp. Goffred. sum. t. de diuort. n. 5. Gl. c. 1. verb. Patronus 32. q. 1. & c. fin. verb. Fornicationis, de adul. & ibi Hofst. n. 3. Abb. n. 7. Card. n. 1. vers. Quid si maritus, Anan. n. 4. circa 4. q. Henric. n. 5. & c. Significati, n. 10. de diuort. Idem Hofst. c. Inquisitioni, init. de sent. excom. vbi *Innoc. n. 1. Ioan. And. n. 3. Card. n. vn. vers. Quid si reddit.* Archid. c. Si cuius. n. vn. vers. In ea glossa, 34. d. *Alberic. in suo dictio. verb. Matrim. 8. vers. Quid si aliquis coniugum, statim in princ. t. stens. sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 3. q. 17. Sylu. verb. Diuortium, q. 8. n. 11. ad fin. Taberna Matrim. 4. q. 4. n. 5. Arm. verb. Matrim. n. 76. Turrec. c. Seculares, n. 1. 33. q. 2. Gaeta repe. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 216. Quod est verum, quāvis iudex iniuste præcipiat. Cessat enim liberalitas in reidente. Ita Hofst. d. c. Inquisitioni, init. *Innoc. ibi. n. 1. Ioan. And. n. 3. Card. n. vn. vers. Quid si reddit.* Præterea est verū, quamvis adulterium probare possit, adhuc enim si ex præcepto iudicis reddat, non censemur liberalis, & proinde non præsumitur condonatio. Quia interim dū lis pēdet, cogetur reddere. Quare dum *Sotus & Bart. à Ledes. proxime cit. & communiter DD. aiunt non esse condonationem, quando innocens compulsus à iudice reddit, eō quod nequeat probare adulterium.* Non est limitatio huius sent. quasi intelligatur eam solum esse veram, quando innocens non potest probare: sed exempli gratia id dicunt, non quasi limitantes, sed reddentes rationem, cur index præcipiat innocentia vt debitum reddat coniugi adultero. Si tamen innocens compulsus à iudice reddere debet, illud aliquando exigat ab adultero, iam ex tunc censemur condonare: & perdit ius accusandi & diuortii. Quoniam exigere est semper voluntarium. Ita *Innoc. c. Inquisitioni, nu. 1. de sent. excom. vbi Hofst. init. Ioan. And. n. 3. Anchār. n. 3.***

Hinc

14 Hinc deducitur audiendos non esse aliquos distinguentes, ut innocens reddens ex precepto iudicis, quando adulterium est notorium, censeatur remittere. Quia non tenetur reddere. Secus vbi adulterium non est notorium. Ita Anton. c. Inquisitioni, nu. 12. vers. Prædicta sunt vera, de sent. excom. & ibi Anch. nu. 2. Sed audiendi non sunt. Quia in neutro casu tenetur obedire iudici innitenti falsa præsumptione, nec coram Deo est excommunicatus (vt dixi hoc lib. disp. 12. n. 6.) At adhuc non est condonatio, quia non liberaliter reddit, sed vt vexationem redimatur, & ne saltet in foro externo sit excommunicatus.

15 Secundò deducitur similiter non esse condonationē, quando vxor reddit debitum viro, qui adulterii reus est, graui eius metu perculsa. Quia cessat liberalitas. Ita Sotus 4.d.36.q.vn.a.1.ad fin. corp. casu 6. Barth. à Ledesma dub. 65. de matrim. post 3.concl. casu 6. vnde rectè dixit idem Sotus ead. q. vn. a. 4. ad fin. corp. vers. Ex quo fit, vxorem sàpè reddentem adultero, pugnis & vi coactam non censeri remittere. Et existimo satis esse, vt non censeatur condonatio, quamvis adulter tunc metum non inferat, at vxor merito timet debitum illi negare, quod eum esse terribilem norit, atq; ita graui metu deterrita reddit. Quia cessat liberalitas. Deinde, quia quo metus sit iustus, non desideratur vera mala illatio, sed sufficit probabilis timor proximæ illationis (vt probauit l. 4. disp. 1. n. 16. & seq.) Insuper non exiguntur vt metus ille sit cadens in feminā constantem, sed satis est sit metus non vanus, sed alicuius momenti. Nam metus leuis, nimisrum, qui non cadit in virum constantē, sufficit in foro conscientiae vt auferat liberalitatem ad donationem requisitam, obligetque donatariū ad restituendum (vt probauit l. 4. disp. 9. n. 4.) Et ibi dixi de contractibus onerosis. Et est pulchra doctrina Fabri instit. de iniuriis, § fin. vn. 1. & ibi Angel. initio, ferè in proprijs terminis id decentium. Nam cùm Glof. ibi, verb. Disimulatione, dicat iniuriam remitti, quando eam passus, simul risit, vel comedit, vel lusit, cum illatore iniuriæ: eam temperant, vt intelligatur quando i. a. ctus sunt omnino spontanei, lecus si ex quadam honestatis necessitate effecti sint. Vt si ambo coniuges ab aliquo inuitati, eidem mensæ accubuerent, vel in Ecclesia osculum pacis sibi ipsis mutuo porrexerent. Quippe in utroque euentu necessitate honestatis cōpulsus id egere: nec salua honestate id declinare potuerunt. Quam doctrinam aliis relatis approbat Francisc. Marcus decis. 736. nu. 5. p. 2. Ex quo fit, vt qualiscumque compulsionis etiam necessitatis debita honestatis seruandæ efficiat, vt actus ex quibus tacita condonatio consurgit, minimè signa condonationis censeantur: nedum metus quamvis in virum constantem non cadat. Similiter idem dicendum est, quando non ipse vir, sed alius metum incusset. Quia is satis est ad impediendam spontaneam voluntatem ad donationem requisitam (vt dixi l. 4. disp. 9. n. 6.) Tandem idem existimo, quando vir innocens redderet adulteræ, illam merito ac iure optimo timens. Quamvis enim id ratum sit, at sunt feminæ ita terribiles, & viri ita effeminati, vt merito illas timeant. Et tunc eadem militat ratio.

16 Tertiò deducitur nec esse condonationem, si coniux innocens reddat adulterio, eo quod existimabat se teneri, aut deceptus est ab aliquo id docenti, alias tamen, non redditurus. Quia deficit spontanea voluntas. Et colligitur apertè ex DD. n. 4. & 5. allegatis, ideo enim in casu ibi relatō censem copulā non esse condonationē. Quia dicunt innocentem teneri tunc reddere. Arque ita ex illis colligitur ea regula generalis, vt redditio debiti non sit condonatio, quoties cōiux, quo præceptū impleat, debitu reddit.

17 II. conclusio. Coniux innocens sponte & scienter retinet adulterum, censemur illi parcere, ac subinde ius diuortij & accusandi perdit. Quoniam est manifestum amicitiae signum. Constat ex l. Crimen 11. C. ad l. Iul. de adult. & l. 8. t. 17. p. 7. quorum verba n. 6. retuli. Et docent Host. sum. t. de adult. n. 5. vers. Repellit etiam Greg. Lopez ea. l. 9. verb. En su lecho. Quod intellige, scilicet, quando omnino est certus de adulterio, secus si tantum suspicionem habeat. Sic Cā-

Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.

teria, q. criminal. quest. tangent. punitionem delicti c. 4. n. 43 fine. vbi & Montalauum referr. Sed id credo, nisi suspicio sit violenta. iuxta nu. 10. dict. 1. 2. intellige, quando est publicum adulterium. Sic Alberic. in suo dictionar. litt. M. verb. Matrimonii 8. vers. Quid si aliquis coniugū, casu 6. Durand. 4.d. 35. q. 1. a. 1. nu. 6. vbi Supplēm. Gabr. q. vn. a. 2. post 1. concl. casu 6. Asten. sum. 2.p. l. 8. t. 33. a. 3. casu 6. Monald sum. t. de diuortio. §. Propter quid fiat diuortium, vers. Item sunt quidam casus, casu 6. Vincen- tius Spec. doctrin. to. 2.l. 10. c. 42. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 21. §. 6. casu 5. Rosella Matrimonium 7. init. Sylu. verb. Diuortium, q. 9. vers. 5. Ioan. de Friburgo in sum. confess. l. 4. t. 22. q. 8. Tabiena Matrimo- nium 4. nu. 1. casu 6. Armilla verb. Matrimonium nu. 73. casu 6. Montalu. l. 6. paulo post prin. t. 9. p. 4. & l. 2. ad fin. t. 10. p. 4. Gae- ta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4.n. 217. Barth. à Ledesma dub. 65. de matrim. post 3. concl. casu 6. Graffis 2.p. decis. l. 1.c. 12. n. 67. Et sic intelligendus est D. Tho. super 1. ad Corinth. 7. lett. 2. paulo post princ. dicens esse reconciliationem, quando fuit reten- ta vxor post adulterium manifestè à viro deprehensum. Et ratio est quia adulterio existenti occulto, non est spon- tanea retentio, sed ex præcepto. Atque ita non est conda- nationē. Iuxta ea quæ dixi n. præc. Vnde optimè dixit Abu- lens. c. 19. Matth. q. 72. in solut. ad 3. non amittere ius diuortij virum retinentem domi vxorem: dum eius adulterium probare nequit. Et melius Palud. 4.d. 35. q. 1. a. 2. casu 6. n. 17. dicit non censeri reconciliationem, dum non statim adulterum expellit ab habitatione. Cū non possit pro- pria autoritate id efficere. Immo nec sufficit adulterium esse publicum, sed exigitur ita notorium esse, vt nulla tergiuersatione celari possit. Id enim, vt propria authori- tate diuerti ab adultero possit, exigi diximus hoc lib. disp. 12. n. 25. Nec obstat posse in foro conscientiae adul- terum occultum expelli (vt diximus eadem disput. 12. n. 31.) Quoniam oportet cessare scandalum, innocentia ad partes remotas fugienti (vt ibi dixi nu. 32.) Et præterea posset lis aduersus innocentem intentari: & ideo retinens vt hæc fugiat, non censerit sponte retinere: nec proinde conda- nare. 3. intellige, nifū brevi tempore retineat, expectans opportunitatem petendi diuortij. Ita Sotus 4.d. 36. q. vn. a. 1. ad fin. corp. casu 6. Quartò intellige, desiderari vt innocēs retineat adulterum in consortio maritali. Vnde cautè dixit l. 8. t. 17. p. 7. Si latente ens in casa, como à su muger. Et DD. omnes hoc nu. 17. in 2. limit. allegati, petentes adulterium esse publicum, explicant etiam, quando retinetur adulter in consortio coniugali. Vnde si essent in eadem domo non se alloquentes, diuisique à mensa & lecto, quasi duo vicini extranei, non censeretur condonatum adulterium. Quia retentio illa non est signum amicitiae coniugalis, quin potius capitalis inimicitiae. Quod si retineatur adul- ter in consortio coniugali, quamvis occultus sit, & brevi tempore, reputabitur condonatum adulterium. Intelligo in consortio coniugali quando innocens familiaritatis coniugalis signa adultero ostenderet, nulla necessitate coactus. Iuxta ea quæ numero sequenti dicemus. Quoniam licet non possit illum innocens propria autoritate expellere, dum occultus est: at non tenetur signa benevoliæ coniugalis exhibere. Atque ea exhibita sunt mani- festa condonationis signa. Secus si necessitas compelle- ret, vt vitandi scandali. Tandem est condonatio, quando expulsus adulterus admittitur iterum ad consortium coniugale. Signum enim est apertum pacis initia. Ita Barbosa l. 2. p. 1. in princ. n. 100. ad fin. ff. solut. matrim.

III. conclusio. Reconciliatione censemur facta, ac adul- terum condonatum, si innocens scienter & sponte, nul- la (inquam) necessitate etiā honestatis compulsus, familiarem se exhibeat adultero: vt simul ludendo, ridendo, comedendo. Constat ex dictis n. 15. vbi hos actus censemur condonationem iniuriæ, retulimus ex Glossa, §. fin. instit. de iure. verb. Disimulatione. Et Fabro ibi, n. 1. & Angel. init. Et ita explicat glossa illum textum decidentem disimulatione aboleri iniuriā. Quā approbat alijs relatis Iason l. 1. nu. 15. ff. de pactis. Et Mynsinger. eod. §. fin. nu. 1. explicat disimulatione cōdonari iniuriā, quando eā passus, familiarē se inferenti exhibit.

KKK exhibit.

exhibit. Consonatque l. 5. regia tit. 7. li. 4. fori. ibi: El marido despues que supiere que su muler fizó adulterio, no la tenga à su mesa, ni en su lecho, y el que lo fiziere, no la puede despues acusar. Idem colligo ex Veracruz. 3. p. spec. a. 1. post 5. conclus. casu 6. probat enim per copulam remitti iniuriam adulterij, eo quod per actum familiaris conuersationis actio iniuria rum extinguitur. Et ex Palacios 4.d. 35. disp. vn. col. 5. vers. 6. limitatio, vbi ait esse reconciliationem, copulam habere cum adultero coniuge, aut cum illo coniugali affectu conuersari.

19 Ex his infertur, oscula & amplexus, habita scienter & sponte cum coniuge adultero, esse à fortiori condonacionem adulterij. Quia sunt actus coniugales. Quod si innocens coniux ex præcepto Ecclesiæ reddens debitum adultero exigenti, illa haberet, non credo censeri remissionem adulterij. Quia sunt accessorijs illi copulæ, & tanquam pars illius; lecus quando sponte innocens aggreditur, osculans & amplectens adulterum.

20 Difficultas autem potissima hic agitanda est, utrum copula, & alii familiaritatis actus, sponte & scienter cum coniuge adultero habita, ex quibus tacitâ adulterii condonationem induci diximus, sint eo ipso condonario, ita ut quamvis coniux innocens habeat animum tunc non condonandi, censeatur in utroque foro adulterium condonatum, & illicitum diuortium? An potius ea condonatio innitatur præsumptione, ac subinde existente animo contrario non sit in foro conscientiae condonatio, licet aq; adhuc innocentia diuertere? Sicut ante Trid. copula habita post sponsalia efficiebat matrim. c. Is qui fidē, de sponsal. non tamen ita eum effectum sortiebatur, quin esset locus in foro conscientiae contrario animo. Sed forum externū præsumebat eam copulam maritali affectu haberi, ac subinde animo perficiendi matrim. At si reuera copulam habens esset contrario animo affectus, nimurum nō incundi matrim, sed fornicandi, non esset matrim. Et quidem videtur non inniti præsumptione, sed re vera illos actus condonationem semper esse, quāuis ad sit contrarius animus. Quia alias dicendum esset, ignorantem copulam illā esse condonationem adulterij, ac iuris diuortij cessionē, posse non obstanti copula diuortium petere, & accusare: quamvis sciat copulam illam esse actum amicitiae. Sicut contingit in professione tacita, quā ius præsumit, c. Vidua, de regul. ex delatione habitus, exercitioque actuum solis professis competentium: sciens enim illos actus solis professis conuenire, non censembitur professus, si ignoret inde consurgere professionem. Ut docent Innoc. eo. c. Vidua, n. 2. Anton. n. 7. Angel. verb. Nouitius, n. 12. Sylu. Religio 3. q. 12. dict. 2. Nauar. comment. 4. de regul. n. 73. Quod si id concedamus in condonatione facta per copulam, maximum absurdū videtur, nemo enim constringendus erit ratione copulæ, aut illorum actuum condonationis, ad persistendum in matrim. Cum communiter ignoretur copulam esse adulterij condonationē, per eamque ius diuortij & accusacionis extingui. Imò doctos id lateat. Ut constat ex opinionibus allegatis, & tot requisitis ut eum effectum habeat. Præterea hanc partem videtur expresse sentire D. Bonav. 4.d. 32. a. 2. q. 2. vbi hæc dicit: Si innocens perat debitū, priuat se libertate, & ex hoc obligat se ad reddendū. Quia dū vult sibi debitū reddi à fornicante, ipse se eidem obligat. Quod idem aperte videtur lentire Sotus 4.d. 36. n. vn. a. 3. post 3. conclus. vers. Quod si roges, vbi ait nequaquam posse innocentem eligere petere, & non reddere: sed necessariò eligere debere, aut nec petere nec reddere, aut si petierit, reddere. Matrimonium enim claudicare nequit. Quare si debitum petit tanquam coniux à coniuge, debet constrictus manere coniugii legē, nimurum, obligatione reddendi. Et Sotum sequitur Vega 1. to sum. c. 13. casu 4. vbi clarè hi DD. sunt huius sententiae. Si enim ex voluntate habentis copulam remissio hæc penderet, posset utique innocens eligere petere, & non reddere absque condonatione.

21 His tamen minimè obstantibus, dicendum est eam condonationem inniti præsumptione, quare si sit animus nō

condonandi adulterium per copulam, aut reliquos condonationis actus, re vera non erit in foro conscientiae condonatio, quamvis in foro externo, quod contrarius gestis animis latitat, iudicabitur vera condonatio. Quod expresse tenet Emm. Sā sum. verb. Diuortium, nū. 7. vbi ait aliquos sentire innocentem petentem debitum, eo ipso remittere adulterium: at re vera posse peti debitū absq; animo reconciliandi. Ducor ad hanc partem tuendam. Quia si verba textuum & Doctorum pensamus, aperte hanc esse præsumptionem indicant, dicunt enim innocentem habita copula videri aut censeti condonare: quæ verba sunt præsumptionis, alias diceret re vera condonare. His verbis vtitur texus, l. Quæstum 40. §. Item queritur, ff. ad l. Iuliam de adulterio, ibi, Deſtitisse videri. Et l. 8. f. 1. 17. p. 7. vbi reddens rationem, cur non possit vxor adultera retenta in confortio coniugali, postea accusari, sic dicitur: Ca puer que aſi la acogio en su casa, ent endiese que la perdonno. Eisdem verbis vtuntur Glossa c. 1. verb. Patronus 32. q. 1. Innoc. c. pen. de adult. in fin. & c. Inquisitioni, de sent. excom. n. 1. vbi Ioan. Andr. n. 3. Ant. n. 12. vers. Prædicta sunt vera. Cardin. nū. vnic. vers. Quero quo ad terminos. Abbas c. fin. nū. 7. de adult. & ibi Anan. nū. 4. circa 4. q. Paul. cons. 402. n. vn. li. 1. Sylu. verb. Diuortium, q. 8. ad fi. Conar. 4. decret. 2. p. 1. 7. §. 6. n. 7. initio. Iul. Clar. l. 5. recept. §. A adulteriū, n. 18. vers. Causat etiā. Ant. Gabr. to. 1. commun. in mea edit. li. 1. f. 23. vers. Ad adulterium commissum. Barbosa l. 2. p. 1. in princ. n. 10. init ff. sol. matrim. Et ex Theologis, Abul. c. 19. Matth. q. 72. ad 3. D. Ant. 3. p. 1. c. 21. §. 5. Sotus 4.d. 36. q. vn. a. 1. ad fin. corp. casu 6. Maioris 4.d. 35. q. 1. paulo post prin. casu 6. & ibi Suppl. Gabr. q. vn. a. 2. post 1. concl. casu 6. Guliel. Borriolong. 4. d. 32. q. vn. a. 2. propos. 15. Petr. de Soto lect. 12. de matrim. col. pen. Angles floribus 1.p. de matrim. q. 9. de diuort. a. 1. diffic. 2. conclus. 6. Lud. Lopez 1.p. instrukt. c. 295. §. Addē ad prædicta. Petr. de Ledesma de matrim. q. 62. a. 3. notab. 2. Barth. à Ledes. dub. 65. de matrim. post 3. concl. casu 6. Cañedo sum. sacram. de matrim. c. 7. n. 60. casu 6. Secundò, quia si contendas, hæc non esse præsumptionē, sed iuris dispositionem, fortiter obstat nullum esse ius id decidens, sed lolum censeri & videri condonationem. Quod præsumptionem denotat. 3. quoniam hæc remissio non verbis, sed factis ipsis inducitur. Actus autem non operantur ultra intentionem agentium. l. Non omnis, ff. si certum petat. Ergo vbi contraria est intentio, non erit vera remissio. 4. quia hæc non est expressa remissio, sed tacita (vt dixi n. 1.) Sicut etiam indui professorum vestes, eorumq; actibus vti, professionem tacitam inducunt. Sicut enim sunt indicia animi profitendi: ita copula post adulterium est signum voluntatis condonandi adulterium, & ad pristinam amicitiam reuocādi adulterū coniugē. At professio tacita ex illis actibus collecta innititur præsumptione veri animi. Et ita præsumptionem appellant Innoc. c. Vidua, nū. 1. de reg. & ibi Ant. 4. Angel. verb. Nouitius, n. 12. ad medium. Nauar. comment. 4. de reg. n. 75. vers. Aduertendū quarto. Vbi addit nō induci professionem, si exercens illos actus habeat animum non profitendi. Ergo similiter est dicendum in hac tacita adulterij condonatione. 5. si dicas hanc non esse præsumptionem, sed iure ipso naturali ita dicāti, condonationem hanc consequi ipsum actum copulæ: sicut irregularitas consequitur occisionem voluntariam; ac proinde sicut volens occidere efficitur necessariò irregularis, ita eo ipso quod coniux innocens conscientius adulterij accedit ad adulterum, velit, nolit, condonat. Fortissimè vrget, quoties aliquid sequitur factum ipsum, sufficit ut incurritur, actum illum esse voluntarium, quāuis necessitas ad illum exercendum cōpellat. Ut iudex necessitate officij compellente suspendens latronem, irregularis efficitur: & similiter si metu mortis compellatur ab auctore ad suspendium illud. At coniux necessitate cōpulsus ad copulam, nec cōdonat adulterium, nec iure diuortij & accusandi destituitur (vt diximus n. 13. & seqq.) Ergo condonatio non lequitur ipsum factum copulæ. Et confir. quia nulla alia ratio conueniens assignari potest, cur dum necessitas cogit, copula illa minimè sit cōdonatio, nisi quia remissionis præsumptionē vincit alia fortior, quod

quod nemo in necessitatibus presumatur liberalis, l. Rem legata, ff. de adimendis legat. Ergo copulam esse conditionē non est ita ex natura rei, vt necellario consequatur non obstante contrario animo, sed tantum est cōdonatio, in quantum presumitur animus consonus factō ipsi, quod vénia concessione indicat. Ex his ergo omnibus cōcludo, non esse veram condonationem adulterij per copulā, aut alia benevolentia coniugalis indicia exhibita animo non condonandi. Quamvis in foro externo condonatione presumatur. Quid autem si innocens in ijs actibus nec habeat positivum actum condonandi: nec etiam actum contrarium, nempe, non condonandi, sed negatiū se habeat, scilicet, neutrum actum eliciendo? Nam in professione tacita, & presumpta per exercitium actuum professionis solis cōuenientium, & in matrim. presumpto ante Trident. per copulam sponsalibus superuenientem, desiderabatur animus positivus profitendi, & matrim. ineundi. Quare existenti animo verē negatiū, nec erit vera professio, nec verum matrim. Vt bene obseruat Nauar. cōmen. 4. deregular. nu. 75. vers. Quoniam autē tria. Atque ita videtur idem dicendum in hac tacita condonatione per copulā, & alios actus. At existimo sufficere vt innocens negatiū se habeat: quare dum non habuerit animum expressum non condonandi, dum virtutē copula adulteri, vel alii aetibus amicitiae in hac disp. expressis, erit vera cōdonatio: cessabitque in vtroq; foro ius diuortij & accusandi. Quoniam ad condonationem hanc non tanta & tam expressa voluntas desideratur, ac ad contrahendam obligationem noui status professionis, aut matrimonij per illos actus priores professionis tacitae, aut matrimonij presumpti. Eo vel maximē, quod actus amicitiae coniugalis multo maiorem connexionem & affinitatem habeant cum reconciliatione ad pristinam amicitiam, & concessione vénia, quā actus professorum exercere, cum animo re vera profitendi: & copulam habere, cum animo ineundi matrim.

22 Hinc infero, quamvis ad hoc vt sit vera professio consurgens ex delatione habitus, & exercitio actuum professorum: & verum matrim. quod nascitur ex copula habita post sponsalia, exigatur scire nō tantum illos esse actus professorum & coniugum, sed inde etiā consurgere professionem & matrim. (vt nu. 20. diximus) at vt inducatur vera conditio adulterij per copulam, & alios actus amicitiae, iusque diuortij & accusandi extinguatur, non desiderari notitiam adeo expressam & distinctam. Quia nō est res hæc tam grauis, & impositio nouae obligationis, qualis est professio & matrim. quæ sunt obligationes maximi momenti. Et maiorem connexionem habent hi actus cū iniuria condonatione (vt nu. præc. diximus.) Quare existimo semper cum adeat adulterij scientia & copula, aut alii actus condonationis sponte habentur, consurgere veram remissionem iniuria, & aboliri ius diuortii & accusationis, in vtroque foro, nisi contrarius animus adsit. Quia licet expresse & distincte non cognoscat coniux remittens, iis actibus gestis amitti ius diuortii, nec quid sit diuortium, & qualiter possit ratione adulterii celebrari: at nullum quantumvis rusticum lateret eos esse actus amicitiae & pacis, per eosque rediri in pristinam amicitiam & amorem. Quare quicumque videns affectum iniuria colloqui, aut simul vesci cum affidente, statim quasi natura instinctu doctus indicat, eos ad amicitiam restitutos esse, ac iniuria quasi immemores, nil prorsus de illa labore. Quæ scientia ad veram condonationem satis est.

23 Secundò infero, coniugem innocentem petentem debitum ab adulterio, aut ipsi redditem, & aliis condonationis signis vtentem, animo non condonandi iniuriam adulterii, posse in foro conscientia diuortium celebrare, & accusare adulterū. Ratio est, quia hic non tenetur abstineri à diuortio, & ab accusatione, ratione cōdonationis adulterii. Quia ea non est ratione animi habitu non condonandi (vt probauit n. 21.) nec ratione contractus tacite inclusi, dum adulter reddit debitum innocentī petenti: cū enim non teneatur reddere illi, nisi velit ad pristinā

matrim. obligationem redire, condonato iure diuertendi per adulterium acquisito, ne claudicet matrim. (vt colligitur manifestè ex doctrina D. Bonau. & Sotij, quam n. 20. retuli.) Eo ipso quod adulter reddit innocentī petenti, est tacitus contractus, Facio, vt facias: id est, reddo tibi debitum, vt condonata iniuria reddas mihi in posterum. Sed ratione huius contractus minime teneri, inde probatur: quoniam si innocens reddat petenti adultero: nullus est tacitus contractus: adulter enim nil præstat innocentī, quin potius magno afficitur beneficio ab innocentē redente indebitum. Si autem ē contrā adulter reddit innocentī petenti, in quo casu est tacitus contractus modo exposito, adhuc non tenetur ratione contractus, & promissio virtute inclusæ in ea debiti exactione. Quia promissio & contractus ficta fuere. Quare solū deber obligari ratione iniustitiæ admisso contrahendo fictè, cūm teneatur vere contrahere. At nec hac ratione obligari, inde mihi suadeo. Quippe iustitia non obligat ad restituendū ultra dafni estimationem: datum autem copulae extortæ per innocentem ab adultero, simulato illo contractu, est adeò exigui momenti, vt pro nihilo prorsus reputetur. E contrā verē damnum remittentis est maximum: cedit enim iure diuortij & accusationis, dotem aut donationem propter nuptias acquisitā ob adulterium, aut arrenda amittit: demum perdit libertatem transfeundi ad ordines vel religionem, & iterum se seruituti subiicit. Non ergo lex iustitiæ postulat, damnum exiguum adulteri decepti, tanto innocentis detimento compensari. Qua ratione lib. 1. disp. 10. n. 21. decipientem ficta matrimonij promissione virginem longe inferioris conditionis, quæ iure optimo verā existimauit esse promissio, non teneri eam ducere, sed alio modo æquale restituere probauit: ibi q; satisfeci obiectio, quæ opponi posset. Hinc infero primò, hunc innocentem petentem debitum à coniuge adulterio, animo nō condonandi, solius venialis culparem esse. Quia nullius momenti est detrimentum illa fictione illatum. Adulteri enim eandem libertatem non reddendi in posterum retinet, nisi innocens adulterium condonet. 2. infero, hunc innocentem rogatum à iudice de copula illa, vt cogatur nō diuertere ratione prioris adulterij, quasi illud iam condonatum sit: posse iure iurando negare copulā. Quia verē responderet iuxta mentem debitam iudicis. Non enim habuit copulam, quæ sit condonatio, iure q; diuortij priuet. Quod constat ex dictis & allegatis n. 3. Vltimeò infero, An possit cōiux innocens eligere petere, & non reddere. Qua in re allegauit n. 20. doctrinā D. Bonau. & Sotij id negantum, censemtum q; eo ipso quod petit, teneri eum reddere. Quod quidem admitto, quando non haberet animum non condonandi, tunc enim esset vera adulterij condonatio, & deinceps maneret astrictus ad reddendum, secus existenti eo animo nō condonandi, vt constat ex proxime dictis. Quare non potest eligere petere, & non reddere: absque peccato, veniali quidem, vt proxime dixi: at si eligat nolens condonare adulteriū, tenebit factū: nec deinceps tenebitur reddere.

Tandem dicendum superest, quid in sponsalibus ten- 24 tiendum sit. An cum post illa inita detegitur aliquod vi- tium, vel de novo incurritur, qualecumque illud sit, siue corporis siue animæ, ob quod integrum sit alteri ea dis- soluere: censeatur hic remittere, ac proinde fide priorum sponsalium stare obligetur, si vitij illius conscientius, copulā, amplexus, vel oscula habeat, aliave signa amicitiae spōsis propria ostendat? Quia in re sic dicendum existimo. Si memor sponsalium priorū, nec animo ficto, nimirū, non condonandi, hæc habeat, erit condonatio in vtroq; foro. Ut constat ex dictis tota hac disp. & maximē n. 15. 18. 19. Eadem enim est ratio: imò nulla iniuria æquiparari potest adulterio, quæ his actibus censetur remissa: imò sicut ad condonationem adulterii per huiusmodi actus non de- sideratur animus positivus condonandi, sed satis est non adesse animum contrarium, iuxta dicta num. 21. fine: ita à fortiori id sufficiet ad remissionē causæ illius dissoluendi

sponsalia. Quæ intelligo, quando hi actus accident non-dum dissolutis sponsalibus, & remittens non immemor est illius vitij tempore illorum actuum: si enim oblitus sit, reputabitur ac ignorans (vt etiam circa adulterium dixi n. 9.) Vnde si iam sponsalia dissoluta essent, non erunt remissio huiusmodi actus. In quo est differentia à remissione adulterij, quæ fit per hos actus post diuortium etiam contingentes (vt nu. 7. probauimus.) Ratio autem huius discriminis ea est. Quia celebrato diuortio adhuc manet vinculum matrimonij, ac sunt illi veri coniuges, quare hi actus sunt signa amicitiae coniugalis, & animi instaurandi, ac ad pristinam reuocandi vim illius vinculi, & redendi à diuortio. Spōsalibus verò iam dissolutis, nullum vinculum supereft, nilque est, quod remissa iniuria restauerit. Quamobíe perinde est, ac si hi actus inter omnino extraneos ac disiunctos haberentur. Nec ad hanc remissionem, nondum dissolutis sponsalibus factam, desideratur acceptatio, sed satis est sola mente fiat (vt in adulterij remissione diximus nu. 2.) Quia eadem est ratio, manet enim adhuc sponsalium vinculum, sed eius vinculi obligatio impedita est, si innocens velit iure suo vt, quare eo qualitercumque cedente, cum auferatur impedimentum, reuiuscit obligatio. Si autem alter spōsus nolit acceptare hanc remissionem, oportebit ut hæc voluntas non acceptandi innotescat remittenti, & ab ipso acceptetur. Cum enim iam sponsalia sint omnino integra ac restaurata per priorem illam remissionem etiam internam, vt dissoluantur, mutuo consensu indigent, sicut ad sui primævam institutionem. His adde quæ dixi li. 1. tota disput. 66. vbi hanc questionem discussi, ac DD. retuli. Et quamvis ibi n. 3. censuerim induci remissionem, tam quoad diuortium, quām quoad sponsalia, per dictos actus exercitos animo ficto, id est, non verè remittendi. At re melius perspecta existimo non esse condonationem iniurie. Duxit ex ijs quæ hac disp. n. 21. attuli. An verò ob fictio-nis iniustitiam obligetur is stare sponsalibus prioribus: perpendendum est iuxta n. 23. dicta. Aestimandum enim est damnum deceptoris, si sponsalibus stans, matrimonium perficiat, ac alterius, si desistat: & seruata æqualitate, aut ferè, tenetur stare promissis. Quod si notabiliter maius sit damnum decipientis, satis erit si non seruara fide sponsalium, alio modo satisfaciat. Nec in hac habenda estratio in æqualitatis damni contingentis ante priora sponsalia iuita, & tunc cognitæ. Illi enim per sponsalia priora, scienter & non fictè contracta, renunciatum est: sed solius disparitatis ex illo vitio, post sponsalia incidenti, aut præcedenti, incognitio tamen, consurgentis. Quia huic disparitatine nec per priora sponsalia, nec per hos condonationis actus, est renunciatum: quippe qui animo non condonandi exerciti sunt. Demum quories sponsus non tenetur ratione animi ficti sponsalia perficere, potest rogatus à iudice vel ipsa vel actus condonationis negare. Iuxta dicta num. præced. ad fin.

25 Ad arg. n. 20. proposita cōstat ex dictis n. 22. & 23. ad fin.

D I S P V T A T I O X V .

Vtrum ratione adulterij spiritualis, quod est hæresis, vel apostasia à fide, in quod alter coniux dilabitur, liceat Catholico diuortium, ac vtrique transitus in aliud statum: vt ad professionem: & viro ad ordines?

S V M M A R I V M .

Ob alias causas quam adulterium licitum est diuortium. Et improbatur hæretici contrarium dicentes, n. 1.

Quid distet adulterium quoad diuortium celebrandum, ab aliis diuorti causa. Et explicatur testimonium Christi Matth. 5. relatum, c. 2. de coniug. leprof. dicentes ob solam fornicationem licere diuortium. Et ea sola est propria ratio diuortij, 2.

Qualiter ob adulterium spiritualis detur diuortium: nec matrimonij vinculum dissoluatur, 3.

An licet tunc diuortium quoad habitationem & copulam, 4.

An coniux Catholicus teneatur ab hæretico diuertere, 5.

An possit id propria authoritate efficere, ita ut hæretico denegetur rei scitur, 6.

An Pontifex statuere possit, ut matrimonium dirimatur per alterius coniugis lapsum in hæresim, 7.

An sit ratio huius diuortij, quod fornicatio spiritualis claudatur sub nomine fornicationis, ob quam Christus Matth. 5. concessit diuortium. Referatur sententia afferens. Et generaliter dictum est generaliter intelligendum, 8.

Improbata ea sententia, traditur ratio, cur ante & post sententiam licet hoc diuortium. Et qualiter possit Ecclesia nouam diuortii causam statuere, 9.

An diuortium hoc sit ex iure diuino, 10.

Non licet hoc diuortium ob unum adulterium spirituale. Et magis opponitur matrimonio adulterium carnale, quam spirituale, 11.

An detur diuortium ob pertinaciam in alia excommunicatione, 12.

An si coniux hæreticus ante sententiam respiccat, teneatur eum Catholicus admittere, 13.

An ante sententiam possit Catholicus profiteri, ordinisve suscipere: ita ut ab hæretico respicenti nequeat repeti, 14.

An lata sententia possit Catholicus libere diuertere, ac in seculo manere, religionemve ingredi. Referuntur c. fin. de coniug. coniug. &c. De illa, de diuor. qua secum pugnare videntur, 15.

Referatur triplex sententia, n. 16. 17. 18.

Proponitur sententia Authoris. Atque explicantur & conciliantur c. fin. de coniug. coniug. &c. De illa, &c. Quanto de diuor. n. 19.

An ad hoc diuortium desideretur specialis illius sententia, ultra quam, qua hæretitus damnatur hæresim, 20.

An lata hac sententia possit Catholicus ad ordines promoueri, 21.

An ad id, vel ad professionem, exigatur hæreticum quoque profiteri, 22.

Vtrum hæretico ante sententiam resipicenti liceat diuortium post sent., 3.

An hæreticus damnatus possit ab ipse Catholicus licentia transire ad ordines, vel religionem: nec repeti, si transire, 24.

An veroque hæresis damnato, vel si Catholicus sit adulterii reus, compensetur delicta, ita ut non sit locus diuortio: remissione, 25.

Num copula, & alii actus coniugales, habita post scientiam hæresis, ante vel post sententiam sint condonatio, ita ut amplius non liceat diuortium? Et quid, si Catholicus norit hæresim, non tamen adulterium hæretici, vel solum adulterium norit, n. 26.

HVC VS QVE actum est de diuortio ob adulterium carnale celebrando. In praesenti disputandum est, qualiter ad adulterium spirituale liceat. Kemnitius nostra ætatis hæreticus Ecclesiam carpit, quod pluribus ex causis, quām fornicationis, diuorium concedat. Aduersatur enim testimonio Christi Seruatoris nostri, qui Matth. 5. & 19. testatur ob solam fornicationis causam licitum esse diuortium. Quod refert Alex. III. c. 2. de coniug. leprof. inde probans id permisum non esse ratione lepræ, qua alter coniux inficitur. Veritas tamen Catholica est definita in Triden. seb. 24. de matrim. can. 8. ob aliquas alias causas permisum esse diuortium quoad thorum, seu quoad cohabitationem ad certum incertumve tempus. Quod quidem fieri potest duabus de causis. Prior est, absque crimen alterius. Ut cum gratia altioris status eligendi, mutuo consensu coniuges separantur, continentiam in seculo vountes, vel ad religionem transeuntes. Ut decernitur tota tit. de coniug. coniug. & nos diximus li. 7. vbi de impecdim. voti & ordinis. Posterior est, ob crimen: quod est quadruplex. Primum, fornicatio carnalis, de qua egimus hoc li. in superioribus disp. Secundum, fornicatio spiritualis, de qua in praesenti est sermo. Tertium, si alter coniux impellat alterū ad peccādum. De quo differendū est disp. 17. Quarū, sœvitia alterius coniugis. De qua agetur disp. 18.

Nec obstar huic veritati testimonium Christi Matth. 5. 2.

& 19. relatum c. 2. de coniug. leprof. docentis non licere diuortium excepta causa fornicationis. Potest enim tripliciter responderi. Primum dictio non exceptiuā non firmare regulā in contrarium, circa casus alibi exceptos in iure.

Vt latè Euerardus in suis topicis iuris, loco ab exceptione ad reg. nu. 5.

Quare ex eo loco minime conuincitur nullā aliā causam esse diuortij, sed nullam aliam esse præter eas, quæ in alijs iuris Ecclesiastici ius diuinum explicantis locis cōtinentur.

Quales sunt omnes n. præc. allate, quæ in alijs iuris locis exprimuntur. Secundò, solā fornicationem carnalem esse causam perpetuæ dimissionis & diuortij absoluti: de quibus Christus loquebatur. (Diuortium enim non est verum, nisi quod animo constituendæ perpetuæ separationis fit. 1. Diuortium, 3. ff. de diuort.) At propter alia crimina non est licita separatio, nisi dum ea durant. Si enim coniux lœvus sit, aut ad peccandum allicit coniugem, quā ob causam hic diuertat, celsate sœvitia & inductione, instauratur

instauratur matrimonium. Ita explicatur Bellarm. l. i. de matrim. c. 14. §. Secunda causa est. Palacios 4. disp. 27. disp. 3. col. 12. f. 598. Ledes. 2. p. 4. q. 61. a. 6. §. Contra hoc tamen. Maldonado c. 5. Matth. nu. 32. Petr. de Ledes. de matr. q. 62. a. 5. in solut. ad 1. Sed ut hæc solutio omnino verum habeat, addendum est Christum ibi loquutum fuisse de causis dimissionis inuito altero coniuge, & hinc soluetur obiectio, si quis opponat licitum esse diuortium perpetuum: quando cōmuni consensu ambo vounteas castitatem. Insuper loquutum fuisse de causis, quæ stando in iure naturali & diuino ius perpetui diuortij parunt: qualis est sola fornicatio carnalis. Atque inde respondebitur obiūcienti hæresim lata sententia esse causam perpetui diuortij (vt dicemus n. 19.) Nā haec causa habetur ex solo iure Ecclesiastico, in criminis pœnā (vt dicemus nu. 9. & 10.) Nec dicere ibi loquutum fuisse Christum de hæresi, includendo eam tanquam fornicationem spiritualem sub fornicatione, satisfacit. Id enim n. 9. impugnabimus. Tertiò, & melius dic cum Bellar. eo. c. 14. §. Dicendum est. Maldonado eod. n. 32. & Valentia in suis controu. li. vn. de indissolub. matrim. c. 6. bifariam intelligi posse, vt coniux à coniuge dimitti possit. Prior modo, quatenus coniux est, id est, ita vt causa dimissionis sit petita ex ipsa metu coniugij natura, sitque propria & peculiaris ratio solius matrimonij. Et hoc modo sola fornicatio carnalis est causa diuortij, & sic locutus est Christus de causa diuortij. Sola enim fornicatio carnalis fidei cōiugali & substantiæ ipsius matrimonij opponitur. Posteriori modo, vt persona quædā est, cuius consortium contingit alteri esse perniciōsum. Sicur etiam posset accidere inter alias personas simul habitantes. Et hoc modo multæ aliæ causæ possent accidere, ob quas ius diuinum naturale, causa incolumentis corporis vel animæ, à coniuge discedere contedit. Quæ rationes communes sunt matrimonio, & aliis confederationibus. Quippe ob hæresim, aut aliud periculum, etiam inter parentes, & filios, fratres, & quacunque familiaritate coniunctos recessus licet. Atque hinc infertur ratio, cur ob fornicationem concedatur diuortium perpetuum, ob alias tamen causas solum ad tempus quo durant. Quoniam causa in fornicatione est ex ipsa coniugij natura, eo quod fides promissa est violata, & cùm hæc sit perpetua, ita & dimissio. Ceteræ autē causæ cùm non sint ex natura ipsius coniugij, non sunt perpetuae: ac proinde tantum dum ipsæ permanent, permititur diuortium. Solum supereft scrupulus, nu. præced. taetus. Nam admissis his expositionibus, male probat Alexan. III. c. 2. de coniug. leprof. ex eo textu Euangelij, non licere à leproso coniuge diuertere, dum morbo illo laborat. Facilis enim esset responsio, ibi agi de ratione peculiaris, & propria contraria matrimonij, & quæ est causa perpetui diuortij: atque ita solum conclusi huinmodi causam non esse lepram: non autem non licere ad tempus durationis morbi diuertere, debitumque negare. Quod inde Pontifex probare intendebat. Sed dic supplendum esse in eod. c. 2. solum fornicationem esse causam perpetui diuortij: & solum periculum animæ vel corporis, diuortij temporalis. Quod etiam non imminet ex redditione debiti leproso, nec ex cohabitatione (quando enim adeat periculum infectionis lepræ, non intelligitur is textus, vt probauit lib. præc. disp. 24. nu. 17. & 29.) Atque ita bene probatur lepram non esse iustam diuortij etiam temporalis causam.

Hac ergo veritate Catholica præmissa, nimirum, licitum esse diuortium ob alias causas, quam fornicationem carnalem. Præfens disputatio postulat, an inter has diuortij causas numeretur adulterium spirituale, quale est hæresis, vel apostasia à fide, in quæ alter coniux labitur? Et quidem numerari inter has causas, dum coniux ille in ea lapsus criminis non resipiscit, est concors omniū DD. sent. quos tota hac disp. referam. Idque constat ex c. fin. de conuers. coniug. & c. 2. & c. Quanto, de diuort. c. Non solum 28. q. 1. & c. Idololatria, ead. 28. q. 1. Et ex D. Paulo ad Titum 3. ibi: Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem deuita. Vbi Apostolus de omnibus generaliter loquitur, nec cō-

iuges aut patentes excipit. Et quāuis c. 2. de diuort. vbi conceditur Catholicus diuertere, sermo sit, quādo hæreticus peruertere nititur Catholicū: atque ita hūc casum intelligunt Ledes. 2. p. 4. q. 61. a. 6. fine, & Gutier. q. can. l. i. c. 17. n. 37. At revera id est vbi esset periculum peruertere. Quia eadem militat ratio, nimirum cœdi animæ periculi. Quod constabit ex dicendis nu. 9. vbi ostendemus id periculum esse rationem huius decisionis. Cui sent. aperte accedit D. Ant. 3. p. t. 1. c. 21. §. 5. dicens licitum esse diuertere ab hæretico coniuge pertinaci, & præcipue si alium pertrahit. Et Sotus 4. d. 39. q. vn. a. 4. ad 3. Barth. à Ledes. de matr. dub. 54. concl. 5. vbi dicunt posse fieri diuortium, & præcipue si viro Catholicus periculum imminent peruersio. Et quāuis Abul. c. 19. Matth. q. 7. o. neget licere diuortium, eo periculo minime imminent. At non est cur id expectetur. Casus enim est metaphysicus, & ideo semper id periculum subesse censendū est. Ut bene docent Sotus & Barth. à Ledes. proximè citati. Nā adeò ex nimia familiaritate eorum, quibuscum frequentes sumus, pessimi mores trahuntur: vt merito talis quisq; presumatur, quales sunt iij quorum vtitur amicitia. Ut multis allegatis docet Tiraq. l. Si connubiali, n. 29. Vnde emanauit dictum illud Caronis, relatim à Glos. l. Aediles etiā, 25. verb. Conservorū ff. de edilit. edit. Ambula cum bonis, mores enim à cōiuncto formantur. Nedum ex consuetudine & familiaritate coniugali id periculum merito semper timendum erit. Vinculum tamē matrimonij minime per hæresim solvit. Quæ veritas catholica definita est c. 2. & c. Quanto, de diuort. & in Trident. sess. 24. de matrim. can. 5.

Limitant aliqui (vt referunt Hōst. & Ioann. Andr. statim & allegandi) vt liceat diuortium ratione hæresis, quoad mutua obsequia & habitationem: non tamen quoad debitū. Eo quod Christus solam exceperit fornicationem carnalem. At dicendum est quoad omnia esse licitum diuortium. Si enim debitum redderetur hæretico, ex familiaritate imminet idem periculum Catholicus. Itē quia frustra tolleretur cohabitatio, non sublatu iure petendi debiti: cogetur enim indirecte Catholicus ad quandam cohabitationem, si alteri quandounque petenti cogatur reddere. Deinde, quia c. 2. de diuortiis, generaliter & indistincte assertur licere Catholicus separari. Et subditur nō dissolui matrimonij vinculum. Quod si textus intelligeret de sola separatione quoad habitationem, manente obligatione reddendi debitum: superflue adderet non dirimi vinculum. Id enim in dubiū vocari minime posset. Cum illa debiti redditio sit actus matrimonij. Atq; ideo hoc sustinent Hōst. c. 2. n. 1. de diuort. & ibi Ioan. Andr. n. 2. Anton. n. 8. Abbas fin. Cardin. nu. 1. Anch. n. 2. Alex. de Neu. nu. 7. Prepos. n. 2. Rosella verb. Impedimentum, imped. 9. n. 9. Abul. c. 19. Matth. q. 7. o. Franc. Marcus decis. 5. 29. n. 6. p. 2. Barbosa rubr. ff. sol. matrim. p. 2. n. 23. paulo post prin. Enriq. l. ii. de matrim. c. 17. n. 6.

Imò tenetur coniux catholicus diuertere ab hæretico, nolenti resipiscere. Ius enim naturæ obligat cauere proprium animæ periculum, in hoc autem cœtu grauissimum imminet. Ita Astensis sum. 2. p. 1. 8. t. 21. a. 2. q. 1. 4. Palacio 4. d. 35. disp. vn. col. 7. vers. Porro in gratiam, fol. 785.

Potest autem Catholicus propria autoritate recedere à coniuge hæretico non resipiscere, nec concedetur restitutio hæretico spolium alleganti, obiecta sibi hæresis exceptione. Quod ob periculum conceditur Sic tradunt Ant. c. De illa, n. 2. de diuort. Prepos. n. 1. Alex. de Neu. n. 3. addēs (& bene) quāuis hæresis non sit notoria. Et colligunt id ex eo textu, à contrario sensu, ibi: De illa quæ viro suo labente in hæresim, ipsius consortiū sine iudicio Ecclesia declinavit, videtur nobis quod mulier ei, cū reuersus fuerit, est reddenda. Ergo à contrario sensu dū non reuersus fuerit, est denegāda restitutio. Nec audiendus est Abul. qui c. 19. Matth. q. 7. in fi. corp. ait desiderari authoritatem Ecclesie ad hanc dimissionē, alias restitutionem esse concedendam coniugi spoliato.

Nec desunt qui assentant posse Ecclesiam in pœnam hæresis statuere, vt matrimonij vinculum dissoluatur per lapsus alterius coniugis in hæresim. Quia matrim. infidelium dicimur iure Ecclesiastico, per alterius conuer-

sionem, altero in sua perfidia persistenti: at ex eo solo statuto Ecclesiæ, in quo Pontifex dispensare potest, constituitur differentia inter matrim. fidelium & infidelium. Et ideo hoc sustinent Hostiens. & Ex parte, cl 2. num. 3. super verb. Rarum, de conuers. coniug. & ibi Ioan. Andr. n. 3. Brunel. de sponsalibus, concl. 30. declarat. s. n. 8. addit Ioan. Andr. hoc maximè esse verum, si matrimonium nondum consummatum sit. Sed meritò ab hac sententia quamvis dubius recedit Abb. eo. c. Ex parte. nu. 7. & non dubitans Barbosa rubr. ff. solut. matrim. 2. p. nu. 19. Et ideo dicendum est, si matrimonium sit iam consummatum, esse proßus fallam hanc sententiam. Ut ostendimus lib. 2. disp. 13. num. 11. vbi nu. 3. diximus, ex Christi dispensatione dirimi matrim. infidelium per alterius conuersionem. Si verò matrimonium sit ratum, est probabile id posse Pontificem. Ut dixi in simili, lib. 2. disp. 14. nu. 3. at verius est non posse, vt ibi dixi nu. 4.

g Quamuis autem DD. vniuersi admittant dati diuortium ratione hæresis, at circa rationem huius reddendam discrepant. Quidam enim existimant eam esse: quia est fornicatio quedam spiritualis (licet enim cætera crimina appellantur fornicationes spirituales: at hæresis potissimum talis dicitur, eo quod prima despensatio fiat cum Deo per fidem. Iuxta illud Oſea 2. *Desponsabo te mihi per fidem.* quæ per hæresim violatur. Et ideo D. Aug. l. 2. de adul. coniug. & habetur c. Non solum, 28. q. 1. iuncta glossa verb. *Simulacrum,* idolatriam, per quam à vera fide receditur, speciali nomine mœchiam appellat.) Vnde dicunt hi DD. dū Christus Matth. 5. & 19. concessit diuortium ob fornicationē, nomine fornicationis, carnalem & spiritualem comprehendendi. Probaturque, quia Christus generaliter de fornicatione loquutus est. At generaliter dictum est generaliter accipiendo, c. 2. de coniug. lepros. vbi *Glossa* verb. *Generalis,* multis id exornat. Et cùm Christus neutram fornicationem exceperit, utraque est comprehendenda, c. *Quia tirata, de priuilegiis.* ibi: *Cum nihil exceperit, & potuerit exceptisse.* Deinde, quia si Christus de sola fornicatione carnali loquutus eslet, ob solam eam concedens perpetuum diuortium, non posset Ecclesia, ut pote quæ supra ius diuinum nulla fungitur potestate, illud ob hæresim concedere. Ut docent Abulensis c. 19. Matth. q. 7. o. in solut. ad 2. Veracruz 3. p. Spec. a. 1. in probat. 2. 3. concl. Hac enim ratione, hoc lib. disp. 5. in fine probauimus, non posse Ecclesiam restringere coningibus facultatem diuortij ob adulterium celebrandi, sed solum declarare casus iure ipso naturali & diuino exceptos. Et ideo huius sententiae est aperte D. August. l. 1. de serm. Domini in monte, c. 27. & 28. & refertur c. *Idolatria* 28. qu. 1. ibi: *Quia exceptam dominus facit causam fornicationis: quam fornicationem generalem & vniuersalem intelligere cogimur. Causa itaque fornicationis eam dimittit, velut si aliquem cogat vxor sacrificare idolis. Qui talem dimittit, causa fornicationis eā dimittit.* Idem docent Host. c. 2. n. 1. de diuor. vbi Ioan. Andr. n. 2. Anton. n. 8. Abbas in fine. Anchar. n. 2. Cardin. n. 1. Alex. de Neu. n. 7. Prepositus nu. 2. idem Abbas c. fin. n. 1. in fine, de conuers. coniug. Supplementum Gabr. 4. d. 35. q. vn. a. 2. concl. 2. Monald. sum. de matri. t. De diuortio, §. An possit vir reconciliare sibi vxorem adulteram, paulo post prin. Rosella verb. *Impedimentum, imped.* 9. n. 9. & verb. Diuortium, n. 13. vbi *Sylu.* q. 10. Turrecr. 32. q. 7. in sum. a. 1. n. 7. Brunel. de sponsal. concl. 30. declarat. 8. n. 11. Petr. de Soto lect. 12. de matrim. ad fin. Castro l. 2. de lege pœn. c. 4. §. Ut nostrā Francisc. Marcus decif. 526. n. 6. p. 2. Barbosa rubr. ff. sol. matrim. 2. p. n. 18. Et fauet *Glossa* c. 2. de diuort. verb. *Vel alio.* Alij tradunt aliam rationem, quod hæresis sit cōtra bonum prolis, sicut fornicatio carnalis. Non enim educabitur proles in vero Dei cultu à parente hæretico. Item contra animorum commixtionem, sicut carnalis contra corporum. Ita D. Tho. 4. dist. 35. q. vn. a. 1. ad 3. & ibi *Palud.* q. 1. a. 1. concl. 2. nu. 7. Aſlensis sum. 2. p. 1. 8. t. 11. a. 3. q. 10. Tabiena Matrimonium 4. q. 2. nu. 3.

Cæterum quamvis has posteriores rationes congruentiam quandam importare existimem. Nullo tamen modo persuadere mihi possum huius rationem legitimam esse, quod hæresis sit fornicatio spiritualis, & minus credo nomine fornicationis comprehensam esse à Christo

Matth. 5. & 19. sed ille locus de sola fornicatione carnali accipiendus est. Quod inde probatur, quia vna & eadem res diuerso iure censerit non debet, c. *Quia circa, de priuilegiis.* At latissimè diffidet diuortium ob hæresim à diuortio ob fornicationem carnalē. Ergo sub vna causa diuortij, quæ est fornicatio, non debuit carnalis & spiritualis comprehendendi. Secundo, quia Christus de diuortio perpetuo sermonem fecit, & de vno adulterio tanquam eius sufficienti causa. Quæ in hæresi minimè verificantur, vt n. 11. & 13. dicemus. Tertiò, quia c. 2. de diuort. expreſſe traditur ratio huius, periculum peruersiōnis coniugis Catholici. Qua ratione data consonant omnes differentiæ, quæ tradiſſent inter diuortium causa vtriusque fornicationis celeb̄atum, vt nu. 11. & 13. videbimus. Et ideo rationem legitimam huius diuortij esse hoc periculum, nec comprehendendi hæresim sub fornicationis nomine, sed solam carnalem, docent Abulensis c. 19. Matth. q. 7. o. Sotus 4. d. 36. q. vn. a. 1. ad 2. Veracruz 3. p. Spec. a. 1. concl. 3. Palatios 4. d. 35. disp. vnic. col. 8. vers. Ex istis colligis, & d. 27. disp. 3. col. 29. in solut. ad 14. f. 606. Bellarm. l. 1. de matrim. c. 14. §. Sed hoc disputatio. Et hanc rationem periculi tradit Enriq. l. 11. de matrim. c. 17. n. 6. Et hæc quidem ratio sufficiens & legitima est, dum nō accedit sententia Ecclesiæ hæreticum coniugem dānans: & ideo si tunctuſipſcat, est necessario ad confortum coniugale ab ipso catholico admittendus. Ut dicemus nu. 13. sed cum post sententiam Ecclesiæ licitum sit diuortium perpetuum, nec Catholicus teneatur admittere hæreticum, licet maneat ipse Catholicus in seculo, (vt dicemus n. 19.) aut saltem si velit ad religionem transire: iuxta cōmunem sententiam, n. 18. referandam, quantumuis hæreticus tunc emendatus sit: in quo casu iam cessat periculum: necessario est reddenda alia ratio talis diuortij perpetui, quod post hæretici damnationem est licitum. Et eam existimo esse, quod Ecclesia in pœnam hæresis faciat ius cōiugi Catholico in perpetuum diuertendi ab hæretico etiā relipſcenti. Et ita hoc diuortium esse pœnam, ait Caſtro l. 2. de iusta heret. punit. c. 7. nam eo ipso quod aliquis hæresis damnatur, est priuatus omni iure, quod in aliquem habebat, atque absoluuntur subditi ab omni debito fidelitatis. Ut constat ex c. fin. de heret. in 6. ibi: *Absolutos se nouerint à debito fidelitatis, dominij, & totius obsequij, quicunque lapsis manifeste in hæresim aliquo pacto, quacunque firmitate vallato, tenebantur astričti.* Propter quam absolutionem à debito fidelitatis (ait Caſtro) non tenetur fidelis hæretico, debitum reddere. Vel si hunc textum non probare hanc pœnam contendas, ea probatur per c. fin. de conuers. coniug. & per c. De illa, de diuort. (vt num. 19. ostendemus.) Eandem sententiam tenet Valentia in suis aduersus hæreticos controu. l. vnic. de indifſolubilit. matrim. c. 6. vbi ait posse Ecclesiam, in pœnam ſemel admitti criminis, diuortium perpetuum concedere. Ut contingit in hæresi, quando disceditur ex peculiari iudicio & sententia Ecclesiæ. Idem docet Enriq. l. 11. de matrim. c. 17. n. 6. vbi ait hæresis damnatum censerit inter alias pœnas damnari pœna diuortij. Quod idem apertere colligitur ex DD. quos nu. 29. referam, cùm dicant eo ipso quod coniux damnatur hæresis, censerit Catholicum diuertentem separari iudicio Ecclesiæ. Quasi pœna hæc diuortij ipso iure incurrit propter hæresim, more aliarum pœnarum aduersus ipsam statutarum. Et posse hoc Ecclesiam, apertere constat ex eo quod possit coniugem hæreticum, bonorum, & famæ, vitæque ipsius amissione damnare: nēdum pœna diuortij, vt nimis fidelis absoluatur ab obligatione debiti coniugalis ipsi reddendi. Insuper, quia Ecclesia priuat iure exigendi debitu coniugem, ob delictum quo cum proprio coniuge affinitatem contrahit, ita vt alter abſolutus sit ab obligatione debitum ei reddendi, (vt probauit l. 6. præc. disp. 9. n. 8.) à fortiori ergo poterit priuare ob hæresim, & absoluere catholicum ab obligatione reddendi & cohabitandi. Vnde dum Abulensis & Veracruz n. preced. allegati dicunt Ecclesiam non posse nouam diuortij causam instituere: vt verū dicant, intelligendi sunt, nīsi in pœnam delicti admissi.

Et per hoc soluitur argumentum 2. n. præc. propositum, ad probandam contrariam sententiam. Nec primum vim aliquam habet. Quoniam cū verba propriè usurpāda sint, nec fornicatio spiritualis sit propriè, sed per metaphoram fornicatio, sub hoc nomine generaliter dicto sola venit vniuersa fornicatio carnalis, quæ propriè talis appellatur.

10 Hinc infertur, iure naturali diuino concedi diuortium ab hæretico coniuge non resipiscēti. Vt bene docet *Palacios* 4.d.35. *disp.vn.col.7.vers.* Porro in gratiam. Quippe ius naturale concedit ius vitandi proprium animæ periculum, quale imminerer catholico non diuertenti ab huiusmodi hæretico. At solo Ecclesiastico, postquam est iam coniux hæreticus emendatus, si hæresis damnatus sit. Vt probauit n. præced. ad fin. Quia cūm iam cessarit periculum, nil est vnde ius naturale id concedat. Nec audiendus est *Castro* l.2. de iusta heret. punit. c.7. col.3. dicens etiam iure diuino priuati hunc hæreticum iure exigendi debiti, sicut per adulterium carnale. Nam spirituale est peius. Audierūs (inquam) non est. Quia nullus est locus vbi id ius diuinum explicetur. *Matth. enim c.5. & 19. de sola fornicatione carnali* est sermo. Nec obstat spirituale esse peiorum. Quia diuortium non attenditur ex magnitudine peccati in se, sed in ordine ad matrim. Cui magis opponitur adulterium carnale. Vt partim n.2. diximus, & dicemus num. seq. Præterea, quia ante lententiam non licet diuertere ab hæretico resipiscēti: ergo nec post sententiam id liceret, attento solo iure naturali diuino, quod id non distinxit: nisi ius Ecclesiasticum statuisse contrarium in pœnam hæresis, vbi sententia præcessit.

11 Secundò infertur, id interesse intet carnale & spirituale adulterium, vt in illo satis sit vnicus actus, nec oportet expectare correctionem, vt integrum sit innocentis reum coniugem dimittere. Quod ius semel amissum nunquam recuperat adulter per pœnitentiam. In hoc autem non sufficit unus vel alter actus hæresis, si coniux paratus sit corrigi: sed tunc demum coniux dimitti poterit, quando pertinax est, & correctionem refutat: & si ante sententiam resipiscat, tenetur catholicus illum admittere. Cōstat ex c.2. de diuort. & ex c. Non solum, 28. qu.1. Huius rationem tradunt *glosa c.fin.verb. Iudicio, de conuers. coniug. & ibi Anton. fine, Card. n.2. q.3. Sotus 4.d.39. q. vn. art. 4. ad 3.* Quia si vxor admittatur à viro post fornicationem carnalem, fieri bigamus: quod secus se habet in spirituali. At hæc ratio non est generalis. Non enim procedit in uxore admittente virum adulterum. Et ideo melior est alia ratio quam reddunt. Quia fornicatio spiritualis solam animam coniugis poluit, carnalis vero animam & corpus: & ideo hæc magis è diametro fidei coniugali aduersatur, magisque coniugem alterum & matrim. offendit. Inter omnes autem præstat ratio, quam num.2. tradidimus: quod causa diuortij in hæresi, nondum sententia iudicis declarata, est temporalis, cessatque hæretico resipiscēti, nec adeſt periculum peruerſionis coniugis catholici, quod est cauſa illius diuortij, quando unus vel alter actus hæresis est, & coniux non est renax, sed corrigi paratus. Causa autem diuortij in fornicatione carnali, nimurum, violatio fidei coniugalis, est perpetua, & reperitur in vno actu, nec cessat adultero resipiscēti. Et ideo ita teneat *D.Thom. 4.d.35. q. vn. art. 1. ad 3. D.Bonav. 4.d.39. in exposit. lit. n.4. vbi Palud. q. vn. fine. Vincent. Speculo doctrin. to.2.l.10. c.41. & bulens. cap.19. Matth. q.71. Suppl. Gabriel 4.d.32. q. vn. art.2. conclus. 6. & d. 35. qu. vn. art. 2. post 2. conclus. Sotus 4.d.39. q. vn. art. 4. ad 3. & 4. & d. 35. q. vn. art. 1. ad 2. Nider summ. præcept. 6.c.4. Veracruz 3.p. Specul. 4.2. in fine. Enriquez l.11. de matrim. c.17. n.6. Barth. à Ledesma. dub. 54. de matrim. conclus. 5. Lud. Lopez 2.p. instruct. de matrim. c.53. ad fin. §. Queritur deinde. *Vega 1. tom. sum. cap. 89. casu 1.* Et ex Iurisperitis, *Glossa c. Idololatria, 28. q.1. verb. Sacrificare. Goffred. sum. tit. de diuortijs, nu. 7. Hostiens. c. fin. init. de conuers. coniug. vbi Ioan. Andr. n.2. Anton. n.2. Anchar. n.4. Henricus c. Quanto, n.7. de diuort. Astensis sum. 2.p. l.8. t.11. a.3. q.10. Ioan. de Friburgo summa confess. l.4.t.22. q.2. Turrec. 32. q.7. in sum. a.1. n.7. Tabiena Matrim. 4.q.2. n.3. Gaeta repet. 6. Ad hæresi-**

na 30. q.1. §. 4. nu. 235. Barbosa ff. solut. matrim. rubr. 2.p. nu. 23.

Tertiò infertur, pertinaciam coniugis in quacumque alia excommunicatione non præbere iustam causam diuertendi. Tum, quia in alijs excommunicationibus non reperitur id peruerſionis periculum, quod in hæresi. Tum etiam, quia excommunicatione non interdicit coniugibus participationem. Vt latè dixi lib. præced. 14. per totam. Ita *Lud. Roman. rubrica. ff. solut. matrim. n.23.*

Quartò infertur aliud discriminē inter fornicationem carnalem & spiritualem. Quod in illa non tenetur coniux innocens admittere reum, quantumvis pœnitentem & emendatum. In hac verò, si nondum sent. lata sit, tenetur admittere pœnitentem. Quod satis probauit n.11. Et tentur omnes: solum enim discrepant, quando præmisso Ecclesiæ iudicio catholicus ab hæretico recessit, an teneatur admittere illum iam emendatū, vt n.15. & seqq. 4. videbimus. Et solum itueni *Maiorem*, qui 4.d.35. q.1. paulo post princ. concl. 2. ait non cogi catholicum ad hæretici resipiscēti admissionem. Quod ante Ecclesiæ sententiam verum non est: nisi vbi timor probabilis esset ficta seu non omnimodæ conuerſionis, atque ita non cessaret periculum peruerſionis Catholici. Vt bene docent *Sotus* 4.d.39. q. vn. a.4. ad 3. *Lud. Lop. 2.p. instruct. de matrim. c.53. §. Præterea lucet matrim. Barthol. à Ledesma dub. 54. de matrim. §. penult. Manuel 1. tom. sum. 2. edit. c.230. num. 2. concl. 2. *Palacios* 4.d.35. *disp.vn.col.7. fol. 783. Vega 1. to.sum. c.89. casu 2.**

Nec admittenda est aliquorum DD. limitatio, qui tunc temporis concedunt admittendum esse hæreticum resipiscēti à coniuge catholicō, quando res ex parte catholicī est integra: quia, nimurum, quando hæreticus resipiscit, catholicus nondum statum mutauit, si enim res nō esset integra, existente iam catholicō professo, non posset reuocari ab hæretico resipiscēti etiam ante iudicium Ecclesiæ. Quoniam idem contingit in fornicatione carnali. Sic *Abbas*, c.fin.n.4. de conuers. coniug. *Suppl. Gabr. 4.d.32. q. vn. a.2. concl. 6. Angelus addens* quamvis fornicatio spirituālis non sit notoria, *Matrimonium 4. in fine princip. Francisc. Marcus decis. 529. nu. 7. p.2.* Atque ita clarè sentiunt hi DD. posse catholicām ante hæretici conuerſionem transire ad religionem. Quod in terminis propriis relato *Abbate hic allegato* docent, quando hæresis esset notoria, *Rosella verb. Diuortium. n.13. vbi Sylu. q.10. Armil. nu. 8.* Sed admittenda non est hæc doctrina. Quia coniux catholicus nequit iure ad religionem transire, donec iudicio Ecclesiæ ab hæretico separatus sit. Vt constat ex c.fin. de conuers. coniug. & c. De illa, de diuort. & rationem reddemus n.19. Si ergo contra ius hæretici nondum damnati transeat, poterit ab illo reuocari, cum ab hæresi resipuerit. Nec est simile quod pro se adducunt DD. prædicti, de fornicatione carnali. Quia ob hanc perpetuum diuortium conceditur: ob illum verò ante sententiam Ecclesiæ solum temporale, dum manet pertinacia in hæresi, vt nu.11. & 13. explicimus. Quare verius est quod dixit *Abulens* c.19. *Matth. q.76. corp. paulo post princ. vers. Dicendum quod virumque, nempe, catholicum sic professum posse reuocari ab hæretico resipiscēti. Quia professio non valuit: cūm nec reus nec Ecclesia facultatem concesserint.* At coniugem sic reuocatum non posse petere debitum, nec eo matrimonio morte soluto aliud inire: teneri tamen reddere. Quia votum castitatis quod emisit in professione, in sui præiudicium tenuit. Sicut in simili de coniuge absque licentia alterius professō deciditur c. *Quidam, & c. Placet, de conuers. coniug.* Atque idem prorsus dicendum est, si coniux ille catholicus ante hæretici damnationem esset ordine sacro initiatus. Quia eadem est omnino ratio.

Potissima autem difficultas in præsenti disputanda est de catholicō iam iudicio Ecclesiæ separato ab hæretico. Quamvis enim DD. conueniant, (vt diximus n.13.) quando nondum lata sententia recessit: teneri illum ad hæretici resipiscēti admissionem. At quando iam lata est sententia, valde dissident. Anlam huius discordiæ præbent duo rectus, qui secum pugnare videntur. Alter est c.fin. de

conuersi.coniug. ibi: Mulier quae in fide remansit, potest nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur propter quam ab eo fuerat iudicio Ecclesie separata, ad religionem libere conuolare. Vbi nomine infidelitatis intelligit textus haeresim, aut apostasiam à fide. Ut testantur ibi glossa, verb. Remansit. Hostiens. ibi, init. Abb. ibi, init. in casu positione. Cardin. n. 2. opposit. i. vbi solum videtur concedi libera facultas coniugi catholicis, transiuncti ad religionem, lata iam tententia. Alter vero est c. De illa, de diuort. ibi: De illa, quae à viro suo labente in haeresim, ipsius consortium sine iudicio Ecclesie declinavit, videtur nobis quod mulier ei, cum reuersus fuerit, est reddenda: quia & si reuerti noluerit, compellatur: si vero iudicio Ecclesie ab eo recepsit, ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendam. Vbi absoluta conceditur catholicis facultas diuertendi præmisso Ecclesie iudicio.

¹⁶ Quatuor in hac dīp. opiniones inueniuntur. Prima ait coram esse distinctionem traditam c. De illa, de diuort. inter coniugem propria auctoritate aut iudicio Ecclesie diuertentē, per c. Quanto, in fine, eod. t. ac proinde in utroque euētu esse compellendū catholicum admittere coniugem ab haeresi resipiscēt. Ita Goffred. sum. t. de conuersi. infidelium, n. 4.

¹⁷ Secunda sent. sic distinguit, si coniux catholicus ante Ecclesie sententiam diuertat, tenetur in utroque foro haereticum emendatum admittere: & similiter si hic unius aut alterius haeresis damnatus sit: si autem variae & iteratae haeresis sit condemnatus, non tenetur illum iam resipiscēt statim admittere, sed bienniū expectandum erit, ut experientia ipsa plenam correctionem comprobet: qua biennio comprobata, tenetur catholicus in utroque foro eum sibi reconciliare. Quod si intra id biennium signa plenae emendationis minimē præbeat, integrum erit catholicus ad religionem ordinis ut transire. Fundamentum huius sent. me proflus latet. Eam sustinet Enriques. l. 11. de matrim. c. 17. n. 6. & refert pro illa in comment. lit. X. Paladanū, Sylvestr. & Ledesmam, qui in locis per illum allegatis id non dicunt, nec alibi inueni. Refert etiam Victoriam, Mantuum, Theologos, & Iurisperitos consultos sic sensisse.

¹⁸ Tertia sent. (qua communis & valde probabilis est) afferit Catholicum propria auctoritate recedentem teneri redire ad haereticum iam emendatum, diuertentem autem iudicio Ecclesie præmisso, ad id non obligare, si velit religionem ingredi, scus si velit in seculo manere. Dicitur per c. fin. de conuersi. coniug. vbi diuertenti prævio eo Ecclesie iudicio non conceditur plena libertas, sed limitata, ut ad religionem transeat. Ergo à contrario sensu ad eam non transiens minimē eximitur ab obligatione coniugali. Quod si opponatur c. De illa, de diuort. vbi plena exceptio conceditur. Respondet Glossa eo. c. De illa, in fine, id corrigi quoad hoc, per c. Quanto, in fine, eod. tit. & per d. c. fin. Hanc sent. tuentur glossa eo. c. fin. verb. iudicio, & d. c. De illa, in fine, & d. c. Quanto, in fine. Hostiens. sum. t. de diuortiis, n. 12. fine. Et d. c. fin. n. 1. in fine, & d. c. De illa, n. 2. & d. c. Quanto, in fin. Abbas antiquus, Philippus & Iacobus, quos refert & sequitur Ioann. Andr. d. c. Quanto, n. fin. & d. c. De illa, n. 3. Anton. d. c. fin. n. 3. iunct. n. 4. ad fin. & d. c. Quanto, n. 11. & d. c. De illa, n. 4. vbi Anch. n. 5. Alexan. de Neu. n. 3. & 8. Cardin. d. c. Quarto, n. 1. & vbi Henric. n. 7. Propos. d. c. De illa, n. 7. & d. c. Quanto, num. 5. in fin. Astens. sum. 2. p. 1. 8. t. 21. a. 2. q. 14. Suppl. Gabr. 4. d. 32. q. vn. a. 2. concl. 6. Abulensi. c. 19. Matth. q. 76. corp. vers. Dicendum quod vitramque. Sotus 4. d. 39. q. vn. art. 4. ad 3. Iul. Clarus l. 5. recept. §. Heresis, n. 15. vers. Itē propter haeresim. Veracruz. 3. p. Spec. a. 2. concl. 5. Palacios 4. d. 35. disp. vn. col. 7. f. 783. Surdus de alimento. t. 7. q. 21. n. 7. Angles floribus 1. p. de matr. q. 12. de disparitate cultus, a. 2. post 7. dub. diffic. 2. Lud. Lopez 2. p. instr. de matrim. c. 53. §. Licet matrim. & c. 54. vbi de diuortio, in genere, vers. Notandum est autē breuiter. Graffis 2. p. decision. l. 1. c. 12. n. 73. Barth. a. Ledesma de matrim. dub. 54. §. penult. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 230. n. 2. concl. 2. Vega 1. to. sum. c. 89. casu 2. Cañedo sum. sacrament. vbi de matrim. c. 7. ad fin. Et censem esse probabile Ricard. 4. d. 39. a. 2. q. 1. & Taberna Matrimonium 4. qu. 5. vbi hanc & seq. opinionē referunt in numero opinionū, & neutrā decidūt. Pro eadem referuntur à Barbosa rubr. 2. p. n. 19. ff. solut. matr. Burzatus, Rojas, Simancas, Franc. Marcus, sed cā minimē tenēt.

Quarta opinio (cui tanquam multo probabilius ad-¹⁹ hæreo) afferit id distare inter catholicum recedentem à coniuge hæretico absque iudicio Ecclesie, & recedentem eo præmisso, vt in priori casu teneatur illum emendatum ad consortium coniugale admittere: in posteriori verò minimē, sed possit libere ab eo diuertere, ac posset adulterio carnali ab altero perpetrato. Prob. 1. ex c. fin. de hæret. in 6. vbi fidelis absoluitur omnino à debito fidelitatis, & obsequij debiti hæretico iam damnato. Ergo non tenetur coniux fidelis ad debitum coniugale, & cohabitationem hæretico ob contractum matrimonij debita, vbi is damnatus fuerit. Secundò ex c. De illa, de diuort. cuius verba retuli n. 15. vbi hæc sent. apertis verbis decidit. Nec corrigitur per c. Quanto, de diuort. quod in diuerso casu loquitur, nempe, quando mulier proprio iudicio separata est à viro hæretico, & ideo cogitur ad eum pœnitētem redire. Quānis hoc non satis clarè ibidē exprimatur, sed per coniecturas elici debeat. Nec etiam corrigitur per c. fin. de conuersi. coniug. quoniam id potius hanc sententiam probat, vt statim ostendam. Deinde, quia argumentum ex illo desumptum à contrario sensu nil probat ad iuris alterius correctionem inducendam, vt ex multis probat Eucardus in suis topicis, loco à contrario sensu, n. 4. Tertiò, quia apertissimē videtur hæc sententia de cisa, c. fin. de conuersi. coniug. quo præcedens sent. innititur. Ibi enim in pœnam hæretici iam damnati conceditur Catholicus liber transitus ad religionem: ac proinde ad eum cogendus non est: sed dabitur optio, num velit transire, an potius in seculo vitam à coniuge hæretico reconciliato separata traducere malit. Unde non exp̄fit Pontifex licere transitum liberum ad religionem, quasi ad eum solum euentum coartans diuertendi facultatem: sed explicans casum difficultorem, supponit minus difficultem. Si enim solum diceret eximiū catholicum à debito reddendo: non inde sequeretur licetia transiendi ad religionem. Quippe ratione affinitatis, aut cognitionis spiritualis, amittit illa contrahens ius exigendi, ita vt alter nō teneatur illi reddere (vt dixi lib. præc. disp. 6. n. 8.) cum tamen non sit integrum huic sic libero ab ea obligatione migrare ad religionem. At verò dicens posse catholicum se libere religioni dedicare, supponit necessario eum omnino exemptum esse ab omni obligatione coniugali, siue reddendi debitum, siue cohabitandi. Hæc enim obligatio obstat ingressui religionis, vt pote qui impediret exequitionem huius obligationis iure debite. Quartò ex ratione generali, quia iuris correctio tanquam odiosa est vitanda, in quantum fieri poterit, c. Cum dilectus, vers. Ceterum, de consuetud. & iura concordare oportet, l. ynica, C. de inoffic. dotibus. Et decreta posteriora, vbi exp̄sè prioribus non aduersantur, sunt ex illis supplenda & intelligenda, quo legum correctio vitetur, l. Sed & posteriores, iuncta gloss. verb. Pertinent, ff. de legibus. Quæ adeò vera sunt, vt gratia prædictæ correctionis vitanda, verba ad impropiam significacionem trahantur, vt tradunt Anton. c. Cum dilectus, n. 15. de consuet. vbi Imolan. 12. Abb. c. Cum olim, in fine, de sentent. & re iud. Felinus c. Non potest, eod. tui. n. 8. vers. Limita dupliciter. Alex. conf. 8. 5. n. 12. l. 4. Beroius, c. Quoniam, num. 31. de iure patron. Nendum ea correctio vitanda erit, vbi seruata veterorum proprietate caueri potest, vt contingit in præsenti. Et confirm. quia saltem negari nequit verba textuum esse dubia, quo in euentu, in odiosis, quale est iuris correctio, verba in benigniore partem intelligenda sunt, Regula, In pœnis 49. de regul. iuris, in 6. Quod si roges causam prædictæ differentiationis: ea est, quod ante Ecclesie sententiam, causa diuortij sit solum peruersio Catholici periculum: ea verò sequuta, pœna qua hæreticus damnatur (vt num. 9. ostendimus.) Quia ergo hæretico emendato cessat id periculum, non verò pœna semel iam incursa, inde est vt cesset diuortium ante sententiam factum, nō verò illam subsequens. Adde, Ecclesiam minimē permittere quenquam pœnis hæretici plesti ante sententiam, c. Cum secundum leges, in fine, de hæret. in 6. Cum ergo diuortium perpetuum sit hæretis pœna, id non sustinetur donec Ecclesiastica sententia accedit:

cedat: ac subinde solam datur Catholicum diuertere tempore, quo periculum manet; (prout ius naturale sibi concedit) eoque cessanti per haereticorum correctionem, cogitur redire: donec Ecclesia condemnat haereticum. Et ideo hanc sententiam, sicut & precedentem, censent esse probabilem. *Ricard.* & *Tabierna*, n. præced. in fine allegati (vt ibi notaui.) Eandem videtur tenere abb. obscurum loquens, & *De illa*, in fine, &c. *Quanto*, in fine, de diuortio. Et ita cum intelligit *Couar.* statim allegandus. Et eam sustinet *Laurentius* relatus à *Glossa*, c. *Quanto*, in fine, de diuortio. *Monald sum.* vbi de matrim. t. De disparticulatu, vers. penultim. *Angelus Matrimonium* 4. in fine princip. *Almain*. 4. d. 32. q. vn. *Abulensis* c. 19. *Matth.* q. 72. in fine corp. & q. 73. *paulo post princ.* *Castro* l. 2. de iusta haeret. pun. c. 7. *Couar.* 4. decret. 2. p. c. 7. 8. 5. n. 5. *Matienzo* lib. 5. recop. t. 1. rubr. glossa 1. n. 18. *Barbosarubr.* 2. p. n. 20 ff. solut. matrim. *Graffis* 1. p. decision. l. 2. c. 8. 4. n. 26. & p. 2. l. 1. c. 12. n. 22. *Lud. Lopez* 2. p. instruct. de matrim. c. 54. vbi de diuortio quoad habitationem, *paulo post princ.* vers. *Quartus casus*. Et videtur tenere *Rojas* de haeretic. 2. p. assert. 40. n. 235. vbi absolute docet virum minimè cogendum esse habitare cum uxore reconciliata, per c. *De illa*, de diuortio. Et refert pro se *Couar.* & *Castro*, qui sunt authores huius sententiae: unde aperte est eiusdem opinionis. Eandem videtur tenere *Simancas de Cathol.* in his c. 40. n. 16. vbi id ipsum ait quod *Rojas*, & subdit quin etiam posse Catholicum altero coniuge initio ad religionem transire: vbi tanquam quid minus videtur supponere posse illum manere in seculo. Et idem videtur tenere *Valentia in suis controversiis* l. 1. de indissolubilitate matrim. cap. 6. vbi ait concedi Catholicus ius perpetui diuortio, quando dicit ex peculiari iudicio, & sententia Ecclesie.

20 Rogabis autem quando dicatur Catholicus separatus ab haeretico, auctoritate ac iudicio Ecclesie, ita vt illum, etiam si poenitentia ductus ad Ecclesie gremium redeat, minimè teneatur admittere, iuxta dicta n. præced. an, scilicet, ad id specialis sententia diuortij desideretur: *Ovand.* 4. d. 39. disp. vn. propos. 13. dicit tunc esse hanc sententiam, quando haereticus in absentia damnatur, ac eius statua cōburitur. Quare si per inquisidores reconciliatus sit, teneatur Catholicus eum recipere. Sed haec sententia caret fundamento. Ideo dicendum est minimè desiderari speciale diuortij sententiam, sed iudicium illud Ecclesie requiritum nil aliud esse, quam sententiam iudicis Ecclesiastici, qua declaratur illum esse haereticum, qua sententia data fine ulteriori separationis sententia, integrum est Catholicum omnino diuertente. Et ratio est inanis, quia cum diuortium hoc sit quædam poena haeresim consequens (vt n. 13. probauit) eo ipso quod coniux sententia iudicis declaratur haereticus, damnatur hac poena, sicut & amissione bonorum, & ceteris haeticorum. Ita docent *Castro* & *Couar.* n. præc. allegati. *Barbosarubr.* 2. p. n. 21. & 22. ff. solut. matrim. *Graffis* 1. p. decision. l. 2. c. 8. 4. n. 16. *Lud. Lopez* 2. p. par. instruct. de matrim. c. 54. vbi de diuor. quoad habitationem, *paulo post princ.* vers. *Quartus casus*. *Enriq.* l. 1. de matrim. c. 17. n. 6. Et clare videtur tenere *Sotus* 4. d. 39. q. vn. a. 4. ad 3. vers. Si vero talis, vbi haec ait: Si vero coniux fuit publico Ecclesie iudicio haeresis damnata, ac subinde a coniuge separata. Vbi clare hanc separationem ponit tanquam consequētem necessario ipsam sententiam, qua haereticus declaratur. Et vers. *Vtrum vero*, vbi ait diuortij hoc fieri iudicio Ecclesie condamnantis haereticus coniugem. Hoc temperat *Barbosarobr.* eo n. 21. & 22. vt sic intelligatur, aut enim Catholicus per ius diuortium propter haeresim alterius, & lata est diuortij sententia: & tunc res est manifesta nil aliud desiderari: aut non interuenit haec expressa separatio: & tunc exigitur ut publica sententia declaretur coniux tanquam haereticus. Quare sicut occulto cōiux haereticus reconciliatur per inquisidores, vel quia haereticus est occulta per accidens, quia nimis fuit externa, at probari nequit: vel ob aliam iustam causam, tunc ea sententia non satis est ut liceat Catholicum perpetuum diuortium, tanquam iudicio & auctoritate Ecclesie factum. Quia in his eventibus Ecclesie non vult illum coniugem publicè reputari tanquam haereticum. Allegat pro se *Sotus* 4. d.

39. q. vn. a. 4. ad 3. vers. Si vero talis, vbi id non dicit expressè, at facit huic sententiæ, ait enim diuortium hoc Catholicum indulgeri ad cauendam infamiam facti, quæ contrahitur ex cohabitatione cum haereticis tecum ciliato. Sed haec limitatio non placet, si enim re vera per sententiam declaretur is cōiux haereticus, & a talis habitum poenitentium induatur, & recōciliatur, quantumvis in occulto id fiat, verificatur precedere Ecclesie iudicium, & sententiam declarantem haeresim, quæ declarationem statim eo ipso negefaria quadam sequuntur pœna haereticis iure statutæ: inter quas diuortium hoc perpetuum numeratur.

Vtrum autem haeretico cōiuge iam Ecclesie sententia 21 dñato, integrum sit viro Catholicum ad ordines transire, sicut licet ad religionem iuxta nostram sententiam, & etiam iuxta alia, n. 18. relatam non constat inter DD. Quidam enim concedentes transitum ad religionem, negant transitum ad ordines. Ita *Angles* & *Cañedo*, n. 18. allegati. Et *Lud. Lopez* 2. p. instruct. de matrim. c. 54. vbi de diuortio in genere, vers. Notandum autem est breviter, dicit non ita certum esse posse ad ordines transire: & nil definit. Huius sententia etunt à fortiori, qui ob adulterium carnale uxoris eam facultatem denegant viro. Quos & eorum rationes retuli hoc l. disp. 11. n. 15. At dicendum est licitum esse eum transitum ad ordines. Quia iuxta nostram sententiam tunc est licitum omnimodum diuortium, sicut ratione fornicationis carnalis. Et ideo potest probari eisdem rationibus, quibus in ea disp. 11. n. 16. probauit hoc in fornicatione carnali. Et DD. ibi relati tradentes regulam generali, vt liceat innocentium transitus ad ordines, quies licet ad religionem, sunt pro hac sent. Si vero teneamus cum sent. probabili, n. 18. relata in hac disp. allerenti non concedi absolutum diuortium altero cōiuge haeresis damnato, sed in solo casu, quo velit Catholicus ad religionem transire: adhuc dicendum est posse similiter ad ordines sacros illū promoueri. Quia eadem videtur ratio, cum utrobique sit perpetua status mutatio, cum obligatione castitatis perpetuæ. Atque ita ex auctoribus illius opinionis ita docent *Sotus*, *Palacios*, *Barth. à Ledesma*, *Manuel cod.* n. 18. allegati. *Vega* 1. to. sum. c. 89. casu 3. & ex Doctoribus, qui nostram sententiam tenent, docet id ipsum *Barbosarubr.* 2. p. n. 20 ff. solut. matrim.

Nec oportet ut haereticus damnatus transeat ad religionem, ut ovo castitatis se astringat in seculo, quo transitus ad illam liceat Catholicum. Quia facultas cōcessa Catholicum non debet vim aliquam haeretico coniugi reconciliato inferre. Deinde quia c. finali, de conuers. coniug. dicitur posse liberè Catholicum ad religionem migrare; quod ei liberum minimè esset, si exigetur transitus haereticis coniugis. Si enim hic profiteri nollet, ille non posset profitari. Nec valet, si dicas illum cogendum esse. Nam manere intra claustrum potest quis inuitus: professio autem inuita non potest esse valida. Quia sicut matrimonium carnale, ita & spirituale absque propria voluntate consistere nequit. Et ideo ita tenet *Sotus* 4. d. 39. q. vn. a. 4. in solut. ad 3. Et idem ob eandem rationem dicendum est, si velit Catholicus ad ordines transire. Nil enim desideratur ab haeretico damnato efficiendum.

Nec audiendi sunt *Ioan. Andr.* c. fin. n. 2. & *Anchar.* n. 4. de 23 conuers. coniug. limitantes hanc facultatem concessam Catholicum diuertenti post sententiā damnantem haereticum, nisi correctio haereticis præcedat sententiam. Quare hoc discrimen constituit inter fornicationem carnalem & spiritualem: quod ob illā, etiam præcedenti emenda adulteri, potest ferti sententia diuortij: ob hanc vero minimè. Probant per c. *Non solum* 28. q. 1. & dicunt colligi ex c. fin. Sed haec limitatio, tanquam fundamento delitata, non est admittenda. Quia id cap. fin. absolutam & liberam concedit facultatem Catholicum separato iudicio Ecclesie: & similiter c. *De illa, de diuort.* Atque DD. n. 18. & 19. allegati, absolutè loquuntur. Deinde, quia hoc diuortium est pœna haereticis, (vt n. 13. diximus.) At nullam aliam pœnam euitat haereticus ante sententiam emendatus. Cur ergo hanc euitabit? Nec c. *Non solum*, quod pro se allegat, probat

probat aliquid: solum enim docet D. Aug. author illius, recedendum esse a coniuge in heresi persistenti. Quod si inde a contrario sensu ducatur argumentum, ut redeundum sit ad hereticum iam emendatum: ut vim habeat id argumentum, & ne contraueniat decisioni, d.c. fin. & d.c. De illa, intelligendum est, donec sententia Ecclesiae accedat, qua existente licitum erit Catholicorum diuortium, quamvis emendatio heretici sententiam praecesserit.

24 Rursus de ipsomet heretico damnato, num possit ad religionem ordinesve transire, inuito Catholicis, aut saltem eius manentis in seculo licentia obtenta, cōtrouersia inter DD. est. Quidam enim asserunt teneri eum hereticum sic datum redite ad Catholicum potenter ut redeat: nisi iam hereticus professus esset, vel ordines suscepisset: atque ita supponunt id posse illum absque Catholicis licentia efficere. Sicut etiam in adulterio carnali contingit. Non enim potest adulterer, qui post latam diuortij sententiam professus est, aut ordinibus sacris initiatus, ab innocentia reuocari. (Vt ex aliquorum sententia retulimus hoc. disp. 10. n. 10.) Atque ita docent Angelus, Matrimonium 4. n. 3. Taberna Matrimonium 4. q. 5. n. 6. At sicut in adulterio carnali diximus ea disp. 10. n. 12. & 13. non posse adulterum, nec ante, nec post latam diuortij sententiam, statum mutare inuito innocentem, imo nec sine eius licentia: ita id dicimus in spirituali. Imo quāuis in carnali, opposita sententia esset vera: non haberet locum in spirituali. Quia in illo dicunt DD. illius sententiae, coniugem innocentem, ad cuius instantiam ferrut diuortij sententia, cedere iure suo, illā petendo, tacitamque cōcedere licentia adultero mutantem statum. Quod in adulterio spirituali dici nequit. Quoniam pœna diuortij imponitur propter delictum heresis, ipsumque necessario comitur, vbi sententia declaratum fuerit, licet nil petat Catholicus. Præterea potest hoc probari eisdem rationibus, quibus id in adulterio carnali probauit. Et ideo ita sentiunt Sylu. verb. Diuortium q. 10. vbi Armill. n. 8. Sotus 4. d. 39. q. vn. art. 4. ad 3. vers. Si vero scis citeris. Palacios 4. d. 35. disp. vnica col. 7. f. 783. Barboſa rubr. 2. p. n. 22. ff. solut. matrim. Barib. à Ledesma dub. § 4. de matrim. §. penult. Manuel 1. to. sum. 2. edit. t. 230. n. 2. concl. 2. Vega 1. to. sum. c. 89. caſu 3. Vnde bene inferunt Sylu. & Palacios, aliter ingrediente in religionem posse à Catholicis reuocari. Quia id nō potuit efficere in præiudicium Catholicis. Et professio fuit nulla, vt bene ait Palacios. At tenebitur seruare castitatem non petendo debitum: & post solutum illud matrim. non incundo aliud. Vt in simili dicitur, c. Quidam & c. Placer, de conuers. coniug. & idem prorsus dicendum est, si Catholicus in cōsulto hereticus ille ad sacros ordines promotus fuisset. Est enim eadem ratio. Imo Sotus, Barth. à Ledesma, Manuel, Vega ibid. dicunt nō satis esse licentia Catholicis, vt hereticus ille post sententiam possit ad religionem transire, sed desiderari vt ipse quoque Catholicus trāseat. Nec miror eos ita opinari: cum enim non concedant abolutum diuortium in eo eventu, nisi Catholicus ad religionē transire, (vt n. 18. retulimus) nil mirum, si censeant nō satis esse licentiam Catholicis manentis in seculo, vt licitus sit heretico ingressus religionis. At cum lata sententia aduersus hereticum, cōcesserim Catholicis diuortium perpetuum (vt probauit. n. 19.) existimo sufficere licentiam Catholici manentis in seculo absque quocunque voto, vt possit is hereticus statum mutare, profitendo in religione, siue assumendo ordinem sacram (intelligo ex parte iniuria cōiungio inferenda, nō enim tracto de irregularitate contraria ratione sententiae ad ordines assumendos:) & semel iā statu mutato nō posse eum à Catholicis reuocari. Ut dixi ea disp. 10. n. 15. An vero semel data licentia possit re integrā reuocari, & sufficiat Catholicum scire, & non contradicere: vel si Catholicus monitus nolit admittere hereticum? consule dicta ea disp. 10. n. 14. & 16. in fornicatione carnali: eadem enim dicenda existimo in hac spirituali. Quia quoad hoc eadem est ratio. Cum in hac post latam sententiam detur diuortium perpetuum in pœnam hereticis, & fauorem Catholicis. Vnde concludo cum Syluest.

verb. Diuortium q. 10. & Armilla ibi, n. 8. in duplice casu posse illum hereticum iam damnatum transire ad religionem. Prior est, obtenta Catholicis licentia. Posterior, si iam ipse Catholicus sit professus. Ego addo, vel iam ordines sacros suscepit. Quia eadem est ratio.

Vtrum autem detur compensatio, utroque coniuge 25 damnato heresis, vel altero sic damnato, altero vero adulterij reo, ita ut neutri diuortium liceat: sermo est habendus tota disp. seq.

Tandem videndum est, num copula sponte à Catholicis habita cum heretico, post notitiam heresis, sit condonatio, ita vt amplius non liceat diuertere? Et videtur vera pars negans. Quia diuortium hoc est pœna heresis, atque ita videtur non posse expressè etiam remitti à Catholicis, nēdum tacitè per copulam. Sicut si coniux affinitatem contrahat cum altero cōiuge, coniux innocens pētens ab eo debitum, non censetur remittere pœnam, qua alter à debito petitione ratione affinitatis arrebat: eo quod nec expressè possit illam remittere. Ut dixi lib. 10. disp. 6. n. 9. Ceterum sic distinguendum existimo. Si copula habita est ante sententiam, qua hereticus cōdemnatur, nullo modo est condonatio, nisi expressis animis condonandi adesset: cōdonandi (inquam) ius diuertendi, quod post sequutam sententiam competit. Quippe nondum ius diuortij acquisitum est Catholicis, ac proinde nil est quod remittat: nisi expressus animus ferretur in ius futurū. Remissio enim ex natura sua ad præsens vel futurum debitū fertur. Ius verò recedendi ad tempus, quo pertinacia in heresi durat, remittere nequit Catholicus. Cū ratione periculi teneatur recedere (vt diximus nu. 5.) Si autem is animus expressus adesset, valeret condonatio: etiam si solamente fieret, nec expectaretur heretici acceptatio (vt in fornicatione carnali probauit disputat. præced. num. 2.) Nullam enim rationem discriminis quoad hoc inuenio inter vtramque fornicationem. Cū in vtraque sit fauor innocentis libertas diuertendi, manente ligato heretico: ac proinde vt id matrimon. restaretur, sufficiat Catholicum cedere iure suo. Nec obstat argum. ductum ex affinitate contracta. Quia ea pœna ita est pœna, vt nullo modo sit in fauorem alterius coniugis, quare ipso inuito potest Episcopo dispensante id impedimentum auferri. At in fornicatione carnali & spirituali ita est pœna adulteri, vt sit etiam fauor innocentis. Quod in adulterio carnali cōstat, & de spirituali probatur. Indulgetur enim id diuortium Catholicis ad cauendam infamiam facti, quam contraheret habitando cum heretico. Ut bene ait Sotus 4. d. 39. q. vn. a. 4. ad 3. vers. Si vero talis. Vnde ipso inuito nequit id impedimentum tolli. Quando autem copula adest post sententiam, si esset animus non condonandi, non esset cōdonatio, nec teneretur Catholicus reuocare ad pristinam amicitiam illum hereticum, nec fictio illa culpam veniale excederet (vt de fornicatione carnali dixi disp. præc. n. 23.) & omnia ibi dicta sunt hic dicenda. Si tamen esset animus condonandi manifestū est ex proximè dictis esse condonationem. Nec tunc requiritur distincta cognitio iuris cōpetentis ad diuertendum, sed satis est velle Catholicum reuocare ad consortium cōiugale illum hereticum, obliuioni mandante iniuriam illam, & quasi ea postposita velle amicitiam coniugalem. Quia id est virtute omne ius sibi competens ratione illius iniuria velle remittere (vt dixi disp. præc. n. 22.) Et hoc nisi errore dūctus reconciliationem faceret, existimans se ad eam teneri. Quia non esset spontanea (vt etiam dixi disp. præced. n. 16.) Demum si neuter animus adesset, nimirum, nec condonandi, nec non condonandi, tunc quamvis in adulterio carnali existimari. disp. præced. n. 21. esse condonationem. At contrarium existimo in fornicatione spirituali: nisi ille nosset ius diuortij sibi competens, & per copulam condonati: tunc enim esset virtute condonare. Ducor, quoniam in adulterio carnali, ratio diuortij est mera iniuria illata innocentis, & carnis diuisio, ac proinde copulam & actus amicitiae coniugalis, per quæ caro

caro quasi diuisa iterum vnitur, sequitur ex quadam naturali necessitate condonatio prioris iniuriæ, vbi contra intentio non reperitur. Et ideo non tam exacta notitia iuris diuertendi, & condonationis sequentis prædictos actus, ac tam expressa condonandi voluntas desiderantur (vt explicui disp. præced. n. 21. & 22.) At in adulterio spirituali non est ratio diuortij iniuria alteri coniugi illata. Nam omnes subditi absoluuntur à debito fidelitatis seruandæ hæreticis, c. fin. de hæret. in 6. Cùm tamen illis nulla irogetur iniuria. Sed potissima ratiō est, quod in pœnam fidelitatis Deo debitæ, violatae per hæreticum, absoluuntur subditi à fidelitate ipsi hæretico debita, vt in quo deliquit, puniatur; ac proinde actus copulæ, & amicitiæ coniugalis, non eam habent connexionem cum huius iuris condonatione, sicut in adulterio carnali: proptereaque exigitur maior notitia, & expressior voluntas, vt condonations sint. Quam rationem differentiæ, aut saltem esse discentem in hac parte, colligo ex Soto 4. d. 39. qn. vn. a. 3. in solut. ad 2. vers. Arguitur autem, vbi proponens argumentum ad probandum, non posse coniugem ad fidem redeuntem relinquare infidelem, post copulam subsequentem conuersationem. Sicut contingit in adulterio carnali, copula habita post illius notitiam. Respondeat exemplum non omnino conuenire. Quoniam culpa fornicationis carnalis per carnalem copulam coniugis censemur condonata: fornicatio verò spiritualis minimè. Vbi expressè Sotus differentiam in hac condonatione agnouit. An verò sit plena condonatio per copulam, quando coniux innocens fuit conscius adulterij carnalis, non verò spiritualis, vel è contra dixi disp. præced. n. 11. fin.

DISPUTATIO XVI.

Vtrum detur cōpensatio, si vterque coniux adulterij spiritualis reus sit: vel alter carnalis, alter vero spiritualis: ita vt neutri diuertere liceat?

SUMMARIUM.

Proponitur duplex sententia circa compensationem inter fornicationem carnalem & spiritualem, n. 1. & 2.

Sententia Authoris, n. 3.

Quid, si vterque coniux in fornicationem spiritualem latet? n. 4.

Soluuntur argumenta, n. 5.

CIRCA compensationem adulterij carnalis cum spirituali, duplē inuenio sent. Prima docet dari compensationem, si hæreticus ad gremium Ecclesiæ redire velit: (dum enim in hæreti pertinax est, audiri nequit opponens exceptionem adulterij carnalis ab altero coniuge admitti, nec alter ratione periculi tenetur cum eo habitare) ac proinde resipiscēt hæretico, neutri coniugi licitum esse diuortium. Dicitur, quoniam vtraque fornicatio est sufficiens cauila diuortij, idemque quoad illud operatur (vt tota disp. præc. dictum est.) Ergo à fortiori idem operari debet quoad reconciliationem. Proniora enim sunt iura ad coniungendum, quam ad separandum, c. 1. in fine, vt lite non contēt. Secundò, quia ideo dum vterque coniux est adulterij carnalis reus, neutri datur diuortium: quia paria delicta mutua compensatione abolentur. Nec iure optimo alter alteri posset crimen, quo ipse met in fectus est obijcere, (vt probauit hoc lib. disp. 6. n. 1.) At eadem rationes militant, altero existente reo adulterij carnalis, altero vero spiritualis. Et ideo hanc tuentur Goffred. sum. t. de adulteriis, n. 6. & t. de diuortiis, n. 14. vbi Hostien. n. 10. & c. De illa, in fine. de conuers. coniug. Ioan. Andr. c. fin. num. 4. de conuers. coniug. & ibi Anton. n. 4. Abbas in fin. Anchær. n. 3. Albericus in suo dictionario, litera M. verb. Matrimonium, 8. vers. Quid si aliquis coniugum, ad fin. Ioan. de Friburgo sum. confess. lib. 4. t. 22. q. 17. D. Antonin. 2. p. t. 1. c. 21. §. 6. vers. Nota etiam Syluester Matrim. 9. q. 8. §. 8. & verb. Diuortium, q. 11. §. 14. vbi Rosella n. vlt. Armilla n. 9. Greg. Lopez l. 8. fin. tit. 2. p. 4. Gaeta repetitione c. Ad limina, 30. q. 1. §. 4. n. 234.

Secunda sent. docet, coniugem reum cuiuscunque fornicationis carnalis posse suum delictum compensare cum fornicante spiritualiter & repellere hunc petētum diuortium ratione adulterij carnalis, obiecto ei exceptionem

adulterij spiritualis ipsius: at fornicantem spiritualiter non posse vti compensatione, quantumvis correctus sit. ratione adulterij carnalis: ac proinde ad adulterum carnali pōsse diuertere ab adultero spiritualiter, nimis ab hæretico per sententiam damnato; huic tamen minimè esse licitum id diuortium ab illo. Dicitur, quoniam ad iustam compensationem desideratur æqualitas inter res compensandas, at fornicatio spiritualis multo grauius delictum est quamcumque carnali. Non ergo æquum est, vt hæc delicta compensentur: sed qui fornicatione carnali infectus est, tanquam leuioris criminis reus, poterit ea compensatione ituari aduersus fornicationem spiritualis perpetranter. Quæ tamen huic aduersus illum deneganda erit. Ita lenient Palud. 4. d. 35. q. 1. a. 2. casu 1. n. 11. & ibi Suppl. Gabr. q. vn. a. 2. post 1. proposit. casu 1. (licet precedentem & hanc sententiam referat, neutrāmque definiat.) Idem Castro l. 1. de lege pœn. c. 4. §. Vt nostram. Gaeta repet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 217. Ouand. 4. d. 35. q. vn. propositione 1. & ibi Palacios disp. vn. paulo post princ. Qui tamen limitat, nisi hæreticus sit occultus, adulter verò manifestus. Tunc enim (inquit) forsitan dabitur hinc inde compensatione: eo quod adulterium ratione illius circumstantiæ aggraet: hæresis verò malitia minuat.

Neutra tamen sent. mihi placet. Non prius, quia aut nondum lata est sententia aduersus hæreticum: & tunc manifestum est non posse adulterum vti compensatione, obijcendo exceptionem illius hæresis. Quoniam vtratione cōpensationis denegetur diuortium, allegato delicto illud petentis, desideratur vtriusque coniugis delictū esse sufficiēt diuortij cauila: (vt probauit hoc l. disp. 6. n. 3.) at hæresis ante sententiam non est sufficiens cauila diuortij, nisi ad tempus, dum deest emenda, & illa existente, nullo modo (vt dixi disp. præc. n. 19.) Non ergo datur cōpensatio adulterij cum illa hæresi, sed integrum erit hæretico nondum dānato diuertere ab adultero, non tamen è contra, nisi ad tempus, dum non corrigitur. Aut iam lata est sententia aduersus hæreticū: quo in euētu vtraque fornicatio est sufficiens diuortij cauila: & in hoc casu absque dubio loquitur prior illa sent. Et nec in hoc casu dari cōpensationem inde mihi suadeo. Quia longè diuersa est ratio diuortij in vtroque delicto: in carnali enim fornicatione est ratio, fides violata, & caro in alia diuisa: in spirituali autem, quod in pœnam hæresis damnatae absoluatur Catholicus à debito fidelitatis (vt dixi disp. præc. n. 9.) Si ergo Catholicus adulter petat diuortium ratione hæresis damnatae, non poterit hæreticus quasi compensatione vtens, obijcere illi fidem violatam coiugij per adulterium. Non enim adulter tuetur se quo diuortium velit, violatione fidei coniugalis alterius, vt vel sic possit alter allegare eandem fidei violationem adulteri petentis diuortium. Sed intendit diuortium, eo quod hæreticus iusta sententia illo damnatus sit in pœnam sui delicti. Adulterium verò alterius non tollit pœnam hæretici. Sicut si dominus hæresis damnatus peteret debitum fidelitatis à vasallo, & hic responderet se ab eo absolutum esse propter hæresim, nil conferret obiectio domini contra hanc exceptionem vasalli, quod ipse vasallus à fide contractus defecisset. Quia absolutio illa à debito fidelitatis nō consurgit ex fide aliqua homini præstata violataque, sed in pœnam hæresis. Atque ideo Catholicus adultero reiecta exceptione adulterij allegata per hæreticum, erit licitum diuortium. Similiter si hæreticus damnatus, & iam Ecclesiæ gremio restitutus petat diuortium, propter adulterium Catholicus, nil ad rē facere videtur, si Catholicus illi opponat exceptionem pœnae diuortij, quam propter hæresim incurrit. Pœna enim coniugis hæretici non eximit Catholicum à pœna adulterio debita. Deinde, quia cum diuortium hoc comitetur iniuriam, tanquam pœna ex illa consurgens; sicut iniuria interrogata per hæresim non compensatur iniuria adulterij: illa enim Deo infertur, cui debita fides non seruatur, hæc autem homini, nimis, alteri coniugi, violando fidem coiugij: ita nec compensantur diuortia in-

de consurgentia. Quod si opponas, compensari duo debita eiusdem rationis, quantumuis iniuriæ, ex quibus promanant, non compensentur, sintque diuersissimæ. Ut si debeam Petro mille ratione furti à me perpetrati, & ille totidem mihi, in satisfactionem iniuriæ corporalis, quam mihi intulit, aut eo quod patrem meum interficerit. Respondeo diuersam est rationem. Quia in debitum est aliquid necessario tradendum creditori, & cum idem creditor mihi tantundem tradere teneatur, datur inter huiusmodi debita compensatio. Frustra enim petitur, & esset circulus inutilis, quando aliquid statim restituendum est, l. Dolo 8. ff. de dolî mali except. & reg. Dolo 59. de reg. iur. in 6. At in diuortio nil tradendum est alteri, sed solum reus amittit ius pretendi debitum, & habitationem mutuam, manente illæso iure innocentis potenter reum inuitum sibi reconciliare. Quare ubi iniuriæ, ex quibus diuertia manant, sunt diuersæ rationis, diuersisque illatæ, sicut inter illas non datur compensatio, ita nec inter diuertia. Sed si Catholicus adulter velit ad hæreticum damnatum redire, potest ab ipso expelli: eo quod ob adulterium amiserit ius exigendi & cohabitandi. Et similiter si hæreticus hanc reconciliationem petat, poterit adulter renuere. Quia hæreticus in pœnam priuatus est eo cogendi iure. Et ut exemplo res hæc clarior reddatur, magisque comprobetur: esto exemplum huius. Si uterque sponsus habeat iustum causam disoluendi sponsalia, at causæ sint diuersæ rationis, non dabitur compensatio, sed utrique integrum erit altero inuitato resilire. Ut si sponsa fornicata sit, sponsus autem lepra labore. Sponsæ enim fidem petenti obstabit propria fornicatio, sponso autem lepra, ob quæ neuter fide sponsaliū statre tenetur, cum ob diuersas rationes uterque ius cogendi alterum amiserit. Sic ergo contingit in præsenti, cum uterque coniux ius cogendi alterum ob diuersæ naturæ rationes perdiderit: liberum erit utrique diuertere, nec dabitur hinc inde compensatio. Superest rēprobare posteriorem sent. Quæ mihi displicet, eo quod ad diuortium non attendatur grauitas delicti in se, sed in ordine ad matrimonium (ut satis probauit hoc l. disp. 6. n. 5.) At in ordine ad matrem. est grauius adulterium carnale, maioremque iniuriæ illi irrogat, plusque illi aduersatur. Ut ex multis probauit disp. præc. n. 2. & 11. & docent etiam Astenf. sum. 2. p. l. 8. t. 21. a. 2. q. 15. Abulensis c. 19. Matth. q. 76. in fine corp. Bellarminus l. 1. de matrim. cap. 17. §. Respondent nonnulli. Surdus de alimentis, t. 7. q. 21. n. 8. Si ergo ratione maioris grauitatis delicti non compensatur hæresis fornicatione carnali: bene tamen è contra: atque adeò fornicanti carnaliter licet diuertere ab hæretico damnato, non tamen huic ab illo. Ut vult ea sent. Potius contrarium omnino dicendum est. Ut in simili arguit Bellarmin. ibid. contra aliquos dicentes non esse conlequens, ut spirituali fornicatione dirimenti matrimonium, corporalis dirimat, eo quod spiritualis sit maius peccatum. Atque ita sit argum. à maiori ad minus affirmatiuè: quod nullius est momenti: ut ex multis tradit Euerardus loco à maiori ad minus, n. 1. Quos redarguit ibi Bellarmin. quippe licet fornicatio spiritualis sit maius peccatum in se, at corporalis magis repugnat cōiugio, & ideo illa dirimenti matrimonium, à fortiori hæc dirimeret. Demum ex his concludo meam sent. esse, ut si hæreticus sit iam damnatus, possit liberè diuertere ab adultero, & hic ab illo, nullamque dari compensationem inter hæc crimina existimo. Si autem damnatus sit, integrum sit illi diuertere ab adultero: at adulter id nequeat nisi dum hæreticus non resipiscit: ita tamen ut ad ipsu[m] resipiscientem redire teneatur, donec sententia ipsum hæresis condemnans accedit. Quod satis probant rationes allatae. Et ideo non dari compensationem inter huiusmodi fornicationes, docet Bald. c. 1. Qualiter debet vasallus dominio fidelitatem: & manifestè idem sentit l. 8. t. 9. p. 4. ut bene agnoscit ibi Greg. Lopez, verb. Porfiando.

⁴ Imò existimo compensationem minimè dari, si uterque coniux in hæresim lapsus sit: atque ita qui hæresis non est damnatus, poterit omnino diuertere à damnato, &

recōciliato: hic autem minimè ab illo, nisi ad tempus dum non resipiscit, & tenetur ad resipiscientem redire, donec condemnetur. Quia in condemnato inuenitur sufficiens causa diuortij perpetui, in non condemnato autem solum ad tempus (ut constat ex dictis disp. præced. n. 19. & 20.) Si autem uterque hæresis damnatus sit, integrum erit utriusque altero inuito diuertere, donec mutuo consensu ambo ad pristinum matrimonij statum & amicitiam redeant. Quia non sicut inter duo adulteria utriusque coniugis datur compensatio, ita inter hæc delicta hæresis. Nam diuortium ratione adulterij est proflus in fauorem coniugis innocentis, ita ut ipse solus hanc pœnam adultero inflige posse. Quare ubi alter non est innocens, eo priuilegio minimè gaudet. At in hæresi non datur diuortium, principaliter & directè in fauorem alterius coniugis, sed in pœnam delicti, eo quod debitam fidem hæreticus non seruauerit Deo, punitur in eo in quo reus fuit, & ita absoluuntur alter à fide coniugali ipsi debita (ut probauit disput. præc. n. 6.) quamvis indirectè & (ut aiunt) consecutiæ ea pœna cedat in alterius fauorem. At eo quod alter coniux eandem pœnam incurrit, non eximitur prior à pœna, in quam semel incidit. Nullibi enim cautu[m] inuenitur, ut ius per pœnam amissum recuperetur altero obnoxio eiusdem pœna, sed uterque pœna illa punietur. Nec illa pœna imponitur ab altero coniuge, ut contingit in adulterio carnali, in quo pœna diuortij, & priuationis iuris debitum exigendi, imponenda est ab innocentem (ut probauimus l. 1. disp. 68. n. 4.) Sed imponitur ab ipsa Ecclesia independenter à voluntate alterius coniugis. Quamvis possit alter eam remittere reconciliando sibi coniugem damnatum. Quod si opponas iam delicta esse paria, ac proinde mutua compensatione abolenda. Respondebitur nu. seq.

Ad argum. n. 1. proposita respondetur. Ad 1. negada est cōseq. Quia hæresim esse sufficientem causam diuortij est iure statutum in pœnam, at nullum ius statuit eam pœnam aboleri, & compensari adulterio alterius carnali. Ad 2. dic longè diuersam esse rationem, ut probauit nu. 3. & 4. Nec obstat delicta esse omnino paria utriusque coniugis hæresis damnati, ut sic cōpensari debeat. Quia paria delicta mutua compensatione aboleri intelligendum est, quando pœna delicto correspondens est directè & principaliter inflicta in fauorem alterius. Ut explicui n. præced. Argumentum 2. sententia n. 2. propositum, est solutum num. 3.

DISPUTATIO XVII.

Vtrum propter alia crimina, præter adulterium carnale & spirituale, quibus alteruter coniux implicitus est, integrum sit alteri diuertere?

SUMMARIUM.

Refertur duplex sententia, n. 1. & 2. Ob nulla criminis præter adulterium corporale vel spirituale, quādo coniux illis implicitus non pertrahit alterum ad illa, est licet diuortiū, 3.

An causa correctionis licet tunc diuertere. n. 4.

Diuertere licet ob alia crimina, quando pertrahit coniux ad illa. Et endantur c. 2. de diuortiis, n. 5.

Idem, ob lenocinium viri, n. 6.

Idem, quando vir recipit viros pro accessu cum periculo uxoris, n. 7.

Idem, coniuge renuente habitare, nisi sub conditione peccandi, n. 8.

Quid, si vir alias uxorem bonis ex furto aut usura acquisitis? Et quando uxor & familia delinquant ea alimenta recipiendo. n. 9.

Non est necessaria iudicis sententia ad hoc ad diuortium, n. 10.

Tenetur coniux diuertere ratione dicti periculi, n. 11.

Quid, si solum corporis periculum immineat ex vitijs alterius coniugis remissiis, n. 12.

An sit perpetuum diuortium ratione huius periculi spiritualis? Refertur sententia affirmans, n. 13. Contraria Authoris, n. 14.

Soluntur arg. Et endantur c. Idololatria 28. q. 1. & c. Omnes causationes 32. q. 7. Et explicatur, qualiter idem verbum, seu eadem clausula ad diuersa relata, possit ad unum propriè, ad alterum verò impropre referri.

Et quando clausula in fine posita referatur ad omnia præcedentias, 15.

CVM actum sit de diuortio ratione adulterij corporalis vel spiritualis; iam de diuortio ob alia crimina agendum est. Et quidem aliqui admittunt diuortium ob alia crimina adulterio paria, quibus alter coniux implicitus est. Idque potest probari testimonio D. August. l. 2. de serm. Domini in monte, c. 28. & refertur c. Idololatria 28. q. 1. ibi: Ex quo

quo intelligitur quod propter illicitas concupiscentias, non tantum quo in stupris cum alienis viris aut feminis committuntur, sed omnino quilibet, que anima corpore male ventre perniciose turpiter, corruptum, posse sine crimine & vir vxore dimittere, & vxor viru. Vbi aperit ob quodcumq; crimen concedit diuortiu. Secundò auctoritate D. Hieron. epist. ad Amandu, & refertur c. Omnes causationes 32. q. 7. ibi: Quādiu viuit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus cooperatus, & ab uxore propter hac scelera derelictus, maritus tamē est reputatus eius, scilicet, cui alterū virū recipere non licet. Vbi D. Hieron. tanquā manifestū videtur supponere, posse coniugē ob alia flagitia dimitti. Nec obstat solutio glossa ibi, verb. Propter, dicentis, derelictū nō de iure, sed de facto. Quippe clausula in fine posita refertur ad omnia precedētia (vt probauit l. 6. disp. 22. n. 17.) Et cum ob adulteriu & sodomiā intelligatur verbū illud, Derelictus, de iure, necessariō debet eodē modo de aliis flagitiis intelligi. Pro hac sent. referuntur à Barbosa rubr. solut. matrim. 2. p. n. 17. Orig. c. 19. Matth. Ripa rubr. de iudiciis, n. 18. 19. Tiraq. l. 16. connub. n. 37. Brecheus l. Inter diuortiu 191. n. 6. ff. de verb. sign. Lara l. Si quis à liberis, §. Si quis ex his, à n. 78 ff. de liberis agnosc. Sed hac loca consului, præter locū Brehei, eo enim libro careo, & in nullo inuenio hanc sent.

2. Alii censent ob nulla alia crimina licitum esse diuortium, quāuis cōiux ad ea coniugē inducat. Ducūtur, quia cūm hæc sint iuris positui, & penalia, minimē sunt extendenda. At c. 2. de diuort. limitate concedit diuortium mulieri, quando trahit ad peruersiōnem fidei, ibi: Verū si coniugem suam ad infidelitatis maleficū traxerit, à viro poterit separari. Et paulo ante, Mulier pro furto, vel alio criminē viri sui, (nisi fiduciā religionē corrumpere velit) ab eo separari debet. Et ratio disparitatis est. Quod cum fides sit totius Christianae vitæ fundamentum, periculosius in illa erratur, in reliquis autem non tanti momenti error est: & ideo ob solum periculū deficiendi à fide conceditur id diuortium. Negatur autem ob periculū, & inductionem ad alia crimina, ne detur anīa facile dissoluendī matrimonīa. Ita Abulensis c. 19. Matth. q. 70. in solut. ad 3.

3. I. conclusio sit. Ob nullū crimen aliud à fornicatione carnali, vel spirituali, licet coniugib⁹ diuertere, si cōiux illo implicitus non pertrahat alterū ad peccandum. Constat ex c. 2. de diuort. cuius verba n. præc. retuli. Et docet ibi glossa verb. Vel alio, recepta ab omnibus vtriusq; iuris DD. Et D. Th. 4. d. 39. q. vn. a. 6. corpore, quem vniuersi Theologi sequuntur. Constat etiam ex conc. Tolentano 12. c. 8. & refertur c. Præceptū, 32. q. 5. Et ex D. Aug. lib. 1. de ser. Domini in mōte, c. 32. & habetur c. Si vxore 32. q. 5. Et ratio est, quod fornicatio spiritualis magnum afferat secum periculū peruertere fidem alterius coniugis, atq; ideo dum coniux ille minimē respicit, licitū est alteri diuertere. Quod si iam sententia aduersus coniugem illum hæreticum lata sit, in penam delicti priuat̄ consortio coniugali (vt disp. 15. n. 9. diximus.) Fornicatio autem carnalis dite & opponit fidei coniugali, & certitudini proli. Quæ in aliis criminibus minimē reperiuntur. Ex quo fit, quantumvis coniux aliis grauissimis peccatis & sceleribus deditus sit, & incorrigibilis, dum modo coniugem alterum non inducat ad peccandum, minimē licere diuortium.

4. Negandū tamen non est, si vxor iis peccatis implicita sit, licere viro, causa ipsam corrigendi, ad tempus recedere à consortio coniugali, quo ipsa eo solatio destituta, respicit. Quia est caput, ipsiusq; est vxore corrigere. Ita D. Th. 4. d. 39. q. vn. a. 6. in fine corp. Alberic. in suo dictionar. lit. M. verb. Matrimonii 8. vers. Quid si aliquis coniugū, in fine. Rainer. 2. p. sum. t. de matrim. c. 20. Ioan. de Friburgo sum. confess. lib. 4. t. 22. q. 18. D. Ant. 3. p. t. 1. c. 21. §. 4. Sylu. Matrimonii 9. q. vlt. Sotus 4. d. 39. q. vn. a. 4. ad 4. Gaeta repet. c. Ad limina, 30. q. 1. §. 4. n. 235. Petr. de Ledesma de matrim. q. 59. a. 6. fine. Lud. Lopez 2. p. instruct. de matrim. c. 53. ad fin. §. Queritur deinde. Emm. Sa sum. verb. Diuortiu, n. 9. Id tamen esse licitū vxori, ad viri iis sceleribus impliciti correctionē, negat Petr. de Ledes. ibid. Quippe mulier est subdita viro, ac proinde ipsius non sit illum corrigere. At melius Sotus & Lud. Lopez iisdem locis id

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

licere vxori admittū: si cōmodē possit, ac probabilitē speretur fore, vt vir respicit. Quāuis enim ipsi non adeo incumbat virum corrigere, ac ē cōtra: at potest viiq; prædictis circumstantiis concurrentibus. Quod si quāras de obligatione id remediū adhibendi. Cōstat ex dictis disp. 12. vbi latē disputauit de obligatione dimittendi adulteram vxore, ad vitandum scādalu suspicionis cōsensus. Idem enim in aliis criminibus publicis iudicandum est, si idem scandalum oriretur. Et an ratione præcepti correctionis fraternæ hæc obligatio consurgat, ibi disputauit.

II. conclusio. Integrum est coniugi diuertere, quando ab altero coniuge ad peccandum inducit, timetq; sibi anima ruinā. Constat, quia iure naturali & diuino, cuiq; permisum est periculū corporis, nedum anima cauere. Et confirm. quia licitum est à leprosi consortio recedere, quando periculum infectionis coniugi sanō imminet (vt probauimus l. præc. disp. 24. n. 29.) Ergo à fortiori, vbi ad est periculum infectionis anima. Nec obstat huic sent. c. 2. de diuort. vbi solum cōcedi videtur sic diuertere, quando vir nititur vera religione deserta, ad suā hæresim alli- cere: negaturq; ob alia crimina id licere. Dicēdum enim est eum textum ea, quæ regulariter cōtingunt attendisse: (hoc namq; leges attendere debent, l. Nam ad ea ff. de legis. Quare cum coniuge hæresim aut aliam lectā ample- cēti, infectionis periculū regulariter immineat. Quale raro contingit coniuge aliis criminibus infecto. Natura enim in ditum est, vt quisq; ad suā sectā alios pertrahere tentet, cum existimet id ad anima salutē necessarium esse: nedum coniugē cui tāta familiaritate & amore coniunctus est. At à ceteris sceleribus, quibus coniux inqui- natus est, coniugē cāterosq; domesticos potius auertere contendit. Id enim ad regimen domesticum & propriam in columitatem valde conducere, non immeritō putat. Inde est, vt id c. 2. de diuort. cōcedat diuertere ob hæresim, non tamen ob alia crimina. Quamobrem si periculū in- fectionis ex aliis cōiugis sceleribus emerget, eadem diuertendi facultas concedenda est. Quare eam differentiā colligo ex hoc textu, inter hæresim & alia crimina: vt in illa non expectandū sit, vt hæreticus coniux catholicum peruertere nitatur, sed eo existenti in sua pertinacia, licet catholicō recedere. Quia id periculū in promptu est (vt dixi disp. 15. n. 3.) At in his expectandū sit, vt coniux vitiis deditus ad ea inducere moliatur. Id enim periculū raro euenit. Quare hanc sent. sustinent ex Iurisperitis, glossa c. Vxor, verb. Vxor. & c. Idololatria, verb. Sacrificare 28. q. 1. In- noc. c. 1. n. 1. de adulst. & c. 2. n. vn. de diuort. vbi Abbas n. 3. Alex. de Neuo n. 6. & c. De illa, n. 7. eod. t. vbi Card. fine. Monald sum. vbi de matrim. t. de diuortio, §. An posse vir recōciliare sibi vxo- rem adulterā inuitā, paulo post princ. Astenis sum. 2. p. l. 8. t. 21. a. 2. q. fi. Rosella verb. Impedimentū, impedim. 9. n. 8. Angel. Matri- monium 4. initio. Sylu. Matrimonium 8. q. 10. dict. 6. & Matri- monium 9. q. vlt. & verb. Diuortium, q. 1. vers. 2. & q. 6. Tabiena Matrimonii 4. q. 2. n. 3. Armilla verb. Diuortiu, n. 3. Nauar sum. lat. c. 22. n. 22. vers. 2. bish. c. 28. addit. ad n. 21. c. 22. vers. 1 o se- gundo. Barbatius conf. 6. 4. n. 7. vol. 1. Gaeta repet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 235. Barbosa rubr ff. solut. matr. 2. p. n. 30. Et ex Theologis D. Th. 4. d. 39. q. vn. a. 6. ad 3. D. Bonau. ea d. 39. in princ. in exposit. lit. n. 4. ita intelligens Magistrū ibi dicentē ob alia crimina dari diuortiu. Ricard. ibi fin. in exposit. lit. in fi. Palud. ibi q. vn. a. 3. n. 16. D. Ant. 3. p. t. 1. c. 21. §. 4. Sotus 4. d. 39. q. vn. a. 4. ad 4. Perr. de Soto lect. 12. de matrim. ad fin. Ledesma 2. p. 4. q. 6. 1. a. 6. §. Contra hoc tamen. Veracruz 3. p. spec. a. 1. in notab. circa 4. concl. Bellarm. l. 1. de matrim. c. 14. §. Secundū fine cōsen- sa. Maldonado c. 5. Matth. n. 32. Angles florib. 1. p. de matrim. q. 12. de cultus disparitate, a. 2. post 7. dub. diffic. 1. Enriq. l. 11. de matr. c. 17. n. 7. Lud. Lopez 2. p. instruct. de matrim. c. 53. §. pen. Emm. Sa sum. verb. Diuortiu, n. 1. Philiarc. de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 2. c. 17. init. Hieron. Llamas in methodo curat. animarum, 3. p. c. 12. §. fin. Quod etiam non obscurè significavit Christus serua- tor noster Matth. 18. cūm dixit: Si oculus tuus scandalizat te, erue eum. Vbi D. Hieron. ait velle ibi Christū, vt si nobis cō- iuncti, chariq; instar oculorū, vt parentes, filij, vxor, causa-

Sunt ruinæ, ab eis recedamus. Atque idem dicendum est, quamvis coniux nō trahat quasi viri inferens, sed roget, & attenta propria fragilitate timeat alter sibi lapsum. Eadem enim ratio cauedi proprij damni spiritualis militat. Quod bene docuit *Sylu. verb. Diuortium*, q. 6. Et procedit hoc, siue vir inducat vxorem ad peccandum, siue è contra vxor virum. Integrū enim erityro lapsus periculum inde timenti discedere. Quippe eadem ratio locum habet. Vnde c. 2. de diuort. licitam esse hanc fugam decidit, etiam quando vxor virū allicit ad propriam hæresim. Et idem habetur ex D. Aug. c. Idololatria 28. q. 1. quando vxor inducit virum ad idololatriam. Et in propriis terminis docet *Glossa* reprobans Hugonē contrarium docentem, c. *Vxor.* verb. *Vxor.* 28. q. 1. D. Th. 4. d. 39. q. vn. a. 6. ad 3. *Nauar. sum. lat.* c. 22. n. 22. vers. 2.

Hinc deducitur, iustum præbere causam diuertendi vxori ipsi, si vir sit eius leno. Quoniam incitat ad peccandum. Ita *Bursatus* conf. 218. n. 6. vol. 2. *Palacios* 4. d. 35. q. vn. col. 2. vers. Secunda limitatio.

Secundo deducitur iusta esse causam, si vir domi admittat viros procaces, & parum pudicos, sitq; ita incautus, vt aliquo eorū domi relicto, foras tendat, vxorq; solicitetur ab illo, verbis, vel nutibus, aut tactibus, & rogatus vir ab vxore ne eos admittat, negligat. Quia est idem animæ periculū. Ita *Nauar. sum. lat.* c. 22. n. 22. vers. 3. hisp. c. 28. addit. ad n. 21. c. 22. vers. Lo tercero. *Enriquez* l. 11. de matrim. c. 17. n. 7.

Tertiò deducitur idem afferendum esse, quando coniux habitare renuit, nisi sub conditione peccati parrandi. Ut si coniux nolit cohabitare, nisi alter latrocinium exercens, diuicias congreget. Sic D. Thom. 4. d. 39. q. vn. a. 6. ad 5. & ibi *Palud.* q. vn. a. 3. n. 15.

Quartò deducitur licitum esse similiter vxori recedere à viro, qui rebus ex vſura aut furto acquisitis illi alimenta subministrat. Quia sui sceleris participem, ipsam efficit. Ita *Monaldus* n. 5. allegat. Sed immerito id dicit, nec audiendus est. Quia quando vxor aliunde alimenta non habet, quamvis maritus efficiatur impotēs ad restituenda iniuste parta, excusat parçē iuxta decentiam sui status illis bonis vtens, vt tradunt *Palud.* 4. d. 15. q. 2. a. 5. ad fin. & ibi *Gabr.* q. 11. a. 3. dub. 16. D. *Anton.* 2. p. t. 1. c. 12. §. 18. *Sylu. Vſura.* 8. q. 2. dict. 3. *Armilla* verb. *Vſura.* n. 39. *Tabiena Vſura.* 6. q. 4. *Salon.* 2. 2. q. 78. a. 3. controuerſ. 8. §. Docent quinto. *Valentia* 2. 2. disp. 5. q. 21. punto 3. §. Hic tamen & sequenti. Adde excusari etiam, quādō habet animū restituendi, cūm sui iuris effecta fuerit. Ut docent *Caiet. sum. verb. Restitutio*, c. vlt. vbi *Armilla* n. 45. *Lud. Lopez* 1. p. *inſtruct.* c. 230. §. vlt. vers. Ultimò dico. Imò *Nauar. sum.* c. 17. n. 268. excusat omnino vxorem, modò non sumptuosius vivat, quām eius statum decet. Quia quasi necessitate coacta iis bonis vtur, & potior obligatio est mariti ad eam alendā, quām ad restituendū.

Necest necessaria iudicis sententia ad hoc diuortium. Tum quia nō est perpetuum, sed ad tempus (vt dicimus n. 14.) Tum etiam ratione periculi lapsus in peccatum. Sicut disp. 15. n. 6. idem diximus de catholico diuertente ab heretico ratione periculi infestationis. Quod etiam significat D. *August.* relatus c. *Idololatria* 28. q. 1. cuius verba n. 1. retuli, dum ait omnino diuertendum à coniuge scelesto. Dictione enim, omnino, est latæ sententia, & præcisam necessitatem absq; vlla dispensatione importat, (vt diximus lib. 1. disp. 32. n. 6.) Ita *Barbarius* conf. 64. n. 7. vol. 1.

Ex quo sit teneri coniugem ratione huius periculi, quando credit fore, vt non possit aliter in columnis euadere, à coniuge recedere: nec posse per copulam, vel alterius hoc discedendi remittere. Sicut disp. 15. n. 5. dixi de obligatione Catholici diuertendi ab heretico. Et constat ex dictis n. præced. Item quia ius naturale diuinum obligat ad cauendum proprium animæ periculum. Quod clarè significauit Christus Dominus noster in testimonio *Matth.* 18. quod retuli n. 5. ad finem, iuncta expedit. *D. Hieron.* ibi allegata.

Vtrum autem diuertere liceat, quando ex vitiis alterius coniugis, vt ex latrociniis & aliis, timetur dam-

num solum corporis redundans in coniugem innocenter disputatione sequenti est habendus sermo.

Sic circa precedentem conclusionem superest disputandum, Num diuortium concessum coniugi, eo quod alliciatur ab altero coniuge ad peccandum, sit perpetuum: an potius ad tempus, dum inductio illa durat? *Innoc. c. De illa, n. vn. verb. De aliis, de diuort.* refert quosdam assertere ob inductionem hanc non dari perpetuum diuortium, sed ad tempus, donec coniux inducens respicat: & esse speciale in hæresi, vt ob periculum inductionis ad illam deitur diuortium perpetuum. At ipse sentit idem esse in hoc casu. Et sententiam hanc Innocentij refert nil decidens *Ioan. Andr.* ibi, n. 2. & remittit se ad c. *Ad Apostolicam, de conuers. coniug.* vbi etiam nil dicit. Eandem referunt nil incidentes, quamvis eam videantur sequi, *Anton. c. Ex literis, in fine, de diuort.* & ibi *Anchar.* in fine. Et *Veracruz* 3. p. *Speculi, a. 1. concl. 4. iuncto notab. circa illam, in fine,* ait probabile esse stando in iure naturæ diuino concedi diuortium perpetuum ob inductionem ad alia crimina: id tamen denegari ob iuris Ecclesiastici prohibitionē, c. 2. de diuort.

Verissima tamen sententia est, non concedi diuortium perpetuum, sed ad tempus quo inductio illa ad peccandum durat: ac proinde respicente coniuge ad peccatum inducente, & serio conuerso, teneri alterum coniugem ad eum admittendum. Constat ex dictis disp. 15. n. 2. vbi probauimus non concedi diuortium perpetuum iure diuino, nisi obsolam fornicationem carnalem, vt pote, quæ sola directè aduersatur fidei coniugali. Vnde minus bene *Veracruz* n. preced. allegatus dixit esse probabile, iure diuino ob inductionem ad peccatum concedi. Si enim iure diuino concederetur, non posset ea facultas restringi ab Ecclesia (vt hoc l. disp. 5. n. 23. probauimus.) Præterea ex iure Ecclesiastico non constat, vbi hoc diuortium perpetuum concedatur. Id enim est speciale in hæresi post sententiam latam, in pœnam illius criminis (vt diximus disp. 15. n. 9.) Et in illa est sub iudice: & ideo quatuor retuli opiniones ea disp. 15. n. 16. & seqq. Atque ideo hanc partem tuentur *Cardin. c. De illa, in fine, de diuort.* *Sylvest. Matrimonium* 9. q. vlt. *Ricardus, Aſſenſis, Perrus de Soto, Leedes* n. 5. allegati. *Sotus* 4. dist. 39. q. vn. a. 4. ad fin. totius art. *Bellarmino* l. 1. de matrim. c. 14. §. Secunda causa est. *Maldonado Matth.* 5. n. 32. *Lud. Lopez* 2. p. *inſtruct. de matrim.* c. 53. in fine, *Palacios* 4. d. 27. disp. 3. col. 12. fol. 598. *Petrus de Leedesma de matrim.* q. 62. a. 5. in solut. ad 1.

Ad argumenta n. 1. proposita resp. Ad 1. desumptum ex c. *Idololatria* 28. q. 1. dic intelligi D. *August.* quando coniux illis criminibus implicitus nititur alterum ad ea peccata pertrahere, vt diximus n. 5. Atque ita ipsem D. *Aug. lib. 1. retract.* c. 19. non vult nos eam sent. relatam d.s. *Idolatria*, absolutè sequi. Ad 2. desumptum ex eo c. *Omnis causationes*, dic mentem D. Hieronymi in eo loco non fuisse explicare ob quæ criminis iure permittatur diuortium: sed solùm facto diuortio ob quamvis causam, neutri coniugi integrum esse ad alias nuptias transire. Quare inde non potest argumentum desumi ad probandum ob alia criminis licere diuortium perpetuum. Vel secundò dic cum *Barbatio* confil. 64. n. 9. vol. 1. ob sodomitam & adulterium concedi propriè diuortium, quod recessum perpetuum importat: ob alia vero ad tempus, quod impropriè appellatur diuortium. Nec est inconveniens, vt vnum & idem verbum ad diuersa relatum determinet ea iuxta eorum qualitatem, quædam propriè, quædam vero impropriè. Ut constat ex c. *Olim ex literis*, & c. *Ab excommunicato, de reſcript.* quæ reputat singularia ad hoc creprobandum, *Cardin. eo c. Ab excommunicato*, n. 4. notab. 5. & c. *Olim, n. 5. notab. 10.* Nec etiam obstat clausulam in fine positam referri ad omnia præcedentia. Id enim intellegitur, quando est eadem in illis ratio, & salua recta ratione ad omnia illa referri potest (vt probauit lib. 6. disp. 22. n. 19.) Alias refertur ad id, quod potest de iure determinari. Ad argumentum n. 2. propositum constat ex dictis n. 5. vbi explicuimus id c. 2. de diuortiis.

DISPUTATIO XVIII.

Vtrum ob coniugis sauitia, vel amentiam, liceat alteri diuertere: & qualis cautio desideretur, ut teneatur redire, & quādō ob hanc causam liceat alteri transitus ad ordines vel religionē?

SUMMARIUM.

Quot questiones disputatione sint, n. 1.

Propter sauitiam licet diuertere, donec cautio sufficiens praestetur, n. 2.

& ibi, ut impediatur restitutio, est in continentia probanda sauitia.

An id propria auctoritate effici possit, n. 3.

An tunc sola coniunctio an etiam debitum negari possit, n. 4.

Quid, si alter coniux causam sauitia prebuerit. Et explicatur, l. Si mulier, in princ. ff. de eo quod metus causa, n. 5.

Si vir uxoris vita infidetur, potest hac recedere, n. 6.

Quid è contra, si vir tentet virū necare? Refertur opinio negās, n. 7.

Sententia Auctoris explicatur: & c. Quidquid 32. q. 5. n. 8.

An liceat viro recedere ab uxore, cui ita infestus est, ut timeat fore ut ipsam occidat, eo quod urgentissimam odij causam dederit: teneaturq; non mutare domicilium, ipsa ob iustum timore renente, n. 9.

Qualis sauitia ad diuortium exigatur, & an talis, que incutiat metum viri constantia, n. 10.

An sufficiant molesta cohabitatio, rixa, & discordia, n. 11.

Quid de uxore, cuius vir tres pueros in viero necauit, n. 12.

An satis sint mine, n. 13.

An sufficiant verbera? Refertur duplex sententia, n. 14. 15.

Refertur sententia Auctoris: & an viro liceat uxore verberare, n. 16.

An sit huiusmodi sauitia, si maritus vi debitum extorqueat, n. 17.

An liceat coniugi recessus à coniuge in amētiā lapso: n. 18. & ibi, de ebrietate.

Num sufficiat sauitia futura probabiliter presump̄ta inter coniuges, eo quod de maiori bonorum parte item agant, n. 19.

An ea sauitia presumatur, viro retinente concubinam, ita ut vir non teneatur cohabitare, donec cautio praestetur, n. 20.

Quid, si absque sauitia damnum immineat uxori ex viri latrociniis, alijs ve delictis, n. 21.

Quid, si uxor sit venefica, liberorum interfictrix, depravetur mariti facultates, qua causa diuortij expresse sūt, l. Cōjenju. C. de repud. n. 22.

An sufficiat sauitia parentum viri erga uxorem, n. 23.

Desideratur ad hoc diuortium, legitimā & verisimili causa timoris, n. 24.

Iudex interrogatur est de causis timoris: ei nō arbitrio committitur, an iusta sint, n. 25.

An debet index absque causa cognitione cogere coniugem, de quo est suspicio, ad praestandam cautionem, siue procedat ex officio, siue ad partis instantiam, n. 26.

An stetur solo iuramento allegantis suspicionem timoris, ratione sauitia, n. 27.

Probande sunt causa suspicionis testibus integris, n. 28.

Quid, si de causa suspicionis conflet, quod vir ratione proprij adulterij recesserit, n. 29.

Quid in praxi seruandum sit à iudice, dum petitur diuortium ob sauitiam: & an sola informatio summaria sufficiat ad separandum coniuges, dum illas durat, n. 30.

Quando sauitia est tanta, ut cautione subueniri nequeat, est perpetuum diuortium celebrandum, n. 31.

Arbitrio iudicis committitur, quando sauitia sit tanta, n. 32.

Dum illas circa adulterium coniugis aut maiorem bonorum partē pēdet, aut inimicis sunt valde capitales, raro est tutū fidere cautioni, n. 33.

Post n. 33. innunies alia summaria.

VT tandem ultimam manum imponamus huic tractatu, superest de diuortio ratione sauitiae disputare. Quia in re tres questiones agitandae sunt. Prima, quando sauitia iustam diuortij causam præbeat, & qualiter probanda sit. Secunda, de cautione praestanda, quo instauretur matrimonium. Tertia, de transitu ad religionem, vel ordines, coniugis ob sauitiam recedentis.

QUÆSTIO I. An coniugis sauitia iustam alteri diuertendi causam præbeat, donec cautio sufficiens sibi praestetur: & qualis probatio sauitiae desideretur? Prima conclusio sit. Integrum est coniugi diuertere ob alterius sauitiam tantā, ut absque grauis damni periculo non possit cum illo habitare: donec coniux sauiens sufficientē securitatis cautionē præstet. Et quāuis alias restitutio ante omnia facienda sit: excipitur ramen casus, in quo coniux diuertens opponit alterius sauitiam. Conclusio ab omnibus admittitur, & est expresse decila c. 1 iteras, in fine, ac restitutus spol. ibi: i. verò tanta sit sauitia, ut mulieri trepidanti nō possit sufficiens securitas prouideri, non solum non debet ei restitutus, sed ab eo potius amoueri: alioquin sufficiens (si fieri potest) securitate prouisa profecto videtur coniux ante causā cognitionem restituenda marito. Et c. Ex transmissa, eod. t. ibi: Ipsam ei restitutus

Th. Sanchez de matrimon. Tom. 3.

faciatis, recepta tamē sufficienti cautione, quod illi non debat aliquod malum inferre. Si autem capitali odio ita mulierem vir prosequatur, quod merito de ipso diffidat, alicui proba & honesta mulieri, vsque ad cause decisionem, custodienda studiosius committatur. Et c. 1. Ut lite non contest. ibi: Verum quia dicebat mulier se virum habere suspectum. Iuncta gloss. verb. Suspectum, vbi ait hunc esse unum ex casibus, in quo spoliato viro vxori minimè restituitur. Et ratio est, quod sequi ex restitutione damnum irreparabile vxori posset. In quo euentu restitucionem denegari, probauimus hoc l. disp. 12. n. 22. Est tamen opus in coniungi probati sauitiam, quo restitutio hæc impediatur. Sicut c. Literas, de restitut spoliat. dicitur consanguinitatem, allegatam ad coniugis spoliati restitutionem impediendam, probati debere in continenti. Quod procedit ratione periculi peccati (vt diximus eo n. 22.) Et quando dicatur in coniungi probari, diximus ead. disp. 12. n. 23. Ita Gutierrez quest can. l. 1. c. 24. n. 5.

Vnde potest coniux, id periculum ob alterius sauitiam timens, propria auctoritate recedere, vel expellere alium, quem timet. Quod docet Gutier. l. 1. quest. can. c. 24. n. 8. Quod intelligerem, dum esset periculum in mora, vel non esset facilis aditus ad iudicem. Inde enim scandalata oriuntur. At si alter cautionem securitatis sufficientem præstare velit, qua tutus reddatur coniux, non posset propria auctoritate diuertere, quantumcumque notoria esset sauitia. Quippe cautione illa satis consultur periculo. Ita Barbosa rubr. 2. p. n. 26. in fine, ff solut. matrim.

Quidam conclusionem limitant, vt ratione sauitiae liceat diuortium, manente obligatione reddendi debiti coniugi sauienti, si absque redditis periculo fieri possit. Sic Ouandus 4. d. 35. disp. vn. propos. 5. Et potest id probari. Quia ratione sauitiae ius exigendi debiti & cohabitandi non amittitur, sed suspenditur ratione periculi. Ergo vbi id periculum in redditione debiti minimè reperitur, ea neganda non erit. Verum contrarium mihi suadeo. Quiavbi coniux ob culpam propriæ sauitiae priuatur consortio maritali, donec resipiscat; sufficientemque in columitatis cautionem præstat, omnimum ius eius suspenditur, vt vel sic diligenter incumbat remedio adhibendo. Quare petenti debitum potest alter respondere: Da cautionem necessariam, (prout teneris) vt tutum tecum cohabitarem, quod ius tua culpa impedit: alias nolo tibi reddere. Cum tua malitia priues me iure cohabitandi absque meo periculo. Fidem enim non seruanti fides seruanda non est, c. Peruenit, el 2. de iureiur. At coniux sauiens minime seruat fidem præstitam in matrimonio, cohabitandi. Vnde vt coniux teneatur reddere, non sat est in redditione deesse periculum, sed id etiam absesse debet à cohabitatione, quando ex mariti voluntate id periculum prouenit. Præterea, quia textus n. 2. allegati concedunt indistincte separationem: ac indistincte restitutionem negant, donec cautio detur. Et ita clare videtur sentire Palud. 4. d. 39. q. vn. a. 3. n. 14. & Gaeta repet. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 235. vbi dicunt coniugem non tenet debitum reddere, nec cohabitare, quando nequit in columitati sua consolere, nisi coniugem dimittat.

Nec refert quicquam, causam huius sauitiae præstisse alterum coniugem. Ut si vir adulterium aliudve facinus admiserit: quapropter vir infensus illi est, atque illa non audet ad illum sibi conciliari volentem redire. Danda enim est cautio in columitatis à viro, alias non tenetur ipsa cohabitare, conciliationemque admittere. Quod aperte constat ex c. DeBenedicto 32. q. 1. vbi Pelagius Pontif. iubet adulteram restituiri marito, præstata cautio non offendendi. Præterea, quia licet præcedat culpa, non imputantur quæ ex ea procedunt. Ut ex multis notat glossa c. Quia diuersitatem, verb. Suspensus, de conceps. præbendæ. Et constat ex l. Nec timorem, ff. de eo quod metus causa, vbi deciditur nil referre vt metus grauis sit, ex culpa metum passi eum oriri. Deinde, quia c. Veniens, 2. de sponsalib. subuenitur metuenti, qui culpabilem causam dedit. Nec obstat, frustra beneficium legis implorare cōmittentem

LLL 2

in

in legem, &c. *Quia frustra de usuris, c. fin. de immun. Eccles.* Venum enim est, eum nō iuuari quo minus puniatur, bene tamen beneficio legis iuuatur, ne offendatur à privato, cui vindicta non est permissa, c. *Vt nemini luceat se sine iudicis auctoritate vindicare, per totum t.* Nec obstat. *Si mulier, in princ. ff. de eo quod metus causa, vbi quis non potest allegare metum, quem culpa sua patitur.* Intelligenda enim est, vbi quis timet aliquid damnum sibi iuste inferendum : secus quando iniustè. Atque ita contra Angelum l. *Qui bona, §. Qui danni, ff. de damno infecto, & Paulum, & Romanū ead. lege §. Si quis iuxta, docet Bartolus eo §. Si quis iuxta, n. 1. & Alex. Abbas c. 1. Vt lite non contest. n. 7. & c. Ex transmissa, n. 2. & c. Literas, n. 23. de restit. spoliat. Ripa c. 1. n. 14. vers. An peteti, de iudiciis, Iason l. Si super pessime, n. 6. C. de trāsatt. Ioan. de Imola d. l. Qui bona, §. Qui danni. Felin. rubr. de tregua & pace, n. 10. declarat. 8. Hippol. l. 1. §. Præterea, n. 86 ff. de quest. Hugo & Turrec. d. c. De Benedicto, n. 3. Ant. Gomez to. 3. var. c. 6. n. 16. §. Sexto facit, vers. *Quod notabiliter extende. Aviles c. 6. Prætorum, Glosa Pobres, n. 13. Iul. Clarus l. 5. recept. § fin. q. 47. vers. Sed pone quod pars. Menochius cons. 199. n. 5. vol. 3. Parisius cons. 54. num. 13. vol. 4. Barbosa rubr. ff. soluto matrimon. 2. p. n. 27. Lancelotus in fit iuris canon. l. 2. tit. de diuortiis, §. Præstanda ramen erit, verb. Restituta. Lud. Lopez 2. p. instruct. de matrimon. cap. 54. vbi de diuortio quoad habitationem, vers. *Si autem loquamusur. graffis 1. p. decisionum, lib. 2. c. 84. n. 10.***

6 Ex his inferitur, esse sufficientem causam ut vxor diuertere possit, si vitæ ipsius maritus insidetur, tentans veneno aut alia via ipsam perimere. Constat ex l. Consensu. & auth. Sed novo iure, C. de repudiis, vbi hæc causa repudii assignatur. Præterea, quia id est capitale odium, ratione cuius denegatur restitutio viro spoliato, c. Literas, in fin. & c. Ex trāsmis. de restit. spoliat. Nec de hac re aliquis dubitat.

7 At quando è contra vxor vitæ virti insidias parat, quo ipsum perimat, an liceat viro diuertere: non conuenit inter DD. Id enim quidam negant. Ducuntur, quia textus c. Literas, in fine, c. Ex transmissa, de restitut. spol. cap. 1. vt lite non contest. qui diuortii, ratione sœvitiae, meminerunt, loquuntur expressè de vxore virum timenti. Et quamvis maritus & vxor sint correlativa, ac proinde videatur dispositum in vxore, censeri quoque dispositum in marito, l. vn. C. de indicta viduit. At id locum non habet, quando utriusque correlatiui non est eadem ratio. Vt probat Euerar. in suis topicis, loco à correlatiuis n. 8. Esse autem diuersam in hoc casu, manifestè constat. Quia vxor nequit coercere virū, ipsumq; punire, at potest vir ipsam vxorē. Deinde idem probatur ex c. Quidquid 32. q. 5. quod est Nicolai Pont. ibi: *Quidquid mulier cōtra te cogitauerit, vel si te accusauerit, non est (excepta causa fornicationis) reiicienda.* Atque ideo ita docent Tancredus, quem refert & sequitur glossa c. 2. verb. *Vel alio, de diuort. & c. Quemadmodum, in fine, de iure. & ibi Hostiens. ad fin. Anton ibi. §. Illud autem, in fine.*

8 Cæterum absq; dubio dicendum est idem de marito, cuius vitæ insidias tedit vxor, poterit enim ratione huius sœvitiae diuertere, quādo aliter nequit cōpescere vxorem, sibiq; aduersus insidias illius consuleret. Ratio est aperta, quia ius naturale vniuersiq; cōcedit facultatē vitādi mortis periculū, nec contractus matrimon. obligat ad cohabitationē cum tāto vitæ discrimine; eo vel maximè, quod id discrimen ex culpa vxoris proficiscatur. Quæ ratio æquè militat in vtroq; coniuge, cum alter vitæ alterius insidiatur, nec aliter coerceri potest, nisi diuortio facto. Quare cum vir & vxor sint correlativa, dispositum in textibus n. præc. alleg. in vxore, cuius vitæ maritus insidiatur, censendū est disponi in viro easdē vxoris insidias patiēti. Adde, eos textus locutos esse de vxore, eo quod frequentior sit viri in vxorem sœvitia, & rādo accidat talis sœvitia vxoris in virum. verba autem posita in lege gratia frequentioris usus, non limitant legem (vt probauit lib. 6. disp. 19. n. 10.) Nec obstat c. *Quicquid, allegatum n. præc. pro contraria sententia.* Non enim venit intelligendum, quando sœvitia vxoris ranta est, vt absque periculo vitæ non possit vir cum illa habitare. Dicendumque est, exceptionem illam

fornicationis non excludere casus alios iure exceptos (vt explicans testimonium Christi Matth. 5. & 19. excipientis solam fornicationem, dixi disp. 15. n. 2.) Præterea alia expositiones eius testimonii ibi traditæ serviūt intelligentia d. c. *Quicquid, quod idemmet dicit.* Et ideo hanc tent. sustinent Hostiens. c. 1. de diuortiis, n. 2. vbi Ioan. Andr. n. 3. Auton. n. 7. Abbas n. 4. Alex. de Neuo nu. 4. Cardin. in fine, Anchæ. in fine. Prepositus in fine. Idem Abbas c. Literas, n. 7. de restit. spol. & c. *Quemadmodum, §. Illud autem, n. fin. de iure. Alexand.* de Neuo eod. §. n. 14. Palud. 4. d. 35. q. 2. a. 1. n. 9. & d. 39. q. vn. a. 3. n. 14. Asten. sum. 2. p. l. 8. t. 21. a. 2. in fine. Hippolyt. l. vn. n. fin. C. de raptu virgin. Sylvestr. verb. Diuortium q. 6. vbi Armilla n. 7. Gaeta repetit. c. Ad limina 30. q. 1. §. 4. n. 235. Gutier. l. 1. q. canon. ca. 24. n. 8. Enriquez. l. 11. de matrimon. cap. 17. n. 7. Barbosa rubr. ff. soluto matrimon. 2. p. n. 23. Dionysius de Franciscis inter consil. matrimon. toto conf. 58. Lancelot. in fit iuris canon. l. 2. t. de diuort. §. Præstanda tamen erit, verb. Mulieri. Atque idem assentient alii, dicentes indistinctè iustum esse diuertendi causam, si alter coniux alterum veneno aut alio modo interficere tentet. Ita Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 2. Supplementum gabrielis 4. d. 35. q. vn. a. 2. concl. 8. vbi Ouand. q. vn. proposit. §. Veracruz 3. p. Speculi. a. 1. fin. Plaza de delictis l. 1. c. 20. n. 4. Lud. Lopez 2. p. instruct. de matrimon. c. 54. vbi de diuortio quoad habitat statim in princ. Petr. de Ledesma de matrimon. q. 62. a. 1. dubio 4. Hieron. Llamas in Methodo curationis animarum 3. p. c. 8. §. 13. in fine.

Non tamen excusat maritum à cohabitatione cum 9 vxore, quod de se timeat fore, vt continere neutiquam se possit, quin eam enecet: eo quod corruptam inueniet, cum virginem esse existimat: vel aliquantulum suspicionis de eius adulterio conceperit: vel ob acerbissimum ipsius vxoris ingenium, vel demum ob quamcumque aliam causam, quæ ad diuortium non sufficiens est. Quippe in sua potestate situm est diuina ope implorata, eiusmodi temptationi resistere: ad idque tenetur. Poterit tamen ad aliquantulum temporis diuertere, donec iracundia & impetus feruens remittat. Nec iuuabit vitum, si vxor eam cohabitationem non exigat. Quia præsumitur non sponte, sed metu adductam, ab exactione abstineat se. Debitor autem non excusat in foro conscientiæ à mora soluendi, quando probabiliter creditur præ pudore, aut metu, debitum nō postulari à creditore. Minus etiam eximet à culpa viri sic diuertentem, quod velit alio mutare domicilium gratia dedecoris vitadi ex coniuictu vxoris sic corruptæ, aut de adulterio suspectæ: & vxor teneatur ipsum se qui (vt probauit l. 1. disp. 41. n. 1.) Quoniam si vxor verisimiliter timeat sibi periculum alio migrans cū viro, nō tenetur ipsum comitari: quin potius vir ipse tenetur in loco vxori tuto cum ipsa coniuere. Quod constat ex dictis ea disp. 41. n. 3. & 14. nec causatio illa de decoris ex prædicto coniuictu cōsurgentis, aliquid confert. Quippe coram Deo id non dedecori, sed decori tribuitur. Sicut dedecus duellum sibi oblatū recusantis, non liberat à culpa illud acceptantem. Ita docent Nauar. l. 4. consil. in vtraq; edit. t. de diuort. in consil. 2. n. 2. 3. & 4. Manuel 1. to. sum. 2. edit. c. 240. n. 2. Vega 1. to. sum. 2. edit. c. 13. casu 1.

II. cōcl. Nō desideratur ad hoc diuort. faciendū, donec 10 cautio securitatis præstetur, vitæ periculū ex lēgitimā cōiugis dimissi cōsurgēs, nec satis est quodcūq; malū timeri: sed necessariū est, ac sufficit malū quod timetur, esse graue, ac tale, quale ad metū viri cōstātis exigitur. Duxit vt nō cuiuscūq; mali timor sufficiat. Quia sic diuertere res est grauissima, ac proinde nō id ob cuiuscūq; mali timorē efficiēdū est. Daretur enim ansa passim diuertēdi, cū rati sint cōiuges, inter quos nō aliquę discordię oriātur. Rurus, quia timoris rei leuis nulla habetur in iure cōsideratio l. Metum, la 1. ff. de eo quod metus causa. Item, quia non quilibet inimicit̄ repellūt testes, ne eorū testimonio fidēs habēda sit, sed graues, vt tradit. Glos. c. Cū oporteat, verb. Inimicos, de accus. cōmuniter recepta. Non desiderari autem vitæ periculum inde mihi suadeo. Quia pleraq; alia mala incidunt metum cadentem in virum constantem

{vt}

(vt probauit l.4. disp. 5. & aliquibus seqq.) Et constabit hoc ex corollarijs inferendis, vbi referam DD. id diuortium admittentes absque vita periculo. Et debere esse talem metum, vt merito in virum constantem cadat, tradit *Pugitera in suis decisionib. criminalib. c.20. n.9.* Et in reliquis ini- miciis desiderari, ad petendam incolumitatis cautionem, metum cadet in virum constantem, expressè tradunt *Bart. l. Qui bona, §. Si quis quia, in fine ff. de damno infecto, Iason l. Si super posse, n.6. C. de transact.* vbi dicunt discordia inter duos orta, illi soli prestanda esse cautionem, qui iusto ad eam petendam timore compellitur, excluso eo, quem vanus timor ad petendum dicit. Et metum viri constantis desiderari, affirmat etiam *Mascard. de prob. conc. 1376. n.2.*

11. Hinc deducitur, iustum huius diuortij rationem sauitiae causam esse, molestam cohabitationem, discordias, & iurgia grauia frequentia inter coniuges. Metus enim huius malii in virum constantem cadit (vt probauit l.4. disp. 6. n.14.) Et ita docet *Enriquez. l.11. de matrim. c.17. n.7.*

12. Secundò infertur, fas esse vxori à viro recedere, qui præsauitia tres infantes in utero eius necauit. Grauissima enim tyrannis hæc *Ita Palud. 4.d.39. q. vn. a.3. nu.14. Gaeta repet. c. Ad limina 30. q.1. §. 4. n.235.*

13. Tertiò deducitur, non satis esse minas, quo diuertete liceat, ac securitatis cautionem postulare, nisi minans solitus sit eas exequi. Quare arbitrio iudicis perpendendum erit, num minæ illæ sufficientia, considerato minantis inge- nio, ac minandi modo. Quia aliter minæ non incutunt iustum metum (vt probauit l.4. disp. 1. nu. 20. & 21.) Idem etiam constat ex l. *Hac autem 4 ff. si cui plus, ibi: Hoc autem satiatio locum habet, si iusta causa esse videretur. Nam iniquum erat omnino caueri, nondum illata contiouersia litis. Cum possint elusoria mina fieri: ideoque eam rem prætor ad cognitionem suam reuocat.* Atque ita tuentur addit. ad *Glossam ibi, super verb. Mine, Barth. ibi, statim in principio. & ibi Imola. Iason l. Si super posse, n.6. C. de transact. Parisius conf. 168. n.11. vol. 4. Rolandus conf. 27. n.3. & 21. vol. 3. Auiles c. 6. Prætorum glossa Pobres, nu. 16. Plata de delictis. l.1.c.7. n.1. ad fin. Menoch. l.2. de arbitr. cenn. 2. casu 140. n.4. Felinus rubr. de tregua & pace, n.10. declar. 1. Et alios referens *Mascard. de probat. concl. 1376. n.2. & 3.**

14. Quartò deducitur, quid sentiendum sit in ea quæstio- ne. An iustum diuortij huius causam præbeat, quod vir vxorem verberat? Talem enim esse, affirmanit quidam. Ducuntur, quia ob hanc causam repudium concedebatur iure ciuili, l. *Consensu, in fine princ. C. de repud. auth. de nuptijs. §. Mitiiores, coll. 4. & redditur ratio, ea l. Consensu, quod eiusmodi suppliciū ingenuis inferri dedebeat, feruorumque proprium sit.* Item, quia *Glossa eadem ratione ducta c. Sicut, el 2. 7. qu. 1.* docet viro non permisum esse vxorem verberare. Demum, quia metus verberum grauium in virum constantem cadit (vt probauit lib. 4. disp. 5. n. 4.) Et id eo ita docent *Bartolus l. Cum satis, n.7. C. de agricolis, & censitis. l.11. Bald. l.1. n.9. & ibi Iason n.4. C. de legatis. Thesaurus decis. Pedemont. 130. n.2. Lancelotus instituta iuris canon. l.2. tit. de diuortiis. §. Prestandum tamen erit, verb. Committetur.* Et cum hac moderatione, si acris sit verberatio, docent idem *Anton. c. Literas, n.20. de restit. spolia. Guido decis. 439. n.6. & conf. 127. in fine. Ioan. Lupus c. Per vestras, de donat. inter vir. & vxor. notab. 3. in princ. nu. 6. Sebas. Monticulus tract. de patria potest. verb. Matrimonium, n.78. habetur to. 8. tract. p.2. Vincent. de Francis, decis. 244. in fine, p.2. Matienzo lib. 5. recop. t.9. l.2. glossa l. n.52. vbi aliquos textus ad probandum adducit. Peguera in suis decision crimin. c.20. num. 8. Graffis 1.p. decision. l.2.c. 84. num. 2. & 3. Confert ad hoc doctrina aliquorum asseren- tium dari acriter verberatæ vxori aduersus maritum verberantem, actionem in factum, vt soluat estimationem iniuriæ sibi illataæ, denegata tamen actione iniuriarum, quæ infamat. Hi sunt *Ioan. Andr. addit. ad Speculat. in rubr. t. de iniuris, vers. Est questio de vxore, Alexand. l. Diuortio, §. Si vir, n.3. ff. solut. matrim. Tiraquel. l.1. connub. glossa l. n.24. Catellian. in memorabilibus, vers. Actio iniuriarum, & verb. Vxor atrociter. Couar. 4. decret. 2.p. c.7. §. 5. n.1. Placa de delictis. l.1.c.7. n.3. fine. Ludou. Lopez 2.p. instruct. de matrim. c.54. vbi de diuor. quo-**

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

ad habitationem, statim in principio. Quamuis hoc repro- bet *Barbos rubrica ff. sol. matrim. 2. p. n. 34.*

Alij censem verbera inflcta vxori non præstat causam sufficiemt huius diuortij, nisi quādo ex eis probabiliter potest mortis periculum timeri, & quāuis id ex præteritis nō immineat, satis esse ex futuris metui: vel si inde contra-cta sit inimicitia capitalis inter coniuges. Quia l. *Cōsensu, C. de repud. est correcta per auth.* Vt liceat matri & auia, §. Quia verè quādā, ad fin. collat. 8. à qua desumpta est auth. Sed nouo iure, C. de repud. vbi dicitur nō permitti repudiū obverbera, quod illa l. *Cōsensu cōcedebat*: sed aliā pœnā viro indicat. Et ita corrigi affirmat *Glossa auth. Denuptius, §. Mitiiores, verb. Flaggellis, collat. 4. Parisius conf. 54. n.37. vol. 4. Petr. Greg. syntagm. iuris, l.9. c.15. n.22. Cuiacius nouel. 22. col. 4.* Et ita videtur nec iure canonico concedi ex eis flagellis diuortiū, nisi in casu prædicti periculi. Quam lent. tueretur *barbos rubr. ff. solut. matr. 2. p. n. 31. & 32.* & refert Cardinalem & Fertetum.

Sed vt meam sent. explicē, suppono viro integrum esse vxorem verberare, non passim, ex leuiq; causa, nec acriter, quāuis magna causa & acri flagellatione cōdigna intercedat: sed raro, vrgentiq; causa postulat, & moderatè. Quia acris verberatio, quādo delicti qualitas eā postulat, iudici relinquēda est, cuius est iuridica punitio, delicto que graui cōdigna: viro autē respectu vxoris, filiorum, & familiæ nō huiusmodi punitio incumbit, sed domestica & moderata, quæ potius correctionē, quam pœnam spectat. Item quia hac leui, & moderata, & ex causa vrgenti, verberatione, etiam ingenii puniri possunt, nec ea domesticæ punitio- nis limites excedit. Quamobrem non est cur viro dene- getur. Atque ita docent *Hofst. c. Quemadmodū, ad finem, de iu- reiur. vbi Ioan. Andr. n.16. Anch. n.12. Henric. n.4. & 5. Anton. eo. c. Quemadmodum, §. Illud autem, n. fin. Abbas eod. §. n. vlt. & Alex. de Neu, n.13. Archid. c. Sicut, el 2. n.4. 7. q.1. & ibi Bellame- ra, n.4. & d. c. Quemadmodū, n.6. idē Abb. c. Cum cōtingat, n. 20. & ibi Felinus n.7. de foro compet. Traq. alios allegans, l.1. cōnub. glossa 1. n.22. & 24. Rosella verb. Vxor. n.4. vbi Angel. n.3. Sylu. q.3. Taberna q.1. n.2. Armilla n.2. Rolādus aliis relatis, conf. 27. n.15. & 16. vol. 3. Thesaurus decis. Pedemont. 120. n.3. Graff. 1.p. decis. l. 2.c. 84. n.2. *Barbos rubr. ff. solut. 2.p. n. 35.* Quare merito Sotus lib. 5. de iust. q.2. a.2. in fine corporis. Aragon 2.2. qu. 65. a.2. col. 5. verf. De marito solet dubitari, & ibi Salom col. 3. dicunt id solū licere ex cœla grauissima. Hoc ergo supposito, primò censeo, quando leuis est verberatio, & ex vrgenti causa, manifestum esse non licere vxori diuertire. Quia vir iuste agit. Idēque credo, quando leuis est verberatio, etiā absque causa. Quamuis enim vir iuste agat, at ea sauitia non tanti momenti est: nec verberum leuum timor in virum constantem cadit, sed quando ea grauia sunt (vt diximus l.4. disp. 5. n.4.) Atque ita merito DD. n.14. alle- gati petunt ad hoc, acrem esse verberationem. 2. existimo non licere hoc diuortium causa verberationis præteritæ, quantumvis atrocis, si casu, ex insolito iræ ac perturbatio- nis motu viri contigerit, nec probabilis timor eiusmodi punitionis in posterum exercenda subsit. Ducor, nam causa huius diuortij ex solo damni futuri timore profici- scitur: cuius signum est, teneri vxorem diuertentem causa sauitiae redire ad virum data sibi sufficienti incolumitatis futuræ cautione, c. Literas, &c. Ex transmissa, de rest. spol. Ergo vbi attenta viri consuetudine, eiusque à natura indito in- genio, excessus ille inopinatus fuit, nō erit iusta diuortij ac petendæ cautionis causa. Adde ex vnicâ verberatione mi- nimè sauitiam concludi. Vt bene docent *Roland. conf. 27. n.12. to. 3. & multis alijs relatis Riminal. iunior, conf. 174. n. 31. vol. 2.* Præterea, quia ad probandum solitū esse quempiam minas exequi, quo minæ incutiāt metū viri constantis, nō satis est vnicus executionis actus (vt probauit l.4. disp. 1. n. 22.) Vnde merito *Enrig. l.11. alleg. exegit molestam cohabitationem, rixas, & discordias, quæ omnia assiduitatem quandam important.* Tandem existimo contra *Barbosam n. præc. relatum, non desiderari quo verberatio grauia cau- sam iustum diuertendi & cautionis exigendæ præstet, vt probabile mortis periculum inferat: sed sufficere eam**

acrem esse, & correctionis marito concessæ limites excedentem (vt lensere DD. n. 14. allegati) & eam non semel casu accidisse, sed repetitam esse: (duo enim actus consuetudinem probant, vt probauit l. 4. disp. 1. nu. 22.) Vel saltem ex ea vnicula verberatione coniecturam sumi posse probabilem, attenta mariti natura, fore vt in posterum similiter sequiat. Ratio est, quia metus verberum acrum in vitum constantem cadit (vt probauit lib. 4. disp. 5. nu. 4.) Et vnicus actus satis est huiusmodi timori inferendo, quando ex eo coniectura praedicta merito capitur (vt probauit eod. lib. 4. disp. 1. n. 22.) Et idem credo, quando mulier culpam admissit ea acris verberatione condignam. Quia adhuc vir sequitur, & terminos correctionis sibi permisæ transgreditur.

17 Quinto deducitur, iustam huius diuortij causam esse sequitiam viri, quando vi debitum coniugale ab vxore extorquere solet. Ita Anton. c. Litteras, n. 20. de restit. spolii. Graffis 1. p. decision. l. 2. c. 8. 4. n. 3. Sed hoc non mihi placet, quia licet in modo sit aliqualis iniuria, at non est tanta, vt sequitiae tribuenti causam diuertendi, ascribenda sit. Eo vel maximè, quod si vxor sponte debitum reddat, nulla erit visus autem denegat, ius habet maritus cogendi: quod si in modo aliquantulum excedat, non est tantus excessus, & vxor potest vim illam cauere, si sponte reddat, vt tenetur:

8 Sexto deducitur, quid in ea questione dicendum sit, at ob furorem coniugis liceat alteri diuertere? Quidam enim negant. Quia D. Aug. l. 1. de serm. Dom. in morte, c. 32. & refertur c. Si vxore, 32. q. 5. afferit ob nullum infortunium esse coniuge dimittendū. Ita Abbay. c. 2. n. 3. de coniug. lepros. & ibi Alex. de Neuio n. 3. & faciunt DD. qui afferunt coniugi amenti redendū esse debitū. Quos retulit l. præc. disp. 23. n. 4. vbi eam quæst. disputauit. Tribuiturq; sent. hæc Alex. l. Si cū dote, 23. §. Si maritus, in fine, ff. solu. matr. sed eam minimè tenerit: tantum enim dicit eum textū, concedentem repudium ratione furoris perpetui, correctum esse iure canonico: quod sola morte matrim. consummatum dirimi docet. Sed omnino tenendum est furorē coniugis, vbi absque graui periculo cum illo habitari potest, nō præstat iusta diuertendi causam, sed tantum teneri cohabitare, illiq;e ministrare. Nil enim tam humanum est, quā fortuitis casibus mulieris, maritum, vel vxoret viri partipem esse, l. Si cū dote, 23. §. Si maritus, ff. solu. matr. Secus existenti eo graui periculo. Quia præualet ius propriæ vitæ tuendæ. Et ita intelligitur d. c. Si vxorem, quando id periculum non imminet. Ita Nauar. summa latina c. 22. n. 22. vers. Quinto, hisp. c. 28. addit. adn. 21. c. 22. vers. Lo quinto. Couar. 4. decr. 2. p. c. 7. §. 5. n. 3. Veracruz 3. p. Speculi, a. 1. fine. Ant. Cucus l. 5. institut. maior. t. 12. in fin. Thesaurus decis. Pedemont. 130. n. 2. Barbosa rubr. ff. solu. matrim. 2. p. n. 27. fin. Emm. Sa summa verb. Diuortium, n. 8. Enriquez l. 11. de matrim. c. 4. fine, & c. 8. n. 13. & c. 17. n. 7. Graffis 1. p. decision. l. 2. c. 8. 4. in fine. Lud. Lopez 2. p. instruct. de matrim. c. 5. 4. vbi de diuortio quoad habitationem, paulo post princip. casu 3. Philiacus de officio sacerdotis, to. 1. p. 2. l. 2. c. 17. initio. Nec credo esse necessarium vitæ periculum, sed satis est aliud grauissimum a bitrio prudentis. Non tamen satis erit molesta coabitatio & rixæ. Quoniam hæc absque culpa coniugis amentis accidentur. Atque ita quamvis cæteri Doctores allegati afferant desiderari periculum vitæ ex coabitatione imminens. At melius Couar. Lud. Lopez, Graffis, allegati, & Petr. de Ledesma de matrim. q. 62. a. 1. fin. Enriquez l. 11. de matrim. c. 8. n. 13. dixerunt indistinctè, quando ex coabitatione periculum imminet. Et Ant. Cucus & Veracruz citati, quando furor est maximus. Et Thesaurus allegatus, quando furor est intolerabilis. Quæ omnia in alio periculo graui verificantur. Similiter erit iusta diuertendi causa, si vir sepe inebleetur cum periculo vitæ vxoris, Enriquez l. 11. de matrim. c. 19. n. 7. Idem, cum alio graui periculo: & tunc præstanda erit sufficiens cautio in posterum abstinendi ab ebrietate. Idemque censendum est, si è contra vxor sic ebria fiat, nec compesci possit à viro. Quoties autem id periculum abesserit, non liceret hac ratione diuortium: sicut nec ob alia crimina, quæ in alterius coniugis perniciem minimè vergunt, iuxta dicta disp. præc. n. 3.

Tertia conclusio. Non sola sequitia præterita iustum diuertendi & petendæ cautionis causam præstar, sed etiam timor futuræ sequitiae, & malæ tractationis. Quia in utroque euentu imminet periculum coniugi. Ita docent Aymon conf. 31. n. 2. & 3. vol. 1. Cardin. conf. 9. in princ. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 2. Gutier. l. 1. qu. canon. c. 24. n. 9. Barbosa rubr. ff. solu. matrim. 2. p. n. 32. Graffis 1. p. decis. l. 2. c. 8. 4. n. 1. Lud. Lopez 2. p. instruct. de matrim. c. 5. 4. vbi de diuortio quoad habitationem, statim in principio. Idque constat, nam probabilius timor mali proximè inferendi in virum constantem eadit, quamvis nullus metus illatus sit (vt probauit lib. 4. disp. 1. n. 16. & dupli seq.) Et subiiciunt optimum exemplum Aymon, Couar. Gutier. Lud. Lopez. ibid. vt quando inter coniuges lis super maiori bonorum parte agitaretur, possit enim tunc futura sequitia præsumi, perspecta personarum qualitate. Quod ex multis probat Aymon ibid.

Hinc infertur, posse prælumi hanc causam sequitę, si vir concubinam teneat, ac proinde hac ratione integrum esse vxori diuertere. Quippe non bene conueniunt vxor & concubina, soleisque hæc vitæ illius insidiari. Ita docent Baldus c. 1. n. 3. vt lite non contest. Decius conf. 530. n. 4. vol. 4. Ioan. Lupus c. Per vestras. de donat. inter vir. & vx. notab. 3. in princ. n. 6. & 5. 21. n. 8. Thesaurus decis. Pedemont. 130. n. 4. Matienzo l. 5. recop. t. 9. l. 2. gloss. 1. n. 52. Et quamvis Ioan. Lupus & Matienzo loquantur quando vir domi tenet concubinam, vel eam adducere domum intentat. At id dicendum est, si extra domum propriā, eam teneat. Quia est huiusmodi retentionis causa molestæ cohabitationis, & perpetuæ discordie inter coniuges. Sic docet Thesaurus ibid. & fauunt alij qui indistincte de retentione concubina loquuntur. Quare vxor redire non tenebitur, donec sibi sufficienter caueatur de expellenda concubina, & in posterum ea nō admittenda. Ita Baldus, Ioan. Lupus, Matienzo ibid. Adduntque Ioan. Lupus & Matienzo non teneri redire, nisi data dicta cautione, & pœna apposita, si à fide præstata deficiat. Quæ omnia etiam docet Graffis 1. p. decis. l. 2. c. 8. 4. n. 4. Et hæc doctrina aperte procedit ratione sequitur, seclusa ratione adulterij. Alias falsum esset teneri vxorem præstata cautione redire. Quare licet vxor esset adultera, ac proinde compensatione delictorum facta, non liceret sibi ratione adulterij fugere: id vtique sibi esset integrum ratione sequitur probabiliter præsumptæ ex retentione concubinæ.

Imò quāvis non ex viri sequitia imminet dānum notabile corporis vxori, sed ex alijs viri sceleribus, potest vxor fugere. V. g. si vir latrocinijs deditus sit, ac incorrigibilis, quāobrem periclitatur vxor: vt si timeat ne tanquam cōsentientis furtis viri, & receptatrix furtorum puniatur, iuxta notata l. 2. C. de furtis. Quia cum tanto corporis detimento nō tenetur cū illo habitare. Ita Palud. 4. d. 32. q. 1. a. 2. n. 7. & d. 39. q. vn. a. 3. n. 14. D. Anton. 3. p. t. 1. c. 20. §. 10. casu 1. Nau. sum. hisp. c. 28. add. ad n. 21. c. 22. vers. Lo tercero. Barbosa rubr. ff. solu. matr. 2. p. n. 29. Et ita temperandum est quod dicunt ipsi met D. Antonin. 3. p. t. 1. c. 21. §. 4. & Nauar. sum. lat. c. 22. n. 22. vers. Tertio, nimis, posse vxorem diuertere à viro latrocinijs dedito, & nolente à furtis abstinere. Si enim nullum inde vxori detrimentum consurgat, non poterit recedere. Ut bene animaduerit Barbosa eod. n. 29. Emm. Sa sum. verb. Diuortium, n. 5. Idque constat ex dictis disp. præc. n. 3.

Secundo infertur, integrum esse viro recedere ab uxore venefica, liberorum interfætrice, aut viri facultates deprædate. Ita docent Sot. 4. d. 39. q. vn. a. 4. ad 4. Angles florib. I. p. de matr. q. 12. dedisparitate cultus, post dub. 7. diffic. 3. Lud. Lopez 2. p. instruct. de matr. c. 5. 3. §. penul. Quod quidem de vxore liberorum interfætrice, manifestum est. Quia cedit in granu matrimonij detrimentum. Itē, quia præ nimio liberoru affectu, magis terrentur in illis parentes, quā in se ipsi: atque ideo talis metus in virum cōstantem cadit (vt probauit 4. disp. 4. n. 1.) Quando autem vxor est venefica, licet crimen illud veneficij non sit ex se causa iusta diuortij, at merito timere potest vir sibi, ne beneficio aliquo lēdatur. Sunt enim huiusmodi feminæ pessimæ, & facile amore alieno captæ, aut ira percitæ, solent maritos beneficijs inficere.

inficere. Demum, quando vxor substitutam viri deprædatur, non est semper causa sufficiens diuortij, donec cautio præsteratur, sed quādo vel furtum est notabile, vel præsumitur fore tale, ita vt is timor facultates amittendi cadat in virum constantem, nec aliter compesci valet. Vt constat ex dictis nu. 10. Quando autem is timor sit viri constantis, dixi l. 4. disp. 5. n. 20. & seqq. Sed nec in hoc est verum: nisi quando vir notabile damnum in sua persona timet. Nō obstat c. 2. de his qui filios occid. vbi negatur diuortiu, quod mater filii occiderit. Quia intelligitur de diuortio perpetuo:

23 IV. conclusio. Non sola viri sœvitia, sed etiam parentum viri, præbet iustum diuertendi causam vxori, ac pētendi cautionem securitatis. Sic docent colligentes ex eod. textu, ibi: *Vel parentes eius. Ant. c. Ex transmissa, n. 6. de test. spol. & ibi Abb. n. 4. Graff. 1. p. decis. l. 2. c. 8. 4. n. 3.* Quod intelligerē, quando vir in culpa est illius sœvitia, vt si vxorem cum eo periculo retineat in parentum domo, vel parentes in ipsa met propria sui ipsius. Tenetur enim potius in columitati vxoris consulere, & paci. Iuxta illud *Gēt. 2. Propter hanc relinquet homo patrē & matrē, & adhæredit vicori sua.* Vel si parentes domū viti frequēter adeant, nec vir id periculū vitarit:

24 V. concl. Vt fuga ratione sœvitiae & cautionis petitio; iusta sint, vltra timorem malis grauis, desideratur etiā causa legitima & verisimilis timēdi. Quia id omnino exigitur ne timor vanus sit, & hominis pusillanimis & inconstans (vt probauit l. 4. disp. 1. n. 15.) ita *Baldus cons. 176. n. 2. vol. 1.*

25 Hinc deducitur, iudicis esse interrogare cōiugem, ratione huius timoris diuortiu postulanter, de suspicionis timoris causis: arbitrioq; suo cōmiti diuicare, nū iusta sint, inspectis personis & causis. Nā quo metus in virū cōstantē cadat, spe cōstatuca causa timoris an probabilis sit, nō absoluē, sed respectu subiecti metū patientis, tam quoad grauitatem mali, quod timetur, quā quoad probabilitatē & modū timendi. Pusillanimis enim ex faciliōri causa ad timendum ducitur. Quod probauit l. 4. disp. 3. n. 5. Sic *Baldus nū. præced. alleg.* Idemque aperte constat ex dictis nu. 13.

26 Secundō deducitur, non posse iudicem diuortium ratione sœvitiae concedere, aut cogere coniugem ad cautionem præstandam non præmissa iuridica cause cognitione. Quia præsumendum non est quempiam vitæ alterius insidiaturum, nisi constet. Item, quod cogere ad satisfandum est laboriosum, l. 2. vers. Sed & si dubitetur, ff. de iudicij. Quod vniuersi admittunt quando iudex ad instantiam partis procedit. Quando vero ex solo officio procedit, censem aliqui non desiderari iuridicam cause cognitionem. Quia cum tunc non desiderentur fideiussores, sed nuda cautio sufficiat, cessat ea ratio, quod fideiustorem dare sit laboriosum. Sic tenent *Dynus l. 2. §. 1. in fine. ff. solu. matr. Felin. rubr. de tregua & pace, n. 10. declar. 2. Iul. Clar. lib. 5. recept. §. fin. qu. 47. vers.* Sed nunquid potest. Sed melius eam requiri, docent alij. Tum, quia non est certum iudice procedenti ex officio, solam cautionem nudam exigi (vt dicemus n. 44.) Tum etiam, quia cautio nuda petit bonoru hypothecam cum adiectione pœnae: (vt dicemus nu. 34.) At obligare ad hoc, est re vera grauare. Atque ita docent *Ioan. de Imola l. 2. §. 1. in fin. ff. solu. matr. Parisius* alios referens *conf. 168. n. 10. vol. 4. Hippolyt.* quem refert & sequitur *Auiles c. 6. Prætori. glossa pobres, n. 9. & 10.* & idem videntur tenere alij, indistincte docentes requiri cause cognitionem, vt index obliget ad cautionem de non offendendo præstādam. Ita *Bartol. I. Capitalium, §. Ad statuas, n. vn. ff. de pœnis. Alex. conf. 78. n. 25. vol. 5. Roland. conf. 27. n. 2. & 3. vol. 3. Menoch. de arbitrar. l. 2. centur. 2. casu 140. n. 4. Plaça de delictis, l. 2. c. 7. n. 1. vers.* Et primo. *Menoch. de arbitr. l. 2. cent. 2. casu 138. in fi. & casu 139. n. 4. & 5. Bursatus conf. 207. n. 29. vol. 2. Gutier. l. r. q. can. c. 24. n. 10. Cuallos in suis cōmun. opin. q. 66. a. 13. & seqq.*

27 Tertiō deducitur, non standū esse in hac re iuramento petentis cautionē, allegantisq; suspicionē timoris. Quāuis enim timor tanquam passio in animo consistens possit iuramento probari: at cū non solum timor, sed iusta etiam timoris causa sit probanda, illa qualitas iustitiae aliam probationem petit. Ita multis citatis *Padilla. Si super possessio- ne, n. 26. C. de transact. Mascal. de probat. conclus. 1376. n. 4. & 5.*

28 Imō ea suspicionis causa est probanda testimoniis omni-

exceptione maioribus. Ita *Parisius conf. 54. nu. 16. vol. 4. & Barbosa rubr. ff. solut. matr. 2. p. n. 27.*

Excipe tamen, nisi euidenter de causa suspicionis constet. Vt est casus c. *De Benedicto 32. q. 1. in quo constabat mulierem commississe adulterium, quod infert iniuriam gravissimam viro, & domui eius, l. Miles, §. Si sacer, in fine, ff. ad l. Iul. de adulter.* Tunc enim caudendum est abique alia causa suspicionis probatione. Ita *Alexand. confil. 78. n. 28. vol. 5.*

Quartō deducitur iustitia praxis in tribunalibus Ecclesiasticis vigentis. Petito enim diuortio ratione sœvitiae cōlūgis, iudex petit informationem testimoniū eam probantū, quā præstata, si sufficiens sit, continuo actum interloquitorium pronuntiat, quo iubet vxorem in loco tuto deponi, dum lis deciditur, & sub pœna excommunicatiois iubet viro & eius parentibus, ne illi malum inferant, & sub alijs pœnis pecuniarijs: & moderatur expensas litis atque alimenta vxori præstanta. Ad quod teneri virum diximus disp. 8. n. 28. Sic *Gutier. l. 1. qu. canon. c. 24. nu. 6. & 7.* Et quamvis diuortium absque aduersæ partis citatione feri nequeat, cap. 1. de causa posse. at separatio ad tempus dum discordia durat, & lis agitat, solam informationem summariam postulat, argumento l. *Aequissimum, ff. de vſu fructu. Sic Nauar. l. 4. conf. in 2. edit. tit. de diuort. confil. 5. num. 1.*

Vltima conclu. Quando sœvitia coniugis est tanta, vt nulla securitatis cautio sufficiens ab alio præstari possit, non est restituendus coniux spoliatus, sed sent. diuortij pronuncianda est. Habetur expresse c. *Literas, in fin. de restit. spol.* Et docent omnes, ac specialiter ibi *Abb. n. 7. & multos* alios referens *Barbosa rubr. ff. sol. matr. 2. p. n. 26. fine, & nu. seq.*

Quando autem sœvitia coniugis tanta sit, vt illi per cautionem satis prouideri nequeat, & qua cautio ad damnum vitandum sufficiat, certa regula præscribi nequaquam potest, sed id iudicis arbitrio decidendum perspectis betterie omnibus circumstantijs occurrentibus relinquitur. Argumento ex l. 1. ff. de iure liberandi, ibi: *Cū dicit tēpus, nec adicit diem, sine dubio ostendit esse in ius dicentis potestate quē die profluit.* Et c. *De causis, de offic. delegati, ibi: Si tale fuerit negotiū, quod certa exinde pœna canonibus exprimatur, eandē infligas: alioquin ipsos pro delicti qualitate, & cause, secundū tuū arbitriū punire procures.* Cū ergo in iure (vt constat ex c. *Literas, in fin. & c. Ex transmissa, de restit. spol.*) nec alibi præscriptum sit, quanta esse debeat sœvitia, & qualis cautio sufficiat, totū id negotium arbitrio iudicis librandum erit. Atque ita docent *Host. d. c. Ex transmissa, super verb. Diffidat. Abb. d. c. Literas, n. 7. Parisius conf. 54. nu. 36. vol. 5. Tiraq. l. Si vñquam, verb. Omnia, vel partem, n. 31. ad fin. C. de reuoc. donat. Bald. conf. 176. n. 2. vol. 1. Couar. 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 2. fin. Plaça de delictis, l. 2. c. 7. n. 1. vers.* Et primo. *Menoch. de arbitr. l. 2. cent. 2. casu 138. in fi. & casu 139. n. 4. & 5. Bursatus conf. 207. n. 29. vol. 2. Gutier. l. r. q. can. c. 24. n. 10. Cuallos in suis cōmun. opin. q. 66. a. 13. & seqq.*

Tandem id obseruandum est, vbi odium est capitale, non debere coniugem cautionis fragilitati fidere. Nec enim cautio malevolum animum murat. §. fin. instit. de suspēct. tut. nec in hoc calu sufficiens cautio præstari potest. Sic *Aimon conf. 31. n. 4. vol. 1. exemplificans in vxore litigati cum viro circa maiore bonorum partem, in quo casu ait præsumi inimicitias capitales.* Et non esse tunc cautioni fidendum, probat ex c. *Accedens, el 2. iunct. Glos. verb. Inimicis, vt lite non contest.* ibi: *Et licet literas non habuit de conductu, si tamen misse ei fuissent, nō debebat se credere suis capitibus inimicis.* Vbi *Glos. verb. Inimicis,* ait in eo casu non potuisse sufficientem cautionem præstari. Et idem cōstat ex *Glossa c. Ex parte, el 1. de appellat. verb. Periculosem, in fin. vbi ait citato ad locū periculosem non satis esse præstare ducatum, vbi De cius n. 15. vers. In fine Glossa, dicit non teneri quemquam literis salui conductus fidem habere, quando locus non est tutus propter inimicitias. Quare *Zephalus conf. 384. n. 64. & quatuor seqq. vol. 3.* ait mulierem adulterii accusatā minimē teneri lite pendenti redire ad maritum, quamvis ille cautionem & fideiussores præstet, per l. *Qui ita, §. 1. ff. ad Trebellian.* ex qua habetur in arduis posse quempiam nolle stare fragilitate cautionis, secundum *Paulum & Imolā ibi.**

S V M M A R I V M.

Cautionis nomine, dum in aliquo decreto ponitur absque aliqua additione, comprehenditur simplex cautio, non tamen absque bonorum hypotheca, & apposizione pignora. & quid, an tunc exigatur iuramentum explicatur? l.10.t.33.p.7.n.34.
Quid, quando adduntur aliqua particula, ut plenē, idoneā, rectē, sufficienter, competenter. & alia? n.35.
Quoties petitur cautio ob persona suspicionem, an satis sit nuda? n.36.
An quoties cautio si deuersoria aut pignoratitia desideratur, sufficiat bonorum hypotheca? n.37.
An obligatus ad cautionem pignoratitiam vel fideiussoriam satisfaciat sola iuratoria, eo quod pro paupertate vel alia ratione non inuenit fideliussorem, nec habet pignora: crediturq; eius iuramento dicentis se non inuenire? n.38.
Index potest ex officio cogere ad cautionem nō offendēdi prestantā, n.39.
Cautio ratione sauitia & coniuge prestanta debet esse fideiussoria vel pignoratitia, n.40.
An satis sit sola iuratoria, quando coniux timet iuramentum? n.41.
Quid, si coniux pauper sit aut aduena, & ideo fideiussore nō inueniat, nec pignora habeat, an sufficiat eius iuramentum loco cautionis, credendumq; sit illi iuranti se alia cautio minimè posse præstare? n.42.
An sufficiat iuramentum, quando vir esset discretus. & emendata vita?
 Et generaliter quoties aliquis tenetur fideliussorem aut pignora dare, excusat, si norior idoneus sit? n.43.
An si index ex solo officio, coniuge nil petente, compellat ad cautionem hanc præstantam, sufficiat iuratoria, n.44.
An cautio præstanta adultera; vel alterius criminis rea uxori, debeat esse solum de ea non offendenda ratione delicti prateriti, veletiam futuram & explicatur c. De Benedict. 3.q.1.n.45.
An non obstante ea cautio possit uxor castigari a viro? n.46.
 Post n.46. inuenies summaria, quae desiderantur.

34. **Q**uestio II. Qualis cautio à coniuge, cuius sequitiae est probata, præstanta sit, ne ratione illius celebretur diuortium, & coniux, qui prætimore diuerterat, ei restituatur? Præmittenda sunt aliquot fundamenta de cautione in genere, ut clarius procedatur. Primum fundamenū sit. Cautionis nomine nisi aliquid addatur, nuda cautio comprehenditur. Habetur l. Sancimus, C. de verb. sign. &c docent vniuersi DD. n. seq. allegandi: & late Barboſa l. Diuortio 8. §. Interdū n.22. ff. sol. matr. Nec obstat l.10.t.33.p.7. vbi expresse dicitur cautionis nomine intelligi pignora vel fideiussores. Quia ne contradicat iuri communī, quod nunquam in dubio corrigerē cēsetur (vt probauit l.3. disp. 41.n.8.) intelligenda est, cūm cautio non simpliciter profertur, sed cum aliquo addito: iuxta n. seq. dicenda. Ita Greg. Lop. eal. 10. verb. Cautio. Vel dicit cum Bart. & alijs per ipsum allegatis: intelligi illam legem, quando cautio petitur a lege: & l. Sancimus, quando peititur ab homine. Non tamen ea cautio debet esse absq; obligatione omnium bonorum. Ut cum Bart. l. Prius, n.23. in fin. vers. 3. quero. ff. de operis noui nū. ciat. & multis alijs probat Iason l. Sancimus, n.2. C. de verb. sign. Debet etiam continere pœnam frangenti fidem cautionis iniunctam. Sic Gloss. l. 2. verb. Sola promissione, ff. de iudicis. Iason. l. Sancimus, n.2. An vero debeat continere iuramentum, dicemus n.44.

35. Secundum fundamenū. Quando adduntur aliqua particulae cautioni, desideratur ut detur cautio fideiussoria vel pignoratitia. Huiusmodi particulae sunt, si addatur, idonea. Constat ex l. Si mandato Titii, 59. § fin. ff. mādati, ibi: Paulus respondit non videri mandati conditioni paritū, cū in mādato adiectū sit, vt idonea cautio à debitore exigeretur, si neque fideiussor, neque pignora accepta sunt. Et docent ibi Glossa, verb. Acceptata. Et gl. c. fi. verb. Idonea, de pign. & c. Odoar. verb. Idonea, de solut. & c. Ad nostram, el 1. verb. Sufficienti, de iureur. & c. fin. verb. Idonea, de sent. excomm. in 6. & c. Quamquā, verb. Idonea, de vsuris in 6. & c. fin. verb. Et idonea, de pœnis in 6. & l. Sancimus 3. verb. Nudam, C. de verb. sign. vbi Bart. n. vn. Alberi. in fin. Paul. n. vn. Salicet n. vn. Iason n.3. Bald. l. Executorē 8. n.16. C. de executione rei iudicata. Felin d. c. Ad nostrā, n.8. Angel. verb. Cautio, n. vn. vbi Sylo. n. vn. Tabiena n. vn. Greg. l. 10. verb. Cautio, t.33.p. 7. Quesada in suis quest. iuris, c. 1. n. 1. Vnde recedendum est à glos. c. Prima igitur, verb. Cautione, de consec. d. 4. vbi simpli- cem cautionem dici idoneā ait. Quam reprobat Iason d. l. Sancimus n.3. quia simplex cautio nō intelligitur cū pignoribus, vel fideiussoribus (vt diximus n. præc.) fecus quando additur, idonea. Idem exigitur, quando additur, sufficiens. Glossa. Quoniam, §. In alio, verb. Cautione, ut lite nō cōtest.

& c. fin. verb. Cautionē, de pign. & c. 1. in fin. de sequest. possēt. & fruct. & c. Ex publico, verb. Sufficiēti, de conuers. coniug. & c. Ad nostrā, el 1. verb. Sufficiēti, de iureur. & c. Pisanis, verb. Sufficiēti, de restit. spoliat. Alberi. Paulus, Iason, Ang. Sylvest. Tabiena, Greg. Lopez proximē allegati. Felin. d. c. Ad nostrā, n.8. Socin. reg. 43. Fallentia 2. Cauallos in suis cōmun. opin. q. 66. nu. 3. Idem dicendū est, si addatur, plena. Glossa d. l. Si mādato Titij, in fine. Alberi. Iason, Fel. n.9. Socin. fallent. 3. Greg. Lopez ibid. Dominic. c. fin. in prim. n. 14. vers. In ea glossa, ibi, Idonea, de vsuris in 6. Cauallos, d. q. 66. n. 2. Idem aſleri oportet, si addatur, re etā. Alberi. & Greg. Lop. ibid. Idem, si addatur, cōpetens. Glossa l. Si debitori 2. verb. Cōpetenti, ff. de iudic. & ibi Bald. ad fin. verb. In glossa que erit. Paulus, Ang. Sylu. Tabiena proximē citati. Felin. d. c. Ad nostrā, n.8. Quamvis alij, teste Angelo dicat tunc desiderari cautionē arbitrio prudentis sufficiēti. Idē dicēdū est, si addatur, diligēs. Quesada in suis quest. iuris c. 1. n. 1. Idē, quādo lex mādat caueri causa cognita, l. In omnibus, iuxta veū intellectum, ff. de iudic. Ita Felin. d. c. Ad nostrā, n.6. Tandem dicendum est idem, quando lex dicit præstandam cautionem, quā quis præstare potest. Quoniam si tunc sufficeret sola iuratoria, fruſtra eſſent ea verba, quā præstare potest. Cūm hēc omnibus sit possibilis. Sic Abb. c. Per vestras, n.13. de donat. inter vir. & vxor. Felin. d. c. Ad nostrā, num. 10. Qui omnino videndus est circa alias particulas adici solitas.

Tertium fundamenū sit. Cūm cautio interponitur 36 ob suspicionem personæ, semper debet esse cum pignore vel fideiussoribus. l. Si fideiussor 7. §. fin. §. Qui satis dare cogātur. Ita Glossa penult. l. penult. ff. de petit. bāred. Bart. l. Prius. nu. 23 ff. de operis noui nūnciat. Alberi. l. Sancimus. fine, c. de verb. sign. vbi Baldus n. 4. Paulus n. vn. Iason n.5. Socin. reg. 43. fallentia 1. Felinus c. Ad nostrā, el 1. n. 6. de iureur. Ang. verb. Cautio, n. vn. vbi Sylo. n. vn. Padilla l. Si super possessione, n. 23. C. de trāſact.

Quartum fundamenū. Non constat inter DD. an in 37 his casib; in quibus desiderantur pignora vel fideiussores, sufficiat hypotheca. Id enim affirmāt glos. l. Si mandato Titii 59. §. fin. verb. Neque pignora ff. mādati. Greg. Lopez l. 10. t. 33. p. 7. Verum cōtrarium tenendum est. Quia etiā vbi sola nuda cautio exigitur, est interponenda hypotheca omnijū bonorum, (vt diximus n. 34.) Ergo ea non sufficit, cū additū particula exigens fideiussoriam vel pignoratitiam. Deinde, quia potior est cautio pignoratitia, quam hypothecaria. Pignus enim transit in creditorem, hypotheca autem minimē, l. Si rē, §. Propriē, ff. de pign. act. Præstat autem possidere, quām à possidente petere, l. 15. qui ff. de rei vendic. Melius etiam est dare fideiussorem, quam hypothecam, vt constat ex l. Omnes, §. In hac, C. de Episcop. & cler. & auth. de sanctis Episc. §. Si quis autem, collat. 9. vbi conceditur clericis priuilegium ne dent fideiussores, sed promittant cum hypotheca. Et ideo hanc partem sustinent Oldrad. conf. 68. n. vn. Alberic. l. Sancimus, n.4. C. de verb. sign. vbi relatis Ioan. Andr. Angelo, & Paulo, tenet Iason n.3. Domin. c. fin. in prim. n.13. de vsuris in 6. vbi & Francus in prim. n. 21. Fel. c. Ad nostrā, el 1. n. 8. de iureur. Rebuff. de verb. sign. l. 23. 8. §. Et sic cum hac.

Quintum fundamenū. Quoties quis ex necessitate 38 iuris tenetur satis dare, & eo quod aduena aut pauper sit, non potest fideiussorem aut pignora inuenire, satisfacit iuratoriā cautionem præstanto, auth. Generaliter, C. de Episc. & cler. docent q; gl. c. fin. de pœnis in 6. verb. Et idonea, & c. Quamquā, de vsuris in 6. verb. Idonea. Et c. Odoard. de solu. verb. Idonea, & c. Per vestras, de donat. inter vir. & vxor. verb. Quā potest, vbi Abb. n.5. & c. Ex parte, el 1. n. 4. de verb. sign. & c. Ex publico, n. 11. de conuers. coniug. Decius c. Ex Epistola, nu. 217. in nouiori edit. de probat. Iason l. Sancimus, n. fin. C. de verb. sign. & l. 1. n. 23. ff. qui satis dare cogātur. Hippolyt. l. 1. §. Preterea, n. 113. ff. de quest. & rubr. de fideiussor 116. & l. fin. n. 123. ff. de iuris d. omn. iud. Ang. verb. Cautio fin. Sylo. ibi, ad fin. Staphilaus de lit. gratie, 2. p. vers. Quādō cōceditur iuratoria. Aul. c. 6. Prætorū glo. Pobres n. 11. Iul. Clarus l. 5. receptarū, §. fin. quest. 47. vers. Sed quaro quomodo, & multis citatis, respondentiq; ad contraria, Rolād. cons. 43. n. 21. & seqq. vol. 2. Ant. Gom. l. 3. var. c. 6. n. 17. Barboſa alios referens l. Diuortio, §. Interdū, n. 26 ff. solu. matr. Brunor. in suo compend. lit. C. verb. Cautio, & plures alios refert Tiraq. de retractū lignag.

lignag. t.1. §.1. gloss. 18. n.46. Statut autē in hac re iuramento dicentis se non habere fideiussorem. Sic *glossa fin. l.1. ff.* qui satisfare cogantur. Et c. *Quanquā de vñ. in 6. verb. Idonea. Bald. consil. 176. n.2. vol. 1. Hippol. l.1. §. Praterea, n.113. ff. de question. Rolan. Ant. Gomez. Auiles. Barbosa proximē citati. Iul. Clarus. l.5. recept. §. fin. q.46. vers. Sed quomodo probabitur. Intellige tamē satis esse iuratoriam cautionē, quādo aliqua præstari nequit: si præstans sit vir bona famæ: alias nō esset eius iuramento fidendum, sed potius debet à indice cogi ut exulet. Ita *Iul. Clarus eo. §. fin. q.47. vers. Sed quaro quomodo.**

39 Vltimum fundamentum sit. Iudex ex officio etiam parte non petenti potest cogere partes ad cautionem securitatis præstandam. Quia in hoc vertitur publica utilitas. Ut ex multis probat *Ant. Gomez statim allegandus.* Atque ita tenent *Parisius conf. 168. n.1. & seqq. vol. 4. Ant. Gomez. 10. 3. var. c. 6. n.16. §. 6. facit, vers. 3. extende. & multis citatis. Placa de delictis. l.1. c.7. n.3. statim in princ.*

40 His præmissis sit prima conclusio. Cautio pignoratitia vel fideiussoria desideratur, ut coniux probabiliter timens alterius coniugis saevitiam teneatur cum illo habitare. Constat, quia e. *Literas. in fine: & c. Ex transmissa. de rest. spol.* petitur expresse cautio sufficiens: nomine autē sufficientis cautionis intelligitur pignoratitia aut fideiussoria (vt probauimus n.35.) Atq; ita docēt *glossa c. De Benedicto, verb. Sub cautela 32. q.1. & d.c. Ex transmissa, verb. Sufficienti, & ibi Innoc in fi. Host. ibi, super verb. Recepta. Anchar. n.2. Gaeta repet. c. Ad limina 30. q.1. §. 4. n.2. 43. Lancel. instituta iuris can. l.2. t. de diuort. §. Praestanda tamen erit, verb. Idonea. Cauallos in suis communib. opinion. q.66. n.9. & 10. Manuel 1. to sum. 2. edit. c. 240. n.1. Vega 1. tom. sum. 2. edit. c. 89. casu 4. Nec satis erit hypotheca honorū. Quia ea non sufficit, vbi pignora vel fideiussores exiguntur, vt probauit n.37.*

41 II. conclusio. Si vir iuramentum timeat, ac subinde eo præstato satis cōsulatur vxoris incolumenti, non est opus alia cautione. Quippe cautio eō tendit, ut coniugis periculum vitetur. Quoties ergo iuriurandum ad id sufficit, nil amplius desideratur. Ita *glos. c. De Benedicto, verb. Sub cautela, 32. q.1. D. Ant. 3. p.1. c. 21. §. 6. fin. Sylu. Matrim. 10. q. vlt. Bur-satus conf. 207. n.27. vol. 2. Idē expresse sentiūt Host. & Innoc. citatin. prac. postquā enim dixerunt exigi fideiussores, aut pignora: subdūt eam cautionē præstandā esse, quæ rutiōrē reddat vxorē, & quæ magis timetur à viro. Cōfert etiā ad hoc, quod arbitrio iudicis relinquatur quæ cautio desideretur ad securitatē alterius coniugis (vt probauimus n.32.) Ergo iudice arbitrantī satis esse iuratoriam, nulla alia exigenda erit. Conferunt etiam quæ n.43. dicemus.*

42 Vtrū autē viro non habente pignora, nec inueniente fideiussores, quia pauper aut aduena est, sufficiat cautio iuratoria de nō offendendo; *Manuel 1. to sum. 2. edit. c. 240. n.1. & Vega 1. to sum. c. 86. casu 4. negant.* Ducuntur, quia quāuis in aliis euētibus sufficiat iuratoria cautio eius, qui alia præstādo non est. At inter coniuges ea regula locum non habet. Quia fideiussione minimē præstata, vxor assidua formidine, ac suspicione opprimetur, pullulabuntq; multa, & nō exigni momenti, quæ fœderi & amori cōiugali valde aduersantur. At *Gutier. l. Nemo potest. n.297. ff. de legatis 1. refert se patrocināte pro ea parte ut sufficiat, latā esse aduersam sent. qua per appellationē suspensa, item pendere, atq; ideo nil decidit, sed cogitandum relinquit.* Cæterū in hac cōtrouersia non est cur recedendū sit à regula generaliter tradita n.38. ut satisfaciat iureiurando, qui aliam cautionē ad quā iure tenebatur, non potest exhibere: sitq; credendū ei iuranti se non esse alia præstantio. Militat enim eadē ratio, quod nemo ad impossibile astringendus sit. *Reg. Impossibiliū, ff. de reg. iuris: & reg. Nemo potest, eod. t. in 6.* Quod etiā manu docuit textus *c. Literas, in fine, de rest. spol.* vbi decidēs cautionē sufficientē securitatis præstandā, quo vxor viri saevitiam metuens, ipsi viro reddatur, subdit textus (*Si fieri potest.*) Ergo quādo ea cautio nō est possibilis, sufficiet iuratoria. Quod etiā clarē significat *Host. c. Ex transmissa, de restit. spol. super verb. Recepta, vbi ait teneri virū, dare pignora vel fideiussores, si potest: nō enim*

(inquit) cuilibet est facile inuenire. Nec obstat ratio, quæ in contrariā partē duxit Manuelem. Ea enim formido & suspicio facile deponentur, experientia sumpta pacificā habitationis cum viro. Quod si in contrariū res se habeat experientia id docente, integrū ei erit diuertere. Tandē, quia cum totū hoc negotium sit arbitriū (vt diximus n.32.) iudicis erit discernere, an attenta saevitia probata, & circumstantiis occurrentibus, satis consulatur vxoris incolumenti iureiurando præstito: atq; ita re se habente cogere vxorem ad virum redire: sin minus, ab ea coactio-ne abstinebit, sententiamq; diuortij pronunciabit. *Iuxta c. Literas, in fin. & c. Transmissa, de restit. spol.* Ut bene animaduerit *Zaualllos in suis communib. opinonib. q. 66. n.13. & 14.* Ex dictis infertur, quādo vir esset discretus, & emēdatae 43 vitæ, nō esse cum ad aliā cautionē, quā iuratoriā obligandū. Quod ex dictis n.41. latet cōstat. Et beſie docet *Rolan. conf. 29. in fi. vol. 3.* Cōstar Bartoli doctrina l.11. *Quicūque, la 2. statim in prin. C. de fundis patrim. l.11. vbi ait obligatū satisfare, satisfacere generali honorū hypotheca facta, si clarē idoneus sit.* Quā etiā amplectūtur *Felin. c. Ad nostrā, el 1. de iureiur. n.10. vers.* *Quid autē si à lege. Auiles c. 6. Prætorum. glossa Pobres n.11.* Et alios referēs *Placa l.1. de delictis, c. 7. n.2. in fi.*

Quidam temperant secundā conclusionē positam, ut 44 vir teneatur pignora vel fideiussores exhibere, ut intelligatur, quādo iudex in statā parte cogit cautionē præstare: fecus quādo ex mero officio, tūc enim satis est nuda cautio. Idq; colligitur ex c. *De Bened. 32. q.1. ibi: Illā verē siquidem maritus suus sine dolo aliquo forte accipere voluerit, tua ordinatio-ne sub cautela recipiat.* Cū enim textus agens de cautionē præstanda ex solo iudicis officio, cautionis meminerit, nulla particula addita, sat erit sola cautio absq; pignore, & fideiussore, iuxta n.34. dicta. Et ita censem *glossa eo c. De Bened. verb. Sub cautela. Fel. rub. de tregua & pace, n.10. declar. 2. Sylu. Matrim. 10. q. vlt. Placa de delictis. l.1. c.7. n.2. vers. 3. Gaeta repet. c. Ad limina 30. q.1. §. 4. n.2. 43.* Hanc autē nudā cautionē explicat *Felin. & Placa, id est, iuratoriā.* At *glos. Sylu. & Gaeta explicat nudā promissionē.* Alij autē generaliter docent quoties cautio petitur ob suspicionem personæ, (qualis videtur peti in hoc eventu) semper desiderari fideiussorem, aut pignora, etiā iudice ex mero officio procedenti. Ita multi quos refert & sequitur *Padilla l. Si super possessione, n.23. & seq. C. de transact.* Sed facilē lis hæc dirimitur. Cū enim totū hoc negotiū arbitrio iudicis relinquatur, qui eo solū spectare debet, ut cōiux incolumentē vitam transligat (vt diximus n.32.) siue ad partis instantiā, siue ex officio procedat, cā tenetur cautionē exigere, qua intentū hoc cōparandū existimat: ac proinde si sat sit iuraria, ea cōtentus esse debet: sin minus, vltiorē postulabit.

Cautionē autē vxori de ea nō offendenda præstandam 45 à viro, quando vxor sua culpa dedit causam saevitiae, ut si adulterium admisit, dicunt quidā debere esse de ea non offendenda ratione adulterij admissi: nō autē si in posterum simile delictū perpetret. Et ita intelligūt c. *De Benedicto 32. q. 1. vt refert ibi Turrec. n.2. Sed merito Hugo ibi, & Archid. n.3. Bellam. n. vn. idem Turrec. n.1. Couar. 4. decr. 2. p. c. 7. §. 6. n.7. eum intellecūtū reprobātes: docent cautionē debere esse generalē, & amplectē delicta admittenda.* Quia ius canonīcū non concedit viro propria auctoritate vindictam. Quod etiam constat ex verbis textus, ibi: *Nullū ei dumtaxat de cetero simile cōmittenti periculū illaturus.*

Demum obseruandū est, eam cautionem non impedi-re, quin viro liceat moderatè punire vxorē, intra limi-tes permisso marito, ut antea licebat. Quia in ea punitio-ne nulla versatur atrocitas, estq; rationi cōsentanea: nec æquum est ut proprium vxoris delictum ipsi immunitatem præstet. Atque ita docent *Abbas c. Ex transmissa, n.3. de restit. spol.* *Parisius conf. 54. n.33. vol. 4. Roland. conf. 27. n.14. & 15. vol. 3. l. ancelotus instit. iuris canon. l.2. t. de diuort. §. Praestan-dā tamen erit, verb. Violentiam. Graffis 1.p. decis. l.2. c. 84. n.1.*

S V M M A R I V M.

Proponūtur arg. probatia celebrato per perso-nū diuortio ob furorē, vel ra-tione saevitiae, neutri cōiugi licere ad religionē aut ordinū trāsire. n.37

Propre-

Proponitur sententia Auctoris, num. 48. & 49.
Soluuntur argumenta, n. 50.

- 47 QVÆSTIO III. An celebrato diuortio auctoritate iudicis Ecclesiastici, ratione sœvitiae aut furoris alterius coniugis, liceat alteri, aut vtriq; ad religionem ordinis ve transire? Et pars negativa inde suaderi videretur. Quod omnes textus de hac re sermonem facientes negant hunc transitum cōiungi, excepta fornicationis causa. c. Sunt qui dicūt, c. Mulatorū, c. Agathosā 28. q. 2. Dēinde, quia id diuortium est temporale, ac proinde cessante furore, vel data sufficiēti cautione à coniuge sœuo instauratur matrimon. c. Literas, in fin. c. Ex transmissa, de restit. spol. Non ergo licebit transitus ad ordines vel religionem, per quem inducitur diuortium perpetuum, & priuatur alteri iure reuocandi matrimon. ad pristinum statum, cessante eo temporali impedimento.
- 48 Primò tamen dico, ob furorem alterius coningis, si sanus cum illo habitare possit, manifestum esse, non licere sano transire ad ordines vel religionem. Quia tunc nō conceditur diuortium (vt diximus n. 38.) Et in hoc euentu intelligendus est Enriq. l. 11. de matrim. c. 17. n. 7. negans ob furorē alterius licere coniugi sano migrare ad religionem. Idem dicendū est, quando nequit sanus absq; vita periculo cohabitare, at spes probabilis extat fore, vt coniux furens ad pristinā mentem restituatur, vel saltē vt furor ille ita sedetur, vt possit esse tuta cū illo habitatio. Quia tunc diuortium est temporale. Nec coniux furēs priuari debet absq; culpa sua iure cōiugali in perpetuū. Si tamen experientia id manu docēte, & peritis medicis id assuerantibus, desperetur redditus ad pristinū statum, ac furoris impetus extinctio, ac proinde tuta cohabitatio, existimo integrū esse coniugi sano ad religionem transire. Quia cum tunc sit diuortium absolutū & perpetuū, militat eadem ratio, quæ in diuortio ratione adulterij & hæresis. Solum enim ius cōiugale obstat illi ingressui: quod in hoc euentu cessat ratione illius diuortij, eo quod nequeāt illi coniuges simul habitare ratione p̄fati periculi. Et hāc sentclarē innuit Nauar. sum. lat. c. 22. n. 22. vers. Quintū, hisp. addit. ad n. 21. c. 22. vers. Lo quinto, in c. 28. vbi dicēs ob furorē non esse licitū diuertere, nisi ob mortis periculum: subdit hæc verba: *Quod dolens respondi cui dā amico religionē intrare volēti, eo quod vxor furere cuperat. Quia cōmodē poterat eam se à offendendo arcere.* Vbi clari significat licitū esse ingressum, quādo coniux furens arceri nequit à p̄dicta offensione, & diffiditur de remedio. Vnde similiter in eo cuētu poterit maritus sanus ordinibus sacris initiari. Quia id est permīsum, quoties licitus est transitus ad religionem. (vt probauimus hoc lib. disp. 11. n. 17.) Quod si postea præter omnem spem cōiux is furiosus ad mentē redeat, & sanus iam mutata statum, factus religiosus professus, vel ad sacros ordines ascenderat: de reuocatione & obligatione huius est idem dicendū, quod diximus hoc l. disp. 9. n. 9. & seqq. quando Ecclesia decepta est in diuortij sententia ferenda. Nam & hic contingit deceptio, cū ex falsa furoris perpetui existimatione sententia prolata sit.
- 49 Secundū dico, diuortio celebrato ad tempus tantū ratione sœvitiae, ad experiendū num coniux sœus ingenii mutet, ab iræq; impetu se abstineat, aut vt det cautionē sufficientē, qua alter possit tutō cum illo cōmorari, non posse innocentē ad religionem trāsire. Quia cū diuortium non sit perpetuum: sed temporale, ius cōiugale non est amissum, sed eius executio est temporaliter suspensa. Quod bene docuit Barbosa rubr. ff. solut. matrim. 2. p. n. 25. At quādo iudex Ecclesiasticus absolutā diuortij sent. pronūciauit, eo quod de cōiungis sœuentis correctione desperetur, & arbitretur tantā esse sœvitiae, vt nulla incolumitatis alterius coniugis sufficiens cautio p̄stetur, integrū est innocentia ad religionem altero inuito transire. Quia id diuortium est absolutū & perpetuum, (vt diximus n. 31.) sicut quod ratione adulterij celebratur, quamuis hoc sit perse & ex ipsamē cōtractus coniugalis natura petitū, illud verò per accidens: ac proinde ius omne coniugale extinguitur, quod transitū ad religionem impediēbat. Atq; ita

expresse de coniuge ipso culpae sœvitiae reo docet Nauar. l. 4. cons. in vtraque edit. t de diuort. cons. 5. fine: nedū de innocentia. Et idem videtur sentire Enriquē l. 12. de matr. c. 5. n. 10. fine, vbi generaliter tradit factō perpetuo diuortio ob adulterium, vel aliud quod cunq; crimen, posse virum licet culpabile causam de derit, ingredi religionē. Idemq; videtur sentire Barbosa proximē cit. solum enim id negat innocentia, quādo temporale est diuortium. Et in eisdem casibus licitus erit transitus viri ad ordines, vt n. præced. probauit. Et docet Enriquē proximē citatus. Nec innocens semel iam professus, aut in sacris cōstitutus, reuocari poterit ab altero iam correcto aut cautionem sufficientem exhibenti. Quia legitimus omnino fuit ingressus, nec ex falsa p̄sumptione procedens, & in p̄enā culpae sœvitiae alterius, ad tutamen innocentis, cui aliter consuli non poterat, lata est absoluta diuortij sententia. Quod de ipso coniuge culpabili tradit Enriquē proximē allegatus, dicens eum semel iam mutato statu post diuortij sent. non posse ab innocentia reuocari, sed imputari sibi debere seram reconciliationem. Nec in hoc casu desideratur aliqua licentia coniugis sœuentis, vel transitus ipsius ad religionem, vel vorum in saeculo emissum, vt de coniuge adultero, vt innocens transeat ad religionem ordinēve, dixi lib. hoc. disp. 11. n. 2. Tandem id, quod absolute docent Nauar. & Enriquē proximē relati, nimurum, eundem transitum ad religionem vel ordines esse licitum coniugi illi reo sœvitiae, lata semel absoluta diuortij sententia, non ita absolute admitto: sed idem dicendum censeo de eius transitu, & reuocatione à statu iam assumpto, quod dixi de adultero, hoc lib. disp. 10. n. 10. & seqq.

Ad argumenta n. 47. proposita resp. Ad 1. dico eos textus exponendos esse, sicut disp. 15. n. 2. explicatum est testimonium Christi ob solam fornicationem concedentis diuortium. Ad 2. constat ex dictis n. præced. mutato enim iam statu non reuocabitur: secus, sic.

D I S P V T A T I O X I X.

Vtrūm in sententia diuortij ferenda inter Indos seruandus sit integrē ordo iudicialis. Et quid possint religiosi ibi commorantes circa hoc? Et an accusationem debeat præcedere secreta monitio: in eaque inscriptio fieri debeat?

S V M M A R I V M.

An ad sententiam diuortij, & in causis matrimonialibus inter Indos, sit integrē & exactē seruandus ordo iudicialis, adhibito tabellione, & testibus iuramento astricatis, n. 1.
Quid possint religiosi inter Indos, circa causas matrimoniales, n. 2.
An in accusatione adult. sit necessaria precedēs fraterna correcō, n. 3.
An debeat premitti inscriptio viri accusantis, se obligantis ad p̄nā talionis, si in probatione succubuerit, n. 4.

PRIMA cōclusio sit. Satis probabile, & ratione cōsentaneū mihi videtur, vt seruare nō teneantur iudices Ecclesiastici cū Indorū neophyris, in diuortij sent. ferenda, & causis matrimonialibus, figurā ac iudicij strepitū, prout seruant, & seruare debet cū Hispanis: atq; ita possint simpliciter, & de plano, absq; tabellione & scriptura aliqua procedere, & absq; iuramento testiū, quādo hæc ob magnas expensas, & Indorū paupertatē, loci q; distantiā, nō possunt commodē adhiberi: modo tamen pro viribus & posse enitantur de veritate certiores fieri. In hanc cōclusione probanda nolo immorari: quia satis latē & optimē ēā probat ac defendit Veracr. 3. p. Spec. a. 10. per totū: vt pote qui huius necessitatis est testis oculatus. Atq; in fine articuli remedī facile docet, quo habeatur in posterū notitia decisionū iudicū, viteturq; cōfusio: nimirū, vt iudices ipsi succinctē scribāt illos quorū negotiū est iā de cīsum.

II. conclusio. Religiosi, quibus neophytorum ex Indis cura commissa est à suis prælatis, habentque assensum Episcopi ad vtēndum priuilegiis sibi ipsis concessis circa Indos, possunt in causis matrimonialibus ipsorum, tanquam iudices in vtroque foro procedere: & quamuis vt iudices procedant, non tenentur exacte ordinem iudicij seruare. Vbi necessitas omittere cōpulerit, iuxta dicta n. præce-

præcedenti. Nec in hac conūlione volo immorari: sed eam asserit & confirmat Veracruz. 3.p. Speculi. a.11. conclus. 1.7. & 8. ex variis Pontificum priuilegiis.

3 III. conclusio. Quando vir accusat vxorē de adulterio, siue diuortiū intentans, siue quamuis aliam pœnam, & ē contra, quando vxor maritiū, non est opus fraternā correctionē præcedere. Quia præceptum Christi Matth. 18. de præmittēda correctione fraterna, solū habet locū, quando via denūciationē tendit: lecus autem quando via accusationis, quæ ad punitionē criminis ordinatur, & ad conseruandum bonum cōmune, quod pœna deficiente non modicum detrimentum pateretur. Sic docent D. Thom. 4.d. 35.q.vn.a.3.ad 6.Palud. ibi q.1.a.4.concl.5.n.31.Abulens. c. 19.Matt. q.72.ad 7.Turrec. c.Seculares 33.q.2.n.4.in solut. ad 4.

4 Ultima conclusio. Si accusatio coniugum de adulterio tendat ad solū diuortiū, nulla desideratur inscriptio accusantis, qua se ad pœna talionis obliget, si in adulterio probando succubuerit. Quoniam ea accusatio ad nullam pœna criminalē inferendā tendit. Atq; ita docent D. Th. 4.d. 35.q.vn.a.3.ad 5.Ricard. ibi. a.1.q.3.ad 2.Abul. c.19.Matt. q.72.ad 6.Turrec. c.Seculares 33.q.2.n.3.in solut. ad 2.Sylu. Matrim. 9.q.10.n.10.Qui omnes dicūt secus asserendū esse, quādo vir accusat vxorē in foro seculati, vt criminali supplicio plectatur. Sed cōtrariū dicendū est. Habetur enim expresse l.Quāuis 30.C.ad l.Iul.de adult. ibi: Nec inscriptionis vinculo cōtineri, cum iure mariti accusaret, veteres retro principes annuerūt. Vbi glos. verb. Cōtineri, ait esse speciale in vitro iure mariti accusanti, vt nō debeat libellū inscriptionis portigere. Idē docet Barbosa l.2.p.1.in princ. n.105 ff. solut. matrim.

DISPUTATIO XX.

Facto diuortio inter coniuges, siue culpa alterius, siue absque illa, siue quia reperitur matrimonium fuisse irritum: apud quem, & cuius expensis, filij educandi sint?

S V M M A R I V M.

Attento iure communi antiquo apud quem sunt filij educandi, quando separantur coniuges, n.1.
Quid, attento iure communi nouiori & regio Castella, n.2.
Qui casus excipiantur, in quibus non sunt alendi filij apud parentem, qui vacuit culpa in diuortio faciendo, n.3.
Quid quando pater culpabilem causam diuortij prestiterit, an eius expensis sint alendi filij apud matrem, n.4.
Quando matris culpa est celebratum diuortium, an eius expensis sint filij educandi apud patrem? Reservatur duplex sent. n.5. & 6.
Sententia Auctoris explicatur, n.7.
An coniux culpabilis in diuortio, teneatur ante iudicis sententiam solvere innocentis expensis educationis, n.8.
Vtrum quando coniux de facto & non de iure diuertit, educanda sit proles apud innocentem, expensis alterius, n.9.
Quid, quando neuter est in culpa diuortij: ut si mutuo consensu aut alias inste & quali culpa separantur, n.10.
Quid, ubi matrimonium reperitur inualidē contractum, n.11.

1 In hac disp. si ius Codicis attendamus, in arbitrio iudicis sitū erat, vt ter cōiux prolē apud se educaturus esset, matrim. inter coniuges separato. Constat ex l. vn. C. diuortio factō, ibi: Cōpetens index estimabit virum apud patrē. an apud matrē matrimonio separato filij morari ac nutriti debent. Quod arbitriū debet esse, vt vñq; ad prius triennium soboles apud matrē educetur, maior autem triennio facta, apud patrē: prout ius decernit circa proliis educationē, l.Nec filium, C. de patria potest. l.reg. 3.t.19.p.4. Ita Specul. t. Qui filij sint legitimi, §. vn n.26. Goffred. sum. t. de conuers. infidel. n.5. At. sum. 2.p.1.8.t.38.a.5.q.1. Angelus verb. Filius. n.22. vbi Syl. q.21.n.24. Addūt bene goffred. & stens. præterquā si index inspeccis particularibus circumstantiis: aliud expedire arbitratetur; tunc enim ipsius esse dicunt arbitrari, vt coniux apud se educaturus sit prolē, vt d.l.vn. deciditur.

2 Si autē ius notius authenticorū attendamus, quando culpa alterius coniugū diuortium factum est, apud innocentē est educanda proles. Habetur expreſſe auth. Vt liceat matri & auia. §. Illud. collat. 8. vnde desumptus auth. Si pater, C. diuortio factō: ibi: Si pater causam diuortij prestiterit, apud matrem ad secundas nuptias non venientē liberi nutritiū patrī ex-

pensis: si verò contra, tunc apud patrē, matris locupletis expensis: nō pater minus idoneus fit. Tunc enim apud matrē locupletē nutritiū. Et idem deciditur l.reg. 3.t.19.p.4. ibi: E si acaecieſſe que ſe parta el casamien: o por alguna razō derecha, aquel por cuya culpa ſe partio, es tenido de dar de lo ſuyo de que crien los hijos, si fuere rico:quier ſean maiores de tres años,quier menores: el otro que nō fue en culpa los deue criar, e auer en guarda, por tal razon como ſobredicha es. E ſi ſe caſafe, entones no los deue auer en guarda, nin es tenido el padre de darle a ella ninguna coſa por esta razon: antes deue el recibir los hijos en guarda, e criari los, ſi huiiere riqueza con que lo puedaſazer. Atq; ita affirmant omnes DD. n.5. & 6. allegandi, & Emm. Sa ſum. verb. Diuortiū, n. vlt. Vnde ignoro quo fundamento ductus Enrig l.11. de matrim. c.18. fin. dixerit contra textus tam expreſſos, quorū non meminit, proliſ educationem præcipue pertinere ad patrem post diuortium. Nec Auctores quos refert id dicunt.

Excipiuntut tamen aliqui casus ab hac regula. Primus 3 est, si parens innocens in diuortio celebrādo infidelis fit, is autem qui in culpa fuit, fidelis. Tunc enim in fauore ſidei, ne proles in infidelitate procreetur, tradenda est cōiugi fidelī, c. fin. de conuers. infidel. Et docet Angel. & Sylu. n.1. alleg. Gutier. q. canon. l.1.c.24.n.19. Secundus, quando culpa viri factum est diuortium, & mulier transit ad secundas nuptias. Habetur expreſſe d. auth. Si pater, C. diuortio factō, & l.reg. 3.t.19.p.4. Tertius, quando mater cauſam diuortij dedit, & ipſa est locuples, vir autem pauper: tunc apud matrem ſoboles alenda est. Constat ex d. auth. Si pater, ibi: Nisi pater minus idoneus fit. Quod clarius expreſſum est in auth. Vt liceat matri & auia, §. Illud. collat. 8. ibi: Si verò per cauſam matris offendatur ſolutum matrimonium, tunc apud patrem maneat filij, & alantur: ſi autem contigerit patrem minus idoneū effe, matrem verò locupletem, apud eam pauperes filios manere & ab ea nutritiū iubemus. Et quamvis textus hic nil declarat, quando cōtra pater fuit cauſa diuortij, & ipſe eſt diues, mater verò pauper: at credo dicendum eſſe alendā forte ſobolem apud patrem. Militat enim eadem ratio, & ſunt correlatiua, pater & mater, quare diſpoſitum in vno cenſetur in reliquo diſponi. Ut in ſimili dicemus n.7.

Quamvis autē DD. conueniant, & ex textib⁹ conſtet, 4 celebrato diuortio ob alterius coniugis culpa, educādos eſſe filios apud inſontem: at vtrius cōiugi expensis educatio fieri debeat, diſſident. Et quidem quādo patris culpa diuortium contingit, textus allegati n.2. expreſſe deſcindunt patris expensis educandā ſobole apud matrem: & auth. Si pater, indistincte & generaliter loquitur. At l.reg. 3.t.19.p.4. distincte loquēs expreſſi, ſiue ſoboles ſit trienio minor, ſiue maior. Nec de hac re eſt aliqua controverſia.

Tota verò difficultas eſt, quādo culpa matris diuortiū 5 fit, num ipſa expenſas ſuppeditatura ſit, quibus filij apud patrem eduentur? An ſam dubitandi non immodicam aſſert, quod nullus ſit textus id decidens, ſicut in patre culpa obnoxio id decisum eſt d. auth. Si pater, C. diuortio factō. Nam ea verba ibi poſita, Matris locupletis expensis, non ſunt deſumpta ex originali auth. Vt liceat matri & auia, §. Illud. collat. 8. vbi absolute dicitur ex mattis culpa orto diuortio alendā eſſe ſobole apud patrē: Irnerius autem ad-didit, Matris locupletis expensis. Vt bene animaduertit glossa eo §. Illud. verb. Alantur, & d. auth. Si pater, verb. Matris. Et cū ſit docto quidā priuatus, auctoritate legis condendā careret. Quare tanquā caſus omissus, cuius expensis in eo euen- tu alenda ſit proles, iuri regulis decidendus eſt, quod ultra triennium primum non imponit matri obligationem alendi ſobole, ſed id onus patri ſubeundū relinquit, præter caſus iure expreſſos, l. Neſenius, & l. Si quis à liberis, §. Si vel parens, ff. de liber. agnos. Atq; ideo hanc partem tuerit Salicetus l. Alimenta, n.3.fin. ff. de negotiis gestū: & dicūt fortē in panēto iuriſ eſſe veriorem, quamvis contraria opinio ſit communior, Alex. ea l. Alimenta. n.6. & Boerius conf. 17. n.11.

Alij verò cenſent in eo euenitu, matris expensis alen- 6 dam eſſe ſobolem apud patrem: ſicut diſponitur auth. Si pater, C. diuortio factō: at argumento contrario poſito, n. præced. quod fortissimē virget, minime respondent, demptis

dempto *Lara* cuius solutionem n. seq. referam, & improbabbo. Ita censent *glos. l. Alimenta, verb. Materna. C. de negotiis gestis, & Bart. n. 1. Paulus n. 3.* & ibi communis, teste *Alex. ibi, n. 6. glos. d. auth. Sipater. in fin. & ibi Salicet. in fin. Goffred. sum. r. De conuers. infidel. n. 5. glos. c. fin. verb. Insidentur, de conuers. infidel. & ibi Host. super verb. Apud illas. Ant. n. 11. Card. q. 6. Henric. n. 7. Ast. sum. 2. p. 1. 8. t. 3. 8. a. 3. q. 1. Bertachin. in suo dictionar. lit. F. verb. Filius §. Filius ali debet. vers. Filius debet ali. Angel. verb. Filius, n. 22. vbi *Sylu. q. 21. n. 24. fin. Lara l. Si quis à liberis, §. Si Mater, n. 12. ff. de liberis agnosc. Gutier. q. canon. l. 1. t. 24. n. 19.**

7 Sed si iuxta ius Castellæ regium lis hæc dirimenda sit: manifestum est, matris præstantis causam culpabilem diuortio expensis sobolem apud patrem alendā fore. Quia l. 3. t. 19. p. 4. de vtroque coniuge id decidit. Et ita docet *Lara* §. Si mater, n. præc. alleg. n. 11. At iure communi attēto versatur tota difficultas, & existimo probabiliorem esse sententiam, n. præc. relatam, vt mater cogenda sit ad eas educationis expensis. Sed superest satisfacere fortissimo argum. contrariae sent. n. 5. proposito, *Lara* eo §. Si mater, n. 12. satisfacit dicens *Inserium* non immerito, sed ratione naturali ductum, addidisse ea verba, *Matris locupletis expensis*. Quoniam vxor dotem viro tradit, qua onera matrim. sustinens alat vxorem, filios, & familiam: vnde cùm diuortio facto dos sit vxori restituēda, æquitas naturalis postulat vt onera dotis sustineat, ac proinde sūptus educationis filiorū expendat. Alias ex suo delicto maximum commodum reportaret vxor: & è contra vir insons grau damno afficeretur. Cùm illa dotem recuperaret libera ram ab onere alendē sobolis ex eius fructibus: hic autem dote restituta, eius onera ex proprio patrimonio subire cogeretur. Quod quam absurdum sit, latet neminem. Hæc solutio optima esset, si veritas fundamenti probaretur, nimirum, diuortio calpa vxoris facta, dotem ei restituendam fore. Nam si diuortium fiat propter adulterium vxoris, dos acquiritur ipsi viro (vt latè disp. 8. n. 4. & seqq. probauit) si propter ipsius hæresim, fiscus eam acquirit: si propter lauitiam, nec dorem nec alimenta habebit vxor, cum culpa sua seorsum habitet, nec vir insons ob vxoris delictum sit illa priuandus, in fauorem ipsius vxoris (vt diximus l. 10. disp. 4. n. 20. & seq.) Cum tamen in omnibus his casibus disponatur, d. auth. *Sipater*, matris expensis alendam sobolem: quippe eius culpa diuortium factum est. Et ideo legitima solutio est. Cum pater, & mater, vir, & vxor, sint correlatiua, dispositum in vno, censetur in reliquo dispositum, etiam in lege correctoria & penali, vt ex multis probat *Euerard. in suis topicis, loco à correlatiis, n. 7. & 9.* Quare cum auth. Vt liceat matri & auia §. Illud, coll. 8. patre delinquentे alendam fore sobolem apud matrem, patris expensis, disponatur: iure optimo *Inserius* inde desumens auth. *Sipater*, & constitutis in c. *Diuortio facta*, addidit ea verba: *Matris locupletis expensis*: quando mater est delinquens. Quasi in illa tanquam in correlatiua idem dispositum censetur. Nec obstat euasio *Salicet. Alimenta, n. 3. C. de negotiis gestis*, dicentis disparem esse rationem. Quia pater, etiam matre non delinquente, ad eas educationis expensis tenebatur, mater autem minimè: & ideo nil mirum si pater delinquens teneatur eas dare, vt in matris domo soboles educetur: at mater rea ad id minimè astringatur, vt apud patrem proles alatur. Dispositum enim in vno correlatiuo non censetur in reliquo disponi, vbi diuersa militat ratio. Vt fatetur & probat idem *Euerard. illo loco à correlatiis, n. 8.* Non obstat (inquam) haec euasio. Quia cum ea dispositio d. auth. *Sipater*, procedat, siue soboles nondum triennium attigerit, siue illud excesserit (vt num. 4. probauimus,) & ante triennium: matri, erat alere, & post triennium patris: sicut hic dans causam culpabilem diuortio, cogitur expensis educationis sobolis minoris triennio dare, ad quas minime secluso proprio delicto tenebatur: ita similiter illa eam culpam contrahens, cogitur ad expensis educationis prolis triennium etiam excedentis, ad quas alias astringenda minimè erat. Qua-

re textus ille non attendit ad obligationē, quam ante delictum coniuges habebant circa expensis educationis prolis ministrandas: sed in pœnam delicti, ob quod diuortium celebratur, statuit, vt eo celebrato auferatur proles à coniuge delinquentे, & apud insontē educetur expensis delinquentis, siue ad eas alias teneretur, siue nō.

Hinc deducitur, neutru coniugem delinquentē teneri: hanc pœnam subire, donec iudicis sententia accedat: sed ad eas solas educationis expensis tenebitur, dum non condēnatur, ad quas secluso delicto tenebatur. Id enim est commune legi pœnali, vt ad pœnam persoluendam nequaquam obliget, iudicis sententia non præcedente. Iuxta omnium sententiam.

Quidam extendūt decisionē d. auth. *Sipater. c. Diuort. fa- 9 do*, vt soboles educetur apud innocentē, expensis coniugis, cuius culpa diuortium fit: siue diuortiū fiat de iure, vt propter adulterium: siue de facto, vt quia absque iusto titulo coniux recedit. Tunc enim expensis coniugis sic recedentis, vt pote qui causa huius iniusti diuortii est, soboles educari debet. Ita *Innoc. c. fin. de conuers. infidel. n. vn. vers. si vero, & ibi Ioan. n. 9. Anton. n. 11. Abbas in fin. Card. q. 6.* Cæterum his quamvis grauissimis viris minimè assentior. Non enim video cur lex pœnalis extendenda sit, cum loquatur de coniuge præstante causam diuortii, ibi: *Si pater causam diuortii præsterit*. An nō propriè dicitur diuortiū, cùm coniux de facto recedit, sed diuortium ius quoddā continere videtur. Deinde, quia l. reg. 3. t. 19. p. 4. explicād. auth. *Sipater*, (sic enim *greg. Lop. eal. 3. verb. Por cuya culpa, ait concordare cum auth. Sipater) clare loquitur de diuortio iure facto, ibi: E si acaeciesse que se parta el matrimonio por algnarazō derecha.* Deinde, quia minus delinquit ex passione quadā coniux fugiēs, cōiuge deserto, quā is qui adulterio aliōve scelere admisso causam diuortii iuridicā præstat. Quare non est cur pœna in hunc lata ad illū extendatur.

Quando autem diuortium neutrius cōiugis culpa celebratur, vt si mutuo consensu vterq; separetur vt vitam cœlibem ducat voto emiso, vel absq; illo: vel quia vterq; est damnatus hæresis, vel alter hæresis damnatus, & alter adulter, in quibus casibus vterq; est in culpa diuortij, & potest licite diuertere non compensatis delictis, iuxta dicta disp. 16. n. 3. & 4. Existimo seruandum esse ius Codicis, n. 1. relatum, nempe, vt puer minor triennio à matre educetur, maior verò à patre, nisi iudex aliud arbitretur. Quia in eo euentu nihil immunitatum reperitur, sed tantum quando alterius coniugis culpa fit diuortiū. Vt constat ex textibus n. 2. allegatis. Atque ita recte dixit *Henric. c. fin. n. 2. de conuers. infidel. seruandum esse*, quoties non constiterit vtrius ex coniugibus culpa diuortium factum sit.

Tandem quando marit. bona fide initum est, & postea reperitur inualidum, filius interim cōceptus est communibus expensis alēdus. Quod significare videtur *textus. c. 2. qui filij sint legitimi*, ibi: *De parentum facultatibus nutritiantur.* Et ratio est, quia soluto marit. non est cur filius ille debeat esse onerosior patri, quam matri, cum vterq; in bona fide constitutus fuerit: ac proinde onus communiter est ferendum. Atq; ita docent *Vitalis tract. de clausul. t. Sed an iuri alimentorum posse renunciari, n. 6. casu 3. habetur hic t. versus fin. illius tract. & ille tract. habetur to. 18. nouiorum tract. ad fin. Surdus de aliment. t. 1. q. 14. n. 8. & t. 7. q. 13. n. 18.* Qui bene addit id esse verum, quamvis filius sit minor triennio. Quippe militat ratio dicta. Quod si alter parens fuerit in mala fide constitutus, altero existente in bona: existimo filium alēdum esse ab eo, qui in mala fide fuit, nisi pauper sit, aliis autem locuples. Quoniam ratio prædicta cessat, & non est cur coniux bona fidei grauatur onere alendi filium, sed id onus decipienti imponendum est: nisi paupertas excuser. Quod si vterque malam habuerit fidem, iam filij inde conceperi sunt illegitimis: ac proinde de alimentis eorum iudicandum est instar aliorum illegitimorum. Atque haec ad laudem & gloriam omnipotentis Dei ac intemeratae Virginis dicta sint. Quibus absoluitur totus de matrimonio tractatus.

INDEX RERUM

QUÆ IN HOC OPERE

CONTINENTVR.

Vbi litera *l.* librum, *d.* disputationem libri,
n. numerum disputationis indicat.

Abbas.

Abbates an possint dispensare in denunciationibus matrimonij? *Vide*, Dispensare in denuntiationibus.
Abbes an sint ordinarij ad assistendum matrimonio, vel licentiam assistendi dare possint. *Vide*, Ordinarius censetur.
Abbes & alij habentes iurisdictionem quasi episcopalem, an possint erga subditos dispensare in iis quæ Tridentinum, ses. 24. c. 6. de reform. concedit Episcopis. Et an subditi horum possint ad Episcopum configere circa hos casus, l. 8. d. 2. n. 12.
Abbes ac cæteri habentes iurisdictionem quasi Episcopalem, an possint secum dispensare. *Vide* Dispensare secum.

Ablatiuus.

Ablatiuus absolutus. *Vide*, Conditio an importet formam.

Aborsus.

Aborsum procurare, aut medicinas applicare prægnanti ob eius salutem, cum aborsus periculo, an liceat, l. 9. tota disp. 20. Quid, vt occultetur peccatum matri, ne infametur, ibi n. 10.

Absentia.

Absentia sponsi an dissoluantur sponsalia. *Vide*, Sponsalia absentia.

Absolutio, & Absolutus.

Absolutio virtute bullæ non præmissa satisfactione. *Vide*, Bullæ absolutio.

Absolutus virtute Iubilei. *Vide*, Iubilei virtute.

Absolutionis reseratio an ignorantia excusat in ignorantie reservationem, l. 9. d. 32. n. 18. Et an sit pœna, ibidem.

Absolutio in foro conscientia & in foro pœnitentia an differant: & quid utraque sit, lib. 8. disp. 34. num. 29.

Absurdus intellectus.

Absurdus intellectus vitandus est, quamvis literæ vis inferatur, l. 3. d. 39. num. 6.

Acceptare, Acceptatio, Acceptio.

Acceptare an possit unus pro altero. *Vide*, Stipulatio alteri per alterum facta.

Acceptatio promissionis, aut donationis. *Vide*, Promissio ante acceptationem.

Acceptio personarum quando contingat in dispensatione. *Vide*, Dispensationem negans.

Acceptio personarum an sit, cum diuitibus aut nobilibus facilius dispensare in matrimonij impedimentis, lib. 8. d. 19. n. 5.

Accusare, & Accusatio.

Accusare adulteram, eiusque dotem lucrari an liceat viro similiter adultero. Et vxori liceat criminaliter accusare virum adulterum. *Vide*, Compensatio, & ibi, an quoad hoc sint pares.

Accusare an liceat viro adulterium ante sententiam admissum, & si in prius iudicium non fuerit per viam actionis deductum, l. 10. d. 9. n. 25.

Accusatio adulterij an aliquo tempore præscribatur, ita ut deinceps ea non permitatur, lib. 10. d. 3. n. 9. Et alia de accusatione adulterij. *Vide* Diuortium, per torum.

Accusatio adulterij quando extinguitur per actus familiaritatis. *Vide*, Adulterum. & ibi de accusatione cuiuscunque iniuria.

Accusatio adulterij an prærequirat secretam monitionem, l. 10. d. 19. n. 3. Et in scriptis, ad pœnam talonis, ibi num. 4.

Actio, & Actus.

Actio cui datur, conceditur exceptio, & retentio, l. 6. d. 38. n. 34.

Actus qui non valet vt sit, quando valeat modo quo validè fieri potest, l. 1. d. 20. n. 3. & d. 21. n. 1. & 4.

Actus non operantur ultra agentium intentionem, l. 1. d. 21. n. 1. & lib. 2. d. 36. num. 3.

Actus presumitur factus secundum propriam eius naturam, lib. 1. d. 37. n. 4. in dubio presumitur factus ita vt valeat, lib. 1. d. 38. n. 4. & l. 3. d. 35. num. 19.

Actus appellatione non venit actus qui inualidus est, l. 3. d. 2. n. 5. vbi & actus inualidus non dicitur simpliciter talis.

Actus annulatio an sit pœna, l. 3. d. 4. n. 8. & 9. & an liget ignorantes, lib. 3. d. 17. num. 10.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Actus præceptus fieri sub certa forma, quando omissa forma, valeat, siue in ordinario, siue in delegato, l. 3. d. 32. num. 1. & 3.

Actus an vitetur ex omissione conditionis, aut modi, l. 3. d. 33. n. 2.

Et quid si forma quæ iure cœmuni inerat, omittatur, ibi n. 3. & 4.

Actus si duo fiant eodem die, & non constet utræ præcedat, quid præsumatur, l. 3. d. 35. num. 19.

Actus voluntatis an possit esse coactus, l. 4. d. 1. num. 2.

Actus binus inducit consuetudinem, l. 4. d. 1. num. 22.

Actus uno casu permisus, & altero prohibitus, censetur in dubio factus casu permisso, l. 6. d. 9. num. 4.

Actus inutiliter gestus, cœsetur ac si factus nō fuisset, l. 6. d. 22. n. 31.

Actio civilis an extinguat criminalem: vel è contrâ, illique præiudicet, lib. 10. d. 8. n. 19.

Actio & exceptio quoties alicui competunt, & delictum non fuit deductum ad iudicium per viam actionis, an possit deduci per viam exceptionis, l. 10. d. 9. n. 25.

Actore nil probante, an sit iuramentum deferendum reo in causis coniugalibus, lib. 7. d. 11. n. vltimo.

Actus coniugalis an sit licitus, & gratiam conferat ex opere operato, l. 9. d. 1. n. 1. & 3. *Vide* Debitum.

Adoptio.

Adoptio quid sit, l. 7. d. 63. n. 1. Et quotuplex sit, & quis possit adoptare, & quis adoptari, ibi n. 3. Et quot modis soluuntur, ibi n. 4.

Adoptio quoad cognationem legalem, quam parit. *Vide* Cognatio legalis.

Ad præteritum.

Ad præteritum nulla est potentia, l. 5. d. 4. num. 15.

Adulteri, & Adulterium.

Adalteri potest petere debitum ab vxore, l. 1. d. 68. n. 2. Et quid distet inter petere, & exigere, ibi n. 2. An possit exigere dum alterum coniugem latet eius adulterium, n. 3. & 4. Et quid si alter coniux suspicetur, non tamen certus sit de adulterio, n. 5.

Adalterium an sit fornicatio admissa post sponsalia de futuro, l. 1. d. 2. n. 1. & 2. Et an mutet speciem, ibi n. 7. Et an sit ea circumstantia necessaria fatenda, n. 4. 5. & 6. Et quid si sponsa ex sponsi voluntate fornicetur, ibi n. 9. fine. Et an filii inde concepti, vel post votum simplex castitatis, sint naturales, ibi n. 8.

Adalter an possit circa adulterium suæ vxoris transfigere, & vt vxor adultera cœsentiat in diuortium, ne ipfam accufet, l. 10. d. 6. n. 10.

Adalter vir perdet donationem propter nuptias, l. 10. d. 8. n. 11. An desideretur ad id sententia iudicis. Et quid, si falsis testibus se tucatur: vel appellat à sententia, ibi n. 13. & 14. Quid, si habeat filios ex illo vel altero matrimonio, ibi n. 12.

Adalter vir an possit accusari de adulterio ante sententiam perpetrato, l. 10. d. 9. num. 25.

Adalter coniux quando possit ingredi religionem, aut vouere, aut ad ordines promoueri. *Vide* Ordo.

Adalter coniux inuitus an possit alteri reconciliari, l. 10. tota d. 10.

Adalter coniux an sit iure exigendi debiti eo ipso priuatus, l. 10. d. 12. n. 8. Et ibi, quid, si negans adulterium falsis se testibustueatur.

Adalter coniux siue fugiens, siue reiectus, quando sit restituendus. *Vide* Restitutio.

Adaltera vxor quid perdat per adulterium. *Vide* Dos, Parapherna.

Adaltera vxor an possit interfici à viro. *Vide* Maritus. Et qualiter possit semel accusata criminaliter ad pœnam, accusari ciuilter, ibid.

Adalteram in adulterio persistenter an teneatur vir dimittere, l. 10. d. 13. à n. 1. vtque ad 26. Et quid de vxore respectu viri adulteri in crimen persistenter, ibi à n. 27. Et quid, si vir iuret vxori, fore vt eam non accuset, ibi n. 1. Et an liceat viro reconciliare fibi vxorem adulteram toties voluerit, ibi n. 3. Et an teneatur vir denegare alimenta ei adulteræ pertinaci, ibi n. 17.

Adalterium an sit, necessarioque confitendum, accessus ad vxorem extra legitimum vas, & sit grauius quam similis accessus ad solutam, lib. 9. tota d. 8.

Adulterium

INDEX

RERVM.

Adulterium quoad diuortium. *Vide* Diuortium, per totum.
 Adulterii circumstantiam an habeat accessus vel coniugati vel soluti ad coniugatam, quando vir ille non effundit semen, l.3. d.46. n.19.
 Adulterij accusatio intra quod solum tempus proponi possit, ita ut deinceps prescribatur, l.10. d.3. n.9.
 Adulterii accusatio an sit mixta, acceditque criminali, l.10. d.8. n.19. Et quoad eius remissionem, compensationem, & accusacionem. *Vide*, Diuortium.
 Adulterij exceptio an sit perpetua, & possit opponi post litem contestatam, l.10. d.6. n.11.
 Adulterii pena quae sint apud omnes nationes, l.10. d.8. n.2.
 An vxori perdat dotem per adulterium, ibi n. 2. Et an perdat eam ob oscula & amplexus: vel quando vi cognita est aut metu. Et reliqua quoad dotem per adulterium amittendam. *Vide* Dos.
 Adulterium fori mixti an sit. *Vide* Index.
 Adulterii compensatio quoad accusationem ciuilem & criminalem: & quando teneatur coniux qui postea est adulter, redire ad priorem, & ei restituere dotem. *Vide* Compensatio.
 Adulterij transactio. *Vide* Tranfigi.
 Adulterium vxoris quando plectatur pena mortis, l.10. d.8. n.32.
 Adulterium qualiter probari posse & debeat, ut celebretur diuortium, vel propria autoritate coniux neget debitum, vel recedat, l.10. d.12. a n.31.
 Adulterium coniugati cum coniugata an habeat duplēm malitiā necessariā fatendam, l.9. d.15. n.5. & 6.
 Adulterium, & quævis alia iniuria, quando per copulam, oscula & amplexus, & retentionem in domo, & alia familiaritatis signa censeantur remitti, lib.10. tota d.14. Et quid, si adsit intentio contraria, vel habeat se coniux petens aut reddens, negatiū: possit que coniux eligere, petere & non reddere, ibi a num. 20. usque ad 23. Et an sufficiat remissio interna absque acceptatione, etiam in iuncto altero coniuge, ibi n. 2. Et quid, si desit animus remittendi, ibi n.3.
 Adulterium spirituale quoad diuortium, & an sit compensatio inter ipsum & carnale. *Vide* Hæresis.
 Adulterium quando dirimat matrimonium. *Vide* Crimen.

Actas.

Actas ad sponsalia, *Vide*, Sponsalia quam ætatem.
 Actas ad professionem. *Vide*, Professio an fieri possit.
 Actas ad ieiunandum an debeat esse ita completa vigesimi primi anni, ut ea die qua impletur, non obliget ieiunium, l.2. d.24. n.23. & in dubio de ætate. *Vide*, Dubitans an habeat ætatem: ubi etiam quid ad ordines, & beneficia, vbi est dubium de ætate.

Affectionare.

Affectare est consultò aliquid facere, l.3. d.39. n.6.

Affinitas.

Affinitas post matrimonium orta qualiter impedit debiti petitionem: & omnia ad hoc spectantia. *Vide* Incestuosus. Et qualiter tactus & delectationes impedit. *Vide* Oscula.
 Affinitas quid sit, & quotuplex sit eius linea, & eius gradus qualiter computetur, duretque post mortem, oriaturque inter virum & vxorem, l.7. d.64. a.n. 1. usque ad 4.5. Et oriatur ex vasis sola penetratione: aut si sola femina seminet, ac in dubio penetrato vase presumatur effusio feminis intra id, ibi a n. 7. usque ad 10. Et an ex congressu spadonum oriatur, ibi a n.11. Et an extra ordinaria pollutione vel tactibus, vel ex copula sodomitica, vel saltem hæc ob criminis fœditatem impedit matrimonium cum consanguineis illius, cum quo habita est, ibi .12.13. & 14. Quid, si semen extra vas feminæ emissum recipiatur intra dampnonis ministerio aut alia arte: vel femina renitens aut dominiens cognita sit, ibi a n.15. usque ad 17. Quid, si copula sit occulta, vel femina non seminet, ibi a n.18. usque ad 21. Et an oriatur ex matrimonio rato, ibi a n.23. usque ad 25.
 Affinitas an sit quid naturale, vel mere Ecclesiasticum, ita ut tempore infidelitatis oriatur, dirimatque matrimonium, l.7. tota disp. 65.
 Affinitas an in aliquo linea recta gradu, seu transuersa, impedit & dirimat iure naturæ matrimonium, l.7. tota d. 66.
 Affinitas quoro gradu olim & nunc dirimat matrimonium iure Ecclesiastico, l.7. tota d.67. Et an ex matrimonio, sit per Trident restricta, ibi n.5. Et quid, si ex quois coitu illicito orta sit, siue ante Tridentinum, siue post. Et si restrictio sit ne impedit matrimonio nec sponsalia, ibi n. 4. Et an ita restricta hæc sit, ut non sit incestus ultra secundum gradum accessus ad consanguineam eius, cum qua quis est fornicatus, ibi n. 7. & 8. Et an superueniens sponsalibus, ea dirimat, ibi n.10.
 Affinitas an oriatur ex affinitate, l.7. d.67. n.2.
 Affinitas quæ perat in eius dispensatione explicari, ne subreptitia sit. *Vide* Dispensatio in consanguinitate.

Alienari, & Alienatio.

Alienari an possint bona restitutioni subiecta pro dote filia nubentis, aut religionem profitentis. *Vide*, Bona restitutioni subiecta.
 Alienatio rei dotalis contra prius iuramentum, an firmetur iuramento. *Vide*, Donatio facta contra prius.

Alimenta, & Alere.

Alimenta tenetur præstare vxori, eam absque dote ducens, lib.4. d. 26. num. 21.
 Alimenta vxori an teneatur vir præstare, lice mota de valore matrimonij, l.2. d. 41. num.51.
 Alere an teneatur vir vxori, quæ passa est incisionem in matroni fauorem, quod postea iudicatum est irritu, l.7. d.93. & 22.
 Alimenta an teneatur vir præstare vxori, l.9. d. 4. n. 19. Et quid, si vxor ei non cohabitetur, viro retinente dotem, aut si eam indotata duxerit, ibi n.20. & 21. Quid, si vxor recedat, quid fuerit à viro percussa, ibi n. 22. Quid, si culpa non tendat directè ad separationem: ut si vxor ad perpetuum carcere damnatur, ibi n.23. Quid, si coniux culpa sua scorsum habitans velit iam cohabitare, ibi n.24. Quid, si in separatione neutrius coniugis ad sit culpa, ibi n.25. Quid, si vir sit pauper, ibi n. 27. Et an in extrema necessitate potius teneatur vxori succurrere, quam parentibus & filiis, ibi n.26. Et quid, si dos sibi promissa non soluatur, eodem l.9. d.5. n.2. Et quid, si sola pars nō soluatur, ea d.5. n.3. Quid si tunc vxor sit in viri obsequio, ibi n. 6. Et an vir alens in his encubibus, possit alimenta repetere, ibi nu. 7. Et an teneatur aleare quando absque dote eam duxit, & si ipsa sit diues, ea d.5. n.8. & 9. Et quid quando dos ob hæresim aut aliud vxoris delictum publicatur, ibi n. 10. Et an vxori adulteræ teneatur vir præstare alimenta: & possit illis priuari vxor propter oscula & amplexus, l.10. d. 8. a num. 24. usque ad 27. Et an pendente lite sint alimenta & expensæ ministranda, ibi n.28. An teneatur denegare vxori adulteræ pertinaci, l.10. d. 13. n.17.
 Alimenta an vxor viro inopi præstare teneatur, l.9. d. 4. n. 27. Et quid, si vir sit bannitus, exul, vel damnatus ad tritemes, ibi n. 23.
 Alimenta an sint præstanda viduæ transiunt ad secundas nuptias, dum ei dos non restituitur, l.7. d. 87. n. 30. Et an filii teneantur eam alere vel dotare, si pauper sit, eol.7. d.28. n. 32.
 Alimentis peritis coram iudice seculari, si exceptio diuortii opponatur, an debeat conquiescere, an possit inhibere, l.10. d. 8. num. 17.
 Alimenta vel legata relista vxori, an debeantur posteriori, quam post testamentum duxit vir mortua priori, lib.7. d.91. a num. 58. ad 60.
 Alimenta apud quem coniugem præstari debeant filiis facto diuortio, siue culpa, siue absque ea fiat, siue quia matrimonium reperitur nullum, l.10. tota d.20.

Alius.

Vide Dictio, Alius.

Alternativa.

Alternativa dubia vna pars declarat alteram, l.3. d. 20. n.2.

Amentes.

Amentes & mente capti an possint contrahere sponsalia, & matrimon. l.1. d. 8. n. 15. Quid si habeant lucida interwalla, n.16. Quid in dubio an contraxerint tempore sanæ mentis, n.17. Vbi de signis unde hoc dignoscatur an pecet gaudens lucidis interwallis iniens matrimon. n.18. Quid de ebrio, n.19. Quid si tempore sanæ mentis habuit voluntatem, n. 20. An dentur aliqui amentes in vna materia, & in aliis frumentis vsu rationis, ita ut possint facili, & inire matrimon. n.22. & 23.

Amentes facti coniuges an ius habeant petendi debiti: licetque eos copulare, vel si alter sit amens, l.9. tota d.23. Et quid, si sunt ebrios, ibi n. 12. Et quid si non omnino amentes, sed fatui sint: vulgo, tontos, ibi n. 1.

Amentes non inter se coniugatos coniungere ut habeant copulam, an sit peccatum, habeatque easdem circumstantias, ac filii essent sui compotes, l.9. d.23. n.6.

Amplexus.

Amplexus & oscula. *Vide* Tactus.

Amplexus & oscula an probent adulterium, lib. 10. d. 12. num. 46. & 47.

Amplexus quando sint condonatio adulterii. *Vide* Adulterium.

Anathema.

Anathema sit vel Excommunicatus sit, an sit excommunicatio, latæ sententia, l.7. d. 12. num. 2.

Ancilla.

Ancilla. *Vide*, Serua.

Animus.

Animus se obligandi an requiratur in sponsalibus, & voto. *Vide*, Promissio deliberata.

Annalia, & Annus.

Annalia ad agendum, sunt perpetua ad excipendum, l.6. d.38. n.34.

Annus ad professionem. *Vide*, Professio an possit fieri. & ad ieiunum, Ætas ad ieiunandum.

Annulus.

Annulus traditus in Ecclesia sponsæ tempore nuptialium benedictionum, an ipsi acquiratur, lib.6. disp.23. num.10.

Annuli traditio an sit signum sponsalium, vel matrimonij, l.1. d.22. a n.1. ad 5. Quid si dum tractabatur de matrimonio, puella manum dedit, vel corpus, n. 6.

Anta-

INDEX RERVM.

Antapochæ. Vide Melioratio facta filio.

Appellare, & Appellatio.

Appellari an possit, dum negatur dispensatio, *Vide*, Dispensacionem.

Appellatione pendi an possit Episcopus, vel Archiepiscopus assistere matrimonio, vel alij licentiam dare. *Vide*, Ordinarius censetur.

Appellatione sponsæ, sponsalium, matrimonij, viri, & vxoris, an veniat sponsa de futuro, aut de praesenti nondum cognita, vel sponsalia de futuro, vel matrim.ratum, l. i. d. i. n. 2. & 3.

Appellans sententia ian lata, quodam pœnam pecuniariam damna-tur, se falsis testibus tuens, an teneatur eam pœnam restituere, l. 10. d. 8. num. 14.

Arbitrium.

Arbitrium alicuius dum requiritur, & ille non vult arbitrari, vel male arbitratur, quid faciendum, l. i. d. 34. num. 32.

Arbiter & arbitrator an possint recusari, l. 7. d. 1. 3. n. 8.

Archiepiscopus, & Archipresbyter.

Archiepiscopus an in diœcesi suffraganei possit assistere matrimonio, & alij licentiam dare, & quid appellatione interposita. *Vide*, Ordinarius censetur.

Archipresbyter Ecclesiæ cathedralis an possit assistere matrimonio, & ministrare alia sacramenta in tota diœcesi, l. 3. d. 27. num. 1. & 2.

Archiepiscopus qualiter se habeat ad synodus diœcesanam vel prouincialem, an teneatur eius legibus tanquam ea inferior, & ab ipsa excommunicari valeat, ad ipsamque ab eo appelletur, nec in eius decretis dispensare possit, l. 8. d. 17. à n. 32. vsque in fin. vbi idem tractatur de Episcopo respectu harum synodorum: & qui habeant votum decisum in utraque synodo.

Archiepiscopus an possit adiri à subditis suffraganei, vt retrahet sententiam matrimonii bis confirmatam, aut à qua appellatum non est, quando postea error comperitur, l. 7. d. 100. n. 9. & 10.

Arcta

Arcta femina respectu vnius an præsumatur talis respectu omnium, & cognoscibilis ab uno præsumatur ab omnibus cognoscibilis, l. 7. d. 93. num. 12.

Argumentum.

Argumentum à fortiori valet, l. 2. d. 32. num. 8.

Argumentum de toto ad partem, valet, l. 2. d. 41. n. 33.

Argumentum à contrario sensu non valet, quando contrarium est decisum in iure, l. 6. d. 21. n. 9.

Argumentum à maiori ad minus, an valeat in dispensatione, l. 8. disp. i. a. n. 31. vsque in finem.

Argumentum à contrario sensu non procedit, quando in casu con-trario militat eadem vel maior ratio, l. 9. d. 32. n. 11.

Arra que est signum matrimonij.

Arra quæ est signum matrim. contrahendi, an valeat in sponsalibus, l. i. d. 35. n. 2. An desideretur vt valeat eam tradi, n. 3. An valeat si quis dicat, do tibi centum nomine pœnae ea tradens, n. 4. An arra receptio propria confessione probetur, n. 5. An possit constitui in quaquis quantitate, n. 7. 8. & 9. Quæ cautela possit dari pro matrimonij securitate, n. 10. An possit arra constitui in specie, vt in fundo, n. 11. & 12. An utrumque possint arræ consti-tui, n. 13. & 14.

Arra ad quem pertineat matrim. non sequuto, l. i. d. 36. n. 1. & 2. An luceretur sponsa per osculum, n. 3. Quid quando alter inculpabiliter refut: vt ob religionis ingressum, vel quia reperitur impedimentum, n. 4. & 5. Quid si tradens arram obiit, vel aliter est im-peditus, n. 6. Quid si recipiens arram, alia arra à se non tradita, iniuste resiliat, n. 7. Quid si recipiens arram sit minor, vel detur paréibus, vel curatori, vel alij nomine minoris, n. 8. Quid quando utrumque arram dedit, & recipit, n. 9. An iure canonico corre-ctum sit vt teneatur resiliens ad duplum, vel quadruplum, n. 10. & 11. Quid si pater promittens filij matrim. tradensque arram, faciat quod in se est, & filius nolit, n. 12. & 13. An arra recepta, & pœna dupli, & quadrupli, de qua conuentum est, debeatur in conscientia, l. i. d. 37. n. 1. 2. 3. & 4. An si sponsus resiliat iuxta suam conscientiam, quia ignorat sponsæ fornicationem, perdat arram, l. i. d. 68. n. 10.

Arra, & pœna in religionis ingressu an possit ponii, l. i. d. 39. n. 1. 5. & 6.

Arra Hispanæ.

Arras Hispanas an lucretur vxor putativa, quando utrumque coniux credit matrimoniū valere, l. 6. d. 20. n. 3.

Arrarū promissio metu facta an valeat, *Vide*. Metus ab intrinseco.

Arra & sponsalitas largitas quando adsunt in matrimonio, qualiter possit vxor eligere. *Vide*, Largitas sponsalitas.

Arræ acquiruntur consummato matrim. l. 6. d. 22. n. 8.

Arra Hispanæ quid sint, & qualiter distent à donatione propter nuptias, lib. 6. d. 1. num. 1.

Arræ an dentur in præmium virginitatis, & restituenda sint ab ea quæ non est virgo, l. 6. d. 27. n. 3. & 4.

Arræ non requirunt insinuationem, licet excedant summa ea indi-gentem, l. 6. d. 29. n. 3.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Arræ an possint constitui constante matrim. l. 6. d. 28. n. 1. & 2.

Arræ nequeunt decimam bonorum excedere; nec valet renun-catio, l. 6. d. 29. a. 1. An possint excedere octauam dotis sponsæ par-tem, n. 2. Si vxor eas constituit, nequeunt excedere decimam bonorum eius, n. 4. Possunt de bonis præsentibus, & futuris pro-mitti, & vxor eligit tunc tempus, n. 5. An arræ absolute promis-sæ, censeantur de bonis præsentibus & futuris promissæ, n. 6. Et quid si tempore promissionis arrarum vir carebat bonis, n. 8. Quid si pro arrarum securitate obliger vir bona præsentia & futura, n. 9. An deficientibus hæredibus necessarijs posse vir ultra decimam bonorum arras dare, n. 10. Ad computandam hanc decimam debere attendi quæ viro debentur, & deducendu-m est æs alienum, n. 11. Onera & tributa bonorum deducen-das sunt, n. 12. Attendendus est valor officiorum vendibilium mariti, & actionum n. 13.

Arræ si decimam excedant, an solus excessus vitetur, l. 6. d. 29. n. 14. Quid si detur fundus arrarum vel sponsalitiae largitatis nomine, & is debitum summam excedat, num. 16. Quid si ter-tius quidam arras promittat, an possit decimam excedere, n. 17. & 18. Et quid si ille tertius fideibeat, n. 19.

Arras vxor potest constituere viro, nec possunt decimam bono-rum eius excedere, l. 6. d. 29. n. 4.

Arrarum decima an computanda sit iuxta bona quæ vir bona fide possidet, ita vt illis postea euictis non sit minuenda, l. 6. d. 30. n. 1. & 2. Quando bona sunt maioratus, qualiter æstimanda sunt ad hanc decimam, l. 6. d. 31. n. 1. 2. 3. & 4.

Arræ an minuantur per antapochas, vulgo contraescrituras. *Vide*, Melioratio facta filio.

Arræ ultra decimam an sint validæ in foro conscientiæ, l. 6. d. 33. n. 2.

Arrarū ultra decimam excessus an fitmetur iuramento, l. 6. d. 34. n. 1. & 2.

Arras non excedere decimam, cui probare incumbat, l. 6. d. 35. à n. 1. ad 5.

Arræ an extrahendæ sint de ea parte, de qua potest vir liberè dis-ponere in præiudicium ascendentium, vel descendantium, l. 6. d. 36. nu. 14. & 15. Quid si vir cum arras promisit, carebat descen-dentibus, quitamen postea nascantur, num. 16.

Arras voluntariæ assignat vir, l. 6. d. 36. num. 15.

Arræ an soluendæ sint, cum dos non soluitur, aut non integre, l. 6. d. 37. n. 1. & 2. Quid si dos tradatur æstimata pluris quam valeat, n. 2. Quid si vir partein dotis remittat, n. 3.

Arras an possit donare minor de bonis immobilibus, aut quæ ser-uando seruari possunt, absque iudicis decreto, l. 8. d. 38. n. 37. Quando talis donatio ratificetur, n. 38. Quid de alijs bonis mo-bilibus n. 39. & 40. Quando possit petere restitutionem, n. 41. Quid si iurat, n. 43.

Arras an possit donare filius familias incōsulto patre, l. 6. d. 39. n. 12.

Arras an possit mulier quæ secundo non nupfit, descendentes ta-men habet, ad libitum distribuere, l. 6. d. 40. n. 2. 3. 4. Quid si los ascendentes habeat, num. 6. & 7.

Arras mulier secundo nubens an teneatnr reseruare filiis prioris matrim. & possit in eis meliorare, l. 6. d. 41. n. 2. & 3. Quid si alius dederit arras nomine viri, n. 3.

Artis periti.

Artis periti. *Vide* matronæ, n. 59.

Asperitus.

Aspectus turpes an liceant inter coniuges, lib. 9. disp. 44. n. 13. Et quid si adit pollutionis periculum, disp. 45. n. 41. Quid si sola di-stillatio sequatur, ibi, n. 42.

Aspectus turpes an sint mortalis culpa, sintque in ipsis fatendæ cir-cumstantiæ, lib. 9. d. 46. à n. 20. vsque ad 30.

Aspectus turpes an liceant sponsis de futuro, l. 9. d. 46. n. 13.

Afferens.

Afferenti speciale incumbit probare, l. 1. d. 53. n. 10.

Assessor.

Assessor Episcopi potest esse clericus coniugatus, lib. 7. disp. 46. num. 14.

Audire.

Audire turpia vel comœdias, qualis culpa sit, l. 9. d. 46. num. 36.

Authoritas.

Authoritates sanctorum, legum, conciliorum prouincialium, in decreto Gratiani insertæ, quam vim habeant, l. 9. d. 12. n. 2. & 5.

Ausus.

Ausus an habeat nepotem in potestate, si concipiatur ante eman-cipationem filij, licet postea nascatur, l. 7. disp. 82. n. 7.

Baptismus.

Baptismum vt infideles recipiat, an possit eis pecunia dari. *Vide*, Simonia an sit donis. An tollat irregularitatē. *Vide*, Bigamia.

Benedicens & Benedictio.

Benedicens nuptias affectus culpa lethali. *Vide*, Matrimonium quem ministrum.

Benedictiones an teneantur recipere infideles coniugati, cum ba-ptizantur. *Vide*, Matrimonium infidelium.

Benedictiones Ecclesiæ an sint iterum recipiendæ, quando matrimoniū fuit nullum ob occultum impedimentum, & clam conualidatur, l. 2. disp. 37. n. 13.

Bene.

22

INDEX RERVM.

- Benedictionibus non præmissis consummare matrimonium, an sit culpa. *Vide*, Matrimonium consummare.
- Benedictiones nuptiales quam antiquæ sint, & quam conuenientes, l. 7. disp. 82. n. 1. A quo parocho conferenda: & quis dicatur ad hoc proprius parochus, & quam suspensionem incurrit alienus eas, impertiens vel concedens impertiendi licentiam: & quid circa eas impertiendas concedat bulla, & an per hanc suspensionem sit sublata excommunicatio religiosis benedicentibus nuptiis imposita: & quæ ignorantia excusat, ibi n. 3. 4. 5.
- Benedictiones nuptiales omittere an sit mortale: & quando dicantur ex contemptu omitti, l. 7. disp. 82. n. 6. Et quid, si infideles coniugati ad fidem conuertantur: an teneantur recipere has benedictiones, eodem n. 6. Quod damnum incurritur eas differendo, quoad exemptionem à patria potestate, ita vt nepos maneat sub aui potestate, quando eius pater eum concepit ante eas suscepit, ibi n. 7. Et an per eas emancipetur filius etiam quoad sibi odiosa, eodem n. 7.
- Benedictiones haec an sint præmittenda consummationi matrimonij, l. 7. disp. 82. n. 8.
- Benedictiones haec an sint secundis nuptiis impertienda: etiam quando priores inueniuntur irrita, l. 7. disp. 82. à n. 14. ad 26. Et illis benedicens an sit suspensus, vel qua pena puniendus, ibi à n. 27. vsque in finem.
- Benedictiones haec quibus temporibus interdicuntur, l. 7. disp. 7. n. 1. & 2. Et quam penam incurrit sacerdos eas præfans in illis, vel recipientes, ibi n. 3. 4. & 5. Et an possit Episcopus dispensare in hoc, ibi n. 6. Et an interdicuntur eo tempore sponsalia de futuro, monitiones, & matrimonium, ibi n. 7. & seqq. vsque ad 14. Et an interdicuntur traductio sponsæ, coniuia, & alia latitiae signa, ibi à n. 15. vsque ad 20. Et an prohibetur matrimonij consummatio, ibi à n. 21. vsque ad 24.
- Benedictiones haec qualiter tempore interdicti vel cessationis à diuinis, possint conferri. *Vide*, Interdictum. Et qualiter excommunicatis. *Vide*, Excommunicatus. Et qualiter suspensis. *Vide*, Suspensus. Et qualiter interdictis. *Vide*, Interdictus.
- Beneficium.*
- Beneficij fructus an suos efficiat, peccans illi ministrando. *Vide*, Distributioes quotidianæ.
- Beneficia an per sponsalia amittantur, l. 7. d. 42. n. 1. Et quid per matrimonij validum, ibi n. 3. & 4. Et an ante matrimonij consummationem, ita vt tunc dissoluto matrimonij morte aut professione vxoris, ea non recuperet vir, ibi n. 5 & 6. Et an vident quaque ins quocumque, accessus ac regressus ad beneficia, ibi n. 7. Quid, si illegitimus aut alias impeditus imperavit dispensationem ad beneficium, vel quicunque ad plura beneficia, & mox iniret matrimonij an extinguatur dispensatio, ita vt soluto matrimonij ei non proficit, ibi n. 8. & 9. Et an peccet mortaliter clericus valide coniugatus, retinens beneficium, ibi n. 10. Et an eius beneficium possit impetrari ab alio tanquam vacans, ibi n. 10. Et an coniugatus retinens beneficium teneatur restituere fructus postea perceptos, ibi n. 12. Et an possit resignare beneficium, ibi n. 13.
- Beneficia an vident per matrimonij irritum, lib. 7. tota disp. 43.
- Beneficij incapax est coniugatus quicunque, & laicus, eti statim initiandus sit, l. 7. disp. 43. n. 14. Et quid, si coniugatus ille voleat castitatem, ibi n. 16. Et quid, si vxor adultera sit, & vir ad ordines promouetur, eodem l. 7. disp. 42. n. 16.
- Beneficium recipiens coniugatus non iuuatur regula de triennali posseflore: & quid de aliis inhabilibus, l. 7. disp. 42. n. 15.
- Beneficium ut obtineat coniugatus, an possit Episcopus dispensare, l. 7. disp. 41. n. 17. 18.
- Beneficia an possint resignari ab eo, qui est illis priuatus ipso iure, vel est priuandus per sententiam: & facta ea beneficij imperatione, si antea poterat Episcopus dispensare in retentione, adhuc possit, l. 7. disp. 42. n. 2.
- Beneficij incapax est quoque pensionis incapax, l. 7. d. 44. n. vlt.
- Beneficium curatum recipiens non intendens promoueri, vel dubitans, vel sub conditione, nisi quid felicis euenerit, an peccet, & teneatur restituere fructus, l. 7. disp. 45. à n. 1. vsque ad 12.
- Beneficium simplex recipiens, siue illi sit annexus ordo sacerdoti, siue non, animo non recipiendi illum, sed ducenta vxoris, an peccet & teneatur restituere, l. 7. disp. 45. à n. 13. vsque in finem. Et quid de recipiente pensionem eo animo, ibi n. 20. Et quid de capellaniis, ibi n. 15.
- Beneficium recipiens donec pinguius obtineat, aut donec permittet resignare pensione referuata, an peccet, l. 7. d. 45. n. 12.
- Beneficia conferendi potestas. *Vide*, Potestas. Et an beneficij collatio aut presentatio irrita confirmetur superuenienti dispensatione, lib. 8. disp. 7. n. 12.
- Beneficium principis quando sit latè interpretandum, l. 8. d. 1. n. 4.
- Bestialitas.*
- Bestialitas an si iusta diuortij causa, l. 10. disp. 4. n. 14.
- Bigamia.*
- Bigamia irregularitas cur inducta sit, & cur dicatur ex defectu sacramentali, l. 7. disp. 83. n. 1. Et quotuplex sit, ibi n. 2. Et an incur-
- ratur per multiplicem concubitum absque mattim, ibi n. 3. Et vt incurritur, desideretur semper copula, ac seminis effusio intra vas, & semen feminæ, ibi n. 4. 5. 6. Et an requiratur vt foemina ducta sit corrupta semine recepto intra vas, nec sufficiat, nec requiratur claustrum apertio, ibi n. 7.
- Bigamia irregularitas quo iure inducta sit, & an possit Pontifex in ea dispensare, l. 7. disp. 86. à n. 5. vsque ad 7.
- Bigamia vera vel interpretatio irregularitas, an possit tolli per Episcopi dispensationem, l. 7. d. 86. à n. 8. vsque ad 15. Et quid, virtute Tridentini, si ea occulta sit, ibi n. 12.
- Bigamia similitudinaria clerici in sacris constituti, professive, incutis matrimonium, an possit tolli Episcopi dispensatione, l. 7. disp. 86. à n. 16. vsque ad 22. Et quid, virtute Tridentini, si sit occulta, ibi n. 23.
- Bigamia simpliciter explicata an sufficiat in impetranda eius dispensatione, nec sit mentio facienda de termis vel vterioribus nuptiis. Et si concurrent similitudinaria, interpretatio & vera, sit de omnibus mentio facienda, l. 7. disp. 86. n. vltimo.
- Bigamia irregularitas an tollatur per baptismum, & incurritur per matrimonium, ante illum initum, casu quo si post iniretur, incurritur, l. 7. disp. 83. n. 8. & duplicit seq.
- Bigamia irregularitas an tollatur per religionis professionem, & quacunque alia, l. 7. disp. 86. num. 2. 3. 4.
- Bigamia interpretatio quare sic dicatur, & inducat irregularitatem, l. 7. d. 84. n. 1. Et an incurritur per duplex matrimonium, irritum, aut alterum tantum validum, ibi à num. 2. vsque ad 5. Et quid, si contrahens ignorat posterioris matrimonij nullitatem, ibi n. 6. Et an haec irregularitas sit ex delicto, eod. n. 6.
- Bigamia an incurritur contrahendo cum vidua vel corrupta, & qualis debeat esse haec corruptio, l. 7. d. 84. n. 7. Et quid, si effect vi cognita, aut ipse putaret eam virginem, cum sit corrupta: vel putaret corruptam, cum sit virgo, ibi n. 8. Quid, si id matrimonium esset irritum, ibi n. 10. & 11. Et quid si id matrimonium sit validum in solo foro externo, ibi n. 11. Et quid si sit corrupta ab ipsomet eam ducente, ibi n. 13. & 15.
- Bigamia an contrahatur cognoscendo etiam ignorantie, vel praecipienti Ecclesia, vxorem adulteram, & vi cognitam, l. 7. d. 84. à num. 15. vsque in finem.
- Bigamia similitudinaria an incurritur, cum constitutus in sacris aut professus init matrimonium, l. 7. d. 85. à n. 1. vsque ad 8. Et an exigitur copula, ibi n. 6. & 9. Et quid, de ducentemonialem, vel cum voto castitatis simplici ligatus sit, dicit uxorem, ibi num. 11. 12.
- Bigamia haec similitudinaria an incurritur ex solo delicto, l. 7. disp. 85. n. 10.
- Bimestre.*
- Bimestre concessum ad deliberandum de religionis ingressu sponsis ante consummationem. *Vide*, Sponsi ante matrimonij consummationem.
- Bissexturn.*
- Bissexturn. *Vide*, Mensis, vbi sit mentio, & professio an possit fieri, & dies bissexturn.
- Blanditia.*
- Blanditiae principum, & superiorum quando inferant metum vii constantis, l. 4. d. 7. n. 3. An inferant metum leuem, ita vt eis extorta sint restituenda a meretricibus, l. 4. disp. 11. n. 1. & 2.
- Bona.*
- Bona restitutioni subiecta an possint alienari pro dote filia ineunatis matrimonium carnale, aut spirituale, l. 4. disp. 26. n. 7.
- Bona fides ex qua ignorantia procedat. *Vide*, Cofessarius inuenies.
- Bulla.*
- Bulla: virtute an possit commutari iuramentum metu extortum. *Vide*, Iuramentum contra bonos mores. Quid de iuramento soluendi vñras, vel amissi ludo pecunia credita. *Vide*, Pœna sponsalibus adiecta.
- Bulla priuilegio concedentis receptionem sacramentorum a quolibet sacerdote, nequit assistere matrimonio qui non est proprius Parochus, l. 3. d. 19. n. 3.
- Bulla induito an possit Eucharistia in paschate peregrinis, aduenis, mercenariis portigi. *Vide*, Habitatio qualis requiratur.
- Bulla absolutio concessa minimè satisfactione partis præmissa, an valida sit, l. 3. & n. 6. fine.
- Bulla cruciate priuilegia an sint strictè interpretanda, l. 8. d. 2. n. 7.
- Bulla vel iubilei virtute quæ vota possint commutari, & specialiter attinentia ad castitatem & religionem, l. 8. d. 15. à num. 1. vsque ad 10. Et an haec commutatio debeat omnino esse in belli subsidium, ibi n. 1. Et quid, de iuramentis absolutis vel conditionalibus religionis vel castitatis, vel alterius rei reseruat: vel quando est simul votum & iuramentum, ibi n. 11. Et an possit fieri dicta commutatio, & si potens adierit prius Pontificem, & concederit vel denegarit, vel confessor remiserit prius ad Pontificem, vel norit Pontificem non nisi certis causis & in opera certa commutare, ibi n. 12. Et quid, in voto castitatis ad petendum debitum, ibi n. 9. Et quid de possencia pecuniaria, iam ex voti fractione debita penalitatis, ibi n. 14. Et an

INDEX RERVM.

Et an possit virtute iubilei cōmutari votum in opera, quæ postea vir doctus iudicatur: & an interim hic frangens prius votum sit reus illius, ibi n. 15. Et an vota ante iubilei tempus facta possint eo transacto commutari, ibi n. 16. Et quid si lucratis iubileum nullam confessionem tunc fecit, quod nullius culpæ lethalis conscius esset; vel intendebat lucrari iubileum, & non lucratus est, an reuiuiscant vota virtute illius commutata, ibi a. n. 19. usque ad 24. Et an hæc commutatio debeat necessario in confessione fieri, ibi p. 15. Et an transacto iubilei tempore possint ea vota commutari, quorum quis aut immemor aut memor cōmutationem non petuit, ibi a. n. 16. usque ad 18. Et an si quis abfolitus est a reseruatis virtute inbili quem intendebat lucrari, & non lucratus est, reincidat in excommunications reseruatas, vel saltem non possit postea a reseruata oblitera absoluī a quois confessore, sed a solo superiori, ibi a. 21.

Bulla cruciatæ priuilegia an morte Pontificis expirent, l. 8. disputat. 28. n. 93.

Bulla priuilegia an censeantur reuocari per iubileum, qui vigesimo quinto quoque anno concedi solet, l. 8. d. 33. n. 10.

Bulla virtute an sit eligibilis confessor, cuius licentia est irrita ob vitium occultum, aut est occultè reuocata: aut parochus ob vitium occultum beneficij incapax, l. 8. disp. 34. n. 14.

Bulla commissarius. *Vide*, Dispensare commissarius.

Calor Iracundia.

Calore iracundia facta. *Vide*, Iracundia calore.

Canere.

Canere turpia quale peccatum sit, l. 9. d. 46. nu. 38. & seqq.

Canoniz.

Canonicus cum quo dispensatur ad ordines, an habeat vocem in capitulo, l. 8. d. 1. n. 23.

Canonicus quo tempore quis debet esse, vt possit esse delegatus Pontificis, ciuile legati, l. 8. d. 27. n. 28.

Canonico facta cōmissio an transeat ad successorem, l. 8. d. 27. n. 12.

Cantilena.

Cantilenas turpes facere quale peccatum sit, l. 9. d. 46. n. 41.

Capellania.

Capellaniam recipiens animo non sufficiendi ordinem sacrum, sed vxorem ducendi, an peccet, & tenetur restituere fructus, l. 7. disp. 45. n. 15.

Capitulum.

Capitulum sede vacanti an possit dispensare in casibus occultis concessis Episcopo, in Trid. scf. 24. ca. 6. de reform. l. 8. d. 2. n. 10. Quid si committatur aliquid Episcopis tanquam scdis Apostolicæ delegatis, & an ea potestas sit delegata, codem nu. 10. Alia *vide*, Dispensare.

Capitulum sede vacanti, quid possit circa matrimonium. *Vide*, Ordinarius censemur.

Captiu.

Captiu apud infideles qualiter possint inire matrimonium. *Vide*, Peregrini an teneantur.

An valide possint inire matrimonium, & constituere procuratorem. *Vide*, Metus ab intrinseco.

Cardinalis.

Cardinalis vt fiat coniugatus, quid exigatur, l. 7. d. 41. n. 4.

Cardinales quid possint circa matrimonium. *Vide*, Ordinarius censemur.

Casus.

Casus omissus manet in iuriis communis dispositione, l. 1. d. 34. n. 6.

Catechismus.

Catechismus quid sit, & per quos actus in eo contrahatur cognitio spiritualis, l. 7. d. 10. n. 1. usque ad 9. & an ea sit sublata vel restricta per Tridentinum, ibi a. n. 10. usque ad 12. Et an oriatur ex exorcismo, ibi n. 5.

Causa.

Causa occulta dissoluendi sponsalia, an possit detegi. *Vide*, Sponsalia dissolutionis.

Causa limitata. *Vide*, Limitata causa.

Causa iusta dispensandi in denunciationibus, an sola sit suspicio malitiosi impedimenti, l. 3. d. 9. n. 1. & 2. An sit iusta causa, verecundia contrahentium, quia sunt disparates aetate, conditione, vel diuitiis, n. 3. Quid si ambo sint senes, n. 4. Quid si sint concubinarij, existimati tamen coniugati, n. 5. Quid si sint magnates, n. 6. Quid si nullius impedimenti timor sit, vel celsent conuenientia ob qua præmittuntur denunciationes, n. 7. Quid si appropinquat tempus, quo benedictiones nuptiarum interdicuntur, n. 8. Quid si matrim. sit publicè contractum, & reperiatur nullum ob occultum impedimentum, n. 9. Quid si timeatur forte ut consanguinei matrimonium impediatur. Et quando pater dicatur iniunctus impediens, & sit præsumptio malitiosi impedimenti, n. 10. Quid si causa patrimonij consumendi, nolint parentes, vel tutores puellam matrimonio collocare, n. 11. Quia prudentia vt debeat iudices in capienda informatione malitiosi impedimenti, n. 12. Quid quando volunt parentes, vel tutores vt puella indigno nubat, n. 13. Quid quando aliquibus valde expediret coniugium, timenterque se impediendos, num. 14. Quid si virgo deflorata sit, periculumque in ora adsit, ne deflorans mutet

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

sententiam, n. 15. Quid si mulier sit infamata, vel sponsalibus ligati periculo expoſiti sint mutandi animū, n. 15. Quid si repenti- mū casus offerat rationem contrahendi matrim. vt si concubinarij deprehendatur a iudice plectendi, n. 16. Quid ob animæ periculum, vt si sererix, vel duo concubinarij velint inire matrimonium, & sit periculum perseuerandi in peccato, dum præmittuntur denunciations, n. 17. Quid, quando matrimonium, est statim necessarium ad vitandum scandalum, nu. 18. Quid, quando constitutus in articulo mortis vult concubinam ducre, n. 19. Quando ordinarius dispensat, quam diligentiam præmittere tenetur ad cognoscendum impedimenta, nu. 20.

Causa naturalis præiudicata accidentalis, l. 3. d. 23. nu. 6. & 8.

Causa finalis. *Vide*, Finalis causa.

Causa apposita in contractu matrimonij. *Vide*, Demonstratio.

Causa quæ desiderantur in voti, ordinis sacri aut professionis dispensatione, l. 8. d. 8. n. 2. 3. 8.

Causa dispensandi in impedimentis matrimonium dirimentibus quæ sint, & qualiter intelligantur, & quando verificantur, specialiter allegata nobilitas contrahentium, & defectus dotis, calamata, & innupram mansuram feminam: & quando renuntiatur bonis, aliave sint, ne dos sit competens, lib. 8. tota d. 19. Et an dispensatio semper debeat esse ob bonum commune, ibi n. 1.

Causa quæ desiderantur in votorum dispensatione, specialiterque castitatis & religionis, & caterorum matrim. impedientium, l. 8. tota d. 20. Et an eadem causæ exigantur in dispensatione iuramentorum eiusdem materiæ, ibi n. 1. Et an maior causa, vbi concurrunt votum & iuramentum, ibi nu. 30. Et an maior causa exigatur ad dispensandum in voto quam in lege, ibi n. 17. Et an causa dispensandi in voto sufficiens, sit talis, quando simul adest votum non petenda dispensationis, ibi nu. 31.

Causa an presumatur in vitroque foro in principe, vel alio superiore dispensante, l. 8. d. 17. nu. 14. 15. Et an credatur dicenti se ex causa iusta dispensare, ibi n. 16. Et an sit necessaria vt sit valida & licita dispensatio. *Vide*, Dispensatio.

Causa dispensationis cessante an evanescat dispensatio, siue cesseret ante Pontificis concessionem, & ordinarij vel confessoris expeditionem, siue post: & ita extinguitur vt redeunte postea causa non reuiuiscat, l. 8. d. 30. a. nu. 6. & quo tempore debeat causa iusta allegata vera esse, an scilicet tempore quo mittitur Romam, vel tempore quo a Pontifice imperatur, vel tempore quo ordinarius illam expedit, ibi a. n. 1. ad 5. & n. 15.

Causa dispensationis quo tempore debeant verificari. *Vide supra*.

Causa generaliter in rescripto expressa, vel dicendo, Ut afferunt, vel per verbum impersonale, Ut afferitur, an sint probanda, l. 8. d. 35. n. 14. & 25.

Causa finalis & impulsiva quid sit, & in dubio qualis presumatur, l. 8. d. 21. n. 9. & nu. 20.

Cautela.

Cautela pro securitate matrimonij contrahendi. *Vide*, Arta quæ est signum.

Cautio.

Cautio quando a legatario præstanta sit, vt detur sibi legatum sub conditione reliquum. *Vide*, Legatum.

Cautio quando sufficiat iuratoria, & quando nuda: & quid nomine cautionis nude intelligatur: & quando pignora, & fideiussores, & hypotheca exigantur, l. 10. d. 18. a. n. 34. usque ad 39. Et an iudex poslit ex officio cogere ad cautionem præstandam, ibi n. 39. Et quid, quando alter coniux diuortium petens dedit causam saeuitie, ibi n. 5. Et an sufficiat cautio nuda vel iuratoria, quando obligatus ad fideiussoriā non inuenit fideiussoriā copiam, credaturque iuramento dicentis se non inuenire, ibi n. 38. Et an sufficiat simplex cautio, quando obligatus ad fideiussoriā est evidenter idoneus, ibi n. 43. Et quid si cautio non præstetur ad petitionem partis, sed ex iudicis officio, ibi n. 44. Et an non obstante cautione possit vxor castigari, ibi n. 46.

Certitudo.

Certitudo nullatis matrimonij vel dubium quando possit haberi, vt non licet eo vt, ex assertione alterius coniugis dicentis se non consenseris: & quæ conjectura debeat esse, l. 2. d. 45. n. 2. & seqq. An existentibus indicis sit necessaria iudicis auctoritas ad incundum aliud matrim. n. 13. Quid si utique confiteatur se non consenseris, n. 15. Quid si coniuges falsò existimantes subfesse impedimentum, dicant se non consenseris. *Vide*, Credendum an sit coniugibus. Quid si amicus vel parochius rurē absuſſe impedimentum dirimetus, vel sit fama, an teneatur alter coniux credere, n. 25. An teneatur tunc diligenter adhibere, n. 26. An teneatur rurē dubitare, n. 27. Si diligenter adhibita nil inueniat, an possit deponere dubium, n. 28. Quid si audiuīt à non fide dignis, n. 29. Quid si tempore contraictus matrim. alter præmitat protestationem diffensus. *Vide*, Protestatio qua alter cōiux. Quid si utique aut alter coniux fateatur impedimentum. *Vide*, Probatio ad dissoluendum matrim. vbi agitur de aliis probationibus ad hoc necessariis.

Cessatio à diuinis.

Cessationis à diuinis tempore qualiter licet nuptias benedicere, vel alia diuina officia peragere. *Vide*, Interdictum.

a 3

Cir-

INDEX RERUM.

Circumstantia.

Circumstantia sponsalium an sit fatenda. *Vide*, Adulterium.
 Circumstantia accessus contra naturam cum propria uxore an sit necessariò fatenda, & sit adulterium: vel satis sit dicere accessum eum esse habitum cum coniugata, l. 6. d. 18. per totam.
 Circumstantia personarum in tactibus an sint necessariò fatenda: & in accessu coniugal, vel ad coniugatum, ubi non est seminis effusio, l. 9. d. 46. n. 17. & 18. Et quid in aspectibus, ibi n. 30. Et quid in verbis turpibus, ibi n. 45.
 Circumstantia loci sacri in copula, tactibus, aspectibus, desideriis, verbis, an sit fatenda, & quando sit locus sacer. *Vide*, Ecclesia.
 Circumstantia an sit fatenda, duplēcē, malitiā continet, quando res duplii praecepto prohibetur aut præcipitur. Ut si vigilia incitat in quadragesima, vel festum in dominica, vel est præceptum & votum de eadem re, vel votum & iuramentum: vel omittitur officium canonicum debitum ratione ordinis sacri ac beneficij: vel committitur adulterium coniugati cum coniugata: vel peccatum habet annexam excommunicationem, l. 9. d. 15. n. 5. & 6.
 Circumstantia concubitus cum infidi, vel heretica, vel alia cum qua nequit matrim. iniri, an mutet speciem, & sit fatenda, l. 7. d. 5. à n. 5. vsque in finem. Et an cellet circumstantia dispensatione obtenta ad contrahendum cum ea femina, ibi n. 15. & 16.
 Circumstantia stupri quando sit fatenda. *Vide*, Stuprum.
 Circumstantia quando addatur noua in peccato luxuriae, lib. 7. d. 14. à n. 2. ad 5.
 Circumstantia copulæ confessoris cum pœnitente an sit fatenda, l. 7. d. 55.
 Circumstantia ordinis sacrī an in copula sit fatenda, l. 7. d. 27. n. 19. 20. 21. Et quid de circumstantia professionis, ibi n. 20. Et an simul Sacerdos & professus fornicans, satisfaciat, dicens se esse profsum aut initiatum ordine sacro, ibi n. 22. 23. 24. & 28. 29. 30. Et an professus fornicans satisfaciat, explicans se votum emisisse, aut votum solenne, ibi n. 27. 29. 38. Et an sacerdos secularis satisfaciat exprimens se esse in sacris, aut voto castitatis ligatus, ibi n. 31. & 32. Et si sit Episcopus vel prælatus religionis, sit hæc quoque circumstantia explicanda, ibi n. 33. Et an religiosus Soc. Iesu votis biennii simplicibus ligatus, satisfaciat dicens se peccasse contra votum castitatis. Et cetera religiosi peccata, quævis voto nō aduersentur, habeant speciale circumstantiam fatendam ratione status, ibi n. 34. Et an qui voulit expresse castitatem, & est sacerdos, emisitq; dicta vota biennii Soc. Iesu, satisfaciat explicando quiduis horum, ibi n. 35. Et quid si professus, vel sacerdos, vel habens votum castitatis, voulit se non habiturum mollitatem, ibi n. 36. Et quid si quis ex his iurauit seruaturum se castitatem, an teneatur hoc quoque explicare, ibi n. 37. Et an vota vel iuramenta saepe repeta constituent nouam malitiam necessariò fatendam. Vel si sunt iuramenta & votum de eadem re, ibi n. 25. & 26.

Civilis actio.

Civilis actio quādo præjudicet criminali, vel è contra, l. 1. d. 8. n. 19.

Clandestinum.

Clandestina sponsalia an sunt valida, l. 1. d. 12. n. 1. & 2. An sit peccatum ea contrahere, l. 1. d. 13. n. 1. & 2. An pœna clandestini matrimonij afficiat sponsalia clandestina. Et generaliter pœna impedita contrahenti matrim. extendatur ad sponsalia, eadem d. 13. n. 1. & 2.
 Clandestinum matrim. an obliget ut sponsalia, l. 1. d. 20. n. 2. & 3. Quid si accedat iuramenti, n. 4. Quid si damnum sequatur virginitatis, aut famæ, & an tunc sit aliquid restituendum, n. 5. Quid si contrahentes voluerint se obligare eo modo quo possunt, n. 6.
 Clandestinum matrim. quotupliciter dicatur, l. 3. d. 1. n. 1. 2. & 3. Quando tale dicatur quoad pœnas incurriendas. *Vide*, Pœna clandestini. An ante Trident. fuerit irritum, l. 3. d. 3. n. 1. 2. & 3. An sit morale clam contrahere, ea d. 3. n. 5. Quid post Tridentinū, n. 6. An sit mortale solo iure Ecclesiastico, n. 7. & 8. An infideles sic contrahendo peccent, n. 8. Qualiter Ecclesia potuerit irritare clandestinum, l. 3. d. 4. n. 1. & 2. An irritat directè annullando matrim. vel indirectè inhabilitando personas, ea d. 4. n. 3. 4. 5. An poruerit irritare ut est Sacramentum, n. 6. An irritans clandestinum mutauerit materiam & formam illius, n. 7.

Clausula.

Clausula, non obstante. *Vide*, Leges posteriores.

Clausula generalis posita post casus requirentes speciale mandatum, continet alios similes, non autem longè maiores expressis, l. 2. d. 11. n. 3.

Clausula in fine posita quando referatur ad omnia præcedentia, l. 3. d. 7. n. 17.

Clausula, tuo iudicio, prudentiæ, conscientiæ, vt tibi videbitur, an importet non exig i judicial cognitionem, l. 3. d. 8. n. 4. An tunc testes debeat iurare, n. 5. An tunc, vel quando committitur res ardua, censetur electa industria persona, l. 3. d. 7. n. 18. & 20. An tollatur tunc appellatio. *Vide*, Dispensationem negans.

Clausula generalis an sufficiat, ad derogandum concilio. *Vide*, Tridentino concilio.

Clausula posita in una parte dispositionis, quando referatur ad

omnia in ea contenta, l. 6. d. 22. n. 17. & 19.
 Clausula posita ad executionem contractus non immutat eius naturam, l. 6. d. 29. n. 9.
 Clausula in fine, vel quacunque dispositio nisi parte posita, quando referatur ad omnia præcedentia, l. 8. d. 16. fin. & l. 10. d. 17. n. 15.
 Clausula posita in uno §. vel versiculo, an referatur ad alium §. vel versiculum, l. 7. d. 108. n. 3.
 Clausula, motu proprio. *Vide*, Gratia motu proprio.
 Clausula, ex certa scientia. *Vide*, Gratia motu proprio.
 Clausula rescriptorum an censeatur in dubio iuri tertii derogare, l. 8. d. 7. n. 6. fin.
 Clausula, non obstante, an augéat gratiam, supplens qualitates non expressas, l. 8. d. 24. n. 6.
 Clausula, dummodo mulier rapta non sit, quomodo intelligatur, l. 8. d. 25. à n. 17.
 Clausula solita apponi an censemantur appositæ, & si non exprimantur, l. 8. d. 15. n. 19.
 Clausula, dummodo non spe facilioris dispensationis copula habita sit, an verificetur, quando alter solus coniux eam spem concepit, l. 8. d. 25. n. 31.
 Clausula dispensationis in foro conscientiæ, discreto viro doctori, &c confessori ex approbatib; ab ordinatio. explicatur l. 8. d. 34. à n. 15. vsque ad 17. vbi latè explicantur qualitates necessariæ expeditiū has dispensationes: & quale priuilegium habeant regulares adid. Et an ha litera suo valore frustrantur, si aperiatur ab eo qui his qualitatibus caret, ibi n. 12.
 Clausula dispensationis fori conscientiæ continent causam periculi incontinentiæ, vt dispensetur in voto castitatis: vel religionis, explicantur lib. 8. d. 34. n. 19. Et qualiter verificetur scandala oritura, vel feminam innuptam mansuram, ibi n. 2.
 Clausula dispensationis fori conscientiæ p̄cipiens confessori examinare veritatem precum: & an standum sit dicto eius cum quo dispensandū est; nec alii testes vocādi, & si confessori cōtrarium cōst̄et, & occulte sit dispensandū, nullo dispensationis testimonio dato, explicatur l. 8. d. 34. n. 21. & 22. Et an ha dispensationes sint præsentandæ ordinario, iuxta decretum Trident. ibi n. 23. Et an sit examinanda veritas precum, quando est notoria, vel ipsi soli confessori nota, ibi n. 24. Et quid, si ignarus veritatis precum dispenset, cum tamen sint veræ, an valeat dispensatio, ibi n. 25. & 26.
 Clausula continens monita & consilia danda à confessore, & an corum omisso vitiet, explicatur l. 8. d. 34. n. 27.
 Clausula iubens pœnitentiam imponi, explicatur, & an sit necessaria confessio ad has dispensationes expedientas, sive per doctorem, sive per religiosos virtute priuilegii, lib. 8. d. 34. n. 28. 29. 30. Et an differat ablolutio in foro conscientiæ, & in foro pœnitentiæ, ibi n. 29.
 Clausula iniungens opera, in quæ debet confessor commutare votum castitatis vel religionis, explicatur lib. 8. d. 34. à n. 32. vsque ad 41. vbi latè ea opera explicantur.
 Clausula iubens dilaniari literas, & vt aliter non profint: explicatur l. 8. d. 34. n. 42.
 Clausula legitimatis proli suscep̄tæ & suscipiendæ, in solo conscientiæ foro, qualiter intelligatur, l. 8. d. 34. à n. 45. vsque 51.
 Clausula occultum dicens esse impedimentum, qualiter intelligatur, & an dicantur occulta impedimenta irregularitas, cœnfūta quæcumque, quando non sunt notoria nec publica: vel delictum, ex quo oriuntur, non est publicum in quantum delictum, vel non scitur publicè ex eo id impedimentum vel censuram oriri, l. 8. d. 34. n. 54. & dupli sequent. Et quid, si delictum ad forum externum deductum sit, & reus est falsis testibus omnino absolvutus, vel à sola instantia, vel delictum est tantum semiplenè probatum, vel iniquè est ad forum externum delatum: aut parti non est intimata accusatio, ibi n. 57. & 58.
 Clausula dispensationis in foro conscientiæ ad matrimonium irritum instaurandum, continuens vt contrahentes experiantur an possint continenter cohabitare, vel absque scandalo separari, & vt moneantur de prioris consensu nullitate, explicatur l. 8. d. 34. n. 60. & 61.
 Clausula, gratis vbiique, in dispensatione fori conscientiæ posita qualiter intelligatur, & an possit pœnitentiarius compositionem exigere, quæ in foro externo soluenda erat, quando in dispensatione fori externi, qualitas aliqua tacita est, eiusque dispensatio peritur in foro interno, l. 8. d. 34. num. vltimo.
 Clausula dispensationis cum illegitimo, dummodo paternæ incontinentiæ imitor non sit: explicatur l. 8. d. 34. n. 27.
 Clausula defectum doris continens, vel dotem a viro vel ab alio supplendam, qualiter intelligatur, l. 8. d. 35. n. 6 & 7.
 Clausula continens expediendam esse gratis dispensationem fori externi, qualiter intelligatur, l. 8. d. 35. à n. 9. vsque ad 14.
 Clausula iniungens ordinario vt veritatem precum examinet, qualiter intelligatur, l. 8. d. 35. à n. 15.
 Clausula, non obstantibus, posita in his dispensationibus fori externi, qualiter deroget decreto concilij, l. 8. d. 35. n. 17.
 Clausula vt iuxta formam Tridentini iterum celebretur hoc matrimonium, qualiter intelligatur, l. 8. d. 35. n. 19. 20.

INDEX RERVM.

Clausula prolem legitimans in foro externo, qualiter intelligatur, l. 8. d. 35. n. 23.

Clausula dispensationis absque causa concessa, dum sit ex quibusdam rationabilibus causis, vel quia assertunt se esse nobiles, vel ex principalioribus, qualiter intelligatur, & an ea cause probanda sint, l. 8. d. 35. n. 24. & 25.

Clericus.

Clericum percutiēs inuentū cum sponsa de futuro, aut præsenti, an sit excommunicatus, & reseruerit Pōtifici absoluto, l. 1. d. 1. n. 6.

Clericum percutiens quando ratione ignorantiae excusetur ab excommunicatione. *Vide*, Ignorantia.

Clerici audientes coemendas an peccent, l. 9. d. 46. n. 41. 42.

Clericus omittens recitationem officij, debitam ratione ordinis & beneficij, an peccet dupli malitia necessario satenda, l. 9. d. 15. n. 5. & 6.

Clericus coniugatus an amittat beneficia. *Vide*, Beneficium.

Clericus coniugatus an eo ipso amittat pensiones, lib. 7. d. 44. Et an sit capax pensionis, ibi n. 9.

Clericus coniugatus an sit capax beneficij, l. 7. d. 42. n. 14. & 16. Et quid, si vxor adulteretur, ibi n. 16.

Clericus coniugatus quibus priuilegiis fruatur, & quot conditio-nes ad id deliderentur, l. 7. d. 46. n. 1. & 2. Et quid, si non incurrat bigamiam veram ex contractu matrim. ibi n. 3. Et quid, si tempore delicti non erat bigamus, & postea effectus est, ibi n. 4. Et an opus sit ut omnes vestes tam internas quam externas deferat clericales ibi n. 5. Et quæ dicenda sunt vestes clericales, ibi n. 6. Et quando quæstio mouetur an vestes sunt clericales, vel hic habeat conditions requisitas, quis iudex debeat id diuidicare, & in quo carcere debeat esse pendi-hac lite, ibi n. 7. Et an perdat priuilegium vnica habitus dimissione, ibi n. 8. Et quid si non defera tonsuram eo quod capillis careat, ibi n. 9. Et an debeant habitus & tonsura deferti tempore commissi delicti & capturæ: & quid his post delictum dimisisti, ibi n. 10. Et an præter duo priuilegia reputetur in omnibus mercè laicus, ibi n. 12. Et an perdat priuilegia per contractum sponsalium, aut matrim. non consummatum, ibi n. 13. Et an possit esse vicarius Episcopi, aut assessor, aut delegatus ad causam spiritualem, & qualiter intelligatur, si cum vicarium Episc. nominet, ibi n. 14. Et an valeat tempore interdicti interesse diuinis, n. 15. Et an fruatur immunitate à gabelis & quibusvis muneribus secularibus, ibi n. 16. Et an requiratur sent. aut monitio aliqua, ne fruatur priuilegio canonis & fori, non seruans requisita, ibi n. 18. & 19. Et an gaudeat in ciuilibus priuilegiis fori, n. 21. & 22. Et an possit capia iudice seculari in causa ciuili, ibi n. 23. & 24. Et an perdat priuilegia vacans negotiationi, ibi n. 25. & 26. Et an semel dimittens habitum, & post iterum sumens recuperet priuilegia, ibi n. 27. & 28. 29. Et an mortua vxore recuperet omnia priuilegia, ibi n. 30. & 31.

Clericus initiatus cum dimissoriis capitulo sede vacante, casu quo nequit eas concedere, an ipso facto absque sententia amittat priuilegia, l. 7. d. 46. n. 20.

Clericus cùquo dispéfatur ad matrem, an teneatur ad horas, l. 8. d. 8. n. 5. *Cogere.*

Cogere ad sponsalia, quando, & quis index possit. *Vide*, Sponsalia implete recusans.

Cognatio carnalis.

Cognatio carnalis quid sit, & quotuplex: quæ sit eius linea, gradus, stipes, l. 7. d. 50. à n. 1. vsque ad 3. Et eius gradus quibus regulis dignificantur iure canonico & ciuili: & vtrius iuris computatio seruanda sit, ibi à n. 4. vsque ad 8.

Cognatio carnalis an in recta linea dirimat iure naturæ matrim. inter parentes & filios, l. 7. d. 51. n. 78. Et an possit Deus in hoc dispensare, ibi n. 9. Quid, si soli parentes & filii existarent, ibi n. 10. Cognatio carnalis in recta linea ascendentium & descendenter, au in infinitū dirimat matrim. l. 7. d. 51. n. 12. Et an in 2. gradu, vel vsque ad 4. dirimat iure naturæ, ibi à n. 15. vsque ad 20. Et an iure Ecclesiastico vsque ad 4. solum gradum, ibi n. 22.

Cognatio carnalis an impedit matrim. iure naturæ vel diuino hodie in gradibus in Leuitico interdictis, l. 7. d. 52. à n. 4. vsque ad 7. & n. 13.

Cognatio carnalis in linea transuersa an in aliquo gradu dirimat iure naturæ matrimonium, l. 7. d. 52. à n. 9. vsque ad 13.

Cognatio carnalis quo gradu iure antiquo Ecclesiastico dirimeret matrim. & quo gradu nunc, l. 7. d. 53. à n. 1. vsque ad 3.

Cognatio carnalis an obstat matrimonio, quando contrahentes distante inæqualiter à communis stipite, si remotior distet ultra 4. gradum, l. 7. d. 53. n. 4. Et quid, si alter distet in 1. gradu à stipite, alter vero ultra quartum, ibi n. 5.

Cognatio carnalis quæ petat in eius dispensatione explicari, ne subreptitia sit. *Vide*, Dispensatio in consanguinitate.

Cognatio legalis.

Cognatio legalis quid sit & quotuplex, l. 7. d. 63. à n. 5. Eran oriatur ex imperfecta adoptione, ibi à n. 8. vsque ad 10. Et quando impedit ac dirimat matrim. ibi n. 12. vsque ad 16. Et qualiter hoc impedimentum vim habeat, cum legibus inductū sit, ibi n. 17. Et an ad hoc sit opus seruari in adoptione formam legibus prescriptam, ibi n. 18. Et an cognatio hæc matrim. superueniens impe-

diat debiti petitionem, ibi n. 19. Et an sponsalibus superueniens ea dirimat, ibi n. 20. Et an hoc impedimentum sit ex solo iure humano, ibi n. 21. Et an infideles qui cum eo contraxere sunt conuersi ad fidem separandi, ibi n. 22. & 23.

Cognatio legalis quandiu duret, l. 7. d. 63. n. 24. Et an cesset solita adoptione per emancipationem, vel alio modo, ibi num. 24. Et quid requiratur ut cesset fraternalis legalis, ibi n. 25.

Cognatio legalis an sit inter adoptantem & adoptiu[m] parentes, quæ impedit matrim. l. 7. d. 63. n. 26. Et an filius adoptiu[m] possit ducere filiam legitimam adoptantis mortuo parente: aut eo superflue, si alter eorum est emancipatus, ibi n. 27. Et an inter fratres adoptiu[m] possit esse matrim. ibi. Et quid, inter duorum fratrum adoptiu[m] filios, ibi n. 29. Quid inter filium adoptiu[m] & filiam naturalem legitimam adoptantis: vel filium naturalem illegitimum adoptantis cum filia adoptata, ibi n. 30.

Cognatio legalis inter adoptantem & adoptati descendentes ad quotum vsque gradum matrim. impedit, l. 7. d. 63. n. 31. & tripli sequi. Et an sit cognatio legalis inter patrem adoptantem & filiam filiæ adoptatæ, ibi n. 35. Et an adoptans possit ducere quamvis filiam illegitimum adoptari, ibi n. 36.

Cognatio spiritualis.

Cognatio spiritualis quid sit: & an solo iure Ecclesiæ inducta sit, l. 7. d. 54. n. 1. & 2. Et an ex baptismo & confirmatione oriatur impediens & dirimēs subsequens matrim. ibi n. 30. Et an dirimat sponsalia preced. ibi n. 6. Et an ex aliis sacra[n]. oriatur, ibi n. 6.

Cognatio spiritualis ex catechismo orta. *Vide*, Catechismus.

Cognatio spiritualis an oriatur ex confessione, & sit fatenda circumstantia accessus confessori ad pœnitentem, l. 7. tota d. 55.

Cognatio spiritualis an extinguitur morte personæ, qua media est contracta, l. 7. d. 54. n. 8.

Cognatio spiritualis an oriatur ex baptismō vel confirmatione, quando hæc sacramenta irrita sunt, l. 7. d. 62. n. 5. Et quid, quando baptismus in necessitate collatus est, & iteratur solemniter in Ecclesia, ibi n. 4. & 5. Et quid, si quis ratione dubij prioris baptismi rebaptizetur, ibi n. 6. Et an contrahatur si quis nōdum integre patus baptizetur, & postea rebaptizetur, ibi n. 7. & 8. Et an contrahatur in solemnitatibus catechismi, quæ adhibentur in Ecclesia, quando puer est domi baptizatus, ibi num. 1.

Cognatio spiritualis inter quas personas contrahatur attento iure antiquo, l. 7. d. 54. n. 9. Et quid attento Trid. ibi n. 10. Et an hoc attento transfundatur ab vnico coniuge in alium, ibi n. 11. Et an contrahatur inter ipsosmet patrinos, ibi n. 12. Et an si coniuges simul alienum puerū leuent de sacro fonte, priuenter iure debiti exigendi, ibi n. 13. Et an cognatio spiritualis ante Tridentinum contracta sit modo ablata vel restricta post Trident. modo quo post contracta, ibi n. 14. Et an contrahant cognationē spiritualis compaternitatis parentes naturales, illegitimi, & adoptiu[m] baptizatæ personæ vel confirmatae cum patrino, ibi n. 16.

Cognatio spiritualis an possit dupli ex parte contrahi, ita vt duo possint ad inuicem esse patrini, l. 7. d. 54. n. 17.

Cognatio spiritualis an contrahatur inter patrem baptizantem in necessitate filium illegitimum, & ipsam concubinam, ita vt nequeat inter ipsos confundere matrem, l. 7. d. 62. num. 11. & 12.

Cognatio spiritualis an contrahatur à tenente in baptismō priuato, l. 7. d. 62. a n. 13. vsque ad fin. Et contrahatur à baptizante in baptismō non solemni, ibi n. 9. & 10.

Cognatio spiritualis, quando plures, siue aliqui designentur, siue non, tangunt baptizatum vel confirmatum, quando inter illos cum baptizato vel confirmato & eorum parentibus contrahatur, attento iure antiquo & Tridentini, l. 7. d. 57. à n. 8. vsque ad fin. vbi plurimi casus circa hoc discutiuntur. Et an cognatio spiritualis contracta ante Trident. eo quod tetigere plures duobus, sit ablata modo, l. 7. d. 57. n. vlt.

Cognatio spiritualis an possit contrahi per procuratorem, l. 7. d. 59. n. 1. 3. 4. Et an possit per nuntium, ibi n. 5. Et quid, si confuetudo id habeat ibi n. 6. Et quid, si procurator ille reuocatus, inscius tamen reuocationis, tenuit infantem, ibi n. 8. & 9. Et an possit contrahi ab vniuersitate tritente procuratore, ibi n. 7. Et an contrahatur ab ipso procuratore tenete nomine alterius, ibi à n. 10.

Cognatio spiritualis an contrahatur ab haeretico baptizante, confirmante, vel tenente, l. 7. d. 60. n. 2. Et quid ab infideli baptizante aut tenente, ibi à n. 3. vsque ad 9. Quid, si hic sit catechumenus, n. 9. Et an contrahatur saltē quando postea baptismum recipit, ibi num. 11. & 12. Et an contrahatur ab infideli si Christianus simul cum illo leuet puerum, aut alter leuet altero baptizanti, ibi n. 10. Et an contrahatur ab infideli, quando fidelis baptizat, vel confirmat, vel tenet eius puerum, ibi n. 13. & 14. Et an ea cognatio conualefcet, infideli postea baptizato: & tunc non possit iniuste matrem, ibi à n. 15. ad 17.

Cognatio spiritualis an contrahatur à non confirmato tenente in baptismō vel confirmatione, l. 7. d. 60. n. 18. 19. & 20. Et an contrahatur ab Episcopo non confirmato, confirmante, ibi n. 21.

Cognatio spiritualis an cōtrahatur à religiosis patrinis baptisini vel confirmationis, & an hi peccet id munus obēndo, l. 7. d. 60. n. 21.

Cognatio spiritualis vt contrahatur à patrīis, an in his certa etatē desideretur, l. 7. tota d. 56.

INDEX

RERVM.

- Cognatio spiritualis** an contrahatur à patrinis, per solam respondentem, vel necessarium sit tenere puerum, dum baptizatur, vel confirmatur, aut eum de sacro fonte inscipere: & qui tactus requirantur & sufficient, l. 7. tota disp. 56.
- Cognatio spiritualis** superueniens matrim. an impediat debiti petitionem à coniuge cum quo contrafacta est, l. 9. tota d. 26. Et quid si coniux teneat communem filium in catechismo, n. 11.
- Cognatio spiritualis** an sit difficilis dispensationis, nec soleat in ea dispensari, l. 8. d. 19. n. 7.
- Cognatio spiritualis** qua petat in eius dispensatione explicari, ne fibreptitia sit. *Vide, Dispensatio in consanguinitate.*
- Cognitio.*
- Cognitio judicialis** an desideretur quando aliquid committitur prudentiae, aut conscientiae? *Vide, Clausula, Tuo iudicio.* Et an desideretur ad dispensandum in denunciationibus matrimonij, l. 3. d. 8. n. 2. 4.
- Cohabitatione.*
- Cohabitate** an teneantur coniuges, & ea obligatio oriatur ex natura matrim, ita ut nec pacto tolli possit, l. 9. d. 4. n. 2. vsque ad 4. Et an possint mutuo consensu esse separati, ibi n. 5. Et quis index possit ad id cōpellere *Vide, Index.* An possint esse diutius separati, valeatque consuetudo, ibi. Et quando licet viro peregre profici: & an teneatur secum deferre vxorem, ibi n. 7. An possit ratione voti implendi abesse. *Vide, Votum.* Et an possit expelli ob dorem non solutam vxor: aut quia ei interdicta est debiti petitio. *Vide, Vxor.*
- Cohabitate** cum leproso coniuge, aut patienti morbum contagiosum, an teneatur alter coniux. *Vide, Leprosus,* per totum.
- Cohabitate** cum coniuge furioso an teneatur alter coniux, vel id sit causa diuortij, l. 10. d. 18. n. 18 & ibi, de ebrio coniuge: & an licet tunc alteri ad religionem transire, ibi n. 48.
- Cohabitate** quando non teneatur coniux ratione fœtuitæ alterius. *Vide, Sævitia.*
- Cohabitate** an teneatur vxor cum viro habenti concubinam, l. 10. d. 18. n. 20. Et quid, si ex viro latrociniis alijve delictis damnatur immineat vxori, ibi n. 21.
- Commissarius Cruciate.*
- Commissarius Cruciate** bullæ qualiter possit dispensare circa matrimonium, vel debiti petitionem, aut prolem legitimare. *Vide, Dispensare.*
- Commissione.*
- Commissione** quando cessat. *Vide, Delegata potestas.*
- Commodatarius.*
- Commodatarius** an teneatur, quando dubitat an culpa sua commodatum periclit. *Vide, Dubitans an res sit sua.*
- Commutari & Commutatio.*
- Commutari** qualiter possint vota virtute bullæ vel iubilei. *Vide, Bulla.*
- Commutari** vota per priuilegia religiosorum qualiter possint. *Vide, Dispensare.*
- Commutari** an possit pœna pecuniaria debita ex voti pœnalis fratre, vel quando a Papa imposta, l. 8. d. 16. n. 14.
- Commutatio** voti & iuramenti. *Vide, Votum.*
- Comœdia.*
- Comœdias** facere, repræsentare, aut audire etiam clericos, quando sit peccatum, l. 9. d. 46. n. 40. 41.
- Compensatio.*
- Compensatio** an fiat adulteriorum quoad amissionem doris, & ob nuptias donationis, ita ut adulter coniux occulus non lucretur, & si post sibi applicata adulteretur, teneatur restituere, l. 10. d. 8. à n. 29. ad 31. & d. 9. n. 37. Et an sit compensatio quoad accusacionem criminalem, ita ut viro adultero non licet accusare adulteram, ea d. 8. n. 33. & 34. & 36. 45. & 46. Et an sint pares quoad hanc accusationem, ibi n. 33. Et quid quoad accusationem ciuilis, ibi n. 19.
- Compensatio adulteriorum** an fiat quoad diuortium: ita ut coniux postea adulterans tencarur redire ad adulterum dimissum, siue sententia diuortij lata sit, siue non, l. 10. d. 9. an. 24. vsque ad 32. Et quid, si postea adulterans neget delictum, vel falsis testibus se tucatur: & an teneatur illud fateri, ibi num. 33. Et quid, si hic sit iam profensus, vel in sacris constitutus, vel in minoribus, vel nouitius, vel voto simplici castitatis ligatus, & tunc adulteretur an sit restituendus priori coniugi dimisso ob adulterium, ibi n. 35. Et quid, si adulterium hoc acciderit ante statum mutatum, ibi 45. Et an hic postea adulterans possit repeterre prius adulterantem, ut sibi reconcilietur, ibi n. 36. Et an possit adulter accusari de adulterio ante sententiam perpetrato, ibi n. 25. *Alia Vide, Diuortium.*
- Compensatio** an detur inter adulterium carnale coniugis, & spirituale alterius, ut hæresim, quoad diuortium: vel inter hæresim triusque coniugis, l. 10. d. 16.
- Compositio.*
- Compositio** an possit in aliquo casu peti, quando impetratur dispensatio in fato conscientiae, l. 8. d. 34. fin.
- Concessum.*
- Concessum** an intelligatur quod concedens de eo interrogatus re-
- risimiliter concessisset, l. 7. d. 9. n. 10. & 11.
- Concessio.*
- Concessio generalis** *Vide, Dispositio generalis.*
- Concilium.*
- Concilio** ut derogerur, quid exigatur? *Vide, Tridentino concilium.*
- Concilium** dicens in aliquo casu non dispensandum, quid operatur circa pontificem, l. 3. d. 45. n. 3.
- Concilii constitutio** quando dicatur, & quando Pontificis, lib. 8. d. 5. n. 6. vsque in fin.
- Concilio** ut derogeretur, an sit necessaria specifica mentio, quādo in casu speciali contra concilij decretum dispensatur, l. 8. d. 35. n. 17.
- Concilium provincialia** inserta in decreto quam autoritatem habent, l. 9. d. 12. n. 2. & 5.
- Concilium provincialia** an sit superioris Archiepiscopo, & alia circa hoc. *Vide, Archiepiscopus.*
- Concionator.*
- Concionator** an semper teneatur veritatem docere. *Vide, Confessarius inueniens.*
- Concubina.*
- Concubina** à viro retenta an præstet causam diuertendi ratione timoris fœtuitæ, l. 10. d. 28. n. 20.
- Conditio.*
- Conditio** dovis soluenda an remilla censeatur sequuta copula post sponsalia, l. 1. d. 26. num. 13.
- Conditio** obligans ad nuptias, & eas prohibens, & alia quas ius reicit, an similiter in conscientiae foro rejicitur: & capiatur legatum, contra expressam testatoris voluntatem, l. 1. d. 33. n. 2.
- Quid si vir fœmina promitterat, si mihi nupseris, dabo tibi centum, n. 3. Quid si causa sit iusta promittendi, ut ratione iuuentutis, aut nobilitatis, n. 4.
- Quid si in donatione ob nuptias ponatur conditio, si mihi nupseris, n. 5. Valet conditio, apposita ab alio, lego tibi, si tale matrim. inieris, n. 6. & 7. An possit ponit per viam modi, ut Legio Titio ut Titiā ducat, alias perdat, n. 8. An valeat conditio ducenti fœminam de familia: & quid nomine familia intelligatur: vel consanguineam, vel aliam que absque dispensatione duci nequit, n. 8. Quid si dicta conditiones apponantur in legitima, n. 10. Quid quando præceptum est de matrim. indigo, n. 10. Quid si viduæ apponatur conditio ut nubat indigo, n. 12. Quid si virgo grauata ut nubat tali, nubat alij ex patris confusu, n. 13. Quid si iussus ducere nobilem, prima vice nobilem ducat, & factus viduus ignobilem, vel e contrario, n. 14. Quid si legetur fœminæ, si Titio nubat, & nolit Titius, qui postea velit, & ipsa nolit, an perdat legatum, n. 15. 18. Qui iussus contrahere, prius nolit, & postea velit, an perdat legatum, & si sit minor, possit restitui, cod. n. 15. Quid si testator iubeat aliquam ducere, & legatarius iam illam duxerat, & quo tempore expectandus sit ut conditionem impletat, n. 16. Quid si iussus Bertam ducere, prius aliam ducat, & viduus factus ipsam: vel iussus religionem ingredi, prius ducat vxorem, & viduus factus ingrediatur, n. 17. Quid si absque culpa iussi contrahere cum Berta deficiat conditio hæc mixta, quia ipsa non vult, n. 19. Quid si casu deficiat, ut quia obiit ipsa, n. 24. Quid fauore alimètorum, ut quia legetur fœminæ pauperi dos, ut nubat Petro, & ille obeat, vel fauore libertatis, vel causa pia, vel conditio est partim impleta, n. 25. Quid si apponatur in contractu, vel maioratu, n. 12.
- Quid si est modus, & quando modi non implementum viriet dispensationem, n. 25. Quid quando conditio mixta deficit testatoris factio, ut si leget Ecclesia, si in ea sepietatur, & decebat excommunicatus, n. 26. Quid quando implementum impeditur à quodam tertio, n. 27.
- Quid si fœmina prius alij nubat, an legatarius iussus illam ducere, teneatur eam iam viduam, & volenter, in vxorem accipere, n. 20. Quid testator dicente, Legio Maria si eam Titius ducat, an debeatur legatum, si per ipsam non fit, num. 22. Quid de legato factio virginis maritandæ quod an possit dari ingredienti religionem. *Vide, Legatum virginis maritandæ.*
- Conditio**, ut vir teneatur habitare in certo loco, vel successor maioratus. *Vide, Pactum ut vir.*
- Conditionem** non inducunt verba exhortationis testatoris, lib. 1. d. 33. num. 28.
- Conditio mixta** pendens à duorum voluntate, quando deficiens extinguit legatum: & quid sit modus. *Vide, Conditio obligans ad nuptias.*
- Conditio** mixta, vel legatarii satis est extare tempore successionis, l. 1. d. 33. n. 17.
- Conditionem** semel extitisse, satis est, l. 1. d. 33. n. 15.
- Conditio retrahens** à nuptijs, ut si Titia non nupserit an in conscientia rejiciatur, & possit illa nubens obtinere legatum, l. 1. d. 34. n. 1. Quid si apponatur in contractibus: & cur conditio impossibilis viriet contractus, & non legata, n. 2. An rejiciatur a legato, & donatione causa mortis conditio retrahens à nuptijs, & possit legatarius non obstante conditione vendicare, n. 3. An hoc sit tantum verum casu quo legatarius velit vxorem ducere, n. 4. An valeat talis conditio virginis adiecta, ut saltem tencatur non secundo nubere, nec dandum sit legatum absque cautione, n. 5.

INDEX RERVM.

n. 5. Quid si legentur alicui centum, si nupserit: & ducenta, si non nupserit, an foeminae nubenti debeantur ducenta, n. 6. Et quid si testator disponat, vt casu quo nubat, nil sibi detur, eod. n. 6. An valeat conditio, si aliquis filios non habuerit, vel si absque liberis decesserit, n. 7. Quid si extraneo legentur centum, si Maria non nupserit, & iuslus sit ea illi restituere, n. 8. Quid si legataria si non nupserit, rogata sit alij restituere, n. 9. Quid si patri, tutori, curatori, amico, vel extraneo aliquid legetur, si Titia non nupserit, n. 18. Quid de conditione auertenti à religionis ingressu; vt si Titia non fuerit religiosa, n. 11. An si legentur mille alicui, si ducat vxorem, & centum, si religionem ingrediatur, consequatur illa mille religionem ingrediens, n. 12. & 13. An licet minus legare religionem ingredienti, vel adjicere conditionem, ne clericus succedat in maioratu, aut religiosus, n. 14. An valeat legatum factum alicui, si religiosus aut sacerdos fiat, vel si continenter, aut castè, & honestè vivat, n. 15. Et an consequatur legatum sic factum qui ingreditur religionem, & postea resilit, n. 16. & 17. Quid si prius ducat vxorem, & post fiat religiosus, n. 18. Quid de conditione matrimonij ineundi arbitratu alicuius, vel consensu, n. 19. An omnino reiciatur ea conditio, n. 20. Quid si in legato ultra legitimam pater grauet filium ne ducat vxorem absque matris, vel propinqui consensu, n. 21. Quid de conditione, vt non ducat sine patris consensu, n. 22. Quid si violati puellam relinquatur legatum, si de consensu patris illam duxerit, n. 23. Quid si ducat, de consilio alicuius, n. 24. & 25. Quid importet consilium, & consensus: & quid in euentu mortis, vel distantiæ sit tunc faciendum. *Vide*, consilium & consensus. Quid si sit conditio, si Titia non nupserit, habeat post mortem suam centum, vel post aliud tempus, n. 28. Quid de conditione non nubendi adiecta vidua, n. 29. Quid si corrupta est, vel vidua quæ matrim. non consummavit, n. 30. Quid si viduo, n. 31. Quid si vidua arbitratu alicuius nubat, & ille nolit arbitrari, vel male arbitretur, n. 32. Quid si apponatur conditio non ducendi vxorem impotentibus, vt eunuchis, n. 33. Quid si fauore causa pia vel libertatis, n. 34. Quid quando viduitas est limitata quo ad tempus, & personas, n. 35. Quid de conditione non nubendi intra certum, vel incertum tempus, velante virginis quinque annos, n. 36. Quid de legato Titiae si nupta non erit, n. 37. Qui si ne nubat in certo oppido, n. 38. Quid si ne nubat certis personis, n. 39. Quid si ne nubat descendentiis à Mauris, vel Iudeis, n. 40. Quid si apponatur conditio, vt nubat nobili, n. 40. vbi an satis sit nobilitas ex linea paterna, vel ex priuilegio, & quæ diligentia adhibenda sit. Quando debeatur legatum, si Berta Titio non nupserit, sitque præstanta cautio, n. 41. Quid si in priori matrim. paruit, non vetio in posteriori, vel è contra, vel matrim. non consummavit, vel fuit nullum, n. 42.

Conditio an importet formam, & an ablatius absolutus formam importet, l. 3. d. 5. n. 2. Cōditio negativa est perpetua, l. 1. d. 34. n. 41.

Conditio quæ tacitè inest non reddit actum conditionalem, lib. 1. d. 67. num. 3. & quando faciat. *Vide*, Expressio.

Conditio mente retenta nil operatur in contractibus, l. 1. d. 65. n. 1.

Conditionis aut modi omissione. *Vide*, Actus an vitetur.

Conditionem, aut modum quæ faciant. *Vide*, dictio, Dummodo, & quando faciat expressio eius quod inest iure communii. *Vide*, Expressio eius.

Conditio retinendi proprium an aduersetur substantiæ professio-nis, & eam irritet, l. 5. d. 9. n. 14.

Conditio quæ admittitur in matrim. vel ab eo reiicitur similiter in sponsalibus admittitur, vel reiicitur, l. 5. d. 1. n. 1. Quotupliciter possit aliquid adjicci matrimonio, n. 2. Quorū conditionum genera posint apponi, n. 3. Quando constat de intentione apponentis conditionem, illi standum est in conscientia: in dubio autem hujus intentionis statutus præsumptioni fori externi, & quādo est præsumptio iuris, transfertur onus probandi in aduersarium, n. 4. Qualiter matrimonium conditionem recipiat, cum sit actus legitimus, n. 5. Conditiones generales quæ tacitè insunt, non suspendunt matrim. vt contraho tecum si vixerimus, si tu consenseris, n. 6. Quid de hac conditione, si Deo & Ecclesiæ plauerit, n. 9. 10. 11. 12. Quid de conditione intrinseca quæ necessariò inest, vt si non es consanguinea, n. 13. An sit excommunicatus contrahens cum consanguinea, hac conditione, si non es consanguinea, n. 4.

Conditio necessariò carentia, si Sol eras orietur, an suspendat matrim. l. 5. d. 2. n. 1. 2. Quid si contrahentes credebant esse contingentem, n. 3. Quid si conditio in se necessaria est respectu nostri incerta, n. 4. Quid si habeat diem incertum, vt si Titius morietur, n. 5. Quid si non apponatur tanquam conditio, sed vt temporis præfinitio, & quando hoc contingat: an id sit cū quis dicit, contraham tecum si pater meus moriatur, n. 6. Quid si conditio non sit necessaria secundum ordinem naturæ, sed ex suppositione, si Antichristus nascetur, n. 7.

Conditio impossibilis an reiiciatur à matrim. illudque legitimum maneat, l. 5. tota d. 3. An conditio impossibilis reputata possibilis à contrahentibus, reiicitur, n. 8. An hæc reputata possibilis vitiet matrim. vel suspendat, n. 9. Quid si imprudenter existimata est possibilis, n. 10. An desideretur scientia decreti statuentis

conditionem impossibilem haberi pro non adiecta, n. 1. Et an in vtroque coniuge desideretur scientia, n. 12.

Conditio impossibilis apposita de præsenti, aut præterito, an reiicitur à matrim. l. 5. d. 4. n. 2. 3. Quid de conditione impossibili per naturam, n. 5. Quid si partur est possibilis, partim impossibilis, eodem n. 5. Quid si conditio sit de iure impossibilis, n. 6. 7. Quid si referatur in tempus futurum, vt si aliquando licebit matrim. inter consanguineos, n. 8. Quid si est dubium, an sit impossibilis, n. 8. An incurrit excommunicationem contrahens sub conditione, si licet consanguineam ducere, n. 10. Quid de conditione de facto impossibili, n. 12. 13. 14. Quid de conditione per accidens impossibili, vt ex lapsu temporis, vt si corruptis dicatur, contraho tecum si es virgo, n. 15. 16. Quid de hac conditione, si filia tua viuit, casu quo nunquam nata sit, n. 18. Quid de conditione impossibili contra matrim. substantiam: vt contraho tecum si fueris Angelus, si veneris ad exequias meas, si non ascenderis capitolium, n. 19.

Conditio, si es virgo contraho tecum, est valida, l. 5. d. 4. n. 17.

Conditio si Pontifex, aut princeps dispensauerit, an sit impossibilis, & quæcumque alia à principis voluntate pendens, l. 5. d. 5. n. 5. & 12. An nomine huius principis intelligatur solus supremus, n. 31. An obliget promissio matrim. sub tali conditione, eadem d. 5. à n. 2. ad 7. & à n. 11. ad 13. Quid si impedimentum non sit dirimens, an solus Pontifex in eo dispensem, n. 29. & 40. Quid si Episcopus possit in eo dispensare, n. 31. An peccent sub hac conditione contraentes, n. 8. & 16. Quid si aliqui se obligent ad alios contractus, sub conditione pendentia à voluntate principis, & sub poena, n. 9. & 16. Quid de legato vel maioratu sub conditione *Vide*, Legatum cuius conditio. Quid si non exprimatur ea conditio, si Pontifex dispensauerit, ead. d. 5. n. 25. 26. & 27. Quid si matrim. de præsenti sit initum inter sic impeditos, sub ea conditione, si Pontifex dispensarit, n. 14. Quid si secundo consanguinitatis gradu conjuncti sint, h. 15. An obliget talis promissio vt vera sponsalia: vel si quis promittat infidelis matrim. si cōuer-tatur, n. 22. 23. 24. An sit conditio generalis tacitè intellecta, si cōuertatur infidelis, n. 24. An licet tactus & oscula inter hos sic contrahentes. *Vide*, Sponsis sub conditione.

Conditio, si patrī placuerit, an in dubio sit de præterito, aut futuro, l. 5. d. 7. n. 1. An si adjiciatur matrimonio, quando ea conditio est de præsenti, aut præterito, sit valida impleta, licet contraentes ignorent implementum, n. 2. Quid si crederent patrī displicere, n. 3. An satis sit virtute placuisse patrī, vel vt modo placeat, n. 4. Quid si tunc displiceat, at post placeat, n. 5. Quid si conditio sit de præterito, & aliquando placuit, & aliquando non, n. 6. Quid si pater taceat, vel obiisset, n. 7. Quid si conditio sit de futuro, & pater prius dissentiat, & post consentiat, n. 8. 9. Quid si tunc pater taceat, n. 11. 12. & 13. Quid si pater tunc decesisset, à n. 15. ad 19. An oporteat conditionem verificari coram Parocho & testibus, n. 20.

Conditio honesta de præsenti, aut præterito non suspendit matrim. l. 5. d. 6. n. 1. Si est de futuro, suspendit, n. 2. Si ex intervallo adiiciatur matrim. iam inito, non suspendit, n. 3. 4. An conditio honesta non relata in arbitrium alterius suspendat, vt si tantam dotem dederis, videaturque ab ea recessum per copulam, n. 5. & 6. An suspendat quando refertur in alicuius extranei arbitrium, n. 7. An sub conditione celebrans matrim. vel sponsalia, vel quæcumque contractum, posset ante aduentum conditionis resilire, n. 8.

Conditione honesta contractum matrim. an efficiatur purum impleta conditione absque novo consensu, l. 5. d. 8. à n. 3. ad 7. An sic opus contrahentes scire esse impletam conditionem, n. 6. Quid si contrahentes sint inhabiles, & ineant matrim. sub conditione si Pontifex dispensarit, an sit matrim. absque novo consensu obtenta dispensatione, n. 2. 6. 9. & 10. Quid si aliquis duas foeminas ducat de præsenti sub conditione honesta, & ea simul impleta: utrum illorum matrim. præualeat, n. 12. 13. 14. & 15. Quid si conditio utraque non simul impletatur, n. 16. Quid quando cū utraque fuerint contracta sponsalia, & ambæ conditiones, simul, vel successiū implentur, n. 17. 18. Quid quando contrahatur coram Parocho & testibus sub conditione de futuro, an impleta conditione sit opus coram eis contrahere, n. 20. Quid si matrim. sit de præsenti sub conditione de futuro, an post Tridentinum fiat validum impleta conditio, n. 21. & 22. An oporteat conditionem impleri coram parocho & testibus, n. 23. & 24. An necessarium sit vt videant parochus & testes dispensationem qua contrahunt consanguinei, & mandatum procuratoris, n. 24. Quid si pendent ea conditione se cognoscant affectu vxorio, n. 25.

Conditio apposita in promissione matrimonij infidelis, si cōuertatur. *Vide*, Conditio, si Pontifex.

Conditio an sit impleta coram Parocho & testibus, vt valeat matrimonium. *Vide*, Conditione honesta contractum.

Conditio contraria substantiæ matrimonij, aut eius bonis illuviat, l. 5. d. 9. n. 3. Id est de iure naturali, n. 4. Quid si non aduersetur præsenti matrimonio, sed alij, n. 5. Quid si talis conditio sit de præsenti aut præterito, n. 6. & 7. Quid si per eam conditionem non intendatur principaliter aliquid contra eius substantiam,

INDEX

RERVM.

tiām, n. 8. Quid si adjiciatur suspensiū, & non in modum obligationis, n. 9. Quid si conditio illa contraria sit impossibilis, n. 11. Quid de hac conditione, si re adulterandam tradideris, n. 11. Quid de hac, si prolem neces, oculis, aut manibus priues, n. 12. Quid de hac, si prolem abiciamus, & alendam exponamus, n. 13. Conditio contraria substantiæ quando est honesta, vt si ambo seruemus castitatem, an vitiet matrim. l. 5. d. 10. n. 1. & 2. Quid de hac, si voues nec te petiturum, nec redditurum, n. 3. Quid de hac, si nunquam petas, num. 4. Quid de pacto non cohabitandi, vel certis diebus abstinenti à copula, n. 5. Quid de conditione, vt liceat ante, vel post consummationem ingredi religionem, n. 6. Quid de conditione quæ iure communi, vel coniuetudine inest, vel vt teneatur uterque aut alter religionem ingredi, n. 6. Conditio vt alter coniux non teneatur reddere, quoties alteri non licet exigere, an vitiet matrim. l. 5. d. 11. n. 1. & 2. Quid de conditione, vt coniugi liceat debitum negare, quoties alter caret iure iustitia ad petendum, n. 3. Conditio vt infideles possint dare libellum repudij sua lege permisum, an irriter matrim. l. 5. d. 12. n. 2. & 3. Quid de conditione, vt eis liceat iuxta legem suam pluralitas vxorum, n. 4. Quid si animo retinanci propositum dandi libellum repudij, n. 5. Conditio contraria substantiæ apposita ab altero solo contrahente, an vitiet, lib. 5. d. 13. à n. 1. ad 5. Conditio turpis an reiiciatur à matrim. l. 5. d. 15. n. 1. 2. 3. 4. Quid quando est de præsenti, aut præterito, n. 5. Quid quando ex conjecturis colligitur contraria voluntas, n. 6. An oporteat utrumque contrahentem nosse conditionem esse turpem, & reiici, n. 7. Conditio, si mecum concubueris, an reiiciatur à matrimonio, l. 5. d. 16. n. 1. 2. & 3. Quid de hac, si permiseris coitum, n. 4. Quid de his, si te virginem inuenero, si in primo coitu mihi placueris, n. 5. 6. 7. & 8. Quid si aliquis dicat, contraho tecum; vel dabo tibi centum, si mecum cubueris, & an per copulam videatur recessum a conditione, n. 9. Conditiones impertinentes an reiiciantur à matrimonio, l. 5. d. 18. n. 1. & 3. Quid de his, si non es cocles, cæca, fœditate insigni notata, si es pulchra, bene morigerata, n. 2. 3. Conditio adiecta sponsalibus, quando est turpis, vel impossibilis an ea vitiat vel reiiciatur, l. 5. disp. 17. n. 1. & 2. Quid si sit contraria substantiæ matrimonii, eodem l. 5. d. 14. n. 1. 2. & 3.

Conditionalia.

Conditionalia sponsalia. *Vide*, Sponsalia conditionalia.

Conditionalis contractus. *Vide*, Contractus conditionalis

Condonatio

Condonatio adulterii, aut alterius iniuriæ, quando censeantur facta per actus familiaritatis. *Vide*, Adulterium.

Conferre.

Conferre an teneatur filius vestes illi, aut sua vxori donatas à parentibus. *Vide*, Vestes pretiosæ, & quotidiane.

Confessarius.

Confessarius inueniens matrimonii impedimentum an teneatur admonere, l. 2. d. 38. n. 1. & seq. Quid quando pœnitens credit aliud esse mortale quod non est, n. 4. Quid si coniux credens bona fide valere matrim. neget debitum, an confessarius conscientia impedimenti possit dicere vt reddat debitum, n. 8. An possit dicere illum esse verum coniugem, eod. n. 8. Quid si ea ignorantia sit circa ius naturale, n. 9. Quid si sit in damnum proximi, vt in ysuma, vel rei alienæ derentio, n. 10. Quid si pœnitens susciperet monitionem, at medium sit difficile, periculumque adsit scandali, aut infamiae, n. 10. An possit confessarius in aliud tempus differre hanc monitionem, & sit consilium paulatim monere, n. 11. An teneatur admonere, quando est spes fore vt alias admoneat, n. 13. Quid si pœnitens interroget, vel scrupulum formet, n. 14. Quid si sit scandalum, vel sequatur damnum publicum, n. 5. Quid si speretur fore vt post profit, n. 16. Quid si confessarius possit probare impedimentum, n. 17. Quid si spes non proficiendi proueniat ex pœnitentis malitia, n. 18. Quid si in concionibus publicis, n. 19.

Confessarios an possit Episcopus exponere in abbatum diœcesi. *Vide*, Ordinarius censetur.

Confessarii delegati an possint extra diœcesim audire confessiones, l. 3. d. 34. num. 1. 2.

Confessarius an debet admonere pœnitentem habentem impedimentum affinitatis vel cognationis spiritualis ad petendum debitum, si ipse ignorat, l. 9. d. 27. num. 10.

Confessarius habens rem cum pœnitente an teneatur hanc circumstantiam fateri, l. 7. tota d. 55.

Confessarius Episcopi an possit ipsum absoluere, & cū ipso dispensare in omnibus, in quibus potest Episcopus cum subditis, etiam in casibus occultis Episcopo concessis per Tridentinum, sess. 24. c. 6. de reform. l. 8. d. 3. n. 3.

Confessarius quando non legitimauit prolem, vt sibi concessum erat in dispensatione matrimonii pro foro conscientia. *Vide*, Dispensare.

Confessarius & parochi an possint dispensare in ieiuniis, vel esu carnium, obseruatione festorum ac votis, l. 8. d. 91. n. 10. 27.

Confessarius cui committitur dispensatio in foro conscientia, &

declarauit dispensationem esse validam aut subreptitiam, an possit retractare sententiam: vel possit alius confessarius adiri: vel possit diuini dispensatio, vt alius dispensem, & alius legitime prolem, l. 8. disp. 27. n. 40. Et an morte concedentis expiret commissio illi facta. *Vide*, Delegata potestas.

Confessarius circa omnia quæ debet facere in expedienda dispensatione sibi commissa in foro conscientia. *Vide*, Clausula.

Confessarius occulte reuocatus, vel cuius licentia est irrita ob viatum occultum, an sit eligibilis per bullam, l. 8. d. 34. n. 14.

Confesso & Confida.

Confessio utriusque sponsi impedimenti, satis est ad sponsalia etiam iurata dirimenda, l. 1. d. 71. n. 2. Sufficiet etiam confessio sponsi optantis celebrati matrim. n. 3. Non autem recusantis, n. 1. & 4. Et an probet confessio alterius dicens se accessisse ad sponsam, nec deflorasse. *Vide*, Credendum an sit sponso. Et quid uterque fateatur. *Vide ibidem*.

Confessio coniugum facti consensus, vel impedimenti. *Vide*, Certitudo nullitatis, & Probatio ad disoluendum.

Confessio delicti cum circumstantia excusanti qualiter valeat, l. 15. num. 9. 10.

Confessio doris receptæ de qua constat, facta per virum, an censeatur donatio facta uxori, quando similate sit causa honoris, l. 6. d. 9. n. 2. Quid si fiat ante matrim. & constet de animo donandi, an valeat, vel in orte confirmetur, n. 3. Quid si fiat ante matrim. nec constet de animo donandi, n. 4. Quid si fiat constante matrim. an censeatur facta animo donandi, n. 5. An confirmetur morte viri, possitque reuocari, n. 6. Quid in casibus in quibus valet donatio inter coniuges, an possit hæc donatio præsumpta reuocari, n. 7. Quid si fiat a viro ignobiliori, aut seniori, n. 8. An referat esse elapsa tempora exceptionis non numerata pecunia, n. 9. An talis donatio præsumpta firmetur iuramento, & præiudicet creditoribus, & censeatur donatio, quando vir facetur se detem ab extraneo recepisse, n. 9. Quid quando dos fuit ante matrim. promissa, & eo cōstante fatur vir se eam recepisse, n. 10.

Confessio facta Parochio putatio, vel excommunicato. *Vide*, Titulo legitimo carens.

Confessionis secretum an obliget, quando aliquid sub confessio signo committitur. *Vide*, Denunciari impedimenta.

Confessionum sigillum an violet confessio qui ex confessionis scientia ducitur ad exterrum regimen, vt ad negandum suffragium & deponendum ab officio, l. 3. d. 16. à n. 2. ad 4. Quid si ipsi pœnitenti extra confessionem manifeste peccatum, n. 3. An teneatur Sacerdos vti scientia confessionis ad denegandum indignum suffragium, Eucharistiam, ordines, n. 6. & 7. An eligens hunc indignum incurrit pœnas iuris, n. 6. Qualiter Parochus vel ordinarius se debeat habere sciens in confessione impedimentum ordinum vel matrimonij, indignitatem ad Eucharistiam, à n. 8. ad 13. An possit repellere talem clam petentem, n. 14. An possit tunc occulte monere, & teneatur, n. 15. & 16.

Confessio an possit audiri ex ratificatione. *Vide*, Licentia sacerdoti concessa.

Confessio vagorum cui debeat fieri. *Vide*, Vagi an dicuntur.

Confitenda an sit sponsalium circumstantia. *Vide*, Adulterium.

Confessio an sit necessario præmittenda matrimonio à constituto in peccato mortali, l. 7. d. 9. n. 14.

Confessio an sit necessario præmittenda ad expediendas dispensationes fori conscientia, etiam per priuilegia regularium. *Vide*, Clausula.

Confessio an sit necessaria ad commutanda vota, vel absoluendum à reseruatis virtute bullæ vel iubilei, l. 8. d. 15. n. 25. Et quid virtute priuilegiorum religionis, l. 8. d. 16. n. 11.

Confessio coniugis impotentis allegantis se post matrim. alias feminas cognoscere, an satis sit ad diuortium: & si sit minor, an possit contra illam confessionem restituui, l. 7. d. 11. à n. 15.

Confessione actoris, an possit reus vti in suum commodum, quando allegata per reum contradicunt illi confessioni, lib. 7. disp. 112. n. 16.

Confessio coniugis an sufficienter prober adulterium ad diuortium, etiam si tendat contra professionem religionis, l. 10. d. 12. num. 49. & seq.

Confirmatio.

Confirmatio presentati an possit fieri extra diœcesim. *Vide*, Instituicio presentati.

Coniectura.

Coniecturis duabus concurrentibus vincit potentior, l. 6. d. 25. n. 26.

Coniuges.

Coniuges contrahentes in mortali. *Vide*, Matrimonium quem ministrum.

Coniuges obtinentes dispensationem, num possint interrogari se cognoverint. *Vide*, Impedimentum manifestare.

Coniugum vter debeat prius interrogari, l. 2. d. 31. n. 1. 2.

Coniuges nolentes consummare, nec denunciationes facere. *Vide*, Matrimonium consummare.

Coniugatus & Coniux.

Coniugatus qualiter possit ad religiōem transire. *Vide*, religio, n. 13.

INDEX RERUM.

n. 13. Qualiter possit ad ordines. *Vide, Ordo.* Et qualiter ad Episcopatum. *Vide, Episcopatus.* Et qualiter ad Cardinalium. *Vide, Cardinalis.*

Coniugatus clericus. *Vide, Clericus coniugatus.*

Coniux innocens an possit adulterum inuitum reconciliare sibi, siue status sit mutatus, siue non, l. 10. tota d. 10.

Coniux adulterus an priuetur eo ipso iure debiti exigendi: & quid, si falsis probationibus tucatur, etiam quoad dotem, l. 10. d. 12. n. 8.

Coniux vt possit negare debitum, vel propria autoritate diuerte, qualem notitiam adulterii alterius coniugis debeat habere, l. 10. d. 12. a. num. 39. vsque ad 50.

Coniux suspicans adulterium vxoris, an possit ipsam obseruare, aut illi offerre occasionem vt illam deprehendat, vel cum ipsa pacisci vt conniuere amasio violare castitatem tentanti, vt ipsum deprehendat, l. 10. d. 12. n. 52. 53. & 54.

Coniux diuertens a coniuge adultero, an possit eligere petere, & non reddere: & quando per copulam vel altos familiaritatis actus censeatur remittere. *Vide, Adulterium.*

Coniux transiens ad secundas nuptias, qualiter teneatur filii prioris matrimonii bona referuare. *Vide, Filius.*

Coniux petens matrim. dissolu ratione impotentiae, an teneatur speciem impotentiae aut causam allegare, l. 7. d. 108. n. 20.

Coniux impotens an possit proclamare aduersus matrimonium, lib. 7. tota disp. 114.

Coniux. *Vide* debitum, diuortium, maritus, restitutio, tactus, vir, vxor.

Consensus.

Consensus tacitus ex quibus actibus inducatur in sponsalibus. *Vide, Sponsalia quam etatem:* & ibi, an opus sit nosse priora fuisse nulla.

Consensus, & consilium. *Vide, Consilium, & consensus.*

Consensus ad matrim. an ita requiratur, vt de potentia Dei absolta nequeat absque illo consisteret, l. 2. d. 26. n. 1. 2. 3. & 5. An fuerit inter primos parentes absque illorum consensu, n. 4.

Consensus in matrimonium an ita sit necessarius, vt in republica Ecclesiastica, vel seculari non sit potestas coniungendi aliquos matrimonio absque eorum consensu, l. 2. disp. 27. num. 1. & 2. An possit princeps ob commune bonum aliquos compellere vt matrimonio iungantur, n. 3.

Consensus matrimonialis quod sit obiectum, l. 2. d. 28. n. 2. 3. & 4.

Qualiter virgo in copulam consenserit, n. 4. An sit de fide virginem contraxisce matrim. n. 1. De fine matrimonij. *Vide, Matrimonium* quem finem. De eius bonis. *Vide, Matrimonium aliqua bona.*

Consensus verbis, vel signis an debeat necessariò explicari ad matrim. l. 2. d. 30. n. 1. An externa signa sint sola conditio sine qua non, & ita Deo reuelante consensus, sit matrim. n. 2. & 3. An sufficiat consensum signis exprimi, vel requirantur verba vt valeat, l. 2. d. 31. a. n. 1. ad 5. An contractum solis signis sit sacramentum, ead. disp. 31. n. 7. & 8. An requirantur verba de necessitate precepti, ea disp. 31. n. 9. & 10.

Per quæ verba, vel signa contrahatur, num. 1.

Vter coniugum debeat prius interrogari, n. 12.

Consensus coniugum an necessario sit simul praestandi, l. 2. d. 32. n. 2. & 3. An credendum sit quando alter non statim consentit, alteri dicenti se reuocasse consensum, n. 4. An sufficiat quodcumque temporis interuallum inter utriusque consensum, n. 6. & 7.

Et quid quando contrahitur per procuratorem, n. 7. Quid quando consensus alterius fuit fictus, vel metu graui extortus, an sufficiat hunc posse consentire, n. 8. & 9. An requiratur intimatio tunc defectum consensus alteri coniugi, vel possit ipso ignorante innouari consensus, n. 10. An satis sit internè innouari, n. 11. Quid quando utriusque consensus fuit fictus, aut nullus ratione metus, n. 11. Quid in sponsalibus fictis, eod. n. 11. An satis sit quæcumque temporis distantia intercedat, n. 12. An desideretur coram Parocho & testibus innouari consensus, n. 13. An haec sint per Tridentinum correcta, n. 16. & 17.

Consensus quo duo credentes subesse impedimentum dirimens, consenserit in matrimonium, an sufficiat, l. 2. d. 33. numer. 1. & 2. An credendum sit his dicentibus se non consensisse, n. 3.

Consensus quo aliqui putantes validum fuisse prius matrim. illud ratificant, an sufficiat, lib. 2. d. 34. n. 1. & 2. Quid si illi conscientia ratificarent adhuc, n. 3.

Consensus cum occulto impedimento. *Vide, Matrimonium cum occulto impedimento.* An tunc sit iterandum coram Parocho & testibus. *Vide, Matrimonium initium coram Parocho.*

Consensum neganti in matrimonio quando credatur. *Vide, Certitudo nullitatis.*

Consanguinitas.

Consanguinitas. *Vide, Cognatio carnalis.*

Conseruatores.

Conseruatorum potestas an expiret morte cocedentis, l. 8. d. 28. n. 43.

Consilium.

Consilium & consensus in quo distent, l. 1. d. 14. n. 24. Quando teneatur aliquis sequi consilium, n. 25. Quid si absitis cuius consensus, aut consilium petitur, n. 26. Quid si is viuo testatore decesserit, n. 27.

Constat.

Constat, quid significet, l. 3. d. 15. num. 3.

Constitutio.

Constitutio quando sit odiofa, aut fauorabilis: & restringenda, aut amplianda, lib. 1. d. 1. n. 4.

Constitutio concil. *Vide, Concilium.*

Constitutiones suas an possit Pontifex reuocare quoad effectus etiam ex illis incursos, l. 8. d. 7. n. 4.

Constitutio pœnalis & odiofa est amplianda, quando in animarum fauorem ad vitandum peccatum lata est, l. 7. d. 9. n. 8.

Constitutio limitans vel corrigenst mensuram censeretur corrigeret vel limitare rem mensam, l. 7. d. 10. n. 10.

Constitutio declarans aliam recipit omnes interpretationes, quas declarata recipit, lib. 7. d. 46. n. 21.

Confuetudo.

Confuetudo vt derogeret legi circa sacramentalia, an indigeat scientia principis, l. 7. d. 82. n. 18. 19. 20.

Confuetudo an possit efficere licitam pluralitatem vxorum, lib. 7. disp. 80. num. 10.

Confuetudo an possit inducere impedimenta matrimonium impeditia aut dirimentia, l. 7. d. 4. a. n. 1. vsque ad 10. Et an possit aliquod impedimentum abolere, ibi a. n. 10. vsque ad fin.

Confuetudo quæ dicatur rationabilis, vt possit inducere legem, vel illam abrogare, l. 7. d. 4. n. 14. & quando possit abrogare legem dicentem, Non obstante quavis confuetudine, & illam reprobantem, ibi n. 13. & 14. Et an tunc exigatur scientia principis, ibi n. 14. Et an in dubio confuetudo derogans legi presumatur rationabilis, & posteri videntes confuetudinem, ac ignorantibus eius causam, excusentur, ibi n. 14.

Confuetudo an probetur, si unus doctor eam esse afferat, lib. 7. d. 17. num. 8.

Confuetudo obtinens seruum esse qui dicit ancillam, an valeat, l. 7. d. 21. num. 4.

Confuetudinem inducit binus actus, l. 4. disp. 1. n. 22.

Consulere.

Consulere an liceat minus malum ad vitandum maius, ad illudque inducere, & opem ferre, l. 7. d. 11. a. n. 54. vsque ad 24. Et an liceat illius minoris mali perpetrandi materiam offerre, & complicem inducere, vt simul perpetret id peccatum, ibi n. 19. Et an volenter rapere bona mea, liceat ad illa tuenda inducere, vt aliena rapiat, ibi n. 25. Et an liceat malum consulere ad vitandum æquale, teneaturque hic restituere, ibi n. 26. Et an liceat alicui peccatum veniale patrare, ad vitandum in se vel in alio grauissimum, ibi n. 27. & an habenti votum castitatis, vel alia matrimonio obstantia liceat suadere matrim. quando passim in venera labitur, ibid. n. 29.

Consulens an teneatur, quando absque suo consilio dubitat, num damnum sequeretur. *Vide, Dubitans num res fit sua.*

Consummare.

Consummare matrimonium. *Vide, Matrimonium consummare.*

Contemptus.

Contemptus quando dicatur constitutus culpâ lethalem in iis, quæ ex solo contemptu culpam lethalem debent habere, l. 7. d. 82. n. 6.

Contractus.

Contractus verba. *Vide, Verba contractus.*

Contractus quando pariat obligationem naturalem, vel ciuilem. *Vide, Obligatio naturalis.*

Contractus quando firmetur iuramento. *Vide, Iuramentum contra bonos mores.* Et ibi quando ob publicam, vel priuatam vilitatem censeatur prohibitus.

Contractus an virtent per conditionem impossibilem, vel retrahentem à nuptiis. *Vide, Conditio retrahens à nuptiis.*

Contractus dolo initi. *Vide, Sponsalia dolo.*

Contractus inualidus an veniat appellatione contractus. *Vide, Actus appellatione.*

Contractus an celebrandus sit, & celebratus censeatur secundum leges loci in quo initur. *Vide, Peregrini an teneantur.*

Contractus quando firmandus est iuramento, an id debeat absque metu prestari. *Vide, Iuramentum præstitum metu.*

Contractus metu initi. *Vide, Metu initi contractus.*

Contractus alij à donatione valent inter coniuges, l. 6. d. 1. n. 11.

Contractus conditionalis an obliget ante conditionis eventum, ita vt resilire non liceat, l. 5. d. 6. n. 8.

Contractus quo aliqui se obligant cum certa pœna, sub conditione pendentia à voluntate principis, an obligent, vel pœna, l. 5. d. 5. n. 9. & 16.

Contractus gesti contra prius iuramentum, an fermentur iuramento. *Vide, Donatio facta contra prius.*

Contractus minoris, & pupilli. *Vide, Minor quando quis dicatur.*

Contraescrituras.

Contraescrituras, quas latinè Antapochas dicimus. *Vide, Melioratio facta filio.*

Conventionalis.

Conventionalis pœna. *Vide, Pœna conventionalis.*

Copula.

Copula vi extorta post matrim. ratum an illud consummet, l. 2. d. 22. n. 2.

INDEX RERVM.

22. n. 1. 3. & 4. An possit saltem sponsa vi oppressa ingredi religionem, n. 5. & 6. Quid si proles sequuta sit, n. 7. An sponsus copulam vi extorquens possit ingredi religionem, n. 8. Quid si vir ante consummationem tradat sponsam alteri deflorandam, an possit ingredi religionem, n. 9. Quid quando metu sponsa cognita est, an possit eam ingredi, n. 11. & 12. An sponsus peccet cogens sponsam reddere debitum, n. 13. & 14. 15. 16. An sponsa vi oppressa, vel quaevis alia possit semen expellere, n. 17. Copula. Et, casus similes coniungit, l. 3. disp. 39. n. 5.

Corre^{tio}, & Corre^{toria}.

Correctio iuris. Vide, Recedendum est a propria, & legum corre^{tio}, & leges posteriores. Correctoria lex an excedenda sit, quando per eam reducitur adius commune, l. 1. d. 12. n. 2.

Correlativa.

Vide, Depositum in uno.

Credendum.

Credendum est promittenti maritim. dicenti se reuocasse conseruare, si alter statim non repromittat, l. 1. d. 5. n. 14.

Contrahenti maritim. si alter statim non consentiat, credendum est fatenti reuocationem, l. 2. d. 42. n. 4. An sit credendum dicenti se non contractaram si eam causam nosset, l. 1. d. 62. n. 6.

Credendum an sit sposo dicenti se accepisse ad sponsam, & non consummatisse, l. 2. d. 27. n. 8. Quid si vterque id fateatur, col. 1. d. 23. n. 1. & 2.

Credendum an sit coniugibus falso existimantibus subesse impedimentum, si dicant se non consensisse, l. 2. d. 33. n. 4.

Credendum sit neganti verum consensum in matrimonio. Vide, Certitudo nullitatis.

Credendum an sit alicui in foro interno. Vide, Foro interno.

Credendum an sit fatenti votum, vel sponsalia, & dicenti se facte promississe. Vide, Parochus impedimentum.

Credendum an sit dicenti se habere licentiam ut alienus sacerdos absit suu matrim. vel ut sibi ministret alia sacramenta, vel ut omitrantur denunciations; & si opponatur sacerdoti defectus licentiae, cui incumbat probare. Vide, Licentiam dicenti.

Credendum an sit interpreti in matrimonio. Vide, Praesentia Parochii, & testium.

Credendum an sit iuramento coniugis dicenti se credidisse esse suum coniugem cum quo copulam habuit, l. 10. d. 5. n. 17.

Credendum sit iuramento coniugis dicenti se voulisse castitatem, l. 10. d. 10. n. 17.

Credendum an sit professio dicenti se facte professum, vel noluisse intra quinquennium ratificare professionem, l. 7. d. 37. n. 14.

Credendum an sit habentibus copulam, & negantibus semen esse emissum, l. 7. disp. 94. n. 9.

Credendum an sit dicenti se habere commissionem ad dispensandum, aliudve faciendum, l. 8. d. 17. à n. 17. Et an creditur dicenti se ex iusta causa dispensare, ibi n. 16.

Crimen.

Crimen adulterij solum an matrim. impedit, l. 7. d. 78. n. 1.

Crimen adulterij cum promissione futuri matrimonij, aut contratu ipsius de praesenti cum adultera, quando dirimat matrim. l. 7. tota d. 79.

Crimen machinationis mortis alterius coniugis quando dirimat matrim. l. 7. tota d. 78.

Criminalis actio.

Criminalis actio quado pre*judicet* ciuili, vel è contra, l. 10. d. 8. n. 19.

Culpa.

Culpa sua nemini professe debet, nec ex ea debet commodum reportare, l. 2. d. 22. n. 6. Ultima nocet, l. 9. d. 4. n. 14.

Cultus.

Cultus disparitas qualiter dissoluit matrim. Vide, Infidelis.

Curialis.

Curialis falsum narrans contra relationem partis, quas pœnas incurat, l. 8. d. 21. n. 58.

Custodes.

Custodes nemoris an possint se abscondere, ut ingrediens in nemus vetitum deprehendatur, l. 10. d. 12. num. 52.

Demon.

Dæmonis scientia vti an liceat, l. 7. disput. 96. n. 4.

Debet, Debitor, Debitum.

Debet, formam importat, l. 2. disp. 13. n. 2.

Debet, an importet præceptum, & necessitatem, l. 4. d. 23. n. 2.

Debitor absque termino, quando teneatur soluere, l. 1. disp. 28. n. 2.

Debitor an possit repudiare hereditatem, vel legatum. Vide, Repudiare hereditatem.

Debitum reddere an teneantur sponsi ante bimestre. Vide, Sponsi ante matrimoniū consummationem.

Debitum an possit reddere qui fecit occulte matrimonium esse nullum: & quo medio vtratur. Vide, Matrimonium coniux.

Debitum an teneatur coniux reddere ante Ecclesiæ benedictiones, vel sit culpa: & semel consummato matrimonio non præmissis denunciationibus: vel antequam consummetur. Vide, Matrimonium consummare.

Debitum coniugale soluere vel petere, an licitum meritorium que

fit, ac gratiam ex opere operato conferat, l. 9. d. 1. n. 1. 2. & 3.

Debitum petere aut reddere, an sit sub præcepto, l. 9. d. 2. n. 2. & 3. Et an in hoc sint coniuges pares, ibi n. 1. Et quando dicatur coniux petere interpretatiue, vt teneatur alter reddere, ibi n. 4. Et an vxor teneatur reddere viro non petenti expresse, ibi n. 5. Et quid, quando est periculum incontinentia, an sit tunc ex iustitia lege debitum reddendum coniugi non petenti, ibi n. 6. & 7. Et an hec obligatio reddendi, ac ius ad petendum, oriatur ex matrimonio, ibi n. 8. Et quando sit mortale negare debitum: & an semper petat coniux animo obligandi, ibi a n. 9. vsque ad finem; vbi etiam quid, si sepe debitum petatur. De quo etiam cod. l. 9. d. 24. n. 6.

Debitum reddere ita ut impediatur generatio, qualis culpa sit, l. 9. d. 20. n. 1. Et quid, si aliquid sumatur ad conceptionem impediendum. Vide, Virgo, Quid, quando sumitur aliquid ut abortus sequatur, vel cum eius periculo. Vide, Aborsus.

Debitum an possit negari vxori ob dotem non solutam, l. 9. d. 5. n. 1.

Debitum tempore ebrietatis, aut amentiae tempore, aut quando coniuges tantum sunt fatui, vulgo tontos. Vide, Amentes.

Debitum an sit soluendum coniugi leprosa, morbo Gallico, aut alio contagioso infecto, l. 9. d. 24. n. 14. vsque ad 22. Et an possit manus tutu conscientia reddere, cum periculo etiam ut proles nascatur leprosa, ibi n. 23. 24. & 25. Et an sit obligatio habitadi cum leproso, & alia obsequia ei exhibendi, ibi a n. 26. vsque ad 30.

Debitum an sit reddendum cum periculo propriæ salutis, ut si coniux febris aut alium dolorem patiatur, aut tempore proximo post prandium, aut in balne, vel paulo post egressum, l. 9. d. 24. a n. 1. vsque ad 13.

Debitum an possit negari coniungi qui est fur incorrigibilis, aut possit vxor tunc fugere, l. 9. d. 24. n. 7.

Debitum negare ob filiorum multitudinem, vel ad vitandum dampnum in bonis fortuna vel fama, vel ob utilitatem in illis comparanda: vel ne filius nascatur ex maculato alterius coniugis sanguine, l. 9. d. 25. per totam.

Debitum solui aut peti qualiter ratione cognitionis spiritualis impediatur. Vide, Cognatio spiritualis. Et an interdicatur coniugibus qui simul parrini fuere, l. 7. d. 54. n. 13.

Debitum qualiter impedit affinitas superueniens matrimonio, ita ut huic incestuo interdicatur debiti petitio, l. 7. d. 29. à n. 1. vsque ad 9. Quid, si incestus aut cognatio spiritualis sint occulta, ibi n. 2. Quid, si alter fuit causa, vel consensit, ut alter coniux contraheret affinitatem vel cognitionem spiritualis, ibi n. 3. Quid si talis incestuosus aut affectus quoconque alio impedimento impidiens contrahat aliud matrim. an possit petere, ibi n. 5. Quid si sit incestuosus cum proprijs consanguineis, ibi n. 6. & 7. Quid si cognoscatur affinem suæ vxoris, vel feminam cum qua habet impedimentum publicæ honestatis, ibi n. 4. Quid, si cognoscatur consanguineam personam coniugis ultra 2. gradum, ibi n. 13. & 14. Quid, si vterque coniux sit incestuosus cognoscens personam consanguineam alterius, aut contrahat cognitionem spiritualis cum altero, codem l. 9. tota d. 28. Et an teneatur ingredi religionem, vel possit reddere coniux, qui nondum consummato matrim. hanc cognitionem vel affinitatem contraxit, col. 9. tota d. 29. Et an sententia iudicis exigatur, ut hic iure petendi priuetur, codem l. 9. tota d. 30. Et quid, si femina vi, vel metu, vel consensu viri cognita sit, ibi tota disp. 31. Et quid, si adit ignorantia facti, quia, scilicet, ignoratur incestus, vel cognatio, vel ignorantia iuris statuens hanc pœnam priuationis petendi debiti, vel ignoretur ipsa pœna, codem l. 9. d. 32. a n. 43. vsque in fin. Vide Incestuosus.

Debitum an possit petere ducentis consanguineam in 3, vel 4. gradu, etiam, quam carnaliter cognouerat, l. 9. n. 27. n. 15. Et quid, si post matrim. cognoscatur consanguineam in 3, vel 4. gradu vxoris, ibi n. 31. & 14.

Debitum peti an impeditur cognoscendo consanguineam sponsæ, vel consanguineum sponsi post matrim. ratum, & nondum consummatum, l. 7. d. 15. n. 6.

Debitum an possit petere cognoscens affinem sui coniugis, vel eam cum qua habet impedimentum publicæ honestatis, l. 9. d. 26. num. 4.

Debitum an petere possit, qui cum impedimento quoconque tantum impidiens matrimonium, illud contraxit, l. 9. d. 17. num. 5. Et quid, si cum admiserit incestum cum consanguineis coniugis, transcat eo matrim. soluto ad aliud, an possit petere debitem, eo n. 5.

Debitum peti an impedit cognatio legalis superueniens matrimonio, l. 7. d. 93. n. 19.

Debitum peti an impedit quodcumque impedimentum dirimens superueniens matrimonio, l. 9. d. 27. n. 43.

Debitum peti an impedit vota castitatis, religionis, non nubendi, assumendi ordinis sacri? & circa reliqua ad vota pertinentia. Vide, Votum.

Debitum reddere quando sit peccatum, ex eo quid petens peccet petendo, l. 9. tota d. 6.

Debitum petere an aliquando liceat, quando utique coniugi est interdicta petitio, l. 9. tota d. 7.

Debitum reddere impeditus ob alterius coniugis crimen, an possit

INDEX RERVM.

- Debitum reddere impeditus ob alterius coniugis crimen, an possit tunc vti petitione, & sic coniugi, l. 9. d. 6. n. 12. Et an possit reddere ob vitanda odia & scandala, ibi, n. 15.**
- Debitum an teneatur vxor reddere viro sacris initiato, aut professo ad ipsam reuocato, l. 7. d. 38. n. 22.**
- Debitum petere an possit is, cu quo absque legitima causa dispensatur in voto solemni ordinis facti vel religionis, l. 8. d. 1. n. 4. & 2.**
- Debitum ad reddendum coniux se impoetem mediis illicitis redens qualiter peccet: si que circumstantia necessariò fatenda, si ex crebro cum alia concubitu aut pollutionibus accidat, l. 9. d. 3. n. 1. 2. & 3. Quid, si ex abstinentiis id accidat, ibi n. 5. Et an ob id excusat coniux a ieiunio, ibi n. 10.**
- Debitum ad reddendum vt fiat coniux potentior, an teneatur vti calidis, alijsve medicinis, l. 9. d. 3. n. 6.**
- Debitum an propria autoritate negari possit coniugi adulterio, l. 10. d. 12. à n. 2 ad 5. Et quid, si iudex reddi præcipiat, vel lis pendeat, ibi n. 6. & 7. Et an adulteri sit ipso iure priuatus exactione debiti: & quid, si falsis testibus se tueatur, & alteri cōpellat, ibi n. 8.**
- Debitum reddere coniugi compellere & cohabitare, an si vtriusque iudicis, l. 9. d. 4. n. 7. Et an possit iudex Ecclesiasticus inuocato seculari auxilio vi adducere vxorem ad mariti domum, & procedere contra laicum detinente vxorem, ibi n. 6. & 8.**
- Debitum petere vt omni culpa vacet, & similiter reddere, an debat esse causa prolis, aut causa debiti reddendi, l. 9. d. 8. n. 1. Et an satis sit gratia habendi successoris, n. 2. Et an opus sit referre actu vel habitu in Dei cultum, ibi n. 3. Et quid, si intentio habendæ prolis nec adsit, nec excludatur, ibi n. 4. Et an sit obligatoria reddito quocunque fine petatur, ibi n. 5. Quid, si bono fine cōceptum sit peti vel reddi, & finis varietur in copula, ibi n. 6. Et quando finis est mortalis vel venialis, quotuplex culpa sit mortalis vel venialis, ibi n. 7. & 9. Et an possit esse vt matrim. sit mortale ratione finis, non tamen ipse actus ob eundem finem, ibi n. 7. Et an actus coniugalis sit aliquando mortalis ratione finis, & si finis non sit mortalis, ibi n. 8. Quale peccatum sit, si alij fines extranei secundariò intendantur, n. 11. Quid, si bonum utile intendatur, n. 12. Quid, si bonum sacramenti, n. 13. 14. & 15.**
- Debitum petere vel reddere, quando in concubitu optant coniuges prole carere, aut plures filios non habere, qualis culpa sit, l. 9. d. 8. n. 19.**
- Debitum petere vel reddere causa vitandæ fornicationis, an licet, l. 9. tota d. 9.**
- Debitum petere vel reddere causa sanitatis tuendæ vel restaurandæ an licet, l. 9. tota d. 10.**
- Debitum petere vel reddere causa voluptatis, aut acceptare voluntatem in ipso actu, an licet, l. 9. tota d. 11.**
- Debitum petere aut reddere variato situ, quale peccatum sit, l. 9. d. 16. à n. 1. vsque ad 8.**
- Debitum petere aut reddere intra vas præpostorum, non animo ibi consumandi, vel si in eius vas superficie restinet vir verenda, vel ea in os feminæ intromittat, vel norit vxor virum tempore seminationis extrahere membranum, quale peccatum sit, l. 9. d. 17. à n. 2. vsque ad 5.**
- Debitum coniugale an reddatur illicitum, quando impotentia superuenit matrimonio, & an tunc licent tactus: vel quando possunt coire, non tamen verum semen emittere coniuges: vt quia vir post matrim. factus est eunuchus, vel valde senex, l. 7. d. 102. n. 5. 6. & 7. Et quid, si femina matrim. inito nequit viuum factum edere, vel absque propriæ vita periculo parere, ibi n. 8. 10. & 11. Et quid, si femina recipiat, & statim ob infirmitatem expellat semen, l. 9. d. 17. n. 22. & 23.**
- Debitum an culpa sit, quando semen vtriusque coniugis non simul concurrit: & an simul concurrens sit necessarium ad generationem, l. 9. d. 17. n. 7. 8. & 9. Et an oporteat tardiorum ad seminandum, se tactibus prouocare, ibi n. 8. Et an vir citius seminans teneatur expectare vt femina feminet: vel peccet se ad prius seminandum prouocans, possitque continuare quando femina nondum seminavit, ibi n. 9. 10. Et an femina quæ nondum seminavit, possit virili iam membro extracto se tactibus ad seminandum prouocare, ibi n. 18.**
- Debitum an sit peccatum, quando vir ex parua distillatione, vel ex naturæ festinatione, aliquid seminis extra vas effudit, l. 9. d. 17. n. 13.**
- Debitum petere aut reddere an licet, quando post initium matrim. dubitatur an impotentia præcesserit, aut potius subsequens sit, an sit temporalis, an perpetua: & an sit vera: & quando cum hoc duobus inititur matrim. lib. 7. tota d. 103.**
- Debitum petere aut reddere an licet, si nec per aspectum nec alio modo potest probari impotentia viri in foro externo, vt dirimatur matrimonium, l. 7. d. 102. n. 12.**
- Debitum petere aut reddere an licet, quando mulier virgo aut arcta renuit incisionem aut medicamina, quibus potest iudicio medicorum reddi apta viro, l. 7. d. 93. n. 36.**
- Debitum petere aut reddere, siue priori coniugi siue posteriori, quando licet coniugibus separatis ratione impotentie, quando deprehenditur postea alterum fornicatum, aut ad alias nuptias transisse. Vide, Impotentia.**
- Debitum dum soluitur, an teneatur vir ad seminis emissionem, et Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.**
- qualis culpa sit ante seminationem se retrahere, siue vxor seminari, siue non, l. 9. d. 19. à n. 1. vsque ad 7. & n. 9. Et quid vbi aliquis superueniret, vel hostis, vel alias esset vita periculum, an possit vir se retrahere, etiam cum effusionis extra vas periculo, ibi n. 6. Et quid, quando duo fornicantur, an possit quis se retrahere ante seminationem, quando iam femina seminavit, possitque haec siue vi siue sponte cognita se retrahere, ne semen recipiat an retineat, ibi n. 7.
- Debitum tempore menstrui petere an licet, l. 9. d. 21. à n. 1. vsque ad 11. Et quid, quando vir fluxum seminis partitur, ibi n. 9. Et an licet tunc reddere, ibi à n. 11. vsque in finem.**
- Debitum petere vel reddere tempore prægnationis an licet, l. 9. d. 22. à n. 1. vsque ad 7. Et quid, post partu ante purificationem, ibi n. 8. vsque ad 12. Quid, dum puer lactatur, ibi à n. 13. vsque ad fin.**
- Debitum petere aut reddere an licet, vbi dubitatur de valore matrimonii, vel lis pendet, vel alteri cōstat eius nullitas, l. 9. d. 25. n. 6.**
- Debitum petere vel reddere tempore excommunicationis alterius vel vtriusque coniugis an licet: & reliqua participatio tam in diuinis, quam in humanis, l. 9. tota d. 14.**
- Debitum petere vel reddere in loco publico an licet, l. 9. d. 14. n. 1. Et quid de tactibus, num. 2.**
- Debitum petere vel reddere in loco sacro, & qualis sit locus sacer, an licet, l. 10. d. 15. à n. 23. vbi etiam agitur de tactibus.**
- Debitum an licet petere & reddere post mutuum coniugum pacem, etiam iuramento firmatum, de non petendo nec reddendo, l. 9. d. 37. n. 20.**
- Debitum petere vel reddere priori bimestri ante matrimonii consummationem, vel tempore feriarum quo interdicuntur benedictiones, vel ante ipsas Ecclesiæ benedictiones: vel ante præmissas denunciations, quando dispensatum est ne premitantur, qualis culpa sit, l. 9. d. 12. n. 1. & l. 7. d. 7. n. 21. & duplice seq.**
- Debitum petere vel reddere diebus feriatis, vel rogationum, vel ieiuniiorum, an licet: & quid, si sit in contemptu diei festi, & quando dicatur talis contemptus, l. 9. tota d. 12.**
- Debitum petere vel reddere ante vel post Eucharistia sumptuinem, quando sit culpa, l. 9. tota d. 13.**
- Declaratoria litera.*
- Declaratoria litera quæ imprimantur sunt, quando in dispensatione consanguinitatis solius gradus remotioris facta est mentione, explicantur latè lib. 8. d. 14. à n. 23. vsque ad 33.**
- Decretum.*
- Decretum quam auctoritate habeat, quoad testimonia sanctorum, conciliorum prouincialium, aut legum in eo inscriti, lib. 9. d. 12. n. 2. & 3.**
- Delectatio.*
- Delectatio in cogitatione alterius personæ, tempore concubitus coniugalium, quando sit mortalis, l. 9. d. 17. n. 6.**
- Delectatio quando dicatur venera, l. 9. d. 46. n. 5.**
- Delectatio morosa in actu coniugali absentis coniugis an licet, l. 8. d. 44. à n. 3. vsque ad 7. Et quid, si sit pollutionis periculum, eo lib. 9. d. 45. n. 39. Et quid, si distillatio sequatur, ea d. 45. n. 41.**
- Delectatio morosa an licet coniugibus, quando ratione voti, aut affinitatis, aut dubii de valore matrimonii, aut alia de causa non licet copula, l. 9. d. 44. n. 19. & sequentibus.**
- Delectatio in spōlis de copula futura, vel in viduis de præterita, vel sub conditione, si persona illa esset coniux, an licet, l. 9. tota d. 47.**
- Delegare, delegata potestas, & delegatus.*
- Delegare an possit Episcopus quæ sibi non iure ordinario, sed virginis necessitatis ratione competunt. Vide, Episcopus an possit delegare.**
- An possit catas matrimoniales, & dispensationem in denunciacionibus matrimonii delegare. Vide, Dispensare in denunciacionibus**
- Delegare an possit is cuius industria eligitur, idque contingat, cum dicitur in commissione, Tu o iudicio, tu x prudentia. Vide, Clausula tuo iudicio.**
- Delegare ordinarius potest, non autem delegatus nisi principis supremi, lib. 1. 31. n. 1.**
- Delegatus ad vniuersitatem causarum reputatur ordinarius, & potest subdelegare, n. 2.**
- An possit solam vnam aut alteram causam subdelegare, n. 3.**
- Quis dicitur delegatus ad vniuersitatem causarum: & quis ad generalitatem causarum: & an hic possit subdelegare, n. 4.**
- An possit quicunque delegatus subdelegare ex facultate ordinarii, delegantis, num. 5. & 6.**
- An ordinarius possit delegare quæ sibi specialiter legi conceduntur, num. 6.**
- An satis sit licentia tacita ordinarii, vt delegatus subdelegetur, & quando hæc contingat, num. 7.**
- An possit ordinarius concedere delegato vt nomine suo subdelegetur, num. 8.**
- An possit delegatus subdelegare cum subdelegandi potestate, instar ordinarii, num. 9.**
- An delegatus inferioris principe at vnam causam possit articulatum illius subdelegare, num. 10.**
- An ordinarius possit totam suam iurisdictionem alteri committere, & patochus inconsulto Episcopo vicecuratū instituere, n. 11.**

INDEX RERVM.

- An parochi proprietarii possint dare alteri facultatem assistendi matrimonio cum facultate subdelegandi, n. 12.
- An non proprietarii possint alteri sacerdoti licentiam assistendi matrimonio concedere, n. 13.
- Quid si ad breue tempus ab Episcopo, vel Parocho proprietario instituantur, num. 14.
- An Parochi non proprietarii possint ad breue tempus vicecuratum instituere, n. 15.
- An delegatus à parocho non proprietario possit alii licentiam assistendi matrimonio concedere, n. 16.
- An Parochi non proprietarii possint dare licentiam assistendi matrimonio cum facultate subdelegandi hanc licentiam, num. 17.
- An possint duo delegati sic dicere, Ex nunc concedimus licentiam illi sacerdoti quem tu elegeris, n. 18. Quando Parochus presentis assumit vicarium, an possit hic delegare, n. 19. Quid si Episcopus aut eius vicarius committat Sacerdoti ut recipiat informationem & testes de aliquorum capacitate ad matrimonium, & eos capaces repertos, matrimonio coniungat, an possit hic Sacerdos delegare, n. 20.
- Quid de Sacerdote cui parochus delegat ut assistat alicui matrimonio, vel omnibus matrimonii parochia, n. 21.
- Delegata potestas est odiosa, nec extendenda de casu ad casum, l. 3. d. 35. n. 9.
- Delegata iurisdictio voluntaria an possit extra territorium exerciri, l. 3. d. 34. n. 1. 2. 3. 4.
- Delegati gesta an valeant dum mors delegantis ignoratur: vel delegans non potuit delegare, & erat communis error: vel est revocatus, & ignoratur. *Vide*, Titulo legitimo carentis.
- Delegati revocatione an necesse sit ipse intimari, l. 3. d. 30. n. 11. & 13.
- Delegatus quando possit subdelegare: & quando sit delegatus ad universitatem vel generalitatem causarum. *Vide*, Delegare ordinarius.
- Delegare an possit Episcopus dispensationem, quam in casu speciali ratione solum necessitatis concedere potest, lib. 3. d. 6. n. 20.
- Delegare an possit officialis Episcopi dispensationem sibi commissam à Pontifice, vel receptionem testium, l. 8. d. 27. fin.
- Delegata potestas an sit, cum committitur aliquid in Tridentino, vel alibi Episcopis tanquam sedis Apostolica delegatis, vel dicit Pontifex, Authoritate nostra hoc fac, l. 8. d. 2. n. 10.
- Delegata potestas Episcopis an transeat in capitulum sede vacanti, l. 8. d. 2. n. 10.
- Delegata potestas à superiori an possit ab eo eiusve superiori reuocari, l. 8. d. 33. n. 7.
- Delegata potestas ad dispensandum, aliudve faciendum, quando cesserit morte eius cui delegatur, & quando censeatur facta nomine personæ delegati, & quando nomine eius dignitatis, & qualiter in dubio censeatur facta, l. 8. d. 27. à n. 1. vsque ad 21.
- Et an commissio facta legato, vicario Episcopi, capituli, abbatum, aut canonico transeat ad successorem, ibi à n. 8. vsque ad 12. Et quid, quando committitur nudum ministerium aut arbitrium, ibi n. 14. Quid, quando non moritur delegatus, sed eius officium cessat, aut ad aliam dignitatem transfertur, ibi à n. 22. vsque ad 28.
- Delegata potestas quando cesserit morte delegantis re integra, sive literæ à sede Apostolica dimanantes, dimanent per modum legis vel contractus, sive etiam contineant iurisdictionem ordinariam, l. 8. d. 28. à n. 1. vsque ad 8.
- Quando dicatur res integra, sive in literis gratiæ, sive iustitiæ, sive una dispensatione, aut causa, sive pluribus commissis, ibi à n. 8. vsque ad 29.
- Quid de potestate delegata ad litteras iustitiæ, an pereat morte concedentis, vel officii cessatione, ibi à n. 30. vsque ad 44.
- An valeant gesta dum ignoratur delegantis mors: & quid, si delegans, vel Episcopus sint excommunicati, an valeant gesta per delegatum vel vicarium, ibi n. 31.
- Quid, si delegatus subdeleget, an morte delegati viuo ordinatio, aut morte ordinarii viuo delegato, cesserit iurisdictio subdelegati, ibi à n. 36. vsque ad 38.
- Et an expiret potestas hæc delegata ab ipso iure, aut ex consensu partium possit delegatus ille procedere, ibi n. 39. & duplice seq.
- Quid si ea iurisdictio delegata sit accessoria gratiæ iam factæ, vel committatur nomine dignitatis delegantis, vel sit potestas conservatorum, n. 43. & 44.
- Quid de præceptis superiorum, ibi nu. 47. Quid de gratiis concessis ad beneficium personæ, vel dignitatis, vel vtriusque, & quando censeantur sic concessæ, ibi à num. 48. vsque ad 63.
- Quid, si gratia concedatur donec concedens aliquid fecerit, vel donec reuocatur, vel donec aliud ordinari, nec ante mortem id fecit, nec reuocavit, nec aliud ordinavit, ibi n. 54.
- Etenim gratia concessa ad concedentis beneficium expiret eo functo officio excommunicato, suspenso, aut facto furioso, ibi n. 56. & duplice sequenti.
- Etenim gratia absolute concessa expiret morte concedentis re integræ, sive sit facta, sive facienda, n. 64. vsque ad 70.
- Et quid de gratiis sic concessis a legato, vel vicario, ibi n. 84.
- Quid de licentia audiendi confessiones, ibi à n. 71. vsque ad 73.
- Quid de licentia eligendi confessoris, ibi à n. 74. ad 75.
- Quid de licentia celebrandi in priuato oratorio, prædicandi aut faciendo alias prohibita, & non residendi, dispensandi, restandi, & licentia aliorum superiorum, ac literis dirissotis ad ordines, ibi à n. 76. vsque ad 85.
- Quid de commissionibus dispensandi factis in foro conscientiæ confessorio, vel in foro externo ordinario, an expirent in morte concedentis re integræ, ibi à n. 86. vsque in finem.
- Et an expirent omnes haæ facultates, quando dispensatio nondum est scripta, codem l. 8. rot. d. 29.
- Delegata potestas circa communionem, dispensationem ve vororum, an extendatur ad iuramenta etiam concurrenti vinculo vitroque: & potestas in eis dispensandi extendatur ad communandum, lib. 8. d. 2. à n. 14. vsque ad 23.
- Delegatus an validè rem gerat, dum ignoratur mors delegantis qui re integra obiit, l. 8. d. 28. n. 31.
- Delegatus Ponificis eiusve legati ut quis possit esse, an requiratur in eo dignitas tempore quo delegationis literæ impetrantur, an tempore quo illi presentantur, an portuvs vtraque, l. 8. d. 27. n. 28.
- Qualis sit haæ dignitas. *Vide*, Dignitas.
- Deliberatio.*
- Deliberatio qualis desideratur ad sponsalia, votum, & promissionem. *Vide*, Promissio deliberata.
- Delictum.*
- Delictum alicuius non debet operari immunitatem, l. 1. d. 55. n. 6.
- Demonstratio.*
- Demonstratio in matrimonio apposita, & causa, an illud vitient, quando aduersantur eius substantiae, vel suspendant, lib. 5. disp. 19. num. 1. & 2.
- Quid si demonstratio apponatur per modum conditionis, n. 3.
- Quid de modo, à n. 4. ad 10.
- Denunciare, Denunciationes.*
- Denunciare impedimenta occulta matrimonii an teneatur qui canouit, l. 3. d. 13. n. 1. & 2.
- Quando sit præmitrenda correctio fraterna, & dicatur non esse spem emendæ, num. 3.
- Quando incipiat terminus denunciationis facienda, n. 3.
- Quid si ex impedimenti detectione sequatur scandalum, n. 4.
- Quid si impedimenti conscius acceperit sub secreto naturali, n. 5.
- Quid si extra confessionem acceperit, sub sigillo tamen confessionis, & genu flexo, vel in confessione animo solum hoc dicendi: & an hoc secretum obliget strictius quam naturale, n. 6.
- Quid quando aliquis solum audiuist impedimentum, n. 7.
- Quid si nouit contrahentes impetrasse dispensationem pro solo conscientiæ foro, n. 8.
- An ipsi et contrahentes interrogati, teneatur impedimentum manifestare. *Vide*, Impedimentum manifestare.
- Denunciationes matrimonio sint de eius essentia, l. 3. d. 5. n. 1. 2. & 3.
- An sit mortale eas omittere, n. 5. & 6.
- Quid vnam omittere, n. 7.
- Quid si non fiant in vtriusque sponsi Parochia: vel non tribus festis continuis, num. 8.
- An debeant fieri in parochia vtriusque contrahentis, lib. 3. d. 6. à num. 1. ad 4.
- An à proprio vtriusque parocho debeant fieri, ea d. 6. n. 5.
- An in parochia vbi coniuges diutius habitant, n. 6.
- An in moderna parochia sit necesse fieri, & quid si in antiqua iam non habitabant consanguinei, n. 7.
- An debeant fieri tribus festis continuis, & inter ipsa debeat esse interuallum, n. 8.
- Quid si vna denunciatio fiat ex ordinarii dispensatione, an debetur statim celebrari matrimonium, n. 8.
- An debeant fieri inter missarum solennia, n. 9.
- An possint fieri die non festina concurrenti magna multitudine, num. 10.
- Denunciationum matrimonii dispensatio. *Vide*, Dispensare in denunciationibus, & ibi, de cognitione cause ad dispensandum, & quid quando Episcopus non vult dispensare. *Vide*, Dispensationem negans.
- Denunciationes non volentes facere, nec consummari. *Vide*, Matrimonium consummari.
- Denunciationes in matrimonio an possint metu mortis omitti. *Vide*, Dispensationem negans.
- Denunciationibus non præmissis matrimonium consummari. *Vide*, Matrimonium consummari.
- Denunciare an teneantur qui nouerunt impedimentum, ac in eo pro solo conscientiæ foro dispensatum, l. 8. d. 34. n. 44.
- Denunciationes an repetenda sint, quando iis factis matrimonio differtur, vel si matrimonio quo sint factæ, sunt irritum, & instauratur in foro externo, l. 8. d. 35. n. 20.
- Dicere, & Dicatio.*
- Dicere nemo præsumit que in corde non habet, l. 3. d. 15. num. 2.
- Dicatio, Quam, Præter, Nisi. *Vide*, Verba negativa.
- Dicatio, Omnino, quid importet, l. 1. d. 32. n. 6.
- Dicatio aduersaria, Sed, At, hispanæ vero, quid importet, lib. 6. d. 22. num. 18.

Dictiones

INDEX RERVM.

Dictiones implicatiæ quid importent, lib. 2. d. 39. n. 6. & 1. 6. d. 14. num. 21.
 Dic̄io, Deinde, quid importet, l. 3. d. 7. n. 17.
 Dic̄io, Alius, quid importet, l. 3. d. 20. n. 2. & 3.
 Dic̄io, Dummodo, vel, Hac conditione ut, an constitutat conditio-
 nem, vel modum, l. 3. d. 13. n. 2.
 Dic̄io, Proorsus. *Vide*, Proorsus.
 Dic̄io, Nullatenus. *Vide*, Nullatenus.
 Dic̄io taxaria qualiter non excludat casus similes, l. 7. d. 31. n. 6.
 Dic̄io, Quilibet, & quicunque, quid importet, & an comprehen-
 dat etiam personas inhabiles, l. 1. d. 37. n. 31. & 32.
 Dic̄io, Penitus, & dic̄io, Nullus, an importet ipso iure, l. 8. d. 21.
 n. 75. & 76.

Dies.

Dies bissexus pro uno computatur, lib. 2. d. 24. n. 17. *Vide*, Bis-
 sexus.
 Dies in fauorabilibus an satis sit incep̄ta, l. 2. d. 24. n. 22.
 Dies termini an computetur in termino, lib. 2. d. 24. n. 16. lib. 7. d.
 37. n. 2.
 Dies quo habeat mensis. *Vide*, Mensis ubi fit mentio.

Dieta.

Dieta quid sit, lib. 8. d. 16. n. 1.

Dignitas.

Dignitas quo tempore requiratur in delegato Pontificis, eiusve le-
 gati. *Vide*, Delegatus.
 Dignitatem requisitam, vt possint esse delegati Pontificis, eiusve
 legati, an habeant capitulum sede vacanti, eiusve vicarius, aut
 vicarius Episcopi nondum consecrati, & abbatum ac aliorum
 habentium iurisdictionem quasi Episcopalem, lib. 8. d. 27. a. n. 32.
 usque ad 35.

Dignius.

Dignius trahit ad se minus dignum, l. 3. d. 29. n. 8.

Dimissoria litera.

Dimissoria litera ad ordines an expirent obitu concedentis, l. 8.
 d. 28. n. 83.

Diocesanus.

Diocesanis nomine quis comprehendatur. *Vide*, Vicarius generalis.

Disparitas.

Disparitas contrahentium an sit conjectura dissensus, *Vide*, Dissen-
 sus conjectura.

Disparitas cultus.

Disparitas cultus an matrimonium impediāt. *Vide*, Infidelis.

Dispensare, Dispensatio, & Dispensandi potestas.

Dispensare an possit Pontifex in sponsalibus. *Vide*, Papa an possit.
 An possit Episcopus. *Vide*, Episcopus an possit. An possit in ma-
 trim. rato, vel consummato. *Vide*, Papa in matrimonio consummato.

Dispensare in quibus possit Episcopus. *Vide*, Episcopus.

Dispensare an possit habens priuilegium dispensandi in Episcopi
 casibus quando Episcopo conceduntur ratione solius necessita-
 tis, l. 2. d. 40. n. 9.

Dispensare an possit vicarius Episcopi in matrimonio. impedimento,
 vel in aliis in quibus potest Episcopus, l. 2. d. 40. n. 12. Et quid de
 denunciationibus matrimonii. *Vide*, Dispensare in denuncia-
 tionibus.

Dispensare debens in consanguinitate an possit rogare de copula
 occulta. *Vide*, Impedimentum manifestare.

Dispensare vt possit Episcopus, qualis habitatio in eius diocesi re-
 quiratur. *Vide*, Habitatio qualis.

Dispensare in denunciationibus matrimonii attento iure antiquo
 an possit Episcopus, l. 3. d. 7. num. 1. & 2. Quid attento Tridentino, n. 3.

Quid de habentibus iurisdictionem Episcopalem: & magistro
 scholarum Salinantino, n. 4.

An possit Episcopus breuiare, vel prolongare tempus denuncia-
 tionum, n. 5.

An possit dispensare ne fiant diebus festiuis, n. 6.

An possit Episcopus alterius sponsi cum vtroque dispensare, n. 7.

An possit vicarius Episcopi generalis in illis dispensare, n. 9. & 10.

Quid de vicariis D. Ioannis, num. 11.

Quid de vicario foranco, num. 12.

Quid si Episcopus sibi referuarit hanc dispensationem, n. 13.

An possit parochus in illis dispensare, num. 15. 16. & 17.

Si dispenſet, an possit puniri, n. 17.

An possit Episcopus delegare hanc dispensandi facultatem, n. 18. 19.

20. & ibi, an possit delegare causas matrimoniales.

An possit vicarius Episcopi delegare, num. 21.

Dispensatio in matrimonii denunciationibus exigit iustum cau-
 salium sub mortali, l. 3. d. 8. n. 1. & 2.

An desideretur iudicialis cognitio causæ, num. 3. & 5.

An dispensatio in lege superioris alicui commissa exigit causæ cog-
 nitionem, n. 3. iuncto n. 7.

An hæc causæ cognitio, & dispensatio possint fieri absque ordine,
 & figura iudicii, & testibus non iurantibus, nec receptis in for-
 ma iudicii, n. 5.

An possit hæc informatio causæ, & dispensatio, & institutio, &
 confirmatio presentati à patrono, fieri extra diocesum, n. 6.

Th. Sanchez de matrimonio. Tom. 3.

Quid si lis orta esset circa illud matrimonium, vel institutionem
 vel quoties in causa voluntariae iurisdictionis emergit aliqua
 causa probatio, n. 6.

Quid differet inter informationem ad dispensandum in foro con-
 scientiae, & judiciali, quando hæc non exigit iudiciale causæ
 cognitionem, n. 7.

Quæ sint causæ iusta. *Vide*, Causa iusta dispensandi.

An sit mortale, quando dispensatione obtenta ne premitatur de-
 nunciationes, consummatur matrimonium, nisi non premissis, *Vide*, Ma-
 trim. consummata.

Dispensationem negans Episcopus in denunciationibus, vel in
 alia re, quando adeſt iusta causa, an peccet, l. 3. d. 10. a. n. 2. ad 6.

An sit acceptio personarum dispensare cum uno, & non cum alio
 concurrentibus eisdem causis, n. 2. & 7.

An possit ei cum quo dispensat imponere pecuniariam multam: &
 similiter dum dispensat in aliis rebus, n. 8. 9. & 10.

At sit præceptum imponere elemosynam dum dispensat ut aliquis
 pescetur diebus festiuis, n. 11. iuncto n. 8.

An possit appellati, si nolit Episcopus dispensare, in denunciationi-
 bus, vel quiores aliquid committitur prudentia: & iudicio, a. n.
 12. ad 24.

An superior ad quem appellatur, teneatur dispensare, n. 22.

An si negat iniuste displicationem, vel non sit aditus ad ipsum pos-
 sit matrimonium. omisſis denunciationibus celebrari, a 25. ad 30.

Quid si aliquis diu distulit matrimonium ad quod teneatur, & non potest
 absque scandalo omittere communionem, nec expedit ipsum
 absoluere donec impleat, an possint omitti denunciationes, n. 28.

An parochus eas omittens timore mortis, peccet, n. 31.

Dispensatio quando exigit causæ cognitionem iudiciale. *Vide*,
 Dispensatio in matrimonii denunciationibus.

Dispensationem an teneatur procurare is cuius culpa evenerit impe-
 dimentum ne sponsalia perficiantur, l. 1. d. 56. n. 4.

Dispensatio an semper contineat aliquid iure communī non con-
 censum, l. 2. d. 37. n. 15.

Dispensatio quando continet, ut dispensetur in matrimonio, quo
 iterum publicè seruata forma Tridentini celebretur. *Vide*, Ma-
 trimonium initum coram parocho.

Dispensationem an inducat dissimilatio principis, l. 2. d. 38. n. 12.

Dispensationem habens pro solo conscientia foro an teneatur ro-
 gatus detegere impedimentū. *Vide*, Impedimentum manifestare.

An qui dispensationis huius concisi sunt teneantur impedimen-
 tum detegere. *Vide*, Denunciare impedimenta.

Quid de parocho, vel ordinario illa scienti, vel si is corā ordinario
 aut notario fateatur impedimentum, & dispensationem, vel an
 matrimonio cum ea dispensatione contractum, sit in foro externo di-
 rimendum, profitque pro foro externo. *Vide*, Parochus impedimen-
 tum.

Dispensatio an proficit ignoranti à tempore concessionis, & possit
 reuocari. *Vide*, Gratia ignorantis.

Dispensationis spe an careant inuenientes matrimonium, inualidum igno-
 ranter, omisſis denunciationibus, non tantum quando fuit im-
 pedimentum consanguinitatis, sed quodvis aliud fuerit, l. 3. d. 42. n.
 7. Et *vide alia circa hoc. eod. l. 3. d. 45. n. 2. & 3.*

Dispensationes in quibus allegatur non inueniri virum cui femi-
 na dignè nubat, qualiter intelligantur, l. 4. d. 26. n. 27.

Dispensationis expensas quis teneatur facere, & illam procurare
Vide, Expensas dispensationis.

Dispensationem qua contrahunt consanguinei, an sit opns ut vi-
 deant Parochus & testes. *Vide*, Conditione honesta contractum.

Dispensandi potestas quando cesset morte aut cessatione officii
 delegantis vel delegati. *Vide*, Delegata potestas.

Dispensandi potestas concessa Episcopo circa beneficia an restrin-
 gatur ad simplicia, l. 8. d. 2. n. 8.

Dispensandi potestas an sit latè interpretanda, & ad quos casus ex-
 tendatur, lib. 8. d. 2. a. n. 1. usque ad 6.

Et an extendatur ad casum de quo est dubium an extendatur, ibi n. 9.

Dispensandi potestas concessa in Trid. ses. 2. c. 6. de reform. Epi-
 scopis, an sit odiosa, nec ante competit Episcopis, l. 8. d. 2. n. 12.

Dispensandi potestas vel commutandi circa vota vel iuramenta.

Vide, Delegata potestas, & hic supra.

Dispensandi potestas in quodam casu eo tacito, timore ne facultas
 denegetur, an sit subreptitia, l. 8. d. 21. n. 24.

Dispensandi potestas in aliquo gradu, an comprehendat eum, licet
 is sit dupli ex parte, vel coniunctus ei sit alius inferior; & an po-
 tens dispensare in 2. gradibus, vel altero consanguinitatis, & al-
 tero affinitatis, possit quando ambo gradus in codem reperiun-
 tur, l. 8. d. 24. n. 9. & 10.

Et an potestas dispensandi in gradu consanguinitatis extendatur
 ad eundem affinitatis, ibi n. 19.

Et an potestas dispensandi in affinitate, includat potestatem dis-
 pensandi in publica honestate simul concurrenti, licet sit ex ma-
 trimonio rato, ibi n. 41.

Et an dispensandi potestas in aliquo gradu consanguinitatis vel af-
 finitatis includat mixtum, nempe, quando contrahentes distant
 inqualiter à stipite, ibi n. 34.

Dispensare an possit Pontifex in iure diuino absoluto & natu-

INDEX RERVM.

- rati, loquendo de propria dispensatione; & quando dispensat in iure diuino naturali pendentia à propria voluntate, an sit vera dispensatio, vel tantum declaratio, lib. 8. d. 6. a n. 2. usque ad 7. & num. 13.
- Dispensare an possit Papa in voto solemini ordinis sacri, aut professionis: & quæ causa exigatur, l. 8. tota d. 8.
- Et an si dispensest absque causa, valeat matrimonium, nec peccent hi videntes petendo debitum, ibi n. 4. & 10.
- Et quis dispensest ut postea petant debitum, ibi n. 10.
- Dispensare an possit Papa ut matrim. ad tempus incatur, l. 8. d. 8. n. 9.
- Dispensare an possit Papa in impedimentis iure diuino & naturali dirimentibus matrimonium, l. 8. d. 6. n. 11. & 12.
- Dispensare in impedimentis iure humano dirimentibus matrimonium an sit solius Pontificis, l. 8. d. 6. a n. 14. usque ad 17.
- Et in speciali in quibus impedimentis possit dispensare, explicatur ibi n. 12.
- Et an possit dispensare in ætate ad matrim. requisita, l. 7. d. 104. n. 11.
- Et an possit dispensare ut fideli cum infideli contrahat, eol. 7. d. 21. num. 10.
- Dispensare an possit Papa in radice matrimonii, ita ut legitimet prolem habitam quoad temporalia & spiritualia, perinde ac si ex legitimo matrim. orta esset: & quando censetur sic dispensare: & an alias possit directe legitimare quoad temporalia: & an princeps secularis possit hoc modo dispensare in matrimonii radice, l. 8. d. 7. a n. 1. usque ad 11.
- Dispensare an possit Papa in matrimonio rato, vel tempore infidelitatis consummato, l. 8. d. 6. n. 22.
- Dispensare an possit Papa in pluralitate vxorum, l. 7. 80. n. 9.
- Dispensare an possit Papa in irregularitate bigamia. *Vide*, Bigamia.
- Dispensare an soleat Papa in cognatione spirituali, l. 8. d. 19. n. 7.
- Dispensare an censetur Papa vel Princeps supremus, vel quicunque inferiores admittentes ad actum iure prohibitum, vel illum fieri patientes, l. 8. tota d. 4.
- Dispensare secum an possint Papa, Princeps secularis, vel prelati alii, aut quicunque habentes potestatem delegatam dispensandi, vel possint committere confessario, ut cum eis dispensest, lib. 8. tota d. 3.
- Dispensare an possit legatus à latere circa impedimenta matrimonium dirimentia, l. 8. d. 6. a n. 14. usque ad 17.
- Et an habeat maiorem facultatem quoad dispensandum in sua prouincia, quam Episcopi in sua diœcesi, l. 8. d. 9. n. 22.
- Et an validè dispensest absque causa in casibus sibi commissis, eodem l. 8. d. 17. n. 5.
- Et an possit secum, vel censetur dispensare admittendo ad actum, vel illum patiendo. *Vide hic supra*.
- Dispensare an possit Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium, in casu magnæ necessitatibus: & sit eius facultas in hoc amplior quam commisarii cruciatæ, l. 8. d. 6. n. 24. & 25.
- Et quid extra casum tantæ necessitatibus, ibi a n. 14. usque ad 17.
- Dispensare an possit Episcopus in impedimento cuius est impetrata dispensatio subreptitia, l. 8. d. 6. n. 21.
- Dispensare an possit Episcopus quando impedimentum est dubium: & an tunc sit necessaria dispensatio, l. 8. d. 6. n. 18.
- Dispensare an possit Episcopus virtute Tridentini, sess. 24. c. 5. de matrim. vt ii qui bona fide contraxere matrim. irritum, iterum incaut, l. 8. d. 6. n. 19.
- Dispensare an possit Episcopus in impedimentis impeditibus matrimonium, l. 7. d. 17. a n. 10. usque ad 15.
- Dispensare an aliquando possit Episcopis in votis absolutis castitatis & religionis, & aliis reseruatis, & non nubendi & assumendi ordinis sacri, l. 8. tota d. 9. vbi latè explicitur hæc vota, & quando reseruata sunt, vel materia in quam ea commutantur.
- Dispensare an possit Episcopus in votis pœnalibus & conditionibus castitatis & religionis, & aliis reseruatis: & quæ dicantur conditionalia, & quæ pœnalia, l. 8. tota d. 10.
- Dispensare an possit Episcopus in votis castitatis emissis post matrimonium, l. 8. d. 11. per totam.
- Dispensare an possit Episcopus in votis castitatis ad petendum debitum, l. 8. tota d. 21.
- Et quid cum conjugato absque vxoris licentia initiato, ibi n. 4.
- Et quid cum vidente castitatem animo ingrediendi religionem, qui nondum consummavit, vel priori bimestri, vel si alter adulteretur, vel si fuit votum religionis, ibi n. 6.
- Et quid, si hæc vota post matrim. emissa sint, l. 8. tota d. 11.
- Dispensare in omnibus votis an possit Episcopus seclusa reservatio, l. 8. d. 9. n. 3.
- Dispensare an possit Episcopus circa iuramenta castitatis & religionis, l. 8. tota d. 13.
- Et an iuramentum semper contineat implicitum votum, ibi n. 4.
- Et an concessis omnibus iuramentis & votis, præter vota castitatis & religionis, vel omnibus votis, nulla exceptione facta, censetur concessa iuramenta religionis & castitatis, ibi n. 6. & 7.
- Dispensare an possit Episcopus in cognatione spirituali, & affinitate ad petendum debitum, l. 8. d. 12. a num. 10. usque ad fin.
- Dispensare an possit Episcopus in votis nouitiorum, siue ante in-
- gressum, siue postea illa emiserint, lib. 9. d. 39. num. 44.
- Dispensare an possit Episcopus in ætate ad matrimonium requista, l. 7. d. 104. n. 12.
- Dispensare an possit Episcopus, cum dispensatio committitur à Pontifice officiali diœcessis, l. 8. d. 27. n. 30. & 31. vbi quid, si qui prius erat officialis seu vicarius Episcopi, factus sit Episcopus eiusdem diœcessis.
- Dispensare an possit Episcopus, ut coniugatus habeat beneficium, l. 7. d. 42. n. 17. & 18.
- Dispensare an possit Episcopus, ut benedictiones nuptiales conferantur tempore prohibito, l. 7. d. 7. n. 6.
- Dispensare an possit Episcopus in lege Papæ vel Concilii, quando in ea conceditur dispensatio, nec explicatur cui, lib. 8. d. 5. n. 1. usque ad 6.
- Et quando sit constitutio Papæ, quando Concilii, ibi à num. 6. usque in finem.
- Dispensare an possit Episcopus in aliqua bigamia. *Vide*, Bigamia.
- Dispensare an possit Episcopus in retentione beneficii cum illo qui est eo priuandus, & si alter illud impearat à Pontifice, si vacat, l. 7. d. 42. n. 2.
- Dispensare an possit Episcopus attento iure antiquo, ut plures adhiberentur patrini in baptismo vel confirmatione, l. 7. d. 57. n. 2.
- Et quid attento Tridentino, ibi n. 7.
- Dispensare an possit Episcopus cum familiari triennali in interstitiis, vel natalium defectu, l. 8. d. 1. n. 2.
- Dispensare an possit Episcopus vel alii prælati in voto, in lege propria, vel superioris, imponendo multam aliquam pecuniam, l. 8. d. 14. n. 1. & 2.
- Dispensare an possit Episcopus & alii prælati, quando est res in qua possunt dispensare, & prius aditus Pontifex est, siue concesserit dispensationem, siue denegarit, siue denegare solitus sit, l. 8. d. 14. a n. 3. usque ad n. 7.
- Et quid si denegauit Episcopus, & remisit ad Pontificem, an possit postea Episcopus, postquam ille se Pontifici præsentauit, dispensare, ibi n. 8.
- Et an tunc is casus dicatur occultus, nec deductus ad forum contentiosum, ibi n. 9.
- Dispensare an possit Episcopus nondum consecratus in casibus occultis concilis per Trident. sess. 24. de refoim. c. 6. l. 8. d. 2. n. 11.
- Et an capitulum sede vacanti id possit, ibi n. 10.
- Et quid de Abbatibus, & aliis habentibus iurisdictionem quasi Episcopalem: & an subditi horum possint ad Episcopum confugere circa hos casus: & an ea potestas sit odiosa & restringenda, & competenter Episcopis ante Tridentinum, ibi n. 12.
- Et an superiores religionis id possint, ibi n. 13.
- Et quando dicatur casus occultus. *Vide*, Clausula.
- Dispensare an possint Episcopos, & quicunque alii dispensare potentes iure ordinario, vel ex priuilegio, in votis, in pœna pecuniaria iam ex voti fractione debita, vel à Papa imposta, l. 8. d. 16. n. 14.
- Dispensare qualiter possit Episcopus in lege propria, etiam iurata, & à Papa confirmata, & quando in contractum transiit, l. 8. d. 17. a n. 27. usque ad 31.
- Et qualiter possit in lege synodi diœcesana, vel ipse, vel Archiepiscopus, & in lege synodi prouincialis. *Vide*, Archiepiscopus.
- Dispensare Episcopus. *Vide supra*.
- Dispensare an possit capitulum sede vacanti, & in quibus. *Vide*, Capitulum.
- Et an possit dispensare, quando dispensatio committitur officiali diœcessano vel Episcopali, l. 8. d. 27. n. 33.
- Dispensare qualiter possint Abbes, & aliis habentibus iurisdictionem quasi Episcopalem. *Vide*, Abbas, & alia hic supra.
- Dispensare qualiter possit vicarius Episcopi aut capituli sede vacanti, aut Abbatum & aliorum prælatorum habentium iurisdictionem quasi Episcopalem, quando Pontifex committit dispensationem expedientiam officiali Episcopi aut diœcessis, l. 8. d. 27. a n. 29. usque in fin.
- Et an sit idem vicarius Episcopi, & officialis, ibi n. 29.
- Et an huic commissa dispensatio possit per Episcopum expediti, vel per ipsum vicarium amotum ab officio, vel factum Episcopum eiusdem diœcessis, ibi n. 30. & 31.
- Et an has dispensationes possint expediti, & esse delegati Pontificis vicarius capituli, & habentium iurisdictionem quasi Episcopalem, vel ipsummet capitulum, vel vicarius Episcopi nondum consecrati, ibi a n. 32. usque ad n. 35.
- Et quid, si duo sint vicarii, an possit alteruter adiri, & si alteri sit rescriptum præsentatum, & possit ipsummet vel alter corrigere sententiam, postquam deceptus declarauit dispensationem esse subreptitiam aut validam, ibi a n. 36. usque ad 39.
- Et an possit rescriptum diuidi, ut alter dispensest in impedimento, alter vero legitimet prolem, ibi n. 38.
- Et an hæc procedant etiam in confessario, cui committitur à sacra penitentiaria dispensatio expedienda in foro conscientiae, ibi n. 40.
- Et an possit vicarius remoueri ab Episcopo, ne expedit has dispensationes, & possit eas expeditre substitutus ab Episcopo, vel ab ipso vicario, & an possit vicarius hoc delegare, ibi a n. 41. usque in finem.

Et an

INDEX RERVM.

- Et an commissiones hæ factæ vicario transeant ad successorem eo mortuo, vel amoto ab officio, ibi n. 8.9. & 10.
- Et an hæ commissiones dispensandi in impedimentis matrimonii censeantur factæ nomine Pontificis, aut nomine sedis, l. 8.d. 2.8.n. 45. & 46.
- Et an hoc mandatum dispensandi sit dispensatio, eo l. 8.d.30.n.12.
- Et an in aliis possint hi vicarii dispensare, eo l.8. d.6.n.20.
- Dispensare commissarius Cruciatæ an possit in affinitate consanguente ex copula fornicaria, ut ineatur matrimonium, vel initum instauretur, & legitimare problem suscepit & suscipienda: & qualiter hec legitimatio intelligatur, vel si oblitus est legitimare, possit alius commissarius vel idemmet postea id efficere, l.8.d.6. n.25. vsque ad 26.
- Et qualiter debeat dispensare non adhibitis testibus, ibi n.27.
- Et an possit dispensare ad petendum debitum in affinitate aut cognatione spirituali, codem l.8.d.15. n. 13.
- Dispensare aut possint parochi & confessarius. *Vide Confessarius.*
- Dispensare qualiter debeat confessarius quando ipsi committitur dispensatio à sacra pénitentiaria: & qualiter se debeat habere circa legitimandam prolem. *Vide, Clausula, & Confessarius, & hic supra.*
- Dispensare prælati religionis in votis nouitorum an possint, siue ea in seculo siue in religione emiserint: an potius id sit solius Episcopi, l.9 d.39.n. 44.
- Dispensare prælati religionum, *Vide supra.*
- Dispensare religiosi per sua priuilegia an possint in impedimentis dirimentibus apud Indos, l.8.d.6.n.28.
- Et qualiter intelligatur priuilegium Soc. Iesu ad dispensandum, ut permaneant in matrim. prius inito in gradibus iure humano interdictis, quando tempore infidelitatis contraxerunt, ibi n. 29.
- Et circa quæ vota vel iuramenta possint dispensare, eave commutare, codem l.8.d.16.n.1.2. & 7.
- Et quid possint circa dispensationem ad perendum debitum in voto castitatis vel religionis, & in affinitate ac cognatione spirituali d.16. à n.3. vsque ad 9.
- Et an hæc facultas intelligatur cum solis subditis Episcopi diocesis in qua sunt, ibi n. 10.
- Et an necessariò debeat esse in confessione, ibi n. 11.
- Et an possint dispensare vel commutare, quamvis petens impetrat prius aliam dispensationem à Pontifice, vel Pontifex denegare sit solitus, aut aditus denegarit, vel religiosus noluerit dispensare, sed remiserit ad Pontificem. Vel norit Pontificem tantum in opera certa commutare, eodem l.8.d.14.n.7.
- Dispensatio quid sit: & in quo distet ab interpretatione, abrogatione, derogatione, & irritatione legis, & priuilegio, l.8.d.1.n 1. & 2.
- Dispensatio an sit latè interpretanda, an strictè cum omnibus suis limitationibus & ampliationibus, l.8.d.1.à n.3. vsque in fin.
- Et quid de dispensatione in causa matrimonii, an sit fauorabilis & extendenda, ibi n.30.
- Et quid de disp̄sandi potestate. *Vide hic supra.* Disp̄sandi potestas.
- Dispensatio cum illegitimo ad ordines, an sit ad omnes ordines: vt sit capax beneficij: & quid, quando est dispensatio totalis, l.8.d. 1.à n.26.ad 28.
- Dispensatio ad plura beneficia an extendatur ad non residendum: & in defectu ætatis ad curatum, an extendatur ad non recipiendos ordines tempore præfixo: & ad non residendum an extendatur ad recipiendos fructus, l.8.d.1.n.19. & 20.
- Dispensatio cum Episcopo ut consecrationem differat, an extendatur: ut teneat beneficia: & dispensatio cum canonico ad sacram ordinem ante legitimam ætatem recipiendum, an extendatur ut vocem habeat in capitulo, l.8. d.1. n.23. & 24.
- Dispensatio siue licentia ad testandum an extendatur ad codicillos, vel donationem causa mortis, & ut faciat conualescere testamentum antea factum: nec finiatur primo testamento confesso, l.8.d. 1.à n.9. & n.17. & 18. & n.38.
- Dispensatio siue licentia ad edenda oua an extendatur ad lacticinia: & dispensatio siue licentia ad edendas carnes, an extendatur ad lacticinia, l.8.d. 1. n. ultimo.
- Dispensatio siue licentia ad ordines ab alieno Episcopo accipientes, an extendatur ut cum accipiente dispensemur in irregularitate, & aliis impedimentis, l.8.d.1.n.25.
- Dispensatio an admittat argumentum à maiori ad minus, lib. 8. d. 1.à n.31. vsque in finem.
- Dispensatio quando est dubium, an extendatur ad aliquem casum, an extendatur tunc ad eum, l.8.d.2.n.9.
- Dispensatio an sit necessaria quoties est dubium impedimentum, l.8.d.6.n.18.
- Dispensatio voti an sit subreptitia tacito iuramento, vel iuramenti tacito voto, vel si falsò dicatur votum, cum sit iuramentum, vel è contra: vel si falsò affirmetur esse tantum unicum vinculum, cum sit utrumque, l.8.d.2.n.24.
- Et quid, si non fiat mentio repetitionis eiusdem voti aut iuramenti, ibi n.25.
- Et quæ alia sint explicanda in voti dispensatione, d.24.n.21.
- Dispensatio quādovitetur ex taciturnitate veri, aut expressione falsi & generaliter de omnib. rescriptis gratiæ vel iustitiæ, l.8.tota d.21
- Tb. Sanchez de matrim. Tom. 3.*
- Et quid distet inter obreptionem & subreptionem in his rescriptis, ibi n. 2.
- Et an rescripta gratiæ vel iustitiæ subreptitia reddantur ipso iure nulla: & quid, si utrumque contineant, ibi à n.3. vsque ad 7.
- Et an idem sit de gratiis ab ordinario per subreptionem obtentis, ibi num. 4.
- Quid quando exprimitur falsum, cuius vera expressio facilior em redderet dispensationem: & quando censeatur qualitas illa falsa expressa causa demonstrationis: & quando causa taxationis, ibi n.35. & 36.
- Et quid, quando vinculum, in quo dispensandum est, sub dubio proponitur, cum tamen sit certum, ibi n.40.
- Quid, si una causa sola narretur, & ea sit falsa: vel plures, & quædam sunt vere, & quædam falsæ, ibi à n.41. vsque ad 44.
- Quid si Papa dispensem cum consanguincis, allegata falso copula, & iactura famæ mulieris vera, ibi n. 46.
- Et an clausula, motu proprio, supplet subreptionem in tacenda veritate, aut falsitate exprimenda, ibi à n.46. vsque ad 52.
- Et an hæc taciturnitas veri, aut expressio falsi in una rescripti parte, aut dispensationis contingens, vitiet totum, an solam partem in qua contingit, siue per ignorantiam, siue per malitiam, siue per curialis culpam contra relationem partis accidat, ibi à n. 53 vsque in finem.
- Et quas penas incurrat curialis vel solicitator hanc facultatem committens, ibi n.58.
- Dispensatio in qua erratur in nomine, vel diœcesi eius cum quo dispensatur, an sit irrita, l. 8. d.21.n.37. & dupli sequenti.
- Dispensatio in consanguinitate, affinitate, publica honestate, cognatione spirituali, an ut sit valida exigat explicari gradum, & si sit dupli titulo talis coniunctio, sit uterque explicandus, l. 8.d.24. à n. 1. vsque ad 6.
- Et quid, si affinitas contracta sit ex pluribus fornicationibus cum eadem persona, etiam repetita copula postquam Pontifex, aut ordinarius, vel confessio dispensavit, ibi n. 7. & 8.
- Et an quando inæqualitas gradus oritur ex parte feminæ, quod sit amita viri, sit id explicandum in dispensatione consanguinitatis, affinitatis, & publicæ honestatis, & an distantia gradus sit in linea recta, ibi n.12. 13. & 14.
- Et an sit explicandum, an cognatio spiritualis sit filiatio, paternitas, vel compaternitas, & ex quo sacramento, & ex qua actione contracta sit, ibi n. 15.
- Et an sit exprimendum, num publica honestas sit ex matrim. rato ibi n. 16.
- Et in affinitate concurrenti cum publica honestate, an sit utriusque impedimentum mentio facienda: & an affinitas sit ex copula licita vel illicita, ibi à n.36. vsque ad 40.
- Et an valeat dispensatio si eretur in gradu, etiam ex ignorantia, & errore communis, narrato superiori gradu, cum sit inferior, vel è contra: vel maiorī impedimento, cum sit minus alterius speciei, ibi à n. 17. vsque 20.
- Et an quando consanguinei vel affines distant inæqualiter à stipite, sufficiat gradus remotioris mentio: & explicitur latè literæ declaratoria, ibi à n.23. vsque ad 35.
- Et dispensatio in his impedimentis quæ petat explicari, declaratur latè tota ea d.24.
- Dispensatio an valeat, si eretur in gradu, vel in impedimento. *Vid. supra.*
- Dispensatio matrimonii in consanguineos, vel affines, cognatos spirituales, vel habentes aliud impedimentum dirimens, an necessariò petat explicari matrim. vel sponsalia inter eos contracta, vel copulam inter eos habitam, vel spem futuri matrim. conceptionis: vel spem facilioris dispensationis, ab utroque vel alterutro contractu: conceptam: & an mulier rapta sit: & qualis ignorantia excusat, siue allegetur ignoranter esse contractum ut causa dispensationis, siue id tacatur, l. 8.tota d.25.
- Dispensationis facilioris spes quando illam vitiet. *Vide supra.* Et an eam vitiet delictum admisum ut facilius dispensemur, quia sciatur concedi facilius in illius remedium, l.8. disp.25.fin.
- Dispensatio posterior an irrita sit, eo quod in ea non sit facta mentio prioris dispensationis, siue validæ, siue irritæ, l.8.tota d.22. Et quid, quando quis ob scrupulos impetravit aliam dispensationem strictiorem, an possit certior factus de prioris dispensationis valore, ad illam redire, ibi n.16. Et quid, si impetravit dispensationem ad ducentam consanguineam, & postea noluit eam ducere, sed impetravit alteram ad ducentam aliam, an possit ut alterutra, ibi n.19.
- Dispensatio cui semel renunciatum est, an possit amplius prodefese: & quis possit acceptare renunciationem, l.8.tota d.32. Et quid, si impetrans illam cancellat, vel concidat, ibi n. 5. Quid si consanguinei impetrantes dispensationem ut mutuò contrahant, aliud matrimonium incant, vel aliam dispensationem impenitent, an amittant priorem, ibi n.6.
- Dispensationis cancellatio vel concilio. *Vide supra.*
- Dispensatio ad matrimonium an profit, si ante illius usum aliud matrim. ineatur, vel alia dispensatio impetraret, l.8.d.32.n.6.
- Dispensatio eadem an debeat continere omnia impedimenta, ne subreptitia sit, nec sufficiat diuersas dispensationes variorum

INDEX RERVM.

- rum impedimentorum impetrari, l. 8. tota d. 23. Quid, si unum est publicum, & alterum occultum, ibi 7. & 8.
- Dispensatio an irrita sit, si absque speciali mandato impetratur, l. 8. tota d. 26. Et an pro fit ignorantis, vel à solo acceptationis tempore, ibi 5. Et an impetrata ab altero contrahenti pro fit utriusque, etiam altero ignorantis, ibi n. 6. & 7. Et quid de literis ad beneficia & lites, ibi n. 1.
- Dispensatio an irrita sit, vel saltem illicita, eo quod sine causa legitima sit concessa, l. 8. tota d. 17. & 18. Et quid, si sit aliqualis causa, at non sufficiens, & prælatus iudicavit sufficiens, ea d. 17. n. 7. & 9. Et an valeat, si non sit præmissa cognitionis causa, at reuera aderat causa, ea d. 17. n. 10. Et an præsumatur causa in vitro foro in principe, vel quocunque alio dispensanti, ea d. 17. n. 14. & 15. Quid, quando Episcopus vel Archiepiscopus dispensant in propria lege, aut synodi provincialis vel diœcesanae, & qualiter se habeant ad has synodos, ea d. 17. n. 27. usque in fin. Et an peccent dispensans absque causa, impetrans dispensationem, & ea vtrius tota d. 18.
- Dispensatio alicui commissa in lege superioris an intelligatur, si iusta causa adsit, l. 8. d. 17. n. 4.
- Dispensatio an semper debeat esse ob bonum commune, l. 8. d. 19. n. 1.
- Dispensatio in impedimentis matrimonii quas causas exigat. *Vide Causa.* Et quas dispensatio in votis matrimonii impeditibus. *Vide ibid.*
- Dispensatio quando sine causa conceditur, qualiter intelligatur clausula cōtinens causas, & an ex sint probadas, l. 8. d. 35. n. 24. 25.
- Dispensatio an cesset cessante causa. *Vide Causa.* Et quo tempore causæ verificandas sint. *Vide ibid.*
- Dispensatio an extinguatur in morte concedentis, vel morte officiales diœcesani cui expedientia committitur. *Vide Delegata protestas.*
- Dispensatio an expiret, si litera expedite non sint, dum Pontifex obiit: indigentque ad sui valorem vel ad probationem in foro externo scriptura, l. 8. tota d. 29. Et an litera suffragentur ex tunc quod expediuntur, an a tempore concessæ dispensationis, ibi n. 9.
- Dispensatio in voto castitatis etiam solemnem, vel non nubendi vel religionis, ad matrimonium ineundum an extinguatur priori matrimonio inito, licet sit irritum vel non consummatum, l. 8. d. 31. à num. 1. usque ad 12.
- Quid, quando dispensatur in his votis ad contrahendum cum certa persona, vel cum duobus voto astricatis ad contrahendum inter se, an extinguatur priori matrimonio inito: nec licet illis virtute eius dispensations contrahere cū alia persona, ibi n. 13. & 14.
- Dispensatio in voto religionis ad ineundum matrimonium an profit ut vocens possit manere in seculo absque matrimonio, l. 8. d. 31. n. 7.
- Dispensatio in voto ad contrahendum cū certa persona, an aliquando extendatur ad contrahendum cum alia, l. 8. d. 31. n. 13. & 14.
- Dispensatio cum monacho qui habitum dimisit, ut secum facilius dispenseatur, an sit subreptitia tacito hoc, l. 8. d. 25. n. penult. & ult.
- Dispensatio in voto religionis tacendo fuisse simul votum perseuerantia, an subreptitia sit, l. 8. d. 31. n. 23.
- Dispensatio semel concessa sit in foro externo, siue interno, an possit reuocari, l. 8. tota disp. 33. Et an si superior delegavit facultatem, possit ipse, vel eius superior absque causa reuocari, ibi n. 7.
- Dispensatio in dubio an censenda sit subreptitia an valida, lib. 8. d. 21. n. 25.
- Dispensatio an exigat verba, l. 8. d. 4. n. 1.
- Dispensatio in foro conscientiarum an profit ne matrimonium, initum separatur detecto impedimento in foro externo: & ne impeditus tenetur id fateri rogatus a iudice, & nescientes teneantur illud denunciare, l. 8. d. 34. n. 43. & 44.
- Dispensatio in impedimento criminis semi plenè probati, quia causa imputanda sit, ne crimen in literis manifestatum ab imputanti, noceat ipso in foro externo, l. 8. d. 24. n. 22.
- Dispensatio in foro conscientiarum an ita gratis expediri debeat, ut in nullo eventu liceat compositionem exigere, l. 8. d. 34. fin.
- Dispensatio in foro externo an sit ita gratis expedienda, ut nec stipendium nec munera recipi possint ab officiali diœcesano eam expediti, l. 8. d. 35. à n. 10. usque ad 14.
- Dispensationis expensas an utique contrahens soluere teneatur, & quid, si alter resiliat ob ingressum religionis, vel ob aliam causam, l. 8. tota d. 36.
- Dispensatio an sit committenda vicario diœcesis utriusque contrahentis, vel satis sit in precibus mentionem fieri diœcesis alterius, l. 8. d. 35. n. 5.
- Dispensatio foti externi an sit ab officiali diœcesano expedienda, præmissa causa cognitione judiciali, an sit extra judicialis. Et an si expediti officiali ignorantie veritatem illius, cum tamen vera sit, valeat, l. 8. d. 35. n. 15. & 16.
- Dispensatio in foro conscientiarum commissa confessario qualiter sit ab eo expedita, & an valeat, si ignarus causa dispenset, cum tamen causa vera sit: & alia quæ ad confessarium hunc pertinent. *Vide supra.*
- Dispensatio commissa in foro externo officiali diœcesano qualiter debeat ab ipso expediti: & multa ad hoc spectantia. *Vide supra.*
- Dispensationis fori interni & externi clausula qualiter intelligatur. *Vide Clausula.*
- Dispensationem sibi commissam an possit officialis diœcesanus delegare, l. 8. d. 27. fin.
- Dispensationem competentem Episcopo ratione urgentis necessitatis an possit ipse delegare, l. 8. d. 6. n. 20.
- Dispensatio cum consanguineis ut matrimonium ineant, an efficiat, ut postea habita copula inter illos ante matrimonium initum non sit incestuosa, l. 7. d. 67. n. 9.
- Dispensatio an extendatur ut licet illa vti extra dispensantis territorium, l. 8. d. 31. n. 16. & 17.
- Dispensatio ad plura beneficia in diversis diœcesibus sita, cuius Episcopi sit, an utriusque diœcesis, an alterutrius, l. 8. d. 31. n. 16. & 17.
- Dispensatio cum illegitimo. *Vide Legitimatione.*
- Dispensatio ad beneficium non conferit ius ad illud, l. 7. d. 42. n. 6.
- Dispensatio cum clero irregulari ad beneficia, an extinguatur ipso ad matrimonium transeunt, l. 7. d. 42. n. 8. & 9.
- Dispensationis verba an iuxta supplicam sint intelligenda, l. 8. d. 21. num. 37.
- Dispensatio an extendatur ad casum sub eius verbis non comprehensum, quod ex errore inculpabili est impetrata, l. 8. d. 21. n. 39.
- Dispensationem impetrans curialis, aut solicitator falsum narrans contra relationem patris, quas penas incurrit, l. 8. d. 21. n. 58.
- Dispensatio irregularitatis ex homicidio, tacendo occisum esse presbyterum, an valeat, l. 8. d. 21. n. 12.
- Dispensatio irregularitatis ex celebratione excommunicati celebratis, an petat multiplicem celebrationem explicari, l. 8. d. 24. n. 7.
- Dispositio & Dispositum.*
- Dispositio quando sit favorabilis, aut odiosa. *Vide Constitutio quando sit odiosa.*
- Dispositio iuriis civilis an seruanda sit in foro canonico, ubi ius canonicum nil disponit. *Vide Leges seruandæ.*
- Dispositio generalis est generaliter intelligenda, l. 3. d. 35. n. 7.
- Dispositum in uno correlativo quando censeatur in altero disponi, l. 1. d. 54. n. 1.
- Dispositio quando sit Pontificis, & quando concilij, l. 8. d. 5. à n. 6. usque in fin.
- Dispositum an censeatur, quod si aduertisset testator dispositisset, l. 7. d. 90. n. 10. & 11.
- Dissensus.*
- Dissensus coniectura, est disparitas contrahentium, l. 3. d. 15. n. 7.
- Dissimulatio.*
- Dissimulatio principis an inducat dispensationem, l. 2. d. 38. n. 12.
- Distillatio.*
- Distillatio in quo distet à pollutione, l. 9. d. 45. n. 2. Et an sit mortale dare causam notabilem distillationi: aut illam, cōmotionemve procurare, ibi n. 32. Et codicil. l. 9. d. 17. n. 17. Et quid, si sequatur extatibus, aspectibus, verbis, turibus inter coniuges, ea d. 45. n. 41.
- Distributiones.*
- Distributiones quotidianæ an debeantur ei, qui peccet assistens diuinis, ut si sit excommunicatus, suspensus: Et quoties clericus aretur a ministerio ob delictum, an acquirat fructus illi ministerio debitos, l. 3. d. 51. n. 10. iuncto n. 12.
- Dinortium.*
- Dinortium an sit confessione alterius coniugis. *Vide Probatio ad dissoluendum.*
- Dinortium unde dicatur, & quorūpliciter sumatur, & de varijs eius ritibus apud Romanos, l. 10. d. 2. n. 1. & 2.
- Dinortium an aequè possint vir & vxor celebrare, l. 10. d. 1. n. 1. & seq. Et an obstat consuetudo contraria, ibi n. 7. Et an exigatur monitio, ibi n. 8.
- Dinortium ratione adulterii an soluat matrimonii vinculum, ita ut licet ad aliud transire, l. 10. d. 2. n. 1. & 2.
- Dinortium an possit celebrari ratione adulterij, non tantum quod torum & habitationem, sed etiam quod curam, l. 10. d. 3. n. 2. & 3. Et an sit de iure naturæ, n. 4. Et sat sit adulterium tempore infidelitatis admissionem, ibi n. 5. Et in tria quod tempus possit peti, ibi n. 9.
- Dinortium an possit peti ob solam coniugis voluntatem fornicanum, lib. 10. d. 4. n. 1. Et an ob sodomitiam sue viri sue vxoris cum alio viro, vel vxoris cum alia feminâ, ibi à n. 2. usque ad 5. Quid, si non effundatur semen in copula naturali vel sodomitica, sed penetratur vas, vel immittatur intra semen, absque vas penetratione, ibi n. 13. Et quid, si casu incidat semen intra vas, ut effusum in balneo attrahat matrix feminæ, ibi n. 14. Quid de copula sodomitica vel effusione seminis extra vas cum propria vxore, ibi n. 6. 7. & 8. Quid de pollutione extraordinaria cum alia feminâ, vel mollitiæ, vel intra os aut aures, ibi num. 9. & 10. Quid de osculis & amplexibus, ibi n. 11. & 12. Quid de coitu cum feminâ mortua vel bestia, ibi n. 14.
- Dinortium an possit fieri quando de consensu coniugis, aut ipso sciente & dissimulante, alter fornicatur, l. 10. d. 5. à n. 1. usque ad 5. Et quid, si vir der causam fornicandi nolens cum vxore habitate, sed eam expellens, aut denegans alimenta aut debitum, ibi n. 6. & 7. Et quid, si dedit ansam, eo quod negavit matrimonium, ibi n. 9.
- Dinortium an licet, quando infidelis ad fidem conuersus dedit ansam infideli fornicandi, nolens cum eo habitare, sed repudians, l. 10. d. 5. n. 8. Et quid, si tunc infidelis repudiatus ad aliud matrimonium transeat, ibi n. 18.

Dinor-

INDEX RERUM.

Diuortium an liceat, quando coniux credens alterum obiisse, aliud matrim init, aut fornicatur: & qualis culpa requiratur ad diuortium, l. 10. d. 5. n. 11. & 12. Et quid, si fuit vi cognita, ibi n. 13. Et quid, si vxor dedit caulfam violenter, ibi n. 14. Et quid, si solo metu coacta est, ibi n. 15. & 16. Quid si coniux cõmilitetur alteri credens esse suum coniugem: & an credatur eius iuramento, ibi n. 17. Diuortium an possit peti, quando separatum matrimonium ratione impotentiae detecto errore instauratur, si alter fornicatus sit, aut ad aliud matrim. transierit, id consummans: & si utriusque id acciderit, detur compensatio, l. 7. tota d. 10. Diuortium an possit peti ex confessione coniugis impotentis spoliati allegantis se post id. matrim. alias feminas cognouisse: & si confitens sit minor, possit restituiri contra hanc confessionem, l. 7. d. 11. à n. 15. usque in fin. Diuortii & adulterii iudex an sit Ecclesiasticus & secularis: & quaestione mota de alimentis, excipienti altero de diuortio, an possit inhiberi iudex secularis, l. 10. d. 8. n. 15. usque ad 17. Diuortium si petant infideles subiecti principi Christiano, vel agatur de viribus matrimonii inter eos, vel si alter sit fidelis, alter vero infidelis, quis sit iudex competens, l. 7. d. 3. n. 9. Diuortii causa acta an possit transire ad accusationem criminalem adulterii, vel è cōtra lib. 10. d. 8. n. 18. & 19. & 20. vbi an saltem per modum exceptionis possit allegari id adulterium deducere ad criminale iudicium, contra adulteria pertinentē viri restitutionem. Diuortij sententia an trāseat in rē iudicata, l. 10. d. 9. à n. 2. usq. ad 4. Diuortii sententia an retractanda sit, Ecclesia inueniente se deceptam, siue coniuges mutarint statum, siue non: & an teneantur coniuges tunc reconciliari, lib. 10. d. 9. à n. 6. usque ad 12. Et an ea sententia sit rescindenda, ex iudicis officio, an ad partis instantiam, ibi n. 7. Diuortio celebrato an possit innocens reconciliare adulterum coniugem inuitum, l. 10. d. 10. Diuortium an possit celebrari propria auctoritate, vel indigeat iudicis sententia quoad debitum adultero denegandum, libro 10. d. 12. à n. 2. Et quid, quoad separandam habitationem, ibi a n. 10. & quid, si iudex præcipiat coniugi vt debitum reddat: vel an reddendum sit lite pendentis, ibi n. 6. & 7. Et an adulterii accusatio sit mixta, & criminali assimiletur, l. 10. d. 8. n. 19. Diuortium an liceat coniugi propria auctoritate, quando illi constat matrim. esse nullum: & an dimissus sit restituendus, lib. 10. d. 12. n. 37. Diuortium qualem adulterii noritiam desiderer, lib. 10. d. 12. num. 39. & seqq. Diuortium quando censeatur remissum ratione copulæ vel aliorum familiaritatis actuum. *Vide*, Adulterium. Et quando censeatur remissum eo celebrato ob hæresim. *Vide*, Hæresis. Diuortium an liceat quando alter coniux remisit adulterium etiam sola mente, l. 10. d. 5. n. 19. Et quid, si post reconciliationem reconciliatus labatur in adulterium, an possit de illo nouo & de præcedenti remisso accusari, ibi n. 20. & 21. Et an possit tunc reconcilians lapsus in adulterium, illud recompensare cum adulterio a se prius condonato, eodem l. 10. d. 6. n. 7. Diuortium ob adulterium an possit ab Ecclesia restringi: & casus in quibus tunc diuortium non licet, an sint de iure naturali, l. 10. d. 5. num. 23. Diuortium an liceat vbi utique coniugis est adulteratus, vel detur compensatio, l. 10. d. 6. n. 1. Et an ad compensationem desideretur utrumque adulterium esse certum, ibi 2. Et quid, si alter mollietatem pañus sit, vel pollutionem cum femina extra vas, vel intra abique semine concubuerit: vel alia fornicatione pollutus sit, quæ non sufficiat ad diuortium, ibi 3. Et quid, si alter sit bestialis aut sodomitæ, aut utroque virio infectus, & alter solum adulter, ibi n. 4. & 5. Et an referat vir coniugum prius adulteratus sit, ibi n. 6. Vel uter plura adulteria admiscerit, ibi numero 8. Et an compensetur adulterium coniugis cum adulterio a se prius condonato, ibi n. 7. Et quid, si alterius adulterii sit occultum, alterius vero publicum, ibi n. 9. *Vide*, Compensatio. vbi, an coniux fornicans separatione facta teneatur ad priorem redire. Diuortium an possit celebrare adulter pacificando, cum adultera, vt consentiat, & ipsam non accusabit, l. 10. d. 6. n. 10. Diuortium an possit celebrare adulter coniux emendatus, quando alter corrigi non vult, l. 10. d. 7. n. 1. & triplici sequenti. Diuortium ratione hæresis quando liceat: & an detur compensatio, quando utique coniugis est hæreticus, vel alter hæreticus, alter vero adulter. *Vide*, Hæresis. Diuortium an liceat ob alia crimina, siue coniux petrificatus ad illa, siue non: & quid, si coniux nolit habitare absque cōditione peccandi, vel si alat coniugem bonis iniustè acquisitis, l. 10. tota d. 17. Quid, si viros procaces domi admittat, ibi n. 7. Diuortium ratione lenocinii viri an liceat, l. 10. d. 17. n. 6. Diuortium an fiat ob pertinaciam alterius coniugis in excommunicatione, l. 10. d. 15. n. 12. Diuortium an liceat, eo quod maritus se vendiderit, l. 7. d. 23. n. 15. Diuortium ratione fœtū, & qualiter tunc liceat ad ordines vel religionem transire. *Vide*, Sævitia. Diuortium ob fœtū parentum viri, vel ob timore futuræ

fœtū, vel quia vir est latro, aut alia delicta adiutit, ob quæ timet sibi vxor: vel ratione verberum, vel quia agitur inter coniuges lis circa maiorem bonorum partem, vel quia est vxor venefica: vel liberos interficit, vel deprædat viri substantiam, an liceat. *Vide*, Sævitia.

Diuortium an liceat, quando vir de se timet fore vt vxorem interficiat: vel vult cū vxore aliò migrare, & ipsa renuit, l. 10. d. 18. n. 9.

Diuortium ratione furoris vel ebrietatis, & an liceat tunc alteri ad religionem transire, l. 10. d. 18. n. 18. & 48.

Diuortium qualiter teneatur coniux celebrare altero in adulterio persistente, & alia ad hoc spectantia. *Vide*, Adultera.

Diuortij sententia inter Indos, vel alia cause matrimoniales, an exigant obseruari ordinem iudicarij, l. 10. d. 19. n. 1.

Diuortio factō filij vbi debeant educari, siue culpa contingat, siue absque ea, siue quia matrem reperitur nullum, l. 10. tota d. 20.

Diuortio factō quando liceat ad ordines transire. Et quando ad religionem vel votum. *Vide*, Ordo.

Dottor.

Doctori attestanti confuctudinem an sit credendum, l. 7. d. 17. n. 8.

Doctrina Christiana

Doctrina Christiana ignorantia an possit matrem impedire. *Vide*, Parochus impedimentum. Et ibi, an possit aliquis censuris compelli eam addiscere.

Dolus.

Dolus quando requiritur, an sufficiat ignorantia quantumvis crassæ, l. 10. d. 32. n. 36. *Vide*, Error, Dolus in contractu, Sponsalia dolo.

Domicilium.

Domicilium qualiter acquiratur. *Vide*, Habitatio qualis requiratur.

Dominium.

Dominium an possit transferri per actum internum, l. 1. d. 3. n. 3.

Dominus.

Dominus an possit offerre occasiones vel non auferre seruis vel famulis, vt deprehensi relipiscant, l. 10. d. 12. n. 52.

Dormiens.

Dormiens an possit aliquando amittere gratiam, l. 9. d. 45. n. 36.

Donans, Donatarius, Donare, Donata, & Donatio.

Donantis, & donatarij hæredes quid possint circa donationem non acceptatam, dum viuerent donans, & donatarius. *Vide*, Promissio ante acceptancem.

Donare an censeatur solvens, ex falsa causa. *Vide*, Soluens ex falsa causa.

Donata a consanguineis coniugum, & ab amicis illorum parificantur, l. 6. d. 26. n. 2. Quando donatur utique coniugi ab extraneo, nec alterius contemplatione, est donum diuidendum, n. 3. Idem si donetur utique ab aequo amicis, vel aequo consanguineis virisque, eod. n. 3. Quando donans est consanguineus filius coniugis donatarij, aut amicus, soli donatario acquiritur donum, n. 4.

Idem, quando est aequo virisque consanguineus, n. 5. Idem quando alter coniugis consanguineus donans, non est causa proxima illius donationis, n. 6.

Idem, quando coniugis donatarij extant benemerita erga alterius coniugis consanguineum donantem, n. 7.

Quid si obsequia aut beneficia collata essent de communib[us] bonis, n. 7. Quando solius mariti extant merita erga donantem vxori, acquiritur ea donatio soli marito, n. 8. Quando constat de donantis voluntate, illi standum est, n. 9. Quid quando consanguineus alterius coniugis consummato matrim. donat alteri, an acquiratur coniugi cui donat, vel consanguineo cuius contemplatione donat, a n. 10. ad 16.

Quid si a consanguineis alterius, donetur utique coniugi, n. 12.

Quid de donatis a sacerdoce nurui, n. 17. An esto donata vxori a viri consanguineis, censeatur viro donari, si vir donationis conscientia non renocet, censeatur ea vxori donare, & morte confirmetur talis donatio, n. 18. 19. An donata sponsa a consanguineis sponsi, vel econtra, censeatur sponsalitia largitas, & instat illius acquirantur, n. 21. & 22. An ea donatio habeat tacitam conditionem, si matrim. sequatur, n. 23.

Donatio inter coniuges quotuplex sit. Et quid sit donatio ante nuptias, vel propter nuptias, sponsalitia largitas, & arra, l. 6. d. 1. n. 1. An donatio inter coniuges sit irrita, possitque ad libitum revocari, num. 1. An ira sit nulla, vt teneatur coniux donatarius statim restituere, vel possit expectare vt in ore confirmetur, n. 3.

An valeat facta ante consummatum matrim. & recepta Ecclesiæ benedictionis, n. 4. Quid si fiat post annum a contracto matrimonij: vel facta ante annum illum, confirmetur eius lapsu, n. 5. Quid de donatione ante matrim. facta, cuius effectus differtur in matrimonij tempore, n. 6. Quid si fiat per interpositas personas, n. 8. Quid si iij coniuges diu separati habitarent, n. 9. Quid si donetur coniugi per eum qui aliquo modo alterum coniugem attinet per patriam potestatem: vt si sacerdet nurui, n. 10.

Quid de ceteris contractibus inter coniuges, n. 11.

Donatio inter virum & vxorem putatiuos, siue utique siue alter sciat, aut ignoret non valere matrim. an valida sit, l. 6. d. 2. per totam. An valeat legatum factum tali vxori, quando solus vir le-

INDEX RERVM.

gans erat conscientia nullitatis: & idem sit in dote, & aliis contrahitibus, n. 3. 4. 5. Quando talis donatio est irrita, an confirmetur morte donantis, n. 9.

Donatio coniugum valeat inter Imperatorem & Imperatricem. Regem, & Reginam, & Principes non recognoscentes superiorem, l. 6. d. 3. n. 1. Item quando ex donatione non sit recipiens ditor. Ut si donetur causa sepulturae, n. 2. Item quando donantur coniugi redditus ad capellaniam: vel ad oleum & ceram ad templum illuminandum: vel ad alia ad Dei cultum, n. 2. An si coniux donatarius rem inutiliter expendat, aut partem illius, teneatur donatione reuocata, integrè restituere. Et quod tempus inspicendum sit ad discernendum an donatarius coniux factus sit redonata ditor, n. 3. Valeat donatio ut coniux soluat pro cognato sportulas, vel expensas pro studio, aut nuptiis consanguinei, n. 4. Quid si in his casibus coniux rem donatam conservasset, & tantundem de suis bonis in ea re consumpsisset, n. 4. Valeat ad reflectionem ædium alterius coniugis incensarum, n. 5. Similiter quando donatus coniugi, ut donum illud largiatur alteri, n. 6. Quid quando donatur, ut donum acquiratur alteri coniugi, tempore soluti matrimonij, n. 8. Quid si vxor donet viro gratia honoris, vel dignitatis adipiscendæ, vel ludorum præparandorum: vel licentiae, aut doctoratus obtinendi: vel pro militia, aut nobilitate acquirendæ, n. 9. Quid si vir remittat vxori promissam dotem, aut illius partem aut aliud debitum, n. 10. Quid si ad certum terminum debeat aliquid vxori, & ante illum soluat: vel constante matrim. ei dotem restituat, n. 16. Quid si vir remittat vxori usuras dotis non soluta, n. 11. Quid si vir donat vxori quid annuum ad alimenta, licet non sit traditum, an morte confirmatur, n. 12. Quid si viro donet vxori exilio causa, n. 13. Quid si alteruter coniux vtatur seruis, vel animalibus alterius: vel in domo alterius gratis causa donationis habitet, n. 14. An donatio remuneratoria valeat inter coniuges, l. 6. d. 6. n. 1. & 11.

Donatio ex qua donans non sit pauperior, valeat inter coniuges, l. 6. d. 4. n. 1. Quid si ligantem, aut donantem causa mortis coniugi, roget ille ut leger, aut donet illud alteri coniugi, n. 2. Quid si coniux donet coniugi rem alienam, n. 3. Quid si donet coniugi quæ erat prodigè consumpturus, n. 4. Quid si donet rem alterius coniugis eam donationem permittens, n. 5. Quid si donet coniugi fructus ex prædio percipiendos, n. 6. Quid de repudiatione, aut cessione hereditatis, vel legati, in favorem alterius, vel si coniux iussus coniugi hereditatem restituere, statim restituat absque deductione quartæ partis. *Vide*, Repudiare hereditatem. **Donatio dotis**, qua vxor constante matrim. dotem viro constituit, an valeat, l. 6. d. 7. n. 1. An vir vel constante matrim. vel ante, possit dotare vxorem, n. 2. Quid quando sunt coniuges dispare, n. 3. & 4. An hæc dos feminæ à viro constituta habeat dotis priuilegia, n. 5. An valeat hæc dos quando ante vxorem deflorat, n. 6. Quid quando Pontifex dispensat in impedimentoa lege ut vir dotet vxorem, n. 7. Quid quando est consuetudo dotandi, n. 8. vel est pro pacis bono inter consanguineos, utriusque coniugis, n. 9. An hæc dos minuat legitimam ascendentium, vel descendientium. *Vide*, Dos data per virum.

Donatio an sit confessio facta à viro dotis receptæ. *Vide*, Confessio dotis receptæ.

Donatio causa mortis inter coniuges valeat, nec per eam transferatur dominium, l. 6. d. 10. n. 1. Quid si adiiciatur pactum de non reuocando, n. 2. Quid si mutuo sibi coniuges donent ea lege ut superfites dum vixerit, fruatur alterius bonis, an possit fieri in præjudicium legitimè ascendentium, n. 3. An desideretur traditio ut hæc donatio causa mortis valeat, n. 4. An deportatione viro, vel vxoris confirmetur quoad dominium, nec possit reuocari, cuiusque bonis publicatis non publicetur, n. 4. Quid si facta publicatione vir reuocet donationem, n. 5. An hæc donatio trahatur retro ad tempus donationis, morte donantis secura, n. 6.

Donatio inualida coniugum an firmetur iuramento, l. 6. d. 11. n. 1. & 2. usque ad 7. An similiter confirmetur homagio, vulgo. *Pleito omenia*, n. 8. & 9.

Donatio præsumpta consurgens ex dotis receptæ confessione, an firmetur iuramento, l. 6. d. 12. à n. 1. ad 4.

Donatio facta contra prius non donandi iuramentum, inter coniuges, an firmetur iuramento, l. 6. d. 13. à n. 1. ad 5. Vbi tractatur, an tractatus gestus contra prius iuramentum, & alienatio rei dotalis contra iuramentum non alienandi, firmetur iuramento.

Et quid si per prius iuramentum non sit ius tertio acquisitum, cuius intereat contractum seruari, n. 6. Quid si is cum quo contrahitur, ignorabat prius iuramentum, n. 7.

Donatio irrita inter coniuges firmatur naturali donantis morte, l. 6. d. 14. n. 1.

Quid quando mors est violenta, vel donantis iam defuncti memoria damnatur, cod. n. 1.

Quid de donatione inter coniuges putatiuos, codem n. 1. Quid de donatione ante matrim. facta, collata in tempus matrimonii, n. 2. An confirmetur in præjudicium legitimè ascendentium, vel descendientium, n. 3. An ex hac donatione detrahatur falcidia, n. 4. An sit propriè legatum, & desideret hereditatis aditionem, n. 5. An exigatur traditio rei donatae, n. 6. Vbi an sat sit possessio ab-

que traditione. An satis est quo quis tempore dum donans superstes est, traditio fiat, n. 7. Quid si donans reuocat traditionem, vel dum tradidit, pactum inierit, ut sibi conualescenti res donata reddatur, n. 8. An si coniux promittat aliquid coniugi, & tradat, confirmetur morte, n. 9. Quid si vir donet vxori domum ab utroque habitatam, vel res domi existentes, nec interueniat alia traditio, n. 10. An in donatione coniugum reciproca, desideretur traditio, n. 11.

An satis sit traditio facta, n. 12. 14. Confessio dotis receptæ, per vi rum facta, an censeatur traditio, n. 13. Quid si donans retineat usum fructum, n. 15. Quid si vxor sit debitrix vihi, & vir animo donandi remittat debitum, n. 16. Quid si tradat instrumenta rei donatae, n. 17. vel faciat instrumentum donationis, n. 18. vel faciat rem sibi debitam in alteram transferri, n. 19. An desideretur donantem prius obire, n. 20. Quid si simul perierint coniuges, & constet, aut dubium sit num donans prius obicit, n. 21. Quid quando non simul perierint, sed diuersis in locis, n. 22. Quid si in hoc casu sibi mutuo donassent vel ea lege, ut qui prius decederet, bona donata obtineret, eo n. 22. An attento iure Castellæ presumatur in dubio vxor prius mortua, n. 23. An desideretur insinuatio ut hæc donatio morte confirmetur, quando debitam summan excedit, n. 24. An si excedat absque insinuatione, solus excessus non confirmetur morte, n. 25.

Donatio viri & vxoris ut morte confirmetur, debet donans in eadem voluntate permanere, nec tacite nec expresse reuocans dum viuit, l. 6. d. 15. n. 1. Et requiritur evidenter constare de reuocatione, eo num. 1. vbi an reuocetur quoad inutiliter etiam expensa: & quid si prius reuocetur & postea approbetur, cod. n. 1. An desideretur simul traditionem reuocari, n. 2. An donatio consurgens ex confessione dotis receptæ reuocatur confessione reuocata, n. 3. Quid facta alienatione rei quam vir fatetur se in dotem recepisse, & aliis modis quibus donatio expressa inter coniuges reuocatur, n. 4. An censeatur reuocata donatio inter coniuges, alienatione, impignoratione, hypothecatione rei donatae, n. 5. Quid generali institutione facta omnium bonorum, vel ea re alijs legata, n. 6. Quid si coniux leger coniugi quæ prius ei donarat, an videatur a donatione recedere: & quid referat habere vi donationis morte confirmata, vel vi legati, n. 7. An testator non vtens verbo legati, aut fideicommissi, sed verbis dubiis, recedat à donatione, n. 8. Quid si vtatur verbis legati, aut fideicommissi, n. 9. An reuocetur diuortio facta inter coniuges, n. 10. Quid si coniux donatarius mores mutat in donantis detrimentum. Ut si vxor donatarii sit adultera, vel in honesta permittar, vel extra domum pernoctet, n. 11. Quid si causam ingratitudinis committat donatore scienti, aut ignorantis, n. 12. An reuocetur eo modo quo legatum: & per inimicitias: & quid si ad amicitiam redierint, n. 12. & 13. Quid si culpa donantis inimicitia ortæ sit, n. 15. Quid si donans potuit reuocare, nec reuocavit, cum fecerit codicillum, vel solam partem reuocavit, n. 14.

Donatio coniugorum an confirmetur morte ciuili qua vir exulat, l. 6. d. 17. n. 2. & 3. Quid si vir fiat seruus pœnae, aut hominis, n. 4. An vir possit tunc reuocare, vel eius bonis publicatis publicetur ea donatio, & si postea reuocet, an sibi, vel fisco cedat, n. 5. Quid si vxor donaret viro, an morte simili ciuili vxoris confirmetur ea donatio, n. 6.

An confirmetur professione religionis, à n. 7. ad 10. An possit donans, post professionem reuocare eam donationem, n. 11.

Donatio morte confirmata inter coniuges non retrorahitur quoad dominium, sed quoad fructus perceptos à tempore traditio nis, l. 6. d. 16. n. 1. & 2. Quid si excedat debitam summan absque insinuatione, & donans in testamento confirmet, n. 3. 5.

An possit ea donatio morte confirmata, vsu capi ante confirmationem, n. 4. Transfertur dominium talis donationis à tempore mortis, non expectata heredis aditione, n. 5.

Quid si reuocetur donatio, vel morte non confirmetur, an teneatur donatarius restituere omnes fructus perceptos? Et ea morte confirmata, comparet donatarius solos fructus industriales, à n. 6. ad 10.

Donatione non confirmata morte, aut reuocata, an restituendi sint fructus percepti, l. 6. d. 16. à n. 6. ad 10.

Donatio inter coniuges non est amatè tractanda, tanquam inter infestos, l. 6. d. 3. n. 2.

Donatio mutua coniugum an possit fieri in præjudicium legitimè ascendentium, vel descendientium, l. 6. d. 1. n. 3.

Donatio inter coniuges, vel inter patrem, & filium precibus importunis extorta, an sit restituenda. *Vide*, Restituenda debentur.

Donatio remuneratoria an sit, quando merita non parunt obligacionem iustitiae, l. 6. d. 6. n. 1. & 3. An exigat ex optimi ob bene merita fieri, n. 3.

An sit necessaria meritorum probatio, eo n. 3. Exigitur ut ea merita non sint alias debita, & sint insignia, n. 4. & 5. Et donatio debet esse meritis equipollens, n. 6. Qualis debeat esse equipollentia, à n. 7. ad 10. An valeat donatio remuneratoria inter coniuges, n. 1. & 11. An si vxor ante matrimonium, absque spc matrimonij donet viro, possit vir matrimonij sequuto remunerare, n. 12.

Donatio remuneratoria an minuat legitimas ascendentium vel descendientium.

INDEX RERVM.

- descendentium, extrahaturque de toto hereditatis aceruo, l. 6. d. 36. n. 2. 4. Et si fiat filio, an computetur in Castella in tertia & quinta bonorum parentum portione, n. 5.
- Donatio remuneratoria non reuocatur natuitate filiorum, l. 6. d. 36. num. 16.
- Donatio remuneratoria an reserueretur filii prioris matrimonij, l. 6. d. 41. n. 2. & 5. Et quid de habitus titulo oneroso, n. 1.
- Donatio quando donans cogitabat de liberis, non reuocatur eis natis, l. 6. d. 36. n. 16.
- Donationes minutæ factæ à parentibus, an extrahendæ sint ex ea parte de qua possunt libere in præjudicium legitimæ disponere, l. 6. d. 36. a. n. 8. ad 13. Quid si fiant alicui ex filiis, n. 12.
- Donatio in dubio, & quoties alia coniectura capi potest non præsumitur, l. 6. d. 25. n. 10.
- Donatio causa mortis an transferat statim dominium, l. 6. d. 4. n. 2.
- Donatio propter nuptias non est in vsu, & successit loco arrarum: & quid sit, & quid donatio ante nuptias, l. 6. d. 1. n. 1.
- Donatio ante acceptancem. *Vide*, Promissio ante acceptancem.
- DOS.
- Dosis partem an lucretur vir si decedat vxor incognita, vbi est statutum vt lucretur, si decedat sine liberis. *Vide*, Statuto stante.
- Dosis soluendæ conditio. *Vide*, Conditio.
- Dos vbi non promittitur, an censeantur omnia bona promitti in dote, l. 1. d. 59. n. 3. 4. Et an videatur tacite actum de dote danda, eo l. 1. d. 60. n. 1. & 2.
- Dos secundum cuius loci consuetudinem & leges celebranda sit. *Vide*, Peregrini an teneantur.
- Dos metu promissa an valeat, vel sit constituenda alia dos. Et valeat pena in contraetu dotis apposita. *Vide*, Metus ab intrinseco.
- Dos promissa foemina seruienti, an debeatur si additum fuit, modo honeste seruiret, si nouem annis transactis, cum maior 25. annis sit, fornicietur, l. 4. d. 24. n. 12.
- Dos an sit sub præcepto danda per parentes, quando filiam possunt exhaeredare, l. 4. d. 26. n. 1. Quid quando pater filiam in matrimonio collocat, nec dos promissa est, n. 2.
- Quid si filia ex patris consensu nupsert, dote non promissa, n. 3. & 4. Quid si incompetens dos data sit, n. 4. Quid si filia diues sit, n. 5. Ex quibus bonis censeatur patrem filiæ bona habentem, datur, vel si alius dotet, an possit a parre dote repeteret, n. 6. An filia religionem ingredienti, aut filio volenti ad ordines ascendere, teneatur pater dote, aut patrimonium constituere, n. 7. An bona alienari prohibita, possint ob has causas alienari, n. 7. In qua quantitate teneatur pater dote assignare, n. 8. An filia absque patris consensu nubens, sit ab ipso dotanda, a n. 10. & 19. An filio ducenti vxorem iuncto patre, teneatur pater alimenta præstatore, & eius vxori, n. 20. & 21. An ducens vxorem sine dote, teneatur eam alere, n. 21. Quale matrimonium dicatur indignum. *Vide*, Indignum.
- Dosis receptæ confessio. *Vide*, Confessio doris.
- Dos data per virum vxori an minuat legitimam ascendentium, vel descendenter, vel extrahatur de ea parte de qua potest vir liberè disponere, l. 6. tota d. 8.
- Dos constante matrim. vel ante, an possit dari per virum vxori, vel econtra, & an sit vera dos habens doris priuilegia. *Vide*, Donatio doris.
- Dos tradita viro bonam habenti fidem, per mulierem conscientiam nullitatij matrimonij, non est restituenda etiam soluto matrimonio, l. 6. d. 2. n. 5.
- Dos an possit vxori restitui, constante matrimonio, l. 6. d. 3. n. 10.
- Dos constituta per virum foeminae, quam esse virginem credebat, an restituenda sit, ea non existenti virgine, l. 6. d. 27. n. 5. & 3.
- Dos ultra taxam legis Castellæ, a quodam tertio promissa, vel si is fideiubeat, an valeat, vel fideiuissio, l. 6. d. 29. n. 19.
- Dos an amittitur ob adulterium, quando vir dedit causam, expellendo vxorem, l. 10. d. 5. n. 10. Et quid, si metu cognita sit, ibi num. 15. & 16.
- Dos an amittatur ab adultera, siue ciuiliter siue criminaliter accusatur, cum multis extensiōnibus & limitationibus, l. 10. d. 8. a. n. 2. Et quid, si vir interficiat vxorem propria autoritate in adulterio reportam, siue dos esse iam sibi applicata siue non: & an teneatur in foro conscientiae eam restituere, ibi n. 9.
- Dos adultera an amittatur ante omnem iudicis sententiam: & similiter donatio ob nuptias adulteri: & an decedente adultera ante sententiam, amittant eius heredes dote, l. 10. d. 8. n. 13. Et quid, si falsis testibus se defendat adultera, vel probet simile viri adulterium fallum, & si per sententiam damnata sit, & appellauerit, ibi n. 14.
- Dos an recuperetur cum cæteris bonis, coniugibus semel reconciliatis, l. 10. d. 8. n. 21.
- Dos an perdatur a vidua ob fornicationem, l. 7. d. 90. n. 9.
- Dos & alimenta an sint a filiis præstanta matri secundo nubenti, l. 7. d. 88. n. 32.
- Dos viduæ an amittat prælationem per transitum ad secundas nuptias, l. 7. d. 88. n. 34.
- Dos an amittatur ab vxore patienti oscula & amplexus, lib. 10. d. 4. n. 11. & 12.
- Dos an possit repeti à viro pertinaci in excommunicatione, lib. 9. d. 14. n. 25.
- Dos an acquiratur à viro, quando vxor est adultera, & similiter ipse, nec quoad hoc compensantur adulteria. *Vide*, Compensatio.
- Dotis causa quando pertineat ad iudicem Ecclesiasticum, lib. 10. d. 8. num. 15.
- Dos an possit integra recuperari, quando vir prodigè consumpsit alendo vxorem: vel quando erat pauper, & fecit sumptus, pecuniamque mutuo accepit ad alendam vxorem, l. 9. d. 4. n. 28. & 19.
- Dotis non soluta causa an vxor possit expelli, vel non traduci, l. 9. d. 5. a. n. 11. ad 18. Et quando non teneatur alere defecctu doris. *Vide*, Alera.
- Dotis defectus, vel augmentum eius faciendum, quando allegatur ut causa dispensandi in matrimonio. *Vide*, Clauſula.
- Dubitans, & Dubium.
- Dubitans de promissione an habuerit debitam deliberationem, an teneatur, l. 1. d. 8. n. 10. Quid quando dubius est nun promiserit, d. 9. n. 11. Quid vbi dubitet de animo se obligandi, eadem d. 9. n. 12. & 13. Quid si dubitet an vsum rationis habuerit tempore promissionis, ead. d. 9. n. 12. & 14. Quid si aliquis credat se voulisse, l. 2. d. 41. n. 34. Quid si certe sciat le vouisse, at dubitet num voto teneatur, quia dubitet an materia, & finis sunt legitima, eadem d. 41. n. 35.
- Dubitans num res sit sua, bona fide possidens an teneatur restituere, l. 2. d. 41. a. n. 10. ad 12. In dubio in materia iustitiae melior est possidens conditio, n. 12. Quid in materia aliarum virtutum, n. 31. & 32. Quid si negligens tuerit in vero domino inquirendo, n. 13. Quid teneatur index in hoc signo facere, n. 14. Quid si res in nullius possessione sit. Vt si quis sciat rem esse alienam, & dubitet inter quatuor personas cuius sit, n. 15. Quid index tunc facturus sit, n. 16. Quid si aliquis dubitet an suo consilio, vel actione operatus sit, vel alias aliter esset facturus, n. 17. Quid si dubitet depositarius, vel commodatarius an culpa sua depositum, vel commodatum perierit, n. 18. Quid si appofita diligentia potius dubitans credat rem esse alienam, n. 19. An possit dubitans, possidensque bona fide, re vti, aut illam distrahere, n. 20. 21. & 22. An si vendat, teneatur admonere emptorem de dubio, & si non admoneat, restituere, n. 22. An possidit dubitans, aut mala fide coepit suffragetur, redditque meliorem possidentis conditio nem, nec teneatur restituere, qui sic possidere coepit, vel emit, n. 24. 25. 28. Quid si aliquis iniuste abstulit rem à possidente bona fide, dubitans an res sit sua, n. 26. Quid si ex voluntate possidentis, n. 28. Vbi quid de emente mancipia Guinea ab eo qui emit ab asportantibus. An bona fidei emptor dicatur nesciens rem esse furtiuam, at emit ab eo quem multa furto ablata vendere fama est, n. 27. Quid si dubius emat, vt domino restituat, an tunc possit pretium deducere, n. 29. An dum sunt diuersæ opiniones, sit in hoc dubio melior possidentis conditio, teneaturque index, vel doctor consultus illi fauere, n. 30.
- Dubitans de vouendi modo, certus de voto, vt an voverit castitatem, vel se non fornicaturum, aut non duraturum vxorem: vel an voverit religionem in communii, vel tantum determinata: vel si vovit castitatem, & religionem, an voverit castitatem dependenter à religione, ad quid teneatur, l. 2. d. 41. n. 33.
- Dubitans an sit impositum præceptum, vel lex, an teneatur, l. 2. d. 14. n. 36. Quid si certus sit de præcepto, dubitet autem an obligetur, vel derogatum sit legi, & in dubiis an locus sit epicheiæ, n. 37.
- Dubitans an habeat etatem requisitam ad ieiunium, ordines, vel beneficia, an teneatur ieiunare, & abstinere ab ordinibus, & beneficio, l. 2. d. 41. n. 38.
- Dubitans de pubertate, aut minori etate, an possit voti personalis, aut realis irritationem à patre obtinere, l. 2. d. 1. n. 39.
- Dubitans an auditia fuerit hora duodecima noctis, an possit si dies illa, vel sequens sit ieiunij, edere carnes, vel cœnare, vel si tunc edat, possit die sequenti sumere Eucharistiam. Et quid si sit opinio, vel sint diuersi horologij, vel cœperit sonare duodecima, nondum tamen auditus sit ultimus horæ pulsus, l. 2. d. 41. n. 40.
- Dubitans de matrimonij valore, quando bona fide est initum ex parte viriisque, an possit petere, & reddere, l. 2. d. 41. a. n. 43. ad 47.
- Quid si sit scrupulus, aut dubium practicum, & quando sit sufficiens dubitandi ratio, n. 42. Quid si nulla diligentia possit adhiberi ad vincendum dubium, n. 47.
- An coniux hic dubitans possit reddere priori bimestri nondum consummato matrimonio, n. 48. Quid si alter coniux sit adulter, n. 49. Quid lite mota de matrimonij nullitate, an interim restituenda sit vxori, vel quid agendum in foro externo, vel in interno quoad debitum coniugale, & quid si diuersæ latæ sint sententiae, aliæ pro matrimonio, aliæ contra, n. 50.
- An lite hac pendenti teneatur vir vxorem alere, n. 51. Quid si alter coniux asseneret alteri, se habere impedimentum occultum, vel non consensisse, n. 52. Quid si debitum petat dubitans a non dubitante, n. 56. Quid si vterque bona fide contrahens dubitet, n. 54 & 55. Quid si dubitans contraxerit mala fide, eodem l. 2. d. 42. n. 1. & 2. An teneatur reddere alteri bona fide petenti, ead. d. 42. n. 2. Quid si ille coniux male fidei petat, an teneatur alter bonæ fidei reddere, ead. d. 42. n. 3. An hic possessor bonæ fidei possit petere,

INDEX RERVM.

tere, & reddere, n. 4. An illud matrim. sit dirimendum, n. 5. Quid si vterque dubius contraxerit, n. 7. & 8. Quid si postea inueniantur rationes probabiles suadentes valuisse matrimonium, n. 9. Quid si impedimentum possit propria voluntate amoueri, vt si sit feruitus ignorat, an in eo dubio, vel lite pendent, liceat petere & reddere, l. 2. d. 43. n. 1. vsque ad 5. Quid si nullum sit Ecclesiæ præceptum cogens ad reddendum, ca. d. 43. n. 6. 7. 8. Quid si si non sit dubium, sed opinio nullitatis matrimonij, l. 2. d. 44. n. 1. 2. 3. Quid si ad sit opinio tam nullitatis, quam valoris matrimonij, ca. disp. 44. n. 4. Quando vero posse haberi opinio, vel certitudo nullitatis, vel dubium. *Vide*, Certitudo nullitatis matrimonij.

Dubium quando est, vter coniugum prius obierit, quid presumatur. *Vide*, Donatio irrita inter coniuges.

Dubium quando est, an semper sit melior conditio possidentis. *Vide*, Dubitans num res sit sua. Et an sit tutius eligendum, lib. 2. d. 41. num. 9.

Dubium quando est an actus amentis habentis lucida interualla, fuerit gestus tempore lucidi interualli. *Vide*, Amentes.

Dubium quando est an sit matrimonium, & de verbis ac intentione, quid iudicandum. *Vide*, Verba que sint.

Dubium, scientia, fides, opinio, scrupulus, suspicio, quid sint, l. 2. d. 41. n. 2. Et potius ratio dubitandi atrendenda est, num. 3. Quid sit dubium practicum & speculatum, n. 4. An liceat habere contrarium iudicium practicum speculatiuo, n. 5. An operari cum conscientia dubia practice, sit peccatum, & pertineat ad speciem peccati de qua est dubium, n. 6. & 7. An liceat operari cum dubio speculatiuo, n. 8. An in dubio; tutius eligendum, n. 9.

Dubitans an contrariam intentionem habuerit, an teneatur in foro conscientiae stare presumptione iuris aliquid presumens, l. 7. d. 37. n. 12.

Dubium quando est de impedimento matrimonij, an sit necessaria dispensatio, & possit Episcopus dispensare, l. 8. d. 6. n. 18.

Dubium quando est, an censeantur priuilegia principum iuri tertij derogare, l. 8. d. 7. n. 6. fin.

Dubium quando post matrim. contractum superuenit impotencia illud, præcesserit, an potius subsequuta sit: vel an sit vera, vel an sit perpetua, an potius temporalis, vel quando cum eo dubio initium est matrim. an impediatur eius valor aut licitus usus, l. 7. d. 103. per totum.

Duo.

Duo impedimenta difficilis tolluntur, quam unum, l. 6. d. 13. n. 3. Duo specialia quando possint concurrere, l. 6. d. 12. n. 5.

Duo vincula. *Vide*, Vincula duo.

Ebrietas, & Ebrius.

Ebrietas an sit iusta diuortij causa, l. 10. d. 18. n. 18. Et an priuere iure exigendi debiti, l. 9. d. 23. n. 12.

Ebrietatis tempore an possit perdi gratia, l. 9. d. 45. n. 31.

Ebrius an sponsalia, & matrim. contrahere possit. *Vide*, Amentes.

Ecclesia.

Ecclesia an possit cogere ad matrim. *Vide*, Consensus in matrim.

Ecclesia que loca includat, vt in ipsis sint sacrilega copula & pollutione, l. 9. d. 15. n. 23. & seqq. Et an si sit destructa, gaudeat hoc priuilegio, ibi n. 37. Et an cogitationes, desideria, nutus, confabulationes, aspectus, tactus in honesta loco sacro sint sacrilega, ac loci circumstantie fatendæ sint, ibi n. 15. vsque ad 22. Et an actus coniugalis polluat Ecclesiam, ibi n. 7. Et an aliquando liceat intra Ecclesiam, ibi n. 8. vsque ad 14. vbi an casu quo est licitus, polluat Ecclesiam. Et an solo iure Ecclesiastico inductum sit vt effusio sanguinis aut semenis polluant Ecclesiam, non autem alia crimina, ibi n. 9.

Eleemosyna.

Eleemosyna imposta, c. Licer, de seruis, pescanti in diebus festis, an sit in præcepto. *Vide*, Dispensationem negans.

Eleemosyna per parentes factæ tempore vita, aut mortis, an ex hædæ sint de ea parte in qua pollunt in præjudicium filiorum, vel ascendentium disponere, l. 6. d. 36. n. 3. Quid si sint minutæ, a. n. 8. ad 12.

Eligens.

Eligens indignum ex confessione notum, an incurrat poenas iuris, l. 3. d. 16. n. 6.

Emens.

Emens dubitans an res sit furtiva. *Vide*, Dubitans num res sit sua: & ibi, de emente mancipia Guineæ.

Epicheia.

Epicheia legum an sit locus in dubijs. *Vide*, Dubitans an impositum sit præceptum.

Episcopus, Episcopatus.

Episcopus an possit relaxare iuramentum metu exortum, vel soluendi usuras. *Vide*, Iuramentum contra bonos mores. Quid de iuramento soluendi amissa pecunia credita, vel soluendi pœnam sponsalium. *Vide*, Pœna sponsalibus adiecta.

Episcopus an possit in sua diœcesi, quod Pontifex in toto orbe, & dispensare in sponsalibus, l. 1. d. 61. n. 3.

Episcopus an possit dispensare in impedimento, cuius est obtenta dispensatio sub breptitia, l. 2. d. 38. n. 12.

Episcopus an possit dispensare quando delictum est deductum ad forum contentiosum, & falsa informatione, aut probatione, aut probationis defectu reus absolutus est, l. 2. d. 37. n. 12.

Episcopus an possit dispensare in impedimentis dirimentibus matrim. quando sunt occulta, & matrim. est initum, l. 2. d. 40. num. 1. 2. & 3. Quid si vterque, aut alter coniux mala fide contraxerit: aut non sint præmissæ monitiones, & quando sit mala fides, n. 4. Quid si contrahentes sint diuites, n. 5. Quid si duo sint impedimenta, n. 6.

Et an possit aliquando dispensare ante initum matrimonium, n. 7. Quæ media prius tentari possint, n. 7. Quid si possit adiri numerus Apostolicus, vel habens dispensandi potestatem, vt commissarius cruciatæ, n. 8. An pro sit hæc dispensatio pro foro extero, n. 10. Quando impedimentum dicatur occultum, n. 11. An possit vicarius Episcopus in illis dispensare, n. 12.

Episcopus an possit delegare casus qui nō sibi iure ordinario competunt, sed ratione necessitatis, l. 2. disp. 40. n. 13. & 14. An talis iurisdictio dicatur ordinaria. *Vide*, Jurisdictio annexa. An possit generaliter Episcopus hoc casu delegare; & occultos papales sibi concessos in Trident. sess. 24. c. 6. de reform.

Episcopus an dispensare valeat in denunciationibus matrimonij, & generaliter delegare. *Vide*, Dispensare in denunciationibus. Et ibi, an possit delegate causas matrimoniales.

Episcopus an possit dispensare in lege Pontificis, vel concilij, l. 2. disp. 40. n. 3.

Episcopus in voto castitatis an possit aliquando dispensare ad matrimonium contrahendum, l. 2. d. 40. n. 7.

Episcopus an teneatur dispensare aliquando: an possit imponere mulctam pecuniariam iis cum quibus dispensat, & an possit ab ipso nolente dispensare, appellari, vel sine dispensatione res fieri. *Vide*, Dispensationem negans.

Episcopus an possit negare ordines ob peccatum occultum, *Vide*, Ordines negare. Et quando inuenit impedimentum matrimonij, *Vide*, Parochus impedimentum.

Episcopus an possit aliquando dispensare, vt matrim. absque Parochio celebretur. *Vide*, Matrim. an sit validum absque Parochio.

Episcopus excommunicatus ordines celebrans an conferat excommunicationem. *Vide*, Titulo legitimio carens.

Episcopus quando possit dispensare, vel absoluere iuxta Trident. sess. 24. c. 6. de reform. qualis nimurum habitatio in sua diœcesi exigatur, vt quis sit illius subditus. *Vide*, Habitatio qualis requiratur.

Episcopus an validè assistat matrimonio, vel cōcedat assistendi licentiam, pendentí appellatione. *Vide*, Ordinarius censetur.

Episcopus an possit exponere confessarios in diœcesi Abbatum. *Vide*, Ordinarius censetur.

Episcopus an possit iurisdictionem ordinariam conferre. *Vide*, Vicarius generalis.

Episcopi nomine an includatur vicarius. *Vide*, Vicarius generalis.

Episcopus an possit absoluere à suspensione Parochi assistentis clandesino: & a quavis alia suspensione. *Vide*, Suspensus triennio.

Episcopus an teneatur alere Clericum quem bona fide absque vetero patrimonio initiauit, l. 6. d. 32. n. 7. & 8. Quid si patrimonium calu pereat, n. 8.

Episcopatus an dirimat matrim. & quo iure, etiam si ad illum promotus nondum sit consecratus, nec in ordine sacro constitutus, l. 7. d. 28. n. 13.

Episcopatu an sit annexa continentia iure diuino aut Ecclesiastico, l. 7. d. 27. n. 7.

Episcopus in quibus possit dispensare, & qualiter. *Vide*, Dispensare.

Episcopus an possit in sua diœcesi impedimenta matrimonij statuere, l. 7. d. 1. n. 9. & 10.

Episcopus an teneatur in confessione fornicationis explicare se esse Episcopum, l. 7. d. 27. n. 33.

Episcopus an possit adiri à subditis abbatum, & aliorum habentium iurisdictionem quasi Episcopalem, circa casus in quibus potest dispensare cum suis subditis, l. 8. d. 2. n. 12.

Episcopus promouens ad primam tonsuram vel minores ordines, eos quos norit nolle ad ultiores ordines ascendere, an peccent, l. 7. d. 31. n. 18. Et an debeant a promouendis vel à parentibus iuramentum petere, an bona intentione promoueantur, vt ad ordinates ultiores ascendant, ibi n. 19.

Episcopus an possit exemptions cogere impedientes revocationem coniugis ex suo monasterio, l. 7. d. 33. num. 21. Et an hoc & aliis casibus, in quibus habet iurisdictionem in ipsis, possit eos censuram compellere, ibi n. 22. & 23.

Episcopus vi coniugatus possit fieri, quid requiratur, l. 7. d. 41. num. 1. 2. 3.

Episcopus cum quo dispensatur, vt consecrationem differat, an possit retinere beneficia, l. 8. d. 1. n. 24.

Episcopus vel alius prałatus mittens subditum vt ab alieno Episcopo initierit, an censetur illi committere vices suas, vt cum eo disp̄set in irregularitate vel alio impe dimento, l. 8. d. 1. n. 25.

Episcopi confessor quid possit circa ipsum. *Vide*, Confessarius.

Episcopus an possit delegare dispensationes, quas ratione solius necessitatibus potest concedere, l. 8. d. 6. n. 29.

INDEX RERVM.

- Episcopus multam pecuniam an possit imponere, cum dispensat
in lege propria, vel superioris, vel voto, l.8.d.14.n.1. & 2.
Episcopus an tanquam delegatus procedat, dum in Tridentino
vel alibi committitur aliquid ipsi, tanquam sedis Apostolicæ de-
legato, vel dum dicitur, Authoritate nostra dispensa, l.8.d.2.n.10
Epistola.
- Epistola, vel responsum Principis, quando legem constitut, l.2.
d.31.num.6.
- Error.*
- Error non prodest, sed inspicitur veritas, vbi quis dat operam rei il-
licita, l.3. d. 42.n.1.
- Error communis quando det iurisdictionem. *Vide*, Titulo legitimo
carens.
- Error circa causam voti vel iuramenti, an illud irritet. *Vide*, Votum.
Et an professionem. *Vide*, Professio.
- Error in quo distet ab ignorantia, & an utrumque dirimat matrimo-
nium, l.7. d. 18. n. 1. Et an error persona desiderer præuiam
personæ cognitionem, ibi num. 2. Et quo iure dirimat matrimonium,
ibi n.5.11. Et quid, si hic error sit concomitans, nec dans
causam contractui, ibi n.6. Et an contrahens matrimonium te-
neatur dirigere intentionem in personam præsentem, quæcumque
illa sit, ibi n.13. Et an valeat matrimonium inter infideles
cum illo errore, n.14. Et an possit Ecclesia statuere ne dirimat,
ibi num.15.
- Error qualitatis an dirimat matrimonium, l.7.d.18.n.8. Et an possit
Ecclesia statuere ut dirimat, ibi n.9. Et quid, si det causam con-
tractui, ibi à n.17. vsque ad 23. Et quando in errorem personæ re-
dundet, ita ut tunc irritet matrimonium, ibi à n.25. vsque ad fin.
- Error nominis an dirimat matrimonium, l.7.d.18.n.37.
- Error seu dolus antecedens & concomitans, incidens in contra-
ctum, & dans illi causam, quid sit, l.7.d.18.n.4.
- Error conditionis seruili. *Vide*, Seruitus & Seruus.
- Error nominis aut diocesis eius, cum quo dispensandum est, an
vitiet dispensationem, l.8.d.21.nu.37. & duplice seq.
- Error in gradu coniunctionis vel impedimento quando vitiet dis-
pensationem. *Vide*, Dispensatio.
- Error an faciat extendi rescripta ad casum, qui sub eorum verbis
non comprehenditur, l.8.d.21.n.39.
- Eribescimus.*
- Eribescimus sine textu loqui, l.2.d.39.n.6.
- Etiam.* *Vide*, Dictiones implicatiæ, & Copula, &
Eucharistia.
- Eucharistiam an possint recipere dubitantes an cum biberunt, au-
dita fuerit duodecima noctis hora, vel qui biberunt dum cœpit
audiri. *Vide*, Dubitans an audita.
- Eucharistia virtute bullæ, aut priuilegiorum religionis an possit
ministrari in Paschate aduenis, peregrinis, mercenariis. Et an hi
teneantur recipere in heri parochia, & peregrini in ecclesia Ca-
thedrali. *Vide*, Habitatio qualis requiratur.
- Eucharistia die quo est luscepta, vel quando die sequenti est susci-
pienda, an licet actus coniugalis, lib.9.tota d.13.
- Eunuchus.*
- Eunuchorum matrimonium an valeat, l.7.d.92. à n.14. vsque ad 18.
Et an vir factus eunuchus post matrim. possit eo vti, eodem l.7.
d.102.n.6. & seq.
- Exceptio.*
- Exceptio firmat regulam in contrarium in casibus non exceptis,
qui alio iure excepti non sunt, l.6.d.40.n.8.
- Exceptio adulterij an sit perpetua, & possit opponi etiam post li-
tem contestatam, l.10.d.6.n.12.
- Exceptio adulterij contra vxorem pétentem viri restitutionem, an
possit opponi deducto prius adulterio ad iudicium criminale, l.
10.d.8.n.20.
- Exceptio litis pendentis obstat, quoties obstat exceptio rei iudica-
tae, l.10.d.8.n.20.
- Exceptio est fauorabilior actione: & sâpe hac negata, conceditur
illa, l.10.d.8.n.20.
- Exceptio & actio quando alicui competunt. *Vide*, Actio.
- Excommunicans*, *Excommunicatio*, *Excommunicatus*,
Excommunicare.
- Excommunicans non in scriptis, quando excommunicatio caret
effectu, an suspensus sit, l.3.d.2.n.5.
- Excommunicatio imposta contrahenti cum consanguinea, an in-
cludat contrahentem sponsalia. *Vide*, Clandestina sponsalia. Et
an ducentem consanguineam sub aliqua conditione, l.5. d. 1. n.
14. & d.3.n.21. & d.4.n.10. & d.5.n.17 & 18.
- Excommunicatio in clam contrahentes. *Vide*, Pœna matrimonij
clandestini.
- Excommunicatio in religiosos solennizantes matrimon. an sit cor-
recta per Tridentinum, l.3.d.48.n.8.
- Excommunicatio in facientem, an includat mandantem, lib.3.
d.49.num.2.
- Excommunicationis metus an cadat in virum constantem. *Vide*,
Metus mortis.
- Excommunicationem an incurrat impediens. *Vide*, Matrimonium
an possit esse coactum.
- Excommunicatio an possit ferri absque monitione, vbi præcessit
mandatum sub excommunicationis pœna, l.2.d.24.n.28.
- Excommunicatio an liget coniugem conscientium impedimenti, &
ob id negantem debitum. Et innocentem probatum nocentem,
l.2.d.39.n.9.
- Excommunicatus an sit percutiens clericum inuentum cum spon-
sa. *Vide*, Clericum percutiens.
- Excommunicatus Parochus, suspensus, vel irregularis, an validè as-
sistat matrimonio, l.3.d.21.n.1.3. & 4.
- Et an validè det licentiam assistendi matrimonio, n.6. & 7. Quid si
talis instituat vicecurat, cod. n. 7. Quid si delicentiam mini-
strandi alia sacramenta, n.6.7. & 9.
- An peccat licentiam concedens, n. 8. An validè concedat licentiam
assistendi sacerdoti excommunicato, n. 4. Quid de Parocho cui
est interdicta sacramentorum administratio, n. 10.11. & 12.
- Excommunicatus an possit excommunicare, & alia ad iurisdictionem
pertinentia exercere. *Vide*, Titulo legitimo carens.
- Excommunicatus assistens horis, vel ministrans beneficio, an lu-
cretur fructus & distributiones. *Vide*, Distributiones.
- Excommunicans coniuges an possit interdicere participationem
inter illos, l.9.d.14.n.7.
- Excommunicare an possit Episcopus religiosos exemptos impe-
dientes reuocationem coniugis in suo monasterio & in aliis ca-
sibus in quibus haber iurisdictionem in ipsis, l.7.d.33.n.22 & seq.
- Excommunicationis, suspensionis, vel interdicti pœnae cur nou
exigunt sententiam iudicis, l.9. d.30.n.1. & 2.
- Excommunicatio an incurrit, vbi est ignorantia iuris vel facti,
vel ipsius excommunicationis, & qualis debet esse hæc igno-
rantia ut excusat. *Vide*, Ignorantia.
- Excommunicatio ut valeat, exigit monitionem præcedentem sub
excommunicationis pœna, l.9.d.32.n.13.
- Excommunicationis utiusq. vel alterius coniugis tempore, qua-
liter licet participatio etiam in diuinis inter ipsis, l.9. tota d.
14. Et an ea ab excommunicante interdicti valeat, ibi n.7.
- Excommunicatio in qua coniux est pertinax, an sit causa diuortii,
l.10.d.15.n.12.
- Excommunicatio quando incurrit ob matrem initum cum con-
sanguineis, vel affinibus, aut professis, aut ordine sacro insigni-
tis, l.7.tota d.48. Et quid de mandantibus, consulentibus, auxi-
liantibus, ibi n. 3. Quid de parocho assistenti, ibi num. 4. Quid
de contrahentibus cum aliis impedimentis, ibi n. 14. Quid de
religioso Soc. Iesu nondum professo, contrahenti matrimo-
nium, ibi n.17.
- Excommunicatio quando incurrit ob participationem cum
excommunicato in crimen criminoso, l.7.d.48.n.3.
- Excommunicationem an incurrit dispensans in votis reseruatis,
l.8.d.9.n.1. Et quid de remigibus in triremibus Maurorum, lib.
9.d.31.n.6.
- Excommunicationem an incurrit curialis, aut solicitator, vel
scriptor narrans in dispensatione falsum, contra relationem par-
tis, l.8.d.21.n.58.
- Excommunicatus saepius celebrans, an debeat in irregularitatibus
dispensatione explicare multiplicem celebrationem, l.8.d.24.n.7.
- Excommunicatus an validè contrahat matrem, l.7. d. 9. n. 1. & 2. Et
quotuplex peccatum mortale admittat, n.3. & 4. Et quid de contrahe-
nte excommunicatione maior vel minori, ibi à n.6. vsque ad 10.
Et quale peccatum sit, quando ambo sunt excommunicatione
maiori vel minori ligati, ibi n. 11. Et an excommunicatus licet
contrahat sponsalia, etiam iuramento firmata, ibi n.12.
- Excommunicatus nondum denunciatus an licet ministret sacra-
menta, & licet ab eo petantur, l.7.d.9. n. 8.
- Excommunicatus an licite recipiat benedictiones nuptiales, lib.7.
d. 9. num.13.
- Excommunicatus sit, vel Anathema sit, an excommunicationem
latæ sententiæ importent, l.7.d.12.n.2.
- Exemplaris substitutio.*
- Exemplaris substitutio an possit fieri à matre secundò nubente, &
antea facta expiret, l.7.d.88. à n.22. vsque ad 25. Et quid de patre
transfundi ad secundas nuprias, ibi n. 26.
- Exempti.*
- Exempti. *Vide*, Excommunicare.
- Exemplum.*
- Exemplum non arcat regulam, lib.1.d.57.n.6.
- Exhare dare.*
- Exhæredari an possit filia inuitis parentibus nubens. *Vide*, Filia in-
uitis parentibus nubens. Quid si clam contrahat. *Vide*, Hæreditate
priuari. Et an necessaria fit iudicis sententia. *Vide*, Iudicis sen-
tentia.
- Exorcismus.*
- Exorcismus an pariat cognationem spiritualem, l.7.d.10.n.5.
- Expensa.*
- Expensas dispensationis, & quascunque alias an teneatur restitu-
re consanguineus recedens à promissione data matrimonij: vel
is cuius culpa sponsalia dissoluuntur, l.5. d.5. à num.32. ad 34.

INDEX RERUM.

An teneatur hic procurare dispensationem, num. 35. 36. Cuius expensis, num. 37. Quid de grauato in legato, vel maioratu ut ducat consanguineam, an teneatur suis expensis dispensationem procurare, n. 21.

Expensa lite pendenti diuortij & alimenta an sint ministranda vxori, l. 10. d. 8. n. 28.

Expensas dispensationis uter coniux soluere teneatur. *Vide*, Dispensatio.

Expressio, & Expressum.

Expressio eius quod iure communi, & tacite inest, quando importet conditionem, & eius omisso vitiet actum, l. 3. d. 32. n. 3. & 4.

Expressa nocent, non expressa autem, minimè, l. 6. d. 36. n. 2.

Expressi, & taciti idem est iudicium. *Vide*, Taciti & expressi.

Expressum quid dicatur, l. 3. d. 35. n. 2.

Expressio falsi quando vitiet dispensationem. *Vide*, Dispensatio.

Ex studio facere.

Ex studio aliquid facere, quid importet, l. 7. d. 29. n. 6.

Facta.

Facta calore iracundia. *Vide*, Iracundia calore.

Facti alieni promissio. *Vide*, Promissio facti.

Factis magis quam verbis ostenditur voluntas, l. 2. d. 11. n. 19.

Factum contra legem pro infecto habetur, l. 3. d. 5. n. 2. & 4. Quid quoad damnum facientis, l. 3. d. 2. n. 3. & 7.

Facultas.

Facultas dispensandi. *Vide*, Dispensandi potestas.

Facultas delegata. *Vide*, Delegata potestas.

Facultas legitimandi. *Vide*, Legitimare.

Fama.

Fama an sufficiat ad impediendum matrimonium, & qualiter distet à rume. *Vide*, Sponsalia ut dissoluantur. Quid ad dissoluendum matrimonium, ut alter coniux teneatur credere. *Vide*, Certitudo nullitatis. An sit sufficiens probatio ad dissoluendum: & an probet mortem viri: & quas conditiones debeat habere fama, ut probet. *Vide*, Probatio mortis.

Familia.

Familia nomine quid intelligatur in legato, ut aliquis ducat personam de familia, l. 1. d. 33. n. 9.

Famuli.

Famuli an teneantur recipere Eucharistiam in parochia heri. *Vide*, Habitatio qualis requiratur.

Famulus non petet salarium triennio, an illud amittat in foro conscientia, l. 7. d. 37. n. 17.

Famulis an possit offerri aut non offerri occasio peccandi, ut deprehensi puniantur & resipiscant, l. 10. d. 12. n. 52. & 53.

Favorabilis.

Favorabilis quando sit constitutio. *Vide*, Constitutio.

Feriarum tempora.

Feriarum tempora quibus interdicuntur benedictiones nuptiales quæ sunt, & quæ eis prohibeantur. *Vide*, Benedictio.

Festum.

Festum in dominica occurrens an constitutus circumstantiam necessariò fatendam in omniente tunc audire sacrum, l. 9. d. 15. n. 5. & 6.

Ficta, Fictio, & Fingens.

Ficta matrimonia. *Vide*, Matrimonium fictum.

Ficta sponsalia. *Vide*, Promissio deliberata.

Ficta professio. *Vide*, Professio ficta.

Fictio non operatur plus quam veritas, l. 4. d. 18. n. 15.

Fingens virginitatem. *Vide*, Virginitatem singens.

Fideiussio, & Fideiussor.

Fideiussio vxoris non seruatis iuris ollennitibus an valeat in conscientia & si soluat, teneatur alter restituere, l. 4. d. 9. n. 14.

Quid si vxor promittat viro morti vicino se soluturam eius debita? an teneatur soluere, siue illearuit, siue non, & si soluat, an teneatur alter restituere, nu. 15. Quid si promittat viro se soluturam quicquid legauerit, eo n. 15. An fideiussio vxoris metu reuerentiali viri facta, obliget in conscientia: vel possit ipsa abscondere bona, aut quia egelitate premitur, sitque necessaria iuramenti relaxatio, n. 14.

Fideiussor an possit interdenire in sponsalibus, l. 1. d. 38. n. 1. An obligetur ad pœnam, vel interesse, codem n. 1.

Fideiussor non obligatur in plns, quam principalis, l. 1. d. 38. n. 1.

Fideiussor non obligatur, nisi principalis obligetur saltem natura liter, l. 6. d. 58. n. 21.

Fidelis.

Fidelis iniens matrimonium in oppidis infidelium, an ligetur impedimentis dirimentibus infidelium aut principis infidelis, l. 7. d. 3. n. 7. & 10.

Fidelis coniux si perat diuortium à coniuge infideli, aut è contra, vel disputetur de matrimonii viribus, quis sit iudex competens, l. 7. d. 3. n. 9.

Fidelis factus coniux qualiter possit dissoluere matrimonium tempore infidelitatis initū, vel cum infideli habitare. *Vide*, Infidelis.

Fides.

Fidem frangenti fides seruanda non est, l. 1. d. 52. n. 5. & l. 37. n. 2.

Filia, & Filius.

Filia in iuris parentibus nubens non clandestinè, an possit exhære-

dari, l. 4. d. 24. n. 2. & 3. **Q**uo conditions desiderentur, vt possit ob id exhaeredari, n. 4. An exigatur ut pater se obrulerit ad filiam maritandam, vel sat fit eam esse meretricem, n. 5. An exigatur ut sit in lupanari, n. 6. **Q**uid si pater vel mater luxuriosè vivant, n. 7. **Q**uid si mater sit correcta, & an correctio hæc debeat esse tempore conditi testamenti, vel mortis, n. 8.

Quid si filia meretrix sit maior 25. annis, n. 9. **Q**uid si in iuris parentibus mancipio nubat, n. 10. **Q**uid de filio in iuris parentibus ducenti vxorem, an possit exhaeredari, n. 11. An attento iure Castellæ possit filius vel filia in iuris parentibus in iure matrimonium, exhaeredari, ibi n. 14. & 15. An filia, vel propinquus heri contrahens sponsalia, vel matrimonium cum famulo, possit exhaeredari, num. 16.

An iure canonico sunt leges permitentes exhaeredari filiam non clam nubentem in iuris parentibus, correctæ, codem l. 4. tota d. 25. Quando autem possit dote priuari. *Vide*, Dos an sit sub præcepto. Quando peccet sic nubens. *Vide*, Filius.

Filia volens ingredi religionem, an sit dotanda à patre. *Vide*, Dos an sit sub præcepto.

Filius an valide ducat vxorem contra parentum voluntatem, l. 4. d. 22. n. 2. & 3. An possit cogi patrem præcepto, vel increpatio ne paterna, n. 4. & 5. An possit pater impedire matrimonium, & minari exhaerationem, vel incurrit excommunicationem, n. 6. 7. & 9.

Quando iustè impedit. *Vide*, Causa iusta dispensandi.

Filius iniens matrimonium in iuris parentibus an possit exhaeredari. *Vide*, Filia in iuris parentibus. An teneatur obedire parentibus nomine ipsius promitteribus matrimonium; vel aliquod matrimonium præcipientibus, l. 4. d. 23. n. 2. 3. 4. 5. & 6.

An teneatur ad illud matrimonium ex vi paterni præcepti, num. 7. Quando peccet filius in iuris aut iuris parentibus ducens vxorem, à n. 8. ad 11.

Filius natus ex concubitu cum aliena sponsa de futuro, vel vota castitatis ligata, an sit naturalis. *Vide*, Adulterium an sit fornicatio. Et de filiis legitimis. *Vide*, Legitimi filii.

Filius promittens patri se soluturam eius debita, aut legata, an teneatur: possitque si minor sit, petere restitutionem: & similiter possit ex donatione, & fideiulione restitui, l. 4. d. 9. n. 16.

Filius volens ad ordines promoueri, an possit matrimonium à patre petere. *Vide*, Dos an sit sub præcepto.

Filius an teneatur conferre vestes donatas sibi, aut vxori à parentibus, ad nuptias. *Vide*, Vestes pretiosæ, & quotidiane.

Filius an teneatur ministrare patri, & possit à patre cogi, lib. 6. d. 39. n. 5. An possit volens recedere, ab eo includi, vel possit in iure patre se vendere, n. 6.

Filius familias an obligetur ex contractu pecunia credita, quamvis iuret: vel ex mutuo, l. 6. d. 36. n. 29.

Filius familias an obligetur ex contractu, l. 6. d. 39. n. 1. An possit patre irritare eius obligationem homini factam, eo n. 1.

An si sit impubes, possit contrahere saltum circa castrum, vel quæsi, n. 2. An obligetur si promiserit alicui se certo tempore ministratum, & possit amoueri à patre, n. 4.

An possit cogi ministrare patri: & teneatur cum ipso habitare, & recedere volens possit impediti, n. 5. & 6. An possit contrahere circa aduentitia in quibus pater est visus fructarius, vel proprietatem alienare, aut hypothecæ subiictere, saltum ex patris licentia, n. 7. An in regno Castellæ possit alienare proprietatem tertie partis aduentitorum, n. 8. & 9.

An possit pater irritare vota filiifamilias maioris 25. annis, n. 10.

Qualiter possit arras promittere. *Vide*, Arras.

Qualiter sponsaliam largitatem. *Vide*, Largitatem sponsalitiam.

Filius familias non exiit à patris potestate ratione ætatis, lib. 6. d. 39. num. 10.

Filius prioris matrimonij quæ referuntur. *Vide*, Lucra quæ reserventur.

Filius an possit agere contra patrem detinente vxorem, lib. 9. d. 4. n. 28. & 29.

Filius an teneatur suis bonis soluere mutuum acceptum, à patre ad ipsos alendos, quando pater soluendo non est, lib. 9. disp. 4. num. 28. & 29.

Filius concepti a coniugibus mutuo castitatis voto aut professio ne astictis, aut altero ad ordines promoto, an sint legitimi, l. 10. tota d. 38.

Filiis & famulis an possit permitti vel offerri occasio peccandi, ut deprehensi resipiscant, l. 10. d. 12. n. 52. & seq.

Filiis apud quem parentem educari debeant facto diuortio, siue culpa, siue absque ea, siue quia matrimonium reperitur irritum, lib. 10. d. 20. per totam.

Filiis an sequantur conditionem patris an matris, quoad nobilitatem & feruitatem, l. 7. tota d. 24.

Filius ex patre nobilis & matre ancilla an sit nobilis, l. 7. d. 24. n. 3. & 4.

Filius an possit necessitatibus tempore à matre vel ab aucto vendi, lib. 7. d. 24. n. 16.

Filius genitus antequam pater benedictiones Ecclesiæ receperit, vel aliter sit emancipatus, licet post hæc facta nascatur, an sit sub aucti potestate, l. 7. d. 22. n. 7.

INDEX RERVM.

Filiū an teneantur alimenta aut dōrem p̄stare matri inopi secundū nubēti, l.7.d.88.n.32.
Filiū an educandi sint apud matrem secundū nubēti, vel apud patrem ad alias nuptias transiunt, l.7.d.88.ā n.17. vsque ad 21.
Filiū an sint reseruāda bona a parentibus transiuntib⁹ ad secundas nuptias, & quæ sint hæc bona, & omnia ad hoc pertinentia, & an possint hæc bona alienari aut hypothecari a parentibus, late l.7.d.89.ā n.1 vsque ad 40. Et quid, si filii moriantur superstitionibus nepotibus, aut filii suscep̄ti non sint, ibi a n.34.ad 38. Et an si filius instituit in testamento suum parentem, ea bona sint reseruāda, ibi n.41. & 42. Et quid si filii conseruant secundis nuptiis parentis, tacitè vel exp̄lē, ibi a n.43. vsque ad 48. Et quid, si parentis mortuus consentiat, ibi a n.49. ad 57. Et quid, si secundū nubens sit minor, aut filii moriantur intra ætatem pupillarem, ibi n.58. & 59. Quid, si secundū nubat de licentia principis, ibi n.60. Quid, si non secundū nubat, sed fornicetur. *Vide*, *Vidua*.
Filiū si de tercia bonorum parte disponat, an ea extrahenda quoque sit de proprietate bonorum, quam habet in bonis paternis, quo peruerent ad matrem, qua ea priuat ob transitum ad secundas nuptias, l.7.d.89.n.39.
Filiū genitus aut natus post dispensationem a parentibus obtentam ad ineundum inter se matrimonium, an sit naturalis, & legitimet per subsequens matrimon. l.8.d.7.n.19.
Filiū natus ex matrimon. irrito, contracto bona alterius parentis fidei, an sit legitimus quoad utrumque parentem, & utriusque succedat: & parentis malae fidei sit legitimus quoad ipsum, eique filio succedat, l.8.d.34.n.46.
Filiū an legitinetur per matrimon. in articulo mortis initum, etiam in fraudem substituti, l.7.tota d.105.
Finalis causa & finis.
Finalis causa, & impulsua quid sit: & an semper illa sit, qua celsante non fieret dispositio, l.3.d.39.n.14.
Finis matrimonii. *Vide*, *Matrimonium ad quem finem*.
Finalis causa & impulsua quid sit, & in dubio qualis presumatur, l.8.d.21.n.9 & 20.

Fœmina.

Fœmina vim passa an possit semen expellere. *Vide*, *Semen* an possit expellere.
Fœmina virginitatem fingens. *Vide*, *Virginitatem fingens*.
Fœmina arcta respectu vnius viri an præsumatur talis respectu omnium, & cognoscibilis ab uno præsumatur cognoscibilis ab omnibus & vir potens ad corruptam præsumatur potens ad virginem, l.7.d.93.n.12.27. & 28.
Fœmina separata a viro ratione arctitudinis aut maleficii, alterius impotentia, quoties inito alio matrimonio, vel fornicatione admissa, restituēda sit priori viro, ut experientur. *Vide*, *Impotētia*.
Fœmina an aliquando inficienda sit a medicis, ad dijudicandum an viro apta sit, l.7.d.113.n.21.

Fornices.

Fornices qualiter teneantur ad gabellas, & ad panis taxam, & ad alias leges. *Vide*, *Peregrini* an teneantur.

Forma.

Forma debet impleri specificè & propriè, & non per æquipollens, l.2. d.11.n.19.
Formam importat, necessarium, l.2. d.31.n.2. Et idem, verbum, debet, eo n.2. Idem, quando imponitur verbum annullans: vel dicitur aliter fieri non posse, l.3.d.17. n.4.
Formam an importet conditio, & ablatiu⁹ absolutus, l.3. d.5. n.2. An eam importet ordo, l.8.d.34.d.27. Et id quod potest precedere, & subsequi actum, n.3. **Quid** quando exprimitur quod iure inest. *Vide*, *Expresio ius*.

Fornicatione.

Fornicationem admittentes an teneantur seminarie, vel non se retrahere, quando alter iam seminavit, l.9.d.19.n.7.

Forus.

Forus conscientiæ, & externus idem seruat, vbi non est falsa præsumptio, nec lex est pœnalis, l.1.d.5.n.20.
Forus internus fidem adhibet testanti pro se, & contra se: non autem externus, l.2.d.45.n.2.
Fori leges non obligant nisi probetur earum usus, l.6.d.1.n.5.
Forus conscientiæ & pœnitentiæ quid sint, & qualiter differant, l.8.d.34.n.29.

Fraus.

Fraus nemini patrocinari debet, l.1.d.42.n.5. & l.3.d.18.n.29. **Quando** dicatur fraus illicita. *Vide*, *Iure suo vtens*.

Frigiditas.

Frigiditas vnde dignosci possit, l.7.d.94.n.5. & 6. *Vide*, *Impotētia*.

Frustrus.

Fructus beneficij an lucretur, peccans ministrando, & si sit excommunicatus. *Vide*, *Distributiones*.
Fructus donationis ea cassata, vel reuocata, an lucretur coniux. *Vide*, *Donatio morte confirmata*. An teneantur restituere qui beneficium simplex, vel curatum accipit absque animo sacerdotium suscipendi. *Vide*, *Beneficium*.

Frustra.

Frustra expectatur euentus, cuius nullus est effectus, l.1.d.51.n.9.
Th. Sanchez de matrimon. Tom. 3.

Fundamentum.

Fundamento sublatō corrui aedificium, l.3.d.4.n.6.

Furiosi.

Furiosi. *Vide*, *Amentes*, & *Cohabitate*.

Gabellæ.

G Abellas qualiter teneantur forenses soluere. *Vide*, *Peregrini* an teneantur legibus.

Graci.

Gracis nunquam licuit nec Latinis matrim. inire post sacrum ordinem, l.7.d.28. n.3. Er an Gracus sacris initiatus possit morru vxore aliam ducere, ibi n.4. **Quid** distet inter Ecclesiam Graecam & Latinam, circa vsum matrim. ante ordines contracti, ibi n.5. An peccent Graci ad sacros ordines promoti, vtentes matrim antea initio, ibi n.6.

Gratia.

Gratia vt valcat, vel quævis dispensatio, non desideratur scriptura, nisi lex eam petat, l.3.d.35.n.10.

Gratia non expirat ante reuocationem, l.3.d.30.n.11.

Gratia an profit ignoranti a tempore concessionis, l.3.d.36.nu. 1. &

2. **Quid** quando priuilegium non conceditur per modum rescripti, sed per modum statuti, aut constitutionis, nu.3. An reuocatio possit ante notitiam cuius conceditur, n.4. An desideretur etiam notitia priuilegiū in eo in cuius præiudicium cedit, n.5. An fatis sit notitia nuncius, aut procuratoris quo mediante priuilegium impetratur, n.6. An fatis sit vt quidā tertius intimet priuilegiū, vel requiratur nuncius delinatus, nu.7. **Quid** si Parochus concesserat licentiā assistendi matrimonio cuida sacerdoti, & ille ignarus licentiæ assistat, vel admonitus a quodā qui casu audituit, an validum sit, n.8. **Quid** si reuocata sit licentia, sacerdosque ignarus reuocationis assistat. Et an possit ad libitū reuocari, n.9. **Gratia** verba ita operari debent, vt nec una syllaba sit superflua, lib. 3.d.26.n.6.

Gratia an possit amitti somni vel ebrietatis tempore, lib. 9. disp. 45. num. 31.

Gratia motu proprio concessa an sit latè interpretanda: & qualiter motus proprius non ampliet gratiam, l.8.d.1.n.5. Et quando censeatur motu proprio concessa, licet sit ad instantiam partis, ibi n.6. Et an testibus probetur eam esse motu proprio concessam, ibi n.6. Et an hæc clausula supplet vitium contingens in tacendo vero, aut exprimendo falso: & confirmet gratiam cōtra concedentis mentem, codem lib.8. d.21. n.47. ad 52. Et an hæc clausula possit apponi ab ordinariis vel legatis: & quid tunc operetur: eadem d.21.n.48. Et an clausula motu proprio & ex certa scientia efficiant, vt posterior dispensatio, non facta prioris mentione, minimè sit subreptitia, codem l.8.d.22.n.8. Et an clausula ex certa scientia testibus probetur, & quid operetur, codem l.8. d.4. a. n.3. vsque ad 6.

Gratia quando expiret morte concedentis, vel eius finito officio, vel excommunicato, vel facto furioso: vel morte eius cui conceditur expedienda, aut eius finito officio. *Vide*, *Delegata potestas*.

Gratia ad sui valorem aut probationem an indigeat scriptura. *Vide*, *Dispensatio*.

Habitans, Habitatio, Habitare.

H Abitans in duplici parochia an possit in differenter [coram alterutris parocho] matrimon. int̄: & utrique fateti, l.3.d.24. n.1.2.4.5. An requiratur equalis habitatio omnino in utraque parochia, n.3.

An quando sunt duo parochi in solidum vnius parochiarū, possit alteruter altero initio ministrare sacramenta, n.6.

Habitatio qualis requiratur ad domicilium acquirendum, lib. 3.d.

23. n.1. & 2. An domicilium habitationis semel acquisitum, perdatur sola animi mutatione, n.2. Domicilium originis an acquiratur natuitate in loco in quo parentes casu erant: vel quale sit tunc domicilium originis, nu.3. Domicilium originis est immutabile, habitationis vero potest mutari, n.4. An parochus domicili originis possit assistere matrimon. n.6. & 7. Domicili nominale quale in dubio intelligatur, num. 7. Qualis habitatio requiratur ad acquirendam parochiam ad matrimon. concessionem, vel vt Episc. possit dispensare, à num. 9. ad 13. Non requiritur aetū habitare per maiorem anni partem, sed sufficit eo animo iucipere habitare, num. 14. **Quid** si habeat aliquis animum habitandi in diœcesi per maiorem anni partem, & breui in singulis dominibus habiter, eo num. 14. **Quid** dum mulier nubit viro ad eius parochiam statim transitura, an possit parochus illius mulieris assistere matrimonio. Quod si irritum sit, & eadem die, cum iam in viri domum transferit, ratificetur, an possit idem parochus assistere, num. 15. An si alienigena se transferat in aliquam diœcesim animo habitandi perpetuo, coepitque habitare, & postea animum mutet, possit ab Episcopo illius diœcesis ad ordines promoueri, num. 16. An liceat virtute bullæ, & priuilegiorum religionis ministrare Eucharistiam in die Paschatis aduenis, vagis, & peregrinis breui spatio habitantibus in aliqua parochia, num. 17. An hi teneantur ad Ecclesiam matrem confluere, eo num. 17. **Quid** de mercenariis ad breve tempus locantibus, operas, vel an debeant ad heri parochiam confluere, num. 18.

Habitare

INDEX RERVM.

Habitare coniuges simul, qualiter teneantur. *Vide*, Cohabitate, Habitatio absolute relata vxori an perdatur ea secundò nubente, l.7.d.91.n.50.

Habitus.

Habitu mutare sine licentia mutua an possint coniuges: vt indui habitu beatatum vel eremicola, l.9.d.3.n.9.

Hæredes, & Hæreditas.

Hæredes donantis an possint reuocare donationem nondum acceptatam; vel hæredes donatati acceptare, post utriusque mortem. *Vide*, Promissio ante acceptancem.

Hæreditate priuari an possit filia, vel filius clam contrahens, lib. 3. d.47.num.2.

Quid si filia sit sui iuris, viduaque, sive in domo paterna, sive extra-habitet, nu. 3. Quid si digno nubat, n. 4. Quid si excedat ætatem 25. annorum, n. 5. Quid si etiam ex parentum consensu nubat, n. 6. An incurrit tunc tam ipsa, quam testes alias poenias contentas in l.49. Tauri: vel saltem iudex possit eas infligere, n. 7.

Quid si pater in alios matrim. differat, num. 8. Quid si ea filia non consummato matrim. profiteatur religionem, & an oporteat consummari, vt incurrit ea poena, n. 9. Quid si matrimoniū clandestinum sit in alium, n. 10. An hæc poena indigeat iudicis sententia, n. 10. An iure canonico attento seruanda sit hæc poena ex hæredationis, n. 11. & 12. Quid de filia in iuris parentibus nubenti, non tamen clandestinè. *Vide*, Filia in iuris parentibus.

Hæreditatis renuntiatio. *Vide*, Renunciatio.

Hæreditatem repudiare. *Vide*, Repudiare.

Hæreditas quando alicui auferitur, & vocantur hæredes ab intestato, vel filius, an amittatur in foro conscientiae ante iudicis sententiam, l.7.d.87.n.8.

Hæres & Hæreticus.

Hæres quando sit sufficiëns causa diuortii, ita vt alteri liceat transire ad ordines vel religionem: vel etiam ipsi hæretico: & quid id diuortium censeatur remissum per copulam vel alios actus, l.10.tota d.15. Et quid, si coniux hæc exercens norit alterius adulterium, non tamen hæresim, an remissio censeatur: vel è contra norit hæresim, non tamen adulterium, eodem l.10.d.14.n.11. Et an sufficiat remissio per actum internum, ea d.15.n.26.

Hæres an compenseretur quoad diuortium adulterio carnali coniugis utriusque, vel si alter adulter, alter vero hæreticus sit, lib.10. tota d.16.

Hæreticus an validè ineat matrim. cum infidelis, l.7. d.71.num.4. Et quid cum catholica, eodem l.7.d.72. à n.1. Et quid de sponsalibus, ibi n.3. Et qualis culpa sit, ibi n.4. Et an liceat in Germania & aliis locis, in quibus fideles cum hæreticis permixti vivunt, ibi n.5. Et an sint licita pacta in iis matrimoniis, ita vt quidam filii fidei, alii vero hæres adhærent, ibi n.6.

Hermaphroditus.

Hermaphroditus an capax sit matrimonii: & iuxta quem sexum: & an possit parochus absque Ordinarii licetia interesse eius matrimoni: & quando femina, quando vir iudicandus sit: & an sit capax ordinum & professionis, l.7.tota d.106.

Homagium.

Homagium, vulgo, Pleito omenae, an sit iuramentum: & quam vim habeat, l.6.d.11.n.10.&11.

Honestas publica.

Honestas publica an oriatur cum affinibus sponsæ de futuro, l.7.d.68. nu. 3. Et quid, cum consanguineis illegitimè natis alterius sponsi, ibi n.4. Et quid, quando sponsalia sunt irrita, attento iure antiquo & novo Tridentini, ibi à n.5. usque ad 10. Et quid, quando sunt irrita ex solo consensus interni defectu, vel alterius, qui probari nequit in foro externo, ibi à n. 13. usque ad 15. Et quid, si in eo euentu sponsalia sint clandestina, ibi n.16. Et quid, si impedimentum illud omnino occultum, vel sponsalia occulta falsis testibus probentur, ibi n.17.

Honestas publica an oriatur, quando quis est frigidus vel maleficiatus, & in tenella ætate contrahit sponsalia: & an sint valida, l.7.d.68.n.11.

Honestas publica an oriatur, quando parentes vel alii contrahunt sponsalia pro filiis, atque infantibus, vel maioribus septennio, absentibus vel præsentibus tacentibus, l.7.d.68.n.18. Et quid, si non constet de ratificatione filiorum absentium, ibi n.19.

Honestas publica ex sponsalibus orta est impedimentum perpetuum, nec alterius sponsi morre extinguitur: nec cessat, si communis consensu soluantur sponsalia, l.7.d.68.n.20.&21.

Honestas publica non dissoluit priora sponsalia, l.7.d.68.n.23. Et quid, si post sponsalia cum certa persona, ineat sponsus matrim. cum eius sorore, an si nōdum consummari, vel etiam consummarit, teneatur priorem ducere, vel saltem ex eo matrim. irrito oriatur publicæ honestatis impedimentum in consanguineis huius posterioris sponsi: & quid, si priorem tantum cognouisset, non data fide de matrim. ibi n.24. Et quid, si quis fidem dedit de matrim. iniendo feminæ, & postea eius frater eandem dicit, an ante matrim. consummationem vel post, liceat priori fratri eandem ducere, ibi n.25.

Honestas publica an oriatur ex conatu ad copulam, lib. 7. disp. 68.num. 22.

Honestas publica an oriatur ex sponsalibus incertis vel conditionibus, l.7.tota d.69. vbi de variis conditionibus agitur.

Honestas publica orta ex sponsalibus, ad quotum gradum extendatur, attento iure antiquo & novo Tridentini, l.7.d.68.n.8.9.& 10. Et an in solo primo gradu, sive linea transuersæ sive rectæ impedit, ibi nu.10. Et an sit resticta etiam quod sponsalia praecedentia Tridentinum, ibi n.11.

Honestas publica an oriatur ex matrimonio rato, an potius affinitas, l.7.d.64.n.23.24.& 25.

Honestas publica an oriatur ex matrim. irrito, l.7.d.70.n.5. 6. & 7.

Quid si matrim. illud sit inter puberem & impuberem, vel inter duos impuberem, ibi n.8. Quid, si sit irritum ratione metus, ibi n.9. Quid, si sit irritum ratione erroris personæ, ibi n.10. Quid, si sit irritum ratione defectus consensu interni, ibi n.11. Quid, si sit irritum, quia clandestinum, ibi n.13. Et quid, si sit cum incerta persona, ibi n.12. *Vide supra*.

Honestas publica an oriatur ex matrim. rato inito per parentes vel alios filii præsentibus & tacentibus vel absentibus, l.7.d.70.n.14.

Honestas publica an oriatur ex matrim. conditionali ante conditionis euentum, vel post, l.7.d.70.n.19.20. & 21.

Honestas publica ex matrim. non contrahitur cum affinibus sponsæ de præsenti, l.7.d.70.n.16.

Honestas publica ex matrim. rato est perpetua, nec morte alterius dissoluitur, l.7.d.70.n.17.

Honestas publica ex matrim. rato an resticta sit per Tridentinum, an duret usque ad quartum gradum, l.7.d.70.n.15.

Honestas publica quæ petat in cius dispensatione explicari. *Vide*, Dispensatio.

Hora canonica.

Horas canonicas debitas ratione ordinis & beneficii quoruplex peccati sit omittere: & an utrumq; sit confitendum, l.9.d.15.n.5.& 6.

Horas canonicas recitare an teneatur metu ordinatus, l.7.d.29.n.7

Horas canonicas an recitare teneatur, qui infans est sacris initiatus, vel ante pubertatem, l.7.d.30.n.12. & 13.

Horas canonicas an teneantur recitare iniciati sacris vel professi, cum quibus dispensatum est vt matrim. ineant, l.8.d.8.n.5. & 11.

Ieiunium.

Ieiunium an requirat ætatem ira impletam, vt die qua impletur, non obliget. *Vide*, Ætas.

Et in dubio ætatis. *Vide*, Dubitans an habeat ætatem. Et in dubio an sonuerit hora 12. sitque sequens dies, vel si cœpit sonare. *Vide*, Dubitans an audita fuerit.

Ieiunium locale an obliget peregrinos. *Vide*, Peregrini an teneatur.

Ieiuniū an licetē frangatur, vt vir potens sit ad copulam, l.9. d.3.n.5.

10. Et an vxor excusat à ieiunio, ne reddatur deformis, ac viro displiceat, ibi n.11. Et an excusat ob viri iubentis soluere præceptum, ibi n.13.

Ieiunium an licetē soluat mulier nubilis, ne reddatur deformis, l.9. d.3.n.12.

Ieiunium vigilæ occurrentis in quadragesima soluere, an sit circumstantia necessario fatenda, l.9.d.15.n.5. & 6.

Ieiunium qua etate senili non obliget, & an sit discrimin inter masculos & feminas, l.7.d.32. n.vlt.

Ignorans, & Ignorantia.

Ignorans suam iurisdictionem. *Vide*, Index si in fundamento. &

Gratia an profit ignoranti.

Ignorans censetur titubans, l.2.d.36.n.1.

Ignorans quando ligetur poena nullitatis actus. *Vide*, Poena annulationis.

Ignoranti doctrinam an possit matrimonium negari. *Vide*, Parochus impedimentum.

Ignoranti aliquo, an possit auferri iurisdictio ab eo. *Vide*, Iurisdictio non admittitur.

Ignorantia qualiter probetur. *Vide*, Juramēto probantur, & Sciētia.

Ignoranti concomitans an sit causa inuoluntarii, l.2.d.24.n.3.

Ignoranti laborans pœnitens. *Vide*, Confessarius inueniens.

Ignorantia non est probabilis quando omittuntur iure requisita, l.3.d.42.n.1.

Ignorantia qualis excusat, dum textus dicit, si quis ausus fuerit, vel præsumperit, l.3.d.48.n.7.

Ignorantia facti & iuris an excusat, l.5.d.3. n.13.

Ignorantia an præsumatur in foro externo: & qualiter probetur, l.9.d.32. n.4. & 5.

Ignorantia crassa & supina quid sit, l.9.d.32. n.33.1

Ignorantia legis excusat a poena ipsius quando actus nullo alio iure vetitus erat, l.9.d.32. n.7. Quid si erat alio iure prohibitus, an ignorantia iuris noui excommunicationem ferentis excusat ab ipsa, ibi n.7.8. & 9. Quid si sciatur ius, at ignoretur ipsa excommunicatione, ibi n.12. & 13.

Ignorantia iuris an excusat in foro interno & externo, l.9.d.32. n.10.

Ignorantia non excusat ab irregularitate ex significatione orta, l.9.d.32. n.15. Quid, vbi ex delicto, & à suspensione, & interdicto, & aliis poenis, quando scitur rem alias esse veritatem, at ignoratur ius nouum illas poenas sit artuens, ibi n.16. & 17.

Ignorantia reserationis peccati in illud committente, an efficiat vt non sit reseruatum, l.9.d.32. n.18.

Ignorantia

INDEX RERUM.

- Ignorantia** pœnaru[m] suspensionis, interdicti, & irregularitatis, & aliarum, an excusat ab illis, si absit cognitio iuris rem prohibentis, l. 9. d. 32. n. 20. & 21.
- Ignorantia facti**, aut qualitat[is] facti, an excusat à pœna: etiam si detur opera rei illicita. Ut si volens laicum percutere, cedat ex errore clericum, l. 9. d. 32. n. 23 & 24. Quid in irregularitate homicidij casualis, ibi n. 25. Quid si ignorantia sit concomitans: & an hoc excusat ab excommunicatione, irregularitate & obligatione restitutionis, ibi n. 26. Quid si volens percutere Petrum clericum, cedat Ioannem clericum, credens esse Petrum: vel casu propositi lapidem ut cedat Petru[m], percutiat Ioannem, ibi n. 27. Et quid, si cedat laicum putans esse clericū, n. 28. Et quid, si non sit dolus, sed crassa ignorantia, & lata culpa, ibi n. 41. Et quid, si videat tonsurā aut vestes clericales, aut barba rasam, ibi n. 41. & 42.
- Ignorantia iuris** vel facti, excusans a mortali, excusat ab excommunicatione, irregularitate, suspensione, interdicto & aliis pœnis, l. 9. d. 32. n. 29. Item si sit vincibilis, modo non sit crassa & supina, ibi num. 31.
- Ignorantia** qualis excusat, quando imponitur pœna facienti scienter, vel ei qui ausus fuerit, vel ausu temerario fecerit, vel presumperit, l. 9. d. 32. à n. 35. vsque ad 40.
- Ignorantia facti**, vel iuris, vel pœne, circa affinitatem vel cognationem spiritualem, quando excusat coniuges, ne ipsis interdicatur debiti penitio, l. 9. d. 32. à n. 43. vsque ad finem.
- Ignorantia** in quo distet ab errore, & an dirimat matrimonium, desideretque prætiam illius personæ cognitionē, l. 7. d. 18. n. 1. & 2.
- Ignorantia** crassa an sufficiat, quādol dolus requiritur, l. 9. d. 32. n. 36.
- Ignorantia** ut quis restituatur in integrum, an probetur iuramento, l. 7. d. 7. n. 27.
- Ignorantia** matrimonij inter consanguineos vel affines, vel aliud impedimentū dirimens habentes, qualis debeat esse, ne eius taciturnitas matrimonij reddat dispensationē subreptitiam: & qualis debeat esse, quādol id matrimonij ignoranter fuisse contractum allegatur ut causa iusta dispensationis, l. 8. d. 25. à n. 25. vsque ad 32.
- Ilico.*
- Ilico fieri** quando aliquid dicatur, l. 1. d. 51. n. 14.
- Illegitimi.*
- Illegitimi** an sint concepti ex coningibus mutuo castitatis voto astrictis, aut iam profellis, aut altero professo, aut ad ordines promoto, l. 9. tota d. 38.
- Illegitimi** cum quibus absolutè dispensatur ad beneficium, an possint beneficio semel accepto aliud admittere eo dimisso, l. 8. d. 31. n. 6. & 11. Et quae debeant explicari in dispensatione cum illegitimo. *Vide, Legitimitatio.* Et qualiter intelligatur clausula in eius dispensatione apponit solita. Dummōdo paternæ incontinentiae imitator non sit, l. 8. d. 64. n. 27.
- Impediens, Impedimentum, Impedire, & Impeditus.*
- Impediens legatum.** *Vide, Restitu[re]* an debeant.
- Impediens matrimonium.** *Vide, Matrimonium* an possit esse coactum. An possit pater impediare. *Vide, Causa iusta dispensandi.*
- Impedimenta denunciare matrimonij.** *Vide, Denunciate impedimenta.*
- Impedimenta manifestare occultum proprium**, an teneantur ipsi volentes inire matrimonij: vel ad ordines promoueri, lib. 3. d. 14. n. 1. & 2. An iudex ab aliis probationibus possit interrogare, non ad puniendum, sed ut alter impleat id ad quod tenetur, cod. nu. 2. An possit interrogare obtinentes dispensationem in consanguinitate, an se cognoverint, nu. 3. Quid si habens occultum impedimentū obtinuerit dispensationem in foro conscientiae: an teneatur illud detegere ordinario interroganti, n. 4.
- Impedimentum matrimonij** quando inuenit Parochus. *Vide, Parochus inueniens impedimentum.*
- Impedimentum duplex** difficultius tollitur. *Vide, Duo impedimenta.*
- Impedito** non currit tempus, l. 1. d. 53. n. 7.
- Impedimentum** ditimens si adueniat matrimonio iunctu, an impediatur debiti petitionem, l. 9. d. 32. n. 43.
- Impedimenta** matrim. dirimenti qualiter possit Papa statuere. *Vide, Papa.* Et qualiter possit Princeps secularis. *Vide, Princeps.* Et qualiter possit Episcopus. *Vide, Episcopus.* Et an possit consuetudo. *Vide, Consuetudo.*
- Impedimentum** impediens aut dirimens an efficiat, ut nullo modo excusat matrimonij cum illo iunctu, l. 7. d. 5. n. 2. & tripli seq.
- Impedimenta** matrimonii an efficiat, ut copula inter impeditos continueat circumstantiam mutantem speciem, ac necessariō fastidiam, l. 7. d. 5. à n. 5. vsque in finem, vbi late de singulis impedimentis, & de copula cum infideli vel heretica. Et an sublata prohibitione per dispensationem, cesset circumstantia, ibi n. 15. & 16.
- Impedimenta** matrimonium ditimentia quod sicut, & de eorum conuenientia, l. 7. d. 6. n. 2. 3. & 4.
- Impedimenta** impeditia matrimonij. quod sint, l. 7. d. 6. n. 5. Et qualiter interdictum Ecclesiæ impedit: & quis possit interdicere, ac quibus ex causis, n. 6. Et qualiter sponsalia, ibi nu. 7. Et qualiter leuatio proprii filii de fonte, vel illius baptizatio, ibi n. 8. Et qualiter presbyteri interfœctio, ibi n. 9. Et qualiter solemnis pœnitentia, ibi n. 10. Et quid de sanctimonialis ductione, ibi nu. 11. Et quid de interfœctione proprii filii, ibi n. 12.
- Impedimenta** impeditia & non dirimentia an obligent hodie ad cul.
- Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.*
- pana contrahentē cum illis, l. 7. d. 17. à n. 3. vsq; ad 9. Et quis possit in eis dispensare, ibi a n. 10. vsque ad 15. Et an illa impedit p[ro]tectionem debiti post matrem, cum aliquo illorū iunctu, ibi n. 16.
- Impedimentum** matrimonii ratione temporis feriarum. *Vide, Feriarum tempora.*
- Impedimentum** temporis interdicti, aut cessationis a diuinis ad licet cocontrahendun. *Vide, Interdictum.* Et qualiter impedit interdictum iudicis, ibidem.
- Impedimentum** excommunicationis. *Vide, Excommunicatus.*
- Impedimentum** catechisi. *Vide, Catechismus.*
- Impedimentum** voti. *Vide, Votum.*
- Impedimentum** uxoricidii & viricidii. *Vide, Vxoricidium.*
- Impedimentum** incestus. *Vide, Incestus.*
- Impedimentum** erroris personæ. *Vide, Error.*
- Impedimentum** erroris qualitatis vel fortuna. *Vide, Error.*
- Impedimentum** erroris terribilis conditionis. *Vide, Seruitus.*
- Impedimentum** voti solemnis. *Vide, Votum solemne.*
- Impedimentum** ordinis sacri. *Vide, Ordo.*
- Impedimentum** publicæ honestatis. *Vide, Honestas publica.*
- Impedimentū** confanguntur, cognitionis spiritualis & legalis. *Vide, Cognitio carnalis, Cognitio spiritualis, Cognitio legalis.*
- Impedimentum** affinitatis. *Vide, Affinitas.*
- Impedimentum** ligaminis. *Vide, Nuptiae.*
- Impedimentum** disparitaris cultus. *Vide, Infidelis.*
- Impedimentum** criminis. *Vide, Crimen.*
- Impedimentum** impotentia. *Vide, Impotencia.*
- Impedimentum** matrimonii dubium an egeat dispensatione, & an in eo dispenseat Epileopus, l. 8. d. 6. n. 18.
- Impedimenta** plura an h[ab]ent in eadem dispensatione narranda. *Vide, Dispensatio.*
- Impedimentum**, cuius est impetrata dispensatio in foro conscientiae, an sit fatidum judici roganti in foro externo: vel ad edicta denunciandum, l. 8. d. 34. n. 43.
- Impedimentum** quando dicatur occultum. *Vide, Clausula.*
- Impedimentum** quando opponitur contra matrimonij, an sit defecundum iuramentum reo, actore vel probante, l. 7. d. 113. n. 28.
- Impeditus** *Vide, Ignorans.*
- Impossible.*
- Impossible** an dicatur quod penderet à principi voluntate. *Vide, Conditio si Pontifex dispensauerit.*
- Impotens, & Impotentia.*
- Impotentes** cognita impotentia post matrimonij contractum, an possint permanere ut frater & soror, & vt tacitibus: & quādol ante matrimonij norunt impotentiam, an teneantur sic habitare, ita ut neutrū altero inuito licet resiliere: & quid, si alter solus norit: & an impotentibus licet matrimonij ad hunc effectum solum habendi instar fratris & fororis inire, l. 7. d. 97. à n. 4. vsque in fin.
- Impotens** coniux an possit contra matrimonium proclamare, l. 7. tota d. 114.
- Impotencia** coeundi cui dicatur frigiditas: & an reperiatur in feminis, l. 7. d. 92. n. 1. Et an si sit temporalis & ignota alteri, dirimat matrimonium, vel cocontrahens peccet, ibi a n. 2. vsque ad 5. Quid, si tantum sit maxima difficultas, ibi n. 6. Et an impotentia feminandi intra vas naturale feminæ, & in feminis seminadi, dirimat matrimonij, ibi a n. 7. vsque ad 10. Et an valeat, si feminis cōscia impotentia feminadi viri cedat iure suo, ibi n. 12. Quid, si impotentia cōsurgat ex nimio calore vel abominatione, ibi n. 13.
- Impotencia** ad pariendum absque vita feminæ periculo, vel quando mortuos parit filios, vel quando feminis seminare nequit, vel præ arctitudine aut latitudine vasis nequit cognosci, aut suscipere retinerere semen, an dirimat matrimonium, l. 7. d. 92. n. 11. 27. 28. 29. Et quid quando medici id iudicarunt, & postea peperit mulier ab alijs periculo, eod. l. 7. d. 39. n. 21.
- Impotencia** senum an dirimat matrimonium, l. 7. d. 92. à n. 19. vsque ad 24.
- Impotencia** eunuchorum an dirimat matrimonium, l. 7. d. 92. à n. 14. vsque ad 18.
- Impotencia** sterilium an dirimat matrimonij. l. 7. d. 92. n. 25. & 26.
- Impotencia** ex statu morbi consurgens, eo quod cocontrahens sit in mortis articulo, an dirimat matrimonij. tunc irritum: & id matrimonium legitimet prolem ante habitat, etiam in fraudem substituti, l. 7. d. 105. per totam.
- Impotencia** ratione ætatis puerilis an dirimat matrimonium, & quo iure: & an Papa vel Episcopus in hac ætate dispensent: & quota ætatis ad matrimonij desiderentur: & an sit peccatum, arte illa contrahere: & in dubio an præsumatur malitia supplere ætatem, l. 7. d. 104. a n. 1. vsque ad 13. Quid, si in ætate legitimâ adhuc desit potentia generandi, ibi n. 14. & 15. Et quanto tempore expectandum tunc sit ad discernendum, an impotentia sit perpetua: & in hoc casu triennium iure quæsitum, à quo tempore incipere debeat, ibi a n. 16. vsque ad 19. Et an ut malitia supplet ad matrimonij petitionem, latis sit ut ante ætatem adhuc generandi potestia aut sufficiens ad cōsensum discretio: an potius virtus requiratur, ibi a n. 20. vsque ad 23. Et ex quibus signis probetur h[ab]ere potestia, tamen in masculis quam in feminis, ut dijudicentur matrimonij capaces ante ætatem legitimam: & an credatur iuramento pueri dicentis se feminis.

INDEX RERUM.

- nam cognouisse: & ad hoc fonscendiā sint partes verenda, ibi a n. 24. usque ad 36. Et quando dicantur pueri vel puellae pubertati proximi, ibi a n. 40. usque in finem.
- Impotētia naturalis respectu vniuersitatis, & non omnium an detur, & respectu illius dirimat matrimonium.** l. 7. d. 93. a. n. 1. usque ad 6. Et quid, si ob magistrinam vel grossitudinem membra virilis nequit, ut cognoscere feminam a se ductam, an sit irritum matrimonium, ibi n. 4. Et quando censetur impotētia perpetua respectu huic, & australis censetur, quando nequit absque miraculo, vel absq; peccato, vel absque congressu cum virō pōtētiori auferri, ibi n. 7. 9. & 10. Et an si impotētia illa respectiva auferatur, diuinio miraculo prius matrimonium, si validum, ibi n. 8. Et an eo ipso quod femina illa est cognita ab alio viro, vel iudicatur ab alio cognoscibilis, sit praeceptio iuris & de iure, ut ab hoc possit cognoscere, ibi n. 11. 12. & 13. Et in dubio an sit cognoscibilis a priori viro, sicut a posteriori, an valeat matrimonium, ibi n. 14. Et an cēlesteur perpetua, nec valeat matrimonium. Si possit incisione aut medicamentis tolli absque corporis periculō, vel est dubium de hoc, at femina renuit illi, ibi n. 15. Et quid, si ea potentia medicamentis acquisita durabit hunc, ibi nn. 19. Et quid intelligatur nomine corporalis periculi, ibi a n. 16. usque ad 19. Et an valeat matrimonium, si medici iudicente non posse arctitudim feminæ subveniri absque incisione periculosa, & femina illam pati velit: aut iam eam passa non obire, & constet nulli eam periculō exposita: teneaturque vir euctum hunc expectare, ibi n. 20. Et quid, si iudicarunt medici non posse feminam patere absque mortis periculō, & ob id est iudicatum matrimonium esse irritum: & postea absque eo periculō pariat, ibi n. 21. Et an valeat matrimonium ante incisionem, si iudicent medici posse feminam absque periculō reddi aptam per incisionem, ibi n. 23. Et an vir teneatur atere feminam, quae in matrimonii fauorem passa est incisionem, & maneat lesa, si adhuc iudicetur matrimonium, irritum, ibi n. 22.
- Impotētia ratione virginitatis feminæ nullam arctitudinem patientis, sed eo quod virgo sit, nequit a viro penetrari, an dirimat matrimonium respectu huius visi.** l. 7. d. 93. n. 24. 25. 26. Et an eo ipso quod vir est potens ad corruptas, presumatur in dubio potens ad virginem, & valeat matrimonium, ibi n. 27. & 28. Et an posset vir in instrumento aliquo claustra virginis referare: & si id intentet, sit ea in loco tutto constituta, ibi n. 29. Et an hæc virgo vel femina arcta iam nupta teneatur incisionem pati, ut apta reddatur viro, quando medici iudicat posse absq; periculō fieri, etiam si non cōfiter de potentia viri ad corruptas: & qualiter possit potentia hæc probari, ibi a n. 30. usque ad 35. Et an femina tenuente incisionem aut medicamina, licet illis suis matrimonij, ibi n. 36.
- Impotētia ratione frigiditatis viri aut arctitudinis feminæ omnimoda vel respectiva, quando est causa ut separetur matrimonium, hec his coniugibus interdicendum transitus ad aliud, & si transerant, peccent, nec valeat matrimonium.** l. 7. d. 93. n. 37.
- Impotētia ex maleficio proueniens.** Vide, Maleficium.
- Impotētia perpetua, siue absoluta, siue respectiva, siue naturalis, siue ex maleficio orta, & licet sit sola veri feminis emittendi intra vas impotētia, quo iure dirimat matrimonium.** l. 7. tota d. 98.
- Impotētia perpetua cognita viri contra hanc an dirimat matrimonium,** l. 7. d. 97. a. n. 1. usque ad 3.
- Impotētia ratione separatum matrimonium, siue impotētia sit naturalis, siue absoluta, aut respectiva, siue ex maleficio, aut instaurandum sit, quando coniux impotens transit ad alias nuptias, aut fornicatus est, & si vir sic separatus sit iam professus aut sacris initiatus,** l. 7. tota d. 99. Quanta cautela debeant iudices discutere causas, ex quibus impotētia consurgit, ad iudicium ferendum: & antecedantur explicare speciem impotētiae, & causam suæ sententiae, ibi n. 2. & 29. Quid efficeret debeat iudex: vbi inuenit frigidum ad alias nuptias transiisse, & si femina ab eo separata alii nupserit, sit a posteriori viro statim separanda, & dum lis discutitur, licet ei petere & reddere, ibi a n. 8. usque ad 10. Et an si ea femina hunc nupserit, sit ei permittendū ad aliud matrimonium transire, & si transeat, sit separanda, nec licet ei petere nec reddere, ibi n. 11. & 12. Qualis probatio copulae fornicariae, aut consummationis posterioris matrimonii huius frigidi sufficiat, ut prius matrimonium instauretur, & an praeceptio iuris & de iure oriatur ex sententia matrimonii, quæ non transit in rem iudicandam, vel ex posteriori matrimonii prius esse odio dissolutum, ibi n. 13. Quid efficeret debeat iudex, quando femina ratione arctitudinis separata alii nupserit, an statim debeat prius matrimonium instaurare, licet vir separatus aliam duxerit: & si non duxerit, sit ei interdicendum ducere, ibi a n. 15. ad 18. Qualis probatio copulae cum hac femina ratione arctitudinis separata sit adhibenda, ut instauretur prius matrimonium posteriori dissoluto, ibi n. 19. Et an separato matrimonio ratione maleficii detur licentia viri contra hanc ad aliud trahendi, & an posteriori iusto instauretur prius, ibi a n. 20. usque ad 24. Et quid, si sententia prioris matrimonii non sit legitimè lata, de eo dissoluendo, ibi n. 23. Quid si femina respectu cuius erat maleficium, vir ab ea separatus cognoscet postea, ibi n. 25. An si sola allegata sit in genere impotētia coniugis, & ob id dissolutum matrimonium instaurandum, si coniux impotens ad aliud transeat, & quid ad hoc di iudicandum discessus sit iudex, ibi n. 27. & 28. Et
- an quoties prioris matrimonii instauratio est facienda, differri debet donec vterque coniux penitentiā agat de periuro admisso in prioris matrimonii dissolutione, ibi a. n. 30. Et quoties femina sit priori viro restituenda, a quo tanquam arcia est separata, ibi a. n. 31. usque ad 34. Quid, quād femina est separata ratione frigiditatis viri, aut maleficij generalis, aut ratione impotētiae respectiva, & adhibitis medicamentis nequit vir eam cognoscere, ibi n. 35. Et an durante triennio experientia possit prior vir eam cognoscere, sit interdicendum posteriori modo innire aliud matrimonium, & si aliud incaet, si separadus, ibi n. 36. Et quid, si facta separatione iam alter coniux est professus, aut prosteri vult, si restitutio facienda: & quid, si ante separationem immisum erat semen intravas feminæ absque corruptione, vel matrix illud attraxit, ibi n. 37. Et quid, si existenti coniuge priori professo alter ad alias nuptias transiisset, ibi n. 38. Quid, si vir sit iam sacris initiatus at deprehensa deceptione circa impotētiam, sit restitutedus vxori, & si vxor nolit repetere, teneatur vovere castitatem, ibi n. 39. Et an hic restitutus vxori possit petere & reddere, ibi n. 40.
- Impotētia sententia bis confirmata an ira transeat in rem iudicatam, & non sit amplius instaurandum prius matrimonium: & qualiter, quove remedio, & coram quo iudice, sententia retractatio petenda sit,** l. 7. tota d. 100.
- Impotētia quando fuit causa separationis matrimonij, & petitur id instaurari detecta falsitate, & sequentis matrimonij consummatione aut fornicatione, aut aliunde, an possit alter diuortire petere ob illam consummationem aut fornicationem in potentis, aut si id contigerit potenti, possit id diuortium petere impotens, & si virique contingat, detur compensatio,** l. 7. tota d. 101.
- Impotētia superueniens matrimonio rato aut consummato, an ipsum dirimat, aut saltem quando est ratum, praebat iustâ dispensandi causam,** l. 7. d. 102. a. n. 1. usque ad 4.
- Impotētia pariendo absq; periculō foetus, vel proprio, vel seminadi intra vas, vel verū semen intra emitendi, an superueniens matrimonio impediatur licitū eius vnum,** l. 7. d. 102. a. n. 5. usque ad 11.
- Impotētia quando nequit probari in foro externo, an liceat conjugibus vñus matrimonij,** l. 7. d. 102. fin.
- Impotētia quando est dubium an praecessit, & si subsequitur sit matrimonium, an sit vera, & an sit perpetua an temporalis, quid presumatur, & an tunc valeat matrimonium,** l. 7. d. 103. per totam. Et an in hoc dubio liceat matrimonium inire, & co initio viri, ibi n. 10.
- Impotētia signa evidencia, vel verisimiliter evidencia, quæ sint,** l. 7. d. 107. a. n. 2. usque ad 8.
- Impotētiam coniux allegans ut dissoluantur matrimonium, an tenetur speciem impotētiae aut causam allegare,** l. 7. d. 108. n. 2.
- Impotētiae probationes ad dirimendū matrimonium, an potius debeant esse superflua, quā diminuta,** l. 7. d. 107. n. 1. Et quales debeant esse, & an requiratur iuramentū propinquorū vel coniugum, & triennij experientia, quād signa sunt euideptia, vel verisimiliter evidencia, ibi n. 3. & 4. Et an veroq; coniuge fatente impedimentum, sit id triennium expectandum, & adhibendus matronarū aspectus, & iuramentū coniugū, & septimæ manus propinquorū aut vicinorū: idque iuramentū debeat necessariō esse tactus euagelis, & de quibus debeat iuramentū hoc esse, eod. l. 7. d. 108. a. n. 1. usq; ad 16. Et an impotens transeat postea ad aliud matrimonium, vel fornicante, cōfessi sint consanguinei, & coniuges per iuriū, & puniendi, ea d. 108. a. n. 17. usque ad 19. Quid quād alter coniux fatetur impotētia, alter vero negat, siue femina virgo sit, siue corrupta, siue viri, siue ipsa proclamat, initio matrimonij vel postea, an ad id dissolendum requiratur triennium, & iuramentum propinquorū septimæ manus, aspectus matronarum, & quot, & qualium, & viri coniugi sit tunc habenda fides: & quando censetur initio matrimonij proclamari,
- l. 7. tota d. 109.** De qualitate autem & numero matronarum, & de aliis quæ ad ipsas spectant. Vide, Matronæ. Alia circa probationē potētiae ante pubertatem. Vide, Impotētia. Et qualis debeat esse probatio ad instaurandum prius matrimonium ratione impotētiae separatum. Vide, Impotētia.
- Impotētia probatio an petat triennium experientiae, quando statim de illa cōstat, & quæ sint signa ex quibus statim cōstat,** l. 7. d. 107. a. n. 1. usque ad 8. Et an semper id triennium desideretur in maleficij impedimento, & ultra id aliquod aliud tempus ad penitentiam agendā, ibi n. 9. Alios casus in quibus disputatur de huius triennij necessitate, Vide supra. Et an in senibus expectandum sit hoc triennium, eod. l. 7. d. 108. n. 21. Et quoties triennium exigitur, an debeat esse continuū, & ita integrū, ut si aliquid defit, supplendum omnino sit, eod. l. 7. tota d. 11. Erā quo tempore incipit triennium hoc, tam in impedimentoo naturali, quam in maleficio, l. 7. d. 110. a. n. 1. usque ad 7. Et an si alter plenā pubertate adeptus nō sit, incipiat a plena pubertate, quæ 18. anno in pueris incipit, ibi a. n. 8. 9. & 10. Et an hoc triennium cōcedatur, quando dissolutū matrimonium ratione impotētiae instauratur deprehensa Ecclesiæ deceptione, & tunc numeretur a die huius restitutioonis, eod. l. 7. d. 99. n. 34. & dupl. seq.
- Impuberis.
- Impubes pubertati proximus iurans cōtractum** Vide, Minor quando aliquis dicatur. Et ibi, de cius contractibus, & quando possit irritari iuramentum.
- Impuberum sponsalia.** Vide, Sponsalia impuberum.

Impul-

INDEX RERUM.

Impulsiva.

Impulsiva causa. *Vide, Finalis causa, & l. 8. d. 21. n. 9. & 20.*

In.

In continenti aliquid fieri, quando dicatur, l. 1. d. 51. n. 14.

In continenti quod sit, dicitur inesse, l. 2. d. 21. n. 12. 13.

In dubio an sit melior conditio possidentis. *Vide, Dubitans numerus sit sua.*

In dubio an sit tutius eligendum, l. 2. d. 41. n. 9.

In dubio à proprietate verborū recedendum non est, l. 3. d. 23. n. 7.

In facie Ecclesiae matrim. contrahere quid sit. *Vide, Parochus impedimentum.*

In generali mandato non veniunt ea, per quae dominus incidit in pœnam, l. 3. d. 35. n. 12.

In iure paria sunt non esse, & non apparet, l. 1. d. 63. n. 2. & 9.

In utroque foro idem seruatur, ubi externus non innititur falsa presumptioni, l. 1. d. 5. n. 20.

In necessitate nemo liberalis existit, l. 10. d. 14. n. 13.

Incestuofus & Incest.

Incestuofus coniux cum consanguineis alterius coniugis, vel contraheus cognitionem spiritualem cum altero, siue utrumque contingat utriusque coniugi, siue alteri soli, qualiter possit petere & reddere debitum. *Vide, Débitum.*

Incestuofus cui interdictum est petere debitum ratione cognitionis vel affinitatis, an possit aliquando petere, l. 9. d. 7. a. n. 1. *Et an teneatur alteri manifestare impedimentum, vel significare ne eius petitionem expectet,* ibi n. 8. & 9. *Et an possit alterum prouocare ut petat,* ibi n. 10.

Incestuofus hic an ita ius exigendi perdat, ut alter non teneatur reddere, l. 9. d. 6. n. 8. *Et an si coniux innocens semel consciente peccati, teneatur alteri remittere, ut iam deinceps licet illi petere,* ibi n. 9. *Quid, si hic imperatur dispensationem absque alterius coniugis consensu, an teneatur alter illi reddere,* ibi n. 10. *Et an peccet alter reddendo, & similiter priori bimestri ante consummatum matrimonium,* ibi n. 11. 12. 13. & 14. *Et quid, si alter adulteretur, an possit hic incestuofus illi reddere,* ibi n. 14. *Et esto non teneatur reddere, possit ad vitanda odia & scandala,* ibi n. 15.

Incestus an sit concubitus cum impedimento quocumque dirimenti, l. 7. d. 5. a. n. 5. vsque ad finem.

Incestus an sit concubitus cum consanguinea, postquam est obtenta dispensatio ad contrahendum cum illa, l. 7. d. 5. num. 15. & 16. & d. 67. num. 9.

Incestus cum consanguincis vxoris, vel viri, an impedit matrimonium vel debiti petitionem, l. 7. d. 15. n. 1. & 2. *Et quid de ipsis consanguineis vxoris vel viri, cum quibus incestus est commisus: & vique ad quem gradum,* ibi n. 3. & 4. *Et quid, si sic copula cum consanguineis sponsi vel sponsa de futuro, & vsque ad quem gradum,* ibi n. 5. *Et quid, si cum consanguineis sponsi vel sponsa de praesenti nouum matrimonium consummato, & vsque ad quem gradum: & an ea copula impedit debiti petitionem,* ibi n. 6. *Quid, si copula sit cum affini, orta affinitate ex fornicatione;* ibi n. 7. *Quid si cum cognata legali vel spirituali,* ibi n. 8. *Et an exigatur incestum scienter admissum esse,* ibi n. 9. *Et quid, si femina cognoscatur inuita, aut timore graui coacta,* ibi num. 10. *Quid, si copula cum affine non sit consummata,* ibi n. 11. *Quid, si copula cum consanguinea coniugis, sit post coniugem illum mortuum, & an desideretur cōcurrere adulterio & incestum,* ibi n. 12. *Et quid, si incestus sit occultus,* ibi n. 13. *Et an desideretur sententia iudicis, ad incursum hoc impedimentum,* ibi n. 14. *Et quid, si incestus sit cum consanguineis propriis,* ibi a. n. 15. vsq; ad 17.

Incestus an sit accessus ad consanguineam ultra secundum gradum eius, cum qua quis fornicatus est, l. 7. d. 67. n. 7. & 8.

Incestus an sit explicatus in dispensatione consanguinitatis, vel affinitatis, vel cognitionis spiritualis. *Vide, Dispensatio.*

Indefinita.

Indefinita oratio legis quando æquipolleat vniuersali, l. 3. d. 44. n. 2. *Indi.*

Indi qualiter contrahant matrim. verbis valde æquiuocis. *Vide, Verba quæ sint.* An valent dum ipsi non spondent, sed gubernator process. *Vide, Sponsalia & matrim. an contrahantur.* Quid si Parochio careant, aut vagi sint. *Vide, Religiosi in nouo orbe.*

Indorum priuilegium ut possint in 3. vel 4. gradu contrahere expli- catur, l. 8. d. 24. n. 35.

Indi in causis matrimonialibus, & diuortii, an sint exempti ab ordi- ne iudicatio seruando, l. 10. d. 19. n. 1. *Et quid possit religiosi apud eos commorantes circa has causas,* ibi n. 2. *Vide, Infidelis.*

Indignum matrimonium.

Indignum matrimonium quod dicatur, l. 3. d. 26. a. n. 22. vsq; ad 27.

Indulgencie.

Indulgencia unius mensis quo dies includat, l. 2. d. 24. n. 18.

Indulgencie à falsis prælati concessæ an valeant. *Vide, Titulus legi- timo catens.*

Industria.

Industria personæ quando eligatur. *Vide, Clausula tuo iudicio.*

Inferior.

Inferior quamvis non possit legi superioris tollere, at potest illam adiuuare, imponens nouas pœnas in illius violatores, l. 3. d. 47. n. 12.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Infideles.

Infideles dum baptizantur, an teneatur recipere benedictiones Ecclesiæ: & fiat matrim. prius contractum, sacramentum. *Vide, Matrim. infidelium.* An peccent clam contrahendo. *Vide, Clandestinum matrim.* An si sine temporaliter Ecclesiæ subiecti, teneantur coram Parochio & testibus contrahere. *Vide, Matrim. an sit validum absque Parochio.* Et an validè contrahant apponentes conditionem, dummodo licet habere plures uxores, vel dare i. bellum repudij. *Vide, Conditio ut infideles.*

Infideles. *Vide Indi.*

Infidelis si voulit castitatem, an teneatur non petere debitum, lib. 9. d. 33. n. 6.

Infideles conuersi ad fidem an sint cogendi redire ad uxores, quas repudiarant, l. 10. d. 1. n. 11.

Infidelibus an possit Papa impedimenta matrimonij statuere, l. 7. d. 1. n. 3. Et an statuta ab ipso comprehendant infideles sibi subditos, eod. l. 7. d. 3. n. 8.

Infideles contrahentes in locis fideli, an valide contrahant, si habeant impedimentum dirimens sui principis infidelis, vel principis fidelis cui subiunt, l. 7. d. 3. n. 10.

Infideles quoad diuortium: & quis sit iudex, vel quando ad fidem alter iam conuersus est, vel quando agitur de viribus matrimonij inter illos. *Vide, Diuortium.*

Infideles an valide contrahant, quando est error personæ, lib. 7. d. 18. num. 14.

Infideles quando validum ineant matrim. l. 7. d. 73. a. n. 1. vsque ad 3. Quid, si repudiata uxore ad fidem conuertantur, ibi n. 4. Quid, si pluribus matrimoniorum copulati fuerant tempore infidelitatis, ibi n. 5. & melius eod. l. 7. d. 80. n. 14.

Infideles an valide in quibus ætate ineant matrim. l. 7. d. 104. nu. 10.

Infideles contrahentes cum impedimento impotenter, an valide contrahant, l. 7. d. 98. n. 7.

Infidelis an valide contrahat post baptismum cum fidei, cuius filio eius coniuge interficit, vel si infidelis uxore suam enecet, ut cum adulteria contrahat, l. 7. d. 78. n. 3. & 4.

Infidelis promittens matrim. aut de facto contrahens cum persona infidei aut fidei coniugata, & adulterans ante vel post baptismum, an incurrit impedimentum dirimens, l. 7. d. 79. n. 42. & 43.

Infideles coniuncti cum ascendentibus vel descendantibus ultra primum gradum, an sint separandi, l. 7. d. 51. n. 21. *Et quid, si cum fratribus vel sororibus,* eod. l. 7. d. 52. n. 12.

Infideles qui cum impedimento cognitionis legalis matrim. inire, an sint post baptismum separandi, l. 7. d. 63. n. 22. & 23.

Infidelis post baptismum an possit ducere consanguineas proprias intra 4. gradum, l. 7. d. 65. n. 2.

Infidelis an ex matrimonio vel fornicatione contrahat affinitatem, ita ut conuersus ad fidem nequeat ducere consanguineam prioritatis uxoris vel mulieris cum qua fornicatus est. Et aliqua spectantia ad hoc,

l. 7. tota d. 65. n. 6. & 7. *Infideles coniuncti in primo affinitatis gradu linea rectæ an sint post baptismum separandi,* l. 7. d. 66. n. 8.

Infidelis an sit capax cognitionis spiritualis, quando baptizat, vel tenet filium fidelis, vel fidelis eius filium. *Vide, Cognatio spiritualis.*

Infidelis matrim. cum fidei quo iure interdicatur, & sit irritum, l. 7. tota d. 71.

Quid, inter fidelem & catechumenum, ibi num. 2. *Quid, inter si delem & si fidelem baptizatum,* ibi n. 3. *Quid, si haereticus contrahat cum infidei,* ibi n. 4. *Quid, inter Indos recens conuersos,* ibi n. 9. *Quid, si apponatur conditio, si infidelis conuertatur, an valeant sponsalia,* ibi n. 4. *Quid de matrimonio fidelis cum haeretica.* *Vide, Haereticus.*

Infidelis ad fidem conuersus an possit habitare cum coniuge infidei, siue spes conuersonis eius subsit, siue non, & quando teneatur diuerttere, l. 7. d. 73. a. n. 7. vsque ad finem. *Et quid, si post conuersionem haberet rem fidelis cum infidei, an amitteret ius diuertendi,* ibi n. 8.

Infidelis si conuertatur ad fidem, altero nolente conuerti aut cohabitare sine Christi contumelia ac pertractione ad peccatum, an possit dissoluere matrim. prius, & ad aliud transire,

l. 7. d. 74. n. 3. & seqq. *Et an dissolutio illa sit ex priuilegio Christi,* ibi n. 4. & 10. *Et an desideretur sententia iudicis,* ibi n. 11. *Et an semper exigitur moneri infidelem,* ibi a. n. 12. vsque ad 15. *Et quæ certitudine habenda sit de infidelis obstinatione,* ibi n. 16. *Et an opus sit iudicem præfigere terminum infidei, intra quem conuertatur,* ibi n. 17. *Et quid, si infidelis inducias petat, ut conuertatur,* ibi n. 18. *Et quando dicatur infidelem nolle habitare sine contumacia creatoris aut pertractione ad peccatum,* ibi n. 6.

Infidelis matrim. an dissoluatur statim, ac altero conuerso ad fidem renuit ipse conuerti, vel modo debito habitare: an potius quando fidelis transit ad 2. nuptias, l. 7. d. 75. a. n. 1. vsque ad 5. *Et an teneatur infidelis conuersus admittere infidelem qui conuertitur,* ante quam ipse statum mutarit,

ib. n. 4.

Et quid, si post fidelis

INDEX RERVM.

conuersione exerceat infidelis actum infidelitatis, ibi n. 10. Et an dissoluatur per hoc quod transeat infidelis ad aliud matrimonium, ibi n. 7. Et quid, si infidelis fornicetur, & post conuertatur ad fidem, ante transitum fidelis ad secundas nuptias, ibi n. 8. Et quid, si fidelis contraxerit aliud matrimonium, & eo effecto vi duo conuertatur infidelis, an teneatur eum admittere, ibi n. 10. Infidelis an validè matrimonium ineat, antequam suus coniux ad fidem conuersus mutet statum, l. 7. d. 75. n. 6. Infidelum matrimonium cōsummatum an dissoluatur altero conuerso profite religionem, l. 7. d. 76. n. 8. 9. & 10. Et quid, persicatos ordines, vel votum simplex fidelis, ibi n. 11. & 12. Infidelis coniux conuersus ad fidem, an possit transire ad religionem, ordines, aut votum castitatis emittere, infideli renente conuerteri: & ad id desideretur monitio, l. 7. d. 76. n. 1. 2. & 3. Et quid, si infidelis postea reducatur ante mutationem status fidelis, ibi n. 4. & 5. Et quid, si fidelis ad professionem ordinisve transierit, aut votum castitatis emiserit, cum infidelis conuertitur, ibi n. 6. Et quid, si in religione adhuc erat nouitius, ibi n. 7. Infidelis an validè contrahat, postquam suus coniux factus fidelis aliud iniit matrimonium, vel ad professionem ordinisve transiit, aut simplex castitatis votum fecit: vel saltem possit tunc infidelis, si ad fidem conuertatur, religionem ingredi, l. 7. d. 77. n. 7. & 2. Et an peccet transiens tunc ad alias nuptias, ibi à num. 3. usque in finem. Infideles coniugati conuersi ad fidem an debeant nuptiales benedictiones recipere, l. 7. d. 82. n. 6. Infidelem an fidem parentem sequi proles debeat, l. 7. d. 73. fin.

Inabilitas.

Inabilitas quando sit pœna. *Vide*, Pœna.
Inabilitas contrahentium clam. *Vide*, Pœna matrim. clandestini.

Iniuria.

Iniuria condonatio quando censeatur actus familiaritatis, l. 10. d. 14. num. 15.

Insinuatio.

Insinuatio an requiratur in donatione inter coniuges excedenti sumam. *Vide*, Donatio irrita inter coniuges. An in arris, & sponsalita largitate. *Vide*, Arra, & Largitas sponsalitiae.

Institutio.

Institutio præsentari, & confirmatio an possit fieri extra diœcsem, l. 3. d. 8. n. 6.

Integra res.

Integra res esse quando dicatur in literis gratiae vel iustitiae, lib. 8. d. 28. à n. 8. usque ad 30.

Intellectus.

Intellectus absurdus. *Vide*, Absurdus intellectus.

Interdictum, & interdictus.

Interdictum quando ignorantia excusante non incurritur. *Vide*, Ignorantia.

Interdictum an incurritur ob culpam venialem, l. 9. d. 32. n. 29.

Interdicti tempore an licite matrim. ineat, l. 7. d. 8. n. 1. & 2. Et an validum sit, n. 4. Et quid tempore cessationis a diuinis: & an possint tunc sacramenta tempore interdicti licita celebrari, ibi n. 3. Et an possint tunc denunciations matrimonij fieri, ibi n. 7. Et an possint matrim. & alia sacramenta tempore interdicti licita, ministri in Ecclesia specialiter interdicta, ibi n. 6. Et quid, si contrahentes matrim. sint specialiter interdicti, ibi n. 5.

Interdicti tempore an possit benedictiones nuptiales conferri etiam clausis ianuis, & submissa voce: & quamvis Ecclesia sit specialiter interdicta, l. 7. d. 8. à n. 9. usque ad 12. Et an licet cum hac moderatione benedictiones nuptiales, & alia sacramenta, & diuina officia celebrare extra Ecclesiam tempore interdicti, ibi n. 13. Et quid, tempore cessationis a diuinis, ibi n. 14.

Interdicti tempore an licet in festis in quibus iure suspenditur in c. Alma mater, de sent. excomm. in 6. celebrare benedictiones nuptiales, & alia diuina officia publice & solemniter, l. 7. d. 8. n. 15. Et an si tunc sic celebrentur in die Paschatis, in quo alio iure vetitum est benedictiones nuptiales celebrari, peccetur contra interdictum, ibi n. 16. Et quid, si non celebrerur missa illarum festivitatum propria, ibi n. 17. Et quid, si ecclesia sit specialiter interdicta, vel sit celatio a diuinis, ibi n. 8.

Interdicti tempore an possit diuinalis interesse clericus coniugatus, l. 7. d. 46. n. 15.

Interdictum Ecclesiæ, quo iudex interdit matrim. à quo & quibus de causis possit imponi, l. 7. d. 6. n. 6. Et qualiter tunc impeditantur sponsalia, ibi n. 7. Et qualis culpa sit contra illud contrahere, l. 7. d. 16. n. 1.

Interdictum quando est matrimonium, præcepto aut constitutio Pontificis, an eo ipso reddatur irritum, si contra id interdictum ineat, l. 7. tota d. 2.

Interdictis viro vel foemina, an licet illis benedictiones nuptiales recipere, l. 7. d. 8. n. 19. *Vide* etiam hic supra.

Interdictus ingressu Ecclesiæ, an licite recipiat benedictiones nuptiales, l. 7. d. 9. n. 15.

Interesse.

Interesse an possit peti sponsalibus dissolutis. *Vide*, Pœna sponsalibus adiecta.

Interpres, Interpretatio, & Interpretari.

Interpres in matrimonio. *Vide*, Præsentia Parochi.
Interpretatio strictè facieenda est obligatione, l. 1. d. 9. n. 11.
Interpretari libros turpes, qualis sit culpa, l. 9. d. 45. n. 43.

Interrogari.

Interrogari uter coniugum prius debeat, l. 2. d. 31. n. 12.
Interrogari an possint de impedimento occulto volentes matrim. inire, ad ordines promoueri. Vel consanguinei impetrantes dispensationem an se cognoverint. *Vide*, Impedimentum manifestare.

Localia.

Localia data inter sponsos. *Vide*, Largitas sponsalitiae.

Ioseph.

Ioseph sanctissimus Virginis sponsus cur voluerit eam dimittere, & qualiter culpa liberetur, l. 10. d. 12. n. 36.

Iracundia.

Iracundia calore gesta an valeant, l. 1. d. 8. n. 4. & 11.

Irregularis, & irregularitas.

Irregularis occultus petens ordines, an interrogatus teneatur irregularitatem manifestare. *Vide*, Impedimentum manifestare.

Irregularis an sit Sacerdos ducens viduam, sub conditione impossibili, vel turpi, l. 5. d. 3. n. 22.

Irregularis ministrans beneficio an lucretur fructus, & distribuciones. *Vide*, Distributiones.

Irregularis an sit genitus à parentibus coniugatis, mutuo castitatis voto aut professione deuinctis: aut patre ad ordines sacros promoto, l. 9. tota d. 38.

Irregularis an sit liber ducens ancillam, l. 7. d. 19. n. 14.

Irregularis an sit coniugatus, qui ad ordines promouetur, l. 7. tota d. 49.

Irregularis cum quo dispensatur ad ordines vel beneficium. *Vide*, Illegitimi.

Irregularitas quando ignorantia excusante non incurritur. *Vide*, Ignorantia.

Irregularitas an incurritur ob leuem culpam, an exigat latam, lib. 9. d. 32. n. 34. Et an pro culpa veniali incurritur, & similiter suspensio & interdictum, ibi n. 29.

Irregularitas bigamia. *Vide*, Bigamia.

Irregularitas quæcumque an tollatur per religionis professionem, l. 7. d. 86. n. 2. & duplice seq.

Irregularitatis dispensatio ex homicidio incusæ, tacendo occisum fuisse presbyterum, an valeat, l. 8. d. 21. n. 22.

Irregularitatis dispensatio excommunicati, suspensi, vel interdicti saepe celebrantis, an petat multiplicem celebrationem explicari, l. 8. d. 24. n. 7.

Irregularitas quando dicatur occulta, an possit in ea Episcopus dispensare. *Vide*, Clausula.

Irritare.

Irritare an possit pater votum, quando dubitatur qua ætate emisum sit. *Vide*, Dubitans de pubertate.

Irritare iuramentum. *Vide*, Minor quando aliquis dicatur.

Irritare vota realia post ætatem 25. annorum facta, & obligationem homini factam, an possit pater. *Vide*, Filius familias an obligetur.

Irritatio votorum. *Vide*, Votum.

Iubeo.

Iubeo, an importet necessitatem, & habere actionem ad rem, lib. 6. d. 4. n. 9.

Iubileum.

Iubilei virtute absolutus an teneatur illud consequi, l. 1. d. 43. n. 9.

Index.

Iudex quando, & qualis debeat cogere implere sponsalia. *Vide*, Sponsalia impere recusans.

Iudex an terminum præfigere possit sponsalibus perficiendis, lib. 1. d. 53. n. 9. An possit protrahere, vel restringere tempus expectandi sponsum absensem, n. 4.

Iudex an, & qualis possit compellere partem ad remittendum iuramentum soluendi vñeras vel metu extortum, l. 1. d. 32. n. 18. Vbi, an possit iudex laicus hoc iuramentum remittere.

Iudex an possit aliquid circa terminum legalem. *Vide*, Terminum.

Iudex qui sub excommunicatione præcipit sponso ut intra bimestre consummet, & eo transacto excommunicavit illum, qui non obediuit: qualiter se debeat habere cuim illo ingredienti postea religionem, l. 2. d. 24. n. 28.

Iudex si in fundamento sua iurisdictionis errat, eam ignorans, non valet quod agit, l. 2. d. 36. n. 3.

Iudex quid debeat facere in dubio cuius res sit. *Vide*, Dubitans num res sit sua. Et ibi, quid quando sunt diversæ opiniones.

Iudex qua cauta via debeat, ut informetur de malitiosis impedimenti suspicione. *Vide*, Causa iusta dispensandi. Et ibi, quando dispensat in denunciationibus, quid teneatur facere. Quid, quando vult inuestigare impedimentum, vel petitur feminam in loco tuto deponi. *Vide*, Parochus impedimentum.

Iudex quando possit de occultis interrogare. *Vide*, Impedimentum manifestare.

Iudex qualis possit pœnas inferre laicis clam contrahentibus, lib. 3. d. 54. n. 1. 2. & 3. Quid si non constet de matrimonii clandestinitate, de eaque sit quæstio, ut filius censeatur legitimus ob bonam parentum

INDEX RERUM.

- parentum fidem, n. 4. Quando sit questio iuris, & quando facti, cod. n. 4. An iudex ecclesiasticus possit inhibere secularem, ne testes deponant coram eo, vel ne puniat clam contrahentes, n. 6. Quid si ecclesiasticus non puniuit condigne laicum clam contrahentem, vel admittentem aliud crimen mixti fori, an possit secularis iterum punire. Et è contra, quando secularis prius puniuit minus dignè, n. 7. & 8.
- Iudex** laicus an possit cognoscere de causa spirituali, quando nō est questio iuris, sed facti. *Vide*, Iudex qualis possit pœnas.
- Iudicis authoritas, & qualis, an exigatur ad dissoluenda sponsalia. *Vide*, Sponsalia iudicis.
- Iudicis sententia egent suspensio triennalis imposita parocho assistenti matrim. clandestino: & pœna testium, & amissio bonorum contrahentium: non autem inhabilitas ad sic contrahendum, l. 3. d. 53. n. 1. Quid de exhortatione, n. 2. 3. 4. & 5. Quid de illegitimitate qua afficiuntur filii nati ex matrim. clandestino irriti, ignorantibus parentibus impedimentum, n. 7. & 8.
- Iudex secularis vel ecclesiasticus qualiter possit coniuges cogere ad cohabitationem & debitum reddendum. *Vide*, Debitum.
- Iudex ecclesiasticus an possit procedere contra laicum detinentem uxorem alterius, l. 9. d. 4. n. 8.
- Iudex an permittere debeat coniuges communī consensu separatos, l. 9. d. 4. n. 5.
- Iudex diuortii & adulterii an sit solus Ecclesiasticus: & questione mota de alimento, excipiente altero de diuortio, an possit inhiberi secularis, l. 10. d. 8. à n. 15. usque ad 17.
- Iudex ecclesiasticus an possit principaliter cognoscere de causa dotis & alimentorum, vel latenter accessoriæ, quando cognoscit de diuortio, l. 10. d. 8. n. 15.
- Iudex quando suum officium imperiti debet, partibus non pertinentibus, l. 10. d. 9. n. 30.
- Iudex excommunicans coniuges, an possit illis participationem motuam interdicere, l. 9. d. 14. n. 7.
- Iudex qualiter se debeat habere, dum petitur diuortium ratione sequitur, & qualem causæ cognitionem debeat præmittere, lib. 10. d. 18. a. n. 25. usque ad 33. Et an possit cogere ex officio ad cautionem non offendendi præstandam, ibi n. 39.
- Iudex qualiter se debeat habere, & an possit omittre ordinem iudicarii de causis Indorum matrimonialibus, l. 10. d. 19. n. 1.
- Iudex quis sit competens, quando in terris fidelium agitur de diuortio aut viribus matrimonii infidelium, aut quando alter est iam fidelis, l. 7. d. 3. n. 9.
- Iudex an possit occulte dimittere innocentem sibi cognitum, quando iuxta allegata & probata est nocens, l. 7. d. 37. n. 13.
- Iudex quis sit competens ad dijudicandum, an vestes clericorum conjugati sint clericales, & an is habeat conditiones petitias ad gaudendum privilegio fori: & dum hoc discutitur, in quo carcere custodiendus sit, l. 7. d. 46. n. 7.
- Iudex an possit interrogare consanguineos vel affines, cum quibus dispensat ad matrimonium, an habuerint copulam, lib. 8. d. 25. à n. 13. usque ad 16.
- Iudex an possit cogere maleficos benedictione quadam maleficium auferre, l. 7. d. 95. n. 10. Et an possit crines malefici torquendi absindere, aut eius corpus lquare, ut tormentum sentiat, l. 7. d. 96. fin.
- Iudex an permittere impotentes habitare tanquam fratrem & sororem, l. 7. d. 97. n. 7.
- Iudex quid debeat efficere, quando separato matrimonio ratione impotentie, inuenit alterum vel vitrumque coniugem fornicatum esse, aut ad alias nuptias transiisse. *Vide*, Impotentia.
- Iudex coram quo agitur de sententiis matrimonii his confirmata, aut à qua non est appellatum, retractanda, qualiter se debeat habere: & an ex officio possit retractare: & quis index sit competens. *Vide*, Matrimonium.
- Iudex separans matrimonium ratione impotentie an debeat in sententia speciem impotentie & causam suæ sententiae exprimere, l. 7. d. 98. n. 2. & 29.
- Iudex quas probationes exigere debeat ad separandum matrimonium ratione impotentie. *Vide*, Impotentia.
- Iudex secularis an possit coniugem spoliatum habitatione alterius restituere, l. 7. d. 112. n. 13.
- Iudex quid possit ex officio in causis coniugalibus, & in aliis in quibus officium iudicis exuberat, & in iis quæ testimonio artis peritorum decidenda sunt, l. 7. d. 113. à n. 22. usque in finem.
- Vide*, Ordinarius, & Vicarius.
- Iudicialis cognitio.*
- Iudicialis cognitio per quam clausulam non requiratur. *Vide*, Clausula tuo iudicio. An exigatur in dispensatione denunciationibus. *Vide*, Dispensatio in matrimonij denunciationibus.
- Iuramentum & Iurans.*
- Iuramentum an firmet promissionem non acceptatam. *Vide*, Stipulatio alteri per alterum facta.
- Iuramentum absque animo se obligandi. *Vide*, Promissio deliberata.
- Iuramentum interpretandum est ut minus obliget in dubio, lib. 1. d. 9. n. 11.
- Iuramentum æquiuocè an possit præstari, iurando se non promisisse, ab eo qui promissioni non tenetur stare, l. 1. d. 19. n. 27. & 28.
- Quid dum aliquis mutuo recipit nummos & non tenetur eos solvere, n. 27. Quid de rogato à custodibus, an veniat ex deo loco si ille non sit pelte infectus, n. 27. Quid de clero rogato, an portet aliquid ut cogatur soluere gabellas ad quas non tenetur, n. 27. Quid de eo à quo pertunt latrones: ut iure se daturum pecunias, an possit iurare se daturum, intelligens, si teneor, & ita non soluere, cod. l. 1. d. 11. n. 2. Quid de muliere scienti aliquem non esse virum suum, ob idque neganti debitum: & ut absoluatur, cogitur iurare se redditum, an possit iurare intelligens, si teneor, ea d. 11. n. 2. An intercedente causa iusta, aut metu, possit aliquis contahens sicut matrem iurare, velle se eam feminam invixorem, intelligendo, si teneor, ea d. 11. n. 2.
- Iuramentum** quando faciat ut actus invalidus valeat eo modo quo valere potest, l. 1. d. 20. n. 2.
- Iuramentum** contra bonos mores, quando non obliget, l. 1. d. 32. b.
1. An ex iuramento inique extorto confurgat aliqua obligatio homini, vel soli Deo, n. 1. An egat relaxatione, quando non valeret, vel non obligat, n. 2. An distet inter hæc, iuramentum obligat: & confirmat contractum, n. 3. Quando non firmat contractum, manet contractus invalidus, sicut antea: at quando firmat, manet irreuocabilis, n. 4. Et quando non firmat, concessa relaxatione, potest veniri adqueri contractum: secus, quando firmat, n. 5. Nec datur absolvio, quando confirmat, nec reperitio, nec impletur momentanea solutione: secus quando non confirmat, n. 6. An quando non confirmat, possit res soluta repeti absque iuramenti relaxatione, quamvis iuramentum sit de non repetendo, n. 7. Quando contractus ob publicam utilitatem prohibetur, non firmatur iuramento, secus quādō ob priuatam, n. 8. Nee in priori casu iuramentum obligat, nec indiget relaxatione, num. 9. An se prohibitus feratur in personas, & non in ipsum contractum, firmetur iuramento, n. 10. Quando cōtractus ob publicam, vel priuatam utilitatem interdictus, n. 11. Quando in creditore recipiēti versatur turpitudo, obligat iuramentum, sed non confirmat contractum, & potest relaxari, n. 12. An hæc turpitudo debeat esse contra ius naturale, n. 13. Cum turpitudo non est in recipienti, non impletur momentanea solutione postea repente, n. 14. Cum est turpitudo in recipienti, potest Episcopus relaxare. Ut in iuramento soluēti usuras, vel metu extorto, etiam si iuretur id quod alias erat in præcepto, n. 15. An sit necessarium ut relaxatio concedi possit, eam peti antequam perjurium incurritur non implendo, num. 16. An tale iuramentum possit per bullam, aut religiosorum priuilegia commutari, n. 17. Quando metus est leuis, an concedatur relaxatio. *Vide*, Iuramentum præstitum metu. An iudex possit cogere creditorem, ut iuramentum hoc remittat. *Vide*, Iudex an & qualis.
- Iuramentum præstitum metu an confirmet contractus iure in invalidos ut renunciationem legitimæ, contractus minorum, lib. 4. d. 20. n. 2. An tunc obligat iuramentum, & sit necessaria relaxatio, n. 3. & 4. Quid si metus sit leuis, an possit ab Episcopo relaxari, vel per bullam, & impletur momentanea solutione, n. 7. 8. & 9. An matrim. metu extortum firmetur iuramento, ibi n. 11. & 12. Vel tale iuramentum obligat, indigatque relaxatione, à n. 14. & 17. An faciat valere ut sponsalia, n. 16. & 18. Quid si apponatur per verba de futuro, ut de non contraveniendo illi matrim. n. 19. Quid si de eo rato habendo notio consensu, n. 20. An sponsalia metu graui contracta firmetur iuramento, l. 4. d. 21. num. 1. Vel tale iuramentum indigat relaxatione, ead. d. 21. n. 2. & 3. Quid si metus sit leuis, n. 4. Quid de iuramento accedenti promissione dotis, arrarum, constitutioni procuratoris, voto professionis metu factis, ead. d. 21. n. 5. 6.
- Iuramentum sequitur naturam contractus cui adjicitur, & eius conditiones, l. 6. d. 11. n. 3.
- Iuramentum an confirmet actum contra prius iuramentum. *Vide*, Donatio facta contra prius.
- Iuramentum in contractibus impuberum, aut minorū, quando obligat, positiq; à patre irritari. *Vide*, Minor quādō aliquis dicatur.
- Iuramentum licet non sit contra bonos mores, non semper relaxatione indiget, l. 4. d. 21. n. 7.
- Iuramentum non supplet duo vitia, l. 4. d. 20. n. 3.
- Iuramentum rei impossibilis, vel illicitæ, si postea fiat possibilis, aut licita, an obliget, l. 1. d. 50. n. 5. & 6.
- Iuramentum an firmet sponsalia impuberum. *Vide*, Sponsalia impuberum.
- Iuramentum in Dei honorem principaliter præstitum, an possit remitti per cum, in cuius favorem cedit. *Vide*, Sponsalia mutuo consensu.
- Iuramentum soluendi amissa ludo pecunia eredita. *Vide*, Pœna sposalibus adiecta.
- Iuramentum intelligitur rebus non mutatis, l. 1. d. 57. n. 1.
- Iuramentum adiectum sponsalibus. *Vide*, Sponsalia iurata. Et si adiicit metus. *Vide*, Iuramentum metu.
- Iuramentum habens tacitam conditionem, non indiget relaxatione, ea non impleta, l. 1. d. 67. fine.
- Iuramentum contractibus adiectum, quando, & à quo, & in virtute bullæ, aut priuilegiorum possit relaxari. *Vide*, Iuramentum contra bonos mores.

INDEX RERVM.

- Iuramento probantur que in animo latent: ut scientia, & ignoratio, l. 1. d. 62. fine.**
- Iuramento an firmetur pena sponsalium. Vide, Pœna sponsalibus adiecta.**
- Iuramento an firmetur donatio inter coniuges. Vide, Donatio invalida, &, Donatio presumpta.**
- Iuramento rogatus de contractu gesto cum minori, vel de lucro obtuso in iudeo prohibito; an teneatur fateri, l. 6. d. 38. n. 3.**
- Iurans sponsalia, an tenetur prius contrahere quam ingrediatur religionem: aut post leite illud iure animo ingrediendi ante consummationem, sive votum religionis, sive castitatis emiserit. Vide, Sponsalia iurans.**
- Iurans se aliquam duceturum, an recusat ipsam nolentem idotare. Vide, Sponsalia dote.**
- Iuramentum an sit deferendum reo in causis coniugalibus, auctore si probante: vt si opponatur impedimentum, l. 7. d. 11. fin.**
- Iuramentum quories positur in iure, tacitis euangelis, an satit etatangere cubito sit: vel aliam sacram scripturam tangi: vel praesentem esse Euangeliorum librum absque tactu: & si in actis notarii fiat mentio solius iuramenti, prælumatur id tacitis euangelis praesertim, l. 7. d. 108. n. 14.**
- Iuramentum quod omnino servari nequit, quando obliget ad partem, l. 9. d. 35. n. 6.**
- Iuramentum factum tertio concernens pietatem, an possit ab eo remitti, l. 9. d. 37. n. 10. & l. 8. d. 9. n. 12.**
- Iuramentum an obliget ad id, ad quod iurans si aduertisset, non se non obligasset, l. 10. d. 8. n. 15.**
- Iuramento coniugis dicentis se credidisse esse suum coniugem, cum cui comititus est, an credatur, l. 10. d. 5. n. 17.**
- Iuramentum & votum de eadē re violans, an duplex peccatum necessario fatendum admittat, l. 9. d. 15. n. 5. & 6. & l. 7. d. 27. n. 26. Et quid, quando iuramenta vel vota multiplicantur, ead. d. 27. n. 25.**
- Iuramento dicentis se non inuenire fideiussorem an credatur, ut ab eo præstando excusat, l. 10. d. 18. n. 38. Et an credatur iuramento allegantis timorem ratione sauita, ibi n. 27.**
- Iuramentum obligati ad dandam cautionem fideiussori, an sufficiat, quando fideiussorem non habet, l. 10. d. 18. n. 38. Et quid, si est sufficenter idoneus, vel emendata virtus: vel si iudex cogat ex officio ad cautionem, ibi n. 43. & 44.**
- Iuramentum an probet ignorantiam, ut quis restituatur in integrum, l. 7. d. 37. n. 27.**
- Iuramento dicentis se factè professum, aut noluisse ratificare professionem intra quinqueannum, an sit credendum, l. 7. d. 37. n. 44.**
- Iuramento patrini an probetur, defectus legitimæ intentionis contrahendit paternitatis, dum tener in baptismō vel confirmatione, l. 7. d. 58. n. 8. & 9.**
- Iuramentum an sit fidei interpositio, l. 5. d. 79. n. 28. & 29.**
- Iuramentum an semper includat votum, & circa illorum dispensationem quando sunt rei referatae. Vide, Dispensatio.**
- Iuramentum an possit commutari virtute facultatis comunitandi i vota. Vide, Delegata potestas.**
- Iuramenta qualiter relaxari vel commutari valeant per religiosorum priuilegia. Vide, Dispensare. Et qualiter commutari valeant virtute bullæ vel iubilei. Vide, Bulla.**
- Iuramentum quas causas exigat ut relaxetur. Vide, Causa.**
- Iuramentum non nubendi, donec pater voluerit, an mortuo patre obliget, l. 8. d. 28. n. 55.**
- Iuramenta quoad potestatem dispensandi. Vide, Dispensandi potestas.**
- Iurisdictio.**
- Iurisdictio annexa ex priuilegio perpetuo dignitat, & el officio an sit ordinaria, & delegabilis, l. 2. d. 40. n. 14. Quid si sit iurisdictio conferendi referuata principi in signum supremæ iurisdictionis, n. 15. Quid si res sit magni momenti, ut beneficia conferre, n. 16.**
- Iurisdictio voluntaria, & contentiosa quid sint, l. 3. d. 19. n. 7. Quando voluntaria assumat naturam contentiosa, n. 7. Qualiter voluntaria possit exerceri extra diœcenum, aut territorium, non autem contentiosa, n. 8. Quid si sit iurisdictio voluntaria delegata, an possit exerceri extra territorium tam circa matrimonium, quam circa confessiones audiendas, cod. n. 8. Quid si voluntaria admisceatur contentiosa, codem n. 8. An requiratur licentia iudicis territorij, & qualis, & consensus litigantium, ut iurisdictio contentiosa possit extra territorium exerceri, cod. n. 8. Cum exigitur cognitio causæ iudicialis, nequit extra territorium exerceri, num. 9.**
- Iurisdictio non admittit ignorantia, l. 3. d. 30. n. 11.**
- Iurisdictio an possit concedi incertæ, & non determinatae personæ, l. 3. d. 31. n. 18.**
- Iurisdictio non prodest eam ignorantia, nec potest conferri actu interno, l. 3. d. 36. n. 8.**
- Iurisdictio metu extorta an valeat. Vide, Præsentia Parochi & testimoni.**
- Iurisdictione concessa, conceduntur ea sine quibus illa explicari nequit: & concessa re, cōcedi videntur necessaria ad illam comparandam, l. 3. d. 19. n. 4.**
- Iurisdictionem ordinariam quis conferat. Vide, Vicarius generalis.**
- Iurisdictio ordinaria an pereat in morte concedatis re integræ, lib. 8. d. 28. n. 4. & duplice seq.**
- Iurisdictio delegata. Vide, Delegata potestas.**
- Ius.*
- Ius ciuale an seruandum sit in fato Ecclesie. Vide, Leges seruande, Iura non deceptib; sed deceptis subveniunt, l. 4. d. 15. n. 4.**
- Iuris correctio. Vide, Recedendum est a propria.**
- Iure suo spoliari nemo debet absque culpa, l. 2. d. 22. n. 6.**
- Iure suo utens non committit vere fraudem, nec vere dicitur illum fraudem admittere, l. 3. d. 18. n. 29.**
- Iure pro se introducto nemo compellitur uti, l. 9. d. 2. n. 2.**
- Laicus.*
- L Aicus statim initianus an possit beneficium obtinere, lib. 7. d. 42. num. 14.**
- Largitas sponsalitiae.*
- Largitas sponsalitiae quid sit: & quando conueniunt sponsi ut ad donantem in nullo casu reuertatur, an statim acquiratur donatio, l. 6. d. 18. n. 1. Vbi nullum est pactum, olim reputabatur donatio simplex, & irreuocabilis: hodie autem habet tacitam conditionem si sequatur matrimonium, n. 2. Quodam matrimonium non sequitur culpa donantis, an teneatur soluere quod promisit, & ictitutere sponsalitiam largitatem quam accepit, perdat que quam dedit, & quid si casu, ut alterius morte non sequatur, & interueniat osculum, aut copula, aut haec non interueniat, n. 3. & 4. Quid si culpa donatari non sequatur matrimonium, vel absque virtusque culpa, ut ingressu religionis, n. 3. An sponsa lucretur aliquid per osculum præcedens iocalium donationem, n. 5. Quid si sponsa non sit virgo, eodem n. 5. Quid osculum, aut copulam quæ præcedunt sponsalia, n. 6. Quid si sponsalia sint conditionalia, & ante conditionis aduentum accedit osculum, aut copula, n. 7. Quid si adsit solus amplexus, n. 8. An sponso reperiens iocalia incumbat probare se dedisse ob matrimonij causam: & sponsæ adsuisse osculum aut copulam, & culpa sponsi disoluere sponsalia, n. 9. An haec sint correcta iure Castellæ, n. 10. An ut sponsalitiae largitas acquiratur, requiratur animus donandi in sponso, & valeat pactum ut non acquiratur, n. 11. An exigatur insinuatio, si ea donatio debitam summam excedat, n. 12. An in foro conscientie procedat haec legum dispositio, n. 13.**
- Largitas sponsalitiae integre acquiritur sponso matrimonio consummato, l. 6. d. 19. n. 1. Non requiritur traductio ad domum, vel benedictiones Ecclesiæ sequutas esse, n. 2. Per solum matrimonium ratum absque osculo nil lucratur sponsa, n. 3. Quid si sequuta sit traductio ad sponsi domum, vel benedictiones Ecclesiæ receptæ sint, num. 4. Aut accedenti copula post sponsalia lucretur aliquid iocalum sponsa, n. 5. Quid si ante sponsalia sit copula, vel post sponsalia conditionalia non impleta conditione, n. 6. An sponsus lucretur sponsalitiam largitatem sibi donatam a sponsa, per matrimonij consummationem, a n. 7. ad 10.**
- Largitas sponsalitiae an acquiratur per osculum, aut matrimonium consummatum, quando sponsalia, & matrimonium fuere nulla, l. 6. tota d. 20.**
- Largitas sponsalitiae an acquiratur sponso vel sponsæ, quando non casu, ac absque virtusque culpa, ut voto, vel ingressu religione, vel aliis modis licitis dissoluuntur sponsalia, l. 6. d. 21. à n. 2. ad 5. Quid si mutuo consensu, n. 6. & 7. An alter præbens iustam dissoluendi causam, ut quia fornicatus est, perdat totum quod donarat, & restituit quod accepit, n. 8.**
- Largitas haec sponsalitiae, & arras si sint in matrimonio, an detur electio sponsæ consum. matrimon. & intra quod tempus, l. 6. d. 22. n. 1. An si donatio haec fuit inutilida, morteque confirmetur, acquiratur vxori simul cujus arras, eo n. 1. An vbi semel elegerit, possit variare, n. 2. Quid si electio caruerit effectu, n. 3. Tranfacto tempore ad electionem conceleto, an admittatur purgatio morte, n. 4. An uxore, vel eius haeredibus eligentibus arras, restituenda sit sponsalitiae largitas eiusdem estimationis, ac quando donata est, n. 5. Per quæ verba censeatur facta electio arrarum aut sponsalitiae largitatis, ac per haec, vel accipere, vel habere, vel eligere, n. 6. An si sola arras interueniant in matrimonio, lucretur sponsa per osculum medietatem: vel si exunque interueniat, sponsa possit eligere, num. 17. 18.**
- Largitas sponsalitiae an valida sit quando sponsa nullam dotem affert, & qualiter tunc sit taxanda, l. 6. d. 24. n. 6.**
- Largitas sponsalitiae quo tempore donari debeat, an possit donari post matrimonium de præsenti, l. 6. d. 23. n. 1.**
- Quid si donatur post traductionem sponsæ ad sponsi domum, non dum consummato matrimonio, num. 2.**
- Quid si consummatum sit, ut benedictiones non sint receptæ, n. 3. & 4. An casu quo non valeat haec donatio, confirmetur morte, n. 5. Quid si sponsus ante consummatum matrimonio mittat nuncio iocalia sponsæ: & antequam nuncius pertingat, consummet, num. 7.**
- Quid si donetur tempore benedictionum matrimonii non consummato, n. 8. & 9. Quid de annulo tunc dato ut benedicatur, n. 10.**
- Largitas sponsalitiae an possit in quauis quantitate donari, l. 6. d. 24. n. 1. Vbi an possit excedere decimam bonorum sponsi partem.**
- Quid si fieret ante sponsalia, ea lege ut nunquam rediret ad donantem, n. 2. Quid si dos magna facte promittatur, vel soluatur matrimonium,**

INDEX RERVM.

- ante dotem promissam, solutam, n. 3. Qualiter dos vbi nulla promittitur, sit taxanda sponsalitiae largitas, n. 6. An haec taxa liget forenses, vel regnicolas habentes bona extra regnum: vel si puerla regnica nubat externo, n. 7. An possit excedere taxam, quando a quodam tertio promittitur, vel valeat fideiussio, l. 6. d. 29. n. 18. & 19. An si excedat taxam, valeat excessus in foro conscientia, eol. 6. d. 33. n. 2. An tuac solus excelsus victetur, d. 29. n. 15. & 16. An minuenda sit, si dos tota, aut pars eius acutatur, d. 30. n. 3. Qualiter astimanda sit dos, quando est maioratus in dotem traditus, d. 31. n. 5. An si excedat taxam, firmetur iuramento, d. 30. n. 3. An firmetur, si excedat id de quo potest sponsus disponere in predictum asecentium, vel descendentium, d. 36. n. 18. Largitas sponsalitiae an sit donatio voluntatis, l. 6. d. 36. n. 17. An extrahatur de toto hereditatis aceruo, vel sola de ea parte de qua potest sponsus libere disponere. Et reuocetur natus liberis, d. 36. n. 17. An reserueretur filii prioris matrimonij, l. 41. n. 4. Largitas sponsalitiae an restituenda sit ab ea que virgo non est, lib. 6. d. 27. n. 3. & 4. Largitas sponsalitiae an sint vestes, & cetera que mittit sponsus sponsa. Vide, Vestes pretiosae & quotidianae. An sint donata a consanguineis. Vide, Donata consanguineis. Largitatem sponsalitiam an possit minor promittere, l. 6. d. 38. n. 42. & 43. Quid de filiofamilias, d. 39. n. 12.
- Legatus quotidianus.*
- Legatus quotidianus quando sit dandus viduo coniugi ex bonis alterius coniugis defuncti, & qualis debeat esse: & quando cum perdat per transitum ad secundas nuptias, & an referetur filii prioris matrimonij, l. 7. d. 87. n. 32.
- Legatum.*
- Legatum pauperi consanguineo, quando sit pium. Vide, Votum ducendi.
- Legatum sub conditione obliganti ad nuptias. Vide, Condicio obligans ad nuptias. De legato obliganti ad religionem, vel ab ea avertenti, vel si minus legeret religionem ingredienti, & de aliis circa conditionem ingressus religionis. Et an obtineat legatum factum ingredienti religionem, ingrediens postea exiens. Vide, Condicio tetrahensis a nuptiis.
- Legatum virginibus maritandis, an possit dari, vel debeatur ingredientibus religionem, l. 1. d. 33. n. 29.
- Quid si ex conjecturis deprehendatur testatorum intellectus de nuptiis temporalibus: ut si nubat aliqua Caio: vel legetur ex traeno, si illa nupserrit vel negative, silla vidua nupserrit, n. 30. Quid quando vt nubat Caio, & Caius moritur, an debeatur si ipsa ingrediatur religionem, vel si ipsa moriatur, an possit dari alii religionem ingredienti, n. 32. Quid si legatum sit indefinite virginibus maritandis, n. 31. & 32. An possit dari iam maritatis, n. 32.
- Legatum sub conditione, vel modo alicubi habitandi. Vide, Patrum vt vir.
- Legatum petens consilium vel consensum alicuius. Vide, Consilium & consensus. Et quando petit arbitratum. Vide, Condicio retrahens a nuptiis: & Arbitrium alicuius.
- Legatum feminis si Trifio non nupserrit, quando debeatur, & an sit praefenda cautio. Vide, Condicio tetrahensis a nuptiis.
- Quid si sub conditione si Iudeo non nupserrit: que diligentia praefenda sit, l. 1. d. 34. n. 40.
- Legatum an sit favorabile, & late explicandum, l. 3. d. 8. n. 24.
- Legatum quando vocatum censeatur ob inimicities. Vide, Donatione viri & vxoris.
- Legatu[m] impediens precibus importunitis. Vide, Restitui an debeant.
- Legatum inter coniuges putatios, an valeat, lib. 6. d. 2. per totam.
- Legatum repudiare. Vide, Repudiare hereditatem.
- Legatum cuius conditio penderet a voluntate principis, an reputetur impossibile, & ita rejecta conditione valeat, l. 5. n. 19. & 20. Cui incumbat runc impetrare dispensationem, n. 2. Quid si expressa non sit conditio, si Pontifex dispensauerit, n. 25. 26. & 27. Quid de legato reliquo fratribus cum onere, ad quod subeundum desideratur Pontificis licentia, n. 10. & 16.
- Legatum sub conditione non transiendi ad secundas nuptias, an debeatur intra annum a morte legitimi, l. 7. d. 87. n. 29.
- Legatum quando alicui aufertur, & applicatur fisco vel hereditibus ab intestato, an exigatur sententia iudicis, l. 7. d. 87. n. 8.
- Legatum absoluto reliquo a viro, an perdat vidua fornicans. Vide, Vidua.
- Legatum ususfructus vxori, dum honeste & vidualiter vixerit, quando reliquo est, & si secundo nupserrit, legata sunt centum, an luxuriosè viuens, & postea secundo nubens consequatur hec centum, l. 7. d. 90. n. 12.
- Legatum ususfructus vxori si transeat ad secundas nuptias, an perdat transiens ad tertias, & vteriores, l. 7. d. 89. n. 54.
- Legatum annum sub conditione non secundo nubendi, vel alia, an debeatur integre anno quo legatarius nubet, vel non implet conditionem: vel si initio anni moriatur, l. 7. d. 91. n. 10.
- Legatum coniugi absoluto reliquo ususfructus, vel alimenterum, an cesset ea transeunte ad secundas nuptias, l. 7. d. 91. n. 12.
- Legatum sub conditione castae viuendi, an perdat per secundas nuptias, lib. 7. d. 91. n. 14. vsque ad 30. Et quid si transeat ad tertias vel vteriores, ibi n. 24. Quid, si id matrimonium dediceret personam ratione etatis, aut habitus tertii ordinis D. Francisci assumpti, aut quia cum longe inferioris conditionis persona, ibi n. 26. & 29. Et quid, si mulier illa alia ratione reddeatur infamis, ibi n. 27.
- Legatum sub conditione negativa perpetua reliquo, ut non nubendi, castae viuendi, qua cautione praefixa sit dandum: & quos fructus teneatur restituere non seruans illam, l. 7. d. 91. num. 6. Et quid, si conditio sit distributiva, ut donec nubat, vel dum castae viuat, ibi n. 7. & 9. Et aq. differant haec formulae. Donec, quousq[ue], quādiū, si vidua erit, si vidua permaneat, viduitatem seruauerit, cum vidua erit, & ante vel manente vidua, ibi n. 8.
- Legatum reliquo a coniuge sub conditione, si lectum meum custodierit, vel donec custodierit, an amittatur per secundas nuptias, l. 7. d. 91. n. 23.
- Legatum sub conditione castae & honeste viuendi, an perdat per vnicam fornicationem, lib. 7. d. 91. n. 31. vsque ad 34. Et an recuperetur postea honeste viuendo, ibi n. 35. Et an perdat per tactus turpes, ibi n. 38. vsque ad 40.
- Legatum reliquo sub conditione non nubendi an amittatur per fornicationem, vel per sponsalia, vel per matrem irritum, vel per validum non consummatum, l. 7. d. 91. n. 42. vsque ad 45.
- Legatum reliquo feminæ dum viram vidualem seruauerit, etiam si sit legatum alimentorum, an perdat ea ingrediente religione, l. 7. d. 91. n. 46.
- Legatum reliquo maritandis feminis honestis, an possit dari ei que femel est fornicata, l. 7. d. 91. n. 36.
- Legatum coniugi quando cum filiis steterit, an debeatur, si secundo nubat, l. 7. d. 91. n. 47. & dupli seq. Quid, si legatum reliquo sit, dum steterit in domo viri, ibi n. 51.
- Legatum habitationis reliquo vxori, an cesset per secundas nuptias, l. 7. d. 91. n. 50.
- Legatum reliquo alicui dum steterit cum testatoris uxore, an debeatur, si recedat ea transiunt ad secundas nuptias, l. 7. d. 91. n. 52.
- Legatum puellis maritandis an possit dari viduis secundo nuptiaris, l. 7. d. 91. n. 54. vsque ad 57.
- Legatum vel alimenta vxori reliquo an debeantur posteriori, quam post testamentum mortua priori testator duxit, l. 7. d. 91. n. 58. ad 60.
- Legatum feminis maritandis an possit dari eis que nondum sunt aetate nubiles, l. 7. d. 91. n. 61. Et an possit peti ante aetatem nuptiarum, ibi n. 62.
- Legatum feminis maritandis an possit dari iam maritazz, l. 7. d. 91. n. 63. ad 66.
- Legatum certæ personæ maritandæ an debeatur quoad residuum, quando testator eam in matrimonio collocauit, minori summa data, l. 7. d. 91. n. 67.
- Legatum feminis maritandis, an dati possit ingredientibus religione, l. 7. d. 91. n. 68.
- Legatus apostolicus.*
- Legatus Pontifice quid possit circa matrimonium, & an possit omnia que Episcopus. Vide, Ordinarius censem, & ibi, in quo distet potestas a latere, & quando non est a latere.
- Legatus etiam a latere qualiter possit circa impedimenta matrimonij & circa alia dispensare: & an in hoc ampliori potestate, quam Episcopus gaudet. Vide, Dispensare.
- Legati officium an expiret morte Papæ, l. 8. d. 28. n. 92.
- Legato etiam a latere facta commissio an transeat ad successorem, l. 8. d. 72. n. 11.
- Legere.*
- Legere turpia qualis sit culpa, l. 9. d. 46. n. 44.
- Legitimare, & Legitimi.*
- Legitimare prolem antea suscepit an competat matrim. clandestino valido, l. 3. d. 44. n. 1. & 2. An standum sit iuri civili, aut canonico, circa legitimationem prolis per subsequens matrim. n. 2. Vnde habeat matrim. subsequens eam legitimationem facere, & an ea favorabilis, n. 2.
- Legitimi filii an sint nati ex matrim. clandestino inualido, bona fide initio, l. 3. d. 42. n. 1. 2. An habeat locum haec ob quamvis causam sit inualidum clandestinum, n. 3. & 4. Quid quando nullitas matrimonii fuerit talis, ut præmissis denunciationibus non possit impedimentum detegi, n. 5. Quid si matrim. fuerit clandestinum ob solam denunciationem omissionem, n. 6. An filii nati ex matrim. clandestino valido sint legitimi, n. 8. Quid si matrimonium clandestinum inualidum bona fide initium publicetur, approbeturque ab Ecclesia tanquam validum, quia nullum est detectum impedimentum, an filii tam ante illam approbationem, quam post geniti, sint legitimi, l. 3. d. 43. n. 1. 2. 3. & 4. An haec pena indigat iudicis sententia. Vide, Iudicis sententia.
- Legitimare potens adulterinum, & incestuosum, vel spurios in genere, an possit quando virtuini que vitium simul concurrit, lib. 8. d. 2. n. 27. vsque in finem.
- Legitimare qualiter possit Pontifex aut princeps secularis, etiam dispensando in radice matrimonii. Vide, Dispensare.
- Legitimare qualiter possit commissarius bullæ cruciatus. Vide ibid.
- Legitimare prolem antea conceptam etiam in fraudem substituti, an

INDEX RERVM.

ti, an sufficiat mattim. in articulo mortis contractum, lib. 7.
tota d. 20.
Legitimitatio facta in foro conscientia, virtute dispensationis eo
lo foro concessa, qualiter intelligatur. *Vide, Claustula.*
Legitimitatio prolis facta virtute dispensationis ad matrim. an va-
leat, quando postea parentes id matrim. non iniere, l. 8. d. 7. n. 15.
Et an legitimetur proles, si ordinarius vel cōfessor non legitimet,
ibi n. 16. Et an possit postea idem vel alius legitimare, ibi n. 17.
Legitimitatio prolis an fiat per matrim. subsequens: & an sit natura-
lis, quando concepta vel nata est post dispensationem à parenti-
bus obtentam ad matrim. in eundem: l. 8. d. 7. n. 19.
Legitimitatio spuriæ an exigit mentionem qualitatis spurietas &
adulterii utriusque parentis, l. 8. d. 24. n. 3. & 5. Quid si in qualita-
te erretur ex communi errore, ibi n. 18.
Legitimus an sit filius quoad virumque parentem, & vterq. quoad
ipsum: ac sit successio mutua, quando ex matrim. irrito continua-
tio bona alterius fide habitus est, l. 8. d. 34. n. 46.
Legitimus. *Vide, Illegitimi.*

Legitimæ.

Legitimè impedito non currit tempus, l. 1. d. 53. n. 7.

Leprosus coniux.

Leprosus coniux, aut qui quis alio morbo contagioso infectus, quod
ius habeat ad debitum coniugale cohabitationem, & alia obse-
quia. *Vide, Debitum.*

Lex.

Lex quando dicatur odiosa, vel faubrabilis, l. 1. d. 1. n. 4.
Lex correctoria. *Vide, Correctoria lex.*
Lex non extenditur ad casum quem eius ratio à principio non com-
prehendit, l. 2. d. 37. n. 3.
Lex imponens pœnam scienter facienti, aut presumenti, quam i-
gnorantiam exigat, ut pœna non incurrit, l. 2. d. 40. n. 4.
Lex edita ad vitanda inconvenientia, an cesset cessante fine, lib. 3. d.
. 3. num. 9.
Lex vbi frequentioris usus causa aliquid decernit, non excludit ca-
sum minus frequentem, l. 3. d. 20. n. 3.
Lex pœnalis est extendenda, ne reddatur frustratoria, l. 3. d. 49. n. 4.
Lex pœnalis & correctoria est extendenda ob identitatem rationis
in ea expressæ, l. 3. d. 24. n. 4.
Leges seruandas sunt in foro etiam canonico, vbi ius canonicum
nil disponit, l. 1. d. 6. n. 4.
Leges in decretis relatae quando vim canonis habeant, l. 1. d. 18. n. 31.
Leges posteriores quando per priores explicande sint: vel per ea-
rum rationes, licet habeant clausula, Non obstante, l. 2. d. 24. n. 6.
Leges generales negatiæ sunt generaliter intelligendæ, l. 2. d. 24. n. 7.
Leges partitarum nunquam centent corrigeri ius commune, nisi
res sit aperta, l. 3. d. 41. n. 8.
Leges fori non obligant nisi probetur eorum usus, l. 6. d. 1. n. 5.
Leges seruantes lucra filii prioris matrimonij, non sunt correctæ
iure canonico, l. 6. d. 41. n. 1.
Legum correctio quantum debeat vitari. *Vide, Recedendum est à*
propria, vbi, an impropriantur verba ad eam vitandam. Et an in-
ducatur per tacitos intellectus, licet alias clausula nil operetur, l.
2. d. 11. n. 23.
Legem an faciat sententia Principis. *Vide, Sententia Principis.* Et
an epistola vel responsum. *Vide, Epistola.*
Legis intellectus sumitur ex proximo, l. 2. d. 37. n. 3.
Legum epicheiæ an sit locus in dubiis: & an tunc obliget lex. *Vide,*
Dubitans an sit impositum.
Legis pœna an ex actu nullo incurritur. *Vide, Pœna clandestini.*
Legibus qualiter teneantur peregrini, transentes, & vagi. *Vide, Pe-*
regrini an teneantur.
Legem superioris qualiter possit inferior pars nouis adiuuare, l.
3. d. 47. n. 12.
Lex an obliget ignorantibus: & qualis ignorantia excusat ab eius pœ-
na. *Vide, Ignorans & ignorantia.*
Lex pœnalis an extendatur ex rationis identitate, l. 10. d. 4. n. 3.
Leges insertæ in decreto, quæ authoritatē habeant, l. 9. d. 12. n. 2. & 5.
Legis verba, gratia frequentioris usus expressæ, an ipsam restrin-
gant, se extendatur ad casus similes, l. 9. d. 14. n. 6.
Lex quando possit abrogari consuetudine, & alia ad hoc spectantia.
Vide, Confluctudo.
Legis ad principium debent trahi sequentia, vbi aliud non appetet,
l. 7. d. 8. n. 12.
Lex pœnalis & odiosa est amplianda, quando in animæ fauorem
ad vitandum peccatum est lata, l. 7. d. 9. n. 8.
Lex limitans vel corrigit mensuram, censetur limitare vel corri-
gere rem mensam, l. 7. d. 10. n. 1.
Lege una tollitur vitium duplex ex una radice nascens, l. 7. d. 10. n. 10.
Lex declarans aliam recipit omnes interpretationes, quas lex de-
clarata recipit, l. 7. d. 46. n. 21.
Lex statuens vt rapta nubens raptori amittat lucrum sibi delatum,
an sit iure canonico correcta, l. 7. d. 12. n. 27. vñ que ad 29.
Leges iuris Cœlestrei communis an obligent in Hispania, lib. 7. d.
87. num. 29.
Lex priuans aliquem hereditatem vel legato an semper indiget sen-
tentia iudicis, l. 7. d. 87. n. 28.

Liber.
Liber ut scribantur nomina contrahentium. *Vide, Parochus impe-
dimentum.*

Liberæ.
Liberæ posse aliquid fieri; quid importet, l. 1. d. 54. n. 6.

Libertas.
Libertas an possit seruis concedi pro tempore determinato, & se-
mel concessæ reuocari, l. 7. d. 19. n. 3.
Libertas quando acquiratur à seruis ex matrimonij contractu, aut
dotalibus instrumentis. *Vide, Serua & seruus.*

Licentia.

Licentia assistendi matrimonio, vel ministrandi alia sacramenta
concessa per excommunicati, irregulari, suspensum, vel con-
cessa excommunicato, irregulari. *Vide, Excommunicatus parochus.*
Licentia facta ad assistendum matrimonio, vel ad audiendas con-
fessiones, dum fictio ignoratur, an sufficiat, l. 3. d. 22. n. 64.
Licentia data a Parochio contra Episcopi, aut synodi prohibicio-
nem, ad assistendum matrimonio, aut profit ut matrimonium
valeat. Et quid, si ipsemet Parochus contra eandem prohibicio-
nem intefit, l. 3. d. 31. n. 1. & 2.
Licentia, si non omnino seruentur in ea præscripta, an profit valori
matrimonij, vt si detur licentia sacerdoti assistendi, dummodo
sponsos moneat ne consummaret donec denuntiationes præmit-
tantur: & si ille assistat non facta ea monitione, lib. 3. d. 33. num. 2.
Quid si detur licentia illos coniungendi præmissis denunciatio-
niis, vel si inuenierit non adesse impedimentum: vel si impedi-
mentum non habuerint sponsi, n. 3. & 4.
Licentia requisita ad actū an debeat esse expressa, l. 3. d. 35. n. 16. & n.
vlt. An debeat præcedere, num. 18. An in dubio præsumatur eam
præcessisse, n. 19.
Licentia sacerdoti concessa ad assistendum matrimonio, quo upli-
citer sit tacita, & quando sit ratihabitio de præsenti, l. 3. d. 35. n. 1.
Et quando dicatur expressa, n. 2. & 3.
Licentia specialis quo upliciter usurpetur. Et an speciale sumatur
aliando pro expresso, n. 4. An requiratur licentia specialis ut
alienus sacerdos intereat matrimonio, ibi n. 6. & 7. An sufficiat
Parochum generaliter concedere licentiam ministrandi sacra-
menta, n. 8. An requiratur licentia specialis, id est, expressa,
vel sufficiat licentia ad aliquos actus digniores, num. 9. Non
exigitur licentia in scriptis, n. 10. An sufficiat licentia Parochi,
ad exercendum omnia ad animarum curam pertinentia, quādo
interdictum esset parochio delegare, n. 12. & 13. An sufficiat rati-
habitio, & etiam ad confessiones & cetera sacramenta, a n. 15. ad
21. An licentia ad assistendum matrimonio necessaria debeat
præcedere, n. 18. An si eadem die qua matrim. initur, concedatur
licentia, præsumatur hanc in dubio præcessisse, n. 19. An ratihabitio
de præsenti conferat licentia pro eo solo actu, quem supe-
rior videt, num. 22. Quid si vere tunc prælatus internè non con-
sentire, exterior tamen taceret, n. 23.
Licentia concessa ignorantie eam, vel reuocata eo nesciente, quid
operetur. Et an possit ad libitum reuocari. *Vide, Gratia ignorati.*
Licentia metu, aut dolo extorta. *Vide, Presentia Parochi & testium.*
Licentia testandi. *Vide, Testandi licentia.*
Licentia precibus imporratis obtenta. *Vide, Restitui an debeant.*
Licentia assistendi matrimonio, qui possint delegare. *Vide, Dele-
gare ordinarius potest.* An possit vicarius. *Vide, Vicarius ge-
neralis.*
Licentiam dicenti se habere ut alienus sacerdos assistat matrimo-
nio, an sit credendum, l. 3. d. 37. n. 1. & 2. Quid de dicenti se abso-
lutum esse ab excommunicatione, n. 2. & 3.
Quid de dicenti se habere licentiam fatendi alieno sacerdoti, vel
recipiendi ab eo sacramenta, n. 1. 2. iuncto n. 6. Quid si persona
sit fide digna, n. 3. Quid de dicenti se obtinuisse dispensationem
ut omittantur denunciations, vel ut alienus sacerdos benedicat
nuptias, n. 4. Si opponatur sacerdoti absque licentia interfuisse
matrimonio, cui incumbat onus probandi, n. 5.
Licentia ad vouendum quando sit taciturnitas viri vel superioris,
& alia de hac licentia. *Vide, Votum.*
Licentiam ad implendum votum de re vetita, qualiter & quando
teneatur petere subditus, l. 9. d. 43. n. 3.
Licentia testandi an faciat conualescere testamentum antea fa-
ctum, l. 8. d. 1. n. 9. Et an finiatur primo testamento, ita ut amplius
reuocari nequeat, ibi n. 17. & 18. Et an morte concedentis expi-
ret, eod. l. 8. d. 28. n. 21.
Licentia ad ordines recipiendos, & quævis alia superiorum licen-
tia, an morte concedentis expirent. *Vide, Delegata potestas.*
Licentia ad ordines ab alieno Episcopo accipiendos an extendan-
tur, vt cum iniciato possit dispensari in iis, in quibus potest pro-
prios Episcopos, l. 8. d. 1. n. 25.
Licentia ad carnes edendas ad extendatur ad oua & laetitia, &
licentia ad oua an extendatur ad laetitia, l. 8. d. 1. n. vlt.
Licentia importat facultatem ratione regulatam, l. 8. d. 8. n. 12.
Ligaminis impedimentum.
Ligaminis impedimentum. *Vide, Nuptiae.*
Limitata causa.
Limitata causa limitatum producit effectum, l. 3. d. 5. n. 2.

INDEX RERVM.

Litis.

Lite pendentia in matrimonio, quid agendum sit. *Vide, Dubitans de matrimonij valore.*

Lite pendentis exceptio. *Vide, Exceptio.*

Lite pendentia alimenta an sint praestanda vxori. *Vide, Alimenta.*

Lite pendenti super diuortio an sit debitum reddendum, l. 10. d. 12. n. 7.

Lite pendentia initum matrimonium, aut contra iudicis prohibitionem, an sit separandum, l. 7. d. 2. n. 14. & 15.

Litera.

Litera quæ à sede apostolica manant, quando morte concedentis, vel eius cui expedienda committuntur, expirent. *Vide, Delegata potestas.*

Litera declaratoria. *Vide, Declaratoria literæ.*

Litera ad beneficia vel lites an possint impetrari absque speciali mandato, lib. 8. d. 26. num. 1. Et quid de literis ad dispensationes, ibi à num. 2.

Litera sacra penitentiaræ an suo valore frustrentur, si aperiantur ab eo qui non est doctor, l. 8. d. 34. n. 12.

Locus facer.

Locus sacer quis dicatur, vt sit sacrilega copula vel pollutio in co habita, & quando hoc sit. *Vide, Ecclesia.*

Loth.

Loth qualiter à culpa vindicetur offerendo Sodomitis filias, vt à peccato nefando eos auerteret, l. 7. d. 12. n. 28.

Lucra.

Lucra quæ reseruentur filiis prioris matrimonij, l. 6. d. 41. n. 1. Quid de atris daris à viro, vel ab alio nomine eius, num. 2. & 3. Quid de sponsalitate largitatem, n. 4. Quid de donatione remuneratoria, n. 1. iuncto n. 5. An hæ leges sint correctæ iure canonico, n. 1.

Lucris renunciare an possit vxor, vel vir in fauorem muruum, vel alterius, vel in præjudicium creditorum, aut legitime ascendenterum, vel descendenterum. *Vide, Vxor an possit tuta cōscientia.*

Lucra constante matrimonio acquisita an perdat vidua fornicans. *Vide, Vidua.*

Lucra raptæ nubentis raptori. *Vide, Lex.*

Ludens, & Ludus.

Ludens pecunia credita an teneatur soluere, & soluenti teneatur alter restituere, deturque repetitio, licet iurabit se soluturum. *Vide, Pœna sponsalibus adiecta.*

Ludens cum minori an teneatur lucrum restituere, lib. 6. d. 38. n. 30. An habens aliquid a minori sine licentia curatoris, teneatur restituere, n. 31.

Ludens ludo prohibito cui conceditur actio ad repetendum, an possit vbi soluit, occulta compensatione vti, l. 6. d. 38. num. 32. An possit non soluere, nu. 33. & 34. An alter negans lucrum coram iudice, teneatur restituere, n. 35.

Ludus ad quem aliquis precibus importunis trahitur. *Vide, Restituere an debeat.*

Magister.

M Agister scholarum Salmantinus an possit dispensare in denuntiationibus matrimonij. *Vide, Dispensare in denuntiationibus.*

Maior.

Maior quando restitui possit contra sententiam quæ transiit in rem iudicatam, l. 10. d. 9. n. 7.

Maioratus.

Maioratus successor quam diligentiam debeat adhibere ne perdat maioratum dicens Iudæam contraria testatoris præceptum, lib. 1. d. 4. num. 40.

Maioratus bona qualiter computanda sint ad arras, & sponsalitiam largitatem. *Vide, Largitas sponsalitiae. Et, Arrarum decima.*

Maioratus cum conditione, si successor ducat consanguineam, *Vide, Legatum cuius conditio.*

Mala.

Malis ex duobus minus est eligendum, l. 2. d. 39. n. 12. & d. 41. n. 45.

Maleficium, & Maleficius.

Maleficium potentiam coeundi impediens an dirimat matrimonium, l. 7. d. 94. n. 7. & 8. Et an censator perpetuum ac dirimens matrimonium, si solo alio maleficio auferri possit, vel a solo maleficio, licet tamen: vel per miraculum, vel per exorcismos Ecclesiæ: vel quando triennio durat, ibi à n. 9. vsque ad 12. Et qualiter maleficis impediti possit coeundi potētia in utroque sexu, ibi à n. 1. vsque ad 3. Et aliquando contingat impediti respectu omnium, ibi n. 4. An ex quibus signis cognoscetur an sit frigiditas an maleficium, ibi n. 5. & 6. Et ex quibus cognoscetur id impediti respectu omnium, eodem l. 7. d. 99. n. 14. in fine.

Maleficium procurans illius cum quo postea matrimonium init, an possit petere ratione illius matrimonii dissolui, l. 7. d. 94. n. 13.

Maleficium maleficio dissolui an licet, vel aliis vanis rebus, licet ve vti rebus vanis & superstitionis, protestatione præmissa non vtrandi illis tanquam vanis, l. 7. d. 95. à n. 1. ad 4. Et ex quibus dignoscetur quæ media sint licita, quæ vana, ibi n. 5. Et an licet à maleficio parato petere vt maleficium maleficio soluat: vel petere, vt absoluere soluat, quando nescit alio modo soluere: vel nouit quædam media licita, & quædam illicita: vel est dubium an nescit modum licitum: possintque iudices maleficium cogere, vt be-

neditio quadam maleficium auferat, ibi à n. 6. vsque ad 13. Et an ab alio maleficio, qui non est illius maleficij author, licet dissolutionem illius petere: vel quando medio licto potest tolli, licet id à dæmonie petere, ibi n. 14. & 15.

Maleficij signum destruere, vt dæmon nocere desinat, an licet: & quotupliciter signo apposito ex pacto cum dæmonie soleant maleficij nocere, l. 8. d. 96. à n. 1. vsque ad 3. An possit interrogari alius maleficus, an norit in quo id maleficium consistat, & si id à dæmonie didicerit, fas sit ea scientia vti ad maleficiati medelam, ibi n. 4. An licet id signum destruere, quando damnum id in ipsum maleficium aut quendam tertium redundare debet, ibi n. 5.

Maleficij ratione separatum matrimonium quando sit instaurandum: & an separatis coniugibus ratione maleficij, sit aliud interdicendum: & ad id separandum requiratur semper triennium: & alia spectantia ad separationem ratione maleficij, & instauracionem matrimonii separati. *Vide, Impotentia.*

Mandans, & Mandatum.

Mandans an verè dicatur faciens, ligeturque pœna in facientes lat. l. 3. d. 49. n. 1. & 2.

Mandatum morte finitur, & similiter donandi mandatum: vnde mandatarius tenerit restituere donum mandatum alicui, nec datum tempore vite donantis, hæredibus mandantis, l. 1. d. 6. n. 7. Quid si culpa sua distulerit mandatarius exequi donati mandatum, num. 8. Quid si causa sit pia dotis, aut scholasticorum, an mandatum morte finiatur, n. 9. Quid si talis sit constitutus procurator ad donandum, eo n. 9.

Mandatum darum procuratori. *Vide, Matrim. per procuratorem.*

Mandatum est ad vnguen obserandum, l. 2. d. 11. n. 17.

Mandati fines diligenter obseruandi sunt, l. 3. d. 33. n. 1.

Mandatum dispensandi an sit dispensatio, l. 8. d. 30. n. 12.

Maritus.

Maritus an lite pendentia teneatur alere vxorem. *Vide, Alimenta.*

Maritus si neget verè se consenisse. *Vide, Certitudo nulliris.*

Maritus an lucretur partem dotis stante statuto, vt mortua vxore sine liberis, eam acquirat, quando decedit sponsa incognita. *Vide, Statuto stante.*

Maritus an aliquando teneatur sequi vxorem. *Vide, Vxor an teneatur sequi virum.*

Maritus adulter. *Vide, Adulter.*

Maritus accedens ad adulteram an perdat ius accusandi, & diuor- tij, l. 1. d. 66. n. 2.

Maritus an possit cogere vxore ad copulā. *Vide, Copula vi extorta.*

Maritus tenerit alere vxorem quam sine dote duxit, lib. 4. disp. 26. num. 21.

Maritus nomine an veniat sponsus. *Vide, Appellatione sponsæ.*

Maritus an possit habitum mutare, vt indui vestibus eremiti absque vxoris licentia, l. 9. d. 3. n. 9.

Maritus quoad vota propria vel vxoris, vel promissionem factam homini ab uxore. *Vide, Votum.*

Maritus quoad obligationem cohabitandi. *Vide, Habitare.* Et quoad obligationem reddendi debiti coniugalis. *Vide, Debitorum, vbi tractatur etiam de peccatis in petendo vel reddendo admissis. Et quid teneatur facere vt reddatur potentior ad copulam: & vel quando peccet se impotentem reddens: & quando sit hæc iusta causa soluendi ieiunii. *Vide, Debitum.**

Maritus quando teneatur alere vxorem, & quando possit ei denerare alimenta. *Vide, Alimenta.*

Maritus in extrema necessitate filiorum, parētum, & vxoris, an teneatur vxorem cæteris præferre, l. 9. d. 3. n. 26.

Maritus an possit expellere vxorem ob dotem non solutam, l. 9. d. 5. à n. 11. vsque ad 18. Et an possit ob id negare debitorum, ibi n. 1. Et quid, quando ipsis est interdicta debiti pœnitio, ibi n. 19.

Maritus an possit vendicare vxorem, & è contra, l. 9. d. 4. n. 9.

Maritus factus impotens post matrimonium, qualiter possit accede ad vxorem, & habere tactus cum ea. *Vide, Debitum.*

Maritus cognoscens vxorem inuitam, post mutuum castitatis votum, peccat contra iustitiam, l. 9. d. 40. n. 20.

Maritus adulter perdit donationem propter nuptias, l. 10. d. 8. n. 11. & 12. Et an requiratur iudicis sententia, n. 13. Et quid, si falsis testibus se tueatur, vel falso probet simile vxoris adulterium, an teneatur restituere donationem propter nuptias, saltet si illius amissionis damnatus erat, & appellavit, ibi n. 14.

Maritus qualiter possit ab accusatione ciuili ad criminalem adulterii transfire, vel è contra. *Vide, Diuorium.*

Maritus an licet vxorem adulteram interficiat, l. 10. d. 8. à num. 37. vsque ad 43. Et an tunc teneatur restituere damna, ibi n. 41. Et quid, si ipse quoque adulter sit, ibi n. 35.

Maritus adulter qualiter possit accusare adulteram, vel eius dotem lucrari. *Vide, Compensatio.*

Maritus an teneatur querere vxorem fugientem, l. 10. d. 12. n. 16.

Maritus in quibus possit cum vxore excommunicata participare, vel si solus sit excommunicatus, vel uterque, l. 9. d. 14. à n. 14. Et qualiter possit vxor cum ipso viro excommunicato participare, ibi à n. 1. vsque ad 14. Et an possit excommunicans interdicere hanc participationem, ibi n. 7. Et an vir excommunicatus possit vxorem sibi restitui petere, ibi n. 23. & 24.

Maritus

INDEX RERUM.

Maritus an possit fugere, quando timer fore ut vxorem necet: & vult tunc domicilium mutare, & ipsa renuit, l.10. d.18.n.9.
Maritus an possit se vendere, l.7.d.23. à n.1. vsque ad 9.
Maritus an possit simul cum vxore esse patrinus in baptismo vel confirmatione, l.7.d.57.n.5.
Maritus potens ad corruptam, an presumatur potens ad virginem, possitque illam virginem, quam duxit, aperire instrumento aliquo. *Vide, Impotentia.*
Maritus. *Vide, Coniugatus.*

Mater.

Mater an possit stipulari pro filio. *Vide, Stipulatio alteri per alterum facta.*
Mater an sponsalia possit pro filio contrahere. *Vide, Sponsalia, & matrimonium an contrahantur.*
Mater. *Vide, Pater.*

Matrimonium.

Matrimonium quotupliciter appellatur, l.1. in procēmio, n.4.
Matrim. quando sit causa pia. *Vide, Votum ducendi aliquam.*
Matrimonium an possit contrahere qui simul mutus & surdus, vel simul cæcus est, l.1.d.8. n.12.
Matrimonium ebriorum & amentium. *Vide, Amentes.*
Matrim. si eum contrahens an peccet mortaliter, l.1. d.11. n.2. & ibi, an aliquando excusetur licet iure. An secundum matrimonium initum post illud factum, valeat, n.1. An hic fingens teneatur verē contrahere, n.3.4. & 5. *Quid si femina non sit virgo, n.6.* *Quid si non adsit copula, n.7.* *Quid si sint disparates, vel concurrant alia fraudis signa, n.8.* *Quid si timeatur scandalum, vel malus exitus, n.9.* An possit absolutus antequam verē contrahat, n.10. *Quid si protestationem facti consensus præmisserit, l.1. d.4.5. & 24.* An ut conualidetur id matrimonium, exigatur nouus consensus illius qui verē consenserat, & externum signum illius singentis. *Vide, Consensus coniugum.*

Matrim. inire ante legitimam ætatem. *Vide, Sponsalia quā ètatem.*
Matrimonium quibus verbis contrahatur. *Vide, Verba quā sint.*
Matrimonium in dubio an sit iudicandum validum, vel consisterē. *Vide, Verba quā sint.*

Matrimonium clandestinum. *Vide, Clandestinum matrimonium.*
Matrimonium impuberum, vel puberis cum impubere, an habeat vim sponsalia, l.1. d.21. n.2. & 3. *Quid post Tridentinum, n.5.*
Matrimonium an sit quando parentes, aut alii respondent, & proficerunt verba. *Vide, Sponsalia & matrim. an contrahantur.*
Matrimonium quando est contractum ab impuberibus, an possint resilire. *Vide, Sponsalia impuberum.*

Matrimonium ut impediatur, quā probatio sat sit. *Vide, Sponsalia ut dissoluantur.*

Matrimonium quid sit, l.2. d.1. n.1.8. *Quot reperiantur in matrimonio, & quid illorum sit in quo consistit essentia matrimonij, à n.2. ad 6.* An vinculum matrimonij sit relatio realis, n.7.

Matrimonium aliud ratum, & aliud legitimum, & aliud consummatum: & quid sint hæc, l.2. d.1. n.9.

Matrimonium an sit homini naturale, & quare sit indissolubile, l.2. d.2. n.3.

Matrimonium an sit sub præcepto, l.2. d.3. n.1.2. & 3. An percutiibus cæteris teneantur monachi ad matrimonium, n.4. *Quid si effet necessarium ad vitandas seditiones, n.4.*

Matrimonium quando sit institutum in lege naturæ, l.2. d.4. n.2. & 3: Quando in lege noua, num. 4. & 5. Ad quid institutum sit ante peccatum, & post, & in lege noua, n.1.

Matrimonium quam mætriam & formam habeat, lib. 2. d.5. à n.1. ad 6. An sit sacramentum dum est in facto esse, & quā sit, tunc eius materia, n.7.

Matrimonium quem ministrum habeat, l.2. d.6. n.1. & 2. An effet sacramentum ante Tridentinum, celebratum absque sacerdote, n.1. 2. An contrahentes in mortali peccent mortaliter ea ratione qua ministrant, n.3. & 4. *Quid de sacerdote affecto culpæ lethali assistenti, aut benedicenti nuptias, n.5.*

Matrimonium in lege naturæ, & veteri an fuerit sacramentum, l.2. d.7. n.1. & 2.

Matrimonium infideli an sit sacramentum, l.1. d.8. n.1. *Quid si ex Pontificia dispensatione contrahat infidelis cum cæchumenæ, n.2.* An dum infideles conuertuntur, efficiatur prius matrim. sacramentum, eisque gratiam det, l.2. d.9. a. n.3. ad 5. Nec tenetur cum baptizantur, coram Parocho & testibus iterum celebrare: nec recipere benedictiones, quamvis possint, n.1. & 2.

Matrim. fideli an in lege noua sit sacramentum, l.2. d.10. n.1. & 2. *Quid sit in eo sacramentum, quid res sacramenti, & quid res & sacramentum, n.3.* Quos effectus habeat gratia sacramentalis matrimonij, n.4. An sit unicum sacramentum, n.5. An separari possit à matrim. ratio sacramenti ex contrahentium intentione, vt si duo vellent inire matrim. ea intentione ut non effet sacramentum, n.6.

Matrimonium per procuratorem, an petat certam in procuratore atatem. *Vide, Procurator.* Validum erat ante Tridentinum, lib. 2. d.11. n.2. An satis effet mandatum generale expressis aliquibus pertinentibus speciale mandatum, & similiter ad sponsalia an sufficiat id mandatum, n.3. An exigatur personā cum qua est incedū matrim. ex primi, n.4. An talis procurator possit substituere

ad matrimonium, vel sponsalia, n.5. *Quid si ante matrim. sit revocatum mandatum procuratore ignorantie, & quid in aliis negotiis, n.6.* An in aliis contractibus per nuncium, vel epistolam celebratis, profitetur reuocatio ignorantie nuncio, n.7. *Quid praecedenti iuramento non reuocandi, n.8.* *Quid si sola mente reuocatur, n.9.* *Quid si solo facto reuocetur: & quando id contingat, n.10.* *Quid si mislo procuratore mittens nec consentiat, n.11.* *Quid si efficiatur furiosus, & talis permaneat duin procurator contrahit, n.12.* *Quid si cum misit procuratorem, finxerit consensum, at post verē consentiat, vel prius consenserat, & tempore intermedio dissentiat, at tempore quo procurator contrahit, consentit, n.13.* *Quid si procurator longo transacto tempore contrahat.* *Vide, Contensus coniugum.* Potest procurator constitui absque scriptura, n.14. An sit opus ut procuratores utriusque coniugis sint diuersi sexus, n.15. *Quibus verbis uti debeat procurator, n.16.* *Quid si procurator excedat mandatum?* Ut si dicatur, seruata forma Tridentini, vel præmissis denunciationibus, & procurator iis omisssis contrahat, n.17. & 18. An matrim. per procuratorem valeat post Tridentinum, n.19. & 20. An exigatur illi dari potestarem coram parocho, & testibus, n.22. & 23. *Vel ut hi videant scripturam mandati, n.24.* An sit sacramentum, n.26. & 27. *Quis sit tunc minister, quæ materia, & forma, num. 28.* An peccet procurator existens in mortali, num. 29. An coniuges debent esse in gratia, tempore quo procurator est contracturus, n.30. An hi possint postea per se iplos iterum contrahere, n.31. An matrim. per procuratorem det gratiam ut causa Physica, n.32. **Matrimonium** per epistolā an effet validum iure antiquo, & qualiter celebrandum effet, l.2. d.12. n.1. *Quid post Tridentinum, n.2. & 3.* An sit sacramentum, n.4. **Matrimonium** quo iure sit indissolubile. Et unde indissolubilitas eius proficiatur, l.2. tota d.13. **Matrimonium** ratum & consummatum qualiter significione differant, & an essentialiter, l.2. d.13. n.1. **Matrimonium** ratum an solo iure humano dirimat sequens consummatum, l.2. d.14. n.5. fine. **Matrimonium** professione religionis quando effrantur ratum, dirimitur, l.2. d.18. n.1.2. & 3. *Quid per vota tertii ordinis diui Francisci, vel Beatarum, n.4.* *Quid per vitam Eremiticam, n.5.* *Quid per vota coadiutorum formatorum Societatis Iesu, n.6.* *Quid per professionem clericorum, aut monialium, aut equitum ordinum militarium, & an sunt veri religiosi, n.7. & 8.* *Quid per ordinem sacrum, aut Episcopatum, n.9.* *Quo iure, quæ ratione matrim. dirimatur per professionem, l.2. d.19. n.1.2. & 3.* *Quid si ambo sponsi communi consensu proficiantur, an dissoluantur matrimonium ratum, eodem l.2. d.20. n.2. & 3.* *Quid si manens in seculo voleat continentiam, eadem d.20. num. 4.* *Quid conferat scire, dissoluantur vinculum, nec ne, d.20. n.1.* *Vide, Matrim. quando dicatur consummatum.* Et an licet quandocunque ante matrimonii consummationem ingredi religionem. *Vide, Sponsi ante matrimonii consummationem.* **Matrimonium** quando dicatur consummatum: an sufficiat semina non receptum in vase, l.2. d.21. n.1. *Quid si arte, aut demonis ministerio recipiatur in vase, n.2.* *Quid si adsit penetratio absque feminæ, n.4. & 5.* *Quid sola feminæ feminante, num. 6.* An saltē quando sponsus post matrimonium ratum defloravit sponsam, non seminans teneatur nō ingredi religionē, n.7. *An credendum sit dicenti se non seminasse, num. 8.* *An exigatur semen utriusque coniugis, n.10. & 11.* An copula præcedens matrimonium, illud consummet, num.12. & 13. *De copula vi extorta.* *Vide, Copula vi extorta.* **Matrimonium** an requirat mutuum consensum, l.2. d.25. n.1. An ille sit causa matrimonii efficiens, vel formalis, n.2. *De consensu fieri, amentis, surdi & muti, ebrii, n.3.* *Vide, Consensus.* **Matrimonium** beatæ Virginis. *Vide, Consensus matrimonialis.* **Matrimonium** aliqua bona ipsum excusantia an debeat habere, l.2. d.29. à n.2. ad 6. **Matrimonium** quem finem debet habere ut validum sit, an irriteretur ex fine peruerso, l.2. d.29. n.8. *Quid si non intendantur omnia tria bona matrimonii, à n. 9. ad 12.* Ad quē finem institutum sit, n.14. Qualis finis debeat esse in contrahentibus matrimonium, ne peccent? & quid ubi finis est mortal, vel venialis, vel excluduntur matrimonii fines, à n.15. ad 29. **Matrimonium** qualiter signis contrahatur, & an tunc sit sacramentum; & an verba sint necessaria. *Vide, Consensus verbis.* **Matrim.** an sit quando aliqui putabant se habere impedimentum. *Vide, Consensus quo duo credentes.* *Quid si contrahant ex errore quo putabant prius matrim. esse validum.* *Vide, Consensus quo putantes esse validum.* **Matrimonium** cum occulto impedimento celebratum, an obtenta dispensatione sit iterum reuocandū, vel satis sit ut renouetur consensus scientis impedimentū, l.2. d.37. n.1. & 2. An sufficiat illos consensus esse internos, n.3. An opus sit alterū coniugum certiorē facere de nullitate prioris matrimonii, l.2. d.36. per totam. Quid quādo est impedimentū erroris, vel conditionis, n.1. *Quid si ingenuus contrahat ignoranter cum serua, & post manu missio nem à se ignoratam consentiat verbo, vel facto, ead. d.36. n.2. 3.* Ag

INDEX RERVM.

- An oportet ut matrimonium ratificetur per copulam, esse scientiam nullitatis illius, ea d. 36. n. 9.
- Matrimonium initum coram parocho & testibus, inuidum tamen ob occultum impedimentum an sit ablato impedimento, iterum coram illis celebrandum, l. 2. d. 37. n. 1. 2. 3. & 6. An idem sit in quocunque impedimento occulto, ut metus aut erroris, conditionis, aut defectus aetatis impedimento, a n. 4. ad 6. Quid si matrim. sit mala fide initum, n. 8. Quid si in dispensatione impedimenti contrineatur, ut dispensetur, ut possit iterum celebrari matrim. publice seruata forma Tridentini, n. 9. Quid si parochus aut testes noverant impedimentum tempore contracti prioris matrimonii, vel post norint, n. 10. Quid si parochus sciret in confessione, eo n. 10. An dicatur occultum impedimentum existente periculo detectionis illius in foro externo, vel sit probabile, & quando dicatur probabile, n. 11. Quid si impedimentum sit deductum ad forum contentiosum, & defectu probationis, aut falsa informatione sit absolutus reis, n. 12. An reuolidato occulte hoc matrimonio, sint iterum benedictiones recipienda, n. 13. An sufficiat copula ad illud reuolidandum, n. 14.
- Matrimonium coniux sciens esse nullum, an possit, dum impetratur dispensatio, reddere debitum si mortem timeat, vel ab Ecclesia compellatur excommunicatione, l. 2. d. 39. a n. 1. ad 8. An coram Deo ille coniux sit excommunicatus, vel quicunque alias innocens qui secundum allegata & probata excommunicatur, n. 9. An impedimento cessante teneatur obediere Ecclesiae denuo contrahens ad vitandum scandalum, n. 10. An teneatur obediere quoad cohabitationem, num. 11. An sit bonum medium fugere dum impetratur dispensatio, num. 13. Vel si matrim. sit ratum, impetrare dispensationem Pontificis, vel ingredi religionem, & an sit teneatur ingredi, n. 14. Vel petere diuinitum si causa sub sit, n. 15. An possit illi simul habitare tanquam frater & soror: vel possit vxor non se accommodans pati concubitum, n. 16. An autem possit tunc Episcopus dispensare. *Vide*, Episcopus.
- Matrimonium cum ancilla ignorata. *Vide*, Matrimonium cum occulto impedimento. Matrim. quando confessarius inuenit esse nullum, an debeat admonere. *Vide*, Confessarius inueniens.
- Matrimonium quando est dubium: aut pender lis. *Vide*, Dubitanus de matrimonij valore.
- Matrimonium fuisse nullum, vel validum, qualiter probetur. *Vide*, Probatio ad dissoluendum.
- Et quando alter coniux teneatur credere alteri dicenti se sicut confisi, vel quando teneatur dubitare. *Vide*, Certitudo nullitatis.
- Matrimonium ad aliquid ineundum, qualis probatio desideretur. *Vide*, Probatio ad dissoluendum, & *Vide*, Probatio mortis.
- Matrimonium filiorum quando possit pater impetrare. *Vide*, Causa iusta dispensandi.
- Matrimonium consummate non praemissis denunciationibus iusta dispensatione omisssis, vel absque illa, an sit mortale, l. 3. d. 11. n. 1. 2. & 3. An sola prima vice consummata, sit culpa, num. 4. 5. An tunc teneatur alter reddere, n. 4. 5. Quid quando coniuges nolunt consummata, nec facere denuntiationes, n. 6. An sit aliqua culpa consummata ante Ecclesiae benedictiones, eodem lib. 3. d. 12. a n. 1. ad 7. Quid si sit ex contemptu, & quando sit talis contemptus, n. 8. Quid si sit scandalum, vel excommunicatione in ea diocesi in consummantes ante Ecclesiae benedictiones, num. 9. & 10. An dato esse veniale, consummata, sit sola prima vice, n. 11. An tunc sit culpa, reddere petenti, n. 12. An tunc teneatur alter coniux reddere, n. 13.
- Matrimonium ut celebretur, an exigatur licentia ordinarij. *Vide*, Parochus impedimentum.
- Matrimonium in facie Ecclesiae contrahere quid sit. *Vide*, Parochus impedimentum.
- Matrimonium an possit impetrari ob ignorantiam doctrinæ. *Vide*, Parochus impedimentum.
- Matrimonium contractum dispensatione pro foro conscientia, an sit solendum, vbi impedimentum delatum fuerit ad forum exterritum, l. 3. d. 15. n. 15. & 17.
- Matrimonium an sit validum absque Parocho & testibus, quando semel coram eis est initum, & repertus nullum ob occultum impedimentum. *Vide*, Matrimonium initum coram Parocho.
- Matrimonium an sit validum in articulo mortis, vbi non est aditus ad parochum & in haereticorum locis, & in novo orbe, vbi non est parochus: & dum intores volunt puellam indigne matrimonio collocare, l. 3. d. 17. n. 34. An possit in mortis articulo quilibet sacerdos assistere, n. 5. An possit Episcopus ob magnam necessitatem dispensare, ne coram parocho & testibus celebretur, n. 6. Quid si matrimonium publice celebretur, an valeat absque parocho & testibus, n. 7. Quid inter infideles existentes in terris Ecclesiae, aut principiis Christiani, n. 8. Quid si coniuges ignorabant inuincibiliter decerterunt Tridentini, n. 9. & 10. Quid de incolis locorum vbi Tridentinum non est receptum, vel non est publicatum, l. 3. d. 18. n. 1. Quid autem de peregrinis illac transcurrentibus, vel de incolis ad alia loca vbi Tridentinum obligat, divergentibus: vel de captiuis, aut mercatoribus existentibus apud infideles. *Vide*, Peregrini an teneantur legibus.
- Matrimonium an requirat præsentiam proprij parochi, l. 3. d. 19. n. Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.
1. & 2. Quid quando fœmina nubens est statim transitura ad viri parochiam, an sit legitimus parochus habitationis fœmina, & si reperiatur nullum, ille debeat assistere, licet iam sit in viri parochia, cod. num. 2. An virtute bullæ, aut priuilegiotum concedentium sacerdoti ministrare sacramenta, possit assistere matrimonio, num. 3. An satis sit Parochus alterius contrahentis, n. 4. Quid si sit in aliena parochia, n. 10. 11. 13. 14. An habens licentiam a parocho assistendi matrimonio, valide assistat extra parochiam concedentis, n. 15. An saltum peccet, & puniri possit parochus, n. 17. & 18.
- Matrimonium sine parocho sacerdote, vel commissum alii qui non est sacerdos, an valeat. *Vide*, Parochus non sacerdos. Quid coram parocho excommunicato, suspeso, irregulari, vel interdicto: vel de eius licentia: vel data licentia excommunicato, vel irregulari. *Vide*, Excommunicatus parochus.
- Quid coram parocho carenti legitimo titulo: vel si licentia sicut cœcessa: vel adfuit ratihabitio de praesenti absq; vero cōsensu interno. *Vide*, Titulo legitimo carēs. Alia de parocho. *Vide*, Parochus Matrimonium vagorum, & foenorum. *Vide*, Vagian dicantur. Et ibi, de nauigantibus aut quærentibus domicilium.
- Matrimonium Indorum. *Vide*, Religiōsi in novo orbe.
- Matrimonium habet hoc speciale, ut ex simplici prohibitione, non censeatur irritum, l. 3. d. 32. n. 2.
- Matrimonium qualiter possit iniiri per interpretem. *Vide*, Praesentia parochi & testium.
- Matrimonia presumpta cessarunt per Tridentinum, l. 3. d. 40. n. 3. An sponsalia per iuramentum transierunt olim in matrimonium, Er ita hodie sic celebrata coram parocho & testibus, sint matrimonium, n. 4. 5. Quid si sponsalia sint inita coram parocho & testibus, quando per copulam transierunt in matrimonium, vel per alios actus, per quos olim transibant, n. 6. 7. An matrimonium impuberum, aut puberis cum impubere contractum coram parocho & testibus, transierat in matrimonium per copulam habita legimitima aetate, vel per consensum occultum, a n. 8. ad 10.
- Matrimonium invalidum inuenientes omisssis denunciationibus, quando careant spe dispensationis, l. 3. d. 42. n. 7.
- Matrimonium impuberum coram parocho, & testibus. *Vide*, Matrimonium presumpta.
- Matrimonium metu initum. *Vide*, Metus ab intrinseco, & cetera quo eo verbo Metus, sequuntur.
- Matrimonium captiui, aut detrusi in carcere an valeat. *Vide*, Metus ab intrinseco. Quid si extrahatur carcere, ut ducat vxorem. *Vide*, Metus iuste illatus.
- Matrimonium indignum. *Vide*, Indignum matrimonium.
- Matrimonium an possit esse coactum mādato pontificis, aut principis, aut esse sub præcepto, l. 4. d. 22. n. 1. An pater possit obligare, vel impetrare, & impediens incurrit excommunicationem, filiusque valide, & absque peccato ducat vxorem in uitis parentibus. *Vide*, Filius an valide. Quando impediens matrimonium incurrit excommunicationem, ca d. 22. n. 8. 9. 10.
- Matrimonium sub conditione. *Vide*, Condicio. Et sub demonstratione, modo, & causa. *Vide*, Demonstratio.
- Matrimonij appellacione, maieti & vxoris, sponsalium, & sponsæ, quid veniat. *Vide*, Appellatione sponsæ.
- Matrim. promissio in absentia. *Vide*, Promissio matrim. in absentia.
- Matrimonio fauens opinio. *Vide*, Opinio fauens.
- Matrimonij alieni promissio. *Vide*, Promissio facti alieni.
- Matrimonij impedimentum sciens in confessione parocho, quid debeat facere. *Vide*, Confessionis sigillum.
- Matrimonij clandestini pœna. *Vide*, Pœna matrimonii clandestini. Vbi de legitimatione per illud.
- Matrimonium quoad eius usum. *Vide*, Debitum. Et quoad diuortium. *Vide*, Diuortium. Et quoad impedimenta impedientia & dirimētia: & quoad potestate illa statuendi. *Vide*, Impedimentū.
- Matrimonium an sit irritum, si contra Pontificis interdictum incaetur, l. 7. tota d. 2. Et an initum contra iudicis interdictum, aut lite pendenti, sit separandum, ibi n. 4. & 15.
- Matrimonium initum cum impedimento impedienti aut dirimenti an liceat cogente metu, l. 7. d. 5. n. 2. & triplici seq.
- Matrimonium initum cum impedimento dirimenti an duplēcē habeat culpam l. 7. d. 5. a. r.
- Matrimonium iniire vel consummare in temporibus feriarum, quibus benedictiones prohibentur, an sit peccatum, l. 7. d. 7. n. 11. 13. & 21. & duplice seq. Et quid de monitionibus matrim. ibi n. 8.
- Matrimonium an possit iniiri tempore interdicti, vel cesserionis à diuinis: & initum sit validum. *Vide*, Interdictum. Et quid quando ab excommunicato vel cum excommunicato contrahitur. *Vide*, Excommunicatus.
- Matrimonium initum a suspenso. *Vide*, Suspensus.
- Matrimonium iniens cum habente votum castitatis, vel aliud votum impediens matrimonium, an peccet, l. 7. d. 11. n. 11.
- Matrimonium iniens cum corrupta credens eam virginem, an teneatur consummare, l. 7. d. 18. n. 20.
- Matrim. an faciat vacare beneficia vel pensiones. *Vide*, Beneficium.
- Matrimonium interdictum esse iure naturæ in aliquo gradu, & esse iure naturæ irritum, non est idem, l. 7. d. 51. n. 3.

INDEX RERVM.

- Matrimonium ita iure naturæ prohiberi ut sit irritum, unde colligatur, l. 7. d. 5. n. 5.
- Matrimonium fidelis personæ cum heretica. *Vide*, Hereticus.
- Matrimonium secundum quoad benedictiones nuptiales. *Vide*, Benedictio. Et quod licitum sit: & quo iure interdictum durante primo. *Vide*, Nuptia. Et quoad irregularitatæ. *Vide*, Bigamia.
- Matrimonium quoad dispensationem. *Vide*, Dispensatio.
- Matrimonium an possit licet iniri, quando est dubium an sit impedimentum, l. 8. d. 6. n. 18.
- Matrimonium initum cum dispensatione pro solo conscientia foro, an detecto impedimento in foro externo sit separandum, lib. 8. d. 34. n. 43.
- Matrimonium irritum quando instauratur virtute dispensationis concessæ pro solo conscientia foro. *Vide*, Clausula.
- Matrimonium irritum quando in foro externo instauratur, an sint denunciations repetenda, l. 8. d. 35. num. 19. & 20. Et an benedictiones nuptiales sint tunc repetenda. *Vide*, Benedictio.
- Matrimonium quando differtur post denunciations factas, an sint ea repetenda, l. 8. d. 35. n. 20.
- Matrimonium Hermaphroditæ. *Vide*, Hermaphroditus.
- Matrimonium senum, eunuchorum, & sterilium, an valeat, lib. 7. d. 92. & n. 14. vsque ad 26.
- Matrimonium in moris articulo initum an validum sit, ac prolem ante suscepit legitimet, etiam in substituti ipsius fraudem, l. 7. tota d. 105.
- Matrimonium quam aetatem perat. *Vide*, Impotentia.
- Matrimonium ratione impotentia separatum, qualiter instaurandum sit, quando Ecclesia inuenit se deceptam. *Vide*, Impotentia.
- Matrimonium an sit interdicendum coniugibus separatis ratione frigiditatis viri aut arctitudinis feminæ, & si aliud ineat, an valeat, l. 7. d. 95. n. 37.
- Matrimonii vñsan liceat coniugibus, quando mulier virgo aut arcta renuit incisionem aut medicamina, quibus possit apta viro reddi, l. 7. d. 95. n. 36.
- Matrimonii sententia bis confirmata, aut à qua non est appellatum, an transeat in rem iudicatam, ita ut comperto errore retractari nequeat: & qualiter, & quo remedio, & ceterum quo iudice est petenda sententia retractatio, lib. 7. tota d. 100. Et an in his casibus possit probari iniustitia sententia, tam ex meritis causæ, quam ex ordinis processu, ibi n. 2. Et an iudex ex officio teneatur retractare sententiam, ibi n. 3. Et an possit audiri impugnans hæc sententiam absque causæ cognitione, & citari debeat pars, possitque appellari, si iudex non præmittat causæ cognitionem: & in dubio an causa iusta sit, possit impugnans audiiri, ibi n. 5. Et quoties audiendus sit volens prædictam sententiam impugnare, ibi n. 6. Et an præsumatur pro ea sententia à qua appellatum non est, ibi n. 7. Et an transeat in rem iudicatam, quoad instantiam causæ, ita ut nouo libello nouaque querela vñdum sit, ibi n. 8. Et an hæc noua querela possit coram Archiepiscopo proponi inter subditos suffraganei, vel de huīus sententiæ retractatione coram illo agi, ibi n. 9. & 10. Et an transeat in rem iudicatam quoad expensas, quarum succubens damnatus est, ibi num. 11. Et an transeat in rem iudicatam respectu tertii opposentis contra matrimonii valorē, ibi n. 12. Et an transeat in rem iudicatam in sponsalibus, & in matrimonio, quod per nouum consensum contrahit legitime potest: & an sit præsumptio iuriis & de iure noui cōfensus in hoc matrimonio, quando ab ea sententia non est appellatum, ibi n. 13. Et an transeat in rem iudicatam, quando sententia lata est in matrimonii fauorem, ibi n. 14. Et an transeat, quando coniux allegavit impotentiam in genere, & succubuit: ac proinde non possit deinceps allegare impotentiam specificam, ibi n. 15. Et an sententia diuortii transeat in rem iudicatam, ibi n. 16.
- Matrimonium separari petens ratione impotentia, an speciem impotentia & causam allegare debeat, l. 7. d. 108. n. 20.
- Matrimonium dissolutum an possit petere coniux impotens, aut femina arcta, l. 7. tota d. n. 4.
- Matrona.*
- Matronæ de virginitate feminæ deposituræ qua artis peritia fulgere debeant: & cuius ètatis: & an debeant esse nobiles: & quod testimonium de eam peritia accipiendum sit, l. 7. d. 113. à n. 1. & que ad 4. Et eniūs sit earum electio: possintq; recusari ipsæ, & artis periti, arbitrii, & arbitrator: & exigatur causa, siue a iudice, siue a parte eligantur, ibi à n. 6. vsque ad 9. Quid debeant aspicere & tangere, & quo alio medio vti debeant ad dijudicandam virginitatem: & que huius signa sint, ibi n. 10. & 11. Et an debeant diligenter examinari, sintque virgin itatis rationem redditrix, ibi n. 12. An sint iuraturæ, præsenti citataque p arte, & de certa scientia deposituræ, ibi à num. 13. vsque ad 15. Quot matronæ sint adhibenda, & an aliquando sufficiat una; & idem de artis peritis, ibi n. 16. & 17. Et an æque credatur illis affirmantibus, ac totidem negantibus, ibi n. 18. Quando contraria deponunt, quibus potius credatur, ibi n. 19. An si æquales peritia & numero deponant virum frigidum, vel feminam corruptam: & aliæ eum potentem, vel eam virginem, quibus habeatur fides, ibi n. 20. Et an femina sit aliquando à medicis inspicienda, ibi n. 21. Et an publicatis attestationibus possint aliæ matronæ presentari, siue à

patre, siue ex iudicis officio, & etiam lata iam sententia: atque idem sit de omnibus causis decidendis iudicio artis peritorum, ibi n. 22. & 23. Et an in causa coniugali, & in aliis in quibus iudicis officium exuberat, possit iudex suum officium interponere in iis, quæ potest pars intentare: & in iis multa supplet: & possit corriger dicta matrimoniarum & artis peritorum: & postea ex officio facere impotentem inspici, ibi à n. 24, vsque ad 27. Et an in causis coniugalibus, actore nil probante, sit iuramentum defendum reo, ibi n. 28.

Maxime.

Vide, Dictiones implicatiæ.

Medicus.

- Medicus an aliquando inspicere debeat feminam ad diiudicandam arctitudinem, l. 7. d. 113. n. 21.
- Medicus applicans medicinas dubias, quando est desperata salus, an peccet, l. 9. d. 20. n. 17.
- Medicus an licite applicet medicamenta necessaria ad prægnantis salutem, cum periculo fœtus, l. 9. tota d. 19.

Melioratio.

- Melioratio tertii an fiat irreuocabilis homagio, id est, *pleito omenaje*, l. 6. d. 11. n. 8. & 10.
- Melioratio facta filio absque aliqua causa, vel causa matrimonii incerti potest reuocari, focus si facta sit cum tertio ex ea commodum reportanti, l. 6. d. 32. n. 1. Nec potest reuocari, si filius melioratus causa matrimonii incerti ineat pactum de matrimonio, & pater afferat illum esse melioratum, vt femina ei nubat, vel ampliorem dotem constitutat, sit irreuocabilis, licet filius remittat, n. 1. An possit filius consentire nouam conditionem apponi, n. 1. An possit remittere promissionem de non meliorando, vt certum matrimonium ineat, num. 4. An proficit antapochæ, vulgo, *contraescritura*, quibus filii pollicetur se melioratione non visitos, num. 5. Quid de præmissione alicuius donationis facienda ab alio, ratione huius matrimonii, eod. num. 5. An valeant in ipius remittentis præiudicium, teneaturque eam quantitatem remittere, si sbole careat, n. 6. An noceat vxori quoad arras, vel quoad alia, eo num. 6. An recipiens facte patrimonium ad ordines, antapochæ facta illud reddendi, teneatur, vel possit reddere, num. 7. & 8.

- Melioratio causa dotis, an valeat in Castella, in foro conscientia, nec restituenda sit, l. 6. d. 33. n. 3. iuncto n. 1.

Mensis.

- Mensis vbi fit mentio, quot dierum debeat esse, l. 2. d. 24. n. 7. 15. & 20. Et computantur de momento ad momentum dies, n. 16. An dies termini computetur in termino, n. 16. Quid si bissexus contingat in eo mense, n. 17 & 18. An suspensus per mensem possit celebrare ultima die Februarii in quo est bissexus, n. 18. Quot dies habeat bimestre concessum sponsis ad deliberandum de religionis ingressu, n. 21.

Mercenarii.

- Mercenarii an debeant Eucharistiam recipere, & alia sacramenta in parochia heri. *Vide*, Habitatio qualis requiratur.

Meretrices.

- Meretrices an teneantur restituere extorta blanditiis, vel fraudibus. *Vide*, Blanditiæ principum.

- Meretrici promitti prodige, an teneatur. *Vide*, Promitti prodige.

Metus.

- Metus quid sit, l. 4. d. 1. n. 7. Dividitur in quintuplicem, n. 8. Et in cadentem in virum constantem, & inconstantem, & quibus non minibus appellari soleant hi metus, n. 9. Quot conditions petat metus cadens in virum constantem, & an oporteat malum quod timerit esse graue, n. 10. An hæc grauitas mali consideretur secundum se, vel respectu ad minus malum, n. 12. 13. & 14. Metus viri constantis potest accipi generalissime, aut proprie vt iura cum considerant, n. 13. Quid si timidus leue malum valde timet, an sit timor viri constantis, n. 14. An exigatur, vt sit timor viri constantis, ne timens credit leviter malum sibi imminere, n. 15. An sufficiat probabilis timor proximæ illationis mali, vel requiratur vera illatio, n. 16. An probabilis suspicio metus habeatur pro metu, n. 17. An timor violentiae inferenda vitiet, electio nem, n. 18. An exigatur vt minans possit malum exequi, n. 19. An desideretur vt solitus sit minas exequi, & in eodem genere mali, n. 20. & 21. Quid si tantum semel minas sit exequutus, n. 22. Quid si in alio officio, aut matrimonio male tractauit non obtemperantem sibi, eo n. 22. Quid si timens possit facile occurtere illi mali, n. 23.

- Metus vt sit cadens in virum constantem, an petat eligi minus malum, ad vitandum maius, l. 4. d. 2. n. 1. 2. & 3.

- Metus viri constantis an dicatur absolute, vel respectu patientis metum, ita vt minor metus sufficiat in feminæ, l. 4. d. 3. n. 1. & 2. Ad annulandum matrimonium feminæ, an sufficiat metus cadens in mulierem constantem, num. 3. An inter ipsos viros consideran da sit artas, & innata animi fortitudo, vt minor metus sufficiat in pueri, sene, homine imbecilli, num. 4. An minor sufficiens in feminæ, & in pusillanimi intelligatur non ex parte mali quod timerit, sed ex parte probabilitatis mali cœnturi, num. 5.

Metus

INDEX RERUM.

Metus viri constantis an perat timere malum in propria persona, vel sufficiat timeri in filio, l. 4. d. 4. n. 1. Quid si timeatur in coniuge, n. 3. Quid in parentibus, n. 5. Quid in aſcendentibus, num. 6. Quid in fratribus, n. 7. Quid in consanguineis, num. 8. Quid in amicis, n. 9. Quid in domesticis, n. 10. Quid in affinibus, num. 11. Ad quotum gradum extendarunt hæc consanguinitas, & affinitas ad hunc effectum, n. 12.

Metu facta sunt voluntaria, & conditionaliter in uoluntaria, l. 4. d. 1. n. 3. An potius voluntariis accedant, nu. 4. & 5. Quando metus excusat à culpa, n. 6.

Metus quis cadat in virum constantem, relinquitur iudicis arbitrio, & in foro conscientiae, cuiuscunque viri prudentis, l. 4. d. 5. n. 1. An hoc arbitrium sit quoad mala qua talis timoris obiecta sunt, vel quoad quid, n. 2. An attento iure Castella sit correctum, n. 3.

Metus mortis, mutilationis, gratis cruciatus, grauiumque verberum cadit in virum constantem, l. 4. d. 5. n. 4. Similiter metus amorum, licet portans, ea deponat, vel illis non vtatur, nu. 5. Idem de metu scruturis vel amittendi instrumenta, quibus libertas est probanda, n. 6. Idem de metu captivitatis, n. 7. Et grauis exilio, n. 8. Et carceris, n. 9. Amissionis status, n. 10. Honoris, ac verberum, n. 11. Quid de timore stupri in viro, vel femina quamvis nec virgo, nec honesta sit, n. 12. Quid de timore periuri, eo nu. 12. Quid de timore infamiae, nu. 13. 14. & 15. Quid de metu excommunicationis, n. 16. 17. & 18. Quid de metu amittendi bona, à n. 20. ad 25. Quid de timore amittendi instrumenta bonorum, nu. 26. Quid de timore amittendi magni lucri, n. 27. & 28. Quid de metu quo aliquis timet fore ut impediatur ne se beneficio opponat, nu. 28.

Metus reuerentialis an cadat in virum constantem, annuletque matrimonium, quando expresso contrahentium consensu celebratur, l. 4. d. 6. à n. 4. ad 7. Quid si timor hic reuerentialis sit patris respectu pueræ, aut filii in pubertate, n. 8. Quid si suam maledictionem minetur, eo nu. 8. An cautius considerandū sit quando minæ sunt patris, eo nu. 8. An solus metus reuerentialis paternus absque minis reſcindat contractus, n. 9. Quid si contractus initus sit cum eo cui debetur reuerentia, nu. 10. Quid si filius, aut **vxor** est valde obtemperans patri, aut viro, n. 11. Quid si pater, aut vir non minetur, at nimis crudelis sit in sibi non obtemperantes, n. 12. Quid de vulto terribili viri potentis, non tamen minantis, n. 13. Quid si filia timens ne patris indignationem incurrit, alicui nubat, non precedentibus minis, n. 14. An solus metus reuerentialis satis sit ad alios contraſtus reſcindendos, & annulandum matrimonium, quando interuenit enormis læſio, ut si magna sit disparitas, n. 15. Quid de profacione metu reuerentiali facta, n. 17. & 18. An satis sit hic metus cum minis, vel desideretur minantem solere minas exequi, nu. 20. & 21. Quid in dubio istius consuetudinis, n. 22. Respectu quarum personarum detur hic metus reuerentialis, ut respectu matris, fratris, sororis, patrui, &c. à n. 24. ad 34. An metus reuerentialis absque minis annulet consensus tacitum consurgentem ex praefentia cum taciturnitate, à n. 35. ad 38. Quid de profacione tacita, n. 39. An obliget metus reuerentialis restituere. *Vide, Restituenda* an sint.

Metus sufficiens ad reſcindendum alios contractus, sat est ad irritandum matrimonium immo & minor, l. 4. d. 6. n. 2. iuuenio n. 15. fine.

Metu an inferant preces non importuna principis, aut superioris non soliti ſauire, l. 4. d. 7. nu. 1. In dubio non præsumitur eum ſauire, n. 2. An preces importuna inferant metum viri constantis, ſufficientem ad annulandum matrimonium, & alios contractus, à n. 4. ad 7. Quæ dicantur preces importuna, nu. 8. Quando obliget in foro conscientiae ad restituendum, & annulent contractum. *Vide, Restituenda* an debeant.

Metum quando inferant blanditiae. *Vide, Blanditiae principum.* Metu initi contractus, an fiat ipso iure nulli, vel annulandi; & quid conferat ſcire hoc, l. 4. d. 8. n. 1. 2. & 4. An periplos transferatur dominium, n. 3. & 5. Quibus casibus metu geſta ſint nulla, n. 6. Reſcinduntur contractus metu geſti, ſue in cuius fauorem celebrantur ſue aliis eo in cito metum intuleit, num. 7. Quid si metum paſſus inciderit culpa ſua in metu, n. 8. Quid si incutient metum non poſſit iuste incutere. Ut ſi vir minetur mortem adulteræ inuenient in delicto: & quid si ſolam accusationem, n. 9. Res metu extorta, eſt cum fructibus restituenda, n. 11.

Metus leuis an obliget ad reſtitutionem. *Vide, Restituenda* an ſint.

Metus ab intrinſeco proueniens, vel qualisunque non incusus ad extorquendum matrimonium, non illud irritat, l. 4. d. 12. num. 3. Valet matrimonium metu præfentia mortis ex morbo, naufragio, &c. num. 4. Idem ſi medici dicant contrahentem obitum, niſi ducat **vxor** ob humoris copiam, num. 5. Valet matrimonium detrusi in carcere, ſi non ad id detrusus ſit, num. 8. Idem de matrimonio captivi apud hostes, num. 7. An poſſit hic conſtituere procuratorem ad matrimonium, eo num. 7. Quid si morte damnatus eligat ducere meretricem, quo mortem euadat, num. 18. Quid ſi alius ei offerat immunitatem, ſi talem feminam ducat, num. 9. Quid ſi iudex capro iuſte vitam condonet, ſi ducat ipsius iudicis filiam, alioquin ei mortis poenam inuenit, nu. 10. Quid ſi ille iniuste damnatus ſit, num. 11. Quid de conſuetudine ut vir remittat adulterium **vxor**, ſi proſiteatur: vel ut homicidium remittatur, ſi homicida ducat filiam occisi, nu.

Th. Sanchez de matrimonio. Tom. 3.

12. Quid si princeps obſeffus offerat obſidenti filiam in **vxor** em, vt obſidionem ſoluat, nu. 13. Quid si parentes aut consanguinei vellent necare iuuenem in stupro inuentum, & is eo timore ſupratam duceret, num. 14. Quid si medicus nolit mederi ægo ad mortem, niſi filiam eius ducat, n. 15. An matrimonium metu viri constantis iniuste incusſo ad illud extorquendum, irritetur, n. 16. 17. & 18. Quid si non a contrahente incutatur ille metus, n. 19. Quid si alter non ducatur eo metu ad contrahendum, eo nu. 19. Quid si metus non ſit ad certam feminam ducendam, ſed in certam de certis, num. 20. Quid si id matrim. initum ſit in praefentia amicorum & consanguineorum, num. 21. An conſtituio procuratoris ad matrimonium, vel ad alia negotia, metu facta, valeat, num. 22.

An firmetur ea iuramento. *Vide, Iuramentum præstitum metu.*

An dotis, & arrarum promissio, & ſolutio metu facta valeat: & pœna adiecta contractui dotis, n. 23. Quid si iuramentum accedit. *Vide, Iuramentum præstitum metu.* Quid de distractu dotis metu facto, n. 24. An **vxor** in cuto dolem promittens teneatur dolem denuo conſtituere, n. 25.

Metu iuſte illatus an vitiet matrimonium, l. 4. d. 13. à n. 1. ad 3. An ſit bona cauēla ut vinclus extraheatur carcere, quo libere ineat matrimonium, n. 4. An hic metus vitiet dotis conſtitutionem, n. 5. Quid si aliquis poſt ſponsalia cogatur ad matrimonium, n. 6. Quid si cogatur ſupratam ducere, nu. 7. Quid si ſecundum allegata iudex iuſte cogat ad matrimonium, re autem ipſa iniuste, vel è contra, nu. 8.

Metu an irritet matrimonium iure naturæ, l. 4. d. 14. n. 1. & 2. An irritet matrimonium inſidelium, n. 3.

Metu celebratum matrimonium an ſit ita irritum, vt etiam cogenti refiliere licet altero inuitio, l. 4. d. 15. num. 4. & 5. Quid si expers culpæ metus non fuerit, n. 3.

Metu iniens matrimonium, ſue vere, ſue ficte contrahat etiam iuramento, qualiter peccet, l. 4. tota d. 16.

Metu leuis an aliquando irritet matrimonium, l. 4. d. 17. à n. 1. ad 4.

Metu leuis nou reputatur in iure metus, n. 3.

Metu matrim. initum ratificatur copula spontanea, vel metu leui extorta, l. 4. disp. 18. num. 2. Similiter diutina habitatione spontanea, num. 3. Nec requiritur ſimul copula, num. 4. Exigitur ut ratificans ſciat fuſile nullum, & ea copula ratificari, nu. 5. Quando dicatur diutina habitatio, nu. 6. Debet eſſe spontanea: nec eſt talis durante cauēla metus quantumcunque temporis interualum diſter, & quandiu ceneſatur cauēla metus durare, num. 7. Deſideratur etiam ut ceſſarit impedimentum quo metum paſſus impeditur ne poſſit reclamare, nu. 8. Quando ceneſatur actu extero purgari metum, num. 9. An ceneſatur purgari, dum aliquis ſponte ſoluit quod ſe ſolutur ſum iurarat, num. 10. Ratificatur etiam per alios actus dummodo spontanei ſint, per quos ante Tridentinum ſponsalia in matrim. transibant, num. 11. A hac habeant verum poſt Tridentinum, num. 12. An matrimonium metu gravi initum ratificetur copula metu extorta: ita ut matrimonium eo metu initum & consummatum ſit validum, n. 13. 14. & 15. Quid si poſt copulam metu extortam accedit copula spontanea, an ratificetur matrimonium, num. 16. An metu contrahens teneatur mortem ſubire, potius quam copulam coactam pati, num. 17.

Metu extortum matrimonium, & ſponsalia an firmentur iuramento. *Vide, Iuramentum præstitum metu.*

Metu consummatum, & initum matrimonium an valeat. *Vide, Matrimonium initum.*

Metu qualiter purgetur, & quamdiu dicatur durare. *Vide supra.*

Metu qualiter probetur, lib. 4. d. 27. n. 1. An maior fides præſtanda ſit duobus de metu deponentibus, quam mille de ſpontanea voluntate, n. 1. 2. & 3.

Metu ſponsalia inita an ſint nulla, l. 4. d. 19. n. 1. 2. & 3. An metus illatus poſt ea inita, ſit iuſta cauēla diſſoluendi illa, num. 3. An metus leuis ea irritet, n. 4.

An poſſit metum paſſus circa ſponsalia ab eis propria authoritate refiliere, n. 5. & 6. An firmentur iuramento. *Vide, Iuramentum præstitum metu.*

Metu iuramentum factum quam vim habeat ad confirmandoſ contractus. *Vide supra.*

Metu an excusat à poena, l. 9. d. 31. num. 9.

Metu an excusat à culpa contrahentes matrimonium cum impedimento impediunt aut dirimenti, l. 7. d. 5. n. 2. & tripliſeq.

Metu ordo affemptus. *Vide, Ordo.*

Minor.

Minor noſens patere conditioni, & ita perdens legatum, an poſſit reſtitui, l. 1. d. 33. n. 15.

Minor quando aliquis dicatur, & quando infantia, aut pubertati approximare: & quando eſſe in aetate pupillari, lib. 6. disp. 38. num. 2.

Minor habens curatorem, & eius licentia contrahens obligatur naturaliter, & ciuiliter, absque eius tamē licentia non obligatur ciuiliter, num. 4. Si careat curatore obligatur naturaliter, & ciuiliter, eo num. 4. Quid de pupillo authoritate tutoris contrahente, ſue ſit proximus pubertati, ſue non, num. 6. Quid quando

INDEX RERVM.

quando minor, vel pupillus auctoritate tutoris, absque iudicis decreto alienat immobilia, aut mobilia quæ seruando seruari possunt, n. 6. Quid si tunc curatore caret, eo n. 6. Quid si factus sit locupletior, n. 7. An pupillus carente auctore obligetur ciuiliter ex contractu n. 8. An valeat contractus pupilli, aut minoris absq; auctoris auctoritate gestus, in eius utilitatem, & sit in eius optione illi stare, n. 9. An possit sine curatoris auctoritate maioratum instituere, n. 10. An possit petere restitutionem, licet auctoritate curatoris & iudicis decreto deficiente contraxerit, n. 11. Quando beneficio restitutionis vi posse, n. 12. Quid si minor iuret contractum, per se, vel procuratorem, an possit petere restitutionem, licet iudicis decreto deficiente alienet immobilia, n. 13. Quando possit non obstat iuramento petere restitutionem ob enormissimam laesioñ, n. 14. Quid si iuramentum illud praestetur ab impubere pubertati proximo, n. 15. & 16. An id iuramentum indiget relaxatione, possitque a parentibus irritari, siue fiat a minore, siue ab impubere, etiam de peculio calvens, vel quasi, n. 17. An minor, vel pupillus ex contractu gesto absque curatoris, vel auctoris quem habent, auctoritate, obligetur naturaliter, cod. l. 6. d. 38. n. 20. & 21. Idem dicendum est de pupillo, n. 19. Quid si pupillus non sit factus diutor, vel auctorem habeat, n. 22. & 23. Quid si non sit pubertati proximus, n. 24. Quid si cum ipso auctore contrahat, n. 25. Quid si promissio fiat de alienatis immobilibus, vel mobilibus quæ seruando seruari possunt, idque absque iudicis decreto, n. 26. Quid si pupillo, vel puberi interdicta sit bonorum administratio, n. 27. Quid de prodigo, eo n. 27. An pupillus obligetur naturaliter ex mutuo, n. 28. Quid ex contractu inito pecunia credita, & an talis contractus firmetur iuramento, n. 29. An pupillus obligatus naturaliter tradens rem, trasferat dominium, n. 36. An habet aliquid a minori, vel lucrans in ludo, teneatur restituere. *Vide*, Ludens cum minori.

Minor, cui beneficium restitutionis conceditur, an possit vii compensatio occulta, quando magnis expensis indigeret ad rem recuperandam, l. 6. d. 38. n. 32. An casu quo potest restitutionis beneficium implorare, possit non soluere, n. 33. & 34. Quid si petat coram iudice beneficium restitutionis, & defectu probationum succubat, an teneatur alter negans restituere, peccetque negando, n. 35. Minor an possit promittere arras. *Vide*, Arras. Et an sponsalitiam largitatem. *Vide*, Sponsalitiam largitatem.

Minor ad quem effectum reputetur major in spiritualibus, & in aliis in quibus talis reputatur: & an sit ad effectum ne in iis restituatur, l. 7. d. 37. n. 26. in solutione ad confirm. 5. argumenti.

Minor an restituatur in matrimonio, professione, & aliis spiritualibus, l. 7. d. 37. n. 21. & 22.

Minor restitui ne possit contra quinquennium præscriptum in Tridentino ad reclamandum contra professionem. *Vide*, Tridentinum.

Minor an possit aduersus propriam confessionem restituiri, l. 7. d. 112. n. 1. Et quid, contra sententiam, l. 10. d. 9. n. 7.

Mitius.

Mitius agitur cum lege, quam cum homine, l. 5. d. 51. n. 2.

Mixtum.

Mixtum quando sub simplici comprehendatur, l. 8. d. 2. n. 28.

Modus.

Modus appositus in matrimonio. *Vide*, Demonstratio.

Modi omissione an vitiet actum. *Vide*, Actus an vitietur.

Modum quæ faciant. *Vide*, Dictione dummodo.

Momentanæ.

Momentanæ quando non sint in consideratione, l. 6. d. 4. n. 17.

Monachus.

Monachus dimittens habitum vt facilius impetraret dispensationem, an ea iuuetur, si tacuerit animum quo dimisit, l. 8. d. 25. n. penult. & n. vlt.

Monitiones.

Monitiones matrimonii. *Vide*, Denunciations.

Mora.

Mora ultima quando non nocet, l. 6. d. 21. n. 7.

Mora ultima nocet, l. 4. d. 4. n. 22.

Mors.

Mors coniugis qualiter proberetur. *Vide*, Probatio mortis. Et ibi qualiter probetur profectio alterius ante matrem. consummatum.

Motus proprius.

Motus proprius Clem. VIII. an violetur, si volenter religioso donare roget ille vt det eidem tertio. Vel si contra votum paupertatis, vel si conuentus repudiet legitimam monachi, l. 6. d. 4. n. 7. Motu proprio gratia concessa quos effectus habeat. *Vide*, Gratia.

Multa.

Multa an possit imponi iis cum quibus dispensatur. *Vide*, Dispensationem negans.

Multam pecuniarum an possit imponere dispensans ei cum quo in aliqua lege dispensat, l. 8. d. 14. n. 1. & 2.

Mulier.

Mulier nubere optans an possit soluere ieiunium, ne fiat deformis, l. 9. d. 3. n. 12.

Multa.

Multa prohibentur fieri, quæ tamen facta tenent, l. 3. d. 30. n. 2.

Mutatio.

Mutatio animi non presumitur, l. 5. d. 13. n. 4.

Mutus.

Mutus, & surdus, & cæcus, an possit contrahere sponsalia, & matrimonium, l. 1. d. 8. n. 12.

Naturales, Naturalis, Naturaliter.

Naturales an dicantur filii nati ex concubitu contra sponsalia, vel votum, l. 1. d. 2. n. 8.

Naturalis obligatio an obliget in foro conscientiæ, l. 1. d. 7. n. 14. & 15. Qualiter dijudicetur an oriatur ex contractu naturalis, aut ciuilis obligatio, ibi n. 16. An oriatur ex donatione non accepta. *Vide*, Stipulatio alteri per alterum. An oriatur ex contractu pupilli, aut minoris. *Vide*, Minor quando aliquis dicatur.

Naturalia prævalent accidentalibus, l. 3. d. 23. n. 7. & 8.

Naturaliter quando aliquis obligatur. *Vide*, Naturalis obligatio.

Necessarium, & Necesitas.

Necessarium, formam importat, l. 2. d. 31. n. 2. Potest per equipollens impleri, quando non est necessarium, quoad substantiam, sed quoad probationem, l. 2. d. 31. n. 5.

Necessitas careret legi, l. 3. d. 10. n. 27.

Negatio.

Negatio magis negat, quam affirmatio affirmet, l. 3. d. 12. n. 1.

Nemo.

Nemo ex culpa sua commodum reportare debet: nec priuari iure suo absque culpa, l. 2. d. 22. n. 6.

Nemo dat quod non habet, l. 3. d. 22. n. 35.

Nemo presumitur malus, l. 4. d. 7. n. 2.

Nihil.

Nihil refert quid ex equipollentibus fiat, l. 2. d. 31. n. 5.

Nihil agit, an inducat nullitatem aetius ipso iure, l. 6. d. 19. n. 3.

Nisi.

Nisi, quid significet. *Vide*, Verba negativa.

Nobilis, & Nobilitas.

Nobilis. *Vide*, Filius.

Nobilitas allegata vt causa dispensandi, qualiter intelligatur, vel quando contrahentes dicunt se esse ex principalioribus ciuitatis, l. 8. d. 19. n. 8.

Non.

Non entis nullæ sunt qualitates, l. 3. d. 2. n. 5.

Non expressa non nocent, l. 6. d. 36. n. 2.

Non potest an tollat potentiam, & differat à non possit, impediatque obligationem naturalem, l. 6. d. 38. n. 20.

Non obstante. *Vide*, Claustula.

Notarius.

Notarius an possit acceptare donationem. *Vide*, Stipulatio alteri per alterum facta.

Notarius falso existimat verus. *Vide*, Titulo legitimo carens.

Notarii subscriptio an sit necessaria in libro parochi. *Vide*, Parochus impedimentum.

Notarius scribens iuramentum, nec explicans tactis Euangeliis id præstitum, an vbi forma hæc requiritur, censetur sic recepisse, l. 7. d. 108. n. 14.

Nouitiatuſ.

Nouitiatuſ an sit repetendus à træfunti ab una religione ad aliam, l. 7. d. 137. n. 47.

Nouitiatuſ an sit repetendus, quoties professio est nulla, & est ratificanda, l. 7. d. 37. à n. 45.

Nouitiatuſ qua etate possit inchoari & perfici, vt sit validus, lib. 7. d. 37. n. 49.

Nouitiatuſ exigit voluntatē nouitii & admittentis, l. 7. d. 37. n. 56.

Nouitiatuſ an sit nullus, quando non est præmissa informatio petita à Sixto V. in suo motu proprio, l. 7. d. 37. n. 54. & 55.

Nouitiatuſ annus an exigatur in religionibus militaribus, ad professionis valorem, l. 7. d. 44. n. 8.

Nullatenus.

Nullatenus, quid significet, l. 6. d. 32. n. 7.

Nullus.

Nullus an importet nullitatem ipso iure, l. 8. d. 21. n. 75-76.

Nuptia.

Nuptiae secundæ quoad earum benedictiones. *Vide*, Benedictio. Et quoad bigamiam, Bigamia.

Nuptiae secundæ primis non dissolutis an sint iure naturæ irritæ, l. 7. tota d. 80. Et qualiter antiquis patribus fuerint irritæ, ibi n. 12. Et an tunc licent infidelibus, ibi n. 13. Et an nunc sint infidelibus irritæ, vel irritent primæ secundas, ibi n. 14. Et an Pontifex possit in hoc dispensare, vel consuetudo excusat, ibi n. 9. & 10.

Nuptiae secundæ, & vteriores, primus dissolutis, an sint irritæ, & sacramentum, l. 7. tota disp. 81. & ibi remissive, qualis certitudo mortis prioris coniugis exigatur.

Nuptiae secundæ intra annum luctus initæ quibus pœnis subiacenti iure civili, lib. 7. d. 87. à n. 1. vsque ad 20. Et an eas incurrit contrahens, si sit minor, ibi n. 17. Quid, si prius vel posterius maritum fuit irritum, aut non consummatum, ibi n. 18. & 19. Et an eas incurrit vir secundæ vxorem dicens, ibi n. 20. Et an ea sint iure canonico correctæ, ibi n. 21. Et an vidua secundæ nubens intra annum luctus amittat lectum quotidianum, & vestes viduæ sibi datas, & alimenta sibi debita, dum dos non restituitur, ibi

INDEX RERVM.

ibi à n. 30. vsque ad 32. Et an legatum sub conditione non nubendi debeatur intra annum, ibi n. 29.
Nuptiæ secundæ quibus poenæ subiaceant in favorem filiorum prioris matrimonii, quoad bonorum reseruationem, & quoad filiorum educationem. *Vide, Filius. Quoad tutelam. Vide, Tutela. Quoad executionem & testandi potestatem. Vide, Testameutum.*
Quoad potestatem substituendi, vel qualiter excludatur secundum nubens per substitutionem pupillarem tacitam. Vide, Substitutione. Et quoad alias poenæ in favorem eorundem filiorum, lib. 7. d. 88. n. 1. ad 3. & à n. 31. ad 36. Et an eæ poenæ sint correctæ iure canonico, ibi à num. 38. vsque in finem. Et an perdatur lectus. Vide, Lectus.

Nuptiæ secundis poenæ statutas an incurrat vidua fornicans, teneturque reseruare bona filiis prioris matrimonii. *Vide, Vidua.*

Obligatio.

Obligatio naturalis. *Vide, Naturalis obligatio.*

Obligatio an strictè interpretetur, l. 1. d. 9. n. 11.

Obligatio habitandi in certo loco. *Vide, Pactum ut vir.*

Obligatio fœmel extincta non reuiniscit, l. 1. d. 48. n. 3.

Obligatio quando cesset lapsu termini: & quotupliciter ponatur terminus. *Vide, Sponsalia termino præfixo.*

Obligationem filii homini factam, an possit pater irritare. *Vide, Filius familias an obligetur.*

Obreptio.

Obreptio an distinguatur in rescriptis à subreptione, l. 8. d. 21. n. 2. Et qualiter vitiet literas gracie vel iustitiae, siue contingat verum tacendo, siue falsum narrando. *Vide, Dispensatio.*

Occasio.

Occasionem offerre, vel non auferre peccandi alicui, vt deprehensus resipiscat, l. 10. d. 12. n. 52. & 53.

Occasionem offerte minoris mali ad vitandum maius, an licet, l. 7. d. 11. n. 19.

Occultans, Occultum.

Occultans defectum virginitatis ut nubat. *Vide, Virginitatem fingens.*

Occultum quid dicatur, dum Trident. sess. 24. c. 6. de reform. concedit Episcopo casus occultos: & in concessionibus ad dispensandum super occultis, l. 2. d. 37. n. 11. Et quando dicatur impedimentum occultum, ut possit matrimonium cum illo publice initum, postea clam celebriari, n. 11.

Occultum impedimentum manifestare. *Vide, Impedimentum manifestare.*

Occultus an dicatur casus, quando Episcopus denegauit dispensationem, & remisit petentem ad Pontificem, cui ille se presentauit, l. 8. d. 14. n. 9.

Occultum quando dicatur impedimentum, aut quando censuræ dicantur occultæ. *Vide, Clausula.*

Odiosa.

Odiosa quando sit constitutio, & quando favorabilis, l. 1. d. 1. n. 4.

Officialis diœcesanus.

Officialis diœcesanus est idem quod vicarius generalis diœcesis, l. 8. d. 27. n. 29.

Officialis. *Vide, Ordinarius.*

Officium.

Officium parochi circa matrimonium, & quid possit; & quando recurrere debeat ad ordinarium. Et officium ordinarii, & quando eius licentia desideretur. *Vide, Parochus impedimentum.*

Officium iudicis quando interuenire debeat partibus non petentiibus, l. 10. d. 19. n. 30.

Officium pœnitentiarii, vel legati, an expiret morte Pontificis, l. 8. d. 28. n. 92.

Officii diuini omisso debiti ratione ordinis & beneficii an habeat duplice circumstantia necessario fatendā, lib. 10. d. 15. n. 5. & 6.

Officium Canonicum an recitat teneatur metu ordinatus, lib. 7. d. 29. n. 7. Et quid, si in infancia vel ante pubertatem sit ordinatus, l. 7. d. 30. n. 12. & 13.

Omnino.

Omnino, quid importet, l. 7. d. 32. n. 6.

Opinio.

Opinio fauens matrimonio, aut causæ pœi, vnius authoris, an preferatur communis, l. 1. d. 18. n. 7.

Opinio an preferatur veritati, l. 2. d. 33. n. 2.

Opinio parum probabilis, & tuta potest ratione magni periculi amplecti, l. 2. d. 36. n. 8.

Opinio quando est nullitas matrimonii, an licet petere, & redere. *Vide, Dubitans de matrimonii valore.*

Opinio communis, aut verior an dicatur ex multitudine authorum, l. 3. d. 44. n. 2.

Opiniones cum sunt diuersæ, an melior sit conditio possidentis, l. 2. d. 41. n. 30.

Opinionibus existentibus diuersis, si negans aliquid sufficere ad matrimonii, aut confessionis valorem, sit vera coram Deo, an hæc sacramenta collata iuxta contrariam opinionem reputatam probabilitatem, sint valida, l. 3. d. 22. n. vlt.

Opinione vti in materia & forma, & in iis ex quibus pender valor sacramenti, an sit licitum, l. 1. d. 20. n. 4.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Ordinaria, & Ordinarius.

Ordinaria iurisdictio à quo conferatur. *Vide, Vicarius generalis.*
Ordinarius dispensans in denunciationibus an posse imponere mulctam: posseque ab eo appellati si dispensatione neget. Et an sine eius licentia possint tunc omitti. *Vide, Dispensatione negata.*
 Et qua cautela vti debeat ut informetur de suspicione malitiosi impedimenti. Et quid teneatur facere, dum dispensat. *Vide, Causa iusta dispensandi.*

Ordinarius an possit inquirere de impedimento occulto, vel dum dispensat in consanguinitate de copula occulta. *Vide, Impedimentum manifestare. Et si norit in confessione impedimentum. Vide, Confessionis sigillum.*

Ordinarius coram quo opponitur impedimentum quid facturus sit. *Vide, Parochus impedimentum. Et ibi, quid si norit esse dispensatum in eo in foro conscientiae.*

Ordinarius censetur ut possit interesse matrimonio, & dare licentiam illi assistendi, Episcopus in sua diœcesi, & Archiepiscopus in sua, l. 3. d. 28. num. 1. An sit talis Archiepiscopus in diœcesi suffraganei, n. 2. & 3.

Quid si Episcopus nolit aliquos coniungere matrimonio, an Archiepiscopus ad quem appellatur, id possit, vel alii sacerdoti licentiam dare, etiam antequam sententia transeat in rem iudicata, pendenteque decennio ad appellandum concessio, n. 4. Quid si Episcopus lite mota aliquos veller matrimonio coniungere, & pars aduersa appellaret, pendenteque appellatione illos coniungi concederet, an valeat matrimonium, eo n. 4.

An capitulum sede vacanti possit matrimonio interesse, vel alii licentiam date, n. 5. Quid de Abbatibus, n. 6. An possit Episcopus in eorum diœcesibus confessores exponere, aut interesse matrimonio, aut alii licentiam dare, n. 6.

Quid de Cardinalibus in Ecclesia sui tituli, & quam iurisdictiōnem in ea habeant, n. 7. Quid de Pontificis legato in tota sua legationis prouincia. Et an possit omnia que Episcopus in sua diœcesi, n. 9. In quo distent potestes legati à latere, & non à latere, n. 8. Quid de vicariis. *Vide, Vicarius generalis.*

Ordinarius an possit delegare. *Vide, Delegare ordinarius.*

Ordinarii nomine an comprehendantur vicarii. *Vide, Vicarius generalis. De officio eius circa matrimonium. Vide, Parochus impedimentum.*

Ordinaria iurisdictio an expiret morte concedentis re integra, lib. 8. d. 28. n. 4. 5. & 6.

Ordinarius dispensationem expediens qualiter possit legitimare prolem: & si ipse non legitimauit, possit successor. *Vide, Legitimatione.*

Ordinarius conscientius impedimenti, & dispensationis in foro conscientiae, an possit dissimilare, & permittere ut impediti matrimonio copulentur, l. 8. d. 34. n. 43.

Ordinarius dispensationem fori externi expediens, an possit iura consueta recipere, aut dona aliqua, lib. 8. d. 35. n. 9. & sequentib. vsque ad 14.

Ordinarius hic an teneatur iudiciale causæ dispensationis cognitionem præmittere, nec aliter valeat dispensatio, quamvis causa sit in se vera, l. 8. d. 35. n. 15. & 16.

Ordinarius. *Vide, Index, & Vicarius.*

Ordo, Ordinandus, Ordinatus, Ordines.

Ordinandus an teneatur detegere impedimentum occultum. *Vide, Impedimentum manifestare.*

Ordinatus ab Episcopo excōmunicato, heretico, schismatico, suspenso. *Vide, Titulo legitimo carens.*

Ordines sacri an dirimat spōsalia. *Vide, Spōsalia ordinis susceptione.*

Ordines an possit Episcopus negare ob irregularitatem occultam, lib. 3. d. 15. n. 8. & 12.

Ordines recepturus ab Episcopo, quale domicilium originis, aut habitationis debeat habere, l. 3. d. 23. n. 1. 2. & 3.

Ordines filio appetenti an teneatur pater matrimonium assignare. *Vide, Dos an sit sub præcepto.*

Ordines recipiens suō patrimonio, dato chirographo reddendi, an teneatur reddere, l. 6. d. 32. n. 7. & 8. An renuntiatio patrimonii cuius titulo iniuriatur, valida sit, n. 7.

Ordo an importet formam, l. 8. d. 34. n. 27.

Ordo iudicarius an sit seruandus in diuortio Indorū, l. 10. d. 19. n. 1.

Ordines recipiens cum dimissoriis capitulo sedie vacanti non potenter eas concedere, an ipso facto amittat absque iudicis sententia priuilegia, l. 7. d. 46. n. 20.

Ordo sacer habet continentiam annexam, obligantem à nuptiis & ab omni actu venereo abstinere, l. 7. d. 27. n. 2. & 3. Et an iure diuino an solo Ecclesiastico sit ordinis etiam Episcopali annexa continentia, ibi à n. 4. vsque ad 7. Et an sat sit ex voto, an ex sola Ecclesia constitutione, ibi n. 9. & 10. Et an si promotus ad ordines ignorauit votū illis esse annexum, aut noluit vovere, teneatur ad castitatem, ibi n. 11. & 12. Quid si ordo fuit irritus, ibi n. 13. Et an promoti ad ordines teneantur dupli obligacione ad castitatem, nempe, ex voto & ex Ecclesiastico præcepto, ibi n. 14.

Ordinis sacri votum solemne an constat in vera traditione, & sit per le & ex natura rei solemne, l. 7. d. 27. n. 16. & 17. Et an differat specie à voto simplici, vel à solenni professionis voto, ibi n. 18.

ordinis

INDEX RERVM.

- Ordinis facit, siue solius, siue cum alio voto simplici, siue cum professione religionis, circumstantia an sit explicanda in confessione fornicationis. *Vide, Circumstantia.***
- Ordo sacer, quo iure matrimonium subsequens dirimat, l. 7. d. 28. n. 1. & 2. & a n. 9. vsque ad 12. Et quid de ordine Episcopali, ibi n. 15. Et quid apud Græcos. *Vide, Graci.***
- Ordo sacer meru a summus. siue ante matrimonium, siue post, an obliget ad castitatem, ac dirimat subsequens matrimonium: & obliget ad horas: & sic ordinatus fruatur priuilegiis clericalibus, l. 7. tota d. 29.**
- Ordo sacer in infantia, aut ante pubertatem assumptus, an obliget ad continentia, & ad horas, & irritet matrimonium subsequens: & sic initiatu fruatur priuilegiis clericalibus, l. 7. tota d. 30.**
- Ordines minores, aut prima tonsura, an obstant matrem. subsequenti, l. 7. d. 31. n. 2. & 3. Et an possit Ecclesia illis annexere votum castitatis diu mens matrimonium: vel initiatos his ordinibus ad id cogere, sub amissionis priuilegii clericalis pena, ibi n. 4. Et an si hos recipiens credit illis annexi votum castitatis, teneatur ad id, ibi n. 5.**
- Ordinibus minoribus aut prima tonsura initiati an peccent retrocedendo, aut matrem. inundo, l. 7. d. 31. a n. 7. vsque ad 14. Et an eos aut priuam tonsuram recipiens, absque animo vltius ad ordines ascendendi, sit reus culpæ, ibi n. 15. & 16. Et quid, si solus adit animus vitandæ iurisdictionis secularis, ibi n. 17.**
- Ordines minores aut primam tonsuram conferentes Episcopi iis, quos norunt nolle alios ordinis assumere, an peccent, l. 7. d. 31. n. 18. Et an possint a promouendis vel ab eorum parentibus iuramentum petere, an bona intentione id faciant, ut ad ordines superiores ascendant, ibi n. 19.**
- Ordines an possint confiri coniugato, ante vel post consummatum matrimonium, sine vxoris licentia, l. 7. d. 38. n. 1. & 2. Quid, si ante consummationem habeat animum ingrediendi religionem, ibi n. 3. Et an id, licet ex Pontificis licentia, ibi n. 4. Et quid de prima tonsura, & ordinibus minoribus, ibi n. 5. 6. & 7. Et an ab eo exigendum sit votum continentia, si velit prima tonsura iniciari, ibi n. 8. & 9.**
- Ordines coniux recipiens ante matrimonium consummatum absque vxoris licentia an teneatur ingredi religionem, l. 7. d. 38. a n. 17. Et si non ingrediatur, aut eos suscipiat post consummatum matrimonium, ad quid teneatur, ibi n. 20. Et an vxor teneatur ei reddere, ibi a n. 22.**
- Ordines coniux recipiens absque vxoris licentia, an sit irregularis, vel aliam penam incurrat, lib. 7. tota d. 47. Et an si ante motum proprium Sixti V. incurrit suspensionem per illum referuant, possit absolvi ab inferiori, postquam Clemens VIII. reuocauit eam constitutionem, ibi n. 11. & seq.**
- Ordines vir recipiens absque vxoris licentia qualiter possit ab ipsa ipse reuocari, & si Papa factus sit, l. 7. d. 38. a n. 11. Et quid, si licentia fuit metu aut dolo extorta, ibi n. 13. Et quid, si sola vxoris dissimilatio adfuit, ibi n. 14. & 15. Et an non repetente vxore possit ipse redire, ibi n. 16.**
- Ordines vir assumens absque vxoris licentia, an sit ipsi postea fornicanti restituendus, l. 7. d. 36. n. 4.**
- Ordines vt conferantur viro an sufficiat vxoris licentia, vel quid amplius desideretur, l. 7. tota d. 39.**
- Ordines recipiens ex vxoris licentia, non concurrentibus aliis iure requisitis, an possit reuocari, l. 7. d. 39. a n. 10. Et iam reuocatus ad quid teneatur, ibi n. 12.**
- Ordines assumere, vel religionem ingredi, an possit coniux innocens, aut votum emittere, tam in foro conscientiae, quam exter- no existente altero adultero: & an possit rogatus ab Episcopo, vel religiosis, an sit coniugatus, negare se esse coniugatum: & in foro externo postea reuocatus ad quid teneatur, l. 10. tota d. 11. Et quid, si ante alterius fornicationem ingrediatur, & postea alter fornicetur, ibi num. 2. Et quid, si de licentia adulteri manentis in seculo ingrediatur, an possit reuocari, ibi num. 6. Et an hie sit capax beneficii, transiens ad ordines ob vxoris adulterium, lib. 7. d. 42. n. 16.**
- Ordines assumere, vel religionem ingredi, an possit coniux adulter, quando iam innocens statum mutavit, vel votum castitatis emisit: & an possit tunc adulter votum emittere, l. 10. num. 6. Quid, si non mutavit statum, aut non præcessit sententia, ibi n. 7. Quid, si sententia judicis secularis præcesserit, ibi n. 8. Quid, si sententia diuertia, ibi a n. 9. vsque ad 13. Quid, si innocentia scientie, & non contradicente, n. 14. Et an talis licentia tacita vel expressa possit reuocari, n. 14. Et an talis innocens, concedens hanc licentiam adultero, teneatur votum emittere, aut religionem, ingredi, ibi n. 15. Et an si innocent monitus renuat reconciliationem possit adulter statum mutare, possitque reuocari, donec profiteatur: & an votum simplex castitatis, vel alia vota emissa tempore diuertia ab adultero de licentia innocentis, possint ab ipso irritari, ibi n. 14. Et an credatur iuramento dicentis se voulisse, ibi n. 17.**
- Ordines assumere coniugi an licet, quoties ipsi licet ad religionem transire, l. 10. d. 11. n. 16.**
- Ordines an licet viro recipere, ratione furoris aut sauitæ vxoris, l. 10. d. 18. n. 48. & 49.**

- Ordines qualiter possit recipere coniux ratione hæres alterius, vel propriæ. *Vide, Hæres.***
- Oscula an liceat inter sponsos sub conditione. *Vide, Sponsis sub conditione.***
- Oscula & tactus inter impotentes ad copulam, quando præcessit matrimonium, & impotencia est arte medicabilis, an liceat, lib. 9. d. 17. n. 19.**
- Oscula & tactus inter coniugatos absq; pollutionis periculo, quando liceant, l. 9. d. 44. n. 8. & seq. Et quid de aspectibus & verbis turpibus, ibi n. 13. Et quid, quando tactus sunt, incipiendo copulam sodomitice, vel intronissimo membro intra os feminæ: aut in loco publico sunt, ibi remissi, n. 14. Et quid de coniuge se tangente, ibi n. 15. & seq.**
- Oscula, & tactus, & delectationes, an liceat inter coniuges; quando ratione voti, aut affinitatis, aut quia est dubium de valore matrimonii, aut quacunque alia ratione non licet copula, lib. 9. d. 44. n. 19. & seq.**
- Oscula & tactus inter coniuges, & aspectus ac verba turpia, an redantur illicita, ob pollutionis periculum, l. 9. d. 45. a n. 33. vsque in finem. Et quid si solum sit distillatio, ibi n. 41.**
- Oscula & tactus inter solitos, quando & qualis culpa sint, lib. 9. d. 46. n. 2. & multis seqq. Vbi & de tactu secummet. Quando delectatio ex illis consurgens dicatur venera & libidinosa, ibi n. 5. Et an in illis sit necessaria confitenda personæ circumstantia, ibi num. 18.**
- Oscula & tactus inter sponsos de futuro an liceant etiam cum pollutionis periculo, l. 9. d. 46. a n. 46. vsque in finem.**
- Oscula & tactus in loco publico cum vxore, qualis culpa sint, l. 9. d. 15. n. 2. Et quid in Ecclesia. *Vide, Ecclesia.***
- Oscula & tactus habita ab altero cum vxore, an sint iusta diuortii causa, & vt ea dotem perdat, l. 10. d. 4. n. 11. & 12.**
- Oscula quando sint adulterii vxoris condonatio. *Vide, Adulterium.***
- Pactum.**
- Pactum an sit promissio. *Vide, Promissio simplex an obliget.***
- Pactum quando non valer, n. c. pena valida est. *Vide, Persona non valet.***
- Pactum quando pariat obligationem naturalem. *Vide, Naturalis obligatio.***
- Pactum vt vir in certo loco habitet cum vxore, an valeat, lib. 1. d. 40. n. 1. & 2.**
- Quid si nono, causa superueniat, an possit vir non stare illi pacto etiam iurato, n. 3. & 4. An valeat pena apposita, & incurrat a viro alio migrante, n. 5. An tunc vxor teneatur virum sequi, n. 6. Quid de ea conditione apposita in maioratu, n. 7. Quid si aliquid legetur cuidam dum in certo loco habitauerit: vel sub conditione ibi habitandi, n. 8.**
- Pacta nouissima sunt seruanda, l. 10. d. 7. n. 2.**
- Pactum non petendi nec reddendi initium inter coniuges, qualiter obliget, l. 9. d. 37. n. 18. & seq.**
- Papa.**
- Papa an possit in sponsalibus dispensare. *Vide, Sponsalia dispensatione.***
- Papa in matrimonio consummato fidelium, an possit dispensare, l. 2. d. 13. n. 11. Quid in rato, lib. 2. d. 14. n. 1. & 2. An possit generaliter statuere, vt matrim. ratum dirimatur per sequens consummatum, n. 3. & 4. An desideretur causa, l. 2. d. 15. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. An existatur ad hoc mutuus contrahentium consensu, n. 7. An satis sit quacunque causa iusta, l. 2. d. 16. n. 1. Quæ sint causæ iustæ, ea d. 16. a n. 2. ad 9. An possit dispensare in matrim. consummato infidelium, dum ad fidem redeunt, l. 2. d. 17. n. 1. & 2.**
- Papa potestas ordinaria, & absoluta quid sit. *Vide, Potestas ordinaria.***
- Papa in quibus possit dispensare, & quando admittens ad actum, vel permittens actum, censetur dispensare. *Vide, Dispensare.***
- Papa an possit approbare leges repudiij, l. 10. d. 1. n. 12.**
- Papa an possit impedimenta matrim. etiam dirimentia statuere absque causa, ita vt teneat factum, l. 7. d. 1. a n. 1. vsque ad 6. Et an possit aliquos in particulari reddere inhabiles ad contrahendum inter se, ibi n. 7. Et an possit certam personam reddere omnino inhabilem ad matrimonium, ibi n. 8.**
- Papa an possit infidelibus impedimenta matrimonii statuere, lib. 7. d. 1. n. 3.**
- Papa interdicens matrimonium, an eo ipso irritet illud initium contra id interdictu, l. 7. tota d. 2. Et an dato id matrim. esse validum, sit separandum, ibi n. 14. Et an separandum sit, si lite pendentis initium, ibi n. 15. Et an sponsalia sint valida contra eam prohibitionem, ibi n. 9.**
- Papa an possit statuere vt error qualitatis dirimat matrimonium, l. 7. d. 18. n. 9. Et an possit auferre impedimentum erroris personæ, ibi n. 15.**
- Papa factus maritus absque vxoris licentia an sit reuocandus, lib. 7. d. 38. n. 12. & 20.**
- Papa an possit reuocare constitutiones suas quoad effectus ex eius incurios, l. 8. d. 7. n. 4.**
- Papa an irritet vota religiosi etiam solemnia, l. 8. d. 8. n. 7.**
- Papa**

INDEX RERVM.

- Papa an nunquam soleat in cognatione spirituali dispensare, lib. 8. d. 19. n. 7.
- Papa delegatus eiusve legati ut quis possit esse, an requiratur dignitas tempore quo Pötifex comisit, an tempore præsentationis rescripti, an vtroque, l. 8. d. 27. n. 28.
- Papa dum in literis Apostolicis dicit, volumus, vel reseruamus nobis, quid importent hæc, l. 8. d. 28. n. 27. 63. vbi etiam an ea reseruatio sit personalis.
- Papa qualiter possit legitimare. *Vide*, Dispensare.
- Par. & Paria.*
- Par in parem non habet imperium, l. 3. d. 24. n. 6.
- Paria sunt in iure aliquid nunc esse, & apparere denuo, & non esse, & non apparere, l. 1. d. 63. n. 2. 9.
- Parapherna.*
- Parapherna an perdat vxor adultera, l. 10. d. 8. n. 10.
- Parens.*
- Parens qui mala fide matrimonium irritum init, an censeatur legitimus respectu filii nati ex coniugio inito cum bona alterius fide, l. 8. d. 34. n. 46.
- Parentes an possint offerre vel non offerre occasionem furandi filiis & famulis, ut deprehensi recipiscant, l. 10. d. 12. n. 52. 53.
- Parochus.*
- Parochus assistens matrimonio, aut benedicens nuptias in peccato mortali, qualiter peccet. *Vide*, Matrimonium quoad ministrum.
- Parochus an possit dispensare in denunciationibus matrimonii. *Vide*, Dispensare in denunciationibus. An peccet si timore mortis omittat denunciationes. *Vide*, Dispensationem negans.
- Parochus impedimentum inueniens an possit propria autoritate assistere matrimonio, l. 3. d. 15. n. 2. Quid si contrahentes sint alienigenæ, n. 1. An opposito impedimento possit interdicere matrimonium. Et de impedimento cognoscere, n. 3. Quia prudenter sit vtrendum, dum opponitur impedimentum, ad illud explorandum; vel cum petitur feminam in loco tuto reponi, n. 4. Quid si contra priora sponsalia velit quisquam aliam ducere, an possit parochus assistere, n. 5. Quid si quisquam prius affirmet impedimentum: & postea neget, num 6. Quid si est cui impedimentum sponsalium cum alia opponitur, affirmer se sicut consenserit, sintque dispare contrahentes, n. 7. Quid quando parochio constat de impedimento extra confessionem, & contrahentes illud negant: vel impedimentum est occultum, & publicè petunt matrimonium, vel fatentur votum, & negant se illo obligari, quia si esse voverunt, vel ex alia causa, & quid in iuramento metu extorto, n. 8. & 9. Quid si votum, vel delictum ex sola ipsorum confessione constat, an credatur dicenti sicut consenserit, vel fatentis simili circumstantiam excusantem, n. 10. An possit publice petenti, matrim. ministrare quando ipse novit impedimentum occultum, & quid de ipso ordinario, vel de parochio ab ordinario compulso, n. 11. Quid si parochus, vel ordinarius norit dispensationem esse impetrata in foro conscientia, n. 13. 14. 15. An initum matrim. cum dispensatione pro solo conscientia foro, separandum sit detecto impedimento in foro externo, num. 15. & 17. Quid si coram ordinario, vel notario fateatur aliquis impedimentum, & simili dispensationem pro foro conscientia, num. 16. An possit Parochus vel ordinarius interdicere matrimonium ob doctrinæ Christianæ ignorantiam, n. 18. & 19. Vel censuris compellere ad addicendum eam, n. 19. An nullo opposito impedimento sit incundū matrim. in facie Ecclesiæ: & quid per faciem Ecclesiæ intelligatur, n. 20. Quid teneatur parochus interrogare, quæ verba proferre, n. 21. An teneatur habere librum, & quid in eo scripturus sit; vel quando aliis de licentia Parochi assistit matrimonio: vel dum religiosi, in novo orbe funguntur Parochi officio, teneantur ad id: & an sit necessaria Parochi, & notaria subscriptio, n. 22.
- Parochus an teneatur habere librum in quo scribat contrahentium nomina, vel qui funguntur officio Parochi, vel qui de eius licentia assistit matrimonio, l. 3. d. 15. n. 22.
- Parochus sciens in confessione impedimentum. *Vide*, Confessio-nis sigillum.
- Parochus an debat esse proprius, & vtriusq; contrahentis, & intra propriæ parochiæ vt assistat matrimonio. *Vide*, Matrim. an requiriat præsentia. Quid si sit excommunicatus, suspensus, interdictus, vel irregularis. *Vide*, Excommunicatus parochus. Quid si legitimo titulo careat, vel sicut licentiam dederit. *Vide*, Titulo legitimo carens. An fatus sit Parochus originis, vel qualis habitatio exigatur. *Vide*, Habitatio qualis requiratur. &, Habitans duplē parochiam &. Quid quando sunt duo parochi.
- Parochus non sacerdos an valide assistat matrimonio, l. 3. d. 20. n. 2. & 3. An peccet, n. 4. An possit licentiam assistendi concedere sacerdoti, n. 6. & 7. An possit non sacerdoti, n. 9. & 10. An possit sacerdoti non approbato ab ordinario, excommunicato, vel irregulari, n. 10.
- Parochus vagorum, forensum, vanigantium, & quærentium domicilium. *Vide*, Vagi an dicantur.
- Parochus non proprietarius, vel alius sacerdos assistendi matrim. licentia habet an possit delegare. *Vid.* Delegare ordinarius potest.
- Parochus an possit vicecuratum instituere. *Vide supra.*
- Parochus assistens matrimonio, vel dans licentiam, contra ordinarij prohibitionem. *Vide*, Licentia data.
- Parochus an teneatur in matrimonio verba proferre, & sint de ef-sentia. *Vide*, Verba Parochi.
- Parochus qualiter debeat esse præsens, & quid si casu, vi, vel dolo, vel per interpretem intelligat consensus. *Vide*, Præsentia Parochi.
- Parochus assistens clandestino, vel qui quis alius sacerdos an sit suspendendus, l. 3. d. 48. n. 1. 2. Quid de parochio id matrim. non prohibenti, n. 1. An possit tempus trienni quo suspendendus est, augeri, vel minui, n. 2. An correcta sit hæc trienni suspensio per Tridentinum, & hodie sit tantum pena arbitraria, n. 3. & 4. An parochus assistens matrimonio omisis denunciationibus, vel non prohibens, aut qui quis alius sacerdos assistens, sit triennio suspendendus, num. 5. Quid si libro caret, vel non interroget de consensu, n. 5. Quid si parochus interstitaliis matrim. interdictis fibi à iure, vel iudice, vel vagorum, vel forensum absque licentia ordinarii, eo n. 5. Quid si alienus parochus, vel alius sacerdos intersit matrimonio, absque propriæ licentia, an sit suspendendus, n. 6. An ignorancia crasla excusat ab hac suspensione, n. 7. An per hanc penam corrigatur excommunicatio, Clem. I. de priuileg. in religiosos solennizantes matrimonium lata, n. 8.
- Quid si sacerdos proprius, vel alienus non interstit, sed de assistéti licentiam sacerdoti, aut non sacerdoti, l. 3. d. 49. n. 1. 2. & 3. Quid si nō sacerdos assistat absque licentia propriæ parochi, ea d. 49. n. 3.
- Parochus an sit suspensus si assistat absque Episcopi licentia, matrimonio publico eorum qui absque parochio & testibus contraxerant, l. 3. d. 46. n. 1. & 4. vbi an ita alia pena plectendus.
- Parochus suspensus triennio, quia interfuit clandestino, an si iterum assistat, confundantur hæc tempora. *Vide*, Suspensus ad certum tempus. Et an sit suspensus à beneficio, sicut est ab officio, vel possit illo priuari. *Vide*, Suspensus ab officio.
- Parochi licentia ad assistendum matrimonio quando non ad unguem seruatur. *Vide*, Licentia si non omnino seruetur.
- Parochi officium circa matrim. *Vide*, Parochus impedimentum.
- Parochus an teneatur in libro notare patrinum solius catechismi suis, pueri iam domi baptizato, l. 7. d. 10. n. 13.
- Parochus assistens matrimonio, in quo est error qualitatis dans causam matrimonio, an incurrat suspensionem, l. 7. d. 18. n. 22.
- Parochus assistens matrimonio inter consanguineos aut affines, aut professos, aut sacris initiatos, an incurrat excommunicationem, l. 7. d. 48. n. 4.
- Parochus benedicens sponsis alienæ parochiæ, quam penam incurrat; vel si secundis nuptiis benedicit. *Vide*, Benedic̄io.
- Parochi an possint dispensare in ieiuniis, clu carnium, festis, votis: & an id possit confessarius, l. 8. d. 9. n. 27.
- Parochus incapax beneficii illius ad defectum occultum communiter ignoratum, vel confessio cuius licentia est irrita ob vitium occultum, vel occulte est reuocata, an sit eligibilis per bullam, l. 8. d. 34. n. 14.
- Parochus conscienti impedimenti, & dispensationis in foro conscientia; an possit dissimulare, & impeditos matrimonio coniungere, l. 8. d. 34. n. 4.
- Participans in crimen.*
- Participans in crimen criminoso cum excommunicato quando incurrat excommunicationem, l. 7. d. 48. n. 3.
- Pater.*
- Pater an possit iuste impetrare matrimonium filii, l. 1. d. 14. n. 4. *Vide*, Causa iusta dispensandi. & Filius an validè.
- Pater an possit promittere sponsalia pro filiis: & quid de matre. *Vide*, Sponsalia. Matrimonium an contrahatur. &, Promissio facti alieni.
- Pater promittens dare vnam ex filiabus. *Vide*, Sponsalia cum una ex pluribus.
- Pater vel mater promittentes dona filio, si opera virtutis exequatur, vel à virtutis deficiat, an peccent. *Vide*, Simonia an sit donis.
- Pater vel mater an possint dare filiis licentiam testandi. *Vide*, Testandi licentia.
- Pater an possit irritare votum filii cuius ætas est dubia. *Vide*, Dubitans de pubertate. Et quid possit circa eius contraetus. *Vide*, Filius familias an obligetur.
- Pater an possit cogere filium vt sibi ministret vel recedere volentem impetrare. Et quid possit circa eius contraetus. *Vide*, Filius familias an obligetur. An possit impetrare ne se vendat, vel illum includere, l. 6. d. 38. n. 7.
- Pater an teneatur dotare filias. *Vide*, Dos an sit sub præcepto. & ibi, Quid de filia volenti religione ingredi, vel filio ordines appeteti.
- Pater an possit remittere filio vsum fructū non computando in sexta & quinta bonorum parte. *Vide*, Vsum fructus remissio.
- Patria potestas.*
- Patria potestas an cesser in filio conjugato, quoad odiosa & fa-ribilia, & idem, si filius dignitatem adeptus sit, l. 7. d. 82. n. 7. Et an filius conceptus ante patris emancipationem vel dignitatem, licet postea natus sit, existat sub potestate aut, eo n. 7.

INDEX RERVM.

Patrinus.

Patrinus, ut sit quis in baptismō vel confirmatione, an sufficiat quācunque aetas, in qua sit rationis v̄sus, l. 7. tota d. 61.

Patrini an possint duo mutuo esse, l. 7. d. 54. n. 17.

Patrini quoad cognationem spiritualem contrahendam. *Vide*, *Cognatio spiritualis*.

Patrini an plures esse possint in baptismō, attento iure antiquo, vel nouo Tridentini: posuitque Episcopus attento utroque iure in hoc dispensare, l. 7. d. 57. à n. 1. usque ad 7. Et an possint esse patrini duo viri vel duas feminas, ibi nu. 4. Et an mortale sit, adhibere plures patrinos, aut duos viros, vel duas feminas, ibi nu. 6. Et an haec habeant etiam locum in confirmatione, ibi n. 9.

Patrini an possint esse simul vir & vxor, l. 7. d. 57. n. 5.

Patrino iuranti se non habuisse intentionem contrahendae paternitatis, an sit credendum, l. 7. d. 58. n. 8. & 9.

Patrini an possint esse religiosi, l. 7. d. 60. n. 21.

Patrinus in baptismō vel confirmatione an possit esse parens filii, vel maritus vxoris, l. 9. d. 26. n. 5.

Paupertas.

Paupertatis votum. *Vide*, *Voto paupertatis*.

Peccatum.

Peccatum minimum patrare an liceat alicui, ad vitandum maximum in alio, l. 7. d. 11. n. 27.

Penitus.

Penitus, an importet ipso iure, l. 8. d. 21. n. 75. & 76.

Pensio.

Pensio an possit solui, & recipi solutio liberis non expeditis, l. 8. d. 29. n. 5.

Pensiones an vacent per matrimonium, l. 7. tota d. 44.

Pensionis an sit capax coniugatus, & qualiter possit eam tuta conscientia habere, l. 7. d. 44. n. 9.

Pensionis incapax est, qui est incapax beneficii, l. 7. d. 44. n. 9.

Pensionem recipiens animo ducenda postea vxoris, an peccet, lib. 7. d. 45. n. 20.

Peregrini.

Peregrini an teneantur legibus, & consuetudinibus loci per quem transeunt, quando in suo oppido eadem vigent, vel essent scandalum, vel diuerterunt illuc animo commotandi, l. 3. d. 18. nu. 3. Quid quando diuertunt per modum transitus, & ea non seruantur in suo oppido, n. 4. 5. & 6. Quid si leges illae sint iuris communis, at in suo oppido non obligant, n. 7. Quod mora in loco transitus desideretur, peregrini ut teneantur illius legibus, num. 8. 9. Quoad contractus solennitatem an teneantur legibus loci contractus, & consuetudinibus illius, & secundum illas censeatur in dubio contractus celebratus, num. 10. Quid in dote & testamento, n. 11. An forenses teneantur ad gabellas loci contractus, n. 12. An si vendant triticum in Castella, teneantur eius pragmaticam taxantem pretium seruare, nu. 13. Quid si legum transgressio cederet in damnum loci transitus, n. 14. Quid de vagis, an teneantur legibus loci transitus, n. 15. An peregrini teneantur ad leges domicilii: ubi contraria vigent in loco ubi reperiuntur, num. 17. & 18. Quid si leges sint iuris communis, & ibi non obligant, n. 21. An Lusitanus transiens per Castellam possit, in sabbato intestina animalium edere, n. 19. An Greco possit celebrare in Ecclesia Latina in pane fermentato, vel Latinus in Graeca in pane azymo. Et quid si inter Latinos inueniatur Ecclesia Graeca, vel inter Graecos Latina, n. 20. An proficisciens in die festo ad locum ubi non est festiuus ille dies, possit non audire missam, & exercere seruilia, n. 21. Quid quoad ieiunium, & esum carnium de proficisciente in die ieiunii ad locum ubi carnes eduntur, peruenturo, n. 22. Quid si exeat loco ubi carnes eduntur, peruenturus ea die in suum dominicum ubi ieiunatur, n. 23. An si incolae locorum ubi Tridentini decretum non obligat, diuertant per modum transitus ad locum ubi obligantur incolae ad id decretum, possint absque parocho & testibus contrahere, nu. 25. & 26. Quid si incolae locorum ubi obligat, contrahant ubi non obligat, n. 27. & 28. Quid si in fraudem illius decreti abierint, nu. 29. Quid de captiuis, aut mercatoribus existentibus apud infideles, a num. 31. usque ad finem.

Peregrini Eucharistiam an debeant recipere in Ecclesia matrice in palchate, vel possint a religiosis recipere. *Vide*, *Habitatio qualis* requiratur.

Periti artis.

Periti artis qualiter possint recusari, & alia circa eos. *Vide*, *Matronæ*.

Pia causa.

Pia causa quando sit matrimonium: & quando legatum relictum consanguinco pauperi. *Vide*, *Votum ducendi aliquam*.

Pignus.

Pignus an possit interuenire in sponsalibus, lib. 1. disp. 38. à nu. 2. ad 4.

Piscans.

Piscans halecia diebus festiis an teneatur ad elemosynam iniunctam, C. licet, de feriis. *Vide*, *Dispensationem negans*.

Pleito omenaje.

Pleito omenaje. *Vide*, *Homagium*.

Pœna.

Pœna non valet, quando pactum principale est irritum, lib. 1. d. 7. n. 17. & 19.

Pœna imposta matrimonio an claudat sponsalia. *Vide*, *Clandestina sponsalia*.

Pœna adiecta pacto habitandi in certo loco. *Vide*, *Pactum*.

Pœna sponsalibus adiecta non valet, & est veniale eam apponere, l. 1. d. 30. num. 2. Quid si ab aliis apponatur pœna: vel ab altero cocontrahente cum extraneo, à n. 3. ad 7. Quid quando promissio nullam matrimonii necessitatem inducit: quia promittunt parentes sub pœna se facturos, & curatuos, num. 4. Quid de pœna circa conditionem abstinenti a matrimonio: ut si nuptio promitto talen pœnam, n. 8. Quid circa matrimonium non dissoluendum, vel non petendum diuerton, nu. 9. Quid sauro matrimonii ut si vir promittat pœnam si tenerit concubinam, num. 10. Quid si pœna sit modica, n. 11. An possit peri interest, à num. 12. ad 16. Si pœna solvatur, an sit restituenda in foro conscientie. Eridem de lucro in ludo pecunia credita, & an detur reperitio, l. 1. d. 31. n. 1. & 2. Quid si ludens, iuravit se solutum, an teneatur solvere, possit; repetere, & obrinere iuramenti relaxationem, eo l. 1. d. 33. n. 24. & 25. Vbi & quid per bullam. Quid de pœna sponsalibus adiecta, an firmetur iuramento, vel sit saltum illius iuramenti necessaria relaxatio, ead. 32. n. 20. 21. & 22.

Pœna in religionis ingressu an possit apponi. *Vide*, *Arrax & pœna*.

Pœna confitens in lucro non acquirendo, quando valeat in sponsalibus. *Vide*, *Conditio obligans ad nuptias*, & *Vide*, *Conditio retractans a nuptiis*.

Pœna non contrahitur, ubi deest culpa, l. 1. d. 36. n. 4.

Pœna conventionalis an debeatur in foro conscientiae, l. 1. d. 37. à n. 1. ad 4. An debeatur integra, vel quatenus interest, n. 4. An possit praesciri, n. 5.

Pœna scienter facienti, aut presumenti. *Vide*, *Lex imponens pœnam*.

Pœna legis quando incurrit ex actu nullo. *Vide*, *Pœna clandestini*.

Pœna an sit annulatio actus, l. 3. d. 4. n. 8. & 9.

Pœna annullationis quando liget ignorantes, l. 3. d. 17. n. 10.

Pœna quando sit inhabilitas, l. 3. d. 17. n. 11.

Pœna imponi non deber nisi iure expressa sit, l. 3. d. 44. n. 2.

Pœna in facientem, an liget mandantem. Et mandans, ac consilens an verè faciant, l. 3. d. 49. n. 1. & 2.

Pœna priuans iure non quæsito, an indigeat iudicis sententia, lib. 3. d. 53. n. 8. Quid quando aliquid non imponitur per modum pœnae, sed conditionis requisitæ, eo n. 8.

Pœna in contractu dotis an valeat. *Vide*, *Motus ab intrinseco*.

Pœnae clandestini matrimonii ut incurritur an fatis sit, sed denunciations omittantur, l. 3. d. 1. n. 5. 6. & 7. Quid si matrimonium publicè celebratur omisis denunciationibus, n. 9. & 10. Quid si contra parocho & testibus, non tamen rogatis, nu. 11. Quid si matrimonium clandestini sit nullum, quia ablique parocho & testibus celebratur, an subiicitur clandestini pœnis, l. 3. d. 2. n. 1. 3. 4. & 5. Traditur regula ad cognoscendum, quando pœna legis incurritur ob actum irritum, n. 2. Quid si tale matrimonium irritum consumetur, eo l. 3. d. 2. nu. 6. Quid si matrimonium sit irritum ratione aliquius impedimenti, n. 7.

Pœnas eligentis indignum, an incurrit eligens indignum ex confessione nostrum, l. 3. d. 16. n. 6.

Pœnae matrimonii clandestini quoad illegitimatum filiorum. *Vide*, *Legitimi filii*, & *Legitimare prolem*. An sit pœna ipsius, ut mulier spoliata a viro, non sit in possessionem restituenda, l. 3. d. 45. n. 1. An carcere debeant clam cocontrahentes, si inualidum sit matrimonium, spe dispensationis. *Vide*, *Dispensationis spe*. An sit mentio facienda in dispensatione talis matrimonii. Quidque profit dicere Tridentinum, ut careant spe dispensationis, an liget Pontificem ne dispenset, l. 3. d. 45. n. 3. An sit talium pœna, esse inhabiles simpliciter ad cocontrahendum, vel tantum ad clam cocontrahendum, eo l. 3. d. 46. n. 1. & 2. An opus sit iudicis declaratione, ut matrimonium clam contractum dissoluitur, ea d. 46. n. 2. & 3. An clam cocontrahentes absque parocho & testibus sint puniendi arbitrio ordinarii, peccante ordinarius non puniens, ea d. 46. n. 6. An cocontrahentes clam omisis denunciationibus, & testes assistentes puniendi sint aliqua pœna, ea d. 46. n. 7. & 8. An expedit ut synodales constitutiones hos excommunicent, nu. 9. An valeat, si ea constitutio præcipiat taliter excommunicatos vitari, n. 10. An trahendi sint in perpetuam seruitute, nu. 11. De pœna exhortationis quam hi incurrit. *Vide*, *Hæreditate priuari*.

Quæ sint pœnae exhortationis quam hi incurrit. *Vide hic supra*. Quæ sint pœnae parochi, vel alterius sacerdotis assistentis. *Vide*, *Parochus assistens clandestino*. An pœnae clandestini indigent iudicis sententia. *Vide*, *Iudicis sententia*. Quis iudex possit eas imponere. *Vide*, *Iudex qualis*.

Pœna iuris ciuilis & canonici an sint in utroque tribunali seruanda, l. 3. d. 54.

Pœnis diversis impositis variis legibus eidem delicto, an una alteram corrigat, l. 3. d. 48. n. 3. 4. & 8.

Pœnis minus condigne puniuntur a iudice seculari, vel ecclesiastico, an possit iterum puniri ab alio, ubi crimen est mixtum. *Vide*, *Iudex qualis*.

Pœna

INDEX RERVM.

- Pœna priuatiua an exigit sententiam iudicis, ut incurritur, lib. 9.
d.30.n.1.& 2.
- Pœna an incurritur, quando actus est meru gestus, l.9.d.31. n. 4.
- Pœna quando excusat ratione ignorantia. *Vide*, Ignorantia, vbi de qualitate ignorantiae, etiam quando pœna imponitur scienter facienti.
- Pœna an sit resuatio alicuius peccati, & excusat ignorantia, l.9.d.32.n.18.
- Pœna delicto imposta non extenditur ad delicti attentionem, lib. 10.d.4.n.12.
- Pœna adulterii *Vide*, Adulterium.
- Pœnam an teneatur restituere reus se falsis testibus proregens: & appellans postquam semel damnatus est, l.10.d.8.n.14.
- Pœna non praestat immunitatem, l.10.d.10.n.3.
- Pœna fæderotis benedicentis nuptiis tempore vetito, & recipiens eas, quæ sit, l.7.d.7.n.4.& 5. Et quæ pœna benedicentis sponsæ alienæ parochiæ, vel secundis nuptiis. *Vide*, Benedicatio.
- Pœna reservationis an celer reuocata constitutione reseruant, l.7.d.49.n.11.& 12.
- Pœna ciuiles lege inducæ contra secundas nuptias. *Vide*, Nuptiæ, vbi & an eas incurrit vidua formicans.
- Pœna qua coniuges se obligant ad abstinentiam à secundo coniugio, vel yorum pœnale quod quis emitit, si non impleuerit fidem sponsalium, an valeat, l.7.d. 88.n.37.
- Pœna a testatore imposta, sive in legato, sive in hereditate perdenda, an obliget in foro conscientiæ ante iudicis sententiam, l.7.d.91.n.13. & 4.
- Pœna a testatore imposta secundis nuptiis, an sint correctæ iure canonico, l.7.d.91. n. 1.
- Pœna curialis, solicitatoris, scriptoris narrantis falsum contrarelationem partis, quæ sint, l.8.d.21.n.58.
- Pœna aliqua pecuniaria an possit imponi ab Episcopo aut aliis prælati, iis cum quibus dispensant in lege propria superioris aut voto, l.8.d.14.n.1.& 2.
- Pœnalis lex. *Vide*, Lex.
- Pœnitentiarius.*
- Pœnitentiarii officium an expiret morte Papæ, l.8. d. 28.n.92.
- Pollitatio.*
- Pollitatio & promissio in quo differant, l.7.d.79.n.19.
- Pollutio.*
- Pollutio Ecclesiæ. *Vide*, Ecclesia.
- Pollutio. *Vide*, Semen.
- Pollutio habita à coniuge, an sit iusta diuortii causa. *Vide*, Diuortiū.
- Pontifex.*
- Pontifex. *Vide*, Papa.
- Possessio, &c. Possidens.*
- Possessio mala fide captiæ, an suffragetur in dubio ipsi dubitanti. *Vide*, Dubitans num res sit sua.
- Possidens bona fide, & dubitans. *Vide*, ibid.
- Potentia,*
- Potentia coeundi ante pubertatem, ex quibus signis probetur, l.7.d.104.a.n.24. vsque ad 36.
- Potest.*
- Potest, negatione præmissa, quid importet, & an differat à non possit. *Vide*, Non potest.
- Potestas.*
- Potestas ordinaria, & absoluta principis, quid sit, l.2.d.15.n.3.
- Potestas delegata. *Vide*, Delegata potestas.
- Potestas dispensandi. *Vide*, Dispensandi potestas.
- Potestas patriæ. *Vide*, Patriæ potestas.
- Potestas conferendi beneficia concessa Episcopo, an sit favorabilis & extendenda, l.8.d.2.n.3. Et an potestas dispensandi ipsi cœcessa circa beneficia, restringatur ad simplicita, ibi n.8.
- Potestas conservatorum an expiret concedentis morte, l.8.d.28.n.43.
- Potestas legitimandi. *Vide*, Legitimare.
- Præceptum.*
- Præcepta superiorum, & licentiae, an ipsorum morte expirent, vel depositione officii, l.8.d.28.n.47. & 48.
- Præceptum nullum est iuris diuini in lege Euangelica, quin sit etiam iuris naturæ, demptis præceptis fidei & sacramentorum, l.7.d.52.n.2.
- Præcepta duo de eadem re violans, an peccet dupli malitia necessario fatenda, l.9.d.15.n.5. & 6.
- Prælatus.*
- Prælatus repudians hereditatem, vel legatum, absque solennitate. *Vide*, Repudiare hereditatem, & ibi, an solus prælatus non implens conditionem, vel recipiens pensionem ab emphyteuta qui cediderat in commissum, præiudicet monasterio, vel Ecclesiæ.
- Prælatus religionis, vel Episcopus mitten's subditum, ut ab alieno initietur, an censeatur illi committere vices suas ad dispensandum cum eo in impedimentis ordinariis, l.8.d.1.n.25.
- Prælatus religionis an habeat iurisdictionem quasi Episcopalem in subditos, l.8.d.3.n.9. Et an possit secum dispensare, vel id committere suo confessario, ibi n.1.2.3. & 9.
- Prælatus religionis quid possit circa dispensationem. *Vide*, Dispensare.
- Prælati habentes iurisdictionem quasi Episcopalem, in quibus dispensare possint. *Vide*, Dispensare.
- Præscribi.
- Præscribi an possit pœna cœventionalis. *Vide*, Pœna cœventionalis.
- Prescriptio.
- Prescriptio salarii famulorum non potentium illud intra triennium, an procedat in foro conscientiæ, l.7.d.37.n.17.
- Præsentia.
- Præsentia parochi & testium vt valeat matrimon. non satis est corporeæ, sed desideratur vt illi viuum rationis habeant, & intelligant consensu contrahentium, l.3.d.39.n.1. Satis est aliquo sensu percipiunt, vt si videant signa, licet non audiant verba, n. 2. Satis est per interpretem intelligere consensum, & potest matrimon. per interpretē celebrari, n.3. Creditur dicto talis interpretis, n.4. Quid si parochus & testes habuere animum attendendi, casuque vagentur tempore contractus, n. 5. Quid si parochus consulto nollet attendere, n.6. Quid si inter sint, n. 7. 8. & 9. An desideretur testes ad id faciliter vocari, n. 8. & 10. Quid si parochus dolo ad aliud vocetur, n.10. Quid si casu tunc transfeat, n.11. An peccent mortaliter contrahentes coram parochio vi derento, aut casu transeunti, aut dolo ad aliud vocato. Et quid in testibus, num. 12. Quid si licentia aësistendi matrimonio vi extorqueatur, aut iurisdictio, an valeat, n.13. Quid si dolo extorqueatur licentia, n. 14. Præsentia an in dubio præsumatur. *Vide*, Promissio ante acceptationem.
- Præsertim.
- Præsertim, quid importet. *Vide*, Dictiones implicatiæ.
- Præsumere, & Præsumptio.
- Præsumere quid importet. *Vide*, Lex imponens pœnam scientem.
- Præsumptio semper in dubio sumitur ita vt actus valeat. Et quando duo actus sunt eodem die, præsumitur præcedere requisitum ad actus valorem, l.3.d.35.n.19.
- Præsumptio prioris partis non sumitur in dubio, l.4.d.7.n.2.
- Præsumptio iuris & de iure quando inducatur, & quid sit, l.7.d.37.n.8. & 9. Et an admittat indirectam probationem in contrarium, ibi n.33. Et an illa sufficiat ad condemnandum exclusa appellatione, ibi n.21. Et quotuplex sit præsumptio, ibi n. 7. Et an restitutio nis in integrum beneficium excludat, ibi n.22. Et an sit iuris & de iure, qua Tridentinum præsumit ratificari professio nem non reclamando in quinquenium. *Vide*, Tridentinum.
- Præsumptione iuris an standum sit in foro conscientiæ, quando quis dubitat an contrariam intentionem haberit, l.7.d.37.n.12.
- Præsumptio iuris & de iure nequit ex actibus futuris sumi, sed ex solis præteritis, l.7.d.88.n.17.
- Præsumptio iuris & de iure, an oriatur ex sententia matrimonii, quæ non transit in rem iudicatam, vel ex posteriori matrimon. ab impotenti initio, dissolutionis prioris ex odio, l.7.d.99.n.13.
- Præsumptio iuris & de iure an sit noui consensus, quando potest matrimonium novo consensu perfici, nec appellatur a sententia illud approbanti intral legítimum tempus, l.7.d.100.n.13.
- Præsumptio in favorem aliquid inducta, non habet locum, quæties in eius damnum redundat, l.7.d.103.n.1.
- Prater.
- Præter, quid significet. *Vide*, Verba negatiua.
- Preces.
- Preces importuna, aut superioris quando metum inferant. *Vide*, Metum an inferant preces.
- Princeps.
- Princeps an possit cogere ad matrimon. *Vide*, Consensus in matrimon.
- Principis præceptum intelligitur saluo iure alterius, l.1.d.47.n.3.
- Principis potestas ordinaria, & absoluta. *Vide*, Potestas.
- Principis sententia an legem constituat. *Vide*, Sententia principis.
- Quid de eius epistola, vel responso *Vide*, Epistola.
- Principis dissimulatio an inducat dispensationem. *Vide*, Dispensationem an inducat.
- Princeps fidelis an possit impedimenta matrimonii statuere, l.7.d.3. à n.1. vsque ad 4. Et ibi, an Ecclesia hoc possit sibi referuare. Et an possit ea statuere respectu infidelium sibi subditorum, ibi n.8.
- Princeps infidelis an possit statuere impedimenta matrimonii, lib. 7.d.3.n.5. Et quid inter Indos, ibi n. 6. Et an talia impedimenta comprehendant fideles ibi commorantes: vel ligentur impedimentis quæ sunt apud fideles, n. 7. & 10.
- Principis beneficium seu priuilegium quando sit latè interpretandum, l.8.d.1.n.4.
- Princeps supremus & inferiores an censeantur dispensare, quoties admittunt ad actum iure prohibitum, vel illum fieri patientur. l.8.tota d.4.
- Princeps secularis an possit legitimare problem ex matrimonio irrito habitam, etiam quoad Ecclesiastica, dispensando in matrimonii radice, l.8.d.7.n.11.
- Princeps in dubio an cœlestatur iuri tertii derogare, lib.8. disp.7.n.6. in fine.
- Princeps dum dispensat, qualiter in eo præsumatur causa, & similiiter dum inferiores dispensant, l.8.d.17.n.14. & 15.
- Principes magni qui appellantur in Tridecatino, ut cum eis dispensetur in secundo gradu, l.8.d.19.n.3.

Præ-

INDEX RERVM.

- Principale intentum.*
- Principale intentum semper inspicitur, l. 6. d. 1. n. 12.
- Priori.*
- Priori sublato tollitur posterius, l. 3. d. 4. num. 6.
- Prius legum.*
- Priuilegium habens ad dispensandum in casibus Episcopi etiam matrimonialibus, an possit dispensare in illis quibus ratione solius necessitatis potest Episcopus, l. 2. d. 40. n. 9.
- Priuilegium an pro sit ignorantia. Et semel illi concessum possit revocari. *Vide, Gratia.*
- Priuilegium an semper contineat aliquid iure communi non concessum, l. 2. d. 27. n. 15.
- Priuilegiis verba an semper debeant aliquid operari. *Vide, Gratiae verba.*
- Priuilegio pro se introducto quando quis teneatur vti, l. 9. d. 6. n. 14.
- Priuilegium cuius ratio inest vni soli, & inde ad alios derivatur, eo mortuo cesseret, l. 7. d. 47. n. 4.
- Priuilegia clericalia an amittantur absque sententia à sodomita, vel ordinato cum dimissoriis capituli sede vacanti, quando eas concedere nequit, l. 7. d. 46. n. 20.
- Priuilegia clericalia qualiter amittantur per contractum matrimonii. *Vide, Clericus.*
- Priuilegium an exigat causam, & in quo à dispensatione differat, l. 8. d. 1. n. 1.
- Priuilegium principis quando sit latè interpretandum, l. 8. d. 1. n. 4.
- Priuilegia bullæ & jubilei an sint latè intelligenda, l. 8. d. 2. n. 7.
- Priuilegium in dubio an cencetur iuri terii denegare, lib. 8. d. 7. n. 6. fine.
- Priuilegia religiosorum circa quæ vota & iuramenta concedant facultatem dispensandi, & cum quibus. *Vide, Dispensare, vbi etiam an ad id exigatur confessio: & quid concedant circa petitionem debiti cum ligatis voto, affinitate, vel cognatione spirituali.*
- Priuilegium regularium aperiendi brevia sacrae pœnitentiariae explicatur, l. 8. d. 34. n. 11. & 30.
- Priuilegium an possit revocari: & an indigeat speciali mentione, quando per modum contractus concessum est, & vt fiat pecunaria recompensatio, l. 8. d. 33. per totam.
- Priuilegium Indorum, ut possint in tertio & in quarto gradu matrimonio coniungi, explicatur, l. 8. d. 24. n. 35.
- Priuilegia an sint interpretanda iuxta verba supplicæ, l. 8. d. 21. n. 37.
- Probare, & Probatio.*
- Probare arras, non excedere bonorum decimam an incubat vxori, & eius hereditibus, an viro, l. 6. d. 35. n. 1. usque ad 5.
- Probatio ad dissoluenda sponsalia, & impediendum matrimonium, qualis requiratur. *Vide, Sponsalia ut dissoluantur,*
- Probatio ad dissoluendum matrimonium, an exigat testes omni exceptione maiores, l. 2. d. 45. n. 30. & 31. An sat sit fama, num. 32. Quando sufficiat confessio vtriusque, vel alterius coniugis factentis impedimentum, num. 33. 34. & 35. Ad diuortium an latet sit confessio coniugum, n. 36. An matrimonium esse probetur etiam ad virandam cōcubinatus pœnam, confessione coniugum, n. 37.
- Probatio mortis alterius coniugis ut superstes possit aliud inire matrimonium, an fiat longissima absentia, l. 2. d. 46. n. 1. An auth. Hodie, C. de repudiis, sit correcta iure canonico, & possit iudex punire feminam secundò nubentem non seruata solennitate illius, n. 2. An eadem probatio quæ ad mortem, exigatur ad probādam professionem alterius coniugis ante matrimonium consummatum, n. 4. An desideretur certus nuncius de morte, vel fatus sit in vitroque foto alia moralis certitudo, num. 5. & 6. Iudicis arbitrio celiqutur hæc probatio, n. 7. An possint testes non cœtata parte probare hanc mortem, n. 8. An sufficiat unus testis, n. 10. 11. & 12. An fama sit satis, n. 13. 14. & 15. Quas conditiones sit habirura fama ut probet, n. 16.
- Probatio eorum quæ in corde latent. *Vide, Scientia.*
- Probatio metus. *Vide, Metus qualiter probetur.*
- Probatio adulterii ex quibus concludatur, l. 10. d. 12. à n. 39.
- Probatio causarum an exigatur, quando ea tantum generaliter referuntur, vel dicendo, Ut asserunt, vel per verbum impersonale, Ut asseritur, l. 8. d. 35. n. 24. & 25.
- Probatio potentia coenadi ante pubertatem. *Vide, Potentia.*
- Probatio qualis debeat esse copulæ fornicariæ aut consummatio nis posterioris matrim. quando ratione maleficii, aut cuiusvis impotentia separatum, est restaurandum matrimonium. *Vide, Impotentia.*
- Probatio iustitia sententia in causa coniugalî, transacto termino ad appellandum, an fieri possit tam ex meritis cause, quam ex processus ordine, l. 7. d. 100. n. 2.
- Probationes impotentia ad dirimendum matrimonium. *Vide, Impotentia.*
- Procator.*
- Procator ad donandum an possit donare mortuo constituentem. *Vide, Mandatum morte.*
- Procator tam ad matrimonium, quam ad alia negotia quam extatam debeat habere, l. 3. d. 41. n. 8. Cetera de hoc procuratore. *Vide, Matrimonium per procuratorem.*
- Procuratoris constitutio facta à captivo, vel metu, an valeat. *Vide, Metus ab intrinseco.*
- Prodigus.*
- Prodigus cui est interdicta administratio, an obligetur naturaliter, l. 6. d. 38. n. 27.
- Professio, & Professus.*
- Professio tacita, & ratificatio prioris irrita. *Vide, Sponsalia quam extatam.*
- Professio qualiter dirimat maritum. *Vide, Matrimonii professione.*
- Professio an possit fieri ante annum nouitiatus, & ante 16. annos, quando alter sponsus post matrimonium, ratum, religionem ingreditur. *Vide, Sponsi ante matrimonii consummationem.* Quid quando transit professus de una religione in aliam, l. 2. d. 24. n. 6. & 10. Quid ex consensu nouitii, & religionis, ibid. An ille annus nouitiatus debeat esse completus de momento: & similiter sexdecim extatis anni requisiti ad profundendum. Et an requiratur annus, & dies. Et quid in anno bissexili, n. 22.
- Professio facta, aut metu extorta an possit solo actu interno ratificari, l. 2. d. 32. n. 14. Quid, si fuerit professio etiam ex parte monasterii, eo l. 2. d. 35. n. 4. An desideretur scire monasterium professionem priorem fuisse nullam, eo n. 4.
- Professio alterius coniugis qualiter probetur ad dissoluendum matrimonium ratum. *Vide, Probatio mortis.*
- Professio religionis an sit nulla ob metum renentiale, l. 4. d. 6. n. 17. 18. 35. & 39.
- Professio metu facta an firmetur iuramento. *Vide, Iuramentum præstitum metu.*
- Professio facta an teneatur verè profiteri, vel possit fugere, l. 2. d. 39. n. 11. l. 4. d. 15. n. 5.
- Professio quoad essentiam voti solemnis quid continet, & quoad dirimendum matrimonium, & quoad essentiam religionis in quo consistat. *Vide, Vorum.*
- Professio ex dolo vel ex falso causa facta, vel errore circa causam finalem, an sit irrita, l. 10. d. 9. n. 9. n. 11. & 18. usque ad 23.
- Professio facta à coniuge existimanti diuortium esse iuste celebratum an valeat, l. 10. d. 9. n. 23.
- Professionis circumstantia sive solius, sive cum sacro ordine, aut alio voto concurrenti, an sit explicanda in confessione fornicationis. *Vide, Circumstantia.*
- Professio an possit esse in pendentia, ut tunc non valeat, sed incipiat valere tempore futuro vel sub conditione emitti, aut possit Ecclesia supplere consensum, l. 7. d. 36. n. 16.
- Professio quoad reclamationem contra eam. *Vide, Tridentinum.*
- Professio tacita difficilis præsumitur valida quam expressa, l. 7. d. 37. n. 34. Et an ablata sit per Tridentinum, ibi n. 2.
- Professio tacita an præsumatur intra quinquennium exercendo actus professorum, quando professio expressa fuit irrita, lib. 7. d. 37. n. 10.
- Professio an possit reddi irrita statuto religionis, l. 7. d. 37. n. 30.
- Professio irrita an ut ratificetur, sit repetendus nouitiatus. *Vide, Nouitiatus.*
- Professio faciens morbum an sit valida, si eo detecto non admittetur, & qualiter ille peccet, l. 7. d. 37. n. 53.
- Professio irrita ratificanda an exigat consensum nouum professi scientis priorem professionem fuisse irritam, lib. 7. d. 37. num. 59. Et an exigatur noua superioris acceptatio, ibi a n. 60. Et an sint ceremonia solitæ adhiberi repetenda, ibi n. 66.
- Professio facta in religionibus militariibus non transacto nouitiatus anno, an valeat, l. 7. d. 44. n. 8.
- Professio religionis ut liceat coniugi, quid exigatur, quando iam consummatum est matrimonium, l. 7. d. 23. n. 1. & 2. Et an sit necessaria licentia Episcopi, ibi n. 3. Et an satis sit alter coniux iuuenis in religione inclusus maneat, et si non profiteatur, ibi n. 4. Et an satis sit ut profitetur assumpto habitu diuini Ioannis equum, ibi n. 4. Et an sat sit votum temporale castitatis coniugis senis manens in seculo, ibi n. 5. Et an id votum continentia manens in seculo officiatur solenne profidente altero coniuge, ita ut eo mortuo nequeat manens in seculo valide inire matrimonium, ibi n. 6. 7. & 8. Et an si coniux senex sit suspectus de incontinentia, sufficiat ut in seculo manens continentiam promittat, ibi n. 9. Et quid, si manens in seculo sit iuuenis, sed non suspectus de incontinentia, ibi n. 10. Quid, si vir senex manens in seculo, non de incontinentia, sed de aliis prauis moribus suspecta sit, ibi n. 11. Vbi etiam tractatur, an vir iam professus sit tunc reueandus. Et an si coniux senex manens in seculo cum castitatis voto turpiter vivat, sit cogendus religionem ingredi, ibi num. 12. Et an quando coniux ingressus religionem de legitima coniugis licentia manens in seculo cum castitatis voto, exit ante professionem, sit reddendus manenti in seculo, & hic liber maneat à voto, ibi n. 13. Et an si coniux manens in seculo vult ratam habere professionem alterius absque sua voluntate factam, teneatur si iuuenis sit, ingredi religionem, & quid, si tunc incontinenter vivat, ibi n. 14. Et qua ex parte datur coniux senex, ibi n. 15. & 16.
- Professio religionis absque licentia alterius coniugis facta an sit valida, & saltem id votum solenne religionis habeat vim voti simplicis religionis aut simplicis castitatis, lib. 7. tota disp. 34. Et an licet

INDEX RERVM.

an liceat huic coniugi reuocato petere debitum, & reuocanti licet denegare debitum reuocato, ibi n. 4. Et an eo matrim. dissoluto licet huic reuocato ad aliud transire, & si transeat, si validum, ibi n. 5.

Professio facta à coniuge quando alter iuuenis manens in seculo voulit continentiam, an valeat: & quid, quando non voulit, lib. 7. d. 33. n. 2. 3. & 4. Et an professus hic, qui defectu alicuius iure requisiti reuocatur, teneatur altero coniuge mortuo redire ad religionem: nec valide possit matrimonium inire, ibi n. 5. Et an hic reuocatus possit petere debitum, aut teneatur reddere. Et an alter teneatur ei reddere, ibi n. 6. & 7.

Professio an liceat coniugi innocentii, altero adulteranti: vel adulteranti, quando celebratum est diuortium, vel innocens reconciliari renuit. *Vide, Ordo.*

Professus an reuocari possit, & coniugi manente in seculo restituiri, quando manens est iuuenis, & voulit castitatem, l. 7. d. 33. n. 8. & 9. Et quid, si hoc votum sit temporale, ibi n. 10. Et an sit locus reuocationi, quando non voulit manens in seculo, ibi n. 11. ad 14. Professus coniux an possit propria autoritate exire, quando potest reuocari, l. 7. d. 33. n. 15.

Professus coniux de alterius licentia, quando defectu alicuius requisiti potest reuocari, an hæc reuocatio fiat iure actionis, an potius ex iudicis officio, l. 7. d. 37. n. 17. & 18. Et an si res est integræ, possit coniux ipse qui licentiam dedit, reuocare, ibi num. 19. Et an sit locus reuocationi, eo quod Episcopus profitendi licentiam non dederit: & quid, si illam dedit, ibi n. 19. & 20. Et an possit Episcopus excommunicatione lata cogere religiosos exemptos ad hanc reuocationem, ibi n. 21. & 22.

Professus quando est alter coniux de licentia alterius manentis in seculo, an hic cogendus sit religionem ingredi, si nullum votum castitatis emisit, aut si illud emisit, & est senex, nec de incontinentia suspectus, l. 7. d. 33. n. 14. Et quid, si sit iuuenis, aut si senex, est de incontinentia suspectus, ibi n. 25. & triplici sequenti.

Professus coniux sine licentia coniugis an possit ab illo reuocari, quamvis vterque communi consensu vouerit continentiam in seculo, l. 7. d. 34. n. 6. Et an liceat illi talem professum de religione rapere, ibi n. 7.

Professus absque coniugis licentia, & ab eo reuocatus, an teneatur eo mortuo ad religionem redire, l. 7. d. 34. n. 11. & 12. Et quid, si coniugem pœnitentia reuocationis, ibi n. 13. Et an possit exire coniuge postea consentiente professioni, ibi n. 16. Et si is permanere velit, quid teneatur facere manens in seculo consentiens, ibi n. 17. Et quid, si coniux nunquam in vita consensit, an eo mortuo possit hic professus exire, ibi n. 18. Et an ut ea professio mortuo altero ratificetur, desideretur scire hunc coniugem priorem professionem fuisse nullam, & acceptari denuo à superiori, ac repetiti nouitiatum, eo n. 18. Et quid quando ignarus mortis perseueravit, at statim ac conscient fuit, vult resilire, ibi n. 19. Et quid, quando conscient mortis perficit, ibi n. 20. Et quid, quando coniux spoliatus conscient eius professionis non reuocavit, sed tacuit, nec consentiens, nec dissentiens, ibi n. 21. Et quid, si dum vixit, consensit, ibi n. 22.

Professus quando est coniux sine alterius licentia, an possit alter eo inuito profiteri, l. 7. d. 34. n. 23. Et quid, si vterque coniux absque alterius licentia profiteatur, siue conscient siue ignarus professionis alterius, an valeat professio, ac neuter alterum reuocare possit, ibi n. 24.

Professus coniux ex alterius licentia metu extorta, an possit ab altero reuocari, l. 7. d. 37. n. 1. Et an hic reuocatus possit petere & reddere, ibi n. 2. Et an hæc professio valuerit saltem ut simplex religionis votum, ibi n. 3. Et an hic reuocatus teneatur redire ad religionem, post coniugis mortem, ibi n. 4. Et an peccet exiens propria auth. itate, ibi n. 5. Et an valide ineat matrim. ibi num. 6. Et an non fuit reuocatus, dum viueret coniux, possit eo mortuo exire, ibi n. 7. Et an dicenda sint omnia de coniuge sic professio, ac si absque licentia professus esset, ibi n. 8.

Professus ex alterius coniugis licentia dolo extorta, an possit reuocari, l. 7. d. 35. n. 9. Et an professio valeat, ibi n. 10. Et an si non reuocetur, possit altero mortuo, ibi n. 11. Et an idem omnino sit in hoc casu, ac quando nulla fuit data licentia, ibi n. 12.

Professus scientie coniuge, ac dissimulante, an valeat reuocari: nec professio sit valida: possitque ipse altero mortuo exire: ac idem dicendum sit, ac quando absque licentia, l. 7. d. 35. n. 13. ad 16.

Professus absque coniugis licentia, an possit postea altero fornicate reperi, vel exire inuito monasterio, l. 7. d. 36. à n. 1. usque ad 3. Et quid, si ordinatus est absque licentia, an sit restituenda vxori fornicanti, ibi n. 4.

Professus coniux absque coniugis licentia, an transacto quinquennio possit reclamare: & quid requiratur ad eam professionem ratificandam, l. 7. d. 37. à n. 69.

Professus ut possit reclamare contra professionem, quot conditio[n]es exigantur tam in professione tacita quam expressa, l. 7. d. 37. n. 1. Et à quo die numeretur quinquennium intra quod reclamare licet, in utraque professione, ibi n. 2. Et an possit audit, si intra quinquennium dimisit habitum ex iusta causa, ibi num. 83. Et quid, si iniuncte dimisit, & iterum assumpt, ibi n. 4. Et an dubi-

tans an intra quinquennium voluerit ratificare professionem, teneatur in foro conscientia stare illa professione, ibi num. 12. Et an possit hic qui intra quinquennium non reclamauit, nec ratificauit professionem, fugere, ibi n. 11. Et an possit superior ipsum occulte elicere, ibi n. 13. Et an possit ci credere, ibi n. 14. Et an hic, vel qui facte professus est, destitutus remedio ad reclamandum transacto iam quinquennio, teneatur ratificate professionem, ibi a n. 36. Et an teneatur regulâ & vota seruare, eod. n. 36. Et an dū non ratificat, possit alimeta monasterii recipere, suffragium præstare, prælaturam admittere, & ad ordines promoueri, ac priuilegiis religionis iuuani, ibi n. 41. & 43. Et an denuo ratificans professionem, possit retinere locum, & cetera priuilegia antiquitatis prioris professionis, ibi n. 67. & 68. *Vide Tridentinum.* Professus electus an teneatur ad votum religionis, & ad alia ante professionem facta, l. 8. d. 9. n. 1.

Professus. *Vide, Religio & Religiosus.*

Prohibitum.

Prohibitum an censeatur antecedens quoad pœnam, prohibito consequenti, l. 1. o. d. 4. n. 12.

Prohibito aliquo prohibetur omne id per quod venitur ad illud, l. 1. d. 13. n. 1. & 2.

Promissio, & Promittens

Promissio mere interna an sat sit ad sponsalia, l. 1. d. 3. n. 1. An saltē obliget stando in iure positivo, aut naturæ, n. 2. 4. 5.

Promissio ducenti aliquam facta Deo. *Vide, Votum ducenti.*

Promissio ad sponsalia an exigatur mutua, l. 1. d. 5. n. 1. An satis sit alterum tacite repromittere. Et quando sint signa tacite repromotionis, num. 2. An acceptatio alterius sit censenda repromotionis, n. 4. & 5. Quando alter solus promittit, an maneat obligatus, n. 7. & sequentibus. Quid distet inter manere obligatum ex vi promotionis, aut sponsalium, n. 8. Quid si alter diu differat re-promittere, n. 12. Quid si gratuita promotioni accedat re-promissio gratuita, an sint sponsalia, n. 13. Quid si post interuallum alter repromittat, ibi n. 14. An credendum sit dicenti se mutatis voluntatem, n. 15. An illa promissio non mutua matrimonii obliget ad mortale, n. 18. & 26.

Promissio simplex an obliget ad mortale, & frangens teneatur restituere, l. 1. d. 5. n. 18. & seq. Quid deficienti animo se obligandi, & quando deficere dicatur, n. 21. Quid si non exprimatur causa, n. 22. Quid rebus mutatis, n. 23. Quia sit materia grauis ut talis fractio sit lethalis, n. 24. An omittere unum sacrum promissum sit mortale, num. 25. Quid sit promissio simplex, num. 17. An sit pactum, num. 20.

Promissio ante acceptationem, & donatio facta absenti, an possint reuocari. Et idem de quocunque contractu, stando in iure communis, l. 1. d. 6. n. 2. Quid iure regio Castella, n. 18. & 19. An opus sit intimari donationem per nuncium ad id destinatum, num. 3. Quid iure Castella, n. 20. An satis sit acceptatio relata in promittentis arbitrium, ibi n. 4. An post donantis mortem possit acceptari? Vel possint hæredes donatoris reuocare, n. 5. An hæredes donatarii possint ipso mortuo acceptare, n. 6. Quid de mandato donandi. *Vide, Mandatum donandi.* An iure naturæ sit reuocabilis donatio ante acceptationem, n. 10. Quid si fiat praesenti, & tacenti, n. 11. An in dubio praesentia presumatur, num. 11. Qualis praesentia esse debeat, n. 12. Quid fauore causa pia, n. 16. An in dubio censeatur votum, illa promissio facta causa pia, num. 17. Quid si fiat infantilis, n. 15. An ex promissione non acceptata oriatur obligatio naturalis, vel iure canonico, vel si firmetur iuramento, vel iure regio Castella, vel si notarius, aut alius nomine absenti stipuletur. *Vide, Stipulatio alteri per alterum facta.*

Promissio matrimonii in absentia, nullo absenti nomine acceptati, an valeat, l. 1. d. 6. n. 23. Quid, quando matrim. est causa pia, n. 25. Quid si fiat praesenti, & tacenti, n. 26. Quid si fiat infantilis, n. 27. An deideretur intimari per nuncium ad id destinatum, n. 28. An sufficiat fieri acceptatione coram nuncio à promittente misso, n. 29. An coram eodem nuncio fieri debeat, n. 31. Quid accedit iuramento, n. 32. Quid quando coram persona coniuncta, & presenti promissione, & ille intimat, n. 30. Quid si aliud acceptet, & Promissio alio acceptati nomine absenti, quando non est circa matrim. *Vide, Stipulatio alteri per alterum facta.* Quando est de matrimonio, si promissio sit non gratuita, an possit reuocari ante absentiis acceptationem, licet sit causa pia, l. 1. d. 7. n. 31. Quid si acceptans, aliquid repromittat nomine proprio, & an possit hic fidem datam remittere, n. 32. Quid si promissio fiat nuncio misso ad petendum matrimonii sponsionem, n. 33. Quid si nuncius deferat nuncium promotionis alterius, an satis sit coram illo repromittere, n. 34. Quid si coram alio fiat repromissio, n. 35. Quid si sit gratuita promissio, & aliquis acceptet pro absenti, n. 36. An sat si praesentia huius qui pro absenti acceptare debet, n. 36. An possit hic remittere, n. 37. Quid si matrimonium sit causa pia, n. 38. Quid si adsit iuramentum, n. 39.

Promissio deliberata an esse debeat ad sponsalia, votum, & quamcunque promotionem, & quanta deliberatio exigatur, l. 1. d. 8. n. 4. 5. Quid premeditari debeat promittens, & an exigatur mora temporis, n. 7. An sit certum figura defectus deliberationis, si statim

INDEX RERUM.

statim promittentem p̄ennicar, n. 8. Quid in dubio an fuerit deliberatio, n. 1. An sit deliberatio virtualis, n. 1. An exigat sponsalia, & vorum animum promittendi, & se obligandi, ead. i. d. 9. à n. 1. ad 5. An sit sponsalia ficte contrahere, culpa mortalitatis, ea d. 9. n. 3. An iuramentum sine animo se obligandi, obliget, ea d. 9. n. 8. & 9. Quid in dubio. *Vide*, Dubitans de promissione. An taliter feta promissio obliget ratione iniuriae, quando est gratuita, l. i. d. 10. n. 1. Quid quando ea spe est deflorata virgo, ea d. 20. n. 2. 3. 4. Quid si vir sit nobilior, num. 5. Quid si nobilior vere promittat. Quid si femina ex modo spondendi potuit intelligere fraudem, n. 7. Quid si adsit iuramentum, n. 8. Quid si sequatur scandalum, n. 9. Quid si timeatur malus exitus, n. 10. Quid si vir decipiatur in virginitate, vel alia qualitate, n. 11. Quid si dolo cognito accedit ad eam, n. 12. Quid si deflorata, fornicetur cum alio, vel aliquid superueniat ob quod possint sponsalia dissolui, & an tunc teneatur deflorator restituere, n. 13. Quid si soli tactus & oscula fuerint, n. 14. Quid si femina nolit ei nubere, aut parentes resistant: vel ipse altam duxerit, aut ordinem sacrum assumperit, n. 15. An si aliud matrimonium inierit, teneatur viduus factus illam ducente, n. 16. An quando deflorator est diutor, aut alia fraudis signa apparuerunt, teneatur restituere, ead. d. 10. n. 18. & 19. Quid si femina ignoranti excesum, aut quādo merito credere debuit ficte promittenti, n. 20. & 21. Quid de promittente ficte corruptae matrimonii, si tradat corpus, n. 22. 23. & 24. Quid quando contraentes sunt aequales, & nullum aliud damnum sequitur, an ficte promittens teneatur vere contrahere, n. 25. & 26.

Promissio inter impares de incendo matrimonio, an sit nulla, vel possit dissolui, quando est vero animo inita, l. i. d. 14. num. 1. & 3. Quid quando magnum scandulum, vel malus exitus, vel odium inter ipsos timetur, n. 3. Quid si pater refutar, n. 4. Quid si sunt patres, & timeatur scandalum, n. 2.

Promissio prodiga, *Vide*, Promittens prodigē.

Promissio facti alieni an attento iure communī valeat, l. i. d. 24. n. 2. In quibus casibus valeat, n. 3. Quid quando adiicitur pena, n. 4. Quid si sit factum eius quem promittens cogere potest, num. 5. Quid circa matrimonium, n. 6. Quid si accedit iuramentum, n. 7. Quid attento iure canonico, n. 8. Quid in foro conscientiae, & an oritur obligatio naturalis, num. 9. Quid attento iure regni Castellæ, n. 10. Ad quid teneatur promittens alienum factum, vel matrimonium, n. 11. An impletat tepide, & simulante petens, n. 11. An si fuerit negligens, teneatur restituere, n. 13. Quando euadat penam. *Vide*, Promittens factum alienum.

Promissio facta tempore inhabili, non obligat tempore habili, lib. i. d. 30. n. 6.

Promissio an deobliget rebus mutatis existente in mora promittente, quando ante moram non erant mutatae, l. i. d. 62. n. 5.

Promissio dotis femine honeste seruienti. *Vide*, Dos promissa.

Promissio matrimonii sub conditione, si Pontifex dispenser. *Vide*, Condicio si Pontifex.

Promittens quando non tenet implere, qualiter possit iurare. *Vide*, Iuramentum & qui oce.

Promittens prodige meretrici, an teneatur, licet iurari, lib. i. d. 14. n. 1. & 5.

Promittens factum alienum, vel matrimonium, sub certa pena, ad quid teneatur. *Vide*, Promissio facti alieni. An faciens quod in se est, eximatur a pena, attento iure communī, l. i. d. 25. n. 1. 2. & 3. Quid si addatur alterum cum effectu facturum, n. 4. Quid teneatur restituere si certo promiserit, dubitans tamen de alterius voluntate, n. 5. Quid si constet illum in omni eventu se obligasse, & quando id constabit, n. 6. Quid si promiserit certum fiduciarem, & ille nolit, n. 7. Quid attento iure regio Castellæ, n. 8. An perdat penam consistentem in non acquirendo lucro, vi legatum, l. i. d. 33. n. 13.

Promittens matrimonium vni ex pluribus. *Vide*, Sponsalia cum una ex pluribus.

Promittens vere, vel ficte, feminae violatae, vel viduae, quando possit ingredi religionem, siue ante, siue post, siue nunquam votum emiserit: & quando teneatur dicere. *Vide*, Sponsalia contrahens.

Promissio facta homini ab uxore de licentia viri, an possit a viro irritari, l. 9. d. 40. n. 15.

Promissio ab ipso domino facta seruo, vel ē contra, quam obligandi vim habeat, l. 7. d. 24. n. 21. & 22.

Promissio futuri matrimonii post coniugis obitum an sit licita & valida, l. 7. d. 79. n. 40.

Promissio & pollicitatio in quo distent, l. 7. d. 79. n. 19.

Proprietas

Proprietas verborum seruanda est, quoties verba in propria significacione possunt verificari, l. 10. d. 5. n. 4.

Prorsus.

Prorsus, quid importet, l. 3. d. 53. n. 8.

Protestatio.

Protestatio qua alter coniux protestatus est factum consensum, an prober dissentum, l. 2. d. 45. n. 17. 18. & 19. Quid in contractibus aliis pendebus ex duorum voluntate, n. 19. An satis sit si altero presenti, & tacenti fiat protestatio, n. 20. Quid si post protestationem sequatur copula, n. 21. Quid si iusta causa adsit non inten-

mandi protestationē, vt metus, vel scandalū, licet à tertio quodam inveniatur metus, num. 22. Quid secuta copula post hanc clanculariam protestationem ex iusta causa factam, num. 23. Ad quid haec conferant pro foro vel interno vel externo. An excusat haec protestatio ficte consentientem, ne vere consentire teneatur, quando alias teneretur, n. 24.

Proxime.

Proxime accingendus quando pro accincto habeatur, l. 6. d. 22. n. 8.

Pubertati proximus.

Pubertati proximus quando aliquis dicatur, possitque iurare contractum. *Vide*, Minor quando aliquis dicatur.

Pubertati proximus quis dicatur, l. 7. d. 104. a. n. 37. vsque in finem.

Pupillus.

Pupillus qualiter obligetur ex contractu, etiam iurato, & an possit irritari a patre, vel tutore eius iuramentum. *Vide*, Minor quando aliquis dicatur.

Qualitas.

Q Valitas adiuncta verbo, intelligitur iuxta verbi tempus, l. 6. d. 29. n. 6.

Quam.

Quam, quid significet. *Vide*, Verba negativa.

Quando.

Quando lex unum disponit, & alterum presupponit, vt habeat locum depositum, debet verificari præsuppositum, l. 6. d. 22. n. 18.

Quarta.

Quarta debita coniugi pauperi ex bonis alterius coniugis, an referetur filii prioris matrimonii, & de quinto extrahatur: & debetur, si coniux habeat patrem diutinem, l. 7. d. 89. n. 33.

Qui, Qua, Quod.

Qui vult antecedens, vult consequens, l. 1. d. 9. n. 4.

Qui de uno dicit, de alio negare videtur, l. 3. d. 17. n. 6.

Qui sentit commodum, debet sentire onus, l. 3. d. 18. n. 24.

Qui habet actionē ad rem, rem ipsam habere videtur, l. 4. d. 8. n. 11.

Quæ latent in corde, & animo consistunt, qualiter probentur. *Vide*, Scientia.

Quæ casu absunt, non dicuntur abesse, l. 3. d. 18. n. 24.

Quæ speciali nota digna sunt, nisi specialiter notentur, videntur neglecta, l. 3. d. 35. n. 11.

Quod fauore alicuius introductum est, nō debet in eius damnum retorqueri, l. 1. d. 55. n. 6. l. 10. d. 10. n. 3.

Quod in continentis fit, dicitur inesse, l. 2. d. 21. n. 12. & 13.

Quod nullum est, non potest ratificari, l. 2. d. 38. n. 3.

Quod nullum est, nullum producit effectum, l. 3. d. 2. n. 5.

Quod non mutatur, quare stare prohibetur, l. 3. d. 1. n. 7.

Quod modico tempore durat, quāsi non esse reputatur, l. 3. d. 18. n. 6.

Quod de uno conexoru dicitur, ad aliud extenditur, l. 3. d. 28. n. 8.

Quod non est verisimile, non est credibile, l. 3. d. 26. n. 2.

Quod à principio est voluntatis, postea fit necessitatis, l. 4. d. 13. n. 6

Quod in gratiam alicuius concessum est, non est in eius dispensum retorquendum, l. 4. d. 18. n. 13. iuncto n. 18.

Quod iuris est de toto quoad totum, est de parte quoad partem, l. 6. d. 22. n. 19.

Quod principaliter intenditur, semper inspicitur, l. 6. d. 25. n. 38.

Quod una via prohibetur, non debet alia concedi, l. 10. d. 8. n. 20.

Quicunque, & quilibet.

Quicunque & quilibet, quid importet: & an comprehendant etiam personas inhabiles, l. 7. d. 37. n. 31. & 32.

Quinquennum.

Quinquennum praescriptum in Tridentino ad reclamandum contra professionem. *Vide*, Tridentinum.

Quoties.

Quoties alicui competit actio & acceptio. *Vide*, Actio.

Quoties obstat exceptio tici iudicata, obstat etiam exceptio litis pendens, l. 10. d. 8. n. 20.

Raptus, & Rupta.

R apta mulier raptori nubens an amittat lucrum sibi lege delatum, l. 7. d. 12. à n. 27. vsque ad 29.

Raptus quando attento decreto Tridentini dirimat matrimonium, subiectaque eius decreti penalis, l. 7. tota d. 13. Et quid, si femina rapiat virum, ibi num. 16. Et an is raptus irritet similiter sponsalia inter raptorem & raptam, ibi n. 17. & 18.

Raptus attento iure communī quando impedit matrimonium, l. 7. d. 12. à n. 41. vsque ad 49.

Raptus malitia in quo consistat in foro conscientiae, & quando fit species distincta luxurie necessitatio fatenda, l. 7. d. 12. à n. 30. vsque ad 38.

Raptus propriæ sponsæ an sit peccatum mortale, l. 7. d. 12. n. 39.

Raptus quo femina rapit virum vel feminam, an subdatur penalis raptus, l. 7. d. 12. à n. 14. vsque ad 26.

Raptus ut subiiciatur penalis iuris civilis quæ desiderantur, l. 7. d. 12. à n. 2. vsque ad 23. Et quibus penalis subdatur, attento iure canonico antiquo & civili, ibi n. 1.

Ratificari, & Ratificatio.

Ratificari non potest quod est nullum, l. 2. d. 36. n. 3.

Ratificatio sponsalium, professionis, & voti, tacita. *Vide*, Sponsalia quam ætatem.

Rati-

INDEX RERVM.

Ratihabitio.

Ratihabitio. *Vide, Licentia sacerdoti concessa.* Et quando est de praesenti, deestque animus & consensus in p̄lato debentre habere ratum, an aliquid profit, l.3.d.22. n.64.

Ratio.

Rationis vsus an adueniat septennio, l.1. d. 16.n.2. An detur in una materia, & non in alia. *Vide, Amentes.* Qualis desideretur ad sponsalia. *Vide, Sponsalia quam atatem.*

Recendum.

Recendum est a propria significatione, vt vitetur correctio legum, l.1.d.17.n.6.

Recusatio.

Recusatio matronarum & artis peritorum, arbitri & arbitratoris, an possit fieri, l.7.d.113. a n.6. vsquead 9.

Religio, & Religiosus.

Religionis ad ingressum an licet donis inuitare. *Vide, Simonia an sit donis.*

Religionem ingrediens an possit obtinere legatum virginis maritanda. *Vide, Legatum virginis maritanda.*

Religionem ingrediens, & postea exiens an obtineat legatum sibi relictum, si fiat religiosus. *Vide, Condicio retrahens a nuptiis.*

Religionis ingressus conditio impediens, vel ad illam obligans. *Vide, Conditio retrahens a nuptiis.*

Religionis voto quando satifaciat nouitius exiens? *Vide, Votum religionis.*

Religionis ingressus qualiter dissoluat sponsalia. *Vide, Sponsalia religionis ingressu.*

Religionem qualiter licet ingredi post matrimonium ratum. *Vide, Matrimonium professione religionis. &, Matrimonium quando dicatur consummatum. Et Copula vi extorta.*

Religionis favor, magnus est, l.2.d.24.n.2. Religionem ingredi an teneatur coniux sciens matrim. ratum esse nullum, nec potens probare, cogiturque ab Ecclesia ad consummandum, l.2.d.39.n.14.

Religionē ingredienti an teneatur pater dotē dare, & pro ea possint alienari bona restitutioni subiecta. *Vide, Dos an sit sub precepto.*

Religiosi an sint equites ordinum militarium. *Vide, Matrim. professione religionis.*

Religiosi fungentes officio parochi an debeant habere librum. *Vide, Parochus impedimentum.*

Religiosi an possint conferre Eucharistiam in Paschate aduenis, peregrinis, mercenariis, & an incurvant excommunicationem, si absque licentia dent Eucharistiam aliis religiosi, l.3. d.13. n.17.18.

Religiosi in novo orbe Indiarum possunt, si curam animarum gerunt, in locis a suis superioribus designatis, subditos matrimonio coniungere, l.3.d.26.n.1. Quid si subditi non sint indigenæ, sed ibi habitent, n.2. *Quid de vagis, nu.3.* *Quid de transiuntibus illac si parochio careant.* Et an possit eos matrimonio coniungere, quicunque sacerdos per eorum domicilium transiens, nu.4. Cuius & qualiter sit impertrada licentia, n.4. *Quid de Indis parochum absentibus, n.5.* An ad coniungendum vagos, teneantur licentiam ab ordinario petere, n.6. & 7. An dictam facultatem possit Episcopus retinere, n.4.

Religiosi an possint audire confessiones extra diœcsem in qua exp̄ti sunt, subditorum illius, l.3.d.34.n.1. & 2.

Religiosus obtinens licentiam recipiendi, aut retinendi aliquid precibus importunis, an violet paupertatem, l.4.d.10. nu.9. An eam violet, vel motum proprium Clem. 8. si volente sibi dare, roget ut alteri det. *Vide, Motus proprius.*

Religionis professio an delectat bigamiam, & alias irregularitates. *Vide bigamia.*

Religionis statuto an possit quispiam ad professionem reddi inhabilis, l.7.d.37.n.30.

Religionis prælatus. *Vide, Prælatus.*

Religionis priuilegia ad dispensandum & aperiendum brevia, & ad quædam alia. *Vide priuilegium, & hic suprà.*

Religio & Religiosus. *Vide, Professio.* Et Monachus. Et specialiter quando coniux vterque vel alter possit ad religionem transire; & quando transiens possit reuocari; & reuocatus an possit petere & reddere, & ad quid obligent ea vota in ea professione emissa. *Vide Professio.*

Religiosi apud Indos commorantes quid possint circa eorum causas matrimoniales, l.10.d.19.n.2.

Religiosus voto vel constitutione astrictus ad non edendas carnes feris sextis, an reus sit violati precepti Ecclesiastici de carnis non edendis feria sexta, si natali Domini incidente ea feria illas edat, l.7.d.8.n.16. Et an possit dispensare qui potest in constitutione, vel in voto, vel qui potest irritare votum, ibid.

Religiosus an peccet si sit patrinus, & contrahat cognitionem spiritualem, l.7.d.60.n.21.

Religiosi quicunque inentes matrimonium, qualiter subiiciantur excommunicationi. *Vide, Excommunicatione.*

Religiosus fieri quando licet defloranti virginem, aut feminam infanthi, l.8.d.36. a n.8. vsque in finem.

Religiosus fieri voulens an possit imperata dispensatione ad incedū matrimoniū illud non inire manendo in seculo, l.8.d.31.n.7.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

Religiosus electus an teneatur ad votum religionis, & reliqua ante professionem emissa, l.8.d.9.n.21.

Religiosus cum quo dispensatur ad matrim. an teneatur ad horas, l.8.d.8.n.11. Et an valeat matrim. ratione bong fidei, vel alia ratio ne, si absque causa concedatur ea dispensatio, & licet debitum petere, ibi nu.10. *vbi & quis cum eo dispenseat, vt debitum petat.* Et an possit cum eo Papa dispensare, vt ineat matrimonium, donec prolem habeat, & ea habita redeat ad religionem, ibi n.9.

Remiges.

Remiges Christiani in galeis Maurorum, an peccent & incurvant excommunicationem, l.9.d.31.n.6.

Remissio.

Remissio debiti facta, quia creditor desperat, se alias recuperatur, vel si debitor mentitur, dicens se paratum esse ad soluendum an valeat, & quid si quidam tertius conueniat creditori, illi pollicens se curaturum vt debitum solvatur, si partem remittat, l.4.d.9.n.17.

Remissio vsusfructus facta per patrem filio. *Vide, Vsusfructus remissio.*

Remissio tam in delictis quam in contractibus est fauorabilis & extendenda, l.10.d.8.n.21.

Remissio adulterii & iniurie per quos actus facta censeatur. *Vide, Adulterium.*

Remuneratoria donatio.

Remuneratoria donatio. *Vide, Donatio remuneratoria.*

Renunciatio.

Renunciatio hæreditatis facta in etu reverentiali, an valeat in foro conscientiae, l.4.d.8.n.13.

Renunciatio patrumonii ad ordines suscipiendos dati. *Vide, Ordines recipiens.*

Renunciatio dispensationis semel obtentæ an cesset per eius renuntiationem. *Vide, Dispensatio.*

Repræsentare.

Repræsentare turpia qualis culpa sit, l.9.d.46. n.41.

Repudiare.

Repudiare hæreditatem, vel legatum, vel restituere eam absque deductione quartæ iussum post mortem restituere, in fauorem alterius coniugis ut ille succedat, an sit donare, l.6.d.4.n.1. Quid si mortuo testatore repudietur talis hæreditatis, vel legatum, vt acquiratur alteri coniugi, n.2. An debitor possit in fraudem creditorum, repudiare in foro externo, n.8. *Quid in foro conscientiae.* Et an hic debitor repudiatus teneatur ad lucrum cessans & damnum emergens, & causidici ipsi consulentes, nu.8. An succedens in ea hæreditate, sit tutus, nu.9. An vxor possit renunciare lucra ne soluat debita, n.10. An possit prælatus hæreditatem ecclesie, vel monasterio delataam repudiare absque solennitate, num.11. *Quid in legato, n.12.* An prælatus non implens conditionem sub qua aliquid legatur Ecclesie, ipsi præiudicet, vt illud amittat, n.13. *Quid si recipies pensionem ab eo quem priuare poterat ob eam non solutam, præiudicet Ecclesie, vt amplius priuare nequeat, n.13.* An prælatus sic repudiatus, peccet & incurrit excommunicationem, num.14. An teneatur damnum resarcire: possit que Ecclesie restitui, num.15. An omnia haec habeant locum, etiam quando estcessio hæreditatis, vel legati in alterius fauorem, n.16.17.

Reputium.

Reputium ratione adulterii an modò licet, l.10.d.1.n.1 & 2.

Reputium an olim licuerit Gentibus vel Iudeis: & quid postlegem Euangelicam, l.10.d.1. a n.8. Et de variis eius titibus apud Romanos, ibi num.2. Et an leges illius possit Papa approbare, ibi num.12.

Res integra.

Res integra quando dicatur in literis gratiæ & iustitiæ, l.8.d.28. à n.8. vsque ad 30.

Rescriptum.

Rescripta gratiæ vel iustitiæ, qualiter ex vero tacito vel falso expresso irritentur. *Vide, Dispensatio, & omnia quæ toto eo verbo dicuntur, pertinent ad rescripta.*

Reservatio.

Reservatio absolutionis an sit pena, & excusat ignoranti, l.9.d.32.n.18.

Reservatio an cesset etiam quoad præterita, reuocata constitutio ne reservanti, l.7.d.49.n.11.12.

Reservatio personalis an sit, cum dicis Pótifex, Reservamus nobis, & extinguatur eius morte, l.8.d.28.n.63.

Reservatio bonorum filiis prioris matrimonii qualiter sit, trans eunti parente ad secundas nuptias. *Vide, Filius.*

Resignatio.

Resignatio beneficii. *Vide Beneficium.*

Resolutum.

Resoluto iure datoris, resolutur ius acceptoris, l.4.d.8.n.12.

Responsum.

Responsum principis an sit lex. *Vide, Epistola.*

Responsum iuxta interrogata est intelligendum, l.5.d.8.n.5.

Restituendum, Restituere, Restitui.

Restituenda an sit extorta metu leui: l.4.d.9. à n.1.ad 4. an fals

tem

INDEX RERVM.

tem officio iudicū succurratur metum leuem passo, n. 5. Quid si possessor rei metu extorta, sit immunis culpa metus, n. 6. Quid si metus incassus non sit ad extorquēdam donationem, vel contractum, n. 7. Quid si metus iuste incutatur, minando damnum, quod iuste inferri non potest, n. 8. An potens iuste accusare, tenetur restituere extorta ne accuset, n. 9. Quid si facte minaretur, se accusatur, n. 9. Quid de viro minanti mortem, vel accusationem adulterio deprehenso cum vxore, eo num. 9. Quid de pretio recepto ne deferatur crimen perpetrandum, n. 10. An metus reuerentialis obliget ad restituendū eo extorta, n. 11. Quis dicatur metus reuerentialis ad hunc effectum, n. 12. Quid de fideiūssione vxoris metu viri facta. *Vide*, Fideiūssio vxoris. Quid de filio sic promittenti parentibus. *Vide*, Filius promittens. Quid de remissione debiti. *Vide*, Remissio debiti. An quā precibus importunis obtenta obligant ad restitucionem, humiliiter obligent metu reuerentiali extorta, n. 18.

Restituenda an sit dos constituta per virum fēminā creditā virginī, l. 6. d. 27. n. 5. & 1.

Restituendum an sit, ob iniūstiaē crimen admittēdūm, acceptum, l. 6. d. 20. n. 7.

Restituere an tenetur qui accipit vt defiat à iusta accusatione, vel alio damno, quod iuste poterat inferre, quando facte illud minatur, l. 4. d. 9. n. 9.

Restituere an tenetur mandatarius qui distalit donare, si interim mandans obierit. *Vide*, Mandatum morte.

Restituere quando teneat deflorans virginem, facta matrimonij promissione? Vel clam contrahens, defloransque. *Vide*, Promissio deliberata.

Restituere an debeat promittens factum alienum, si negligens sit, vel certō promitterat cum dubius sit. *Vide*, Promittens factum alienum.

Restituere quando debitor teneatur creditore non petente. *Vide*, Debitor abſque termino.

Restituere an teneatur accipiens pœnam in sponsalibus promissam? Vel lucrum pécunia credita amisiūm. *Vide*, Pœna sponsalibus adiecta.

Restituere qualiter tenetur dubitans an res sit sua? & dum scit esse alienā, & dubitat cuius inter personas determinatas, sit? Et dum emittit dubium an res sit furtiva. *Vide*, Dubitans num res sit sua. Et ibi, de dubitate, an ex suo consilio, vel cooperatione sequuntur factum damnum, vel culpa sua depositum, aut cōmodatum perierit.

Restituere an teneantur meretrices blanditiis, aut dolo extorta. *Vide*, Blanditiæ principium.

Restituere an teneatur accipiens patrimonium facte sibi datum ad ordines recipiendos, l. 6. d. 32. n. 7. & 8.

Restituere quando teneatur ludens cum minore. *Vide*, Ludens.

Restitui an debeant precibus importunis obtenta, in foro cōscientiæ, l. 4. d. 10. n. 1. 2. 3. 4. Quid de virginem deflorante precibus importunis, n. 5. iuncto n. 1. & 3. An extorta metu leui reuerentiali, necessariō restituenda, debent similiter restitui, si precibus importunis extorqueantur, n. 6. An donatio inter coniuges iis precibus extorta, sit valida, morteque confirmetur, vel donatio inter patrem & filium sic extorta valeat, & censeatur melioratio & quid de testamento sic extorto, n. 7. Quid de impediente legatum precibus importunis, n. 8. An licentia sic obtenta à religioso ad recipiendum excusat a proprietatis vito, n. 9. An sufficiat taciturnitas superioris id scientis, n. 9. Quid de trahente ad ludum precibus importunis, n. 10.

Restitutio.

Restitutio an sit facienda defloranti virginem, l. 7. d. 14. n. 11. & 12. Restitutio an sit facienda preiū accepti ob adulterii remissionem, l. 10. d. 8. n. 22.

Restitutio an sit facienda hereditatis vel legati, quando lex auserens ea applicat filii, vel heredibus ab intestato, lib. 7. d. 87. n. 8.

Restitutio an competat minoribus contra scientiam, quā in rem iudicatam transiit, l. 10. d. 9. n. 7.

Restitutio an concedatur minoribus, circa matrim. professionem, ac reliqua spiritualia, l. 7. d. 37. n. 21. & 22.

Restitutio an competat minoribus cōtra propriam confessionem, l. 7. d. 112. n. 17.

Restitutio an competat minoribus contra lapsum quinquenniū concessi ad reclamandum aduersus professionem irritam. *Vide*, Tridentinum.

Restitutio coniugi spoliato ob adulterium, & prādoni, quando concedatur: & quoad quā, l. 10. d. 12. n. 10. & seqq. Et an spoliatus agens iudicio petitorio, sit ante omnia restituendus, n. 18. Quid, si vxor spoliata replicet aduersus exceptionem adulterii occulti, n. 19. Quid, si spoliatus alleget exceptionem rei iudicatae, n. 20. Quid, si in continentia offerat probationes, & quando dicatur in continentia offere, n. 21. 22. & 23. Et an coniux qui recessit, si rediens non admittatur, possit petere restitucionem, n. 16. Et an coniux repellens possit eam petere, n. 17. Et qualiter debeat probari notorium, vt impediatur restitutio, n. 26. Et quanto tempore spatio probandum sit: & si notorium sit iudicii, sint expectāde probationes, n. 27. Et an mulier tunc expulsa possit petere restitucionem, n. 28. Et quid, si post expulsionem temerariam coniux

INDEX RERVM.

expulsus fornicetur, an sit restituendus, n. 30. Et an coniux spoliatus ob adulterium occultum possit tutā conscientia petere restitucionem, & ea sibi concessa vti, n. 35. Et an impediatur restitutio, quando est verisimilis prāsumptio iniustæ pollescens, quod ius commune illi resistat, ibi n. 38. Et quid, si vir non reiecerit vxorem notoriè adulteram, sed peteret diuortium, an audienda sit exceptio adulterii occulti allegata à muliere, n. 29. Restitutio an concedatur adulteria dimissa ante omnia, quando coniux dimittens est iam professus, vel in sacris, vel voto ligatus, l. 10. d. 12. n. 22.

Restitutio qualiter concedatur coniugi dimisso, quando allegatur consanguinitas aut aliud impedimentum diuino vel humano iure dirimens matrimonium, l. 10. d. 12. n. 22.

Restitutio an concedatur coniugi excommunicato, lib. 9. d. 14. n. 23. & 24.

Restitutio spoliī an sit facienda, quoties nondum consummato matrimonio alteruter sponsus recedit, prātendens impotentiam, aut aliam causam: & vt hēc restitutio concedatur, quid ab altero probandum sit, l. 7. tota d. 112. Et an saltē posse tunc iudicium implorari, vt recedens cogatur redire: & quid differat id fieri hac via vel via restitutio, n. 5. & 13. Quid, si sponsa non sit in sponsi domum traducta, n. 9. Quid, si sponsus sit adeō seuerus, vt de defloratione timeatur, n. 10. Et an hēc restitutio possit fieri per iudicem secularem, n. 12. Et an hēc restitutio impediatur confessione coniugis prāsumpti impotentis, allegantis ac in eo iudicio probantis se alias fēminas cognouisse post id matrimonium, ibi n. 15. vsque in fin.

Restitutio coniugis quoties est facienda priori, quando separatum est matrimonio ob impotentiam, & ea deprehenditur falsa ex posteriori matrimonio aut fornicatione. *Vide*, Impotentia.

Restitutio in integrum an detur contra prāsumptionem iuris & de iure, l. 7. d. 37. n. 22. Vbi an censeatur exclusa quibusvis verbis, non facta speciali mentione de ea.

Reus.

Reus falso se tuens & à sententia lata appellans, an teneatur restituere pœnam, l. 10. d. 8. n. 14.

Reus an posse vti in suum commodum confessione actoris, quando allegata per reum contradicunt illi confessioni, l. 7. d. 112. n. 16. Reo an sit iuramentum defēdūm in causis coniugalibus, nil probante actore, l. 7. d. 113. n. u. vltimo.

Rubrica.

Rubrica quando faciat vt textus restringatur iuxta illam, lib. 7. d. 13. n. 3. & 18.

Rumor.

Rumor impedimenti quando sufficiat ad impedienda sponsalia, & quomodo distet à fama. *Vide*, Sponsalia vt dissoluantur.

Sacerdos.

Sacerdos affectus mortali assistens matrimonio, vel benedicēs nuptias, an peccet. *Vide*, Matrim. quem ministrum.

Sacerdos Græcus in Ecclesia Latina, & Latinus in Græca, qualiter possint celebaret. *Vide*, Peregrini an teneantur.

Sacerdos quilibet apud Indos an posse interessere matrim. *Vide*, Religiosi in nouo orbe.

Sacerdos assistens matrimonio ex parochi licentia, an validē assit extra parochiam. *Vide*, Matrim. an requirat presentiam.

Sacerdotis nomine quando veniant diaconus & subdiaconus, lib. 3. d. 20. n. 9. & 11.

Sacramenta.

Sacramenta an licet petere ab excommunicato tolerato, nec tunc peccet excommunicatus ministrans, l. 7. d. 9. n. 8.

Sacrilegium.

Sacrilegium quando sint ratione loci faci, copula etiam coniugalib, tactus, aspectus, nutus, desideria, verba. *Vide*, Ecclesia.

Sæuitia.

Sæuitia coniugis qualiter præstet causam diuortii: & qualis sæuitia debeat esse, & qualis timor, & an sufficient minæ, vel verbēra, & quamuis alter coniux dederit causam sæuitiae: vel si coniux vi retineat concubinam: vel immineat periculum vxori ex latrociniis vel alii viri delictis, vel si vxor sit venefica, aut liberorum interfictrix, vel depravet viri substantiam, & qualis cognitio causæ desideretur: & an stetur iuramento coniugis dicentis se timere, l. 10. d. 18. à n. 1. vsque ad 33. Et qualis cautio præstanda sit, & qualiter iudex possit cogere ad eam præstandā, ibi à n. 34. vsque ad 46. Et an ratione sæuitiae licet coniungi diuertiri trahi ad religionē vel ordines, ibi n. 49. Et an furor sit causa vel ebrietas, ibi n. 18. Et an licet tunc transire ad religionē, ibi n. 48.

Sæuitia parentum viri, vel timor futuræ sæuitiae coniugis, an sufficiat ad diuortium, l. 10. d. 18. n. 19. & 23. Et quid, si agatur lis inter coniuges de maiori bonorum parte, ibi n. 19.

Salarium.

Salarium famulis debitum an præscribatur triennio in foro conscientiæ, l. 7. d. 37. n. 17.

Sanctorum testimonija.

Sanctorum testimonija, vel legum, aut conciliorū prouincialium allegata in decreto quam authoritatē habeant, l. 9. d. 12. num. 2. & 5.

INDEX RERUM.

Scandalum.

Scandalum utius nasci permittitur, quam veritas relinquatur, l. 2. d. 38 n. 10.

Scandala oritura nisi celebratur matrimonium, allegata ut causa dispensandi quando verificantur. *Vide, Causa.*

Scientia, & Scienter.

Scientia, & ignorantia; & quæ in animo consistunt, qualiter probentur, l. 1. d. 62. fine, & melius l. 3. d. 15. n. 8. 12.

Scienter faciéti pœna imposta, quādō afficiat ignorantē. *Vide, Lex imponēs pœnā.* Scietia à dæmonie habita an liceat vti, l. 7. d. 96. n. 4.

Scribere.

Scribere turpia qualis culpa sit, l. 9. d. 46. n. 42.

Scriptura.

Scriptura an desideretur ad valorem priuilegii, aut concessionis.

Vide, Gratia ut valeat.

Sed.

Sed, quid significet. *Vide, Dic̄tio aduersatua.*

Semen.

Semen fœminæ an desideretur ad generationem, & illud ministrat B. Virgo in Christi incarnatione, l. 2. d. 21. n. 11.

Semen an possit expellere vim passa, l. 2. d. 22. n. 17.

Semen, quando alter citius emitit, quid faciendum: & quid liceat tunc alteri coniugi. *Vide, Debitum.*

Semen extra vas voluntariè effundere, cur mortale sit in femina, l. 9. d. 17. n. 12. Quid si est parva distillatio, vel ex naturæ festinatione in concubitu prouenit, ibi n. 13. Et cum non liceat pollutionem procurare ad tuendam vitam, ibi n. 15. Et quid, si semen sit iam ex lumbis decisum, ibi n. 16. Et quid, si sit in fluxu, an teneatur homo illud impedire, eo n. 16.

Semen quando intra vas nequit coniux emittere, aut alter nequit retinere, quid liceat coniugibus. *Vide, Debitum.*

Semen vbi feminæ effudit, an teneatur alter effundere, siue inter coniuges, siue inter fornicantes. *Vide, Debitum.*

Semen solet retinere matrix sufficiens ad generationem, alio expulso, l. 9. d. 17. n. 23.

Semen an teneatur feminæ post coitum anxiæ seruare, l. 9. d. 20. n. 4. Et an peccet inungens vel se erigens, ut illud effundat, ibi n. 3.

Semen & distillatio qualiter differant, & unde cognoscetur, an sit vera seminis emulio an distillatio, l. 9. d. 45. n. 2.

Semen emittere inuoluntariè an referat, siue in vigilia, siue in somnis fiat, l. 9. d. 45. n. 3.

Semen emittere quando sit mortale, & reddat causam mortalem, quando non est in se volitum, l. 9. d. 45. à n. 4. & seq. Et an sit tunc in se peccatum, an soluim in causa, ibi n. 27. Et quid, si ante evenitum pollutionis adsit pœnitentia causa, an sit noua culpa pollutionis, & fatenda, ibi n. 28. & 29. Et an sit tenuis obligatio vitæ talis pollutionis, ibi n. 5. Et quid, si detur causa notabilis distillationis, ibi n. 31. Et quando tactus inter coniuges vel sp̄sos de futuro sint illiciti, ratione periculi seminis effundendi. *Vide, Oscula.*

Senex.

Senex quando aliquis dicatur, & an eadem ætate femina dicatur vetula, & eadem ætas in utroque sexu desideretur, ut ratione senectutis excusat, l. 7. d. 32. n. 15. 16 & 17.

Senes an validè matrimonium inceant, l. 7. d. 92. à n. 19. vsque ad 24. Et an possint vti matrimonium antea initio, quando præ senectute nequeant seminare, aut extra vas effundunt, cib. l. 7. d. 102. à n. 5. vsque ad 7. Et an in senibus expectandum sit triennium experientiae, cod. l. 7. d. 108. n. 21.

Sententia.

Sententia principis, aut senatus supremi an faciat legem, l. 2. d. 14. n. 4. Quid de epistola, vel responsō principis. *Vide, Epistola.*

Sententia lata in accessorio quando præ iudicet in principali, lib. 10. d. 8. n. 10.

Sententia diuortii. *Vide, Diuortium.*

Sententia matrimonii. *Vide, Matrimonium.*

Sententia sponsalium an transacti in tem iudicata, l. 7. d. 100. num. 13.

Seruus, Serua, Seruitus.

Seruus dicens liberam ipsius seruitutis ignoriam, an possit ipsa iniuncta resilire, l. 4. d. 15. n. 4. & 5.

Serua an acquirat libertatem cum filiis, si enim dominus ducat in uxore, l. 7. d. 10. num. 10. 11. 12. Et quid, si dominus ei dotalia instrumenta conficiat, ibi n. 9.

Seruitus ignorata an ditimat matrimonium, l. 7. d. 19. n. 2. Et an concessa libertate ad tempus valeat matrimonium, ibi n. 3. Et quid, dum ignoratur seruitus eius, cui post certū tempus est concessa libertas, ibi n. 4.

Et quid, si error conditionis sit concomitans: & an ita sit nullum matrimonium cum errore seruitutis, ut utriusque liceat retrocedere: & an postea ratificetur id matrimonium, si coniux seruus manumissus cognoscatur aucto vxorio a libero manumissionis ignaro: aut cognita seruitute cognoscatur eodem affectu: & an lite pendentia circa seruitutem possit vel teneatur liber reddere debitum, ibi remissio, n. 5. Et quid, si decenniū transactū sit post matrimonium seruū libera: & eo tempore seruus tanquam liberū se gesserit, ibi. n. 6. Et an si necessarium iudicium ecclesiæ, ut separetur matrimonium, initium cum errore seruitutis, ibi n. 7. Et an libero incubat onus probadæ ignorantiae seruitutis, n. 8. Et quid de errore seruitutis ascripti-

Th. Sanchez de matrimonio. Tom. 3.

tia, vel originarię, ibi n. 9. Et quid de errore conditionis libertutę, ibi n. 10. Et an seruitus cognita obstet mattim, ibi n. 10. & 13. Et an peccet liber scienter dicens ancillā, & sit irregularis, ibi n. 14.

Seruitus ignorata quo iure dirimat matrimonium, lib. 7. d. 19. n. 15. & 16. Et an dirimat matrimonium infideliū, ibi n. 17. & n. 18.

Seruitus leuissimè ignorata an irritet matrimonium, l. 7. d. 19. n. 19. & 20. Et quid de errore partis aut dignioris conditionis, ibi n. 22. & 23. *Vide etiam hic infra.*

Seruitus an possit superuenire matrimonio, alterutro coniuge se in mancipium venundante, l. 7. tota d. 23.

Seruitus qualiter sequatur ventrem. *Vide, Filius.* vbi & an sit nobilis natus ex nobili & ancilla.

Seruus quotuplex sit, & quid sit ascriptitus vel originarius, lib. 7. d. 19. n. 1.

Seruus cui pro certo tempore datur libertas, an sit liber in perpetuum, l. 7. d. 19. n. 3.

Seruus quando acquirat libertatē ex matrimonio contractu, cum domini scientia initio, l. 7. d. 20. à n. 1. vsque ad 8. Quid in seruo ascriptio, ibi n. 7. Et an tale matrimonium ignorata ex seruitute valeat, quando ex matrimonio acquirit seruus libertatem, ibi n. 13. & 14.

Seruus an possit in initio domino inire matrimonium: & qualiter dominus teneatur non prohibere & consentire, & an possit ipsum minari, vel auferre beneficium seruo sic contrahenti, l. 7. d. 21. à n. 1. vsque ad 10. Et an possit seruum de matrimonio in eundem tractantem venundare, ibi n. 8. & 9.

Seruus cui portius teneatur satisfacere domino an uxori, quando virum est incompatibile, l. 7. d. 21. à n. 11. vsque in finem. Et an concedendus ei locus ad matrimonii usum, ibi n. 17. Et an coniugio induci possit, ut sit seruus ducens ancillam, ibi n. 4.

Seruus coniugatus an possit a domino mitti vendendus in partes remotas, l. 7. tota d. 22. Et quid, quando tractat de matrimonio in eundo, eod. l. 7. d. 21. n. 8. & 9.

Seruus coniugati quādō sunt diuersorum dominorum, quid faciendum. Et maxime quando diuersa loca inhabitant, l. 7. d. 22. n. 16.

Seruus an acquirat ius aliquod ex promissione a domino sibi facta, & è contra, l. 7. d. 24. n. 21. & 22.

Si.

Si vincō vincentem te, à fortiori vincam te, l. 2. d. 14. n. 2.

Si voluerit legis lator, expellit, l. 6. d. 36. n. 2.

Sigillum.

Sigillum confessionis an obligat, quando committitur in confessione. *Vide, Denunciare impedimenta.* An violetur, si ex scientia confessionis aliquis ducatur, & neget Eucharistiam, matrimonium. *Vide, Confessionis sigillum.*

Signa.

Signa tacite ratificationis sponsalium irritorum, aut repræmissionis. *Vide, Sponsalia quam æratem.* Et quando signum sit, annuli traditio, & subarratio, & de aliis signis. *Vide, Annulus.*

Signa impotentia evidenter vel verisimiliter evidenter quæ sint, l. 7. d. 107. à n. 2. vsque ad 8.

Signa frigiditatis & maleficis quæ sint, l. 7. 94. n. 5. & 6. & d. 99. n. 24. in fine.

Signaculum virginale.

Signaculum virginale quid sit: & an sit tela, l. 7. d. 14. n. 1. l. 7. d. 113. n. 10.

Simile.

Simile non est in omnibus simile, & quod est in omnibus simile, non est simile, sed idem l. 3. d. 36. n. 10.

Similium idem est iudicium, & idem ius, l. 9. d. 44. n. 8.

Simonia.

Simonia an sit donis absque pacto datis allicer ad religionem, vel baptisum, l. 1. d. 39. n. 2. Quid dum dantur dona ad remouenda impedimenta. Ut cum quis timore restituendi non baptizatur, n. 3. Quid dum dantur dona ea legē ut quis baptizetur, frequenter sacramenta, vel a malo statu recedat, n. 1. & 4.

Sodomia & Sodomita.

Sodomia qualiter sit causa diuortii. *Vide, Diuortium, & an magis aduersetur matrimonio, quam adulterium naturale, l. 9. d. 4. n. 5.*

Sodomia an pariat affinitatem: vel saltē ob criminis enormitatem impedit matrimonium, l. 7. d. 64. n. 13. & 14.

Sodomita an absque sententia priuatur beneficio & priuilegiis clericitalibus, l. 7. d. 26. n. 20.

Solemnitas.

Solemnitas requisita ad actum, an requiratur ad dandam commissiōnem ad actum, l. 4. d. 11. n. 22. iunct. n. 24.

Soluens.

Soluens ex falsa causa cōscius falsitatis, censetur donare, lib. 6. disp. 2. num. 5.

Speciale.

Speciale afferenti incumbit probare, l. 3. d. 35. n. 10.

Speciale quid dicatur, l. 3. d. 35. n. 4.

Specialia duo. *Vide, Duo specialia.*

Speciali nota digna, nisi specialiter notentur, videntur neglegta, l. 3. d. 35. n. 11.

Spes.

Spes facilitioris dispensationis concepta in aliquo actu, quando irritet dispensationem. *Vide, Dispensatio.*

C. 3.

Spolium.

INDEX RERVM.

- Sponsalia.*
- Sponsalia** restitutio in causa coniugali. *Vide, Restitutio.*
- Sponsalia** vnde dicantur, & quorupliciter, l. i. d. 1. n. 1. Quid sint, & quas conditiones exigant ad sui valorem, num. 7. An sint sacramentalia, n. 8. Quid ipsorum nomine intelligatur. *Vide, Appellatione sponsæ.*
- Sponsalia** violans fornicando, an admittat adulterium, vel circumstantiam fatendam. *Vide, Adulterium.*
- Sponsalia** an requirant promissionem externam. *Vide, Promissio mere interna.* Cætera circa promissionem requisitam ad sponsalia. *Vide, Promissio.* Vbi de promissione in absentia. Et de deliberatione. Et de animo, & quid in dubio, vel si facta.
- Sponsalia** cæci, surdi, muri. *Vide, Murus.*
- Sponsalia** amentium, & ebriorum. *Vide, Amentes.*
- Sponsalia** clandestina. *Vide, Cland. sponsalia.*
- Sponsalia** sub conditione. *Vide, Condition.* Vbi de conditione, si Pontifex dispensaverit. Et de sponsalibus contractis cum duabus sub conditione. *Vide, Condition hotesta.*
- Sponsalia** conditionalia an obligent ante conditionis euentum, l. s. d. 6. n. 8.
- Sponsalia** contracta in diem sunt statim absoluta, at non obligant ante aduentum dici, l. s. d. 19. n. 11.
- Sponsalia** meru inita. *Vide, Meru sponsalia inita.*
- Sponsalia** fatenti, & dicenti se facte confessisse quando sit credendum. *Vide, Parochus impeditum.*
- Sponsalia** per iuramentum an olim trâscrint in matrimonium. *Vide, Matrimonia præsumpta.*
- Sponsalia** coram parocho & testibus celebrata, quo pacto transcant in matrimonium. *Vide, Matrim. præsumpta.*
- Sponsalia** per procuratorem. *Vide, Matrim. per procuratorem.*
- Sponsalia** conditionalia, an transeant hodie in sponsalia absoluta, per copulam, l. i. d. 16. n. 12. An censeatur per copulam remissa conditio dotis soluenda, n. 13.
- Sponsalia** qui possint contrahere, l. i. d. 15. n. 1. An ea dirimat, si sit impedimentum non dirimens, sed solum impediens matrimonium, n. 2. Quid si sit impedimentum temporale, n. 2.
- Sponsalia** an valeant inter impares, vel possint ab hoc dissolui. *Vide, Promissio inter impares.*
- Sponsalia** quam ætatem requirant, l. i. d. 16. à n. 1. ad 4. An inita à minoribus septennio, conualecant expressa, aut tacita ratificatio ne, n. 5. Quæ sint huius ratificationis signa, an habitatio mutua, vocare sponsos, missio munerum. Et an exigatur expressa ratificatio, vbi decet habitatio mutua, n. 6. De aliis signis. *Vide, Annulus.* An desideretur notitia nullitatis priorū sponsalium, ut per eos actus ratificantur, & similiter scire per eos actus ratificari, n. 7. An idem sit de voto, & professione ratificantis quando non valuerunt, vel ratificantur, licet quis ratificet, existimans valuisse, vel scrupulo agitatus, eo n. 7. An malitia suppleat ætatem, n. 8. & 9. Quid in dubio an vius rationis sit in puer, n. 10. & 11. An sufficiat vius rationis ante septennium, n. 13. 14. An vius rationis ante septennium sufficiens ad peccatum mortale, sufficiat ad sponsalia, n. 15. & 16. An sit culpa ante ætatem legitimam ea iniuste, eo l. i. d. 17. à n. 1. ad 4. Quid de matrimonio, ea d. 17. n. 5. & 6.
- Sponsalia** an obligent sub mortali, l. i. d. 17. n. 1. 2.
- Sponsalia** contracta nullo præfixo termino, quando obligent, l. i. d. 28. n. 1. & 2.
- Sponsalia** quibus verbis contrahantur. *Vide, Verba.*
- Sponsalia** quibus verbis incantur. *Vide, Annulus.* & *Vide, Sponsalia* quam ætatem.
- Sponsalia** & matrimonium an incantur si parentes respondeant præsentibus & tacentibus filiis, l. i. d. 23. a. n. 1. ad 4. Quid si alii respondeant, n. 6. & 7. An sufficiat tacita ratificatione, quando alii respondent, n. 8. Quid si mater respondeat, n. 9. Quid si filius sit sui iuris, n. 10. Quid si filius sit spurius etiam ex concubitu damnato, num. 11. Quæ differentia sit, si pater vel filius respondeat quoad forum conscientiar, n. 12. An hæc immunitata sint per Tridentinum, n. 13. Quid si consuetudo habeat ut vrbis gubernator respondeat, vt apud Indos, n. 14. Quid si parentes pro infantibus aut absentibus filiis contrahant, an satis sit vt doli capaces & cœsci ratificantur tacite, n. 16. & 17. An in hoc casu sit differentia, siue parentes, siue alii pro ipsis contrahant.
- Sponsalia** cum una ex pluribus, an sint legitima, l. i. d. 26. n. 1. Cuius sit eligere, n. 2. & 6. Quid si omnes præter unam obeant, an teneatur pater promittens unam ex filiis, illam dare, num. 2. & 3. An sponso habenti copulam cum una ex illis, teneatur pater illam dare, n. 4. Quid si pater promiscit Mariam, & si nequeat, eius sororem, n. 5. An si sponsus cognoscat unam ex illis, confurgat matrimonium à n. 7. vsque ad 11. Quid attento Tridentino, an sponsalia illa conditionalia transeant in absoluta, vel in matrimonium per copulam, n. 12. An conditio soluenda dotis censeatur remissa per copulam, eo n. 13.
- Sponsalia** implere recusans an sit per iudicem cogendus, etiam sequitur scandalum, l. i. d. 29. n. 1. 2. & 3. An oporteat scandalum probari, n. 6. An debeat esse stricta coactio, n. 7. An sit absoluendus, si fuerit pertinax, n. 8. An possit vierque iudex ad sponsalia cogere, n. 9.
- Sponsalia** sub poena inita, & sub conditione soluendi interesse. *Vide, Poena sponsalibus adiecta, & de arra illis apposita.* *Vide, Arra quæ est signum.* Et de pignoribus. *Vide, Pignus.* & de fideiuloribus. *Vide, Fideiulores.*
- Sponsalia** religionis ingressu, vel alterius, vel utriusque etiam professione non sequuta, an omnino dirimantur, l. i. tota d. 42.
- Sponsalia** iurans an possit non petita relaxazione juramenti religionem ingredi, vel teneatur prius inire matrimonium, lib. d. 34. n. 2. 3. & 4. An possit si post iurata sponsalia vocerit religionem, inire matrimonium firmo ingredi, ante consummationem? Et similiter voces castitatem an peccet eo animo contrahens, n. 6. 7. & 8. An post votum castitatis contrahens animo, teneatur ingredi, n. 9. Vbi de absoluta virtute iubilei, an teneatur illud consequi, n. 9. An qui iuravit sponsalia, nec votum aliquod emisit, possit ducere uxore animo ingredi religionem ante consummationem, n. 11. & 12.
- Sponsalia** contrahens, & sub ea spe virginem deflorans, an possit ingredi religionem ante contractum matrimonii, l. i. d. 44. n. 1. 2. & 3. Quid quando non est copula, at sequitur notabilis infamia, n. 4. Quid quando est vidua, n. 5. Quid quando deflorans, facte promisit, ac tenetur eam ducere, n. 6. An possit ducere, & ante consummationem ingredi religionem, n. 7. Quid si ea iniuria illata votum religionis emisisset, n. 8.
- Quid si ante deflorationem, & matrimonii promissionem, votum emisisset castitatis, vel religionis, an adhuc votum obliget, l. i. d. 45. n. 1. An teneatur tunc contrahere, vel votum feruare, n. 2. & 4.
- Quid si fœmina erat conscientia voti, n. 5.
- Sponsalia** castitatis voto an dissoluantur, l. i. d. 46. n. 5. 7. & 9. Quid si sit votum religionis, n. 2. Quid si votum castitatis præcedat, n. 3.
- Quid de proposito celibatus absque voto, n. 4. An peccet sic votus castitatem post sponsalia, n. 20. Et an possit inire in matrimonium, vel teneatur religionem ingredi, n. 12. & 13. An tale votum ad aliquid astringat, n. 14. & 15.
- Sponsalia** ordinis susceptione an dissoluantur vel licitum sit sponsenti ad eos promoueri, aut per votum suscipiendi illos dissoluntur, l. i. d. 47. n. 1. 2. & 3. Quid si promovet sponsum ad episcopatum, eo n. 3. Quid teneatur facere emittens post sponsalia votum suscipiendi ordinis sacros, n. 4. An alter maneat tunc liber, eo n. 4.
- Sponsalia** matrimonii alio sequente an dirimantur, licet sit iritum, l. i. d. 48. n. 1. Quid si matrimonii dissoluitur morte alterius, aut profecione, an obligent priora sponsalia, n. 2. & 3. Quid si priora sponsalia sunt iuramento firmata, n. 4. Quid si virgo esset violata, n. 5.
- Sponsalia** priora an dissoluantur per posteriora cum copula, l. i. d. 49. a. n. 1. ad 6. Quid si existat iusta causa dissolendi priora, vel contingat ea dissolui, n. 2. An existente copula cum secunda consanguinea prioris ita dissoluantur, vt neutram ducere licet, n. 3.
- Sponsalia** non iurata an per posteriora iurata dissoluantur, l. i. d. 50. n. 1. 2. & 3. Quid si esset iusta causa dissolendi priora, aut ea dissolui contingat, n. 4. 5. & 6.
- Sponsalia** impuberum an dissoluantur altero ante vel post pubertatem resilienti, l. i. d. 51. n. 6. An satis sit mutuus consensus ante pubertatem, n. 7. An prius adeptus pubertatem, possit statim resilire, n. 8. & 9. Quid si pubes cum impubere contrahat, n. 10. Quid si cum infante, n. 11. Quid patre contrahenti pro impubere, n. 12. Quid si impuberes per verba de presenti, n. 13. An soli licet resilire, statim adeptus pubertate, & quando dicatur aliquid statim fieri, vel in continent, n. 14. An desideretur nouus cōsensus post pubertatem, vt sponsalia maneat omnino irreuocabilia, n. 15. Quid si impubes ante pubertatem dissentiat, nec dissensu mutet, & factus pubes non amplius recordetur, n. 16. Quid si factus pubes dissenserit interne, an satis sit, aut sit opus coram iudice reclamare, n. 17. An hec procedat etiam in foro conscientiae, n. 18. & 19. An sponsalia impuberum firmetur iuramento, n. 21. & 22. An desideretur ut sint doli capaces, & qñ tales dicuntur, n. 23. & 24. An exigatur iuramento relaxatio, n. 25.
- Sponsalia** vera an possint ratione scandali dissolui, aut quia timerunt odium inter coniuges, aut consanguineos, aut quia sunt dispare, aut quia pater refutat. *Vide, Promissio inter impares.*
- Sponsalia** in mutuo consensu dissolui an possint, l. i. d. 52. n. 1. & 2. Quādo talis cōsensus defectu plenæ libertatis non excusat, n. 3. Quid quando alter solus refutat, n. 4. An ex eo quod sponsus differat & renuat implere sponsalia, cōsatur resilire, vt alter maneat liber, n. 5. Quid, si sponsalia iuramento in fauore partis firmentur, n. 6. Quid si iuramento fiat in Dei honorē, an possit remitti per illum in cuius fauore cedit, n. 7. & 8. Quid si vierque sponsus iurarat, n. 9.
- Sponsalia** termino præfixo non impleta an obliget eum per quem non stetit, l. i. d. 53. n. 4. & 5. Quorupliciter possit a signari terminus in obligationibus, & quādo eius lapsu expirat, n. 2. Quādo cōsatur terminus adiectus ad finiendā, & quādo ad sollicitandā obligationē, n. 3. Quid quādo lapsus est terminus culpa utriusq; vel alterius tātū, n. 6. Quid altero legitime impedito, n. 7. Quid si vierque, n. 8. Quid termino præfixo a iudice, & qñ præfigere possit, n. 9.
- Sponsalia** absentia sponsi an dissoluantur, iuxta dilpositionē iuris ciuilis, l. i. d. 54. n. 1. vsque ad 4. An possit iudex tempus præfinitum iure ad expectandum, restringere, vel protractare, n. 4. An sit correctū iure canonico, n. 5. & 6. Quid si iurata sint sponsalia, n. 7. An exigatur licentia iudicis, n. 8. An idem seruetur in foro interno & externo, n. 9. An sufficiat quævis absentia, num. 10. Quid si sponsus

INDEX RERVM.

Sponsus in loco propinquuo, vel sit spes de proximo reditu, n. 11. & 12. Quid si alter de alterius licetia in longinquu profectus, sit, n. 13. Sponsalia volente sposo mutare domicilium, an dissoluantur, l. i. d. 54. n. 14. Sponsalia non implēs, vel si eius culpa dissoluantur, an teneatur alteri ad expēsas, siue iuste, siue iniuste resiliat, l. i. d. 5. n. 32. 33. & 34. Sponsalia fornicatione alterius sequenti, an dirimantur, l. i. d. 55. n. 1. 6. Quid per precedentem, n. 2. Quid per spiritualem, vt hæresim, n. 3. Quid per tactus, amplexus, & oscula, n. 5. Quid si sponsa vi præcisa sit cognita? vel sponsus vi fornicetur, n. 7. & 8. Quid si uterque sponsus fornicetur, an compensentur delicta, n. 9. Sponsalia superuenienti impedimento dirimenti soluuntur, l. i. d. 56. n. 1. Quid impediti, n. 2. & 3. An is cuius culpa evenit impedimentum, teneatur dispensatione procurare, n. 4. Sponsalia morbo, infamia, aut damnatione criminis turpis an dissoluantur, an foeditate notabili etiam iurata soluuntur: vt oculorum, aut nasi amissione, paralysi, lepra, l. i. d. 57. n. 1. Quid de morbo contagioso, vel subsequenti, vel precedenti ignorato, n. 2. Quid de epilepsia, n. 2. Quid de viuis oculi amissione, n. 3. Quid si femina pulcherrima, fiat deformis: vel quævis alia notabilis deformitas superueniat, n. 4. An soluuntur sponsalia in his casibus ex parte vtriusque, n. 5. Quid si os male oleat, vel nota famæ superueniat, vt si criminis turpis alter dannaretur, n. 2. Sponsalia morum pueritiae, vel sœvitia superuenienti, an dissoluuntur, l. i. d. 58. n. 1. Quid de causis sufficientibus ad diuortium matrimonii celebrandum, vel grauibus inimicitiis inter sponsos ortis, n. 3. Sponsalia paupertate sponte superuenienti, an dissoluantur, siue dos promissa sit, siue non, l. i. d. 59. n. 1. vsque ad 4. Quid si iuramento firmatur, n. 5. Quid de sponsi paupertate, n. 6. Quid si alter fiat notabiliter ditior, n. 7. An dote non promissa, censeantur omnia bona promitti in dotem, n. 3. & 4. Sponsalia dote non promissa, etiam iurata an obligent, si mulier dices nolit eam assignare, l. i. d. 60. n. 1. & 2. Quid si virgo absque dotis promissione, deflorata sit, n. 2. Vbi non promittitur dos, an censeatur tacite proinfla, n. 1. & 2. Sponsalia dispensatione Pontificis aut Episcopi, an dissoluantur, l. i. d. 61. per totam. Sponsalia vinculo fortiori, aut incompatibili, an dissoluantur, l. i. d. 62. n. 1. & 2. Sponsalia noua causa superuenienti, quæ à principio ea contrahi impideret, an dissoluantur, l. i. d. 62. n. 3. Quid si essent iurata, n. 4. Quid si quædo causa superuenit, alter in mora fuisse, n. 5. An creditur dicti fore vt illa causa à principio existens, impideret, n. 6. Sponsalia ex præcedentibus causis ignoratis an dissoluantur, l. i. d. 63. n. 1. & 2. Quid si ob fornicatione sponsæ, aut sponsi præcedentem, n. 3. ad 9. Quid si contrahens eo fuit affectu, vt si sciret, adhuc contraheret, n. 6. Quid si sint iurata, n. 8. Quid si denovo sponsa faciat sponsum esse valde viris deditum, n. 10. Sponsalia dole dante causam contractui, an sint ipso iure nulla & similiter alii contractus bona fidei, l. i. d. 64. n. 3. An tantum ex parte decepti sint nulla, n. 3. Quando dolus det causam contractui, n. 2. Quid si quidam tertius decepitur, vel ipse contrahens à se deceptus sit, n. 4. & 5. Quid quando dolus non dedit causam, n. 2. At si nosset vitium, adhuc esset contracturus, possit dissoluere, eo l. i. d. 65. n. 1. & 2. Quid si dubius sit de voluntate, ea d. 65. n. 4. Sponsalia iurata vt dissoluantur ex causa iusta, an desideretur iuramenti relaxatio, l. i. d. 67. n. 1. & 2. Sponsalia ius dissoluendi an amittatur, si sponsus conscientia causæ, ad sponsam accedat. *Vide*, Sponsus accedens ad sponsam. Sponsarium dissolutio an possit peti ab eo qui simili causa laborat, alteri tamen occulta. Ut sponsa fornicans occulta aut morbo Gallico laborans occulta, an possit ob simile sponsi vitium petere dissolutionem, l. i. d. 68. num. 9. An occultus fornicator possit alterum ignarum cogere vt stet sponsalibus. *Vide*, Sponsus an possit. Sponsalia iudicis autoritate, an necessariò dissoluenda sint, quædo occurunt iustæ causæ: vel propria autoritate solui possint, l. i. d. 69. n. 1. & seqq. Qualis certitudo facti in vitroque foro sufficiat, n. 9. Quis iudex competens sit huius dissolutionis, n. 10. Sponsalia in foro conscientia quam certitudinem causæ requirant, vt dissoluantur, l. i. d. 73. n. 1. 2. & 3. Sponsarium dissolutionis causa occulta insamans, an possit propone coram iudice ad ea dissoluenda, l. i. d. 70. n. 1. & 2. Sponsalia vt dissoluantur, & matrim. impeditatur contrahi, an sufficiat unus testis, l. i. d. 71. n. 1. Quid si non creatus sit, sed per partem producentem oblatus, vel te ingesserit, n. 2. Quid si nolit publice, & parte præsenti testificari, sed clam, nec nomine publicato: vel publice velut casu quo suam turpitatem aperit, num. 3. Quid si testis ille denunciet, vel accuset, vel propriam turpitatem detegat, n. 4. Quid si testis sit criminofus, n. 5. An accipiens dum sit contrahentium iuramentum, in supplementum probationis, n. 6. Quid quando allegatur causa dissolutionis, qua stante non est peccatum iniure matrimonium, an sat sit unus testis ad impediendum, n. 7. Quid si sponsalia sint iurata, n. 8. Qua circumspectione debeat talis testis depolare, n. 8. Quid quando testis

non deponit, sed solum denunciat, n. 9. An oporteat testem illum iurare, n. 10. An exigatur illum certè scire, vel sat sit unus testis de auditu, si alter testis absque iuramento affirmet, num. 11. Quid si impedimentū sit consanguinitatis. Et qualiter consanguinei ad hanc probationem admittantur, eo n. 11. Quid si testis sit vilis: quidque in teste considerandum sit; aut factum sit ita occultum, vt aliter probari nequeat, n. 12. An sat sit fama impedimenti, n. 13. Quid si sponsalia sint iurata, n. 14. Quid si fama constet iudicii, vt priuato, & an possit tunc absque ordine iudicario inquirere, n. 15. Quid si in contrarium sint clariores probationes, n. 16. An contra famam admittatur probatio consanguineorum: vel iuramentum sponsorum, n. 17. An sufficiat rumor, & quo distet à fama, num. 18. Quid de confessione vtriusque, vel alterius sponsi. *Vide*, Confessio vtriusque.

Sponsalia errore contracta, vel h. causa dissoluendi adsit, an obliget, si postea habeatur copula, vel actus familiaritatis, l. i. d. 14. n. 2. 4. Sponsalia inita contra prohibitionem matrimonii factam à Pontifice an valeant, l. i. d. 2. n. 15.

Sponsalia in tre tempore feriarum, quibus interdicuntur benedictiones, an liceat, l. i. d. 7. n. 7.

Sponsalia etiam iuramento firmata an licite contrahat excommunicatus, l. i. d. 9. n. 12.

Sponsalia inita inter rapto & raptā an valeant, l. i. d. 13. n. 17. & 18.

Sponsalia fidelis cum persona hæretica an valeant, l. i. d. 72. n. 3. Et quid, si ea contrahat fidelis cum infidelis, sub conditione, si conuerterat, eo l. i. d. 7. n. 4.

Sponsalia tempore infidelitatis inita an pariant vinculum naturale, quod post baptismum impeditat matrimonium, l. i. d. 65. n. 7.

Sponsalia quoad publicā honestatem inducendam. *Vide*, Honestas.

Sponsalia sententia an transeat in rem iudicatam, l. i. d. 100. n. 13.

Sponsalia an probentur testibus singularibus, l. i. d. 101. fine.

Sponsis de futuro an liceat tactus, aspectus, ac verba turpia, l. i. d. 46. n. 46. vsque in finem.

Sponsi de futuro an possint delectari in copula futura tempore matrimonii cogitatione, vel tactuum, l. i. d. 47. à n. 1. vsque ad 6.

Sponsi de præsenti aut futuro excommunicati, aut quando alter est excommunicatus, an possint participare, l. i. d. 14. n. 8.

Sponsalia largitas.

Sponsalia largitas. *Vide*, Largitas sponsalitiae.

Sponsus. & Sponsa.

Sponsus an possit sponsam cogere ignaram fornicationis sponsi, vel alterius causæ, ob quam iuste poterat resilire, vt impletat sponsalia, l. i. d. 68. n. 7. & 8. Quid si causa simili labore, vt si sponsa sit fornicata occulte, possit ob simile vitium, alterius petere dissolui sponsalia, n. 9.

Sponsus accedens ad sponsam conscientius eius fornicationis, vel cuiusvis causæ dissoluendi, an possit dissoluere sponsalia, l. i. d. 66. n. 2. Quid si sponsus habuerit animum non remittendi, num. 3. Quid quando sponsalia fuerunt nulla, n. 4. Quid si virginem existimatam deflorarat sub ea conditione, si virgo es, promittens matrimonium, & non erat virgo, & post notitiam defectus habuit copulam cum illa, n. 4.

Sponsi ante matrimonii consummationem an habeant bimestre ad profitendum, vel ad deliberandum de religionis ingressu, l. i. d. 24. n. 2. 3. & 4. An possit iudex hac ratione annum nouitiatum coartare, eo n. 4. An esto bimestre concedatur ad profitendum, sit correctum per Tridentinum, n. 6. & 7. Quid si sponsa duodenis ingrediatur, an teneatur sponsus quadriennio exspectare, donec profiteatur, n. 8. Quid si prætextu religionis sponsus de una religione in alias vagetur, n. 9. An id bimestre sit præcisum, ita vt iudex non possit illud coartare, vel prolongare, vel sit arbitrium, b. 10. & 11. Quot dies debeat habere illud bimestre. *Vide*, Mensis. An si non intendat ingredi religionem, teneatur intra bimestre reddere debitum, n. 2. 4. & 5. Ad quid detur id bimestre, n. 2. 5. Quid si ante bimestre non transeat ad religionem, an possit eo transtacto ingredi, n. 2. 6. & 7. Qualiter se debeat habere iudex qui sub excommunicatione præcepit intra bimestre consummare, si sponsus post illud transeat, n. 2. 8.

Sponsus cogens sponsam, an peccet. *Vide*, Copula vi extorta.

Sponsa sub cōditione an liceat tactus, & oscula, l. i. d. 5. n. 38. 39. & 40. Sponsa an veniat nomine vxoris in statuto vt vir lucretur partem dotis, vxore decedenti, l. i. d. 1. n. 5.

Sponsa de futuro an teneatur sponsum sequi, l. i. d. 54. n. 14.

Sponsa viam passa an possit expellere semen, l. i. d. 22. n. 17.

Sponsæ nomine quid intelligatur. *Vide*, Appellatione sponsæ.

Spuria.

Spuria an sint nati post votum castratis, aut post sponsalia cum alia inijs, l. i. d. 2. n. 8.

Statim.

Statim, vel illico, vel incontinenti, quando aliquid fieri dicatur, l. i. d. 51. n. 14.

Statutum.

Statuto stante vt vir mortua vxore sine liberis lucretur partem dotis, an si moriatur sponsa incognita lucretur, l. i. d. 1. n. 5.

Statutum puniens in termino an censeatur punire in via, l. i. d. 4. 4. n. 11. & 12.

Sterilis.

INDEX RERUM.

Sterilis.

Stériles an validè matrimonium inceant, l.7.d.92.n.25. & 26.

Stipulatio.

Stipulatio alteri per alterum facta, an valeat iure communi, & satis sit mandatum generale, l.1.d.7.n.4. An stipulatio eius qui potest pro absenti stipulari, operetur irreuocabilitatem, n. 3. Quotupliciter fieri possit hæc stipulatio, n. 2. Quis possit pro alio stipulari, à n.5. & 9. Quid de notario, n. 11. Quid fauore causæ piæ, & doris, n. 10. An in contractibus mutuo obligatorius possit vnuus pro alio stipulari, n. 12. An ex stipulatione non acceptata, vel alteri per alterum facta oriatur obligatio naturalis, n. 17. 18. Quid iure canonico, n. 20. & 21. Quid si adsit iuramentum, n. 23. & 24. Quid si promissio fiat Deo per modum voti, n. 25. Quid si attento iure Castellæ, n. 27. 28. Quid in matrimonio. *Vide*, Promissio alio acceptante. An ut aliquis dicatur stipulari pro absenti, sat sit stipulantis presentia absque alio actu, n. 36.

Studiose facere.

Studiose aliquid facere quid importet in iure, l.7.d.20.n.6.

Stuprum.

Stuprum an inueniatur sine raptu, & an necessario sit confitendum, quando raptus non intercedit: & in quo differat à raptu, l.7.tota d.14. Et an stuprator teneatur restituere patri virginis defloratæ, ibi num.11. & 12.

Stylus.

Stylus curiæ facit ius, l.3.d.19.n.17.

Subarratio.

Vide, Annulus.

Subreptio.

Subreptio & obreptio. *Vide*, Obreptio.

Substitutio.

Substitutio exemplaris an possit fieri à matre secundò nubente, & antea facta expiret, l.7.d.88.à n.22. vsque ad 25. Et quid, in patre, ibi n.26.

Substitutio pupillaris tacita an excludat matrem secundò nubentem: & quæ sint coniecturæ eius exclusionis, lib. 7.d.88.à n. 27. vsque ad 30.

Successio.

Successio mutua an sit iacte virtuunque parentem & prolem, quando matrimonium fuit irritum, & solus alter in bona fide fuit, l.8.d.34.n.46.

Suffragari.

Suffragari quid importet, l.8.d.29. n.11.

Superior.

Superiorum præcepta an expirent ipsis mortuis, aut functis officio, l.8.d.28.n.47. Et quid de licentiis, ibi n.85.

Superior delegans suas vices, an possit absque causa reuocare, & quid de superiore delegantis, l.8.d.33.n.7.

Superfluum.

Superfluum in decretis nil esse debet, nec una syllaba, l.3.d.46.n. 6.

Supersticio.

Supersticio vredo rebus vanis. *Vide*, Maleficium.

Surdus.

Surdus an possit inire sponsalia, & matrimonium. *Vide*, Mutus.

Suspensio, & Suspensus.

Suspensio parochi assistentis clandestino. *Vide*, Parochus assistens.

Suspensus per mensem in quo est bissextrus. *Vide*, Mensis.

Suspensus an sit excommunicans voce. *Vide*, Excommunicans non in scriptis.

Suspensus ad certum tempus si eo tempore duranti, incurrit similem suspensionem, an confundantur hæc duo tempora, l.3.d.50. n.12. & 3.

Suspensus ab officio an sit suspensus à beneficio, l.3.tota d. 51. An possit priuari beneficio, n.13. An parochus suspensus ab officio eo quod interfuerit clandestino, sit suspensus à beneficio, vel possit eo priuari, n.14.

Suspensus assistens horis an lucretur distributiones, vel si ministrat beneficio, acquirat fructus. *Vide*, Distributiones quotidianaæ.

Suspensus triennio, vel ad certum tempus, quia interfuit clandestino, an possit ab Episcopo absolui, l.3.d.52.n.1.2. An possit Episcopus dispensare in hac suspensione, virtute Trid. scf.24.ca.6.de reform. n.3. An à suspensione ad arbitrium Episcopi lata in scf.24.c.1.de matrimonio, possit absoluere, n.4.

Suspensio an excusat ob ignorantiam, & qualem. *Vide*, Ignoratiæ.

Suspensio an incurrit ob culpam venialem, l.9.d.32.n.29.

Suspensio sacerdotis benedictoris nuptiis alieni parochiani: vel fecundis nuptiis. *Vide*, Benedictio.

Suspensio an licet ineat matrimonium, & benedictiones nuptiales recipiat, l.7.d.9.n.15. Et ibi, quid, si ipsi Ecclesiæ ingressus interdictus sit.

Suspicio.

Suspicio violenta an probet adulterium: & quando sit talis, lib. 10. d.12.n.41. & sequentibus.

Synodus.

Synodus diœcesana vel prouincialis qualiter se habeat ad Episcopum vel Archiepiscopum: & quis in ea dispense, habeatque volum decisum. *Vide*, Archiepiscopus.

Tabellæ.

T Abellio an possit acceptare pro absenti, l.1.d.7. n.1.

Tacens, & Tacitum.

Tacens quando censeatur consentire, l.1. d.5. n.5. An censeatur consentire in obligatione contrahenda, quando adest alius actus positivus, l.1.d.22.n.6.

Tacita signa consensu & reprobationis quæ sint. *Vide*, Sponsalia quam ætatem.

Taciti & expressi idem est iudicium, l.1.d.65.n.1. & l.4.d.6.n.36.

Taciturnitas.

Taciturnitas veri, aut expressio falsi qualiter irritet dispensationes & alia rescripta. *Vide*, Dispensatio.

Taciturnitas viri scientis votum uxoris an sit licentia uxoriendi: & idem de aliis superioribus, l.9.d.40.n.9.

Tactus.

Tactus an liceant post sponsalia sub cōditione, l.5.d.5. à n.38.ad 40.

Tactus siue inter solitos, siue inter sponsos de futuro, siue inter coniugatos, siue secum. *Vide*, Oscula.

Taxatua dictio.

Taxatua dictio an excludat casus similes, l.7.d.31.n.6.

Temporalia.

Temporalia ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum, l.6.d.38.n.34.

Tempus.

Tempus non currit legitime impedito, l.1.d.53.n.7.

Tempus iuste præscriptum an debeat de momento ad momentum computari, l.2.d.24.n.16.

Tempus an currat ignorantie & impedito, quād non in negligentiæ odium est statutum, l.7.d.37.n.19.

Terminus.

Terminus obligationi præfixus, quando apponatur ad finiendum obligationē, cuiusque lapsu caset. *Vide*, Spōsalia termino præfixo.

Terminus denunciationis ad edicta, in ipsis signatus, quando incipiat. *Vide*, Denunciare impedimenta.

Terminus legalem quando iudex possit coarctare, vel prorogare, l.2.d.24.n.11. & 12.

Termini dies an computetur in termino. *Vide*, Dies termini, & lib. 7.d.37.n.2.

Testamentum.

Testamentum an conficiendum sit secundum leges & consuetudines loci in quo conficitur. *Vide*, Peregrini an teneantur.

Testamentum precibus importunis extortum quando valeat in foro conscientia. *Vide*, Restitui an debeant.

Testamentum exequendi facultatem an perdat vidua transiens ad secundas nuptias, vel potestatem nomine viri testandi, ab ipso si bi concessam, l.7.d.88.n.14. & 15.

Testandi licentia.

Testandi licentia concessa per patrem filio, est valida, & an desideratur iuramentum. Et qualiter possit filius ea licentia obtenta disponere de illis bonis, vel maioratum instituere, l.6.d.4.nu.19. An mater coniugata possit absque viri licentia candem facultatem concedere, n.20. An possit ea licentia reuocari, n. 21.

Testandi licentia an expiret morte Papæ concedentis, lib.8.d.28.n. 8. *Vide*, Licentia.

Testator an censeatur disponere, quod si aduerteret, disposuisset, l.7.d.90.n.10. & 11.

Testimonia Sanctorum.

Testimonia sanctorum, legum, conciliorum prouincialium in decreto inserta, quam autoritatem habent, l.9.d.12.n.2 & 5.

Testis.

Testis unus, & qualis, an sufficiat ad impediendum matrimonium, & dissoluenda sponsalia. *Vide*, Sponsalia ut dissoluantur.

Testes an probent mortem coniugis parte non citata, & an sufficiat unus testis. *Vide*, Probatio mortis.

Testes deponentes de fama, notorietate, vel consuetudine, an debeant iurare, l.2.d.46.n.16.

Testes ad informationem conscientię iudicis, vel ad testificandum de causa dispensandi, an debeant iurare, & recipi in forma iudicii, l.3.d.8.n.5.

Testes an requirantur in matrimonio, ut sint duo, vel satis sit parochus cum unico teste, l.3.d.41.n.1. An debeant rationis usum habere? Et an debeant esse moraliter præsentes, n. 2. An sufficiat vi detentos esse, vel dolo ad aliud vocatos, vel casu transeuntes, vel si consensum intelligent per interpres, n. 2. An debeant simul physice cum parochio interfesse, vel satis sit moralis simultas, n.3. An sufficiente qualescumque testes, etiam infames, excommunicati, cuiusvis ætatis, aut sexus, n. 4. & 5. An expediat testes omni exceptione maiores adhiberi? Et lite agitata de matrimonij contractu, an credatur quibusvis testibus, n.6. An debeant testes esse rogati, n.7.

Testium matrimonii clandestini pœna quæ sint. *Vide*, Pœna matrimonii clandestini.

Testium vitia occulta an liceat detegere, l.1.d.70.n.1.

Titubans.

Titubans pro ignorantie habetur, l.2.d.36.n.1.

Titulus.

Titulo legitimo carens, habens purarium, an valide exercet actus spectacu-

INDEX RERUM.

Spectantes ad forum exterratum, l.3. d.22. n.4. & 5. An ille sit verus iudex, aut parochus, n.5. An desideretur error communis, n.6. An satis sit error principis concedentis illi titulum, n.7. Quid si error crassus, vel supinus, n.8. Quid si vitium tituli in eo loco occultum sit, cum tamen in alio sit notorium, n.9. Quid si olim in eo loco fuerit notorium, tunc autem sit occultum, n.10. An valeat sententia excommunicationis prolatâ à tali iudice existimato, n.11. An gesta in foro conscientiae ut absolutio sacramentalis, valent, n.12. & 13. An hæc sint vera etiam in iudice delegato, & ita non desideretur publica utilitas, n.15. & 16. Quid si delegatio sit inuallida non ob delegati vitium, sed quia subreptitia est, n.17. & 18. Quid si impedimentum habentis titulum putatuum, sit iuris diuini, ut si non sacerdos absolutus, vel femina creetur summus Pontifex, n.21.27. & 28. Quid iudice carenti rationis vsu, n.29. An valeant gesta, si habens titulum putatuum esset ante officii adoptionem excommunicatus, n.22. & 30. Quid si iurisdictio sit ligata ratione excommunicationis, n.23. 31. & 32. Quid si in alio loco sit denunciatus, vel notorius clerici perculsius, vel in eodem loco quondam talis fuerit, nunc autem sit occultus, n.33. Quid si occulte excommunicatus alium excommunicet, vel absolutus ab excommunicatione, n.34. An gesta per hunc excommunicatum valeant in temporalibus, & spiritualibus, n.35. An Episcopus excommunicatus conferat ordinis exequationem, n.35. An valeant gesta per iudicem excommunicatum, siue sit ordinarius, siue delegatus, n.24. & 36. An talis vtens iurisdictione peccet contra iustitiam, n.36. Quid si impedimentum sit heres, n.25. 37. & 38. An valeant gesta per occulte excommunicatum quâdo ex speciali delegatione audit confessiones, n.26. & 39. An valeant gesta per occulte excommunicatum, & iudicem putatuum, licet non fiant ratione publici officii, sed priuati, n.26. & 39. An valeant gesta, respectu etiam scientium impedimentum, n.40. 41. & 42. Et quid si tale impedimentum sit excommunicationis, n.43. An valeat confessio illi facta per scientem excommunicationem, n.44. An gesta per hunc, vel habentem titulum, sint semper retractanda, n.43. 45. Vbi quid de suspensi, irregulari, & interdicto. An si excommunicatio sit in alio loco denunciata, valeant gesta respectu scientiū, n.45. Quid de confessione facta illi scienter, n.46. An desideretur titulus collatus à superiori, n.48. & 49. An satis sit conferre titulum à quoque superiori, ut ab Archiepiscopo subditis suffraganei, n.50. An gesta per delegatum valeant quando est error in persona delegantis crediti veri prelati, aut iudicis, n.51. Quid si verus superior delegebat casu quo non posset, vel si delegans haberet titulum non verum, n.51. An satis sit ad titulum electio facta à potenti eligere, absque superioris confirmatione, n.52. Quid si peccetur in electionis forma, quia non seruatur solennitas & forma iure prescripta, num.53. An valeant indulgentiae concessæ à falsis prelati, & instrumenta confecta à falsis notariis, n.48. & 54. Quid si titulus adfuit, amissus tamen est ob delictum, & sit communis error, n.56. Quid si privatio tituli sit occulta facta ab homine, vel occulte reuocetur licentia audiendi confessiones, num.57. & 58. Quid si confessor sit ad annum approbatus, & transacto anno audiat confessiones, vel virtute bullæ reuocata, cuius reuocatio ignoratur, n.58. An gesta per delegatum qui mortem delegantis re integra ignorabat, valeant? Veli noui se reuocatum, at communiter ignorabatur, n.59. iuncto n.55. Quid de vicario Episcopi in remotis locis defuncti, concedenti literas dimissorias, ad ordines, vel acceptanti beneficii resignationem, vel exercenti alias actus, dum Episcopi mors resignatur communiter, siue ipse vicarius eam sciat, siue ignoret, n.59. iuncto n.55. Quid si vicarius, vel delegatus sit reuocatus, n.59. Quid de matrimoniis initio coram parocho intruso, non habenti titulum à legitimo superiori, vel habenti titulum inualidum ob vitium occultum, n.60. Quid si contrahentibus notum sit illum non esse verum parochum, n.61. Quid si laicus creditus sacerdos assistat matrimonio ex licentia parochi, n.61. Quid si parochus intrusus det sacerdoti licentiam assistendi matrimonio, n.61. Quid si parochus occulte reuocari licentiam, n.61. Quid si eo ipso amiserat curatum, ut quia non est promotus intra annum, vel recipit incompatibile beneficium, n.62. Quid de quodam qui à concilio oppidanu substitutus est vice parochi absentis, & biennio ministravit sacramenta, n.63. Quid si licentia audiendi confessiones, vel assistendi matrimonio, facte concedatur: vel sit ratificatio de presenti, at praefatus vere non consentiat, n.64. An existentibus opinionibus, an aliquis sit legitimus parochus, vel licentia sit legitima, vel priuilegium bullæ id contineat, vel sit reuocatum, & opinio negans sit coram Deo vera, an dum ea veritas lateret, & probabili sapientum opinione credatur oppositum, valeant confessio, matrimonium, & alia per hunc gesta, n.65.

Trahens ad iudicium.

Trahens ad iudicium, quando teneatur restituere. *Vide, Restitui* 28 debeat.

Transfigi.

Transfigi an possit à viro adultero cum uxore adultera, ut coniugat in diuortium, ne ipsam criminaliter accuset, & quando ligat super adulterio transfigere, l.10. d.6. n.10.

Transfigi an possint super adulterio, eo remisso hac lege, ut vir iudicetur dotem: & an premium receptum ob eam remissionem sit restituendum, l.10. d.8. n.12.

Tridentinum Concilium.

Tridentino Concilio, vel alii moderno ut derogetur, an requiratur mentio specialis, vel sufficiat generalis clausula, non obstanti quocunque concilio generali, an sufficiat clausula, non obstanti quocunque decreto, l.3. d.26. n.7. Tridentinum concilium statuens quinquennium ad reclamandum contra professionem, quas conditiones exigat ad id, l.7. d.37. n.1. Et an procedat in professione tacita & expressa, eo n.1. Et a qua die numeretur id quinquennium in utraque professione: & an dies termini in termino computetur, ibi n.2. Et an possit audiri qui iuste dimisit habitum, vel si iniuste iterum sumptum, ibi n.3 & 4. Et an id decretum fundetur in presumptione, eaque sit iuris & de iure, ibi à n.9. & n.16. Et an id decretum procedat in foro conscientiae, ibi n.9. Et an possit audiri ex officio iudicis tractato quinque anni ille professus, ibi n.5. Et an possit audiri remedio restitutionis, ibi à n.21. Et an id quinquennium procedat a die scientiae, ibi à n.18. Et an si professus ille eo quinquennio non ratificauit professionem, possit fugere: vel si dubitet; & possit superior ei credere, atque ipsum occulte dimittere, ibi à num.17. usque ad 14. Et an presumatur ratificata professio exercitis actibus professorum ante id quinquennium, ibi n.10. Et an restitutio concedatur maioribus & minoribus consensu intra quinquennium nullitatis professionis, ibi n.23. Et quid si intra illud ratificatum, ibi n.24. Et quid si ignorantia sit iuris, aut craſta, ibi n.25. Et quid si ignorantia vel impedimentum durarunt ultra quinquennium: & quantum temporis sit postea concedendum ad reclamandum, sitque numerandum id quinquennium à die cessantis impedimenti, ibi n.26. & 34. Et an ignorantia iuramento proberetur, ibi n.27. Et an maior qui intra quinquennium sciuit, & potuit reclamare, & non habuit animum ratificandi, possit iurare propriam ignorantiam, ibi n.28. Et an id decretum, quatenus negat professis reclamationem post quinquennium, loquatur de inhabilibus ad profitendum perpetuo, vel ad tempus, iuxta motum proprium Sixti V. aut alio modo, ibi à n.30. Et an de coniugato professo absque sui coniugis licentia, ibi à n.69.

Triennium.

Triennium iure concessum ad experientiam coniugis impotentiam. *Vide, Impotencia.*

Turpia.

Turpia audire vel aspicere quamcula culpa sit. *Vide, Audire, & Asperitus.* Et qualis ea canere, componere, vel representare. *Vide, Cancere, & Cantilena, & Comœdia, & Representare.* & qualis, ea interpretari. *Vide, Interpretari.* Et qualis, pingere. *Vide, Pingere.* Et qualis, scribere. *Vide, Scribere.* Et qualis, ea loqui, l.9. d.44. n.13. & n.45. & 40. 41. & d.46. a n.31. & n.53.

Tutela.

Tutela matris an perdatur ipso iure per transitum ad secundas nuptias, ita ut peccet eam retinens, l.7. d.88. à num.4 usque ad 11. Et quid si matrimonium sit irritum, ibi n.7. Et quid de tutela testamentaria, ibi n.8. Et quid si vir dederit nubendi licentiam, ibi n.9. Et quid per sponsalia, vel matrimonium non consummatum, ibi n.6. & 7. Et an hæc procedant in patre ad alitud matrimonium migranti, ibi n.12. Et quas penas incurrat mater secundò nubens, quæ cum esset filiorum tutrix, secundò nupsit non reddit ratione, nec petito tuto, ibi n.13. Et an hoc sit iure canonico rectum, ibi n.41.

Tutela an perdatur à vidua fornicanti. *Vide, Vidua.*

Tutela patris respectu filii & administratio honorum eius in quo diftient, l.7. d.88. n.12. Et an hæc perdat transiens ad secundas nuptias, eod. n.12.

Tutius.

Tutius in dubio quando sit eligendum, l.2. d.41. n.9.

Vagi.

Vagi an dicantur carentes domicilio habitationis, licet habent originis, l.3. d.25. n.1. Quid de illis qui pristinum domicilium deserentes nauigant, vel iter faciunt querentes vbi sedem figat, n.2. Quid si delinquent, vbi domiciliū sint constituti, & dereliquerunt prius, an dum non deuenere ad locum domiciliū noui, dicantur vagi, n.3. An qui reliqua priori parochia non destinavit ad quam migratus sit, dicitur vagus, licet hospitetur in aliqua parochia, dum querit domum, n.4. An vagi possint cuicunque parocho fateri, & vbi cunque pro delictis alibi admisisse puniri, n.5. & 7. An vagos & forenses possit parochus matrimonio coniungere absque ordinarii licentia, vel si alter solus talis sit, n.8. & 9. Quis sit hic ordinarius à quo pertenda est licentia, n.10. Quis parochus possit matrimonio vagorum assistere, n.11. Quid si in fraudem stant vagi, eo n.11. Quid si aliqui esset deputatus confessor pro vagis, an solus ille possit corum matrimonio assistere, n.12. An si quis domicilium deserens, iter agat, aut nauiget, ut nouum acquirat, vel deserpta priori parochia dum domum querit, hospitetur ad breue tempus in aliquo loco, coram quo parocho debeat inire matrimonium, num.13. An si alter vagus, alter vero incola sit, possit quilibet parochus eos matrimonio.

INDEX RERVM.

rimonio coniungere, n. 14. An quilibet parochus valide det licentiam assistendi matrimonio vagorum, n. 15. An peccet vagos, vel forenses coiungens absque ordinarii licentia, nu. 16. An valeat tale matrimonium, n. 17. Qualiter possint religiosi assistere matrimonio vagorum, vel aliorum apud Indos. *Vide*, Religiosi in nouo orbe.

Vagi an teneantur legibus, & consuetudinibus loci in quo sunt. *Vide*, Peregrini an teneantur.

Variata.

Variata solennitate iuris, si non varietur substantia, non variatur dispositio, l. 3. d. 1. n. 9.

Vbi.

Vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus, l. 2. d. 22. n. 2.

Vendere.

Vendere, aut alienare rem, an liceat dubitanti num res sit sua. *Vide*, Dubitans num res sit sua.

Verba.

Verba contractus debent iuxta illius naturam intelligi, l. 1. d. 5. n. 10.

Verba quæ sint quibus matrimonio contrahitur. Vbi dubium est, an stetur in conscientia intentioni, l. 1. d. 18. n. 1. Quid si verba non explicit consensus, intendentibus sponsis per ea contraherere, n. 2. An Indi ratione vñus contrahant sponsalia his verbis, Se-peliam te, cum morieris, vel matrimonio his verbis, Ducam te, alio respondente. Fortè & ego te ducam, n. 3. Au in foro extero stetur communii verborum intelligentia. Et quæ coniecturae attendenda sint. Et in dubio vtrū contrahentium fauatur, n. 4. In dubio an sit matrimonio, quid sentiendum ut in vitroque foro, n. 5. & 6. Quid quando intentio non constat, & verba sunt de praesenti, quoad sonum & significationem. Ut accipio, habeo, teneo te ut vxorem: ex nunc prouidebo tibi ut vxori: ex nunc reputabo te ut vxorem: vel si dicenti verba, alter respondeat, placet, vel, volo, n. 10. Quid quando ob adiunctum sunt de futuro: ut accipio te in crastinum, n. 11. An sint sponsalia, accipiam, ducam te, non adiecto verbo promitto, nu. 12. Quid de his verbis, Promitto me defōstaturum, n. 13. Quid de his, Ex nunc te habeo in vxorem, vel Ducam, & an tunc esto sit matrimonio, sit sacramentum, n. 14. & 15. Quid non addita particula, ex nunc, sed habeo te in vxorem, nu. 16. 17. & 18. Quid de his, Non derelinquam te pro alia, n. 19. Quid post hæc, Vel ex nunc eris meus, vel esto meus, n. 20. Quid, volo, vel placet te habere in vxorem, à n. 22. ad 27. Quid si addatur, ex nunc, num. 28. Quid, volo te esse vxorem, n. 29.

Verba negativa, ut nullam aliam à te ducam, an constituant sponsalia, l. 1. d. 19. n. 1. Quid nullam, sed te ducam, nu. 2. Quid, nullam aliam ducam, nisi te, n. 3. 4. & 5. Quid, nolo aliam, nisi te, num. 6. & 7. Quid, nullam aliam, quam te, n. 8. Quid, nullam aliam, praeter te, n. 9. & 10.

Verba sponsalium aut matrimonii an possint per alios proferri. *Vide*, Sponsalia, & matrimonium an contrahantur.

Verba testatoris exhortationis non inducunt conditionem, lib. 1. d. 33. n. 28.

Verba debent inpropriari, ut vitetur legum correctio, l. 1. d. 17. n. 6.

Verba cum effectu sunt intelligenda, l. 2. d. 37. n. 12.

Verba priuilegii operari debent, nec una syllaba debet esse superflua, l. 3. d. 26. n. 6.

Verba parochi an sint necessaria ad matrimonii valorem, l. 3. d. 38. n. 2. 3. & 4. An sint de necessitate præcepti, n. 6. & 7. An si auditio confensu, dicat parochus, Ego vos coniugam, sit matrimonium, n. 5. An possit parochus verba proferre per interpretem, n. 8. An parochus debeat interrogare de mutuo consenſu, n. 9. An debeat interrogare sponsandos an laborent aliquo impedimento, n. 10.

Verba præsentis temporis disputationem inducunt ipso iure, lib. 4. d. 8. n. 2.

Verba in lege posita, accipienda sunt iuxta communem vñsum, & ille est proprietati præferendus, l. 6. d. 23. n. 3.

Verba debent intelligi iuxta subiectam materiam, & naturam contractus, l. 6. d. 22. n. 18.

Verba quantumcunque generalia, & de habilitate sunt intelligenda, l. 5. d. 5. n. 25.

Verba apposita in contractu ex tabellionum vñsu, an aliquid operentur, l. 6. d. 27. n. 6.

Verba apposita in contractu, quando aliud non exprimitur, intelliguntur secundum iuris dispositionem, l. 6. d. 27. n. 5.

Verba gratia frequentioris vñus posita in lege, nec eam limitant, hec in aliis mutant iuris dispositionem, l. 6. d. 19. n. 10.

Verba turpia an sint inter coniuges illicita, l. 9. d. 44. n. 13. Et quid, si adsit pollutionis periculum, aut distillationis, eodem lib. 9. d. 45. n. 40. & 41.

Verba turpia an liceant sponsis de futuro, l. 9. d. 46. n. 53.

Verba turpia inter solitos, aut gestibus, aut nutibus indicare turpia, qualis culpa sit. Et sine in illis confitenda circumstantia perficeret, l. 9. d. 46. n. 51.

Verborum proprietas seruanda est, quoties verba in sua propria significatione possunt verificari, l. 10. d. 5. n. 4.

Verba posita in lege gratia frequentioris vñus non restringunt legem, ne ad casus similes extendatur, l. 9. d. 14. n. 16.

Verbum idem potest in eadem clausula referti ad diuersa, & accipi æquiuocè, respectu vnius propriæ, & respectu alterius impro- prie, l. 8. d. 7. n. 16. & l. 10. d. 17. n. 15.

Verba in narratione posita non continentius, l. 7. d. 12. n. 29.

Verbum, nihil agit, inducit nullitatem actus, l. 7. d. 19. n. 3.

Verbū, volumus, quid importet in literis apostolicis, l. 8. d. 28. n. 27.

Verbum suffragari, quid importet, l. 8. d. 29. n. 11.

Verbum, reseruamus nobis, an importet reseruationem persona- lem, ita ut reseruantis morte expiret, l. 8. d. 28. n. 63.

Verbera.

Verbera an sint causa diuorti: & qualiter vxor possit à viro verberari, l. 10. d. 18. n. 14. & dupli sequenti.

Verisimile.

Verisimile quod non est, non est credibile, l. 3. d. 46. n. 2.

Veritas.

Veritas inspicitur, nec error excusat, vbi aliquis dat operam rei illi- citæ, l. 3. d. 42. n. 1.

Vestes.

Vestes pretiosæ, & quotidianaæ datae vxori consummato matrimonio censeantur donatae, & valeat ea donatio: vel accommodata ad vñsum, sicutque viro restituenda soluto matrimonio, l. 6. d. 25. à n. 2. ad 10. Quid de annulo & aliis iocalibus datis per virum vxori, n. 11. An vestes quotidianaæ sint tradenda vxori ex bonis viri, & quid de pretiosis, n. 12. Quid si vxori donet viro vestes, nu. 4. Quid si vestes quotidianaæ datae vxori excedant dotis fructus, n. 13. Quid si vir mittens vestes pretiosas vxori exprimat se donare, n. 14. Quid si fateatur eas esse vxoris, n. 15. Quid extante con- fuetudine, ut animo donandi mittatur, num. 16. Quid si non sit consuetudo, ut vir mittat vestes pretiosas vxori, nu. 17. Quid si vxor aliqua viro donarat, virque vestes pretiosas mittat, nu. 18. Quid si vir sit nobilis aut diues: vel vxor nobilis, ipse autem plebeius, n. 19. Quid dicantur vestes quotidianaæ, & quæ pretiosæ, à n. 20. ad 25. Quid attento iure cōmuni, & antiquo Castellæ, de vestibus donatis per sponsum de futuro, aut præsenti, sponsæ, ante matrimonii consummationem, n. 27. & 28. Quid attento iure nouiori Castellæ, an vestes & quæcunque alia missa inter sponsos de fururo, vel præsenti ante matrim. consummatum, cen- seantur sponsalitia largitas, & instar illius acquirantur, n. 29. & 30. Quid si excedant decimam bonorum sponsi partem, nu. 31. Quid si sacer donet vestes nurui, an nurus sibi comparat, vel censeantur donatae filio, teneaturque in sua legitima computare, n. 32. & 33. An sint sponsalitia largitas, nu. 33. Quid de vestibus datis filiæ per patrem nuptiarum tempore, num. 34. Quid si non tñdat pater has vestes ultra dñtem, n. 35. Quid si sit pater, aut so- cer valde diues, aut nobilis, n. 36. An sint conferenda ex vestes, tales, quales tempore collationis fuerint, num. 37. Quid si ani- mus saceri fuerit, donare nurui, & non filio: vel eius animus du- bius sit, n. 38.

Vestes clericales quæ sint dicenda, l. 7. d. 46. n. 6.

Vestes viduae an sint danda viduae de bonis viri: & perdantur à vidua secundò nubente, l. 7. d. 87. n. 32.

Vicarius.

Vicarius Episcopi an possit dispensare? *Vide*, Dispensare an possit vicarius. Et an in denunciationibus, vel delegare? *Vide*, Dispensa- re in denunciationibus. & ibi, de aliis vicariis.

Vicarius Episcopi an valide munus obeat, dum mors Episcopi ig- noratur. *Vide*, Titulo legitimò carens.

Vicarius an valide conferat beneficia extra diœcesim, lib. 3. d. 34. n. 1. & 2.

Vicarius an possit absoluere à suspensione Tridentini sess. 24. cap. 1. de matrimonio, lata in parochum assitentem clandestino, lib. 3. d. 52. num. 4.

Vicarius generalis Episcopi an sit ordinarius, l. 3. d. 29. num. 2. & 3.

Quid de vicario Capituli, vel Abbatum, vel aliorum habentium iurisdictionem quasi Episcopalem, nu. 4. An comprehendantur omnes hi vicarii nomine ordinarii in Tridentino, & aliis decre- tis mentionem ordinarii facientibus, n. 5. An sit ordinarius vicarius, quod non competentia ex officio vicarii, sed ex speciali commissione, à nu. 6. usque ad 8. Quis possit conferre iurisdi- ctionem ordinariam, n. 8. iuncto n. 2. An appelletur à vicario ge- nerali ad Episcopum, n. 9. An vicarius foraneus sit delegatus, nu. 10. Quis dicatur generalis, & quis foraneus, n. 11. An appelletur à foraneo ad Episcopum, n. 12. Quare iurisdictionis ordinaria vicarii extinguatur morte Episcopi, n. 13. An possit assister matrimonio, & aliis assitendi licentiam dare, & cognoscere de causis matrimonialibus, n. 17. & 18. Quid de vicariis ordinum milita- rum & aliorum habentium iurisdictionem Episcopalem, n. 19. Quid de vicario foraneo, n. 20.

Vicarius reuocatus morte Episcopi an valide assistat matrimonio, & licentiam concedat, l. 3. d. 30. num. 1. & 2. Quid quoad negotia cepta, n. 3. Quid si mors non sit intimata vicario, vel ignorat il-

lam,

INDEX RERUM.

Iam, cum communiter sciatur. Vel sciat illam cum communiter ignoretur, n. 4. Quid dum Episcopus est excommunicatus, an sit suspensa iurisdictio vicarii, n. 5. & 6. Quid quoad negotia cœpta, n. 7. Quid quando Episcopus est suspensus, vel interdictus, n. 8. An tunc cœlestes protulsi, vel suspensa sit iurisdictio vicarii, posse procedere in causa vicario delegata, n. 9. Quid si vicarius excommunicato Episcopo afflatus matrimonio, vel alii committat, n. 10. Quid si Episcopus excommunicatus vicarium, aut parochum confituit, aut parochus excommunicatus vicecuratum: & sic institutus matrimonio afflatus, n. 10. Quid si vicarius sit ab Episcopo reuocatus, & reuocatio communiter ignoretur ipso sciente: vel communiter sciatur ipso ignoranti, n. 10. & 11. Quid de reuocato delegato, n. 11. iuncto n. 13. An sat sit qualisque reuocationis notitia in ipso vicario, n. 12. & 13.

Vicarius parochi presentis an possit subdelegare. *Vide*, Delegare ordinarius.

Vicarius Episcopi an possit esse clericus coniugatus, l. 7. d. 4. n. 14. Et qualiter intelligatur, si cum vicarium nominet Episcopus, con. n. 14.

Vicarius Episcopi an possit dispensare, l. 8. d. 6. n. 20.

Vicarius Episcopi an sit idem quod officialis. Et omnia quæ spectant ad expediendas dispensationes, quæ committuntur officiali diocesano. *Vide*, Dispensare.

Vicarius Episcopi. *Vide*, Index, & Ordinarius.

Videtur turpia.

Videtur, fictiōēm importat, l. 3. d. 49. n. 2.

Vidua.

Vidua transiens ad secundas nuptias quæ perdat, & quibus pœnis subiiciatur. *Vide*, Nuptie. Et an perdat vestes viduales. *Vide*, Vestes.

Vidua fornicans, aut tactus in honestos patiens, an amittat turelam, & teneatur reseruare filii bona ex viro substantia acquista, perinde ac si transiſſet ad secundas nuptias, & idem de viro forniente: & amittat legatum absolute a viro relictum: perdatque dotem ac lucta constante matrem. acquista: subiaceatque omnibus pœnis, quibus subditur secundum nubens, l. 7. tota d. 90. Et an ea pœnae sint correctæ a iure canonico, ibi n. 1.

Vidua instituta vſuſtuaria, dum honeste & vidualiter vixerit, & si transiſſat ad secundas nuptias, legatis ei ceterum, an si prius luxuriosè viuat, & postea nubat, lucretur haec centum, l. 7. d. 90. n. 12. Vidua an licet delectetur in copula præterita, lib. 9. d. 47. a. 2. 1. vsque ad 7.

Vincula.

Vincula duo incompatibilia ubi concurrunt, fortius prævalent, l. 1. d. 46. n. 7. & d. 62. n. 1. 2.

Vincula duo sunt uno fortiora, l. 3. d. 19. n. 10.

Vir.

Vir an lucretur partem dotis, stante statuto ut lucretur decedenti uxore sine liberis, si decedat sponsa incognita, l. 2. d. 1. n. 5.

Vir an teneatur aliquando sequi uxori, l. 1. d. 41. n. 14. & 15.

Vir adulter. *Vide*, Adulter. Et accedens ad adulteriam. *Vide*, Maritus accedens.

Viri nomine an intelligatur sponsus de futuro, aut de præsenti, ante matrem consummatum, l. 1. d. 1. n. 2. & 3.

Vir fornicans an teneatur referuare filii bona, quæ ex uxoris defunctæ substantia acquisiuit, perinde ac si ad secundas nuptias transiſſet. *Vide*, Vidua.

Vir. *Vide*, Maritus, & Virgo.

Virginitas, & Virgo.

Virginitatem fingens & vtens mediis quibus illius defectum teneat, an peccet, l. 6. d. 27. a. 7. ad 10.

Virgo Maria an semen ministrat in incarnatione Christi, l. 2. d. 21. n. 11. Qualiter eius matrem fuit verum, num virginitatis positum excluderit. *Vide*, Consensus matrimonialis.

Virginem deflorans sicut promittens matrem, ad quid teneatur. *Vide*, Promissio delibera. Quid si matrem clandestinum cum ea fuerit initum. *Vide*, Clandestinum matrem an obliget. An possit religionem ingredi si sub spe, & matrimonii promissione deflorauit. *Vide*, Sponsalia contrahens. Quid si prius emisisset votum religionis, aut castitatis. *Vide*, ibid. Quid si postea aliud matrem inierit, an viduus effectus teneatur ad illam ducentam. *Vide*, Sponsalia matrem, alio subsequito. Quid, ubi prius esent contracta cum alia sponsalia. *Vide*, Sponsalia priora. Quid si virgo defloreretur absque seminis effusione, post matrem, ratum, an possit sponsus deflorans ingredi religionem. *Vide*, Matrem, quādō dicatur consummatum. Quid si virgo deflorata sub matrimonij promissione dotem non promiserit, nec cum diues sit, velet eam assignare, an teneatur deflorator eam ducente, l. 1. d. 60. n. 2. Quid si promissum sit matrem, si erat virgo, & inuenitur talem non esse, postea tamen promittens cognoscat eam, an teneatur ducente. *Vide*, Sponsus accedens. Ad quid sit teneatur si precibus importunis defloret. *Vide*, Restitui an debeant.

Virgines ex quibus signis cognoscatur, l. 7. d. 113. n. 10.

Virgo manens an possit concipere, l. 7. d. 113. n. 10.

Virginis signaculum in quo consistat, & an sit aliqua tela, l. 7. d. 14. n. 1.

Virginem deflorans an teneatur eius patri restituere, lib. 7. disp. 14. num. 11. & 12.

Virginem deflorans, aut feminam infamans, siue ante siue post, fidem matrimonii data, an possit religionem ingredi, lib. 8. d. 36. à n. 8. vsque in finem.

Virgo deflorata an semper presumatur seducta, lib. 8. disp. 36. nu. penult.

Virgo inepta huic viro quando teneatur pati incisionem: & ob id separetur matrimonium, & possit vir instrumento aliquo ipsam aperire: nec ob id constituenda sit ea in loco tuto. *Vide*, Impotentia.

Virginem existimans eam cum qua iniit matrimonium, cum tam sit corrupta, an teneatur illud consummare, l. 7. d. 18. n. 2.

Virgo reputata an possit vitium deflorationis tegere, vt nubat: etiam cum periculo vt vir intelligat partum esse suum, lib. 9. d. 20. n. 11. Et an possit venena sterilitatis sumere, ne concipiatur: quia habet partus periculosos, vel vt sua fama & vita periclitati consulat, ibi n. 2. & 10.

Viricidium.

Viticidium an impedit matrimonium, lib. 7. d. 16. à nu. 5. vsque ad 7. Et quid de uxoricidio, à n. 1. vsque ad 4.

Vita.

Vita hominis an presumatur durare centum annis, l. 1. d. 46. n. 1.

Vitium.

Vitium duplex ex una radice ortum una lege tollitur, lib. 7. disp. 10. num. 10.

Vna & Vnum.

Vna, & eadem res diuerso iure censeri non debet, lib. 6. d. 22. n. 18. Vnum pro alio, inuito creditore reddi nequit, l. 1. d. 44. n. 3.

Volo.

Volo quid importet. *Vide*, Verba quæ sint. Et an importet electionem, & dispensationem, l. 6. d. 12. à n. 7. ad 15.

Volumus.

Volumus, positum in litteris apostolicis, quid importet, lib. 8. d. 28. n. 27.

Voluntas.

Voluntas regulatur a potestate, lib. 3. d. 35. num. 10.

Votum.

Votum ducendi aliquam, si inde utilitas multa sequatur, an obliget l. 1. d. 4. n. 1. Quid quando animo ingrediendi religionem ante consummationem, n. 2. Quid si sic fiat, nisi Deus aliquid salubrius mihi inspirarit, n. 3. Quid si votens se fragilem sentiat & voleat vt vitet fornicationem, n. 6. & 7. Quid si matrem, sit causa pia, n. 10. & 12. Quando matrem sit causa pia, vel relictum consanguineæ pauperi, n. 9. Quid si votum sit disiunctuum ducendi pauperem, vel ingrediendi religionem, n. 13.

Votum an sit validum de omniactu virtutis, l. 1. d. 4. n. 4.

Votum non ludendi, quando ludus est virtutis actus, an obliget, lib. 1. d. 4. n. 5.

Votum præcludens aditum ad bonum perfectius, si includatur in se bonum quod est materia voti, an obliget, lib. 1. d. 4. num. 11. & 13. fine.

Votum an possit irritari, quando est dubia ætas. *Vide*, Dubitans de pubertate.

Votum filij familias reale excedentis vigintiquinque annos, an possit pater irritare, l. 6. d. 39. n. 10.

Votum an presumatur, dum pauperi absentia aliquid promittitur. *Vide*, Promissio ante acceptationem.

Votum certo pio loco factum, an possit commutari absque eius consensu, l. 1. d. 7. n. 2.

Votum quam deliberationem requirat? Et an animum se obligandi. *Vide*, Repromissio deliberata. Et quid in dubio. *Vide*, Dubitans de promissione. Et *Vide*, Dubitans de voto modo.

Votum ratificans quando ductus est scrupulo, vel quia credebat prius esse validum, an teneatur. *Vide*, Sponsalia quam ætatem.

Et ibi, at requiratur seire prius suis irritum.

Votum castitatis, vel religionis emittens, an possit ducere uxorem animo ingrediendi religionem ante consummationem: Et eo animo ducat, an teneatur ingredi. *Vide*, Sponsalia iurans.

Votum religionis an impletatur, si quis tempore nouitatus excat. l. 1. d. 34. n. 17.

Votum religionis, aut castitatis emittens, post virginem defloratam, vel ante, ad quid teneatur. *Vide*, Sponsalia contraheens.

Votum an dissoluat sponsalia, siue sit castitatis, siue religionis. *Vide*, Sponsalia castitatis voto. Quid, si sit suscipiendo ordines factos. *Vide*, Sponsalia ordinis susceptione.

Votum de re illicita, vel impossibili, l. 1. d. 50. n. 5. 6.

Voto religionis astrictus qui uxorem duxit, & intra bimestre non consummavit, an teneatur postea ingredi, l. 2. d. 24.

Votum farenti, & dicenti si facte voulisse, an sit credendum. *Vide*, Parochus impedimentum.

Votum metu factum qualiter firmetur iuramento. *Vide*, Iuramentum pœnitutum metu.

Voto paupertatis an aduersetur, si religiosus precibus importuni obtineat licentiam dandi, vel accipiendo, vel retinendo, l.

4. d.

INDEX RERVM.

- 4.d.10.nu. 9. Quid si religiosus volentem sibi donare, roget, aut iubeat ut det alteri, l.6.d.4.n. 9.
- Votum esse solemne in quo constat, & qualiter differat in professione emissum à voto simplici, l.7.d. 25. à n. 1. usque ad 14. Et an profatio sit contractus ultra citroque obligatorius, ibi n. 12. Et an sit immediata Deo: & an votū simplex solus Deus acceptet, secus de solemni, ibi n. 13. Et an essentia huius voti constat in traditione: & circumstantiae ab Ecclesia petitae sint conditiones sine quibus non, ibi nu. 14. Et an votū solemnis essentia sit de iure diuino naturali, & solemnitas quoad circumstantias ab ecclesia adiecta sit de iure humano, ibi n. 36. Et an differat specie à voto simplici, ibi n. 19. Et qualiter promissionem & simul traditionem continet, ibi n. 20.
- Votum solemne religionis quo iure matrimonium ditimat, lib. 7. tota d.16.
- Votum solius castitatis emissum absque aliis votis in religione approbata, an sit solemne, ita ut dirimat matrimonium subsequens, l.7.d.25.n.21.
- Votum solemne dirimens matrimonium, an sit promissio trium votorum in religione approbata, non obligando se illi religioni, sed religioni in generali, an potius solius voti simplicis vim habeat, l.7. d.25.n. 22.
- Vota feminarum, vulgo, Beatarū, vel fratum tertii ordinis D. Francisci & D. Dominici, qui non in communi viuunt, & eremitariū, an sint solemnia, & matrim. subsequens dirimant, l.7.d.25.n.23.
- Vota castitatis, paupertatis, & obedientiae: qualiter sint de essentia status religiosi, l.7.d.25.n.8. & 9. & qualiter approbatio Papa se habeat ad religionis institutionem, ibi n. 10.
- Vota biennii Soc. Iesu qualiter verè ea emittentes cōstituant religiosos ex natura rei, & traditionem contineant, l.7.d.25. n.11. & 15.
- Vota simplicia exceptis Societatis Iesu, non cōtinent traditionem, etiā fiant in manu alicuius, l.7.d.25.n.17.
- Voti solemnis professionis aut ordinis sacri, aut votorum simplicium Societatis Iesu circumstantia an sit explicanda in confessione fornicationis. *Vide*, Circumstantia.
- Votum solemne ordinis vel professionis, quoad potestatem dispensandi in illis, & causas requisitas. *Vide*, Dispensare.
- Vota solēnia religiosi & simplicia an possit Papa irritare, l.8.d.8.n.7.
- Votum solemne ordinis sacri. *Vide*, Ordo. Et professionis. *Vide*, Professio.
- Votum simplex castitatis, religionis, assumendi ordinis sacri, non ineundi matrimonii, & iuramentum harum rerum, qualiter matrim. impedit, l.7.d.11. à n. 2. usque ad 6. Et an valeat matrimonium, quando uterque contrahens est his votis ligatus, ibi n. 10. Et an peccet contrahens cum legato his votis, ibi num. 11. Et an liceat cum his votis nubere, animo firmissimo ingrediendi religionem ante consummationem, saltem quando sponsalia sunt iurata, ibi n. 8.
- Vota hæc quando sunt pœnalia, & nondum est pœna incursa; vel conditionalia, aut in diem, ut post patris obitum, & conditio non est implita, nec dies aduenit, an impedit matrimonium, l.7.d.11.n.7. & l.8.d.10.n.11.
- Vota hæc an impedit matrimonium, an potius illud liceat voventi venereis temptationibus vexato, passimque succumbenti, l.7.d.11.n.8.
- Vota hæc habenti an liceat consulere ac suadere matrimonium, quando passim in venerea prolabitur, l.7.d.11.n.29.
- Vota hæc habenti, rogantique an valeat matrimonium cum illis initum, quid liceat respondere, l.7.d.11.n.12.
- Votum castitatis emissum post matrimonium ratum, animo ingrediendi religionem, an obliget ad religionem, & ad non consummandum etiam reddendo, l.8.d.11. n.4. fin.
- Votum castitatis ante matrimonium factum non impedit debiti redditionem, postquam iam semel est consummatum matrimonium, l.9.d.33.nu.1. Et quid, ante consummatum matrimonium, priori bimestri, vel post consummatum, si adiit iusta diuertia causa, eo l.9.d.6. nu.14. & 15. Et an si qui non voulit, possit his temporibus reddere, ibi n.12. & 13.
- Votum castitatis habens tenetur reddere, etiā alter mortaliter deliquerit intens matrim. cum ipso, l.9. d. 33.n. 2. Et an possit petere, vel ob id totum extinguatur, ibi qu. 3. 4. & 5. Et quid, si tempore infidelitatis id votum emissum sit, ibi n.6. Quid, si uterque ante matrimonium voverat castitatem, ibi n.8. Quid, si post tale vatum alter fornicetur, ibi n. 9.
- Votum castitatis habens an possit aliquoties petere, & quando, l.9. d.7.n. 1. & 2. Et an teneatur alteri significare suum impedimentum, ne petat, aut possit significare, ne eius petitione exspectet, ibi n.9. Et an possit prouocare alium, ut petat, vel alius qui non voulit, prouocare cum, ut petat, ibi n.10.
- Votum castitatis, & virginitatis, an sint idem: an potius hoc amissa semel virginitate deobliget, ac initio postea matrimonio liceat petere, l.9.d.33.n.7.
- Votum castitatis habens an sit monendus à confessore ne petat, si id ignoret, l.9.d.33.n.10. Et an id votum sit omnino seruandum mortuo altero coniuge, sitque sacrilegium fornicari, ibi n.11.
- Votum castitatis si emissum sit ab utroque coniuge seorsum, an possint aliquando neutro peccante commisceri, vel facere sibi mutuo signa, l.9.d.7.n.11. & 12.
- Votum castitatis habens an peccet prima vice reddendo debitum, & teneatur, si matrim. ineat, ingredi religionem, l.9.d.34.nu.2. & 3. Et quid si id votum emitatur post matrim. ratum, vel animo ingrediendi religionem, ibi n.4. Et quid, si reddat priori bimestri post initum matrimonium: vel altero adulterante, ibi n. 5.
- Votum castitatis post matrimonium factum sine alterius coniugis licentia, ad quid obliget, l.9.d.35. à n.2. usque ad 30. Et an sit licitor, ibi a n.36. usque ad 38. Et an sit indicandum alteri coniugi, ut approbet, vel ipso approbante obliget, codem l.9. d.35. n.26.
- Votum castitatis habenti coniugi petenti an sit reddendum, l.9. d. 6.n.7. Et an peccet reddens casu quo ad id non tenetur, ut priori bimestri autem matrimonii consummationem, vel altero fornicante, ibi nu.11.12. 13. Et esto non liceret reddere, an liceret tunc uti petitione, ibi n.12.
- Votum coniugibus habentibus de castitate seruanda, an liceant delectationes & tactus. *Vide*, Oscula.
- Votum religionis habens si matrim. incant, tenetur non consummare, l.9.d.33.num.14. Et an semel consummato posset petere & reddere: etiam si se professurum promiserit, ibi n.15. Et an teneatur mortuo coniuge, vel ubi est causa diuortii, religionem ingredi, ibi n.16. & 17.
- Votum religionis an cōfletatur emittere aut profiteri, & ita nequeat debitum petere, induens habitum monachalem animo perseuerandi, l.9.d.33.n.18. & 19.
- Votum religionis sine alterius coniugis licentia emissum, post matrimonium, consummatum ve, an impedit debitum petere aut reddere, l.9.d.35.n.10. usque ad 13. Et an id votum licite emitatur, ibi n.32.
- Votum ordinis facri assumendi ante matrim. emissum, an impedit petere & reddere, ubi semel est consummatum matrimonium, l.9.d.33. n.15. Et an mortua coniuge vel adulterante, teneatur hic ad ordines promoueri, ibi num.16. & 17. Et an teneatur ante consummationem ingredi religionem, eo l.9.d.34.num.6. Vbi an peccet consummansi ad petitionem, vel post alterius adulterium, vel priori bimestri.
- Votum ordinis facri suscipiendo emissum post matrimonium absque alterius coniugis licentia, qualiter impedit actum coniugalem, l.9.d.35. n.14. Et an licite emitatur, ibi n.33.
- Votum non ineundi matrimonii an impedit petere aut reddere, l.9.d.33.n.21. & 22. Et ad quid obliget mortuo altero coniuge, ibi nu.23. Et an peccetur in prima consummatione, eo l.9. d.34.n.7.
- Votum non ineundi matrimonii post matrimonium emissum absque alterius coniugis licentia, ad quid obliget, l.9.d.35.n.16. Et an licite emitatur, ibi n.34.
- Votum non petendi debitum factum post matrimonium absque alterius coniugis licentia, ad quid obliget, l.9.d.35. n.18. usque ad 22. Et an licite emitatur, ibi a n.36. usque ad 38.
- Votum religionis, ordinis facri suscipiendo, non ineundi matrimonii, de licentia alterius coniugis emissum, ad quid obliget: & an licentia illa aliquid conferat, l.9.d.36.n.1.
- Votum castitatis de licentia alterius coniugis emissum, an obliget ad non petendum, & abstinentiam a quoque actu venereo, & ab alio matrimonio, & an aliquando huic voventi liceat petere, l.9. d.36.n. 2.
- Votum castitatis emissum de licentia alterius coniugis, an priuet concedentem licentiam iure petendi, ita ut alter non teneatur ei reddere, l.9.d.36.n.4. & 5. Et quid, si concedens licentiam adulteretur, vel sit priori bimestri ante consummationem matrimonium, ibi n.6. Quid, si licentia sit de vouenda omnimoda castitate: vel si coniux qui voulit, postea remittat, & det ius petendi, ibi nu.7. Et an tale votum sit licitum, ibi nu. 8. Et quid, si qui voulit petat etiam priori bimestri, vel quando alter adulteratur, vel sit data licentia ad omnimodam castitatem vouendam, ibi num. 10. & 11.
- Votum castitatis, vel religionis, vel non ineundi matrim. ab utroque coniuge seorsum emissum, vel viri votum de ordine sacro suscipiendo, & mulieris de castitate seruanda: vel unius coniugis de castitate seruanda, & alterius de ingressu religionis, ad quid obliget, l.9.d.37.n.1. Quid, si uterque post matrim. voulit castitatem seorsum, an possit reddere priori bimestri ante matrimonii consummationem, vel altero adulterante, ibi num. 2. Et quando cōfletatur votum factum mutuo consensu, ibi num. 3. Et quid si uterque coniux non mutuo consensu, per modum pacti, sed seorsum, de licentia tamen alterius voulit castitatem, an possit petere aut reddere, ibi n.4.
- Votum religionis communī consensu ab utroque coniuge emissum an impedit petere & reddere, etiam tempore nouitiatus, l.9. d.37.n.5.
- Votum abstinenti ab alio matrimonio ineundo communī consensu emissum, an impedit petere & reddere, l.9.d.37.n.6.
- Votum viri suscipiendo ordines, mulieris vero castitatis, communī consensu emissum, ad quid obliget, l.9.d.37. n.7.
- Votum alterius coniugis castitatis, alterius vero religionis, communī consensu emissum, ad quid obliget, l.9.d.37.n.8.

INDEX RERVM.

- Votum castitatis communi consensu à coniugibus emissum, ad quid obliget, l. 9. d. 37. n. 9. & 10. Quid, si alter fornicetur, ibi n. 11. Et an peccent tanquam si essent soluti, si censemantur: an potius sit explicandum in confessione copulam fuisse cum vxore, ibi n. 13. Et an per id votum absolvantur a mutuis obsequiis, & cohabitatione, ac possit alter ingredi religionem, ibi n. 14. Et an si itorum dent sibi potestatem corporum, licet eis petere & redere, ibi n. 15. Et an censeatur dare petendo debitum, ibi n. 24. Et an sic licitum tale votum, ibi n. 16. & 17. Et quid, si tantum sit pactum nec petendi nec reddendi, etiam iuramento firmatum, ibi n. 18. & seq. Et an si alter voto castitatis astricatus sit, aut uterque, non tamen mutuo consensu, possit id peccatum remittere, ibi n. 20. Et an semel vel iterum concubentes censemantur id pactum remittere, ibi n. 22.
- Vota qualiter possit emittere coniux innocens, vel ad religionem aut ordines transire absque adulterii licentia: & quando adulteri absque innocentis licentia. *Vide, Ordo.*
- Votum magna abstinentiae, vel peregrinationis viri vel vxoris, an sit ipso iure irritum: sive in hoc pares, ut neuter sine alterius licentia id votum emittere valeat, l. 9. d. 3. n. 7. & 8. & d. 4. n. 15.
- Votum in subsidium terrae sanctae, vel peregrinandi illuc, an possit alteruter coniux altero inuito emittere, ita ut alter irritare nequeat, l. 9. d. 4. n. 16. & 17.
- Vota omnia vxoris constante matrimoniis, emissis absque viri licentia, an possit vir irritare, l. 9. d. 39. à n. 2. usque ad 5. Et quid, si ante matrimonii consummationem sint emissis animo ingrediendi religionem, vel simul promittendo religionem, ibi n. 20. Quid, si vir adulterium admittat, aut diuortium celebratum sit: sive ante siue post diuortium sint emissis, ibi n. 7. & 8. & 27. Et an licet eam iniuriam remittere, aut matrimoniis inire, si coniux norit fore ut vota irritentur, ibi n. 7. & 8.
- Vota vxoris emissis tempore quo uterque coniux mutuo consensu vovit castitatem, vel murare statum, aut religionem ingredi, an possit vir irritare, l. 9. d. 42. n. 10.
- Vota vxoris, filii, religiosi, emissis in tempus solutae potestatis superioris, an possint irritari, l. 9. d. 39. à n. 14. usque ad 21. Et quid de voto religionis sic emissis ab uxore, vel a filio impubere, ibi n. 19. Quid de voto castitatis vxoris, ibi n. 18. Et quid, si id votum vel alia emissis sint ante consummatum matrimoniis animo vel votu ingrediendi religionem, & in illa implenda, ibi n. 20. Et quid de voto servii in tempus libertatis, ibi n. 17.
- Votum castitatis communi consensu emissum, aut alia vota communi consensu facta, an possint à viro irritari: vel si sit votum religionis, vel si communi consensu ipse vovat religionem aut ordinem sacram, mulier verò castitatem, l. 9. d. 40. à n. 19. usque ad 23.
- Votum castitatis vxoris constante matrimoniis, emissum absque viri licentia, an possit vir irritare: & eo irritato an vxor fornicans sit sacrilega: atque eo soluto matrimoniis, possit aliud inire, lib. 9. disp. 39. à n. 10. usque ad 12. Quid, si id votum factum sit ante matrimonium, eadem d. 39. Quid, si licentia viri sit emissum, eodem l. 9. d. 40. num. 16. & 17. Et an id votum emissum tempore matrimonii absque licentia viri, & ab eo irritatum, reuiuscatur soluto matrimonio, eod. l. 9. d. 39. n. 37. Et an reuiuscatur, si fiat in tempus soluti matrimonii: ea. d. 39. n. 38. Et quid, si fiat tempore diuortii, ibi n. 41.
- Votum religionis ab uxore factum tempore matrimonii absque licentia viri, an possit vir irritare, l. 9. d. 39. n. 19. Et quid, si ante matrimoniis sit emissum, ibi n. 28. Quid, si cum viri licentia, eod. lib. 9. d. 40. num. 4. Et quid, si tempore diuortii: & an reuiuscatur, ea. d. 39. n. 41. Et quid, si communi consensu, ea. d. 40. n. 21. & num. 22. Et quid, si femina impubes malitia supplete aetatem nubat, & ante consummationem vovat religionem, an possit vir irritare, l. 9. d. 41. n. 8.
- Vota vxoris facta ante initum matrimoniis, an possit vir irritare, lib. 9. d. 39. à n. 22. usque ad 29. Et quid de obligatione facta homini, ibi n. 30.
- Vota vxoris qualiaeunque sint, facta tempore diuortii, an possit vir irritare, ita ut non reuiuscatur, l. 9. d. 39. n. 41.
- Vota vxoris per virum irritata, qualiaeunque sint, an reuiuscatur, l. 9. d. 39. à n. 32. usque ad 41. Et qualis potestas exigatur in superiore, ut non reuiuscatur, ibi n. 34. Et an si iterum consentiat superius, reuiuscatur: & quando non fuerit vera irritatio, sed suspicio, ibi n. 35.
- Vota vxoris tempore prioris matrimonii facta, quando posterior vir possit irritare, qualiacunque sint, etiam cum prioris viri licentia sint facta: vel mutuo consensu tempore prioris matrimonii, facta sint, & generaliter de superiori successore respectu votorum subditum, l. 9. tota disp. 41. Et quid, si vxor ante matrimoniis erat sub potestate patris vel eunoris, vel illis carebat, at erat in tali aetate, ut si illos haberet, possit votum irritare, an possit similiter vir, ibi n. 4. & 5.
- Vota viri qualiter possint ab uxore irritari, ita ut non reuiuscatur qualiacunque sint, etiam castitatis: & si mutuo consensu facta sunt de sola vxoris licentia, vel facta tempore diuortii, vel tempore quo mutuo consensu vovant castitatem, l. 9. d. 42. à n. 1. usque ad 16. Et quid de factis ante matrimoniis, ibi n. 18. Et quid de
- votis factis in tempus soluti matrimoniis, ibi n. 11. Et quid de factis tempore prioris matrimoniis, cum licentia, vel sine licentia prioris vxoris, ibi n. 16.
- Vota vxoris de licentia viri facta, aut promissionem factam homini, etiam si sine castitatis, an possit vir irritare, & generaliter quicunque superior vota ex sua licentia facta, l. 9. d. 40. à num. 2. Et an si de facto irritet, teneatur iterum dare licentiam, ibi n. 8. Et quid de votis castitatis aut religionis, aut aliis mutuo consensu emisis, ibi n. 19. Et an talia vota reuiuscant, ibi n. 24. & 25. Et an taciturnitas cognito voto reputetur licentia, ibi n. 9. & 10. Vbi de aliis casibus, in quibus potest dubitari, an censemantur votum de superioris licentia factum. Et quid, si tempore diuortii fiant de licentia innocentis, l. 10. d. 10. n. 14.
- Votum irritari emissum de licentia superioris, an subditus petens peccet, l. 9. d. 40. n. 11.
- Voti irritatio an sit, Nolo ut facias, vel nolo pro nunc ut facias, quando superior scit votum: vel alias prohibet materiam, vel oppositum precipit, l. 9. d. 43. n. 10. Et quid, si inscius voti petiram ad exequendum licentiam deneget, vel materiam interdicat, ibi n. 2.
- Votum religiosi trascendi ad religionem strictiorem, cur superior nequit irritare, l. 9. d. 39. n. 9.
- Vota in seculo facta ab iis qui Soc. Iesu ingrediuntur, an suspendantur, reuiuscantque iis expulsis post vota bieñii, l. 9. d. 39. n. 42. Et quid, si superior illa irritet, vel vota post bieñium emissis, ibi n. 43.
- Vota nouitorum an subiiciantur dispensationi aut irritationi prælati religionis aut Episcopi, l. 9. d. 39. n. 44. Et quid, si tempore quo voverunt, habebant patrem vel tutorem, vel erant in aetate, ut si haberent, possent illi irritare, possint prælati religionis irritare, l. 9. d. 41. n. 11.
- Vota qua nouitius noluit commutare cum professione, an possit postea superior irritare, ita ut non reuiuscant, l. 9. d. 39. num. 44.
- Votum emissum a subdito de re verita, an ita illum obliget, ut teneatur petere licentiam, & non tantum semel, ad illud exequendum, teneaturque explicare votum, l. 9. d. 43. à n. 3. Et quando superior re infuso voti prohibente materiam, excusat subditus ab impletione, & quid, si iterum det licentiam, ibi n. 3. & 9.
- Voti commutatio quando facta est, nec impletur materia subrogata loco prioris voti, vel non aderat animus impleendi tempore commutationis, an teneatur vovens ad prius votum, l. 8. d. 9. n. 21. Et an hic cui votum commutatum est, possit propria autoritate ad prius votum redire, eod. n. 21. Et an ubi semel hic rediit ad votum, possit iterum ad commutationem redire, eod. l. 8. d. 32. n. 3.
- Votum quod religiosus ante professionem emiserat, an ipsum obliget, si culpa sua electus sit, l. 8. d. 9. n. 21.
- Votum non commutans partim, sed in eo omnino dispensans, cum utraque potestate gaudeat, an peccet, l. 8. d. 9. n. vlt.
- Vota castitatis, religionis, & alia reseruata an censemantur in generali votorum concessione inclusa, an potius speciali mentione indigant, l. 8. d. 9. n. 2.
- Votorum reseruatio est odiosa & restringenda, l. 8. d. 1. n. 5.
- Vota reseruata commutans, aut in eis dispensans, an incurrit excommunicationem, l. 8. d. 9. n. r.
- Votum vel iuramentum factum in fauorem tertii, an possit ille tertius remittere, l. 8. d. 9. n. 12.
- Voti poena pecuniaria debita an possit commutari à potente commutare vota, vel si sit a Papa imposta, l. 8. d. 16. n. 14.
- Votum religionis emitens, & impetrans dispensationem ut habeat, an possit manere in seculo absque nuptiis, l. 8. d. 31. n. 7.
- Voti dispensatio ad contrahendum cum certa persona, an aliquando extendatur ad contrahendum cum alia, l. 8. d. 31. n. 13. & 14.
- Votum quoad potestatem in eo dispensandi, & an hac extendatur ad iuramenta, & ad commutandum, & quis possit in eis dispensare. *Vide, Delegata potestas, Dispensandi potestas.* & quæ in eius dispensatione sint necessariæ explicanda. *Vide, Dispensatio.* Et quæ causæ defiderunt ad dispensandum in eo. *Vide, Causa.* Et quid possit fieri circa vota & iuramenta virtute bullæ vel iubilci. *Vide, Bulla.*
- Votum de re partim possibili, partim impossibili, vel partim bona, & partim mala, vel indifferenti, vel si patris impossibilitas superueniat post votum, an obliget, l. 9. d. 35. à n. 1. usque ad 9.
- Votum ieiunii omnibus vitæ diebus ad quid obliget, lib. 9. disp. 35. num. 3.
- Votum eundi Hierosolymam absque vestibus, vel cum bufone in ore, ad quid obliget, l. 9. d. 35. n. 7.
- Votum non peccandi non obligat nisi ad partem possibilem, lib. 9. d. 35. n. 2.
- Votum ex falsa causa emissum quando sit irritum, l. 10. d. 9. num. 13. Et seq. Et quando dicatur materia parva circa quam est error, & an tunc obliget ad rem promissam accessoriā vero principali, ibi n. 13. Et an fatis sit, non considerasse difficultates quæ voti emissionem impedirent, ibi n. 14. Et an sit regulæ, ut votum vel iuramentum non obliget adid, ad quod vovens vel iurans non se obligasset, si meminisset, ibi n. 15. Et quid, si sit error circa causam finalē vel impulsuam voti, ibi n. 16. Et quid, si sint plures causæ, vel dubitetur an sic causa finalis vel impulsuā, ibi n. 16. & 17. Et quid de professione, à n. 18. usque ad 23.

Votum

INDEX RERUM.

- Votum & iuramentum de eadem re violans, an peccet dupliciti malitia necessariò fatenda, l.9.d.15.n.5. & 6.
- Voto vel constitutione regulari abstractus ad non edendas carnes in feris 6. an illas edens in feria 6. in qua incidit natale Domini, sit res pracepti Ecclesiae iubetis ab illis abstinere in feris sextis, l.7.d.8.n.16. Et an possit in hoc dispensare, qui potest dispensare in constitutione vel voto, illud ve irritare, ibid.
- Votum an deobliget: quod emisso voto superuenit aliquid, quod minus bonam & contra consilium reddat materiam voti, inhibetemque ad votum: & qualiter castitas sit apta voti materia, in eo qui passim in venerea labitur, l.7.d.11.n.9.
- Votum pœnale ad quod quis se obligat, si non steterit sponsalibus, an obliget, l.7.d.88.n.37.
- Vota multiplicata an in eorum fractione constituant nouam malitiam necessariò fatendam, l.7.d.27.n.25. Et quid, si sunt votum & iuramentum de eadem re, ibi n.26.
- Vox.*
- Vox unius, vox nullius, l.2.d.46.n.11.
- Vtus.*
- Vtus rationis an sit possibilis in una materia, & non in alia, l.1.d.8.n.22. & 23.
- Vtus rationis an adueniat septennio, l.1.d.16.n.2.
- Qualis desideretur in sponsalibus. *Vide*, Sponsalia quam etatem. *Vsufructarius*, & *Vtusfructus*.
- Vtusfructus remissio facta per patrem filio, an censeatur melioratio, vel possit reuocari tanquam inofficosa, l.6.d.4.n.18.
- Vtusfructarius an transmittat ad haeredes fructus nondum percipios, l.7.d.89.n.40.
- Vtusfructus vxori legatus. *Vide*, Legatum.
- Vt.*
- Vt, an faciat conditionem, vel modum, l.3.d.33.n.2.
- Vtile.*
- Vtile facit valere inutile, quod ab ipso separari nequit, l.6.d.29.n.16.
- Per inutile quando vitetur, l.9.d.35.n.3.
- Vxor.*
- Vxor an teneatur sequi virum, vbi est pactum ut vir teneatur habere in certo loco. *Vide*, Pactum ut vir. Quid quando non est id pactum, an teneatur sequi virum ex quacunque causa alio migrarem, vel quia exultat, vel excommunicatur, vel quia vagatur, l.1.d.41.a.n.1. ad 12. An vir teneatur aliquando sequi vxorem, n.14. & 15. An sponsa de futuro teneatur sponsum sequi, l.1.d.54.n.14.
- Vxor an teneatur virum bannitum suis bonis alere, l.1.d.41.n.13.
- Vxor lite pendenti, an sit alenda, l.2.d.41.n.51. Quid si dotem non attulit, l.4.d.26.n.21.
- Vxor promittens metu dotem, an teneatur denuo constituere, l.4.d.12.n.25.
- Vxor an possit tuta conscientia renunciare lucra constante matrimonio quæfita, vt ab ære alieno soluendo eximatur, l.6.d.4.n.10.
- An possit in fauorem viri renunciare, vcl vir in fauorem vxoris, eo l.6.d.5. à num. 2. ad 9. An possit conueniri inter coniuges ante initum matrimonium, ne luera diuidantur, ea d.5.n.1. An ea renunciatio possit fieri in præjudicium legitimè ascendentium, vel descendantium, n.10. An vxor possit renunciare in fauorem viri ea lucra, ex contractu cum quodam tertio, ea d.5.n.11.
- Vxor an omnia obsequia debeat viro, l.6.d.6.n.13. & 14.
- Vxor an acquirat fructus rei sibi à viro donata. *Vide*, Donatio morte confirmata.
- Vxor an possit arras viro constituere, l.6.d.29.n.4. Vbi an possint decimam bonorum eius excedere.
- Vxor quæ teneatur reseruare filiis prioris matrimonii. *Vide*, Lucra quæ referentur.
- Vxoris nomine quid claudatur, an sponsa de præsenti aut futuro, l.1.d.1.n.2. & 3.
- Vxoris fideiussio, & quid si promitterat viro se eius debita, aut legata solutura. Et quando possit abscondere bona. *Vide*, Fideiussio vxoris.
- Vxor an possit expelli, vel non traduci à viro, ob dotem non solutam, l.9.d.5. à nu.11.ad 18. Et an possit vir post expulsionem ageare, vt dos sibi soluatur, ibi n.14. Et an possit expelli, quando debiti petitio interdicta est, ibi n.19. Alia de obligatione coabitandi. *Vide hic infra*. & Cohabitarē.
- Vxor an teneatur sequi virum, & valeat pactum vel consuetudo in contrarium, l.9.d.4.n.11.
- Vxor an possit fugere, quod à viro castigetur, & qualiter sit à viro tractanda, l.9.d.4.n.22.
- Vxor an teneatur ad obsequia aliqua viro præstanta, l.9.d.4.nu.18.
- Vxor an possit habitum mutare, vt indui habitu beatarum, absque viri licentia, l.9.d.3.n.9.
- Vxor an possit vendicare virum, & è contra, l.9.d.4.n.9.
- Vxor quando teneatur virum alere. *Vide*, Alimenta. Et quando vir possit vxori denegare alimenta. *Vide*, ibid.
- Vxor an sit in extrema necessitate præferenda parentibus & filiis viri, l.9.d.4.n.26.
- Vxor an teneatur soluere ex sua dote debita à viro contracta pro ipsa & familia alenda, quando bona viri non supersunt: nec possit tunc integrum dotem recuperare, l.9.d.4.n.28 & 29.
- Vxor cui vir tradidit centum soluenda creditoribus ipsius viri, si ea in alenda familia expendat, nec vir postea soluendo sit, an teneatur suis bonis satisfacere creditoribus, l.9.d.4.n.30.
- Vxor quoad omnia legata, & vtsumfructum, absolute vel sub conditione sibi relicta, quando perdat per fornicationem vel transitum ad secundas nuptias. *Vide*, Legatum. Et quoad alias pœnas quas ob secundas nuptias incurrit. *Vide*, Nuptiæ. Et an eas incurrit fornicans. *Vide*, Vidua.
- Vxor per adulterium quid perdat, & quas pœnas incurrit. *Vide*, Dos, & Parapherna. Et an possit interfici à viro, & qualiter possit accusari. *Vide*, Maritus. Et quid lucretur per viri adulterium. *Vide*, Adulter. Et an compensetur eius adulterium cum adulterio viri. *Vide*, Compensatio.
- Vxor quoad vtsum matrimonii, quando nequeat petere nec reddere, & quando teneatur reddere, & quando in eius vsu peccet. *Vide*, Debitum. Ex ibi, quando vir factus est impotens. Et an excusat à ieiunio ratione matrimonii aut præcepti viri. *Vide*, Ieiunium. Et quoad tactus, siue secum, siue cum viro. *Vide*, Oscula.
- Vxor quando est excommunicata, vel ipse vir, vel tuncque, qualiter possint participare, vel cum iis cum quibus vir participat. *Vide*, Maritus.
- Vxor an possit venena sterilitatis accipere, ne concipiatur: quia filius abundat, aut quia in partu solet periclitari, l.9.d.20.n.2. & 10.
- Vxor qualiter possit vota viri irritare. *Vide*, Votum.
- Vxor clerici coniugati in minoribus constituti, vel qui post matrimonium legitime sacris initiantur, an gaudeat priuilegiis clericibus, l.7.tota d.47.
- Vxor pluralitas. *Vide*, Nuptiæ.
- Vxor arcta vni, vel ab uno cognoscibilis, an præsumatur omnibus arcta vel ab omnibus cognoscibilis; & vir potens ad corruptam, an præsumatur aptus ad virginem, l.7.d.93.n.12.27.28.
- Vxor separata à viro ratione impotentia viri, quoties est restituenda viro, detecto errore. *Vide*, Impotentia.
- Vxor separata à viro ratione impotentia, quæ deprehensa est falsa, viro iam professo, vel sacris initiato, si nolit cum repeteret, an teneatur vouere continentiam, l.7.d.99.n.39.
- Vxor cuius vir est sacris initiatus, an possit valide eo mortuo ad alias nuptias transire, l.7.tota d.40.
- Vxor an teneatur reddere debitum initiatu sacris ordinibus, aut professo ad ipsam reuocato, l.7.d.38.n.22.
- Vxorem fugientem an teneatur vir querere, l.10.d.12.n.16.
- Vxor an licite alimenta capiat ex bonis per usuram à marito acquisitis, l.10.d.17.n.9.
- Vxor an possit diuertere ob verbera, & quando possit verberari, l.10.d.18.n.14.15. & 16.
- Vxor an possit diuertere, quia vi extorquetur debitum; vcl si timet concubinam viri, l.10.d.18.n.17. & 20.
- Vxor si ex latrociniis vel aliis viri delictis timeat damnum, an teneatur cum eo habitare, l.10.d.18.n.21.
- Vxor an non obstante cautione incolumentatis data à viro possit ab ipso castigari, l.10.d.18.n.46.
- Vxor an possit se vendere, l.7.d.23.nu.9. & 10. Et quid, si consentiat venditioni mariti, ibi n.7.
- Vxoricidium.*
- Vxoricidium an impedit matrimonium, l.7.d.16. à n.1. usque ad 4. Et quid de viricidio, ibi à n.5. usque ad 7.

INDEX LOCORVM

QVI

EX IVRE PONTIFICIO, CONCILIO TRIDENTINO,

E T

Motibus propriis, & iure Cæsareo, ac Regio Castellæ in
hoc opere notabilius explicantur.

Ex Decretalibus.

- A.P. Querelam, de elect. l.3.d.22.n.54.
C. Ex tenore, de tempor. ordin. explicatur lib. 3. d.
15.n.12.iuncto n.8.
C. Sedes, de rescript. explic. l.3.d.18.n.29.
C. Dubium, l.2. de elect. explicat. l.3.d.22.n.14.
C. 2. de ordinatis ab Episc. qui renunc. explic. l.
3.d.22.n.35.
C. fin. de bigamis, explicatur l.5.d.5.n.12.
C. Accedens, de procur. explicatur l.4.d.12.n.22.
C. 1. de pactis, explicatur l.1.d.7.n.12.
C. Qualiter, de pactis, explicatur l.1.d.7.n.12.
C. 1. De his quæ vi, explicatur l.1.d.9. n.14.
C. 2. De his quæ vi, explicatur l.4. d.5.n.29.
C. Finale, de transact. l.2. d.15.n.5. in solutione ad 9.
C. vltimum, §. finali, de offic. deleg. explicatur l.2.d.40.n.17.
C. Cum Bertholdus, de sententia, & re iudic. explicatur lib. 3. d.
31.n.10.
C. Literas. de rest. spol. explicatur l.2.d.39.n.9. & d. 41.n.50. & l.3.
d.45.n.1.
C. Ex conquestione, de restit. spoliat. explicatur l.2.d.41.n.50. & l.3.
d.45.n.1.
C. Ex transmissa, de restit. spoliat. explicatur l.2.d. 41.n.50. & l.3. d.
45.n.1.
C. Licet, de feriis, explicatur l.3.d.10.n.11.
C. Quoniam, §. Porro, vt lite non contest. explicatur lib. 2. d. 46.
num. 9.
C. Licet ex quadam, de testibus, l.1.d. 71.n.11.
C. Quemadmodum, de iure iur. explicatur lib. 1. tota d. 55. & 57. &
maxime n.6. & d.63. n.2.
C. Perueni, de iure iur. explicatur l.1.d.46.n.11.
C. Debitor, de iure iur. explicatur l.1.d.32.n.15.
C. Verum, de iure iur. l.1.d.31. n.1. & 15.
C. Si verò, de iure iur. explicatur l.1.d.32.n.1. & 15.
C. Tuam, de ordine cognit. explicatur l.3.d.54.n.4.
C. Consultationibus, de iure pat. l.3.d.22.n.54.
C. Aqua, de consec. Eccles. l.3.d.35.n. 24.
C. Maiores, §. Item quæstitur, de baptis. l.4.d.1.n.5.
C. Cum virum, de regular. l.4.d.6.n.19.
C. Ex publico, de conuers. coniug. l.2. tota d.24.
C. Cum dilecti, de donat. l.2.d.41.n.33.
C. Ex parte, de sponsal. l.3.d.40.n.5.
C. Veniens, 2. de sponsal. l.4.d.13.n.9.
C. Ad id, de sponsal. l.4.d. 18.n.6.
C. Sicut, de sponsal. l.1.d.7.n.40.
C. Is qui fidem, de sponsal. l.1.d.11.n.1.
C. Ex parte, de sponsal. l.5.d.18.n.21.
C. Ex literis, 2. de sponsal. l.1.d.29.n.4.
C. Requisuit, de sponsal. l.1.d.29.n.4.
C. Gemma, de sponsal. l.1. tota d. 30. & dupli sequenti.
C. Commisum, de sponsal. l.1.d.43.n.5. & 10.
C. 2. de sponsal. l.1.d.52. n. 2.
C. Sicur, de sponsal. l.1.d. 53.n.10.
C. De illis, de sponsal. l.1. tota d.54.
C. Cum in tua, de sponsal. l.1.d. 71.n.14.
C. Cum locum, de sponsal. l.2.d.30.n.1.
C. Præterea, 2. de sponsal. l.1.d.72.n.1.
C. Consultationi, de sponsal. l.2.d.31.n.6. & l.3.d.12.n.14.
C. Tuæ, de sponsal. l.2.d.30.n.1. & d.31.n.6.
C. Si inter, de sponsal. l.2.d.31.n.6.9.10.12. & d.32.n.5.
C. Iuuenis, de sponsal. l.2.d.41.n.9.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

- C. In præsentia, de sponsal. l.2.tota d.46.
C. finale, de clandest. de sponsal. l.3.toto d.43.n.5.
C. 1. de clandest. de sponsal. l.3.d.43.n.5.
C. 1. de sponsal. impub. l.1.d.23.n.5. & l.4.d.23.n.3.
C. 2. de sponsal. impub. l.1.d.17.n.4. & 6.
C. Ex literis, de sponsal. impub. l.4.d.19.n.2. & 3.
C. Duo pueri, de sponsal. impub. l.1.d.6.9.n.11.
C. De illis, 1. de sponsal. impub. l.1.tota d.51. & 69. n.11.
C. A nobis, de sponsal. impub. l.1.tota d.51. & 69. n.11.
C. Quod nobis, qui filii sint legitimi, l.3.tota d.43.
C. 2. qui filii sint legitimi, l.3.d.1.n.12.
C. De illis, de condit. apposit. l.1.d.33. n.4.
C. finale, de condit. appos. l.5.tota d.3. 4. & 5. & à d. 9. vsque ad 17.
C. Veniens, qui clerici, vel vident. l.1.d.6.n.33. & d. 46.n.11. d. 58.
n.4. & d. 73.n.3.
C. finale, qui clerici, vel vident. l.5.d.9.n. 14.
C. 1. de matrim. contracto contra interd. Ecclesiæ, l.1.d.23.n.15.
C. Gaudemus, de diuortiis, l.2.d.8.n.1.
C. Licet, de sponsa duorum, l.2.d.14.n.4. & d.31.n.6.
C. Quia circa, de consanguin. l.2.d.38.n.12.
C. Dominus, de secundis nuptiis, l.2.d.41. à n.42. vsque in finem: &
triplici disp. seq. & tota d.46.
C. Laudabilem, de frigidis, & maleficis. l.2.d.41.n.53.
C. 2. de coniug. seruor. l.2.d.43. n. 9.
C. Accidentibus, de excels. prælat. l.3.d.29.n.27.
C. Qualiter & quando, de accusat. l.3.d.14.n.5.
C. Mulieres, de sent. excom. l.3.d.49.n.4.
C. Nuper, de sent. excom. l.3.d.49.n.4.
C. Si concubinæ, de sent. excom. l.2.d.41.n.4.
C. Inquisitioni, de sent. excom. l.2.d.41. à n.42. & triplici d. seq.
C. 3. de sentent. excommun. l.1. d.1.n.5.
C. Significauit, de Iudeis, l.3.d.49.n. 4.
C. Ad audientiam, de homic. l.2.d.41. n.9.
C. 2. de hæret. l.2.d.38.n.20.
C. Qui scandalizauerit, de regulis iuris, l.3.d.38.n.39.
C. Innotuit, de elect. explicatur l.8.d.26.n. 4.
C. Cum Vintoniensis, de elect. l.9.d.6. n.9.
C. Quoniam Abbas, de offic. deleg. l.8.tota d. 27.
C. Gratuum, c. Relatum, c. Licet vndique, de offic. deleg. l. 8. d. 28. 2
n.1. vsque ad 47.
C. Super literis, de rescript. l.8.d.21. à n. 5. vsque ad finem.
C. Postulasti, de rescript. l.8.d.21.n.10. & 17.
C. Ad hæc, & cap. finale, de rescript. l.8.d.27.n.37.
C. Literas, de filiis presbyter. l.9.d.38.n. 7.
C. Nuper, & cap. finale, de bigam. l.7.tota d. 85.
C. Veniens, de iure iur. l.8.d.17.n.3.
C. Quemadmodum, §. fin. de iure iur. l.9.d.35.n. 6.
C. Tuæ, cl. 2. de iure iur. l.9.d.37.n.12. & 17.
C. penult. de prescript. l.8.d.21.n.6. & 18.
C. Cum venisset, de testibus, & attestat. l.8.d.28.n.40.
C. Lator, & cap. Tenor, de sentent. & re iudic. explicatur l.7. tota
d.100. & l.10.d. 9.n.4.
C. Ex transmissa, &c. Ex parte, de restit. spoliat. lib. 7. tota d.112. &
maximè, n.8. & l.10.tota d.18.
C. Literas, de restit. spoliat. l.10. d.12.n. 22. & tota d. 18. & lib. 7. d.
52. n.8.
C. Laudabilem, vt lite pend. l.7.d.2.n. 15.
C. 1. de cleric. coniug. l.7.tota d.42. & 43.
C. Quod à te, eodem tit. & iiisdem disputationibus.
C. 2. codem tit. l.7.d.42.n.16.
C. Ioannes, eodem tit. l.7.d.42.n.18. & d.46.n.11.

f

C. Lan-

INDEX LOCORVM IVRIS.

- C. Laudabilem, de conuersi infidel. l.7. tota d.78.
 C. fin. de obseru. ieiun. l.7. d.8.n.16.
 C. fin. de iustit. l.8.d.3.n.16.
 C. Cum ad monasterium, de statu monach. l.8. d.8. n.12.
 C. Graue, de præbend. l.8. d.17. n.36.
 C. Cum nostris, de conceit. præb. l.8. d.18. fina.
 C. Consuluit, codem tit. l.7. d.35. à n.13. vsque in finem.
 C. Coniugatus, codem tit. l.7. tota d.38.39. & 40.
 C. Sanè, codem tit. l.7. d.41. per totam.
 C. Charissimus, codem tit. l.9. d.36. n.9.
 C. Constitutus, codem tit. l.10. d.11. n.17.
 C. finale, codem tit. l.10. d.15. n.19.
 C. i. de sponfl. l.7. d.4. n.11.
 C. Iuuensis, codem tit. l.7. d.64. n.19.
 C. Ex parte, codem tit. l.10. d.12. n.38.
 C. Fraternitas, de eo qui cogn. confi. l.7. d.64. n.19.
 C. i. codem tit. l.7. tota d.15. & l.9. a. d.27. vsque ad 32.
 C. 2. codem tit. l.7. d.15. n.5.
 C. Discretionem, codem tit. l.9. tota d.31.
 C. Quanto, de diuor. l.7. d.74. & triplici sequenti, & lib. 10. d.15.
 num.19.
 C. Gaudemus, codem tit. l.7. d.74. & triplici sequenti: & d.10. n. nu.
 4. l.10. d.5. n.8.
 C. De illa, codem tit. l.10. d.15. n.19.
 C. 2. codem tit. l.10. d.15. n.3. & d.17. n.5.
 C. Porro, & c. Significasti, codem tit. l.10. d.12. n.38.
 C. finale, codem tit. l.7. d.52. n.8.
 C. Ex literis, codem tit. l.10. d.9. n.38.
 C. i. de eo qui duxit, l.7. d.78. n.1. & tota d. 79.
 C. Super hoc, codem tit. l.7. d.78.
 C. Veniens, & cap. finale, codem tit. l.7. tota d.79.
 C. de infidelibus, de consang. l.7. d.52. n.8.
 C. finale, codem tit. l.7. d.53. n.5.
 C. Quod dilectio, codem tit. l.8. d.1. n.33.
 C. Quod super, codem tit. l.7. tota d.4.
 C. i. & cap. Vir, de secundis nuptiis, l.7. tota d.82.
 C. finale, codem tit. l.7. d.87. à n.21 & d.88. à n.38.
 C. i. & 2. Qui cleric. vel voul. l.7. d.86. n.17. 18. & 20.
 C. Veniens, codem tit. l.8. d.9. n.24.
 C. Ruisus, codem tit. l.7. d.25. n.24.
 C. Per venerabilem, qui filii sint legit. l.8. d.11. n.32. & 33.
 C. i. de matrim. contracto cont. int. l.7. d.2. n.14.
 C. 2. codem tit. l.7. tota d.2.
 C. i. & fin. de connug. seru. l.7. tota d.19. & 20.
 C. Per vestras, de donat. inter vir. & vxor. l.9. d.5. n.18.
 C. Plurimque, codem tit. l.10. d.8. n.2.
 C. 2. de despontat. impubl. l.7. d.104. n.12. & 13.
 C. de illis, cl.2. & c. Puberes, codem tit. l.7. d.104. n.20. & 21.
 C. penultimum, codem tit. l.7. tota d.2.
 C. Duo pueri, codem tit. l.7. d.15. n.5.
 C. Tua fraternitas, de sponsa duorum, l.7. tota d.2.
 C. Laudabilem, de frigid. lib. 7. tota disp. 99. & 108. 109. 110.
 & 111.
 C. i. codem tit. l.7. tota d.107. & dupli sequenti.
 C. Fraternitas, codem tit. l.7. d.93. à n.7. vsque in finem: & tota d.
 99. & 101.
 C. finale, codem tit. l.7. tota d.108. & triplici sequenti.
 C. i. & 2. de coniug. leprof. l.4. n.12. & d.24. à n.14. & l.10. disp. 15.
 n.2. 8. 9.
 C. Si vir, de cogn. spirit. l.9. d.26. à n.6. vsque in finem.
 C. i. & cap. Super eo, codem tit. l.7. tota d.4.
 C. Contracto, codem tit. l.7. tota d.10.
 C. Nuper, & c. Si concubinæ, de sentent. excommun. l.7. disp. 48.
 num.3.
 C. Cum illorum, codem tit. l.9. d.32. n.10.
 C. Si verò, cl.2. codem tit. l.9. d.32. n.41.
 C. Olim, de verb. signif. l.8. d.1. n.4.
 C. Porro, de privileg. l.8. d.1. n.11.
 C. Cum causa, de raptor. l.7. d.34. n.7.
 C. penultimum, codem tit. lib. 10. d.12. num. 50. & lib. 7. disp. 12.
 num.15.
 C. Maritis, de adulter. l.10. d.12. n.41.
 C. Si vir, codem tit. l.10. d.13. n.13. & 11.

Ex libro sexto Decretalium.

- C** A p. Si tibi absenti, de presbyt. in 6. explicatur l.1. d.7. n.22. &
 l.3. d.36. n.4.
 C. Licit de procui. in 6. l.5. d.7. n.10.
 C. vnicum, de despont. impubl. in 6. lib. 1. disp. 20. num. 3. & tota
 disp. 23.
 C. Is qui, de sepult. in 6. l.3. d.23. n.19.
 C. Romana, de appell. in 6. l.3. d.20. n.9.
 C. 2. de offic. vicar. in 6. l.3. d.29. n.16.
 C. Quamvis pactum, de pactis, in 6. l.4. d.20. n.5.
 Regula qui tacet, de regulis iuris, in 6. l.7. d.5. n.5.

- Regula is qui tacet, de reguli iuris, in 6. l. d.6. n.17.
 Regula non est obligatorum, de reguli iuris, in 6. l.1. d.32. num. 2.
 Regula quæ contra, de reguli iuris, in 6. l.3. d.5. n.4.
 Regula qui sentit, de reguli iuris, in 6. l.3. d.18. n.24.
 Regula ratificationem, de reguli iuris, in 6. l.3. d.35. n.24.
 Regula quod ob gratiam, de reguli iuris, in 6. l.4. d.18. n.18.
 Regula actus legitimi, de reguli iuris, in 6. l.5. d.1. n.5.
 Regula ignorantia facti, de reguli iuris, in 6. l.5. d.3. n.13.
 C. 2. de constit. in 6. l.9. d. 32. fere per totam.
 C. Gratiæ, de rescript. in 6. l.8. d.28. à n. 48. vsque ad 63.
 C. Suscepimus, codem tit. & lib. l.8. d.21. n.35. & 36.
 C. Si eo tempore, codem lib. & tit. l.8. d.21. n.61. & 71.
 C. Gratia, codem lib. & tit. l.8. d.21. n.60.
 C. Si super gratia, de offic. delegat. in 6. l.8. d.28. n.43.
 C. finale, codem lib. & tit. l.8. d.28. n.27.
 C. Commissari, de elect. in 6. l.7. tota d. 45.
 C. 1. de filiis presbyt. in 6. l.8. d.31. n.6. & 7.
 C. 2. codem lib. & tit. l.8. d.22. n.2. & 3. 6. & 7.
 C. Ad decimas, de restit. spol. in 6. l.10. d.12. n.38.
 C. Beneficium, de regular. in 6. l.9. d.33. n.19.
 C. Constitutionem, codem tit. & lib. l.7. d.25. n.22.
 C. vnicum, de voto, in 6. l.7. d.25. n.16. & d.27. n.17.
 C. vnicum, de cleric. coniug. in 6. l.7. tota d. 46.
 C. Cui de non sacerdotali, de præb. in 6. l.8. d. 21. n. 31. & 36.
 C. Si cui nulla, codem libro & titul. lib. 8. d. 28. à num. 64. vsque in
 finem.
 C. vnicum, de sponsal. in 6. lib. 7. disp. 66. cum dupli sequenti,
 per totas.
 C. 2. de cognat. spir. in 6. l.7. tota d. 10.
 C. Alma mater, de sent excommun. in 6. lib. 7. disp. 8. à num. 11. vsque
 in finem.
 C. Ne aliqui, de heret. in 6. l.8. d. 28. n.27.
 Regula, ignorantia, de regulis iuris, in 6. l.9. d.32. n.10.
 Regula, sine culpa, codem lib. & tit. l.9. d.32. n. 15.
 Regula, utile per inutile, codem lib. & tit. l.9. d.35. n.3.
 Regula, dolo, codem lib. & tit. l.10. d.12. n.24.
 Regula, accessorium, codem tit. & lib. l.7. disp. 8. num. 10. & disp.
 29. num. 11.
 Regula, cum quid vna via, codem libro. & titul. l.7. d.37. num. 22.

Ex Clementinit.

- C**lementina vnicica, de consang. lib. 1. disp. 12. n.2. & lib. 5. disp.
 1. n.14. disp. 1. num. 14. & d. 4. n.10. & d. 5. n.17. 18. lib. 7. tota
 disp. 9.
 Clem. 1. de priuileg. l.3. d.23. n.17. & d.38. n.8.
 Clem. dudum, de sepult. l.34. n.1.
 Clementina 2. de rescript. lib. 8. disp. 27. à num. 29. vsque ad 37.

Ex Extraugantibus.

- E**xtraugans. Ad vitanda scandala, ex Concilio Constantiens, explicatur l.7. d.9. n.7. & 8.
 Extraugans, Antiquæ Ioannis 22. de voto, l.7. tota d.49.
 Extraugans, Et si dominici, de pénitent. & remis. l.8. disp. 9. nu. 2.

Ex Decreto.

- C** Ap. Quæ contra, d.8. l.3. d.18. n.16.
 C. Illa, d.12. l.3. d.18. n.16.
 C. Duo mala, d.13. l.2. d.39. n.12.
 C. Quisquis, d.4. l.3. d.18. n.16.
 C. Ephesii, distinct. 4. l.2. d.38. n.19.
 C. finale, 4. l.3. d.10. n.8.
 C. Domino sancto, 50. distinct. l.3. d.10. n.7.
 C. Ut constitueretur, 50. dist. l.3. d.10. n.7.
 C. Error, dist. 8. l.2. d.38. n.19.
 C. Quam pio, 1. quæst. 2. l.1. disp. 39. n.7.
 C. Daibertum, 1. q. 4. lib. 3. d.22. n.35.
 C. Quanto, 2. q. 7. l.3. d.10. n.7.
 C. Consanguineorum, 3. q. 4. l.3. d.12. n.14.
 C. Infamis, 3. q. 7. l.3. tota d.16. n.22.
 C. finale, 6. q. 2. l.3. d.16. n.5.
 C. Ab excommunicatis, 9. q. 1. l.3. d.22. n.35.
 C. Lugduncensis, 9. q. 2. l.3. d.35. n.24.
 C. Cum acceptance, 12. q. 2. l.6. d.4. n.11. & 12.
 C. Puellæ, 20. q. 1. 4. d.6. n.19.
 C. Præsens, 20. q. 3. l.4. d.6. n.19.
 C. Inter cætera, 22. p. 4. l.4. d.20.
 C. Iuramenti, 22. q. 5. l.1. d.5. 20.
 C. Quacunque arte, 22. q. 5. l.1. d.9. n.10.
 C. Pueris, 22. q. 5. l.1. d.5. fine.
 C. Paruuli, 22. q. 5. l.1. d.5. fine.
 C. Audiuius, 24. q. 1. l.3. d.22. n.34.
 C. Scipio, 27. q. 2. l.2. d.13. n.7.
 C. Beata Maria, 27. q. 2. l.2. d.28. n.4.

C. Om.

INDEX LOCORVM IVRIS.

- C. Omne itaque, 27.q.2.l.2.d.28.n.4.
 C. Si quis diuinis, 30.q.5.l.1.d.18.n.21. & l.3.d.40.n.5.
 C. 1.30.q.5.l.3.d.3.n.4.
 C. Alter, 30.q.5.l.3.d.12.n.14.
 C. Nulli, 30.q.5.l.3.d.12.n.14.
 C. Aliquando, 32.q.2.l.3.d.29.n.13.
 C. Aliquando, 32.q.5.l.5.d.13.n.5.
 C. Néque furiosus, 32.q.7.l.1.d.8.n.15.
 C. Omnes accusationes, 32.q.7.l.4.d.5.n.29.
 C. Seculare, 33.q.2.l.1.d.69.n.11.
 C. Si virgo, 34.q.2.l.2.d.41.n.23.
 C. Cum per bellicam, 34.q.2.l.2.d.46.n.9.
 C. Videtur, 35.q.6.l.3.d.3.n.4.
 C. Quis aliquando, de pénitentia, d.1.l.3.d.14.n.5.
 C. De his, d.38.explicatur,l.7.d.31.n.4.
 C. Sise, &c. Quia sunt, d.28.l.7.d.40.per totum.
 C. Diaconid, d.28.l.7.d.28.n.7.
 C. Quoniam, d.31.l.7.d.28.n.7.
 C. Seriatim, d.32.l.7.d.31.n.9.
 C. Si qui verò, d.32.l.7.d.42.n.vlt.
 C. Lecto, d.34.l.7.d.86.n.11.
 C. Volumus, d.81.l.7.d.39.n.8.
 C. Impulsisti, d.2.l.82.d.12.n.8.
 C. Quoniam multos, 11.q.3.l.9.tota d.14.
 C. Quia tua, 12.q.1.l.7.q.42.n.vltimo.
 C. Si quis suadente, 17.q.4.l.9.d.32.n.41.
 C. Nec aliqua, 27.q.1.l.10.d.12.n.47.
 C. De filia, 27.q.1.l.9.d.14.n.17.
 C. Qui dormierit, 27.q.2.l.9.d.27.n.1.
 C. Agathosa, 27.q.2.l.10.tota d.11.
 C. Statum, 27. quæst.2.lib.7.disp.12. à numero 41. vsque in finem.
 C. Si vir & vxor, 27. quæst.2.lib.7.disp.32. numero 3. & lib.9.d.37. num.17.
 C. Lex diuinæ, 27.q.2.l.7.d.64.n.22.
 C. Si quis gentilis, 28.q.1.l.7.d.37.n.4.
 C. Iudæi, 28.q.1.l.7.d.73.à n.11.
 C. 1.28.quæst.1.l.7.d.74.n.7.
 C. Idololatria, 28.q.1.l.10.d.17.n.15.
 C. Si vir & vxor, 27.quæst.2.l.9.d.37.n.17.
 C. Si quis ingenuus, 29.q.2.l.7.tota d.19.
 C. finale, 29.q.2.l.7.d.21.n.10.
 C. Ad limina, 30. quæst.1.lib.9. disp.26. à numero 2. vsque ad 5.
 C. Peruenit, 30.q.1.l.7.d.10.n.5.
 C. Pitacium, 30.q.3.l.7.d.52.n.8.
 C. Si qua mulier, 31.q.1.l.10.d.2.n.3.
 C. Relatum, 31. quæst.1.l.7.tota d.79.
 C. i. & c. Illud verò, 31.q.1.l.7.d.78.n.1.
 C. Si quis viuente, 32.q.1.l.7.tota d.78
 C. Quomodo, & c. De his, & c. Hacratione, 31.q.1.l.7.d.81. numero vltimo.
 C. Dixit Dominus, 32. quæst.1.lib.10. disp.2. numero 3. & disp. 12. num.41.
 C. De Benedicto, 32. quæst.1.lib.10. d. 12. num.16. & disp. 18. nu. 45. & d.5.n.10.
 C. Sicut crudelis, 32.q.1.l.10.d.13.n.11.
 C. Quod autem, 32.q.1.l.10.d.13.n.1.
 C. Si quis vxorem, el.32.q.1.l.10.d.13.n.29.
 C. Liberorum, & c. Origo, 32.q.4.l.9.d.11.n.8.
 C. Obiciuntur, 32.q.4.l.7.d.80.num. vltimo.
 C. finale, 32.q.4.l.7.d.24.n.8.
 C. Proposito, 32.q.5.l.10.d.5.n.16.
 C. Quidquid, 32.q.5.l.10.d.18.n.8.
 C. Si vxorem, 32.q.5.l.10.d.18.n.18.
 C. Quod proposuisti, 32.q.7.l.7.d.80.n.vlt.
 C. Si quis viduam, 2.q.7.l.7.d.15.n.17.
 C. Omnes causationes, 32.q.7.l.10.d.17.n.15.
 C. Vxor, & cap. Concupiscentia, 32. quæst.7.lib.10. disp.2. num.3.
 C. finale, 33. quæst.1.l.7.tota disp.94. & disp.99. à n.20. vsque ad 27.
 C. Admonere, 33. quæst.2.lib.10. disp.3. num.3. & disp. 8. num. 44. & lib.7.tota d.16.
 C. Interfectores, 33. quæst.2.lib.10. disp.8. num. 44. & lib.7.tota disp.16.
 C. Vir cum propria, 33.q.4.l.9.d.1.n.4.
 C. 2. cap. Si fratres, cap. Si causa, cap. Christiano, 33. quæst.4.lib.9. d.12.n.8.
 C. Sciat, 33.q.4.l.9.d.13.n.10.
 C. Non oportet, el.1 & el.2. & c. Non licet, & cap. Nec vxorem, 33. q.4.l.7.tota d.7.
 C. De incestis, 35.q.3.l.7.d.15.n.17.
 C. Quædam lex, 35.q.3.l.7.d.52.n.8.
 C. Extraordinaria, 35.q.3.l.7.d.64.n.9.
 C. Neque eam, 35.q.3.l.7.d.65.n.14.
 C. Primo gradu, 35.q.1.l.7.d.50.n.4.
 C. Si duo, 35.q.6.l.7.d.15.n.17.
 C. finale, 35.q.8.l.7.d.15.n.17.
 C. Si quis virginem, 36.q.2.l.7.d.12.n.2.

Th. Sanchez de matrim. Tom. 3.

- C. Situ abstines, 37.q.2.l.10.d.5.n.7.
 C. Non solum, 38.q.1.l.10.d.13.n.11.

Ex Concilio Tridentino.

- S**ess.21.c.14.de reformat.l.3.d.8.n.7.
 Sess.21.c.2.de reform.l.6.d.32.n.8.
 Sess.23.c.15.de reform.l.3.d.29.n.16.
 Sess.24.c.1.de matrim.lib.1.tota d.12. & 20.21.nu.5. & d.23.num.13. d.26.n.12. & 1.2.d.32.n.16.17. & tota disp.37. & totolib.7.
 Sess.24.c.5.de matrim.l.2. d.40.num.4. & l.3.d.42. n.7. & disp. 45. n.2. & 3.
 Sess.24.c.7.de matrim.l.3.tota d.25. & 26.
 Sess.24.c.9.de matrim.l.4.d.22.n.8.9.10.
 Sess.24.c.6.de reform.lib.2.d.37.à n.11.12. & disp.40.num.17. & lib.3. d.23.n.12.
 Sess.24.c.20.de reform.l.3.d.29.n.21.
 Sess.25.de regularibus,c.15.l.2.d.24.n.6.10. & 22.
 Sess.25.c.3.de reform.l.3.d.29.n.16.
 Sess.25.c.18.de reform.l.3.d.8.n.7.
 Sess.7.c.10.de reform.explicatur.l.7.d.46.n.20.
 Sess.22.c.5.de reform.l.8.d.34.n.23.
 Sess.23.c.6.de reform.l.7.tota d.46.
 Sess.23.c.9.de reform.l.8.d.1.n.25.
 Sess.24.de matrim.cap.2. explicatur lib.7. disp.10. à num. 10. vsque in finem, & d.54. à n.10. vsque ad finem, & d.57. à num. 4. vsque in finem.
 Sess.24.de matrim.cap.3.1.7. disp.68. à n.10. vsque in finem, & d.70. à n.5. vsque in finem.
 Sess.24.de matrim.cap.4. lib.7. disp.7. à numer. 4. vsque ad 9. & lib. 9. d.27.n.13.14.15.
 Sess.24.de matrim.cap.5.l.8.d.6.n.19. & d.19.n.1.3.4. & d.25. à n.21. vsque ad 36.
 Sess.24.de matrim.cap.6.l.7.tota d.13.
 Sess.24.de matrim.cap.10.l.7.tota d.7.
 Sess.24.cap.6.de reformatione,l.8.d.2.n.10. & triplici sequenti, & d. 4.n.3. & d.14.n.9. & disput.34. à num. 54. vsque ad 57.
 Sess.25.de regularibus,cap.15.l.7.d.37.n.45. & sequentibus, & d.44. num.8.
 Sess.25.de regularibus,cap.19.l.7.tota d.37.

Ex propriis motibus Pontificum.

- M**otus proprius Pii V. de Indis conuersis ad fidem, qui a liud matrimonium inierant ignari mortis priorum coniugum, l.2.d.41.n.53.
 Motus proprius ciudem circa matrimonium publicè contractum, quod ob occultum impedimentum reperitur postea nullum an sit iterandum coram parocho, & testibus: lib.2. tota disp.37.
 Motus proprius ciudem circa administrationem Sacramentorum faciendam per religiosos in novo Indianorum orbe: libro 3.tota disp.26.
 Motus proprius Clementis VIII. ne religiosi dent munera, lib. 6. d. 4.num.7.
 Motus proprii Sixti V. & Gregorii XIV. de non admittendis ad religionem illegitimis, vel minoribus sexdecim annis, absque infotimatione, vel criminosis, explicatur.l.7.d.37. à n.30. vsque ad 34. & n.54.55.
 Motus proprius Pii V. contra sodomitias, explicatus lib. 7. disp. 46. num.20.
 Motus proprius Pii V. de non necessaria expressione gradus propinquioris, & de impletandis postea literis declaratoriis, explicatur.l.8.d.24. à n.25. vsque ad 34.
 Motus proprius Sixti V. contra male promotos ad ordines, & Clementis VIII. cum reuocantis, explicatur.l.7.d.49. num.10. & dupliciti sequenti.

Ex iure Caſare, ff. Veteri.

- L**e g. 1. de his qui notantur infamia, l.1.d.2.n.8.
 L.1. §.1 ff. si vsus fructus pertatur, l.1.d.9.n.7.
 L. Oratio, ff. de sponsalibus, l.1.tota d.54.
 L. Sæpè, ff. de sponsalibus, l.1.tota d.54.
 L. Si quis tutor, ff. de ritu nupt. l.1.d.12.n.3.
 L. Eos, ff. de ritu nupt. l.2.d.35.n.5.
 L. Si quis in senatorio, ff. de ritu nupt. l.2. d.35.n.5.
 L. Cellus, ff. de recept. arbit. libro 1. disputation.53. numer.10.
 L. Cum in plures § locator horrei ff. locat. lib.1. disput.65. num.3.
 L. finalis, ff. de legibus, l.2.d.14.n.4.
 L. Lecta versus dicebam, ff. si certum petatur, lib.2. disp.21.num.13.
 L. Quid ergo, §. Cum autem, ff. de his qui notantur infamia, l.3. d. 2.num.8.
 L. Cum ii, ff. de transact. lib.5. d.8.n.7.
 L. 3. ff. de officio praefidis, l.3. d.19.n.16.
 L. Barbarius, ff. de officio prætoris, l.3.tota d.22.
 L. 1. ff. de officio eius, l.3.d.31.n.6.

f. a

L.2.

INDEX LOCORVM IVRIS.

- L. 1. ff. de officio proconsulis, l. 3. d. 34. n. 9.
 L. 1. §. Hæc autem verba, ff. de his qui diecerunt, lib. 3. disput. 23. n. 19.
 L. 2. §. 1. ff. de iudiciis, l. 3. d. 36. n. 10.
 L. Fructus percipiendo, ff. de usuris, l. 6. d. 16. n. 10.
 L. Quod pupillus, ff. de condit. indebiti, lib. 6. disp. 38. num. 16.
 L. Contra iuris, ff. de pactis, l. 6. d. 38. n. 36.
 L. Metum autem præsentem, ff. de eo quod metus causa, lib. 4. d. 1. n. 16. & 8. n. 11.
 L. Finalis, §. si fœnerator, ff. de eo quod metus causa, lib. 4. d. 5. n. 28.
 L. Qui in carcere, ff. de eo quod metus causa, lib. 5. disp. 8. n. 10.
 L. Si cum exceptione, §. in hac actione, ff. de eo quod metus causa, 1. 4. d. 8. n. 10.
 L. Simulier, ff. de eo quod metus causa, lib. 4. disput. 8. num. 9. & d. 12. n. 23.
 L. Nec timorem, ff. de eo quod metus causa, lib. 4. disp. 8. num. 9.
 L. Et inter eos, ff. de donat. inter virum & vxor. lib. 6. disput. 8. n. 7.
 L. Hæc ratio, fine, ff. de donat. inter vir. & vxor, l. 6. d. 4. n. 2.
 L. Itemque, ff. de donation. inter virum & vxorem, lib. 6. disp. 4. num. 2.
 L. Mortis, ff. de donat. inter vir. & vxor, l. 6. d. 10. n. 1.
 L. Sed interim, in principio, ff. de donat. inter vir. & vxor. lib. 6. d. 10. n. 6.
 L. Cum hic status, in principio, ff. de donat. inter vir. & vxor. lib. 6. d. 25. n. 26.
 L. Seruus communis, ff. de donat. inter vir. & vxor. l. 6. disp. 26. n. 20.
 L. Si sponsus, verb. generaliter tenendum est, ff. de donat. inter vir. & vxo. l. 6. d. 29. n. 16.
 L. Si mulier, in principio, ff. de eo quod metus causa explicatur l. 10. d. 18. n. 5.
 L. Beneficium, ff. de constitut. princip. explicatur lib. 8. disp. 1. n. 4.
 L. Barbarius, ff. de offic. præt. explicatur lib. 8. disput. 4. numero 2. & 11.
 L. More, & l. & quia, ff. de iurisdict. omni. iudi. l. 8. disp. 28. à num. 1. vsque ad 47.

Ex ff. Novo.

- L** 1. g. Vulgaris, §. si quis argenti, ff. de furtis, explicatur lib. 9. d. 32. n. 10.
 L. Si maritus, §. prescriptions, ff. ad l. Iuliam, de adult. explicatur l. 10. d. 6. n. 12.
 L. Paulus respondit, ff. de re iudicial. explicatur lib. 10. disp. 10. n. 5.
 L. si vxor, ff. ad l. Iuliam, de adult. l. 10. d. 14. n. 6.
 Regula, in personam, ff. de regulis iuris, explicatur lib. 7. disp. 24. num. 22.
 L. si seruus communis, ff. de stipulat. seru. l. 8. d. 27. n. 20.
 L. 2. ff. de aqua pluvia, l. 7. d. 10. fine.
 L. Si vxor, ff. ad legem Iuliam, de adult. l. 1. d. 2. n. 3.
 L. 2. ff. de donat. l. 1. d. 6. n. 7.
 L. Stichum, ff. de solut. l. 1. d. 7. n. 19.
 L. Qui sic, ff. de solut. l. 1. d. 35. n. 14.
 L. 2. ff. ad l. Iuliam maiestatis, l. 1. d. 8. n. 11.
 L. 1. §. Idem autem, ff. de aqua pluvia arcenda, libr. 3. disput. 18. num. 29.
 L. Item apud Labeonem, §. ait prætor, ff. de iniuriis, libr. 3. disp. 35. n. 11.
 L. 1. §. quæ oneranda, ff. quarum rerum act. lib. 4. disp. 6. num. 16.
 L. penultima, ff. de furtis, l. 4. d. 6. n. 16.
 L. Qui attem, ff. quæ in fraudem credit. l. 6. d. 4. n. 8. & 9.
 L. Si mortis causa inter virum, ff. de donat. causa mortis, lib. 6. d. 10. num. 6.
 L. Pupillus, ff. de action. & oblig. l. 6. d. 38. n. 36.
 L. Continuus, ff. de verb. oblig. l. 1. d. 5. n. 16.
 L. Si ita stipulatus, 6. §. Chrysogonus, ff. de verb. oblig. lib. 1. disp. 7. num. 3.
 L. Eum qui, §. Quoties, ff. de verb. oblig. l. 1. d. 28. n. 3.
 L. Titia, ff. de verb. oblig. lib. 1. tota disp. 30. & dupliciti sequenti.
 L. Si ita stipulatus fuerit testi. ff. de verb. oblig. lib. 1. disput. 33. num. 4.
 L. Boues, §. Hoc sermone, ff. de verb. signific. l. 1. d. 33. n. 14.
 L. Bonorum appellatio, ff. de verb. signific. l. 6. d. 30. n. 4.
 L. Nihil intereft, ff. ad l. Cornel. de sicut. l. 3. d. 49. n. 4.
 Regula nihil tam naturale, ff. de regulis iur. l. 1. d. 7. n. 37.
 Regula quicquid, ff. de regulis iuris, l. 1. d. 8. n. 11.
 Regula in omnibus obligationibus, ff. de regulis iuris, lib. 1. d. 28. num. 3.
 Regula qui potest inuitis, ff. de regulis iuris, libro 3. disput. 39. num. 15.
 Regula is damnum dat, ff. de reguli iur. l. 3. d. 49. n. 4.
 Regula velle, ff. de reguli iuris, l. 4. d. 6. n. 16.
 Regula non fundatur, ff. de reguli iuris, l. 6. d. 4. n. 8. & 9.

Ex Infortiato.

- L** 1. 6. Cum tale, ff. de condit. & demonst. l. 1. tota d. 33. & 34.
 L. Titio centum, §. Titio centum, el 2. ff. de condit. & demonst. l. 1. d. 40. n. 2.
 L. Hares meus, in principio, ff. de condit. & demonst. l. 5. disput. 2. num. 8.
 L. Si ita legatum, §. Illi si volet, ff. de legat. l. 1. d. 1. n. 7.
 L. Quæsitum, §. finali, ff. delegat. l. 1. d. 18. n. 14.
 L. Vxor, §. finali, ff. de leg. l. 1. d. 25. n. 26.
 L. 15. qui putat, ff. de acquir. hæred. l. 2. d. 33. n. 4.
 L. Qui in aliena, §. Celsus, ff. de acquir. hæred. l. 4. d. 8. n. 10.
 L. Qui habet, in principio, ff. de tutel. l. 3. d. 23. n. 8.
 L. Non tantum, §. si emancipatus, ff. de bonor. posses. contra tabul. l. 4. d. 24. n. 13.
 L. Si Maevia, ff. de hæred. instituend. l. 5. d. 2. n. 18.
 L. Magis puto, §. si pupillus, versus fundum, ff. de rebus eorum, l. 6. d. 4. n. 12.
 L. Si inter virum, ff. de rebus dubiis, l. 6. d. 4. n. 21.
 L. Obligari, in principio, ff. de authorit. tut. l. 6. d. 38. n. 36.
 L. Filiae meæ, ff. soluto matrim. explicatur l. 7. d. 105. finc.

Ex Codice.

- L** 1. g. Optimam, Cod. de contrahenda, & commit. stipulat. l. 1. d. 6. n. 11.
 L. 1. C. de sponsalibus, l. 1. tota d. 54.
 L. finalis, C. de sponsalibus, l. 1. disp. 21. nu. 3. & tota d. 35. & sequent.
 L. 2. C. de repudiis, lib. 1. tota d. 54.
 L. Licet, C. de repudiis, l. 3. d. 36. n. 10.
 L. Reprehendenda, C. de insit. & substitut. l. 1. d. 34. n. 17.
 L. Non dubium, C. de legibus, l. 3. d. 5.
 L. 2. C. de sentent. & interloquit. l. 3. d. 22. per totam.
 L. 1. C. de rescind. vendi. l. 4. d. 8. n. 10.
 L. finalis, §. finali, C. de bonis quæ liberis, l. 6. d. 4. n. 17.
 L. finalis, C. de dote cauta, l. 6. d. 9. n. 11.
 L. 1. C. de dotis promiss. l. 6. d. 12. n. 3.
 L. Si voluntate, C. de dotis promiss. l. 6. d. 9. n. 11.
 L. Si à sposo, C. de donat ante nuptias, l. 6. d. 18. & sequentibus. vsque ad 26.
 L. 2. C. quis alteri, l. 6. d. 25. n. 26.
 L. finalis, in fine, C. de usu & usufruct. l. 6. d. 26. n. 20.
 L. Res vxoris, C. de donat. inter vir. & vxor. l. 6. d. 27. n. 6.
 L. finalis, C. quæ res pignori, l. 6. d. 29. n. 7.
 L. 1. C. de inutil. stipul. l. 6. d. 38. n. 36.
 L. Si curatorem, C. de in integrum restit. l. 6. d. 38. n. 6.
 L. finalis, C. de sacrof. Ecclesi. l. 2. d. 46. n. 1.
 Auth. Hodie, C. de sacrof. l. 2. d. 46. n. 2.
 Auth. Sacraenta puberum, C. Si aduersus venditionem, lib. 4. d. 20. n. 5.
 Auth. Sed si post, C. de inoffic. testam. l. 4. d. 24. n. 13.
 L. finalis, C. ad Senatus consult. Velleian. l. 9. d. 5. n. 18.
 L. Transigere, C. de transact. l. 10. d. 6. n. 10. & d. 8. n. 22.
 L. vnica, C. quando civilis actio criminali praeditudine. lib. 10. d. 3. num. 19.
 L. 1. C. Si plures vna sententia, l. 10. d. 10. n. 5.
 Auth. Sed hodie, C. ad l. Iuliam, de adult. l. 10. d. 10. n. 8.
 L. finalis, C. quorum bonorum, l. 10. d. 12. n. 24.
 L. vnica, & auth. Si pater, C. diuortio factio, lib. 10. disp. 20. per totam.
 L. vnica, C. de raptu virgin. lib. 7. disp. 12. à numer. l. vnsque ad 29.
 Authent. Ad hoc, C. de libertate latina, l. 7. tota d. 20.
 L. fin. C. de seruis fugit. l. 7. d. 24. n. 12.
 L. 2. C. de libertis, l. 7. d. 24. n. 13.
 L. 2. C. de partibus qui filios distraxerunt, lib. 7. disp. 24. num. 16.
 L. 1. C. de communi seruo manumisso, l. 7. d. 24. n. 17.
 L. Interpositas, C. de transact. l. 7. d. 24. n. 22.
 L. 1. C. de secundum nupt. l. 7. tota d. 87.
 Auth. cui reliquum C. de indicata viduit. l. 7. d. 87. n. 29.
 L. finalis, C. quando mulier tutela officio, l. 7. d. 88. à num. 4. vnsque ad 12.
 L. 1. C. vbi pupilli educari debeant, lib. 7. d. 88. à num. 16. vnsque ad 20.
 L. Feminæ, C. de secund. nupt. l. 7. tota d. 89.

Ex Authenticis, in Codice non insertis.

- A** Vth. de sanctissim. Episcopis, §. sed & hoc præsenti, collat. 9. l. 1. d. 43. n. 32.
 Auth. de tabellionibus, immediate ante §. ultimum, l. 1. d. 22. num. 54.
 Auth. vt cum de appellatione cognoscitur, §. aliud quoque, lib. 4. tota d. 24.
 Auth. de restit. & ea que parit. §. finali, explicatur libro 7. tota disp. 90.

INDEX LOCORVM IURIS.

Ex Instituta.

s. Conditiones, instit de verb. oblig. l. 5. d. 2. n. 4.

Ex iure Regio Castella. Ex septem partitis.

Leg. 11. tit. 23. p. 1. l. 3. d. 18. n. 16.

L. 4. fine, tit. 4. p. 3. l. 3. tota d. 12.

L. 25. tit. 4. p. 3. l. 6. d. 38. n. 36.

L. 26. tit. 11. p. 3. l. 6. d. 11. n. 10.

L. 84. tit. 18. p. 3. l. 1. d. 5. per totam, & tota d. 36.

L. 115. tit. 18. p. 3. l. 3. d. 22. n. 54.

L. 7. tit. 1. p. 4. l. 1. d. 29. n. 9.

L. 8. tit. 1. p. 4. l. 1. tota d. 54.

L. 10. & 11. tit. 1. p. 4. l. 4. d. 24. n. 15.

L. 8. tit. 9. p. 4. l. 2. d. 46. n. 9.

L. 1. tit. 11. p. 4. l. 1. tota d. 35. & 36.

L. 3. tit. 11. p. 4. l. 6. d. 18. vsque ad 26.

L. 3. tit. 5. p. 5. l. 4. d. 8. n. 10.

L. 11. tit. 11. p. 5. l. 1. d. 15. n. 8.

L. 39. tit. 11. p. 5. l. 1. tota d. 30. & duplice sequenti.

L. 5. tit. 13. p. 5. l. 6. d. 29. n. 7.

L. ultima, fine tit. 14. p. 5. l. 4. d. 9. n. 9.

L. 5. tit. 7. p. 6. l. 4. tota d. 24.

L. 17. tit. 16. p. 6. l. 6. d. 38. n. 36.

L. 1. tit. 17. p. 7. l. 1. d. 2. n. 3.

L. 27. tit. 1. p. 3. explicatur l. 10. d. 12. n. 24.

L. 1. tit. 5. p. 4. l. 7. tota d. 20.

L. 6. tit. 9. p. 4. l. 10. d. 8. n. 47.

L. 3. tit. 12. p. 4. l. 7. tota d. 90.

L. 1. fin. tit. 13. p. 4. l. 7. d. 20. n. 12.

L. 3. tit. 19. p. 4. l. 10. tota d. 20.

L. 2. tit. 22. p. 4. l. 7. d. 24. n. 17.

L. 5. tit. 22. p. 4. l. 7. d. 20. n. 3.

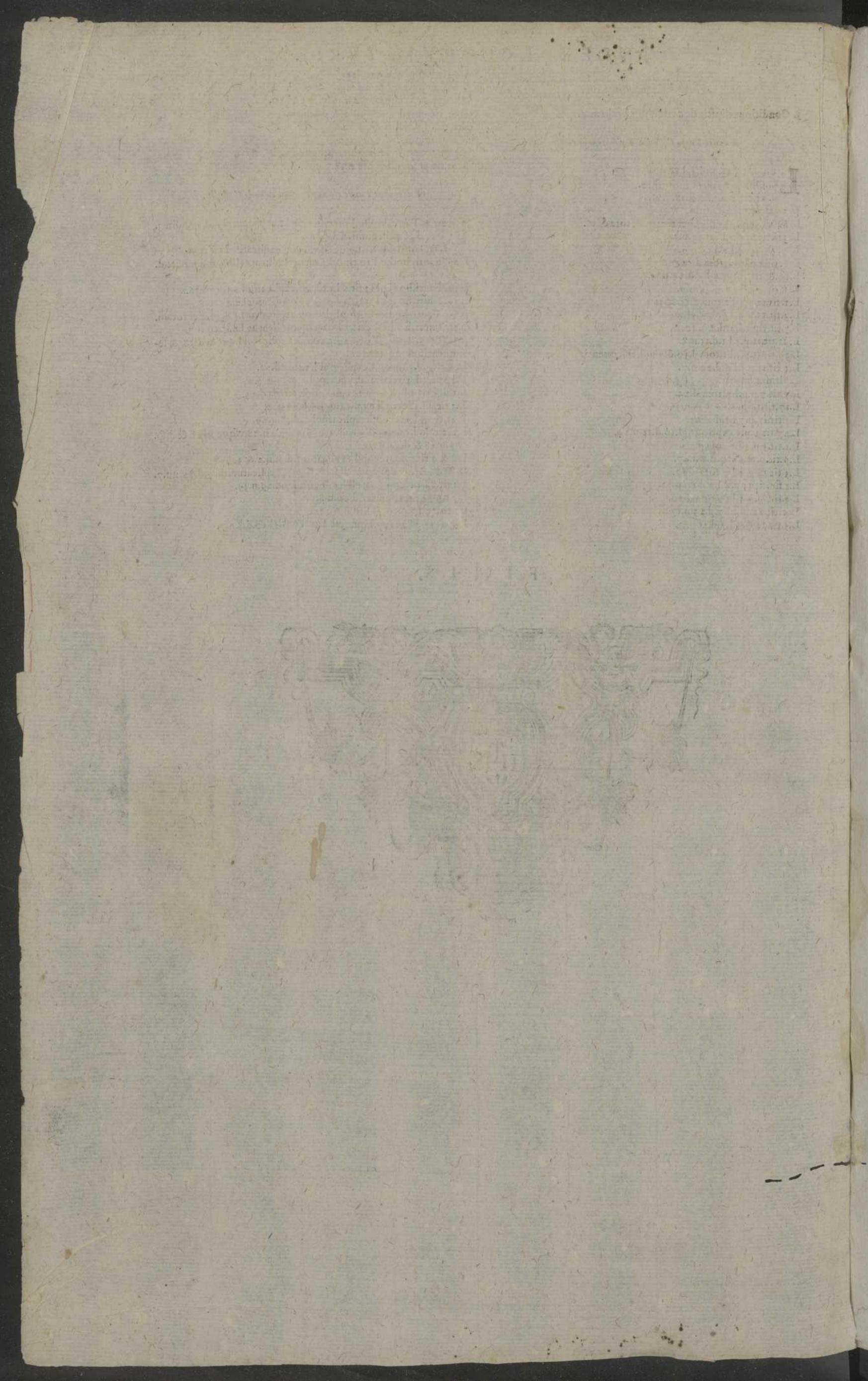
L. 6. tit. 11. p. 5. l. 7. d. 24. n. 22.
 L. 26. tit. 13. p. 5. l. 7. tota d. 89.
 L. 19. tit. 16. p. 6. l. 7. d. 88. à n. 16. vsque ad 20.
 L. 22. tit. 1. p. 7. l. 10. d. 6. n. 10. & d. 8. n. 22.
 L. 7. tit. 17. p. 7. l. 10. d. 8. n. 12.
 L. 9. tit. 17. p. 7. l. 10. d. 8. n. 47.
 L. 3. tit. 30. p. 7. l. 7. d. 12. à n. 1. vsque ad 29.
 L. 10. tit. 33. p. 7. l. 10. d. 18. n. 34.

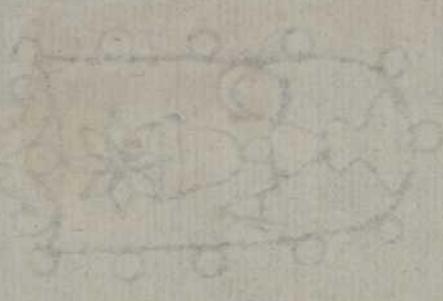
Ex legibus Tauri, & noue recopilationis Castellæ.

Leg. 6. Tauri, hodie, l. 5. recop. tit. 8. l. 1. explicatur l. 6. d. 10. num. 3. & d. 36. per totam, & d. 39. n. 9.
 L. 11. Tauri, hodie, l. 9. tit. 8. l. 5. recop. explicatur l. 1. d. 2. n. 8.
 L. 26. Tauri, hodie, l. 10. tit. 6. l. 5. recop. explicatur lib. 6. d. 4. n. 18. & d. 36. n. 5.
 L. 30. Tauri, hodie, l. 13. tit. 6. l. 5. recop. explicatur l. 6. tota d. 36.
 L. 39. Tauri, hodie, l. 13. tit. 4. l. 5. recop. explicatur l. 2. d. 1. n. 25.
 L. 49. Tauri, hodie, l. 1. tit. 1. l. 5. recop. explicatur l. 3. d. 47. per totam.
 L. 51. Tauri, hodie, l. 3. tit. 2. l. 5. recop. explicatur l. 6. d. 40. n. 7.
 L. 52. Tauri, hodie, l. 4. tit. 2. l. 5. recop. explicatur l. 6. tota d. 18. & sequentibus vsque ad 26.
 L. 8. tit. 9. l. 3. recopil. explicatur l. 3. tota d. 12.
 L. 12. tit. 1. l. 4. recopil. explicatur l. 6. d. 34. n. 4.
 L. 1. fin. tit. 7. l. 5. recopil. explicatur l. 6. tota d. 24.
 L. 3. tit. 9. l. 5. recopil. explicatur l. 6. d. 26. n. 4.
 L. 22. tit. 11. l. 5. recopil. explicatur l. 6. d. 38. n. 29.
 L. 2. tit. 16. l. 5. recopil. explicatur l. 1. d. 6. n. 18. vsque ad 21. & disp. 7. n. 28. & d. 24. n. 10.
 L. 8. & 9. tit. 7. l. 8. recopil. explicatur l. d. 31. n. 2. & 3.
 L. 8. tit. 1. l. 5. recopil. quæ est l. 47. Tauri, explicatur lib. 7. d. 82. n. 7.
 L. 1. tit. 8. l. 5. recop. quæ est l. 6. Tauri, l. 7. d. 89. n. 39.
 L. 5. tit. 9. l. 5. recopil. l. 7. d. 90. n. 8.
 L. 1. tit. 20. l. 8. recopil. l. 10. d. 8. n. 12.
 L. 4. tit. 20. l. 8. recopil. quæ est l. 31. Tauri, l. 10. d. 8. n. 7.

F I N I S.

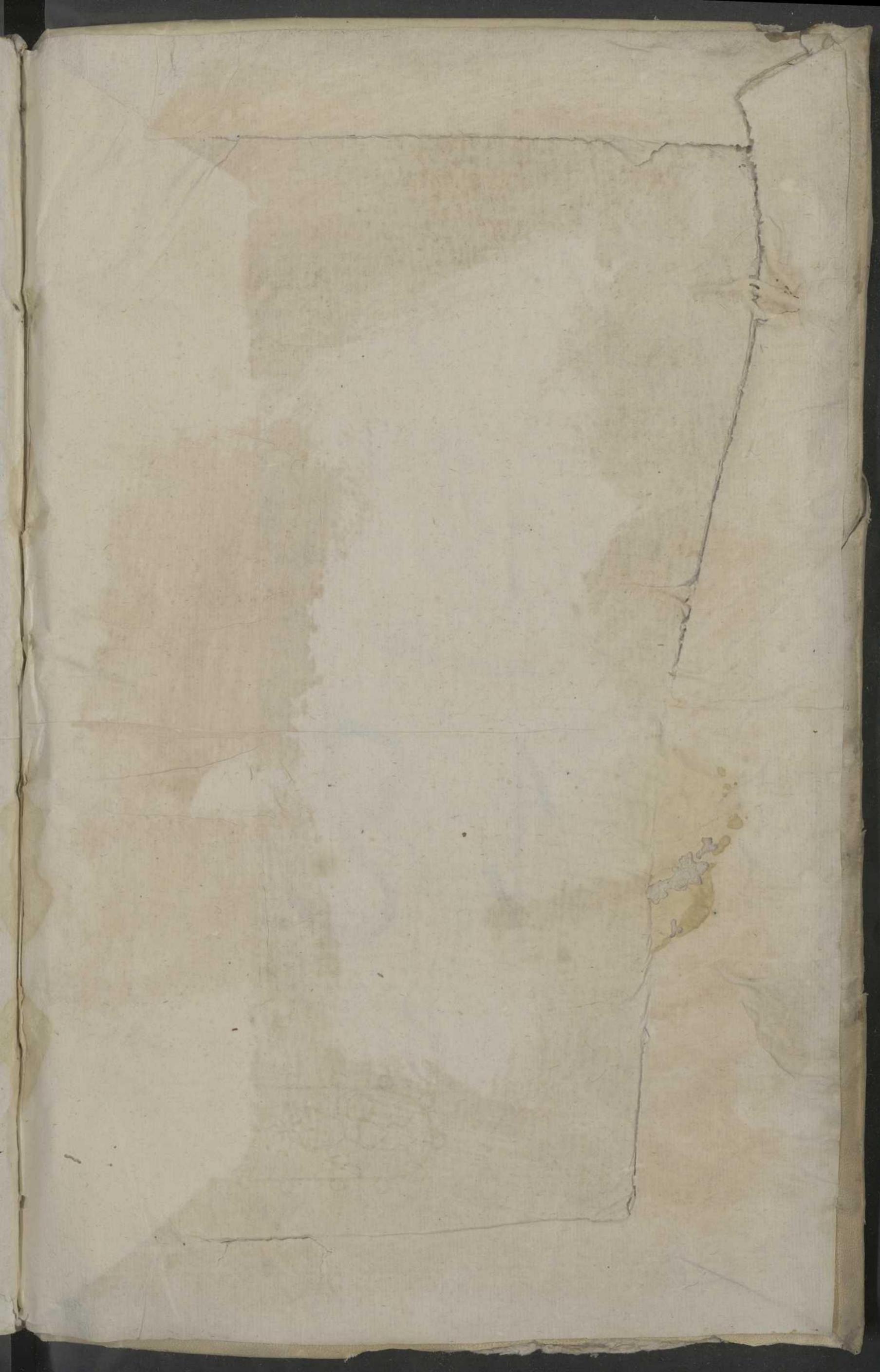

X

2

cuerpo
Infierne
Cu-
tincio
de un
con o
Llego

ro de
Prin-
uo-

1800 HIST

DF

ATHEN

3

80

140

1.906